

J. DUNS SCOTUS

OPERA OMNIA

III

GEORG OLMS HILDESHEIM

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00461870 8

OPERA
OMNIA

R. P. F.
IOHANNIS DVNS
SCOTI
DOCTOR
ORDINIS
OPERA
OMNIA

LIBRARY
V.M. TAM
UNIVERSITY OF TORONTO

L. DE PRINCIPALI
II. DE PRINCIPALI
III. DE PRINCIPALI
IV. DE PRINCIPALI
V. DE PRINCIPALI
VI. DE PRINCIPALI

III

Factus primarius rector, magister, et libere doctus.

Pet. R. K. H. LUCHS V. D. M. A. Theologiae Professor
ordinarium, & Ordinarius Ministrum Curiae Regiae

TOMVS TERTIVS

9

1968

Sumptibus
GEORG OLMS VERLAGSBUCHHANDLUNG
HILDESHEIM

B
765
D7
1639a
t. 3

R. P. F.

IOANNIS DVNS

SCOTI,

DOCTORIS SVBTILIS,

ORDINIS MINORVM,

TRACTATVS SEX,

- QVORVM
- I. DE RERVM PRINCIPIO.
  - II. DE PRIMO PRINCIPIO.
  - III. THEOREMATA.
  - IV. COLLATIONES.
  - V. DE COGNITIONE DEI.
  - VI. QVÆSTIONES MISCELLANÆ.

Partim primùm editi, recogniti, & Scholijs illustrati.

Per R. P. Fr. **LVCAM VVADDINGVM**, S. Theologiæ Professoremeritum, & Ordinis Minorum Chronologum.

TOMVS TERTIVS.

LVGDVNI,

Sumptibus **LAVRENTII DVRAND.**

M. DC. XXXIX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

CENSURA
R. P. F. LVCÆ
WADDINGI
HIBERNI

IN QUESTIONES DISPUTATAS
de Rerum principio.

VM magno studio Scoti opera colligerem, mēque editionem hanc meditari monerem Reuerendissimum P. F. Ioannem Baptistam Campanium, nostri sodalitiij supremum moderatorem, tunc in Hispania commorantem, vti est doctrinæ huic addictissimus, summopere conatum probavit, repertumque opus hoc in Bibliotheca Francisci Cardinalis Ximenij Minoritæ, vetustis codicibus instructâ, lætus ipse in Urbem duxit. Dono hoc me primo occurfu excepit, stimulosque addidit, vt in suscepto pergerem labore. Codex erat membraneus, vetusto & penè imperceptibili exaratus caractere, dictionibus vbique non tam ad regulas scribendi, quàm ad Amanuensis placitum contractis. Improbo studio tandem euicimus vt tersum prodiret exemplar, quod vbi legerunt viri docti, opus suo authore & prælo dignum iudicârunt.

Illud ipsum est, quod Scotum scripsisse monent VVillotus, Possuinus, & Pitæus, *de Rerum principio*, titulum affigentes ex ipso operis initio. At cùm multa hîc discutiantur ab illo argumento aliena, & nullo nexu cohærentibus quæstionibus res variæ Philosophicæ proponantur, visum est aptiori titulo *Quæstiones dicere disputatas*, aut *generales in Philosophiam*, præsertim cùm in libri fronte ita habeatur: *Quæstiones vniuersales in Philosophiam Joannis Scoti*, & in fine ita subiiciatur: *Quæstiones ista fuerunt disputata Oxonij per Magistrum Ioannem Scoti de*
Scoti oper. Tom. III. * 2 *Ordine*

Ordine Fratrum Minorum, & sunt quæstiones generales super Philosophiam.

Illas disputasse succisuis horis, vel pro temporis opportunitate, vel pro Scholasticarum exercitationum, siue Academicorum graduum suscipiendorum varietate, coniecere licet ex prisco illo Scholasticorum more, in hunc diem retento, publicè disputandi, & diffusius quæstiones ad libitum propositas, prosequendi, vel dum ipsi laureas suscipiunt, vel dum suscipientibus applaudunt.

Quæstionem quartam, vbi infallibilitatem præscientiæ diuinæ cum rerum contingencia concordat, disputasse ante editum tractatum *de Primo principio*, constat ex eiusdem tractatus capite quarto, conclusione quinta, vbi eandem citat, & se disputasse commemorat.

Quæstionem decimam sextam *de numeris* instituisse post scriptum Oxoniense, præsertim post librum primum, suspicari fas est *ex distinctione 24. quæstione unica in principio*, vbi propositum dubium de numeri qualitate, & essentia dicit se soluturum, *quando de numeris*, inquit, *tractabitur*. Et licet marginaliter moneat id fieri in Reportatis sub illa distinctione, lectorem planè fallit; neque enim alibi, quàm hîc, exactè disputat de iis, quæ ibidem proponit.

Aliqua etiam in his ipsis quæstionibus promittit se aliàs discussurum, quæ vel desunt, vel non licuit perficere; etenim *quæstione 21. 22. & 23.* pollicetur se de æuo, eiusque immutabilitate, & duratione, disputaturum, quod tamen in hoc opere desideratur: quibus adde, posteriores etiam quæstiones imperfectas reliquisse.

Doctrina in paucis discrepat ab ea, quam præfert in libris Sententiarum, idque vel quando aliorum refert opiniones, vel ex illorum loquitur sententia; reliqua tamen simillima sunt, iisdemque verbis, & rationibus sæpissimè vtitur vtrobiq. Diffusè satis, & clariùs, meliorique methodo, quàm alibi propositas difficultates perstringit & soluit; & plurima hîc grauiori librat trutina, quæ reliquæ doctrinæ maiorem afferent claritatem.

Ego prolixas quæstiones in articulos dispertui, nihil tamen, neque verbum quidem, in opere immutans, sed titulos intermiscens in iis locis, quibus iuxta materiæ varietatem author in principio vniuscuiusque quæstionis pollicebatur, se tot articulos discussurum, quos tamen sine titulorum partitione iuxta veterum Scholasticorum morem, prosequebatur.

Scholia deinde adiunxi, notas marginales, & omnium authorum citationes in gratiam lectoris adhibui.

Codicis autographi vetustatem vel illinc expiscari liceat, quòd in ultimo folio ita legatur: *157a quaestiones sunt ad usum Fr. Ferdinandi de Illiescas.* Ille autem ipso Scoti sæculo ante annum 1390. erat à sacris confessionibus Ioanni I. Regi Castellæ, & sub eodem, eiusdemque filio Henrico III. præclarissimis functus est legationibus, de quibus in quarto, & quinto volumine nostrorum Annalium agimus opportuniùs.

INDEX QVÆSTIONVM DE RERVM PRINCIPIO.

QVÆST. I.	V trùm sit dare unum primum principium omnium rerum simpliciter & absolutè.	pag. 1
II.	Vtrùm à primo principio pluralitas, seu multitudo creaturarum per se & immediatè procedat.	6
III.	Vtrùm primum principium absque sui mutatione possit nouum effectum producere.	11
IV.	Vtrùm Deus de necessitate producat res.	17
V.	Vtrùm Deus possit aliquid educere de nihilo.	28
VI.	Vtrùm creatura possit aliquid creare.	32
VII.	Vtrùm substantia spiritualis per se subsistens, vel apta nata subsistere, innitatur fundamento materia.	37
VIII.	Vtrùm supposito quòd in omnibus substantijs tam spiritualibus, quàm corporalibus sit materia, an sit in omnibus eadem secundum eandem rationem uniuocam.	46
IX.	Supposito quòd anima rationalis sit composita ex materia & forma, Vtrùm uerè & essentialiter faciat unum cum corpore.	58
X.	Vtrùm sensitiua hominis sit à generante, vel à creante.	79
XI.	Vtrùm anima sit sua potentia.	89
XII.	Vtrùm sensitiua hominis sit in qualibet parte corporis.	100
XIII.	Supposito quòd anima intellectiua, in quantum intellectiua, sit forma corporis, queritur, Vtrùm intellectus coniunctus intelligat singulare.	105
XIV.	Supposito quòd intellectus coniunctus directè intelligat singulare, secundum modum in precedenti quaestione expositum, queritur, Vtrùm talis intellectus intelligat uniuersale, vel particulare, per speciem aliquam in intellectu impressam.	118
XV.	Vtrùm intellectus cognoscat se, & habitus suos per essentiam, vel per actus, vel per speciem, & hoc est querere, Vtrùm essentia anima, & suorum habituum, sit ei ratio cognoscendi, sicut actus; vel requiratur species aliqua genita cognoscentis sui intellectus, quæ sit ratio, & medium cognoscendi eam.	130
XVI.	Vtrùm numerus differat re absoluta à rebus numeratis, ut ternarius, quo numeramus tres lapides, ab ipsis tribus lapidibus.	138
XVII.	Vtrùm unum accidens numero possit esse in diuersis subiectis.	151
XVIII.	Vtrùm tempus & motus sit idem re? vel, Vtrùm tempus sit aliquid extra animam.	160
XIX.	Vtrùm sint solùm due mensurae durationis creaturarum.	170
XX.	Vtrùm tempus sit idem numero.	178
XXI.	Vtrùm sit dare tempus discretum.	184
		XXII.

Index Capitem, & Theorematum.

XXII. <i>Vtrum sit idem instans aui, temporis, & aternitatis.</i>	194
XXIII. <i>Vtrum sit idem instans in toto tempore secundum rem, diuersum tamen secundum esse.</i>	199
XXIV. <i>Vtrum instans, quod secundum se est indiuisibile, possit diuidi secundum rationem mensurae, & per diuersos respectus possit opposita mensurare, & quodammodo naturam plurium signorum habere.</i>	202
XXV. <i>Vtrum Christus sit unum, vel plura.</i>	204
XXVI. <i>Vtrum creatura rationalis sit capax gratiae, vel alicuius accidentis, antequam sit in effectu.</i>	206

INDEX CAPITVM DE PRIMO PRINCIPIO.

CAP. I. O rdinis essentialis diuisio in eminentia, & dependentia, & membrorum huius subdiuisio.	210
II. <i>De dictis quatuor diuisionibus ostendendis, & de extremis dictorum ordinum essentialium comparandis.</i>	214
III. <i>De triplici primate in primo principio ostendenda.</i>	229
IV. <i>De simplicitate, infinitate, & intellectualitate primi entis.</i>	236

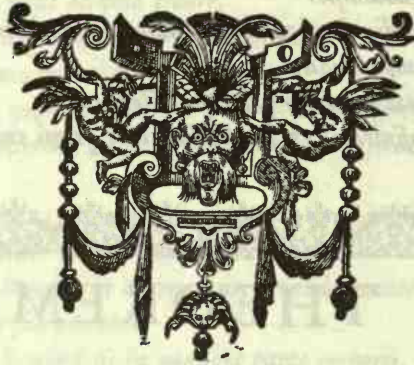
INDEX THEOREMATVM.

THEOR. I. I n tellectionem intelligibile natura praecedit, quod est?	262
II. <i>Primum intelligibile intellectione creari, impossibile.</i>	265
III. <i>Vniuersale primò intelligimus.</i>	266
IV. <i>Cuilibet vniuersali correspondet in re aliquis gradus entitatis, in quo conueniunt contenta sub ipso vniuersali.</i>	269
V. <i>In eo quod quid est, predicantia in infinitum ire impossibile est.</i>	270
VI. <i>Aut in vno vniuersalissimo predicato in quid statur, aut in multis.</i>	ibid.
VII. <i>Plura prima esse, quorum quodlibet sit vniuersalissimum simpliciter, impossibile est.</i>	ibid.
VIII. <i>Conceptum dico, quod actum intelligendi terminat.</i>	272
IX. <i>Conceptuum resolutio statum habet.</i>	274
X. <i>Primò concipi dicitur, quod intellectui adequatur.</i>	278
XI. <i>Omne per se unum, & non simplex primò, est ex actu, & potentia, siue ex materia & forma.</i>	280
XII. <i>Vniuscuiusque compositi est aliquis proprius actus unicus, & simplex.</i>	ibid.
XIII. <i>Conceptuum resolutio statum habet.</i>	ibid.
XIV. <i>Non potest probari Deum esse vniuum.</i>	284
XV. <i>In essentialiter ordinatis est dare primum, quod sit unicum & coenum illi coordinationi.</i>	291
XVI.	

Index Theorematum.

XVI.	<i>Non potest probari ordinem essentialem esse in efficientibus.</i>	294
XVII.	<i>Agens secundum habet operationem propriam, instrumentum nullam.</i>	298
XVIII.	<i>Finis intrà, & extrà.</i>	302
XIX.	<i>Causa est per quam aliud, ut causatum, est.</i>	305
XX.	<i>Materia est, ex qua fit aliquid in existente.</i>	313
XXI.	<i>Forma est essentia simplex, perfectior pars compositi, & propria sibi.</i>	317
XXII.	<i>Omne agens agit aliquo, quod est forma eius.</i>	322
XXIII.	<i>Perfectum dicitur, cuius non est extra aliquid accipere.</i>	335

R. P. F.

R. P. F.

IOANNIS DVNS SCOTI,

DOCTORIS SVBTILIS;
ORDINIS MINORVM,

Quæstiones disputatæ de Rerum principio,

S I V E

QVÆSTIONES VNIVERSALES IN PHILOSOPHIAM
cum Notis & Scholiis R. P. F. LV C Æ VVADDINGI.

QVÆSTIO I.

Utrum sit dare unum primum principium rerum omnium simpliciter, & absolutè?

Augustinus epist. 146. & hæresi 46. & 75. lib. de Trinit. c. 24.
Alensis 2. part. quæst. 1. mem. 1. D. Thom. 1. part. quæst. 44.
art. 1. Expositores eius ibid. Richardus in 2. dist. 1. art. 4.
Gabriel ibid. quæst. 2. Ocean quæst. 4. Vasquez 1. part.
disp. 171. cap. 1. Molina quæst. 44. art. 1. Valencia disp. de
Deo creatore, quæst. 1. puncto 1. Doctor de primo principio,
cap. 2. & in 2. dist. 1. ibid. omnes eius sequaces.

IRCA istam quæstionem sic întendo procedere. Primò, întendo tollere æquiuocationem, vt ostendatur de quo principio fiat quæstio. Secundò, volo proponere diuersorū circa hoc opiniones. Tertio, inquirere & confirmare Catholicam veritatem. Quarto, declarare singularem primi principij vnitatem.

ARTICVLVS I.

Quid est primum in genere, & primum simpliciter?

I.
Diuisio quæstionis.

2. Circa primum, sciendum quid est primum in genere, & primum simpliciter. Vocatur primum in genere, siue ordine, illud quod ab omnibus illius generis præsupponitur, & omnia alia se Scoti oper. Tom. III.

habent per quamdam additionem ad illud. Sic in genere generabilium, & corruptibilium, ponimus tria prima principia, materiam, formam, & priuationem. Quæ quamuis sint tria secundum rationem, sunt tamen duo secundum rem; eo quòd realiter priuatio educitur cum materia, vt patet circa finem lib. 1. Physicorum, text. c. 59. & 66. Vnde priuatio est principium fiendi, non verò essendi: materia enim, & forma esse rei generabilis constituunt.

Principia ontu naturalis.

Priuatio est principium in fieri.

3. Sic etiam dico, quòd in genere materiarum materia Metaphysica est materia primò prima. Vocatur materia Metaphysica, illud, quod præstat fulcimentum cuicumque formæ, qualẽm ponimus in Angelis, & anima rationali, secundum Augustinũ, & Boëtium de Vnitæte & Vno. c. 1. & 2.

Materia Metaphysica quid?

SCHOLIUM.

In Angelis, & anima rationali dari materiam, non vno hoc loco asserit Scotus: verum etiam quæst. 15. de Anima, & quæst. 7. huius operis, vbi latissimè difficultatem hanc expendit, & ingeniosè per duodecim quæstiones explicat quid nomine materiz intelligendum sit in substantiis spiritualibus. Ibidem nos plura adnotabimus.

4. Vocatur autem materia extensa, materia Mathematica secundò prima, quia, vt communiter tenetur, sub quantitate, & sub forma corporea, est subiectum generationis. Tamen quia natura non agit, nisi per instrumenta sua, quæ sunt quatuor qualitates, quæ contrarietatem non habent ad formam corpoream, ideò non corrumpunt eam: tum quia subiectum tale esse debet, quòd ab agente possit attingi. Materia autem incor-

A porca

porea ab agente corporali, agente per dispositiones singulares, & corporeas attingi non potest.

5. Sic igitur materia Metaphysica est primò prima in genere materiarum : materia Mathematica secundò prima in genere materiarum, quæ subfunt diuersis generationibus, & corruptionibus. Er secundùm hoc in quolibet genere, vel in qualibet specie, est dare suam materiam primò primam ; vt semen in genere animalium ; aqua in genere liquidabilium ; terra in genere aridorum ; & sic in diuersis generibus est dare aliqua principia, tam in genere esse formalis principij, vt illa quæ dant primum esse formale materiæ, quàm in genere materialis, & sic de aliis. De tali primo in genere non queritur, vtrum sit vnum principium ; quia patet quòd in diuersis generibus, sunt diuersa principia.

In quolibet genere, & in qualibet specie est dare suam materiam primò primam.

6. Est aliud principium, quod dicitur *simpliciter principium* ; quod comparatur ad omnia, cuiuscunque sint generis, aut speciei, aut actionis, & respectu omnium habet simpliciter primitatem, secundùm rationem causalitatis, quæ propriè attribuitur causæ efficienti ; & secundùm modum causalitatis, qui attribuitur formæ exemplari, non formæ inhærenti : & secundùm rationem finis ; quia ista tria genera causarum dicunt perfectionem. Non autem oportet quòd habeat primitatem secundùm rationem causæ materialis, quia talis dicitur imperfectioem.

Quid sit principium simpliciter?

7. Est etiam intelligendum, quòd non queritur hic de primitate, & vnitatem Dei absolute in se, de qua agit in primo Senrenriarum : sed de primitate, & vnitatem eius, in comparatione ad creaturas, ratione causæ, & maximè efficientis. Sic ergo patet de quo primo queritur ; quia non de primo in genere, sed de primo simpliciter ; nec de illo absolute, sed vt habet rationem causæ respectu omnium aliorum : vtrum scilicet talis causa solum sit vna.

Quo sensu agit hic Doctor de primo principio.

ARTICVLVS II.

Referuntur varia opiniones circa primum rerum omnium principium.

8. Circa secundum sciendum, quòd cum tale principium, de quo hic queritur, secundùm opiniones omnium, sit principium sepatatum : idèd eius primitas, & vnitatem, & conditio, oportet quòd à posteriori inquiratur. Ex iis igitur quæ apparent in creaturis diuersis, aliqui de illo principio diuersimodè sunt locuti. Videmus autem in rebus generaliter ista tria ; pluralitatem, contrarietatem, defectibilitatem. Cum igitur videamus diuersa entia à diuersis efficientibus procedere ; vt hominem ab homine, ignem ab igne, & sic de aliis diuersis, maximè in genere, & in specie ; ex pluralitate rerum diuersa esse principia efficientia prima, aliqui, vt Pythagorici, crediderunt. Vnde ponunt decem esse principia bonorum, sicut patet 1. *Metaph. c. 3.* scilicet vnum, dextrum, masculinum, quiescens, rectum, lucem, bonum, quadrangulum, par : & decem malorum, vt patet *ibidem*, quæ sumuntur ex oppositione ad prædicta decem.

9. Vide de his Arist. 1. *Metaph. c. 1.* & seqq. & Aueroem *ibid.* Opinio Pythagoricorum circa primum principium.

Opinio Empedocli.

Alij attendentes ad contrarietatem, quæ est in entibus, redixerunt omnes effectus ad duo prima efficientia, quæ vocauerunt contraria, scilicet, litem, & amicitiam ; vt patet de Empedocle, 1. *de Generatione.*

Alij videntes in rebus esse aliqua bona, & aliquas perfectiones, & aliqua mala, & aliquos defectus, & imperfectiones, dixerunt duo esse principia efficientia ; vnum spiritualium & incorruptibilium, & bonorum ; aliud corruptibilium & malorum. Vnde huius positionis fuit impius Manichæus, & sui sequaces, vt patet apud Augustinum *contra Faustum, lib. 2. 1. & 7. Confession. cap. 4.*

Opinio Manichæi.

Rationes autem istorum errorum, & motiua omnino sunt nullæ, vt ad sensum patet : primò quidem, quia quamuis in entibus sit multitudo, reducitur tamen ad vnum agens. Quòd enim agentia multiplicentur respectu diuersorum effectuum, hoc est ex imperfectioem, & limitatione formæ, & virtutis, per contrariam productionem. Vnde sic multiplicentur diuersæ artes propter suam limitationem respectu diuersorum artificiatorum, vel diuersa agentia specie, respectu diuersorum effectuum specie. Quantò autem actualitas formæ agentis est maior, & aspectus virtutis amplior, tantò de tali agente maior multitudo procedit ; vt patet in Sole respectu generabilium, & corruptibilium ; propter quod, motiua primæ positionis est nullum.

10. Reiciuntur supradictæ opiniones.

Pythagoricorum fundamentum diuiditur.

Secundum etiam non vrget ; tum, quia contrarietas effectuum non ponit contrarietatem in efficiente, tam in producente, quàm agente per cognitionem, & voluntatem : quia potentia rationales sunt ad opposita ; per quem modum agit causa prima.

11. Fundamentum Empedocli destituitur.

Item, videmus quòd in effectibus causatur ordo, & vnitas ordinis in situ ab efficiente, siue agat per naturam, siue per artem : per naturam, vt patet quantum ad productionem in flore & fructu ; quantum ad situm, quia folium superponitur fructui, quasi ad conferuacionem : & ex omnibus istis facit quandam ordinem vnitatem, vt patet in frondibus, stipite, ramis, & fructibus : & hoc facit eadem vis naturæ actiua : & hoc patet in formatione hominis, & cuiuslibet animalis. Ita etiam videmus in operibus artis, & voluntatis ; vt patet in constructione domus, & in omnibus artificiaris, ex diuersis, vel contrariis compositis ; quia eorum productio (maximè si ars producat materiam propinquam) & eorum ordinatio reducitur ad vnum efficiens. Quamuis igitur contrarietas sit in effectibus, quia omnia conueniunt in quadam vnitatem, & ordine vniuersi, non oportet quòd eorum sint diuersa efficientia : immò potius quòd vnum sit principium eorum omnium, quæ in mundo sunt, & sub eodem ordine vniuersi cadunt, cuiusmodi sunt omnia creata.

Motiua etiam tertiæ positionis nullum est ; quia quamuis in entibus sit bonum, & malum, sit etiam perfectio & defectio ; non tamen oportet quòd ista reducantur ad diuersa efficientia. Defectus enim & malum, in quantum talia, non habent efficientem causam, sed deficientem : sicut claudicare dicitur duo, & ire, & defectuosè ire. Nec tamen in isto actu, qui est *claudicare*, oportet duas virtutes motiuas assignare : sed quod est ibi perfectionis & operationis, attribuitur virtuti ; quod est ibi mali, & defectus, attribuitur defectui virtutis : sicut dicerem in oculo malè vidente ; non quòd virtus primæ causæ sit in aliquo defectuosa. Ac per hoc, in illis, quæ ab illa totaliter, & immediate procedunt, nullus defectus ex parte efficientis reperitur ; sed in illis in quibus cooperantur agentia creata ex defectu virtutis, earum, vel ex indispotione materiæ, quam requirunt, defectus aliquoties

12. Fundamentum Manichæi reicitur.

ties reperitur. Sic igitur mala, & defectus reducuntur ad defectum virtutis particularium: vt mala moris ad defectum virtutis particularis naturæ.

Reducimus etiam omnia mala, & defectus ad vnum primum efficiens quodammodo: quod sic ut perfectiones omnes accipiunt suum esse, in hoc quod ipso producantur, & ipsum modo aliquo imitantur; tunc gradus perfectionum sumitur, & cognoscitur, secundum maiorem, & minorem appropinquationem ad illud primum: sic mala defectus cognoscuntur, & distinguuntur, secundum maiorem, & minorem elongationem ab illo vno primo perfecto: ita quod perfectio illius est mensura omnium perfectionum, secundum rationem appropinquandi, & assimilandi; & est mensura omnium malorum, & defectuum, secundum rationem elongandi, secundum quod dicitur in 2. de Gener. text. 56. *Propter longè distare à primo; reliquo modo cõpleuit esse Deus faciens cõtinuam generationem.*

ARTICVLVS III.

Primum rerum principium in genere causa effectiua, exemplaris, & finalis est summè vnum.

Circa tertium, sciendum, quod cum quæritur vnititas causæ primæ respectu omnium entium, oportet vnitatem eius tot modis inuestigare, quot modis primum dicitur causa aliorum; & oportet, qui vult satisfacere quæstioni, tot modis ostendere primum esse vnum, quot modis habet causalitatem respectu aliorum.

Est autem causa prima in triplici genere causalitatis respectu omnium, sicut dicit Commentator 10. *Metaph. com. 7. in fin. & 12. Met. com. 18 & 24.* scilicet in genere causæ efficientis, formalis, & finalis: non autem est materia aliorum; eo quod primum, in quantum tale, dicit perfectionem; materia autem dicit imperfectionem de se. Oportet igitur ostendere primò, quod omnium sit vnum principium efficiens; vna prima causa formalis existens; vna causa omnium finalis. Secundò oportet ostendere, quod primum efficiens est primum formale exemplare, & vltimus finis; & tunc concludetur quod prima causa est simpliciter, & inuariabiliter vna; quod quærit quæstio nostra.

Circa primum; ad videndum quod sit vnum primum efficiens omnium, attendendum est, quod cum causa det esse suo causato, necesse est vt habeat prius, & principalius esse, quam suum causatum; per naturam igitur entis, oportet deuenire ad naturam causæ efficientis.

Circa naturam entis est sciendum, quod vnitatis entis accepti largo modo, vt continet creatorem & creaturam, non est vnitatis generis, sed est vnitatis analogiæ: propter quod dicit Philosophus 3. *Met. text. 10.* quod ens genus esse non potest; cuius ratio est, quia secundum Aristotelum 4. *Topic. cap. 6.* differentiæ sunt extra naturam generis. Non enim est de ratione animalis, quod sit rationale, vel quod sit irrationale: quamuis diuisim necesse sit, vt sit hoc, vel illud; nihil autem est, quod sit extra naturam entis prædicto modo sumpti; quod enim extra tale ens est, nihil omnino est: ided ens sic acceptum genus esse non potest; sed quoddam analogum est. Vnitatis autem generis, est vnitatis prædicationis; quia natura generis reperitur in omnibus, de quibus prædicatur; vt patet in animali. Vnitatis autem analogi, est vnitatis attributionis; quare non est nisi duo-

Scoti oper. Tom. III.

bus modis. Vel quia illa de quibus analogicum prædicatur, attribuitur tertio, cui primò, & per se inest; vt sanitas dicitur de vniu, & cibo; per attributionem, & per comparationem ad animal, cui primò, & per se inest sanitas: vel quia vnum illorum, de quibus analogum prædicatur, attribuitur alteri; hoc est, vnum illorum, de quibus analogum prædicatur, recipit prædicationem eius, quia attribuitur alteri, de quo illud prædicatur. Sic ens prædicatur analogicè de substantia, & accidente; & accidentia non dicuntur entia, nisi per attributionem ad substantiam; hoc est, per se quod habent in substantia, & à substantia, iuxta illud, *Accidentis esse est in alio esse, & 7. Metaph. text. 2.* dicitur, quod *Accidentia non sunt entia sed entis*: non quod accidentia de natura sua non habeant aliquam entitatem; sed quia illa entitas comparata ad entitatem substantiæ, quasi est quædam non entitas; & etiam actualiter esse naturaliter non habent, nisi ab esse substantiæ. Sicut etiam nostrum esse comparatum ad esse diuinum, quasi non est; sicut dicit Dionys. *cap. 1. de diuin. Nom.* ita quod esse propriè, primò, & per se sibi conuenit.

Ex istis duobus habeo, & quod ens non est genus, quod patet per Philosophum, & per rationem; quia differentia est extra naturam generis, sicut rationale est extra rationem animalis, in quantum animal; alioquin omne animal esset rationale. Nihil autem est, nec excogitari potest, quod sit extra rationem entis, in quantum ens. Secundò habeo, quod analogum nunquam prædicatur de aliquibus, nisi quia illa reducimus ad terminum, de quo dicitur primò, & per se: vel quia de vno dicitur per naturam alterius.

SCHOLIUM.

*Quod hic asserit Doctor de analogia entis respectu Dei, & creatura substantia & accidentis, non contradicit eis, quæ habet in 1. dist. 3. quæst. 2. §. Secundò non asserendo. & quæst. 3. §. Quod autem supponit. & dist. 8. quæst. 3. §. Contra istam positionem, ubi docet ens respectu prædictorum esse vniuocum. Ipse enim primo loco citato, §. Et ne fiat contentio de nomine, declarat de qua vniuocatione loquatur, eamque minimè accipiendam esse in illo rigore, quo à quibusdam communiter explicatur, & vltimo loco, §. Teneo opinionem meam mediam, clarè docet cum huiusmodi analogia comparari posse vniuocationem. Vnde iudicauerim controuersum, quæ acriter agitur circa hanc quæstionem de vniuocatione entis, facile componi posse, modo explicentur termini, & bene precipitur sensus Scoti, qui etiam dist. 3. quæst. 3. §. Contra istam vniuocationem, eadem docet, quæ hic supponit pro fundamento huius analogiæ, nimirum ens non esse genus, & differentias esse extra naturam generis. De quibus autem differentiis loquatur, explicat ibidem, §. Quantum ad primum dico. *Vide, si placet, Fabrum Theorem. 95.* Neque his etiam contradicunt, quæ habet Doctor tractatu de Theorem. theorem. 9. num. 5. ubi consulendus est Scholias.*

Tunc arguo, propono, vel cogita duo entia, quæcumque vis, de quibus dices, quod sunt entia prima; aut eus dicitur de illis æqualiter, non de vno per naturam alterius, nec de ambobus per naturam tertij; vnde hoc est impossibile; quia tunc ens esset genus, & prædicaretur vt genus, cuius contrarium ostendi: ergo prædicatur de illis per attributionem. Hoc autem non potest in-

A 2 telligi

13. *Omnia mala, & omnes defectus quodammodo ad vnum principium reducuntur.*

14.

Causa prima est in triplici genere causalitatis respectu omnium.

15. *Vnum primum efficiens omnium.*

Vnitatis entis, vt communis Deo & creatura, est analogia, & non generis.

Vnitatis generis quid? Vnitatis analogiæ quid, & quomodo sumitur.

Accidens non est ens, sed entis ens.

16.

Ens non est genus respectu omnium entium.

Analogum quomodo prædicatur.

17.

Non esse duo prima efficiētia probatur primò.

telligi nisi vno ex duobus modis vt dixi; vel quia vnum attribuitur alteri, hoc est, habet entitatem, vt accidens, à substantia; ergo non ambo sunt prima entia, sed illud primum propter quod aliud habet esse, vel prædicatur de illis; quia ambo attribuantur tertio; vt sanitas de vrina & cibo; quia attribuantur animali: ergo illud tertium est primum ens, & magis, quàm ista, quæ tu dixisti prima: ergo non possunt esse duo, vel plura æquè prima, & perfecta entia: ergo cum non sit processus in infinitum in entibus, est dare vnum primum, & solum; igitur cum ratio efficientis sequatur naturam entis, non possunt excogitari duo principia efficiencia.

18.
Probatur 2.

Item, si sunt duo principia efficiencia æquè prima, aut sunt similia, aut contraria: si similia, aut quodlibet per se est sufficiens ad principian- dum omnia completè, per omnem modum; aut neutrum per se est sufficiens, sed ambo. Si primo modo, hoc omnino est mirabile, quia tunc omnino alterum superflueret: natura autem in quocunque effectu quantumcunque paruo; euitat superfluum: ergo minùs patitur superfluitatem in primis, & nobilibus principiis. Si neutrum per se est sufficiens: ergo quodlibet est incompletum in ratione principij; ergo neutrum est simpliciter primum: quia primum in quolibet genere est omnino perfectum secundum rationem generis: sicut patet de virtute actiua, & generatiua in qualibet specie, semper primum simpliciter, debet esse simpliciter perfectum: si sunt contraria, tunc vnum impedit reliquum, ac per hoc neutrum est perfectum; quia quantò perfectius, minùs habet de resistentia.

19.
Probatur 3.

Item, homo, in quantum homo, gerit typum vniuersi; quia est minor mundus: est autem lux per animam rationalem; cum igitur in anima rationali sit vnum primum mouens, scilicet voluntas; ergo, &c.

Probatur 4.

Item, in quocunque genere est dare minus perfectum, & maius perfectum; est dare aliquod simpliciter perfectum; nam per comparisonem ad illud dicuntur alia secundum magis & minùs, vt dicit August. 8. de Trinit. cap. 3. Nunc autem in genere efficientium videmus tam intensiue, quàm extensiue, gradus in causis efficientibus: ergo est dare vnum, quod est primum & simplicissimum mensura aliorum, ac minimum etiam, quod non potest esse nisi vnum.

20.
Probatur 5.

Item, si sint duo simpliciter prima, aut quodlibet est tota causa cuiuslibet effectus, & tunc omnis effectus est duorum; aut non est tota causa; & tunc neutrum est simpliciter primum.

Probatur 6.

Item, arguit Aristoteles 2. Metaphys. text. 5. & deinceps, in efficientibus ordinatis, si non est dare primum, non est dare medium, nec vltimum. Cum enim de ratione efficientis sit mouere, si primum non mouet, nec secundum; quia non mouet nisi in virtute primi; & eadem ratione nec vltimum, si secundum non mouet: ergo si primum non mouet, nihil fit. Cum igitur in causis (vt dicitur) non sit processus in infinitum, vt probatur 1. Phys. text. 35. & deinceps, quia cum infinita non possint pertransiri, si aliquis effectus dependeret à causis infinitis ordinatis, nunquam produceretur: ergo si non est primum mouens, vel efficiens, nihil potest produci.

Aliqui dicunt rationem esse insufficientem; tum, quia non probat primum, nisi in efficientibus per motum, qualiter non agit causa prima:

tum, quia non probat primum, nisi in vno ordine, qui autem poneret duo principia, poneret duos ordines causarum.

SCHOLIUM.

Sex rationibus probauit, in genere causa efficientis deueniendum esse ad vnam simpliciter primam, ab omni alia independentem: & valde concordant cum iis, quæ habet tractatu de primo principio, c. 3. concl. 2. & in 1. dist. 2. q. 2. n. 11. & seq. vbi diffusè ista prosequitur.

Secundò, quòd sit dare vnum principium formale exemplare, sic apparet, secundum illud, quod dicit Commentator super illud 2. Metaph. text. com. 17. *Quoniam autem in fundamento natura nihil est distinctum; materia primò recipit formas magis vniuersales, postea magis particulares: & quia processus naturæ est de imperfecto ad perfectum, apertè patet quòd formæ materiales quantò magis vniuersales, tantò magis sunt imperfectæ. Oppositum tamen est in formis immaterialibus, & separatis; quia etiam formæ materiales, si possent separatæ existere, quantò vniuersaliores, tantò essent perfectiores. Quod patet; quia quantò vniuersaliores, tantò simpliciores; quantò simpliciores, tantò actualiores & perfectiores. Vnde sicut forma generis est simplicior quàm forma speciei, ita erit actualior, & perfectior: si ergo ipsum esse, esset abstractum per se existens, haberet in se omnem modum simplicitatis, & per consequens omnem modum actualitatis, & perfectionis: cum ergo ens primum, sit ens per se subsistens, non contractum, quia aliter non esset omnino primum, sed abstractum ab omnibus, cum sit causa omnium, vt ostendi: ergo modo simplicissimo còtinet omnem perfectionem, quæ possit excogitari; ergo est causa formalis omnium. Quod autem sic est simplex perfectum formaliter, plurificari non potest, quod patet sic: Vnitas, & veritas rei perfectius saluantur in primo cuiuslibet generis, quàm in aliis, cum primum sit mensura aliorum; vt patet de caliditate in igne. Sed videmus quòd quælibet res habet singularitatem suam, quam habet per actualitatem suam, quæ & incommunicabilis aliis: ergo cum in primo, sit maior actualitas, est etiam maior singularitas: ergo si hæc non potest communicari; ergo minùs singularitas actualitatis primi.*

Item, tale ens sic separatam continet totam rationem entis; totum est illud, extra quod nihil est; ergo extra participationem illius, nihil est: sed si essent duo principia esse formalia, vnum non participaret aliud, & esset omnino extra aliud: ergo non possunt esse duo.

Item, plurificatio talium, non esset per relationes, vt in personis dininis; quia vnum non esset ab alio, ex quo ambo sunt æqualiter prima: ergo per absoluta. Nunquam autem sit plurificatio per absoluta, nisi quia vnum illorum est altero perfectius: vt duæ species plurificantur sub genere, quia semper vna est perfectior altera; sicut in analogo, substantia & accidens sub ente, quia vnum est perfectius altero: vel quia ambo sunt imperfecta, vt duo indiuidua sub vna specie, quia neutrum claudit, vel haurit totam latitudinem speciei; quodlibet autem illorum entium omnino est perfectum, & æqualiter: ergo non possunt esse duo formalia æquè prima.

Item, ad propositum impossibile, est quòd aliquis effectus còsequatur aliquam perfectionem, inquan-

21.
Vnum esse principium primum formale exemplare ostenditur. Materia primò recipit formas magis vniuersales.

Probatio 2.

Suprà. n. 1.

Vnitas, & veritas perfectius saluantur in primo cuiuslibet generis, quàm in aliis.

22.
Probatio 2.

Probatio 3.

In absolutis vnum est altero perfectius.

23.
Probatio 4.

inquantū effectus talis causæ, qua caret sua causa. Non enim ignis generatus haberet caliditatem, vel leuitatem, si ignis generans ista non haberet; & si fortè habet effectus, hoc non habet vt est causatum illius, sed ab aliquo alio. Cuius ratio est, quia causa nobilior est effectu; nec agit vltra terminos perfectionis, quod faceret, si effectui aliud, quod non haberet, daret. Sed ostensum est quod est vnum primum ens efficiens omnium: ergo illud continet in se perfectiones omnium.

Causa nobilior est effectu. Vide Scot. in 4. d. 12. q. 3. & d. 43. q. 3.

Probatio 5.

Item, in quolibet genere est dare participans, & participatum, & per accidens, & per se: sed videmus quod omnia entia secundum maius, & minus, habent perfectiones formales: ergo est dare vnum ens, cuius perfectionem formalem omnia entia participant, sicut dicit de calido Aristoteles 2. *Metaphys. text. 4.*

2. 4.

Ad hoc arguit Aristoteles 4. *Metaphys. text. 15.* & deinceps, inquirens veritatem principij, *De quolibet aut affirmatio, aut negatio*, dicens, quod si est dare magis, vel minus falsum; vt magis est falsum *quatuor esse mille*, quam *quatuor esse quinque*; ergo est dare magis, & minus verum: ergo per consequens & vnam primam veritatem. Vnde dicit quod hoc principium, *De quolibet, aut affirmatio, &c.* est maximè verum: ergo secundum hoc, oportet dare vnam primam veritatem formalem virtute continentem omnem veritatem; quia est forma omnium veritatum: veritas autem consistit in sua perfectione formali; ergo est vna veritas prima formalis omnium formalium perfectionum

Probatio 6.

SCHOLIUM.

Nullibi clarius, aut diffusius agit de eminentia perfectionis, & ratione exemplari rerum creabilium in Deo, quam in isto loco. Licet enim in 1. dist. 2. quæst. 2. & tractat. de primo principio, cap. 3. conclus. 11. agat de triplici unitate in Deo, scilicet efficiencia, finis, & eminentia, leuiter tamen vltimam attingit. Obuiam aliqua perstringit 1. dist. 35. & distinct. 38. quæst. vnica: & in Reportatis isdem locis, agens de diuinis Ideis. Vide etiam quod. 7. & Metaph. lib. 7. quæst. 11.

2. 5.

Circa illud, quod primum principium sit finis omnium,

Patet primò per rationem Aristotelis 12. *Metaphysica, text. 52.* vbi dicit, quod sicut exercitus ordinatur ad ducem; sic totum vniuersum est ordinatum, propter respectum ad vnum vltimum finem. Vnde sicut exercitus non esset vnus, nisi haberet vnum ducem, sic nec vniuersum esset vnum, nisi haberet vnum finem.

Primum principium est finis omnium. Probatio 1. Totum vniuersum est ordinatum ad vnum vltimum finem.

Probatio 2.

Item, bonum & finis idem sunt, 3. *Metaphysica, text. 3.* sicut quantò aliquid plus habet de entitate, tantò plus de actualitate & perfectione, & per consequens de bonitate. Sed est dare vnum ens primum per se solum: ergo & vnum finem per se solum: sed ad per se omnia alia reducuntur; ergo erit vnus finis, ad quem reducuntur.

Probatio 3.

Item, extra infinitum in aliquo genere, nihil illius generis potest vltimò terminare; vt extra longitudinem infinitam, nulla longitudo: sed experitur mens rationalis, (cuius experimentum est principium omnis nostræ certitudinis) quod non satiatur, nisi per bonum infinitum; ergo est dare bonum infinitum; ergo si terminet in infinitum, est per rationem infinitam finis: ergo cum nihil sit, quod sine careat, aut sit extra participati-

Scoti oper. Tom. I I I.

tionem istius finis, sequitur, quod omnia tendunt ad istum finem.

Est hæc sententia Augustini 8. *de Trinitate, cap. 3.* vbi dicitur, quod *Deum non est alio bono bonus, sed est bonum omnis boni.* Anselmi in *Prosologio, cap. 5.* *Deum est quidquid est melius esse, quam non esse.* Sic igitur patet quod est vnum solum primum efficiens; quia vnum solum primum per se ens: quare vna prima causa formalis omnium, vnde est finis omnium.

SCHOLIUM.

In tractatu de primo principio, cap. 2. conclus. 4. & cap. 3. conclus. 7. & sequentibus largius probat competere prima causa effectiua causalitatem etiam finalem; quod etiam tribus probat conclusionibus in 1. dist. 2. quæst. 2. §. Iuxta tres conclusiones. Vide eundem quæst. 2. laterali prologi, num. 21. & in 4. distinct. 49. quæst. 8. num. 7.

Nunc restat videre quod efficiens sit forma, & finis omnium: & hoc apertè colligitur ex prædictis sic; Impossibile est quod effectus inquantum talis, participet aliquam perfectionem formalem, quam etiam non habeat efficiens eius causa: cuius causam dixi *suprà*, sed est dare vnum solum primum efficiens omnium (vt patet in primo articulo:) ergo illud necessariò participat perfectiones formales altiori modo, quam habent in rebus: ergo quod est efficiens omnium, est causa formalis omnium.

Item, finis & bonum sunt idem; sed impossibile est quod aliquid habeat rationè omnis boni, nisi quod habet rationè omnis perfectionis; cum perfectiones sint de genere bonorū: ergo necesse est, quod illud, quod est causa formalis exemplaris omnium, sit causa finalis in genere bonorum; sed illud erat causa efficiens omnium, vt patet: ergo necesse erit, vt vnum, solum, singulare, summum, supremum ens, sit simul causa efficiens, causa formalis, causa finalis omnium: sed ostendi, quod erat causa prima simpliciter omnium, quæ est causa efficiens finalis, & formalis omnium: ergo à primo ad vltimum, vna sola causa prima simpliciter est.

26. Primum efficiens, & primum formale idem. Probatio 1. Num. 23.

Vide Scot. in 1. d. 2. q. 2. §. Quoniam ad 1. & d. 36. q. vn. §. Præterea sextò. Probatio 2.

Idem causa exemplaris formalis, & vltimus finis omnium.

ARTICVLVS IV.

Eminentissima, & perfectissima ponenda est unitas in primo rerum omnium principio.

Circa quartum, quomodo hæc causa prima habet singularem unitatem. Circa quod sciendum, quod triplex est conditio suæ unitatis, à qua per defectum alicuius illarum conditionum omnis creatura procedit. Habet enim primò unitatem substantiæ per omnem modum singularitatis; quia sua substantia nullam habet plurificationem. Vnde quia in substantia singulari possunt intelligi aliqua esse vnum secundum gradus, quibus vnum eorum ab altero continetur; secundum quod vna magnitudo tripedalis continet in se bipedalem, & bipedalis magnitudinem vnus; hoc autem non est perfecta unitas; idèò secundò est vnum, unitate æqualitatis eorum, quæ sibi insunt; & hoc absque gradu, & inæqualitate eorum. Vnde quia talis unitas adhuc non esset absque aliqua compositione, quia non computaretur perfectam unitatem; idèò est etiam vnum unitate simplicitatis absque omni diuersitate.

27. Triplex conditio unitatis prima causa.

28.

Est ergo tripliciter causa prima vna; primò in ratione efficientis; secundò, in ratione causæ formalis exemplaris; tertio, in ratione finis. Habet etiam triplicem modum vnitatis. Primus est vnitatis substantiæ singularis. Secundus est vnitatis seruans omnem gradum æqualitatis; potentia enim æqualis est scientiæ, & bonitati, & è contrario. Tertius est vnitatis simplicitatis, tollens omnem diuersitatem, non distinctionem. Creaturæ autem è contrario procedunt ab eo sub ratione pluralitatis, sub ratione inæqualitatis, sub ratione compositionis. Sub ratione pluralitatis, quia in eis est mensura in naturis, & essentiis, secundum gradus creationis, & essentialium numeros. Sub ratione inæqualitatis, quia in eis est mensura in naturis & essentiis secundum gradus perfectionis. Sub ratione compositionis, quia in omnibus est compositio, saltem ex esse & essentia: ex quo causatur pondus inclinationis ad casum dissolutionis: iuxta illud, Sap. c. 11. *Omnia fecisti in numero, pondere, & mensura.*

Tres modi vnitatis prima causa explicantur.

Creatura procedunt à prima causa, sub ratione pluralitatis inæqualitatis, & compositionis.

SCHOLIUM.

Breuius & clarè in hac quæstione triplicem hanc vnitatem primi principij explicat: largius verò in primo Sententiarum, dist. 2. quæst. 2. ubi ex his ipsis rationibus, aliisque fundamentis probat in Deo dari triplicem primitatem efficientiæ, finis, & eminentiæ; & quæst. 3. per vias, seu rationes septem, probat dari in eodem perfectissimam vnitatem; eamque demonstrari posse naturali ratione indicat contra suum Magistrum Varronem.

Sic igitur dico, quòd causa prima simpliciter importat primitatem in genere efficientis, formalis, & finalis; & secundum istos modos sit causa vna.

QVÆSTIO II.

Vtrum à primo principio pluralitas, scilicet multitudo creaturarum, per se, & immediatè procedat?

Vide citatos quæstione antecedenti, Aristot. 4. Metaph. cap. 4. Varr. in 2. dist. 1. quæst. 1. Henric. quodlib. 1. quæst. 7. & 8. Vide Doctorem in 4. dist. 1. quæst. 1. 5. Pro parte opposita.

1. Diuisio quæstionis.

RESPONDEO. Circa istam quæstionem sic potest procedi. Primò, videndum est quid secundum antiquos Philosophos est dicendum. Secundò, videndum est, quid secundum veritatem Catholicam est tenendum. Tertio ostendendum est, quòd Antiqui ex suis rationibus non possunt intentum suum, sed potius oppositum concludere. Quarto videndum est, per quem modum posset dictum eorum veritatem continere; quamuis non secundum intentionem eorum.

ARTICVLVS I.

Quid senserint antiqui Philosophi circa processionem creaturarum à primo principio?

2.

Quid intellexerit Aristot. de creatione rerum.

Circa primum, sciendum quòd videtur aliquibus, quòd Aristoteles fuerit huius opinionis, quòd ab vno principio simplici, proptè vniformiter se habente, non possit immediatè procedere nisi vnum. Vnde videntur hoc colligere ex illo 2. de Generatione, text. 56. *Idem in quantum idem, natum est semper facere idem.* Cùm igitur primum principium sit vnum, in quòd nulla cadit variatio, videtur quòd non sit natum facere nisi vnum. Quòd quidem verbum non concludit eorum intentionem; quia secundum quòd dicit Auerròes in fine 3. cap. de Substantia orbis, Aristoteles ponit plura à Deo procedere.

Aristoteles 1. Metaph. summa 2. c. 2. in principio, arguit contra antiquos, qui ponebant solam causam materialem in rebus, & negabant causam efficientem, & finalem. Vnde dicit: *Videmus in rebus sensibilibus mutationem fieri, nihil autem mouet seipsum, quemadmodum lignum non seipsum transmutat, vt fiat scamnum.* Si autem agens, etiam finis est, nihil autem agit nisi propter finem: est igitur in rebus efficiens & finis. Igitur cùm ipse ponat finem efficienti correspondete, cùm Intelligentiæ moueant orbis propter primum, vt dicit; vt propter finem amatum & desideratum, sequitur quòd ipse sit causa efficiens Intelligentiarum. Vnde de mente Aristotelis fuit, secundum quòd Auerròes exponit ipsum, quòd Intelligentiæ habent esse à primo, quamuis in modo, quo sunt ab eo, Aristoteles defecit; quia posuit eas ita habere esse à primo, quòd nec à se, nec per potentiam primi sunt in potentia ad non esse.

Sed de hoc non intendo modò perquirere. Nec Aristoteles per illud verbum, *idem in quantum idem*, & c. negat, quin ab eodem simul, & ab æterno possint procedere immediatè plura. Sed ex illo verbo videtur potius intellexisse, quòd ab æterno, & inuariabili, nihil nouum posset produci. Vnde videtur sentire Aristoteles, quòd quidquid processit à Deo immediatè, processit ab eo ab æterno: ita quòd si nouitas inueniretur in entibus, hoc esset attribuendum secundis causis, non primæ. Vnde ratio sua videtur esse, quòd si aliquod nouum à Deo procederet, necessariò aliqua mutatio, saltem quantum ad voluntatem, in Deo facta esset: & quia ipse semper est idem in nullo recipiens mutationem, vel innouationem; idè ab ipso nihil nouum potest procedere. Non igitur illud verbum, *Idem in quantum idem*, & c. negat rerum pluralitatem immediatè procedere à Deo, sed videtur negare nouitatem. Quid autem secundum veritatem senserit, non facile constat: quia ponit quòd Intelligentia sit ingenerabilis & incorruptibilis, ac per hoc posuit, quòd non potest educi de materia, seu potentia materiæ; quia esse generabile, habet materiam per quam potest esse & non esse, & corruptibile: ponit etiam quòd sit forma corporis.

Quærit autem 12. Metaph. cap. 3. text. 16. & 17. Vtrum forma aliqua præcedat materiam? & dicit quòd non. Secundò vtrum aliqua forma remaneat destructà suà materiâ? & dicit sic: *In quibusdam enim nihil prohibet, veluti si anima tale sit, non omnis, sed intellectus, omnem namque fortassis impossibile est.* Si igitur Intelligentia est forma corporis, & necessariò à creatione, cùm non sit generabilis, nec est æterna, cùm non præcedat suam materiam: ergo videtur quòd ipse senserit, quòd etiam nouus effectus possit esse à Deo. Sed quidquid sit de hoc, ad minus illud verbum non negat effectuum pluralitatem immediatè à Deo pro

Vide Arist. 2. de gen. animal. c. 3. & 2. de An. text. 6. 7. 9. & 10.

4.

procedere, sed fortè nouitatem, quod etiam falsum est, vt apparebit sequenti quæstione.

Auctor etiam lib. de Causis videtur sentire pluralitatem effectuum immediatè à Deo non procedere: vnde dicit quodd Deus creauit animam mediante Intelligentia, vt patet in commento tertie propositionis: si igitur anima, quæ inferior est Intelligentia, ergo pari ratione, inferior Intelligentia creata est mediante superiori, & sic vsque ad primam, quæ sola immediatè videtur esse à Deo.

Sed dicendum est, quod duplex est mediatio. Vna in operando, quoniam idem faber operatur cultellum per martellum. Verùm isto modo Deus non creauit animam mediante Intelligentia, sed per se immediatè. Alia est mediatio, quæ est quasi quidam ordo inter effectus, qua ratione Deus creauit aërem mediante igne; quare propinquiori modo participat completum esse, & aër remotiori. De qua propinquitate & distantia loquitur Aristoteles 2. de Generatione, text. 56. dicens: *Propter longè à principio distare, reliquo modo completum esse Deus, continuam faciens generationem.* Et isto modo creata sunt corporalia mediantibus spiritualibus, & anima mediante Intelligentia. Hæc tamen mediatio non tollit immediationem efficientis.

Potest etiam dici anima facta mediante Intelligentia, non quoad substantiam, sed quoad operationes; in quantum ab Angelo potest recipere aliquas illuminationes, & perfectiones. Vnde dicitur in illo commento, quod Deus posuit animam instrumentum Intelligentiæ: & isto modo inferior Angelus factus est mediante superiori.

Auicenna veritati Catholicæ videtur maximè contrarius esse: nam 9. Metaphysicæ suæ, c. 4. vult quod à primo principio non possunt esse plura, nec secundum numerum, nec secundum diuisionem. Est etiam positio Auicennæ talis. Vult quod Deus, & Intelligentiæ, quidquid agunt, agunt per suum intelligere. Cùm igitur intellectus diuinus sit intellectus omnino primus, à nullo, ac per hoc simpliciter omnino, non habens actum, & potentiam, sed solam meram actualitatem, quæ est idem quod ipse. Idè sicut suum intelligere est vnum, sic productum ab eo, non erit nisi vnum; scilicet prima Intelligentia. Illa etiam operatur intelligendo: non est autem simpliciter vt Deus; habet enim esse actuale vt est effectus Dei; habet verò possibile, vt est ab alio, non à se. Intelligitur igitur prima Intelligentia, in quantum intelligit se per suum actuale producere animam primi orbis: in quantum intelligit se per suum possibile producere corpus primi orbis. Et sicut prima Intelligentia, sic gradatim secunda tertiam intelligit, & producit: sic igitur tertia quartam; & sic de aliis vsque ad vltimam, quæ per defectum actualitatis non producit talia; sed est datrix formarum sensibilium. Hæc de primo.

SCHOLIUM.

Insanas has Ethnicorum commentationes, & alias plures, si quis videre vulerit, consulat Aristotelem 1. Metaphysicæ Summa 2. & 3. per varia capita, eiusque Commentatorem Auerroem, necnon Scotum 4. dist. 1. quæst. 1. §. Pro parte opposita, ubi latè refert, & impugnat opinionem Auicennæ, eiusque fundamenta.

ARTICVLVS II.

Statuitur veritas Catholica.

Circa secundum, quid scilicet secundum veritatem Catholicam sit tenendum, ostenditur quod à primo principio immediatè plura producantur.

Ad cuius euidenciam, est sciendum, quod cùm primum principium, secundum quod ostensum est in præcedenti quæstione, num. 21. sit vnum simplicissimum; sequitur quod de ratione sua habeat formalem plenitudinem ad se communicandum. Quod patet; quia enim singulariter est vnum (ita quod, vt ostensum fuit, nec esse, nec intelligi possunt duo prima entia, æqualiter prima) idè cùm summè sit vnum, erit summè primum. Sequitur enim: vnum præcedit multa; ergo quod habet vnitatem totaliter, ita quod duo talia esse nõ possunt, habet totalem potestatem. Quantum autem aliquid magis est primum, tantò magis pluribus communicatur, eo modo communicationis, qui ei conuenit. Exemplum in materia prima simpliciter, respectu materiarum particularium. Exemplum in genere caliditatis in Sole, respectu causarum particularium. Simpliciter igitur primum, summè erit communicabile, eo genere communicationis, quo ei conuenit. Quia erit etiam simplicissimum, idè actualissimum, ac per hoc potentissimum: ergo quod de se est summè primum, & summè simplicissimum, est summè primum potentissimum, & sui communicatiuum. Aut ergo communicabit se per productionem eiusdem in substantia; quæ dicitur communicatio intrinseca, vt in diuinis Personis: aut communicabit se producendo diuersum in substantia, quale datur in productione creaturæ.

De hac igitur productione, & communicatione quæritur vtrum immediatè se communicet, vel mediatè?

Circa quod tria sunt videnda. Primò autem, medium tripliciter potest accipi, & secundum hoc operatio mediata, vel immediata tripliciter potest etiam sumi. Est enim medium totaliter operans, qualiter dicit Auicenna, quod Deus producit omnia mediante Intelligentia; etiam illa totam productionem facit. Est medium cooperans, qualiter dicitur, quod Deus producit plantam mediante natura: quia actio illa est tota à Deo, & tota à natura. Est medium coadiuuans, sine quo non fieret, quamuis ab vno sit principaliter actio; qualiter dicimus, quod corpus est medium in actionibus sensibilibus animæ; quia anima non videt nisi per oculum. Et isto etiam modo dicitur 2. Physicæ, text. comm. 22. quod ars operatur mediante natura: vnde Medicus minister est naturæ. Propter quod dicit Philosophus 7. Metaph. text. comm. 23. quod calor est pars sanitatis. Et sic patet quomodo actio potest dici mediata, vel immediata.

Secundò est sciendum, quod est pluralitas vnitatem includens; sicut dicimus quod plura participatione speciei plures homines sunt vnus homo. Est alia pluralitas vnitatem excludens; sicut dicimus, quod plura principia essentialia eiusdem generis, non possunt esse immediata eiusdem rei; vt duæ animæ vnus hominis: sicut dicit Philosophus 1. Elenchor. cap. 13. quod proportio pluries, non est proportio; quia eadem est ratio proportionis.

8. Concl. Doct.

Vide Doctorem in 1. d. 2. q. 7. §. Quia sicut dixi.

9.

Operatio mediata, vel immediata, tripliciter dicitur.

10.

Qua pluralitas vnitatem includit, & excludit.

5. Quid auctor libri de causis.

6. Mediatio duplex.

Anima facta mediante Intelligentia quoad operationes.

7. Opinio Auicennæ.

Vide Scotum in 4. d. 1. q. 1. §. Pro parte opposita.

11.

Contraria sunt in triplici differentia.

Tertio est sciendum, quod quædam sunt contraria, quæ habent vnum subiectum commune, cui vicissim insunt, sicut dicitur in *lib. Prædicamentorum, cap. 10. sect. 3. & 6.* quia *Contraria sunt, quæ maxime à se distant, & in eodem susceptibili vicissim insunt, nisi alterum insit à natura.* Alia sunt contraria, quæ vnum genus prædicabile immediatè diuidunt: & talia etiam sunt verè entia; quia genus de vtroque dicitur, sicut differentia genus diuidentes.

Alia sunt contraria, quorum vnum ab ordine debito alterius deficit; & sic dicimus vitia contraria esse virtutibus, & mala bonis.

12.

Conclusio.

Deus producit creaturas absque vno medio.

Dico igitur, quod plura possunt immediatè ab vno produci, productione extrinseca. Dico autem plura immediatè, quia sine medio totaliter operante: si enim producere animam, vel Intelligentiam per suam potentiam Deus per se non possit, omnipotens non esset, nec in fine nobilitatis. Cuius contrarium dicit Aristoteles in 11. *Metaphysica*: *Deus, inquit, est vnus in fine nobilitatis, æternus.*

Dico etiam immediatè, quod sine medio coadiuuante; quia tale medium ponit in principali agente insufficientiam; sicut patet in medicina, quæ natura indigit, tanquàm medio coadiuuante.

Dico etiam immediatè, quæ licet aliqua producat mediante agente creato cooperante: tamen in principio mundi plura produxit absque tali medio. Creatura enim non cooperatur nisi dum est; ergo in his primis, quæ simul produxit, creatura cooperari non poruit.

Dico autem plura, quæ vnitatem includunt, quale est vniuersi; quia plura quæ vnitatem excludunt, fieri non possunt; quia tunc faceret, quod homo, non esset homo: isto enim modo eadem est definitio hominis, & vnus hominis.

13.

Dico autem contraria, quæ primo & secundo modo considerantur, non tertio modo; qualia sunt vitia & mala, & huiusmodi.

Est ostendendum triplici via, quod Deus immediatè plura diuersa contraria, modo supradicto, possit producere, & producit animas omni die. Primam viam accipio ex parte producentis; secundam ex parte modi producendi; tertiam ex parte rei productæ.

Ex parte Dei accipio viam, secundum diuersam rationem entis: secundò, secundum rationem etiam intellectualitatis.

Ex primo sic arguo: in rebus omnibus hoc vniuersaliter inuenitur, quod sicut se habent ad esse, ita se habent ad agere: vt quod habet esse calidum, calefaciat; quod esse frigidum, frige faciat, quod esse humanum, hominem generet: igitur si est aliquid, quod in se claudit rationem omnino esse, illud habet vim producendi omne esse: sicut si aliquid idem esset calidum, & frigidum, posset generare per se calidum, & frigidum: sed Deus (vt ostensum fuit in præcedenti quæstione, & omnes concedunt) claudit in se omnem rationem perfectionis, altiori modo, quàm sit in creaturis: ergo potest producere quicquid producant omnes creaturæ, & modo altiori, & etiam plura: quia nunquam creaturæ hauriunt omnes modos essendi, qui sunt in eo; igitur si Deo nullum esse deficit, quod altiori modo non participat; omnia quæ habent quocunque modo rationem entis, potest producere immediatè. Et ista est causa, quare sola contradictoria à Deo non possunt fieri; quia non

claudunt aliquam rationem entis.

Ex secundo sic arguo: Deus (vt statim dictum est) cum habeat infinitam rationem perfectionis, est imitabilis ab omni creatura facta, vel factibili; nec omnes, etiam si essent infinitæ, exhauriuntur gradus imitationis ex parte Dei; quamuis omnes creaturæ secundum varios gradus eum imitentur. Diuina igitur essentia, vt est imitabilis à singulis creaturis, secundum varios modos suscipit rationem multiplicationis exemplaris, & distributionis idealis: ita quotquot sunt ab illo producibilia, tot sunt propriæ rationes producendorum in Deo: quia singula propriis rationibus sunt condita, vt dicit Augustinus *lib. 83. qq. quest. 46.* Vnde dicit, quod non eadem ratione conditus est homo quàm equus; hoc enim absurdum est estimare. Et subdit *ibidem*: *Singula igitur propriis sunt data rationibus.*

Ex his omnibus patet, quod omnia comparantur ad Deum, vt artificialia ad artificem: propter quod dicit Sapiens, quod *Omnium est artifex, omnem habens virtutem.* Et August. *lib. 6. de Trin. c. ult.* quod *Verbum est ars plenarationis vniuersum, & incommutabilem.* Sicut per formam determinatam, igitur agens naturale quam habet, vnū determinatè producit, vt ignis ignem: & si duas formas agentes haberet, duo produceret, quamuis per diuersa principia; vt si esset calidum, & frigidum, calefaceret, & refrigeraret: sic agens per intellectum, secundum diuersitatem formarum, quas habet in se, diuersa potest producere. Vnde quia habeo ideas harum literarum, *A. B. C.* & sic de aliis, idè omnes literas possum facere. Cum igitur Deus, vt dixi, omnes factibiles ideas apud se habeat, omnia immediatè potest producere.

Secunda via est ex parte modi producendi. Sic arguo; in ordine agentium videmus, quod quantum maioris sunt actualitatis, tantò in sua actione minori indigent fulcramento. Vnde Angelus absque corpore posset facere domum; alioquin non posset formare corpus: sed hoc non potest homo. Similiter potentia sensitiva indigent organo determinatis; non autem Intelligentia, quæ sunt actualiores. Similiter ars supponit aliquid, quod non supponit natura. Et è contrario; quantum deficit ab actualitate, tantò indiget maiori fulcramento. Igitur cum secunda Intelligentia cadat, secundum Auicennam 9. *Metaphysica, cap. 4.* ab actualitate primæ, indiget necessariò aliquo, in quo operetur: non ergo de nihilo aliquid facit. Igitur si producit aliam Intelligentiam, aut de diuina essentia; quod esse non potest; quia sic simpliciter se totam communicaret, vt ponimus in personis; & tunc illa esset Deus, sicut Filius Dei: aut de se, & tunc, vel de tota substantia; & tunc cum sit indiuisibilis, essent vna duæ.

Item, modus agendi sequitur modum formæ actiue, quantum ad perfectionem; nunc autem agere necessariò per medium, est cuiusdam imperfectioris; sicut patet tam de medio totaliter operante, quàm de medio coadiuuante, quàm etiam de medio cooperante. Quamuis Deus agat per medium cooperans, opera naturæ, si hoc faceret necessariò, ita quod non posset per se facere primum sine arbore, imperfectus omnino esset. Cum igitur virtus diuina sit in complemento omnis perfectionis sicut substantia eius, modus etiam erit completus: ergo non indigebit medio.

Item, posset adduci ratio ex parte finis; experimentum

14.

Scot. in 1. d. 35. & 36.

15.

Sap. 7. Vide lib. 11. de Ciu. Dei, c. 29.

16.

Probatio 2. Ex parte modi producendi.

Vide Scot. in 4. d. 1. q. 1. §. Pro parte operantis.

17.

18.

experimentum

7. Probatio conclusio ex parte producentis.

Num. 26. & seqq.

Vide Scot. in 1. d. 42. q. vn. & quodl. 7.

mentum enim naturale à nullo negari potest, cum sit principium omnis scientiæ, & certitudinis. Expetitur autem quælibet rationalis anima, quodd eius appetitus tendit in bonum infinitum, nec alio posset totaliter satiari. Vnde Augustinus lib. 1. Confess. cap. 1. *Quia fecisti nos ad te, inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* Cum igitur finis, & efficiens sint correlatiua; quia omne agens agit propter aliquem finem; si omnis creatura rationalis tendit in primum, vt in finem immediatum, sequitur quod sit ab ipso, vt ab efficiente immediato.

SCHOLIUM.

Dari hanc experientiam in nobis tendentiæ, siue appetitus naturalis ad bonum infinitum, docet etiam Doctor hoc tractatu quæst. 3. num. 11. & de primo principio cap. 4. concl. 9. §. Sexta via. & in 1. dist. 2. q. 2. §. Tertia via. Neque his contradicit, quod scribit q. 1. Prologi, quod scilicet, nullos actus experimur, nec cognoscimus inesse natura nostra in statu isto, ex quibus cognoscamus visionem substantiarum separatarum esse conuenientem nobis, neque posse nos naturaliter cognoscere distincte, quod iste finis sit conueniens nostra natura. Hic enim loquitur de clara & distincta cognitione huiusmodi tendentiæ in vltimum finem, quæ perfectè haberi non potest, nisi distinctè cognoscatur ipse finis, & vt intuitiue cognoscibilis à potentia. Ita Lichetus hic. Posset tamen aliquis dicere Scotum non assenserunt, sed probabiliter, & opinatiue locutum esse in illa questione prologi: cum enim videret multa posse contra illam doctrinam obici; subdit. [Hoc saltem certum est, quod quadam conditionis finis, propter quas est appetibilior, & feruentius inquirendus, non possunt determinatè concludi ratione naturali. Et si enim daretur quod ratio naturalis sufficeret ad probandum, quod visio nuda, & fructio Dei est finis hominis, tamen non concluderetur, quod illa perpetuò conueniat homini perfecto in corpore, & anima.]

esse; deinde, & non est post eam aliud, nec etiam prius creatum ipso. sicut igitur vnus effectus alium præsupponit, & illi innititur; sic etiam est in causis, quod vna præsupponit aliam; & omnes præsupponunt primam, & illi innituntur, sicut dicit 17. propositio de Causis. *Omnes virtutes quibus non est finis, pendentes sunt per infinitum primum, quod est virtus virtutum.* Si igitur effectus habent reduci ad causam simpliciter primam, quæ nulli innitatur, sed omnis effectus rationem essendi participat; ergo Deus immediatè omnem effectum producit: nec ista immediatio tollit medium cooperationis. Et videtur etiam ille dicere de causis, quando dicit, *Quod est esse per creationem, cætera verò per informationem.*

Ex ista deductione patet, quod idem effectus est totus à Deo, & totus à natura; sed sub alia, & alia ratione: nam sub ratione vniuersali & prima, est à Deo; sub ratione posteriori & particulari, est totus à natura, vel ab arte.

Attendendum est etiam, quod ex hoc non sequatur, quod quandoque datur nouum aliquid, quod sit noua creatione: quia esse quod per generationem accipitur, supponit naturam; esse, quod per nouam creationem accipit, nihil præsupponit. Sed pro tanto habet veritatem deductionis; quia nullus est effectus de nouo productus, cuius aliquid non præexistat, quod est à creatione; aliter si nihil eius præexisteret, illud de nihilo fieret.

Ex his igitur patet, quod sicut nulli creaturæ communicari potest, quod sit causa prima, & quod non innitatur alteri causæ; sic nulli creaturæ communicari potest, quod attingat effectum primum, qui est esse; quamuis attingat tale esse præsupponendo semper esse.

Ex his patet, quantum, & in quibus omne agens factum dependet à prima causa. Natura enim cum sit virtutis finitæ, non agit de nihilo, idè præsupponit materiam. Et voco hinc naturam omnem virtutem creatam. Rursum, actio naturæ non potest attingere materiam, nisi per virtutem alterius alicuius actionis, mediante qua attingit materiam. Cuius ratio est, quia sicut natura non est agens primum, ita non potest primò materiam attingere. Auxiliatur ergo Deus in duobus omni agenti; primò, producendo materiam de qua agit, vel in quam; secundò, attingendo per se, & primò, materiam, vt sic actio creaturæ illi actioni innixa, possit attingere materiam, cui si appodiata non esset, nunquam materiam attingeret: sicut nec effectum produceret, si aliquid de illo non præexisteret. Hæc est sententia Commentatoris, super illam propositionem primam de Causis; vbi dicit, quod *plus influit causa prima, quia citius actionem figit; & multa talia, vt ibi patet.*

Item, formæ prius recipiuntur in quantum sunt vniuersaliores, & sic procedunt ad formas magis particulares, processus autem est de imperfecto ad perfectum: igitur quantò tales formæ sunt vniuersaliores, tantò sunt imperfectiores, vt forma generis, quam forma speciei: ergo cum esse sit vniuersalissimum, quod potest excogitari, ratio ipsius esse vt est receptum, vel productum, est ratio imperfectissima, quamuis vt ens per se, non receptum, nec creatum, & in quantum ens non contractum sit perfectissimum, vt ostensum fuit in præcedenti quæstione; & ratio ibi est dicta. Nunc autem certum est, quod vnumquodque agit in quan-

21.
Idem effectus est totus à Deo, & totus à natura.

22.

Actio natura non potest attingere materiam, nisi per virtutem alterius actionis. Deus omni agenti in duobus auxiliatur.

23.

Forma quædò vniuersaliores, sanò imperfectiores.

Num. 21.

19. Item, suppono quod Deus immediatè res conseruat, cum Gregorio lib. 16. Moral. cap. 16. qui dicit, quod *cunctorum essentia ad nihilum tenderent, nisi eas conditor omnium manu regiminis retineret.* Hæc autem conseruatio est immediata, quia si per animam, cum illa etiam sit de nihilo, indiget conseruari, & erit conclusio in infinitum; vel stabitur, quod aliqua immediatè conseruat, & qua ratione illam, eadem ratione alias, cum in omnibus sit eadem causa annihilationis; quia scilicet sunt de nihilo. Nunc autem nos videmus quod effectus ab illis immediatè producuntur, à quibus solùm & totaliter conseruantur: vt patet in lumine Solis. Vnde dixi *solum & totaliter*, quia aliqua sunt aliquo modo, vel ab aliquo genere corruptionis præseruantur, quæ tamen non producunt illa, vt myrrha corpora ne putrescant.

20.
3. Probatio conclusionis ex parte rei productæ.

Tertia via, scilicet ex parte rei productæ, similiter hoc concluditur, & patet sic, secundùm Philosophum 2. Physicor. text. 38. *alicuius ordo est in causatis dependentem rationem prioris & posterioris, talis ordo est in causis, quod vniuersalium sunt causæ vniuersales, & particularium particulares.* Nunc autem ita est, quod inter omnes effectus, qui sunt in creaturis, esse habet rationem magis vniuersalis & prioris: vnde omnia præsupponunt esse, re, vel ratione; & innituntur ei. Vnde Commentator super quartam propositionem de causis, in qua dicitur, *Prima rerum creaturarum est*

Proculus.

Creatura nihil agit inquantum ens, sed inquantum tale ens.

24.

inquantum est in actu, & perfectum, non autem ut est imperfectum: ergo creatura nihil agit inquantum est ens, sed inquantum tale ens; ut homo, vel asinus: alioquin materia prima esset actiua, quæ habet rationem entis. Si igitur creatura non potest esse causa alia, inquantum est ens, sed inquantum est tale, sequitur quod esse non est effectus alicuius creaturæ, sed tale esse.

Deus agit inquantum ens.

25.

Nec valet si dicas: ergo si ratio entis est imperfecta; ergo Deus, inquantum ens, non agit: ergo esse non est effectus Dei. Non valet, inquam, quia esse diuinum non est receptum, neque participans, sed separatum & per se existens; & per hoc ratio entis in Deo est ratio perfectissima. Idèd cum quodlibet agat secundum rationem perfectam, & Deus agit ut est ens: idèd ens, inquantum ens, est effectus Dei: ratio autem entis creati habet contrarium, sicut dixi.

Item, illud quod competit triangulo, inquantum triangulus, competit omni triangulo: ergo id quod est causa entis, inquantum est ens, est causa totius entis: hæc autem creaturæ competere non possunt, quia tunc esset causa sui ipsius: ergo nec est causa entis, inquantum ens.

Si obiicias, ergo nec Deus; quia esset causa sui. Non valet, quia cum dicitur, quod illud solum est causa entis, inquantum ens, quod est causa totius entis, hic accipitur totum ens, pro ente creato, quale est omnis creatura, non autem Deus. Idèd sequitur, quod creatura esset causa sui: non autem sequitur quod Deus sit causa sui.

Ex his omnibus patet, quod cum omnis effectus creaturæ, quantumcunque nouus, aliquam entitatem præsupponat; alioquin esset de nihilo: quæ quidem entitas simul cum illo, quod de nouo producit, efficit effectum integrum; necesse est dicere quod Deus omnem effectum immediatè producat: nec talis immediatio tollit cooperationem, ut dixi.

S C H O L I V M.

Omnes ferme rationes, quas hic adducit Doctor, ut probet primum principium posse plures creaturas immediatè producere, attingit in 1. dist. 2. quest. 2. & quodl. 7. ubi illarum vim, & efficaciam accuratius expendit.

A R T I C V L V S III.

Inefficaces esse Auicenna rationes, quibus probare nitentur ab vno principio non posse plures creaturas immediatè procedere.

26.

Circa tertium, quod Auicenna ex suis rationibus non concludit propositum, sed potius oppositum. Dixit enim Auicenna (ut iam patuit) quod cum causa prima, intelligendo se esse causam primam, producat primam Intelligentiam; si in hac Intelligentia esset diuersitas, oporteret necessarid ponere aliquam diuersitatem in essentia causæ primæ. Ex quo concludit, quod primum, quod solum est à causa prima, est vnum numero, & eius essentia, & quiditas est vnitas non numerata; ita quod ab ipso non procedunt plura, nec secundum numerum, nec secundum diuisionem. Vocat plura secundum diuisionem, quando in vno numero sunt plura principia, ut corpus, & anima in homine.

27.

Primò ex verbis suis contra ipsum arguitur.

Secundò, ostenditur quod deductio sua procedat ex falsa imaginatione. Quod enim plura secundum numerum immediatè à Deo procedant, ex ratione sua sic ostenditur: Auicenna enim, (& benè quantum ad hoc) ex actione inuestigat substantiam: quia verum est, quod sicut res se habet ad agere, ita ad esse, & è contrario. Vnde ipse dicit 9. *Metaph. cap. 4. Quidquid agit actionem suam, non indiget materia, ipsum per seipsum non est indigens materia.* Et est intellectus verbi, quod agens, quod de necessitate non præsupponat materiam ex qua, vel in quam agat, per seipsum non est indigens materia; hoc est, non habet materiam partem sui: sed omnino est immateriale; & è contrario, si habet materiam partem sui, indiget materia, in quam agat.

Arguitur 1. contra Auicennam.

28.

Tunc arguo: quidquid habet admixtum possibile cum actuali & formali, in sua substantia; ita quod sicut esse illius præsupponit possibile, in quo fundatur suum formale: ita actio eius præsupponit quid possibile in quo fundatur: sed Intelligentia prima, (ut ipse inducit,) cum cadat ab actualitate causæ primæ, habet esse mixtum ex potenciali & actuali: ergo impossibile est quod aliquid agat de nihilo. Cum ergo secundum Auicennam eodem libro, ubi *supra*, Intelligentiæ sint multæ, & animæ cælorum multæ, nec Intelligentia, vel anima sit de materia (quia tunc sicut essent generabiles, essent & corruptibiles, quod ipse negat) ex dictis suis sequitur, quod nulla creatura aliquam Intelligentiam, vel animam potest producere: sed multæ sunt, & productæ, ut dicitur, à causa: ergo à prima immediatè. Patet ex dictis suis. Quæro enim ab eo, vtrum Intelligentia prima, claudat in se aliquam pluralitatem? si dicit quod non; ergo non producit tertiam, cuius contrarium dicit, quod intelligendo se Deum, producit secundam Intelligentiam; intelligendo suum formale, producit animam primi cæli: intelligendo suum possibile, producit primum cælum: ergo oportet quod suum possibile, & formale differant, sicut anima cæli & cælum. Si autem est in secunda Intelligentia vera pluralitas; ergo in prima causa est vera, & realis pluralitas: quia dicit quod non procedit ab vno, nisi vnum.

Quod autem opinio sua ex falsa imaginatione procedat, probatur; vult enim (ut patet,) quod Deus solum intelligendo, & modo naturali assimilando sibi, res perfectiores producat: quæ omnia sunt falsa. Non enim solum per modum intelligentiæ, sed per modum gratuitæ voluntatis expressiuæ, & effectiuæ artis, & immensæ potestatis, de nihilo omnia creauit: nec fluunt ab eius essentia, ut dicit, nec in perfecta conformitate: sed in aliquo similes, in multo dissimiles; ut dicit Augustinus 11. *Confession. cap. 4. inquit: Tu ergo Domine fecisti ea, qui pulcher es, pulchra sunt enim; qui bonus es, bona sunt enim; qui es, sunt enim; nec ita pulchra sunt, nec ita bona sunt, nec ita sunt, sicut tu conditor eorum, cui comparata, nec pulchra sunt, nec bona sunt, nec sunt; scimus hæc, gratias tibi, & scientia nostra tua scientia comparata, ignorantia est.* Per modum autem puræ Intelligentiæ & se dicentis, producit expressa eius similitudo, & perfectum verbum Dei Filius: de quo quia perfectum est, & non de nihilo, quia Dei Patris substantia est, sequitur optimè, quod dicit Auicenna, quod ab vno sic intelligente, non est nisi vnum dictum, vel

29.

2. Arguitur contra Auicennam.

vel verbum; sicut dicit Augustinus 15. *de Trinitate*. cap. 14. Vnde quidam Philosophi, (vt Porphyrius) magis quam Auicenna ad veritatem videntur appropinquare, ponentes aliquid isto modo ab vno vnum procedere. Vnde dicit Augustinus lib. 10. *de Ciuitate Dei*, cap. 23, quod Porphyrius duo principia dixit, Deum Patrem, intellectum, vel paternam mentem: verba tamen eius postea corrigit Augustinus *ibid.* eo quod dixerat duo principia. Secundò est deceptus Auicenna, quod posuit differentiam, & diuersitatem productorum penes efficiens principium, quod non est verum: sed potius penes sua principia formalia, & penes suas essentias. Vnde ignorauit tunc virtutem creaturæ; quia intellectus creatus intelligendo nihil producit; alioquin quidquid posset intelligere, posset producere.

Diuersitas productorum penes principia formalia attenditur. Intellectus creatus intelligendo nihil producit.

ARTICVLVS IV.

In quo sensu saluari possit Auicenna assertio.

30. Ratio immediationis potest referri ad tria.

Circa quartum, quomodo scilicet verbum Auicennæ posset continere veritatem: est sciendum, quod ratio immediationis potest referri ad tria, vel ad ordinem rationum, vel ad ordinem perfectionum; vel ad ordinem agentium. Si referatur ad ordinem rationum, sic est verum, quod ab vno non procedit nisi immediatè vnum. Ad cuius euidenciam est sciendum, quod sicut habere tres angulos est propria ratio trianguli, vt est triangulus; non autem vt est principium omnium figurarum multilateralium: ita quod si aliquid est propria passio alicuius rei, secundum vnâ rationem, quod non potest esse propria passio eius secundum aliam rationem: ita impossibile est vt ab eodem subiecto secundum eandem rationem productiuam duo æquè immediatè fluant, vel producantur. Nam si vnum est agens, & vna est ratio producendi, oportet quod vnum tantum immediatè producat. Ad rationes ergo productiuas rerum, res productæ habent talem ordinem, quod secundum vnâ rationem ab vno productiuo, non potest immediatè nisi vnum produci. Verificatur ergo verbum Auicennæ, si immediatio referatur ad ordinem rationum: si autem referatur immediatè ad ordinem perfectionum, similiter est dicendum.

Ab vno productiuo secundum vnâ rationem non potest immediatè nisi vnum produci.

31. Dua species inæqualiter diuinam perfectionem participant.

Ad cuius euidenciam, est sciendum, quod in habentibus ordinem essentialem (cuiusmodi sunt species) in vniuerso non est dare duas species æqualiter diuinam perfectionem participantem; sed vna secundum gradus perfectionis est Deo propinquior alia: secundum quem modum de propinquo, & remoto, loquitur Aristoteles in fine 2. *de Generatione*, text. 56. dicens: *Propter longè distare à primo, est generatio, & corruptio in rebus.* Vnde generabilia sunt magis isto modo à Deo remota, quam corpora cælestia, & corpora cælestia, quam anima rationalis; & anima rationalis, quam Angelus; & sic de ordinibus Angelorum, elementorum, & aliarum specierum, vsque ad materiam, quæ & summè à Deo distat; sicut Angelus maximè appropinquat. Secundum quem modum videtur loqui Augustinus de propinquo & remoto 12. *Confessio*. 7. dicens: *Duo (inquit) Domine fecisti, vnum propè te, (vt Angelum) aliud propè nihil: (vt materiam.)* Et si vera esset etiam

Generabilia sunt magis remota à diuina perfectione.

opinio illorum, qui dicunt in vna specie Angeli, non posse esse nisi vnum indiuiduum, impossibile esset dare duos Angelos æquè perfectos; quod tamen falsum est: quia Deus posset tales facere, etiam si fortè non fecerit. Ideò *suprà* dixi in habentibus ordinem essentialem, quem ordinem habent species rerum: non autem indiuidua sub vna specie, secundum Comenjatorem 3. *Metaph.* text. 49.

S. Thom. 1. p. quæst. 50. art. 4.

Tertio modo, hæc immediatio posset referri ad ordinem agentium, sicut intellexit Auicenna modo *suprà* dicto: & isto modo (vt iam patuit) dictum suum est omnino falsum, erroneum, & omni ratione vacuum.

32.

Dico igitur quod creaturæ producuntur à Deo immediatè per modum gratuitæ voluntatis, quia nullo exteriori afficitur, siue modo, siue fine: nam *Omnia propter se operatus est*, Prouerb. 16. Et per modum effectiuæ, & expressiuæ artis, quæ nullo exteriori formatur; sed seipsam per varietatem idearum, quæ sunt idem quod ipsa, plura differentia, & contraria repræsentant, & *Omnia vnum sunt in ea*: sicut dicit Augustinus 6. *de Trinitate*, cap. ultimo. Hæc est ars de qua dicitur in Psalmo 103. *Omnia in sapientia fecisti*: & omnia per ipsum facta sunt, per modum immenitæ potestatis, quæ nec extrinseco iuuatur. Ideò dicitur Sapientiæ 12. *Subest enim tibi, cum volueris, posse.* De his tribus item Hugo lib. 1. *de Sacramentis*, part. 2. cap. 6. *Voluntas (inquit) mouet, scientia disponit, potestas operatur.*

QVÆSTIO III.

Utrum primum principium absque sui mutatione possit nouum effectum producere?

Alenf. 1. part. quæst. 53. mem. 4. artic. 2. S. Thom. 1. part. quæst. 13. artic. 7. Bonauent. in 1. dist. 30. quæst. 2. & 3. Henricus quodlib. 7. quæst. 1. & quodlib. 9. quæst. 1. Durandus hic quæst. 3. Mayron in 2. dist. 1. quæst. 2. Suarez 1. p. tract. 1. lib. 1. cap. 9. Conimbr. 8. Phys. cap. 6. quæst. vnic. Vide Doctorem in 1. dist. 5. & 30. & de primo principio, cap. 3. concl. 6.

VM quæritur: vtrum primum principium absque sui mutatione sit, vel esse possit causa nouæ creaturæ, vel noui effectus? Dico quod prætermisissis erroribus plurium antiquorum, & modernorum, qui non potentes videre, quomodo à principio immutabili, agente per intellectum, & voluntatem, nouum aliquod possit produci, nisi in eo noua cogitatio, siue noua voluntas oriatur: ideò cum sit quoddam immobile simpliciter, ad quod omnia alia habent reduci; ac per hoc modis omnibus immobile, & ipsum medium, & omnes nouos effectus ad agentia particularia mutabilia reducerunt. Horum rationes, & rationum improbationes nunc omitto, eo quod in quæstione de æternitate mundi singulariter habent locum.

1.

Ad quæstionem igitur respondeo, quod primum principium potest tripliciter considerari. Primò, vt est quoddam perfectum ens in se. Secundò, vt est quoddam habituale principium creaturæ, sub ratione efficientis, formalis & finalis. Tertio, vt est actuale principium totius, aut alicuius creaturæ: & si pluribus modis

2. Primū principium tripliciter consideratur.

confi

considerationi alicuius occurrat, æstimo, & certum est, quòd isti alij modi ad istos tres modos congruè possunt reduci.

Diuisio quaestio- nis.

Est igitur in hac quaestione sic procedendum, vt secundum artem Philosophi, 1. Physicorum, cap. 3. text. 4. ab vniuersalibus ad specialia veniamus. Primò ostendam, quòd primum principium, vt quoddam ens perfectum in se consideratum, nulli motui, aut transmutationi subiiciatur. Secundò, hoc idem, in quantum est habituale principium creaturæ. Tertio verò quod in speciali quaerit quaestio; quòd nec in quantum actuale est principium alicuius nouæ creaturæ.

ARTICVLVS I.

Primum principium, vt est ens perfectum, nulli subiacet mutationi.

3. *Conclusio.*

Circa primum, quòd nulla cadat in eum mutatio, vt est quoddam ens perfectum in linea entium, vt ens, quod necesse est independens esse, satis patet; primò ratione; secundò auctoritate concordante rationi; tertio similitudine.

Cöclusio probatur ratione.

Ratione, quoniã ostensum est in præcedentibus quaestionibus, quòd oportet dare vnum primum simplicissimum actualissimum: quo supposito, sic arguo: Impossibile est, vt quidpiam ab aliquo genere mutationis, siue sumatur proprie, siue Metaphysicè, moueatur, vel possibile sit moueri, nisi aut aliquid acquirat, vel intelligatur posse amittere, vel totaliter nouum esse acquirat, vel totale sui amittat. Quinimò etiam corpus Christi sub Sacramento, etsi nullo genere mutationis moueatur, acquirit tamen nouam præsentiam, vt verum sit dicere, quòd nunc est, vbi priùs non erat: sed primum omnino simpliciter, & actualissimum principium neutrum istorum, nec actu, nec potentia admittit: ergo nullum genus mutationis in illud cadit, nec potest intelligi vt cadat. Maior patet, eo quòd omnis mutatio est à termino in terminum, &c. Probatio minoris: ens quod est infinitæ actualitatis, re, & intellectu, non potest ad aliquam vltiorem perfectionem moueri, vel intelligi moueri; quia tunc non esset re, & intellectu in fine actualitatis: nihil enim mouetur ad id quod est, vel quod habet. Non etiam potest moueri, vt aliquid amittat; quia tunc simplex non esset. Nec potest moueri vt nouum esse acquirat totaliter; quia tunc esset ab alio: quia, vt dicit Augustinus 1. de Trinit. cap. 1. *Nihil seipsium gignit vt sit.* Nec esset primum, nec vt totum amittat, quia tunc actualissimum non esset. Quantò enim aliquid plus habet de actualitate, tantò minùs est in potentia ad non esse; idè quia est actus purus, totaliter caret potentia ad non esse.

4.

Item, omne quod mutatur est in potentia ad id, ad quod mutatur, 3. Physic. text. 16. quia motus est actus existens in potentia; & per consequens actus purus nullo modo esse potest in potentia: ergo nulli mutationi potest subesse.

Item, quòd aliquid possit totum esse amittere; vel aliquid quod habet amittere; hoc est ex imperfectione, vt in his quæ subiacent annihilationi, vel corruptioni. Quòd etiam aliquid possit acquirere, hoc ex carentia perfectionis est; ad id enim mouetur, quod non habet: igitur resumendo primam rationem, si primum est omnino simplicissimum: si resumendo secundam,

est actualissimum: si resumendo tertiam, est perfectissimum; impossibile est, quod vt consideratur tale ens in se, re, vel intellectu subiiciatur alicui mutationi.

SCHOLIUM.

Clarissima methodo, & præmissa trina consideratione Dei, in quantum scilicet ens est perfectum in se consideratum, absque villo ordine ad actum, vel in quantum ab æterno potest producere creaturas, vel quatenus in tempore creat de facto, probat nullam Deo aduenire mutationem, quod largissimè docet repetitis aliquibus ex his rationibus in 1. dist. 5. quaest. 2. & dist. 3. quaest. 5. & dist. 30. & 39. & 45. & tract. de primo principio, cap. 3. concl. 6. & sequentibus.

Authoritas est ad hoc Augustini 1. de Ciuitate, & cap. 10. *Est (inquit) itaque bonum solum simplex, & ob hoc solum incommutabile, quod est Deus.* Cùm igitur non sit ad aliud possibile, sic enim esset componibile; nulla potest ei fieri additio: & cùm non habeat aliud, & aliud, non habet locum in eo aliqua diminutio.

5. *Cöclusio probatur auctoritate.*

Item, Augustinus in principio libri 4. de Trinit. loquens de veritate, quæ est Deus, dicit, *Quam in tantum, (inquit) licet mutabilis haeritio, in quantum in ea nihil mutabile video, nec locis, & temporibus sicut corporea, nec solis temporibus, & quasi locis, sicut spirituum nostrorum cogitationes: vt solis temporibus, & nulla, vel imagine locorum; sicut quadam mentium nostrarum ratiocinationes: omnino enim Dei essentia, qua est, nihil mutabile habet, nec in aternitate, nec in veritate, nec in voluntate, quia aeterna est ibi veritas, aeterna charitas.*

Ex similitudine etiam hoc patet: videmus enim in corporibus, quòd quantò aliqua plus habent de potentialitate, & minùs habent de actualitate, tantò pluribus subsunt mutationibus, & è contratio, quantò minùs de potentialitate, & materialitate, tantò paucioribus subsunt. Vnde aliqua mouentur ad situm, & formam substantialem, vel accidentalem, vt corruptibilia: aliqua mouentur ad situm, & formam accidentalem solum, vt ad susceptionem luminis, vt aliqua corpora cœlestia: aliqua nec ad situm, nec ad aliquam formam, vt cœlum, empyreum. Cùm igitur primum principium sit ab omni materia, & potentialitate separatum; cùm sit actus purus (vt aliàs est ostensum q. 1. num. 21.) nec re, nec intellectu potest subesse alicui mutationi. Vnde Commentator super 9. Metaph. tract. 3. Epitom. in lib. Metaph. in text. 12. *Causa potentia in rebus, in quibus est potentia, est materia.* Et infra: Compositum est autem omne id, cui admiscetur potentia. Et hoc est quod dicit Hugo lib. 7. erudition. didascalice. cap. 19. Omne quod mutatur, aut loco, aut forma, aut tempore mutatur: Deus autem loco mutari non potest, quia vbique est; nec secundum augmentum, quia est perfectus in semetipso, non potest aliquid recipere; diuidi autem non potest, quia vnus & indiuisibilis est; quod enim separatione diuiditur, in coniunctione idem non fuit; nec moueri potest secundum alterationem; quoniam nec consilium mutat de præterito, nec proponit de futuro; nec secundum cognitionem, quia augeri non potest eius sapientia, quia plena est; nec minui, quia sibi ipsi sapientia est: nec vicissitudinem habet, quia omnia simul, & semel, & semper, sub vno visionis radio comprehendit. sic patet primum.

6. *Similitudine.*

ARTICVLVS II.

Primum principium, neque ut est causa habitualis creaturarum, est capax mutationis.

7. **S**ecundò dico, quòd potest Deus considerari ut principium, siue vt est causa habitualiter creaturæ. Ostendi autem in præcedenti quæstione, quòd habet se respectu omnium in ratione triplicis causæ, efficientis, formalis exemplaris, & finalis.

Quòd igitur nec re, nec intellectu, cadat aliqua mutatio secundùm quamcunque illarum causarum considerationem ostendo; & probo quòd non in ratione efficientis. Probat enim Aristoteles 8. *Physic. text. 27. & deinceps.* & 11. *Metaphys. summa 4. cap. 1. & lib. de Moribus animalium*, quòd omnia mobilia reducuntur ad vnum primum immobile, & per se, & per accidens. Et hoc quidem patet; quia, vt dicitur 2. *Metaphys. cap. 2. per totum*, si hoc mouetur ab illo, & illud ab alio, aut erit processus in infinitum in mouentibus & motis; aut erit stare in aliquo immobili, quòd est principium totius motus.

Augustinus *super Genesim lib. 8. cap. 21.* probat, quòd omnis motus ab immobili fluat, & in immobile radice: si enim mouetur digitus, stat cubitus, si cubitus, stat humerus, si humerus, stat corpus; si mouetur vnus pes, stabit pes alter. Oportet ergo quòd primum mouens omnium omnino sit immobile, & immutabile: & ibidem *ad liter. cap. 19.* volens perluadere, quòd Deus immutabilis manens, principium est creaturæ, siue spiritualis, quam mouet per loca & tempora, dicit sic: *Aut (inquit) fuit in eius substantia, quòd iam non est; vel erit, quòd nondum est, sicut in naturis, quæ possunt temporis mutabilitatem pati; & respondet cap. 20. Hic ergo (inquit) incommutabili æternitate viuens, creauit omnia simul; ex quibus current tempora, & impleverunt loca, temporalibusque & localibus rerum motibus secula voluerunt; & postea cap. 21. subdit: Quisquis intelligere conatur quemadmodum verè æternus, & verè immortalis, atque incommutabilis Deus, ipse nec per locum, nec per temporum motus, moueat temporaliter & localiter creaturam suam: non eum puto assequi, nisi prius intellexerit quemadmodum anima, hoc est, spiritus creatus, non per locum, sed tantum per tempus motus, moueat corpus per locum & tempus.*

9. Quòd autem, vt se habet in ratione causæ formalis, in eo nihil cadat motus, ratio declarat, & auctoritas manifestat; Nihil pati potest, nisi per principium materiale, sicut nec agere, nisi per principium formale: ergo impossibile est primam formam pati, nisi habeat aliquid materiale: Deus autem omnino immaterialis est, idè omnino impassibilis est. Quòd autem aliquo modo mouetur, necessariò aliquo modo patitur: & hoc est, quòd dicit Augustinus 5. *de Trinitate, c. 2. & 4. Item lib. 7. c. 5.* nuquam Deus subiectum fieri potest, forma enim est; formæ autem subiectæ esse non possunt: nam neque cæteræ formæ subiectæ accidentibus sunt, vt humanitas: non enim suscipit accidentia, in eo quòd ipsa est; sed in eo quòd materia sibi subiecta. Eadem est sententia Commentatoris, *super 12. Metaphysicor. Causa*, inquit, *potentia*, &c. vt superius est dictum. Hæc est sententia Augustini 2. *de libero*

arbitrio; cap. 18. vbi dicit, quòd oportet esse aliquam formam omnino immutabilem: omnia enim, vt dicit, mutabilia aliqua forma continentur, aut in nihilum cederent. Omnia enim, vt dicit, immutabilia vt non intercipientur, sed distincta varietate, & diuersis motibus, suos cursus peragant, necesse est aliquam esse formam incommutabilem, & immutabilem, & æternam. Hic etiam patet quòd quantò aliquid formalius, & actualius, tantò immutabilius: ergo omnino formale est omnino immutabile.

Item, mensura & mensuratum sunt vnigenæ naturæ, vt motus, & tempus; æternitas autem est mensura Dei, ratione suæ formalitatis, & actualitatis: cum igitur in æternitate nulla sit decisio, nulla successio, nulla varietas: (vbi autem aliqua mutatio, ibi necessariò aliqua successio, & variatio) idè Deus ratione, quæ forma est pura exemplaris omnium, nulli potest subesse mutationi.

Satis præostendi aliàs *, quòd Deus habet rationem finis respectu omnium: quo supposito, arguo sic: Quælibet res naturalis tendit in finem suum: vnde & creatura rationalis, & libera, naturaliter appetit beatitudinem: vnde Beatus Augustinus 13. *de Trinitate, cap. 5. Quapropter est*, (inquit,) *quòd omnes homines beati esse velint, idque vnum ardentissimo amore appetant; & propter hoc cætera quacunque appetunt.* Appetitus autem, qui idem est apud omnes, est appetitus naturalis; igitur si quælibet res naturaliter tendit in finem suum, cum natura semper vniformiter agar, necesse est vt terminus motus naturalis omnino sit immobilis: si enim centrum moueretur, aut grauia per motum suum; illud non attingerent, aut necessariò mutarent. Hinc est quòd Aristoteles 4. *Physic. text. 41.* vult locum naturalem, ad quem res mouetur naturaliter, omnino esse immobilem.

Item, finis, & bonum idem, 3. *Metaphys. text. 3.* igitur quòd habet rationem vniuersalis finis, habet vniuersaliter & generaliter rationem omnis boni; & si cadat à ratione alicuius boni, cadit à ratione vniuersalis finis; igitur si Deus aliquo modo mutaretur; hoc necessariò esset, aut aliquid acquirendo, aut aliquid amittendo: si aliquid acquirendo, non habuit rationem vniuersalis boni, per consequens nec finis: si aliquid amittendo, cecidit à ratione alicuius boni, & per consequens à ratione vniuersalis finis: igitur si est omnium finis, secundùm Aristotelem 12. *Metaphys. text. 36. & deinceps*, vt ostensum est, supponit necessariò, vt idem finis sit omnino immobilis & immutabilis.

Item, Augustinus 8. *de Trinitate cap. 4.* loquens de isto bono, & ostendens quòd Deus non est hoc bonum, sed bonum omnis boni, dicit, quòd nisi esset aliquod bonum interminabile, nullum esset bonum immutabile, nec animus bonus fieret bonus, quia bonus animus non fit malus, nisi quia auertitur à bono; nec malus fit bonus, nisi quia conuertitur ad id quòd bonum est: nec vnum melius altero, nisi quia plus appropinquat ad summum bonum. Et concludit in fine causam: *Quapropter nulla essent mutabilia bona, nisi esset incommutabile bonum; bonum autem & finis idem*: ergo in ratione quæ est finis, est omnino incommutabile. Hoc de secundo.

10. *Mensura & mensuratum sunt vnigenæ naturæ.*

11. ** quæst. 1. num 25. Quælibet res naturalis tendit in finem suum.*

12. *Quòd habet rationem vniuersalis finis, habet rationem omnis boni.*

13.

quæst. 1. num. 17. & seqq.

Omnia mobilia ad primum immobile reducuntur.

8.

9.

suprà n. 6.

ARTICVLVS III.

Non cadit mutatio in Deum, etiam ut consideratur principium actuale nouæ creaturæ.

14.

Circa tertium, quod quærit quæstio, quodd scilicet in Deum non cadat mutatio, vt est principium actuale nouæ creaturæ, sic est procedendum. Primò videndum est, quid ingerit difficultatem. Secundò, quid manuducit ad veritatem, Tertio, quid inducit necessitatem.

ARTIC. III. SECT. I.

Quid in hac doctrina ingerit difficultatem?

Non bene argumentamur à potentiis nostris ad diuinam.

Circa primum sciendum, quodd id quod hîc ingerit difficultatem, & excludit veritatem, est processus quasi à simili, in illo quod est omnino dissimile; qui enim circa diuinam voluntatem, & suam, concludit aliquid, per hoc quod in nostra voluntate, & nostro velle experimur; vel per hoc quod videmus, & in potentia & actu alicuius creaturæ est, nunquam peruenit ad veritatem huius rei. Omnis enim potentia, siue naturalis, siue libera, cum à suo actu differat, necessariò contrahit potentiam, & ad pauciora se extendit, quàm potentia prima; quia potentia naturalis, quæ potest multa, existens vna, producere, hoc non potest per vnum actum, sed per multos. Similiter potentia libera, quæ existens vna, potest multa, & opposita; hoc non potest per vnum etiam velle: non enim per vnicum actum voluntatis posses te velle esse album, & non esse album, nec simul, vel diuisim, sed per plures actus voluntatis; hoc tamen posses per vnâ potentiam.

15.

Credentes igitur aliqui, imaginationem sequentes, quodd ita sit in Deo, nec possunt videre, immò nunquam videbunt, nisi imaginationem deponant, quo modo Deus si hoc vult tali, vel tali modo esse, per actum voluntatis; quomodo potest velle illud non esse, nisi per alium actum voluntatis? Quia per illum actum, quo vult rem esse, non videtur eis, quodd possit per eundem velle illud non esse; quia tunc idem esset in Deo, velle rem esse, & velle non esse, vel nolle esse; & velle, & nolle; & sic contradictoria essent idem. A simili non capiunt, quomodo Deus per illum actum volendi, quo non vult hodie hoc esse, sed cras, per illum eundem vult cras illud esse: vel quomodo illud, quod vult cras esse, & non antè, potest velle antè esse sine nouo velle. Et ideò, quia sciuerunt primum esse omnino æternum, & immutabile, non potentes videre, quomodo illud, quod aliquando noluit esse, nunc de nouo velit esse, sine mutatione, posuerunt omnia à Deo immediatè producta, esse æterna: vt patet de Auicenna 9. *Metaphys. cap. 4* & Aristoteli hoc imponitur; & ipse quidem videtur hoc intellexisse. Tales sunt aliqui, qui imaginantur animam rationalem, quasi quoddam corpus, vel punctum, non quasi rem intellectualem & spirituaalem; & quia in corpore, & puncto vident, quod simul non possunt esse in pluribus; non capiunt quomodo anima rota simul potest esse in pluribus partibus corporis. Isti sunt, qui diuinum velle imaginantur vt suum: isti sunt, de quibus dicit Com-

mentator super 2. *Metaphys. cap. 3. Commento 13.* in quibus virtus imaginatiua dominatur super suam virtutem intellectualem; & ideò, vt dicit, videmus istos non credere demonstrationibus, nisi imaginatio comitetur eos: non possunt credere plenum non esse ante vacuum, aut tempus extra mundum; nec possunt credere aliquam creaturam incorpoream; vnde tales multi sunt, & optimi sunt Mathematici, sed pessimi Metaphysici.

Est etiam alia difficultas, quia cum Deus determinatè velit hoc esse, & sic ab æterno disposuerit; quomodo sine mutatione determinationis, & dispositionis, potest velle illud non esse, vel de nouo esse? Et ideò ad intelligendam hanc difficultatem, quæ tollit, & impedit veritatem, primò volo ostendere, quodd voluntas Dei est semper coniuncta suo actui. Secundò, quodd actus viuis volendi est tanti ambitus respectu amborum oppositorum, & respectu omnium partium temporis, sicut ipsa potentia volitiua, vt per eundem actum volendi velit te esse, & possit te velle non esse; vel hodie esse, & possit velle te antè, vel post esse. Tertio, quodd Deus, nec ab æterno, nec vnquam determinat se ad aliquid producendum; nec aliquam determinationem habet respectu alicuius rei, vel differentie temporis, eo modo, quo aliqui intelligant. Quarto quodd Deus ex sua libertate possit facere de qualibet re hoc, & oppositum, respectu cuiuslibet nunc diuisim.

Circa primum sic procedo: actus est perfectio potentie, vnde ad ipsam naturaliter ordinatur: perfectior est ergo potentia coniuncta omni actui & omni volitioni, quâ potest velle: aut ergo potentia Dei est semper, aut nunquam, aut aliquando actui coniuncta: si semper, habeo propositum; si nunquam, est frustra: si aliquando sic, aliquando non: ergo aliquando esse imperfecta; ergo & essentia Dei, quia idem est voluntas, & essentia.

Item, obiectum proportionatum diuinæ voluntati, est bonum infinitum, quod est ipse: sicut obiectum sui intellectus est vnum: sed intellectus diuinus semper se cognoscit; alioquin cum se cognoscendo cognoscat alia, si aliquando se non cognosceret, tunc nihil cognosceret; & per consequens nihil gubernaret, & omnia in nihilum tenderent.

SCHOLIUM.

De perfectione diuinæ voluntatis, prout est semper sub actu, & prout est libera ad opposita obiecta, & oppositos effectus pro quacumque differentia temporis, diffusè tractat Doctor in 1. dist. 39. quest. unica. §. Quantum ad primum, dico quodd voluntas. Et §. Quantum ad secundum articulum. Et in 4. dist. 16. quest. 2. §. Respondeo, hîc primò videndum, vbi disertissime expendit differentiam inter libertatem diuinæ voluntatis & nostræ, & in quibus humana voluntas deficit à perfectione diuinæ.

Circa secundum, quodd actus volendi sit tanti ambitus respectu oppositorum, & respectu differentiarum omnium temporis, sicut ipsa potentia, patet. Primò, quia si non; tunc non esset idem, quodd potentia, & esset in Deo compositio.

Item, non esset actus immensus, nec illimitatus, quod patet esse falsum; cum sit idem, quodd Deus.

Item,

16.

Ex varietate actus non sequitur varietas in potentia diuina.

17.

Voluntas Dei est semper coniuncta actui.

Obiectum diuinæ voluntatis proportionatum, est bonum infinitum.

18.

Actus diuinæ voluntatis est tanti ambitus, & tam illi imitatus, ac sua potentia.

*In corporali-
bus quanto
aliquid plus
habet de a-
ctualitate, &
formalitate,
tanto maioris
est ambitus.*

Item, arguo sic: nos videmus ambitum esse in rebus, secundum rationem actualitatis: sic videmus in corporalibus, quod quanto plus habent de actualitate & formalitate; tantò sunt maioris ambitus, vt patet in cœlis: vnde in fine cap. de Loco, dicit Aristoteles 4. *Physic. cap. 10. text. 48. & 49.* quod aqua ambit aërem. Hoc idem in cœlis; quia Empyreum, quod est actualius, continet omnia: sic etiam videmus in causis, quod quanto sunt actualiores, tantò sunt vniuersaliores; vt patet in Sole, respectu causarum particularium: sic videmus in actibus planetarum, vt in illuminatione Solis, respectu illuminationis stellæ: sic videmus in actibus voluntatis, & intellectus respectu obiectorum, scientiarum, potentiarum, quæ respiciunt determinatas differentias entis. Cùm igitur voluntas Dei sit potentia per omnem modum infinitatis actualissima, & per actualitatem infinitissima; ergo actus suus erit omnimodè infinitus, & ambitus infiniti.

19. *Sicut essentia
in Deo ad esse,
sic voluntas
ad velle.*

Item, sicut se habet essentia in Deo ad esse, sic voluntas ad velle; quia esse est actus entis, & velle est actus voluntatis: sicut igitur esse, & essentia, idem sunt, & est æqualis ambitus in Deo; ita voluntas, & velle. Sicut igitur in creaturis non sunt essentia & esse idem, quia essentia frequenter recipit esse; cùm esse existentia sit extra rationem essentia, & eam contrahat; ac per hoc non sit æqualis ambitus cum ea: in Deo tamen est esse essentia, & esse actualis existentia æqualis ambitus; vt sicut diuina essentia non est hæc essentia contracta, vel illa; sed essentia simpliciter claudens veritatem cuiuslibet essentia, quantum ad id quod est perfectionis, sub altiori modo quam sit in creatura: sic diuinum esse non est, secundum Dionysium *, hoc, vel illud esse, sed simpliciter esse, non contractum, claudens omne esse, quantum ad id quod est perfectionis in omni esse, altiori modo in vno simplici esse indifferenti ab essentia: sic in creatura dicitur voluntas & velle; quia eadem voluntas, quæ de se, vt est potentia libera, est ad opposita; vt ad hoc, quod est legere, vel non legere; & est libera respectu cuiuscumque differentia temporis: vt pote quia potest velle, vel nolle diuisim, respectu cuiuslibet

*Esse essentia,
& esse exi-
stentia in Deo
sunt æqualis
ambitus.*

* De Diuin.
Nom. cap. 5.

nunc, per actum tamen volendi contrahitur; quia ita est suus actus, vt alius sit actus, quo vult hoc esse; & alius quo vult illud non esse; vel non vult esse; & alius actus volendi, quo vult cras hoc facere, & non antè; & alius, quo vult oppositum; aut nihil potest facere. Sed è contrario in Deo, sicut eadem est potentia volitiua, quæ potest velle hoc esse, & velle non esse, & hoc sit cras; & qua potest velle, vt idem sit ante, vel post. Et breuiter, eadem est potentia, qua vult, vel non vult omne quod vult, vel non vult: immò eadem est potentia, quæ vult non esse hoc, & vult illud esse; & ante, vel post, vel de nouo esse: sic eodem actu volendi non mutato, non variato, non innouato, vult hoc esse, & potest velle oppositum. Sicut enim omnis differentia entis, vel esse, clauditur sub eadem essentia, scilicet sub eodem esse numero indiuisibili: sic omne velle, & omne nolle, vel velle in hoc tempore, & nolle in alio, est idem re in Deo; ita quod si velle, & nolle, accipiantur in comparatione ad Deum, idem sunt re, nec habent oppositum; sed dicunt diuersos respectus eiusdem velle, siue eiusdem actus respectu creaturæ. Vnde Deum velle hoc esse, & nolle hoc esse, vel velle non esse; & Deum velle hoc

*Velle & nolle
Dei non sunt
oppositi, sed
idem actus.*

Scoti oper. Tom. III.

esse cras, nolle esse antè; vel velle esse antè, pro quolibet instanti diuisim, est idem actus volendi, qui fortitur diuersa vocabula, qualiter sunt velle, & nolle, & velle cras, nolle hodie, vel velle post, vel antè, secundum quod creatura diuersimodè factibilis, ad vnicum actum volendi immutabilem comparatur: sicut eadem essentia, & idem esse, recipiunt distinctionem idealem, secundum quod intellectus accipit eam, vt imitatum, vel imitabilem, quæ tamen est vna in se, vt secundum hoc non sit aliud in Deo velle hoc, nolle illud; velle antè, velle post, quam diuersi respectus eiusdem actus voluntatis ad res.

*Velle hoc, &
non velle hoc,
solum dicunt
in Deo diuersos
respectus
ad res.*

SCHOLIUM.

Postquam probauerat actum diuina voluntatis æque latè patere, atque ipsam voluntatem, quippe simplicissimum, à compositione alienum, illimitatum, actualissima potentia actum infinitum ab eadem omnino indistinctum (quod etiam docuit in 1. distinct. 2. quæst. 2. §. Nunc vltimè) subiungit hic modum, quo Deus vult alia extra se, & declarat quid addat diuersitas obiectorum, vel differentia temporum super velle Dei, quod in se est omnino vnicum & indistinctum. Quod etiam breuiter & clare tractat in 3. distinct. 3. quæst. vnica. An verò hi actus liberi, vel hoc ipsum velle Dei, prout dicit diuersos respectus ad creaturas, dicant perfectionem, latè controuertunt Scholastici ad 1. par. quæst. 19. art. 3. Vide Vaz quem, tom. 1. disp. 80.

Ex quo apparet stulta argumentatio illorum, qui per similitudinem voluntatis nostræ, & sui actus, vel cuiuscunque potentia, & sui actus, concludunt aliquid de voluntate Dei, & suo velle; & non est simile, immò contrarium, & excludens à veritate.

20. *Vnicus actus
intellectus
omnia videt,
& voluntas
vult.*

Vnde dico, quod sicut intellectus diuinus vno simplici intuitu videt absque successione, vel innouatione, omnia, etiam opposita, quia nullam oppositionem habent, vt sunt in eo cognita: sic voluntas vno actu volendi, non innouato, nec diuiso, vult omnia opposita, omnia volita, esse idem, & non esse, respectu diuersorum temporum, vel respectu eiusdem nunc diuisim. Et sicut dicimus intellectus intuitiue, & actualiter, fertur super opposita, videns ea simul, non similia esse, sed simul esse; sed simul videt similia non esse, sed fore posse, non coniunctim, sed diuisim: ergo diuina voluntas vult opposita volita, non quidem simul esse; sed simul vult, id est, eodem actu volendi, non quidem simul vult esse, sed vult fore posse; non vult simul fore esse coniunctim, cùm sit impossibile, sed diuisim.

*Diuina vo-
luntas quo-
modo vult si-
mul opposita.*

Item, sicut diuinus intellectus videt causarum creaturarum contingentiam, & contingentes effectus, contingenter venturos; sic diuina voluntas vult causas creatas contingenter agere, & effectus contingenter euenire, vel necessitatio, secundum quod ordo causarum se habet contingenter, vel de necessitate ad effectum.

21.

Quamuis autem hæc volita in se, & in suis causis proximis habeant contingentiam, relata tamen ad diuinum intuitum, & beneplacitum, sic eueniunt, vt sunt præuolita & præuisa, secundum quod dicit Boëtius 5. de Consolatione *.

* Prosa vltima.

SCHOLIUM.

Rationem hanc & auctoritatem Boëtij affert Doctor in primum, *dist. 30. quæst. 5.* Tertia positio dicit. Sed eam impugnari, quatenus ex illa volunt alicui inferre cum Philosopho, quod etsi causa prima necessario ageret, & necessario moueret, adhuc causa secunda contingenter agerent, in eisque constitui posset radix contingentia. Vide ipsum loco citato, & *dist. 2. quæst. 2. §.* Ostenso de proprietatibus. Vide etiam in 4. *dist. 13. quæst. 1. art. 3.* & *dist. 43. quæst. 3.* Vbi negat motionem causam primam esse aliquid receptum in causa secunda, & *dist. 49. quæst. 6.* Vbi dicit tolli libertatem, si aliquid per modum habitus poneretur in voluntate, necessitans eam ad effectum. Vnde non rectè à quibusdam attribuitur in classem eorum qui asserunt prædeterminationem liberi arbitrii esse necessariam ad suum effectum certò consequendum, liberè tamen absque ulla voluntatis coactione. Ex hoc loco, & illis citatis, in primo Sententiarum, manifestè inferitur iuxta mentem Doctoris radicem contingentia constituentem esse tam in libertate causa prima, quam in libertate secunda; atque ita si causa prima necessario ageret, nullam posse dari in rebus contingentiam.

Vnde sicut diuinus intuitus non fallitur præuidendo per præscientiam, sic diuina voluntas nec separatur per violentiam, nec impeditur per resistentiam, nec frustratur per impotentiam; & hoc dico de voluntate beneplaciti, non de voluntate conditionata, vel voluntate signi. Vnde eodem actu volendi vult Deus contradictoria, non simul esse, quia illud est impossibile, sed simul vult; sicut eodem intuitu, vel eadem scientia scit contradictoria non simul esse; sed simul scita per vnum actum scientiæ, qui est simul & idem.

Circa tertium, quod scilicet Deus nunquam determinauit se ad aliquam partem contradictionis, nec respectu alicuius temporis eo modo quo alicui intelligunt. Vbi aduertendum, quod determinatio, & dispositio respectu effectus faciendi, vel respectu eiusdem effectus faciendi in hoc tempore, vel in alio, potest dicere quandam limitationem, & contradictionem potentia voluntatis, per actum volendi, respectu alterius partis contradictionis; vel respectu effectus producendi per aliquas differentias temporis, excludendo partem oppositam contradictionis, vel aliam differentiam temporis: sicut voluntas nostra determinatur pro altera parte, vel pro certa differentia temporis. Vnde isto modo dicere, quod Deus determinauit se ab æterno; ad hoc faciendum determinatè, vel disposuit se ab æterno ad hoc faciendum, & non oppositum; vel ad aliquos effectus producendos per aliquam differentiam temporis, excludendo partem oppositam contradictionis, vel aliam differentiam temporis, sicut voluntas nostra determinatur pro altera parte, vel pro certa differentia temporis; & isto modo dicere quod Deus se determinauit respectu alicuius, vel aliquid disposuit facere, vel non facere, vel in vno tempore, ita quod non in alio, dico quod est falsum, & hæreticum, quia diuinum velle limitat, & arctat cum potentia sua volendi.

SCHOLIUM.

Multis in locis Scotus excludit à Deo determinationem in hoc primo sensu. Vide eundem in 1. *dist. 7.*

quæst. unica. §. Contra: determinatio est duplex. *dist. 8. quæst. 5. §.* Et cum dicis secundò. *dist. 28. q. 3. §.* Respondeo: determinatio duplex est. Et *dist. 35. q. vii. §.* Præterea secundò. Vbi easdem ferme rationes adducit limitationis & arctationis diuina potentia.

Aliter determinatio ista respectu effectus producendi, vel non producendi, & tali tempore, & non in alio, potest dicere certitudinem euentus respectu scientiæ, & voluntatis diuinæ, excludendo incertitudinem ex parte voluntatis: & isto modo Deus ab æterno se determinauit.

Quod autem determinatio & dispositio secundum primum modum sit in Deo impossibilis, sic ostendo: talis determinatio, & dispositio in Deo, aut nihil dicit, & tunc non se determinat magis respectu alicuius partis contradictionis, quam alterius, nec respectu alicuius differentia temporis, quam alterius; si dicit aliquid, cum hæc determinatio sit in voluntate, in nullo differt à potentia voluntatis: quia, (vt ostendi) eiusdem ambitus voluntæ volendi, & voluntas diuina; non sic in nobis; sed potentia volitua nostra, de ratione sua non est determinata ad alteram partem contradictionis; nec est determinata respectu alicuius differentia temporis; immò se habet æqualiter respectu vtriusque partis contradictionis; vt voluntas potest te velle currere, vel velle non currere, vel nolle currere diuini, & potest te velle currere in hoc instanti, vel antè, vel post; & dico de voluntate ante actum volendi; ergo ita etiam in voluntate diuina, quæ est maioris libertatis, & maioris ambitus; ergo ita est de actu volendi diuinæ voluntatis; non tamen ita est de actu volendi nostræ voluntatis, quia non est æqualis ambitus.

Item, si hæc determinatio, vel dispositio est in Deo, necessario est in eo ab æterno: igitur per istam determinationem, vel dispositionem, vult alteram partem contradictionis, ita quod non aliam: (vult, dico, excludendo posse velle aliud de nouo; quia bene vult alteram partem, & non aliam, & in tali nunc, & non in alio; & ista dicunt certitudinem;) ergo cum ante æternum se non potuerit determinare, vel disponere, quia ante æternum nihil est, nec simul, tunc scilicet cum se determinat, vel disponit, nec post; quia tunc, cum dispositio, & determinatio dicant aliquid, caderet in eo mutatio; sequitur quod omne, quod facit, necessario facit, & non est timenda Dei sententia, nec misericordia expectanda.

Item, omne quod sic est determinatum, vel dispositum, habet ex parte sua realem respectum ad rem, & talis dispositio & determinatio tollit de ratione libertatis; vt patet in me, dum determino me ad aliquid determinatè faciendum; hoc autem in Deo poni non potest.

Circa quartum, quod respectu cuiuslibet nunc possit facere quidquid vult, sic ostendo: Tantò magis liberè causa producit effectum, quanto plus producere potest, vel producere in tali nunc, vel alio; sed Deus est in fine libertatis respectu cuiuscumque effectus, plus quàm aliqua creatura: ergo, &c.

Item, voluntas diuina per infinitam rationem maioris libertatis est, quam nostra, respectu cuiuslibet actus, vel effectus producendi, vel ad producendum in tali nunc, vel non producendum diuini: sed actus voluntatis diuinæ est idem, quod voluntas sua; ergo velle, seu actu volendi Dei, est maioris libertatis

21.

Voluntas non est de se determinata ad aliquam partem contradictionis.

22.

23.

20.

Quomodo dicitur Deus se determinare ad unum aliquem actum?

libertatis & indifferentiæ, quàm voluntas nostra : sed voluntas nostra antequam induatur actu volendi, potest velle vtramque partem contradictionis diuisim, & potest velle vnum effectum, & nolle diuisim respectu eiusdem *nunc*; ergo, &c.

Item, omnis intellectus concipit, quòd eadem est potentia non mutata in Deo, quâ potest hoc facere in isto *nunc*, vel in alio; ergo eadem est voluntas, quâ potest similia velle: sed actus volendi est omnino idem quod voluntas, & eiusdem ambitus; ergo, &c.

ARTIC. III. SECT. II.

Confirmatur veritas doctrina supradictæ.

24.

Circa secundum, quòd scilicet manu ducit ad veritatem, sciendum est, quòd Deus tripliciter res producit; vel ad modum dicentis, vel ad modum volentis, vel ad modum per similitudinem experimentis. Quoad res ad modum dicentis, Genesis 1. inquit, *Fiat lux, & facta est lux.* Psalm. 148. *Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.* Ad modum volentis, Sapient. 11. *Quomodo possit aliquid permanere, nisi tu voluisses.* & 12. *Subest enim tibi cum volueris posse.* & Isaiæ 46. *Consilium meum stabit.* Ad modum suam similitudinem experimentis; Nam de homine dicitur Genesis 1. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Et omnis creatura aliquam gerit Dei similitudinem. Et hoc colligitur ex verbis Hugonis lib. 1. * cap. 3. & ex verbis Dionysij de *Diuinis nominibus* cap. 5. & Augustini 11. *Confess.* cap. 8. *Per creaturam,* (inquit) *mutabilem cum admonemur, ad veritatem stabilem ducimur.* Isti autem tres modi producendi, nullam videntur in producente istis modis facere mutationem. De primo patet, quia Deus quidquid producit, verbo producit. Vnde Augustinus 11. *Confess.* cap. 7. vbi istam quæstionem ponit: *Verbo,* (inquit) *tibi coæterno simul & sempiterno, dicitur omnia qua dicitur, & fit quidquid dicitur, ut fiat:* hoc est verbum completum, continens quidquid concipere potest, idèd non est nisi vnum. Hoc igitur verbo æterno dixit de quolibet quòd fiat, vel non fiat; & quando fiat, vel quando non fiat; & simul isto verbo dixit quòd fiat, & non fiat diuisim; vel quòd fiat in tali *nunc*, vel in alio, intelligendo, sicut dictum est de actu voluntatis. Idèd cum per vnum verbum æternum sit causa noui effectus, producendo nouum effectum, non mutatur.

25.

Item, agit per modum voluntatis; & quia (vt ostensum est *suprà* n. 18.) sua voluntas est suum etiã velle; sicut substantia voluntatis eadem æterna, & non mutata; & nostra etiam in nobis potest velle opposita, & noua; sic idem actus voluntatis, & eadem potentia, in Deo facit idem; non autem sic est in nobis. Vnde Augustinus 12. *de Ciuitate Dei* cap. 17. *Potest ad opus nouum, non nouum, sed sempiternum adhibere consilium: nec premitendo, quia prius cessauerat, cepit facere, quod non fecerat. Sed & si prius cessauit, & posteriùs operatus est, hoc proculdubio quod dicitur prius & posteriùs, in rebus prius non existentibus, & posteriùs existentibus fuit.* Et infra: *Sed vnã eadẽmque sempiternã, & immutabili voluntate res quos condidit, & vt prius non essent egit, quamdiu non fuerunt, & vt posteriùs essent quando esse ceperunt.*

Scoti oper. Tom. III.

Item agit per modum suam similitudinem experimentis. Deus enim non de necessitate, nec de sua substantia, sed de nihilo, & gratuita pietate, bonitate & liberalitate se exprimit in creaturis: in aliquibus per modum imaginis, in aliquibus per modum vestigij. In rebus autem corporalibus videmus, quòd si res se exprimat per suam speciem, nulla videtur fieri in ea ex hoc mutatio; ergo minùs in Deo. Vnde de ista voluntaria Dei communicatione dicit Augustinus 12. *de ciuit. Dei*, vbi *suprà*: *Hinc eis, qui talia videre possunt, mirabiliter fortassis ostendens, quàm non eis non indigerit, sed eas gratuita bonitate condiderit, cum sine illis ex æternitate carente initio, in non minore beatitudine permansit.* Vbi ergo dicentis est æternum verbum, vbi volentis est æternum consilium, & propositum, vbi similitudo exprimitur secundum omnis incorporationis modum; sequitur omnino quòd ex noua productione nulla sit in producente mutatio.

Exemplum etiam ad hoc manuducendum: quia si velle meum esset sufficiens causa effectus; si hodie vellem, quòd cras aliquid fieret; illud cras produceretur nullã factã mutatione in me, & absque nouo velle. Si etiam attendamus, quòd relatio, quæ cauatur inter Deum & creaturam, ex hoc quòd est causa, & illud effectus cum non sit relatio realis ex parte Dei, sed solùm ex parte creaturæ; talis relatio ei potest aduenire sine sui mutatione; vt si ab æterno essem albus, si aliquis hodie fieret albus, factus essem sibi similis, nullã mutatione factã in me.

Relatio Dei ad creaturã, est ratio, creatura vero ad Deum realis.

ARTIC. III. SECT. III.

Debere necessariò Philosophos admittere hanc doctrinam.

Tertio iam apparet, quòd inducit necessitatem; quia cum ostensum fuerit in præcedenti quæstione, etiam per verba Auicennæ, quòd nulla creatura agit de nihilo, & quòd Intelligentiæ & animæ sunt de nihilo, oportet illum dicere omnes Intelligentias esse æternas, & omnes animas, quod suppono esse impossibile, etiam secundum Aristotelem, qui dicit 12. *Metaph.* cap. 3. *text.* 16. quòd nulla forma præcedat materiam. Vel oportet eum dicere, cum, secundum omnes, Deus sit omnino immutabilis, quòd absque sui mutatione animas de nouo creat.

27.

QVÆSTIO IV.

Vtrum Deus de necessitate producat res?

Alen. 2. *part. quæst. 5. membr. 2.* S. Thomas in 1. *dist. 43. q. 2. art. 1. & 2. contra Gen. cap. 23. & de poten. quæst. 3. art. 13.* Henricus quodlib. 8. *quæst. 9. & quodlib. 6. quæst. vlt.* Heræus quodlib. 5. *quæst. 4. & in traß. de æternitate mundi, quæst. 4.* Marfil. in 1. *dist. 42. & 44.* Gregor. 1. *dist. 43.* Gabriel *ibid* & in 2. *dist. 1. quæst. 2. art. 3.* Ferrarini. 2. *contra Gen. cap. 23.* Vide Doctorem in 1. *dist. 3. q. 5. & dist. 39. & in 2. dist. 1. q. 2. & quodlib. 7.*

IRCA istam quæstionem sic est procedendum. Primò notanda, & reprobanda est positio antiquorum. Secundò ponenda, & confirmanda est opinio Doctorum Catholicorum.

I. Diuisio quæstionis.

ARTICVLVS I.

*Refertur opinio Auicenna.**Opinio Auicenna.*

Circa primum, sciendum, quodd, sicut patet ex *9. Metaphys. cap. 1.* Auicenna ait, quodd cum in Deo non sit considerate nisi essentiam, siue naturam, intellectum, & voluntatem, triplici necessitate in vnum concurrente, & ex prædictis tribus proueniente, scilicet, ex natura, intellectu, & voluntate; Deus producit primam Intelligentiam, & produxit mediantibus Intelligentiis omniam, quæ facta sunt, & producta, in prima rerum & essentiarum productione.

ponit igitur Auicenna, quodd cum Deus sit omnino simplex, ac per hoc in eo non differat essentiam, & potentiam, quidd agit, agit per suam essentiam. Sed cum Deus sit agens cognoscens, & intellectuale, & voluntarium, quidd agit per suam essentiam, agit & producit secundum modum suæ essentiæ cognoscens, & discernens, & secundum rationem suæ voluntatis complacentis. Scientia autem Dei, cum sit perfectissima, comprehendit meliorem ordinem, qui possit esse in productione rerum. Voluntas autem Dei, cum sit optima, necessariò scientiæ acquiescit. Sicut igitur diuina essentia est vna, sic scientia discernit omnem modum circa productionem rerum, cui voluntas cum velit semper quodd melius est, contraire non potest: ergo voluntas Dei vult de productione rerum, illud vnum, & determinatum, quodd sua scientia determinatè cognoscit esse melius; & quia sicut vult produci, idèò immutabiliter producit, quidd quidd producit.

Quodd autem necessariò, & solùm producat vnum immediatè, sic arguit: Quidd quidd à principio est, necessarium est, quantum est ex parte Dei; quia si non, inesset ei dispositio, quæ non erat, per quam faceret; ac ad actionem applicaretur, si non ageret de necessitate; & quia natura non est nisi ad vnum, idèò concludit, primum non agit immediatè nisi vnum, quodd etiam producit de necessitate. Hæc est positio sua.

ARTIC. I. SECT. I.

*Deum non producere creaturas ex necessitate nature.**2. Reprobatur prima necessitas Auicenna.*

Positio hæc tripliciter ostenditur esse falsa: primò quodd non necessitate nature: secundò quodd non aliqua necessitate scientiæ: tertio quodd non aliqua necessitate voluntatis. Quia Auicenna ponit quodd Deus omnibus creaturis mundi, aliis à generabilibus & corruptibilibus, dat esse ex necessitate suæ essentiæ, & ita semper in omni præterito; ita quodd ab æterno dat esse, & in omni futuro; ita quodd in æternum conferuabit per necessitatem illud esse, quodd dedit talibus creaturis. Secundò, posuit, quodd licet tali creaturæ semper à Deo esse conueniat, & ab æterno, & in æternum; ita quodd nunquam fuit, nec erit in non esse; quia tamen ab alio habet illud esse, (scilicet à Deo) posuit, quodd talia habent ex se possibile esse, & non esse, & habent de se non esse, sed ab alio necesse esse; ac per hoc habent esse post non esse, non duratione, sed natura. Vnde dicitur *6. Metaphys. cap. 1. text. 7.* illud, quodd per essentiam suam causa est alterius rei, semper erit ei

causa, eo quodd absolutè prohibet rem non esse: & hæc est intentio, quæ apud Sapientes vocatur *creatio*, quodd est dare rei esse post non esse absolutè; creaturæ enim quantum in se est, est ei vt non sit; quantum verò ad suam causam, est ei vt sit. Quodd autem est ei ex se ipsa, apud intellectum prius est per essentiam, non tempore, eo quodd est ei ex alio: ergo esse creatum est post non esse, posterioritate nature, non durationis: & secundum hoc, largè sumendo *incipere esse*, verum est quodd omne creatum incipit esse, quamuis habeat æternum esse ab alio. Vnde subdit in eodem *6. Si autem laxaueris nomen inceptionis circa omne esse, quodd habet esse post non esse, quamuis non sit hac posterioritas temporis, tunc esse, vel omne creatum erit incipiens. Si verò non laxaueris, sed fuerit conditio incipientis, vt habeat esse, quo tempore sit prius, sic non omne creatum est incipiens.* Sic igitur patet positio sua.

SCHOLIUM I.

In hac doctrina conuenire Aristotelem cum Auicenna docet Doctor in 1. dist. 8. quest. 5. vbi eorum rationes dissoluit; & in 2. dist. 1. quest. 2. §. Respondeo creare potest; agit peculiariter contra Auicennam, & utrobique doctissime urget contra Philosophos Deum liberè producere creaturas, idque ex ipsorum principio. Primo loco ipsis ferme rationibus, quas hic habet, utitur contra Auicennam.

Contra quam arguitur; & quia duo falsa continet, vnum quodd creatura sit æterna; aliud quodd per necessitatem procedat à Deo: primum omitto, quia ad aliam spectat quæstionem.

Sed contra secundum arguitur; & ostenditur, quodd positio implicat contradictionem, primò ex parte dicti sui sic: secundum Philosophum *1. de Cælo & Mundo, text. 109.* duplex est falsum, quoddam possibile, quoddam impossibile. Falsum possibile, vt si dicam, quodd *Socrates stans sedet*, hoc enim falsum est, sed non impossibile; quia habet potentiam, vt sedeat, quamuis non simul falsum impossibile est, quodd *Socrates simul stat & sedet*. Si ergo secundum positionem Auicennæ, creatura de se est in potentia ad non esse, & ad corruptionem, & à Deo semper habet necessitatem essendi ratione suæ potentiæ: & hoc ponere est falsum, possibile tamen: sed si à Deo semper necessariò habet esse, sequitur quodd simul habet esse, & non esse; & hoc est falsum impossibile. Cum ergo hoc sit possibile, scilicet quodd creatura possibilis est non esse, & idèò absolutè possibile eam non esse; falsum est, sed non impossibile, cum hoc quodd potentia sit de se posse non esse, & simul ab alio necessariò esse; sequitur tamen impossibile, scilicet ipsam simul esse, & non esse: ergo ponere hæc duo, scilicet quodd à se sit posse non esse, & simul ab alio habere necesse esse; hoc dico ponere est falsum impossibile, implicans contradictionem, quodd tamen ponit Auicenna.

Item, ex parte Dei sic; si Deus de necessitate producat aliquod posse esse; ergo Deus non est, nec esse potest, nisi sit illud potens esse: sed illud potens esse potest poni non esse absolutè: ergo necesse esse potest poni, non esse absolutè, quia si creatura per necessitatem fluit à necesse esse: ergo per necessitatem habet esse; & sic non potest non esse: sed creatura quæ fluit, vt dicit, est potens non esse:

ergo

*3. Primum argumentum contra Auicennam.**Falsum, aliud possibile, aliud impossibile.**4. Secundum argumentum.*

ergo idem est potens non esse, & non potens non esse, quæ sunt contradictoria.

Illo ergo modo non potest poni, quòd creatura, quæ habet posse non esse, fluit necessariò à necesse esse; quia quamvis formaliter non esset necesse esse, haberet tamen essendi necessitatem; quare contradictoriè opponitur ei, quod est potens non esse.

SCHOLIUM.

Si creatura aliqua possibilis, ex hypothesi, aut in casu aliquo desineret esse possibilis, vel non potuisset produci à Deo, an desineret Deus esse, vel desiceret eius potentia, variè sentiunt auctores. Scotus hic, & in 1. dist. 30. quæst. 2. §. Contrà istam rationem, & dist. 43. quæst. vn. §. Tertio similiter, infert ex sententia illorum, qui ponunt relationem realem in Deo ad creaturas, in casu, quo creatura non esset possibilis, non futuram in Deo potentiam. Quod similiter sentiunt alij, quos citat Vasquez tom. 1. in 1. part. dist. 104. cap. 6. num. 26. & 27. Atamen in dist. 30. citata. §. Item si Philosophi, Scotus fatetur rationem hanc esse inefficacem contra sententiam Aristotelis, & Auicenna, si ponerent creaturas à Deo productas, esse formaliter necessarias; quia tunc staret necessitas entitatis diuina, & terminus relationis secundum hanc sententiam esset necessarius. At non ita sentiebant Philosophi; imò dicebant creaturas ex se formaliter id habere, ut possint non esse, necessariò verò esse propter necessitatem principij producentis.

Item arguitur sic ostensuè; Omne agens de necessitate naturæ necessariò dependet ab illa actione, vel saltem refertur realiter ad eam: necessitas enim tendendi iu aliud, & absoluta ab eo independentia, omnino sunt opposita: agens ergo de necessitate naturæ realiter refertur, & dependet à suo producto, quod impossibile est poni in Deo respectu creaturæ. Vnde in personis diuinis, in quibus est necessitas immutabilitatis in emanationibus, etsi non est dependentia, est tamen relatio realis vnus ad alteram.

Item, omne agens per aliquam actionem necessariam, intendit illà aliquam sui perfectionem; vnde 2. Physicor. text. 49. 61. vult Philosophus quòd natura agat propter finem: Deus autem in actione extrinseca, nullam potest intendere, vel acquirere perfectionem: ergo, &c.

SCHOLIUM.

Hanc ipsam rationem, qua est Henrici, quodlib. 5. quæst. 4. & in 1. dist. 2. quæst. 1. affert Scotus in 1. dist. 8. quæst. 5. §. Contra istam conclusionem, ubi etiam affert responsionem istam Auicenna, aliudque eiusdem effugium ad instantias contrariorum. Deinde maiorem addit vim rationibus Henrici.

Fortè ad hoc respondet Auicenna, quòd hæc vltima ratio concludit de eo, quod tendit in aliud propter suam perfectionem, ut aliquid ab illo acquirat; quale non est principium; imòd vt daret tendit in aliud, propter suam perfectionem; quia scilicet vult se communicare, & suum esse, non quòd eius esse sit propter aliud à se. Sicut aqua refrigeratur per seipsam ad conseruationem suæ speciei, non vt refrigeret aliquid extra se. Sed quòd aliquid refrigeret extra se, hoc consequitur eam; quia aliud propinquatur ei, ita quòd secundum se, si nihil ei appropinquatur, stat perfecta in sua

specie, absque eo quòd aliquid refrigeret. ||

Sed contra hoc instatur, quòd ex sententia Auicennæ sequatur quòd si aqua non posset stare in frigiditate sua absque hoc, quòd aliud refrigeraceret, non esset summè perfecta in frigiditate: & similiter de Deo, quòd si non esset summè perfectus in se, quia necessariò communicaret perfectionem suam alij rei necessariò, perfectionem suam habere non posset sine dependentia ad illud: & ita Deus perfectionem suam non haberet, si res non produceret; quod falsum est.

ARTIC. I. SECT. II.

Deum non agere ex necessitate scientiæ.

Quòd Deus non agit necessitate suæ scientiæ, secundum quòd dicit Auicenna, quòd scilicet non solum agit necessitate naturæ; imò non agit sine eo quod sua scientia comprehendat ordinem nobiliorem. Contrà sic; Deus cum sit esse purum, non contractum, nec limitatum, rationem omnis entis possibilis in se claudit; & ampliòs, sicut intelligendo se, intelligit rationes omnium entium, eadem ratione intelligit omnem ordinem rerum possibilem; non ergo vno modo; ergo non necessariò.

Si dicatur, quòd cum scientia sua sit ars perfecta omnium producendorum, ac per hoc determinat modum nobiliorem simpliciter, & perfectione sua requirente, non potest alium modum determinare. Tunc arguo sic, quòd tunc necessariò dependeret sua perfectio à rebus extrà, quod est impossibile, vt supra dictum est.

Item, ars determinans vnum modum, & excludens alium, est ars, & scientia practica: scientia autem Dei non est practica, quia non habet aliam scientiam de se; & de creaturis; de se autem non habet scientiam practicam: ergo scientia Dei non est vnus modi sic determinata, quòd alium modum possibilem excludit.

SCHOLIUM.

Quòd hinc ait Scotus de qualitate scientiæ Dei, mirum neque quatenus versatur circa essentiam suam, neque quatenus tendit in creaturas, esse practicam, docet multis in locis, videlicet quæst. 4. prologi, §. Si obiiciatur, vers. Licet hæc, ubi probabiliter putat scientiam, quam Deus de se habet, non esse practicam; quia licet moneat affectum, seu actum voluntatis, non tamen est regula eiusdem voluntatis; quia hæc ex se est regula perfectissima suarum operationum. Et ibidem, §. Tertius articulus, propter eandem rationem, probabile putat nullam scientiam, quam Deus habet de aliis rebus extra se, practicam esse. Id ipsum docuit in 1. dist. 38. quæst. vnica, alia simili ratione; quia scilicet ad rationem scientiæ practicæ pertinet, vt voluntati dicat, aut proponat aliquid faciendum: aliter enim, cum cognitio precedat omnem actum voluntatis, voluntas non poterit non velle, quod intellectus ita proponit; & proinde Deus necessariò voluisset facere qua fecit circa creaturas. In practicata tamen quæst. 4. prologi, §. Ad quartum posset concedi, putat probabiliter posse defendi Dei scientiam circa necessaria, esse practicam, non quod sit de opere aliquo faciundo; sed quia precedit affectum, ipsiunque mouet: & tandem ibidem, §. Ad argumentum igitur, statuit quoddam principium ambiguum ex parte voluntatis; An scilicet volitio sit dirigibilis, seu regulabilis hoc, vel illo modo, ex quo probabiliter ait vtramque

8.

Refellit se-
cunda neces-
sitas Auicenna.

Obiectio.

Diluitur.

Scientia Dei non est practica.

5.
3. Argumentum.

6.
4. Argumentum.

7.
Responsio Auicenna.

partem defendi posse. Deinde, §. Secundus articulus, & deinceps, magis inclinat in eam sententiam, quod scientia contingentium in Deo sit merito speculativa, licet aliunde, & per accidens, possit esse practica.

ARTIC. I. SECT. III.

Deum non agere ex necessitate voluntatis.

10.
Improbatur
sententia neces-
sitas Auicen-
na.

Quod non agat necessitate voluntatis, secundum quod dicit Auicenna; quod eo, quod scientia comprehendit meliorem modum in productione, voluntas autem recta, & perfecta, necessitate saltem immutabilitatis, semper adhaeret rationi & scientiæ; ac per hoc voluntas Dei vult immutabiliter res producere secundum modum meliorem, quem scientia sua percipit. Contrà: quancumque voluntas, vel alia potentia, per se fertur in aliquod obiectum formale, habens habitudinem necessariam ad illud, tunc necessariò fertur in illa, quæ habent essentialem habitudinem ad illud obiectum, & non fertur necessariò in illa, quæ habent accidentalem ordinem ad illud obiectum. Verbi gratiâ; intellectus noster percipiens naturalem veritatem aliquorum principiorum primorum, percipit naturaliter conclusiones, quæ ex illis eliciuntur necessariò: non autem illas, quæ habent accidentalem ordinem ad illa principia, immò contingenter. Hoc patet in viribus sensitivis; quia illa, quæ sunt essentialiter annexa propriis obiectis, naturaliter simul percipiunt cum obiectis: vt tactus sentiendum calidum, simul percipit tepidum: accidentaliter autem annexa non percipiunt simul, vt si calidum sit album, vel dulce, non percipiunt illa. Quare cum voluntas Dei non feratur per se, nisi ad bonum adæquatum, quod est bonitas suæ, non fertur ad volendum necessariò, nisi illa, quæ suæ bonitati essentialiter sunt annexa, qualia sunt omnia diuina, & sola intrinseca. Omnis autem creatura ad bonitatem Dei accidentalem habet ordinem, quia ex eis bonitati suæ nihil accedit; sicut nec punctus additus lineæ: nulla ergo necessitate vult aliquid extrinsecum; nihil facit, nisi quod vult, & sicut vult: ergo nihil extrinsecum facit, vel producit de necessitate.

ARTICVLVS II.

Statuitur, & confirmatur sententia Catholicorum.

11.

Sequitur secundò, videre quæ sit positio Catholicorum, & eam confirmare. Circa quod sunt quinque videnda. Primò, quod Deus vult bonitatem suam per se, & de necessitate, non necessitate coactionis, quæ tollit libertatem; sed necessitate immutabilitatis, quæ non eam excludit. Secundò, quod vult alia à se, & hæc volendo se. Tertiò, quod voluntas Dei est causa rerum, & nullum habet motiuum in cauendo. Quartò, quod Deus agendo res per voluntatem, nullo genere necessitatis eas agit; sed potuit non producere quiddam produxit, & antè, vel post. Quintò, oportet ostendere, qualiter contingentia possit simul stare cum immutabilitate voluntatis, & infallibilitate scientiæ Dei de rebus. Sextò, quomodo est certitudo in Scripturis, & Prophetis, & diuinis promissis.

ARTIC. II. SECT. I.

Deum necessariò velle bonitatem suam, non tamen necessitate coactionis.

12.

Circa primum sic procedo, & habet iste articulus duas partes: prima est, quod velit solum per se suam bonitatem: secunda, quod de necessitate immutabilitatis. Ad primum sic: Omnis potentia prima in illo genere potentie, habet suum obiectum, primò & perfectissimum. Exemplum huius patet, per omnes potentias discurrendo; sed voluntas Dei est voluntas omnino, & simpliciter prima, quæ est omnium causa: ergo vulturum debet esse bonum simpliciter bonum; hoc autem non est, nisi ipsum quod est ipse Deus. Item 6. *Metaphysic. text. 8.* bonum & malum sunt in rebus, verum & falsum in animâ. Deinde velle dicitur actum per modum tendentiæ ad obiectum intellectum. Tunc sic: omnis potentia naturaliter fertur in suum obiectum, maximè voluntas, quæ de se tendit in bonum: ergo voluntas Dei naturaliter fertur in bonum: sed impossibile est, quod feratur ad bonum extrinsecum naturaliter, quia tunc ab eo naturaliter dependeret: ergo fertur ad bonum, quod est infinitum, naturaliter. Item, obiectum per se, & potentia, sunt eiusdem ambitus; si enim esset color, qui non esset visibilis, virtus visiva esset imperfecta, & ille color frustra: vnde omnis color est visibilis, & virtus visiva potest attingere omnem colorem. Cum igitur voluntas sit infinita: ergo eius per se obiectum est bonum infinitum: sed non est tale bonum nisi diuinum; igitur bonum diuinum est solum per se obiectum diuinæ voluntatis.

Obiectum Diuina voluntatis est bonum infinitum.

Quod autem velit suam bonitatem necessitate non coactionis, quæ dicit violentiam, quæ non cadit in Deum, nec etiam in voluntatem nostram; sed immutabilitatis, probatur; potentia perficitur per hoc, quod actui coniungitur, siue actui differenti à potentia secundum rem, siue secundum rationem; si enim ista coniunctio intelligatur in potentia, & actu, quæ solâ ratione differunt, ibi actus perficit potentiam secundum rationem, & modum intelligendi: igitur quantum firmiter potentia actui coniungitur, tantò perfectior iudicatur, sed firmiter est coniunctio, quæ est immutabilis.

13.

Deus, necessitate immutabilitatis vult suam bonitatem. Violentia non potest cadere in voluntatē Diuinam, aut creatam.

Nec oportet dicere, ergo hac etiam necessitate vult extrinseca; quia illa volendo non perficitur, nec vilescit; quia, vt dicam, non vult illa, nisi per accidens, volendo se. Quare & actui volendi extrinseca, in quantum actus dicit aliquid ex parte diuinæ voluntatis, semper est coniuncta & ab æterno; sed in quantum velle denominat connotatum, tunc non semper est coniuncta; volendo autem se, semper est coniuncta actui, & ex parte sui, & ex parte voliti.

Item, voluntas Dei, aut semper vult suam bonitatem, & tunc immutabiliter; aut nunquam, & tunc est otiosa, vel aliquando non, & aliquando sic, & tunc mutatur. Item, vnumquodque secundum quod magis est in actu, perfectius agit, siue ratio agendi sit naturalis, vt caliditas; siue libera, vt amor: ergo in genere agentium per amorem, quantum maior est amor, tantò actus dilectionis intimior est, & actualior, & magis continuus. Cum autem voluntas recta fertur in amatum, fertur in illud secundum rationem boni quam

14.

quam habet, sed diuina essentia habet rationem boni infiniti; ergo per infinitum actum amoris fertur diuina voluntas in ipsam; ergo immutabiliter semper.

ARTIC. II. SECT. II.

Deum velle alia à se volendo suam bonitatem.

15. Circa secundum, quod similiter continet alia alia duo; quòd scilicet velit alia à se, & quòd vult ea volendo bonitatem suam. De primo sic, quodcumque aliqua potentia fertur in aliquod obiectum per se, fertur in illa quæ habent ordinem ad ipsum, secundum rationem illius ordinis; vt si habent ordinem essentialem, fertur in illa necessariò; si accidentalem, fertur in illa per accidens: cum igitur bona extrinseca sint bona participantia, ac per hoc habentia ordinem quendam accidentalem ad bonum per se; quia quantum est de se, essentialiter in illud ordinantur, vt in finem: ergo voluntas Dei aliquo modo fertur in illa: mala autem non vult fieri, quia non participant rationem primi boni.

16. Item, sicut se habet scientia Dei ad scibilia, ita voluntas ab bona: sed non est differentia entis, quam intellectus diuinus non cognoscat: ergo non est aliqua differentia boni, quam voluntas diuina non velit.

Item, quando aliqua potentia fertur in rationem formalem obiecti, fertur etiam in omnia quæ illam participant; vt visus ad omnia colorata; sed omnia extrinseca participant aliquo modo rationem boni; quia, *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*: ergo voluntas diuina vult ea. Item, voluntas diuina est in plena possessione diuine bonitatis, alioquin non esset Deus plenè beatus: ergo impossibile est quòd bonitas diuina alicui communicetur, nisi hoc voluntas velit: sed communicatur omni ei, quod est, vel existit: ergo voluntas vult omnia illa esse.

17. Quòd autem velit ea volendo se, patet: ostensum est, quòd bonum diuinum est per se primum volitum à Deo. Tunc sic: primum in qualibet genere, est causa eorum, quæ sunt post: vt patet 2. *Metaph. sext. 4.* de caliditate in igne: ergo voluntas diuina vult alia à se; quia vult suam bonitatem. Item, aut voluntas diuina vult alia à se, per se, & hoc ostensum est esse falsum; quia solum bonum infinitum vult per se: ergo vult ea per aliud: non nisi per bonum increatum: ergo vult ea volendo bonum increatum.

Item, sicut se habet intellectus ad cognita alia à se; sic voluntas ad alia bona à se; sed intellectus cognoscens diuinum verum, cognoscit omnia: ergo voluntas volendo diuinum bonum, vult alia bona.

ARTIC. II. SECT. III.

Dei voluntas est causa rerum, nec ab alio extrinseco mouetur ad causandum.

18. Circa tertium, quòd voluntas Dei est causa rerum, & nullum habet motiuum in causando, quod etiam continet duo; quòd scilicet sit causa rerum, & quòd à nullo moueatur ad causandum. Ad primum sic, voluntas diuina & bonitas sua ad se essentialiter referuntur, sicut po-

tentia ad obiectum per se; cum igitur bonitas diuina referatur in ratione bonitatis se referendo ad omnes creaturas, in ratione finis: ergo voluntas diuina se referendo refertur ad creaturas in ratione aliqua causæ; non finalis, quia hæc est bonitas: non formalis, quia illa refertur ad Verbum; ergo efficientis. Quantum igitur sapientia, & potentia Dei sint rerum causa, prima tamen ratio causalitatis est, ad quod spectat ratio communicabilitatis: sed hæc ratio est boni, in quantum bonum; sed bonum in quantum bonum, non communicatur nisi à voluntate, cum sit eius passio; ergo ratio causalitatis principaliter spectat ad voluntatem.

Item ostensum est, & adhuc ostendetur, quòd effectus non procedunt à Deo aliqua necessitate, sed mera libertate: ergo illi debet attribui principaliter ratio causalitatis, ad quod spectat principaliter ratio libertatis; sed hoc est voluntas; ergo, &c.

Item, potentia executiua existente, & intellectu cognoscente rem producendam, non propterea res producitur, nisi imperet voluntas, & ad opus potentia applicetur, vt patet in artifice. Vnde potentia executiua videtur esse quasi instrumentum; scientia, vel intellectus quasi ordinans; voluntas autem vt mouens; sed efficiens & mouens idem sunt: potentia autem etsi mouet motum exequendo, mouetur tamen primò à voluntate: ergo ei debetur principaliter ratio mouentis, ergo potissima ratio causalitatis est in voluntate.

SCHOLIUM.

In varias abeunt Theologi sententias circa hanc difficultatem, in quo scilicet consistat potentia diuina, vel rerum exterminum causalitas, cui potentia proprie & formaliter sit attribuenda? Quinque Doctorum opiniones refert Theodorus Smilingus tract. 2. disput. 7. quest. 2. & ultimam, quæ est Scoti, amplectitur, quam etiam alij Scotista, & quidam ex Thomista sequuntur, ipsam scilicet, quam hic docet Scotus, nempe diuinam potentiam proximam & adequatam esse solum Dei voluntatem. Ita citatur Doctor in 1. dist. 37. quest. vn. versiculo: Et secundum hoc. Attamen licet communiter à Theologis in hunc sensum pertrahatur, mihi videtur nihil ibi constanter asseruisse, sed sub conditione tantum insinuassee. Volens enim probare, quòd posset intelligi Deum operari, vbi non esset secundum substantiam, si alioquin non esset immensus, ait: [Si enim omnipotentia est voluntas, ad cuius velle sequitur rem esse, cum voluntas possit æquè velle distans sicut propinquum, videtur, quòd si omnipotens esset, per impossibile, in aliquo loco determinato, & non vbiq;e, posset velle aliquid esse in alto loco, cui non repugnaret esse, & per consequens suo velle illud haberet esse in illo loco, & per consequens illud fieret ab Omnipotente absque hoc, quòd Omnipotens esset præsens ibi secundum essentiam.] Nihil itaque circa hanc difficultatem eo loco Scotus determinauit; neque alibi indicauerim clariùs hanc expressisse sententiam, quam in hac questione; alibi distinguit potentiam executiuam ab intellectu, & voluntate, & executiuam potentiam vocat instrumentum, intellectum appellat potentiam dirigentem, & in voluntate veram & formalem constituit rationem causalitatis. An autem hoc sit intelligendum de voluntate actuali, vel prout est sub actu, an verò de ipsa facultate volendi, seu de voluntate, prout est sub actu primo, disputant aliqui;

19.

Gen. cap. 1.

mibi

mibi videtur ex illo loco Scoti citato, clarè deduci, eum constituisse potentiam hanc in ipso actu volendi, seu voluntate actuali. Ad cuius, inquit, velle sequitur rem esse. Similiter habet in fragmento ultima questionis, ad finem huius operis, num. 3. Vide eum in 4. dist. 13. quæst. 1. num. 3. §. Ad illud: ubi ait voluntatem esse principium creatura.

20.
Voluntas diuina à nullo mouetur ad operandum.

De secundo sic: non mouetur à creaturis, quia causantur à suo velle, nec habent rationem finis respectu diuinæ actionis: nec mouetur à potentia diuina; tum quia potentia inquantum talis, abstrahit ab omni actualitate; tum quia de ratione sua est indeterminata ad hoc, vel illud producendum: voluntas autem determinatè facit hoc, & non illud; nec mouetur à scientia diuina; quia secundum rationem scientiæ sumpta est contrarium, nec plus illius, quàm istius: voluntas autem determinatè est istius, & non illius: ergo à se, non ab alio aliquo mouetur.

21.

Aduertendum est hîc, quòd sicut potentia, & scientia, sunt indeterminata respectu vtriusque extremi contradictionis, pro quocunque nunc diuisim: ita & voluntas, & velle Dei, eodem modo est indeterminata; quia idem est voluntas, & potentia, & scientia: sed res diuina, quæ realiter ex parte sua est indeterminata, accipitur sub ratione voluntatis, seu volentis rem esse: & secundum istam considerationem apprehenditur à nobis vt determinata: cum tamen potentia, & scientia sub istis rationibus non apprehendantur, vt determinatæ: immò vt re, & ratione omnino indeterminatæ; cum autem voluntas, & velle quidem sit idem re quòd scientia, realiter non est omnino indeterminata: sed sub ratione voluntatis, seu velle apprehenditur à nobis, vt determinata; quæ dereterminatio non est realiter in ea, sed realiter in creatura, secundum rationem in voluntate Dei.

Hinc est, quòd si quæris, quare hoc factum, & non oppositum? Respondeo, quia Deus hoc voluit, & non oppositum; cum tamen eodem velle omnino, realiter velit hoc, & oppositum: & istud est multum notandum.

SCHOLIUM.

Hoc idem dubium mouet Doctor in 1. dist. 8. quæst. 5. §. Et si quæras. Et similiter respondet, dicens, in disciplina esse querere omnium rerum causas, & demonstrationes, nullamque causam assignari posse, quare voluntas diuina magis determinetur ad vnum contradiutoriorum, quàm ad alterum, quàm quòd volūtas est voluntas; sicut huius, quare calor est calefactiuus, nulla est causa, nisi quia calor est calor: neque enim vlla alia causa prior poterit assignari. Similiter docet in 2. dist. 1. quæst. 2. §. Ad quartum dico.

22.

Item, finis mouet alia; ergo vltimus finis simpliciter, mouet omnia simpliciter, & à nullo mouetur: hoc est Dei bonitas: ergo voluntas à sola bonitate mouetur.

Item, omne mouens facit aliquam impressiōnem in mozo, ac per hanc, re, vel ratione arctat motum: ergo si voluntas diuina mouetur à creaturis, coarctant eam, & sic diminueret de ratione libertatis: sed oportet dicere, quòd Deus per omnem modum libertatis producit res; alioquin ab eis dependeret: ergo à nullo diuina voluntas mouetur. Dicitur tamen, quòd voluntas Dei operatur secundum rationem, & scientiam, non

mouentem, sed dirigentem, secundum modum nostrum intelligendi.

ARTIC. II. SECT. IV.

Voluntatem diuinam non producere res ex necessitate natura, neque ex necessitate ipsius voluntatis.

Circa quartum, quòd scilicet non necessitate naturæ voluntas diuina res producat: iam ostensum est hoc: sed adhuc ad idem sic arguo; Sicut forma in mente artificis est principium rei extrà, (vt domus in anima domus ad extrà:) sic forma naturalis in agente naturali, est principium effectus naturalis, vt caliditas ignis, caliditatis in ferro: sicut igitur agens per artem vnā, non agit, nec agere potest extra rationem illius; vt agens per formam domus, non facit nisi domum: sic agens per naturam, non agit nisi vnum; quia natura in vno est vna: igitur si Deus necessitate naturæ agit, aut omnia sunt vnum, aut saltem vnus speciei.

Fortè diceretur, quòd Sol agat per naturam, & tamen agit omnia generabilia. Non valet; quia illa varietas in effectū, non est nisi ex varietate materiæ; vt dum eodem radio Solis indurata, applicata, & quasi contracta, & particularizata, contrahitur ad diuersa: sed ex se Sol non agit nisi vnum: vnde primus effectus, qui est lumen, est omnino vnus: sic Deus, aut non posset immediatè multa producere; aut illa omnia essent vnus rationis, & speciei: quæ omnia sunt superius in quadam quæstione * impro-
bata.

Item, effectus naturæ ex intimis procedit, & natura, quantum potest, effectum sibi æquat, & assimilat; ideò de filio Dei dicitur, (etsi non est effectus Patris, est tamen Verbum Patris, procedens modo naturali) quo Patri est æqualis: ideò sequeretur, quòd aut nulla creatura esset Dei imago; aut quòd omnis creatura esset Dei imago, vel ad imaginem Dei; & quòd quælibet esset æterna, aut saltem, quòd omnes simul essent, aut quòd Deus eas non potuit facere simul.

Item, omnis causa naturaliter producens, reali relatione refertur ad productum; relatio autem, si est realis, dicit realem dependentiam: sed impossibile est quòd Deus realiter dependeat à re producta.

Item, quilibet effectus habet stabilitatem, & durabilitatem secundum aspectum suæ causæ naturalis, maxime ad ipsum, & secundum actualitatem causæ; vt lumen habet stabilitatem à Sole, & fructus ab arbore: igitur cum natura diuina sit actualissima, & æterna, omnis effectus ab ea procedens, esset æternus, & haberet necessitatem essendi: quod est contra Auicennam, qui dicit, quòd creatura de se est possibilis non esse.

Quòd non necessitate voluntatis agat ostensum est *, & etiam patet. Non enim necessitate coactionis, quæ in Deum cadere non potest. Tunc sic; Videmus appetitum moueri ab appetibilibus, secundum quòd in eis inuenitur ratio appetibilis. Hoc videmus in brutis, quia secundum quòd imaginatione, seu æstimatione, perpendunt rationem appetibilis, maiori impulsu mouentur. In appetitu etiam rationali dicimus, quòd quia nullum bonum terminatum habet rationem

23.
Deus non agit necessitate natura.

24.

* quæst. 2. n. 25. & seqq.

25.

26.
Causa realis reali relatione refertur ad effectum.

* quæst. 2. n. 29. & in hac quæst. o. 10.

tionem totalem appetibilis (quia etsi fortè ali-
quod terminatum nihil habet mali, non tamen
habet rationem omnis boni) non necessariò mou-
etur; aliter tamen est de voluntate Dei. Vnde
dicimus, quòd voluntas necessariò appetit beati-
tudinem sicut finem. Vnde August. 13. *de Trinit.*
cap. 5. dicit: Omnes beati esse volunt, & idque unum
ardentissimè appetunt, & propter hoc cætera quacun-
que appetunt.

Ex prædictis patet, quòd ad extrà nihil agat
Deus de necessitate, nec necessitate natura, quæ
ponit in agente dependentiam; nec necessitate
coæstionis, quæ agens naturalem, & voluntarium
contra propriam inelinationem per violentiam
inelinat, quod in Deo non potest esse, cum sit
omnino impassibilis, & omnipotens; nec neces-
sitate immutabilitatis, quæ virtutem agentem sim-
pliciter in actum ligat; quod non potest facere,
nisi finis simpliciter. Et hic est articulus con-
demnatus à Domino Stephano Episcopo Pa-
risiensi; qui dicit; *Deum necesse facere, quidquid*
immediatè facit, error est. De eis enim qui facit
per agentia creata, concordant Philosophi, &
Aucenna cum Catholicis, quòd non necessariò
illa producat.

ARTIC. II. SECT. V.

Qualiter simul cum immutabilitate volun-
tatis, & infallibilitate præscientia di-
uina, possit esse in rebus creatis
contingentia.

Circa quintum; qualiter contingentia rerum
simul stare possit cum æternitate, & immu-
tabilitate actus voluntatis diuinæ, & cum certi-
tudine præuisionis eius.

Circa quod est primò dubium ex parte volun-
tatis, si æterno actu, & immutabili, vult quidquid
vult? quoniam si verum est, quòd ab æterno
voluit Petrum in tali *nunc* esse, & non antè, nec
post? vel quomodo potest velle ipsum non esse
in illo *nunc*, & in illo non antè, nec post? vel quo-
modo potest velle ipsum, non esse in illo *nunc*,
antequam sit? vel quomodo velle ipsum antè, vel
post esse absque nouo velle, vel absque æterni
velle mutatione.

Secundò est dubium, quomodo si vnico velle
potest nolle rem esse, & velle esse diuisim pro
quolibet *nunc*; quare plus ex illo velle indiffe-
renti ad esse, & ad non esse, plus procedit res vt
sit, quàm vt non sit?

Circa etiam præuisionem est dubium, quòd
cum Deus sit ars, & exemplar omnium, quæ pos-
sunt fieri sub quocunque momento temporis, ac
per hoc etiam fiat causarum contingentium ordi-
nem, & determinatum exitum, quoad omne
futurum; quomodo potest poni rem aliter eue-
nire iunc suæ præuisionis deceptio.

SCHOLIUM.

Doctissimè tractat hic Scotus omnia, qua spectant
ad conciliationem liberi arbitrii cum certitudine præ-
scientia diuina, & immutabilitate decretorum Dei.
De his etiam agit in 2. dist. 39. quæst. unica, concor-
dâtque valde vtrouique doctrina. Plura tamen mouet
hic dubia, multaque explicat, qua ad perfectam hu-
ius difficultatis, omnium grauissima, enodationem plu-
rimum conducunt. Atque hæc sunt illa, qua enarrari
& declarari oportere dixerat, vt plene soluerentur
difficilia quadam dubia, qua mouit de hac re in tract.

de primo principio, cap. 4. concl. 5. Sed quærantur, in-
quit, in quæstione, quam de scientia Dei respectu
futurorum contingentium disputauit. Hac autem
illa est quæstio, vti pramonui in huius operis censura.

Circa primum, ostendo in generali primò,
quòd nec immutabilitas voluntatis, nec certitu-
dine diuinæ præuisionis, tollat aliquam conti-
gentiam à rebus. Et arguo sic: Voluntas Dei
causa est rerum, vt ostensum est*. Ostensum est
autem, quòd omnis necessitas producendi rem
extrà, ponit dependentiam in producente: ergo
quantò maior est dependentia, tantò maior nec-
cessitas: vbi etgo per infinitam rationem tolli-
tur omnis dependentia, per infinitam rationem
tollitur omnis necessitas; sed secundum quòd à
producente tollitur necessitas, secundum hoc
ponitur libertas: ergo Deus producit omnes res
exteriores per infinitam rationem libertatis, quæ
maior exogitari non potest: sed maior est liber-
tas in agente, quòd potest producere, & non
producere æqualiter pro omni *nunc* diuisim, &
antè, & post, & in omni *nunc*, quam si ad aliquod
istorum esset determinatum: ergo iste modus
productionis ponitur in Deo; non ergo tollitur
contingentia in rebus ex parte diuinæ voluntatis.

Item, antequam ego velim aliquod futurum
facere, eius productio dependet à mea volunta-
te: igitur cum sit maior libertas voluntatis diui-
næ, sequitur quòd quidquid à voluntate sua pro-
cedit, (& hoc est omnis effectus creatus) potest
Deus velle vna voluntate esse, vel non esse diui-
sim, antè, vel post, vel in quolibet *nunc* temporis:
sed actus volendi in Deo, est idem quod potentia,
siue voluntas, & eiusdem ambitus, & aspe-
ctus*: ergo sicut vna potentia volitiua non muta-
ta, potest velle, & vult de omni re, antequam
sit, ipsam esse diuisim pro omni *nunc*; hoc idem
voluntas diuina potest velle, & vult, vno, & æter-
no, & immutabili actu volendi; vt sit velle Dei
hoc esse, & nolle illud esse; velle quòd sit in tali
nunc, nolle quòd sit in illo, sed in alio. Sicut vnus
actus simpliciter æternus voluntatis diuinæ est
idem quod diuina essentia, vel diuinum esse: sed
velle, & nolle, quæ idem sunt in Deo, sunt nomi-
nà dicentia respectu eiusdem diuini *velle* ad
diuersos effectus; ita quòd ille respectus, & rela-
tio, est realiter in creatura: sed secundum ratio-
nem, & conceptum nostrum in Deo; sicut creator
& Deus dicunt rei æternæ nouas relationes, quæ
secundum rationem sunt in Deo, sed secundum
rem in creatura. Ac per hoc patet, quòd vno
modo est verum, Deus vult, & non vult simul
rem, in quantum scilicet ille actus est idem quod
Deus, nihil connotans.

Alio modo non sunt idem, nec simul, imò suc-
cessiuè, vt dicunt connotatum extrà; ita quòd
successio secundum rem est in connotatis, sed se-
cundum rationem, & nostrum cõceptum in Deo.

Item arguo de certitudine scientiæ; certum est
quòd scientia, & voluntas in Deo, & sunt idem,
& se commensurant; quidquid enim scit se fa-
cturum, vult se facturum, & è contrario: & quid-
quid vult se posse facere, scit se posse facere, & è
contrario. Cum igitur (vt ostendi) identitas, &
immutabilitas voluntatis, & actus volendi quo-
modo est in Deo, respectu alicuius effectus pro-
ducendi in aliquo *nunc* determinato, non tollat
contingentiam, imò stat cum vtraque parte
contradictionis, pro omni *nunc* diuisim; ergo de-
terminatio,

29.
Diuina scien-
tia, & im-
mutabile
velle non tol-
lunt contin-
gentia in re-
bus.
* quæst. 1. n.
34.

30.

* Vide num.
18.

31.

Vide hos ar-
ticulos in fine
Magistri sen-
sent, veltus-
sum impres-
sonum.

28.

Tria dubia
qua solent
occurrere cir-
ca rerum cõ-
tingentiam.

terminatio, vel certitudo scientiæ non tollit ab aliquo effectu quin vtraque pars contradictionis, pro omni *nunc* diuisim, possit euenire: & ista ratio est multum notanda.

32.

Item, ex parte voluntatis, & scientiæ, & rerum sic; In creaturis essentialiter ordinatis aspectus causæ superioris, vt superior est, non destruit aspectum causæ inferioris, secundum quod inferior est. Hæc de se est manifesta, immò conformi modo, causa superior inferiori cooperatur. Certum est autem, secundum omnes Philosophos, vt patet 2. *Physicor. text. 48.* & sensus hoc ostendit, quòd causarum particularium quædam sunt necessariò producentes suos effectus, quædam contingenter: cum igitur Deus sit causa superior, vt præsciens, cognoscens, & volens; ergo nunquam ratione suæ cognitionis, & voluntatis tollit effectui alicui contingentiam, immò firmat, & stabilit eius scientia contingentiam in omni effectu contingente: & sequitur oppositum illius, quod arguunt: Deus scit certitudinaliter omne futurum; ergo futurum contingens contingenter eueniet, & non de necessitate: sicut sequitur, Sol cooperatur in generatione hominis; ergo sic generabitur homo, sicut ab homine generante natus est generari. Vnde præscientia in-creata, & voluntas immutabilis, saluant, & firmant contingentiam in contingentibus. Vnde cum salus & damnatio nostra partim à libertate nostra dependant; sequitur quòd semper Deus scit vtrum saluetur, vel damnetur aliquis: ergo potest saluari, vel damnari dependentè à libertate sua. Quia sicut diuinus intuitus videt vtramque partem contradictionis simul, non quidem simul esse, sed simul fore posse, non coniunctim, sed diuisim: sic & voluntas diuina vnico velle immutabili fertur super vtrūque extremum contradictionis, vult volens ipsa simul, non quidè simul esse, sed simul vult fore posse, non coniunctim, sed diuisim. Et sicut diuinus intuitus videt causarum contingentiam, & effectus ex eis contingenter futuros; sic diuinum velle vult causas creatas contingenter agere, & effectus contingenter euenire, vel necessariò, secundum ordinem causarum.

Sic igitur in generali patet, quòd nec immutabilis voluntatis, nec certitudo cognitionis oppositorum, (quia vt sunt in ipso non opponuntur) tollit contingentiam in effectibus contingentibus: quales sunt maximè actus liberi arbitrij.

Secundò, hoc est videndum in speciali, descendendo ad difficultates tactas*. Circa primam difficultatem voluntatis, si æterno actu, & immutabili vult, quidquid vult: Ostendi hoc quatum potui in præcedenti quæstione*; quòd sicut diuinum esse vnum, æternum, simplicissimum, immutabile, claudit omnem rationem cuiuslibet entis facti, & faciendi per illud; vnde Angeli, vel Beati contemplanter illud, sciunt quidquid nos per omnia verba possumus dicere modo altiori, & nobiliori in infinitum; & sicut diuinum Verbum, Dei filius, Verbum, inquam, æternum, vnum, simpliciter immutabile, claudit omnem rationem cuiuslibet verbi, cuiuslibet conceptus, qui à creatura potest dici, vel accipi per totam successiōnem temporum, etiam si mundus duraret in infinitum; & sicut voluntas nostra, antequam actu volendi induatur, est in potentia ad volendum, vel nolendum indifferenter de omni volito vtramque partem contradictionis diuisim pro omni *nunc*: sic Deus vno æterno simplici actu volendi,

qui non contrahit voluntatem Dei, cum sit idem quod ipsa; ac per hoc tanti ambitus, & tanti aspectus, sicut ipsa potentia: cuius contrarium est in voluntate nostra, & suo velle vnico, dico, tali velle, vult rem esse, & non esse diuisim, pro omni *nunc*; ita quòd velle, & nolle idem sunt in Deo: sed dicunt diuersos respectus ad creaturas, vt in præcedenti quæstione* declaratum est.

Circa secundam dubitationem, in qua dicitur, quomodo si vnico velle potest nolle rem esse, & velle esse diuisim, &c. plana est responsio. Quòd Deus libertate sua vult hoc fieri, & non fieri; & plus vult hoc, quàm oppositum: sed illud plus velle, non dicit aliquid reale additum super simplex, & vnicum Dei velle: quare, sicut dixi, per vnicum velle indifferenter, potest velle, & nolle hoc esse diuisim; sic per idem velle non mutatum, potest hoc plus velle esse, quàm non esse, vel plus esse nunc, quàm antè, vel post. Vnde non est imaginandum, quòd illud quod dico, *plus velle hoc esse, quàm non esse*; dicat aliquid super simpliciter velle.

Circa difficultatem ex parte intellectus, siue diuinæ cognitionis, & certitudinis, est sciendum quòd in effectibus duplex necessitas inuenitur; quædam absoluta, & per se; quædam per accidens, & secundum quid. Necessitatem absolutam habet effectus, quando dependet à talibus causis, quæ ipsum necessariò producant: sicut ponit Philosophus exemplum 1. *Physic. text. com. 69.* quòd necesse est animal corrumpi, quia est compositum ex contrariis; & si terra est inter Solem & Lunam, tunc Luna eclipsatur. Necessitatem secundum quid potest habere, vel ratione temporis, vel ratione circumstantiæ: ratione temporis, quia currens quando currit, necessariò currit; quia secundum Aristotelem circa finem 1. *Perihermenias, cap. ultimo: Omne quod est, quando est, necesse est esse.* Vnde in talibus, talis est necessitas, vt nec ex parte ipsius rei, nec ex parte alicuius virtutis, oppositum possit esse, nec intelligi; quia tunc contradictoria simul essent vera; super quod nulla se extendit potentia.

Similiter dico, quòd illud quod fuit, quando fuit, necesse est fuisse, ita quòd in nullo istarum est potentia ad oppositum pro eodem *nunc*, vel tempore. Tale autem necessarium non habet necessitatem absolutam, sed secundum quid, quia erat potentia in tempore præcedenti, vel potentia currentis, vel extrinseca causa, qua poterat impediri: nunc autem in illo *tunc* non potest non esse pro tempore, quo est, quamuis per accidens; id est, quando est, necessariò est.

Est etiam aliquando necessitas in re ratione circumstantiæ; sicut si ego video te currere, necessariò curris; quia non potest esse, quòd ego videam te currere, & tu non curras: & tamen cursus de se, cum sit à voluntate tua, simpliciter est contingens; & potuit non esse, quia potuisti velle non currere.

S C H O L I V M.

Distinctionem hanc necessitatis in secundum quid & simpliciter, tanquam omnino necessariam ad concordandam rerum contingentiam cum infallibilitate diuinæ scientiæ, præmittit etiam Doctor in 1. dist. 39. quæst. vn. §. Ad primum respondeo, quòd illa propositio, ibique doctissime explicat supra relata Aristotelis propositionem: Omne quod est, quando est, necesse est, aliisque nominibus vocat huius necessitates consequentiæ, & consequentis. Deinde, §. Ad primum

* quæst. 3. n. 19.

34.
Respondetur ad secundum dubium.

loco proximo citato.

Respondetur ad tertium dubium.
Duplex necessitas in effectibus.

Salus & damnatio nostra à nostra libertate dependent partialiter.

33.

* supra n. 28.

Respondetur ad primum dubium circa verum contingentiam.

* quæst. 3. n. 14.

35.

primum argumentum secundæ quæstionis, *tractatæ diffusè, quod hic subdit, scilicet ex necessario & contingenti, & argutissimas adhibet regulas logicales. Hic tamen addit plurima, per quæ difficultates fermè omnes, quæ mouentur à neotericis, possint facillè dissolui, & alia, quæ quorundam modernorum faueant sententia.*

36. Ex omnibus patet, quòd aliquando effectus qui est contingens de se, per accidens habet necessitatem, & talis debet dici simpliciter, & per se, contingenter euenire. Regula enim est, quòd omne dictum ex contingenti & necessario, est contingens, & omne dictum ex temporali, & æterno, est temporale. Vnde creatio, quamuis ex parte Dei dicat actionem æternam, quia tamen includit creaturam, quæ est temporalis, est temporalis simpliciter. Similiter illuminatio domus dependet à Sole lucente, & existente in directa oppositione ad illuminandum, tanquam à causa necessaria; quia sic existens necessariò, quantum est de se semper illuminat: dependet etiam ab apertione fenestræ, tanquam à causa contingente; quia possum fenestram aperire, vel non aperire; ac per hoc possibile est domum non illuminari, & sic illuminatio domus simpliciter est contingens. Videmus etiam, quòd duæ arbores simul florent aliquando; & si hoc referatur ad virtutes particulares arborum, hic effectus simul florere est contingens; quia virtus vnus arboris, nullam causalitatem habet super aliam arborem: si autem iste effectus referatur ad virtutem superiore solùm, quæ simul mouet humorem in vtraque arbore, ac per hoc simul facit florere, sic iste effectus est per se, & habet necessitatem.

37. Similiter dico, quòd cum Deus videat res fieri, & produci, sicut sunt in ordine suarum causarum particularium, à quibus per se, & absolutè habent contingentiam in euentu, vel necessitatem: sic dico, quòd omnis effectus, qui dependet à voluntate nostra, & aliquando contingentiam habet, vt antequam sit possit non euenire: & potest poni absolutè quòd Socrates cras leget, & non leget cras: nec ex tali possibili sequitur inconueniens. Si autem ille effectus referatur ad Dei præscientiam, habet necessitatem, non absolutam, sed necessitatem per accidens, & respectiuam, seu consequentiæ, & respectu illius non potest poni oppositum.

38. Vnde quando dicitur, quòd præuisum & præscitum à Deo fore potest non esse in illo *nunc*: distinguendum est de potentia, dicendo, quòd potentia potest comparari, vel ad actum simplicem præcisè, & absolutè, absque comparatione ad actum diuinæ visionis; & tunc verum est simpliciter, quòd potest poni non euenire, & potest poni non esse. Vel potest comparari ad vnum actum, in comparatione & ordine ad alium; vt ad actum diuinæ visionis, & tunc non potest poni non euenire. Sicut si videam te currere, non potest poni quòd non curras, dum video te currentem; in se tamen fuit possibile quòd cursus non esset; quia potuisti velle non currere: & istum modum tradit Aristoteles libro *Elenchorum*, cap. 3. vbi dicit, quòd ista propositio, *Sedentem ambulare est possibile*, est multiplex, quia potest esse diuisa; vt si possibile determinet ly *ambulare* secundum se & absolutè, vt separatum est ab actu sedendi, & sic in sensu diuiso est vera sub hoc sensu, *Quis verè sedet, habet potentiam, vt aliquando ambulet*; vel potest esse

composita, vt ly *possibile* determinet actum ambulandi, vt coniunctum actui sedendi; & sic est falsa; quia sensus est, *Aliquis habet potentiam, vt sedendo, vel dum sedet, ambulet*. Sic in proposito; quem Deus præuidit damnandum, possibile est saluari in sensu diuiso, non tamen est possibile in sensu composito: nec tamen per hoc sequitur, quòd præuisio sit causa. Vt in simili, si ego video te currentem, non potest poni, quòd stante actu videntis, tu non curras; & tamen visio in ea nulla est causa, quòd tu curras, vel quin possis, vel antè potuisses cursum dimittere. Sic igitur omnes ista sunt veræ, *Prædestinatus potest damnari, & præscitum saluari*, & similes.

Sic respondetur communiter ab omnibus Doctoribus, & benè; sed necdum quiescit animus aliquorum; quia dicunt, quòd si antecedens in aliqua conditionali habet necessitatem absolutam, & consequens; sed præscientia Dei est necessaria simpliciter; ergo & præscitum, vel præuisum euenire est necessarium simpliciter.

Ad quòd respondetur, quòd præscientia Dei, & voluntas dupliciter possunt considerari. Vno modo secundum se, vt sunt diuina essentia absque respectu ad connotatum extrà: & isto modo habent necessitatem simpliciter; sicut dictum est esse necessarium simpliciter: vel vt habent respectum ad præuisum, vel ad volitum, quòd connotant; cum dicitur, *Deus præuidit illud futurum in tali nunc, vel vult illud esse in tali nunc*; & isto modo accipitur in proposito præuisio, & voluntas Dei; & isto modo (vt ostensum est *suprà*) cum implicet æternum, & temporale, & contingens, & necessarium, totum est contingens: idèò antecedens vt accipitur in consequentia non habet necessitatem absolutam.

Sed nec adhuc quiescunt, dicentes, quòd sicut impossibile est te non currere, dum video te currere; sic impossibile esset, nunquam te non currere, si semper videret te currere: igitur cum semper Deus videat, & semper actus visionis Dei stet respectu illius visus, impossibile est vnquã aliter fieri.

Videtur etiam, quòd prædicta solutio includat illam simplicem contradictionem, quam implicat dictum Auicennæ dicentis, quòd creatura de se est in potentia ad esse, & non esse, & cum à Deo est, necesse esse: ita dicitur in proposito, quòd iste potest saluari, & damnari de se, & cum refertur ad visionem diuinam, habet quandam necessitatem.

Quibus etiam respondetur, quòd verum est, vt effectus ad visionem comparatur: inde tamen, vt dictum est, non sequitur quòd effectus in se habeat necessitatem. Et si his non acquiescant, dico sic refumendo quandam rationem superius factam, in qua dicitur, quòd scientia, & voluntas Dei eodem modo debent considerari; & verum est, & eiusdem ambitus, & indeterminationis sunt. Quòd enim scit esse futurum, vult esse futurum, & quòd non vult voluntate non præscit esse futurum; quia contra talem voluntatem impossibile est aliquid fieri; ergo eiusdem ambitus sunt.

Tunc sic: sicut velle diuinum potentiam diuinam non contrahit, sed est eiusdem limitationis & ambitus; sic scire diuinum potentiam cognitiuam non contrahit. Vnde sicut ostensum fuit *suprà*, quòd sicut voluntas Dei est ad vtramque partem contradictionis; sic & velle diuisum; quia vnico velle clauditur omne nostrum velle, & plus in infinitum: vnde velle, & nolle, sicut

Omne dictum ex necessario, & contingenti est simpliciter contingens.

39.

Præscitum & voluntas diuina dupliciter considerantur.

40.

41.

Num. 16. & 17.

idem actus in Deo; sed differunt per comparationem ad volitum & nolitum: cuius contrarium est in voluntate nostra, & suo velle. Sic per eundem modum omnino est intelligendum in intellectu, & scientia, vel præscientia Dei; quod sicut intellectus noster ad actum intelligendi est in potentia, ut intelligat illud esse, vel non esse diuissim: sic etiam multo fortius intellectus diuinus vnus existens, & vnico æterno actu simplici cognoscendi, vel videndi, videri rem posse esse, & non esse diuissim; nec mutatur suus effectus, ut est in se actus quidam, idem quod ipse, cum modò scit te esse; & cras sciet te non esse, vel cum priùs sciuit te non esse, & modò scit te esse. Et sicut velle Dei, quo hodie vult certitudinaliter in tali *nunc* creare animam Antichristi, non mutaretur si facit, & vult cras, quod in illo *nunc* non crearetur anima Antichristi, iuxta modum expositum in *precedenti questione*; quia per eundem actum in se potest velle & nolle. Sic præscientia, quã hodie, & ab æterno scit certitudinaliter talem effectum euenire in tali *nunc*, non mutatur, nec decipitur, si in illo non eueniat; sic enim fit Deus, de sciente certitudinaliter rem euenire, nesciens euenire, vel sciens non euenire in eodem absque deceptione. Sicut de volente certitudinaliter in tali *nunc* aliquid facere sic, fit volens facere, vel nolens non facere, absque sui mutatione. Et sic illud, de quo est verum dicere, quod Deus vult illud certitudinaliter fieri in tali *nunc*, cras potest esse verum de illo eodem, quod Deus in illo *nunc* certitudinaliter non vult illud in illo *nunc* fieri: quare potest fieri de volente nolens, absque mutatione.

42.

Sic dico, quod illud, de quo hodie verum est dicere, Deus hodie scit talem rem in tali *nunc* certitudinaliter euenire, & cras potest esse verum, absque Dei deceptione & mutatione. Deus scit certitudinaliter illam eandem rem, in illo eodem *nunc* certitudinaliter non euenire, quia fit de sciente non sciens, vel sciens non, absque scientiæ immutatione: vnde certitudinaliter euenire, & certitudinaliter non euenire, cadunt sub eodem actu visionis Dei; sicut rem futuram esse, & futuram non esse, sub eodem actu voluntatis diuinæ; & sicut velle esse rem, & nolle, vel velle non esse, idem sunt realiter in Deo, sed differunt per connotata, sicut videre, vel scire futurum esse, & nescire, vel scire futurum non esse, sunt idem in Deo, sed differunt per connotata.

43.

Ex his planè patet, quod Deus per suam essentiam, ut habet rationem idealem, cognoscit omnia, tam vniuersalia, quàm particularia, præterita, præsentia, & futura: cognoscit, dico, particularia futura, etiam in sua actualitate, quàm habebunt in tempore futuro: quia non est idem cognoscere actualitatem existentiam rerum futurarum, & ipsas in propria natura existentes cognoscere: cognoscit etiam earum non esse simul cognoscendo esse; simul enim diuino aspectui offeruntur esse, & non esse cuiuslibet rei in ratione cogniti, etiam esse, & non esse verbaliter sumpta. Nec sequitur, quod si esse, & non esse actualiter ex virtute cuiuslibet rei in ratione cogniti *nunc* Deo offeruntur, & simul offeruntur, quod propter hoc esse actualiter essentia rei futuræ in proprio genere *nunc* sit: vel quod simul in proprio genere actu sit, & non sit. Patet etiam, quod sicut diuinum esse simplex, continet omnes differentias entium factotum, & factibilium, & vnum Dei Verbum, om-

nium verba, vel omnes conceptus quos successiuè potest aliquis intellectus, vel conceptus per totum tempus, etiam si infinitè duraret, concipere de aliqua, vel de omnibus rebus affirmatiuè, vel negatiuè; sic etiam omnes actus volendi, quos potest elicere vna creata voluntas de aliqua, vel de omnibus rebus affirmatiuè, vel negatiuè, ut volo hoc, volo non, vel nolo, volo antè, volo post, vel quocunque modo actus volendi mutarentur in nobis successiuè, de vna, vel de omnibus rebus per totam durationem temporis, etiam si tempus in infinitum duraret; omnes illas differentias volendi claudit vnus actus diuinus volendi simplex, non diuisibilis, propter suam infinitatem, excedentem in vno actu simplici, omnes actus meos volendi: sicut suum esse excedit omne esse in omni differentia: & velle & nolle Dei de eadem re, vel velle fieri antè, vel post fieri, sunt simul, simultate, quam habet *nunc* æternitatis, quæ simul habet latitudinem cum indiuisibilitate non simul simultate *nunc* temporis, sed simultate *nunc* æternitatis, in quantum coexistit *nunc* temporis præsentis.

Est autem dubitatio, quia quamvis visio Dei certitudinaliter, & immobiliter feratur simul super actualitatem existentiam cuiuslibet rei, & super illam, quàm habebit in futuro; illam autem actualitatem futuram, in ratione cogniti, sic præsentialiter intuetur, sicut te video currere, dum curris; quia cum Deus non possit facere, quod dum video te currere, cursus tuus non sit: sic non potest facere, quod dum videt actualitatem existentiam rei futuræ, illa in illo futuro non sit, quod est contra prædicta.

Est etiam dubitatio, quia si Deus scit rem esse in proprio genere, eo quod scit, & cognoscit suum velle, & suum nolle, à quibus res habent esse, & non esse, cum secundum dicta, velle Dei non sit magis determinatum, ut res sit, quàm ut non sit; cum voluntas Dei omnino sit illimitata, nec contracta, & omnino respectu cuiuslibet effectus libera, si nulla determinatio est inter velle, & nolle, siue velle non; nullam certitudinem habet diuinus intellectus de euentu rei in proprio genere.

Est etiam dicendum, ut prædicta pateant, quod sicut diuinum velle, ex sua identitate, vnicum, & simplex, continet omne nostrum velle, & nolle, & omnes actus volendi, qui in nostra voluntate possunt esse successiuè; sic etiam continet in sua simplicitate omnes differentias rerum, quæ sunt creatæ actu, vel omnes actus nostræ voluntatis per totum temporis decursum: & ideo sicut ego per vnum actum volendi, possum velle, quod hoc magis fiat, quàm illud, vel antequam illud, & magis quod hæc res fiat, quàm quod non fiat, vel è contrario; diuinum Dei velle continet omnia illa magis velle, vel minus velle, vel nolle plus quod hoc sit, quàm ut sit, vel è contrario.

Ex quo patet solutio illius dubij, quare ab vnico Dei velle indifferenter se habente ad esse, & non esse *nunc*, quod res magis sit, quàm quod non sit, vel è contrario.

Ad primam autem dubitationem hinc motam, dico, quod aliter fertur intuitus diuinus super actualitatem existentiam futurorum præsentialiter; aliter visus super cursum dum video te actu currere; non enim quia video actualitatem cursus tui, ideo cursus est actu in proprio genere. Visio autem actualitatis, quàm habet res in proprio genere, non requirit simpliciter ex ratione

q. 3. num. 19
Vide Scot. in
1. d. 39. qu.
vnica. §. Si-
milis est ra-
tio.

Vide Scot. in
2. d. 1. q. 2. §.
Respondet. &
§. Ad 1. ar-
gumentum.

44.

Dubium 1.

45.

Dubium 2.

46.

47.

Respondetur
ad 1. dubium.

visionis, quod illa res actuetur in proprio genere; nam Deus videt nunc actualitates, quas habebunt res, quando erunt in actu in proprio genere. Et tamen illæ actualitates non sunt nunc in proprio genere: sed quod creatura aliqua non possit intueri in proprio genere, nisi existat in proprio genere, hoc est, quia illam cognitionem accipit à re, quod non facit Deus.

Secundò, cum res non possint simul esse, & non esse in proprio genere, non potest fieri, quod videā te currere, & quod cursus non sit actu: sed potest fieri quod Deus ab æterno videat istum cursum, quem tu modò vides, & tamen cursus non erat actu in proprio genere, propter dictam causam.

Item, cum video te currentem, video præsentialiter ipsum cursum in ratione cogniti; & in ratione præsentialitatis in proprio genere existentis: & sic est ibi duplex præsentialitas. Dum autem dicitur, quod Deus videt præsentialiter futura, est ibi solùm præsentialitas in ratione cogniti, nõ præsentialitas rei in proprio genere: quia non potest fieri, quod videam te currere, & non curras; sed quia idem potest esse præsentialiter in ratione cogniti, & non esse præsentialiter in ratione entis actu in proprio genere; idè potest fieri, quod res, quam Deus non præsentialiter videt, non sit nunc in proprio genere, nec ex tunc eueniat actu. Vnde sic Deus videt nunc præsentialiter rem futuram in sua actualitate, sicut videt nunc rem præteritam in sua actualitate: nec tamen oportet, quod res præterita, nec nunc, nec aliàs actu sit in proprio genere.

Ad secundam dubitationem patet; quia si vnicus actus volendi in Deo in sua simplicitate, continet omnes actus volendi, siue abstractiue, siue negatiue, siue secundum magis, vel minus velle, quos potest voluntas creata per successione temporum eligere; sic simul cum in determinatione suæ immensitatis continet omnes determinationes nolendi, quæ possunt causari etiam per tempus infinitum in actibus nostræ voluntatis; & eius visus fertur simul super immensitatem, & illas virtuales determinationes. Secundò, simul scit, & videt Deus, quod potest de omni re facere pro quolibet nunc, quod sit, vel non sit diuisim; & simul scit, quod determinat fiat altera pars certitudinaliter. Et sicut cum determinatione, quæ est in voluntate Dei, quod talis pars certitudinaliter eueniet, stat idem terminus, qui est ex immensitate, secundum quam, & propter quam, Deus potest nolle, vel velle, quod non eueniat; nec mutatur voluntas, si oppositum illius, quod primò fuit nolitum, modò sit volitum, & actu eueniat; sic cum certitudine diuinæ visionis de altera parte euentus, secundum quod videt determinationem in voluntate Dei, pro illa parte stat, non dico incertitudo, sed scientia, & visio certa de opposito, secundum quod videlicet idem velle diuinum, ratione diuersitatis, immensitatis, & indeterminacionis potest velle oppositum.

Sed contrà; velle hoc non ponit certitudinem in voluto; non enim si volo te currere, sequitur quod curras; sed visio ponit certitudinem in re visa: quia si video te currere, curris; ergo dato quod ab eodem actu diuinæ voluntatis dependeat esse rei, vel non esse; vel dato quod velle non ponat certitudinem in voluto; quia stante eodem velle posset oppositum euenire: non tamen ita est de scientia, vel visione Dei.

Respondeo; duplex est cognitio Dei circa res, Scoti oper. Tom. III.

vnà speculatiua, secundum quam cognoscit omnia, absque hoc quod actu existant, vel non existant. Et isto modo simul cognoscitur esse, & non esse rei. Alio modo quasi practicè: & isto modo cognoscitur res considerando suum velle, & suum nolle, à quibus dependet existere, vel non existere rei. Vnde ad illud, quod Deus heri voluit esse, in A, hodie potest velle non esse in A absque mutatione sui velle; ita quod videt futurum id absque visionis mutatione. Quare de hoc in quæstione tertia. Et sicut videre simul esse, & non esse rei, (esse dico nominaliter, non verbaliter) non habent opponere, vt sunt in Dei visione, imò simul illa videt; sic certitudo existentie, & certitudo non existentie; non habent respectu Dei visionis oppositionem, sed in se. Non sic de visione nostra, quæ est contracta, & sequitur rerum existentiam cum ab eis dependeat.

Sed si dicas, Deus sciuit Cæsare esse certitudinaliter; Deus modò scit Cæsarem non esse certitudinaliter; sed quidquid aliquando sciuit, modò scit; ergo modò certitudinaliter scit esse, & non esse. Non valet; quia esse, & non esse; siue fuisse, & non esse, non cadunt in Dei scientiam, sed in re connotatã. Et sic patet ex prædictis, quod Deus simul & videat te esse saluatum, & te damnatum, & simul omnia extrema cuiuslibet contradiccionis cognitione speculatiua; quæ non eget in Deo existentia rei in proprio genere. Simul, dico, talia videt in quolibet instanti. Cuius ratio est, quia simul ab æterno in quolibet instanti videt quidquid est in re, & quidquid successiuè potest fieri in ea, vel de ea, vel circa eam; alioquin quando actu esset oppositum eius, quod modò est, non videt illud, quia nihil recipit à re. Si autem certitudinaliter videt extrema cuiuslibet contradiccionis, vt habent esse actu in proprio genere, pro quolibet instanti futuro; non coniunctim, sicut cognitio speculatiua, sed diuisim; non enim coniunctim esse possunt in proprio genere, sicut coniunctim esse possunt cognita. Vt sicut verum est propter immensitatem, & ambitum diuini velle, Deus vult nunc certitudinaliter Antichristum esse actu in tali instanti; & Deus vult, vel potest velle, certitudinaliter Antichristum non esse in illo instanti eodem: ita quod affirmatio, & negatio, non cadant super ly *velle diuinum*; sed super volitum diuisim: vt potest, vult hoc esse, vult non esse, vt ista dicunt successione, non contradiccionem; aut realem distinctionem ex parte actus volendi: quia per eundem actum volendi, vult hoc esse, & potest velle id non esse diuisim, absque sui mutatione, vt dictum est. Sic eodem actu visionis, qui fertur super illud certitudinaliter velle, & certitudinaliter velle non, videt certitudinaliter Antichristum futurum in tali instanti.

Et si potest poni, quod videt non futurum actu diuisim in eodem instanti, vt sit absque scientie mutatione, & deceptione, & Deus certitudinaliter sciat hoc esse in tali instanti. Et potest poni quod scit certitudinaliter illud idem non esse, vel fore diuisim in illo eodem instanti: vt affirmatio, & negatio non ferantur ad certitudinem scientie, sed ad scitum. Sic dicendo: Deus certitudinaliter scit Antichristum fore in instanti, & certitudinaliter potest scire, imò scit diuisim, ipsum non esse in eodè instanti. Tota enim mutatio, & oppositio certitudinis istius sciti, & sui oppositi, est circa rem scitam, & suum oppositum. Sicut cum dico: Deus sciuit te lecturum antequam legeres; Deus scit te legentem, dum legis, Deus sciet te legere, dum leges, sciuit;

Cognitio Dei
alia speculatiua, alia practica.

Num. 19.

§ 0.
Obiectio.

Responsio.

Vide Scotum
in 1. d. 39. q.
vn. § Simili
est ratio.

48.
Respondetur
ad 2.

49.
Obiectio.

Solutio.

sciuit, scit, sciet, non dicunt aliquam mutationem in Deo, quia in sua scientia non est *sciuit*, nec *sciet*; nec etiam *scit* presentis temporis, ut cadit in præteritum, sed tantum *scit* in presentis æternitatis; ita quod sua scientia semper est simul, & presentis, nunquam præterita, nec futura. Ita velle certitudinaliter hoc esse, velle certitudinaliter illud idem non esse, scire æternaliter hoc futurum in tali *nunc*, scire æternaliter id non futurum in eodem *nunc* diuisum, non dicunt distinctionem, nec oppositionem, & successionem in diuino velle, vel scire, sed solum in scito, seu connotato. Sicut idem centrum se toto respicit omnes lineas ab ipso procedentes, neque ex parte centri habent distinctionem; & illud centrum, ut respicit vnam lineam, potest vocari vno nomine, & ut respicit eandem sub alio situ, vel motu circuli, alio nomine; & tamen in se nulla est variatio, vel successio.

ARTIC. II. SECT. VI.

Ex sacra Scriptura probatur hæc libertas, & immutabilitas voluntatis diuina.

52. **E**X parte etiam voluntatis, ostendo quod in Scripturis, prophetis, & promissis diuinis sit immobilitas; & tamen semper potest oppositum facere, pro quolibet *nunc* diuisum. Certum est, quod nil tam liberum, quam amare, & quantum amor maior, tantum liberior; quantum magis liberum, tantum minus necessarium necessitate coactionis; & si efficiatur effectus extrinsecus, sic est à libertate, quia excludit omnem modum necessitatis, tam coactionis, quam immutabilitatis respectu Dei, ut ostendi. Vera est ergo hæc consequentia de Deo respectu effectus extrinseci, quod quantum ex maiori amore procedit, tantum firmitus est, & immutabilis; ut patet in Beatis, qui certi sunt, quod à beatitudine cadere non possunt, & tamen non habent aliam certitudinem nisi Dei amorem; qui quantum maior, tantum liberior, & quantum liberior respectu cuiusdam effectus extrinseci, tantum magis potest facere, & non facere.

53. **E**x quo aperte patet, quod libera diuina ad posse facere, & non facere, non tollit certitudinem, & firmitatem, & immutabilitatem, sed tollit omnem necessitatem. Promissa autem diuina, & dicta aut sunt conditionaliter, & sic firmitatem habent sicut promissa sunt; aut simpliciter dicta, & tunc illo modo firmitatem & immutabilitatem habent absolutam. Sic dico de Prophetis, quia aut prædicunt res, in quantum Deus ostendit eis euentum rerum secundum ordinem causarum particularium, & tunc sicut prædicunt, sic verum dicunt: vnde Ezechias mori debebat secundum gradum infirmitatis, & Ninive subuersti secundum rationem, & demeritum iniquitatis; secundum tamen causas superiores, quæ sunt in voluntate Dei, & mors, & subuersio poterat impediri. Nec mentiti sunt Prophetæ, si aliter euenierit, quam prædixerunt, quia illud prædicant in mente, & voluntate Dei esse futurum; quod quamuis nullam habeat necessitatem ut fiat; quia Deus, (sicut dixi) sine sui mutatione, quod modum vult, potest nolle: tamen Deus scit quod nulla causa occurret, quare ipse oppositum velit; & talia secundum omnem modum firmissimè eueniunt; qualis fuit illa prophetia: *Ecce Virgo concipiet*, &c. Sic igitur dico, quod Deus nulla necessitate rem aliam à se producat.

54. Sed est hic notandum, quod illa, quæ sunt alia à Deo, dupliciter possunt considerari; vel quantum

ad essentias suas, & esse quiditatum; vel quoad esse actualis existentie. Primo modo, omnia, quæ sunt, & fieri possunt, habent ad Deum essentialiam comparisonem: quod enim per essentiam, & quiditatem est aliquid, non potest ab aliqua potentia non esse tale; quia quiditatem, vel essentiam habet res, in quantum ideam habet in Deo. Vnde sicut idea habet necessarium esse, sic & quiditas ei correspondens. Sicut igitur Deus non esset in se perfectus, nisi haberet essentiam à rebus imitabilem, & quia essentia, per hoc est essentia, quod habet in Deo causam exemplarem; sicut necesse est, quod Deus sit; sic necesse est quod essentia rerum sint; & quantum ad tale esse, res sunt à Deo per necessitatem suæ naturæ. Si autem considerentur quantum ad esse actualis existentie, cum tale esse ex eo sit quia Deus vult (quod si non vellet, vel Deus nollet, non esset minor Dei bonitas, neque perfectio minor) idèò nulla creatura quoad tale esse aliqua necessitate, sed mera libertate, & voluntate, à Deo procedit.

QVÆSTIO V.

Utrum Deus possit aliquid educere de nihilo?

Alenf. 2. p. 9. 6. mem. 2. ar. 1. & 4. D. Thom. 1. p. 9. 45. ar. 1. & 2. D. Bonau. in 2. dist. 1. ar. 1. q. 1. Rich. ar. 1. q. 1. & 2. Durand. q. 4. Henric. in sum. ar. 2. q. 23. Valsq. 1. p. dist. 172. Occam 2. dist. 1. q. 4. Egid. quodlib. 6. q. 4. Vide Doct. in 2. dist. 1. q. 2. & 5. Mer. q. 2. & lib. 7. q. 8. & in Theorem. 5. Causa naturaliter est. & 5. Creans non est nisi. & 2. Reportat. dist. 1. q. 3.

1. **C**IRCA hanc questionem est sic procedendum. Primum, videndum est quid dixerint antiqui Philosophi. Secundum, quid sentiunt Catholici.

ARTICVLVS I.

Referuntur opiniones veterum Philosophorum.

CIRCA primum sciendum, quod secundum quod dicit Commentator super 12. *Metaph. com. 9.* circa productionem rerum sunt quinque modi dicendi; duo omnino contrarij, & tres medij. Modi autem omnino contrarij, ut dicit, sunt ponere creationem esse formarum latitationem in materia. Et hæc est positio Anaxagoræ, qui dicit quod generatio rerum, nihil aliud est, quam exitus earum ab inuicem; & quidem agens non est nisi extrahens, & distinguens res prius existentes; & faciens ut quid dicatur lignum, vel lapis, quia ita denominatur à prædominanti; ita quod nihil producat quod non totum prius ibi esset in actu; sed productio est tantum manifestatio, quia poliendo aliquis, dum facit ferrum clarum, nihil facit quod in ferro actu non esset; sed amouendo rubiginem, facit apparere claritatem.

Hæc positio, ut patet, non ponit, quod aliquid fiat de nihilo: imò totum oppositum.

Alia positio huic contraria omnino, ut dicit, est eorum, qui dicunt creationem verè fieri sine vlla præsupposita materia, quia non ponunt rem fieri de aliquo, sed de nihilo omnino.

Mediæ autem positiones, ut dicit, sunt duæ: vna opinio est, quod agens causat formam, & ponit eam in materia. Huius positionis sunt ponentes datores formarum, & isti distinguuntur. Nam quidam posuerunt omnem formam substantialem

Opinio Philosophorum.

Opinio Auicenna. lem imprimi materiæ ab agente separato ; cuius positionis videtur fuisse Auicenna.

Opinio Themistij & Alfarabij. Alij distinguunt de formis : nam quædam generantur à simili per propagationem ; & talia dicuntur non esse ab agente separato , sed ab agente particulari suæ speciei ; vt equus ab equo. Alia generantur per putrefactionem , & non à sibi simili , & talium formæ sunt ab agente separato , vt ab aliqua Intelligentia create illam formam in materia : & huius positionis , vt idem dicit Commentator , visus est fuisse Themistius & Alfarabius , & dicit in hoc secum concordare. Quod ergo dicit Auicenna de omnibus formis substantialibus , hoc dicit Themistius solùm de illis , quæ fiunt non à simili.

Opinio Aristotelis. Tertia autem opinio media , vt dicit Commentator , fuit Aristotelis , dicentis quòd agens non facit nisi compositum ; ita quòd nec sola materia , nec sola forma fit per se , sed solum compositum , forma , & materia verò per accidens.

2. Hæ autem omnes opiniones , vt dicit Commentator , dicunt ex nihilo nihil posse fieri : inter quas , vt ibidem dicit , verior est opinio Aristotelis ; quia , vt dicit , cum omnibus aliis in aliquo conuenit : conuenit enim cum creatione , in quantum dicit , quòd est in potentia fieri in actu , & accipere esse post non esse. Conuenit cum latiratione , in quantum dicit , formas educi de potentia materiæ ; quia quiddam educitur de potentia materiæ , aliquo modo est ibi , & in ea latet : vnde dicit quòd omnes opiniones intendebant illam Arist. sed nullus illorum ad eam potuit pertingere.

Opinio Auerrorij. Ecce igitur , quod omnes antiqui intellexerunt de nihilo nihil fieri : quibus etiam consentit Auerrorës Commentator , vt patet super 8. *Physic. com. 4.* nitens hoc probare. Et arguit primò , quia omni motui , & mutationi necesse est subiici aliquid. Secundò sic : Si aliquid fit de nihilo , hoc non est nisi per accidens : ex priuatione enim nihil fit per se , sed per accidens ; omne autem per accidens reducit ad per se ; vt priuatio ad naturam ex quo aliquid ; ergo si aliquid fit ex nihilo , hoc est , quod fit ex aliquo per se. Item , fama publica est Philosophorum ex nihilo nihil fieri.

Item , omne quod fit , prius est in potentia ; omnis autem potentia fundatur in aliquo : ergo , &c. sic igitur patet de ista quæst. quid antiqui dixerunt.

ARTICVLVS II.

Statuitur veritas Catholica.

3. Secundò est videndum , quid secundùm Fidei veritatem , & rectam rationem , est tenendum. Ad huius euidenciam sic est procedendum. Primò ostendendum est , quòd modus Commentatoris , qui ponit materiam æternam , & non creatam ab aliquo (& hoc idem posuit Aristoteles , vt dicit Magister Sententiarum 1. *dist. 2. libri*) quòd iste , inquam , modus stare non potest. Secundò ostendendum est , quòd necesse est dicere , quòd aliquid de nihilo sit productum , & produci possit.

ARTIC. II. SECT. I.

Probatur materiam primam fuisse à Deo creatam.

4. *Probatur quod materia sit creata.* Circa primum sic arguo : ratio quare aliquid non potest esse ab aliquo , habens esse diuersi *Stoti oper. Tom. III.*

sum ab alio , est actus , siue actualitas illius , qui ab alio non est. Vnde primum ens , quia est actus purus , ab alio esse non potest : ergo ratio potentialitatis est causa quòd aliquid possit esse ab alio , à quo est distinctum in esse & in essentia ; sed materia de se maximè est in potentia , & est primò realiter distincta ; ergo de ratione sua materia inter omnia quæ sunt , vel excogitari possunt , habet quòd sit ab alio. Non ergo rectè dicitur quòd alia sint à Deo creata de materia , ipsa autem non sit ab eo creata.

Item , effectus cum nihil habeat nisi à causa sua , & ab illa est aliud , vt in definitione causæ. Cum enim causa sit ad quam sequitur aliud , necessariò effectus cadit à perfectione causæ : si enim haberet totum quiddam habet causa , non esset propriè effectus. Vnde Filius Dei non est effectus , cum sit omnino Patri æqualis ; nec in diuinis recipitur ratio causæ , & effectus : omnis ergo effectus , in quantum effectus , elongatur à sua causa , & cadit ab ea. Cum igitur effectus , in quantum effectus , dicat rationem potentialitatis , & casus ab actualitate , non est nisi per accessum ad potentialitatem. Igitur cum materia de ratione sua , plus quàm aliqua creatura , dicat potentialitatem ; sequitur quòd materia de ratione sua , habet primam & principalem rationem essendi ab alio : & hoc vel in se , vel vt existit in alio , vel cum alio.

Item , si materia non est à Deo facta , nec de aliquo præiacenti , nec de nihilo : ergo est ens non creatum , nec factum ; ergo est quoddam ens necessarium , habens necessitatem esse , omne autem tale per se participat rationem actus & entis : ergo habet materia esse actualissimum : imò est actus purus , & primus.

Item , esse ab alia in diuersitate substantiæ , dicit dependentiam ; ergo non esse ab alio in diuersitate substantiæ , dicit actualitatem : igitur si materia non est , neque esse potest ab alio , sumè est actualis.

SCHOLIUM.

Materiam creabilem esse , & de facto à Deo fuisse creatam , & propriè esse terminum creationis , probat Doctor in vtroque scripto , Oxoniensi , & Parisiensi , in 2. distinct. 12. quæst. 2. ubi etiam probat essentiam materia à nullo attingi posse , nisi à Deo , & materiam in Deo habere veram ideam.

ARTIC. II. SECT. II.

Contra Philosophos ostenditur ex nihilo aliquid fieri.

7. Circa secundum , scilicet quòd aliquid de nihilo producat , sic est procedendum. Primò videndum est , quare dixerunt antiqui quòd *ex nihilo nihil fit*. Secundò ostendetur , quòd illa causa locum non habet in Deo ; ac per hoc quòd ipse operatur aliquid de nihilo. In 12. *Metaphysic. text. com. 8.* quærit Commentator , cum agens de se formam non faciat ; nec de substantia materiæ ; vnde ergo est , quòd forma non sit ex nihilo ? Et respondet Commentator , quòd non fit ex nihilo , quia fit ex transmutatione materiæ. Vnde in eodem 12. dicit Commentator , quòd si aliquid fieret sine transmutatione materiæ , quòd fieret de nihilo : ergo si potest ostendi , quòd sit aliquid agens , quod agit

Argum. 1.

5. Argum. 2.

Filius in diuinis non dicitur effectus Patri.

6. Argum. 3.

Argum. 4.

sine transmutatione materiæ, conclusum erit, quòd illud de nihilo potest aliquid facere.

8.

Cuilibet causa est assignatus proprius, & primus effectus.

Primus, & proprius effectus Dei est dare esse, & motum creaturæ. Vera autem transmutatio.

Ad videndum igitur, quòd Deus agat sine transmutatione, est sciendum, quòd cuilibet causæ debeat effectus primus, & proprius assignari, sicut colligi potest ex verbis Aristotelis 2. *Physic. text. com. 32.* Primus & proprius effectus Dei est dare esse, & dando esse dat transmutationem, & motum creaturis: alia verò agentia primò transmutant, & transmutando dant esse.

S C H O L I V M.

Circa primam partem huius præsuppositi, scilicet, quòd primus & proprius effectus Dei est dare esse, videtur Scotus mutasse sententiam in 4. distinct. 1. quest. 1. §. Sed istæ rationes, & in Reportatis ibidem; ubi latè impugnat has duas præpositiones, videlicet, esse simpliciter est à Deo, & esse simpliciter terminat creationem, quas Sanctus Thomas 1. part. quest. 45. art. 5. adduxerat, ut probaret solum diuine virtutis esse creare: sed conciliari facile potest, ut ibi dicatur Scotus agere dumtaxat de esse compositi, quod producit in creatura in generatione, ut ibidem probat ex Philosopho: id autem sit à generante, precedente motu & transmutatione, quod hoc loco etiam ipse admittit: illud verò esse primum, & simpliciter, quod soli Deo tribuit, producit nullo precedente motu, aut transmutatione, nulloque præexistente subiecto; vel sentit esse ut sic secundum totam suam latitudinem correspondere secundum adæquationem soli Deo, esse verò limitatum causis particularibus.

9.

Primum patet; quia nihil posset Deus transmutare, cui primò non dedisset esse, vel ei ex quo factum est illud: ut si Deus modò crearet aquam, & ex aqua faceret aërem, & illum aërem transmutaret, cum transmutatio præsupponat substantiam, nullo modo posset istum aërem transmutare, nisi primò sibi dedisset esse, vel ipsum mediata creando, vel creando ipsum mediante aqua, vel aliquo alio, ex quo productus est aër. Agens autem creatum è contrarium; quia nulli dat esse, nisi primò dando motum: ita quòd primus actus, & proprius creaturæ est motus, vel transmutatio, esse verò secundus effectus. Ratio autem est istorum; quia vnumquodque agit secundum modum suæ actualitatis; actio enim reducitur ad actum, & formam; sicut pari ad passionem: omne ergo agens, quod in sua actualitate habet admixtam passionem, quale est omne creatum, (ut superius est ostensum) eius effectus necessariò est actus potentie admixtus; actus autem admixtus potentie est motus, & transmutatio per se: transmutatio enim, siue motus, est actus imperfectus, & actus entis in potentia; ut patet 3. *Physic. text. 16.* ergo cuiuslibet entis creati, in quo est necessariò admixtio actus & potentie, eius proprius & primus effectus est transmutatio, & motus: non autem esse inquantum tale, quod esse de se non dicit aliquam potentialitatem. Si autem in esse inueniatur imperfectio, vel potentialitas, hoc non est ratione sui inquantum tale; sed ratione eius in quo recipitur; quia non est esse simpliciter, sed receptum & contractum; igitur esse inquantum tale, solius Dei est effectus; quia in eo non est admixtio essentiae, & potentie; cum sit actus primus, & purus, ut ostensum fuit in alia quaestione. Quòd esse sit effectus proprius Dei, asserunt Sancti, & Philosophi. Dicit enim Dionysius, c. 1. *de diuin. Nomin.* quòd maximè effectus Dei est

q. 2. n. 16. & 28.

q. 1. n. 21.

esse. Hoc idem Commentator super 2. *Metaphysica, text. com. 4.* Vult etiam Commentator quòd sit vnum per se ens, à quo omnia habeant esse: illud ergo quod non est per se ens, sed participat esse (quale est omne creatum) non potest esse immediata causa; ergo est eius causatio mediante motu & transmutatione.

Ex his concludo, quòd sicut omne creatum habet tanquam primum effectum, vel transmutationem, vel motum; cum ista necessariò præsupponant subiectum, sequitur quòd omne agens creatum semper etiam agit ex aliquo: ens autem, secundum esse, nihil præsupponit; quia non præsupponit aliud ens; quia si illud præsupponeretur, iam non totum ens esset effectus causæ primæ, & esset de illo per transmutationem: ergo agens, cuius est ens inquantum ens, nihil præsupponit.

Ad horum maiorem euentiam est sciendum, quòd cum (ut ostensum est) proprius effectus causarum secundò agentium, sit fieri, fieri autem est in aliquo, illud autem in quo est fieri, non fit; sequitur quòd illud, in quo est fieri, secundum quòd huiusmodi, non potest esse effectus agentis creati, cum nulla causa præsupponat effectum suum, ista autem necessariò præsupponit illud, in quo est fieri.

Item, si illud in quo est fieri, secundum quòd huiusmodi, esset effectus secundorum agentium: necessariò secundaria agentia agerent, nullo præsupposito.

Ex his omnibus patet, quòd agens creatum agit, aliquo præsupposito. Cuius ratio est, quia ipsum fieri quod est effectus primus, necessariò est in aliquo; effectus autem causæ primæ (ut ostensum est) est esse, vel ens est: igitur cum illud, quod præsupponitur, sit extra rationem illius quod educitur, inquantum tale, (materia enim inquantum talis, non est compositum) sequitur quòd si Deus (cuius effectus est ens) aliud præsupponit, quòd illud est extra rationem entis; nihil autem est extra rationem entis, nisi *nihil*: idè sequitur, quòd præsupponit *nihil* in sua actione: cum igitur transmutatio necessariò fiat in aliquo; patet quòd Deus non necessariò agat per transmutationem; ex quo conclusum est secundum Commentatorem, quòd potest agere de nihilo.

Supposito igitur quòd non agat per transmutationem, ostendo triplici via, quòd potest agere de nihilo. Prima via sumitur ex parte agentis; secunda ex parte producti; tertia ex parte modi productionis.

De primo sic. Primò, accipiendo agens primum per comparationem ad alia agentia secundaria; tria sunt agentia, per ordinem se habentia, ars, natura, & Deus; & actio vnus præsupponit effectum alterius; ars præsupponit materiam, & formam, siue compositum: quod patet, quia, ut dicit Commentator super 2. *Physic. text. 13.* & habetur etiam circa principium 2. *de Anima, text. 8.* omnes formæ artificiales sunt accidentia, accidentia præsupponunt materiam, & formam, 1. *Physicorum text. 80.* Subiecta materia cum forma, causa est eorum, quæ sunt; natura verò cum producat tam formam substantialem, quam accidentalem, & resoluat vsque ad materiam, solum præsupponit materiam naturalem; qualis est illa, quæ est subiectum generationis, quam credo esse materiam corporalem. Ratio autem huius suppositionis est, quia agit per transmutationem, quæ necessariò præsupponit materiam

10.

11.

12.

13.

Deum posse de nihilo agere.

Probatur 1.

Vide Commentum Auerrois hic.

riam. Si enim (vt dicit Commentator super 12. Met. com. 9. & inde,) sine transmutatione ageret, materiam non præsupponeret: sed Deus (vt ostendi) agit sine transmutatione; ergo agere potest de nihilo.

14. Sumendo autem primum, agens per se sine comparatione ad alia, sumitur etiam multiplex ratio ex actualitate, totalitate, perfectibilitate, primate, vnitate. Ex primo sic: quantum aliquid plus habet de actualitate, plus habet de ratione actiui; quia res agit secundum quod est in actu: sed Deus habet infinitam actualitatem; ergo habet rationem agendi infinitam: sed si aliquid esset quod ab ipso non esset, ratio agendi non esset infinita in eo, & si ei necessarium aliquid præsupponeret, quidquid illud esset, non esset actualitatis infinitæ. Sicut actualitas naturæ, quia aliquid præsupponit, quamuis non quantum ars, propter hoc eius actualitas non est infinita: ergo oportet dicere quod Deus in sua actione nihil præsupponit.

15. Ex totalitate: totalitas Dei est totalitas partæ actualitatis: omne autem aliud ab eo habet admittum de possibilitate: & propter hoc nulla creatura potest super totalitatem alterius, imò præsupponit aliquid potentiale in sua actione: igitur si sua totalitas est purus actus, potest totum quod est in re producere: ubi autem aliquid præsupponitur, non totum producitur.

16. Ex perfectibilitate sic: sicut diuinum esse se habet ad diuersa genera possibilium, sic eius potentia ad diuersa genera productibilium: sicut ergo suum esse continet omnes modos essendi, qui sunt, vel excogitari possunt, sic ab eius potentia procedunt omnia, quæ sunt, vel esse possunt: nullum ergo genus entis suam euadit causalitatem, sicut nec euadit quin suam participet entitatem.

17. Ex primate sic: si Deus primus est simpliciter, nihil eum modo aliquo antecedit, sed ipse omnia secundum rationem suæ primatis antecedit: nunc autem sua primitas non est in genere, sed est omnimoda primitas; ergo secundum omnem modum primatis, omnia quæ sunt, vel esse possunt, antecedit: sed si aliquid esset, quod ab ipso productum non esset, non de necessitate omnia secundum modum omnem præcederet: nam illud coæternum sibi esset; ergo necesse est, vt omnia sint ab ipso.

18. Ex vnitate si aliquid inuenitur in aliquo per participationem, necesse est, quod causetur in ipso, ab eo cui essentialiter conuenit, sicut dicitur in principio 2. Metaphys. text. 4. *Omnia sunt calida participatione primi calidi, & omnia vera, participatione primi veri.* nunc autem impossibile est esse, vel intelligi, nisi vnum necesse formaliter, quod per se est ens, & esse, sicut visum est in quaestione de vnitate principij: ergo omnia alia à Deo habent suum esse participatum; ergo omnia, quæ esse quocumque modo participant, ipsum à Deo habent; sed hoc non esset, si nihil de nihilo faceret.

Num. 21. & seqq.

19. Probatur 2.

Circa secundam viam, ex parte scilicet rei productæ, hoc idem ostenditur secundum Augustinum lib. 83. qq. quaest. 46. dicentem: *Restat vt omnia sint ratione condita, nec eadem ratione homo, quæ equus.* Vnde ex parte Dei producentis, est dare rationem, quæ non solum fiat homo, vel animal, sed secundum quam fiat hic homo, & ille homo: non autem est sic in arte, vel natura. In arte non, quia

quamuis aliqua sit ratio in mente artificis, secundum quam facit hoc scamnum, & illud; imò & eadem: sed quod scamnum hoc sit aliud ab illo, hoc non habet à forma, quæ est in mente artificis, sed à materia; quia hoc scamnum differt ab illo, quia hæc materia differt ab illa. Dato igitur quod artifex faceret scamnum sine materia, faceret scamnum in vniuersali, non in particulari, quod est impossibile facere. Similiter est in natura; habet enim ignis quod generet ignem; sed non habet quod generet hunc ignem: si enim ignis ex parte sua posset generare hunc ignem, hoc esset altero duorum modorum; vel ignis generans communicaret sibi suum esse indiuiduum; vel quia ignis generans in se haberet aliam, & aliam rationem, vnde hunc ignem faceret. Quodlibet autem istorum de se patet esse falsum ad sensum; ergo ignis generatus, est ignis, & hic ignis; sed quod sit ignis, hoc habet à generante; quod sit hic ignis, à materia habet; ergo si ignis generaret ignem absque materia, generaret ignem in vniuersali, non hunc ignem, quod est impossibile.

Vide Scotum in 3. d. 2. q. 1. §. Per hæc ad formam argumenti.

SCHOLIUM.

Quod hic præsupponit, & repetit in quaest. seq. n. 8. & 27. videlicet materiam esse principium indiuiduationis, vel quod ignis sit hic ignis per materiam, vti docet sanctus Thomas, late impugnat Scotus in 2. distinct. 3. quaest. 5. §. Contra istud, & quaest. 6. §. Ad quaestionem, docetque indiuidualitatem sumendam esse ab hæcitate, vel vltima realitate cuiuscumque entis, siue totalis, siue partialis. Explicari fortassis possent, qua hic dicit in eo sensu, quo ipse posteriori loco citato interpretatur loca Aristotelis pro sententia sancti Thomæ adducta. Vide eundem lib. 12. Met. q. 20. & Scholiam ibidem.

Ex quibus patet, quod cum omne agens creaturum, vel agat naturaliter, vel agat artificialiter, agit ex suppositione materiæ, quia non potest produci effectus, nisi sit hic effectus. Deus autem cum habeat rationes vniuersalium, & particularium, potest producere omnia, & vt sunt res, & vt sunt tales res.

Item, sicut supra ostensum est, cum in effectibus videamus rationem vniuersalem, & particularis, vt pote quod hoc est ens, & tale ens, idem in causis oportet considerare rationem causæ particularis, & vniuersalis. Nunc autem ita est, quod illud, quod procedit à causa vniuersali, secundum rationem, qua procedit non est, vt si generatur ignis, non est ignis in vniuersali; sed ignis fit ex non igne; ergo in emanatione effectus secundum rationem vniuersalem, secundum illam non existit. Cum igitur Deus sit causa vniuersalis, & sic causa entis (vt ostensum est) sequitur quod ab ipso fiat ens, ex non ente; sicut fit omne ens participans: sed si non est dare effectus per se, non est dare effectum per accidens, vel per participationem: effectus autem dicit nouitatem; ergo effectus per se dicit totalem nouitatem: totalis autem nouitas non est, si aliquid illius præsupponitur; ergo oportet dare effectum, cuius nihil supponitur, & sic est de nihilo: aut nullus effectus secundum quod est possibilis in vniuerso.

10.

Circa tertium, ex parte scilicet modi agendi; modus enim agendi sequitur modum essendi; sicut ergo esse aliquorum agentium de necessitate requirit aliquod possibile, in quo recipitur, sic & actio

21. Probatur 3.

actio eorum de necessitate præsupponit aliquid ex parte passi; & aliquid possibile in quo recipiatur. Modus ergo agendi aliorum agentium, est ex præsuppositione potentie passivæ; sed Deus, quia est ipsum esse, sicut suum esse non requirit aliquid possibile in quo recipiatur; sic & modus agendi eius, & sua actio, non de necessitate requirit aliquid, in quo possit recipi; sed potest de nihilo nullo præsupposito producere.

22.

Item, secundum quod agens plus habet de ratione primitatis minus præsupponit; ut patet in arte & natura: ars enim quia præsupponit naturam, ideo eius actio præsupponit actionem naturæ: ergo ubi est in agente ratio omnis primitatis per omnem modum, ibi omnino nihil præsupponitur.

Item, suppono quod inter motus, & mutationes, est aliquid ordo; generatio enim præsupponit alterationem, & omnis motus, motum localem: sed secundum Philosophum 8. *Phys. text. 73.* omnis motus dicit ordinem ad motum cæli, quamvis totaliter non continet veritatem, hoc saltem idem est, quod ordo est in motibus.

SCHOLIUM.

Dicit hic non esse omnino, & undequaque verum, quod omnis motus dicat ordinem ad motum cæli: etenim, ut ipse docet in 4. dist. 48. quest. 1. §. Si arguatur, non dicit omnis motus ordinem ad illum motum cæli, tanquam ad mensuram essentialem, sed accidentalem dumtaxat, qua per applicationem, vel extensionem mensurat, sicut vna pannum. Et §. Ad tertium, dicit primitatem motus cælestis ad alios motus non esse primitatem causæ, vel alicuius, à quo dependeat essentialiter; sed tantummodo cuiusdam perfectionis in aliquibus conditionibus motus, ut in regularitate, & velocitate.

Tunc arguo; in motibus ordinatis, oportet dare primum, & per se, quod est mensura aliorum omnium, ut dicitur 10. *Metaph. text. 104.* sed nulla mutatio est mutatio per se, nisi illa, in qua totum est de nihilo; ut ostendi: ergo aut oportet dicere, quod non est motus, nec mutatio, nec aliqua operatio in natura; aut oportet dicere quod aliquid de nihilo producatur: si enim non est, aut saltem esse non potest, quod est primum simpliciter in genere, nec aliquid posterius esse potest.

23.

Probatur: Nisi mutatio & motus terminentur ad aliquid novum, nulla mutatio est simpliciter; sed si materia, vel aliquid in productione rei, semper præsupponeretur, nulla res esset totaliter nova: ergo nulla esset in natura, vel arte mutatio, quod ad sensum patet esse falsum.

QUESTIO VI.

Utrum creatura possit aliquid creare?

Magister in 4. dist. 5. cap. ultimo. Alen. 2. par. quest. 6. mem. 2. art. 4. Dives Bonaventura 2. dist. 1. art. 2. quest. 1. Durandus ibidem. quest. 4. Dives Thomas 1. par. quest. 45. art. 5. & 4. dist. 5. quest. 1. art. 3. Egidius quodl. 5. quest. 1. Richardus art. 1. quest. 4. Henricus summa art. 25. q. 6. & quodl. 4. questione ultima. Vasquez in 1. par. disputat. 175. & 176. cap. 1. Caietanus, Bannes, Valencia, ad locum citatum Divi Thoma. Doctor cum suis in 4. dist. 1. quest. 1. in Repert. ibidem. Vide ipsum 7. *Metaphysic. quest. 2. 8. 9. 10. & 9. Metaphysic. quest. 11. in solutione secundi principij, & in theorem. §. Creans non est nisi.*

IRCA istam quæstionem, tria sunt ostendenda. Primò, quod creatura creare non potest. Secundò, quod nec communicari ei potest hoc. Tertiò, quod nec cooperari Deo potest.

1.

ARTICVLVS I.

Ostenditur creaturam non posse creare.

CIRCA primum sciendum, quod quamvis Avicenna, Themistius, & Alpharabius, & quidam alij Intelligentias posuerunt creatrices; ut in præcedenti patuit quæstione: duplici tamen via, autoritate, & rationibus ostendi potest evidenter, quod nulla creatura de nihilo possit aliquid producere; ac per hoc, nec creare. Quia secundum quod dicit Magister Sententiarum, Creare est aliquid de nihilo producere. Augustinus 12. de *Civit. Dei, cap. 24. Neque enim* (inquit) *fas est ullius natura quantumlibet minime, mortalisque, creatorem nisi Deum credere, ac dicere etiam, antequam possit intelligi. Angeli autem, quos illi Deos libentius appellam, etiamsi adhibent, vel iussi, vel premissi, operationem suam rebus, que gignuntur in mundo, tamen tam non eos dicemus creatores animalium, quam nec agricolas frugum, atque arborum. Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 19. loquens de Spiritu sancto dicit: Non ergo creatura Spiritus, sed Creator, non utique creatura, & quia creatura non est, sine dubio creator est omnium.* Si ergo creator nullo modo potest esse essentialiter creatura, sequitur quod nullo modo creatura potest esse creator, ac per consequens non potest creare. Hugo de *Sacramentis, parte 6. cap. 36.* distinguit sex genera operum; & dicit quod quatuor illorum soli Deo sunt possibili, inter quæ primum ponit opus creationis. Anselmus in *Monolog. cap. 27.* dicit quod summa essentia est sola creatrix, & quod sola per se, non per aliud fecit omnia de nihilo. Damascenus lib. 2. de *fid. Orthod. cap. 3.* dicit: *Quotquot autem sunt, qui essentiam vllam quacumque tandem illa sit, ab Angelia procreatam esse contendunt, horum ore pater ipsorum Diabolus loquitur. Aristoteles in principio Cæli, & Mundi, text. 2. Per hunc numerum* (scilicet unitatis) *adhibuimus nos magnificare unum creatorem, Deum omnium.*

Creatura nulla creare potest. lib. 2. dist. 1.

Ex quo apparet, quod nulla creatura potest creare: & multæ aliæ possent adduci de hoc autoritates; sed nunc dimittantur.

SCHOLIUM.

Conclusionem huius articuli probat Scotus autoritatibus, & rationibus, quarum potissimas habet etiam in 4. dist. 1. q. 1. Precipua rationes desumuntur ex S. Thoma 1. p. q. 45. ex Henrico quodl. 4. q. 6. vlt. Egidio quodl. 5. q. 5. quarum vim enervat ibidem multis adductis objectionibus in contrarium.

Rationibus sic. Possunt autem rationes hoc probantes ad sex radices reduci. Prima est, *Creantis principij entitas.* Secunda, *Causalitas.* Tertia, *Actualitas.* Quarta, *Primitas.* Quinta, *Communicatio actionis.* Sexta, *Creatura limitatio.*

2.

Prima igitur via ex parte Dei, sumitur ex parte entitatis. Ad cuius evidentiam est sciendum, quod esse creaturæ in tribus specialiter videtur differre ab esse diuino. Esse enim diuinum est primarium, creaturæ est secundarium; ac per hoc esse diuinum non est dependens; esse creaturæ

Esse creatura in tribus differt ab esse Dei.

ne

*Esse creatura
necessariò de-
pendens.*

necessariò est dependens, quia primum non dependet necessariò à secundo.

Secunda differentia est, quia esse diuinum est purum, esse creaturæ est mistum potentia, participatum, & receptum.

Tertia differentia est, quia esse diuinum non potest esse contractum, nec ad genus, nec ad speciem; esse cuiuscumque creaturæ potest ad utrumque esse contractum.

His visis. Secundò suppono, quòd causa creans, cum totum producat de nihilo, necessariò est causa totius rei secundum omnem rationem suam, & nihil præsupponit; ac per hoc est causa rei, vt est ens.

Ex prædictis igitur differentiis ostendo, quòd nulla creatura, quia non potest esse causa rei, vt est ens, per consequens nullam rem potest creare.

3. Ex prima igitur differentia primi, & secundi, arguo sic; secundum ordinem, qui est in effectibus, secundum prius, & posterius, & necessariò inuenitur in ipsis, necessariò infertur ordo prioris, & posterioris in causis, à quibus essentialiter dependent, & per quas formæ recipiuntur in materia, inter omnes autem formas, siue rationes rerum, ratio eius, quòd est *esse*, est vniuersalior, ac per hoc prior, & est illud primū, quòd intelligitur res recipere, scilicet *esse*: primum enim creaturarum rerum est *esse*; ergo si secundum ordinem effectuum est ordo in causis, & è contrariò; ergo primus effectus, qui est *esse*, est à prima causa simpliciter; sed sicut causa secunda præsupponit primam; sic eius operatio, siue effectus præsupponit effectum primæ: omnis ergo operatio creaturæ præsupponit, & facit rationale, vel tale ens in specie, sed creans nihil præsupponit; ergo impossibile est vt creatura creet.

4. Ex secunda differentia, quòd scilicet creatura habet esse participatum, & in alio receptum. Differentia enim est inter perfectiones puras, & in alio receptas, vel participatas; quia perfectio prima, seu separata, quantum vniuersalior, tanto perfectior, & actualior: sed perfectio participata, & in materia recepta, quantum vniuersalior, tanto imperfectior; vt forma corporis, quam animalis, & animalis, quam hominis. Si autem istæ perfectiones vniuersaliores separatae existerent, essent perfectiores & actualiores, vt viuere esset perfectius, quam animal, quia tale viuere haberet omnem rationem vitæ, & viuendi. Similiter si ratio entis separata existeret, contineret rationem entis non contracti: & quia sub ratione entis continentur rationes omnium, idèd contineret rationem omnium entitatis, & tale ens dicitur esse Deus. Vnde isto modo ens ponitur non contractum etiam *uiuere*, non tamen aliud ab illo *esse*.

5. Ex his patet, quòd ratio entis vt est recepta quidem in omni creatura, habet minus de actualitate, & plus de potentialitate, cum sit magis vniuersalis. Cum igitur res non agat, vt est in potentia, seu ens imperfectum; sed vt est actu, & perfectum; ergo nulla creatura agit, vt est ens, hoc est, per rationem entis; sed per rationem minus vniuersalem, secundum quam magis est in actu, verbi gratia, in quantum ignis, vel homo: ergo nunquam creatura est causa rei, vt est ens; sed vt est tale ens: ergo præsupponit rationem entis.

6. Ex tertia differentia, quæ dicitur, quòd Deus non habet esse aliquo modo contractum, arguo sic: Quidquid competit triangulo, competit omni triangulo; ergo à simili, illud, quòd est cau-

sa entis, est causa omnis entis: hoc autem creaturæ competere non potest, quia tunc esset causa sui ipsius.

7. Si dicas, quòd idem concludit, quòd Deus non sit causa entis, in quantum est ens, quia tunc esset causa omnis entis, & per consequens sui ipsius. Non valet instantia; quia cum dicitur, quòd aliquid est causa entis in quantum ens, est causa omnis entis creati, & per consequens sui: Deus autem non est creatus; idèd non sequitur quòd si sit causa omnis entis, quòd sit causa sui.

Ex prædictis omnibus patet, quòd si omnis creatura in agendo præsupponit rationem entis, & solum facit tale ens, cum creans nihil præsupponat, nulla creatura potest creare.

8. Ex parte causalitatis arguitur sic: Deus est causa rerum per modum artificis, rationes omnium productiuorum continentis, non solum in vniuersali, sed etiam in particulari, sicut dicit Augustinus 83. q. 49 de ideis: *Non (inquit) eadem ratione conditus est homo, quàm equus: singula enim propriis sunt distincta rationibus*; in illa enim causa tantas rationes videtur horum vigere; non sic in arte, vel natura accipitur. Etenim quamuis aliã habeat ideam styli, & cultelli, non tamen aliam habet respectu iltius, & illius: duo enim styli eiusdem quantitatis, & conditionis non habent diuersas ideas in artifice; sed quòd differat numero, hoc habent per materiam; habet ergo artifex in se vnde faciat stylum, sed si sine materia faceret, faceret stylum vniuersalem, non istum, vel illum: hoc autè est impossibile, cum omnis actio creaturæ terminetur ad singulare: non ergo potest sine materia aliquid facere. Similiter est in agente naturali: habet enim ignis vnde generat ignem; sed non vnde generat istum ignem. Hoc enim non potest facere nisi duobus modis; vel quia ignis generans communicat igni generato suum esse indiuiduum, & sic destituet se ipsum; aut vnū esset duo: vel quia ignis generans in se haberet aliam, & aliam rationem, per quas generaret diuersos ignes: quòd patet esse falsum. Differunt ergo duo ignes generati ab igne per materiam, sicut in exemplo artificis. Si ergo ignis generaret ignem sine materia, generaret ignem vniuersalem. Cum igitur omne agens, quòd potest excogitari, agat per naturam, vel per artem (nam agens voluntarium est artifex), & quodlibet istorum eget materia, vt ostendi: ergo impossibile est, quòd agens aliquid creatum agat de nihilo. Deus autem habet rationes rerum, non solum in vniuersali, sed in particulari; & idèd res, quæ ab ipso procedunt, procedunt secundum esse, & omnem modum essendi. Cum igitur omnis creatura in essendo habeat esse in aliquo potenciali receptum, cum sit composita *ex quo est*, & *quo est*, ex esse, & essentia, sequitur quòd omnis creaturæ actio necessariò sit in aliquo recepta, ac per hoc aliquid præsupponit.

9. Tertio sic arguitur: cum sit duplex potentia, scilicet potentia agentis, & materiæ, & omne quòd de non esse ad esse actu producitur, prius fuit in potentia, quam in actu, eorum quæ producuntur de non esse ad esse, quædam solum sunt in potentia agentis, qualia sunt creatura; quædam in potentia agentis, & materiæ, vt generata; quæ autem sunt in potentia materiæ, & agentis, non procedunt ab agente tanquam à rota causa: omne igitur quòd creatur procedit à creatore tanquam à tota causa, sed impossibile est quòd aliqua crea-

Vide Scho-
liũ 3. q. p. præ-
cedentis.

9.
Potentia du-
plex . agentis
& materiæ.

Solum Deum
potest esse
causa totalis
alicuius crea-
tura.

creatura sit tota causa aliquius entitatis etiam minime: ergo impossibile est aliquam creaturam aliquid creare. Minor sic declaratur; quia omnis causa, quæ est tota causa effectus, seipsa agit, & propter seipsam, & est omnino independens ab omni alia causa, quod repugnat omni creaturæ, cuius esse dependens est ab alio, nec nobilior est in agendo, quàm in essendo: solus igitur Deus, cuius causalitas ab alio non dependet, est tota causa.

10. Item, omne agens creatum agit per suam formam, quamvis totum compositum agat, sicut habet esse per formam, & esse sit totius compositi: cum igitur nulla causa sit maioris independentiæ in essendo, quàm in operando, sequitur quòd si forma omnis agentis necessariò est in materia; ergo & necessariò eius operatio dependet à materia, ergo agens creatum nihil potest producere ex nihilo.

11. Ex parte *actualitatis* arguitur primò sic, secundum Philosophum 1. de part. anim. c. 1. nihil educitur de potentia ad actum, nisi per aliquod actu ens; sed omne quod creatur, educitur de potentia ad actum; ergo educitur per aliquod actu ens: ita quòd quantò patiens magis habet de potentia, & minùs de actu: tantò agens minùs habet de potentia, & plus de actu. Nunc autem ad sensum patet, quòd quantò res educenda minùs habet de actu, ad quem oportet tendere, tantò oportet maiorem actualitatem esse in producendo. Hoc patet in omni motu; unde quantò motus locales magis distant, tantò maiorem oportet esse virtutem pertransfeuntem. Similiter maior est virtus, quæ dat rei esse substantiale, quàm accidentale: si igitur effectus, qui creatur, nihil habet omnino de entitate, oportet causam creatorem habere totalem, & omnimodam actualitatem sine admixtione potentie; sed hoc non potest habere aliqua creatura: ergo nulla creatura potest aliquid creare.

12. Item sic: in omni creato differt *quo est*, & *quid est*: quæ sunt partes essentielles cuiuslibet creaturæ existentis; ex quo patet, quòd nullum agens creatum se toto est, quia est per suum *quo est*, per illud autem *quo est* operatur; ergo omnis creatura quidquid facit, facit per suum *quo est*; cum igitur solus Deus se toto sit, & creet, non tantum poterit creatura, quæ actualis est tantum per partem sui, sicut Deus se toto.

13. Tertiò sic, ut arguebatur in præced. quæ est, cuiuslibet causæ oportet dare proprium, & primum effectum: primus autem effectus Dei, est *esse*, secundarius autem motus: nihil enim potest transmutare, cui primò non dedit esse, vel immediatè, vel mediante aliquo, de quo illud sit. E contrario est in creaturis; quia motus, & transmutatio est primus effectus in creaturis; & ratio fuit assignata, quia unumquodque agit secundum quòd est in actu: omne igitur agens quod in essendo habet actum admittit potentie, effectus eius est actus potentie admittus; talis autem propriè est motus, qui est actus entis in potentia, secundum quòd in potentia: esse autem de se nõ dicit imperfectionem, nec potentie admittionem, sed hoc ei communicatur; hoc est, quia est esse receptum in alio: ergo Deus cum sit actus sine admittione potentie, eius primus effectus est esse; prius autem effectus creaturæ est motus; sed omnis motus fundatur in materia: ergo omnis creatura in sui actione præsupponit materiam propter defectum suæ actualitatis.

14. Ex parte *Primitatis* sic: Ostensum fuit supra,

quòd necessariò est dare unum agens formale simpliciter primum: si autem esset aliud, de quo ageret, quòd esset ei coæternum, non esset simpliciter primum: igitur primitas Dei simpliciter requirit de nihilo agere. Cum igitur ratio primitatis, non possit convenire alicui creaturæ, impossibile est creare alicui convenire creaturæ: imò si creaturæ conveniret creare, ei conveniret, quòd saltem ordine naturæ haberet simpliciter primitatem respectu omnium, quæ sunt, & ita illam eandem primitatem, quam habet Deus.

Item, secundum ordinem agentium, secundum prius, & posterius, videmus quòd in sua actione præsupponunt magis, & minùs: unde ars præsupponit productum à natura. Ex quo patet, quòd agentia, quæ magis accedunt ad primitatem, minùs præsupponunt: igitur cum impossibile sit ordine agentium, quòd aliquod sit simpliciter primum nisi unum, impossibile est etiam quòd aliquod agens, nisi unum, agat nisi aliquo præsupposito.

Item, cum agens de nihilo nihil præsupponat omnino, habet simpliciter primitatem, ac per hoc æternitatem: cui ergo convenit actus creandi, convenit ratio ab æterno essendi. Ita dicit Hugo de tribus diebus, cap. 14. *Creator*, inquit, *nisi æternus esse nõ potest*. Cum ergo ratio æternitatis contradicat omni creaturæ, contradicet & creare.

Item, omnis actio, quæ nihil omnino ante se præsupponit, in quo, vel de quo fiat, est simpliciter, & de sua ratione actio prima: creatio est huiusmodi; ergo de ratione sua actio prima: sed actio simpliciter prima appropriat sibi agens simpliciter primum, quod esse non potest nisi agens diuinum; ergo creatio non potest nisi Deo solùm convenire.

Item, agentia agunt secundum quòd inter se habent rationes actionum; sed omne agens creatum præsupponit secundum esse agens primum: ergo omnis actio agentis creati præsupponit actionem agentis primi; sed actio terminatur ad aliquid: ergo actio cuiuslibet agentis creati necessariò aliquid præsupponit.

Ex *communicatione actionis*, quæ est creatio, arguitur sic: differentia est inter actionem agentis increati, & actionem agentis creati; quoniam actio agentis increati non requirit nisi duo, scilicet, agens, & actum, siue productum: si enim nihil esset productum, & nihil esset actum, nulla esset actio: ergo si est actio, oportet quòd sit producens, & productum: actio autem creaturæ necessariò tria requirit, videlicet, agens, & actum, siue productum, & aliquid super quod fundatur actio. Quòd autem totum hoc requiritur, ex duobus patet. Primò, quia impossibile est, quòd actio sit idem quòd agens, maxime actio quæ res producitur; hoc enim simplicitati diuinæ convenit: ergo oportet, quòd sit motus quidam, qui necessariò indiget fundamento; motus autem non est in mouente, sed in mobili.

Secundò, hoc patet; quia agens increatum (ut ostensum fuerat supra in quadam quæstione de primitate) est agens simpliciter primum; ac per hoc omne agens creatum est posterius, & secundarium; ac per hoc ad agens primum ordinatum. In agentibus autem ordinatis, quorum secundum dependet à primo, necessariò agens posterius præsupponit aliquid à primo productum: sicut patet in Deo, natura, & arte. Et ratio patet, quia sicut se habet agens hoc ad illud, sic actio huius

14.

Actio creativa, simplex, & prima.

Actio simpliciter prima, requirit agens simpliciter primum.

15.

Actio agentis increati, & agentis creati in quo differunt.

q. 2. n. 8.

q. 5. n. 8.

13.

q. 1. n. 11.

huius ad actum illius, non enim aliter esset ordo in actionibus: ergo si hoc agens præsupponit illud, etiam eius actio actionem illius: sed actio prioris terminatur necessariò ad aliquid; ergo si agens secundum supponit actionem primi, supponit necessariò aliquid à primo productum: ergo à primo ad ultimum, si actio cuiuslibet creaturæ supponit aliquid, in quo fundetur, creatio autem nihil supponit; impossibile est quòd creatura creet.

16. Item, omne agens, quod est principium creandi, est principium simpliciter conseruandi: sed nullum agens creatum potest esse sufficiens principium conseruans rem totaliter, ne tendat in nihilum: ergo nulla creatura potest aliquid creare. Probo maiorem, quia omne agens creans est tota causa creati, quia non operatur de aliquo, sed de nihilo: sed omnis causa, quæ est tota, & totalis causa effectus, est principium sufficiens conseruandi totaliter effectum; quia effectus à nullo alio dependet, & ab illo habet totum, quod est. Minor patet, quia nihil potest aliquid conseruare, nisi sit toti rei conseruata necessarium, & omnibus eius partibus, aut per essentiam, aut per potentiam; hoc autem non potest aliqua creatura, quia solus Deus creaturæ illabitur: ergo ipse solus potest conseruare.

17. Item, impossibile est effectum perfectionem esse sua causa, in quantum causa; dico in quantum causa, quia aliquando effectus est à multis causis, & consequenter ab aliqua causa: sicut cultellus ignitus scindit, quod non facit ignis; sed hoc non facit in quantum est effectus ignis, sed vt est effectus artis: si igitur aliquid sit tota causa effectus, non potest habere effectus aliquam perfectionem, quæ in causa non reperiatur; creans autem est tota causa creati: ergo nullam perfectionem potest habere creatum, vel ipsa creatio, quam non habet creans; sed simplicitas est quædam perfectio (vt patet in Deo) creatio autem est simplicissima: omnis autem creatura habet esse compositum: ergo impossibile est quòd creatio sit effectus creaturæ.

18. Ex creaturæ limitatione sic arguitur: Cùm sint multa genera oppositionum, illa est maior, in qua extrema minùs conueniunt: ergo illa est summa oppositio, in qua extrema in nullo conueniunt; talia autem sunt ens, & omnino nihil; quia in nullo conueniunt. Nunc autem videmus, quòd in omni oppositione oportet quòd virtus transmutans sit maior, & minor, secundum maiorem, vel minorem conuenientiam, vel disconuenientiam. Vnde oportet quòd maior sit caliditas, quæ de frigido facit calidum: sic est in motu locali, quia maior virtus requiritur, vbi maior est oppositio, vel distantia inter terminos; ergo virtus de nihilo faciens aliquid necessariò est summa, & infinita.

19. Item, impossibile est quòd creatura æquetur creatori, cùm sit limitata, vt dicit Augustinus 12. de Ciuit. cap. 2. *Rebus (inquit) quas ex nihilo creauit, esse dedit, sed non summè esse sicut ipse est, & aliis dedit esse amplius, aliis minùs, atque ita naturas essentialium gradibus ordinauit; sed æquaretur, si potest creare; ergo non potest create.* Minor patet per Damascenum lib. 1. *Orthod. fid. cap. 1.* qui dicit, quòd ipsa creatio, & gubernatio magnitudinem predicant diuina potentia.

Item, quorumcunque agentium vltimum de potentia est æquale, eorum virtus est æqualis:

quia secundum Aristotelem 7. *Phys. text. com. 18.* virtus est vltimum de potentia; sed creare est vltimum de potentia in create, quia non potest excogitari maior oppositio terminorum; & secundum quòd est maior oppositio, oportet quòd sit maioritas in virtute transmutante (vt ostensum est) ergo si Deus creat, & creatura creat, eorum virtus est omnino æqualis; quod est impossibile.

ARTICVLVS II.

Non posse communicari creaturæ virtutem creandi.

20. Circa secundum, scilicet quòd potentia causandi creaturæ communicari non possit, nec etiam Deo cooperari primariò possit creatura. Sciendum est, quòd cooperari Deo in productione alicuius, dupliciter potest intelligi; vel in disponendo, vel in producendo. In disponendo, adhuc dupliciter; vel ita quòd illa dispositio respiciat illud, cui debet infundi, quod creatur, & isto modo creatura Deo cooperatur in creatione; vt liberum arbitrium in infusione gratiæ, assentiendo, & non contradicendo; & natura in creatione animæ rationalis disponendo corpus, quo dispositio, Deus dat animam: vel ita quòd illa dispositio intelligatur ex parte Dei creatis: & isto modo est impossibile; cùm nulla noua dispositio ex parte Dei requiratur ad hoc, quòd aliquid creet.

SCHOLIUM.

Quòd hic clariùs & diffusius agit Scotus de varia dispositione ad cooperandum diuinae virtuti in creatione alicuius forma, breuiùs reperit in 4. dist. 1. quæst. 1. §. Dico etiam, & sequentibus, vbi admittit creaturam posse disponere subiectum ad infusionem gratiæ, & charitatis: & organizando corpus dispositiue necessitate ad creationem anima. Dicit autem non posse introduci à creatura dispositionem simpliciter necessitantem, sed secundum quid; quòd clariùs hic dixit, dari scilicet posse dispositionem ex parte rei productæ. Dubitat de mum in sine rationum, à se citato loco productarum, an conuincant non posse creaturam, saltem instrumentaliter, concurrere ad creationem.

21. Sciendum autem, quòd quædam sunt creata per se substantia, vt Angelus, cælum, & talia: & in creatione talium creatura non potest cooperari per aliquem modum; quia nec disponendo, nec creando. Alia sunt, quæ in aliis habent esse, vt gratia in anima, anima in corpore: & in creatione istorum cooperatur creatura, disponendo ex parte suscipientis, non causatiue ex parte rei productæ.

22. Quod potest sic declarari: primò, ex parte creaturæ, & eius conditione. Sicut Deus non potest communicare creaturæ suam primitatem, ita non potest communicare suam actualitatem; actualitas autem diuina est impermixta, cùm sit pura, & simplicissima: ergo essentia cuiuslibet creaturæ est necessariò potentiæ admixta: cùm igitur impossibile sit, quòd effectus transcendat causam, necesse est quòd primus, & proprius effectus cuiuslibet creaturæ sit ens, quod de se dicit actum permittit potentia; hoc autem est motus, qui est actus entis in potentia, secundum quòd in potentia: ergo illud, quod primò procedit, & procedere debet

debet à creatura est motus; motus autem necessariò requirit subiectum: ergo si non potest communicari creaturæ prima actualitas, nec ei communicari potest quin subiecto indigeat; ac per hoc creare non potest.

22. Item, sicut iam dictum est *suprà*, hoc videmus in ordine agentium, quòd secundum quòd sunt magis & minus actualia, plus & minus supponunt in sua actione: quòd enim aliquod agens plus habet de actualitate, & minus de possibilitate, tantò minus præsupponit in sua actione, & è contrario, quòd plus supponit in agendo, minus habet de actualitate; vt patet de arte, & natura: si ergo secundum accessum ad actualitatem minus in agendo præsupponatur; ergo agens, quod nihil præsupponit, necessariò est in termino actualitatis, & etiam erit actus purus: sed talis actualitas communicari non potest creaturæ; ergo nec creatio.

23. Secunda via potest accipi ex parte modi essendi, sic; cum agere præsupponat esse, rectè modus agendi erit secundum modum essendi: ergo sicut creatura se habet ad esse, nec aliter potest se habere, sic se habet ad agere, nec alium modum agendi potest habere; sed omnis creatura necessariò est ab alio, nec alium modum essendi habere potest; ergo omnis creatura agit per modum organi: impossibile est autem intelligi, quòd aliquod agens per modum instrumenti, vel organi, agat nisi applicatum; ergo impossibile est quòd creatura intelligatur agere, nisi vt applicata, applicatio non potest intelligi nisi ad aliquod: impossibile est ergo quòd intelligatur agere, nisi aliquod ens præsupponendo.

24. Item, suppono ex ista deductione, quòd creatura non potest agere nisi vt instrumentum. Quod etiam patet, quia non potest communicari creaturæ, quòd sit agens, nisi secundarium; omne autem tale agit, vt instrumentum, cum agat motum per primum. Tunc sic: impossibile est quòd aliquod instrumentum, vel aliquid in actione habeat rationem instrumenti, nisi per suam formam attingat illud, de quo principale agens agit; securus enim per formam suam attingit lignum, de quo ædificator ædificat: sic calor naturalis cibum, de quo vis nutritiua carnem generat: sed impossibile est quòd creatura per suam formam attingat nihil, quia aspectus virtutis cuiuslibet creaturæ est finitus, nec infinitus aspectus virtualis ei potest communicari; ergo impossibile est quòd agat de nihilo.

25. Tertiam viam sumunt aliqui ex virtute creaturæ, quæ de necessitate, vt dicunt, est accidens; hoc tamen non assero; quia tenetur ab aliquibus Magistris quòd potentia animæ non differat ab anima, nisi solum respectu quodam. Arguunt ergo sic; impossibile est, quòd effectus immediatus etiam transcendat suam propriam causam: ergo cum virtus creaturæ, per quam producit effectum, sit accidens, effectus eius primus necessariò est accidens; sed accidens requirit subiectum, ergo omnis creatura in agendo requirit subiectum.

26. Quarta via accipitur ex proportionem effectus ad causam, tantæ enim potentia est creare vermiculum, quantæ Angelum, vel quamlibet aliam rem, tantæ potentia vnum, quantæ omnia: igitur si hoc posset communicari creaturæ, posset illa creare Angelum, & gratiam, & lumen gloriæ, & tunc esset Deus.

27. Quinta via sumitur, quæ superius in primo ar-

ticulo tacta est, & in præcedenti quæstione; & clarificatur ex ratione formæ agendi. Ostensum est enim *suprà*, quòd nullum agens creatum agat in quantum ens, cum ratio entis, vt est recepta in materia, sit inter omnes magis vniuersalis, ac per hoc magis imperfecta, & minus in actu: omne autem agens agit secundum rationem illam, quæ est in actu. Ostensum est etiam, quòd nullum agens creatum producat ex parte sua effectum hunc, in quantum est quid signatum: ista *suprà* in præcedentibus quæstionibus sunt ostensa. Cum igitur ignis generatus sit ens, ignis, & hic ignis. Quòd sit ens, habet à primò, quòd sit ignis, habet ab igne generante; quòd sit hic ignis, habet à materia: vnde ostendebatur, quòd si ignis est aliquod agens naturale, vel artificiale, & produceret aliquid non de materia, produceret ignem vniuersalem, non hunc ignem, quod est impossibile; quia vniuersalia non generantur, nisi in particularibus; necesse est ergo dicere (alioquin implicatur contradictio) quòd omne agens creatum præsupponat materiam.

ARTICVLVS III.

Creaturam neque secundariò posse cooperari Deo creatanti?

28. Circa tertium; quòd non possit cooperari secundariò, pater ex prædictis. Primò quidem, quia (vt ostensum est) si cooperetur, aut Deus erit agens minus principale, & creatura principale; quod ex prædictis patet esse falsum, aut è contrario, & tunc creatura cooperabitur vt instrumentum; & tunc oportet quòd per formam suam attingat nihil, quod paulò antè ostensum est esse impossibile.

Secunda ratio sumitur ex *conditione creationis*; cum enim creatio non habeat diuisibilitatem, aut successionem ex parte rei, nec ex parte subiecti, oportet quòd sit actio subita, tota simul, & simplicissima: omne autem tale à quocunque procedit, totum simul ab illo procedit; & ita si creatio est à Deo, tota simul necessariò est ab eo, & à nullo agente alio. Similiter si est ab agente creato, necesse est, quòd tota simul sit ab illo, & ita nullo modo à Deo, quod patet ex prædictis esse falsum.

Tertia ratio sumitur ex parte *totalitatis causæ*; creatio enim, cum de ratione sua nihil præsupponat, oportet quòd creans sit tota causa creati: impossibile est ergo, vt sit aliquid creatum ab aliquo, quin illud habeat rationem totalitatis respectu illius; sed nullum agens per medium habet rationem totalis causæ: ergo impossibile est, quòd Deus creet mediante creatura.

Quarta ratio sumitur ex parte *potentia agentis ad vnum effectum*; omne enim agens, seu producens aliquid, sicut se habet ad producendum, ita se habet ad conseruandum; sicut in lumine Solis, Sol principaliter conseruat, quia principaliter illuminat; aperiens fenestram, & tenens apertam, accidentaliter conseruat, sicut accidentaliter est causa illuminationis; sed impossibile est quòd aliqua creatura directè conseruet, nec per se, nec per accidens, rem à termino annihilationis, cum omnis creatura habeat illum defectum in se admissum: ergo impossibile est, quòd creatura aliquo modo producat de nihilo.

Si obiicias, quòd saltem per accidens creatura anni

28.

Creatio est tota simul.

Creatio est tota causa rei creatæ.

Creatura non potest directè annihilare.

29.

anni

22. *Suprà* n. 15.

Ægid. quod lib. 1. q. 4.

annihilat, & ab annihilatione præseruat, vt liberum arbitrium gratiam. Similiter claudens, vel aperiens fenestram, est causa quòd lumen annihilatur, vel conseruetur ab annihilatione.

Respondeo, quòd hoc non facit liberum arbitrium directè manutenendo gratiam; nec tenens fenestram apertam directè manutenet radium ne annihiletur; nec etiam ipsa Sol, sed solus Deus. Sed hoc facit creatura, quia potest aliquid facere, quo factò, conseruetur res ne tendat in nihil; vel quo factò, res annihilatur; & tota ista actio est secundum quod potest facere, vel destruere dispositionem in suscipiente rem creatam, quâ factâ, siue conseruata, conseruetur res ne annihiletur, & illâ destructâ res annihilatur. Isto modo dixi suprâ, num. 20. quòd etiam potest de nihilo producere, quia potest aliquid facere, quo factò Deus creat, vt liberum arbitrium respectu gratiæ: & natura respectu animæ rationalis. Sed nec operando, nec cooperando cadit actio supra rem creatam: ita dico de conseruatione. Sic igitur dico ad quæstionem.

30. Ad dissolutionem autem quatuorundam difficultatum, quæ tangebantur in arguendo, quòd etiam ipsa forma naturalis non sit ex substantia materiæ, nec ex aliquo materialiter, secundum aliquos: primi etiam influxus agentium creatorum non fiunt ex aliquo, vt illuminatio, & actus intelligendi, & volendi, & talia: ex quibus videtur, quòd creatura aliquid agit de nihilo: quamuis non intendam nunc circa hæc insistere, eo quòd locum habent in quæstione de rationibus seminalibus*; sciendum tamen, quòd omnes in hoc concordant, quòd creatura non possit esse creator. Sed aliqui ponunt differentiam inter creationem, & facere aliquid de nihilo; nam dicunt, quòd de ratione creationis, & creatoris est, quòd quantum est ex parte suæ virtutis, nihil omnino præsupponit, nec de quo agat, nec in quo agat: & talis est virtus simpliciter infinita. Vnde Deus in creando, quantum est ex parte sua, non præsupponit quo agat, nec in quo agat: & si quis effectus sit, qui à Deo creati non possit, non præsupposito aliquo, vt est gratia, & similia, quæ non sunt apta nata existere, nisi in aliquo. Hoc dicunt, quòd est ex defectione entitatis naturæ rei creatæ; non autem ex defectu, vel limitatione virtutis creatantis, quæ cum sit independens, & illimitata, non indiget aliquo extrinseco, cui se appodiet in agendo. Creatura autem omnis, cum eius actio sit accedens, & eius virtus finita, & limitata, & procedat ab ente, cuius esse dependet ab aliquo necessario, indiget aliquo, in quo eius actio sustentetur, & cui appodietur, & applicetur; & in hoc differt etiam in infinitum à virtute Dei: nõ autem semper indiget de quo agat; sed aliquando indiget de quo agat; & aliquando indiget de quo, & agat in quo, sed non de quo, vt dicunt in prædictis exemplis. Et isto modo dicunt virtutem esse in Sacramentis respectu characteris inducendi. Et isto modo dicunt, quòd responderetur ad quæstionem, quia creatura non potest aliquid producere de nihilo, intelligendo quòd nihil ex parte sua præsupponat, nec de quo, nec in quo, quod est verè de nihilo facere, & est create. Si autem dicatur de nihilo facere, quia non de aliquo, quamuis in aliquo, concedunt quòd sic potest facere de nihilo. Ad hoc tamen non est necessaria virtus infinita, nec increata, vt dixi, nec contra hoc concludunt

Scoti oper. Tom. I I I.

prædictæ rationes: sed concludunt, quòd creatura præsupponat materiam; non semper de qua; sed de qua, aut in qua; & quælibet istatum materialium etiam ponit finitatem in agente, & rollit ab eo rationem puræ actualitatis.

Alij sunt qui dicunt, quòd cum inter ens, & nihil sit distantia infinita, & omnimoda impropertio, & propter dictas superius rationes, nulla creatura aliquo modo agit aliquid de nihilo.

Ad illud, quod obiicitur de primis influxibus, dicunt, quòd nulla creatura agit immediate per suam substantiam; quia hoc est proprium Dei: sed agit per suam virtutem, quæ est de genere accidentis. Dicunt igitur, quòd primi influxus fiunt ex fecunditate virtutis, non per decisionem partis à parte, sed per emanationem, vt species à colore; nec talia diminuunt, vel consumunt illud, de quo fiunt; quia non sunt res simpliciter, sed quodammodo intentione, vt lumen, intellectio, volitio, sicut species coloris. Et sic patet responso ad argumenta.

31. Henric. supra citatus.

QVÆSTIO VII.

Vtrum substantia spiritualis per se subsistens, vel apta nata subsistere, innitatur fundamento materia?

Augustin. lib. 12. Confess. cap. 7. 8. 20. & 21. Alen. 2. part. quæst. 60. mem. 2. & quæst. 61. mem. 1. D. Thom. 1. part. quæst. 50. art. 2. D. Bonauent. in 2. dist. 3. part. 1. art. 1. quæst. 2. Richardus ibid. art. 1. quæst. 2. & art. 2. quæst. 1. & 2. Aureol. apud Capreol. quæst. 1. art. 2. Durand. eadem dist. 3. & 8. Ferraricn. 2. con. Gen. cap. 95. Valquez 1. part. dist. 178. cap. 5. art. 2. de substantia Angelorum, quæst. 1. puncto 4. Vide Doct. quæst. 15. de Anima.

AD euidentiam huius quæstionis; oportet primò videre quid significetur nomine materia. Secundò, quòd ponere tale fundamentum in anima & Angelo, sit necesse.

I.

ARTICVLVS I.

Quid sit materia prima?

CIRCA primum, primò est falsa imaginatio tollenda, quæ dicit quòd materia est potentia nullam habens entitatem actualem, quia, inquit, quod est pura potentia nullam actualitatem habet; talis, vt dicunt, est materia, quia si carer forma, statim recidit in nihil: non solum propter hoc dicunt aliqui, quòd siue forma non potest existere, sed quòd nullam actualitatem habet nisi à forma, vt nec etiam aliquo modo effectus alicuius causæ possit dici. Huius opinionis videtur aliquando fuisse Augustinus, vt patet 12. Confess. cap. 6. Si vellem (inquit) prorsus omnino informe cogitare, & non poteram, citius enim non esse censebam, quod omni forma priuaretur, quam cogitabam quiddam inter formam, & nihil, nec formam, nec nihil informe prope nihil. Infrâ: Si dici posset nihil aliquid est, & non est, hoc eam dicerem. Auicenna etiam de non entitate materiæ in 5. Metaph. sue, cap. 5. Materia est quoddam, quod non habet esse per se ullo modo, nec est in effectu, nisi per formam. De

3. Thom. 1. p. q. 66. art. 1. Henric. quodl. 1. quæst. 10. Opinio dicentium materias esse puram potentiam.

Solutio. Quomodo potest dici creaturam annihilare, aut conseruare posse.

* quæst. 10. art. 3. Varia resolutiones auctorum circa hanc quæstionem. Henric. quodl. 4. vt. & Ric. in 2. d. 1. art. 4. q. 4.

non entitate materiæ, ait Aristoteles 14. *Metaph.* cap. 6. quod est in potentia, quia in ea nihil est distinctum. Plato etiam dicit in secundo *Timæi*, *Materia*, inquit, *quodam incomprehensibili ratione inter nullam, & aliquam substantiam posita videtur.*

SCHOLIUM.

De materia quidditate laicè agit Scotus 9. Metaph. quest. 1. & diffusius in 2. dist. 12. quest. 1. & 2. vbi contra Albertum Magnum, & alios probat in ente generabili dari duas entitates positivas, quarum una est materia, & altera forma, eadque esse inter se primò diuersas, & utramque actu existere, subque actu habere distinctos; atque hinc rectè subinfert materiam non habere à forma, ut actu sit, sed à creatione; & propterea per diuinam potentiam posse existere sine omni forma.

2.

Hæ autem auctoritates non dicunt materiam omnino puram potentiam absque omni actu, sed intendunt quod inter omnia entia in genere substantiæ minus habet de actualitate, & quod sua actualitas ab actualitate formæ ratione contraria est distincta. Vnde quod materia sit verè ens actu in composito, & est effectus creationis, & pars compositi, expresse dicit Augustinus 12. *Confess. cap. 3. Non erat (inquit) aliquid, non color, non figura, non corpus, non spiritus, non tamen omnino nihil.* Ergo aliquid quod à Deo est factum, atque creatum. Quamuis autem materia à Deo sit facta, ac per hoc habeat suam actualitatem, hæc actualitas est alia ab illa, quam habet forma; quia materia licet non sit à Deo nisi sub forma, & ut sic semper simul tempore fuerit materia, & simul forma; ordine tamen naturæ prius est esse, & creatio materiæ, & per consequens sua actualitas quàm forma, vel eius creatio. Et illum ordinem innuit Augustinus 13. *Confess. cap. 33. vbi loquendo de materia dicit sic: De nihilo enim à te, non de te facta sunt; non de te aliqua, non de tua, vel que antea fuerit, sed de concreata, id est, simul à te creata materia, qui eius informatem absque ulla temporis interpositione formasti. Nam cum aliud sit cæli, & terra materies, aliud cæli, & terra species, materiam quidam de omnino nihilo, mundi autem speciem de informi materia, simul tamen utrumque fecisti, ut materiam forma nulla more interapedine sequeretur.* Vnde licet materia actum suum, quem habet ut est terminus creationis, non habeat de actione, nisi in composito, ut est sub forma, non tamen habet illud, quod est actu extra nihil, & terminus creationis à forma, sed tantum tale, vel tale esse, ut cæli, vel terræ.

Huius ratio est, quod omnis res actu existens habet esse per aliquid formale, sed forma non est causa formalis materiæ, vt materia est aliquid compositi. Ita dicit Auicenna 6. *Metaph. sua, c. 1.* forma non est, nisi formalis causa compositi. Hinc est quod esse actuale, quod habet à creatione, potest esse, vel saltem intelligi, amorâ formâ ab ea re, vel intellectu; quod nullo modo esset, si forma esset causa formalis materiæ, vt est materia: sicuti homo non potest esse, vel intelligi sine anima, nec album sine albedine; nec aliqua res sine aliquo, quo habet formale esse.

3.

Et ratione.

Sic igitur falsitas huius imaginationis de materia, patet autoritate; patet etiam ratione, quia si materia non esset aliqua res actu, eius entitas non distingueretur ab entitate, & actualitate for-

mæ, & sic nullam realem compositionem faceret cum ea.

Secundò, quia inter ens actu, & nihil, non est medium; ergo si materia præter formam non habet aliquem actum essendi, erit nihil; ergo agens creatum ageret de nihilo, cum agat de materia.

Item, secundum omnes Philosophos, materia est in potentia ad alia; sed, secundum eos, nihil ad nihil est in potentia; ergo materia, vt materia, non est nihil; ergo habet aliquem actum de se, & si non substantiæ, tamen existentia.

Item, posse pati ad materiam reducit, sicut agere ad formam; sed quod non est aliquid actu, non est principium patiendi, nec fundamentum; ergo necessariò materia habet actualitatem aliam ab actualitate formæ, in qua actualitate formæ fundantur; & stabiliuntur. Sicut ergo si Deus crearet aliquam ceram impressa aliqua imagine, dato etiam quod circa non posset existere sine impressione, nec è contrario; illa cera non haberet ab illa impressione, quod esset cera, sed effectiue à Deo, & formaliter ab actu imprimendi haberet tale esse, puta imaginis Pauli. Ita materia quamuis simul creata sit sub forma, nec vnquam denudatur ea, quod habeat tale esse, ut cæli & terræ, habet à forma concreata, vel generata; sed quod sit ens quoddam actu distinctum contra non entitatem nihili, & habens actum essendi ultra entitatem essentia, quæ solum respicit Deum ut causam, non habet à forma; nisi forte in conseruatione, secundum illos, qui dicunt, quod non potest esse, vel fieri sine forma.

Hæc est sententia Augustini lib. de natura boni*. *Hylem dico quendam penitus informem, & sine qualitate materiam, unde istæ quas sentimus qualitates formantur.* Et infra: *Quæ (scilicet materia) non per aliquam speciem sentiri, sed per omnimodam speciei priuationem cogitari vix potest: habet enim & ipsa capacitatem formarum: nam si capere impossitam ab artifice formam non posset, nec materies vtrique diceretur. Porro si bonum aliquid est forma, proculdubio bonum aliquid est etiam capacitas forma.* Sic igitur patet contra entitatem materiæ falsa imaginatio.

Deinde videndus actus materiæ, & actus, qui dicitur formatum distinctio. Circa quod sciendum, quod materia est in actu, sed nullus est actus, est quoddam in actu, ut est res quædam extra nihil, & effectus Dei, & terminus creationis. Nullus verò est actus: tum, quia ipsa est fundamentum omnium actuum; tum, quia sua actualitas nullius est generis, ac per hoc nec actum aliquem dare potest: tum, quia si alicuius esset actus, illud haberet minus de entitate, tamen ex quo actum reciperet, necessariò aliquem actum haberet, & ens actu esset, ut probatum est de materia; illud autem diceremus materiam, & illud quod dicitur actum eius diceremus formam. Est ergo ens actu, ut est terminus creationis, saltem in composito, sed nullus est actus. Forma etiam est quoddam in actu, & est alterius actus, scilicet materiæ, & totius compositi, quamuis aliter & aliter, ut aliàs dicitur: forma etiam est in actu, in quantum est terminus creationis, vel factiois, quamuis non nisi in composito, quia solum compositum per se generatur, ut habetur 7. *Metaphysic. text. 23. 26. & 27.*

Materia patitur, forma agit.

S. Thom. cit. Thom. Anglic. in 1. d. 12.

4. * Cap. 18.

Materia qualem actum habet.

6. Differt etiam materia, vt est in actu, vel vt ambo habent esse in actu; (quia ille actus, quem habet materia est distinctus, vt pote ambo tanquam realia principia sunt creata) ille, inquam, actus materiæ est minoris perfectionis, quàm actualitas cuiuscunque formæ; & est in potentia vt per formam actu existentem perficiatur, & non è contrario.

7. Differt etiam, quia illa actualitas materiæ omnino est indeterminata, nullius generis, vel speciei, nisi per reductionem ad genus substantiæ decernatur, & specificetur per formam, vt pote quod sit cælum, vel terra; actualitas autem omnis formæ actu existentis (& dico actu existentis, quia hîc loquimur de materia & forma, vt actu existunt in re extrâ) est actualitas determinata; quia omnis actualitas formæ (si sic liceat loqui) vel est ælica, vel vitrea, vel lignea, &c. etiam considerata in se sine materia, & composito. Non sic autem est de actualitate materiæ, vt consideratur distincta à forma. Hiuc est quod actualitas formæ, cum de se sit determinata, non determinatur per aliam formam, nisi per accidens, in quantum scilicet in vno composito concurrunt plures formæ, & posterior determinat & specificat priorem; quod pro tanto verum est, quia perfectior est res sub vltima forma, quàm solùm sub prima. Forma autem intimè ipsam actualitatem confusam, & indeterminatam materiæ non dimittit sub illa indeterminatione, sed trahit ad esse cœli, vel terræ; & sic de aliis. Patet ergo eorum actualitas per rationes oppositas, ita quod nullo modo vna ad aliam reducatur.

8. Differunt etiam, quia actualitas materiæ ratione imperfectionis est determinabilis essentialiter per actum formæ, ac per hoc materia dicitur pura potentia, quia nullum habet determinatum genus, seu gradum essendi; & dicitur in potentia, in quantum diuersis actibus formarum perficitur, & determinatur. Actualitas autem formæ est determinata & determinans, non determinabilis, nisi per accidens, accedente scilicet aliâ formâ, vt dictum est. Ex quo patet quod cum dicitur, quod materia est potentia, non excludit actualitatem essendi à materia, sed duplicem actualitatem, vnam scilicet, quam habet forma per essentiam; ex qua per essentiam suam forma dicitur actus; & per oppositum materia, quia caret illa perfecta actualitate, vt est à Deo producta in composito, dicitur potentia, quia de natura sua excludit omnem determinationem actus, quam habet omnis forma actu existens per materiam suam; & quia materia in actu existens, de se non habet actum determinatum, sed determinabilem per formam, dicitur potentia. Et sic patet quare materia dicitur potentia, & esse in potentia: & quod neutra istarum excludit, sed includit actualem existentiam extra nihil.

ARTICVLVS II.

Vtrum detur materia in substantiis spiritualibus?

9. **H**is visis, est quæstio nostra, vtrum materia talis, scilicet habens actum debilem, indeterminatum, & determinabilem, sit fundamentum substantiæ spiritualis cuiuscunque creatæ, animæ scilicet, & Angeli. Supra hoc autem sunt *Scoti oper. Tom. I I I.*

duo modi solemnes dicendi; quorum primus est quod nec in Angelo, nec in anima est prædicta materia.

Habent autem isti rationem communem; & specialem. Communis est, quod secundum Philosophum 8. *Metaphysic. sext. 4.* omnia quæ transmutantur, habent materiam, sed diuersam, secundum quam diuersimodè transmutantur; sed anima & Angeli non transmutantur ad esse; ergo non habent materiam vniocè cum generabilibus. Quærenda est igitur materia in eis, secundum transmutationem, quæ est in eis. Inuenitur autem duplex modus transmutationis, vnus ad situm, alius secundum intellectum, & voluntatem. Mutatio ad situm non arguit materiam in Angelis & anima, quia hoc debetur eis, vt sunt substantiæ finitæ, propter quod quando sunt hîc, non sunt alibi. Nec mutatio, quæ est secundum voluntatem, & intellectum, arguit materiam, quia intelligunt formas materiales; esse autem recipiens aliud debet esse denudatum ab eo, & à conditione eius: sicut receptium soni debet esse absolum, & coloris non coloratum; coloratum enim, vt patet in vitro, non potest recipere colores; ergo intellectus Angeli, & hominis oportet necessitatè quod non sint materiales.

De Angelo probant, quia si in Angelo esset materia, materia vnus esset distincta à materia alterius; materia autem non distinguitur, nisi quantitate, quam remouendo non est distinguishibilis; in Angelo autem non est quantitas, ergo nec materiæ distinctio.

Item, operatio cuiuscunque est secundum modum substantiæ eius, intelligentiæ autem Angeli est operatio penitus immaterialis, quod patet ex eius obiecto, à quo actus recipit speciem; vnumquodque enim intelligitur, vt à materia abstrahitur; ergo substantia Angeli est immaterialis.

Item, dicit Dionysius *de Diuin. Nomin. cap. 4.* quod primæ creaturæ incorporales, & immateriales intelliguntur.

De anima idem dicunt: primò Augustinus 7. super Genesim, vbi dicit, quod *anima non est facta, nec ex materia corporali, nec ex spiritali.*

Item, de ratione animæ est, quod sit forma corporis: aut ergo secundum se totam est forma, & tunc impossibile est, quod materia sit pars eius; quia materia est tantum in potentia, & per consequens non potest esse actus, nec forma alicuius; cum actus & potentia ex opposito diuidantur; aut secundum partem, sui tantum, & tunc illam partem dicemus animam, & aliam animatam.

Item, sequitur hoc inconueniens, quod vna forma perficit duas materias diuersorum generum, scilicet anima materiam suam spiritualem, & corpus; & quod actus vnus generis perficit duas potentias diuersorum generum, scilicet potentias duarum materialium.

Item, omne quod recipitur in aliquo, recipitur per modum recipientis; sic autem cognoscitur vnumquodque, sicut forma eius est in cognoscente; anima autem intellectiua cognoscit lapidem absolute, vt est lapis; ergo forma lapidis est in ea absolute, non materia; ergo nec ipsa habet materiam.

Item, si anima intellectiua habet materiam, formæ rerum recipiuntur in ea indiuidualiter, sicut potentiæ sensitiuæ, quæ recipiunt formas

Prima opinio.
Thom. 1. p. q. 7. art. 1. & 2. & q. 50. ar. 2.

10.
In Angelo non esse materiam.

11.
Neque anima.
August. c. 5. & seqq.

in organo corpotali: cuius ratio est, quia materia est causa indiuiduationis.

Item, omnis compositio, quæ aduenit rei post suum esse completum, est sibi accidentalis; ergo si anima est composita ex materia & forma, ex tunc compositio cum corpore est sibi accidentalis: ergo homo non est vnus nisi per accidens.

12.

An substantia spirituales sint simplicissima.

Ne tamen hinc obiiciatur quod Angelus, vel anima sit omnino simplex vt Deus; dicunt, quod est multiplex compositio. De ratione enim quiditatis, vt quiditas est, non est quod sit composita, alioquin essentia, seu quiditas, vel natura diuina, esset composita; nec quod sit simplex; nam tunc omnis quiditas esset simplex, & materia non intraret definitionem alicuius rei; quod patet esse falsum in naturalibus 6. *Metaphysicor. text. 2.* esse autem actuale est extra quiditatem. quod patet, quia tunc tot quiditates haberent indiuidua, quot esse actualia. Tale dico esse actuale diuersimodè se habet, ad diuersas quiditates; quædam natura, vel quiditas est ea, de cuius intellectu non est ipsum esse actuale; talis est quiditas omnis creaturæ, nam si esset de eius intellectu, non posset vnum intelligi sine alio; possum autem intelligere rosam, eclipsim, & similia, non intelligendo ipsa esse actu. Alia est natura, de cuius intellectu, & natura est ipsum esse actuale: vt diuina, quia non est eius esse ab alio accersitum, sed ipsa natura se ipsa actu est, immò ipsum esse actu est; in omni autem creatura esse actu est ab alio, & idèd habet esse acquisitum, vt iam sit dare in huiusmodi creatura actu existente, quod est, scilicet ipsam quiditatem; & quo est, scilicet ipsum actum essendi, & compositum ex eo quod est, scilicet quiditate, & quo est, scilicet actu existendi, vel ex esse, quod est. Et propter hoc dicitur in libro de causis *, quod *Intelligentia non est tantum sicut prima causa, sed est in ea esse & forma*, quæ est quiditas sua. Et quia omne quod non habet aliquid ex se, sed recipit illud ab alio, est in potentia respectu illius, quiditas cuiuslibet creaturæ, sic erit potentia, & primum esse actuale est eius actus; & sic impossibile est aliquid facere, quod non sit compositum ex potentia & actu. Et si istam potentiam quis vocet *materiam*, dicunt omnem rem actu existentem consistere ex materia & forma, sed tunc, vt dicunt, sicut potentia, sic & materia æquiuocè dicitur.

* proposit. 9.

13.

Si obiiciatur, quod materia prima recipit formam, & intellectus recipit formam; dicunt, quod est æquiuocè, quia nulla materia recipit formam prout est forma simpliciter, sed prout est hæc, quia materia est causa indiuiduationis, sed intellectus retinet formam simpliciter, & vt est vniuersalis, non vt est hæc.

S C H O L I V M.

Quod in questione prima huius operis insinuant Doctor, videlicet, in Angelo, & anima rationali dari materiam, hic largius probat, opinionem secus multorum antiquorum Theologorum, Alesis, Alberti Magni, Bonauenti. & Richardi, necnon aliquorum Philosophorum, Boëtij, & Auicembronij, quam etiam sequuntur Aureolus, & Caietanus in cap. 2. *Ephes. Eugubinus, Nyphus, Franciscus Georgius, & alij. Gradatim pergit ad stabiliendam, & declarandam sententiam per duodecim conclusiones, & deinde probat esse conformem doctrinæ sanctorum Patrum. Aliqua etiam repetit ex eis, quæ docuit in libris de Ani-*

ma, quæst. 15. vbi docuit aperit intellectum nostrum non esse immaterialem. Scholiastes timidè videtur admisisse Scotum huius fuisse opinionis: sed eo certè loco, & in isto, & quæst. sequenti, num. 33. clarè & constanter hanc defendit sententiam. Eam etiam indicare videtur quodlib. 9. artic. 2. §. Secundum etiam istum tertium intellectum: vbi loquens de anima quatenus est receptiua intellectiōis, ait eam non habere materiam, saltem, inquit, corporealem; sacitè innuens, eam habere materiam incorpoream, seu spiritualem.

Ecce positio cum rationibus. Et modò est alia positio, quæ dicit, quod necesse est tam animam, quàm Angelum inniti materiæ fundamento, accipiendo materiam non pro illo potenciali, quod est esse nihil respectu esse, sed pro illo potenciali, quod habet esse actu, quod contra formam distinguitur, vt dictum est, quæ est actus, & habet esse actu. Ad cuius positionis euidentiã, vt iuxta artem Philosophi accedamus à communibus ad specialia, sunt duodecim conclusiones declarandæ. Prima est, quod omne ens creatum habet necessariò potentiam admistam. Secunda, quod illa potentia non differt realiter à re creata. Tertia, quod illa potentia per omne ens creatum diffunditur, & permiscetur omni enti. Quarta, quod ista potentia, vt contracta, differt in entibus, secundum quod entia inter se distinguuntur. Quinta, quod talis potentia facit aliqualem compositionem in rebus. Sexta, quod talis compositio, quæ consequitur ens in quantum ens, quæ est ex actu & potentia, est indeterminata. Septima, quod ex ista compositione cum alio determinato superaddito, in omnibus entibus sequitur compositio. Octaua, quod illud indeterminatum, quod cadit in compositionem cuiuslibet singularis entis, determinatur secundum diuersitatem, vel actum, vel determinationis. Nonna, quod illud indeterminatum in rebus, quæ sunt de genere substantiæ, est substantia. Decima, quod illud indeterminatum, quod sequitur omne ens in genere substantiæ, est materia realiter à forma distincta. Vndecima, quod illud indeterminatum, & determinatum in genere substantiæ, puta materia & forma, habent maximam vnitatem in substantiis spiritualibus. Duodecima, quod hæc sententia sit conformis doctrinæ Sanctorum, & quod rationes oppositæ non concludant.

Primum igitur ostendo, quod omne ens creatum habeat potentiam admistam, sic; Omne ens creatum, in quantum creatum, est ex nihilo, quia create est de nihilo producere; vt dicit Magister in principio 2. Sententiarum: sed omne ens citra primum secundum se totum est creatum; ergo est de nihilo, & ex se toto est delectibile, & annihilabile. Vnde vult Augustinus *, quod res idèd sunt annihilabiles, non quia ab alio, quia tunc filius Dei esset annihilabilis; sed quia sunt de nihilo; sicut sunt corruptibiles, quia composita ex contrariis, vel habentia contrarietatem aliquo modo. Hoc idem innuit Gregorius *: *Cuncta, inquit, res quæ de nihilo facta sunt, earum essentia ad nihilum redeunt, nisi eas manus Dei teneat.* Omne igitur esse creatum, in quantum surgit de nihilo, in suis intimis habet potentiam passiuam adiunctam.

Item, primum esse, in quantum simpliciter primum,

14.

Secunda opinio. Albert. 2. d. 3 art. 4. Bonau. art. 1. q. 2. & alij.

Conclusiones duodecim.

15.

Probatur 1. conclusio.

* contra ep. fundamenti, cap. 36. & seqq.

* lib. 16. Moral. c. 16.

primum, omnino excludit à se rationem alterius; vt album nihil habet de nigredine, inquantum sunt contraria; ergo omne ens inquantum recedit ab illa primate, necessariò accedit, & permiscetur potentia passiuæ: sicut color omnis recedens ab albedine, vt sunt omnes medij colores, eis necessariò permiscetur aliqua nigredo, quia in omni medio est aliquo modo natura cuiuslibet extremi; sed omne ens inquantum creatum necessariò cadit à primate illius; ergo, &c.

Item, dependentia ab aliquo, vel quantum ad esse, vel quantum ad fieri, vel quantum ad conseruari, necessariò includit potentiam passiuam admistam; actus enim, vel potentia actiua, cum sit principium aliorum essendi, fiendi, & consistendi; ac per hoc est ratio, quòd alia dependant ab ea, non est ratio, vel causa oppositi, quòd scilicet ratione talis actualitatis aliud dependeat ab alio. Et hæc omnia patent in Deo, qui est actus omnino independens; sed omnis creatura ratione, quæ est de nihilo, dependet ab alio, quantum ad esse, quantum ad fieri, & quantum ad conseruari: ergo omnis creatura inquantum creatura, habet in suis intimis potentiam passiuam admistam.

16.
Probatnr 2.
conclusio.

Secundò, ostendo quòd potentia passiuua nihil reale addit supra ipsum ens, quod est terminus creationis. Si potentia aliquid addit realiter distinctum supra potentiam rei creatæ; ergo sequestrata per intellectum illa potentia, illa substantia nullo modo est in potentia passiuua, ac per hoc est actus purus omnino independens à quocunque agente.

Item, ostensum est, quòd talis potentia est in omni ente; ergo si differt ab eo realiter, necessarium est, vt recipiatur in eo; hoc non potest esse nisi per potentiam passiuam aliam, & tunc eodem modo de illa etiam procedetur in infinitum, vel stabitur in vna potentia passiuua, quæ non differt re ab eodem, cuius est.

Item, ostensum est quòd esse creatur, & secundum quòd creatur, dependet ab alio; sed tota substantia creatur secundum sua intima omnia; ergo tota substantia inquantum tota, est dependens. Hæc autem reduplicatio inquantum dicit causam essentialem, per quam subiectum non potest intelligi sine prædicato, vt *homo inquantum homo est animal*: propter quod dicitur in *fine lib. 1. Priorum, cap. 40.* quòd reduplicatio debet fieri ad subiectum, non ad prædicatum; vt, *Grammatica inquantum Grammatica est disciplina*; nam si feratur ad prædicatum, est falsa; vt, *Grammatica est disciplina inquantum disciplina*, quia sensus est, *Omnis disciplina est Grammatica*: ergo si omnis creatura inquantum creatura à Deo dependet, impossibile est intelligi non dependens; dependet autem per potentiam passiuam, vt ostendi; ergo si potentia passiuua differt realiter à substantia rei, cum ea, quæ taliter differunt, saltem intellectus possit separare, sequitur, quòd potest intelligi creatura non dependens à Deo; immò erit actus purus non annihilabilis.

Item, illa potentia, quæ differt realiter, vt tu dicis, est ens creatum, ac per hoc dependens; aut igitur dependet seipsa, aut per aliam potentiam, & erit processus in infinitum; vel stabitur in vno, in quo non differt realiter; & qua ratione in vno ente, eadem ratione in omni ente.

17.
Probatnr 3.
conclusio.

Tertiò, ostendo quòd ista potentia extenditur, & permiscetur in omni ente creato. Im-

Scoti oper. Tom. 111.

possibile est, quòd aliquod creatum sit extra rationem entis, quia omnino esset nihil; propterea ens non potest esse genus, quia cum omnis differentia sit extra rationem generis, esset nihil; igitur in ratione entis participat illud, quod sequitur omne ens inquantum ens creatum, sed potentia passiuua consequitur substantiam entis creati (vt ostensum); ergo inest omni enti.

Item, si detur aliquod creatum absque potentia passiuua, tunc illud erit imperfectum respectu Dei; res enim quantum est perfectior respectu Dei, tantò est susceptibilior plurium perfectionum ab eo; vt patet in creatura rationali. Nec esset perfecta respectu sui, quia aut haberet perfectiones, quæ sunt essentialiter id quod ipsa, & tunc esset Deus: aut nullam perfectionem haberet; & tunc aut esset susceptibilis perfectionum, & sic esset in potentia passiuua; aut non haberet, nec esset susceptibilis, & tunc esset omnino imperfecta. Nec etiam esset perfecta respectu vniuersi, quia non posset cogitari, quòd aliquod tanquam pars vniatur alij ad perficiendum totum, nisi sit in potentia respectu partis, cui vniatur, & respectu totius: si enim nullum aspectum haberet ad partes omnipo, nullum totum constitueret cum illis, vt Deus.

Item, omne creatum necessariò secundum totam substantiam dependet ad aliud; & sic est compositum ex essentia, & esse ad minus; omne autem compositum est resolubile; ergo omnis substantia, siue ens creatum est annihilabile; hoc autem non est sine potentia passiuua.

Quartò, ostendo quòd ista potentia differt in diuersis entibus, secundum quòd illa differunt genere, vel specie, vel numero: hoc enim iam patet, cum ostensum sit, quòd potentia passiuua est idem re cum substantia: ergo sicut entitates differunt, ita & potentia.

18.
Probatnr 4.
conclusio.

Item, ostensum est, quòd hæc potentia sequitur ens inquantum ens; sed quando aliquid essentialiter consequitur aliud, necessariò diuiditur secundum illius diuisionem, vt patet in homine, & risibili: ergo sicut entia differunt, ita & potentia.

Item, potentia passiuua, sicut & actiua, est fundamentum inuclinationis, & relationis realis, sicut realiter referuntur actiua & passiuua: si diuersæ sunt inclinationes, & relationes reales agentium, & patientium, secundum modum agendi & patiendi: ergo & potentia actiua, & passiuua differunt secundum diuersitatem agentium & patientium inter se.

Item, entia diuiduntur tam naturâ, quam situ, secundum quòd magis & minus participant de actualitate; vt patet de elementis: vt aqua plus habet de actualitate, quam terra: vnde vnum est in potentia respectu alterius, vt dicitur 4. *Physicorum, cap. de loco, text. 48.* ita quòd illud quod plus habet de actu, minus habet de potentia; & è contrario: sicut ergo differt actualitas vnius ab actualitate alterius, sic etiam potentia à potentia.

Quintò, ostendo quòd hæc potentia facit compositionem in rebus. Primò sic: ostensum est quòd omnia citra primum ens habent actum potentia admistum, quia cadunt ab actu primo per admistionem potentia; tunc sic: Actus purus facit simplicitatem; ergo actus admistus facit compositum.

19.
Probatnr 5.
conclusio.

D 3 Item,

Item, impossibile est, quod desit prima ratio compositionis in entibus; nam per illas rationes, per quas res est composita, impossibile est quod illæ rationes non efficiant compositum, si vniantur; ratio autem compositionis in entibus est ratio actus & potentia: nunquam enim ex pluribus actibus posset fieri vnum; ergo ratio actus & potentia sunt fundamentum, & omnis ratio compositionis; ergo impossibile est si vniantur, quin faciant compositum: sed vniuntur in omni ente creato, vt ostensum est; ergo, &c.

* lib. de Diu.
Nom. c. 13.

Item, procedunt à Deo essentia, sicut ab vnitatem numeri, secundum Dionysium *: sicut ergo impossibile est, quod aliquis numerus fluat ab vnitatem, quin cadat à simplicitate, & includat compositum; sic impossibile est aliquod creatum elongari à primo, & summè simplici, quin cadat in compositionem.

20.
Probatur 6.
conclusio.

Sextò, ostendo quod hæc compositio, quæ sequitur omne ens, in quantum ens, non in quantum tale est, est indeterminata. Ostensum est quod actus & potentia non contracta ad aliquem specialem modum, sunt fundamentum primum omnis compositionis: sed in quolibet genere primum in quantum primum, maximè est indeterminatum; ergo hæc compositio maximè est indeterminata.

Item, proprietates consequens aliquid, est eiusdem latitudinis cum eo, quod consequitur, sed compositio actus & potentia consequitur omne ens, in quantum est ens creatum, tale autem est maximè indeterminationis; ergo hæc compositio.

Item, primæ differentia in quolibet genere sunt maximè determinationis, vt patet de corporeo, & incorporeo; sed actus & potentia diuidunt quodlibet genus entis; quod quidem est sic intelligendum, vt actus in quibusdam illius generis, & potentia in aliis, immò in quolibet, est actus & potentia permixta: sed aliqua plus habent de actu, & minus de potentia, aliqua è contrario: ergo si omnia communicant adiunctionem actus & potentia, sicut natura generis est indeterminata, sic & compositio in illis.

21.
Probatur 7.
conclusio.

Septimò, ostendo quod in ista compositione indeterminata, cum aliquo determinato superaddito, sit in omnibus entibus compositio. Omne primum determinatur, & distinguitur in posterioribus, & consequentibus; vt animal in suis speciebus per distinctas, & determinatas differentias; sed compositio ista prima consequitur ens in quantum ens; ergo sicut spiritus in quantum ens, per rationem aliquam determinatur, vt patet in Angelo, & anima, & sic de aliis; sic etiam ista compositio determinatur, & specificatur per quid superadditum; & sic componitur omne ens spirituale ex ratione sui indeterminati & aliquo superaddito, ita quod in prima compositionis ratione conueniunt, & in alio differunt; quia illa superaddita est ratio singularis compositionis, & entitatis in quolibet ente.

Item, ostensum est quod hæc compositio sequitur omne creatum: sed omne prius, se & suam proprietatem saluat in posteriori, per rationem, quæ prius; & omne posterius per rationem, quæ posterius, addit aliquam saltem rationem ad prius: ergo ratio entis, quæ est prior, cum ente speciali saluatur in Angelo, & quolibet alio ente speciali; & Angelus, in quantum ens posterius, addit aliquam rationem suæ posterioritatis; ergo

necessariò omne ens, cuiuscunque sit speciei, est compositum ex ratione prioris compositionis indeterminatæ, & posterioris determinati.

Item, omnia entia habent aliquam concordiam, & vnitatem substantia secundum magis & minus, vt omnia entia in entitate, homo & equus in sensualitate; habent etiam inter se distinctionem: ergo oportet, vt illius communis concordia, & vnitatis sit aliquod fundamentum in ratione entis compositi, & illius distinctionis aliquod additamentum, secundum quod omnia entia differunt variis modis; ergo omnia entia sunt composita ex aliquo indeterminato & composito, in quo conueniunt, & sic est ratio entis creati: & ex aliquo determinato, in quo, vel per quod differunt.

22.
Probatur 8.
conclusio.

Ostendit, ostendo quod illud indeterminatum, quod cadit in compositionem cuiuslibet entis particularis, diuersificatur secundum diuersitatem actuum, vel determinationem. Actus ille superadditus huic indeterminato se habet suo modo ad ipsum, sicut forma ad materiam; forma enim materia non respicit eam sub indeterminatione, quam de se habet, sed eam trahit ad se, & ad suam actualitatem: ergo ita indeterminatum distinguitur secundum determinationem actuum.

Item, si illud indeterminatum non sit realiter distinctum in quolibet ente, sequitur quod nihil est verè in se, nec ab aliis distinctum; non enim omnia sunt composita ex illo indeterminato, & suo determinato, si indeterminatum meum, & tuum non sunt diuersa, & tamen determinatum meum & tuum sunt distincta; ergo sum distinctus & non distinctus, ac per hoc nec sum singularis, nec verè vnus.

Item, in processu naturæ & artis, videmus quod posterius distinguit, restringit, & specificat: ergo oportet quod ita sit hic.

Nonò, ostendo quod cum compositio ex indeterminato, & determinato sequatur omne ens creatum, quod in his, quæ sunt de genere substantia, illud indeterminatum sit verè substantia; & cum non sit forma, oportet quod sit materia; ac per hoc, omnia quæ sunt in genere substantia, sunt composita ex materia & forma. Ostensum est, quod indeterminatum, & determinatum habent inter se proportionem, ita quod vnum determinat aliud; sed actus determinans in genere substantia, & correspondens, erit necessariò substantia: sed in genere substantia nihil est indeterminatum, nisi materia; ergo si omnis natura per se subsistens, sit composita ex indeterminato, & determinato, sequitur quod omnis creatura per se subsistens, cuiusmodi est substantia, sit composita ex materia, & forma.

23.
Probatur 9.
conclusio.

Item, substantia est primum genus, de quo primò prædicatur ens; ergo si illud indeterminatum in genere substantia non est substantia, sed accidens, cum illud quod cadit in compositionem, alicuius sit prius eo, accidens erit prius substantia, cuius contrarium dicitur 7. *Metaph. text. 4. quod substantia est prior accidente, tempore, definitione, & natura.*

Item, sequeretur quod omnis substantia esset composita ex accidente: quia illud indeterminatum cadit in compositionem cuiuslibet entis per se, vt dixi.

Item, si illud indeterminatum est accidens, cum per illud sit receptiuum, sequeretur quod substantia per suum accidens sit receptiua, quod

est impossibile. Quod patet, quia omne accidens si recipiatur in alio, vel erit procedere in infinitum in potentiis recipiuis; vel erit dare quod substantia per se recipiatur; & sic illud indeterminatum, per quod recipitur, erit substantia. Hinc etiam patet, quia indeterminatum, quatenus indeterminatum, habet naturam primi recipientis; sed nullum accidens potest habere hanc naturam, cum in alio recipiatur; ergo, &c.

Decimò, ostendo quòd illud indeterminatum in genere substantiæ, quod est substantia, necessarium est materia, à forma realiter distincta. Primum sic; indeterminatum in genere substantiæ, est omnimodæ indeterminatio, cum sit illud, per quod substantia est in potentia ad receptionem cuiuscumque perfectionis: sed omnis forma de ratione sua dicit aliquam determinationem; ergo, modo relatiuo & opposito, sicut determinans & indeterminatum respicit illud: certum est autem quòd ratio vnus relatiui est opposita respectu alterius, sicut impossibile est, quòd aliquis sit filius eius, cuius est pater: ergo impossibile est quòd indeterminatum sit forma.

Item, indeterminatum in genere substantiæ, quod consequitur omne ens, vt ostendi, habet rationem fundamenti, ac per hoc nullius est actus: sed etiam si sit in actu, determinationem ab aliis recipit; ergo opponitur omni rationi, immò omni enti, cuius ratio consistit in determinato, qualis est forma.

Item, vt dixi, cetera est aliquid in actu: impossibile est autem quòd per essentiam habeat aliquam formam, seu figuram, alioquin nullam reciperet aliam: nisi autem in genere substantiæ esset in potentia ad omnes formas, essentialiter opponeretur omni determinationi; omnis autem forma est determinata & determinati, quia est in actu, & actus; igitur illud indeterminatum essentialiter differt à forma: ergo concluditur necessarium, quòd omnis substantia per se subsistens est composita ex indeterminato, quod non est forma, sed materia, & determinato, quod est forma, à materia essentialiter distincta, & realiter.

Vndecimò, ostendo quòd illa duo indeterminatum & determinatum, immò & materia & forma in genere substantiæ, habent maximam vnitatem in Angelis. Quòd forma actualior, tantò magis se intimat materiæ, & vnit eam sibi: sed forma Angeli & animæ rationalis, sunt actualissimæ; ergo omnino sibi vniunt materiam, ac per hoc nec in quantitate prorumpunt, quia virtutis vnitatis sunt, nec habent aliquam formam corporalem, propter quam recedant à simplicitate.

Item, perfectiones, quæ sunt in creaturis, sunt communicatæ à primo, sicut ei magis appropinquant essentiæ: sed hæc vnies eas perfectius haberet: Deus autem habet perfectiones attributales vniuersimè; ergo quantò res plus sibi appropinquet, tantò & compositiones secundum rationem; ergo quantò res sibi appropinquant, tanto sua compositio est vnior & indissolubilior.

Item, ex operatione cognoscimus substantiam rei: sed in operatione rei spiritualis videmus quòd vna potentia capir totam aliam, vt intellectus voluntatem, & e contrario; & memoria vtrumque & e contrario, secundum Augustinum lib. 9. de Trin. cap. 4. & 5. & hoc est signum maxi-

mæ vnitatis; ergo cum hoc non sit in potentiis aliarum creaturarum, & maior sit vnio in fundamento, quàm in potentiis, sequitur quòd maior sit vnitas in potentia spirituali, quàm in aliqua alia: hoc maximè esset verum, si potentia animæ essent idem quod substantia.

Item, operatio fortis est signum virtutis vnitatis, & per consequens dissolubilis substantiæ, quæ maximè inest substantiis spiritualibus. Denique signum indissolubilis vnionis est, quia sunt substantiæ incorruptibiles, propter quod intima est vnio vnus ad alterum.

Duodecimò, & vltimò, ostendo quòd illa alia opinio est contraria dictis Sanctorum. Quòd enim sit ponere materiam spirituales, exprèsse dicit Augustinus 5. super Genesim cap. 8. vbi dicit: *Non temporali, sed causali ordine prius facta est informis formabilisque materies, & spiritalis & corporalis, de qua fieret quod faciendum esset.* Quòd etiam in anima specialiter sit materia, sic patet per ipsum 7. super Genesim, cap. 5. Vbi supponens animam habere materiam, disputando, vtrum illa materia animæ creationem præcedat tempore, loquens de ipsa anima, ait, *An, inquam, si ex aliqua re, qua iam ab illo spiritaliter facta erat, sed anima nondum erat, merito queri potest. Quare infra c. 6. Si quiddam incommutabile esset anima, nullo modo eius quasi materiam querere deberemus. Nunc autem mutabilitas eius satis indicat eam interim vitii atque fallacii deformem reddi, formari autem virtutibus, veritatisque doctrinâ.* Et post pauca: *Sic fortasse potuit anima habere materiam pro suo genere spirituales.* Et infra, *De spiritali igitur materia anima facta congruentius dicitur.*

Huius opinionis videtur fuisse Commentator super 2. de Anima. Tertia, inquit, questio est, quomodo intellectus materialis est aliquid ens, & non est aliqua forma materialium, nec prima materia? Et statim hoc ait, *Quæstio ita dissoluitur; quemadmodum omne sensibile diuiditur in materiam & formam, sic intelligibile etiam oportet diuidi in consimilia iis duobus, scilicet in aliquod simile formæ, & in aliquod simile materiæ; & hoc necesse est in omni abstracta intelligentia, qua intelligit aliud, etiamsi non esset multitudine in formis abstractis.*

Idem Commentator super 8. Metaphys. commentens. 12. recitat Themistium dixisse, quòd Sol, & Luna, & stellæ, aut sunt formæ sine materiis, aut habent materiam per æquiuocationem, sicut est dispositio in materia intellectus.

Huius opinionis fuit expressè quoad animam & Angelum Boëtius, in lib. de Vnitatis & Vno cap. 2. Aliud, (ait) est essentia simplicitate vnum, vt Deus; aliud simplicissimum cognitione vnum, vt Angelus, & anima, quorum vnumquodque est vnum coniunctione materia & forma. Et ponit ibi simile, quomodo forma primum informat materiam omnino spirituales, vt in Angelo: secundò minùs spirituales, vt in anima; tertio omnino corporales, vt in corporibus, sicut radius transiens per tres vitreas fenestras: in prima videtur pura lux, in secunda non tantum in tertia parum. Aliud simile, aqua quæ omnino clara est in fonte, minùs clara est in riuo, & obscura in palude.

Huius positionis videtur esse Damascenus lib. 2. suarum Sententiarum, dicens, *Angelus incorporeus & immaterialis dicitur, quantum ad nos, omne autem comparatū ad Deum, qui solum immaterialis est, grossum & materiale inuenitur.* Huius opinionis videtur Commentator fuisse, qui dicit super Metaph.

26. Probatur 12. conclusio.

Damascen. lib. de orth. fide cap 3.

24. Probatur 10. conclusio.

suprà n. 3.

25. Probatur 11. conclusio.

Causa potentia in rebus, in quibus est potentia, est materia. Huius opinionis videtur Rabbi Moyses, qui dicit in lib. qui intitulatur; De benedicto Deo, *Esse* (inquit) *quod est in potentia ad aliquid, necessario habet materiam, quoniam potentia est in materia.*

27.

Quare dicitur substantias spirituales non habere materiam.

Est autem aduertendum, quod substantiæ spirituales dicuntur aliquando non habere materiam, tum quia eam materia non est similis materiæ corporali, quæ à Philosophis materia communiter appellatur: tum, quia, vt dicit Boëtius de Vnitate & Vno, & declaratum est 11. conclusione; forma spiritualis propter suam actualitatem vnitur etiam intimè materiæ, quæ trahit eam ad se in tantum, vt totum appareat vt forma, vt dicit Boëtius *cap. 1. de radio intrante per primam vitream*: tum quia operatio earum propter talem materiam non impeditur, eo quod materia est quasi absorpta ab actualitate formæ.

28.

An Deus possit facere substantiam absque omni materia.

Non autem intendo negare quin Deus facere possit aliquam substantiam spiritualem sine materia, sed dico, quod talis nullo modo esset passibilis, nec secundum aliquem modum alterabilis. Primò, quia sicut si Deus faceret materiam per se existere absque forma, materia nihil ageret, quia quamuis compositum agat, potentiam tamen actiuam habet à forma; sicut forma existens absque materia omnino nihil pateretur: sicut enim forma est principium actionis, sic materia passionis.

Secundò, quia aut haberet potentiam passiuam realiter distinctam à substantia formæ, & tunc necessariò est materia, quia passiuum & actiuum sunt essentia distinctæ, sicut materiæ & formæ; aut illa potentia passiuam differt à forma sola ratione, vt scilicet forma dicatur potentia; vel posse pati, vt habet aspectum ad tales actus, vel tales qualitates; & hoc est impossibile propter duo. Primò, quia sicut in essentia materiæ non fundatur potentia actiuam, sic nec in essentia formæ potentia passiuam: quia etiam posse agere & posse pati videntur inter se distingui, sicut materia & forma. Nunc autem essentia formæ est distincta ab essentia materiæ, & etiam dato, quod secundum rationem distinguantur illa forma, & illa potentia, aut potentia se habet in ratione fundamenti respectu formæ, quod non potest esse, quia dicit rem per modum fluentis, in hærentis, & accidentis: aut forma se habet in ratione fundamenti respectu formæ, quod est impossibile, quia duarum potentialium oppositarum non videtur quod sit vnum reale fundamentum; sicut calidi & frigidi: sed forma est fundamentum potentia actiuæ; ergo non erit fundamentum potentia passiuæ: ergo non puto quod talis res aliquid ageret, quia tunc nec motum susceperet, nec aliquid pateretur.

29.

Obiectio. Solutio.

Si instas, quod voluntas mouet seipsam; ergo idem simplex est fundamentum potentia actiuæ, & passiuæ. Respondeo non; quia si voluntas sit idem re, quod substantia animæ, vt multi dicunt, tota anima vt actiuam mouet voluntatem per suum formale; recipit autem volitionem per suum materiale; sed si anima esset simplex forma, neque vellet, neque intelligeret.

Alia obiectio. Solutio.

Si instes quod in brutis anima est simplex, & potentia recipit actum. Dico, quod falsum est, quia vtrius organo corporali in actione sua, & si esset separata anima bruti, nullo genere al-

terationis, aut motus alteraretur, nisi quia posset annihilari: annihilatio autem non est alteratio in subiecto, sicut nec creatio: vnde si anima rationalis non esset composita, nec vellet, nec intelligeret separata.

Si instes, quod accidentia, quæ sunt formæ simplices, vt in Sacramento Altaris, recipiunt alterationes; ergo à simili forma substantialis separata, si per se existat. Respondent aliqui, quod in illis accidentibus est triplex genus motus. Vnus ad situm, & ratione huius materiæ non egent, quia ratione suæ functionis, potest res moueri ad situm absque eo, quod habeat materiam, quia nec est ad hunc motum materia necessaria, nisi propter motum naturalem rectum, qui requirit grauitatem & leuitatem, quæ fundantur in materia naturali. Et quia graue & leue, quæ sunt dispositiones ad motum rectum, manent in speciebus, idè talem motum habent. Est alius motus alterationis, & hic duplex: quidam circa qualitates, quæ sunt in tertia specie, cuiusmodi sunt albedo & nigredo, calidum & frigidum; & in istis est alteratio, quia quamuis non habeant materiam, in qua sint, ac per hoc, quo ad hoc operatio sit miraculosa, habent quantitatem diuisiuam, quæ tenet rationem subiecti immediati ad tales alterationes recipiendas; vnde supposita quantitate per se tales alterationes sunt in eis naturales. Est aliud genus alterationis circa qualitates quartæ speciei, vt circa rarum & densum, in quibus non fit transmutatio per se; vt dicitur 6. *Physicor.* In illis enim qualitatibus, quæ sunt de tertia specie, tantum fit alteratio per se: in rarum autem & densum, fit transmutatio per quantitatem, in quantum scilicet transmutantur à magis in minus; & e contrario; idè illæ species possunt alterationem à raro in densum recipere; quia etiam si non habeant verè materiam, habent ipsam quantitatem, quæ miraculosè per se stat pro subiecto. Et sic patet, quod motus, qui fit naturaliter in eis, in qualitatibus tertie speciei, habet subiectum; hoc autem non esset dare in illa forma simplici, quam tu dicis Deum posse facere.

S C H O L I V M.

Ex hoc loco & iis, quæ habet quest. 8. num. 55. & quest. 17. num. 3. & 8. vltra ea quæ habet in 4. dist. 12. quest. 1. per totam, inferitur, quod aliàs præmonui in censura præfixa ad libros Physicor. nimirum Scotum nullatenus fuisse illius opinionis, quam auctor illius operis singulariter habet lib. 1. quest. 7. & alibi, scilicet nullatenus posse per vllam potentiam separari accidens à subiecto, & in speciebus sacramentalibus accidentia transire in aliam naturam, aut essentiam, veluti si natura humana transiret in asinam. Communem enim & Catholicam, hic, & vbiq; Scotus circa accidentia Eucharistiæ amplexatur doctrinam, immò in illo loco citato in 4. Sentent. doctissime refellit omnia principia, quæ ille auctor pro illa sua opinione adducit.

Si ad hoc instes, quod est ibi motus in quantitate à magis & minus, & ramen quantitas nec habet subiectum, nec aliquid pro subiecto. Respondetur, quod ille motus est in quantitate sicut in subiecto; nihil enim prohibet, quin idem re sit secundum diuersas rationes subiectum motus, & terminus à quo, vel ad quem: dimensio enim, vt est terminata, est terminus à quo, & ad quem; vt verò est interminata, est

30.

Tertia obiectio.

Solutio.

Triplex genus motus.

An accidentia sacramentalia sint capacia alterationis?

31.

Quarta obiectio.

Solutio.

est

est subiectum manens commune sub utroque termino.

32.
Respondetur
ad argumen-
ta contraria
sententia.

His visis, patet quod rationes ad oppositum non concludant. Primò, ratio communis, quæ dicit quod nec mutatio ad situm, nec mutatio secundum voluntatem docet in eis esse materiam. Dico quod falsum est, quinimò utraque id probat. Quod autem dicitur quod mutatio rei ad situm conuenit ei quia finita, dico, quod in motu locali duo considero. Vnum, quod res quæ mouetur, non est simul in duobus, & hoc benè habetur ratione limitationis & finitionis. Secundum, quod res, quæ tali motu mouetur, sit in se susceptiua illius motus; & hoc, ut ostendi, non potest aliqua creatura per rationem formæ. Quando etiam dicit, quod si haberet formam in materia, nullam formam materialem cognosceret, quia oportet susceptiuum aliorum ab iis esse denudatum. Dico, quod susceptiuum oportet esse denudatum abesse materiali, & corporali, quod habent in re extra illa, quorum species & intentiones recipit; vnde vitrum coloratum species colorum non recipit: intellectus autem non habet talem materiam corporalem, qualem habent formæ materiales. Patet etiam quod si hæc ratio valeret in intellectu, intellectus seipsum non intelligeret, nec sui ipsius speciem reciperet, immò secundum hoc nullam formam, & nullam Intelligentiam intelligeret: sicut enim oportet esse denudatum materia, ut recipiat, vel cognoscat materialia, sic oportet secundum hoc esse denudatum forma, ut cognoscat formalia. Causa autem quare habens materiam spiritualem, vt Angelus, vel anima, potest recipere speciem rei spiritualis; habens autem colorem non potest recipere speciem coloris, est, quia verus, & realis color impedit diaphaneitatem ratione grossitici, quæ indiget multiplicatio, & receptio coloris, species autem rei spiritualis non indiget tali receptio.

33.
Ad secundum

Quod secundò arguit in speciali de Angelo, quod materia non distinguitur, nisi per quantitatem. Respondeo, distinctio primæ materiæ duobus modis potest intelligi, vel quia ex vna materia præexistente fiant duæ, sicut cum diuido panem: & isto modo materia non est distinguibilis sine quantitate; nec propter istum modum ex aliquo, scilicet, præexistenti, multiplicantur Angeli; vel ita quod hæc materia, vel ista, distinctè creentur, & ex creatione in duobus Angelis, aut simul, aut diuisis creationibus distinguantur: & isto modo non est distinctio per quantitatem; & ita distinguuntur materiæ in Angelis. Ad tertium: operatio cuiuslibet rei est secundum modum substantiæ eius, &c. Dico quod materialiter habet hæc propositio falsitatem; & secundum vnum modum, qui falsus est, accipitur in proposito. Si enim intelligatur, quod operatio est secundum modum substantiæ, quantum ad materialitatem & immaterialitatem, sicut etiam ad propositum accipitur propriè, patet quod falsa est, tam in cognitione sensitua, quàm intellectiua. Quod sit falsa quoad cognitionem sensitiuam, patet per Philosophum, qui dicit, quod sensus est susceptiuus specierum sine materia; & tamen anima sensitua, & omnis eius potentia est materiæ alligata. In intellectu etiam patet falsitas, quia intellectus recipit speciem, quæ est vniuersalis in repræsentando multa singularia, & tamen intellectus nullo modo est vniuersalis. Si autem intelligatur *ly secundum modum*, quod nobi-

34.
Ad tertium.

liori substantiæ nobilior debetur operatio, & operandi modus, verum est; sed tunc nihil ad propositum. Vnde sicut potentiæ sensitivæ materiæ alligatæ recipiunt speciem sine materia, sic intellectus, quamuis sit forma in materia, recipit speciem sine materia. Vnde cum dicitur, quod intellectus abstrahit à materia, verum est corporali, magis etiam quàm sensus; & quia spirituali species recipit, non tamen sequitur propter hoc, quod res materiales non intelligat.

Ad illud de Augustino dicendum, quod intendit ut vis non est facta ex materia corporali, vel spirituali præexistenti.

35.
Ad verba
Augustini.

Ad aliud, quod anima est forma corporis; dico quod tota anima ex materia & forma composita, est forma corporis. Quod tu dicis quod materia est tantum potentia, forma actus, dico, quod quamuis materia animæ in se considerata sit tantum in potentia, vt informata tamen sua forma, actus quidam efficitur, per quem materiam informare habet non à se, vt benè concludis, sed à sua forma.

Ad quintum.

Quod autem aliqua talis forma sit, ostendo ratione, & similitudine. Inuenitur in vniuerso forma, cuius ambitum excedit materia, vt forma corporalium; non enim vna forma terminat totam potentiam materiæ; est alia forma, cuius ambitus æquatur suæ materiæ, vt forma corporum cælestium; ergo ad perfectionem vniuersi, est dare tertiam formam, cuius ambitus excedit ambitum suæ materiæ, qualis est forma rationalis animæ, quia non solum ad materiam suam spiritualem, immò etiam ad materiam corporalem informandam se extendit. Simile patet, quod sicut in materia simul cum aliqua forma est totum materiale respectu vterioris formæ, vt corpus mistum & complexionatum respectu animæ; & sic anima simul cum materia; vt est in rationali anima, respectu alicuius materiæ vt corporis.

36.

SCHOLIUM.

Formam corporeitatis, distinctam ab anima rationali, dari in homine, ac proinde in eodem composito dari posse duas formas substantiales inuicem subordinatas, non solum hoc loco, verum etiam in 4. dist. 11. quæst. 3. ubi diffuse, & datâ operâ sententiam hanc multis rationibus corroborat, & contraria fundamenta dissoluit. Necessitatem denique ponendi hæc formas in corporibus animatis probas indissolubilibus rationibus; tum quia pereunte anima remanet forma corporis; tum quia triduo mortis Christi mansit forma corporis sine anima, & sic mansisset in Eucharistia, si tunc fuisset seruata: tum ex aliis rationibus, qua negotium facturum aliter sentientibus.

Quod dicis, quod forma perficiat materias diuersorum generum; dico quod non est inconueniens, quod vnus actus perficiat duas potentias diuersorum generum habentes ordinem, vt dictum est de duplici materia.

37.
Ad sextam.

Ad aliud, vnumquodque recipitur in alio per modum recipientis, &c. Dico, quod illa vno modo est vera, vt expositum est in mistis, alio modo falsa. Quod autem additur, quod anima cognoscit lapidem absolutè. Dico quod cognoscit absolutè id est, in quantum lapis, & cognoscit etiam in quantum huius lapidis, sit in intellectu, nihil prohibet ipsum habere materiam spiritualem, sed non talem, qualis est materia lapidis extrâ.

Ad septimam.

Ad octauum.

Ad aliud, quod omnis forma quæ in intellectu recipitur, est singularis in essendo, vniuersale enim non existit, nisi in consideratione intellectus: quod autem in intellectu sit forma vniuersalis in representando, non est propter intellectus immaterialitatem, sed propter eius eminentem, altam, & abstractiuam virtutem, quam non habet sensus.

Ad nonum.

Ad aliud, quod omnis compositio, quæ aduenit alicui post suum esse completum, est accidentalis; anima autem post compositionem primam, sicut nec completum esse habet sine corpore, sic nec sua compositio est terminata. Ad alia, patet solutio ex dictis.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum supposito quod in omnibus substantiis, tam spiritualibus, quam corporalibus sit materia, an sit in omnibus eadem secundum eandem rationem vniuersalem?

Auicenn. lib. 1. *supplicium*, cap. 3. Alen. 2. *part. quest.* 44. membr. 2. S. Thom. 1. *part. quest.* 66. art. 2. & 2. *sens. dist.* 14. *quest.* 1. art. 2. S. Bonauen. *dist.* 12. *quest.* 1. Egidius *dist.* 14. & *opuscul. de materia cœli*. Occam in 2. *dist.* 12. *quest.* 22. Richardus *quest.* 8. Henricus *quodlib.* 4. q. 16. Ferraricus 3. *con. Gen.* cap. 20. Suarez in *Metaph.* *dist.* 12. *sect.* 10. & 11. Conimbr. *lib.* 1. *de cœlo* cap. 2. q. 6. Vide Doct. in 2. *dist.* 14. q. 6.

I.

RESPONDEO. Circa istam questionem primò inquirendum est de materiæ entitate. Secundò, de potentialitate. Tertio, de eius primitate. Quarto, de vnitatem. Quintò, de eius formabilitate. Sextò, de eius subsistentia, & stabilitate.

ARTICVLVS I.

Quenam sit vera entitas materia?

Essentia variis modis sumitur.

Circa materiæ entitatem, est sciendum, quod essentia variis modis dicitur de creatura. Vno modo secundum rationem determinatam alicuius generis: secundum quem modum dicimus, hic est homo, vel corpus, vel albedo; vel quantitas; & hoc conuenit cuilibet enti, siue existat actu, siue in potentia, siue per suam essentiam: nam quælibet res reponitur in determinato genere per suam essentiam, non per suum actum existentiam. Res enim siue sit, siue non sit, est res de genere substantiæ; & tale ens significatur, quando dicitur quod ens diuiditur in decem prædicamenta. Omnis autem creatura, vel essentia, dicitur esse vel ens isto modo, secundum quod habet aspectum ad Deum, vt ad causam exemplarem, in quantum scilicet habet in Deo ideam, secundum quam est factibilis; & secundum istum modum illa solum sunt non entia, quæ non habent in Deo rationem idealem, qualia sunt impossibilia esse, vel figmenta, vt Tragiclaphus & similia.

Alio modo dicitur res esse simpliciter, sumptò esse secundum adiacens, vt cum dico, *homo est*, vel *rosa est*; & hoc dicitur de re, non per suam essentiam: non enim homo humanitate est, alioquin homo semper esset actu, cum homo semper sit homo; sed dicitur esse, in quantum est effectus Dei, vel alicuius producentis; quia per actionem

aliquam dat ei esse actuale, non esse essentiam; nullius enim actus terminus est, quod homo sit homo, cum habeat hoc per essentiam suam; sed quod homo actu sit, hoc est à creatione, vel à generatione. Et istud esse habent creaturæ, quæ procedunt vel immediatè, vel mediantibus agentibus creatis, vt respiciunt Deum in ratione causæ efficientis. Et secundum istum modum dicuntur non entia, non solum impossibilia fieri; sed etiam illa, quæ secundum modum possunt dici entia; vt rosa corrupta, secundum istum modum non est ens.

Quæ quo est aduertendum diligenter, quod cum hoc, quod Philosophi ab eodem dicant rem esse, & esse hanc, quia quælibet res est hæc per suam essentiam & materiam; ita dicunt quod quælibet res & ens per suam essentiam; & quia, vt patet, diuersæ sunt rerum essentia, vt substantiæ & accidentis, idè dicunt quod ens æquiuocè prædicatur de substantia, & accidente. Theologi autem dicunt rem esse, non ab essentia, sed ab actu existentia, quem non habet aliqua creatura, nec habere potest, nisi ab alio. Et hac eadem ratione, quæ accidens non potest tale esse habere de se, eadem ratione nec Angelus; quia omnia sunt de nihilo: idè non dicitur quod ens, quod dicitur ab esse, æquiuocè dicitur de substantia & accidente, immò vniocè, quantum tale esse varietur in rebus, secundum variam imitationem diuinæ perfectionis: ita quod ratio entis dicitur vario modo de entibus, secundum quod respiciunt Deum sub ratione causæ exemplaris, non sub ratione causæ efficientis. Ratio enim exemplaris in Deo, est alia, & alia, secundum rationem, sicut ratio idearum; sed ratio efficientis est omnino eadem in Deo, & re, & ratione, respectu omnium quæ producitur. Esse simpliciter & actuale respicit Deum vt efficientem; esse verò hoc, vel illud, per quod res est in genere, respicit ipsum sub ratione causæ exemplaris; immò vario modo competit rebus tale esse. Esse verò simpliciter habet res vniocè, & vniocè. Nec propter hoc sequitur, quod quoduis esse simpliciter entium, conueniat omnibus rebus vniocè; & propter hoc ens, quod ab esse simpliciter dicitur, sit genus; quia ratio differentia est extra rationem generis. Nihil autem potest participare per esse per aliquam rationem, quod sit extra rationem huius entis, seu actualis existentia; & idè tale ens, simpliciter vocari non potest.

SCHOLIVM.

Aliud triplex esse materia ponit Henricus quodlib. 1. quest. 10. nimirum hoc ipsum, quod Doctor hic explicat; sed loco secundi esse assignat quoddam esse supernaturaliter communicatum à Deo materia, in casu, quo existeret sine omni forma. Sed istud esse latè impugnat Scotus in 2. dist. 12. quest. 2. §. Ad aliud respondet vnus Doctor, probatque in eo casu materiam existere sine aliquo nouo esse superaddito.

Ex prædictis apparet, quod in materia possumus considerare triplex esse, scilicet simpliciter; & esse aliquid in duplici differentia. Esse simpliciter, seu actualiter, habet materia, in quantum est effectus Dei, vt scilicet est res, quæ producitur in genere substantiæ. Item, verè creata, & extra nihil posita in composito per actum creationis: verè ens in actu distinctum à forma, sicut ostensum fuit in primo articulo præcedentis quaestio

3.
In materia consideratur triplex esse. Primum esse materia.

* Art. 1. n. 3. & seqq. quæstionis *, nec tamen (vt ibi completè ostensum fuit,) quamuis materia sit in actu, & existens actu, propter hoc sequitur quòd sit actus, nec quòd sit in actu, siue existens in actu vniocè cum forma. Materiam enim esse, & formam esse actu, modis oppositis eis conuenit, vt ibi dixi. Forma enim (vt ostendi) essentialiter est actus; materia autem nullo modo potest dici per se alicuius actus. Dico *per se*; quia actuata aliqua forma, potest dici alicuius actus & forma; vt ostendi in solutione vnius argumenti de rationali anima *. Vnde, vt ibi patet, siue materia sit potentia, seu in potentia, non excluditur, quin sic sit actu verè existens in composito; sed quod nullius secundum se est actus. Quia etiam esse actu non sibi conuenit vt formæ, propter hoc dicitur potentia & in potentia.

4. *Quare dicitur materia esse in potentia.* Potest etiam materia dici in potentia, propter negationem triplicis actus, scilicet propter negationem actus, qui est actualiter per se subsistere; & actus, qui est nostrum intellectum directè mouere; & actus, qui est operationem elicere perfectiue per se. Materia enim saltem per naturam, non potest per se subsistere, & sic priuatur acta, qui debetur supposito: nec mouet sensum, nec intellectum directè, vt dicit Augustinus *lib. de natura boni, cap. 18. Sed Hyle* (inquit) *dico quandam penitus informem, & sine qualitate materiam, vnde ista, quas sentimus, qualitates, formantur, qua non per aliquam speciem sentiri, sed per omnimodam speciei priuationem cogitari vix potest.* Hoc idem dicit Aristoteles 1. *Physic. text. 69. Subiecta, inquit, natura scibilis est, secundum analogiam, sicut cum ad statuam as, &c.*

Hoc idem patet ratione, quia cum intellectus noster sit finitus, & carne obscuratus; sicut nec actualissima intelligit perfectè, vt Deum, per suum excessum, sic nec illa, quæ modicum habent de entitate, propter eorum defectum: cuiusmodi sunt materia, tempus & similia; & sic priuatur ab eis actus perfectæ essentia proportionaliter ad mouendum intellectum nostrum directè. Nec etiam mouebit aliquem sensum, quia qualitates sensibiles non fundantur nisi in corporibus; ratio autem corporis est extra rationem materiae de se; & isto modo priuatur materia actus, qui debetur accidentibus. Priuatur etiam tertio ab ea actus, qui est operatio, non enim est principium agendi, sed pariendi; quia, vt dicitur 3. *de Anima, text. 10. Agens semper præstantius est passo.* Quod est sic intelligendum, non quin aliquando nobilius patiatur ab ignobili, si totum agens ad totum passum compareretur: sed quia nunquam pareretur passum ab agente, nisi aliquod principium ignobilius esset in eo, illo, per quod agens agit. Vnde nunquam ignis pareretur ab aqua, nisi in igne esset aliquod ignobilius principium formæ aqua, cuiusmodi est materia. Cum igitur materia de se sit infimum ens, & hoc minus habeat de entitate, quam aliquod principium, nullo modo potest esse principium actuum respectu alicuius; & sic priuatur ab ea actus, qui debetur formæ. Nam apparet, quòd materia habet vnum esse tale, scilicet simpliciter, seu in actu, vt est effectus Dei in composito; & tamen ille actus non excludit, quin sit de se potentia.

5. *Secundum esse materia.* Habet etiam esse hoc vel esse tale, & hoc sub duplici differentia; habet enim vnum esse, in quantum est omnium formarum quædam capacitas, secundum quod dicit Augustinus, de ve-

ra Religione, *cap. 18. Bonum* (inquit) *est enim esse formatum, non nullum ergo bonum est & capacitas formæ.* Et de natura boni, *cap. 18. Habes* (inquit,) *enim & ipsa capaciatem formarum, nam si capere impositam ab artifice formam non posses, nec materies utique diceretur.* Istud autem tale esse non habet materia, vt est effectus quidam, sicut dixi * de alio primo esse simpliciter & actuali, sed à sua natura, quæ est differens per essentiam à forma, & ab omni alia re; & habet tale esse, & respicit Deum in ratione formalis esse, vt habet *ideam* secundum rationem in Deo distinctam, iuxta, & secundum quam talis capacitas formabilis est; & de tali esse est verum dicere quòd illorum esse sunt diuersa, quorum essentia sunt diuersa; quia tale esse est esse essentia.

Esse autem tertium habet materia per illud, quod recipit per formam. Omne enim, quod essentialiter vnitur alicui, actum suum ei communicat, vt anima corpori vitam, sensum, & motum, & similia. Et quia, vt dictum est in præcedenti quæstione, forma de ratione sua est perfectio quædam determinata, sicut materia res quædam, seu capacitas indeterminata: ideò materia à forma recipit esse determinatum; sicut ipsa forma est gradus determinati. Vnde vterque actus prædictus materiae est in potentia respectu istius tertij actus, quem habet à forma, sicut à suo formali. Esse autem actuale non habet ab ipsa formaliter; nec enim materia formaliter per formam est actu; sed per formam esse talis, puta lignea, vel terrea, sicut cera non est cera per impressionem talem, vel talem, sed est talis, puta imago istius, vel illius; sic ergo patet de esse essentia, & in se, & respectu ad formam.

ARTICVLVS II.

Quanam sit vera potentia materia, & an distinguatur ab illa?

6. Secundum est videre de potentialitate materiae respectu sui subiecti, quod est materia. Non etiam inquiri hîc de potentialitate secundum rationem, quæ opponitur actu, sed de illa potentia, quæ est in potentia respectu receptionis formarum.

SCHOLIUM.

Breuius & sub compendio Scotus in 2. dist. 12. quæst. 1. §. Est igitur videndum, & §. Dico igitur: repetit qua hîc docet de potentialitate materia, est multa hîc clariùs distinguat, & explicet, qua verè ad perfectam materia noticiam valde conducunt.

Ad videndum igitur naturam huius potentia, est sciendum, quòd materia & sua potentia, per quam est formarum substantialium susceptiua, sunt omnino idem re, differentia solum ratione. Materia enim de ratione sua nominat substantiam quandam actu in composito existentem; cuius actualitas est imperfecta, & actualitati omnis formæ opposita. Vnde nominat illam substantiam modo absoluto, absque respectu postitum ad aliud. Potentia verò passiuua materiae nominat ipsam eandem substantiam sub respectu ad formam, sub indifferentia tamen ad omnes, & hoc in quantum nec est in motu, nec in quantum est in transmutatione ad aliquam istarum; nec in quantum

* 9.7 n. 3. & seqq.

Num 21. & seqq.

tum est in actu sub aliquo illorum; nec ut determinata, seu disposita ad receptionem alicuius illarum; nec ad unam potius, quam ad aliam; & sic potentia passiva nominat materiam sub respectu ad formas. Unde non est aliud, quam respectus fundatus in materia, & hoc ex essentia materiæ, non ex aliquo superaddito materiæ. Sicut similitudo habet esse in homine albo ex respectu ad alium album, per albedinem, quam habet in se. Et hoc est potentia pure passiva, ad quam habet reduci omnis ratio potentia passiva, ut determinat Philosophus in 9. *Metaphysic. sext. 2.* Quod autem ista potentia sit idem re cum materia, sola ratione differens, modo iam dicto, sic potest patere.

7.

Duplex genus potentia.

Secundum Philosophum 9. *Metaphysic. supra citat.* duplex est genus potentia, scilicet activa & passiva, ad quas omnes alia potentia reducuntur. Est autem advertendum, quod hæc duo genera potentiarum sunt in aliquibus primò & per se, & per essentiam, non participatiuè per quandam attributionem, & reductionem ad illa prima. Potentia enim activa primò & per se inuenitur in primo agente, scilicet in Deo, in quo sua potentia activa est ita pura, quod est idem quod sua essentia, solo respectu secundum rationem differens ab ea. Cuius ratio est, quia aliter necessariò faceret in eo compositionem, quod est impossibile in primo; quia cum partes præcedant naturaliter compositum, primum non esset simpliciter primum, tunc primum agens non ageret per se, sed per aliud sui; & ita non esset omnino agens primum. Et cum omnia reducuntur ad primum sui generis, sequeretur quod illud agens, quod dicitur primum, produceretur ad agens per essentiam; & potentia illius ad potentiam agentis per essentiam. Cum igitur non sit processus in infinitum, oportet dare primum agens, quod agit per suam essentiam, in quo potentia activa est idem re cum essentia, solùm ratione differens, & comparatione, ut dicatur essentia absolute considerata potentia per respectum ad illa, quæ potest producere.

8.

Similiter dico eisdem rationibus, quod potentia passiva primò & per se inuenitur in alio extremo, scilicet in materia prima, in qua sua potentia passiva est ita pura, quod omnino est idem re, quod substantia materiæ, sola ratione differens, ut dictum est, ita quod nullam compositionem realem faciat cum materia. Nec propter hoc potest concludi, quod simplicitas materiæ sit diuina simplicitas; quia simplicitas materiæ non est adeò simplex, quin alteri sit componibilis, quin etiam à forma quantum ad actum subsistendi & determinati generis dependeat, quin item in ea esse simpliciter, seu esse actu, quod habet à terminante, sic à sua essentia differat quod non sit de eius intellectu; quæ omnia sunt extra diuinam simplicitatem. Omnia autem entia per se subsistentia inter materiam, potentiam, & Deum, habent actum potentia passiva admixtum secundum magis & minus.

Est igitur potentia passiva in materia prima, ita per se primò & pura, quod omnino est idem re quod ipsa essentia. Cuius ratio est, quia si re à materia differret, esset accidens, vel forma quedam in materia recepta, & materia esset in potentia ad eius receptionem, & de illa potentia ad receptionem prædictæ potentia esset eadem quæstio, & procederetur in infinitum, vel est dare unam potentiam passivam, quæ est idem re quod esse in materia.

Item, videmus potentiam passivam in esse rebus secundum magis est minus: hoc autem non potest esse, nisi secundum maiorem, vel minorem elongationem ab illo, cui per se & essentialiter inest: ergo oportet dare aliquid per essentiam suam sic passivum: hoc autem non est forma, nec aliquid compositum, quia per formam non est passivum: ergo est materia.

6.

Item, sicut arguebatur de primo agente: si materia non est passibilis per suam substantiam (& loquor de passione, quæ est formæ receptio; quia, ut ostendam, ad istam reducitur omnis alia passio & receptio) sed patitur per aliud à se: materia non est principium passionis, quia principium in quolibet genere per se est tale, & non per aliud: ergo ipsa reduceretur ad aliquod primum patiens: nisi enim sit dare primum, non est dare postremum; & si non est primum patiens, non est patiens secundum magis & minus: nullum autem tale est, nec excogitari potest quidem aliud à materia, quod sit primæ formæ susceptio, cum ipsa sit capacitas quædam formatum secundum Augustinum citatum.

* num. 8.

Item, ostensum fuit in præcedenti quæstione *, quod forma per essentiam suam est; cum enim actualitas formæ non sit actualitas infima (talis enim est prope nihil) ergo actualitas formæ naturali ordine præsupponit minorem, scilicet, materiæ, quæ est prope nihil; immò forma, quia habet ante se, cuius sit actus, essentialiter actus dicitur. Per oppositam rationem, cum materia sit prope nihil, non habet ante se cuius sit perfectio & determinatio; nihil enim à nullo perficitur, vel determinatur; idèd materia actus non potest dici. Sicut ergo forma per suam essentiam non per aliud re ab ea differens, est actus perficiens materiam, sic materia semper per suam essentiam est potentia receptiva formæ.

Item, materia & forma realiter ab invicem differunt, sicut actus & potentia: sed relatiuum ad correlatiuum refertur, in quantum tale, ut album dicitur simile in quantum album: ergo materia in quantum materia refertur ad formam: sed non refertur ad eandem, nisi in quantum ea potest informari & eam recipere; ergo in quantum materia formam potest recipere: si autem potentia illa esset alia re à materia, non reciperet in quantum materia; quia reductio dicit causam essentialem prædicatam in subiecto.

10.

Item, si talis potentia re differret à materia, cum talis potentia formæ receptiva, sit potentia prima, quam potest quis in materia percipere, non potest alterari, vel aliter mutari; nisi ut formam recipit: hoc est nisi ut est, sub forma: igitur amor à per intellectum illà substantià à potentia materiæ, quæro quid est materia? non accidens, cum sit pars substantiæ; ergo est substantia: ostensum est enim in præcedenti quæstione *, quod non est nihil, immò dicitur ens, & non est potentia, uti tu dicitis, nec in potentia ad aliud, nisi per potentiam, quam in se habet, respectu illius: ergo necessariò est actus purus in sua essentia.

* num. 1. & seqq.

Item, quodlibet dicitur tale per naturam primi, ut esse calidum per naturam primi calidi 2. *Metaph. sext. 4. & inde*, ergo omnis particularis & contracta materia dicitur talis per naturam primæ materiæ; sed in omnibus generibus, siue in arte, siue in natura, illud dicitur materia, quod de se est indeterminatum, ut lignum respectu scamni

scamni, & granum, & semen respectu fructuum, vel membrorum: ita dicitur 1. *Physicorum*, text. 69. *Subiecta natura scibilis est: per analogiam ad formam, & habet materia informis priusquam formam suscipiat, ut as ad statuam, lignum ad lectum:* ergo materia prima de ratione sua, non per aliud distinctum re, est indeterminata; sed hoc est esse in potentia passiva, sicut esse determinatum esse actu: ergo materia de se est potentia, & in potentia.

11.

Ex his patet, quod cum omnis alia passio sit in recipiendo actionem, subiectum autem actionis non sit nisi compositum: quia, ut dicitur 1. *Physicorum*, text. 80. *Subiecta quidem materia cum forma causa est omnium accidentium*, quia omnis alia passio, vel receptio præsupponit naturaliter compositum ex materia, & forma; & quia compositum naturali ordine præsupponit partes; patet quod omnis potentia receptiva alicuius accidentis præsupponit potentiam receptivam formæ substantialis; quia omne posterius reducit ad prius, omnis potentia receptiva reducit ad potentiam materiæ, quæ est potentia ad formam substantialem. Et quia illa potentia est idem, quod materia, patet quod materia naturaliter est principium omnis passionis. Et dico *naturaliter*, propter alterationem, quæ fit in accidentibus Sacramenti Altaris; in qua tamen alteratione superest aliquid per modum subiecti, & materiæ, ut patuit in præcedenti quæstione, quamvis in genere substantiæ nihil sit passibile, nisi per veram materiam, ut ibi fuit dictum.

12.

Ex his patet, quod sicut materia prima per suam substantiam est susceptiva formæ substantialis, ita ipsum compositum est per suam essentiam, ut per potentiam passivam, re differentem ab ipso, est susceptivum accidentium primò, & immediatè. Cuius ratio dicta est; quia si compositum esset susceptivum eorum per potentiam passivam re differentem, tunc illa sit in composito recepta; quæro per quod eam recipit? & certum est, quod per potentiam receptivam: tunc quæro de illa, & sic in infinitum, & sic terminandum est in aliqua, quæ est re idem cum eo: non dico, quando vnum accidens dispositum sit ad eius introductionem, ut mollities ceræ ad figuram; sed ratio susceptiva est ipsum compositum, vel aliquid habens vicem compositi: quod dico propter miraculum, quod fit in accidentibus Sacramenti.

Ex his apparet, quod multum errant illi, qui dicunt, quod potentia passiva, quæ ad actum substantialem, est in genere substantiæ compositæ: quia, ut ostendi, per ipsam substantiam recipiuntur accidentia. Sunt etiam ipsæ substantiæ per se, non per potentiam re differentem ab eis, causæ primorum accidentium. Quod patet, quia agere sequitur esse actu, accidentia autem habent esse actu per substantiam; ergo per eius actionem in esse producuntur. Exemplum huius est, quia aqua calida ab igne sequestrata, se ipsam facit frigidam, virtute scilicet formæ substantialis. Tamen per accidentia prima, quorum substantia est immediata causa, possunt esse causa accidentium secundariorum, ut per calidum, frigidum, humidum, & siccum, saporatum, coloratum, odoratum, &c.

13.

Obiectio.

Nec valet, quod quidam obiiciunt, quod substantia est causa materialis respectu accidentium; ergo non est efficiens; quia materia & efficiens

Scoti oper. Tom. III.

non coincidunt 2. *Physicorum*, text. 70. subiectum enim consideratum ut actu subsistens, habet rationem materiæ respectu accidentium; consideratum autem in ratione virtualis formæ suæ est causa efficiens. Respondetur, ad aliquam formam sequuntur aliquæ proprietates naturaliter, aut actiones per se; ut generans rem, secundum illam formam disponit causas in generando, & actuat quidquid est de se sic in potentia actuali ad accidens, & ex parte materiæ disponendo illam, ut sit necessitas ad receptionem illius accidentis, & ex parte formæ, ut sit actualiter virtualis quædam necessitas ad producendum illud accidens de potentia materiæ; ut, verbi gratiâ, generans ignem, quia caliditas, & leuitas consequuntur formam ignis, generando ignem simul disponit naturam ignis, ut sit necessitas ad recipiendum caliditatem, & leuitatem, & similiter formam ignis ad producendum illa de potentia materiæ. Vnde quia forma generata non habet hanc virtutem, nisi à generante datam; idè etiam formarum accidentalium generatio attribuitur generanti, quando dicitur, quantum dat de forma, tantum dat de loco, & de operatione, & similibus.

Solutio.

Et ex his etiam patet, quod rationes, quas facit Commentator super librum 1. *Physicorum*, text. com. 70. ad probandum, quod materia non est sua potentia, omnino nihil valent. Arguit enim: adueniente forma corrumpitur potentia ad eam; ergo corrumpitur materia.

14.
Respondetur
ad argumenta
oppoſita.

Item, materia est in prædicamento Substantiæ, potentia in prædicamento Qualitatis, vel Relationis.

Ad primum dicendum, quod si potentiam vocat distantiam materiæ à forma, illa benè corrumpitur; illud autem non voco ego potentiam, sed ipsam capacitatem formarum, quæ non perit adueniente forma: quia enim leue per leuitatem mouetur sursum, vel vas per suam capacitatem aliquid recipit, leui in sursum existente, vel vase repleto, nec leuitas leuis corrumpitur, nec capacitas vasis destruitur. Ita dico de potentia materiæ; per illam enim potentiam, per quam formam recipit, receptam conseruat.

Ad primum.

Patet etiam falsitas rationis, quia, ut dictum est, ratio potentiæ addit supra essentiam materiæ non esse, sed rationem, seu respectum: sicut enim similitudo faciendi in albedine, non est alia ab albedine; quod patet, quia possum effici similis, vel dissimilis sine mutatione facta in mea albedine, & tamen ratio similis potest corrumpi, albedine remanente; ita adueniente forma in materia, posset dici, quod corrumpatur respectus, seu ratio prima, sed non potentia secundum rem, ut est idem re cum materia remanente.

Ad secundum dicendum, quod quælibet creatura ex se tota ad Deum refertur, non per aliquid aliud, quia tunc illo per intellectum amoro, nullum respectum ad Deum haberet; ergo concedes, quod nulla creatura est subiecta: vnde in quantum talis res est subiecta, ut comparata ad principium cadit in genere relationis. Nec propter hoc sunt duæ res, quia relatio non dicit rem distinctam realiter à fundamento.

Ad secundum.

ARTICVLVS III.

De primitate materia.

15.

Tertio inquirendum est de materiae primitate. Circa quod est sciendum, quod aliqui distinguunt in materia duplex genus primitatis. Vno, inquit, modo dicitur materia prima in quantum primum importat ordinationem naturæ; & tunc materia prima dicitur illud, in quo stat vltima resolutio omnium naturalium generabilium corporalium; & tale primum debet esse de natura sua absque omni materia substantiali: tum, quia omnis forma substantialis dat esse actu, materia autem omnis est ens omnino in potentia; tum, quia subiectum generationis est non ens, simul cum materia, quæ est subiectum generationis, non vt simul: tum, quia materia, quæ est subiectum generationis, aliàs esset composita ex materia, & forma, & tunc materia illa esset scibilis per formam, ac per hoc totum compositum non est materia prima. Alio modo dicitur materia prima secundum quod importat ordinationem temporis; vt sic id dicatur materia prima, quod duratione temporis præcessit ordinatam mundi dispositionem: secundum quod dicitur: *In principio creauit Deus cælum, & terram*: hoc est informem materiam; & isto modo in se includit aliquam formam, non quidem elementarem, vel alicuius distinctæ speciei, sed aliquam imperfectionem quæ se habeat ad formas elementares vt materia, & vt imperfectum, sicut forma embryonis se habet ad aliquod perfectum; siue illa materia fuerit distincta à principio sub formis elementaribus, vt aliqui putant, siue non, quocumque modo illa materia dicitur prima ordine temporis respectu eorum, quæ facta sunt processu temporis ex ipsa.

SCHOLIUM.

Circa subiectum generationis varia sunt inter Auctores sententia. Quidam statuunt materiam pristinam nudè sumptam absque aliqua forma substantiali. Alij affectam quantitate reliquisque dispositionibus forme introducenda necessariis. Alij denique totum compositum de nouo genitum. Scotus verò, vti communiter explicatur à suis sectatoribus, censuit in 4. dist. 1. quæst. 3. generationes viuentium subiectari in materia prima, vt affectam forma corporeitatis, aliisque accidentibus consequentibus; rerum verò inanimatarum in sola materia. At hic censet in omnibus generationibus substantialibus præsupponi formam in materia; & similiter infra q. 17. n. 25. & seq. & n. 36. Videatur tamen in 3. dist. 22. q. 1. §. Rationes, quas faciunt, & in 1. distinct. 3. §. Secundò sic: vbi ait in entibus compositis fieri resolutionem vltimò ad simpliciter simplicia.

16.

Ista distinctio in positione non potest facile sustineri: quod patet specialiter quantum ad primum, in quo dicitur, quod materia forma substantiali denudata, est subiectum generationis, & corruptionis immediatum, & est materia prima ordine naturæ. Quod sic probo: Nos videmus quod omnis ars incipit operari ex materia aliquam formam substantialem habente; ars enim faciendi indumentu supponit pannu, & illa filum, & illa necessariò formam naturæ, scilicet lanã; sic in arte fabrilis ferrum, & in omni arte opus: cum

igitur, vt dicitur 2. *Physic. text. cap. 22.* ars imitatur naturam; nam, vt ibi dicitur, si natura faceret domum, vel nauem, faceret eam, sicut facit ars: sicut enim natura est agens intrinsecè, sic ars extrinsecè: ergo videtur quod omne agens naturale præsuponat in subiecto, de quo operatur, sicut & ars, aliquam formam substantialem ab alio introductam.

Item, ad confirmandum istam rationem dico, quod tria sunt agentia, Deus, natura, & ars, & habent se secundum ordinem; & sic tertium præsupponit effectum secundi, & materiam, de qua operatur; ita secundum effectum primi, & vbi desinit primum incipit, secundum; & vbi desinit secundum, incipit tertium. Dico autem *desinere* quantum ad effectum per se, & immediatè, eo quod semper Deus cum omni agente operatur: illud autè quod à primo fit, non est materia omni forma denudata; primò quidem, quia actio Dei terminatur ad ens completu. Secundò, quia dato, quod materia esset sine omni forma, licet sit in potentia, nihil esset supra materiam: in primis enim fundamentis naturæ nihil est supra, vel contra naturam. Tertio, quia cum omne agens creatum agar per aliquem influxum, quo alterat passum, qui in passu recipitur, tanquam in subiecto; materia autem prima, vt est ostensum in secundo articulo, non est immediatum subiectum actionis, sed compositum; dato quod Deus materiam absque omni forma faceret, nunquam subiectum alicuius actionis esse posset. Quarto, quia cum agentia naturalia, & quibus hic loquimur, sint corporalia, ac per hoc agant per angulos, & pyramides, modo quantitatio, impossibile est, quod eorum actio recipiatur in subiecto non quanto, materia autem sine forma est non quanta.

Item, 1. *de Generatione, text. 24.* dicitur, quod si aliqua passio sit communis generato, & corrupto, non oportet illam transmutari. Et in 2. eiusdem *text. 25.* dicitur, quod in habentibus symbolum, facilius est transitus, quam nunquam mixta transmutari: cum igitur omnibus generatis, & corruptis, tam corruptibilitas, quam quantitas sit communis, licet secundum diuersos gradus, necesse est, quod materia, quæ est primum subiectum generationis, sit materia sub determinata quantitate; quantitas autem non est in materia sine forma substantiali; quia videmus materiam variari in quantitate secundum exigentiam formarum; ergo quantitas sequitur formam in materia.

Item, agentia naturalia agunt vnum corrumendo alterum: corrumpitur autem res à suo contrario: quantitati autem, & corpori nihil est contrarium, alioquin cælum esset corruptibile.

Præterea est, quia tunc corpus Christi viuum, & mortuum non esset idem corpus, quia materia sine forma non est corpus.

Ratio autem illorum debilis est, prima non valet, quia cum dicitur, quod forma substantialis dat esse actu, verum est, sed non vltimum, seu specificum. Et cum additur in maiori, quod materia est ens in potentia, verum est de materia omnino prima, non de illa, quæ est subiectum generationis: sufficit quod careat illo actu, qui est terminus illius generationis.

Quod secundò dicitur, quod subiectu generationis est non ens, veru est, vt per *non ens* priuatur illa

17.

18.

19.

Alb. lib. 1. de gen. tract. 2. Thom. 1. p. 9. 45. art. 2. ad 2. & in 2. dist. 12. q. 1. art. 1. & alibi sæpè.

Genes. 1.

illa entitas, quæ est terminus generationis; unde subiectum generationis substantialis caret omni forma naturali, quæ per naturam educitur, non aliis.

SCHOLIUM.

Ait hic Scotus materiam per se non esse cognoscibilem a nobis, sed in ordine ad formam, quam amittit, & acquirit, ratione nimirum alterationum & mutationum, quæ circa ipsam sunt; quod clarius docet in 2. dist. 12. q. 1. §. Dico igitur, quod materia: ubi dicit materiam verè ex se esse cognoscibilem, Quia, inquit, habet in Deo ideam, & est entitas absoluta; non tamen à nobis cognoscitur, nisi per transmutationem formarum; neque enim formas, quæ sunt magis cognoscibiles, & sensibus propinquiores, cognoscimus, nisi ex illarum operationibus, multò minùs materiam à sensibus remotiorem, nisi per formarum transmutationes. Similiter dicit in 3. dist. 22. quæst. 1. §. Ad secundum cum dicitur.

Quod tertio dicitur, dico non est scibilis per formam, sub qua est, immobilem, sed per illam, ad quam tendit, & per illam, quam amittit; ut docet Philosophus 1. Physic. text. 69. *Subiecta (inquit) natura scibilis est secundum analogiam. Sicut enim ad statuam es, aut ad lectulum lignum, aut aliorum aliquod habentium formam in materia & in forme se habet priusquam accipiat formam, sic ipsa se ad substantiam habet, &c.* idè dico, quod est materia secundò, primò, & tertio, & sic deinceps prima. Voco autem materiam primò primam, subiectam quandam partem compositi, habentem actum de se omnino indeterminatum respectu determinationis cuiuslibet formæ, cuius actualitas est immediatè prope nihil, ac per hoc minima, nullum actum formæ, vel substantialis, vel accidentalis habens in sua essentia, nec in sua actuali existentia, per quem actum formaliter actus sit ens quoddam extra nihil; sed illum actum habet à Deo efficiente; actum verò talem, vel talem, puta cælicum, vel terrenum, habet à forma, per quam, & cum qua subsistit in composito. Ista potentia dicitur prima, quia nulla est ratio, vel entitas creaturæ, cui minùs communicatum sit de entitate, sed eius entitas determinatur & perficitur per omnem aliam actualitatem: iste autem, saltem ordinè naturæ, præcedit primum determinans, ut cetera ante suas figuras.

Dicitur autem primò prima, quia quamvis sint multæ materiæ primæ in genere suo, omnes tamen præsupponunt istam, & aliquam actualitatem formæ, per quam simul naturaliter istæ sunt determinatæ materiæ respectu aliquorum agentium. Secundò etsi sint primæ in suo genere, non tamen simpliciter, vel primò primæ. Dicitur autem ista materia primò prima, quia ut talis nuda accepta, non potest esse subiectum alicuius creati agentis, ut videbitur in §. articulo; sed solùm agentis simpliciter primi, scilicet, Dei.

Dicitur autem materia secundò prima, quæ est subiectum generationis & corruptionis, quam mutant & transmutant agentia creata, seu Angeli, seu agentia corruptibilia, quæ, ut dixi, addit ad materiam primò primam; quia esse subiectum generationis non potest sine aliqua formâ substantiali, aut sine quantitate, quæ sunt extra rationem materiæ primò primæ; eò quod proportionaliter respondet tanquam sub-

Stoti oper. Tom. III.

iectum eorum secundum agentibus, scilicet creatis, quæ dicuntur secundaria respectu Dei, & nihil possunt producere, nisi de ista secunda materia. Dicitur tamen prima, quia omnia quæ per agentia naturalia producuntur, eam supponunt, ut fundamentum & ut indeterminatum; quia per formas ab eis productas determinantur.

Dicitur autem materia tertio prima, materia cuiuscunque artis, & materia cuiuslibet agentis naturalis particularis; quia omne tale agit veluti de aliquo semine, quod quamvis materia prima sit respectu omnium, quæ per artem producuntur, supponit tamen materiam, quæ est subiectum generationis; & ulterius aliquam formam per naturam productam, aliter nulla ars quidquam operatur. In agentibus autem & naturalibus, & artificialibus sunt gradus prioris, & posterioris in materia; sicut ars faciendi vestitum supponit præ materia panni, & hoc filum, siue opus artis filandi; sic etiam est in naturalibus.

Quod autem mens sit Philosophi sic per diversas operationes materiam distinguere, patet 7. *Metaphys. text. 35.* ubi dicit, *Quædam materia est sensibilis, ut cuprum; quædam intelligibilis, ut illud, quod est in sensibilibus, non secundum quod sunt sensibilia, ut Mathematica.* In eodem etiam 8. *text. 14.* distinguit, quod quædam est materia secundum formam; quædam secundum corruptionem formæ. Secundum formam, quemadmodum aqua est materia aceti, mediante forma vini, cuius scilicet formæ vini materia aquæ est susceptibilis. Materia secundum corruptionem formæ dicitur, quemadmodum vinum est in materia aceti per suæ formæ corruptionem: & secundum hoc distinguit Philosophus duplicem potentiam passivam materiæ, propinquam scilicet, & remotam. Propinqua dicitur ea, quæ est ad susceptionem formæ ordinata vnica transmutatione: & vocatur potentia simpliciter, quæ debetur materiæ secundo modo dictæ, materiæ scilicet alicuius per formæ corruptionem. Remota dicitur, quæ indiget multis transmutationibus, ut forma introducatur, & ista correspondet materiæ primo modo dictæ, quæ scilicet dicitur materia alicuius secundum formam intermediam, quam potest recipere.

Iam igitur patet quæ sit materia primò prima, cuius consideratio spectat ad Metaphysicum; materia secundò prima, cuius consideratio spectat ad Naturalem; materia tertio prima, cuius consideratio, spectat ad Mechanicum, seu artificem.

ARTICVLVS IV.

Utrum in omnibus rebus sit vna materia?

Quartò, inquirenda est vnitas materiæ, quæ, ut videbitur, vario modo accipitur, secundum variam rationem primitatis eius: & idè ille articulus est singulariter præmissus. Circa quod sciendum, quod Auicembronius in libro Fôcis vitæ dixit vniam in omnibus esse materiam: sed fuit huius positio ab aliquibus impugnata: primò auctoritate Aristotelis dicentis 8. *Met. text. 4.* quod omnia quæ transmutantur habent materiam, ita quod secundum sententiam suam,

Quid materia tertio prima.

21.

Duplex potentia passiva.

22.

An materia sit in omnibus vna. Auctoritates quæ probant non esse.

20. Quid sit materia primò prima.

Quid sit materia secundò prima.

secundum diuersitatem transmutationis oportet in rebus iudicare diuersam materiam: ergo cum naturalia transmutentur ad aliam, & aliam formam, non est vna materia, seu secundum vnam rationem in illis, & multò minùs in Angelis. Hoc idem habetur ex 8. *Met. text. 3. 12. & 14.* vbi dicitur nullum eorum, quæ corrumpuntur, esse simplicia: vbi dicit Commentator, nullum eorum, quæ non corrumpuntur secundum substantiam, habent potentiam, quâ substantia eorum corrumpatur; ergo nec materiam, quia talis potentia competit materiæ: vnde ait 2. *Metaph. text. 16.* quod de corruptibilibus non est scientia, nec demonstratio, habent enim materiam, quâ possunt esse, & non esse. Commentator etiam dicit *suprà 10. Metaphys.* si corpus incorruptibile est compositum ex materia & forma, dicitur æquiuocè cum materia, & forma rei generabilis & corruptibilis. Item, Commentator *suprà 8. Metaphys.* dicit sic; idè dixit Themistius, quod Sol & Luna, & stellæ sunt formæ sine materia, aut per æquiuocationem materiæ; sicut est dispositio in materia intellectus.

Comment.
12. & 14.

Comment.
26.

Comment.
11.

23.

5. Met. Comment.
33.
Item 10. Metaph. comm.
12. & 16.
Argumentum primum.

Item, Commentator *suprà 4. Metaphys.* non inuenitur materia vna communis vniciue rerum naturalium, nisi in rebus habentibus generationem & corruptionem. Rationem adducit, quia cum materia generabilium & corruptibilium sit in potentia de ratione sua ad multas formas, sic etiam materia cœli & Angeli erit in potentia ad multas formas, si sunt eiusdem rationis; nulla autem potentia passiuâ inuenitur in materia, cui non respondeat potentia actiuâ, potens eam ab eadem ducere: nam cum actiuum & passiuum sint de perfectione vniuersi, si esset passiuum & non esset actiuum, esset vniuersum incompletum, quod est impossibile: sicut ponit Philosophus exemplum in 2. *Cœli & Mundi, text. 50.* dicens, quod impossibile sit, quod stellæ sint mobiles motu progressionis, & natura non dedit ad hoc eis instrumenta.

Secundum.

Item, materia dicitur ad formam vt potentia ad actum, nunc autem si volumus videre quando differant potentiæ, oportet ad actus aspicerè: vnde si actus differunt specie, etiam potentiæ; & si videmus quod vna potentia possit in vnum actum secundum speciem, & alia in alium, & non in illum, dicimus quod potentiæ differunt specie, vt auditua & visua: si autem quælibet potentia possit in quemlibet actum, non videremus illas potentias specie differre: cum igitur formæ sint specie & genere differentes, etiam videmus aliquam materiam in potentia ad formam, sub qua est alia, & è contrario, illas dicimus vni-geneas: aliam verò materiam, quæ non est in potentia ad illam, vel aliam formam, non dicemus vni-geneas: talis est materia cœli & Angeli.

Tertium.

Item, materia generabilium & corruptibilium ita est affecta ad formam corporalem, quod nullo modo est in potentia ad spirituales: quia, vt dicit Augustinus, ex corporali non fit spirituale, nec è contrario: sed quorum est eadem materia, illa sunt ad inuicem transmutabilia; ergo non est eorum vna materia.

Aug. de Gen.
ad lit. c. 10.
& 11.

24.

Ego autem ad positionem Auicembronii redeo, & primam partem, scilicet quod in omnibus creatis per se subsistentibus tam corporalibus, quam spiritualibus, sit materia, teneo; sicut ostendi in præcedenti quæstione.

SCHOLIUM.

Rerum omnium corporalium tam cœlestium, quam sublunarium, vnâ & vnicâ esse materiam hic defendit Scotus, quæ aliorum etiam plurimorum tam Philosophorum, quam Theologorum est sententia; eamque tueri in 2. dist. 14. quæst. 1. §. Secundum Theologos. Sed adhuc amplius comprehendit eam materiam, quam ponit in Angelis & anima rationali, iuxta doctrinam à se traditam in quæstione præcedenti. Et certè iuxta distinctionem materia primò prima, & secundo, & tertio prima, quam hic assignat, facile erit hanc tueri doctrinam, & respondere ad obiectiones authorum aduersæ sententiæ.

Circa secundam partem positionis, scilicet quod sit vnica materia, sic procedo. Primò dico, ad ea, quæ dicta sunt in isto articulo, recurrendo, quod si loquamur de materia primò prima, talis, dico, materia secundum naturam quamuis concreta saluatur in omni materia omnium naturalium, & per illam omnis materia concreta est particularis, passibilis & receptibilis; quamuis in quantum talis per aliquod additum, sit huius formæ, & non alterius, receptibilis. Quod autem talis materia, vt dicit ens minimum prope nihil receptiuum formarum, sit vnum solum in se, non dico aliquod vnum in omnibus materialibus, ostendo. Certum est cum illa materia minimum habeat de entitate, est medium inter ens & nihil. Impossibile autem est inter duo extrema dare duo media per æqualem distantiam; ergo si sint duæ materiæ, vnum plus habebit de entitate, quàm aliud.

Opinio Doctoris circa unitatē materiæ.

Item, quælibet illorum esset in Prædicamento substantiæ; ergo si sint duæ primæ, cuilibet respondebit forma prima; & cum res de Prædicamento substantiæ consistit ex materia & forma, erunt duo Prædicamenta, nec vnum ad aliud reducitur; sic neque materia ad materiam.

25.

Item, quæcunque secundum magis & minùs participant aliquam materiam, reducuntur ad vnum; sed creaturæ secundum magis & minùs sunt passibiles; principium autem patiendi est materia 7. *Metaphys. text. 1. comm. 34.* ergo non est nisi vna prima materia.

Item, si essent duæ primæ, cum ante dualitatem sit vnitas, ex qua oritur ille binarius; ergo neutra illatum fuit prima.

Item, impossibile est vnus rectæ lineæ nisi duo puncta signari: sed entia in præto actu cadunt ordinatè, secundum quod magis admiscuntur potentiæ; ergo cum linea entium terminetur ad nihil, terminabitur ad ens quidem maximè in potentia; ergo illud non potest esse nisi vnum. Et patet, quia cum primum in quolibet genere saluetur in omnibus sui generis; materia autem primò prima sit primum ens egrediendo de nihil, & ascendendo ad perfectionem, quæ est prope nihil, sequitur, quod in omni materia saluetur, sicut natura substantiæ in omni substantia corporea, vel incorporea, rationali, vel irrationali.

Si ergo quæstio quærat, an omnia habentia materiam, habeant vni-geneam, vel vni-uocè participant materiam, loquendo de materia primò prima, quæ est in omnibus, dico quod sic. Quod ostendo sic: Passio communis consequens aliqua necessaria, habet causam cõmunem, per quam inest omnibus illis, vt dicitur 9. *Met. text. 17.* recipere accidentia inest omnibus substantiis corporalibus &

26.
Materia primò prima, vna est vni-uocè in omnibus.

Item, vide 7. *Met. text. 7. & 8. text. 12.*

&

& spiritualibus; ergo per causam communem: illa non est nisi materia, vt ostensum est, quia non forma, cum in ea non fundetur potentia passiva, sicut nec actiua in materia; ergo est materia, quae est principium omnis receptionis, vt dictum fuit in praecedenti quaestione.

Si dicas, vt dicunt illi, quod in Angelis est aliquid loco materiae, quo patitur; dico, quod illud non potest esse vniuersa materia: quia motus realis & proprietates consequens naturaliter rem, non potest esse sine vera realitate sua: materia autem est principium primum, ad quod omnia alia reducuntur, vt dicitur 5. *Metaphys. text. 29.* & ostensum est.

Item, mundus verè est vnus 7. *Metaphys. text. 42.* hoc autem vnus non est, nisi partes eius sint ad inuicem ligatae; inter se autem sunt distinctae; ergo oportet quod in aliquo vniantur, quantum eorum natura potest pati: sicut rami, & flores, & fructus distinguuntur, & tamen in vno seminario vniantur, à quo omnia procedunt; & ita est multiplex membrum animalis in vno semine. Cum igitur per formam non vniantur, sed distinguantur, oportet quod haec sit materia omnino prima: quia citra primum statim est distinctio, aliter mundus verè & realiter non est vnus. Confirmatur ratio, quia maior mundus est ad similitudinem minoris, qui est homo, in quo omnes partes materiales ex vno naturali semine procedunt; igitur in vno fundamento naturae est connexio, & vnitas, quantum potest pati tanta distinctio in rebus.

27. Item, omnes partes mundi habent necessario mutuam determinationem & inclinationem ad alias; vt verum sit dicere, quod nihil sit de integritate vniuersi, quod non inclinatur ad aliud, aut sicut actiuum illius, aut sicut passiuum, quae duo ad se mutuò inclinantur. Quamuis autem determinata sint agentia respectu determinatarum potentiarum, & quantum creaturae sunt altiores, tantò habent aspectus ad causas altiores: hoc tamen verum est, quod talis inclinatio ad aliquid aliud diffunditur per omnia actiua, & passiua, quae possunt esse partes vniuersi. Impossibile est autem cogitare, quod communis passio, aut inclinatio, sit aliquorum, nisi per aliquod commune fuerit in eis recepta; hoc autem non est forma, vt visum est: ergo materia.

Si autem istes, quod agentia habent aspectum & inclinationem actiuam ad formam; ergo saltem in actiuis ratio non probat, quod sit vna materia: dico quod immò melius, quia sicut videmus quod determinata agentia non agunt in sua passiva, vt ignis in lignum, nisi quia communicant in aliquo, quod non est nisi materia; sic vniuersaliter agentia non agunt in passiva vniuersaliter sumpta, nisi communicarent cum eis in aliquo vno, quod non est nisi etiam materia.

Item, quaecunque sunt determinata specie, aut numero, & surgunt ex indeterminato, dicimus quod communicant in vna materia. Idem dicimus de quatuor elementis respectu materiae primò creatae: idem de membris ex vno semine; de ramis ex vno germine: cum igitur in vno toto ex natura partis ducatur quis in cognitionem totius, videtur quod similis modus procedendi sit in toto mundo, & hoc sit necesse, vt omnia entia determinata, vt Angeli, elementa, caeli, surgant & orientur ex vno indeterminato.

Confirmatur autem ratio; quia mundus est

28.

Scoi oper. Tom. III.

vnus; & sicut dicit Scriptura, processit de imperfecto ad perfectum, quoniam in perfectione, & ornatu creaturarum: omne autem tale ab vno imperfecto procedit, vt patet in membris & ramis omnibus: non quod illud indeterminatum praecedat tempore, sicut fit in aliquibus, vt germen ramos, sed naturali ordine; quod videtur dicere Augustinus in principio de mirabilibus sacra Scriptura, cap. 1. *Omnipotens, (inquit) Deus ex informi materia, quam ipse prius ex nihilo condidit, cunctarum rerum visibilium & invisibilium, hoc est, sensibilium & insensibilium, intellectualium, & intellectu carentium species multiformes diuisi.*

Item, certum est, quod omnis ordo creaturarum naturaliter est à Deo inditus eis, ac per hoc ille ordo, vel modus, est perfectissimus: nunc autem in toto opere naturae, & artis, etiam ordinem hunc videmus, quod omnis forma, siue plurificatio, semper est de imperfecto & indeterminato ad perfectum & determinatum, de vno materiali ad plura formaliter distincta; ita facit natura vniuersalis omnes formas, quod suum genus mediata, vel immediata, & particularis omnia membra de vno semine, omnes ramos de vno germine; ergo est iste ordo selectissimus. Videtur quod Deus in constitutione mundi hunc ordinem seruauerit, vt de vno indeterminato, quod est materia immediata subiecta, vel mediata, (dico propter accidentia, quae oriuntur) omnem multitudinem rerum fecerit; & quod, saltem ordine naturae, procedat de imperfecto ad perfectum; illud autem imperfectum, ex quo fecerit, non est nihil, quia imperfectum aliquid participat quod perficit; neque est forma, quia haec distinguit; ergo materia. Ostensum est autem quod illud omnino indeterminatum, scilicet materia, non potest esse in genere substantiae, nisi vnus, & ita procedunt res à Deo, vt numeri ab vnitrate, vt dicit Dionysius de Diuin. nomin. cap. ultimo, sed intellectus intelligit vnus crescere in infinitum per diuisionem partium ab vno communi: sic à simili res multiplicari à Deo per distinctionem huius primi indeterminati in multa determinata.

29. Ex his apparet, quod quemadmodum membra vnus corporis, & omnes articuli procedunt ab vno indeterminato per virtutem naturae dirigentis, & propter illud vnus, à quo procedunt, vniantur & ligantur, ita, suo modo, in toto mundo ex materia vna homogenea communis omnis multitudo rerum procedit, cum non possit esse nisi vnus primum indeterminatum, cuius natura saluatur in omnibus posterioribus, sicut substantia & quantitas feminis in omnibus membris, quamuis contracta per actus superadditos; sicut & semen per multa media; tamen in omnibus saluatur ratio materiae primae, quamuis contracta, sicut iam dicitur. Nec oportet dicere, quod omnia sint idem numero, sicut membra vnus corporis; quia illa materia non habet vnitatem numeralem, saltem actu signatam, sicut semen est vnus numero.

Ex his apparet, quod mundus est arbor quae dam pulcherrima, cuius radix & seminatium est materia prima, folia fluentia sunt accidentia, frondes, & rami, sunt creata corruptibilia; flos rationalis anima; fructus naturae consimilis, & perfectionis natura Angelica. Vnicus autem hoc seminarium dirigens & formans à principio, est manus Dei, aut immediata, vt caelos & Angelos,

29.

30. Pulchra distinctio vnitatis vniuersi.

& animam rationalem, aut mediantibus agentibus creatis, sicut producantur generabilia & corruptibilia. De isto igitur totius vniuersalis naturæ fundamento, materia scilicet primò prima, verum est, quòd in fundamento naturæ nihil est distinctum. Diuiditur radix ista immediate in duos ramos, in corporalem & spiritualementem; spiritalis ramus in tres hierarchias, & quælibet illarum in tres ordines, & ordo quilibet in millia millium Angelorum. Pars autem ramorum flante vento superbiæ, fuit in mundi principio arefacta. Corporalis creatura duos ramos continet, scilicet corpora corruptibilia & incorruptibilia, & illa diuiduntur multipliciter, sicut patet: & sic patet quòd vnitas vniuersi, & collectio eius claudit & concludit vnitatem in principio indeterminato, seu in materia prima.

31.

Si autem quærar quæstio de materia propinqua, quæ dicitur in quolibet genere illud, ad quòd primum habet aspectum agens illius generis, quòd in omni sua actione præsupponit, & ad quòd omnes actus, quos educit, resoluit: Sic dico, quòd generabilium omnium est sola vna materia homogenea, quæ est modo contracta, & forma substantiali, admodum corruptibili, induta; & in diuersis agentibus diuersæ sunt materiæ particulares, secundum diuersitatem agentium, non vniuocè, nec vnus rationis, vt sunt materiæ propinquæ; vt alia materia est aquatiliu, alia fructuum, alia ficuum, alia pomorum. Et isto modo debent intelligi omnia verba Philosophorum, qui dicunt materiam esse diuersam corruptibilem & incorruptibilem, quòd loquuntur de materia propria & determinata, per talem, & talem formam. Et in spiritualibus per aliud est materia sub forma spiritali, quia per priuationem quantitatis actu & potentia, & per potentiam simplicitatis, & in corporibus incorruptibilibus per aliud, quia per additionem formæ substantialis disposita quantitate; & talem materiam præsupponunt formæ substantiales cælorum. Et vterius per quandam aliam formam incompletam præcedentem immediate omnem formam elementarem & generabilem, sub qua materia est subiectum generationis vniuersale. Et illa est forma, sub qua Deus creauit hylen, & in singulis generis partibus dico materiæ proprias, vt habent aspectum proportionatum ad agentia illius generis differre vel specie, vel genere subalterno: & simile dico in artibus & materia, quas diuersæ artes sibi appropriant; vt ars fabrilis ferri, lignea lignum, & sic de aliis.

32.

Quòd autem materia secundum diuersos aspectus ad diuersa agentia sit diuersa, & non homogenea, quamuis sensus discurrendo in omnibus hoc ostendat, ratio vterius hoc declarat. Primò, quia materia dicitur in potentia respectu formæ suscipiendæ; sed quamuis materia primò prima de se habeat aspectum ad omnem formam, vt eam recipiat ab agente, cui solum subicitur, quòd est solus Deus, sicut iam dixerat; materia secundò prima potentiam non habet sic; non enim materia cæli, vt est materia propria incorruptibilem, est in potentia ad formam elementi; nec materia corruptibilem ad formam cæli: ergo si potentia receptiuæ formarum in diuersis generibus differunt, maximè cum sint idem re, quòd subiectæ materiæ, & ipsæ etiam materiæ eodem modo numero, vel specie, vel genere subalterno different.

Vide Scot. in
1. d. 14. q. 1.

Et est attendendum quòd dixi, quòd potentia vniuersaliter non contracta est materiæ primò prima propria; quia materia primò prima abstrahitur ab omni forma, & extensione, sic quòd eius natura saluatur, seu sit extensa, seu non extensa. Per quòd patet, quòd materia Angeli per additionem se habet, & per quandam communicationem ad illam, quia illa sic est priuata quantitate, quòd in quantum talis natura, nec actu, nec potentia est extensibilis, ideò aliter est indiuisibilis materia primò prima, aliter materia Angeli. Hanc autem indiuisibilitatem habet materia Angeli, vt est talis determinatæ naturæ, sicut animal potest esse rationale, vel irrationale, hoc tale animal, pura homo, per suam essentialiam, sic est rationale, quòd nec actu, nec potentia est irrationale.

Item, cum actiuum & passiuum sint proportionata, & correlatiua, & aspectus eorum æqualis ambitus, vt patet in potentia visua & colore, secundum diuersitatem agentium potest accipi diuersitas materiæ. Nunc autem videmus, quòd ars non habet vim, aut formam, per quam agat aliquid de materia, quæ est subiectum generationis; non enim potest facere lanam, nec habet vim aut formam, per quam faciat indumentum, vel per quam aliquid faciat de materia cæli: ergo alia est materia propria cæli, Angeli, naturæ, & artis; & ita etiam differens genere subalterno, vel specie, in particularibus entibus; vt alia sit materia propria hominis, alia equi, & sic de aliis.

Item, ostensum est supra, quòd materia dicitur propria in determinato genere, per aliquid additum ad materiam primò primam; omne enim posterius aliquid, vel re, vel ratione addit ad prius, & ratione illius additi dicitur in determinato genere: sed aliud est, quòd addit natura animalis, aliud, quòd addit natura corruptibilem, aliud quòd addit natura incorruptibilem: ergo materia etiam sumpta in determinato genere non est vnigena cum materia alterius generis.

Item, ostensum est quòd omne per se subsistens in genere substantiæ, est compositum ex materia & forma: ergo sicut entitas & substantia rei constat ex duplici principio, sic eius vnitas & diuersitas cum alio ente causatur ex vnitate, & diuersitate principiorum eius ad principia alterius; ergo si entia in genere substantiæ differunt subalterno genere, numero, vel specie, eorum principia pari modo differunt.

Item, sicut non est dare duas species, per æqualem distantiam entitatis, vel actualitatis primis; sic nec in natura dare duas species, naturam generis æqualiter participantes: propter quòd dicit Aristoteles, quòd æquiuocationes latent in generibus: & in lib. 10. Metaph. text. com. 13. quòd semper altera differentiæ species est nobilior altera: hoc patet in corporeo & in incorporeo, rationali & irrationali, albo & nigro: hoc idem dico de indiuisibili respectu suæ speciæ; quia vnus purius & actualius participat naturam eius, quàm alius (quamuis aliqui dicant, & falsò, quòd omnes animæ pares in naturalibus sint) ergo impossibile est quòd forma duorum generum subalternorum, vt corporalium & spiritalium, vel duarum specierum, vel duorum indiuiduorum habeant æqualem gradum actualiter; sed secundum diuersitatem formarum, vel genere, vel specie, vel numero materiæ diuersitatem habent;

Materia primò prima habet potentiam vniuersalem non contractam.

33.

34.

2. Post. text.
Comment.
81. Item 7.
Phyl. text.
31.

quia

quia actus actiuorum est in passio & dispositio: ita quoddam ex semine, quod factum est corpus informatum ista anima, non posset informari corpus, quod esset informabile alia anima.

Respondetur, quam citò est sub forma seminis, iam est materia propria, quamuis non omnino repletè respectu talis animæ. Sed contrà, vel saltem hoc est verum de materia omnino propria, puta, de corpore vltimè organizato, quod habet respectum ita ad istam animam, quod non potest alia informari, & hoc sufficit ad vim rationis.

Ex iis patet responsio ad obiecta contra Auicembromum: omnes enim auctoritates contra eum adductæ loquuntur de materia secundò, vel tertio, & sic deinceps, prima. Cuius ratio est, quia loquuntur de materia, quæ subiicitur agentibus creatis, qualis non est materia primò prima in sua primitate (vt dicemus in sequenti articulo) quamuis illa saluetur in omni posteriori materia. Vnde sicut videmus, quod animali, vt còtracto per rationale, non potest aliquid communicare, quod posset sibi conuenire de se, vt rudibile conuenit ei in quantum animal, vt patet in asino; in quantum ramen animal rationale, non potest ei conuenire. Ita dico, quod aliquid potest conuenire materiæ primò prima, vt pote quod substat formæ Angeli, cæli, terræ; quod non potest ei conuenire, vt contracta est.

Ex hoc etiam solutio patet ad rationes contra Auicembromum formatas: cum enim dicitur, quod si est materia cæli, & terræ vna; ergo cum materia terræ sit in potentia ad aliam formam, & materia cæli; dico quod materia primò prima est homogeneitatis vniuocæ; sed secundò prima, puta illa, quæ est subiectum generationis, non. Dico etiam ad minorem, quod in materia generationis, & corruptionis potentia, per quam est in potentia ad aliam formam determinatam, est potentia consequens materiam, non primò primam vt talem, sed vt est contracta & determinati generis; & sicut materia sic determinata est alia, & alia, sic illa potentia.

Si instes, quod materia primò prima secundum hoc erit in qualibet alia posteriori materia; immò nihil aliud est posterior materia secundum substantiam, nisi materia primò prima per aliquid contracta: ergo potentia, quæ consequitur materiam primò primam, erit in omni re; ergo sequitur, quod quælibet materia potest suscipere quamlibet formam: & sic stat primum argumentum. Respondeo, & dico, quod materia primò prima, & sua potentia, cum sint idem re, sunt in qualibet alia materia. Nec sequitur quod quælibet materia sit in potentia, nisi valde remota, ad susceptionem cuiuslibet formæ; quia sicut substantia materiæ per alicuius formæ additionem est contracta; sic eius aspectus est particularizatus & contractus. Nunc autem nos videmus quod aliquid potest conuenire alicui rei consideratæ in sua primitate, quod non conuenit ei, vt est contracta, sicut dictum est de animali. Similiter videmus quod natura ceræ remanet in sigillo, & eius potentia impressiva, cum sit idem re cum ea; & tamen cera secundum quod est cera, & vt non signata, est in potentia ad formam Pauli, sed non vt est sub signata figura. Similiter dico de materia, vt consideratur in sua primitate, & indeterminatione omnimoda, & vt consideratur in sua contractione.

Per illud patet solutio ad secundum; quia tota diuersitas est ex parte communicationis & determinationis materiæ; & de illa benè conceditur, quod non est vna; de primò prima oppositum. Vnde dico, quod sic si Deus à materia amoueret quiddam est vltra potentiam primò primam, solus Deus, cui remanens materia subiicitur (vt ostenditur) posset facere Angelum, vel hominem, &c. Cuius ratio est, quia primum indeterminatum in quolibet genere est in potentia respectu omnis determinationis, quæ fit in illo; nunc autem materia primò prima est indeterminata in genere substantiæ; primum dico indeterminatum in suscipiendo: hoc dico ne fiat instantia, quod ex ipsa fieret forma Angeli, vel animæ: ergo sicut ex semine, quod est primum & indeterminatum, fiunt omnia membra, musculi, nerui; & ex eodem grano rami, flores, & fructus; sic in primo indeterminato, quod est materia primò prima, potest recipi omnis forma, quæ in illo recipitur. Quia quamuis hoc concedant, qui ponunt vnam iolam formam in composito, dico quod vna forma & substantialis, & accidentalis disponit materiam, vt sit alterius susceptiua. Et per illud patet solutio ad tertium: quia quæ communicant in materia, secundum quod subiicitur agenti, sunt transmutabilia, & in tali non communicant Angeli & corpus; & idè non est possibile, quod de corpore fiat spiritus, nec è contrario.

37.
Ad secundum.

Ad tertium.

ARTICVLVS V.

Virum in materia prima sit potentia ad omnes formas, & an nudè sumpta possit informari ab agente creato?

Sequitur quintum, scilicet de materiæ formabilitate: circa quod sciendum, quod cum materia primò prima habeat primate totalem & omnimodam, non potest eius potestas formari, nisi per agens primum. Circa quod duo ostendo, primum est, quod talis materia de se habeat aspectum ad formam corporalem, vel spiritualem. Secundum est, quod in quantum talis, si poneretur in esse, non posset formari ista, vel illa forma, nisi per primum agens.

38.

SCHOLIUM.

Ostendit hic materiam primam nudè sumptam absque omni forma habere respectum & potentiam ad quamcunque formam, neque ad vllam, quantum est ex ratione sua, determinari. Id ipsum docet in 1. dist. 27. quæst. 3. §. Et quod additur, ubi ait materiam omni forma denudatam esse proximum susceptiuum cuiuscunque forme nate imprimi in materiam puram, & ab agente sufficiente quocunque, à quo posset talis forma induci. Vide eundem in 2. dist. 1. 2. quæst. 2. §. Item, non est necessè. & §. Confirmatur.

Primum ostendo: Quandocunque aliquid superius prædicatur de inferioribus, sicut totum, quod prædicatur, se habet ad illa tota, de quibus prædicatur; ita partes superiorum ad partes inferiorum: si enim homo prædicatur de omni particulari homine, & partes de partibus, vt hoc corpus est corpus, & hæc anima est anima: ergo cum secundum Boëtium, Prædicamentum substantiæ sit compositum ex materia & forma: si

In Categor. Arist cap. de substant. proprie initium.

35.
Respondetur ad auctoritates adductas contra Auicembromum.

Ad argumenta contra unitatem materiam.

36.

substantia de omnibus prædicatur, sequitur quòd prima materia, quæ est eius pars, de omni materia prædicatur; igitur cum in omni prædicatione affirmatiua vera prædicatum sit idem cum subiecto; ergo materia prima est idem cum omni materia particulari: ergo, ad tot formas omnes materiæ sunt in potentia ad quot materia prima.

39.

Forè instabit quòd ista prædicatio est secundum abstractionem, & considerationem; nos autem disputamus de materia, vt est actu in re habens esse actuale. Respondeo, quòd si natura animalis, vt est natura generis præcisè, esset factibilis in se, ad quot differentias contrarias habet modò aspectum, ad tot tunc haberet, & esset in potentia de se, vt illud animal, non enim actu haberet aliquam differentiam animalis. Similiter si cera esset absque omni figura, sicut quia modò est factibilis sine figura alicuius hominis, idèd haber aspectum ad figuras omnium hominum; ita etiam haberet potentialem aspectum ad omnes figuras de mundo. Nunc autem, vt ostenditur in sequenti articulo, saltem secundum opinionem aliquorum, materia per diuinam potentiam potest subsistere sine actu cuiuslibet formæ, & sic dico, quòd illa esset in potentia ad quamcunq; formam.

Item, videmus in artibus & naturalibus, quòd materia quantum magis denudatur ab actu formæ, tantò habet aspectum ampliorem: plura enim possunt fieri ex lana, quàm ex filo, & ex filo, quàm ex panno, & ex terra, quàm ex ligno, vel ferro: ergo materia illa, quæ sola est ab omni actu formali denudata, necessariò habet aspectum ad omnes formas.

Item, ex proportione formæ ad materiam, quantum aliqua forma magis est indeterminata, tantò potest esse in pluribus materiis; forma enim animalis de ratione sua non determinat sibi corpus humanum, vel equinum; & sic similiter ostendo de determinatione formæ particularis, quæ determinat sibi materiam particularem; ergo materia indeterminata habet aspectum ad formam indeterminatam, & è contrario materia indeterminata, qualis est materia prima, potest recipere quamcunq; formam.

Item, quæro an materia sit in potentia, ad vnam solam formam, aut ad omnes, aut ad aliquas? non ad vnam solam, quia materia naturalis, quæ est posterior, est in potentia ad multas; si ad omnes, habeo propositum. Si ad aliquas tantum, quæro, per quod est in potentia ad eas? non enim esset per hoc, quòd est materia omnino prima, quia vt sic saluatur in omni posteriori materia; ergo hoc conuenit ei per aliquod accidentale additum, per quod respicit illas, & non istas: ergo materia est composita, quod est impossibile, quia non esset primo prima.

S C H O L I V M.

Sapè in his questionibus docet materiam primam nude sumptam a nullo agenti creato posse primo informari, neque per vires agentis secundarij posse eius essentiam attingi; idque probat hic varijs rationibus; & supponit in 1. Sentent. dist. 27. quæst. 3. §. Et quod additur. & in 2. dist. 12. quæst. 2. §. Ad tertium dico, asserit agens creatum non posse agere nisi in subiectum quantum, & per consequens simpliciter & immediatè illud non posse attingere ad nudam essentiam materia; quod etiam repetit paulò inferius, §. Ad aliud, quod ipsi dicunt.

Secundum ostendo, quòd huiusmodi materia nullà formà potest informari, nisi ab agente primo, qui est Deus. Et hoc patet primò, quia videmus quòd secundum determinationem passiuorum est determinatio actiuorum; vt patet in potentijs, & determinatis obiectis; vt ignis calefacit lignum, non corpora cælestia, & corpora cælestia alterant & transmutant corpora corruptibilia, non autem Angelos, aut rationalem animam, nisi per accidens, & mediante corpore; ergo cum materia primò prima sit omnino prima, sit etiam omnino indeterminata, impossibile est, quòd in quantum talis patiatur, vel mutetur, nisi à primo agente, cuius solùm potentia actiua est indeterminata & illimitata.

Item, omne agens creatum agit per motum & susceptionem; agere enim in instanti, virtutis est infinitæ, secundum Philosophum; motus autem cum sit accidens, non potest recipi, vt in subiecto, in materia primò prima; quia posterius supponit prius; prima autem potentia huius materiæ est respectu substantialis formæ. Et 1. *Physic. text. 30. Subiecta materia cum forma est causa omnium aliorum*: ergo, &c.

Item, agens & patiens sunt æqualis ambitus; nihil enim potest de materia, quæ est subiectum generationis, generari naturaliter, quod Sol, & alia agentia non possint ex ea actiue generare; ergo cum materia primò prima sit in potentia ad omnem formam, sequeretur quòd agentia creata possent facere Angelos, animas, & breuiter, omnia.

Item, prima forma quæ apta nata est recipi in materiam primò primam, est forma substantialis, quia substantia præcedit accidens, & esse substantiale accidentale: sed nullum agens creatum spirituale potest materiam, quæ est subiectum generationis, ad formam mouere, nisi in virtute agentium naturalium & corruptibilium. Non enim secundum Augustinum *lib. 3. de Trinit. c. 7.* possent magi facere serpentem, nisi mediante virtute naturæ: cum igitur naturalia agentia agant modo quantitatiuo, per angulos & per pyramides, sequitur quòd eorum actio non se extendit nisi ad materiam quantum, & transmutabilem; ergo nec attingunt formam substantialem, cum non generent, nisi mediantibus illis.

Si arguis; ergo cum materia cæli sit corruptibilis, & quanta, actio agentium naturalium se extenderet ad eius transmutationem. Respondeo, sicut videmus in potentijs cognoscitiuis, quòd quia sunt determinatæ & limitatæ, non se extendunt ad minimum vltra limites, vt visus vltra colorem; sic est in actiuis naturalibus, quòd eorum aspectus non extendit se vltra passum. Nunc autem consideratio Mathematici maioris est abstractionis, quàm naturalis, quia abstrahit à motu, licèt non à quantitate. Vnde materia induta quantitate, & per consequens forma corporali de genere substantiæ, est subiectum Mathematicis, ergo non est subiectum considerationis naturalis, cum se habeat per additionem. Immo materia sub aliqua forma vltiori imperfecta, quæ fortè est illa, sub qua materia in primis operibus fuit à Deo creata, est præcisum subiectum agentium naturalium: sicut virtus formatiua non incipit operari, nisi de femine, & ars faciendi pannum, de filo, non de lana; talem autem formam imperfectam, quam addit subiectum generationis ad primam potentiam materiæ, non ha-

bent

40.

3. Phys. text. 79.

41.

bent cæli, idèd nec à naturali agente possunt transmutari.

ARTICVLVS VI.

Virum per Dei potentiam possit existere materia absque omni forma?

42. **C**irca sextum, scilicet de subsistentia materiæ & stabilitate, varij Magistri variis modis dixerunt. Dicunt antiqui, quòd non est factibile, quòd subsistat in tali actualitate, eo quòd videtur contradictio. Primò, quòd hoc videtur sentire Boëtius lib.1. de Trinit. c. 3. *Nihil*, inquit, secundum materiam esse dicitur. Ratio est, quia illa materia, de qua loquimur, cum sit primò prima, si per se existat in sua minima actualitate, erit quoddam ens simplex; omne autem simplex per se subsistens, est de genere intellectualium, ac per hoc substantia viuens & intelligens: isti autem actus sunt per formam; ergo ponere sic materiam sine forma existente, est ponere eam cum forma.

Item, illud esse indeterminacionis, sine quo esse non potest actu, aut dicit quendam essentiam, aut nullam; si nullam, nihil est; si aliquam, ergo cum esse sit quoddam formale, dicit essentiam formalem, non materialem; ergo simul dicit ipsam habere formam, & non habere.

Item, illud esse, quo existit, inhæret materiæ, & est receptum in ea, ita quòd per ipsum esse actu existit; omnes autem actus conditiones sunt formæ, ergo illud est esse formale; ergo simul habebit formam, & non habebit.

Item, actus essendi, aut est actus primus, aut secundus; si primus, ergo forma, quia actus primus, & forma idè sunt 2. de Anima in principio, text. 2. si secundus, ergo est operatio, quæ est per formam.

Item, est manu ductio ad hæc, quia impossibile est, quòd Deus faciat aliquod corpus sine figura; ergo multò minùs materiam sine forma, cum magis dependeat.

SCHOLIUM.

Sub aliorum nomine docet hic Scotus posse materiam existere absque omni forma substantiali, vel accidentali, sola tamen diuina virtute. Et licet hic videatur loqui ex aliorum sententia, tamen ipse ubique hanc inculcat doctrinam; præsertim in 2. dist. 12. qu. 2. ubi ex professio probat materiam esse separabilem à forma.

43. Alij dicunt, quòd inest forma sine forma in esse actuali: quorum ratio est, quia vt dictum est, triplex est esse materiæ, scilicet esse talis generis determinati, quod habet vt habet ideam in Deo, secundum quam est factibilis, & respicit Deum, vt causam exemplarem. Secundum esse est esse actuale, vt est effectus Dei, & actu pars compositi, & primum est in potentia respectu alterius. Tertium esse est esse tale determinatum, quod respicitur à forma, quod magis debet dici esse compositi, quam materiæ; & illud, vt supradictum est, habet materia signatiuè & formaliter à forma; sed materialiter & subiectiuè à materia ipsa. Dicunt ergo, quòd prima duo esse in nullo dependent à forma; quia ostensum est, quòd forma non dat materiæ quòd sit materia, hoc enim habet à causa sua exemplari, vel ideali; nec secundum actuale habet à forma secundum esse actu, non enim tale esse fit de nihilo, sed solum hoc esse habet à Deo, vt respicit ipsum, tanquam causam efficientem; talis autem

non est forma: ergo illud esse actuale materiæ, non dicit rem aliam quàm effectum quendam Dei: & forma nihil facit, nisi conseruatiuè secundum cursum naturæ.

Item, nullum posterius est de essentia sui prioris, saltem intellectu: sed esse materiæ non solum essentia, sed etiam actuale vt dicit effectum Dei, cum sit entitas propè nihil, est prius ad esse formæ: ergo extra rationem actualitatis materiæ est actus datus à forma; sed esse prius potest intelligi non intellectu posteriori: ergo potest intelligi materia actu esse sine forma; quod non esset verum, si contradictio implicaretur.

Item, materia secundum esse essentia sine actuali existentia non est subiectum actu alicuius formæ: sed vt est aliquod in actu, est pars compositi in actu, & subiectum formæ in actu; ergo si accipitur ordo formæ ad materiam, vt essentia formæ comparetur ad essentiam materiæ, ibi non est ordo ratione esse essentia, quam habent in Deo. Si accipitur secundum esse actuale, forma præsupponit materiam ordine naturæ intelligendi, vt determinans illud, quod determinatur, vt figura ceram; non ergo est contradictio.

Item, ad omne esse actuale materiæ, vt dicit terminum creationis, se habet forma in ratione conseruantis, aut in ratione formalis, aut in ratione efficientis: non formalis, vt ostensum est in præcedenti quæstione. Et Auicenna dicit 6. Met. c. 1. *Forma non est nisi formalis compositi ex materia & forma.* Sicut etiam impressio non est causa formalis, vt sit aliquid actu; sed solum, quòd sit tale idolum, vel effigies. Sic dico de forma respectu materiæ. Nec est causa efficiens; quia illud solum est virtutis diuinæ: ergo solum erit causa conseruans; sed Deus potest per se conseruare quidquid conseruat per creaturam.

Item, ad hoc est manu ductio, quia in Sacramento Altaris virtute Dei species per se subsistunt, quæ dependent plus à subiecto, quam materia à forma, quantum ad actum existentia; quia proprium est substantia per se stare; ergo cum materia plus habeat de ratione substantia, quam accidens, magis potest per se stare: hoc enim patet, quia nullum accidens dat villo modo rationem per se standi.

Rationes in oppositum ex falsa imaginatione procedunt. Auctoritates nil plus intendunt, nisi quòd secundum cursum naturæ non est, vel esse non potest materia sine forma. Vel si dicant quòd nec intelligi potest, verum est sub actu aliquid determinato, quia talem actum habet à forma. Ad rationem primam; quia ens simpliciter subsistens, est viuens & intelligens; dico quòd verum est, si non est extensum, vel aptum natum de sua natura extendi, & determinati generis secundum cursum naturæ, vt non fluat ad aliud; & istæ duæ conditiones non sunt in materia prima, si per se existat, quia est in potentia de natura sua ad extensionem respectu primi agentis, quod est Deus, vt ostensum est, & indeterminata omnino.

Ad secundum dico, quòd illud esse actuale claudit essentiam aliquam, scilicet materiæ, & suum esse, quod solum habet ab efficiente, non à forma, vt ostendi.

Quod autem dicitis, quòd esse dicit quoddam formale; verum est de esse determinato, quod datur à forma; esse autem quod est efficientis solum, non est, nec debet dici formale, sed actuale, pro eo quòd est terminus creationis quæ necessaria

Albert. in 1. d. 12. qu. 3. Richard. quodl. 4. q. 5. Thom. 1. p. q. 66. art. 1. *Opinio negatiuum materiæ posse existere sine forma. Primum argumentum. Secundum.*

Tertium.

Quartum.

Quintum.

43. *Opinio assertiuium. In hac q. n. 3.*

44.

Num. 3.

45.

Respondetur ad argumenta opposita articuli sexti.

Ad primum.

Ad secundum.

necessariò terminatur ad actum aliquem.

46.

Ad tertium.

Ad tertium, cum dicis, quòd illud *esse* est receptum in materia, & materiæ inhæret; dico quòd falsum est: *esse* enim actuale materiæ, vt est terminus creationis, & propè nihil, non recipitur in materia, cum sit primus actus materiæ, nisi materia vocetur ipsa essentia materiæ; & tunc secundum prædicta, cum illud *esse* non sit à forma, sed ipsum primum *esse* materiæ, cum inhærere, & recipi, & similes conditiones præsupponant subiectum, illi autem *esse*, nihil sit reale subiectum, sed sola essentia materiæ, quæ non est de se res actu, nec informans; nec susceptio habetur, nisi respectu *esse*, vt est actu, & dans in re existentiam, dicit inhærentiam non solum ad essentiam materiæ, quia materia non est materia per formam, sed ad suum *esse* actuale; non vt dicitur esse actu, sed vt dicitur esse habere.

Ad quartum.

Ad quartum, cum dicitur, quòd ille actus existendi, aut est actus primus, aut secundus; dico, quòd primus; & cum dicis in minori, actus primus est forma; dico, quòd forma dicitur actus primus duobus modis. Vno modo respectu materiæ determinatæ, quam forma determinat; vnde forma, quæ per essentiam suam est actus, determinat primò actum illum, quo materia est in actu, vt effectus Dei, seu per se, vi diuina subsistat, seu in composito. Dicitur etiam actus primus secundò, qui est operatio, secundum quòd de illo duplici actu distinguit Philosophus 2. de Anima, text. 2. & deinceps, non enim aliqua forma, seu substantialis, seu accidentalis, communicat materiæ actum secundum, nisi priùs saltem ordine naturæ communicet primum, hoc est, seipsam. Nihil enim caliditate calefit, nisi calore informatum sit. Formæ ergo est actus primus materiam determinans; & actus primus manet esse conseruans secundum naturæ ordinem. Sed non est actus primus, qui primo instanti naturæ debetur materiæ, talis enim actus est solum effectus creationis.

47.

Ad quintum. Nō potest dari infinitum vni creati.

Ad illam similitudinem de corpore, quod non potest fieri sine figura. Respondent aliqui, quòd non est, eo quòd corpus actu infinitum non est factibile; ergo oportet, quòd omne corpus sit de necessitate finitum, & quia corpus infinitum est impossibile, impossibile est etiam corpus esse factum quin sit figuratum: non sic autem est in materia & forma, quia materia habet suum actum essendi, non à forma, sicut corpus habet suam vnitatem, & terminationem à figura.

Item, perit ista similitudo, quia figura in corpore vt causa, non dicit nisi modum quendam & relationem consequentem substantiam, in nulla re absoluta differentem ab ipsa substantia: si enim extendam brachia, vel plicem pedes, vel è contrario, variatur figura, nec mutatur aliquod reale in substantia; vnde figura non dicit nisi variam habitudinem partium inter se: cum ergo esse corpus dicat necessariò partem extra partem, immò ex hoc est corpus, sequitur quòd ponere, quòd corpus sit, & quòd non habeat partes extensas, est proponere quòd corpus non sit corpus: & quia figura, vt dixi, non est nisi varia habitudo partium inter se, idèd impossibile est quòd fiat corpus finitum sine figura. Similiter dico de linea, quin sit recta, vel curva, & de capillo, quin sit crispus, vel albus; vel de naso, quin sit simus, vel talis. Ostendi autem quòd forma actiua alium actum realem dicit ab actu materiæ: ergo, &c.

Si dicas, quòd terminus motus non est relatio, nisi quia motus terminatur ad aliquod absolutum. Respondeo, quòd sicut impossibile est rem moueri quin in quolibet instanti, si continue mouetur, aliter se habeat ad centrum & circumferentiam, idem manens; ita non possunt partes in toto moueri, quantumcunque maneat continuitas inter ipsas, quin varia habitudo, & relatio oriatur, re absoluta eadem manente; fundatur autem ista relatio super ipsas partes, sicut super absolutum, non vt solum sunt partes, sed vt sunt sub hoc situ, vel illo. Per hoc patet ratio ad omnia.

QVÆSTIO IX.

Supposito quòd anima rationalis sit composita ex materia & forma, Vtrum verè & essentialiter faciat vnum cum corpore?

Arist. 2. de Anima, text. 11. & 1. de part. Anim. cap. 1. Auer. 3. de Anima com 5. Themist. lib. 2. cap. 27. Simplic. lib. 1. text. 7. Philopon. text. 11. D. Thom. 1. part. quæst. 76. artic. 1. Caietan. ibid. Valentia disp. 6. quæst. 2. punct. 1. Suarez lib. 1. de Anim. cap. 1. Comimbic. lib. 2. de Anim. cap. 1. quæst. 6. art. 1. Comp. disp. 2. de Anim. quæst. 1. & 2. Auer. 1. tom. 2. Philos. quæst. 57. sect. 2.

RESPONDEO: quoniam hîc de trinitate, & modo vnitatis animæ, & corporis quæritur, vt iuxta artem Philosophi 1. Physic. text. 4. à communibus ad specialia descendamus, sciendum est, quòd omnia, quæ sunt, secundum modum sibi conuenientem, & possibilem, vnitatem appetunt, dicente Boëtio de Trinitate & Vno, cap. 2. *Omnia, (inquit) vnitatem appetunt, vt etiam ea multa sunt, quæ vnum dici volunt: quacunque enim idem quidem sunt, vt vera vnitatem esse nitentur, aut eam similitudo nituntur.* Vnde appetitus vnitatis ita intimus & essentialis, & vniuersalis est omnibus, tam creaturis, quam creatori, quòd nullum est, nec excogitari potest genus multitudinis, aut diuisionis, siue distinctionis, quòd ad vnitatem aliquam non reducatur; ita quòd ipsa vt vnitatem habeant, siue illud, in quo sunt, priùs occurrat intellectui, quam ipsa multitudo, siue diuersitas. Sic dicimus, quòd diuersa accidentia sunt vnum subiecto; diuersa numero sunt vnum specie; diuersa specie, sunt vnum genere subalterno; diuersa genere subalterno, sunt vnum genere generalissimo; diuersa genere generalissimo, sunt vnum in ratione entis; quare & ipsa multitudo numerorum infinita ad vnum, quòd est principium numeri, reducitur. Sic etiam in communicatione intrinseca Trinitas personarum ad duas emanationes; duæ emanationes ad duo principia, scilicet intellectum & voluntatem; & illa ad vnam simplicissimam vnitatem essentia reducuntur.

Cum igitur de animæ rationalis & corporis vnitatem quærat, duo sunt principaliter inquirenda: primum est, vtrum generaliter ex forma substantiali, & materia fiat vnum? Secundum an ex anima rationali, quamuis habeat materiam partem sui, potest per essentiam verè cum corpore vnum fieri.

I.

Omnia creata vnitatem appetunt.

ARTICVLVS I.

Utrum forma substantialis, & materia faciat vnum per se essentialiter, & accidens cum subiecto vnum accidentale?

2. **C**irca primum duo sunt videnda; primum est, quod forma substantialis per suam essentiam nata est fieri vnum, & essentialiter cum materia sua; & è contrario materia cum forma sua. Secundum est, quod accidens cum suo subiecto non est natum sic essentialiter facere vnum.

SCHOLIUM.

Egregie docet Scotus in 2. dist. 12. quaest. 1. §. Respondet, Philosophus, & in sequentibus, unde proneniat unitatem diuersitas in compositis, & quare hoc compositum dicitur vnum essentialiter, & illud vnum accidentaliter; aliud verò vnum per aggregationem; & aliud demum vnum unitate ordinis. Deinde §. Quomodo igitur, tractat qualiter duo principia, & primo diuersa possunt constituere vnum per se simpliciter, & resoluit eo magis esse disposita ad constituendum per se vnum, quae magis sunt distincta, & diuersa formaliter, neque enim, inquit, in illa constitutione requiritur similitudo in natura, sed proportio conueniens, quae bene potest esse inter primo diuersa.

Quamuis autem primum sensus ostendat, nihilominus auctoritas & ratio hoc demonstrat. Sensus quidem hoc ostendit, quia satis declaratum est in praecedentibus quaestionibus in distinctis articulis, quod impossibile est materiam in genere substantiae esse principium alicuius compositionis ante formam substantialem. Nunc ad sensum videmus aliqua, quae verè sunt in genere substantiae agere & pati; vt idem ignis, idem lignum; & sic de aliis: ergo necessarid tale vnum est compositum ex materia & forma. Nec potest dici, quod accidens sit principale; tum, quia materia non est susceptiua accidentis, nisi prius recepta forma substantiali; tum, quia actio est suppositi, quod consistit ex materia, & forma substantiali: tum, quia accidentia non agunt, nisi vt actu existunt, nec existunt naturaliter, nisi in composito ex materia, & forma. Patet ergo ad sensum, quod aliquid verè est vnum ex materia, & forma substantiali.

3. **A**uthoritas etiam hoc probat; ait enim Philosophus circa principium, 2. de Anima, text. 7. *Non oportet (inquit) querere si vnum est anima, & corpus, sicut neque ceram, & figuram, neque omnino vniuscuiusque materiam, & id cuius materia.* Et hoc est, quod dicit Boëtius circa principium de Unitate, & Vno, cap. 1. *Omne (inquit) esse ex forma est in rebus creatis, cum vnica est materia. Vnde Philosophi sic describunt illud, dicentes, esse eius existentia forma in materia; cum autem forma materia vnitur, necessario ex coniunctione vtriusque aliquid vnum constituitur.* Loquitur autem Boëtius de esse determinato, quod datur à forma, quia esse actuale, quod habet materia, vt est terminus creationis (vt visum est in praecedenti quaestione) non habet à forma. Et sequitur post pauca; *Forma igitur existit in materia, quae perficit, & custodit vniuscuiusque essentiam; vnitas est descendens à prima unitate, quae creauit eam.*

Quod autem ex materia, & forma fiat vnum

essentialiter, satis patet, primò si attendamus ordinem imperfecti ad perfectum; dictum est enim, quod materia habet triplex esse, scilicet, esse essentiae, quod est in determinato genere, in quantum est capacibilitas quaedam formarum, secundum quod à Deo per ideam esse factibilis: vnde secundum illud esse non est producta, sed respicit Deum, vt causam exemplarem. Aliud esse habet, in quantum est actu verè pars compositi, effectus Dei, aliquid extrà, & propè nihil. Aliud esse habet secundum quod per formam ad certum gradum, vel speciem, determinatur, & contrahitur suum esse indeterminatum. Cum igitur in habentibus ordinem, secundum sit perfectio primi, & posterius prioris, eo quod omne susceptium re, vel ordine de imperfecto tendit ad perfectum: ergo cum materia de ratione sua sit imperfectum principium, & forma de ratione sua sit quid determinatum, & perfectum, sequitur quod forma per essentiam suam sit perfectio materiae, dans esse secundum rationem sui generis: vt forma accidentalis, esse accidentale: ergo forma substantialis dat esse substantiale, & essentialiter.

Item, ostendit Aristot. 12. Met. comm. 12. quod forma non generatur, nec materia. Et quod materia est ingenerabilis, & incorruptibilis; sed compositum solum generatur; sed motus, vel actus, est vnus, qui est ad vnum terminum §. *Physicor. text. 34. & deinceps*: ergo compositum est vnum: sed generatio substantiae terminatur ad esse simpliciter, vt habetur 1. de Generatione, text. com. 11. ergo esse compositi est vnum simpliciter: ergo per essentiam.

4. **I**tem, vnitas actus est signum unitatis potentiae; nunc autem videmus in compositis de genere substantiae, quod actus sub ratione unitatis ab eis procedunt, qui non sunt à materia, eo quod non est principium generandi, nec sunt à forma; tum, quia actus sunt suppositorum; tum, quia si forma esset illam actionem potens elicere, hoc maxime verum esset in formis, quae minus materiae immerguntur, quales sunt vegetatum, & sensitiuum respectu praecedentium; non autem potentia videt, sed oculus. Imò loquendo de potentia propinqua, anima non habet potentiam sentiendi, sed haec potentia est totius compositi, sicut expressè dicitur circa principium de Somno, & Vigilia, cap. 1. *Quoniam (inquit) neque proprium est anima sentire, neque corporis; (cuius enim est potentia, eius esse & actio, qui verò dicatur sensus, vt actio, motus quidam per corpus anima est.)* Ergo si actus compositi in genere substantiae est verè vnus, & est totius compositi, sequitur quod compositum verè & essentialiter sit vnum.

5. **I**tem, sicut ostensum est, duplex est genus potentiae, scilicet, actiua, & passiua. Dictum etiam fuit, quod istae potentiae sunt idem re cum eo cuius sunt; sicut ostensum est in praecedentibus quaestionibus. Ista autem duo genera potentiarum intermixta sunt in omnibus intermediis, quae scilicet agunt, & patiuntur. Tunc sic, sicut vniuersaliter potentia actiua, & passiua in composito, sic illa, in quibus radicantur vniuersaliter, scilicet materia, & forma. Sed videmus, quod compositum agit, & totaliter patitur; ergo potentia actiua, & passiua in composito verè componunt vnum per essentiam in quantum totum compositum est actiuum tantum

q. 8. n. 3. & 54.

1. Physic. text. 82.

5. q. 8. n. 8.

Ex materia, & forma fieri vnum probatur experientia.

3. Probatur auctoritate.

tantum per formam, & totum passivum tantum per materiam.

Item, omne quod est vnum, tantò verius est ens hoc, quod Boëtius dicit circa principium libelli de Vnitate, & Vno; *Vnitas*, (inquit) *est, quæ unaquæque res una dicitur, nec potest esse una, nisi unitate; non solum autem unitate est una, sed etiam tamdiu est quicquid id quod est quamdiu in se vnitas est, cum autem desinit esse vnum, desinit esse id quod est: vnde est hoc quicquid est, ideo est, quia vnum est.*

5. Ex his patet quòd esse, & esse vnum, simul sunt naturæ, & intantum sunt idem esse & vnum, quòd vbi verior vnitas, verior entitas, & è contrario: hoc enim patet in omni composito. Domus enim tandiu solum est, quamdiu vna est; & sic in omni composito. Ex hoc patet, quòd vnitas materiæ & formæ *essentialis* dicitur; primò, quia, secundum prædicta, aut homo non est, nec lignum, nec lapis, & sic de omni composito; aut si est ens substantialiter, est necessariò vnum substantialiter, & essentialiter. Secundò, quia, secundum prædicta, si vnitas, & entitas sunt idem, sequitur quòd si aliquid cadit in entitatem alicuius, etiam in eius vnitate cadit. Nunc autem de entitate cuiuslibet compositi naturalis est materia, & forma, eo quòd naturale dicitur per naturam, vt dicitur in Prologo de Anima, *lib. 1. text. 16.* ergo necessariò sunt in eius vnitate essentiali; & hoc est, quòd dicit Philosophus 5. *Met. cap. de Vno, text. 11.* quòd *Vnum per se sunt quorum definitio est vna.*

Accidens cũ
subiecto non
facit vnum
per se.

Ex his patet secundum superius propositum, scilicet, quòd accidens cum suo subiecto non facit vnum sic substantialiter, & essentialiter, sicut formam cũ materia. Primò, ex ratione vltimò dicta, quia modus vnitatis est secundum modum entitatis, nunc autem forma substantialis dat materiæ esse perfectum; *perfectum* dico respectu illius esse, quòd dat composito forma accidentalis, quia illa dat esse de genere substantiæ, hæc de genere accidentis, quòd esse imperfectum; ergo perfectior est illa vnitas, quam ista. Secundò patet, quòd actus actui, in quantum talis, non vnitur, non enim ex duobus actu potest fieri vnum, nisi alterum sit in potentia respectu alterius. 7. *Metaph. text. 42.* & 49. actus enim est principium diuisionis & distinctionis. 7. *Metaph.* certum est quòd subiectum formæ substantialis, etiam si habet aliquod accidens secundum supradicta, non tamen habet actum ita completum sicut subiectum formæ accidentalis, quòd est compositum ex forma & materia: igitur ex comparatione subiecti ad subiectum, patet quòd minus est vnibile subiectum accidentis formæ accidentali, quam subiectum formæ substantialis, quòd est materia, formæ & actui substantiali.

6. Terriò patet idem, ex parte ipsarum formarum; forma enim, quia actu vnitur, idèd perficit; non enim perficeret, nisi vniretur; ergo quantò plus habet de actualitate, tantò plus perficit, & intimiùs se vnit; sed forma substantialis plus habet de actualitate, sicut & de entitate; ergo maiorem actum perfectionis communicat suæ materiæ, quam accidentalis, & intimiùs se vnit, cum sit de genere vnibilium perficientium.

Item, quælibet res est in determinato genere per suam entitatem propriam, & essentialiter. Et loquor de entitate essentiali, non actuali existentia. Res etiam est vna per essentialiter suam; vnde illa sunt vnum in specie, quæ habent vnā essentialiter, siue definitionem in specie, vt dicitur

5. *Metaph. text. 11. cap. de Vno:* ergo quælibet res per vnitatem essentiali suæ est in genere. Certum est autem, quòd concreta, vt *album*, quæ important vnum ex subiecto, & accidente, non sunt per se in genere; *album* enim in quantum tale, in nullo genere est, nisi per reductionem, quia ratione subiecti reducitur ad genus Substantiæ, & ratione qualitatis ad genus Qualitatis: ergo si res per vnitatem suæ essentiali est in vno genere, sequitur, quòd accidens & subiectum nullo modo faciunt verè vnum per essentialiter.

Item, appetitus est ratio vnionis, vt patet in omnibus respectu sui finis, cui appetitur vniri; & etiam in potentiis respectu obiectorum, quibus suo modo volunt vniri; ergo vbi maior est, & viuacior appetitus, ibi de necessitate verior & intimior erit vnio: sed maior est appetitus materiæ ad formam substantialem, quam ad accidentalem: quòd patet, quia appetibile est quædam perfectio appetentis; vt patet in fine: maior enim est perfectio, quam forma substantialis materiæ, quam illa quam dat accidens subiecto, sicut verius est ens substantia, quam accidens. Tum etiam, quia materia secundum cursum naturæ non potest subsistere, sed desinit esse nisi forma actuetur. Et hoc est, quòd dicit Commentator supra primum secundi de Anima, *text. com. 8. Materia* (inquit) *nullum habet esse in actu in naturalibus, secundum quòd est materia, & esse non est in actu nisi forma, & hoc valde manifestatur in formis rerum simplicium, quoniam cum forma fuerit ablata, nihil remanet.* Et illud est intelligendum secundum ordinem naturæ. Non sic autem accidens, in quantum tale, respectu subiecti. Et dico etiam *in quantum tale*, hoc est, in quantum accidens, quia quamuis destructo proprio aliquo accidente, vt caliditate in igne, ignis non posset remanere, vt dicit Commentator super 5. *Physic. text. 10.* ostendens quòd qualitates elementorum non sint formæ substantiales eorum, hoc fit, quia per corruptionem talis accidentis, fit materia indisposita ad conseruationem formæ substantialis, & ita corrupto proprio accidente, corrumpitur subiectum per accidens.

Item, primum in quolibet genere verius est tale, vt patet de igne 2. *Metaphys. text. 4.* sed prima vnio duorum principiorum realiter est vnio materiæ, & formæ, secunda accidentis, & subiecti: ergo, &c.

Est autem aduertendum, ad explanationem omnium dictorum, quòd quamuis compositum essentialiter sit vnum, ex essentiali vnione formæ ad materiam, illa tamen vnitas compositi principalis surgit ex vnitate formæ, quam ex vnitate materiæ; & magis est ei attribuenda tanquam actuanti, vel determinanti, quam materiæ suscipienti. Si enim materia vt pars compositi, ens actu prope nihil, aliquid haberet in sua actualitate formæ, nunquam ex eis fieret vnum, nisi per aggregationem: sicut quia hic lapis habet aliquo modo materiam alterius actu, quia vterque est lapis, nunquam ex eis fit vnum, nisi per aggregationem. Nunc autem materia vt est actu, & pars compositi in illa actualitate, quam habet, vt est effectus Dei, cum illa sit indiuisa, omnino indeterminata, nihil habet omnino de actualitate alicuius formæ; sed est in potentia passiva, & receptiva omnium formarum vniuersaliter, circa quòd tanquam ex parte

7.

8.

Nota.

Podè 7. Met.
text. 49. Vide
10. Met. text.
com. 25.

potentiali purè (dico ita ad excludendum omnem formam & actum eius) & purè primo actuali sit vnum per essentialitatem, ex materia scilicet, & forma, vt dicit Commentator, super 9. *Metaphysicorum*. 16. *Materia*, inquit, *dum est in potentia, non est perfecta, neque habet esse, quod habet forma; & cum venerit ad actum, tunc perficietur per formam, & habebit esse, quia habet formam.*

9. Quamuis autem vnitas compositi essentialiter surgat ex vnione talium principiorum, sic de ratione sua vnibilitas essentialiter: vnitas tamen illa, quia est vnitas determinata, vt pote lignum, vel simile, magis est attribuenda formæ, quàm materiæ, non quòd materia ita & essentialiter, & intimè non sit vnibilis formæ, sicut è contrario; sed illa vnitas est determinati generis; quam determinationem habet à forma, non à materia. Et hoc est quod dicit Commentator, super illud Philosophi circa principium 2. *de Anima*, text. comment. 7. *Vnde non oportet querere si vnum est anima & corpus, sicut neque ceram & figuram; neque omnino vniuscuiusque materiam, & id cuius est materia; vnum enim & esse cum multipliciter dicatur, quod propriè est actus est.* Est autem sensus verborum, quòd quamuis vnum est ens dicantur de materia & forma, forma magis & principalius est vnum, & ens; formam enim actum vocat. Si enim materia æqualiter esset ens cum forma, aliquod ens determinatum esset; & tunc sic ostendi non posset facere vnum essentialiter cum materia. Ita exponit Commentator illa verba, dicens: *Hæc (inquit) nomina, vnum, & ens, licet dicantur pluribus modis, tamen prima perfectio in omnibus istis, scilicet forma, magis digna est, vt habeat hoc nomen, scilicet, vnum & ens; quàm illud quod est congregatum ex materia & forma; congregatum enim non dicitur vnum, nisi propter vnitatem existentem in forma; & materia non est hoc nisi per formam; & si materia & forma essent in composito existentes in actu, tunc compositum non diceretur vnum, nisi sicut dicitur in rebus, quæ sunt vnum per contactum, & ligamentum.*

10. Patet igitur, cum aequalitas compositi sit actualitas determinata, & hanc determinationem habeat à forma, non à materia, quòd vnitas compositi magis est attribuenda formæ, quàm materiæ; vt sit vetum dicere, compositum est vnum per formam, & non per materiam, quia est vnum vnitate determinata, quàm à forma, non à materia habet. Sic igitur patet primus articulus, quomodo scilicet, & quare ex materia & forma sit vnum essentialiter, & non sit ita vnum ex substantia & accidente.

ARTICVLVS II.

Vtrum ex anima & corpore fiat vnum per se, etiam in sententia eorum, qui in eadem anima ponunt materiam?

11. Secundò sequitur secundum, scilicet quòd ex anima rationali, quamuis habeat materiam, & ex corpore fiat vnum. Circa quod est sic procedendum: primò intelligendi sunt modi, qui videntur deficere circa modum vnionis animæ ad corpus. Secundò est illarum improbatione concedendus est modus, quo vnitur anima rationali corpori. Tertio est ostendendum, quòd nulla forma ita verè formaliter & intimè vnitur suæ

Scoti oper. Tom. III.

materiæ sicut anima rationalis corpori. Quarto, quòd ex modo istius vnionis sequitur, quòd homo magis fuit homo in statu naturæ conditæ, quàm in statu naturæ lapsæ; & erit magis in statu gloriæ post resurrectionem, quàm in aliquo de mundo.

ARTIC. II. SECT. I.

Varia Philosophorum opiniones circa vnionem animæ cum corpore.

Circa primum, sciendum, quòd circa vnionem huius animæ rationalis & corporis inuenitur, Aristotelem, Aueroëem, & Platonem secundum doctrinam Sanctorum turpiter defecisse.

SCHOLIUM.

Errorem hunc de assistentia extrinseca anime rationalis ad corpus, veluti externi motoris, tribuit hic Doctor Platonem, Aueroëem, & Aristoteli. Sed re melius pensata solum Aueroëem hac docuisse dicit in 4. dist. 43. q. 2. §. Præterea omnes Philosophi: & §. Dico ergo quòd illarum: vbi acriter in illum inuehitur, breuiterque docet nullum reperiri notabilem Philosophum; qui neget animam intellectiuam esse formam corporis. Et quod ad Aristotelem atinet, ipse hic indicat illum male exponi à suo Commentatore Aueroëe, vt suo errori maiorem conciliet auctoritatem. Et paulò infra n. 37. probat Aristotelem docuisse actum intelligendi non solius esse animæ, sed & totius compositi, eumque proinde ab hoc errore defendit. Largissime etiam hoc impendit officium Philosopho Suarez lib. 1. de substantia anime c. 12. n. 16. Platonem etiam alij videntur, qui autumant eum non negasse animam intellectiuam esse formam corporis: sed eam informare corpus eo pacto, quo reliqua forma. quæ ita corporibus sunt alligata, vt separata non possint existere. Vide Conimbricen. 2. de Anima, cap. 1. quæst. 6. art. 2. & Cauellum in supplemento librorum de Anima, dist. 1. sect. 2. in principio.

Doctrina Aristotelis ponit, secundum quod eam exponit Commentator suus 3. *de Anima*, comm. 4. & 5. quòd homo est homo per animam sensitiuam nobiliorem alijs, educatam de potentia materiæ; & quòd intellectiua non vnitur nobis sicut forma, sed sicut motor, in quantum à phantasmatibus accipit species intelligibiles, per quas ipse format actum intelligendi. Et hoc necesse habet dicere, eo quòd posuit vnum intellectum omnium hominum; quòd verum non esset, si nobis vt forma vniretur, eo quòd secundum ipsum propria forma est in propria materia. Sic enim exponit eum Commentator suus, 3. *de Anima*, text. 4. & 5. qui sequens ipsum, in illum duplicem errorem simul lapsus est; quòd scilicet non esset nisi vnus intellectus omnium; & quòd non vniretur nobis vt forma, sed sicut motor, & per operationem.

In eundem errorem lapsus est Plato, quantum ad modum vnionis intellectus ad nos, sed differenter. Plato enim posuit*, quòd homo est ipse intellectus per se subsistens, non corpus, nec habens per corpus processum, sed vnus corpore, sicut naua nauis. Dixit enim quòd anima rationalis est homo, & habet de natura sua potentiam vegetatiuam & sensitiuam, & intellectiuam: communicat autem corpori actus virtutum sensitiuarum, vt in organis recipiantur species sensibilibus; potentiam autem intellectiuam nullo modo communicat corpori, nec alicui

12. *Opinio Aristotelis circa vnionem anime.*
Philosophi putabant animam rationalem non esse formam corporis.

Opinio Platonis.
* in Alcibiade.

patti eius, sed per illam potentiam, quam in se habet non communicatam, abstrahit à speciebus, quæ sunt phantasmata quædam in organis sensitiuarum, species intelligibiles ad perficiendum operationem intellectiuam propter eius perfectionem; vires vegetatiuas etiam corpori, seu organis corporis communicat; & sic intellectus solum vnitur corpori, vt motor.

13. *Opinio Auerror.* Auerroës non dixit vires sensitiuas esse in anima rationali, sed dixit, quod sunt vires alicuius formæ sensitiuæ nobilis eductæ de potentia materiæ, quæ sensitiua est forma corporis, reponens hominem in specie. Posuit verò animam intellectiuam secundum substantiam à corpore separatam, & coniungi homini per communicationem suæ operationis, per phantasmata scilicet ex natura in virtute sensitiua, quæ sunt intellectibilia in potentia; ita quod intellectus separatus ab illis, abstrahit species intelligibiles; & sic per illam speciem intelligibilem intellectus coniungitur corpori humano quodammodo, ac per hoc dicitur intelligere. Aristoteles autem secundum Commentatoris expositionem, huius fuit opinionis.

Refellitur opinio Platonis.

Positio autem Platonis falsa apparet ex duobus. Primò quidem, quia homo ad considerationem naturalis spectat; vnde consideratio animæ intellectiuæ, aliquo modo secundum respectum, quem habet ad corpus, ad Physicum pertinet, vt dicitur 2. *Physic. text. comm. 21.* & iam dicitur. Diffinitio autem rei naturalis continet materiam, vt expressè dicitur in prologo de Anima, 1. *de Anima, text. 14.* ergo corpus necessarid cadit in diffinitionem hominis; quidquid autem cadit in diffinitionem alicuius, est de eius essentia & integritate: non ergo potest esse verum quod anima rationalis sola sit homo.

Secundò, quia experimur actiones sentiendi in nobis, & à nobis esse; non enim possunt esse intellectus separati, cum non possint fieri, nisi per organum, quo caret intellectus separatus.

Patet tertid falsitas ex parte corporis, quia tunc corpus humanum esset ignobilius, quam corpus asini, quod similiter perficitur animâ sensitiuâ, seu formâ.

14. Patet etiam falsitas, quia cum anima sit ingenerabilis & incorruptibilis, homo esset ingenerabilis & incorruptibilis; & multa alia possent ad hoc adduci.

Refelluntur Aristoteles & Auerroës.

Patet etiam falsitas positionis Auerroës, & Aristotelis, si tamen ita intellexerit, vt exponit cum Commentator; quia sicut se habent colores ad actum videndi, & non aliter; sic se habent phantasmata ad actum intelligendi, sicut dicit ipsemet Aristoteles 3. *de Anima, text. 34.* non autem quia virtus visua abstrahit species visibiles à coloribus, vel corporibus coloratis, non, inquam, propterea ipsi reales colores, aut corpora colorata participant actum videndi; alioquin verum est quod paries coloratus videt: ergo, secundum Auerroëm, homo non potest communicare cum intellectu separato in actu intelligendi, si solum haberet in se phantasmata, à quibus abstrahuntur species intelligibiles; immò si haberet species intelligibiles, nisi habeat aliquid tanquam formam, quo species illas, seu res per species intelligat.

Refert Scotus alias tres opiniones erroneas circa unionem anime cum corpore, quæ in eo conueniunt, quod negent animam intellectiuam esse veram formam corporis, in modo tamen explicandi, & in rationibus, quas adducunt, disfordant. De varietate opinionum inter antiquos Philosophos vide S. Thomam, lib. 2. contra Gentes, à cap. 56. vsque ad 70. Inter Christianos etiam Philosophos & Theologos fuerunt, qui ita sentirent vsque ad Concilium Viennense. Mirum est autem post definitionem huius Concilij necnon Lateranen. III. sess. 8. quosdam fuisse Doctores classicos, qui ad hunc errorem accederent, & negarent animam secundum gradum rationalis & intellectiuæ formaliter informare corpus. Vide Rubium lib. 2. de Anima, cap. 1. & 2. quæst. 8. num. 45.

Alij posuerunt, quod intellectus vnitur nobis vt motor; & sic actio intellectus potest toti homini attribui. Hæc positio etiam communiter à Doctribus reprobatur. Primò, quia in tali vnione mobile potest aut esse, aut intelligi sine mouente, vt baculus sine manu: ergo secundum istum modum potest homo esse, & intelligi sine intellectu.

15. *Aliorum opinio dicitur animam rationalem vniri duntaxat vt motorem.*

Secundò, quia intellectus non mouetur localiter, nisi per intellectualem appetitum; actio autem appetitus rationalis præsupponit actionem intellectus; non enim quia mouetur Socrates ab intellectu intelligit, sed econtrario, quia intelligit, appetit, mouetur.

Tertid, quia mobile non communicat in actu cum mouente, nisi quia recipit actum eius; & idè 3. *Physicor. text. 16.* dicitur, mobile in potentia est motus; sed actio intelligendi est actio manens in intelligente; non transiens in alienam materiam, sicut transit calor in calefactum: ergo impossibile est, quod homo intelligat per hoc, quod actus intellectus, secundum substantiam separati, corpori communicetur.

Quartò, quia actio mouentis non attribuitur moto, nisi sicut instrumento, sicut actio fabri marte: si igitur intelligere attribuitur homini, quia intellectus mouet corpus, sequitur quod intelligere sit per instrumentum corporeum, quod negat Aristoteles.

Est aliorum opinio dicentium, quod in anima humana vegetatiuum, sensitiuum, & intellectiuum, sunt tres partes substantiales vnus animæ in eadem materia spiritali, seu in eodem supposito rationalis animæ vnitæ. Talis ergo anima habens tres partes in vno supposito rationalis animæ, quantum ad partem suam vegetatiuam, & sensitiuam, vnitur substantialiter & formaliter corpori: quantum verò ad partem intellectuam vnitur corpori, vnione consubstantiali non formali; vnione intima, & fortissima, sed non immediata; vnione ordinatissima, sed non secundum habitudinem; æquiparantiæ, sed inæqualitatis; vnione quidem consubstantiali, quia corpus ex vna parte, & anima humana, ex alia, cuius tres partes sunt, partes substantiales vnus entis, scilicet hominis; & impossibile est aliquam substantiam constitui ex iis, quæ sibi inuicem non substantialiter vnuntur; ergo cum intellectu sit pars substantialis hominis, oportet quod corpori substantialiter vnatur, nam pars intellectuua corpori, non alicui materiæ corporali vniri potest.

16. *Aliorum etiã opinio, dicentium partem rationalem animam non vniri formali, & corpori.*

Primum illorum argum. pro hac opinione.

* supra n. 8.

17. *Confirmatio.*

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

18. *Quintum argumentum.*

Sextum argumentum.

Primo quidem probatur, quia omnis forma communicat suae materiae actualitatem suam, & suum actum efficiendi, & suam operationem. Quod ex hoc patet, quia forma accidentalis, de qua ostendi *, quod minus intimatur materiae suae, seu subiecto, quam forma substantialis materiae suae, ipsa tamen denominat suam materiam; ergo multo magis forma substantialis, quantum ad perfectiones suas & actus, suam materiam denominat; ergo corpus, cui formaliter vnitur pars intellectiua, participabit formaliter omnia, quae dicuntur de parte intellectiua; & dicetur, quod corpus intelligit, corpus est liberum; vterius dicetur, corpus videt, sentit, quae omnia sunt falsa; ergo falsum est, quod pars intellectiua sit eius forma: tales enim actus non possunt competere nisi materiae simpliciter, spiritali, & intelligibili, ingenerabili & incorruptibili.

Confirmatur autem haec ratio, eum enim altissima omnium formarum & simplicissima sit forma intelligibilis, & libera, materia, quae ad ipsam per se contingere poterit, vt scilicet ab ipsa informetur, oportebit quod sit in genere materiae altissimae, & completissimae; materia autem corporali nihil est infimius.

Secunda ratio ex parte formae sumitur, quia nulla materia recipit formam spiritualem perfectissimam, nisi sit summè disposita respectu ipsius, nulla autem virtus corporalis naturalis agentis potest dare sufficientem dispositionem ad receptionem formae spiritualis, quia nulla virtus disponit vltra suam naturam, sicut nec virtus in semine vnius speciei, ad dispositionem alterius speciei: idè omnis modus capacitatis causatus ab aliqua virtute naturali & corporali, oportet quod sit modus limitatus & terminatus, secundum modum virtutis educantis; idè secundum datam ab aliquo tali non poterit esse capax aliqua materia formae quasi illimitatae, non agentis necessario, sed liberè.

Tertia ratio ex eadem parte est, quia omnis materia corporalis diuisibilis & corruptibilis, potest necessario amittere suum esse, per diuisionem, alterationem, & corruptionem; sed esse liberum intelligibile, est esse incorruptibile, esse firmum, esse personale; ergo sic etiam materia corporalis, vel corpus tale esse habere, quandoquidem esset à necessitate, si intellectiua pars esset eius forma; ergo impossibile est, quod sit eius forma.

Secundò hoc patet ex vniuersalitate aspectus partis intellectiuae. Illa enim virtus corporalis, seu corpori impressa, non potest habere aspectum, nisi ad ea, quae ipsi corpori modo quodam corporali sunt praesentia. Vnde licet sensus aliquis apprehendat actus particularium, hoc tamen non facit actu, nisi prout actus illi existentes in organo sensuum, sunt praesentes aliquo modo organo sensus communis; ergo si intellectus esset forma materiae corporalis, vt absens posset intelligere.

Item, non posset se super se reflectere, sicut nec supra actum suum, sicut nec virtutes sensibiles, cuius contrarium experimur.

Item, tunc intellectus nihil libertatis haberet, cum omnis actus, seu virtus corporalis sit determinata ad vnum.

Item, impossibile esset ipsam esse immortalem à

Senti oper. Tom. III.

corpore separatam, & liberam, & quod non sic à se intelligatur. Patet ex abstractione sui obiecti vniuersalis, & reflexione supra se, vt quis sit modus & dispositio eius. Ex obiecto patet, quia nulla virtus potest apprehendere, nisi per coniunctionem, directionem, & applicationem sui aspectus ad obiectum. Si autem sit virtus materialis, non potest applicari, nisi per vniionem suae materiae. Vnde virtus visiva non potest applicari ad suum obiectum, nisi per motionem spirituum, & organi sui; ergo si intellectus est forma corporis, cum corpore non possit habere aspectum nisi ad corpora, non intelligeret nisi corporalia, cum tamen obiectum suum sit totum ens, & eius ambitus corporale & spirituale aliquo modo; ergo saltem dum est in corpore, nullum horum intelligeret.

Quod etiam non esset libera, patet, primo eadem ratione, quia obiectum voluntatis est tanti ambitus, sicut obiectum intellectus; ergo sicut contrahitur intellectus ad corporalia, sic & voluntas. Tum etiam, quia habet coniunctionem ad obiectum, non solum vt intellectus, sed etiam super se, vt motor. Vnde voluntas reflectit se supra se quadam dominatione, quod omnino est contra naturam materiae corporalis. Tm etiam, quia posse mouere se ad opposita liberè, est posse altissimum, in se omnino reuelatum, ac per hoc ab omni determinatione, & contractione separatum; ergo etiam à materia corruptibili. Forma autem impressa materiae corporali, non potest ibi esse impressa, vel recepta, nisi secundum possibilitatem, & modum recipientis; materia autem corporalis non est receptiua summæ recollectionis, summæ indeterminationis, summæ altitudinis.

Quis autem sit modus, patet; quia impossibile est, quod materia aliqua stabilietur perfectè in se per illam formam, per quam ad aliam extendendam inclinatur. Si autem pars intellectiua est forma corruptibilis materiae, per ipsam inclinabitur directè materia spiritalis ad materiam corporalem. Huius ratio est, quia eum forma, in quantum forma, sit ad materiam inclinata, si tota forma intellectiua non est ad materiam spiritualem totaliter inclinata, impossibile est quod materia spiritalis per talem formam in esse perpetuo stabilietur.

Item, si intellectiua est per se habens esse immortale; ergo si secundum se communicat suum esse corpori, sicut eius forma, necessario communicat sibi esse immortale; aut si non, non est eius forma.

Non potest autem dici, quod sit forma totius corporis, & non alicuius partis; primo, quia eadem inconuenientia sequuntur: quod scilicet totum corpus sit intelligibile, liberum, & immortale. Et ex parte animae eadem inconuenientia, quod scilicet non sit intellectus, nec libera, nec immortalis. Primo omnis forma, quae est simplex forma totius materiae, est forma cuiuslibet partis eius; oportet enim, quod partes habeant esse & vnitatem à forma totius; & oportet quod forma substantialis sit tota in qualibet parte suae materiae: tum etiam, quia partes habent eandem rationem, quam habet totum.

Item, si tota materia est capax alicuius formae, & non partes eius, tunc necessario esset dare in ipsa aliquam potentiam receptiuam, & materialem, prout esset distincta suis partibus,

19.

20.

& ita ipsa esset quodammodo in quantum materia, distincta à materia suarum partium; quod est impossibile. Sic igitur concluditur illa positio, quod pars intellectiua est coniuncta corpori consubstantialiter, non autem est forma.

21. Quomodo autem possit ei vniri consubstantialiter, & non formaliter, declaratur sic: Vegetarium, sensitiuum, & intellectiuum vnuntur consubstantialiter in vna materia spiritali, seu in vno supposito rationalis animæ, tanquam naturæ partiales animam humanam constituentes. Ex quo patet, quod negatiuum, & sensitiuum nulli possint vniri substantialiter, quin ei vniantur intellectiuum consubstantialiter, sed non formaliter, propter prædicta; & sic corpus & intellectus vnuntur in vno supposito hominis substantialiter; hoc enim sufficit ad hoc, quod aliqua duo sint substantialiter vnita, scilicet, quod substantialiter coexistent in vno supposito, vel sint partes eiusdem entis reales, quamuis vnum non sit forma alterius, vel materia. Exemplum ad hoc est, cum enim ponamus in vno supposito multas formas, sicut formæ corporales informant materiam corporalem, sed non materiam spiritualem animæ, quæ tamen faciunt vnum suppositum hominis; quare spirituales, vt pars intellectiua, non informant materiam spiritualem, & non corporalem, & nihilominus faciunt vnum suppositum cum materia corporali; sicut patet ex duabus partibus ignis, quæ sunt partes substantiales ignis, nec vna est materia alterius, vel forma, nec e contrario. Hoc patet in omnibus partibus alicuius totius, seu sit homogeneous, vt partes aquæ, vel ignis; seu heterogeneous, vt nasus, & oculi sunt partes substantiales corporis, non tamen vnum est materia, vel forma respectu alterius.

22. Hoc etiam patet in partibus formæ accidentalis, vt in albedine. Si autem pars intellectiua & sensitiua, non essent substantialiter vnita in vno supposito rationalis animæ, seu in vna materia spiritali, pars intellectiua non posset vniri substantialiter corpori, nec etiam ipsi sensitiua. Vnionem autem partis intellectiua & sensitiua consubstantialem ostendit naturalis dilectio, quæ pars intellectiua intimè & essentialiter diligit sensitiuam, in tantum, vt necessariò complaceat sibi in bono eius, & in malo eius tristetur. Hoc etiam ostendit vnitas iudicij, quia per intellectum apprehendo, quod idem est, qui intelligit, & qui sentit; & hoc totum iudicium falsum esset, nisi intelligere & sentire essent in eodem supposito; aliter nunquam intellectiua apprehenderet actus sensitiua, nisi essent partes vnius animæ. Hoc etiam ostendit motus naturalis, quo mouetur superior appetitus ad modum sensitiui. Hoc ostendit naturalis obedientia, quæ appetitus sensitiua mouetur ad imperium superioris, ita quod solo impetu mouet ipsum. Hoc ostendit naturalis apprehensio, quæ per intellectum apprehendo me videre & sentire, sicut & me intelligere & velle.

23. Vno anima intellectiua ad corpus est intima.

Est etiam hæc vnio intima; cum enim & sensitiuum & intellectiuum sint simplicia, & in eadem materia spiritali & simplici radicata in vno simplici supposito, ac per hoc sibi inuicem vnitissima & ad hærentia, non potest

intimè sensitiua humano corpori vniri, quin etiam eidem corpori intellectiua intimè vniantur; non tamen immediatè, nisi secundum quod immediario dicit præsentiam; quia cum intellectiua inclinetur ad talem sensitiuam; quæ est perfectio corporis humani, necessariò per ipsam inclinatur ad corpus.

Est etiam hæc vnio ordinata; qualis est ordo sensitiua ad intellectiua, talis est ordo corporis ad intellectum. Ratio autem sensitiua comparatur ad intellectiua, sicut ramus ad radicem; quia sicut ramus non subsistit, nisi in radice, sic nec sensitiua haberet perpetuitatem, nec subsisteret in materia spiritali animæ, nisi parti intellectiua vnita, & ipsa principaliter, scilicet ipsa intellectiua, in spiritali materia existeret. Cuius probatio est, quia aliter posset inueniri ens spirituale per se subsistens, quod solum esset sensitiuum; & aliqua anima solum sensitiua, separabilis, & non æterna. Habet etiam se sensitiua ad intellectiua, & eodem modo corpus, sicut inferius instrumentum, & subiectum ad suum superius. Habet etiam se sensitiua & corpus ad ipsam intellectiua, vt posterius ad prius; nisi in hoc, quod non haberet perpetuitatem sensitiua, nisi vniretur intellectiua, cui primò & per se perpetuitas inest; nec haberet aspectum ad materiam spiritualem, vt eam informaret, nisi prius in illa materia intellectiua extitisset.

Ex his omnibus patet, quod omnia inconuenientia ista in hoc fundantur, quod quia forma actum & operationem communicat materiæ suæ, & nulla materia corporalis est susceptiua operationum intellectiualium, nec proprietatum; vt pote libertatis, immortalitatis & similibus; propter hoc negatur quod intellectiua non est forma corporis.

Est autem aduertendum, quod aliqui alij, ex aliis causis, hoc videntur negare. Et est prima causa, quia oportet, quod intellectus in sua substantia sit indeterminatus; & cum nullum habeat aliud commune, vt omnia intelligat per indifferentiam ad omnia; sicut aer respectu sonorum, vel colorum. Omnis autem forma, quæ est actus materiæ, maxime corporalis, est sic materiæ proportionata necessariò, vt sit determinata & arcuata; ergo intellectus forma non potest esse materiæ. Et hoc medium sumitur ex parte materiæ; vt immediatè ponatur intellectus forma materiæ, & sic ponatur pars consubstantialis hominis, & non forma, vt dicit prædicta positio.

Philosophus etiam 8. *Metaphys. sexti. comm. 15.* quærens quomodo compositum possit esse vnum, cum sit ex diuersis naturis, materiæ scilicet, & formæ? Respondet, quod causa vnitatis compositi est, quia illud, quod prius in potentia est, ab agente sit in actu, non quod vna res alteri adueniat, sed quod idem ad quandam actum perficit. Super quo verbo dicit Commentator: *Non est aliud causatum ab agente ab eo in quod agit; sed illud idem quod primò est in potentia, & post de potentia transfertur in actum; translatio enim eius non largitur rei multitudinem, sed perfectionem in esse.* Ergo secundum istam sententiam illud, quod aduenit, est aliud ab eo, & non possunt per consequens verè vnum facere; sed cum intellectus vniretur corpori, causatur aliquid aliud

Est ordinata.

24.

Alij ex aliis causis negant animam esse formam corporis.

25.

aliud ab eo, in quod agens agit, scilicet à corpore: ergo nullo modo potest verè facere vnum; & secundum istam rationem nec sensitiuum.

Tertium impedimentum est, quod materia, in quantum materia, est potentia, & in potentia, vt ostensum est, forma etiam, in quantum forma, & si sit actus, non tamen habet esse actu, nisi vt est in composito; ergo nec materia, nec forma, illud quod sunt, esse habent actu, nec sunt ens in actu, nisi per compositum, cuius proprium est esse actu. Vnde dicit Commentator, super principium 2. de Anima, text. 7. *Si materia & forma essent in composito existentes in actu, tunc compositum non diceretur vnum, nisi sicut dicitur in rebus, qua sunt per contactum, vel per ligamentum.* Si ergo aliquid natum est per se esse, & actum subsistendi proprium per se habet, non videtur quod aliquo modo vnum re faciat cum alio.

26. Quarta difficultas, siue impedimentum, est ex parte operationis, quæ est intelligere; si enim pars intellectiua est forma corporis, operatio sua, quæ est intelligere, debetur composito; forma enim non agit, sed compositum per formam; ergo intelligere est operatio compositi ex anima & corpore; & tunc actus intelligendi non est abstractus, & separatus à materia, sicut nec actus sentiendi.

Quinta difficultas est, quæ oritur ex præcedenti; cum enim cuius est actus, illius sit potentia, vt dicitur circa principium libri de Somno & Vigilia; ergo si actus intelligendi est actus compositi, potentia debet dici per se compositi, non solius animæ, cum potentia sentiendi, cuius actus est coniunctim, non solius sit animæ, sed organi; oculus enim videt, non potentia visiva solum.

Et ex hoc vterius sequitur, quod species intelligibiles non recipientur solum in intellectu, sed in composito, ac per hoc necessariè erunt materiales, nec poterunt esse ratio cognoscendi aliquid abstractum à materia, vt aliquid sub ratione vniuersalis.

Sexta difficultas est, quæ quodammodò tacta est in prima, quod dispositiones, vel inclinationes contrariæ non possunt alicui realiter inesse, cum natura de se ad vnum sit determinata: vnde cum materia naturaliter apta nata sit existere per se, non videtur quod alteri apta nata sit vt forma inhærere. Istæ sunt rationes & motiua, quibus aliqui mouentur ad ponendum, quod intellectus corpori non vniatur, vt forma.

ARTIC. II. SECT. II.

Ostenditur animam intellectiuam esse veram & specificam formam corporis.

27. Videndum tandem vtrum iste modus vniionis sit verus. Circa quod sic est procedendum. Primò est ostendendum, quod anima intellectiua secundum se totam, in quantum intellectiua, corpori vnitur, vt forma. Secundò, quod ei vnitur vt forma specifica. Tertio soluenda sunt inconuenientia superius posita.

Dobissime & latissime probat hic Doctor animam humanam, etiam secundum gradum vltimum rationalis & intellectiua, esse formam specificam hominis, quod etiam breuius docet in 4. dist. 43. quest. 2. repetitus sub compendio potissimis rationibus, que hic adducuntur. Nullum certe ego vidi, qui enuclariis & clariis hanc stabilioret doctrinam ante definitionem Concilij Viennensis, & omnibus occurreret difficultatibus, atque aduersariorum rationes infringeret.

Quod autem vniatur ei vt forma, hoc videntur sentire Catholici tractatores. Ait enim Damascenus, ostendens duo principia, ex quibus constat homo, lib. 2. *Orthodoxa fid. cap. 12. Deus, inquit, ex visibili & inuisibili natura condidit hominem, ex terra corpus plasmas, animam autem rationalem per insufflationem.* Ecce quod quamuis anima humana sit verè sensitiua, & intellectiua, vt tamen est principium hominem constituens, est rationalis. Certum est autem; quod illud, quod est forma & pars substantialis rei, potius constituit rem, quam illud, quod est pars consubstantialis solum; vt patet in exemplis. Quamuis enim uasus, & oculus, sint consubstantialia homini, quia cum neutrum sit forma eius, vel adæquata materia; per consequens, nec ira principaliter constituunt hominem, sicut sua materia, & sua forma.

Vnde Damascenus ostendens quod anima, vt rationalis, non sit solum pars substantialis, quia talis non est omnino principalis, sed quod sit pars principalis, ac per hoc formalis, quia materia non est, subdit, lib. 3. cap. 16. *Singularis, inquit, homo ex duabus naturis constitutus est, anima & corpore.* Et loquitur de anima, de qua scilicet dixit *animam rationalem per insufflationem.*

Huius sententiæ videtur esse Augustinus, de Spiritu & Anima, cap. 15. *Misera (inquit) societas carnis & anima; spiritus uita & limi terra; sicut scriptum est, Fecit Deus hominem de limo terræ; & inspirauit in faciem eius spiritum uitæ; dans ei sensum & intellectum, ut per sensum limum sibi sociatum uiuificaret, & per intellectum regeret.* Et infra; *Plenum fuit miraculo, quod tam diuersa, & tam diuisa ab inuicem ad inuicem poruerim coniungi; nec minus fuit mirabile quod limo nostro Deus seipsum coniungit, ut sibi inuicem uiuenter Deus & limus, tanta sublimitas, & tanta uilitas.*

Item, ibidem, cap. 48. *Dicimus corpus per coniugij copulationem seminari, Dei uero iudicio coagulari in uulua matris & compingi, atque formari, ac formato iam corpore, animam creati, & infundi: ut uiuat in utero homo constans anima & corpore. Nec duas animas esse credimus in uno homine, sicut multi scribunt, unam scilicet animalem, quæ mouetur corpus, & immixta sit sanguini, & alteram spiritualem, qua rationem ministrat: sed dicimus unam eandemque animam esse in homine, qua & corpus sua societate uiuificat, & semetipsam sua ratione disponit.* Simile dicit 8. lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 13.

Huius opinionis est Richardus de S. Victore 1. parte lib. 4. de Trin. cap. 16. *Proprium est mixtorum habere substantiale esse ex sola propagatione: proprium enim est hominum habere substantiale esse ex propagatione simul & ex procreatione, nam caro propagatur, anima procreatur.* Ecce quod esse substantiale datur homini, vt homo est per animam, & non per sensibilem; ergo vt est intelligibilis: esse

28.

autem secundum rem semper est à forma.

Ambrosius super illud *Psalmi* 118. octonario 10. *Manus tua Domine fecerunt me; & plasmaverunt me. In hoc, inquit, genere substantia, alia est facta substantia, alia figurata. Et vocat factum creatum. Item, Augustinus, super Genesim ad literam, lib. 6. cap. 11. videtur idem dicere; Visibiliter, inquit, homo in corpore, invisibiliter in anima, constans ex anima & corpore.*

29. Quamvis autem secundum quod Commentator exponit, Aristoteles videatur dixisse intellectum non esse formam hominis, volentibus tamen ipsum exponere catholicè, hoc videtur de intellectu sentire. Vnde 12. *Metaphys. in illo textu* 16. & 17. *Et causa moventes, &c. ponit differentiam inter efficientem & causam formalem; & est sententia sua, quod causa efficiens præcedat effectum; Cause (inquit) moventes sunt, quia præcedunt tantum hanc naturam & formam: & loquitur de materia propria; Hac (inquit) sunt simul; si enim homo est sanus, tunc sanitas & homo sunt insimul; & figura sphaera cuprea, & sphaera cupri sunt insimul. Si autem remanet aliquid in postremo; (hoc est, si destructo composito, remaneat aliqua forma) querendum est de hac, in quibusdam enim non est impossibile: verbi gratia, si anima est talis dispositionis, non tota, sed intellectus. Ecce quod expressè distinguit intellectum contra sensum, & sicut distinctum ponit ipsum esse formam separabilem. In 2. etiam de Anima, text. 21. dicit, quod intellectus videtur alterum genus anima. Et in eodem dicit; Si aliquid commune anima omni oportet dicere, erit utique actus primus corporis organici Physici. Vocat autem formam, vt in eodem patet. Videtur igitur, quod hæc sit mens omnium Sanctorum, & Philosophorum, quod cum homo & quodlibet compositum constet ex duobus principiis, materiali & formali, quod anima rationalis, vt rationalis, sit formale principium hominis.*

30. Verum quia, sicut aliàs est ostensum, ad experimentum animæ intrinsecus, omnis certitudo, quam habet anima de aliquo in via, reducit, sicut esse mobile ad immobile, sic per experimentum, quod est omnis nostræ certitudinis principium, patet quod intellectus forma sit hominis. Circa quod est ostendendum, quia per actus in notitiam potentia, & per potentiam in notitiam substantiæ devenimus, quod intelligere actus est non solius animæ, sed & compositi. Quod autem ista sit doctrina Philosophorum, patet per Aristotelem 1. de Anima, text. 12. vbi nostram quætionem de opinione intelligendi simul cum aliis habet, interrogat dubitatiuè, passiones vtrum sunt communes, an sit aliqua animæ propria? Et subdit: *Videtur autem plurimarum nullum sine corpore pati, aut facere, vt irasci, confidere, & omnino sentire, maxime autem videtur proprium anima intelligere, nec tamen hoc sine corpore.* Et inferiùs contra Platonem, qui dicit animam in corpore mouere seipsam, sumendo motum largè pro quolibet actu animæ; dicit Aristoteles, quod nullus motus est animæ, sed coniuncti. Vnde dicit, 1. de Anima, text. 63. *Si enim, & quam maxime dolere, aut gaudere, aut intelligere, motus sunt, & vnumquodque moueri aliquid, moueri tamen ab anima est. Sequitur, text. 64. Dicere autem animam irasci, simile est ac si aliquis dicat eam texere, vel edificare.* Et contradicit de omnibus actionibus, quarum anima est principium, dicens

sic, Melius enim fortassis est non dicere animam misereri, aut addiscere, aut intelligere, sed hominem animam: sic concludit text. 66. Intelligere autem & amare non sunt illius passiones, sed compositi, huius hominis habitio illud, vt habet illud.

Hoc etiam patet ratione; quia, vt claret ex præcedentibus, cum forma non agat, sed compositum, si anima existens in composito, & non totus homo ageret, anima vt est in corpore esse, haberet non perferret communicans corpori (sicut enim esse communicatur, ita & operatio, sicut per Philosophum patet 8. *Metaph. cap. & text. vltimis*, de forma æris, sicut tactum est in secunda difficultate) nunquam anima, vt est in corpore, verè faceret vnum cum corpore: impossibile enim est imaginari, quod aliqua duo substantialiter faciant vnum, & quod eorum actio non sit vna, cum actio sit à toto composito.

Item, totus homo meretur, aut demeretur; anima enim separata, etsi intelligat, aut amet, tamen nihil meretur, aut demeretur; ergo dum est in corpore, tota merendi ratio, vel demerendi attribuitur composito, cum ad meritum, & demeritum concurrat actus intelligendi, & volendi, per se: sicut etiam è contrario inferitur, quod si nihil possum detestari, aut amare, nisi per intellectum, sequitur quod intelligere, & amare animæ, vt est in corpore, non est totius coniuncti.

Item, certum est quod quamlibet speciem sequitur aliqua operatio propria, quia esse primum, siue actus primus, est principium actus secundi, & origo eius, vt colligitur ex principio 2. de Anima, cap. 1. text. 5. quælibet autem species habet esse proprium, & suam actualitatem, ergo quamlibet sequitur sua propria operatio; nulla autem actio est in homine vltra sensum, in quo non conuenit cum animalibus, nisi intelligere, aut velle, siue liberè agere; ergo aut homo non est propria species, aut homo est solus intellectus, vt dixit Plato, aut si est compositum, eius operatio est intelligere, & liberè agere.

Hoc supposito, quod intelligere sit actio compositi, accedo ad propositum, quod natura intellectiua necessariò sit forma illius compositi intelligentis; & primò sic: Omne principium patiendi reducitur ad materiam, 9. *Metaphys. text. 2.* ergo omne principium agendi reducitur necessariò ad formam; ergo si totus homo intelligit per intellectum, necessariò intellectus erit forma hominis primò & per se, aut per aliud; non per aliud, quia tunc homo inquantum homo, non intelligeret, sed inquantum sensibilis, vel aliud; ergo tunc etiam per illud, ad quod intellectus reduceretur, necessariò esset principalis forma illius, à quo actio elicitor inquantum tale: ergo aliquid aliud ab intellectu esset principaliter forma hominis, inquantum homo. Nihil autem est dicere, quod intellectiuium reducatur ad sensitium, vt est principium intelligendi: scilicet quia reduceretur ad ipsum ordine naturæ, inquantum est medium viuendi, sicut forma perfectior per imperfectiores viuunt; nulla tamen forma ad aliam reducitur, vt est principium perficiendi, vel operandi actum proprium: sensitium enim per se, & non per aliud, dat esse sensitium; & sic de aliis, & per consequens, compositum per ipsum elicit actum proprium secundum illam, vt sentire.

Item, secundum Philosophum 6. *Metaph. text. 2.* definitio rerum naturalium ex materia & forma

31.

32.
Natura intellectiua est forma hominis.

33.

forma consistit; definitio autem indicat quid est esse rei: ergo quidquid non est materia, vel forma rei, est extra essentiam, ac per hoc sine illo potest res intelligi: ergo si intellectus, in quantum intellectus, est de essentia hominis, (quod oportet dicere secundum fidem & omnes Doctores) necessarium, vel esset materia hominis, vel forma; non materia, nam illa est corpus organicum; nec materia spiritualis, quæ est pars animæ; quia anima humana secundum illam potentiam est hominis forma, de cuius esse non est materia, ac per hoc cadit in rationem formæ; nec est materia per se, ut patet: ergo non est de essentia hominis.

Nec valet dicere, quod est consubstantialis pars, ut manus, aut nasus, corporis; quia omnis pars substantialis compositi, aut est materia, aut pars materiæ; aut forma, vel pars formæ, ut per exempla patet: ergo pars intellectiua, cum non sit materia, nec pars materiæ, aut necessarium est forma hominis, aut pars formæ, ut homo est: si est forma, habeo propositum; si pars, igitur illud, cuius intellectus est pars per rationem aliam ab intellectu, erit forma hominis, in quantum homo; ratio enim totius est alia à ratione singularis partis: ergo etiam intellectus, ut intellectus, non est tota & perfecta ratio hominis, in quantum est homo; sicut ratio manus, ut est manus, non est ratio corporis humani, ut humanum est.

34.

Item, accipiamus exempla iam dicta de partibus consubstantialibus: nasus & oculus & duæ partes ignis sunt consubstantiales, & unum faciunt suppositum, nec vna est forma, aut materia alterius; quæro utrum cum dicitur, *homo videt per oculum*, vel quod *oculus videt*, utrum sit actio totius compositi, ut est totum specificum? Primum patet quod non, per Philosophum in principio 4. *Physic. text. 32.* ubi expressè dicit, quod non est idem mouere, aut moueri, quia eius pars mouet, aut mouetur; & mouere, vel moueri primum, & per se. Nunc secundum Philosophum (& veritatem) 1. *Poster. text. 11.* secundum quod *ipsum*; per se & primum idem sunt: ergo si homo, secundum quod homo, intelligit, necessarium est per se, & primum intelligit, non ergo per partem substantiæ, quia omnis actio est per partem, sicut quo agit: hoc autem distinguunt agere per partem, & secundum totum.

Si forte dicas, quod homo non per se & primum intelligit; sicut nec homo primum videt, sed oculus. Tunc, cum omne prius à suo posteriori, saltem per intellectum, possit separari; videtur quod homo possit intelligi absque ratione intellectiualitatis, sicut potest intelligi absque ratione visionis, & absque ratione omnium illorum, quæ insunt sibi per partem, (dico partem *subiectiuè*); omnis autem actio inest sibi per oculum, sicut quo videret, & quod videt.

35.

Item quæro, utrum sit eiusdem rationis vniri formaliter, & substantialiter? & sit idem esse partem formalem & substantialem? si sic, propositum habeo; si non, ergo unum præsupponeret aliud; esse enim vnitum formaliter, est esse vnitum substantialiter; & non è contrario, ut dicis, ergo vniri formaliter est posterior, aliquid addens, quia *prius* est, à quo non conuertitur subsistendi consequentia; ergo hæc vnio formalis est perfectior vnitate sola substantiali; sed ex vnione surgit esse, & *unum esse*; ergo cum sensitiuo, ut dicis, vnitur formaliter & substantialiter,

cum à sensitiuo sit animal; ab intellectiuo sit homo, sequitur quod Socrates verius & perfectius est animal, quam homo; sequitur etiam quod actus consequentes ipsum, ut est animal, sint magis vniti, ac per hoc maioris aspectus, & certitudinis, quam actus intellectiui.

Item, hæc est differentia inter partem formalem & substantialem, quia pars substantialis solum, non est necessarium de intellectu essentiæ, sicut patet in exemplis dictæ positionis; nasus & oculus partes consubstantiales sunt corporis, non tamen sunt de essentia hominis, quia absque his intelligi potest. Simile, quamuis partes huius ligni, vel albedinis, sint consubstantiales; nihilominus amor à istâ parte, vel illâ, lignum, seu albedo, & similia intelligi, & esse possunt: absque autem parte formali nullo modo potest intelligi sub ratione illius esse, quod forma constituit, ut in esse sensitiuo, nec in esse intellectiuo; ergo si intellectus respectu hominis ut homo est, sit solum pars substantialis, sequitur quod homo potest esse, vel saltem intelligi, sine intellectu.

36. Obiectio.

Si dicas, quod est pars aliqua substantialis, sine qua res non potest esse, nec intelligi, ut homo sine capite, vel corde, propter suam principalitatem in materia hominis. Non valet, quia quod homo non possit intelligi sine his partibus; hoc est, quia cor & caput habent principalitatem in materia hominis, ut est materia, vel reducitur ad essentiam materiæ hominis, ac per hoc non potest intelligi homo sine iis, sicut nec sine sua materia. A simili dico, quod homo non possit intelligi sine intellectu, hoc non est, quia intellectus tota anima humana sit dignior; sed quia est verè forma hominis per se, vel per aliud; sicut caput verè est materia, saltem partialis respectu formæ hominis.

Solutio.

Item materia & forma verè sunt correlatiua, sicut actus & potentia; nunc autem aspectus potentiæ & proprii actus, ut ostendit, mutuo se claudunt & communicant; ad nihil enim, quod non habet rationem coloris, se extendit per se visus, & color, in quantum color, nihil immutat, nisi visum: ergo simile est in materia respectu formæ & è contrario, quod nihil est in materia in quantum materia, quod forma propriè non informet, & è contrario: ergo cum corpus humanum sit materia animæ rationalis, secundum auctoritates allegatas, impossibile est, quod aliquid reale sit in tota anima humana, quod corpus humanum non informet; est autem intellectus de substantia animæ humanæ; ergo, &c.

37.

Item materia, in quantum materia, habet aspectum ad formam; ergo talis materia, in quantum talis, necessarium habet aspectum ad formam, in quantum talis forma. Nunc secundum Damascenum, Richardum, & Augustinum, ut patet supra *, corpus humanum est materia hominis; ergo habet aspectum ad formam, ut est talis forma: habet autem aspectum ad animam, in quantum anima; & hoc non, quia tunc haberet aspectum ad omnem animam indifferenter: aut ad animam, ut est talis; talis autem solum est triplex, scilicet, vegetatiua, sensitua, & intellectiua: habet ergo aspectum corpus humanum ad animam, ut est eius forma, in quantum sensitua, vel vegetatiua, vel intellectiua; non in quantum vegetatiua, vel sensitua, propter duo; primum, quia talis materia habet aspectum ad talem formam, ut dat sibi tale esse; vegetatiuum autem & sensitiuum

* num. 30.

rium non dant esse humanum; alioquin potest homo intelligi absque intellectiua secundo, quia tunc corpus humanum haberet aspectum ad omnem sensitiuum & vegetatiuum: ergo oportet necessarium dicere, quod corpus humanum respicit animam, ut est eius forma in quantum intellectiua.

Si dicas, quod corpus humanum habet aspectum ad sensitiuum, sicut ad formam talem, ut est sensitiua humana; tunc aperte asseris conclusionem. Cum enim sensitiua humana dicatur secundum potentiam, quia colligatur cum intellectiua, à quo certè homo est homo: ergo sensitiuum non dicitur forma corporis humani, nisi quia est idem cum illo, quod per se terminat sicut forma, aspectum materiam humanam: hoc autem cum quo idem est, est intellectiuum, & tunc idem quod prius.

38.

Confirmatur hæc ratio, quia si anima rationalis est forma hominis; ergo sicut corpus humanum dicitur *humanum* per id, quod complet rationem corporis talis in tali gradu organizationis, & missionis, & compositionis, sic anima humana per illud, quo formaliter dicitur *humana*, necessarium habet rationem informantis; hoc autem est intellectus, non enim dicitur *humana* per sensum.

Item, secundum istam positionem est dare in composito partem formalem, partem materialem, partem substantialem. Patet exemplum in homine. Nunc autem, ut patet in exemplis, pars substantialis non dat esse toti, nec alteri parti, immò habet esse à forma, quæ est forma totius, ut patet in partibus ignis: ergo si in toto homine intellectus est pars substantialis, non dabit esse homini, sed recipiet esse à forma hominis: sicut hæc pars ignis est ignis per formam totius ignis.

Item, si homo intelligit per intellectum, ut per partem consubstantialem, non tanquam per formam totius; tunc simile est dicere sic: homo videt per oculos; sed nec iste actus attribuitur oculo, nisi ut visus est forma eius, secundum quod organum, in ratione organi, dicit aliquid constitutum ex tali parte & potentia, secundum quod dicit Aristoteles, 2. de Anima, sext. 9. quod si oculus esset animal, visus esset eius anima: ergo nec intelligere attribuitur homini, nisi illud, quo homo intelligit, sit forma alicuius sue partis: non est autem forma partis: ergo, &c. Nec intelligere dicitur per partem, sed se toto; ergo oportet, quod forma totius hominis, non sit illud, quo videt homo per partem, & quæ est forma partis, ut potentia visiva oculi.

39.
Reijcitur prima opinio.

Item, secundum primum modum dicendi, intellectus non vnitur homini ut forma, nec per se, nec per aliud, sed vnitur substantialiter mediante illo, quo vnitur formaliter, scilicet, sensitiuo. Dicit etiam positio, quod intellectus vnitur corpori substantialiter, quia id, cum quo est vnum in substantia, siue in composito rationalis animæ, cuiusmodi est *sensitiuum*, corpori vnitur substantialiter. Cum dicitur primò quod vnitur mediantem sensitiuo, aut ista mediatio est dispositionis, & tunc intellectiua est forma; dispositiones etiam non dicuntur medix in materia, nisi respectu formæ introducendæ. Aut est mediatio accidentalis, ut sit sensus, quia sensitiua vnitur, necesse est quod omne, quod est ei consubstantiale, eidem vnatur, quamuis de se non haberet aspectum ad hoc. Sicut videmus in astrò descendente, vel in

candela; quia enim flamma est colligata corpori graui, idè descendit, illo descendente, quæ de se ad contrarium moueretur. Si sit tale medium, quod indubitanter videtur sonare positio, tunc sequitur quod cum homo sit homo per vnionem intellectus, quod Socrates sit homo, & intelligat per accidens. Si verò ista mediatio sit naturalis ordinis, ut sit sensus, quod intellectus est naturaliter vnatur, quemuis hoc non videatur hæc positio sonare, eo quod rationem vnionis intellectus ad corpus attribuit consubstantialitati. Vbi autem consubstantialitas solùm est causa, ibi extremum de se non habet inclinationem ad aliud extremum nisi per accidens; ut patet in descensu flammæ. Vbi est autem mediatio ordinis naturæ, ibi extremum habet inclinationem de se, quamuis actu non vnatur nisi per medium; ut patet in formis, quæ aliis medianibus materiam vnatur; si sic, dico, intelligatur, sequitur quod intellectiuum de se in quantum tale, habeat inclinationem essentialiam ad corpus. Nunc autem omnis inclinatio essentialis creaturæ ad creaturam, siue sit simplicis ad simplex, siue compositi ad compositum, vel formæ ad materiam, vel materiam ad formam (ut sub ratione formæ forma substantialis & accidentalis includatur) ad istam reducitur. Cuius ratio est, quia nulla creatura habet aspectum ad aliam, nisi vel ut est actiua aliquo genere actus, vel ut est passiuæ aliquo genere passionis. Immo si Deus faceret creaturam, quæ nec agere, aut pati posset ab alia, non esset de ordine & integritate vniuersi. Immo ista positio assignat pro ratione quare in animalibus est materia, quia si non haberet materiam, nec agere, nec pati posset, nec recipere, nec essent de integritate vniuersi, quia ad alias partes mundi nullam haberent inclinationem: ergo intellectiua, in quantum intellectiua, cum sit pars quædam animæ rationalis, ac per hoc simplex, quamuis sit vnita spiritali, ut tamen distincta contra vegetatiuam, & sensitiuam, & suam spiritali materiam, simplex est; ergo si habet inclinationem, necessarium vel est forma, vel materia: non materia; ergo forma.

Item, nihil habet rationem in hærentis propriè, nisi forma, vel substantialis, vel accidentalis: ergo si intellectiua non est forma, non habet rationem in hærentis per se; ergo ita habet perfectum modum existendi separatim sicut vnita; ergo etiam perfectum modum intelligendi; quod est contra Augustinum 12. super Genesim in fine; cap. 35. vbi loquens de anima ostendit, quod in quantum intellectiua, habet modum essendi imperfectum. *Inest, inquit, ei quidam naturalis appetitus corpus administrandi, quo appetitus retardatur, ne tota intentione pergat in illud summum cælum, quamdiu non subest corpus, cuius administratione appetitus ille conquiescat.* Certum est autem, quod pergat per intellectum; ergo in quantum intellectiua habet naturam in hærentis; per consequens formæ.

Si dicas, quod oculi & manus sunt partes consubstantiales hominis, & naturæ esse in corpore; tamen separatè non existunt perfectè, nec habent operationes suas. Patet, quod nullum est simile; primò, quia oculus separatus à corpore priuatur forma, quæ dabit ei esse est operari; anima autem separata eandem vim, scilicet, intellectiuam, sibi habet vnitam, quia habet omne illud, quod ipsa habebat in corpore. Videmus etiam quod pars ignis

40.

Obiectio.

Solutio.

ignis

ignis separata à toto, quia habet formam sibi unitam, & verè est ignis, & verè facit operationem ignis.

41. Item, mundus & partes eius appetunt naturaliter unitatem & ligamentum, salua distinctione partium, quantò maiore possunt; sicut membra hominis & rami arboris virtute naturæ colligantur, quantò natura plus potest colligere, salua distinctione membrorum & ramorum: fit autem illud ligamentum secundum gradus essentialium, in quantum summa infimorum coniunguntur cum infimis supremorum, secundum Dionysium cap. 7. de diuinis nominibus: *Scientia*, inquit, *Dei omnium est factiua, & semper concordans omnia, & causâ indissolubilis concordationis & ordinationis omnium, sineque primorum coniungit principis secundorum, & vnâ conspiratiuam & harmonicam vniuersitatis pulcherrimam efficit.* Certum est autem quòd secundum quòd partes vniuersi sunt perfectiores, principaliter vniuersum integrantes, secundum hoc intimiùs & perfectiùs, salua tamen eorum actualitate, & distinctione, colligantur. Nunc autem cum anima intellectiua sit infima in genere substantiarum spiritualium, necesse est vt ipsa, in quantum intellectiua, liget totam materiam incorruptibilem, & corruptibilem naturæ spiritualium: hæc autem coniunctio non fit in corpore incorruptibili, siue celesti; quia ad præsens suppono, cum Sanctis, ea non esse animata; fit ergo in corpore corruptibili. Cùm igitur, vt superius ostensum est, maior & perfectior sit vnio & ligamentum, quo res ligatur cum alia, vt forma & pars substantialis, quàm solùm vt pars substantialis, vt supra ostendit. Nos autem videmus, quòd in aliis gradibus entium tale & tantum est ligamentum, quòd infimum supremo vnitur, non solùm vt talis pars, sed vt forma supremo infimi; sic enim vegetatiuum vt forma coniungitur misto, & sensitiuum vegetatiuum; ergo multò fortius intellectiuum vnitur sensitiuo vt forma; sed hoc non fit in anima separata: sunt enim, vt dicit positio, tres naturæ formales vnus suppositi à se in vna spirituali materia: ergo intellectiuum erit forma totius naturæ, vt sensitiuæ etiam, materialiter acceptæ.

42. Nec valet, quòd dicitur, quòd sufficit ad unitatem vniuersi, quòd intellectiuum vnitur sensitiuo, vt pars consubstantialis; quia ostendit, quòd intellectiuum in quantum intellectiuum, debet alicui inferiori vniri vt forma, quia vnitur per sensitiuum quod est forma, quia anima rationalis coniungit tanquam medium genus creaturæ corporalis & spiritualis, non vt sensitiua, quia sic cadit cum genere corruptibilem; nec sensitiuum in quantum sensitiuum, est infimum supremorum, scilicet, substantiarum spiritualium; imò hoc infimum est intellectiuum hominis, infimum enim est de genere illorum, quorum est infimum.

Confirmatur autem ista ratio per Philosophum 2. *Physicor. text. 21. & deinceps*, qui dicit quòd cum Physicus consideret formam, querit vsque quòd se extendat consideratio Physici circa formas separatas, vt tamen sunt in materia; intellectiuum enim et si sit separabile, & per hoc eius consideratio spectet ad Metaphysicam; in quantum tamen est forma materiæ, vt dicit, spectat ad considerationem Physici.

Nec potest dici, quòd intelligat intellectiuum esse formam ratione sensitiui: tum, quia semper

Philosophus ista genera animæ inter se distinguit; tum, quia ipse non vult, quòd aliquod sensitiuum sit separabile: dicit tamen Aristoteles 2. *Physic. text. comm. 21.* formam separatam, hoc est, separabilem, esse de consideratione Physici, vt est in materia. Non videtur ergo sufficere dictum, quòd intellectiuum vnitur unitate consubstantiali, & non formali corpori. Et hoc patet, quia Verbum diuinum consubstantialiter potest dici vnitur naturæ humanæ, secundum quòd dicit positio, ad hoc enim, vt dicit, quòd aliqua sint substantialiter vnita, sufficit quòd consubstantialiter coexistant in aliquo ente; vt supposito inest natura diuina & humana in Christo; *Nam sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus.* Nunc autem talis vnio non ponit depèndentiam vnus ad alterum extremum, nec relationem realem essentialem; quia nõ est ibi vnio per modum formæ: & talis vnio quantumcumque intima, & ordinata, & fortis, necessariò est accidentalis, non enim est de essentia personæ diuinæ vt vnatur naturæ humanæ, ergo si intellectiuum non vnitur corpori vt forma, nec corpus inclinatur essentialiter ad intellectiuum, nec e contrario.

Patet etiam quòd hæc vnio non est *intima, & fortis**, quia quamuis intellectiuum secundum istum modum corpori vnatur substantialiter, & intimè, in quantum ly *intimè* excludit medium distantiam, non tamen est intima, sicut vnio sensitiui ad corpus, si ly *intimè* dicat perfectionem vnionis. Ostendi* enim, quòd perfectiùs vnitur, quòd vnitur in ratione formæ, & partis consubstantialis simul, quàm quòd in ratione partis consubstantialis solùm. Ac per hoc patet, quòd non est ita fortis vnio intellectiue ad corpus, sicut sensitiuæ. Nec fiat instantia de Christo, in quo vtraque natura vnitur substantialiter, & non formaliter, & tamen est maior, & intimior, & perfectior vnio, quàm formæ ad materiam; quia non habent hoc extrema de ratione sua, secundum quem modum hinc inquirimus de vnione; sed habent hoc sola voluntate diuina.

Quòd additur, quòd est *vnio ordinatissima**, quia corpus vnitur intellectiui, sicut sensitiuum eidem vnitur; sensitiuum autem vnitur intellectiui, sicut posterius priori: tum, quia non posset habere proprietatem, nisi quia vnitur intellectiui, cui proprietates per se & primò debetur: tum, quia sensitiuum non radicatur in materia spirituali, nisi per intellectum. Iste ordo non videtur congruus quantum ad primum membrum; non enim intellectiuum habet incorruptibilitatem, quia intellectiuum, aut quia spirituale; alioquin corpus cæli non esset incorruptibile: illud autem est incorruptibile, quia non habet contrarium; nec sua materia, (vt ostensum fuit in præcedenti quæstione*) est subiecta actioni alicuius agentis naturalis. Ita dico, quòd sensitiuum, quòd est à create, non habet incorruptibilitatem, quia est vnitur intellectiui, sed potius, quia non est educitum de potentia materiæ, nec habet contrarium, nec sua materia spiritualis, est alicuius entis creati transmutabile subiectum.

Quantum ad secundum membrum, non videtur etiam ordo congruus, quia in omnibus ordinatis hoc videmus quòd ea quæ de ratione sua sunt minoris perfectionis, priùs introducuntur. Propter quòd dicit Commentator 1. *Physicor. comm. 81.* quòd materia induitur formis, quæ sunt minoris

Vnio hypostatica substantialis nõ formalis.

43. * vide supra num. 23.

* supra n. 27.

Vnio hypostatica perfectissima.

* vide n. 24.

* num. 32 & 36.

44.

Cælum non est animatum.

minoris perfectionis: ita enim videmus materiam & artem in omnibus suis operibus procedere. Cum igitur vegetatiuum, sensitiuum, intellectiuum radicentur in vna materia spiritali, necesse est prius, vt saltem secundum intellectum & ordinem naturæ, intelligatur in illa materia sensitiuum, quàm intellectiuum.

Nec valet instantia, quòd tunc inuenitur aliquod ens spirituale, quod solùm est sensitiuum, vel quòd esset aliqua anima sensitiua à corpore separabilis, aut separata. Primò quidem, quia ex ipsa ratione eorum, idem sequitur inconueniens, si enim intellectiuum primò radicatur in illa materia spiritali, quàm sensitiuum, (& loquor de intellectu, & sensitiuo humano,) ergo inuenitur aliquod intellectiuum humanum absque sensitiuo: illud autem necessariò est perfectio hominis; ergo aut ille homo, cuius tale intellectiuum est perfectio, est intellectiualis, & nullo modo sensibilis; quod est impossibile de intellectu humano; quia sicut trigonum * in tetragono, sic sensitiuum in intellectu; aut in illo homine erit sensitiuum à generatione, & sic non erit consubstantialiale intellectui, vt per ipsum possit esse pars consubstantialis hominis; aut erit sensitiuum seorsim à creatione, & tunc sequitur idem, quòd nõ erunt consubstantialia, nec per cõsequens illud intellectiuum erit corpori vnium. Puto etiam quòd non omnes negarent, quin Deus posset facere animam sensibilem, non intellectiuam, perfectionem corporis habentem eum aptitudine ad subsistentiam & separationem, nec propriè esset intellectiua.

Item, ponamus, quòd lux & calor in radio essent consubstantialia, & naturæ formales, vt tu dicis de vegetatiuo & sensitiuo in rationali anima; ego video, quòd si huiusmodi radius transeat, vel existat in aliquo corpore, cuius lux possit esse forma, & nõ caliditas, vt pote in corpore cœli; aut calor illi corpori substantialiter nõ vnitur, quantumcunq; sit consubstantialis luci; aut si vnitur, quia non est eius forma, nec actus, nec denominationem, nec operationem suam illi cõmunicabit; non enim cœlum est calidum, nec habet operationem calidi formaliter: ergo à simili nec intellectiuum hominè denominat, nec operationem suam illi communicat, si eius forma esse non potest.

Item, in quocunq; genere est reperire magis & minùs, ibi est reperire simpliciter tale; sed in genere formarum est reperire formas, quæ sunt principium cognitionis secundum magis & minùs, nam aliqua animalia habent alios sensus, & non omnes, aliqua omnes: ergo est dare formam, quæ sit principium cognitionis simpliciter acceptæ, & totaliter completæ; talis autem cognitio non est nisi intellectiua; ergo necessariò intellectiua erit in linea formarum.

Item, per eandem propositionem: In quocunq; genere est magis & minùs perfectum, est dare simpliciter perfectum illius generis, & consummatum; sed in linea formarum est dare formas, quæ sunt principium appetendi secundum magis perfectum & imperfectum; ergo & formam, quæ erit principium perfecti appetitus: nam aliqua forma est principium appetitus liberi; hæc autem non potest esse nisi intellectiua; ergo est forma.

Ad soluendum autem moriuum huius positionis, quòd non est nisi vnum, vel si sint multa, ad illud vnum reducuntur; scilicet quòd omnis forma communicat materiæ suæ actualitatem, & actum essendi, & operationem, sic procedo. Primò osten-

do, quòd dicere quòd non est forma, quia non communicat actualitatem suam; & dicere, quòd intimè vnitur, & non communicat actualitatem suæ materiæ, implicat contradictionem. Ad cuius euidentiam est sciendum (sicut aliàs dixi *) quòd nulla forma, substantialis, vel accidentalis, in quantum forma, communicat actum, nec primum, nec secundum materiæ, sed in quantum facit vnum secum, & sibi vnitur; quia non vnitur forma materiæ, nec accidens subiecto, nisi quia inhærent, idèd nec vnum faciunt, nec actualitatem communicant, nisi per actualitatem inhærent. Si autem intelligatur per impossibile, quòd accidens vnum faciat cum subiecto, & forma cum materia, & tamen non inhærent: ita actus suos communicant, siue dum inhærent, siue dum sunt formæ: & hoc euidenter patet in Christo, vbi diuinitas non inhæret, nec est forma humanitatis, & tamen propter vnionem (substantialem cum humanitate, ei communicat suam actualitatem, suum actum essendi, suam operationem, multò melius, & fortius, quàm aliqua forma suæ materiæ. Vidésne ad oculum quòd vno est causa communicationis, non autem inhærentia formalis; nam quantumcunq; aliqua inhærent, si tamen non facerent vnum, dato quòd non inhærent, non communicant completè: ergo clarius luce est, quòd dicere, quòd intellectiua non communicat actus suos corpori, quia non est forma; & dicere quòd est vnum secum vnione intima, & substantiali, cum ad talem vnionem sequatur communicatio, est dicere quòd communicat, & non communicat: ergo, &c. Secundò accipit nihilominus falsum dicta positio, cum communicationem attribuat formæ, quia forma, non quia facit vnum; cuius contrarium ostensum est esse verum.

Secundò dico, quòd ex ista positione sequuntur inconuenientia, cum dicit vitare, dicendo, quòd intellectiua non sit forma: quod patet primò accipiendo illud, quod dicit, sensitiuam esse formam corporis; si enim omnis forma communicat actu actualitatem suam, & operationem materiæ; ergo cum sensitiua sit indiuisibilis, simplex, immortalis, sequitur quòd corpus humanum sit simplex, indiuisibile, & immortale, & incorruptibile, quod tamen est falsum. Aut ergo, sicut arguis ex parte intellectiuar, sensitiua non est forma corporis, aut si est, prædicta communicabit.

Item, sicut ostendi, communicatio sit propter vnionem, & non propter inhærentiam formæ; ergo si vnitur, & intimè, vt dicis, quamuis non sit forma corporis, omnia illa cõmunicabit corpori.

Item, ex parte spiritalis materiæ sequuntur aliqua magna inconuenientia; nam si intellectiua non vnitur materiæ sensibili, vt forma, sola materia spiritalis erit libera, intelligens, & volens.

Nec valet, si dicas, quòd materia spiritalis per suam nobilitatem ad tales actus altos attingeret, quia in materia est duplex genus nobilitatis; vnum in genere entis, vt pote quia spiritalis, & non corporalis: & secundum hanc non potest ad tales actus pertingere, quod expressè patet in materia cœli, quia non est in potentia ad formam vitæ, ad quam est in potentia materia mistorum. Sicut enim ait Damascenus 2. lib. Orthodoxæ fidei cap. 6. *Nullus in eam opinionem veniat, vt calos, aut sidera animata esse existimet; anima quippe, ac sensu carent.* Forma autem, quæ est principium vitæ, nobilior est omni alia, quæ non est principium vitæ.

Intimè vniri formam, & non communicare actualitatem re-pugnat. * Suprà n. 6. & 1099.

* Vide Aristotelem 2. de Anima, text. 3.

45.

47. *Ex prima opinione sequuntur inconuenientia.*

46.

Duplex nobilitas materia.

vitz. Aliud est genus nobilitatis per aspectum ad receptionem formarum; & secundum hoc materia, quæ est ignobilior, secundum primum modum, est nobilior, secundum istum modum, & per consequens actus nobiliores ei communicari possunt, & in isto modo materia corruptibilis in corpore humano est altissima, & nobilissima, & dignissima, & ad actus altissimos, vt est in composito, apta. Et hoc est, quod dicit Auicenna 6. Naturalium, parte quarta, cap. 5. *Complexio quo (inquit) magis accesserit ad medium complexionatum, aptius fiet ad recipiendum augmentum perfectionis vita: cum verò temperatissimum fuerit, ita vt contraria aequalia sint in eo, & aequaliter operentur: comparabitur perfectioni vita rationalis.*

49. Ad oculum vides, quòd deceptus es per æquiuocationem de materia, quia vt receptibilis formæ non est, nec dicitur nobilior nobilitate primo modo accepta, sed secundo modo; & certè isto modo nobilissima est materia corpus humanum, & plus longè quàm materia spiriualis animæ, sicut ipsa tota rationalis anima composita ex materia, & forma, cuius susceptibile est corpus humanum, nobilior est parte sua formali, cuius susceptibile est materia spiriualis. Et hoc multum valet ad soluendum multas deductiones factas in prædicta positione, specialiter illas, quæ probant, quòd intellectus, vt vnitus corpori, non intelligeret, nec super se se reflecteret, nec libertatem haberet; minùs enim hoc impedit tam nobilis materia, vt est corpus humanum, quàm materia spiriualis. Et hoc dico per se, quia homo beatus magis est intellectiuis, & liber, non obstante vnione talis materię corporalis, quàm anima separata, cum sua materia spiriuali; per accidens tamen, scilicet propter corruptionem peccati, potest impedire.

SCHOLIUM.

Controuersum est inter Theologos, an beatitudo in singulis Beatis post resurrectionem, & reuionem corporum futura sit maior non solum extensiuè, quatenus tunc extendetur ad corpus; sed etiam intensiuè, quia maiori conatu elicietur actus beatificus, & anima circa diuinam essentiam perfectius erit operatura. Cum affirmantibus sentit hic Scotus, quibus expressè fauet Augustinus: sequuntur Magister in 4. dist. 49. cap. ultimo; vbi S. Thomas, & S. Bonaventura, & his accedunt Marsilius, & Henricus. Illorum probat latissime, & sequitur sententiam Ageldius Lusitanus in appendice tomi 3. de Beatitudine, quæst. 2. refertque vtriusque opinionis asserentis, & negantis authores, & fundamenta. Tres in hac materia sententias enumerat Vasquez, tom. 1. in 1. 2. dist. 29. cap. 4. vbi etiam pro affirmatiua citat vltra Augustinum, Haimonem, & Bernardum. Vide ipsum Scotum, hic num. 49. & 94. Quod verò hic attingit Doctor, in hoc scilicet statu via impediri liberam operationem intellectus propter corruptionem peccati, res est etiam controuersa. Ipse in 1. dist. 3. quæst. 3. §. Si quæritur, quæ est ratio: & in 2. dist. 11. quæst. 1. §. Ad secundum: existimat dependentiam, & colligationem intellectus cum pbantasmate pænæ esse peccati originalis, vt propterea intelligendo demissa sit anima, & inflexa ad corpus; vel secundò ex ordine naturali potentiarum, vel tertio ex infirmitate; & hoc vltimum probat ex Augustino 15. de Trinit. cap. 27. Plurimi hoc attribuunt naturali subordinationi intellectus ad pbantasmata pro statu via, etiamsi non fuisset peccatum. De quo vide ipsum Scotum locis citatis, & præcipuè in 2. dist. 3.

quæst. 8. §. Sed quòd est istud impedimentum. *Cornibricen. lib. 3. de Anima, cap. 8. quæst. 8. art. 2. & citatum Ageldium lib. 4. de Facultatibus corporis gloriosi, quæst. 12. art. 5.*

Item, ad propositum patet, quòd comparando negatiuum, & sensitiuum ad suam materiam spiriutalem, sequuntur æquè magna inconuenientia, immò maiora; in materia enim forma suam actum communicat; ergo materia spiriutalis & nutrit, & augmentat, & generat, de quibus constat, quòd non possunt conuenire materia spiriutali. Sequitur etiam quòd habeat vsu potentiarum sensitiuarum, quod est falsum. Quod patet primò per Philosophum dicentem, quòd sunt actus per organa, sicut patet in principio de Somno & Vigilia*; & habitum est suprâ*. Secundò, quòd vsus potentie sensitiuæ non est, nisi respectu sensibilis, & per speciem sensibilem; talis autem materia non recipitur, nisi in corpore, cum corporale non gignat omnium spiriutale. Tertio, quia cum actio sit à potentia, est secundum modum potentie; sed intellectiua habet latiorum aspectum, quàm sensitiua, vt patet ex obiectis eorum; ergo operatio sensitiuæ est magis contracta & determinata, ergo cum potentia intellectiua propter tantam abstractionem non fiat per organum, sensitiua fiet per organa, quæ in materia spiriutali esse non possunt.

Item, quæcunque vnioce dicuntur, similem modum habent operando, etiamsi vnum causetur, & aliud generetur; sicut ignis generatus, & ignis, si à Deo de nouo crearetur: sed impossibile est quòd vsus alicuius sensitiuæ brui sit sine organo; ergo nec vsus sensitiuæ hominis, nam vnioce sunt animal.

Tertio ostendò, quòd illa ratio concludat oppositum, scilicet, quòd intellectus est forma hominis, & quòd eius actus non sint communicabiles corpori illo modo, quo actus sensitiui: immò quòd si possit dici, corpus etiam sentit & viuit, quia est eius forma; & è contrario dicit de intellectiua, vel saltem illud non debet dici.

Ad cuius euidentiã est sciendum, quòd aliquis est ordo in formis omnibus, quia sicut formæ quantò sunt imperfectiores, & materię propinquiores, tantò suas operationes habent magis infirmas, quia materia quasi trahit formam ad suam fidem, & fines, & forma quasi trahit materiam ad suum modum, & quantò perfectiores, & à materia corporali remotiores sunt formæ, tantò operationes perfectiores habent, & minùs immerfas materię. Verbi gratiã, formæ elementares, quæ sunt materię propinquæ, huius sunt conditionis, quæ virtutem habent, quasi totam materialem, & materię vniersam, ita vt nihil moueant, nisi per qualitates accidentales; sic etiam sunt materiales, & incompletæ, vt etiam totum & partem denominant æqualiter, & cum eis extendantur, & contrahantur, nec vllam partem in suis operibus determinent sibi, quælibet enim pars ignis est ignis; & forma ignis extenditur ad calefaciendum, vel extendendum opus ignis, nec aliquam partem signatam in materia sua sibi determinat.

Si autem accedamus ad formam misti, quæ est super formam elementi, videmus eam quantò nobilior est, tantò in suis operationibus à materia denudari, & supra materiam exaltari, vt sic iam sit principium noui motus, sicut magis elongatur

50.

* cap. 1.
* num. 17.

51.

In formis inuenitur ordo.

52.

gatur à metetia; vt herbæ & lapides restringunt sanguinem, rheubarbarum purgat choleram, & iaspis restringit sanguinem; & sic de similibus: quæ quidem actiones etiam sunt compositi, sunt tamen à forma, & per formam, & elongatæ à materia tantò altius super formam elementorum, quantò forma misti nobilior est, & actualiter forma elementorum. Forma autem super formam misti, est forma vegetatiuorum, quæ tantum appropinquat ad actum, & eleuatur supra materiam: vt (si liceat dicere) iam quòd quendam gradum incipiat habere quasi libertatis interminatæ, & dominatiuæ, suam materiam dilatando, augendo, nutriendo. Videtne in hoc gradu entium iam quasi libertatis surgentis exordium? Sed supra istam adhuc est sensitua multò magis, & per gradus immediatos à materia se elongans, quæ iam ampliorem gradum sortita cuiusdam libertatis, magis dominatiuè mouet. Et ita non solum motum in exteriori, sed interiori ad omnem differentiam positionis, vt ponit Philosophus 8. *Physic. text. 29.* dicens, quòd elementa ad certam differentiam positionis mouentur; moueri autem ex se ad omnem differentiam positionis, & posse stare citra terminum, animalis, & animatorum, est proprium indubitanter. Similiter superiores formæ quantò magis à materia elongantur, eò paucioribus modis esse denominant, cum tamen quælibet sit forma, quia certum est, quòd quælibet pars ignis est ignis, & calcfacit; & quælibet pars animalis sentit, non tamen est animal; & sic de omnibus formis, tam perfectis, quam imperfectis, quam supremis, quam infimis; quam mediocribus; omnibus, dico, conuenit ratio formæ. Vnde quantò superiores, & nobiliores sūt formæ, tantò magis à materia in suis operationibus elongatæ, & minus denominant eam.

53.

Ex isto ergo patenti ordine colligitur, quòd tua ratio concludat oppositum, & non. propositum, sicut patet ad oculum: quia videlicet dato quòd intellectiua sit forma, & sensitua, non sequitur, si corpus sentit, quòd corpus intelligat, sed è contrario, scilicet, quòd illa sensitua informat tot modis, & communicat actum suum materiæ, & quòd intellectiua non tot modis se communicat. Hic etiam ordo formarum, qui est sensibilis, destruit maiorem partem rationum huius positionis; nam si in genere formarum videmus inchoari cognitionem secundum magis & minus, vt in genere animalium: & in formis videmus etiam appetitum secundum magis, & minus; & videmus quasi inchoari libertatem in modo agendi, & tantò ampliori gradu libertatem participari, quantò pluribus modis mouent, necesse est quòd in genere formarum, sit forma, in qua sit cognitio consummata, quæ non est nisi intellectiua, quia se extendit ad omnem differentiam cognoscibilem, necesse est quòd in genere formarum sit appetitus, in quo sit ratio appetendi consummata, secundum quòd potest esse in forma vnita, quod non est, nisi sit libera; & necesse est quòd sit forma, quæ sit principium motus omnino liberi, qui non potest esse nisi intellectiua.

His igitur tribus visis de fundamento, siue ratione dictæ positionis, oportet videre quid est dicendum, & in quo sensu verificatur; *Forma communicat materiam suam actualitatem, & suum actum essendi, & suam operationem.* Circa quòd est sciendum, quòd secundum Philosophum circa principium 2. de Anima, text. 5. duplex est actus à forma,

& in eo cuius est forma, scilicet primus & secundus; quos actus omnis forma, tam substantialis, quam accidentalis, communicat suæ materiæ; & toti composito. Est autem aduertendum, quòd differenter communicat istos actus forma substantialis, secundum quòd est in diuersis gradibus, vel vt secundum quòd est magis, & minus perfecta, vt iam dicam. Eadem forma substantialis aliter communicat actum primum & secundum, quia impossibile est formam esse in materia, quin communicet actum primum: non tamen semper oportet de secundo, non enim animal semper sentit, vt potest dormit; & hoc patet ex 2. de Anima *.

* text. 53.

54.

Item vide ibid. text. 5.

Videndum est ergo quomodo formæ substantiales differenter communicant materiæ actum primum. Circa quòd est sciendum, quòd cum sensituum in homine sit forma corporis (vt omnes concedunt) & etiam intellectuum, vt est ostensum; cum propria forma correlatiuè respiciat suam materiam, si materia eadem sit à diuersis formis perfectibilis, vt corpus humanum à sensituo, & intellectiuo, necesse est ad hoc vt habeatur appropriatio formæ ad materiam completa, quòd sub alio modo perficiatur à sensituo, & sub alio ab intellectiuo, vt intellectiuum est.

SCHOLIUM.

Qui nomine corporis organici intellexerit Aristoteles in prima definitione Animæ, quam tradidit, non concordant Auhores. Varias sententias refert Suarez lib. 1. de Substantia animæ. cap. 2. Hic Scotus docet animam intellectiuam formam esse corporis organici, non prout organicum est, seu vt habet organa distincta, quæ virtutibus sensitiuis correspondent; sed prout est totum integrale ex suis partibus constitutum absque eo quòd in ratione partium organicarum distinctè considerentur; sub qua consideratione, & perfecto temperamento organorum prius natura censetur ab anima sensitua informari: seu, prout alij clarius explicant, per distinctionem organi initiatiuè, vel dispositiuè, & organi complete, & perfectè; ita vt anima dicatur actus corporis quòd organicum est initiatiuè, non verò complete. Vide Compluën. disp. 2. de Quæstione animæ. q. 3. §. 2. n. 27.

Propter quod in corpore humano duplex est compositio; vna corpore in quantum corpus est substantia mista, complexionata in altissimo; & temperatissimo gradu mistionis, & complexionis, secundum authoritatem Auicennæ superius * allegatam; non includendo in hac compositione distinctionem alicuius organi, appropriati alicui virtuti sensitiuæ. Et isto modo intellectuum, in quantum intellectuum, est forma totius corporis, & omnium partium eius, vt vnum perfectibile constituit: dico partium, vt sunt totum illud mistum sic complexionatum integrantes, nõ vt sunt partes organice, virtutibus sensitiuis correspondentes. Et in isto gradu altissimo, & perfectissimo, est corpus dispositum ad receptionem animæ rationalis: quem quidem altissimum, & perfectissimum gradum non consummat natura, nisi prius factis organis virtutum sensitiuarum; prius, dico, naturâ, sed simul tempore. Alia verò compositio est in eo corporis, vt est habens proportionem competentes organis, vt sunt susceptiua specierum sensibilium; quæ dispositio consistit in debita quantitate, & qualitate, & temperamento qualitarum miscibilium, secundum quas sit media ratio, & proportio ad suscipiendum in se species sensibilium; & corporis sic accepti sensituum, vt sensituum est forma.

55.

Duplex compositio in corpore humano.

* num. 48.

56.

Aduertendum etiam hic cum diligenter est, quòd anima humana, quæ de se est vegetatiua, sensitua, & intellectiua; si consideretur vt dans esse substantiale, nec vt sensitua, nec vt intellectiua est forma corporis, vt organici, sed solùm vt est corpus mistum, & complexionatum in tali gradu, quamuis alium gradum missionis, & complexionis appropriatè respiciat intellectiua, quàm sensitua. Sed quia, vt dixi, omnis forma tam substantialis, quàm accidentalis communicat actum primum, & secundum, non præcisè loquendo, quia forma, sed quia vnum facit cum materia, vel subiecto, vt ostendit; idèd omnis forma est principium essendi, & operandi. Nunc autem, vt dicitur, intellectiua non est forma corporis organici, vt organicum, nec vt est dans actum primum, nec vt dans actum secundum, hoc est, nec vt est principium essendi, nec vt est principium operandi: sensitua autem quamuis non sit propriè forma, & perfectè corporis organici, vt est principium essendi, est tamen eius perfectio in quantum organicum est, in quantum est principium operandi: & quia non potest materiæ vniri aliqua forma vt est principium essendi, quin apta nata sit de se dare ei principium operandi, siue operationem aliquam; idèd nec sensituum vnitur corpori, nisi organico.

Nec debet instari; igitur intellectiuum, saltem ordine naturæ, primò vnitur corpori, quàm sensituum, quia, vt dixi, gradus ille missionis altissimus, de quo loquitur Auicenna, vt dixi suprâ, nunquam plene est digestus, nec ad æqualitatè redactus, nisi priùs cessante omni motu generatiuæ, quia est finis extrinsecus ex parte corporis totius compositionis, & operationis naturæ in semine humano; sicut etiam dicit prædicta positio, quòd propter hoc nobilius est quocumque sensitiuo in semine bruti producto. Vnde quia est illud, quòd immediatè ordinatur ad susceptionem intellectiui, necessariò secundum ordinem naturæ habet vniuersalitatè, respectu omnis dispositionis sensituiæ, vt dat esse, siue vt dat operationem, & idèd cadit prædicta positio. Ex prædictis patet, quòd intellectiua forma aliter communicat actualitatè suam corpori, hoc est, sub sua ratione perfectibili respicit corpus, vt dat actum primum, quàm sensitua.

57.

Viso quomodo formæ substantiales, vt sunt diuersorù graduum, communicant vario modo etiam eidem materiæ actum primū; iam ex hoc per immediata procedendo apparet, quomodo aliter comunicant actus secundos; & ex hac pertractatione apparebit solutio omnium rationum prædictæ positionis, quia, vt apertè patet, in omnibus rationibus supponit, quòd omnis forma æqualiter communicat actum primum, & secundum materiæ, alioquin non concluderent: ergo sicut verum est, quòd corpus sentit, ita verum est, quòd intelligit, si intellectiuum sit forma: & tantum hic est modus arguendi ferè in omnibus rationibus.

Ad cuius euidentiã est sciendum, quòd in actu intelligendi, & sentiendi est duo considerare, scilicet, quòd intelligit, & sentit, & quo intelligit, & quo sentit. Quòd autem intelligit, & quòd sentit, est totus homo, vel totum animal; & loquitur de intelligente secundum quòd anima est in corpore: nec differt quantum ad hoc intelligere, & sentire, quin sit totius coniuncti; vt patet primo de Anima, * vbi expressè dicitur, quòd intelligentia est totius coniuncti, sicut sentire.

Scoti oper. Tom. III.

Idèd circa illud, quòd intelligit, non distinguo; quia quamuis sit magna differentia, vt patebit, verum est tamen quòd totus homo intelligit, & totus homo sentit. Quo autem intelligit, & quo sentit tanquam principio remoto, est ipsa substantia animæ in se considerata: nam sicut forma dat actum essendi, vt est substantia, & vt consideratur per respectum ad intra, sic est principium operandi per respectum ad extra. Quo sentit tanquam principio propinquo, est ipsa anima, vt est potens operari, siue vt habet rationem potentia. Si tamen est idem, quòd sua potentia, siue ipsa potentia animæ radicata, & fluens sit à substantia animæ, nec adhuc ipsa potentia sensitua est radicata in substantia animæ, vel vt fluens ab ipsa, in quantum talis, est illud à quo sentimus immediatè; quia tale oportet, quòd sit per se eliciens actionem. Sensitiua autem potentia non per se sentit, sicut dicitur in principio de Somno, & Vigilia, quòd sentire est per corpus; ergo ipsa potentia sensitua, vt fluens ab anima, vel vt est ipsa anima, habens tamen modum potentia, & vltèrius, vt fluens in organum corporale, faciens vnum secum, vt mouens cum mobili, vt artifex cum instrumento naturaliter coniuncto, secundum hoc habet rationem propinque potentia, & immediatè; & est illud, quòd sentimus immediatè; vt iam non sit verum, quòd potentia visua videat, vt se tenet ex parte animæ, sed totum coniunctum ex potentia illa, & organo, sit illud, quòd videamus, iuxta 9., quòd dicit Philosophus 2. de Anima, text. 9. Si oculus esset animal, visus esset eius anima.

Illud autem, quòd intelligimus, etiam est duplex, scilicet remotū, illud est substantia animæ intellectiua, & propinquum, & immediatum, & hæc est potentia intellectiua, præcisè fundata in essentia animæ, manet in ipsa, non vt fluens in materiã aliquam corporalem, nec in organum. Et iam apparet differentia, quare potentia sensitua non est immediatum principium eliciendi actum sentiendi, vt habet fundari in essentia animæ, donec fluat, & vnatur organo corporali. Potentia autem intellectiua de se non radicata in organo corporali, nec vt fluens, vel vnita materiæ est principium immediatum intelligendi.

Licèt ergo non sit differentia in his duabus potentiis ex parte eius, quòd sentit, & intelligit, quia actus videndi, & sentiendi, quem elicit oculus motus ab obiecto viso, vt albo, verbi gratiã, fundatur in essentia animæ, non præcisè, sed in radice, & principio primo, atque remoto; sed vt est actus, & forma organi corporalis determinati, & complexionati secundum determinationem sensibilis, secundum quòd determinat Aristoteles *: quòd organum est media proportio sensibilium. Actum autem intellectus, scilicet intelligere, elicit potentia intellectiua, non vt fluens in organum, sed vt præcisè radicata in anima, vel vt est idem, quòd anima absque respectu ad organum corporale.

Ex quo apparet, quòd aliter est anima actus corporis per substantiam, aliter per potentiam; quia per substantiam in quantum est compositum substantiale, mistum, complexionatum in tali gradu simpliciter. Per potentiam verò sensituiam, in quantum vltra prædicta est quid organum, & media proportio sensibilium. Per potentiam verò intellectiuam nullo modo vt organum, nec vt complexionatum. Vnde

Potentia sensitua non per se sentit.

58.

Id quo intelligimus est duplex.

* 2. de Anima, text. 9.

59.

Anima est aliter actus corporis per substantiam, aliter per potentiam.

In actu intelligendi, & sentiendi sunt quod, & quo.

* text. 89.

actum intelligendi elicit totus homo motus ab obiecto per potentiam intellectiuam, vt ex illo, quod fundatur præcisè in animæ essentia, & in remoto principio absque fluxu, vel vnione ad aliquam materiam corporalem, siue organicam; actum verò sentiendi elicit per potentiam sensitiuam, non solum vt radicatum in anima, sed vt fluit, & vnitur organo corporali.

Ex hoc apparet, quòd quia operatio, & obiectum, vt statim dicitur, sumunt rationem, & mensuram à principio propinquo, quo elicitur operatio; idèd sicut potentia intellectiua non est alligata organo, nec materiæ corporali, eius obiectum non est contractum, sed est vniuersale, vel particulare, & omne ens absque determinatione. Quia verò sensitua, vt est principium operandi, includit in se organum corporale, vt dictum est, quia obiectum, & operatio tali propinquo principio & immediato proportionatur; idèd eius obiectum est portio quædam entis, & operatio coniuncta.

60. *Homo totum intelligit.*
 Ex his iam patet, quòd illud, quod intelligit, & quod sentit in homine, est totus homo; illud quod intelligit vt principio remoto, substantia animæ intellectiua quo vt principio propinquo, & immediato, potentia intellectiua, vt est in anima radicata, non vt fluens, vel coniuncta organo. Quòd verò sentit totus homo, quo sentit, vt principio remoto, substantia animæ, vt propinquo, est potentia animæ, siue anima, sub ratione potentiæ; quo verò sentit, vt principio propinquo, & immediato, est ipsa potentia, vt vnita organo corporali; ita quòd quo videmus immediatè, est oculus, vt dicit quid compositum ex virtute visua, & organo: propter quod dicitur 2. de Anima, text. 9. quòd *Si oculus esset animal, visus esset anima.* Surgit autem hæc differentia potentiarum ex differentia substantiarum, intellectiua scilicet, & sensitua, quia, vt dixi, aliter, & aliter se habent quantum ad actum primum ad corpus humanum.

Ex hoc apparet quòd tam intellectiua, quam sensitua aliter est actus corporis organici Physiici per suam substantiam, aliter per suam potentiam; quia tam intellectiua, quam sensitua per suam substantiam est actus eius, in quantum est compositum substantiale simpliciter, in tali gradu mistionis, & complexionis, secundum modum prædictum; per suam verò potentiam, siue vt est principium operandi, intellectiua non corporis quocumque modo accepti, non organici, nec non organici, est actus, siue perfectio. Sensitua verò per suam potentiam, vt est principium operandi est perfectio secundum modum operandi, & secundum rationem organi corporis organici, & vt organicum est, & vt organizarum est. Vt iam ex prædictis apparet, quòd pars intellectiua, vt est de genere substantiæ, est forma, & actus materiæ; ipsa verò vt potentia, siue vt pars (sic loquor, quia nondum quæsitum est, vtrum potètia animæ, sit idem quod substantia?) Talis, dico, potentia habet esse in materia; quia illud, cuius est potentia, siue cum quo idem est, est in materia, & forma materiæ: & per consequens ipsa potentia intellectiua aliquo modo est in materia. Sed statim dicam aliqua secundum istum modum, quo forma est in materia, vel perfectio materiæ.

61. *Obiecto.*
 Si forèd istes, quòd tunc potentia, & operatio erit magis abstracta, quam substantia, eo quòd

intellectiuam pono formam corporis, potentiam verò intellectiuam nullius corporis, aut organi.

Respondeo; & erit declaratio prædictorum. *Solutio.*
 Est igitur aduertendum, quòd cum dicitur, quòd potentia non est magis separata, quam substantia, nec operatio; quia secundum quòd alia magis, & minùs dicunt conuenientiam, & differentiam respectu totalis separationis, & vnionis ad materiam, verum est: verbi gratia; si agens principale quodcumque, quòd dicitur compositum, habeat materiam quocumque modo, necesse est vt potentia, qua agit (siue illud agens sit sentiens, siue intelligens) aliquo modo habeat, siue sit in materia: sed non oportet, vt iam dicam, quòd nullo modo habeat, siue sit in materia, sicut agens principale. Cuius ratio est, quia cum potentia sit illud, quo agens agit, & idem aliquo modo cum ipso, si agens habet materiam corporalem, vel aliam partem sui, necessariò sequitur, quòd illa potentia aliquo modo sit in illa materia (non dico, quòd habeat eam partem sui, sicut agens principale.) Ergo si intelligam secundum prædicta, est totus homo, cuius pars est materia corporalis, necesse est, quòd illud, quo agit, scilicet potentia intellectiua, sit in materia corruptibili; sed non quòd habeat materiam corruptibilem partem sui, sicut homo; non ergo est potentia magis separata, quam substantia, nec actio quam substantia, vel potentia, secundum quòd ly *magis* dicit potentiam totalem separatam à genere materiæ, sed solum quòd dicit altiore, & maiorem gradum separationis, siue elongationis ab eadem materia.

Nec ex hoc potest concludi maior nobilitas in potentia, quam in substantia; quia hoc concludi possibile est ex gradu nobilitatis formæ, non ex se. Est autem hæc nobilitas secundum quid, nam nobilitas formæ principaliter est in perficiendo respectu subiecti, quòd concludit, & dando primum esse: quia primus aspectus formæ est respectu subiecti, & secundus respectu obiecti, vel operationis. Non est autem inconueniens quòd aliquid ignobilius in se habeat aliquam operationem nobiliorem respectu alicuius extrinseci, sicut ponimus de gratia, cuius effectus est Deo animam vnire, & gratam reddere.

Vt autem sciatur, quòd diuersimodè substantia, & potentia à corruptibili materia separatur, sciendum, quòd quatuor modis dicitur aliquid à materia corruptibili separatum. Et dico signanter *materiam corruptibilem*, quia materiam spirituales in anima rationali posui. Primo modo, quia non habet materiam corruptibilem partem sui, nec est eius per se, vel per accidens perfectio, nec aliquo modo eam in sua actione includit: & isto modo Deus est separatus à materia tam corporali, quam spirituali, addendo ad hoc omnes exclusiones, quæ longè essent ad recitandum. Secundo modo, quia non habet materiam corporalem partem sui, nec est perfectio, seu forma materiæ corporalis, nec motor per se, est tamen aliquo modo in materia per aliud. Et isto modo potentia intellectiua sub ratione potentiæ, est separata à materia corporali, quia tota spiritualis est, si est idem, quòd substantia animæ, vel in substantia spirituali radicata; nec etiam sub ista ratione potentiæ est perfectio materiæ, quia non est perfectio substantialis, quia in ratione potentia

62.

Quatuor modi separationis à materia.

potentiæ non habet rationem substantialis; nec accidentalis, quia non fuit in organum, vel in materiam corporalem, sicut sensitiva. Est tamen ipsa potentia in materia; quia ipsa substantia animæ, cuius est potentia, vel cum qua est idem, est in materia corruptibili, & forma eius: non tamen est in materia corruptibili, sicut substantia animæ, vt sic. Iam apparet ex hoc, quod non quantum ad totalem separationem; sed quantum ad modum separationis respectu eiusdem materiæ, maioris est abstractionis potentia, quam substantia. Tertio modo dicitur separatum à corruptibili materia, quia non habet eam partem sui, nec est eius perfectio, vt est organica; est tamen in materia, quia est perfectio eius, vt est simpliciter substantia in tali gradu mixtionis, & complexionis, sicut dictum est de substantia intellectiua. Quarto modo, quia non habet materiam corporalem partem sui, est tamen perfectio materiæ corruptibilis, non solum vt est substantia mista, & complexiōnata, sed etiam vt organica. Et isto modo potentia sensitiva, vt est principium operandi, est à materia corporali separata. Intellectiua autem, vt dixi, nec vt dans esse, nec vt principium operandi præcisè habet aspectum ad materiam corporalem organicam, vt organica est, secundum quod instrumenta virium sensitiuarum.

63. Ex prædictis patet, quod actus intellectiue partis, cuiusmodi sunt *intelligere*, & *velle*, non communicantur corpori; ita vt sint per corpus, siue per organum corporale, sunt tamen coniuncti, & in coniuncto etiam corporis, vt est in composito, sed restricto modo, in tantum, quod non ipsum denominent, quamuis sint à substantia intellectiua corporis.

Ex prædictis patet, quod non sequitur, sensitiva est forma corporis, & idèd sentit; ergo si intellectiua est forma corporis, corpus intelligit; imò demonstratiuè sequitur oppositum. Si enim, vt patet, omnis forma secundum gradum suæ perfectionis, aliter communicat materiæ actum primum, & secundum; & illo modo, quo superior, non communicat inferiori: imò ex ordine formarum demonstratiuè sequitur, quod si inferior tantum se communicat, quod illo modo superior non se communicat, apertè sequitur, quod si intellectiua est vltima formarum, actus consequentes ipsam, in quantum tales, cuiusmodi sunt *intelligere*, & *velle*, & *liberum esse*, non communicantur sic materiæ, quamuis omnino sint coniuncti, sicut dictum est.

Ex prædictis sequitur quod per actus consequentes intellectiuam, in quantum talis est, cum non sint à potentia vnita, siue fluente in materiam corporalem, vel organicam, non habet quod ardeatur ad aliquod genus entis, sed extenditur ad vniuersale, & particulare, & omne genus entis, & potest se reflectere supra se, & potest dominatiuè agere, & liberè se mouere, nulla materia corporali hoc impediēte. Quamuis autem, sicut patet, non sequitur si intellectiua est forma corporis, etiam corpus intelligit, sicut sentit, quod potentia intellectiua in quantum talis, hoc est, in quantum est principium operandi, non est per corpus, nec per organum corporale, quamuis sit in toto corpore, in quantum est in anima, quæ est corporis forma: sensitiva autem potentia non est solum in corpore

Scoti oper. Tom. III.

re, sed in organo, tanquam eius perfectio, vt est principium operandi, vt dictum est, tanquam propinquum, idèd corpus sentit, non autem intelligit.

Ad hoc est sciendum, quod obiectum, & operatio non determinantur, nec proportionantur agenti, nisi ratione illius, quo agit immediatè. Quamuis autem intelligens, vt pote homo, sit determinatus per materiam corporalem, quæ est pars eius, quamuis quo intelligit, vt principio remoto, scilicet ipsa substantia animæ sit determinata, quia forma materiæ corporalis, quia tamen quo intelligit in quantum tale immediatè, scilicet ipsa potentia, non est corporis, nec organi, vt dixi, idèd sola operatio, & suum obiectum est omnino à materia separatum, & indeterminatum; idèd potest esse subiectum præsens, vel absens, vel vniuersale, vel particulare. Dum autem sentit homo, vel animal, quo sentit, vt principio propinquo, & si non habeat materiam corporalem partem sui, est tamen forma materiæ corporalis, & organi, & operatio limitata: idèd sensus non apprehendit absens, nec vniuersale.

Ex quo vltiùs patet, quod quamuis potentia aliquo modo abstracta sit magis à materia, quam substantia; quamuis semper secundum aliquem modum in eadem materia sit potentia, in qua est substantia, tamen potentia & operatio, & secundum rem & modum, æqualiter sunt abstracta, vel coniuncta materiæ.

Nunc restat ista applicare ad rationes in contrarium factas, vt dissoluantur, quamuis per prædicta satis pateant. Cum enim dicatur primum; Omnis forma communicat, &c. ostendi, quod hoc est falsum, non enim eo quod forma non communicat actionem suam materiæ, sed quia facit vnum cum ea, vt ostensum est. Nec hoc intendit, alioquin cum dicat, quod perintimè vnitur intellectus corpori, diceret quod corpus intelligit: sed intendit quod communicat, quia forma, quod est falsum; suppositum enim diuinum non est forma humanitatis, & tamen communicat sibi omnes actiones. Ostendi etiam, quod omnis forma actum suum communicat materiæ, saltem vt est in toto, ita quod omnes actus etiam intelligendi sunt coniuncti; sed si forma imperfectior non communicat materiæ, vt est pars, non dicit, quod hoc faciat forma superior; imò sequitur oppositum, vt ostendi.

Ad secundum, nulla materia, &c. Concedo maiorem. Ad minorem cum dicitur, Nulla virtus naturaliter potest dare sufficientem dispositionem ad receptionem, &c. Dico, quod falsum est; verè enim sicut totus homo intelligit, & sentit, ita totus homo generat. Vnde non est intelligendum, quod virtus generantis sit decisa ab homine, vt est animal solum, imò vt tale animal, scilicet, homo; & idèd est ibi virtus animæ, non solum vt est sensitiva, sed etiam vt est intellectiua; quia intellectiuum etiam secundum substantiam, forma est materiæ; & idèd talis virtus humana, non solum animalis, potest disponere ad receptionem formæ liberæ, & spiritualis; quia etiam à tali forma ipsa deriuata est.

Ad tertium, Omnis materia, &c. Concedo maiorem. Ad minorem, cum dicitur: Esse liberum, & intelligibile, & esse immortale, &c. verum est

64.

65.

Respondetur ad argumentum prædicta n. 19. supra n. 53. Ad primum.

Ad secundum.

66.

Ad tertium.

vt esse liberum, & immortale sumuntur formaliter, secundum quem modum sunt in anima. Vt autem sumuntur communicatiue quantumcumque sunt corruptibilia, ea, quibus communicantur, non sunt incorruptibilia; imò corruptuntur, non in se, sed vt communicata ad corruptionem illorum, quibus communicantur.

Si dicas, quòd anima communicat libertatem, quam habet: verum est, sed non illo modo, quo habet, scilicet formaliter. Quòd etiam esse liberum, & intellectuuum non communicatur materiæ hominis, vt sentire, sed solum toti coniuncto ostendi.

Ad quartum.

Ad illud quod arguitur postea ex parte aspectus vniuersalis. Ad omnes illas rationes patet solutio per prædicta, ostensum est enim quòd illud, quo intelligimus, & volumus, est potentia sic separata ab omni materia corruptibili, & organo, quamuis sit in corpore secundum aliquem modum essendi; quia scilicet illud cuius est potentia, est in corpore vt forma; non tamen est potentia principium intelligendi, vt vnita in ratione perficientis alicuius materiæ corruptibilis, sicut ostensum est contrarium de sensitua. Idèd quia, vt supra patuit, ratio obiecti, & operationis non determinatur, nec proportionatur agenti, vt est agens; quia homo est agens, & habet materiam corruptibilem partem sui, nec ei quo agit, vt remoto principio, cuiusmodi est substantia animæ, quæ est forma, & perfectio materiæ corporalis, sed determinatur, & proportionatur ei, quo immediatè agit; quale est potentia intellectiua in homine, quæ nulli corporali materiæ tanquam forma, vel motor, est alligata: idèd obiectum eius est ens absque omni determinatione, & eius aspectus respectu rei absentis, est absque spatij commensuratione, & liberè se mouens absque vlla arctatione. Rationes autem illæ procedunt, ac si potentia alicuius substantiæ non esset aliter separata, quam ipsa, cuius contrarium est ostensum.

67.

Ad quintum.

Quod arguitur, quòd non posset se intelligere, &c. Apertè patet quòd supponit, quòd nulla forma habeat virtutem, seu potentiam operandi, quæ in ratione operantis à materia sit separata; quod est falsum, vt patet; quamuis enim intellectus, vt est substantia, sit forma corporis, potentia tamen intellectiua nullius corporis est forma, quod supponit ratio.

Ad sextum.

Quod arguitur, quòd non esset libera: tum, quia, &c. Apertè patet, quòd in omnibus deductionibus supponit, quòd si intellectiua sit forma, quòd potentia intellectiua ab illa materia sit determinata, quod est falsum; quia quamuis potentia per substantiam, in qua est, vel cum qua idem est, sit aliquo modo in corpore, vt per hoc, & propter hoc dicatur, & verificetur, quòd totus homo intelligit; non tamen est in corpore aliquo, nec est per se, nec per substantiam, in qua radicatur, vt forma perficiens, vel per illud operans, quod tamen oporteret ad hoc, quòd propter materiam esset contracta, vel limitata, vel angustata; & quòd hoc sit verum, concedit positio in simili; quia dicit, quòd quamuis intellectiua sit consubstantialis sensitua, & per illam corpori vnatur, non tamen oportet, quòd illo modo vnatur, quo sensitua. Similiter ego dico de vnione potentiæ per suam substantiam. Quòd autem talis vnio potentiæ ad corpus per substantiam, quia non vnitur ei, vt perfectio, non impediatur

eius libertatem, & aspectum, patet, quia duplex est aspectus potentiæ: vnus ad intrà, scilicet ad illud in quo est, & aliud ad extrà, scilicet ad operationem, & obiectum; & ista concluduntur. Potentia ergo intellectiua secundum aspectum ad intrà, est in materia corruptibili determinata, & per formam cuius est; sed secundum aspectum ad extrà, ad nullam materiam habet aspectum, & secundum hoc est indeterminata, & illimitata, & libera.

Est autem aduertendum, quòd in istis rationibus, & in omnibus præcedentibus, vbi dicitur, quòd nulla virtus materialis, vel omnis virtus materialis negatiua sunt veræ, si accipiantur pro principio propinquo, & remoto, quo agens agit; & similiter affirmatiua veræ, si accipiantur solum pro propinquo. Ad illud quod dicit, quòd esset mortalis, quia nulla materia, &c. Respondeo, quòd cum stabilire, & ad aliud inclinari, sint opposita, impossibile est quòd aliquid per illud, per quod ad aliud inclinatur, perfectè stabilizetur; materia autem spiritualis, quæ est pars animæ rationalis, per intellectum inclinatur ad corpus, vt in eo recipiat rationem perfectæ substantiæ, & perfecti suppositi, & idèd non potest intelligentia illa materiam spiritualem perfectè stabilire, secundum quòd dicit Augustinus de anima separata 12. super Genesim, & habitum est supra. Si autem sit aliquid aliud propter quod intellectiua non inclinatur hanc materiam ad aliud, cuius est immortalitas, in illo potest eam stabilire, & per consequens argumentum non concludit.

Quod verò additur, quòd cum sit forma, communicet actualitatem suam, &c. Iam responsum est, quòd non communicat immortalitatem, sicut nec libertatem formalem, quia non oportet, quòd sit immortalis homo sicut nec quòd eius libertas sit perpetua, quia desinit eius libertas ipso pereunte. Quòd autem non sit vnio consubstantialis, quæ non sit intima, nec ordinata, ostensum est supra.

Exempla autem de partibus ignis, & albedinis, & similibus, concludunt oppositum; quia nunquam duæ partes ignis in vno igne vnientur, nisi ad aliquam partem principalem (materiam sci iacet, vel formam alicuius eorum) participando nomen, & rationem reducerentur. Vnde in illis duabus partibus ignis materia cuiuslibet partis reducitur ad materiam totius; sic quòd verè sit, & dicatur materia: similiter quælibet pars formæ ad formam ignis reducitur, vt verè sit, & dicatur forma. Ita pes, caput, reducitur ad materiam hominis quamuis non adæquatè: ergo si pars consubstantialis hominis est ipsa intellectiua, reducitur vel ad partem materialem, vel formalem, vt sit verè, & dicatur materia, vel forma: si non potest dici materialis, saltem in quantum dicit formale: ergo necessariò ad formam reducitur.

Ex parte etiam materiæ spiritualis oportet idem dicere, & verè reducitur ad materiam, vel formam. Si materia spiritualis reducitur ad formam, vt verè dicatur simul cum intellectiua forma (vt communiter dicunt Doctores, quòd tota anima composita ex materia spirituali, & forma, est forma hominis) habeo propositum; si dicatur, quòd reducitur ad materiam, tunc primò dico, quòd sicut materia spiritualis animæ hominis reducitur ad materiam, ita forma, scilicet intellectiua, ad formam, vt verè

68.

Vide has rationes, n. 17. & seqq.

Num. 20.

Num. 40.

69.

rè dicatur forma hominis, & sufficit ad ptopositum.

Nec potest dici, quòd materia spiritalis reducatur ad materiam hominis; quia cum ostensum sit secundum Damascenum, Augustinum, Ambrosium & Richardum, & etiam secundum Philosophum, quòd materia hominis est corpus Physicum, tunc oportet dicere, quòd materia spiritalis simul cum corporali esset materia hominis, quod non videtur intelligibile. Primò quidem, quia cum non sint duæ materiae principales, & æqualiter se habentes respectu hominis, oportet quòd altera esset pars alterius, sicut dicimus quòd oculus est pars corporis, & pes, & manus; materia autem spiritalis nullo modo potest esse pars corporalis, sicut nec punctus lineæ. Secundò, quia cum materia spiritalis sit fundamentum vegetatiuæ, sensitiuæ, & intellectuæ, ac per hoc ipsas tres partes formales recipiat, si ipsa tota est materia, vel cedit in partem materialem hominis, necesse est quòd ipsæ tres partes prædictæ sint forma hominis, cum ambitus materiæ spiritalis capiat ambitum illarum trium partium formalium. Tertio, quia homo species naturæ & opus dicitur quoad materiam, ergo oportet quòd homo producat sine natura materiam hominis, sed non producat materiam spiritualementem. Quarto, quia cum forma correspondeat correlatiuè materiæ, vt dicitur 2. *Physic. text. 26. Eorum*, (inquit,) *qua sunt ad aliquid materia est*, vbi alia translatio dicit, *Materia est de capitulo relationis*; ergo vt dicis, si pars intellectiua se habet vt forma respectu materiæ spiritalis, sicut illa materia se habet ad aliam materiam, sic sua forma, scilicet intellectiua, se habet ad formam illius alterius materiæ. Sed, vt tu dicis, materia spiritalis sic se habet ad materiam sensitiuæ, scilicet corpus, quod facit secum vnam materiam, & sic facit vnum, quod verè est materia totius; ergo intellectiuum sic facit vnum cum sensitiuo, quod verè est forma totius; & tunc remanet nostrum propositum. Patet ex hoc, quòd omnis pars consubstantialis secundum supradicta, ad primas partes consubstantiales reducitur, scilicet ad materiam & formam, & sic quòd verè dicuntur partes materiales, vel formales totius; & quælibet dici possit etiam verè sic materia, vel forma.

71.

Ex hoc dico, patet quòd simile adductum concludit oppositum, in quo quidem similiter dicebatur, quòd sicut in vno supposito hominis sunt formæ corruptibiles, toti composito consubstantiales, quæ informant corporalem materiam, & non spiritualementem; sic in illo supposito est forma consubstantialis, scilicet intellectiua informat materiam, & non corporalem. Ex hoc, dico, concluditur oppositum; nam formæ corporales, corporalem materiam informantes, respectu subsequentis formæ, sunt materiales, & verè à subsequentibus informantur, alioquin nisi forma ex sua imperfectione vnita materiæ respectu subsequentis, esset materia tantæ abstractionis, esset materia naturalis, sicut Metaphysicæ, vel materiæ cæli, quod ostensum est esse falsum supra in quaestione de compositione animæ, vbi dictum est, quòd materia, vt omnino ens proprie nihil, non est subiectum alicuius agentis.

Quæst. 7. a. 3.

Quæst. 8. a. 19.

Ostensum est etiam, quòd materia, vt est subiectum generationis & corruptionis, includat necessariò aliquam formam, & multa de hoc *Stoti oper. Tom. I I I.*

ibi; ergo habent rationem materiæ respectu subsequentium: ergo à simili, forma informans materiam spiritualementem, nullo modo potest dici pars consubstantialis alicuius compositi, vel forma illarum corporalium, siue consubstantialis illis; nisi respectu illarum verè sit, & dicatur forma; hæc autem est intellectiua; & sic dico ad istam positionem. Hic debent ergo poni solutiones ad alias difficultates superius positas, licet intuenti diligenter satis pateant ex prædictis.

ARTIC. II. SECT. III.

Verius & perfectius vnitur anima intellectiua corpori humano, quàm alia quacunque forma sua materie.

72.

Restat videre tertium articulum superius positum, scilicet quòd intellectus verius & perfectius vnitur humano corpori, vt forma, quàm aliqua forma suæ materiæ; ac per hoc inter omnes effectus naturæ, homo magis est vnus, quàm aliquod aliud compositum.

SCHOLIUM.

Perfèctissimam esse anima cum corpore vniorem, & nobilissimum omnium animantium compositum constituere, manifestis hic probat rationibus, qua potissimum eò tendunt, vt probent, quòd homo sit veluti terminus & complementum naturæ. Idque simili discursu probauit Aristoteles discurrens per omnes gradu animantium, & animarum, & tandem hominem vocat postremum, & minimum; postremum, quia procedendo ab imperfectis ad perfectiora, obinet vltimum, hoc est, perfèctissimum gradum inter corpora viuientia: minimum, quia diuidi, aut secari in alias species non potest.

Primò patet sic, forma proportionaliter correspondet materiæ, talis enim forma tali materiæ 2. *Physic. text. 26. & 1. de Anima, text. 53.* sed forma, vt videmus, quantò minoris perfectionis, tantò paucioribus indiget dispositionibus, vt patet in gradibus formarum; ergo illa forma est summè perfectæ, cui debetur materia sub omni modo dispositionis; sed corpus humanum continet omnem dispositionem humorum, omnem nobilitatem organorum, saltem ratione consubstantialis sensitiuæ, vt illa est principium operandi omnem adæquationem, & summam temperantiam miscibilium, secundum auctoritatem Auicennæ superius allegatam: ergo forma intellectiua est summè forma perfectæ in genere formarum, ac per hoc intimius vnibilis materiæ suæ, actu vnietur, & perficiet eam. Ostensum est autem quòd ens & vnum se consequuntur, secundum hoc ergo verius facit vnum cum corpore humano & verius ens, & vnitiu compositum quàm aliqua alia materia cum sua forma.

Confirmatur hæc ratio, quia maior vnitas est in termino, quàm in his, quæ sunt ad terminum, & in siue, quàm in his, quæ sunt ad finem, homo est terminus & fructus totius naturæ; vbi sicut in fructu maturo declaratur omnis possibilitas naturæ.

73.

Secundò arguo sic, omnis forma perficit, & terminat, & vnit, & dat esse materiæ suæ, vt est ei præsens per substantiam; ergo illa forma, quæ de ratione sua maiorem habet aptitudinem,

vt vetiùs & perfectiùs sit præfens materiæ, vetiùs & perfectiùs vnitur ei; sed tota ratio præfentis, quæ excogitari potest, formæ ad materiam in sola forma rationali completur, sicut in termino: ergo, &c.

Tertiò sic, forma terminat fluxum & passibilitatem materiæ; ergo illa forma vetiùs facit vnum, quia perfectiùs hunc fluxum terminat, sed intellectiua, vt intellectiua, re & ratione omnem fluxum materiæ terminat, cum sit in fine supremorum, coniungens se supremis inferiorum.

Item, forma de ratione sua dat actum, & communicat operationem materiæ suæ, vel toti coniuncto, vt *suprà* exposui: cum igitur in homine & actio libera, & intellectiua, nobilior sit omni alia actione à quacumque forma communicata; ergo forma intellectiua plus habet de ratione formæ, & vetiùs eam participat, quàm aliqua alia materia sua.

Item, de ratione formæ est materiam suam ad suas leges trahere & actualitates, & etiam compositum, secundum magis & minus, secundum maiorem & minorem actualitatem formæ; sed intellectiua plus abstrahit materiam suam, quàm aliqua forma de mundo. Quod patet, quia cum materia eius sit corruptibilis, per actum merendi, ordinat eam ad perpetuitatem firmiorem, quàm sit in cælo, & eam vnit forma supernaturali, secundum quod totus homo est subiectum beatitudinis perfectæ: quia secundum beatum Augustinum, vt dictum est *suprà*, anima separata perfectè tota intentione absque corpore in summum cælum ferri non potest.

Num.40.

74.

Item, videmus quod duo corpora non possunt sibi naturaliter intimari, ac per hoc non habent vt perfectè sibi mutud vniantur, & quanto magis aliqua recedunt à corporeitate, tanto magis se penetrant, ac per hoc magis sunt vnibilia. Hoc patet in lumine respectu corporis opaci, & diaphani. Si igitur consideremus, quod omnis alia forma ab intellectiua, aut est de materia edueta, aut de ratione sua plus accedit ad materialitatem, videbimus apertè quod nulla habet talem modum spiritualitatis, & penetrabilitatis, ac per hoc vnionis, sicut ipsa; & quia homo ab ea est homo, idè magis est vnum, quàm aliquod aliud compositum.

Item, vnum & esse, vt supradictum est per Boëtium de *Vnitate & Vno*, cap. 1. conuertuntur, & proportionantur: sed tota ratio essendi, quæ potest excogitari dari alicui composito naturali, datur ab intellectiua suæ materiæ, siue composito, vt esse liberum intellectui; quamuis enim sint diuersæ formæ in homine, dantes diuersa esse, anima intellectiua, non solum dat esse intellectui, sed perficit actus aliarum formarum. Quod patet, quia ipsa recedente, incipit materia corrumpi quoad actus aliarum formarum; ergo si secundum Boëtium lib. 10. de *Vnitate & Vno*, cap. 1. forma dat esse, ista forma dans esse consummatum & perfectum, quale creaturæ corruptibili potest communicari, est perfectior omni forma, ac per hoc vnitori & intimiori forma intimat, & vnum facit, tanquam forma, in qua terminatur tota ratio essendi, cum forma sit materiæ vnibilis, sicut tota consideratio formæ terminatur ad formam intellectiuam; vt dicitur 2. *Physic. text. 26. Comment. 26.* Sic tota ratio vnitatis, quæ possit esse in aliquo composito purè na-

turali, terminatur in homine, vt in vltimo termino naturæ: propter quod dico, quod in homine est maior vnitas essentialis, quàm in aliquo bruto, vel composito naturali, & in eo terminatur omnis ratio vnitatis, vt in termino.

ARTIC. II. SECT. IV.

Homo perfectiùs & vetiùs est homo in statu natura condita, quàm lapsa, & in statu patriæ, quàm vita.

EX quo patet, quod cum ens & vnum conuertantur, quod vna substantia composita est magis substantia, quàm alia, sicut & magis vna. Et non solum in diuersis speciebus & generibus, vt homo est magis ens, & magis vnum, quàm brutum; sed etiam in eadem specie, vnus homo magis est homo, & magis vnus, quàm alius, secundum quod anima rationalis est completior, & perfectior, quàm alia; & vnum corpus alio in complexione, & æqualitate elementorum perfectiùs, quia vnum ens non dicitur solum vetiùs esse tale, quàm aliud, siue in diuersis speciebus, siue in vna, quia eius principia sunt nobiliora, quàm alterum, sed quia vna forma vetiùs & intimiùs vnitur vni materiæ, quàm alia; & tota ratio vnitatis hominis, & per consequens totius naturæ, est quia homo est finis naturæ totius; qui fuit terminatus in Christo secundum quod eius anima, & corpus excellentiam habent supra omnes animas, & supra omne corpus. Ecce finis particularis naturæ huius, scilicet benedictus homo; sicut species humana est finis vniuersalis omnium specierum naturalium: idè vnitas Christi est prima vnio, & mensura omnis compositi naturalis.

75.

SCHOLIUM.

*Ex quinque capitibus probat hic Scotus hominem esse magis hominem, & perfectiùs vnum, & ens in statu gloria, quàm in statu natura lapsa, aut etiam natura condita. Primo, ex proportionem immortalis anima ad corpus immortale. Secundo, ex perfectione durationis. Tertiò, ex firmiori vnione ad finem suum. Quarto, ex nobiliori operatione. Quintò, ex maiori obedientia materiæ ad formam. Cui sententia suffragatur, quod alij volum conformiter ad ea, que in his questionibus docet Scotus (vt dicemus in Scholio 3. quest. 19.) quod anima excellentiores in corpore nobilioris temperamenti, constitunt homines perfectiores, non solum accidentaliter, verum etiam substantialiter. Vnde consequenter dicendum erit, quod cum in statu gloria longè puriores, & excellentiores erunt anima, & corpora, temperamentum habebunt, siue ad pondus, siue ad iustitiam (vt loquuntur) omnium præstantissimum, quod ætati florida iuuenili possit conuenire (de quo vide *Egidium Lyttian. tom. 3. de Beatitudine lib. 3. quest. 6. artic. 2.*) Beati perfectiores erunt in essentiali constitutione natura, & nobiliora entia, quàm fuerunt, dum versarentur inter miserrimas vite presentis. Et proportionabiliter dicendum est de statu natura condita respectu eiusdem natura deffinita.*

Ex his iam apparet quartus articulus, quod scilicet sicut homo est magis vnum & ens omni alia specie naturali, sic idem vnus homo est magis homo in statu naturæ condite, in quo est

76

est naturaliter conditus, quàm in statu naturæ lapsæ, in quo est naturaliter constitutus, sic etiam erit magis ens, & homo, & vnus in statu gloriæ, in quo est supernaturaliter constitutus. Et hoc quidem primò patet ex proportione ad corpus, dum immortalis animæ immortale corpus correspondebit. Secundo patet, quòd modus durandi sequitur modum naturalem essendi; idèd probatur 1. de Cælo, & mundo, Summa 6. quòd motus violentus non possit esse perpetuus. In istis autem statibus fuit in primo perpetuitas infirma & in apertitudine; in secundo necessitas moriendi; in tertio erit necessitas semper durandi; & idèd iste homo, est naturalior, ac per hoc vtilior. Tertio, quia esse cuiuslibet rei firmatur & completur ex vnione eius ad finem suum, & idèd corrumpitur quodlibet extra suum locum naturalem: in statu autem innocentie appropinquabat plus fini, quàm in statu naturæ lapsæ; & in statu gloriæ, plus quàm in aliquo illorum: ergo tunc est verius ens & vnum. Quarto, quia cum operatio sequatur esse, in statu gloriæ operationes sint actualiores & nobiliores, quàm in aliquo statu; ergo & esse, & vnitas perfectior. Quintò, quia quantò forma verius vnitur, tantò materia est in maiori obedientia ad formam, hoc autem quantum ad omne genus operationis totaliter complebitur in statu gloriæ: Deo gratias, qui nos ad illum statum perducat.

QVÆSTIO X.

Vtrum sensitua hominis sit à generante, vel à create?

Philopon. Simplic. Albertus, Ægidius, 2. de Anima, text. 10. D. Thom. 1. part. quæst. 118. art. 2. ad 3. & 4. & de potentia quæst. 3. art. 9. ad 9. Caiet. 1. part. quæst. 118. art. 1. Ferrati. 2. cont. Gen. cap. 57. Germinus in epitome lib. de Anim. Conimbr. lib. 1. de Gen. cap. 4. quæst. 26. & 27. Iauellus 7. Metaph. quæst. 14. Cauellus in supplem. ad quæst. Scoti de Anim. disp. 1. sect. 15.

I. Probatur esse à generante.

ARGVITVR, quòd sit à generante sic: Omne agens, cui non repugnat productio alicuius, si applicetur ad hoc, producit illum effectum, sed sensitua non repugnat productio hominis. Probo, quia homo & asinus generant vt animal, non vt homo, sed asinus generat sensituum: ergo & homo. Probat, actiones diuersificantur secundum quòd termini diuersificantur, & è contrario: sed creatio & generatio sunt actiones genere differentes; ergo & termini; ergo si sensituum hominis est à create, & sensituum bruti, à generate, differunt genere, quod est falsum: ergo homo esset ignobilis bruto, si non posset sensituum producere.

Item, hinc esset nutrimentum erroris, quia faceret positionem de vnitate formarum.

SCHOLIUM.

Obicit, licet non approbet, quòd si admitteretur sensituiam hominis produci à create, non à generate, esse nutrire errorem de vnitate formarum. Errorem vocat, quia inter articulos Parisiis condemnatos, qui habentur in calce librorum Magistrì Sententiarum, veterum editionum, sub illo titulo, Errores in naturali Philoſophia, continetur iste his verbis: Item, quòd vegetatiua, sensitua, & intellectiua sunt

vnà forma simplex. Quòd si admitteretur sensituiam à Deo creari simul cum intellectiua, probabilius dici posset vtramque vnà, & eandem esse formam simplicem. Et alibi condemnantur, qui vnà tantum formam substantialem ponebant in homine, contra quos Scotus, & alij docuerunt prater animam rationalem dari formam corporeitatis; de quo magna fuerunt in Anglia controuersia sub Archiepiscopo Cantuariensi Ioanne Pecchamo; de qua re vide tom. 2. nostrorum Annalium anno 1279. Sub illis autem temporibus maioris erant authoritatis articuli Parisienses, que nunc plurimum infirma est.

Contrà, per Augustinum lib. de Spiritu, & An. cap. 48. qui dicit, quòd anima separata sentit, sicut intelligit: ergo cum vti est separata, debeat ei actus sentiendi, hæc operatio erit à create eadem ratione, quâ & intelligere.

Circa istam quæstionem sic procedo. Primò, quia sermo noster ab intellectu sumpsit exordia, ostendam ipsum intellectum omnino esse ab extrà, scilicet à create. Secundo, iuxta hæc exponam, quomodo est verum, quòd homo generat hominem, cum intellectuum sit forma hominis, & totum compositum sit, terminus generationis, vt dicit 7. Metaphys. text. 26. & 27. Tertio, narrabo modum secundum aliquos quo sensitua bruti sit à generate. Quarto, ostendam quòd sensitua hominis est à create. Quintò, vt prædicta pateant, declarabo quomodo in generatione aliorum sufficit agens æquiuocum, vt Sol, & corpora celestia; in generatione aliorum requiritur agens vniuocum, vt asinus ex asino; in generatione aliorum requiritur diuinum, vt in hominis generatione.

2. Quinque in hac quæstione tractanda.

ARTICVLVS I.

Singula anime rationales immediate à Deo creatur.

CIRCA primum, est sciendum, quòd hæc quæstio dubia fuit antiquitus, non solum apud Philosophos, sed & apud Sanctos. Vnde ait Gregorius in Registro lib. 7. epist. 54. loquens de origine animæ: Inter (inquit) sanctos Patres non modica quæstio illata est, vtrum anima ab Adam descenderet, aut creaturis singulis dentur, eamque in hac vita insolubilem sentiunt esse quæstionem. Et secundò etiam est dubitatum, quia dato, quòd anima intellectiua primi hominis à create esset, adhuc enim dubitauerunt aliqui, vtrum ex illa anima originaliter descendat alia, sicut ex primo patre secundum carnem corpora nostra originantur, & seminaliter propagantur. Et istam difficultatem tangit Augustinus in epistola ad Opratum, dicens, Non itaque vnum quem factò ex terra primo homini inspirauit, sed omnem statum ipse fecit, ipse adhuc facit. Queritur tamen vtrum omnem statum ex illo vno statu, sicut omne corpus homini ex illo vno corpore faciat; an verò noua quidem corpora faciat ex vno, nouaque animas de nihilo. Et ponit ibi exemplum de candelis, quomodo ex vna multa accenduntur. Hanc etiam quæstionem sentit Augustinus epist. 28. ad Hieronymum, vbi contendens cum Hieronymo, ait, Hoc certe sentis, quòd singulas animas singulis nascentibus, etiam modo Deus faciat; & infra, Ecce volo, quòd ista sententia modò mea sit, sed nondum esse con-

3. An singula anima creatur.

Epist. 157.

firmitate. Cui respondens Hieronymus, ait, Qui animas ex una propagari asserit, & non in corpus iuxta exemplum primi hominis, quotidie fieri, anathema sit.

S C H O L I V M.

Mirum, quòd per tot annorum centurias, etià post exortam fidei Christiana lucem, hæc quæstio de origine anima non solum inter Philosophos veterum, & inter Theologos adeò obscura, & difficultatibus involuta remanserit, ut optima quaque torserit ingenia, & sub Gregorij Magni tempus putaretur insolubilis: Propterea in multos itum est errores, quos partim hic indicat Doctor, & in 2. dist. 17. quæst. 1. partim referunt Conimbricenses lib. de Anima, cap. 1. quæst. 3. Rabbini tract. de Anima separata quæst. 1. & alij. Nequè, quod mirabilis est, quidquam adhuc definitum est expressè, in re tam vehementer agitata, & toties discussa. Duas præcipuas quæstiones dixit Augustinus lib. de Ordine, cap. 8. esse in Philosophia, unam de Anima, alteram de Deo; neque immeritò, cum anima sit veluti horizon aternitatis (uti ait Trismegistus in Asclepio) & intelligibilis, corporeæque natura sit veluti nexus & confinium, & ut ita dicam totius mundi summa: & tamen nihil adhuc de eius origine per fidei regulas stabilitum est. Temerarium tamen & erroneum nunc iudicant Theologi negare à Deo immediatè creari, propterea quòd exinde sequi videatur animam esse mortalem. Quod S. Thomam movit in 2. part. q. 118. art. 2. ut non solum errorem, verumetiam hæresim putàrit asserere animas racionales vi seminis propagari.

4.
Singulari
creari probatur
authoritate.

Potest ergo quæstio de intellectu anima tripliciter intelligi. Vtrum quælibet immediatè sit à creatione? Vel vtrum educatur de potentia materiæ seminaliter, ut aliæ formæ? vel vtrum de prima anima originaliter? vt lumen candelæ de lumine alterius candelæ? Quòd autem vltimis duobus modis non sit educibilis, patet, primò auctoritatibus Sanctorum, Damascenus lib. 2. Orthod. fidei, cap. 12. *Deus ex invisibili, & visibili materia condidit hominem, ex terra quidem corpus plastans, animam autem rationalem per insufflationem.* Hoc idem Augustinus libro de Spiritu & Anima, cap. 48. *Dicimus (inquit) corpus per coniugij copulationem feminari: Dei verò iudicio coagulari in vulva matris, & compingi atque formari, ac formato iam corpore, animam creati, & infundi, ut vivat ex utero homo ex corpore constans & anima. Nec duas animas esse credimus in uno homine, sicut multi scribunt, unam scilicet animaleam, qua movetur corpus, & mista sit sanguini; & aliam spiritualeam, qua administrat rationem, sed dicimus unam animam eandemque animam esse in homine, qua & corpus sua societate vivificat, & semetipsam sua ratione disponit.* Item Richardus 4. de Trinitate, dicit cap. 16. *Proprium est hominis habere substantiale esse, ex propagatione simul & procreatione; nam procreatur anima, corpus propagatur: proprium autem est mixtorum habere substantiale esse ex sola propagatione: proprium est Angelorum habere substantiale esse ex sola creatione.* Hæc quia communiter conceduntur ab omnibus, & infinitæ sunt auctoritates, non curò eas adducere.

5.
Probatur ratione.

Sed ratio hoc ostendit, & primò syllogizando à fine, qui est causa causarum notior ad demonstrandum, ut dicitur 3. Met. text. 3. Certum est autem, quòd corpus est propter animam, in fin. 1. de part. animal; Omnis autem actio naturalis ad corpus humanum videtur ordinari, quia simplicia sunt propter mixta; mixtum propter complexum,

complexum propter vegetativum, vegetativum propter sensitivum, sensitivum propter intellectivum. Cum igitur finis notior sit his quæ sunt ad finem, ergo anima, propter quam est corpus, notior est omni agente naturali: sed effectus non est causà notior; igitur anima non est effectus alicuius agentis naturalis.

Secundò, patet hoc ex modo agendi; hæc est enim regula generalis, quòd omnes virtutes consequentes formam educant de potentia materiæ, debilitatà suà materia debilitatur. Ita dicit Avic. 6. Natur. part. 1. c. 3. *Omnium, inquit, partium corporis debilitantur virtutes in fine ætatis iuvenilis.* Sed, ut idem dicit, virtus intellectiva communiter non corroboratur, nisi ultra illam ætatem; ergo, &c.

Item, sicut ea, quæ ex semine oriuntur, non extenduntur, nec re, nec actione ultra virtutem naturalem seminis; sic forma, quæ de potentia materiæ educitur, non extendit aspectum suum extra obiectum corporale, cuius contrarium patet de intellectu.

Ad hoc etiam facit, quòd nulla virtus quæ educitur de potentia materiæ, habet libertatem, se movendi dominatiuè, siue liberè, ut patet discurrendo. Hanc autem habet intellectu. Patet etiam, quòd, ut dicitur 1. de Cælo, & Mundo, text. 126. *Omne generabile est corruptibile.*

Quòd autem anima incorruptibilis sit, & per consequens ingenerabilis, satis patet per Philosophum 3. de Anima, text. 20. qui dicit, quòd intellectum separatur ab aliis, ranquam perpetuum à corruptibili: & 12. Metaph. text. 17. quòd si aliqua forma remanet separata, hæc est anima, non rota, sed intellectu.

Ratione etiam patet, quia secundum Dionysium cap. 7. de divinis Nominibus. *Infima supremorum coniunguntur supremis infimorum*, quod non est, nisi per animam intellectuam; ac per hoc ipsa est de genere supremorum, scilicet substantiarum incorruptibilium, quamvis inter eas locum teneat infimum.

Secundò patet, quia experimentum generale est certissimum; sed nos experimur nos appetere bonum infinitum, quod non consequitur homo in hac vita; sed si corrumpitur anima, appetitus naturalis erit frustrà.

Item, propria operatio ducit in notitiam causæ; sed operatio intellectivæ, in quantum talis, propriè est circa incorruptibilia, ut circa uniuersalia, & circa illa, quæ sunt à materia separata: igitur & substantia, à qua hæc operatio procedit, erit incorruptibilis.

Item, appetitus naturalis non est frustrà; sed experimur nos appetere, non solum esse vt nunc, non solum bonum vt nunc, sicut bruta & homines sequentes sensibilitatem, sed esse semper, & esse simpliciter secundum rationem; ergo necesse est quòd si secundum illam sumus rationales, simus perpetui.

Si enim dicatur, quòd anima intellectiva sit producta ab intellectu, sicut videtur dicere illa uniuersalis propositio de Causis: *Omnis, inquit, Intelligentia scit quod est supra se, & quod est sub se, verumtamen scit quod est sub se, quoniam causa est ei.* Vbi est sciendum, quòd Intelligentia est causans ea, quæ sunt sub se. Si intelligatur de anima, est, dico, causa per accidens, eo quòd per motum orbis & Solis in aliquo circulo est causa dispositionis corporis, quò dispositio, Deus infundit ei animam; vel est causa eius, quantum ad aliquas reuolutiones.

Simi

6.
Anima est
ingenerabilis,
& incorruptibilis.

7.
Proposit. 8.

Similiter si inueniatur aliquando, quòd Deus creauit animam mediante intellectu, dico, quòd *ly mediante* dicit medium naturæ, non efficiens, aut instrumenti, aut causalitatis, vt sit sensus: inter Deum, & animam intellectuam tenet medium gradum.

Item, potentia non est simpliciter notior suâ substantiâ; ergo cùm substantia rei factæ subiciatur, quantum ad suum esse, agenti, sua potentia necessariò est subiecta potentia facientis. Potentia autem libera, aut rationalis nulli creaturæ subiecta est, nec omnibus; idèd impossibile est, quòd substantia sua à creatura sit producta.

Item, est potentia actiua, quæ nec materia indiget, nec instrumento, vt potentia Dei; alia, quæ indiget vtroque, vt pote hominis: ergo potentia Metaphysica, qualis est Angeli, materiâ indigebit, non instrumento: igitur si facit animam, aut de materia simplici, & tunc illa est corruptibilis; aut de corporali, vel cœlesti, & tunc idem inconueniens; vel corruptibili, & tunc ipsa est corruptibilis. Quartum membrum est impossibile, quòd scilicet indigeat instrumento, & non materia.

Item, finis & efficiens sunt correlatiua; sed experimur quòd homo appetit finem supernaturalem; ergo eius efficiens est supernaturale. Infinitæ possunt ad hoc adduci rationes, sed quia non est omnino ad propositum, omitto: ergo non est anima intellectuata educta de aliquo seminali.

Quòd nec etiam originatur de aliqua anima, sicut candela de candela, patet per glossam, super illo verbo: *Qui finxit sigillatim corda eorum*: glossa; id est, *Creauit animas sigillatim*; id est, *singulas per se creauit ex nihilo, non ex Adam*; vt quidam dicunt, putantes animam esse ex anima. Hæc glossa.

Hoc etiam patet, quia si Deus crearet animam ex anima, aut hoc faceret modo supernaturali, & tunc non contraheret originale, quod est contra Anselmum, *de Conceptu virginali*, cap. 13. aut modo naturali, & tunc animæ, & eius materiæ admista est potentia, & per consequens naturalis corruptio: quia tunc forma primæ animæ non occuparet totam suam materiam.

Item, si anima multiplicatur ab anima, aut ista multiplicatio est sub *esse naturali*, & reali, aut sub *esse intentionali*: non secundum esse naturale, & reale: tum, quia decisio ab impossibili est impossibilis: tum, quiaeductio rei naturalis habentis esse permanens, est pereductioem de potentia materiæ, vt patet in omnibus formis. Nec potest esse intentionalis; tum, quia intentio non est substantia, anima autem substantia formalis est: tum, quia intentionale non durat, nisi conseruante eo, à quo eductum est: & sic vna anima quoad esse ab alia dependeret.

Item, aut tota anima, ex qua dicitur animam multiplicari, est in vltimo perfecto suo actu, & tunc ex ipsa non potest fieri alia; aut tota est in potentia, & tunc non est actus, nec per consequens forma; aut tota in potentia, & actu, & ista sunt contradictoria; aut pars potentia, aut pars actu, & tunc aut fiet de potentia, & tunc illa potentia, cùm perficiat ad vltiorem formam, siue actum, est generabilis, & corruptibilis, & per consequens anima; aut fiet de actu, & tunc actus ille est incompletus, & per consequens generabilis, & corruptibilis, cùm perficiat ad vltiorem

rem actum, & per consequens anima.

Ex his ergo patet quòd intellectuata, nec ex corpore seminaliter, nec ex anima originaliter, sed de nihilo, virtute diuina, totaliter habet educi.

ARTICVLVS II.

Supposita animæ creatione quomodo dicitur homo generare, aut generari?

Nunc oportet videre secundum: cùm enim homo sit homo per formam intellectuam; si omne generans generat formam in materia, vt dicitur 7. *Metaph. text. 26.* si anima intellectuata est à solo Deo, homo non erit res generata, sed creata.

SCHOLIUM.

Dicit hic Doctor hominem propriè hominem generare, quia licet non educat formam, animam scilicet rationalem, ex potentia materia, nec eius creationem attingat; attamen cùm verè producat esse totius compositi, quod est proprius terminus generationis, & in materia eas producat qualitates, complexionem, & formam corporeitatis, ad quas auctor natura necessariò creat, & infundit animam, non immeritò dicitur totum generare compositum. Admittit tamen magis propriè generari alia animantia purè naturalia, quia illorum agentia etiam formarum productionem attingunt, easque educunt de potentia materia. Vnde ait hominis generationem (attendendo ad partem principalem, formam scilicet, siue animam rationalem, qua diuinitus creatur, & infunditur) dicendam esse quodammodo magis generationem supernaturalem, quam naturalem, & diuinam magis operationem, quam humanam. Aliunde verò, ex parte scilicet materia, quam administrat, disponit, transmutat, & forma induit mixti, quam ex ipsa materia educit, & ad quam sequitur unio anime rationalis, optime dici poterit pater filium suum generare. Similiter docuit in 4. distinct. 43. quæst. 3. §. Sed illud verbum vltimum, ubi ait formam corporeitatis in materia esse dispositionem necessitantem ad animam; non quòd ex illa, vel virtute eius sequatur animatio; sed quia ipsa posita, agens vel Deus necessitate conditionata sua dispositionis, seu necessitate secundum quid sui decreti, inducit formam, ad quam præmissa est à generante talis dispositio. Eamque esse Scoti sententiam aliqui dicunt, vt non solum idèd dicatur homo generare, quia preparat materiam, sed etiam quia intrinsecè attingit animam, eam corpori uniendo; quia Deus non se solo vnit animam corpori, sed simul cum generante per communem concursum concurrat ad illam actionem vnitiuam. Vide Conimbric. lib. 1. de Gener. cap. 4. quæst. 13. art. 2.

Ad cuius euidenciam est sciendum, quòd sicut patet 8. *Physic. text. 62.* termini generationis per se sunt *esse* & *non esse*: quia generatio est mutatio de *non esse*, in *esse*; corruptio è contrario: sicut ergo conuenit alicui esse, sic generari. Sic autem *esse per se*, vt est terminus generationis, est dispositio solius compositi; materiæ autem, & formæ non, nisi vt sunt in composito. Ita dicit Commentator super principium 2. de Anima, text. com. 7. *Si materia* (inquit) *& forma essent in composito existentes in actu, tunc compositum non diceretur vnum, nisi sicut dicitur in rebus, qua sunt vnum secundum contractum, & ligamentum.* Propter quod nec *esse* conuenit eis, nisi vt sunt in composito,

8.

Anima nõ originatur ex prima.

Psal. 32.

posito, sed nec generari, secundum quod dicit Aristoteles 7. *Metaph. text. 26. & 27. Solius compositi est generatio per se.* Et intelligitur hoc de esse compositi: quia materia, & forma, vt sunt duo distincta principia realia, habent suum esse existentiae, quod non habent à generante. Vnde si alicui composito acquiritur esse per aliquod agēs, quamuis ipsum agens non possit super essentiam componentium, secundum se productam in esse, dummodò possit in ipsa quantum ad esse, quod habent in composito, nihilominus dicitur illud compositum posse generare. Nunc autem ita est, quod cuius corruptio, quae compositum amittit esse, est alicui agenti naturalis, eius generatio, quae ei acquiritur esse, est illi composito naturalis, dicente Philosopho in 2. *Caeli, & Mundi, text. 18. Si vnum contrariorum fuerit naturale, & reliquum:* homo autem, vt dicit quoddam compositum, per agens naturale verè corrumpitur, amittendo esse naturale, & humanum per mortem, ex separatione principij ipsius constituti, licet non corrumpat animam in suae naturae essentia; nec etiam corpus, quoad actum aliquem formalem; sicut verè tenemus, quod corpus Christi, & caro mortua verè remansit eadem, quae prius erat viua. Verè ergo homo debet dici generari ab homine, quamuis non se extendat ad actum perfectum secundum se, quia se extendit ad generationem, & corruptionem esse compositi.

10. Est autem aduertendum, quod quamuis totum esse hominis sit generabile, & corruptibile, non tamen ita propriè, & perfectè, sicut rei purè naturalis, vt equi, vel bouis. Cuius ratio est, quia agentia naturalia sic generant compositum, quod quamuis genetent per se, nihilominus sua actione educunt de potentia materiae illud, quo compositum principale est tale, scilicet, formam. Propriè ergo tale agens generat compositum, quia sua actione acquirit esse composito: vnde licet non causet formam in se, quia nec in se habet esse, causat tamen eam in composito, per quam habet compositum, & esse, & operari. Sicut quando de infigurato fit figuratum, agens non causat in se figuram, quia nec in se potest existere, nec ferrum, vel aes, quia hoc esse habent à natura; sed causat figuram merè, ac per hoc acquirit sibi nouum esse, non nouam essentiam: ac per hoc dicitur generare figuratum, & propriè. Homo autem hominem generans non acquirit esse formae in se, nec vt est in composito, siue in materia; nisi formando, & disponendo corpus, quo disposito agens super naturale infundit animam ex creatione. Nullum enim agens naturale habet potentiam super formam, nisi quatenus illa forma est in potentia materiae, de qua educitur.

11. Ex quo patet, quod homo non generat hominem illo modo, quo alia agentia generant, sicut dixi. Vnde quoad actionem, quae homini acquiritur esse humanum, quod principaliter est ab anima sua, generatio, scilicet hominis, potest dici supernaturalis quodammodo, & magis, quam naturalis; imò potius creatio, quam generatio, & diuina operatio, quam humana generatio. Sed quia homo materiam disponit, & administrat, & transmutat, non solum formam corrumpendo, quae praexistit (sicut positores vnitatis formarum dicunt, qui verè non possunt dicere quod homo generet hominem, nec simpliciter, nec secundum quid, quia substantiam primae materiae non generat) sed etiam generat

& educit formam misti, & complexionati, & educit de materia, quae verè est de integritate hominis; idè dicitur isto modo hominem generare; quod non faceret, si non esset in homine nisi vna forma, scilicet rationalis anima. Et hunc modum & nullum alium requirit dignitas humanae naturae, in quo debet compleri actio totius naturae auxilio agentis supernaturalis. Vt sicut quantum ad substantiam, homo est medium, hoc est horizon, & confinium naturale, & supernaturalium, medium inter illa, in natura, substantia, & esse, continens substantiam spiritualementem, & corporalem, & corruptibilem in vnitatem naturae, & substantiae, sic est medium eorum, quemadmodum productionis, vt scilicet ad agenti naturali, & supernaturali producatur. Sic igitur patet secundum.

ARTICVLVS III.

A quo producitur anima sensitua in brutis?

12. Sequitur tertium, scilicet quomodo sensitua sit in brutis, vt sic per communia ad specialia descendamus. Circa istum articulum sic procedo. Primò, ostendo quod natura ex principali intentione producit compositum. Secundò, quod omne compositum naturale, saltem virtute, continet quatuor elementa. Tertio, quod in terra quae est primum passiuum, & infimum, est dispositio ad tale compositum naturale. Quarto, quod natura in sua operatione intendat viuum. Quintò, quod in terra, de qua dixi, quod habet dispositionem ad compositum, est dispositio ad vitam. Sextò, quod natura non potest producere illam dispositionem naturalem, quae est in terra. Septimò, ex his concludam quod omnis sensitua brutalis necessariò est ab intrà, & de potentia materiaeeducta.

SCHOLIUM.

Septem hic praeiicit Doctor, vt probet animas brutorum esse ab intrinseco, vel educi de potentia materiae; ea tamen refert ex sententia aliorum, neque omnia probat; imò testatur se illa simpliciter narrare, & fidem penes Auctores esse, atque apud lectorem licentiam singula reprobandi. Quod autem docet secundo loco de continentia saltem virtutis elementorum in mixto; & in tertio loco de illa compositione inchoata, seu ratione seminali in rebus animatis; primum docet in 2. distinct. 15. quast. vnic. §. Dico ergo quod quatuor. Addit tamen §. Sed quomodo, non esse necessarium vt omnia quatuor elementa contineantur in mixto sicuti neque necesse est, vt concurrant ad eius compositionem, idque probat ex illo loco Genesis 1. Producant aqua reptile, &c. Secundum de ratione seminali habet ibidem dist. 18. q. vnic. eamque ponit non solum in animalibus, verum etiam in rebus inanimatis: de quo amplius scholio sequenti.

Circa primum, iam patuit suprà, quod omnis generatio ad esse terminatur: esse autem, vt visum est secundum Comm. sup. n. 9. est dispositio compositi: ergo, &c.

Item, omne posterius, in quantum tale, est compositum: sed producta à natura sunt posteriora respectu eorum, quae sunt de constitutione naturae, cuiusmodi sunt quatuor elementa: ergo, &c.

Item, illud intenditur à natura, ad quod termina

Corpus Christi erat mortuum, & viuum.

12.

Septem hic examinanda.

13.

Natura principaliter intendit producere compositum.

minatur actio rei naturalis: sed non terminatur ad simplicia, imò supponit ea, cum sint de institutione naturæ: ergo eius terminus non est simplex.

Secundò, ostendo quòd omne productum à natura, hoc est, omne compositum, saltem in virtute, continet quatuor elementa. Quoad hoc primò possunt induci auctoritates Doctorum Alchymia, qui ostendunt in quolibet à natura producto esse quatuor humores, vel aliquid eis proportionatum, scilicet sanguinem, phlegma, cholera, & melancholiam. Hoc patet, primò per auctoritatem Rasis, qui dicit in libro, qui intitularur *Maximè minimum*, & est parvus libellus, loquens de prædictis quatuor humoribus: *Si attestor immensam Dei potentiam, hac dicam, conuenit in omnibus reperire usque ad arenam maris*. Hoc probat Auicenna primo libro Canonis, dicens, quòd si accipiatur sanguis humanus, & ponatur in vase ad ignem, primò exit spuma rubea, quæ est eius cholera: secundò, quasi albumen oui, quod est eius phlegma, & remanet in fundo vasis materia terrestris grossa, quæ est sanguis melancholicus. Hoc eodem experimento vitur Auicenna in libro de maiori Alchymia, vbi dicit, quòd lac de se resolutur in serum, quod est eius phlegma; in butyrum, quod est eius sanguis; in substantiam grossam, vt est caseus, quæ est eius melancholia: & remanet cholera, quæ per ebullitionem euanescit. Ex his patet in lacte, & sanguine humano, quemlibet dictorum quatuor esse humorum; & in omnibus uiuentibus inueniuntur, sed denominantur à prædominante. Dicti etiam quatuor humores sunt in lapidibus, in herbis, & metallis, à natura eductis; sed non habent nomina propria, sicut in animalibus. Vnde Alchymista, qui per abstractionem dictorum humorum, nituntur transmutare substantias metallorum, per commistionem, & separationem illorum humorum à metallis, quæ sit per quosdam ignes, & sublimationes, & commistiones quarundam aquarum; ipsi dicunt, quòd calix vocatur melancholia, aqua vitæ, phlegma; virtus ignea, cholera; aër subtilis, sanguis: & tunc volentes ostendere qui humores sunt, qui benè commisceri possunt, & qui non, dicunt quòd calix huius metalli, & virtus ignea illius, sunt, vel non sunt benè commistibiles. Aliqui vocant dictos quatuor humores in metallis per quatuor partes animalis: nam cor vocant cholera; hepar vocant sanguinem; ossa melancholiam; cerebrum phlegma. Vnde dicunt quòd cerebrum huius metalli fluit benè, vel non fluit ad ossa, vel hepar illius metalli. Alij nominant illos humores in metallis per quatuor ætates: nam sanguinem vocant pueritiam, cholera iuuentutem, phlegma senium, melancholiam senectutem. Et dicunt quòd pueritia, & senectus istorum, vel illorum metallorum conueniunt benè, vel non benè: & ista omnia patent in diuersis libris Alchymistarum. Et absque dubio illa quatuor nomina *sanguis, cholera, phlegma, & melancholia*, propria sunt quatuor humorum animalium. Et quamuis quatuor humores in omnibus prædictis inueniantur, possunt tamen aliis nominibus nominari.

Ratione etiam hoc patet: genus corporis corruptibilis diuiditur in quatuor corpora elementaria, habentia inter se completam proportionem, & continuam: quia sicut primum ante secundum,

sic secundum ante tertium, & ante quartum, & sic ascendendo, sunt in continua proportione. Proportio enim, vt dicit Euclides, est in quatuor quantitatibus discretis proportionaliter se habentibus, cuiusmodi sunt 4. elementa. Si ergo natura corporis corruptibilis in quatuor, & non in pluribus, vel paucioribus proportionatur, cum omne productum à natura sit compositum proportionatum, oportet quòd illa quatuor sint aliquo modo in quolibet producto à natura. Non enim possunt proportionari separatim vel duo, vel tria, sed solù quatuor; sicut in 2. Sententiarum * habet ostendi, dū datur sufficientia quatuor elementorū in mundo.

Item, quæcumque cadunt in aliqua recta linea, necesse est, quòd si alterum sit compositum, quòd omnia sint composita: vt si homo est compositus, necesse est quòd omnia, quæ sunt in recta linea, sint cõposita. Hinc est quòd differentia simplices, nec forma, nec materia, sunt in recta linea. Ergo cum omnis actio naturæ, & per consequens omne compositum ordinetur rectè ad hominem, in quo est omnis modus compositionis; oportet quòd illa, quæ principaliter à natura generantur, sint composita.

Præterea compositio elementorum; elementa autem duo, vel tria, nisi sint quatuor, componibilia, vel miscibilia non sunt: ergo omne compositum principaliter à natura quatuor elementa aliquo modo continet.

Item, sicut natura non potest prima seminaria generare, sed ex illis agit, & illa supponit: sic non potest tota natura prima fundamenta naturæ generare, sed ex illis agit. Vnde neque aqua pura, nec ignis purus, nec terra pura, potest per naturam generari, quia ista sunt à Deo, & prima fundamenta naturæ. Vnde si de terra aliqua generentur, necesse est ipsam esse compositam, sicut statim ostendā. Et huius opinionis videtur esse Comment. super 4. Cæli, & Mūdi, * quia dicit quòd ignis in sphaera sua nihil comburit: & super † primum de Anima, quòd aqua pura non potest calefieri: imò ex hoc ostendit, quòd tota ista aqua nostra est mista. Vtrum autem ita sit, non assero: quia contra communem opinionem Doctorum videntur ista. Sed idèd recitauit, quia audiui; vt si reprobandum est, reprobetur.

Tertiò, ostendo quòd in terra, quæ est principium passiuum, & quasi materialiter effectiuum, scilicet naturalium, est quædam dispositio, quædam imperfecta compositio ad esse compositum, quod per naturam producitur, ex quo imperfecto surgit omnis perfectio compositi naturalis. Est autem sensus huius sermonis, quòd ex puro simplici nunquam fit compositum: si enim ex simplici fieret compositum, ex hoc quòd simplex procederet de imperfecto ad perfectum, tunc forma magis perfecta esset magis composita: quod est falsum. Vnde aliud est compositum esse, aliud perfectiorem gradum essendi habere. Vnde vult ista positio, quòd nisi ista terra esset composita, nunquam natura ex ea produceret compositum. Vnde vult quòd primus gradus mitionis, & compositionis, ex quo surgit verè esse compositum naturale, est in terra, ex qua pullulant naturalia. Quod patet primò sic: Illud, quod de ratione sua prima habet actum existentia, non solum essentia diuisum contra aliud, non est in potentia vt ex eo fiat, quia omnis forma, quæ de potentia alterius educitur, actum essendi per agens recipit ex illo: nunc autem quatuor elementa sunt quatuor corpora,

* dist. 15.

* Com. 31. ex Alex.
† Vide locū 4. Cæli. cit.

15.
Ex puro simplici non fit compositum.

secundum suas actualitates distincta ex prima mundi institutione. Ideo si accipiatur cursus generationis propter hominem habendum, non fit proprie elementum ex puro elemento; sed compositum productum à natura, non habet ex prima institutione aliquod esse distinctum, sed eius generatio dimissa fuit naturæ; ergo si simplex non facit compositum, necesse est, ut terra, ex qua generantur composita, habeat illas compositiones primario, & perfectiori modo, in se à creatione. Unde post diem Iudicij, quando elementa remanebunt in sua puritate, & simplicitate, illa compositio, quæ est in terra, quæ est fundamentum omnis generationis naturæ, dissoluetur: ex terra enim nihil generabitur: quia siue pisces generentur ex aqua, siue animalia ex terra, necesse est, ut dicunt, illam aquam, aut terram esse compositam: & sub tali compositione materia corporalis est subiectum generationis.

16.

Item, productio naturæ est ordinata; ergo est de imperfecto ad perfectum; omne autem imperfectum, ex quo fit perfectum, participat quamvis incompletè, naturam illius perfecti. Hoc patet in omnibus, quia scientia perfecta generatur ex imperfecta scientia; quia omnis doctrina, & omnis disciplina, ex præexistenti fit cognitione, in Posterioribus: ergo cum terra sit principium passiuum, de quo natura generat compositum, necesse est illam terram habere istam compositionem inchoatam, & sic esse compositam. Et istam perfectam compositionem, dicunt esse rationem seminalem, ex qua fit illud, quod generatur. Item, ars imitatur naturam, 2. Physicorum, * sed impossibile est, quod aliquid moueatur ad perfectam scientiam, nisi illa scientia secundum actum imperfectum inchoata, ut iam dixi. Et iterum 5. Physicorum, * omne quod naturaliter mouetur ad aliquem terminum, necessaridè habet aliquid de termino: ergo terra nunquam posset transmutari, ut de ipsa fiat compositum; utpote lignum, vel herba, si compositionem huius imperfectam in se non haberet: sicut dixi de prædicta deductione, quod non clarè video, quod contineat veritatem; sic dico de ista: sed ideò recitavi dictum cuiusdam, ut si improbandum sit, improbetur.

x. Post. text. 1.

* text. 22.

* text. com. 65.

17.

Natura in sua operatione insèdit viuuum.

Quartò ostendo, quod natura in sua operatione intendit viuuum. Intentio naturæ est secundum intentionem principalis mouentis in natura, cui productum simul assimilatur: sed virtus principalis mouens agentia naturalia, est virtus vitalis, scilicet, virtus Intelligentiæ, quæ mediante orbe, est principalis in agendo naturalia: ergo natura tota in sua vniuersalitate accepta intendit compositum viuuum.

Item, corpora simplicia, in quantum talia, non sunt apta ad vitam: ergo composita in quantum composita, sunt apta ad vitam: sed ostensum est, quod natura nihil producit nisi compositum: ergo omnis effectus naturæ habet aliquo modo aptitudinem, & aspectum ad vitam.

Item, illa quæ sunt in eadem recta linea, omnia habent aspectum ad vltimum, & completum illius lineæ, & aliquo modo habent aspectum ad illas perfectiones; sed omnia quæ à natura producantur, sunt in linea recta cum homine, & propter ipsum generantur: ergo cum homo sit viuus, omnia producta à natura habent aliquo modo aspectum ad susceptionem vitæ.

Item, in operibus ordinatis videmus, quod natura, & ars semper incipiunt ab imperfecto illius

generis, cuius perfectionem quærunt: ergo nunquam natura generat aliquid viuuum, nisi ex viuuo aliquo modo, licet imperfecto.

Si obiiciatur, quod lapides, & metalla generantur à natura, & tamen non viuunt. Respondent isti, & dicunt, quod viuunt aliquo genere vitæ quamvis imperfecto, quamvis sensus noster obtusus non comprehendat illam vitam; quia non apprehendit esse nisi aliquo certo modo, & aliquo perfecto gradu, qualis primò in plantis incipit apparere. Elementa autem, ut sunt pura, & simplicia, nullo modo viuunt: quia nec sentiunt, nec habent aliquam dispositionem organorum, vel venarum, in sua natura, quæ sunt signa vitæ: metalla autem & lapides sentiunt, & habent multiplicem distinctionem venarum, quæ omnia sunt signa alicuius gradus vitæ. Unde dicunt, quod omne compositum à natura productum viuunt: & si Sancti, vel Philosophi dicant aliquando contrarium, est intelligendum de illo gradu vitæ, quem sensus primò percipit, qualis est in plantis.

Quintò, ut prædicta magis appareat, ostendunt isti, quod terra (quæ est principium passiuum, & compositum, ut ostensum est, & ratione illius compositionis omnia naturalia fiunt ex illa, vel mista transeunt in illam compositionem; quia sub illa est subiectum generationis, & corruptionis) de ista terra sic accepta, ostendunt, quod habet aliquem gradum vitæ, quamvis primum, & imperfectum. Qui gradus proficit per agentia naturalia in omnes gradus vitæ, qui sunt in purè naturalibus. Et ex hoc quidem concludunt sensitiuum in brutis esse ab Intelligentia. Primò sic, ex 2. Physicorum, colligitur: sicut tale agens, & tale patiens sunt proportionata ad generandum talem effectum, & mutuo sibi correspondentia: ut mas, & femina in diuersis speciebus ad generationem producendam: eodem modo agens, motor, & patiens in tota natura sunt proportionata, & mutuo sibi correspondentia. Ergo quod habet agens actum, & modo perfectum, hoc patiens modo imperfecto: sed Intelligentia vnita orbi in ratione motoris, est agens vniuersale, terra vniuersale patiens, & primum: ergo si iste motor habet vitam, necesse est, quod hoc patiens habeat vitam modo imperfecto.

Fortè dices, quod non concludit, quod habeat vitam, nisi in potentia passiuam, & susceptiuam.

Contrà: si omnia agentia vnirentur, non possent materiam corporis, si essent denudata quantitate, induere: non enim de non quanto omnia, etsi sit materia apta esse sub quantitate, possent facere quantum: sed supponendo quantum augmentat, & ad aliquos actus reducit. Ergo à simili, nisi aliquod habeat principium vitæ saltem imperfectè, non potest agens ducere ad actum vitæ. Non ergo sufficit potentia passiuam ad recipiendum aliquem actum naturæ, nisi modo imperfecto sit in subiecto. Unde concludunt isti, quod natura non potest facere primam quantitatem, nec primam vitam, nec primam qualitatem: & sic de omnibus primis in quolibet genere patet, quod necessaridè sunt à Deo.

Sextò, ostendunt, quod nullum tale primum, primam, utpote, compositionem, primam quantitatem, & primam complexionem (sub quibus, vt dicunt hæc terra est subiectum generationis) nullum agens naturale potest producere. Primò, ostensum est, quod nisi terra composita esset, & aliquod genus

An lapides, & metalla viuunt?

18.

An terra habeat aliquem gradum vitæ.

Obiectio.

Responsio.

19.

An terra qualitates sine producibiles ab agente creato.

genus vitæ participaret, natura ex ea effectus suos non produceret. Tunc sic: nullum agens, naturale, vel artificiale, producit subiectum suum; sed terra cum prima mixtione, cum prima compositione, cum prima vita imperfecta, est subiectum generationis: ergo nullum agens naturale potest prædicta producere.

Item, illud est naturæ subiectum, ex quo fit per agens, compositum; sed ex simplici non fit compositum, in quantum simplici: ergo si ex terra fiunt composita, necessariò est composita in quantum subiectum; ergo natura non facit primam compositionem, &c.

Item, natura vniuersaliter diuiditur in actiuum & passiuum: natura autem non facit se ipsam, sed author naturæ: ergo principium in quantum principium vniuersale, & actiuum similiter vniuersale, non possunt fieri à natura: sed terra non habet rationem passiuæ respectu alicuius compositionis, nisi vt est habens aliquam compositionem imperfectam; nec viuæ, nisi vt est habens aliquem actum vitæ imperfectum: ergo illos actus, qui habent de ratione passiuæ, non possunt producere.

Vult ergo hæc positio, quòd prima vita, prima quantitas, prima qualitas, & sic de aliis primis, & imperfectis in quolibet genere, sunt à creatione: & sub illis est terra subiectum generationis naturalis; nec habet pro inconuenienti, quòd hæc terra viuat, sed non in illo gradu vitæ, qui facit plantam, nec in gradu sensibili, nec in aliquo gradu perceptibili, nisi ratione. Et isto modo dicunt quòd totum imperfectum est seminale respectu perfecti. Et isto modo imperfecti non habent pro inconuenienti, quòd contraria, vel diuersa sint composita in eadem terra. Et illud dicunt intellexisse Commentatorem 2. *Metaph. com. 7.* vbi dicit, quòd generans non facit aliquid, nisi quòd extrahit, quod erat in potentia ad actum: & vocat potentiam actum imperfectum. Ita videmus de patuo fieri magnum, de non albo album. Et hoc videtur sentire Aristoteles 4. *Physic. in fin. cap. de Vacuo, text. comm. 84.* vbi dicit, *Fit calidum ex frigido; & è contrario, quia eadem materia, qua erat in potentia, fit ex calido, magis calidum, nullo facto in materia calido, quod non esset prius calidum, sed quod minus erat calidum.*

SCHOLIUM.

Licet Doctor in fine huius dubij, an scilicet anima brutorum sit ab intrinseco, vel educatur de potentia materia, asserat se non approbare, qua dicta sunt in septem istis prænotatis; at tamen in 2. dist. 18. quest. unica docet rationem feminalem esse in materia, & ab eius potentia educi formas omnes materiales. Non itaque conclusionem hanc isto in loco reiecit, sed rationes, quarum potissima eo videtur tendere vt probet animam sensitivam brutorum originari ab illa vita inchoata & imperfecta, quam quidam ponebant in elementis, & omnibus mixtis. Atque hanc gradatim per precedentia notabilia ita stabilierunt, vt tandem inferrent ex ipsa brutorum materia procedere, & latere animarum suarum originem, & vitam inchoatam. Scotus autem & potiores Theologi huiusmodi vitarum imperfectarum latebras non admittunt; sed asserunt formas potestate & virtute in materia præexistentes naturalium causarum efficacitate de illius potentia, & quasi gremio, vel sonu exciri, & ad actum perfectionis que duci, atque ex ipsa & in ipsa unica actio-
Scoti oper. Tom. III.

ne produci, & productas ab ipsa dependere in fieri & conseruari. Vide Fabrum theoremate 16.

Ex his concludunt, quòd scilicet anima sensitiva in bruto sit ab intrinseco. Et primò sic: vita est inchoata in natura, ergo omnis vita, quæ subest agenti naturali, ex illa procedit: vita autem bruti subest generantibus naturalibus: ergo necessariò ab intrinseco procedit.

Item, omnis forma separabilis habet aliquam operationem, quæ non communicat materiæ, vt dicitur 1. *de Anima, text. 13.* hoc autem non habet sensitiva bruti; ergo non est separabilis; ergo est ab intrinseco.

Si dicas, ergo sensitiva hominis non est separabilis: dicitur de hoc in sequenti articulo.

Item, impossibile est, quòd vnus linea rectæ sint nisi duo termini: ostensum est autem, quòd linea formarum necessariò terminatur ad formam, quæ est à creatione: & per hoc quòd est ab extrâ, est vltimus terminus lineæ; & medium coniungens infima supremorum, scilicet spiritualium, supremis infimorum, scilicet corporalium: vt patet in primo articulo*: ergo omnis forma, quæ est citra illam, necessariò est ab intra: nam si esset ab extrâ, esset vltimus terminus lineæ, & tunc erunt duo termini; quod est impossibile ex parte superiori lineæ.

Item, intellectiua, vt ostensum est*, est ab extrâ; ac per hoc non educitur per agens naturale de potentia materiæ: sed sensitiva potest educi actione naturali: ergo necessariò erit ab intra, & educetur de potentia materiæ.

Item, arguitur ex parte finis, à quo sumitur potior ratio demonstrandi. Secundùm rationem finis attenditur conditio rerum de voluntate naturæ; sed videmus quòd creaturis, quæ non procedunt de potentia materiæ, (vt sunt Angeli, & anima rationalis) inest appetitus respectu summi boni & simpliciter, & respectu finis separati: ergo creaturæ, quibus non inest appetitus respectu boni simpliciter, sed respectu boni contracti, & vt nunc, aut sunt habentes materiam, aut de potentia materiæ educuntur, & earum origo est ab intra. Quæ autem in prædictis articulis septem dicta sunt non capio esse vera; sed vt audita refero, & improbanda, si videatur, relinquo.

ARTICVLVS IV.

Vitam sensitivam hominis ab extrâ provenire & creari.

SEquitur quartum, scilicet quòd sensitivum hominis sit ab extrâ, & non de potentia materiæ educum. Vbi primò est videndum, quæ sunt illa, quæ generant dubitationem, quòd non sit ab extrâ. Secundò, est ostendendum quòd ab extrâ. Tertiò, soluenda sunt illa dubia. Sciendum ergo, quòd dubium facit illud dictum; primò authoritas Aristotelis in lib. de Animalibus*, qui dicit quòd embryo sentit; sed actus non est sine potentia, nec potentia sine substantia; ergo est ibi substantia sensitivæ: nec potest corrumpi ab intellectu, quia cum sit eius completiva, potiùs saluatur: nec per corruptionem corporis, quia tunc non corrumpitur: manet ergo sensitiva generata cum intellectu infusa: nec

21.
An anima sensitiva bruti sit ab intrinseco.

* suprâ n. 6.

* suprâ n. 2.

22.

* lib. 6. c. 8.
Probatu educi de potentia materia.

20.

Item, vide tract. 3. Epitom.

debet dari duæ sensitiuæ, cum vna sufficiat ad omnes actus sensitiuæ eliciendos. Deinde, Aristoteles asserit solum intellectum prouenire ab extrinseco; ergo iudicat sensitiuum esse ab intrinseco, & educi de potentia materiæ.

Facit etiam dubitationem Commentator 5. *Physic. text. 157.* qui dicit, quod mus generatus per putrefactionem, & per coitum non sunt eiusdem speciei: animal autem prædicatur vniuocè de homine, & aliis speciibus.

Mouet etiam excellentia virtutis, quæ maior videtur esse in semine humano, quam in aliis animalibus: ergo generabit sensitiuum.

Mouet etiam, quod dicit Aristoteles 1. de *Anima, text. 13.* quia forma separabilis habet aliquam operationem separabilem, quod non habet sensitiua hominis.

S C H O L I V M.

Docet animam sensitiuam in homine non educi de potentia materiæ à generante, sed simul infundi cum anima rationali, idque probat auctoritatibus Augustini, & ex actuum & potentiarum experientia, & perfecta colligatione vniuersi, quam acutissime explicat. Et ostendit vitam sensitiuam, quæ aliàs per se in brutis est realiter distincta, & solitaria absque rationali, vni perfectè cum eadem in homine. Vnde docuit in 4. dist. 44. quæst. 1. §. Præterea partes carnis, tres animas, vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam eandem esse in homine. Vbi obiter noto haberi in omnibus editionibus quasdam citationes pro eadem assertione 2. Sententiarum; quæ tamen aliunde irrepperunt, omnes enim fallunt lectorem. Qualiter vero hæ tres animæ in vnam coalescant, & prima dua contineantur in rationali; an formaliter, siue virtualiter, seu eminenter, videndi sunt Complut. disp. 4. de diuisione animæ, quæst. 2. Suarez tract. 3. de Anima, lib. 1. cap. 6. Toletus lib. 2. quæst. 3. Hic obiter asserit Scotus continentiam esse radicalem. Qualiter autem corrumpi dicuntur ad introductionem animæ rationalis, vegetatiuæ, & sensitiuæ successiue prius introductæ in fœtu imperfecto, lege Rubium lib. 2. de Anima, cap. 3. quæst. 5. à num. 153. vsque ad 159. & Cauellum in supplem. librorum de Anima disp. 1. sect. 7. num. 6.

23.

Vera sententia est à Deo creati.
* num. 4.

Quibus & similibus non obstantibus est dicendum, quod sensitiuum in homine est à creatore. Quod declarat primò auctoritas Augustini de *Spiritu, & Anima*, superius * allegata, vbi vnam dicit animam animaleam & intellectiuam. Et ne fortè dicas, quod vna sit anima ex sensitiua generata, & intellectiua creata, idè præmisi illam, *Quæ & vniuersificat, & rationem disponit creatam.* Ad idem facit auctoritas eiusdem superius allegata: & hoc expressè docet Augustinus exponens illud Genes. 2. lib. 7. de *Genes. ad lit. c. 16. & 17. Formauit Deus hominem, &c.* sequitur, *& inspirauit in faciem eius, &c.* Vbi expressè dicit, quod quantum ad sensitiuam inspirauit; & idè spiraculum vitæ: vnde exponens hoc * contra Manichæos, ait: *Ipsi animæ sensui est additus ista insufflatione, cum factus est homo in animam viventem.* Et non solum vitæ & sensus, sed etiam omnis actus vitæ, qui ab anima haberi potest, in ista insufflatione infusus est.

* lib. 2. de
Gen. cap. 8.

Mouet nos ad hoc experimentum, quia videmus quòd aliæ facultates animæ in suis actibus se retrahunt, & impediunt, & expediunt: quod non esset nisi in vna substantia animæ radicaliter

essent. Item, experimur quòd simul separantur. Tertio, ratio hoc suadet, quæ sumitur principaliter ex ordine formarum, & ligamento vniuersi. Ad cuius euidentiâ est sciendum, quòd cum mundus, secundum Dionys. c. 7. de *Diuin. nom.* vt supra dictum est, sit vnus, quia suprema infimorum coniunguntur cum infimis supremorum: sed si ordo vniuersi diligenter inspicatur, ligamentum in rebus imperfectioribus fit per plura, & per naturam magis vniuersaliter sumptam. Et ne oporteat ad omnes gradus eorum descendere, hoc patet in magis manifestis. Mistum & complexionatum ligatur cum vegetatiuo in omnibus herbis & arboribus; vegetatiuum cum sensitiuo in paucioribus, quia in solo vno genere, scilicet in animali: ergo sensitiuum, quod est finis intrinsecus naturæ, ligatur cum intellectiui, non in toto vno genere, sed in tota vna specie, scilicet in homine. Videtis ergo quòd in toto vniuerso suprema infimorum, non secundum totum ambitum suum, ligantur cum infimis supremorum: in pluribus enim est mistum, quàm complexionatum, complexionatum, quàm vegetatiuum, & vegetatiuum, quàm sensitiuum. Et hoc est signum quòd perfectio vniuersi habet latitudinem basis, & tendit in conum; cuius perfectio terminatur in puncto vnionis verbi Dei ad humanam naturam. Patet etiam quòd vniuersum non ligatur in ascendendo per omnes suas species; sed per perfectiores partes suas: vnde vegetatiuum ligatur cum sensitiui, non per esse vegetatiuum, sed per perfectiora vegetatiua, cuius modi sunt animalia.

Mirabilis ordo & colligatio vniuersi.

Egregiè omnia deducit ad Christum vt creaturam omnium terminum. vide q. antecced. n. 96.

24.

Ex istis patet, quòd nunquam natura inferior ligatur superiori per totam suam latitudinem; sed per conum vnum, hoc est, per suum perfectius: ergo natura sensitiua non ligatur secundum se totam, hoc est, secundum omnes suas species cum intellectiui, sed per conum suum, hic est homo: quia ostendi supra * quòd in homine de ratione sua est cognitio sensitiua. Et est aduertendum, quòd conus, quo natura inferior ligatur superiori, quantum magis intendimus in ascendendo, tantò est strictior latitudine, & altior gradu & perfectione. Vnde conus vegetatiuæ altior est sua basi: quia non vnitur sensitiui per omne vegetatiuum, sed per magis perfectum. Et iste conus, seu pyramis consistit non in specie specialissima, sed est obtusus; quia consistit in genere, scilicet in omni animali. Conus autem sensitiuæ, siue pyramis, quæ ligatur cum intellectiui, minùs est latus extrinsecè, & magis altus in esse: quia consistit in vna sola specie, quæ est homo: & altior est in gradu essendi, quàm animal. Conus autem, siue pyramis hominis, quo ligatur cum Deo, adhuc est minoris latitudinis extensiuæ; quia fit in solo vno homine Christo: & maioris altitudinis etiam rationalis omni alio homine. Videtis ordinem rerum, & ligamentum ipsarum per modum pyramidis ascendentium.

* quæst. 9.

25.

Ex his concludo, quòd si sensitiua esset in homine à generante, sicut est in brutis; sicut sensitiuum non vnitur intellectiui per aliam sensitiuam, hoc est, in aliis speciibus (eo quòd nulum faciat conum, siue terminat pyramidem modo immediatè propinquo intellectiui; quia omnia sunt corruptibilia, & de potentia materiæeducta) sic nec sensitiuum humanum ligaret naturam inferiorem cum intellectiui, nec conum faceret, nec punctum pyramidis, si corruptibile esset, & de potentia materiæeductum.

Si

Obiectio.

Si fortè dicas, quòd sensitiua in homine, quamuis à generante, nobilior est omni alia sensitiua, ac per hoc in ascendendo facit conum, & constituit pyramidem, vt sit vnibilis intellectiua.

Solutio.

Dico, quòd ista nobilitas non inuenitur in actibus, cum aliqua animalia acutiùs videant homine; vt aquila: & sic de aliis sensibus; ergo ex hoc non apparet, quòd debeat facere conum summum respectu aliorum sensitiuorum: nec in substantia, si sit de materia educta: quia tunc est corruptibilis. Ideo oportet quòd ratio summitatis, qua ligatur cum intellectu, sit media inter intellectiua ex vna parte, & sensitiuum omnium aliorum animalium ex alia. Hæc autem media non est in operando, quia indiget organo vt alia: ergo est in essendo, & in modo productionis, quia omnes alia sensitiua, & sunt ab intra & corruptibiles, & alligata secundum substantiam, & rationem, & potentiam organo corporali. Intellectiua est ab extra vnita materiæ secundum substantiam, & non secundum potentiam; vt supra * paruit: sensitiua verò hominis est ab extra, in quo excellit alia sensitiua, ligata materiæ ratione subiecti; & etiam ratione potentia: in quo est inferior intelligentia. Et sic patet, quòd verè non est medium vnitium & ligatiuum, nisi sit ab extra.

* quæst. 9.

26. *Solutio rationes positionum. 22. Ad primum argumentum.*

Nunc oportet soluere dubia contra hoc, quæ plana sunt; quia Aristoteli, quòd *Embryo prius viuit vitâ plantæ, & animalis, & prius est animal, quàm homo*, respondent aliqui Doctores, & benè, quòd tunc res vsu consueto dicitur primò fieri, vel esse, cum prius innotescit, licet prius fuerit in re. Et secundum hoc in eo, quod generatur ex embryone, vel in ipso embryone (si ipse fœtus nouellus vocatur *embryo*) prius dicitur animal, quàm homo; quia in tali fœtu nouello, ex embryone genito, prius apparent opera vegetatiua, seu actus plantæ, quàm animalis; & prius actus & opera animalis, quàm hominis: non quia alia sit forma, per quam est animal, & alia per quam materia est homo: sed quia opera imperfecta, quæ fiunt ab eadem forma, prius apparent, quàm opera perfecta. Vnde pueri in populo vocant omnes homines patres, & omnes fœminas matres: deinde distinguunt hunc esse patrem, & illam esse matrem.

Ad secundum.

Quòd etiam Aristoteles dicit, quòd *Solus intellectus intrat ab extrinseco*. Respondeo, quòd intellectus aliquando nominat substantiam animæ intellectiua: & isto modo non excludit vegetatiuum & sensitiuum, quæ secum faciunt vnã substantiam. Alio modo nominat solum potentiam intellectiua, vel ipsam intellectiua, excludendo vegetatiua & sensitiua: & isto modo illud verbum Aristotelis esset falsum: sed ipse intelligit primo modo.

Obiectio.

Si dicatur, quòd solus intellectus separabilis est, sicut perpetuum à corruptibili, vt dicit Aristoteles 3. de Anima, text. 10. & loquitur de potentia intellectiua, alias excludendo.

* num. 27.

Respondeo, sicut dictum est in præcedenti quæstione *, quòd cum substantia intellectiua verè sit forma corporis humani; potentia autem intellectiua verè sit in substantia intellectiua, vel idem quod ipsa, necessarium est, quòd ipsa potentia intellectiua sit in materia, seu in corpore, in quo est sua substantia: & per consequens actus intelligendi, etiam species, quæ sunt in potentia

Scoti oper. Tom. III.

intellectiua, necessariò sunt in illo, in quo est potentia.

Sed aduertendum est, quòd differunt, aliquid esse in aliquo vt forma in materia, & vt accidens in subiecto. Quoniam secundum Commentatorem super principium 2. de Animæ sex. com. 4. æquiuocè dicitur esse forma in subiecto, & accidens. Subiectum enim accidentis est aliquid existens in actu; & non indiget in quantum tale in suo esse ipso accidenti. Subiectum autem formæ non habet esse in actu nisi per formam. Nunc igitur cum substantia intellectiua sit per se in materia, potentia autem intellectiua, & actus eius sit in eadem materia per substantiam formæ; omne autem per aliud reducitur ad per se, necesse est, quòd potentia intellectiua, & species intelligibiles sunt in corpore per substantiam animæ per accidens: non quidem in corpore per accidens, sicut in subiecto: sed sicut in perfectibili per accidens, secundum illum modum, quo substantia animæ est in corpore, sicut perfectio & forma. Non quòd corpus perficiatur per se, nec per accidens à potentia intellectiua, vel specie intelligibili, nisi accipiendo per accidens valde largè; sed quia potentia, quæ est per se in substantia animæ, sicut in subiecto, saltem secundum modum (hoc dico, quia nondum ostensum est, virtum potentia sit idem, quòd sua substantia) idè per illam substantiam est potentia in corpore, non sicut in subiecto, sed sicut in perfectibili, quòd dicitur perficere per accidens, quia est in substantia animæ, quæ per se corpus perficit.

27. *Potentia intellectiua, & species intelligibiles quomodo sunt in corpore.*

Est autem aduertendum, quòd per accidens reducitur ad per se duobus modis; vno modo, quando illud, quòd conuenit alicui per accidens, scilicet per illud, de quo dicitur per se, natum est etiam ei de quo dicitur per accidens, per se conuenire: vt clauus fixus in rota mouetur per accidens; quia per motum rotæ, quæ mouetur per se, non ex se; quia per se mouetur quidquid est subiectum motus, etiam si ab aliquo moueatur. Ex se autem mouet, quòd virtute sua intrinseca ad diuersas partes mouetur: quòd conuenit animalibus solum; vt dicitur 8. Physic. sex. 27. & 28. Alio modo reducitur per accidens ad per se, quando illud quòd conuenit alicui per accidens, per illud scilicet, cui per se conuenit, non est natum ei, de quo dicitur per accidens, per se conuenire; vt color mouetur ad motum corporis, qui tamen per se non est natus moueri. Cum ergo dicimus, quòd potentia intellectiua, & species intelligibiles sunt in corpore vt in perfectibili per accidens, per substantiam animæ intellectiua, quia per se perficitur corpus, ly per accidens debet accipi vltimo modo: quia perficere corpus, vel materiam corporalem, nullo modo per se conuenit potentia, nec speciei; & sic non possunt esse in corpore, vt perfectio in perfectibili: nec etiam possunt esse in subiecto, vt accidens in subiecto, nec per se, nec per accidens. Cuius ratio est, quia omnis potentia, quæ est immediatum principium operandi, quæ per se, vel per accidens est in materia, vt in subiecto necessariò est contracta, & limitata; ac propter hoc nec libera, nec habet subiectum vniuersale; nec in hoc est differentia, siue per se, siue per accidens sit in materia, vt in subiecto.

28. *Per accidens dupliciter reducitur ad per se.*

Ex his patet, quòd non potest dici quòd corpus intelligat; quia potentia intellectiua, nec per se, nec per accidens est in corpore, tanquam in subiecto. Patet etiam, quòd torus homo per se

29.

In homine
quod intelligit.
& quo
intelligit.

intelligit, & est quod intelligit, quamvis quo intelligit remota, sit pars formalis animæ, ut anima intellectiva, & quo intelligit immediatè, scilicet potentia: est etiam formalis perfectio materiæ per accidens & per reductionem. Nec sequitur, quòd si illud quo immediatè intelligit, per accidens sit perfectio, quòd propter hoc homo per accidens intelligat; quia ad hoc, quòd actio attribuaturs composito per se, sufficit quòd illud, quo tanquam principio remoto operatur, sit perfectio materiæ, vel compositi per se, quamvis illud, quo immediatè operatur, sit eius perfectio per accidens: sicut totus ignis per se, agit per formam ignis; quamvis caliditas sit per accidens perfectio ignis, quia non est forma consubstantialis eius.

Ex his patet, quòd potentia intellectiva, est in substantia animæ per se, ut in subiecto, sicut accidens, vel habens modum accidentis: in corpore verò humano nec per se, nec per accidens ut in subiecto; est tamen in eo per accidens, & per reductionem: sicut perfectio in perfectibili, modo dicto: substantia verò animæ est in materia, & in corpore per se, ut perfectio in perfectibili.

30. Tunc ad propositum dico, quòd potentia intellectiva dicitur ab Aristotele 3. de Anim. sext. 20. separari à vegetatiua, & sensitiua, tanquam perpetuum à corruptibili propter duo. Primò, quia quamvis tota substantia animæ vegetatiua, sensitiua, & intellectiua, tanquam incorruptibilis separatur, tamen sua potentia intellectiva, ut est principium operandi, separatur: sed potentiæ sensitiuæ non remanent in anima separata, ut potentes operari; sed solum in radice. Cuius ratio dicta fuit in præcedenti quæstione *, quia de ratione sensitiuæ, ut operatiuæ, est organum corporale. Alio modo dicitur separari à prædictis, quia, ut dictum est, nec per se, nec per accidens est in corpore, ut in subiecto, nec perfectio per se. Potentiæ autem sensitiuæ sunt in materia & organo corporali, ut perfectio per se, quia si oculus esset animal, visus esset eius anima.

* q. 9. n. 63.

Argum. 3.

Ad aliud Commentatoris dico, quòd modus operandi non variat speciem: sola enim illa faciunt unitatem, & varietatem speciei, quæ sunt de eius substantia. ut materia & forma: & hoc patet in Adam, & in aliis.

Argum. 4.

Ad aliud, quòd cum illud, quod introducitur in corpore humano virtute animæ generantis, sit dispositio ad ligandum, vel ad vniendum illud, quo ligatur creatura corruptibilis cum spiritali, nobilior est & censetur, quam quocunque sensitiuum bruti, per quod hoc non possit fieri; sicut per comparisonem ad finem, habitus gratiæ, quo vniuntur Deo, est nobilior forma lapidis, vel sensitiua.

Argum. 5.

Ad illud, quòd sensitiuum in quantum sensitiuum, non habet operationem separatam, ac per hoc non est separabilis, in quantum talis; quia omnis sensitiua esset separabilis, in quantum talis: separatur autem sensitiua hominis in quantum hoc, id est, in quantum in ipsa, & per ipsam ligatur genus intellectiuorum animalium cum genere sensitiuorum: & per consequens cum aliis. Quod quidem ligamentum fit etiam aliquo modo in anima separata, dum sunt vna substantia ipsa & intellectiua. Et hoc sufficit pro operatione, ut sit separabilis; quia, ut ostensum est supra, nisi esset incorruptibilis, non ligaret.

ARTICVLVS V.

Secundum varias generationum species
requiri etiam diuersa agentia, &
in humana requiri præsertim
agens diuinum.

R Estat de quinto quærere, quòd scilicet in generatione aliquorum sufficit agens vniuersale, ut Sol, & stellæ: in generatione aliorum requiritur agens simile in specie: in generatione autem hominis, nec ista, nec illa sufficiunt, sed requiritur actio Dei formam infundentis.

31.

SCHOLIUM.

Omnium animantium generationes ad tres species hic reducit Scotus, & distinguit iuxta agentium varietatem. Res quasdam ait gigni à causis vniuersalibus, ut qua generantur per putrefactionem. Alias ab agente particulari simili in specie, ut equum ab equo, cui etiam gignendo cooperantur causa vniuersales, ut Sol. Alias ab agentibus particularibus, & vniuersalibus creatis, accedente etiam increato, hominem videlicet, cui gignendo concurrunt astra, homo, & Deus, atque hic non solum concursus vniuersali, qualis requiritur in reliquarum rerum generationibus, verum etiam speciali cooperatione per anima creationem & vniorem. Has etiam tres generationis species alij agnoscunt Philosophi, vocantque primam latam, secundam mediam, tertiam pressam. Et Latæ banc assignant definitionem: Productio, seu processio rei viuientis ab aliquo. Mediæ istam: Processio viuientis à principio vitæ coniuncto secundum rationem similitudinis saltem specie infima. Pressæ illam: Processio viuientis à principio vitæ coniunctæ per cognitionem, atque amorem operante, secundum rationem similitudinis saltem in specie infima. An verò sint distincta specie qua generantur primo modo, ab eis, qua generantur secundo; siue, ut alij loquuntur, generata ab agente equiuoco & vniuerso, vel generata per putrefactionem, & propagationem, vide Scotum in 1. dist. 2. quæst. 7. §. Quod conclusio sit falsa. & in 4. dist. 43. quæst. 1. §. Augustinus etiam.

Ad cuius euidentiã est sciendum, quòd est quorundam opinio, quòd sola qualitas corporalis, quæ calor dicitur, est principium, & causa omnium naturalium, absque alia virtute decisa in semine, in his quæ à sibi simili generantur: vel absque virtute infusa à corporibus celestibus in materia; in his, quæ per putrefactionem generantur: ut equus, calore existente in semine deciso, absque alia virtute ibi decisa, generat equum; & sic de aliis: & Sol generat terrænascentia, mediante solo calore, sine aliqua virtute. Dicunt autem quòd varia generantur, secundum quòd calor generans est alterius & alterius gradus; ut ex semine equi secundum vnum gradum caloris, generatur equus; ut ex semine asini, secundum alium gradum caloris, asinus: & sic etiam de generatione, quæ fit à Sole absque virtute decisa à Sole cum suo calore.

An calor sit
principium
rerum natura-
lium.

Secundum istorum opinionem non occurreret causa, quare sic aliqua generantur à simili, quòd nullo modo ex putrefactione, vel è contrario: vnde hæc posuio stare non potest. Certum est enim, quòd agens, & operatio, & operata,

32.

se habent per ordinem. Nunc autem calor generans, consideratus vt est tantum calor, secundum diuersos gradus receptus in subiecto, non differret nisi secundum magis & minus: ergo nec operatio sua, nec operata: sed certum est, quod operata, seu generata differunt specie: ergo oportet quod per aliquod additum calori, cum non differant eius gradus, nisi secundum magis & minus, determinetur ad talem, vel talem operationem, & ad illud generatum. Illud autem ego dico esse virtutem agentis exterioris, vel influxum: vt in calore Solis digerente materiam eius, quod per putrefactionem generatur, est virtus congruens, & determinata ad generandum vermem talis speciei; & in semine equi virtus decisa ab anima, vel potius à toto equo, ad producendum equum, & non asinum: & si semen sit admistum, & à duobus decisum, vt dum mulus ex equo & asina generatur, virtus ab utroque decisa est vna commissa, per quam mediante calore, mulus, & non aliud generatur. Per istam igitur virtutem cum calore in semine tale generatur, & non aliud generatur. Nunc nos dicimus quod virtus animæ regit, & determinat calorem digerentem, vt cibum in talem carnem conuertat, scilicet humanam, vel equinam: quod de se calor non faceret, nisi à tali virtute determinatus esset: sicut instrumentum, quod de se est indifferens vt fecer lignum pro isto, vel illo idolo, regitur à manu, & arte ad secundam formam talis, vel talis idoli. Et hoc est quod dicit Aristoteles 7. *Metaphysic. text. com. 31. Semen, inquit, facit sicut illa, qua sunt ex artificio. Super quod dicit Commentator: Semen generat per potentiam in eo similem artificio: vocat potentiam similem artificio illam virtutem relatum caloris.*

33. *Iam ex dictis patet, quod in omni generato oportet quod sit virtus regulatiua caloris, & assimilans generatum generanti, vt sic omne generatum sit simile generanti, vel re, nomine, vel virtute, vt in propagatis vniuersali virtute tantum, sicut Sol virtute continet omnes formas generabiles; & maxime eorum, quæ sunt per putrefactionem: & hoc est quod subdit Aristoteles, post præallegatum verbum: Istud (inquit) ex quo est semen, est conueniens in nomine sicut illa quoque modo. Non enim oportet querere omnia in ista eadem dispositione, in qua generatur homo ex homine: mulier enim ex viro est: & ideo mulus non est ex mulo, nisi sicut quidam.* Et est sensus, quod generans & genitum non semper conueniunt in omnibus conditionibus: sicut homo conuenit cum homine generante in omnibus, quia naturaliter deficit aliquantulum ab hac conuenientia, & mulus plus. Tamen semper generans & generatum conueniunt in virtute, quod scilicet, generans virtute continet formam generati modo iam dicto. Vnde aliter habet generans equum formam equi generati, quia ratione specifica, & nomine; aliter edificator formam domus, quia virtute, ratione artis, quam habet, & continet in mente. Et isto modo Sol aqualiter habet formas omnium generabilium, maxime quæ à virtute Solis, & stellarum generantur, sicut artifex, secundum auctoritatem Aristotelis præallegatam.

34. *Ex his patet quod quamuis omne generans sit aliquo modo simile generato, tamen quantum generatum minoris est perfectionis, tanto mi-*
Scoti oper. Tom. III.

nus oportet actionem sibi assimilari. Hinc est, quod in his, quæ generantur per putrefactionem, eo quod sint generis imperfecti; quia putredo est eis pro materia, & pro semine virtus corporum cælestium, maxime Solis; quæ variatur tantum propter diuersitatem aspectuum, secundum propinquum, aut remotum: tamen propter contemperantiam, quam recipit secundum ordinem & respectum, quem habet ad cæli signum, & ad stellas, tam fixas, quam erraticas: talis, inquam, virtus est eis pro virtute maris, determinans & specificans actionem caloris, secundum exigentiam & proportionem cuiuslibet speciei generabilis. Tale autem generans, vt dixi, virtute continet formam generati; sicut artifex artificiat; non rei, nec nominis communicationem. Alia autem, quæ sunt maioris perfectionis, indigent virtute magis determinata, vt scilicet non solum virtute, sed re, & nomine, agens formam contineat generati: vt cum equus generat equum. Nunc autem tota ratio generabilis, non potest in his duobus consummari; in eo scilicet, quod generatur ab agente vniuersaliter, vt quæ per putrefactionem generantur, & in eo, quod generatur ab agente particulari, vel vniuersali simul, vt equus, & similia quæ propagantur. Ideo oportet dare terminum generatum, cuius generatio inchoatur ab agente particulari creato, & vniuersali creato; cuiusmodi est homo: quia homo generat hominem, & Sol; & completur ab agente increato. Ex hoc apparet effectus naturæ completus; ad cuius completionem concurrunt omne agens, tam creatum, quam increatum; tam particulare, quam vniuersale: & in isto consistit finis naturæ. Ex his satis patet de se solutio ad argumenta in oppositum.

QVÆSTIO XI.

Verum anima sit sua potentia?

Alenf. 2. part. quæst. 65. mem. 1. D. Thom. 1. part. quæst. 77. art. 1. Caiet. & recentiores ibid. Capreolus in 1. dist. 3. quæst. 4. Gregor. in 2. dist. 16. Gabriel ibid. Occam in 2. quæst. 24. Scotus in 4. dist. 9. quæst. 2. art. 5. Ferraricenf. 2. cont. Gent. cap. 65. Egidius quodl. 3. quæst. 10. Hieruzus quodl. 1. quæst. 9. Iand. 2. de Anim. quæst. 9. Valentia 1. part. dist. 6. quæst. 3. Conimbr. cap. 3. quæst. 4. Tolerus quæst. 9. Fonseca 5. Metaph. cap. 5. quæst. 1. sect. 5. Suarez lib. 2. de Anim. cap. 1. Auerfa tom. 2. Philosoph. quæst. 47. sect. 1. Vide Doct. in 2. dist. 16. quæst. 1. & in 4. dist. 12. qu. 3. & dist. 44. quæst. 2. §. Nec tamen nego.

IRCA istam quæstionem, primò oportet videre, quomodo potentia se habet ad illud, cuius est potentia; & hoc tam de actiua, quam de passiuâ, vt ex vna comparata ad aliam, natura, & conditio potentie plenius elucescat. Secundò, videndum est quomodo vegetatiuum, sensitium, & intellectiuium se habent ad ipsam animam humanam; quæ secundum Philosophum lib. 1. *Moral. ad Nicomach. cap. 13.* partes sunt animæ. Tertio, inquirendum est, quomodo illud, quo anima agit suas operationes, quæ est sua potentia, se habet ad suam substantiam, sicut quæstio querit. Quarto, soluenda sunt omnes rationes quæ videntur facere contra resolutionem quæstionis.

ARTICVLVS I.

In Deo sola est potentia actiua, in materia prima sola passiuua, in entibus intermediis tam actiua, quam passiuua.

Duplex potentia,

Circa primum est sciendum, quòd secundum Philosopherum 5. & 9. *Metaph. text. 2.* duplex est genus potentia, ad quod omnis potentia reducitur, scilicet potentia actiua, & potentia passiuua. Hæc autem duo genera potentia in aliquibus sunt distincta, ita quòd potentia omnino actiua, & nullo modo passiuua est in vno, in altero è contrario potentia passiuua. Prima est in solo Deo: secunda in materia omnino prima, cuius entitas dicitur propè nihil. In omnibus autem entibus mediis hæc potentia sunt permixta secundum accessum & recessum ad materiam, & ad causam primam, se habentes secundum magis & minus. Ita quòd secundum quòd plus appropinquant materia primæ, & elongantur à participatione actualitatis diuinæ, plus habent de natura potentia passiuæ, & minus de natura potentia actiuæ: & è contrario plus de actiua, quam de passiuua.

2.
In Deo est sola potentia actiua.

Quòd autem in Deo ipso sit potentia omnino actiua, patet. In ipso potentia, essentia, actio, sunt omnino idem, sola ratione & conceptu differantia; quia aliàs in Deo esset compositio, ac per hoc esset dependens ab alio, scilicet à principis: nec esset omninoda primitas in ea, cum componentia, saltem ordine naturæ, prius sint compositio. Sequeretur etiam, quòd Deus nõ esset agens omnino & simpliciter primum: omne enim agens, in quo differt potentia & essentia, necessariò est agens per aliud reducibile ad per se; & potentia illius ad potentiam istius, tanquam quod est per participationem potens ad illud, quod est potens per se. Et quia omnia agentia ad agens primum reducuntur, vt posterius ad prius, & participans ad illud, quod est tale per se; necesse est vt Deus cum sit ens & actus, primus simpliciter per suam essentiam omnem eliciat actionem; ac per hoc, quòd sua potentia sit idem realiter, quod sua essentia. Nec illud, vt dicitur in tertio articulo, potest conuenire alicui creaturæ secundum istum modum; vt scilicet sua essentia absque alio superaddito sit ei sufficiens ratio ad operandum; sicut nec ratio totalis primitatis, & consummatæ actualitatis, & entitatis per se & independentis, nulli potest conuenire, nisi Deo.

3.
Materia est eadem cum sua potentia passiuua.
*q. 8 num. 7.

Quòd autem materia sit idem cum potentia passiuua, omnino solo respectu differens, ostensum fuit supra* in quæstione de compositione animæ multiplici ratione. Et satis patet; quia si potentia materia esset aliud ab ea, esset necessariò recepta in materia, vt accidens, vel forma eius. Et tunc queram, vtrum materia seipsa illam recipiat: & tunc sicut supra dictum fuit, erit processus in infinitum. Et eodem modo dixi ibi de potentia subiecti, per quam recipit accidens: quod scilicet non dicit aliud realiter ab essentia subiecti. Ex quo etiam conclusum fuit ibi, quòd falsus est sermo, qui dicit, quòd ipsa potentia passiuua materia ad actum substantialem est in genere substantia: & potentia ad actum accidentalem in genere accidentis; require ibi.

Entia media habet potentia actiuam & passiuam.

Quòd autem intermedia habeant vtramque potentiam secundum magis & minus, secundum maiorem & minorem appropinquationem ad ex-

trema, patet; primò quidem propositis duobus terminis, impossibile est ab vno elongari, nisi per accessum ad aliud. Omnis autem creatura facta, vel factibilis, necessariò elongatur à Deo; ergo accedit ad participationem potentia, & secundum quod plus, plus: ergo necessariò omne ens potentiam passiuam participabit, & ex eodem medio patet, quòd participat actiuam.

Secundò, quia secundum Dionysium de diuin. *Nom. cap. 7.* mundus sic est vnus, quòd per intermedia ligatus semper infima supremotum vniuntur, & ligantur cum supremis infimorum: ergo quod clauditur inter duos terminos, Deum scilicet, & materiam primam, participat naturam sui superioris & inferioris: omne autem superius respectu alterius est actiuum, & inferius est passiuum; ergo necessariò communicat naturam actiui & passiuui.

Item, ostensum est supra quòd materia est de integritate cuiuslibet creaturæ per se subsistentis, quæ pars est vniuersi: ac per hoc potentia passiuua est aliquo modo in tali ente. Certum est autem, quòd cum materia sit ens propè nihil; omne ens quod non est materia, ab ea elongatur; elongatum autem non est à materia, nisi per actum & formalitatem: ergo omne tale ens per se subsistens vltra materiam habet aliquam actualitatem, & formalitatem: hæc autem est principium agendi, sicut materia est principium patiendi: ergo omne creatum inter materiam primam, & Deum, habet potentiam passiuam admixtam. Exemplo etiam patet; quia omnes medij colores participant extrema: ergo ita est de entibus mediis.

ARTICVLVS II.

Quomodo se habeant potentia, vegetatiua, sensitiua, & intellectiua respectu anima humana?

Circa secundum, scilicet quomodo vegetatiuum, sensitiuum & intellectiuum se habeant ad animam humanam, est sciendum, quòd opinio fuit Platonis, quòd hæc tria, nec essent vna substantia, nec vna anima, sed diuersæ animæ, existentes in diuersis partibus corporis. Vnde ponebat nutritiuum, hoc est, vegetatiuum, cuius prima operatio est nutrire, in hepate; animale, id est, sensitiuum, quæ facit animal, in corpore; rationale, siue intellectiuum, in cerebro.

4.
An sint plures anima in homine.

Primo opinio.

Hanc sententiam reprobatur Aristoteles in fine *primi de Anima, text. 79.* & deinceps, cuius falsitas, quamuis appareat ex communi animæ definitione, quia est *Actus corporis organici Physici.* Quod quidem nulli animæ conueniret, eo quòd hepar per se, aut cor, aut cerebrum, non sunt corpus organicum, patet nihilominus eius, inquam, falsitas per Augustinum, in *lib. de Spiritu, & Anima, cap. 48.* vbi aperte iste error eliditur, *Credimus animas (inquit) nec esse ab initio cum Angelis, nec simul creatas, sicut Origenes fingit, neque cum corporibus per coitum seminantur, sicut Luciferiani, Cyrillus, & aliqui Latinorum presumptores affirmant: sed credimus earum creationem solum omnium creatorem nosse, & corpus tantum per coniugij copulationem seminari; Dei verò iudicio coagulari in vulua matris, & compingi, atque formari: ac formato iam corpore, animam creari & infundi.* Et sequitur ibidem, *Nec duas animas credimus esse in vno homine; sicut multi scribunt,*

scribunt, vnam animale[m], qua animetur corpus, & immixta sit sanguini; & alteram spiritalem, qua rationem ministret: sed dicimus vnam eandemque animam esse in homine, qua & corpus sua societate viuificet, & semetipsam sua ratione disponat; habens in se libertatem arbitrii, vt in sua substantia eligat cogitatione, quod vult.

Est & alia opinio, quod prædicta tria, sunt tres substantiæ, quarum prima est materialis respectu alterius, & secunda respectu tertiæ; ex quibus fit vna anima humana: ita primæ duæ sunt generatæ, sed tertiæ à creatione infusa. Hanc opinionem elidit idem Augustinus de Spiritu, & Anima, c. 3. & 49. Duabus (inquit) substantiis constat homo, anima & carne; anima cum ratione; carne cum sensibus suis, quos tamen sensus non mouet caro absque anima societate: anima verò rationale suum tenet sine carne. Infrà; Anima ex eo vocatur, quòd ad viuificandum, vel videndum mouet corpus. Ecce quod dicit, animam aduenientem perficere sensus corporis; non ergo est sensitiuum ab infra, distincta ab anima creata. Quòd autem istæ tres sint vna anima à creatione, expressè dicit ibid. cap. 42. exponendo illud Genes. 2. Inspirauit in faciem eius, &c. Corpora feruente creatori creaturæ formantur, & Deo inspirante spiraculum vitæ animantur. Vocat autem spiraculum vitæ vegetatiuum. Sequitur, quam non producit terra, vel aqua, sed Deus inspirat, quo sensus corporei animantur: hoc dicit quantum ad sensitiuum.

Huius etiam positionis falsitas ratione patet: quia tunc anima humana esset quoddam compositum integrale ex vegetatiuo & sensitiuo, quæ sunt à generante, & intellectiuo, quod est à create. Sed certum est, quòd omne generabile est corruptibile: ergo vegetatiuum & sensitiuum corrumpuntur: sed omne totum integrale corruptum parte corrumpitur; dato quòd altera pars sit incorruptibilis, vt patet in homine: ergo anima est corruptibilis; cuius contrarium dicit Sancti. Experimentum etiam duplex contradicit huic positioni. Primum est, quia videmus in operibus animæ, quòd dum vna potentia multum intensè elicit operationem suam, retrahit aliam à suo actu; vt patet de sensitua & intellectu, quæ nullo modo possunt esse, nisi vnum essent in substantia. Secundum experimentum est, quòd simul videmus eas separari: cum tamen formæ quantò imperfectiores, si sint diuisæ in substantia, tantò vltimò corrumpuntur. Huius positionis falsitas quoad hoc, quod dicit sensitiuum ab extrâ fieri, supra patuit in præcedenti quæstione* valde clarè.

SCHOLIUM.

Reiectis duabus opinionibus minus probabilibus, refert serriam, qua magis accedit ad veritatem; sed impugnat ex ea parte, qua conuenit cum antecedentibus, & ex alia, qua dicit animam, quæ intellectiuam, nullo modo vniui formaliter corpori. Deinde probat hos tres gradus vegetatiui, sensitui, & intellectui in vna eandemque anima rationali reperiri; & intellectiuum virtualiter, aut radicaliter in se continere vegetatiuum & sensitiuum. Vnde qua diximus quæst. præcedenti, scholia 6. An verò mereantur aliquam censuram priores dua sententiæ, vel qui statuunt tres distinctas animas in homine, vide Cavellum in supplemento librorum de Anima disp. 1. sect. 7. num. 5.

Est & aliorum opinio in parte communicans cum ista, & in parte differens; quæ dicit prædicta tria se habere ad animam, sicut partes formales vnam animam integrantes: & in hoc cum prædicta conuenit. Dicit autem, quòd illæ tres partes inniuntur vni materiæ spirituali, in qua simul sunt comunicatæ: & in hoc differt à prædicta; & saluat totius humanæ animæ immortalitatem. Vnitur autem huiusmodi anima humana corpori per vegetatiuum & sensitiuum formaliter, & intimè; per intellectiuum verò intimè, sed nullo modo formaliter.

Quòd autem hæc positio veritati fidei cum fundamentis circa vnitatem Christi contradicat, & veritati rationis, quantum ad vltimam eius partem, ostensum est supra*: vbi querebatur, vtrum anima humana vniatur essentialiter corpori. Secunda verò pars, quòd scilicet sint partes formales, magis est rationalis; & minora inconuenientia habet: nec tamen etiam quoad illam partem à multis conceditur esse veram. Primò quidem, quia non planè concordat verbum Sanctorum; quia Augustinus in præallegatis auctoritatibus, & 2. lib. de Gen. contra Manichæos, cap. 8. eidem animæ attribuit actum vitæ & sensus, & rationis. Vnde dicit exponens illud, Inspirauit in faciem eius, non solùm vitam sensus; sed omnis actus, qui ab anima haberi potest, in ista in sufflatione infusus est. Hoc idem patet in prædictis auctoritatibus: sed positio dicit, quòd sint tres partes formales, quarum vna, in quantum talis, non est alia, sed vnà constituunt. Cum igitur sensitiuum, in quantum sensitiuum, non sit sensitiuum per intellectiuum, nec per vegetatiuum, sed per se, & per suam essentiam, nec è contrario; sensitiuum autem, in quantum sensitiuum, est forma substantialis vitæ animæ: ergo si vegetatiuum, sensitiuum, & intellectiuum sunt tres formæ, necessariò erunt tres animæ.

Confirmatur autem hæc ratio; quia intimior, vel ei intima videtur sibi esse ratio animæ, sicut ratio formæ; quia ratio animæ est sibi magis propria, & ratio formæ magis est communis; ergo si non obstante vnione illa in vna materia spirituali, vel corporali, sunt tres formæ, siue tres partes formales, magis potest dici quòd sunt tres animæ.

Nec potest dici secundum illam opinionem, quòd sint vna forma: quia per locum à superiori, quod non est forma, non est vna forma: sed intellectus, vt dicit positio, non est forma.

Si dicis, quòd idem sequitur, si prædicta tria sunt potentia, vel sunt illud, quod substantia animæ, solo respectu differentes: quia sensitiuum, in quantum sensitiuum, est anima, & non est sensitiuum ab intellectu.

Dico, quòd non valet: quia sensitiuum, in quantum dicit potentiam, non est forma, nec anima, sed potentia; sed in quantum dicit substantiam, est forma & anima: ergo qui ponit quòd est vna forma cum intellectu, non diuisa, vel distincta ab ea, vt dicitur pars formalis ab alia parte, talis ponit, quòd est cum intellectu vna anima. Et qui ponit quòd est alia pars formalis substantialis, necessariò ponit quòd est alia substantia simplex ab intellectu; quamuis constituent tertium, & ponit quòd est alia forma, & eodem modo, quòd est alia anima.

Et hoc apertè patet, quia in composito vbi sunt multæ formæ, si quælibet esset anima, sicut dicimus, quòd illud est compositum ex pluribus formis consubstantialibus; quia illæ formæ sunt

6. Tertia opinio.

* Quæst. 9. n. 39. & seqq.

7.

Obiectio.

Solutio.

5. Secunda opinio.

* Num. 21. & seqq.

in suis naturis distinctæ, quamvis tertium constituant: sic diceremus, quod est compositum ex pluribus animabus. Si autem diceremus, quod in vno indiuiduo nihil est nisi vna forma, quæ perficit in omnibus gradibus, si illa sit anima, sicut natura formalis, non est re distincta in ea, sicut dicimus, quod illud non est ex pluribus formis compositum; sic non diceremus, quod esset compositum ex pluribus animabus. Nunc autem qui ponit quod prædicta tria sunt potentiae vnius animæ, & vnius formæ simplicis, non ex tribus partibus formalibus constitutæ, non dicit quod vegetatiuum, sensitium, & intellectiuum dentur ab vna anima per tres formas, siue per tres partes formales; sed dantur ab vna anima; & ab vna forma non habent in se distinctionem realem partium formalium, sed solum virtute. In autem, qui dicit quod esse vegetatiuum, sensitium, & intellectiuum, dantur à tribus partibus formalibus re distinctis in se, quamvis vnitæ sint materiæ spirituali, necessariò ponis tres animas. Nec restat in hoc, vtrum illæ partes vnitæ sint in vna materia spirituali, vel in vna anima humana, vel sint omnino distinctæ. Non vnitæ in vna materia, cum semper tres sint animæ, nisi quia licet sint vnitæ in illa materia, ex tribus animabus fit vna anima. Si autem non sunt vnitæ in materia spirituali tres animæ, ex quibus non fit vna anima, perficiunt hominem.

8.

Ad hoc videtur facere authoritas Damasceni lib. 2. *Orthod. fidei*, cap. 12. *Anima*, inquit, est *vina*, simplex, ac corpore vacans *substantia*, corporeorum oculorum sensum suapte natura fugiens, immortalis, rationalis, & intelligentia particeps, figura expers, organico corpore viens, eique vitam, incrementum, sensum & gignendi vim tribuens. Ecce quod loquens de anima, non attribuit prædicta animæ, vt humanæ, vt per animam intelligamus compositum ex partibus formalibus; immò vni parti intellectiue attribuit vti organo, generare, augmentare, & similia.

Hoc videtur Augustini lib. de *Spiritu*, & *Anima*, cap. 8. *Humanum* (inquit) namque corpus, nec viuere, nec nasci, sine rationali anima potest. Ecce quod non attribuit viuere animæ, vt est composita ex tribus partibus, sed animæ humanæ, vt est rationalis & intellectualis. Hæc autem videtur esse sententia Aristotelis*: *Sicut*, inquit, *trigonum in tetragono, & tetragonum in pentagono; sic vegetatiuum in sensitiuo, & sensitiuum in intellectu*. Certum est autem quod tetragonum non continet trigonum, nec pentagonum, tetragonum, quasi sint duæ formæ, vnum tetragonum, vel pentagonum integrantes. Si enim per aliam formam esset tetragonum, & per aliam pentagonum, superfluum esset tetragonum, qui in pentagono continetur: ergo videtur quod ita sit in anima humana: & non est per aliam formam, siue partem formalem vegetatiua, sensitua, & intellectiua; sed intellectiua virtus continet vegetatiuum & sensitiuum.

9.

Videmus etiam hanc authoritatem in ratione fundari; generale enim principium est, quod si aliquid potest æquè bene fieri per pauciora, sicut per plura, nullo modo talis pluralitas debet poni. Propter quod dicitur 1. *Physic. text. comm. 41*. quod melius est ponere finita principia, quam infinita: & ita bene saluantur omnia, ponendo finita, sicut ponendo infinita. Si igitur anima humana absque compositione multiplicis partis formalis per solam intellectiuam formam potest fa-

cere quidquid potest cum illa triplici formalitate, nullo modo debet talis triplex formalitas in ea poni. Quod autem hoc possit, potest suaderi. Videmus enim, quod agere sequitur gradum actualitatis & formalitatis. In agentibus autem eiusdem generis, quorum vnum substantiali ordine continetur sub alio, quod potest in fetius, potest superius, non per duplicem formalitatem, sed per simplicem, quæ est superius. Quodcunque enim potest calidum in primo, & secundo gradu, potest in tertio, in quo causalitas est magis simplex. Nec continet gradum causalitatis, secundum quod constituit primum, vel secundum, sed modo altiori & perfectiori. Sicut autem dixi respectu actus secundi, sic dico respectu actus primi: quemcunque enim actum dat materiæ, vel composito, calidum in primo, & secundo gradu, potest dare calidum in tertio gradu, & perfectius. Cum igitur sit viuum quoddam genus, quod triplicem gradum continet, scilicet vegetatiuum, sensitiuum, & intellectiuum; omnem actum sensitiuum, & vegetatiuum potest dare in intellectu, quod contineat illa solum virtute, & non substantialiter, seu formaliter, vt postio dicit: & illud videtur sonare verbum Augustini de *Spiritu*, & *Anima*, & aliarum authoritates superius allegatæ.

Si fortè dicas, quod hoc est ponere vnitatem formarum, quia eadem ratione videtur posse concludi. Dico quod non est verum: quamvis enim infinitæ sint rationes concludentes, quod non sequitur, quamvis vna forma rationalis det esse triplex, scilicet vegetatiuum, sensitiuum, & intellectiuum, quod propter hoc est necesse quod det esse aliarum, quas rationes propter prolixitatem omitto: tamen ex ratione prædicta hoc nullo modo sequitur. Perfectum enim semper continet imperfectum sui generis propinquo, non remoti (continet, dico, virtute quantum ad actum primum, respectu subiecti, & quantum ad actum secundum, respectu operationis, vt per prædictum exemplum patet, & in quantitate, & in omnibus perfectis, & imperfectis ordinatis essentialiter) si sunt in eodem genere propinquo, & essentialiter ordinata; quia absque hoc identitas generis propinqui non sufficeret. Non enim perfectum sensitiuum alini, vel muscæ, potest dare sensitiuum equi, quia vnum ad alterum nõ ordinatur. Dico autem genere propinquo, quia calidum perfectum nõ continet imperfectum coloris, vel substantiæ, vel quantitatis, sed imperfectum sui generis. Nunc autem quamuis vegetatiuum plantæ, & sensitiuum equi, non ordinantur ad intellectiuum hominis, tamen vegetatiuum, & sensitiuum hominis ordinantur ad intellectiuum, & sunt eiusdem generis, quodam modo propinqui, scilicet *vini*. Secundò, non sequitur, quod si intellectiuum det esse sensitiuum & vegetatiuum, det esse corporeum, vel mistum, quæ sunt generis magis remoti.

Item, cum plures partes formales habeat aspectum ad vnam materiam, cum propria forma sit in propria materia, necesse est quod sicut partes formales sunt in se distinctæ secundum gradum perfectionis, quod illam materiam aspiciant secundum alium & alium modum dispositionis, vt patet: quia forma corporis sub alia dispositione, perficit materiam propriam, & forma misti sub alia: ergo necesse est in illa materia spiritali dare diuersos gradus perfectibiles, si prædictæ tres partes sunt partes formales, quæ tamen diuersitas non occurrit in materia spiritali.

Item,

10.

Obiectio.
Vide qu. 10.
schol. 1.
Solutio.

* 2. de Anima text. comm. 31.

11.

Item, quando diuersæ formæ insunt eidem materiæ, non possunt esse eiusdem gradus in perficiendo: non enim sunt duæ formæ corporis, & eadem materia, sed vna respectu alterius necessariò est vniuersaliùs & prior. Talium autem natura formarum est, vt patet in omnibus, quòd amoto superiori & perfectiori, non amouetur prius & imperfectius, quia de natura sua saltem posset remanere, quamuis per accidens simul corruptatur cum superiori. Remansit enim eadem forma carnis & corporis Christi animæ recedente. Vel saltem hoc potest esse per intellectum.

Et hoc expressè docet Commentator super 12. *Metaph. text. com. 11.* vbi dicit, quòd materia primò induitur formis imperfectis. Et per Commentatorem super primâ propositionem de Causis, quasi per totum: ergo à prædictâ materia spiritali poterit amoueri intellectiua, remanente vegetatiua, & sensitiua, & erit formam dare separatam, & per se subsistentem, quæ non erit intellectiua: & tunc constituetur aliquod animal, quod non erit homo, cuius finis necessariò erit Deus, eo quòd forma sua est immortalis, ac per hoc habens esse perpetuum. Quæ omnia fortè sunt inconuenientia, vel saltem sunt inconuenientia huic positioni: vt patuit *suprà* * in quæstione de vnione animæ.

12. Nec potest dici, quòd sensitiuum fundetur in materia spiritali mediante intellectu, quia ordo naturalis est formæ ad materiam, quòd imperfectior priùs naturaliter insit ei.

Item, omnis forma communicat actum suæ materiæ, vel saltem composito, vt patuit in quæstione de vnione animæ *: ergo si prædictæ tres sunt in vna materia spiritali, illi materiæ, vel saltem composito, communicabuntur actus vegetatiuæ & sensitiuæ, quod est impossibile.

De vegetatiua quidem patet, cuius sunt tria opera, scilicet nutrire, augere, & generare; quorum nullum tali materiæ conuenit.

De sensitiua patet, primùm quidem auctoritate Augustini de Spiritu, & Anima, cap. 15. vbi sic dicit; *Corpus constat ex officialibus membris, officialia ex consimilibus; consimilia ex humoribus, humores ex cibis, cibus ex elementis, & nihil horum est anima: sed in istis tanquam in organis agit anima, & per hoc corpori consiliat, & huic viua, in qua factus est homo in animam viventem.* Sequitur ibidem quòd destructo corpore, *Inuita anima recedit, seculum trahens omnia, sensum, & imaginationem, rationem & intellectum, &c.* Corpus autem, quòd priùs integrum tanquam organum contemperatum, & dispositum erat, vt melos musicum in se contineret, & actum resonaret, nunc confRACTUM & inutile è regione iacet: anima autem non habens tibi vires suas exerceat, requiescit. Et exponit à quibus requiescit, ne credatur quòd ab actu intelligendi, sicut ab aliis requiescit. *Ab his tantum (inquit) moribus, quibus corpus per tempus & locum mouebat, ipsa per tempus illocaliter mota: quoniam & si organum perit, sed non melos, nec quòd organum mouebat.* Apertè patet quòd anima separata quiescit ab omni actu virtutis, quæ dum erat in corpore, organo indigebant.

13. Hoc etiam patet quadruplici ratione. Primò quidem, quia videmus, quòd intellectiua quantum ad actum intelligendi, quia separata non eget organo, idè nec coniuncta: ergo si sensitiua separata in suo actu non indigeret organo, nec coniuncta indigeret.

Secundò, quia quantum forma, seu gradus sue

essentiæ est nobilior, tantò paucioribus indiget ad agendum, & è contrario: vt patet in sensitiua & intellectu, vt sunt in corpore, quia sensitiua indiget organo, non intellectu: sed iste gradus nobilitatis sensitiui ad intellectiuum, cum sit essentialis, consequitur animam, siue vnitam, siue separatam: ergo anima sensitiua separata ex parte sua aliquo indiget, quo non indiget intellectu, quod non est nisi organum, quia vtraque specie indiget, vt dicitur communiter.

Tertiò, quia, vt dicunt, potentia intellectu est libera, quia in sua operatione est immunis, vt non sit forma materiæ corporalis, ac per hoc voluntas dominatiuè agit: & propterea ens secundum totum ambitum suum est obiectum intellectus: ergo si anima separata sentit, quando est vnita organo corporali, eius sensibile operatio erit libera, & habebit aspectum ad omne ens vniuersale, & particulare, intelligibile & corporale: & sic Deus, & Angeli sensu apprehenduntur, & tunc superfluet intellectus.

Quartò, quia sensibile non apprehenditur, nisi per speciem sensibilem, vt sensibilis est, & sensibili proportionata: talis autem non recipitur nisi in quanto: ergo anima separata erit quanta.

ARTICVLVS III.

An anima distinguatur realiter à suis potentiis?

EST igitur ad tertium articulum accedendum, quomodo scilicet potentia se habeat ad animam: quia siue sint tres animæ, vt tres formæ, siue tres substantiæ; adhuc est quæstio vtrum potentia, quæ agit, sit idem re, quod substantia, vel forma. Quamuis autem circa hoc sint infiniti modi dicendi, vt patet in diuersis scriptis, duas tantum accipio, ex quibus vnum tantum verum esse credo; alterum falsum.

Est igitur vnus modus dicendi, quòd potentia animæ sunt vera accidentia, à substantia animæ fluentia, animæ connaturalia & propria, vt castitas igni, re absoluta à substantia animæ differrentia. Quod ostendunt auctoritate, quia secundum Auicennam 6. *Met. cap. 2.* solum agens primum est agens per essentiam. Secundò, per exemplum, quia id quo ignis agit, qui est maximè actiuus, est eius accidens. Tertiò ratione, primò, quia substantia animæ est in genere substantiæ, potentia naturalis in secunda specie qualitatis.

Secundò, quia potentia & actus diuidunt quodlibet genus entis, ac per hoc sunt sub eodem genere: actus autem potentia non est substantia (hoc enim est solius Dei) sed est accidens: ergo potentia, quæ est principium actus, est accidens.

Item, anima secundum suam substantiam est actus: si ergo substantia animæ est operandi principium, sicut essendi, sicut habens animam sentiper est viuum, ita semper erit in continuo actu omnium potentiarum. Sunt multæ aliæ rationes, sed quia in diuersis scriptis inueniuntur, illas omittam: sed has accepi, quia, vt patet, his principaliter inniuntur.

Est alius modus positionis, quòd substantia animæ est idem; quod sua potentia realiter, ita quòd anima dicitur *firma* per comparisonem ad corpus, quod perficit, cui dat esse substantiale: fortis verò nomen è rationem potentia, solo respectu & comparisonem ad varia obiecta & operationes,

14.

Vide hos varios modos apud Scotum in 2.d. 16.

Prima opinio affirmatiua. Thom. 1. p. q. 54. art. 3. & q. 77. art. 1. & alibi. Heruzus quodl. 1. q. 9.

15.

Alia opinio negatiua.

Bonauent. 1. 3. q. 3.

* q. 9. n. 39. & seq.

* q. 9. n. 53.

Anima separata à quibus moribus quiescit.

rationes, ita quòd anima & actum suum eliciat, & actum subiectiue suscipiat: vt patet in actu intelligendi, per suam substantiam est principium eliciens actum, & efficienter, & etiam subiectiue; non per aliquam potentiam re absoluta differentem ab ea.

Hunc modum dicendi existimo esse verum, & procedo sic circa illum. Primò, intendo eum confirmare. Secundò, quomodo, & per quid potentia determinatur, & distinguuntur in eadem simplici essentia, declarare. Tertio, ea quæ videntur hunc modum reddere impossibilem, soluere, & ad istum modum applicare. Quarto, rationibus prædictæ positionis respondere.

ARTIC. III. SECT. I.

Probatur multipliciter sententia negatiua.

16.
*Probatur au-
thoritate.*
* al. lib. de
Spiritu, &
Anima, c. 35.

Circa primum sciendum, quòd istum modum videntur approbare tam Sancti, quàm Philosophi. Augustinus sermone de Imagine*: *Sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, non sunt tres dii, sed vnus Deus, & tres persona: ita anima intellectus, anima voluntas, anima memoria; non tamen tres anima in vno corpore, sed anima vna, & tres vires, quæ in his tribus imaginem diuinam gerit mirabiliter in sua natura noster homo interior.* Ex quo aperte patet, quòd sola relatione distinguuntur. Item, Augustinus de Spiritu, & Anima, cap. 34. *Anima, inquit, est spiritalis, intelligibilis, quæ, secundum officium sui operis, variis nuncupatur nominibus: dicitur namque anima dum viuificat corpus; dum vult, animus est; dum scit, mens est; dum recollit, memoria est; dum iudicat, ratio est; dum spirat, vel contempletur, spiritus est; dum sentit sensus est; & addit, Naturales siquidem sunt ei, vt sunt, quòd ipsa tota videt, tota visorum meminit: tota audit, & sonorum reminiscitur, tota odorat, tota sapores sentit, tota iugit, tota approbat & improbat, tota est voluntas.* Item, 10. de Trinitate, cap. 11. *Memoria, intelligentia, voluntas, vna sunt vita, vna essentia.* Et ibid. *Eo inquit sunt vnum, quo vna mens, vna vita, vna essentia.* Ad hoc videtur tendere verbum Aristotelis 2. de Anima, text. 9. *Si oculus, inquit, esset animal, visus esset eius anima: hoc autem non posset esse si potentia visiva esset accidens.*

SCHOLIUM.

Adductis auctoritatibus ex Augustino, prosequitur intentum, & probet etiam rationibus potentias anima nullatenus ab eadem realiter distingui, idque facit quinque potissimis, desumptis ex ratione ipsius agentis, ex comparatione substantia in ratione agentis ad suum proprium accidens; ex comparatione substantia vt sic ad accidens ex parte ipsius rationalis anima, ex parte finis & efficientis: & demum variis experienciis. Doctrinam hanc latissime prosequitur in 2. dist. 16. quest. vnica; & in 4. dist. 44. quest. 2. §. Nec tamen nego in anima.

17.

Potest etiam hoc rationibus suaderi; & primò rationibus communibus sumptis à ratione agentis. Primò sic; omnis substantia actiua prius habet aspectum ad actum eliciendum, quàm ad actum recipiendum: quauis enim substantia creata actiua, sit passiuua, saltem in quantum est subiectum suæ actionis, tota substantia actiua prius videtur habere aspectum vt actum eliciat, quàm

quòd recipiat: sed substantia creata recipit actionem, & aliqua accidentia, per suam substantiam, vt ostensum fuit in quæstione de compositione animæ. Et patet, quia si per accidens recipit, quæro per quod recipit illud accidens? & est processus in infinitum; vel est dare aliquid, quod per suam substantiam recipiat: ergo si anima est substantia magis actiua, quàm passiuua, si ad patiendum se habet per suam substantiam, videtur quòd per suam substantiam magis augmentat ad illud, ad quod est principium, id est, ad actum.

* q. 3. n. 9.

18.

Secundò, patet hoc ex comparatione substantiæ in ratione agentis ad suum proprium accidens. Sic enim procedit ordo & cursus rerum, inter causam & effectum, quòd quandoque aliqua duæ proprietates sequuntur aliquam rem, illud, quod generat eam rem, sic eam disponit, vt quantum est de se in potentia actuali sit ad illud accidens, & ex parte materiæ, & ex parte formæ: ex parte materiæ disponendo, vt sit necessitas ad illud accidens recipiendum: ex parte formæ, vt sit necessitas ad illud accidens de potentia materiæ producendum. Vnde generans ignem, quia leuitas & caliditas consequuntur ignem, simul disponit materiam ad illorum receptionem, & formam ignis generati, vt sit necessitas ad illorum productionem. Idèd ignis vt generatus est, vel secundum quod generatur, de potentia propriæ materiæ educit illa accidentia; sed quia hoc facit in virtute ignis generantis, dantis ei hanc actualitatem, idèd formarum accidentalium generatio, vt consequitur generatum, attribuitur generanti principali, secundum quod dicitur, quòd generans rem, dat ei accidentia per se, & operationem ad illam conuenientem: vt generans leue, dat ei motum sursum.

Quòd autem talia accidentia generentur à propria forma substantiali, siue à toto composito per formam, patet. Primò, quia, vt dicitur 2. de Anima, text. 5. actus secundus causetur ab actu primo; vt sciens secundum habitum, ex illo habitu procedit ad actum considerandi; ita est in proposito. Secundò, quia qualitates propriæ sunt conseruatiuæ formæ in materia propria: si autem generatum non haberet vnde eas generare posset, tunc generatum in suo gradu perfectum non esset; eo quòd illæ possunt auferri: vt patet in aqua calida, quæ quamdiu calida tendit ad corruptionem per exhalationem factam à calido.

Propria accidentia generantur ab ipsa forma substantiali.

Item, quantò qualitates sunt intimiores, tantò formæ similiiores, & magis proportionabiles & conseruantes: magis autem sunt intimæ, si à propria forma generantur, quàm si ab exteriori.

Item, videmus quòd aqua calida, si tollatur calefactiuum, facit se frigidam: nec hoc facit aër, quia maior frigiditas est in aqua, quàm in aère; effectus autem non transcendit formam.

Ex his patet quòd substantia est causa accidentis proprii. Quæro per quid? vtrum seipsa? & habeo propositum: si per aliud accidens, quòd vocas potentiam, quæro per quid est causa illius? quia ex quo est accidens proprium, est causa illius, & est processus in infinitum: vel est dare, quòd est causans accidentia propria per suam substantiam. Et ita si ignis posset separari à caliditate, amoto prohibente, statim se faceret calidum: sicut amoto calefactiuo, aqua se facit frigidam.

19.

Item ex comparatione substantiæ ad accidens, videmus ad sensum, quòd ignis calore calefacit, tanquam

tanquam potentia actiua calefaciendi : & non potest dici, quòd sit aliud essentia caloris, & potentia calefaciendi; immò idem realiter, solo respectu differentes, alioquin est procedere in infinitum. Quia de illa potentia addita calori, quâ calefacit, quærerem eodem modo: ergo erit stare in aliquo necessario, quod per se calefacit, & seipso. Si ergo ratio agendi sequitur rationem essendi, & accidens, (si fortè actiuum est de se) est idem quod sua potentia, qua agit propriam actionem; forma substantialis, maxime actiua, qualis est forma rationalis, erit idem quod potentia, quâ elicit propriam actionem. Et hoc maxime apparet, si caliditas existeret separata ab omni subiecto: tunc enim calefaceret, sicut albedo disgregat in Sacramento Altaris: & tunc maxime apparet, quòd seipsa ageret absque alio habito, ei addito.

20.

Item, impossibile est, quòd virtute alius accidentis principaliter substantia generetur: quia nulla res in quantum talis agit in seipsâ nobilior: quia tunc effectus, in quantum talis, excederet causam: bene enim potest agere ignobilior, sicut substantia causat accidens. Vnde licet compositum de forma substantiali, & accidentali per formam accidentalem disponat ad generationem substantiæ, materiam alterando, & disponendo immediatè, tamen tale compositum generat substantiam virtute suæ formæ substantialis. Vnde Philosophus 2. de Gener. text. 53. contra illos, qui dicunt quòd alterans, & transmutans est per se causa generationis per qualitates actiuas, dicit, quòd *Hi non rectè dicunt; quoniam relinquunt principalem causam, auferunt enim quòd quid est esse & formam. Amplius verò simile aliquid faciunt, vt si quis ferræ, & vnicuique instrumentorum attribuit causam eorum, que generantur: necesse enim est ferrante diuidi, & incidente coaquari, & in aliis similiter; quocirca se maxime facit, & mouet ignis; sed quomodo mouet, non videm.* Super quo dicit Commentator; *Cum faciunt agens principium, non nisi in genere instrumenti.* Forma enim si fieret ab alio accidenti, esset forma accidentalis: si igitur verè forma substantialis in materia generatur, non immediatè ab accidente: ergo potentia actiua, quâ forma substantialis generat substantiam, est substantia sua.

Item, potentia, quæ generat propria accidentia, necessariò est substantia: vt patet ex secunda ratione, alioquin esset processus in infinitum.

21.

Possunt autem sumi rationes ex parte rationalis animæ: primò sic: Certum est, quòd vnio ad Deum maior est, quæ possit fieri rei ad suum finem, intimior & vnior: cuius ratio sumitur ex ratione termini. Quantò enim terminus est vnior, tantò ea, quæ tendunt ad terminum, sunt magis vnita. Cum igitur Deus sit summè vnus in termino modo infinito: ergo anima secundum illa, per quæ ad eum attingit, cuiusmodi sunt intellectus & voluntas, erit maxime vna: ergo istæ rationes maxime sunt vnæ: sed hoc non esset, si essent res diuersæ absoluta super substantiam: nec vnio animæ ad Deum esset omnino intima & vnæ, sed separata & diuisa.

Item, vitalitas non inest substantiæ animæ per potentiam, sed è contrario: nam viuere viuentibus est esse: esse habet compositum per substantiam animæ. Nunc autem actus, quibus anima Deo coniungitur, debent esse viuacissimi

in genere amoris & cognitionis: hoc autem esse non posset, nisi immediatè egrediantur ab eo, quòd est vita, quòd est substantia animæ, non aliquid absolutum sibi additum: quia tantò actus est viuacior, quantò immediatius à principio viui procedit.

Item, finis & efficiens sunt correlatiua: sicut ergo aliqua procedunt ab aliquo; sic ad ipsum reuertuntur, & per tot & æqualia media: sed anima rationis procedit à Deo absque omni medio; ergo reuertitur in ipsum absque omni medio, tanquam in finem suum: reuertitur autem per intellectum & voluntatem: ergo ista nihil reale absolutum addunt supra substantiam animæ.

22.

Nec oportet ex hoc concludere, ergo reuertitur sine actu medio, immò contrarium: quia sicut non exit à Deo nisi per actum, quamuis ille actus sit idem, quòd Deus, sic ex parte sua non reuertitur sine actu & operatione, quia non potest esse idem quòd ipsa, cum hoc sit proprium solius Dei. Nec actus facit mediationem, cum de se alij intimetur: potentia quidem, si esset quid absolutum, faceret.

Item, finis vnit sibi aliquo modo, hoc est, ad finem: quælibet enim res vnitur suo fini per operationem: ergo ex parte vtriusque formando rationem, quantò operatio ex parte illius, qui tendit in finem, est intimior & vnior; tantò vnio est intimior. Nulla autem operatio est ista intima, sicut intelligere & amare: cuius ratio est, quia ista duo genera operationum solùm sunt intrinsecè in diuinis, & idem quòd Deus, & comunicatæ essentia.

Similiter ex parte finis, si quantò perfectior, tantò intimius vnit sibi quæ sunt ad finem: ergo Deus, qui est finis, per rationem infinitam, modo quodam infinito, quantum creatura secundum illum modum vnibilis est, eam intimè sibi vnit. Ex quo patet quòd hæc vnio excludit ab anima medium, quòd excludi potest. Hoc dico propter actum, qui excludi non potest: non ergo est aliquid absolutum medium potentia, à qua est ipse actus.

Item, experimur de potentiis, quibus Deo vnimur, quòd mutud se capiunt. Item, videmus quòd supra se, & supra omnia plenè se conuertunt.

Item, quòd sunt vniuersalissimæ, & ad nullum genus entis arctatæ. Item, quia in suis actibus mutud se expediunt: quia quantò clariùs intelligo, tantò ardentius diligo.

23.

Ex his quatuor patet, quòd istæ potentia nullo modo possunt differe re absoluta. Quòd enim mutud se capiant, videtur excludere diuersitatem; vt patet in personis diuinis. Quòd etiam vna supra aliam totaliter se conuertat, videtur dicere intimam vnionem. Quòd sint vniuersalissimæ, videtur in re dicere totalem vnitatem; sicut idem re est bonum & verum. Vnde si different, non essent vniuersalissimæ respectu omnis obiecti. Quòd se expediunt, videtur dicere essentia vnitatem: quæ sunt colligata, se impediunt, vt patet in aliis descendendo.

Item, sicut patet in Astrologia, illa positio dicitur verior, quæ saluat melius apparentia: ergo in Theologia illa positio est verior, quæ saluat melius, fidem. Sed fide tenemus, quòd anima est ad imaginem Dei, quòd saluat melius hæc positio quam aliqua alia: quia sicut ponimus

in

in Deo (& verum est) quòd essentia & relatio constituunt personam, & persona nihil addit ad essentiam nisi relationem, & quòd sola relatione distinguuntur, & quòd relationes non sunt idem: ita ponimus in anima, si potentia solo respectu distinguantur: si autem essent actus absoluta, non esset potentiarum ita vna essentia, nec similis modus distinctionis: ergo hæc positio est magis saluans veritatem fidei.

ARTICVLVS II.

Quomodo & per quid determinantur, & distinguuntur potentia in eadem simplici essentia anima?

24.

Sequitur videre, ex quo anima est idem, quod suæ potentia realiter; cum idem non possit plurificari, nisi per diuisionem, vt patet in continuo, quod locum non habet in anima; vt patet in personis diuinis, quæ relatione distinguuntur, & plurificantur, cum potentia non distinguantur per absoluta, videtur quòd distinguantur per relationes, vel per operationes ad diuersa objecta.

Probatur potentia distinguuntur ab anima per aliquid absolutum. Argumentum primum.

Est autem difficultas circa hoc, quia cum anima in substantia sua sit omnino vna, non videtur quòd in ea sit aliquid, per quod sit causa pluralitatis; cum etiam potentia sint sibi connaturales, & habeant inter se naturalem distinctionem: quæ distinctio necessariò est à substantia animæ, videtur quòd aliquid aliud sit in anima vltra substantiam suam, per quod distinguantur.

Argum. 2.

Item, actus animæ possunt ei adesse & abesse; ergo non est determinata ad illos de se: ergo per aliud, quod non est potentia.

Argum. 3.

Item, ea quæ habent esse in fieri in subiecto, præsupponunt accidens in subiecto; vt motus dealbationis nigredinem: ergo motus in spiritualibus, qualis est velle & intelligere, supponit accidens in subiecto; quod non est nisi potentia.

Argum. 4.

Item, solùm addit respectum supra substantiam: ergo relatio est principium agendi; sicut potentia, quæ relatione constituitur: quod verum non est.

Argum. 5.

Item, diuersi respectus reales supponunt diuersa fundamenta realia: ergo respectus ad objecta fundantur super accidens: sed fundantur super potentias, ergo sunt accidentia.

Argum. 6.

Item, membra leonis non differunt à membris hominis, nisi quia anima differt ab anima: vt dicit Commentator super primum de anima, com. 3. In homine ergo, in quo differt vnum membrum ab alio, oportet quòd sit propter diuersitatem à natura ipsius animæ; quæ diuersitas non est in natura ipsius animæ, quia est eadem in toto homine, & in qualibet parte: ergo est in potentiis: ergo potentia realiter differunt inter se.

25.

Argum. 7.

Item, reductio ordinata, maximè in gradibus entium permanentium, fit semper per media: sed substantia est ens permanentium, potentia est accidens permanens, vt caliditas ignis: deinde est actus fluens, vt calefactio: ergo impossibile est, quòd accidens fluens, cuius est actio, reducat in aliquo ad substantiam, nisi mediante accidente permanente: igitur actus intelligendi reducit ad animam mediante potentia, quæ est accidens permanens.

Item, anima dum se intelligit per suam potentiam, ibi potentia est intellectus, anima quidem intellectiua inter quæ cadit actus intelligendi medium. Cum igitur maior sit vnitas medij ad extrema, quàm extremi corpori extremo: ergo si potentia & anima sunt idem re, actus intelligendi erit idem cum substantia animæ: quòd solùm est in Deo.

Argum. 8.

Item, intelligere est actio manens intra: ergo si idem est anima cum potentia, quæ agit, cum actus recipiatur in anima, idem est agens & patiens; & per consequens est actus & non actus.

Argum. 9.

Item, tota substantia animæ est perfectio materiæ, & quædam potentia ab aliis distinguuntur, quia sunt alligata organo corporali, quædam alio modo: essentia animæ secundum hoc distinguuntur non potest; cum tota hæc vniformiter sit in toto corpore. Hæc sunt, quæ videntur ostendere quòd prædicta positio non contradicat veritati.

Argum. 10.

SCHOLIUM.

Positis argumentis illorum, qui contendunt potentias animæ per aliquid absolutum distinguuntur ab anima, & inter se realiter, concludit potentias secundum varios respectus ad operandum, & varias tendentias in objecta distinguuntur duntaxat formaliter: quæ ratione melius saluari affirmat rationem imaginis Trinitatis in anima, eiusque tribus potentiis. Idemque docet diffusè in 2. dist. 16. quæst. vnica, §. Sed quia via hæc, ubi docet potentias has contineri identicè & realiter in anima, distinguuntur tamen ab illa, & inter se formaliter ad modum, quo relationes & attributa in diuinis inter se, & ab essentia distinguuntur; seu vt bonum & verum passiones entis inter se, & ab illo distinguuntur; atque has potentias contineri in anima tanquam passiones eius.

Ad quorum omnium solutionem, & prædictorum declarationem, est sciendum, quòd anima determinatur ad diuersos actus differentes genere, numero, & specie; genere differentes intelligere, & sentire; specie, videre, & audire; numero, intelligere hoc, & intelligere illud, & videre hoc, & videre illud; maximè si simul non possunt ambo intelligi, vel videri.

26.

Si igitur queris, vnde determinationem habet anima ad ista? dico, quòd sufficienter determinatur ad actus genere, vel specie differentes ab alio, qui eam produxit, qui sibi, inquantum est talis nobilitatis, indidit quòd potens sit ad hos actus super aspectus aliarum omnium formarum. Ad actus verò numero differentes determinatur ab objectis numero differentibus, & etiam ab ipso Deo, qui talem vim ei dedit.

Vnde determinatur anima ad suos actus.

Si autem queris, per quod anima, quæ de se est vna, nullam varietatem habens formaliter, determinatur ad has potentias? Respondeo, dicendum est hinc, quòd anima dupliciter considerari potest. Vno modo, vt habet aspectum ad corpus, quod perficit, & ratione formæ substantialis dans ei esse simpliciter: & secundum modum istum vno vniformi modo abique determinatione, & distinctione, est in toto corpore, & in omnibus, parte organizata, & non organizata, vt perfectio. Et dico quòd isto modo est in qualibet parte organizata vniformiter, inquantum pars organica accipitur, vt corpus mistum & completum, secundum quòd substantia animæ requirit corpus in tali gradu dispositum. Et secundum hunc

Anima dupliciter consideratur in corpore.

hunc modum eadem, & vniformis depositio est in oculo, & in aure, & in pede: & per consequens anima perficiens ista organa, dans eis esse speciale, vt sunt partes totius eadem, & vniformis, & indistincto modo est in eis. Si autem organa considerentur, vt perficiuntur per animam in quantum per illa operatur, tunc anima vnitur eis, vt artífex instrumento. Et isto modo requiritur in organo alia, & alia dispositio: vna requiritur in oculo ad recipiendum species colorum, vt sit principium actus videndi; & alia in aure, ad recipiendum sonum: & sic de aliis speciebus. Et est ista dispositio organi, ratio determinans animam in ratione potentia, vt sit alia & alia potentia in specie, secundum quod ista dispositio organi est media proportio sensibilibus contrariarum, per quam est susceptiuum specierum contrariarum, vt albi, & nigri: & hinc est, quod quia plantæ non habent talem dispositionem, sine qua non est sensus, idem non sentiunt, & excellentiæ sensibilibus corrumptunt istam dispositionem, & per consequens subiectum.

Si igitur anima consideratur, vt forma substantialis, dans esse corpori, potentia non distinguuntur ab ea, nec inter se sunt differentes, sed sunt realiter idem, quod substantia animæ; quia nec isto modo ratio potentia in anima inuenitur. Ex quo patet, quod secundum hunc modum, non habet corpus, quod est materia animæ, quod habear aliquas partes organicas, aliquas non organicas: sicut nec anima, quod eius aliqua potentia sit organica, & alia non. Ex quo etiam patet, quod accipiendo potentiam visiuam, vt est res absoluta, potentia visua est in pede, & in manu, cum sit idem, quod substantia animæ.

Quærendo est igitur ratio distinctionis potentiarum in anima per alium modum. Circa quod est sciendum, quod cum prima distinctio potentiarum animæ sit per organicas, & non organicas, non potest dici, quod ipsa organizatio sit ratio determinans potentias vniuersaliter in anima: alioquin intellectiua non esset potentia; cum non vtatur organo corporis formaliter, & substantialiter, secundum quod sortitur vnitatem, & vniformitatem, quia respicit corpus, & omnes eius partes secundum eandem dispositionem, vt dixi.

Præter hoc dico, quod anima est principium operandi; & secundum hoc habet quandam pluralitatem, & distinctionem; quia respicit obiecta secundum variam, distinctamque rationem obiecti. Respectus etiam ad operandum, qui non est in substantia animæ, vt est perfectio corporis essentialiter, vt visum est; sed solum sub ratione, quâ potest operari, constituit in anima, vniuersaliter loquendo, rationem potentia: & per illam generalem rationem dicitur anima potens, vt sic ratio potentia in vniuersali constituatur ex substantia animæ, vt ex materia, & ex respectu ad operandum, vt ex forma. Sicut autem respectus ad operandum vniuersaliter sumptus constituit in vniuersali rationem potentia: sic talis, vel talis respectus cum ipsa anima constituit talem, vel talem potentiam. Respectus autem animæ ad operationes suas sumuntur, & sunt varij necessarîi secundum rationes formales varias obiectorum.

Cum igitur quædam sint obiecta, quæ de ratione sua non sunt arctata, nec determinata; nec materialia, nec immaterialia, sed indifferenter se habentia; oportet necessarîo quod in anima, cuius cognitio se extendit ad omnia, sit vniuersalis respectus ad cognoscendum tale obiectum: ac per hoc ille respectus, vel anima, secundum quod habet aspectum ad illud obiectum cognoscendum, non est arctata, nec organo vnita, nec potentia totaliter limitata; immo quodammodo illimitata: & talis respectus causat potentiam intellectiuam. vt dixi supra. Cuius distinctio à voluntate apparet ex modo tendendi in obiectum, cognitione, vel affectione.

Cum etiam sint talia obiecta, quæ de ratione sua sunt arctata, & limitata: quia sunt quædam portiones entis, sicut est omne sensibile; necesse est, quod in anima sit respectus limitatus, per quem anima possit circa huiusmodi obiecta operari. Determinatio autem, & limitatio huius respectus non potest in anima esse ex parte sua, quia tunc tota anima simul limitata, & illimitata esset: quia ex parte intellectus illimitata quodammodo, cum aspectus intellectualis sit ad infinitum. Habet ergo anima huiusmodi determinationem à corpore, non vt est perfectibile, vel ipsum, vel partes suæ per substantiam animæ: sed vt est medium, & instrumentum operandi. Vnde sicut dicebam quod substantia animæ cum respectu ad operandum, constituit potentiam vniuersaliter: sic substantia animæ cum respectu determinat per corpus ad operandum, constituit potentiam sensitiuam vniuersaliter dictam, seu sumptam.

Ex quo apparet, quod impossibilis est sermo, quia dicit animam separatam sentire. Apparet etiam quod potentia sensitiua sub ratione completa, quâ sunt principium operandi, non remanent in anima separatam, sed implerè & in radice. Sicut autem respectus determinatus per corpus, constituit potentiam sensitiuam in generali, sic respectus determinatus per tale, vel tale organum, constituit diuersas rationes potentiarum sensitiuarum, secundum quod organum est diuersum, vt est media proportio sensibilibus: & mediæ proportionem sunt variz, secundum varietatem obiectorum. Est igitur idem materiale in constitutione omnium potentiarum, scilicet anima: sed quia respectus est forma constituens rationem potentia, sicut vnus respectus non est alius, sic vna potentia non est alia.

Hanc sententiam videtur sentire Augustinus in sermone de imagine *, vt patet in auctoritate superius allegata, in ista quæstione. Hæc positio, vt patet, saluar completius rationem imaginis in anima, cum det ei vnam essentiam per relationes solum potentiarum distinctam, quàm illa, quæ dicit, quod sunt accidentia.

ARTIC. III. SECT. III.

Respondetur argumentis in contrarium adductis.

EX his iam apparet solutio omnium prædictorum contra istam positionem. Ad primum dicendum, quod ex substantia animæ nudè accepta, non habent potentia distinctionem, I sed

28.

Vide q. 9. n. 79. & in hac q. n. 12.

* al. de spiritu, & anima. citat.

29. Respondetur ad argumenta posita in sectione 2. Ad primam.

27. Potentia organica, & non organica.

Distinguuntur potentia per varios respectus ad operandum.

sed per aliquod additum, non absolutum : sed per respectus ad operationes modo prædicto.

Ad 2. Ad secundum, patet per idem; quia anima non determinatur ad illos actus per aliquod absolutum, sed per respectuum. Si quæras utrum ille respectus sit aliud, vel idem quod ipsa anima, vel nihil? dico quod est idem, & aliud cum anima: sicut relatio cum suo fundamento.

Ad 3. Ad tertium, quod motus aliquis corporalis, vel spiritualis, requirit aliquod accidens in subiecto; ut dealbatio nigredinem, hoc non contingit, nisi quia est à contrario, vel à priuatiuo in contrarium: ut dealbatio nigredinem, motus localis quietem: sed non supponit accidens, quod est potentia: & ita in actu intelligendi supponitur non intelligere, siue quiescere intellectu.

Ad 4. Ad quartum, quod ratio potentiae constituitur ex substantia animæ, & respectu ad operandum: unde respectus ille est formalis in constitutione: qui quidem respectus determinat substantiam ad operandum: tamen elicitiuum actus est substantia non de se, sed ut existens sub ratione respectus. Et illud expressè patet in personis diuinis, quæ per relationes constituuntur, ut communiter tenetur: & tamen relationes non sunt per se principium operandi, vel terminus, sed ipsa producta, seu supposita: etiam potentia constituta relatione, est principium operandi, non ipse respectus.

30.
Ad 5. Ad quintum dico, quod falsum est, quinimò diuersi respectus reales sumuntur in eadem realitate, sed non respectu vnus, sed diuersorum, ut supra eandem numero albedinem, similitudo, & dissimilitudo, qui sunt diuersi respectus reales, quorum realitas etiam sit à subiecto, diuersitas tamen est ex ordine ad diuersa: sic est in proposito.

Ad 6. Ad sextum, quod si organa hominis accipiuntur, ut perficiuntur in esse primo à substantia animæ; sic non differunt inter se, sicut nec anima in informando, sed vno & eodem aspectu respicit ea, sub vno & eodem gradu complexio- nis, & commissionis, ut paulò antè visum est. Si autem accipiuntur, ut perficiuntur ab anima, tanquam instrumentum coniunctum à motore, ut sunt media operandi, secundum quem modum propriè dicuntur organa; sic inter se differunt, ut sint mediæ proportionales sensibilium. Et isto modo benè concludis, quod oportet, quod anima sit diuersa, ut perficit ea: perficit enim ea isto modo in ratione potentiae; quæ ratio est diuersa in diuersis organis, & sufficit quod sit ibi diuersitas relatiua.

Ad 7. Ad septimum, dicendum, quod ad reductionem inferioris ad superius, & imperfecti ad perfectum, necessaria sunt media, ut arguitur, sed non per media in causando, ut scilicet, illa media sint causa inferiorum, quæ reducuntur per ea: sed solum sunt media naturæ, secundum quod dicit Commentator * de Causis, quod Deus creauit animam mediante Intelligentia, quia scilicet Intelligentia tenet medium gradum inter animam & Deum: sic accidens fluens reducitur ad substantiam mediante accidente permanente, non causaliter, quia substantia immediatè est causa alicuius actus.

31.
Ad 8. Ad octauum dicendum, quod ubi extrema realiter sunt accepta, benè concluditur, quod medium est magis vnum, & idem cum quoli-

bet, quàm illa inter se. Sicut caliditas est medium inter ignem & calefactionem, & magis idem cum igne. Vbi autem non sumuntur realiter, sed idem secundum diuersas acceptiones, tenet rationem extremorum, sicut est in proposito de substantia animæ & potentia, illud est falsum, quia medium in tali acceptione est res altera ab altero extremo; extremum autem non nisi secundum rationem. Et hoc patet manifestè dum potentia se intelligit, ibi enim non potest negari realis identitas extremorum, & tamen medium, quod est actus intelligendi, realiter differt à potentia.

Ad nonum respondetur quod secundum Anselmum *, qui dicit, quod voluntas est instrumentum se ipsum mouens, idem est agens & patiens; sed non secundum idem: ita in proposito, actus intelligendi subiectiue est in substantia animæ, & sic anima in quantum substantia est patiens: est verò agens, ut est potentia.

Ad decimum, iam est dictum, quod distinctio per organum, & non organum, vel alio modo, non potest accipi per substantiam animæ præcisè; sed ut est habens respectum ad diuersas operationes.

ARTIC. III. SECT. IV.

Respondetur ad argumenta posita in principio huius articuli, quæ probant potentias animæ esse accidentia ab anima absolute distincta.

EX prædictis patet quartum, scilicet solutio relationum alterius positionis. Cum enim dicitur, quod solus Deus est agens per essentiam secundum Auicennam; dico quod æquiuocatur agere per essentiam; quia secundum quod conuenit Deo, est idem quod sua essentia, sit enim causa totalis absque aliquo adminiculo actionis: quia Deus nec materia, nec approximatione, nec aliquo (breuiter) eger in actione sua: & isto modo non conuenit creaturæ, quia tunc posset agere de nihilo. Alio modo dicitur aliquid agere per essentiam suam, quia realiter essentia est illud, quo actus elicitur, absque aliquo alio superaddito. Sed sic agens indiget adhuc materia, vel approximatione sui ad materiam; & ultra indiget actu, qui ab eo differt. Nec isto modo agere per essentiam ponit potentiam, quæ sit reale medium inter actionem, & substantiam: nec ponit quod creatura agat per essentiam, sicut Deus.

Ad simile de igne dico, quod verum est, quod ignis agit aliquam actionem per se, ut generat formam substantialem in materia; agit autem aliquam actionem, ut calefactionem, per aliquod accidens medium, scilicet per caliditatem. Ita dico, quod anima proprias actiones agit per se, & aliquas per accidens medium; sicut sunt operationes, quæ eliciuntur per habitus, ut supernaturales, vel opera meritoria.

Ad rationem, quod non est inconueniens, idem secundum diuersas rationes, & comparationes esse in diuersis Prædicamentis, eo quod rationes prædicamentales non semper sumuntur, vel distinguuntur per res absolutas: ut patet, id quod est patet, in genere Substantiæ; sed in quantum patet, in genere Relationis. Sic anima

Ad 9.
* de lib.
Aib. cap. 7.

Ad 10.

32.
Ad primum.
Duplifier
dicitur agere
per essentiam.

Ad secundum.

Ad tertium.

anima in quantum anima est genere Substantia, in quantum potentia est in genere Relationis.

33. Quod dicitur, quod potentia est in genere Qualitatis, dico, quod ibi accipitur potentia proficiente, & aptitudine, secundum quod aliquis dicitur cursor, vel pugillator: & illa aptitudines sunt in genere Qualitatis, vel potentia per illas.

Ad quartum. Ad aliud, quod potentia, & actus diuidunt omne genus; dico, quod æquiocatur potentia.

Verum est enim, quod potentia & actus diuidunt quodlibet genus entis, & etiam quamlibet speciem, & tunc totum ens creatum. Vnde prima diuisio entis creati est, quod est vel ens actu, vel potentia: sic de substantia, & omni re, quia nullo modo alio cadit aliquid sub ens. Sed in tali diuisione non accipitur potentia pro potentia agente, vel actum eliciente, sed pro potentia, quæ actione agentis fit ipsum ens actu: sed hic solum quaerimus de prima potentia.

Ad quintum. Ad aliud; Anima per suam substantiam est actus, & principium operandi, &c. patet quod ratio destruit se ipsam: quia sicut dicitur, quod anima semper operabitur actu, si per suam substantiam est principium operandi, ita, cum semper habeat actu suam potentiam, sicut & suam substantiam, semper operabitur actu: & sic incurris quod credis vitare.

Est autem dicendum ad rationem, quod sicut anima non dat vitam corpori per suam substantiam, nisi praesenti, & disposito: ita per suam potentiam non dat actum, nisi praesentibus his, quæ sunt necessaria ad operationem, ad quam, utpote ad intelligere, non solum requiritur potentia, sed etiam obiectum, species, conuersio, impediementi motio: & similia. Tandem quarto loco soluendæ sunt rationes contra positionem facientes.

ARTICVLVS IV.

Adducuntur, & soluntur aliquot rationes, quæ videntur militare contra resolutionem Doctoris.

34. *Arguitur contra resolutionem Doctoris. Primò.* **F**vgiunt autem nonnulli hanc difficultatem, sed quod illa quæ sunt omnino idem re, & essentialiter, vnum non potest fieri sine altero: potest autem intellectus fieri sine voluntate à Deo. Quod patet, quia duæ virtutes specie distinctæ non per aliquod aliud, sed per se, possunt distinctæ fieri: quia hoc non implicat contradictionem.

Secundò, quia impossibile est, quod aliqua potentia aliquid producat per solam rationem potentia, nisi prius intelligatur habere rationem talis, vel talis potentia: ergo intellectus non habet rationem principij intellectui per aliquid commune sibi & voluntati: ergo per aliquod speciale. Commune autem quod habet secum totam substantiam animæ, præcedit naturali ordine suam operationem: ergo aliquid est, quod constituit intellectum vltra substantiam animæ.

Tertiò, quia ponere quod duæ virtutes actiue ponantur idem essentia, & in re, sicut ponimus in Deo perfectiones attributales, est ponere quod creatura attingit ad perfectionem & simplicitatem diuinam: non enim potest poni maior altitudo vnitatis, quam quod vna, & eadem essentia constituat diuersas perfectiones. Quæ

Scoti oper. Tom. III.

ratione enim hoc potest poni de duabus, eadem ratione de pluribus.

Quartò, quia si intellectus & voluntas nullam habent realem diuersitatem inter se, ac per hoc compositionem, multò minus habent hoc respectu sui: & idè nulla illarum potest fieri substantialiter, nec maior, nec minor, nec simplicior, nec nobilior: cum tamen experimentum doceat, quod non solum in accidentibus, sed in subiecto est gradus in intellectu & voluntate.

Quintò, quia impossibile est, quod idem habeat diuersos ordines realiter ad diuersas rationes obiectiuas in eadem potentia secundum idem; potest tamen habere diuersos modos realiter ad idem obiectum. Cuius ratio est, quia potentia se habet per quamdam adæquationem ad obiectum. Si autem idem re haberet ordinem ad diuersa obiecta, iam potentia realiter sumpta excederet rationem obiecti.

Sextò, quia nullum comprehendens in se diuersas perfectiones realiter, est generis, aut speciei determinatæ, sed potius extra genus, quod solum conuenit Deo.

Septimò, diuersa ratione, siue definitione, sunt diuersa essentia, quia definitio indicat essentiam: intellectus & voluntas, in quantum talia, habent diuersam rationem, & definitionem.

Octauò, quia potentia sensitiuæ insunt organo, & non intellectiue, quod videtur ponere diuersitatem realem.

Si autem attendantur prædicta, rationes istæ in nullo lædunt positionem. Quod primò dicitur, quod illa quorum vnum potest fieri sine altero, &c. Concedo quod dicitur in minori, quod Deus hoc potest, cum non implicet contradictionem, quia sunt essentia specificæ distinctæ, dico quod implicat contradictionem: quia cognitium non potest esse sine appetituum: nec è contrario. Et hoc idem vult Aristoteles 2. *Physicor. sext. 51.* Et Augustinus docet quod *Inuisa possumus diligere, incognita nequaquam.* Quod autem dicitur, quod sunt essentia de se specificè distinctæ, dupliciter deficit: primò, quia habent inter se necessariam ordinationem: nec enim potest aliquid appeti, nisi sit cognitum; nec cognosci potest, nisi sit possibile ad appetendum. Vnde illa propositio habet veritatem de illis, quæ non habent ordinem inter se necessarium. Deficit etiam secundò, quia specificæ essentia creatæ ex respectibus fundatis in substantia vna, nec possunt fieri, nec possunt distinctim fieri, quin secundum rem vna sit alia. Verbi gratia, albedo est fundamentum similitudinis, & dissimilitudinis. Impossibile est autem quod fiat albedo, per quam sim similis albo, quin simul per essentiam etiam sim dissimilis nigro. Tales autem essentia ex respectibus causarum sunt potentia, vt dixi.

Quod dicitur secundò, quod impossibile est, &c. dico quod verum est; & intellectiua habet rationem potentia per respectum ad talem operationem, quæ est intelligere: & hunc respectum habet naturaliter ab illo, qui creauit eam, & præcedit anima cum isto respectu operationem: vnde nihil est ad propositum.

Quod dicitur, quod ponere duas virtutes, &c. dico, quod hoc non ponit infinitatem; immò hoc requirit gradus creaturarum infra idem genus propinquum, vt dictum est. Nec valet: ergo

Quartò.

Quintò.

Sextò.

Septimò.

Octauò.

35. Respondetur ad obiectiōnes. Ad primam.

Aristot. August. 10. de Trinit. c. 2.

Ad secundam.

Ad tertiam.

est simplicitas diuina; cum talis perfectio sit ab alio, & alij vnibilis, & ab alio conferetur; & habeat quasi infinitos modos dependentiæ. Nec valet, ergo eadem ratione possunt omnes perfectiones esse in eodem: quia secundum quod creatura est magis nobilis, plures gradus perfectionis in eadem re generat, vel aggregat; sicut patet de agente superiori respectu inferioris: & quia nulla est in vltimo gradu nobilitatis; hoc enim solius Dei est; idè in nulla possunt esse omnes gradus perfectionis idem re, sed in solo Deo: illa etiam identitas creaturæ est multipliciter dependens, vt dixi.

Ad quartam.

Quod quartò dicitur, quòd si non differrent, &c. non video, quòd operatur similitudo, & dissimilitudo, quæ sunt duæ rationes: quia relationes reales fundatæ in eadem albedine non faciunt compositum reale cum albedine, nec inter se; & tamen similitudo, & dissimilitudo recipit magis, & minùs in natura sua; secundum quod fundamentum, scilicet, albedo suscipit magis, & minùs. Ita in proposito, sicut vna anima secundum substantiam, & naturam est alia nobilior, sic intellectus, & voluntas recipiunt magis, & minùs.

Ad quintam.

Quod dicitur quintò, quòd impossibile est idem re, &c. dico, quòd verum est idem re, & ratione: sed idem re, diuersa tamen ratione habet respectum naturalem ad diuersa, sicut patet de eadem albedine, quæ facit similitudinem, & dissimilitudinem respectu diuersorum; si illi respectus sint ei naturales, quod quidem consequitur res ex conditione suæ naturæ, illi ordinis diuersi sunt ei naturales. Verumtamen animæ ordinem habet, seu dicitur ad obiecta; vt rationem habet potentiæ, quam rationem habet per respectus, qui sunt in ea tantò plures, quantò ad plura se extendit. Item, eadem substantia animæ secundum varios respectus, quos habet, habet formalem respectum ad diuersa obiecta: & ita substantia animæ induta respectu ad quartum obiecto.

37.
Ad sextam.

Quod obiicitur sextò, quòd esset extra genus, &c. non est rationaliter dictum: eo quòd aggregatio plurium perfectionum in eadem re non excludit, quin tes claudatur sub genere. Immenfitas enim, & omnis perfectionis completio, & impendens ab aliquo, quæ repugnant creaturæ, excludunt rem à genere.

Ad septimam.

Septimum autem argumentum, quòd habent rationem, & diffinitionem diuersam, &c. parum valet ad propositum, quia si potentiæ definiuntur vt sunt res, vna esset definitio omnium, sed sub ratione potentialium concedo, quòd habent diuersas rationes, & essentias. Nec est inconueniens aliqua esse idem in essentia, vt essentia sumitur pro substantia, & eadem esse diuersa in essentia, vt essentia sumitur sub aliquo respectu, vel relatiua.

Ad octauam.

Quod verò dicitur, quòd idem non possit esse organicum, &c. puto quòd secundum modum prædictum esset oppositum concludendum, cum forma tantò altior, tantò habeat respectus ad plura: & forma altissima, qualis est rationalis anima, habet aspectum ad omnia: & oportet, vt dictum est, quòd illi respectus secundum relationes obiectorum determinentur, & sint organicæ, & non organicæ, modò supradicto.

QVÆSTIO XII.

Verum sensitua hominis sit in qualibet parte corporis?

Aristot. 1. de Anima, text. 93. & 94. & lib. 2. text. 20. Auerroës 8. Physicorum, com. 78. & de substantia orbis, cap. 1. Alen. 2. par. q. 64. Thom. 1. p. q. 76. art. 8. & 2. com. Gen. c. 72. Caietan. ad 1. p. Soncinas 8. Metaph. q. 11. lauellus q. 4. Marcellus 1. de Anim. c. 9. Iandun. 2. de Anim. q. 7. Tolet. q. 5. Hurtado disp. 2. scilicet. 4. Cauellus in supplem. ad lib. de An. Scoti, disp. 1. scilicet. 9. Auersta tom. 2. Philosoph. q. 46.

RESPONDEO, quatuor sunt hîc videnda circa aspectum, quem habet anima ad corpus suum. Primum est, quòd existens in corpore, nullo modo est extra. Secundum est, quòd sic est in corpore suo, quòd nec tunc, nec à corpore separata possit esse in alio. Tertium est, quòd existens in corpore sic est in eo, quòd tota in toto, & tota in qualibet parte. Quartum, videndum est de sensitua brutorum.

ARTICVLVS I.

An anima ita sit in corpore, vt nullo modo sit extra corpus?

CIRCA primum est sciendum, quòd de modo existendi animæ in corpore & extra, dubitationem ingerit nobis verbum Augustini, epistola ad Volusianum*, vbi sic dicit: *Certe sentire non potest homo, nisi viuas: viuunt autem in carne antequam utrumque morte dirimatur: quomodo igitur anima, qua sunt extra carnem, sentit, qua non nisi in sua carne viuunt?* Et statim subdit: *Sensus esse non potest vbi vita non est.* Ex his habetur quòd anima vbi viuunt, ibi sentit. Sequitur ibidem, quòd anima videt stellas in cælo, quæ longissime absunt à carne: & similiter dicit de auditu, qui audit extra: ergo si non sentit, nisi vbi viuunt, anima viuunt extra corpus: sed *viuere uiuentibus est esse*: ergo habet esse extrâ. Dubitationem etiam ingerit verbum Bernardi de præcepto & dispensatione, cap. 27. vbi sic dicit: *Neque præsentior est spiritus noster vbi animat, quam vbi amat*; sed vbi animat est præsens per substantiam; ergo est substantialiter extra corpus.

Hoc etiam concedunt aliqui, dicentes, quòd existens in corpore, capacitatem transcendit corporis, & attingit locum, quem corpus non attingit. Quod probant ex hoc; primò, quia cum puer crescit, & est in completa quantitate, anima est tota in qualibet parte illius corporis: cum ergo anima non crescat, dum corpus erat paruum, attingebat anima ad aliquè locum, ad quem non attingebat corpus. Secundò, quia anima est perfectio corporis, & est motor: quamuis autem in quantum perfectio non possit attingere locum, quem corpus attingit; tamen vt motor attingit: quia sicut Angelus mouens corpus, est in loco, quem non attingit corpus nostrum: ita anima separata habet maiorem locum, quam suum corpus: & ille locus, qui debetur animæ separatæ, debetur ei vnità, vt est motor.

SCHOLIUM.

Resoluit Doctor animam dum corpus viuificat, extra corpus non posse euagari. Aliqui tamen mouent difficultatem in istis qui estasm, & raptus patiuntur, in quibus videtur animam euocari extra corpus, & à sensibus abstrahi ad sublimiorem, & perfectiorem Dei cogni

I.

Paras affirmatiua.

* epist. 3.

2.

Prima ratio.

Secunda ratio.

cognitionem; in qua alienationem licet cessent operationes naturales, & animales, attamen corpus uiuit, & non est penitus exanimæ. S. Paulus similem passiu estasim ita absorptus est in contemplandis arcanis celestibus, ut sine in corpore, siue extra corpus fuerit, ipse nescierit. De Restituto Presbytero refert S. Augustinus 14. de Ciuitate Dei, cap. 24. sapissimè ita à sensibus alienatum, & profundissima estas actum, nullum tormentorum, qua adhibebantur, genus sensisse, neque halitum emisisse. De Platone, Mercurio Trifnegisto, & Socrate refertur, sopitis sensibus in contemplatione natura dies integros habuisse cogitabundos. Quid quid uerò sit, an huiusmodi estases possint dari facultate natura? uel an sola diuina contingant uirtute? Aliqui indicant perfectas estases, in quibus tam interueni, quam externi sensus omnino sopiuntur, alienare animam à corpore. Alij putant probabilius quoad substantiam in corpore permanere, illudque uiuificare, quoad operationes uerò, sensuum commercia destituere, & à naturali illa phantasmatum dependentia liberari. De raptu Pauli, uide Scotum in 2. dist. 3. quæst. 9. num. 8. & in 4. dist. 49. quæst. 12. num. 1.

à Deo ad alias creaturas, creaturam quandam spirituales, scilicet Angelicam, corpori non unitam reliquit. Post quam ordine immediato sequitur anima rationalis, corpori unita, tamen separabilis: post hanc formæ materiæ unitæ, sed non separabiles. Sicut ergo substantia Angeli suis terminis continetur, ut existens in vno loco, non sit simul in alio: sic anima, cui secundum sui gradum debetur, quod sit in corpore (sicut Angelo, quod sit in loco extra) dum est in corpore, nullo modo erit extra.

Nec autoritas Augustini concludit contrarium. Cum enim dicitur quod sentit extra corpus; ergo uiuit, & est extra corpus. Respondeo, sentire extra corpus potest intelligi multipliciter. Vno modo ratione illius sentientis, quod scilicet anima sentiens sit extra corpus: & ita nullum sentiens sentit extra corpus, quia non sentit, nisi ut coniuncta organo; alioquin organo non indigeret. Secundo modo potest intelligi ratione illius, cuius informatione sentit, quod est ipsa species: & nec isto modo aliquod sentiens, sentit extra; quia species oportet quod informet organum & potentiam, siue compositum ex his. Tertio modo potest intelligi extra ratione obiecti, quod sentitur: & isto modo anima sentit extra corpus aliquando prope, aliquando longè: & isto modo non accipitur; sensus esse non potest, ubi uita non est: sensus enim ibi accipitur primo modo, scilicet, pro sensatione.

Autoritas etiam Bernardi non concludit: quia intelligitur de præsentialitate, non actu, sed in potentia, ut sit sensus, quod si anima diligit aliquid plus quam diligit corpus suum, ibi, & cum illo præsentialius cupit esse, secundum quod dicebat Apostolus: *Cupio dissolui, & esse cum Christo.*

Ratio etiam prima procedit ex falsa imaginatione; sicut enim potentia animæ habet aspectus terminatos in maius, ut vsque ad tantum spatium possit videre, & non plus, potest tamen in minori spatio: sic anima secundum substantiam, quæ est forma, habet certum gradum in quantitate corporis, infra quem potest informare; & istum respicit anima in generali. Diuersæ autem animæ habent diuersos gradus, secundum quod participant gradus actualitatis differenter. Potest autem unius corpus, hoc est suum corpus sub minore quantitate informare, quam sit illa quantitas ei debita in suo complemento: unde eadem anima non aucta informat maius, & minus corpus.

Nec debet dici, ergo dum informat corpus paruuli, est extra: quia ut est in corpore, nunquam est per se, nisi ut forma, extra autem corpus paruuli nihil informat; ergo per se non est extra corpus paruuli: nec per corpus paruuli est extra, quia tunc corpus paruuli esset extra se. Eadem igitur anima, quæ in ratione formæ tota clauditur in corpore paruuli, informat idem corpus factum magnum, non aucta, non prius existens extra.

Secunda ratio non ualeat: quia dato, quod animæ separata non respondeat maior locus, quam sit locus sui corporis (quod non affirmo) tamen dum est in corpore, nunquam est per se, nisi ut forma; & non est extra corpus. Est autem dum est in corpore in loco non per se, sed per corpus: corpus autem, si est ratio applicandi eam ad locum, non potest esse sibi ratio, quod applicetur, nisi ad locum, in quo est corpus: ergo ut est in corpore, nec inquantum forma est in loco, potest esse extra locum corporis: & sic nullo modo est extra corpus secundum substantiam.

Respondetur ad argumenta partii affirmatiua. Ad Augustinum. Sentit anima extra corpus multipliciter.

5. Ad auctoritatem Bernardi.

Philip. 1. v. 23. Ad primam rationem.

Ad secundam rationem.

3. Pars negatiua uerior.

* quæst. 9.

* cap. 1.

4. Ordo seruatus in creatione.

Est ergo sciendum, quod anima dum est in corpore, sic est in toto corpore, quod nullo modo est extra. Et potest hoc declarari, primò, ex proportionem formæ ad materiam. Sicut enim agens, & patiens sunt proportionata, ita quod aspectus unius non excedit aspectum alterius, ut patet de potentia, & eius obiecto: sic & multò maior proportio est inter materiam, & formam. Ofsensum est autem suprâ*, quod sensitua, & intellectiua uerè habent rationem formæ respectu corporis humani: ergo aspectus, uel ambitus unius non excedit ambitum alterius: sed excederet, si dum est in corpore, esset extra; sicut Deus excedit ambitum cuiuslibet creaturæ: quia quamuis sit intra quamlibet, etiam est extra: ergo nullo modo dum est in corpore potest esse extra.

Secundò, ex limitatione substantiæ; anima enim, & omnis creatura, habet limitatos, & determinatos, & certos limites substantiæ, intra quos habet esse, extra quos non potest esse: iam enim si extra limites naturæ suæ esset, ibi terminus non esset. Ita dicit Augustinus 4. super Genesim ad lit. * *Creata natura certis suis initiis, & finibus continetur.* Nunc autem cum anima sit simplex dum est in corpore, necessariò est ibi tota: ubi autem aliqua res est tota, necessariò sunt sui termini: ergo anima cum suis terminis necessariò intra corpus continetur: ergo, &c.

Tertia ratio sumitur ex uniuersi perfectione, & ordine: ut enim appareret Dei sapientia multiformis, uarietatem, & numerositatem creaturatum uoluit producere. Creati igitur in primis operibus duatum creaturarum differentias, ad quas modo aliquo omnis multitudo creata habet reduci, quasi ad duo extrema creaturatum, scilicet, spirituale, & corporale. Omnis autem creatura, uel ad hanc, uel ad illam, uel ad compositum ex utraque reducitur. Et sub istis gradibus, ordine admirabili per immediatos gradus à creatura, quæ est prope se, ad illam, quæ est prope nihil, coniungendo infima superiorum supremis inferiorum, processit, quasi rectam lineam pertrahendo. Sed quia linea recta est imperfecta, ideò in fine operum, scilicet sexta die lineam rectam in circulum reflexit, dum illo die faciens hominem, creaturam spirituale, & corporalem in unitate suppositi uniuert. Et ut esset ordo per immediata

ARTICVLVS II.

Vnamquamque animam vni soli corpori appropriari.

6. *Animas non reicerari in corporibus.*

Secundum, scilicet, quod anima sic est in suo corpore, quod per hoc, quod est in eo, sic sibi ipsum appropriat, quod non potest esse etiam separata in alio corpore. Patet quod multi circa hoc errarunt, ponentes quod animæ hominum dum separantur à corporibus suis, eum secundum rationem vniuersi sint substantiæ corpori vniuersales secundum vnumquemque gradum naturæ suæ, non possunt esse sine corpore: sicut nec Angelus forma corporalis materiæ. Ideo dum separantur à suis corporibus intrant iussu Dei corpora diuersorum animalium, vbi secundum sua demerita agant penitentiam donec resumant propria corpora. Et ideo non audent interficere aues, nec bestias, timentes quod animæ parentum suorum, & charorum ibi sint, & amplius affligantur, si intrent alia corpora. Sed hæc ratio plus habet de fatuitate, quàm de apparenti ratione, pro eo, quia propria forma est in propria materia, & actus actiuorum est in passo & disposito; nullum autem corpus præter proprium habet talem gradum missionis & complexionis, qualem requirit rationalis anima: ideo in nullo alio potest esse.

SCHOLIUM.

Multos in hanc transanimationis amentiam prolapsos dicit hic Scotus; idque mirum, quod homines alii docti, in tantam abierint insaniam. Attamen Empedocles, Pythagoras, Plato, Apollonius Tyanarus, & alij absurdissima hæc commenti sunt. Eundem errorem tribuit Augustinus Manichæis in lib. de hæresibus, cap. 46. & lib. 5. contra Faustum, cap. 10. Albanensibus, Diuus Athanasius lib. 6. de Beatitudine filij Dei, & ab Ægyptiis ad Græcos emanasse scribit Hieronymus. Vide Augustinum lib. 10. de Civitate Dei, cap. 20. & Tertullianum in Apologetico aduersus Gentes, cap. 40.

7. Est ergo dicendum, quod anima vnus nullo modo potest esse in corpore alio: & quia suum dum est corruptum, non potest idem reuerti per naturam, quia corruptum, & generatum non sunt idem numero, 5. *Physicor.* & 2. *de Generatione, text.* 70. ideo sola diuina virtute anima separata corpori vnietur.

Quod autem non possit esse in alio corpore, patet primò ex modo suæ productionis. Anima enim rationalis, etsi non educatur de potentia materiæ corporalis, vt per hoc efficitur tali materiæ propria, tamen creando infunditur, & infundendo creatur, & istud esse suum, etsi de nihilo, tamen in corpore tali determinato ipsum accipit. Quæ autem insunt alicui à sua creatione, insunt ei connaturaliter: vnde ex tali modo, quo non extrà, sed in corpore creatur, quandam singularem appropriationem, & proportionem videtur ad illud corpus habere, quam non habet ad aliud, vt istius solius dicatur forma & perfectio, quia in isto esse accipit.

Confirmatur autem hæc ratio, quia si forma appropriat sibi materiam, quantò aliqua forma plus habet de ratione formæ, tantò plus sibi appropriat materiam: sed anima rationalis est illa, in qua consummatur omnis ratio formæ: ergo, &c.

8. Secundò, arguitur ex parte perfectionis animæ: vt enim dicit Augustinus 12. *super Genesim ad literam, c.* 31. anima per hoc, quod existit in corpore, habet perfectum suæ naturæ modum; sicut igitur natura animæ est vna numeralis, sic modus suæ naturæ est vnus singularizatus & totalis: ergo si in duobus corporibus posset successiue esse, sequeretur quod eadem natura animæ perficeretur duplici modo naturali, quorum vnus non haberet ordinem ad alterum, sicut nec illa corpora habent ordinem inter se, quod est impossibile, cum etiam anima ad illum modum perfectionis, quem habet à corpore, sit in potentia passiuæ, nullum autem tale seipsum perficit, sequeretur quod anima nulli corpori se posset de se vnire.

Tertio, ex modo creationis: forma, quæ habet aspectum ad diuersas naturas de se est indifferens, vel æqualiter se habens ad illas: ergo si anima posset esse in duobus corporibus successiue, in nullo creata fuisset, sed extra omne corpus: vt ex hoc appareat, quod hoc, vel illud indifferenter posset informare: sed secundum veritatem in vno corpore determinatur terminatur: ergo, &c.

Quartò patet hoc, quia ostensum est*, quod simul non potest duo corpora informare; sed hoc sequeretur, vt ostendam; ergo, &c.

Probatio minoris, anima in corpore meretur, vel demeretur; cum igitur in hac vita de lege communi, non puniantur mala, nec bona remunerentur, fiet hoc in alia vita; ergo si in duobus corporibus meruit, vel demeruit, vtrumque simul in iudicio resumet, vt in illis remuneretur, vel puniatur.

* *supr. art. 1.*

ARTICVLVS III.

Animam esse totam in toto corpore, & totam in qualibet parte.

9. Sequitur tertium, scilicet quod existens in corpore tota est in eo, & tota in qualibet parte eius: quod quidem patet ex autoritate, & similitudine, & ratione. Autoritate patet, per verbum Augustini, lib. de Spiritu, & Anima, cap. 20. *Habet (inquit) anima vires, quibus corpori commiscetur, quarum prima est naturalis, secunda vitalis, tertia animalis: & per totum corpus his tribus viribus diffunditur, non locali diffusione, sed vitali intentione.* Item, de immortalitate animæ, cap. vltimo in fine, dicit: *Anima non modò vniuersa molis corporis sui, sed etiam vnicuique particule illius tota adest simul.* Item, lib. contra epistolam Fundamenti, cap. 16. *Anima verò natura etiam si non illa eius potentia consideretur, quæ intelligit veritatem, sed illa inferior, quæ continet corpus, & sentit in corpore, nullo modo inuenitur locorum spatium aliqua mole distendi; nam singulis sui corporis particulis tota præstò est, cum sentit tota in singulis.* Item, de origine animæ ad Hieronymum, epistola 28. *Per totum quippe corpus quod animat, non locali diffusionem, sed quadam vitali intentione porrigitur: nam per omnes eius particulas tota simul adest, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus; sed alicubi intensius, alibi remissius, & in omnibus tota, & in singulis tota est.* Et sequitur: *Vnde ergo ad totam mox peruenit quod non in tota sit, nisi quia & ibi tota est, ubi fit: nec vt tota ibi sit cætera deserit? Viuum enim & illa ea presente, ubi tale nihil factum est: quod si fieret & vtrumque simul fieret, simul vtrumque totam pariter non lateret.*

Simili

Similitudine patet hoc, quam ponit Augustinus lib. de Spiritu & Anima, cap. 28. quoddam sicut Deus est in maiori mundo, ita anima in minori mundo suo, scilicet, in corpore humano: Deus autem sic administrat totum mundum, ut totus sit vbique, & totus in qualibet creatura.

10. Ratione etiam hoc declaratur: & primò oportet falsam imaginationem circa modum existendi animæ in corpore excludere, & secundò rationem ad confirmandum propositum inducere. Circa primum est sciendum, quod vñitas & simplicitas animæ non est punctalis, seu ad modum puncti; cuius, scilicet puncti, simplicitas non est fundata in aliqua actualitate naturæ; sed in quadam entitatis priuatione: vnde non habet eius substantia aspectum virtuales, nec in se, nec in potentia, nisi indiuisibilem. Simplicitas autem animæ est simplicitas cuiusdam actualitatis, secundum quandam similitudinem ad actualitatem diuinam, quamuis distet in infinitum. Et idè, quia actus est se communicare tale simplicitate, & quantum ad substantiam se communicat, ut patet in essentia diuina in tribus suppositis; & quantum ad operationem ad multos effectus: immò quantum magis simplex tali simplicitate, tanto magis communicabile: & dico magis non in numero, sed in modo perfectiori.

Non est etiam imaginandum animam existere in corpore sicut clauus in rota fixus; nec potest esse in maiori, vel minori situ, quam sua materia, vel substantia requirat: anima enim, ut dixi supra, * quantum ad actum primum, quem dat per suam substantiam, habet aspectum ad maius, vel minus corpus, idem ramen valens informare: vnde motus animæ in corpore à talibus debet excludi.

SCHOLIUM.

Mira & varia fuerunt Philosophorum deliramenta circa anima in corpore modum existentia & locum residentia. Quidam animam in capite veluti in arce constituerunt, alij in cerebro, alij in pectore, alij in corde, alij in arteria cordis concana, alij in abdito quodam loco, è quo, quasi aranea, opportune pro rerum exigentia ad singulas functiones possit prodire: de quibus legi possum Terullianus lib. de Anima; & Cicero lib. 1. Tusculan. questionum. Hi itaque indicabant animam ita in illis precipuis partibus totam perfectè esse, ut in alijs per sua operationis & virtutis communicationem duntaxat, existat. Catholica & communis est Theologorum sententia, quam hic docet Scotus, & in 4. dist. 1. quaest. 5. illamque eadem fide, qua credimus animam esse immortalem & spirituales, tenendam esse aliqui docent. Vide Durandum 1. dist. 8. quaest. 3. in 2. parte distinctionis.

11. Ostendo igitur quod tota sit in toto corpore, & tota in qualibet parte; & primò ducendo ad impossibile sic: Cùm anima sit forma corporis organici Physici, tale autem corpus dicar quoddam integrum ex omnibus partibus organici, cùm perfectio sit in eo, cuius est perfectio, necesse est animam esse in toto corpore, & in qualibet eius parte: quia quælibet eius pars est de integritate huius corporis. Si igitur anima est aliquo modo in qualibet parte corporis, tota est ibi, aut pars eius: non pars, quia indiuisibilis est per essentiam; vt est perfectio substantialis, vt dictum est in precedenti quaestione * de potentijs animæ: ergo est tota in qualibet parte.

Item, si anima est in corpore, aut est tota in qualibet parte, & habet propositum; aut tota in puncto, quod non potest esse, cùm sit indiuisibilis; aut tota in aliqua parte diuisibili, & idè est tota in puncto, quia punctus non est informabilis, cùm non sit corpus, nec pars corporis: nec est in puncto vt motor, quia punctus non agit, nec patitur, nec mouet, nec mouetur; ergo est tota in parte diuisibili. Tunc quæro: aut est tota in qualibet parte illius partis diuisibilis, & si sic, eadem ratione potest esse tota in qualibet parte corporis totius. Si est in vna parte illius partis diuisibilis tantum, quæro, vtrum in parte diuisibili, vel indiuisibili, sicut prius.

Ostendit arguo sic; albedo est forma albi; sed de qualibet parte albi est verum, quod est alba: ergo in qualibet parte albi est albedo: sed non possum dicere, quod rota albedo sit in qualibet parte albi, quia tunc esset simplex: ergo si imaginemur albedinem denudari quantitate, necessariò tota simul est: cùm igitur anima sit indiuisibilis, & sit in corpore, necessariò vbi est, ibi tota est.

Item, sicut se habet forma elementi, quæ est simplex, ad totum vniforme, & ad omnes eius partes; sic forma, quæ est multiplex virtutibus ad totum corpus, quod est multiplex in organo: sed forma elementi ad materiam vniformem sic se habet, quod per suam substantiam est præfens cuilibet parti; alioquin quælibet pars ignis non esset ignis: ergo anima, quæ forma est perfectior, toti & cuilibet eius parti, erit præfens per suam substantiam: sed simplex vbi est, ibi rotum est: ergo, &c.

Item, forma dat esse materiæ, & terminat eius fluxum & possibilitatem, vt est ei vnita per substantiam; sed anima rationalis totaliter & consummatè quantum excogitari potest, dat esse & perficit materiam in modo singulari: ergo necessariò erit præfens suæ materiæ.

Ad prædictorum autem euidenciam est sciendum, quod cùm dicitur quod anima est tota in qualibet parte, anima, vt dictum est supra * potest dupliciter considerari. Vno modo, vt vnitur corpori in ratione formæ substantialis, dans ei esse simpliciter; & sic est tota in toto, & in qualibet parte æqualiter & vniformiter in omnibus partibus, tam organicis, quam non organicis. Organicis dico, modo supra exposito; in quantum, scilicet, omnia organa habent vnum & vniformem modum dispositionis, vt anima eis tanquam forma vniatur: secundum quem modum, vt dixi supra *, est eadem dispositio in oculo, in pede; & sic de alijs membris. Alio modo consideratur, vt habet respectum ad corpus, vt est motor eius, vel vt habet respectum ad operationem generalem; & sic adhuc potest dupliciter considerari; vel vt habet respectum ad operationem intellectualem, seu voluntariam, & tunc cum ipso respectu ipsa substantia animæ est potentia intellectiua modo supra prædicto. Accipiendo animam secundum hanc considerationem, scilicet, vt eius potentia, non est per se, nec in toto corpore, nec in aliqua parte, est tamen per accidens, scilicet, per substantiam, cùm qua realiter idem est in toto, & in qualibet eius parte. secundum quod expositum est in præcedenti quaestione de modo essendi potentie intellectiue in corpore, vt patet ibi: ergo eadem res simul est corpori vnita, & non vnita, quia cùm potentia realiter sit idem quod substantia animæ, sicut anima quamdiu est in corpore, est ei

12. Anima dupliciter consideratur in corpore. * quaest. 11.

* quaest. 11.

Anima non est in corpore per modum puncti.

Nec sicut clauus in rota.

* num. 3.

* quaest. 11.

vnta, sic potentia realiter, vt est res absoluta: (quia sicut est illud, quod anima) semper est corpori vnta: sed secundum quod recipit rationem respectus, seu potentia intellectiua, ratione illius potentia, seu respectus, non est vnta corpori. Si autem consideretur, vt vnitur corpori tanquam motor, vt est, scilicet, in corpore ad operandum, sic fortitur, vt expositum est, rationem sensitiua; & tunc si potentia considerantur, vt sunt res absoluta, sic omnes in toto corpore sunt, & in qualibet eius parte. Si autem considerentur sub ratione talis potentia, vel talis auditiua, vel visiva, & sic de aliis; cum talis potentia determinetur in anima per dispositiones proprias organorum modo superius dicto; sicut vna dispositio organi non est eadem, nec similis alij, & vbi est vnum organum, non est aliud: sic dicitur, quod vna potentia non est alia in quantum potentia; & vbi est vna, non est alia, sed quaelibet in proprio organo.

ARTICVLVS IV.

Vtrum anima brutorum sint tota in qualibet parte corporis?

13.
Quid dicendum de forma brutorum.
Prima opinio quod sit diuisibilis.
Vide Argentin. in 1. d. 8. q. 2. artic. 1.
Egid. ibid. q. vltima.

DE anima sensitiua brutorum, vtrum tota sit in qualibet parte, dicunt aliqui quod non, quia est forma extensa per extensionem corporis, & sic est tota in toto, sed non tota in qualibet parte. Et quia, vt dicunt, quamuis sit forma extensa, est nobilior inter formas extensas, habens quandam totalitatem per accidens, sicut totum corpus per se, propter quam totalitatem sibi corpus totum, vt materiam adaequaram, determinat: ideo propter extensionem operationem suam communicat cuiuslibet parti, & totalitatem propriam materiae, esse quod dat, soli toti communicat, quia totum compositum est animal; & non aliqua pars, vt est in toto. Et sic respondent ad diuisionem animalis annulosis; quod verè sunt ibi duae animae, quae factae sunt duae, non à generatione, nec à creatione, nec ab animae multiplicatione, sed per diuisionem, & à soluente prohibens, sicut diuidens continuum, & soluens unitatem, est causa multiplicationis. Quod autem aliqua animalia diuidantur, aliqua non diuidantur, dicunt, non esse causam quod in aliquibus diuidatur anima, in aliquibus non diuidatur: sed quia diuersae sensitiuae diuersas habent dispositiones, quibus saluantur in materia. Animalia igitur perfecta, vt equus, & similia, indigent aliquibus dispositionibus, quae non sunt in qualibet parte: ideo anima, etsi sit diuisa, statim perit in illis partibus, quae dispositionem illam non habent: animalia autem annulosa sunt valde imperfecta: quod ostendit vniformitas materiae, & defectus organorum: & in partibus diuisis anima aliquo tempore remanet, & sensum retinet, & modica dispositione in sua materia indiget, quae in partibus diuisis manet. Sed quia illae dispositiones imperfectae non sunt sicut erant in toto, nec partes habent illa imperfecta organa, quae habebat totum, ideo non diuivunt, quia illae dispositiones corrumpi incipiunt in partibus diuisis.

14.
Vide eundem cap. 31.

Hoc dicitur sensisse Augustinum, qui in libro de *Quantitate Anima*, cap. 3. loquens de partibus vermculi multipedis, quae diuisae viuunt; & inquirens vtrum anima talium animalium diuidi

possit: in fine concludit sic: *Animus*, (inquit) *ad hac intuetur & perspicitur percolendus est, vt possit intelligere liquidissime, vtrum quod à quibusdam doctissimis viris dicitur ita sese habeat, animam nullo modo per seipsam, sed tamen per corpus posse pariri.* Certum est autem quod per corpus ad diuisionem corporis non diuiditur, nisi per corpus extendatur, & in corpore. Haec, vt dicunt, est sententia Auicennae 6. *naturalium*, part. 1. cap. 2. vbi loquens de annulosis, *Anima*, (inquit) *istius vniuersus animalis vna est in effectu, sed multiplex in potentia.* Et subdit, *Instrumentum conseruandi in istis diffusum est per corpus, ideo manent anima.*

Huius opinionis dicunt fuisse Aristotelem. Vnde in 1. de *Anima*, in fine, text. 93. ponens similitudinem inter negatiua, & animalia annulosa, dicit sic: *Videntur*, (inquit,) *& planta diuisa viuere, & quadam animalium insectorum tanquam eandem habentia animam specie, est non numero: vnaquaque igitur perfectum sensitiuum habet, ac mouetur secundum locum in quoddam tempore: si autem non permanent, nullum inconueniens est; instrumenta enim non habent quibus saluentur naturam.* Sequitur; *Et eiusdem speciei sunt ad inuicem & toti, sicut quae non separata sunt.* Et subdit ad propositum, *Tota anima tanquam indiuisibilis existente.* Hoc idem habet 2. de *Anima*, in fine 2. cap. text. 20. vbi expressius dicit, quod ita est in his animalibus, sicut in plantis. *Sicut*, (inquit,) *in plantis quadam diuisa videntur viuere separata ab inuicem, tanquam existente in his anima, actu quidem vna in vnaquaque planta, potentia autem pluribus: sic videmus in contrarium alteras diuisas animas accidere: vt in entomis decisis; etenim sensum utraque partium habet, & motum secundum locum: si autem sensum, & phantasiam, & appetitum.*

15.

* text. 93.

Et nota quod non potest esse sensitiuum sine appetitu, & minus intellectus potest esse sine appetitu, vt dicebam in quaestione praecedenti, in solutione vnius argumenti. Si autem vnus, vel alius, ponat sensitiuum indiuisibile, dicunt quod intelligitur solum de humano, quod fundatur in materia spiritali. Addunt tamen ad hoc quandam iam tactam rationem: cum enim forma perficiat materiam, vt est ei praesens per substantiam, sola illa forma, quae consummato modo perficit, & terminat, qualis est anima rationalis, & sensitiua, quae est idem cum ipsa, sola illa consummato & completissimo modo se facit praesentem suae materiae: perfectissimum autem modus est, quod tota sit in toto, & tota in qualibet parte: ergo nulla sensitiua brutorum hoc habebit.

SCHOLIUM.

Quatuor, vel quinque opiniones circa qualitatem anima brutorum, videlicet, an sint diuisibiles, vel potius infellicibiles, refert hic Scotus; & primam, nimirum, quod omnes anima suae perfectorum, suae imperfectorum animalium, excepta rationali, sint extensa & diuisua; indicat probabiliorum; eamque indicat in 4. dist. 1. q. 5. vbi habet, *solum rationale esse totam in toto, & in qualibet parte: & dist. 4. q. 1. vbi dicit, quod sola intellectiua informat nouas partes materiae, sine eo quod ipsa partes nouas accipiat.*

Alij dicunt, quod anima sensitiua brutorum est indiuisibilis & per se, & per accidens; & tota est in toto, & tota in qualibet parte. Et dicunt hoc Augustinum sensisse. Vnde dicit contra epistolam Fundamenti: *Anima*, inquit, *natura est, &c.*

16.

Secunda opinio quod sit indiuisibilis.

quae

* num. 9. Simplific. lib. 1. de Anima, text. 47. & lib. 2. text. 20. & alij.

quære eam suprà *. Ratio autem horum est; quia dicunt, quòd Deus seminaria non solum ratione formarum extensarum, sed etiam spiritualium & individualium per omnem modum indidit materiæ; ex quo fit anima sensibilis omnino indiuisibilis. Et hoc dicit Augustinus in lib. de Mirabilibus factæ Scripturæ cap. 29. *Vitam* (inquit) *sensibilem terram habere indubitanter dignoscitur, per quam in se crescentia arborum, & olerum fructa moueri videntur.* Per hunc autem modum in animali annuloso, seu insecto, & eius partibus multæ sunt animæ.

Tertio opinio. Vide cursum Conimbr. 2. de An. cap. 1. q. 8. art. 1. & 2.

Alij dicunt, quòd quia materia in qualibet parte est summè disposita ad talem formam propter conformitatem cum toto, sicut Deus corpori disposito in vltimo instanti dispositionis infundit animam: sic Sol, & alia corpora cælestia non sinunt materiam aliquam summè dispositam, quin statim in eodem instanti educant formam naturalem de potentia materiæ. Nec est incontentiens ipsam educere in instanti, quia quælibet pars materiæ est in vltima dispositione ad talem formam, si ab alia parte diuidatur.

Quarta opinio.

Alij dicunt, quòd sicut vnus punctus fit duo puncta, vt patet in diuisione lineæ, vbi punctus continuans per diuisionem fit duo: ita in proposito.

Quinta opinio.

Alij dicunt quòd non est anima, sed effectus derelictus ab anima, sicut in lapide dum proicitur: durat autem in illis animalibus propter viscositatem, & quandam imperfectionem, quæ sufficit ad motum imperfectum. Ista quantum modicum capio, habent de probabilitate; & fortè quòd vnum indiuisibile fiat duo, quocunq; modo, implicat contradictionem. Teneatis quod vultis: primus modus videtur mihi ad præsens probabilior.

QVÆSTIO XIII.

Supposito quòd anima intellectiua, in quantum intellectiua, sit forma corporis, Queritur vtrum intellectus coniunctus intelligat singulare?

Auerroës 3. de Anima, com. 9. Mirandulan. lib. 23. de euerfione singular. certaminis à scilicet 4. Thom. 1. part. quæst. 86. art. 1. Aureolus 1. d. 3. quæst. 4. art. 1. Egid quodlib. 1. q. 9. Gregor. 1. dist. 3. quæst. 2. art. 1. Richar. in 2. d. 24. quæst. 4. Duran. in 2. dist. 3. quæst. 1. Iaridun. 3. de Anima, quæst. 11. Toler. quæst. 12. Conimbr. 3. de Anima, cap. 8. quæst. 5. Suarez lib. 5. de Anima, cap. 3. Anton. Andr. 7. Met. q. 13. Auerfa tom. 2. Philos. quæst. 58. scilicet 4. Complur. disput. 7. de Anima, quæst. 1. & 2. Vide Doct. quæst. 12. de Anima, & quod. 13. art. 2. & 3. dist. 14. quæst. 3. ad vlt. & 2. dist. 3. quæst. 11. num. 9. & dist. 9. q. 2. num. 35. & in 4. dist. 45. q. 3. num. 21. & 7. Met. q. 15.

I.

ESpondeo; circa hanc quæstionem tria ostendo. Primum est quomodo se habeat cognitio sensitua ad intellectiuam? Secundum, quomodo intellectus animæ corpori vnitè singulare cognoscat? Tertium est, quomodo ipsum apprehendat, vtrum dicitè, vel per reflexionem.

ARTICVLVS I.

Qualiter se habeat cognitio sensitua in ordine ad intellectiuam?

Circa primum, primò est ostendendum, quòd in homine est alia cognitio à sensitua. Se-

cundò, quòd in homine est omnis cognitio ab intellectu. Tertio, quòd in homine est omnis cognitio sensitua. Quarto, quòd istæ duæ cognitiones, sensitua & intellectiua, sint in homine naturaliter ordinatæ, ac per hoc secundum prius & posterius, secundum superius & inferius. Quintò, quòd inter cognitiones sensitias illa est vltima & infima, per quam apprehenditur & cognoscitur actualis existentia rei corporalis sensibilis. Sextò, quòd talis cognitio, quæ experitur actualem existentiam rei, est in homine. Septimò, quòd huiusmodi cognitio non est scientialis. Octauò, quòd huiusmodi cognitio experimentaria actualis existentia rei, est principium, & fundamentum, & seminarium omnis scientialis cognitionis. Nonò, quòd in omni creatura habente scientialem cognitionem, oportet ponere huiusmodi vim seminariam, vt pote in homine & Angelis, vel saltem vim aliquam proportionem sui habentem; qualem oportet ponere in Angelis; & in his nouem primus articulus apparet.

ARTIC. I. SECT. I.

Vltra sensitiuam dari in homine cognitionem intellectiuam.

PRimum, scilicet quòd in homine sit alia cognitio à sensitua, satis patet: primò, quia ostensum est in alia quæstione *, quòd appetitus humanus non quietatur, nisi per adceptionem boni infiniti; cùm autem bonum infinitum sit finis altissimus, vt ibi dictum est, non potest ipsum consequi nisi per altissimum actum; altissimus actus est altissimæ potentia, talis est potentia libera, quæ est ratio: sed nihil possumus velle, vt ibi dictum est, nisi cognitum; non potest autem cognosci sensu, cùm sit substantia spiritualis; ergo intellectu.

2. * q. 4. n. 26.

Item, potentia consequitur substantiam, quantum ad gradum nobilitatis & actualitatis, vt patet in omni gradu entium: sed homo est nobilior ens omni substantia purè sensibili, quia est finis earum; ergo habet nobiliorem potentiam, quàm sit sensitua: sed intellectiua immediatè fundatur supra sensitiuam: ergo habet intellectiuam.

Item, intellectiua anima, in quantum intellectiua, est forma hominis, vt patet in quæstione de hoc disputata *: omnis autem forma communicat actum suum materiæ; vel saltem compositio; vt ibi fuit ostensum: ergo necessariò quod est actus intellectiua tota coniuncto communicabitur.

* quæst. 9.

Item, homo cùm sit fibula omnium naturalium, coniungit superiora inferioribus; & per hæc medium est inter substantias purè naturales & purè spirituales, continens in vnitate essentiaze corpus perfectum naturaliter, & animam supernaturaliter: & sic secundum Dionysium * coniungit infima supremorum, supremis inferiorum: sed vltima notitia eorum quæ producuntur à natura, est sensitua cognitio, supremorum est intellectiua: ergo istæ duæ sunt in homine.

* cap. 7. de diuin. nomi.

ARTIC. I. SECT. II.

Vltra intellectiuam dari in homine cognitionem sensitiuam.

Secundum, scilicet, quòd in homine sit alia cognitio ab intellectu, patet ex ratione statim

3.

statim immediatè præfata, quia de vtraque cognitione concludit.

Item, in rebus ordinatis vniuersaliter secundum claudit primum, seu vltimum; primum, sicut posterius prius, vt animal substantiam & corpus; sed homo est vltimum omnium rerum naturalium, cum sit finis omnium rerum naturalium, 2. *Physicor. text. comm. 24.* cognitio ergo sensitua, cum sit de numero primorum & imperfectorum, erit in homine.

Item, homo in quantum homo, cadit in aliud genus à substantiis spiritualibus purè: sicut ergo per suam formam, quæ pertinet ad genus spirituum, participat intellectiuam; ita per hoc quod cadit ab illis, necessariò participat inferius genus cognitionis; hoc autem est sensitua cognitio.

Item, superius prædicatur de inferiori necessariò, & est de eius essentia; ergo animal de homine; sed sensus facit animal, 2. *de Anima, text. 16.* ergo necessariò homo est sensibilis.

ARTIC. I. SECT. III.

Dari in homine omne genus cognitionis sensitua.

4. **C**irca tertium, scilicet, quòd in homine sit omne genus cognitionis sensitua. Hoc autem, quòd habeat omnes sensus tam inferiores, quam superiores, patet. Primò, quia in omni operatione anima intenta intendit de imperfectiori ad perfectum procedere per se; quod dico propter corruptionem, quam per se non intendit: sed homo est perfectissimum super omnia alia naturalia, quia finis eorum, & continet animal: ergo est perfectissimum animal: sed, vt dicitur 3. *de Anima, text. comm. 59. & seqq.* perfectum animal continet omnes sensus: ergo, &c.

Item, posterius præsupponit suum prius, & illud adhuc suum prius, & sic vsque ad vltimum, vt patet in numeris, & in linea Prædicamentali; sed cognitio sensitua est in homine suprema respectu illius cognitionis, quæ in processu totius naturæ est posterius & vltima: cuius ratio est, quia in homine coniunguntur infima supremis, suprema infimis: ergo illa est suprema cognitio, quæ in homine præsupponit aliam inferiorem, & illa aliam vsque ad infimum: ergo in homine est omne genus cognitionis sensitua.

Item, tota linea cognitionis in sensu inchoatur, & in intellectu terminatur; nec potest dici quòd non sit vna linea, quia vis cognitua, & ipsum cognitum correlatiuè dicuntur; nunc autem eadem res secundum diuersam cognitionem est sensibilis & intelligibilis, sicut idem est, Socrates & homo. Ex hoc arguo: Vbi est terminus, ibi est id, cuius est terminus; vt vbi punctum, ibi linea: sed in homine est terminus lineæ cognitionis, scilicet intellectus; ergo tota lineæ; ergo sensitua, atque ita Aristoteles 3. *de Anima, text. 59. & deinceps.* probat quòd animal perfectum habet omnes sensus, sumens rationem ex esse, & bene esse, vt patet ibi. Videtur mihi, quòd rationes suæ sint à posteriori, quare omitto eas.

ARTIC. I. SECT. IV.

Dari ordinem in cognitionibus humanis.

5. *Est ordo in cognitionibus humanis.*

Quartum, scilicet quòd hæ cognitiones habeant ordinem naturalem in homine; ita

quòd intellectiua posterior est sensitua. Patet primò sic: Iste cognitiones de sua ratione sunt fundatæ super vnum, quòd cõsequitur hominem, in quantum homo, quòd est verius ens vnum, quam aliquod compositum in natura; vt patuit in quadam quæstione supra*: consequuntur autem hæ cognitiones, vt patet ex dictis, secundum quòd est medium coniungens inferiora cum superioribus: habent ergo cognitiones hæ ortum ab vno, in quantum vnum. Sed omnis multitudo fundata in vno, in quantum vnum, habet ordinem secundum rationem prioris & posterioris inter se. Vnde quamuis inter personas diuinas non sit prius & posterius, quia tamen in vna substantia vniuntur, & ab alio procedunt Filius & Spiritus sanctus, necessariò in eis ordo secundum aliquem modum inuenitur. Ita est in ramis, qui ab vna virtute oriuntur; ita est in flore & fructu: & breuiter quantò illud, in quo fundatur multitudo, est magis vnum, tantò inter illa verior & firmior ordo inuenitur. Si igitur in homine, in quantum homo, vt ostensum est, est multiplex cognitio, sensitua scilicet, & intellectiua, in homine sunt duæ naturæ, scilicet, corporalis & spiritualis, ad quam corporalis, siue corpus ordinatur, sicut imperfectum ad perfectum: ergo pari ratione cum sint duæ cognitiones in eo, vna scilicet sensitua, quæ est imperfecta, & tenens se ex parte corporis, ordinabitur ad eam, quæ se tenet ex parte animæ tanquam ad perfectum.

Item, quantò effectus est perfectior, tantò natura circa ipsum est diligentior: sed natura in omnibus effectibus procedit ordinatè, vt patet in situatione membrorum in corpore, & ramorum in arbore: nunc autem ita est, quòd homo est perfectissimus effectus naturæ: ergo, &c.

Item, sicut se habet cognitio imperfecta, & confusa sensitua respectu determinatæ & distinctæ, sic tota intellectiua respectu intellectiua: sicut enim homo proficit à prima ad secundam, sic, vt per experientiam patet, à secunda ad tertiam proficit: sed inter primam & secundam est naturalis ordo, quia pueri primò vocant omnes homines patres; & processu temporis distinguunt: hoc patet etiam respectu loci, dum aliquem video confusè à longè, & distinctè de propè: ergo similiter naturali ordine procedemus à sensitua ad intellectiuam. Hoc etiam patet per Aristotelem 2. *Posteriorum, text. comm. 104.* *Ex pluribus sensibus fit vna memoria; ex pluribus memoriis vnum experimentum; ex pluribus experimentis vnum vniuersale, quòd est principium artis & scientia.*

ARTIC. I. SECT. V.

Cognitionem sensitua rei sensibilis, actualiter existentis, esse infimam omnium cognitionum.

6. **C**irca quintum, quòd inter potentias & cognitiones sensitua, illa est vltima & infima in deorsum, secundum quam, & per quam solum cognoscitur existentia actualis rei sensibilis. Arguitur primò sic: Sensibile in quantum sensibile, actu existens, est vltimum omnium entium naturalium, quia vltra rationem sensibilis nullam rem, aut intentionem addit, seu componit natura: ergo si actualis existentia rei est nullius, aut minoris abstractionis inter omnia entia naturalia, sequitur

sequitur quoddam potentia, quæ tale esse apprehendit, & nullum aliud, vel rem secundum alium modum, erit inter omnes potentias cognoscitivas infima, & minoris abstractionis: talis est sensus particularis: ergo, &c.

Item, potentia quantum superior, tantum paucioribus indiget, & minus composita est, & magis abstracta; ergo cum opposita istorum sint in potentia sensus particularis, indiget enim organo actuali, præsentia obiecti, certa distantia, & certa excellentia, & dispositione, & determinatione medij, & sic est compositor, & quasi nihil abstracta, erit necessarius inferior omnibus; sensus enim communis, nec phantasia, ut patet, non tot indigent.

Item, illa cognitio est omnium infima, respectu cuius fiunt omnes abstractiones, & ipsa à nullo abstrahit; sed omnis abstractio fit ab actuali existentia, & tale esse à nullo abstrahit, nec re, nec intentione, cum de se dicat omnem signationem & determinationem ultimam, tam secundum rem, quam secundum intellectum: ergo sensitiva particularis, quæ de se habet aspectum ad tale, & non aliud, erit cognitio infima.

ARTIC. I. SECT. VI.

Dari in homine cognitionem, qua terminatur ad actualem rei existentiam.

7. **C**irca sextum; quoddam talis cognitio infima sit in homine, quamuis satis sit probatum supra, patet nihilominus sic. Primum, quia finis suo aspectu claudit omnia, quæ sunt ad illum finem: ergo cum homo sit finis omnium, suo aspectu claudit omnia: ergo cum in homine, in quantum vnitur supremis substantiis, sit suprema virtus, vel potentia supremi cognoscibilis, qui est Deus, in quantum vnitur infimis, erit in eo infima cognitio respectu infimi cognoscibilis, quale est existentia actualis rei.

Item, secundum Aristotelem 2. de part. animal. cap. 8. sensus tactus est fundamentum omnium aliorum sensuum, & omnes ipsum præsupponunt; sed in homine est supremus sensus; aliter in homine non vnirentur infima supremorum supremis inferiorum: ergo necesse est in eo sensus tactus.

Item, homo ordinatur ad finem suum per bonum vsum creaturarum, & deordinatur per abusum earum, sed omnes creaturæ factæ sunt propter hominem; ergo omnibus potest vti, vel abuti: hoc autem non faceret, si esse actuale non cognosceret: ergo habet vim cognoscitivam respectu eius.

ARTIC. I. SECT. VII.

Cognitionem hanc actualis existentia rei non esse scientificam.

8. **S**eptimum, scilicet quoddam hæc cognitio infima sensitiva particularis non est scientifica, patet primum sic: Scientia post sui acceptionem permanet, quia est eorum, quæ semper sunt, 1. Posterior. text. comm. 7. sed cognitio sensitiva particularis de existentia actuali rerum de ratione sua non permanet. Si enim nunc video lapidem, si claudam oculum, vel lapis remoueat; non manet apud me visio lapidis. Aristoteles enim dicit 6. Ethicorum,

cap. 3. quoddam particularia contingentia, si extra speculari fiant: iam non scimus, vtrum sint, an non sint: talis etiam cognitio est de actuali existentia rei, quæ de ratione sua non manet; cum super tale esse cadat per se generatio & corruptio: ergo non est scientifica.

Item, scire est veritatem rei apprehendere, quam sensus non apprehendit, sed solum apprehendit ratio, quod est verum: alioquin posset apprehendere omnem veritatem; & tunc apprehenderet vniuersalem; sicut potest apprehendere esse sensibile, quia apprehendit sensibile, in quantum sensibile.

Item, in omni processu, in quo proceditur de imperfecto ad perfectum, primum de ratione sua priuatur omni actualitate eorum, quæ ab ipso procedunt: sicut patet in cetera respectu figurarum; in materia respectu formæ: ergo cum sensitiva particularis sit infima in toto processu cognitionis, & fundamentum, nullam actualitatem sequentium cognitionum habebit; ergo non erit scientifica.

ARTIC. I. SECT. VIII.

Huiusmodi cognitionem experimentalem actualis existentia rei esse originem & fundamentum omnium aliarum cognitionum.

9. **O**ctauum, scilicet, quoddam huiusmodi cognitio infima particularis sensitiva sit scientiarum omnis cognitionis origo, & principium scientiæ, & scientiæ cognitionis; patet sic: esse actualis existentia taliter requiritur, quoddam sine eo non contingit scire; & loquor de ente actualiter existente: tale enim est verum solum ens: ergo impossibile est, quoddam aliàs linea naturalis habeat scientiam, nisi cognoscat huiusmodi esse; sed huiusmodi esse saltem originaliter & primordialiter non attingitur, nisi sensu particulari; ergo fundamentum omnis scientiæ, humanitus acquisita, est particularis sensitiva.

Sed contra prædicta instatur, quoddam de non ente, ut de eclipsi Lunæ, est scientia, & de rosa, & similibus.

Obiectio.

Respondeo; non valet, quia loquimur hic de scientia, quantum ad suam primam generationem; nunquam autem de non ente, quod nullo modo fuit sub sensu particulari, est scientia: quod patet per Aristotelem dicentem, 1. Posterior. text. 134. quoddam deficiente sensu, deficit scientia, quæ est secundum illum sensum. Vnde cæcus à natiuitate non potest habere scientiam de coloribus 2. Physicor. text. comm. 6. verum est ergo quoddam sensitiva particularis est fundamentum omnis scientiæ.

Solutio.

Item, si quoddam non est actu, nec fuit, posset humana inquisitione inuestigari, tunc omnia futura possent cognosci; quia in quantum non sunt, vnum non habet plus de ratione cognoscibilis, quam aliud.

Item, ostensum est supra, quoddam inter has cognitiones est verus ordo: sed cognitio intellectiva non præcedit sensitivam: sed sensitiva communior est, cum sit in brutis, & ideo prior: tum, quia intellectiva certior est, actualior, perfectior; tale autem est naturaliter posterius: sed in talibus imperfectum est radix, origo, & feminatum respectu perfecti, ut patet in semine respectu

respectu membrorum corporis ; igitur sic etiam sensitiva respectu omnis cognitionis.

ARTIC. I. SECT. IX.

In omni creatura intellectu dari huiusmodi cognitionem , & vim seminariam aliarum cognitionum.

9. **N**onum, scilicet quod in omni natura habente intellectualem cognitionem, sit huiusmodi seminarium, seu virtus infima, quæ est experimentatiua, & primò cognoscitiua esse actualis, vel aliqua vis ei proportionata: patet, quia ut iam dicitur, intellectus humanus, & Angelicus, tale esse cognoscit; sed hoc non facit humanus nisi primò sensu particulari; nec Angelicus, nisi præuia aliqua vi huic proportionata. Ostensum est autem, quod expressio huius esse actualis est origo & fundamentum omnis scientiæ, quod etiam verum est in Angelis, & eadem ratione, quia possent aliter habere scientiam naturaliter de omni futuro scibili à Deo, sicut dicebatur de homine, & etiam de omni præterito; non enim loquimur hîc de cognitione in Verbo, nec de cognitione Prophetarum; sed de cognitione acquisita modo naturali.

10. Obiectio.

Si fortè dicas, quod per causas possunt multa futura cognoscere, quorum tamen actualem existentiam non nòrunt.

Solutio.

Dico, quod habent notitiam de actuali existentia solùm, ut est in hac causa actualiter existente; & ita illa cognitio adhuc fundatur super aliquam existentiam actualem rei. Verum est, quod nulla creatura possit habere scientiam alicuius rei, nisi eius actualem existentiam aliquo modo nouerit: ergo sicut in homine de ratione sua, quæ cadit à nobilitate Angeli, virtus primò attingens illud actuale esse, est vis sensitiva; sic oportet quod in Angelo, & in anima separata, sit aliqua vis, per quam cognoscat, & apprehendatur primò actualis existentia rei; non tamen est sensitiva, nec corpori alligata; nec sic obtusa, vel brevis aspectu, ut sensitiva; sed est infima, & quodam modo alia ab intellectu scientifica, quæ in quantum talis, idem est scientiæ fundamentum, ut quæ est proportio substantiæ hominis ad substantiam Angeli, & intellectus discursiui in homine ad intellectum Angeli, & eius substantiam, eadem sit proportio sensitivæ particularis in homine ad infimam intellectualem Angeli, quæ experitur primò existentiam actualem rei; & est illa in Angelo radix, & origo omnis cognitionis scientialis, sicut sensitiva in homine.

11.

Item, si Angelus non habet vim infimam experimentatiuam, primò actualis existentia rei, aut nullo modo cognoscit tale existere actuale, quod omnino falsum est; quia tunc nihil posset operari, nec nos custodire, nec Dei iussa implere; & esset imperfectior homine, qui vim talem habet; aut per intellectum, attingit huiusmodi existentiam actualem per se, & immediate, (quod quamvis teneatur communiter, & fortè non sit verum, nec rationale) quia non ponimus Angelos habere concreatam omnem scientiam, quam possunt acquirere lumine naturali; & ita fit in eis acquisitio scientiæ. In talibus autem necessarius est processus de imperfecto ad perfectum: & idè sicut in homine isti duo modi sunt distincti, ita oportet

et in Angelis, quod illa vis, quæ primò & immediate attingunt esse actuale rei, sit distincta secundum rationem potentia, ab illa, quæ apprehendunt quiditatem.

Item, Deus vnico intellectu attingit omne intelligibile sub omni modo sub quo est intelligibile; homo autem esse actuale rei per potentiam sensitivam multiplicatam in quinque sensus: ergo Angelus Deo inferior, homine superior, attinget omnem quiditatem intellectu superiori; esse verò actuale non vi sensitiva, nec pluribus viribus, ut homo; sed aliqua inferiori suo intellectu superiori.

SCHOLIUM.

In nouem his sectionibus primi articuli id potissimum conatur Scotus, ut probet dari in homine præter cognitionem intellectualem, aliam sensitivam, quæ versetur circa singularia, & actualem rei existentiam, quæ sit etiam prima & infima cognitionum humanarum, & earundem origo ac veluti seminarium. Vocat autem hanc cognitionem vim quandam infimam animæ, cognitione intellectualem inferiorem. Eandemque vim & ordinem cognitionum ponunt quidam in Angelis, & consequenter in eis discursum admittunt, & per eandem vim illos se mouere, & ad corpora applicare asserunt; necnon daemones & animas separatas ardorem ignis experiri. Aliqua ex his non probat Scotus; licet in 2. dist. 3. quæst. 11. asserat Angelos cognoscere singularia actualiter existentia, ab eisdem species accipere, accipiendo cognitionem à rebus proficere; & ibid. dist. 7. quæst. 1. num. 7. dicit Angelos cognoscere discursiue; & dist. 5. quæst. 2. num. 17. Angelum non habere omnem perfectionem sine discursu. Videtur tamen oppositum sentire in Metaph. lib. 12. quæst. 26. Circa virtutem loco motiuam, alterius est opinionis in 2. dist. 2. q. 10. & circa sensum cruciatus ignis, in 4. dist. 4. q. 2.

12.

Dicunt ergo isti, quod hæc vis in Angelo est principium, & fundamentum, & origo omnis cognitionis scientialis, sicut dictum est de sensitiva particulari in homine; & sicut intellectus humanus, qui sensibus percipiendo componit, & diuidit secundum artem Aristotelis in lib. 2. Posteriorum, text. 35. donec habeat, quod quid est, distinguendo & formando habitum scientiæ, sicut natura digerendo & alterando semen, format effectum suum; sic intellectus Angeli illud quod præacceptum est à vi sua infima explicat, explicando in se format habitum scientiæ, multò clariùs, altius, certius, acutiùs, quàm intellectualem humanus, secundum proportionem substantiæ ad substantiam.

Nec habent isti pro inconuenienti Angelicum intellectum esse aliquo modo collatiuum. Adducunt etiam isti, quod Angelus per hanc vim infimam applicat se ad corpora; & non per intellectum & voluntatem; non enim intelligendo & volendo possunt mouere corpus; propter quod oportet dare vim infimam in eis. Dicunt etiam quod daemones & anima separata per illam vim experiantur ardorem ignis.

Si queritur ab eis, quo nomine vocatur ista vis in Angelo? Dicunt sicut in homine appellatur sensus, & non intellectus, sic in Angelo non vocatur intellectus, neque voluntas, sed potest dici vis cognoscitiua particularis, vel motiua corporis. Propter tamen substantiam, in qua fundatur, potest aliquo modo dici intellectualem; non autem sic sensitiva hominis; quamuis funderetur

funderetur in essentia, seu substantia intellectiua, quæ indiget organo sensibili corporali: & eodem modo secundum modum suum esse dicunt in anima separata. Vtrum autem hoc quod dictum est de vi infima in Angelo, sit verum, non assero, nec video necessitatem ponendi talem vim in cognoscendo, quamuis ad mouenda corpora Doctores eam ponant multi, eo quod intelligendo, & volendo, non possunt habere rationem motoris. Sed ad propositum saltem est verum, quod sensitiua particularis in homine est organo, & radix omnis scientialis.

ARTICVLVS II.

Intellectus humanus corpori coniunctus, intelligit singulare.

13. **C**irca secundum principale, quod scilicet intellectus coniunctus corpori intelligat singulare. Primò est sciendum, quod singulare duobus modis accipitur: primo modo, vt dicit actualem rei existentiam, ad quam sequitur; & non secundum quod singulare dicit terminum operationis. Alio modo secundum quod singulare dicit gradum distinctum naturalem vnus indiuidui, à gradu naturæ alterius indiuidui eiusdem speciei: eo quod, sicut aliàs * fuit ostensum, nunquam natura generat duo indiuidua eiusdem speciei secundum eundem modum, & gradum participanti illam speciem: sicut nec duæ species vnquam æqualiter participant naturam generis.

SCHOLIUM.

Distinctionem hanc singularis dupliciter sumpti, habet etiam Scotus lib. 7. Metaphys. quæst. 15. §. De primo, & quod hic subiungit de cognitione singularis sub primo modo, & negatione eiusdem cognitionis sub secundo modo, docet quæst. 22. in libros de Anima. §. Secundò dico. & §. Tertio dico. Et licet videatur sibi contradicere, dum illic ait singulare sub propria tantum ratione singularis, sine adiumento externorum accidentium, neque ab anima sensitiua, neque ab intellectiua posse cognosci; hic tamen admittit ab intellectu cognosci posse; imò ait intellectum corrigere errorem potentia sensitiua non apprehendens differentiam inter duo singularia, alias per omnia similia. Sed respondendum est Scotum illic loqui de cognitione per propriam speciem, hic autem arguitur ex aliis principiis vniuersalibus, vt ipse ait, syllogizando concludit aliquam differentiam inueniri.

Si enim indiuiduum accipiat primo modo, dico, quod cognoscitur à sensu particulari, & sensus suam actualitatem experitur. Cognoscitur etiam ab intellectu, sed tamen intellectus suam actualitatem existentia non experitur: hæc enim duo multum differunt, vt patebit infra *. Si autem accipiat secundum modo, dico quod sensus ipsum non cognoscit, nec apprehendit. Si enim proponas duo obiecta æquæ calida, vel duo gustabilia multum suauia, sensus eorum differentiam non apprehendet; imò iudicabit ea æqualiter participare naturam illam; eo quod non apprehendit nisi differentias magnas, & notabiles. Intellectus autem, quasi syllogizando concludit, quod natura se explicat in agenda, quod omnia indiuidua naturaliter producta, indiuiduo modo, & singulari participant

Scoti oper. Tom. III.

naturam speciei: sicut etiam duo poma in vna arbore nunquam habent eundem aspectum ad cælum.

Hoc supposito, dico ad propositum, quod cum, vt ostensum est in quadam quaestione de potentiis animæ *, tota anima audiat, & videat, & sic de aliis potentiis animæ; intellectus non per oculum, nec per extra oculum, sed in oculo intelligit hoc album, & hanc visionem albi: & in aure, non per aurem intelligit hunc sonum, & cognoscit hanc sensibilem apprehensionem soni: & sic de aliis sensibus.

Sunt ergo duo hic inquirenda. Primum est, quod intellectus sensuum particularium apprehendit ipsa particularia, quæ sunt secundum actualem existentiam in re extra; & hoc dico, quod intellectus terminat suam operationem in organis ipsis. Secundum ostendendum, quod quamuis intellectus coniunctus non intelligat, nec cognoscat, quantum ad primam apprehensionem, & primam cognitionem, ipsa singularia, vt actualiter existentia, nisi in organis sensuum, nihilominus illa actio intellectus, quæ non est, nec esse potest nisi in organis sensuum, quantum ad certitudinem actualis existentia rei particularis sensibilis; nihilominus, dico, illa intellectualis actio non est ab organis.

ARTIC. II. SECT. I.

Intellectum in organis sensuum particularium apprehendere obiecta singularia secundum actualem existentiam.

Circa primum, quatuor sunt videnda. Primum est, quod potentia intellectiua est præfens organis omnium sensuum. Secundum, quod non solum per influentiam præfens, sicut Sol his inferioribus; sed secundum substantiam, sicut anima corpori. Tertium, quod intellectus naturali ordine non solum per influentiam, potentiæ, & substantiam est præfens omnibus sensibus, & eorum organis, sed etiam in ratione perfectioris in ordine cognitiui. Quartum, quod licet potentia intellectiua sit vniuersalis de se; tamen vt est cognoscens in organis huiusmodi actualement existentiam rei, est contracta, & determinata in vno numero organo cum actione.

Primò igitur ostendo, quod intellectiua sit præfens omnibus sensibus, & eorū apprehensionibus in homine. Et suppono, quod hæc duæ cognitiones habeant firmissimū ordinem in ordine, quod probatum est supra*: imò tantus est ordo, quod maior excogitari non potest: quia quantum fundamentum ordinis est firmiter, tantò ordo est firmiter, & certior; sed fundamentum potentiarum animæ, est substantia incorruptibilis ipsius animæ: ergo, &c. Est etiam iste ordo completissimus, quia nulla vis cognoscitiua inferior potest cognoscere ipsam sensitiuam particulari, quæ ostensa est in homine; nec est alia superior intellectiua, de qua etiam ostensum est, in homine. Tunc ad propositum sic. In omnibus ordinatis ad inuicem, virtus supremi attingit, vel attingere potest omnes aspectus inferiorum, secundum Arist. 7. Physic. * Virtus primi motoris est cum virtutibus omnium inferiorum mouentium; sed intellectus est suprema vis cognoscitiua in homine: ergo attinget omnes vires cognoscitiuas hominis.

Item, quamuis, vt iam dicitur, intellectus

K in

Singulare duobus modis accipitur.

* quæst. 8. num. 37.

* q. 11. n. 15.

14.

15.

Intellectiua virtus præfens est omnibus sensibus.

* num. 4.

* text. com. 8.

* art. 3.

intelligat singulare, & cognoscat, tamen proprium obiectum eius, ratione cuius à sensu distinguitur, est vniuersale. Sed sicut se habet obiectum ad obiectum, sic & potentia ad potentiam. Ratio autem entis, quod est obiectum intellectus, attingit, & intimat se calido, & sic de aliis sensibilibus; ergo potentia intellectiua attingit, & intimat se potentiis.

Item, homo, in quantum homo est compositus ex tali anima, & tali corpore; qualis ergo est proportio substantiæ animæ ad partes corporis, talis est potentia intellectiua, quæ consequitur animam, ad potentias sensitivas, quæ consequuntur corpus; sed anima secundum sui substantiam tota est præsens omnibus partibus corporis: ergo, &c.

16.

Per influentiam, & substantiam.

Circa secundum, quod scilicet potentia intellectiua est præsens sensitivis, non solum per influentiam sicut Sol, sed etiam per substantiam: ita quod quanto maior est vnio in homine, quam in toto vniuerso, tanto maior est præsentia virtutum superiorum ad inferiores, quam causarum vniuersalium ad particulares, utpote Solis ad has virtutes particulares naturæ in vniuerso. Ostendit primò sic; Distantia causæ vniuersalis ad causam particularem, utpote Solis ad plantam, est distantia secundum situm, & etiam distantia duorum sensuum inter se est secundum situm ex parte organorum: sed potentia intellectiua, ut patuit in quadam quæstione *, est idem quod substantia animæ: substantia autem animæ tota præsens est cuilibet parti corporis: ergo, &c.

* q 11. art. 2.

Item, ostensum est in quæstione de potentiis animæ *, quod potentia intellectiua situm non habet in corpore, quia nullo organo vitur: sed est in omni parte corporis, ut ibi ostensum fuit; quia illud in quo est, scilicet substantia animæ, est in toto corpore: ergo, &c.

* ibid. art. 3.

Item, sicut arguebatur in præcedenti articulo; sicut se habent rationes obiectorum, sic & rationes potentiæ: sed ratio entis, quæ est obiectum intellectus (imò secundum Auicennam, illud quod primò cernit intellectus, est ens, & idèd habet rationem formalem obiecti) est præsens cuilibet: ergo potentia intellectiua omnibus præsens est potentiis sensibilibus, & organis.

17.

Per modum perfectiui.

Tertium patet, scilicet quod non solum intellectus sit præsens sensibus, & eorum apprehensioni, secundum influentiam, & secundum substantiam, sed in ratione perfectiui sub ratione agnoscentis, ut ex cognitione actualis existentia per sensum, & ex cognitione intellectus eiusdem existentia fiat vna perfecta cognitio, sicut ex actione Solis, & seminis, vna perfecta actio, suo modo. Patet, & dico primò sic; suppono quod in homine sunt plures formæ, & quod posterior respicit omnia præcedentia in ratione materiæ, non enim anima rationalis est forma materiæ primæ, sed, ut ostendi in quæstione virum intellectiua sit forma corpora humani, secundum omne esse quod præcedit etiam rationem intellectiui, seu rationalis; non quidem dando illa esse præcedentia formaliter; sed quod corpus sub illis omnibus est sicut materia animæ intellectiua. Sicut ergo esse humanum in ratione perficientis, est præsens omni alij esse in homine, sic potentia, quæ consequitur hominem, in quantum homo est præsens in ratione perficientis omnibus aliis potentiis, quæ consequuntur hominem secundum alios modos essendi: ergo omnibus sensitivis.

Si dicas; ergo in ratione perficientis est præsens generatiua, & motiua secundum locum, & augmentatiua.

18.
Obiectio.

Responderetur, quod secundum substantiam est præsens omnibus cum sit idem, quod substantia animæ: sed cum sit suprema cognoscitiua, præsens est omnibus cognoscitiuis potentiis in ratione perficientis, respectu quarum, ut supra * patuit, ordinem naturalem habet.

Solutio.

* num. 3.

Item, terminus motus habet aspectum perfectum ad omnes partes illius motus; sed intellectiua terminus est omnis cognitionis, & perfectio: ergo potentia, cuius actus in isto motu acquiritur, habebit respectum sub ratione informantis ad eius potentias apprehensiuas: sicut albedo ad omnes gradus dealbationis, per quos acquiritur.

Item, forma quanto magis immaterialis, & minus materiæ immerfa, magis diffundit actum suum, sicut patet per oppositum; sed forma intellectiua est altissima, & perfectissima; ergo per potentiam, quæ consequitur ipsam in quantum talis, diffundet se super actus omnium virium inferiorum cognoscitiuarum.

Confirmatur autem ratio, quia, ut dicitur 2. de Anima *, omnes sensus particulares vniuntur in sensu communi, & organorum in organo sensus communis radicantur, & eorum mutationes apprehendit: sed in linea virium cognoscitiuarum sensus non tenet supremum, sed intellectus: ergo multò fortius habebit rationem perficientis; & maiorem perfectibilitatem ad vires alias, quam sensus communis: imò tota ratio præsentia, & perfectionis superiorum ad inferiora ibi terminatur.

* text. com.
149.

Fortè instabitur contra omnia prædicta, quia intellectus non videtur se habere ad sensus, sicut causa vniuersalis ad particulares; quia causæ particulares sine influxu, & aspectu causæ vniuersalis non agunt; homo enim generat hominem, & Sol; sed sensus aliquis potest apprehendere intellectu animæ non concurrente, ut patet in imaginatiua tempore dormitionis, cum intellectus tunc ligatus sit. Hoc etiam patet in sensibus, & imaginatione phreneticorum. Respondetur quando dicitur, quod intellectus omnibus potentiis cognoscitiuis in sua actualitate tanquam causa vniuersalis creata influit, præsens est, cooperatur causis particularibus, non est intelligendum, quin causæ particulares sine influxu superioris aliquid operarentur, dummodò in sua actualitate conseruarentur, & patiens approximatum esset. Vnde damnatus est semper hic articulus Parisiis, vbi sic dicitur, quod *flame celo ignis non possit adurere stupam; error.* Sed verum est, quod actiones agentium particularium non sunt perfectæ, nec completæ, nisi ex influxu superioris, & eius præsentia, & contactu virtutis; propter quod nec fructus maturarentur, aut corpus humanum organizaretur ad virtute particulari, si subtraheretur influentia cœlestis.

19.
Obiectio.

Solutio.

Cognitiones sensuum iudicio intellectus sunt imperfecta.

Sic dico, quod omnes apprehensiones sensitivæ, seu sensuum particularium, seu phantasæ, omnes sunt imperfectæ in genere cognitionis; seu monstruosæ, nisi per intellectum perficiantur. Iudicat enim Solem bipedalem visus, quod iudicium falsum est, & monstruosum; cui si coniungatur iudicium intellectus, qui dicit ipsum octies maiorem tota terra, erit cognitio perfecta. Et hoc patet in phreneticis, in quibus, quia non coniunguntur actio

Vide Scot. in 1. d. 3. q. 4. 5. Sed quomodo habetur certissime.

actiones sensuum, cum actione ipsius intellectus, omnes sunt indebitae, incompletae, nec in debitum finem ordinatae. Hoc patet in dormientibus, in quibus ipsa similitudo rei, vera res iudicatur. Et hoc est, quod dicit Augustinus 9. de Trinitate, c. 11. *Non enim omnino ipsa corpora in anima sunt, cum ea cogitamus; sed eorum similitudines. Itaque cum eas pro illis approbamus, erramus: error namque est alterius pro alio approbatio.*

Videtur etiam intellectus illas perficere, quia cognitionem inchoatam in sensu perducit ad rationem cognitionis scientificae, quae est ultima. Sicut ergo Sol perficit actiones virium inferiorum, sic intellectus perficit praesens actiones omnium virium cognoscitivarum; cum in toto minori mundo sit causa vniuersalis in cognoscendo, sicut Sol in generando. Sed sicut Sol non perficit actiones artificiales, quia non habet ordinem ad causam agentem per artem, sic intellectus cum sit virtus cognoscitiva, habet solum ordinem naturalem in ratione causae vniuersalis ad virtutes cognoscitivas; non ad naturales, cuiusmodi sunt nutrire, digerere, generare: imò istae vires impediuntur quodammodo in suis operationibus ex vehementia operationis intellectus.

Quartum, scilicet quòd quamvis intellectiva sit vniuersalis in cognoscendo, quia ad nulum determinatum genus cognitionis arctatur; in oculo tamen videt, siue cognoscit album, & in aure hunc sonum, & sic de aliis sensibus. Vnde sicut virtus Solis dum coniungitur agentibus particularibus, contrahitur, & determinatur, utpote virtute huius arboris, vel illius, applicatur actioni particulari; & efficitur vna actio numero cum ea: sic virtus intellectiva, quae est vniuersalis in cognoscendo, dum coniungitur, & applicatur virtutibus particularibus sensitivis. Quòd fit dum cognoscit, & intelligit actualem existentiam rei sensibilis extrinsecè, particularizatur, & determinatur, & contrahitur. Et quòd intellectus est intimior, & magis vnum cum sensibus, & praesentialior, quia secundum substantiam, & virtutem, quàm Sol; tantò sua operatio magis est contracta, & determinata, dum in ipso sensu, seu ipsa sensatione apprehendit sensibile, quàm operatio Solis, dum in ipsa arbore vnita virtuti huius arboris contrahitur generando talem fructum. Idèò magis est vna actio sensus, & intellectus dum apprehendunt hoc sensibile, quàm Solis, & huius arboris, dum generant hunc fructum, sicut & illae causae, quae sunt sibi inuicem magis vnitae.

Ex hoc patet ad istam conclusionem fortior ratio, quia omne quod recipitur in alio, recipitur per modum recipientis, non recepti; sed impossibile est, quòd intellectus intelligat, & cognoscat actualitatem alicuius particularis sensibilis extrà, nisi sensus particularis actu cognoscat, & apprehendat illud extrinsecè. Hoc enim patet manifestè per experientiam. Si enim video aliquod album actu, intellectus potest dicere: hoc album actu est: sed si claudam oculum, & desinat visio, nullo modo possum scire verum illud album actu sit; quia possibile est ipsum esse corruptum, vel annihilatum.

Ex quo aperte patet, quòd impossibile est, quòd intellectus cognoscat esse actualem rei sensibilis oper. Tom. III.

bilis extrà, nisi dum vnitur, & coniungitur sensui particulari; sicut nec Sol potest generare pomum, nisi dum sua virtus coniungitur virtuti talis arboris: ergo si quod recipitur, recipitur per modum recipientis, & virtus sensitiva particularis est determinata, & particularizata, necesse est, quòd actio intellectus contrahatur, & determinetur, dum cognoscit actualem existentiam rei sensibilis extrà. Et intelligo hanc determinationem, & contractionem primò ex parte organi; nam intellectus in cognoscendo veritatem, vel rationem vniuersalis, non cognoscit eam in pede, nec in aure, sed in se, & per se absque determinatione ad aliquod organum: sed dum intelligit esse actualem extrinsecum huius rei sensibilis, singulariter contrahitur ad organum, non quòd vtatur organo sicut virtus visiva; sed non cognoscit ipsum, nisi vt est sub sensu, seu in ipsa sensatione. Vnde intellectus cognoscendo hanc particularem visionem huius singularizati albi, vt actu est, cognoscit hoc album singularizatum, vt actu est in re extrà: nec aliter, nec alibi, quàm in ipsa visione, vel per ipsam visionem potest intellectus speculando cognoscere, aut scire hanc rem significatam sensibilem actu esse in re extrà; vt patet in ratione praecedenti: & quia visio est in organo determinato, intellectus sic cognoscens non erit nisi in hoc oculo. Et idem dico respectu omnium aliorum sensuum particularium.

Est etiam haec determinatio, & contractio respectu operationis; quia sicut actio Solis in generatione fructus per actionem huius arboris contrahitur, & efficitur vna numero, sic actio intellectus quamvis sit vniuersalis, vt tamen coniungitur actioni sensus, vt dictum est, in praedicta cognitione contrahitur, & efficitur vna numero cum ea, à sensus actione denominata, vt magis dicatur sensatio, quàm intellectio, quamvis sensatio non sit actus proprius talis actionis compositae, sed potest dici cognitio particularis: & tamen est vna actio sensus, & intellectus in praedicta apprehensione actualitatis existentiae rei, quia actio intellectus circa huiusmodi existentiam rei actualem, non potest à sensu particulari separari. Sicut nec Sol potest generare pomum, nisi vt vnitur virtuti huius arboris. Et sicut cessante actione arboris circa fructum, utpote quia est in termino maturationis, de illo fructu potest multa facere virtus Solis, ad quae non se extendebat virtus arboris, licet ad gubernationem fructus fuerit necessaria: sic cessante cognitione sensus circa actualitatem existentiae rei superioris signata, ad quam intellectus non pertingebat, nisi vt coniungitur sensui, potest de illa intellectus multa facere; utpote, componendo, diuidendo, cognoscendo, cuius sit quiditatis, cuius generis, cuius proprietatis. Et ista potest facere, non habendo cognitionem de eius actuali existentia, quae cessauit in intellectu, quam cessauit in sensu: sicut Sol generat vermes, vel alia, ex fructu consummato.

Ex quo patet, quòd ipsa cognitio rei sensibilis particularis exterioris, est radix omnium cognitionum vniuersalium; & per consequens omnis scientiae, modo superius dicto.

Fortè fiet instantia, quia sicut actio sensus, & intellectus est vna numero, ergo, vel actio intellectus erit organizata, vel eadem actio erit organica

20. Intellectus operatio determinatur in sensibus.

21.

22.

23.

Obiectio.

Solutio.
*Actio intellectu-
sus an dici
possit organi-
sal*

organica, & non organica, quia sentire est per organum. Ad quod est dicendum, quòd actio intellectus circa actualement existentiam rei pro tanto potest dici organica, quia fit in organo, nec extra organum; & loquor de intellectu coniuncto. Aliter autem, & aliter fit visio, & quaecumque alia sensatio per organum; quia primò, & per se; quia in ratione talis potentiae alligatur organo. Intellectio autem rei singularizatae actualiter existentis fit per organum solum per accidens: quia non potest habere hanc cognitionem intellectus sine cognitione sensitiui in actu; quia fit in organo. Fit etiam per organum, non quia fit in ratione potentiae alicui organo alligata; sed quia non fit nisi per sensum in actu, & ille per organum. Nullum autem inconueniens est, quòd vna, & eadem actio composita, sit secundum vnam sui partem organica, & per se in tali subiecto; & secundum aliam organica per accidens solum, & secundum accidens in tali subiecto. Hoc enim ad sensum patet: quia actio, quae est generatio, est composita ex virtute huius feminis, & Solis, seu ex actione vtriusque (quia in ratione, quae est virtus talis feminis, per se est in tali semine) sed ex ratione, quae est Solis per accidens, est in illo semine. Ostensum est etiam supra*, quòd licet potentiae animae sint idem re; quia tamen est ibi multitudo in genere potentialium, non est inconueniens secundum modum expositum ibi, vnam esse organicam, aliam non.

*num. 21.

* n. 17. & 18.

Item, ad propositum ostensum fuit supra* quòd potentia intellectiua, est praesens omnibus sensitiuis per influentiam, & per substantiam; & etiam sub ratione perfectientis eas in genere cognitionis: ergo cum perfectio proportionetur perfectibili, necesse est, vt potentia intellectiua proportionetur, quoad actum, seu actui particularis sensitiuae, & contrahatur ad eam, aliter non perficeret, vt patet in praedicta cognitione actualis existentiae rei extrà.

24.

*Magna vni-
tas causarum
in homine.*

Ex praedictis patet, quòd sicut sunt in maiori mundo causae vniuersales, vt motus caelestes, & particulares; sic in minori mundo (scilicet in homine) sunt causae particulares, virtutes sensitiuae inferioris, & vniuersalis, sicut intellectus. Et sicut ibi actiones particularium perficiuntur ex coniunctione causarum vniuersalium, sic hic. Et tantò maior est vnitas agentium vniuersalium, & particularium in homine, & maior praesentialitas inter se, quantò maior est vnitas in homine, qui est vnus per essentiam, quam in vniuerso, qui est vnus per collectionem. Vnde etsi ibi sunt multa agentia vniuersalia in generando, Sol, & Stellae, & Luna, non sequitur quòd in homine sint multae virtutes in cognoscendo: imò sequitur oppositum propter maiorem vnitatem.

*Intellectus
tripliciter
versatur cir-
ca rei existen-
tiam.*

Est autem attendendum, quòd intellectus tripliciter versatur circa cognitionem actualis existentiae rei. Vno modo specularando ipsum actu esse in ipsa sensatione; & sic est vna actio intellectus, & sensus, modo iam dicto. Alio modo reflexiue, intelligendo se intelligere illud esse actu: & quia non est eadem actio directa, & reflexa, ista actio intellectus non est eadem cum actione sensus, nec contracta, nec in organo determinata. Tertio modo comparando illud ad vniuersale, intelligendo, quia haec albedo non solum est actu, sed etiam est color; & ne-

que ista contracta est, nec eadem cum actione sensus.

ARTIC. II. SECT. II.

Eandem virtutem intellectiuam, qua pro hoc statu est contracta, & organizata in sensibus, esse incorruptibilem; & permanere in anima separata.

Circa secundum principale secundi articuli principalis quaestionis, scilicet, quòd virtus intellectiua, quae per accidens est contracta, & determinata, & organizata, est incorruptibilis; & per consequens remanet in anima separata; est sciendum, quòd circa hoc sunt duo declaranda. Primum est, quòd illa virtus non est organica, nec corruptibilis. Secundum, quòd intellectus verè per eam cognoscit esse singulare, & esse sensibile. Ad primum arguitur sic; Virtus, quae perficit omnes sensitiuas, & in eis vnitur modo dicto, non est pertinens ad sensitiuam; nam in omnibus sensitiuis, & in imaginatione cadit error: & omnibus sensitiuis actu existentibus in actu suo, praedicta vis potest ligari; vt patet in phreneticis: ergo pertinet ad intellectiuam: sed secundum rationem intellectiuae potentiae non est anima organica, vt supra patuit in quadam quaestione*: ergo quantumcumque ista virtus per suam actionem contrahatur ad organa, est nihilominus non organica, & separabilis: & per consequens manet in anima separata.

25.
2. Pars prin-
cipalis 2. art.

*Virtus intel-
lectus per se
non est orga-
nica.*

* q. 1. art. 3.

Item, est causa incorruptionis: & vbi maior est vnitas, ibi minus de corruptione: & ideò Deus solus per se est incorruptibilis, quia habet vnitatem actualis essentiae, quae creaturae communicari non potest. Nunc autem, vt supra* patuit, maior est in homine vnitas, quam in toto vniuerso: sed in vniuerso corruptis agentibus particularibus remanent agentia vniuersalia: ergo multò fortius in homine: intellectus autem est agens vniuersale in cognoscendo: ergo erit incorruptibile.

*Neque corru-
ptibilis.*

* q. 9. n. 72.

Et notandum, ad confirmationem huius rationis, quòd agètia particularia, cuiusmodi sunt sensus particulares, non corrumpuntur quantum ad virtutes; sicut ostensum fuit in quaestione de potentis animae*: sed quantum ad organa, & quantum ad vsum: agentia verò particularia in vniuerso corrumpuntur quantum ad virtutes, & quantum ad organa; cum tota arbor, & tota virtus corrumpatur.

* q. 11.

Item, illa potentia, quae perficit sensitiuas, perficit eas in ratione cognoscentis virtutis: vt Sol iudicatur bipedalis à visu: huius autem virtus perfectiua indicat, quòd est maior tota terra, & ita perficit sensum in ratione cognitiuae virtutis. Ratio autem obiectiua virtutis est omnino abstracta: quia veritas vt habet rationem obiecti, reperitur in corporalibus, & spiritualibus, & in Deo: ergo illa potentia, quae ipsam apprehendit, est omnino abstracta, & inorganica.

Ex quo patet, quòd quamuis illa potentia, vt est animae coniunctae, non attingat ad cognitionem actualitatis existentiae rei sensibilis, nisi mediante sensu, & per consequens non nisi in organo, & per accidens, non propter hoc est per se organica, nec corruptibilis, nec sensibilis: & ideò manet in anima separata.

Ergo

26.
Attingit singulare sensibile.

Ergo articulus, quod talis vis sensitivam perficiens, verè cognoscit esse singulare sensibile, vt est in anima coniuncta, patet primò, quia quæcumque potentia respicit aliquam formalem rationem, habet aspectum ad omnia, quæ illam rationem participant: vt visus ad omne coloratum, quia color est formale obiectum eius. Sed si intellectus aspiciat ens, vt ens; seu verum, vt verum: ergo vbiicumque inuenitur ratio veri, sub intellectus cadet apprehensio; sed omnis differentia entis, vel veritatis rationem participat veritatis, sicut entitatis; & rationem simpliciter veritatis sicut entitatis; & rationem compositæ veritatis, in quantum de quolibet est verum dicere, hoc est hoc; & hoc non est illud, vt hic homo est animal, & hic homo non est lapis: ergo omnis differentia entis cadit sub apprehensionem intellectus.

Item, actiuum attingit passiuum, aut contactu corporali; & virtuali, vt in actiuo, & passiuo corporalibus; aut virtuali tantum, vt in spiritalibus: sed sola potentia intellectiua est scientifica, scientia enim est habitus intellectiuus; illud autem vnde originatur scientia, est res sensibilis, & eius existentia actualis: res enim non sensata, nec sensu vnquam apprehensa, non possunt esse scientia, vt patuit supra: ergo oportet virtutem scientificam actiuam, & quasi generatiuam scientiæ attingere primum feminarium, seu passiuum, seu materiale generationis scientiæ, & hoc est esse actuale rei sensibilis exemplaris.

27.

Item, in potentiis ordinatis, quidquid potest inferior, etiam superior potest, & magis: & saltem habet hoc veritatem, quod ad nihil se extendit virtus inferior, ad quod non contendat superior, vel per se, vel per vt perficiens suum inferiorem. Quamuis enim Sol per se non generet asinum, tamen generat asinum vt perficiens virtutem inferiorem: sed potentia cognoscitiuæ sunt ordinatæ naturaliter; quia primò est sensus particularis, postea imaginatiua, vel phantasia, postea ratio, vel intellectus: ergo cum particularis sensitiva cognoscat huius actualem existentiam rei sensibilis exterioris, intellectus agnoscat eam. Et hoc est, quod dicit Boëtius 5. de Consolatione Prosa 4. Superior (ait) comprehendendi vis amplectitur inferiorem; inferior verò ad superiorem nullo modo consurgit. Neque enim sensus aliquid extra materiam valet, vel vniuersales species imaginatio conuertitur, vel ratio capit simplicem formam: sed intelligentia quasi de super spoliata, concepta forma, qua subsunt, cuncta diiudicat.

Item, inuisa possumus diligere, & incognita nequaquam; sed experitur nos diligere appetitu voluntario particulari, aliter peccatum non esset, cū sit abusus alicuius rei ex inordinato amore, cuius rei vsus, seu abusus, est in potestate nostra: sed appetitum voluntarium necessariò præcedit cognitio intellectiua: ergo cognoscimus singularia.

Item, consiliare, & disponere de agendis, cū dicat quandam collationem præsentium ad præterita, & futura, necessariò spectat ad partem intellectiuam practicam; sed operatio, & agenda, sunt circa singularia 6. Ethicorum *: ergo, &c.

* cap. 7.

Item, impossibile est cognoscere medium, nisi cognoscantur extrema: sed veritas, quam cognoscit, & apprehendit intellectus, fundatur super duo extrema, seu affirmatiuè, seu negatiuè sumpta, quæ quidem sunt particularia; vt Petrus non est Paulus, vel Petrus est homo: ergo, &c.

Scoti oper. Tom. III.

Confirmatur autem ratio, quia habitu scientifico syllogisticè acquisito, sola potentia scientifica potest syllogizare, vt contingit assumendo alterum terminum singularem; & hoc in omni figura; vt patet 1. Priorum *. Cū enim vniuersale sit quoddam opus intellectus, & sit per abstractionem à singularibus, omne agens pariter oportet necessariò, quod cognoscat singularia.

* c. 5 & deinceps.

ARTICVLVS III.

Quomodo intellectus cognoscat singularia?

28.

Circa tertium articulum Quæstionis, scilicet, quis modus sit cognoscendi singularia? Varius est modus dicendi. Est enim opinio quorundam, quod singulare ab intellectu modo distincto non apprehenditur, nec primò, sed indirectè, & per quandam lineam reflexam. In hoc autem concordant duæ solemnes opiniones. Ratio autem vnus, quæ hoc ponit, est, quia principium indiuiduationis, & singularis in rebus naturalibus, est materia; intellectus autem humanus coniunctus intelligit abstrahendo speciem intelligibilem à materia, & conditionibus materialibus; vt pote hic, & nunc, quæ sunt conditiones concernentes rationem singularis; quia hæc species non potest repræsentare indiuiduum. Ratio alterius est, quia ratio singularis necessariò aliquid addit supra rationem vniuersalis, vel re, vel intentione; alioquin duo indiuidua non differrent inter se, sicut nec differunt in communi ratione speciei.

Themist. 3. de Anima, n. 20.

D. Thom. 1. p. q. 86. art. 1. ad 3.

Opinio asserens singularem non cognosci directè.

Ex hoc igitur patet, quod singulare non apprehenditur ab intellectu, nisi per quandam determinationem factam in intellectu correspondentem determinationi vniuersalis, factæ in ipso singulari: sed intellectus talem determinationem non patitur, quia impediret receptionem formæ vniuersalis: quia determinatum non potest esse indeterminatum; & sic nullo modo intellectus apprehendere posset vniuersale. si talem determinationem haberet. Sic ergo isti duo in positione conueniunt, licet habeant aliud, & aliud motiuum.

Istum autem modum reflexionis, quo intellectus (vt dicunt) solum intelligit singulare, declarant sic: dicunt enim, quod sententia exterior, vt pote color, vel huiusmodi, multiplicat speciem suam naturalem ad sensum, ex cuius impressione fit visio, & apprehensio rei vt præsentis: ab illa autem generatur similitudo in vi memoratiua, quæ est speciem retentiuæ: ab illa autem in vi imaginatiua; post istam apprehensionem sequitur apprehensio intellectiua: & quia illa non est organica sicut præcedentes, non potest similis modus intellectiois esse, vt species, in quantum erat sub conditionibus particularibus, & materialibus, sub quibus repræsentabatur singulare, vt determinatum est, multiplicat similitudinem suam vsque ad intellectum; propter duas rationes immediatè tactas.

Est igitur in parte intellectiua duplex differentia intellectus, agens & possibilis. Agens intellectus speciem, quæ determinata erat in phantasia, vel in imaginatione, habet denudare, & abstrahere à conditionibus materialibus, & indiui-

29.

duantibus: quæ species dum sic est accepta, & denudata, habet rationem vniuersalis in repræsentando. Tali autem specie sic abstracta, repræsentata intellectui possibili apprehendit primò, & per se, & directè vniuersale: & sic cognitio vniuersalis fit secundùm modum cuiuslibet lineæ rectæ: cuius principium à quo, est ipsum singulare vt cognitum in phantasmate: punctus finalis est vniuersale, vt cognitum in ratione vniuersali abstracta. Sicut autem linea recta, si reflectatur à puncto ad punctum, & finis principio coniungatur, finis, & principium sunt idem re, differentia solâ ratione, in ratione scilicet finis, & principij: sic intellectus possibilis vniuersale reflectens (quod aspiciebat in ratione abstracta) ad singulare, quod repræsentatur in specie determinata, seu in phantasmate, dicit, & cognoscit, quod idem re est vniuersale; & particulare, differens sola ratione, vt scilicet secundùm quod concipitur sub determinatis conditionibus, habet rationem singularis, vel vt concipitur absque illis, habet rationem vniuersalis. Nec talis consideratio est falsa; quia non est abstractio, vel determinatio realis, sed secundùm considerationem solùm.

30.

Secundùm autem istum modum abstrahendi, priora, & vniuersalia abstrahuntur à posterioribus; quia posterioris estis sit idem re cum priori, & vniuersale cùm particulari; non tamen posterioris, vel singulare, est de ratione prioris, vel vniuersalis. Et secundùm istum modum potest considerari Socrates in quantum homo, & in quantum Socrates; quia potest considerari in quantum homo, quamuis non consideretur in quantum Socrates, & non è contrario. Sic dicit Aristoteles 2. *Physicorum*, text. com. 18. quod *Abstrahendum nõ est mendacium*. Sic igitur intellectus reflectens vniuersale cognitum in ratione vniuersali, non sibi impressa, sed expressa, ad singulare cognitum in instanti, cognoscit ipsum singulare in phantasmate per ipsum vniuersale; vt sic verum sit dicere, quod idem est res, quod intellectus possibilis per se intelligit, quod est vniuersale cum eo, quod imaginatiua cognitio per se, & directè apprehendit; quod est ipsum singulare. Differunt autem secundùm modum considerationis; quia illud, quod cognoscit imaginatio directè, vt singulare, & sub determinatis conditionibus; illud idem cognoscit intellectus, vt vniuersale, & abstractum ab illis conditionibus materialibus: quemadmodum magnitudo naturalis, & magnitudo re: sunt idem; sed considerata in quantum Mathematica, abstrahitur secundùm considerationem à conditionibus naturalibus. Ex quo patet, quod obiecta prima imaginatiua sunt idem re, & ratione differentia, obiectum autem secundarium intellectus, & principale imaginatiua sunt idem re, & ratione: nam secundariò, & per reflexionem cognoscit singulare, vt singulare, sicut & ipsa imaginatiua, seu phantasia.

31.

Ex his patet, quod non possumus discernere, nisi sola ratione, quando imaginamur singulare, vel quando intelligimus: cuius ratio est, quia non differunt imaginari, & intelligere singulare, nisi ex parte medij; quia imaginatio cognoscit ipsum per speciem singularem non abstractam, sed intellectus per ipsum vniuersale non sibi impressum, sed expressum: & esset quasi omnino simile, si visus speciem intentionalem sibi impressam primò, & per se videret coloratum extrâ: sic est

in intellectu cùm reflectit se mediahæ specie vniuersali supra phantasma. Nunc ergo secundùm istam positionem intellectus in hac vita non aliter cognoscit singulare, nisi vt est intrâ, id est, in imaginatione; & hoc est particulare tanquam per medium.

Est autem alius modus cognoscendi singulare, scilicet, vt est actu existens extrâ; sicut cognoscimus per sensus corporalis: qui modus cognoscendi est proprius naturaliter intellectui separato; vel fortè coniuncto, pro statu gloriæ, non pro statu viæ. Hic est modus, quem ponunt magni viri.

S C H O L I V M.

Relata, & clarius explicata opinione Sancti Thoma, quam Egidius, Aureolus, Capreolus, & alij sequuntur, suam statuit Scotus, qua etiam est Richardi, Durandi, Gregorij, aliorumque veterum Theologorum, necnon recentiorum Fonseca, Suarez, Conimbricensium, & qua communior est in scholis, nimirum intellectum coniunctum, & pro statu isto non solum per reflexionem, & per conuersionem ad phantasmata, sed directè, & immediatè cognoscere singularem actualiter existentiam. Deinde, solius argumentis pro sententia contraria, subtilissimè, & clarissimè explicat modum, quo intellectus in sensu particulari, seu in organo, & per organum actualitatem existentiam rei sensibilis attingit. Et licet multis in locis insinuet intellectum cognoscere singularem directè, vtpote in 2. dist. 3. quest. 11. & dist. 9. quest. 2. & in 3. dist. 14. quest. 3. ad vltimum, & quodl. 13. art. 2. imò & expressam de hac re instituerit questionem in commentariis ad libros de Anima, vigesimam secundam in ordine; nullibi tamen adeò ex professo, aut clarè de hac re egit, sicuti hoc in loco, ubi nihil ferme reliquit indiscussum.

Omissio modo cognoscendi per speciem, quia de hoc intendo disputare, modum istum bene non capiò esse verum; nec concordat articulis supra positus. Ostensum est enim quod intellectus prærens est omnibus sensibus, & organis eorum per influentiam, per substantiam, & etiam in ratione perfectientis, sub ratione cognitiui: sicut Sol attingit omnem actionem inferiorum agentium, & intimiùs, & præsentaliùs, vt patuit: ergo cùm sensus cognoscendo attingat existentiam actualem rei exemplaris, necessariò intellectus attingit eam, non solum separatus; nec solum in statu gloriæ; sed etiam in statu viæ: quod tamen negat hæc positio, vt patet in fine.

Item, imaginatiua in quantum talis, non cognoscit rem singularem, sed actualitatem suam, vt est extrâ; nec sensu præsentè, nec absente: non sensu absente, quia cæcus natus non indicat de coloribus vtrum actu sint; & tamen habet imaginatiua; nisi fortè per auditum aliquid ex eis percipiat; nec sensu præsentè in actu suo, quia non est necesse ponere in anima duplicem vim apprehensiuam simul circa sensibile, vt est extrâ, nisi quia vna dirigitur, & perficitur ab alia in cognoscendo, vel altera superflueret. Sed imaginatiua non habet rationem perfectientis ipsum sensum, cùm tam in vigilando, quam in dormiendo plus deficiat circa iudicium singularem; quam sensus particularis, vt de se patet. Non sic autem est de intellectu, cùm se habeat in ratione perfectientis actionis sensuum particularium, quibus coniungitur; cùm sit semper rectus, phantasia quoque non recta: ergo si

32.
Refellit Doctor prædictæ sententiam.

si intellectus in via nullam habet notitiam de existentia actuali rei extrâ, nisi vt præsentatur sibi in phantasmate, seu imaginatiua, nunquam in hac vita, vt dicit hæc positio, cognoscit aliquid de ea: quod planè est hæreticum, non solum falsum.

33.

Quòd sit autem falsum, patet, cùm solus intellectus cognoscat veritatem, in quantum veritas: multæ autem veritates possunt fieri de actuali existentia rei sensibilis, vt est extra. Quòd sit hæreticum, patet, quia certum est, quòd idem est actus intellectus: certum est autem, quòd Apostoli actualem hominem, quem videbant actu existentem, Deum esse credebant; quem palpabant, Deum credebant: *Palpate, inquit, & videte, quia spiritus carnis, & ossa non habet: Quia, inquit, vidisti me Thoma, credidisti: infer digitum tuum huc, &c.* Ergo quod manus palpabat, quod digitus pertractabat, quod visus aspiciebat; quod verè est actualis existentia rei sensibilis, visibilis, palpabilis, hoc intellectus Deum esse credebat: *Dominus, inquit, meus, & Deus meus.* Ergo attingebat intellectus necessariò actione sua (quæ est credere) ad existentiam rei: intellectus enim credendo asserit de re, quam manus palpat: *Dominus meus, & Deus meus.* Non ergo videtur sanum dicere, quòd intellectus coniunctus non attingit singulare; nisi vt est in imaginatione: imò secundum fidem, dato quòd non apprehendat, nisi per reflexionem, oportet quòd fiat reflexio non super singulare, vt est in imaginatione; sed etiam vt est actu existens extrâ.

* Lucæ 24.

34.

Item, de modo huius positionis, cùm intellectus agens abstrahit speciem, seu rationem vniuersalis, à conditionibus indiuiduantibus, & materialibus, vt rùm hæc positio sit casualis in anima, vel ab alio intenta? Non casualis, cùm sit à virtute animæ ad hoc determinata: ergo ab alio intenta: non à visiva cùm non apprehendat illud, quod abstrahitur, scilicet vniuersale: ergo ab intellectiua: non ab intellectu agente secundum positionem, quæ se habet ad possibilem, sicut lux ad medium, vel ad sensum; & se habet ad phantasmata, sicut lux ad colores; seu colorata. Sicut igitur non videt oculus, sine adiutorio lucis; sic intellectus agens non intelligit (secundum quod dicit positio) sed possibilis auxilio agentis: ergo dum intellectus agens abstrahit speciem à conditionibus materialibus, necessariò intellectus possibilis præcognoscit à quo abstrahit, antequam ei offeratur, quod abstrahitur, vniuersale. Præterea, non magis abstrahit speciem hominis, quàm alini, nisi intellectus præcognoscat, quod à specie huius hominis, vult abstrahere speciem hominis vniuersalem.

Item, implicat positio contradictionem, vt patet in ratione; quia sicut singulare addit supra vniuersale; sic singulare apprehendi non potest, nisi determinatione aliqua facta in intellectu correspondente determinationi singularis supra vniuersale; & hæc sunt vera: ergo cùm vniuersale non habeat illam determinationem, quam addit singulare supra vniuersale (aliter non esset vniuersale, seu species vniuersalis,) nullo modo vniuersale poterit ducere in cognitionem singularis, cuius oppositum ipsi dicunt.

35.

Si dicas, quòd vniuersale non in se, sed propt

per reflexionem applicatur ad phantasma, facit hoc, scilicet, vt singulare in intellectu sit cognitum. Quamuis hoc non dicat positio; imò contrarium, vt patet, dum ponit differentiam inter apprehensionem singularis ab imaginatione, & ab intellectu: adhuc non habeo, quòd vniuersale in quantum tale, imò potiùs ipsum phantasma, faciens determinationem in cognitione, est principium cognoscendi singulare.

Item, sicut aliqua per illud, & in illo, quo conueniunt, nullo modo differunt: sic impossibile est, vt per illud, in quo omnino conueniunt, in quantum sunt differentia, cognoscantur: sed singularia differunt inter se per aliquod additum vniuersali, vt dicit etiam positio; ergo, &c.

Item, Deus cognoscit hunc hominem, & illum, per distinctas ideas, vt expressè dixit Augustinus in epistola * ad Nebridium, quæ incipit: *Recentissimis literis tuis*, &c. non ergo videtur, quòd intellectus coniunctus per vnâ solam speciem vniuersalem possit eam cognoscere.

Ratio autem prima huius positionis falsum supponit: cùm enim dicitur, quòd intellectus per speciem abstractam ab omnibus conditionibus materialibus intelligit; si intelligit, quòd nihil intelligat, nisi per huius speciem, falsum est omnino; quia etiam per species sub talibus conditionibus intelligit.

Si dicas, quòd verbum Philosophi in contrarium est, dico, quòd verum est; & intelligendo per tales species, aliqua intelligit vt vniuersalia: & per hoc differt à virtutibus sensitiuis, quæ hoc non possunt facere. Non tamen propter hoc vult Philosophus, quin per species non abstractas sub his conditionibus possit singularia apprehendere. Sed per istum modum non differt à modo; quò sensus cognoscit: & quia intendebat dare differentiam apprehendendi istius sensus, & intellectus, idèò aliud dixit, & illud non.

Ratio secunda non valet. Quod dicitur, quòd singulare non, &c. concedo. Quod dicitur in minori, quòd intellectus talem determinationem, &c. dico quòd falsum. Quod dicitur, quòd impeditur, &c. dico, quòd ratio soluat se ipsam: quia non ponit quòd determinatio aliqua fiat in intellectu impressiuè, sed expressiuè solum.

Quamuis autem possis dicere quòd prima determinatio impeditur, non autem secunda: si enim materiâ aliquod determinatum exprimitur; nihilominus quodcumque aliud potest materiâ exprimi. Primò certum est quòd ratio hominis addit supra rationem animalis, corporis, & substantiæ; ergo nullum horum poterit intelligi; quia quâ ratione impedit determinatio singularis, etiam ratio speciei specialissimæ respectu generis. Dato etiam quòd intellectus intelligeret per speciem impressam (de quo fortè adhuc disputabimus *) talis determinatio non impediret rationem formæ vniuersalis, si enim species albi, & nigri non impediunt se in eodem puncto aëris, quia intentionales sunt; multò minùs determinatio singularis, & vniuersalis in intellectu, cùm sint magis intentionales, & spirituales. Sed de hoc inquirere spectat ad quæstionem; *Vtrum intellectus intelligat per speciem?* de qua nihil ad præsens intendo.

Reuertendo igitur ad ea, quæ superius inchoaui, dico quòd intellectus coniunctus, actu existente

* epist. 115.

Respondetur ad rationes postas, n. 27.

36.

* quæst. 14.

37.

stente sensus particularis, apprehensione attingit actualitatem existentiae cuiuslibet rei sensibilis singularis: vel saltem si conuertat se, attingere potest. Sed aliter huius actualitatem apprehendit sensus particularis; quia cognoscendo, & exprimendo ipsam actualitatem; non solum ut est per speciem in oculo, vel in alio sensu; imò etiam attingit eam, ut est extrà in natura propria, quasi quodam contactu spiritali; & hoc noticia experimentalis. Intellectus autem directè eandem actualitatem, ut est in sensu, attingit; pro eo quòd apprehendit directè ipsam sensationem, seu motionem, quam facit sensibile, ut præsens, & actu existens in sensu particulari, & in illa, & per illam, quæ non potest esse nisi à sensibili præsente, actu cognoscit actualitatem sensibilis extrinseci: non tamen extendit aspectum (quomodo tactum est suprâ) ad illam actualitatem sensibilem, ut est extrà; sed solum secundum quòd est in ipso actu sensus: & ideò sensus cognoscit, & experitur huius actualitatem; intellectus autem solum cognoscit. Et hoc est verum, seu sensationes fiant per speciem, sensum informantem; seu fiant aspectu visuales directi supra sensibilia.

38. Quòd autem sensus sic experitur, & cognoscatur, intellectus autem solum cognoscatur, ostendit. Ordo cognitionis tam ex parte obiectorum, quam ex parte virtutum cognoscitiuarum est stabilis, & firmus: non enim potest considerari infirmius cognitione, quam actualis existentia rei; quia nullum participat genus abstractionis; nec superius, quam ens, in quantum ens; vel verum in quantum verum: quia participat omnem modum abstractionis: nec potest vis naturalis, infirmior cognitiva inueniri, quam sensus particularis, nec superior, quam intellectus. Nunc autem, quia intellectiva habet rationem causæ superioris, attingit actus omnium cognitiuarum virtutum inferiorum, sicut Sol omnem actionem agentium naturalium. Sed certum est, quòd posteriori debetur aliquid in quantum posteriori quòd non debetur primo in quantum primum; vel inferiori, in quantum inferiori, debetur aliquid, quòd non debetur superiori, in quantum superius: ergo sensui particulari, quia infima virtus, debetur modus agendi, qui non debetur intellectui: sed non alius quantum ad cognitionem, quàm uterque hanc actualitatem cognoscit: ergo necessariò modus experimentatiuus; cum non sint nisi isti duo modi circa huiusmodi actualitatem existentiae rei. Et ita est in Sole, & in omni causa particulari; quia Sol attingendo, & fortificando eam, calefaciendo, & digerendo materiam, cooperatur. Sed aliquem modum habet causa particularis, cuius est ille modus, qui proprius modus est in digerendo, & organizando materiam, quem Sol non attingit per se: & ideò quia causa particularis modum proprium habet in agendo, secundum quem appropriatè respicit effectum, effectus magis ab illa denominatur, quam ab vniuersali.

39. Si dicas, ergo habitus scientialis debet dici sensibilis, & non intelligibilis: cum apprehensio sensus particularis in genere scientiae sit causa particularis contrahens intellectum: qui intellectus circa huius apprehensionem causat, & generat scientiam.

Solutio Patet responsio; quia sensitiva actio non speci-

ficat intellectum, nisi solum respectu illius, ad quòd aspicit sola sensatio, quæ est solum apprehensio actualitatis existentiae rei extrinsecæ; & respectu huius termini actio numero: & adiungitur actio intellectus, est vna actio numero: & ideò denominatur sensatio, & non intellectio. Aliæ autem actiones hanc sequentes, utpote quòd hic color est color, conferendo vniuersale ad particulare, tribuuntur soli intellectui; apprehendere autem hunc colorem actu existentem, potentiae visuæ, sicut productio fructus denominatur ab arbore, quæ est causa particularis, non à Sole, quæ est vniuersalis: sed si quid fiat postea ex hoc fructu, utpote vermis, vel aliquid tale, non denominatur ab arbore, quia ad vltiorem effectum non se extendit; sed erit actio Solis. Verbi gratia, facio stylum per artem, agit ergo vis motiua per modum artificialem: omnis autem vis confortans, & actuans virtutem meam motiuam maximè si esset virtus superior secundum ordinem, & confortando vniretur sibi, ut esset vna causa composita, & vna actio respectu styli, certum est, quòd stylus ab vtraque esset: sed virtus operans per modum artis aliquem modum in operando haberet, quem illa virtus de se non haberet, nisi per accidens, ut scilicet est vnita illi: & hoc maximè esset verum, si virtus motiua per modum artis de ratione sua agit in sensibile experiendo.

Item, ostensum est in quaestione de primate materiae *, quòd in vnoquoque genere, in quo fit processus de imperfecto ad perfectum, primum illius generis caret omni imperfectione, quæ per illum processum in illo genere introducit. Et propter hoc dictum fuit suprâ *, quòd omnis cognitio scientifica fundatur in actuali existentia rei extrà: deficiente enim sensu, deficit scientia, quæ secundum illum est: ergo cognitio rei sensibilis, secundum rationem suæ totalis primitatis, non potest esse cognitio scientifica: sicut nec semen sub ratione feminis, potest esse manus, vel pes: nec per consequens huiusmodi cognitio actualis existentiae rei sensibilis, habet rationem veritatis, in quantum veritas: sed cognitio, quam habet intellectus de actualitate rei, est ratio nativa, ac per hoc scientifica: & etiam cognitio veri non solum in quantum verum, sed veritatis in quantum veritas: intellectus autem actualitatem huius albedinis cognoscens, cognoscit eius veritatem; ergo necesse est, quòd aliquis modus in agendo cognoscens prioritatis, qui est primus, imperfecta materia, semen totius generationis scientiae, præcedat cognitionem intellectiuam de illa actualitate: sed ille modus non potest dici cognitio rei sensibilis extrinsecæ, ut actu existit; quia hoc contingit intellectui: ergo erit modus experimentatiuus. Et hic modus est proprius sensui particulari, in quantum infimus in genere virtutum cognoscitiuarum, & est seminarius, & origo omnis scientiae: non est cognitio veritatis, sicut nec semen est manus; sed est cognitio veri, in quantum verum; sicut semen omnium membrorum est materia, & fundamentum.

Item, apertè patet, quòd intellectus non attingit ad actualitatem rei extrà, nisi per sensum, & mediante sensu: sensus autem attingit aliquando ad ipsam sine intellectu; ut patet in phreneticis, quamuis talis cognitio sensus sit imperfecta; ut patuit suprâ *. Sed cum aliquid duobus

Cognitio vel singularis, ut existentia magis tribuitur sensui, quam intellectui.

40.
* q 8. n. 7. & seqq.

* num. 3.

* num. 20.
con

conuenit , vni per se , alteri per accidens , secundum aliquem modum immediationis , debetur illi , cui debetur per se ; secundum quem non conuenit ei , cui debetur per accidens : ergo immediatiùs fertur sensus in obiectum suum extrà , quàm intellectus : quia obiectum suum est in quantum tale ; intellectus autem solum per accidens , vt dixi * : quia non vt est extrà , sed vt est actu in sensu per sensationem , vt dixi . Immediatior autem modus agendi in sensibile est experimentatiuus : ergo sensus particularis experitur hanc actualitatem , non intellectus .

* num. 40.

41.

Dixi autem , quòd actualitas existentiae rei sensibilis per sensationem est obiectum sensus , intellectus autem non , nisi est in sensu per speciem : quia benè posset esse species in sensu , & tamen non esse apprehensa actu , seu sensata actualitas rei exterioris : vt patet in his , qui diu aspexerunt aliquem colorem , & postea clauso oculo videtur eis , quòd videant colorem : sicut patet per exemplum Philosophi de somniis * ; sensatio autem actu non potest esse , nisi sensibile sit praesens : sicut nec possum videre album , vel rangere calidum , nisi sint actu .

* de Somno , & Vigil. c. 2.

Item , experimentatio de actualitate rei dicit quemdam contactum ipsius actualitatis rei sensibilis , qui non potest esse nisi virtus , quae experitur , tangat actualitatem rei , vel ipsa actualitas sit in virtute . Nunc autem illud attribui non potest intellectui respectu actualitatis rei sensibilis ; quia non ex hoc , quòd sensibile actu sit in intellectu , lapis enim non est in anima ; nec quòd intellectus tendat , & quasi quodam aspectu immergatur in ipsum sensibile extrà : quia *intelligere* est motus ab intrà ad animam , sensus autem tendit ad extrà per suos aspectus ; quod docet experientia : quia quando diligenter intueor , tunc sentio , quòd non fit visio per attractionem ; imò per fortem directionem , & protensionem visus super rem : ergo solus sensus habet actualitatem rei sensibilis extrinsecè experiri , & cognoscere , cum sit infimum in genere virium cognoscitiuarum : intellectus autem cognoscit ipsam certitudinaliter in ipsa , & per ipsam sensationem : sed non experitur .

42.

Et est hic aduertendum , quòd sicut accipiendo totum ordinem virium cognoscitiuarum , vis sensitua experitur actualitatem rei : sic accipiendo totum ordinem sensuum particularium , tactus cum sit infimus , intimius , & certius experimentatur suum sensibile , quàm aliquis aliorum . Gustus enim secundum Philosophum , quidam tactus est : vnde Saluator post resurrectionem , postquam ostenderit discipulis corpus suum , ad magis experimentandum veritatem dixit * : *Palpate : & Thomae , Infer digitum tuum , &c.* Vnde Gregorius super illo , *Ioannu , cap. 20. † Cum esset serò die illo , &c. Corpus quod videri poterat , fides inuentium dubitabat , palpandam carnem prauit , quam clausis iannus introduxit.* Sicut igitur sensus tactus est certior ceteris sensibus circa suum sensibile , sic sensus particularis circa actualitatem existentiae rei extrà , quàm intellectus , vel quaecumque alia vis ; quia solus eam experitur .

Tactus certius experitur suò obiectu , quàm alij sensus .

* Lucæ 24. † Gregor. Hom. 26.

Si intes ; ergo intellectus non vnitur sensibus in ratione perficientis in cognoscendo : quod tamen supra fuit ostensum * . Dico , quòd intellectus dicitur perficere sensum in sua cognitio-

* num. 18. & seqq.

ne , eo quòd cognitio sensitua praecise consistit in apprehendendo illud , quod est verum ; non ipsam veritatem : & quia talis cognitio potest perficere , vt id quod cognitum est , in quantum verum , solum cognoscatur in quantum habet rationem veritatis , quod fit per intellectum : id eò intellectus dicitur perficere cognitionem sensituiam ; sicut agens dicitur perficere materiam ; non in genere materiae ; sed cleuando ad altiorum actum perfectionis .

Dico ergo , quòd singulari modo praedicto apprehenditur , & cognoscitur à sensu , & ab intellectu : & loquor de singulari corporali ; de quo dicit Philosophus * quòd si singularia contingentia extrà speculari fiant , nescimus , vtrum fuit , vel non fuit . Vnde sicut imago Petri representat Petrum , non viuum , nec mortuum , sed simpliciter , ac per hoc est ratio cognoscendi ; sed non perfectè : quia per illam non experior , vtrum sit viuus , vel mortuus : sic etiam ipsum nomen Petri significat Petrum , non vt viuum , vel mortuum ; sed simpliciter . Sic species rei ducit in cognitionem rei , sed non in actualitatem existentiae . Propter quod oportet dicere , quòd sensus aliquo modo vltra , seu praeter speciem , attingit sensibile ; cum ipsum sensibile secundum actualitatem suam non sit in sensu . Semper autem tale singulare fertur in intellectu , non solum per speciem rei sensibilis , vt est à sensibili , nec per illam vt est in sensu , quia in quantum species , nullam certitudinem facit de actualitate existentiae ; nec fertur super ipsam , seu in ipsam , per experientiam , vt sensus ; sed fertur in ipsam per ipsam sensationem , per quam habetur certitudo de actualitate existentiae , vt ostendi . Si autem accipiatur singulare non pro ipsa actualitate existentiae , sed pro re quadam particulari ; secundum quod representatur imaginatione , vel specie ; vel significatur à nomine , secundum quem modum de ratione singularis non est actualis existentia : sic dico , quòd intellectus cognoscit directè singulare in actu , & per actum imaginationis , aut etiam per cognitionem derelictam in eo , dum coniungebatur cum sensu : non dico vtrum per speciem impressam , vel expressam : nam de hoc intendo quaerere .

Et dico concludendo , quòd quocumque modo istorum accipiatur singulare , priùs cognoscit intellectus singulare , quàm vniuersale . Impossibile est enim quòd rationem vniuersalis ab aliquo abstrahat , nisi id , videlicet à quo abstrahit , praecognoscat . Vnde cognitio actualitatis existentis praecedit omnem aliam rationem , vt patet , & loco , & tempore . Loco , quia cum video aliquid à remotis , & nescio vtrum sit bos , vel asinus , primum quod cognosco est illud , quod video , aliquid est actu ; postea cognosco quòd est animal . Tempore , patet idem : quia puer non vocaret hunc , vel illum patrem , nisi priùs perciperet quemlibet actu esse : vnde fundamentum originale , à quo mouetur omnis cognitio (dico radicaliter) est esse actuale . Et dico radicaliter , quia facta apprehensione actualitatis rei , ipsa destructa re ipsa remanet cognitio secundum aliquem modum , tam in intellectu , quàm in imaginatione .

Si verò dicatur , quòd magis confusa sunt priùs nota in intellectu ; qualia sunt vniuersalia ; dico , quòd si cognitio accipiatur ex parte cognoscibili , cum intellectus sit nudus , primò habet aspectum , vt perficiatur confusus ; cuiusmodi

43.

* Ethicor. 6. c. 3.

44.

Prius cognoscit intellectus per organa singulare , quàm vniuersale .

Quomodo dicuntur confusa prius cognosci ab intellectu .

sunt

sunt vniuersalia. Si autem cognitio referatur ad modum, quo intellectus perficitur, cum vniuersale in quantum tale omnino non sit in re, sed fiat actione animæ per abstractionem à singularibus; necesse est, vt actio intellectus prius attingat singulare, ex quo per actionem quasi de quadam materia faciat vniuersale, & posterius vniuersale attingat, & sic materialiter loquendo prius cognoscit particulare.

45.

Vel potest dici, quòd quamuis hæc actualitas in re extrà sit singularissima, & nullius abstractionis, secundum quòd per ly *hæc* intelligimus esse rationem actualis existentie in tali re signata: tamen ipsa actualitas existentie quanquam sit *hæc* & signata, vt diuiditur ab aliis rationibus, quæ sunt in ea, habet rationem confusi & indeterminati, & in se, & respectu sensus, & respectu aliarum rationum singularium, quæ sunt in ea. Quod patet: sicut enim ratio animalis, hominis, & huius hominis, præsupponunt rationem entis, tanquam magis vniuersale, & confusum; sic in hoc homine particulari existente actu hæc humanitas, hæc animalitas, quæ actu existunt, primò supponunt hanc entitatem actualem, & in se, & respectu cognitionis sensus. Nunquam enim puer vocaret hunc, & illum *patrem*, nisi ipse actuale esse prius naturali ordine cognosceret. Dum enim rem video à longè confusè, primò occurrit mihi quòd est actu, secundò quòd est hoc animal; postea quòd est aliquis homo. Vnde dum dicitur, quòd cognitio nostra incipit à magis confusis, & magis vniuersalibus, ralis confusio, & vniuersalitas, non excludit singularitatem, & signationem actualis existentie in re extrà: nec tale confusum, & vniuersale, est illud, à cuius ratione excluditur *hic*, & *nunc*, immò in eo includuntur: quia nunquam cognoscerem, quòd sit homo, vel animal, vel hic homo, & hoc animal, nisi prius sensus naturali ordine apprehenderet ipsum esse ens actu signatum. Vniuersale autem, de quo queris, aliter generis est; quia de ratione sua excludit *hic*, & *nunc*, & signationem & actualitatem existendi. Istud autem, quòd sensus prius naturali ordine apprehendit, quamuis in sua ratione includat signationem & actualitatem existentis, dicitur tamen pro tanto confusum, quia hæc entitas naturali conceptu præcedit hanc animalitatem, & hanc humanitatem; & secundum suam rationem, & respectu cognitionis sensus: vnde patet quòd in instantia æquiouocatur *vniuersale*.

46.

Recapitulatio
vniuersalis quæst.

Patet igitur ex dictis, quomodo intellectus actualitatem existentie rei sensibilis apprehendit; quia apprehensionem, vel sensationem, quæ fit in organo, & per organum, attingit. Et per hoc potentia intellectiua, cum faciat cum illa sensatione vnã actionem numero, cum ei coniungitur, vt patuit supra, potest dici per accidens organica, modo supra declarato; & per consequens eius actio organica. Actio autem reflexiua, quæ scilicet intelligit se huius actualitatem existentie intelligere, & actio collatiua, quæ confert illam actualitatem ad vniuersale; dicendo, quòd illa albedo est color: istæ duæ, inquam, actiones intellectus, nullo modo sunt organicæ, nec per se, nec per accidens.

Eodem modo dico de actione intellectus inrutiua, reflexiua, collatiua ad actum imaginationis, quantum ad vnitatem & differentiam, sicut dixi, respectu sensus. Et quia reflexio & collatio præsupponunt simplicem apprehensio-

nem, dico, quòd naturali ordine intellectus primò apprehendit actualitatem existentis rei sensibilis; & ab ista potest abstrahere vniuersale ante actum imaginationis ratione vniuersalis. Secundò naturali ordine apprehendit actum imaginationis, & rem imaginariam; & ab isto potest abstrahere vniuersale per considerationem: & sic fit verum, quòd apprehensio vniuersalis semper est posterior apprehensione particularis. Sed potest esse prior apprehensione particularis facta ab imaginatiua; quia potest abstrahi ab ipso sensibili in sensu particulari: ita quòd antea cognosco singulare in intellectu, quam imaginemur particulare per imaginationem; & antequam intellectus intelligat singulare in phantasmate. Sed nunquam apprehensio vniuersalis potest esse ante apprehensionem singularis per sensum aliquo modo originaliter. Et sic comparando intellectum ad imaginationem, aliquando cognoscitur vniuersale prius quam particulare: & hoc est verum, dum intellectus abstrahit vniuersale à sensibili apprehenso per sensum particularem. Aliquando prius cognoscitur particulare: quòd quidem fit, dum abstrahitur ratio vniuersalis à phantasmate, seu à re particulari, vt est in imaginatiua. Comparando autem intellectum ad sensum particularem, prior est notitia singularis, & à sensu, & ab intellectu, quam notitia vniuersalis.

QVÆSTIO XIV.

Supposito quòd intellectus coniunctus directè intelligat singulare, secundum modum in precedenti questione expositum, vtrum talis intellectus intelligat vniuersale, vel particulare, per speciem aliquam in intellectu impressam?

August. 12. de Trinit. c. 14. & lib. 13. c. 4. & lib. 15. c. 7. & 21. D. Thom. 1. p. q. 24. D. Bonau. in 2. dist. 3. ar. 2. q. 1. Richard. ar. 5. q. 1. Albert. ar. 15. Capreol. 2. ar. 3. Caiet. 1. part. q. 55. Ferrar. 3. de Anima. q. 13. Apoll. q. 6. Iand. q. 15. Egid. quodlib. 5. q. 21. Durand. in 2. dist. 3. q. 6. Godfred. quodlib. 9. q. 19. Conimb. 3. de Anima. c. 3. Tolet. q. 21. Compl. dist. 18. de Anima. q. 1. Auerfa tom. 2. Philos. Vide Doctorem q. 7. de Anima, & in 1. dist. 3. q. 6.

IRCA istam quæstionem tria sunt declaranda. Primum est, quis est modus eorum, qui dicunt intellectum non intelligere per speciem impressam, & rationes, & motiua. Secundum est, soluere rationes, & motiua illorum. Tertium est, ostendere quòd intellectus intelligit per speciem impressam in anima, tam in illa, vt est coniuncta corpori, quam quando fit in patria.

ARTICVLVS I.

Refertur opinio negans intellectum cognoscere per speciem impressam.

CIRCA primum, sciendum, quòd quidam Magistri dicunt, quòd intellectus in nullo statu indiget specie impressa. Ad cuius euidenciam sic procedunt. Dicunt, quòd circa progressum naturalem humanæ noticie, talis modus attenditur. Primò sensibile extrinsecum in substantia

Henricus
quodlib. 4. q. 7.
8. & 23. &
quodlib. 5. q.
14. Gotfr. in
1. d. 3.

actua

actualiter fundatum (puta color) primò habet esse naturale in substantia, & est in potentia actiua, vt similitudinem suam in medio generet, & à medio in organo visus; & hoc secundum actum luminis, quod ad generationem talis speciei, & organi ab ipsa informati, requiritur propter tria: vnum est propter medium, vt scilicet fiat medium necessarium ad susceptionem huius speciei, quam nisi mediante lumine, non est natum recipere, dicente Aristotele 2. de Anima *: *Color est motiuus lucidi, inquantum lucidum.* Secundum est propter ipsum colorè, qui non agit, se, seu similitudinem suam generando in medio, nisi virtute luminis, quo præsentè color facit suam similitudinem in medio sibi contiguo. Tertium est ex parte videntis, quia, vt probatur in Perspectiua, color non videtur nisi admittit luci vsque ad organum visus, in quo recipitur ab aère sibi contiguo, vt formetur per ipsam visus, hoc est, actus videndi; quo sensus visus videt colorem extrà, qui est in substantia modo exposito in præcedenti quæstione *.

A sensu verò particulari per nervos opticos, quasi per medium, intrà generatur similitudo illius speciei, seu sensibilis in organo memoriæ; in qua conseruatur ad absentiam sensibilis extrà; quod non contingit in sensu particulari; & à specie, vt est in memoria, generatur, & multiplicatur similitudo illa, quæ est exterioris sensibilis vsque ad organum imaginationis. Ita quod sicut se habet sensibile extrà respectu sensus, vt ipsum immutat suâ specie, sic memoria ad imaginatiuam immutando ipsam ad actum imaginandi: ita quod est idem particulare quod percipit sensus, vt est actu præsens, & imaginatiua, vt est succedens.

Et hoc est quod dicit Augustinus de Trinitate, cap. 3. *Pro illa (inquit) specie corporis, qua videbatur extrinsecus, succedit memoria retinens illam speciem, quam per corporis sensum combibit anima. Proque illa visione, qua foris eras cum sensus ex corpore visibili formaretur, succedit inuis similis visio, cum ex eo quod memoria tenet, formatur acies animi, & absentia corpora cogitantur.* Et vocat cogitationem imaginationem. Et sunt similes modi transmutationum, quibus scilicet transmutatur sensus particularis à sensibili extrà, & imaginatiua à specie in memoria existente; excepto quod extra immutationem sensus particularis obiectum immutat sensum, tanquam primum, & proximum immutans: non autem idem obiectum extrinsecum, quod imaginatur, immutat imaginatiuam, tanquam proximum immutans, sed tanquam primum; quia quamuis sit idem omnino obiectum, tamen est obiectum ipsius sensus, vt est præsens, imaginationis, vt est absens: & in hoc terminatur, vt dicunt, opus imaginatiuæ, comprehendendo sub ea omnes vires sensitivas, cognoscitivas, & earum operationes.

Post imaginatiuam sequitur virtus intellectiua; de qua est quæstio: Vtrum specie informetur, vel ei species imprimatur? Ad cuius intellectum oportet scire, quod secundum Philosophum 3 de Anima, secundum Commentatorem* intellectus noster possibilis est de genere virtutum passiuarum quoquo modo, inquantum scilicet est in potentia ad recipiendum in ratione cognoscentis obiectum, quod apprehendit. Omne autem quod est in potentia, reducitur ad actum per aliquid existens in actu; & idè necesse est dare in-

tellectum agentem, cuius operatione possibilis ad actum intelligendi deducitur; sicut operatione lucis sensus deducitur ad actum sentiendi. Modus autem, quo intellectus agens facit possibilem intelligere, est talis. Dicunt enim, quod cum possibilis sit in potentia ad intelligendum, sicut sensus ad sentiendum; sicut sensibilia extrinseca mouent sensum suo modo, sic necesse est, quod phantasmata moueant intellectum. Quomodo autem sensibilia moueant sensum, ostendunt, quia dicunt, quod ipsa sensatio passio quædam est, non formali prædicatione, sed quod sine passione aliqua sensus sentire non potest.

Est autem illa passio duplex. Vna, quæ est ipsius organi corporalis, quæ est supradictæ speciei receptio. Alia, quæ est ipsius virtutis sensitivæ, ad sentiendum inclinatio. Et quantumcumque organum sit informatum specie, sic vis sensitiva non inclinatur ad sentiendum, quod fit dum est impedita, vt dum eius operatio est ligata; vel dum retardatur per aliam virtutem superiorem, vt patet dum aliquis vigilans apertis oculis vehementer cogitat, non percipit transeuntem, vel sonum campanæ, quia illo modo non fiet sensatio, nisi dum sit potentia excitata; & quasi forti vocatione inclinata per speciem organo fortiter impressam, vt conuertat se virtus sensitiva ad percipiendum. Vnde qui alium vocat submissè, licet organum auditus informetur specie soni; vt patet in illis, qui aliquantulum sunt surdi, vel quibus præsentatur debile sensibile, & non videtur ab illis, quamuis pupilla informetur specie; quia talis species ex defectu sui, vel organi, vel virtutis insufficienter. potentiam visiuam, vel auditiuam vocat: sed præsentato magno, & forti sensibili, statim inclinatur potentia, & percipiunt. Et iste est secundus modus passionis, quo scilicet potentia patitur à specie, vt est in organo, dum per eius actum inclinatur ad percipiendum; & sic fit in memoria, & in imaginatione, modo superius dicto.

Ex his omnibus concludunt, quod ad actua-lem sensationem quatuor requiruntur; scilicet, sensibile extrà, medium, organum, vis sensitiva. His sic dispositis, ad hæc sequuntur alia quatuor. Primum est, quod obiectum generat suam similitudinem in medio vsque ad organum. Secundum est, quod medium tangit organum immediatè; idè sua specie, quâ informatur, generat speciem in organo. Tertium, quod species existens in organo, si est sufficiens, & virtus non sit impedita, inclinando eam, faciat eam esse intentam ad percipiendum. Quartum est, quod ipsa sensatio, seu actus sentiendi formatur in composito ex vi sensitiva, & organo specie informato; quam operationem vis sensitiva inclinata principaliter elicit, organum informatum specie instrumentaliter, totum compositum per se.

Ex his patet, quod species rei sensibilis est impressa respectu organi. Sic secundum aliquem modum in aliquibus similem causatur ante intellectionem in intellectu, vt dicunt. Sicut enim sensibile extrà mouet sensum, sic phantasia intellectum; & sicut lux corporalis dat vim colori, vt moueat sensum; sic intellectus agens incipit operari cum phantasmatis, dando eis vim, vt moueant intellectum possibilem; non sic intelligendo, quod det vim speciei, quæ est in phantasmate

Ad actum visus requiritur medium luminosum propter tria.

* text. com. 67.

* num. 24. & seqq.

2.

3.

* com. 3. & deinceps.

4.

casmate, vt suam similitudinem imprimat in possibile, cum nulla species in eo imprimatur, sed quia obiectum imaginatum cognoscebatur ab imaginariis sub conditionibus particularibus, quæ sunt *hic*, & *nunc*, sub tali figura, & tali quantitate. Et huiusmodi intellectus agens considerat illud idem re absque huiusmodi conditionibus. Idem enim re quod imaginatur sub dictis conditionibus, est singulare, & vniuersale, vt intelligitur absque his: & tunc tale obiectum præsentatum intellectui possibili per intellectum agentem habet vim motiuam, & inclinatuam intellectus possibilis ad intelligendum se; & habet rationem speciei expressæ ex tali mutatione facta ab intellectu agente representata possibili. Ex ipsa, dico, & intellectu sit vnum, non sicut ex subiecto cum accidente, vel sicut ex specie impressa cum organo: sed sicut ex cognito, & cognoscente; ita quod compositum ex eis non est vnum tertium, sicut ex materia, & forma; sed sicut ex cognito, & cognoscente.

5. Cùm enim (vt dicunt) tria sint in virtute imaginatiua, scilicet, species impressa à specie, quæ est in memoria, sine qua nihil posset imaginari propter suum esse materiale, & organicum: secundum, actus imaginandi: tertium, ipsum obiectum imaginatum; species est in imaginatiua, vt formæ accidentalis in subiecto; actus imaginandi est in ea, sicut motus in moto: imaginatum est in ea, sicut obiectum in cognoscente: cùm hæc tria, dico, sunt in imaginatiua, abstractio non fit à specie impressa; quia intellectus speciei materialis impressionem non recipit; quia esset naturæ alterabilis, & transmutabilis, sicut sensus: cuius contrarium vult Philosophus 7. Physicorum *. Nec ab actu imaginandi, eadem ratione, sed solum ab obiecto imaginato; vt scilicet est vnum re vniuersale, & particulare, illud idem re, quod est in vi imaginatiua cognoscente vno modo, scilicet, sub ratione particularibus; sic cognitum ab intellectu, vt natura quædam vniuersalis denudata per considerationem à prædictis conditionibus. Et secundum hoc idem sit obiectum visus, imaginationis, intellectus re, differens solum per considerationem, vel modum, vt hic color, in quantum præsens, est obiectum visus; in quantum absens imaginationis sub ratione signati, & singularis; vt verò absens re, præsens autem in ratione cogniti non singularis, est obiectum intellectus possibilis, non per speciem impressam, sed expressam: quæ quidem species est ipsa intentio obiecti vniuersalis ab intellectu agente producta.

6. Ex quo apparet, quod differt illa immutatio, quæ fit in sensu ab obiecto intrinseco, ab illa, quam facit phantasma, seu intentio vniuersalis à phantasmate accepta in intellectu possibili; quia illa est tantum immutatio per speciem impressam in organo: hic autem non est realis mutatio, vel alteratio, quia nulla fit impressio; sed solum præsentatio vniuersalis per intellectum agentem, *Vniuersalis obiecti*, dico, inclinantis possibilem ad sui perceptionem. Et ipse actus magis assimilatur intellectum rei intellectæ, quam faceret species, quia species solum assimilatur in ratione speciali; actus autem in ratione cognoscentis: quia in intellectu non fit talis transmutatio, sicut in sensu, per speciem impressam, est:

quia cùm obiectum in ratione cogniti debeat esse præsens vi cognitiuæ, obiectum autem sensibile secundum substantiam non potest esse in sensu, vt ipsum moueat; oportet quod sit præsens per suam speciem modo exposito: intelligibile autem sub ratione intelligibilis, benè potest esse præsens intellectui. Quod patet per Commentatorem supra 12. Metaph. * *Balneum*, ait, *duplex habet esse, vnum in materia, & aliud in intellectu: & nisi esset materia balnei, verum balneum esset in anima*; & esset eadem forma principium motus desiderij, & finis. Quod si verum balneum esset sine materia, adhuc non esset in anima, vt forma, vel species impressa; sed sicut cognitum in cognoscente: & isto modo species rei est in anima ipsa, sed vt cognitum in cognoscente.

Nunc autem ita est, quod quando obiectum est præsens, vt esse potest, multo melius mouet, quam sua species, & est maioris virtutis, & actualitatis ad agendum, & inclinandum potentiam: & idè in intellectu non requiritur species impressa sicut in sensu, sed obiectum existens, in phantasmate acceptum, tamen non à phantasmate præsentatum; quia secundum hoc est singulare; sed absque conditionibus individualibus, vt est quædam intentio vniuersalis facta per agentem intellectum, & oblata possibili, inclinatur ipsum possibilem ad ipsum percipiendum, quæ inclinatio est vltima dispositio possibilis intellectus ad intelligendum, tanquam ad suam propriam operationem, non tanquam ad aliquam mutationem, quæ sit actus imperfecti, secundum quod imperfectum est.

Et sic patet, quod sicut se habent sensibilia ad sensum, sic phantasmata ad intellectum: primo, quia vtrumque mouet vtrumque, non tamen omnino similiter: quoniam sensibile, quod mouet sensum, est materiale, & in materia: & quamuis species, per quam mouet, sit sine materia, non tamen sine conditionibus materiæ: phantasmata autem, siue phantasma hic appellamus speciem rei in imaginatione, quæ ipsam rem imaginatam, vt est in imaginatione in ratione cogniti. Talia verò phantasmata non habent materiam, habent tamen conditiones materiales, quæ consequuntur rem, vt est in materia: sed phantasma acceptum pro specie in imaginatiua, non mouet intellectum; nec ab ipsa, vt dictum est, fit abstractio: sed phantasma acceptum pro re imaginata, in quantum in ratione cogniti erat in imaginatiua, id mouet intellectum, vt est abstractum tamen à materia, hoc est, à conditionibus materialibus, sine quibus non apprehendit ipsum imaginatiua. Et quia intellectus possibilis, vt est coniunctus corpori, non potest intelligere sine phantasmate, indiget aliqua virtute, qua phantasmata, seu imaginata, quæ sunt in potentia intelligibilia, faciat vniuersalia, & intellecta. Et talis virtus dicitur intellectus agens, vt dictum est, quæ vniuersale habeat ponere in actu, moueat possibilem, & inclinet ad se percipiendum.

Et quia idem est, quod imaginatur sub conditionibus, scilicet, particularibus, & quod intelligitur sub ratione vniuersalis, & ita idem re, ratione solum differens: & vniuersale realiter idem est, quod particulare, & est in ipso: idè tale vniuersale non est præsens intellectui sub ratione vniuersalis, nisi ad ipsum sit præsens imaginatiua sub ratione cogniti: ita quod

* Com. text. 36.

7.

* text. 20.

8.

quòd intellectus possibilis nihil intelligit, nisi imaginatiua sit coniuncta suo actui, cogitando particulare sub conditionibus particularibus. Vt si intellectus speculeretur albedinem sub ratione albedinis, necesse est quòd imaginatiua apprehendat hanc albedinem sub ratione figuræ, loci, & temporis. Propter quòd benè dixit Auicenna libro suo de Anima, *quinta parte cap. 6.* quòd in intellectu possibili non manet intelligibile, nisi dum actu intelligit: sed solum manet in potentia in phantasmatis existentibus in vi imaginatiua, à quibus iteratò abstrahitur per actum agentis intellectus, si possibilis debeat iterum intelligere: qui intellectus agens in abstracto se habet ad possibilem, sicut lux ad diaphanum, & ad oculum: ad phantasmata autem se habet sicut lux ad colores extra: ad actum intelligendi se habet, sicut lux ad visionem. Quomodo autem lux est necessaria coloribus, vt moueant oculum & medium (illuminat enim lux colores in pariete, dando eis vim motiuam ad mouendum medium, & medio vim receptiuam, & speciei in oculo, vt adiuncta luci videatur) sic lux spiritualis, scilicet intellectus agens, existens in eadem substantia animæ cum possibili, & vi imaginatiua (vt ostensum est supra in quaestione de potentiis animæ) dat vim phantasmatis, vt absque consideratione singularis, moueant possibilem intellectum modo superius dicto. Et hæc abstractio à singularitate non est abstractio realis; nec fit per migrationem, vel multiplicationem alicuius rei, vel speciei, quæ prius erat in imaginatiua, in intellectum possibilem, in quantum nulla species imprimitur, quæ non erat prius imaginata sub ratione singularitatis, sub ratione vniuersalis; sub qua ratione mouet possibilem intellectum: quòd quidem vniuersale est in phantasia, vt in subiecto; in intellectu autem possibili, vt mouens in moto solum. Dum autem sua actione generat in esse intellectionem, per illam assimilatur obiectum intellectui completè modo superius dicto: & per illam efficitur in intellectu possibili, vt cognitur in cognoscente, & intellectum in intelligente. Et quia agens quasi lumen est possibile, phantasma mistum cum lumine agentis mouet intellectum possibilem, sicut species coloris mista luci mouet visum.

9.

Est autem hic & ibi differentia: quia lux est forma accidentalis & inhærens; intellectus autem agens non est forma accidentalis possibilis, sed solum vis actiua, & potentia consubstantialis ei: sicut etiam vterque, scilicet agens & possibilis est consubstantialis animæ intellectiua.

Est etiam alia differentia; quia lux non solum immutat diaphanum, sed etiam facit quòd recipiat eius speciem impressam; sed possibilis nullam speciem impressam recipit à phantasmate, sed solum mouetur ab eo, vt factum est vniuersale, lumine agentis.

Secundò, dixi, quòd lux spiritualis, scilicet intellectus agens, se habet ad phantasmata, sicut lux corporalis ad colores: quia sicut lux dat colori quandam actualitatem vt moueat medium & visum, sic intellectus agens dat phantasmatis quandam actualitatem vniuersalitatis vt moueat possibilem. Est autem differentia; quia quamuis lux det colori vt moueat visum per speciem separatam à materia; tamen hoc est per speciem impressam organo: phantasma autem

Scoti oper. Tom. 111.

mouet intellectum vt à conditionibus particularibus abstractum; & nullo modo ei per se, vel per speciem impressam, sed solum in ratione cognita coniunctum.

Tertiò dixi, quòd sicut se habet lux ad visionem, sic agens ad intellectum: quia sicut lux dat organo specie informato, vt inclinet potentiam ad sui perceptionem: sic intellectus agens phantasmatis dat vim, vt inclinet possibilem ad sui perceptionem, modo superius dicto. Sed est differentia; quia datur speciei, vel organo specie informato, vt manet sub conditionibus particularibus; phantasmatis autem nunquam datur sic, sed vt per considerationem factum est vniuersale. Est etiam, vt dicunt, differentia ex parte visus, & intellectus ex vna parte; & ex parte lucis & intellectus agentis ex alia: quia lux est de se quoddam visibile, ex se natum videri: etsi non videatur, cum est permitta colori propter eius maiorem simplicitatem: intellectus autem agens non est per se intelligibile, sed solum dat efficaciam intelligibili vt intelligatur; hoc est tantum arguitur, in quantum scilicet, per rationem concludimus tale lumen esse in nobis.

Iam ergo patet, quòd ad hoc terminatur tota actio sensus, imaginationis, intellectus agentis, vt intellectus possibilis rem intelligat sub ratione vniuersalis: qui sic motus ab obiecto apprehendit simplicem quiditatem rei; qua apprehensa vim habet in se negoriandi multa circa huiusmodi quiditatem, & ei inhærentia; sicut & quiditas in simplici inhærentia apprehenditur: & componendo & diuidendo inuestigat quod quid est perfectè. Habet deinde verbum simplex de re: inuenit autem propter quid talis passio est in subiecto, habet quòd mediante demonstratione habet verbum de re composita; & ita generat in se scientiam per inuentionem. Et sic pater quomodo à sensu oriatur scientia; & habet se totus processus à sensu ad imaginationem, sicut granum seminis ad arborem quamdiu est in terra. Cum autem percipitur ab intellectu, est sicut semen quod iam germinat super terram; dum autem actione intellectus inuenitur quod quid est, & propter quid, est sicut fructus maturus & completus.

Eecce fundamentum positionis, quæ dicit, quòd intellectus noster nullam habet speciem impressam. Quamuis autem ratio huius dicti vna sit tacta, quia, scilicet obiectum intellectus, quod est vniuersale, præfens est, vel esse potest intellectui in ratione cogniti; idè magis potest mouere intellectum, quàm eius species; sensibile autem esse per se non potest in sensu, quia oportet quòd imprimatur species; alia est etiam ratio, quæ in parte tacta est, quia scilicet, intellectus magis assimilatur obiectum potentia, quàm faceret ipsa species; & hoc in ratione cogniti; quia species solum assimilatur in ratione speculi; speculum enim per speciem est obiecto simile in ratione speculi, non in ratione cognoscentis; & idè non oportet dicere, quòd ratione assimilationis intellectus aliqua specie informetur.

Aduhabet ista positio præter istas, multiplicem rationem: arguit enim sic: Intellectus de se est quoddam intelligibile nullo alio informatum, nihilque sibi addito: ergo eadem ratione erit intelligens absque aliqua informatione, seu apprehensione. Consequentia patet: quia eadè

10.

Qualiter procedit scientia à sensuum hac sententia.

Fundamentum & probatio prædictæ sententiæ.

11.

Primum argumentum.

est ratio intelligibilis, & intelligentis, scilicet, separatio à materia.

Secundum.

Item, si de ratione intelligentis, in quantum intelligens, est per informationem intelligere; ergo omnis intelligentis per informationem intelligit: ergo intellectus diuinus, quod est falsum. Patet præterea; si quidquid intelligit, per informationem intelligit; ergo se ipsum: quod est falsum, cum species non requiratur, nisi propter absentiam obiecti: intellectus autem essentia summe præsens est sibi.

Tertium.

Arguunt etiam ex parte obiecti, accipiendos tres condiciones eius respectu potentia. Prima est, quod ex obiecto & intellectu debet fieri vnum. Secunda est, quod obiectum intellectus intelligitur esse quid vniuersale. Tertia est, quod obiectum intellectus in ratione cognoscibilis, est præsens intellectui. Ex prima conditione arguunt sic: Si species requiritur, vt obiectum cum intellectu fiat vnum in ratione cognoscibilis; species autem impressa in intellectu facit vnum, sicut materia cum forma: quæ vnitas est multum aliena & diuersa ab vnitate, quam debet facere cogniturum cum cognoscente: & per consequens, si non suppletur vna, nec fit per aliam; nullo modo videtur quod propter vnionem cognoscibilis cum cognoscente debeat poni species impressa.

Quartum.

Item, ex secunda conditione arguunt sic: Obiectum intellectus non cognoscitur ab eo, nisi sub ratione vniuersalis: sed species, quæ ponitur impressa, nihil potest repræsentare, nisi sub ratione singularitatis. Probant minorem sic: Obiectum vniuersale non est in rerum natura, nisi sub ratione singularitatis: non est enim in natura homo, nisi sit iste homo: sed vnumquodque suam similitudinem gignit, & imprimunt secundum quod est in rerum natura; ergo solum poterit imprimere speciem particularem, & quæ sit repræsentatiua particularis, & nullo modo vniuersalis: ergo hæc species non facit obiectum vniuersale, quale requirit potentia intellectiua.

12.

Quintum.

Item, ex tertia consideratione, scilicet ex ratione præsentia obiecti, arguunt ita: Species non est causa præsentia obiecti, sed e contrario, sicut patet in sensu; præsentia coloris extrâ est causa quod species coloris sit in oculo; & non e contrario: quod patet in illis, qui fortiter Solem respiciunt, & postea clauso oculo remanet species propter fortorem impressionem, & tamen potest esse, quod res non sit præsens. Vel si per agens supernaturale imprimatur species in oculo, vel si supernaturaliter conferuetur absente re, non faceret rem præsentem. Sic dico quod species impressa in intellectu non facit obiectum esse præsens, sed e contrario: ergo cum propter nullam aliam causam ponatur, frustra ponitur.

Sextum.

Ex parte etiam speciei arguunt tripliciter; species enim potest tripliciter considerari: vno modo, vt comparatur ad obiectum, quod repræsentat: secundo, vt comparatur ad potentiam, quam informat: tertio, vt consideratur in se. Ex primo arguunt sic: Natura nihil agit frustra, nec deficit in necessariis; vt dicitur 2. *Celi & Mundi*, text. 50. quod extra rationem esset, quod natura dedisset stellis, vt possent moueri, etiam motu progressiuo; & non dedisset eis organa ad talem motum apta: ergo videtur quod similiter inconueniens sit dicere, quod intellectus intelligat per species, & natura non dedit

ei omnes species rerum intelligibilium: & tunc cum sint infinitæ species numerorum & figurarum, habebit infinitas species actu, non solum respectu singularium, sed etiam respectu obiectorum specie differentium, cum sit in potentia ad omnia intelligibilia.

13.
Septimum.

Item, ex secunda conditione arguunt ita, ducendo ad inconueniens, scilicet, quod intellectus nunquam aliquid intelligit. Certum est, quod intellectus aliquando non intelligit quidditatem lapidis; ergo oportet quod reducatur ad actum intelligendi lapidem: non per speciem, quia cum illa semper informet, semper ad actum intelligendi reduceret; nec per ipsam rem, quia non oportet, quod lapis sit actu ad hoc, quod intellectus eum intelligat: ergo si species est ratio intelligendi, nec est dare quomodo ducatur intellectus de potentia ad actum, & sic nec intelliget.

Octauum.

Tertio, arguitur ex parte speciei in se consideratæ, ducendo ad hoc inconueniens; quod intellectus forte posset hanc speciem intelligere; sed per illam nihil aliud posset intelligere, sic: Ratio intelligendi potest sumi actiue, vel passiuè. Actiue sumendo, est illud per quod intellectus elicit extrâ operationem, quod est potentia ipsa intellectiua in anima. Passiuè sumendo, scilicet ex parte eius, quod intelligitur, est id, quo intelligibile intelligitur. Potentia enim intellectiua est causa actiua, quia anima rationalis se ipsam, & alia intelligit; sed, passiuè loquendo, ipsa substantia animæ non potest esse ratio intelligendi alia; sola enim diuina essentia, quia est creatiua omnium rerum, est causa, & ratio diuino intellectui intelligendi omnia, id est, modum passiuo. Sed substantia animæ, quia non est aliorum causa, non potest esse passiuo modo causa, siue ratio, seu medium intelligendi, vel cognoscendi alia à se: ergo eadem ratione eadem species, quæ ponitur in intellectu non potest esse causa, seu ratio passiuè cognoscendi, nisi se.

14.
Nonum.

Ex parte actus arguunt etiam tripliciter, secundum tres condiciones actus intelligendi: est enim talis actus quid voluntarium, quid de genere intellectiualium, quid etiam relatum. Ex primo sic: Si species impressa requiritur tanquam similitudo essentia cognoscendæ, à qua inhærente intellectui actus eliciatur intelligendi; sequitur (vt dicunt) quod actus intelligendi non est voluntarius, sed de necessitate semper intelligeret illam speciem, quamdiu esset in intellectu impressa. Intelligere enim est actus manens intrâ, non transiens extrâ, & est perfectio agentis. Idem non comparabitur hic actus intelligendi ad hanc speciem; sicut illuminare aërem, quæ est actio extrinseca ad lucem Solis, vel alterius corporis luminosi; sed sicut lucere, qui est actus intrinsecus corporis luminosi ad lucem, quæ ipsum formaliter perficit. Quia sicut corpus luminosum habens in se formam lucis naturaliter, & de necessitate lucet, & non potest non lucere: sic nec intellectus, quamdiu habet illam speciem, non poterit non intelligere, & omnia, quorum habet species, simul intelliget.

Decimum.

Ex secundo sequitur, quod actus intelligendi non est de genere intelligibilium, sed solum est de genere entium: quod sic ostendunt: Cum species intelligibilis sit informans intellectum, non patitur ab ea, nisi sicut subiectum ab accidente in recipiendo speciem; sed talem modum patiendi inuenimus in rebus naturalibus, & aliis rebus; ergo talis passio

passio non erit ab obiecto intelligibili, vt intelligibile, seu vt est in genere intelligibilem.

Vndecimum.

Ex tertio arguunt ita, scilicet, quod *intelligere* est actus relatus ad aliud. Si actus intelligendi à specie causatur, sequitur quod non est motus, nec motus ad animam: sicut actus lucere, qui est actus à luce informantem corpus luminosum, non est aliquid vt emanans à corpore luminoso. Eodem modo erit de actu intelligendi, quod potest esse falsum; cum *intelligere* sit motus rei ad animam. Sic ergo dicunt quod intentio vniuersalis per intellectum agentem facta praesentata ipsi possibili, non imprimitur ei, nec fit vnum cum eo; sicut ex forma cum materia; vel ex accidente & subiecto; sed sicut ex cognoscente & cognito; vel ex mouente, & moto. Nec hæc intentio vniuersalis potest dici species impressa, sicut in viribus sensitiuis; sed expressa, quia veram rei quiditatem exprimit.

15.

Triples species.

Ad prædictorum autem euidenciam distinguunt triplicem speciem. Vno modo vocatur species forma naturalis rei, quæ res est illud, quod est per essentiam suam; vt humanitas est forma naturalis rei, quæ res est per essentiam suam: vt humanitas est forma & species tua. Et isto modo species Dei dicitur diuinæ essentiae forma, siue ipsa essentia formaliter accepta: secundum quem modum dicitur, quod videndo Deum facie ad faciem, videbis per speciem: & sic loquitur Augustinus 1. *de Trinitate, cap. 8. Omnes, (inquit,) iustos, in quibus nunc regnat, ex fide viuentibus mediator Dei & hominum homo Christus, producturus est ad speciem.* Hæc est illa species, de qua dicitur 2. *de Trinitate cap. 27. Illa (inquit) species rapit omnem animam rationalem desiderio sui.* Secundo modo dicitur species; similitudo rei naturalis, informantis impressivè partem subiectiuam, non intellectiuam: de hac dicit Augustinus 10. *de Trinitate, cap. 8. Imagines in parte quadam sunt anima, quam habent & bestia, scilicet in sensitiua particulari, & in qualibet alia sensitiua.* Tertio modo dicitur species, res cognita obiectiue, vt exiitens in cognoscente subiecto sub ratione cogniti, dans formam actui intelligendi, non autem impressa. De hac dicit Augustinus 8. *de Trinitate, cap. 5. & similiter de specie primo dicta: Cum alicuius species*, vel loci, vel hominis, vel cuiuslibet corporis eadem occurrerit oculis nostris, qua occurrebat animo, cum eam prius, quam videremus cogitabamus, non paruo miraculo mouemur.*

* al. facies.

* num. 10. & 12.

SCHOLIUM.

Diffusissime, & ad nauseam vsque explicauit, & rationibus corroborauit sententiam Hewici, & Gosfredi, negantium species intelligibiles impressas in intellectu possibili; de qua etiam late tractauit quæst. 7. in lib. de Anima, & sub finem questionis mise protulit iudicium, soluendo rationes, quæ in contrarium possent afferri, & lectori relinquendo optionem, vt eam, si mallet, sequeretur, licet contrariam iudicauerit verioris Scoti oper. Tom. III.

rem. At in 1. dist. 3. quæst. 6. acerrime eam impugnat; ubi etiam præcipua & possissima eorum qua hic habentur, grauiori trutina examinantur; præsertim de distinctione intellectus agentis à possibili, & de diuersis eorumdem functionibus.

ARTICVLVS II.

Mouentur aliqua dubia contra prædictam opinionem, & soluentur omnes rationes pro eadem adductæ.

HÆc est positio cum suo modo, & fundamento. Sunt tamen duo dubia in isto modo ponendi. Primum est circa assignationem, & differentiationem intellectus agentis & possibili. Quod enim dicitur, quod intellectus agens facit vniuersalitatem abstrahendo à conditionibus particularibus, apertè dicit hæc positio, quod intellectus agens non intelligat, sed possibilis tantum. Nunc igitur quæro cum dicit, quod intellectus agens illustrat phantasmata, quid intelligit per *illustrare*, nisi cognoscere? Sicut de corpore luminoso dicimus, quod clarè illustrat, dum clarè suo lumine manifestat. Ita in substantia spiritali nihil aliud videtur *illustrare*, quam per notitiam, vel per intellectiōnem clarè & intimè cognoscere. Illustrare enim in substantia spiritali non potest pertinere nisi ad cognitiōnem; ergo necessariò intellectus agens intelligit: ergo si actio intelligendi requirit intellectum possibilem & agentem, non sunt duæ potentiae, nec duæ vires, agens & possibilis.

16. Obiectiones contra istam positionem.

An intellectus agens intelligat.

Item, dicit quod intellectus agens abstrahit intentionem vniuersalem: quæro quid vocatur *abstractio*? Apertè patet, quod non est aliud, quam consideratio rei secundum vnum modum; absque hoc, quod consideretur secundum alium; vt considerare hominem, vt est homo. Sed hoc nihil aliud est, quam intelligere; ergo intellectus agens intelligit: & per hoc consequens continet totam intellectiuam potentiam.

Item, agens & possibilis se habent ad actum intelligendi, sicut potentia & organum ad actum sentiendi: organum autem non sentit, nec potentia, sed compositum: ergo à simili hinc.

Item, intellectus non semper intelligit quiditatem hominis, & asini actu, quorum species habent in memoria, vel in imaginatione. Quæro, per quid possit dirigere aciem cogitantis ad vnum, & non ad aliud? quia hoc patet, cum vna earum non dependeat ab alia. Et certè non potest dari causa nisi ipsa phantasmata antè cognoscat, quam abstrahat: non ergo per abstractionem distinguendus est agens à possibili.

Item, omnis actio egrediens ab actiuo, vt actiuum, videtur aliquo modo denominare seculum principium; vt actio egrediens à calore, est calefacere: ergo actio egrediens ab intellectu, est intelligere: ergo talis actio est intelligere. Non videtur, mihi quod agens & possibilis distinguantur vt duæ potentiae; cum vnus sit actus intelligendi, vna ratio formalis obiecti; sed vna & eadem potentia, quæ necessariò differt ab actu intelligendi, dicitur *possibilis & passiva*, non passione obiectiua, sed subiectiua; in quantum est passibilis ad determinationem, & conseruationem actus, receptionem speciei, vel habitus informationem; illa eadem in quantum habet vim per quam iudicat, comparat, & inquirat, con-

17.

siderat, & similia exercet opera, dicitur *agens*. Et si vis in his facere distinctionem, potius debent dici duæ vires, vel virtutes vnius potentia. Non ergo capio positionem esse veram, quantum ad distinctionem intellectus agentis & possibilis; nec quantum ad operationes, quæ eis attribuantur.

Alia qua in hac opinione difficultatem mouent. Probatur recipi species in intellectu.

* epist. 72.

Deficit etiam positio eo quod videatur contraria esse doctrinae Sanctorum, Philosophorum, & rationi; dum negat speciem in parte intellectiva posse imprimi. Ponit enim Augustinus. 11. de Trinitate cap. 9. quatuor species per ordinem se habentes: quarum duas ponit in intellectu, vnam memoratiam, aliam formatiuam. Dicit etiam in quadam epistola * ad Nebridium; ubi loquitur de specie sic: *Imago, (inquit) mi Nebridi, nihil aliud est, quam plaga inscripta per sensus; quibus, non vt tu scribis, commemoratio quadam fit vt talia fermentur in anima, sed ipsa huius falsitatis illatio, siue, vt expressius dicitur, impressio.*

Aristoteles hoc videtur sentire dicens, 2. de Anima, text. comm. 150. quod intelligere est quoddam pati; & oportet intellectuum esse susceptivum specierum. Item, intellectus locus est specierum. Item, species lapidis non est in anima.

Item, Auicenna videtur esse huius opinionis 3. Metaphysica sua, cap. 8. dicit enim quod corpora indigent abstractione, donec abstrahatur species, quæ possit intelligi: substantia autem separata non indigent, nisi vt intelligantur esse vt sunt, & sigilletur anima per eas. Ecce dicit sigilletur. Et in eodem dicit; illud quod scimus de substantiis separatis est, quia imprimitur.

Item, Commentator 3. de Anima, com. 14. dicit, quod intellectus recipit formas vniuersales, sicut materia indiuiduales. Item, sic 12. Metaph. com. 36. dicit; *Balneum duplex habet esse, vnum in intellectu, aliud in materia: & nisi esset materia, balneum verum esset in anima.* Item, 10. proposit. de Causis dicitur, *Omnis Intelligentia plena est forma.* Et proposit. 7. dicitur, quod omnis intellectus est plenitudo specierum.

18.

Fortè respondebitur ad omnes has auctoritates & similitudines, quod species accipiatur pro ipsa intelligentione, seu pro ipso actu intelligendi, qui assimilatur modo supradicto. Et hoc, vt videtur, stare non potest. Videtur enim Aristoteles ponere speciem in anima; quia ipsæ res esse ibi non possunt. Vnde dicit 3. de Anima, text. 38. *Necesse est autem, aut ipsa, aut species esse: ipsa quidem igitur non sunt, non enim lapis in anima est, sed species:* ergo sunt ibi species lapidis: sed si res essent in anima, constat, quod non sunt ipsæ intelligentiones, siue actus intelligendi, immò per actum intelligendi illæ res cognoscerentur: ergo cum secundum Philosophum, & etiam secundum quod hæc positio dicit, species ad hoc ponantur, quia res inesse non possunt; planum est, quod species non plus faciunt, si ponantur in intellectu, nisi quia suppleant vicem rei absentis: ergo si præsentate re adhuc esset necessaria intelligentio, eodem modo præsentate specie adhuc est necessaria intelligentio. Non ergo superfluit ponere speciem in intelligentione. Immo positio implicat contradictionem: quia dicere, quod actio intelligendi, siue intelligentio est necessaria cum præsentia obiecti; est dicere, quod est superflua cum præsentia speciei, concedendo, quod species nihil aliud facit, nisi quod præsentat obiectum, nec propter aliud requiritur; est contradictio; cum idem sit

præsentia obiecti & speciei, vel æquipollent.

Si fortè dicatur, quod species lapidis dicitur esse in anima, quia est in parte sensitiva: hoc est expressè contra Philosophum, *ubi supra*: Anima enim est locus specierum, non tota, sed intellectus. Nec intelligendum quod Aristoteles intelligat, species tantum esse in potentia intellectiva, & non in sensitiva: sed idè hoc dicit, quia potentia intellectiva fundatur in essentia animæ: potentia autem sensitiva in quantum tales fundantur in organo corporalibus; in quibus sensibilem species recipiunt; intellectibilem autem in intellectu, & per consequens in anima, in qua intellectus fundatur.

Quod verò dicitur in positione, quod frustra ponuntur species, eo quod sicut color mediante luce habet vim mouendi oculum; sic phantasma mediante intellectu agente, habet vim mouendi intellectum possibilem: & sic res de se hæc in phantasmate præsens est, quoniam non oportet dare speciem ad representandum ipsam.

Et ad prædicta omnia videtur nobis fidem facere, quod in intellectu possibili nulla sit species, sed solum actus, seu intellectio, seu modus intelligendi à phantasmate factus. Quia quanquam habeamus scientiam de aliquo, semper tamen oportet phantasma speculari. Si autem essent species in intellectu possibili, absque conuersione ad phantasma possemus intelligere, saltem illa, quorum sunt species.

Ad hoc autem facile est respondere. Ad cuius euidentiã est sciendum, quod eadem causa, vel similis, videtur, quare phantasma non moueat intellectum possibilem, nisi prius causet in eo speciem; & quare sensibile positum supra sensum non facit sensationem. Videamus ergo hanc causam primò circa sensum; & postea ad propositum applicemus. Cum autem commune sit, omni sensui, quod sensibile supra positum non faciat sensationem; oportet quod causa huius sit communis in omnibus recepta; quia hoc est de natura propria passionis. Est autem commune sensui, quod sit susceptivus specierum sine materia. Habet enim species sensibilis esse tripliciter, scilicet, in obiecto extrà, quod est esse materiale. In medio, & hoc esse est quodammodo spirituale & immateriale. Habet esse in organo; & hoc adhuc magis spiritualiter & immaterialiter, quàm in medio: & sic ascendendo ad vires superiores, semper habet esse magis spirituale. Nunc autem quia agens, & patiens semper oportet esse proportionatum; species, quæ est in sensu, nullo modo à re ipsa causari potest, cum sit spiritualis & spiritualiter recepta; sed causatur ab illa, quæ est in aère, quæ quodam modo spiritualis est: quæ non potuit causari à forma omnino materiali ipsius obiecti, propter maiorem conuenientiam, quam habet cum ea, quæ est in sensu, quàm cum illa habeat species obiecti extrà. Cum ergo sensus non possit immutari nisi à specie, ista est causa, quare sensibile positum supra sensum non faceret sensationem; quia illam speciem non potest generare, nisi mediante illa, quæ est in medio. Vnde dico, quod si immutaretur sensus à sensibili supra se positum, non esset immutatio, sed corruptio. Sicut ergo non venit ab extremo ad extremum nisi per medium, 4. Physicor. text. 76. idè nec species in sensu generatur, nisi mediante illa, quæ est in aère; quæ medium tenet inter speciem omnino corporalem & spiritualem.

19.

An phantasma possit suppleri vicem speciei.

20.

Quare sensibile positum supra sensum non facit sensationem.

Triplex esse speciei sensibilia.

21. Species intelligibilis mediat inter intellectum & phantasma.

Ex his patet qualiter phantasma habet esse quoddam materiale respectu eorum, quæ sunt in sensu, seu rerum sensibilium. Ergo sicut dictum est in sensu, sic in intellectu non potest deueniri ab extremo, scilicet, à phantasmate in extremum, scilicet in intellectu, seu in actum intelligendi; qui est purè spiritualis; nisi per medium inter spirituale & corporale; huiusmodi autem medium est species intelligibilis; quæ non habet aded esse materiale sicut phantasma, nec aded spirituale sicut intellectus.

Obiectio.

Sed fortè instabis contra dicta; quia si non itur de extremo in extremum, nisi per medium; ergo oportet dare vnam virtutem mediam inrer phantasma & intellectum, in qua recipiant illa species media, à qua causatur actus intelligendi.

Responsio.

Respondeo, inter affirmationem & negationem nullum est medium; ergo inter virtutem organicam & non organicam non oportet, nec potest dari media, quæ nec sit organica; nec non organica. Species igitur quandiu est in virtute organica, habet esse materiale respectu intellectus, & non perfectum. Si igitur debet fieri transitus ab extremo in extremum, vt à phantasia ad actum intelligendi, necesse est, quòd species media recipiatur in virtute non organica, qualis est in nobis solus intellectus possibilis, qui est virtus cognitiua; & in hoc differt à voluntate: & virtus receptiua, & in hoc, vt dixi, differt ab intellectu agente: & virtus non organica, & in hoc differt à sensu. Hæc autem species intelligibilis, per quam, vt dictum est, fit huiusmodi transitus, non est in alio subiectiue, vel informatiue, quàm ipse actus intelligendi: sed ideò habet rationem medij respectu actus intelligendi, quia in genere intelligibilium non habet sic esse perfectum, sicut actus intelligendi.

22. Quare intellectus indiget phantasmate.

Quòd etiam in prædicta ratione tangebatur; quare scilicet intellectus noster indiget phantasmate ad intelligendum illa, quorum iam species primò accepit: videtur enim quòd non indigeat phantasmate, si tales species habet; vel si indiget, tales species non habet. Ad hoc potest facile responderi; quia multiplex est causa, quare oportet intellectum conuerti ad phantasma. Et potest dici, quòd vna causa est, quòd intellectus coniunctus corpori, maximè corruptibili (quia fortè in statu innocentis esset aliud) non potest reflexione integra, & simplici, & aperta super se se reflectere; & per consequens super species, quæ sunt in eo, nisi quodammodo reptando per sensus, & per imaginationem. Et quia per huiusmodi conuersionem datur actualitas speciebus, quæ sunt in intellectu, sine qua actualitate intellectum non possent mouere ad actionem intelligendi, ideò oportet quòd anima conuertat se supra phantasma, vt per talem conuersionem species intelligibiles accipiant actualitatem, qua mediante moueant intellectum ad intelligendum. Inde est, quòd quamquam anima habeat species, necesse tamen est phantasmata speculari. Et hanc causam tangit Sapiens in libro Sapientie, cum dicit: *Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam.*

Sap. 9.

SCHOLIUM.

Rationem hanc, & alias, quare intellectum, vt intelligis, speculari oporteat phantasmata, habet in 1. dist. 3. quæst. 6. §. De secundo membro. & §. Quod addi Scoti oper. Tom. III.

tur de Philosopho: & in 4. dist. 45. quæst. 1. §. Ad tertium dico. *Vbi ait phantasma tribuere talem perfectionem intellectioni, quòd intellectio anime separata esset minus perfecta, quàm coniuncta, nisi esset aliquod reformans, quòd sufficeret pro aequali perfectione restauranda.*

Est autem alia ratio huic similis. Species in intellectu reposita non est in tanta actualitate, dum non est coniuncta actui; sicut dum actu mouet in intellectu: si ergo per speciem vult intelligere aliquid, quòd prius non intelligebat, non poterit per illam speciem, nisi fiat in maiori actualitate, quâ possit etiam mouere intellectum: quam maiorem actualitatem recipit species, vt phantasmate comparatur. Cuius ratio est, quia à phantasmate recipit esse, & generationem. Certum est autem quòd ab eo, à quo recipit res esse, & generationem, ab eodem recipit etiam perfectionem. Clarum autem est, quòd sicut quælibet res, ita & maximè species, vt est coniuncta suo principio, scilicet, phantasmate illustrato lumine intellectus agentis, fortius & perfectius esse habet ad mouendum intellectum ad actum suum.

23. Altera ratio.

Nec oportet, quòd cum phantasma esse in phantasia desinit, quòd propter hoc species desinat esse in intellectu possibili; cum sit locus specierum, & per consequens conseruator earum. Nec tamen oportet, quòd remaneat in illa actualitate, in qua erat, dum actu actuabat intellectum. Et inde est, quòd non potest ex se generare actum intelligendi, nisi iterum fiat phantasma in phantasia; & ipsa species per huiusmodi phantasma fiat iam in esse perfecto. Sed si anima haberet esse separatum, vt posset se liberè per lumen intellectus agentis conuertere supra speciem absque phantasmate, posset species illius in virtute illius vniouis generare actum intelligendi; nec anima separata indigeret, quòd ad phantasma conuertetetur. Prædicta tamen intelligenda sunt de his, quæ generant species in phantasmate, seu in imaginatiua: cum tenere liceat, quòd habitus infusi, seu ipsa anima, & similia per phantasma non intelligantur. Quamuis aliqui dicant, quòd quamuis non generant speciem in phantasmate de se, seu in imaginatione; tamen quia non cognoscunt intuitiue, sed per suos actus, qui habent speciem in phantasmate; ideò adhuc talia non cognoscuntur sine conuersione ad phantasmata. Sed hoc non est ad propositum, ideò omittatur.

Vide Scotum in 1. d. 3. q. 6. & n. 27. & in 4. d. 10. q. 3. ad 3.

Quando dicit positio, quòd sicut *singulare addit aliquam determinationem supra vniuersale*, &c. Satis patet responsio in præcedenti quæstione. Posset enim dici, quòd sicut eadem res est homo, & hic homo; nec ratio huius hominis impedit rationem hominis: sic nec species huius hominis, seu determinatio facta per talem speciem, in nullo impedit receptionem speciei hominis: immò inducit. Dicunt etiam aliqui, quòd virtus intellectiua non debet cogitari aliquid indiuisibile in recipiendo; sed habet quandam latitudinem virtualem; vt sicut in diuersis partibus esse possent, & recipi diuersæ impressiones; sic in intellectu possibili possent esse diuersæ impressiones. Vel potest dici, quòd sicut species albi & nigri possunt simul esse in eadem parte aeris propter spiritualitatem: sic & multò fortius duæ species contrariorum sensibilium

24.

particularium & vniuersalium simul sunt in eadem parte intellectiua; non dico in animæ intellectiōne.

Resolluntur rationes adductæ pro opinione supra dicta.

Duæ rationes primæ huius positionis facillimè soluntur. Quod enim dicitur, quòd eadem est ratio intelligentis & intelligibilis; quæ scilicet est separatio à materia: ergo cum intellectus de se absque abstractione habeat rationem intelligibilis, absque additione habebit rationem intelligentis.

Respondetur ad primam & secundam.

Respondetur: potest dici, quòd ratio modicam habet apparentiam: non enim eodem est actu sensibile, aut quidquid actu sentitur, actu sentitur, aut est sentiens; ergo à simili, nec hic sequitur. Deficit etiam ratio, quia quamuis diceretur, quòd intellectus de se habet, quòd possit intelligere absque addito; & sic non indigeret specie ex parte sui, adhuc tamen indigeret ratione obiecti: quod non est præsens in ratione cogniti, nisi per speciem. Quod dicunt, quòd fortiori ratione intellectus diuinus intelligeret per informationem; patet quòd deficit. Intellectus enim Dei non indiget specie vt actuetur; nec etiam vt obiectum sibi præsens fiat, cum sit actus purus, & sua essentia sit sibi ratio intelligendi se, & omnia. Quæ duo deficiunt in quocumque intellectu creato; cum de ratione intellectus creati sit intelligere per informationem non solum alia, sed & seipsum; quod non est inconueniens. Immo videtur sententia Sanctorum; ait enim Anselmus in Monologio cap. 3. 1. *Nulla ratione negari potest, cum mens rationalis se ipsam cogitando intelligit imaginem ipsius nasci in sua cogitatione, immò ipsam cogitationem sui esse imaginem.* Posset etiam dici, quòd non est simile, nam intellectus sibi primò ipsi præsens est per suam substantiam; alia autem non. Quare in illis indiget specie, ad cognitionem autem sui non indiget.

25. Ad tertiam.

Restat igitur soluere alias rationes, quas faciunt ex parte obiecti, ex parte speciei, ex parte actus. Quod primò dicitur, quòd species vnitur intellectui, vt forma materiæ; obiectum autem non, sed sicut cognitum cognoscenti, &c. Respondetur: Primò dico quòd hæc ratio destruit propositum arguentis: si enim species, quia facit vnum cum intellectu, non supplet vicem obiecti, quantum ad præsentiam; ergo nec actus intelligendi, cum sit intrà manens in intellectu; vt in subiecto existens, non supplet præsentiam obiecti; cum alia sit vnitas actus & intellectus ab vnitate obiecti, & intellectu.

Secundò dico, quòd deficit, quia videmus, quòd ad hoc quòd sensibile sit præsens sensui in ratione cogniti, non ponitur supra organum; immò sic non faceret sensationem; sed species tantum eius est in organo, & facit sensibile esse cognitum. A simili dico hic; vnde non videtur valere; alia est ista vnitas speciei & intellectus ab vnitate obiecti & intellectus: ergo ista non supplet, vel non facit eam, sicut patet in sensu.

Tertid, dico quòd deficit ratio propter illos, qui dicunt, quòd species non est necessaria intellectui ex parte intellectus, sed solum ex parte obiecti. Quia secundum istos, quod facit species, hoc faceret obiectum, si præsens esset; & e contrario, quod faceret obiectum, hoc faceret species. Vnde præcisè de specie, vt est necessaria solum ex parte obiecti, non plus requiritur, nisi quòd sit præsens intellectui. Vnde quòd ei inhæreat, sicut forma materiæ, hoc est per accidens: quia scilicet,

est verum accidens, & idèd oportet, quòd sit in subiecto; sicut in tertio articulo declarabitur. Non ergo sunt diuersæ vnitates in quantum species requiritur ad supplendum vicem obiecti.

Quod secundò dicitur, quòd obiectum intelligibile non est cognitum ab intellectu, nisi sub ratione vniuersalis speciei: sed species impressa est necessariò particularis, &c. Dico primò, quòd ratio destruit propositum principale; quia actus intelligendi est res quædam singularis: ergo nunquam assimilabit obiectum in ratione vniuersalis, cuius contrarium dicit prædicta positio.

Secundò dico, quòd secundum prædicta in præhabita quæstione supponitur primum; quia ostensum est, quòd intellectus primò apprehendit singulare, quam vniuersale, & directè.

Tertid dico, quòd quamuis species, quæ est in intellectu, in se, & in comparatione ad obiectum, sit res quædam particularis; in repræsentando tamen est vniuersalis, & respectu obiecti; quam vniuersalitatem non habet ex re vnde ortur; sed ab intellectu considerato actiue, considerando hominem in quantum homo, non solum vt hic homo, cum sit virtus non organizzata. Et similiter considerat speciem in quantum species hominis, non vt huius hominis. Et est simile: quia quamuis intellectus meus sit particularis, intelligit tamen quiditatem vniuersalem. Nec dico, quòd sit eadem species in intellectu hominis, & huius hominis; quamuis in re extrà, eadem res sit homo, & hic homo; & tamen consideratio hominis, & huius hominis præcisè, est alia, & alia: & quia consideratio fit per speciem, oportet aliam & aliam esse speciem hominis, & huius hominis.

Quod dicitur tertid, quòd species non facit obiectum esse præsens, sed e contrario: primò dico, quòd argumentum destruit seipsum: quia actus non fit nisi obiectum sit præsens in ratione cogniti: & ordine naturæ videtur præcedere; sicut passiuum, vel actiuum rationem actus: ergo si non requiritur species, vt obiectum fiat præsens, nec actus.

Est ergo sciendum, quòd facere rem esse præsentem, conuenit dupliciter; vel in genere entis, & sic res magis facit præsentem speciei, quam e contrario, quia causat eam; vel in genere repræsentationis, & isto modo est e contrario: quia cum species sit spiritalior & formalior, magis habet rationem repræsentantis.

Vlteriùs, sciendum, quòd duplex est præsentia obiecti: vna actualis existentia in re extrà, sub determinata distantia, & hanc requirit omnis sensus: nec ad positionem talis speciei in sensu requiritur præsentia huiusmodi extrà: sicut patet, si Deus supernaturalem imprimeret speciem in oculo. Alia est præsentia sub ratione cogniti, vel speculati: & hæc præsentia comparatur absentiam prædictæ præsentia, vt patet in actu imaginatiua, & maximè intellectu, qui non requirit præsentiam rei. Et dico, quòd species in imaginatiua & intellectu, vel facit talem præsentiam, vel nunquam potest esse sine tali præsentia. Vnde si Deus imprimeret in imaginatiua, vel intellectu, speciem alicuius rei, necessariò res esset præsens in ratione cogniti: & ita ex parte intellectus ratio nihil concludit.

Quod quartò arguunt; quòd sicut natura nihil facit frustra, sic nec deficit in necessariis; ergo dedit

26.

*Ad quartam.**Ad quintam.*27. *Duplex præsentia rei.**Duplex præsentia obiecti.*28. *Ad sextam.*

dedit intellectui omnes species, per quas potest intelligere: potest autem infinita cognoscere: ergo actu habet species infinitas.

Dico, quoad primam partem, quod natura etiam minus deficit in necessariis circa animam, quam circa alia inferiora: ergo dedit species. Quoad aliam partem dico: *necessarium* quoad hoc actu est multiplex, scilicet, ex parte actualitatis potentiae, à qua elicitur actus: caliditas ignis generat caliditatem, quamvis per caliditatem: & tale *necessarium* est de perfectione rei essentiali, & in tali natura non deficit: dedit enim intellectui, seu animæ rationali, quo est omnia facere, & quo est omnia fieri, scilicet, intellectum agentem & possibilem. Etiam alio modo est aliquid *necessarium* ad eliciendum actum, ut medium, vel organa, seu instrumentum, & tale est duplex. Quoddam vnitum, ac per hoc de integritate naturæ rei: sicut pedes, & alia organa hominis, respectu actionum debitarum: & natura in istis non deficit, cum sint de complemento rei: est enim homo animal bipes naturæ. Aliud est *necessarium*, sine quo non, extrinsecum, vt martellus ad fabricandum: & tale non est de integritate rei, sed requiritur ordo naturæ, vt tale agens sit in re, non tamen vnitum, nec actu applicatum; sed applicabile. Tale agens est species intelligibilis; vt videbitur in 3. articulo: & ided non oportet quod natura huiusmodi *necessarium* dederit: sic enim oporteret quod sensus haberet actu species omnium sensibilium. Nec sequitur vterius, quod sint simul infinitæ; quia per successionem acquiruntur: nunquam autem per successionem attingitur infinitum.

Quod quintò obiicitur; quod si sint ibi species impressæ, semper informet intellectum; cum ergo aliquando non intelligat lapidem, cuius tamen habet speciem, quæris per quid intellectus educatur de potentia ad actum? Constat quod non ex natura rei, quia non requiritur ad actum intelligendi; nec ab ipsa specie, quia cum semper informet, semper ad actum ducet: ergo ponendo speciem, non habemus quomodo intellectus reducat ad actum.

Respondeo: dico quod hæc ratio incurrit idem inconueniens, si attendatur vis positionis: quia, vt dicit, intellectus agens abstrahit intentionem vniuersalem à phantasmate, quæ intentio non est alibi, quam in phantasmate subiectiue, quia est idem re cum phantasmate; & in intellectu, vt mouens in moto, & cognitum in cognoscente.

Quæro, cum varia phantasmata sint simul in imaginatione, quare plus abstrahit ab illo? Et non poterit dari causa. Hęc ergo ratio non concludit. Si solutione huius difficultatis quæris; dico, quod talis determinationis non est causa intellectus agens, qui indifferenter irradiat; nec possibilis, cum indifferenter recipiat; nec ipsa phantasmata, quæ æqualiter sunt in imaginatione; nec ipsa imaginatio, quia indifferens est sicut intellectus; nec consuetudo, quia quandoque cogitamus de inconuetis, dimissis etiam consuetis; nec voluntas, quia præsupponit cognitionem.

Dico ergo, quod non est in potestate animæ, quod aliquando de isto, aliquando de illo consideret, dicente Augustino 3. de Libero arbitrio, circa finem. Sed quia (inquit) voluntatem non allicit ad faciendum quodlibet, nisi aliquid visum:

quid autem quisque vel sumat, vel respiciat, est in potestate, sed quo viso tangatur nulla potestas est. Prouenit autem talis determinatio ex diuersis causis: quandoque enim prouenit à causa prima, id est, à Deo, magis radiante super vnum phantasma, quam super aliud, quæ simul sunt: vt dum homo incipit cogitare de vno peccato sine aliis: hoc dicitur ex tali irradiatione; non dico quin possit esse ex aliqua causa. Aliquando fit ex aliqua causa inferiori, vt prope, ex apprehensione sensibilis excitantur vires ad cogitandum de simili, vel de contrario, vel de antecedente, vel consequente. Aliquando prouenit ex consuetudine, quia mens quodam pondere inclinatur ad consuetum. Aliquando ex indigentia, vt famis, vel sitis, &c. Aliquando ex minima spe. Aliquando ex minima voluntate, vel amore: ista enim, vt dicit Philosophus in libro de problematibus * faciunt visiones somniorum magis de vno, quam de alio. Certè eodem modo faciunt in vigilando, magis animam ad hoc, quam ad illud conuerti: & plus etiam, quam in somniis.

Quod verò tertio dicitur, quod diuina essentia, quia est creatiua omnium rerum, est ratio quodam modo passiuo intelligendi se, & alia; substantia autem animæ hoc non potest esse; cum non sit creatiua aliorum; ergo similitur & species. Primo dico, quod ratio concludit oppositum; si enim species non potest esse ratio cognoscendi; quia non causat ea: ergo nec actus, nec phantasma, nec species expressa, siue intentio; cum non causent cognita obiecta, cognitionis ratio possunt esse: cuius oppositum dicit positio.

Argumentum ergo concludit oppositum, & petit sibi quoddam dubium solui, scilicet, quomodo species sit ratio cognoscendi illorum, quorum non est causa? Dico igitur, quod dupliciter potest aliquid esse causa cognoscendi aliud. Vno modo, quia est rei cognitæ causa; & hoc modo essentia diuina est ratio intellectui diuino intelligendi omnia. Alio modo è contrario, sicut dicimus, quod causa cognoscitur per effectum. Primus modus est proprius modus cognoscendi Dei. Secundus, est proprius modus cognoscendi creatura, quia cognoscunt per species; non quia sunt causæ rerum, sed quia causatæ à rebus: & ita secundo modo cognitionis ordinantur.

Septimo arguitur; quod si à specie illa procederet intelligere; tunc se haberet illa species ad intellectum, sicut lux ad luminosum; & tunc sicut corpus luminosum de necessitate, & naturaliter lucet semper, licet non illuminet; sic intellectus semper intelligeret; quod non esset verum, cum sit actus voluntarius.

Respondeo; dupliciter deficit ratio. Primo, quia species non est forma naturalis intellectus, sicut lux Solis. Secundo, quia, vt statim patebit, secundum aliquos solùm requiritur hæc species ex parte obiecti, vt scilicet ipsum repræsentet, non autem vt potentiam intellectiuium actuet: quare nullam violentiam potest inducere. Quia secundum Aristotelem 9. *Metaphysica, text. com. 3.* potentia naturalis determinata est ad vnum tantum; sed rationalis valet ad opposita: igitur voluntas libera facta actu, per finem repræsentatum, mouet se liberè ad omnia, quæ sunt ad finem. Vnde cum intellectus non se conuertat ad actum, nisi cum voluntas vult, per quod species, quæ sunt in intellectu, subint

Necessarium quoad actum est multiplex.

29. Ad septimam.

Inter varia phantasmata cur intellectus magis abstrahit ab vno quam ab alio? Vide Scotum in 4. d. 45. q. 2. §. Ad primum, difficultat.

30.

* sect. 30. Probl. vii.

Ad octauam.

31. Species quomodo est ratio cognoscendi. Duplex causa cognoscendi aliquid.

Ad nonam.

voluntati in modo ad intelligendum.

32.
Ad decimã.

Quod octauò dicitur; quòd actus intelligendi non esset de genere intelligibilium, sed solum de genere entium: quia non patitur ab ea intellectus, nisi in quantum recipit eam sicut accidens; & hic modus patiendi reperitur in rebus naturalibus: ergo talis passio non est de genere intelligibilium, sed de genere entium.

Respondeo, quòd hæc ratio destruit propositum argumentantis: primò, quia sequitur, quòd cum species in sensu, seu organo, sit sicut accidens in subiecto, actus, quem facit, non erit actus sentiendi, sed erit solum ens.

Item, actus intelligendi etsi sit in intellectu, sicut accidens in subiecto, non erit de genere intelligibilium, sed tantummodò entium: & sic sibi contradicet.

Ad formam autem argumenti facile est respondere, quia illa species dupliciter potest sumi. Vel in ratione repræsentatiua obiecti, propter quod, secundum aliquos, est in notitia species. Vnde quòd inhæreat, hoc accidit ei, quia aliter non posset repræsentare. Loquendo secundum hanc acceptionem est de genere intelligibilium. Vel potest considerari in ratione informatiua; & quia hoc habet commune cum aliis naturalibus, scilicet inhæreere passio, idèò secundum hoc potest dici de genere entium. Sed quia hoc accidit, principalius dicitur intelligibilium, quàm ens, licet vtrumque sit.

Ad undecimam.

Ad nonum arguitur, quòd si intellectus intelligit per speciem intrinsecus, sicut lucere est à luce: ergo sicut lucere non dicit motum ad extra, nec motum ab extra ad intra; sic nec intelligere est motus ad animam, cuius contrarium dicit Commentator de *Animã*, text. com. 18. ergo. Huius rationis solutio patet ex solutione octauæ rationis. *Intelligere* enim, vt est actus entium, causatus à specie, vt impressa, & inhærens est, est motus ab obiecto ad animam: aut est de genere entium intelligibilium, hoc est, vt causatur à specie, vt repræsentatiua est obiecti; est motus ab anima extra, scilicet, ad obiectum. Sic igitur patet, quòd illa, quibus innituntur contrarium opinantes, omnino non concludunt. Et sic patet primus articulus quæstionis, & secundus.

ARTICVLVS III.

Variis adhuc rationibus probatur dari in intellectu species impressas.

33.

Circa tertium, & vltimum, quòd, scilicet, species impressa, & informatiua requiritur ad actum intelligendi, puto quòd satis patet ex auctoritatibus Sanctorum, & Philosophorum, & quibusdam rationibus iam tactis*. Potest nihilominus iterum suaderi. Et primò aduertendum, quòd ponentes esse necessariam speciem impressam in intellectu possibili, non ponunt hoc ex similibus causis. Quidam enim dicunt, quòd non solum requiritur species ad repræsentandum obiectum, sed etiam ad actuandum intellectum, sine qua actualitate, quam dat sibi huiusmodi species; non posset prodire in actum intelligendi. Et secundum hanc positionem, quantumcunque obiectum sit præsens intellectui, vt pote quando intelligit seipsum, vel suos habitus, semper oportet, quòd prius specie informetur.

*suprà n.17.
& seqq.

Variæ assignantur rationes.

Alij dicunt, quòd solum requiritur ad repræsentandum obiectum, quòd de se præsens non potest esse. Quòd inhæreat, vel sit informatiua, non accidit sibi per hoc, quòd est obiecti repræsentatiua; cum ipsum obiectum, si per se præsens esset, vel si species esse posset præsens, absque hoc quòd in intellectu imprimeretur, æquè benè, immò melius daret actum intelligendi; sed hoc accidit sibi, quia est accidens, quòd est impossibile existere per se secundum naturam. Et secundum hanc positionem habitus animæ, & ipsa, & quæcunque obiecta, quæ per se sunt præsentia absque impressa specie, cognoscerentur.

Et hoc patet; quia sicut ignis de se dat sufficientem actualitatem ad agendum, & graue, & leue ad mouendum; sic intellectus ex vi sua actiua, & natura ad intelligendum: sed sicut ignis requirit præsentiam combustibilis, quòd secundum substantiam potest esse ei præsens, & graue, & leue medium, ad hoc quòd moueant; sic intellectus præsentiam obiecti in ratione cogniti; & quia non potest esse præsens secundum suam substantiam, requirit speciem, per quam sibi repræsentetur: non ex aliquo alio.

Addit etiam ista positio, quòd actus intelligendi non attribuitur speciei, quia ipsa agit: sicut nec calor calefacit, sed est ratio calefaciendi; nec etiam attribuitur ei, sicut calefactio calori. Inter causas enim agentes, talis est distinctio, quòd vna agit aliquid principaliter; alia autem solum virtute alterius. Hanc etiam distinctionem possumus assignare inter rationes agentium, siue inter illa, quæ sunt rationes agendi: quòd scilicet vnum sit ratio agendi per se, aliud solum in virtute alterius.

Dupliciter ergo in talibus potest esse defectus, vt scilicet non agant, sed solum sint ratio agendi, non per se, sed per virtutem alterius; vterque autem defectus est in specie intelligibili. Primus, quia non agit; nulli enim rei conuenit agere, cui non conuenit per se existere: sed hoc nulli accidenti conuenit. Si enim est huius speciei existere per se, multò melius causaret actum intelligendi; quòd non facit. Secundò, deficit etiam huiusmodi species in ratione agentis, quia non solum non agit, immò nec est ratio agendi per se, sed solum in virtute alterius, scilicet obiecti, cuius est repræsentatiua. Vnde si obiectum præsens esset in natura sua, perfectiùs se repræsentaret; & perfectiùs actum intelligendi causaret: quomodo facit species causando actum intelligendi; vt est solum comparata ad obiectum, & non vt inhæret intellectui, nisi per accidens: non enim causat, nisi vt est eius repræsentatiua.

Ex hoc soluitur difficultas, quomodo species agit in intellectu, cum sit accidens, & nullum accidens agit in suum subiectum? non enim mouet intellectum, vt est accidens ei inhærens, sed vt habet in se vicem obiecti, in quantum ipsum repræsentat; & per consequens quasi vt substantia mouet, non vt accidens inhærens. Iste est modus ponendi speciem in intellectu secundum aliquos.

Vtrum autem intellectus se, & suos habitus intelligat per speciem, ad præsens non intendo discutere; quia fortè adhuc disputabitur: sed solum sufficit ad propositum, quòd siue species requiratur propter obiecti repræsentationem tantum,

34.
Quomodo species mouet intellectum.

Vide Scot. in 1. d. 3 q. 7. §. Respondeo ad primam.

35.

QVÆSTIO XV.

Vtrum intellectus cognoscat se, & habitus suos per essentiam, vel per actus, vel per speciem; & hoc est quærere: Vtrum essentia anima, & suorum habituum sit ei ratio cognoscendi, sicut actus; vel requiratur species aliqua genita cognoscentis sui intellectus; quæ sit ratio, & medium cognoscendi eam.

August. 5. Trinit. cap. 7. & lib. 10. cap. 10. & lib. 14. cap. 4. D. Thom. 1. par. quæst. 89. art. 2. Caiet. ibid. Linconien. in libros de Anima, quæst. 28. Henric. Quodlib. 5. quæst. 15. & 26. & Quodlib. 8. quæst. 13. & Quodlib. 15. quæst. 9. Valentia 1. par. disp. 6. quæst. 7. puncto 2. Suarez lib. 4. de Anima, cap. 5. Aucta tom. 2. Philos. quæst. 49. sect. 4. Vide Doct. in 2. disp. 3. quæst. 8. §. ad argumenta principalia, & Quodlib. 14.

I.
Res tripliciter cognoscitur.

AD huius quæstionis euidentiã, est sciendum, quod (sicut dicitur communiter, & bene) contingit rem quamlibet tripliciter cognoscere; scilicet, arguitiue, intuitiue, & speculatiue. Arguitiue, sicut cognoscendo ignem esse, videndo fumum; arguit enim intellectus, quod si effectus est, causa est. Intuitiue, sicut dum rem visibilem directo aspicio actu. Speculatiue, sicut dum intelligo quiditatem vniuersalem rei per speciem eius, quam habet apud se; non vt hæc est, vel illa, vel vt est in illo, vel in isto; sed simpliciter naturam rei speculando: vt dum cogito quod sit rosa, non cogito quando est, vel vbi est.

Cognoscimus animam nostram arguitiue.

Loquendo igitur de cognitione modo arguitiuo, verè cognoscimus animam esse, vel quia est; & aliam esse vegetabilem, aliam sensibilem, aliam rationalem, in planta, in bruto, in nobis. Hanc autem cognitionem habemus de anima, seu nostra, seu aliorum; & quod sit, in quo, vel vbi sit, sine aliqua specie, sed à posteriori per effectus suos, & operationes: sicut per fumum cognoscimus ignem esse, & vbi est: sed per talem cognitionem non intuemur naturam rei. Huic modum cognitionis de anima tradit Augustinus, de Spiritu, & Anima, cap. 32. dicens: *Nihil tam nouit mens quam id quod sibi præstò est; nec magis menti quicquam præstò est, quam ipsa sibi.* Nihil ergo tam nouit, quam se. Quomodo autem cognoscat se esse, subdit: *Cognoscit (inquit) se viuere, se meminisse, se velle, se intelligere, se iudicare, &c.* Istum modum cognoscendi tradit Aristoteles 1. *Physicorum*, text. 2. dicens: *Innata autem est ex notioribus nobis via, & certioribus in incertiora natura & notiora.*

2.

Istò modo non solum cognoscimus animam nostram esse, & in nobis esse; sed animas aliorum esse, & in aliis esse, & varias in variis esse. Cum enim in plantis videmus aliqua opera communia quibuslibet, vt nutrire, & generare; quædam communia animalibus, & hominibus, in quibus non conueniunt cum vegetabili, vt sentire, imaginari, moueri de loco ad locum; quædam propria hominibus, vt ratiocinari, & intelligere, discutere, consiliari, liberè agere: ex primis operationibus cognoscimus aliquam formam communem esse animalibus & plantis,

quam dicimus vegetatiuam; & illam non esse in illis, quæ non possunt talia opera exercere. Ex secundis actionibus aliquam communem esse animalibus, vt sensitiuam, quæ non est in illis, quæ non possunt talia exercere. Ex aliis dicimus aliquam specialem formam esse in hominibus, quam dicimus intellectuam; quæ in illis, quæ talia opera non possunt facere, non inuenitur. Sic ergo de anima nostra cognoscimus quia est, & quod in nobis est; & de aliis similiter per operationes à posteriori sine aliqua alia specie.

Sed per istum modum ita parum cognosco animam meam intuitiue, sicut tuam: quamuis quodam modo cognoscam certius animam meam esse, & in me esse, quam tuam esse, & in te esse siue quod experimentatio intrinseca certior est, siue quod actus mei sunt tales, quod de illis maiorem certitudinem habeo, quam de tuis: immò de nulla alia anima possem certitudinem habere per actus, vtrum sit, vel vtrum in tali corpore sit, nisi de mea. Potest enim Angelus bonus, vel malus, similia opera in assumpto corpore exercere, vt patet in Angelo Tobie, qui ex actibus putabatur homo esse. Idèd coniectura de aliis per actus certitudo hæc non habetur: de me autem experimento intrinseco, & infallibili sensu interiori, hoc est, in intellectu experior actus tales meos esse; vt pote me velle deliberare, & similia. Et idèd talis cognitio arguitiua de anima mea est certissima: sicut dicit Augustinus in autoritate supra citata: immò est principium certitudinis, quam de omni alio habeo; & centrum immobile veritatis, circa quod voluitur, & cui innititur mobilitas, & fluxus omnium aliorum, quæ æstimantur, vel opinantur; & etiam eorum, quæ creduntur, quantum est ex parte nostra. Non enim aliunde scio me credere, nec certus sum me velle credere, & velle articulis assentire. Sic ergo animam nostram per actus suos cognoscimus arguitiue; quæ tamen cognitio de se non est intuitiua: terminatur tamen finaliter ad intuitiuam: vt infra patebit.

3.
Non tamen intuitiue.

Si verò loquamur de cognitione speculatiua, quæ est cognitio tertio modo sumpta, prout scilicet cognoscitur res, non hæc, vel illa, mea, vel tua, sed absolutè; iste modus communis est omni animæ rationali; nec plus respicit meam, quam tuam; cum sint eiusdem quiditatis: ac per hoc qui nouit vnam, nouit reliquam. Quid igitur sit anima quiditatiue, partim cognoscimus naturali impressione: quoniam secundum Augustinum 9. de Trinit. cap. 10. Anima habet impressam naturæ hominis notitiam.

4.
Bonè tamen speculatiue.

Item, habet omnes virtutum, & habituum notiones; & vit. 2. de libero arbitrio, cap. 3. & in lib. de Spiritu, & Anima, cap. 10. dicit: quod habet impressam notitiam boni perfecti, per subtilem inuigationem, dum per actus spirituales inquirendo à posteriori deuenit anima in notitiam talis naturæ: sicut aliquando per notitiam accidentium deuenimus in cognitionem substantiæ. Consuminatur autem hæc notitia, quid sit anima, sub irradiatione lucis æternæ super mentem nostram: sub qua, secundum Augustinum, quid sit iustus animus, & iniustus, anima cognoscit. Vnde videtur mihi, quod cognitio arguitiua, quæ est per actus, & operationes, inquirendo ad istam, scilicet, quid sit res, viâ inquisitiuâ terminatur. Sicut dum per propria accidentia intellectus fodiendo, & inuestigando deducitur in cogni

August.

cognitionem substantiæ rei ; quamvis cognitâ substantiæ rei, viâ inquisitioniâ per ipsam substantiam argumentando à posteriori cognoscantur accidentia. Sic similiter à parte ista, cognitâ ipsâ animâ, quod est à posteriori, per actus, & operationes, à posteriori per ipsam animam cognoscimus, quod tales debet habere operationes.

Si verò instet, & rationabiliter, quod impossibile est quod aliquid cognoscami per suum actum, nisi sciam quod talis actus est suus; & quod cognoscami quod talis actus est eius, nisi cognoscami illud, cuius est actus; sicut ponit Commentator exemplum *super primum Posteriorum, com. 5.* quod si insequeretur seruum fugitiuum, & ipsum non cognoscerem, & viderem multos fugientes, nunquam illum apprehenderem, nisi eius aliqualem notitiam præhaberem. Similiter ponit exemplum Augustinus *lib. de Magistro, c. 10.* quod nunquam signum ducit in notitiam signati, nisi prius habitâ notitiâ de signato: & ponit exemplum, ut si viderem aliquem retia portantem, nescirem quid significaret: sed si viderem quomodo parat, & extendit, & aues capit; ex tunc scirem quod talia instrumenta tale quid significant. Ponit etiam exemplum de velo mulieris, quod si ipsa tener in manu, nescio quid significet; sed si viderem quod velaret caput, ex tunc scio quid signat. Propter quod concludit quod originaliter signatum deducit in cognitionem signi, quoad primam cognitionem. Ergo videtur, quod non per actus, & operationes cum sint signa substantiæ, possumus in cognitionem substantiæ devenire, nisi substantiam prænoscamus.

Et est dicendum, quod, sicut dicit Augustinus *libro prædicto*, ad hoc quod cognoscatur causa per effectus, signatum per signum, anima per operationes, & similia; necesse est aliquam cognitionem de signato, de causa, de anima, præcedere: quæ scilicet sufficit quod sit indeterminata, & generalis, & quasi habitualis; quæ cognitio specificatur vsque ad quod quid est per essentiam propriam. Talem autem notitiam habet quilibet innatam de anima; quæ specificatur vsque ad quod quid est per operationes proprias: verbi gratiâ, video motum, statim ex generali notitia scio, quod aliquid mouet: postea inuestigo donec inueniam quod mouet, & quod mouetur. Et ista est sententia Augustini de Spiritu & anima, c. 32. dicentis: *Cum enim querit mens, quid sit mens, profectò nouit, quod seipsam querat; & nouit, quod ipsa sit mens quæ seipsam querit, neque enim aliunde se querit, quam se ipsa: cum ergo querentem se nouit, se utique nouit.* Vnde patet, quod prima cognitio præcedit istam. Hæc est sententia Augustini 10. de Trinit. cap. 3. circa finem. *Quo (inquit) pacto igitur se aliquid scientem scit, quæ seipsam nescit, neque enim alteram mentem scientem scit, sed seipsam scit, scit igitur seipsam.* Deinde cum se querit ut nouerit, querentem se iam nouit. Et sequitur ad propositum. *Quapropter non potest omnino nescire se, quò dum se nescientem scit, se utique scit.* Idem inquit in principio sequentis capituli. De isto autem modo, quo causa cognoscitur per effectum, & è contrario, dicitur in sequenti questione.

Vel dices, quod effectus ducens in notitiam causæ, aut est per se subsistens, non quidem conterminatus cum causâ, & in facto esse: ut domus ducit in cognitionem causæ, non quod sit, sed quod fuit: & in cognitionem quid sit causa, quanta, qualis; sed non in cognitionem intui-

tiuum; ut cognoscendo domum, cognosco artificem fuisse. Et etiam ex natura operis cognosco quid sit, licet incompletè, quantum, qualis, ex quantitate, & qualitate operis: quia ex manu artificis opera laudabuntur. Si sit effectus in fieri, & in esse continuatus, cognosco per ipsam causam actu esse: & considerando naturam effectus, arguitiue cognosco & apprehendo, quod sit causa. Ut dum experior me velle, scio animam meam certissime esse; & dum considero, quod velle & intelligere sunt actus spirituales, & immateriales; concludo quod anima est substantia spiritalis, & imaterialis: & sic procedendo quidquid sciri potest per effectum. Talis inquisitio terminatur ad inquisitionem substantiæ, sicut via ad terminum: ut si prosequeretur fumum finaliter venire ad inuisionem ignis. Et iste est modus acquirendi omnem scientiam modo naturali: sic ergo patet in vniuersali.

Si verò quæramus, quomodo cognoscitur anima secundo modo, scilicet intuitiue, & sui habitus etiam: quantum enim ad prædictas duas cognitiones, quod dictum est de anima, intelligendum est de habitibus eius. Circa hoc sunt variaz Doctorum opiniones; dicunt enim quidam, & multi, quod anima quamdiu est coniuncta corpori, nec se, nec suos habitus, nec breuiter aliquam rem spiritualem potest aspiciere directo aspectu, seu intuitiue; sed tantum modo superius dicto, per actus, & operationes: non quod actus intueatur tanquam obiectum visionis; cum sint ita spirituales sicut ipsi habitus: sed cum omnis sua cognitio à sensibus incipiat, dum percipit species à phantasmatibus abstractas, percipit suum, quasi quodam experimento: & percipiendo actum, arguit potentiam esse, & per consequens substantiam; secundum doctrinam Aristotelis 2. de Anima, text. com. 33. quod actus cognoscimus per obiecta, & per actus potentias, & per potentias obiectam: ut sic sit verum, quod nunquam intellectus coniunctus intuetur se, nec habitus suos, nec actus suos; sed semper posteriori per sensibilia.

Modus autem huius positionis talis est; dicunt enim quod de anima duplex modus cognitionis haberi potest à quolibet. Vna cognitio est, qua vniuersiuiusque anima se cognoscit, quantum ad illud, quod est ei proprium: secundum quem modum cognoscitur à me anima mea, ut mea in me est solum, non quid est anima. Alia est cognitio de anima, quæ cognoscitur quantum ad ea, quæ habet communia cum omnibus animalibus: & per hanc cognitionem cognoscitur de anima, quid est, & quæ sunt eius proprietates.

Si ergo quæras de anima, quantum ad primam cognitionem quomodo cognoscat se, distinguendum est: res enim cognoscitur actu, vel habitu. Si quæras quomodo cognoscitur à me anima mea actu esse, & in me esse; dicunt, quod per actus suos: ex hoc enim percipio te animam habere in te viuere, & esse, quia percipio in te sentire, viuere, intelligere, & alia opera vitæ exercere. Vnde dicit Philosophus 9. Ethicor. c. 9. *Sentimus utique quoniam sentimus, intelligimus quoniam intelligimus; hoc autem quoniam sentimus, vel intelligimus quoniam sumus.* Certum est autem, quod nullus percipit se intelligere, nisi ex hoc, quod intelligit aliquid: quia prius est intelligere aliquid, quam intelligere se intelligere: idè peruenit anima ad percipiendum

5. Quomodo cognoscitur causa per effectum, & substantia per accidentia.

6.

7.

8.

An anima cognoscat se, suos habitus, & actus intuitiue. Quidam negant.

9.

dum se esse per illud, quod actu intelligit, & sentit.

Si verò loquamur de cognitione habituali, quā cognoscit se anima habitualiter esse, dicunt quòd per essentiam suam, videlicet, quia eo ipso, quòd habet essentiam talem, est potens cognoscere se esse, & in tali corpore esse. Sicut ille, qui habet aliquem habitum, est per illum habitum potens percipere omnia, quæ subsunt illi habitui; licet nullum percipiat, nisi per actum elicatum ab ipso habitu; & ita dicitur scire solum habitualiter: sic etiam hinc. Vnde ad hoc quòd anima cognoscit se esse, vel habitus tales habere habitualiter, non requiritur species, sed sola præsentia habituum, & suæ essentiæ. Ad actualem autem cognitionem & sui, & suorum habituum, requiritur conuersio super se, & super suos habitus, quæ conuersio est actus, ex quo actu se, & habitus suos actualiter cognoscit.

10.

Si verò loquamur de secunda cognitione, quā scilicet anima cognoscitur absolute, quantum ad quiditatem, & proprietates communes omni animæ; iterum est distinguendum. Ad cognitionem enim de re quid sit, duo concurrunt, scilicet, apprehensio, & iudicium de re. Si consideretur ergo cognitio animæ, quantum ad apprehensionem, dicitur *quod quid est*, seu natura causæ apprehenditur per species, quas abstrahimus à sensibus. Ratio autem huius dicti est, quia sicut materia prima est in potentia ad omnes formas materiales, sic intellectus ad omnes formas intelligibiles. Vnde in ordine intelligibilem sic est potentia pura, ut materia in ordine sensibilem: & ideo sicut materia non est sensibilis, nisi per formam superuenientem; sic nec intellectus, nisi per formam super inductam, quam *speciem* communiter appellamus. Vnde, ut dicit hæc positio, mens nostra non potest se apprehendere, ita quòd seipsam immediatè apprehendat, sed ex hoc quòd alia apprehendit, deuenit in sui ipsius cognitionem: sicut & naturam materiæ primæ cognoscimus ex hoc, quòd est talium formarum susceptiua.

Veritas autem ista, ut dicunt, patet, attendendo modum, quo Philosophi naturam animæ inuestigârunt. Ex hoc enim quòd anima veritates reuincit, seu vniuersales naturas cognoscit, percipit quòd species, per quam intelligit, est immaterialis; nec ad hoc se extendit per potentiam sensitiuam. Et ex hoc quòd species est immaterialis, arguit potentiam esse immaterialem: & ex hoc substantiam animæ, in qua radicitur illa potentia, esse immaterialem per consequens. Et sic ex proprietatibus, & speciebus, & actibus arguit de se ipsa, quid sit. Hunc modum confirmat Aristoteles 3. de Anima, text. 7. 8. & 15. dicens, quòd intellectus est intelligibilis.

11.

Cognoscere per iudicium.

Si autem loquamur de cognitione animæ quoad iudicium, quo scilicet imaginamur de anima quid sit, ut apprehendamus, & concludamus deductione prædicta quid est in anima: sic cognoscit, ut dicunt, se ipsam, in quantum intuetur immutabilem veritatem; quæ est quædam regula menti nostræ impressa; ad quam reducimus, & per quam examinamus omnia esse recta, quæ iudicamus, secundum doctrinam Augustini 9. de Trinit. cap. 6. ut sic secundum hanc positionem mens nostra cognoscatur esse habitualiter per seipsam; sed per actus suos actualiter quòd ipsa sit, arguitur, nunquam intuitiue in

hac vita per species aliarum rerum, & per actus suos apprehensiuè; iudicatiuè verò, & definitiuè, per radium diuinum, qui super mentem nostram irradiat.

De habitibus verò, quos in se habet, quasi simili modo, eorum duplex est cognitio. Vna, quā anima cognoscit, an habitus sibi inest; alia, quā cognoscit quid sit. Hæc tamen duæ cognitiones aliter se habent circa habitus, aliter circa animam. Cognitio enim, quā quis cognoscit se habere habitum, præsupponit notitiam, quā quis cognoscit, quid sit habitus. Non enim possum scire me habere castitatem, nisi sciam quid est castitas: sed ex parte animæ est è contrario. Multi enim sciunt se habere animam per actus, quos experiuntur in se, & à se, qui nesciunt quid sit anima. Huius autem diuersitatis causa est, ut dicunt, quia nec animas, nec habitus percipimus in nobis esse, nisi percipiendo actus, quorum anima & habitus sunt principia. Habitus autem per essentiam suam est causa talis actus, & actus est causa, quòd cognoscatur habitus, qui est eius mediatum principium. Si autem cognoscatur habitus in quantum est principium talis actus, cognoscitur habitus: ut si sciam quòd castitas est, per quam quis cohibet se ab illicitis cogitationibus in Venereis, sic scio de castitate, quid est. Anima autem non est principium operationum per essentiam suam, sed per vires suas: vnde perceptis actibus animæ, percipitur inesse principium talium actionum, ut potest motus & sensus; non tamen ex hoc natura animæ scitur.

12.

Loquendo igitur de cognitione, quā cognoscitur de habitibus quid sint? oportet duo considerare, apprehensionem & iudicium. Secundum apprehensionem oportet, ut habeatur eorum notitia ab obiectis & actibus; quia non possunt per essentiam suam apprehendi. Cuius ratio est, quia cuiuslibet potentie animæ virtus est determinata ad obiectum suum vnum; & eius actio primò, & principaliter in obiectum tendit: in ea verò, quibus in obiectum dirigitur, non potest nisi per quandam reductionem. Sicut videmus, quòd visus primò dirigitur in colorem, sed in actum visionis suæ non deducitur, nisi per quandam reductionem; dum scilicet videndo colorem, videt se videre. Quæ reductio, vel inflexio incompletè est in sensu, completè autem in intellectu, quia reductio completa redit ad cognoscendum essentiam suam: intellectus autem coniunctus hoc modo comparatur ad phantasmata sicut visus ad colores: ut habetur 3. de Anima, text. 30. & seqq. non quidem vt cognoscat phantasmata, sicut visus colores; sed quia cognoscit illa, quorum sunt phantasmata: ad illa enim cognoscenda primò, & directè fertur; deinde redit ad cognoscendum actum suum; & ulterius in species & potentias, & substantiam ipsius mentis. Non enim hæc comparantur ad intellectum, ut obiecta prima; sed ut illa, quibus tendit in actum.

Iudicium autem de vnoquoque habetur secundum illud, quod est mensura illius: mensura autem habituum est illud, ad quod ordinantur: quod quidem ad nostram cognitionem se habet tripliciter. Quandoque enim est à sensu acceptu, visu, vel auditu, vel simili: sicut cum videmus utilitatem medicine, vel ab alio audimus; & ex hac utilitate scimus, quid est medicina. Quandoque est naturaliter iudicium, quod maxime

mè

mè apparet in habitibus virtutum, quarum fines naturaliter coniectat: vt patet de iustitia, quæ est reddere vnicuique quod suum est. Quandoque verò est diuinitus infusum, vt in spe, & charitate, & fide. Et quia etiam in nobis naturalis cognitio ex diuina illustratione deducitur, veritas in vtroque in creatura consulitur. Vnde iudicium, in quo completur cognitio de natura habitus, vel est secundum illud, quod à sensu accipimus; vel secundum illud, quod in creatura veritatem consulimus.

In cognitione autem, quæ cognoscimus, an habitus in nobis sint, est duo considerare; scilicet, habitudinalem cognitionem, & actuale. Actuale autem cognoscimus nos habitus habere ex ipsorum actionibus, quas in nobis experimur; vnde Philosophus dicit 2. *Ethicor. cap. 3.* quod *Signum oportet facere habitum, superuenientem voluptatem, vel tristitiam.* Tunc autem ad habitualem cognitionem habitus seipsam cognoscit, quia per hoc, quod anima habet habitus, potest progredi in cognitionem actualem ipsorum: tale autem per quod potentia potest progredi in actum cognitionis, dicitur habitualiter cognosci.

Sed differentia est inter habitus potentia cognoscitiuæ, & affectiuæ, quod habitus cognoscitiuæ est principium, & ipsius actus, quo cognoscitur habitus, & etiam cognitionis, quæ percipitur: quia ipsa actualis cognitio ex habitu cognoscitiuæ potentia procedit. Sed habitus affectiuæ partis est principium illius actus, quo cognoscitur habitus; sed non est principium cognitionis, quæ percipitur, vt habitus cognoscitiuæ sit principium proximum, vel remotum; quia non nisi per hoc, quod causet actum; vnde cognoscitur non cognitione, quæ percipitur.

Et hoc est, quod dicit Augustinus 10. de Trinit. per totum consequenter; quod artes cognoscuntur per suam præsentiam, sicut affectiones animæ per suas notiones. Sic igitur anima cognoscit se esse actum per suos actus; se autem esse habitum per essentiam suam; quia vt actum se cognoscat, nec habitum, nec specie indiget. Quid sit autem apprehendit per species rerum, quas cognoscit; sicut sensitiua per formas, quas recipit: nunquam tamen apprehendit intuitiue quid sit. Iudicat autem quod sit lumine inuolabilis veritatis, cuius similitudo est mentibus nostris impressa, & quam aliquo modo cognoscimus per se notam, atque omnia alia examinamus secundum eandem in omnibus iudicantes, vt sic pateat, quod cognoscit se habitualiter per suam essentiam, se verò esse per suos actus, quid sit per species aliarum rerum: quod sit iudicat per lumen diuinum, nec aliquo modo intuetur se, quod sit. Et habent se per ordinem istæ cognitiones; quia primò se esse cognoscit habitualiter per essentiam suam; secundò actualiter per actus; tertio apprehendit se, apprehendendo species rerum, & iudicat ex modo dicto.

Similiter est ex parte habituum, quia cognoscuntur in nobis esse habitualiter per seipsos; actualiter autem per actus suos. Sed quid sint quantum ad apprehensionem, cognoscuntur ex obiectis, & actibus propriis. Quantum ad iudicium, iudicamus quid sint ex fine, & ex lumine veritatis increatæ, sub quo fit certum iudicium de quolibet: & rationes cuiuslibet istarum cognitionum dictæ sunt supra. Et nullo modo cognoscitur oper. Tom. III.

scimus de ipsis, nec quia sunt, nec quod in nobis sunt, nec quod sunt intuitiue. Non est autem ordo inter has cognitiones habituum; sicut inter cognitiones animæ; quia prius cognoscimus, quid est habitus, quam sciamus, quod in nobis est, modo superius dicto.

SCHOLIUM.

Opinionem, quæ negat intellectum, aut animam se suosque habitus, & actus directè, & intuitiue cognoscere, in aliquibus reputat probabilem, in aliis refellit, multisque probat per actus cognoscitiui habitus, & intellectum intuitiue, reflectendo tamen super se, & per speciem expressam; actus autem absque vlla specie, per ipsorum immediatam experientiam cognosci; idque clarius explicat inferius num. 25. & sequentibus. Aliiter tamen videtur sentire in 2. dist. 3. quæst. 8. §. Ad argumenta principalia: per totum discursum, vsque ad §. Ad secundum: ubi ait animam non posse cognoscere se directè, & ex aliis obiectis cognitis deduci in cognitionem sui reflexiue: [Non autem, inquit, potest statim intelligere se nullo alio intellectu; quia non potest statim moueri à se propter ordinem potentiarum eius necessarium pro statu isto ad imaginabilia.] Et paulo superius. [Respondeo, inquit, intellectus noster pro statu isto non est natus moueri immediate, nisi ab aliquo imaginabili, vel sensibili extra prius moueatur.] Et Quodlib. 14. §. Ad duò alia argumenta: problematicum reputat, animam posse naturaliter cognoscere seipsam. Vide opus posthumum Suarez de Anima; & supplementum illius lib. 4. cap. 5. ubi eius resolutio valde conformis est doctrina in hac quæstione tradita.

Hæc opinio videtur probabilis, & benè declarat sua fundamenta, præter hoc quod dicit, quod anima nec se, nec suos actus cognoscit intuitiue. Secundò quoad hoc, quod dicit, quod intellectus nec se, nec suos habitus per species originatas ab eis apprehendit: & ad id sequitur primum, & è contrario: nam si se intuetur, videtur quod per propriam speciem se cognoscat, & è contrario. Idem dico de habitibus. Tertio quoad differentiam ordinis, quam ponit inter cognitionem si est, & quid est animæ & habituum.

Quantum ergo ad ista tria, non videtur aliquibus, quod positio contineat veritatem. Quod autem anima super se reflectendo, se intuitiue cognoscat, & si est, & quid est: & similiter reflectendo suos habitus, cognoscat & in se esse, & quod sunt, videtur expressè sentire Augustinus in epistola ad Paulinum, cap. 2. de videndo Deo*: & est in numero epistolarum 62. distinguens duplicem sensum, corporis, scilicet, & mentis, ubi ait: *Planè forsitan satis est si presentia illa hoc in loco intelligamus dicta, quæ præsto sunt sensibus, siue animi, siue corporis: unde etiam ducto vocabulo presentia nominantur: sensuum mentis spiritualia, quæ intra nos sunt, sensibus mentis videamus vitam nostram, voluntatem, inquisitionem, scientiam & habitus: hac enim intuitu mentis conspicimus.* Sequitur: *Sicut enim hanc lucem corporis sensu, sic & meam voluntatem planè video, quia præsto est animi mei sensibus, atque intus mihi præsens est.*

Quod etiam intellectus non solum per actus, sed etiam intuitiue videat suos habitus, expressè dicit Augustinus 13. de Trinit. cap. primo: *Fidem*

13. *Habitus in nobis esse quomodo cognoscimus?*

Affectiuus, & cognoscitiuus potentia differunt.

14.

15. *Qualiter cognoscimus habitus, qui nobis infunduntur.*

16.

Tria disputantur in superioriori opinione.

Probatur animam se intuitiue videre.

* Aliis 113.

17.

Et suos habitus.

porro ipsam, quam videt quisque in corde suo esse, si credit, vel non esse, si non credit, aliter nouimus: non sicut corpora, que videmus oculis corporeis, & per ipsorum imagines, quas in memoria tenemus, etiam absentia cogitamus: nec sicut ea que non videmus, & ex iis qua vidimus cogitatione vtrumque formamus, & memoria commendamus, quo recurramus cum voluerimus: vt illic ea, vel potius qualescunque imagines eorum, quas ibi fiximus, similiter recordatione cernamus: nec sicut hominem viuum, cuius animam etsi non videmus, ex nostra conuicimus; & ex moribus corporalibus hominem viuum, sicut videndo didicimus, inuenimur etiam cogitando. Non sic videtur fides in corde, in quo est ab eo, cuius est: sed eam tenet certissima scientia, clamâtque conscientia. Cum itaque propterea credere iubeamur, quia id, quod credere iubemur, videre non possumus, ipsam tamen fidem quando inest in nobis, videmus in nobis: quia & rerum absentium presens est fides, & rerum, que foris sunt, intus est fides; & rerum, que non videntur, videtur fides, & ipsa tamen temporaliter sit in cordibus hominum.

* ep. 72.
Intellectus
cognoscit se
non per spe-
cies imme-
diatas.

Item, Augustinus in quadam epistola * ad Nebridium, videtur dicere contra illud, quod dicit hæc positio, scilicet, quod intellectus non apprehendit se, nisi per species abstractas à phantasmatibus rerum corporalium. Dicit enim, quod intelligere non fit in nobis ex coniunctione sensuum, sed intrinsecus ipsa mente, atque ratione nostrum intelligimus intellectum. Item 7. super Genesim cap. 14. loquens de sensibus corporis ait: Cum igitur his quasi nuntiis accipiat anima quicquid eam corporalium non laesit: ipsa verò usque adeò aliud quiddam sit, vt cum vult intelligere, vel diuina, vel Deum, vel omnino etiam seipsam suâque considerare virtutes, vt aliquid veri, certique comprehendat, ab hac ipsorum quoque luce oculorum se auertat: eamque ad hoc negotium, non tantum nullo adiuuamento, verum etiam nonnullo impedimento esse sentiens, se in obtutu mentis assolat. Sequitur: habetque ipsa innumerabilia longè dissimilia cum cuncto genere corporum, qua non nisi intellectu, atque ratione conspiciat; quò nullius carnis sensu aspirat. Planè patet, quod dicit quòd anima nec se, nec virtutes suas aliqua specie corporali aspiciat.

18.

Experimentum etiam videtur ad hoc facere; nam dum in voluntate nostra oritur ipsum velle, experior inde velle, & quòd sensu interiori sentio inde velle: ergo tale velle sensus interior inuenitur.

Item, si anima est in corpore, quo nullo modo posset vti, non apprehenderet species sensibiles. Vt enim dicit Augustinus 6. Musica, cap. 11. impossibile est cæcum à natiuitate fingere imagines coloris. Cærum est autem, quòd talis anima in tali corpore le apprehenderet: vt patet per Auicennam 6. Naturalium tractat. 1. cap. 1. in fine; vbi dicit; quòd si crearetur vnus homo, & poneretur per impossibile in aère, ita quòd eius membra non sibi cohærent, sed omnia essent distincta, nec aliquid de suis membris perciperet, nec de alijs, non dubitaret, sed affirmaret se esse.

Ex quo patet, quòd anima in corpore apprehendit se esse, & nulla specie recepta indiget: & quia apprehensio quia est, quærit quid sit, non necessariò indiget specie aliqui exterioris corporis, sed per actus suos intrinsecos, quos experitur in se, vt se viuere, velle, desiderare, & similia, dum venit in sui notitiam, & quia est, & quid est: potest etiam idem per actus, quos exer-

ceret de rebus intrinsecis: sed non sunt ad hoc necessarij, vt dicebat positio.

Exemplum quod inducit de materia & formâ, falsum præsupponit; scilicet, quòd sicut se habet materia in ordine sensibilibus, quòd scilicet est pura potentia: ita mens nostra in ordine intelligibilium: hoc enim est, si intelligatur de potentia receptiua; quòd sicut materia potest recipere formas omnium sensibilibus; sic intellectus omnium intelligibilium. Sed isto modo nihil est ad propositum. Sed si intelligatur, quòd sicut materia nullam formati, vt actum habet de se, vnde possit obiectiue sentire, nisi vt induitur formis alijs, sic intellectus speciebus intelligibilibus: hoc omnino falsum est: cum plus habeat de entitate, veritate, & immaterialitate, quàm aliqua naturalis quiditas; ac per hoc magis est intelligibilis de ratione sua obiectiua. Non sic autem habet materia de se vnde sit obiectiue sensibilis: quare si in isto falso sensu accipiatur similitudo, nulla est.

Est igitur alia positio, quæ dicit, quòd anima coniuncta cognoscit se, quia est, & quod in tali corpore, & quid est; & etiam intuitiue sensu interiori, hoc est, oculo intellectualem se inuenitur, & habitus suos. Est tamen aduertendum, quòd de cognitione ista possumus loqui dupliciter; vel quoad huius inquisitionis initium, & inchoationem, qua anima inquit de se, si est, & quid est: vel quoad huius cognitionis terminum, & consummationem. Si loquamur primo modo, sic anima priùs cognoscit actus suos; vt pote velle, intelligere, desiderare, & similia: & ex notitia actuum sine aliqua alia specie cognoscit se esse, & de actibus suis, quia sunt, & qui sunt. Vnde impossibile est quòd anima se, vel habitus suos inueniat; nisi priùs etiam habitâ notitiâ de actibus suis sensu interiori, quo experimentatur actus suos interiores spirituales; sicut sensu corporali particulari experimentatur res corporales exteriores, secundum modum suprâ expositum in quadam quæstione*. Vt sicut cognitio intellectiua, quam habet anima de rebus exterioribus, à sensu particulari corporali oritur; vt alibi expositum*: sic cognitio intellectiua, quam habet de se, & suis habitibus à sensu interiori spirituali experimentatiue per actus interiores nostros oritur. Talem autem sensum frequenter ponit Augustinus, vt pote, in præallegatis authoritatibus: & 8. de Trinit. cap. 6. Quid enim, inquit, tam intus scitur, seque ipsum esse sentit, quàm id quo etiam cætera sentiuntur, id est, ipse animus. Nora de sensu totum illud Caputulum.

Si quaratur quid sit iste sensus? æstimò, quòd omnis natura creata habet infimum & supremum: vt secundum hoc in genere virtutis, & actiui aliquo modo sit quid compositum omne actiuum citra primum; sicut virtus sensitiva habet suum infimum sensum particularem, & suum supremum, id est, imaginationem: vel quæcunque sit illa sensitiva superior, per quam coniungitur intellectui.

Sed fortè est intellectiua animæ nostræ; quæ quamuis se tota sit non organica; habet tamen suum infimum, quod tenet se ex parte portionis inferioris. Et illa est, quæ exigitur ad cognitionem, & experimentationem actuum nostrorum interiorum; sicut sensus particularis corporalis ad cognitionem, & experimentationem actuali-

19.
Alia opinio
circa prædi-
ctâ.

* q. 11. n. 21.

* ibid. n. 5.

20.
Quid sit sensus spiritua-
lis.

tatis existentia rerum sensibilium. Et sicut nulla potentia apprehendit rem extrâ existentem, nisi sensus particularis, vel ipso mediante; & in suo actu existente: sic vis intellectiva, non cognoscit actus nostros intjnos; vtpote, velle, amare, & similia; nisi ille sensus interior intellectivus, & spiritualis, vel ipso mediante, & in suo actu existente, vt anima, sic feruat intellectui quoad cognitionem sui, & habituum sicut sensus particularis corporalis, exterior, quoad cognitionem rerum sensibilium.

Ex quo patet, quod sicut deficiente isto sensu, quo experimur actus interiores, deficeret omnis scientia animæ & habituum; & hoc tam ex parte animæ, quàm ex parte habituum. Et hoc videtur tangere Augustinus *suprà* rationem huius, dicti 14. de Trinit. cap. 5. *Ipsa* (inquit) *se nosse credenda est; sed intentio nimis in eas res, quas per corporis sensus tantò maiore, quantò nouiore cepit delectatione sentire, non ignorare se potest, sed cogitare se non potest.* Estimo autem, quod hæc ratio Augustini tangit causam, quare anima non potest se ignorare; eo quod habet in se vnde se potest cognoscere; quia habet vnde possit velle, & actus interiores elicere; ac per hoc non potest se ignorare. Tangit etiam causam, quare potest se non cogitare; quia si nimia delectatione fertur super res exteriores, & super lucem corporalem: sicut patet in exemplo, quod ponit de pueris, quando efficiuntur strabones propter vehementem attentionem ad lucem corporalem.

Sed nihil prædictorum est causa, quare non possit intueri se, vel quod sit, cogitare, nisi prius cognitis actibus suis. Huius ratio iam est in parte tacta. Quia omnis cognitio, quæ animæ conuenit, procedit de imperfecto ad perfectum; & hoc, seu cognitio illa habeat ortum à rebus interioribus, vel exterioribus. Et hoc conuenit animæ maximè coniunctæ, quia infimum gradum tenet inter formas, seu substantias spirituales. Et idèd sicut cognitio de exterioribus incipit ab infimo gradu cognitionis, qui est sensus particularis; sic etiam cognitio interior de se, vel de suis habitibus, ab isto sensu interiori modo supradicto; vtraque enim cognitio discursiua, est inquisitiua de se, quia est. Tenet similitudine, quia & vtraque procedit de imperfecto ad perfectum.

Ratio huius est etiam; quia in quolibet processu naturali principia sunt certa, fixa, & notoria; sicut etiam in scientiis. Patet hoc in naturalibus, quia certum est principium, & certò sciri potest seminarium ex quo fit bos, asinus, faba, triticum, vel homo: & in se habet euentiam maiorem, & priorem, quàm illa, quæ ex tali semine fiunt. Igitur illud, ex quo procedit scientia, oportet quod sit prius, & magis notum in se; sicut sensus circa sensibile extrinsecum est certissimus; & habet rationes notiores respectu omnium aliorum: sicut se habet materia in artibus, & sicut se habet fundamentum in quolibet processu ordinato: ergo similiter in notitia, quam acquirit de se anima, & de suis habitibus, oportet quod incipiat à priori, euentiori, & notiori. Actus autem nostri interiores sunt huiusmodi respectu animæ, & habitus, quia certòs intueor me velle, & intelligere, quàm cognoscam voluntatem meam, & intellectum: & idèd cognitio ipsorum præcedit omnem cognitionem. Et non intelligo (vt dicunt aliqui) quod actus, quibus quælibet anima deducitur in sui ipsius notitiam, solum sint

actus eliciti ab imaginatione, vel à sensibus, quia tam per actus exteriores, quàm per interiores (vt dixi *suprà* *) anima potest deuenire in notitiâ sui.

Quod autem dicit prædicta positio, quod cum de anima duplex cognitio habeatur, videlicet, quia est, & quid est; similiter duplex cognitio est de habitibus: quia vna, quæ cognoscit quis, an habitus in sit ei: alia, quæ cognoscit quid sint, & quod hæc duæ cognitiones aliter ordinantur circa animam, aliter circa habitus: nam cognitio, quæ quis cognoscit se habere habitum, præsupponit cognitionem, quæ cognoscitur quid sit habitus: non sic est de anima. Quia multi sciunt se habere animam; & tamen nesciunt quid sit anima. Ratio ad hoc patuit *suprà* * in quæstione.

Hoc totum videtur esse falsum: primò, hoc est contra experientiam: nam actus castitatis potest duobus modis à me cognosci; vel in ratione actus, quæ est quædam notitia confusa; & sic cognoscendo actum, cognosco etiam aliquem habitum in me esse modo confuso: vel in quantum talis actus, vtpote, abstinere ab omni delectatione circa Venerea: & isto modo cognoscendo actum perfectè, cognosco similiter quid sit talis habitus. Tamen notitia de actu, quod sit, præcedit notitiam etiam de habitu, quod sit ordine naturæ: cum enim quod quid est, cognoscitur de habitu per actus & obiecta (vt dicit positio illa) videtur, quod prius sciatur de actu ordine naturæ, quia est: secundò, ex hoc scitur de habitu quia est, & quod in nobis sit: tertio scitur quid sit actus: quarto quid sit habitus. Non ergo plus scitur de habitu, quod est, vel quid sit; quàm quod in nobis sit.

Quod autem dicit, quod non possum scire, nec habere castitatem, nisi sciam, quid sit castitas; dico, quod hoc non est ex hoc, quod prius sciam, quid est castitas, quàm quod sciam me habere castitatem; immò est è contrario. Sed hoc idèd est, quia non possum scire me habere castitatem, in quantum est talis habitus, nisi sciam, quid sit actus castitatis, in quantum simul sciam, quid sit habitus castitatis. Idèd, quod non possum scire me habere castitatem, nisi sciam quid est castitas; hoc non est, quia notitia de habitu, qui est, præcedit notitiam de actu, qui est; sed quia sunt siml. Eodem modo, & eodem ordine intelligo esse per omnia in notitia, quam de se habet anima.

Ex ratione etiam positionis hoc patet: dicit enim, quod si cognoscam habitum, in quantum est principium actus ralis, cognosco de ipso habitu quid est. Similiter ego dico, quod si cognoscam essentiam animæ, prout est principium actus essendi, & viuendi; & de potentia, prout est principium operandi, cognoscam de ipsis, quid sunt.

Quod verò addit, quod habitus sunt per suam essentiam principium actus; dico, quod etsi anima non sit per suam essentiam principium actuum secundorum, tamen per suam essentiam est principium primorum, vtpote viuendi, essendi: quæ sunt principium, quo anima coniuncta naturali ordine in se, & de se, est ex principiis, in quantum principia extrinseca sunt, quod sum, & viuo. Et dico, quod possum me scire esse, & viuere quodammodò in ratione indeterminata; & tamen nescio, quid est anima: ita possum scire me habere habitum castitatis per cognitionem sui actus, in ratione quæ actus, & tamen nesciam, quid sit castitas. Et sicut cognoscendo actum

* num. 16. & 199. 22.

* num. 1. An prius cognoscitur habitus quàm actus ab illo procedens.

Anima non potest se ignorare.

21.

23.

castitatis in me esse, scio castitatem in me esse, & cognoscendo castitatem in me esse, perfecte cognosco, quod est castitas, quæ est per suam essentiam principium suorum actuum: sic sciendo me esse, & viuere, quorum anima est principium per suam essentiam, scio aliquid in me esse; & in ratione, quæ est principium essendi, & viuendi, scio quod est anima. Similiter dico de potentiis respectu actuum suorum, quorum sunt principium.

24.

Notitia anima, & habituum procedit ab actibus.

Ad propositum igitur reducendo, dico quod animæ (si loquamur de notitia, quam habet anima de se, quoad huiusmodi notitiæ inceptionem) notitia de se, à notitia actuum suorum incipit; & notitia, quam habet de habitibus suis, à notitia actuum illorum habituum: & sic cognoscendo actum, utpote *velle*, cognoscit arguitiue aliquid, discernendo se esse: & postea cognoscendo naturam, & modum actuini, utpote quod actio intelligendi est immaterialis, reflexiua, & similia, arguit potentias tales esse; & per potentias quid sit substantia. Dum autem intellectus quid sit apprehendit, determinat ad intuitionem, quæ mens ab exterioribus sequestrata, & super se reflexa, se, & suos habitus intuetur per speculum intellectuale, per actum fixum super essentiam animæ & habituum.

Obiectio.

Nec valet, si istes, quod multi decipiuntur circa animam, dicentes, eam esse ignem, aërem, corpus, & similia; ut per Aristotelem patet 1. de Anima, text. 20. & seqq. & per Augustin. 10. de Trinit. cap. 7. Hoc enim idem sit, non quin possit se intueri, si diligenter se inquireret, seque à rebus corporalibus abstraheret: sed sicut aliqui diligendo carnalia, sic sunt depasti carnalibus, quod nullum spirituale conuenit eis simpliciter: sic in cognoscendo sunt imbuti formis, & imaginibus carnalibus, quod nihil aliud, quam corporalia esse credunt.

Obiectio.

Si instetur contra prædicta, quod si anima potest per actus habituum arguitiue ipsos habitus in se esse cognoscere, & tandem ipsos intuetur; sicut dicit Augustinus in loco præallegato de ipsa fide, quæ est in nobis: ergo possumus scire nos habere charitatem, & ipsam esse in nobis, & ipsam intueri; cum habens charitatem verè exerceat opera charitatis.

S C H O L I U M.

In responsione ad istud argumentum, admittit per actus fidei, à nobis elicitos, nos cognoscere posse fidei habitum nobis inesse, non tamen posse similiter deuenire in cognitionem habitus charitatis; quia potuisset quis suspicari, aut iudicare, actus elicitos charitatis procedere ex habitu amoris naturalis Dei super omnia. Similiter in 1. dist. 17. quæst. 5. §. Quantum ad primum articulum, aperte assertis ex nullo actu, quem experimur, neque ex substantia actus, neque ex intentione, aut circumstantia ulla, nos posse concludere habitum supernaturalem charitatis nobis inesse. De fide tamen supernaturali, & infusa in 3. dist. 23. quæst. 1. §. Sed quid de fide infusa, admittit scire nos posse eam nobis inesse per actus credendi, & per inclinationem ad verum. Peculiaris tamen est difficultas, An fidelis credat fide diuina se habere fidem supernaturalem? quod negat Scotus lib. 14. artic. 7. neque contrarium docet in illa distinct. 23. lib. 3. ut aliquibus placet. Vide Vegam lib. 9 in Tridentinum cap. 37. & Vasquez. 1. 2. disp. 201. cap. 2.

Est dicendum, quod varij actus ducunt in notitiam distinctorum habituum. Cum igitur charitas sit habitus, quo Dominum diligimus, naturalis eriam inclinatio inducat nos ad Dominum diligendum super omnia, quamuis alio modo, quam charitas, propter confortationem actus dilectionis naturalis, & charitatis; non potest quoad certitudinem ex notitia actuum charitatis in eius notitiam deuenire. Non sic de fide; quia naturalis cognitio non sic dicit credere Dominum trinum & vnum. Et sic de aliis articulis fidei.

25.
Solutio.

In hoc igitur residet huius quæstionis inquisitio, quod anima humana cognoscit se esse, & corpori inesse per actus suos intrinsecos, & extrinsecos absque specie; illos autem actus cognoscit absque specie, sola mentis experimentatione. Ut dum volo, sensus ille interior mentis certissime cognoscit, & experitur me velle: nec anima in hac vita naturali cognitione potest habere tantam certitudinem de aliquo, quantum habet de illis actibus suis intrinsecis: scit enim se velle certissime dum vult: & quia per experimentum istorum actuum scit se esse; idem dicit Augustinus, ut patet in præallegata autoritate de Spiritu & anima, quod nil tam nouit anima, quam se: nil dico rantum nouit, quantum se esse. Quid autem fuerit illi actus, non tam certitudinaliter nouit anima, sicut certè nouit quod sunt, vel insunt: & quia per cognitionem quod sunt actus sui, venit in cognitionem sui quod est, non ita certitudinaliter nouit anima quid sit, sicut quod est, vel in suo corpore est. Cognoscit ergo primo aspectu suos actus interiores esse, & inesse, ita quod isti actus absque omni specie sunt ratio cognoscendi, quod ipsa est etiam in corpore. Postea considerat conditionem actuum, quid sint, quo cognito, cognoscit quid sit potentia, à qua actus procedit, quia spiritualis, & immaterialis, sicut est actus: ita ut prima notitia quid sit actus, sit sibi ratio absque omni specie cognoscendi, quid ipsa sit. Quid etiam sint actus, etiam cognoscit arguitiue, per conditiones absque omni specie: in sola enim cognitione intuitiua de se indiget specie expressa de se, ut statim dicitur.

Cognito ergo quid sit potentia, cognoscitur substantia animæ quid sit: intuitiue se aspicit, dum se à formis, & imaginibus corporalibus abstrahit. Hanc autem intuitiuam cognitionem sui, & habituum eius (quæ est finis totius inquisitionis inceptæ ab actibus) puto fieri per speciem differentem ab actu; ita quod anima vnica cognitione intuitiua se, & suos habitus cognoscit per speciem, non impressam propriè (nam illa dicitur respectu rerum extrinsecarum secundum modum tactum in præcedenti quæstione) sed per expressam, quam ex reflexione sui ipsius supra se exprimit. Sicut intellectus agens ex conuersione sui supra phantasmata, abstrahit speciem intelligibilem, & in intellectu possibili ponit. Et hoc videtur sentire Anselmus in Monol. cap. 31. Nulla (inquit) ratione negari potest, cum mens rationalis se ipsam cogitando intelligit, imaginem ipsius nasci in cogitatione; immo ipsam cognitionem sui esse imaginem.

Huius positionis est Aristoteles in 3. de Anima, text. com. 15. vnde ait Commentator supra illud. Et intelligibilis sicut intellecta: dubitauit Aristoteles de intellectu materiali, verum intellectus ex eo est ipse intel

Quomodo anima cognoscit se per actus suos?

26.

Quomodo se cognoscit anima intuitiue.

intel

intellectus, an aliquo alio modo, & incipit declarare: quod est intellectum per intentionem in eo; sicut alia res intellecta.

27. *Obiectiōnes.* Si verò dicatur quòd anima est sibi præsens, & habitus sunt sibi præsentēs; ergo non oportet quòd ponatur species. Item, est sibi similis, quare non oportet ponere speciem ad assimilandum. Item, est lux spiritalis; ac per hoc specie non eget; sicut nec corporalis.

Solutiones. Dicendum ad rationem de præsentia, quòd licet anima, & habitus ipsius animæ sint sibi præsentis, pro eo quòd non distant ab ea, tamen non sunt sibi præsentēs in ratione cognoscibilis, nisi eam moueant; quòd quidem non possunt facere, nisi per aliquid immissum, vel expressum, quòd est species, vt statim dicitur. Quòd dicitur, quòd est sibi similis; dicendum quòd est sibi similis, licet improprie: quia similitudo est rerum differentium eadem qualitate; anima autem non differt à se. Nullo modo tamen est similitudo propria; quia similitudo procedit ab eo, cuius est similitudo per modum generationis: nihil autem seipsum gignit, vt ait August. 1. de Trinit. cap. 1. Quamuis autem sit sibi similis, quia non dissimilis, vel differens à se: non tamen est similis in ratione cogniti, & cognoscentis, quæ est similitudo fundata in expressione rei cognitæ, quæ est per speciem, non per essentiam. Quòd dicitur de lumine corporali falsum est; eo quòd lux sumpta in ratione obiecti, vt pore, in Sole, vel in alio corpore luminoso, nunquam est in oculo; nisi per speciem lucis. Vt autem est in medio, est ratio videndi alia; & sic non habet rationem obiecti: quare non eget specie isto modo; sicut nec alia, quæ sunt rationes actionum: & tamen secundum veritatem lumen ipsum speciem sui habet: nam clauso oculo, vel in tenebris, recordor me vidisse lumen: quòd non poneret memoria, nisi per speciem.

28. *Anima co-
gposcit se, &
suos habitus
per speciem
expressam.
Probatnr pri-
mo:*

* quæst. 11.
num. 19. &
seqq.

*Obiecta im-
mittunt spe-
cies in ani-
mam.
† supra n. 26.*

Anima ergo se, & suos habitus per speciem non proprie impressam, sed expressam de se, vel de suis habitibus cognitionem intuitiuam habet, quòd potest declarari septem rationibus. Prima ratio sumitur ex operatione obiecti ad potentiam. Cum enim intelligere sit quoddam pati, secundum Aristotelem 3. de Anima, text. 12. oportet, quòd potentia intellectiua aliquo modo ab obiecto patiar. Licet autem agens sit nobilior passio, de quo aliquid agit; vt visum fuit in alia quæstione*; non tamen oportet, quòd sit nobilior passio, in quo agit: quare obiecta bene agunt in intellectum immittendo speciem; maxime cum hoc fiat in virtute intellectus agentis, vt dictum fuit †. Nunc autem ita est (vt patebit) quòd nullum agens agit in passum, nisi per aliquam immisionem in ipsum: ergo si anima modo intelligit se, vel suos habitus, quòd prius non faciebat, necessariò aliquid immittitur ab his in ipsam, quòd prius non immittebat, aliter prius se intelligebat æquè bene: ergo si passio non est nisi per aliquam immisionem, oportet quòd immitratur species ipsius animæ; seu habitum in ipsam potentiam passiuam, scilicet, in intellectum passibilem; non potest autem aliquid immitti, nisi species ab ipsis impressa, quòd oportet, quantumcunque sint præsentia: ergo, &c. Nec potest dici quòd illud immissum ab agente, sit actus; quia intelligere non est actus transiens; nec intelligere istum actum immittit, cum sit potius ab intellectualitate, quàm ab intellectu cli-

cus: ergo si intelligere, in quantum tale, aliquid immittit, illud erit species.

Ad declarationem minoris est sciendum, scilicet, quòd agens aliquid immittat in passum (quia hæc poterit esse ratio generalis ad omnia creata agentia, & passa) quòd agens prius attingit passum per aliquod accidens superadditum, quàm per suam substantiam. Et voco hic accidens, siue sit verè accidens, vt caliditas in igne; siue sit substantia sub modo accidentis, sicut dictum fuit de potentiis animæ*. Dico etiam prius, sicut instrumentum prius attingit passum, quàm agens principale; sic eodem modo ex parte patientis, quòd prius recipit formam accidentalem, quàm substantialem; vt aqua efficitur calida, magis quàm ignis. Prius dico naturali ordine, quo agens prius attingit passum per accidens suum, quàm per substantiam, non autem tempore. Omne igitur agens naturale, naturali saltem ordine, prius inducit similitudinem sui accidentis impressi, quàm substantiam suæ: ergo necessariò idem ordo erit in agentibus, & patientibus secundum intentionem. Sicut enim se habent agentia ad agentia, ita actiones ad actiones. Sicut igitur intentiones à rebus dependent, & ad res ordinantur, ita oportet quòd actiones intentionales ab actionibus realibus mensuram sumant: ergo necessariò omne agens intentionale, quale est obiectum intelligibile, prius assimilatur sibi intellectum modo quodam accidentaliter, & imperfecto; & in fine, modo quasi substantialiter, hoc est, perfecto. Dum autem actu intelligit perfecte secundum perfectionem actus, formam obiecti in ratione cogniti recipit: ergo prius recipiat eam sub ratione similitudinis, quasi imperfectè.

Item, sicut dictum est, actiones, & agentia intentionalia sumunt mensuram ab agentibus, & actionibus realibus; sed in illis agens necessariò prius inmittit aliquam dispositionem in materiam, quàm introducit formam: ergo & hic antequam perfecta intellectio fiat, erit dispositio; quamuis sit dissimilitudo; quia illie est forma naturalis effectiue ab agenti naturali eius: actus verò cognitionis non est ab obiecto effectiue, sed dispositiue, ratione speciei immisæ; à potentia verò est effectiue, & causatiue.

Item, omne illud, quòd de potentia tendit ad actum, necessariò de nouo aliquid recipit; si enim nunc intellectus intelligit, necessariò se habet aliter, quàm prius. Hoc est secundum Aristotelem 8. Physicor. sext. cor. 7. Quòd omne mobile, quòd nunc mouetur, & prius non mouebatur, necessariò aliqua noua dispositio in eo facta est. Ad actus autem intelligendi videtur intellectus reduci per intelligibile se habens ad ipsum nunc aliter; quàm prius, & quasi connaturaliter potentia ad obiectum: ergo intelligendo suam essentiam se habet aliter nunc, quàm prius; sed prius erat sibi præsens per substantiam: ergo oportet, quòd nunc sit sibi præsens in ratione cogniti, quòd non potest nisi per speciem.

Item, si præsentia sibi esse causa, quòd obiectum moueret ad intelligendum, semper se intelligeret, cum semper sibi sit præsens: non ergo mouet essentia nuda intellectum: ergo per aliquid aliud: sed non potest nisi per speciem.

Item, si secundum Aristotelem 3. de Anima, sext. 12. Intelligere est quoddam pati, impossibile est passum pati ab agente, nisi ab eo aliquid reci-

29.

* q. 11 num.
14. & 39.

30.
Probatnr se-
cundo.

Tertiò.

Quartiò.

Quintiò.

piat; ergo necessarîo intellectus aliquid de nouo recipit; sed non recipit de nouo essentiam: ergo necessarîo essentia speciem.

31.

Nec potest dici, quòd de nouo recipiat actum, quia ille ab obiecto non est; immò potius. & principalitè ab intellectu: & mens nostra est ad Dei imaginem; ratio autem imaginis attenditur in potentiis actui coniunctis*, & hoc maxime dum anima intelligit se vt Deo similè: Sed Deus intelligendo se, intelligit suam similitudinem, quæ est prima similitudo, prima expressio, prima æqualitas: ergo anima intelligendo se, exprimit suam similitudinem, & perfectiorem, quàm quando intelligit alia; aut non repræsentat Trinitatem increatam; quod est falsum. Nec potest dici, quòd illa similitudo sit actus: quia in diuinis actus sumptus sub ratione actus, vt generare, non habet rationem similitudinis expressæ, sed potius terminus actus, vt filius.

* Vide Scotum in 2. d. 16 q. unica, §. Ex hoc dico ad formam.

Sextid.

Item, actiui in quantum actiuium; & mouens in quantum mouens, est actualius ipso patiente & moto; quare verò aliquid est actualius ipso patiente & moto, tantò est spiritualius, & simplicius: si ergo intelligere est quoddam pati, quoquo modo agit in intellectum, & mouet ipsum: ergo necessarîo obiectum habet aliquam spiritualitatem respectu intellectus, vt patitur ab eo: sed essentia animæ non est seipsa actualior: ergo oportet, quòd sit ibi ratio alicuius actionis, intentionalis multiplicationis, propter quam, & per quam habeat respectu sui rationem actiui, in quantum vt nuda, & in quantum ad intelligibilia habet rationem passiu.

32.

Septimè.

Quòd hæc sit intentio Augustini patet in multis locis 14. de Trinit. cap. 6. Cum (inquit) verò non se cogitat, non sit quidem in conspectu suo, nec de illa suus formetur obtutus, sed tamen nouerit se, tanquam ipsa sit sibi memoria sui. Sequitur: ideo Trinitatem sic commendabamus, vt illud vnde formatur cogitantis obtutus, in memoria poneremus; ipsam verò conformationem, tanquam imaginem, qua inde imprimitur. & sequitur: Nam ita sanè gignit istam suam notitiam mens, quando cogitando intellectam se conspiciat, tanquam sibi antè incognita fuerit: sed ita sibi nota erat, quemadmodum nota sunt res, qua memoria continentur, etiam si non cogitentur. Hæc Augustinus. Si præterita cogitantur actu, hoc fit per hoc, quòd species cogitantis in anima causatur à specie, quæ est in memoria. De habitibus, quòd cognitio causatur per speciem, apertè dicit Augustinus 14. de Trinit. cap. 3. vbi ostendens, quomodo fides, quæ est in nobis, intelligitur, ponit exemplum, quomodo corpus videtur; & sic dicit: Nempe ab inferioribus ad superiora ascendentes, vel ab exterioribus ad interiora ingredientes, primam reperimus trinitatem in corpore, quod videtur, & acie videtur, qua cum videt, inde formatur; & in voluntatis intentione, qua vtrumque coniungit: huic trinitati similem constituamus, cum fides, qua nunc inest nobis, tanquam corpus illud in loco, ita in nostra memoria constituta est, de qua informatur cogitatio recordantis; sicut ex illo corpore acies inuenitur. Quibus duobus vt trinitas impleatur, annumeratur tertia voluntas, qua fidem in memoria constitutam, & quandam eius effigiem in continui recordationis impressam connectit, & coniungit: sicut in illa corporalis trinitate visionis, formam corporis quod videtur, & conformationem, que fit in cernenti aspectu, coniungit intentioni voluntatis. Hanc doctrinam asserit Augustinus 9. de Trinit. cap. vltimo circa medium.

Liquido (inquit) tenendum est, quòd omnis res, quamcumque cognoscimus, congenerat in nobis notitiam sui; ab vtroque enim notitia paritur, à cognoscence & cognito: itaque mens cum seipsam cognoscit, sola parens est notitia sua: cognitum enim, & cognitor ipsa est.

Ex hoc apparet falsum esse, quòd res cognita, seu obiectum nihil agat in potentias animæ; cum dicatur, quòd ipsa notitia ab vtroque est, scilicet, cognoscence & cognito. Si autem à cognito vt ab obiecto in intellectu non potest esse, nisi quia specie informatur; vt patet in auctoritate prædicta. Et hoc expressè dicit 8. de Trinit. cap. 6. quòd quando aliquam rem vidi, vt Alexandriam, ipsa phantasia eius in memoria mea, verbum eius est productum: & de re, quam non vidi, si mihi nominetur, talem imaginem in acie mentis formo, sicut mihi res describitur. Sic igitur efficit anima sensu interiori, dum abstracta est ab imaginatione rerum corporalium per arguitiam.

33.

QVÆSTIO XVI.

Verum numerus differat re absoluta à rebus numeratis? vt ternarius, quo numeramus tres lapides, ab ipsis tribus lapidibus?

D. Thom. 3. part. quæst. 77. art. 2. & in 4. dist. 12. quæst. 1. art. 1. quæstiuicula 3. Occau in 4. quæst. 4. & Quodlib. 4. quæst. 30. in Pradicam. cap. de Quantitate. Gabriel. in 4. dist. 10. quæst. unica, & dist. 12. quæst. 1. Capreol. in 1. dist. 24. quæst. 1. Durand. dist. 12. quæst. 1. Richard. art. 1. quæst. 1. Argent. quæst. 1. Ægid. Rom. Theorem. 36. & 38. Maior. in 4. dist. 12. quæst. 2. Henric. Quodlib. 1. quæst. 15. Sonc. in 10. Metaph. quæst. 7. Suar. tom. 2. Metaph. dist. 41. sect. 1. Fons 5. Metaph. cap. 13. quæst. 2. sect. 1. Vid. Doct. in 2. dist. 2. quæst. 9. & in 4. dist. 12. quæst. 2.

RESPONDEO, tria sunt hic tractanda. Primò, est quæstionis veritas declaranda. Secundò, rationibus confirmanda. Tertiò sunt dubia aliqua dissoluenda.

I.

ARTICVLVS I.

Multa præponuntur circa unitatem numeri, & circa varias eiusdem numeri proprietates.

Circa primum, sciendum, quòd cuiuslibet rei suæ causæ notitia, antecedit: vnitas autem est causa, quia principium est numeri; idè volentes inquirere aliquid vnum, ab vnitate est vera inquisitio inchoanda. Et igitur numeri vnitas inuestiganda: secundò numerica proprietates exponenda: tertiò proposita dubia explicanda. Circa quod est sciendum, quòd alia est natura vnus, quæ substantia cuiuslibet rei est vna; alia autem vnus, quod est principium numeri, propriè dicti; & est in genere quantitatis, & est vnum, quod conuertitur cum ente. Sed credentes, quòd eadem sit vtriuslibet ratio vnitatis, diuisi sunt in contrarias opiniones: quia dicunt vnum quod vertitur cum ente, non addit rem aliquam super ens; sed signat substantiam entis sub ratione diuisionis. Tamen crediderunt, quòd

Ratio vnus dupliciter sumitur.

Ægid. 1. d. 24. q. 1. Ad 2. quæstum.

quod *unum*, quod est principium numeri, non addit aliquid supra substantiam rei, nisi sola ratione: & quia numerus componitur ex numerantibus, crediderunt, quod numeri essent substantiae omnium rerum. E contrario autem credens, quod eadem sit omnino natura *vnus*, quod vertitur cum ente, & *vnus*, quod est principium numeri: videns quod *unum* quod est principium numeri addit aliquid supra substantiam rei (alioquin numerus compositus ex vnitatibus, non esset species quantitatis) tradidit eodem modo, quod *unum* quod vertitur cum ente, addit aliquid super substantiam entis; sicut album dicit rem absolutam super substantiam; & ita ex eodem falso fundamento contrariae opiniones superflunt.

SCHOLIUM.

Distinguit Scotus vnitatem in transcendentalem, & numeralem; seu in vnum quod conuertitur cum ente, & in vnum quod est principium numeri. Primum late probat, nihil addere reale super ens, sed modum quendam significandi priuatiuum, aut negatiuum, qua ratione obuiam agit de propria significatione nominis oppositi multitudine. vide de his multa apud ipsum lib. 10. Metaph. quest. 1. 5. & 6. Secundum etiam post longam discussionem variarum acceptionum, & specierum vnitatis ac numeri in rebus aliorum Pradicamentorum a quantitate, quatenus est numerus accidentalis, ait aliquid addere positiuum: in iis vero, quae sunt de genere quantitatis. Vide eundem 5. Metaphys. q. 9. & Fonseca ibidem cap. 13. quest. 3.

Thom. 5. Metaph. lect. 2. & lib. 10. lect. 1.

2. *Alia consideratio vnus.*

Est igitur sciendum, quod alia est natura *vnus*, quo dicitur res vna, quod conuertitur cum ente: & alia ratio *vnus*, quod est principium quantitatis. Natura enim *vnus*, quo est esse, quod est, ideò est, quia vnum numero est: vel illud quod dicitur, quod *ens* & *vnum* conuertuntur, non dicit rem, vel distinctionem aliquam absolutam supra naturam entis, siue rei, quae dicitur vna, sed essentiam entis, & rei sub alia, & alia ratione & consideratione. Propter quod dicit Aristoteles, & eius Commentator 10. *Metaphys. cap. 4. in fine, comm. 6.* quod idem est modus consecrationis *entis*, & *vnus* ad Pradicamenta; & æqualiter diuiduntur Pradicamenta secundum ea. Sicut enim dicimus quod *ens* diuiditur per substantiam, quantitatem, &c. ita dicimus, quod *unum* est substantia, quantitas, qualitas; & sic de aliis. Et ratio huius est, quia, vt dicit Aristoteles, eodem loco *Metaphys. in prædicatione, vnus homo* non addit aliquid aliud, quàm *homo*; sicut nec ipsum esse præter *quid est*, aut quale, aut quantum. Et ideò tale *unum*, quo res dicitur vna, & conuertitur cum ente, non dicit rem aliquam super substantiam rei, vt albedo supra subiectum. Et ita substantia cuiuslibet rei est vna per se, non per aliquam rem additam super ipsam: vt sic sit verum dicere, quod omnino eadem est ratio *realis rei*, & *vnus rei*; sicut *hominis*, & *vnus homini*: sicut dicitur in *Elenchis*, quod eadem est ratio propositionis, & vnus propositionis.

Vnum quod cum ente conuertitur, nihil dicit reale superioris.

3.

Huius rei est aperta ratio, quia si res esset vna per aliquod additum super eam; iterum de illa quaeretur, verum sit vna per se, vel per aliud, &c. & erit processus in infinitum. Vel est siltendum in aliquo, quod per suam substantiam sit vnum; & eadem ratione quodlibet per suam substantiam est vnum. Et hoc est, quod dicit Boërius super Porphyrium, editione secunda, circa medium, quod *omne quod est, ideò est, quia vnum est*: & idem

dicit libro de Consolatione, lib. 3. *Prosa 11. Nostri ne igitur, inquit, omne quod est, tam diu manere atque subsistere, quam diu sit vnum, sed interire, atque dissolui cum vnum esse desierit?* Et idem libro de Vnitate & Vno, cap. 1. *tam diu est quidquid id quod est, quam diu in se vnitas est: cum autem desinit esse vnum, desinit esse id quod est.* Veritas autem verborum Boëtij sic patet; quia omne quod est, aut simplex, aut compositum est: quod autem simplex est, tam diu solum est, quam diu vnum est: quod patet in domo, & in quolibet composito; quia tam diu est, quam diu quoddam vnum est, & non amplius.

Ex prædictis patet, quod eadem est realiter ratio entis, & *vnus*, quod conuertitur cum ente: nec tale *unum* dicit aliquid absolutum supra substantiam rei; sicut album dicit quid absolutum supra substantiam.

Est tamen sciendum, quod licet *unum* non dicat rem absolutam super ens, siue super substantiam rei; tamen *unum* istud dicit aliam rationem, & alium modum significandi ab ente, vt dicit Commentator supra 4. *Metaphys. comm. 3.* Modus enim significationis enti imponitur a ratione simplici, quàm modus significationis *vnus*: ita quod quamuis *ens*, & *unum* idem significant; tamen significatio *vnus* præsupponit significationem *entis*. *Ens* enim imponitur ab actu essendi absoluto & positiuo. *Vnum* autem in significato suo includit rationem entis cum determinatione: non dico cum determinatione addente rem supra rationem entis; sed addit quendam modum se habendi. Ille autem modus, quem addit, non est positiuus, sed priuatiuus solum: non priuando aliquid positiuum; alioquin *unum* non diceretur de Deo; sed priuat aliquid negatiue tantum. Cuius priuatio, quamuis significet illam priuationem modo positiuo, sicut e contrario hoc nomen, *incorporeum*, significat positiuum modo priuatiuo, & hoc nomen *corporeum* significat priuationem modo positiuo.

Vt igitur videamus quid est priuatio importata per hoc nomen, *multitudo*, quam quidem priuatione de suo significato priuat hoc nomen *unum*, vt conuertitur cum ente; est sciendum quod (vt patuit ex 8. *Metaphysic.*) nullus potest imponere nomen rei, nisi qui nouit rem: & hoc dicitur 1. *Peribermenius, cap. 1.* quia *Voces sunt earum, quae sunt in anima, passionum nota.* Nunc autem aliquando contingit, quod nominaliter aliquid multis positiuum est, quod secundum veritatem est priuatio, quamuis significetur nomine positiuo; quia habitus sibi contrarius dicit naturam positiuam. *Corporeum* enim dicit secundum rem priuationem, *incorporeum* positiuum*; & cum notiora sint corporea naturaliter, quàm incorporea, in compositis ex materia & forma, *unum* secundum veritatem habitus quidam est a forma rei partes continente caufatus: & ille habitus significatur nomine *vnus*. Diuisio autem eorum secundum veritatem est priuatio illius habitus, & significatur nomine *multitudinis*: vnde *multum* est ens aliquo modo in se diuisum: *unum* autem est ens in se indiuisum. Et ideò dicit Boërius, de Vnitate & Vno cap. 1. *Cum autem forma materia vnitas necessario ex coniunctione vtriusque aliquid vnum constituitur, in qua constitutione illud vnum non permanet, nisi quam diu vnitas formam cum materia tenet*: ergo secundum hoc destructio rei omnino est illud, quod separatio a forma & materia, quae est ei causa non contraria.

4.

Vnum aliter significat quod ens.

5.

Vnum & multitudo quid significant.

Quomodo percipiuntur priuatiuum & positiuum.

* Vide q 24. num. 2.

6.

Ex quo patet, quòd cùm multitudo surgat ex diuersitate vnitatis, & compositionis, *multitudo* dicit priuationem habitus importatam per vnitatem & compositionem. Et quia (vt dixi) secundùm quòd res nouimus, eis nomina imponimus; idèd cùm compositiones, causæ, & partes sint nomina magis nota; idèd etiam illud quod importatur nomine *multitudinis*, etiamsi dicat priuationem respectu illius, quod importatur nomine *vnitatis*: quia nomina positiua magis sunt nobis nota, idèd illud significamus nomine positiuo, quod est *diuisio*; & illud, quod significatur nomine *compositi*, seu *vnium*, quia est nobis minus notum, significamus nomine priuatiuo per indiuisiōnem; quia *multitudo* est quædam diuisio: *vnitas* autem est quædam indiuisio; sicut iam dixi: quia substantia incorporea dicit habitum positiuum respectu substantiæ corporeæ, & hæc respectu eius dicit priuationem. Etenim, quia substantia corporea est nobis magis nota, quàm incorporea, illam nominamus per modum positiuum; aliam per modum priuatiuum. Sic etiam quamuis entitas creaturæ, quæ est finita & limitata, dicat priuationem respectu entitatis diuinæ, quæ est infinita; ramen quia nobis est magis nota entitas creaturæ, quàm entitas diuina, idèd nominamus eam nomine positiuo, cùm dicimus, quòd est *finita & limitata*; & entitatem Dei nominamus secundùm modum significandi priuatiuè, cùm dicimus, quòd est *infinitus, illimitatus, & incircumscriptus*: quamuis ista nomina dicant realem positionem, tamen quantum ad modum significandi dicunt priuationem.

7.

Patet igitur ex dictis, quòd *multum*, etsi significetur nomine positiuo, quod est *diuisio*, dicit tamen priuationem realiter illius habitus, qui causatur à forma totius, quod partes continet. *Vnum* autem etsi significetur nomine priuatiuo, quantum ad modum significandi, quod quidem nomen est *indiuisum*, realiter dicit positionem; quæ positiua de ratione sua priuat illam priuationem, quæ importatur nomine *multitudinis*: quia *indiuisio* est negatio diuisiōnis; *diuisio* autem est priuatio positionis. Sic fortè caueatis totum: & idèd indiuisiōnis ratio, quam includit *vnum*, est ratio priuatiua, non priuatiua affirmationis; quia tunc *vnum* non diceretur de Deo, sed priuatiua priuationis; & sic secundùm rem, *vnum* significat positiuum: secundùm verò modum significandi, qui sequitur modum intelligendi, significat priuationem. Et quia *vnum* dicit priuationem priuationis importatæ per *multum*, *multum* dicit priuationem habitus importati per *vnum*, habitum est quòd *vnum* definitur per *multa*: & è contrario. *Vnum* enim est, quod est principium multitudinis; *multitudo* item, quæ numeratur per *vnum*. Quia enim priuatio cognoscitur per habitum, cùm *vnum* sit priuatio multitudinis secundùm rem; & *multum* sit priuatio vnus secundùm modum; idèd *vnum* habet per alterum definiti; & è contrario.

Ex prædictis patet; quòd *vnum*, quod conuertitur cum ente, rem non addit super *ens*, sed solam rationem in modo significandi: quæ ratio dicit priuationem priuationis, non alicuius positionis, quia tunc Deus non esset vnus. Cùm autem *vnum* sit principium numeri quod est accidens, principium autem accidentis, necessarium sit accidens; necesse est dicere quòd si secundùm prædicta, *vnum* quod conuertitur cum ente, non dicit accidens: ergo aliud est *vnum*, quòd est

principium numeri ab illo *vno*, quod conuertitur cum ente.

Ex quo igitur vidimus naturam *vnium*, quod conuertitur cum ente; quærenda est natura *vnium*, quod est principium numeri. Est igitur sciendum, quòd cùm omne *vnum* ab vnitate oriatur, necesse est, quòd vnitas, à qua oritur numerus, virtute & primò, & per se contineat omnes numeros vnitates. Et hoc est quòd dicit Dionysius, cap. 5. de diuinis nominibus: *In monade enim, (inquit,) omnis numerus vno modo ante constat: continetque omnem numerum monas in se vno modo, & numerus omnis conuinctus est quidem in monade: sed quatenus à monade proficiscitur, eatenus distinguitur & crescit.* Est igitur sciendum, quòd *monas* sicut *vnitas*, quæ est principium numeri, à qua numerus, & eius vnitates oriuntur, dicitur potentia continere numerum, & eius vnitates; vno modo secundùm formam, vel entitatem; alio modo secundùm substantiam & materiam. Primo modo adhuc *monas* virtualiter, & in potentia continet in se numerum, & eius vnitates dupliciter: vno modo virtute, & potentia actione; alio modo quasi passiuè *monas* continet numerum, & eius vnitates. Virtute & potentia actione, est vnitas potentia diuinæ essentia, à qua omnis multitudo creaturarum procedit: quia sicut centrum circulorum, Sol radiorum, fons riulorum; sic Deus est causa, & principium omnium prædictorum: quia *Sine ipso factum est nihil.* Et hoc est, quòd dicit Dionysius, de diuinis nominibus, cap. 2. *Deus est essentia, quæ omnem essentiam superat: is autem quæ sunt, statum dat, omnemque essentiam profert in lucem.*

Et huius ratio est, quia constat in omni genere semper imperfectum, & diminutum, oriri ab illo, quod est perfectum simpliciter in illo genere: sicut calor in rebus calidis est à primo calido, quod est ignis; vt dicitur 2. *Metaphys. text. 4.* cùm ergo quælibet res, & quidquid est in rebus, quocunque modo esse, vel rationem entis participet aliquo modo sit imperfectum & admittum, oportet quòd omnis res secundùm illud totum, quod in ea est, à primo & perfecto ente oriatur: hoc autem ens non est, neque intelligi potest, nisi *vnum* solum infinitum.

Ab hac igitur vnitate oritur totus numerus, & omnes vnitates creaturarum, non per huius vnitatis diuisiōnem, vt de ipso vno fiant duo, & per ear eius vnitas ex hoc, quòd numerus & vnitas exoriantur, sicut in diuisiōne quanti, vt iam dicitur; hic enim numerus, qui procedit ab vno in quantis, multiplicatur, quia *vnum* sit duo; sed ab ista vnitate oritur numerus, & vnitates, vt ab ipso principio calidi omnium primo procedit primum, & item secundum, & iterum tertium; & sic deinceps vsque ad infimam creaturam. Non sic intelligendo, vt dixit Auicenna 9. *Metaph. cap. 4.* quòd ab ipso procedit *vnum* solum immediatè, quia ab ipso procedunt omnia immediatè, vel totaliter illa producendo, vt sunt illa, quæ sunt à creatione: vel cooperando, vt sunt illa, quæ producuntur arte, vel naturâ. Sed prædicta mediatio, quod scilicet, *vnum* producat immediatè, & secundum mediata sit vsque ad infimum, hoc debet intelligi, quoad mediatiōnem in genere dignitatis, quia primum causatum immediatè participat diuinitatem, secundum non ita immediatè. Et istum modum mediatiōnis intelligit auctor de Causis, quando dicit, quòd Deus creauit animam mediante

8.
Quid est vnitas, principium numeri. Vnitas virtute continet totum numerum.

Virtute & potentia.

Ioan. 1.

Omnes vnitates & numeri habent originem à Deo.

9.

Intelligentia:

Intelligentia : & hoc est, quod dicit Dionysius 4. cap. de diuinis nominibus : *Per omnia viuens perfectissima bonitas, non solas implet circa se optimas essentias, extenditur autem usque ad nouissimas; his quidem magis adueniens his autem minus, aliisque nonis finē : sicut unumquodque participare potest excellentiam.*

IO. Et sic patet quod vniuersalitas rerum est numerus quidam constans ex vnitatibus particularitatis in essentiis, & que omnes ortum habent ab vnitare prima Dei, quæ non est participata, sed quam omnis creata vnitas participat, per quam dat imitationem; quæ totum rerum numerum, & eius vnitates virtute continet & potentia actiua: quæ vnitates oriuntur ab ipsa, non per sui diuisionem, sicut accidit in numero, qui procedit ex diuisione quanti, sed per sui communicabilitatem.

Et isto modo multitudo rerum procedit ab vnitare prima ad modum numerorum: quia sicut in processu numeri, in diuisione quanti (vt iam videbitur) si multiplicentur vnitates per diuisionem primæ vnitatis, tertia vnitas procedit ab illa, quæ est principium numeri mediante secunda; & quarta, mediante tertia; & semper posterior plus elongatur à prima: sic in creaturis vna expressius participat primam Dei vnitatem, quam alia.

Et sicut ex numero procedente ex diuisione quanti, non est dare duas species numerorum per æqualem approximationem ad primam vnitatem quanti, à qua oritur numerus: sic dicunt aliqui quod in tota vniuersitate omnium creaturarum, non possunt duo diuersa, maxime secundum substantiam & essentiam specificam, per æqualem distantiam se habere ad primum. Et secundum hoc posset verificari, quod ab vno non procedit immediatè, id est, immediata partitione, nisi vnum: quia duæ essentia specificæ non possunt se habere ad illam vnitatem, per immediatam, & æqualem partitionem, sicut nec duæ species numerorum (vt iam dictum est) non possunt se habere per æqualem immediationem ad vnitatem.

II. Alia est vnitas, à qua oritur numerus, & omnes vnitates, quas ipsa continet potentia & virtute, quasi modo specificato, & ex ista oritur tota multitudo, non per sui communicabilitatem, vt dixi de vnitare diuina; sed per sui diuisionem; non quidem in partes quantitatuas, sed in partes subiectiuas. Et ista vnitas est vnitas generis Metaphysici, cuius communitas consistit in analogia: ita quod res importata nomine talis generis, per se principaliter, & veraciter dicitur solum de vno; de aliis per quandam attributionem ad illud.

Et isto modo ens communissimè sumptum, est genus Metaphysicum ad creatorem & creaturam; & eius vnitas diuiditur in ens, quod est in se esse, & in ens habens esse: siue cui conuenit esse ens, & habens esse, siue cui conuenit esse ens; quod est genus commune Metaphysicum; & diuiditur in decem Prædicamenta. Et prima diuisione diuiditur in ens, quod est per se, secundum quod ly per se opponitur ei, quod est aliter se habere: & in ens, quod est alicuius, quod continet nouem Prædicamenta accidentis. Et similiter ens, quod est alicuius, est genus Metaphysicum, & diuiditur in ens, quod est alicuius per se, vt est quantitas; & in ens quod est

alicuius per aliud, qualia entia sunt omnia accidentia alia à quantitate, quia mediante quantitate insunt substantiæ naturaliter. Et quodlibet genus Prædicamentorum, quæ sunt decem, diuiditur per subalterna genera: & sic vsque ad indiuiduum: & sic causatur numerus ex diuisione vnitatis, non in partes quantitatuas, sed subiectiuas.

SCHOLIUM.

Problematicè tractat, an creaturarum infinita species dari possint, vel an Deus habeat infinitos gradus imitationis, vel infinitas perfectiones ideales, secundum quas infinita creatura possint produci specie distincta. Dari in Deo ideas non solum rerum productarum, sed etiam possibilium, docet Aletius part. 2. quæst. 3. de causa exemplari, membro 3. art. 1. probatque ex Augustino secundum eas res formari, aut creati, & vniuscuiusque rei dari propriam ideam; Non enim, inquit Augustinus lib. 83. qq. quæst. 46. eadem ratione exemplati conditus est homo, qua equus: Scotus autem in 4. dist. 13. quæst. 1. num. 31. & 32. in eam sententiam magis propendet, non dari scilicet infinitam extensiuam perfectionum in Deo.

Numerus autem causatus ab vnitare, quæ non actu, sed virtute, vel potentia continet vnitates; cuiusmodi est vnitas Dei, videtur aliquibus, quod possit procedere in infinitum; & quod Deus habeat rationes imitationis in infinitum, nec aliqua creatura exhauriat infinitis infinitum, dictam perfectam causam imitando: quia data quacumque, est adhuc alia. Quia cum Deus perfectus infinite, infinitos gradus imitationis continet intensiue, & extensiue: & sic cum creaturæ procedant secundum gradus imitationis, videtur quod numerus creaturarum etiam secundum species procedat in infinitum; nec habeat statum in ascendendo, & descendendo.

Aliis videtur, quod numerus procedens à tali vnitare, non procedat in infinitum, sed habeat statum in ascendendo, & descendendo: quorum est ratio, quia processus ille secundum gradum specierum in imitando diuinam perfectionem in infinitum, est per additionem ad formam, quoniam omnis perfectio est à forma: & ita gradus superior imitandus est forma perfectiori: ergo talis processus in infinitum ascendendo, esset possibilis in infinitum: ergo in forma per additionem actuum potest procedi in infinitum: sicut & diuisio in quantitate secundum materiam potest procedere in infinitum; quod est contra Aristotelem 3. Physicorum. cap. 1. de Infinito, text. comm. 59. quia tunc esset dari in potentia aliquod infinitum; & tunc, vt dicit, necessariò esset actu: quia, vt dicit, quantum conuenit dare magnitudinem in potentia, tantam conuenit dare actu. Vbi dicit Commentator, *Essentia enim materia & infiniti, est in potentia; forma autem & finis sunt in actu.* Finitas ergo similis est formæ, & infinitum materiæ. Quoniam si posuerimus, quod magnitudo possit crescere in infinitum, tunc infinitum exibat in actu: & cum posuerimus, quod diminutio procedit in infinitum, non accidit impossibile.

Est etiam eorum ratio, quod essentia vniuersi habent inter se ordinem essentialem, cum sint partes vnius totius, scilicet vniuersi: qui quidem ordo continet vnum, non solum per aggregationem, sed per mutuam influentiam, secundum

12. An Deus habeat rationes imitationis in infinitum.

Quidam asserunt.

Alij negant.

Prima horum ratio.

13. Secunda.

Ens quomodo est genus Metaphysicum.

Ens per se, & ens alicuius.

Ens alicuius per se, & alicuius per aliud.

secundum genus causæ mouentis, ad constituendum unitatem vniuersi; non solum per aggregationem partium. In causis autem mouentibus essentialiter ordinatis non est processus in infinitum, sumendo vnum post aliud descendendo, vel vnum ante aliud ascendendo: quia tunc productio effectus dependeret ab infinitis causis, quæ non possunt pertransiri: vt si anima moueret manum, manus autem martellum; si essent talia mella infinita; ex quibus deductio cultelli dependeret, nunquam cultellus fieret, quia vnus non veniret nisi necessarîo ab alio. Vnde dicit Aristoteles lib. 5. *Physicorum*, text. 34. quod si infinitæ reuolutiones præcessissent istam, nunquam deuentum fuisset ad istam. Et hoc sentit Aristoteles 2. *Metaphysicorum*, text. 5. vbi dicit; in causis efficientibus, quod hoc moueatur ab illo, & illud ab alio, non est processus in infinitum.

Tertia.

Tertio, quia in ordine essentiarum quanto superior, tanto est maioris perfectionis, & sic necessarîo si in talibus est processus in infinitum, necesse est dicere, quod in natura sit aliqua essentia possibilis ad infinitam perfectionem. Quamuis enim procedendo ab vna essentia in alteram ascendendo, nunquam sit deuenire ad infinitam aliquam, sed talis processus semper vadit in infinitum: necessarîo tamen esset ponere, quod possibilitas in forma creata esset ad perfectionem infinitam: & si esset possibilitas talis formæ infinitæ perfectionis, esset in actu, secundum determinationem Aristotelis 3. *Physicorum*, text. comm. 59. Vnde dicit Commentator, excellentissimum secundum appositionem, nec potentia possibile est esse, siue non est secundum actum infinitum. Et hoc eodem videtur, quia quod esset infinitæ perfectionis, à nullo dependet; & in tali non differt esse, & posse esse. Et ideo, si aliquod creatum esset in potentia ad infinitam perfectionem, necessarîo esset actu.

14.

Secundum istam viam volunt aliqui, quod quamuis Deus sit infinitæ perfectionis, non tamen est imitabilis à creaturis secundum infinitos gradus; quia non est ex parte sua, quasi passiuè, secundum aliquem gradum perfectionis; nisi secundum illam creatura sit apra nata ipsum imitari actiue: ita quod quantumcumque sit infinitas in diuina perfectione, si tamen sit finitus respectus, seu terminus in forma creaturæ, ultra quem creatura ex parte sua Deum non potest imitari, Deus ultra illum non dicitur imitabilis à creatura: non propter defectum infinitatis suæ perfectionis, sed solum propter defectum, vel limitationem creaturæ.

Et secundum istum modum dicitur, quod numerus oriens à tali unitate, virtute, & potentia actiua continente unitates numeri, non procedit in infinitum, saltem in essentijs. Et eodem modo numerus, qui surgit ex diuisione unitatum in partes subiectiuas, secundum modum iam dictum, non procedit in infinitum, quia hæc unitas in partes subiectiuas diuiditur; & numerus, qui ex tali diuisione causatur, oritur à prædicta unitate, & à prædicto numero: etsi ille numerus non procedit in infinitum, nec iste.

15.
Unitas integralis.

Alia est unitas continens numerum, qui ab ea oritur, & eius unitates secundum substantiam & naturam: ita quod per diuisionem illius unitatis, non in partes subiectiuas, sed integrales, oritur numerus ab illa unitate. Et isto modo

vnum magnitudine habet in se omnem numerum, qui per diuisionem magnitudinis potest inde procedere. Et quia talis unitas, quæ est quantitas, accidit rebus, quæ sunt de genere substantiæ per ipsam quantitatem, quæ est accidens substantiæ; ideo etiam talis diuisio, & talis numerus ex diuisione talis unitatis continuitatis procedens, accidit rebus, quæ sunt de genere substantiæ, & etiam rebus aliorum Prædicamentorum, quibus accidit quantitas, vt albedini. Sicut autem quantitati non accidit continuitas, sed continuitas est idem re, quod quantitas continuati, vt linea, & sua continuitas; ita talis diuisio & numerus ex ipsa procedens, non est accidens rei, quæ de se est in genere quantitatis.

Unitas continuus.

Talis autem unitas, quæ est continuitas, quæ rebus aliorum Prædicamentorum accidit, sed quantitati est essentialis, potest accipi vel actu, vel potentia. Actu, si diuidamus aliquod continuum; vt pote, lignum existens sub continuitate; tunc talis numerus procedit ex diuisione illius unitatis. Vel in potentia, vt si dicamus quod omnia corpora, seu corruptibilia, seu incorruptibilia sumantur ex diuisione vnus quanti in potentia. Quia omnis continuum, quantum est ex parte sua, natum est esse vnum, & vna magnitudo, & vna continuitas, nisi esset diuersitas formarum distinguendum: & ideo numerus omnium corporum, seu corruptibilium, seu incorruptibilium procedit ex diuisione vnus potentialiter sumpti. Immo non differt unitas talis à numero, & eius unitatibus, nisi sicut vnum & congregatum à diuiso & disgregato, secundum quod dicit Boëtius de *Unitate & Vno*; cap. 2. *Quidquid est (inquit) vel vnum, vel pluralitas: pluralitas autem non est, nisi ex congregatione unitatum; quæ unitates, vt sunt disgregate, faciunt multitudinem: si verò sint congregata in materia & continuo, faciunt magnitudinem: nihilque interest, nisi quod illæ disgregate, sunt isto modo continuæ.*

16.

Sic ergo numerus, qui est ex genere quantitatis, oritur ex unitate continuitatis acceptæ in potentia; non sic intelligendo numerum oriri ex ista unitate, quasi in constitutione numeri, illa unitas, à qua numerus habet ortum, primò accipitur; & deinde illi toti unitati alia diuersa unitas addatur, vt fiat binarius; & sic deinceps per nouarum unitatum, quæ non fuerunt in prima unitate, additionem; sed quia prima unitas continuitatis, quæ erat vna in se actu, vel materia, prima diuisione, fit duo, secunda diuisione fit plura: & sic accipitur talis numerus in infinitum, per diuisionem primæ unitatis, seu continuitatis.

Igitur ex prædictis patet, quod talis numerus ex diuisione unitatis continui surgens, nullam rem positiuam addit super ipsam unitatem quantitatis, à qua illæ unitates numerum constituent, oriuntur. Nec discreta quantitas, sicut numerus in genere quantitatis, dicit aliquam formam positiuam, aliam à forma continuitatis. Vt si dicamus, quod continuum & discretum solum differunt secundum respectum, siue secundum alium, & alium ordinem partium inter se: vt patet in præmissa autoritate Boëtij, quia partes numeri vt constituent unitatem continui, vniuntur & copulantur ad vnum communem terminum: in discreto verò non vniuntur, nec copulantur ad vnum communem terminum, non conuenit discreto ex natura

An numerus addat aliquid reale rei numerata.

natura alicuius positiui, quod addit supra continuum; sed potius ex natura priuatiui.

Ex quo patet, quod quantitas continui in rei veritate plus habet de entitate, quam discreta: quia numerus, vt est quantitas discreta, non est, nec intelligi potest sine priuatione continui, quia numerus nihil addit supra continuum, nisi negationem continui, seu alium respectum, qui est potius priuatiuus, quam positiuus.

SCHOLIUM.

Numeros inuicem differre specie, docet hic Scotus per maiorem vel minorem accessum ad vnitatem, à qua originantur; & quia iuxta Philosophum 8. Metaphys. text. 10. Forma sunt sicut numeri, vel numeri sicut forma, qui quid additur numero præexistenti, quod natum est esse pars numeri, vel detrahatur à numero, quod in eo præexistebat, mutatur species numeri: sicut illud quod additur forme acceptæ secundum rationem quiditatis, alterat speciem, vt videtur in anima intellectiua addita sensitiua. Si verò illud, quod additur, non habet rationem quiditatis, aut speciei, sed differentia dumtaxat individualis, vel gradu additi quiditati, & non est nata esse pars quiditatis; non alterat speciem. Similiter in numero, si illud, quod additur, non est natum esse pars numeri, verbi gratia, aliquod accidens, puta si intelligeretur vna vnitatis ternarij intensior fieri, quam prius fuerit in se, non mutaretur species. Ita Scotus in 1. dist. 17. num. 7. & in 2. dist. 3. quæst. 7. num. 8. Vide eundem in Reportatis 1. dist. 24. quæst. vnica, num. 6.

Si verò dicas, quod priuatio essentiam, seu speciem essentialem non constituit; numeri autem sunt diuersarum specierum, vt ternarius, & quaternarius; ergo si totam realitatem habent ab vnitatem continuitatis; à qua deciduntur, & non addunt nisi priuationem continuitatis, nullo modo aliquis numerus ab alio differt specie & essentia.

Respondeo, & dico, quod entitas numeri est ipsa entitas continuitatis primæ vnitatis diuisæ, & varia elongatio ab illa vnitatè, quæ fit per maiorem, & minorem diuisionem, facit in numeris diuersitatem in specie. Vnde cum in prima diuisione fiat prima elongatio, idèd prima diuisio causat primum numerum; quia per secundam diuisionem accipitur tertia vnitatis, quæ secundo respectu distat à prima ipsa vnitatè: idèd tertia vnitatis causat aliam speciem numeri. Et quia semper vnitatis vltimò accepta per diuisionem primi continui in determinato gradu, distat à prima vnitatè, & ampliùs quam vnitatis primò acceptæ; idèd vnitatis vltimò accepta semper constituit certam speciem numeri; & maiorem numerum, quam præcedentes; & quantò maior numerus, tantò maiorem includit priuationem primæ vnitatis.

Ex quo patet, quod ordo distantie vnitatis vltimò acceptæ, est à prima vnitatè, à qua oritur numerus, quia est definita, & certa, & vnam certam speciem facit numeri; & facit vnitatem in numero, in quantum numerus. Et quia omnes vnitates acceptæ à prima, distant secundum magis, & minus, nec possunt accipi duæ æqualiter distantes: idèd quælibet constituit certam speciem, & vnam speciem ab alia distinctam; nec sequitur, ergo priuario constituit numerum; in quantum numerus dicit entitatem, quia totam illam habet à quantitate: sed maior & minor participatio primæ vni-

tatis causat in numeris distinctionem in specie; & idèd tota realitas specierum numeri est ex illo positiuo, quod participatur; non ex priuatiuo. Sed distinctio speciei à specie est ex alio modo procedendi.

Si quæras, quare in continuo magnum & paruum, magis & minus, non variant speciem; in numero autem variant? Respondeo, quia in continuo, in quantum continuum, magnum & paruum, seu magis & minus, sub vna forma continui continentur; & vt non discontinuata, nec diuersa accipiuntur: in discreto autem, seu discontinuo magis & minus accipiuntur, non vt sunt sub vna forma, nec vt sunt inter se vnita; sed vt sunt sub diuersis respectibus omnino distinctis; & varias rationes habentibus respectu vnus-formæ, seu respectu vnitatis, à qua descendunt. Et idèd, quia in discretis magnum & paruum, seu magis & minus, vt primus & quartus, accipiuntur secundum oppositas, seu omnino distinctas rationes respectu primæ vnitatis (vt dixi) idèd constituunt diuersas species: in continuo verò accipiuntur prædicta secundum vnam rationem, scilicet, vt continuantur ad communem terminum. Trigonum enim vt per se est, & tetragonum sunt diuersæ species figuræ: vt autem trigonum est in tetragono; sunt idem non solum specie, sed etiam numero. Similiter sensitiuum, vt est animal vegetatiuum, à planta differt genere subalterno; vt autem sunt sub eadem forma, vnum clauditur sub altero. Similiter magis calidum, & minus calidum, vt sunt seorsum accepta, & vt consequuntur diuersas naturas, vel substantias, habent diuersas proprietates: vnde secundum medicos calidum in vno gradu; & calidum in alio, sunt diuersæ species: cum autem minus calidum continuatur cum magis calido, non sic differunt.

Ex prædictis patet, quod numerus vno modo prior est vnitatè, à qua oritur; alio modo posterior est eà: multitudo enim, seu numerus secundum imaginationem, prior est vnitatè continuitatis, à qua descendit; quia partes priores sunt toto: continuum autem integratur ex illis partibus, in quas diuiditur: sed secundum intellectum, cuius est apprehendere vnitatem aliquorum in toto, vnitatis continuitatis est prior, etiam secundum veritatem. Quia etsi imaginata dissoluantur, vel diuisione partes habeant totum integrale; secundum rem tamen & veritatem, multitudo partium ex diuisione vnus continui procedit. Vnde dicit Auicenna 3. sue Metaphysica; cap. 3. Videtur autem quod multitudo notior sit apud imaginationem nostram, quam vnum; & videtur quod vnitatis & multitudo sit de his, quæ prius formamus: prius autem imaginamur multitudinem; & prius intelligimus vnitatem. Et sequitur ibidem, Vnum est causa & principium multitudinis; & multitudo est id, quod numeratur per vnum. Vnitatis enim in intellectu discernitur, & concipitur vt habitus, cuius priuatio est multitudo: apud autem imaginationem, quæ est principium intellectus, contingit e contrario. Et idèd subdit Auicenna ibidem, Facilius cognosci multitudinem per vnitatem cognitione in inueniendo in hoc intentionem imaginatiuam; ad hoc, vt inducat nos ad id, quod tunc poterat nobis esse per se notum; sed non formabatur præsens in intellectu.

Hic ergo numerus, qui surgit, & oritur ex diuisione vnitatis, quæ & numerum, & eius vnitates continet secundum substantiam & naturam, qualis

18.

Quare in continuo partes non variant speciem sicut in discreto. Vide Scotum in reportatis 1 d. 24 q. vnica, n. 6. & 7.

19.

Vnitatis vno modo est prior numero, alio modo posterior.

17. Obiectio. An diuersitas numerorum constituat varias species.

Solutio.

qualis est vnitas continuitatis, procedit in infinitum. Et idèd Aristoteles 3. *Physicor. text. com.* 68. De infinito quasi innuens differentiam inter istum numerum, qui surgit ex diuisione continui, & alios numeros, qui surgunt vel ex partitione primæ vnitatis, vel ex diuisione vnitatis generis Mathematici, vel generis Logici, vel prædicabilis in partes subiectiuas, quæ non procedunt in infinitum, maximè secundum numerum corporum & specierum, dicit sic, loquens de diuisione continui: *Semper excellit acceptam omnem determinatam multitudinem; sed non separatus est hic numerus à diuisione, neque manet infinitus; sed fit, sicut & tempus, & numerus temporis.*

20.

Numerus est multiplex. Numerus essentialis.

Ex dictis patet, quòd in rebus inuenitur multiplex numerus, etenim quidam numerus essentialis, qui surgit ex partitione primæ vnitatis diuinæ, secundum varios gradus essentialium, qui dicitur essentialis; quia sicut quælibet res essentialiter per suam substantiam, vt essentiam, est vna, & non per aliquod absolutum super essentiam (vt superius est probatum) sic earum numerus non dicit rem aliam absolutam super res, vt sunt essentialiter distinctæ; siue distinctio accipiat secundum regulam generalem: vt cum dicimus, quòd decem sunt genera Prædicamentorum: siue accipiatur illa distinctio in eodem genere prædicabili secundum numerum generum subalternorum, & specierum specialissimarum: vt cum dicimus, quòd homo, albus, & leo, sunt tres species: vel albedo, & rubedo, & nigredo, sunt tres species: vel cum dicimus, linea, superficies, & corpus, sunt tres species. Et eodem modo in quolibet genere omnes species numerantur numero essentiali, qui non addit aliquid absolutum super res numeratas; sicut nec vnitas, quæ quodlibet in suo genere est vnum, addit aliquid super illam rem.

21.

Vnde sicut in genere substantiæ vnitas, quæ res secundum suam substantiam est vna, nihil addit absolutum, sed solam rationem super substantiam solam rei: sic vnitas, quæ hæc natura est vna, & hæc albedo est vna, & hæc ratio est vna; & sic de rebus cuiuslibet generis, nihil absolutum addit super substantiam illius rei. Et quia sicut se habet vnitas ad quamlibet rem numeratam, sic se habet numerus compositus ex illis vnitatibus ad res numeratas: idèd numerus essentialis, quo res numeratur in suo genere, secundum numerum essentialium, siue secundum numerum indiuiduorum, nihil addit super res numeratas absolutum; sed solam rationem. Sicut vnitas dicit aliam rationem ab ente; res autem omnium Prædicamentorum; in quantum habent quantitatem continuam ultra numerum essentialem, quo in suo genere numerantur, & recipiunt diuisionem, vt sunt sub quantitate continui, secundum diuisionem quantitatis continuæ; vt tres homines, vel tria ligna, vel tres albedines; non solum diuiduntur, vel distinguuntur, diuisione, vel distinctione essentiali: sed etiam secundum distinctionem quantitatis continuæ, ratione materiæ quantitatis continuæ, quam habent, vel in qua sunt.

22.

Numerus accidentalis.

Et sic res aliorum Prædicamentorum à Quantitate, numerantur duplici numero, scilicet numero essentiali, qui nihil addit supra res numeratas: sicut nec vnitates illius numeri: quia componuntur ex vnitatibus quæ conuertuntur cum ente & substantia rei. Vt etiam habent quantitatem continuam numerantur numero, qui causatur ex diuisione continui: & sicut quantitas

continui addit aliquid super substantiam, & super res aliorum Prædicamentorum: sic iste numerus, qui est eis accidentalis, addit rem aliquam absolutam super numerata, quæ sunt aliorum Prædicamentorum. Sed res quæ per se sunt in Prædicamento Quantitatis, non numerantur nisi numero essentiali, quia quælibet pars quantitatis per se est vna; non per aliud absolutum ei additum: sicut res aliorum Prædicamentorum per se habent vnitatem, non per aliud absolutum super additum: & idèd numerus, qui surgit ex diuisione continui, est accidentalis rebus aliorum Prædicamentorum; & addit aliquid absolutum super numerata: sicut ipsa quantitas continua est eis accidentalis; & addit aliquid super illa numerata.

Numerus accidentalis.

Iam ergo patet, quòd numerus, qui oritur ex vnitate, quæ virtute & potentia continet omnes vnitates numeri; qualis est vnitas diuinæ essentiæ: & numerus, qui oritur ex vnitate, quæ continet virtute & potentia quasi passiuè vnitates numeri; ex cuius diuisione in partes subiectiuas causatur numerus, qualis est vnitas generis Metaphisici, vel Logici, seu prædicabilis, est numerus essentialis. Numerus verò, qui oritur ex diuisione vnitatis, quæ secundum substantiam, & naturam, & materialiter continet vnitates numeri, ex cuius diuisione in partes integrantes, & quantitatuas, causatur numerus, qualis est vnitas continuitatis: talis, inquam, numerus est accidentalis rebus aliorum Prædicamentorum, quæ habent continuam quantitatem, vel sunt in continua quantitate: & est essentialis rebus, quæ de se sunt in genere Quantitatis. Sed talis numerus, qui causatur ex diuisione continui, & est accidentalis rebus aliorum Prædicamentorum, non conuenit rebus, quæ non habent quantitatem continuam, vel sunt in continuo: talia enim solo numero essentiali numerantur; vt tres Angeli, vel tres anitæ.

23.

Si quæras quomodo tria puncta numerantur? Dico, quòd numero essentiali; vt sunt tres res: & numero accidentalibus, vt sunt in tribus lineis.

Est alius numerus qui dicitur *formalis*, secundum quem aliqua numerantur sub aliqua vnitate formali, quam participant, sicut indiuidua eiusdem Speciei. Talis enim numerus oritur ex diuisione vnus formæ specificæ in partes subiectiuas, qui formam aliquam non addit super naturam speciei: idèd differt à numero essentiali: quia numerata illa, quæ sunt genera, vel species subalternæ, addunt formam aliquam, quæ importatur per differentiam super vnitatem importatam per genus.

24.

Numerus formalis.

Numerus autem accidentalis, qui causatur ex diuisione continui; qui (vt dixi) *accidentalibus* dicitur, respectu cuiuslibet aliorum Prædicamentorum à quantitate, quæ tamen habent quantitatem; vel sunt in quantitate: adhuc diuiditur in numerum *Mathematicum*, & numerum *naturalem*: nam in rebus numeratis tali numero, est considerate & rationem vnitatis, & substantiam vniti, quæ est vna; sicut in ligno est considerare & rationem continuitatis, & id quod est continuum, cuiusmodi est substantia ligni. Numerus igitur *Mathematicus* dicitur *multitudo aggregata ex rationibus vnitatis, vt participant quantitatem*; vt ternarius, numerat tria quanta, siue sint ferra, siue lapides, siue ligna, vel albedines, vel quæcunque quantitatem participant:

Numerus Mathematicus & naturalis.

&

& hic est numerus, quo numeramus. *Numerus naturalis* dicitur multitudo aggregata ex ipsis rebus, quibus conuenit ratio vnitatis; quæ sunt ipsæ res numeratæ; vt tres lapides, vel tres albedines: & iste est numerus, qui numerat per numerum Mathematicum. Et hoc est, quod dicit Boëtius de Trinitate, cap. 4. *Numerus enim duplex est, vnus quidem, quo numeramus; alter verò, qui in rebus numeralibus constat.* & Aristoteles 4. *Physic. text. comm. 3. 1. Numerus est aut quo numeratur, aut numerabile:* quorum (vt dixi) alter est rerum subiectarum, siue sint substantiæ, siue accidentia: alter verò est vnitatum ipsarum, super quem numerantur. Et idè iste numerus abstractus non solùm abstrahitur à numero reali accidentali; sed etiam à numero essentiali, naturali, & reali: quia cùm dico tres Angelos, est hic vnitas numerata, & ratio vnitatis abstracta. Quamuis vt abstrahitur à numero essentiali, possit dici numerus Mathematicus; secundùm quòd de isto duplici numero, Mathematico & reali, loquitur Auicenna 3. *Metaphys. cap. 3.* vbi ait: *Si quis autem dixerit, quòd multitudo componitur ex rebus, quæ non sunt vnitates, sicut ex hominibus & bestiis, dicemus quòd sicut hæc res non sunt vnitates, sed res subiecta vnitatibus, sic non sunt multitudo; sed res subiecta multitudini: & sicut res illæ sunt vnæ, non vnitates; sic hæc sunt multa, non multitudo.*

25. Accipiendò istos duos numeros, scilicet numerum Mathematicum abstractum, & numerum realem, qui conuenit rebus aliorum Prædicamentorum, vt habent quantitatem, vel vt sunt in quantitate, seu numerum numeratum, & numerum, quo numeramus; sic connumerando cum istis numerum essentialem, sunt tres species numerorum. De quibus loquitur Commentator super 3. *Metaphys. text. comm. 38.* *Tres (ait) sunt species numerorum; est enim numerus Mathematicus, qui non multiplicatur per multiplicationem numerorum, & est numerus formalis, qui diuersatur per numerationem entium, & est numerus, cuius iste numerus est forma; & sunt sensibilia.* Ex quibus verbis patet differentia numeri Mathematici, ad numerum realem: siue numeri, quo numeramus, ad numerum connumeratum, quia numerus Mathematicus non multiplicatur ad multitudinem numeratorum, quantumcunque sint diuersæ naturæ; dummodò habeant quantitatem continuam, vel sint in quantitate. Numerus autem realis, siue numerus numeratus, multiplicatur, & diuersificatur secundùm diuersificationem rerum numeratarum. Et istam differentiam numeri Aristoteles ponit in fine 4. *Physicor. text. 132.* *Si enim (inquit) & hi sint canes, hi autem equi, vsrique autem septem, idem numerus est, tempus autem vbique idem, quia & numerus vnus, & idem vbique est, qui est aequalis, & simul;* & ibidem, *text. 134.* *Dicitur autem rectè quòd numerus quidem idem est, & ouium, & canum, si aequalis vsutque sit: decem autem non idem, neque decem eadem sunt, &c.*

26. Sed aduertendum quòd in quantum forma numeri Mathematici est in numeris sensibilibus & naturalibus, ibi necessarid multiplicatur secundùm numerum sensibilem, & multitudinem naturarum. Vnde quòd numerus Mathematicus non multiplicetur secundùm multitudinem numerorum realium, hoc contingit ei propter maiorem abstractionem & simplicitatem, quam ha-

bent numeri super magnitudines. Ratio autem huius maioris & minoris abstractionis est differentia inter vnitatem, quæ est principium numeri, & punctum, quòd est principium magnitudinis. Vnitas enim de ratione sua est maioris abstractionis; quàm punctum; quia punctum est substantia positiua; vnitas autem de ratione sua non dicit positionem, seu situm. Et idè sicut vnitas per additionem sitas induit rationem puncti; ita numerus per additionem situs cadit in continuum: & quia abstracta habent maiorem vnitatem, idè numerus Mathematicus est vnus; quamuis numeri reales multiplicentur.

Ex prædictis patet, quòd cùm, secundùm prædicta, omnis numerus ab vnitate oriatur, omnium numerorum est quodammodò idem principium, & radix. Et hæc est ipsa materia, quæ cùm diuiditur secundùm diuersas formas specificas, est radix numeri essentialis; & dum diuiditur secundùm diuersas actualitates in diuersis indiuiduis eiusdem speciei, est principium numeri formalis: & dum diuiditur in diuersas partes integrales secundùm diuisionem continui, est principium numeri accidentalis. Et vt comparatur ad res aliorum Prædicamentorum à quantitate, est numerus essentialis; vt comparatur ad res, quæ per se sunt in genere quantitatis, est numerus naturalis: dum autem vna pars eius quantitatis, vel vna substantia sub quantitate intelligitur replicari sine ratione vnitatis, est principium numeri Mathematici. Et hæc de prædicto articulo sufficiant; sicut sufficere debent, si prædicta intelligantur.

Numerorum omnium radix.

ARTICVLVS II.

Variis rationibus probatur numerum nihil reale addere super res numeratas.

Circa secundum, in quo est prædicta declaratio rationibus confirmanda, est sciendum, quòd nullus numerus essentialis addit aliquid super numerata: quia in quantum talis componitur ex vnitatibus, quæ conuertuntur cum entitate, & substantia rei: & sicut vnitas talis nihil addit ad id, cuius est vnitas; sic nec numerus est illis vnitatibus constitutus, aliquid addit super numerata. Sicut etiam omne actuale, quòd est causa indiuiduitatis, nihil addit supra essentiam absolutam, vt aliàs declarauimus, sic nec numerus formalis, qui est numerus indiuiduorum sub vna specie, nihil addit supra numerata.

27. *Numerus essentialis nihil addit super res numeratas.*

Item, sicut vnitas, quæ quodlibet indiuiduum sub vna specie est vnum in substantia, & natura, nihil addit absolutum super actum existentiam, & substantiam rei: sic nec numerus eorum formalis ex talibus vnitatibus constitutus, addit aliquid super illas res numeratas.

Neque formalis.

Numerus autem accidentalis, qui surgit ex diuisione continui, vel potest comparari ad res, quæ per se sunt in genere quantitatis; vt ternarius ad ternarium: & isto modo, vt dictum est, est numerus essentialis, & constituitur ex vnitatibus, quæ conuertuntur cum entitate, & natura linearum: quia quælibet linea per suam substantiam & naturam est vna; namque si per aliud, esset processus in infinitum. Et idè talis numerus ex talibus vnitatibus constitutus, vt comparatur ad res quantitatis, nihil absolutum addit super illas: Vt autem comparatur ad res aliorum Prædicamentorum, quæ habent quantitatem,

Neque accidentalis super res Prædicamenti quantitatis.

Maximè verò super res aliorum Prædicamentorum.

Tres species numeri.

Differentia inter numerum Mathematicum & realem.

Numerus Mathematicus est magis abstractus.

& sunt in quantitate; vel aliquo modo diuiduntur secundum diuisionem quantitatis, dicitur numerus eorum accidentalis: sicut quantitas est eorum accidens. Et sicut quantitas continui dicit aliquid absolutum super illa, vt super substantiam trium lignorum: sic ille numerus accidentalis; qui est in eis per diuisionem continui, dicit aliquid absolutum super numerata.

28.

Quid de numero Mathematico.

Numerus autem Mathematicus non dicit aliquid absolutum super res, sed solum secundum considerationem super numerum realem, & sensibilem ipsarum magnitudinum numeratarum: sed respectu rerum aliorum Prædicamentorum dicit aliquid absolutum; sicut & ipse numerus realis magnitudinum, siue partium quantitatis.

Probatnr nullū numerum addere aliquid absolutum. Prima ratio.

Quod igitur nullus numerus secundum modum prædictum aliquid absolutum addat super res numeratas, arguitur multiplici ratione. Primò, quia si numerus differat à rebus numeratis, vt triangulus à tribus lineis; vel vt corporeus ab ipsis corporibus; tunc Deus posset separare numerum à rebus numeratis, & essent numerata; & ided nullam distinctionem numeralem haberent, nec aliquem numerum constituerent, quod est impossibile, cum necessariò essent multa. Item, quod posset numerus etiam seorsum fieri sine numeratis, & vtrumque est impossibile.

29.

Hæc ratio concludit de essentiali numero & accidentali, vt est essentialis rebus, quæ sunt de genere Quantitatis: non autem concludit quod numerus accidentalis rebus, quibus est accidentalis, non addat rem absolutam; namque tunc Deus numerum posset separare à rebus numeratis, vt triangulum à tribus lineis; & tamen remaneret numerata, & distinctionem numeralem habentia, non numero accidentali, sed essentiali; & haberent distinctionem essentialem, non accidentalem, quæ est per quantitatem: & talem numerum posset Deus facere seorsum præter numerata; sicut potest facere quantitatem continuam, vel tres partes quantitatis continuæ sine substantia, vt est in tribus hostiis consecratis: concludit tamen necessariò in numero essentiali: vt patet.

Secunda ratio.

Secundò, quia si numerus addit rem absolutam super numerata, ita quod illa vnitas, quæ numerus dicitur vnus trium lapidum, sit aliqua res realis non consistens, tunc ille numerus necessariò haberet realem vnitatem, quam non haberent numerata, in quantum sunt numerata: quia nullum accidens absolutum habet realem vnitatem formaliter à subiecto, nisi per accidens, sed ab actu existentis; alioquin accidentia separata, vt in Sacramento altaris, non essent eadem numero, quæ fuerunt in subiecto: sed numerus istam realem vnitatem habere non potest, quia nullum totum potest ex suis partibus fieri vnum, vel vnum eis, nisi partes ad se inuicem vniantur; nec quacunque vnitate, vt acerus lapidum; sed naturali vnitate: alioquin illud totum non haberet formalem vnionem; sed vnitates constituentes numerum non sunt ad inuicem vnitæ naturali vnione in vno; imò potiùs differet inter se inuicem & distinctæ: ergo non posset constituere aliquam vniam formam. Non ergo numerus habet realem aliquam vnitatem aliam à rebus numeratis. Hæc ratio etiam concludit, quod numerus non dicat rem absolutam, multum tamen deficit; quia numerus habet aliam

vnitatem à numeratis, vt videbitur in solutione cuiusdam dubij.

Tertiò, quia quæcunque partes vniantur ad constituendum vnum ens, vel vniam formam, tunc semper constituunt vnitatem, vt patet, dum corpus & anima constituunt hominem: ergo si partes numeri vnirentur ad constituendam vniam formam, constituerent quandam vnitatem, aliam à seipsis, & sic numerus ex tribus vnitatibus constitutus excederet illas vnitates in veritate. Et hæc ratio tertia deficit; quia certum est, quod numerus habet propriam vnitatem, aliam ab vnitate partium, vt videbitur.

30.
Tertia ratio.

Quartò, quia omnes partes concurrentes ad vniam constitutionem faciunt vnum solum numero: omnes etiam sic concurrentes ad vniam constitutionem, amittunt actualem diuisionem, quam priùs habebant: quia partes in toto sunt potentia, non actu: quia ex pluribus partibus actu, non fit vnum: non ergo numerus habet aliquam vnitatem, quam tamen haberet si supra numerata rem aliquam adderet.

Quarta ratio.

Quintò, quia cum partes concurrunt ad faciendum vnum tertium, tunc non faciunt plura numero, sed faciunt vnum numero, vt patet in quolibet toto integrali: ergo quando tres vnitates concurrunt ad faciendum vnum tertium, tunc non facerent plura numero, sed facerent vnum numero; & sic in numero tertio non essent tres vnitates, sed solum vna: vnitas autem numeralis non facit numerum: & sic tres vnitates non facerent numerum. Nullam ergo vnitatem haberent vnitates in numero, quam tamen haberent, si numerus à rebus numeratis differret; & sic in numero tertio non essent tres vnitates, sed solum vna.

Quinta ratio.

Item, species numeri est alia à speciebus partium per se sumptarum; ergo oportet, quod præter essentialiam partium omnium suarum sit ibi quædam tertia essentialia. Ex quo viderentur sequi aliqua inconuenientia, quorum primum est; quia illa essentialia est tota essentialia numeri; & ita vnitates, ex quibus constituitur, non erunt partes essentialis suæ. Secundum inconueniens est, quod illa essentialia est vna numero, & cum hoc esset quædam pluralitas: ternarius enim est vna essentialia, & tamen est trinitas, siue trium rerum pluralitas. Tertium inconueniens est, quod aliquis poterit separare illam essentialiam à partialibus vnitatibus, ex quibus constituitur, ita quod faciet essentialiam tertij, vel binarij præter tres vnitates. Quartum inconueniens est, quia oportebit, quod ad hoc vt numerus sit vnus, habeat vnum subiectum; quia esse, & vnitas accidentis est ab vnitate subiecti; & non è contrario: vnum autem subiectum numeri dari non potest, nisi ipsa numerata faciant vnum numero: vt sic tres homines, qui sunt subiectum tertij, sint vnus homo.

31.
Sexta ratio.

Si fortè dicatur, quod omnia illa subiecta sunt vnum subiectum respectu talis formæ numeralis, (vt dicunt isti) hoc non est probabile: quia subiectum priùs naturaliter habet vniam vnitatem naturalem, antequam vni accidenti numero subiiciatur: sed res annumerata non possunt vniam vnitatem naturalem habere.

Septimò, quia certum est, quod aliqua, in quantum faciunt numerum, siue in quantum sunt numerata, non sunt vnum numero; sed potiùs plura numero: vnde dicere, quod aliqua in quantum habent

32.
Septima ratio.

habent vnum numerum, sunt vnum subiectum numero, est contradictio. Primò, quia forma numeralis quâ diuiditur *vnum*; aut est tota in qualibet vnitate; aut vna pars eius in vna vnitate iumerata, alia pars eius in alia. Si tota est in qualibet vnitate; ergo quælibet vnitas est plures vnitates, & quælibet vnitas ternarij, est ternarius: quia, forma numeri ternarij, & cuiuslibet, claudit plures vnitates: & ita quilibet homo de tribus hominibus numeratis, erit tres homines. Si autem vna pars formæ numeralis sit in vna vnitate, alia pars in alia; tunc partes numeri non sunt in vno subiecto, sed potiùs in diuersis: & sic numerus non est vnus. Secundò, quia videmus quòd ex concursu rerum in aliquo loco, vel in vno tempore, surgit numerus certus in eis; & ex solo recessu earum ab inuicem, ille numerus destruitur: etsi sola vnitas adueniat prioribus vnitatibus, prior species numeri destruitur, & noua generatur; & è contrario fit, si vna sola de eis recedat.

33. Si igitur quærat, quæ sit causa efficiens immediata huius generationis, & corruptionis speciei numeri? & quod sit subiectum recipiens talem vnitatem numeri? & quis modus generationis? vtrum scilicet per motum generationis, vel in instanti? Quæ omnia cum non possint assignari, non videtur quòd numerus dicat aliquam rem vnã, nec rem aliam ab vnitatibus numeratis, sed eius realitas est idem cum realitate numeratarum. Ratio tamen formalis, à qua numerus sortitur vnitatem, fit ab anima, quæ format vnum conceptum de his, quæ realiter sunt multa.

Planè patet, quòd omnes istæ rationes, exceptâ primâ, habent vim vnus rationis; quæ talis est: Si numerus adderet aliquid super numerata, rem scilicet aliquam; tunc necessariò haberet aliquam vnitatem realem, quam non haberent numerata: sed numerus nullam vnitatem realem habet aliam à rebus numeratis, sed solum vnitatem rationis, quam mens concipit: ergo numerus nullam rem super numerata addit. Minorem huius syllogismi probant prædictæ septem rationes; quæ omnes etsi concludant conclusionem vnã, quòd scilicet numerus secundùm prædictum modum non addit rem aliquam ad numerata, procedunt ex falsa imaginatione: quia supponunt, vel nituntur probare, quòd numerus non sit vnus reali vnitate, aliter quàm res numeratæ: quod omnino est falsum; vt patebit in solutione cuiusdam dubij. Dato enim quòd rem non addat ad numerata, nihilominus (vt videbitur) dicit realem vnitatem; & non quam habent numerata.

34. Ideò ad propositum arguitur sic: Sicut se habent vnitates ad res numeratas, vt singulæ accipiuntur, sic totus numerus ad res numeratas, vt sunt numeratæ; sed vnitas non dicit rationem absolutam super rem cuius est vnitas (& loquor de vnitate, quæ constituit numerum essentialem) quia remora sunt vnitate, re, vel intellectu; res non esset vna. Quærerem etiam de illo, vtrum esset vnus per se, vel per aliquid: & esset processus in infinitum, vel esset dare aliquid, quod per se est vnum: ergo eadem ratione standum est in primo; igitur numerus essentialis rem non addit super numerata: nec accidentaliter respectu eorum, quæ sunt in Prædicamento quantitatis; quia respectu illorum dicitur essentialis.

Scoti oper. Tom. III.

Vnde notandum est; quòd vnitas, quæ res de genere Substantiæ, vel aliorum Prædicamentorum à Quantitate, dicuntur vna secundùm illam quantitatem, quam habent, benè addit super substantiam, & alias res aliorum Prædicamentorum: ideò numerus qui surgit ex talibus vnitatibus, addit super illa numerata, quia respectu illorum dicitur numerus accidentaliter.

Secundò, quælibet res potest intelligi absque accidente absolutè: ergo si triangulus trium linearum est eis accidens, posset intelligi siue triangulo: & tunc non sunt vna linea, quia non est vnde sunt multæ, & per consequens in aliqua specie multitudinis & numeri.

Tertiò, quia si numerus addit, ergo eadem ratione vnitates ipsum componentes addunt super vnitates numeratas: ergo datis tribus lineis necessariò sunt sex vnitates: ergo tertius est ternarius.

Quartò, quia vnitates illæ, quæ addunt super vnitates numeratas (vt dicis) necessariò numerantur; & hoc per alias vnitates eadem ratione, qua primæ, & illæ per alias, & sic dato quocunque numero, necessariò est numerus infinitus, etiam actu. Hæc dicuntur de secundo articulo, & sufficiant.

ARTICVLVS III.

Soluuntur aliqua dubia quæ ex prædictis oriuntur.

SCHOLIUM.

Resoluit hic, quod in 1. dist. 24. quæst. vnica, num. 1. sub dubio reliquit, an scilicet numerus habeat naturam specificam, siue vnitatem formalem, respectu cuius formalitatis vnitates numeratae sunt materiales, & sunt veluti materia illius forme? An verò numerus sit vnus aggregatione vnitarum, sicut acervus lapidum dicitur vnus per aggregationem, de quo se acturum dicit aliis cum de numeris tractaretur. Hic autem locus ille est ubi ex professo, & diffusius quàm alibi de eisdem sermonem instituit. Vnde post scriptum Oxoniense quæstionem hanc disputasse licebit suspicari. Sequitur autem hic primam partem, numerum scilicet esse vnum vnitate formali, in quam etiam sententiam propendit in 3. dist. 22. quæst. vnica, num. 18. sed largius & clarius lib. 5. Metaphys. quæst. 9. num. 7. & 8. nullibi tamen clarius & doctius, quàm hoc loco, dubium istud dissoluit.

Circa tertium: quomodo scilicet ex prædictis alia dubitabilia sunt dissoluenda. Dubitatio autem ista ex dictis oritur, Quomodo scilicet potest esse, quòd numerus nihil addat super numerata? numerus, dico, essentialis; cum tamen numerus sit vnus, numerata verò realiter sint plura: quia etiam si numerus sit vnus, & componatur ex vnitatibus; cum vnitates, vt sunt numerata, sint actu distinctæ partes in toto dicuntur esse actu distinctæ. Quòd verò numerus realem vnitatem non habeat, declarant rationes iam factæ. Circa quòd est sciendum, quòd nihil prohibet idem re diuersas rationes habere, etiam reales & oppositas. Vnde numerus, in quantum numerus, est vnus, & habet rationem realem vnitatis; vt verò est numeratus; non habet rationem realem vnitatis. Binalitas & trinalitas, quæ dicuntur rationem vnitatis numerorum, in quantum includunt proprietatem

35.

Res potest esse simul vna & plures diuersimodò.

vnam indiuisibilem, quæ conuenit omnibus numeris suæ speciei, vnitatem habent: in quantum verò multitudo quædam est; non habent nisi proprietatem oppositam numeri. Et hoc potest esse possibile in omni numero creato; quia quod est vnum & indiuisibile vno modo, est multum, & diuisibile alio modo; & secundum quod est vnum, habet vnam proprietatem; & secundum quod multa, & diuisibile, habet oppositam proprietatem. Vnde dicit Dionysius *de diuinis Nominibus, cap. 13. Neque enim est multitudo, qua non sit vnius particeps*, ita enim vidimus per singula discurrendo, quod enim multa est secundum partes, est vnum toto: nam multa accidentia sunt vnum subiecto; multa numero, vnum specie; multa specie, vnum genere. Sic igitur quod est multa secundum res numeratas, est vnum secundum rationem numeri: non solum secundum conceptum mentis, sicut in prædictis exemplis: sed ratio vnitatis speciei est verè realiter vna; & ratio multitudinis indiuiduorum est verè realiter vna, & tota domus realiter est vna, & partes domus realeam habent multitudinem. Nunc dicit Aui-cenna 3. *Metaph. cap. 5. Vnusquisque autem numerorum specie, est per se, & in se vnus.*

36. Non restat igitur, nisi vt quærat ratio huius vnitatis in numero, quæ non inest rebus numeratis, vt sunt numerata. Hoc enim dicit Aui-cenna 3. *Metaph. cap. 5. In quantum est denarietas, est cum proprietatibus, qua conueniunt omnibus decem; sed in quantum habent multitudinem, non habent proprietates, nisi multitudinis, qua est opposita vnitati: & propter hoc decem non diuiduntur secundum denarietatem in decem decimas; quarum vnaquaque habeat proprietatem denarietatis. Nec debet dici quod decem sint nouem & vnum; nec quod est compositio ex quinque & quinque; neque ex sex & quatuor; vel ex tribus & septem; vel ex duobus, & octo: sed ex vno, & vno, & vno quousque peruenias ad illum.*

Ratio autem huius est, quia quælibet istarum considerationum diuersa est ab alia; essentia verò vnitatum, quam includit species numeri, non habet diuersos intellectus certitudinis suæ: & idè dicit Aristoteles 5. *Metaph. text. 19.* quod sex, non sunt tres, & tres; sed solum sex. Est ergo vnitatis, quod quilibet numerus, in quantum constat ex pluribus numeris, qui sunt partes eius numerales; vt tres & tres, & quatuor, & duo, senarij; vel ex pluribus vnitatibus in quantum plures sunt, & partes materiales, multus est & diuisibilis: ita quod tales partes, vt sunt multæ, & non vnum, sunt in numero materialiter materiales; in quantum verò multitudo istorum numerorum materialium, & multitudo vnitatum aggregatur sub ratione indiuisibilitatis, difficile est inuenire; idè negant aliqui numerum realiter esse vnum.

37. Dico igitur, quod ratio indiuisibilitatis in numero vno, sicut quaternario, vel ternario, sub qua vniuntur vnitates, vt pote, quæ inter se sunt diuisæ; sub qua etiam vniuntur numeri materiales constituentes vnum numerum, vt sex, quatuor, decem; illa, dico, ratio indiuisibilis & vna, quæ est ratio formalis vnus numeri, est identitas in specie vnitatum replicationarum, illum numerum constituentium; vt sic dicamus, quod quælibet species numeri ex eo est vna, quia constat ex vno, & vno eiusdem rei vsque ad certum numerum replicationis talis numeri: ita quod vna species numeri ab alia situ rectè distingatur, propter

maiores, vel minores replicationes talium vnitatum. Sed quælibet species in se indiuisibilis, est vna propter indiuisibilem rationem speciei, in quantum est species, quam omnes illæ vnitates participant: non enim tales vnitates inter se distinguuntur, in quantum participant naturam speciei, imò potius vniuntur, quia participatione vnus speciei plures homines sunt vnus homo; sed potius distinguuntur per alium, quod est extra rationem speciei. Et idè numerus habet vnitatem ab vnitatem speciei, quam participant vnitates illum numerum constituentes. Non ergo numerus est vnus ex quibuscunque vnitatibus constitutus; sed ex vnitatibus participantibus eandem speciem. Et quantum magis vnitates participant eandem naturam, tantò ille numerus habet vnitatem rationem vnus numeri. Vt verius tres personæ diuinæ, sunt tres, quæ quæcunque tria creata: & ille numerus est verius numerus, & magis vnus omni alio.

S C H O L I V M.

Intrepide hic asserit Doctor, dari veram rationem numeri in diuinis, quod verebatur concedere in scripto Oxoniensi, & Parisiensi 1. dist. 24. quest. unica, inserta speciali quaestione circa hanc difficultatem; præmissisque variis numeri acceptionibus, admittit dari numerum in diuinis, dummodo numerus habeat esse in intellectu: vel si habeat esse in re, dicit non dari simpliciter in diuinis, sed secundum quid, vel cum determinatione personarum, abstrahendo ab imperfectionibus potentialitatis, aut diuersitatis, quas numerus videtur includere. Ex alio capite quidam Doctores ablegant à diuinis, & ab Angelis, & ab omnibus rebus spiritualibus veram rationem numeri, quia ex propria entitate sua, & quatenus species est quantitatis, importat molem corpoream. Alij tamen defendunt cum Augustino contrarium, asserentes nomine quantitatis discrete significari tantum quamcunque rerum multitudinem. De quo vide Squarem tom. 2. Metaph. dist. 4. sect. 2. Scotus autem in hac quaestione, num. 27. Angelos & animas ait numerari numero essentiali, non accidentali, seu quantitatiuo. Vide ipsum in Metaph. lib. 10. quest. 14.

38. Et quia numerus accidentaliter consequitur res aliorum prædicamentorum per eandem naturam specificam, vt pote, per quantitatem continuam; idè ille numerus verius est vnus, quam numerus essentialis, qui est diuersorum generum, & diuersarum specierum: vt cum dicimus decem Genera generalissima; & vt homo, a finis, leo, sunt tres species. Et idè verum est, quod non omnis multitudo causarum numerum simpliciter: nam illa quæ differunt genere, vel generalissimo, vel subalterno; vt decem prima Genera, etsi sint multa secundum quod habent diuersas essentias; quia tamen non habent vnitatem formæ specificæ, idè constituant multitudinem, sed non numerum simpliciter, nec vnum. Et idè si nomina numerorum de talibus multis, vel de tali multitudine prædicatur, dicendo, decem sunt Genera generalissima; sicut dicimus decem homines, vel decem lineas, æquiuocè quodammodo numerus prædicatur de istis: homines enim, & lineæ, & talia sunt decem à denario dicto ab vnitatem aliqua vnus formæ specificæ; à cuius vnitatem denarius in eis existens, dicitur vnus numerus.

39. Similiter & numerus Mathematicus, qui est vnus ratione vnitatum eiusdem speciei, scilicet quantitatis continuæ. Prædicamenta verò dicuntur decem, non à denario dicto ab vnitatem alicuius vnus

vnus formæ specificæ, sed à denario dicto ab vnitate aggregationis, non sub vnitate formæ specificæ numerorum. Propter quod decem genera non dicuntur numerus simpliciter, nec æquiuocè, nec dicuntur multitudo, sed multa per aggregationem solam numerata. Et hinc est propter istam vnitatem quòd decenarius decem hominum, vel decem linearum, non dicitur bis quinque, vel sex & quatuor: binarius autem decem Prædicamentorum è contrario non est solum decem, sed potius bis quinque. Ex quo patet quòd numerus accidentalis, qui causatur ex diuisione continui, propriè est numerus; similiter est numerus vnus: non autem omnis numerus essentialis est numerus simpliciter, nec vnus.

Multa ergo, quæ sunt distincta numero actualis existentia, & sunt vnum numerositate, conueniunt in vno numero, vel in vna forma numeri, propter vnitatem, quam illa multa habent à forma. Sicut ergo quæ sunt multa specie, sunt vnum genere, quæ sunt multa numero, sunt vnum specie: sic quæ sunt discreta, & distincta & diuisa numero, sunt vnum in forma numerali. Et sic patet quòd numerus non solum est vnus aggregatione, sicut aceruus lapidum. Nec potes arguere, sicut rationes arguunt superius posita; ergo sunt vnum numero, & multa numero: quia æquiuocas *vnum numero*, ad vnum numero, quod diuiditur contra vnitatem speciei, & est indiuiduum: & ad vnum numero, quod est vnus numerus. Ex his patet quòd omnes rationes supradictæ sunt sophisticæ, & fallunt lectorem per æquiuocationem, & applicationem intentionis, vt potest quilibet videre, & nos facile solueremus, sed omitimus, propter prolixitatem vitandam.

Oritur secundum dubium, quod facit ad prædicti dubij declarationem: quomodo scilicet non omnis multitudo est numerus, sed multitudo mensurata vno sui generis: tunc enim diuersa genera prima non habent numerum, cum non habeant vnum genus; quo mensurentur.

Dico ergo quòd multitudo, vel replicatio vnitatum differentium specie, vel genere, numerum non constituit: quoniam secundum Aristotelem 10. *Metaph. text. 21.* non est numerus, nisi multitudo mensurata per vnum: vnum plura mensurare non potest, nisi sint eiusdem speciei; sicut est vnitas numeri accidentalis, quæ est in quantitate continui, vel numeri formalis indiuiduorum sub vna specie, secundum quòd vno homine mensuramus plures homines, & vna oue, plures oues: *vnum enim & multa* opponuntur, sicut album, & alba; quia, vt dicitur eodem 10. *Metaph. text. 20. & 21. Multa sunt plura vna.* Respondeo igitur quòd vnum, quòd est eiusdem speciei, est mensura vnitatum integranrium numerum, & est vniformitas vnitatis specificæ in ois. Propter quod ratio vnitatis indiuisiōnis, quæ est in vna vnitate, est in qualitate. Vnde si vnitates essent diuersarum specierum, ratio indiuisiōnis, quæ est in vna vnitate, non esset in alia. Ideò nullo modo vnitas, quæ est vnus speciei, mensuraret vnitates alterius speciei: quia non habent conformes rationes indiuisibiles, nec per consequens vnitates. Et ideò dicit Auicenna 3. *Metaph. cap. 2. Ea que sunt multa numero, non dicuntur vna alio modo, nisi propter conuenientiam, quam habent in intentione aliqua:* eo quòd in eis sunt vnitates, plus quam vna: quod nõ conuenit in vnis diuersis secundum speciem: propter quod vni istorum plura ex illis mensurare, vel nu-

merare non conuenit: & ideò talium vnitatum realitas numerum non constituit. Et hoc est quod dicit Commentator *supra 1. Met. cap. 4. com. 37.* Si vnaquæque vnitas numerorum formaliter fuerit diuersa ab alia, non est vna: diuersa enim ad se inuicem numerantur, numeri autem numerant se ad inuicem, aut per numerum, aut per vnitatem.

Est aduertendum, quòd vnitati conuenit numerus, siue vnitates, mensurare duobus modis. Vno modo, secundum quòd tales vnitates natæ sunt vniri in vno continuo, vt partes integrales; velut natæ sunt vniri in vno secundum formam specificam, vt partes subiectiuæ. Primo modo habent vnitates plures mensurari vna vnitate sui generis dupliciter. Vno modo, ipsa vnitas, quæ est in toto continuo, mensura est omnium vnitatum, quæ ab ipso continuo sunt diuisæ & decisæ, in quantum tale vnum continuum continet, vel natum est continere tot partes, quot partes continentur, vel natæ sunt contineri in tali vno continuo. Alio modo omnes tales vnitates habent mensurari per quamlibet illarum vnitatum, & quælibet potest accipi pro mensura aliarum: quia in quolibet est eadem ratio indiuisibilitatis & vnitatis: & ideò quælibet toties replicata, vt prope decies, reddit denarium, qui est simpliciter numerus, quia reddit denarium vnitatum suæ speciei.

Similiter multitudo partium subiectiuarum, quæ eandem formam specificam participant, duplici vnitate mensuratur. Vno modo, ipsa vnitas formæ specificæ est mensura omnium indiuiduorum, quæ sub ipsa continentur; vt homo omnium hominum singularium, in quantum quilibet est homo, & naturam speciei participat. Alio modo, istæ vnitates partium subiectiuarum habent mensurari vnitate, quæ est in qualibet illarum partium: vt decem homines, vnus homo, qui potest esse quilibet illorum decem: quia ratio indiuisibilitatis, & vnitatis, quæ est in vno homine, simul est in quolibet: ideò quilibet potest per illum mensurari, & omnes, in quantum vnus homo decies sumptus facit decem homines.

Ex dictis patet, quare numerus est vnus, vt dictum est in præcedenti dubitabili; quia, sicut non est numerus simpliciter, nisi mensuretur vnitate suæ speciei, sic non est numerus nisi ab vnitate formæ specificæ, quæ est in vnitate illius numeri. Ex prædictis patet, quòd ab aliquibus queritur, quare scilicet si numerus nihil addat super numerata, numerus tamen est idem specie, numerata autem sunt diuersa specie: vt denarius numerus mensurat decem albedines, & decem homines. Et iam dixi, quòd numerus realis est diuersus secundum diuersitatem naturarum: numerus Mathematicus idem, quia respicit numerum numeratum numero abstracto, sicut dixi: quia etiam non respicit illa numerata, nisi vt participant aliquam eandem rationem specificam; vt denarius respicit decem lineas ligneas, & aureas; non vt sunt ligneæ, vel aureæ, sed vt sunt continuæ.

Si queratur, quare numerus est in determinato Prædicamento, cum numeret res omnium Prædicamentorum; cum motus non ponatur in determinato Prædicamento? Dico, quòd motus consequitur res diuersorum Prædicamentorum per diuersa: vt prædicamentum Qualitatis, quia est idem re cum qualitate, quæ per motum acquiritur: & sic in his; sed numerus accidentalis est primò vnus rei, scilicet quantitatis continuæ, quæ est solum in genere. Quantitatis;

41.
Vnitates dupliciter numerantur.

42.
Vnde habes numerus vnitatem.

Ab motu ponatur in aliquo Prædicamento.

40.
Nõ reperitur numerus in differentibus specie, vel genere.

idèd numerus accidentalis est solùm in genere Quantitatis.

43.

An possint
esse infinita
species numero-
rum.

Nunc verò occurrit dubium circa prædicta, quia dictum est quòd numerus accidentalis, qui caulatur ex diuisione continui, procedit in infinitum, accipiendò vnitate post vnitate. Dictum est etiam, quòd quælibet vnitas mutat speciem numeri; ergo secundùm hoc sunt infinitæ species numerorum, quæ quamuis non sunt actu, sicut nec continuum etiam diuisum est actu, tamen sunt in diuina notitia, vt sic necesse sit dicere, quòd Deus cognoscit infinitas species numerorum. Et hoc est, quod dicit Augustinus 12. de Ciuitate Dei, cap. 18. *Eos quippe (ait) infinitos esse, certissimè est, ita verò suis proprietatibus vnusquisque numerus terminatur, vt nullus eorum par esse cuiquamque alteri possit; ergo & diffares inter se, atque diuersi sunt, & singuli quique finiti sunt, & omnes infiniti sunt: & sequitur; Itane numerus propter infinitatem necesse omnipotens Deus, & vsque ad quandam summam numerorū scientia Dei peruenit, ceteros ignorat? quis hoc etiam vel dementissimus dixerit? Absit itaque vt dubitemus quòd ei notus sit omnis numerus cuius intelligentia, sicut in Psalmo canitur, non est numerus.* Hæc Augustinus.

S C H O L I V M.

Mouet hic dubium, an possint dari infiniti numeri, seu infinita numerorum species, saltem in potentia? & an possint à Deo cognosci actu? & resoluit affirmatiuè ex Augustino; deinde obiicit plura inconuenientia, quæ ex vtraque assertione possent inferri, & solutiones adhibet ex aliis, quas non probat, sed propria ipsius Doctoris responsio desideratur; vnde mutila & manca videtur hæc dissertatio. Quoad tamen primam partem, dari scilicet posse numerum infinitum in potentia, nullatenus tamen in actu, docet in 3. dist. 13. quæst. 4. num. 2. §. Sed contra illam propositionem: & quoad secundam partem, cognosci scilicet à Deo infinitas species numerorum, licet sint in potentia, ita habet expressè in 1. dist. 3. quæst. 2. num. 20. §. Ad tertium dico: ubi ait, Infinitum potentiale est ignotum; quia vnumquodque est cognoscibile inquantum est in actu; non tamen ita est ignotum, quod repugnet sibi intelligi ab intellectu infinito.

44.

Sed hoc est valde dubium; quia omnia inconuenientia, quæ sequuntur, si ponantur actu infinita in re extra, videntur sequi, si ponantur infinita à Deo esse cognita: vt quòd pars sit æqualis toti; & quòd sit maior toto: si enim Deus cognoscit infinita, amoueantur centum, illa quæ remanent adhuc sunt infinita: quia sicut additio finiti non facit infinitum; sic nec ablatio de infinito facit finitum. Cùm igitur illa quæ remanebant simul sumpta cum illis, quæ amoueantur, sint totum respectu illorum, quæ remoueantur solùm, pars est æqualis toti; & tot millenarij sunt in numero infinito, quot binarij: & breuiter omnia inconuenientia eadem videntur sequi ex parte diuinæ cognitionis, sicut ex parte rei, si ponantur. Hæc omnia videntur sequi, quia ponitur, quòd numerus accidentalis procedit in infinitum.

An Deus possit cognoscere infinitas species numerorum.

Respondeo, quòd ex parte cognitionis Dei non sequitur illa inconuenientia, quæ sequerentur, si infinita actu ponerentur: quod aliqui sic declarant: numeri ab vnitate non distinguuntur secundùm speciem, nec determinantur in specie per ipsas vnitates, vt sunt vnitates: quantum

enim est ex parte vnitarum, vt sunt vnitates, non habet numerus, quòd sit vnus, vel determinata species, & definitæ speciei ab omni alio; sed solùm ab vnitatibus, vt sunt vnitates, habet quòd sit vnum aggregatione plurium. Sed sicut tactum est in solutione dubitabilis, quilibet numerus habet vnitatem numeralem; id est, quòd sit vnus; & idem vnus numerus numero ab vnitate vnus rationis indiuisibilis, sub qua eius vnitates, quæ sunt partes eius numerales; & etiam numeri, quæ sunt partes eius materiales, clauduntur, & vnuntur: & illa est ratio formæ specificæ, in qua tam vnitates, quàm numeri, qui sunt partes eius integrantes, vnuntur: vt decem homines, vel sex, & quatuor homines, qui sunt partes denarij, vnuntur in vna formâ specificâ, quæ secundùm speciem est indiuisibilis. Quòd autem numerus sit determinata species, secundùm quòd sit alterius speciei ab alio, hoc habet per determinatam distantiam vltimæ vnitatis ad primam, à qua omnes vnitates per eius diuisionem accipiuntur.

45.

Et hoc dicitur de numero accidentali, qui proptiè est numerus; propter quod quælibet vnitas appositâ numero variat speciem: quia per oppositionem, vel subtractionem cuiuslibet vnitatis semper fit certa, & noua distantia à prima vnitate: & secundùm conformem & æqualem, vel inæqualem distantiam vltimæ vnitatis à prima, numeri numerati sunt eiusdem, vel diuersæ speciei. Ex hoc concludunt, quòd si ponantur infinitæ vnitates actu, vel infinitæ species numerorum, quia tunc non est accipere vltimam vnitatem, quæ certam distantiam dicat à prima: idèd ex vnitatibus infinitis, vel ex numeris infinitis non constitueretur aliquis numerus formaliter vnus, seu secundùm speciem vnus; vt cognoscendo illum numerum ex infinitis compositum per suam vnam speciem, possit dici quòd per illum cognoscuntur numeri infiniti, ex quibus sumitur: immò in illo numero infinito (qui solùm est numerus secundùm materiam, & vnus tantùm aggregatione secundùm suam infinitatem materialem, inquantum illi numeri infiniti, vel infinitæ vnitates sunt materia eius) nulla est ratio vnitatis speciei, vel numeri simpliciter: quia illa infinitas numerorum, vel vnitarum materialium, ad nullam certam formam specificam reducitur: quia (vt dixi) forma specificâ numeri ex certa distantia vltimæ vnitatis surgit: in infinitis autem non est vltima vnitas; idèd nulla certa scientia: idèd Deus etsi cognoscat infinitos numeros, siue infinitas species numerorum; non tamen cognoscit infinitum; quia infinitas non est numerus secundùm speciem (vt dixi) immò ex diuisione continui surgit infinita species numerorum, sed non infinitus numerus.

46.

Sed adhuc stat argumentum; quia quamuis species numerorum non faciant numerum vnum secundùm speciem, tamen faciunt infinitam multitudinem; & sequitur, (siue ponatur talis multitudo actu existentiæ, siue solùm in diuina cognitione), idem inconueniens. Propter quod dicunt isti, quòd non est simile de infinitate in existentia, & diuina notitia, quia res habent esse actu per suas proprias naturas inter se distinctas: Deus autem non cognoscit res, quasi feratur eius aspectus super res, quamuis cognoscat ipsas veras res: cognoscit res per seipsum, vt sunt in eo: nã res etsi à Deo cognoscantur, cognoscuntur tamen à Deo vt sunt in eo, potius quàm vt sunt in se; quia ratio cogni

cognitionis est ipse sibi, & res habent esse in cognitione Dei, non secundum naturas rerum, sed secundum ideas, vel exemplar Dei: entitas autem non conuenit rebus, nisi secundum naturam ipsarum. Non est autem inconueniens, quod aliquid conueniat naturæ creaturarum, secundum naturam Dei, siue ut sunt in Deo, & idem quod Deus, quod tamen non potest conuenire rei creatæ, secundum naturam propriam: idè ratio infiniti, vel infinitorum, et si non possit conuenire rebus, ut sunt actu existentes, potest tamen conuenire rebus ut sunt in Deo, siue in diuina cognitione. Sed adhuc videtur stare inconueniens; quia non comparando res ad Deum, adhuc ponunt quamcunque infinitatem numeralem in Deo, siue in ideis, siue in attributis, siue in quibuscunque rationibus: quod videtur claudere idem inconueniens quod prius. Et idè dicitur aliter. *Desunt aliqua.*

Deest hic propria responsio Doctoris.

QVÆSTIO XVII.

Verum vnum accidens numero possit esse in diuersis subiectis?

Aristot. 5. Met. cap. 10. text. 1. 5. D. Thom. lect. 12. & 3. p. quæst. 35. art. 5. & 1. p. quæst. 85. art. 1. & quæst. 8. de veritate, art. 14. Gabr. & Durand. 3. dist. 8. Heruzus ibid. q. 1. & Quod. 3. quæst. 9. Capteol. in 1. dist. 7. quæst. 2. Caiet. 3. p. quæst. 35. art. 5. Soccin. 7. Metaph. quæst. 4. Iandun. 5. Metaph. quæst. 36. Anton. And. quæst. 8. Fonf. cap. 10. quæst. 1. sect. 1. Suarez. in Metaph. disp. 5. sect. 8. Vide Doct. in 5. dist. 3. quæst. 6. 5. ad questionem igitur. & in 3. dist. 8. quæst. unica.

RESPONDEO, duo sunt hic videnda. Primò, causa vnitatis accidentis est vniuersaliter inquirenda. Secundò, vnitatis ipsius causa declaranda, & proposito applicanda.

ARTICVLVS I.

Vnde desumenda est vnitatis accidentium?

CIRCA primum est sciendum, quod ab eodem Cires habet esse, & vnitatem, quia res & vnum conuertuntur, ut patet: nam esse quod est, aut simplex est, aut compositum. Quod autem simplex est, quamdiu est, semper vnum est, quia indiuisibile est. Quod autem compositum est, tamdiu, & non amplius est, quamdiu vnum est: nam si diuisum, iam non est, ut patet in domo; & in quolibet toto integrali: omne ergo quod est, tamdiu est, quamdiu vnum est. Ex quo patet quod ab eodem res habet esse, & vnitatem: accidens autem à substantia habet esse, quia accidentis esse, est in alio esse: propter quod dicit Aristoteles 2. Metaph. text. comm. 2. quod non sunt entia, sed entis. Causa ergo vnitatis cuiuslibet accidentis vniuersaliter videtur esse subiectum.

SCHOLIUM.

Monet Doctor accidens habere multiplex esse, videlicet essentia, existentia, & subsistentia, & potest autem habere à subiecto, medium verò, seu esse existentia habere à suo actu formali, non à subiecto, uti contendunt Thomistæ ad 1. part. quæst. 85. art. 5. qui existentiam ab essentia realiter distinguunt. Scotus

autem existentiam rem aliam ab essentia actuali esse inficiatur; & conformiter ad ea, quæ hic docet, ait in 4. dist. 12. quæst. 1. mem. 3. 5. Contra hoc vnumquodque: illa quæ sunt extra causam suam, & intellectum, sicut habent entitatem propriam, ita & proprium esse, & consequenter si accidens habet propriam entitatem essentialem extra subiectum & intellectum, ita etiam habere proprium esse, atque ita non esse formaliter per esse subiecti. Vide Meurysium lib. 1. Metaphysica quæst. 20. conclus. 3.

Idè est hic aduertendum, quod accidens multiplex habet esse, videlicet, esse existentia, per quam, scilicet actu existit in re, in quantum est terminus creationis, vel alicuius actionis: & tale esse nullum accidens habet à subiecto. Quod patet primò, quia si accidens haberet esse existentia à subiecto, tunc omnium accidentium existentium in subiecto eodem esset idem esse existentia. Cùm igitur per actum suæ existentia, quæ est aliquid in rerum natura, accidens sit talis, vel talis naturæ, utpote albedo, vel dulcedo, & per illum denominet subiectum, sequitur quod idem est actus, quem dat subiecto albedo & dulcedo: & tunc idem erit subiecto esse album & dulce, quod omnino falsum est.

2. Accidens à quo habet existentiam.

Secundò sic; quia si accidens actum existentia haberet à subiecto, tunc nullo modo compositum esset vnum ens per accidens: sicut enim compositum ex materia & forma substantiali est natura vnum per se, non per accidens; quia forma substantialis communicat suum esse materię, & toti composito; nec habet aliud esse, ab esse compositi: sic si compositum esse suum existentia communicaret accidenti; ut aliud esse non haberet, esset natura vnum per se.

Tertiò hoc patet, quia cuiuslibet rei acquiritur esse existentia per generationem, vel creationem, vel per aliquam actionem; nunc autem diuersarum creationum, generationum, vel actionum, diuersi sunt termini: ergo cùm alia sit generatio subiecti, & alia accidentis, saltem illius, quod subiecto inhaeret post generationem, & alia generatio diuersorum accidentium, in diuersis temporibus generatorum, quæ tamen simul manent in eodem subiecto: alia, & alia habent esse accidentia, & ipsa accidentia inter se, & à subiecto, in quo simul sunt.

Item, de accidente in Sacramento altaris, quod est idem numero separatim propter idem esse.

Item, de humanitate Christi, quæ intimè inhaeret supposito, quàm accidens subiecto, & tamen esse existentia non habet à supposito.

Item, si aliquid sit calidum, & postea fiat frigidum, & iterum calidum, planum est quod idem manet subiectum secundum actualem existentiam; sed caliditas corrupta, & iterum generata, habent diuersum esse existentia: ergo, &c.

Est autem aliud esse subsistentia quod distinguitur contra inhaerere, & hoc per se conuenit substantia & accidentibus per substantiam; idè tale esse habent accidentia à subiecto: & omnia accidentia, quæ sunt in eodem subiecto, habent idem esse subsistentia, quod communicatur eis à subiecto; in quo sunt: & sicut subiectum est vnum & idem, sic accidentium subsistentia est eadem numero.

Viso ergo; quod accidens habet esse subsistentia à subiecto; esse verò existentia ab actu suo formali, per quem essentialiter (ut aliàs * vsum

Esse subsistentia à quo habent.

3. Per quid numerantur accidentia? * Suprà n. 2.

est) habet esse, ita quod subiectum accidentis non dat actualitatem existentiae, sed ipsam conferuat & sustentat. Videndum est igitur per quod istorum esse accidentis numeretur. Et si de accidentibus diuersis specie quaeratur: planum est, quod non numerantur per se, & primò per numerum subiectorum existentium: quia tunc in eodem subiecto non possent esse simul diuersa accidentia numero diuersarum specierum, quod patet esse falsum: nec numerantur per subiectum vnum, quia per illud cum sit vnum, potiùs haberent vnitatem, quam numerationem: non ergo accidentia diuersa specie numerantur per esse subsistentiae per se, & primò, sed potiùs per esse existentiae, secundum quod sunt termini diuersarum generationum. Et quia, vt praemisi, non habent hoc esse à subiecto, sed potiùs efficiuntur à suis agentibus, vel à generantibus, formaliter verò habent esse hoc ex actualitate existentiae; idè accidentia diuersa specie non multiplicantur, nec numerantur per numerationem subiectorum, sed per sua esse actualia. Et dixi primò, & per se, quia cum diuersa accidentia specie actualiter sint in diuersis subiectis, necesse est quod in eis numerentur secundum numerum subiectorum: non idè quia subiecta sunt diuersa; sed idè quia non habent idem esse existentiae in diuersis subiectis. Et idè, quod diuersa accidentia specie numerentur in diuersis subiectis, hoc est per se, quia in illis non habent, nec habere possunt idem esse existentiae. Et idè per accidens, & non primò, nec per se diuersitas subiectorum est causa diuersitatis diuersorum accidentium in specie. Causa autem vnitatis numero, non est quaerenda in accidentibus diuersis specie secundum vnitatem subsistentiae, quia eam habere non possunt, nec habent ab vnitatis subiecti.

S C H O L I V M.

Esse Doctor hic videatur absolute loqui; & velle docere nullatenus posse duo accidentia eiusdem speciei simul esse in eodem subiecto; non tamen absolute intelligendum est de omnibus accidentibus, sed de solis formis absolutis, quae sunt, vel introducuntur per motum; etenim ipse 5. Metaph. quest. 9. num. 11. & in 1. dist. 3. quest. 6. num. 29. §. Ad argumentum primum: & in 3. dist. 8. quest. vnica, num. 6. docet accidentia intentionalia, vt species sensibiles, & intelligibiles multiplicari posse in eodem subiecto, & ibidem in Metaph. & in 3. loco citato, num. 7. & 8. & in 4. dist. 44. quest. vnica, num. 10. asserit accidentia, quae sunt sine motu, vt lumen, & relationes, posse esse plura simul in eodem subiecto. Deinde docet in 3. loco citato, num. 7. quod hic asserit, non posse scilicet eandem quantitatem alterari ad plures qualitates eiusdem rationis simul habendas; & rationem reddit ibidem quare id non possit fieri per virtutem agentis naturalis. Virtute tamen diuina fieri dicit non repugnare, quod etiam hic num. 6. manifestè affirmat. Circa difficultatem hanc varia sunt Doctorum opiniones, quadam extreme, alia mediae, quas ad quinque, vel sex reducit Suarez tom. 1. Metaph. disp. 5. sect. 8.

4.

Duo accidentia eiusdem speciei non possunt esse simul in eodem subiecto.

Si verò quaeramus de vnitatis & numerositate accidentium eiusdem speciei, tunc dico, quod eorum numerositas, & multitudo non potest accipi secundum diuersitatem, & multitudinem actuum existentiae in eodem subiecto: vt dicamus duas albedines in eodem subiecto, quasi duos tor-

minos duarum generationum: hoc enim est impossibile, saltem agenti naturali: tum, quia sicut duae lineae, si simul applicentur secundum illam partem, quae habent similem dimensionem, faciunt vnam lineam; sic duo accidentia eiusdem speciei, si applicentur simul cum simili modo, vt perficiant subiectum, non faciunt nisi vnam perfectionem. Tum, quia si corpus habens albedinem actu, esset secundum idem in potentia ad albedinem, tunc simul esset actu, & potentia respectu eiusdem, & sic actu, & non actu. Tum, quia agens naturale non agit, nisi per transmutationem & motum; nec generat vnum, nisi corrupendo aliud: nec corrumpit vnum, nisi generando aliud. Propter quod omnes corruptiones & generationes naturales sunt ex contrariis, & in contraria: vt dicitur 1. Physic. text. 33. Album enim secundum quod huiusmodi, generatur ex nigro, vel ex non albo: vnde corpus habens albedinem, non est in potentia simul ad aliam albedinem.

Nec est instantia, quod species duarum albedinum simul sunt in puncto aeris: quia, vt probatur in Perspectiua, quodlibet punctum cuiuslibet coloris multiplicat se ad quodlibet punctum medij: quia tales intentiones etsi numerantur, hoc est per origines, à quibus continuè dependent, non proprie à subiecto. Nec intendo dicere hoc de Deo; quoniam Deus, qui non agit per transmutationem, nec inducit vnum corrupendo aliud, fortè duas albedines numero differentes possit simul facere in eodem subiecto: sed de agente naturali, quod in principio est dissimile & contrarium passio, in fine actionis simile, hoc dico.

Item, videmus, quod duo puncta non possunt esse simul in eodem subiecto, quin sint vnum punctum, nec duae lineae: ergo similiter nec duae albedines. Imò sicut nec duae qualitates contrariae possunt esse simul in eodem subiecto, nisi misceantur, sic nec duae eiusdem speciei: imò oportet quod misceantur, & faciant vnam magis instantiam.

Item, hoc patet per communem opinionem, quae habitus in se ponuntur augeri, vt charitas: quia ponitur, quod augeatur per additionem aliquid eiusdem speciei: ergo si talis additio, vel augmentatio, est possibilis; manifestum est, quod non potest intelligi, nisi simul quod additur, cum eo cui additur, faciat vnum numero; quamuis intensius: quod non esset necesse si duo habitus distincti eiusdem speciei, possent simul esse in eodem subiecto.

Item, accidentia eiusdem speciei secundum eandem rationem habent esse in subiecto ratione vnius potentiae; & non habent perficere subiectum ordine aliquo; nec ordine situs, nec ordine naturae: quae autem talia sunt, simul esse non possunt in eodem subiecto; quin sint vnum numero.

Nec est instantia de corpore glorificato, quod simul est cum alio non glorificato: quia talia duo corpora simul existentia non habent eundem existendi in loco in quo sunt: quia vnum est per se ibi, & localiter; & ipsum locum occupat: aliud autem non sic, sed solum in eodem loco est cum alio corpore, in quantum dimensiones suae positae sunt, vel situatae iuxta dimensiones alterius corporis, non in quantum sunt occupantes locum, & aliis resistentes. Vnde nec vnum est in alio, vt

Obiectio.
Solutio.

5.

Hac opinionem vocat communem, vide cum 1. d. 17. q. vltima.

in

in subiecto, nec ambo in tertio, ut in subiecto, sed sunt simul in eodem loco: & vnum corpus virtur omnino suis dimensionibus, aliud verò non: & idè simul possunt esse. Sed duo accidentia si ponantur in eodem subiecto simul, habent eundem modum essendi, idè non possunt plura simul esse in eodem subiecto.

6. Verum autem est argumentum in oppositum, quia sicut duo corpora non glorificata, vel etiam glorificata, quia habent eundem modum essendi in loco, non possunt simul esse: sic nec duo accidentia eiusdem speciei simul in eodem loco.

Nec est accipienda eius numerositas, vel multitudo per esse subsistentiae solum, non intelligendo, quòd diuersitas esse existentiae ad eius numerositates hoc faciat, ut dicamus, quòd idè duae albedines numero differunt, quia sunt in diuersis subiectis solum. Cuius ratio est, quia prius res naturaliter habent esse, quàm dent esse aliis formaliter: quia semper absolutum praecedit relatum: & idè naturali ordine albedo prius est actu, quàm det esse album subiecto: illud autem esse, quo albedo est, conuertitur cum ente. Idè dico, quòd accidentia eiusdem speciei primò, & per se numerantur per esse actualis existentiae: sed quia (ut ostendi) in eodem subiecto non possunt habere accidentia eiusdem speciei varia esse existentiae, sed solum in diuersis, idè per accidens numerantur per subiecta.

Et huius signum est, quia accidentia diuersarum specierum in eodem subiecto non solum speciei, sed etiam numero distinguuntur, quia habent in eo diuersa esse existentiae: & eodem modo si accidentia eiusdem speciei possent habere in eodem subiecto diuersa esse existentiae, simul numerarentur cum eo. Hoc patet de albedinibus separatis in Sacramento altaris, quae distinguuntur per esse existentiae, non subsistentiae. Causa ergo numerositatis numeralis accidentium eiusdem speciei per se, est diuersitas actuum existentiae, & causa vnitatis numeralis eorum per se, est vnitas actus existentiae, licet aliquando sit varius: sicut etiam actiones & motus, quibus generantur illi actus existentiae, sunt diuersi numero. Propter quod generatum & corruptum, & iterum generatum non est idem numero; ut dicitur 5. Phys. text. 36. & in fin. 2. de Generat. text. 70. quòd actus existentiae est varius, &c. Causa autem numerositatis illorum per accidens est diuersitas subiectorum; causa verò vnitatis numeralis per accidens est vnitas subiecti. Hæc de primo articulo sunt ostensa.

ARTICVLVS II.

Statuitur pars negatiua questionis.

7. Circa secundum videndum est, an idem accidens simul possit esse in duobus subiectis: & si non; quare non? Circa quod est sciendum quòd (sicut dictum est*) duo accidentia eiusdem speciei non possunt simul esse in eodem subiecto. Similiter videtur dicendum, quòd sicut duo accidentia eiusdem speciei non possunt simul esse in eodem subiecto; sic nec idem accidens in duobus subiectis. Nam sicut vnitas subiecti excludit necessariò distinctionem numeralem accidentium eiusdem speciei, nisi accidentia differant specie: ita diuersitas subiectorum excludit vnitatem numeralem; & facit necessariò distinctionem secundum numerum, saltem per accidens, ut dixi: accidentia autem sibi insunt, etsi sint accidentia diuersa in specie.

* Suprà n. 4. Idem accidens non potest esse simul in duobus subiectis.

Si obiicias, quòd duo corpora, saltem glorificatum, & non glorificatum, sunt simul: cum autem ex adiacentia corporis ad locum derelinquatur quoddam accidens, quod dicitur, *ubi*, ergo videtur quòd duo accidentia eiusdem speciei sunt simul in eodem subiecto: nam quamuis corpus non sit in loco, ut in subiecto, *ubi* tamen accidens est in loco, ut in subiecto: vel ex hoc sequitur quòd vnum accidens erit in diuersis subiectis, scilicet accidens quod est *ubi*, & tenet se ex parte loci, erit in duobus corporibus locatis.

Obiisio.

Sed non valet, nam cum vnum illorum corporum sit in loco proprie (ut dixi) *ubi* derelictum ex tali adiacentia ad talia corpora, est vnum numero; & non est nisi in illo corpore, quod per se, & localiter, est in loco subiectiue; non sic autem est in alio corpore subiectiue, quod non est in loco localiter, quia secundum illum modum, quo ibi est, potest maius corpus esse in minori loco: quod non esset, si ibi esset localiter.

Solutio.

Ex quo patet (ut dicunt aliqui) quòd si *ubi* vnum non potest esse in duobus subiectis simul, sicut nec alia accidentia, quòd vnum corpus non potest esse simul localiter, & dimensiuè in duobus locis, nec conuersione eius in aliud, nec conuersione alterius in ipsum. Nam cum illud, quod est in loco localiter, habeat vnum accidens, quod est *ubi* derelictum ex adiacentia partium in loco, quod est in illo corpore ut in subiecto, cum non possint duo accidentia eiusdem speciei simul esse in vno subiecto, idè non potest aliqua determinata quantitas alicuius corporis commensurari simul pluribus quantitatibus locorum diuersorum: idè vnum corpus non potest esse localiter simul in pluribus locis: sic nec vnum accidens simul in diuersis subiectis.

8.

SCHOLIUM.

Docet hic, idem numero accidens non posse inesse simul duobus subiectis, probaturque tribus rationibus ex vnitate, dependentia, & limitatione, quas hoc accidens habet ab hoc subiecto. Aliam rationem addit in 3. dist. 1. quaest. 2. num. 4. & 8. ex inconuenienti, quod sequeretur, videlicet accidens simul existens in duobus subiectis esse illimitatum & infinitum, unde concludit, quòd ita impossibile videtur vnum accidens esse in duobus subiectis, sicut vnam formam substantialem in duobus materiis.

Quod potest ratione triplici declarari. Primò, quia accidens cum à subiecto vnitatem habeat, à subiecto dependet, & per subiectum limitatur; & secundum hoc potest triplex ratio accipi, quare idem accidens non potest esse in diuersis subiectis. Prima ratio sumitur ex parte vnitatis sic; Ex subiecto, & accidente fit vnum, sicut ex potentia & actu: idè dicitur 2. de Anima, text. com. 7. quòd non oportet quærere quomodo ex figura ceræ & cera, fiat vnum: eo enim ipso, quòd vnum se habet ut potentia, aliud ut actus, fit ex eis vnum: & 2. Metaph. cap. 2. dicit Commentator, quòd corpus calidum agens in aliud corpus, non immutat calorem ab extra, sed fit calidum in potentia calidum actu. Si ergo accidens existens in vno subiecto, possit fieri esse in alio subiecto, non educetur de potentia illius subiecti; nec fiet idem subiectum potentia tale, actu tale: sed vnum adaptaretur alteri, scilicet accidens illi secundo subiecto: & sic quodlibet eorum se haberet respectu alterius, ut existens in actu. Ex duobus igitur in actu,

9. Probatur 1.

vt sunt in actu, fieret verè vnum, quod est inconueniens. Esse enim non potest naturaliter, quod accidens præexistat suo subiecto: quia tunc quodlibet esset aliquid in actu. Siigitur vnum coniungitur alteri, oportet dare medium coniungens, cum aliquid potentia tale, sit actu tale, vt potentia album, sit actu album. Ita illa albedo non præexistebat suo subiecto, quia tunc albedo fuisset actu, & similiter subiectum: & tunc ex duobus existentibus actu, fieret vnum: quod est impossibile. Ergo similiter cum secundo subiecto, in quo per accidens posset esse, non faceret vnum; & sic non erit in eo vt in subiecto.

10. Ex secundo sic arguitur: Vt dicitur 5. *Mesaph. sext. com. 3.* vniuersalium sunt vniuersalia principia, particularium etiam particularia. & 2. *Physic. sext. com. 38.* dicitur quod vniuersalium vniuersales sunt causæ, particularium particulares: vt si pater est causa, vel principium filij; & hic pater est principium, & causa huius filij. Sed generale est quod accidens dependet à subiecto; ergo verum est, quod hoc accidens dependet ab hoc subiecto: & si generale est, quod accidens non est nisi entis, particulare verum est, quod hoc accidens non est nisi huius entis: ergo non est hoc accidens ens, nisi quia est in hoc subiecto: si ergo hoc accidens tollatur ab hoc subiecto, tolletur ab eo sua entitas. Sed cum sit in alio subiecto, renouatur sibi sua entitas: ergo cum possit vnum subiectum perire alio remanente, idem accidens numero simul potest esse, & non esse.

11. Ex tertio, scilicet ex limitatione, hoc idem patet sic: quia sicut locatum limitatur per locum, sic accidens per subiectum: vt sicut de locato nihil est extra locum, sic nec de accidente, extra subiectum. Vnde dicit Gilbertus ille, in *lib. de sex Principiis. Quanta est superficies, tantum album esse dices.* Sed aliter corpus locatum limitatur per locum; & aliter accidens per subiectum: quia accidens non solum limitatur per subiectum, sed etiam per hoc subiectum, vt extra istud subiectum hoc accidens esse non possit. Corpus verò locatum etiam non sit extra locum, potest tamen esse in alio, & in alio loco. Et hoc est, quia sicut corpus locatum plus habet de entitate, quam accidens; sic quamuis ab eo dependeat, minus tamen dependet ab eo, quam accidens à subiecto. Ideo cum corpus non possit esse simul in diuersis locis localiter per limitationem, minus tamen potest accidens esse in duobus subiectis propter limitationem. Sic ergo vnum accidens non potest esse simul in diuersis subiectis.

ARTIC. II. SECT. I.

Verum idem accidens possit esse successiue in diuersis subiectis? Varia referuntur sententia.

11. SI verò, quærat, vt à successiue in diuersis subiectis possit esse: hoc est dubium. Sūt enim quedam accidentia, quæ videntur non posse esse sine subiecto determinato: in talibus autē si subiectum non est, nec accidens esse potest. Vnde talia perimi possunt, sed transmutari non. Vnde si albedo non potest esse sine superficie, tunc eadem albedo, quæ est in vno corpore, non potest nec simul, nec successiue habere esse in alio corpore, in quo eadem superficies non esset. Sed illa accidentia, quæ virtute cuiuslibet agentis possent habere esse sine subiecto, possunt virtute istius agentis

habere esse successiue in diuersis subiectis. Verbi gratia, supponimus, quod in Sacramento altaris remaneat quantitas cum aliis accidentibus per se sine subiecto; & supponitur quod postquam desierint esse sine subiecto, quando scilicet desinit esse substantia panis, posset Deus creare aliam substantiam panis sub eisdem accidentibus, quibus substantia panis primò afficiebatur, & tunc secundo panis substantia afficitur, & sic idem accidens numero diuersis subiectis inest successiue. Hoc maximè apparet si sanguini Christi misceatur tantum de vino, vel aqua, quod desinat esse Sacramentum: quia tunc species vini, quæ prius fuerunt sine subiecto, nunc afficiuntur in subiecto alio, ab eo in quo fuerunt ante conuersionem.

12. Sed vt à actione alicuius agentis naturalis hoc possit fieri de aliquo accidente: hoc est dubium: hoc enim videtur possibile de quantitate, & de accidentibus, que in ipsa fundantur; vt figura, & huiusmodi. Hoc idē videtur in qualitativis symbolicis, quæ sunt communes generato & corrupto.

Ad hoc respondent aliqui, dicentes, quod quædam sunt accidentia fundata in materia, vt quantitas, cuius immediatum subiectum est materia. Licet enim, vt dicunt, materia non possit esse subiectum quantitatis, nisi vt simul est subiecta formæ alicui substantiali: sicut nec ipsa materia nunquam habet esse, nisi sub aliqua forma substantiali virtute agentis naturalis; tamen naturali ordine quamuis sit simul tempore, prius intelligitur materia induta quantitate, quam forma substantiali: quia forma substantialis non aduenit nisi materiæ extensæ, & de potentia materiæ extensæ educitur.

Tunc dicunt, quod sicut vna & eadem materia numero, successiue est sub diuersis formis substantialibus, item eadem quantitas numero habet esse successiue in diuersis subiectis, non solum numero, sed etiam specie differentibus. Diuersum tamen modum essendi habet illa eadem quantitas in diuersis subiectis specie; quia diuersimodè extenditur & terminatur, secundum diuersitatem & exigentiam formarum substantialium: quæ diuersitas non mutat identitatem numeralem.

Si verò sunt accidentia, quæ consequuntur formam sicut sunt qualitates elementares, dicunt, quod sicut quantitas quia consequitur materiam; & quia materia manet eadem numero in diuersis subiectis, scilicet generato & corrupto; idè quantitas manet in ipsis eadem numero: sic è contrario modo, sicut in generato & corrupto non manet eadem forma, sic nec manet in eis idem accidens numero, sed solum specie. Propter hoc dicunt, quod qualitates symbolicæ remanent eadem specie, non numero: & quamuis tales qualitates non corrumpantur à contrario, corrumpuntur tamen corruptione subiecti, siue corruptione formæ, super quam insunt subiecto.

13. Sed dictum istorum non continet, vt videtur aliquibus, veritatem. Primò de hoc, quod dicitur de quantitate, quod eius subiectum immediate sit materia; nullum enim accidens primò & immediate, vt scilicet prima perfectio ordine naturæ, potest perficere materiam, vel primò ei inesse. Cuius ratio est, quia cum materia sit potentia in genere substantiæ, intentio eius prima est perficere actus in genere substantiæ, & hæc est forma substantialis: nec habet materia ordinem ad aliquod accidens, nisi mediante actu & forma substan

Quidam negant.

Gilbertus Porretan. cap. 8.

Ab aliis improbat.

substantiali. Propter quod Philosophi communiter dicunt, quod ens in pura potentia, hoc est, materia omnino nuda, est subiectum formæ substantialis, & transmutationis ad ipsam: quæ transitio dicitur generatio propriè & simpliciter. Materia autem sub forma substantiali dicitur ens actu simpliciter: dicitur autem ens in potentia secundum quid; vt scilicet est ens in potentia ad aliquod accidens, & ad eius generationem; quæ est generatio secundum quid, ex eo quod accidens non dat esse nisi secundum quid. Et dicitur talis transumptio esse à subiecto in subiectum, quia ab ente in actu (scilicet sub forma substantiali) ad tale ens in actu, scilicet variatum solum secundum quid, siue secundum formam accidentalem, quam semper præcedit in materia, saltem ordine naturæ forma substantialis, quæ subiectum est ens in actu simpliciter. Et secundum istum modum cum materia non per se, sed vt subiecta formæ substantiali sit subiectum accidentium omnium, & quantitatis, non potest poni aliquod accidens numero esse in diuersis subiectis: quia quamuis materia remaneat eadem, non tamen forma.

14.

Alij affirmant de accidentibus communibus & symbolicis.

Et idè aliter dicunt alij, quod quædam sunt accidentia, quæ non determinant, seu non appropriant sibi formam aliquam substantialem, de quorum numero maximè est quantitas; quia nulli formæ substantiali, vel naturali, est propria; sed omnibus communis: nec aliqua potest esse in materia sine illa. Quædam etiam sunt qualitates communes; vt humiditas, aquæ & aëri; caliditas, igni & aëri. Similiter quædam etiam subiecta, quæ accidentia sibi non determinant; vt lignum non determinat sibi albedinem: imò potest esse, & non esse sine albedine.

De talibus dicunt, quod quamuis materia non sit subiectum quantitatis, nisi vt est sub forma substantiali; talia, inquiunt, accidentia, quæ non determinant sibi formam substantialem, & habent subiectum materiam & formam substantialem, possunt esse successiuè in diuersis subiectis: quod sic declarant: cum enim talia accidentia non determinant sibi aliquam formam substantialem; nec determinant sibi vnum solum compositum: vt caliditas non determinat sibi ignem; cum sit in aëre: planum est quod quælibet formarum substantialium, siue materia sub istis formis, quæ sibi talia accidentia non determinant, nata est esse subiectum cuiuslibet talis accidentis, & tale accidens natum est esse in quolibet tali subiecto, licèt secundum aliam, & aliam determinationem, cum accidens sit in aëre, & in igne; secundum quod aliam & aliam determinationem exigit forma aëris & ignis. Vnde quamuis aër requirat aliam determinationem, quam ignis; nihilominus quilibet istorum potest esse subiectum eiusdem caliditatis numero, vt eadem numero, quæ fuit in aëre, fiat in igne sub alia determinatione, dum ex aëre fit ignis.

15.

Vnde dicunt, quod omnes tales substantiæ secundum se consideratæ, indifferenter sunt talibus accidentibus quasi pro vno subiecto: & si materia posset esse simul sub talibus formis substantialibus, vt pote ignis, & aëris, vnum tale accidens numero, vt pote caliditas, posset esse quantum est ex se, in talibus diuersis simul. Et dico quantum est ex se; quia adhuc in illis simul esse non posset propter diuersitatem terminationum, quas oporteret ipsum habere sub forma ignis, &

aëris: quas diuersas terminationes simul non posset accidens habere: & hoc sufficienter impediret ipsum ne simul esset in igne & aëre.

Cùm ergo, vt dicunt, materia cum transmutatur de forma in formam; vt pote ab aëre in ignem, in nullo instanti sit sine aliqua illarum formarum substantialium, quarum quælibet, vt dixi, est subiectum indifferenter illius accidentis communis; siue sit quantitas, symbolica qualitas, videtur eis quod successiuè idem accidens numero per actionem naturalem possit esse in diuersis subiectis.

Et isto modo dicunt quod eadem caliditas numero est in generato & corrupto, licèt secundum diuersas terminationes, per quas perficitur, secundum exigentiam formæ corruptæ & generatæ, ad quas terminationes secundum se est in potentia imperfecta, quia de se est perfectibilis secundum exigentiam formarum: sicut materia prima ex se est in potentia ad diuersas terminationes formales substantiales: & talem quantitatem de se imperfectam respectu prædictæ terminationis oportet supponi in materia, quæ est sub aliqua forma substantiali in omni transmutatione ad formam.

Et hoc idem dicunt de qualitatibus symbolicis, quod manent eadem numero; sed mutant terminationem secundum magis & minus, secundum exigentiam formarum; vt sic sit eadem caliditas numero in aëre, & in igne successiuè, dum scilicet ex aëre fit ignis; vel è contrario, magis & minus intensa.

Sed istud alijs non videtur verum: quamuis enim ex dictis istorum benè appareat, quod talia accidentia communia, quantum est de se, benè possent esse in diuersis subiectis successiuè; pro tanto; quod illud accidens nullum istorum subiectorum sibi determinat, & idè quantum est de ratione accidentis, non oportet, quod in tali transmutatione corrumpatur, quia nullum subiectorum repugnat ei, nec aliquid, quod sit in aliquo illorum: neque enim ignis, nec aër, nec aliquid, quod sit in eis, repugnat caliditati; ac per hoc quantum est de se, nata est successiuè esse in vtroque: non sic autem de frigiditate in aëre & aqua; quia natura aëris repugnat frigiditati; idè frigiditas necessariò corrumpitur, dum ex aqua fit aër.

Quamuis verò caliditatem symbolicam, vel quantitatem non oporteat corrumpi per aliquam contrarietatem, quam inueniat in aliquo subiectorum, conuenit tamen secundum prædicta, cum talia accidentia non sint in materia, nec materia sit eorum subiectum, nisi mediante forma substantiali. Sicut naturaliter corrupta forma substantiali oportet naturalia corpora corrumpi; sic corrupta hac formâ substantiali, oportet quod hoc accidens numero corrumpatur: & non solum quod talis, vel talis terminatio corrumpatur; quia non solum ex hoc quod talis formæ est, materia habet esse terminatum, imò & ex hoc habet esse simpliciter; quia non differt realiter terminatio talis accidentis, & suum esse.

Vnde patet, quod sicut tale accidens secundum se, & secundum rationem indeterminationis, quam de se habet, non determinat sibi aliquam formam substantialem; idè præter quamlibet sigillatim esse potest, quia cum non est nisi in vna, potest esse inde in alia: quia cum vt sit, determinat sibi aliquam formam substantialem in composito,

16.

Aliorum opinio circa accidentia communia. Thom. 1. p. q. 75. art. 1. & cap. 6. lib. de Gener. lect. 10.

17.

posito, per quam habet suum *esse*, & etiam tale *esse* indeterminatum; idèd non potest habere *esse*, præter talem communem formam.

Item, etiam hoc accidens indeterminatum, non solum ratione suæ determinationis determinat sibi hanc formam, secundum quam sic determinatur; sed etiam in ratione suæ entitatis singularis; scilicet, ut hoc accidens in genere entis, eam sibi sic determinat: quia non habet hoc suum esse, nisi ex esse formæ signatæ huius: idèd illa forma substantiali corrupta secundum suum esse signatum, oportet quòd huiusmodi accidens corrumperetur secundum suum inesse, quod est suum tale esse. Sicut enim forma substantialis simpliciter accepta, non solum dat indeterminatorem quantitati, quasi ab alio habeat *esse*, ab alio indeterminatorem; imò dat sibi *esse*, & indeterminatorem: & idèd cum forma substantiali corrupta, corrumpitur quantitas, in quantum ad indeterminatorem talem, & quantum ad *esse*. Sicut etiam ab hac forma substantiali singulari non solum est hæc determinatio huius quantitatis; imò etiam sua tota entitas signata: & idèd hæc formæ signatæ corrupta, oportet eam secundum id quod est, corrumpi. Corrupto enim eo quod est prius, oportet corrumpi potestius, quando posterius non inest, nec est nisi per prius: & idèd priori corrupto, corrumpitur posterius, licet non per se, sed per corruptionem prioris. Et idèd quia hæc forma substantialis prior est in materia, saltem ordine naturæ, quam hæc quantitas, vel aliud accidens; idèd non potest corrumpi realitas formæ substantialis, quin corrumperetur realitas formæ accidentalis.

18.

Sicut ergo prædicta supponunt, quòd in generatione fit resolutio usque ad primam materiam, ita quòd nihil pertinens ad formam substantialem remanet in generato & corrupto; illud vel idem habent dicere de forma accidentali, & de quantitate; ut sicut dicitur, quòd generans per se substantiam, generat ex consequenti quantitatem; & omnia accidentia illam concomitantia; etiam corrumperens per se substantiam; corrumpit ex consequenti omnia accidentia, quæ illi inhaerent: & quidquid dicitur de generatione & corruptione per se substantiæ, dicitur ex consequente de generatione omnium accidentium, quæ sunt in generato & corrupto. Quædam enim accidentia corrumperuntur per corruptionem substantiæ solum, ut accidentia symbolica; idèd manent eadem specie, non numero, in generato & corrupto, propter actionem naturarum, & formarum substantialium. Quædam autem corrumperuntur à contrario; ut accidentia, quæ habent contrarietatem in corrupto: & hæc nec eadem numero, nec specie possunt manere in generato & corrupto, propter diuersitatem formarum secundum speciem & naturam.

Cum ergo dicunt aliqui, quòd accidentia, quæ sunt in composito ratione formæ, eadem manere non possunt in generato & corrupto, quia non manet eadem forma; quæ verò insunt composito ratione materiæ manent eadem numero in generato & corrupto; quia manet eadem materia, quæ est subiectum illorum, idèd res corrupta & generata non ponit aliud, & aliud subiectum; sed idem numero respectu talium accidentium, quæ insunt composito ratione materiæ; & tale accidens consequens compositum per materiam, etsi sit idem numero in generato & corrupto, non

est in eis, ut in duobus subiectis, sed in vno: quia in vno subiecto materiali conueniunt generatum & corruptum. Hoc, inquam (ut dicunt isti) non est verum: quia vniuersaliter conuenit tam quantitati, quam omni accidenti quòd sunt in composito mediante forma substantiali.

Vnde sicut generale est omni accidenti, quòd conueniat composito (quod non potest dici, quòd vnum verè sit compositum per solam materiam, aut per formam solam; sed esse accidentis ordine naturæ, saltem præsupponit inhaerentiam formæ substantialis in materia) sic verum est, quòd accidentia, quæ insunt subiecto, quædam dicuntur inesse ratione formæ, quædam ratione materiæ: non sic, ut illi intelligunt, quòd quædam sint in materia primò & per se, ut illi dicunt de quantitate; & ex consequenti in composito, vel in forma, in quantum est in materia: alia verò sunt in forma primò & per se, & ex consequenti in composito, & materia in quantum est in ipsa forma: sed sic, quòd quædam accidentia dicuntur esse in composito ratione formæ, ut consequuntur formam; quia ex propria ratione formæ compositum est determinatum ad talia accidentia entis: & talis forma accidentalis inest ei per talem formam substantialem; quia talis forma talem formam accidentalem in suis actionibus sibi determinat: non quòd forma sit subiectum illius accidentis; sed totum compositum.

Quædam autem dicuntur inesse composito ratione materiæ, vel consequi materiam: quia sicut materia ex se non determinat sibi formam aliquam substantialem, nec aliquam accidentalem immediatè, sed mediante quadam forma substantiali determinat sibi quædam accidentia, & idèd non dicuntur consequi materiam, sed formam; ita etiam sunt quædam accidentia, quæ sicut sibi materiam secundum se non determinant; ita etiam nec illa sibi determinat, nec sibi appropriat mediantibus formis substantialibus: sed existens sub formis substantialibus diuersis secundum speciem, potest esse mediantibus illis formis sub eisdem accidentibus secundum speciem, differentibus tamen numero.

Idèd illa non dicuntur consequi formam hanc, vel illam, determinatè, sed materiam: quia cum insunt alicui composito ex materia & forma, secundum aliquam substantiam, secundum aliquam speciem determinatam, in quantum tale compositum adhuc est in potentia ratione materiæ, ut ex illo fiat aliud compositum secundum aliquam formam specificam; & illi alteri composito nata sunt inesse eadem accidentia secundum speciem: idèd quia in materialibus omnis potentialitas ex materia oritur: sicut ex potentialitate materiæ est, quòd ipsa existens vna secundum rem, non determinat sibi hanc formam, vel illam substantialem.

Item, etiam quòd existens sub vna forma substantiali tali, ipsum totum compositum ex materia & forma tali substantiali, est in potentia, ut ex illo fiat aliud compositum: quæ potentialitas procedit ex materia: ita totum compositum vnum ex materia & forma tali non determinat sibi tale accidens sic, quin idem accidens secundum speciem possit esse in composito ex eadem materia numero, & eadem forma.

Hoc autem quòd ex vno composito possit fieri aliud compositum, prouenit ex potentialitate materiæ: pro tanto dicuntur talia accidentia inesse ratione materiæ, quia sicut materia ratione

Accidentia omnia insunt composito mediante forma.

19.

Vide qu. 3. art. 3. n. 16. & seqq.

20.

suæ indeterminatiōnis secundum se potest transi-
tum facere de vna forma substantiali ad aliam;
ita etiam existens sub vna forma substantiali cum
aliquo tali accidenti, potest transitum facere ad
aliam formam substantialem, manente eodem ac-
cidente secundum speciem, sicut ipsa manet eam-
dem secundum rem.

Sicut etiam compositum vnum & idem se-
cundum materiam potest variari secundum acci-
dentia diuersa specie, scilicet, secundum album &
nigrum; idem dicuntur consequi materiam, & non
formam: quia ipsum totum compositum, vt est
sub vno tali accidenti, manens vnum & idem,
non solum secundum speciem, sed etiam secundum
materiam est in potentia ad contrarium accidens.

Nec est dicendum, quod tale accidens conse-
quitur materiam modo prædicto; sed sic, quod
consequitur compositum ratione potentialitatis,
quæ est in eo priuatiue ratione materiæ. Vnde,
quia talis forma non sic determinat materiam,
quod materia existens sub tali forma, non possit
esse sub contrario accidente: idem tale accidens
dicitur conuenire tali composito; non ratione
formæ, sed ratione materiæ.

Similiter etiam est dicendum de accidentibus
symbolicis: quia etiam in forma substantiali non
sic determinat materiam ad tale accidens, quod
materia non possit esse sub eodem accidente se-
cundum speciem: idem tale accidens dicitur
conuenire tali composito; non ratione formæ,
sed ratione materiæ. Sicut enim conceditur quod
accidentia, quæ habent rationem formæ, non in-
sunt tanquam in per se subiecto, nisi composi-
to ex materia & forma tali, secundum speciem
sic determinata (& idem illo composito cor-
rupto, & alio ab illo regenerato, corrumpuntur
etiam per se alia accidentia) propter contrarieta-
tem ad aliud compositum; & non solum pro-
pter corruptionem subiecti ita etiam acciden-
tia, quæ insunt ratione materiæ, non sunt tan-
quam in subiecto per se, nisi in composito ex ma-
teria & tali forma, discurrendo per tales formas
in entibus, quibus possunt esse.

Et secundum hoc etiam verum est, quod quia
compositum ex talibus formis partialibus est
quasi pro vno subiecto alicui tali accidenti se-
cundum speciem, non oportet quod corrupto tali
subiecto secundum formam substantialem, cor-
rumpatur tale accidens secundum speciem: quia
regeneratum ex corrupto potest esse talis speciei,
cui conuenit tale accidens: & sic remanet, tali ac-
cidente vno secundum speciem manente, conueni-
ens subiectum.

Vnde non corrumpitur per se, scilicet, propter
contrarietatem ad aliud compositum: sed manet
vnum accidens secundum speciem, quia etiam
omnia talia subiecta sunt ei quasi vnum subie-
ctum secundum speciem; sed quia ad hoc quod
aliquod accidens diuersificetur secundum ma-
teriam, & dicatur esse corruptum & genera-
tum, & aliquid aliud secundum materiam, suffi-
cit quod eius esse, vel entitas accidentalitatis inter-
rumpatur, non obstante, quod maneat eadem
materia, vel idem subiectum. Vnde si aliquid sit
calidum in mane, frigidum in meridie, & ite-
rum calidum in vespere; constat quod est alia
& alia caliditas in numero: ita etiam cum facta
interruptione in esse, & entitate subiecti, oportet
fieri interruptionem in esse & entitate om-
nium illorum, quæ subiecto insunt, & non

Scoti oper. Tom. III.

habent esse tanquam in per se subiecto, nisi in
composito ex materia & forma, cum ex vno
subiecto corrupto aliud generatur; oportet quod
variatio fiat, non solum secundum formam sub-
stantialem, sed etiam fiat variatio in omnibus,
quæ composito insunt; siue sit qualitas, siue alia
accidentia.

Sed verum est, quod (sicut dictum est) quæ-
dam sit variatio, & transubstantiatio per se, sci-
licet, ratione contrarietatis, quæ est inter illa:
quædam autem ratione interruptionis in entita-
te subiecti, per consequens interrumpente om-
nia, quæ sunt in subiecto. Manifestum est ergo,
quod vnum & idem accidens secundum speciem
potest esse in diuersis subiectis, quorum vna for-
ma est ex alia generata: & ex hoc propriè non di-
citur in duobus subiectis; sed quod albedines am-
bæ tales subiectatæ sint quasi in vno subiecto se-
cundum speciem.

Et similiter verum est, quod idem accidens,
quod est idem & vnum secundum speciem, non
est in talibus, vt duo sunt, & vt differunt; sed vt
sunt vnum, & conueniunt, secundum quod idem
accidens secundum numerum est in pluribus subie-
ctis, non solum differentibus secundum spe-
ciem, sed eiusdem speciei; quorum vnum prius ha-
bet esse, aliud verò posterius ex priori generatum:
& sic oportet totam entitatem & actualitatem
corruptam fuisse: & hoc est impossibile. Licet
enim talia non sint plura subiecta respectu talis
accidentis, vt considerantur per se, & secun-
dum rationem speciei, scilicet, subiecta cor-
rupta, & generata considerantur secundum se; non
vt verum subiectum respectu talis accidentis se-
cundum se, & secundum suam speciem; tamen vt
considerantur hæc secundum esse reale, facta est
in eis interruptio.

Et verum est dicere de corrupto, quod aliquan-
do fuit, & modò non est; & de generato, quod ali-
quando non fuit, & nunc est: idem illa oportet esse
plura subiecta ratione interruptionis, secundum
corruptionem & generationem. Et idem licet hu-
miditas aquæ generatæ ex aère non dicatur esse
alia ab humiditate aëris, propter repugnantiam
aquæ & aëris per se, & secundum suas formas;
quia humiditas vtrique contingit; dicitur tamen
alia propter eius interruptionem, & corruptio-
nem, quam habet in corruptione aëris. Et idem
humiditas existens in aqua, & aère, est alia, & alia,
propter alietatem subiecti secundum interruptio-
nem.

ARTIC. II. SECT. II.

*Quantitatem & qualitates symbolicas eas-
dem remanere in generato & in
corrupto.*

Ecce quanta sylua verborum & opinionum in
ista quæstione, de modo saluandi vnitatem ac-
cidentium symbolicorum; & de quantitate, quæ
videtur communis generato & corrupto. Sed
videtur mihi secundum veritatem, quod ali-
ter potest saluari veritas rei, ostendendo quod
eadem quantitas numero, & etiam eadem qua-
litates symbolicæ remanent in generato & cor-
rupto.

Ad huius rei euidentiam est sciendum, quod præ-
dicta opinio ponit pro toto fundamento, quod
accidentia contrarietatem habentia, corrup-

O punctur

23.

22.

24.

puntur dupliciter. Vnum est à suo contrario, vt dum ex aère sit ignis, humiditas aëris corrumpitur à caliditate ignis, & à tota natura ignis, quæ ei contrariatur; & sic corrumpitur per se. Alio modo corrumpitur à corruptione subiecti, à quo habet esse, scilicet per corruptionem aëris, quia subiectum dat esse accidenti: & quia subiectum accidentis non solum est materia, sed eorum compositum ex materia & forma, idèd corrupto illo composito, corrumpuntur omnia accidentia, quæcunque ei insunt; tam quantitas, quàm alia, quæ habent contrarium, vel non habeat contrarium. Isto secundo modo corrumpuntur solum accidentia symbolica, & quantitas, quæ est corpus, per accidens; primo & secundo modo corrumpuntur accidentia, quæ habent contrarietatem. Et tota ratio est, quia omnia accidentia habent esse à subiecto, quo corrupto necessarid corrumpuntur.

25. Item, argumentor sic: quia accidentia symbolica non determinant sibi formam secundum speciem; quia possunt inesse diuersis secundum speciem; vt caliditas aëri & igni: nullum tamen eorum est per nudam materiam, sed forma substantiali indutam istà; vel illà: ergo sicut vniuersaliter corrupta forma substantiali, oportet vniuersaliter talia accidentia corrumpi: sic corrupta hac formâ substantiali, vt pote forma ignis, necesse est hanc qualitatem, vt pote caliditatem corrumpi. Et est virtus rationis, sicut primæ: non enim corrumpitur vniuersaliter tale accidens, corrupta vniuersaliter forma substantiali, nisi quia tale accidens habet esse vniuersaliter à toto composito ex materia & forma substantiali.

Item, innuit aliam rationem; quia non est aliud re terminatio, siue gradus talis accidentis, vel etiam res ipsius accidentis; & idèd sicut tale accidens à tali forma habet terminationem, siue gradum; ita etiam habet ab eo suum esse, vt dicamus, quòd tale accidens & determinationem, & esse, quæ sunt illi idem, habet à forma: ergo sicut corrupta formâ, vel toto composito ex materia & forma, tale accidens admittit terminationem, sic saltem per accidens, per subiecti corruptionem amittit suum esse, & inducit similem.

26. Ad probationem maioris: quia sicut forma substantialis simpliciter accepta, non solum dat indeterminationem formæ simpliciter, siue vniuersaliter acceptæ, quæ ab alio habeat esse, & ab alio indeterminationem; immò dat sibi esse & indeterminationem; idèd causâ formali substantiali corruptâ, corrumpitur vniuersaliter tale accidens; vt pote quantitas, & omnia alia accidentia; tam symbolica, quàm non symbolica; non solum quantum ad determinationem, sed etiam quantum ad esse. Ita etiam hæc forma non solum dat huic accidenti determinationem; sed etiam esse. Idèd istâ formâ corruptâ, corrumpuntur omnia accidentia quoad determinationem, & quoad esse.

Item, corrupto priori corrumpitur posterius, quando posterius non inest, nec est nisi per prius. Accidens autem tale non inest materiæ, nec habet esse, nisi per formam. Idèd quando forma non inest materiæ, nec habet esse, vt est, dum res corrumpitur, necesse est, vt omne accidens corrumpatur; licet illa, quæ non habent contrarium, non corrumpantur per se, sed per subiecti corruptio-

nem. Omnium istarum rationum virtus est, quia accidentia habent esse à subiecto, non solum secundum gradum, sed & terminationem.

Alia est opinio, quæ dicit, quòd quantitas remanet eadem numero in generato & corrupto; nec propter hoc est in duplici subiecto. Similiter accidentia symbolica remanent eadem numero; sed non possunt propter hoc omnino dici in subiecto duplici.

Ad quod aduertendum; cum pura materia (vt bene dicit positio prædicta) non sit subiectum alicuius accidentis, sed totum compositum; idèd primò est hic videndum quid sit subiectum generationis, quod est commune generato & corrupto. Secundò resoluendæ sunt rationes prædictæ positionis.

Circa primum est sciendum, quòd positio negat, quòd quantitas & accidentia contrarietatem non habent; idèd eadem remanere non possunt, quia subiectum eorum idem non remanet. Vt ex hoc aperte pateat, quòd intendunt dicere quòd vltra formam substantialem, generabilem & corruptibilem, non est aliquid, quod possit esse subiectum accidentium; quia nihil remanet, nisi pura materia communis generato & corrupto.

Quòd igitur materia omnino nuda non sit subiectum generationis, sed sub aliqua forma substantiali corruptibili, potest ostendi; vt id vocetur subiectum generationis, in quo stat vltima resolutio, quæ potest fieri per agens naturale, nec in ipsum; in quantum tale, potest aliquod agens naturale; sed est fixum signum, stabile, vel immutabile, per naturam; & est commune generato & corrupto.

Et hoc patet, primò, simile inducendo: videmus enim artem sua operatione semper præsupponere formam aliquam naturalem, & ab agente naturali introductam: vt ars faciendi pannos, etiam fieri facit filum, natura tamen lanam præsupponit; & sic de omni arte. Sed, vt dicitur 2. *Physicor. text. 22. & 79.* ars imitatur naturam; ergo natura in suo opere similiter procedit, formam aliquam in materia supponendo. Hoc enim dicit Aristoteles 2. *Physic. text. 78.* quòd si natura faceret domum, eam faceret sicut ars.

Confirmatur hæc ratio: quia cum sint tria agentia in vniuerso, Deus, natura, & ars; hic est ordo eorum inter se, quòd secundum præsupponit primum, & tertium secundum; & vbi desinit primum, incipit secundum; & vbi desinit secundum, incipit tertium, vbi autem causa prima desinit appropriatè loquendo. Hoc dico, quia in omni actione subiectum agentis non potest esse materia pura, nec inueniri potest in operatione naturæ: tum, quia actio causæ primæ non terminatur, nisi ad ens in actu: tum, quia actio agentis naturalis non est nisi mediante influxu, qui est de genere actionum, cuius subiectum non potest esse materia nuda: ergo necesse est, vt subiectum agentis naturalis sit aliquod compositum ex materia & forma.

Item, generationem formæ substantialis præcedit necessarid alteratio, cuius terminus est generatio formæ accidentalis, saltem quoad actum completum: tum, quia agens generando semper agit mediantibus qualitatibus, quæ sunt instrumenta naturæ, quibus mediantibus disponit subiectum ad formæ substantialis introductionem: tum, quia forma substantialis non est nisi in materia sibi disposita. Idèd, vt dicitur 1. *de Anima, c. 7.* non quælibet forma est in quolibet materia, sed

27.

Quodnam est subiectum generationis.

28.

Hæc eadem habet in q. 8. art. 3. n. 16. & seqq.

sed talis in tali. Cùm ergo alteratio sit motus, cuius subiectum non potest esse materia prima: ergo necesse est ut materia, quæ est subiectum generationis, sit alicui formæ incorruptibili per naturam, subiecta.

29. Sed si dicatur, quod materia subiecta alicui formæ substantiali, utpote elementi, vel alterius, recipit alterationem, ut subiectum suum accedens, nihilominus necesse est similiter corrumpi.

Contra: quia subiectum in aliqua actione non corrumpitur, sed saluatur, & manet commune, idèd utroque termino: ergo cùm materia sub forma corruptibili communis non maneat, cùm etiam illa forma per motum corrumpatur, necesse est ut sub aliqua forma incorruptibili sit subiectum.

Item, non videtur probabile, quod qualitates symbolicae corrumpantur, etiam per primi subiecti corruptionem: non enim hoc concedit litera Aristotelis, dicentis 2. de Generatione, text. comm. 15. *Quæ causam habent symbolicam, veloces sunt eorum transmutationes; quæ verò non habent, tarde sunt; quia facilius est unum transmutare, quam multa.* Necratiōi videtur consonum esse; quia videmus, quod ignis agens in aërem, statim augmentat eius caliditatem.

Nec potest dici quod tunc sint in aëre duæ qualitates, vna, quæ est primò in aëre; alia quæ sit actualitate ignis educta. Tum, quia istæ qualitates essent simul in eodem subiecto, nec habent per quid distinguantur. Tum, quia tunc non fieret augmentatio qualitatis, saltem in termino actionis: quod ad sensum pater esse falsum. Si igitur ignis caliditatem auget vsque ad terminum introductionis formæ ignis, cùm tunc caliditas sit summa, qualis competit igni, non videtur, quod tunc debeat corrumpi; quia tunc natura fuisset operata, etiam si illa intensa caliditas periret per subiectum, scilicet aëris corruptionem.

30. Item, constat, quod dum de aëre fit ignis, & ante aëris corruptionem caliditas incipit tendere ad gradum ignis intensum, post motum alterationis gradus ille caliditatis, qui est terminus huius alterationis, non datur nisi per introductionem formæ ignis perfectam. Quod patet per Commentatorem in libro de Substantia orbis, cap. 1. dicentem, quod, *Qualibet forma habeat propriam quantitatem terminatam*: & loquitur de formis corporalibus; loquitur etiam de terminatione quantitatis dimensionalis, quam secundum varios gradus requirit quælibet talis forma; & de quantitate gradus formarum accidentalium; quia aliam quantitatem, seu gradum qualitatis requirit ignis, aliam aëre. Et sequitur in Commentatore (loquitur Commentator de ipso Aristotele) *Idèd scinit dimensiones terminatas vltimo actu non posse, nisi postquam forma substantialis est in eo; sicut est dispositio de aliis accidentibus in actu.* Ergo si ordine naturali prius est forma ignis perfectè introducenda, quam huius qualitatis completio; si motus alterationis finem suum consequitur, caliditatem ad summum deducendo, sequitur, quod aut illa caliditas sic augmentata manet, aut per introductionem formæ ignis corrumpitur, quod est impossibile.

Item, quando aliqua passio inest communiter aliquibus, inest eis per aliquid commune, ut dicitur 2. Physicorum, text. comm. 5. Cùm igitur quantitas inest communiter & vniformiter corporibus,

Scoti op. Tom. III.

& inest eis per aliquod commune: hoc non est materia nuda, ut dicit prædicta positio; igitur hoc est materia, ut est sub aliqua forma. Quam formam voco formam corporalem in genere substantiæ, per quam inest quantitas omnibus corporibus. Cùm igitur sub forma corporis materia possit remanere, eo quod ad nullam formam contrarietatem habet, ut sic per se corrumpatur, & præcedat in materia omnem formam generatam; & sic non oporteat ipsam corrumpi per corruptionem subiecti, videtur quod eadem quantitas numero propter subiecti identitatem remaneat in generato & corrupto.

Est igitur istorum opinio, quod Deus creauit primam materiam sub forma substantiali & incorruptibili, de genere Substantiæ, quam inseparabiliter sequitur quantitas, siue corpus de genere Quantitatis, quæ est per se subiectum generationis & corruptionis; cuius corruptio, vel eductio nulli agenti subest naturali, & est communis terminus manens idem numero in generato & corrupto, & sic quantitas manet eadem, quia suum immediatum subiectum manet numero idem.

Sed de qualitatibus symbolicis est dubium, quomodo possunt eadem remanere numero: non enim earum subiectum potest dici materia sub forma corporali, vel etiam subsequente, ut per hoc ponamus illas easdem remanere, quia materia sub forma corporali remanet eadem. Subiectum enim talium qualitatum, non est nisi compositum ex materia & forma naturali, vel elementari, quod idem numero non manet in generato & corrupto.

Et dicunt aliqui, quod quando duo subiecta sic se habent, quod vnum secundum se totum succedit ad aliud, tunc necesse est, ut omnia accidentia primi subiecti ipso corrupto corrumpantur. Et quamuis in sequenti subiecto similia specie generentur, quia tunc fit interruptio in esse, idèd illa accidentia, etsi sint eadem specie in illis duobus subiectis; tamen non sunt eadem numero, quia generatum & corruptum, & prius generatum, non est idem numero.

Vnde si fiant duo ignes, ita quod primò consumantur ligna vnus, & illis consumptis succendantur alia, impossibile est quod eadem caliditas numero, quæ fuit in primo igne, remaneat in secundo. Si autem duo subiecta sic se habeant, quod ante primi corruptionem totalem secundum sibi permisceatur, ut quodammodò fiat vnum, sequitur tunc, quod qualitas, quæ fuit in primo subiecto eadem numero, potest in secundo subiecto remanere, quia per quandam continuationem factam, est vnum subiectum. Verbi gratia, incendantur ligna, & fit ignis; & antequam illa consumantur omnino, adduntur alia ligna primis; & sic eadem est qualitas, quæ fuit in primis lignis, & quæ remanet in secundis: quia non sunt subiecta secunda, nisi per primi subiecti totalem interruptionem, & secundi successionem, ut per hoc oporteat caliditatem primi & secundi interrumpi; sed hic quodammodò sunt vnum subiectum: & in quolibet nata est eadem qualitas numero conseruari per continuationem.

Ita dicunt, quod cùm de aëre fit ignis, paulatim, & per gradus forma substantialis ignis generatur, & quod etiam quodammodò vnum cum aëre efficitur, quia non opponuntur sibi inuicem, respectu eiusdem materiæ, forma ignis; & forma aëris,

31.

32.

nisi ut quælibet est in suo gradu specifico; & ita cum caliditas intendatur & sustentetur non solum in materia, ut est sub forma aëris; sed etiam ut est sub forma ignis; idem inter corruptionem aëris, & generationem ignis non est omnino successio cum interruptione, sic videlicet ut forma aëris totaliter corrumpatur, & postmodum tota forma ignis introducat. Secundum autem totalem corruptionem formæ aëris, fit per gradus introductio formæ ignis, ut sic quasi vnum sit aër & forma ignis, sub gradu incompleto, ac per hoc cum caliditas nata sit consequi tam ignem, quam aërem, cum in illis non sit propriè interruptio, nec in caliditate fiet propriè interruptio.

33. Et si dicas, quod aliud fuit subiectum, in quo primò fuit, scilicet aër; aliud in quo est completa generatio, scilicet ignis; dico, quod caliditas symbolica non est in illis duobus, ut propriè duo sunt, quasi numerata per interruptionem, sed ut sunt vnum per quandam continuationem.

Uterius dico, quod prædicta positio insufficienter quærit accidentis corruptionem, vel mutationem, per mutationem, vel corruptionem subiecti; quia, ut visum est in primo articulo, non numeratur accidens per se, & primò per numerationem subiecti, sed per numerationem sui esse actualis; quod non habet à subiecto, nisi per accidens, ut dictum est. Idem cum esse qualitatis symbolica sit idem in igne & aëre, secundum gradum magis & minus intentum, quod quidem idem remanet etiam per quandam continuationem actualis esse aëris & ignis, idem illa qualitas remanet eadem numero.

34. Et per hoc solvuntur omnes prædictæ positiones, quæ omnes vni innotantur fundamento, quod scilicet, accidens habeat à subiecto non solum inesse & terminationem, sed etiam esse simpliciter; idem corrupto subiecto corrumpitur esse omnium accidentium.

Adhuc enim videtur, quod accidentia (ut ostensum est) non habent illud esse à subiecto, per quod habent unitatem, & per quod numerantur primò & per se, quod est esse actualis existentia, sed solum habent à substantia esse subsistentia communicatum, & per hoc non numerantur, nec unitatem habent accidentia diversarum specierum. Non quidem unitatem, quia accidentia diversarum specierum simul sunt in vno subiecto. Nec pluralitatem, quia tunc à pluralitate subiectorum solum haberent pluralitatem & numerositatem, quod est falsum; quia in eodem subiecto habent numerositatem & pluralitatem; sed per accidens habent pluralitatem à pluralitate subiectorum, quia in pluribus subiectis habent plura esse actualia.

35. Similiter accidentia eiusdem speciei nec unitatem, nec pluralitatem habent ab unitate, vel pluralitate subiecti. Et hoc dico per se & primò, sed bene per accidens. Non unitatem ab unitate subiecti; quia quod per se & primò inest alicui, est de eius essentia, nec virtute aliqua potest ab eo separari: & ita idem accidens numero, etiam virtute diuina non posset esse in pluribus subiectis, nec simul, nec successiue: cuius contrarium etiam asseruit prædictorum opinio in speciebus Sacramenti, quod possunt aliam substantiam panis afficere, si Deus eam crearet; & esset idem accidens numero propter unitatem esse actualis in duobus subiectis. Nec etiam habent

pluralitatem à pluralitate subiecti; nam, ut ostensum est, idem accidens continuat suum esse actuale idem numero in duobus subiectis; utpote in aëre & in igne: & idem est illis idem numero. Et si natura posset conservare esse actuale accidentis sine subiecto, idem accidens numero esset in diversis subiectis; quantumcumque vnum succederet alteri per vnius totalem corruptionem, & alterius totalem generationem media interruptione: sed quia natura non potest conservare esse actuale accidentis sine subiecto, idem corrupto subiecto corrumpuntur accidentia: nisi fiat per quandam, ut ita dicam, successioem continuam subiectorum: sicut dixi de aëre, & de igne.

S C H O L I V M.

Hoc idem asserit Scotus in 4. dist. 12. quest. 2. n. 12. & 15. nimirum eandem quantitatem, & accidentia; quæ erant in priori substantia panis, remanere in Sacramento Eucharistia, eademque perseverare in alia substantia de nouo introducta; si per creationem, aut alio quocumque modo subintroducatur, & afficere posse hanc secundam substantiam, non secus ac primam.

36. Et hæc solutio soluit omnes rationes præcedentis positionis. Quod enim accidens simpliciter & vniuersaliter corrumpatur corrupta omni forma substantiali, non solum quoad inesse & interminationem, sed etiam quoad esse & simpliciter: dixi quod hoc est per accidens, quia corrupta formâ substantiali in composito, & hoc in speciali, corrumpitur esse actuale, quo corrupto per se corrumpitur esse accidentis, tam compositi, quam huius accidentis numeralis: sicut dicit Commentator 8. *Metaphys. comment. 5.* quia corrupta caliditate corrumpitur forma substantialis ignis, sed corrupta forma substantiali, non corrumpitur esse actuale accidentis, etiam per accidens; nisi propter interruptionem. Et si hoc fiat sine interruptione, ut dixi de qualitatibus symbolicis, patet quod ibi non habet locum. De quantitate patet in speciali quod non concludunt; quia eius subiectum non est materia nuda, sed sub forma corporali: & idem semper manet eius subiectum non interruptum.

Q V Æ S T I O XVIII.

Utrum tempus, & motus, sint idem res? vel, Utrum tempus sit aliquid extra animam?

Aristoteles 4. *Physic. cap. 10. text. 94. & cap. 12. text. 118. August. 11. Confession. cap. 23. & 24. D. Thom. 4. *Physic. lect. 11. Richard. in 2. dist. 2. q. 11. art. 1. Mayron. q. 2. Argenti. quest. 1. art. 1. Bassol. art. 3. Gabr. quest. 1. Occam quest. 10. Suarez in *Met. disp. 50. sect. 9. Conimbr. lib. 4. *Physic. c. 14. q. 2. Vide Doct. in 2. dist. 2. q. 2. & in quodlib. 6.****

RESPONDEO: Cum tempus sit accidens quoddam, eod quod est in genere Quantitatis; unitas autem accidentis ab unitate causatur subiecti, saltem per accidens, (ut visum est in præcedente quæstione) idem ad videndum temporis unitatem, necesse est videre, in quo sit tempus tanquam in subiecto. Ad cuius euidenciam tria sunt inquirenda. Primò, oportet inquirere temporis vniuersiuique cum moru identitatem, & diuersitatem. Secundò, oportet inquirere animæ ad tempus causalitatem.

Tertid,

Tertio, temporis ad motum primi mobilis singulari conformitatem. Et demum, quartò respondendum est ad rationes contrarias.

ARTICVLVS I.

Varia referuntur sententia.

2. Quidam asserunt tempus realiter differre à motu. *lib. 4. §. & 6. Physic.

Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

3. Quartum.

Quintum.

Sextum.

Circa primum est sciendum, quòd opinio multorum videtur esse; quòd tempus à motu realiter differat, vt sit accidens inseparabiliter ipsum motum concomitans; sicut caliditas ignis. Tractat enim hoc Aristoteles in diuersis capitulis de motu & tempore *: & vnum dicit esse, alterius mensuram. Rabbi etiam Moyses in 2. lib. suo videtur sentire quòd tempus à motu differat.

Hoc etiam videtur; quia si tempus sit idem quod motus, & quantitas temporis idem quod quantitas motus, tunc quantò motus esset velocior & intensior, tantò tempus esset maius: tunc etiam tarditas & velocitas conuenirent tempori; sicut conueniunt motui, quod est contra Philosophum 4. Physic. text. 109. & 110.

Item, secundum Commentatorem super princip. 3. Physic. comm. 4. motus per se non est in distincto Prædicamento, sed est in illo Prædicamento, in quo est res acquisita per motum: vt motus ad qualitatem, est in genere Qualitatis, & sic de aliis. Nunc autem tempus non ponitur in genere Qualitatis, nec in alio genere quàm in genere Quantitatis; ergo tempus non est motus.

Item, impossibile est duo tempora simul esse, nisi vnum sit pars alterius; non enim sunt simul duo dies, vel duæ horæ, vel duo anni; sed dies, & hora, & annus simul sunt; sed duo motus & plures sunt simul, & æqualiter fluunt, quorum vnus non est pars alterius, quia simul currimus ego & tu; simul mouentur circulus, vel cælum & homo; ergo motus non est tempus.

Item, certum est, quòd omnes partes cæli simul mouentur, ita quòd ex partialibus motibus omnium partium cæli integratur vnus totalis motus totius cæli: ergo si tempus est motus, similiter fieret vnum totale tempus ex partialibus temporibus simul coëxistentibus, sicut coëxistunt motus partium, vt sic imaginetur tempus, quod mensurat motum primi mobilis, non solum esse quantum secundum suam successionem, sed etiam extensè diffusum secundum distinctionem partium mobilis, quæ simul mouentur.

Aut dicatur, quòd sicut substantia spiritualis est indiuisibilis, & tota simul in omnibus partibus loci, sic tempus sit quædam mensura simplex, tota simul existens in quolibet partium cæli dum mouentur: & hoc dato, vel illo, patet quòd tempus non est motus.

Item, tempus de se est causa antiquitatis, & senectutis, & corruptionis in rebus corporalibus, vt patet 4. Physic. text. 117. motus autem, in quantum motus, non est huius causa, quia tunc omnis motus in rebus temporalibus esset eis causa senectutis, & quantò motus maior, tantò res esset senior, quod patet esse falsum in motu augmenti & in motu locali.

Item, videmus motum maiorem, vt per vnam leucam, quandoque fieri breuiori tempore, quàm motum minorem, vt per mediam leucam: quia citiùs mouetur equus per leucam, quàm homo per mediam: quod non esset verum si motus &

tempus essent idem. Item, Augustinus hoc dicit 11. Confessionum cap. 24. Nam est variè corpus aliquando mouetur, aliquando stat, non solum motu eius, sed etiam statum tempore metitur, & dicitur tantum stetit, quantum motum est, aut duplo, vel triplo stetit, ad id quod motum est, & si quid aliud nostra dimensio siue comprehenderit siue existimauerit, ut dicitur plura minus. Non est ergo tempus corporis motus. hæc Augustinus.

Quorundam autem opinio est, quòd motus & tempus non dicuntur diuersas res absolutas, sicut quantitas, & qualitas ei in hærens, sed omnino dicuntur eandem, secundum diuersas rationes denominatam, aliquando tempus, aliquando motus: vt idem sunt re, vnum, vetum, bonum; & eadem res sub vna ratione. Sub ratione scilicet temporis est sui ipsius mensura; sub alia ratione, scilicet, sub ratione motus, est mensura alterius: & eidem rei conueniunt aliqua sub vna ratione, quæ nullo modo conueniunt eidem rei, sub alia ratione: sicut concludunt prædicta argumenta; in quibus concluditur, quòd aliquid dicitur de motu, quod non dicitur de tempore, vel e contrario. Quòd autem motus & tempus duas rationes absolutas non dicant; vide rationes in quæstione de æuo *. Tamen istud probatum est in quadam quæstione †, vbi probatum est quòd numerus essentialis non differt à numeratis. Sed tempus est essentialiter mensura prioris & posterioris non manentis; ista sunt essentialiter in quolibet motu: ergo, &c.

Item, ostensum est in quæstione præcedenti *, quòd duo accidentia eiusdem speciei simul esse non possunt; longitudo autem, siue dinumeratio motus, & temporis, simul sunt, & conflat quòd sunt eiusdem speciei; cum darari cuiuslibet sit secundum quod priori succedit posterior per corruptionem prioris, & posterioris generationem.

Eodem modo sicut de numero videtur aliquibus, quòd tempus cum sit numerus & mensura motus, ita intimè & inseparabiliter se habens ad motum sicut numerus ad numerata, non dicitur aliam rem absolutam à motu, quamuis dicatur aliam rationem.

Et ista videtur esse sententia Augustini 5. super Genesim ad litteram, c. 5. vbi sic dicit: Potius ergo tempus à creatura, quàm creatura capis à tempore; vtrumque autem ex DEO. Ex ipso enim, & in ipso, & per ipsum sunt omnia. Nec sic accipiat quod dictum est, tempus à creatura capis, quasi tempus creatura non sit, cum sit creatura motus ex alio in aliud, consequentibus rebus, &c.

SCHOLIUM.

Esti multis in locis dubium hoc attigerit, immò etiam ex professo proposuerit Doctor, vt patet 5. Metaph. q. 10. & in 2. dist. 2. quæst. 2. num. 8. §. Respondeo si oportet tempus. Et in 4. dist. 48. quæst. 2. num. 12. §. Ad primum dicitur sic: Nullibi tamen adeò clarè resoluit scuti hic; tempus & motus non distinguuntur realiter. In Metaphysica disputat de hac re diffusius, sed obscurissimè quidem, nihil resoluens. In illo loco secundi Sententiarum responderi iuxta opinionem contrariam in casu, quo oporteat tempus à motu distinguui: & in postremo loco quarti Sententiarum, solum ait, tempus vltra motum, prout motus includit propriam successionem, non addere nisi rationem mensura formaliter, & fundamentaliter rationes illas, que requiruntur ad mensurandum. Verum est hinc inferri, non dari inter vtrumque distinctionem realem, ex illo enim generali principio, quòd duratio in re non distinguitur ab illo esse, cuius est duratio;

4. Alii asserunt esse eandem rem absolutam.

* infra q. 19. † q. 16. n. 16. & seqq.

5. * num. 8. & seqq.

duratio; rectè sequitur in Scoti sententia non distinguitur tempus à motu realiter, cum nihil aliud sit formaliter, nisi eius duratio, vel mensura. Vide Suarez tom. 2. Metaph. disp. 50. sect. 9. ubi etiam late respondet ad primam & sextam argumenta adducta hic pro opinione contraria; quibus etiam alia adhibet responsiones Scoti hic, articulo quarto.

Neque tempus, neque numerus dicitur rem aliam absolutam ultra numerata.

Et hoc firmiter existimo esse verum, scilicet, neque numerum, neque tempus dicere rem aliam absolutam ultra numerata, vel ultra motum: sicut qualitas dicit aliam rem à quantitate, sed eandem rem simpliciter, sed tempus addit rationem, quam format mens supra motum, sicut iam manifestabitur. Et similiter numerus dicit solam rationem supra numerata, quam rationem format sibi in anima, & si aliquando inueniatur, quòd tempus non est motus, verum est secundum rationes suas formales, à quibus fit denominatio; sed res bene est eadem. Ad rationes superius in oppositum factas alibi quare responsionem.

ARTICULVS II.

Utrum tempus habeat esse reale extra animam?

6. **C**irca secundum, quomodo tempus se habeat ad animam, quantum ad causalitatem? quod est quærare; *Utrum tempus sit extra animam?* Respondeo: & quamuis quidem ex dictis satis appareat, quòd si numerus & numerata sint idem res; & tempus & motus sunt idem secundum rem, differentia sola ratione; satis patet, quòd tempus & numerus quantum ad suam realitatem sunt extra animam, sicut numerus motus & sicut lapides numerati: sed sunt in anima, & ab anima quantum ad suam rationem formalem.

Probaturs pars negatiua.

Videtur esse ad mentem Philosophi.

Sed ut plenius hoc videatur, est sciendum, quòd de esse temporis in anima, vel extra, magna apud auctores antiquos fuit dubitatio. Aristoteles 4. *Physicor. text. 88. & seqq.* videtur suadere tempus extra animam nihil esse. Cum enim tempus sit quoddam continuum, ac per hoc ex partibus constitutum, sed partes eius non sunt aliquid extra animam, nec ipsum est aliquid extra animam. Quòd partes non sint, patet: si ergo ipsum est aliquid, est ab actione animæ simul concipiente præteritum & futurum, ut copulantur ad præsens instans, & fluens. Hanc autem rationem videtur Philosophus deducere in 4. *Physic. text. comm. 97. Quia, (vt dicit ibi,) cum nihil ipsi mutamur secundum intelligentiam, aut latet nos mutari, non videtur nobis fieri tempus; sicut neque his, qui in Sardo subulantur dormire apud Heros, cum expergiscuntur. Copulant enim primum nunc posteriori nunc, & vnum faciunt remouentes propter insensibilitatem medium. Putabant enim idem esse numero tempus, quo dormire cæperunt, & in quo euigilabant; & remouebant tunc tempus medium propter insensibilitatem. Vnde etiam dormientes in obscuro loco, non perpendentes aliquid de motu cæli per lucem Solis, quando euigilant, quærent quæ hora sit. Propter quod etiam de nocte non perpendimus tempus, nec scimus, quæ hora sit certitudinaliter, nisi referamus nos ad alia signa.*

7.

Videmus etiam, quòd si quis percipiat motum, solummodo sentiendo motum in ratione motus secundum defluxum eius, quo mouetur; & non secundum rationem defluxus à priori in posterius, non percipitur tempus; sed tunc solum

percipitur tempus, cum motu, vel actione animæ distinctè. Percipimus enim discursum motus venire à priori in posterius. Prius autem & posterius secundum rationes prioris & posterioris, vt sunt partes temporis, non sunt in re extra, sed solum in animæ perceptione simul concipiente præteritum & futurum, & copulante ea ad præsens, & sic formante & faciente ipsum tempus, & sic mens facit suo conceptu partes esse simul, quæ natura & re simul esse non possunt.

Huius opinionis videtur fuisse Aristoteles: vnde dicit ipse *, *Si sine tenebra, &c.* & postea subdit †, *at verò & tempus cognoscimus, &c.* Hoc idem videtur concedere motà principaliter quæstione cum dicit *, *Utrum autem cum non sit anima, &c.* & determinando quæstionem, dicit quòd tempus sit numerus, & anima numerans, &c. Vide ibi rationem. Tota autem virtus suæ rationis (vt patet ex suo textu) videtur esse, vt cum tempus mensuratur motum, non solum vt motus dicit quendam defluxum, sed vt dicit defluxum à priori in posterius; cum non perpendamus defluxum à priori in posterius, nisi per animam numerantem, & distinguentem prius à posteriori; non erit tempus, nisi per animam, sic numerantem partes motus, & diuidentem hoc esse prius, & hoc esse posterius.

Et si dicamus contra Aristotelem, quòd ipse non concedit, quoniam tempus sit sine anima; quòd prius & posterius sunt in motu sine anima, vel non sunt sine anima: sed concedit quòd tempus à nobis non perpenditur, nisi prius & posterius in motu ab anima perpendatur. Non est autem bona argumentatio: non perpendo tempus, vel motum; ergo tempus & motus non sunt. Dicit enim Aristoteles quòd sicut prius & posterius sunt in motu sine anima, vel non sunt sine anima, sic tempus est, & non est sine anima. Et hoc expressè ipse dicit sic: *Quandoquidem igitur ipsum nunc sentimus, &c.* Ex hoc apertè patet intentio sua; quòd sicut prius & posterius sunt, & non sunt in motu sine anima: sic tempus est, & non est sine anima. Nunc autem est intentio sua, quòd prius & posterius sub istis formalibus rationibus, etiam non sint in motu, nisi vt ab anima concipiuntur: ita quòd partes motus habent istas rationes formaliter ab anima; concipiendo partem posteriorem & priorem, & partem futuram & posteriorem, ita quòd prius & posterius, id quod sunt, sunt in motu sine anima; sed non in quantum sunt. Tempus autem sequitur prius & posterius in motu, non secundum id quod sunt, sed in quantum sunt sub istis rationibus.

Et hoc expressè dicit ipse Aristoteles ante litteram supradictam, vbi sic dicit *: *Est autem prius & posterius ipsum in motu, &c.* Hic alia translatio sic habet: *In esse autem ipsorum sunt aliud à motu.* Et Commentator dicit *: *Prius & posterius, quæ sunt in motu, habent quiditatem aliam à quiditate motus, licet idem sint cum motu in subiecto.* Ex tota illa littera elicitur, quòd prius & posterius, vt sunt partes motus, id quod sunt, sunt idem cum motu, sed in quantum sunt tales rationes, differunt à motu.

Ex quibus videtur, quòd partes motus secundum istas rationes relatiuas, scilicet, prioris & posterioris, vt ad se inuicem comparantur, secundum quandam continuationem fluxus, & copulantur ad præsens, habent ab anima, quæ de ipsis partibus motus concipit istas rationes; vt comparando hanc ad illam, dicat istam esse priorem, illam verò posteriorem.

Quòd

* citat. text. comm. 98.
† text. com. 100.
* text. 137.

8.

* text. com. 99.

* com. 99.

9. Quod autem istæ rationes, quæ sunt prius, & posterius, sint intentiones animæ fundatæ actione intellectus super ipsas partes motus, patet per Auicennam 3. *Metaphysica sue, cap. 10.* vbi ostendit, quod quedam est relatio realis, & habet esse in singularibus secundum rem: quædam verò secundum dici solum, quæ non habet esse nisi in intellectu. *Relatio secundum rem, quæ habet esse in singularibus est illa, quæ conuenit eis, quæ sunt simpliciter, & absolute ad aliquid: de quibus relatiuis dicit idem Auicenna citatus: Ad aliquid absolute est, cuius quiditas dicitur respectu alterius: & quidquid hoc modo fuerit in signatis, vt secundum quiditatem suam non dicatur, nisi respectu alterius, illud est ad aliquid.* Hæc autem intentio non intelligitur, nisi respectu alterius rei, quæ sit alia res à se, vt scientia secundum quiditatem dicitur ad scibile; & patet, in quantum patet, dicitur per talem essentiam, non per aliquid superadditum ei ad filium; & sic talis relatio, quæ fundatur in quiditate rei, non habet esse propter conceptum intellectus in ipsa re; sed potius è contrario, quia habet esse in re, idè eam concipit intellectus. Relatiua verò secundum dici definit Aristoteles in Prædicamentis, cap. 8. dicens: *Ad aliquid talia dicuntur, quæcumque id quod sunt, aliorum dicuntur.* Et ista sunt relatiua, quorum quiditas, & natura id quod est absolute, non dicitur ad aliquid. Sed idè dicuntur relatiua, quia intellectus concipit aliquam rationem de talibus per hoc, quod comparat vnum ad alterum: vt rationem dexteræ concipit de columna, vel in columna, non quod essentia columnæ, vel quiditas dicatur dextera; sed hanc rationem concipit circa ipsam, vt eam comparet ad dexteram partem hominis.

Relatio realis.

Relatio secundum dici.

10. Quod autem talis relatio solum sit in intellectu, non in re, declarat Auicenna, ponens exemplum de relatione, quæ est inter prius, & posterius, dicens sic: *Scias quod res in se non est prius res nisi eo, quod est simul in intellectu cum ea, quæ est posterius; & hac species prioris, & posterioris est, cum utraq; simul sint in intellectu.* Cum enim præsentatur intellectui forma prioris, & forma posterioris, intelligit anima hanc comparisonem incidere inter duo, quæ sunt in intellectu. Sed ante hæc res in se non est prior: quomodo enim erit prior in se, quæ non habet esse. Concludit ergo ibi Auicenna, dicens: *Quæ fuerint de relatiuis secundum hunc modum non erit eorum relatio, nisi in solo intellectu, nec intelligentur existere in esse secundum hanc prioritatem, & posterioritatem, hoc enim prius, & posterius est certè, de intentionibus intelligibilibus ex comparationibus, quas ponit intellectus ex respectibus, qui acquiruntur rebus, cum comparat ea inter se intellectus, & designat eas.*

11.

Hanc digressionem feci, ne fortè videatur alicui, quod non possit contradici, quod tempus omnino, & secundum omnem modum sit extra animam; quia sequuntur prius, & posterius in motu, quæ videntur esse in motu absque omni actione animæ, quod verum non est: immò, vt iam ostensum est, nec ipsæ partes motus habent rationes prioris, & posterioris, nisi ex actione animæ comparantis vnâ partem ad aliam, & formantis in ipsis, & de ipsis istas intentiones.

Ergo resumendo istum secundum articulum, patet quod secundum opinionem Aristotelis, & Auicennæ, tempus habet rationem formalem ab anima: & quod ista intentio, quæ est tempus, fundatur super motum, vt in partibus motus in-

uenitur ratio prioris, & posterioris, quæ non inueniuntur in eo nisi ab anima.

Huius opinionis fuit Beatus Augustinus, vt patet in lib. 11. Confessionum, cap. 13. & seqq. vbi diuersis locis expressè vult, quod tempus sit in anima; & quod tempus sequitur motum, tanquam mensura eius. Non quidem sequitur motum extrinsecus, vt immediatum mensuratum; sed motum, siue conceptum animæ: vt patet 11. Confessionum, cap. 28. vbi videtur velle, quod tempus nihil aliud sit, quam conceptus intellectus, vel transitus rerum pertransientium simul manens in anima. Vult etiam quod tempus futurum nihil aliud sit, quam actualis, & præsens conceptus in anima secundum expectationem alicuius prætereundi in re extra. *Præteritum* nihil aliud est, quam præsens, & actualis conceptus secundum recordationem alicuius iam pertransiti in re extra. *Præsens* nihil aliud est, quam præsens, & actualis conceptus in anima secundum actionem iam præsentis. Et sicut de aliquibus vnitatibus discretis in re, intellectus format sibi vnum conceptum, vnus speciei numeri; sic de partibus in re non existentibus, vt de præterito, & futuro, cum præsentis existenti ratione durationis, quæ est tempus: & secundum tales conceptus dicitur, secundum Augustinum, tempus longum, vel breue, non secundum aliud, quam sit in re extra.

Et ponit ipse Augustinus exemplum 11. Confess. cap. 25. & seqq. vbi videtur tota sua deductione ad hoc tendere, quod ex parte rei extrinsecæ non possit longitudo, aut breuitas attendi in tempore; quia quod non est, nec longum, nec breue dici potest: præteritum non est, futurum non est; præsens autem statim pertransit: idè non est aliud loquendo de tempore longè præterito; nisi quidam conceptus intellectus longæ præteritionis. Et nihil aliud est à longè futurum, nisi quidam conceptus longæ futuritionis. Vnde sic dicit August. citatus, cap. 28. *Quis igitur negat futura nondum esse? sed tamen iam est in animo expectatio futurorum. Et quis negat præterita iam non esse? sed tamen adhuc est in animo memoria præteritorum. Et quis negat præsens tempus carere spatio? quia in puncto paritur, sed tamen perdurat attentio, per quam peragat abesse quod aderit. Non igitur longum tempus futurum, quod non est: sed longum futurum, longa expectatio futuri est: neque longum præteritum tempus quod non est; sed longum præteritum, longa memoria præteriti est.* Et tunc ponit exemplum dicens sic: *Diciturus sum canticum, quod noui, antequam incipiam, in totum expectatio mea tenditur; cum autem coepero, quantum ex illo in præteritum decerpsero, tenditur in memoria mea, atque distenditur vita huius actionis mea in memoriam propter quod dixi, & in expectationem propter quod diciturus sum, præsens tamen adest attentio mea, per quam traicitur, quod erat futurum, vt fiat præteritum. Quod quanto magis agitur, & agitur, tanto breuiata expectatione prolongatur memoria, donec tota expectatio consumatur, cum tota illa actio finita transferit in memoriam. Et quod in toto canticò, hoc in singulis particulis eius fit, atque in singulis syllabis eius hoc in actione longiore cuius fortè particula est illud canticum, hoc in tota vita hominis, cuius partes sunt omnes actiones hominis, hoc in toto seculo filiorum hominum, cuius partes sunt omnes: vita hominum.* Hæc Augustinus.

12. Vide dicitur tempus longum vel breue.

Pater ergo quod hæc fuit eius opinio, tempus

13.

habere esse in conceptu animæ; & non extrâ. Vnde dicit idem .11. Confess. cap. 14. *Fidenter tamen dico scire me, quod si nihil præteriret, non esset præteritum tempus, & si nihil adueniret, non esset futurum tempus, & si nihil esset, non esset præsens tempus. Dno ergo illa tempora, præteritum & futurum, quomodo sunt, quando & præteritum iam non est, & futurum nondum est? præsens autem si semper esset præsens, nec in præteritum transiret, iam non esset tempus, sed æternitas. Si ergo præsens, ut tempus sit, ideo fit, quia in præteritum transit, quomodo & hoc esse dicimus cui causa, ut sit illa, est, quia non erit, ut scilicet non verè dicamus tempus esse, nisi quia tendit in non esse. Quia dicit Augustinus: præteritum tempus non est, futurum non est, nec præsens dicitur esse præsens; nisi quia transit in præteritum; & sic in non ens. Ergo cum id, quod dicitur esse, ex non entibus, sit non ens: tempus ut dicitur constare ex rebus extrâ, sic transentibus in non ens, est non ens: ergo tempus vel est nihil, vel est in re extrâ. Et est simile argumento Aristotelis in principio cap. de Tempore: sed tamen Augustinus, sicut ibidem, cap. 17. dicit: cum negari non possit tempus esse, quærit, ubi est? & responderet: *Sunt ergo & futura & præterita, cap. 18. Si igitur sunt futura, & præterita, nolo scire ubi sunt: quod si nondum valeo; scio tamen ubicunque sunt, non ibi ea futura esse, aut præterita, sed præsentia: nam si & ibi futura sunt, nondum ibi sunt; si & ibi præterita sunt, iam non ibi sunt: ubicunque ergo sunt, quacunque sunt, non sunt ibi præsentia.**

14.

Ex hoc aperte patet, quod si tempus secundum quod est, non habet partes præteriti, aut futuri, ut dicit, sed eius partes sunt actu existētes, & præsentēs, cum præsentēs non sint nisi in anima; quod ipse vult dicere, quod tempus non est nisi in anima: ut nihil aliud sit præteritum, nisi memoria præsens de re præterita: nihil aliud sit tempus futurum, nisi actualis mentis conceptus de re futura; & de præsentī sicut prius. Et hoc evidentiùs ipse concludit in 11. Confessionum, cap. 20. *Quod autem nunc liquet, & claret, nec futura sunt, nec præterita: nec propriè dicitur, tempora tria sunt, præsens, præteritum, & futurum: sed fortasse propriè diceretur, tempora tria sunt, præsens de præteritis, præsens de præsentibus, præsens de futuris: sunt enim in anima tria quadam, & alibi ea non video: præsens de præteritis memoria, præsens de præsentibus concitius, præsens de futuris expectatio.*

Ecce igitur positio Augustini de tempore, quod non sit nisi in anima; & quod etiam eius partes præsentēs sunt, ac per hoc sunt. Vnde & ratio sua tota est, ut frequenter patuit, quod partes eius, ut sunt in re extrâ, non sunt: igitur nec tempus sit ex talibus, sed conceptus: ergo conceptus præsens in anima de præterito, & conceptus præsens de futuro, & de præsentī isti conceptus durant, & perseverant in anima, & sunt actu entia, & mensurant motum intrinsecus, aut extrinsecus, secundum motum iam dictum, & idèd tempus solùm, ut dicit, est in anima. Et planè hoc concludit .11. Confess. cap. 25. ibi, *Confiteor ignorare*, &c. Et in cap. 26. sequenti: *Visum est nihil*, &c. Et intrâ: *Non enim metior futurum, quia nondum est; non metior præsens; quia nullo spatio tenditur: non metior præteritum, quia iam non est. Quid ergo metior? An præterentia tempora non præterita? Et sequenti capitulo 17. Non ergo, inquit, ipsa, quæ iam non sunt, sed aliquid in memoria mea metior, quod, infixum manet. In te anime meus tem-*

pora metior, in te, inquam, affectionem, quam res prætereuntes in te faciunt; & cum illa præterierint, manet. Tempus autem dicit, cap. 28. esse brevè, vel longum, secundum expectationem longam, vel brevem rei præteritæ, vel futuræ, ut suprâ dictum est.

Si opinio ista Augustini intelligatur secundum quod aliqui eam exponunt, quod tempus omnino esse habeat in anima, & nullo modo in re extrâ: quia secundum suam rationem partes eius non sunt, igitur nec tempus erit; eadem ratione omnino concederetur, quod motus nullum esse habet in re, sed solùm in anima: quia partes motus ita sunt in continuo fluxu, & deperditione, sicut tempus: & ita posset dici, quod pars præteriti motus, non est pars futuri, nisi dum est: pars præsens transit statim in præteritum, & sic in non ens. Dicere autem quod motus non sit in re extrâ, sed in anima, extra sensum, & extra rationem omnino videretur esse.

Item, quia tunc motus, & tempus essent intentiones logicales, & non rei naturales.

Item, nec causæ alicuius rei naturalis, quod est apertum mendacium.

Idèd dixerunt alij quod tempus omnino habet esse in re extrâ, & non in anima; nisi sicut alia intelligibilia sunt ibi per suam speciem: sicut dicit Aristoteles 3. de Anima, text. comm. 2. 8. quod lapis non est in anima, sed species lapidis. Et eorum ratio est ista; quia tempus sequitur motum, & eiusdem rationis est cum eo: motus autem cum sit actio naturalis, totum suum esse habet in re mota extrâ, & absquæ animæ perceptione, nisi sicut cognitio terminorum cognoscibilem; vel esse, est in cognitione per suam speciem; & hic inveniuntur, scilicet motus, in rebus animatis, & inanimatis. Sic igitur volunt quod nec tempus sit in anima, nisi per suam speciem,

Quidam dicunt motum, & tempus habere esse reale extra animam.

SCHOLIUM.

Relatis duabus extremis opinionibus, mediam Doctor amplectitur, dicens tempus secundum suum esse materiale esse in rebus extra animam; secundum rationem verò formalem, prout ex partibus secundum prius, & posterius, vel ex præterito, præsentī, & futuro constat unum totum per intellectum, illas coniungentem, asserit solùm in anima inveniunt. Similiter videtur sentire lib. 5. Metaph. quest. 8. nm. 2. atque in sequenti articulo omnia hæc clariùs expendit.

Alij dicunt magis realiter, ut credo, quod tempus cum sit idem re, quod motus, differens formali ratione (per quam rationem vocatur verè tempus) secundum suum esse materiale est in rebus extrâ: secundum suam verò rationem formalem est ab anima, & est in ea.

Huius opinionis videretur fuisse Commentator, cum dicit super caput de Tempore, quod tempus est de numero entium, quorum actus completur per animam. Et ista est doctrina Aristotelis, cap. de Tempore, ubi text. comm. 130. vult, quod tempus inest omnibus rebus per motum in terra, in mari, & in cælo, cum sit passio, & mensura motus, nec possint ab invicem separari. Motus autem est aliquid reale præter actionem, & conceptum animæ. Quod autem aliquem modum essendi habeat ab anima immediate, concedit, arguens quod tempus est numerus; ergo numerans: hoc autem est anima; ergo, &c.

Ad videndum igitur quomodo tempus habet

esse

15.

16.
Alij media incedit via.

esse reale sine anima, & eius *esse* formale ab anima; à motu, cuius est passio, est incipiendum, quia motus est nobis notior, & à notioribus est via nobis innata ad veritatis inquisitionem. Et hanc materiam exprimit Aristoteles 4. *Physicor. cap. de Tempore, sexi. comm. 95.* dicens, quòd cum quæritur quid sit tempus, incipiendum est ab hinc, quid sit motus?

17. Est igitur advertendum, quòd hæc tria, scilicet, tempus, motus, forma introducta per motum, videntur dicere eandem rem absolutam; sed differentes dicunt rationes, à quibus rationibus eadem res sortitur hæc tria nomina. Forma enim per motum introducta, aut albedo, potest dupliciter considerari. Vno modo, vt habet *esse* quasi quiescens, & permanens, & est in facto *esse*; & vt respicit subiectum per modum informantis, denominantis, & dantis quoddam *esse* perfectum: & isto modo nominatur nomine *forma*, vt albedo, vel quantitas. Alio modo considerari potest, vt est in continuo *feri*, non dicens rem quiescentem, nec permanentem; & vt habet respectum non solum ad subiectum, vt ad mobile; sed etiam ad agens, respectu cuius dicitur actio & motus: & isto modo illud idem, quod est forma, vt est quiescens, dicitur realiter motus, vt est in *feri*.

Ratio igitur istorum est diuersa: quia forma dicit essentiam suam per modum cuiusdam absoluti inhærentis, & quiescentis; motus autem dicit essentiam suam per modum respectui continuentis, non quiescentis.

Et si dicas, quòd tunc eadem res fluit, & quiescit: manet, & præterit; & est, & non est; quod est impossibile. Respondeo, quòd res eadem simul non fluit, & quiescit; sed res eadem, quæ dum sit, fluit; dum facta est, quiescit, & manet: & sicut idem sunt re, quod sit, & quod factum est: sic idem sunt re, forma per motum introducta & motus. Motus ergo, quo forma introduciitur, non est aliud, quàm successio, & continuïtas formæ, introductio, &eductio, & continuï *feri* ipsius formæ. Et eadem res ab ipso actu informantis, & inhærendi, & perficiendi, dicitur forma: ab actu verò, qui est fluxus, & *feri* dicitur motus.

18. Ex quo patet, quòd si Deus introduceret formam aliquam, quæ per motum nata est acquiri; tunc non esset ibi ratio motus; sed benè esset ibi res motus; id est, res, super quam nata est fundari ratio motus. Sed tali introductione subita mutatio, & forma esset idem secundum rem, differens sola ratione: sicut quando forma per motum introduciitur, est idem re, differens ratione, forma & motus. Quòd autem sit verum, hoc potest suaderi sic: quia si *feri* formæ, per quod, vt dixi, inest ei ratio motus, addat aliquam rem super ipsam formam, tunc ab agente non fit per se, & immediatè forma, sed potius fit illa res, quam addit, vt dicis, ipsum *feri* super ipsam formam: & tunc à caliditate non fit principaliter calor; sed aliud, quod non est calor, quod est falsum: quia agens principaliter producit, per quos assimilatur sibi passum. Tunc etiam ipsum *feri* non est aliud, quàm nouus exitus in *esse* illius rei, per quem ipsum *feri* addit super formam: & tunc cum *feri* vnus rei non sit per se *feri* alterius rei differentis, sequitur quòd per tale *feri* non sit forma per se: & dico *per se*, quia vnum *feri* benè potest ad duas res terminari, quamuis non per se, vt ad rem, & suam qualitatem.

Item, si *feri* albedinis dicat aliquam rem super albedinem; quæro vtrum illa alia res ab albedine, fiat? si non, ergo est quid ingenerabile. Nec est dare quòd sit idem. Et etiam alterius generis, quàm ipsum *feri*; quia *feri* est motus: motus autem fit non per alium motum, vel per aliud *feri*, quia tunc esset processus in infinitum. Si autem res illa, quam addit *feri* albedinis super albedinem, fiat; quæro; vtrum suum *feri* sit idem re secum? si sic; ergo & *feri* albedinis eadem ratione: si non, est processus in infinitum.

Item, si *feri* albedinis, addit rem aliquam ad albedinem; illa res est aliqua forma: ergo vna forma est *feri* alterius, quod est extra ipsam: & sic oportet dicere quòd *feri* illius formæ, est quædam essentia formalis, & diuersa re ab essentia formæ.

Item, si forma aliqua fieret à Deo in instanti, forma & suum *feri* non differrent re, sicut nec creatura, quæ creatur, & creatio pura: sed sicut in factione instantanea forma accipit simul totum suum *esse* per *feri* instantaneum: sic in factione, quæ est motus, forma accipit suum *esse* successiuè per motum: ergo sicut *feri* instantaneum non addit ad formam simul acceptam, sic nec motus addit rem ad formam successiuè sumptam; maximè cum idem sit, formam accipere essentiam, & essentialia sua.

Item, motus de ratione sua includit infinitos terminos in potentia, quia in quolibet *feri* sunt infinita facta *esse* in potentia: terminus autem motus est ipsa res formæ, quæ per motum educitur: ergo omnis forma per motum educta de ratione suæ essentia secundum sui *esse* habet infinitas partes in potentia. Tunc quæro, quomodo se habent ad inuicem illæ infinitæ partes? aut enim de ratione suæ essentia habent hoc, quòd ad inuicem continuuntur, aut non: si non continuantur, sed quælibet stat in se ab alia discreta, tunc sunt infinita actu, non solum potentia. Tunc etiam quæram, quomodo illæ partes actu infinitæ constituent vnam formam? hoc enim est impossibile: quia sicut in partibus motus est ordo, vt vna naturaliter præcedat aliam, sic etiam in partibus formæ per motum eductæ. In talibus autem sic est, quòd cum infinita non possint pertransiri, nunquam vltima pars formæ generatæ potuit generari: non ergo sunt partes ab inuicem discretæ, sed continuæ infinitæ potentia, non actu; habentes intra se naturalem ordinem prioris, & posterioris; sed motus est id, quod includit infinitas partes potentia, non actu, habentes naturalem ordinem cum successione: ergo res motus, & res formæ idem sunt: non enim in aliquo inuenitur differentia, nisi quòd partes motus dicunt rem in *feri*; partes verò formæ dicunt eandem vt factam: eadem autem res est, quæ aliquando fit, & postea facta est.

Sed fortè instabis, quòd partes motus non sunt simul; quia adueniente posteriori, prima corrumpitur; sed partes formæ simul sunt.

Respondeo, sicut dixi, soluendo illam aliam instantiam, quòd idem re, & quiescit, & fluit: sed dico quòd res motus manet; nec adueniente secunda parte, prima perit, sed manet. Sed cum ratio motus fundetur in illis partibus, non vt sunt, sed vt fluunt, & fiunt, & cum fit secunda pars, non fit prima, immò perit suum *feri*; non autem perit ipsa: idèd quòd partes motus tales sunt, quòd adueniente secunda, pereat prima; hoc non vt sunt res, sed habent vt subsunt rei formalis motus,

19.

20.

rus, per quam secundum rationem formalem differt motus à forma. Hinc est, quod quamvis realiter motus non sit aliud re, quam acquisitio partis post partem eius, quod per motum acquiritur, non tamen pars motus in quantum motus est idem, quod pars illius, quod acquiritur, in quantum acquiritur: quia partes rei acquiritur, & partes motus accipiuntur secundum rationes formales proprias; secundum quas, quod conuenit vni, non conuenit alteri: immò per differentiam rationum formaliter opposito modo se habent, & opposita dicuntur de illis, vt iam appareat serè solutio omnium argumentorum, quibus probatur, quod motus & forma per motum introducta non sunt idem. Hoc enim concludunt quod non sunt idem, nec eis conueniunt eadem, sed opposita secundum rationes suas formales, quæ sunt oppositæ: sicut fieri & factum esse: fluens & manens: habere partes simul, & non habere partes simul,

21.

Ex quo etiam aduerte, quod ipsa forma per motum introducta, vt albedo, in quantum est res quædam denudata à ratione propria formali, quæ est factum esse, quiescere, partes simul habere, & talia, quæ opponuntur motui; talis dico res formæ, à talibus tamen rationibus propriis denudata, quæ opponuntur rationi formali motus, est materialiter in constitutione motus: vt sic motus componatur ex ipsa re formæ, vt est ab illis rationibus propriis denudata sicut ex materia, & ex propria ratione formali, & continua successione partium, quasi ex forma.

Pater ergo ex prædicta ratione, quod partes formæ, quæ sunt infinitæ potentia, non sunt aliud re absoluta, quam partes motus. Verius exemplum potest dari in motu locali: motus enim localis non videretur esse aliud, quam continua successio mobilis per loca, sibi secundum ordinem successiua. Vnde si omnia loca, per quæ mobile transit continuè, possent remanere, vt in omnibus simul coëxisteret ipsum mobile, sicut existens in ultimo ad quod motus terminatur, tunc motus localis non esset aliud secundum rem ab illis locis, in quibus mobile simul coëxisteret; & non differret ab eis secundum rationem, quia motus diceret eorum continuam, & successiuam acquisitionem; loca autem ipsa dicerent quid continuum ipsius mobilis. A simili in proposito, motus alterationis, qui est acquisitio partis post partem formæ acquisitæ, non differt re, sed sola ratione ab ipso motu alterationis.

22.

Item, terminus intrinsecus cuiuslibet rei non videretur addere aliquam rem absolutam supra id, cuius est terminus; quia tunc essent res distinctæ; & Deus posset vnum ab altero separare: vnde punctum à linea separari non potest, vt est terminus lineæ, vt instans à tempore, vt etiam terminus eius, vel principium: alioquin esset linea infinita, & tempus infinitum. Cum ergo forma per motum introducta, sit terminus intrinsecus motus; ergo non dicitur hinc rem aliquam diuersam à motu: alioquin si diceret res diuersas, Deus posset facere motum alterationis, absque hoc quod aliqua qualitas generaretur.

Item, si formam non est idem re cum motu, potest quæri, vnde est ratio, quod necessariò introducta forma sequitur ad motum inseparabiliter? & vnde est, si differunt, quod motor non possit facere formam absque intrinseco motu? & non potest alia causa reddi, nisi quod idem sunt.

Item, si motus dicitur aliam rem cum sit acci-

dens mobilis, & in eo sit tanquam in subiecto; quæro ex quo sit: non ex nihilo, quia est vnum accidens naturale: si ex aliquo, videtur quod est in subiecto; & sic quod post actionem, & influxum agentis adhuc debeat remanere: quia formæ naturales de potentia materiæ educæ manent cessante influxu agentis. Nec est instantia de lumine, quia est res intentionalis; nõ sic autem motus: nec etiam lumen de potentia mediæ educitur.

23.

Secundum istum modum potest dici, quod motus vt est res, cum sit eadem res cum forma educæ, de potentia materiæ educitur; sed in quantum motus, hoc est secundum rationem, quam addit supra formam, cum illa ratio sit continuus fluxus; quæ quidem ratio continuationis res alia non est à re continua, nec habet rationem seminalem vnde educatur, sed hoc habet à continuo influxu agentis, & obedientia mobilis.

Ex his patet motum, & formam per motum educæ esse idem re absolutam, non autem secundum rationem. Ex quia modi prædicandi variantur secundum varietatem rationum, maximè realium, non solum secundum diuersitatem rerum: idè, vt supradictum est, aliqua dicuntur de forma, quæ non dicuntur de motu; & è contrario: immò aliquando dicuntur opposita de eadem re secundum rationes reales oppositas, quæ fundantur in eadem re absoluta.

Ex his patet, quod sicut est dare vnam albedinem, cum sit forma naturalis, sic est dare vnum motum, & indiuisibilem; vt est idem re cum forma; quamuis secundum rationem formalem motus, quæ est continuus fluxus, non sit ibi vnum: quia secundum istam rationem, dicitur solum rationem continui. Et idem dico de tempore.

ARTICVLVS III.

In quibus conformantur motus, & tempus?

EST tertio videndum, quomodo motus se habet ad tempus; sic enim se videtur habere motus ad tempus, sicut se habet forma quodammodo ad motum: motus autem nihil aliud est, quam continua successio transmutationis ipsius mobilis, à priori in posterius eius, secundum quod mouetur; cuius quidem motus nihil est actu, nisi simplex mutatio, & per eam totus motus est in actu. In hac igitur transmutatione continuè successiua, quæ motus appellatur, tria est considerare. Primum est ipsa continuatio, quæ fluxus ipse, qui motus est, non cessat, nec sistit, nec deficit absque omni ratione alia. Secundum est, quod de ea acceptum est, vt distinctum per rationem prioris ab eo, quod de eo accipiendum est, & ab illo distinguitur per rationem posterioris: & vtrumque secundum se distinctum ab eo, quod de ipsa translatione instat, à prædictis duobus distinguitur secundum rationem præsentis. Tertio est considerare in tali translatione vtrumque dictorum; scilicet, prius, & posterius; siue acceptum, & accipiendum; vt continentur secundum rem ad id, quod instat de ea, siue ad præsens, & simul cum hoc, vt distincta secundum rationem prioris, & posterioris.

Primo modo considerando ipsum motum; ipse motus est res quedam in re extrà, absq; omni actione anime, vel cõceptu de eo; quia dato quod nulla mens conciperet cœlum, vel rotam figuli moueri, vel herbam crescere, vel alterari, aut mutari, adhuc est cõtinuatio, siue fluxus cõtinuus in re ipsa.

Secun

24.
Qualiter motus se habeat ad tempus.

Vnde consideratur motus.

25.

Secundo modo, ut scilicet in potentia sunt istæ rationes distinctæ, scilicet, prioris, & posterioris, & præsentis absque consideratione continui isto modo, siue secundum distas rationes, motus est in conceptu mentis tantum, quia distinctio partium motus à termino media continuitate non est in re extrâ; sed talem discretionem secundam rationem prioris, & posterioris format intellectus de re, quæ in se non est discreta, sed continua. Vnde dixi supra secundum Avicennam, quod relatio prioris, & posterioris, est relatio secundum dici; siue secundum actum intellectus.

Tertio modo, ipse motus partim, siue ut est sub vna ratione, in quantum scilicet quod acceptum est, & quod accipiendum est, continuantur ad id, quod instat, est in re extrâ partim; siue secundum aliam rationem, ut scilicet illa, quæ realiter continuantur cum præsentis, distinguuntur inter se, & ab illo secundum rationem præteriti, præsentis, & futuri. Isto modo est in conceptu animæ.

Cum igitur tempus claudat in se rem motus (ut patet in primo articulo) oportet videre, quam rationem addit tempus supra motum: quia ex hoc quod tempus est idem re cum motu, oportet dicere quod tempus secundum quod est idem cum motu, sit in re extrâ absque conceptione animæ. Ex hoc autem, quod addit supra motum rationem aliquam, si illa ratio est ex ipso conceptu mentis in motu, non ab ipsa re: quemadmodum in ipso motu est ratio prioris, & posterioris, non ab ipsa re, sed ab actione intellectus, & tunc tempus secundum rationem suam formalem est in anima, & ab ea, ut sic dicatur, quod tempus partim est in re, scilicet materialiter; & partim in anima, scilicet secundum rationem formalem. Quod autem ita se habeat tempus secundum intentionem Aristotelis supra citati, com. 104. patet, vult enim quod tempus inseparabiliter sequatur motum: ergo secundum totalem considerationem prædictam motus, potest tempus ad motum tripliciter comparari. Si comparatur ad motum secundum primam considerationem motus, tunc tempus habet rationem continui, sicut & motus, estque tale in re, sicut & mobile, quod mouetur per ipsum motum; non autem in anima nisi sicut cognitum in cognoscente per suam speciem, sicut alia, & ipse motus, & reliqua intelligibilia. De isto modo offendi dicit Aristoteles cap. de Tempore, text. comment. 130. quod tempus est in terra, in mari, & in cælo: & quæcunque argumenta concludunt, quod tempus est in re, maximè quæ sumuntur ex parte motus, isto modo intelliguntur. Sed nunquid isto modo acceptum, propriè est tempus, ut dicatur quod verè tempus est in re? Dico quod non: quia tempus in quantum tempus, est mensura motus secundum prius, & posterioris. Prius autem & posterioris, sicut supra ostendi, ut dicunt rationes inter se discretas; non sunt in aliquo continuo, nec permanenti, nec successiuo, nisi per animam; & idè tempus ut sequitur motum, secundum rationem continuitatis solum, non habet perfectam rationem temporis.

Sciendum verò, quod tempus sequitur motum, iuxta secundam considerationem motus præcisam, scilicet, secundum rationem prioris, & posterioris: cum istæ rationes, ut sic acceptæ, dicantur puram distinctioem, & solum sint in continuo ab actione animæ. Sic tempus verè & totaliter est quantitas discreta, & est totaliter etiam solum in

anima, non in re extrâ: sicut illæ rationes, ut tales sunt, sunt solum in conceptu mentis. Quod enim præterit, ut præcisum ab instanti præsentis, & futuro sequenti (quam præcisionem habet per rationem præsentis, siue prioris; ut illa habent rationem præsentis, vel præteriti) talem, inquam, præcisionem non habet, nisi ab anima.

Sed nunquid tempus secundum istam considerationem est propriè tempus, quod est mensura motus continui. Dico quod non: quia dato quod nullus motus esset in re extrâ, adhuc in conceptu mentis apprehendo distinctioem prioris, & posterioris: & cessante motu extrâ, remanet actus in mente nua discretio, & distinctio prædictarum rationum. Nunc autem tempus non est sine motu: immò, ut ait Aristoteles, cap. de Tempore, text. com. 130. tempus, & motus simul sunt, & non sunt, potentiâ. Vnde secundum istam considerationem, quod tempus est quid discretum omnino, & solum in anima; locutus est Augustinus de tempore 11. Confess. cap. 20. & seqq. Et illo modo procedit argumentum suum, & Aristotelis in principio, cap. de Tempore, text. com. 88. cum dicunt, quod præteritum non est, futurum non est; ex non entibus, non fit ens. Idè si sit tempus, non erit nisi in anima; quia partes eius non sunt nisi in anima: scilicet præsens consideratio, & memoria de præterito, præsens consideratio, & expectatio de futuro. Idè tempus constituitur ex entibus, quia illæ partes, ut sunt in anima, verè existunt, & non habent præteritum, & futurum aliam existentiam, nisi in anima, secundum Augustinum, vbi supra.

Et similiter patuit de esse instantis, siue præsentis, quod non aliter habet esse nisi ut statim transeat in præteritum, & sic in non ens. Et, ut dicit, si ista est ratio præsentis, quod statim transeat in non ens, ex hoc non habet esse reale: idè vult quod instans, vel præsens, non habet esse, nisi in anima, ut scilicet non sit aliud, quàm præsens cogitatio eius, quod statim transit. Et similiter vult Augustinus citat. cap. 28. quod longum, & breue, non dicantur de præterito, & futuro, ut sunt in anima: ut enim talia accipiuntur in re extrâ, non dicimus, quod præteritum sit longum, vel breue, sed quod fuit longum, vel breue: & ut sunt in anima dicimus, præteritum, & futurum esse longum, & breue: quia in anima, ut dicitur, sunt entia; in re verò extrâ non sunt entia: idè ut sunt in re extrâ, non possunt de eis dici, est, sed fuit, vel erit.

Sed alia est consideratio de tempore vera, secundum quam præsens, præteritum, & futurum habent esse in re extrâ, & verum tempus constituitur; & verè de eis dicitur; est longum, vel breue: illam enim entitatem, & omnia alia, quæ Augustinus dat præterito, & futuro, possumus eis dare ex natura instantis præsentis: quamdiu enim durat tempus, tamdiu in ipso est verè, & realiter dare aliquod præsens, vel instans indiuisibile; licèt illud instans sit semper aliud, & aliud; & partes ipsius temporis sint aliæ, & aliæ. Quæ quidem partes et si sunt non entia, ex continuatione tamen, & copulatione ad instantis præsens, quod verè est actu ens in re extrâ, habent illæ partes sufficientem entitatem, nec alium modum entitatis requirunt partes continui successiuæ, nec ipsum totum.

Partes igitur temporis, quas Augustinus ponit in anima, & habere esse ab anima, Aristoteles ponit habere sufficienter esse, ex ipsorum continuatione cū præsentis, quod verè & actu est. Nec præsens idè est præsens, quia tendit in non ens, ut

Partes temporis quare dicuntur non entia.

28.

An propriè dici possit longum, vel breue.

Qualiter possit dici partes temporis in re verè copulari.

29.

26. Et similiter tempus.

Qualiter dicitur tempus esse in re extra animam.

27. Qualiter in anima?

hoc sequatur, quod vult Augustinus, quod scilicet præsens non sit ens, nisi in anima, immò est ens in re: quia actu est influxus, quidam præsens ab agente; quamvis, talis naturæ sit, quod statim transit in non ens: non enim sequitur, quælibet creatura corruptibilis tendit in non ens; ergo non est ens, nisi solum in anima.

Quod etiam dicit Augustinus, quod *longum*, & *breve* non sunt in præterito & futuro, nisi ab anima: quia, vt dicit, quod non est, nec longum, nec breue est: non sic videntur sumi in tempore *breue* & *longum*: immò ab ipso præsentem, vel instantem, à quo, vt dixi, præteritum, & futurum habent suum esse, quamuis valde debile; quod tamen sufficit ad naturam continuam successiui, ab ipso, inquam, præsentem sumitur in eis *breue* & *longum*: vt dicatur de præterito non solum fuit longum & breue; sed est longum, vel breue. Secundum enim distantiam maiorem, vel minorem ad instans indiuisibile; cui præteritum, & futurum copulantur, accipimus in eis *breue* & *longum*. Vnde accipiendo *nunc præsens* dicimus, quod tempus, quod fluxit à principio mundi vsque nunc, est valde longum, & magnum: tempus quod fluxit ab isto *nunc*, vsque ad finem mundi est valde longum; & tempus quod fluxit à manè vsque in *nunc*, est breue; & quod fluxit ab isto *nunc* vsque ad noctem, est breue. Ait enim Aristoteles *citat. com. 120. Prius enim & posterius dicimus secundum ad ipsum nunc distantiam, ipsum autem nunc terminus præteriti & futuri est: quare, quoniam ipsa nunc in tempore sunt, & prius, & posterius in tempore erunt; in quo enim est ipsum nunc, & ipsum nunc distantia*. Ergo probatum est, quod præteritum & futurum per quandam continuationem ad ipsum *nunc*, quod est præsens, & verè in re extrà actu existens, quauis semper aliud, & aliud habet esse, & dicitur longa & breuia per ipsam: & quauis hoc esse sit debile, tamè sufficit ad constitutionem rei, cuius esse est valde debile, quale est tempus motus.

30.

Aduertendum quod Augustinus considerat præteritum, & futurum, quasi quodlibet fter fixum inter duo instantia non continua ad aliud; sicut sunt duæ linee continuæ in longum protensæ: & isto modo verum est, quod præteritum & futurum non sunt, nisi in anima. Sed Aristoteles imaginatur præteritum & futurum nõ vt sunt fixa inter duo instantia; sed vt sunt in fluxu, & in præteritione, in qua semper stat aliquid prætereundum; & similiter in sua supuratione, in qua semper stat aliquid accipiendum. Et sic non vt stant inter duo instantia, quasi fixa, & non ad aliud continuata, sed vt fluentia, & ad præsens continuata. Vnde Augustinus nõ posuit præteritum & futurum ad præsens continuari: Aristoteles autem hoc posuit, quia in rei veritate ipsum *nunc* per cuius entitatem, & existentiam præteritum & futurum habent esse, est tota substantia temporis: quia per copulationem ad instans quod verè est ens, ipsa habent entitatem, & non per aliud. Per ipsum igitur instans, siue præsens, quod verè actu est in re, quamuis semper sit aliud & aliud, totum tempus habet esse: & per eius fluxum secundum aliud & aliud esse eius, causat vnu tempus continuu compositu ex præterito & futuro ab initio motus primi vsque ad finem eius.

31.

Si autem tempus consideretur, vt sequitur motum, secundum triplicem eius considerationem; vt scilicet, partes eius, quæ sunt præteritum & futurum continuantur ad præsens realiter: & cum hoc, vt sunt inter se discreta secundum rationem prioris & posterioris ab ipso *nunc* medio, in quo

realiter continuatur: sic tempus habet perfectam rationem temporis. Rationes enim prioris & posterioris, vt accipiuntur in durando, non vt accipiuntur in situ, complent rationem & naturam successiui. Non enim consistit natura successiui in ratione continuationis; quia hoc conuenit permanentibus; sed consistit in ratione prioris; & posterioris sub istis rationibus, quæ sunt ab anima. Et idè dico, quod sicut res formæ per motum introducitè est quasi materiale in constitutione motus; ipsum autem fieri, siue fluxus continuus, est ratio formalis costituens ipsum motum; sic dico, quod ipse motus sub ratione, quæ est fluxus quidam continuus, existens in re extrà, absque constitutione animæ, est materiale in constitutione temporis; ipsæ autem rationes prioris, & posterioris, quas rationes anima format de partibus motus; secundum quas rationes numerat & mensurat ipsu motum per comparationem ad *nunc* præsens: vt cum dico, quod prior est illa, quæ plus distat à præsentem *nunc*; & posterior est illa, quæ minus distat à præsentem *nunc*; hæc, inquam, rationes prioris & posterioris, quæ sunt in conceptu intellectus, complent rationem formalem temporis: cuius signum, & probatio est, quia solum per illas habet (sicut iam patet) quod sit mensura temporis secundum longitudinem, & breuitatem; siue secundum prius & posterius: ita quod per prius, & posterius, vt formatur ab intellectu, & sunt formales rationes temporis, mensurat prius & posterius, vt sūt in motu in re extrà, quasi quædam materialia, & ratione prioris & posterioris impetecè habètia.

32.

Et sic patet, quod motus secundum suam rationem formalem non includit prius & posterius, nisi in potentia, seu potentialiter intellecta: tempus autem secundum suam rationem formalem includit prius, & posterius, vt sunt rationes formaliter, & perfectè distinctæ ab anima. Et ex hoc potius tempus est mensura motus, quàm è contrario; quia mensura est magis actu, & magis distincta. Et ex hoc patet, quia motus secundum suam rationem formalem magis est quid reale, & in re extrà, quàm tempus; quia ratio motus non est nisi cotinuu fluxus, qui nõ est ab anima, sed est in re. Ex hoc patet, quod tempus habet debilius esse, quàm motus, quia minus reale: & sic patet quod tempus esse materiale habet in re, formale verò ab anima, & in anima. Et hæc est natura vniuersalis, cuius realitas est in re, sed ratio formalis ab intellectu abstrahente. Est tamen differentia inter formam & motum; & inter motum & tempus, secundum quod vnum est materiale respectu alterius: quia quamuis res formæ, vt poro albedo, sit materialis respectu continuationis motus; tamen ratio formæ, quæ scilicet constituit ipsam formam, non est materialis respectu motus, nec è contrario: quia sunt rationes oppositæ, & incompatibiles; vt fieri, & factum esse; fluens, & quiescens. Sed in constitutione temporis non solum res motus est materialis, immò & ipsa ratio formalis motus, quæ est fieri, siue fluxus continuus est, materialis; quia opponitur rationi formali temporis, quæ est secundum prius & posterius.

Si verò dicas, quod cum quodlibet à forma denominetur; ergo si *prius* & *posterius*, quæ sunt intentiones formatæ in anima secundum supradicta inter se distinctæ, formaliter constituunt tempus, tempus debet dici quantitas discreta non continua. Debet etiã dici accidens interiorale, potius quàm reale, siue naturale: quoniam vtrumque falsum est.

Dico,

Vide Scot. in
2. d. 2 q. n. 6.
5. & ad hoc
declar. & lum.

Solutio. Dico, quòd in rebus constitutis ex materia & forma, siue ex materiali & formali; cùm tam materia, quàm forma sint veræ res, denominatio fit à forma, quia plus habet de realitate, quàm materia: in quibus autem materia, vel materiale est verè res; forma, vel formale, sola intentio, denominatio potest fieri à materia, quia plus habet de realitate, quàm forma, siue formale: sicut 2. de Anima, *sc. xi. com. 8.* dicitur, quòd materia artificialium est tota substantia eorum: vbi dicit Commentator, *In rebus naturalibus non est iudicandum vnum hoc aliquid, nisi per formam suam; in rebus vero artificialibus nullum est hoc aliquid nisi per suam materiam;* quia igitur tota realitas temporis est motus, & eius realis continuitas; formalis verò ratio est discretio prioris & posterioris: idèd magis dicitur quantitas continua, quàm discreta, & magis accidens naturale, quàm intentionale: sicut res artificialis magis dicitur substantia, quàm accidens, quamuis forma sit accidens.

ARTICVLVS IV.

Respondetur ad argumenta posita in principio quæstionis.

34. **R**ationes, quæ videntur probare quòd tempus & motus non sunt idem, iam apparet in generali solutæ; quia non sunt idem secundum rationem formalem, propter quod aliquid dicitur de vno, quòd negatur de altero: sicut dixi de forma educta per motum, & de motu; sunt autem idem secundum rem; vt iam patet. Et ita intelliguntur omnes auctoritates ad hoc adductæ.

Ad primum. Ad rationes illas, cùm dicitur; quòd si idem essent, quantò motus intenditur, &c. Respondeo, potest dici quòd motus sit intensior & velocior, & hoc conuenit ei ratione continuitatis, non ratione prioris & posterioris: vnde si à manè vsque ad tertiam quis moueatur per vnam leucam, & alius eodem tempore solùm per mediam; maior est velocitas in primo motu, quàm in secundo; sed prima pars motus vnus tantùm distat ab vltima parte sui in vno motu, sicut in alio, quia distantia vnus ab altero in motu non est, nisi secundum tempus: ergo maior velocitas & minor in sunt motui per id, quòd motus dicit reale: non per rationem prioris & posterioris, quæ addit tempus supra motum; idèd quamuis ista dicantur de motu, non oportet quòd dicantur de tempore.

35. Potest etiam dici, quòd sicut formæ extensæ duplicem habent contrarietatem, vnam secundum intensionem, aliam secundum extensionem: sic & motus duplicem videtur habere; vnam secundum durationem; aliam secundum partium motus accelerationem, siue quandam condensationem, siue secundum partium motus celeriorum generationem. Quantitas motus, quæ debetur ei secundum durationem, vocatur nomine *temporis*; quantitas, quæ debetur ei secundum celeriorum partium generationem, vocatur nomine *velocitatis*. Prima debetur motui secundum rationem temporis, & secundum illam non est vnus motus alio tardior, vel velocior; quia si tu iueris per decem leucas à manè vsque ad tertiam, & ego eodem tempore per mediam solùm leucam; comparando vtrumque motum ad tempus, æquè citò finiui motum meum ego, sicut & tu; & æquè velociter. Secundum quantitatem secundo modo acceptam, quæ est quasi intensiua vbi est par-

Scoti oper. Tom. III.

tium motus celerior generatio: quæ quantitas dicitur *velocitas*, secundum istam vnus motus est alio tardior, & alio velocior: & secundum istam rationem quantitatis non ponimus, quòd idem sit motus & tempus, sed secundum primam.

Exemplum est de duobus corporibus, quorum quodlibet est eiusdem extensionis, vt pote palmi; sed non eiusdem densitatis, vt pote ferrum & lignum: eadem enim est quantitas extensiua vtrobique, sed non intensiua. Vnde si velles argumentari, quòd quantitas, quæ intrinsecè mensurat vtrumque palmum, non sit idem re cum his, quæ mensurat, vt pote cum ligno & ferro; quia ferrum est densius ligno: quantitas autem vnus non est densior, nec maior, quàm alterius; cùm sit eadem, scilicet vnus palmi: dicam quòd non concludit; quia quantitas extensiua benè est eadem in vtroque, non tamen quantitas intensiua. Propter primam dicuntur corpora æqualia; propter secundam vna dicitur maior & densior alia: non dico, quòd sint duæ quantitates, sed vna, sub duplici ratione. Nec propter hoc sequitur, quin quantitas intrinsecè cuiuslibet dictorum corporum sit idem cum illis secundum rem. Ita vnus motus est alio velocior, secundum quantitatem, vt intensiue, & quasi consideratiue acceptam: non tamen secundum quantitatem extensiue acceptam.

Per hoc patet responsio ad vtramque rationem, primam scilicet, & sextam, cùm dicitur, quòd motus maior fiat in minori tempore, quàm minor; iam patet quòd motus ille, qui dicitur maior, vt pote per leucam, & sit in mediâ, vel dimidiâ horâ, non est maior alio, qui est per mediam leucam in vna hora quantitate extensiua rationis; quæ est maior & minor secundum rationem prioris & posterioris in duratione: imò potius è contrario, motus per mediam leucam in vna hora, minor est illo, qui est per leucam in dimidiâ hora, secundum rationem huius quantitatis, quæ est quantitas propriè, quæ est tempus: sed benè est maior quantitate intensiua, quæ est non in durando, sed in partium aggregatione; quæ reducit ad quantitatem intensiuam, vel extensiua in situ, non in duratione. Et isto modo secundum quantitatem durationis, sicut vnus motus est maior alio: sic tempus vnus motus, est maius tempore alterius.

Ad aliud; quòd sicut motus est in diuersis Prædicamentis, sic & tempus secundum suam materialem, quòd est motus: sed secundum suam rationem formalem est in solo genere Quantitatis.

Ad aliud; quòd sicut duo motus sunt simul, sic etiâ duo tempora è diuersis motibus sumpta, quorum vnus non est pars alterius, simul sunt. Sed duo tempora ab vno motu sumpta, qualia sunt dies, annus, hora, & sic de aliis, quæ sumuntur à motu tali, ista simul non sunt, nisi vnus sit pars alterius: similiter nec duo motus simul sunt, nisi vnus sit pars alterius. Sed hoc melius habetur in quæstione de Vnitate temporis*.

Ad aliud, quòd tempus non sequitur motum secundum multitudinem partium, siue secundum earum extensionem in situ, vel etiam secundum intensionem in veloci generatione; sed solùm secundum extensionem in duratione, quasi in modo. Et idèd cùm omnes partes cœli simul moueantur, non respondet tempus motui earum; vt sunt multæ, sed vt habent durationem in suo actu: & idèd nõ aliter responderet motui multitudo earum partium, etsi corpus esset infinitum, quàm motui alicuius indiuisibilis. Ad aliud, quo dicitur, quòd

36.

Ad secundum.

Ad tertium.

* Vide q. 20.

37. *Ad quartum.*

Ad quintum.

tempus est causa corruptionis, & senectutis, per motum, & non aliter: & si motus longus non sit causa corruptionis; nec tempus longum illi rei est causa corruptionis. Ad aliud patet solutio.

Ad sextum.

QVÆSTIO XIX.

Vtrum sint solùm dua mensura durationis creaturarum?

Aristot. 4. *Physic. cap. 12. sect. 1. 17. & 118.* Alen. 2. p. 9. g. memb. 9. S. Bonau. in 1. *dist. 3. in 2. p. circa litteram Ma. gistr.* Albert. in *summa de quatuor coequalis 1. p. qu. 3. art. 11.* D. Thom. 1. p. *quæst. 10. art. 4. & quæst. 58. art. 3.* vbi Caiet. & recentiores. Capreol. in 2. *dist. 2. q. 2. art. 3.* Durand. *quæst. 6.* Argentinus in 4. *dist. 48. art. 4. q. unica.* Valq. in 1. p. *dist. 36.* Fonseca 5. *Met. cap. 13. q. 12. sect. 3.* Suar. *dist. 50. sect. 11.* Conimb. 4. *Physic. cap. 14. quæst. 3.* Vide Doct. in 2. *dist. 2.*

I.

ESpondeo, quòd innata est nobis via à communibus ad particularia: idèd quia de mensuris creaturarum sermonem debemus aggredi, à mensura in communi debemus nostrum propositum inchoare.

ARTICVLVS I.

Qualis & quotuplex sit rerum mensura?

EST ergo sciendum, quòd in qualibet re existente in actu, duo est considerare; vnum, scilicet eius essentiam; aliud, eius existentiam: & secundùm vtrumque eorum respondet ei varia mensura. Ex parte enim essentia mensura Dei est sua immensitas, quæ sola ratione differt à sua essentia. Ex parte verò suæ existentia mensura est æternitas, quæ modum suæ existentia simplicem inuariabilem actu, & potentia, carentem sine & principio mensurat. Et hæc quidem mensura in se est indiuisibilis, nec habens partem, & partem; virtute tamen & per coexistentiam infinita: vnde si totum tempus secundùm omnes partes suas simul esset, æternitas, & eius nunc, omnibus coëxisteret; & adhuc in infinitum excederet. Non sic est æuum indiuisibile; quia quamuis de se sit indiuisibile, non tamen coëxisteret partibus temporis, si simul essent. Vnde indiuisibilitas æternitatis quodammodò est sicut indiuisibilitas animæ rationalis, quæ tota coëxistit omnibus partibus corporis indiuisa eius essentia; sicut puncti.

In Deo mensura essentia & existentia.

Æternitas infinita & indiuisibilis. Æuum nõ est indiuisibile.

Mensura creaturarum.

In essentia autem creaturæ est duplex mensura. Vna secundùm quòd est essentia simplex. Alia secundùm quòd est extensa, vel multiplicata secundùm partes. Primo modo quælibet creatura duplicem habet mensuram. Vnam intra, quæ est limitatio in gradu naturæ & essentia: aliam extra; & illa mensura est id, quòd est principium dignissimum, verissimum ens; cui non inest esse per participationem, sed est ens per se. Hæc enim est mensura vniuersaliter omnium entium, vt sunt essentia quædam; & existit est diuina essentia. Sicut autem diuina essentia, quia ei competit entitas per se primò, summè & perfectissimè, est vniuersaliter mensura omnium entium. Sic accipiendò mensuram, quælibet creatura habet mensuram extrinsecam suæ essentia propriam in suo genere; id in quo nobilissimè, veracissimè, & perfectissimè reperitur natura illius generis: sic quòd in illis est illa natura generis primò, &

per se, perfectè; in aliis autem ab illo mensuratis per quandam defectionem, & sub quodam gradu inferiori, & minùs perfectò. Et per hoc mensura isto modo est principium cognoscendi quantitatem rei mensuratæ; non quidem quantitatem molis, quæ cognoscitur per mensuram extrinsecam respicientem extensionem; sed est principium cognoscendi quantitatem perfectionis naturalis; quia secundùm Augustinum 6. de *Trinit. cap. 8.* In *is qua non sunt mole magna, idem est maius esse, quòd melius esse, non bonitate moris, sed bonitate naturæ: quòd est esse perfectius in illa natura.*

Per talem autem mensuram cognoscitur de esse cuiuslibet creaturæ, in quanto gradu dignitatis, seu perfectionis sit: quia in tanto gradu est, secundùm quantum, vel in quanto participat id, quòd est mensura. Quòd enim id magis participat, est melius, perfectius, & dignius atq; maius: propter quòd dicitur, quòd mensura est vniuersa mensurato; id est, vnius generis. Et debet mensura esse aliquid vnum in natura singulari, in qua natura illius generis habet esse perfectissimè; & in quo est status omnium communicantium illam naturam; vt in quolibet supremo, dignitate, & perfectione: & quòd omnia illa contineat virtute & eminentia quadam in natura simplicissima illius, à cuius simplicitate etiam alia procedant per aliquam comparationem: propter quòd dicitur vnum, id est, simplicissimum in illo genere.

Et est aduertendum, quòd cum mensura sit id, per quòd cognoscitur quantitas rei, seu dignitatis essentia, siue molis, seu durationis; idèd nomen mensura, quòd tali rei vni attribuitur, translatum est ab vno numerali, quòd est mensura numerorum: & non solum transumptum est ad id vnum, imò ad omnia, quæ aliquo modo dicuntur mensuræ: sicut est transumptum hoc nomen *quantitas* à quantitate numerali, ad omnia alia, quæ aliquo modo dicuntur *quanta*. Vnde, sicut iam dixi, quantitas numeranda in gradu essentia rei, appellatur gradus naturæ, vel essentia in perfectione & dignitate: & mensura talis gradus in quolibet genere appellatur id, in quo natura illius generis per se primò & perfectè inuenitur; & quòd est per se cognitum in quantitate perfectionis naturæ, & essentia suæ, & ratio cognoscendi gradum quantitatatis perfectionis essentia & naturæ omnium aliorum sui generis. Quemadmodum in mensuris quæ sunt ab humana institutione, quantitas vncie nota est ex se; & idèd est mensura omnium ponderum: & inter mensuras, quæ sunt à natura rei, vniuersæ, cuius quantitas est notissima in discretis, mensura est omnium discretorum. Vnde si aliquid ponatur mensura, quòd habet aliquid notius eo, quòd habet mensurare, semper illa mensura reducenda est ad illud primum notius: & sic semper vsque ad aliquid simplicissimum, & notissimū in suo quantum. Et hoc est quòd dicit Aristoteles 5. *Met. cap. de Vno, sext. com. 12.* *Prima enim mensura est primum, quoniamque primo cognoscimus, est apud nos prima mensura in quolibet genere.* Vbi dicit Commentator, *Operet igitur, vt omne mensurans primum sit principium, scilicet in omni genere in quo inuenitur primum; in esse & cognitione, cum per id cognoscimus mensuratum.*

Et quamuis in singularibus sit singularis talis mensura, tamen vniuersaliter in genere entium est mensura omnium aliorum vnum ens primum, & prima substantia, quæ, vt dicit Commentator, intendebat Aristoteles esse primum motorem; qui

Mensura est vniuersa mensurato. Vide qu. 3. n. 10.

2. Vnde sumitur prima mensura.

Vide Scot. in 2. d. 2. q. 2. §. Ad secundam partem.

Vide Scot. in Met. text. lib. 5. summa vnica, cap. 6. n. 58.

An Deus sit mensura vniuersa creaturarum.

qui non solum est primum sicut motor; sed sicut forma, & finis. Sed cum, ut dictum est, mensura, & mensuratum sint unigenæ; Deus autem non cadit in villo genere; ergo non est vnus generis cum aliqua creatura: non ergo videtur quod sua entitas sit numeralis mensura omnium entium.

3.
Genus unigenum duplex.

Ad cuius euidenciam est sciendum, quod genus vnum, in quo habent esse unigenæ mensuratum & mensura, est duplex; & sicut est duplex genus; sic est duplex unigenetas mensuræ, & mensurati: de qua scilicet mensura nunc loquor, de mensura, scilicet, gradus perfectionis essentia. Et per hoc est duplex ratio mensuræ, quarum vna habet magis rationem mensuræ, quam alia, ut statim videbitur. Est enim quoddam genus Metaphysicum, quoddam Logicum. Ratio generis Metaphysici consistit in communitate non vniuocata, sed pure analogica: continet enim aliquid, cui principaliter nomen conuenit; & est omnium, quæ sunt in toto illo genere mensurata; & aliis conuenit id, quod nomine generis significatur per quamdam attributionem, & participationem illius, cui principaliter conuenit; & idem illa, quibus conuenit participatiue, sunt mensurata; & illud cui per se conuenit, est mensura. Et sic accipiendum genus, ens, communissimè acceptum, ut continet creatorem, & creaturam, est genus; non quidem genus de illis decem Prædicamentis; quia illa sunt genera logicalia, ut iam dicitur, sed genus Metaphysicum; quod non dicit rem aliquam communem, sed dicitur aliquid per se, & primò conuenit alicui; aliis autem per quamdam participationem illius.

Genus Metaphysicum.
Vide q. 1. n. 25.

SCHOLIUM.

Diuersus in locis variis ponit Scotus primas entis diuisiones; in 1. dist. 16. q. vnic. n. 9. §. Tunc ad formam argumenti: ait videri sibi primam distinctionem entis esse in ens extra animam, & in ens in anima; & deinde ens extra animam posse distinguere in actum, & potentiam, essentiam, & existentiam. Hæc ipsa docet ex Philosopho in Metaph. textuali summa vnica, c. 7. n. 67. dicens, ens diuidi prima diuisione in ens reale, & rationis, & deinde in ens actum, & ens in potentia; & in 1. dist. 8. q. 3. n. 18. §. Sed tunc est dubium, dicit ens primò diuidi in finitum, & infinitum, & quodl. §. n. 27. §. Dico ergo breuiter, dicit ens prius diuidi in ens quantum, & non quantum, quantitate virtutis, vel perfectionis, & ens quantum diuidi in finitum, & infinitum; & in 2. dist. 3. q. 3. n. 7. §. Secundo sic; ait ens sufficienter diuidi tanquam in illa, qua includunt quiditatem ipsam in ens increatum, & creatum, quod diuiditur in decem genera, atque in partes essentielles decem generum. Demum hic, & in additione ad 1. dist. 1. q. 1. n. 12. 2. §. Idem dico, asserit ens communissimè sumptum prima diuisione diuidi in ens purum, & ens quod habet esse, sive in ens quiditatiue, & in ens habens quiditatem, & contrahens illimitatam perfectionem illius puri, & absoluti esse primi entis. Sed secundum varios respectus, & considerationes entis, consideranda sunt etiam hæc varia prima entis diuisiones; ut si consideretur ens in tota sua latitudine, prima diuisio est in ens reale, & rationis, quia sub alterutro omnis ratio entis comprehenditur: deinde ens reale subdividitur in actualæ, & potentiale: diuisio in finitum, & infinitum, est prima quoad nos, quia conceptus perfectissimus, & simplicissimus quiditatiuus, quem formare possumus de Deo via naturali, est conceptus infinitus; diuisio in quantum, & non quantum, est primus quoad se, ut abstrahit à modo intelligendi imperfecta, & naturali huius status. Alia dua pa-
Scoti oper. Tom. III.

steriores diuisiones videntur coincidere: & considerantur à parte causæ, vel principij entis, ita ut vnum à nullo habeat esse, sed in se sit purum, & actualissimè esse: reliqua aliunde recipiant, & ab alio suam quiditatem deriuent.

Secundum hoc, hoc nomen ens sic communissimè acceptum, quod dicitur ab actu essendi, sive ab esse, diuiditur prima sui diuisione in ens, quod non est nisi esse purum, quia nihil dicit præter esse: & per hoc est primum, vnum, & simplicissimum, cuiusmodi est Deus; qui est extra omne genus Prædicamenti, quod est genus Logicum; & in ens, cui conuenit esse, sive quod habet esse, quod in suo significato includit aliquid præter esse; ita quod res cuiuslibet Prædicamenti, etiam in generalissimo considerata, nominat quid compositum ex esse latissimo, & communissimo; & ex aliquo peculiari. Nam ens creatum est habens esse, & est ens, cui conuenit esse; quia sua essentia, per hoc est essentia, quod est ab alio extracta, & de se non habet esse, sed ab efficiente; & ita necessariò cadit etiam in compositione quodlibet genus generalissimum.

4.
Ens prima diuisione in qua diuidatur.

Et sic patet, quod genus quod est analogum, & Metaphysicum, continens creatorem, & creaturam, non dicit rem aliquam communem istis, nec æquiuocam, nec vniuocam, sed analogam: cuius natura est, quod natura rei significatur per nomen talis generis, per se, & primò dicatur de vno, & per attributionem, & participationem illius dicatur de aliis; ut patet in Deo, & creaturis: Et idem tale genus in primo membro suæ diuisionis stat pro mensura, in secundo pro mensurato. Et sicut ens in sua communissima acceptione, ut continet ens, quod non est, nisi esse, & ens quod habet esse, non est genus Prædicamenti; sed genus Metaphysicum: sic ens ut stat pro ente, quod habet esse, & est secundum membrum diuisionis, est illud ens, quod cadit sub genere Prædicamenti: nam tunc habens esse, est in aliquo genere Prædicamenti; & hoc est omnis creatura.

Ens primum principium communissimum est mensura omnium reliquorum entium.

Ens igitur, ut stat in primo membro diuisionis huius generis, quod non est, nisi esse, & necessariò esse, est vnum simplicissimè, & indiuisibile: ens verò, ut accipitur in secundo membro, diuiditur in decem genera Prædicamentum. Et sicut ens communissimum, ut genus Metaphysicum, cuius communitas consistit in analogia, diuiditur in ens, quod non est, nisi esse purum, & simplicissimum, ac per hoc mensura; & in ens, quod habet esse, ac per hoc compositum, & mensuratum: sic ens, ut est in secundo membro, & claudit creaturam, & est quoddam commune ad decem Prædicamenta, dicit communitatem analogiæ respectu decem Prædicamentorum; & diuiditur in ens, quod non est, nisi ens habens esse; & in ens, quod est alicuius. Ut sicut Deus, qui est purum esse absque omni compositione, est mensura omnis esse, quia mensura est summa: sic in diuisione entis creati, vel creaturæ, ens quod non est, nisi ens habens esse, nullam aliam claudens in se compositionem, & hoc est substantia, sic mensura omnium aliorum entium, quæ dicuntur non solum entia; sed entia alicuius, vel in aliquo; & sic claudunt quamdam compositionem. Et sicut in diuisione entis communissimi ens stat in prima diuisione pro ente per se in secundo verò membro pro ente, quod non est ens, nisi illius participatione: sic in diuisione illius entis, quod cadit sub genere Prædicamenti, & continet omnem creaturam, ens stat in primo membro pro illo, quod est ens per se,

5.

Substantia est mensura omnium entium, qua continentur in reliquiis prædicamentum.

vt per se opponitur ei, quod habet esse per in-
hærentiam, vel respectiue: & in secundo mem-
bro stat pro ente, quod est ens participatione il-
lius: sicut accidentia sunt entia per attributio-
nem ad subiectum, quia non sunt entia, sed sunt
entia, & illorum esse est in alio esse. Et idè in ge-
nere illo Metaphysico, cuius communitas confi-
sit in analogia, & est commune ad decem Prædi-
camenta, substantia est mensura, quia simplicior;
accidens verò mensuratum.

6.

Quantitas est
mensura reli-
quorum acci-
dentium.

Sicut autem ens, cui conuenit esse, est vnum
genus Metaphysicum ad decem Prædicamenta; sic
accidens vniuersaliter acceptum est genus Meta-
physicum ad nouem Prædicamenta accidentium:
& hoc genus diuiditur sicut alia duo iam dicta, in
accidens, quod est alicuius simpliciter: absque
alio addito; & hoc est Quantitas; & in accidens,
quod est alicuius per aliud, & sic per additum; vt
sunt omnia alia accidentia à Quantitate, quæ non
insunt Substantiæ, nisi per quantitatem: & hoc
loquendo secundum Philosophos, qui non pò-
suerunt accidentia nisi in substantiis corporali-
bus habentibus quantitatem, & sic in genere acci-
dentium mensura est quantitas; alia verò sunt
mensurata.

S C H O L I V M.

Dum assignat hîc Doctor rationem mensuræ, &
mensurati in vnoquoque genere, ait illud esse mensu-
ram reliquorum sub illo genere, quod simplicius, &
perfectius est in illa ratione, siue vnioca, siue analo-
ga talis generis; & propterea ait Deum in ratione ge-
neris Metaphysici, siue entis communissimè sumptis, esse
mensuram omnium aliorum entium, quia est ens purum,
& simplicissimum, à quo reliqua entia habent esse; &
substantiam esse mensuram omnium, quæ continentur
sub reliquis nouem Prædicamentis, quia in genere en-
tium creatorum, vel quæ habent ab alijs suum esse,
minorem claudit compositionem, quam reliqua entia.
Et in genere accidentium ait quantitatem esse men-
suram eorum, quæ continentur sub reliquis octo Præ-
dicamentis, quia est primum in accidentibus, & non
inheret substantia per aliud accidens, sicut reliqua,
quæ non insunt nisi per quantitatem. Et in genere
accidentium, quæ sunt alicuius per aliud, ait rela-
tionem esse mensuram reliquorum accidentium, quæ
continentur sub sequentibus Prædicamentis, & acci-
dunt per aliud distinctum realiter ab illo, per quod
accidunt; relatio verò nihil reale addit supra suum
fundamentum; quod tamen difficultatem ingerit in
doctrina eiusdem Doctoris, qui in 2. distinct. 1. quæst.
4. num. 5. & sequentibus. & in 3. distinct. 1. quæst. 1.
num. 14. §. Ad illud in oppositum, affirmat, &
largè probat relationes Prædicamentales, videlicet
equiparantia, similitudinis, equalitatis, distinctio-
nis, & identitatis, realiter distinguas à fundamento,
& tanquam quid obliquum, & connotatum respicere
suum terminum. Verum esse, quòd in 1. distinct. 17.
quæst. 3. num. 7. §. Tenendo: & in 2. dist. 1. quæst. 4.
§. Ad quæstiones: & dist. 1. quæst. 2. in fine; & in 3.
dist. 1. quæst. 1. num. 14. §. Ad aliud: & Theoremate
19. num. 14. dicit relationes aliquas identificari cum
suo fundamento: & ponit exemplum in creatura, cui
adeo intrinsecum esse ait dependere à creatore, vt nullo
modo possit esse sine dependentia, & respectu ad Deum,
& propterea respectum hunc identificari cum absoluta
entitate creature. Cum autem hic loquatur de relatio-
ne Prædicamentali, vel censendus est aliter sensisse,
quam in libris Sententiarum, vel quòd hic loquatur ex-

sententia aliorum, quorum discursum refert; vt indi-
care videtur paulò inferius num. 8. Vbi aliqua impu-
gnat in ipso discursu relata.

Similiter dico, quòd accidens per aliud est
vnum genus Metaphysicum, cuius communitas
confitit in analogia, & continet octo Prædi-
camenta: & diuiditur in accidens per aliud simpli-
citer absque addito alio, & hoc est Relatio; quæ
nihil reale addit supra suum fundamentum: & in
accidens, quod accedit per aliud; & est aliud rea-
le ab illo, per quod accedit; qualia sunt alia se-
ptem Prædicamenta: quia Qualitas præter hoc,
quod accedit per aliud; vt per quantitatem, ha-
bet rem aliam propriam absolutam differentem à
Quantitate: & sic inter alia accidentia, quæ acci-
dunt per aliud, Relatio est mensura propter sim-
plicitatem in acciendo per aliud. Propter quod
sicut Quantitas, quia est mensura omnium acci-
dentium, immediatè ordinatur post Substantiam;
sic Relatio, vt dicit Commentator, & Simplicius,
tertium locum tenet post Substantiam, & sic pro-
cedendo semper in quolibet genere Metaphysico,
est inuenire vnum primum immediatum, quod
est mensura omnium aliorum.

Et ita patet solutio ad dubium; quòd licet Deus
non cadat sub genere Prædicamenti, cuius com-
munitas consistit in aliqua re communi illis, quæ
sub genere sunt: Deo autem, & creaturæ nihil
reale est commune; Deus tamen est in genere Me-
taphysico, quod non dicit rem aliquam commu-
nem vniocè, sed analogicè: & hoc est summa
nobilitatis, quia in tali genere vnitatis rei dicitur
simpliciter de primo, de alijs verò non, nisi per
attributionem ad illud, & per eius aliqualem par-
ticipationem. Sicut autem in genere Metaphysico,
quod non habet communitatem aliqualem,
nisi analogam, in qua est solum nomen commu-
ne, & nulla res, nec naturæ, nec rationis, nec con-
siderationis; quia natura rei, nec natura conside-
rationis, nec rationis est commune Deo, & crea-
turis, sic in genere Logico, siue Prædicamentali
in quolibet, secundum Philosophum, 7. Phys. * la-
titat æquipocatio aliqua; eò quòd semper in di-
uisione talis generis per differentias contrarias
alter ex terminis contrariis est nobilior; vt dicitur
10. Metaph. * Est tamen in ipso vniocatio, & de
speciebus vniocè prædicatur, in quantum est in
eo aliquid commune suis speciebus secundum
considerationem; & est propter speciem, quæ
constituitur per nobiliorem differentiam mensu-
ra in illo genere: vt cum diuidendo genus sub-
stantiæ, dicendo, Substantia alia corporea, alia incor-
porea, natura substantiæ per prius, & nobilioris, &
perfectius descendit ad substantiam incorpo-
ream, quam ad corpoream.

Et idè loquendo de mensuræ in genere Sub-
stantiæ, vt genus Prædicamenti, vel Logicum, vni-
uocè se habens secundum considerationem ad sua
inferiora, substantia incorporea est aliarum sub-
stantiarum mensura. Et similiter accipiendo genus
subalternum, vt substantiam corpoream cum di-
uiditur in animatam, & inanimatam, semper illa,
quæ constituitur nobiliori differentia, vt anima-
ta, est mensura: & sic vsque ad indiuidua.

S C H O L I V M.

Afferere animas equales esse in perfectione substan-
tiali; & propterea vnam non posse esse alterius mensu-
ram

7.
Relatio est
mensura reli-
quorum septem
prædicamen-
torum.

* text. com.
31.

* text. com.
13. & deinceps.

8.

ram, non solum falsum, sed & erroneum putat hic Scotus, non aliunde, quam a maioribus Doctorum auctoritate, & propter articulum Parisiensem, ita ab Academicis conceptum: Si quis dicit omnes animas ab origine esse æquales; errat, quoniam aliàs anima Christi non esset perfectior, quam anima Iudæ. Etsi verò articuli Parisienses infirmioris nunc sint auctoritatis, quam vs propter eos solum afficienda sint censuris Theologicis Scholasticis, opiniones; attamen tanta Schola, illustratimque virorum nomen, & pondus sufficere debet Toloto, quin minus lib. 2. de Anima, cap. 3. temerariam appellaret, & periculosam sententiam affirmantem, individua distinguuntur inter se per gradus substantiales perfectionis. Eum merito reprehendit Bannes in prædictum locum librorum de Anima; & lib. 1. de generat. cap. 4. quæst. 3. Porro hanc doctrinam multis post Magistrum in 2. dist. 17. absque ulla difficultate veniunt. Vide Conimbr. lib. 2. de Anima, cap. 1. quæst. 5. & Rami in cap. 3. quæst. 3. num. 69. & seqq. Sic tamen ita plures animas inæquales esse dicit, ut alia reperiantur æquales: Scotus verò hic negat duo dari individua, quæ secundum æqualem gradum perfectionis participant naturam speciei. Vide eundem hic num. 16. & quæst. 9. num. 76. & quæst. 11. num. 39.

9.

In individuis autem, ut dicunt aliqui, non est quærendum, quòd unum sit mensura alterius, quia, ut dicunt, nihil reale addunt individua super speciem, nec in ipsis est ordo dignitatis naturalis; idèd dicunt quòd vnum non est mensura alterius: quod omnino æstimo esse falsum, & fortè erroneum, quia anima Christi nobiliori modo participat naturam speciei, quam aliqua alia. Et semper individua eiusdem speciei, secundum diuersos gradus maioris, & minoris perfectionis, naturam speciei participant: nec sunt duo individua secundum æqualem gradum perfectionis participantia naturam speciei. Idèd puto, quòd anima Christi sit mensura omnium animarum; & sic in qualibet specie illud individuum, quod perfectiùs speciem participat, vel natum est participare, est mensura aliorum. Et dico natum est participare, quia dato, quòd mensuratum sit actu; non oportet quòd mensura extrinseca suæ essentia, de qua, modò loquor, actu existat; sed quòd in natura rei sit possibilis. Quod autem exemplificauit de genere substantiæ, idem dico de genere accidentium, quòd nobilior differentia, vel species differentiam constituens, est mensura aliorum: ut si dico colorum alius albus, alius niger, albedo est mensura nigredinis, & sic in omnibus generibus.

An unū individuum sit mensura aliorum.

Anima Christi est mensura aliarum. Vide infra q. 21. n. 1.

10.

Quamuis autem secundum prædicta, tam secundum genus Metaphysicum, quam secundum genus Logicum, sit accipere mensuram, & mensuratum; sciendum tamen est, quòd ratio mensuræ, & mensurati magis perfectè, & propriè inuenitur in genere Metaphysico, quam in genere Logico. Quod sic patet; in genere Metaphysico, id quod est mensura in simplicitate quadam naturæ, cadit in primo membro diuisionis illius generis; & in illa simplicitate stat, quòd naturam simplicem principalitèr, & per se, & immediatè signat nomen illius generis; & à simplicitate illius naturæ differt, vel deficit natura, quam signat mensuratum in illo genere. Vnde sunt diuersæ naturæ omnino mensura, & mensuratum, ita quòd mensurati natura, quæ cadit à simplicitate naturæ mensuræ, cadit semper in rationem com-

Ratio mensura perfectius inuenitur in genere Metaphysico.

positi: ut sic verum sit, quòd in tali genere nihil commune, nec re, nec ratione habent mensura, & mensuratum. Sed ratio, & nomen generis conuenit mensurato per quandam attributionem, & imitationem naturæ mensurati ad naturam mensuræ: & non est vnigenitas inter talem mensuram, & mensuratum, nisi vnigenitas imitationis; & hoc est propter quandam nimium excessum naturæ generis, ut signatur per mensuram respectu eius, & signatur per mensuratum; propter quod natura mensuræ in tali genere perfectissimè continet in virtute totam mensuratum.

Et ista est ratio perfectæ mensuræ, quòd scilicet virtute contineat totum mensuratum, sicut entitas diuina respectu entitatis creaturæ. Propter quod in solo Deo saluatur perfectissimæ mensuræ ratio respectu omnis creaturæ, ut sua entitas omnem entitatem; sua potentia omnem potentiam; sua sapientia omnem sapientiam includit. Vnde in primo genere latissimo Metaphysico, quod est esse, vel ens, mensura in illo genere est sola habens perfectissimæ mensuræ rationem: ut Deus, qui in se toto est mensura omnis mensurati: non sic de mensura alicuius alterius generis verè Metaphysici. Deus enim, qui nihil aliud est, quàm esse, videlicet sub ratione quæ non est aliud, quàm esse, est mensura cuiuslibet esse creati, in quantum est esse; sed in quantum est esse creaturæ non consideratur sub ratione, quæ esse; sed sub ratione, quæ est aliquid; utpote substantia, vel potentia. Isto modo Deus sub ratione, quæ est esse, non est mensura creaturæ, in quantum creatura est aliquid; sed in quantum Deus est aliquid, utpote, substantia, vel potentia, differens secundum rationem ab esse, est mensura cuiuslibet creaturæ, in quantum creatura est aliquid: sic est mensura substantiæ creatæ, in quantum ipse est omnium substantia: & sic de aliis, quæ ratione nobilitatis, quam important, transferuntur ad diuina; ut sunt nomina attributorum. Substantia autem etsi in quantum est ens secundum totalitatem entitatis suæ, quæ ens, quod diuiditur in decem Prædicamenta primò signat, est mensura omnium entium aliorum in quantum sunt entia, non tamen est mensura omnium entium aliorum, scilicet accidentium ratione illius, quòd addunt super rationem substantiæ; seu non est mensura eorum secundum rationes proprias; quamuis sit mensura eorum, ut habent rationem entis: & sic mensura ista non continet omnino totum mensuratum: & idèd cadit à ratione perfectæ mensuræ.

II.

Mensura autem accepta in genere Logico, de qua dictum est, quòd est illa species, quæ constituitur per nobiliorem differentiam diuisiuam; illa mensura non stat in simplicitate naturæ generis; siue non stat in simplicitate omnino importata naturæ generis. Cum enim dicitur, substantia alia corporea, alia incorporea; incorporeum, quod est mensura, non stat in simplicitate naturæ importatæ nomine substantia, nihil addendo super id quod primò significat nomen substantia; sicut stat id, quod est mensura in quolibet genere Metaphysico. Nam cum dicitur, entium aliud substantia, aliud accidens; substantia nihil addit supra id, quod significatur nomine entis: quia ens creatum, quod diuiditur in decem Prædicamenta, sicut analogicè dictum est de illis, nihil significat principalitèr nisi

11.

Ratio mensura quomodo inuenitur in genere Logico.

ens, quod est substantia. Et sic cum incorporeum sit mensura corporeorum, hoc quod est *incorporeum*, non secundum se torum est mensura, nec *corporeum* secundum se torum est mensuratum; quia *incorporeum* non est mensura corporeorum, nisi in quantum est substantia, non autem in quantum est talis substantia: non enim mensurat *corporeum* secundum rationem illius differentie, quam addit *corporeum* supra genus. Similiter nec *corporeum* est mensuratum, nisi ratione qua est substantia, non ratione differentie sue: ratione enim addit differentie substantia corporea non est incorporea aliquo modo; nec secundum esse nobilior, nec aliquo modo; licet vna differentia non sit nobilior alia; sed solummodo est in illa virtute, vt in nobiliori, in quantum est nobilior ratio substantialitatis, descendens in speciem per differentiam nobiliorem, quam per differentiam minus nobilem. Nihilominus accipiendo mensuram, & mensuratum in qualibet illarum specierum, in quas genus substantie diuiditur: contrario modo ratio mensuræ, & mensurati in illis inuenitur.

13.

Ad cuius euidentiam est sciendum, quod cum dico: *Substantia alia corporea, alia incorporea*, aliter diffunditur genus substantie in substantias corporeas, conflituendo speciem per differentias additas; & aliter in substantias incorporeas. Nam ad constitutionem speciei substantie incorporee diffunditur genus substantie per formam incorporealem, & immaterialem, ad minus materia corporali; quam formam addit differentia diuisua supra naturam generis, cum dico, *substantia incorporea*. Ad constitutionem autem speciei substantie corporee descendit genus substantie per differentiam importantem formam materialem corporalem, scilicet materia inhaerentem: & sic non diffunditur, vel descendit ad eorum constitutionem per solam formam; vel non solum per formam spirituales; sed etiam per materiam, quam includit differentia diuisua, siue forma per illam differentiam designata; quæ facit quod hoc, quod dico *corporeum*, sit genus subalternum, non solum Logicum; sed etiam genus naturæ. Et sic patet, quod nobilior esse habet genus subalternum in incorporeo, quod constituitur per formam immaterialem; quam in corporeo, quod constituitur per formam materialem: propter quod *incorporeum* meritum est mensura corporei.

Propter istos diuersos modos, quibus genus quasi contrario modo diffunditur, vel descendit ad constituendum species in genere *corporei*, & *incorporei*, contrario modo sumitur ratio mensuræ, & mensurati in istis duobus generibus, subalternis. Nam cum genus substantie diffunditur, vel descendit ad constituendam substantiam incorpoream per differentiam, seu per formam immaterialem, quasi in illo genere subalterno manet forma immaterialis: & quantum species constituitur per differentiam priorem, & vniuersaliorem, tantum est nobilior, & perfectior, quia simplicior; & quantum rarius constituitur speciem per differentiam inferiorem, tantum est imperfectior: ita quod in genere incorporei species inferior, quæ plures differentias in se colligit, & in quam vltimum genus descendit, illa est imperfectior in toto illo genere; & illa species, in quam descendit genus per vnicam solam differentiam, illa est perfectior in illo genere, omnium illarum specierum illius generis perfectiones in se continens, in quantum

sunt substantie, non autem in quantum differentia supra genus: quia isto modo nulla est in alia, vt iam dixi, & idem species vna sola differentia constituta, est mensura omnium aliorum in genere incorporei.

In genere autem corporei est contrario modo; quia species, quæ per priorem differentiam constituitur, & pauciores differentias in se colligit, illa est imperfectior, & ignobilior: & species, quæ tardiùs constituitur, & per inferiorem differentiam, quæ colligit in se plures differentias, sic descendendo vsque ad specialissimam, illa est nobilior, & perfectior, perfectionem omnium aliarum specierum in se continens in vna simplici natura specifica, licet plures contineat formas, vel saltem intentiones plures, secundum pluralitatem differentiarum constituentium ipsam (quod dico propter negantes gradus formarum) & idem illa species, quæ est mensura omnium aliarum specierum in genere corporearum, vt est species humana, quæ habet rationem mensuræ respectu omnium corporearum, in quantum est corpore; quia in quantum est corporea continet quodammodo omnium corporeorum rationes, videlicet rationem corporei misti, corporei animati, vegetatiui, & sensitui, licet secundum rationem rationalis nullius sit mensura; quia per illius differentiam ab aliis distinguuntur; nec per illam claudit in se alia corporea. Et in quantum rationalis mensuratur per mensuram omnium incorporeorum; eo quod anima rationalis secundum rationem rationalitatis, vel intellectualitatis, mensura est intelligibilium, vel Intelligentiarum, & per ipsam est consummatum corporeum, & incorporeum, quia creata est in vmbra Intelligentie.

Addunt autem aliqui, quod indiuidua sub eadem specie non possunt habere rationem mensuræ, secundum quod indiuidua; quia nihil addunt supra speciem: idem nullum indiuiduum habet rationem mensuræ, nisi ratione formæ specificæ, quia illa est in eis tota ratio perfectionis. Si verò ratio mensuræ inuenitur in vno indiuiduo respectu aliorum, dicunt, quod hoc est solum per accidens; quia species scilicet non subsistit, nisi in illo solo vno indiuiduo; vt patet in corpore orbis primi, quod est mensura omnium corporeorum simplicium, secundum quod sunt corporea: & in primo Angelo, si sit solum vnicus, & sub vna specie, ille est aliorum mensura: & hoc per accidens, vt dixi, & hoc si ille Angelus ponatur primus, & supremus in toto genere Angelorum. Si enim esse aliqua substantia separata, quæ esset mensura aliorum, in ipsa esset status in ascendendo; & supra illam non esset factibilis superior: sed secundum affectionem ipsorum, nullum genus creaturæ habet statum in supremo, quin superior ea alia possit à Deo fieri; eo quod quilibet semper distat in infinitum à substantia increata. Et idem secundum sensum articuli nullus Angelus est simpliciter mensura omnium Angelorum factibilium, & factorum, quamuis qui modo est superior in natura, possit poni aliorum inferiorum mensura. Sed in infima creatura est status, scilicet in anima rationali: propter quod quia mensura est certa, alij posuerunt eam esse mensuram omnium substantiarum separatarum: quia, vt dicit Auicenna *, si ignoratur intellectus possibilis, tunc non scitur numerus substantiarum separatarum.

14.

Species humana est mensura omnium corporeorum.

15.

5. Met. c. 3.

Quod

Quod autem dictum est hinc, quod in indiuiduis in quantum indiuidua, non potest accipi mensuratum & mensura, sicut supra dixi, æstimo esse falsum: quia quamuis indiuiduum rem non addat supra speciem in latitudine, tamen speciei sunt multi gradus; quorum alij sunt magis perfecti alijs, secundum quos ipsa indiuidua producantur; & idè vnum est mensura alterius.

ARTICVLVS II.

An, & qualiter Deus sit mensura rerum omnium creaturarum?

Sed adhuc occurrit dubitatio circa prædicta: Scùm enim omnis mensura æquet mensurato, vel æquet rem mensuratam, vel per se, vel per sui replicationem, videtur id non esse verum de Deo respectu creaturæ. Non enim videtur quodd diuina essentia illimitata, & infinita, habeat rationem mensuræ respectu essentia creatæ: cùm tamen dictum sit *, quodd ratio mensuræ perfectiùs saluatur in Deo, quàm in mensura alicuius generis.

SCHOLIVM.

Omnia fermè, quæ hic diffusè tractat Doctor, sub maiori compendio habet in 2. d. 2. q. 2. §. Ad secundam partem: & in Metaphysic. lib. 5. quæst. 9. num. 3. & in alia Metaph. textuali summa vnica, cap. 6. num. 57. & seqq. Vide quæ dicta sunt art. 1. num. 3. & seqq.

Ad cuius euidentiã est sciendum, quodd cùm hinc loquamur de mensura extrinseca quantitatis perfectionis essentialis rei, non quantitatis simpliciter, nec durationis, talis mensuræ est triplex generis; & secundum hoc triplex ratio mensurandi per talem mensuram. Est enim quædam mensura, quæ semper exceditur à mensurato, idè ipsam non mensurat, nisi sui replicatione: verbi gratiã, vnitas, quæ est principium, & simplicissimum in numeris, & ex se nota in sua quantitate, non mensurat numeros, nisi sua replicatione. Tantus enim cognoscitur esse numerus, quoties in eo cognoscitur vnitas replicari: ternarius enim cognoscitur tantæ quantitatis, quia ter in eo vnitas replicatur: & sic de alijs speciebus numerorum.

Est etiam mensura, quæ quandoque excedit, quandoque exceditur à mensurato, quandoque ei æquatur: & idè quandoque mensurat sua replicatione, quandoque explicatione, quandoque adæquatione: verbi gratiã, motus diurnus cæli est primus, & simplicissimus in motibus, quia vniformis est, & in termino quodam consistit sine additione, & diminutione ab eodem in idem; & idè est notissimus in sua quantitate: qui motus in quantum includit mensuram sibi intrinsecam, quæ est tempus, alios motus, quos excedit, mensurat explicatione, & applicatione alicuius partis suæ, vel replicatione sui ipsius supra se semel, vel pluries. Motus verò æqualis sibi mensurat seipsum simpliciter, suis scilicet adæquatione, & applicatione, absque replicatione, aut explicatione. Si enim videre vluerimus quantum motor, vel viator ambulauerit, cognoscendo quantitatem motus eius (quantitatem dico, quã mensuratur secundum durationem, secundum quam motus cæli diurnus est mensura aliorum motuum, aliam enim rationem mensuræ habet mo-

tus secundum spatium, de qua nihil ad præsens) & tunc nos aspiciamus ad motum cæli diurnum, applicando illum per intellectum motui, mensurando motum per tertiam partem, vel medietatem diei. Quemadmodum si quis velit mensurare pannum, applicat ei vnam, & si inuenitur mensura excedens, mensurat explicando, & applicando ei aliquam partem mensuræ, quæ illi mensurato æquatur, & secundum vnam illam cognoscitur quantum sit mensuratum. Si verò mensura exceditur, tunc mensurat per se, & partes, & sui ipsius replicationem: vt dicendo, iste tardauit venire duobus, vel tribus diebus, & tertiã vnus diei. Si verò æquatur mensura mensurato, mensurat sui adæquatione; & dicitur motus diurnus.

Est autem tertia mensura, quæ mensuratum semper excedit; & idè mensurat sola explicatione. Isto modo Deus est mensura omnium entium; quia est primum, & simplicissimum; & in quantum est ex se notissimum in actualitate sua. Cùm igitur quantitas naturæ suæ perfectionis sit infinita, & illimitata, quantitas autem perfectionis naturæ creatæ cuiuslibet sit limitata, & finita; idè est mensura excedens quantitatem perfectionis omnium aliorum entium: ergo si per Deum quasi per mensurã debeat cognosci quantitas, & gradus determinatæ perfectionis alicuius entis, hoc non potest esse seipso simpliciter, sed solummodò explicatione alicuius quantitatis, virtualiter contentæ in Deo, vt in mensura excedente; sicut vna hora continetur in die toto. Et illa quantitas perfectionis contenta virtualiter in Deo, propriè respondet quantitati perfectionis rei mensurandæ: & sic æquatur illi secundum quandam correspondentiã, etsi non simpliciter: quemadmodum motus diurnus explicatione alicuius suæ partis æquatur alicui motui æquali illi parti secundum modum iam dictum.

Quantitas autem illa perfectionis virtualis, & quodammodò partialis in Deo, quæ æqualis debet esse quantitati rei mensurandæ, non est in Deo distincta à tota infinitate suæ perfectionis actu; quemadmodum in denario distincta sunt sex, & quatuor actu, & realiter; vt si denarius esset propria mensura numeratorum, senarij explicatione mensuraret aliqua, & quaternarij explicatione mensuraret alia. Nec etiam illa quantitas virtualis in Deo est distincta in eo secundum intellectum; quemadmodum vna hora, vel duæ, distinguuntur in motu diurno. Oportet ergo si diuina perfectio sit mensura perfectionis creaturæ, cùm hæc non sit se tota per sui adæquationem, sed explicatione alicuius partis virtualiter contentæ in Deo, quodd illa pars sola consideratione intellectus distinguatur in eo. Quare cùm singulis gradibus in essentijs creaturarum debeant respondere singulæ rationes prædictæ in Deo, oportet ad hoc, vt Deus sit omnium mensura, per quam cognoscatur rei gradus, & quantitas in sua essentia, quodd sola intellectus consideratione habeant ibi esse illæ rationes diuersæ: & hoc tanquam propriæ rationes singulorum, & mensuræ propriæ, & propria principia cognoscendi quantitates eorum. Et sic Deus ipse simpliciter consideratus, sit mensura omnium communis, & excedens; rationes verò illæ singulæ sint mensuræ singulorum per quandam correspondentiã cœqualem. Et hæ rationes eadem sunt cum rationibus idcalibus; sed differunt

16. Dubium.

* num. 11.

17. Triplex genus mensura perfectionis essentialis rei.

Primū quod exceditur à mensurato.

Secundū, quod excedit, & exceditur, & aliquando æquatur.

18.

Tertiū quod semper excedit.

Singulis creaturis correspondet quantitas perfectionis in Deo.

ab eis sola ratione: nam dicuntur ideales, in quantum sunt rationes cognoscendi essentias creaturarum, ut sunt essentia simpliciter, & inter se distincta: dicuntur verò paritales, ut sunt præcisæ rationes cognoscendi quantitatem, & gradum perfectionis in essentia, & natura cuiuslibet entis creati.

20.

Sic igitur patet primum membrum præmissæ divisionis, cum dixi in principio, quòd esse creaturæ duplex debetur mensura: vna secundum quòd est essentia simpliciter; alia secundum quòd actu existit. Essentia autem, in quantum essentia, triplex debetur mensura: vna in quantum essentia, & hæc est duplex; vna intrinseca, quæ est limitatio in gradu naturæ; alia extrinseca, & id est ens dignissimum, & perfectissimum in suo genere; & de isto dixi vsque modò. Secunda mensura, quæ debetur essentia, est secundum quòd est extensa: & sic mensura eius est quantitas corporalis, siue dimensionalis; quæ est quantitas continua, sub cuius partibus partes substantiæ materiales sunt extensæ: & per istam quantitatem accidentalem intrinsecam conuenit substantiæ quantitas dimensionalis extrinseca, quæ est locus. Tertia mensura, quæ debetur essentia, debetur ei ut est multiplicitas, vel multiplicata per indiuidua: & ista quantitas vocatur numerus. De istis mensuris nihil ad præsens,

Mensura essentia est triplex.

Mensura essentia ut est extensa.

Mensura essentia, ut est multiplex.

ARTICVLVS III.

Resoluitur titulus questionis.

21.

Mensura existentia multiplex.

Vide infra q. 21. num. 1. & seqq.
Æternitas.
* infra q. 22. n. 6. & seqq.
Æuum.

Secundum verò actum existentia debetur rei aliud genus mensuræ, quæ vocatur duratio: & de ista mensura est inquisitio nostra. Est ergo sciendum, quòd est quoddam esse omnino simplex, & immutabile, & inuariabile actu, & potentia, re, & intellectu: & hoc est solum diuinum esse; cuius mensura est æternitas, de qua aliàs * disputabimus. Aliud est esse totum simul inuariabile actu, variabile tamen potentia: & hoc est esse æuiteriorum, quorum mensura est æuum; de quo dicitur suo loco. Aliud est esse variabile actu, & potentia subiectum motui, & mutationi; quale est esse omnium generabilium, & corruptibilium. Esse autem talium rerum generabilium, & corruptibilium, est considerandum dupliciter. Vno modo, in quantum inter generationem, & corruptionem manet in toto, & in eodem esse suo substantiali, sine additione, & sine abiectione; & sic tempore non mensuratur, sed æuo, quamuis non ita propriè sicut substantiæ incorporales. Alio modo consideratur, in quantum ab instanti generationis continuè secundum periodum currit motu alterationis, secundum qualitates, id est, esse alterantes, & in eo impressionem facientes; per quarum actionem necesse est, quòd id esse in fine corumpatur: & sic illud esse tempore mensuratur: sed minus quam accidentia, in quibus fit adiectio continua secundum partes temporis, & motus.

Tempus.

Partes autem illæ accidentium dupliciter considerari possunt. Vno modo aspiciendo ad partes continuè acquisitas, vel adiectas. Alio modo aspiciendo ad partes, ut simul habitas post adiectionem, aut ante adiectionem. Primo modo, illæ partes accidentium propriè tempore metiuntur; non autem secundo modo; quia secundum illas partes simul habitas, in quantum huiusmodi

di esse eorum est stans, & fixum: & quæcumque habent esse stans, & fixum, in quantum huiusmodi, quodammodo æuo mensurantur.

Et ut videatur quomodo esse talium mensuratur tempore secundum vnum modum, & æuo secundum alium modum, generaliter est sciendum, quòd talis est ordo in esse rerum vniuersi, quòd est quadam res, quæ non habet esse, nisi in partium successione, ut motus: & talis secundum se, & primò tempore mensuratur, & solo tempore; quia partes eius continuè moriuntur, & oriuntur cum tempore, & cum partibus eius. Est autem alia res, quæ habet in suo esse partium successione; ut sunt illæ qualitates, & quantitates, in quibus sunt motus alterationis, & augmenti, & retinent partes simul post acquisitionem; necessariò tamen periodicaliter amittendas per actionem contrariorem in eis: & talia quoad partes successiuas per se, sed non primò, mensurantur solo tempore. In quantum tamen tales qualitates, & quantitates simul habent illas partes in esse, non mensurantur propriè tempore; sed quodammodo æuo, tempore tamen in quantum partes, quæ simul sunt, necesse habent periodicaliter quandoque suum esse amittere; & sic duobus modis mensurantur tempore tales partes, vno modo æuo.

22.

Quadam diuersimodè mensurantur tempore, & æuo.

Et est aduertendum, quòd cum dico, quòd partes simul existentes mensurantur tempore, in quantum necesse habent aliquando periodicaliter desinere esse, quòd tunc tempore mensurantur per accidens, in quantum scilicet quies, & quiescentia, quæ apta nata sunt moueri, dum tamen non mouentur, dicuntur tempore mensurari, & esse, siue quiescere in tempore. Cum enim quælibet res naturalis per influxum corporum celestium generetur, non solum Solis, sed etiam stellarum errantium, seu erraticarum, quarum influxus facit ad rerum generationem; quamuis ad hoc faciat maximè virtus Solis, ut dicitur circa finem de Generatione; & per recessum, vel subtractionem influxus, qui erat causa generationis, fit corruptio, & per contrarios aspectus aliarum stellarum. Periodus enim vocatur illa ætas, vel mensura, secundum quam quælibet res generabilis, & corruptibilis nata est durare naturaliter, & non plus. Sicut videmus, quòd periodus aliquarum rerum non est nisi vnus annus, aliarum vnus mensis, aliarum dies vnus; ut illius piscis, qui vocatur ephemeton, cuius generatio quoad totam speciem, & omnia indiuidua eius perficitur in vna die artificiali, & respectu eius corumpitur in nocte artificiali: ut in eodem die naturaliter, in quo piscis ille oritur, in eodem moritur.

23.

Rerum periodi, siue ætates.

SCHOLIUM.

Doctor in 3. dist. 16. q. 2. §. Vltimum argumentum, optimè probat rerum generabilium, & corruptibilium interitum non provenire ex statuto sibi periodo, sed potius periodos sequi causas interitus. Atque has causas asserit esse intrinsecas ipsis rebus, maximè animatis, quia scilicet in talibus aliqua qualitas dominatur, ut calor, qui tamen continuo fouetur in humido tendente perpetuo in corruptionem, per actionem caliditatis, ex quo tandem sequitur corruptio humidi radicalis, eaque citius in vno, quam in alio, iuxta actionis intensiorem. Vnde ad rationem periodi determinata, ait, nihil facere extrinsecum corruptiuum; sed pendere ex causis intrinsecis naturalis complexionis. Quò etiam tendit hic

hic eius discursus probans talem, vel talem complexio- nem, aut natura robur, vel infirmitatem in indiuiduis eiusdem speciei contingere ex variis aspectibus, aut in- fluentiis Astroorum, aut Planetarum, non secludendo tamen aliarum causarum simul concurrentium oculos influxus. Et à causis intrinsecis prouenire periodos ipse hic paulò antè docuit num. 22. dicens, quòd rerum corruptibilitium partes necessario periodaliter amittuntur per actionem contrariorum in eis. Vide quæst. sequentem num. 7. & 8.

24.

Vnde sunt li- giores, vel breuiores.

Ad hoc autem quòd periodus alicuius rei sit maior, vel minor, non solum facit aspectus, & influxus stellarum; imò quia ex aspectu vnus stellæ concurrente cum aspectu alterius, secundum quòd magis, vel minus conueniunt, aliquando est fortior constellatio in vno ordine, aliquando debilior; & secundum fortitudinem illius virtutis naturaliter firmiores sunt, & duratioris; & maiorem habent periodum genera- ta in vna hora, quàm in alia. Illa tamen, quæ sunt eiusdem speciei, & in vna hora, & sub vno aspectu generantur, habent eandem periodum; nisi sit diuersitas eis ex parte materiæ, ex qua generantur diuersa indiuidua eiusdem speciei in eadem hora. Nam quamuis duo, vel plura, eiusdem speciei, eadem horâ, & sub eodem aspectu generentur; maior tamen est duratio perio- dialiter vnus, quàm alterius: quia diuersa est dispositio materiæ, ex qua generantur diuersa eiusdem speciei indiuidua in eadem hora: & materia secundum dispositionem in vna parte est obedientior, & receptior virtutis cælestis ei imprimendæ: idè indiuidua eiusdem speciei, quæ generantur eadem horâ, eiusdem fortitudinis non sunt, neque æqualis periodi. Nihilominus omne, quod sic cadit sub generationem, neces- se habet aliquam suam periodum terminare, & isto modo tempore mensuratur, sicut illa, quæ non mouentur, apta tamen nata sunt moueri: quæ propriè dicuntur quiescentia, vt patet 4. Physicorum*.

Res corrupti- biles quomodo mensurantur.

* text. c. 118. & 6. Physic. text. com. 32.

25. Substantia, & accidentia si- na.

Post prædictas qualitates, & quantitates, quæ sub sunt motui alterationis, & augmentatio- nis, inueniuntur substantiæ, & accidentia, in quibus non est motus; sed sunt talis natura, quòd per mutationes in fine motuum genera- tur, & corrumpuntur: quæ in quantum habent esse, & essentiam suam simul in medio tempo- re, non mensurantur tempore, nisi sint quies- centia; & in quantum periodialiter necesse ha- bent corrumpi sub tempore; sed necessario men- surantur aliquo modo æui.

Corpora cæle- stia.

Post has formas generabiles, & corruptibiles sunt corpora cælestia, quorum motus per se mensurantur tempore: substantia autem eorum nequaquam, nisi in quantum sunt possibilia cor- rumpti, Deo deferente; eo quòd non habent nat- uralem potentiam ad corruptionem periodia- lem sub tempore per transmutationes quascum- que possibiles fieri in tempore: idè & per ac- cidens non mensurantur tempore, sicut illa quæ habent esse suum simul, cum tamen perio- dialiter necesse habent desinere esse tempore: sed eorum substantia mensuratur æuo termi- natino.

26.

Substã:ia spi- rituales.

Post cælestia corpora sunt substantiæ spiritua- les incorporeæ, quæ non mouentur motibus con- similibus motibus corporalium semper, sed alie- ter. Propter quod etli mouentur motibus affe-

tionum, vel intellectuum, tunc secundum aliquos* tales motus mensurantur aliquo tem- pore, quod sit tempus verum, quod vocant ali- qui tempus discretum; de quo dicitur suo loco †. Substantia autem earum, quia non re- cipit impressiones aliquas, per quas sit neces- se eas corrumpi, non nisi æuo mensuratur.

* D. Thom. 1. p. q. 10. arr. 5. ad 1. Henr. quodl. 12. q. 8. † infra q. 21.

SCHOLIUM.

Substantiam Angelorum iuxta communem opinio- nem, ait æuo mensurari, operationes verò, seu in- tellectiones eorum mensurari tempore, aliquorum re- fert esse sententiam, quam licet aperte non prober, non tamen impugnat. Ea est sancti Thomæ, Henri- ci, & aliorum, quorum fundamenta, & rationes late refert in 2. distinct. 2. quæst. 4. num. 2. & latissime refellit probans multis argumentis intellectiones Angelorum æuo mensurari duntaxat. Quod autem hic, & sub numero 23. asserit esse rerum genera- bilium, & corruptibilium, siue substantiales sint, siue accidentales: prois habet omnes suas partes simul, licet eas successiue per motum acquiserit, & ne- cessario sint corrumpenda, æuo mensurari. Sed loco citato in secundum num. 9. & sequentibus videtur magis inclinare in illam sententiam, quæ asserit istud esse mensurari tempore: & mox proponit modum veramque opinionem defendendi.

27.

Ita quòd non dicimus propriè tempore men- surari; nisi illa, quæ succedunt secundum partes iuxta successionem temporis, partium, & mo- tus, quæ solummodò per se, quamuis non primò, dicuntur tempore mensurari. Vnde non so- lum substantiæ spirituales, & corpora cælestia; sed etiam esse generabilium, & corruptibilium, siue sit substantia, siue sit accidens (quamuis, vt di- xi, non ita propriè accidens, sicut substantia) talia in quantum esse suum habent simul, æuo dicuntur mensurari.

Vnde & propter hoc dicunt aliqui, quòd æuum est diuersum, vt mensurari substantias spirituales, & corpora cælestia, & esse rerum generabi- lium, quod tamen totum est simul; eo quòd esse substantiarum spiritualium, quia non ha- bent, vt dicunt, formam in materia, vel saltem non in materia corporali; idè minus tendunt ad non esse, quàm corpora cælestia. Et idè quia non habent formam in potentia mate- riæ corporalis, minus tendunt ad non esse, quàm generalia. Et illa vt habent totum esse simul, minus tendunt ad non esse, quàm partes acci- dentium, quæ per motum acquiruntur, & cor- rumpuntur. Et partes talium accidentium, quæ successiue acquiruntur, & corrumpuntur, magis tendunt ad non esse, vt sunt partes motus, quæ simul non possunt esse, sed continuè oriun- tur, & moriuntur. Et idè quia partes motus semper tendunt ad non esse, idè nullo modo æuo mensurantur. Et sic dicunt, quòd sunt quin- que modi æui secundum prædicta æuo men- surata, scilicet, substantia, Angeli, cæli, esse cor- poralis rei, esse accidentis, vt est simul.

Quinque modi æui.

28.

Ex prædictis patet, quòd cum mensura va- rietur secundum variationem mensurati, men- surata autem in quantum durabilia, si conside- rentur secundum esse, aut solo æuo mensuran- tur, vt substantiæ spirituales, & corpora cæ- lestia; aut quodammodò æuo, quodammodò tempore; vt dictum est* de esse rerum ge- nerabilium, & aliquorum accidentium, quod totum

* num. 22.

totum est simul. Si verò considerentur secundùm motum, vel actiones, aut solo tempore mensurantur, vt corpora cœlestia, & illa quæ mouentur motu locali, vel augmentatiōis, aut alteratiōis secundùm qualitates generabiles; aut tempore discreto, sicut dicitur de moribus affectiōum, & cognitiōum Angelorum. Ideò accipiendū *tempus* largè ad continuum, & discretum, patet quòd creaturarum omnium non sunt nisi duo genera mensurarum.

Duo dumtaxat generas mensurarum in creatura.

Quòd sint solùm duæ mensuræ ostenditur sic: Sicut se habet tempus ad temporalia, sic æuum ad æuiterna; sed non est nisi vnum tempus temporalium: ergo nec est nisi vnum æuum æuiternorum. Cùm igitur æuum, & tempus sint duæ mensuræ omnium; & omne creatum sit tale, vel tale: erunt tantùm duæ mensuræ.

Item, sicut quæ sunt simul loco, non habent nisi vnum locum numero; sic quæ sunt simul tempore, vel duratione, non habent nisi vnum tempus, siue durationem vnā numero: sed omnia; quæ sic coexistunt tempore, vel æuo, sunt simul tempore, & æuo: ergo si temporalia non habent nisi vnum tempus numero, nec æuiterna, nisi vnum æuum numero.

29.
Æui mensura est multiplex.

Quòd autem sint tot, quot durabilia, videtur; quia quot modis dicitur vnum relatiuorum, tot reliquum; sed mensura, & mensuratum, duratio, & durabile, sunt huiusmodi: ergo, &c.

Item, sicut non est nisi vnicum tempus omnium temporalium, cùm sit accidens, non habebit nisi vnum subiectum numero: & illud necessariò erit tale, quòd per suum tempus sit aptum natum mensurare, & continere omnia temporalia; sicut mensurans continet omnia mensurata sua, & sicut etiam locans: tale autem videtur solùm mobile primum. Sed in affectibus Angelicis est tempus, & id nullo modo subiectum motui primi mobilis, nec contineri, nec mensurari potest ab illo: ergo non erit solùm vnum tempus omnium temporalium.

Item, omne quòd sequitur formam, multiplicatur secundùm multiplicationem formæ; sed æuum est propria passio sequens formam æuiternorum: nam sicut materia est causa variatiōis, sic forma est causa inuariatiōis, & conuersionis: sed in æuiternis, & aliis plurificantiur formæ, sicut res: ergo sunt ibi plura numero æua.

In omni genere est vna prius mensura.
* tex com. 4.
& 5. Metaph.
text com. 12.

Item, quòd sit vna sola mensura omnium durabilium, sic patet: 10. Metaph. dicitur; In quolibet genere est reperire vnum primum omnium simplicissimum, quòd est mensura omnium aliorum; sed substantiæ creatæ sunt in vno genere: ergo habent vnā substantiam, quæ est mensura omnium substantiarum: & ita est in omni genere durabilium, & durationum.

Ista quæstio duos potest habere intellectus. Vnus est, vtrum sint duæ mensuræ numero solùm, ita quòd non est aliud querere, nisi vtrum sit vnum tempus numero omnium temporalium, & vnum æuum omnium æuiternorum. Alius intellectus est, vtrum sint duæ mensuræ specie differentes omnium durabilium creatorum, siue quilibet illarum habeat plura indiuidua, siue non: & isto vltimo modo quæstionem accipimus, &

quatenus mensura vniuersaliter totam istam materiam comprehendit.

Q V Æ S T I O XX.

Utrum tempus sit idem numero?

Arist. lib. 4. Physic. 14. text. 133 & 134. Alens. 2. p. 9. mem. 9. Albert. 4. Physic. tract. 3. c. 4. S. Bonau. in 1. dist. 37. num. 33. Thom. in 2. dist. 12. q. 1. art. 5. & opusc. 36. c. 2. & opusc. 48. in explic. Categoria Quando. Argent. in 4. dist. 48. art. 4. q. vnic. Capreol. in 2. dist. 2. q. 2. art. 3. Caiet. 1. p. 9. 10. art. vlt. Iandun. 4. Physic. q. 28. lauell. q. 23. Conimbr. in 4. Physic. 14. q. 1. art. 2. Compl. dist. 11. q. 6. Vide Doct. in 2. d. 2. q. 11. & in 4. dist. 48. q. 2. Vide q. 21. col. seq.

RESPONDEO, citra istam quæstionem est Doctorum opinio multiplex recitata. Secundò magis probabilis nostro iudicio eligenda.

1.

ARTICVLVS I.

Referuntur varia sententia.

FVIT igitur aliquorum opinio, quòd realiter tot essent tempora, quot sunt motus, siue quot sunt per tempus mensurata; & quòd tempus nullam habet vnitatem, nisi vnitatem intentionis, quam ei dat intellectus; quemadmodum dicimus, quòd homines sunt realiter diuersi; sed vnitatem hominis, vt dicit quid vniuersale, format sibi intellectus: quia vniuersale sub ratione vnitatis non est nisi in intellectu. Sicut enim si duæ lineæ; vel duo corpora omnino æqualia inter se essent, intellectus statim imaginaretur eis vnā mensuram communem, & vnum communem locum; quamuis etiam non essent sub exteriori locante: sic duobus durabilibus, vel duabus eorum durationibus sibi coexistentibus, intellectus imaginatur vnā communem durationem. Et hoc maxime, quia cùm tempus sit mensura durationis rei, quæ est dimensio quasi in longum, duo durabilia simul protensa non faciunt aliquod maius: & ideò quantum ad reputationem, & acceptionem intellectus, non reputantur nisi pro vno durabili, quamuis realiter sint duo durabilia. Sicut duo corpora inter se ex natura sua sunt duo realiter; quamuis ab intellectu, vt vna quantitas, vel vna dimensio accipiantur: in numeratione enim longitudinis temporum, non valent plus duæ, quam vna.

Opinio ne-gantium.

Moti autem sunt prædicti Doctores ad hoc dicendum triplici ratione. Prima ex parte subiecti sic: quia cùm determinatum sit in quadam præcedenti quæstione*, & communis sit opinio, quòd saltem per accidens ad pluralitatem subiectorum sequitur plurificatio propriorum accidentium, & passionum: quia omne accidens contrahit vnitatem numeralem à subiecto suo; sicut etiam esse, vel existentia; & non è contrario. Vnde sicut substantia ex naturali ordine præexigitur ad existentiam accidentis; sic eius vnitas ad vnitatem accidentis. Vnde secundùm hoc ad vnitatem numeralem accidentis non sufficit ponere plura subiecta, quæ non essent aliter vnum, nisi quia subsunt eidem accidenti, vel vnitati conceptus mentis.

2.

Fundamenta huius opinionis.

* quæst. 17. n. 2. & seqq.

Sicut etiam aliqui dicunt, quòd omnes motus simul existentes, & per modum linearum fluentes in longum, habent rationem vnius subiecti respectu temporis, & ab omnibus talibus motibus,

vt vniformiter fluentibus dicunt haberi vnitatem : quia omnes motus sic accepti habent rationem vnus durationis, & vnus durabilis, scilicet in longum. Sicut ergo infinitæ lineæ simul esse possunt ex illa parte, quâ dimensione carent, scilicet à parte latitudinis (nec enim vt mensurantur in longum, ponuntur in numerum; sed eadem mensura, & simul, vel simili mensurantur) ita motus omnes, qui fluunt per modum linearum in longum, simul sunt respectu eiusdem vnus temporis : & quia tempus mensurat omnes motus secundum quod sunt simul, ideo omnes habent rationem vnitatis respectu temporis.

3. Refutatur hac opinio.

Hæc tamen vnitatis ficta, non realis, ad vnitatem veram & realem accidentis, de qua quærimus, non sufficit. Primò, secundum modum istum, omne accidens posset poni in pluribus, imò in infinitis subiectis : & sic subiectum traheret vnitatem ab accidente ; non è contrario.

Secundò, quia secundum hoc cum ab eodem res habeat vnitatem & entitatem, si tempus est sic vnum secundum conceptum mentis, non habet vnitatem, nec per consequens entitatem, nisi solùm in anima ; & sic est accidens purè Mathematicum, non naturale, quod est falsum.

Tertiò, quia tunc vnum accidens verum, & reale informaret diuersa subiecta naturaliter non vnita : propter quod dicunt isti, quod quot sunt durabilia, tot sunt durationis subiecta : tum, quia duratio vnicuique ex hoc solùm conuenit, quod est durabile ; seu quia existentia habet in se prius & posterius, siue per eiusdem continuationem, siue per successionem, & mutationem variarum formarum, sicut est in motu. Non enim duratio per aliquam causam potest alicui durabili per se soli conuenire, etiam primo mobili : tum, quia quocumque durabili ablato, omne durabile manens habebit verè durationem, sicut si illa non essent ablata : & hoc esset impossibile ; si duratio, seu tempus non maneret sufficienter in quolibet durabili, siue mensurato, sicut in proprio mensurato. Vnde amoto motu primi mobilis, vel quocumque alio, existente quocumque alio motu, existeret tempus primi mobilis : sicut amoto motu primi mobilis existeret posset alius motus, vt dicit Augustinus 11. *Confess. cap. 23.* quod cessante motu primi mobilis moueretur rota figuli. Tum, quia nulli durationi potest dari vnum primum subiectum, ita quod in illo solo sit sicut in subiecto, & non in aliis durabilibus, cum eadem ratio durabilitatis insit essentialiter omnibus durabilibus.

Nulli rei per se soli conuenit duratio.

4. Sole quanta mensuratur.

Secundò, hoc idem arguunt ex parte durationis sic ; omnis mensura habet quantitatem aliquam aliam à quantitate mensurati ; sicut enim nihil mensurat nisi quantitas, sic nihil mensuratur nisi quantum : quia tunc res dicitur mensurari, quando eius quantitas per aliam quantitatem nobiliorem, quanta sit, discernitur. Non enim pannus per vnam mensurari posset de se, & per se, nisi aliquam quantitatem haberet. Si igitur tempus mensurat aliqua, in quibus non est tanquam in subiecto, oportet necessariò, quod præter ipsum tempus mensurans detur in prædictis mensuratis à tempore aliqua alia quantitas, alia numero à tempore mensurante, consimilis tamen ipsi, quia aliter non posset mensurari ab eo : sicut de locante, & loco videmus.

Tertiò, ex parte durationis arguitur sic ; Quæ-

libet res sicut habet esse & existere proprium, sic habet propriam durationem : non enim aliud vocamus durationem, quam permanentiam, & continuationem propriæ existentie ; siue hoc fiat per continuam generationem propriarum partium, sicut est in motu ; siue per partium earundem continuationem, vt est in permanentibus : ergo cum quilibet motus habeat propriam existentiam ab eo distinctam, habebit propriam durationem, & durationis mensuram, quæ est tempus : & sic ponunt isti tot esse tempora, quot motus.

Aliorum est opinio, quod omnium temporalium est vnum tempus pro mensura ; sed cum tempus sit accidens, accidens autem habeat vnitatem à subiecto, diuersimodè assignant subiectum temporis. Dicunt enim aliqui, quod prima materia est causa omnis mutationis & variationis in rebus, & ex potentialitate materię surgit in rebus mutatio : & quia materia prima est eadem in omnibus mutationibus, ideo ab vnitare materię primæ tempus dicitur vnum.

Sed contra hanc opinionem arguunt alij ; primò sic : Constat quod materia prima non est vna in omnibus rebus materialibus vnitare reali, & signata, qualem vnitatem quærimus in tempore ; sed si est vna in materialibus, est vna vnitare cuiusdam vniuersalitatibus & rationis, quia eadem est ratio materię huius & illius : sicut eadem est ratio istius hominis & omnium hominum ; non tamen reali vnitare omnes homines sunt vnus homo. Non ergo tempus, cum sit accidens reale, potest esse vnum ab vnitare materię, nisi vnitare intentionali, quæ est solùm in anima ; qualem non quærimus nunc in tempore.

5. Opinio dicentium vnum esse tempus omnium durabilium.

Reiicitur.

Item, tempus per se mensura est motus, & variationis actualis, non autem potentialis, nisi per accidens, & per comparationem ad motum : nam dicitur res quiescere, quia motum est cælum, vel tantum fuit illud mobile motum : actus autem motus & variationis in materia non est vnus, imò multiplex : non ergo tempus est vnum ab vnitare primæ materię.

Tertiò sic ; tempus est numerus, ergo de ratione sua respicit aliquam multitudinem numeratam : in materiam autem primam secundum suam essentiam non cadit numerus, sed solùm in esse ; secundum verò suum esse non est eadem materia omnium : ergo nec tempus est omnium vnum ab eius vnitare.

Aliqui autem istam positionem improbant in eo, quod subiectum temporis inquirent per naturam mutationis, vel variationis ; dicunt enim quod quies non solùm per accidens, sed etiam per se tempore mensuratur. Vnde dicunt, quod non est benè dictum quod temporalia dum sunt in quiete, per accidens sunt in tempore ; eo quod quies est priuatio motus ; & ita non videtur ei competere duratio per se, sicut nec esse. Hoc, inquam, dicunt non esse verum, quia manentia, siue perseverantia formæ per motum introducunt, quæ hæc quies nominatur, plus habet de entitate essendi, & veræ existentie, quam motus ; vt manere, siue stare, in centro, perfectiorem dicitur actum grauitatis, quam motus ad centrum, quia finalem. Si etiam esse æuiteriorum in sua continuatione, & non solùm in suis operationibus habet veram successionem, non minùs habebit de vnitare essendi, quam res temporales habeant in suo esse : quia in sua permanentia & continuate

6. Aliter refellunt alij.

tate

rate habebit veram successionem, & non solum in suis transmutationibus. Aut igitur successio suæ continuationis est per se in tempore, siue est tempus; aut est in ævo. Amoto etiam omni motu, plus dicimus steterisse eum, qui stetit in vno loco tota die, quam illum, qui stetit vna hora: ergo ipsa statuta, siue quies, habet veram entitatem, & veram pluralitatem partium: aliàs statio diurna non esset maior realiter statione vnius horæ.

Nec potest dici, quod temporalia nullum actum habent, nisi in continua transiitione: quia negare quietem in rebus naturalibus temporalibus, est contra sensum.

7.

Dicunt autem isti, quod Aristoteles coactus fuit ponere quietem per accidens in tempore, & per se, quia posuit motum esse proprium subiectum temporis; & non ipsum esse actuale, siue existentia sub permanentia, vel continuatione, seu duratione.

Sed potest istis dici, quod vnitas temporis, neque ex parte motus, nec quies aliqua inquantum quies, dicit priuationem motus in re, quæ apta nata est moueri: nec dicit maioritatem, vel minoritatem, vel partium pluralitatem: nec quies diurna est maior quam illa, quæ est in vna hora, nisi per comparationem ad motum. Dicimus enim quietem diurnam maiorem, quam est vnius horæ; vel quia res, quæ quieuit vna die, plus potuit in illo moueri, quam res, quæ quieuit vnâ horâ: & sic semper secundum doctrinam Aristotelis 4. *Physic. text. com.* 118. quies mensuratur per comparationem ad motum.

Quod autem dicit, quod plus habet de entitate, quam motus; & quod manentia rerum temporalium sit quies post introductionem formæ, vt mensuratur, & verè habet durationem; dico quod æquiuocatur. Nam quies propriè accepta, non est nisi priuatio motus, de quo dixi quod tempore mensuratur: quies autem vt dicit inesse rei generali, siue temporalis, quo priuatur ipse motus generationis, non est priuatio, sed est idem, quod manentia illius esse, quæ non est alia res ab ipso esse rei generabilis. De ipso autem esse manentis, & quieto rei generabilis, dixi in præcedenti quæstione *, quod motus rei per se, & primò tempore mensuratur; non autem ipsa mobilia, nisi inquantum talis transumptio aliquid abiicit ab eis, vel aliquid adiicit: quæ adiectio, vel abiectio, sit successiuè aliquid abiiciendo, & contrarium adiciendo; vel totum sit simul. Primo modo quantitatis & qualitatis fiunt motus, à quibus per se tempore mensurantur, sed non primò; verbi gratiâ, cum albedo continuè generatur motu augmenti secundum intensiorem, inquantum per partes motus continuè acquiruntur partes albedinis, album & albedo per se, licet non primò, tempore mensurantur. Secundo modo esse rei substantiale, quod dicta positio vocat quietem, siue esse in quiete, quod mutatione generationis simul secundum aliquorum opinionem acquiritur, & mutatione corruptionis corrumpitur in fine motus, augmenti, vel alterationis, tempore mensuratur, inquantum scilicet periodo temporali determinatur, & clauditur.

8.

Item, quia per alterationem, quæ fit in eo per qualitates imprimentes, necesse est, tale esse in fine corrumpi: ita quod esse talium rerum generabilium, & corruptibilium dupliciter considerari possit, inquantum inter generationem & cor-

ruptionem manent eadem numero in toto suo esse substantiali sine adiectione & abiectione; & sic tempore non mensurantur, sed ævo. Cuius contrarium dicit prædicta positio, concedens quod talis quies, siue esse in quiete, tempore mensuretur. Alio modo consideratur esse substantiale; inquantum ab instanti quo est generatum, continuè currit secundum periodum sibi debitam; aut sub motu alterationis secundum qualitates ipsum alterantes, per quarum alterationem necesse est in fine corrumpi: & sic tale esse per se, sed non primò, tempore mensuratur; minùs tamen, quam accidens, in quorum esse fit continua adiectio & abiectio secundum partes iuxta partes temporis & motus: quæ dupliciter possunt considerari. Vno modo, accipiendo ad partes continuè adiectas, vel abiectas: alio modo, accipiendo ad partes vt simul sunt post adiectionem, seu generationem eorum. Primo modo propriè tempore mensurantur, & per se, sed non primò: primò enim, & per se solus motus tempore mensuratur; secundo autem modo, non mensurantur tempore; quia secundum illas partes simul habitas inquantum eius, habent esse stans, quietum & fixum; & talia inquantum talia, ævo mensurantur; minùs tamen, quam esse substantiale rei: sicut minùs est quietum, & minùs fixum.

Est & alia opinio circa temporis vnitatem, quod est vnus per naturam, quæ est numerus; tempus enim est numerus motus. Sicut ergo idem est numerus, quo numerantur decem homines, & decem canes, vt dicitur in 4. *Physic. text. com.* 134. sic est vnus tempus, quo numerantur omnes motus.

Sed istam positionem reprobatur Commentator 4. *Physic. text.* 134. & arguit sic: Vnitas enim numeri quæ decem homines, & decem canes numerantur, est vnitas numeri Mathematici, & quædam vnitas intellectualis, siue intentionis: tempus autem est accidens naturale, non Mathematicum.

Item, Mathematica numerantur, & multiplicantur secundum esse quod habent in naturalibus; quamuis enim ratio lineæ vt lineæ, sit eadem in omni linea, non tamen est eadem linea de cupro & ferro: tempus autem semper est cum motu intrinsecè; nec ratio temporis est magis abstracta, quam ratio motus: ratio tamen lineæ est maioris abstractionis, quam lignum, vel ferum. Nec sic se habent tempus & motus, sicut linea in generali: & idè siue sit quid materiale, siue Mathematicum, cum semper sit cum motu, videtur quod sicut & motus multiplicetur.

Idè est communis opinio philosophantium, Aristotelis, & sui Commentatoris, & communiter omnium, quod tempus est vnus numero omnium, quæ tempore mensurantur: & quia tempus est accidens, accidens autem saltem per accedens, vt supra * dixi, habet vnitatem à subiecto.

Item, dicunt, quod subiectum temporis est motus primi mobilis, siue primum mobile mediante suo motu: vnde dicunt quod tempus aliter comparatur ad istum motum; aliter autem ad alios motus. Ad motum autem primi mobilis comparatur, non solum vt mensura ad mensuratum, quemadmodum solum comparatur ad alios motus; sed etiam vt accidens ad suum subiectum: quod ponitur in eius definitione cum dicitur:

9.
Tertia opinio
circa vnitatem
temporis.

* in hac q.
num. 2.

Quid est
quies.

* num. 21.
& seqq.

dicitur: *Tempus est numerus motus, secundum prius, & posterius*; motus enim ille intelligitur de motu primi mobilis: quamvis enim tempus mensuret omnes motus, hoc non facit primò & per se, sed per motum primi mobilis.

11.

Hanc autem positionem aliqui declarant sic: Illud vocatur mensura alicuius, per quod anima potest certificari de quantitate alterius rei: unde cannam vocamus panni mensuram; quia anima certificatur de quantitate panni, comparando ipsum ad cannam: certitudo autem habetur de re per cannam. Ratio ergo mensuræ respectu mensurati importat causalitatem. Causa autem simplicior est causato, quia videmus quod ea, quæ uniuntur in causa, multiplicentur in causatis: ergo ratio mensuræ respectu mensurati importat maiorem simplicitatem. Diffinitio autem repugnat simplicitati; vniuniformitas verò consonat cum simplicitate: & idèd ratio mensuræ importat vniuniformitatem respectu mensurati, quæ est maximè in motu primi mobilis respectu omnium motuum.

Item, cum vnà mensurâ possit certificari anima de pluribus mensuris, sicut per vnâ vnam de quantitate multorum pannorum; oportet quod ipsa mensura respectu mensurati habeat rationem vniuersalioris.

Item, per mensuram certificatur anima de mensurato; id autem quo anima certificatur de aliquo, debet sibi esse certius: unde oportet quod mensura respectu mensurati habeat rationem certioris, & cognoscibilioris.

12.

Sic igitur mensura respectu mensurati habet rationem causalitatis maioris simplicitatis, maioris vniuniformitatis, maioris vniuersalitatis, & maioris cognoscibilitatis. Cum ergo tempus imponatur ad significandum nomen mensuræ respectu motuum, tempus autem non sit aliud, quàm cõtinuus motus, patet quod illa sola continuatio motus habet rationem temporis, quæ respectu aliorum motuum habet rationem causalitatis, simplicitatis, vniuniformitatis, vniuersalitatis, & certioris cognoscibilitatis, & hæc est solus motus primi mobilis, ille enim motus aliquo modo habet rationem causæ respectu aliorum motuum, saltem respectu alterationis in motu generationis, & corruptionis. Per motum enim cœli est in hyeme mortificatio plantarum viuentium, & per eius motum iterum in vere renascuntur. Et illèd etiam motus per delationem corporum cœlestium, elongationem scilicet, vel approximationem, quæ fiunt per motum, causat diuersas dispositiones in corporibus animalium, & in omnibus generabilibus, & corruptibilibus. Et quia per tales dispositiones in eis generatas, inclinantur animalia ad victum, & potum; & per consequens ad motum localem; sic habent aliquo modo causalitatem respectu motuum localium in rebus inferioribus. Est etiam simplicior, quia per ipsum in minori tempore plus de spatio pertransitur, & ita ille motus est simplicior, qui est velocior: ille autem motus velocior est, qui est vniuniformior, & magis regularis; semper enim est æqualis velocitatis, & vniuniformitatis: sed motus inferiores in quadam sui parte sunt velociores, in alia tardiores. Est etiam eius quantitas nobis certior, quàm alicuius alterius: quia motus cœli ab omnibus cognoscitur. Habet etiam iste motus in suis partibus certiore distinctionem per intellectum, vel imaginationem, propter mirabilia signa, quæ

Scoti oper. Tom. III.

sunt in mobili, cuius est ille motus. Sicut enim in motibus inferioribus ille certius potest distinguui per imaginationem in suis partibus, qui est super spatium, vbi sunt multæ distinctiones, quàm ille in cuius spatio non sunt distinctiones: sicut si in vna leuca sint tres lapides, æqualiter inter se distantes, statim dum peruenio ad primum, vel secundum, sciam quantum motus fuit. In illa autem leuca, vbi nulla sunt signa, dum sum in vna parte, planè nescio quantum iui: ita est de motu cœli, quia in cœlo sunt multa signa certa, fixa, & apparentia; idèd ille motus, vel diurnus, vel annualis, certius potest ab imaginatione distinguui in certas partes, quàm quicumque alius motus. Idèd dicitur, quod ille motus habet cognitionem certioram, quod intelligitur quantum ad distinctionem partium imaginabilem.

Quia igitur conditiones mensuræ in sola continuatione primi mobilis inueniuntur respectu omnium motuum, non autem in aliquo alio, idèd dicunt isti, quod sola continuatio, vel duratio illius motus, quæ continuè est in illo motu, sicut in subiecto, & habet rationem temporis, in quantum est numerata ab anima secundum prius, & posterius, est causa vnitatis temporis; & illum motum respicit tempus, vt subiectum, à quo habet vnitatem, & vt mensuratum: alios motus solum respicit vt mensura, non vt subiectum; idèd non multiplicatur per eorum multiplicationem. Non enim oportet quod mensura sit vt in subiecto, in omni eo, quod mensurat; quia mensura tantum est in vno solo subiecto, vt pote in ligno; & tamen mensurat omnes pannos. Et hoc expressè dicit Auicenna in 2. lib. suæ Philosophiæ lib. 2. *sufficiencia*, cap. 13. *Id* (inquit) *quod mensurat aliud, non debet esse accidens illi, & existere in illo; quia aliquando separatum mensurat id, quod est separatum ab illo aequalitate, aut æquidistantia*. Et post pauca, *Nos non probauimus de tempore, nisi quia pendet ex motu, & est affectio eius; nec de motu, nisi quia omnis motus mensuratur tempore*. Et propter probationes non oportet, vt vnumquemque motum comitetur per se tempus proprium: nec oportet vt quiddam mensurat aliquid, sit accidens illi. Ex quibus patet, quod tempus mensurat omnes motus; & non est in aliquo vt in subiecto; nisi in vno, scilicet primo mobilis.

Si obiiciatur ex Augustino 11. *Confess. cap. 23.* quod si cessaret motus primi mobilis, adhuc motus fieret; & ille motus non mensuraretur, nisi tempore: ergo tempus non est in motu primi mobilis velut in subiecto; quia tunc illo cessante cessaret. Dicunt quod cum motus cœli sit causa omnium motuum inferiorum, & cessante causa, cesset effectus, iam nec rota figuli, nec res aliqua inferior posset moueri illo motu cessante, virtute inferiori, sed virtute diuina, vel Angeli; & mensuraretur ille motus tempore, non isto, nec simili, sed alterius generis.

Sed ista responsio non valet: quia quamuis motus cœli per approximationem, & elongationem corporum cœlestium, sit causa motus generationis, alterationis, & corruptionis; non autem est causa motuum, qui procedunt à voluntate; quales sunt motus artificiales, & motus rotæ figuli.

Secundò, quia motus localis à quocunque agente fiat, speciem non variat: idèd motus rotæ

figu

13.

An tempus sit in motu primi mobilis vs in proprio, & vniuerso subiecto.

14.

Obiectio.

Solutio.

Non satisfacet.

Vide Scot. in 4 & d 42. q. 2. n. 12.

Motus primi mobilis est causa, & mensura aliorum motuum.

Est simplicior aliis motibus.

Est velocior.

Est certior.

figuli est eiusdem speciei, & per consequens eandem habet mensuram, siue moueatur à pede figuli, siue à virtute Angeli.

Secunda obiectio

Si secundò obiciatur, quòd est secundùm Aristotelem 4. *Physic. text. com. 93.* si essent duo mobilia æque prima, adhuc esset tempus vnum, quòd esse non posset, si tempus in illo tanquam in subiecto esset: quia, vt ostensum est in alia quæstione *, accidens saltem per accidens numeratur ad numerationem subiecti. Dicunt, quòd hoc non dicit Aristoteles: sed dicit sic circa principium de tempore, vbi ait, quòd tempus non est motus primi mobilis. Prima ratio talis est, *pars reuolutionis non est re, &c.* Secundam ad id ponunt sub istis intelligi ampliùs: *Si plures essent caeli, similiter esset tempus cuiuslibet ipsorum motus: quare multa simul tempora.* Dicunt isti, quòd ista litera non dicit, quia si essent duo mobilia æque prima, adhuc esset tempus vnum. Immò Aristoteles dicit contrarium, intendens facere talem rationem; si plures essent caeli, plures essent reuolutiones simul; sed non possunt esse plura tempora simul: ergo tempus non est reuolutio.

* q. 17. n. 3.

Responsio.

15.

Nec satisfactio.

Sed nec ista responsio videtur satisfacere: quia dato quòd Aristoteles hoc non dicit; nihilominus nos dicimus, quòd Deus potest facere alium mundum, & aliud primum mobile extra istud. Nec tamen videtur possibile esse dari duo tempora simul omnino similia, sicut essent mundi: nam tempus, quòd mensuraret motum vnus, eadem ratione mensuraret motum alterius; sicut canna, vel vlna potest esse æqualiter mensura omnis longitudinis, siue sit in panno, siue in ligno, siue in ferro: non ergo satisfactio ista ratio illis duabus rationibus.

Improbatur hac tertio opinio.

Contra autem totalem positionem istam arguunt aliqui sic: Duratio, siue tempus, non conuenit alicui per hoc, quòd est in aliquo determinata species motus; sed per hoc, quòd habet generalem rationem motus secundùm prius, & posterius cum successione; sed hoc æqualiter conuenit omni motui: ergo tempus æqualiter habet omnem motum; ergo non magis est in motu primi mobilis, vt in subiecto, quàm in aliis: & sic numerabitur secundùm numerum motuum.

Item, Commentator supra 1. *Metaphysica, com. 38.* *Triplex est, inquit, numerus, scilicet, Mathematicus, formalis, naturalis: & secundùm ipsum solus numerus Mathematicus non numeratur ad numerationem numeratorum: cum ergo tempus non sit numerus Mathematicus, numerabitur ad numerationem numeratorum: ergo tot videntur esse tempora, quot motus.*

ARTICVLVS II.

Statuitur vera sententia.

SCHOLIUM.

Afferit cessante motu caeli, quòd possint dari alij motus; quòd etiam docet in 2. dist. 2. quæst. 11. num. 5. §. Respondeo: & in 4. dist. 48. quæst. 2. num. 12. §. Si arguatur: Quòd verò hic ait ad numerum motuum multiplicari tempora, videtur dissentire in 2. dist. 2. quæst. 3. num. 5. in fine, vbi supponit omnium temporalium esse vnum tempus. Vide eundem §. Metaph. quæst. 10.

16.

Propter quòd aliter dicitur, concordando dicta Aristotelis, & dictorum cum veritate, &

soluendo obiecta varia circa hæc, quòd tripliciter potest considerari tempus. Vno modo secundùm realem eius entitatem, secundò modo secundùm commensurandi proprietatem: tertio modo secundùm sensibilem variationem rerum sensibilium, vel ipsorum temporum immensitatem. Vt si dicamus, quòd tempus consideratur vt habet esse, vt habet mensurare, vt habet res sensibiles variare: sicut dicimus quòd in vere, autumno, æstate, hyeme, res sensibiles, & ipsa tempora variantur.

Temporis triplex consideratio.

Si loquamur de tempore quantum ad eius realem entitatem: cum secundùm quòd superiùs * aliquid est ostensum, tota realitas temporis sit motus; nec aliqua species, vel indiuiduum motus aliquid habeant vltra illud, propter quòd magis habent rationem successione, & prioris, & posterioris in se: idèd tota realitas temporis ita inuenitur in vno motu, sicut in alio; & quot sunt motus, tot etiam tempora realiter. Quòd patet, tum attendendo ad eius definitionem; secundò ad eius cum motu adhæSIONEM; tertio ad motus circularis circumscriptionem; quarto ad motus breuioris durationis extensionem.

Tempus entitatem multiplicatur, vt motus. * num. 12.

Primum patet ex motus definitione sic: quia, vt patet ex 7. *Metaphysic. text. com. 17. & 18.* passio debet recipere subiectum in sua definitione 8. *Physic. text. com. 11.* tempus autem est passio motus vniuersaliter, & secundùm naturalem considerationem definitur per motum; & idèd recipit subiectum sic absque contractione in sui definitione. Certum est autem, quòd cum motus per se, & essentialiter sit quantus per se, & essentialiter, debetur sibi mensura, quæ est tempus: & item quilibet motus æqualiter respicit tempus, vt subiectum; quia nullus motus respicit ipsum, nisi vt mensuratum: ergo sicut quilibet motus à tempore mensuratur, sic quilibet est subiectum eius: comparisonem enim habet in ratione entis, & sic in ratione entis plurificatur secundùm plurificationem motuum.

Probat 1.

Secundum sic patet, comparando tempus ad motuum adhæSIONEM: tempus enim etsi sit accidens, adhæret tamen motui, non tãquam aliquid accidentale, sed aliquid essentialiter; quòd patet, quia nec re, nec intellectu motus potest separari à tempore; nec è contrario: accidens tamen commune, saltem intellectu, est separabile. Non est autem tempus essentialiter motui tanquam forma prædicabilis, vt superius de inferiori, nec tanquam pars integralis; nec tanquam principium, vel terminus; quia nec habet aliquam essentiam, nec causatur à motu: sed quidquid tempus est, in relatione ad motum est: non enim est aliud tempus quàm duratio motus mensurans eius essentiam, & successiuam permanentiam, & hæc eius duratio tempus est. Cum ergo quilibet motus habeat propriam eius durationem ab alia distinctam, sequitur, quòd sicut durationes motuum realiter sunt distinctæ, sic tempora realiter inter se sunt distincta.

17. Probatur 2. Qualiter comparatur tempus ad motum.

Tertio, attendendo ad motus circularis circumscriptionem. Circumscribamus caeli motum; sicut ponimus, quòd ille motus non erit post iudicium; certum est quòd adhuc potest esse motus, vel saltem intelligi potest: quòd non esset verum si tempus à motu circulari caeli vt à subiecto dependeret. Cum ergo quocunque motu dato, necessariò sit tempus, quia inseparabilia sunt

Probatur 3. An ablato motu caeli adhuc esset tempus.

re & intellectu; patet quòd tempus æqualiter dependet ab omni motu: ergo quomodo sunt motus, tot sunt realiter tempora.

Quarto, considerando ad brevioris durationis motuum extensionem; nullus enim motus mensuratus à tempore primi mobilis potest esse velocior motu primi mobilis; ille enim idèd est simplicior, & omnium motuum prior, quia est inter omnes velocior: & idèd est mensura omnium motuum aliorum. Sed certum est, quòd aliquis motus potest esse velocior motu primi mobilis, illo existente & durante: potest enim aliquis Angelus, vel aliquis beatus resumpro corpore (ne forte fiat instantia de Angelo, quòd non mouetur in tempore) citius pertransire rotam spatium cœli, quam aliqua pars cœli per inotum primi mobilis pertranscat; ergo impossibile est, quòd ille motus velocior motu cœli mensuretur tempore, quo mensuratur motus cœli: & si ille motus habet proprium tempus, sic quilibet habebit proprium tempus.

Si verò loquamur de tempore quantum ad mensurandi proprietatem, sic de ipso possumus loqui dupliciter: aut per relationem ad motum simpliciter, aut per comparisonem ad intellectum. Si per comparisonem ad motum simpliciter, sic sunt plura tempora in ratione mensuræ, sicut plures motus, sicut patet ex prædictis: quia omne tempus, ut est mensura, consistit in commensuratione motus: unde definitur, quòd est mensura motus, & motus ponitur ut mensuratum: & idèd quot sunt subiecta, tot sunt mensurata, & quot sunt mensurata, tot sunt mensuræ: omne enim tempus est mensura motus.

Si verò loquamur de motu per relationem ad intellectum, sic est vnum solum tempus: nam intellectus ponit in quolibet genere mensuram illorum, quæ sunt in illo genere, illud quod est primum simplicissimum, & notissimum in illo genere. Et idèd quia motus circularis cœli diurnus per se, & partes suas, secundum imaginationem significatas, est prior simpliciter, & notissimus; idèd ponit intellectus ipsam mensuram omnium motuum: & quia tempus essentialiter sequitur motum, idèd tempus, quod est idem rem cum motu circulari cœli, est in genere temporum primum, simplicissimum, & notissimum: & idèd intellectus ponit id esse mensuram aliorum motuum, & aliorum temporum: unde vnitas temporis est in ratione mensuræ motus in comparatione ad intellectum.

Si verò loquamur de tempore, quantum ad variationem partium sensibilibium, sic manifestum est, quòd istæ partes sunt partes vnus temporis, quod est in motu primi mobilis solum ut in subiecto; quia æstas, hyems, ver, & autumnus, dies, nox, non sunt partes, nisi illius temporis; nec est in istis variatio, nisi secundum varium situm corporum cœlestium: & idèd quantum ad istorum corporum variationem, non est nisi vnum tempus, cuius istæ partes sensibiles sunt partes.

Non aliter igitur potest dici, quòd tempus secundum rem & in ratione entis, sit aliud, quàm ipsa continuatio; vel duratio, vel successio motus. Ut autem habet perfectam rationem temporis, accidit, vel addit supra motum rationem mensuræ; ut scilicet mensurat motum secundum prius, & posterius; longius & tardius. Quam quidem apprehensionem prioris, & posterioris facit intellectus in motu continuo; ut in præ-

sentibus quæstionibus est ostensum*: idèd tempus propriè appellatur mensura illius solius motus, per cuius mensuram, siue quantitatem, intellectus discernit & diiudicat certius quantitatem aliorum motuum. Nam illi durationi maximè competit ratio mensuræ, quæ maximè est certa & nota; & ratio cognoscendi certitudinem quantitatis aliorum: & hæc est duratio motus cœli.

SCHOLIUM.

Quod hic habet Doctor de tempore respectu motus primi orbis, quòd scilicet habeat rationem perfectæ mensuræ respectu illius, & sit in eo tanquam accidens in subiecto; in aliis verò motibus non sit tanquam in subiecto, sed se habeat respectu illorum tanquam mensuræ extrinseca, docet etiam lib. 5. Metaph. quæst. 10. num. 3. & lib. 7. quæst. 2. num. 8. in 2. dist. 2. quæst. 3. num. 4. & 5. & quæst. 11. num. 5. & in 4. dist. 48. num. 12. Vide de his Suarezem 2. Metaph. disp. 50. sect. 10. num. 11. & sect. 11. per totam.

Idèd cum tempus sit mensura motus, & ratio mensuræ perfectæ inueniatur in duratione illius solius motus, dico quòd tempus secundum suam perfectam rationem est in illo solo motu, sicut in subiecto, & sicut eius mensura; in aliis autem motibus non sicut in subiecto, sed eos respicit ut mensura extrinseca.

Sed quia, ut dixi in quæstione de mensuris*, quamuis in quolibet genere ratio mensuræ inueniatur principaliter in aliquo primo, quod est primum, & perfectissimum, & notissimum in toto illo genere, ut vnica in ponderibus; nihilominus secundum quòd natura illius reperitur in rebus illius generis secundum magis, & minus, secundum hoc ratio mensuræ secundum magis & minus inuenitur in illis; sicut fuit dictum* in genere Metaphysico, & Logicali, vel Prædicationali. Idèd si aliquando per durationem vnus motus mensuramus motum alterius, quicumque sit ille, tunc dico quòd in illo, quo mensuramus alium motum, est tempus istud quoddam, & particulare aliud à tempore, quod est mensura motus cœli, ut in subiecto. Sicut dum nec sensus, nec intellectus, ut patet in cæcis, vel de nocte dirigunt aspectum ad motum cœli, sed ad alium, & per illum mensuramus alios motus; ut de nocte per motum horologij mensuramus alios motus; immò per illum mensuramus durationem, & transitum noctis: & per consequens per illum mensuramus motum cœli; & cæcus per aliquam actionem, scilicet notam, mensurat aliam: ut si dicat: Nimis tardasti venire de tali loco, quia illo tempore dicta est longa Milia, quam audiui. Et sic quamuis tempus in ratione mensuræ primo, & principaliter, & perfectè sit in motu primi mobilis; nihilominus tempus etiam in ratione mensuræ est in diuersis aliis motibus, ut in subiecto; in illis scilicet, quorum quantitas est nobis magis nota; & à quibus intellectus format sibi rationes mensuræ respectu aliorum motuum, secundum prius, & posterius, velocius, & tardius, longius & breuius: quamuis hoc tempus sit aliud numero à tempore illo primo & perfectò, quod est in motu primi mobilis.

Et isto modo possunt concordare omnes opinioniones. Nam cum dicit Aristoteles, text. com. 101. quòd tempus est numerus motus; numerus autem idem est diuersorum numeratorum; pla-

* q. 18. & 19.

2 I.

* quæst. 19. n. 2. & seqq.

* Ibid. n. 5. & seqq.

18. Probatur 4.

19. Tempus respectu ad intellectum est vnum.

Variationes anni sunt partes vnus temporis.

20.

num est, quòd accipit *numerum* in comparatione ad intellectum, scilicet Mathematicum. Et sic etiam dicimus tempus vnum, secundum quòd intellectus in aliquo primo motu format sibi perfectè, & simpliciter rationem mensuræ, siue temporis: sed sicut non est idem numerus decem hominum, & decem cauum, vt dicit Aristoteles in fine 4. *Physicor. text. com. 134.* sic tempus in ratione entis, & in ratione mensuræ, vt comparatur ad motum, diuersum est secundum diuersitatem motuum.

Hoc etiam patet, quia indicat, quòd si essent plures cœli, adhuc esset vnum tempus ratione mensuræ; sed plura in ratione entis.

Hoc etiam patet, quia Aristoteles 4. *Physic. sex. com. 133.* in fine cap. de Tempore, dicit, quòd sicut motus circularis est mensura aliorum motuum; sic tempus, quòd est eius mensura, est etiam aliorum omnium temporum. Non autem diceret tempus esse mēsuram omnium temporum, si non esset nisi vnum tempus. Cùm enim dicitur quòd illud tempus est mensura omnium temporum; hoc non potest intelligi, quòd totum tempus sit mensura omnium temporum, id est, omnium partium temporis; quia mensura est id, quòd est notissimum, pars autem notior est toto; mensura est id, cuius quantitas est magis nota, magis autem nota est quantitas partis, quàm totius: ergo totum non est mensura partium: sed è contrario. Nec potest intelligi propriè illud verbum, quòd *tempus sit mensura omnium temporum*; quia pars est mensura totius; mensura enim à mensurato distinguitur, quia est viuigena; pars autem idem est toti. Nec potest intelligi illud verbum, quòd pars sit mensura partis, vt vna reuolutio alterius reuolutionis, quia quælibet est æqualiter nota, mensura autem est magis nota.

23.

¶ de obiectionibus num. 3.

Per hoc patet solutio ad alia, quæ obiici possunt: quia secundum hoc verum est, quòd cessante motu primi mobilis, adhuc moueretur rota sifuguli, & mensuraretur tempore: quia apprehendimus durationem longam, vel breuem, comparando ipsam ad durationem alicuius motus alterius magis nobis noti, & magis certi. Et sic quamuis duratio motus cœli, quia inter omnes est omnibus hominibus communiter magis nota, magis simplex, & magis distinguibilis per partes ab imaginatione signatas; idèd tempus, quòd est in illo motu, est communiter mensura, & certior ad mensurandum durationem aliorum motuum. Nihilominus si ille motus non apprehendatur, vt supra * dixi, vel si mens non referat durationem ad illum, sed ad alium motum, vt supra est exemplificatum; semper tamen accipiam rationem temporis ab illo motu, per cuius durationem mens iudicat durationem alterius.

* num. 21.

Per hoc etiam patet responsio ad aliam instantiam, si essent duo mobilia æquè prima, quia tunc etiam essent multa tempora secundum rem; & in ratione mensuræ comparatæ ad intellectum, vel cogitationem nostram, essent etiam duo: secundum quòd aliquando dirigendo aspectum ad vnum, aliquando ad alium mensuramus durationem aliorum motuum. Et si solum per vnum mensuramus, solum esset vnum tempus, sicut mensura quantum ad intellectum.

24.

Nec oportet ponere propter hoc, quòd licet motus cœli sit mensura aliorum, & finis motus aliorum motuum, quòd propter hoc ille motus sit causa aliorum (sicut enim mensura oportet

quòd habeat rationem causæ, etiam singularis respectu mensurati; hoc enim accidit sibi & est extra rationem mensuræ; quamuis istud sit de ratione mensuræ primæ, quia est simpliciter mensura, qualis est Deus) sed est causa mensurati in genere causæ formalis: quia actualitas, & vnitas naturæ illius generis, in quo sunt mensura, & mensuratum, perfectiùs, & actualiùs saluatur in mensura, quàm in mensurato. Idèd quia natura lucis, quæ est constitutiua colorum, magis saluatur in albedine, quàm in aliis coloribus, idèd est mensura omnium colorum. Etiam Deus habet rationem mensuræ, respectu omnium entium magis, quia est forma exemplaris omnium, quàm quæ est causa efficiens. Idèd motus cœli est mensura aliorum, quia ratio motus perfectiùs saluatur in motu locali, quàm in aliis; & in illo magis, quàm in alio motu locali. *Desinit.*

QVÆSTIO XXI.

Verum sit dare tempus discretum?

August. lib. 8. in Genes. ad lit. cap. 20. Alen. 2. par. quæst. 35. mem. 3. Thom. 1. p. quæst. 10. art. 5. ad primum, & 9. 56. art. 3. S. Bonau in 1. dist. 37. part. 2. art. 2. quæst. 3. Richard. art. 3. quæst. 3. Egid. eadem dist. 2. par. quæst. 3. Henric. Quodl. 5. quæst. 18. & Quodl. 12. quæst. 8. Vatro in 2. dist. 2. quæst. 4. Gabr. quæst. 3. art. 3. Capreol. dist. 6. quæst. 1. art. 1. concl. 4. Ferrar. 3. contra gentes. e. 102. Valquez 1. p. dist. 197. Suar. in Metaph. dist. 50. sect. 7. n. 8. Conimbr. in 4. Physic. c. 14. q. 3. art. 2. Vide Doct. in 2. dist. 2. quæst. 4. & 11.

RESPONDEO. Cùm discretum ex vnitatibus indiuisibilibus componatur, priùs est hinc videndum, quòd indiuisibile non potest componere, nec pars potest esse alicuius continui. Posterius videndum est, quomodo tempus se habet ad rationem continui, & discreti.

I.

ARTICVLVS I.

Indiuisibile non posse componere continuum, nec pars esse continui.

CIRCA primum est sciendum, quòd sicut probatur 6. *Physic. cap. 1. text. comm. 1. & deinceps*, impossibile est continuum componi ex indiuisibilibus: vt tempus ex instantibus, aut lineam ex punctis: quod quidem duplici via ostendi potest. Primò ostendendo, quòd nullum indiuisibile, vt pote instans, vel punctus, aliquid reale addit ad id, cuius est terminus. Vnde tempus cum suo instanti præcedenti, & antecedenti, non est maioris durationis, quàm ipsum tempus, si solum per se imaginetur absque illis instantibus; & idèd vnum tempus additur alteri tempori, vt dies diei; nullo modo plus facit cum suis instantibus illi additum, quàm si imaginaretur addi absque suis instantibus. Hoc videtur posse probari, quia si punctum dicit rem aliquam situaliter extra substantiam lineæ; sicut si imaginetur clauus fixus in capite virgæ: ergo punctum est vnium partibus; sic quòd partes sunt vnum extremum huius vnionis, & punctus aliud extremum: ergo inter ipsos cadit vnio media; sed illa vnio plus accipit situaliter, quàm vnum punctum; ergo inter punctum, & partes linea est alius punctus; & illa vnio punctualis intermedia pari etiam ratione erit situaliter extra partes, & sic inter ipsam, & partes lineæ cadit aliud punctum; & sic in infinitum.

Continuum non componitur ex indiuisibilibus.

Indiuisibile an addat aliquid reale.

Item,

2. Item, amoto illo puncto, re, vel intellectu, à linea, quæro utrùm linea sit finita, vel infinita? Non infinita, quia priùs existente puncto in ea erat finita; amotio autem alicuius positiui puncti non facit de finito infinitum; & dico infinitum positiuè: si est finita, ergo terminata: terminatio autem non est lineæ nisi in puncto: ergo si punctum dicit aliquid positiuum extra partes lineæ, amoto puncto remanet punctum: quod est contradictio.

Item, si punctus addit aliquid ad lineam existens sicut aliter, vel ordinaliter extra partes lineæ: per dum mobile mouetur super talem lineam, pertransita linea tota nondum quiescit, quia nondum punctum pertransiuit: ergo motus hæc in puncto, si terminatus non fuit supra totam lineam.

Item, accipiamus lineam continuam quatuor pedum, tunc diuidamus eam in quatuor partes, & partes diuisas contiguando vniamus, tunc si punctum dicit aliquid situatum extra partes, plus occupabit linea diuisa, quàm faceret dum erat continua tantum; quia tunc erunt illa quatuor puncta, situm (vt dicis) extra partes lineæ habentia: ergo si propter puncta, quæ sunt in linea diuisa, & non erant in linea continua, plus occupat diuisa, quàm continua; cum posset diuidi in partes infinitas, & sic habere infinita puncta; sequitur quòd linea diuisa plus proteritur in infinitum, quàm ipsa eadem dum erat continua.

Item, corrumpatur albedo in tempore aliquo signato, quæro de vltimo instanti illius temporis, quod mensurat; & dices secundum Aristotelem 8. *Physicor. sext. com. 69.* quòd non esse albedinis; quia toto præcedenti tempore habuit esse, in vltimo instanti habet primò non esse, & contrarium generatum, habet primò esse: ergo cum totus motus corruptionis mensuretur per illud tempus, si re, vel intellectu illud instans amoueat, adhuc habebit esse illa albedo: & sic cum totus motus corruptionis in toto fiat tempore completo toto motu corruptionis, adhuc albedo habebit esse: quod est contradictio. Quia sicut per partem motus corrumpitur pars, sic per totum motum tota est corrupta: hoc autem sequitur, quia ponis, quòd instans mensurans non esse albedinis sit aliquid reale extrinsecum existens extra partes temporis.

3. Item, secundum hoc plus occupant de loco quatuor elementa, quia sunt contigua, & habent terminations, quàm si essent vt vnum corpus continuum: & tunc tardior esset motus etiam in maiori tempore à cælo vsque ad terram, quàm si essent vnum corpus continuum.

Item, omne additum alteri, re, vel intellectu potest amoueri: ergo Deus potest amoueri à tempore instans inchoationis, vel à linea punctum: & tunc tempus esset æternum, & linea infinita, quia cæta principio: & etiam sine, quia posset etiam à parte post punctum amoueri, quod est impossibile.

Item, si punctum non est intrinsecè initiatio lineæ, nec instans temporis, quæro utrùm in linea, vel in tempore sit initium intrinsecum; si non, ergo de se sunt infinita: si sic, ergo cum minimum lineæ sit punctum, & temporis instans; post punctum immediatè sequitur punctum, & post instans aliud instans, & sic sunt se inuicem contingentia.

Scoti oper. Tom. III.

Item, cum sit signatio lineæ, tunc necessariò signantur duo puncta, quia vna linea necessariò duos habet terminos, sive puncta. Quæro vnde procedant ista duo puncta, de quibus dicitur, quòd dicunt aliquid positiuum extra partes lineæ; non ex mera signatione quia vna est, & indiuisibilis. Non quòd aliquid existens vnum actu, & duo potentia, fiat duo in actu, quia punctum, cum sit indiuisibile, nec actu, nec potentia est duo: ergo cum constet, quòd vna signatio, vel realis, vel intellectuales, faciat duo puncta, hoc non est ob aliud, nisi quia duarum linearum necessariò sunt duo extrema: & sic illa extrema necessariò sunt intrinseca & re, & intellectu ab ea inseparabilia.

Item, quæro, quid addit continuatio lineæ ad lineam ipsam? Patet quòd nihil reale; quia illa continuatio quantitas est, non alia quàm linea: ergo diuisio nihil addit ad lineam vt est diuisa: diuisio autem est in puncto.

Item, dies diuiditur in viginiquatuor horas, quæro, utrùm durent plus viginiquatuor horæ, quæ accipiuntur, & per imaginationem diuiduntur in se, quàm durent dies, qui accipitur, vt vnum continuum: si non plus durent, sed æqualiter, ergo instantia, quæ accipiuntur in horis & non in die, nihil addunt: si plus durent, ergo partes simul sumptæ sunt maiores toto, & idem motus numero, longior seipso.

Item, accipiantur aliqui motus contigui, qui commensurent se partibus alicuius motus continui; vt quòd ille ibit à manè vsque ad tertiam, istè autem vsque ad sextam: & sic de aliis partibus diei, vel motus diurni: tunc tempus quod mensurat istos motus, vt sunt distincti, est maius tempus illo, quod mensurat motum diurnum, quia instantia, quæ sunt in illis motibus distinctis (vt tu dicis) aliquid addunt: sed planum est, quòd omnes isti motus sunt infra tempus vnius diei; ergo tempus vnius diei est minus tempore vnius diei; & sic maius se ipso: non ergo punctum, vel instans, nec vt est principium, nec vt est finis, ponit aliquid reale positiuum extra realitatem partium temporis, vel lineæ.

SCHOLIUM.

Postquam largè docuit Scotus indiuisibile nihil reale positiuum addere extra partes continui, neque sicut, aut subiecto distingui; Sicut, inquit, si imaginatur clauus fixus in capite virgæ; nunc descendit ad opinionem aliorum dicentium punctum, instans, & alia quæcunque indiuisibilia dicere solum priuationem, quam licet non impugnet, facit tamen in 2. distinct. 2. quæst. 9. num. 27. & 28. sed prætermisit ibi responsonem ad argumenta contraria, vti notauit Faber theorem. 37. in fine: quibus ipse respondet præmissis notabili, in quo dicit indiuisibile non esse quid subiecto diuisum, aut seiunctum à continuo, sed esse duntaxat terminum eius, & proinde quid positiuum, non realiter, sed formaliter à continuo, seu diuisibili distinctum. Addit tamen illud connotare carentiam, seu priuationem continuitatis & diuisibilitatis, & per hæc conciliari posse aduersas sententias, vel facile responderi posse contrariis rationibus. In sequenti quæst. huius operis num. 10. 11. & 12. Problematicum est Scotus, & secundum diuersas acceptiones dicit instans temporis importare vtrumque, & positiuum & priuationem.

5.

Instans, & punctum dicunt priuationem.

* Ita antiqui Nominales, quos sequitur Occam, tractat. de Eucharist. & quodl. 8 q. 9. *Punctum in actu, & punctum in potentia.*

Et idem dico de linea respectu superficiei, & superficiei respectu corporis: sed solum dicitur *, secundum aliquos, priuationem, ut punctum dicit priuationem vterioris, vel anterioris extensionis in linea: priuatio enim dicit negationem in subiecto; idem punctum non est sine linea, nec instans sine tempore, sicut nec cæcitas sine oculo.

Si dicatur quod punctum, vel instans continuant, & sic est causa vnitatis, quod non potest conuenire priuationi: Respondetur, quod punctum in potentia continuat, quia non est aliud punctum in potentia, quam ipsa continuatio, in qua potest signari actu punctum: nec est aliud punctum in actu, quam priuatio continuationis: & quia priuatio in potentia est idem, quod habere habitum actu, idem sicut habitus actu existens, aliquid dicit posituè, & est causa alicuius esse, idem punctum in potentia, quia est idem quod continuatio, est causa vnitatis continuæ. Sed quia punctum actu non est aliud quam priuatio continuitatis in linea, idem punctum in actu non est causa vnitatis. Idem dico de instanti.

6.

Est ergo aduertendum, quod sicut vltimum instans temporis, vel durationis rei nihil addit, quasi positiuum, & extrinsecum ad partes temporis, cuius est terminus, sic instans, quod est initium temporis, in quo res aliqua primò existit: ut dum corpus Christi existit in instanti sub specie panis; illud, inquam, instans nihil addit ad tempus, cuius est initium, nec ad durationem rei. Ita, quod non debeat imaginari, quod res incipiat esse in instanti, & tota duratio sua sit in tempore sequenti, quasi instans sit aliud per se à tempore, mensurans primum esse, & tempus sequens mensurat durationem. Sed quod esse, quod in instanti causatur, ponit infra ipsum tempus; & quidquid est reale in tempore sit sui esse. & suæ durationis mensura. Sicut enim aliàs videbitur, quamuis tempus, ut habet rationem continuum, sit in infinitum diuisibile, nec sit dare in eo minimum realiter; tamen in eo est minimum, quia, secundum supradicta, idem sunt re forma naturalis per motum introducta, & motus, & tempus; idem sicut est dare minimam albedinem secundum naturam, sic & minimum tempus, & primum tempus.

7.

An instans sit aliquid positiuum separatum à tempore. Quidam negant.

Quod autem instans creationis rerum, quæ in instanti fiunt, non sit aliquid quasi à tempore separatum, siue aliquid positiuum extra ipsum, & non de natura temporis, patet per rationes iam dictas. Hoc euidenter patet, quod si illud instans, quod est temporis initium, dicat aliquid realiter & positiuum extra partes lineæ; ergo cum linea, & tempus in sua realitate sint finita, habebunt post illud primum instans, & post primum punctum suum reale initium, initium autem temporis non est nisi instans, & lineæ punctum: ergo punctum sequitur immediatè punctum in linea, & instans sequitur instans immediatè in tempore: & ita erunt contigua.

Et vterius: quæ ratione secundum instans, & secundum punctum ponit initium reale, & pars temporis, vel lineæ, eadem ratione & primum. Secundum hoc posset Dens creare omne tempus sine instanti, & lineam sine puncto: si illa non sunt de substantia temporis, & lineæ, & superficiei angularem sine linea.

Alij asserunt.

Sed quod punctum dicat aliquid posituè, aliud à partibus lineæ continuæ; & eadem ratione instans, quod ponitur finis, & principium

temporis, videtur aliqui probare sic: Si instans non dicit aliquid extra tempus, sequitur quod facere rem in instanti temporis, est eam facere in tempore, & sic quod fit in instanti, fit successiuè.

Probant primò.

Respondeo, & dico, quod res, quæ fit siue à Deo, siue ab alio agente, quando est talis, quod de se dicit successionem, ut motus; & quod talis fiat in tempore, & non in instanti, nullum est inconueniens: si sit res permanens, quæ fiat in instanti æui, illa fit in æuo: quia, secundum communem opinionem, non differt quantum ad rem, instans æui ab æuo. Si fiat in instanti temporis, tunc illa res aut consideratur, ut est manens in suo esse, siue sit esse rei substantiale, siue sit esse alicuius actualitatis manentis, ut albedinis; & de istis dixi supra *, quod ut sunt manentia potius mensurantur æuo, quam tempore. Et similiter si fiant simul, siue in instanti, potius fiunt in instanti æui, quam temporis, & tunc non sequitur inconueniens: quia idem est facere rem in instanti æui, & in æuo; quamuis instans æui, & æuum differant ratione, ut iam videbitur.

8. *Respondetur.*

De re igitur quæ per se mensuratur tempore, qualis est motus, non habeo pro inconueniente, quod idem sit ipsam facere in instanti, quod est aliquid temporis, & in tempore, siue in minimo tempore.

Quod autem id sit verum, patet: vult enim Commentator 6. *Physicor. comm. 32.* quod agens naturale est dispositionem contrariam formæ introducendæ, successiuè abiicit, partem tamen formæ introducendæ determinatam simul, & in instanti introducitur: & illud, in quo illam partem inducit, vocat motum minimum, & instans, & tamen est pars temporis totius introductionis. Vnde ait sic: *Primum autem in generatione, & corruptione est minima pars, quæ potest inueniri de generato, minimum enim de omni generato est terminata quantitatis.* Verbi gratiâ, quod minima pars ignis est terminata, scilicet, minima pars, quæ potest esse ignis. Vtrumque dicit supra 8. *Physicor. comm. 23.* forma est terminata magnitudine, & paritate in vnaquaque rerum naturalium. Hoc enim modo sicut in cauatione lapidis, & tractu nauis, fit aliquid simul in virtute plurium, quod licet in se sit diuisibile, totum tamen fit simul, ut alicuius determinatæ partis expulso de lapide fit simul, & non pars eius, expellitur à parte guttarum canantium in parte temporis; sed tota illa pars simul & in instanti expellitur. Et hoc est, quod dicit Aristoteles de cauatione lapidis 8. *Physicorum, text. comm. 23.* *Non enim si ransum effodit, &c.* Et idem dico de alteratione, & augmentatione; quod scilicet illud, in quo fit prima alteratio, & augmentatio fit subito, & in instanti, secundum aliquam portionem determinatam.

9.

Et hoc idem vult similiter Aristoteles ibidem. *Similiter autem est de alteratione qualibet, &c.* Vbi dicit Commentator; *Si prima pars, quæ fit ex transmutatione, non esset determinata, & agens transmutans ipsum non esset determinata virtutis, tunc omnia sicut illi fingunt, essent in continua transmutatione: sed prima pars in actu motuum, qui fiunt, siue fuerit transmutatio in loco, aut in qualitate, aut in quantitate, fit subito, id est, in instanti, & non in tempore: & si non, tunc ante transmutationem esset transmutatio, & non inueniretur transmutatio noua omnino.* Ecce aperte & secundum Aristotelem, & secundum

Com

* quæst. 19. num. 22.

Commentatorem, quodd est dare primam, & mimam, & nouam partem motus & temporis; in quantum ista sunt accidentia naturalia: sicut in ipsis qualitatibus per motum acquisitis, vel introductis est dare minimum naturale, vt haberet *1. Physicor. text. com. 38. & deinceps.*

Si ergo obiicias, vt supra, quodd si instans nihil dicit absolute vt parte temporis; ergo idem est facere rem in instanti, & in tempore: & sic idem est facere rem simul & facere successiue.

Potest dici, quod supra dicebatur, quodd esse, quod fit simul & in instanti; sicut in quantum est manens, mensuratur æuo, non tempore: sic eius factio mensuratur ab instanti æui, non temporis; & ita non contradicit, quodd eadem res, quæ fit in instanti, fiat in tempore; vel quæ fit simul, fiat successiue, quia illud instans non est instans temporis, vt supponis: quia accipiendo instans secundum modum superius dictum, vt scilicet in quantum dicit principium, vel finem temporis, non dicit aliquid positium, sed solum priuationem anterioris, vel vterioris durationis. Isto modo nihil fit in instanti, nec motus, nec res aliqua permanens. Si autem instans accipitur, vt dicit primam & minimam partem temporis, in quantum est accidens naturale, isto modo quod fit in instanti, fit in tempore. Nec tamen sequitur vterius, quod fit in instanti, fit simul; quod fit in tempore, fit successiue; ergo idem fit simul & successiue: quia accipiendo *tempus* pro minima parte temporis, quod fit in tali tempore, non fit successiue; vt pater per Aristotelem, & Commentatorem.

Pater ergo prima conclusio, quodd instans quocunque modo accipitur, non est aliquid positium aliud à tempore: quia accipitur pro priuatione anterioris, vel vterioris continuationis: & sic non dicit positium; vel accipitur pro minima parte temporis, & sic non dicit aliud à tempore. Ex talibus autem instantibus, id est, ex minimis temporibus; quia verè illud et si fit minimum secundum naturam, est tamen diuisibile vnde componitur continuum; sicut tora forma introducta componitur ex talibus partibus, id est, minimis secundum naturam.

Adhuc obiicitur contra prædicta, ostendendo quodd punctum dicat aliquid positium extra partes lineæ, quia si punctum nihil positium dicat, tunc puncta linearum se contingunt non sunt simul. Sequitur etiam quodd sphaera non tangat aliam sphaeram in puncto solo; ex quo punctum nihil dicit, nisi partem rei, & nihil extra partem.

Ad quod potest dici, primò ad primum, quodd puncta duarum linearum se contingunt, vel lineæ duarum superficies, vel superficies duorum corporum, non debent intelligi esse simul, quasi duo puncta illarum duarum linearum sint inter se: sicut corpus glorificatum est simul cum non glorificato, quia intra ipsum. Nam, vt dixi, punctum sic acceptum, non est nisi priuatio; sed pro tanto illa puncta linearum se contingunt dicuntur simul, quia nullum medium ponitur in medio. Non enim extrema duarum linearum se contingunt se habent ad inuicem; sicut se habent extrema duorum corporum simul existentium, vt corporis glorificati existentis cum glorificato; sed se habent sicut extrema duorum corporum se tangentium, quorum extrema sunt extra se, & collateraliter se respiciunt; sicut corpora,

quorum sunt extrema. Et secundum hoc (vt simul pateat solutio secundæ obiectionis) non est aliud dicere sphaeram tangere sphaeram in puncto, quam dicere, quodd vna alteri immediatè adhæret; ita scilicet, quodd nulla pars illius sphaeræ est intra partem alterius; nec aliud medium cadit intra partes earum. Pater ergo ex prædictis, quodd punctum, vel instans, vt dicunt rationem minimi, non dicant aliquid aliud à partibus rei, cuius sunt.

Adhuc obiiciunt sic aliqui, quodd cum instans dicat aliquid positium, aliud à partibus temporis, & minimum, instans possit consequenter se habere ad aliud. Ponamus duos panes simul creari, & dum simul durant aliquo tempore, Deus conuertit vnum illorum in instanti in corpus Christi, alter verò remanet, & durat in suo esse: tunc planum est quodd duratio panis, qui in suo esse permanet, excedit durationem panis, qui conuertitur in solo instanti: ergo videretur quodd vnum tempus excedat alterum in solo instanti. Excessus autem non est nisi in aliquo positio. Et vltra hoc sequitur, vt videretur, quodd possit dari instans post instans: quia terminus desitionis panis videretur immediatè præcedere terminum, siue primum esse corporis Christi.

Respondeo, quodd panis, qui remanet ratione instantis, in quo alius panis conuertitur in corpus Christi, & in illo non est panis, ratione, dico, illius instantis, non plus durat panis, qui non est conuersus.

Vnde si arguas sic; vnus panis illorum duorum, qui sunt simul creati, in instanti, est conuersus in corpus Christi, & ita in instanti alius non est panis, alter panis, qui simul fuit creatus secum, in illo instanti, alius est panis.

Respondeo, quodd, sicut dixi, instans vt est principium, vel finis temporis, non dicit nisi priuationem anterioris, vel vterioris durationis: & idèd tale instans nullius rei est mensura. Nec potest dici, quodd in tali instanti panis sit conuersus in corpus Christi, sine quodd in illo primo habeat esse e corpus Christi: sed dico quodd cum Deus in instanti faciat esse alicuius rei, vel de nihilo creando, vel aliud in illud conuertendo, illa res necessariò dicit quid permansens, quia motus in instanti non fit. Omnis autem res permanens, in quantum talis, æuo mensuratur, sicut supra * dixi etiam de esse substantiali rerum corporalium, & de albedine, & de aliis accidentibus permanentibus.

Et similiter instans, quo ista talia fiunt, est instans æui, non instans, quod est terminus temporis, cum id fit priuatio: & idèd panis ille, qui in suo esse remanet in illo instanti, non debet dici plus durare vno instanti ratione illius instantis, quia non est de genere suæ durationis, quia non est instans æui, sed temporis. Propter quod cum tempore illius panis durantis non facit plus; sicut nec dies cum linea dicitur longior, quia sunt diuersæ durationes diuersi generis.

Quod etiam dicitur, quodd videretur sequi instans post instans; quia instans, quo primò est panis, videtur immediatè sequi illud instans, quo panis intrinsecè desinit esse; dico, quodd non concludit. Et dato, quodd instans, quo primò est corpus Christi, esset instans temporis, & aliquid positium; adhuc non est imaginabile, quodd vno instanti desinat esse panis, & alio instanti sit primò corpus Christi. Sed secundum Aristotelem *8. Physic. text. comm. 69. & deinceps.* Totum tempus mensurat

Quomodo sphaera tangit in puncto.

12. Obiectio. An possit dari instans post instans.

Solutio.

Obiectio 5.

13. Respondetur.

* quæst. 19. n. 24. & seqq.

Instans æui, instans temporis.

14.

IO. Obiectio.

Solutio.

II. Obiectio.

Solutio. Vide Scotum in 2. d. 2. q. 9. n. 36.

esse panis, & instans vltimum illius temporis mensurat *non esse* primum panis, & primum *esse* corporis Christi. Ita quodd idem est instans, quo panis ille conuertitur; & primò est non panis, & primò est corpus Christi: nec est dare instans, in quo vltimò habeat *esse* panis, sicut arguens imaginatur. Secundùm autem veritatem instans intrinsecum, quo primò panis habet *non esse*, non est aliquod positium; sed idem est dicere, quòd in instanti intrinsecò primò habet *non esse*; quàm dicere non habet amplius *esse*. Instans autem, quo id, in quo conuertitur, habet primò *esse*, aut est instans æui, in quo sunt res permanentes, quæ in instanti sunt; sicut earum *esse* æuo mensuratur: & sic non sunt duo instantia positua consequenter se habentia. Aut est instans, quod non est aliud, quàm prima pars temporis, quæ est minima; & est quid naturale: & tunc adhuc non sequitur duo instantia indiuisibilia esse contigua, vel consequenter se habentia. Nunquam enim initium temporis, vel finis, debet imaginari in aliquo instanti reali posituo indiuisibili, quod sit aliud à partibus temporis; sed *esse* quod est reale principium, vel finis temporis, est pars temporis: quæ pro tanto est indiuisibilis, pro quanto tempus est quid naturale; & in omni naturali est dare minimum, quod est finis; & minimum, quod est principium, & nihilominus pars rei. Vt autem instans dicit principium, vel finem temporis indiuisibilem, non est aliud, quàm priuatio anterioris, vel vterioris durationis.

15.
Obiectio.

Si adhuc obijciatur, quòd instans dicat aliquod posituum, & possit consequenter se habere ad aliud instans: quia si ponamus duos panes simul creari, & simul aliquo tempore durare; alter autem in instanti conuertitur in corpus Christi, & definit esse panis, ponamus quòd in illo instanti, in quo ille panis conuertitur in corpus Christi, alius panis secum concreatus annihilatur: tunc oportet dicere, quòd duratio panis annihilati habuit aliquem terminum intrinsecum. Ex quo vterioris sequitur, quòd primum instans conuersionis sequitur immediatè post illum terminum intrinsecum, quo alius panis annihilatur.

Solutio.

Iam patet ex dictis, quòd duratio panis annihilati non habet terminum intrinsecum posituum, qui sit mensura sui *esse*, vel sui *non esse*; sed terminus intrinsecus posituus est vltima pars temporis, quo habet *esse*, & vltra non habet *esse*: terminus verò indiuisibilis & priuatiuus non est aliud, quàm priuatio, scilicet; non amplius habere *esse*: & idèd non debet imaginari quòd cum illo instanti, quo alius panis primò habet *esse*, siue dicatur instans æui, siue minimum temporis; quòd propter hoc duo instantia positua, & indiuisibilia sint contigua, vel consequenter se habentia. Vnde si imaginetur, quòd aliqua res daret aliquo tempore, puta, vna die, alia verò daret sequenti; non debet imaginari, quòd hinc sint duo instantia consequenter se habentia; vnum, quod est finis præcedentis temporis, alterum, quod est principium sequentis. Finis autem huius & principium illius realiter non sunt, nisi vltima pars ipsius, & principium illius: quæ etsi sint indiuisibiles, vt sunt res naturales, sunt tamen verè diuisibiles, & verè tempora: & ita vnum tempus contingatur alteri, non instans instanti.

16.
Obiectio.

Si dicas, quòd duo tempora Mathematicè considerata, possunt considerari consequenter se habere; & ita instans, quod est principium vnus, &

instans, quod est finis alterius, sunt contigua.

Solutio.

Dico, quòd non, quia realiter non habent finem, aut principium, quæ non sint partes eorum. Nec finis & principium, vt sunt instantia in actu, sunt aliud, quàm priuationes vterioris & anterioris continuationis: & idèd tempora possunt imaginari contigua, non per aliqua indiuisibilia mathematica, sed secundum se: quia inter illa nullum cadit mediù, vt supra dixi de lineis contiguis.

Sic igitur patet prima via, quòd scilicet nullum indiuisibile sumptum in ratione principij, vel termini, est aliquid posituum in aliquo continuo: & ita tempus non potest dici quid discretum, quia indiuisibilia sunt partes eius, sicut est in numero. Hoc etiam patet secunda via, ostendendo quòd natura continui repugnat naturæ indiuisibilium, vt ex illis possit componi: & hoc potest ostendi primò in permanentibus: secundò in successiuis. In permanentibus sic: Dentur tria puncta, ex quibus tu dicis lineam posse componi; ordinentur sic, quòd vnum sit in medio duorum; tunc aut illa duo puncta extrema sunt ita sibi presentia, sicut sunt presentia puncto medio, aut non: si sic, ipsa sunt in eodem situ cum puncto medio; aut per consequens sunt simul, & ita nullam faciunt extensionem: si verò non sunt ad inuicem sibi ita propinqua, sicut mediò, ergo oportet, quòd illud punctum medium secundum aliquid sui sit propinquius alteri puncto, & secundum aliquid sui sit propinquius alteri. Si enim secundum illud idem secundum quod est propinquius vni, esset propinquius alteri, tunc duo extrema puncta æqualiter essent sibi propinqua, sicut sunt propinqua medio: quia secundum illud, secundum quod vnum est propinquum medio, secundum illud idem dices alterum eidem medio esse propinquum; & quæcunque per idem, & secundum idem sunt propinqua, sicut è contrariò; & tunc idem inconueniens, quod priùs: quia tunc essent simul, nec facerent extensionem.

Continuum non possunt componi ex indiuisibilibus. Vide hæc diffusè in a. d. 2. q. 9. a. 10.

17.

Item, si sunt tria puncta, aut sunt simul, & tunc nullam faciunt extensionem; aut non, & tunc inter illa semper ponitur vnio & diuisio media, siue in medio eorum erit diuisio & continuatio; sed hæc diuisio, vel vnio, non potest minorem situm occupare, quàm punctale: ergo inter punctum & punctum adhuc cadit punctum medium, & sic in infinitum.

Item, demonstratur in Geometria, quòd diameter quadrati non possit esse æqualis costæ, vel lateri eius, nec etiam commensurabilis: sed si latera quadrati æquilateratim componantur ex punctis, tunc diameter est æqualis costæ eius: verbi gratiâ, sit quòdlibet latus eius ex minoribus punctis, tunc illud quadratum non habebit infra latera sua ex opposito se respicientia, nisi duas lineas ex quatuor punctis constantes, à duobus scilicet punctis, quæ sunt in medio laterum, inchoatas & terminatas: ergo diameter non habebit nisi quatuor puncta, quorum duo erunt in angulis laterum; alia verò duo in lineis intermediis.

Item, ponantur quinque puncta, quorum duo extrema per tria intermedia debeant vnum contra alterum moueri, vsquequo terminentur, & se contingant; constat quòd aliquo illorum trium stante in medio, non consequuntur, nec se contingunt, nec immediato situ se inuicem consequuntur, quia nec erunt in illo puncto medio, & non se consequuntur, nec se contingunt mediatè, immò erunt totaliter simul, & infra se ipsa: nisi forè illud

illud punctum medium haberet duas partes, ita quòd secundum vnam occuperetur ab vno, & secundum aliam ab alio.

18.

Item, ponantur septem puncta, quorum quatuor sint in linea superiori, & tria in linea inferiori, ita quòd istud punctum, quod est in dextro cornu lineæ inferioris, moueatur contra quatuor punctum lineæ superioris, quod est in sinistro eius cornu, & cui nullum punctum correspondet subtrus in linea inferiori, & consimili motu, & æquali, moueatur illud quartum punctum aduersus alterum, vsquequo illud directè sit sub alio: (oportet enim necessariò vt alterum directè sit sub altero, antequam se pertranseant.) Sed impossibile est quòd per æqualem motum vnum fiat sub altero, nisi aliquid de punctis, super quod currit, sit diuisibile.

Item, secundum hoc impossibile esset dare vnum motum localem, velociorem altero, quia non potest pertranfiri in vno motu plus quam vnum punctum, nec minùs quam vnum.

Item, quando sphaera composita ex punctis mouetur, tunc quando pars sui conuexi mouetur per punctum, oportebit necessariò quòd pars puncti conuexi sibi correspondens moueatur minùs, quam per punctum. Patet ergo quòd impossibile est dicere, quòd tempus idèd sit quantitas discreta, quia sit composita ex discretis & indiuisibilibus.

ARTICVLVS II.

Quomodo se habet tempus ad rationem continui, & discreti?

19.

Circa secundum, quomodo scilicet se habeat tempus ad rationem continui, & discreti, vt querit quæstio, est sciendum, quòd dicunt aliqui, quòd cum tempus sequatur motum, secundum quòd potest inueniri motus continuus, vel discretus, sic etiam tempus. Dicunt ergo isti, quòd Angelus secundum voluntatem suam potest se facere in loco diuisibili, vel indiuisibili, & idèd motus eius potest esse continuus, vel discretus. Continuas, quia dum recedit de loco diuisibili & subintrat alium locum diuisibilem, primò subintrat partem loci, quam totum locum, recedendo priùs à parte loci, in quo erat, quam à toto loco: & sic causatur continuatio in eius motu. Discretus autem motus eius causatur, vt dicunt, cum Angelus est in loco indiuisibili, totum simul se potest facere in alio loco indiuisibili; & sic semper indiuisibile succedit indiuisibili, sic momentum momento, & instans instanti, ita quòd talis motus nullam habet partem continuam: & ex hoc oportet quòd totus sit discretus; & per consequens tempus, quod est eius mensura, sit discretum: sicut si quis imaginetur, quòd linea sit ex punctis composita. Sic igitur concedunt isti, quòd cum motus sit subiectum temporis, & accidens continuum, non potest esse in subiecto discreto; idèd tempus mensurans talem motum, est tempus discretum compositum ex instantibus, sicut motus ille ex *mutatis esse*.

Quomodo assignatur tempus discretum?

An motus Angeli possit esse continuus & discretus.

Hæc. quodlib. 13. q. 7 & quodlib. 12. quæst. 8.

20.

Sed contra istum modum ponendi faciunt supra tacta: & vltra videtur habere propria inconuenientia. Primum est, quòd sic se mensurando nec per palmum, imò nec per minimum spatium Angelus mouetur.

Item, quia indiuisibile additum indiuisibili non

facit intensionem, etsi infinita sibi addantur, vt probatum est in primo articulo*.

Tertium est, quia aut sic mouendo, Angelus non mouetur, sed semper est in eodem loco; aut necessariò medium, per quod tranfuit, si est alicuius longitudinis, est compositum ex punctis.

Quartum, quia tunc in vno instanti potest esse per omnia loca mundi, etsi essent infinita: quia secundum istum modum, in infinitis instantibus posset se facere in infinitis locis. Tunc quæro, vtrum illa loca, in quibus se facit in infinitis instantibus, faciant aliquam loci extensionem: si nullam, ergo in infinitis instantibus per nullum spatium est motus; si aliquam faciunt, ergo quantum mouetur per plura instantia, tantò pertranfuit maius spatium: ergo si moueatur per infinita instantia, mouebitur per infinita spatia: sed infinita instantia, vt probatum est, non faciunt maiorem extensionem, quam vnum instans: ergo in vno instanti potest moueri; & per consequens esse per infinita loca.

Quintò patet, quòd Angelus si sic mouetur, necessariò diuidit actu magnitudinem in infinita, & sic consumit totam magnitudinem diuidendo: quod patet, quia cum Angelus mouetur ab vno loco indiuisibili, ad alium locum indiuisibilem, & de illo ad alium, & sic immediatè per loca indiuisibilia immediata: quia cum nulla sit actu diuisio facta in spatio, qua ratione alicubi potest signari locus indiuisibilis, eadem ratione potest signari immediatè post illum; tunc, cum sic mouetur per loca indiuisibilia, aut pertranfuit aliquod spatium, aut nullum; si nullum, ergo non mouetur; si aliquod spatium, ergo mouendo se per loca indiuisa immediata, potest consumere totum spatium: quòd non esset, nisi illud ex indiuisibilibus esset compositum, & in indiuisibilia reolubile quæ sunt impossibilia.

Idèd aliter assignant alij tempus discretum; dicunt enim, quòd cum tempus sit mensura motus, motus duplex est: vel continuus secundum partes connexas, sibi continuè succedentes; vel discretus secundum partes non connexas, cuiusmodi sunt actiones Angelorum, tam interiores, quam exteriores: exteriore cum Angelus se applicat, vel aliquid operatur in loco: tunc enim dicunt, quòd in instanti se applicat alicui loco, vel rei, circa quam operatur: & in alio instanti se applicat alteri loco, vel alteri rei: & sic quælibet istarum applicationum fit in instanti nostri temporis, sed quia dum est applicatus vni loco, non est in alio, idèd dum de vno loco se facit ad alium, hoc non est in tempore, sed in instanti secundo loco se applicat. Et successio talium applicationum, quæ fiunt in instanti alio, & alio, vocatur motus eius localis: & idèd sic applicationes consequenter se habent vna ad altam circa diuersa loca, sic tempus, quod mensurat successionem talium applicationum, quatum successio est eius motus localis, est tempus discretum compositum ex instantibus, sicut eius motus localis est compositus ex *mutatis esse*, siue applicationibus instantaneis. Cum enim tempus non habeat continuitatem, in quantum est numerus, sed ex parte motus, in quo est vt in subiecto; motus autem localis continuitatem habet ex magnitudine; idèd cum motus Angeli non sit secundum continuitatem spatij, sicut motus corporis, quod se commensurat partibus spatij motus eius continuus non est; sed est discretus ex *mutatis esse* compositus,

* num. 1. & seqq.

21. Alia opinio de tempore discreto. D Thom. 1. p. q. 33 art. 3. & quodlib. 9. art. 9.

compositus, ex ipsis scilicet applicationibus instantaneis, in quibus nulla est continuitas: quia applicat Angelus se commensurando partibus spatij, sed se totum simul & in instanti vni loco applicando, & in alio instanti in alio loco. Ideo tempus, quod est mensura talis motus, qui motus non est aliud, quàm varietas, & successio operationum, seu applicationum, non est continuum, sed est compositum ex *mutatis esse* sibi succedentibus, vt sit numerus ipsarum operationum sibi succedentium, *tempus* vocetur, sicut ipsa successio operationum, vel applicationum dicitur *motus*. Non enim applicatio Angeli ad vnum solum locum, siue vna sola applicatio Angeli, dicitur motus: cum enim *esse*, quod mouetur, aliter se habeat nunc, & priùs, circa quod mouetur localiter; vel quod motum est localiter, in alio loco est, immò in alio fuit priùs, ita motus Angeli localis non est in vna sola applicatione ad locum vnum, sed est in hoc, quod de vno loco, in quo in instanti se applicat, se facit in alio instanti in alio loco.

22.

Hoc etiam patet, quia omnis mutatio necessariò includit duos terminos, qui non possunt esse simul; & ita includit tempus, quod est numerus prioris & posterioris, in quibus consistit tota successione ratio. Sed tempus diuersimodè includitur in diuersis mutationibus: quando enim terminus motus *ad quem* est mediatu termino à quo, & hoc vel secundum medium quantitatis dimensionis, vt est in motu locali corporum, & in motu augmenti & diminutionis; vel secundum medium quantitatis virtualis, cuius diuisio attenditur secundum intensiorem, & remissionem alicuius formæ, sicut in genere qualitatum sensibilibus; & dum sic terminus à quo est mediatu termino *ad quem*, tunc talis mutatio per se tempore mensuratur, quia in talibus peruenitur successiuè à termino à quo ad terminum *ad quem* ratione medij diuisibilis inter vtrumque terminum.

23.

Quando autem fit transmutatio, in quantum terminus *ad quem* non est mediatu, immò immediatus termino à quo, (sicut est in illis mutationibus, in quibus est mutatio de priuatione ad formam, vel e contrario, vt dicunt isti in generatione formæ substantialis, & corruptione; & in illuminatione, & in omnibus, quorum productio, vel corruptio est in instanti) tales, inquam, mutationes tempore non mensurantur, sed tempus habent annexum: in talibus enim subiectum non est annexum simul sub forma, & sub priuatione; nec aer est simul sub luce & tenebris. Non autem habent tempus annexum, ita vt transitus de vno extremo ad alterum, vt de forma ad priuationem, & e contrario, tempore mensuretur; sed alterum extremorum, scilicet primum, quod per mutationem obicitur, est coniunctum motui, vel alterationi. Sicut cum forma substantialis introducit, præcedit alteratio, quæ fit in tempore, sed in vltimo instanti illius temporis fit transitus à priuatione formæ, siue à non forma, in formam. Et eodem modo dum corrumpitur, præcedit alteratio; sed & in vltimo instanti illius temporis fit transitus à forma ad eius priuationem. Similiter & in illuminatione Solis per motum localem peruenitur ad determinatum punctum cæli; & in vltimo instanti illius motus, in illo scilicet, quo peruenitur ad illud punctum, fit illuminatio ad certum aspectum. Et ita istæ mutationes, in quibus terminus à quo, & terminus ad quem non

habent medium, sunt in instanti; habent tamen tempus annexum, quod mensurat motum aliquem præcedentem, cuius illæ mutationes sunt terminus.

24.

Cum igitur Angelus mouetur, cum eo modo moueatur, quo est in loco corporali, (non est autem, vt dicunt, in loco corporali, nisi per operationem) ideò dum se applicat vni loco corporali, in vno instanti hoc facit: & si vult se applicare alteri loco, hoc facit in alio instanti: & vna sola applicatio non dicitur eius motus, sed dum dimittit vnum locum & applicat se alteri, hoc vocatur eius motus localis; & sicut illa loca sunt discreta, sic motus est discretus, & tempus mensurans motum est discretum ex instantibus compositum. Nec debet imaginari, quòd dum dimittit vnum locum, & se applicat alteri, transeat per locum medium, vt ex illo medio eius motus dicatur continuus: quia, vt dicunt, transit de loco ad locum si vult, non transeundo per medium; quia potest non operari in illo medio: & si non operatur in loco, vel in medio, non est ibi.

Si verò dicas, quòd potest velle operari in toto medio, & in quolibet loco medio intra aliqua loca media, quibus se applicat: ergo tunc motus eius est continuus.

Dicunt, quòd cum non sit in loco nisi per operationem, potest transire de vno loco ad alium, vel operando in vno medio, vel in quibusdam, vel in omnibus, vel in nullo: & sic potest transire de loco ad locum, vel per vnum medium, vel per plura, vel per aliqua, vel per nulla. Differenter autem ab extremo in extremum transit per medium, & aliter quàm corpus: nam *mutatum esse* corporis non est pars motus corporis, sed terminus eius: vnde in motu corporis totum moueri præcedit *mutatum esse* eius. Et ideò in motu corporis ante illud, in quo dicitur *mutatum esse*, oportet præsupponere aliquid, in quo primò moueatur: sed in motu Angeli, qui non est continuus, *mutatum esse* est vna pars motus; quia vltima pars: & tamen talis pars non est motus: cum nec vnitas sit numerus, & prima pars eiusdem motus, quæ etiam non est motus, est vnde incipit moueri: & neutra pars, vt dixi, est motus, sed vtriusque successio est motus: vnde sicut in motu continuo corporis motus præcedit *mutatum esse*, sic totum in discretis partem.

25.

Cum ergo dicitur, quòd dum transit ab extremo in extremum per omnia media, tunc est motus continuus: respondet quòd non, quia non transit illa media omnia, vt habent rationem continui; siue vt commensurantur eis secundum rationem continui, sicut corpus: sed vt signant eius partes sub ratione discreti: & quot loca media inter duo extrema per applicationem signat, tot sunt partes in illo motu, & tot instantia in tempore illo, quod illum motum mensurat. In medio ergo illo, per quod Angelus transit, dum se toti medio, vel aliquibus partibus applicat, non est continuitas, vt refertur ad motum Angeli; quia transit ipsum medium: non transeundo vt corpus, sed discretè partes eius signando. Et ideò dicunt, quòd tempus, quo mouetur Angelus, siue mutatur ab extremo in extremum, sine medio, siue per plura, siue per omnia media, non est diuisibile diuisione continua, sed diuisione discreta in plura instantia finita numero: in tempore autem, quo mouetur corpus, sunt instantia infinita in potentia: & ita nulla est proportio inter

inter illa instantia, sicut nec finiti ad infinitum.

Est etiam sciendum, quod, ut iam satis patet, omnis motus habet prius & posterius; quia necessarium habet duos terminos, in quibus consistit successio aliqualis; sed diuersimodè, quia in motu continuo accipitur prius & posterius, vel respectu duorum temporum ad vnum *nunc* applicatorum, vel copulatorum; vel respectu duorum *nunc* includentium vnum tempus. In mutationibus autem instantaneis est prius ipsum tempus mensurans motum præcedentem; cui adiungitur alterum extremum; & est posterius ipsum *nunc*, quod mensurat terminum motus: & idè inter duo extrema non cadit ibi medium; sicut nec inter tempus, & suum *nunc*, ad quod terminatur. In motu autem Angeli *prius* & *posterius* sunt duo *nunc* sibi successiua, vel duo *mutata esse*, vel duæ applicationes ad duo loca: inter talia autem *nunc* non est tempus medium continuum.

26. Sic ergo patet, quomodo illi dicant, quod operationes Angeli exteriores, per quas loco se applicat, tempore discreto mensurantur. Cum enim mensura durationis rei non sit aliud, quàm modus secundum quod res mensurata perseverat in *esse*; necesse est dicere secundum hoc, ut mensura mensurato proportionetur, & rei permanentis in suo *esse* sit mensura similiter permanens, & rei in suo *esse* fluentis, sit mensura non permanens, sed fluens. Nunc autem ita est, quod intellectiones Angelicæ, & eius volitiones, cum eius intellectus non sit distinctius, sunt totæ simul & indiuisibiles, non formatae per successionem, sed in instanti transeuntes: ramen ordine quodam vna est prior alia, absque omni connexione illarum inter se. Quia vna earum non caufatur, nec succedit ex alia; quia intellectus eius non est discursiuus, cogitando vnum ex alio: sicut intellectus noster cogitat conclusiones per præmissas; quia est discursiuus, benè tamen intellectus Angelicus cogitat, & intelligit diuersa, & sub ordine, quia vnum per aliud; sed non secundum connexionem, ut per vnum cogitet aliud, & cogitatio vnus sit sibi ratio cogitandi, vel cognoscendi aliud: hoc enim nostro intellectui discursiuo ex debilitate luminis cogniti contingit.

27. Ex quibus patet, quod mensuræ aliarum cognitionum, vel intellectuum, sunt singulæ, quæ singulis cogitationibus, vel intellectibus correspondent, indiuisibiles, & totæ simul, absque diuisione, vel successione: sicut etiam ipsæ cogitationes, sed transeuntes vna post aliam, absque omni connexione illarum inter se: quia vno modo non oritur, nec connectitur alteri, sicut dixi de cognitionibus: quia ramen ordinem habent inter se, quamuis absque connexionem, eo quod vna est post aliam sicut cogitationes. Idè per illum ordinem ex multis talibus mensuris indiuisibilibus, quæ totæ sunt simul, vna quædam mensura composita constructitur, sicut ex discretis. Sicut enim dixi de operationibus exterioribus, quod vna applicatio ad locum non est motus localis, sed successio talium applicationum est eius motus; & mensura talium successionum est tempus discretum: sic vna intellectio non est motus spiritalis, sed successio talium intellectuum est motus spiritalis. De quo dicit Augustinus 12. *super Genesim cap. 3. 1.* quod Deus mouet spiritualem creaturam, non per locum, sed per tempus; & mensura talium intellectuum, ut sibi succedunt, est tempus discretum; sicut mensura appli-

cationum, vel operationum in loco, est tempus discretum: & tale tempus discretum potius habet rationem numeri, quàm illius temporis, de quo loquitur Aristoteles.

Non tamen tale tempus discretum proptèr potest dici numerus, quamquam sit quantitas discreta, sicut nec omnino quæ est quantitas discreta, est numerus: tale autem tempus discretum magis conuenit in natura cum oratione, quæ est quantitas discreta, quàm cum numero. Quia sicut partes orationis, ut est quantitas discreta, eius quantitas consistit in discreta prolatione principaliter vocalium; tales, dico, partes non permanent simul, sicut nec simul, sed secundum quendam ordinem vna post aliam profertur: sic partes talis temporis discreti, quæ sunt instantia, simul non permanent; sed succedunt sibi ordine quodam, absque tamen connexionem. Partes autem numeri simul permanent, quantum est de ratione sua; & si non permanent, hoc est per accidens, ratione scilicet eorum, quæ numerantur, quæ aliquando non permanent.

Quamuis autem tam exteriores operationes Angeli, quàm interiores, secundum modum iam dictum, tempore discreto ex instantibus composito mensurentur, differenter tamen: quia actiones interiores Angeli, cuiusmodi sunt intellectiones, mensurantur tempore discreto, composito ex instantibus indiuisibilibus, quæ totæ sunt simul, & inter se discreta, non continua; permanent tamen in mora, sicut moram habent in suo *esse*, durant, & permanent, vel durare possunt, quælibet intellectio, vel cogitationum, quæ inter se sunt discretæ. Cum enim Angelus aliquam veritatem totam & simul, & in instanti intelligat, aliqua mora illam intellectam continuat: sed verum est, quod vna intellectio succedit alteri absque mora aliqua media. Cum enim vna intellectio processerit per aliquantulum moræ nostri temporis, non dico quod mora intellectiois nostro tempore mensureretur, sed eius durationi coexistit in ultimo instanti nostri temporis, vel in aliquo instanti proprio, quod correspondet instanti nostri temporis, producit simul tota illa intellectio, quæ similiter durat per aliquam horam nostri temporis, illi scilicet correspondendo. Similiter de aliis intellectioibus. Sed mora ista tam in intellectioibus, quàm in mensuris earum potest esse maior, vel minor, secundum quod Angelus plus, vel minus vult perseverare in ea intellectioe, vel volitione.

29. Vides ergo, quod instantia, ex quibus componitur tempus discretum, quo mensurantur actiones Angeli interiores, sunt instantia permanentia, moram longam, maiorem, vel minorem, secundum voluntatem Angeli habentia, sicut ipsæ intellectiones, vel volitiones. Et idè dixi, quod hoc tempus discretum est simile orationi, quæ est quantitas discreta: partes enim talis orationis, quæ consistit principaliter in prolatione vocalium, cum quibus mixtim, sed quasi imperceptibiliter sonant consonanter, tales, dico, partes simul sunt, hoc est, simul profertur: sed tales partes, siue earum prolatio, non statim transeunt; sed totæ simul manent per aliquam moram temporis; & hoc maiori, vel minori mora, secundum voluntatem profertur

28.

Vide Scotum vbi supra num. 3.

Intellectio Angelica qualiter comparatur ad nostram.

Vide Scotum in 2 d. 2. q. 4. n. 2. & seqq.

Oratio quomodo est quantitas discreta.

proferentis : sicut patet , si proferantur vocales sigillatim *a, e, i, o, u* ; vel si proferantur indistinctè dicendo, *Domine Dominus*. Prolatio cuiuslibet vocalis, siue per se, siue indistinctè proferatur, tota simul proferetur : & potest homo morà aliquà eius prolationem tenere, secundùm quòd proferenti placet : & sicut vocales sunt inter se discretæ, sic earum prolatio mensuratur mensura discreta. Tale ergo instans, quod est mensura intellectiōnis Angeli, & est pars temporis discreti, est simul, siue coëxistit cum aliqua parte temporis nostri, maiore, vel minore, secundùm quòd Angelus in vna intellectiōne plus, vel minus perseverat.

30. Sic ergo instantia temporis discreti, quo operationes interiores mensurantur, sunt instantia permanentia, motem habentia, & existentia cum aliqua parte temporis nostri maiore, vel minore : sed instantia, ex quibus componitur tempus discretum, quo mensurantur operationes exteriores, non sunt talis conditionis : illa enim instantia sunt indiuisibilia, tota simul existentia, inter se discreta ; sicut instantia prædicti temporis ; sed non sunt permanentia, nec moram aliquam habentia, sed subito transeuntia ; sicut ipsæ applicantur ad locum, & subito in ratione applicationis transeunt. Quòd enim Angelus, post applicationem factam in instanti ad locum, in eodem perseveret, talis perseverantia, vel talis quies coëxistit parti temporis nostri, tamen non mensuratur, etiam per accidens per illam partem temporis nostri, cui coëxistit. Cuius ratio est, quia illa parte temporis non fuit Angelus aptus natus moueri motu continuo : sed illa quies propriè (vt dicunt isti) mensuratur per accidens per instans permanens, quo mensuratur intellectiō Angeli. Mora enim Angeli in vno loco sequitur eius intellectiōnem, seu cogitationem, quæ mensura est, non mora successiua, sed permanentia, vt dixi. Instantia ergo, ex quibus constituitur tempus discretum, quo mensurantur operationes exteriores Angeli, sunt indiuisibilia, tota simul, non permanentia, sed subito transeuntia : in quo tempus discretum, quo mensurantur, differt ab instantibus, ex quibus constituuntur operationes interiores Angeli, quæ sunt instantia permanentia, & moram habentia ; & idè coëxistunt parti nostri temporis ; illa autem coëxistunt solùm instantibus nostri temporis.

Nec ista instantia non permanentia habent continuationem inter se, quia inter duo instantia tales mutationes exteriores mensurantia, necesse est ponere moram aliquam Angeli in illo loco, cui se applicauit, per quam moram discontinuatur vna applicatio ab alia, sicut motus discontinuatur per quietem mediani.

31. Si dicas quòd secundùm istam positionem, sicut intellectiō Angelica fit simul, & in instanti, sic applicatio eius ad determinatum locum tota fit simul & in instanti. Et sicut post intellectiōnem factam in instanti, Angelus perseverat in vna intellectiōne, propriè illa vna intellectiō mensuratur instanti permanente, motam habente, quamuis successiō intellectiōnum tempore discreto composita ex instantibus permanentibus mensuretur : sic post applicationem Angeli factam in vno loco in instanti Angelus perseverat, vel magis, vel minus, secun-

dùm quod vult in eodem loco. Et idè videtur quòd sicut inchoatio intellectiōnis, & tota mora intellectiōnis mensuratur vno instanti permanenti : sic applicatio ad vnum locum, & mora siue perseverantia in eodem loco mensuretur vno instanti permanente.

Dico, quòd non est simile ; quia inceptio intellectiōnis & continuatio, siue mora eiusdem, vel permanentia intellectiōnis, totum hoc est actiō quædam continuata, idè mensuratur eadem mensurà, quæ est instans permanens ; sed applicatio ad locum est quædam actiō ; mora, vel permanentia, in eodem, est quies : idè applicatio ista sub ratione applicationis, fit in instanti transeunte ; quies autem in illo loco non habet mensuram per se, sed fit per accidens in instanti permanente, quo mensuratur mora intellectiōnis, quæ coëxistit parti nostri temporis.

32. Si obiiciatur contrà prædicta, quòd inter duo indiuisibilia cadit continuum medium, vt inter duo puncta, linea ; inter duo instantia, secundùm Aristotelem, tempus : ergo inter duo instantia, siue sint permanentia, ex quibus componitur tempus discretum, quo mensurantur intellectiōnes, siue sint non permanentia, ex quibus componitur tempus discretum quo mensurantur exteriores Angeli actiōnes, cadit continuum medium.

Dicunt quòd non est simile : quia illud quod in motu continuo mensuratur ab indiuisibili, non est, nec esse potest manens in se ; sed semper est fluens in aliud, vt est prima mutatio in motu, vel aliquid tale, quòd terminat motum, & fluxum : tunc enim quòd instanti nostri temporis mensuratur, vel est tale, à quo de ratione sua fluit, vt prima mutatio motus ; vel est tale, quòd de ratione sua est terminus motus, vt vltima mutatio. Quia igitur fluxus dicit quid continuum, idè duo instantia temporis nostri actu signata, quæ non possunt actu signari, nisi in principio, vel fine temporis, includunt medium continuum, quòd terminatur ad indiuisibilia. In cogitationibus autem, siue intellectiōibus Angeli mensuratum ab ipso instanti, est manens in se, nec de ratione sua quid fluit ab eo, nec est terminus alicuius influxus : quamuis enim vna cogitatio, vel intellectiō, sit post aliam, non tamen vna fluit ab alia, sicut à suo principio ; nec vna est terminus alterius : propter quòd nulla continuitas cadit inter illas.

33. Si dicas, quòd saltem istud non soluit de instantibus, ex quibus componitur tempus discretum, quo mensuratur successiō operationum exteriorum ; quia illa instantia non sunt permanentia, sicut nec instantia temporis nostri.

Dico quòd soluit : quia quòd inter duo instantia temporis nostri cadat continuum medium, non est tota causa, quia non sunt permanentia. Sed etiam quia mensuratur. Et illud instans, vel de ratione sua est principium fluxus alicuius, vel finis ipsius fluxus, aut dicit continuum medium ; instantia autem non permanentia illius temporis discreti, sic sunt inter se discreta, quòd nullum est principium, vel finis alicuius fluxus, idè nullum cadit medium inter illa.

Si adhuc obiiciatur, quòd Angelus potest continere vnam intellectiōnem toto tempore, quo sibi succedunt, vel possunt succedere duæ, vel plures intellectiōnes ; quòd non videtur possibile, nisi medium continuum interceptum esset inter plures intellectiōnes.

Respon

Solutio.

32. Obiectio 2.

33. Obiectio 3.

Solutio.

Obiectio 4.

31. Obiectio 1.

Solutio.

Respondetur, quòd quælibet intellectio Angeli est tota simul in simplici duratione stans. Vnde secundùm illos, qui ponunt, quòd æuum est mensura simplex, quantumcumque Angelus duret, non est ibi alicuius continui partitio; sed eiusdem indiuisibilis permanentia absque aliqua partium successiuarum compositione: sic in mensuratis vnus intellectus Angeli est eiusdem, & indiuisibilis permanentiæ, absque aliqua successiuarum partium, vel permanentium continuatione: sicut etiam ponunt in æuo, vt videbitur * dum de duratione eius disputabitur.

SCHOLIUM.

Diffusissimè recitauit opinionem sanctæ Thomæ, & Henrici circa motum Angelorum, circa mensuram operationum eorundem, & constitutionem, aut explicacionem temporis discreti. Multa ait sibi in illorum doctrina displicere, & tempus discretum omnino ablegat. Omnia exactè discutit, & refellit in 2. distict. 2. quæst. 4. & 11. Vide Suarezem tom. 2. Metaph. disp. 50. sect. 7. num. 8.

* quæst. 22.

34.

Reprobat Doctor aliqua ex supra dictis.

* In quo sensu sit cõdemnata hæc doctrina, vide Henr. quodl. 2. q. 9. & Suarez lib. 4. de Angelis, c. 4. n. 3.

Quomodo mensuratur intellectio Angeli.

Hæc est positio cum modo suo, quæ ponit tempus discretum. In hac autem positione multa ponuntur, quæ extra rationem videntur: sicut quòd Angelus non est in loco, nisi per operationem: quod est articulus condemnatus *. Sicut quòd potest moueri ab extremo in extremum, quin transeat per medium; & ista longiori per se indigent percutatione: & multa talia, quæ in ista quæstione includuntur: de quibus non est præsens intentio disputare. Quod autem dicitur, quòd applicatio Angeli ad locum fit in vno instanti, & applicatio in alium locum fit in alio instanti, ex quibus tempus discretum componitur, quod mensurat successiõnem talium applicatiõnũ: ad hoc sunt inconuenientia superius inducta multa in ista quæstione. Quod autem dicitur quòd quælibet intellectio mensuratur vno instanti permanente, & durante, absque omnium partialitate partium permanentium, vel successiuarum; quorum instantium sibi inuicem succedentium, in se tamen permanentium, successio est tempus discretum. Hoc non videtur habere aliquam rationem. Cùm enim, vt dicunt, intellectiõnes rotæ sint, & durent in se secundùm magis, & minùs, iuxta voluntatem Angeli, nec à se dependeant, nec variationem in se recipiant; non video quare non debeat dici, quòd quælibet intellectio æuo mensuratur: quia dato, quòd Deus crearet vnum Angelum vno solo die durantem, & post illum alium, alio solo die durantem, & sic quolibet die crearet vnum Angelum, & quilibet duraret vno solo die, dhuc illi mensurantur æuo propter identitatem, & simultanem, siue esse, quod tunc esset simul absque successione; quamuis coëxisteret parti nostri temporis. Ita videtur quòd posset dici de intellectiõnibus, quæ sunt simul, & durant, & parti nostri temporis coëxistunt.

35.

Alia opinio de ratione temporis discreti.

Aliter dicunt alij dari tempus discretum. Dicunt enim, quòd tempus de ratione sua mensura est, habens prius, & posterius, & hoc cum successione, sicut ipse motus, cuius est mensura: nunc autem ratio prioris, & posterioris, vt sunt in successione, componunt formaliter naturam temporis. Prius autem & posterius non sunt in motu continuo numerata, nisi in potentia, & ab anima actu, imaginatione, vel intellectu

manentis actu, secundùm quod in aliquo corpore continuo per imaginationem numeramus partes, vt tres, vel sex palmos. Ex quo patet quòd secundùm, quod dicit Aristoteles * cap. de Tempore; quòd anima sit numerans prius, & posterius in motu, vt habeatur perfecta ratio temporis: vt sic, sicut in quadam quæstione dixi *, motus componatur ex aliquo, scilicet materiali, quod est ipse motus continuus, & ex aliquo quali formali, quod est prius, & posterius, vt sunt ab anima numerata, & ita componunt rationem temporis.

Si autem considerentur ratione sui materialis, quod est motus continuus, sic est quantitas continua: si enim in aliquo ligno continuo mensurentur, vel imaginentur decem palmi; si quærat de illa mensura decem palmorum, vtrum decem palmi illius ligni sint quantitas continua, vel discreta? Planè patet, quòd deberet dici, quòd in tali mensura est duo considerare: videlicet ipsos decem palmos, & subiectum, in quo sunt illi decem palmi: quia sunt in vno continuo ligno. Decem ergo palmi formaliter sunt quantitas discreta; sed decem palmi lignei, vel ligni sunt quantitas continua. Sic in proposito de tempore: quia tempus, vt est mensura quædam ex duobus numeratis, ex priori, & posteriori est quantitas discreta; vt autem est res quædam numerata, id est, vt est motus continuus, in quo significatur prius, & posterius, est quantitas continua.

Quod autem dictum est, quòd prius, & posterius in motu sunt ipsum tempus; à quibus realiter non differt tempus, & motus; nec prius, & posterius in motu, à priori, & posteriori in tempore; & hoc existimo esse verum: sicut supra patuit in quadam quæstione *.

Alij autem dicunt, quòd tempus, & motus realiter differunt, & prius, & posterius in motu, differt à priori, & posteriori in tempore. Et cùm dicit Aristoteles, & Commentator *, quòd prius, & posterius in motu sunt ipsum tempus: respondent quòd esse in aliquo est duobus modis: videlicet, vt pars est in toto; vel vt accidens est in subiecto: prius autem, & posterius in motu, vt pars in toto, sunt ipse motus; quia sunt ambæ partes eius: prius autem, & posterius in motu non vt accidens in subiecto sunt, nec sunt ipsum totum, nec partes eius; sed sunt accidentia, & mensuræ partium eius; & per hoc totius motus. Et isto primo modo dicunt, quòd intellexit Aristoteles, & Commentator: tamen dicunt, quòd tempus est prius, & posterius in motu: & ita dicunt, quòd tempus, & motus differunt vt duæ res; sicut accidens, & subiectum.

Sed contra hoc multa superius fuerunt dicta: & ad hoc dici potest, quòd cùm in motu non inueniantur realiter prius, & posterius, nisi illa, quæ sunt partes motus; & secundùm hanc rationem prioris, & posterioris, illa sunt formata, vel imaginata ab anima: & tunc tempus non est accidens naturale, sed Logicum, & intentionale; sicut vniuersale inquantum vniuersale: quod non est verum.

Ad argumenta, quæ volunt concedere, quòd sit dare tempus discretum: mensurans actiones Angeli potest responderi, &c. *Defunt aliqua.*

* 4. Phys. tex. com. 131.

* q. 18. n. 6. & seqq.

* q. 18. n. 19. & seqq.

36.

* 4. Phys. tex. com. 131.

QVÆSTIO XXII.

*Utrum sit idem instans aui, temporis,
& æternitatis?*

Arist. 10. *Metaph. cap. 2. § 3.* Alenf. 1. p. q. 12. mem. 9. art. 2. & 3. Bonau in 2. 1. p. art. 1. q. 1. & 2. Thom. *Quodl. 10. art. 4. § 1. par. 9. 10. art. 5. § 6.* Richard. *art. 1. q. 1. § 2.* Argent. 9. 1. art. 4. Capricol. 9. 2. art. 1. concl. 5 & 6. Albert. *de quatuor coelis. q. 3. art. 3.* Egid. *tract. de mensura Angelorum. q. 2. Valsq. 1. par. dispur. 33. 34 & 35.* Vide Doctorem in hoc opere q. 19.

1.

IN quæstione ista duo sunt videnda. Primum est, quomodo instans ad illud, cuius est, comparatur? Secundò, quomodo ab instanti alio (vt quærit quæstio) distinguitur?

ARTICVLVS I.

*Quomodo instans ad illud, cuius est,
comparatur?*

* quæst. 19.

CIRCA primum (quia de æternitate aliàs * disputauimus, idèd est breuiter transcendendum) videnda est ratio istarum mensurarum æternitatis, aui, & temporis; vt videamus, quomodo instantia istarum mensurarum ad eas comparantur.

Est igitur sciendum, quòd hæc tria dicunt rationem mensuræ; quia secundum Aristotelem 10. *Metaphys. * mensura propriè est id, per quod cognoscitur proprietates rei, seu quantitas; & vt idem dixit, debet esse vnigena mensurato: & idèd secundum diuersam rationem quantitatis mensurandæ in rebus, diuersæ mensuræ rebus correspondent. Sicut autem apparet quæ sit quantitas rei mensurandæ, & cognoscitur per quantitatem mensuræ; sic quantitas mensuræ cognoscitur per quantitatem, & speciem mensurati. Sicut enim scimus re esse mensuratam, quia tanta est eius mensura: sic è contrario scimus mensuram esse talis speciei, & talis conditionis, quia scimus mensuratum esse talis conditionis, & talis speciei. Propter quod dicit Aristoteles 4. *Physicor. * quòd cum quærimus quid est tempus, ab hinc oportet incipere quis est motus; quia per qualitatem & speciem motus, qualitatem, & modum temporis cognoscimus, sicut per quantitatem temporis ipsius motus cognoscimus quantitatem.**

* text. com. 95.

2.

Triplicis acceptio quantitatis. Prima acceptio.

Accipiendo autem uomen *quantitatis* largo modo, triplex accipitur *quantitas* in rebus; aliquando pro vnitate, siue perfectione, & gradu naturæ, & essentia rei: secundum quem modum dicimus, quòd illa res est maior, quæ habet uerius & perfectius esse naturæ & essentia, vt Angelus, quam homo; aqua, quam terra; aer, quam aqua; & sic ascendendo per gradus entium: & ista maioritas, vel minoritas talis quantitatis, non solum inuenitur in vna specie respectu alterius; imò in vno indiuiduo respectu alterius. Propter quod dicitur inter articulos condemnatos, quòd error est dicere, quòd *anima Christi non sit nobilior in naturalibus, quam alia anima*: vel quòd omnes animæ sint æquales in naturalibus.

Secundo modo dicitur *quantitas* rei extensio, quam habet ex numero suarum partium, siue sit continuum, siue discretum; siue continuum permanens, siue successiuum: & secundum istum modum accipiendo quantitatem, solum inueni-

tur ratio mensuræ in habentibus quantitatem continuam, vel discretam; quibus propriè conuenit mensurari. Sic quantitas propriè accipitur pro quantitate continua, vel discreta; & talia variam habent mensuram, sicut habent variam quantitatem. Et isto modo quantitas continua mensurat illa, quæ habent quantitatem continuam. Quantitas discreta, vt numerus mensurat illa, quæ habent quantitatem discretam; & etiam illa, quæ habent quantitatem continuum. Nam distinctio partium facta per imaginationem, vel intellectum, cadit in continuis; vt lignum continuum sex palmorum, etiam mensuratur mensuram continuam, vt pote suam; per quam dicimus quòd tantò longius est; & in quantum imaginatur in tot palmos, vt pote sex, mensuratur mensuram discretam, vt pote senariam: & motus diurnus in quantum continuus die mensuratur; vt autem imaginantur ibi diuisiones per viginti quatuor partes, vel viginti quatuor horas, mensuratur numero viginti quatuor.

Et quia mensura dicit continuationem nobis notam & certam, per quam habemus notitiam de quantitate rei mensuratæ; idèd cum ratio quantitatis sit notior & certior in discretis, quam in continuis; propter rationem & certitudinem maiorem quam habet vnitas, quæ est pars discreta, quam pars continua & diuisibilis, quæ est pars continua: idèd ratio mensuræ principaliter fundatur in quantitate discreta, & ab illa descendit in quantitatem continuum.

Et hoc experimur; quia volentes scire quantitatem certam continuum, vel continui, reducimus eam ad quantitatem discretam: vnde mensuramus de ligno quot habet pedes: imò idèd, quòd est mensura in continuis, est mensuratum in discretis, si compararet ad discreta. Vnde quantitatem vlnæ, quæ est mensura continui, reducimus ad palmos; & dicimus, quòd vlna habet tot palmos. Propter quod etiam dictum est supra, * quòd tempus non habet rationem mensuræ propriæ & perfectæ, in quantum mensurat ipsum sub ratione prioris & posterioris, quæ dicunt discretionem & numerum: propter quod dixi, quòd tempus quoad suum esse formale, est quantitas discreta. Vnde dicit Aristoteles * quòd *tempus est numerus motus secundum prius, & posterius.*

* q. præced. n. 35. & seq.

* 4. *Physic. text. com. 101.*

Et secundum illos, qui dicunt quòd tempus & motus sunt idem re & materialiter, tempus est numerus numeratus, & non numerus simpliciter. Sicut enim dicimus quòd duo canes est numerus numeratus, & duo est numerus numerans: ita & numerus prioris & posterioris in motu, est numerus numerans, quòd est tempus: & secundum hoc illud quòd est materiale in tempore fundatur in motu secundum prius & posterius: quòd autem est in tempore formale, completur in operatione animæ numerantis. Propter quod dicit Aristoteles *, quòd si non esset anima, non esset tempus; & sic habet tempus continuitatem à motu, discontinuitatem ab anima, à qua habet rationem numeri, quam habet ab anima numerante, & distinguente prius & posterius in motu: quia istæ rationes prioris & posterioris non sunt in motu, nisi ab anima.

* *Physic. text. com. 131.*

Sic ergo ratio mensuræ in continuis reduci-
tur ad discretum, & ratio discreti ad vnitatem,
quæ

quæ est certissima & notissima. Quia igitur sic accipiendū quantitatē, illa solūm mensurantur, quæ habent quantitatem continuam, vel discretam, idēd in eo, in quo est talis quantitas, non inuenitur ratio talis mensuræ, quōd in eo non est quantitas; nisi virtute formæ & essentia, quæ est aliquā in finitas, & vniuersitas.

Tertio modo dicitur *quantitas* pro duratione essendi: & secundū istum modum inuenitur ratio mensuræ in omni ente; & talis quantitas est mensura omnis rei habentis *esse*, sine sit ens creatum, siue increatum. Quia verō omne ens secundū quantitatem, & conditionem suæ naturæ, habet proprium modum durandi, qui respondet proprio modo essendi eius, diuersificatur ratio talis quantitatē, & per consequens mensuræ in omnibus rebus, accipiendū *rem* communiter ad creatorem & creaturam.

Cū igitur, generaliter loquendo, omnis modus essendi ad istos tres modos possit reduci; idēd quantitas, siue mensura, quæ mensurat durationem cuiuslibet rei consequentis modos essendi, ad tres modos potest reduci. Et est verum *esse*, quod non est aliud, quān necesse est, omnino independens, immutabile in substantia, & sine compositione, nec incipiens, nec desinens; quale non est *esse* nisi vnicum numero, vt aliās * ostendi, & est *esse* omnium; & idēd duratio eius, siue quantitas durationis, quæ est mensura sui *esse* in durando, & vocatur *æternitas*, (quæ quidem à Deo differt sola ratione, vt diuinum *esse*, nec *esse* ab actu existendi necessariō, æternum vt durans) vocatur inquam *æternitas* in abstracto, sicut entitas, vt est duratio quædam.

Est autem aliud *esse*, quod etsi sit immutabile, quia nec contrarium habet, nec componitur ex contrariis, nec alterabile actione agentis creati, ac per hoc sit *esse* fixum, manens inuariatum: ex hoc tamen habet debilitatem; quōd sit ab alio ente, ab alio conseruatum, & incipere & desinere potest, si ab alio non continuē conseruetur. Habet itaque alium modum durandi à primo; & per consequens aliam quantitatem, seu rationem quantitatē, durationis & mensuræ: quæ quidem mensura conformatur suo mensurato, inquantūm est durans immutabilitate & fixatione, sicut dicitur dum de æuo disputabitur. Nam talis mensura, est mensura substantiarum separatarum; & vocatur *æuum*.

Tertium *esse* est, quod incipit & desinet, non habens fixationem, aut perseuerantiam in durando; vnde non per hoc dicitur durare, quōd idem, & secundū idem permaneat; sed habet suum *esse* in fluxu, & continua inuouatione: & per hoc durat, quasi semper secundū aliud, & aliud sibi succedat; qualis est motus primō & per se, & *esse* generabilium & corruptibilium, vt sub sunt motibus generationis & corruptionis: quorum duratio, siue quantitas, & mensura durationis in essendo propter eorum fluxum, & continuam inuouationem & successiōnem, distinguitur contra æternitatem & æuum:

Senti oper. Tom. III.

sicut etiam *esse* successiūm distinguitur contra prædicta duo *esse*, vt iam patet.

Nec intelligo, quōd per hoc æternitas differat ab æuo & tempore; quia *æternitas* nec habet principium, nec finem; *æuum* habet principium, sed non habet finem: *tempus* autem habuit principium, & habebit finem. Hæc enim differentia est per accidens, non per se, nec essentialis; quia dato quōd tempus, & æuum, nec finem, nec principium habuissent, adhuc æternitas ab aliis differret. *Æternitas* enim est tota simul, quod tempore non conueniret, dato, quōd semper fuisset, & nunquam desineret. *Æuum* etiam habet alium modum durationis (vt aliās videbitur) vel saltem potest desinere esse, quod æternitati non conuenit. Si autem habere principium & finem accipiat non actu, sed potentia, isto modo prædicta differentia aliquā valeret: quia æternitas principio & fine caret actu & potentia.

Ex prædictis patet, quōd *tempus* idēd est mensura rerum temporalium, quia dicit quantitatem fluentem in continua successiōne; sicut *esse* talium rerum est in continuo fluxu, & successiōne. Sed *æuum* est mensura substantiarum separatarum, quia dicit quantitatem, quæ incipit & potest desinere; quæ non est tota simul: vel fortē habet aliquam naturam successiōnis, scilicet, quale est *esse*, & modus essendi & durandi illarum substantiarum. *Æternitas* verō dicitur mensura essendi viui veri & diuini; quæ dicit quid simplex, immutabile, & inuariabile actu & potentia, non habens principium, aut finem, nec actu, nec potentia: sic *esse* diuinum has perfectiones de se habet.

Differt tamen *æternitas* à prædictis; quia in tempore & æuo mensura differt à mensurato, sicut accidens à subiecto, secundū aliquos, qui ponunt, quōd *prius* & *posterius* in motu potest intelligi dupliciter: vel in motu, vt pars in toto: & isto modo *prius* in motu & *posterius*, non sunt idem, quod tempus, sed sunt partes motus. Eodem modo dicunt de æuo in æuiterno, quantūm ad inhaerentiam accidentalem.

SCHOLIUM.

Que in hoc articulo tractat Doctor, maiori ex parte premisit in quest. 19. quæ verè hic, & infra num. 17. ait de distinctione attributorum per solam rationem, ita vt ex parte ipsorum attributorum, & essentia sit diuina: fundamentalis, aut materialis ista distinctio, & formalis aut completa per intellectum; quo etiam modo aliqui Scotista interpretati sunt opinionem communem Scoti de distinctione formali attributorum, volentes eam conciliare cum expositione & opinione Caietani: de quo vide Fabrum in 1. disp. 19. cap. 3. & disp. 20. cap. 6. Sed verè minime concordari possunt, quæ Scotus docet circa hanc distinctionem in 1. distinct. 2. quest. 7. & distinct. 8. quest. 4. vbi expressè ait omnem formalem distinctionem relationum & attributorum ab essentia, præcedere ex natura rei omnem operationem intellectus. In hac autem questione videtur se referre ad ea, quæ dixit ex sententia aliorum, videlicet S. Thoma & Henrici in 1. distinct. 8. quest. 4. quæ conueniunt manifestè cum iis, quæ hic dicit circa complementum, aut perfectionem huiusmodi distinctionis per actum intellectus. Et certè in toto hoc discursu cum ex aliorum loqui sententia patet, quod paulo post num. 15. examinet, & refellat aliqua ex iis, quæ in hoc discursu continentur.

In quo differant æternitas, æuum, & tempus.

8.

5. *Tertia accipio.*

Dei mensura æternitas.

* quest. 19. n. 4. & seqq.

6. *Substantia separata mensurantur æuo.*

7. *Res corruptibiles & motus mensurantur tempore.*

9.

In Deo verò, vt iam dixi, æternitas differt ab esse diuino sola ratione, ad modum, quo alia diuina attributa, dicuntur differre à diuina essentia. Vnde sicut à diuina bonitate, vel sapientia differt sola ratione eius immensitas, aut infinitas, cum dicitur, quòd diuina essentia, vel sapientia est immensa, vel infinita; cum tamen immensitas, & infinitas dicant rationem mensuræ in secundo modo prædicto mensuræ: sic à diuino esse differt sola ratione eius æternitas, cum dicitur, *Deus est æternus*: cum tamen æternitas dicat mensuram diuini esse secundum tertium modum mensuræ; vt iam non sit aliud æternitas, quàm esse diuinum conceptum ab intellectu, vt sic durans. Et ista diuersitas interuenit inter diuinum esse, & æternitatem solo respectu intellectus concipientis esse Dei, sic & sic durans: sicut dicitur de aliis attributis, quòd sunt idem, quòd diuina essentia, vt sic, vel sic, ab intellectu concepta. Et sic secundum hoc æternitas huiusmodi habet pro materiali ipsum diuinum esse, & rationem recipit formalem ab intellectu concipiente: sicut aliàs * dictum est de diuinis attributis. Et dato adhuc quòd *æuum* & *tempus* non sint accidentia realiter differentia à suis mensuratis (quòd fortè verum est) sed fuerint realiter idem quòd sua mensurata, & rationes formales habeant ab ipsa conceptione; inter ipsa mensurata, vt sic, vel sic durantia, adhuc sunt multæ differentie essentialis, vt visum est, inter æternitatem, & istas mensuras.

* Vide Scotū in 1. d. 8. q. 4. n. 1. & 9.

Qualiter se habent instantia ad istas res mensuratas.

Ex quo igitur in summa patet harum trium differentia mensurarum, iam quodammodò patet, quomodo se habent earum propria mensura, siue propria instantia, scilicet differenter ad ipsas. Non enim potest dici, quòd in æternitate sit instans actu ad principium eius, sicut dictum est de tempore; nec sit instans principium actu, & terminus in potentia, sicut dictum est de æuo: quia nec re, nec intellectu, nec imaginatione potest habere principium vt æuum: nec potest dici quòd sit ibi instans præsens aliud, & aliud semper, vt dictum est de tempore. Propterea patet quòd in æternitate non est instans, sicut in tempore, vel in æuo: nec in æuo est instans aliud, & aliud, sicut in tempore; cum esse rei mensuratae semper sit idem in nullo variatum. Sed instans temporis est indiuisibile, tempus diuisibile, idè non sunt idem: instans autem æternitatis, & ipsa æternitas, omnino sunt indiuisibilia, & coexistunt toti tempori, quòd non facit instans temporis.

10.

Vt igitur videatur quomodo instans se habeat ad istas mensuras, est sciendum, quòd secundum doctrinam Aristotelis, 4. *Physic. sext. comment. 103. & 104.* quam aliqui sequuntur; sicut tempus est mensura motus, sic instans temporis est mensura ipsius mobilis, quòd fertur; non sicut est idem mobile secundum substantiam in toto motu variatum secundum esse, sed in quantum recipit rationem prioris & posterioris. Nunc autem sicut motus est actus ipsius mobilis, in quantum mobile est; ita & actualitas existentie est actus entis, in quantum existens, siue vt ens existens est. Sicut ergo tempus mensurat motum mobilis, qui est actus mobilis, & instans temporis mensurat esse mobilis, in quantum mobile: sic alie mensuræ mensurant actum rei existentis, qui est esse; & instantia eorum mensurant ipsam rem

existentem, in vnaquaque mensura mensuretur esse alicuius rei existentis, & ipsi rei existenti respondet pro mensura *nunc*, siue instans mensuræ illius. Et idè sicut per tempus mensuratur actus mobilis, qui est motus, & ipsum mobile subiectum illius actus per instans; sic per *nunc* æui mensuratur ipsa res actu existens, & esse, qui est actus eius, per æuum mensuratur: & per *nunc* æternitatis, mensuratur ipsa res æterna: vel esse illius rei, qui est actus eius secundum modum, quo in Deo percipimus quòd existat, & quo existit.

Vnde si consideremus actum in communi, vt comprehendat motum, qui est actus mobilis, & ipsum esse, quòd est actus rei existentis, ponimus, quòd sicut se habet actus quilibet ad id, cuius est actus, ita se habet quilibet duratio ad suum instans. Actus autem ille, qui mensuratur tempore, differt ab eo, cuius est actus, secundum scilicet rem, quia mobile non est motus; & differt secundum rationem successionis, quia immobile non habet subiectum numerorum successionum, sed permanentium. Et propter hoc eodem modo, quòd differt mobile à motu, dicitur ita differre instans temporis, quòd mensurat mobile, à tempore, quòd mensurat motum. Differt primò secundum rem, quia *nunc* non est tempus, sicut nec mobile est motus: secundò secundum rationem successionis; quia tempus est successuum, non autem instans. Actus autem, qui mensuratur æuo, scilicet ipsum *æuiternum*, differt ab eo, cuius est actus, non re, sicut aliàs declarauimus, quia esse non est res alia ab essentia, nec successiue, vt dicunt aliqui, quia vtrumque est sine successione. Sed ita differt instans æui ab æuo, sicut differt id cuius est actuale esse, ab ipso esse. Æternitatis verò differt à suo *nunc* sola ratione, sicut esse diuinum, quòd mensuratur æternitate, differt à diuina essentia, in quantum æternitas respicit diuinum esse, vt *nunc* æternitatis quiditatem ipsius ad modum quo vnus differt à suo esse, & quiditas Angeli à suo esse.

Quamuis ista differentia æternitatis, æui, & temporis sua instantia videatur vera sequendo doctrinam Aristotelis, 4. *Physicor. text. comm. 103. & 104.* dicentis, quòd instans est idem in toto tempore secundum substantiam, differens secundum esse: tamen secundum prædicta in præcedentibus questionibus, quibus dictum est, quòd non est idem instans in toto tempore, in quo est multiplex *mutatum esse*, non videtur esse vera.

Quòd etiam dicitur, quòd sicut tempus sequitur, & mensurat motum, & instans mobile; sic æuum, & æternitas sequuntur & mensurant ipsum esse actuale: *nunc* autem æui, & æternitatis fundatur in eo, cuius est esse: hoc non videtur verum, quia sicut tempus præsupponit verum motum, sic instans temporis fundatur in tempore; & ita instans æui & æternitatis fundatur in æuo & æternitate: esse autem, cuius mensura (vt dicit ista positio) est æuum & æternitas, fundatur in eo cuius est esse; cuius mensuram dicit esse *nunc* æui & æternitatis.

Præterea esse est actus entis in quantum ens accipitur pro essentia, & pro illa entitate, de qua est scientia, quale est essentia, & hoc est ens, quòd habet existentiam in Deo, per cuius oppositum id dicitur *non ens*, quòd impossibile est esse, cuius esse non est actus. Si ergo æuum & æternitas sunt mensura

11.

12.

mensura ipsius esse rei æternæ & æternæ; *nunc* autem æui, est mensura ipsius esse rei æternæ: *nunc* etiam æternitatis rei, cuius est esse, sequitur, quod æuum & æternitas sunt mensura actus existentiae, & earum *nunc* mensuram essentiam. Quod dico falsum est, quia essentiae, in quantum essentia, nulla debetur mensura durationis; sed solum ipsi esse actuali.

13. *Quale est instans æternitatis.* Secundò videtur dicendum, quod instans æternitatis, & æternitas Dei, sunt idem re, & æqualis ambitus; & vnum sit alterum, & dicuntur ad inuicem; non tamen instans quod est principium, & finis, vel generationis, vel corruptionis in *mutato esse*, cum talia non sint in Deo: sed dicitur instans, sicut in tempore dicitur instans ut principium, diuinum esse, in quantum correspondet rei spirituali, ut præsentialiter existens dicatur mensura instans æternitatis: ut secundum hoc æternitas ut coexistit præsentis instanti temporis, fortiat nomen instantis; ut *nunc* coexistit toti tempori, claudens omnes differentias temporis, dicatur esse instans.

Et si dicas, quod secundum hoc nos concipimus in æternitate diuersa, instantia fluxibilia, & transeuntia, ex quo instans accipitur in ea per correspondentiam ad instans præsens in tempore. Dico, quod sicut diuinum esse in vnico indiuisibili complectitur omnes perfectiones creaturarum; & cum hoc mens concipit illas sub variis rationibus attributas; sic vnica mensura diuinum esse indiuisibile, quod est æternitas, comprehendit in vnico simplici indiuisibili omnes differentias, & fluxus temporum. Sed mens nostra comprehendit coexistentiam eius ad diuersas partes temporis, secundum conceptionem diuersorum æuiter-norum. Quæ diuersitas est solum in intellectu, non in ipsa æternitate, sicut aliàs dictum est * de attributis diuinis: & isto modo non est inconueniens in diuina mensura esse varietatem & fluxibilitatem, sicut non est inconueniens in Deo esse varietatem attributorum.

14. *Nunc* autem æui ab ipso amplius videtur differre; quia non stante simplicitate, sicut æternitatis, si æuum habet aliquam successione secundum aliquos (de quo infra videbitur) tunc instans æui dicitur, quo æuiternum *nunc* primò habet esse, vel in quo potest amittere suum esse; vel quod est aliud, & aliud in duratione, quæ est æuum. Quamuis non sit ita, possumus dicere, quod instans æui acceptum secundum rationem instantis, est indiuisibile & in se, & quantum ad existentiam: ut dicimus, quod instans æui est, quo æuiternum primò habet esse, vel quo debuit esse, si Deus annihilaret Angelum. Nunc enim primò esse, vel *nunc* primò non esse non habet rationem indiuisibilis, ut coexistit tempori, sed solum instanti temporis: quia accepto *nunc* præsentis temporis, non est verum dicere, quod Angelus erit creatus, vel erit annihilatus, vel quod in isto *nunc* temporis habeat primò esse, vel habeat primò non esse; sed solum fuit verum in illo instanti temporis, cum coexistebat *nunc* creationis, vel annihilationis.

Propter quod *nunc* primò esse æuiterni, quamuis illud primum esse acquiratur in æuo, in quantum *nunc* est, primò, transit, & est indiuisibile in se, & quoad coexistentiam, quia non existit, nisi vni instanti temporis, quod non manet: Et sic quamuis æuum, & *nunc* æui sint idem re, si sit mensura omnino simplex, cum æuum accipiatur se-

cundum quod mensurat totam durationem, per quam æuiternum coexistit tempori, vel partibus eius; instans verò eius accipitur secundum quod idem æuum concipitur sub ratione indiuisibilis, & æui, & quantum ad coexistentiam: quia sub ratione instantis non coexistit *nunc* æui parti temporis, sed solum instanti temporis. Et secundum hoc concipiuntur ab imaginatione diuersæ rationes diuersorum instantium in æuo, secundum quod coexistit diuersis partibus temporis; quamuis illa instantia sint idem omnino, quod æuum, solum distincta & varia secundum imaginationem. Nec tamen sunt ita eadem cum æuo, sicut instantia æternitatis cum æternitate, quia in æternitate tale quid figurabile non est ex parte eius, sicut in æuo; ut dicam æuiternum *nunc* primò est, vel *nunc* primò non est. Instans verò temporis est indiuisibile propter aliud, & aliud non discretum actu per propriam receptionem, sed in potentia: tempus verò est diuisibile idem semper in quantum ex partibus constitutum: & sic patet primus articulus quæstionis.

ARTICVLVS II.

Respondetur ad titulum quæstionis.

15. *Quomodo se habent instantia ad illa, quorum sunt instantia, videndum est quomodo se habent inter se ipsa quantum ad identitatem.* Circa quod fuit multiplex modus dicentium. Vnus, quod *nunc* æternitatis, æui, & temporis sunt idem *nunc* secundum substantiam, differentia secundum esse: cuius signum est quod æuiternum, & æuiternum, & temporale in eodem *nunc* habent esse. Verum est enim, quod simul *nunc* est Deus, Angelus, & motus; non tamen istæ tres mensuræ æternitas, æuum, & tempus sunt vna mensura. Licet enim idem sit *nunc* in omnibus secundum substantiam, tamen recipit esse diuersum, ut respicit esse æuiternum, æuiternum & temporale. Idem *nunc* est fluens à priori in posterius, & à præterito in futurum: & sic ipsum *nunc* fluens facit tempus. Ut autem respicit esse æuiternum, & *nunc* substat permanens, fixum; ut nec transeat actu, nec potentia, nec fertur, nec fluit, sed permanet, & sic facit æternitatem: ut autem respicit æuiternum, videtur se habere medio modo; quod licet permaneat, & non fluat, est tamen in potentia ut esse desinat; & de se rendit ad non esse, sicut res æuiterna.

Quia igitur ipsum *nunc*, ut est *nunc* æternitatis, æui, & temporis, accipit esse diuersum; idè accidit, quod tempus non est idem, quod æuum, vel æternitas. Sicut ergo corpus mobile, ut pote cælum, non variatur secundum subiectum, sed est idem motum, & non motum, differens solum secundum esse & rationem, sic *nunc* est idem in istis tribus mensuris secundum substantiam, differens secundum esse & rationem. Quia ut latum, vel fluens, est *nunc* temporis; ut non latum, nec fluens actu, nec potentia deficiens, est *nunc* æuiter-naris; ut non fluens, sed in potentia, ad non esse tendens est *nunc* æui: idè est idem secundum substantiam, differens secundum esse, vel rationem. Propter quod dicunt quod circumscriptis istis differentiis entium fluens & non fluens, remanet vnum *nunc* secundum substantiam & secundum esse. Vnde sicut idem corpus per essentiam potest esse delatum; sic idem *nunc* est recipiens fluxum

15.

Quomodo se habent instantia ad ea, quorum sunt instantia.

Quidam dicunt esse eadem secundum substantiam, diuersa secundum esse.

* supra n. 6. & 8.

fluxum & non recipiens : vt sic dicamus in his tribus esse idem *nunc* secundum essentiam, & quiditatem, differens secundum actualitatem existentiam; & per consequens secundum rationem mensurandi.

16. Positio autem ista stare non potest; quia multum non differunt *esse* & essentia; constat autem quoddam eternitas sit mensura simplicissima, sicut patet ex natura mensurati, cum est vnigena. Patet quoddam *nunc* eternitatis non est minus simplex, quam ipsa eternitas: immo, vt supradictum est *, non est aliud ipsa eternitas, & *nunc* eternitatis secundum rem: & ita *nunc* eternitatis est simplicissimum; & quia simplicissimum est in termino, non differt in eo *esse* & essentia; sicut nec in Deo; & ita si differt secundum *esse*, differt secundum essentiam.

* num. 13. Probatur hac instantia inter se differre.

Item, sicut se habent mensuræ ad inuicem, sic se habent termini mensurarum: vt sicut tempus ad lineam, ita instans ad punctum: ergo sicut mensuræ istæ tres differunt secundum essentiam, ita & termini.

Item, *nunc* eternitatis correspondet pro mensura ipsi essentia per aliquem modum suæ existentia: sed nec res, nec modus est in Deo, quin differat essentialiter à re, & modo cuiuslibet creaturæ: ergo instantia differunt necessariò secundum essentiam.

17.

Item, si idem *nunc* secundum essentiam, differens secundum *esse*, aut differt secundum *esse* substantiale, aut accidentale: constat quoddam secundum *esse* accidentale, quia quod est simplicissimum, vt Deus, non est alicuius accidentis susceptivum; ergo *nunc* eternitatis non differt ab aliis *nunc* secundum *esse* accidentale; quia tunc esset accidens: ergo si differt secundum *esse*, differt secundum *esse* substantiale; secundum *esse* substantiale variatur substantia; ergo *nunc* eternitatis non potest differre à *nunc* æui & temporis secundum esse substantiale, quin ab ipsis differat secundum substantiam.

Item, duo indiuidua eiusdem speciei, vt Socrates & Plato, sunt idem in essentia, & differunt secundum *esse* accidentale: quia autem talia sunt idem in specie, eadem mensuram mensurantur, & numero in eodem genere: quæ non possunt conuenire *nunc* eternitatis, & æui, & temporis, quia illud est incorruptibile actum & potentia; ista autem sunt corruptibilia, vel actum, vt *nunc* temporis; vel potentia, vt *nunc* æui: corruptibile autem & incorruptibile differunt secundum genus; vt in fine 10. *Metaphys. text. com. 26.* dicitur.

Item, quantumvis idem corpus secundum essentiam possit esse delatum, & non delatum; motum & non motum; tamen impossibile est, vt idem corpus secundum essentiam in suo *esse* sit mutabile, & non mutabile, fluens & stans. Cum ergo temporale & æternum simul sint, scilicet, idem est instans eorum secundum essentiam; & idem simul & secundum essentiam est mutabile & immutabile, corruptibile & incorruptibile; fluens & permanens; quod est impossibile.

18.

Præterea, non valet simile adductum de corpore moto, & non moto; quia moueri, & non moueri non insunt corpori illi secundum essentiam, sed secundum accidentia extrinseca: immutatione autem inest *nunc* eternitatis per essentiam; & mutatione inest *nunc* temporis per essentiam.

Item, *nunc* eternitatis, vt visum est, non differt ab æternitate, quamuis habeat aliquam ratio-

nem: ergo secundum rem quidquid mensurat æternitas, idem mensurat *nunc* æternitatis; & econtrario: sed tempus mensurat ipsum motum, *nunc* temporis mensurat *mutatum esse* tanquam propria mensura: ergo si idem est secundum substantiam, videlicet *nunc* instans æternitatis, & tempus, *nunc* æternitatis mensurat *mutatum esse*, tanquam propriam mensuram, quod est impossibile: quia *mutatum esse*, sequitur motum; motus autem non est in Deo.

Responsio autem quæ dicitur, quod Deus, & Angelica virtus, & motus, simul sunt in eodem instanti, ergo idem instans est horum trium: non valet, quia sicut *simul esse in loco* dicitur dupliciter, vel quia habent eundem locum propinquum, quo eorum quantitas mensuratur; sicut dicimus, quod corpus glorificatum est cum non glorificato; vel quia simul quodlibet est in loco, quodlibet tamen in proprio; vt ego & tu simul sumus in loco, quia scilicet, dum tu es in tuo loco, ego sum in meo: & qui sic sunt in loco, non habent eundem locum proprium, sed dicuntur simul esse per coexistentiam: sic simul in tempore, vel in instanti dicuntur aliqua duo simul durare, quia sunt simul in eadem mensura, quæ mensurantur: sicut dicimus te legente Sol oritur simul, quia eadem hora mensurat actum legendi & ortum Solis: & duo *mutata esse* simul sunt, quia sub eodem instanti temporis vbicumque duo motus terminati sunt.

Alio modo dicuntur aliqua esse simul tempore, vel instanti, per coexistentiam, non secundum mensuram: & isto modo dicitur quod Deus, Angelus, est motus, simul sunt, quia quando vnum est, alterum est; non quidem quando vnum est in sua mensura, alterum est in eadem: sed quando vnum est in propria mensura, vt Deus in æternitate, Angelus est in sua, vt pote in æuo; & motus in sua, vt pote in tempore. Et quia æternitas coexistit toti fluxui temporis, ideo Deus simul est cum omni ente temporali, & cum omni æterno: sicut ergo æternitas, æuum, & tempus sunt diuersæ mensuræ secundum essentiam; sic *nunc* illarum mensurarum differunt ad inuicem secundum essentiam.

Quorum differentia aliquo modo potest colligi ex his, quæ dicta sunt in primo articulo; & potest hoc rationibus suaderi: Primum ex mensuræ & mensurati proportionem sic; diuinum quippe *esse* est extra, & supra omne genus *esse*, ens creatum est in genere & intra genus: sed mensura est proportionata mensurato: ergo non potest ens in genere esse mensura entis extra genus; sed æternitas & *nunc* æternitatis sunt extra genus; ergo si mensura proportionatur mensurato, & ens extra genus non potest esse propria, & per se mensura entis in genere: ideo nec æternitas, nec *nunc* æternitatis potest esse mensura alicuius entis creati. Cum igitur ea quæ naturam generis participare non possunt, non possint dici idem in essentia, si id, quod est extra omne genus, & id quod est in genere, non participat idem genus, quale est *nunc* æternitatis, & temporis, nullo modo sunt idem *nunc* in essentia.

Secunda ratio sumitur ex entis creati & increati essentiali definitione. Quod enim est simplicissimum, ita est omne quod habet, vt nihil sit in eo, quod non sit ipsum vt est omne: quod est in Deo, qui est simplicissimus, sed

Dupliciter aliqua possunt coexistere. Respondetur tacite obiectioni.

19.

Nunc æternitatis, cui, & temporis quomodo differant.

20.

sed æternitas est in eo; ergo est vt diuinum esse: sed *nunc* æternitatis est in æternitate; ergo *nunc* æternitatis est id ipsum, quod esse diuinum; si ergo *nunc* æternitatis est idem per essentiam, quod *nunc* æui & temporis; ergo cui est essentielle *nunc* æui & temporis, eidem est essentielle *nunc* æternitatis: sed *nunc* æui est essentielle ipsi æuo, *nunc* temporis ipsi temporis: ergo *nunc* æternitatis est essentielle tam æuo, quàm temporis; sed *nunc* æternitatis non est aliud, quàm diuinum esse, & ipse Deus: ergo Deus est essentia æui, & temporis: quod est apertè falsum: non ergo ista *nunc* sunt idem in essentia: tunc eniui *nunc* temporis esset idem realiter, quod Deus; sicut *nunc* æternitatis est idem, quod Deus.

Tertia ratio sumitur ex finiti ad infinitum proportione. Esse infinitum in quantum infinitum, est improportionabile finito in quantum finitum: quæcunque autem habent aliquid idem essenziale commune, sunt necessariò proportionabilia; ergo impossibile est quòd infinitum, & finitum habeat aliquid aliud commune essenziale, sed æternitas de ratione sua est infinita, quia debet esse vnigena mensurato; æuum, & tempus eadem ratione sunt finita essentialiter, sicut omnis creatura: ergo impossibile est, quòd habeat aliquid commune essenziale: *nunc* autem æternitatis est essentielle æterno, *nunc* æui & temporis, æuo, & temporis; ergo impossibile est quòd istarum sit idem *nunc* per essentiam. Similiter etiam *nunc* æui, & temporis consequuntur æuum & tempus, & cum in ipsis fundentur, necesse est, quòd *nunc* æui & temporis ad inuicem differant; sicut differt æuum à tempore: quæ quidem differentia aliquantulum tacta est in primo articulo.

QVÆSTIO XXIII.

Virum sit idem instans in toto tempore secundum rem, diuersum tamen secundum esse?

Vide Doctores citatos quæst. antecedenti, & Henricum Quodl. 5. q. 13. & Quodl. 9. q. 2. Gregor. in 2. dist. 1. quæst. vlt. Durand. dist. 1. quæst. 3. Suar. in Metaph. dist. 50. sect. 5. Vide Doct. in 2. dist. 2. quæst. 1. & 2. & de primo princip. c. 3. & in Theorem. 5. Concessis quatuor conclusionibus.

I. **R**ESPONDEO (sicut dicit Commentator, cap. de Vacuo text. com. 57.) in eis quorum obscurum est esse; quale est esse temporis, instantis, & similibus, quæ modicam habent entitatem, priùs oportet sciri quid sint, quàm an sint, & quomodo sint? In quæstione igitur ista priùs ostendetur, quid *instans* nomine importetur. Secundò quomodo instans ad tempus comparetur.

ARTICVLVS I.

Assignatur propria ratio instantis.

Circa primum est sciendum, quòd *instans* secundum nominis rationem, potest dici quasi *non stans*; vel quasi *instans*, id est, *appropinquans*. Has autem duas rationes, scilicet *instans*, id est, *non stans*, sed *transcurrens*; & *instans*, id est, *appropinquans*, inuenimus in aliquo, quod est in motu. Cum enim, vt aliàs dictum est*, motus non sit aliud, quàm successio continua transmu-

tationis à priori in posterius eius rei, secundum quæ mobile mouetur, siue sit qualitas, nisi locus, cuius quidem motus nihil est in actu, nisi simplex mutatio instantanea, & per eam est totus motus; qua quidem mutatione id quod mouetur motu locali (in quo est euidenter ratio motus) mouetur semper super spatium sibi æquale, vt dicitur 6. Physicor. text. com. 89. Vnde apertè patet quòd si significatio nominis, quod est *instans* in motu, vel in aliquo, quod est in motu, inuenitur, per naturam motus natura *instantis* poterit iudicari. Quia etiam *instans*, (vt iam videbitur) est aliquid temporis; tempus autem est passio motus: subiectum autem, quod cadit in definitionem passionis, ducit in notitiam passionis; ergo motus in notitiam temporis, & per consequens *instantis*, quod est aliquid temporis.

Nunc autem in motu videmus esse mobile, motum, initium motus, *nunc*, & eius continuationem, & vnitatem: & videmus quòd mobile in motu continuo semper habet aliud, & aliud esse, secundum naturam illius rei, secundum quam mouetur. Nam si in aliquo tempore, dum mouetur localiter, esset in eodem situ, vel in eodem gradu albedinis, vel illius rei, secundum quam mouetur, tunc quiesceret: propter quod mobile semper variatur secundum esse, quòd recipit à variis gradibus rei, secundum quam mouetur.

Ex his igitur, quæ videmus in motu, dicunt aliqui quòd quatuor modis accipitur *instans*: vno modo, vt est actu initium temporis, vel actu finis eius, secundum quòd mensurat motum habentem initium & finem. Et isto modo realiter in tempore sunt solùm duo instantia, quorum primum fuit principium temporis; supposito quòd motus cæli non fuit æternus, vt modo supponimus, & quòd aliquando cessabit motus cæli, vt modò suppono. Hæc duo instantia ponuntur actu, & realiter in tempore, supposito quòd secundum veritatem inceperit, & terminabitur; isto modo *instans*, dicitur, quasi *non instans*, quia illa instantia nullam moram habuerant. Ista duo instantia quasi simulantur duobus punctis, inter quæ stat linea finita; quæ sunt actu in linea, & nullum aliud est in ea actu.

Est etiam aliud *instans* in potentia non actu; quod quidem signabile est per imaginationem, vel intellectum in quacunque parte temporis: tale autem *instans* non potest poni in tempore realiter, aut in esse continuo; quia sicut *instans* quod actu ponitur in principio temporis terminat ipsum ex parte antè, & illud quòd ponitur in fine, terminat, & interrumpit ipsum à parte post: sic si aliquod *instans* actu ponitur intra continuationem temporis, necessariò ipsum dirimeret, & diuideret: sicut si in linea præter punctum initiatum poneretur punctum actu, necessariò ea interrumperetur, & discontinuaretur.

Tale autem *instans* sumptum solùm in potentia, est *instans* commune ad illud; quo partes temporis copulantur, & continuantur: quia ex hoc dicitur continuum, quòd vbiq; signari potest *instans*. Vnde non est intelligendum, quòd à tali instanti trahat coninuitatem: quia tunc sicut *instans* non est nisi in potentia, sic tempus non esset actu continuum, sed solùm in potentia. Sed in continuo *instans* tale in potentia dicitur esse continuans, quia sicut *instans* actu non est, nisi vbi est realis diuisio; ita *instans* in potentia non est, nisi vbi est realis continuitas, & habet se ad

2. *Instans quatuor modis accipitur. Prima acceptio.*

Secunda acceptio.

Instans quomodo est in tempore continuo & punctum in linea.

3.

* quæst. 18. num. 18.

continuitatem in ratione signi; quia est signum
continuitatis, non causa.

Quod autem illud instans continuitatis non
sit actu in tempore, planè dicit Auicenna in lib.
2. *Physicor.* * cap. 12. ubi loquens de instante con-
tinuante dicit: *Continuans autem non habet esse in*
actu, in eo quod habet distentionem rectam secun-
dum quod est continuans. Et subdit: *non enim habe-*
ret esse in actu, nisi interrupteretur tempus aliquo
modo interruptionis.

Tale etiam instans dicitur, quasi *non stans*; quia
sicut totus motus, & tempus est in successione,
sic signabilia in eo sunt in successione sine per-
manencia.

Est aliud instans non reale, sed imaginatum,
vel intellectum; quod non imaginatur, vel in-
telligitur solum in potentia, immò imaginatio
accipit ipsum actu. Tale autem instans, quo tem-
pus numeratur, & quo mediante tempus prop-
riè acceptum, quod sequitur motum cœli, men-
surat alios motus per aliquam sui partem, à no-
bis imaginabiliter acceptam, cum dicimus quòd
iste motus duravit vnà horâ, vel die, vel anno.
Non enim hora ab hora, vel dies à die, vel an-
nus ab anno discontinuatur, quia totum tempus
acceptum est vnum & continuum. Sed nos ima-
ginamur diuisiones realiter, in illo tempore secundum
diuisiones reales, & actualiter motuum realium.
Et idèd, vt patet, nisi tale instans acciperetur
ab anima, tempus non mensuraret motum;
nec posset diuisio partium temporis imagi-
nari.

Est quartum genus instantis, de quo dicitur,
quòd est idem in essentia in toto tempore, diuer-
sum tamen secundum esse.

ARTICVLVS II.

Qualiter instans ad tempus comparetur?

Circa secundum: hoc instans, secundum
doctrinam Aristotelis 4. *Physicor. text. comm.*
105. sequitur mobile, sicut tempus motum; idèd
est in mobili, vt in subiecto: & est mensura mo-
bilis sub forma, quâ mobile. Quamuis autem
hoc instans habeat idem esse secundum substan-
tiam in toto tempore, tamen continuè renouat-
ur, & variatur, quantum ad esse respectuum;
sicut ipsum mobile est idem in toto motu secun-
dum substantiam: sed variatur continuè quan-
tum ad esse, quod recipit secundum diuersos gra-
dus illius motus. Sicut autem illa esse secundum
quòd variantur, non sunt actu in motu conti-
nuo, sed solum in potentia; præter hoc, quòd
est in fine motus, quia sunt quædam *mutata esse*:
sic esse aliud, & aliud ipseus instantis, non sumit
actu, sed potentia; quia si esse istius instantis, quòd
fit in toto tempore actu accipitur, tunc tempus
actu diuiditur: sicut ubi accipitur *mutatum esse* in
actu, ibi motus terminatur. Vnde erit instans
iniciens, & terminans tempus siue realiter, siue
secundum veram imaginationem. Sicut igitur
mobile idem est secundum substantiam, habens
aliud, & aliud esse; quæ esse non accipiuntur in
actu, sed potentia, nisi in fine motus: secundum
quem modum dicimus, quòd res, quæ mouet-
ur continuè quocunque motu, semper aliter, &
aliter se habet: sic est idem instans secundum
substantiam in toto tempore consequens mobi-
le, vt tempus motum, habens tamen aliud esse:

quorum varietas, siue quæ varia esse, non sunt
actu, nisi in fine motus.

Hæc est sententia Aristotelis 4. *Physicor. text.*
comm. 104. cap. de Tempore; ubi dicit: *Ipsum au-*
tem nunc est quidem sicut idem; est verò sicut non
idem: secundum quidem quod in alio, & in alio est,
alterum est, &c. Et post pauca. *Id autem quod fer-*
tur, sequitur ipsum nunc, sicut tempus motum. Ec-
ce igitur quòd secundum ipsum idem est *nunc*, seu
instans in toto tempore, fluens cum tempore
secundum aliud, & aliud esse. Videtur autem
Aristoteles rationem huius dicti fumere: quia
nisi idem *nunc* ponatur in toto tempore, sequi-
tur, aut quòd *nunc* immediatè sequitur *nunc* in
tempore; aut quòd ipsum *nunc* commeteretur se
tempori in durando. Si item idem *nunc* non ma-
neret, oportebit quòd desinat esse, & hoc vel in
seipso, & tunc simul est, & non est: vel in *nunc*
sequenti immediatè, & tunc in tempore sunt
plura *nunc* consequenter se habentia, quòd est
impossibile; vel in tempore, & tunc *nunc* idem,
quòd corrumpitur, commeteretur se durando tem-
pori diuisibili, quæ omnia sunt impossibilia.
Oportet ergo vnum *nunc* esse in tempore toto.

SCHOLIUM.

Fermè omnia, quæ hic tractat Scotus, habet in 2.
dist. 2. quæst. 1. & 2. ubi late impugnat asserentes
vnum nunc secundum substantiam esse in toto tempore;
& quæst. 1. num. 16. ex S. Bonauentura docet, quo-
modo nunc temporis corrumpatur, aut desinat: &
quæst. 9. quòd instantia sint simul actu, & potentia in
tempore, vt & indiuisibilia in continuo; instantia
autem actu concedit duo, vnum in initio, aliud in fine
temporis; quòd etiam docet quæst. 2. num. 6. Vide
Fabrum theorem. § 1. circa dubium principale huius
quæstionis.

Quomodo autem tale vnum *nunc* ponatur in
tempore, non video esse verum. Primò quidem,
quia nihil fluens inuenio in toto motu, nisi ipsum
motum, siue formam, secundum quam mobile
mouetur continuè: ergo ex parte mensuræ non
est fluens, nisi secundum quòd respondet motui,
vel formæ, vt est in motu: illud autem est tem-
pus, non instans.

Secundò, quia mobile vt est subiectum motus,
manens idem secundum formam, quodam xpo
mensuratur, non autem à *nunc* temporis.

Tertiò, quia cum idem non fluat, nec altera-
tionem siue aliud, & aliud esse recipiat, nisi im-
mediatè per motum, vel per formam, vt conti-
nuo motu acquiritur, sicut illa alia, & alia esse,
quæ sunt quædam *mutata esse*, & potentia fun-
dantur immediatè supra motum, vel super for-
mam, vt est in motu: non autem fundantur in
mobili, nisi ratione motus, seu formæ respon-
dentis illis variis esse, siue diuersis *mutatis esse*, ac-
ceptis in potentia, fundantur verò in immediatè
super tempus, & non illa instantia sumpta in po-
tentia, de quibus dicit Aristoteles, quòd sunt
aliud, & aliud esse instantis, quòd manet idem in
toto tempore, non videntur fundari in tali vno
instanti, sed solum in continuo temporis, inquan-
tum talia, vt supra dixi, possunt signari.

Ex hoc etiam quòd Aristoteles ponit vnum ta-
le instans in tempore, non viderur vitare talia
inconuenientia, immò potiùs videntur sequi è
positione talis instantis. Cum enim idem instans
non fluat, nec eius fluxus continuitates quanti-
tatis,

* sufficien-
tia. 2. lib.
cap. 12.

4.
Tertia ac-
ceptio.

Quarta ac-
ceptio.

5.
Quidam as-
serunt vnum
nunc esse in
tempore.

6.

Non dari
vnum nunc
in toto tem-
pore.
Probat pri-
mò.

Secundò.

Tertiò.

7.

tatis habeat, nisi ut variatur secundum esse, sequitur quod vnum esse illius instantis immediatè sequatur ad aliud esse instantis; & sic indiuisibile consequitur indiuisibile.

Sequitur etiam secundum hoc, quod vnum instans, quod est fluens, secundum aliud, & aliud esse coëxistat tori temporis.

Præterea quod est aliud secundum fluxum, manens idem secundum successionem, & varium secundum esse, ibi motus, tempus, & nunc, videtur esse aliud.

Nec valet, quod dicitur, quod nunc sequitur illud, ad quod refertur, sicut tempus motum; quia videtur quod potius nunc sequatur mutatum esse, quam mobile. Vnde nunc in actu sequitur mutatum esse in actu; quod non est nisi in fine motus, vel in initio, quamuis in principio motus non sit propriè mutatum esse: & nunc in potentia sequitur mutatum esse in potentia, sicut tempus sequitur motum actu & potentia. Sicut enim mutatum esse diuidit actu partes motus alterationis, potentiâ tamen sumptum continuat partes eius, modo iam dicto, sic nunc actu sumptum partes temporis diuidit, sumptum verò in potentia eius partes continuat.

Si etiam est vnum nunc in toto tempore, sicut mobile est vnum subiectum motus; ergo sicut mobile, utpote cælum, quia vnum idem est secundum substantiam, æuo mensuratur, eius autem fluxus, siue motus tempore mensuratur; sic idem instans mensurabitur æuo, & eius fluxus tempore: & ita æuum erit mensura substantiæ temporis, quia idem instans ponitur tota substantia temporis.

8. Nec valet ratio Aristotelis quando quærit, in quo corrumpitur instans? aut in nunc, aut in tempore, &c. Si enim accipiatur instans pro principio & fine, & dicat solam priuationem, secundum modum iam dictum*, tunc propriè non corrumpitur, sed est terminus corruptionis, & desitionis temporis. Si autem instans, quod est principium temporis, & finis, dicat aliquid positium, vel si instans accipiatur pro præsentis nunc, quod dicit aliquid positium, si quæris, quomodo corrumpitur? Respondeo, quod in instanti, id est, in seipso; nec tamen sequitur, ergo simul est, & non est in eodem instanti: quia qui sic arguit imaginatur quod instans corrumpatur, & quod sit aliud instans, quod mensurat esse instantis corrupti, & nunc mensuret eiusdem non esse: alioquin enim non sequeretur, ergo simul, vel in eodem instanti instans corruptum est, & non est. Debet enim imaginari, quod instans corrumpitur, id est, definit omnino esse in seipso; nec suum non esse habet aliquam mensuram, nisi tempus secutum, quod est mensura sui non esse per accidens: in quo quidem tempore sequenti habet suum non esse, & idem in tempore sequenti corrumpitur, si corruptio vocetur non esse. Si verò vocetur desinere esse, in seipso corrumpitur: non etiam est mensura in suo esse, & in suo non esse.

9. Dico igitur, quod instans non est actu in tempore, nisi in principio & fine temporis, supposito, quod tempus habeat principium & finem. Nec video, quod talia instantia actu (ut dixi aliàs) dicant aliquid positium; sed instans in principio dicit priuationem durationis anterioris, & positionem posterioris; instans in fine dicit priuationem vltterioris durationis, & positionem prioris. Cum enim instans & actu & potentiâ se-

quitur mutatum esse; in principio temporis & motus, non est instans positium dictum, quia in principio non est mutatum esse; in fine autem motus mutatum esse, aut dicit idem, quod terminatum esse; & hoc vno modo significat idem, quod non ampliùs durare, & sic non dicit positium; aut significat idem, quod consummatum, & perfectum esse, quod non est aliud, quàm vltimam partem rei habere. Et isto modo mutatum esse dicit positium, & est pars vltima motus, in quantum motus est accidens naturale. Et isto modo instans tali mutato esse correspondens est aliquid positium, tam in principio, quàm in fine, in quantum motus veræ rei, quæ per motum acquiritur, habet primum est vltimum; quia minimum.

Sed isto modo non accipitur propriè instans, quia sic acceptum non est aliud quàm minimum tempus, ut superius est ostensum, & secundum istum modum in motu & tempore continuo, non est instans in principio & fine, nisi priuationè acceptum: in motu verò & tempore ut sunt quid naturale, est instans in principio & fine positium dictum, in quantum instans accipitur pro minimo. Instans autem acceptum potentiâ, vel significatum actu per imaginationem, habet rationem priuationis; quia non est aliud instans sumptum potentiâ, nisi priuatio continuitatis in potentia; & instans imaginatum actu, nisi actualis diuisio, siue priuatio continuitatis facta ab imaginatione.

Si autem instans dicatur, non ab instantia solummodò, sed quamuis sit instabile, dicitur tamen instans ab instando & appropinquando, quemadmodum indiuisibile præsens dicitur instans, quod tamen semper est aliud & aliud, quod quidem dicitur instans, quia instat, & appropinquat, & per eius naturam, & entitatem, quæ sufficit ad entitatem successionis, & per quod etiam tempus dicitur breue, vel longum, prius, vel posterius; ut ex parte priori, scilicet præteriti temporis, dicitur prius, quod plus distat à præsentis, & illud etiam breuius & posterius, quod minùs distat à præsentis ex parte posteriori, & à contrario quantum ad prioritatem & posterioritatem: nam illud tempus est prius, quod plus appropinquat ad præsentis nunc; & posterius, quod plus distat à præsentis nunc. Secundum quod dicit Aristoteles cap. de Tempore: Prius enim & posterius dicimus secundum ad ipsum nunc distantiam. Instans, dico, sic acceptum, quodammodò actu, quodammodò potentiâ, est in tempore. Est quidem in actu respectu præsentis, & futuri, quæ sunt non entia; est actu, quia mobile, quod mouetur, est sub aliqua parte motus præsentis: & quamdiu tempus durat, semper cum eo est aliqua pars eius præsentis; sed semper alia, & alia. In potentia verò dicitur, quia non videtur præsentis, quod semper est aliud & aliud, ut in toto tempore habet esse, siue discretum, vel discontinuum; nec habet propriam inceptionem & propriam desitionem. Quæ enim habent propriam inceptionem, & propriam desitionem discretam, & distinctam, sunt propriè actu, & necessariò habent aliquam inchoationem, ut ostensum est in præsentis quæstione*. Præsentis autem nullam habet moram: quia si haberet aliquam moram, esset ibi signate duo instantia, intra quæ præsentis fixum staret, & non flueret; & idem, ut dicit

10.

4. Phys. text. comm. 129. Quomodo instans est simul actu & potentia in tempore.

* supra n. 2.

* quæst. 21. num. 8.

Instans quomodo corrumpitur.

Augustinus 11. *Confess. cap. 14.* tunc præsens non est præsens, sed æternitas.

11.

Instans igitur sic acceptum pro *nunc* præsenti indiuisibili, non manenti, sed fluenti, est quodammodo actu; secundum quod dicitur: de tempore non habemus, nisi *nunc*. Est quodammodo potentia, quia suum esse non habet propriam, & discretam inceptionem, & desitionem, sicut illa, quæ proprie actu sunt. Sed eius duratio est per hoc, quod semper est aliud, & aliud præsens, non ad inuicem distincta, vel discreta, nec proprias inceptions, vel desitiones habentia.

Ex hoc patet, quod quamuis de tempore non habeamus nisi *nunc* præsens, quod semper est aliud, & aliud, non tamen debet dici quod tempus componitur ex multis *nunc*: quia ipsa præsens, per quæ fluit tempus, non sunt inter se discreta, nec discontinuata; quia non habent proprias inceptions, & desitiones, sed sunt continua: idè tempus est continuum, non discretum, quamuis, vt supra dixi, sub ratione, quæ est mensura motus forinaliter sit discretum propter rationem prioris, & posterioris, quas includit, in quantum mensura, quæ dicit discretionem.

12.

Dubium 1.

Sed fortè quæres; si de tempore non sit aliquid realiter nisi præsens, non quidem vnde præsens, continuè durans, & idem perseuerans, sed propter aliud, & aliud præsens; ergo cum nullo præsens, in quantum præsens, habeat durationem, quia statim transit & est indiuisibile: mensurata autem indiuisibilia si essent, nullam faciunt moram, vel durationem: ergo tempus nullam habebit durationem.

Dubium 2.

Item, cum ista præsens semper sint alia, & alia (vt tu dicis) & sint indiuisibilia, quomodo possunt esse continua, vel quomodo possunt esse actu in continuo, cum secundum quod prædictum est, indiuisibile actu positum in continuo tollat continuitatem?

Dubium 3.

Item, secundum istam positionem de isto *nunc* præsenti, quod semper est aliud, & aliud, videtur reuerti ratio Aristotelis reprobata; quod scilicet idem *nunc* secundum substantiam est in toto tempore aliud, & aliud secundum esse.

13.

Respondetur ad primum. Temporis duratio vnde sumatur.

Respondeo. Ad primum dico, quod duratio temporis non accipitur à præsenti, in quantum præsens, cum idem sit transiens indiuisibile non permanens: sed accipitur à præsenti, vt transit in rationem præteriti; vel futuri: tota enim mora & duratio temporis consistit in mora, & duratione præteriti, vel futuri. Quamuis igitur à præsenti *nunc* indiuisibili dicatur maior, vel minor duratio (vt iam dixi) secundum quod dicit Aristoteles, quod prius, & posterius in tempore, secundum quod ad ipsum *nunc* distantia accipitur, & respectiue dicamus tempus longius, tam ex parte præteriti, quam futuri, secundum quod magis distat à præsenti *nunc*; tamen longitudo, vel breuitas temporis, non est in ipso *nunc* præsenti, sed in eo, quod distat ab eo: sicut signato puncto in linea, illud non est longum, vel breue, sed indiuisibile; sed longitudo lineæ accipitur secundum maiorem, vel minorem distantiam ab illo puncto: & sicut linea cum puncto non est longior, quam sine puncto imaginata, sic præteritum cum præsenti *nunc* indiuisibili non est longius, quam per se sine *nunc* præsenti acceptum.

Si dicas, quod nihil est præteritum, vel futurum, quod non fuerit præsens: sed præsens dum aderat erat indiuisibile; ergo præteritum & futu-

rum sunt indiuisibilia, & sic adhuc præteritum & futurum non faciunt moram.

Respondeo, dico quod præsenti, in quantum præsens, aliquid repugnat, vt pote mora, vel duratio; quod non repugnat ei in quantum præteritum, vel futurum: præsens enim manens præsens durationem habere non potest; nam tunc esset æternitas, vel æuum, vt dicit Augustinus 11. *Confess. cap. 14.* sed præteritum manens præteritum, vel futurum, durationem habet, nec ei repugnat longum, vel breue, quamuis hoc repugnet præsenti.

Vel potest dici ad primam obiectionem, quod tempus habet durationem ab ipso præsenti durante; non quidem quod idem *nunc* præsens continuè duret; nam hoc esset æternitas, vel æuum; sed durat ipsum præsens per hoc, quod semper est aliud, & aliud.

Quod si dicatur, quod non est dare præsens in toto fluxu temporis quantumcunque aliud, & aliud, quod non sit indiuisibile: indiuisibilia autem non sunt continua; nec etiam durationem facerent, dato quod consequenter se haberent.

Dico, quod indiuisibilia accepta vt actu existentia ab inuicem distincta, vel discreta, consequenter se habere non possunt in aliquo continuo: & dato quod sic se haberent, adhuc durationem non facerent. Sed in potentia accepta, nec ab inuicem discreta, vbique in continuo signari possunt, nec continuitatem tollunt, sed eam supponunt.

Per hoc patet solutio ad id quod postea quæritur: quia enim non sunt actu talia præsens in tempore, quia inter se discreta, & propriam inceptionem, & desitionem habentia; sed sunt quodammodo actu, quodammodo potentia, idè continuitatem non tollunt.

Patet etiam ex prædictis, quod sit ponere tempus durare per hoc quod ponitur, quod præsens semper durat, quamuis aliud, & aliud, non propter hoc ponitur vnum instans in toto tempore, sed ponitur quod ipsum tempus in sua duratione claudit semper aliud, & aliud præsens, quod quidem præsens dum transit, cadit à ratione præsens, & transit in præteritum: quod etiam in quantum tale sit non ens, per hoc tamen quod continuatur ad præsens *nunc*, habet quandam modum debilis entitatis, quæ sufficit successioni. Sed si præteritum imaginetur, vt discretum à præsenti *nunc*, & non continuatum ad ipsum, omnino est non ens.

QVÆSTIO XXIV.

Vtrum instans, quod secundum se est indiuisibile, possit diuidi secundum rationem mensuræ; & per diuersos respectus possit opposita mensurare, & quodammodo naturam plurium signorum habere?

Vide Doctores citatos *quæst. 22. & 23.*

RESPONDEO: ad huius quæstionis euidentiam duo sunt inquirenda. Primum est, quomodo possit accipi in ratione continui? Secundò: quomodo potest accipi in ratione mensuræ propriæ, & specialis.

ART I

14.
Alia responsio ad primum dubium.

15.
Respondetur ad secundum dubium.

Ad tertium dubium.

I.

ARTICVLVS I.

Quomodo instans accipi possit in ratione continui?

Circa primum tria sunt videnda. Primum est, quomodo se habent opposita quantum ad similitatem? Secundum, quomodo se habent esse simul, & esse in instanti quantum ad diuersitatem? Tertium, quomodo se habet instans quantum ad diuisibilitatem, & indiuisibilitatem.

ARTIC. I. SECT. I.

An opposita possint esse simul?

Circa primum est sciendum, quod quedam sunt opposita, quæ habent medium secundum formam; vt contraria mediata, sicut album, & nigrum; siue quæ habent formam mediam; quia inter illas duas formas contrarias cadit forma media, vt inter albedinem, & nigredinem, rubedo, & pallor. Quedam sunt opposita, quæ non habent medium secundum formam, sed secundum subiectum constans, siue actu existens; & ista sunt contraria immediata, quæ determinant sibi subiectum aliquod in genere, vt sanum, & ægrum, quæ determinant sibi corpus animalis, inter quæ non est forma aliqua media, quæ nec sit sanitas, nec ægritudo, sed participat vtrumque, sicut pallor participat album, & nigrum. Idem dico de iusto, & iniusto, quæ determinant sibi animal rationale. Habent tamen talia contraria medium secundum subiectum constans, siue actu in rerum natura existens; quod non est sanum, nec ægrum; nec iustum, nec iniustum, vt lapis.

Quedam sunt opposita, quæ non habent medium secundum formam, nec secundum subiectum constans: sed habent medium subiectum non constans, siue non ex stens in rerum natura; sed subiectum fictum, vel imaginatum, sicut contraria generalia, vt bonum, & malum, quæ secundum Aristotelem * in Topicis sunt generaliorum contrariorum. Si enim bonum, & malum largo modo accipiuntur, in quolibet genere contrarietatis dicitur bonum, quod habet rationem perfecti, & malum, quod habet rationem priuationis, & incompleti. Nam, secundum Aristotelem *, semper altera differentia habet rationem habitus, & per consequens boni; altera rationem priuationis, & per consequens mali: vt incorporeum dicit habitum, & bonum, corporeum dicit priuationem, & malum * per consequens: similiter de albedine, & nigredine. Cum igitur tam habitus, quam priuatio sit præsupponens subiectum constans, siue existens, impossibile est, quod sit in rerum natura aliquod subiectum actu existens, quod sit nec bonum, nec malum: quia nihil est actu existens, quin habeat perfectionem sibi competentem, vel perfectè, & sic bonum; vel imperfectè, & sic malum.

Sed ista contraria generalia, vel genera aliorum contrariorum, habent medium subiectum non stans, id est, non actu existens: nam de ipso albo verum est dicere, quod nec bonum est, nec malum. Constat quod non est bonum. Constat quod non est malum; quia malum cum sit priuatio, non dicit negationem simpliciter, sed in subiecto. Si tamen bonum, & malum accipiuntur,

non vt contraria generalia, sed specialia in aliquo genere, sic habent malum, non secundum formam, sed secundum subiectum constans, siue existens. Et hoc est, quod dicit Commentator 10. Metaphys. * quia vir eremita cum non sit ciuis, nec pars ciuitatis; nec bonus est, nec malus, bonitate, vel malitia ciuis; non loquitur de bonitate, vel malitia generaliter sumpta, de qua statim supra dictum est.

Quedam sunt opposita, quæ nec secundum formam, nec secundum subiectum, nec cum constantia subiecti, nec sine constantia subiecti habent medium: qualia sunt contradictoria; quorum alterum, & non ambo, de subiecto, & præter ipsa nihil contingit verificari. Et ideo dicit Aristoteles *, quod contradictoria sunt, quorum secundum se non est medium. Cum igitur ex aliqua ratione sequitur, quod contradictoria sunt simul vera, talis ratio debet mendicari ex aliquo impossibili, quia talia non possent esse vera affirmando; vt quod currat, & non currat; vel negando, vt quod neque currat, neque non currat; nisi sit aliquod medium inter illa, cum tamen nullum habeant medium, nec secundum formam, nec subiectum; nec cum constantia subiecti, nec sine constantia. Hoc de primo primi membri.

ARTIC. I. SECT. II.

An simul esse possint in eodem instanti?

Circa secundum, ostendendum est, quod non est idem dicere, quod opposita sunt simul, & quod sint in eodem instanti; si instans accipiatur non vt habens rationem propriam mensuræ secundum rationem mensuræ communis, quia opposita & contradictoria possunt esse vera in eodem instanti communi; non tamen propter hoc sunt simul vera, quia non sunt vera in eodem instanti proprio. Quod declarant sic; causa quare duo contradictoria non possunt simul esse vera est, quia oporteret mensuram, in qua sunt duo extrema contradictionis vera, esse maiorem, quam mensuram, in qua altera pars est solum vera: vt maius est tempus, quo nigrum est album, & nigrum, quam tempus, in quo est solum album. Si ergo potest ostendi, quod non est maior mensura, in qua verificantur duo contradictoria, quam in qua verificatur alterum solum, cum nihil aliud obsistat; satis patebit, quod si in vno instanti potest esse verum alterum extremum, quod in eodem ambo extrema poterunt esse vera, quia (vt dicunt) non respicit plus moræ amborum verificatio, quam alterius solum.

Quod autem hoc sit verum, patet; vult enim Philosophus 8. Physic. * quod si ex albo fiat nigrum (& simile est in aliis oppositis) quod per totum tempus est sub vno extremo, vt pote sub albo; & in instanti alio, quod terminatur ad tempus, est sub altero, vt pote sub nigro: album autem, & nigrum se habent vt album, & non album; ergo secundum doctrinam Aristotelis, duo contradictoria vt album, & nigrum, siue non album, verificantur in tempore, & in instanti eiusdem temporis. Cum igitur tempus cum suo instanti, non sit maius, quam tempus tantum: sicut linea, & punctum non est aliquid maius, quam sola linea; si enim puncta facerent aliquid maius, tunc partes diuidentes totum, facerent aliquid maius, quam sit totum, quod est impossibile; quia totum est

* com. 16.

Vide Scot. in 1. d. 2. q. 2. n. 29. & seqq. & in 1. d. 2. q. 9. n. 34.

* Met. text. com. 15.

4.

An opposita possint esse simul in eodem instanti.

5.

* text. com. 69.

Contraria mediata, & immediata.

2.

* lib. 3. c. 3.

* Met. text. com. 15.

* Vide q. 16. n. 5.

3.

ex partibus æqualiter simul sumptis; & è contrario. Diuisa itaque linea in plures partes, vbi erat vnum punctum in potentia, post diuisionem sunt postea duo puncta in actu: ergo si huius puncta facerent aliquid maius, illæ partes lineæ simul sumptæ essent plus, quàm suum rotum: ergo non facit aliquid maius linea, & punctum, quàm linea sola; nec tempus, & instans, quàm solum tempus: ergo non sequitur aliquid maius ad verificationem duorum contrariorum, quàm vnum tantum.

6.

Sed (vt dicunt isti) benè ad eorum verificationem requiritur successio, quod non requirit alterius extremi verificationem. Si enim instans temporis immediatè succederet, non possent duo opposita verificari, vnum in tempore, aliud in instanti. Inter quæcumque autem est successio, illa non sunt simul; vnde si in eodem instanti posset esse successio illa, quæ essent in tali instanti, non essent simul. Si igitur aliquod tempus componitur ex instantibus (sicut isti ponunt) vt visum est supra * de motu Angeli, vel de intellectibus suis, quale etiam esse tempus motus, quo quis alio instanti esset sursum, & in alio immediatè deorsum; & tunc talis motus componeretur ex *mutatis esse*, quæ tempore discreto mensurantur: quia motus grauis, præsertim in vacuo non posset esse continuus, cum non possit reduci ad motus cæli. Et de tali motu, & tempore, quo mensuratur, satis dictum est supra in quæstione; *An sit tempus discretum* *? Cùm igitur (vt dicunt) sit dare motum compositum ex *mutatis esse*, vt visum est in præcedentibus quæstionibus, cui responderet tempus compositum ex instantibus; dicunt, quòd cùm plura instantia non plus faciant, quàm vnum, quia sunt indiuisibilia; ideò non plus faciunt instantia multa propria, & infinita, quæ mensurant diuersa *mutata esse*, quàm vnum instans temporis nostri: ergo quidquid potest esse in diuersis instantibus propriis, totum id potest esse in vno instanti: si ergo potest esse sursum, & deorsum in diuersis instantibus, quæ mensurant diuersa *mutata esse*, graue potest esse in vno instanti sursum, & deorsum.

7.

Cùm igitur secundum prædicta ad hoc, quòd contradictoria sint vera, non requiratur maior mora, sed sola successio; ergo cùm in diuersis instantibus temporis proprii discreti sit successio, non tamen mora, cùm omnia sint indiuisibilia, pater quòd in diuersis instantibus temporis discreti contraria possunt esse vera; vt, Angelus hoc intelligit, & hoc non intelligit; graue potest esse sursum & deorsum. Et quia omnibus istis instantibus correspondet vnum, & idem instans temporis continui per coëxistentiam, sicut vni puncto centrali coëxistunt multa puncta linearum inde egredientium; quia non plus faciunt plura instantia temporis discreti, quàm vnum instans temporis continui, eo quòd quidquid potest esse in pluribus instantibus temporis discreti, tanquam in mensura propria, id idem, vel illa possumt esse in vno instanti temporis continui, tanquam in mensura communi propria. Et quia illa, quæ simul sunt in vno communi, non propriè sunt simul, sicut quæ sunt in loco communi, vt in domo, vel cælo, non propriè sunt simul in illo, vt illa, quæ sunt in eodem loco proprio, vt corpus glorificatum, & non glorificatum: ideò contradictoria, vel opposita possunt esse simul in eodem instanti temporis continui, tanquam in mensura communi, non tamen propriè sunt simul;

quia non sunt in eodem instanti, quod est eorum propria mensura, licet in diuersis. Et huius ratio est, quia in diuersis instantibus mensuræ propriæ, quamuis non faciant plus quàm vnum instans. *Reliqua desunt.*

QVÆSTIO XXV.

*Verum Christus sit vnum,
vel plura?*

Vide Doctorem in 3. *distin.* 6. *quæst.* 2. & Doctores ibidem citatos.

R

ESPONDEO, primò declarando quòd est vnum secundum suppositum, & plura secundum naturam. Vnde Damascenus 3. *lib. Orthod. fidei* c. 15. *Vnus idemque est Christus, qui & hoc, & illud est.* Est ergo vnum, & plura Christus, vt dicunt aliqui, simpliciter, & sine distinctione, non secundum quid: nec hoc, inquit, est inconueniens, referendo ad diuersa. Quòd sit plura simpliciter pater; sicut enim accidens est ens secundum quid, & ideò vnum; vel multa per accidens secundum quid, ita substantia est ens simpliciter: & ideò quod habet in se plures naturas perfectas, & actuales, est plura simpliciter.

1.

Christus est vnum, & plura simpliciter.

* quæst. 21.

* quæst. 21.

Item, cùm substantia sit vera entitas, dicere aliquid esse duo secundum substantiam, & naturam, non videtur diminuerè de ratione pluralitatis simpliciter.

Sed videtur aliquibus quòd licet in Christo sint duæ naturæ; quia tamen altera tantum est diuina persona in abstracto, non debet dici duo simpliciter, sed cum determinatione, cùm non possit dici, *Christus est humana natura*, licet possit dici, quòd est *diuina natura*.

Obiectio.

Sed per hoc ita arguitur de quocumque ente per accidens, quòd non esset plura, cùm nulla natura prædicetur de ipso in abstracto immediatè, id non videtur impedire: quia sicut id in quo est, id est, natura, dicitur vnum, & non plura; licet natura non prædicetur de ipso in abstracto: ita id in quo sunt plures, erit plures, licet altera tantum, vel etiam neutra prædicetur de ipso in abstracto.

Solutio.

Nec sequitur, est plura, ergo plura supposita; sicut è contrario in diuinis non sequitur, sunt vnum, ergo sunt vnum supposito; licet in creatis sequitur, est vna natura, ergo vnum suppositum, in diuinis tamen non sequitur, non propter hoc quòd natura prædicetur in abstracto, sed quia non multiplicatur. Vnitas enim, & pluralitas naturæ facit ad hoc, quòd aliquid sit vnum, vel plura, non talis, vel talis prædicatio, quæ conuenit ex diuerso modo significandi solùm; sed ex alia speciali ratione in alia, & alia natura, & respectu alterius, & alterius suppositi.

Est ergo vnus Christus simpliciter: nec oportet distinguere, quia vnum significat magis vnitatem suppositi: vnde non est alius, & alius; licet sit aliud, & aliud. Vnde Augustinus contra Felicianum *; *Post partum Virginis, non alius Dei, & alius hominis, sed idem Christus Dei, & hominis filius fuit. Et sicut in vno homine aliud animus, aliud corpus, sic in mediatore Dei, & hominum aliud Dei filius, aliud hominis fuit. Aliud, inquam, pro discretionem substantia, non aliud pro vnitate persona.*

2.

Christus est vnus, est tamen aliud, & aliud.

* c. 11. in fin.

Verum est tamen, quod ad hoc, quod aliquid dicatur *plura* neutraliter simpliciter, & sine distinctione, oportet quod sit *plura* secundum supposita, & naturas; quia, ut dicitur 5. Metaphys. * *Substantia dicitur duobus modis, scilicet, suppositum, & forma, sine natura speciei.* Propter quod diuersitas vnus solum non sufficit ad hoc, quod aliquid debeat dici *plura* simpliciter, & sine distinctione. Vnde in omnibus talibus; in quibus sunt *plura* secundum naturam, & vnum secundum suppositum, semper respondendum est distinguendo; ut patet 1. Physic.

Si autem quaeratur, quid horum magis debeat dici, & quid horum simpliciter dicatur, & quid secundum quid, cum Christus dicitur vnum, vel *plura*? Potest dici, quod ista sunt diuersarum rationum: & de vnaquaque respondendum secundum propriam rationem. Et est quaelibet vnitas simpliciter in genere suo: & similiter pluralitas: *plura* enim secundum naturam sunt simpliciter: & vnum secundum suppositum est vnum simpliciter.

Secundo sciendum est, quoad *esse*, quod vnum, & ens conuertuntur: sicut Christus est vnum, vel *plura*; sic in ipso est vnum *esse*, vel *plura*.

Quidam tamen dicunt, quod in Christo non est nisi vnum *esse*, scilicet *esse* substantiae diuini suppositi, per quod existit humana natura, nullum aliud *esse* habens. Vnde si non caperetur à Verbo, communicaretur sibi aliquod *esse* creatum; & ita dicunt de accidentibus sacramentalibus remanentibus post conuersionem, quod eis communicatur aliquod *esse*. Ponunt enim quod sicut in vno subiecto sunt multa extensa vnica extensione; sic multa existentia in vno subiecto, vel vno supposito per vnum *esse* subiecti, vel suppositi.

Sed hoc non videtur posse stare: cum enim essentia, & *esse* existentiae sit vna ratio; vbi cumque reperitur ratio essentiae, ibi reperitur & *esse* existentiae: vnde in subiecto vbi sunt accidentia, quot sunt ibi res, quibus communicatur rationem essentiae, tot sunt existentiae. Dato etiam, quod secundum istos *esse* sit aliud, cum tamen sit quid actualius, & sit ipsa actualitas essentiae, vnicuique autem conuenit propria actualitas. Subiectum autem non se habet in ratione formalis perfectionis respectu accidentis, oportet cuiuslibet essentiae respondere proprium *esse*. Vnde quod accidens dicitur *esse*, quod est entis: hoc non est quasi sit formaliter per entitatem alterius, sed quia sua entitas non est ens per se, &c.

Item, ex dicto illorum sequitur, quod in subiecto, in quo sunt *plura* accidentia, non essent plures essentiae: sicut enim accidentia existunt, quia sunt in existente: ita etiam secundum Philosophum 7. Metaph. * non sunt entia nisi per entis beneficium.

Exempla etiam quae adducunt sunt contra eos; nunc cum aliquid vnum sit extensum sit formaliter, quantum ad continua in eo extensibilia: ita quod omnia sunt extensa extensione vnica formali, & omnia alba vna albedine; & sic de aliis: cum sit aliud *esse* album, siue extensum huius, & huius in hoc, ipsi ponunt *plura esse*. Quia ergo *esse* non est determinatum, sicut nec ens, sed comprehendit sub se omnes gradus entis, dicit plures illos: sicut patet, quod etiam di-

Scoti oper. Tom. III.

ctur esse aliud secundum albedinem, & aliud secundum diuisionem, &c. Ita debet dici *plura* secundum *esse*.

Nec valet simile, quod inducunt, quod dicunt multa *esse* extensa vna extensione: quia non sunt extensa formaliter, id est, non sunt ipsa extensio, sed participatiue, &c. *Plura* autem entia non se habent ad *esse*, sicut ad aliquos gradus participatiue; sed sunt id ipsum formaliter: ideo secundum multiplicationem entium, & essentiarum necesse est *esse* multiplicari.

Inconueniens etiam est, quod in Christo natura humana non habeat proprium *esse*, sed sit, vel existat per *esse* suppositi secundum rationem formalis perfectionis: cum enim forma det *esse* materiae, in Christo autem fuit anima vnica corpori, videretur dicendum quod habeat suum proprium *esse*. Sicut enim implicat contradictionem dicere, albedinem esse in aliquo, & non dare *esse* album: sic etiam animam Christi dare *esse* corpori, & non habere suum peculiare *esse*. Cum etiam viuere viuentibus sit esse; in Christo autem duplex viuere, sequitur quod habeat duplex *esse*. Sicut ergo impossibile est, plures essentias esse vnum secundum *esse* essentiae; ita ens, quod habet plures naturas, secundum *esse* existentiae. Ideo quia in Christo sunt plures naturae, in ipso sunt *plura esse* existentiae. Nec numerantur secundum partes essentiales, quae sunt materia, & forma: quia materia cum sit pura potentia in genere substantiae, secundum se non habet *esse* supra illud esse formae.

Sed dicunt aliqui, quod non debet poni in Christo proprie duplex *esse*; quia *esse* naturae, quae non pertinet ad *esse* hypostasis subsistentis, non dicitur illius simpliciter; sicut si esse album secundum pedem, vel manum adueniret supposito praexistenti, non constitueret aliud *esse*, sed noua tantum relatio inde confurgeret: alias diceretur esse non solum secundum ea, quae prius habebat, sed secundum illa. Hoc autem non valet. Natura enim humana, nec est accidens inherens, nec substantiae accidentaliter adueniens; quasi ex ea confurgat aliquod *esse* accidentale, sicut ex vestimento: sed dat *esse* substantiale, non secundum se: & ideo non constituit nouam rationem suppositi; sed verum *esse* existentiae alteri, cui vnitur. Vnde sicut non aduenit Christo nouum *esse* subsistentiae, sic nec noua relatio filiationis realis: sicut tamen alia natura, & alia generatio, ita aliud *esse*. Omnis enim generatio terminatur ad aliquod *esse*; & si sit per se, est in subsistentia; si autem non est natum per se existere, est *esse* actuale; quod non cadit in *esse* hypostatico; cum autem illud cui aduenit, sit natum existere secundum se, tamen iungitur alteri perfectiori; & tale cadit cum eo in *esse* hypostatico. Et per hoc patet ad instantiam de accidente. Quod ita sit in proposito patet per Damascenum lib. 3. cap. 8. * *Due enim, differentia ratione, ac modo, Christi natura sunt. Nam persone ratione vnica, mutuoque inter se inmeantes, citra confusionem vniuntur, suam interim naturale discrimen amba retinentes.*

Vnde non valet exemplum de manu, & pede: quia enim huiusmodi habent eandem formam cum illo, cui adueniunt, à qua est *esse* existentiae, & essentiae: ideo sicut non aduenit nouum *esse*, ita nec existentiae. Vnde non est talis relatio inter suppositum, & partem. Non sic autem

S

est

* text. 15.

Vide Scot. in 3. d. 6. q. 2.

3. An in Christo sint plura esse.

Vide Scot. in 3. d. 6. q. 3. n. 2.

* text. 14.

4.

*Orthod. fid.

est de humana natura, quæ habuit nouum esse existentia, licet non subsistentia; quia alteri vnitum, vbi est realis relatio assumpti ad assumptum: licet non noua realis relatio proprie fuit filij ad patrem propter vnitatem suppositi.

6.
In Christo est
vnu esse sup-
positi.

Vtterius est dicendum, quod in Christo est vnum esse suppositi, quod est esse entis perfecti alij non innitenti: sic enim in vno non est nisi vnum esse, per quod omnia quæ sunt in illo, subsistunt: ipsum autem suppositum per se existit, & subsistit: vnde esse subsistentia vnum est. Esse tamen simpliciter, & absolute acceptum, actum essentia, vel existentia importans, ab essentia realiter non differens, plurificatur secundum multitudinem naturarum.

Sed circa hoc est dubium: quomodo in Christo sit idem esse essentia, & existentia nature humana, quæ realiter differt ab essentia, & esse diuina nature: cum esse existentia ipsius, non sit idem quod esse existentia suppositi diuini. Cum tamen videamus, quod si natura humana haberet esse per se; ita tria esse essent in ea; vel aliquid videtur ei auferri per vnionem, & in ea fieri per separationem, si separantur. Non videtur autem tolli, vel cauari subsistentia, nisi tollatur essentia, & existentia, cum sint idem. Et dicit, quod subsistentia addit aliquid extrinsecum; nam subsistere est non inniti alteri; & sic importat relationem ad aliquid extrinsecum, quod excludit. Ideo potest fieri variatio inter hoc esse per vnionem, vel separationem ab altero, non facta variatione circa existentiam, vel essentiam: sed esse essentia, vel existentia dicit simpliciter, & absolute actum essentia: id eod non potest variari, nisi varietur esse, & natura. Vnitas enim suppositi, & accidentium cum subiecto, est verè quædam vnitas; & id eod aliquid caufatur cum sit talis vnitas, quia plura fiunt vnum; & aliquid discernitur cum dissoluitur, & conuenit variatio: ad quam scilicet variationem secundum esse subsistentia non sequitur esse essentia, vel existentia simpliciter: nisi talis variatio fiat circa ea, quæ sunt vnum in essentia, &c.

7.

Ex prædictis potest colligi, quod in Christo ratione suppositi esse subsistentia est vnum simpliciter, non secundum quid, & esse essentia, & existentia est plura; licet non simpliciter, & sine distinctione: & est simpliciter plura ratione naturarum.

Ad argumentum quod ostendit esse plura secundum suppositum, quia est prædestinatum, inquantum hæc prædestinatio est respectu entis perfecti, cum sit directio alicuius in salutem, quod non est nisi suppositi, cuius est agere propter finem. Concedo, quod suppositum est prædestinatum, quod est idem in diuina natura; sed ratione humana, non diuina nature, conuenit ei prædestinatio. Vnde Apostolus cum dixisset ad Romanos 1. *Qui factus est ex semine Dauid secundum carnem, qui prædestinatus est filius Dei in virtute*: ostendit, quod hoc sibi conueniat, inquantum est ex semine Dauid. Quamuis enim illi sit naturale secundum naturam humanam, sed sibi hoc competit per vnionis gratiam, &c.

Aliqua desunt.

QVÆSTIO XXVI.

Vtrum creatura rationalis sit capax gratia, vel alicuius accidentis, antequam sit in effectu.

Vide Doctorem in 1. distinctione 36. quaestione 1.

RESPONDEO: primò est ponenda quædam opinio, quæ ponit esse essentia ab æterno, &c. Sed hoc videtur inconueniens. Si enim res constituitur in esse essentia, & habet verum esse prædicamentale, acquirunt ab æterno, quia à Deo secundum rationem idealem intelligitur, & est verum obiectum, quod debet esse distinctum ab intelligente; quod patet ratione, cum ab æterno intelligat rem, quantum ad esse existentia; secundum Augustinum*. *Vniuersas creaturas, & spirituales, & corporales, non quia sunt, id eod nouit, sed id eod sunt, quia nouit. Non enim nesciuit quæ fuerat creaturus. Quia ergo sciuit, creauit, non quia creauit sciuit.* Vnde ex hac sententia sequeretur omnia præsentia, præterita, & futura simul esse ab æterno, cum omnia sint à Deo cognita. Item, arguitur, esse essentia, & existentia sunt diuersa res, & ab inuicem separabiles: & tunc videtur posse fingi, quod secundum vniam esset ab æterno, & secundum alteram in tempore. Tamen esset contradictio, quia creatura esse non potest poni, vt res quædam à Deo distincta, & manere sic realiter, & tamen non habere existentiam, nisi ponendo contradictoria. Si autem sunt inseparabilia, tunc magis patet contradictio. Si idem res secundum esse addit respectum ad Deum sub ratione efficientis, non in ratione formalis exemplaris: ergo res producuntur secundum solum respectum: quod est falsum.

Si dicatur, quod tota essentia primò constituitur secundum illud esse respectuum, & tota postea producitur secundum esse existentia; & sic acquiritur realitas absoluta sub tali respectu: non valet; quia cum non fiat variatio, nisi secundum respectum, non potest essentia secundum esse reale, esse ab æterno.

Item, id quod constituitur secundum rationem causæ exemplaris, & causæ agentis; aut est idem, & secundum ideam sic idem omnino esset ab æterno, & in tempore: aut aliud, & aliud secundum rem, & essentiam; & tunc res vna esset plura secundum essentiam ab æterno, & in tempore; aut est vnum res, diuersas habens dispositiones, vel absolutas; & tunc non produceretur, vt est terminus productionis, sed sicut subiectum variationis; vel respectiua, & sic vt priùs, sola entitas relatiua, quæ relatiua est, &c. Præterea nullum esse reale, & quiditatum potest ei attribui; aliter enim sic esset distinctum à Deo: sed ab æterno nihil fuit à Deo productum secundum realitatem aliam ab ipsa, nec secundum rationem exemplaris, nec efficientis, vt patet per Proculum 35. propositione dicentem: *Anima creata manet in sua causa, & procedit ab ipsa, & conuertitur ad ipsam*: si autem maneret solum, nihil differret à causa, indistincta existens: distabit enim processu; si autem procedit solum, coniuncta erit ad ipsam.

Præterea quidquid habet entitatem ab aliquo exem

1.

Improbatur, qui ponunt essentia ab æterno, secundum esse reale.

*15 de Trin. c. 13.

Ira Scot. in 1. d. 36. q. vnic. §. Contra ista arguitur.

2.

Ira Henric. in sum. art. 2. q. 23. & 25. & quodl. 8. q. 9. & alibi.

Vide Scot. in
1. d. 36. q. vn.
§. Præterea
secundò, & d. 2.
p. 2. quæst. 3.
& quodl. 16.

exemplari habet & ab efficienti, licet non è contrario: causa enim exemplaris, & efficiens ita se habent, quòd vna cater aliquo, quo non alia: scilicet in hoc quòd quædam est exemplaris & efficiens simul; quædam efficiens, non exemplaris, vt quæ non agit per intellectum. Vnde cum ponantur vbique quatuor causæ, sub formali non comprehenditur exemplar, nisi in quantum includitur in efficiente existens, scilicet forma, similitudo, & ratio in ipso, per quam agit: aliàs haberemus quinque causas. Propter hoc esse causam exemplarem, & agentem est conuertendum in tali causa agente per cognitionem; & secundum quòd per vnã constituitur, ita & per aliam. Vnde ratio idealis in Deo, quæ est exemplaris, est etiam effectiua accedente voluntate; sicut in nobis ars medicinæ, vel domus est ratio exemplaris & efficiens accedente voluntate; vnde ratio idealis nihil potest constituere, nec in esse essentia, nec existentia, nisi efficiendo per voluntatem. Nec essentia secundum rationes ideales est forma exemplaris, quia essentia rerum ab æterno sunt id quod sunt, vt quædam realiter exemplata: sed solum est forma exemplaris, quæ nata sunt esse creaturæ: quoad esse essentiale & existentia accedente voluntate, alioquin fiunt è nihilo, nec essent nihil antequam fierent; cum vera essentia prædicamentalis non sit nihil.

Nec sufficeret dicere, quòd fiunt ex nihilo quoad esse existentia; si esse existentia sit aliquid præter esse cognitum, & tale quòd non sit aliquid rei: quia per nihil omnino rollitur quidquid reale pertinet ad ipsam rem.

Ex hoc patet reprobatio secundæ partis opinionis, quòd essentia antequam sit actu, non habet realem relationem ad Deum (vt isti ponunt) quia essentia non est à Deo distincta realiter: ergo, &c.

Item, nihil potest referri realiter, nisi relatio existat actu, quæ non existit, nisi existat fundamentum.

Si dicatur, quòd sufficit quòd res sit secundum esse essentia; tunc relatio non erit, nisi secundum tale esse, & sic non referret actu: vel si referet actu eadem ratione, cum omnia accidentia talis rei habeant esse essentia, denominabunt illam rem: & sic ignis ab æterno potuit dici calidus.

Secundò videndum quale esse res habet, an requam sit actu? Ad quòd sciendum, quòd (vt dicitur 6. Metaph. text. 35.) cum esse cognitum sit quid diminutum, quòd esse reale est verum esse extra cognoscentem.

Nec oportet distinguere de intellectu; quia omne cognitum in quantum huiusmodi, habet esse diminutum, à quocunque intellectu intelligatur, licet enim res ex hoc quòd intelligitur ab intellectu diuino, sit aliquid per essentiam, hoc, vt videbitur, nullam ponit differentiam rerum secundum se, sed in ordine ad suas causas. Et circa vnãquamque rem, tam quoad essentiam, quàm quoad existentiam, cadit hæc differentia de esse cognito, & reali. Secundum esse reale subuiditur non secundum esse essentia & existentia, quia realiter vnum sunt; sed secundum esse in potentia & in actu, comprehendendo totam rem secundum essentiam & existentiam. Esse autem cognitum non determinatur ad esse tale, vel tale; sed indifferenter se habet ad vtrumque: siue enim res sit in potentia formali, siue in actu, prius habuit illud esse cognitum, &c. Si ergo quærat utrum anima rationalis antequam existeret, haberet aliquod esse reale aliud ab esse cognito; dicendum quòd non, vt in potentia in sua causa efficienti, formali, & exemplari, in qua esse eius cognitum formaliter continetur ab æterno, & eius esse reale. *Multa desunt.*

4.
Quale esse
habent res,
antequam
sint actu.

Vide Scot.
cit §. Conclu-
do conclusio-
nem.

Ita Scot. cit.
d. 36. §. Tertio
secundum ean-
dem.

*Præterea Quæstiones fuerunt disputatae Oxoniae per Magistrum Ioannem Scoti
de Ordine Fratrum Minorum: & sunt Quæstiones generales
super Philosophiam.*

officio... nonnulli... quibusdam... quibusdam... quibusdam...

nonnulli... quibusdam... quibusdam... quibusdam...

et... et... et...

et... et... et...

et... et... et...

et... et... et...

et... et... et...

et... et... et...

et... et... et...

et... et... et...

et... et... et...

et... et... et...

et... et... et...

R. P. F.

LVCÆ VVADDINGI HIBERNI,

Censura in tractatum de primo principio.

QUOTQVOT de Scoti operibus scribunt, tractatum hunc intexunt, & multi à pietate & subtilitate commendant. Circa qualitatem & tempus, quo scriptum est, doctè præfatur ad lectorem R. P. CAVELLVS. Tria nactus exemplaria MSS. in Bibliotheca Vaticana: ego paucula correxi, & adiunxi. Ad finem capituli secundi maioris facta additionis lectorem præmonebo.

Expositio... quibusdam... quibusdam... quibusdam...

Ad... quibusdam... quibusdam... quibusdam...

nonnulli... quibusdam... quibusdam... quibusdam...

nonnulli... quibusdam... quibusdam... quibusdam...

nonnulli... quibusdam... quibusdam... quibusdam...

R. P. F.

IOANNIS DVNS
SCOTI,
DOCTORIS SVBTILIS,
ORDINIS MINORVM,

De primo rerum omnium principio,

TRACTATVS SINGVLARIS, AC PROPE DIVINVS.

Cum Annotationibus F. MAVRITII DE PORTV, eius quondam
interpretis fidelissimi.

*Adiectis Scholijs, & Notis R. P. HVGONIS CAVELLI,
in Conuentu S. MARIÆ de Aracali in Vrbe, S. Theologia
primarij Professoris.*

PRÆFATIO AD LECTOREM.

TRACTATVS iste de primo principio verè aureus est, in quo
Doct̃or, instar aquila in altum volantis, quantum humano ingenio
possibile esse videtur, naturam primi rerum principij, seu cause
supremæ indagat & scrutatur: quod non propriis natura viribus,
sed specialibus eiusdem primi principij adiutoris confortatum præ-
stitisse, testantur & persuadent, peculiaris eius in hoc tractatu præ-
aliis deuotio, & veluti mentis in Deum continua ascensio. Ita enim materiam hanc
tractat, vt non minùs accendat affectum, quàm illuminet intellectum, atque vt so-
liloquium Theologicum magis esse videatur, quàm scholastica dissertatio. Quatuor
continet capitula, quorum singula inchoantur, & finiuntur deuota oratione, & men-
tis in Deum eleuatione. Cap. 4. ad conclusionem 10. epilogando tractatum, altissimum
instituit cum ipso primo principio colloquium, eius perfectiones numerans, ruminans,
masticans, & ad ascendendum in illud, affectum suauissimè disponens, inuitans, &
attrahens. Scripsit hunc tractatum ante Metaphysicam, vt habes ex ipso lib. 9. Metaph.
quest. 4. num. 5. & ante Theoremata, ex cap. 4. num. 37. sed post tract. de Anima ex eo-
dem cap. num. 14. 18.

*Primum rerum principium mihi ea credere, sapere, ac proferre concedat,
qua ipsius placeant maiestati : & ad eius contemplationem
eleuent mentes nostras.*

CAPVT I.

*Ordinis essentialis diuisio in eminentia, &
dependentia, & membrorum huius
subdiuisio.*

I.

DOMINE Deus noster, Moy-
si seruo tuo, de tuo nomine
filiis Israël proponendo, à
te Doctore veracissimo sci-
ficanti, sciens quid de te
posset concipere intellectus mortalium,
nomen tuum benedictum referans, re-
spondisti: *Ego sum, qui sum*, Exod. 3. Tu es
verum esse: tu es totum esse: hoc credo
hoc si mihi esset possibile, scire vellem.
Adiuua me, Domine, inquirentem ad
quantam cognitionem de * vero esse,
quod tu es, possit pertingere ratio nostra
naturalis ab ente, quod de te prædicasti,
inchoando. Quamuis autem entis sint
plurimæ passiones, quarum consideratio
valeret ad propositum prosequendum: tamen
de ordine essentiali, tanquam de medio
fœcundiori primò prosequar isto modo:
In primo capite quatuor diuisiones
ordinis præmittam, ex quibus colligetur
quot sunt ordines esentiales. Manifestatio
verò diuisionis tot requirit, primò vt
diuidentia notificentur, & sic ostendantur
contineri sub diuiso; secundò, vt diuidentium
repugnantia declaretur; tertio, vt probetur
diuidentia euacuare diuisum. Primum fiet
in hoc capite, alia in secundo. Hic igitur
diuisiones narrando ponam, & rationes
diuidentium assignabo. Accipio autem ordinem
essentialem, non strictè, (vt quidam loquuntur,
dicentes posterius ordinari ad prius; sed prius,
vel primum esse supra ordinem) sed communiter,
prout ordo est relatio æquiparantiæ,
dicta de priori respectu posterioris, & è
conuerso: prout scilicet ordinatum sufficienter
diuiditur per prius, & posterius. Sic igitur
quandoque de ordine, quandoque de prioritate,
& posterioritate fiet fermo.

SCHOLIUM.

*Diuidit ordinem essentialem, in ordinem eminentie,
& dependentie, optime explicans vtriusque ordinis
extrema, seu membra. Ille est inter nobilium, & minus
nobile secundum essentialitatem; hic inter causam, & esse-
ctum, seu causatum.*

Dicendum igitur primò, quòd ordo
essentialis videtur primaria sui diuisione
diuidi, sicut æquiuocum in æquiuocata,
scilicet in ordinem eminentiæ, & in ordi-
nem dependentiæ. Primo modo prius di-
citur eminens, & posterius excessum. Et vt
breuiter dicatur, quicquid est nobilium, &
perfectius secundum essentialitatem, est sic
prius. Hoc modo prioritatis probat Ari-
stoteles 9. *Metaphys. text. comment. 15.*
actum esse priorem potentiâ, vbi illud
prius vocat secundum substantiam, &
speciem; *Quacumque*, inquit, *generatio-*
sunt posteriora, illa specie, & substan-
tia sunt priora. Secundo modo prius di-
citur, à quo aliquid dependet; & poste-
rius, quod dependet ab illo. Huius prio-
ris hanc intelligo rationem, quam etiam
Aristoteles 5. *Metaphys. text. comment. 16.*
testimonio Platonis ostendit. Prius secun-
dum naturam, & essentialitatem est illud,
quod contingit esse sine posteriore, non
è conuerso. Quod ita intelligo, quòd li-
cèt ad prius necessariò esset posterius, &
idè sine ipso esse non possit, hoc tamen
non est, quia ad esse suum eget poste-
riori, sed è conuerso: quia si ponatur
non esse posterius, non minus prius erit
sine inclusione contradictionis; non sic
è conuerso, quia posterius eget priori:
quam indigentiam possumus dependen-
tiam appellare: vt dicamus, omne po-
sterius essentialiter à priori necessariò de-
pendere, non è conuerso: licèt quando-
que posterius necessariò sequatur illud
prius. Et quamuis ista possint dici prius,
& posterius, secundum substantiam, & spe-
ciem, sicut alia dicta sunt: tamen ad distin-
ctè loquendum, dicuntur prius, & poste-
rius secundum dependentiam, ordine se-
cundum eminentiam indiuiso manente:
subdiuidendo ordinem dependentiæ: quia
dependens, aut est causatum, & illud à quo
dependet, est causa eiusdem; aut depen-
dens est causatum remotius alicuius cau-
sæ, & illud à quo dependet, causatum pro-
pinquius eiusdem causæ. Ratio primi mem-
bri huius diuisionis secundæ satis nota est,
& quòd illud continetur sub diuiso: patet
enim quid causa, quid causatum, & quòd
causatum essentialiter dependet à causa,
& quòd causa est, à qua essentialiter de-
pendet, secundum rationem suprapositam
prioris hic diuisi.

2.

Ordo emi-
nentia.Ordo depen-
dentia.Quid prius
secundum
naturam?Posterius
dependet à
priori, non
è contra.Quid cau-
sa, & quid
causatum?

* al. Deo.

3. Sed secundū membrum huius secundæ diuisionis, nec in se patet, nec qualiter sub diuiso continetur. Primum declaratur sic; si eiusdem causæ sint duo effectus, quorum vnus prius, & immediatiùs natus est causari ab illa causa, alius autem non, nisi isto immediatiore iam causato: dico illum alium esse posteriùs causatum respectu eiusdem causæ; & immediatiorem iam causatum, priùs causatum: hæc est ratio huius membri. Ex hoc secundo, ostendo, quòd continetur sub diuiso; quòd scilicet effectus remotior dependet essentialiter à propinquiore: tum, quia non potest esse illo non existente; tum, quia illa causalitas causæ respicit illa ordinatè: ergo, & è conuerso illa habent ordinem essentialem inter se, vt comparatur ad tertium, quod est causa amborum; ergo inter se absolute: tum tertio; quia causa talis non intelligitur esse ex se, nisi causa propinqua solius effectus proximi, & illo non causato, intelligitur quasi remota causa respectu aliorum: sed illo iam causato, intelligitur vt proxima respectu secundi; à causa autem remota præcisè, in quantum remota, non est causatum; ergo secundum dependet à causa, quæ posuit ipsum propinquius in esse, ergo ab esse propinquiore.

Causatum posterius an dependet à causato priori essentialiter.

SCHOLIUM.

Causatum, secundum membrum secundæ diuisionis subdividitur in prius, & posterius, & utrum ista inter se ordinem habeant essentialem, explicatur cap. sequenti. Primum membrum eiusdem diuisionis, scilicet causa, diuiditur in quatuor membra satis nota, finem, efficientem, materiam, formam: de qua diuisione Aristoteles 2. Physic. text. 28. & 5. Metaph. text. 2. Scot. 1. dist. 3. quest. 7. num. 3. Itaque ordo essentialis, per sex inferiores ordines euacuatur, vt explicat Doctor, scilicet per quatuor ordines causa ad causatum, vnum causati prioris ad causatum posterius, & alterum secundum essentialiam, ad minus nobile: de quibus latius in seq. cap.

4. *Causatum subdividitur. Inter membra, an sit ordo essentialis?*

Istius secundæ diuisionis vtrumque subdividitur, subdividendo primò secundum, quia iam prædictis consonat. Nam prius, quod est causatum propinquius causæ, non tantum dicitur, quod est propinquius causæ proximæ vtrique, sed etiam remotæ: puta si proxima causa vnus causati, sit *A*, quæ non sit aliquo modo causa alterius, scilicet *B*: sed aliqua alia

causa prior. est causa *B*, proxima, & est remota causa illius, cuius alia causa est proxima; adhuc inter ista causata erit ordo essentialis: vt causati prioris, ad posterius causatum, & hoc si causalitas causæ communis amborum, secundum essentialem ordinem, illa respiciat, vt causata. Secundum membrum huius diuisionis minus videtur esse sub diuiso; hoc autem sic probatur: Nam vtrumque causatum respectu tertij, quod est causa istorum, essentialiter ordinatur; ergo & inter se. Tunc etiam causa communis quasi remota causa intelligitur respectu posterioris, priore non causato. Tunc etiam posterius non potest esse sine priori. Primum membrum secundæ diuisionis, quod est causa, famosè subdividitur in quatuor causas satis notas: finalem, efficientem, materialem, & formalem. Et posterius sibi oppositum similiter subdividitur in quatuor sibi correspondentia, scilicet in ordinatum ad finem, quod, vt breuiter loquar, dicatur finitum; & in causatum ab efficiente, quod dicatur effectum; & in causatum à materia, quod dicitur materiatum; & in causatum per formam, quod dicitur formatum. Rationes diuidentium huius diuisionis, hinc transeo, quia alibi diffusius hæc tractavi, & inferius quandoque tangetur, quando materia id requirit.

Causa diuiditur in quatuor membra, & similiter causatum.

1. d. 3. q. 7. num. 3.

Huius articuli fructum summatim colligo. Ordo essentialis per sex ordines diuidentes, euacuatur, scilicet per quatuor ordines causæ ad causatum; & per vnum causati ad causatum, comprehendendo hinc sub eodem, duo membra tertiæ diuisionis; & per vnum eminenter * ad excessum. Harum diuisionum ostenso, duo adhuc ostendi requirit, scilicet quòd membra cuiuslibet inter se repugnent, & quòd euacuent rationem diuisi: quæ duo in sequenti capite quantum opus erit ad propositum, ostendentur; & in quo etiam quædam generales propositiones necessariæ proponentur; & prædicti ordines, & extrema secundum necessariam, vel non necessariam concomitantiam conferentur: quia dictorum comparationes ad sequentia benè valent.

Ordo essentialis sextuplex.

* al. eminentis.

PRÆFATIO MAVRITII AD HVNC
tractatum, cum expositione Capitis primi.

SECUNDO principaliter circa dicta Doctoris in tractatu de primo principio incomplexo, videlicet, omnium rerum Deo maximo, optimo, unico, & vero, conformiter precedentibus, breuiter discurram. Est enim hic tractatus nedum speculatione singularissimus, cuius fundamentis vititur communiter in sententiis, & alibi; verum Catholicus, atque deuotissimus, fidei quoque Christianæ fulcimentum radicale, contra etiam eius aduersarios præclara, & offensiuæ, atque defensiuæ arma. Intentio Doctoris in hoc tractatu est, antiquorum Philosophantium, atque Paganorum errores confutare, & circa primi entis Unitatem, infinitatem, causalitatem, atque ceteras perfectiones naturali ratione, & huius status imbecillitas attingere potest, negotiari: ut sic fidei aduersariis ostendatur, non modò ex creditis, & supernaturaliter reuelatis, posse suffragari nostræ religionis Orthodoxæ veritati; verum ingenij humani inuentione, & maxime huius Aquila inter sidera nidum collocantis, celerrimo volatu scripsit, ut existimo, hunc tractatum ante quæstiones in Metaphysicam, & etiam Theoremata, ut infra tangam. Quare in quæst. xi. 5. lib. & 4. 9. lib. & alibi sæpè implicite, licet videatur oppositum aliquando, ut in sequentibus pertractabo. Diuiditur autem in quatuor capitula principalia, & præmittit nedum Christi & sequacium, verum Platonis etiam in Timeo secutus monumenta, inuocationem diuinam toti tractatui: & similiter in principio cuiuslibet capituli. Et vititur congruè verbis Psalmi octauæ ad victoriam descripti, in principio cuiusque capituli; & suo more procedit peripateticè à communioribus ad minùs communia. Posset etiam diuidi in præmium, & tractatum: & tractatus in quatuor capita, & primum caput in partem præmialem, executiuam, & sic de aliis.

Hunc tractatum ante Metaphysicam scripsit.

Proponit ergo intentum, & incipit ab ordine essentiali, qui est passio quedam entis, & diuidit ipsum: & prosequitur membra subdiuidendo, & rationes eorum assignando in primo capite, & in secundo in duobus ultimis ad propositum applicando, & intentum concludendo. Et in fine capituli primi epilogat notanter dicta. Hic lector introducat multiplicem diuisionem entis: in quiditates videlicet, ut in substantiam & accidens; in modos, ut in finitum, & in infinitum; in passiones, ut in unum & multa: & passionum atque modorum notetur multitudo & ordo; & que absoluta, & que respectiuæ sint. Ordo enim essentialis videtur passio quedam respectiuæ ipsius entis, à quo incepit Doctor, ut ex eius multitudine & membrorum notificatione ad ordinata cognoscenda deueniat; & per consequens ad primum, ad quod omnia ordinantur, quod est principale intentum hic. Quare autem de essentiali, & non accidentali ordine pertractat, infra magis apparebit: ubi etiam aduerte cum dicit, Rationes diuidentium huius diuisionis, hic transeo: quia alibi, &c. quòd illud alibi posset assignari in Theorematis, ubi illa tangit egregiè: sed quia infra videtur hunc tractatum priùs scripsisse, saltem quantum ad aliqua, quæ ibi inseruntur: videlicet, propositiones creditas, illud alibi queratur in Physicis: ut supra sæpè notauimus. Pro ampliori notitia dictorum, vide 30. dist. 1. quæst. 2. ad finem optimè, & 3. dist. 2. quæst. 7. quid sit ordo. Tange etiam multiplicem acceptionem ordinis in communi, videlicet perfectionis, generationis, naturæ, qui multipliciter sumitur; durationis etiam, & originis; & rationes membrorum, & equiuocationem, ut nosti. Vide in Quodlibeto quæst. 4. in principio, & copiosè in Franc. dist. 12. & 13. prim. Consta. & apud alios Formalistas. Quoties enim prioritas, toties ordo accipitur, & è contra, quicquid dicant obstinati. Vult ergo breuiter in hoc primo cap.

cap. quòd ordo essentialis ; alius proprius , alius communis. Communis verò , alius eminentialis , alius dependentiæ. Dependentia quoque alius causati ad causam , qui est quadruplex , secundum quatuor causas ; alius causati posterioris ad causatum prius eiusdem causa : & hoc vel propinquè , vel remotè : & debet intelligi de ordine essentialium , propter instantiam ex prima quest. tertij , & 19. quest. Quodlibeti , de dependentia naturæ ad suppositum , quam vocat essentialem : & ponit mutuitatem in omnibus , & rationibus confirmat , & declarat membra : vbi lector plura addat diligenter.

ANNOTATIONES MAVRITII
in Capitulum primum.

7. **C**irca dicta in hoc primo cap. possent multa inquiri , sed pauca tangam , vnde ad maiora lector moueatur. Primò , quare à proprietatibus passiuis ipsius entis incepti , cum absolutæ sint maioris entitatis , & per consequens cognoscibilitatis. Secundò , quare dicit illam primam diuisionem esse æquiuoci in æquiuocata : cum tamen ordo essentialis diuidat ordinem in communi contra accidentalem : æquiuocatum autem in prima diuisione , videtur vniuocans in secunda , aliter vox in voces diuideretur. Item , sequitur , est ordo eminentialis ; ergo essentialis , sed in æquiuocis non est consequentia , nec oppositio. Plura alia motiua ad hoc possent adduci. Tertio , contra primam diuisionem obiicitur ; tum quia membra coincidunt , quia eminentis est independens , & è contra , vt videtur. Tum , quia membra non sufficienter euacuant diuisum : nam in diuinis ad intrà ponitur ordo essentialis , vt habet expressè Franc. vbi supra , non tamen est ibi dependentia , nec eminentia. Quarto , videtur quòd primus modus ordinis essentialis , scilicet propriè capiendi ipsum , magis erat ad propositum hïc : quia primum , quod venatur , est supra ordinem , & non refertur ad posterius , quare ergo illum postponit ? Sequitur etiam Dei ad creaturam esse relationem realem , cum sit causa eius , aliter processus nihil erit. Quintò , videtur quòd inconuenienter dicit ordinem esse entis passionem , & cum hoc ipsum esse æquiparantiæ relationem , quia etiam inferius per se esset passio superioris. Sextò , circa secundum membrum secundæ diuisionis dubitatur : quia non videtur quòd sit ordo essentialis , sed potius accidentalis effectuum inter se , nisi ponatur vnum esse causam alterius , & tunc membra coinciderent. Assumptum probatur : quia vel effectus tales comparantur ad causam primam , vel ad causam secundam : si primo modo , cum nihil ad extrà necessariò agit , ergo potest ponere primum effectum , non ponendo secundum , & è contra : si secundo modo , cum talis taliter mouet , sicut mouetur à primo ; ergo vt prius potest causare secundum , non posito primo. Plura alia hïc possent adduci , sed his solutus patebit faciliùs via ad reliqua soluenda.

8. Ad primum patet 2. dist. 1. quest. primi , in principio solutionis , & 1. Reportationum , in prolog. quest. 1. art. 4. & 3. dist. primi , quest. 1. & in Quodlibeto , q. 7. Quare Vuar. & Franc. 2. dist. primi , & Thomam 1. part. quest. 2. art. 3. & alios , vt nosse. Processus enim in cognitionem Dei ab intellectu viatoris est ex creaturis , cum de lege communi non possit *propter quid* , seu à priori cognosci : proprietates autem relatiuæ primi entis immediatiùs se habent ad medium *demonstratione quia* , quam ab-

Proprietates relatiuæ primi entis nobis notiores.

solutæ : cum immediatè ex esse vnus relatiui sequitur esse sui correlatiui ; idè illa , quæ immediatiùs insunt primo enti , remotiùs , & mediatiùs attinguntur à nobis. Ad secundum , dixi copiosè in simili super quest. 4. Antepredicamentorum huius , sustinendo æquiuocationem entis : non inconuenit enim voces æquiuocas ordinatè idem significatum significare : & ita diuisio primæ vocis fit in æquiuocata mediatè ; & secundæ , immediatè. Exemplum de diuisione entis in substantiam , & accidens , quod tamen adhuc æqui-uocum est ad 9. Generà. Similiter dicatur in proposito. Ad aliud , quod additur ad idem de illa consequentia , dici potest , quòd non tenet , nisi sumpto consequente pro vno significato , vt vbi supra habet , & super lib. Elenchorum. Ad tertium , quo ad primam probationem , dico , quòd non coincidunt formaliter , sed benè pro substrato , sicut communiter accidit in aliis diuisionibus , maxime respectiuis , & etiam absolutis aliquando. Quo ad 2. probationem , dico quòd in doctrina Scoti , non reperitur expressè in diuinis posse assignari ordinem essentialem , imò potius oppositum . vt 4. quest. Quodlibeti , habet art. 1. ad finem , sed saluando Franc. dico , quòd hïc loquitur Doctor de ordine essentiali essentialiarum , qualis non est in diuinis. Franc. verò extendit ordinem essentialem ad ordinem essentialium perfectionum , seu proprietatum eiusdem essentialitatis. Sed dices , quòd , vt communiter dicitur , quiditas sub modo vocatur essentia ; sed in diuinis sunt plures quiditates sub propriis modis ; ergo plures essentialitatis : non sine ordine , vt videtur ; ergo in diuinis est ordo essentialis essentialiarum. Potest dici vno modo , quòd illud dictum commune ea facilitate potest negari , quæ affirmari. Vel sustinendo veritatem eius , potest dici , quòd omnes essentialitatis tales in diuinis transeunt in identitatem simplicitatis vnus radicalis : quare tantum manet ordo præsuppositionis , & originis ; non propriè essentialis , nec naturæ. Vide in Reportatis , quest. 1. prolog. & quest. 1. quodlibeti , & sequentibus.

Ordo eminentialis & dependentia coincidunt materialiter.

Ordo essentialis an sit in diuinis.

Ad quartum dico , vt priùs , quòd incipit à communioribus , vt descendat infrà ad specialia. Et quod additur de relatione reali primæ causæ , quærit pulchram difficultatem : quam vide singularissimè in primo , dist. 30. quest. 2. ad finem. Ad quintum dico , quòd ordo est passio respectiua : vt supra notauimus , non tamen species relationis prædicabilis , sed tranfendendo , sicut causa , & huiusmodi : nec oportet , quòd sit adæquata , sicut patet de aliis diuisis ; nego ergo quòd sit per se inferius ad diuisum , vt tale. Ad vltimum , sustinendo primum effectum non esse causam secundi , dico nihilominus , quòd causa vtriusque est in potentia remota ad secundum non posito primo , & in potentia propinqua ipso posito. Tunc cum quæritur : aut talis causa est prima simpli

9.

simpliciter, aut secunda: potest dari utrumque. Et cum arguitur contra primum membrum, dico quod est necessitas consequentia, licet non consequentis. Et loquendo de potentia ordinata dicitur, non potest aliter causare, utpote ignire, nisi prius saltem naturam calefaciat lignum: physice verò loquendo, negaretur assumptum, de quo non curo; quia in hoc, Theologo semper credendum. Potest etiam, & fortè securius, dari secundum membrum, quia *Deus res quas condidit sic administrat*, &c. & sicut nec essentiis, ita nec actionibus suis priuat communiter entia. Et cum dicit quod prima mouet contingenter, verum est simpliciter loquendo: sed secundum quid, & de potentia ordinata, & necessitate consequentia, necessariò. Exemplum de creatione, & infusione animæ intellectiua; causa autem secunda necessariò, & naturaliter potest agere: sed tamen totum est secundum quid. Vide 8. dist. prim. ad finem, & in *Quodlibeto*, quæst. 7. & 39. dist. prim. & 2. dist. atque 11. 12. & 20. eiusdem, & 1. dist. 2. quæst. 1. art. 3. & dist. 2. eiusdem, quæst. 1. & 8. quæst. *Quodlibeti*, ea, quæ faciunt ad propositum hinc optimè. Vnde breuiter dependentia essentialis, simpliciter tantum est ad causam primam, loquendo de causalitate extrinseca, secundum quid verò ad alias causas potest poni. Vide 12. distinct. 4. & alibi, ut nosti, plura addendo.

Deus agit necessariò necessitate consequentia.

Dependentia essentialis extrinseca tantum ad causam primam.

CONCLUSIONES secundi capituli sequentis.

1. Nulla omnino res essentialem ordinem habet ad se.
2. In quocunque ordine essentiali est circulus impossibilis.
3. Quod non est posterius priore, nec posteriore.
4. Quod non est finitum, non est effectum.
5. Quod non est effectum non est finitum.
6. Quod non est effectum, non est materiaturum.
7. Quod non est materiaturum, non est formatum.
8. Quod non est causatum à causis extrinsecis, non est causatum à causis intrinsecis.
9. Quatuor genera causarum in causando idem essentialiter ordinantur.
10. Si duo comparantur ad eandem causam: aut igitur proximam, aut remotam.
11. Non omne causatum causa propinquius, est causa causati remotioris.
12. Nihil dependet essentialiter, nisi à causa, vel à causato propinquiore alicuius causa.
13. Non omne excessum dependet essentialiter ab eminente.
14. Non omne dependens est excessum ab illo à quo dependet.
15. Nunquam pluralitas ponenda est sine necessitate.
16. Omne finitum est excessum.

CAPVT II.

*De dictis quatuor diuisionibus ostendendis,
& de extremis dictorum ordinum
essentialium comparandis.*

DOMINE DEUS noster, qui doctorum venerabilem Augustinum de te trino seriosè scribentem infallibiliter docuisti, quod ipse in primo de Trinit. scripsit, dicens, *Nulla res omnino est, quæ seipsam ut sit gignat*. Nonne tu nobis æquè certitudinaliter impressisti hanc similem veritatem.

Quod nulla omnino res essentialem ordinem habet ad se.

Nam de ordine eminentia, quid impossibilius quàm idem seipsum excedere secundum perfectionem essentialem? De aliis sex ordinibus, quid impossibilius, quàm idem à se dependere; quàm sine seipso posse esse secundum intellectum huius superius assignatum? hoc etiam consonat veritati.

Quia in quolibet ordine essentiali, est circulus impossibilis.

Quia quicquid est prius priori, est prius posteriori: sequitur oppositum primæ ex secunda negata. Idem etiam erit prius, & posterius eodem, & perfectius, & minus perfectum eodem, & dependens & independens respectu eiusdem, quæ longè sunt à vero. Hunc circulum excludit Aristoteles à demonstrationibus, 1. *Poster. text. com. 6 & inde*, nec minus impossibilis est in rebus. Iuxta hanc secundam regulam explicò quandam, quæ à prima probatur, & in ipsa satis includitur, quia inferiùs utar ipsa.

Quod non est posterius priore, nec posterius posteriore.

Sequitur ex affirmatiua dicta. Ex ista sequitur, quod illud quod non dependet à priori, nec à posteriori. Et ultra, quod non est causatum causæ prioris, nec posterioris: quia posterior in causando dependet à priori causante. Iam te Deo duce, dictos sex ordines ad inuicem comparemus. Et primò quatuor ordines causæ ad causatum. Istorum tamen differentiam, vel in diuidendo sufficientiam, quia satis nota videtur, utrumque hinc prætermitto prosequi, quia prolixum posset esse, nec ad propositum necessariò requisitum; tantummodò dictos ordines, quantum ad concomitantiam, vel consecutionem ex parte causati, in sex conclusionibus comparando.

I.

Conclus. 1.

Nihil ad se dicit ordinem essentialem.

Concl. 2.

Prius priore, est posterius priore.

Concl. 3.

Posterius posteriore, est posterius priore.

SCHOLIUM I.

Positis tribus regulis, seu maximis, que instar primorum principiorum à nemine negari possunt, etsi in margine notentur conclusiones, comparat quatuor effectus quatuor generum causæ, inter se, secundum concomitantiam; & hoc per quatuor conclusiones: in quarum prima, que est quarta in ordine, conuincit, quod non est finitum, seu effectus finis, non posse esse effectum agentis. Vbi triplici ratione ostendit finem esse primam causarum, de quo vide ipsum in prolog. q. 4. n. 11. & q. 2. later. n. 21. & 1. d. 8. q. 5. & 2. d. 25. & 4. d. 49. q. 8. n. 7. & 5. Metaphys. q. 1. & 2. Physic. q. 9. Vide difficultates quas Mauritijs mouet contra hanc, num. 17. & earum solutiones, num. 20. In quinta conclusione ostendit è contra, quod non est effectus agentis, non posse causari à fine. Vbi optimè explicat quomodo finis causat vt amatus, de quo agit locis iam citatis. Hinc infert primo, operationem ultimam, seu eius obiectum, in quantum attingitur, non esse causam finalem effectus; & si contingat esse, id per accidens est. Videtur hic velle ipsum anorem obiecti propter se, non esse effectum finalis causa, quatenus ait finem vt amatum, causare; sed intelligi debet, quod strictè loquendo, causalitas finis est circa media tantum; latius tamen sumendo eam, est etiam circa ipsum finem. Infert secundo, quod Aristoteles poneret Intelligentias habere causam efficientem, si assignaret eis finalem. Quid autem de eis senserit, an à Deo efficiantur, esto necessario, tractat Doctor 1. dist. 8. quæst. 5. contra Henricum. 6. Contra istam, num. 6. & seq. Infert tertio, quod non poveret Aristoteles Intelligentias à Deo causari, in tempore. Quarto, quod finis non est causa finalis efficiens. Vide difficultates circa hanc, infra num. 17. motas, & num. 21. solutas.

causa essentialiter in causando. Hoc etiam sic probatur: Aristoteles 5. Metaph. text. c. 2. finem esse causam ostendit, quia per ipsum respondetur ad quæstionem factam propter quid, quæ quæstio quærit causam: ergo cum per ipsum, scilicet finem, detur primum propter quid, ipse erit prima causa. Assumptum probatur: quæsito enim quare efficit, respondetur: quia amat, vel intendit finem, non è conuerso. Ex primitate finis tripliciter iam ostensa, sequitur conclusio principalis: quia cuius causa non est prior, non est posterior, iuxta regulam tertiam præmissam.

Quod non est effectum, non est finitum.

3.

Probatur sic: quia finis non est causa, nisi in quantum ab ipso, tanquam à priore essentialiter dependet esse finiti. Patet, quia quælibet causa est sic prior in quantum causa: non autem dependet finitum, quantum ad esse, à fine vt sic priore, nisi in quantum finis vt amatus, mouet efficiens ad dandum sibi esse; ita quod sicut efficiens non daret esse in suo genere, nisi in quantum motus à fine suo modo; ita finis non daret esse finito, nisi mediante efficiente amante finem, & dante esse finito in sua causalitate. Nihil igitur causat finis, nisi quod efficitur ab efficiente amante finem. Hic sequitur corollarium non tacendum, scilicet quod imaginatio falsa est de fine, dicentium quod illud est causa finalis entis finiti, vel effecti, quod est operatio vltima, vel obiectum, quod per istam operationem attingitur. Si intelligitur quod tale, in quantum tale, scilicet in quantum attingitur, est causa finalis, falsum est: quia illud consequitur esse effecti, vel finiti: nec esse finiti dependet essentialiter ab illo in quantum tale; sed præcisè illud propter quod amatum ab efficiente, efficiens facit aliquid esse, quod ordinatur ad amatum, illud in quantum amatum, est causa finalis finiti. Quandoque tamen obiectum operationis vltimæ est tale amatum, ratione cuius est finalis causa, non quia terminus operationis talis naturæ: sed quia amatum à causante illam naturam: tamen operatio alicuius vltima, vel quod per ipsam attingitur, quandoque dicitur finis, quia vltimum, & aliquo modo optimum. Et ita habet aliquas conditiones finis.

Conclus. 5.

Finis causas tantum vt amatus.

Corollarium.

Finis, vt attingitur, nõ est causa finalis.

Non ergo Aristoteles poneret Intelligentias propriè habere causam finalem, & non efficientem: sed vel tantum finem, extendendo finem ad obiectum operationis optimæ; vel si propriè daret, & efficiens, non quidem per motum, nec per mutationem,

Si Intelligentia haberet efficiens; & etiam finem secundum Philosophi.

2.

Quod non est finitum, non est effectum.

Probatur primò sic: quia quod non est ab aliqua causa efficiente, non est effectum: quod non est ad finem, non est à causa per se efficiente: ergo, &c. Maior probatur, quia in nullo genere, per accidens est primum: quod Aristoteles satis exprimit 2. Physic. text. c. 66. & circiter, vbi casu, & fortuna, tanquam causis per accidens, priores ponit necessariò naturam, & intellectum, tanquam causas per se in illo genere causæ: quod autem non est à priori, non est à posteriori, ex tertia iam præmissa. Et loquor de his, quæ solùm sunt propriè effectibilia. Patet ergo maior. Minor sic probatur: agens per se omne, agit propter finem, quia nullum frustra: quod Aristoteles in 2. Physic. text. c. 49. 61. & 75. determinat de natura, de qua minùs videtur, quod agat propter finem, quàm ars; ergo tale nihil efficit, nisi propter finem. Probatur conclusio principalis secundò sic: finis est prima causa in causando, & idè ipsum dicit Auicenna causam causarum: quod etiam probatur ratione: quia enim finis mouet metaphoricè vt amatus, idè efficiens efficit formam in materia: non autem mouet finis vt amatus, quia aliqua causa causat; est ergo finis prima

Conclus. 4.

Ens per accidens nullo genere causa, est primum.

Omne agens per se agit propter finem.

Finis prima causarum.

tionem, quia causæ quatuor pertinent ad considerationem Metaphysici, & sic abstrahunt à seipsis, ut pertinent ad considerationem Physici. Nec poneret primum dare eis *esse* post *non esse*, si poneret eas sempiternas, & necessarias, saltem post durationem, sed post ordine naturæ tantum: sicut exponit Auicenna rationem creationis 6. Metaph. cap. 2. Vtrum autem causato repugnet necessitas, an non, propositum non infringit; si posset aliquod efficiens simpliciter necessariò causare, & finis aliquis necessariò finiret, & non è conuerso: saltem quodlibet causatum non tantum è possibile, ut opponitur impossibili: sed etiam ut opponitur necessario ex se: quia est terminus, vel obiectum potentia suæ causæ; licet non sit possibile contingens, ut opponitur necessario in communi secundum Philosophos: quia talem contingentiam à separatis negarent. Paret aliud corollarium, quod finis non est causa finalis efficientis, sed effectus; unde quod dicitur, quod agens agit propter finem; non est intelligendum, suum; sed sui effectus.

Omne causatum est possibile.

Corollarium.

SCHOLIVM II.

Probat clarè conclusionem sextam triplici ratione, quod non habet esse ab agente, non posse esse materiatum: sed è contra stat aliquid effici, quod materiatum non sit. Vide circa hoc Mauric. infra num. 18. & 22. conclus. 7. quod non est materiatum, non esse formatum, nes è contra: ratio est evidens. Vide solutiones objectionum contra hanc, num. 12.

4. Conclus. 6.

Quod non est effectum non est materiatum.

Materia est in potentia contradictionis ad formam.

Probat, quia materia de se est in potentia contradictionis ad formam; ergo non est ex se actu, nisi per formam; ergo ab alio reducente illam potentiam ad actum: illud est efficiens, quia idem est facere compositum, & materiam esse in actu per formam. Prima consequentia patet, quia potentia merè passiva contradictionis, non se reducit ad actum. Et si dicas formam reducere ipsam potentiam ad actum: verum est formaliter, sed cum præintelligantur materia, & forma non vnita, illud à quo vniuntur, habet rationem causæ efficientis, quam sequitur actuatio formalis. Secundò, probatur consequentia, quia efficiens est proxima causa finali; ergo prior materia, cuius non est prior, nec posterior. Prima propositio hinc probatur; nam mouere metaphoricè, ut amatum, est causatio finis; sic autem mouet efficiens, non aliam causam. Tertio probatur, quia compositum est verè vnum: ergo habet aliquam enti-

Carens efficiente, & materia.

tatem vnã, quæ nec est entitas materia, nec formæ: illa entitas vna est causata, non à duabus entitatibus primò, quia nihil vnum est ex pluribus, nisi in virtute vnus primò, vel principaliter; nec ab altero duorum primò, quia vtrumque illorum est diminutum respectu entitatis totalis; ergo est ab vno aliquo extrinseco; & sic patet conclusio principalis.

Quod non est materiatum, non est formatum, & è conuerso.

Probat, quia quod non est materiatum, non est compositum ex partibus essentialibus, quia in omni sic composito perfectè vno, altera pars est potentialis, quia non fit vnum per se, nisi ex actu, & potentia ex 7. & 8. Metaph. text. cap. 22. 27. & 60. & circiter. Quod igitur non habet partem per se potentialem, non est compositum; ergo nec formatum, quia formatum est compositum habens formam partem sui. Et sicut argutum est de materia, & forma, ita potest argui de subiecto, & accidente suo modo. Confirmatur iuxta illud Aristotelis 7. Metaph. text. com. 60. Si quid ex vnicò elemento esset, non esset nisi illud; immò illud non esset illud elementum, ex prima propositione huius secundi capituli, quæ est: *Nihil essentialiter à se dependere*; ergo à simili, si quid habet tantum vnã partem essentialem, non est nisi illa; immò iam non est pars, nec causa, propter primam regulam dictam; ergo omne causatum ex aliqua causa intrinseca, habet etiam aliam intrinsecam concausantem, & ita patet propositum.

Vnitas compositi, ab extrinseco.

5. Conclus. 7.

Compositum necessariò habet duas partes intrinsecas.

SCHOLIVM III.

Conclusio octaua, non causatum à causis extrinsecis, non causari ab intrinsecis; patet ex præmissis, & quia intrinseca dicuntur imperfectionem, extrinseca non Item intrinseca possunt esse effectus extrinsecarum. Conclusionem nona explicatur optimè ordo causarum in causando, comparando quatuor causas inter se, & intrinsecas cum extrinsecis. Quod ait post additionem, nullam causam totalem esse aequalem causato, difficile satis est. De variis cogitabam glossis, sed puto verba illa esse de ipsa additione, quicquid dicat Mauritius hic. Dato etiam quòd sint de litera Doctoris, ipse se explicat Theoremate 19. conclus. 5. illud tantum locum habere in efficiente aequo, & sine extrinseco, que dua causa semper sunt nobiliores causato: reliqua non ita, unde non est necesse recurrere ad glossas, quibus veritatem illius dicti saluemus.

Quod non est causatum à causis extrinsecis, non est causatum ex causis intrinsecis.

Hæc ex præmissis quatuor satis, habet tamen probationes speciales. Prima est, quia causalitates causarum extrinsecarum perfectionem dicunt, cui non est annexa

6. Conclus. 8.

necessariò imperfectio. Causæ intrinsecæ ex necessitate habent imperfectiorem annexam, ita quòd: causæ extrinsecæ sunt priores in causando intrinsecis, sicut perfectum imperfecto. Adijunge secundam quæ est hæc: Quod non est causatum causæ prioris, nec posterioris, sequitur propositum. Secunda ratio est ista, quia causæ intrinsecæ possunt esse in se causatæ respectu extrinsecarum; ergo sunt posteriores in causando respectu earum. Antecedens patet de forma. Patet etiam de materia, in quantum pars, sed de ipsa in se, inferiùs ostendetur. Hæc conclusio benè probat sextam.

Causa intrinseca dicuntur imperfectiorem, extrinseca non 1. d. 2. q. 2. n. 16.

Concl. 9. *Quatuor genera causarum in causando idem, essentialiter ordinantur.*

Causa ordinem habent essentialem, in causando.

Patet ex quinque præmissis, sed ex se videtur rationabile, quòd multa à quibus aliquid dependet essentialiter ordinem habeant, secundum quem scilicet illud ab eis ordinatè dependet: nam ex quibus non fit vnum, vt ex actu, & potentia, si omnino nullam habent vnitatem ordinis, non causant aliquid idem essentialiter. Cùm igitur quatuor genera causarum non sunt partes alicuius compositi ex ipsis, sicut ex actu, vel potentia; si etiam omnino nullam habent vnitatem ordinis, in quantum causant, quomodo tunc aliquid idem causarent in causando causatum, quo ordine omnes sunt vnum respectu tertij, scilicet in causando, si inter causas sit ordo dependentiæ, igitur vna causat aliam in quantum causa; non enim potest ibi poni causatum prius, ergo finis causat efficientiam, quæ tamen non efficitur propter processum in infinitum, igitur est falsa. Item, si vna causa causat causationem alterius, vt finis ipsius efficientis, & sic ultra, tunc illa vel erit immediatè causatum à quatuor causis; & sic causatum à quatuor causis non erit proximum causatum, nisi vnus, vel duarum, omnino nullam habent vnitatem ordinis in quantum causant, quomodo tunc idem aliquid causarent: ergo habent vnitatem ordinis, in quantum causant causatum, quo ordine sunt omnes vnum respectu tertij, scilicet in causando, sicut multa in vniuerso per ordinem sunt vnum in essendo. Et qualis sit ordo istorum generum patet ex dictis de fine, & efficiente inter se. Ex secunda probatione quartæ, & secunda probatione sextæ, & intrinsecarum ad alias, scilicet extrinsecas ex eisdem, & ex 8. Qualis autem sit ordo intrinsecarum inter se, nolo multum prosequi inquirendo, quia parum illis vtar in processu: videtur tamen

materia prior secundum independentiam; quia * concernens, & informans, videtur dependere à permanente, & informato; quia formatum præintelligitur informabile. Et ita exponunt quidam Augustinum *Confess. lib. 12. c. 4. & 1. de Gen. ad lit. c. 14. de prioritate materiæ respectu formæ.*

Materia prior est forma. * al. continens.

Et si quæras; quo ordine est prior? Respondet: sicut causatum propinquius eiusdem causæ remotæ, propinquius, inquam, necessariò, secundum istum ordinem, secundum quem nunc forma causatur; de materia priùs causata ab ipso: tamen forma est prior secundum eminentiam, quia perfectior; quod tanquam planum accipit Aristoteles 7. *Metaph. text. com. 7.* vbi comparat ea, licet ex dictis eius alibi 9. *Metaph. text. com. 13. & inde, de actu, & potentia, posset probari.* Intellige autem, quòd aliud est causas in causando, siue secundum causationes esse essentialiter ordinatas; & aliud est ea, quæ sunt causæ, esse essentialiter ordinata: sicut patet per Auicenna, 6. *Metaph. c. 5.* Nam primum verum est, & ostensum, aliàs istæ essent falsæ: *Quia amat finem, idè efficit effectum: & quia efficit, idè forma informat, & materia materiat,* quæ tamen communiter admittuntur. Secundum autem falsum est: nam illud, quod est finis, non est causa eius, quod est efficiens: nec quandoque è conuerso. Communiter autem illud, quod est efficiens, non est causa eius, quod est materia: quia eam supponit. Causationem autem vnus causæ esse essentialiter ordinatam ad aliam, est ipsam non esse causam eiusdem, nisi virtute alterius, suo modo causatis: quod quidem causare in virtute nullam dependentiam ponit in ipso, quòd est causa posterior; nec aliquid absolutum à priori receptum in ipso: sed tantum àliiquid ab eis esse ordinatè, priùs ab vno, quàm ab alio; & vnù priùs causatum alterius, quàm causatum amborum: sicut alibi de causis essentialiter ordinatis diffusius explicauimus.

Forma prior materia secundum eminentiam.

Sed ulterius intellige, quòd inter causas, in quantum causa, non est ordo dependentiæ, quia, vt habetur in primo cap. & probatur hïc 12. conclusione, salus non est nisi causati ad causam, vel causati remotioris alicuius cause, ad causatum propinquius eidem cause: neuter est hïc Non secundus, patet, saltem comparando efficiens ad finem, qui est prima causa. Non autem primus; probatio, vel cautio dicit tantum relationem in effecta, vel in causa: relatio non est causa relationis primò, hïc autem si causatio vnus esset causa causationis alterius, hoc esset primò, quia prius naturaliter, quàm esset causa causati omnium

Finis est prior efficiente, & hoc prius forma. Causa subordinata alteri, nihil accipit ab illa: non est ergo ponenda prædeterminatio physica. Scot. 2. d. 9. q. 2. n. 34. & 4. d. 43. quest. 3.

7. Additio. *Inter causas non est ordo dependentiæ.*

Inter causationes causarum non est dependentia.

nium causarum. Tunc etiam nulla extrinseca esset immediata causa causati communis, sed tantum causationis alterius causa. Tunc tertio; non omne finitum esset effectum, contra quintam huius. Causatio quippe efficientis, per te est finita, quia causata à fine causante, non tamen est effecta. Item, probatur in communi, quòd inter causationes causarum non est dependentia, quia tunc sine contradictione posset esse causatio prior, sine posteriore; ergo & correlatiuum sine correlatiuo absque contradictione, quod est falsum; tum, quia omnes relationes causati sunt identice idem absoluto; ergo contradictio est, unam esse sine alia: tum, quia aliquid posset esse in re sine contradictione ens ad finem, & non effectum, quod est contra quintam. Similiter est contradictio, quòd aliquid sit materiatum & non formatum, vel è contra; patet ex septima. Similiter effectum quatuor causarum, quod scilicet est ab efficiente, per mutationem, contradictio est sic effici, & non esse formatum, vel materiatum. Est igitur inter causationes causarum ordo eminentia, quia una est perfectior alia, hoc satis patet. Nec ideo dicitur, quia hæc causat ideo illa, quia sit ibi ordo dependentia; sed quia ordo eminentia, vel magis quia aliquid est causarum unius causa, quod non est alterius: sed respectu causati communis, non est ratio. Item, si inter causas sit ordo dependentia: ergo una causat aliam, in quantum causa: non enim potest ibi poni causatum prius; ergo finis causat efficientem, qua tamen non efficitur propter processum infinitum; ergo quinta falsa. Item, si una causa causat causationem, ut finis, ipsius efficientis, & sic ultra, tunc nihil erit immediate causatum à quatuor causis: & sic causatum à quatuor non est proximum causatum nisi unius, vel duorum.

Inter causas est ordo eminentia.

Nulla causa est æqualis causato, intelligo de totali in quocunque genere. Probatur, quia inter æqualia non est dependentia essentialis; patet inductiue, intrinsecæ sunt minus nobiles, extrinsecæ perfectiores.

SCHOLIUM IV.

Postquam tractauit de membris quarta diuisionis, quæ est secunda subdivisio secunda diuisionis principalis, posita cap. 1. & de primo eius membro, scilicet de causa, in sua genera, diuisa; pertranscundo tertiam diuisionem ibi positam de primo, & secundo causato, de quibus constat, quòd euacuant diuisum; ponit duas conclusiones claras de secunda diuisione. Prima est, Non omne causatum prius, est causa posterioris. Secunda, Nihil essentialiter dependet, nisi à causa, vel causato priori: euidenter probat utramque.

Expedito de comparatione membrorum quartæ diuisionis. De tertia breui-

ter transcundo: quia planum est eius diuidentia repugnare, & diuisum euacuare.

Quia si duo comparantur ad eandem causam; aut ergo proximam, aut remotam.

De secunda diuisione duas conclusiones proponam. Prima est de distinctione membrorum.

Non omne causatum cause propinquius, est causa causati remotioris ab eadem causa.

Ergo est aliquod causatum prius, quod non est causa. Antecedens huius probatur exemplo, & ratione. Exemplum ponitur tale: quantitas enim est propinquius causata qualitate, non tamen est eius causa. Patet discurrendo per causas. Probatur etiam ratione, quia Secunda conclusio est de sufficientia diuisionis.

Nihil dependet essentialiter, nisi à causa, vel causato propinquiori alicui causa.

Probatur: quia si dependeret ab aliquo alio, sit illud *A*, & dependens *B*. *A* non existente, *B* non erit: sed *A* non existente, omnes causæ per se ipsius *B*. possunt concurrere, & etiam omnia causata istis causis propinquiora, quàm *B*, possunt esse iam causata; quia *A* nullum istorum est, per te; ergo omnibus causis per se concurrentibus, & omnibus causatis propinquioribus ipso *B*, iam positis, *B* non erit; ergo omnes istæ causæ per se non sunt sufficientes causæ, etiam propinquioribus causatis iam positis. Consequentia patet, quia causæ sufficientes iam causatis propinquioribus positis, possunt causare remotius causatum. Sed si dicas, quòd argumentum non concludit, quin possint: sed concludit, quòd non causant. Hoc nihil est, nam *A* non potente esse, per te, *B* non potest esse: sed omnibus prædictis ex parte causarum omnium, & causatorum priorum positis, *A* non potest esse per illa, quia non est aliquod istorum, nec causabile ab eis: ergo *B* non potest esse per illa: nam per nihil potest esse aliquid, per quod non potest illud esse, sine quo impossibile est illud esse. Si dicas, compositum potest esse per agens naturale: non tamen materia potest esse per ipsum, sine qua impossibile est compositum esse. Instantia nihil valet, quia agens naturale non est tota causa compositi, à quo, circumscripto scilicet omni alio, potest esse compositum. De tali loquor, quia si omnes causas in omni genere causæ ordinatas ad *B*. coniungas, & effectus propinquiores ipso *B*. sint producti, per omnes istas *A* non potest esse; quia non est causa, nec causatum de numero istorum; & sine *A*. *B* non potest esse; ergo per omnes

Conclus. 10.

Conclus. 11.

Quantitas non est causa qualitatia.

Conclus. 12.

9.

Quodlibet posse esse, si ne eo, quod non est causa eius, vel causatum prius.

omnes istas simul iunctas, B non potest esse; ergo omnes istæ simul iunctæ non sunt totaliter causa ipsius B, quod est oppositum positi. De prima diuisione similes duas conclusiones propono. Prima patet de distinctione membrorum, & est:

SCHOLIVM V.

Circa primam diuisionem ordinis positam cap. 1. in eminenti, & excessum, seu in nobilius, & minus nobile secundum essentiam; ponit duas alias conclusiones. Prima, quod Non omne excessum dependet essentialiter ab excedente. Secunda, Non omne dependens exceditur ab eo, à quo dependet. Ratio veriusque est euidens. Addit tertiam conclusionem, quæ est 15. quod Nunquam pluralitas est ponenda siue necessitate; quam habes 2. d. 16. num. 14. & 1. d. 10. quæst. 1. & alias passim ex 1. Physic. text. 58. & 8. Physic. text. 56.

Conclus. 13. *Non omne excessum dependet essentialiter ab eminente.*

10. Ergo primæ diuisionis primum membrum non infert necessariò secundum. Probo antecedens. Species nobilior est eminent respectu minus nobilis, puta contrarium respectu contrarij; nec tamen respectu eius est aliqua causa. Patet inductiue: nec causatum propinquius, quia causalitas causæ communis non respicit secundum ordinem essentialem illa, vt causata: tunc enim non posset causare aliquod excessum, nisi prius causaret eminent, quod est patens falsum de quacunque causa: quia si contrarium vilius producit ab hac causa, contrario nobiliori à nulla causa productò; ergo respectu nullius causæ sic ordinantur. Vterius, si eminent aliquod non est causa respectu excessi, nec causatum propinquius causæ amborum: ergo excessum non dependet ab ipso essentialiter. Consequentia patet ex præmissa ostensa. Ex abundanti coniungo eius conuersam.

Conclus. 14. *Non omne dependens est excessum ab illo, à quo dependet.*

Compositū perfectius materia, à qua tamen dependet. Patet, compositum dependet à materia, cum ipsum sit multum perfectius. Similiter fortasse forma dependet à materia: vt tactum est conclus. 9. tamen forma est perfectior 7. *Metaph. text. com. 7.* In motibus etiam ordinatis, quod est posterius generatione, dependet à priore: quia prius est effectus propinquior causæ amborum: tamen posterius est perfectius 9. *Metaph. text. com. 15. & circiter.* Tertio, pro sufficientia huius diuisionis hanc generalem propono apud Aristotelem satis noram:

Conclus. 15. *Nunquam pluralitas ponenda est sine necessitate.*

Cum igitur nulla necessitas appareat Scoti oper. Tom. III.

ponendi plures ordines essentielles, quam duos prædictos, illi soli sunt ponendi. Hæc autem propositio generalis ostendit tantum esse sex ordines essentielles, in quos secundus subdividitur: tot esse ostentati sunt, & ad ponendum alios necessitas non apparet. Comparatis membris primæ diuisionis ad inuicem in communi, comparo in speciali posterius primi ordinis primæ diuisionis, ad posterius primi ordinis secundæ diuisionis, comparo scilicet excessum ad effectum, & finitum, hinc conclusionem vnã propono, quæ talis est.

SCHOLIVM VI.

Comparat modo in particulari, secundum membrum primi ordinis primæ diuisionis positæ, cap. 1. num. 2. scilicet excessum, ad secundum membrum primi ordinis secundæ diuisionis, ibidem positæ, scilicet ad effectum, vel finitum: ponitque ultimam conclusionem, scilicet esse perfectiorem suo effectu, seu eo quod est ad finem.

Omne finitum est excessum.

Probat, quia finis est melior eo, quod est ad ipsum. Hoc probatur sic: quia finis, vt amatum, mouet efficiens ad causandum; sit igitur finis A, efficiens B, effectum infinitum C. Tunc si A non est minus bonum, ipso B, nec æquale: ergo maius. Secunda pars antecedentis probatur. Quod non æquale, quia qua ratione æquale moueret, eadem ratione & idem posset mouere C, quia æquè amabile, & desiderabile: & ita posset esse causa finalis sui, contra primam propositionem huius secundæ. Ex hoc concluditur, quod nec minus. Item, natura agit propter finem, sicut ars ageret, si ageret naturaliter: sed à fine in artibus sumitur principium cognitionis artificialis, vel moralis, definito 2. *Physic. text. com. 89.* principium est verius; ergo finis, qui includit illam veritatem, virtualiter est perfectior. Obiicies, aliqua voluntas causat aliquid propter minus bonum amatum; ergo ibi finis est excessus. Antecedens patet in omni actu bono ex genere, & malo ex fine: quia ordinatur ab agente ad finem inferiorem se. Respondeo, conclusio procedit de fine ex natura rei, qualis est semper finis naturæ, & finis voluntate ordinatæ. Sed nec instantia de voluntate inordinata destruit conclusionem: quia talis non est prima causa effectus; ergo si à tali aliquid fieret, non propter perfectiorem finem, tamen fieret ab aliqua causa superiori ordinata ad finem superiorem, vel perfectiorem: quia aliàs non esset ordinata, vt probatio conclusionis ostendit, & si, vt à superiore producit, habet fidem perfectiorem; er-

Conclus. 16. 11.

Prima est, quod nihil est causa sui.

Finis semper perfectior eo, quod eligitur propter ipsum.

go habet aliquem perfectiorem ; ergo omne finitum est excessum ab aliquo fine suo, licet non à proximo, propter quem amarum agens proximum inordinatum causat ipsum. Posset etiam dici, quod finis ille esset finis eius secundum quid. Hoc non placet, quia efficientia causæ

inferioris est efficiëntia simpliciter : ergo si non efficit præcisè, vt motum, sicut baculus, cuius non est finis proprius, quia non est agens propriè, sed quasi effectum propinquius ; si, inquam, non sic efficit, finis eius est finis simpliciter, quia omnis per se efficientis, est aliquis per se finis.

R. P. F.

LVCÆ VVADDINGI

H I B E R N I,

Censura pro additione sequenti.

N codicibus duobus MSS. Vaticanis ad finem totius tractatus, qui hucusque circumferebatur, habetur, Explicit liber primus de primo Principio ; & deinde sequebantur ea, quæ hîc adiungimus, ad quorum calcem addebatur : Explicit tractatus Fr. Magistri Ioannis Scoti Sacr. Theol. Doctõris de primo Principio. Sed ego non tam alium tractatum, aut totius tractatus librum alterum reputo, quàm capituli secundi fragmentum, aut congesta aliquot dubia, & insinuata responsa, pro maiori dilucidatione quarundam conclusionum capituli secundi, præsertim decimatertia, & sequentium ; idque confirmat Mauritiij observatio in Notis ad istud capitulum ; quod in aliquibus codicibus ad finem huius capituli ipse viderit istam additionem, monetque lectorem, vt inuentam adiungat. Obscura sunt, & implicata omnia, nec videtur Doctõr ultimam manum adhibuisse, sed aliqua, quæ secundissimo, & viuaci occurrebant ingenio, breuiusculè adnotasse ne exciderent, vt opportuniore tempore in methodum redigeret. Ne omnino pereant, hîc placuit adiungere.

A D D I T I O.

1. **O**mnem excessum habet causam extrinsecam. Probat, omne excessum est ens per participationem alicuius excedentis: habet etiam aliquod excedens, videlicet, mensuram necessariam ex 10. *Metaphysica, text. 3.* Maior, omne participans, & mensuratum, ab eo quod participatur, velut ab aliqua mensura dependet essentialiter, & non sicut à causato participante esse amborum : ergo sicut à causa. Maior probatur, alioquin posset participans esse sine omni ente, quod participaretur, per cuius perfectionem mensuraretur eius perfectio diminuta.

An mensuratum dependeat à mensura.

2. *Obiectio prima.*

Hic instatur, primò, videtur hoc esse contra ea, quæ dicta sunt decimatertia conclusione secundi, vbi probatur, quod non omne excessum dependet essentialiter ab eminente; hîc autem videtur oppositum ostendi.

Item, Maior hîc non benè ostenditur; nam manifestior in quantis mole est mensuratio, quàm in quantis virtute, sicut & participatio, quia minus ibi capit partem maioris, ita quod maius potest diuidi in id, quod exceditur, & in ipsum, in quo excedit ipsum : quod non accidit in quantis secundum perfectionem, & tamen in quantis mole, minus, quod est participans, potest esse sine maiore, & sine mensura excedente, licet non sine mensura minore; quia talis est pars ipsius quanti. In quantis secundum perfectionem accidit, quod talis mensura sit aliquid minus per se, & sic non est pars mensurati.

Obiectio secunda.

3.

Item, quare non potest eminens esse causatum ? Respondeo, quia excessum potest immediatè causari, eminente non causato: sicut declaratum est in propositione tertia, quia est propinquius causæ, quàm excessum. Videtur enim perfectius esse

esse causatum respectu causæ perfectissimæ, & imperfectius causatum remotius.

4. Item: In Mathematicis negas? Respondeo: conceditur in 13. finem, &c. & 3. Metaphysicæ; ergo & efficiens, &c. & 9. 3. Quod & aliter ostenditur; quia Mathematica abstracta sunt à motu physico, non propter hoc à Metaphysico: igitur nullam habent causam extrinsecam; & tamen est ibi eminentia; immò manifestissima in speciebus numerorum, & figurarum.

5. *Respondetur ad primam objectionem.* Ad primam instantiam: non eadem est ratio formalis illorum *excedi, & dependere*, quæ si esset eadem, & correlatiua essent eadem. Nec sunt conuertibilia, quia sic eorum correlatiua conuerterentur, quod improbat 13. Nec ita intelligit, quòd sint eadem essentialiter, vel consequenter, sed quòd ad *excedi* sequatur *dependere*.

Excedi, & dependere sunt diuersa. Nec propter hoc oportet, quòd eminens sequatur correlatiuum dependentiæ; quia etsi in relatiuè oppositis teneat consequentia in seipsis, scilicet solummodò quando antecedens est per se primo modo; nec tunc semper, sed solùm tunc oppositum subiecti, est sub correlatiuo prædicati, vel sub ipso prædicato. Quando autem prædicatio in relatiuis non est ita per se; non quia correlatiua dicuntur vniuersaliter prædicari de hoc, nec hoc de ipso, nec è contrario, sed particulariter oportet. Quia si omne excessum dependet, oportet, intellecto aliquo, à quo dependet, consequenter intelligere rationem eminentis; nec tamen ideò ab omni dependet: quod probatur 13. Quia nigrum non dependet ab albo, quod tamen est excessum, & ens per participationem; sequitur quòd dependet ab aliquo eminente, quod participat. Non igitur contradicunt, non omne excessum dependet ab aliquo eminente; quia in aliquo eminente est ratio necessariò participati, & mensurantis, non autem in quolibet.

6. *Ad secundam.* Ad secundam, quantitas molis maior nullam rationem causalitatis habet respectu minoris; quia æquè minor nata est esse causa materialis respectu maioris ex 5. *Metaphysica, text. 2.* non est circulus in causis. Sed in quantis virtute, licèt non omne maius sit causa minoris, & ideò *eminenter* non includit *formaliter*, nec consequenter rationem causalitatis; tamen aliquod maius necessariò est causa: quod declaratur sic: Causa effectiua non causat actu tale, nisi sit virtualiter tale; quia actus secundus præsupponit primum.

Scoti oper. Tom. III.

7. *Quomodo participans dependet à participato.* Dependet igitur causatum ab ipso, non tantùm in quantum actu causat, quod est dependere ab efficiente; sed etiam in quantum est causatiuum, quod est dependere ab effectiui; & ipsum vt sic non contineret virtualiter, nisi contineret etiam eminenter; & in quantum continet eminenter, mensurat causatum, & participatur ab eo. Ita participans nunquam necessariò ab aliquo dependet, nisi in quo est ita eminenter, quòd est tamen ibi virtualiter. Aliàs in quantum est tantùm eminenter, non participat propriè, quia non totum, quod ipsum est ad prius; quia tunc tantùm per uegationem distingueretur ab ipso: sed totum, quod ipsum est aliquid primi participati, nec tantùm negatione distans ab illo, sed per finitatem perfectionis, quam potest adhibere infinitè. Ab illis etiam, in quibus non est virtualiter, mensuratur, sed non necessariò, sicut per mensuram, à qua dependet; nec perfectè mensuratur, quia quodlibet sui; sicut ostensum est de participatione. Vt breuiter tunc dicatur, omne minus secundùm perfectionem necessariò participat aliquid, in quo est eminenter, secundùm quodlibet entitatis suæ, & à tali perfectione necessariò, mensura est idem quod causat; sed in quantum idem causans, est in actu primo, & ideò participatum dependet ab isto.

8. Sed quia causatum non tantùm dependet à causa, vt actu causante, sed causatiui; ideò videtur aliqua alia dependentia ad participatum, & mensuram, quam ponunt in ordine eminentiæ; & alia ad causam formalem; qui ordo eminentiæ præcisè non includit dependentiam, vt est in 13. conclusione, sed ad aliquod eminens est, vtrunque dependens; sicut ad aliquid in actu primo, & actu secundo: & ideò in dependente necessariò vna infert aliam; & è contrario: quod ponit ista; sed non è contrario ad quodlibet, in quo necessariò concurrunt istæ duæ rationes.

9. In ista responsione, aliqua, quæ sunt narrata, in suis ostendentur locis; & ita ista responsio non ponitur tanquam propria alicuius conclusionis; sed tanquam explanatio narratiua. In propositionibus autem conclusionum, seu acceptio-num prædicati, nec aliàs satis probatum est.

Contra istam responsionem ad secundam videtur esse Aristoteles 10. *Metaphysica*; Vtrùm sit genus vnum, quod sit

Vide Scot. 10. Metap. q. 2.

*Obiectiones
contra solu-
tionem ob-
iectionis se-
cunda.*

mensura, & in aliquo genere. Et patet ad primum; & secundum ipsum in §. *Metaphysica*, mensuratum refertur realiter ad mensuram; non è contra: igitur videtur dependere ad mensuram proprii generis, in qua tamen non continetur virtualiter, sed tantum eminenter.

10.

*Obiectio se-
cunda.*

Item, si in eminentissimo, quod necessario participatur, & mensurat, concurrat utraque ratio necessario; igitur in propinquioribus sibi consequenter concurrat magis quam in remotioribus; videlicet, quod maius, & minus, & maximum videntur idem includere; secundum maius, & maximum, ex considerationibus Aristotelis in *Topicis*: si ad maximum maximum, ita ad magnum magnum, finitum ad finitum, &c.

Tertia.

Item, si causatum dependet à causa in quantum causante; igitur dependet à correlativo; quia actualis causatio super absolutum non addit nisi relationem; sed consequens est falsum; quia relatiua sunt simul natura.

Quarta.

Item, saltem aliqua erit dependentia, & non ad causam, ut causa ad causatum propinquius causæ; puta ista, quæ est ad primum eminens, in quantum cum secunda concurrat, immò & prior omni dependentia ad causam: & ideo insufficienter diuiditur ipsa causatio in secunda diuisione prius, à quo aliquid dependet in causam, & causatum propinquius causæ.

11.

Ad primam itaque notandum, primum in genere est participatum secundum quodlibet sui, sed diminutè fortè secundum naturam generis, quæ perfectiùs est in perfectiori, & diminutiùs in secundo: nam non secundum naturam sumitur differentia specifica; tunc enim negatio sola distingueret; ideo nullum primum in genere est necessario mensura.

Nunquid Aristoteles intelligit ibi oppositum? Respondeo, principalis intentio ipsius capituli est ostendere quomodo ratio mensuræ conuenit vni, non tantum in discretis, & continuis, sed etiam in omni genere: & verum est, quod illo, quod mensuratur in genere, licet non necessario, est magis vnum mensurans.

12.

*Deest ali-
quid.*

Ad secundam non sequitur quodd, &c. considerationes intelligant de maximo, quod essentialiter includit maximum, non quod tantum communicatur ratione excessus.

Ad tertiam, in tractatu de Relationibus quære, quomodo relationes oppositæ, non æquè primò semper consequuntur

extrema, ut vna causam, sed altera prius, & tunc secunda dependet ab ista, sicut à causato propinquiore esse amborum. Aut si in proposito causans in actu veram habet relationem, sed tantum causatum refertur ad aliquid absolutum, tunc in causato oriuntur duæ relationes ad eminentem, & ad causam; quarum secunda præsupponit primam essentialiter, sicut causatum propinquius causæ, &c. Quod supra dictum est in responsione ad secundum contra conclusionem, dependentia ad causans, & ad causatum, non intelligitur de relatiuo in primo, sed in posteriore, quarum personarum præsupponit vna alteram. Si verò utraque istarum non est dependentia formaliter, sed tantum secunda; prima est alia relatio; & per hoc ad secundum conceditur, quodd ad primum in quantum eminentem (quæ eminentia præintelligitur suæ causalitati ad ipsum) in quantum sic non dependet causatum aliter; sed habet aliam relationem, quæ tamen necessario dependentiam habet ad idem concomitantem. Sic igitur patet solutio ad secundum, contra quam sunt hæc quatuor argumenta.

Coarguitur, inquam, in hoc, quod ponit duplicem relationem in causa, scilicet causati, & causantis, & secundum istam utrumque causatum dependet à causa duplici dependentia; quia vna ad causantem, & ista esset causati ad causam: alia ad causatum, & ista esset ad eminentem in quantum virtualiter, & non eminentem continet. Falsum est aliam relationem esse in causa tali ad causatum; si etiam aliqua esset, non alia esset causati, & causantis, nisi secundum potentiam & actum; nam eis non correspondent dependentiæ, & excessi, ut correlatiua, sed causabilis, & causati.

Secundò: ratio eminentis licet præsupponatur causanti, ita etiam causatiuæ, tamen ad ipsum ut sic, non est dependentia, sed alia relatio in causato necessario concomitans dependentiam; sicut eminentiæ necessario concomitatur in isto primo.

Contra hoc, videtur hinc contradictio, quodd causatum dependet à causa, ut causa, non ut eminentem: & tamen eminentia præsupponitur causatiuo, & causanti per se: quæ repugnare videntur secundum tertiam conclusionem huius secundi.

Respondeo in eminente, & causa nihil est nec absolutum, nec relatio, prius, & posterius; sed in causato est vna relatio, quæ

13.

14.

15.

quæ non est dependentia prior relatione dependentiæ; & nunquam concipimus absolute, quod terminat utramque relationem, ut terminum proprium. Sed mirum videtur, quomodo aliam relationem habeat dependens priorem ista dependentia, sine qua non potest esse, sine aliis posset esse, &c. Ista conclusio omittatur, & de ipsa, & de 13. esset tractatus magnus per se: quomodo comparantur ordines illi duo; quomodo scilicet primus prius diuiditur ordo, & quomodo in vno concluditur dependentia, in alio non.

16. Præter decimam tertiam, & aliam decimam sextam esset ista; *Nullum causatum est æquale suæ causæ*: & vniuersalius: *Nullum dependens est æquale illi à quo dependet*. Et ita non est ordo dependentiæ siue ordine eminentiæ; licet non semper dependens excedatur, quod videtur mirabile, quomodo perfectius dependet à minùs perfecto.

An perfectius possit dependere à minùs perfecto.

Respondeo; non à minùs perfecto, quod est per se ens, sed quod est pars eius, quando perfectius ex ratione sua est totum. Ista omiſſa, respondeo ad primum argumentum contra conclusionem, quòd ab aliquo eminente, non à quolibet, dependeat excessum, non videtur irrationabile; quia sicut primum est primum essentialiter, ita prius est prius essentialiter: ergo primum non magis requiritur in suo gradu propter tertium, quàm secundum in suo: alioquin si primum supplet ordinem cuiuscumque posterioris ad quodcumque, ita quòd ipsum primum sit immediatum cuiuscumque: ergo inter alia non est ordo essentialis.

17. Obiectio.

Si dicas: ubi primum includit eminenter totam perfectionem posterioris, & eminentia sufficit ad causandum suum formaliter esse tale, ibi primum sufficit: ita est in tribus ordinibus, de quibus per se queritur, non in materia & forma, quia ibi primum includit eminenter totam perfectionem posterioris; nec etiam eminenter sufficeret ad causandum sic; quia circa talem formalitatem suam est pars causati. Cum ergo sicut in ordine eminentiæ primum est necessariò mensurans & participatum; alia contingenter, & idèd non est dependentia nisi à primo; ita in efficièntibus & finibus; & per consequens nullum causatum dependet ab aliqua causa secunda essentialiter: & hoc necesse est concedendum; quia sine ipsa posset esse.

18. Solutio.

Respondeo, sed non in ipso ordine; in quo est. Item respondeo ad primum contra conclusionem; dicendo quòd non totum excessum participat primum in genere, nec mensuratur, quod exponitur ad

vnum genus, & differentiam. Probatur utrobique, quia tunc res minimè distinguèntur. Hoc nihil valet, nec de finito & infinito differentia. Ratio verò est propter prædicta, quòd quando excedens diuiditur in excessum, & in id, in quo excedit excessum, tunc excessum dicitur pars excedentis. Et sicut illud, in quo excedit excessum, quando diuiditur in aliud eiusdem rationis prædictæ, vnde ipsa nata sunt esse partes altero horum modorum; quod sicut se habet communiter maius ad minus in quantis mole, ita videtur imperfectibile maius à minore: non ita ponitur in quantis virtute quodlibet in vno genere, natura generis præcisè sumpta sine differentiiis, sic in vna specie quàm in alia, & alioquin non esset perfectibilis differentia perfectiori.

Et in hoc gradu accipiendo realitatem generis tantum sub modis intrinsecis *maius & minus*; *minus* est aliquid eiusdem rationis cum *maiore*, carens aliquo gradu eiusdem perfectionis, in quo *maius* excedit ipsum; & ita sic addit differentia tantum per negationem; idèd est prima diuisio *Qualitatis* in priuationem & habitum; tamen ultra hanc est distinctio per vnam differentiam positivam receptam hinc in natura generis sub hoc gradu, siue priuata gradu superioris: tunc tota natura specifica est inferior tota, non tantum negatione, sed magis completionem per differentias positivias: nec tota ut tota nata est esse pars alterius, ut tota, & carere tantum gradu alterius; ita etiam potentia. Deitatis respectu Dei, quòd infinitas nihil dicat nisi infinitatem, quæ est potentia, licet priuatiuè intelligatur; tunc creatura in quantum ens finitum, à Deo, in quantum est ens infinitum, non videtur nisi negatione differre, si ens est vnus rationis: igitur vterius distinguuntur per differentias creaturarum.

19.

Conclusio verò supradicta probatur sic: Dependens impossibile est esse sine dependentia; non impossibile autem est ipsum esse sine aliqua relatione; ex duodecima, quia positis omnibus, à quibus ipsum dependet, & non solum ipsum erit; igitur relatio dependentiæ est prima essentialiter in dependente: igitur quælibet alia præsupponit ipsam. Hæc propositio valet; si probetur quòd excessum est dependens: tunc dependentia erit prior: sed petitur conclusio.

20.

Relatio dependentiæ si sit prima in creatura.

Item, contra istam probationem: Eminentia præintelligitur causalitati, quod enim causat, oportet præintelligi perfectum: igitur simul est ordo in correlati-

21.

uis. Probatio consequentiæ: quia cum utroque suum correlatiuum est simul natura. Huic rationi innititur tota declaratio prædicta, & correlatio similiter concedit correlatiuum eminentiæ esse prius dependentiâ: sed dicit quòd ipsum non est dependentia: & in hoc contradicit declarationi.

Ad illud respondeo: intelligitur quoddam absolutum sine omni respectu primum, prius est absolutum causatum positum istis extremis: in tertio signo naturæ pullulat ratione dependentiæ, quæ est immediatior illi, in quo est relatio, quia in primo nulla fuit, nec in isto signo naturæ pullulat relatio excessi: præintelligitur ergo eminentis, non sub relatione eminentiæ, sed absolutum perfectum in tali gradu.

Hæc quæ sequuntur videntur spectare ad conclusionem octauam, & nonam huius capituli secundi.

1.
Datur ordo
essentialis
in causis.

DE ordine causarum idem dicitur, quòd quando quatuor causæ causant idem, tunc non habent relationem similitudinis, sed ordinis essentialis: ita quòd vna in causando est causa alterius in causando, secundum nonam conclusionem secundi, & hoc tali ordine: finem mouere est efficiens ipsum amatum: quòd patet in intellectualibus: in naturalibus verò amor non est aliud à natura amante ultra efficiens: efficere est effectum effici: & hoc est effectum referre ad hoc ut hoc: & ad finem referri, est referri ad hoc ut amans aliud, propter quod est causa huius: & sic in effectu est duplex relatio: quia omnis causa naturalis videretur agere ex necessitate formæ, etiamsi possibile esset, quòd nullum finem appeteret: sed cognoscens dirigit, & idè finis ponitur naturæ, ut directiua est, & tunc, ut dictum est, in effectu est duplex relatio ad efficiens absolutè, & ut amans est.

In effectu est
duplex relatio.

2.

Materia
est prior
formæ.

De causis intrinsicis distinguenda sunt signa naturæ: nam in primo signo naturæ præsupponitur materia ut causatum prius, quàm forma: & hoc respectu eiusdem causæ remotæ: & hoc licet non necessariò absolutè, nec necessariò in quantum forma causatur secundum istum ordinem causandi: quia nimirum causans secundum nihil facit, nisi destruat aliquid. Concluditur aliquid esse in destructo necessariò ad suum subiectum, & manere in destructo: hæc est necessitas materiæ. Ponuntur igitur quatuor signa naturæ. In primo agens secundum, & materia causatum prioris causæ, ut cessatio, præsuppositum

causali à secundo agente, & in secundo instanti naturæ: ut in *A*, aliquid est ab agente, vnde in *A* producit formam, in *B* vnitur materiæ, in *C* instanti est totum productum ex istis, & tunc istæ sunt partes eius. Quòd *B* procedat à *C* naturaliter, quia esse præcedens causatum non tantum in *C*, sed in causando, aut saltem ut vnita: quia sic integræ sunt causæ in isto *B*, est mutatio materiæ ad formam. Istius terminus est forma, tunc non est productio compositi, sed in *C* productionis primus terminus est compositum: sed mutatio præcedit eam in *B*, non intelliguntur partes, quia tunc non est totum, sed causæ, idè causalitas istorum prior est participante. Quòd *B* sequatur *A* patet, quia aliter primus effectus efficientis esset relatio tantum: quia modo, quæ est in *B*, est relatio: nec est aliquid absolutum ante *C*, nisi forma, quæ non præfuit. Similiter vnio præsupponit vnibilia. Falsum est ergo, quòd forma producit posterius, quàm compositum: quia producitur antequam vniat. Vnitur autem antequam compositum causetur: cuius causatio passiva sequitur causationem actiuam omnium causarum. Intelligitur igitur post secundam intentionem compositum produci, vel primò per se esse, quod per accidens est tantum per se.

Sed prædicta non videntur omnino veritatem habere; quia si efficiens causetur à fine, ergo efficiens similiter & materia tum est, quod non efficitur: ergo quinta conclusio secundi est falsa.

3.
Obiectiones
contra causalitatem
finis.

Item, efficiens amare finem non est finem finire aliquid, tunc enim Deus necessariò finiret aliquid: vnde si qua est hæc relatio, non est causæ ad causatum, sed obiecti ad actum, vel potentiam. Nec efficiens amare *A* propter *B*, ad finire *A*, tunc enim finiret non existens: sed *B* amatum esse propter quod ponitur in esse, est *B*, finire *A*: simul igitur sunt causalitates finis & efficientis: contradictio enim est quòd altera sit sine altera, vel aliquid præsupponatur causationi vtrius, scilicet velle *B*, & non velle *A* propter *B*, est quasi vnio istarum causarum.

Secunda.

Vtteriùs formam informare materiam, & formam & materiam esse actu causantes: aut saltem esse simul vnitas: ita quòd est contradictio in separatione, licet differant relatione sui inuicem, & ad causatum. Si igitur efficiens efficit istas, & etiam totum, sunt tres relationes effectuum, quia vnio istorum efficitur, & causatio accidentalitatis istorum, quæ est simul natura cum vnione, efficitur, & totum efficitur.

4.
Tertia.

Vcrum

5. *Explicatur causarum ordo & efficiencia.*

Verum est igitur, quod causæ extrinsecæ præcedant intrinsecas ; quia causant causationem intrinsecam ; sed præcedunt in causando causatum commune, quia sine contradictione id sit effectum, & non in actu : loquendo non de communi, sed de hoc effecto, quod non est in actu nisi per formam, etiam non potest sine contradictione esse materiaum & non formatum; nec èconquerfo ; quia nulla pars sola consistit. Totum igitur in genere simul quatuor causæ causant, ita quod est contradictio in separatione causationum actiuarum, sicut passiuarum. Tamen ista, quæ sunt causæ, habent ordinem eminentem. Similiter causationi aliarum præsupponitur ordo dependentiæ, vel alius ordo, scilicet obiecti ad potentiam : sicut causationi efficientis præsupponitur velle finem : causationi intrinsecarum præsupponitur efficiens, quia vnit & simul causat causationem istarum. Quando igitur arguitur, quod causæ sunt ordinatæ, quia tales propositiones conceduntur, *quia volo, idèd ago*, hoc non videtur, vt patet suprâ.

6. *Quid sit efficiens efficiens.*

Vltèrius cùm dicitur, quia efficiens efficit, idèd materia mutatur, non est verum, quia efficit ignem, sed quia efficit mutationem materiæ : & ad hoc illud est exponendum, quia simul vera sunt mutationem efficere, & ècontrâ effici : sed præintelligitur relatio in agente propter prioritatem fundamenti. Vnde hic est sensus, per efficiens materia mutatur : vbi sicut efficere ignem non præcedit mutationem sine contradictione, ita nec efficere mutationem præcedit sine contradictione. Omnis igitur siue ad compositum, siue ad relationem partium inter se, vel ad totum : omnis, inquam, est simul vera, ita quod est contradictio in separatione.

7. *An vnio partiu præcedat totu.*

Contrâ : causæ non tantum non vnitæ, sed vnitæ sunt priores natura ipso toto ; quia vnio præsupponitur actuali causationi : ergo formam informare præcedit totum. Respondeo : vnio agentis & materiæ, quæ sunt causæ præexistentes, est approximatio ; hæc præcedit, & separabilis est sine contradictione ; sed vnio materiæ & formæ, quæ est per informationem, est simul vera cum toto, & simul vera cum causatione actuali ipsarum causarum.

Si omnino vis habere vnionem formæ præsuppositum causationi : dico, quod est præsentia quædam ipsi materiæ in actuali existentia, quæ præsentia non dicit infor-

mationem, sicut in anima patet in instanti : sed quia præsupponitur materia omni causationi efficientis huius. Respondeo, quia præsupponitur composito, quod efficit, & non potest materiam efficere.

Contrâ, quia non efficit nisi tantum formam, quia istam omnino habet in virtute sua actiua & potest esse per se sine materia, sine contradictione ; & forma prius producit, quàm materiæ vniatur, & quàm compositum generetur, &c.

ANNOTAT. MAVRITII.

Sequitur capitulum secundum, in cuius principio in aliquibus originalibus ponitur numerus conclusionum, & tituli earum, quæ in hoc capitulo disputantur, & similiter in sequentibus capitulis in principio cuiuslibet habetur : sed quia non videtur litera Doctoris, assignauimus totum, vt additionem, vel *Extra*, vsque ad principium capituli exclusiue. In hoc capitulo vt in primo capitulo præmisit, pertractat de illis diuisionibus ordinis essentialis, & qualiter membra repugnant, & sufficienter euacuant diuisum : quæ sunt conditiones bonæ diuisionis, vt docet Boëtius lib. Diuisionum. In principio igitur capituli præmittit tres regulas, vel propositiones generales, & ostendit veritatem earum ; quas sicut cæteras conclusiones, litera grossa, ad modum textus, reliquum verò ad modum expositionis, vel glossæ annotari fecimus. Deinde compara membra diuisionum, & primò, secundæ, & ibi principaliter comparando causam ad causatum secundum quatuor genera in sex conclusionibus : in quarum prima quatuor comparat effectus quatuor causarum secundum concomitantiam inter se ; in duabus verò reliquis comparat causas inter se, & maximè in vltima. Deinde comparat effectus inter se secundum ordinem. Vltimò comparat membra primæ diuisionis, & omnia in litera expressè, & ordinatè proponit. Dicit ergo primò, comparando effectum causæ finalis ad effectum efficientis, *Quod non est finitum*, &c. quam conclusionem probat duplici ratione : in quarum prima, cùm dicit, *& loquor de his, quæ solum propriè sunt effectibilia*, debet intelligi de postitiuis, & entibus realibus, ad differentiam negationum, vel non entium, vel respectuum rationis. In secunda ratione ostendit primitatem finis respectu efficientis tripliciter, & infert veritatem conclusionis, & litera tota satis clara est.

8.

I.

Dispositio litera Doctoris.

Concl. 4.

2. Concl. 5.

Auerrois reprehenditur.

Deinde comparat effectum efficientis ad effectum causæ finalis, dicens : *Quod non est effectum*, &c. quæ propositio est magnæ altercationis inter Philosophos, & Theologos, & maximè apud Aueroistas, & alios aliter Aristotelem interpretantes, atque inter se dissentientes. Dei namque permissione sequaces illius Commentatoris hac animaduersione confunduntur, vt inter se plerumque discrepent, atque contradicant. Et nil mirum, si consulum imitantes, & ipsi confundantur. Probat autem illam conclusionem vnica ratione, & infert notanter valde triplex corollarium, vel duplex, vt expressè loquitur Doctor. Tamen ponendo tria, secundum posset assignari ibi : *Non ergo Aristoteles*, &c. vbi breuibus tangit intentionem

nem Philofophi de productione Intelligentiarum: vbi currit varietas opinionum. Quære 3. *distinct. prim. quest. fin. & quest. 7.* quodlibeti, & in 2. *distinct. prima, quest. 2.* pro vltiori declaratione hîc dictorum. Vide etiam in principio, 5. *Metaph. & in prolog. prim. q. 3. & 4.* propter ea, quæ dicit de obiecto, & operatione, & fine multiplici. Quod etiam tangit ibi de quatuor causis, habes in Theorematis, & Metaphysica, vt suprâ notauit, & alibi sæpè. Pondera omnia verba textus ad vnguem.

Concl. 6. *Quod non est effectum, nec materiatum, sed à contra.* Consequenter comparat effectum efficientis ad effectum materiz, dicens: *Quod non est effectum, &c.* quam probat tripliciter, & non ponitur prima è conuerso communiter, quia multa sunt effecta, quæ non habent materiam: vt patet de Angelis, & accidentibus, de quo aliàs: & litera satis facilis est, quam infrâ magis examinabo. Deinde comparat materiz effectum ad formæ effectum, dicens: *Quod non est materiatum, &c.* quam vnica ratione satis efficaci probat ex fundamentis Aristotelis.

Concl. 7

3.

Concl. 8.

Consequenter ponit aliam conclusionem generalem, comparando causalitatem intrinsecarum causarum, ad causalitatem extrinsecarum, dicens: *Quod non est causatum, &c.* quam probat dupliciter, & notanter. Ex præcedentibus etiam satis patere videtur. Post illa verba: *Hæc conclusio bene probat 6.* Ponitur in aliquibus originalibus vna longa additio, quæ sic incipit: *De ordine causarum in causando, &c.* vsque illuc exclusiue: *Quatuor genera causarum, &c.* & quia non erat multum necessaria, nec communis: omisimus eam. Addat lector si voluerit totum. Vltimò quantum ad hanc partem, ostendit ordinem causarum ad inuicem, & quis, & qualis sit, & secundum quid attenditur, dicens: *Quatuor genera causarum, &c.* quam probat, & ex præcedentibus, & speciali probatione. Vbi digreditur singularissimè pertractando ordinem causarum, & vnitatem earum, & modum ordinis, & intrinsecarum ad extrinsecas, & inter se vtroque. Ad quæ clariùs intelligenda, vide plura 2. *Physicor. & 5. Metaphysicor. in 2. etiam, dist. 37. & in 4. quest. 1.* & alibi sæpè, & maximè in *questionib. 9. Metaph. egregiè plura habebis ad propositum.*

An hæc tractatû scriptis ante Theoremata?

4.

Ordo causarum, eminentia, non dependentia.

Aduerte ibidem infrâ cum dicit, sicut alibi de causis essentialiter ordinatis diffusius explicauit, illud alibi posset assignari in Theorematis, & in Metaphysica, & vbi suprâ in Sententiis: sed si volueris hunc tractatum præcedere illa, quæ reeum in Physicis, vt suprâ sæpè tetigi.

Aduerte etiam, quòd illa litera ibi: *Sed vltimus intellige, &c.* vsque illuc: *nulla causa est equalis, &c.* ponitur additio ab aliquibus, satis tamen bona, & bene ad propositum. Ab hinc verò scilicet, ibi: *Nulla causa est equalis, &c.* vsque ibi: *Expedito,* videtur omnino extrâ: sub illa enim additione (quam tamen lege) ostendit quis sit ordo causarum, seu causarum causarum in causando: quia videlicet non dependentiæ, sed eminentiæ.

Consequenter prosequitur de aliis membris subdivisionum secundæ principalis, ponendo tres conclusiones, quæ satis parent, prima ibi: *Quia si duo, &c.* Secunda ibi: *Non omne causatum, &c.* & deberet continuari litera textualis, vsque illuc: *Antecedens huius, &c.*

Concl. 10.

11.

quam probat, primò exemplo; secundò ratione: quæ tamen non habetur communiter in originalibus, nisi inchoatiuè tantum. Potest autem suppleri recurrendo ad illa, quæ dicta sunt in cap. præcedenti, diuidendo ordinem dependentiæ, qui alius est causati ad causam, alius causati posterioris ad causatum prius. Tunc arguitur sic, si oppositum huius conclusionis esset verum, sequeretur, quòd membra illius diuisionis non repugnarent; immò conciderent, vt patet speculanti. Si volueris alio modo formare eam, inquire altius Vtinensem ad arcem. Tertia conclusio ibi: *Nilil dependet essentialiter, &c.* quam probat satis efficaciter.

Deinde ponit quatuor conclusiones declaratiuas membrorum primæ diuisionis: quarum prima est ibi: *Non omne excessum, &c.* vbi ostendit membra non coincidere; immò repugnare, & separatim reperi: quam probat suo modo. Secunda conclusio ibi: *Non omne dependens est excessum, &c.* quæ est conuersa præcedentis, & notabilis valde, quam probat ingeniosè. Tertia ibi: *Nunquam pluralis, &c.* quæ est famosa apud Aristotelem 1. *Physicor. text. com. 50.* & alibi sæpè. & est principium ferè Scoticum, in qua ostendit sufficientiam illius primæ diuisionis, quam probat resolute. Vltima conclusio est comparatiua vnus membri primæ diuisionis, ad vnum secundæ; quæ notabilis valde est: & quam singularissimè ostendit, & obicit, & soluit: & tota litera est satis sincera. Pondera in solutione obiectionis de multiplici sine: vt infrâ magis tangam; & de bonitate multiplici actus. Quære in *prim. dist. 17. & quest. de praxi, & in 2. distinct. 7. & in quodlibeto, quest. 16. 17. & 18.*

In fine capituli ponitur in aliquibus originalibus quædam additio, quæ sic incipit: *Omne excessum habet causam, &c.* & durat vsque ad finem, quam etiam, quia non erat multum communis, nec necessaria, omisimus: nam sicut necessaria omittere, ita non talia addere videbatur per peccatum. Lector verò addat si inuenerit, & omnia subtiliter ponderabit.

Circa dicta in hoc secundo capite possent plura inquiri, & contra ea obiici, & ad hominem, & ad rem: pauca tamen tangam: Primò posset inquiri, quare prius de diuisione secunda & eius membris fecit sermonem, quàm de prima? Secundò, circa quartam conclusionem posset inquiri de causalitate finis, & quo modo prior, & nobilior causa? Videtur etiam omnino falsa. Tum, quia Deus est causa efficiens creaturæ, quæ tamen non habet causam finalem: quod probatur, quia si sic, vel Deum, vel creaturam: non primum, quia tunc esset prior, & nobilior se: non secundum, quia tunc esset nobilior Deo, qui est efficiens, & prior, per te. Tum etiam, quia voluntas, tam creata, quàm increata, videtur esse prima causa actûs, vel operationis suæ, & tamen est efficiens respectu eius; ergo primum propter quid, non est semper causa finalis in agente à proposito: nam si quæretur quare Deus creat mundum? responderetur quia vult. & quare vult? non assignatur causa alia, quàm voluntas, quæ est efficiens: similiter de voluntate creata respectu actus sui. Tertiò, circa quintam conclusionem, & eius probationes, posset inquiri de necessitate

Ordo dependentia, alius causa ad causatum: alius causati prioris ad posterioris.

5.

Concl. 13.

Concl. 14.

Concl. 15.

6.

necessitate connexionis causalitatis finis , & efficientis ; cum prius possit esse sine posteriori . Item , de causalitate Intelligentiarum finali , & effectiua , & de intentione Aristotelis , circa hoc videtur magna difficultas . Item , videtur quod illa imaginatio dicentium operariorem ultimam , vel obiectum , quod attingitur per ipsum , esse causam finalem , sit bonæ ; & per consequens non reprobanda : quia Philosophus 2. Physicorum habet , quod *finis est ultimum , & optimum* . Similiter iste 2. *distinct. primi , quest. 1.* dicit , quod *omnis entis in actu primo , perfectio ultima consistit in actu secundo , quo coniungitur optimo* : ultima autem perfectio rei videtur causa finalis eius . Similiter quod tangit Doctor ibi de necessitate causati , videtur satis dubium , an sint compossibilia esse causatum , & formaliter necessarium .

7. Quartò , circa sextam conclusionem dubitatur : quia in doctrina huius idem potest esse actiuum , & passiuum ; ergo idem potest esse materia , & efficiens eiusdem : idem autem non est prius seipso ; igitur prima , & secunda probationes non currunt . Exemplificatur in multis , ut videlicet de subiecto , & passione . Patet de potentia etiam appetitiua , & cognitiua respectu sui actus ; de graui similiter se mouente . Illud etiam quod tangit de entitate compositi alia ab entitate partium , habet difficultatem , ut nosti . Item , quod idem non sit à pluribus , primò , videtur esse contra istum in plerisque locis : ponit enim plura , & eiusdem , & alterius rationis concurrere ad eundem effectum : ut patet de potentia , & obiecto respectu operationis ; patre , & matre in generatione proliis ; pluribus etiam in tractu nauis concurrentibus .

Quintò , circa septimam conclusionem , & eius probationem , dubitatur . Nam omnis creatura est composita , ut 8. *distinct. primi , quest. 2.* habetur ; non tamen materiata . Item , sustinet iste probabiliter , 7. & 8. *Metaph.* accidentia esse verè composita , & similiter omnes species omnium generum , ut 8. *dist. primi , quest. 2.* habetur ; non videtur ergo verum , nihil esse compositum , quod non habet materiam .

8. Sextò , circa nonam conclusionem , & probationes ipsius , dubitatur primò , cum dicit , quod materia est independens . Nam oppositum videtur 8. *distinct. primi , questionib. 1. & 2. distinct. 1. 3. quest. 1.* & alibi sæpè . Primo etiam Physicorum habet , quod cognoscitur secundum analogiam ad formam ; vnumquodque autem sic se habet ad esse , &c . Item , videtur quod materia non modò origine , sed perfectione , & eminentia , sit prior forma ; cuius oppositum dicit . Nam illud videtur perfectius , quod solum est producibile à causa perfectissima : sed materia est huiusmodi , cum sit terminus creationis . Confirmatur ex dictis huius 8. *distinct. primi , quest. 3. contra Henr.* vbi dicit , quod illud , quod est posteriori natura alio , non potest esse perfectius illo : materia autem est huiusmodi 9. *Metaphysic.* respectu formæ . Item , videtur quod causæ habent maiorem vnitatem in causando , quam vnitatem ordinis : ut patet de specie intelligibili , & intellectu concurrentibus ad causandum actum , vel habitum . Item , cum ordo sit respectus , qui non est de genere actiuorum , non videtur quod aliquid faciat ad causandum . Item , videtur quod causæ , quod ad suum esse , & non solum quo ad

causare , sunt essentialiter ordinatæ : quia in probatione octauæ conclusionis dixit , quod causæ intrinsecæ possunt esse in se causatæ ab extrinsecis . Item , quod nedom ordo eminentiæ , sed etiam dependentiæ , sit inter *causare* causatum , videtur ex multis dictis , *hic , & 2. dist. primi , q. 1.* Quod enim non mouet , nisi motum , videtur dependere à mouente . Quomodo etiam dabitur causa mediata , & immediata , propinqua , & remota , nisi ponatur dependentia ? Quomodo etiam efficiens propinquius fini , aliis ? Multa alia dicta Doctoris hinc ad hoc possunt applicari : & similiter circa alias conclusiones sequentes , licet satis ex terminis sint euidentes , potest dabitari , quod lectori curioso relinquatur .

Ad ista breuibus responderetur . Ad primum , patet faciliter solutio ex communi processu Doctoris , qui plerumque ex determinatione sequentium , resoluit præcedentia . Magis enim videretur causatum propinquius esse causam causati remotioris , quàm eminentes quodcumque excessi ; igitur ex remotione illius per locum à maiori , remouetur istud . Nihil ergo ab re egit ingeniosus Ioannes . Ad secundum , inquire 5. *Metaphysic. & 2. Physicor.* ut prius notaui de causalitate , prioritate , & nobilitate finis . Cum arguitur falsitas propositionis , primò comparando Deum ad creaturam , dico , ut habet iste in *prolog. & alibi* , quod efficiens agit propter finem , non semper sui , sed effectus . Dico vltteriùs , quicquid alij dicant , quod ratio finis in Deo , est prior ratione efficientis in ipso . Concedo igitur , quod Deus agit propter se , tanquam propter finem creaturæ . Nec sequitur quod sit prior , vel nobilior se ; sed quod ratio finis in ipso sit prior ratione efficientis , siue etiam ex natura rei . Quod vltteriùs arguitur de voluntate , &c . Dico , quod licet voluntas diuina sit prima regula contingentium , quantum ad liberam determinationem , & contingentem , loquendo de efficiaci , vel beneplaciti : nunquam tamen agit , nisi rationabiliter , & propter finem effectus , iuxta illud , *Deus fecit rationalem creaturam , &c .* Quare 1. *dist. 2. & Omnia , numero , pondere , & mensura condidit Deus , Sapientia 11.* Primò ergo vult finem in se , & sibi . Secundò vult alia propter illum , & illum aliis . Similiter voluntas creata vult quicquid vult propter finem : aut verum , aut apparentem , aut præstitutum .

Refert ergo comparare finem ad intellectum , & ad voluntatem : ad causam naturalem , & liberam . Refert etiam comparare voluntatem ad velle , & ad velle A esse , vel non esse . De actibus ergo deliberatiuis , & maximè transeuntibus , est verum , quod agens omne agit propter finem effectus . De actibus immanentibus , differentibus , & subreptitiis , habet speciale difficultatem : mouet enim efficientem theoreticè obiectiue , scilicet intellectualitèr ; intellectus verò practicus dicitur voluntari , sic , vel sic , & sequitur electio . Quare hoc altius , alibi in moralibus , & apud Theologos , & maximè in doctrina huius , ut nosti . Breuiter ergo potest dici , quod nihil sit in enribus , quod non ordinatur ad finem ab agente aliquo . Vide in questione de bona fortuna , & alibi vbi supra notaui : quare antiquos . Ad tertium potest dici , quod est necessaria connexio in ordine ad tertium , scilicet , effectum producendum . Et cum dicitur ,

9.

Ratio finis in Deo prior ratione efficientis.

Deus agit propter finem.

Deus nihil vult , nisi rationabiliter.

Voluntas vult omnia propter finem.

10.

Agens transeunt semper agit , propter finem.

Ad rationes contra concl. 5.

Quis finis non potest esse sine efficienti

dicitur, quod prius posset esse, &c. vetum quantum ad absolutum virtutis, inter se comparata, loquendo de fine simpliciter ultimo; sed de producibili ab efficiente: nam licet finis semper obiectiue præcedat in existentia, tamen plerumque producit in esse. Quod tangit de Intelligentiis, quæ optime in primo, distinct. 8. quæst. finali, & in quolibet quæst. 7. & apud antiquos, vt nosti. Ad aliud de operatione vltima, &c. quæ in prolog. quæst. 1. soluendo instantias contra duas primas rationes Philosophorum, & quæst. 3. prolog. soluendo rationes primæ lateralis, & quæst. vlt. prolog. & 1. distinct. primi, quæst. 2. & in 4. distinct. 48. quæst. 2. & distinct. 49. quæst. 8. de multiplici acceptione finis. Secundo etiam de Anima habet Philosophus expressè, quod finis alius quo, alius gratia cuius. Et quod vltimus additur de compossibilitate, &c. quæ vbi supra in primo, & quolibet, & specialiter, 2. distinct. primi, part. 2. quæstion. 3. soluendo argumenta principalia. Aliud enim est loqui de necessario à se, & aliud de necessario ex se: & hoc vel formaliter, vel effectiue: vel in alienate essentia, vel in identitate: aliter etiam sequendo principia Philosophi, aliter sequendo principia Theologorum. Non inconuenit, breuiter, apud Aristotelem ponere necessarium ex se formaliter, & ab alio effectiue.

Finis quo, & cuius gratia.

Necessarium ex se, & necessarium à se.

II.

Aristoteles poneres aliquid necessarium à se formaliter, sed ab alio effectiue, vide 1. d. 8. q. 5. An eorum distinguitur à partibus? 3. d. 2. q. 2.

Ad quartum dico, quod loquitur Doctor hic de materia ex qua, non in qua, & sic cessant omnes instantia. Loquitur etiam specialiter de materia prima; quæ verè est in potentia remota, & contradictionis. Quod tangit de tertia entitate, habes communiter in doctrina huius, & principaliter 2. distinct. 3. & 7. & 8. Metaphysic. Et quod vltimus dicitur de pluribus concurrentibus, &c. dicendum, quod omnia reducuntur ad vnum saltem genericè, vel specificè, vel numeraliter. Sed loquitur Doctor hic de intrinsecis constitutiuis, quæ reducit ad extrinsecas causas: nunquam enim nec ex materia solùm, nec ex forma, nec ex ambabus simul, fit vnum, nisi ponatur extrinsecum vniens. Vide 8. dist. primi, quæst. 1. nisi contendas, quod forma seipsam vniat: de quo quære in quarto, in materia de refutatione, dist. 43. q. 3.

Forma se non vniat. Ad rationes contra conclus. 7. Quomodo omnis creatura est composita?

Ad rationes contra conclus. 9.

Quomodo materia cognoscitur per analogiam ad formam?

Ad quintum dico, quod illa compositio, quæ ponitur in omni creatura, non est propriè ex partibus essentialibus realiter diuersis, de qua hic loquitur: & sic intelligendum est de compositione accidentium, quæ est metaphysica constitutio potius, quàm compositio. Ad sextum dico, quod loquitur respectiue: imò non ponit materiam dependere, sed quandam habitudinem habere ad formam. Et quod additur de 1. Physicor. dico, quod verum est, quo ad nos, non quo ad naturam: imò seclusa quacunque forma est secundum se cognoscibilis. Ad aliud dico, quod non propter perfectionem materię est producibilis solùm à prima causa: sed propter imperfectionem, vel conditionem limitationis, vel modum agendi causæ creatæ. Vide 1. q. 4. & 1. dist. 2.

Ad confirmationem, quæ satis apparet, potest dici, quod actus, seu forma, est prior naturâ materiâ, vt loquitur Doctor ibi de prioritate naturæ, & hoc habet Philosophus 9. Metaph. de quo vide ibi notanter in quæstionibus huius. Potentia autem est prior origine, vel generatione, non propriè naturâ. Vel aliter distingue

de prioritate naturæ: vt supra sæpè notavi, plura ponderando.

Ad aliud dico, quod loquitur Doctor hic de causis alterius generis, principaliter; argumentum verò procedit de causis partialibus eiusdem generis. Ibi etiam accidit, quod habeant maiorem vnitatem, quàm ordinis, vt patet 3. distinct. primi, quæstion. 7. in solutione ad finem optimè. Ad aliud dico, quod ordo requiritur ad causationem, tanquam causa sine qua non, vel tanquam conditio causantium: & similiter alij plures respectus, vt approximatio, & huiusmodi, etiam extrinsecus aduenientes. Qualiter autem dicit perfectionem, vide 12. Metaphysic. & distinct. 19. primi, quæst. 1. & 30. distinct. eiusdem. Ad aliud dico, quod accidit causis, in quantum causant, quod habeant esse ex se inuicem. Est etiam alius ordo essentialis inter esse causarum: & alius inter causare, vt patet. Ad aliud dico, quod quamuis extensiuè ibi posset concedi dependentia, propriè tamen debet appellari eminentia. Quod dicitur, de mouere & moueri, &c. Dico, quod huiusmodi locutiones sunt metaphysicæ, vide egregiè 9. Metaphysic. & 1. quæst. 4. & 37. dist. 2. & hæc in litera aliquid; omnis enim causa mouet se in suo ordine; & fortè secunda prius mouet se, quàm mouetur à prima, formaliter dico: imò omnes simul naturâ, & duratione mouent se, efficientes dico. Vide in Theorematis. Et quod communiter dicitur, causam primam prius agere, intelligendum est de prioritate perfectionis, & virtutis: vt hic dicit, & vbi supra. Similiter dicendum est de medicatione, & immediatione, remotione & propinquitate: & hoc intelligo in causis per se, ad differentiam instrumentorum. Multa alia declaratiua horum addat lector, quia materia ista copiosa, & subtilis: & multis ad pauca aspicientibus, multa horum, quæ asserit, viderentur extranea dicta.

12.

Vnitatis ordinis sufficit, vt causa causent.

Accidit causis, vnam esse ab alia.

Causa secunda non prouocatur à prima per aliquid in ea receptum.

CONCLUSIONES tertij capituli sequentis.

- 1 Aliqua est natura in entibus effectiua.
- 2 Aliquod effectiuum est simpliciter primum.
- 3 Simpliciter primum effectiuum est incausabile.
- 4 Simpliciter primum effectiuum est actu existens, & aliqua natura existens actualiter est sic effectiua.
- 5 Incausabile est ex se necesse esse.
- 6 Necessitas essendi ex se, vni soli nature conuenit.
- 7 Aliqua est natura in entibus finitua.
- 8 Aliquod finituum est simpliciter primum.
- 9 Primum finituum est incausabile.
- 10 Primum finituum est actu existens: & alicui nature actu existenti conuenit ista primitas.
- 11 In naturis entium aliqua est excelsa.
- 12 Aliqua natura eminens est simpliciter prima secundum perfectionem.

- 13. *Suprema natura est incausabilis.*
- 14. *Suprema natura est aliqua actu existens.*
- 15. *Alicui unica natura, & eidem actu existenti, inest triplex primitas, in triplici ordine essentiali, efficiencia, finis, & eminentia.*
- 16. *Impossibile est idem ad duo essentialiter dependere, ad quorum utrumque eius dependentia totaliter terminetur.*
- 17. *Vni soli natura inest quacunq[ue] primitas causa extrinseca, vnius rationis.*
- 18. *Primum effectiuum est actualissimum, virtualiter continens omnem actualitatem. Primus finis est optimus, virtualiter continens omnem bonitatem. Primum eminens est perfectissimum, eminenter continens omnem perfectionem.*
- 19. *Vna natura existens est prima, in triplici ordine predicto, scilicet efficiencia, eminentia, & finis: & qualibet alia est, sic posterior ista, prætermisissis ordinibus finis, & eminentia, ex solo ordine efficiencia, qui efficacior est. Potes, procedere ita, accipe huius tertij sex primas conclusiones, & sexta adiunge 16. 17. 19. & sic habes huius tertij nouem conclusiones. Quatuor prima concludunt primum efficiens esse; alia quinque quod est tantum unum secundum speciem, vel naturam. Deinde quarta conclusio satis valet per viam efficiencia, qua aliam requirit, puta tertiam, & aliqua propositiones Aristotelis possunt præmitti. Si non illis propositum ostenditur, secundum illud pauca de primo cap. essent necessaria, & aliqua de secundo.*

CAPVT III.

De triplici primitate in primo principio ostendenda.

I. OMINE Deus noster, qui te primum, ac nouissimum esse prædicasti, doce seruum tuum, te esse primum efficiens, ac primum eminens, finemque vltimum, ostendere ratione, quod certissima fide tenet. De sex quippe ordinibus essentialibus supradictis, tres placet eligere; duos causalitatis extrinsecæ, & vnum eminentiæ: atque in istis tribus ordinibus, aliquam vnam naturam primam esse simpliciter, si dederis, demonstrabo. Idem autem dico naturam vnam, quia in hoc tertio capite prædictæ tres primitates, non de vno singulari, seu secundum numerum ostenduntur; sed de vnicuique quiditate, vel naturæ
Scoti oper. Tom. III.

ra. De vnitatem verò numerali inferius erit sermo.

Aliqua est natura in entibus effectiua.

Conclus. 1.

Quod ostenditur: quia aliqua est effectibilis: ergo aliqua est effectiua. Consequentia patet per naturam correlatiuorum. Antecedens probatur: tum, quia aliqua est contingens, ergo possibile esse, post non esse; ergo nec à se, nec à nihilo: vtrouque enim modo ens foret à non ente, ergo ab alio effectibilis: tum, quia aliqua natura est mobilis, vel mutabilis: quia possibilis carere aliqua perfectione possibili sibi inesse: ergo terminus motus potest incipere, & ita effici. In hac conclusione & quibusdam sequentibus, possem proponere propositiones de actu, sic: Aliqua natura est efficiens, quia aliqua est effecta, quia aliqua incipit esse, quia aliqua est terminus motus, & contingens: sed malo de possibili conclusiones & præmissas proponere: illis quippe de actu concessis, istæ de possibili conceduntur, & non è contra. Illæ etiam de actu contingentes sunt, licet satis manifestæ, istæ de possibili sunt necessariæ: illæ quidem ad ens existens pertinent: istæ ad ens quiditatiuè sumptum pertinere propriè possunt. Existentia tamen illius quiditatis inferius ostendetur, de qua nunc ostendetur effectiuum.

Demonstratur aliquid esse effectiuum.

SCHOLIUM I.

Euidenter ostenso, aliquam naturam esse effectiuam, conclus. 1. conuincit etiam hac conclus. 2. aliquid effectiuum esse simpliciter primum, à nullo dependens. Cuius fundamentum est, quia ascendendo non est ire in infinitum, etiam secundum Philosophos, loquendo de causis essentialiter ordinatis, quas bene explicat, & tres differentias earum à causis accidentaliter ordinatis. Vt hoc conuincat, probat tres propositiones. Primam, Infinitatem essentialiter ordinatorum esse impossibilem, quinque rationibus. Secundam, Infinitatem accidentaliter ordinatorum impossibilem esse, nisi deus status in essentialiter ordinatis. Tertiam, Negato ordine essentiali, infinitatem adhuc esse impossibilem: & per consequens dandum esse primum effectiuum, à nullo dependens. Totam hanc litteram ferè immutatam habet Doctor 1. d. 2. q. 2. art. 1. à n. 111. vbi fuit Lichet. Bargius, & alij eius expostores.

Aliquod effectiuum est simpliciter primum.

Concl. 2.
2.

Hoc est non est effectibile, nec in virtute alterius effectiuum. Probatur ex prima sic: Aliquod effectiuum sit A, si est primum, hoc modo exponendo primum habetur propositum: si non, ergo est posterius effectiuum, quia effectibile ab alio, vel quia virtute alterius effectiuum. Si negatur negatio, ponitur affirmatio. Illud alterum sit B, de quo arguitur sicut argutum est de A, aut procedetur in infinitum in effectiuis, quorum quodlibet respectu

Dari efficiens quo nullum est prius 1. dist. 2. q. 2. n. 11.

prioris, erit secundum; aut stabitur in aliquo priore, non habente prius: infinitas non est possibilis in ascendendo; ergo primitas necessaria; quia non habens prius, nullo priore se est posterius, nam circulum in causis destruit cōclusio secunda secundi capituli. Hic instatur: quia, secundum philosophantes, est possibilis infinitas in ascendendo: sicut ipsi ponebant de generantibus infinitis, quorum nullum esset primum, sed quodlibet secundum; & tamen hoc ab eis ponebatur sine circulo. Hanc instantiam excludendo, dico, quod Philosophi non posuerūt infinitatem possibilem in causis per se, & essentialiter ordinatis, sed tantum accidentaliter: sicut patet per Auicennam 6. *Metaph. cap. 5.* ubi loquitur de infinitate indiuiduorum in specie. Sed ad propositum ostendendum expono, quæ sint causæ essentialiter subordinatæ, & quæ accidentaliter. Vbi sciendum, quod aliud est loqui de causis per se, & per accidens: & de causis essentialiter & accidentaliter ordinatis. Nam in primo est comparatio vnus ad vnum, scilicet causæ ad causatum: & est causa per se, quæ secundum naturam propriam, non secundum aliquid sibi accidens, causat: & causa per accidens est, quæ per aliquid sibi accidens causat: & sic est comparatio duarum causarum inter se, in quantum est ab eis causatum. Et differunt in tribus causæ essentialiter, & per se ordinatæ, ab accidentaliter ordinatis. Prima differentia est, quia in per se, secunda in quantum causat, dependet à prima: in per accidens, non, licet in esse, vel in aliquo alio, dependeat. Secunda est, quia in per se ordinatis est causalitas alterius rationis, & alterius ordinis: quia superior est perfectior: in accidentaliter ordinatis, non. Hæc dependet, siue sequitur ex prima. Nam nulla causa à causa eiusdem rationis, dependet essentialiter in causando, quia in causatione alicuius, sufficit vnum vnus rationis. Tertia sequitur ex duabus præmissis, scilicet quod omnes causæ per se ordinatæ simul necessariò requiruntur ad causandum, alioquin aliqua per se causalitas deesset effectui: sed non requiruntur simul accidentaliter ordinatæ.

3.

Infinitatem essentialiter ordinatorum esse impossibilem, probatur quintupliciter.

Ex istis ostenditur propositum sic: Infinitas essentialiter ordinatorum est impossibile, & infinitas accidentaliter ordinatorum est impossibile, nisi ponendo statum in essentialiter ordinatis; ergo omni modo est impossibile infinitas in essentialiter ordinatis. Si etiam negetur ordo

essentialis, infinitas est impossibilis; ergo omnino est aliquod primum simpliciter effectiuum. Hic sunt tres propositiones assumptæ. Propter breuitatem, prima dicitur *A*, secunda *B*, tertia *C*. Prima istarum probatur, scilicet *A*, quod scilicet in essentialiter ordinatis impossibile est infinitas. Tum, quia vniuersitas causarum ordinatorum est causata; ergo ab aliqua causa, quæ nihil est illius vniuersitatis. Tunc enim aliquid esset causa sui, tota enim vniuersalitas dependentium dependet, & à nullo illius vniuersitatis: tum secundo, quia infinitæ causæ essentialiter ordinatæ essent simul in actu, ex tertia differentia supra. Consequens nullus Philosophus ponit: tum tertio, quia prius est propinquius primo, ex 5. *Metaph. text. com. 16.* ergo ubi nullum primum, nihil essentialiter prius. Tum quarto, quia superior est perfectior in causando, ex secunda differentia; ergo in infinitum superior est in infinitum perfectior, & ita infinitæ perfectionis in causando: est ergo non causans in virtute alterius: quia omnis talis imperfectè causat, eo quod dependens in causando. Tum quinto, quia effectiuum nullam imperfectionem necessariò ponit: patet in propositione octaua secundi capituli; ergo potest esse in aliqua natura sine imperfectione: sed si esset dependens ab alia in infinitum, in nulla esset sine imperfectione, ergo effectiuitas independens potest inesse alicui naturæ: illa est simpliciter prima; ergo effectiuitas simpliciter prima est possibilis: sufficit hoc: quia inferius ex hoc concludetur, quod est in re. Et sic quinque rationibus patet *A*.

B, probatur, scilicet quod infinitas accidentaliter ordinatorum est impossibilis, nisi statu posito in essentialiter ordinatis: quia infinitas accidentaliter ordinatis si ponitur, hoc non est simul, ut patet: sed successiuè tantum, alterum post alterum, ita quod licet secundum aliquo modo sit à priori, tamen non dependet ab ipso in causando. Potest enim causare illo non existente: sicut filius generat, patre mortuo, sicut ipso viuo. Talis infinitas successionis, est impossibile: nisi ab aliqua natura durante infinite, à qua tota successio, & quodlibet eius dependet. Nulla enim difformitas perpetuatur, nisi in virtute alicuius permanentis, quod nihil est successionis: quia omnia successiuè sunt eiusdem rationis: sed est aliquid prius essentialiter, quia quodlibet successionis dependet ab ipso, & hoc in alio ordine quàm à causa proxima, quæ est aliquid successionis illius: patet ergo *B*.

Causans in virtute alterius, imperfectè causat.

4.

Infinitas accidentaliter ordinatorum impossibile, nisi in essentialiter ordinatis sit status.

Difformitas non potest perseverari, nisi per aliquid permanentens.

Negato ordine essentialiter ordinatorum, adhuc infinitas est impossibilis.

Probatur C, scilicet si negetur ordo essentialis, infinitas est simpliciter impossibilis: quia ex prima huius capituli, cum aliqua natura sit effectiua, si negetur essentialis ordo effectiuorum; ergo illa in nullius alterius virtute causabit: & licet ipsa in aliquo singulari ponatur causata, tamen in aliquo est incausata, quod est propositum de natura prima: quia si in quolibet ponatur causata, iam contradictio implicatur, negando ordinem essentialem: quia nulla natura potest poni in quolibet causata, ita quod sit ordo accidentalium sub ipsa, sine ordine essentiali ad aliam naturam, sicut ex B, patet.

SCHOLIVM II.

Tertia conclusio, quod simpliciter primum effectiuum est incausabile. Quarta, actu existit. Quinta, incausabile, ex se est necesse esse. Sexta, Vna tantum natura est ex se necessaria. Hus omnes euidenter, ut videtur, demonstrat, quas tractat 1. dist. 2. quest. 2. art. 1. à num. 16. & 19. ysdem ferè verbis quibus hic: de quibus vide eius expositores ibi. De conclus. 6. vide cum ibi q. 3. ubi probat efficaciter unitatem Dei.

Conclus. 3. *Simpliciter primum effectiuum est incausabile.*

5. Hoc patet ex secunda: quia si sit ab alio effectibile, vel virtute alterius effectiuum, ergo processus in infinitum, vel status in aliquo ineffetibili, & independenter effectiuo: illud dico primum: & illud aliud patet quod non est primum, ex datis tuis. Vterius concluditur. Si primum est ineffetibile; ergo incausabile: quia non finibile, ex quinta propositione secundi; nec materiabile, ex sexta eiusdem; nec formabile, ex septima, ibi: simul etiam de materia, & forma, ex octaua, ibidem.

Ineffetibile est incausabile.

Conclus. 4. *Simpliciter primum effectiuum est actu existens: & aliqua natura existens actualiter est sic effectiua.*

Cui repugnat esse ab alio, si est possibile, est.

Quod non est a se, non potest esse a se.

Probatur: cuius rationi repugnat posse esse ab alio, illud, si potest esse, potest esse a se: sed rationi primi effectiui simpliciter repugnat esse ab alio, ex tertia; & potest esse, ex secunda; imò ibi 5. probatio A, quæ minus videtur concludere, hoc concludit. De hoc alix possunt tractari de existentia, & sic sunt de contingentibus, ramen manifestis; vel de natura, & quidditate, & possibilitate, & sic sunt ex necessariis; ergo simpliciter primum effectiuum potest esse a se. Quod non est a se, non potest esse a se: quia tunc non ens produceret aliquid ad esse, quod est impossibile: & adhuc illud causaret se, & ita non esset incausabile omnino. Et hæc quarta

Scoti oper. Tom. III.

conclusio declaratur aliter, quia inconueniens est, vniuerso deesse supremum gradum possibile in essendo. Iuxta istam quartam, nota corollarium, quod primum effectiuum non tantum est, quod est prius aliis: sed quo prius esse includit contradictionem; sic in quantum primum existit. Probatur vt quarta, nam de ratione illius maximè includitur incausabile; ergo si potest esse, quia non contradicit entitati, potest esse a se, & ita est a se.

Corollarium.

Primo effectiuo repugnat aliquid esse prius.

Incausabile est ex se necesse esse.

Conclus. 5. 6.

Probatur: quia excludendo omnem causam aliam a se, intrinsecam, & extrinsecam respectu sui esse, ex se est impossibile non esse. Probatio, nihil potest non esse, nisi aliquid sibi impossibile positiuè, vel priuatiuè, possit esse: quia saltem alterum contradictorium est semper verum: nihil impossibile incausabile positiuè, vel priuatiuè, potest esse; quia vel ex se, vel ab alio. Non primo modo, quia tunc esset sic ex se, ex quarta huius capituli, & ita impossibilia simul essent; & pari ratione neutrum esset: quia concederetur per illud impossibile, illud incausabile non esse, & ita sequitur è conuerso. Non secundo modo, quia nullum causatum habet vehementius esse, vel potentius à causa, quàm incausabile a se habet: quia causatum dependet in essendo, incausabile non. Possibilitas etiam causabilis ad esse, non necessariò ponit actu esse eius, sicut est de incausabili: nihil impossibile iam enti potest esse à causa, nisi ab illa recipiat vehementius, vel potentius esse, quàm sit esse sui impossibile.

Incausabili nihil potest esse impossibile.

Necessitas essendi ex se vni soli natura conuenit. Conclus. 6.

Probatur sic: si duæ naturæ possunt esse ex se necesse esse, communis est eis necessitas essendi; ergo & aliqua entitas quiddatiua, secundum quam est eis commune, & à qua accipitur quasi genus earum: & præter hoc distinguuntur formalitatibus suis actualibus vlt mis. Ex hoc sequuntur duo impossibile. Primum, quod vtrumque erit primò necesse esse per naturam communem, quæ est minoris entitatis; & non per naturam distinguentem, quæ est maioris actualitatis: quia & si per illam formaliter sit necesse esse; ergo bis est necesse esse: quia illa formaliter non includit naturam communem, sicut nec differentia genus. Videtur autem impossibile, quod minor actualitas sit, quàm primò aliquid est necessarium, & maior non

Repugnat dari duas naturas simpliciter necessarias. d. 2. q. 3. m. 5.

fit, qua primò nec per se sit aliquid necessarium. Secundum impossibile est, quòd per naturam communem, quâ ponitur vtrumque primò esse necesse esse, neutrum sit necesse esse: quia neutrum est sufficienter per illam naturam. Quælibet enim natura est illud, quod est per formale vltimum: per quod enim aliquid est necesse esse, per illud est in effectu, circumscripto omni alio. Si dicatur, naturam communem sufficere ad esse, præter naturas distinctiuas: igitur ipsa communis ex se est in actu, & indistincta, & per consequens indistinguibilis; quia necesse esse iam existens non est in potentia ad simpliciter esse: esse autem generis, in specie est simpliciter esse respectu eius. Item, duæ naturæ sub eodem communi, non habent gradum æqualem. Probatur per differentias diuidentes genus, cum sint inæquales ergo & esse vnus erit perfectius esse alterius; sed nullum esse est perfectius ipso necesse esse ex se.

Dua natura non sunt æquales.

Additio.
7.

Hic instatur, sicut enim esse possibilis, sunt ordinata secundum perfectiorem intentionem, licet possibilitas sit eis communis, ita diceretur de necessariis esse: materia etiam plus appropinquatur ad necessitatem essendi, quàm forma generabilis: & tamen non habet esse perfectius intensiue: ita etiam in propositionibus necessariis videtur ordo secundum perfectionem necessitatis, etiam in necessariis esse, sicut in primis principiis.

Si duo essent necesse esse, alterum nihil esset eminens.

Item, si duæ naturæ essent ex se necesse esse, nullam dependentiam haberet vna ad aliam in essendo, ergo nec ordinem aliquem essentialem; ergo alterum nihil esset huius vniuersi, quia nihil est in vniuerso, quod non habet ordinem essentialem inter entia: quia ab ordine partium est vnitas vniuersi. Hic instatur: quia vtrumque habet ordinem eminentiæ ad partes vniuersi, & ille sufficit ad vnitatem. Contrà: alterum ad alterum, nec illum ordinem habet: quia eminentioris naturæ est perfectius esse, nullum est perfectius esse ipso necesse esse ex se: alterum etiam nullum ordinem habet ad partes vniuersi, quia vnus vniuersi est vnus ordo: vnus ordo est ad vnum primum. Probatio, quia ad duas primas naturas, si ponantur, natura proxima primæ non habet vnicum ordinem, aut vnicam dependentiam, sed duas, sicut sunt duo termini ad quem, & ita de qualibet natura inferiori; ergo sic in vniuerso toto erunt duo ordines primi, & ita duo vniuersa: vel tantum ad vnum necesse esse erit ordo, & ad aliud non. Item, quia ratione naturali na-

Si duo essent necesse esse, quodlibet aliud diceret duas dependentias essentielles.

turaliter procedendo, nihil videtur esse ponendum in vniuerso, nisi cuius apparet necessitas, vel cuius entitatem ostendit aliquis ordo ad alia manifestè entia: quia plura non sunt ponenda sine necessitate, ex 1. *Physicorum, text. com. 50. necesse esse* ostenditur in vniuerso ex incausabili; & illud ex primo causante, & illud ex causatis, nulla necessitas apparet ex causatis, plures naturas primas causantes, imò est impossibile, vt ostendatur infra, conclusione decimaquinta huius tertij capituli; ergo nec necesse est ponere plura secundum naturam incausata, vel plura necesse esse, idèd rationaliter non ponuntur.

Instatur de personis diuinis, quarum nulla primò est necesse esse relatione. Respondeo, Relatio secundum propriam rationem non est perfectior actualitas, quàm essentia absoluta: sicut oportet ponere de illa realitate, unde sumitur differentia specifica respectu realitatis, unde sumitur genus. Similiter quo ad secundum illatum, si per commune est necesse esse, oportet, quòd non aliam realitatem requirat illud commune ad essendum, aliam, inquam, quomodocumque, ita quòd faciat compositionem cum natura communi: sed aliam formam eandem essentialiter potest requirere, quæ scilicet est eadem essentia propter infinitatem: quòd si nec aliam: igitur hic Deus est per se existens, licet non incommunicabilis. Instatur contra secundum: igitur animalitate non est homo primò animal: quia eget rationali. Euaderetur, per existentiam, secundum te; nihil valet. Idèd aliter respondeo, independens in esse perfectissimo sibi possibili, ex propria ratione formali, nec necessario requirens aliud ad tale esse, ex ratione propria, est in tali esse; qualibet alia realitate circumscripta, & idèd indiuisibilis: quia expectaret contrahens ad esse: sed dependens non sic est ex se, nec necessario simul requirens. Genus dependet à Differentia quantum ad tale esse, vt effectus ordinatus, qui posterius producitur: quia non habet perfectissimum esse, simpliciter sibi possibile, nisi in specie, cuius est pars: in essendo autem pars Speciei, posterius causatum, & materia forma, aut simul, non autem prius.

8.

Additio.

SCHOLIUM III.

Ponit quatuor conclusiones de fine, similes quatuor primis conclusionibus de effectu. Prima, dari aliquod finitium; ex prima huius. Secunda, illud esse simpliciter primum, ex quinque rationibus positis n. 3. Tertia, illud esse incausabile: ex quarta cap. secundi, & tertia huius. Quarta, illud actu existere, ex 4. huius. Habes totam litteram 1. dist. 2. quæst. 2. art. 1. §. Iuxta tres, num. 17. Vide ibi Lichetum, Tartareum, Bargium, & alios. Ponit alias quatuor similes conclusiones de ordine eminentia, claras; de quibus etiam ibi

ibi, §. Conclusionibus tribus, num. 18. addit aliam conclusionem quæ est decimaquinta, quam vocat fructum huius capituli (quia ad hanc ostendendam cætera posita sunt) scilicet, triplicem hanc primitatem, efficientiam, finis, & eminentiam, vni tantum naturæ conuenire: hæc constat ex probatione conclusionis sextæ, & omnibus præmissis. De quo 1. d. 2. q. 2. art. 2. num. 18.

Iuxta quatuor conclusiones primas huius capituli de effectiuo, pono quatuor similes de causa finali: quæ etiam similiter ostenduntur. Prima:

Conclus. 7. *Aliqua natura est in entibus finitua.*
9. Probatur, aliquid est finibile. Probatio, quia aliquid effectibile, ex probatione primæ huius; ergo & finibile. Consequentia patet ex quarta secundi. Hoc est manifestius de ordine essentiali, ex nona secundi, quàm de effectiuo.

Conclus. 8. *Aliquod finituum est simpliciter primum.*
Datur finis ultimus. Hoc est, nec ad aliud ordinabile, nec in virtute alterius natum finire. Ista probatur quinque probationibus similibus illis ad secundam tertij, vbi probatur prima propositio A.

Conclus. 9. *Primum finituum est incausabile.*
Finis vltimus incausabilis. Probatur, quia infinibile, aliàs non primum, & vltra: igitur ineffectibile, ex quarta secundi. Vltra, vt supra in probatione tertix conclusionis, huius tertij,

Concl. 10. *Primum finituum est actu existens, & alicui naturæ actu existenti, conuenit ista primitas.*

Corollarium. Probatur sicut quarta huius tertij: & iuxta hoc est corollarium, quòd est ita primum, quòd impossibile est aliud prius esse. Probatur vt corollarium quartæ prædictæ.

Conclusionibus quatuor de vtroque ordine causalitatis extrinsecæ iam positis, similes quatuor propono de ordine eminentiæ. Prima talis est:

Concl. 11. *In naturis entium aliqua est excedens.*
Probatur, aliqua finita est, ex septima huius; ergo & excessa; ergo & aliqua excedens.

Concl. 12. *Aliqua natura est eminens simpliciter prima, secundum perfectionem.*

Hoc patet ex ordine essentiali secundum Aristotelem: formæ enim se habent sicut numeri, 8. *Metaph. text. com. 10.* In hoc ordine, status probatur illis quinque probationibus positis ad secundam huius capituli.

Concl. 13. *Suprema natura est incausabilis.*
10. Probatur, est infinibilis, ex decima sexta secundi: ergo ineffectibilis, ex quarta eiusdem: etiam vt supra in probatione tertix huius. Item, quòd suprema natura sit ineffectibilis, probatur ex B, in probatione se-

cundæ huius: nam omne effectibile, habet aliquam causam essentialiter ordinatam.

Suprema natura est aliqua actu existens.
Probatur vt quarta huius. Corollarium: ipsa aliquam esse superiorem, vel perfectiorem, contradictionem includit: probatur vt corollarium quartæ prædictæ.

Alicui vnica, & eidem naturæ, actu existenti, inest triplex primitas in triplici ordine essentiali prædicto.

Scilicet efficientiæ, finis, & eminentiæ. Hæc decimaquinta, fructus huius capituli sequitur euidenter ex ostensis sic: Si vnica naturæ inest necesse esse ex se, ex sexta huius; & cui inest primitas quæcumque dictarum trium, illud est ex se necesse esse, ex quinta, & tertia, de vna primitate; & ex hac, & nona de alia primitate; & ex quinta, & ex decima tertia de tertia primitate; ergo vnica naturæ inest quæcumque primitas prædicta: cui etiam naturæ inest vna, & alia; quia quælibet inest alicui naturæ in actu ex quarta, & decima quarta, & non alij, & alij naturæ; ergo eidem. Probatur minor, quia tunc multæ naturæ essent necesse esse, ex secunda propositione argumenti iam facti. Item, probatur propositum per incausabilem, quia illud est vnicum primum: quodlibet dictum est incausabile, quare, &c. Maior probatur, quomodo multitudo est à se? Ista conclusio est valde prægnans: nam sex continet in virtute, tres de vnitate naturæ, cui inest primitas quæcumque prædicta; & tres de identitate naturæ sic primæ, ad naturam sic primam comparando inuicem primitates. Et hæc ita prægnans per sextam solam, quasi maiorem, ostensa. Expediit autem ad sex conclusiones prædictas proprias alias exprimere, si quæ poterunt inueniri.

Concl. 14. *Corollarium. Suprema natura actu existit.*

Concl. 15.

Vni tantum naturæ inest trina primitas, efficientiæ, finis, & eminentiæ.

SCHOLIUM IV.

Vltima conclusio ostendit idem non posse essentialiter dependere ad duo totaliter; quia vnus effectus non potest esse à duabus causis totalibus eiusdem rationis, vt habet 1. distinct. 2. q. 2. num. 19. & 2. distinct. 3. quest. 4. & passim. Ex quo probat primo triplicem illam primitatem (de qua conclus. 15.) vni tantum naturæ inesse. Secundo, has primitates, scilicet efficientiam, finis, & eminentiam, inseparabiles esse. Tertio, vnã tantum naturam existere primam, illa trina primitate, ad omnem aliam; & sic omnes alias esse illa posteriores, tripliciter. Discursus Doctoris supra humanum ingenium ascendere videtur.

Ad duas primas conclusiones ostendendas præmitto vnã conclusionem talem: *Impossibile est idem ad duo essentialiter dependere, ad quorum vtrumque, eius dependentia terminetur totaliter.*

Concl. 16.

11. Hæc probatur sic; Vna causa totali causante aliquid in aliquo genere causæ, impossibile est aliam causare idem in eodem genere causæ, quia tunc idem bis causaretur, vel neutra esset causa totalis. Similiter illud tunc causaret, quo non causante, nihilominus esset causatum, quod est absurdum: & ita impossibile est idem quacunque depēdētia dependere à duobus, quorum alterum eius dependentiam terminaret totaliter: iam enim alterum non sufficienter terminaret, si adhuc ad reliquum dependeret. Similiter tunc dependeret ad aliquid, quo non existente, nihilominus esset secundum eundem ordinem essendi, quod est contra rationem dependentiæ, intelligendo, quod nihilominus esset secundum eundem ordinem. Hac conclusione ostensa, nunc duas primas in decima simul inclusas, de causis intrinsecis propono sic: Vni soli naturæ inest quæcumque primitas causæ extrinsecæ vnus rationis. Probatur, quia si pluribus inest talis primitas, aut respectu eorumdem posteriorum; aut aliorum: non primo modo, ex decima sexta iam præmissa. Similiter in quolibet posteriori essent duæ dependentiæ eiusdem rationis, quia ad duo prima non est vna dependentia. Consequens est inconueniens. Nec secundo modo potest poni, quia si sic, ad aliud primum, & aliorum illorum, & aliorum est aliud vniuersum: quia entia ista, & illa, non ordinabuntur inter se, nec ad idem: sine enim vnitatem ordinis non est vnitatem vniuersi. Vnde in ipso fine vno ponit Aristoteles 12. *Metaph. text. com. 52. & inde*, bonitatem vniuersi principalem: quia ad vnum summum est vnus ordo. Sufficit mihi loqui de solo vniuerso, non fingere aliud, de quo nullam rationem habeo, imò potius obuiationem.

12. Item, probationes probabiles apponuntur. In essentiali ordine ascendendo, itur ad vnitatem, & paucitatem: ergo statur in vno. Item, causalitas causæ superioris ad plura se extendit; ergo quanto superius itur, pauciora sufficiunt: ergo, &c. Hæc declarat proximam. Item, de primo eminenti videtur manifestum, quia si impossibile est duas naturas esse non sic ordinatas, quarum vna aliam non excedat, quia in hoc numeris comparantur, multò impossibilius est duas esse in eodem gradu primo. Item de fine, quia tunc nullus finis esset omnis alterius à se quietatiuus: cum hoc intelligibile sit, sequitur vt prius. Item, aliàs nulla natura con-

tineret perfectionem omnis alterius naturæ à se virtualiter: cum ergo hoc intelligibile sit sine contradictione, nulla esset perfectissima. Ad tres etiam alias conclusiones, sunt etiam probationes speciales. Primum effectiuum est actualissimū, quia virtualiter continens omnem actualitatem possibilem; primum finis est optimus, virtualiter continens omnem bonitatem possibilem: primum eminentissimum, eminenter continens omnem perfectionem possibilem: hæc tria non possunt separari, quia si vnum est in vna natura, aliud in alia, quid istorum simpliciter emerit, non posset dari. Vnde istæ tres primitates videntur exprimere tres rationes summæ bonitatis, necessariò concurrentes: quæ sunt summa communicabilitas, summa amabilitas, & summa integritas, summa totalitas: bonum enim, & perfectum idem 5. *Metaph. text. com. 2. 1.* & perfectum, & totum ex 3. *Physic. tex. com. 63.* Patet autem de bono, quod est appetibile, ex 1. *Ethic.* & communicatiuum, per Auicennam 6. *Metaph. cap. 1.* nullum enim perfectum communicat; nisi quod liberaliter communicat, quod verè summo bono conuenit, quia ex communicatione non expectat aliam retributionem, quod est proprium liberalis, per Auicennam *ibid. cap. 5.* Vnica natura existens, est prima in triplici ordine prædicto, respectu cuiuslibet alterius naturæ, ita quod quælibet alia est sic tripliciter posterior illa prima.

Possit quis proteruis tenendo decimam sextam dicere, quod præter illam sunt multæ naturæ, non quidem sic primæ: sed nec posteriores illa prima secundum aliquem ordinem prædictorum, sed efficientiæ, vel tantum eminentiæ, & finis; non quidem efficientiæ, vt quidam dicunt Aristotelem sensisse de Intelligentiis, post primam, & fortasse de materia prima. Hoc quidem licet posset improbari ex prædictis, tamen expedit explari. Primum quidem improbat ex sexta huius capituli: quia si *neceffe esse*, ex se vni naturæ inest: & quicquid non est posterius in quocumque trium prædictorum ordine, est necesse esse ex se; ergo vnica natura non est prior quolibet posteriore; ergo sic tripliciter quælibet alia est posterior. Secunda propositio huius argumenti patet ex tertia, nona, & decimatertia huius capituli: adiunge cuiuslibet sextam huius. Secundò, probatur in speciali, quia quod non est finis, nec ad finem aliquem, est frustra: in entibus nihil est frustra; ergo quælibet alia natura

*Idē effectus
nō potest ef-
se a duabus
causis tota-
libus in eo-
dem genere.*

*Vni tantum
inest primi-
tas causæ
extrinsecæ.*

*Sine vnitatem
ordinis nō
stat vnitatem
vniuersi.*

*Si essent duo
fines neuter
quietaret
omnem ap-
petitum.*

*Prima effici-
entia, pri-
mus finis, &
prima emi-
nentia, in se-
parabiles. Tres ratio-
nes summa
bonitatis.*

13.
*An Intelli-
gentia sint à
Deo effecti-
ue? 1. d. 8.*

*Omne quod
est, finis est,
vel ad finem.*

tura à primo fine, est ad finem aliquem: & si ad aliquem; ergo ad primum, ex tertia secundi.

14.

Similiter de eminente: quod non est supremum, nec excessum ab aliquo, nullum habet gradum, & sic nihil est; ergo omne quod non est supremum, est excessum: ergo à supremo, ex tertia secundi. Ex his ostenditur de efficientia, quæ negaretur, quòd scilicet est finis primus, vel finitum. Hæc duo probantur suprâ; ergo est primum efficiens, vel effectum: nam membra huius disuncti conuertuntur cum membris illius. Secunda patet ex quarta, & quinta secundi. De prima patet ex proxima præcedente. Similiter per eminentiam: si quodlibet est supremum, vel excessum à supremo; ergo primum efficiens, vel effectum: quia hæc etiam membra conuertuntur, ex penultima, & vltima secundi, & decima quinta huius tertij. Positio etiam alieuius entis, nullum ordinem habentis, irrationalis est valdè: sicut in secunda ratione ad sextam, & in probatione 17. huius aequaliter ostensum est.

Quod nõ est supremum, vel excessum, nihil est.

num. 11.

Verè Domine omnia in sapientia ordinata fecisti, vt cuilibet intellectui rationaliter videatur, quòd omne ens est ordinatum: vnde absurdum fuit philosophantibus ordinem ab aliquo amouere. Ex hac aurem vniuersali, *ens omne est ordinatum*, sequitur quòd non omne ens est posterius, & non omne prius: quia vtroque modo, vel idem ad se ordinaretur, vel circulus in ordine poneretur: est ergo aliquod ens prius, & non posterius, & ita primum: & aliquod posterius, & non primum: nullum autem quin sit aut prius, aut posterius. Tu es vnicum primum, & omne aliud à te est posterius te, sicut in triplici ordine, vt potui, declarauit.

ANNOTAT. MAVRITII.

15.

Sequitur tertium capitulum applicatiuum doctorum ad propositum. Eligit enim de numero ordinum præmissorum tres, qui sunt ad rem, videlicet eminentiæ, & causalitatis duplicis, finalis, scilicet & efficientis: & procedit per conclusiones ordinatè, & satis clarè. Et quia tota hæc materia in his duobus vltimis capitulis habetur ferè de verbo ad verbum, mutato aequaliter ordine, in 2. dist. 1. quæst. 1. & ibi declaratur, & examinatur communiter, idèd hîc breuiter pertranseo. Ponit num. 4. conclusiones de primitate effectiua, in quarum prima, nota, quod dicit, excludendo instantiam de propositionibus de possibili; & de actu, & qualiter primæ sunt necessariae, plura ex logicalibus addendo. Vide in Quodlibeto, quæst. 7. in simili, & alibi. In secunda verò conclusione aduertit ad illam propositionem; *si negatur negatio, ponitur affirmatio*, quam in simili habet alibi, scilicet in primo,

distinct. 17. quæst. 1. & in 2. distinct. 2. quæst. & 9. & in 4. distinct. 1. quæst. 6. Ibi etiam pondera instantiam ex Philosophis. quare 8. Physic. à principio ad longum, & 2. de Generat. text. com. 56. 58. & 68. & alibi. In solutione verò instantiæ digreditur valdè notanter, & totum habes in primo, vbi suprâ. & assignat differentiam triplicem essentialiter ordinatorum ab accidentaliter ordinatis, & qualiter alia est comparatio talium, & alia causæ per se, ad causam per accidens. Et ponit tres propositiones, quarum prima est, quòd *In essentialiter ordinatis datur status*: quam appellat A. & probat eam ratione quintuplici, quas conatur Frater Guilielmus Ockham infringere Quodlibeto 2. quæst. 1. & alia in hoc processu, vt infrâ tangam: sed quantum profecit ibi dicam.

Secunda propositio est, quòd *In accidentaliter ordinatis potest non dari status*, quam appellat B, in cuius probatione, cum dicit; *Talis infinitas successione est impossibilis*, &c. Quare ad hoc 8. Physicorum text. com. 53. & 78. & 12. Metaphys. text. com. 29. & sequentibus, & 1. Cæli, & 2. de Generatione, vbi suprâ, & alibi. Consequenter ibi: *nulla enim disformitas*, &c. pondera in simili in 4. distinct. 12. quæst. 3. in solutione. Tertia propositio est, quòd *Simpliciter est impossibilis infinitas in causis*: cuius probationem bene examinabis. Prima ergo conclusio ponit in entibus naturam effectiuam. Secunda ponit primatem eius. Tertia incausabilitatem. Quarta existentiam actualem, & addit corollarium quartæ conclusioni, continens quasi quatuor dictas conclusiones. Deinde addit alias duas conclusiones incidentales, quæ communes sunt triplici dictæ primitati: quarum prima ponit nitatem essendi incausabilis: & secunda vnitatem naturæ, quæ ex se est necesse esse: cuius probationes singulares valdè notabis, & specialiter vltimam, quæ currit, & confirmabis maximè secundam ex 8. Physic. & 1. Cæli, & 12. Metaphysic. quas etiam Ockham infringere conatur. Vide eum Quodlibet 1. quæst. 1. & vbi suprâ, & distinct. 2. prim. quæst. de vnitatem Dei. Tu tamen fortificabis argumenta Doctoris, & impugnabis solutiones eius. In aliquibus originalibus assignatur quoddam paruum Extrâ, ibi, quod sic incipit: *Hic instatur*, &c. vsque illuc. Item, *si dua nature*, &c. & aliud infrâ, ibi; *Instatur de personis diuinis*, &c. vsque illuc: *Iuxta quatuor conclusiones*, &c. & non sunt de litera, neque multum necessaria: sed si volueris legere totum, plura notabis, & addes diligenter. Vide 2. 5. 8. 26. & 33. distinct. 1. & 5. quæst. Quodlibet. & alibi sæpè, pro declaratione illius literæ, & 3. distinct. 1. & 2. & super 7. Metaphysic. Deinde ponit alias quatuor conclusiones similes primis quatuor de primitate finitua, & alias quatuor de primitate eminentiali, in quarum secundæ probatione, nota qualiter species, vel formæ sunt sicut numeri. Vide super 8. Metaph. in quæst. & in 1. distinct. 17. quæst. vltima, soluendo primum principale, & in 2. distinct. 3. quæst. 7. & 10. conueniunt enim numeri, & species quoad resoluti in indiuisibilia, quoad non pati diuisionem, quoad habere per se vnitatem, quoad non suscipere magis, & minus: differunt autem in aliis, vt nosti. Adiungit etiam cuiuslibet quaternario suum corollarium, vt primo: & littera satis patet. In aliquibus originalibus, po-

16.

Infinitas in causis est simpliciter impossibilis.

Ordo conclusionum.

Conueniunt in multis speciebus, & numeri,

nitur quædam, litera, quæ sic incipit: *Item, de primo eminentia, &c.* Quam, quia non multum ad propositum, dimisimus: adde si vis. Consequenter ponit quinque alias conclusiones: quarum vitinam appellat, fructum huius capituli, eidem videlicet naturæ, & vnica attribuendo prædictam triplicem primitatem, quam conclusionem dicit prægnantem senario fœtu. Alias verò quatuor, quasi confirmatiuas, & declaratiuas eius, adiungit: vbi totaliter valde dependens, & resoluta, & singularis doctrinæ existit: affuit certè calamo Paraclæti digitus. In fine verò quasi epilogando concludit intentum huius capituli.

18. Circa dicta in hoc capitulo possent nonnulla dubia moueri, sicut circa præcedentia: sed quia, vt dixi priùs in 2. distinct. 1. copiosè disputantur, vbi sæpiùs notauimus: & aduersarij, atque sequaces huius pertractant ferè omnia, & maximè Nominales, quorum argumenta, & solutiones hic pertractare longum esset idèd omnia omitto lectori ingenioso, & ad alia festino, vbi declarationis prolixioris vrget necessitas. Nescio enim, quo zelo ductus Guilielmus Occham, vbi supra, & Quodlibet. 7. quæst. 17. & sequentibus, & Quodlibet. 3. quæst. 1. conarus est totum processum Doctoris in hoc capitulo, & sequenti perturbare: aut quia Anglicus, & iste Scotus, qui rarè concordant: aut quia subtilem, & ingeniosum impugnando, similis apparere voluit: aut quia fortè Fidem Christianam magnificando, voluit omnia ista esse credita: & ad hoc posset accipi argumentum ad hominem hinc: quia in Theorematis, seu in tractatu propositionum creditarum, habet iste, quòd non potest probari Deum esse intelligentem, vel volentem, vel infinitum, & sic de alijs, quæ hic tractantur, & probantur; videtur ergo contradicere sibi ipsi: & ita Occham benè dicit. Ad hoc tamen patet solutio ibidem, vt infra tangam: quia loquitur ibi de probatione euidenti demonstratiua *propter quid*, &c. hic verò vititur probatione persuasiua, vt in Reportatis, 1. distinct. 2. expressè dicit, similiter ibidem in prologo contra antiquos Theologos inuehitur, qui vilificant Theologum, & Theologiam, nihil sibi scientificè attribuentes, vltra vetulam. Vide in 3. distinct. 24. & in Quodlibeto, quæst. 7. plura ad propositum.

19. Aut certè voluit Occham, qui plurimum Sophista erat, potiùs apparere, & non existere, quàm è contra; desiderauit namque fundamenta illius vitæ Nominalium vbique dilatare, sed vltimatè in aère tremulo totum proiecit, aut fortè cum sequacibus Doctoris concurrebat. Libebat autem illis temporibus in materijs indifferentibus cuiilibet suo modo dicere: sed quis aliùs ædificauit, & stabiliùs, & sincerius congregauit, saccus dicit. Fortè etiam non in vituperium Doctoris, quem suum, & religionis, & subtilem plerumque nominat, scripsit, sed rigore Minorum, qui nemini parcunt, synteresi, & conscientia sibi appropriatis, moti, cunctos ingenij eleuatione, & indagine, salua pace aliorum dixerim, transcendentis, vsus est: sed quomodocumque fuerit, autum purgavit quoties in fornace examinans rigorosi verba Scotica commouit. Nimirum etiam si ingeniosi subtilitate huius Doctoris imbuti, conati sunt subtilia, aut pro, aut contra addere, cum obtusa ca-

pita semper inuentis contenta, iactant se posse, aut respondere, aut arguere ad huius aquilæ momenta. Æstimo breuiter, quòd vir ille doctissimus, atque Catholicus admiratiuè potiùs quàm assertiuè contra huius Doctoris doctrinam aliquando insurgit: licèt, vt verum fatear, equo albo, sua disputatio abundauit.

Equo albo a-bùdare, phras: Hybernica, fastidium, aut minus ingeniosum factū, significat.

CONCLUSIONES quarti capituli sequentis.

1. *Prima natura in se est simplex.*
2. *Quicquid intrinsecum est summa natura, est summè tale.*
3. *Omnis perfectio simpliciter, & in summo, inest necessariò natura summa.*
4. *Primum efficiens est intelligens, & volens.*
5. *Primum causans quicquid causat continenter causat.*
6. *Primum naturam amare se, est idem natura prima.*
7. *Nullum intelligere potest esse accidens prima natura.*
8. *Intellectus primi intelligit actū semper, & necessariò, & distinctè, quodcumque intelligibile, priùs naturaliter, quàm sit illud in se.*
9. *Primum principium est infinitum, & à finito incomprehensibile.*
10. *Primum principium est omnino simplex, non habens partes essentielles, nec quantitatiuas; nec alicui conceptui componibiles.*
11. *Quòd est totum unum principium primum.*

CAPVT IV.

De simplicitate, infinitate, & intellectualitate primi entis.

DOMINE Deus noster, De tua natura vnica, verè prima, vellem perfectiones, quas inesse non dubito, aequaliter ostendere, si faueres. Credo te simplicem, infinitum, sapientem, & volentem: & quia nollem vti circulo in probando, de simplicitate quædam præmittam, quæ possunt primò probari; alia de simplicitate vsque ad suum locum, vbi possunt probari, differantur. Est igitur huius capituli quarti hæc prima conclusio ostendenda:

SCHOLIUM I.

Demonstrat conclusionem primam discursu mirabili, primam naturam esse simplicem, de quo agit 1. distinct. 8. quæst. 1. vbi quæst. 3. docet eam non esse in genere, quòd hic tangit. Conclusio 2. Omne quòd est intrinsecum Deo, esse summum. Obiectiones contra hanc soluit Mauritius infra n. 43. Tertia conclusio quòd Omnis perfectio simpliciter inest necessariò, & summè primæ naturæ; explicat quid sit

Occham sagax totum istum tractatum impugnavit.

Scotum non fuisse Anglū.

Vnde monstratur Deū esse intelligentē

Quid quare Scotum impugnat?

ſe perfectio ſimpliciter, de quo agit 1. diſt. 2. quaſt. 7. num. 39. & diſt. 8. quaſt. 1. num. 7. & quaſt. 4. num. 13. & aliaſ paſſim: quicquid eſt melius ſuo poſitiuo incompoſſibili, in aliquo ſuppoſito, quã tale, non conſiderando naturam eius, tale eſt perfectio ſimpliciter: & vno verbo, omne cui infinitas formalis conuenire poteſt, tale eſt.

Concluſ. 1. *Prima natura eſt in ſe ſimplex.*

In ſe, dixi, quod tantum de ſimplicitate ſimplici eſſentiali intelligo hãc, quã excludit omnem compoſitionem in eſſentia abſolutè. Hãc probatur ſic: prima natura non eſt cauſata, vt patet ex tertia tertij. Patet; ergo non habens partes eſſentiales, materiam, & formam. Item, nec diuerſas perfectiones, qualitercumque in re diſtinctas habet, ex quibus ſcilicet poſſit ratio generis, & differentie ſumi. Probatur ex prima propoſitione ſexta tertij: quia, vel altera illarum ſecundum propriam rationem eſſet, quã totum eſſet primò neceſſe eſſe, & reliqua nec primò, nec per ſe: & tunc cum cauſa reliqua eſſentialiter includatur in toto, totum non erit neceſſe eſſe: quia includit non neceſſarium formaliter: aut ſi vtraque realitate eſſet totum primò neceſſe eſſe, eſſet bis neceſſe eſſe; & haberet duo eſſe, quorum neutrum eſſentialiter includeret alterum: ſimiliter vtraque eſſet in vtraque, quia non eſſet vnum ex eis: & ſi vtraque primò dat neceſſe eſſe, vtraque erit actualitas vltima: & ita vel nihil idem ex eis; vel nulla differentia earum; & ita non vtraque.

Prima natura non habet partes, 1. d. 8. q. 1.

Neceſſe eſſe non includit duo, 1. diſt. 2. q. 3.

Corollariũ. Prima natura non eſt in genere. Patet ex iſta. Probatur etiam: quia natura in genere, tota exprimitur per definitionem, vbi non importatur omnino idem per genus, & differentiam, propter nugationem: oppoſitum in ſic ſimplici inuenitur.

2. *Hic inſtatur: ſi duorum exiſtentium in eodem, altero tantum poteſt ipſum eſſe neceſſarium, & ita reliquo non neceſſarium, aliã eſſet bis neceſſe eſſe; ſequitur quod nulla diſtincta, ſecundum rationes formales, poſſent poni eſſe in neceſſe eſſe; ergo nec in prima perſona diuina eſſentia, & relatio. Conſequens eſt falſum: idè probatio prima peccat. Similiter contra ſecundam: quia vtrumque eorum eſſet actualitas vltima, vel alterum non neceſſarium. Reſpondeo, quãcumque ſecundum rationes formales diſtinguuntur, vel ſicut actus, & potentia, & ſic compoſibilia: vel ſicut duo nata actuare idem: vel ſicut actus, & actus, & ſic non compoſibilia: tunc ſi vnum eſſet infinitum, poſſet includere per identitatem aliud,*

imò includit, aliã infinitum eſſet compoſibile, quod improbabitur concluſione decima huius: ſi autem ſit finitum, non includit per identitatem illud, quod eſt primò diuerſum ſecundum ſuam rationem formalem, quia finitum tale eſt perfectibile illo, vel compoſibile cum illo; ergo ponendo neceſſe eſſe habere duas realitates: quarum neutra per identitatem contineat aliam, quod requiritur ad compoſitionem; ſequitur quod altera, nec erit neceſſe eſſe, nec formaliter, nec per identitatem; vel totum erit neceſſe eſſe: & ita tenet vtraque probatio. Inſtantia de diuina perſona nullã ſunt, quia illã duã realitates non faciunt compoſitionem, ſed vna eſt alia per identitatem: quia vna eſt infinita. Quod ſi obiicias: ita dicam in propoſito, quod eſt compoſitio, & duã vnitates, & duã realitates in neceſſe eſſe, ſed altera eſt infinita. Contradicis tibi dupliciter. Primò, quia pars eſt minor toto. Secundò, quia ſi ponis compoſitionem, neutra realitas eſt alia per identitatem, & ſic currit vtraque probatio.

Infinium identicè includit quãcumque ſunt in eodẽ cum ipſo, aliã componeret cum eis.

In compoſito vna pars nõ includit aliã identicè.

Quicquid eſt intrinſecum ſumma natura, eſt ſumme tale.

Concluſ. 2.

3. *Probatur, quia omnino eſt idem illi nature propter ſimplicitatem; ergo ſicut illa natura eſt ſumma natura, ita illud eſt ſumme tale, quia idem eſt: aliã ſi poſſet intelligi excedi, ſecundum ſuam entitatem; ergo natura poſſet intelligi excedi, ſecundum ſuam entitatem, quã eadem eſt entitati illius.*

Omnis perfectio ſimpliciter, & in ſummo, ineſt neceſſariò natura ſumma.

3.

Concluſ. 3.

Perfectio ſimpliciter, dicitur, quã in quolibet melius eſt ipſum, quã non ipſum. Hãc deſcriptio videtur nulla: quia ſi intelligeretur de affirmatione, & negatione, vt eſt in ſe, quãlibet affirmatio eſſet melior ſua negatione in ſe, & in quolibet, ſi in eo poſſet eſſe. Si autem intelligatur, non in ſe, & in quolibet ſi poſſet ineſſe, ſed in quolibet, ſimpliciter falſum eſt, quod non melior eſt in cane ſapientia, quia nulla eſt bonitas in illo, cui contradicit. Reſpondeo, famoſa eſt deſcriptio, exponatur ſic: melius, quã non ipſum, id eſt, quã quodlibet poſitiuum, incompoſibile, in quo includitur non ipſum, eſt, inquam, ſic melius in quolibet, non cui-libet, ſed in quolibet, quantum eſſet ex ſe: quia melius eſt ſuo incompoſibili, propter quod non poteſt ineſſe. Breuiter ergo dicatur, quod perfectio ſimpliciter eſt, quod eſt abſolutè melius quocumque incompoſibili, & ita exponitur illud in quolibet,

Deſcribitur perfectio ſimpliciter ex Anſelm. Vide Doct. 1. d. 2. q. 7. n. 39.

quolibet, quàm non ipsum, & hoc est, quàm quodlibet, quod non est ipsum. Et debet intelligi de impossibilitate secundum prædicationem denominatiuam, quia ita sermo fit communiter.

4.
Perfectio simpliciter excedit omne impossibile.

Probo tertiam conclusionem sic intellectam: Perfectio simpliciter ad omne impossibile; aliquem habet ordinem secundum nobilitatem, non excessi per descriptionem, sed eminentis; ergo vel naturæ supremæ est impossibile, & ita excedit eam; vel compossibilis, & ita potest ei inesse, & etiam in summo: quia sic est ei compossibilis. Si est alicui compossibilis, inest sibi, sicut est sibi compossibilis: non autem inest, ut accidens contingens; quia tunc perfectio simpliciter etiam in summo, posset excedi, quia substantia melior est accidente. Similiter natura prima non haberet omnem perfectionem, nobilissimo modo habendi; ergo vel ut idem: vel ut propria passio: & utroque modo habetur propositum, scilicet quod necessariò inest. Quod autem non ut accidens per accidens, contingenter inest, probo; quia in omni perfectione, cui non repugnat necessitas, perfectiùs habet illam, quod habet necessariò, quàm quod contingenter: perfectioni simpliciter non repugnat necessitas, quia tunc aliqua natura impossibile sibi; excederet eam ut illa quæ est necessaria, vel potest esse. Nihil autem potest perfectiùs habere perfectionem simpliciter, quàm natura prima, ex secunda huius; ergo, &c.

Cui non repugnat necessitas perfectiùs est, si habeat eam necessariò.

Dicendis de infinitate, & cæteris de simplicitate ponendis præmitto illa de intellectu, & voluntate: quia inferiùs supponitur. Prima conclusio talis est.

SCHOLIUM II.

Conclusione quarta ostendit, primum efficiens esse intelligens, & volens efficacissimis rationibus, quas verbatim habet 1. distinct. 2. quest. 2. art. 3. num. 20. 21. Quod tangit probatione 3. Philosophus Deum liberè agere, alioquin nullam fore libertatem in aliis, tractat ibi num. 21. & distinct. 8. quest. 5 num. 18. & distinct. 39. num. 21. Instat tripliciter, contra tertiam rationem, & soluit optimè. Disputat pro, & contra, de ratione perfectionis simpliciter, sed tenendum quod habet in Theologia locis citatis Scholio 1.

Conclus. 4. Primum efficiens est intelligens, & volens.

5. Ita probatur. Primum est per se agens; quia omni causa per accidens, prior est aliqua per se, 2. *Physicorum, text. com. 66.* omne per se agens agit propter finem. Ex hoc arguitur dupliciter. Primò sic; omne naturale agens præcisè consideratum, ex necessitate, & æquè ageret, si ad nullum finem

ageret: sicut si esset independenter agens; ergo si non agit nisi propter finem, hoc est quia dependet ab agente amante finem; ergo, &c. Secundò arguitur, si primum agit propter finem, aut ergo finis ille mouet primum efficiens, ut amatus actu voluntatis, & patet propositum; aut ut naturaliter tantum amatus: hoc falsum est, quia non naturaliter amat finem alium à se, ut graue centrum, & materia formam: tunc enim esset aliquo modo ad finem, quia inclinatur ad illum. Si tantum naturaliter amat finem, qui ipse est: hoc nihil est; nisi ipsum esse ipsum: hoc non est saluare rationem duplicem causæ in ipso.

Omne agens per se agit, propter finem.

Item, primum efficiens dirigit effectum suum ad finem ipsum; ergo vel naturaliter, vel cognoscendo; & amando illum: non primo modo, quia non cognoscens; nihil dirigit, nisi in virtute cognoscentis: sapientis enim est prima ordinatio. Primum in virtute nullius dirigit, sicut nec causat. Hæc etiam conclusio probatur, quia omni non viuo, viuum est melius: & inter viua, omni non intelligente intelligens est melius: primo nihil est melius: ergo, &c.

1. Metaph. in Procem.

Viuu melius non viuo.

Item, tertio sic: aliquid causatur contingenter; ergo prima causa contingenter causat; ergo volens causat. Probatio primæ consequentiæ, quælibet causa secunda causat in quantum mouetur à prima: ergo si prima necessariò mouet, quælibet necessariò mouetur, & quodlibet necessariò causatur. Probatio secundæ consequentiæ; nullum est principium operandi contingenter, nisi voluntas, vel concomitans voluntatem: quia quælibet alia agit ex necessitate naturæ, & ita non contingenter.

Deus liberè agit aliquid, alias nulla esset libertas.

Obiicitur contra primam consequentiam, quia dato, quod Deus necessariò causet; quia tamen non mouet immediatè voluntatem nostram, idè sequitur, quod nostrum velle possit adhuc contingenter causare aliquid. Item, Philosophus concessit antecedens, & negauit consequens, ponendo contingentiam in inferioribus, ex motu, qui necessariò causatur, in quantum vniformis: sed diffinitas sequitur ex partibus eius, & ita contingentia. Contra secundam: alia mota possunt impediri, & ita oppositum contingenter euenire. Ad primum, si est primum efficiens respectu voluntatis nostræ, idem sequitur de ipsa, quod de aliis: quia siue immediatè moueat eam, siue aliud immediatè, & illud necessariò motum moueat; quia mouet ex hoc

6.

Si primu efficiens necessariò moueret, nihil liberè se moueret.

quod

quod mouetur, tandem proximum necessariò mouebit voluntatem: & ita necessariò voluntas uolet, & si erit uolens necessariò, sequitur ulterius impossibile, quòd necessariò causat, quòd uolendo causat.

Ad secundum, non dico hìc *contingens*, quodeunque quod non est necessarium, nec sempiternum: sed cuius oppositum potest fieri, quando illud fit: idèd dixi *aliquid contingenter causatur*, non, *aliquid est contingens*. Modò dico, quòd Philo-
Quid con-
tingens?
Cur primus
Angelus nõ
sit perfectio
simpliciter.

7. Ad tertium, si aliqua causa potest impedire, illa non potest, nisi uirtute superiorum causarum, impedire, & sic usque ad primam: quæ si immediatam causam sibi necessariò mouet, in toto ordine usque ad istam impediendum, erit necessitas; ergo necessariò impedit; ergo tunc non posset aliqua alia contingenter causare ali-
Si Deus ne-
cessariò age-
ret, nullum
esset malum.

quod causatum.
 Quartò probatur conclusio: aliquod malum est in entibus; ergo primum contingenter causat; & tunc ut priùs. Probatio consequentiæ, omne agens ex necessitate naturæ, agit secundum ultimum suæ potentiæ, & ita ad perfectionem possibilem produci ab ipso; ergo si primum agit necessariò, & per consequens omne aliud agens, ut iam declaratum est; sequitur, quòd totus ordo causarum causabit in isto quicquid est eis possibile causare in illo; ergo nulla perfectione caret, quæ potest ab omnibus causis agentibus induci in ipso; ergo nulla caret, quam potest recipere; ergo non est aliqua malitia in ipso. Consequentia sunt planæ: quia omnis perfectio receptibilis in isto est, causabilis ab aliquo, & ab omnibus causis ordinatis, ultima patet ex ratione mali, & concludit illa probatio de uicio in moribus, sicut de peccato in natura.

Dices: materia non obedit. Nihil est, quia agens potens uinceret inobedientiam.

8. Hanc conclusionem probant aliqui quintò, via ex tertia præostensa: quia intelligere, uelle, sapientia, amor, sunt per-

fectiones simpliciter, quod supponunt quasi manifestum. Sed non uidetur, unde ista possunt magis concedi esse perfectiones simpliciter, quàm natura primi Angeli. Si enim accipias *sapientiam* denominatiuè; est melior omni denominatiuo incompossibili: & non probasti, quòd primum est sapiens. Et si accipias, quòd Deus est sapiens: dico, quòd petis. Tantum potes habere, quòd sapiens est melior non sapiente, excluso primo. Contrà: isto modo primus Angelus est melior omni ente denominatiuè sumpto incompossibili sibi præter Deum: imò esse primi Angeli in abstracto potest esse melior simpliciter sapientia. Dices repugnat multis, idèd non cuilibet est melius denominatiuè, quàm oppositum. Respondeo, quòd nec sapientia est cuilibet melius denominatiuè, quia repugnat multis. Dices: imò esset cuilibet melius, si posset inesse: quia canis esset melior, si canis esset sapiens. Respondeo; ita de primo Angelo si posset esse canis, esset melior: & canis esset melius, si posset esse primus Angelus. Dices: imò illud destruit naturam canis; ergo non est bonum cani. Respondeo, ita sapiens, uel sapientia destrueret naturam eius. Non est differentia, nisi quòd Angelus destruit canem: ut natura eiusdem generis, sapiens ut alterius, incompossibilis tamen: quia determinans sibi pro subiecto naturam eiusdem generis incompossibilem, & cui repugnat primò subiectum, eidem per se, licet non primò, passio subiecti repugnat. Vulgaris sermo de perfectione simpliciter sæpè vacillat. Item, intelligibile uidetur dicere gradum supremum determinati generis, ut substantiæ: unde igitur concludetur, quòd est perfectio simpliciter? De passionibus entis in communi secus est, quia consequuntur omne ens, uel passio communis; uel alterum disunctorum. Si præterùs diceret, quòd omne denominatiuum primum cuiuslibet generis generalissimi, est perfectio simpliciter; unde improbaret? Diceret enim quodlibet tale, esse melius quocunque sibi incompossibili. Si intelligatur denominatiuè, quia incompossibilia sibi non sunt nisi denominatiua sui generis, quia omnia illud excellit; si intelligitur de substantiis denominatis, in quantum denominata, similiter diceret: Quòd si subiectum determinat illud; determinat sibi nobilissimum. Si non, saltem subiectum quodlibet, in quantum denominatur isto, est melius quolibet, in quantum denominatur, alio sibi incompossibili.

SCHOLIUM III.

Primam causam contingenter causare quicquid causat, siue mediatè, siue immediatè, patet ex tertia probatione pro conclusione quarta. Instat quadrupliciter contra probationem, arguens stare posse libertatem causæ secundæ cum necessitate primæ. Mauritius soluit instantias: sed mihi non placent eius solutiones: neque unquam intelligere potui quomodo voluntas nostra manet libera, quod ipse ait, si præveniatur absoluto Dei decreto ab æterno posito, nulla eius cooperatione, vel conditionaliter præuisa? Itaque si admittantur illa decreta absoluta, seu determinatio Dei æterna de actibus nostris, admittenda etiam videtur scientia mediæ, quæ Deus ab æterno prævidit quæcunque occasione posita, facturi eramus, ut saluetur nostra libertas: cui non minus efficiunt talia decreta, negatâ illâ scientiâ, quàm prædeterminationes Physicæ, quas docti passim insectantur, ut libertati noxias. Nec satisfaciunt dicentes Deum ab æterno non prædeterminasse, sed condeterminasse nobiscum actus nostros, quia nullum actum habemus nos, nisi in tempore: & primi actus, quos eliciamus, sunt a Deo solo, ab æterno decretati: neque possumus respectu eorum habere actus decretatiuos, quia actus decretans, seu determinans præcedit decretatum, seu determinatum, & ab eo re distinguitur; igitur Deus solus ab æterno decreuit, & prædeterminauit, quod ipse nobiscum in tempore tales, vel tales actus eliceret. Sicut si princeps meus in cubiculo suo, me inconsulto, decerneret hodie, quod ipse & ego aliquid faceremus cras: & per consequens non est ibi vlla æterna condeterminatio ex parte nostra: tantum enim concurrimus ad terminum illius determinationis, seu decreti. Etsi cum hoc negetur illa scientia mediæ, & suppositâ illâ æternâ determinatione, repugnat quin sequatur eius effectus, vix aut ne vix capere possumus quomodo saluetur libertas: & idèò illam scientiam mediæ amplector. Vide loca Scoti ad hoc citata 1. d. 39. in Schol. num. 23. §. Viso de contingentia. Sed de hoc nihil cum breuitate dici potest, quod satisfaciatur ad rei, omnium ferè difficillimæ, explicationem. Refert se Doctor hic ad questionem, quam scripsit de futuris contingentibus: puro esse 13. secundi Phys. vbi agit de scientia futuri contingentis, & libertate cum ea compatibili; vel foris scripsit tractatum de hac re, qui non extat, alias coniecturas de hoc habet Mauritiu hic.

Concl. 5. *Primum causans, quicquid causat, contingenter causat.*

Deus nihil causat mediâtè, vel immediâtè necessariò. Probatur, quia quod immediatè causat, contingenter causat, ex tertia probatione quartæ præmissæ; ergo quodcunque aliud: quia contingens non præcedit necessarium naturaliter, nec necessarium dependet à contingente. Item, ex volitione finis; non necessariò est aliquid volitum, nisi illud sine quo non stat illud, quod est volitum circa finem: Deus amat se vt finem, & quicquid circa se vt finem amat, stare potest, si nihil aliud ab ipso sit: quia necessarium ex se à nullo dependet; ergo si ex volitione sui, nihil aliud necessariò vult; ergo nec necessariò causat.

An causa secunda determinetur à prima.

Contrà: velle illud est idem primo; ergo necesse esse; ergo non contingens. Item, si tertia probatio præmissæ, cui ista

innitur, tenet; ergo nulla est contingentia cuiuscunque causæ secundæ in causando, nisi sit contingentia primi in volendo. Sicut enim necessitas primi in volendo, concludit necessitatem cuiuscunque alterius in causando, ita determinatio eius in volendo concludit determinationem cuiuscunque alterius in causando: sed determinatio eius in volendo est æterna; ergo quæcunque causa secunda prius quàm agat, est determinata, ita quòd non est in potestate eius determinari ad oppositum. Hoc vltèrius declaratur: quia si in potestate huius est determinare se ad oppositum, ergo cum determinatione causæ primæ in volendo stat istius indeterminatio in causando: quia non est in potestate eius facere primam causam indeterminatam, & si cum determinatione primæ stat indeterminatio huius, ita videtur cum necessitate eius stare non necessitas, vel contingentia huius, scilicet in causando. Vel igitur tertia probatio nihil valet, vel voluntas nostra non videtur libera esse ex se ad opposita. Item, si primæ determinata determinat, quomodo potest alia causa secunda mouere ad aliquid, aliquo modo, ad cuius oppositum prima mouet, sicut est de voluntate nostra peccante? Item quartò, omne efficere est contingens, quia dependet ab efficientia primi, quæ est contingens. Ita sunt difficilia, quorum plena solutio multa narrari, & declarari requirit. Quærantur in quæstione quam de scientia Dei respectu futurorum contingentium disputauimus.

SCHOLIUM IV.

Sexta conclusio: Amare primi entis non esse aliud ab ipso, quia primum efficiens amare primum finem, est incausabile: & hoc est tantum vnum. Hinc inferi intellectum, intelligere, voluntatem, & velle prima natura esse idem ipsi, de quo fuse 1. dist. 2. quæst. 2. §. Nec vltèrius, num. 22. Septima conclusio, Nullum intelligere esse accidens primæ naturæ: clarè & efficaciter probatur. Idem est de velle, intellectu, & voluntate. Probat quatuor rationibus efficacibus, & claris. de quo eiusdem ferè verbis 1. dist. 2. quæst. 2. §. Ostendo de intelligere, num. 23. Vide annotationem Mauritiij hic.

Primam naturam amare se, est idem primum nature. Concl. 6.

Hanc probò sic: causalitas, & causatio causæ finalis est simpliciter prima, ex quarta secundi, & idèò causalitas primi finis, & eius causatio, est penitus incausabilis, secundum quamcunque causationem, in quocumque genere causæ: causalitas autem primi finis est mouere primum efficiens vt amatum, quod est idem isti, primum

Arguunt, stare posse libertatem causæ secundæ cum necessitate primæ.

Scripsit quæstionem de futuris contingentibus.

Primum efficiens amare primum finem: quia nihil aliud est obiectum amari à voluntate, nisi voluntatem amare obiectum; ergo primum efficiens amare primum finem, est penitus incausabile: & ita ex se necesse esse, ex quinta tertij: & ita erit idem naturæ primæ ex sexta eiusdem. & deductio patet in decima quinta tertij. Deducitur aliter, sed in idem redit: Si primū amare se est aliud à primo; ergo est causabile, ex decimo octava tertij: ergo effectibile, ex quarta & quinta secundi: ergo ab aliquo per se efficiente, ex probatione quartæ huius; ergo ab amante finem, ibidem: ergo si primum amare se esset causatum, hoc esset ex aliquo amore finis, priore ipso causato, quod est impossibile. Hoc Aristoteles ostendit 12. Metaphysicæ, de intelligere: aliàs primum non esset optima substantia, quia per intelligere est honorabile, aliàs enim laboriosa est continuatio: quia si non est illud, sed in potentia contradictionis ad illud, ad illam sequitur labor secundum ipsum.

Text. c. 51.

11.

Potentia receptiva est contradictoria, & ideo imperfecta.

Ex identitate potentia, & obiecti, non sequitur actum esse idem potentia.

Voluntas, velle, intellectus, & intelligere, sunt idem prima natura.

Istæ rationes possunt declarari. Prima, quia cum omnis entitatis in actu primo ultima perfectio sit in actu secundo, quo coniungitur optimo, maximè si sit actuum, non tantum factuum: omne autem intellectuale est actuum; & prima natura est intellectualis, ex prima; sequitur quod eius perfectio ultima est in actu secundo: ergo si ille non est idem sibi, non est eius substantia optima: quia aliud est suum oppositum. Secunda, quia potentia solummodo receptiva, est contradictionis: ergo est imperfecta. Tamen nec ista secunda, nec ratio prior, simpliciter secundum Aristotelem est demonstratio, sed tantum probabilis ratio: unde præmittit, *rationale est, &c.* Aliter ostenditur ex identitate potentia, & obiecti, inter se, ergo actus est idem eis. Consequentia non valet. Instantia, Intelligentia intelligit se, amat se; actus tamen non est idem substantia. Hæc conclusio secunda est in corollariis. Nam sequitur primò, quod voluntas est idem primæ naturæ: quia velle non est nisi voluntatis; ergo illa est incausabilis; ergo, &c. Similiter velle intelligitur, quasi posterius, & tamen velle est idem illi naturæ; ergo magis voluntas. Secundò sequitur, quod intelligere se est idem illi naturæ: quia nihil amatur nisi cognitum: ergo intelligere est necesse esse ex se. similiter quia intelligere, quasi propinquius est illi naturæ, quam velle. Sequitur tertio, quod intellectus est idem illi naturæ, sicut prius de voluntate, & velle, argutum est. Sequitur

quarto, quod ratio intelligendi se est idem sibi: quia necesse esse ex se, & quasi præintelligitur intellecti.

Nullum intelligere potest esse accidens prima nature.

Probatur, quia illa natura ostensa est esse primum effectivum: ergo ex se habet unde potest quodcumque causabile causare, circumscripto quocumque alio, saltem vt causa prima illius causabilis: sed circumscripta cognitione eius, non habet unde posset illud causare. Assumptum ultimum probatur, quia nihil potest causare, nisi ex amore finis, volendo illud, quia non potest aliter esse per se agens, quia nec propter finem. Isti autem velle alicuius propter finem, præintelligitur intelligere ipsum: ergo ante primum signum, quo intelligitur causans, siue volens A, necessariò præintelligitur intelligens A. & ita sine hoc non potest per se efficere A, ita de aliis. Item, omnes intellectiones eiusdem intellectus habent similem habitudinem ad intellectum, secundum identitatem essentialem, aut accidentalem. Patet de quocumque intellectu creato: quod ostenditur, quia videntur perfectiones eiusdem generis: ergo si aliqua habet receptivum, & omnes habent idem: & ita si aliqua est accidens, & quælibet: aliqua non potest esse accidens in primo, ex præcedente: ergo nulla. Item, intelligere, si quod potest esse accidens, reciperetur in intellectu, vt subiecto: ergo & in intelligere, quod est sibi idem, scilicet, intellectui. & ita perfectius intelligere, scilicet, essentialiter, erit potentia receptiva respectu imperfectioris, scilicet accidentalis. Item, idem intelligere potest esse respectu obiectorum plurium ordinatorum; ergo quanto perfectius, tanto plurium: ergo perfectissimum, quo impossibile est esse perfectius intelligere, erit omnium intelligibilium: intelligere primi est sic perfectissimum, ex secunda huius: igitur idem est omnium intelligibilium: & illud quod est sui, est idem sibi, ex proxima præcedente: ergo, &c.

Eandem conclusionem intellige de velle. Item, si arguitur: Ille intellectus nihil est, nisi intelligere quoddam: iste intellectus est idem omnium, ita quod non potest esse alius alterius, & alterius obiecti; ergo nec intelligere aliud. Vel igitur intelligere idem est omnium, vel intellectus alterius obiecti. Respondeo, fallacia est Accidentis, ex identitate aliquorum inter se, absolutè concludere identitatem respectu tertij, respectu cuius extranean-

Concl. 7.

12. *Intelligere non esse accidens prima nature.*

Intelligere prima nature, est omnium intelligibilium.

13. *Idem: as duorum inter se, non inferri identitatem eorum ad tertium. Rationes aliorum.*

tur. Exemplum, *intelligere* diuinum est idem suo velle; ergo si ipsum *intelligere* est alicuius, ipsum *velle* est eiusdem. Non sequitur, sed est *velle*, quod quidem *velle* est aliquid eiusdem, quia *intelligere* eiusdem: ita quòd diuisim potest inferri, non coniunctim propter accidens. Item, sic arguitur, Intellectus primi habet vnum actum adæquatum sibi, & còxternum: sed *intelligere* sui, est idem sibi; ergo non potest habere alium. Consequentia non valet. Instantia de simul videntè Deum, & aliud: etiam si videt Deum secundum vltimum capacitatis suæ, vt ponitur de anima Christi, adhuc potest aliud. Item, arguitur, ille intellectus habet in se per identitatem, perfectionem maximam intelligendi; ergo & omnem aliam. Respondeo, non sequitur: quia alia, quæ minor est, potest esse causabilis; & ided differre ab incausabili maxima potest.

SCHOLIUM V.

Concl. 8. Intellectus Dei intelligit distinctè omne intelligibile: & alia à se prius naturaliter, quàm sint. *Ratio prima pars, quia id est perfectionis. Secunda pars, quia omne aliud est posterius ipso. Vide de hoc Doct. 1. dist. 2. q. 2. §. Quarta conclusio num. 24. Nota cum ait, se declarasse ens communissimè sumptum esse obiectum intellectus, loqui de quest. 19. 20. & 21. de Anima, ubi id præstitit satis fuit: quia non loquitur de Theologia, vel Metaphysica; has enim scripsit post hunc tractatum, vt ostendi in præfatione ad lectorem; neque in Physica, vel Logica id declarauit. Sequitur ergo quæstiones de Anima ante hunc tract. & Metaphysicam scripsisse, de quo in præfatione operis dubitauit. De instantia ibi contra istam, vide Maurisium.*

Concl. 8.

Intellectus primi intelligit actu semper necessario, & distinctè, quodcunque intelligibile, prius naturaliter, quàm illud sit in se.

14.
Intellectus
est totius
entis.
Quest. 19.
20. 21. de
Anima.

Deus præ-
stitit distin-
ctè omnia
producibili-
a.

Prima pars, scilicet, quòd potest cognoscere quodcunque intelligibile, probatur sic: quia hoc est perfectionis in intellectu posse distinctè, & actu intelligere, immò necessarium ad rationem intellectus: quia omnis intellectus est totius entis communissimè sumpti, vt alibi declarauit: nullam autem intellectio- nem potest habere intellectus primi, nisi eandem sibi, ex proxima: ergo cuiuslibet intelligibilis habet actuale intelligere, & distinctum, & hoc idem sibi. Probatur etiam prima pars aliter, per hoc, quòd artifex distinctè cognoscit omne agendum, antequam fiat, aliàs non perfectè operaretur: quia cognitio est mensura iuxta quam operatur: ergo Deus omnium producibilium à se habet notitiam distinctam actualem, vel habitualem sal-

tem, & priorem eis. Contra istam instatur, quia ars vniuersalis sufficit ad singularia producenda. Secunda pars de prioritare probatur, quia quicquid est idem sibi, est necesse esse ex se, ex quinta tertij, & prima quarti: sed esse aliorum à se intelligibilium, est non necesse esse ex se, ex sexti tertij: necesse esse ex se, est prius naturà omni non-necessario. Probatur aliter, quia *esse* omnis alterius à se dependet ab ipso, vt à causa, ex decima nona tertij: sed in ipso vt causa est alicuius talis, necessario includitur cognitio eius ex parte causæ; ergo illa prior est naturà ipso esse cogniti.

SCHOLIUM VI.

Concludit de uerè, & ingeniosè infinitatem natura prima. Primo ex infinita intellectione intellectus eius; quia plura intelligere arguit maiorem perfectionem; ergo & infinita infinitum. Vide ipsum 1. d. 2. quest. 2. §. Ostenso proposito. num. 3. & seq. ubi adducit sex vias, ad probandum hanc infinitatem; hic habet septem vias, vteas numerat Occam, qui singulas impugnare conatur, totidem quæstionibus quodlib. allegat hic n. 17. quæstionem de indiuiduatione, quam scripsit in Logica, vel alibi, vel allegatio est additio. Tractat quidem de indiuiduatione 7. Met. q. 13. & 2. dist. 3. per quinque primas quæstiones; tamen hunc tractatum ante Metaph. & Theologiam scripsit, & præfatione. Secundo probat infinitatem ex infinita intelligibilitate natura prima, de quo 1. dist. 3. q. 2. Nota id, quod ait hic n. 18. quòd alibi multum agit de noticia intuitiua, respiciente potentiam, & obiectum, à quibus paritur, id præstuisse, q. 12. & aliàs de Anima. de eadem intuitiua agit 2. dist. 3. quest. 10. & 3. dist. 14. q. 3.

O altitudo diuinarum sapientia, & scientia tua Deus, quàm omne intelligibile comprehendis! Nunquid intellectui meo paruo, poteris concludere te esse infinitum, & incomprehensibilem?

Concl. 9.

Rom. 11.

15.

Tentabo ergo inferre conclusionem valde sæcundam: quæ si in principio fuisset de te probata, prædictorum quàm plurima faciliter patuissent. Infinitatem igitur tuam, si annuas, ex dictis de intellectu tuo, primò conabor inferre; deinde quædam alia adducam, an valeant, vel non valeant, ad concludendum propositum, inquirendo. Nónne Domine Deus intelligibilia sunt infinita, & hæc actu in intellectu omnia intelligente? ergo & natura, cui intellectus est idem, est infinita; ergo intellectus illa simul actu intelligens est infinitus: talis est, Deus noster, intellectus tuus, ex septima iam præmissa. Huius enthymematis ostendo antecedens, & consequens, & consequentiam sic: Quæcumque sunt infinita in potentia, id est, accipièdo alterum post alterum, nullum possunt habere finem, illa omnia si sūt simul actu, sunt

Deum esse
infinitum,
ex infinito-
rum intel-
lectione.

sunt infinita : intelligibilia sunt huiusmodi, respectu intellectus creati, sicut patet; & in tuo, Deus, sunt simul actu omnia intellecta, quæ à creato sunt successuè intelligibilia: igitur ibi sunt actu, infinita intellecta. Huius syllogismi probo maiorem, licet satis evidens videatur; quia omnia talia acceptibilia quando sunt simul existentia, aut sunt actu infinita; aut finita: si actu finita, ergo accipiendo alterum post alterum, tandem possunt esse omnia accepta simul: ergo si non possunt esse actu accepta omnia, si actu sunt simul, sunt infinita actu. Consequentiam enthymematis ita probo: Quando pluralitas requirit, vel concludit maiorem perfectionem, quàm paucitas: infinitas concludit, vel requirit infinitam perfectionem. Exemplum, posse ferre quatuor, maiorem virtutem motiux requirit, quàm posse ferre duo: idèd posse ferre infinita, concludit infinitam perfectionem, vel virtutem motiuam: ergo in proposito cum simul intelligere plura, maiorem perfectionem intellectus concludat, quàm posse vnicum intelligere, sequitur propositum.

Si pluralitas dicit maiorem perfectionem, infinitas infinitam.

16. *Intellectum ad infinita applicabilis, est infinitum.*

Hoc vltimum probo: quia requiritur determinata conuersio intellectus, & applicatio ad intelligibile distinctè intelligendum: ergo intellectus, qui ad plura potest applicari, ad quodlibet est illimitatum: & ita qui ad infinita est applicabilis, omnino est illimitatus. Similiter probo propositum, saltem de *intelligere*, ex quo sequitur propositum de intellectu. Nam cum intelligere *A* sit aliqua perfectio: & intelligere *B* sit similiter aliqua perfectio, nunquam idem *intelligere* est ipsius *A* & *B* xquè distinctè, vt duo essent: nisi perfectiones duorum *intelligere*, includantur in illo. & sic de tribus, & vltra. Dicitur, quando per eandem rationem intelligendi multa intelliguntur, non concluditur maior perfectio ex pluralitate, quàm ex paucitate. Aliter, quòd ratio de *intelligere* concludit, quando illa plura intelligere, nata essent habere perfectiones distinctas formales, quales non sunt nisi intellectiones diuersarum specierum: tales non sunt infinitæ intelligibiles, sed indiuiduorum, quorum plurium intellectiones, quia non alias perfectiones formales dicunt, non concludunt maiorem perfectionem actus, qui est respectu plurium talium. Contra primum: quia de ipsa ratione intelligendi arguitur, sicut de intellectu & actu: quòd maior perfectio con-

Scot. oper. Tom. III.

cluditur ex pluralitate illorum, quorum est ratio intelligendi: quia oportet quòd eminenter includat perfectiones omnium propriarum rationum intelligendi, quarum quælibet secundum propriam rationem aliquam perfectionem ponit; ergo infinitæ infinitam concludunt.

Contra secundam responsonem, indiuidua in ratione vniuersalis imperfectè intelliguntur: quia non secundum quodlibet intelligibilitatis in eis: quia non secundum quodlibet entitatis positiuæ in eis, sicut in quæstione de indiuiduatione ostendi; ergo intellectus intelligens quodlibet intelligibile secundum omnem rationem intelligibilitatis positiuæ, intelligit distinctas entitates positiuas plurium indiuiduorum, quæ maiorem perfectionem ponunt in intellectione, quàm intellectio vnius illorum; quia intellectio vniuscuiusque entitatis absolutæ positiuæ, vt est eius, est aliqua perfectio: aliàs illa non existente, intellectus non esset minùs perfectus, nec *intelligere*; ergo non oportet illud ponere in intellectu diuino, quòd excluditur per octauam. Item, infinitas intelligibilium specie concluditur ex numeris, & figuris, per Augustinum 12. de *Ciu. cap. 18.*

17. *Indiuidua non intelliguntur per suum vniuersale complete.*

Secundò, ostendo propositum sic: Causa prima, cui secundum vltimum suæ causalitatis, causa secunda aliquid perfectionis addit in causando; non videtur sola ita perfectè causare effectum, sicut cum ipsa causa secunda: quia causalitas solùm primæ diminuta est respectu causalitatis simul ambarum; ergo si illud, quòd natum est esse à causa secunda & prima, simul sit multò perfectius à sola prima, secunda nihil perfectionis addit primæ: sed omni finito aliud additum, addit aliquam perfectionem; ergo talis causa prima est infinita. Ad propositum, notitia cuiuscunque nata est gigni ab ipso, sicut à causa proxima, & maximè illa, quæ est visio; ergo si alicubi intellectui illa inest sine actione quacunque talis obiecti, sed tantummodò ex virtute alterius obiecti prioris, quòd natum est esse causa superior respectu talis cognitionis, sequitur quòd illud obiectum superius est infinitum in cognoscibilitate: quia inferius nihil sibi addit in cognoscibilitate: tale obiectum superius est natura prima, quia ex præsentia sola eius apud intellectum primi, nullo alio obiecto concausante, est notitia cuiuscunque obiecti in intellectu, ex octaua huius, & perfectissima, ex secunda huius; ergo nullum aliud intelligibile

Nullum aliud obiectum addit cognoscibilitatem obiecto primo.

Ratio re-presentans infinita, est infinitè perfecta.

aliquid sibi addit in cognoscibilitate; ergo est infinitum; sic igitur & in entitate; quia vnumquodque sicut se habet ad esse, ita ad cognosci.

18.
Tres instan-
tia.

Hic instatur; ergo nulla causa secunda, quæ est finita, potest facere notitiam causati ita perfectam, sicut nata est causari ab ipsomet causato, quod falsum est; quia cognitio per causam perfectior est, quam rei ex se sine causa. Item, ex hoc, quod prima causa ita perfectè causat sine secunda, sicut cum illa, non videtur sequi, nisi quod perfectionem secundæ habet perfectiùs, quam ipsa secunda: hoc non videtur concludere infinitatem; quia finita perfectio potest esse eminentior perfectione secundæ causæ.

Item, licet nihil addat in causando primæ causalitati secundum vltimum potentia: quomodo probatur, quod nihil addit in essendo? nam in causando lumen in medio, si iste Sol causaret quantum medium posset recipere, alius Sol nihil adderet sibi in causando; & tamen adderet sibi in essendo, cum esset alius Sol. Ita in intellectu primi est notitia, quanta potest esse ex præsentia primæ naturæ, vt obiecti; secunda ergo causa nihil addit in causando: quia non est natum agere in illum intellectum iam summè actuatam: sicut nec alius Sol in medium. Vnde si ex hoc probatur nihil addere in essendo, videtur consimiliter argui, quod terra nihil addat Soli in essendo: quia nihil addit in causando lumen in medio.

Causa non
facit simplici-
ter notitiã
causati: nec
intuitiuam
eius.

Ad ista respondeo. Ad primum, quod quia nihil scientificè concluditur de aliquo, nisi in se simpliciter præconcepto; ideo in scientia nostra quando causatum scimus per causam, causa non facit notitiam causati simplicem, qualem ipsum causatum natum esset gignere, secundum Augustin. 9. de Trin. cap. vlt. *A cognoscente & cognito paritur notitia*; aut si quam simplicem posset facere, sed non illam, quæ est intuitiua, de qua alibi multum dixi. Vnde vltra omnem cognitionem per causam, aliqua causatur, quæ non nisi ab obiecto in se causatur in nobis.

De Anima
quæst. 12.

Additio.

Contra: phantasma potest causare simplicem cognitionem causati, ergo magis species, vel notitia causa potest hoc, quia in isto perfectiùs est obiectum quam in illo. Respondeo: non ordinatur ad causam in causando notitiam simplicem, sicut phantasma ad ipsum, si in illo ordine est prima causa respectu causatorum. Contra: igitur non sicut in essendo, ita in cognoscendo. Respondeo,

ita in cognoscibilitate: sed non in cognoscibili, quia cognitio dependet ab alio quam cognoscibile. causa sicut est causa in essendo, ita & in cognoscibilitate: quia ens ex se est cognoscibile: sed causa non est causa in cognosci, nisi mediante causa secunda. scilicet, ipsomet cognoscibili causato prius. & sic eo agente ad cognosci sui, species intelligibilis est causa proxima intellectiõnis abstractiua. causa obiecti est causa valde remota. Sit illa A; causatum cognoscibile B; phantasma C; species intelligibilis D; intellectio abstractiua E; visio F; patet processus.

Si igitur intellectiõnem intuitiuam habet Deus de lapide, ipso nullo modo causante, oportet quod lapis in cognoscibilitate etiam propria, nihil addat in cognoscibilitate essentia: primi, per quam lapis cognoscitur. Cum igitur infers; nulla causa finita facit notitiam perfectam de causato. Concedo perfectissimam possibilem inesse nobis. Cum dicis, cognitio per causam est perfectior. Dico, quod in cognitione per causam, includitur cognitio effectus simplex causata ab ipso: & cognitio complexa causatur simul à cognitionibus causæ & causati: & verum est quod à causa prima & secunda simul, est aliquid perfectiùs, quam à secunda sola. Contra: à sola causa finiti prima, potest esse aliquid perfectiùs, quam à sola secunda: & à sola secunda est sola visio eius. Respondeo: à sola prima finita potest aliquid esse perfectiùs, quam à sola secunda: sed non effectus natus causari à secunda, vel vt secunda, sed magis vt prima respectu cuiuscunque alterius causæ finitæ: quia in causando talem cognitionem videtur accidentaliter ordinata ad quamcunque causam priorem finitam: quia talis non est nata esse per causam finitam priorem ipso viso: quia esset, etiam si visum esset incausatum à tali causa; vel esset sine omni causa priore finita, & intellectus esset.

19.

Causa finita non facit notitiam perfectissimam possibilem de causato, secus de causa infinita.

Ad secundum, licet causa prior finita contineret eminenter perfectionem tota secundæ causæ in causando, & in hoc excederet secundam, quæ tantum formaliter habet illam: tamen ipsa, vt eminenter habita, & formaliter etiam habita, excedit se etiam in causando, vt tantum eminenter habita: & vniuersaliter quando ipsa vt formaliter; aliam perfectionem addit sibi vt eminenter, tunc ambo excedunt vtrunque diuisim. Talis additio est quando eminenter est finitum: quia finitum additum finito facit maius, alioquin non perfectiùs esset vniuersum, quam prima natura creata: quia illa ponitur à quibusdam

Esse formale causa perfectionem addit causa eminenti finite, non infinita.

quibusdam omnem perfectionem inferiorum eminenter continere, quod ego supra negavi in vltima secundi.

20.

Ad tertium; illa perfectio, quæ vt est causabilis, nata est causari à solo aliquo formaliter tali; quia respectu eiusdem habet rationem, quasi causæ primæ ad priores finitas accidentaliter ordinatas, aut solummodò est talis causabilis ab illis finitis, illo formaliter tali concausante: illa perfectio sine illa nunquam potest esse, nisi in virtute alicuius infiniti, cui illud formaliter tale, si addatur, nihil addit in causando: sicut tenet ratio supraposita: quia si quid adderet, tunc propria ratio causalitatis eius, vt est formaliter tale, deesset illi finito; & idèd à tali formaliter vt tale, dependet, vel ab illo, cui tale nihil addit in causando. Vterius; igitur nec in essendo addit: quia illa causatio eius est propria sibi, secundum esse formale eius: ergo si in essendo aliquid adderet primo, deesset illa prima causalitas, quæ est eius, vt formaliter tale; & ita non haberet ex se illud eminentius, quod natum est à tali, vt tale est, causari. Patet igitur quòd instantia de Sole nulla: quia si huic Soli aliquid causare competeret in quantum iste, alius illud non causaret, nec in se haberet sine isto, & sic illi aliquid adderet in causando: sicut etiam in essendo; non curo, tunc ad quodcunque passum compares. Breuiter dico, nihil eiusdem rationis cum causabili necessariò ab aliquo, vt est tale formaliter, (necessariò, inquam, ita quòd non aliter potest esse causatum, vel incausatum perfectius causabili) nisi in virtute alicuius, cui hoc vt tale, nihil addit in causando, nec in essendo. Instantia de terra nihil valet: lumen non est natum ab ipsa, vt à causa aliqua, dependere.

SCHOLIUM VII.

Tertio probat infinitatem ex identitate intellectio- nis cum substantia, quia nulla finita intellectio sic identificatur. Hanc rationem non habet 1. d. 2. quest. 2. sed habet alias omnes hic adductas. Quarto, quia omnis substantia finita est in genere: prima substantia non est, ex 1. dist. 8. quest. 3. quia est omnino simplex, ex q. 1. ibi. Quinto, probat infinitatem primi entis, ex eius eminentia. Primo, quia repugnat aliquid esse eo perfectius: de quo 1. d. 2. q. 2. §. Quarta via, n. 31. & seq. vbi habet Doct. easdem rationes, & verba. Secundo, non repugnat infinitas ontis; ergo eminentissimum habet eam. Tertio, non repugnat quantitati, ergo nec enti. Quarto, intellectus non refugit ab infinito, ergo non inconuenit ei. Quinto, summum cogitabile existit, & illud est Deus secundum Ansel. Sexto probat infinitatem ex parte finis, quia voluntas non satiatur in aliquo finito, vide Doctorem 1. d. 2. q. 2. n. 31.

Scoti oper. Tom. III.

Tertio, conclusionem nostram sic ostendo: nulla perfectio finita eiusdem rationis perfectioni accidentali, est substantialis; & per consequens, nec infinita: intelligere nostrum est accidens, quia essentialiter qualitas; ergo nullum intelligere finitum est substantia; sed intelligere primi est substantia ex 5. 6. & 7. huius. Probatio maioris, quia quæ conueniunt in ratione formali, à qua accipitur differentia, conueniunt in genere, si vtraque perfectio formalis sit finita: quia talis differentia finita in quocunque est, eiusdem generis contractiua est; secus si differentia in vno sit finita, in alio infinita, tunc enim sunt eiusdem rationis secundum aliquid, quia secundum rationem formalem: sed illa, vbi est finita, contrahit genus, idèd constitutum per ipsam est in genere; differentia, vbi est infinita, nihil potest contrahere: idèd tale non constituitur in genere. Hoc modo intelligo illud, quòd species transfertur ad diuina, non genus: quia species dicit perfectionem, genus non. Hoc contradictionem includit, si intelligitur de specie tota: quia in eius intellectu essentiali includitur genus. Debet igitur intelligi ratione differentie, quæ perfectionem dicit, non sic genus. Hoc benè est possibile, neutrum enim per se includit aliud. Sed nec transfertur differentia, vt differentia, quia sic est finita, & constituit in genere necessariò; sed absoluta ratio differentie, quæ absolute perfectionem dicit indifferentem ad finitum, & infinitum, quæ dicunt modos perfectionis illius entitatis: sicut magis, & minus in albedine.

Noui quòd aliqua hæc narrata contradicunt opinionibus aliquorum, sed non hîc assumpsi varias opiniones improbare, alibi locus erit. Iuxta istam tertiam rationem potest fieri quasi similis ratio de contra, sic: Nulla substantia finita est eadem perfectioni, quæ secundum rationem suam esset accidentalis, si esset finita, substantia prima est eadem intellectio, &c. & ita adij potest maiori tertie rationis. Nulla perfectio eiusdem rationis cum alia accidentali, est substantialis, vt idem substantie: quia genera sunt primò diuersa: & quod vni est accidens, nulli est substantia; ergo intelligere nulli substantie, quæ est in genere. Substantie est idem: & si hæc est finita, est talis: si non, propositum.

Iuxta hoc, propono quartam rationem; Omnis substantia finita est in genere; prima natura non est in genere, ex prima huius; ergo, &c. Maior patet, quia tale

21.
Quod est eiusdem rationis cum finito non est infinitum.

Differentia infinita non contrahit genus.

Species transfertur ad diuina non genus: exponitur.

Quomodo differentia transfertur ad diuina.

Nulla perfectio accidentalis est idem substantia.

22.
Substantia finita est in genere, secus de infinito.

conuenit cum aliis in conceptu communi substantiæ, & formaliter distinguitur; patet: ergo distinctiuum est idem aliquo modo cum substantiæ entitate, non per identitatem omnimodam; quia eorum rationes sunt primò diuersæ, & neutra infinita, ideò neutra omnino includit aliam per identitatem; ergò fit vnum ex eis, sicut ex contrahente, & contracto, actu, & potentia; ergo genus, & differentia; ergo species. Breuiter sic arguitur, & est idem; Omne realiter conueniens, & realiter differens conuenit, & differt realitate non formaliter eadem; sed nec realitas, quâ conuenit, est illa, quâ differt per identitatem, si non sit altera infinita; & tunc includens vtrumque per identitatem, est infinitum: si autem neutra per identitatem sit altera, sequitur compositio: omne ergo differens essentialiter, & conueniens essentialiter, aut est compositum ex realitatibus formaliter distinctis; aut est infinitum: omne per se existens conuenit sic, & differt: quare si est in se omnino simplex, sequitur etiam quòd erit infinitum.

His quatuor viis videtur infinitas posse concludi de Deo, ex tribus mediis sumptis de intellectu, & quarto ex simplicitate in esse, quæ est superius ostensa.

23.

Quinta videtur via eminentiæ, secundum quam arguo sic: Omni finito est, vel potest esse, aliquid perfectius: eminentissimo impossibile est aliquid esse perfectius, ex corollario quarto tertij, quare, &c. Minor probatur, quia infinitum non repugnat entitati: omni finito maius est infinitum. Aliter arguitur, & est idem: Cui non repugnat infinitas intensionè, illud non est summè perfectum, nisi sit infinitum: quia si est finitum potest excedi, quia infinitas sibi non repugnat: enti non repugnat infinitas; ergo perfectissimum est infinitum. Minor huius, quæ in præcedenti argumento accipiebatur, non videtur à priori posse ostendi, quia sicut contradictoria ex rationibus propriis contradicunt, nec potest per aliquid manifestius hoc probari, ita non repugnantia ex rationibus propriis, non repugnant. Nec videtur posse ostendi, nisi explicando terminos, vel rationes ipsorum: ens per nihil notius explicatur, infinitum intelligimus per finitum: & hoc vulgariter sic expono: Infinitum est, quod omne finitum datum, secundum nullam mensuram terminatam, præcisè excedit; sed ultra omnem habitudinem assignabilem adhuc excedit.

Repugnat aliquid perfectius primo ente.

Repugnantia aliquorum quomodo potest probari.

Infiniti de scriptio.

Sic tamen propositum suadetur; Sicut quodlibet est ponendum possibile, cuius non apparet impossibilitas, ita & compossibile, cuius non apparet incompossibilitas: hic non apparet, quia de ratione entis non est finitas, vt apparet ex ratione entis: nec finitum est passio conuertibilis cum ente; alterum istorum requiritur ad repugnantiam prædictam: passiones per se entis, & conuertibiles satis videntur notæ sibi inesse.

Secundò sic suadetur; Infinitum suo modo non repugnat quantitati, id est, in accipiendo partem post partem; ergo nec infinitum suo modo repugnat entitati, id est, imperfectè simul essendo.

Tertiò, si quantitas virtutis est simpliciter perfectior quantitate molis: quare erit possibilis infinitas in mole, & non in virtute: quæ si est possibilis, est etiam in actu, ex quarta tertij.

Quartò, sic: quia intellectus, cuius obiectum est ens, nullam inuenit repugnantiam intelligendo ens infinitum, immò videtur perfectissimum intelligibile: mirum est autem si nulli intellectui talis contradictio nota foret, vel patens circa primum obiectum eius; cum discordia in sono ita faciliter offendit auditum: si, inquam, disconueniens statim percipitur, & offendit, cur nullus intellectus ab ente infinito naturaliter refugit, sicut à non conueniente, sed primum obiectum destruyente?

Per illud potest colorari ratio Anselmi de summo cogitabili, intelligenda est descriptio eius sic; *Deus est quo cogitato sine contradictione, maius cogitari non potest sine contradictione*: nam in cuius cogitatione includitur contradictio, illud debet dici non cogitabile, & ita est. Duo enim sunt tunc cogitabilia opposita, quæ nullò modo faciunt vnum cogitabile: quia neutrum determinat alterum. Sequitur autem tale summè cogitabile esse in re, per quod describitur Deus.

Quod ostenditur, primò de esse quiditatio: quia in tali cogitabili summo summè quiescit intellectus; ergo est in ipso ratio primi obiecti intellectus, scilicet, entis, & in summo. Vtrà, de esse existentis, summum cogitabile non est tantum intellectu cogitante, quia tunc posset esse, quia cogitabile; & non posset esse, quia rationi eius repugnat esse ab alio, secundum tertiam, & quartam tertij. Maius igitur cogitabile est illud, quod est in re, quàm quod in intellectu tantum; non sic intelligèdo, quòd idem si cogitetur, per hoc

Quodlibet possibile, si non patet, esse impossibile.

De ratione entis non est finitas.

Enti non repugnat infinitas.

Si infinitas molis est possibilis, & virtutis.

24.

Profolo 2.

Dei descriptio ex Anselmo.

Summum cogitabile est infinitum.

hoc sit maius cogitabile, si existat; sed omni quod est in intellectu tantum; est maius aliquod cogitabile, quod existit.

25.

Vel aliter coloratur sic; Maius cogitabile est, quod existit, id est, perfectius cognoscibile, quia visibile: quod autem non existit, nec in se, nec in nobiliori, cui nihil addit, non est visibile: visibile autem est perfectius cognoscibile, non visibili, sed tantummodò intelligibili abstractiue; ergo perfectissimè cognoscibile existit.

Voluntas inclinatur ad bonum infinitum: nec in alio quietatur.

Sexta via ad propositum, ex parte finis, est talis; Voluntas nostra potest omni sine finito aliquid maius appetere, vel amare, sicut intellectus intelligere: & videtur inclinatio naturalis ad amandum summè bonum infinitum, nam inde arguitur inclinatio naturalis in voluntate ad aliquid, quia ex se, & sine habitu promptè, & delectabiliter vult illud: voluntas libera sicut experimur, non videtur in alio perfectè quietari, quàm in amando bonum infinitum. Quomodo illud non naturaliter odiret, si esset oppositum sui obiecti, sicut naturaliter odit non esse?

SCHOLIUM VIII.

Septimò probat infinitatem primi entis ex eius efficientia; quia secundum Aristotelem mouet motu infinito. Circa quod recitat, & refutat aliorum expositiones, de quo 1. d. 2. quæst. 2. §. Primam viam, n. 25. & quodl. 9. Ponit duas instantias contra suas improbationes. Ad primam, explicat quomodo simul posse producere plura arguit maiorem perfectionem; & tangit an demonstretur Deum immediatè posse causare omne causabile, sine concursu alterius causa, de quo 1. d. 42. & quodl. 7. de quo quicquid sit, insert infinitatem ex causalitate primi entis, quia est perfectio causalitatis omnium causarum formaliter. Ad secundum, explicat quomodo ex cognitione aliorum in primo ente, colligitur infinitas, & non ex efficientia aliorum à se.

26.

Septima via est ex parte causæ efficientis, quam tangit Aristoteles in 8. *Physicor. text. com. 78. & 12. Metaphysic. text. com. 41.* quia mouet motu infinito; ergo habet potentiam infinitam. Hæc ratio coloratur quantum ad antecedens: quia æquè concluditur propositum si posset mouere per infinitum, sicut si mouet: quia idem est ei ipsum esse in actu, & in potentia. Quantum ad consequentiam sic: quia si ex se, & non ex virtute alterius mouet infinito motu; ergo non ab alio accipit sic mouere: sed in sua vi actiua habet suum effectum simul, quia independenter: quod simul habet virtualiter effectum infinitum, est infinitum: ergo, &c.

Quod potest habere effectum infinitum, est infinitum.

Aliter coloratur ratio: quia primum mouens simul habet in virtute sua omnes

effectus possibiles: produci per motum: illi sunt infiniti, si motus infinitus: ergo, &c. Mihi non videtur consequentia probari benè. Non primo modo, quia duratio maior nihil perfectionis addit; quia non perfectior est albedo, quia vno anno manet, quàm si vno die maneret; ergo motus quantæcunque durationis, non est perfectior effectus, quàm motus vnus diei: ergo agens ex hoc, quod habet in virtute actiua effectum simul, vel non, non concluditur maior perfectio hinc, quàm ibi: nisi quod agens diutius mouet ex se: & ita esset ostendendum, quod æternitas agentis concluderet infinitatem eius: aliàs ex infinitate motus, non potest concludi. Tunc vltima propositio colorationis negatur, nisi de infinitate durationis.

Maior duratio an auget perfectionem.

Secundus color abluatur, quia non maior perfectio intensiua concluditur ex hoc, quod agens, quodcunque eiusdem speciei potest producere successiue quantum diu manet, quia quod potest in vnum tale, vno tempore, eadem virtute potest in mille, si mille temporibus maneat. Non est autem apud Philosophos possibilis infinitas, nisi numeralis effectuum producibilium, per motum, id est, generabilium & corruptibilium: quia in speciebus infinitatem non ponebant. Sed si quis alius probet infinitatem specierum producibilium, probando aliquos motus cælestes esse incommensurabiles, & ita nunquam posse redire ad vniuersitatem, etiam si per infinitum durarent: & infinitæ coniunctiones speciei causarent infinita generabilia, & corruptilia specie, de hoc quicquid sit in se, sed nihil ad intentionem Aristotelis; qui infinitatem specierum negaret.

Plura producere successiue, an auget perfectionem. Infinitatem specierum non admittunt Philosophi.

27.

Obiicitur hinc vltimè, inquirendo quomodo in primo argumento nitebatur concludere infinitatem: quia essentia diuina est causa cognoscendi: & hinc negas hoc posse concludi ex hoc, quod est causa essendi infinita; quasi maius sit facere aliquid esse cognitum, quàm ens verum? Item, quomodo in secundo argumento concludere voluisti infinitatem, ex hoc solo, quod natura primi, est totalis ratio cognoscendi, vel videndi aliam naturam singularem: & negas hoc hinc posse concludi, ex hoc, quod est ratio totalis essendi respectu eius? nam saltem proximæ naturæ sibi est totalis causa essendi.

Ad primum, quicquid potest aliqua multa simul, quorum quodlibet requirit aliam perfectionem propriam, illud

Plura simul producere quando arguit maiorem perfectionem?

concluditur perfectius ex pluralitate talium: ita est de *intelligere* infinita simul, & ita concederem, si probares quòd posset causare simul infinita, quòd esset virtus infinita, non ita successivè. Contrà, quia simul habet, & quantum est ex se, simul posset; sed natura effectus non permittit. Exemplum, sicut non potens causare album, & nigrum simul, non minùs est perfectum, quia illa non sunt causabilia simul: hoc enim est ex ipsa repugnantia, non ex defectu agentis. Respondeo, non est probatum, quòd primum est tota causa illorum infinitorum, & quòd simul habeat totaliter illa: quia non est probatum ex causalitate efficientiæ, quin causa secunda sit necessaria propter aliam causalitatem correspondentem suæ propriæ formalitati. Contra hoc benè probatur, quòd habet eminenter omnem causalitatem secundæ causæ; etiam propriam illi: licèt non sit probatum, quòd illa ut formaliter, nihil addat sibi, ut eminenter: habet igitur eminenter omnem causalitatem simul respectu omnis effectibilis, etiam infinitorum: licèt ista fiant successivè. Respondeo, hoc est ultimum, quod colorat dictam consequentiam Aristotelis, quantum video, & ex isto probo infinitatem sic:

Posse Deū omnia producere immediate, an demonstratur, quodl. 7. & 1. d. 42.

28. Primum ens foret infinitum, si haberet causalitatem omnium causarum formaliter.

Si primum haberet omnem causalitatem formaliter, & simul, licèt non posset causabilia simul poni in esse, esset infinitum; quia simul, quantum est ex se, posset infinita; & posse simul plura, concludit maiorem potentiam intensivè; ergo si habet perfectius, quàm si haberet omnem causalitatem formaliter, magis sequitur infinitas intensiva: si habet omnem secundum totum, quod est in ipsa eminentius, quàm sit in ipsa formaliter; ergo est infinitæ potentie intensivè. Licèt igitur omnipotentiam Dei propriè dictam, secundum intentionem Catholicorum, usque ad tractatum de creditis distulerim: ramen illà non probatà, infinita potentia probatur, quæ simul ex se eminenter habet omnem causalitatem, quæ simul quantum est ex se, si esset formaliter, posset in infinita si essent simul factibilia.

Additio.

Tamen negaretur infinitas intensiva concludi in causa, ex virtute simul habitæ respectu infinitorum, nisi sit totalis causa; ita quòd simul, quantum est ex se, posset causare infinita, ut totalis causa, non egens causis secundis: quod vnde probari possit ex primitate efficientiæ, non video: quamvis verum esse in se non dubitem. Vnde omnipotent-

ia, sicut nos intelligimus, hoc est, quòd omne possibile possit immediate producere, nulla alia causa concausante, unde probetur, non video. Ponerem conclusionem illam, si probationem viderem per rationem, quia hic ex auctoritatibus non procedo, sicut prædictum est in secunda via, ad infinitatem. Idem eminenter, & formaliter excedit se, ut eminenter tantum, nisi ut eminenter sit infinitum: quia si finitum, ipsum, ut formaliter, aliquid addit; ita quòd ambo sunt perfectiora alterutro, licèt ut eminenter præcisè, sit perfectius seipso, ut formaliter præcisè. Qui scit probare per rationem omnipotentiam secundum intellectum Catholicorum, de ipsa habet medium secundum deductionem iam hic pertractatam. Suppleat hic, qui potest.

Si obiicitur, primum non posse ex se simul infinita, quia non est probatum, quòd sit totalis causa infinitorum. Hoc nihil obstat, si enim haberet simul vnde esset causa totalis, nihil esset perfectius, quàm nunc sit: sic quando habet vnde sit prima tantum; quia illæ duæ causæ non requiruntur propter perfectionem addendam in causando, quia tunc remotius esset perfectius, quia perfectiorem causam requireret: sed si requiruntur secundum Philosophos, hoc est propter imperfectionem effectus, ut primum cum alia causa imperfecta posset causare imperfectum, quod secundum ipsos non posset immediate causare; tum quia perfectiones totæ secundum Aristotelem eminentius sunt in primo, quàm si ipsæ formalitates eorum sibi inessent, si possent inesse, & sic videtur posse concludere ratio Aristotelis de potentia infinita.

Ad secundum obiectum similiter dico, quòd quia essentia diuina sola est ratio videndi lapidem perfectè; sequitur quòd lapis nihil perfectionis addat illi essentiæ: non sequitur hoc, si esset ratio causandi lapidem immediate, etiam, ut tota causa: nam respectu supremæ naturæ, prima causa est totalis causa: quæ tamen cum sit finita, non concludit infinitatem primæ causæ respectu ipsius: non est autem probatum, quòd respectu aliorum sit totalis causa; ergo, &c.

SCHOLIUM IX.

Secundum ultimam viam efficientiæ, alij ponunt primum ens, infinitum, quia creat, reicitur; & ostendit inter esse, & non esse, tantam esse distantiam, quantum est alterius extremi esse, vel perfectio; non ergo distantia infinita inter esse finitum, & non esse, nec inter contradictoria inter talibus, de quo Doct. 1. d. 2. quæst. 2. & d. 19. & 4. d. 1. quæst. 1. Alij, ut Divinus Thom.

29. Causa secunda requiritur secundum Philosophos propter imperfectionem effectus.

Quare ex cognitione aliorum colligitur infinitas primitivæ, & non ex causatione eorum.

Thom. 1. par. quest. 7. art. 1. & 2. probant conclusionem principalem, ex negatione causae intrinsecae, sed hoc reuocant Doctores, alioquin Angelus esset infinitus; quia secundum eos saltem non habet causam intrinsecam, sed secundum Doctorem non improbabile est habere, de quo q. 15. de Anima, ubi in commentario id fuisse tractatum.

30.

Iuxta hanc viam efficientiae arguitur; quia creatur: inter creationis extrema est distantia, sic quod nullo alio à se praesupposito, deducit aliquid de non esse ad esse; & sic reducit aliquid ex distantia infinita. Sed hoc antecedens ponitur creditum, & verum est, vt non esse quasi duratione, praecedat esse secundum fidem, & vt quasi natura, secundum Auicennam. Antecedens ostenditur ex decima nona tertij: quia saltem prima natura post Deum est ab ipso, & non à se; nec potest esse ab eo aliquo praesupposito. Nam, vt iam dictum est, effici non requirit mutari, sed sic accipiendò prius naturam, non esse, quam esse, solum esse est extremum mutationis, quod causat illa virtus. Vnde quicquid sit de antecedente, consequentia non probatur: quia quando inter extrema nulla est distantia, sed ipsa dicuntur distare per se ratione altius extremi, tanta est, quantum extremum illud. Exemplum: Deus distat in infinitum à creatura, quia est infinitus.

6. Metaph. cap. 1. Creationem aeternam admittit Philosophus.

Extrema sine medio tantum distans, quantum perfectius extremum habet perfectionis.

Forma prius in se finita, quam per materiam.

Vltimò ostenditur propositum ex negatione causae intrinsecae: quia forma finitur per materiam; ergo quae non est nata esse in materia, est infinita. Hoc reputo nihil valere, quia; secundum ipsos, Angelus; qui est immaterialis, non est infinitus natura. Nunquid esse posterius essentia, secundum ipsos, essentiam finitabit? Vnde quaelibet entitas habet gradum intrinsecum perfectionis, non per aliud ens. Et si forma finitur ad materiam; ergo si non ad illam, non finitur: fallacia est Consequentis. Corpus finitur ad corpus; ergo si non ad corpus, est infinitum. Sophisma est tertij Physicorum: quia corpus prius in se finitur, ita forma finita prius in se, finita est: quia scilicet prius est talis natura in entibus, quam finiatur per materiam: nam secunda finitas praesupponit primam, & non causat eam; prius ergo in aliquo signo naturae est essentia finita; ergo non est finibilis per esse; ergo in secundo signo non finitur per esse. Breuiter dico vnam propositionem, quod quaecunque essentia absolutè finita in se est finita: vt praetelligitur omni comparationi sui ad aliam essentiam.

Decima conclusio ex infinitate probata conclusione nona, ostendit primum ens omnimodam habere simplicitatem, omnemque excludere compositionem. Probat primò, de compositione essentiali. Secundò, de quantitativa, ubi examinat rationem Aristotelis 8. Physicor. scilicet an potentia infinita possit esse in magnitudine, & quam vim habet ad propositum; de quo fusius agit 1. d. 8. quest. 1. ubi num. 3. illam etiam rationem tractat. Tertio, probat de accidentalibus, quia primum ens nullius accidentis capax est, de quo ibi, num. 4.

Ex infinitate sequitur omnimoda simplicitas, primò, intrinseca, essentialis.

Quia aut componeretur ex finitis in se, aut ex infinitis. Si primum, ergo finitum, si secundum, ergo pars non minor toto. Secundò, quod non componitur ex partibus quantitatis, probatur ex hoc, quod infinita perfectio non est in magnitudine finita: quia in maiore esset maior virtus. Infinito autem nihil maius. Nec in magnitudine infinita, quia infinita magnitudo esse non potest. Haec est ratio Philosophi 8. Physicor. text. comm. 78. & 12. Metaphysicor. text. com. 41. Sed instatur: quia perfectio infinita esset eiusdem rationis in toto, & in parte, & idè non in maiori maior: sicut modò anima intellectiua est perfectissima forma, & ita perfecta est in modico corpore, sicut in magno; & in parte corporis, sicut in toto: & si ipsam secundum suam essentiam consequeretur infinita potentia, scilicet intelligendi infinita intelligibilia, ita sequeretur eam in magnitudine modica; quod si maior poneretur, non esset maior potentia, haec igitur negatur, *Omnis potentia in magnitudine, maior est in maiori.* Ratio Aristotelis coloratur per hoc, quod probat perfectionem, vel potentiam infinitam non esse in magnitudine, sic quod extendatur per accidens, quod scilicet pars sit in parte: quia tunc maior esset in tota, quam in parte, quantum ad efficientiam in operando: licet non secundum intensionem in se, sicut patet de igne magno, & parte eius, & ita sequitur, quod in magnitudine finita, non est potentia infinita secundum efficientiam, & hoc extensa; ergo nec secundum intensionem in se infinita. Haec consequentia secunda patet; quia non concluditur infinitas in se, nisi ex infinitate in efficientia, sed quod primum sequitur, ostenditur dupliciter.

Primò, quia in qualibet parte aliquota magnitudinis finitae, est potentia finita secundum efficientiam: aliàs pars non esset minor toto; ergo in toto est finita, quia

Conclus. 10.

31. Infinita perfectio an possibilis in magnitudine finita?

Exponitur ratio Aristot.

Compositum ex finitis necessario, finitum.

compositum ex finitis in se, & finities sumptis, est finitum.

Crescente magnitudine, an crescat eius efficiencia?
 Secundò sic: quia si intelligitur magnitudo crescere, crescit potentia: sic scilicet quòd secundum efficientiam: igitur prius fuit finita, & semper est, quamdiu intelligitur posse crescere quòd semper est, dum est in magnitudine finita: igitur nunquam intelligitur impossibilis crescere, nisi sit in magnitudine infinita; & ita nec aliàs est infinita secundum efficientiam; ergo nec secundum intensionem.

32. Applicat rationem ad propositum, vide eum 1. d. 8. quæst. 1.
 Sed quid ad propositum, quòd potentia infinita intensiue, non extenditur per accidens, ita quòd pars sit in parte magnitudinis, quomodo hinc sequeretur quòd omnino non sit in magnitudine? suppletur vltima ratio sic: Extensio extendit aliquid, quòd est subiectum, & non illam perfectionem infinitam, nec materiam, cuius illa sit forma, sicut intellectiua est corporis: quia illa perfectio non est in materia, ex prima huius; ergo, &c. Vnde & ante istam probationem, probat Philosophus non esse eius materiam 12. *Metaph. text. comm. 30* & virtute illius conclusionis prioris, & istius, sequitur propositum sufficienter. Propositum sic probatur breuius: Intelligere non est subiectum extensionis: prima natura est intelligere, ex sexta huius, & non receptum in materia, quæ potest dici quanta, ex prima huius.

Additio. *Item, quantum est diuisibile; ergo posita diuisione, saltem in intellectu, quæro si utraque pars sit Deus? si sic, ergo totum non est Deus, quia pars prior toto: si non utraque, ergo non fuit infinita perfectio, in quacunque parte quanti; ergo ipsa fuit extensa: & sic maior in maiori, & non infinita, nisi in magnitudine infinita. Contrà: sic argue de homine diuiso; ergo plures homines, non sequitur. Respondeo: anima requirit corpus organicum: ut primum perfectibile, habens magnam differentiam organorum propter operationes varias exercendas: sed Deus si est quantus, nullum actum habet, nisi intelligere & velle, quæ uniformiter sunt, ut forma est in toto, & ut in parte, ponendo partem quantitatis. Hoc probatur, quia intelligere est idem natura prima; ergo nulla operatio illi inest incompossibilis ipsi intelligere.*

33. Primum ens non componitur accidentaliter.

Tertiò, ex hoc concluditur, quòd non est componibilis alicui accidenti: quia omne perfectibile caret, secundum se, entitate perfectionis, aliàs non esset in potentia ad ipsam: ideò perfectio additur perfectibili, & totum est aliquid perfe-

ctius altero vnitorum: infinito nihil deest: & nihil perfectionem addit, quòd sit vnibile ei. Tunc enim infinito aliquid maius esset. Secundò, quia accidentia materialia sibi inesse non possunt: quia non est quantus: accidentia immaterialia pertinentia ad intellectum, & voluntatem, non sunt in ipso: quia quæ videtur ibi maximè accidentia, sunt idem sibi: ut *intelligere, & velle*, ex sexta huius.

Accidentia inesse non possunt primo enti.

Aliter arguitur ad hoc, quòd in primo nihil est per accidens, quia *per se* ante omne *per accidens*; in primo nihil est causatum, in primo nulla est potentia. Hoc ostendit, quòd accidentia non sunt de essentia primi: non autem quòd non in sunt ei accidentaliter. Primum non, quia in essentia primi, quæ prima est, nihil esset per accidens, licet aliquid aliud ab ipsa accidentaliter sibi inesset: & ideò illo per accidens esset per se prius: quia essentia prima esset prior illa vnione accidentis ad se. Secundum non, quia essentia prima esset incausata, licet aliquid causatum ipsam accidentaliter informaret: quælibet enim essentia substantiæ creatæ non est causa sui, licet aliqua sit causa sui accidentis. Tertium non, quia potentia ad accidens, est potentia secundum quid. Vnde ostenditur, quòd non possit esse in aliquo, quòd in essentia sua est tantum actus.

Alia rationes ad idem, reiciuntur.

Aliter arguitur, quia nihil est in primo, nisi perfectio simpliciter, ex secunda, & tertia huius: quælibet talis est idem essentia illi: aliàs illa non esset optimum ex se: vel plura simpliciter optima.

Nihil est in primo, nisi perfectio simplex.

Non concludit, quia sicut patet per illud, quòd dictum est in quarta huius, probatione quinta, non repugnat rationi perfectionis simpliciter, quòd sint multæ perfectiones simpliciter, & quælibet summam in suo gradu; & tamen vnum summum melius alio, & omnibus illis simul sumptis: & quolibet eorum melius esset essentia primi, licet nulla earum sit eadem sibi, sed inhærens tantum: quia non sequitur, est denominatiuum melius quolibet sibi incompossibili, & est secundum suam rationem in summo; ergo simpliciter optimum: sed tantum sequitur; ergo est optimum totius illius generis, in quo est ipsum, & denominatiua sibi incompossibilia. Sed si omnes perfectiones, quæ dicuntur simpliciter, includerent se per identitatem, quicquid haberet vnã perfectionem alio, & aliam sic haberet: consequens est falsum: materia enim est magis necessaria, quam forma, sed minus perfecta.

34. An vna perfectio simpliciter, melior alia? 1. d. 8. q. 1.

Materia magis necessaria, quam forma, sed minus perfecta.

necessaria, quàm forma; tamen minùs est actus, accidens minùs independens quàm substantia, tamen simplicius ipsa. Similiter cælum est incorruptibilius mixto, tamen nostrum corpus animatum nobilius est, in quantum animatum. Idèd sequitur, quòd differunt perfectiones simpliciter præter aliquas, quæ sunt passionis entis, & inter se, & à subiecto fortè; & vna intensè habetur, alia non intensè, vel omnino non habetur.

Sed nec prima propositio huius rationis quartæ est ostensa: nec illa secunda, quæ allegatur, scilicet quòd perfectio quælibet simpliciter, est idem essentia illi, scilicet summæ: non probat de accidente inhærente, sed de intrinseco naturæ summæ. Si autem accidens poneretur in summo ab aliquo proteruo, difficilè esset contra ipsum ostendere, illud non esse perfectionem simpliciter: quia quandoque nobiliores naturæ denominantur à denominatiuo minùs nobili, & minùs nobiles à nobiliori, quod dicitur perfectio simpliciter.

Exemplum, materia prima est simplex, homo non est simplex, simplicitas est denominatiuum tale. Immodò difficile esset ex istis quatuor medijs vltimis, & fortè impossibile probare, quòd non sit accidens in primo per accidens, contingenter inhærens, & secundùm quod possit per accidens mutari, siue à se, siue ab alio posteriori: quia voluntas nostra ponitur ex se mutari ad aliquid velle: licèt ponatur prima causa respectu actuum nostrorum. Si benè probata esset in primo simplicitas accidenti repugnans, secunda conclusio esset valida. Si tibi duæ probationes primæ hæc positæ non placeant, afferas meliores.

SCHOLIUM XI.

Recolligendo dicta in hoc tractatu, mirabilem facit contemplatiuum discursum, diuinas percurrens perfectiones, illuminans quidem intellectum, sed magis accendens affectum. Mente certè in Deum eleuatus, vel solita ecstasi raptus, altissimam hanc contemplationem super creata omnia, longè exaltatam, perfectiones magni nominis minutim, & exactè percursum, efformasse videtur. Nectar est suauissimum, cibisque dulcissimus, quibus anima denota, sed Theologica, pascitur, deletetur, & inebrietur. Feruentissima oratio est, miris modis mentem incitans, vt relictis terrenis, in Deum suum, celeri volatu ascendat. Vtinam quotiè Fratres Theologi eam recitassent: sentirent proculdubio scintillis diuini amoris suas accendi mentes, doctri- que euaderent doctricæ gratiæ, non scientia inflante, sed magis adificante charitate.

ditiones à Philosophis de te notas, possunt Catholici vtique concludere ex prædictis. Tu primum efficiens. Tu vltimus finis. Tu supremus in perfectione, & cuncta transcendens. Tu penitus incausatus, idèd ingenerabilis, & incorruptibilis, immò omnino impossibile non esse; quia ex te necesse esse; idèdque æternus, quia interminabilitatem durationis simul habens sine potentia ad successiorem: quia nulla successio potest esse, nisi vel in continuè causato, vel saltem in essendo ab alio dependente: quæ dependentia longè est à necessariò ex se, in essendo. Tu viuus vita nobilissima, quia intelligens & volens. Tu beatus, immò essentialiter beatitudo, quia tu es comprehensio tui ipsius. Tu visio tui clara, dilectio iucundissima: & licèt in te solo beatus, & tibi summè sine aliis sufficias, tu tamen omne intelligibile simul actu intelligis. Tu omne causabile contingenter, & liberè simul potes velle, & volendo causare: verissimè ergo es infinitæ potentia. Tu incomprehensibilis, infinitus: nam nihil omne sciens, est finitum; nihil potentia infinitæ est finitum; nihil supremum in entibus, nec finis vltimus est finitum; nec per se existens simplex penitus, est finitum. Tu es infinitæ, & summæ simplicitatis, nullas partes habens re distinctas; nullas realitates in essentia tua habens realiter, non eandem. In te nulla quantitas, nullum accidens, potest inueniri: & idèd es secundùm actum, non mutabilis: sicut te in essentia tua immutabilem esse superiùs iam expressi. Tu solus simpliciter es perfectus; non perfectus Angelus, aut corpus: sed perfectum ens, cui nihil deest entis possibilis alicui inesse. Non potest omnis entitas alicui formaliter inesse: sed potest in aliquo formaliter, vel eminenter haberi: quomodo tu Deus habes, qui es supremum entium: immò solus in entibus, infinitus. Tu bonus sine termino: bonitatis tuæ radios liberalissimè communicans, ad quem amabilissimum singula suo modo concurrunt, vt ad vltimum suum finem. Tu es intelligibilis sub perfectissima ratione intelligibili. Tu es tuo intellectui præsens. Tu solus es veritas prima: quippe quod non est quod apparet, falsum est; ergo est aliud sibi ratio apparendi: quia si sola eius natura esset sibi ratio apparendi, apparet esse quod est. Tibi nihil est ratio apparendi; quia omnia apparent in tua essentia, tibi primitus apparet: ac per hoc nihil tibi posterius est ratio apparendi.

Deus quia necesse esse æternus.

Que Dei vita?

Deus sua beatitudo.

Infinita Dei potentia.

Dei infinitas, simplicitas.

Nihil entis deest Deo.

Solus Deus infinitus.

Deus finis vltimus.

Deus solus veritas prima.

35. *Accidens magis dependens quàm substantia, sed simplicius ea.*

Nobilior natura quandoque denominatur à denominatiuo minùs nobili: & è conuerso.

Cõclus. 2. scilicet de mutatione.

37.

In illa, inquam, essentia omne intelligibile sub perfectissima ratione intelligibilis, est intellectui tuo præsens. Tu es igitur intelligibilis, præclarissima veritas, & veritas infallibilis, & veritatem omnium intelligibilium certissimè comprehendens. Non enim alia, quæ in te apparent, ideò tibi apparent vt te fallant, quia in te apparent: quia hæc ratio apparendi non prohibet propriam rationem ostensi per ipsam tuo intellectui apparere. Sicut noster visus fallitur, quando extranei apparentia prohibet illud, quod est apparere. Non est ita in tuo intellectu: immò tua essentia apparente, quodlibet in te re-lucens ex eius perfectissima claritate secundum propriam rationem apparet. De veritate tua, & ideis in te, non est opus ampliùs pertractandi propter propositum meum exequendum. Multa de ideis dicuntur, quibus tamen nunquam dictis, immò nec nominatis ideis, non minùs de tua perfectione sciretur. Hoc constat, quia tua essentia est perfecta ratio cognoscendi quodcunque cognoscibile, sub quacunque ratione cognoscibili. Appellet *ideam*, qui vult: hic non intendo circa Græcum illud, & Platonicum vocabulum immorari. Præter prædicta de te, à Philosophis probata, sæpè Catholici te laudant omnipotentem, immensum, ubique præsentem, verum, iustum, & misericordem; cunctis creaturis, & specialiter intelligibilibus prouidentem, quæ ad tractatum alium proximum differunt. In hoc quippe tractatu tentavi, quomodo *Physica*, de te dicta, ratione naturali aliqualiter concluderentur. In sequenti, scilicet in *Theorematis* ponentur credibilia, quibus, vel ad quorum assensum, ratio captiuatur: quæ tamen eo sunt Catholicis certiora, quo non intellectui nostro excutienti, & in pluribus vacillanti; sed tuæ solidissimæ veritati firmiter innituntur, vnum tamen est, quod hic pono, & in quo hoc opusculum consummabo.

SCHOLIUM XII.

Vltima conclusio continet intentum totius tractatus, nempe, Deum esse vnum numero, idque ratione naturali ostendi. Pro quo adducit quinque rationes optimas. Id ipsum probat fusius contra Varronem septem viis 1. d. 2. quest. 3. Tandem concludit, sicut incepit, & continuauit, seruenti, & deuota mentis Deum ascensione, de quo hactenus dicta, supra humanum, vt videtur, ingenium, specialibus eiusdem Dei adiutus auxilii, subtilissimè disputauit.

Quod scilicet vnus Deus sis, extra quem non est alter, sicut per Prophetam dixisti.

Conclus.
11.

38.

Ad quod ostendendum non puto deficere rationes. Ad hanc conclusionem propositiones quinque propono, quarum quælibet probata, infert propositum principale. Prima est, *Vnicus tantum numero est infinitus intellectus*. Secunda, *Vna numero tantum est infinita voluntas*. Tertia, *Vna numero tantum est infinita potentia*. Quarta, *Vnum numero tantum est necesse esse*. Quinta, *Vnica sola est bonitas infinita*. Quòd ex qualibet harum sequatur propositum, satis patet. Probantur per ordinem. Probatur primò prima; Infinitus intellectus quodlibet perfectissimè ex se intelligit, hoc est quantum ipsum est intelligibile; & intelligendo à nullo alio dependet: quia tunc non esset infinitus. Si duo sunt intellectus infiniti, sint *A*, & *B*. In vtroque deficiet perfecta intellectio independens: nam *A* si intelligat *B* per *B*, dependet in intelligendo *B*, ab ipso *B*, sicut actus ab obiecto, quando non est idem sibi. Si autem *A* per se intelligit *B*, & non per *B*, non ita perfectè intelligit *B*, sicut *B* est intelligibile: quia nihil est perfectissimè præsens, nisi vel in se, vel in aliquo eminentissimo continente: ipsum *A* non continet *B*. Si dicatur, quòd est simile. Contrà: cognitio per simile est tantum cognitio in vniuersali, in quantum assimilantur: per hoc non cognoscuntur propria, in quibus distinguuntur. Hæc etiam cognitio in vniuersali non est intuitiua, sed abstractiua, & intuitiua est perfectior. Item, idem actus non habet duo obiecta adæquata: *A* adæquatur sibi: ergo non intelligit *B*.

Secundò probatur secunda propositio, de voluntate infinita: Ipsa summè amat summè amabile; ergo, &c. Ex hoc sic: *A* summè amat summè amabile: sed *A* non summè amat *B*, cum naturaliter magis amet se; ergo similiter voluntate libera, & recta sic amat: tum quia beatus esset in *B*, quo destructo nihil minùs esset beatus. Item, impossibile est idem posse in duobus beatificari, quod sequitur ex datis: nam ipso *B* non vtitur *A*; ergo fruitur; ergo in ipso *B* est *A*, beatus.

Tertia propositio de potentia infinita, sic probatur. Omnipotens contingenter vult omne aliud à se, saltem causabile; potest ergo *A* velle hoc, & *B* nolle; ergo hoc erit, & non erit: vel alter erit non omnipotens. Ita tenet ratio Richardi quòd vnus posset facere alium nullipotentem, non destruendo ipsum in se, sed destruendo ipsum volendo oppositum. Nec est fingere, quòd necessariò velint concorditer,

Deum esse tantum vnum.

Repugnat esse duos intellectus infinitos.

Nihil perfectè intelligitur, nisi per se, vel per id in quo continetur.

Cognitio per simile est tantum in vniuersali.

Repugnat duas esse voluntates infinitas.

Repugnat beari in duobus.

39.

Si duo essent omnipotentes, vterque esse posset nullipotens.

diter, cū habeant voluntates idem conringenter, & liberè, respicientes. Item, A velit hoc, & B velit hoc, non erit à duobus, ita quòd vtrumque sit totalis eius causa, impossibile est enim esse duas causas totales eiusdem: quia tunc dependeret ab illo essentialiter, sine quo æquè posset esse, nec hoc erit ab altero illorum, & reliquo non: quia habent voluntates æquè potentes; ergo hoc non erit; ergo neuter est omnipotens. Sic probatur de potentia infinita: si essent duæ potentia infinita, vtraque esset prima respectu eorundem, quia dependentia essentialis est ad naturam, & æquè ad quodlibet in natura: ad duo prima non possunt eadem dependere, ex sextadecima tertij: non igitur est pluralitas principatum bona: quia aut impossibilis; aut vterque princeps erit diminutus, & principans imperfectè. Et tunc est querere virtute cuius vnus, coniunguntur in principando.

Repugnat aliquid esse à duabus causis totalibus.

Idem nequit dependere ad duo prima.

40. Species multiplicabilis potest habere infinita indiuidua.

Si essent duo infinita bona, voluntas non quietaretur in vno.

Quarta propositio de *neceffe esse* sic probatur: Species multiplicabilis ex se, est multiplicabilis in infinita: ergo si *neceffe esse* potest multiplicari, possunt esse talia infinita; ergo & sunt; quia quodcumque necessarium, nisi sit, non potest esse.

Quinta propositio de bono, sic ostenditur: Plura bona sunt meliora vno, quando vnum alteri addit bonitatem: infinito nihil melius. Iuxta hoc, sic arguitur: Quæcumque voluntas omnino in bono infinito vnico quietatur: sed si esset aliud, posset rationabiliter velle magis ambo esse, quàm vnicum; ergo non omnino quietaretur in vnico summo bono. Possent alia media adduci; sed ad præsens ista sufficient.

Domine Deus noster, Tu es vnus naturaliter, Tu es vnus numeraliter. Verè dixisti, quòd extra te non est Deus. Nam etsi sint dij multi nuncupati, & putati: sed tu es vnicus numeraliter, Deus verus, ex quo omnia, in quo omnia, per quem omnia. Tu es benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTAT. MAVRITII.

41. Sequitur quartum capitulum; in quo pertractat de proprietatibus absolutis primi principij; & ponit conclusiones per ordinem ad propositum ostendendum; quarum prima est de simplicitate eius: de qua habes diffusè, 8. *distinct. 1. quest. 1. & sequentibus*. De gradibus etiam compositionis, & simplicitatis, quære vt nosti apud Formalistas, & super 8. & 10. *Metaphysic. Vide Guillelmum Ockham distinct. 1. tertij, quest. 8. singularissimè*. Ostendit ergo simplicitatem Dei hic per negationem compositionis rerum, & realitatem, seu Physicæ, & Metaphysicæ, & instat *Scoti oper. Tom. III.*

contra se notanter: & soluit. Infra verò *conclusionè decima huius capituli*, ostendit simplicitatem omnimodam eius: vt in primo vbi supra. Vbi aduertendum, quòd quodlibet ad intra in diuinis, est formaliter necesse esse, licet non à se: ex se tamen. Et idè licet relationes diuinæ non sint formaliter quantæ, sunt tamen formaliter necesse esse. Non tamen ex hoc sequitur, quòd persona diuina sit bis necesse esse, vt instantia illa infert. Et licet quibusdam videatur, quòd non benè soluatur, nec quòd argumentum contra quod adducitur, procedit sufficienter: dicendum nihilominus cum Doctore, qui altiùs volauit, quòd ipsi non benè vident: quia sicut ponit Doctòr quamlibet perfectionem diuinam esse formaliter infinitam, propria infinitate; ex quo tamen non sequitur personam habentem huiusmodi duas perfectiones, esse bis infinitam, eo quòd sicut omnes perfectiones transeunt in vnã realiter, ita omnes infinitates: ita hic dicendum est de *neceffe esse*. Numeratio ergo talis quærit distinctionem rerum, vel realitatum. Potest tamen concedi, quòd persona talis habet in se plures rationes formales, vnde sit infinita, & necesse esse.

Conclus. 1. Omne ad intra in Deo est formaliter necesse esse.

Et si arguas, sicut in simili solet sæpè arguere Doctòr: quòd tunc aliquid esset infinitum, vel necesse esse, aliquo, quo nõ posito, nihilominus esset infinitum, vel necesse esse. Dico, vt ipse (2. *dist. 1. q. 3. & 4.*) dicit, quòd ibi potest intelligi implicatio compossibilium, vel incompossibilium. Primo modo procedit argumentum, & ita Doctòr arguit *quest. de Vnitate Dei, & q. 5. Quodlibet, & 1. dist. 3. & alibi*. Non potest enim poni vna perfectio simpliciter sine alia: nec vnum *neceffe esse*, sine alio; imò nisi in alio. Qualiter autem pluralitas formalitatum stat cum summa simplicitate, & qualiter aliter est identitas talium in diuinis, quàm in creatis realitatum, vel formalitatum generis, & differentia, vide vbi supra, *dist. 8. pri.* quia non intendo hic aliquid addere, quia diffusè alibi habetur in doctrina huius. Argumentum ergo Doctòris ex ratione *neceffe esse* procedens, quod etiam est Auiennæ 8. *Metaph. c. 4.* videtur benè concludere, quicquid dicat loquens. Fortè tamen Philosophus poneret *neceffe esse* in genere, sed hoc verum est de *neceffe esse* causato: in hoc tamen errauit, vt nosti, vnde qui negat antecedens, negare debet & consequens, si rectè sentit.

Distinctio formalitatum stat cum summa simplicitate, 1. d. 8. q. 4.

Secunda conclusio est de summitate eius, & eorum quæ sunt intrinseca sibi. Et notanter dicit *intrinseca*, propter respectus ad extrã, & extrinseca entia vniuersi. Quam probat faciliter, & breuiter ex identitate talium ad ipsam naturam summam. Sed ibi posset obici ad hominem: quia, per ipsum; relationes diuinæ, maxime originis, non sunt quantæ formaliter: sed quod non est quantum non videtur esse summum; ergo oppositum conclusionis est verum.

Conclus. 2. Nihil in Deo, nisi summum.

Item, identitas est intrinsecum aliquid in diuinis, maxime secundum ipsum: quia ponit eam relationem realem: vt 31. *distinct. 1.* habetur: summa autem identitas non semper ibi ponitur, sequendo doctrinam huius: quia ponit distinctionem formalem, & ex natura rei, *ibidem*: & realem inter personas: & esset bonum motuum pro aduersariis, si scirent benè venari, sed nihil subtilitatis habent in suis *scartaphatis*, nisi quod mendicantur ex nostris. Item, possent argui reflectendo argumentum ad distinctionem,

43.

nem, & contra eos: & contra Doctorem. Contra eos, qui non ponunt nisi distinctionem rationis, quæ non est summa; imò minima. Contra Doctorem etiam, qui ponit distinctionem ex natura rei, vel formalem, quæ minor est propriè reali. Alia plura possent adduci, sed nolo immorari.

Ad primum potest dici vno modo, quòd loquitur de perfectionibus absolutis, quæ sunt capaces summitatis formaliter. Vel aliter, quòd relationes tales, sunt summæ identicè, vt procedit probatio conclusionis, licèt non formaliter. Vel tertio, quòd sunt summæ, loquendo de perfectione hypothetica non quiditatiua. Vide 4. & 5. *quæst. Quodlibeti*, & 1. & 26. *distinct. 1. & alibi supra*. Vnde secundum Apostolum paternitas diuina, est à qua omnis alia in cælo, & in terra nominatur. Summè etiam tale, in proposito accipitur pro illo, quòd non potest excedi, & quòd est verissimè tale; non autem pro infinitè tali, nisi identicè. Ad aliud, patet idem; est enim identitas summa in diuinis identicè: est etiam omnis identitas ibi, licèt non inter quæcumque. Et quòd dicitur ab aduersariis identitas formalis, vel ex natura rei, est maior reali; ergo est ponenda inter perfectiones diuinas, vbi est summa simplicitas. Dicendum, quòd nihil est ponendum, quòd non potest poni sine implicatione contradictionis; implicat autem in diuinis poni formalitatem sapientiæ, & bonitatis, & cum hoc, quòd sit identitas formalis talium. Nec obstat infinitas vtriusque: quia licèt arguat identitatem realem, & compossibilitatem talem, non tamen formalem; quia modus est conseruatiuus, & non destructiuus quiditatis. Quære copiosè in doctrina huius, & sequacium, ad hæc plura addendo, & benè ponderando. Ad aliud, quantum ad primam partem, sustinendo opinionem communem, diceretur, quòd distinctio rationis non est intrinsecum in diuinis; idèd non est contra conclusionem. Quantum ad secundam partem dicendum, vt priùs dictum est, talis enim distinctio est summa, & identicè, & secundum exigentiam extremorum, & compossibilitatem ad identitatem simpliciter.

Conclus. 3.

44.

Quid perfectio simplex, 1. dist. 2. q. 7. num. 39. & quodlib. 5.

Tertia conclusio est de coëxigentia perfectionum simpliciter, atque similitate in natura summa: siue in primo principio. Ad cuius probationem, præsupponit rationem perfectionis simpliciter ex Anselmi Monolog. 15. contra quam instat, & soluit, suo modo exponendo eam; vt alibi sæpè tangit. Vide in 1. *distinct. 2. part. 2. quæst. 1. solut. & distinct. 8. quæst. 1. in solut. 1. arg. sed prolixius in Quodlibeto, quæst. 5. art. 2. & ratione 2.* Hic verò paucis, & egregiè exponit eam: quære Franciscum Mayr. in *primo Constat. distinct. 34. & 35.* copiosè de perfectionibus simpliciter. Vnde breuiter, & regulariter tene, omne illud, & solum tale, esse perfectionem simpliciter, cui non repugnat infinitas formaliter. Est ergo intellectus rationis Anselmi iste; Perfectio simpliciter, est talis, quæ in quocumque supposito absolute considerato, secundum rationem suppositi, non determinando naturam in qua, vel cuius sit suppositum, melius est ipsum, quam non ipsum. Hoc est quàm quodcumque incompossibile sibi. Quo præmissis, probat optimè conclusionem, & ex necessitate, & communicabilitate perfectionis simpliciter. Quære vbi supra, in *Quodlibeto*. Vide instantias circa hæc dicta in Francisco, vbi supra, & alibi sæpè, &

Cui non repugnat infinitas formalis, est perfectio simpliciter.

quære Occham, vt nosti, & maximè 8. *distinct. 1.* & pondera, quòd omnis perfectio simpliciter est transcendens, & conuenit Deo in summo. In aliquibus originalibus habetur quædam litera hic, quæ sic incipit: *sed nihil valet hac probatio, &c. vsque illuc exclusiue, dicens de infinitate, &c.* sed quia non videbatur multum vtilis, omisimus eam, quære si placuerit.

Quarta conclusio est de intellectione, & volutione primi principij, quam probat quatuor rationibus efficacissimis, contra quarum tertiam instat, & soluit, & totum ferè habet in primo, *distinct. 2. quæst. 1.* consequenter adducit probationem aliorum, quam non acceptat. Quære Vuar. & alios, vbi supra. Deinde replicat priores, & soluit vsque ad finem subtilissimè digrediendo. Pro huius materiæ vltiori declaratione, quære eum primo Reportationum, *distinct. 35.* singularissimè, & Franciscum *distinct. 36. primo Constatu*, & Aristotelem 12. *Metaphysic. sexti. com. 51.* & Aueroerem *ibidem*, satis benè suo modo. Quære Occham *Quodlibeto 2. quæst. 2.* & quòd ibi tangit, rationem pro conclusione, de contingentia causalitatis primi efficientis, ponderabis, pro, & contra, prolixè, vt nosti. Vide 8. *distinct. 1. quæst. sic. & distinct. 39. eiusdem, & 7. quæst. Quodlibeti*. Inquire fundamenta Philosophorum, vt seis, ad oppositum, & tange ibi instantiam ad hominem, ex dictis suis in primo, *dist. 1. quæst. 4. & in 2. distinct. 25.* Quære alios *ibidem* ad hæc, & dic consequenter semper saluando veritatem Scotticam. Confirmabis etiam in prima ratione ad conclusionem illa verba; *Omne naturale agens præcisè consideratum, &c.* Ex his, quæ habet 1. *quæst. 4. propositione 3.* Contra Auicennam, & pondera benè instantias. Illa probatio ibi: *Hæc etiam conclusio probatur, &c. vsque illuc: Item tertio, sic, &c.* videtur esse additio, quæ infra in aliquibus originalibus post quartam rationem, ponitur: satis tamen valet, licèt fortè simpliciter, à priori petit. Quære Augustinum *Trinit. 15. c. 4. & Ciuit. Dei, lib. 11. c. 16.* & Philosophum 12. *Metaph. & 2. de Generat. animalium, cap. 1.* & adde plura, pro & contra: vt nosti. Quære 2. *Physic. & in Quodlibeto, quæst. 16. & sequentibus, & 17. dist. prim.* & alibi sæpè in doctrina huius, & aliorum ad hæc. Et pondera, quòd hæc propositio, quam hic conatur ratione naturali ostendere, est de numero creditarum, vt infra patebit.

Instare contra dicta hïc prolixè posset, sed vbi supra contra quarantur. Ad hominem verò (quod genus arguendi difficilissimum est) diligens lector instantias considerabit: atque consequenter dicet. Nihil profectò nec superfluum, nec diminutum in his dictis inuenies, si passionibus semotis iudicabis: quare euasiones friuolas aliorum hïc, & instantias faciliter contemne, & infringe. Satis namque erat huic viro, ad veritates creditas, licèt in se demonstrabiles, rationes ita efficaces naturali ingenio reperisse, quales forte nunquam Philosophi ad naturaliter nota probanda, adinuerunt, sed vt probabiliter suppono, cum Moysen in monte hoc vidit; aut cum Paulo ad tertium cælum ascendit: aut certè cum alio Ioanne, supra pectus sapientiarum recubuit, vbi cuncta in regulis æternis didicit: vallis ergo caligine circumdati patientiam, velint nolint, habeant aduersarij.

Quinta conclusio est de modo causandi primi prin

Conclus. 4
45.

46.

Scottus diuinitus illuminatus.

Conclus. 5

Efficacior
r. i. r. n. e. Scoti
quam Ari-
stotelis.

principij, quæ ex iam dictis patet, & ubi supra quotauit, plenius disputatur. Instat contra se quatuor rationibus, quas hîc non soluit. Ad primam breuiter dicatur, quod bene stat aliquid in se esse necessariò esse, cuius actio, vel operatio, ad aliud contingenter terminatur. Vide 14. *quæst. Quodlibeti, & 39. dist. primi, & 8. dist. eiusdem.* Ad aliud, quod licet determinatio diuinæ voluntatis sit æterna, & ab æterno: non tamen pro æterno ad extrâ. Ad vltiorem declarationem illius rationis, potest negari similitudo. Vel aliter, quod pro quocunque instanti est determinatio diuinæ voluntatis ad extrâ, pro eodem est determinatio voluntatis creatæ concurrentis, licet vtraque contingenter, in sensu diuisionis. Non igitur necessitatur voluntas creatæ, nec frustratur diuina. Videatur etiam hoc in primo, *vbi supra, & dist. 40. & 41. & 48. & alibi, & in Quodlibeto, & in 2. dist. 1. & 25. & sequentibus.* Ad aliud dico vt prius: quod mouente prima mouet secunda, & è contra, ad quodcunque positium producibile ab vtraque: & quod tangitur de voluntate peccante, quare in 2. *dist. 37. & 7. dist. eiusdem, & 14. dist. 4. & alibi.*

Determinatio diuina voluntatis, an sit cum indeterminatione voluntatis.

47. An prius scripsit hoc, quam Theologiam?

Concl. 6.

Ad quartum concedo, quod infertur, simpliciter loquendo, licet sit necessitas secundum quid aliquando. Quare in primo vbi prius, & alibi, vt nosti: plura adde, bene examinando. Credo, quod illa verba in fine, cum dicit: *quarantur in questione*, &c. sint Extrâ, vel additio: aliter oporteret, vel quod scripsit quæstionem de futuris contingentibus seorsum, quod bene possibile est in Logicalibus, aut in Physicis; vel quod primum Sententiarum prius scripsit, quam huic tractatum: cuius tamen oppositum probabiliter sustineo, & supra præmissi; dicatur ergo additio, vel recurratur ad illa loca.

An intelligere sit nobilissimum, quam vellet.

48.

Sexta conclusio est de identitate operationis appetitiuæ, & similiter cognitiuæ primi principij respectu sui, vt obiecti suæ naturæ, quam probat. Primò, ratione sua, ingeniosè dupliciter eam formando. Et intellige causationem & causalitatem, non pro respectibus, sed pro substrato, & sic cessabit friuola instantia aduersarij hîc. Intelligere etiam cum dicit: *quia nihil aliud est obiectum amari à voluntate*, &c. de alietate reali esse verum; de alietate verò rationis falsum, vt scis. Deinde probat conclusionem rationibus Aristotelis 12. *Metaphys.* quas declarat suo modo. In declaratione primæ rationis posset oriri instantia de intellectu creato, & voluntate tali: quia si hæc declaratio valet, sequitur quod nostrum intelligere est nobilissimum nostrò intellectu: & similiter de Angelico potest argui. Sed ad hoc potest dici, quod intelligere creatum est nobilissimum obiectiuè, seu terminatiuè, ipso intellectu; & similiter de volitione & voluntate: & hoc quando sunt ipsius entis primi; subiectiuè verò, & formaliter, est è contra, cum vnum sit substantia, & alterum accidens. Sequendo imaginationem Thomistarum: videretur necessarium, & non inconueniens, illud quod infertur vtroque modo: quia in his, quæ sunt eiusdem generis, posterius generatione est perfectius, maximè si prius est receptiuum eius, de quo aliàs. Aduertere, cum dicit in fine declarationis secundæ, quod istæ rationes etiam secundum Aristotelem non erant demonstrationes: quia ex hoc habes, & quod rationes Doctoris sunt efficaciores Aristotelis, & quòd, vt videtur, intendit simpliciter

Scoti oper. Tom. III.

hîc demonstrare, hoc est, vt materia patitur, & ingenium viatoris attingere potest, efficaciter arguere. Consequenter adducit aliam probationem, quæ est Commentatoris 12. *Metaphys. con. 51. & 3. de Anima, comm. 15.* quam etiam habet Thomas 1. *part. f. quæst. 14. art. 4. & in primo scripti, dist. 35. quæst. 1. soluendo 3. argum. & Egidius Quodlib. 3. quæst. 10.* quam tollit per instantiam: quæ tamen licet bona sit ad Theologum: vt patet 3. *dist. 2. quæst. 8. & alibi*: non tamen quod infertur esset inconueniens apud Commentatorem: sed qualiter etiam valet, & probari possit contra ipsum, vide *quæst. 1. 4. & alibi.* Deinde infert quatuor corollaria ex hac conclusione valde notanter. Quare *quæst. 1. prolog. in Reportatis*, pro declaratione corollariorum, & in 2. *dist. 3. quæst. 10.* Alia plura hîc pro, & contrâ, adducat studiosus lector.

Septima conclusio est de identitate intelligere, & similiter velle primi principij, respectu cuiuscunque: vt obiecti suæ naturæ, quam probat. Primò quatuor rationibus propriis. Pro confirmatione primæ rationis, nota ea, quæ habet in 4. *quæst. 1. propositione 3.* contra Auicennam, & in primo & secundo plerumque, de productionibus ad intrâ, & ad extrâ, & in *Quodlibeto quæst. 2. art. 3.* Quantum ad secundam rationem, exclude cauillationem Auerois de intellectione intellectus adepti respectu sui, & respectu aliorum.

Quoad tertiam rationem, posset esse instantia ad hominem, de identitate intellectus, & voluntatis, quam ponit: quia, sicut hîc arguit, sequeretur quod intellectio in voluntate, & velle in intellectu reciperetur: quare intellectus velle & voluntas intelligeret. Similiter, si quod infert esset inconueniens, nobilissimum videlicet esse susceptiuum ignobiliorum, quare nec accideret in substantia; nec relatio in qualitate reciperetur, & sic de aliis.

Ad primum dicendum, quod licet sint vna res, sunt tamen diueria realitates, vel formalitates, quod sufficit ad diuersas denominationes; & formales receptiones. Vide in 2. *dist. 16. soluendo argumenta principalia, & 15. quæst. Quodlibeti, & alibi*, & instantias subtiliores adde. Vide 35. *dist. 1. in Reportatis.*

Ad aliud, non valet similitudo, quia secus de his, quæ sunt eiusdem generis propinqui, etiam secus de his, quæ sunt alterius Prædicamenti, vt patet: & etiam quia actus secundi immanentes sunt fines, & non gratiâ alterius, vt patet 9. *Metaphysica.* An autem substantia, & quodcumque susceptiuum alicuius, in quantum tale, sit nobilissimum recepto, habet considerari: quare vt nosti.

In quarta ratione pondera bene cum dicit, *Idem intelligere potest esse respectu plurimum obiectorum ordinatorum*: nota ly *ordinatorum*, vnde tollitur instantia ad hominem 3. *dist. 2. quæst. 10. & 1. quæst. 4. propositione 2.* contra Auicennam.

Deinde adducit tres rationes aliorum, ad hanc conclusionem, quas; suo more, quia non concludunt, etiam Topicè, sed tantum Sophisticè; impugnat. Quare Alexand. de Alexand. in primo d. 35. & alios. Pro exemplo, quod tangit in secunda ratione illarum, de intelligere animæ Christi, & beatorum, vide in 3. d. 14. & 18. Plura hîc possent pro, & contrâ. adduci, quæ omitto lectori: quia nec temporis commoditas suppetit, nec prolixitas delectat.

Concl. 7. Intelligere, & velle, idè primo principio.

49. Quare intellectio non dicatur esse in voluntate?

An susceptiuum sit nobilissimum susceptio?

Concl. 8.
50.

Octava conclusio est de actualitate, æternitate, necessitate, & perfectione, atque prioritate intellectiōnis diuinæ, respectu omnium aliorum: & habet duas partes principales. (Secunda ibi: *Præ naturaliter*, &c.) quas probat egregiè. In probatione primæ partis aduerte, cum dicit: *ut alibi declarauimus*, quod illud *alibi* potest assignari super lib. de Anima, ubi tenet ens esse obiectum adæquatam intellectus, & hoc sustinendo præsupposita supra. Habetur autem in Metaphysica, & Sententiis copiosè. Pro verificatione, & declaratione huius conclusionis, vide 35. 36. & 39. *dist. prim. & 3. quæst. prolog.* Sed pondera instantiam ex his, quæ habet 8. *dist. prim. quæst. 3. & quæst. 3. prolog. & alibi sapè*: qualiter intellectus diuinus, cum præcisè intuitiue intelligat quicquid intelligit, ab æterno potuerit omnia, cum nondum fuerint, intueri, nisi fortè eminenter, vel virtualiter, quod non esset propriè ea intelligere formaliter, quod communiter tenetur de intellectu diuino. Vide Franciscum *dist. 36. prim.*, & alios. Satis hoc dubium cogit de futuris maximè contingentibus, & hoc sequendo principia huius.

Nihil nouit
Deum, nisi in
tuitiue.

Quod etiam tangit de arte, & notitia artificis, quare 1. *quæst. 2. & 8. quæst. Quodlibeti.* Ibi verò cum dicit: *Contra istam instatur*, &c. vsque illuc: *Secunda pars*, &c. videtur *Extra*, vel additio, & tangitur notantur in Theorematis, *propositione tertia, in commento.*

Et potest dici, quod illa vniuersalis generatur ex experimentis, & illa ex similibus actibus, ut patet primo Metaphysicæ. Vterius etiam dicendum, quod ex imperfectione intellectus creati hoc prouenit, qualis non est ponenda in Deo. In probatione etiam secundæ partis, cum dicit, quod esse aliorum à primo, non est necesse esse; considera instantiam: quia videtur quod entia in esse cognito ab æterno producta; sint necesse esse, cum necessariò in tali esse producta sint à Deo.

An esse cog-
nitum crea-
tuarum, sit
necesse esse.

Ad quod vide 36. *dist. prim. & sequentibus*, & 1. *quæst. 4. & 1. dist. 2. quæst. 1. & 2. & 14. quæst. Quodlibeti*, & *alibi*. Ibi etiam pondera instantiam ex prima propositione Theorematis, scilicet *intellectionem intelligibilem*, & dic consequenter, ut ibi notabo.

§ 1.

Circa hanc conclusionem est magna altercatio, sequendo ineptias Auerrois, ut communiter exponitur 12. *Metaphysica*, ubi supra, & sequacium eius. Vult enim, quod nihil extra se intelligit, & specialiter singulare, ut alij addunt: sed mentitur in caput suum, imò quicquid intelligit, est singulare, vel virtute singularis illud intelligit. Licet enim essentia diuina sit vniuersalis in repræsentando, est tamen seipsa singularis in prædicando. Posset tamen colorari propter Aristotelem, quod verum est in ratione motiui: in ratione autem terminatiui, saltem secundarij, falsissimum. Adducere hinc motiua eius, & sequentium ipsum, frustra iudicauimus, quia aliàs copiosè ubi supra habentur. Quare antiquos, & modernos Theologos. Vnde etiam ipse, & Magister eius, probat primum esse intelligentem, & volentem, nisi ex effectibus; cum tamen neger Deum aliquid efficere.

Secundum
Aristotelem
Deum intelli-
git alia à se.

Ex fundamentis tamen Aristotelis potest persuaderi, quod Deus intelligit alia. Et si dicas, quod in vniuersali verum repræsentatiuo, &

motiuo: sed non vniuersale, vel vniuersaliter tantum, imò in particulari. Ideæ enim singularium, & nedum specierum, ponuntur ab æterno in intellectu diuino. Vide 35. & 36. *dist. prim.*, & maximè in Reportatis. Pondera bene primo de Anima, & 3. *Metaphysica*, motiuum Aristotelis de cognitione litis. *Primo etiam Ethicorum*, & 10. de felici Dei amicissimo, & de Dei cura, & solitudine circa entia *ibidem*, & 12. *Metaph. ad finem*, & alia plura alibi. Obtinatis nihilominus, & proteruis nihil probabis.

Nona conclusio est de infinitate primi entis, & est ferè principalis in hoc tractatu: nam probato, quod sit formaliter infinitum, habetur faciliter, quod sit vnum: ut 5. *quæst. Quodlibeti, artic. 2.* egregiè ostendit; & similiter de aliis perfectionibus dicendum. Et assumit pro inchoatione conclusionis, dictum Pauli *ad Rom. 11.* Et aliqui hinc assignant principium capituli, scilicet quinti huius tractatus, sed non oportet: quia omnia ista pertinent ad vnum capitulum. Probat autem hanc conclusionem, sex, vel septem viis; vel quatuor, seu quinque principalibus. Et Inceptor mouet ad singulas vias singulas quæstiones *Quodlibeto 7. ubi supra*. Et ex fundamentis Auerrois ruinosis multa possunt hinc adduci, ad impediendum rationes Doctoris, omnia tamen vento agitabis, & infringes faciliter. Circa infinitatem intensiuam, seu vigoris primi entis, est magna altercatio in doctrina Aristotelis, & Auerrois & sequacium variè exponentium. Nam 8. *Physicorum*, & expressè 2. *Cæli*, & in de *Substantia orbis*, videtur dicere Commentator, quod est tantum infinitas durationis in ipso ponenda: licet 12. *Metaphysica* videatur vacillare. Doctor tamen nolter & hic, & 5. & 7. *quæst. Quodlibeti*, & 8. *dist. prim.* iudicio meo ex fundamentis Aristotelis, fati euidenter ostendit infinitatem vigoris eius. Quod Auerroës dicat pro, vel contra, parum refert: quia ex intentione conabatur omnia fundamenta legis diuinæ euertere. Vtere ergo regula Scotica 7. *quæst. Quodlibeti*, vbique, circa dicta Aristotelis & Auerrois. Tria ergo prima media procedunt de *intelligere* primi, & conditionibus eius, & de intellectu suo, atque obiecto eius. Primum medium examinabis bene, & inquire in quodlibeto *quæst. 5.* ad propositum optimè.

Concl. 9.
§ 2.
Dei primum
ens esse infi-
nitum, pro-
batur.

Auerroës ne-
gat Deo infi-
nitatem in-
tensiuam.

Auerroës bo-
stus legis Chri-
stiana.

Sed posset obiici contra hoc, quod infert ibi; videlicet ex infinitate intelligibilium, infinitatem intellectus simul etiam omnia intelligentis, ex his, quæ habet in 3. *dist. 14.* de intellectione animæ Christi. Sed ibi satis bene soluitur hæc instantia: loquitur enim hinc de intellectu ex se, & perfectione intrinseca, potente intelligere infinita vnicò actu: quorum quodlibet requirit determinatam perfectionem in intellectione, & intelligente sui. Vbi pondera illam regulam Scoticam: *Quando scilicet pluralitas concludit maiorem perfectionem*, &c. quam in plerique locis adducit. Vide in 2. *dist. 3. quæst. 10.* & in 3. ubi supra, & quam non veretur loquens hinc negare, quæ tamen ex terminis videtur euidentiissima. Addit duas euasiones apparentes, & impugnat. Impugnatio 2. aduerte cum dicit, *sicut in quæstione de indiuiduatione ostendi*: quia posset poni additio, vel aliquid literæ addi, ut saluentur superius dicta. Vide tamen 7. *Metaphysica*, *quæst. 13. & 3. dist. 2.* ad propositum. Hæc varietas allegationum parit non modicam perplexitatem: sed supra circa

§ 3.
Cur ex in-
tellectione in-
finitorū ani-
mæ Christi
non est infi-
nita?

Fortè in Lo-
gica scripsit
illā quæstio-
nem, vel lite-
ra hac est ad-
ditio.

De indiuidua ratione agit, 2. d. 3. per 5. quæstiones, & 7. Metaph. quæst. 13.

hoc copiose, quod mihi videbatur, dixi. Fortè enim seorsum plures quæstiones primò disputauit, quas postmodum in vnum collegit. Secundum medium procedit ex infinitate intelligibilitatis essentiæ primi: quod fortissimum est; quicquid dicat aduersarius: & instat tripliciter: & soluendo primam instantiam, pondera optimè, quæ dicit: quia singularis solutio, & vbique necessaria. Vide in *prolog. & dist. 3. prim.* & alibi sæpè ad propositum. Ibi etiam aduerte, cum dicit, *de qua alibi multum dixi*, illud *alibi*, quære super lib. de Anima: & posset poni additio, vel *Extra*. Habes tamen illud in *2. dist. 3. quæst. 9. in principio solutionis*, & in *3. dist. 14. quæst. 3.* & in *4. dist. 10. art. 3. quæst. 2.* & in *Quodlibeto, quæst. 6. art. 1. & quæst. 13.* & in *7. Metaphysicæ*, vt nosti. Ibi assignatur quædam additio, quæ sic incipit. *Contra: phantasma potest*, &c. vsque ibi: *Si igitur intellectionem intuitiuam, &c.* ponitur in aliquibus originalibus immediatè ante solutionem secundæ instantiæ ibi: *Ad secundum, licet causa prior, &c.* Et sequitur alia additio, quam habes infrà, quæ sic incipit: *Tamen negaretur infinitas in sensu, &c.* vsque illuc; *Si obicitur, primum non posse ex se, &c.* & alia etiam, quam habes infrà, quæ sic incipit, *Item, quantum est diuisibile, &c.* vsque ibi: *Tertio ex hoc excluditur, &c.* Omnia in quam, ponuntur simul in aliquibus originalibus immediatè ante solutionem secundæ instantiæ: vt suprà: sed siue simul, siue seorsum (quod conuenientius est) habeantur, vt posuimus, non sunt multum de necessitate literæ: satis tamen subtiles sententiæ. Quare vel addantur, vel omittantur, vt voluerit lector. Pondera consequenter solutiones secundæ, & tertiæ instantiarum: quia valde peregrinæ, & necessariæ. Profectò dum hæc scribebar, calamum in mente tingebat. Litera tota correctæ, & irrefragabilis.

54. Tertium medium est valde singulare, & subtile, & non ponitur in *2. dist. prim.* sed potest colligi, vel saltem confirmari per ea, quæ habet in *8. dist. prim. quæst. 2. & 3.* & procedit ex substantialitate intellectionis primi, & per consequens ipsius infinitate: vbi tamen cautè expone *substantiam*, & *accidens*. Et aduerte ad singula verba, & qualiter sunt eiusdem rationis intellectio finita, & infinita: & quomodo perfectiones absolutæ in diuinis, sunt substantia, vel substantiales. Et nota valde qualiter exponit *speciem transferrî ad diuina*, & hoc ratione differentiæ. Omnia quære *8. dist. prim. vtriusque, & alibi.* Excusat se consequenter de breuitate, & format aliter argumentum: & totum examinabis diligenter, quia omnia plena succo.

Quomodo perfectiones diuina sūt substantiales?

Prima natura non esse in genere.

Quartum medium procedit ex simplicitate primi, eo quòd compositionis realis, & rationis expers, vt suprà dictum est. Et instantias contra hoc vide *8. dist. prim. vbi suprà*, & per totum hîc vide cauillationes aliorum, quas non duxi hîc inferendas, vt priùs dixi: quia super Sententiis intendo omnia pertractare.

Quintum medium, siue quinta via est ex eminentia primi entis. Vide in *Quodlibeto, quæst. 6. art. 1.* pro declaratione principij rationis secundæ. Hîc pondera processum Doctoris hæc optimè. Multi enim negant infinitatem conuenire enti: & probare oppositum est difficile Conatur tamen suo modo hoc ostendere, non proteruo saltem.

55. Deinde infrà cum dicit: *Sicut contradictoria Scoti oper. Tom. III.*

ex rationibus propriis, &c. est regula Scotica. Vide *2. dist. prim. quæst. 1.* vbi etiam omnia sequentia, & *quæst. 4. eiusdem, & dist. 13. & 17. eiusdem, quæst. finali.* & in *2. dist. 1. quæst. 3.* & in *Quodlibeto, quæst. 5. art. 3.* & alibi sæpè. Nota etiam rationem infiniti in actu, quam addit ibi. Quære super 3. Physicorum, sed singularissimè in *Quodlibeto, quæst. 5. in principio*. Pondera etiam aliam regulam Scotticam, infrà ibi: *Sicut quodlibet est ponendum possibile, &c.* Vide in *Quodlibeto, quæst. 10.* & alibi sæpè in doctrina huius. Adde hîc illam propositionem notabilem, quam habet *3. dist. 2. quæst. finali, ad finem*. Omnis, videlicet, gradus possibilis in ente est. Exponit consequenter incidentaliter rationem, seu descriptionem Anselmi pro solo. *2. de summo cogitabili.* Vide *2. dist. prim. quæst. 2.* Vide etiam propter ea, quæ ibi tangit in *Quodlibeto, quæst. 3. art. 1.* sed tange instantiam ad hominem in *2. dist. 1. quæst. 3.* & *dist. 6. quæst. 1.* & dic consequenter. Vide etiam in *Quodlibeto, quæst. 1. art. 1. parte 1.* & *8. dist. prim. quæst. 3. contra 2. opin.* & alibi sæpè plura, pro resolutione eorum, quæ ibi tangit. Aduerte etiam ad ea, quæ ibi dicit de esse quiditatio, & existentia, & de intelligibili visibili, & abstractiue, plura addendo.

Dua regula Scotica.

Omni gradus possibilis in ente est.

Sextum medium, seu sexta via, est ex vltimata quiete, & appetibilitate naturali obiectiua primi entis. Vide copiose in *4. dist. 49. & in 2. dist. 6.* & pondera ibi singularissimè, vnde cognoscitur inclinatio naturalis respectu alicuius in aliquo. Multa adde, vt nosti.

Vnde oritur inclinatio naturalis voluntatis?

Septima via, seu medium septimum, est ex causalitate effectiua primi entis, quam dicit esse Aristotelis, cuius consequentiam ponit. Vide totum in *Quodlibeto, quæst. 7.* Et recitat colorationes, seu declarationes aliorum in Aristotelem, quantum ad antecedens, & consequentiam. Vide Henricum *Quodlib. 4. quæst. 3.* & Bonau. in primo, *dist. 33. quæst. 1. art. 1.* & alios antiquos. Quære Auetroem, & eius sequaces super 8. Physicorum. Sed modernos huius sequaces, quos nosti, inquire ibi, & alibi.

56. Infinitas primi entis ex eius efficientia.

Consequenter impugnat huius declarationes, quantum ad consequentiam, & primò tangit motuum Aristotelis 1. *Ethicorum*, contra Platonem *cap. 7.* de duratione maiori, & pater in simili, *quæst. 6. Quodlibeti*. Sed posset adduci instantia, ex *1. dist. 2. quæst. 3.* Consequenter tamen dices, vt ibi notauimus. Propter dicta in impugnatione secundæ declarationis, vide Franciscum in primo *Confla. dist. 43. quæst. penultima*.

Addit quandam rationem, ex consideratione astrologica, vt ostendatur infinitas specierum, quam dicit non esse ad mentem Aristotelis. Vide in *4. dist. 43. quæst. 3. in principio*. Deinde obicit contra se dupliciter valde notanter, & soluit: vbi tangit de potentia simulata, & de simultate potentia, & plura vbique vtilia. Vltimò ponit suam declarationem in Aristotelem. Tange ibi instantiam ex *4. dist. 12. quæst. 3.* de modo dandi esse effectiue, & formaliter, & dic consequenter. Ibi etiam aduerte, quòd licet omnipotentia, vt ponitur à Theologis, non possit demonstrari, seu efficaci ratione naturali ostendi; potentia tamen infinita sic. Quære in *Quodlibeto, quæst. 7.* & in primo, *dist. 42.* Ibidem infrà, cum dicit: *vsque ad tractatum de creditis*, &c. aduerte, quòd tractatus ille habetur, vel inferitur in Theorematis, vt infrà tangam, & ibi notauimus. Sed an debeat esse seorsum, an non, ibi habet videri.

Simultas potentia, & potentia simulata.

Ponitur ibi additio quædam, de qua supra mentionem feci. Quare etiam causæ secundæ concurrunt cum prima, tangit ibi Physicè imaginando: sed aliter dicas Theologicè, vt nosti. Plura ibi pro, & contra, adde, benè masticando.

57.
Distantia infinita extremorum, quomodo intelligenda?

Vltimò pro hac conclusione adducit rationes aliorum, quarum prima est Henrici *Quodlibeto* 4. *quæst. vltima*, & Richardi de media Villa in 2. *dist. 1. articulo 4. quæst. 4.* Quære Thomam, & alios; & procedit ex virtute creatiua primi entis, quam impugnat: & quantum ad antecedens, & consequentiam: & declarat egregiè, qualiter intelligi debet distantia infinita extremorum creatiuis. Vide idem optimè in 4. *quæst. 1. Quære in 2. dist. 1. quæst. 2. & dist. 39. prim.* ad propositum hîc aliqua.

Vult resolutè Doctör, quòd distantiarum alia est priuatiua, alia positiua. Prima potest poni finita, & hoc vel maior, vel minor; & vtraque positiuè, vel permissiuè: potest etiam poni infinita, & hoc vel excessiuè, vel indeterminatè; & vtrumque positiuè, vel permissiuè. Secunda principalis, aut est quantitatiua, & hoc vel per medium maius, vel minus; aut est entitatiua, & hoc vel sine medio, vel cum medio; & vtroque modo, vel est finita, vel infinita; & hoc vel positiuè, vel priuatiuè. Quære declarationem membrorum in 4. *vbi prius*, & alibi, vt nosti. De multiplici acceptione *infiniti*, quære 3. Physicorum, & de conditionibus creationis, & extremorum eius: & cui conuenit creare, vide in 2. & 4. *vbi supra*, & in 3. *dist. 11. & Quodlib. quæst. 12. & alibi.*

58.

Secunda ratio aliorum ad hanc conclusionem, procedit ex immaterialitate primi principij. Quære 1. *part. 5. Thomæ, quæst. 7. art. 1. & 2.* quam impugnat ad hominem, instando. Vide benè in Reportatis, *prim. dist. 2.* Hic ponit enim Thomas Angelum esse immaterialem, quod an verum sit, quære 3. *dist. 2.* in antiquis, & maximè in Bonau. & in *quæst. huius, super lib. de Anima* singularitissimè, & excludit euasione eorum, *vbi supra*, de esse, & essentia, ad quæ vltimatè refugium habent Thomistæ plerumque: nescio si terminos soli rectè sapiunt, aut certè insaniunt, dum concretum abstracto accedere, & realiter ab ipso distingui asserunt: vel fortè dum alij gustârunt nectar & manna, dormitârunt. Docet igitur Doctör egregiè cui primò conuenit finitas, vel infinitas. Quære 8. *dist. prim. quæst. 3. & 5. quæst. Quodlibeti.* Consequitur namque extrinsecè intrinsecè quiditatem prius quocunque alio, non formaliter incluso. Ibi ostendit defectum argumenti eorum: sicut in simili habetur 3. *Physicorum, text. comment. 31.* vbi disputat Philosophus, an sit dare infinitum; & arguit quòd sic, quinque rationibus, in quarum quarta est sophisma, de quo loquitur Doctör: & infra *text. comment. 74.* soluit ipsum, & expressè habet id, quòd hîc intendit: quòd scilicet omne finitum est in se tale, prius quàm ad alterum comparatur.

Omne finitè prius est in se tale, quàm in ordine ad aliud.

Omitto prolixiore disputationem prædictorum hîc: soluti enim, & refutati, & impugnatu motiuis, & cauillationibus nostratum Minorum, qui soli (pace aliorum dixerim) limpide viderunt doctrinam huius, aliorum tela minimè sunt formidanda: super Sententias igitur, Deo duce, omnia recitabo & quæ ad rem non faciunt annihilabo.

Decima conclusio est de omnimoda simplicitate primi principij: nam licet supra, *conclusionè prima habuit*, pertractauit de simplicitate eius: non tamen omnimoda, sed tantum opposita compositioni essentiali, Physicæ, vel Metaphysicæ. Quam probat primò de essentiali, secundò de integrali, tertio de accidentali compositione, disputando: quæ omnia ferè habentur 8. *dist. prim. quæst. 1.* Exponit notanter argumentum Aristotelis 8. *Physicorum, & 12. Metaphysica*, & applicat ad propositum. Vide Ocham *Quodlib. 7. quæst. 22.* Satis apparenter ibi ponitur quædam additio, de qua mentionem feci supra, & est satis ad propositum. Deinde probando, quòd non sit in primo compositio accidentalis, adducit quatuor probationes, quarum duas primas magis acceptat. Nam contra alias duas notabiliter instat: vbi pulchra vbiq; notanda de perfectio-nibus simplicibus. Vide hunc, & alios vbi supra notauit. Tota litera est sincera, & satis clara: quam tamen diligenter ocellabis.

Consequenter ibi: *Domine Deus noster plurimas*, &c. Recolligit hæctenus dicta, & nonnulla alia addit, & ostendit, quæ Philosophi, & quæ Catholici de Deo ostendere valent, & qualiter suus processus fuerat Physicus hîc: ad credita verò remittit se in tractatum sequentem: de quo supra. Loca in Aristotele & Commentatore atque Auicenna, & cæteris antiquis, vbi hæc enumerata habentur, supra ferè expressè habentur, & tu adde, & quære alibi pluries: & nota valde discursum contemplatiuum quem facit, tanquam alter in Patmos beatus Ioannes; & ostendit notanter excellentiam veritatum creditarum, respectu naturaliter acquisitarum. De ideis non multum curat. Omnia in Sententiis diffusè habes disputata; idè hîc pertranseo.

Scoti alta cõtemplatio.

Deinde ponit vltimam conclusionem de vnitatem numerali primi principij, in qua terminat suum opus, cum Aristotele præceptore 12. *Metaphys. ad finem*, & cum veritate fidei, *Deuterono 6. Ierem. 3. & 1. ad Corinthios 8.* & in Symbolo triplici, & alibi sæpè in sacris literis. Ad quam probandum ponit quinque principales propositiones: seu media, quæ omnia & plura habet 2. *dist. prim. quæst. 3.* Quære ibidem alios Theologos, & maximè Vuar. Pro euentia etiam primæ propositionis, vide eum in *Quodlibeto quæst. 5. art. 2. & in quæst. de subiecto Theologia.* Inceptor conatur omnia argumenta hîc facta soluere, *Quodlibeto 1. quæst. 1.*

60.

Primū principium, esse unū numero.

Sed quære Franciscum Mayr. *quæst. de vnitatem Dei, vbi supra*, & alios sequaces huius; & vt prius notauit, mensurabilia omnia ad vnitatem. Pro dictis in secunda via, vide in 3. *dist. 27. artic. 3. & in 4. dist. 49. quæst. 14. & 15.* Sed instantia posset ponderari ibi ex his, quæ habet in 2. *dist. 6. quæst. 2.* vide in 4. *dist. 50. quæst. 2. & in 3. dist. 33. quæst. 2.* In primo etiam *dist. 1. quæst. 2. pro 2. ratione illius vide.* Quære Damasc. Proclum, Magistrum Sententiarum, & alios, vt nosti, pro hac conclusione verificanda: quæ tamen in se est verissima.

Vltimò concludendo intentum, epilogat, & posset poni tertia pars principalis huius tractatus: ita quòd diuideretur, vt solet dinidi liber Sententiarum, in proœmium videlicet, tractatum, & epilogum; & cum bonis spiritibus postquam hæc omnia vidit in Verbo in primo signo, & in genete proprio in secundo, surrexit in laudem

dem Dei in tertio, & ibi requiescit perpetuè; ac vesperè remoto, exultat, & lætatur in Domino. Hæc pauca pro huius diuini tractatus elucidatione, castigatione, atque enucleatione, cursum, & simpliciter stylo, temporis inopia, dum in agrum Vtinensem spiritus potiùs refocillandi gratiâ, canicularum rabiem effugiendi, quàm scribendi commodate, atque intentione his diebus me contuli (vtinam compendiosè, & vtiliter) adieci: vt lectoris curiosi animus excitetur ad altiora, & nedum gratiâ sciendi, sed benè agendi cuncta dirigendo in obsequium Christi. Quid enim prodest nosse primi entis

primitatem triplicem, essentialium, atque notionalium ordinem, & emanationem: atque ipse radicalis naturæ primæ omnimodam perfectionem, atque immensitatem: vnitatem quoque, ac singularitatem, cum Philosophis ratione naturali, (quia & Catholicis in ænigmate licet, certè,) nisi benè agendo, orando, atque contemplando, mundetur oculus, & purgetur affectus, vt egit noster Scotus: quo verè videatur, & in seipso gustetur gloriosus Deus? cui sit honor in æuum. Amen.

Pari prodest intellectus speculatio, nisi comiserit affectus purgatio, atque eleuatio.

Explicit tractatus subtilissimus FR. IOANNIS DVNS SCOTI
Ordin. Min. De primo omnium rerum principio.

Faint, illegible text in the left margin, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text in the right margin, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text in the far right margin, likely bleed-through from the reverse side of the page.

R. P. F.

LVCAE VVADDINGI HIBERNI,

Censura in Theoremata Scoti.

*N*ULLI dubium opusculum hoc Scoti esse ; ingenium quippe eius sapit , & ab Henrico VVilloro , ab Antonio Possuino , & Ioanne Pitxao inter Scotica recensetur. In variis Codicibus MSS. varia est dispositio Theorematum , uti in suis etiam praefationibus monent Mauritianus , & Cauellus , qui copiosissimos adiunxerunt Commentarios.

Faint text in the left margin, possibly a reference or note.

R. P. F.

Faint text at the bottom left, likely bleed-through or a continuation of the main text.

Faint text in the right margin, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint text in the far right margin, likely bleed-through from the reverse side of the page.

R. P. F.

IOANNIS DVNS

SCOTI,

DOCTORIS SVBTILIS,

ORDINIS MINORVM,

*THEOREMATA SVBTILISSIMA,
ad omnes scientias speculatiuas, Physicam, & Theologiam
maximè necessaria.*

Cum Annotationibus F. MAVRITII DE PORTV, eius quondam
interpretis fidelissimi.

*Adiectis Scholijs, & Notis R.P.F. HVGONIS CAVELLI, in Conuentu
S. MARIE de Araceli in Vrbe, S. Theologiæ primarij Professoris.*

PRÆFATIO AD LECTOREM.

TRACTATVS sequens utilissimus est, maximè ad omnes speculatiuas scientias acquirendas: continet enim celeberrimas regulas, maximas, seu principia, quæ ad quamcunque speculatiuam materiam examinandam, eiusque veritatem indagandam maximopere deseruiunt, quibus ideò Doctor passim in suis scriptis, explicitè, implicitè utitur, velut speculatiua pharetra ad euincendam occurrentium questionum veritatem. Faciunt non solum ad Metaphysicam, sed etiam ad Physicam, & Theologiam: sub ratione tamen Metaphysica magis à Doctore traduntur. Theoremate 14. Theologicas propositiones ponit, & quidem insigniores ex quatuor libris Sententiarum, de quibus Metaphysicè, & Physicè disputat, hoc tantum concludens, quòd ratione naturali non demonstrantur, rigidè sumendo demonstrationem; aut potius in plerisque nihil concludit, sed sententiam aliorum, fundamentis ipsorum innixam, proponit; Ut cum negat demonstrari Deum esse viuum, volentem, intelligentem, &c. aut fortè vnum, vel efficiens primum, & similia, quæ habet Theoremate 16. quorum opposita, prouentior factus, in Theologia, omnium subtilissimè probauit: de quo in Schol. ad 14. & 16. Theorema, notabo.

Scriptis ista post tractatum de primo Principio, vt ibi ipse testatur, cap. 4. num. 37. optima sanè methodo. Postquam enim in illo Tract. Verè aureo, altissima speculatione, exaltans se supra se, quantum lumine naturæ, vel humano ingenio fieri potuit; de

natura

natura primi entis, eiusque perfectionibus, maximis, ac principis circa illud obseruandis, disputauit; hunc adiunxit tractatum, vniuersalia principia, & maximas, ad quaslibet ferè materias applicabiles, complectentem quæ à speculatiuis Philosophis, & Theologis, eo loco haberi debent, quo apud Legistas, & Canonistas regula Iuris, & apud Mathematicos Euclidis elementa. Perlege Lector, & experieris verum esse quod affirmo, asseresque Scoti ingenium, etsi de suo subtilissimum, ista tamen minimè præstare potuisse, nisi diuina sapientie lumine illustratum, & peculiari adiutorio eleuatum. Non mireris si quedam repetat, & ordinem tractandorum quandoque mutet: in repetitione aliquid de nouo addit; nec de ordine multùm curauit; quem etiam ab aliis post ipsum mutatum esse, verisimilius est: ut ut sit, doctrinam suspicimus, non ordinem. Dubius est Mauritius de ordine quorundam Theorematum, & quo numero notanda sint: nos ea numerabimus ut notantur in margine: & ubi annotatio Mauritij aliter numerat, vel disiunctiue ponit, numerationi nostræ accommodabimus. Quòd hæc scripserit Doctor ante Metaphysicam, colligi videtur ex dictis in præfatione ad quæstiones Metaphys. sed dubium me facit, quòd Theoremate 19. num. 1. Metaphysicam suam citet: & si cum Mauritio dicas, id esse additionem; alius idem dicet de citatione horum, non ita expressa, quam in Metaphysica habes; ex qua colligis ista fuisse priora. Dubius ergo in hoc manere volo, nisi certius aliquid occurrat.

THEOREMA PRIMVM.
SCHOLIUM.

Ratio huius Theorematis est clara, quia intellectio creata est effectus obiecti intelligibilis, ex Doctore 1. dist. 3. quæst. 7. & sic præsupponit illud, naturæ saltem, quod sufficit: intellectio autem increata præsupponit obiectum, ut motiuum & terminatum. Sermo est de intelligibili motiuo, & primario. Præcuius

regula intellectuone, instantia quas facit Mauritius, & earum solutiones, plurimum faciunt, & optimam continent doctrinam.

Intellektionem intelligibile natura præcedit: Quod est:

Quoniam passio præsupponit agens, & omnis actio circa aliquid est: illud circa quod est intellectio, alterum est.

PRÆFATIO MAVRITII.

I.

Mirabili spiritu adinueta hæc Theorematâ Doctore.

Diuisio tractatus in tres partes.

TERTIÒ principaliter circa dicta Doctoris in Theorematibus, atque castigationes illius tractatus, uti in præcedentibus negociatum est, nunc prosequamur. Est in primis ille tractatus valde singularis & ingeniosus, rarus, & obscurus plerumque; ac multipliciter dicta ibidem interpretari possunt. Fundamenta etiam plura præsupponit, & Philosophorum, & Theologorum; plurima quoque paucis verbis comprehendit; nescio breuiter quo spiritu, nisi sapientie diuina huiusmodi spectamina adinuenit. Textus insuper valde intricatus erat: tum ratione ordinis propositionum; tum quotationum perplexitate, & numerorum ac remissionum: tum diuturnitate temporis, & scriptorum vitio, atque originalium hætenus raritate. Itaque nedum mihi, imò ipsimet auctori ad plenum huius tractatus depuratio difficilis certè nunc esset: ut potuimus tamen cuncta disposuimus, & nunc magis declarabimus, & iuxta textum prolixius solito, instabimus: propositiones tamen ipsæ & sententie principales, satis clarè habentur. Difficultas ferè tota est, & in ordine earum, & in applicatione quotationum, & allegationum, ac verificatione earum, ut in sequentibus suis in locis tangam. Posset præsens tractatus diuidi in tres partes principales, secundùm quòd materiam trium facultatum continet, videlicet Theologiae, Metaphysicæ, & Physicæ. Omnia tamen, ut finaliter videtur, ad speculationem metaphysicalem reduci

reduci possunt: pluribusque aliis subdivisionibus, quas in locis suis tangam, possent partes, & particulae, diuidi. Totus etiam tractatus in tot conclusiones, seu particulas pariri poterit, ut notabo.

Ad rem igitur accedo. Et quia sermo debet esse maximus in principio, sententia Platonis, ut recitat Auerroës 3. de Anima, commento 4. Ideò primò à tractatus nominis interpretatione inchoabo. Superiùs ergo inchoando, Θεός Græcè, Latinè dicitur Deus, vel timor, qui conuenit colentibus Deum. Inde thus, quia in sacrificio Deorum adoletur. Inde etiam Θεός, id est, Deitas, & θεωρεῖν, id est, videre. Vnde Damascenus lib. 1. cap. 12. Secundum nomen verò Θεός, id est, Deus, dicitur: vel ab eo, quod est θεῖν, id est, currere, vel disponere vniuersa: vel ab αἰθεῖν, id est, vrere: Deus enim ignis est consumens omnem malitiam: vel à θεωρεῖν, id est, à considerando omnia, nulla enim eum latent, imò omnium est contemplator. Considerauit enim omnia ante generationem eorum intempore, sine tempore excogitans. Ideò, ut inquit iste, 2. dist. 1. quæst. 2. secundum omnem interpretationem Damasceni Deus est actu operans, θεωρεῖν etiam est cogitare diuina: vnde theoria, vel theorica dicitur scientia, quæ tractat de inuisibilibus: inde theoreticus, id est, speculatiuus, vel contemplatiuus: à θεωρεῖν, etiam theatrum, id est, spectaculum venit, & theoria, id est, diligens perscrutatio. Venit etiam ad propositum à θεωρεῖν, hoc theorema, tis, elegans, & diligens verborum prescriptio, vel regula: vnde regula Geometrica dicuntur Theoremata, teste Boëtio de disciplina scholastica, cap. 4. Vbi enarrando loca Academia, & auctores, atque facultates, quondam Athenis, dicit, hinc vigent Euclidis Theoremata, quasi apertiones: quia apertunt, & illuminant mentem lectoris: idem & theorisma: vnde prima principia appellantur regula æterna, ut exponit iste, 3. dist. 1. quæst. 4. dicuntur etiam spectamina: ut habet Augustinus 2. Soliloquiorum, quasi spectacula, & communes animi conceptiones, ut loquitur Boëtius de Hebdomadibus.

Ad propositum ergo Doctor appellauit hunc tractatum Theoremata: eo quia regulas euidentissimas, seu speculatiuas potiùs, atque contemplatiuas hinc tradidit, ut in pluribus, maximè secundum communiter loquentes: interdum limitando aliquas, atque corrigendo, seu totaliter excludendo. Communiter verò eas exponit modo suo, nam textum, & commentum facit ad modum Procli, vel David Iudei: qui auctor de Causis nominatur; ideò posuimus differentiam in litera grossa, videlicet pro textu, & subtilem pro commento; licet ad plenum non obseruabatur, ut infra in locis suis notabo seriatim. His etiam maximis utitur in scriptis suis plerumque, saltem implicite. Nonnulli quoque antiquorum scripsere Theoremata ad diuersas materias in speciali: ut Ægidius Romanus in materia Sacramenti Eucharistia. Ista verò generalia dicta sunt, atque elementa, & maximè in speculatione metaphysicali, naturali, & Theologica, ut priùs dictum est. His ergo de tractatus nomine prelibatis, ad literam Doctoris & corrigendam, & aliquatiter declarandam; defendendam, atque conformandam, accedo. Paucis tamen & breuibus, lectorem solummodò ad altiora inquirenda excitando, ut in precedentibus feci.

ANNOTAT. MAVRITII.

4

Primum Theorema, vel prima propositio, seu conclusio est talis: Intellectionem intelligibile, &c. superiùs enim inchoauit iuxta ea, quæ notauit super 1. Metaphysic. quæst. 2. in quodam notabili in principio solutionis: quod Extra, assignauimus, vbi inuestigat modum inquirendi veritatem, & cognitionem rerum; & vnde incipere debemus. Cum ergo quicquid scimus, & intelligimus intellectione formaliter, & obiecto, seu intelligibili, effectiue, vel terminatiue sal-

tem intelligamus; congruum erat videre primò, qualiter se habent ad inuicem ipsa intellectio, & intelligibile; deinde qualiter intelligibilia inter se. Primum rangit in duabus primis propositionibus. Secundum incipit propositione tertia, ibi, Vniuersale primò, &c. Dicit ergo primò, quòd intelligibile præcedit intellectionem naturà. Non dicit duratione, vel tempore, propter intellectum diuinum, & Angelicum, & humanum aliquando, si ponatur intuitiue intelligere, & simul tempore aliqua intelligibilia, ut se, vel actus suos, vel sensibilia primò producta, ut 45. dist. 4. &

2.
Vnde dicitur Deus?

Has etymologias expendit lector.

Deus, a actu operans. Quid theoria, seu theorica?

Theorema Vnde dicitur

Theatrum vnde dicitur.

Prima principia dicitur regulæ.

3.
Quare hic tract. vocatur Theoremata?

Theorematis his velut maximis vritur Scotus in suis scriptis.

5.
Quo intelligibile præcedit intellectionem.

Intelligimus intellectione formaliter, obiecto effectiue.

et 3. *distinct.* 1. & alibi plerumque in doctrina huius potest videri; saltem de quocumque intellectu est verum, quod intelligibile naturâ præcedit eius intellectionem. Et hoc non solum verum est de potentia intelligibili; sed de actu intelligibili.

6. Deinde exponit se ibi: *Quod est: quoniam passio præsupponit agens*, &c. quæ expositio est obscurior ferè textu, & continet multa in sententia, licet verba sint pauca; & posset formari ratio sic: Quicquid est posterius naturâ vno eorum, quæ sunt simul naturâ, est sic posterius reliquo: sed intellectio est posterior intelligente, vel intellectivo, quod simul naturâ est cum intelligibili; ergo est posterior naturâ intelligibili. Quamvis verba formalia Doctoris non sint ista: tamen argumentum istud satis probat eius intentum. Dicit ergo quod passio præsupponit agens, & similiter actio passum circa quod est: intellectio autem est circa intelligibile, quod est alterum, vel ad alterum, secundum aliam literam.

Aliter tamen ad mentem Doctoris arguitur, præsupponendo primò, quod intellectio possit dici actio, & passio: vt pertractat iste 13. & 15. *quæst. Quodlibeti*, et 3. *distinct.* 1. *quæst. finali*, et 13. *distinct.* 4. Præsupponendo etiam quod obiectum, saltem motiuum, sit causâ efficiens partialis intellectionis, vt 3. *distinctione* 1. *quæstione* 7. et alibi sæpè habet. Tunc sic: intellectio si est passio, præsupponit intelligibile, tanquam agens, & causam eius: & si est actio, præsupponit intelligibile, tanquam circa quod habet esse, & ad quod terminatur; ergo omni modo accipiendo intellectionem, ipsam naturâ intelligibile præcedit. Hoc argumentum fidem facit.

7. Circa hoc Theorema, & commentum eius; vt clariùs intelligantur, instatur primò in diuinis, cum ibi negetur communiter prioritas essentia diuinæ & intellectionis eius, cum sint penitus idem identitate simpliciter; falsa ergo est propositio ibi. Item, illa sunt simul naturâ, quæ sunt in eodem instanti naturæ: sed omnia ad intrâ in diuinis ponuntur in eodem instanti naturæ, in doctrina huius, vt 1. *quæst.* 1. *distinct.* 2. habet, et 14. *quæst. Quodlibeti* aqualiter. Item, intellectio diuina non includit imperfectionem, cum sit infinita intensiue: sed omne posterius alio naturâ includit imperfectionem; ergo intellectio diuina, non est naturâ posterior intelligibili. Pater consequentia cum majori. Minor est istius in *Quodlibeto quæst.* 4. *artic.* 1. *ad finem*. Item, generaliter videtur propositio falsa: quia correlatiua sunt simul naturâ: intellectio, & intelligibile, sunt huiusmodi; ergo, &c. Maior, & minor sunt Aristotelis. Minor etiam est huius, in *Quodlibeto quæst.* 13. & alibi. Item, illud intelligibile non præcedit naturâ intellectionem, quod per intellectionem producit in esse, vt simpliciter, vel secundum quid; sed multa sunt huiusmodi intelligibilia, vt patet de creaturis omnibus respectu intellectionis diuinæ, & de actibus intelligenti, & secundis intentionibus, respectu cuiuscumque intellectus. Item, nihil videtur actu intelligibile (loquendo de materialibus, & respectu intellectus viatoris) nisi per actum intellectus, de ordine in ordinem transferentis; falsa ergo est, quod actu saltem intelligibile, na-

turâ præcedit, sicut exposuisti.

Item, contra dicta in commento propositionis arguitur primò, cum dicit, quod passio præsupponit agens. Probo, quod non, sic: Quod non præsupponitur ab vno eorum, quæ sunt simul natura, nec ab altero (loquendo de ordine naturæ): sed passum, quod est posterius, vel simul naturâ cum passione, non præsupponit agens, sed est simul naturâ cum eo; ergo, &c. Vel sic: Quod est prius altero eorum, quæ sunt simul naturâ, non præsupponit reliquum: sed passio est prius passio, sicut causâ formalis effectui tali: passum autem est simul naturâ cum agente; ergo passio non est posterior agente, nec præsupponit ipsum. Item, cum dicit, quod *omnis actio circa aliquid est*, videtur falsum de actione creatiua, quæ nihil præsupponit. Et si dicas, quod intelligitur terminatiue; instantia est de actione annihilatiua. Item, quæro quid velit inferre ex his, nisi ponat intellectionem esse passionem, vel actionem. Si passionem, contra, tunc non erit in diuinis. Item, erit respectus, & non perfectio absoluta, seu qualitas, quod communiter videtur negandum. Si autem ponit ipsam esse actionem, vt verba videntur exprimere, & obiectum esse passum; contra: tum, quia, vt prius, erit respectus: tum, quia obiectum est mouens non motum 3. *de Anima, text. comm.* 54. Tum etiam, quia non videtur deductio ad propositum, sic, cum dicit, *passio præsupponit agens*; imò potius ad oppositum: nisi intelligeret intellectionem esse passionem. Item, cum dicit, quod *illud circa quod est intellectio, est alterum*: contra, in diuinis, vbi non est talis alietas. Item, multi volunt quod actus rectus, & reflexus sunt idem: quo posito, falsa est propositio. Si verò ponatur alia litera; scilicet, *ad alterum*, adhuc videtur falsa plerumque

Ad istas instantias respondeo. Ad primum, quod in diuinis secundum veritatem est ordo naturæ, & per consequens prioritas talis. Nec obstat simplicitas diuina, & identitas realis, quia cum vera identitate tali stat pluralitas rationum formalium, naturaliter ordinarum, vt in plerisque locis habet iste: communiter igitur negantes specialiter negantur. Ad aliud dico, quod instantia illa naturæ, de quibus loquitur Doctor 1. *quæst.* 2. habent latitudinem, ita quod in vno eorum assignatur ordo multiplex naturæ, vt ibidem tangit expressè: stant igitur simultas, & posterioritas diuersimodè. Ad aliud, nego minorem. Ad probationem dico, quod loquitur ibi Doctor de ordine naturæ, & essentiali naturarum, & essentialium diuersarum; non autem de ordine naturæ naturalium perfectionum eiusdem naturæ, qualis est in diuinis. Ad aliud, quod procedit de reatiuis mutuis primi, & secundi modorum: non autem de illis tertij modi. Vel negatur minor, loquendo de per se reatiuis. Vel aliter, quod non *intellectio*, sed *intellectiuum* est eius correlatiuum. Vide in *Quodlibeto quæst.* 13. Ad aliud, quod intelligitur propositio de intelligibili motiuo, & primario, vt sequens propositio declarat. Vel aliter, quod creaturæ præcedunt virtualiter, & relucent in memoria, ante intellectionem earum in intelligentia, vt 10. *distinct.* 1. habet, & quod secundæ intentiones alio actu producuntur, & alio intelliguntur, vt in difficultatibus ad hoc motis,

8.

9.

In diuinis est prioritas natura.

Esse posterius natura, non dicit imperfectionem.

Intellectio, et intelligibile, an correlatiua.

An creatura sint in memoria, vel in intelligentia. *Dei* vide *Scotum* 2. d. 1. q. 6. *et ibi* Berg. *et Lichetun.*

tis,

tis super quæstiones huius in Porphyrum diffusè tractaui. Ad aliud, data veritate assumpti, dico quòd ille actus, quo fit actu intelligibile de potentia intelligibili, non est intellectio, sed est actus intellectus agentis abstractus, vel speciem causantis: vnde actus intellectus præscindit ab intelligere, & dicere.

Ad aliud, quòd agens, & passum possunt accipi pro formali, & sic procedit argumentum: vel pro substrato, & sic loquitur Doctor: passio enim, siue absoluta, siue respectiua, præsupponit absolutum agentis. Similiter actio, absolutum passi: vt 30. 35. & 43. *dist. primi*, & 1. *dist. 2. quæst. 2.* habet iste.

Ad aliud, posset negari quòd actio creatiua nihil præsupponit, simpliciter loquendo; immò duplex esse rei creabilis præsupponit, scilicet cognitum & possibile, vt in 2. *vbi supra*, habet Doctor: vel si contendas, quòd nihil reale præsupponit, posset dici vno modo, quòd intelligitur propositio terminatiuè. Et tunc instantia de annihilatione, non procedit: quia annihilare non est agere, sed negatio, vel priuatio actionis, vt 1. *dist. 2.* & 1. *quæst. 4. 12. quæst. Quodlibeti* habet iste. Sed dices, quòd tunc non est ad propositum: quia terminus non præsupponitur. Hoc negari potest, loquendo de absoluto in termino, & respectu actionis: quia absolutum in effectu prius est respectu in ipso, & in causa: sed quia intelligibile non est terminus intellectiois, sed potius intellectum, potest aliter dici, quòd vniuersaliter est verum omnem actionem, siue immanentem, siue transeuntem, esse circa aliquid, aut obiectiuè, aut subiectiuè præsuppositum. Quomodo autem, & quare intellectio dicitur actio, & passio, cum verius sit operatio, vide vbi supra in primo, & quodlibeto.

Ad aliud, patet supra, quomodo intelligit ipsam intellectioem esse passionem, & actionem diuersimodè, & connotatiuè, atque metaphoricè. Et cum inferitur, quòd tunc non esset in diuinis, vide 35. *dist. pri. in Reportatis* egregiè ad hæc. Intellectio enim diuina non recipitur, nec efficitur, nec producitur, nec elicitur, propriè loquendo, sed est operatio emanans: penuria verò nominum, & metaphoricè vtimur modo dicendi circa creaturas, in diuinis: verius namque intelliguntur, quam exprimuntur; & verius sunt, quam intelligantur à nobis Dei inuisibilia arcana.

Cum iterum inferitur, quòd tunc esset respectus. Nego formaliter, sed bene concomitanter: Quære in quodlibeto *quæst. 13.* fundamenta subtilissima ad hæc omnia, & quot, & quales respectus, & ad quæ includit intellectio.

Quod additur ex 3. de Anima: qualiter obiectum est mouens, non motum, quære singularissimè 3. *dist. primi. quæst. 8. soluendo principale*; & 3. *dist. 2. quæst. 8. soluendo 3. instantiam in solutione*, & in quodlibeto, *vbi supra*, & in *quæst. lib. de Anima*, expositionem illius propositionis. Sed ad propositum, concedo, quòd intelligibile dicitur passum, vel materiale metaphoricè; propriè verò motiuum, & effectiuum: & hoc loquendo de primario, vel motiuo, vt prius.

Ad aliam probationem ibi, qualiter intelligit intellectioem esse passionem, & qualiter deductio est ad propositum, iam dictum est.

Ad aliud, dico, quòd sufficit alicui ex natura rei, vel formalis, ad verificandum dictum Docto-

ris; qualis est in diuinis, maximè respectu obiecti primarij.

Ad aliud de actu recto & reflexo, dico, quòd alia via est securior in creaturis, scilicet quòd sunt diuersi actus. Quære Ocham, & Franciscum, & alios sequaces huius. Sed qui vellet tenere illam viam, posset dicere, quòd argumentum procedit de obiecto secundario, & terminatiuo tantum. Ad vltimam instantiam, si illa litera placuerit, dico, quòd omne intelligibile est ad alterum, relatione reali, vel rationis, & hoc sufficit. Alia tamen litera scilicet alterum absque ad, magis placet. Plura alia addat ingeniosos lector, ad hæc.

Quomodo intellectio est ad alterum.

THEOREMA II.

SCHOLIVM.

Hoc Theorema patet euidenter ex primo, vt ait Doctor: quia si intelligibile primum est prius intellectioe, non potest per eam accipere esse. Secundaria tamen intelligibilia, seu esse diminutum creaturarum, intellectioe creantur, non sumendo creationem pro positione rei in vera existentia, sed in esse secundum quid, de quo vide Doctorem 2. *dist. 1. quæst. 1. art. 2. & alias passim.*

Primum intelligibile intellectioe creari, impossibile.

Quod ex prima patet; comparando intellectioem, & intelligibile ad eundem intellectum.

ANNOTAT. MAVRITII.

Sequitur secunda conclusio. Primum intelligibile, &c. quæ satis clara est ex dictis, vt inquit Doctor in commento: sunt enim vt catena quædam, istæ propositiones, vt plurimum. Et potest verificari hæc propositio de triplici primitate, scilicet originis, adæquationis, & perfectionis. Et notanter dicit primum, ad differentiam secundarij, quod intellectioe potest causari, vt patet de ipsa intellectioe, quæ potest esse quo, & quod. Excludit etiam instantiam, exponendo propositionem, cum dicit comparando intellectioem, & intelligibile ad eundem intellectum; quia, vt supra notauimus, intellectus diuinus producit omnia in esse cognito, actu intelligentiæ: & ita quod est primum intelligibile naturaliter, simpliciter, respectu intellectus creati, producitur intellectioe Dei, quæ est mensura rerum. 12. *Metaphysica.* & hoc debet intelligi de primo, primitate originis, non perfectionis, nec adæquationis, vt patet speculanti. Posset etiam ponderari illud quod notauimus super quæstionem 4. huius in Porphyrum, de intellectioe vniuersalisticæ, & plura alia, ad quæ aduertat lector. Ex euidencia etiam huius Theorematis, patet falsitas imaginationis Thomistarum de primo cognito, quod assignant magis vniuersale, quod ex fundamentis opium eorum, non habet aliquod esse reale; sed tantum per intellectum; ergo primum intelligibile secundum eos causabitur intellectioe eiusdem intelligibilitatis: quod est oppositum veritatis huius conclusionis, & per consequens hæreticis metaphysicalis.

Intellectus Dei omnia necessaria alia, a se producit in esse cognito actu intelligensia.

Actus intellectus agens non est dicere, nec intelligere.

10. Actio creatiua aliquid præsupponit.

Annihilatio non est agere.

Omnis actio, etiam immanens est circa aliquid præsuppositum.

Intellectio in Deo non est passio, nec actio.

11. Quos respectus includit intellectio? quodlib. 13.

Obiectum est effectiuum.

THEOREMA III.

SCHOLIUM I.

Affertionem huius Theorematis fuisse tradit 1. diff. 3. quæst. 2. num. 21. ubi tribus rationibus probat vltimam speciem esse primum cognitum: idem probat sex rationibus quæst. 16. de Anima. Vbi in Commentario refutauit, solutiones aduersariorum ad eas: de quo etiam agit 1. Metaph. quæst. 10. Hic tantum comparat vniuersale ad singulare tantum, non autem vniuersale ad magis vniuersale; & ostendit contra aduersarium, quem uomine loquentis, intelligit, siue dicamus singulare imprimere propriam speciem, siue non, naturam à singularitate distinctam, prius intelligi; quia perfectior est, & consequenter prius imprimi sui speciem. An uero singulare habeat pronunc propriam speciem, necne, uerius est quod non, de quo egi in Comment. conclusionem 5. ad quæst. 22. de Anima. littera hic obscura est, pro cuius explanatione, uide Maurij annotationem.

1.

Vniuersale primò intelligimus.

Quod ex signo patet. Prius enim puer concipit hominem, quàm hunc hominem: prius enim patrem suum distinguit à non homine, quàm à non Socrate: cum omnem hominem uocat patrem, & nullum aliud, alium. Sed hanc propositionem famosam apud Philosophos negat loquens, asserens primò concipi singulare, à quo species intelligibilis primò genita est; nihil autem agit, nisi in quantum singulare: igitur nec gignit: & species sic ostendit obiectum, sicut ab ipso gignitur. Cum de puero obiicitur, respondet quòd hunc hominem primò concipit, sed homine certior est distinctio: quia minùs aliis assimilatur, quàm hic homo, illi.

Quomodo itaque intelligitur vniuersale? Respondeo, relinquendo quod singulare est in primo obiecto, & naturam intelligendo: nam obiectum compositum potest intellectus sua uirtute distinguere, partem concipiendo ut obiectum, & partem negligendo. Itaque intellectus agens non facit vniuersale, quia circa obiectum actu intellectum, nihil operatur: sed tantum circa intelligibile in potentia, & eius operatio terminatur ad intelligibile in actu, quod adhuc est singulare.

Sed ulterius intellectus possibilis distinguendo in consideratione, partem conceptus à parte, facit vniuersale. Quare ergo de singularibus non sunt proprie scientiæ, quæ tamen cum sint infinita iubet Plato relinquere? Quomodo etiam habens speciem trianguli, per illam non errat in describendo hunc triangulum relictum; cum tamen artifex non cognoscendo in particulari, facile errat in faciendo?

Huius enim non habet speciem antequam ipsum describat; quia unde esset illa genita? Sic ædificator de singulari domo ædificanda propriam artem haberet, quam non posset acquirere, nisi domo prius facta; nec domus fieri, nisi præfret ars.

Quod arguit loquens: singulare agit, sed non in quantum singulare; natura enim est ratio agendi: & sicut in actione reali, productum non assimilatur producenti, secundum singularitatem producentis; sed secundum naturam, quæ fuit ratio producendi: ita in gignitione ista, species est similitudo naturæ, non singularitatis, quæ non fuit ratio gignendi, licet necessaria sit ad gignitionem. Aut enim impossibile est singularitatem esse rationem agendi; & impossibile erit speciem propriam esse singularitatis, sicut & effectum realem similem singulari, in quantum singulare est; aut non necesse est singularitatem specie ostendi: quia nec esse rationem formalem gignitionis cuiuscunque; & tunc sensus non cognosceret per se singulare; aut non gignitionis, quæ fit in intellectu, quæ principaliter fit ab intellectu agente; aut saltem in illo lumine singularitas non potest se multiplicare: natura potest, quia est perfectior ratio agendi; aut si non propter lumen, quia maius lumen sufficit ad gignitionem à debiliore sibi proportionato, saltem intellectum possibilem singularitas non potest, natura potest; aut tandem (quod ad propositum sufficit) si singularitas est entitas aliqua, & ideo possibile est, quòd sit ratio agendi, siue producendi propriam similitudinem, & si possibile, igitur & necesse: quia natura non est libera; prius natura ipsa erit ratio gignendi; igitur species eius prius imprimetur, & ita stat conclusio principalis contra loquentem.

Huius disiunctiæ, duæ primæ partes non placent, nec aliquod membrum sub secunda parte: quia quodlibet attribuit perfectioni intellectus in cognoscendo, & imperfectionem singularitatis in cognoscibilitate: quod non credo uerum esse: sed ex imperfectione intellectus, etsi enim comparando præcisè sit natura perfectius cognoscibile singularitate; tamen perfectior est cognitio naturæ singularis; quàm naturæ tantum, quia distinctior. Sicut autem intellectus componens potest cognoscere principium, & ex imperfectione sua, & conclusionis non potest conclusionem remotam, cuius minor est cognoscibili

Ars non cognoscendo in particulari, facile errat.

2.
Singularitas non est ratio agendi, sed natura.
Scot. 3. d. 1.
3. q. 6. ad 1.

An singularitas representetur per propriam speciem.

Species natura prius imprimitur.

3.
Perfectior cognitio natura singularis, quam natura tantum.

Opi. Nominatiu quam sequitur Obiectum.

Quare puer uocat quælibet hominem patrem?

Intellectus agens non facit vniuersale.

scibilitas : tamen perfectius esset si vtrun-
que posset : sic hic propter defectum pos-
sibilis, quoniam non est passiuè disposi-
tus, non potest immutari, nisi à forti ob-
iecto.

*Intellectus
quomodo
dispositus
ad omnia?*

Contra : est summè dispositum ad omnia. Item, quando inferius passiuum, tantò sufficit debilius agens. Ad primum, summè, per carentiam contrarij, non per inclinationem naturalem. Ad secundum, verum accipitur, quando passiuæ duo ordinantur ad tales duos actus, inferius ad inferiorem, superius ad superiorem; aliter est falsum. Aliquid enim potest mouere substantiam compositam localiter, quod non potest mouere materiam primam ad formam substantialem. Similiter ad eundem actum passiuum superius, ita quòd dispositus potest debilius agens mouere : sic hic.

SCHOLIUM II.

Alij duo modi dicendi. Primus, ob defectum luminis in intellectu agente singulare non posse agere sui speciem in possibili; naturam sic, quia est perfectior. Secundus, ob imperfectionem intellectus possibilis, speciem singularis in eo receptam, non efficere intellectiōnem : utrumque exemplo declarat, satis apto. Instat dupliciter, ad primum. Nota tunc totum prius confusè intelligi, quando eius confusio non est coniuncta distinctioni opposita, nempe singularitati : sic eorum integrale, & essenziale, prius intelligitur confusè, quàm distinctè; de quo vide Doctorem locis citatis; vbi maxime illa quest. 2. num. 2. bene explicat, quid est distincta, & quid confusa cognitio, & num. 25. quòd magis vniuersalia prius distinctè, minus verò, confusè cognoscantur. De puero illo, vide eum quest. citata de Anima.

4.
Vnde singulare non gignit speciem?

Aliter potest poni, propter defectum luminis intellectus agentis. Natura, quæ cognoscibilior est, potest in ipso agere, & intellectum possibilem immutare : non autem hoc potest singulare, quod est minus cognoscibile : posset tamen, si esset lumen fortius : quemadmodum debile coloratum in lumine candelæ non videretur, in quo tamen videretur fortius coloratum; debile verò in maiori lumine videretur. Aut potest poni defectus hic, non ex parte luminis, in quantum requiritur ad actionem obiecti; sed in quantum requiritur ad actionem, siue ad intellectiōnem intellectus possibilis, vt videlicet species singularis in fiat impossibili. Sed ille non percipit propter defectum sui luminis, quemadmodum species decimæ millesimæ partis milij in fit oculo; sed obiectum non percipitur propter defectum luminis in potentia; & sic posset poni, quòd semper fit eadem species singularis naturæ : sed ostendit huic intellectui naturam,

Scoti oper. Tom. III.

non singularitatem propter defectum virtutis cognoscitiuæ, quæ potest dici lumen intellectus vno modo.

Contra : sicut in parte milij confusum præcognoscitur, & pars non distinguitur; quare hoc totum non intelligitur primò, scilicet natura singularis; sed separatim natura? Respondeo, vbi confusio totius essentialis, vel integralis non coniungitur distinctioni oppositæ confusio totius vniuersalis, ibi confusum prius intelligitur, sicut à remotis album visum non cognoscitur album, sed coloratum; quia virtus non concipit, nisi confusum confusione vniuersali, non essentiali : quia illud est distinctum : omnis igitur simplex apprehensio, primò est confusa vniuersalis, sicut in sensu, ita in intellectu: licet distinctiua quædam prius sit confusa essentialis.

Omnis simplex apprehensio primò est confusa.

Contra : igitur visus prius apprehenderet qualitatem, quàm colorem; vel ens, quàm colorem. Respondeo, nulla potentia excedit obiectum suum primum; nec igitur visus coloratum : sed si visus haberet ens pro obiecto, prius apprehenderet ens, quàm qualitatem illam; & illam, quàm colorem.

Quod autem ait loquens ad instantiam de puero, nunquid propriam vocem nouit? si in quantum hoc intelligo; igitur distinctè à non hoc. Quod addit, quomodo vniuersale intelligitur? vt quid necessarius est intellectus agens? intellectus enim possibilis potest de se hoc concipere, alio non concepto, immò hoc est ex defectu suo, si propter intellectiōnem singularis est necessarius : illa sequitur intellectiōnem vniuersalis, ita quòd species prius est in possibili.

Si intellectus possibilis facit vniuersale, ad quid necessarius agens? intellige, si ille potest animam sine alio concipere.

Si dicas nullam speciem intelligibilem gigni sine eo. Item, si vniuersale abstrahitur à singulari intellectu : aut idem à diuersis, & tunc crescit notitia vniuersalis in infinitum intensiue : aut à primo tantum, & quare non similiter à secundo? cum in illo similiter includatur; aut aliud à diuersis, & tunc multa vniuersalia, idem vniuersale. Item, quid iste dicit intellectum differre à sensu, qui quòdammodò est vniuersalis; licet primò singularis? Si idèd, quia proprius sensus est rei, vt existens, à quo abstrahit intellectus; ita & phantasia. Si quia sensus est coniuncto- rum eum sensibili proprio, non est etiam hoc, nisi sensibile commune; ita & phantasia. Si tandem intellectus solus separat sensibilia propria à quantitate, sed ipsam quantitatem quòdammodò aliter

Z 2 sepa

separat, quàm phantasia, quia solam substantiam considerat, sine quantitate, quoadque. Stat itaque tertia propositio, ex cuius declaratione patent multa; quæ lector attendat.

ANNOTAT. MAVRITII.

6. Sequitur tertiæ conclusio: *Vniuersale primò intelligimus*; in qua tangit ordinem intelligibilium inter se, quæ valde notabilis est, & singularis ambiguitas in doctrina huius. Disputauit enim 1. *Metaph. & 3. dist. 1.* de primo cognito, comparando magis vniuersale ad minùs vniuersale. Disputauit etiam 7. *Metaph. & super lib. de Anima, & 13. & 9. dist. 2. & 14. 3.* de intelligibilitate singularis: sed quod primum intelligitur, an scilicet singulare, an vniuersale hîc determinatè, & egregiè pertractat: & intelligitur propositio de primitate originis. In commento digreditur suo modo. Primò probat conclusionem à signis, cum Philosopho in præcæmio Physic. ibi: *Quod ex signo patet, &c.* & procedit tantùm de vniuersali specifico, & ordine confusæ cognitionis actualis. Deinde adducit opinionem aduersariorum, ibi: *Sed hanc propositionem, &c.* quam sequitur Ocham *dist. 3. primi, & quodlibeto 1. quest. 13.* & multi sequaces, & ponit motiuum eius, & euasione ad argumentum Philosophi, & suum, à signo factum ibi: *Cum de puero, &c.* & appellat opinantem, loquentem: non eo zelo quo Auertorès inimicus legum audet Legistas nominare loquentes in plerisque locis, cum tamen ipse garrulator existat; sed veritate impulsus, quam præhonorat sanctum censetur. In apparentia enim verborum, & sophisticis cauillationibus, & obstinatione impudica, doctrina horum Nominalium consistit: quos imitantur plurimi huius temporis, ne dum Scholastica concertatione, sed quod prius est, moralis vitæ ostentatione.

7. Consequenter ibi: *Quomodo itaque intelligitur vniuersale, &c.* mouet dubium: & respondet. Quæ responsio licet videatur sua, non tamen sequitur eam; sed est opinantis: quæ tamen satis subtilis est, & apparet; idè multi Scotistæ in hoc digressu cespitant: quia breuis valde est hîc Doctor, sicut communiter in his Theorematis, volabat certè mira solertia vbique in Metaphysicis: vnde non ab re nomen subtilitatis fortitus est, & principatum speculationis: quo fit vt difficulter, & responsiones, & argumenta, & sua & aliorum dicta, discerni possint in plerisque locis. Declarat ergo in illa responsione modum intelligendi vniuersale, & à qua potentia fit, & quid est obiectum intellectus agentis, & possibilis. Deinde ibi: *Quare ergo de singularibus, &c.* obicit contra opinantem dupliciter, & consequenter respondet ad motiuum eius ibi: *Quod arguit loquens, &c.* conformiter his, quæ habet 3. *dist. 1. & 3. dist. 2. & 7. Metaph. & super lib. de Anima.* Vult breuiter, quod sicut in actione naturali, seu reali Physica; aliud est, quod agit; aliud ratio agendi; aliud conditio agentis. Primum est simul totum; secundum natura ipsa; tertium singularitas circumstantionata. Explica de generatione ignis, vel caloris; ita in actione intentionali, seu intellectuali: quæ tamen extensiuè realis est. Aliud agens; aliud ratio agendi; aliud conditio agentis, & datet litera vsque ibi: *Aut enim impossibile,*

Quomodo intelligitur vniuersale?

Aliud agens, aliud ratio, aliud conditio agendi.

&c. vbi ponit disiunctiuam trium partium; sub quarum secunda sunt tria, vel quatuor membra. Secunda pars disiunctiæ incipit ibi: *Aut non necesse est singularitatem speciei ostendi.* Tertia pars ibi: *Aut tandem, quod ad propositum sufficit, &c.* Inquirit enim, vel impossibilitatem, vel necessitatem: vel saltem possibilitatem gignitionis speciei intelligibilis ipsius singularis. Vbi aduerte cum dicit in tertia parte, & si possibile: igitur necesse, quod tenet de necessitate, secundum quid tantum; maximè in creaturis: licet Physicè loquendo, absolutè concederetur, vt habet videri 2. 8. & 39. *dist. 1. & 7. quest. quodlibet, & alibi.*

Deinde ibi: *huius disiunctiæ, &c.* excludit duas primas partes disiunctiæ, & omnia membra secundæ. Vbi saluabis, non superfluitatem in verbis, vt nosti, & acceptat tertiam partem egregiè, vt ibi supra à principio responsionis allegauit ipsum, conformiter tenet.

Consequenter instat dupliciter, & difficulter, contra dicta vltimò in hac responsione ibi: *Contra: est summa, &c.* & soluit breuiter, & suo modo. In prima responsione nota caui, cum dicit, *non per inclinationem naturalem*: quia contra eum 1. *Metaph. quest. 2. & 1. quest. prolog. & 14. quest. quodlib. & alibi sæpe*, posset ex hoc obici. Distingue ergo de inclinatione naturali; mediata, & immediata; nuda & habitata; ex se, seu ex natura potentie, & inclinatione dispositionis superadditæ, siue ex conditione status, vel sub aliis verbis, vt scis. Vide 1. *quest. prolog.* Soluendo argumenta Philosophorum, & principalia, & 3. *dist. 1. & 2. & in quodlibeto, vbi supra*, & alibi plerumque ad hæc.

In responsione secundæ instantiæ declinat quodammodo ad ea, quæ dixit priùs in secunda parte disiunctiæ supra: & est singularis doctrina, & possunt instantiæ nonnullæ ibi adduci ad hominem, quod relinquo lectori; & tangit exemplum Philosophi in de Sensu, & sensato, cap. 7.

Vlteriùs ibi: *Contra sicut in parte, &c.* replicat contra applicationem illius exempli, & responderet satis obscure. Pro cuius declaratione tange plura eorum, quæ habet 3. *dist. 1. quest. 2.* Nam videtur prima facie repugnantia in dictis hîc, & ibi; sed si benè speculareris, omnia conformiter dicit. Aduerte benè ad duplex confusum, & oppositum distinctum; & qualiter magis vniuersale potest accipi, vt confusum, vel vt distinctum; seu vt parti, & vt totum, & plura alia vt scis. Consequenter ibi: *Quod autem ait loquens, &c.* impugnat responsionem superiùs datam, à loquente: ibi: *Cum de puero obicitur, & similiter aliam responsionem sequentem, ibi: Respondeo, relinquendo quod singulare, &c.* impugnat ibi: *Quod addis quomodo vniuersale, &c.* inquirendo stante veritate illius responsionis, ad quid poneretur intellectus agens? Vbi aduerte, quod illa litera. *Si dicas nullam speciem, &c.* potest poni coniuncta præcedenti, vel separata, vt euasio quædam, quam admittit implicitè, & aliter arguit consequenter, contra loquentem ibi: *Item, si vniuersale, &c.* vsque ad finem. Et aduerte diligenter ad singula verba per totum, & quæ 7. *Metaph. quest. 13. ad fin. & quest. 15. & 18.* resolute, & egregiè complementum huius obscuri sermonis, & in sententiis, vbi supra, & alibi sæpè. Et hanc tertiam conclusionem maximè intellige veram de cognitione abstractiua, pro statu viæ; & de vniuersali pro substra

Tripliciter intelligi potest, singulariter imprimere speciem.

Intellectus quomodo inclinatus naturaliter, & non inclinatus, ad intellectiōnem singulari?

De cognitione confusa, & distincta, 1. d. 3. q. 1.

Sermo est de notitia abstractiua, & via.

substrato, seu in potentia: & alia plura notabit lector, vt Doct̃or admonet ad finem, non sine causa.

THEOREMA IV.

SCHOLIUM.

Hoc fusè probat 2. dist. 3. quæst. 1. sex viis ostendens contra Nominales, dari a parte rei unitatem minorem numericam, seu naturam negativè communem: idem tractat in Porphyrium quæst. 4. s. & 9. & latè 7. Metaph. quæst. 18. hic in commento suadet ex secundo, & tertio Theoremate; quia cum vniuersale primò intelligamus, ex tertio; & primum intelligibile non fiat per intellectiõnem, ex secundo; sequitur vniuersale, scilicet Metaphysicam, hoc est, naturam communem negativè, dari a parte rei: in commento alias adducit rationes.

Cuilibet vniuersali correspondet in re aliquis gradus entitatis, in quo conueniunt contenta sub ipso vniuersali.

I.

Quod ex secunda, & tertia fiet manifestum: si enim nullum vniuersale dictum in quid de singulari extrà, causatur per intellectiõnem, vt ex illis sequitur, sibi correspondet aliquid in re: quia omne intelligibile, vel est in re, vel causatur per intellectiõnem: nec intelligitur hoc correspondere tantum sicut fundamentum, quia sic secundis intentionibus aliquid correspondet: aliter enim non magis diceretur homo vniuersale, quam Socrates: sed sumitur hic *correspondere*, sicut suppositum idem realiter illi vniuersali: ita quòd vniuersalia non sunt fictions intellectus, tunc enim nunquam in quid prædicarentur de re extrà: nec ad definitionem pertinerent, nec Metaphysica differret à Logica; immò omnis scientia esset Logica, quia de vniuersali, itaque secundum ordinem vniuersalium, est ordo graduum entitatis in indiuiduo.

ANNOTAT. MAVRITII.

2.

Vbi de vniuersali agit Scotus?

Sequitur propositio quarta: *Cuilibet vniuersali, &c.* In qua postquam in tertia ostendit vniuersalis intelligendi ordinem & modum, profequitur de eius correspondentiã reali in re, & est notabilis valde, & contra Nominales, cuius motiua in textu, & commento habentur in quæstionibus 7. *Metaphysicæ*. & in 2. *dist. 3. quæst. 1. & super Porphyrium quæst. 4.* & alibi plerumque. Vult breuiter, quòd dantur gradus in entibus secundum magis, & minus commune in re, ex natura rei; & similiter in vnitatibus sibi correspondentibus: & distinguit de duplici correspondentiã, fundamentali videlicet, vel occasionali, & subiectiua, seu suppositiua. Et loquitur de vniuersali Metaphysicè pro substrato, cuius conditiones tangit in 2. *vbi supra*, & 3. *dist. 1. quæst. 6.* de quo diffusè in quæstionibus huius super Porphyrium, & Antepredicamenta, notauit. Et probat conclusionem istam ex duabus præ-

Scoti oper. Tom. 111.

dentibus in commento, & litera est satis clara. Ponitur quædam litera in aliquibus originalibus ad finem commenti, quæ sic incipit: *Respondere dici potest, &c.* vsque ad finem: quæ videtur extrà, vel additio: quam omisimus, quia non multum communis, nec necessaria.

Circa dicta in textu hic, & in commento, posset multipliciter obici: sed breuius quo possum me absoluiam. Videtur enim quòd contradicat commentum textui: quia textus dicit: *In quo conueniunt contenta sub ipso, &c.* & commentum declarando correspondentiam illam, dicit: *sicut suppositum idem realiter, &c.* In nullo enim eodem supposito conueniunt omnia contenta sub vniuersali. Item, cum dicit consequenter, *Tunc enim nunquam in quid prædicaretur, &c.* videtur dicere oppositum super Porphyrium *quæst. 1. vel 2.* de Genere, soluendo argumenta principalia. Item, si deductio sua esset bona, sequeretur, quòd secundæ intentiones essent fictions intellectus, cum non habeant talem correspondentiam de qua hic loquitur. Item, videtur valde difficile assignare huiusmodi gradus entitatis in re, & maxime in accidentibus, & in substantiis immaterialibus.

Ad primum dico, quòd est correspondentia formalis, quo ad gradum entitatis, & suppositiua: idem gradus: vult enim, quòd homini, & animali, sic ascendendo correspondet, verbi gratiã, Socrates, qui est idem eis, etiam formaliter: & in Socrate est graduum correspondentia, à quibus sumuntur talia prædicata, & in quibus conueniunt supposita. Ad secundum dico, quòd loquitur hic propriè de *prædicari in quid*: vt scilicet determinat inhaerentiam, in Logicalibus verò impropiè, vt ibi notavi sæpè. Ad aliud dico, quòd, respectiue loquendo, possunt secundæ intentiones dici fictions intellectus, non autem simpliciter. Ad aliud dico, quòd considerationes Metaphysicales transcendunt imaginationem sensibilem: & concedo, quòd sunt difficiles, non tamen impossibiles. De his, vbi supra notauit sæpè, vt potui prolixè pertractauit, quære. Aduertere etiam, quòd notanter ibi dicit Doct̃or: *Cuilibet vniuersali, &c.* & non absolute, cuilibet communi, vel conceptui, propter ea, quæ 8. *dist. 1. quæst. 2.* habet, & super *quæst. 4.* in Antepredicamentis copiosè dixi, & alibi sæpè. Sed non est parua difficultas, vtrum conceptui entis respondeat quis gradus in re, sicut aliis prædicatis communibus. Quæ autem, & quot sint conditiones requisitæ ad rationem vniuersalis, super Porphyrio plerumque notauit. Quoties etiam accipitur ipsum, quære ibidem. Potest confirmari hæc conclusio ex primo Posteriorum, quia vniuersalia sunt vbique, & semper: quod debet intelligi de vniuersalibus positus, & perfectionem aliquam dicentibus, quære ibi.

3.

In quo conueniunt contenta sub vniuersali.

Prædicari in quid sumitur propriè, & impropiè, quomodo? Secunda intentiones, quomodo fictions?

Vniuersali, vbique, & semper.

THEOREMA V.

SCHOLIUM.

Ratio huius Theorematis à posteriori, quia nihil cognoscitur perfectè, & distinctè, nisi cognitum omnibus eius prædicatis in quid: etsi hæc essent infinita, inferius ea includens cognoscere non posset, sic; quia cognitio distincta inferiorum habetur per distinctam noticiam superiorum inclusorum in eis, incipiendo à primo: si er-

go superiora essent infinita, nunquam perueniretur ad inferius, nec esset primum à quo inchoandum foret. Quod verò superiora prius cognoscantur cognitione distincta, probat bene Doctor 1. d. 3. quæst. 2. num. 24. 25. & quæst. 16. de Anima, ubi quadam addidi in commentario. Commentum Doctoris hinc obscurum est, de quo vide Mauritiij Annotationes.

In eo, quod quid est, prædicantia in infinitum ire impossibile est.

I.

Quod est: quoniam tunc nihil erit notum: quia infinita non est pertransire, nec simul intellectu finito apprehendere: non autem perfectè cognoscitur aliquid, ex quarta propositione, resolutoria cognitione, nisi omnia prædicata in quid cognoscantur: licet confusè cognosci possit, illis prædicatis non cognitis, nisi confusè, ut in illo; quod posset fieri, dato per impossibile, quòd essent infinita: quia aliàs nullo modo difficilioris actus circa speciem plura genera habentem. Item, probatur hæc quinta: quoniam infiniti gradus entitatis essent in specie specialissima, ex quarta.

Si prædicata in quid essent infinita, nihil esset notum.

ANNOTAT. MAVRITII.

2.

Sequitur quinta conclusio: In eo, quod quid, &c. de statu in prædicatis vniuersalibus ponendo: & ordinatè procedit Doctor. Hæc conclusio habetur 1. Posterior. copiosè probata; & 2. Metaph. & 4. atque 8. quam probat dupliciter. In prima probatione tangit duplicem cognitionem alicuius, & aliorum in ipso. Vide 3. dist. pri. quæst. 2. & remittit se ad quartam propositionem resolutoriam. Licet originalia variè ibi habeant literam: ita quòd ly resolutoria additur *propositioni*, vel *cognitioni*, sic: *resolutoria cognitione*; & sic posset poni prol. 4. 10. infrà, numerando tantùm lex ante definitionem infrà: sed alia litera placet, omittendo ly *cognitione*; infrà verò notauimus propositiones resolutorias, ibi: *Conceptum dico*, &c. quæ tamen sunt definitiones: elige quod vuleris: quia vtraque litera poterit saluari, illa quarta est talis: *Omne illud, & solum illud, &c.* licet posset assignari infrà, ibi: *Conceptum resolutio*, &c. Est etiam varietas originalium ad finem illius primæ rationis, ibi: *quia nec modo difficilior actus*, vel sic: *quia aliàs nullo modo difficilior, &c.* sed prior litera placet, licet alia posset saluari recurrendo ad cognitionem distinctam, seu perfectam. Secunda probatio propositionis, est satis clara ex quarta. Instantias hinc adducere omitto: quarantur super 1. Posteriorum, & ubi suprà copiosè, ut vuleris.

8. Theor.

9. Theor.

THEOREMA VI.

SCHOLIUM I.

Sextum Theorema habes resolutum de primo principio, cap. 3. conclusione sexta, ubi probat necessitatem essendi vni tantùm natura competere: & conclusione decima quinta, ubi ostendit triplicem primiciam, essentialiam, eminentiam, & finis, vni tantùm conuenire pos-

se; idque etiam probat 1. dist. 2. quæst. 2. art. 2. num. 18. & cap. 4. de primo Princ. conclusione vlt. & 1. d. 2. quæst. 3. ubi demonstrat vnitatem Dei. Sed in hoc Theoremate, de vnitatem supremi prædicari agit: verum rationes probantes vnitatem in prædictis, suadent etiam vnitatem vniuersalissimi prædicati. Septimum Theorema est resolutio sexti, quod magis videtur quæstio, quam assertio, secundum aliquos, qui idèo illud non numerant inter Theoremata. Ceterum dici potest, assertionem esse disiunctiuam, est in commento inclinè magis, quòd sit vnum; in septimo verò id firmiter assertit: & iuxta hoc, de his loquitur, illis verbis commento septimi. Igitur solutz sunt duæ primæ quæstiones: licet obscurum sit, quare eas vocet primas, nisi intendat esse tales, quoad conceptus obiectiones, seu prima oblecta conceptuum, de quibus immediatè agit.

Aut in vno vniuersalissimo prædicato in quid statur; aut in multis.

Rationabilius videtur, omnem multitudinem ad vnum reduci in quocunque ordine. Quòd si plura prima dentur, nullum erit vniuersalissimum: quia de quibuscunque illorum dubitando, stat certitudo de conceptu communiore.

ANNOTAT. MAVRITII.

Sequitur sexta conclusio: Aut in vno vniuersalissimo, &c. quæ tamen non assignatur conclusio in aliquibus originalibus; sed litera dependens ex quinta, sed satis congruè numeratur inter propositiones, & est de termino status prædicamentorum, & quæstio disiunctiua; & per exclusionem vnius partis, concludit probabiliter alteram; & potest confirmari sententiis Philosophi in pluribus locis. Nulla enim est hæc propositio, quæ non potest reperiri formaliter, vel æquualenter, vel saltem rediectiue, seu confirmatiue in Aristotele: videtur enim arguere ad vtramque partem. Primò ibi: *Rationabilium*. Secundò ibi: *Quòd si plura*. Tertio iterum ad primam in oppositum argumenti. Pro secunda ibi: *Contra quod est, &c.*

I.

2.

THEOREMA VII.

Plura prima esse, quorum quodlibet sit vniuersalissimum simpliciter, impossibile est.

Quod est: quoniam resoluendo, semper itur ad conceptum simpliciorum; igitur primus simplicissimus: & sicut in quocunque ordine eodem impossibile est duo inuenire prima; igitur magis in supremo, cui multitudo magis repugnat: igitur solutz sunt duæ primæ quæstiones.

Quòd qualitas sit prior vniuersaliter quantitate, probatur multipliciter. Quia consequitur omnem substantiam creatam: quantitas tantùm corpoream. Consequitur substantiam ratione forma; quantitas autem ratione materia. Item, qualitas est principium agendi; quantitas non: qualitas est, quæ agens alterat; alteratio autem præcedit augmentum. Impossibile est quantitatem induci,

Additio. Qualitas nobilior quantitate.

induci,

induci, nisi per actionem qualitatis, non conuerfo. Item, qualitates attribuntur Deo, ut perfectiones simpliciter; non sic quantitates. Qualitas habet multas species, videlicet spiritualium, & corporalium; ut lux, &c. quibus entia attingunt suos fines; etiam homo beatitudinem per gratiam & charitatem attingit, &c. Quantitas continua tantum tres species, & ipsa nullum ens suum finem attingit. Consequitur omnem speciem, secundum suam actualitatem, non autem quantitas. Secundum ipsum est ordo uniuersi, & locus naturalis, & motus & quies. Secundum ipsas ut obiecta distinguuntur potentia anima. Quando etiam est ens perfectius, tunc habet ipsam perfectiorem; non quantitatem. Angelus nec homo tantam, quantam terra. Hic arguuntur propter communitatem, propter actualitatem, propter perfectionem simpliciter, propter generationem. Ad secundam conclusionem, confirmatur secunda, & tertia, per hoc, quod ordo accidentium, est secundum eorum perfectionem. Item, argui potest pro & contra, comparando quartam speciem Qualitatis ad quantitatem. Item, arithmetica est certior scientia naturali, abstrahit autem a qualitate. Item, quantitas est immediatior substantia secundum Aristotelem. Respondeo, substantia, & est subiectum accidentium, & est perfectius eis: quia causa efficiens. Quoad primum, est in potentia; quo ad secundum actu. Secundum primum quantitas est immediatior, & secundum secundum qualitas.

SCHOLIUM II.

Postquam arguit qualitatem esse nobiliorem quantitate, ex quatuor medijs, scilicet communitatis, actualitatis, perfectionis simpliciter, & generationis: alijs quatuor rationibus adductis ad oppositum, resoluit qualitatem esse perfectiorem in ratione efficientis, non in ratione subiecti: hoc autem est qualitatium esse simpliciter perfectiorem, quia ratio efficientis perfectior est ratione subiecti, quia hoc est ad recipere, & perfici ab alijs, illud ad dare & perficere, ut habet Doct. 4. d. 12. q. 2. §. Ad propositum, ubi num. 9. 10. quinque rationibus ferè usum cum his quas hic tenet cum communi, qualitatem esse simpliciter nobiliorem. Occasione huius, quaerit de subiecto accidentium: & arguit solum compositum eorum esse subiectum. Soluit tamen, ostendens accidentia subiectari in forma substantiali, quantitate, Angelis, non tamen in Deo, quia ad recipienda accidentia requiritur perfectio, & imperfectio: ultimum autem accidens, scilicet relatio, nullum accidens sufficit, de quo Doct. 1. dist. 8. quaest. 3. quod intelligit de relatione ultima, quia quaedam relationes fundant alias, ex Doctore 4. dist. 6. quaest. 10. num. 5. Quod tangit, an hec sit impossibilis, Humanitas est alba; tractat. 1. dist. 5. quaest. unica, ubi ait, de ultimatis abstracto, nihil, quod nequit predicari nisi formaliter, verè dici posse, nisi in primo modo; de quo Mayron. Lichet. Tart. Vigner, Vorillon. Paulus, & Bargius, ibi videri pos-

sunt, quorum aliqui tot exceptiones, & limitationes ponunt, quod regulam Scoti ridiculam faciunt. Breuiter cum Licheto, & Bargio (& reliquis Vignerius) dicendum, abstractum ultimatis in rigore Logico includere hoc syncategorema, per se primo: & sic nihil formaliter de eo dicitur, nisi in primo modo dicendi.

Quid potest esse subiectum accidentium? in subiecto requiritur imperfectio, quia potentialitas, ideò non Deus: & perfectio quòd sit ens actu compositum, ideò non forma substantialis, nec accidentalis, nec materia, nec Angelus, si simplex. Hæc quatuor membra videntur dubia, & multipliciter improbantur. De materia enim videtur, quòd possit esse subiectum: quia in potentia; ergo, &c. De forma substantiali intellectiua. Respondeo: quia separabilis. Contra, de sensitiua respectu speciei sensibilibus, vel actionis sentiendi, secundum Augustinum: anima autem facit in se: & sicut calor separatus habet operationem, sic magis videtur de sensitiuo: illa manet; igitur, &c. De accidente arguitur, finitum & infinitum quantitati congruit, 1. Physicor. diuisibilitas 3. Physicor. Item, Auicenna 2. Metaphysicor. cap. 1. planè exemplificat. motus velox & tardus, &c. probatur. Illud est proprium subiectum cui per se inest passio, & de quo per se demonstratur, & non de quo per accidens: rectum & curuum per se de continuo, per accidens de omni alio. Item, superficies albedinis in Sacramento: quia mutatio naturalis circa illas qualitates: igitur subiectum naturale. Item, scientia in intellectu, caritas in voluntate. Idem est de Angelis: tamen nunc omitto.

Respondeo: Argumentum illud, scilicet primum soluitur. Ad aliud, Imperfectio requiritur in subiecto: quia potentialitas, & perfectio saltem maior, quàm sit illa accidentis: similiter quacunque natura creata, cum non sit actus purus, est imperfecta: & una imperfectior alia, usque ad ultimam: si est ultima; igitur qualibet citra potest esse subiectum accidentis.

Respondeo, quaedam natura sunt imperfecta primatiue, dupliciter: vel perfectione eiusdem natura, sicut albedo remissa; vel alterius natura, ut substantia respectu quantitatatis. Quaedam negatiue, similiter dupliciter. Primo modo, ut forma omni intensione, & remissione carentes, ut numerus & figura, & fortè quaedam forma substantiales. Secundo modo, ut ultimum accidens: illud enim si est aliquod, est imperfectius quolibet precedenti, non primatiue, quia tunc non esset ultimum: sed negatiue. Igitur ad argumentum rediturus, ad maiorem, requiritur imperfectio priuatiua secundo

4.

Quòdnam est subiectum accidentium?

10. Trin. c. 5. vel 15.

Text. c. 15. Text. c. 35. & circiter.

Superficies est subiectum albedinis in Sacramento.

In subiecto accidentis requiritur perfectio, & imperfectio.

5.

Imperfectio priuatiua duplex.

Relatio, ultimum accidens imperfectum negatiue. 1. d. 8. q. 3.

Qualitas latius patet quàm quantitas.

Ex quatuor capitibus, qualitas est perfectior quantitate.

Arguitur quantitate esse perfectiorem qualitate.

modo; & sic minor non probatur: immò secundum illam probationem, si valet, procederetur in infinitum, quia nullum accidens omnino est actus purus.

Contra: priuatio est carentia possibilis generatione inesse: talis est hic, quia non est contradictio quòd insit. Item, aut est ita perfectum formaliter intrinsecè, quòd non potest perfectius esse intrinsecè, nec extrinsecè; unde ponatur intensum in summo natura sua, & tunc erit perfectius in suo gradu naturaliter, quàm homo in suo: aut non, & habetur propositum. Item, quare quiditas non recipit accidentia, cum sit in potentia: quia imperfecta priuatiuè. & quare hac est impossibilis, humanitas est alba? Probatur quòd non, quia in Christo Verbum nullum accidens recipit: igitur natura humana: sed hoc fuit subiectum accidentium. Sequitur quòd si hac humanitas, ergo humanitas.

Item, nunquid forma in quantum forma, est ratio recipiendi accidens, vt de subiecto & propria passione? Respondeo, illa natura, qua est forma, est ratio immediata recipiendi: non in quantum forma, quia sic comparatur ad materiam: nec in quantum actus in se, quia tunc Deus: sed quia actus iste, & ibi includitur limitatio hac: quam sequitur potentialitas. sic intellige 18. de forma.

ANNO T. MAVRITII.

Sequitur conclusio septima, vel sexta, si volueris præcedentem ponere quæstionem, & non conclusionem, Plura prima, &c. in qua determinat, quod in præcedenti quærebatur, & indeterminatè ad vtramque partem arguebatur: & debet exponi vniuersalissimum positiuè, aliter esset instantia de Prædicamentis, quæ sunt vniuersalissima prima; nisi loquatur de vniuersali transcendenti: aut certè in eadem coordinatione limitato. Et in fine cum dicit: igitur soluta sunt dua prima quæstiones, vel conclusiones, vt habent alij, potest referri, vt dixi, ad immediatè præcedentem disunctiuam; licet in aliquibus originalibus habeatur immediatè sequentes: sed non ita benè ad propositum, vt video. Posset tamen litera sic competenter stare, scilicet, igitur resoluta sunt dua prima conclusiones immediatè sequentes, ibi videlicet, conceptuum resolutio, &c. sed placet litera vt iacet. Posset etiam referri ad illas quæstiones de quantitate, & qualitate: quæ sequuntur immediatè, & tunc non esset additio, sicut norauimus: dic consequenter. Tange hîc instantias plures Logicæ, & Metaphysicæ, vt nosti.

Sequitur illa particula: Quòd qualitas sit prior, &c. quæ posset poni octaua conclusio hîc. sed quia non habetur communiter in originalibus, nec videtur multum dependere ex præcedentibus, assignauimus eam vt Extra, seu additionem. Arguit pluribus mediis ad primam partem: & reducit omnia finaliter ad quatuor media principalia: deinde litera est intricata. Nam

quidam libri habent sic: Ad 2. 8. & potest stare ponendo, vt dixi, hanc esse conclusionem 8. Alij sic: Ad duas conclusiones: sed litera potest intelligi vt habetur, sic: Ad secundam conclusionem, scilicet, Quòd quantitas sit perfectior qualitate; & sic est principium argumenti, vel e contra: & tunc esset litera coniuncta præcedenti. Sed de verbis non refert, arguit enim pro & contra. Et breuiter in fine, præmissa vna distinctione soluit dubium. Sed si volueris videre hic altius, & singularissimè, vide in 4. dist. 12. quæst. 2. contra primam opin. ratione 2. & applica hîc plura alia, vt nosti.

Sequitur alia dubitatio, quæ posset etiam assignari Theorema, sed ponitur vt additio: Quid potest esse subiectum accidentium, &c. vbi ponitur in principio conditiones subiecti accidentis, & impugnat responsonem, quantum ad secundam partem eius, quæ ad quatuor membra satis subtiliter. Vbi aduerte consequenter de imperfectione priuatiua & negatiua duplici, & instantias sequentes de forma, qualiter potest esse subiectum. Et aduerte ad ea, quæ incidentaliter tangit de natura humana in Christo. Quære vt nosti in 3. de vltimo accidente, quod non est accidentis alterius capax. Considera, vt scis, plura; an detur tale, & quale sit. Vide optimè 8. distinct. 1. quæst. 1. in laterali. & 7. & 8. Metaphysicæ. ad propositum. Infra etiam in hoc tractatu erit sermo ad hoc. Adde multa ad propositum, vt expedit. Quære 12. dist. 4. vbi supra. & 1. quæst. 3. art. 1. Ponitur in aliquibus originalibus quædam litera, quam non habes in illo argumento. Item quare quiditas, &c. sed non est multum necessaria, quare, &c. De prædicatione accidentis, de abstracto, & multiplici abstractione, & sic de alijs, vide sæpè in doctrina huius. In fine ibi: Sic intellige, &c. originalia sunt varia: quia sequitur in aliquibus, 15. de forma; in aliquibus, 18. de forma: sed benè sic ponitur: instantiam de forma, considera.

THEOREMA VIII.

SCHOLIUM.

Hoc Theorema est de termino actus intelligenti, qui quatuor nominibus explicari solet, nempe obiecto, intelligibili, intellecto, intentione. Circa huius explanationem, ponit sex definitiones, & duas petitiones, stylo quasi Euclidico. Circa secundum, puto, qui quid dicat Maurisium, Doctorem velle, quòd primò concipitur vniuersalissimum, quia hoc solum secundum se primò attingitur; alia, ratione huius: quod colligo ex commento discente primò concipi: quòd est totum obiectum, non pars; ens autem est totum obiectum totalitate adæquationis, & prædicationis, & quolibet aliud, pars eius. De tertia, & quarta definitione, vide Maurisium. Quinta, & sexta, explicant partes subiectiuas conceptus, scilicet conceptum simplicem, & simpliciter simplicem: de quibus Doct. 1. distinct. 3. quæst. 2. §. Ad secundam quæst. num. 21. Nota hic sermonem esse de conceptu incomplexo tantum. Petitiones dua sunt clarissime. Aduerte aliud esse cognoscere perfectum, & aliud perfectè; sicut aliud est cognoscere distinctum, & distinctè cognoscere, de quo Doct. 2. dist. 2. quæst. 2. num. 21.

Quòd est subiectum accidentium.

An detur accidens immutabile subiectiuè?

Humanitas est alba, an vera propositio?

An forma sit ratio accipiendi accidens.

Vniuersalissimum positiuè, & priuatiuè.

8. principi-
palis.1 *Conceptum dico, quod actum intelligen-
di terminat.*

Hic obiectum dicitur, vel *intelligibile*, vel *intellectum*, vel *intentio*. Primum communissimum est, quia ad omnes potentias. Secundum, commune ad obiectum intellectus in potentia, vel in actu. Tertium, proprium. Quarto vtuntur Arabes: vt Auicenna & Auerroës Sicut autem *intentio* æquiuocè dicitur de obiecto, & de actu; ita & *conceptus*: hinc autem sumitur pro obiecto.

Quod est
obiectum
adaquatū?2 *Primo concipi dicitur, quod intellectui
adaquat.*

Adæquatio intelligitur sic, quòd sit totum obiectum, non pars obiecti.

Quid per
se concipi?3 *Per se concipitur, quicquid in primo con-
cepto essentialiter includitur.*

Sicut genus per se concipitur, quando species primo concipitur: sic in aliis.

Perfectè cõ-
cipitur, cu-
ius nihil la-
ret.4 *Omne illud, & solum illud perfectè con-
cipitur, cuius nihil latet.*

Quod scilicet, in ipso essentialiter includitur, hinc intelligitur perfectè, non actus in quantum elicitur à potentia; sed in quantum comparatur ad obiectum, ita scilicet quòd nihil intrinsecum obiecto sit ignoratum, quocumque modo cognoscatur.

Quid con-
ceptus sim-
pliciter sim-
plex? &
quid sim-
plex?5 *Conceptus simpliciter simplex est, qui
non est resolutilis in conceptus.*6 *Conceptus simplex non simpliciter, qui
per se est vnus: tamen resolutibilis in conceptus.*

Illorum autem, in quos resoluitur, alter determinabilis, alter determinans. Primus autem potentialis, alter actualis, aliter non esset aliquis vnus conceptus ex eis. Primus quidem dicitur in *quid*, secundus in *quale*, de conceptu tertio: cui tamen vterque est essentialis; ergo essentialia in plus se habet, quàm dictum in *quid*.

Essentiale
latius pa-
ret, quàm
dictum in
quid.Petitio-
nes.1 *Aliquid primo, & perfectè concipi.*2 *Conceptus aliquos esse distinctos.*

ANNOT. MAVRITII.

2.

SEquitur illa particula: *Conceptum dico, &c.* Licet variè situatur in originalibus præcedens additio, quia in aliquibus infra post has definitiones, & conclusiones quasdam sequentes: sed communiter habetur, vt posuimus. Vbi aduertendum, quòd more Euclidis procedit in his Theorematibus: quia nunc communes animi conceptiones, nunc definitiones, nunc petitiones, nunc verò conclusiones adducit. In hac ergo particula ponit primò sex definitiones; deinde duas petitiones, & sequuntur conclusiones. Diuidendo autem totum tractatum in particulas, vel principalia Theoremata, vel capita, vt aliis placet; posset hinc assignari octaua principalis, & hoc ponendo litteram præcedentem, additionem. Vel si tantum enumerentur conclusiones pro Theorematibus,

Ista Theore-
mata vocat
communes
conceptiones,
definitiones,
petitiones,
conclusiones.

non ponetur sic quotatio aliqua: sed infra ibi: *Conceptum resolutio, &c.* Et poterit poni octaua principalis: vel decima alio modo. Nam maxima ambiguitas huius processus consistit in illis quotationibus, & diuisionibus: vt infra patebit. Quare lector aduertat ad singula diligenter. Hic etiam videretur procedere verè Metaphysicè, & transcendentè: in præcedentibus verò potiùs Logicè, vbi fuit sermo de vniuersali, & Prædicamentis, &c. licet tamen connotando primas intentiones: in quibus verificantur ibi dicta. Definit ergo conceptum in communi, & est notabilis definitio, & in doctrina huius valde necessaria: quia huiusmodi termino vtitur vbique. Interpretatur autem definitionem, quadrupliciter: sed tertium membrum maximè accipiat: ita quòd obiectum sub *concipi* conceptus rectè dicatur: non quòd fiat aggregatum ex vtroque, quia sic ens per accidens, & etiam sic idem ad se terminaretur: sed quòd tunc propriè obiectum conceptus dicitur, dum actu terminat actum, & non solum potentià, vel apertitudine. Aliquando verò iste vtitur conceptu, in quarta acceptione, hoc est, pro actu concipiendi. Quare 8. *distinct. prim. & alibi plerumque.* Omnis ergo res, realitas, quiditas, seu formalitas, potest dici conceptus. Vnde *res, realitas, quiditas*, seu *formalitas, & conceptus*, se habent secundum magis, & minus commune. Quare Franciscum & alios Formalistas. An modi intrinseci possint dici conceptus, est dubium in doctrina huius: quia variè de hoc loquitur. Quare 8. *dist. prim. & 5. & 6. quest. quodlib.* sed pars negativa communiter tenetur, & hoc maximè tenendo eos, vt modos: non vt *quid*. Vide 4. *Metaph. quest. 1.* Concipiuntur potiùs quàm concipiuntur, idè formalitates esse communiter negantur. Instantias plures hinc tange, vt scis, alibi sæpè hæc notauit copiosè, idè hinc breuibus contentor.

Obiectum in
concipi dicitur
cõceptus.Res, realitas,
quiditas, seu
formalitas,
conceptus, se
habent vt
magis & mi-
nus.Modi intrin-
seci non ha-
bent proprium
conceptum.

3.

Primo concipi-
tur species
ultima, reli-
qua vt ali-
quid ipsius.

Deinde definit *primo per se, & perfectè concipi*, notante valde, & ordinatè: quia postquam notificauerit conceptum, iam notificat varium concipiendi modum, & maximè scientificum: & duæ primæ possent confirmari ex primo Posteriorum: quia vt exponit primam, intelligitur ibi ly *primo* pro primitate præcisionis, & non vniuersalitatibus: seu pro primitate quiditatiua, non quantitatiua. Vide 7. & 9. *Metaph. & 2. dist. 2. quest. 10. & alibi sæpè.* Quare etiam pro duabus primis in *primo. dist. 1. quest. 2.* optimè. Aduerte ex commento primæ, quòd Doctor intelligit primitatem hinc, seu adæquationem, non simpliciter, & vniuersaliter, & respectu potentiæ, abiolutè loquendo; sed in ordine ad vnum actum intelligendi. Et intellige aduertè in his definitionibus obiectiua, & non subiectiua.

Vterius notandum, quòd loquitur in secunda definitione, & eius commento multum strictè de *per se concipi*; nisi ly, *essentialiter* extendatur ad virtualiter, vel vnitivè contentum. Vide vbi supra in *primo, & distinct. 3. eiusdem. quest. 2. & dist. 3. 2. part. 2. & specialiter q. fin.* vbi singularissimè distinguit de obiecto per se duplici. Exemplum tamen ponit in manifestiori, vt conuenit: verum enim est quod dicit, & exemplificat; sed non asserit cum præcisione, idè extende vt nosti. Veritas illius tertriæ definitionis, patet 1. *Physicor. text. com. 1.* & disputatur communiter *ibidem*, de quo tractat etiam 3. *distinct. primi. quest. 2.* sed an contingat sic concipere

Quest. 11. ad
2. pro opin.
num. 35.Est 4 in or-
dine.

An differen-
tia pro statu
isto intelli-
gantur

4.

concipere pro statu isto quidditates specificas, du-
bium est apud multos: maximè cum differentiæ
vltimæ rerum sint nobis ignotæ: videtur namque
quod solum simpliciter simplicia sint sic conce-
ptibilia: sed an sic, vel non, vide vbi supra 1. *Physi-*
cor. & maximè apud modernos Scotistas, & 3. *dist.*
prim. quæst. 3. egregiè.

Cum etiam dicit in fine definitionis, *cuius ni-*
hil latet, potest intelligi vel virtualiter, vel for-
maliter: & hoc vel æquivalenter, vel circum-
locutione, & sic de aliis, licet maximè quando
actualiter, & in conceptu proprio. Illa litera:
quod scilicet, in ipso essentialiter includitur addi-
textui, tanquam declaratio, seu specificatio;
aut certè limitatio præcedentium, & tunc com-
mentum inciperet ibi: *hic intelligitur, &c.* Et
notanter dicit, *Quod essentialiter includitur, &c.*
quia si ad perfectè concipiendum aliquid, re-
quireretur notitia omnium, vel virtualiter, vel
accidentaliter, seu etiam identicè inclusorum
in ipso; vix aliquid perfectè conciperetur, ma-
ximè notitia simplicis. In omni enim signo natu-
ræ datur notitia perfecta in suo genere: & ita
homo perfectè cognoscitur in primo signo, li-
cèt non vt risibilis, neque albus. & sic de aliis.
In commemo declarat optimè, quòd *ly perfectè*
intelligitur obiecti, vt dixi priùs, hoc est ex
parte obiecti concepti, & non actus concipien-
di: quia actus in se potest esse perfectus, dato
quòd non comprehensiuus obiecti, sed tantum
apprehensiuus, & hoc, vt noranter dicit Doctor,
inquantum elicitur à potentia; licèt non in-
quantum caufatur ab obiecto. habet enim duas
causas partiales effectiuas in creaturis vt 3. *dist.*
prim. q. 7. habet, & ita potest habere perfectionem
ab vna, dato quòd non ab alia quandoque: sed
quia magis specificatur ab obiecto, & si non
principalius caufatur, vt *ibidem quæst. 8.* habe-
tur: igitur absolute, quando non totaliter, seu
comprehensiuè se habet respectu obiecti, dicitur
imperfectus, maximè ponendo respectum essen-
tialem eius ad obiectum. de quo vide 13. *quæst.*
quodlibeti.

5.

Cum dicit in fine commenti, *quocumque modo*
cognoscatur: potest referri ad formaliter, vel vir-
tualiter cognoscere: vel ad intuitiue, seu abstra-
ctiue: vel in Verbo, seu in genere proprio, & sic
de aliis. Vbi tange differentiam inter esse igno-
ratur, & perfectè notum. De multiplici etiam
ignorantia, & multiplici modo cognoscendi
pertractabis, vt nosti. *Quære 3. dist. prim. & quæst.*
de subiecto in prol. & 7. & 14. quæst. quodlib. & alibi
sæpè.

Quinta, &
sexta defini-
tio sunt de
partibus sub-
iectiuis obie-
cti.

Deinde ponit alias duas definitiones partium
subiectiuarum conceptus: quas etiam habet 2.
dist. prim. quæst. 2. & 3. dist. prim. quæst. 2. & posset ad-
di tertiam de summè simplici, vt habetur 8. *dist.*
prim. Quia tamen ille conceptus tantum in diu-
inis habetur, idèd hïc tacuit fortè ipsum. Dubium
etiam est, an sit aliquis horum: ita quòd conce-
ptus summè simplex contineatur sub simpliciter
simplici, quod repuro verum esse, loquendo de
simplicitate realitatis, de quo aliàs erit sermo.
De multiplici acceptione *simplicitatis*, & *composi-*
tionis, vbi supra, notavi in Metaphysicalibus, litera
& commentum satis patent. Vide 3. & 8. *dist. prim.*
& 3. *dist. 2. & 7. & 8. Metaph. & in Logicalibus* hu-
ius, plura declaratiua horum terminorum. Vide-
tur hïc loqui per totum de conceptu simplicis
intelligentiæ. De diuisione autem & compositio-

ne considera, quales conceptus sint, & quo modo
complexum sit simplex, & quo actu concipitur, &
an vno, vel pluribus. *Quære 6. Metaph. & 2. & in*
Logicalibus. Pondera corollarium ad finem com-
menti de essentiali respectu dicto in *quid.* Idem
habet in quæst. super Porphyrium. cap. de Diffe-
rentia. Tange etiam hïc plura de multiplici de-
terminatione: & qualiter quidditas per modum
determinatur, & quomodo se habent respectu
tertij; vt habes sæpè in doctrina huius, & sequa-
cium. Hïc non est immorandum circa quotidia-
na documenta Doctoris: sed dumtaxat circa dif-
ficultia, & signanter hïc dicta: lector verò addat ad
omnia.

Consequenter ponit duas petitiones modo
antiquorum, vt supra notavi, & satis patent. De
verificatione autem earum, posset fieri altercatio:
vt priùs circa definitiones dictum est. Pone dif-
ferentiam inter *esse distinctum*, & *distinctè concipi*: &
similiter de *perfecto*, & *perfectè*. Aduerte, etiam
quòd aliter est loquendum Metaphysicè, & ex
natura entium, & obiectorum, & potentiarum: &
aliter ex conditione status: plura alia adducat in-
geniosus lector.

Quidditas per
modum de-
terminatur.

Allud intel-
ligere distin-
ctum, & aliud
distinctè.

THEOREMA IX.

SCHOLIUM I.

Ex dictis in Theoremate præcedenti, infert dari sta-
tum in conceptibus, ita vt aliquis sit primus. In se-
cunda conclusione huius, tenet nullum conceptum, et-
iam entis, de quolibet dici in quid, quia non dicitur
de vltimis differentiis, nec de passionibus entis: quod
etiam habet 1. *dist. 3. quæst. 9. num. 6. & dist. 8. q. 2.*
& 2. *dist. 3. quæst. 6. & quæst. 2. 1. de Anima, vbi fu-*
sus de hoc egi, in comment. illius quæst. vide instan-
tias Mauriij contra tres probationes Doctoris tertia
conclus. Cum non sit vnus conceptus in quid omnibus
communis, tenet ponendos esse aliquos primos, vnum
in quid, entis, & alium qualificatiuum, secundum
modos eius. Vide Mauriium conclus. 4. Intelligi de
determinante vltimo, seu vltima differentia; quia
hac non includit ens in quid, & sic nihil commune
cum altera parte includit. Corollarium, quòd genus,
& differentia nihil habent commune, nec vnum in-
cludere alterum, sequitur bene ex quarta. Quod
in commento dicitur, idem esse de materia & for-
ma, vel tantum vult quòd vna non includit aliam;
aut si velis, nihil esse eis commune. Quod innuit Do-
ctor 2. *dist. 12. quæst. 1. num. 16.* intellige quòd sint pri-
mò diuersa re, & realitate, non autem conceptu;
quomodo Deus, & creata sunt primò diuersa. Ra-
tio huius est, quia secundum Doctorem 1. *dist. 5. q.*
quæst. 3. materia includit ens. Secundum quòd diffe-
rentia inferior non includit superiorem, latè tradit Do-
ctor 7. Metaph. quæst. 1. 7. & 4. dist. 11. quæst. 3. ad pri-
imum pro opin. num. 48.

I Conceptuum resolutio statum habet.

Ex prima petitione, in hoc, quòd dicit
primò: & ex definitione tertia hac ad-
iuncta illis; potentia finita non simul per
se primò concipit infinita. Et aliter ex pri-
ma petitione, in hoc, quòd dicit *perfectè*:
& ex quarta definitione, & hac adiuncta,
infinita primò concipere intellectu finito
est impossibile; siue simul, quia tunc in-
finiti

I.

Intellectus
finitus nequit
infinita pri-
mò intelligen-
re.

finiti actus, simul eiusdem potentie finitæ; siue successiue, quia infinita non est pertransire, *secundo Metaph. Aristotelis text.com. 13.* Item, 8. *Metaphysic. Aristotelis text.com. 10.* Definitio resoluitur in indiuisibilia, & 2. *Metaphysic. text.com. 10.* non est possibile scire, priusquam ad indiuisibilia deueniatur: verum est perfectè ante resolutionem.

2. *Nullum conceptum vnum in quid de cæteris omnibus predicatur.*

Tum, quia tunc nullus alius simpliciter simplex, & ita in eodem includerentur conceptus infiniti, vel idem infinities: quicumque enim alius includeret illum vnum, & aliquem alium, & ille alius, illum vnum, & aliquem alium; & sic in infinitum. Tum, quia nulli duo conceptus essent primò diuersi: quia in vno conceptu conuenientes, ac per hoc nulli distincti, contra secundam petitionem. Omnis enim distinctio reducitur ad distinguentia primò diuersa: per quid enim essent distincti; non per id, in quo conueniunt, igitur aliis, & redit infinitas, quæ in prima probatione. Tum tertio, quia in omni conceptu alio, esset nugatio: quia illud quod commune ponitur, frequenter conciperetur: semel namque vt pars vna conceptus illius; & iterum vt inclusum in alia parte, & iterum in parte illius partis in infinitum, & sic nugatio sequeretur.

3. *Conceptuum stabit resolutio ad aliquos primos.*

Ex prima, & secunda conclusione, ita quòd quilibet conceptus per se vnus, aut erit aliquis illorum, aut per se includet aliquem illorum: ad quot, inquirant respicientes. Per quid etiam essent distincti? non per illud in quo conueniunt, igitur per alia: & illa quibus distincta? non illis quibus conueniunt, igitur aliis; & redit infinitas, quæ in prima probatione.

4. *Determinans, & determinabile, nullum conceptum per se vnum includunt: nec vnum eorum conceptum per se alterius includit.*

Hæc si intelligatur vniuersalis negatiua, probatur vt secunda, & tertia probatione. Si autem particularis negatiua, probatur vt secunda, quacunque probatione: idè enim ibi sequuntur inconuenientia, quia oppositum alterius partis huius conclusionis ibi supponitur.

Conceptui generis, & differentia nihil commune, nec vnus includit alium.

Similiter de materia, & forma.

Differentia superior, quæ includitur in genere, non includitur in differentia inferiori.

Aliàs nugatio in definitione, & processus in infinitum in differentiis: quia differrent differentis, cum sit hucusque certus processus. Respondet proterius, quòd determinans conceptum communem, est aliquod concretum: de cuius concreti intellectu non est determinabile: est tamen determinabile de intellectu abstracti, ipsius determinantis. Probant igitur præcedentia, quòd nullus vnus conceptus est communis ad omnem alium quemcunque intellectum, quia non in concreto; est tamen communis quiditatiuè ad omnem intellectum in abstracto. Contrà: abstractum; & concretum eundem conceptum per se important; aut saltem impossibile est conceptum concreti, esse simpliciorum quàm conceptum abstracti: siue aliquid includi per se in conceptu abstracti, quod non includitur in conceptu concreti, igitur magis sequitur non diuersitas primò, & idè non distinctio, magis infinitas de concreto contrahente, quàm de abstracto.

SCHOLIUM II.

Sensus quinta conclusionis est, non omni creato, & increato dari conceptum communem, quia saltem enti reali, & rationis, nullus communis est; & vltimis differentiis cum aliis nihil esse commune, iam dictum est, conclus. 2. Sexta conclusio explicat definitionem conceptus datam Theor. præcedenti. Septima diuidit conceptum obiectalem, in simplicem, & simpliciter simplicem, de quibus Doctor 1. distinct. 3. quest. 2. num. 21. Conclusione octaua diuidit conceptum in primò diuersum, & differentem: ille cum alio collatus, in nullo cum eo conuenit, hic sic: ille est irresolubilis, hic non.

5. *Creato, & increato nulli idem conceptus per se communis erit.*

6. *Conceptum dico obiectum actu intellectum, prout scilicet est in intellectu, non vt forma, sed vt actu cognitum.*

Hic autem esse in, non est nisi habere relationem actualem ad intellectum; siue intellectum ad ipsum, siue vtrumque ad vtrumque.

7. *Omnis conceptus per se vnus, aut est omnino simplex, cuius scilicet aut nihil concipitur, aut totus; aut non est omnino simplex.*

Tamen incomplexus dicatur resolubilis, quia plures conceptus essentialiter includit, quorum alter sine toto concipi potest de non per se vno, qui dicitur aggregatus: vt homo albus: & de quarto, qui dicitur complexus: & de quinto, qui dicitur discursiuus, inferiùs quære.

8. *Omnis conceptus ad quemcunque, non omnino eundem comparatus, aut est primò diuersus ab illo, si cum illo in nullo conceptu conueniat.*

Aut

Nihil sciatur antequam veniatur ad indiuisibilia.

Abstracti, & concreti eundem habent conceptum per se.

Ens non dicitur in quid de omnibus: quia non darentur conceptus primò diuersi. Si ens diceretur in quid, de quilibet daretur nugatio.

2.

4. *Esse obiectiue in intellectu quid?*

Determinans, & determinabile non habere vnum per se conceptum communem. Corollarium.

Aliud corollarium.

*Conceptus
alius differens, alius
primò diuersus.*
*Conceptus
resolubilis est
differens.*

Aut differens, si in aliquo conueniat, & in aliquo differat: aut ordinatus, puta si vnus totum alium includat, & non e conuerso: dicatur alter includens, alter inclusus: solus resolubilis differens est, & includens: primò diuersus & inclusus potest esse tam simplex, quàm resolubilis.

ANNOTAT. MAVRITII.

5.
*Variatio in
ordine con-
clusionum.*

SEquitur illa particula: *Conceptuum resolutio, &c.* quæ potest poni nona principalis: vt notauimus, vel octaua, seu decima, secundùm alias supputationes. si enim tantum enumerentur conclusiones, erit octaua principalis, vel septima, & hoc ponendo additionem suprâ rectè notatam. Enumeratio ista variè habetur, & generat hîc, vt prædixi, maximam ambiguitatem: omnia tamen moderari possunt iudicio lectoris solertis. Nam eadè facilitate, quæ sic, vel sic partiantur, possunt & aliter partiti: dummodò veritas sententialis habeatur. De numeris, & ordine minus refert. præmissis namquæ definitionibus, & petitionibus, adducit conclusiones, & in hac particula possunt notari septem, vel octo per ordinem conclusiones, vt habes: quot tamen sunt conclusiones, tot particulae possent assignari. Placuit nihilominus ex conformitate, conuenientia, & dependentia conclusionum, plures sub vna particula, capitulo, vel Theoremate principali collocari, vt infrâ magis dicitur. Prima ergo conclusio est de statu in processu diuisiuo, seu resolutorio ponendo, quam confirmabis ex primo Posteriorum, & ex quinto principali suprâ, & ex quarto, Metaphysicæ. Quam probat in commento notanter ex dictis, & aliis propositionibus specialibus facundissimis adiunctis; quas roborat sententiis Aristotelis, & speciat in allegando Aristotelem, ad differentiam Metaphysicæ Auicennæ. Vbi aduerte, quàm cautè, & sincerè loquitur in illis propositionibus adiunctis in commento. Dicit enim primò *potentia finita*, ad differentiam potentiarum vitalium Dei. Deinde addit *simul* propter instantiam de successione cognitionis infinitorum. Vide 3. *dist. prim. & 2. & 1. quest. 4. & 14. dist. 3.* Addit ulterius *per se primo*, propter instantiam de cognitione rerum in Verbo, & accidentaliter cognitione oppositi in obiecto; & virtuali effectu in causa, & sic de aliis. Tange tamen instantias, vbi suprâ in 3. & dic consequenter benè ponderando. Quære in 4. in materia de beatitudine. Vide Franciscum & Ocham, & alios. In aliquibus originalibus non ponitur hæc conclusio hîc: sed tamen magis placet vt posuimus, vt in sequentibus patebit. De actibus intelligendi, propter dicta in commento, quære super libros de Anima, & alibi pluries, vt nosti.

*Resolutio
conceptuum
statum ha-
bet.*

6.

Deinde ponit conclusionem, seu propositionem secundam, *Nulium conceptuum vnum*, &c. quæ negat conuenientiam omnium conceptuum in aliquo vniocè dicto, seu in *quid* de eis: quam expeditè, & pulchrè probat in commento, quam etiam habet 3. *dist. prim. quest. 3. & 4. Metaph. & super lib. de Anima.* Quære Auicennam 5. *Metaph. cap. 6.* vide sequaces huius, & specialiter Petram de Aliaco 3. *dist. prim. quest. 1.* Et Franciscum in prolo. Conflat, & alios. Excipit enim à prædicatione quidditatiua, seu in *quid*, entis differentias vltimas,

*Ens non præ-
dicari in
quid de vlti-
mè differ-
entis &
passionibus
eius 1. dist. 3.
quest. 3.*

& eius passiones, vbi suprâ in primo. Sed an passiones inferiorum, & differentiarum indiuiduales, debeant similiter excipi, dubium est: sed de differentis indiuidualibus facilius est determinare, cum non sint entitates quidditatiuæ, sed hypostaticæ: quare nec includunt, nec includuntur quiddatiuè. Possunt etiam intelligi sub differentis vltimis, quia sunt vltimæ realitates. Vide 3. *dist. 2. q. 6.* de conuenientia, & differentia earum cum specificis. Fortè tamen Doctor ibi tacuit eas: quia nondum determinauit in Sententiis de eis, & propter repugnantiam opinionum tetigit tantum communiter nota. De passionibus verò inferiorum adens secundùm varias opiniones variè esset dicendum. Nam qui passiones tales ponunt per se in prædicamento Qualitatis, habent tenere ens includi quiddatiuè in eis: qui verò aliter sentiunt, vt pote quòd sint respectus quidam transcendentes aptitudinales, reductiuè tantum in Prædicamento sui subiecti, vt communiter ponunt Scotistæ; adhuc etiam probabiliter possunt dicere idem, cum per absolutum, & respectuum tanquam per quidditates. diuidatur ens, loquendo maximè de respectu quiddatiuò: sed ad oppositum posset obici multipliciter, de quo aliàs.

*Passiones in-
feriorum an
includunt
ens, & in quo
sunt prædica-
mento?*

7.

De modis etiam intrinsecis dubium est, quia etiam Doctor vbi suprâ tacuit eos: ita quòd notauit priùs super Metaphysicam, quendam modum dicendi Doctoris, 1. & 4. *Metaph. de modis vt quid, & vt modus* acceptis. Satis tamen securè dici posset, quòd cum modi tales, vt habet ipse 8. *dist. prim.* non sint propriè aliæ formalitates, seu conceptus à quiddatibus, quarum sunt modi, nec per consequens aliqui formaliter, seu quiddatiuè includentes. Quod enim non est *quid*, vel formalitas, quomodo alicui dicto in *quid*, seu formaliter, subicitur? cum talia sint prædicata, qualia permittunt subiecta? Sed huius ambiguitatis vltior discussio habet fieri vbi suprâ. Quære Franciscum, & alios Formalistas, & in omnibus Ocham: nunc ad oppositum, nunc ad propositum, omnia sanè ad mentem Doctoris diiudicando.

Q. 2.
*Modi nihil
includunt of-
fensialiter.*

Prima probatio conclusionis in commento posset (licèt subtilis, & efficax sit) habere instantiam ad hominem: quia non obstante simplicitate diuina, vbi summa simplicitas haberetur, ens quiddatiuè de Deo, per te, prædicatur; & per modos, qui quasi conceptus qualitatiui sunt, ad ipsum contrahitur: quare ergo non eodem modo de vltimis differentis diceretur, & contraheretur ad eas? Considera benè, ponderando plura. Quære 8. *dist. prim. q. 2. & 3.* & in Francisco: hoc enim motiuum multum facit pro intentione Francisci in prol. Constat.

*Ens quiddati-
uè prædica-
tur de Deo,
an ad eum
contrahitur
per modos.*

Secunda probatio bona est, licèt haberet euasione, recurrendo ad realitates, & modos vt priùs. Vbi aduerte, quòd litera debent esse coniuncta, & dependens ibi: *Contra secundam petitionem, &c.* & non nota, seu principium obiectionis, vt in pluribus originalibus reperitur.

Tertia etiam probatio patitur instantiam ad hominem, vbi suprâ in primo, iuxta regulam Scoticam ibidem. *Commune videlicet ad duo inferiora, quorum vnum denominat alterum, particulariter sine negatione denominat seipsum.* Exemplum de animali rationali, in quorum vtroque, vt ponitur ab aliquibus, includitur quiddatiuè ens: similiter cum dicitur, *homo albus*, & sic de aliis. Sed tu considerabis diuersitatem hinc inde, & processum in infinitum, & resolutio

resolutionem in realitates, & conceptus: & sic faciliter instantiæ omnes de modis euadentur. Singularissimè enim & ingeniosissimè tribus probationibus ostendit veritatem conclusionis, licet Ocham conetur in omnibus obicere: alterius tamen & loci, & temporis, est hæc diutius profectui. Attende, quòd in aliquibus originalibus, post commentum huius conclusionis, adduntur duo corollaria, quæ tamen infra post quartam conclusionem habes. *Conceptus generis*, &c. sed vbique satis benè currunt, hinc videlicet, & ibi: quare legantur, vbi placuerit lectori.

8. Vltius sequitur tertia conclusio: *Conceptuum stabilitas*, &c. Nam cum in prima ostendit statum in resoluendo; & in secunda, quòd non ad vnum, saltem in *quid*, licet benè ad vnum, aut in quid, aut saltem identicè, seu denominatiuè, à priori dictum: in hac tertia tangit limitationem resolutionis ex parte termini ad quem ipsius, ostendens quòd non oportet tot esse conceptus primos, quot resolutiones: sed ad aliquot primos fit omnium resolutio: semper enim pluralitas superflua, vbi paucitas saluat apparentia. Et in commento recurrit ad prius dicta, & litera est varia in diuersis originalibus, & ibi: *per quid etiam essent distincti*, &c. vsque ad finem est *Extra*, vel penitus superflua, quia prius in commento 2. habetur. Aduerte cum dicit: *Ad quot inquirent respicientes*, &c. quòd ibi posset fieri longa inuestigatio, sed in sequentiibus magis explicabit ista. Posset breuiter distingui de resolutione ad primos conceptus, vel in genere videlicet, vel extra genus. Primo modo, posset poni tot primi conceptus in *quid*, & in *quale*, quot sunt generalissima, & prima contractiua eorum. Secundo modo possunt poni duo, vel tres primi tantum: vnus in *quid*, vt entis; alius in *quale*, vt primi modi entis; vel alij duo duorum modorum: sed ex parte modorum posset fieri altercatio: & similiter ex parte passionum, quis videlicet primus, quis secundus, & quæ entis prima diuisio, de qua aliàs. Saltem veritas conclusionis habetur, quia primæ diuisiones entis sunt terminatæ, & contractiua prima eius sunt in determinato numero: igitur aliquot primi conceptus, quorum supputationem dimisit ad iudicium boni viri: ne micrologus videatur. Quare 8. *diff. prim. huius*, & in prolog. Constat. in Franc. & in Tract. de transcendentibus, & apud Formalistas. Praet. enim probabiliter dicit, quòd ad hos duos secundum ens reale fit vltimata resolutio omnium extra animam: & ad hos alios ens rationis, omnium, quæ actu collatiuo derelinquuntur. Alibi spero, Deo disponente, altius inuestigare hanc ambiguitatem.

9. Deinde ponit quartam conclusionem de diuersitate primò determinabilis, & determinantis: *determinans, & determinabile*, &c. Vbi notanter dicit in prima parte conclusionis: *Conceptum per se vnum*, propter conuenientiam eorum in conceptu per accidens tali, non tantum per seicum; & hoc etiam extendendo *per accidens*, vt scis. In secunda etiam parte notanter ait, *per se alterius*, &c. propter identiticam inclusionem, & illimitationem: & maximè in transcendentibus. Vult breuiter, quòd determinans, & determinabile sunt primò diuersa: quia nec vnum alterum, nec ambo tertium, per se saltem, includunt. Vbi aduerte, quòd hic posset fieri instantia ad hominem: quia, vt habet 3. *diff. prim. q. 3.*

Scoti oper. Tom. III.

ens prædicatur in quid de aliquà differentia, idè non potest esse genus, vt exponit singularissimè Philosophum 3. *Metaph. sexti. com. 10.* si igitur intelligatur conclusio vniuersalis negatiua, vt egregiè habet in commento, videtur falsa, aut repugnantia in dictis. Idè, vt instantia excludatur, ponatur particularis negatiua, ita quòd non de quocunque determinante, sed de vltimo: vel saltem nec re, nec realitate, alio à determinabili intelligatur. Nota etiam quòd specificauit tertiam probationem secundæ, si intelligeretur vniuersalis negatiua, eo quòd aliæ duæ non ita essent ad rem; sed qualiter tertia etiam non concluderet, terigi supra, famosè enim currit: & hoc hinc sufficiebat. Rectius verò ponitur particularis negatiua, & logicè, & realiter loquendo. Cum dicit in commento, & *tertia probatione*, potest omitti ly &, vt in pluribus habetur, vel subintelligi ly *hoc*. Multa hinc curiosa adducat lector curiosus, benè ponderando.

Consequenter ponit duo corollaria (quæ tamen, vt prius notauit, in aliquibus originalibus, imò communiter, sequuntur commentum secundæ conclusionis: hinc tamen satis rectè locantur) quorum primum est: *Conceptus generis & differentie*, &c. Quod intellige (vt limitauit conclusionem) quo ad vtramque eius partem. Videtur loqui plerumque hinc de communi limitato, seu sumpto ab aliqua re, vel realitate vna: sed generaliter loquendo, propositio est vera vt particularis negatiua, licet non vt vniuersalis. Quod addit ibidem, *similiter de materia & forma*, siue fit pars textus; siue vt commentum, habet ambiguitatem: quia 3. *diff. prim. & 8. diff. eiusdem*, videtur tenere quòd ens vniocè, & in quid prædicatur de materia, & forma: Potest dici expedite, quòd illa similitudo debet attendi quo ad secundam partem corollarij, non quo ad primam. Vel si contendas, quòd vniuersaliter intelligitur, dic quòd loquitur de primò diuersis re, vel realitate, non autem conceptu reali. Vel aliter, & redit in idem, quòd loquitur de diuersis se totis subiectiue, non autem obiectiue: Et sic habet concordari id, quòd habet in 2. *diff. 12. quest. 1.* vbi idem quòd hic de diuersitate materiæ à forma tenet, cum his quæ dicit in primo: *vbi supra*. Sessor doctrinæ Scoticæ, nisi stabiliter, & cautè æquitauerit, de facili cespitabit; tota ergo & totaliter videatur eius doctrina; aliter interpreti, & præcipitium imminet, & ruina. Aliud corollarium, scilicet *Differentia superior*, &c. patet ex intentione super 7. *Metaph. q. 17. & 11. diff. 4. q. 3. & alibi sæpè*: sed instantias ibi terigi, & alibi; & quia ad alia festinò; hinc plura omitto. Diligens lector omnia supplebit.

Deinde introducit quandam cauillationem, seu euasionem, ibi: *Cum sit hoc vsque*, &c. & sequitur immediatè commentum 4. in aliquibus, ponendo corollaria: vbi prius supra: sed satis habetur hinc benè ad propositum. Et meritò appellat respondentem proteruum, quia apparet ex responsione manifestè. Porius enim videretur primò diuersitas determinabilis, & determinantis in abstracto, quam in concreto, cum in concreto, vnum prædicetur de alio, & ambo de tertio; in abstracto verò minimè: verbi gratià, hæc conceditur, *Rationale est animal*, & e contra, & hæc: *Socrates est rationale, & animal*, &c. hæc autem negatur communiter, *Rationalitas est animalitas*, licet garruli Nominales non vereantur

A a eam

Determinans & determinabile primò diuersa intellige de determinante vltimo.

10.

An materia & forma includunt onus

Differentia inferior non includit superiorem.

11.

Diuersitas determinabilis, & determinantis, clarius patet in abstracto quam in concreto.

Non oportet esse conceptus primos, quot resolutiones.

Quot primi conceptus?

De primò di-
uersis in ab-
stractis, vide
Doct. 1. Met.
q. 1. & lib. 4.
quæst. 1.

cam concedere. Respondeo tamen, illa videtur habere aliqualem apparentiam ex dictis huius q. 1. primo Metaph. & q. 1. 4. eiusdem, & quæst. penultima 6 de quocunque sumpto vt quid, &c. Sed de hoc ibi aliquantulum pertractaui: nec ad hoc rectè vadit responsio, sed ad simplicem identitatem quiditatiuam determinantis; & determinabilis abstractiue sumptorum: quod tamen omnino falsum est. Quære in Logicalibus, & super 7. Metaph. & 3. & 8. dist. prim. & 3. dist. 2. & alibi plerumque, maximè de Genere, & Differentia. De quiditate autem & modo, videtur ferè idem. Vide notanter 6. quæst. Quodlib.

An idem sit
abstracti &
concretum?
Scor. quæst. 8.
de radicam.
& 9. Metaph.
quæst. 3.

Quod ibi tangit in impugnatione responsionis, de identitate concreti, & abstracti, quære in quæstionibus Antepredicamentorum q. 8. egregiè, & instantias ponderabis, vt nosti. Vide super lib. Elenchorum q. 16. & 9. Metaph. q. 3. vbi hæc aliquantulum pertractaui, & super Porphy. quæst. vltima, & in 4. dist. 11. q. 1. art. 3. singularissimè: hinc enim loquitur de concreto pro formali tantum accepto; vbi etiam pondera ad finem argumentationis, qualiter, vt notauit, reducit argumentum ad oppositum. Plura alia hinc adducat lector.

12.

Ulterius sequitur: *Creato, & increato*, &c. vbi assignauimus quintam conclusionem, licet in aliquibus originalibus, sit litera dependens ex præcedentibus iam declaratis, potest tamen rectè poni conclusio, vel principium particulæ, seu Theorematis principalis. Vbi aduerte, quod hæc posset distingui sicut illud primum corollarium supra, *determinans determinabile*, &c. videlicet in vniuersalem, vel in particularem. Particularis enim affirmatiua, & particularis negatiua possunt esse simul veræ, maximè in terminis non essentialibus; vt nosti. Licet igitur alicui creato, & alicui increato sit conceptus communis vniuocus vniuocè dictus, non tamen omni, vt prius dictum est. Et hinc intelligo *creatum* extensiuè, pro quocunque alio à Deo; & sic fortè entia rationis possent dici creata, de quibus manifestè patet veritas conclusionis, comparatis ad entia realia, siue creata, siue increata. Licet quidam imaginentur vniuocationem entis vtrique: hoc tamen non est ad mentem huius, vt patet in Logicalibus, & Metaphysica, & 29. dist. prim. Et si instantiæ possent alibi inueniri, vide 3. & 13. quæst. Quodlib. & 24. dist. prim. in Reportatis, & super 5. Metaph. & alibi. Pondera etiam cum dicit, *Per se communis*, &c. propter identitatem prædicationem; & analogiæ vnitatem, seu communitatem. Quære vbi supra notauit sæpè. Intelligo præpositionem sic ad mentem Doctores: *Non omni creato, & increato aliquis idem conceptus*, &c. nisi loquatur famosè hinc, quod probabiliter posset dici.

13.

Deinde sequitur illa præpositio: *Conceptuum deo*; quæ est explicatiua definitionis conceptus, superius assignatæ, & non habetur in omnibus originalibus; & posset ibi assignari vna particula principalis, seu Theorema. Posset etiam appellari *communis animi conceptio*. Vel ad maiorem expressionem ponitur: Quomocunque, præpositio est notabilis, vt patet. Vbi pondera multiplicem acceptionem conceptus, vt supra notauit: videret hinc accipi, vt *obiectum*, non quomocunque, sed vt habet esse in intelligentia, non tantum in memoria: idè dicit, *non vt forma*, &c. vbi plura tangat lector de conceptu entis, & correspondentia eius, & sic de aliis. Vide ea, quæ

Conceptus
multipliciter
sumitur.

Per esse in,
triplex respo-
sus intelli-
gipotest.

notauit super quæst. 4. huius in Antepredicamentis. In commento declarat se breuiter, & subtiliter, quantum ad illam particulam, *esse*, videlicet intellectu, actu, vbi notat disiunctiuam trium partium; & vltima pars probabiliter dari potest. Vide optimè q. 13. Quodlib. de his relationibus, & 5. Metaph. & alibi sæpè, vt nosti. Considera etiam an tales relationes sint reales, vel rationis, vbi supra, & alibi sæpè, & adde ibi plura ad propositum, benè masticando, & maximè relationes, quæ sunt duræ digestionis.

Consequenter addit aliam, in qua tangit multiplicem acceptionem conceptus obiectalis. *Omnis conceptus*, &c. Secundum enim triplicem actum intellectus, potest assignari triplex conceptus: & primus subdiuiditur in *per se*, & *per accidens*. Per se etiam in *omnino simplicem*, & in *simplicem*. Vide 9. Metaph. ad finem, quære 3. dist. prim. quæst. 4. & in præcedentibus, & supra hinc. Conceptus etiam complexus potest multipliciter subdiuidi; & similiter discursiuus. Quære in Logicalibus, vide Franc. in prolog. prim. Constat. & alios, vt nosti. Quinque ergo conceptus tangit, sed de duobus primis ad propositum intendit: quo ad alios, se ad sequentia remittit. Quære in Metaphysica, & aliquantulum infra hinc, & alibi pluries. Aduerte, quod tota litera posset poni textus, sed satis benè assignatur commentum: vt habes: licet posset inchoari ibi: *dicatur resolubilis*, &c. Quære 6. Metaph. plura ad propositum explicandum. Pondera etiam notanter differentiam inter *conceptum aggregatum*, vel *per accidens*, & *conceptum complexum*, ex litera, & adde vt fcis.

Vltimò ponit 8. vt assignauimus: *Omnis conceptus*, &c. In qua comparat conceptus inter se secundum diuersitatem, differentiam, & ordinem, valdè signanter: & tota litera posset poni textus, vel saltem vsque ibi: *Dicatur alter*, &c. cuius fundamenta possunt haberi 5. Metaphys. in Aristotele, & in isto, & alibi sæpè. Litera satis clara est vsque ibi: *primò diuersus & inclusus*, &c. si teneatur ly, & copulatiuè. Hoc idè dico, quia conceptus primò diuersus videtur omnino irresolubilis: benè enim verum est, quod conceptus inclusus potest esse simplex, & resolubilis: sed de primò diuerso est dubium. Si ly, & teneatur disiunctiuè, nulla ambiguitas esset, sed loquitur fortè de primò diuersis subiectiuè, seu prædicamentali: non autem obiectiuè, seu transcendentem. Quære 5. Met. & alibi plerumque.

14.
Conceptus ob-
iectalis mul-
tiplex.

Conceptus pri-
mò diuersus,
est irresolubi-
lis.

THEOREMA X. SCHOLIUM.

Maior pars huius Theorematis habetur supra Theor. 8. Repetita sunt quadam, vel propter maiorem expressionem, vel fortè scriptorum vitio: tres prima definitiones, cum suis duobus corollaris, ibi habentur: tres peritones hinc posita, sunt clarissima. Quid sit confusè, & distindè concipi, quod habent quarta, & quinta definitio, vide apud Doct. 1. d. 3. q. 2. n. 21. Sexta est de definitione vniuersalis, de qua vide eum, de Vniuersal. q. 4. 5. & seq. & 7. Metaph. q. 13. & 2. d. 3. q. 1. & 6. & 4. d. 4. q. 2. Septima definitio est de singulari, explicans descriptionem, de quo vide eum 2. d. 3. q. 6. ad primum, & tertium, & quæst. 22. de Anima.

1. Primò concipi dicitur, quod intellectu
adequatur.

10. princip.
Definitio-
nes.

2. *Per se non primò, quicquid in primo intellecto includitur.*

3. *Perfectè cognoscitur ex parte obiecti, quando nihil obiecti latet.*

Corollarium.

1. *Simplex itaque si concipitur, perfectè concipitur.*

2. *Resolubile contingit imperfectè concipi.*

Petitiones.

1. *Conceptus aliquos esse resolubiles.*

2. *Conceptus aliquos esse non inclusos.*

Conceptus singularium non inclusi.

Ut conceptus omnium singularium & solos: omnes quidem alij in his includuntur, & ab his abstrahuntur.

Definitiones.

3. *Confusa à nobis concipi, prius distinctè.*

4. *Distinctè concipitur, quod secundum hoc concipitur, secundum quod ab aliis distinguitur.*

5. *Confusè concipitur, quod indistinctè.*

Non ergo omne quod non primò, confusè: quia genus ita perfectè concipitur in conceptu definitionis, sicut per se: tamen tunc non primò concipitur, sed definitio primò. Contrà: quomodo ergo duplex confusio? secundum duplex totum, vniuersale, & essenziale, vel integrale.

6. *Vniuersale, vel commune dico, cui non repugnat dici de multis.*

7. *Singulare, cui repugnat.*

ANNOTAT. MAVRITII.

2. Sequitur illa particula, *primò concipi*, &c. quam 10. principalem notauimus. Vel si tantum conclusiones enumerabis, pone 8. principalem, seu alio modo supputando: vt supra notauimus, erit supra, vel infra, in qua ponuntur 7. definitiones, duo corollaria, & tres petitiones. Et licet aliqua horum prius posita sunt, communiter tamen in originalibus sic reiterantur, & hoc vel ad maiorem expressionem, vel scriptorum vitio: vel quomodolibet aliter. Fortè enim nunc vt definitiones, nunc vt conclusiones, seu communes animi conceptiones, aut petitiones ponuntur, quod lector attendat. Aliqua verò originalia hæc non habent: sed nihil omittere volui: etiam septies repetita placebunt. Tres primæ definitiones clarae sunt, & prius declaratae, de primò videlicet, *per se*, & *perfectè concipi*. Tertia hæc resolutius, quàm supra ponitur. Duo etiam corollaria satis ex dictis clara sunt, licet contra primum eorum plura possent adduci. Quære 3. *dist. 1. & alibi*, & 9. *Metaphysica Arist. ad finem*. Tres petitiones patent manifestè, quarum tertia maximè patet ex 1. *Physicor.* & 3. *dist. 1. quæst. 2.* & supra hic: & 1. *Metaph.* Secunda etiam patet 1. *Poster.* & 2. *Metaph.* & cap. de Specie in Porphyrio. & alibi plerumque. Quarta & quinta definitiones patent vbi supra in primo, & alibi sæpè.

3. Deinde per modum corollarij sequitur: *Non ergo omne quod non primò*, &c. & ponitur vt commentum, licet possit poni vt textus vsque ibi: quia genus, & possit impugnari sicut optimè Doctor impugnat, & aliter etiam. Nam nihil primò conceptibile videtur perfectè concipi, nisi primò concipiatur; non ergo ita perfectè, vt videtur, concipitur genus, vt pars definitionis, sicut seorsum: sed in perfectè & distinctè concipiendo,

Scoti oper. Tom. III.

dantur gradus: vt pote *per se primò*, *per se non primò*, &c. & sic loquitur Doctor. Genus etiam, vt definiens, non est natum concipi, nisi vt pars, vel distinctè, licet alio modo, vt scilicet species, vel totum, vel vt genus, possit concipi aliter, considerata.

Deinde obicit & non soluit. Quæ tamen obiectio non habetur in aliquibus originalibus: sed posito quòd sit de litera, & sustinendo dicta, facilliter responderetur, quòd genus in definiendo, est pars; in prædicando, totum, secundum Bøtium: & hoc propriè, vel appropriatè; vt habet super Porphyrio. q. 3. de Genere, iste. & idè idem potest nunc confusum, nunc distinctum esse. Sed adde quòd aliud est *confusum esse*, & *confusè concipi*: similiter de *distincto*, & *distinctè*. Quare vbi supra, in primo, & alibi plerumque, & adducitur hæc plura fundamenta huius, & sequacium, & range multa de natura generis, & cognitione eius.

Vltimò definit vniuersale, & singulare. Et notanter dicit *vniuersale*, vel *commune*: quia *commune* est in plus, quàm *singulare*. Nam quiditas in potentia, etiam remota, ad vniuersalitatè, est communis pluribus, vt 3. *dist. 2.* habet, & super 7. *Metaph.* tactum est q. 13. & alibi plerumque. Quære. Notanter etiam dicit, *cui non repugnat*, & non dicit quòd de facto dicitur de multis: quia siue in vno tantum individuo sit, siue in pluribus, habet non repugnantiam; non tamen semper actum, vt ibidem determinat. Vide super 1. *Perihermenias*, & super Porphyrio, & alibi. Refert etiam fortè dicere, *habere non repugnantiam*, & *habere aptitudinem*, considerata benè, & videbis, quòd nihil diminutè, nihil superflue dixit. Definitionem etiam singularis, per oppositum declarabis, vt ibi supra in 2. & in *Metaphysica*, habet. Instantias hæc plures & resolutiones ditorum adducit lector, quia hæc omnia inferere non sinunt temporis angustia, & ad maiora acceleratio; famosa enim sunt hæc omnia in doctrina huius: quare quæ-

Genus definiendo est pars, prædicando, totum.

Idem potest esse confusum, & distinctum.

4. Commune latius patet quàm vniuersale.

Vniuersalis descriptio, & singularis.

THEOREMA XI.

SCHOLIUM.

In undecimo Theoremate una tantum est assertio, seu communis animi conceptio, de ratione per se vnius, pro quo nota ex Theorem. 8. quòd *simplex conceptus est resolubilis in duos, determinabilis scilicet, & determinatiui; sed simpliciter simplex, seu primò simplex, est irresolubilis, vt ibi etiam dictum est. Simplex ergo conceptus primo modo, est ex actu & potentia, si Metaphysicè loquamur; vel ex materia & forma, Physicè loquendo. An verò anima, & Angelus, qui sunt ex actu & potentia, Metaphysicè, sint etiam ex materia & forma. Doctor q. 15. de Anima putat probabiliter, quòd sic, secundum Philosophos, & D. Thom. de quo ibi in Commentario suè egi. Duodecimo Theoremate ostendit actum compositi esse proprium; alioquin non distingueret illud ab aliis; & vnum, alioquin compositum esset multiplex; & simplicem, aliàs aliquid ipsius esset vltimum, vel daret processum. Quando dicitur actum esse vnicum, loquitur de vltimo, respectu cuius quolibet compositi est potentiale, vt explicat in commento: non negat ergo esse alium actum non vltimum, seu formam incompletam, quam ponit in corporibus animatorum, & suè probat 4. d. 11. q. 3. à num. 54. de quo infra Theor. 19. num. 13. & Theor. 20. num. 9.*

11. princip.

Omne per se unum, & non simplex primò, est ex actu, & potentia, siue ex materia & forma.

Hæc utique communis animi conceptio, quod innuit Peripateticorum princeps 8. *Metaph. sext. com. 13. Sed hoc*, inquit, *materia, illud verò forma; & hoc quidem actu, illud verò potentia: non adhuc dubitatio videbitur esse, quod quaritur, sed hoc est quod quid erat esse vsque.* Quasi dicat, in subiecto includi prædicatum, per hanc propositionem, esse per se notam. Dico autem primò ex illis esse: quoniam si ex pluribus per se, sed non primò, quodlibet illorum, vel erit aliquid ipsius potentialis, vel actualis. De potentiali patet per ea, quæ dicuntur elementa: vt *A, B.*

Vnum per se quid est?

THEOREMA XII.

12. princip.

Vniuscuiusque compositi est aliquis proprius actus vnicus, & simplex.

7. *Metaph. tex. com. 49.*

Ab actu unitas compositi.

Ab illo namque est vnitas compositi in se, & distinctio ab alio. Actus enim distinguit; igitur est proprius: sed & vnicus, quia quodlibet compositi respectu eius est potentiale, & ita non est actus huius compositi: licet respectu alicuius in composito, possit dici actus: propter idem simplex, aliàs aliquid eius erit vltimus actus.

ANNOTAT. MAVRITII ad XI & XII. Theorema.

2.

SEQUUNTUR alia duo Theoremata, quæ possent dici communes animi conceptiones, vt de primorum eorum asserit Doct̃or hic & infra. Secundum verò vocat conclusionem in sequentibus, & videntur Physicæ considerationis maximè: licet ad Metaphysicam extendi possint. Aristoteles enim propter difficultatem speculationis, & abstractionis Metaphysicæ, communiter etiam in Metaphysicis locutus est Physicè: aliud voce proponens, aliud quasi mysticè subintelligens: sicut Theologi suo modo etiam diuinitus inspirati, in Scripturis sacris loquuntur. Prima propositio est talis: *Omne per se unum, &c.* vbi notanter addit, & non simplex: quia per se vnitas nedum compositis, imò simplicibus, & principalibus conuenit: addit etiam primò, id est, adæquate: quia nec præcisè ex actu, nec præcisè ex potentia, nec præcisè ex aliquo actus, vel ex aliquo potentialis, vt in commento exponit optimè, & super 7. & 8. *Metaph.* copiosè disputauit: & non refert Aucrois, & sequacium imaginatio, remouentium videlicet materiam à quod quid est rei materialis. In commento verò hanc propositionem fundat in dictis Aristotelis, quem principem Peripateticorum, imò omnium ferè naturaliter loquentium, non Platonem, vt voluit Tullius (sed Scotum semper excipio) meritiò appellat: vt naturalis imaginatio attingere valuit 8. *Metaph. sext. com. 15.* vbi videtur Philosophus velle hanc esse per se notam, & per consequens prædicatum eius includi in subiecto. Quære ibi expositionem, &

Vnitas conuenit compositis, & simplicibus.

Arist. nò Plato princeps Peripateticorum.

quæst. huius copiosè ad propositum, & adde plura, vt nosti: quia paucis multa tangit.

Deinde sequitur secunda propositio, quam 12. principalem notauimus, & præcedentem 11. sed vt prius notauimus, alio modo supputando, posset aliter quotari. Hæc etiam duæ possent congruè sub eadem particula locari: sed has quotationes omitto ad iudicium boni viri: quæ est talis: *Vniuscuiusque compositi, &c.* vbi tria tangit, de actu, scilicet eius simplicitatem, vt habet lex Principiorum auctor in principio. Vide 7. & 8. *Metaph. & 9. Quodlib. & alibi sapè:* eius vnitatem, & eius proprietatem, quæ optimè commendat, roborat, & exponit in commento. Vnius enim rei vnum est esse, de quo tamen vide in 3. *dist. 8. q. 1.* esse autem principaliter est ab actu, vel à forma: quare actus vnicus, proprius etiam est, aliàs non distingueret à quocunque non ipso. Quære 7. *Metaph. sext. com. 49.* Non obstant hîc dicta his, quæ habet 11. *dist. 4. & 7. Met. & 2. & 4. dist. 3.* & alibi plerunque de pluralitate formarum: quia formæ priores sũt potentiales, vel saltem partes, vel aliquid potentialis formæ vltimatæ & specificæ, vt egregiè breuius in commento declarat. Excludit etiam hinc cauillationes Nominalium de compositione ex corpore & anima intellectiua. Nam quæcunque pars hominis non est homo; quicquid dicant illi garruli, propriam vocem ignorant: sed adæquatum potentiale cum actu specifico hominem constituit, cuiusmodi sunt corpus organicum (completum ex principalibus saltem organis) & anima intellectiua, quod ex præcedenti propositione, & dictis huius alibi confirmabis.

3.

Plures in composito forma.

THEOREMA XIII. SCHOLIUM I.

In hoc Theoremate undecim habentur propositiones. Prima & tertia posita sunt Theor. 9. Secunda habetur ex Theorem. 11. Quarta colligitur ex prima huius; si enim non esset vltimum determinans, nec status in resolutione conceptuum. Ponit in commento conditiones conceptus determinantis. Quinta patet, quia si omnis conceptus immediatè in irresolubilem resolveretur, species eiusdem generis essent primò diuersa; quia sicut nec in qualitativo conceptu, ita nec in quidiativo conueniret; secunda probatio obscura satis est. Sexta sequitur ex quinta, quia si sit resolutio passim in quidiativum resolvablem; ergo hic communior est conceptus resolutio: verbi gratiã, conceptus animalis, conceptus hominis. Septima, ostendit in resolutione quidiativa dari vnum supremum conceptum, nempe entis; & sex rationes ad hoc posita suadent optimè entis vniocionem, de qua Doct̃. 1. d. 3. q. 2. a. num. 5. & d. 8. q. 3. n. 11. & 4. Met. q. 1. & q. 4. Prædicam. & de Anima q. 2. vbi in commentario fusè de hoc egi.

1 Conceptuum resolutio status habet.

Aliàs nihil perfectè cognoscibile, ex definitione quarta, & quinta, quia nec quilibet eius: non enim vno actu infinita concipientur à nobis: nec infinitis quos non erit pertransire. Contrà: inconueniens est, quòd non solum à nobis; sed ex se non sit cognoscibile. Respondeo: vno actu infinita confusè.

13. princip. Theorem. 8.

2. *Omnis conceptus resolvablem primò resolutur in determinabilem, & determinantem.*

Quia

Essentialis Quia in potentialem, & actuaalem, seu
cōceptus ex- materialem, & formalem. Ex conceptione
cedit quidi- itaque, determinabilis dicatur quiditati-
tatiuum. uus; determinans, qualitatiuus; itaque
 essentialis excedit quiditatiuum.

3 *Determinabilis, & determinans, nihil*
idem essentialiter includunt, nec unum al-
terum.

Si determi- Ac per hoc sunt primò diuersa, aliàs nu-
nabile, & gatio in omni conceptu resolubili, & pro-
determinans cessus in infinitum: quia illud commune
non essent in utroque determinabitur: & ipsum &
primò di- & determinans aliquid includunt, quod ite-
uersa, dare- rum determinabitur in infinitum.
tur proces-
sus.

4 *Cuiuslibet resolubilis est aliquod vlti-*
imum determinans.

Conditiones Ex prima, vnicum, ex conclusione de
cōceptus de- actu, simplex, quia vltimum: & hoc dica-
terminatis. tur proprium determinans, quia quicquid
 aliud est in conceptu illo, respectu eius, est
 determinabile: licet respectu prioris, sit
 aliquo modo determinans: sed non tota-
 lis conceptus: itaque quot conceptus re-
 solubiles, tot proprij determinantes, pri-
 mò diuersi à determinabilibus ex tertia, &
 inter se, ex ista. Itaque nullus conceptus
 communis omnibus, tam ex tertia, quàm
 ex ista: sed stat resolutio cuiuslibet in qua-
 litatiuum irresolubilem: nugatio namque
 sequeretur, & infinitas, nullumque alium
 esse conceptum simplicem: ac idè nullos
 duos primos diuersos, quare nullos differe-
 rentes.

Corollarium. 5 *Non statim resoluitur quicumque conce-*
ptus in quiditatiuum irresolubilem.

Ex 3. Theo- 2. Quia duo conceptus tunc essent primò
rem. 9. diuersi: non enim conueniunt in qualita-
Negato vlti- tiuis vltimis, ex corollario quartæ: & si non
mo determi- in aliquo quiditatiuo, tunc in nullo. Item,
nante se- tunc simpliciter simplices tantum essent
quitur nu- in numero duplo, respectu resolubilium:
gatio, & in- qualitatiui quidem proprij æquales sunt
finitas. numero resolutis, sed quiditatiui exce-
 dunt.

6 *Quiditatiui conceptus resolutis sunt com-*
muniore: sed in resolutione posteriores prio-
ribus sunt communiore.

Quidita- *Quiditatiui dixi: qualitatiuus enim pro-*
tus est cō- prius conuertitur cum resolutio, ex corol-
muniore re- lario quartæ: hoc probatur ex definitione
solutio. communis: quia potentiali non repugnat
 ex se actu alius ab isto, quo determinatur.

7 *Quiditatiuè resolvendo, ad vnum pri-*
imum conceptum status erit.

In resolu- Est autem iste conceptus communissi-
tione quidi- mus ex sexta, & est entis. Cum certitudi-
tatiua da- ne namque de isto, potest stare dubitatio
tur status. de quocumque conceptu alio quiditatiuo:
 non autem certitudo eiusdem, & dubita-

tio de eodem conceptu. Item, vnus conce-
 ptus, quo ens communissimè, negatur.
 Item, si confusa prius nota, aliquid simpli-
 citer primò imprimet intellectui: quod
 benè asserit Auicenna esse ens: non enim
 plura confusissima æquè primo occurrunt:
 neque illorum aliquod si respectu aliorum
 non est confusum. Item, vnum obiectum
 primum intellectus; & primi habitus
 scientifici. Item, comparantur quicumque
 duo alij quiditatiui secundum perfectius,
 & imperfectius in entitate. Item, connume-
 rantur duo entia: quia quodlibet ens
 ad quodlibet ens non idem, est diuersum:
 ergo illa sunt duo entia: comparatio au-
 tem & connumerata, in aliquo vniuocan-
 tur.

Vniuocatio
entis sex
rationibus
probat.

Compara-
ta, & con-
numerata,
uniuocan-
tur.

S C H O L I U M II.

Octaua conclusio est explicatio septima, ostendens
tantum vnum conceptum esse positue communissimum,
quod optime probat commentum. Nona, aliquos conce-
ptus immediatè contineri sub primo, alioquin essent
infiniti, contra primam. Hic ponit ens primo diuidi in
decem genera, de quo 1. d. 3. q. 3. num. 7. & dist. 8. q. 3.
& 4. d. 10. q. 1. num. 11. & d. 13. q. 1. & 5. Met. q. 5.
quod videtur innuere Aristotelem dicere, ens includi
in differentia; ab hoc recedit, cum dicat, eum argui-
tine tantum loquutum: ipse tenet non includi in vltima,
1. d. 3. q. 3. num. 6. 7. 15. & 2. d. 3. q. 6. num. 13. 14. Con-
clusione decima, passiones entis, qua sunt conceptus
qualitatiui denominantes, denominare per se quolibet
conceptum quiditatiuum; quia denominant per se
primò ipsum ens, & consequenter per se, non primò,
omne includens ens. Vltima conclusio benè docet pas-
siones entis non includere ipsum, & probatur quatuor
rationibus in comment. de quo vide Doct. 1. dist. 3.
quest. 3. num. 6. 7.

8 *Tantum est vnus conceptus quiditatiuus*
communissimus.

Quia si duo, vterque in quolibet alio
 includeretur; aut igitur alter in altero: &
 tunc alter non communissimus, ex sexta;
 aut neuter in alio, & tunc vnus determi-
 nabilis alter determinans, ex secunda; &
 ita tantum alter quiditatiuus.

9 *Sub primo quiditatiuo immediatè conti-*
nentur aliqui conceptus quiditatiui.

Quia si omnes mediatè, infiniti con-
 ceptus, contra primam: si tantum vnus
 immediatè, primus non illo communior,
 contra sextam. Quot igitur sunt? Tantum
 decem famosè ponuntur, qui idè immè-
 diati primò: quia in quolibet alio quidita-
 tiuo conceptu aliquis istorum includitur:
 & nullus istorum in alio: nec alius quidi-
 tatiuus in eorum aliquo, nisi prius hæc ge-
 neralissima genera, seu prima genera di-
 cuntur. Contrà: cur non primus con-
 ceptus genus primum, si in quid præ-
 dicatur, & per differentias determinatur

3.
Tantum
vnus conce-
ptus commu-
nissimus.

Si nullus
conceptus
esset imme-
diatus entis,
essent infini-
ti conceptus.
Ens imme-
diatè diuidi
in 10. gene-
ra.

ille ad istas decem? Responderetur, quia est de intellectu differentiarum, quod generi non conuenit. Hoc arguendo dixit Aristoteles, 3. *Metaph. text. com.* 10. cum sit impossibile eundem conceptum in genere & differentia includi, ex tertia: nec unum in alio: itaque si ens est de intellectu differentiarum ipsum determinantis, æquiuocum esset, & alius conceptus: nihil autem prohibet conceptus generis, & differentiarum æquiuocè eodem nomine importari.

Si ens esset de conceptu differentiarum suarum, æquiuocum esset.

Determinans per se includitur, denominans non.

10 *Est aliquis conceptus qualitatiuus, denominans quemlibet quiditatiuum.*

Denominans, inquam, ad differentiam qualitatiui determinantis: quia determinans per se includitur, denominans non. Hoc probatur, quia denominans primò, denominat per se quodlibet inferius, aliqua primò denominant ens, ut *unum, verum, bonum*: itaque quemlibet quiditatiuum per se denominabunt: licet hi dicantur denominatiui communissimi.

11 *Nullus conceptus denominatiuus communissimus primum quiditatiuum per se includit.*

Passiones entis non includunt ipsam.

Nec igitur aliquem inferiorem, & ita in nullo genere 10. Prædicamentorum: igitur transcendentia qualitatiua. Hoc probatur, quia nugatio, *ens unum*. Item, quia non conuertuntur prædicationes per se: hæc per se prædicantur de ente: non itaque è conuerso. In definitione etiam passionis, subiectum cadit ut additum; non itaque ut inclusum. Item, quodlibet istorum seipsum denominaret.

ANNOTAT. MAVRITII.

4.

Sequitur illa particula: *Conceptuum resolutio*, &c. quam 13. principalem norauimus, & in qua undecim propositiones assignauimus: sed, ut prius dixi, aliter supputari poterit, alio modo literam ordinando: & videtur superflua, aut hic, aut supra, hæc propositio: quare posset omitti hic, vel ibi: sed si eam legere volueris, excusabis, ut notaui supra. Quam probat ut prius, licet non ita ad plenum. Et cum dicit in commento, *ex definitione*, in aliquibus originalibus, imò communiter non additur quotatio aliqua, in aliquibus verò ponitur: ut habes quarta & quinta, & aliqui addunt *D*, & *E*, sed sine quotatione. Litera est bona: si autem adderetur quotatio, bene esset tertia, habendo respectum ad præcedentes immediatè: vel quarta & tertia ad mediata, & immediatè: habet enim referri ad illam definitionem *perfectè concipi*, & *distinctè*, seu *per se concipi*. Tange instantias circa dicta in commento, ut prius notaui. Vbi aduerte consequenter in litera, quod in aliquibus, ut habes, ponitur obiectio in commento sic: *Contra: inconueniens est*, &c. & potest referri ad cognitionem infinitorum, & responsio sequens satis vadit ad propositum, sed licet non distinctè, confusè saltem possunt infinita apprehendi vno actu, sed communiter in

Ista propositiones habentur Theorem. 9.

originalibus habetur loco *contra: conclusio*, & debet referri ad illud in principio commenti: *aliis nihil perfectè*, &c. & placet magis sic litera, & tunc illa responsio ad finem, posset poni additio, vel *Extra*: aut si ponatur de litera, est euasio, seu cauillatio quædam, & faciliter infringi potest: quia non fit sermo hic de cognitione confusa: sed perfecta & distincta: ut patet in litera. Vtroque modo, cum possit litera percipi, eligat lector quod voluerit, consequenter plura addendo.

Consequenter ponit secundam: *Omnis conceptus*, &c. & tota litera cum commento patet prius. Aduerte in commento, cum dicit *ex conceptione*, quod videtur recurrere ad illam supra, *Omnis per se unum*, &c. vnde habes ponderare valde ordinem, & numerum variè in hoc processu: ut infra magis opus erit propter intricaciones allegationum.

5.

Deinde sequitur tertia: *determinabile & determinans*; &c. quæ etiam cum commento prius habetur, & instantias hinc inde considera, & exclude ut supra notaui.

Conditioes determinatit. Conceptus

Consequenter ponit quartam: *Cuiuslibet resolutibilis*, &c. quæ satis noranda est cum sua declaratione in commento. Tangit enim tres, vel quatuor determinantis conditiones, videlicet quod cuiuslibet resolutibilis datur determinans vltimum, vnicum, simplex, & proprium, & omnes illæ particule possunt notari ut textus, & remissiones, ut commentum. Vbi nota corollaria, quæ infert consequenter pulchrè ad propositum: & superius omnia ferè habita sunt. Probat autem conclusionem ex præcedentibus notanter. Vbi habes ordinem conclusionum fore conuenienter assignatum. Limita, ut scis, cautè, quod dicit de conceptu communi omnibus, de qua communitate debet intelligi.

Deinde sequitur quinta: *Non statim resolutur*, &c. vbi posset poni principium particule, vel capituli, sed satis bene quotatur, & est de ordine, & gradibus in quiditatiuis conceptibus, assignandis; ut Plato, & Porphyrius, post ipsum quam probat dupliciter in commento: quarum secunda est valde notabilis, & maximè procedunt probationes de conceptibus specificis, resolutilibus. Prima verò probatio posset impugnari, vel pati instantiam, ut patet comparando hominem, & alium ad conceptum animalis, qui in casu ponatur irresolubilis: vel comparando corpus, & spiritum, ad conceptum substantiæ: vel saltem comparando substantiam & quantitatem ad conceptum entis, supposita vniuocatione eius. Sed bene ponderando optimè probat Doctor, quia accipit conceptum quiditatiuum cum præcisione, ut distinguitur contra conceptum includentem quiditatiuum, & qualitatiuum: conceptus enim hominis non est præcisè quiditatiuus: quare si resoluatur in conceptum animalis, qui in casu esset irresolubilis, & per consequens præcisè quiditatiuus: tunc ille comparatus ad conceptum quemcumque alium sic quiditatiuum, esset ab eo primò diuersus; quod falsum & inconueniens est: & sic de aliis exemplis dices. Non possunt duo conceptus conuenire quiditatiuè in tertio, nili contrahatur ad ipsos per aliquos qualitatiuos, ex quibus constituuntur; & per consequens non erunt præcisè quiditatiui. An verò hoc verum sit de contractis modalibus, & conceptibus transcendentibus; vel an loquitur præcisè de conceptibus Prædicamentibus, & realitatum,

Quiditatiuum cum præcisione est primo diuersus ab aliis.

tatum, dic consequenter bene ponderando. Adde hinc plura subtilia curiosè, & salua. Semper aequilè diffusus transcendit certè caprarum imbecilles saltus: & non formidat porcarum garritus.

6. Sequitur sexta: *Quiditarius conceptus*, &c. in qua comparat quiditarius conceptus, in quos ordinatè sit resolutio, ad qualitatius & resolutos, & ad se inuicem secundum maiorem & minorem communitatem: & litera tota patet. Vbi aduerte cum dicit in commento, quòd *qualitarius proprius conuertitur*, &c. quòd talis conuertibilitas non est per viam totalis entitatis comprehensionis; sed potius vltimatè constitutionis, & antonomastice, vt supra notauit. *Quære 1. dist. 4.* & alibi, vt nosti. Pondera etiam cum dicit: Ex definitione communis, quia illa est definitio sexta supra *vniversale, vel commune*, &c. potentiale enim indifferens est in quantum tale; actus verò distinguit & separat, & vltimatè constituit, & primò prioritate perfectionis. *Quære 7. Metaphysica*, vt scis, & 2. *dist. 3.* & 14. 2. plura ad propositum.

Potentiale est indifferens. Actus distinguit, & separat.

Septima propositio: *Quiditarius resoluendo*, &c. in qua ostendit statum esse ad conceptum entis quiditarius, & notabiliter in commento ostendit breuibus vniuocationem entis: quod supra super *Metaphysicam* pertractauit, & ambiguitates circa hoc, & vbi, & qualiter, ibi quære. Tangit primò in commento illud famosum argumentum de conceptu certo, & dubio in aliquibus, imò communiter non habetur ratio sequens, quam habes: *Item, vnus conceptus*, &c. & procedit, vt videtur, per viam contradictionis inferendæ: quod non conuenit nisi in vniuocis. Tertia procedit de primò cognito; sed declarabis castè, vt supra notauit super *Metaphysicam*, & habet 3. *dist. prim. & 8. eiusdem*, & pondera differentiam inter *confusum*, & *confuse*; & inter *confusum* confusione partium subiectuarum, & essentialium, & multa alia ibi range: & an loquatur famosè, considera bene. Quarta ratio procedit ex vnitate obiecti intellectus, & habitus *Metaphysicæ*. Quinta ratio per viam comparationis: quæ tantum habet fieri in vniuoco 7. *Physicor.* Vide optimè 8. *dist. prim. q. 2.* Sexta, & vltima ex numeratione in entitate, quod etiam arguit vniuocationem: quæ omnia dilatabis, & examina bis, vt alibi habes, & maximè vt *quæst. 4. Antepredicamentorum huius* copiosè dixi, & aduersarios excludo.

Quando negat vnus conceptus entis; quod negatur, est vnus.

Vniuocatio entis ad inferiora probatur.

7. Nulli aliud præter ens, esse communissimum conceptum.

Deinde sequitur: *Tantum est vnus conceptus quiditarius*, &c. quam octauam notauimus: sed in aliquibus ponitur in commento præcedentis sic: *Item, tantum est vnus conceptus*, &c. tanquam probatio præcedentis, & satis bene: sed potest poni conclusio, tanquam ad maiorem expressiorem, & exclusionem cauillationum contra præcedentem. Posset enim quis concedere, quòd resolutio fieret ad ens, tanquam ad primum communissimum, exponendo ly *primum* negatiuè, & cum hoc posset esse ad alia prima, vt pote ad rem, vel aliquid, vel huiusmodi. Hoc ergo excludendo, ponit istam, in qua oportet ens esse vnicum, primum, communissimum, viâ resolutionis, exponendo ly *primum* positiuè: quam probat paucis singularissimè, ex præcedentibus, & litera satis clara est.

Sequitur nona: *Sub primo quiditarius*, &c. in qua ostendit diuisionem primam entis, non esse indifferenter in quocunque inferiora; sed in determinata. Quam ostendit ingeniosissimè in com-

mento: quia nec in vnum tantum, nec in infinita: relinquitur ergo quòd in aliquot determinata numero. Et quærit in quot? & respondet famosè, quòd in illa decem Prædicamenta, & probat quòd immediatè: quæ omnia supra parent 5. *Metaph. quæst. 5.* & sequenti. Excludit consequenter obiectionem, quate videlicet ens non sit primum genus, adducendo motiua Aristotelis 3. *Metaph.* Vbi notanter dicit, *Hoc arguitur, vel arguendo dixit Aristoteles*: supple & non assertiuè, vt 3. *dist. prim. q. 3.* optimè pertractat. Et quod ibi tangit de æquiuocatione entis, & inclusione essentiali eius in intellectu Differentiæ, declarauit supra, & super quæstiones in Porphyrium, & Prædicamenta, & vbi supra in *Metaphysicam*, & in primo inuenies. Loquitur plerumque hæc famosè, vt à principio præsupposui: omnia tamen sale condita, & breuitate, & subtilitate mirabili.

Aduerte etiam, quòd licet hæc Theoremata posuerimus post *Metaphysicam*, ordine tamen doctrinæ, & vt reor, additionis præcedunt: quare ea quæ dicit hic breuibus, ibi prolixè; & quæ problematicè aliquando, & famosè, ibi determinatè, & similiter de *Metaphysicam* in ordine ad Sententias est intelligendum. Non enim afinino cursu, nec violento motu, vt multi huius ætatis factorum applausum vsurpantes, in suis scriptis processit, quod lector eius doctrinæ attendere maximè debet. Qualiter verò ens descendat in decem Genera, & an per differentias determinetur, vide vbi supra: & multa Logicè, & *Metaphysicè* ad hæc vigilanter stude. An autem prius diuidatur ens in aliquos conceptus transcendentès quiditarius, quàm in decem Genera, sunt variæ imaginationes sequacium huius: quære Formalistas, & plura loca huius doctrinæ, vt scis.

Deinde ponit decimam: *Est aliquis conceptus*, &c. in qua ostendit communitatem passionum, & modorum entis. Vide copiosè ad hæc Franciscum in prolog. Constat. & alios sequaces huius. Ens namque prædicatur de omnibus identicè, seu materialiter: sed alia plura de ente formaliter, & per consequens de inferioribus ad ens. Vel sic, prædicatur ens de omnibus denominatiuè à priori; alia verò de ente denominatiuè, & à posteriori. Vbi aduerte signanter differentiam, quam facit inter *determinans*, & *denominans*, & accidens propriè denominans, vt Philosophus in *Antepredicamentis*. Vnde diuisiones entis per passiones, & modos, licet sint per denominantia, non tamen propriè per determinantia: quia *determinans* hic accipitur pro distincto, saltem secundum realitatem, quod cum determinabili facit compositionem *Metaphysicalem* saltem. Determinans enim constituit in actu primo; denominans verò in actu secundo, & præsupponit primum. Adde & cum dicit, quòd *determinans per se includitur*, debet referri non ad determinabile, sed ad tertium constitutum, denominans autem nec sic, nec sic per se includitur: licet bene identicè, & hoc loquendo de perfectate primi modi. Nota etiam ibidem differentiam, inter *denominans primum*, & *denominans per se*, sicut communiter in Prædicamentis. Duos modos perfectitatis habes 1. *Posterior*. De multiplici cōtractu, & determinatiu, quare in logicalibus huius, vt aliàs notauit.

Consequenter ponit vndecimam & vltimam huius particule: *Nullus conceptus*, &c. quam supra etiam pertractauit, & 3. *dist. prim. q. 3.* & 4. *Metaph.* & posset litera textus durare vsque ibi: *Hoc probatur*,

Non assertiuè Arist. ens includi in vltima differentia.

8. Qua in Theorematis minus resolutè, in *Metaphysicam* resolutius posuit: idè de Theologia respectu *Metaphysicæ*.

Quomodo ens de suis passionibus dicitur, & à conuerso.

Differunt determinans, & denominans: quomodo?

Forma denominans supponit actum primum.

Denominans primum, & per se differunt.

9.

batur, &c. sed satis bene iacet. Posset etiam illa particula, nec igitur aliquem inferiorem, &c. assignari corollarium: & ita multa alia alibi plerumque in præcedentibus, & sequentibus corollaria possent notari, ut assignauimus, quæ lector suis in locis addat, & specificet. Vult igitur quod sicut dantur conceptus quiditatiui transcendentis, vel saltem vnus primus, ita dari debent qualitatiui: & plures qualitatiui correspondere possunt vnico quiditatiuo. Nec mirum, eum vnitas prioris flet cum pluralitate posterioris; & vnitas subiecti cum multiplicatione formarum accidentium modorum, atque passionum: sicut enim materia prima in Physicis, ita potest poni ens in Metaphysicis. De numero, & ordine transcendentium qualitatiuorum, quære vbi supra notauimus, & qualiter demonstrari possunt, &c. Probat autem conclusionem quatuor rationibus breuibus, sed fortissimis. Quære vbi supra in primo, & 4. *Metaphys.* Prima procedit per viam vitandæ nugationis. Secunda ex non mutuitate per se, in per se prædicationibus 1. *Posterior.* nendum eiusdem modi, sed simpliciter, & hoc in per se causa. Tertia ex repugnantia, seu diuersitate, per additum definitiui, & formaliter inclusi. Quære 1. *Posterior.* 6. *Topicor.* & 7. *Metaph.* Quarta, ex implicatione contradictionis, seu ex repugnantia denominantis, & denominati respectu eiusdem. Nam omne denominans quiditatiuè inclusum personaliter supponens, denominat & includens.

Passiones ens non includere ipsum.

THEOREMA XIV. SCHOLIUM I.

Mirabitur quis, quod Doctor dicat quatuor primis propositionibus huius Theorematis probari non posse, Deum esse viuum, intelligentem, volentem, vel vilius operationis immanentis effectiuum, vel capacem. Sed aduertendum, eum loqui de probatione demonstratiua, sumpta in rigore iuxta regulas Logicas, non autem de probatione alia circa illam demonstrationem: quo sensu ista tenent quotquot dicunt demonstrari non posse euidenter, Deum esse, aut esse vnum, vel dari vnum omnium principium effectiuum: Basol. 1. dist. 2. q. 1. ita ait de primo effectiuo; & q. 2. de infinito; & q. 3. de Deo vno. Rubion q. 2. negat demonstrari dari infinitum: & q. 3. Deum esse vnum. Idem ait Ocham ibi q. 10. de Deo vno; & Quodl. 3. q. 1. & Quodl. 7. q. 17. & alias. Soluit etiam omnia ferè argumenta Scoti, pro vnitate Dei, & primi entis probanda, qua tamen sunt efficacissima omnium. Idem ait VVarro ibi quest. 1. Andreas a nouo Castro q. 4. ait tantum ut probabilis probari Deum esse. Petrus de Aliaco 1. dist. 1. q. 3. art. 2. absolute negat id demonstrari; consentit Holcot 1. q. 4. in respon. ad argum. contra conclusionem quartam. Maior d. 2. q. 2. concl. 2. ait ad id esse rationes probabiles, quas tamen omnes soluit: & idem fecit Adam d. 2. q. vnica, art. 1. quos sequitur Gasspar Cassalius lib. 1. de quadripart. iusta. cap. 16. post 2. concl. Ad idem est Gab. 1. d. 2. q. 10. concl. 2. dicens probari sufficienter, licet non euidenter, dari primum conferuans, & primum efficiens. Hos celebres Doctores adducere volui, probac parte, quia Doctor noster hic in eam inclinare videtur: euidens enim est non magis, aut fortè minus, demonstrari posse, Deum esse viuum, intelligentem, & volentem, quam Deum esse, vel infinitum ens, aut primum efficiens esse; que tamen asserunt hi demonstrari in rigore non posse: quam sententiam quidam recentiores,

rationem demonstrationis in suo rigore fortè non penetrantes, 1. part. quest. 2. art. 2. temerariam, & erroneam esse censent; quàmque ait Bannes ibi, vnum Petrum de Aliaco ausum esse docere, ut videas quàm diligenter reuoluerit iste author Classics Theologos. Conglomerant Molina, & alij pro se multa Sanctorum dicta in id, Rom. 1. Quod notum est Dei manifestum est in illis, &c. inuisibilia enim Dei, à creatura mundi, per ea que facta sunt, intellecta conspiciuntur. Sed fortè nullus eorum viuit voce demonstrationis; quæ, etiam si quis eorum vteretur, de illa rigida iuxta regulas Aristotelicas, minimè intelligendum esset; sed de demonstratione sumpta pro discursu sufficiente ad aliquid persuadendum intellectui bene disposito, sine formidine de opposito; qualis demonstratio in moralibus occurrit. Rigida autem demonstratio habet quatuor condiciones, de quibus Doct. 3. d. 2. 4. ex Arist. 1. *Poster. text. 5.*

Sed quicquid sit de hac sententia pro qua tot Doctores adduxi, eiusve censura, que male fundata videtur, Scotus eam non asserit: sed vel loquitur secundum sententiam aliorum, ut notat hic Mauritius; vel, quod verius est, tantum ponit istas quatuor propositiones, nihil de eis resoluens; quod colligo ex propositione quinta ibi, Concessis quatuor conclusionibus proximis, licet non probatis. Quibus verbis constat, secundum eum, non probari, quod demonstrari nequeat Deum esse viuum, &c. ergo illas quatuor conclusiones non tenet et probatas, vel asserit; sed non resoluas reliquit. Quod confirmo, quia tract. de primo principio cap. 3. & 4. & 1. d. 2. q. 2. exactissime probat Deum esse, & esse intelligentem, ac volentem, primum efficiens, vltimumque finem. Vide eum in particulari probantem, Deum esse intelligentem, & volentem d. cap. 4. concl. 4. & 1. d. 2. quest. 2. art. 3. num. 20. & 21. quibus locis hac demonstrare satagit rationibus, omnium, quot quot habentus adiuuentia Junt, efficacissimis: vnde si hic teneret oppositum, quod eum tenere probabile est, ut constabit ex Theor. 16. ibi pronectior alteram sententiam elegit, & totis viribus roborauit. Propositio sexta est clara, quia operatio immanens non est actio, & sic non habet terminum, sed qualitas: dicitur tamen actio, quia conuenit cum ea in continuo fieri, & resficientia obiecti, 1. dist. 3. quest. 7. ad 3. Quod verò sit qualitas, tenet Doctor 1. dist. 3. quest. 6. num. 31. & quest. 9. num. 10. & dist. 6. num. 3. & Quodl. 13. Propositio septima habetur 2. dist. 1. quest. 1. art. 3. vbi bene probat Doctor, si per impossibile non esset productio ad intra, quod esse posset ad extra; & sic non per se requiritur productio ad intra, ut ponatur productio ad extra. Si enim tantum esset vna persona, non minus esset productiua ad extra, quam modo est tota Trinitas, quicquid dicat Henricus, quem ibi refutat Doctor.

1 Non potest probari Deum esse viuum.

Tum, quia ordo hoc non concludit. Sol non viuit, bos viuit: tum, quia hæc non est differentia aliqua entis, nec communis omnibus entibus, vel eius oppositum: sed tantum sunt differentie corporis corruptibilis. Tum, quia primum habet perfectionem nobiliorem vita, sicut & Sol habet, non tamen viuit.

2 Non potest probari Deum esse sapientem, vel intelligentem.

Tum ex proxima: tum probatur, ut illa; & per consequens, nec præscientem, nec prædestinantem, nec per artem, siue per

I.

14. princip. Tractatus propositionum creditarum.

Corollarium. An demonstrari possit Deum esse volentem? Corollarium duplex.

per ideas, siue quocunque modo intellectualiter, aliquid producentem.

3 *Non potest probari Deum esse volentem.*

Tum ex vtraque præmissa: tum probatur, ut illæ, & per consequens nec amantem, nec iustum, nec misericordem; & per consequens, nec iudicem meritorum, vel demeritorum.

4 *Non potest probari Deum habere aliquam operationem manentem in se.*

Ex duabus proximis: per consequens nec aliqua operatione beatum; sed beatitudo eius æquiuoca nostræ potest esse in suo esse, quod est sibi melius, quàm nostrum operari nobis. Ordo non probat contrarium; patet de Sole.

5 *Concessis quatuor conclusionibus proximis, licet non probatis, non potest probari Deum aliquid aliud à se intelligere, vel velle.*

Quia ad perfectionem, & prioritatem actus, sufficit perfectio & prioritas obiecti: per consequens sequitur corollarium vigesimum primum, & corollarium vigesimum secundum, & illud corollarium commune, Philosophi multa scripserunt, &c.

6 *Non potest probari Deum actu intelligendi & volendi producere aliquid intra, quod sit per se terminus istorum.*

Quia isti videntur ultimi actus, non requirentes terminos productos: sed tantum obiecta: agens autem hic est obiectum ex præcedenti.

7 *Productio extrinseca, etiam volitiua, ex parte sui non necessario præsupponit intrinsecam: si producat, non potest probari productum esse æquale in natura.*

Sicut nec verbum meum est æquale naturæ animæ: nec vniuersaliter terminus intellectiois, naturæ intelligenti.

SCHOLIUM II.

Circa propositionem octauam Doctor 1. d. 2. q. 7. ad q. 6. n. 3. adducit quatuor rationes adeo fortes, ad probandam duplicem productionem ad intra, ut quidam recentiores ei tribuerint, quod Trinitatem demonstrare intenderit; sed tantum voluit confirmare rationibus quod fides docet. Vnde 2. d. 3. q. 9. & Quodl. 14. negat naturaliter sciri posse Trinitatem esse. Nona propositio ex hac euidenter sequitur: quia essentiam communicari est ponere productionem ad intra. Decima sequitur ex duabus præcedentibus, quia si non constet naturaliter plures personas esse, vel essentiam communicari; nec constare potest unam esse in alia, ut subsistens in subsistente, id est, per circumincessionem, de quo Doct. 1. d. 19. q. 2. D. Thom. 1. p. q. 42. art. 5. Circa propositionem undecimam, Durandus etiam supposita fide, tenet 1. d. 6. q. 2. & d. 10. q. 2. processiones fieri immediatè per naturam, non per intellectum & voluntatem, ut tenet vniuersitas Doctorum cum D. Thom. 1. p. q. 27. & Scot. 1. d. 2. q. 7. & Quodl. 2. De propositione duodecima, vide notà Mauriij, ex hac sequitur decima tertia, vide Doct. 1. d. 2. q. 7. 5. Ad quæstionem secundam, n. 34. & d. 7. q. vn. & d. 24. Mauritius ait decimam quartam esse additionem.

8 *Non potest probari productio personarum diuinarum in essentia diuina.*

Ex proxima: cum talis productio fieret per intellectum & voluntatem secundum ponentes: quia non videntur alij actus ad intra.

9 *Non potest probari essentiam diuinam eandem numero communicabilem multis.*

Tum ex ordine, superiora non sunt magis communicabilia. Tum ex præmissa, quia per productiones tales communicaretur.

10 *Non potest probari circumincesso personarum.*

Ex proxima, cum illa sit propter vnitatem essentia cum distinctione.

11 *Essentia diuina si communicaretur, non potest probari quòd tantum duobus modis communicetur.*

Tum, quia ex 8. Physicorum, commento 46. Tum, quia potentia magis videtur producere, quàm sapientia, vel voluntatis: sicut in aliis potentia exequitur quod voluntas imperat: tum, quia alij modi principiandi per modum naturæ, artis, &c.

12 *Non potest probari essentiam communicari à tribus tantum.*

Tum ex præmissa, tum, quia non potest probari aliquem trium producere: cum quilibet habeat principium productiuum, essentiam, & actum intelligendi & volendi, quæ perfectum.

13 *Non potest probari tantum Trinitas personarum in diuinis.*

Ex præmissa.

14 *Non potest probari, quòd inseparabiliter agant circa extrinsecam.*

Require in tabula.

SCHOLIUM III.

Quod tangit decima quinta, tradit suè 1. d. 26. §. Tertia opinio, n. 23. ubi sustinet ut probabile, personas constitui per absolutam; & à n. 31. soluit argumenta in oppositum: communem tamen opinionem asserit, ibi, & in Report. & 1. d. 2. p. 2. q. 3. 4. & d. 5. q. 2. & d. 13. & d. 28. q. 3. & Quodl. 3. & 4. Decima sexta habet non distinguere personas per se primò, relationibus oppositis, quia Filius est persona filiatione, qua non opponitur spirationi passiva: unde si non produceret Spiritum sanctum, distingueretur tamen ab eo; de quo Doct. 1. d. 11. q. 2. contra D. Thom. 1. p. q. 36. art. 2. Decima septima patet ex controuersia Græcorum, negantium Spiritum sanctum à Filio procedere, quod non negarent si esset veritas demonstrabilis naturaliter: ex reuelatis constat tamen procedere; Doct. 1. d. 12. q. 2.

15 *Non potest probari si sint tantum tres, quòd tantum relatiuè distinguantur.*

Tum, quia si essent tria absoluta, adhuc illimitatio essentia esset ratio quare ipsa esset communicabilis ab illis: sicut & à tribus relatiuis numero distinctis. Tum, quia

Trinitas naturaliter probari nequit.

3.

Vnam personam esse in alia, probari nequit.

Duobus tantum modis communicari potest essentia.

Extra.

4.

Corollarium. An probari possit Deum operari immanenter?

Corollarium. Per 21. & 22. intelligit 2. & 3.

Corollarium. Probari nequis Deum producere ad intra.

quia prius agit quàm referatur, & per consequens prius est.

An persona distinguantur relationibus oppositis?
16 Non potest probari quòd persona tantùm distinguantur relationibus oppositis.

Tum ex proxima: tum, quia quælibet relatio, si constituit, distinguit constitutum à quolibet alio: si non constituit, illa duarum, quæ prima est in supposito, in illo priori distinguit.

17 Non potest probari tertiam personam procedere simul à duabus personis.

Tum ex præmissa: tum etiam ex parte communicantis omnia essentialia in altero, etiam in ambobus. Tum ex parte communicati posterius naturaliter communicatione. Per consequens non sequitur Spiritum sanctum non distingui à Filio, si non procederet ab eo: nec etiam à Patre; si non immediatè ab ipso.

SCHOLIUM IV.

Propositionem decimam octavam tractat 4. dist. 4. 3. q. 2. num. 10 ubi tenet anima immortalitatem non demonstrari; de quo fuit egi in supplemento de Anima, disput. 1. sect. 13. citans multos pro hac sententia, & solvens argumenta in contrarium: an possit probari resurrectio naturaliter, vel punitio, aut præmiatio, vide Doct. ibi. Sequitur ex hac, propositio decima nona, & vigesima. Aduerte hic sumi impassibilem, pro posse non mori, vel pati nocivum; quia hoc tantùm conueniret in statu innocentia, ut probat Doct. 2. d. 19. non verò pro non posse mori, quia huiusmodi impassibilitas est tantùm in patria, de qua Doct. 4. d. 49. q. 13. De vigesima prima, vide Doct. 2. d. 28. De vigesima secunda, dist. 10. & 32. num. 8. Dua alie sequentes sequuntur ex decima octaua.

5. 18 Non potest probari animam rationalem esse immortalem.

Corollarium. Per consequens non potest probari resurrectio, nec vita æterna bonorum, nec pœna malorum.

An potest probari resurrectio, vel præmiu, aut pœna operum?
19 Non potest probari hominem esse ordinatum ad aliquam beatitudinem in hac vita, non attingibilem.

Ex præmissa.

20 Non potest probari hominem sine peccato esse impassibilem.

Ex præmissa.

21 Non potest probari ex his quæ apparent circa hominem, hominem peccasse.

Ex præmissa.

22 Non potest probari nos nasci cum peccato originali.

Tum ex præmissa, tum propter difficultatem vitandi peccatum actuale. Possent omnes apparentiæ saluari per illud, negando peccatum originale.

Peccatu est remissibile sine pœna, de potentia absoluta.
23 Non potest probari nullum peccatum esse remissibile, sine pœna alia à peccato.

Ille in quem peccatur principaliter, ex misericordia potest omnino remittere.

24 Non potest probari peccatum tantùm posse remitti, per punctionem alterius à peccante, & nobilioris ipso peccante.

Tum ex præmissa, tum, quia vel peccatum erit irremissibile: vel peccans obligabitur ad impossibile. Tum, quia gratia prius naturaliter satisfactio, etiam in Christo, & ita sufficeret in quocunque homine, ut videtur.

SCHOLIUM V.

Quinque sequentes propositiones spectant ad tertium Sementiarum, de prima, & secunda, vide Doctorem cum Magistro 3. dist. 16. & 20. & D. Thom. 3. p. q. 1. art. 1. & q. 14. art. 2. de excellentia anime Christi, vide 3. dist. 13. ubi de eius gratia, & gloria, & dist. 14. ubi de eius scientia.

25 Non potest probari, Deum oportere pati propter peccatum hominis remittendum.

Ex vtraque præcedentium.

26 Non potest probari, Deum oportere incarnari.

Ex præmissa; cum hoc, quòd non videtur aliqua causa incarnationis, nisi redemptio.

27 Non potest probari, Deum carnem sumpsisse de Virgine.

Tum ex præmissa, tum, quia siue non oporteret contrahere originale ex 21. siue oporteret, adhuc mundatus, postea potuit satisfacere: sicut dicitur quòd B. Virgo contraxit, tamen postea mundata fuit.

28 Non potest probari excellentia anime Christi, quæ ponitur.

Nec in scientia omnium: nec in gratia tanta, quantam Deus posset dare, & capitis, & ab instanti conceptionis, & per quam semper esset impeccabilis, & quòd simul comprehensor, & viator. Tum, ex relatione vnionis non sequitur. Tum, ex redemptione, quæ videtur finis.

29 Non potest probari, Deum inseparabiliter sibi naturam vnisse humanam.

Tum ex præmissis. Tum, quia expleto illo propter quod vniebatur: propter quid vltra vniretur?

SCHOLIUM VI.

Sex iste propositiones ad quartum librum spectantes, ostendunt de Sacramentorum institutione, nihil ratione naturali constare posse. De Baptismo vide eum 4. d. 1. & vsque ad distinctionem sextam, de Confirmatione dist. 7. de Vnctione dist. 23. de Penitentia dist. 17. de qua etiam agit à dist. 14. vsque ad 22. de Eucharistia à dist. 8. vsque ad 13. de Ordine dist. 24. De Matrimonio dist. 26. & vsque ad 44.

30 Non potest probari, necessariam esse institutionem aliquorum Sacramentorum in Ecclesia.

Quia solus Deus per se potest: & plus dedit

Incarniatio probari nequit.

Scilicet ab aliis, non ab ipso.

7.

dedit Beatæ Virgini sine istis, quàm alicui Sancto cum istis.

31 *Non potest probari necessitas Baptismi.*

Tum ex præmissa : tum ex vigesima prima. Nec Confirmationis, tum ex præmissa, tum multi Martyres non confirmati. Non Extremæ Vnctionis, tum ex præmissa, tum Martyres non vncti sunt.

32 *Non potest probari necessitas Confessionis homini faciendæ.*

Tum ex præmissa : tum, quia in lege veteri non fuit, in nouo accipitur ex dicto Iacobi cap. 5. vbi sequitur, *Orate pro inuicem*, &c. De secundo non est Sacramentum necessarium institutum ad salutem.

33 *Non potest probari Corpus Christi verum esse in Altari.*

Idem apparet ante consecrationem & post, boni, vel mali Sacerdotis nihil agentis : igitur nec animam, nec quantitatem. Potest enim sententia Christi saluari de corpore & substantia tantum : vnde igitur nec totam personam Christi secundum Deitatem, & corpus.

34 *Non potest probari necessitas Ordinis.*

Tum ex quatuor præmissis : tum, non propter dispensationem Sacramentorum non magis aliorum, quàm Baptismi, qui est maximè necessarius.

35 *Non potest probari necessitas Coniugij.*

Si fornicatio non est peccatum modò; nec quod sit Sacramentum non magis, quàm corruptio corporalis, sicut illud ad speciem, sic hoc ad indiuiduum.

ANNOTAT. MAVRITII.

8. Sequitur illa particula : *Non potest probari Deum*, &c. quam tractatum propositionum creditarum placuit appellari : vt in tractatu de primo principio eam nominat. Doctot. An autem seorsum debeant istæ propositiones poni, an certè vt communiter cum alijs ; vt. notauimus, ponuntur, dubium est. Non videntur enim dependentiam ex præcedentibus habere. De ordine etiam earum ad sequentes creditas, ibi : *Non potest probari ordinem essentialem*, &c. posset dubitari, quia possent rectè poni post illas ; communiter tamen habentur vt eas habes, & quicquid dicatur de dependentia earum ad alias, & ordine in seipsis, saltè sunt valde notabiles, & fidei Catholicæ necessitatem ad salutem viatoris manifestatiuæ, & ordinatè procedit in eis inchoando à perfectionibus intrinsecis in diuinis ; ad extrinsecas procedendo, eo modò quo Magister in Sententijs processit, ita quòd materia quatuor librorum Sententiarum hinc compendiosè habetur. Vbi aduerte, quòd loquitur Doctot hinc, vt infra se declarat de ratione merè naturali, naturaliter acquisita, pro statu viæ post lapsum, maximè non præsupponendo fidem : & de probatione simpliciter necessaria, & demonstratiua. Non obstat his ea quæ habet in tractatu de primo principio: quia illa disputatio totalis præsup-

ponit fidem: vel saltè non procedit à priori, & ex simpliciter necessarijs. Loquitur etiam de potentia creaturæ, & de factò, via attingentiæ naturalis: non autem simpliciter de repugnantiæ capacitatis passiuæ : aliter contradiceret sibi ipsi in quodlibeto quæst. 7. & in Sententijs plerumque.

Qui etiam vellet dicere, quòd hic loquitur famosè, sequendo antiquos Theologos: posset dicere, quòd alibi prouocet aliter sentiebat : sed primus modus dicendi satis probabilis videtur, & verus vt æstimo. Qui sic, vel sic, dicere voluerit, dicat consequenter, & si placuerit seorsum hic ordinare alio modo particulas tractatus, ordinabis, vt supra notauimus, & infra magis tangam. Nec his propositionibus debet paganus, vel Philosophus gloriari, imò potiùs confundi : quia processus Philosophorum plures harum probare conantium non habito lumine fidei, euacuantur: quia inter falsa quæ locuti sunt, verum videre etsi potuerunt, noluerunt tamen : quare dum sapientes videri voluerunt, stulti facti sunt. Nec fidem Catholicam denigrare possunt : eo quòd plura credimus, quæ probare non possumus: quia si ea nos ignorare diceremus ; quæ testimonio didicimus aliorum, quid ipsi Philosophi scirent? Vix enim, vel nunquam in Aristotele inuenies, qui tamen lumen aliorum fuit, vnam demonstrationem potissimam *propter quid* pro aliqua veritate naturaliter cognoscibili ostendenda: testimonijs enim antiquorum plerumque dicta confirmat, qui tamen fallere, & falli potuerunt. Nos autem si decepti sumus, ipsa per essentiam veritas, quæ nec fallere, nec falli potest, nos decepit. Videatur tamen disputatio huiusmodi primo Reportationum q. 1. & sequentibus pro. & in 3. dist. 23. & 24. & in Quodlib. q. 14. & 1. q. prolog. Anglici. & in 4. dist. 49. ad propositum explicandum *dist. etiam* 43. 4. ad idem habet plura, vt infra in locis suis applicabo. Vide expressè mentem eius *dist. 42. prim.* exponendo Richardum ad propositum de gradibus cognitionis Dei, & cognoscendum etiam viatorum : quare ibidem. Has ergo propositiones creditas, licèt satis claræ sint, breuibz tangam singillatim. Attende etiam quòd multum refert possibilitatem creditorum, & factum ostendere ratione naturali. Primum facit iste plerumque : sed secundum non potest, vt hic loquitur. Vide discurrendo in suis disputationibus Theologicis, vbique. Loca autem Scripturarum, in quibus hæ propositiones habentur, adducat lector quæ hic omitto, coactus temporis angustia, & ne curiosis Scholasticis sacra verba nauseam generent: quod abhorreo dicere, & magis ita esse.

Prima propositio est de vita Dei: superius enim & ab intimis inchoat, vt 1. q. *Quodlib. art. 1. p. 2.* habet. Augustinus tamen & alij antiqui, & Theologi alij conati sunt hoc ostendere, vide Alex. de Ales vt nosti, & Thom. 1. part. q. 18. art. 3. & alios super Sententias. Philosophus etiam 12. *Metaphys. text. c. 39. & inde, & 1. Cal. text. c. 22. & 100. & 2. Cal. text. c. 17.* & alibi sæpè conatur ostendere Deum viuere, & ex dictis eius 2. *de Generatione animalium* idem potest inferri : sed hæ non infringunt veritatem Scoticam : quia Theologi ex creditis, & Philosophus ex probabilibus procedunt. Probat autem conclusionem tribus rationibus satis efficaciter : quia videlicet nec ex ordine aliorum ad Deum ; nec ex diuisione adæquata entis, attribuendo Deo perfectius diuidens ; nec ex perfectione maxima ipsius vitæ hoc probari potest.

Institutio Sacramentorum probari nequit ratione.

Corollarium.

9.

Arist. pauca demonstrat propter quid.

Inuat possibilitatem creditorum probare rationibus.

Ordo huius partis.

10.

Deum viuere an probet Philosophus.

Materia quæ tuor librorum Sent. breuiter tangitur in hac parte Theorematis. C. 4. concl. 4.

potest. Examinabis autem probationes, & instantias excludes vt nosti. In tertia probatione cum dicit, quodd habet nobiliorem perfectionem vita: & exemplificat de Sole, possit dubitari, quæ est illa perfectio, & maximè si ponitur vita de ratione formali essentia: vt vbi supra in Quodlibeto tangit. Pro nunc breuiter dico, quodd illa perfectio potest dici necessitas essendi, vel infinitas intensiua: & similiter de Sole dicitur suo modo. Nec Doctor nisi ex creditis potest ostendere vitam esse essentiale ad intrà, vel ex sensibilibus, vel probabilibus procedendo, & sanctorum Patrum fundamentis: vt patet ibidem. Quodd autem dicit *hanc non esse differentiam ensis*, &c. potest moderari sic, eo scilicet modo, quo Philosophi diuidunt ens communiter, vt patet in coordinatione Porphyriana. Quære Philosophum 2. de Anima, & qualiter probat res sensibiles viuere, & ex consequenti ad propositum comparabis.

11.

Non viuum,
nec intellectu-
ale.

Secunda propositio est de intellectualitate, & perfectionibus intellectualibus Dei; & ordinatè valde procedit in his propositionibus: quia semper posterior ex prioribus dependet: nihil enim non viuum, intellectuale. Si ergo non potest probari vita Dei, quomodo sapientia, vel intellectualitas probabitur? Hoc tamen Theologi conantur ostendere, & à priori & à posteriori. Vide hunc 2. *dist. prim. q. 1. & in Tract. de primo principio, & 35. dist. prim. maximè in Reportationibus*, & alios Theologos. Philosophus etiam 12. *Metaph. text. com. 5. 1. & 3. de Anima, text. com. 15.* idem ostendit; sed dic vt prius. Licet enim hæc propositiones in se, & quo ad intellectum proportionarum, sint demonstrabiles; nisi dentur aliqua earum immediatæ, non tamen ab intellectu viatoris, & fortè vniuersalius à nullo intellectu creato: non tamen repugnat statui viæ huius notitia formaliter: sed tantum attingenter, vel clarè, vel intuitiue: vel fortè veriùs, non magis, quàm comprehendentibus, nisi tantum de potentia ordinata, & de lege communi. Breuiter, ad nullam perfectionem intrinsecam Deo, potest aliqua creatura attingere ex puris naturalibus, etiam pro quocunque statu, nec cognitione incomplexa, nec complexa; distincta dico, & perfecta, & maximè à priori, propria & immediata. Dantur tamen gradus & congruentiæ, eo quodd Hierarchiæ variæ in vniuerso, & in domo Dei mansiones multæ sunt. In habitibus namque Symbolum facilior transitus. Angelicus ergo intellectus, & humanus beatus ad hæc faciliùs eleuatur, quàm viatoris: totum tamen obiectiue voluntarium: an autem subiectiue, effectiue, considera. Remittit probationem conclusionis ad præcedentia, & infert corollarium notabile, de cuius materia habes 35. 39. 40. & 41. *dist. prim.* Quære in Arist. 1. *Perihermenias*, & alibi:

12.

An probari
possit Deum
esse volentem?

Tertia propositio est de voluntate, & volitione Dei: cuius etiam probationes remittit ad præcedentia. Et infert corollaria: quære tamen Philosophum *vbi supra, & 1. Ethicor. cap. 13. & 1. Metaph. in proæmio, & 12. Metaph. ad finem, & specialiter istum 45. dist. prim. & maximè in Reportationibus, & 2. dist. prim. q. 1. & in Tract. de primo principio.* De his autem quæ tangit in corollariis, quære 32. *dist. 3. & dist. 46. 47. & 48. 4.* hinc inde omnia benè conformando, & saluando.

Quarta propositio est de operationibus immanentibus Dei, quæ etiam dependet ex præcedentibus, & infert corollarium singulare de beatitu-

dine Dei. Quære Philosophum *vbi supra, & 10. Ethicor. c. 10. & hunc 2. dist. prim. quest. 1. & 49. dist. 4. & 1. quest. Quodlib. & alibi sape.*

Quinta conclusio est de cognitione, & volitione Dei respectu aliorum à se: quam breuiter, & obscurè probat, & probatio consistit in hoc: quia actus accipit perfectionem ab obiecto, & prioritatem. Perfectionem, quia est causa eius partialis saltem: vel saltem terminatur ad ipsum, & nõ potest esse nisi sit eius: quare dependet ab eo dependentia extrinseca. Prioritatè etiam, quia obiectum prius, si est causa, vel si terminus, idem sequitur: si igitur Deus aliquid aliud à se intelligeret, vel vellet, tunc vilesceret intellectus, & intelligere eius, & similiter de velle: quia & perfectionem, & prioritatem aliunde haberet quàm à se; & sic procedunt argumenta Philosophi, & Comment. 12. *Metaph. text. com. 5. 1.*

Possit alio modo formari ratio Doctoris sic: ad perfectionem, & prioritatem actus intelligendi, & volendi Dei, sufficit prioritas, & perfectio obiecti, scilicet primarij, cuiusmodi est essetia sua: frustra igitur poneretur alicuius alterius ræquam obiecti. Elige vt vis, sed primum magis sapit. Infert consequenter corollarium illatiuum, & confirmatiuum corollarium. Vbi attende, quodd ex quotationibus istis cum dicit 21. & 22. patet quodd hæc propositiones creditæ deberent sequi alias sequentes infra, ibi: *Non potest probari ordinem essentialem*, &c. post omnes illas 19. quia hæc 21. & 22. quas allegat hic, sunt secunda, & tertia præcedentes hic, vt notauimus: nisi fortè enumeret omnes conclusiones à principio, omitendo multa, vt ibi notauit: sed primum probabilius, vt in sequentibus magis patebit. Vnde sequitur, & illud, vel (vt alij communiter habent) & primum corollarium commune: quod infra habetur post 19. illatum creditarum: & posset loco commune, poni 19. sed commune rectè dicitur; vt patet. *Philosophi multa scripserunt*, &c. vel (vt alij habent) *dixerunt de Deo*, &c. Estimo quodd Doctor intercalari hæc res scripsit, & originalia remanserunt non ordinata, vt in operibus maximè notabilibus antiquorum solebat accidere: sicut Augustinus in lib. Retractionum, de nonnullis suis scriptis refert, quod antequam compleuerat, & vt intendebat ordinauerat, è manibus capiebantur: quare lector attendat diligenter ad singula: Vt communiter autem inuenimus originalia, ita ordinatum ista: alij aliter ordinate poterunt in dies, principium enim plusquam rei medietas, Aristotelis sententiã, reputatur 1. *Ethicor.*

Si autem volueris tenere ordinem quem habes, vt infra etiam habetur in aliis remissionibus, quodd sit bonus, poteris literam corrigere loco 21. ponendo 2. & loco 22. ponendo 3. vel recurre ad alia loca, & supputationes: hæc enim varietas quotationum generat hic maximam perplexitatem, vt prædixi. Attende etiam cum dicit: *Concessis 4. conclusionibus proximis, licet non probatis*, &c. quodd notanter dicit, non probatis, quia probationes illæ possent euadi: & etiam si vniuersaliter intelligantur, vt prius ponderaui, & non solum respectu intellectus viatoris, seu creati, sunt falsæ, & falsum non potest probari 1. *Posterior.* Ex illis etiam verbis posset inferri, quodd loquitur in hoc processu famosè, Philosophorum, & Theologorum aliorum fundamentis innitendo, sicut supra notauit: alibi verò oppositum ostendit,

13.

Nota pro in-
telligenda quo-
satione litera-
ra.

14.

Facetur 4.
primas concl.
negatiuas, nõ
esse probatas:
ided hic nihil
asserit, sed rã-
rùm disputat.

offendit, ubi has veritates petra tractat. Sed breuiter, quicquid sit de hoc, intendit Doctor quod nec vnâ pars, nec alia, ratione necessaria naturali in his propositionibus potest ostendi.

Vt prius sciendum; quod illa probatio Commentatoris, & Aristotelis facilius euaditur, quia procedit de obiecto primario motu; & terminatio intellectus diuini, cuiusmodi est essentia sua. Quare ubi supra 2. *dist.* 1. q. 1. & 3. *dist.* eiusdem, & ubi prius in 3. & alibi sæpe in doctrina huius, & aliorum Theologorum, ad hæc. Persuadebis etiam ex multis locis in Aristotele Deum alia se intelligere, & velle, quare 1. *de Anima*, *text.* com. 80. & 3. *Metaph.* *text.* com. 1. 5. De cognitione litis, quare etiam ubi supra 1. & 10. *Ethic.* & 12. *Metaphysica*, & alibi sæpe. Saluetur ergo Aristoteles vt supra: & omittatur Auerr. ex intentione mentitus.

Salua Arist. dicent, quod intellectus Dei vilesceret, si alia à se cognosceret.

Essentia Dei vniuersalis in representando, non in predicando.

15. Actio immans an productiua terminii

Per actum intellectus, non tamen intelligendi, fit productio.

Productio ad extrâ, per se non supponit productionem ad intrâ 2. d. q. 1.

Nec valet illa fatua fuga de cognitione vniuersalium, & in vniuersali, &c. quia licet essentia Dei sit vniuersalis in representando, non tamen in predicando, nec in vniuersali; sed distinctè in particulari, & intuitiue omnia repræsentat, & principalius singularia, & necessariò omnia in complexa saltem. Vide in materia de ideis *dist.* 36. *pri.* in *Reportatis*. Vide etiam in *Prolog.* *quæst.* 3. & ubi supra, & alia plura hinc tange: quia satis copiosa materia inter Theologos, & Philosophos. Pro vniuersali etiam fundamento in his omnibus, vide 2. *dist.* 1. in *Reportatis*, *quæst.* de infinitate Dei, ad finem, ea quæ dicit & 7. *quæst.* *Quodlibeti*.

Sexta est de productione ad intrâ in diuinis, de qua fit sermo copiosè 2. *dist.* 1. & 4. & sequentibus: quam probat ex fundamentis communibus de actionibus, vel operationibus immanentibus. Quare 9. *Metaph.* 1. & 10. *Ethicorum*, & alibi sæpe. Posset autem simpliciter teneri veritas huius, quod sic licet per actum intelligendi, vel volendi, nulla fit productio, nisi eo modo, quo sensus necessariò ad aliud posset dici fieri per illud; extensiuè tamen audiat hinc fieri. Quare ubi supra istum, & in *Quodlibeto*, q. 1. 2. & 14. & 1. q. 1. *dist.* 2. *lib.* Actu enim productiuo, qui non est actus intelligendi, vel volendi, sed benè actus intellectus, fit productio ad intrâ. Loquitur autem Doctor hinc communiter, & fortè famosè, sicut Henric. de Gan. & multi antiquorum; vel extendit actum intelligendi, & volendi ad omnem actum harum potentiarum. Infert corollarium notabile de ordine productionis extrinsecæ ad intrinsecam, quod optimè discutit in 2. *ubi supra*, & in *Quodlib.* *quæst.* 8. & 14. Quare alios Theologos, & maximè Vuar. & Hugo. de Castr. no. & alios sequaces huius, Thom. etiam 1. *part. Summa*, q. 45. *art.* 6. & Henric. *Quodlib.* 6. q. 2. Vide 10. *dist.* 1. aliqua ad materiam huius conclusionis.

Septima est de æqualitate producentis, & producti in natura, quæ incipit ibi: *Si producat*, &c. quam probat à simili: sed similitudo claudicat, vt scis. Probare tamen defectum eius fortè non facilius quis posset, nisi ex aliquibus creditis præsuppositis. Quare ubi supra in primo, & *dist.* 19. *eiusdem*, & 31. & *quæst.* 6. *Quodlibeti*, de hac qualitate. pondera benè cum dicit in corollario *ex parte sui*, &c. vt declarat optimè ubi supra in 2. & *Quodlib.* Ponitur ibi ad finem corollarij, quotatio quædam in aliquibus originalibus, remittendo se ad alia loca, siue ad alios antiquos, quam omisimus: quia non communis, nec benè intelligibilis. Hæc etiam quam notauimus 7. non habetur communiter notata, vt conclusio hinc fides videtur pars *Scoti oper. Tem. III.*

illius 6. conclusionis, seu corollarij eius: aut certè incidentaliter adducta, vt patet ex commento sequenti, ubi dicit *ex proxima*, quod debet referri ad 6. omittit ergo notare hæc, vt conclusionem si volueris, & ubi ponitur 8. pone 7. & sic consequenter procedendo supputabis, Philosophorum motiua hinc ponderabis.

Octaua, vel septima, est de productione personarum in diuinis, & patet ex præcedentibus. Quare 2. *dist.* 1. & ubi prius copiosè ad hoc: cuius probationem ad præcedentem remittit. Possibilitatem tamen huius ostendit satis ueranter in primo, semper tamen aliqua credita præsupponendo. Quare Occham, & sequaces vbique hinc. Vide optimè in 3. *dist.* 24. fundamenta, quæ faciunt satis ad hæc. & in *Prol. Reportationum*, & 1. q. *Prolog. Anglici*, & Hebræorum fundamenta.

Nona est de communicatione essentia diuinæ: quæ est satis notabilis, & efficaciter eam ostendit ex dictis. Quare ubi supra, & alibi sæpe in doctrina huius, & maximè 1. 3. & 10. q. *Quodlib.* De hac communicabilitate, vide 5. & 26. *dist.* 1. aliqua ad propositum plura addendo, vt scis. Cautiones Philosophorum in hoc facilius euaduntur, maximè ex creditis.

Decima est de circuminceptione personarum: de qua habet 19. *dist.* 1. q. 2. singularissimè, cuius rationè breuibus in commento tetigit. Vide alios Theologos ibidem, & alibi, vt nosti. hoc enim est creditum speciale, & ex creditis dependens.

Vndecima est de modis communicandi essentiam. Vide in 1. *dist.* 2. p. 2. copiosè, & in *Quodlib.* q. 2. & *dist.* 10. & *seqq.* vsque ad 14. *p.* quam tripliciter probat: sed facilius omnia euaduntur, vt patet ibidem. In 2. probatione tangit motium de potentia executiua in diuinis, quæ si poneretur, tantum ad extrâ operaretur: sed ad mentem huius non videtur ponenda, vt in materia de praxi habet, & 37. *d. 2. lib.* quicquid dicat Franc. de Mayr. 43. *dist.* 1. *Confl.* q. 5. & alij plures, qui eam ponunt. Motium verò primum ex Commentatore 8. *Phys.* spectatur copiosè in primo *ubi sup.* & similiter tertium. Sufficiebat Doctori ad ostendendum propositum, quod reperiuntur infantia naturaliter loquentium, & satis probabiles ex naturalibus ad oppositum harum propositionum creditarum, nõ tamen demonstrantes: quia tunc fides de falsis. Non possunt autem ambæ partes alicuius problematis, rationibus necessariis ostendi. & licet vero omnia consonant 1. *Ethic.* plerumque tamen falsa magis apparenter probantur. Vide 1. *Elench.* Quare aliqua ad propositum huius crediti 1. q. 4.

Duodecima est de eadem communicabilitate, quantum ad eius sufficientiam, & litera variè habetur. Nam aliqua originalia habent tantum à duobus: aliqua, tantum à tribus; aliqua, tantum tribus, sine à. Sed omni modo; potest habere bonum intellectum. In secunda etiam probatione habetur variè litera. Alia habent, alicui trinum; aliqua, aliquem trinum; aliqua, aliquid trinum: sed prima litera communior est: licet aliam habeas. & posset habere bonum intellectum cum negatione sic: *aliquem trinum non producere*, & esset benè ad propositum, vt patet ex sequentibus. Affirmatiua etiam satis benè intelligitur: quia remota productione non videtur ratio communicationis tantum tribus, vt patet. De hac materia quare in primo *vt supra*, & alibi vt nosti. Vide deliramenta Auerris 12. *Metaphysic. commento* 39. & alibi contra Christianos asinina subtilitate fretus. Nemo enim

16.

d. 2. q. 7.

Circuminceptio est creditu ex creditis.

17.

Potentia executiua an ponenda in Deo

Falsa magia apparenter quandoque probantur.

Nulli fortius
impugnant
credita, quam
scriptores Ca-
tholici.

veritates creditas, quàm ipsimet Catholici Do-
ctores, efficacius impugnat, vt fides locum ha-
beat. & aduersarius eius confusus abscedat, dum
efficacissimis rationibus satisfiat.

Decimatertia est de Trinitate personarum,
quam ex præcedentibus ostendit sufficienter proba-
tam. Vide etiam vbi prius in primo, & 24. *dist.*
eiusdem, aliqua ad hæc habes.

18.

Decimaquarta, quam notauimus non habetur
communiter. & videtur *extrà* vt notaui. vel illud
quod additur: vt commentum, saltem potest po-
ni *extrà* cum dicit: *Require in tabula*, de qua supra
feci mentionem. Quære 1. q. 2. & 1. *dist.* 3. & 8. q.
Quodlibet, & alibi.

Personæ di-
uinas confi-
tuitur per abso-
luta, proble-
ma.

Decimaquinta est de distinctiuis, & constitui-
uis personarum. Vide problematicè disputatum
26. *dist.* 1. sed in *Reportatis*, & 4. q. *Quodlib.* se deter-
minat. Quære Bonauenturam vbique, quia sapit
optimè. Vide multa subtilia in Francisc. *dist.* 26.
pri. & Reportationibus huius *ibidem* de his consti-
tuitiuis. Nam inter omnes veritates Theologi-
cas, hæc maximè, & circumstantiæ eius sunt al-
tissimæ speculationis. Probat autem conclusio-
nem dupliciter, quarum secundam examinabis
benè. Vide *vbi supra* in primo, & *Quodl.* & opti-
mè 7. *dist.* 1. ad fin. & 4. *dist.* *eiusdem*. Si loquatur de
Deo, vel essentia, verum dicit: si de persona, potest
negari, loquendo de *reserri* fundamentaliter, &
formaliter vt *quo*, seu habitualiter, vt ita loquar.
Communiter vbique hîc adducit probationes fa-
mosas, vt prius notaui.

Personæ di-
stingui rela-
tionibus an
oppositis

Decimasexta est, supposito quòd constituantur,
& distinguantur personæ relationibus, cum
aliæ sint oppositæ relationes, vt paternitas, &
filiatio; aliæ disparatæ, vt paternitas, & spiratio
passio; vel filiatio, & spiratio actio; dubitari pos-
set an distinguantur tantum oppositis relationi-
bus, an certè disparatis. Idèd dicit, quòd *non potest
probari*, &c. quam probat notanter. Vide pulchrè
ad propositum 11. *dist.* 1. q. 2. vbi hanc conclusio-
nem ostendit contra Thomam, & alios antiquos.
Quære Gotfred. & Nominales *ibidem*. Secunda
pars distinctiui in probatione est danda. vt, verbi
gratiâ, in Filio est filiatio, seu generatio passio:
cui est aduentitia spiratio actio. constituitur ergo
primò, & per consequens, distinguitur à quocum-
que ipsa filiatione. Similiter dicatur de Patre, suo
modo. An autem innascibilitas præcedat in Pa-
tre paternitatem, inter doctores est problema: sed
se determinat iste in hoc. in primo. *dist.* 28. & in
quodl. *quæst.* 4.

Filius consti-
tuitur filia-
tionis tantum
in esse perso-
ne.

19.

Spiritus san-
ctum procedere à Filio, an
demonstrari
possit

Decimaseptima est de processione Spiritus san-
cti, & facit pro Græcis: licet non totaliter excuset.
Vide 11. *dist.* 1. q. 1. & *dist.* 12. copiosè ad hæc. Probat
conclusionem singularissimè ex æqualitate, &
plenitudine perfectionis cuiuslibet personæ diuinæ.
Vide in simili 1. q. 2. idèd ex parte communi-
cantis videtur posse procedere ab vna; sicut à dua-
bus, vbi aliqua originalia habent *omnia essentialia*:
alia, *omnia aequalia*: & vtraque litera potest benè in-
telligi. Ex parte etiam communicati arguit idem,
vbi cautè intellige, cum dicit, *posterioris*, vel *poste-
rioris*, vt alij habent *naturaliter*, &c. videtur vel-
le dicere in illis paucis verbis, quòd prius natu-
raliter non potest esse à posteriori naturaliter:
modò filius, cui fit communicatio, est posterior
communicatione: quare non potest communi-
care; sed sic, vt videtur, parum valeret ratio: quia
duplex est communicatio, vt scis: vel recurre *ibi-
dem* ad ordinem originis Patris, & Filij in spi-

rando, vt 12. *dist.* 1. q. 2. tangitur, & 1. q. 2. Infert
corollarium, quod est contra Thomam, vide vbi
suprà q. 2. 11. *dist.* 1. idem; imò non modò non po-
test probari, sed falsum est secundum ipsum *ibi-
dem*, nec est creditum, sed voluntariè potius di-
ctum, vt *ibi* disputatur optimè.

Decima octaua est de immortalitate animæ: &
potest hæc reduci ad materiam secundi libri
distinct. 17. & 19. & alibi. Prima etiam *dist.* & 2. 2.
idem posset habere originem, sed copiosè in 4. *dist.*
43. q. 2. facit Doctor singularem digressum de hoc,
& tenet veritatem huius conclusionis cõtra mul-
tos antiquos. Quære Thomam 1. *part. quæst.* 75.
art. 6. & Richardum in 2. *dist.* 19. & Bonauenturam,
& alios. Motiua verò Philosophorum ad opposi-
tum *ibi* notanter excludit. Infert corollarium, cuius
fundamenta habet in 4. d. 43. & 44. & *seqq.*

De anima
immortalita-
te.

20.

Decimanona est de beatitudine: cuius funda-
menta habet in 4. d. 49. q. 11. & 12. singularissimè.
Potest etiam in secundo libro reperiri motiuum
huius, *vbi supra*.

Vigesima est de impassibilitate in statu innocen-
tiæ. Quære in secundo vbi supra d. 19. in 4. etiam
dist. 49. q. 1. 3. optimè hæc inuenies. Vide 15. *dist.* 3.
Plura ad propositum de conditionibus hominis
in statu innocentæ ex parte corporis, & animæ,
hîc tange.

Vigesima prima est de peccato primi parentis.
Vide in 2. *dist.* 21. & *seqq.* copiosè.

Vigesima secunda est de peccato originali. Vide
in 2. *dist.* 30. & *duabus seqq.* copiosè ad hoc, & pro-
pter probationem. Vide 23. & 28. *dist.* 2. Vide et-
iam 29. *dist.* 2. aliqua ad propositum declarandum
secundus.

Vigesima tertia est de remissione peccati in ge-
nerali: an scilicet per penam. Quære in 2. *vbi su-
prà*, & 33. *eiusdem*, & *seqq.* Sed hæc conclusio pos-
set assignari prima hic pertinens ad materiam ter-
tij libri. Vide *dist.* 20. 3. & in materia de merito
Christi, *dist.* 18. & 19. *eiusdem*, vbi attende, cum di-
cit *pœna alia à peccato*, &c. quòd ipsum peccatum
est prima pœna, quæ incurritur ex peccato: vt ha-
bet Augustinus 1. *Confessionum*, c. 12. & 3. de *lib. arb.*
Quære in *dist.* 37. & in 4. *dist.* 14. & ad propositum
habet optimè in 4. *dist.* 15. q. 1. Vide Bonauent. &
Richard. Probat quæstionem recurrendo ad Dei
misericordiam. Vide in 4. *dist.* 46. aliqua hîc. & ad-
de multa, vt nosti, castè tamen.

Vigesima quarta est de remissione peccati, in
speciali descendendo ad modum remittendi: &
patet huius conclusionis fundamentum, vbi supra
iam notaui, & maximè in tertio, & in quarto, quâ
probat notanter, vbi examinabis ea, quæ dicitur
de gratia, & satisfactione. Quære in 4. *vbi supra*,
& 1. *dist.* *eiusdem*, q. 6. & *dist.* 16. *eiusdem*. Viderur
enim de mente huius, quòd quis satisfacere pos-
set sine gratia, licet non meritorie. Vide 17. *dist.* 1.
& 4. *dist.* 4. *art.* 2. q. 2. ad finem singularissimè, & ali-
bi, vt scis: saluabis tamen dictum Doctoris] lo-
quendo de potentia ordinata, & meritorie, & post
culpæ deletionem.

21.

Vigesima quinta est de necessitate passionis
Christi. Vide in tertio vbi supra, vide etiam 16.
dist. 3. aliqua ad propositum.

Vigesima sexta est de necessitate Incarnationis.
Vide 1. & 2. *dist.* 3. sed quòd dicit in probatione
examinabis: quia loquitur famosè. Vide 7. *dist.* 3.
q. 3. & 19. *distinct.* *eiusdem*, & 41. *dist.* 1. in *Reportatis*,
& alibi.

Vigesima septima est de modo conceptionis,
seu

seu formationis corporis Christi. Vide 2. & 3. & 4. dist. 3.

Vigesima octava est de excellentia Christi. de qua habet in 3. dist. 13. & 14. Vbi aduerte in commento cum dicit, & capitulis: quod potest bene intelligi sic, scilicet quod caput omnium ponitur, & ex Scriptura, & vbi supra. Possit etiam loco capitulis ponere capacitatis. Vide q. 6. 1. dist. 2. & vbi supra in 3. Quare etiam 49. & 50. dist. 4. plura ad idem singularissimè. Vide 18. & 19. dist. 3. & 9. dist. eiusdem, & 12. Pro his, quæ addit in commento, in prima probatione aliqua originalia habent: Tum ex relatione, vt habes. aliqua, tum ex ratione: & loco, non sequitur, ponitur in se, sed vtraque litera potest bene intelligi. Secundam probationem examina bis vt supra.

Excellentia anima Christi.

22.

Vigesima nona est de inseparabilitate naturæ assumptæ à Verbo, & semper in probationibus præsupponit communem viam: vt priùs tetigi. Non enim præcisè propter redemptionem generis humani Verbum assumpsit naturam humanam: imò si Adam non peccasset, nihilominus eam assumpsisset: quia natura illa fuit prædestinata, & primò, & in primo signo: vt esset Filius Dei, & non occasionaliter; & licet ordine intentionis, priùs prædestinata, quam vniri Verbo præuisa: ordine tamen executionis, è contra. Vide in tertio, & in primo, vbi supra. De facto etiam fuit natura separam à Verbo, in morte Christi; licet non partes eius principales, & hoc ponendo tertiã entitatem, vt ponit iste. secus si negetur. Quare pro hac conclusione sapè in 3. & 9. Quodlibeti, in doctrina huius. Sicur enim contingenter eam assumpsit à principio, ita contingenter ipsam conferat vnitatem. Non solùm ergo non potest hoc probari; imò oppositum eius est verum, & probari potest, saltem ex creditis præsuppositis.

Adamo non peccante Verbum fuisse in carnatum.

Natura humana contingenter manet unita Verbo.

Institutio Sacramentorum naturaliter non probatur.

23.

Trigesima est de institutione Sacramentorum: & pertinet ad materiam quartæ Sententiarum. Quare dist. 1. 4. & sequentibus in doctrina huius optimè ad hoc. Quod tangit ibi in contrarium de B. Virgine, dubium est an receperit Sacramenta: & maximè Baptismi. Vide dist. 44. art. 3. q. 1.

Trigesima est, descendendo in speciali ad Sacramenta nouæ legis, de Baptismo, Confirmatione, & Extrema vnctione, & possit textus intercalari poni in commento ibi: Nec confirmationes, &c. Aduerte etiam hęc, & supra in commento 17. ex allegatione 11. quod ordo harum conclusionum, & inchoatio videtur conueniens: de quo infra ad hæc magis: & supra in commento 5. tetigi. Vide dist. 1. 3. & 4. & sequentibus vsque ad 7. pro prima parte conclusionis, & dist. 7. pro secunda, & dist. 23. pro tertia, & pondera: & declara hęc multa.

Confessio non probatur naturaliter necessaria.

Trigesima secunda est de Confessione, quam disputat valde notanter in 4. dist. 17: vbi examina bene ea, quæ dicit in probationibus, an videlicet in veteri Testamento erat institutum hoc Sacramentum: & similiter quod dicit de institutione eius in nouo, ex dicto Iacobi, loquitur famosè. Quare Alexand. & Richard. Aliter tamen sentit ipse vbi supra. Cum addit, ibi, De secundo, &c. potest referri ad illud Iacobi, & orate, & à simili arguendo, vel ad illam partem confessionis homini faciendæ.

Quando ministrum annullat Sacramentum.

Trigesima tertia est de existentia corporis Christi in Eucharistia Quare copiosè in 4. dist. 10. & 11. Quod dicit in commento probando confessionem boni, & mali Sacerdotis, quædam originalia non Scoti oper. Tom. III.

habent, ly nihil ibi, sed affirmatiuam: & satis valet litera sic. Quædam habent; imò communiter, vt etiam posuimus, & declara sicut in generali dist. 5. 4 habet, & dist. 8. in speciali, & sequentibus, quod dicit consequenter, de anima, & quantitate, vide dist. 8. & 11. & ibi potest textus conclusionis partiri in tres partes, & in fine commenti non habetur communiter illa littera, & corpus: sed terminatur ad ly deiatem.

Trigesima quarta est de Ordine: cuius motiuum, vide in 4. dist. 24. sed quod dicit in probatione faciliter euaditur, vt scis.

Trigesima quinta, & vltima est de Coniugio. Vide dist. 26. 4. & sequentibus vsque ad 43. exclusiue de hac materia. In probatione range plura de his, quæ breuibus dicit. Primò an fornicatio sit peccatum. Deinde de comparatione coniugij, & corruptionis corporalis ad speciem, & ad indiuiduum. Plura alia adde ad hæc, quia hæ conclusiones sunt positivæ, & morales, & Theologicæ, & hic tractatus pro maiori parte scholasticus, & speculatiuus est: quare succinctiùs, quo potui, perstrinxi sermonem in istis, quia in locis suis, vt notauimus, videri possunt: maximè quia iunioribus hæc elementa communiter adaptantur, etsi verba Empedoclis plerumque dicent. Lector verò discretus secundùm materiam subiectam se dilatat, quia præposterum est Mathematicum persuadere, & Rhetoricum demonstrare.

24. Ordo naturaliter non fitur.

Coniugij naturaliter non consistat esse Sacramentum.

THEOREMA XV. SCHOLIUM.

Prima petitio huius Theorematis probata est tract. de primo principio c. 3. concl. 2. & 15. & 1. d. 9. 1. art. 1. a. n. 11. secundum tres particulas, vnitatem, primitiuitatem, & coæuitatem. Secunda etiam ibidem probata est. Facietur tamen Doctor etsi ipse rationes pro hoc adduxerit, omnium excellentissimas, vix ratione necessaria posse probari; & hinc collige ipsum dum hac scriberet non fuisse omnino alienum ab ea sententia, que tenet demonstrari non posse rigida demonstratione, Deum esse viuum, intelligentem, &c. de quo Theor. præcedenti Schol. 1. quod clariùs patet ex Theor. sequenti, propositio prima habetur eisdem locis, & secunda, & tertia euidenter sunt. circa rationes quas mouet hęc Doctor contra suas demonstrationes, locis citatis factas, de primo, & vnicò efficiente. Vide annotationes Maurij hęc.

1 In essentialiter ordinatis est dare primum, quod sit vnicum, & coæuum illi coordinationi.

15. princip. Petitio.

2 In omni genere causa est ordo essentialis.

1. In omni genere cause, ordo essentialis.

Istæ duæ propositiones petantur: quarum prima tres partes continet. secunda est simplex: vtraque licet sit probabilis, tamen difficile esset, vel fortè nobis impossibile eam simpliciter necessaria ratione, & merè naturali probare.

1 In genere causa efficiens est dare vnicum primum efficiens, quod nunc est in rerum natura.

Conclusio.

Huius propositionis prima pars patet ex secunda petitione, & duabus partibus primæ. Secunda pars ex tertia parte illius petitionis primæ: illud autem primum dicitur Deus.

T. c. 9.

2 Omne efficiens perfectius effectu, vel aquè perfectum.

Nullum efficiens imperfectius effectu.

Corollarium.

2.

Verum, bonum, necessarium, importat perfectionem.

Quia nihil agit ultra quàm est actiuum.

3 *Deus est perfectius omni effectu.*

Ex secunda conclusione, & secunda parte primæ petitionis. Et ita perfectissimum omnium entium, & summum in omni differentia entis, quæ simpliciter importat perfectionem: cuiusmodi sunt verum, bonum, necessarium, &c. quia quodlibet tale est simpliciter imperfectio aliquo modo communis, tam primo, quàm aliis.

Hic pone terminum cognoscibilem de Deo, per rationem naturalem necessariam. & hoc, suppositis illis petitionibus duabus: quomodo probabitur prima pars primæ, scilicet *primum* plus in essentialiter ordinatis, quàm in accidentaliter ordinatis? cum utrobique causa secunda præsupponat priorem causare: & utrobique prius: igitur primum: & tamen in accidentaliter ordinatis negant Philosophi primum. Auicenna.

Quomodo etiam probabitur secunda pars, scilicet *unicum*? cum aliud possit poni in efficientibus vno modo productum ab isto, productione vniuoca; alio modo à nullo productum: cum duo talia sint magis bonum, quàm vnicum tale, & etiam causata possint esse æqualia, ut videtur. Quomodo probabitur *coæuum* primo, de aliquo eodem numero, si primum *A* possit ad *B* vniuocum sibi producere? tunc enim licet *A* non sit coæuum, stabit tamen coordinatio propter *B* productum vniuocum sibi, & sic potest *B* propter *C*, & deinceps quantumcunque oportet per aliud, & aliud numero.

3.

Et secundò, si primum efficiens secundum totam suam speciem, tantum requiratur ad *feri* effectus, & non ad *esse*, siue conseruationem; quare tota specie illius primi destructa, non poterit manere coordinatio vniuniformiter se habens, & in *esse*, & per consequens, & in *agere*?

Per rationem naturalem non potest probari. Et hoc patet ex ordine causarum: quoniam si Sol iste posset facere alium Solem, & desineret esse, & ita staret ordo causarum per illum alium Solem, sicut nunc stat per istum. vtrum autem contra rationem primi in specie, sit fieri, posterius dicitur. Et non potest improbari ex ordine causarum: quia posito Solem destrui, non minùs ignis maneret in propria specie: & per consequens haberet propriam rationem. Vel si hoc non sit verum, quomodo contrarium eius posset necessariò probari?

. Secunda petitio non videtur neces-

sariò probari: si enim multi effectus sunt ita inter se ordinati, ut nullus respectu alterius habeat rationem effectus, ut bos, asinus: quare omnes causæ sunt ita ordinatæ, quòd semper vna est causa alterius? si imponatur hoc nomen *Deus* alicui primo efficienti, eidem numero; sequitur ex secunda quòd non posset probari Deum esse nunc in rerum natura: quia illo non existente, staret coordinatio per alium vniuocum sibi. Ex secunda sequitur plus, quòd non posset probari nunc Deum esse, etiam si hoc nomen *Deus* imponatur alicui primo efficienti in specie: quia illo non manente, siue non existente, manet effectus in *esse*, & ita potens operari: cum *Deus* non probetur causa esse, nisi in *feri*: vnde sequitur Deum esse, vel fuisse: sicut ex domo concluditur ædificatorem esse, vel fuisse; igitur hæc quæ videntur non posse probari necessariò, ratione merè naturali per ordinem in conclusionibus exponantur: necnon & alia, quæ probari non possunt, sed alia probari non posse, sequitur ex hoc quòd ista probari non possunt: quia alia sunt minùs nota: & accipiatur *probari* ratione naturali necessaria.

Per probari intelligit demonstrari.

ANNOTAT. MAVRITII.

4
Sequitur illa particula: *In essentialiter ordinatis*, &c. quam poteris legere ante præcedentes, si vis, vsque ad illud corollarium, commune, post propositiones creditas infra ibi: *Philosophi multa dixerunt*, &c. inclusiue.

Primo præmittit duas petitiones, quæ etiam supra in tractatu de primo principio tactæ sunt, & 2. *Metaph.* & 2. *diff.* 1. *quest.* 1. In prima tangit tria, scilicet primitatem, & vnitatem numeralem, & coæuitatem alicuius, ad quod essentialiter ordinata, ordinantur. Vide 10. *Metaph.* copiosè, & ostendit difficultatem probationis harum, licet ipse & Philosophus conentur eas probare.

Deinde ponit conclusiones, quarum prima habetur vbi supra notauimus copiosè, & habet tres partes: sicut prima petitio, quam probat ex præcedentibus. Vbi litera in aliquibus originalibus habetur superflue quantum ad secundam conclusionem: quia præmittitur petitionibus, & replicatur post primam: sed bene habes literam, ut ordinavi eam. Multa hic pro, & contra possent adduci: sed quia superius tractavi ista, festinus ad sequentia, prolixius ea prosequi hic postpono.

Secunda conclusio est de perfectione efficientis. Nam æquè perfectum si vniuocum, perfectius verò si æquiuocum. Vbi tamen attende, quòd non rectè de rigore sermonis dicitur efficiens vniuocum, strictè loquendo de vniuoco specifico scilicet, sed potius producus, vel saltem agens debet dici: quod ideo dico; quia 3. *diff.* 1. *q.* 7. & 25. *diff.* 2. dicit quòd relatio causæ, & causati importat dependentiam essentialem, & arguit

Efficiens vniuocum aequè perfectum, æquiuocum perfectius efficiens.

disting

distinctionem in natura. Debet ergo accipi extensiuè, vbi cumque ponitur huiusmodi distinctio. Vterius notandum, quòd illud quod dixi de causa æquiuoca, debet attendi de causa æquiuoca totali, & non partiali, vt in pluribus locis habet. Vide 3. *dist.* 1. & 2. licet fortè vniuersaliter verum sit, vt effectus vt huius comparatur ad hoc, vt ad causam: secus si comparatur simpliciter inter se entitates. Quære 3. *d.* 2. *q.* 10. soluendo argumenta principalia ad finem. Vide notanter instantiam, & regulam communem, scilicet *Quod dependet ex pluribus, &c. in Quodlib. q.* 1. *art.* 1. *de fide infusa, & acquisita.* Et adde dicta huius in primo, *dist.* 3. *quæst. in solut. art.* 1. contra Henricum moderando cuncta vt nosti. Quære *quæst.* 17. *Quodlib. art.* 3. & Franc. in Prologo *Ab oriente porta tres, q.* 3. optime: vt hæc altius exequatur.

Tertia est de perfectione Dei, quæ supra pertractata est copiose. vbi aduerte quòd illa comparatio est excessiua, vel abusuua, quam probat ex præcedentibus. Corollarium inferit consequenter notabile. Vbi aduerte, cum dicit infra, *aliqua modo communis, &c.* quòd hoc dicit, vel quia non est locus determinationis illius communitatis, hinc: siue scilicet sit analogiæ, siue vniucationis: vel idèd, quia non est communitas, nisi solius conceptus. Notanter etiam dicit in omni differentia entis, quæ dicit perfectionem simpliciter, propter ea, quæ tangit 8. *dist.* 1. *quæst. finali, & 1. dist.* 2. *q.* 3. de causa, & huiusmodi.

Deinde facit digressum notabilem in commento primo, ostendendo quantum, & ad quem terminum vltimatè attingit ratio naturalis necessaria creaturæ rationalis, vel saltem viatoris de Deo. Vide in Prologo vtriusque 1. & 3. *dist. eiusdem, & supra 2. Metaph. & alibi sæpè, pro & contra* plura addendo.

Consequenter pertractat partes illius primæ conclusionis, ostendendo difficultatem probationis earum per ordinem: sed suprâ de primo principio, & vbi ibi notauit conatur illa omnia probare: quæ tamen non repugnant, vt sæpè dixi. Faciliter tamen dici potest, quòd in essentialiter ordinatis, potius datur primum: quia nisi ibi primum, nec primum, nec vltimum in aliis: quod tamen examinabis benè.

Vtrâ, cum ibi allegat Auicennam, aduerte quòd illud habet 6. *Metaph. cap.* 5. Quære etiam Aristotelem 2. *de Gener. text. comm.* 56, 58. & 68. & alibi ad idem. Et maximè 8. *Physic.* Quomodo autem valet illa consequentia, *Datur primum, ergo primum,* vide supra 5. *Metaph. quæst.* 8.

Aliud, quod tangit circa probationem secundæ partis, quære 2. *dist.* 1. *quæst.* 3. & suprâ de primo principio; & qualiter currit, & quando iuxta regulam tertij Topicorum: *Duo bona sunt magis bonum vno eorum seorsum;* & quando non, ibi habes, & vbi notauit ibidem. Ibi etiam pondera duos modos ponendi duo prima: aut scilicet vtrumque à se: aut vnum vniucocè ab alio.

Deinde ostendit circa tertiam partem, scilicet coæternitatem, valdè signanter difficultatem probationis, dupliciter: aut loquendo de eodem numero, quia sic posset imaginari aliud, & aliud numero distinctum, sibi succedentia; aut secundum speciem, ita quòd tantum ad fieri rerum requiretur primum, & non ad conseruationem. Vbi aduerte, quòd licet communiter habeatur in littera ibi; *per rationem naturalem non potest probari,* &c. magis tamen placet ibi, *improbari,* & ad Scoti oper. Tom. I I I.

ditur in originalibus antiquis K, ad denotandum primum dictum, quia sic Doctor signabat loca textus plerumque per literas: sicut antiqui Bibliæ capita, & ipse Aristoteles; & Auicenna, & aliquando Henricus quæstiones in processu solutionis earum, & hoc accidit sæpè in his Theorematis, & Metaphysica; & maximam generat ambiguitatem, quia vitio, & negligentia scriptorum, non fuerunt appositæ marginibus huiusmodi literæ. Si eas Doctor apposuit, vel si implicite intellexit, non ita faciliter alij capere possunt. Vult ergo Doctor, quòd illa duo, quæ tetigit, primum ibi: *Primo de aliquo eodem, &c.* Secundum ibi: *Et secundo si primum efficiens, &c.* Non possunt improbari faciliter per rationem naturalem: nec ex ordine causarum, & idèd inferius debet esse: *Secundum non potest improbari,* &c. vti plura originalia habent. Et nisi capiatur ly, & materialiter pro signo sicut K, dubium quod tangit, ad quod se remittit, potest faciliter solui, tenendo negatiuam: & hoc si secundum eiusdem rationis est effectibile: de quo infra in hoc capitulo, & in Sententiis, & alibi sæpè, & hoc nisi negetur ordo essentialis, de quo vbi suprâ in primo, & de primo principio.

Consequenter dat instantiam 2. petitioni suprâ: sed facit solueretur, quia species sunt sicut numeri 8. *Metaph. text. com.* 10. & 10. *Metaph. text. com.* 2. & inde. *In omni genere, &c.* Sed hoc tolleretur recurrendo ad ordinem perfectionis, & causalitatis, vt scis: & distinguendo de mensura multiplici. Vide 2. *dist.* 2. *part.* 1. copiosè, & alibi plerumque in doctrina huius, & aliorum. Pondera omnia quæ dicit, quia nihil sine ratione.

Vterius profequitur dicta, ponendo casum de impositione huius nominis, *Dens:* vbi cum dicit, *sequitur ex K,* recurrit ad illud primum dictum, prius notatum, & originalia ibidem variè se habent: in aliquibus ponitur 12. in aliquibus 2. in aliis alio modo. Postea cum dicit *ex 2.* intellige de 2. dicto prius. Vbi aliqua originalia habent *ex &* quod benè potest stare, tenendo ly, & vt notauit prius materialiter, & pro signo, &c.

Consequenter ibi: *igitur hæc quæ videntur,* dat ordinem, rationem, & modum dicendis. Vnde elicere potes quòd præcedentes omnes creditæ, vsque ad primam petitionem suprâ, congruè sequerentur sequentes creditas, vt suprâ tractaui. Ibi etiam finaliter declarat se, qualiter intelligit non probari in his creditis per totum, vnde instantiæ vbi que soluuntur.

THEOREMA XVI. SCHOLIUM I.

In hoc Theoremate videtur Doctor, dum hæc scriberet, eius fuisse sententiæ, quòd ista propositiones non essent demonstrabiles, vt sentium Doctores citati Theorem. 14. Schol. 1. quæ tamen pro maiori parte prouentior factum, in Theologia demonstrare conatus est: sed nec mihi constat, eum voluisse suas ibi probationes esse necessarias, & in rigore demonstratiuas. Vel dic quòd hic, & Theorem. 14. nihil resoluit, sed tantum asserit sub dubio, ista non demonstrari. Colligo ex commento decimaquarta conclusionis Theorematis decimoinoni, vbi dicit fortè non demonstrari statum in causis, seu dari primam causam: & hic dicit propositione prima id ipsum, sine fortè: sed eodem sensu, vt

5.
Omnia perfectio simpliciter, est aliquo modo communis Deo, & alii ab eo.

In essentialiter ordinatis dari primum, alioquin nec primum, nec vltimum in aliis.

Datur primum, ergo primum, an valet?

6.

Quando duo bona sunt meliora vno

videtur, dari ordinem essentialem in efficientibus, & primum & unicum efficiens. Quæ hic probari negat tribus primis propositionibus, fuscè probare satagit 1. dist. 2. q. 2. art. 1. & 2. Metaph. q. 4. & de primo principio, cap. 1. & cap. 3. concl. 2. & 15. Quod ait conclus. 6. coactionem Dei cum causis secundis, non probari; probat tamen ipse 2. dist. 37. q. 2. §. Sed hæc via, num. 6. contra Durandum ibi q. 1. & Aureolum ibidem, negantes Deum immediatè concurrere ad materiale peccati, quos communis Doctorum reprehendit. Vide Doctores ibi citatos, ante quæst. de immensitate Dei, quam tangit conclus. 7. Vide eum 1. distinct. 37. ubi docet eam non ostendi ex operatione; quod etiam habet 2. distinct. 9. quæst. 2. ex conclus. 4. Videtur etiam hic sentire cum Doctoribus citatis Schol. 1. Theorem. 14. an demonstratur Deum esse. De conclus. 8. vide eum 1. dist. 8. q. 5. ubi tractat opinionem Philosophi, & Auzemæ, quomodo posuerunt alia à primo esse necessariò, & tamen ab ipso effectiue, quoad aliqua immediatè, De quo etiam 2. dist. 2. quæst. 1.

1. 1 Non potest probari ordinem essentialem esse in efficientibus.

16. princip. Tum, quia tunc nulla duo inter se non ordinata, ut est in numeris, & figuris: tum, quia nec talis ordo est effectuum: tum, quia, ratio Philosophi 2. Metaphys. ad hoc non demonstrat. Quære ibi.

Propositio- nes creditæ. 2 Non potest probari primum secundum speciem in efficientibus esse, vel fuisse.

Non proba- ri primum efficiens. Tum, ex prima conclusione, quia illa primitas probaretur ex ordine essentiali: tum, quare plus hinc quàm in accidentaliter ordinatis?

3 Non potest probari primum aliquod idem secundum numerum in efficientibus esse, vel fuisse.

Tum ex secunda: tum ex secunda supra, si aliquod primum potuit aliquod uniuocum sibi producere.

4 Non potest probari aliquod idem secundum speciem, vel quasi idem secundum numerum, primum efficiens nunc esse.

Corollariu. An probe- tur Deū esse? an alia conseruare, vel illis co- agere? * Corolla- rium. Prima pars ex secunda, & secunda ex tertia, utriusque scilicet P. & Q. imponatur nomen Deus; non potest probari quòd Deus sit nunc.

5 Non potest probari Deum esse necessarium ad conseruationem naturæ creatæ in esse.

* Per consequens nec in operari. Tum ex quarta: tum ex secunda supra, ordo non requirit, sic superiorem requiri propter inferiorem.

2. 6 Non potest probari Deum coagere omni causa secunda aliqua actione propria sibi.

Quæ necessitas duarum actionum, cum secundum agens sit æquè actu cum producto: Similiter quomodo nobilioris agentis non est nobilior actio, & ita actum nobilior?

7 Non potest probari Deum esse ubique secundum essentiam.

Tum, quia non necessariò conseruat, ex quinta: nec necessariò coagit, ex sexta, ut ibi sit, ubi agit. Tum, quia ordo hoc non requirit: cum enim non sit Sol, adhuc est terra. Sol enim non est in terra; igitur non potest probari quòd Deus sit immensus. Et sequitur quòd hoc non probatur illabi: illabi enim non est simul esse subiectiue, tunc enim Deus nulli illaberetur, sed quodlibet accidens subiecto: nec simul esse localiter corpus gloriofum simul, & non gloriosum, nec esse præsens per essentiam, tunc igitur creatura sibi illaberetur, & Deo, & alij creaturæ, & è conuerso: sed illabens A, est principaliter ipsi A, quàm A sibi, & præsens secundum essentiam, & secundum causalitatem primam: quia plus causet, &c.

An probe- tur Dei im- mensitas?

1. Corolla- rium. Secundum.

Quid illa- psum, & an probetur.

8 Non potest probari Deum posse aliquid immediatè producere, nisi tantum unum effectum primum.

Deum pro- ducere om- nia imme- diatè, an probetur?

Tum ex sexta aliquid. Tum, quia ordo hoc non requirit: sed solùm quod primum efficiens producat primum effectum, non quemlibet: cum Sol non possit producere hominem immediatè.

SCHOLIUM II.

De conclusione nona, quomodo Philosophi negarunt Deum aliquid creare posse in tempore, vide Doct. 2. dist. 2. q. 2. & 1. d. 8. q. 5. ubi & 1. d. 39. 43. 44. & 45. de primo princ. c. 4. n. 6. probat oppositum primi corollarij huius conclusionis, Deum scilicet liberè agere omnia ad extrinsecam. De secundo corollario, an àlind a Deo possit esse ab æterno, tractat 2. d. 2. q. 3. inclinans magis in affirmatiuam partem, cum D. Thoma contra Henricum. De conclusione decima, quomodo potest probari omnipotentia; vide 1. dist. 42. & Quod. 7. ubi fatetur non posse demonstrari, si sumatur pro potentia producendi quodcumque immediatè, sine ullo aliarum causarum concursu. Vnde decima, duodecima, & decimatercia, sequuntur ad præcedentes. Quomodo Deus sit immutabilis, & incorruptibilis, vide Doct. 1. dist. 8. q. 1. & 3.

9 Non potest probari quòd Deus aliquid possit extra istum ordinem causarum.

3. 1. Corolla- rium.

Tum ex octaua: tum sicut sexta probatur; unde non potest probari quin agat de necessitate naturæ: nec liberè, nec uoluntariè, nec aliter potest quàm agit. 2. per consequens non potest probari quin causata sint coæua sibi, tam ante, quàm post: licet non sit necesse ipsum esse coæuum eis ex quarta, & tertia. 3. nec per consequens quòd possit aliquid causare: tum ex hac nona: tum, quia ordo hoc non concludit; ita Sol supponit materiam sicut homo.

An probe- tur Deum liberè agere, vel necessa- rio in tem- pore?

10 Non potest probari quòd Deus possit facere quicquid potest fieri ex parte sui: licet propter defectum agentis non includat contradictionem.

Corollarium.

Ex nona. Tum, quia non posset probari causas alias non superfluere: unde non potest probari, quod Deus sit omnipotens propriè.

11 *Non potest probari quod Deus ut significat Q, non incipit.*

An demonstretur Deum esse immutabilem?

Ex tertia secundum probationem. 2. tamen potest probari quod ut significat P, quia nec à se, patet: nec ab alio prius primo potuit produci.

Vide Mauritium.

12 *Non potest probari quod Deus siue pro P, siue pro Q, est incorruptibilis.*

De Q patet, de P, probatur ex corollario, cum tamen hac adiuncta, videmus vltimos effectus omnes corrumpi: tum, quia ordo hoc non concludit. Contrà: A à quo corrumpetur? Respondeo: corruptio non requirit causam effectiuam. mors duplex simpliciter: periodo completa, cadet in nihil. nullam coordinationem videmus incorruptibilem: quia omnia senescunt, & variantur, quorum tempus est mensura.

13 *Non potest probari quod Deus est immutabilis, nec immobilis.*

Corollarium.

Ex 12. & per consequens nec quod successione careat: nec quod sit æternus, propriè loquendo. Contrà: à quo mouetur, vel illuminatur, vel mutatur? Respondeo, à se. vide quantum valeant argumenta 7. & 8. Physic. contra hoc. voluntas mouet se, & animal se.

SCHOLIUM III.

De decimaquarta, decimaquinta, & decimasexta, qua tangunt Dei simplicitatem, vide 1. dist. 8. q. 1. 3. & 5. & de primo princ. cap. 4. conclus. 1. & 10. de decimasexta, vide fusè 1. dist. 2. q. 2. & Quod. 7. vbi potentiam infinitam demonstrari docet, licet non omnipotentiam sensu Theologorum, & de primo princ. cap. 4. conclus. 9. vbi etiam agitur de decima octaua, qua est de illa Dei descriptione ex Anselmo, quod sit, quo maius cogitari non potest. De decimanona, vide eum 2. d. 3. q. 9. vltima in fine, docentem omnem gradum possibilem, esse in ente, & 1. dist. 44.

4

14 *Non potest probari quod Deus careat magnitudine.*

Tum, quia nullum non quantum, est nobis necessaria ratione cognoscibile, quia nec sensibile. Tum, quia ordo hoc non concludit: superiora enim non minus quanta, imò maiora. Tum, quia quantitas primò aduenit substantiæ.

15 *Non potest probari Deum carere omni accidente.*

An probetur Deum carere corpore, accidente, partibus, finitate?

Tum ex decima quarta, tum, quia ordo hoc non concludit, imò superiora habent accidentia nobiliora: nec videntur agere in distantia, nisi mediantibus accidentibus: tamen talem actionem non est probare de Deo ex 8.

16 *Non potest probari Deum carere partibus essentialibus.*

Tum ex decima quarta aliquid, licet non secundum Auerroem. Tum, quia ordo hoc non concludit: nec potest probari aliquid tale posse per se esse: igitur non probatur quod est omnino simplex: nec per consequens actus purus.

Corollarium.

17 *Non potest probari quod Deus sit infinitus intensiue.*

5.

Tum ex duodecima, tum ex decima quarta secundum finem 8. Physic. Tum, quia ordo hoc non ostendit, cum superior possit in effectum nobiliorem; & primum in nobilissimum, tamen finitum. Item, quare magis vnum infinitum, quam infinitæ causæ, cum vtrumque sit æquè impossibile in corporalibus?

18 *Non potest probari quod Deus sit, quo nil melius cogitari possit sine contradictione.*

19 *Non potest probari quod omnis gradus perfectionis est in vniuerso, qui posset intelligi esse sine implicatione contradictionis.*

Nec quod potest esse; quia nihil potest ipsum producere, ex decima octaua.

Philosophi multa dixerunt de Deo, ad quæ per rationem naturalem necessariam pertinere non poterunt. patet ex 11. & 6. sequentibus: & libris Physic.

An probetur Deum esse quo maius cogitari nequit?

Qua Philosophi dixerunt de Deo, non omnia demonstrare poterunt. Corollarium commune.

ANNOTAT. MAVRITII.

SEquitur illa particula: *Non potest probari*, vbi posset poni, quod supra posuimus tenendo alium ordinem: *Incipit tractatus*, &c. Quotatio verò particule ibi in margine omittatur supputationi lectoris, ut sapè notauimus. Ponit igitur propositiones creditas per ordinem, quas tamen alibi conatur probare: sed qualiter ex hoc non repugnat sibi ipsi, supra tetigi. Fortiores tamen sunt istæ præcedentibus creditis assignatis: quia etiam Philosophi conati sunt has omnes ferè ostendere: igitur non excludit Doctor hic omnimodam probationem, etiam ex naturalibus, sed necessariam, ut patet.

6.

Prima propositio, seu conclusio, est de ordine essentiali efficientium: quam probat tripliciter. Quære supra de primo principio, & 2. dist. 1. & alibi sapè 2. etiam *Metaph. Arist. text. com. 6. & inde.*

Secunda est de primo efficiente quo ad unitatem specificam: quam ex præcedentibus probat. Quære vbi prius pro & contra, & 8. Physic. & 12. *Metaph.* & in Proclo, & Auctore de causis.

Ordinè essentialium causarum non demonstrari.

Tertia est de primo efficiente quo ad unitatem eius numeralem: quam etiam ex præcedentibus probat. Vide vbi prius apud istum, & alios, & maxime 12. *Metaphysicæ, text. com. 49.* & in Damasc. cap. 5. & 8. *Physicor. text. com. 48.* Vide Varr. lib. 1. *distinct. 2. quest. 2.* & Occam *Quodlibet. 1. q. 1.* pro quo faciunt dicta Doctoris in hoc tractatu, sed non simpliciter. Astito enim quod hinc accipit audaciam in suo processu, vbi supra notauimus de primo principio; sed moderabere cuncta, ut ibi notauimus, & in præcedentibus hic: & salua fundamenta huius vbique. Cum Theologis enim sum-

mus Catholicus, & cum Philosophus ratione plusquam Græcus existit. Aduerte quòd in secunda probatione in commento debet esse, *samen ex K supra*, vt prius declarauit, vbi tamen originalia variam litteram habent, sed sic placet, & consonat dictis.

Quarta est disunctiua de efficiente, quo ad nunc existere: & dependet ex præcedentibus. Pro cuius declaratione, nota singularissimè ea quæ habet 2. *dist. 1. q. 2.* quia nullibi meliùs. Ex qua infert corollarium, vbi ponuntur in originalibus communiter duæ litteræ, scilicet *P, Q* quarum prima denotat primam partem conclusionis, & secunda secundam, quas fortè apposuit in suo originali, illis partibus, vt prius notauit: sed posset benè intelligi litera sine illis: ad maiorem verò expressionem fortè eas addidit, sicut alibi sæpe fecit.

Quinta est de conseruatione rerum in esse: quam etiam probat ex præcedentibus. Ex qua infert corollarium. Vide 12. *quæst. Quodlib. & 1. dist. 2. q. 4.* Pro notitia terminorum quære 2. *dist. pri. 8. & 39. eiusdem, & 25. & 37. dist. 2. & alibi sæpe.* pro corollario illo explicando. Examina benè instantias hinc inde: Vide 48. *distinct. 1. & 44. secundi ad hæc.*

Sexta est de coactione Dei causis secundis, quam probat dupliciter: quarum prima potest fundari 2. *Physic. & 5. Metaph. de causa, & effectu particularibus.* Secunda procedit ex comparatione nobilitatis effectus ad causam: quæ tamen faciliter solui possunt. Vide vbi supra ad conclusionem proximam notauit, & 1. *quæst. 4.*

3. Septima est de immensitate Dei: quam probat dupliciter. Vide 37. *distinct. 1.* & maximè in Reportationibus. Infert duplex corollarium, quorum secundum communiter non ponitur hinc in originalibus completè, vt posuimus: sed infra post has propositiones creditas in aliquibus. In aliis verò alibi de ipso videlicet *illabi*: sed satis valet hic, & notabilis doctrina est. Litera benè, & sufficienter esset talis: *Et ex hoc sequitur quòd non probatur, vel potest probari illabi*: & quod sequitur, *illabi enim*, &c. est declaratio, seu notificatio termini, vbi ponit tres propositiones negatiuas, & quartam affirmatiuam. In aliquibus originalibus habetur sic: *Corollarium secundum septima. Quod non probatur hic illabi.* In aliis alio modo. Vbi aduerte, quòd communiter in originalibus corollaria ponuntur in litera sic: *Corollarium, &c.* sed placuit vna cum conclusionibus notare ea in margine. Aduerte etiam, quòd sicut duplex ponitur influenza diuina, ita duplex illapsus: generalis videlicet, & specialis. Vide in 1. *distinct. 19. q. 2. & in 3. distinct. 1. quæst. 1. ad fin. & quæst. 4.* Aliqui etiam describunt *illabi*, vel illapsum sic: *Illapsus est suprema essentia intima presentialitatis, creaturam intellectualem vitaliter immans ad actum contemplatiuum: quem viri experiuntur deuoti, dum diuinam intrant caliginem.* Quære Bonauenturam in 2. *dist. 8. par. 2. quæst. 2.* & alios Theologos, vt lubet pro ampliori elucidatione.

Octaua est de immediatè productò à Deo. Vide 8. *dist. 1. q. fin. & 2. dist. 2. q. 2. & prima q. 4. & opin. Auc. ibidem, & 7. quæst. Quodlib.* Ad materiam huius conclusionis examinandum benè, vide Auerroëm 1. *Cæl. commento 102. & 12. Metaph. commento 18. & 9. Metaph. commen. 7. & alibi plerumque.*

9. Nona est de causatione Dei de nihilo, quam probat ex præcedentibus. Et infert triplex corol-

larium. Pro primo vide 2. 8. 39. & sequentibus, & specialiter 44. & 45. 1. & 7. *quæst. quodlib. & supra de primo principio, & alibi sæpe.* Pro secundo & tertio vide 1. *dist. 1. q. 2. & 3. quære alios, & super 8. Phys. & primo Cæli, & 12. Metaph.*

Decima est de vniuersalitate causalitatis Dei, ex qua infert corollarium de omnipotentia. Quære 42. *dist. 1. & 7. quæst. Quodlib. & 43. dist. 1. & supra de primo principio.* Vbi que examinabis Nominales.

Vndecima est de æternitate Dei, & ponuntur illæ litteræ, quæ supra in corollario quartæ habentur. Per *Q* enim intelligit Deum, vt in identitate numerali primum: & per *P*, vt in quidditate, vel identitate specifica primum. Licet igitur illud primum secundum numerum posset plurificari, & incipere per consequens, & hoc per possibile, vel impossibile; non tamen ita secundum speciem, id est, à tota specie: supposito quòd detur primum tale: quia vt deducit Doctor, vel à se, quod est impossibile; vel ab alio priore: & tunc negatur suppositum.

Duodecima est de incorruptibilitate, seu immortalitate Dei. Quære 8. *distinct. 1.* Et nota quòd iste Doctor imitatur in suis scriptis illam notabilem regulam, quam ipse ponit 4. *quæst. Quodlib.* in principio: *Non enim, inquit, oportet omnia in dubium reuocare: vbi suppositis dictis communibus propositum potest declarari.* Non scripsit igitur de omnibus Theologicis veritatibus seorsum extensiuè, sicut antiqui, licet intensiuè plura, pace aliorum dixerim; quare nec de æternitate, nec de immortalitate, nec de aliis huiusmodi pluribus quæstiones singulas habet: omnia tamen æquiuolenter, vel elicitiuè, seu implicite inuenies in eo. Quære 6. *quæst. Quodlib.* de æternitate, & vbi prius de immortalitate. Alexandrum, Bonauenturam, Richardum, & alios, vide, qui expressius de his disputarunt. Non curauit iste chartam vacuis verbis impedire. Nam qualitas præfertur quantitati, & carmen vnicum (vt aiunt) vnus, poemati alterius: nec quod diuturnius, & cap. 1. Ethicor. contra Platonem. Probando conclusionem pro prima parte remittit ad corollarium 9. supra, & est secundum corollarium ibidem.

Deinde obiicit contra dicta. Et soluit breuiter, & subtiliter modo suo. Vbi aduerte cum dicit, *mors duplex*, &c. quòd ibi vult implicite quòd mors accidit, vel ex periodi complemento: vel ex causis illariis, & hoc vel intrinsecis, vel extrinsecis. Ad quod clariùs explicandum, vide notanter ea, quæ habet in 2. *dist. 15.* soluendo argumenta, & *dist. 19. eiusdem, & in 3. dist. 16. & in 4. dist. 44. q. 1. & dist. 49. q. 13.* Quære considerationes Medicorum, & Philosophi, vt nosti. Simile huius dicti de morte, & causa effectiua habet de annihilatione, quæ maximè esset in proposito ponenda in casu conclusionis. Quære 1. *quæst. 4.* soluendo principalia, & *distinct. 11. eiusdem quæst. 4.* Vide etiam 12. *q. Quodlib. & 1. dist. 2. & alibi ad propositum*, benè ponderando. Quod dicit consequenter de generali corruptione omnium, considera plura. Quære vbi supra. Maximè habet veritatem, si ponatur materia in omnibus, vt aliqui volunt. Vide supra 7. *Metaph. 22. distinct. 3.* Tange etiam cum Theologis, quòd mors accidit ex conditione naturæ, sicut accidit Virgini; & in statu innocentie accidisset, nisi præueniretur; & in Christo etiam. Accidit etiam demeritorie in peccatum peccati, sententia Pauli. Notatur etiam dicitur incorruptibilem, & non incorruptam: vnde cælum est cor

An omnipotentia demonstrabilis sit.

Q. 5.

Non oportet omnia in dubium reuocari.

Carmen vni vnus melius poemate alterius.

IO.

Mors dupliciter contingit.

Mors Beata Virginis non ex peccato, sed ex conditione naturæ.

Cælus est incorruptibile.

Conseruatio prima cause an probari possit.

Illapsus duplex.

Illapsus descriptio.

Immediata productio à Deo an probetur.

corruptibile, quia materiale. Vel generalius capi-
endo corruptibile pro annihilabili, vel destructibili.
Sequitur, est corruptibile, quia creatum, vel
creabile.

Quod ulterius ibi habet de tempore, & men-
suratis tempore, quære 2. *dist.* 2. copiosè, & 4. *Phys.*
vide ibi specialiter, *text. com.* 1. 17. propter verba li-
teræ: *et senserè, &c.* Et notanter dixit, *quorum men-
sura est tempus*; ad differentiam æui, & æternitatis,
de quibus vbi suprâ in secundo.

II.

Decimatertia est de immutabilitate Dei. Quæ-
re 8. *dist.* 1. *q. fin. primo Anglico, & q. 2. in primo, Re-
portationum, & in aliis Theologis.* ibidem, & alibi
8. *etiam Physicor. & 12. Metaph.* habet Philosophus
ex intentione ad hæc. quæ omnia concordabis: &
infert corollarium notabiliter. Deinde obiicit
vbi communiter non habetur *ly illuminatur*: sed
fatis valet. Quære 9. *dist.* 2. Consequenter respon-
det, & quia aliquis diceret quod Philosophus 8.
Physicor. text. comm. 2. 1. & inde ad longum, & 7. *text.*
comm. 2. probat oppositum; ideò dicit, *Vide quan-
tum valeant argumenta 7. & 8. Physicor. contra hoc*: &
ibi debet esse punctus, & litera continua. Ulte-
rius cum addit, *voluntas mouet se, &c.* ostendit op-
positum eorum, quæ dicit Philosophus, & no-
tanter ponit, *voluntas mouet, &c.* quia Philoso-
phus concedit animal mouere se: eo quod diui-
ditur in duo, *ibidem in 8. text. com.* 28. & 30. & *circi-
ter*, sed de voluntate magis dubium est ex eius
simplicitate. Et ita hic ad propositum valet. Hæc
vide benè examinata in 2. *dist.* 2. *q. 10. & dist.* 25.
eiusdem. in primo etiam dist. 1. *q. 7.* Aliqua ad hæc ha-
bet super 7. & 8. *Physicorum, etiam disputatur
communiter, & suprâ 9. Metaph. q. 14.* pater, vbi
omnia ponderaui.

Dei simplici-
tas an probetur.

An probetur
Deum inca-
pacem esse ac-
cidentium?

12.

Omnia com-
positio longe
à Deo.

Ex mole non
sequitur com-
positio essen-
tialis secun-
dum Auer-
roem.

Decimaquarta est de magnitudine molis non
ponendæ in Deo, quæ pertinet ad simplicitatem
Dei. Vide etiam 8. *dist.* 1. & alibi in antiquis, &
modernis Theologis. Quære 9. 5. *Quodlib.* probat
conclusionem tribus rationibus, quæ satis claræ
sunt, & quantum valeant benè discutatur. Quæ-
re etiam 8. *Physic. text. com.* 78. & inde. & 12. *Metaph.*
text. comm. 4. 1. Fundamenta Aristoteles, & alibi ad
hæc, & concordabis cuncta, semper sustinendo
Scoricam sinceram veritatem.

Decimaquinta est de simplicitate Dei, quo ad
accidentalem compositionem. Quære etiam 8. *dist.* 1.
& vbi prius, quam probat notabiliter: sed
qualiter procedunt probationes, & quantum, di-
iudicet lector benè. Quod tangit ibi de superi-
oribus agentibus in distantia, quære 9. *dist.* 2. opti-
mè, & 14. *dist. eiusdem quæst. vltima.* Finaliter instat
contra probationem ex dictis prius, & solue, si
placet.

Decimasexta est de simplicitate Dei, quo ad ef-
fentialem compositionem. Quære etiam 8. *dist.* 1.
optimè, & vbi suprâ notauit in Philosopho. &
specialiter 12. *Metaph. text. comm.* 30. & *circiter.* &
non solum de compositione physica, sed etiam
metaphysica, habet hæc conclusio ponderari pro,
& contra. Probat conclusionem, primò ex decima-
quarta, & equaliter inquit, vbi notanter dicit Dô-
ctor licet non: vel, vt alij habent; *sed non secundum
Auerroem*, hoc ideò dicit: quia Auerroës negaret
hanc consequentiam: *In Deo est magnitudo molis:
ergo compositio essentialis, vel sic: Non potest probari
quod in Deo non sit magnitudo molis; ergo nec quod non
compositio essentialis*; quia ipse in de *Substantia orbis*,
negat in cælo materiam, & tamen cælum ponit
quantum, & magnum. Vide 14. *dist.* 2. *q. 1.* optimè,

vbi, quod contingens in paucioribus est, com-
mendat Auerroem quantum ad hoc imitantem
Aristotelem, licet oppositum verum sit secundum
veritatem Theologicam: sed de mente huius vi-
detur valere hoc argumentum: *Est compositio ac-
cidentalis, ergo essentialis*; quia secundum ipsum
3. *dist.* 1. *q. 7.* potentia ad accidens, nunquam fun-
datur nisi in substantia in actu: quod intelligo lo-
quendo de subiecto vltimato, seu substantifican-
te ex 4. *Metaph. text. com.* 14. Vide 3. *dist.* 2. *q. 4.* Hoc
tamen licet excludat materiam primam esse subie-
ctum accidentis, & foris formam materiale
educibilem de potentia materia: & ex hoc, illa
fatua fabula viæ communis, de quantitate inter-
minata nulla est, nisi imaginatio somniantium,
& proteruentium. De aliis tamen non compo-
sitis; vt pote de Angelis, esset dubium, nisi po-
nantur componi ex materia, & similiter de ani-
ma separata, & accidentibus eius; sed propositio
Doctores potest sanè glossari, distinguendo de
ente actu, vt nosti. Alia probatio conclusionis,
& corollarium sequens satis patent: vbi plu-
ra adde.

Decimaseptima est de infinitate Dei intensiua,
& qualiter non repugnat processui istius, suprâ
in de primo principio, & 2. *dist.* 1. *q. 1.* Ponderabis
benè, vt suprâ sæpe notauit. Vide Reportationes
ibidem ad fin. quæst. de infinitate signanter. qualiter
etiam non contradicat sibi hic, & 42. *dist.* 1. & 7. *q. 7.*
Quodlibet, vbi videtur velle quod quamuis om-
nipotentia Dei, vt eam ponunt Theologi, non
possit demonstrari, licet in se demonstrabilis sit;
infinita tamen potentia demonstrari potest, con-
sidera diligenter ex dictis. Hanc conclusionem
probat ex præcedentibus, scilicet; 12. vel 13. po-
tius & 14. *Secundum finem inquit 8. Physicor.* hoc est
dictu, quod si non potest probari Deum carere
magnitudine; nec infinita, quia non datur, vt
in 3 ostendit Aristoteles, nec finita, vt ibi conse-
quenter probat: licet tamen probatio non pro-
cedat, nisi vt eam colorat iste, 2. *dist.* 1. *q. 1.* & me-
lius 8. *dist. eiusdem quæst.* 1. sequitur igitur ista, quod
videlicet non potest probari Deum esse virtutis
infinitæ, seu infinitum intensiue. Aliæ probatio-
nes quæ sequuntur, satis claræ sunt. Hæc con-
clusio prima facie videtur facere pro Auerroë, qui
ex intentione, peruersa tamen, vult Deum esse
finitum intensiue, vt 8. *Physic.* 12. *Metaph.* & 2.
cæli, commentio 63. expressè, & alibi sæpe habet. &
si aliqui imitantes ipsum nitentur eum exponere,
& violenter trahere ad oppositum: æstimo tamen
quod penitus peiorem partem elegit. Re-
scindatur & ipse cum impio Sathana. Aristoteles
tamen saluerit vbi que: qui benè sentit, maximè
in proposito.

Non facit autem hæc conclusio pro Auerroë,
nam etsi demonstratione simpliciter necessaria,
vt suprâ tactum est, non possit infinitas Dei de-
monstrari; imò foris per se nota est hæc, *Deus est
infinitus*, est saltem vera, & credita, & efficacius
potest probari, quam eius oppositum. Vnde Rich-
de Trinit. 1. cap. 3. *Ad omnia qua fide tenemus non so-
lum habemus rationes naturales, sed necessarias*: quod
tamen intelligatur, vt exponit iste 42. *dist.* 1. Quæ-
re Expositores, & Quæstionistas in Aristotelem, vt
scis, ad hæc. Vide 8. *dist.* 1. *q. 3.* & 5. *quæst. Quodlib.* ad
hanc infinitatem exprimentur profundius, &
considera an sit modus intrinsecus: an certè de
ratione formali Deitatis. & si ponatur modus,
an possit demonstrari. Plura alia hic adde ex se-
quacibus

Cōstitutio ac-
cidentalis, an
infert essen-
tialem?

13.

Potentia infi-
nita demon-
strari potest,
licet omni-
potentia nō pos-
sit.

Deus secun-
dum Auer-
roem finitus.

14.
Dei infinitas
an demonstrat-
ur?

An infinitas
sit modus in-
trinsecus?

quacibus huius, & aliis antiquis, & modernis. Quære Ocham vbi sup. tract. de primo principio, quorauic eum ad hæc, & alios sequaces; sed ligabis te aquilæ ad alas.

Deus est, quo maius nequis cogitari,

Decima octaua est de probabilitate illius descriptionis famosæ Anselmi profol. 2. de summo cogitabili, quam exponit iste, 2. dist. 1. q. 1. & 2. & suprà de primo principio pertractata est. Quæ conclusio posset ex præcedentibus probari satis efficaciter. vt patet speculanti, & maximè ex proxima. Nam quocumque finito potest sine contradictione cogitari maius. Quære autem additur sine contradictione ibidem. quære vbi suprà. Addat ibi lector plura propositum explicantia.

Decimanona est de perfectione vniuersi. Quære optimè dist. 44. 1. & alios Theologos ibi, & alibi inuestigabis ad hæc. Auctores etiam plures de perfectione specierum. Vide Philosophum primo Cæli copiosè. Quære hunc 13. & 14. dist. 3. & alibi sæpè ad hæc. Franciscum de Mayr & alios sequaces huius inquire. suprà etiam 2. Metaph. & alibi, vt nosti.

15.
Q. 4.

Infert corollarium, quod appellat *commune* ex his conclusionibus, de quo suprà feci mentionem, vbi pondera cum dicit *rationem naturalem necessariam*, & probat eum specialiter ex vndecima suprà, & ex aliis sex conclusionibus, quæ sequuntur illam, licet ex aliis præcedentibus, & sequentibus sequatur idem. Et si voluerit lector ordinare post hoc corollarium alias propositiones creditas suprà. ibi: *Non potest probari Deum esse viuum*; & quæ sequuntur vsque illuc; *In essentialiter ordinatis*, &c. poterit rationabiliter facere. Nam minus videntur illæ probari posse ratione naturali necessaria, quam prædictæ iam: cum Philosophi plures harum, vel omnes in suis scriptis conati sint probare. Aduertat quoque siue sic, siue alio modo ordinauerit, qualiter quotationes in commentis hinc inde assignatas accomodabit.

Theorem. 14.

Hæc pauca circa has creditas hic curauim notare: quia alibi eas diffusius videbis, & parcant pro uerbi prolixitati, si quæ sit, & simplicitati declarationis; iuniores quoque breuitati, & obscuritati, nam utriusque hic accommodare decreui; sed scio quòd quocumque modo disposuero à cæli ductus vicissitudine, à sibi solis placentibus calumniabor: dum tamen Phariseorum scandalum fuerit. quid inde?

THEOREMA XVII. SCHOLIUM I.

Conclusione secunda quod ait, *instrumentum non habere propriam actionem*, alioquin esset *causa principalis*, docet 4. d. 1. q. 1. n. 9. & q. 5. n. 14. vbi de variis instrumenti acceptionibus. Vide eum ibi q. 1. n. 26. & dist. 6. q. 5. n. 6. Quod ait *concl. 4.* quod esse posse compositum, intellige de quo remoto, vt in exemplo eius de oculo: quia ratio formalis ultima videndi simplex est. Quod tangit de calore, qui est quodammodo instrumentum. Vide 8. Met. q. 1. vbi tractat fuscè, an accidens sit compositum: sed calor non est instrumentum propriè, sed causa dispositiua 4. dist. 1. q. 5. n. 14. De *concl. 9.* vide eum 1. dist. 3. q. 7. n. 39. & q. 8. ad 2. vbi explicat utramque eius partem, & experientia constat; æquiuoca tamen est perfectior, vniuoca concurrente 4. dist. 1. 2. quæst. 3. num. 13.

1. *Agens secundum habet operationem propriam; instrumentum, nullam.* 17. princip. 1. Concluf.

Non eandem quam principale: quia vna operatio vnius operantis; non aliam, quia in illa non est instrumentum: aut agit illam principale ipso, & sic vt prius. similiter quicquid fit instrumento, fit à principali agente: non sic de agente secundo.

1.

2. *Instrumentum non habet operationem propriam, priorem operatione principalis agentis.* Instrumentum non habet propriam actionem.

Quod agit non in virtute alterius, in illa est principale, non instrumentum. Exemplum illorum non valet. terra non diuidit sine motore.

3. *Quo elicituè, de necessitate est simplex.* Quia actus primus.

4. *Quo instrumentum, potest esse compositum.*

Patet quomodo oculo aliter videmus, & potentia visiva.

5. *Cuiuscumque forma elicit, ipsum totum agit, si est per se vnum ens.*

Ens enim per accidens sicut non per se fit, ita nec per se agit. Contrà: quid per se calefacit? non calor, quia est forma elicitua; non est autem aliquod compositum cuius sit hæc forma pars, nisi ens per accidens. nullius instrumenti forma est elicitua actionis. Respondeo, sicut instrumentum est quo, ita forma eius elicitua instrumentaliter, vt acuties cultelli.

Ens per accidens an agit per se?

6. *Idem respectu forma eiusdem speciei producenda, potest esse principale agens, & instrumentum, respectu diuersorum passorum.*

Sigillum figurat aërem, vel aquam cum quo figuratur cera.

2.

Contrà: vnus actus secundus est vnus actus primi elicituè, per consequens eiusdem agentis, ex tertia. Exemplum non valet; imò aër, & aqua ex natura sua replent foramina sigilli, non actione sigilli. partes eleuatæ repellunt aërem: sed concauæ non sibi imprimunt: sed ipse aër, vel natura vniuersi, saluans plenum, & refugiens vacuum.

A quo replentur foramina sigilli?

7. *Agens illimitatum producit diuersas actiones specie.*

Vt si idem esset vniuè habens calorem, & colorem, calefaceret, & visum immutaret.

8. *Agens illimitatum si diuersas actiones non producat, nisi diuersis instrumentis; vel in diuersis passis: differentia tamen non erit actionum ex instrumentis, vel passis.*

Differentia actionum non est ex instrumentis, vel passis.

Sicut nec diuersa agentia consimiles operationes facerent, tantummodò consimilibus instrumentis, vel in similibus passis. sed tantum est differentia ex differentia

rentia

rentia perfectionum vniue habitaram in agente, quæ ita sufficit; sicut si realiter differrent. Minor enim differentia sufficit in elicitiuis ad maiorem in actibus: istud est contra Arcelinum de vna actione illimitata, qualis est forma. Contra eum est etiam: quia tunc gignitio, & spiratio essent in Deo vna actio illimitata.

9 *Agens principale æquiuocum, siue illimitatum, minus assimilatur formaliter effectui, quàm vniocum, siue limitatum.*

Contra: igitur Deum per causam remotam magis facit scire effectum. Respondeo, dicitur si diuersus.

Et tamen perfectiùs producit quando producit: sicut forma perfectiùs, vbi est illimitatè.

SCHOLIUM II.

De conclusione decima vide Doctorem locis citatis. Pro conclus. 9. concl. 11. quod ait eundem effectum fieri à diuersis causis ordinatis, bene tractat 1. dist. 3. q. 7. §. Qualiter autem, num. 22. & 2. dist. 3. quest. 8. n. 12. conclus. 12. docet ambas causas ordinatas, excedere alteram tantum; sed fallit loquendo de causa prima cum 2. cuius optimam assignat rationem: de quo vide eum de primo princ. c. 4. n. 20. & 1. dist. 2. q. 2. & q. 3. ad vlt. Vltima concl. eadem causalitate causam superiorem respicere primum causatum, & sequentia: intellige si producit sequentia causata, quod de causa prima certum est. De materia prima, an primam, & secundam formam immediatè materiatur, dubium est, de quo infra Theor. 19. n. 13. & Theor. 20. n. 9. vide Mauritium, qui obscuram Doctoris literam hic declarat.

10 *Agens principale quandoque minus assimilatur formaliter effectui, quàm instrumentum, & tamen non minus agit: nec formaliter est actio hac talis ab instrumento. Tamen principale plus assimilatur effectum sibi, quàm instrumento, & plus instrumento, quàm instrumentum sibi assimilatur.*

Contra: quomodo magis producere sumitur in conclusionibus istis, cum effectus sit vnus in secunda, & æqualis in prima? Respondeo, determinat actionem, non passionem, nec effectum.

11 *Idem totum producitur ab agentibus ordinatis: vel alterum in producendo præcisè partem, non est in hoc agens ordinatum.*

12 *Non omne agens aliquid totum, sic se habet ad illud, quod non perfectiùs aliquid sunt ambo, quàm agens, ex vndecima: nec omne habens aliquod totum in virtute actiua sic se habet, &c.*

Contra: quare igitur non aliquid magis creatura, & Deus, quàm Deus tantum? Respondeo, non quia Deus hoc habet in vi actiua: sed in perfectione formali vniue: & totaliter, quia illimitatè.

13 *Causa superior nullam causalitatem habet respectu causati remoti, aliam quàm habeat respectu causati proximi.*

Contra: finis vltimus alia motione mouet appetitum, quàm intermedius. Similiter alia est prioritas ad causatum proximum, & remotum: quia aliud extremum. Pari ratione alia causalitas. similiter quomodo octaua vera? Respondeo, glossa quædo producit. Sed probatur hæc decimatertia: quia alioquin ex octaua, & vndecima videretur sequi quod causa secunda non esset necessaria. similiter videtur prior non necessaria: nisi quatenus dedit secundæ formam qua agit: sicut de generante graue, vbi prior sit causa conseruans secundæ, sicut Deus. Nec tunc habet à se aliud agere à conseruari. Hæc 13. videtur manifesta de materia, & forma intrinseca. illa tantum vni substat, vt perfectibile: hæc tantum vnus perfectibilis est perfectio. vbi multæ sunt materiæ: & formæ ordinatæ.

ANNOTAT. MAVRITII.

4 Sequitur illa particula: *Agens secundum, &c.* in qua prosequitur considerationes metaphysicales, & naturales; & incipit à communioribus, suo modo. Nam agens est communis causa, strictè loquendo, & maximè extendendo agens ad producens. Hoc verò potest accipi pro efficiente: nam hinc prosequitur de 4. causis in speciali, & in vniuersali: vt patet. Et licet hæc particula posset locari cum aliis conclusionibus infra de modo agendi, & agentibus; sic tamen communiter seorsum habentur, sicut supra de conceptibus habet, aut ergo communes animi conceptiones sunt, aut conclusiones, aut petitiones, non refert; valdè saltem vtilis, & vniuersales propositiones sunt: idè examinentur benè.

Prima est comparando causam secundam ad instrumentum, & est notabilis, & multum singularis, quam probat satis clarè, & copiosè. Vide in 4. dist. 1. q. 1. & 4. meliùs, seu diffusius dist. 6. eiusdem art. 3. q. 1. Et hic accipit instrumentum proprie. Nam quinque modis potest accipi, scilicet vel pro causa secunda: vel pro dispositione ad principaliter intentum: vel pro actiuo tantum in fieri, vel in motione actiua aliunde, vel pro parte totius, vel pro instrumento artis. Exemplum primi, vt rana in generatione ranæ cum Sole; secundi, vt calor in generatione ignis, vel carnis; tertij, vt species sensibilis in medio ad actum videndi; quarti, vt organum nutritiuæ in nutritione animalis; quinti, vt securis in factura scamni. & sic de aliis, siue attingatur ipso principalis terminus, siue tantum dispositio ad ipsum. Hic igitur maximè habet locum instrumentum quinto modo acceptum, licet ad quartum modum posset extendi, vt vbi supra habet. Hæc propositio est contra multos antiquos, & Thomam maximè. Tange instantias pro, & contra.

Secunda est de ordine operationis principalis, & instrumentalis: nam vt est instrumentum, non habet propriam: ergo nec priorem operationem principalis. Vbi aduerte cum dicit: *Exemplum illorum*, &c. quod est exemplum Thomæ. Quare eum in 4. dist. 1. q. 4. & 1. p. Summa, quest. 45. art. 5. & alibi pluries. Quare hunc vbi supra in 4. & sequaces eius benè ponderando:

Tertia

Prima causa causatum primum, & secundum, eodem modo causas, & idem de aliis causis.

4

Instrumentum 5. modis summi, 4. d. 1. q. 5.

Quid est vniue habere varias virtutes, vide 2. d. 16. n. 17. & 4. d. 46. q. 3. Causa æquiuoca minus assimilatur effectui, tamen perfectiùs agit.

EXTRA.

Idem effectus à diuersis causis.

Dua causa ordinatæ perfectiores altera tantum.

Duplex quo,
& quod.

Tertia est de quo elicitiuo. Vbi aduerte, secundum Boëtium de hebdomadibus, quod in omnibus circa primum, differunt *quo*, & *quod*. Sicut ergo duplex est *quod* agens, ita duplex *quo*, de quibus in his propositionibus mentionem facit, elicitiuum videlicet, & instrumentale. Et cum dicit, quod debet elicitiuum esse simplex, intellige castè, distinguendo de multiplici simplicitate. Tange opinionem de materialitate omnium entium limitatorum, de qua supra 7. & 8. Metaph. & alibi sæpè: vt ibi notauimus. Quomodo etiam sequitur, est actus primus; ergo simplex, considerata. De multiplici etiam actu primo pertractabis.

Quarta est de quo instrumentali, vbi dicit notanter, *potest esse compositum*: & nota quod semper de facto est, & ponit exemplum de utroque *quo*, & ibi potest extendi *instrumentum* multipliciter, vt supra notauimus. multa addat lector hinc, vbi nolo immorari, quia satis communia.

Quinta est de comparatione *quo* ad *quod*, in elicitiuis: & potest confirmari ex proœmio *Metaphysicæ*, & primo de Anima, *text. com. 6.4.* & alibi sæpè. Et notanter dicit, *si est vnum per se*, vt postea exponit. Vide 6. *dist. 4. art. 3. q. 1.* optimè. Vide etiã 9. *quæst. Quodl.* & alibi. Obicit contra, & non soluit expressè; licet solutio sequens posset quodammodo applicari ad propositum. posset ibi dici sequendo ea quæ dicta sunt sup. 7. *Metaphysic. q. 10. & 8. Metaph. quæst. fin.* quod calor est compositum per se, &c. Vel sequendo communem modum dicendi, posset concedi quod inferitur, ita quod ignis calefaciens per accidens calefacit calore: nisi dicatur quod forma sua, & non calore calefacit, vel quod in calore possunt reperiri *quo*, & *quod*: nam si esset separatus, calefaceret. Considerata tamen an de facto, & potentia propinqua.

6.

6. Illa litera quæ sequitur ibi: *Nullius instrumenti*, &c. licet communiter non ponatur conclusio, posset tamen rectè poni, & esset sexta: & tunc quotationes per ordinem transmutarentur augendo numerum: & sequitur ex prima, & secunda supra: vel posset referri ad præcedentem obiectionem, tanquam instantia: ita quod calor diceretur instrumentum ignis, in calefaciendo, & non forma elicitiua. & esset euasio bona ad argumentum: quia præsupponit falsum. Et responsio quæ sequitur, esset declaratiua vtriusque: sed primus intellectus literæ satis placet, ita quod sit conclusio, vel propositio per se, vel saltem pars illius quintæ, quod magis placet, propter verba Doctoris infra, conclusione vltima huius particulæ in commento: & tunc illa responsio sequens est moderatiua eius: sed exemplum esse castè intelligendum, si intendat acutiem esse formam actiuam, vt optimè habet in 4. *dist. 1. q. 4.* Vtraque declaratio potest stare: eligat lector quod magis placuerit. Vbi attendendum pro maiori declaratione horum, & sequentium; quod proponit plerumque propositiones famosas, & ex Aristotele, & ex antiquis auctoribus: & quia videt eas, vel aliquas saltem earum, non necessariò veras, seu absolute concedendas; idèò nunc obiicit, nunc respondet, nunc prosequitur respondendo, vel defendendo. Qui verò voluerit veritates earum tenere simpliciter, respondeat, vel obiiciat consequenter.

An acutius
sit forma a-
ctiua?

Deinde in sextâ comparat agens principale, & instrumentale ad diuersa obiectiua, & ad idem subiectiua, ibi: *Idem respectu forme*, &c. quam, licet notabilis sit, impugnat, & benè correspondent di-

dis; quia tamen illa propositio, *vnius actum secundum*, &c. est dubia, vt patet 5. *Physic. com. 3. 8.* & alibi sæpè, & 2. *q. Quodl. art. 1.* & alibi pluries examinabis benè ipsam, ponderando actum primum limitatum, & actum secundum eiusdem rationis, vel alterius, & multa alia ibi addantur ad propositum. Impugnat consequenter exemplum positum pro conclusione singularissimè. Vbi nota ad finem cum dicit: *sed ipse aer, vel natura vniuersi*, &c. quia secunda pars videtur verior. Quare optimè 17. *dist. 3.* & alibi sæpè in doctrina huius.

Septima est de agente illimitato: vbi plura naturalis consideratione addantur. Exemplum generale est de Sole constringente lutum, & dissolvente glaciem. Quod addit in exemplo de vnituè habere, vide notanter in 4. *dist. 46. q. 3.* & 8. *dist. 1.* & 16. *dist. 2.* & alibi pluries. de illimitato etiam multiplici pertractabis vt notis. Vide 9. *dist. 2.* & 13. *dist. eiusdem* ad hæc.

Octaua est de causa diuersitatis actionum procedentium ab eodem agente illimitato, quæ valdè singularis est: multas quoque instantias habere posset. Valet pulchrè ad declarandum operationes, & productiones diuinas ad intrâ. Valet etiam pro materia 16. *dist. 2.* optimè, & ad multa alia in doctrina huius. Quære 5. *Physic. & 8. Metaph.* & alibi pluries in Aristotele ad hæc. Nota valdè illam propositionem de differentia minori in elicitiuis, quàm in actibus expectanda, quam habet in commento. Aduerte tamen quod multipliciter potest attendi diuersitas actionum. Hinc videtur loqui de intrinseca, & formali ratione diuersitatis, vel saltem radicali, & principiatiua. Vide 3. de Anima, & alibi. Ibi inferit consequenter applicando dicta esse contra quemdam Arcellinum de quo fecit mentionem 5. *Metaphysic. quæst. 9.* vbi etiam originalia diuersimodè habentur, vt ibi notauimus. Nam aliqua habent *Anselmum*, aliqua alia aliter, motiuum autem clarum videtur. Nam volebat agentis illimitati esse vnicam actionem; sicut & vnicam formam: sed altiùs Doctor inuestigat. Æstimo hunc fuisse Anglicum ex cognomine. Quære consequenter. De verbis non est vis facienda. Videtur etiam quod illius opinionis fuerit Thomas, & alij de via communi, ponentes tantum differentiam rationis inter potentias vitales Dei: sed fortè ipsi negabunt hanc conclusionem modo suo.

Nona est comparando agens illimitatum æquiuocum ad vniuocum in ordine ad assimilari effectui vtriusque. Vbi notanter dicit *assimilatur formaliter*, ad differentiam assimilationis virtualis, quæ est causæ æquiuocæ ad effectum: ita quod assimilatio formalis ad vniuocum est, virtualis ad æquiuocum. Quære 3. *dist. 1. q. 7.* & 8. Nam quod plus dat formam, plus dat similitudinem secundum eam. æquiuocum autem plus causat, libro de Causis. Quære etiam 3. *dist. 2.* & alibi sæpè ad hæc. Minus igitur formaliter Sol assimilatur ranæ, quàm rana ranæ, quia non nisi in forma generica remota, rana verò in specifica; magis autem virtualiter è contra, & sic de aliis ponderabis. Communiter ibi inferitur quædam obiectio, & aliqua eius responsio: quam notauimus *Extra*. Responsio tamen non ita communiter ponitur in originalibus sicut obiectio: quam etiã infra. conclusione vniuocali 24. in commento tangit. Aliqui assigant, ibi *vacat*, aliqui *Extra*. Æstimo quod nõ sit de principali litera Doct. sed potest applicari ad propositum sic: *sicut in actionibus natura causa principalis,* vel

7.
Sol indurans
lutum, & sol-
uit glaciem.

Minor differ-
rentia in eli-
citiuis, quàm
in actibus.

Agentia illi-
mitati, actio
non est vna.

8.
Assimilatio
formalis ad
causam vni-
uocam, virtualis
ad æquiuoca-
m.

vel agens principale, &c. quæ sequuntur in conclusione: ita videtur quod in actione rationali, vel intellectu, cuiusmodi est demonstratio. In demonstratione verò causa immediata videtur magis & evidentiùs inferre conclusionem, quàm causa mediata: quia demonstratio ex immediatis est potissima, & eo modo quo ibi potest poni assimilatio formalis, videtur esse ad propinqua magis, & ab ea causari: cuius oppositum videtur ex conclusione ista: vnde meliùs valet litera sic: *Contra: ergo demonstratio, &c.* quàm sicut multa originalia habent, *Contra, ergo Deus magis, &c.* Illa responsio quæ sequitur in aliquibus est satis brevis, & mirabilis & obscura, scilicet responsio. *si diuersas*: vel, vt alij habent, *si diuersas*. Quod potest intelligi vel comparando præmissas mediatas ad immediatas: quæ non sunt simpliciter diuersæ: quia immediatæ includunt mediatas, & sunt perfectiores eis: idè conclusio ista non habet locum, nec instantiam ibi. Vel aliter, comparando præmissas ad conclusionem, vel scire præmissarum, seu notitiam, ad notitiam conclusionis. vbi etiam non est simpliciter diuersitas. vt 8. dist. prim. q. fin. habet iste: quia veritas conclusionis & veritas præmissarum non differunt, nisi sicut partiale & totale: præmissæ ergo immediatæ completè continent illam veritatem: quia continent vel virtualiter, vel formaliter omnia contentia eam. Vnde non est dependentia essentialis, & si fortè ordo talis, inter præmissas immediatas, & mediatas: sicut est inter causas æquiuocam, & vniuocam in causis.

Potest etiam dici, vel quod præmissæ huiusmodi, siue mediatæ, siue immediatæ, se tenent vniiformiter: vel ex parte causæ æquiuocæ, vel vniuocæ: & ita non est instantia ad propositum. Quære vbi supra 3. dist. 1. q. 8. ad finem. & q. de praxi. ad finem. & q. 13. quodlib. ad hæc discutienda. Quomodo etiam præmissæ sunt causæ conclusionis, vel scire eius, tange hinc vsuprà notauimus. & 1. Posterior. copiosè habetur. Aduerte etiam, quod aliud est loqui de causa remota naturaliter causante, & aliud de contingenter tali. Ad propositum plura alia adducat hic lector: sed potest illa obiectio omitti si vis. Illa alia pars textus, quæ additur ibi, *Et tamen perfectius, &c.* potest poni pars textus: vel vt commentum, vt volueris. & contra eam potius currit illa obiectio, quàm contra primam: quare posset litera transmutari. fortè tamen in margine primò erat, vt notauimus priùs.

Decima est de comparatione principalis ad instrumentale, quo ad assimilari effectui, vt in præcedente: quæ satis singularis est. & notanter dicitur *quandoque*: quia non semper est verum, vt patet in multis. Quomodo enim incisio ligni magis formaliter assimilatur securi, quàm manui? Potest tamen habere veritatem de instrumento monetarij, vel sigillo, & huiusmodi. Vel si extendatur instrumentum ad alios modos, de quibus supra: vt calefacere ad calorem in ordine ad ignem, vt ad principale, oppositum conclusionis esset verum: vt patet plerumque. Pondera etiam ibi ly *formaliter*: vt in conclusione præcedente notauimus, alia pars ibi, *Nec formaliter est actio, &c.* habet confirmari per dicta priùs in conclusionibus supra. Quod sequitur ibi: *Tamen principale magis, &c.* non habetur communiter in omnibus originalibus, potest tamen intelligi de assimilatione virtuali, & quandoque formali. vltima particula patet ex dictis in præcedente.

Scoti oper. Tom. III.

Obiicit notanter contra has duas conclusiones ponderando ly *magis*. Dictum enim fuit priùs, quod æquè primò concurrunt ad effectum, agens principale, & secundarium: & quod instrumentum non habet aliam actionem à principali actione. idè quomodo potest intelligi magis &c? Respondet suo modo expedite, & subtiliter, quod determinat actionem, &c. hoc est quod debet referri ad principium agendi, & ad actionem vt egredientem: seu elicitam, vel vt ab hoc; non autem ad effectum, vel passionem, aut actionem vt in hoc. Exemplum de tractu nauis à duobus, quorum vnus est fortior alio, vtroque agente secundum totum conatum. Exemplum etiam in diuinis de essentia & intellectu, vel voluntate concurrentibus ad productionem suppositi. Quære 2. q. quolib. & hoc est quod solet dici communiter: *causam scilicet priorem in essentialiter ordinatis prius causare*. Quod non debet intelligi, nec de prioritate durationis, nec naturæ propriè, sed tantum perfectionis. Quære 37. dist. 2. non ergo alietas est in effectu, nec in passione: sed maioritas perfectionis in actione: licèt non propriè alietas actionis: quæ omnia benè masticabis, quia licèt subtilia, sunt difficilis tamen digestionis, & pluribus circulationibus subiecta. Videtur enim difficile quod illa maioritas non habeat verificari, & de effectu, & de passione: sed tu moderabere cuncta.

Vndecima est de identitate producti, non obstante diuersitate agentium, dummodò in agendo inter se sint ordinata; & confirmat præcedentia, & maximè solutionem obiectiois iam pertractatam: vbi plura adducuntur pro & contra. Multum in his propositionibus & sequentibus recurrendum est ad Proclum, & Dauid Iudæum, & ad suos expositores. Auicenna etiam & alij antiqui quærantur. Calculator quoque, & moderni Nominales examinentur.

Duodecima est de comparatione agentis, & ab eo producti, vel virtualiter in ipso contenti, quo ad perfectionem maiorem & minorem simul, vel seorsum acceptorum; & est pulchra valde: & potest exemplificari comparando Solem ad ranam: vbi Sol & rana dicunt maiorem perfectionem etiam intensiùe, quàm Sol tantum. Et hoc intellige eo modo, quo ex his duabus perfectionibus potest fieri vna intensa: vel meliùs, comparando Solem ad lumen, seu radium, vel calorem productum à Sole: vbi Sol est causa totalis effectus, licèt fortè respectu ranæ, etiam ita posset non haberi influentia generali Dei: aliter non haberet aliqua causa totalis in vniuerso, quia cum quacunque neceffe est vt concurrat prima. Vbi notanter dicit: *Non omne agens, &c.* propter instantiam, quam adducit de Deo, quæ in illis verbis satis soluitur: quia non vniuersaliter loquebatur. Obiicit consequenter, et si, vt dixi, euacuatur in principio solutionis, vt tamen causam diuersitatis assignaret, meritò obiicit: vbi solutio singularissima est, quam infra, particula sequenti iterum significat: *Non inquit, quia Deus, &c.* quia si sic, sequeretur eodem modo de quocumque agente: quia posita causa præcisa in quocumque, ponitur & effectus, vel illarum, vel prædicatarum. Sed facilius diceretur, quod vis actiua totalis solum est in Deo, & non alibi. licèt ergo vis actiua absolutè, hoc non arguit; vis tamen talis sic. Quære supra in tract. de primo principio. & 2. d. 1. q. 1. & 3. ad hæc. Quære etiam 3. Topicorum. Sed eleganter & expedite ad hoc, vide intentionem eius in quodlib. quest. 5. art. 2. & infra ad finem huius

Quomodo instrumentum determinat actionem?

Quære de causa prior prius causat?

Causa superior non causat prius natura inferior.

II.

Dua causa subordinata dicunt maiorem perfectionem, quàm vnã sanctum.

Deus & causa secunda, an aliquis perfectius causent quàm solus Deus?

huius tractatus, & pondera singula verba literæ hîc.

12. Decimatertia & vltima est de comparatione vnius causæ primæ ad plura causata ordinata, & est specialior præcedentibus, sicut causa agente: sed vnum plerumque ponitur pro alio, vt scis: quam etiam infrà habet, sicut nonnullas alias dicitur. Contra quam primò obiicit, & soluit, & consequenter eam probat. Ponatur quoddam in isto instanti producat Deus Solem, & hominem mediante Sole; vel pone exemplum de Intelligentia prima producente secundam: & mouente mediante illa cælum; vel pone exemplum de productione compositi habentis plures formas; vel de processu medendi per plura media; vel de productione intellectuali, inferendo plures conclusiones ordinatas: & sic de aliis: benè tamen ponderando instantias. Obiicit tripliciter. Primò, ex diuersitate motionis finis vltimi, & intermedij: exemplum in sanatione & huiusmodi: secundùm autem diuersitatem motionis, & finis diuersimodè operatur agens. Secundò arguit ex diuersitate prioritatis causæ ad diuersa causata, de quibus est sermo, quia variatur relatio, cuiusmodi est prioritas ad diuersitatem extremi. Causa enim vt infrà habet, semper prior est causato; ergo varietas prioritatis arguit varietatem causalitatis. Tertio, arguit ex octaua præcedente, quæ potest poni illa: *Agens illimitatum, &c.* quæ ponitur septima, sed addendo aliam, vt notauit, erit octaua. Posset etiam loco octauæ poni sexta suprâ. Aliqua etiam originalia habent septima, sed tenendo quotationem: vt ordinauimus. dic quoddam ista octaua, est illa: *Agens illimitatum si diuersus, &c.* quæ benè est ad propositum. Deinde respondet mirabiliter. In aliquibus habetur tantùm, *Respondeo glossa.* in aliquibus additur, *quando producit.* In aliquibus illa verba, præcedunt *ly glossa.* In aliquibus ponitur *ly quando* præcisè, nunc antè, nunc post *ly glossa.*

An variatur causalitas ad primum, & secundum causatum.

13. Breuiter potest esse sensus iste, quoddam propositio debet glossari quando producit, & potest addi, supple causatum proximum & remotum, ita facili- cet, quoddam eadem intentione intendit finem vltimum, & media omnia, & similiter eadem executiua actione causatum proximum, & remotum, licet fortè non indiuisibili. Vel secundùm aliam literam potest dici sic absolute, *glossa quando* dimit- tens in arbitrio lectoris, quasi veller dicere, quoddam non semper est vera propositio: sed aliquando, vt- pote quando ad causalitatem proximi, sequitur necessariò potentia remoti, vel si volueris verificare ipsam de contingenter causante, & maxime prima, dic consequenter. Sed quomodocumque dicatur, videtur habere instantias multiplices. Doctor tamè videtur hîc accipere *causatum proximum* pro causa secunda, vt hîc in commento, & infrà habet, ita quoddam intendit vltimum principaliter, mediante tamen proximo; vel quoddam terminetur actio eius in proximo, & illud producit vltimum: vt Philosophi dicerent de causa prima respectu aliarum. quære Platonem & Auicennam & Auerroem, vt nosti.

Ad obiectiones autem facili- ter respondebis ex dictis. Vel si volueris referre, *ly glossa, &c.* ad obiectiones illas, quod fortè verius est, dic consequenter. Deinde probat conclusionem dupliciter de agente, & applicat eam vltimò ad causas intrinsecas notanter. In secunda probatione ad finem est varietas in originalibus. quædam habent aliud à conseruari; quædam aliud à conseruabili, quædam ad-

dunt nisi à conseruabili. & omnia possunt rectè intelligi.

Quod addit vltimò de causis intrinsecis, ponderabis valde propter positionem de pluralitate formarum. Quære supra 7. Metaph. & 11. dist. 4. & alibi vt scis: materia enim prima concurrentibus omnibus alijs, vsque ad vltimam specificam formam, est potentiale; & vnica potentia absoluta saltem, & eadem causalitate causat suo modo proximum & vltimum compositum: vt ibi potest elici. Similiter de actu dicendum. Sed est ibi difficultas, quis actus debet poni primus, & quæ materia: considera. Videtur enim quoddam velit Doctor aliter hîc: quia famosè loquitur, vt patet: ita quoddam materia prima tantùm habet causalitatem suam respectu primi compositi, puta concurrente forma corporeitatis: illud verò est potentiale ad sequentem per ordinem. Ita hîc, quoddam prima causa tantùm producit proximum, & si est Deus, vel aliud, habens vim conseruatiua causati, conseruat ipsum tantùm, & illud profecit produktionem vltimò, vbi non alia ponitur causalitas primi: nisi tantùm conseruari secundum, stante sola influentia generali primi: & hoc intendunt probationes in litera. Et instantiæ habent glossari, quando plura talia essent ab eadem causa prima; quod fortè negaretur hîc, nisi in his quæ non habent ralem ordinem; vel quæ non subsunt causalitati inferioris prima. Hic locus valde obscurus est. & hîc ponderari habet alietas opinionum Theologorum & Philosophorum, plura addendo. Ex verbis Doctoris hîc, cum dicit in commento *hac 13. &c.* habetur quoddam illa cõtrouersia quotationis conclusionum istarum, quam suprâ tetigi, facili- ter tollitur, quare tene quotationem vt posuimus.

14. *Materia eodè modo suscipit formam primam, & secundam.*

THEOREMA XVIII.

SCHOLIUM.

Vide de variis finis acceptionibus, & quomodo est prima causarum, & qualiter causat 5. Met. q. 1. & locis ibi Schol. 1. citatis: per finem intrâ, intelligit operationem, quæ est finis quo: & cum dicitur eum eo perfectiorem esse, quo est pauciorum, puto loqui de operationis obiecto: & iuxta hoc operatio immediate Deum attingens, est perfectissima, quia ipse est maxime vnus. Forma intrâ, id est, intrinsecè perficiens, eo perfectior, quo pauciorum; quæ ratione forma vltima compositi, est perfectior alijs, quia maxime vnus per se: alia autem etsi vnus per se constituent, tamen in ordine ad vltimam id faciunt; vnde sunt suorum compositorum, & vltimi compositi. Forma extrâ, id est, species superior, vel idea, quo plura mensurat, vel representat, eo perfectior est. Quod forma cæli non tollat omnium formarum priuationem à materia; quodque hac sit eiusdem rationis cum materia sub- lunarium, docet benè 2. d. 14. q. 1. vbi etiam habet cælum non esse absolute incorruptibile, quia eius materia capax est alterius cuiusunque forme, si agens naturale posset eam introducere.

- 1 *Finis intrâ, & extrâ.*
- 2 *Extrâ quando perfectior, tantò plurium.*
- 3 *Intrâ quando perfectior, tantò pauciorum.*
- 4 *Forma intrâ, & extrâ.*
- 5 *Intrâ quando perfectior, tantò pauciorum.*
- 6 *Extrâ, plurium.*
- 7 *Hac duplex, exemplaris, & realis vni-
tati.*

I. 18. princip.

Finis, & forma opposita comparatio. Corollarium.

8 Hec duo concurrunt in Deo: tamen alibi separantur.

Ars artificiatorum, & albedo colorum, neutra est virtus actiua de se. vnde Deus tripliciter habet omnia in se, effectiue, vnitue, & exemplariter. propter medium est, quod non est plus perfectionis in ipso, & in creatura, quam in ipso tantum.

9 Materia & efficiens quoad priora, tantum plurium materiaturum, & effectuum.

10 Forma & finis extra, plurium patet.

11 Intra, plurium in eodem ordinatorum ad finem.

Et informatorum, siue perfectorum, non plurium suppositorum.

Que forma facit incorruptibile.

12 Forma auferens omnem priuationem a materia constituit compositum incorruptibile.

2. Verbi gratia de celo. Nota si materia non est nata recipere aliam formam nisi A, A potest tollere omnem priuationem talis materix, quia suam tollit, & non potest ibi esse alia, nisi apta esset recipere aliam: tunc compositum est incorruptibile sic per transmutationem materix ad aliam formam. Si autem materia sit apta nata recipere tam B, quam A, A, quantumcumque sit perfecta, non potest tollere priuationem B, nisi quatenus habeat in se perfectionem B. & hoc non potest esse secundum actum proprium, B, neque perfectiori modo: solum enim infinitum in perfectione potest habere totam perfectionem alterius in se excellentius, quam alterum habeat in se: alioquin entia formaliter differrent per priuationem. Igitur nulla forma causata potest a materia, apta nata, aliam recipere, omnem priuationem tollere simpliciter. igitur nec simpliciter auferre corruptibilitatem compositi, ex parte mutabilitatis materix. Tamen forma aliqua secunda potest tollere corruptibilitatem talis compositi ex parte formx: quia scilicet, non est aliud agens quod possit super hoc compositum vincere, & ita nec ipsum corrumpere. Similiter aliquo modo ex parte ordinis materix ad formam; nam materia ad talem formam maxime naturaliter inclinatur, ad alias minus naturaliter. ita quodd naturalius quiescit sub hac, cum priuatione aliarum qux sunt minus malx; quam sub aliis, & ad quas minus inclinatur, & cum quibus est priuatio huiusmodi, qux est maius malum. Tamen istud secundum licet concludat corruptionem compositi talis, esse corruptionem simpliciter, vt dicitur primo de generatione, siue tristem; propter hoc non concludit eam esse impossibilem: quia tunc

Nullum finium continet in se perfectione alterius, perfectius quam alterum habet eam.

Nulla forma facit ab. solum incorruptibile. 2. d. 3. q. 1.

An materia inclinatur magis ad unam formam, quam ad aliam? & an ad formam celi magis?

nunquam corrumpetur homo in cadauer. Ista videntur ostendere quod materia cœli non est nata aliam recipere, si cœlum est naturaliter incorruptibile secundum 12. præsertim cum anima intellectiua sit perfectior forma, quam forma cœli, & magis habeat in se perfectiones aliarum. vnitue, licet non effectiue; & tamen animæ intellectiue propter operationes, quarum est principium, congruit talis materia quæ sic nata recipere aliam formam: vnde materia cœli non congrueret eius operationibus.

ANNOTAT. MAVRITII.

Sequitur illa particula: Finis intra, &c. in qua prosequitur de causa finali principaliter, & aliis intercalariter. Inferius iterum in speciali prosequitur seorsum de materia & forma, & ratio ordinis hic (licet processus Doctoris voluntarius sit, sicut communiter in aliis Auctoribus in materia indifferenti habetur) potest assignari talis. Nam primò ponit specialia documenta generaliter, tamen de causis seorsum: deinde de omnibus coniunctim prosequitur in particula sequente. In speciali verò prius de efficiente, quam de fine, sermonem fecit: quia etsi causalitas finis sit prima, quod tamen problema est, diminuta tamen est respectu efficientis; & quo ad esse posterior. Ideò nedum in causando, sed in essendo & prosequendo Doctor causas hic considerat. Collige ergo simul esse & causare, & sic efficiens primum & finis sequitur. Nam ipsius causalitas est mouere metaphoricè efficiens: præsupponitur igitur mobile: & maxime cum motuum tale dependet à mobili tali. causæ verò extrinsecæ præcedunt intrinsecas, maxime in causando: & si non semper in essendo omnes: quare patet ordo. Intrinsecarum verò inter se nunc materia prior, nunc forma, secundum diuersas considerationes de eis: & secundum hoc patet processus Doctoris. Quære 2. Physic. & 5. Metaph. De ordine causarum vide Albertum & alios antiquos. Vide etiam supra 5. Metaph. & alibi apud istum ad hæc. Istæ propositiones possunt appellari, vel petitiones, vel conclusiones, vel aliter vt placuerit. communiter enim non assignantur conclusiones: nec aliquis apponitur numerus ad ipsas. Numerus etiam earum poterit assignari, vel maior, vel minor, quam posuimus, quia nõ refert, dummodò veritas habeatur, paucitas, vel pluralitas numerorum, vel sectionum: quas etiam faciles satis, breuiter pertransibo.

Ordo causarum inter se.

Prima est de duplici fine: sed videtur quod malè dicit aliquem finem esse intrà, cum de ratione finis sit esse extrà. Hic introducatur multiplex acceptio finis. Quære 2. de Anima text. c. 37 & 5. Metaphys. text. com. 5. Vide supra 5. Metaph. copiose in hoc, & in aliis. & 2. Physic. Vide etiam in prolo. q. 1. 3. & 4. & prima dist. 1. q. 2. & 4. dist. 4. q. 2. & 49. dist. eiusdem. q. 8. de modis variis capiendi finem. Breuiter, finis extrà potest intelligi vel in causando, vel in terminando, vel utroque modo. Finis intrà potest appellari operatio, vel forma rei. Vide 2. Physic. text. com. 12. & inde, & specialiter. text. com. 23. Possent etiam finis propinquus appellari intrà respectiue loquendo.

Finis variè sumitur.

Deinde comparat hos fines *inter se*. vbi assignauimus duas propositiones: quæ tamen possent poni partes primæ, vt volueris, quarum prima clara est, discurrendo in vniuerso. Secunda verò, loquendo de forma, patet, quia formæ communiores perfectiores, & communitates prædicationis imperfectiores sunt, vt patet de generica, specificæ, & numerali: sed accipiendo pro operatione, posset habere instantiam, nisi intelligatur obiectiuè: sed ibi etiam pateretur instantiam in diuinis, & vbique si æquè perfecte. vide 1. d. 2. q. 6. ad hæc. & considera pro & contra.

Deinde ponit vniformem distinctionem de forma, & comparat membra eodem modo. vbi vt prius potest ponderari instantia, quomodo rectè dicitur forma extrâ, cum forma sit causa intrinseca. vbi adde multiplicem acceptionem formæ vt nostri, vnde Grammatici ponunt versus quosdam differentiales tales.

Semper inest forma, verbis tamen appropriatur.

Nec non nominibus forma trahit esse figuram.

Forma intrâ
& extrâ.

Quære supra 7. *Metaphys.* & 5. eiusdem. & 2. *Physicor.* & alibi plerumque in antiquis & modernis, & specialiter apud Formalistas. Breuiter, forma intrâ est forma perficiens, vel partis; vel fortè quiditatem declaratans, seu totius. Forma verò extrâ est duplex, vt consequenter dicit. & quinque propositiones, quas ibi distinctas ordinauimus, habent inter se dependentiam, & possunt reduci ad vnâ, vel ad duas: vel poni seorsum, vt volueris. Formæ enim extrâ possunt dici species superiores, mensurantes inferiores in vniuerso. Vide 8. *Metaphys. text. com. 10.* & 12. *Metaph. text. com. 5. 2.* & inde. Ideè rerum etiam possent poni forma extrâ, secundum aliquos: ita quòd finis extrâ, & forma extrâ, aliquando coincidunt pro subtrao, vel materiali saltem; sicut proportionabiliter intrâ suo modo: vbi plura addat lector solers.

Quid forma
extrâ?

5.

Vterque modus finis extrâ conuenit Deo.

Vide supra in *tract. de primo principio.* & 2. *dist. 1. quest. 1.* ad hæc plura. vbi attende consequenter, quòd addit qualiter concurrunt in Deo, illi duo modi accipiendi finem extrâ; secus in creaturis. Exemplum de anima vnitiuè continente potencias suas, & de arte, quæ est accidens eius, & forma exemplaris, & sic in aliis ponderabis; sed Doctor exemplificat intrâ in litera de arte & colore. De alia parte, qualiter scilicet in Deo concurrunt, clarum est: immò videtur quòd non sunt in Deo aliud, vel quòd forma exemplaris ibi reducitur ad causalitatem effectiuam. Vide 2. *dist. 1. q. 1.* in principio solutionis, optimè ad propositum. Communiter tamen Theologi ponunt in Deo triplicem causalitatem. Vide in 2. *in principio.* & 3. 5. *dist. 1.* & alibi sapè. Deinde exemplificat in creaturis de forma exemplari & reali vnitiua. Castè tamen declarabis illam continentiam vnitiuam: quia dissimile porùs. Exempla tamen ponimus; strictè enim loquendo aliud est esse mensuram: aliud continere vnitiuè: extensiuè loquitur.

An ars sit
actiua?

Deinde cum dicit, quòd neutra est virtus actiua; instantia posset esse de arte, quia ponitur pertinere ad idem genus causæ cum artifice. Et similiter posset argui de forma vnitiuè continente plerumque. Sustinebis tamen id quòd dicit, quia singularissimum. Licèt enim albedo possit poni actiua, respectu immutationis sensus, vel generationis speciei sensibilis; non tamen respectu nigredinis, & sic de aliis. Similiter de arte dicendum; vbi nota valde id quòd dicit ex se, & applica ad artem, & artificiatam, & artificem, & sic

solue consequenter instantiam supra. Quòd addit postea de modo triplici habendi omnia in Deo, declara vt prius notauimus, moderando, & quære vbi supra remisi. Cum vltimò addit *propter medium*, id est, secundum modum habendi omnia in Deo, scilicet vnitiuè. Declara sicut supra conclus. 1. 2. in commento notauimus, & ibi expressè ponit.

Deinde comparat materiam & efficiens ad materiata & effecta: vbi assignauimus nonam propositionem, vbi alio modo supputando poteris aliter ponere. Et hoc secundum prioritatem & posterioritatem, pluralitatem, & paucitatem hinc inde proportionaliter. & de se clara litera, & ad experientiam communis.

6.

Consequenter redit ad formam & finem extrâ & intrâ, per comparisonem ad formatam & finitam, hincinde proportionabiliter plurificata. Vbi breuiter differentia est, quòd huiusmodi *extra* respiciunt pluralitatem suppositorum, seu naturarum: *intrâ* verò pluralitatem partium potentiarum, seu virium eiusdem suppositi. vbi tange instantiam ex commento vltimæ conclusionis, particulæ præcedentis. Vbi aduerte, quòd nunc famosè, nunc propriis fundamentis adherendo, plerumque in hoc tractatu loquitur.

Vltimò ponit singularem propositionem de forma confluyente compositum incorruptibile. & videtur famosa secundum opinionem communem concedentem materiam esse in cælo, & cum hoc cælum esse incorruptibile: vnde exemplificat de cælo. Declarat consequenter singularissimè quando forma tollit omnem priuationem materiæ, & quando non. Et licèt Ægidius Romanus in tractatu de materia cæli, voluerit quòd forma cæli tollit omnem priuationem materiæ cæli, de mente tamen huius hoc non est verum. Quære in 2. d. 14. q. 1. cui sententiæ hic concordat: nisi dicatur, vt Godfred. *Quodl. 5. q. 2.* & Henricus *Quodlib. 4. q. 16.* & Thomas 1. *part. scil. q. 66.* dicent, quòd materia cæli est alterius rationis à materia horum inferiorum, quod *ibidem* impugnatur iste. & in q. 15. de *Anima.* vide eum in *Quodlibero q. 2.* contra Henricum aliquid ad propositum.

Forma cæli non tollit ab eius materia priuationem omni formæ.

Materia cæli eiusdem rationis cum aliis.

7.

Aduerte notanter in litera, quando aliquid potest continere perfectionem alterius in se, & quale sit sic continens, & quomodo corruptibilitas, & incorruptibilitas intelliguntur aduenire alicui ratione materiæ & formæ, & quando non, optimè. Vbi attende in textu cum dicit, *Tamen forma aliqua secunda potest tollere, &c.* quòd *ly secunda*, non habetur communiter in originalibus; nec est necessarium: potest tamen intelligi per comparisonem ad formam primam infinitam.

Materia an naturalis appetit quosdam formas?

Pondera vterius, quòd addit de ordine & inclinatione materiæ ad formam nobiliores: quòd satis ambiguum est, & examinabis diligenter. Quære 1. & 2. *Physicor.* & 1. & 2. de *Generatione, & primo cæli: & alibi sapè.* Vbi consequenter attende cum dicit, *quod priuatione aliarum, qua sunt minus naturales sibi.* Et vt quædam originalia habeat, vel vt habetur in aliis, *qua sunt minus male, &c.* quòd vtraque litera potest stare, si secundum leges, quæ magis placet, loco *priuatione*, pone *priuationibus.* Deinde limitat vltimò dicta de inclinatione materiæ, & infert inconueniens notabile de corruptione hominis, si dicta essent simpliciter vera, eo quòd anima intellectiua est nobilissima forma, inter omnes perfectientes materiam; supposito quòd cælum non sit animatum:

8.

Materia an maximè inclinatur ad animam rationalem.

animatum: & si esset etiam, nisi poneretur alteritas rationis in intellectu. Igitur maximè inclinatur materia ad animam intellectuum: sed nihilominus corrumpitur homo. Vbi pulchrè nota differentiam inter continentiam animæ intellectiui hæc respectu aliarum formarum, & formæ cæli; quia hæc vniuitè ad bonum intellectum, vt supra notauimus, illa verò effectiue. Sed posset quis dubitare, quare perfectior forma non est plurium effectiua, vt quo? & esset bona difficultas, & argumentum apparens pro anima cæli, vt quidam tenent. Ad quod soluendum, recurrendum est ad influentiam partium, & corporum cælestium varietatem, & extensiuam potiùs perfectionem, quàm intensiuam. Quære considerationes Philosophorum, & Theologorum, vt scis, vt vbi. Ad motum etiam multi currunt hic: sed parum valent. Non semper perfectus est plurium productiuus: patet de Angelo & rana. Quære altiùs.

Quare perfectior forma non est plurium effectiua?

9. De causa incorruptibilitatis cæli, vide primo Cæli text. com. 101. & sequentibus: sed castè declarabis. Quære 3. dist. 2. q. 7. & 22. dist. 3. & alibi in doctrina huius, ad hæc.

Aduerte etiam cum dicit in litera, si cælum incorruptibile, quod in aliquibus sequitur in textu secundum K. & communiter, & posset referri ad ea, quæ supra exposui in illa particula, In essentialiter ordinatis, &c. vbi fuit sermo de isto K. vel potest referri ad hanc conclusionem supra hîc, Forma auferens, &c. quæ potest dici K. supponendo quòd essent tantum decem propositiones in hac particula, quæ norantur per decem primas literas alphabeti. In aliquibus verò ponitur ibi 12. & hoc potest benè stare, referendo ad eandem conclusionem, sustinendo assignationem numeri conclusionum: vt posuimus esse conuenientem. Posset etiam referri illud K. ad primum dictum, in hoc commento, de causa incorruptibilitatis ex parte materiæ: sicut vt supra notauimus posuit K. ad primam probationem, ibi &. & vel 2. ad aliam. Fortè habuit aliquam phantasiam specialem ad huiusmodi characteres, plusquam ad alios, vt conuenit. Quod vltimò addit de materia hominis & cæli, declara vt nosti. Vide 2. de Anima, & alibi sæpè. Quære in dissolutione duarum quæstionum difficilium. 2. Cæli. text. com. 60. & inde.

Ibi etiam tangit quotationem ex Philosopho 1. de generatione. De corruptione simpliciter, quære text. com. 11. & sequentibus. & additur (licet non communiter) sine tristem, & est magis ad propositum, quàm illud de corruptione simpliciter: non tamen habetur primo de Generatione: sed posset elici in 2. de Gen. text. com. 59. meliùs tamen 3. Et hîcorum. cap. 11. sed ad propositum benè est. 2. Topicorum. cap. finali. & 5. Metaph. text. com. 6. Aliqui verò habent loco tristem, secundum quid, quod benè habetur primo de Generatione: sed alia litera magis placet. Ista digressio licet breuis, est valde fructuosa, & nullibi ita ad vnguem dixit.

Qua est corruptio tristem?

THEOREMA XIX.
SCHOLIUM I.

Nota ideò causam vt sic, æquiuocam dici, quia finis non est causa realis; reliquis tribus causa est vniuoca. De diuisione cause in quatuor genera, vide eum de primo princ. cap. 1. & 2. & 1. d. 3. q. 7. num. 3. alia diuisio cause in modos, clara est. Prima conclusio euidens est, Scoti oper. Tom. III.

quia nihil realiter dependet à se, vel refertur ad se. Quomodo causa sit prior, & simul cum effectu, vide Doctorem fuscè tractantem 5. Metaph. q. 2. conclus. 7. Benè explicat in commento, quando causa est perfectior causato. iuxta hoc ergo explica quod dixit cap. 2. de primo princip. Post conclusionem nonam, nullam causam totalem esse æqualem causato; sed fortè id est de additione ibi posita, vt in Scholio 3. notari. concl. 8. & 9. docet quando causa sunt, & non sunt sibi inuicem causa. de quo 2. Physic. text. 30. & 5. Met. text. 2. Optinè explicat conclus. 10. quando causa coincidunt: ex Phil. Quod ait efficientem, & materiam, non coincidere, intellige de materia prima, quia cum secunda coincidit, ex ipso 1. dist. 3. q. 7. num. 29. Undecimam, scilicet, oppositorum oppositas esse causas, puto locum tantum habere in forma & efficienti naturali: quia eadem materia, efficiens liberum, & finis, possunt habere oppositos effectus. Conclusione duodecima, quòd causa indeterminata naturalis, debet ab alio determinari, secus de voluntate: hic nota ubique Doctorem auersari prædeterminationes phisicas, vide cum 9. Met. q. 12. & vltima, & ibi Scholium vltimum. de quo etiam theoremate sequenti in fine.

1. Causa est per quam aliud, vt causatum est.

19. princip. definitio.

Non est definitio, quia æquiuocum est causa: sed notificatio. Nota quòd præpositiones diuersæ appropriatè significant circumstantias diuersarum causarum. ex, materiz. per, formæ. à, vel ab, efficientis. propter, vel pro, finis.

Quatuor sunt genera causarum, materia, forma, finis, & efficiens.

Prima diuisio, & petitio.

Nota, materia & forma sunt principia intrinseca, & partes causati, & ita nullius simplicis sunt tales causæ. finis & efficiens extrinseca, & sunt cuiuslibet alterius à Deo: quomodo tamen finis sit causa 5. Metaph. quæst. 1.

1. Materia, & forma intrinseca, finis, & efficiens extrinseca principia. * 2. diuisio & petitio. EXTRA.

* Causa diuiditur in modos, actu, & potentia: vniuersale & singulare: per se, per accidens: simplex, compositum.

Nota pro solutione quæstionis mota in commento conclusionis 6 si relatio causa præcederet causationem, non videretur diuisi per actum, & potentiam, de differentia 5. Metaph. quæstio est.

Nihil est causa sui ipsius.

Conclus. 1. vniuersalis.

Ex definitione causæ probatur.

2. Causa naturaliter est prior causato.

Non intelligitur de relationibus, quæ simul sunt natura: sed de his quæ subsunt.

Contra: finis posterior. Item, ista relatio prior in quo fundatur non in relatione causa, igitur, &c. Nota quòd in productis per motum materia & efficiens tempore præcedunt, forma nunquam, sed simul, finis quandoque simul: quandoque posterior.

2. Quomodo causa prior effectui? EXTRA.

Probatur per argumentum diuisiuum. aut sic, aut simul, aut pòst. Secunda duo membra improbantur ex definitione naturaliter dupliciter: sicut natura duplex. vel secundum materiam, sic imperfectiora priora secundum naturam, vel secundum formam, sic perfectiora priora.

Diuisio
causati in
4. genera.
Corollarium.
Causa communis
causati commune.

3 *Causatum diuiditur in quatuor genera; & in modos tot, quot & causa.*

Patet ex definitione causæ: quia correlatiua similiter multiplicantur. ergo causæ communis causatum commune, propriæ proprium, & è conuerso, & sic de aliis differententiis.

4 *Causa non dicitur per se ad effectum.*

Ex definitione, similiter ex tertia conclusione: sed ad causatum. Efficiens uero ad effectum: sicut materia ad materiatum: forma ad formatum: finis ad finitum.

5 *Est alia relatio causati ad quatuor causas.*

3.
Relatio
causati ad
singulas
causas sui.

Sic de toto & parte, fortè probatur. quia è contrario cuiuslibet causæ ad ipsum, est alia relatio. patet ex quarta: tamen una relatio non potest esse sine alia. non enim potest esse materiatum, nisi sit formatum: nec est effectum, nisi sit finitum.

6 *Relationes causa, & causati sunt transcendentes.*

Probatur: quia non fundantur super rem alicuius generis determinati; idè non reducuntur ad aliquem modum 5. *Metaph. text. com. 2.* o. præcedit ne relatio causæ ipsam causationem fundatam super essentiam, quæ causat?

7 *Causa perfectior est causato.*

Falsum est in materia, in aliis uerum, ubi causalitatem concomitatur perfectio. & fortè falsum est de forma, quia pars: & sine intrinseco, quia accidens; & efficiente uniuoco: igitur falsum simpliciter: sed accidentaliter uerum in efficiente æquiuoco, & sine extrinseco.

Causæ sibi
inuicem
causæ.

8 *Nihil est causa & causatum respectu eiusdem, in eodem genere causa.*

Probatur ex petitione prima.

9 *Causa possunt sibi esse inuicem cause, in diuerso genere causalitatis, non in eodem.*

Prima pars probatur ex definitione: quia per efficiens est finis, & è conuerso: per materiam est forma. & è contrario. hoc dubium, per finem est quælibet aliarum. De hoc potest. secunda pars probatur ex octaua.

Causæ co-
incidunt.

10 *Causa non coincidunt necessariò, possunt tamen coincidere aliqua aliquando.*

Prima pars probatur inductiuè. Secunda pars exponitur 2. *Physic. text. com. 70.* & *circiter.* nunquam materia in quantum materia coincidit cum aliis: nec aliq̄ in quantum alix: sed alix tres possunt, forma & finis in idem numero, finis inquam motus, non finis formati. Vnde non eiusdem est forma & finis; nec intrinsecus, nec extrinsecus efficiens tamen eisdem in idè specie.

11 *Oppositorum opposita sunt cause; aliterius,*

altera causa; perfectioris, perfectior causa.

Intellige in causis præcis. nunquam uerum est in materia; nisi fortè de proxima, in qua est dispositio, quæ est necessitans ad formam talem & sic necessitans, ut sit ipsa causa materialis, talis compositi constituendi, per talem formam.

An eadem
causa sit op-
positum.

12 *Causa indeterminata ex se, nunquam est causa alicuius determinati, nisi aliud sibi addatur.*

Non per extrinseca; quia determinatio causati est per determinationem in causa; sicut causatum per causam. Ratio intelligitur de indeterminata contingencia nata. oritur 35. sub. sed contingencia infinita. contrà uoluntas.

SCHOLIUM I.

Decimateria conclusione patenter ostendit, nullam causam simpliciter necessariò causare, de quo agit 1. dist. 8. q. 5. In commento decime quartæ fatetur non demonstrari statim in causis, uel saltem hoc dubium esse, de quo Theor. 16. concl. 1. 2. 3. ex quo colligitur, quod asseruit Theor. 14. & 16. hoc, & similia non demonstrari; non resolutè, sed dubitatinè dixisse. In decima quinta, nota effectum posse esse eorum causam, de quo Doct. 2. dist. 2. q. 2. & 3. nec hoc obstat libertati effectus, ut ibi conuincit, & d. 5. q. 2. probans Angelum potuisse primo instanti sui esse, peccare. Quod ait in decima nona puto intelligendum, quando causa secunda eleuatur ad eliciendos actus supernaturales; uel quando dantur ei concursus speciales, etiam intra ordinem naturalium: ad illos autem effectus, quibus est omnino disproportionata, non plus potest uirtute causa prima, quam propria: unde aqua non potest eleuari (idem de aliis Sacramentorum materiis) ad causandum Physicè gratiam de quo Doct. 4. dist. 1. quest. 45. In uigesima secunda bene explicat illud, causa causæ est causa causati, & causatum causati est causatum causa; ita quòd causatum in quolibet genere causa, est a causa prima illius generis: sed hoc locum habet tantum in efficiente, & sine, non uero in materia, uel forma prima. Per hanc intelligit ultimam compositi, que non est causa priorum formarum; nec materia prima, id est, omnino nuda, causa materia secunda, id est, formata forma incompleta. Vide Mauritiuum. In uigesima quarta, nota, quod ait causam primam plus causare quam posteriorem, intelligi debere, quòd perfectius & independentius: quia tota entitas effectus, est ab utraque causa: ita Doct. 2. d. 37. q. 2. §. Ad solutionem n. 15. Neque uia ad id est, quòd prima causa aliquid ponit in causa inferiore, quo determinetur, uel applicetur ad effectum, unde eius motio non recipitur in ea. ita Doct. 4. d. 13. q. 1. n. 37. & d. 43. n. 11. de obiectione Doct. ibi, uide Mauriti. Theor. 16. concl. 9.

13 *Causa non simpliciter necessaria, quocumque amoto extrinseco, non fit necessaria.*

Igitur nulla causa impedibilis, necessariò causat, amoto impedimento. Probatur propositio, quia nihil est necessariò causa, nisi propter perfectionem intrinsecam sibi. Similiter aliter. nulla esset causa, ut in pluribus. nam A, causa impedibilis non causat nisi quando non est impedita. & tunc necessariò: igitur similiter amoto impedimenti, si est B. per naturale agens

agens est per ipsum non impeditum, & ita tunc necessariò. Similiter si *B* non est impeditum, necessariò agit, & sic vsque ad primum omnia necessaria. Nulla demonstratio naturalis effectus est ex necessariis, de hoc oritur 3 §. sub.

Corollarium.

14. *In omni genere causa est status. & inde.*

T. c. 5. & inde.

Theor. 16.

Aliquod primum 2. Metaph. Nota, hoc ibi non demonstratur fortè : vt habetur hic ante 1. 2. 3. tamen probabiliter ostenditur, & satis rationabiliter, non proteruo. Hoc intelligatur sic, primum efficiens non proximum : vltimus finis, non proximus : prima materia non proxima, sunt ad quæ est status, in istis tribus generibus causæ, quæ tamen 9. Metaph. c. 6. ponitur propriè materia, & simpliciter in potentia ad formam intelligitur de potentia propinqua. De forma est dubium, vtrum stetur ad vltimam in resoluendo, quæ scilicet est proxima materiæ ; vel ad vltimam in componendo, quæ est remotior à materia : sed cum causalitas formæ sit actuare & perficere : vltima autem magis actuat secundo modo ; primo modo minimè statur ad vltimam, sed secundo modo.

T. c. 12. & inde.

15. *In simul existentibus tempore non potest probari, alterum esse causam alterius.*

6. EXTRA.

Quod est : quia non potest probari per quod illorum, aliud est, vnde non valet : illud quo posito, ponitur aliud, quo amoto, amouetur aliud, est causa illius : potest enim poni. Vel econuerso, quod illud per hoc, vel quod ambo sunt per tertium, quod est necessaria causa amorum : ergo nullus sciens, scit, se scire, similiter nec de non simul existentibus : quia alterum prius tempore respectu posterioris, potest esse : tantum sine quo non.

16. *In omni genere causa est aliquid non causatum in illo genere.*

Ex decima quarta cum prima.

17. *Causa quando prior, tantò pauciora præsupponit, in illo genere causa : in alio genere hoc accidit.*

Quando causa prior, pauciora supponit

Prima pars probatur : quia non præsupponit nisi priora ; pars secunda fortè vera est, in fine, & efficiente, quod priora secundum vltimum sui, non oportet tot in aliis causis præsupponere, quot oportet posteriora, & hoc loquendo de priori, & posteriori, de natura & arte. In materia non tenet. In forma falsum est. Breuiter non videtur probari alicui per se, ex ratione prioritatis.

18. *Causa quando prior, tantò perfectior.*

Quando quo prior eo perfectior est causa?

Hæc dependet ex septima aliquo modo : vbi enim causalitatem concomitatur perfectio, ibi in ordine causalitatis concomitatur ordo perfectionis : hoc non est in materia, nisi sit perfectius in potentia, non

propinqua : sed remota, & hoc est simpliciter imperfectius.

19. *Causa secunda aliquid potest in virtute causa prima, quod non potest in virtute propria.*

20. *Nihil potest in se habere causalitatem alterius, nisi in se habeat perfectionem secundum quam causat in tali genere.*

Hoc idè additur : aliter homo posset esse materia, vel forma corporis simplicis.

21. *Omnis causa pro tanto tollit priuationes aliarum in illo genere, pro quanto habet in se causalitatem illarum.*

Hæc propositio dupliciter potest intelligi : vel quod prior causa tantum facit sine secundis quantum cum illis ; iste intellectus est dubius ; nisi fortè de secundo efficiente in illo genere. Vel quod nobiliori modo causat quàm illæ : quia sic causalitatem aliarum habet in se, *Iste intellectus, &c.* nihil tollit propriè priuationem, nisi forma causæ extrinsecæ, non idè primum efficiens, & primus finis, non prohibent idem esse ad alium finem, & ab alio agente. Prima etiam materia non prohibet compositum fieri ex alia materia propinqua. Vltima forma non prohibet formas priores informare : sed non est idem compositum ex materia prima, & proxima, vt ex materia : nec ex forma vltima & priori, vt ex forma, vnde illud videtur Sophisticum.

22. *Quicquid est causa causæ, est causa causati.*

Intellige causam mediam in eodem genere, causam causati, & causatum primæ causæ, & conuertitur, quicquid est causatum causati, est causatum causæ. Et ita quodlibet causatum in aliquo genere, est causatum à causa prima illius generis, & non conuertitur : quia non quicquid est causa causati, est causa causæ. Probatur ex prima conclusione. Hoc verum est de efficiente, & fine ; de materia & forma, falsum : de primo, simpliciter ; sed verum de primo in hoc : non enim in quolibet composito ex materia & forma, est prima forma simpliciter ex conclusione decima quarta : igitur nec prima materia simpliciter : cum magis dependeat materia à forma quàm econuerso. Similiter quare non posset resolutio eundo versum potentiam stare ad aliquem actum : qui tamen est prior respectu alterius actus, cum ille sit perfectior materia primæ ? Similiter potentia ad accidens est posterior potentia ad substantiam ; & tamen illa est sine hac, in Angelis.

7.

Forma causa extrinsecæ tollit priuationem.

8. Causa causa, & causati : causati causati, & causa.

23. *Causa prior & posterior eiusdem totius causati sunt causa.*

Causa prior & posterior sunt respectu eiusdem.

Si alia causalitate, dicit vigesima quarta, quia si secunda nullius totius est causa, nullius est causa: si prior non eiusdem, in hoc non est causa prior: quia immediatè illud producit, nec respectu illius habet secundum: igitur respectu illius non est causa prior.

24. *In omni genere causa primum plus causat quolibet posteriore.*

9.

Prima de causis. Contrà. igitur per causam remotam magis cognoscitur res, quàm per propinquam contra Aristotelem 1. Posteriorum.

Text. c. 30. & circiter:

25. *Non est alia causalitas causa prioris, respectu causa secunda, & respectu causati ultimi.*

26. *Causa prior est causa plurimum causatorum.*

Accidit quantum ad plura supposita, sicut exponitur quantum de materia & forma: sed verum est quantum ad plura causata: vt probatum est ex secunda par 21. ex negatiua. scilicet *non conuertitur. &c.* cum prima parte scilicet affirmatiua eiusdem 21.

EXTRA A.
De ordine conclusionum & theor.

Nota pro ordine ab illo loco, causa est per quam aliud vt causatum est. est talis processus, primo, & in primo articulo sue §. ponitur definitio cum duabus petitionibus, qua sunt cum duplici causa diuisione. In 2. §. ponuntur undecim conclusiones pertinentes ad causam absolutè in communi consideratam, prout extenditur ad omne genus. In 3. ponuntur tres conclusiones comparando causam ad necessitatem In 4. septem de causis ordinatis inter se. In 5. quinque de ordinatis comparatis ad effectum.

ANNOTAT. MAVRITII.

10.

SEquitur illa particula: *Causa est per quam, &c.* In qua coniunctim de causis sermonem facit, notabile valde, & multum correspondet dictis auctoris de Causis, & Procli & Auicennæ & Aristotelis, & aliorum antiquorum. Vbi præmittit primò definitionem, seu notificationem generalem causæ, & duas consequenter diuisiones, seu petitiones: & deinde addit conclusiones, quas vniuersales appellat: quia de causa communiter sumpta plerumque verificantur. Et licet plures particule possent assignari in hac digressionem, omnia tamen sub vna posuimus. Vbi aduerte quòd litera vsque ibi: *Materia est ex qua. &c.* variè habetur in originalibus secundum ordinem & præposteritatem conclusionum: ordinauimus tamen eam, melius quo videbatur, si alius ordo placuerit sagaci lectori, prosequatur suo modo, quia nil aliud quàm rei perfectionè desideramus.

Primò ergo notificat causam, & est antiqua notificatio. Quære Plinium, & Auicennam, & Tullium & Grammaticos. Er addit excludendo cauillationem, quòd ista non est definitio: quia æquiuoci non est definitio 6. *Topicor. c. 2.* sed quædam notificatio. Colligitur ergo hinc quàm æquiuoci potest esse notificatio, vnde Philoso-

Æquiuoci non est definitio.

phus 5. *Metaph.* notificat multa nomina multiplicia, & alibi sæpè. Aduerte etiam quòd ly, *per*, non accipitur ibi appropriatè, sed communiter, vel propriè: vt patet ex sequentibus. De pluribus interpretationibus vocabuli, quære in auctoritatibus suprà notatis. hinc contenti sumus Aristotelis determinatione, & Scoti.

Deinde ponit quoddam notabile de præpositionibus diuersis, circumstantias diuersarum causarum importantibus. Vbi notanter dicit appropriatè, quia aliquando vna pro alia ponitur, & fortè propriè. Quære 5. *Metaph. text. com. 29.* de multiplice acceptione huius præpositionis *ex*, & ita posset in aliis inueniri: hinc autem, vt rectè loquitur, appropriatè capiuntur.

Consequenter addit primam diuisionem, vel petitionem, de numero causarum, quæ patet 2. *Physicor. text. com. 28.* & 5. *Metaph. text. com. 2.* & addit notabile de causis intrinsecis, & extrinsecis: vbi range quæst. contra illud quod dicit, quòd causæ extrinsecæ sunt cuiuslibet alterius à Deo ex 3. *Metaph. text. com. 3.* & alibi sæpè ex considerationibus Philosophorum saltem, & maxime Auerrois, sed ad hoc patet ibi in quodam dubio literalis; & suprà sæpè vt nosti. Quod ultra tangit de causâ finali posset poni *extra*, propter allegationem quæst. nisi alium allegat, tenendo quòd suprà præbilitè dixi, de ordine huius tractatus ad Metaphysicam, aliqua autem originalia ibi habent *cap. 2. conclus. 1.* sed si ponatur quæst. posset exponi, vt alibi allegat, vel remittit ad nondum scripta, considera

Deinde ponit secundam diuisionem, seu petitionem, de modis causarum: quos octo ponit. Quære copiosè 2. *Physicor. text. com. 31.* & inde, & 5. *Metaph. text. com. 3.* vbi omnia quæ rantur. Ibi additur quædam litera, quam *extra* assignauimus; satis tamen bona, quæ probat etiam ordinem, quem assignauimus esse, conuenientem. Nam secundum alium ordinem illa conclusio sexta, quam allegat, est decimaquinta in ordine. Quod addit ibi de differentia causæ in actu, & potentia, & allegat 5. *Metaph.* quæst. dic vt prius, videtur enim toties in hoc tractatu remittere ad Metaphysicam, vnde dubium est, quod prius edidit, sed dic consequenter.

Prima conclusio est manifestissima apud Philosophos, & Theologos. Quære 2. de Anima, *text. com. 47.* & primo de Trinitate, *cap. 1.* & probat eam ex definitione causæ, cum dicitur ibi, *per quam aliud, &c.*

Secunda est de proprietate causæ respectu causati, quæ debet intelligi saltem naturâ: & exponit de se causis pro subtrato, & non formali, debet intelligi pro. Quære 5. *Metaph. quæst. 2.* & in 2. *dist. 1. quæst. 2.* & 3. & in quodlibet, *quæst. 4.* & *dist. 26. primi*, & alibi sæpè. Adduntur ibi quædam obiectiones, quas *extra* assignauimus, & totum sequens, vsque ad probationem conclusionis. ibi: *probatur per argumentum diuisiuum, &c.* In aliquibus tamen originalibus illa probatio præcedit obiectionem, & satis benè. Prima obiectio clara est: sed faciliter soluitur de distinguendo de fine in te, vel in intentione. Quære vbi suprà in 5. Alia obiectio videtur facere pro conclusionem: & sic poneretur vna eius probatio; vel si volueris applicare eam contra conclusionem, infert sic; si tantum substratum est prius, ergo causa vt causa non est prior: vel si sic, videtur quòd fundatur illa relatio prioritatis in relatione causæ, contra expofi

Præpositiones significantes diuersas causas.

11.

An Theorema ante metaphysicam scripsit.

12.

Finis in intentione prior, in executione posterior effectus.

expositionem tuam. Potest concedi quòd ratio causalitatis non est ratio prioritatis naturæ: licet forte bene originis, & tunc cum inferatur: *ergo causa, ut causa, &c.* concedo si tenetur *ut*, propriè reduciuè, nisi reduplicetur fundamentum relationis. Vide notanter 1. *dist. 2. quest. 2. & 3. dist. primi, & 4. dist. eiusdem*, & alibi sæpè.

13. Quod additur in notabili de productis per motum, nota singularissimè. Vide 1. *dist. 2. quest. 3. & 4. dist. 4. quest. 5.* & alibi sæpè rationem huius. Adde tamen quòd prioritas durationis accidit causæ, *ut causa.* Et quod additur de fine, habet intelligi de fine *intrà*, vel *quo*, *ut* videtur, & in *esse* reali. Argumentum diuisionum pro conclusione est satis clarum: prius enim non est per suum posterius: nec per illud quod est simul naturæ: licet aliquando sine illo non possit esse, *ut* patet in relatiuis, & sic ex definitione causæ duo membra vltima excluduntur, primum ergo dabitur. Nota signanter ibidem illam distinctionem, *naturalitatis*, siue huiusmodi aduerbij *naturaliter*, quæ in aliquibus originalibus alibi locatur, ibi tamen satis bene currit, & exaninabis ex 9. *Metaph. & alibi*, *ut* nostri. Dubium tamen est ex parte formarum inter se comparatarum, in eodem composito: nam tunc forma imperfectior videtur prior perfectiore, *ut* patet ex definitione prioris. Talis 5. *Metaph. text. com. 16.* potest dici, quod *ut* est prior, habet se in ratione potentialis respectu posterioris, & non in ratione formæ. Considera tamen, bene ponderando.

Tertia est de plurificatione causati in genera & modos proportionaliter causæ, quam probat clarè, & videtur inferre corollarium ibi: *Ergo causa communis, &c.* Hæc tamen conclusio habet ponderari diuersimodè secundum varietatem opinionum de tertia entitate; quod considerabis diligenter.

14. Quarta est de referibilitate causæ, non ad effectum; sed ad causatum. Vbi aduerte, quòd melior continuatio literæ esset ponere illam particulam: *sed ad causatum*, quæ est pars conclusionis, immediatè post *ly ad effectum*, & addere: *Efficiens verò, &c.* & in fine subiungere, *Ex definitione, &c.* satis tamen currit litera, *ut* habes. Et ibi pondera *ly, per se dicitur*. Vbi forte bene intelligeretur, *per se primo*. Si tamen accipitur *causa* pro vna significatarum tantum, 1. pro efficiente, videtur dubium: quare sicut efficiens refertur ad effectum, non sic causa. Similiter si accipitur *causa* in communi pro æquiuoco, dubium est quomodo possit referri, cum sic non habeat conceptum vnum, *ut* patet. Responsum quære.

Quinta est de alietate relationum causati ad diuersas causas, quæ patet ex præcedente, & ex natura correlatiuorum mutuorum, quæ est commultiplicari. Pondera similitudinem de toto & partibus, & quare dicit *forte*. Declara etiam castè illam inseparabilitatem talium relationum: *ut* caute loquitur Doctor, aliud est enim comparare intrinsecas inter se, & extrinsecas: similiter aliud has ad illas, & eontrà.

Sexta est de illimitatione relationum causæ & causati. Quære supra 5. *Metaph. copiosè*, & alibi pluries: *sed* quod addit ibi: quòd scilicet *non reducuntur ad aliquem modum, &c.* videtur dubium, immò non videtur sequi, maximè ex fundamentis huius: quia relationes diuinæ sunt transcendentes secundum eum, cum omne prædica-

tum formaliter dictum de Deo sit transcendens, & tamen non negat eas reduci ad aliquem modum. Vide 4. *quest. quodlib. & 27. & 28. dist. 1.* & alibi sæpè, similiter *dist. 30. pri.* & alibi, multoties habet, quòd relationes Dei ad creaturam pertinent ad tertium modum, quæ tamen sunt transcendentes, *ut* videtur, & maximè creaturæ ad Deum: quia in re cuiuslibet generis fundatur, *ut* hic arguit. Ad hæc posset dici vno modo, quòd loquitur Doctor hic famosè. Vel aliter, quòd modi relatiuorum, & relationes eorum possunt accipi dupliciter; propriè videlicet, & extensiuè. Primo modo loquitur Doctor hic. Secundo modo alibi. Vide 5. *Metaph. & 19. dist. 1. quest. 1. & in 4. dist. 6. art. finali quest. 2. in simili.* Mouet consequenter quæstionem, quam non soluit: *sed* supra, post secundam petitionem habetur sub *Extra*. Vbi adde plura de gradibus, & ordine causandi. Vide 1. *dist. 2. quest. 4. & 9. Metaph. & 13. quest. quodlib. 5.* etiam *Metaph. & 2. Phys. quære plura.*

Septima est de perfectione causæ respectu causati: quam limitat egregiè, vbi notanter dicit, *vbi causalitatem concomitasur perfectio, &c.* quia tantum causis extrinsecis conuenit sic causare, maximè sine imperfectione annexa. Quod addit de forma cum *forfan*, est pulchrum problema. Vide 7. *Metaph. quest. 6.* & alibi sæpè in doctrina huius, & instantias hincinde. Quære 8. *dist. 1. & 1. dist. 3. quest. 1.* de causalitate materiæ, & formæ ad hoc. Aduerte etiam, quòd ibi declarat se de fine *intrà*, de quo supra sæpè: videtur enim appellare ipsam operationem, vel actum secundum. Vide 2. *dist. 1. quest. 1. & 49. dist. 4.* & alibi pluries. Concludit ergo conclusionem esse veram accidentaliter, & falsam simpliciter.

Octaua est de impossibilitate causæ & causati: quam probat ex petitione prima: quia tunc materiæ esset materia ipsa causa, & efficientis efficiens &c. Sed bene posset probari ex conclusione prima, *ut* patet: videtur enim vera immediatè, per se, & directè loquendo, secus opposito modo: verbi gratia, forma dat esse composito, & esse compositi est esse formæ participatiuè; ergo forma causat esse sui, & sic de aliis. Considera tamen cuncta castè, vide 9. *quest. quodlib. & alibi.*

16. Nona est de compossibilitate earum, & habet duas partes. Secunda ibi: *non in eodem*. quæ patet ex præcedente, & est Philosophi 2. *Physicor. text. com. 30. & 5. Metaph. text. com. 2.* quam probat ex definitione causæ inducendo. Et notanter dicit *hoc dubium*, vbi loquitur de causalitate materiæ & formæ mutua: quia non de esse primario est verum, sed secundario, & quodammodò originatiuo, per accidens tamen: forma enim dat actum formale materiæ, non entitatum: & materia dat esse subsistentiæ formæ, non entitatum, nec formale, vel formalitate: compositum dat vtrique esse completè & vltimatè: licet originatiuè sit ab ipsis, *ut* dictum est. Pondera etiam quomodo per finem sunt aliz, de quo sine loquitur, & in quo esse consideratur, & quod esse dat. Remittit se ad dicenda infra in sequentibus, & alibi.

Decima est de coincidentia causarum omnium, vel aliquarum de *necessario*, vel de *possibili*; quæ habet duas partes. Secunda ibi: *Possunt tamen, &c.* vbi pertrahat verba Arist. 2. *Physicor. text. com. 70.* vbi tamen non expressè loquitur de materia, sed omittit eam tacitè: vel textus deficit communiter. Vbi pondera cum dicit: *materia inquantum*

Relationes
Dei ad crea-
turam, tran-
scendentes.

15.
Causa extrin-
seca sine im-
perfectiōne
causant.

Nihil est
causa & cau-
satum secun-
dum idem.

Causa sibi
inimic cau-
sa.

Causa an
coincidunt.

13.
Prioritas du-
rationis acci-
dit causa.

Forma prior
an potentia
respectu po-
terioris?

14.

Omne dictū
de Deo est
transcendens.

rum materia : quia fortè materia vnus posset esse forma, vel efficiens, seu finis alterius, loquendo de materia secunda. Materia etiam prima est terminus creationis, vt patet per Augustinum 12. Confessionum. Posset hîc obiici ex illo *Extrâ* suprâ notato : *Materia est finis, &c.* sed dic consequenter, vt patet ibi. Similiter etiam nota cùm dicit : *neq; alia inquantum alia*: eo quòd forma vnus potest esse materiale alterius : non tamen inquantum forma. Videtur etiam quòd eodem modo posset dici de aliis tribus inter se comparatis. Aduerte etiam ibi de duplici fine, scilicet generationis, & geniti : vel motus extensiuè, vel extrinsecè, & formati, & applica plerumque. Cætera, quæ sequuntur, satis patent.

17.

Vndecima, vt assignauimus, est de proportione causarum, & causarum in oppositione, alienare, & perfectione. In aliis originalibus est alia continuatio conclusionum hîc. Similiter tantum ponitur communiter in hac conclusione illa prima pars, scilicet *oppositorum opposita sunt causa* : reliquum in aliquibus non habetur. In aliis verò ponitur conclusio seorsum, sed satis bene sic currit, vt ordinari : & additur ad finem conclusionis : *Communis communis, proprii propria*. In aliquibus limitat conclusionem de causa materiali, quæ est vnica omnium *primo de Generatione, & alibi sæpe*. Vbi notanter tangit de materia proxima, & eius dispositione necessitante : vbi plura adde Physicæ & Theologicæ considerationis.

Duodecima est de reductione causæ indeterminatæ ad determinatam, quæ est satis singularis; quam probat breuibus, & obscurè. Vbi tangit determinationem per extrinsecam, & per intrinsecam possibilem fieri; & remouet ad proposito primam. Vbi etiam addit quòd ad intellectum conclusionis, de qua indeterminatio loquitur : & duplicem modum continentæ adducit. Vbi aliqua originalia habent *in fieri*, alia *in finitâ*, & inferitur communiter quædam quotatio, vbi videtur remittere se ad dicta infrâ : idè dicit *sub*, vt communiter habetur, licet alij *G. B.* literas habent; posset tamen omitti vt in pluribus originalibus omittitur. Quære in particula sequente de agente ad hoc. Fortè etiam particulas principales multiplicauit plusquam ordinari. Breuiter particulam, seu principalem conclusionem cum sequentibus partialibus ibi quotat : quòd dispone vt volueris. Vel ibi remittit se ad ea, quæ habet infrâ sub illa additione quam notauimus post propositiones de materia, ibi : *Nota, conclusio generalis 12. probatur, &c.* vbi quinque probationes huius propositionis ponit, & ostendit quòd non procedunt de voluntate.

18.

Attende quòd *contingens natum*, appellatur ad quòd est maior inclinatio, quàm ad oppositum; & nisi impediatur communiter euenit, vt canescere in senectute. *Contingens infinitum*, ad quòd non est maior inclinatio, seu determinatio, quàm ad oppositum : vt loqui, vel non loqui, & huiusmodi : quòd vocatur *ad vtrumlibet* communiter. Dicit ergo Doctor quòd conclusio intelligi debet de contingenti secundo modo. Et in fine addit obiectio breuis : *contrâ, voluntas*, quasi vellet dicere, quòd voluntas sic indeterminata, se & alia sibi subiecta determinat, vt patet 9. *Metaph. text. comm. 10.* De hoc tamen infrâ erit specialis sermo, & conclusio notabilis ibi : *nullum agens se applicat, &c.* vel ibi infrâ sub additione. *Nota, conclusio est falsa de voluntate, &c.* ad quæ loca remittit

Voluntas sine villo superaddito, se determinat.

se hîc in illa quotatione dicta. Et potest dici, quòd illa instantia non est contra conclusionem, quia tunc additur aliquid voluntati. Quære ad hæc 2. *Physicor. & 5. Metaph. & supra de primo princip. & 39. dist. primi, & in 2. in materia de lib. arbitrio, & in quodlib. quest. 16. & inde, & 9. Metaph. ex intentione copiosè.*

Decima tertia est de causa necessaria : vbi tangit notanter necessitatem simpliciter : & infert corollarium, licet non communiter ponatur, vt corollarium, videlicet, de causa impedibili. Vide 8. *dist. primi, quest. fin.* ad hæc. & alibi sæpe in doctrina huius, vt pote in 2. *dist. 1. quest. 2. & 7. quest. Quodlib.* Probat conclusionem consequenter dupliciter, & in secunda probatione aliqua originalia habent, *nulla est causa impedibilis, sed vt plurimum ponitur loco impedibilis, vt in pluribus, & vtraque litera currit.* Infert in fine corollarium de demonstratione naturalis effectus, & est valde notabile. Vide *super 1. Physicor. & primo de Generatione, & 1. de Anima, & alibi sæpe, & maxime acutos Parisienses, & Oxonienses.* Vide hunc in *prolog. quest. de praxi ad fin. & 3. dist. primi, quest. 4. & 1. Metaph.* Addit vltimò eandem quotationem, vt suprâ. Quære, ibi notauimus. In aliquibus libris habetur *sub*, in aliis, loco *sub*, ponuntur *G, B,* vt priùs dixi : sed prima litera melior. Secundum quòd particulas diuidis principales, seu Theoremata, sicut à principio notauimus, ita hîc dispono numerum, & principalis, & sequentium hîc ad propositum ad libitum. Quia tamen communiter habetur litera sic, vt iacer, idè eam non mutauimus, fortè etiam per literas, & fortè per numeros huiusmodi, particulas signabat, quare attendat curiosè in similibus vbi que lector.

Nulla est demonstratio naturalis effectus ex necessarii.

Decima quarta est de statu in causis; vbi notanter addit, quòd Philosophus hoc non demonstrauit, & remittit se ad propositiones creditas, suprâ : vbi assignauimus 16. principalem. Vnde sequitur, quòd illas creditas in his Theorematibus ordinari, & communiter quotatio est intricata : vt tamen variè ordinabis, ita pone numerum. Conclusiones 1. 2. & 3. ibi, sunt hîc ad propositum, vt patet. Consequenter exponit conclusionem, ad quos videlicet terminos intelligit hunc statum, & maxime in extrinsecis, & materia. Et excludit tacitam obiectionem ex 9. *Metaph.* Deinde de forma dubium proponit : vbi distinguit de forma vltima : aut scilicet via compositionis, vbi plures concurrunt; aut via resolutionis. Et concludit valde notanter, conformiter dictis suprâ in commento secundæ conclusionis, quòd vltima, ad quam est status in causa formali, est vltima in componendo; vt in homine, intellectiua. De hoc tamen quære *supra 2. Metaph. quest. 4. & alibi sæpe, quære 11. dist. 4. & 7. & 8. Metaph.*

19.

Resolutio fit ad formam vltimam in componendo.

Decima quinta est de simul duratione existentibus, super qua posui *Extra*, quia tardè habetur hîc, & propter numerum harum conclusionum, variè assignatum, vt patet infrâ. Posset conuenienter poni suprâ, inter creditas. Est tamen notabilis valde, & multum in doctrina huius currit. Nam famosa sententia Thomæ & aliorum communiter loquentium, est, quòd est prior natura & duratione causato. Vnde dicunt, quòd omne eorum causato, est à causa illius causati : & non ab ipso effectiuè : quod tamen iste impugnat plerumque. Vide in 2. *dist. 1. quest. 2. & 3. & 5. dist. eiusdem.*

20.

Effectus potest esse coævus causæ.

eiusdem. quest. 2. Quæ tamen pertinet ad materiam 4. dist. habet expressè ad hoc. & 3. dist. eiusdem, & 12. dist. 4. & alibi sæpè. Licet igitur illud verum sit, dicit Doctor quod non potest probari. Quod intellige vt suprà de creditis exposui. Efficiacius tamen potest probari quàm oppositum. Et declarat optimè in commento, quare & quomodo non potest probari illa propositio. Vide 3. dist. 1. quest. 4. & super 4. *Metaph. ad hæc.* Vbi aduerte quod illa litera: *Ergo nullus sciens, &c.* videtur esse instantia contra dicta. Quod sic deducitur: Qui scit se scire, scit conclusionem scitam sequi ex præmissis, vel ex principiis demonstrationis tanquam ex causis. 1. Poster, sed præmissæ, vel principia sunt simul tempore cum conclusione, maxime quædum ad materialia, seu significata ex parte rei, & simul tempore etiam possunt sciri. 1. Poster. Nunc verò, per te, non potest probari, sic simul esse causam alterius; quod autem non potest probari, non potest sciri, ergo, &c. Hæc deductio videtur esse ad propositum. Qui velle aliter imaginari sibi, quod intendit videlicet inferre quod non simul tempore posset quis scire, & scire se scire: quia ille actus reflexus causetur ab ipsa scientia, quæ in casu est simul tempore, quod non potest probari per te. Primus intellectus satis placet: sed ad vtrumque posset responderi, sustinendo veritatem conclusionis, & probationis eius. *suprà 1. Metaph. & 3. dist. primi, vbi sup. & 1. & 2. Posterior.* Instantia tamen videtur pulchra, & ideo fortè conclusio famosa, vt sæpè priùs notavi. Poster enim dici, quod notitia, quæ scio me scire, est experimentalis, & fortè intuitiva, & non ratiocinativa. Si volueris illud consequens ponere *Extra*, poteris rationally: vel esse corollarium conclusionis, vel aliter exponere, considera. Et vltimò fortius dicit, quod non potest probari, *in non simul duratione existentibus, &c.* & est secunda pars conclusionis.

21.

Decimasexta est de incausalitate primi, in omni genere: quæ clara est ex dictis, vt patet. An autem possit probari euidenter, vide suprà propositiones creditas.

Decimaseptima est comparando causas inter se quo ad prius, & posterius; & præsuppositionem plurium, vel paucorum; sui, vel alterius generis: & habet duas partes. Secunda ibi: *In alio genere, &c.* prima probatio est clara. Motiuum secundæ habet in 2. dist. 1. quest. 2. comparando artem, naturam, & Deum inter se respectu præsuppositorum plurium, vel paucorum, &c. Idem tangit 1. quest. 4. Quære antiquos, qui ibi quotantur. Dicit quod in materia, & forma fallit: verbi gratia, plura efficiencia requirit materia prima, aut compositum, saltem mixtum, vel perfectum, ex ipsa fiat, quàm materia proxima, vt patet inducendo: & hoc stante communi cursu naturæ. Similiter etiam fortè verum est de finibus maxime *intrà*, vel propinquis. Eodem modo dicendum est de forma priore secundum perfectionem, & compositionem; maxime comparando ipsam ad materiam, & fortè ad efficiens, & finem. Instantia posset esse de forma quo ad primam partem conclusionis: sed accipiendo vni-formiter prioritatem, & præsuppositionem patet solutio. Vide infrà, particula de forma, conclusione 23, vbi hanc destruit, & considera.

Decimaoctaua est de perfectione causarum inter se comparatarum: & remittit se ad septimam

conclusionem huius partis, & probat per regulam Topicam, *sicut simpliciter ad simpliciter, &c.* & excipit materiam notanter. Vbi pondera plura de potentialitate materiæ, & an dentur gradus, &c. Vide in *quest. lib. de Anima, & suprà 7.8. & 9. Metaph.*

Decimanona est comparando causam secundam ad primam, & est famosa apud Philosophos, & Theologos. Pro cuius ampliori declaratione quære hunc in primo *dist. 3. quest. 7. & 8. dist. 17. quest. 1. & 2. & in 2. dist. 3. quest. 8. & dist. 9. quest. 2. ad tertium principale, & dist. 3. eiusdem, & suprà in tractatu de primo princ.* Vbi que hinc videatur auctor de Causis.

Vigesima est de contiuentia causalitatis alterius causæ in altera; quam suprà aliquid tractauit: & est notabilis, propter ordinem causalium necessarium in causando, vt patet suprà sæpè. Unde fortè posset elici, quod nulla causa in creaturis continet causalitatem alterius respectu tertij: quod tamen bene considera. Vide *suprà in tractatu de primo princ. & 2. dist. primi, quest. 1. & alibi sæpè in doctrina huius.* Quod ibi addit de materia, & forma corporis simplicis, pondera, plura addendo vt vis. Attende etiam hinc, quare Deus non habet in se causalitatem materiæ, & formæ, sicut efficiens, & finis: quod scilicet non accidit, eo quod non continet earum perfectionem; sed quia ei repugnat earum imperfectio annexa.

Vigesimaprima est de quadam alia ratione continentia causalitatis vnius causæ in alia, quæ fuit suprà tacta *particula precedente ad finem.* Er dat duplicem intellectum conclusionis: & dicit vtrumque esse dubium, nisi limitando se. Vide *suprà de primo princ. & 2. dist. 1. quest. 1. & alibi plerumque.* Est enim propositio famosa apud Theologos: quod *Quicquid potest Deus mediante causa secunda per se, potest sine illa.* Est tamen creditæ & non naturali ratione probata, vt habet iste plerumque. Vide 7. *Quodlib. & 42. dist. 1.* Deinde declarat cui conuenit proprie tollere priuationem, quia formæ, vt patet suprà. Priuatio enim dicitur per se principium transmutationis, licet per accidens, producti.

Aliud est enim tollere priuationem, aliud sup- plere alterius vicem extrinsecè. Cætera quæ dicit in commento sunt clara, valde tamen notanda. Vbi ad finem attende ad alietatem materiæ, formæ, & compositi, in ordinatis via compositionis, vt suprà dictum est, & hæc confirmant dicta suprà. Conseruatio enim solertiæ Scoticæ est, quod in vno loco breuiter, vel dubiè, vel problematice dicit, in alio distinctè, enucleatè, vt expedit. In fine ergo concludit hanc conclusionem. Et quodammodo eius probationem esse Sophisticam, & ratione æquiocationis & fallaciæ Consequentis considera.

Vigesimasecunda est illa maxima communis de identitate causæ causæ, & causæ causati: & habet duas partes. Secunda ibi: *& non conuertitur, &c.* quam declarat singularissimè: vt 5. *Metaph. quest. 1. & alibi sæpè exponit, & conuertitur, inquit, vno modo, non tamen alio modo, vbi Logicè pondera illas conuersiones: vt scis. Et videtur inferre corollarium ibi: Et ita quodlibet causatum in aliquo genere, &c.* Deinde limitat hoc corollarium, & conclusionem ad causas extrinsecas tantum, sed de causa finali prima, est difficultas, si loquatur de fine vltimo simpliciter: de

Causa secunda plus potest in virtute causæ primæ, quàm propria.

22.

Quare Deus non habet causalitatem materiæ, & formæ.

Qua causa tollit priuationes aliarum? Priuatio per se transmutationis: per accidens producti.

23.

Scientia qua scio me scire, est experimentalis.

Materia quo prior non eo pauciora supponit.

de quo *suprà* in tractatu de primo princip. patet. Sed quòd sit vera de tali fine potest probari. Cùm enim prima causa, vt pote Deus gloriosus, sit primum efficiens in omni effectu p̄ducendo, & sit agens propter finem, non sui, sed effectus; & ne dum propter proximum, sed remotum, videlicet seipsum, ad quem omnia ordinat, ordinabilia saltem; & primò via intentionis, licet vltimò via executionis: ergo conclusio, seu cotollarium est verum de primo simpliciter, in causis extinsecis.

24.
Qua est forma prima

De causis intrinsecis secus est, inquit, & hoc loquendo de primo simpliciter, non de primo in hoc. Vbi habet considerari, quæ sit forma simpliciter prima, & materia, de quibus hîc loquitur: sed breuiter posset dici conformiter dictis *suprà*, quòd forma prima, simpliciter est perfectissima materialis. Nam licet Deus posset dici forma, vt *suprà* notauit, non tamen est propriè in genere causæ formalis, quod limitetur ad perficiendum formaliter materiam, & ad componendum intrinsecè: & sic patet, quod dicit de forma Quod verò infert de materia, non videtur benè sequi: & quod assignat pro causa illati, videtur valde extraneum; & nisi cautè exponatur, ad oppositum potius, quàm ad propositum. Sed hoc modo intellige: Doctor vocat materiam simpliciter primam, ipsum materiale, præcindo ab omni forma. Tale inquit simpliciter primum non videtur componere omne compositum materiale. Vbi nota ly *omne*: & videtur loqui hîc conformiter dictis Auerrois & Alberti, & aliorum plurimum de forma corporeitatis, quæ inseparabilis est à materia prima secundum eos: vel saltem vt componit perfectiora entia, oportet quòd sit sub formis imperfectioribus concurrentibus cum ea, in ratione potentialis: & ita differt prima in hoc, & prima simpliciter. Et hîc semper imitatur opinionem de pluralitate formarum, vt patet. Non ramen ex hoc sequitur quòd Doctor negaret resolutionem fieri vsque ad materiam primam, saltem mediatè; vt habet in 4. dist. 11. & super 8. Metaph. in expositione: nisi fortè loquatur hîc famosè: quod videtur probabile ex quibusdam dictis consequenter. Vlteriùs cùm reddat rationem illati, dicens: cum magis dependeat materia, &c. intellige sic: quia forma prima simpliciter non potest informare materiam quancunque: sed determinatam, quam sibi determinat, & à qua dependet quodammodò in subsistendo. Igitur materia prima simpliciter, quæ est minoris entitatis, & maioris per consequens dependentiæ, non potest sic nuda concurrere indifferenter ad quamcunque compositionem immediatè cum quacunque forma. Sic potest exponi iste locus: si habebis meliorem, adde vt vis.

25.

Aliæ persuasiones ad probandum idem illatum de materia, satis claræ sunt; & licet apparentes fiat, possent tamen faciliter solui. Prima procedit de resolutione non vltimata: vide infra, particula de forma in commento conclusionis secunde, & seqq. secunda non currit multùm: quia æquiuocati de materia, & potentia, vt patet.

Causa prior & posterior respectu eiusdem.

Vigesimatertia est de identitate causati causæ prioris, & posterioris in essentialiter ordinatis, conformiter dictis *suprà* in tractatu de primo princip. & 2. dist. primi, quæst. 1. & alibi sæpè. In commento remittit se ad vigesimam quartam, quæ est secunda sequens, vt ordinauimus: tamen est vigesima quinta, sed ponendo ad illam 15. Extra

feci, motus maximè hac remissione, tunc 25. erit 24. vt patet, & probat clarè, & subtiliter cõclusionem. Quære *suprà*, particula de agente, ad hæc.

Vigesima quarta est illa famosa prima Auctoris de Causis, de principalitate causalitatis, & influentiæ primæ causæ. Obicit ibi consequenter, quam obiectionem & eius euasione pertractauit *suprà*, particula de agente sub quodam Extra, propositione 9. in commento. quære ibi. Hîc non ponit aliquam responsionem: sed tu dices, vt ibi notauit, & plura considerabis hîc. Vide 37. dist. 2. & vbi *suprà* allegauit sæpiùs, & apud antiquos expositores, ad hæc, benè enucleando. Causæ primæ ad inferendum, sunt quæ perfectiùs constituunt intrinsecè; huiusmodi sunt vltimæ & immediatæ, & idè refert dicere causam remotam, & primam: nisi æquiuocando de primâ. De extrinsecis verò, si concurrant ad inferendum, posset dici è contra. Et infra nihil contra Aristotelem ex his dictis, si benè discutiantur præcedentia, & sequentia. Hæc omnia probabilius.

Theor. 17. concl. 9.

Vigesima quinta est 13. *suprà*, in particula de agente. quam expone; & declara, & defende: vt ibi. In aliquibus originalibus ponitur ibi quædam quotatio, & est remissio ad illam particulam *suprà*, & numerum conclusionis corrige, secundum quod supputabis consequenter.

Vigesima sexta est de causalitate causæ prioris in comparatione ad posteriorem in ordine ad pluralitatem cauatorum; & declarat se notanter correspondenter dictis in particula de materia, & forma priùs, & recurrit ad dicta in 21. præcedente, quam tamen 22. notauimus: sed corrigendo vt dixi *suprà*, erit 21.

26.

Deinde ad finem harum conclusionum ponitur in aliquibus originalibus quædam litera: quæ Extra, vel additio potest dici. Estimo tamen quòd sit Doctoris, quam idè posuimus, & etiam quia confirmat ordinem, quem tenui in transmutando laboriosè has conclusiones: nam 4. hîc erat penultima in aliis, & alix de cæteris. Vbi pulchrè dat ordinem harum cõclusionum, & assignat § vt etiam ordinauit. & ita est intelligendum in aliis locis hîc ipsum velle: vbi est connectio in materia conclusionum: & quia non obseruabatur hoc, vitio scriptorum, remissiones & allegationes in his rebus, remanserunt valde intricatæ, signauit etiam loco & §. variè, & fortè chartas, & columnas in originali suo: quod non fecerunt alij, vnde multùm hîc turbant originalia. Sententiæ amen in se integræ sunt, & absque omni tali allegatione intelligi possunt.

THEOREMA XX.

SCHOLIUM I.

Sequuntur sexdecim axiomata, seu propositiones famosa, de materia; ex Philosopho omnes: quarum exactam expositionem videre potes apud ipsum Doctorem, in locis ad singulas citatis. Prima est ex 5. Metaph. sequentes tres ex lib. 7. reliqua ex lib. 8. Circa decimanquintam propositionem, scilicet ex materia & forma fieri per se vnum, in litera qua secundum Mauritiuum additio est, ponuntur quatuor obiectiones, quas idem Mauritius soluit num. 10. Quomodo fiat vnum per se ex materia, & forma, vide Doctorem 2. dist. 12. quæst. 1. & fusè 8. Metaph. q. 4. Tangitur obiectione quarta, an anima habeat materiam, de quo Doctor quæst. 15. de Anima, vbi in cõmentario de hac re egi.

1. *Materia est, ex qua fit aliquid in existente.*
20. princip. Quinto Metaphys. cap. 2. A.
- Text. c. 4. 2. *Materia est, quæ res potest esse, & nõ esse.*
- Text. c. 22. Septimo Metaph. c. 5. B. *Impossibile est*
- Text. c. 23. *aliquid factum esse, si nihil præexistat, quod*
- Text. c. 24. *quidem pars palam, materia utriusque pars. Ibi-*
- Text. c. 34. *dem, pars etiam pertinens ad essentiam: vt*
- Text. c. 3. *videtur 7. Metaph. cap. 8. & lib. 8. cap. 1.*
- & inde. 3. *Materia neque quid, neque quale, & c. 7.*
- Met. c. 2. *Et materia secundum se ignota est.*
- Text. c. 8. Septimo Metaph. 8. & 1. Physic. est sci-
- Text. c. 35. bilis secundum analogiam ad formam.
- Text. c. 69. 4. *Materia alia sensibilis, vt qualibet mo-*
- Text. c. 35. *bilis.*
- Alia intellectualis, vt Mathematic. 7. ibid.
5. *Materiam dico, qua non est hoc aliquid;*
- neque ens actu, potestate est hoc aliquid. Ex*
- eodem primo omnia: aut ex eisdem primis.*
- Text. c. 11. Octavo Metaph. cap. 3.
6. *Est tamen aliqua propria materia cu-*
- iuislibet.*
- Text. c. 11. Ibidem post.
7. *Quorundam altera materia, ex neces-*
- sitate.*
8. *Fiunt plures materia eiusdem, quando*
- Text. c. 11. *altera alterius fuerit ibidem. Contingit vna*
- existente materia, fieri diuersa propter mo-*
- uentem causam.*
- Text. c. 11. Ibidem.
9. *Si ex altera materia conuenit idem fa-*
- cere principium, quod est vt mouens.*
- Text. c. 11. Idem ibidem.
- & 12. 10. *Si altera materia & mouens; & quod*
- factum est.*
- Text. c. 12. Ibidem.
11. *Forsan naturalia sempiterna non ha-*
- bent materiam: aut non talem; sed solum*
- secundum locum mobilem.*
- Text. c. 12. Ibidem.
12. *Quacunque sine transmutari sunt, &*
- non sunt: non est eorum materia.*
- Text. c. 14. Ibidem.
13. *Quacunque sunt à natura non substan-*
- tia, non est in his materia, secundum quod*
- subiicitur.*
- Text. c. 14. Ibidem.
14. *Quacunque sic transmutantur: vt ex*
- mortuo viuum, ad materiam oportet redire*
- primam.*
- Text. c. 14. Ibidem.
15. *Qua causa existendi vnũ ex materia &*
- forma? hoc quidem potentia, illud verò actu.*
- Text. c. 15. Ibidem.
16. *Quacunque enim nullam habent mate-*
- riam, statim, vnumquodque vnũ aliquid est.*
- Text. c. 16. Ibidem, non est alia causa efficiendi vnum,
3. nulli illorum nota, causa scilicet intrinseca, quæ sit aliquid eius. Contrà: forma

tantum inexistente materiz, & non informante, adhuc esset potentia, & actus, & tamen non vnum; quid igitur in composito præter hoc? Si ponis tertium, idem argumentum de isto, quod de forma. Item, in subiecto est potentia ad accidens, quare ex eis non est vnum per se? Quando hoc fit ex A, per B agens, si alius agens ageret ex A, nunquid idem produceret? quare enim magis est vnitas numeralis à materia, quàm efficiente, à quo plus est esse? si etiam B produceretur ex alio quàm ex A, nunquid idem faceret? Quare etiam eadem forma non potest aliam materiam informare: sicut è conuerso de materia? Respondeo: materia simpliciter, quæ scilicet per se subsistit, & nihil informat: quia quicquid est in accidente informat subiectum, sicut si materia sit in anima: non tamen simpliciter per se ens, ita quòd nullius informatiua: sed tamen vna pars est potentialis receptiua alterius, quæ est eius actus, & illa potest dici materia. Contrà: tunc materia accidentium, erit perfectior, quàm materia substantiæ corporeæ: quia est actus alicuius, & illa non. Respondeo, hæc est per se ens, & illa dependens.

SCHOLIUM.

Circa conclusionem secundam præcedentis Theorematis, ponitur sequens litera, quam Mauritius notauit additionem: infert ad illam conclusionem, causam nihil perfectionis accipere à causato: unde cognoscens conclusionem, non ideo perfectius cognoscit principium, ex Doct. 3. dist. 14. quæst. 2. num. 11. Vide ipsum 1. dist. 8. quæst. 5. Similiter ex volitionibus mediorum, non intenditur volitio finis, de quo Doctor 1. dist. 1. quæst. 4. contra D. Thom. pulcherrimè disputat. Conclusionem 7. bene docet rationem causæ dicere perfectionem, quam non dicit causatum, & hac via omnis causa est perfectior causato. De conclus. 11. vide eum cap. 3. conclus. 16. de primo princip. & locis ibi in Scholio citatis, quibus docet vnum effectum non posse dependere ad plures causas totales eiusdem generis. Sequuntur alia optime regule de ly, in quantum. Circa conclusionem duodecimam eiusdem Theor. hic ponit quinque rationes suadentes causam indeterminatam non posse agere, nisi ab alio determinetur: quod in voluntate locum non habere, optime declarat, soluens illas rationes, quia tantum currunt de causa indeterminata non sufficiente ad effectum, sine concursu alterius; non verò de indeterminata per se sufficiente, cuiusmodi est voluntas.

Iuxta conclusionem secundam generalem corollarium, quòd impossibile est causam in quantum talis, aliquam perfectionem, vel intensionem recipere à causato; quia eiusdem rationis intensior gradus, & alius, vel intensior perfectior: igitur si ille ab effectu, & tota entis causa. Corollaria: igitur cognoscens conclusionem, non perfectius intelligit principium, licet extensius, quia in pluribus: Sic voluntas ex volitionibus entium ad fi-

Quare materia, & forma faciunt per se vnum?

4. ADDITIO. Cõclus. 2. Theorem. præced.

Nihil perfectionis accipit causa à causato.

nem, non crescit in volendo suam: igitur semper summo conatu vult illum; vel sibi subest illa volitio sicut alia.

Voluntas, liberè vult finem i. d. 1. q. 4. Alterum diuidendum ens, dicit perfectionē.

Iuxta septimam conclusionem nota, quod causa in genere dicit aliquid simpliciter perfectionis: quia semper alterum diuidendum ens, est tale: quia alterum conuenit Deo, tamen sicut unum in aliquo inferiori, ut in continuo, non est simpliciter perfectio; sic causa in inferiori, non dicit aliquid simpliciter perfectionis: quia secundum tertiam, duo genera causa includunt rationem partis, & ita potentialis, & limitati, & imperfecti: unde non transferuntur ad Deum. Duo alia genera sunt simpliciter perfectionis. Iuxta conclusionem

11 nota conuersam, scilicet quod altera causa est alterius, siue quod impossibile est duas causas per se, & sufficientes in eodem genere causa, & eiusdem ordinis, esse eiusdem effectus: quod probatur ex definitione causa: Quia etiam sequitur unam superfluere, immò nihil facere, & ita non esse causam: quia si per hanc sufficienter est, non igitur per aliam. Confirmatur: si per hanc sufficienter est in hoc genere & ordine causa, quocumque alio amoto, adhuc sic per hanc est, & ita illo alio amoto: quo autem amoto, res sufficienter est illud non est causa. Probatur etiam tertio modo: quia idem non refertur primò ad diuersa. Contrà: de Patre & Filio respectu Spiritus sancti, & vniuersaliter quando duo agunt, & alterum posset per se. Valet instantia obiecti 13. 3. sub.

Vnius effectus non possunt esse duæ causæ eiusdem generis.

5.

Inquantū, nota causa præcisa.

Inquantum cum sit nota causæ per se, strictè tamen accipitur, inquantum pro causa præcisa, & proxima.

Sic videtur idem cum primo, quod addit super per se.

Inquantum communiter potest esse nota cuiusque causæ secundum genus, & cuiuscunque differentie in quolibet genere.

Putat proxima, remota, &c. sed non causa per accidens.

Inquantū, nunc paritè, nunc totum reduplicat.

Sequens inquantum non semper accipitur pro suo formali, nec illud non ita est causa, sed totum.

Et hoc potest esse vel primò, vel secundum partem, & hanc, vel illam.

Quod quid per se inest superiori, & inferiori, & ita inquantum.

Sed non inferiori primò, nec per se, ratione formalis eius: sed materialis eius.

Sicut causa diuiditur in necessariam in pluribus, & contingentem ad vtrumlibet: sic inquantum potest notare quamlibet.

Vnde ratio sequitur: ergo omnis nec necessariò. Contrà; primo Priorum, inquantum bonum: ergo omne bonum. Item 1. Posterior. per se, præsupponit de omni, & id includit necessariò.

Respondeo, omne bonum, bene sequitur intelligendo sic consequens, scilicet potest esse per se causa in demonstratiuis, includit necessariò non omne de omni.

Quando quis quaerit quid causa, oportet omnes dicere, & proximas, & circa substantias generabiles.

Oportet omnes cognoscere 8. Metaph. c. 3. Nota conclusio generalis 12 probatur: tum per Aristotelem 9. Metaphysic. cap. 4. potentia rationalis: quia est una contrariorum, non necesse est, quòd faciat, quia tunc simul faceret contraria: quare necesse alterum esse, quod proprium est: dico hic appetitum, aut probaresim. Tum, quia quare magis fieret, quàm quiesceret? Quare etiam magis fieret hoc, quàm illud? Tum, quia si communis est, oportet quòd habeat in se virtutes contrarias, quia eadem virtus non est ad opposita. Tum, quia si non est dare, quare magis faciat, quàm quiescat, non est dare quare magis dat esse effectui, quàm non, & ita nec quare effectus magis est, quàm non est: cum ideo sit, quia causa dat. Tum, quia plus dicit esse causam in actu, quàm in habitu, & prius est in actu, quàm effectus sit. Nota, conclusio est falsa de voluntate, & probationes non valent: quia ad faciendum aliquid, non oportet dare causam, nisi per se sufficientem. Et si quaeritur, quare de effectu sufficienter respondetur per talem causam? voluntas autem est causa sufficiens omnis actus sui: & quasi illimitata virtutis, quia libera virtualiter respectu actus, & eius oppositi; & respectu actuum oppositorum, & ita causa communis: tamen sic communis, quòd etiam propria, quia immediata.

6.

Text. c. 12. Text. c. 10.

Voluntas determinat se. Voluntas illimitatè virtutis.

7.

Ad primam propositionem, negatur, si loquitur de voluntate: si autem de scientia, vel arte, potest exponi quòd illa est oppositorum, sed insufficientis causa, quia tantum directiua: directio autem non sufficit sine imperio, & executione: causa autem indeterminata, quia est insufficientis, nunquam alterum producit, nisi aliud addatur: sic potest intelligi conclusio principalis. Causa autem indeterminata, quia plus quàm sufficiens, plus potest sine altero, quàm determinata, vel limitata: unde fortè simpliciter est magis nobilitatis in causa, contingentia in causando, quàm necessitas.

Contrà; effectus necessarius est nobilior contingente, igitur & causa. Respondeo, antecedens est verum ceteris paribus, præcisè autem effectus in se necessarius: non autem ad quem causa necessariò determinatur. Similiter causa contingens propter defectum actualitatis ad causando, est minus nobilis causa necessaria, non contingens propter

Causa indeterminata, alia insufficientis, alia sufficiens.

Causa contingens, nobilior necessaria; & quòdo:

dominium super opposita. Similiter contingentia in causando est magis nobilitatis, quam necessitas, præcipue respectu causati non adequati sua virtuti: sicut & causare multa, quam unum tantum in huiusmodi.

Ad secundum, non est aliud quare, nisi causa sufficiens: non quia determinatur volendo, tunc enim vellet hoc, quia vult hoc.

Ad tertium, habet unam virtutem illimitatam respectu contrariorum.

Ad quartum, non est causa quare dat, nisi natura eius, qua est immediata causa dandi, cum dat, & non dandi cum non dat, & tamen est causa quare effectus est: quia scilicet causa dat esse: sed illud dare non habet causam determinatam.

Ad quintum, nihil plus est in causa: nisi quod una relatio consequitur, qua non consequitur, quando non præcedit causationem: tum, quia fundatur super eam: tum quia est ad terminum productum per actionem.

ANNOTAT. MAVRITII.

8.

Sequitur illa particula: *Materia est, &c.* vbi specialem digressum facit de materia, sed omnia sunt ex sententiis Aristotelis hinc inde vt Doctor allegat, & loca assignauimus. Vbi aduertat lector, quod non curavi in his quotationibus, vt aliqui huius ætatis curiosa superfluitate, & ostentatione frivola, modo Legistarum, descendere in allegando particulas commentorum, & capitulorum, & §§. &c. huiusmodi: hoc enim est perdere tempus in legendo, in conferendo verò fuga, & fumus. Græci namque rationem querunt, teste Paulo, & non signa, nec testimonium, nisi rarè. Vide Aristotelem 2. *Metaph. l. c. 14. & inde*, vbi reprehendit hunc modum: Qui ergo voluerit sic descendere, descendat ipse. Ego verò ascendere intendo, & cum Platone quiescere in specialissimis: vel saltem cum Scoto in indiuiduis. Pauca ergo in hac parte me expediam. Computum propositionum, quarum aliquæ sunt definitiones, aliquæ petitiones, vel conclusiones, consideret lector, & maiorem, vel minorem numerum, vt placuerit, adinueniat; vel contentus numero assignato procedat: quantum enim ad hoc magistraliter omnia sentio, & non authenticè, vel assertiuè. Examinabis omnia, quæ dicuntur hinc de materia, vt copiosè habes in doctrina huius. *Quære 7. & 8. Metaph. in questionibus & expositione.* Vide 12. *dist. 2. & 14. eiusdem.* 3. *etiam dist. 2. & maximè in antiquis, specialiter in Bona.* *Quære & 12. dist. eiusdem 43. & 44. dist. 4.* Vide verbum Aristotelis, *Forfan naturalia sempiterna, &c.* Extende etiam dicta ad varietatem expositionum auctorum in Aristotelem. Hic, si volueris, imitaberis Auerroem vbi cum non digreditur ad verba Aristotelis, & intellectu sincero Scotico; vbi verò per se vadit, penitus omitatur, nisi in materia indifferenti. Sermo de materia est satis difficilis, quia obiectum incertum, & minimè entitatis, & fundamentum debile, licet omnium radicale. Quod autem materia est hoc aliquid, & ens actum, & intelligibilis per se; & quomodo non principium indiuiduationis primum, & qualiter debet intelligi illa vltima de immaterialibus; habes vbi

Scoti oper. Tom. III.

suprà, saluando semper Philosophum. Cætera reliquo lectori in hac particula, angustia temporis præpeditus.

Sequitur ibidem quædam litera, vario tamen modo in originalibus situata; quæ potest poni Extrà, vel additio, ibi: *Contra, forma tantum inexistens, &c.* vsque illuc: *iuxta conclusionem secundam, &c.* Prima obiectio est contra illud, quod dicitur de vnitatem compositi ex materia & forma, in propositionibus vltimis de materia: & potest solui, vel quod casus est impossibilis, ita quod materiam informari, est formam inexistere; saltem concomitanter de necessitate. Sed pondera bene an informare dicat actionem. Vide infra, in commento 19. particula sequentis. Vel detur secundum, scilicet quod sit tertia entitas, non tamen sine informatione materiæ à forma. Licet enim prima causa possit suspendere causalitatem extrinsecam inferioris causæ: non tamen intrinsecam, factâ tali approximatione, cum cæteris dispositionibus requisitis assistentibus. Vide tamen infra particula sequente in commento 13. ad hæc notatur, & in commento 19. Vltèrius, potest negari quod infertur de tertio, quod non est informans, sed totius formæ quiditatem declarans. Ad secundam obiectio nem respondet Philosophus in litera 8. *Metaph. ad finem*, & iste plerumque: quia scilicet hæc potentia, & hic actus sunt tales, & illi tales. *Quære 12. dist. 4. & alibi vt 7. & 8. Metaph. supra.* Sed plures aliæ declarationes possent addi, licet radicalis causa sit illa. Considera an fortè velit has obiectio nes currere, vel saltem quod Philosophus dicta non probat, licet communia, & vera sint vbi que.

Deinde ibi: *Quando hoc fit ex A. &c.* mouet quædam dubia, & non est dependentia ex dictis, & sunt tria, vel quatuor, quæ tamen non soluitur hic: & possunt applicari ad propositiones supra de identitate, vel alietate materiæ, & mouentis, & proportionaliter eius quod fit. Pro primo dubio vide in 2. *dist. 20. quæst. 2. & 43. 4. quæst. 3. art. 1. & 2. egrègiè.*

Ad secundum, videtur quod Philosophus velit vnitatem vtriusque requiri; vt patet in litera 8. *Metaph.* vbi supra in propositionibus. Sed quod à materia magis quam à efficiente sit vnitas, potest esse ratio: quia intrinsecè constituit entitatem, & ita dat vnitatem. Et quod dicitur quod magis ab efficiente est esse, potest negari. Vel aliter, quod comparatio debet esse in vnioco: alia, & alia est habitudo, ad aliam, & aliam causam, vt supra dixit. Secus etiam est de esse formæ, & de esse totius. Ad idem potest dici, quod non, quia requiritur identitas materiæ. Illi tamen qui formam dicunt esse totum esse, habent aliter dicere.

Ad quartum videtur responsio sequens declarare intellectum dubij, de qua videlicet materia debet intelligi, licet non multum ad propositum apparet esse. Sed ad aliud, quomodo videlicet in accidentibus est materia, cum accidens, & intrinsecum omnia sibi, sint actus & forma? Potest ergo dici, quod maior est indifferentia materiæ, quam formæ. *Nam actiuorum actus, &c. & membra leonis, &c.* quærit ergo forma dispositionem in materia determinatam, non è contra, maximè loquendo de prima simpliciter: stante etiam vnitatem prioris, fir plurificatio in posteriori. Illa verò responsio sequens est valde notabilis de materia accidentis, & animæ intellectuæ, ponendo ibi materiam. Vide supra 7. *Metaph. & 8. & super lib. de Anima 1. 5. quæst. huius.* Et replica sequens, & eius

D d 2 solu

9.

An forma in esse possit non informando? Non potest Deus impedire effectum causa intrinsecam appropinquata debet.

10.

Vnitas per se an magis à materia, quam à forma, vel à agente?

Nota pro materia afferenda in anima rationali.

An plus dicat causa in actu, quam in habitu.

Materia est hoc aliquid, ens actum, intelligibilis.

solutio, comparando materiam accidentis ad materiam substantiæ corporatæ, sunt notabiles & satis claræ. Adde plura hîc, vt volueris.

11.

Consequenter additur ibi quædam longa litera, quam additionem notauimus: communiter ramen ponitur in originalibus, & plura subtilia, & vtilia continet: quare si lectori videbitur ad sua loca applicetur diligenter. Transmutauimus autem literam ibi, aliter quam communiter habetur, propter conuenientiam ad ordinem conclusionum, quæ quotantur. Infert ergo primò corollarium ex secunda conclusione generali, vel vniuersali, supra ibi, scilicet, *Causa naturaliter est prior*. &c. vbi comparat notanter perfectionem causæ ad perfectionem causati, quod benè examinabis. Ex quo aliam corollariam propositionem infert de cognitione conclusionis, & principij, valde notanter: & potest confirmari ex dictis eius 8. d. 1. q. fin. & applicat singularissimè in simili ad actus voluntatis circa finem, & media ad ipsum, conformiter dictis in primo d. 1. q. 4. & in 4. d. 49. q. 10. & in quodlib. quæst. 16. & litera satis clara est: sed benè ponderanda.

12.

Deinde circa dicta in septima conclusione generali, vt ordinauimus, ponit aliud notabile de perfectione causarum: & habet ponderari. 2. & 8. dist. 1. & 1. dist. 2. & supra in tractatu de primo principio, & alibi sæpè. Ibi nota, & pondera exemplum, quod adducit de vno, & cum dicit, *quia secundum tertiam*, &c. vt communiter textus habetur: si referatur ad tertiam conclusionem, vt eam ordinauimus, non videtur ibi expressè, nec implicite, nisi multum remotè posse sic scribi: quia secundum commentum, scilicet eiusdem 7. conclusionis, & in notabili quodam, post primam diuisionem supra ante conclusiones generales habetur. Vel pone septimam loco tertiam, vel primam, iuxta alium ordinem. Posset etiam inueniri in sequentibus conclusionibus de forma. Tange consequenter ibi plura pro & contra de attributis: & quomodo accipit genera causarum, cum dicit quòd duo alia sunt simpliciter perfectionis: quia instantia est prima quæst. quodlib. art. 1. par. 2. vbi dicit quòd nulla relatio est simpliciter perfectionis: sed pondera benè.

Duo genera causarum dicuntur perfectionem.

Vnius effectus unica causa totalis eiusdem generis.

Consequenter circa dicta in vndecima conclusione generali, de correspondentia arietatis causæ, & causati, quòd intelligi debet de causa totali eiusdem generis, & eiusdem ordinis. Vide 5. Metaph. & 2. Physicor. & supra in tractatu de primo principio. & 2. dist. 1. & alibi sæpè in doctrina huius. Probationes, quas hîc adducit in fine contra 3. probationem, ex 5. Metaph. implicite, text. com. 20. quamdam instantiam, qualiter, scilicet Pater, & Filius referuntur æquè primò ad Spiritum sanctum, & è contra: & vniuersalius, inquit, quando duo agunt, &c. & additur ibi communiter quædam remissio, seu quotatio, & posset poni 23. sub scilicet particula de forma. Vel fortè enumerat conclusiones à principio. Posset etiam supra particula conclusionum vniuersalium assignari, & ita loco sub poneretur supra. Ne fortè etiam remittit se plerumque ad conclusiones Physicorum, & Tractatum de primo principio. Ad obiectionem tamen in se, potest dici, quantum ad primam partem, quòd non sunt duo spiratores, sed vnus. Patet 12. dist. 1. est enim vnitas fundamenti, & principij, & terminus etiam formalis. Posset etiam ponderari ibi ordo originis in spirando, & ita negari assumptum. Quod vniuersaliter tangitur, pa-

Pater, & Filius sunt vnus spirator.

ret quòd sunt tanquam vnus in tali casu, scilicet totale, & sic loquitur Philosophus.

Vltiùs sequuntur ibi propositiones quædam de ly inquantum, & aliis signis, seu dictionibus reduplicatiuis; eodem modo, & variè situantur in originalibus. Nam in aliquibus ponuntur inter illas conclusiones generales ad finem; in aliis verò immediatè post illas propositiones de materia; in aliis, vt ordinauimus; in aliis quoque totaliter omittuntur. Sed quomodocumque ordinentur, satis pulchræ sunt, & ad propositum in materia de causis: idèd hîc sub additione eas ordinauimus. Legantur quia sapiunt: & posset assignari particula per se, ista in qua tractantur, vt voluerit lector. Prima clara est, & communis distinctio de ly inquantum & causa; & secunda similiter, si ponantur duæ: nam secunda posset poni pars prioris. Tertia est notabilis: nam aliquando sequens ipsum inquantum, potest accipi pro se toto, vt homo inquantum homo, trisatur, vel generatur; vel pro eius formali; vt homo inquantum homo intelligit, vel est risibilis; vel pro parte materiali, vt homo inquantum homo est ex terra, vel elementis, vel corruptibilis, vel mortalis, &c. Quarta propositio est valde singularis. Vbi aduerte quòd Doctor, ibi capit materiale in inferiori, pro quiditate, vel natura contracta: & ita differentia individualis diceretur formale Socratis, ratione cuius non est risibilis, sed ratione humanitatis. An propositio possit conuerti, consideranda vt scis. Quinta propositio etiam est pulchra. Vbi aduerte quòd tota litera in his vsque ibi: *unde non sequitur*, potest poni textus, vel diuidi, vt ordinauimus in textum, & commentum. Dicit in fine illius 5. quòd non sequitur, verbi gratia, ignis inquantum ignis comburitur; ergo necessariò, &c. vel ergo omnis ignis, &c. Similiter exemplifica de causa contingenti ad vtrumlibet: vel sub alia forma, & aliis verbis, pone exemplum.

Inquantum, appellat quòdque totum, quandoque partem.

Conueniens per se superiori, & inferiori.

Et instat contra se breuiter ex 1. Priorum text. c. 35. & 1. Posterior. text. c. 8. & 11. & circiter, & respondet signanter, & breuiter, exponendo vtrumque locum. Primum de possibilitate. Secundum, faciendo differentiam inter necessitatem causalitatis principij, respectu conclusionis, & vniuersalitatem illationis: & pondera valde. Vide super 1. Posterior. Posset tamen faciliter dici ad illud primi Posterior. quòd ibi est necessitas simpliciter, non tantum vt in pluribus: & sic non est contra dicta. Sed nota valde responsionem Doctoris, quia singularis, & sustentabilis. Pro his explicandis altius, vide Logicos in materia de reduplicatiuis, vt nosti, & declarationes istius in primo dist. 1. quæst. 2. & in 3. dist. 6. & 11. quæst. 2. & primo Reparationum, dist. 2. 1. sed clarè & doctinaliter in quodlib. quæst. 3. art. 2. par. 2. plura ponderando.

14.

Deinde ibi: *Quando quis quaeserit*, &c. ponitur quædam alia propositio ex 8. Metaph. l. c. 12. quæ variè situatur in originalibus, pertinet tamen ad materiam de causis in generali, vt patet, & concordat sententiæ Aristotelis 1. Physicor. l. c. 1. & alibi.

Consequenter ibi: *Nota, conclusio generalis* 12. &c. redit ad propositionem 12. vniuersalem supra probandam, illam videlicet, *causa indeterminata ex se*, &c. & adducit pulchrè quinque probationes eius. Quare in 9. Metaph. copiosè, & alibi in doctrina huius: vt pote 2. dist. 2. & 39. & 28. & 7. dist. eiusdem 2. etiam Physicor. & plerumque alias in antiquis, & modernis. Aduerte ad vltimam proba-

Quomodo causa indeterminata ex se, determinatur ab alio?

proba

probationem ibi : Tum quia plus dat, vel dicit causam esse, &c. quia ibi intendit quòd causa in actu plus habet rationem causæ, quàm causa in habitu; & non est in actu quamdiu est indeterminata; & prius est in actu causa, quàm effectus sit: quod verum est, loquendo de absoluto causæ, secus de respectu, vt 2. quæst. 1. dist. 2. habet, & vbi ibi notatur.

15. Addit consequenter aliud notabile, ostendendo quòd non procedit conclusio de voluntate: sed de aliis à voluntate: vbi ostendit illimitationem, & sufficientiam, & communitatem, & determinationem, & proprietatem eius in causado. Quare vbi prius in conclusione illa 12. & alibi antè, & post notauit. Deinde respondet ad illas probationes per ordinem, ostendendo quòd non procedunt de voluntate: vbi exponit in prima responsione, quæstionem illam. Et distinguit de causa indeterminata duplici, & qualiter aliter ars, vel scientia, est indeterminata, & aliter voluntas; & vltimò quomodo contingentia est nobilior conditio causæ, quàm necessitas. Et licet loquatur cum forsàn hic, alibi tamen hoc asserit, vt 8. dist. prim. quæst. finali. & 39. dist. eiusdem, & 1. dist. 2. & 3. oprimè.

Aliter ars, aliter voluntas indeterminata. Contingentia nobilior, quàm necessitas in causa.

Deinde replicat contra responsionem, comparando proportionaliter effectus, & causas inter se: sed breuiter ibi posset dici, quòd sicut necessitas repugnat causæ, ita & effectui, & hoc loquendo de necessitate nedum immutabilitatis, sed ineuitabilitatis. Responso tamen Doctoris est valde notabilis: vbi omnia verba ruminabis bene, quia plena succo.

Ad alias quatuor probationes respondet consequenter, quæ valde notabis vbique: quia nullibi ita resolutè dixit, omnia sunt fatis clara. Vide 5. dist. 2. quæst. 2. & alibi vbi suprà.

THEOREMA XXI.

SCHOLIUM I.

Prima propositio, quoad primam partem, habetur Theor. 17. concl. 3. & 8. Metaph. quæst. 1. & 3. vbi fuis agit Doctor, an sit simplex, & an suscipiat magis & minus. Quòd sit perfectior quàm materia, habet c. 2. de primo princ. num. 6. & 2. dist. 3. quæst. 6. & dist. 12. quæst. 2. num. 6. Tertia pars propositionis, est clara. Circa secundam, tangit in commento tres modos dicendi de causalitate forme vltimæ compositi, an scilicet immediatè informet materiam primam, an verò compositum ex materia prima, & forma priori, & hoc dupliciter; sed nihil resoluit. In tertia tamen propositione tenet formam priorem esse receptiuam posterioris. Quod ait, formam exemplarem magis spectare ad genus efficiens, tenet 1. dist. 2. q. 2. n. 10. & dist. 36. n. 5. Sequuntur alia maxime ex Philosopho, de forma, de quibus vide Doctorem optimè explicantem singulas, in expositione textus Metaphysica. Vide eum etiam de 6. lib. 7. Metaph. quæst. 9. & de aliis, quæst. 6. & 10. & lib. 8. quæst. 3. & 4.

21. Princip.

1. Forma est essentia simplex, perfectior pars compositi, & propria sibi.

2. Forma est forma, vel actus materiae, non causa formalis: quia nec pars compositi est forma, & causa formalis.

1.

Forma cuius est actus?

Contrà, igitur vniuersalis. Respondeo, si concedatur oppositum conclusionis,

Scoti oper. Tom. III.

tunc forma est causa duorum causatorum, & informati, extra quòd est essentialiter, & informati, cuius essentia aliquid est: si tamen illud possit dici informatum, cum nunquam sit informabile propriè, & tunc vigesima quarta inferius cù tribus sequentibus intelligendæ sunt de causato formæ, quòd est compositum, non quòd est materia prima. Si teneatur quòd omnes formæ ordinatæ perficiunt materiam primam, secundum enim aliquos, posteriores formæ magis sunt interminatæ materiæ, & penetrantes potentialitatem eius, & maiorem stabilitatem dant tam materiæ, quàm toti enti: vnde se habent ad alias sicut radix ad ramos: & sicut agens principale ad instrumentum. Hæc positio vltra dicit formam vltimam actuare tantum vnum, scilicet materiam primam, & tunc compositum non videretur vnum, nisi aggregatione: cum nulla formarum ordinarum sit in potètia ad aliam; nec aliqua actus alterius, aut cum hoc, quòd actuatur etiam formam quamlibet intermediam, & etiam compositum quodlibet intermedium: & tunc videtur idem esse actus multorum, etiam totorum, & partium eorum, tamen ordinatorum multorum. Secundum hanc viam locum habent in formis ordinatis, illæ quæ excluduntur in vigesima quarta, & tribus sequentibus: & hoc loquendo de causato formæ, sicut materia est eius causatum, non sicut compositum. Secundum hanc etiam videtur poni posse vbi terminatur ordo formarum substantialium, & incipit accidens: quia illud non perficit materiam primam secundum substantiam compositam, in specie constitutam. Sed hæc via videtur esse contra octauam.

An plures immediatè materiam informant?

Quomodo se habet forma vltima compositi ad præcedentes?

Si teneatur alia via, secundum quam currunt vigesima quarta & tres sequentes, scilicet quòd forma perfectissima tantum perficiat proprium perfectibile, compositum scilicet ex materia, & formis præcedentibus, vbi incipit accidens, cum forma specifica sit per se ratio receptiua propriæ passionis; sicut forma prior respectu posterioris.

An forma prior sit ratio receptiua posteriorum?

Item, quare non dicitur, quòd primum receptiuum simpliciter est forma: non tamen informans; sed subsistens, sicut nunc?

3. Forma prior est propria ratio receptiua posterioris: & esset si per se esset, ut videtur.

4. Forma exemplaris non est forma illius, cuius est exemplar: sed magis pertinet ad genus causa efficientis.

5. Si forma est magis ens materia, erit & composito, propter eandem rationem.

Text. c. 2. Septimo Metaphysicæ, & iuxta separa-
mam conclusionem vniuersalem.

6. *Forma non generatur.*

Text. c. 22. & inde. Ex prima, quia non est diuisibilis, sed
fit in alio, & compositum per se, ibid. c. 6:

7. *Forma est in omni composito ex parti-
bus materialibus possibilibus manere diuisis.
aliud ab illis, nec ex illis.*

Ibidem vlt. cap.

8. *Forma est principium essendi, & distin-
guendi.*

Text. c. 5. & inde. Octauo Metaph. c. 1. *Sumenda, &c.*

Text. c. 6. 9. *Alterius materia alius est actus.*

Ibidem. *Palam, &c.* conuenit cum illo
primi de Anima commento 53.

10. *Quod quid est forma idem sibi existit,
non sic compositi.*

Text. c. 8. Ibidem c. 2. a.

3. 11. *Definitio non est nisi substantia com-
posita, cuius est hoc materia, illud forma.*

Text. c. 9. Ibidem D. *Quare Antisthenici, &c.*

SCHOLIUM II.

Circa duodecimam, de eo quod quid est, vide
Doctorem 7. Metaph. quest. 7. & 2. dist. quest. 6. ad 3.
& quomodo forma sunt sicut numeri, vide eum ibi quest.
7. & 10. De conclus. 13. de simplicitate accidentis vi-
de eum 8. Metaph. quest. 1. & de 14. quod unum per
se fit ex materia, & forma, vide 8. Metaph. quest. 4.
& 2. dist. 12. quest. 1. num. 12. & Theoremate pre-
ced. Conclus. 15. habes de primo princ. cap. 2. concl.
7. & est euidens. 16. etiam patet, quia materia non est
actiua: & idem est de quantitate & relatione; quod
intellige quoad actiones similitum generatiuas; quia
efficiunt partialiter actiones intentionales, saltem ma-
teria, & quantitas; de quo Doct. 9. Metaph. quest. 6.
& 7. Nota Mauritium aliter numerare has conclu-
siones, quam notantur in margine, una unitate minores.

12. *Quod quid est, si est, aliquo modo nume-
rus hoc est.*

Quomodo forma sunt sicut numeri?
Quia iuxta decimam quartam vniuer-
salem ad indiuisibile statur: quia species
per additionem variatur: quia aliquo alio
ab elementis est vnitas: quia non est ma-
gis, &c. Non adducuntur istę similitudines
de forma, cum non sit sermo de illa: sed
de substantia, quę potest dici essentia rei,
cum hoc probant omnes similitudines:
non enim forma resoluitur in indiuisibi-
lia, nec definitur, nec ei aliquid additur,
inquantum forma: quia respectu additi
fieret materia; nec vnitas formę est ab ali-
quo alio ab ipsa, sicut vnitas numeri est ab
aliquo alio præter vnitates. Nec valet, for-
ma non recipit magis secundum speciem,
idest, secundum formam.

13. *Accidentia sunt pura forma, non ha-
bentia materiam ex qua sunt, sed tantum in
qua.*

Text. c. 11. Accidentia non sunt
composita. Octauo Metaph. c. 3. Contrà: acciden-
tia conueniunt realiter & differunt: non

eodem, igitur ita definiuntur, sicut substan-
tię: igitur ita composita. Contrà: nec ita
diuersas operationes habent; nec transmuta-
tio possibilis per specificam, manente
alia; alioquin proximum subiectum motus
esset actu per formam generis.

14. *Non est dubitatio quare ex materia,
& forma fit unum; nec propter aliud, nisi
propter efficiens.*

8. 4. Hic est questio bona mota infe-
rius in 19. quę enim differentia est acci-
dentis, non informantis subiectum; sed in
existente subiecto, & accidentis informantis
subiectum? & formę substantialis in-
existentis materię non informantis, & in-
formantis ipsam? cum in secundo mem-
bro & quarto sit potentia & actus actiuus;
in tertio & primo, actus non actiuus.

15. *Quæcunque carent materia, carent
& forma, ac ideo se totis sunt una.*

8. 4. c.

16. *Per formam est compositum potens ad
agendum: non tamen per omnem quantitatem
relationi, &c. non igitur ad recipiendum.*

Contra secundam: quia forma prior est
propria ratio receptiuus respectu posterior-
um: sumitur forma specifica respectu pro-
pria passionis. Require sup. E. F. in com-
mento 2.

17. *Cuiuslibet actus primi est aliquis actus
secundus proprius, aut talis forma videretur
otiosa.*

Hęc videtur falsa propter instatias in 15.
positas propter probationem. Nota quod
alię actiones ab immanentibus, non sunt
propter se, sed propter terminos: si igitur
illi aliunde habeantur, sicut si per tales
formas haberentur, nihil est otiosum.

SCHOLIUM III.

Vide Doctorem in expositione textus pro concl. 18.
Iuxta 19. videtur materiam ponendam esse in acciden-
te, alioquin non haberet propriam, sed Doct. in textu
20. saluat Philosophum, quod per materiam intelligit
subiectum; & sufficit quod reductiuè sit in eodem genere,
quatenus perfectibile per accidens, esto ipsum non sit
accidens, quod probat esse de mente Philosophi per ex-
empla qua adducit, vide eum. In vigesima materia vult
formam posteriorem in composito perficere compositum
prauum, non tantum materiam, de quo concl. 2. actum
est. In vigesima quarta forma superueniens, non dat
perfectiōnem precedentium formarum, quatenus ordina-
ta sunt, alioquin Deus posset informare. Non infles de
anima rationali comparata ad sensitiuam, quia non dat
perfectiōnem eius per modum sensitiuæ, sed eminentiū.
De quinque sequentibus conclusionibus, cape earum
sensum, & non cures ordinem, vel quid significent illa
litera: lege si vis coniecturas Mauritiij.

18. *In omni genere est unum primum.*

10. Metaph. cap. 2. In quo genere causę
est illud primum? Respondent, in genere
causę formalis, non informantis, nec exi-
stentis

4.
Text. c. 15.

Carent ma-
teria, & for-
ma.
Text. c. 16.

Corolla-
rium.

Qualibet
forma habet
suam opera-
tionem.

5.
Text. c. 2.
& inde.

In quo genere causa est primum in quolibet genere?

Text.com. 19. & inde.

stentis, sed vnitivè continentis: nec istud tertium pertinet ad genus efficientis; sicut exemplaris, album non causat effectivè nigrum.

19 In omni genere est propria forma; propria privatio, proprium subiectum.

12. Metaph. 2. cap.

20 Iuxta secundam uniuersalem, si relatio forma fundetur super actionem, igitur forma agit in materiam propriam.

Quid est formam informare materiam?

Contra: quid igitur est formam informare materiam, si nihil ultra essentiam hanc & illam? quomodo fit aliquid tertium ex istis vnum, nisi aggregatione; sicut si anima in corpore ens non animaret? quare non fieret ex materia & forma, nisi vnum aggregatione.

21 Iuxta septimam, nota, oppositum est verum de prima forma informatiua, licet non de exemplatiua, nec vnitiva.

Causa formalis non coincidit cum alio.

An forma informat aliam formam?

22 Iuxta nonam, nihil quod est causa formalis alicuius, est alio genere causalitatis causa eiusdem.

23 Forma prior adueniens posteriori dat perfectionem, non tantum sibi propriam; sed etiam posteriori propriam: aliter non fieret vnum ex materia & forma, nisi aggregatione.

6.

Hæc probatio non videtur bona: quia compositum informatum posteriori forma antequam priorem recipiat, est in potentia propinqua ad illam priorem: & tunc adhuc non est in se perfectius se: idem autem quod primò est in potentia, postea in actu, recipit illud, aliter non esset prius in potentia propria, ex 9. Metaph. text.com. 15. ex hoc autem quod hoc potentia, illud actus fit vnum per se ex eis 8. Metaphysicæ conclusio videtur falsa infra, perfectum concl. 4. Quare forma ignis, quæ est perfectior, non potest perficere informatum formam aquæ, si tot formæ ordinatæ, quot differentiæ, & prædicata ordinata in genere? inter sensitivam & specificam asini, erunt tot formæ in asino, quot sunt species animalis, si genus vnica diuisione tantum in duas species diuiditur, quarum sola altera potest esse specialissima; igitur reliqua erit genus intermedium: & ita quot species animalis specialissimæ, tot diuisiones, & tot genera, inter animal, & asinum. Item ordo formarum non videtur iuuare ad remanendum idem, specifica abiecta: illa enim non abiicitur, saltem ab homine, nisi per destructionem formæ mixti, quæ ad ipsam disposuit, maximè si fuit dispositio necessitans: si etiam maneret materia disposita ad formam corruptam, per agens naturale posset illa induci.

Theor. vii.

Non sunt tot formæ quot prædicata.

24 Iuxta vigesimam, nunquam aliqua forma informans potest habere perfectiones aliarum ordinarum, in quantum ordinata.

Quia tunc haberet in se præcedentem, non per modum sui, sed per modum præcedentis: sic Deus posset informare materiam, vt sufficienter secundum vnâ perfectionem disponat ad se, secundum aliam; ergo, &c. Igitur decimafexta nihil valet.

25 Iuxta A. B, hic non habet locum: quia forma nihil est creatum, nisi cuius illa est pars immediatè constituens: sed sic non est de alia forma: quia illa est simplex.

26 Iuxta A. C, non habet locum hic, quia forma prior non est pars perfectior illius compositi; cuius pars est forma posterior.

27 Iuxta A. D, plus causas non idem causatum iuxta prædicta secundum aliud, quod actuare, est magis causare.

28 Iuxta A. E, illa videtur hic manifesta, cum nullum sit informabile primam formam, nisi proprium dispositum ad ipsam.

29 Iuxta A. F, intelligatur sicut exponitur quartadecima antè in conclusionibus uniuersalibus.

7.

Forma prior, imperfectior.

ANNOTAT. MAVRITII.

SEquitur illa particula: Forma est esse simplex, &c. Vbi prosequitur de causa formali in speciali, ponendo propositiones singulares, & communes; ex fundamentis antiquorum, & propriis, scilicet Scotico conditas, quas etiam breuius discurrem: quia alibi sæpè habentur; & sicut prius in aliis, ita hic aduertendum duco de numero & ordine harum tantum Topicè, & vt congruentius magis videbatur determinasse.

Prima propositio, quæ est notificatio formæ, habet tres partes, quarum prima est auctoris, & supra particula de agente, propositione 3. tacta est. Secunda pars est Philoſophi 7. Metaph. text.com. 7. & inde. Tertia est supra sæpè pertractata, & infra etiam tangetur, quæ omnia examinentur, vt plerumque habet iste.

Secunda propositio est valde notabilis, quæ etiam habet tres, vel quatuor partes, & ferè omnia tacta sunt supra, in conclusionibus generalibus, & infra magis explicantur. Obicit consequenter contra secundam propositionem, satis mirabiliter: sed videtur inferre hoc, quod tunc scilicet sequeretur formam esse uniuersalem, vel, vt alia originalia, habent, uniuersalissimum, hoc est dictu: cum compositum sit tanquam commune, idèd causa vt sic, erit commune. Et videtur declinare ad communem viam, quæ ponit materiam esse causam indiuiduationis, & determinationis in rebus materialibus. Vel sic & magis ad propositum: si omnis forma tantum informat materiam, & nunquam est pars materiæ, vt informetur totum, per formam perfectiorem aduenientem; igitur tantum materiam primam informabit: sed talis forma quæ immediatè aduenit materiæ primæ, est uniuersalis, vt patet de forma corporeitatis: ergo, &c. considera altius, si nosti ipse.

8.

Si forma tantum informat materiam, est uniuersalis.

9.

Ad hoc respondendo, introducitur pulchra fundamenta. Primò, declarando quid sequeretur ex opposito illius conclusionis, si daretur. Vbi tangit duo causata, & duplicem informationem formæ. Et notanter dicit quòd compositum, de cuius essentia est materia, non propriè dicitur informabile, sed est potius forma ipsa totius, vt 2. dist. 3. q. 2. habet. Qui tamen teneret oppositum conclusionis, posset ad hæc respondere, si compositum ex vna forma, & materia, esset potentiale respectu secundæ formæ, idèd hoc excludit, cum dicit, *si omnes forma ordinata, &c. vbi non debet esse §. principium, sed litera continua, & remittit se ad vigesimam quartam infra, & sequentes tres. Illa vigesima quarta est ista: Iuxta F.A.B. hic non habet locum, &c.*

Duplex informatio formæ

10.

Deinde ibi; *secundum aliquos, &c.* tangit tres modos dicendi de formis ordinatis: & primus habet duo dicta. Secundum ibi: *Hæc positio ultra dicit, &c.* & infert inconueniens, ibi: *Et tunc compositum non videretur vnum, &c.* quære Thomam & Henricum & alios antiquos, vt nosti. Secunda positio est ibi: *Aut cum hoc quod etiam formam quamlibet intermediam, &c.* Er infert quod videretur ex hoc sequi inconueniens, ibi: *Et tunc videtur idem esse, &c.* & applicat illum modum dicendi ad vigesimam quartam & sequentes infra: & declarat vterius vbi incipit accidens, quia est totius, & non materiæ primæ. Et nota quòd loquitur de accidente per accidens. Ibi etiam declarat esse terminum formarum substantialium; vbi videlicet incipit accidens. Quære hunc 12. dist. 4. & 3. dist. prim. & 2. Et ostendit consequenter quòd hæc via repugnat octauæ conclusioni infra. Tertiã opinionem explicat ibi: *Si teneatur alia via, &c.* quæ videtur magis sua, vt supra, in conclusionibus generalibus, & alibi sæpè tangit. Vide ante particulam illam: *Finis intrã, &c.* in commento. & in 4. dist. 11. Quære alios plerumque, & maximè VVaronem & sequaces huius. Et obiicit contra illam viam dupliciter. Primò interrogatiuè, ibi: *vbi incipit accidens.* Secundò, ibi: *Item, quare non dicitur, &c.* quæ tamen facilliter soluantur sustinendo illum modum. Incipit enim accidens eorum subiecto, posterius natura passione; aut ratione formæ; aut materiæ; aut compositi; aut ab intrinseco; aut ab extrinseco causetur: nisi fortè dicas aliqua accidentia conuenire priùs tempore illi materiæ totali, quod verum est: & tunc aliqua accidentia præcedunt passionem specificam, licet non priùs dicantur de specifico toto.

Quando accidens incipit in materia

11.

Quomodo forma perficitur?

Quod quærit de forma priore, patet 8. Metaphysicæ. non enim vt forma est, perficitur; sed vt pars totius perfectibilis: & ita potest negari, si per se esset, quòd informaretur, vel perficeretur, seu reciperet aliam formam. Vide supra, particula conclusionum vniuersalium. conclus. 2. in commento ad hæc. Vbi aduerte, quòd litera illa, sicut nunc debet commutari, tamen illa forma prior vsque, ibi: *Forma exemplaris, &c.* vbi incipit conclusio 3. vel 2. si primam propositionem ponis definitionem, & non conclusionem: & tota illa litera pertinet ad commentum: in quo variè habentur originalia. & ita computabis conclusiones per ordinem, & erunt tantum vigintiocto, vel viginti septem, non connumerando primam. Examina bis optimè omnia verba Doctoris, in hoc digressu, vbi illas tres vias sub dubio reliquit.

Deinde prosequitur propositionem tertiam,

vel secundam, vt notauit de forma exemplari. & notanter conformiter dicit in primo dist. 2. quæst. 1. in principio solutionis, vt supra, in illa particula: *Finis intrã, &c.* declarauit. Vnde forma exemplaris potest comparari, vel ad illud in quo est; vel ad illud, ad quod est; seu subiectiuè, & obiectiuè, vel terminatiuè. Primo modo potest rectè dici forma, maximè in creaturis: & sic loquuntur communiter Doctores: secundo modo reducit ad efficiens, vt hîc rectè dicit Doctor, & alibi. In diuinis forma exemplaris potest dici idea, vt communiter ponitur; quæ tamen Deo non est forma: quia tantum obiectiuè habet ibi esse, nisi ponatur respectus quidam rationis. Potest etiam Verbum diuinum appropriatè appellari talis forma, sicut ars, vel sapientia, licet non æquè rectè. Essentiale etiam scientiæ, vel artis, potest sic nominari, & ipsa essentia Dei radicaliter: & voluntas, seu intellectus practicus formaliter, seu propinquè.

Forma exemplaris: quomodo est efficiens?

12.

Propositiones quæ sequuntur vsque ad nonam, claræ sunt ex determinatione huius 7. & 8. Metaph. & vbi ibi notauit copiose in doctrina huius. Quod addit infra in commento 9. ibi: *conuenit cum illo primi de Anima*, vbi originalia communiter disiecta erant: aduerte quòd recitat ibi dictum Commentatoris commento 53. *Membra leonis non differunt à membris cerni: nisi propter diuersitatem animæ ab anima*: quod est contra Thomistas, ponentes materiam esse primam rationem diuersitatis in formis, quia tunc circulus. Sed exponit nihilominus ibidem ly propter in auctoritate Commentatoris, nam neque materia formæ, nec e contra, est prima ratio diuersitatis.

Quod sequitur de quod quid est, & definitione, quare supra 7. Metaph. & 8. & considera. De compositione illa, de qua loquitur decima, & fundamenta Aristotelis ibidem pertractabis: posuit enim immaterialia necesse esse, &c.

Tangit consequenter in vndecima notabiliter, quomodo quod quid est; seu species, sunt numeri, pertractando similitudines, quas adducit Philosophus 8. Metaph. text. com. 10. inter species & numeros. Conueniunt enim quo ad resolui in indiuisibilia; quo ad non pati diuisionem; quo ad habere per se vnitatem; quo ad non suscipere magis & minus. Quare in 2. dist. 1. q. 7. & 10. & in primo dist. 17. q. fin. & supra 8. Metaph. Hæc quatuor tangit hîc breuiter: & ostendit quòd non intelliguntur de forma partis: sed de forma totius, seu essentia, vel substantia cuiuslibet: vbi plura possunt ponderari, & specialiter de graduatione formarum.

Species sunt sicut numeri, quomodo?

Similiter quod sequitur in duodecima, de simplicitate accidentium, patet supra 7. & 8. Metaph. & 8. distinct. primo. Quære Auicbron, & Bonaventuram & alios, vt nosti. Obiectiones ad vtramque partem, quas adducit, facilliter soluentur. Prima enim procedit Metaphysicè, & ad mentem huius, & secundum veritatem. Secunda verò Physicè, vt patet: & quod ibi infertur ad finem, considera an currit. Similiter in substantiis, ponitur pluralitas formarum: ibi tamen non additur ad finem, per formam generis, in aliquibus originalibus, & satis rectè: sed terminatur sic: *esse actus, vel sic: esse actus*. Hoc est dictum, ponatur albedo composita ex A. & B. transmutetur B in C. manente A, tanquam forma communi generica, vel tanquam materia, cum tamen A sit actus formalis, sequitur, subiectum transmutationis esse actum formali, vel actum talem. hoc dicit supra

13. Accidentia sunt simplicia 8. Met. quæst. 1.

supra 7. Metaph. omnia videbis, sed bene examinabis cuncta.

Sequens de compositione materiæ & formæ, & resolutione tertiæ entitatis tacta est supra, particula *de materia* ad finem, & in sequentibus dubiis. Et quod ibi tangitur in quæstione habente quatuor membra, potest dici vt dixi supra: videtur enim quod primum membrum & tertium sint impossibilia, nisi *informare* dicatur *efficeret*: quod non videtur, vt supra in vniuersalibus conclusionibus dictum est. quare hinc Formalistas, & Nominales. Vide super primo Physicor. & 2. & 5. Metaph. bene ponderando.

Quod additur in 15. de quantitate & relatione, quod non sint actiuz, limitabis vt scis, bene examinando, & pondera ly *omnem*, vt nosti. Obiectio sequens contra secundam partem conclusionis, quæ potest poni corollarium, qualiter currit vide vbi se remittit: & sustineri potest tanquam conclusionis in multis. Patet de quantitate respectu qualitatis, & de vtraque respectu relationis. limita igitur dictum, ponderando ly *compositum*, & ly *formam*. Quare vbi supra & i. 2. dist. 4. & in 9. *Predicabilium* q. 6. & distingue de multiplici receptione. in commento etiam sequentis 16. declarat se Doctor hinc.

Nota valde ea, quæ dicit in commento 16. Vide 7. q. *Quodl.* & *alibi sapè*, illa fundamenta: & pondera egregie distinctionem illam de actionibus immanentibus, & transeuntibus. Et aduerte quod illæ instantiæ, de quibus loquitur in 15. sunt istæ: *non tamen per omnem quantitatem, &c.* quare Auerroem, & alios antiquos hinc.

Deinde quod tangit in commento 17. pondera optimè, & castè de illa continentia vnitua pertractabis. Vide 8. *dist. prim. quæst. 2. principali* optimè. Suprà etiam in particula illa: *Finis intrà, &c.* habet de hac duplici forma. Adde multa hinc de perfectione, & gradibus, & excessu entium.

Illam 18. sequentem expone vt supra 7. & 8. Metaph. habet. Vide Auerroem & alios antiquos 12. *Metaph.* Imaginationem Nicolai Turonensis examinabis de materia prima, & compositione accidentium.

Deinde ponit alias conclusiones: vt pote 19. & sequentes, referendo, vel præsupponendo conclusiones quasdam vniuersales supra. Vbi aduerte, quod illa obiectio post. 19. * potest eua-di sustinendo, vt dixi prius, illam relationem fundari super absolutum causæ: licet Doctor supra dixit hanc quæst. esse bonam, nõ tamen insolubilem. Vide vbi ibi notauit. & considera diligenter instantias, & replicas, vt scis, hinc. In aliquibus originalibus signantur hinc illæ conclusiones per literas, in aliquibus per numeros consuetudine Doctoris, vt notauit sapè.

Consequenter in 22. pertractat de formis ordinatis in eodem composito singularissimè. In aliquibus originalibus habetur in principio commenti sic: *hac propositio non videtur vera, &c.* in aliis sic: *hac probatio non videtur bona.* & vtraque litera potest bene stare. Aliqua etiam non habent illam primam impugnationem vsque ibi: *Quare forma ignis, &c.* examinabis illum digressum de pluralitate formarum: sed illa difficultas de forma ignis comparata ad formam aquæ facilius soluitur; quia istæ sunt specificè disparatæ, vt patet. Prima impugnatio intendit, quod illud, quod est in potentia propinqua ad actum, perfectionem actus accipit; huiusmodi est

compositum ex forma priori & materia: vt dicit, & satis rectè.

Deinde remittit ad particulam vltimam infra de perfectio; conclusi: 4. Vnde etiam potest confirmari illud; quod supra de diuisione huius tractatus in particulas principales §. seu capitula, vt Theoremata notauit. & non habetur in omnibus communiter illa rentissio. Vult etiam, quasi alio medio arguendo, quod illa conclusio 4. est contra istam; quia ex sola relatione ad perfectius, minus perfectum perficitur: ergo non recipit propriam eius perfectionem in se formaliter; sed tantum terminatur ad ipsam; quod infra ibidem in commento notis, declaratur optimè. Arguit consequenter contra Nominales, ponentes tot formas, quot prædicata in genere Substantiæ, satis notanter; sed quod infertur de asino, oportet limitare, scilicet, quod vel si asinum esse vltimam speciem sub animali. Vel quod loquitur de specialissimis animalis supra asinum dumtaxat, & non absolutè. Vltima ratio ibi notabilis est, sed limita eam; vt i. 1. dist. 4. exponit. Quare ad idem dist. 43. 4. q. 3. optimè. Nam hinc plerumque vitur fundamentis communis viæ; maxime arguendo. Non intendit ergo quod non sint ponendæ plures formæ in eodem; sed quod non tot, quot prædicata; nec vniuersaliter perfectior est forma imperfectioris, nec formæ vt talem, sed compositum perficit & informat superueniens perfectior.

Sequitur 23. conclusio quæ conformis est 20. vniuersali supra, licet in illa quotatione communiter originalia sunt discorrepta, & est multum notabilis, & valde examinanda, in materia de pluralitate formarum; & pondera cum dicit, *in quantum ordinata.* & considera quomodo intellectiua continet sensitiuam & vegetatiuam. Nota etiam cum dicit *forma informans*, ad differentiam formæ eminentis, vel vnitue continentis: & probationem expone ad vnguem. Infert corollarium destructiuum 16. vniuersalis supra. Vbi semper aduerte, quod illa super qua ibi posui *Extra*, non debet numerari inter illas vniuersales: nam ista 16. est 17. vt habes quotationem, illa scilicet, *causa quanto prior, &c.* Alia multa ibi addat lector.

Vigesima quarta & quatuor sequentes, de quibus fecit mentionem prius in commento secundo, in quibus posuit literas. vt *A.B.A.C.*, &c. satis difficulter applicari possunt: eo quod illæ literæ vel omisæ fuerunt negligentia scriptorum, si Doctor eas in originali suo in margine, vel in principio propositionum posuit: aut certe si implicite eas intellexit, ab aliis intelligi non curauit: sed primum credo verius. Vnde breuiter videret mihi, quod hinc excludit, vel pertractat, & exponit quinque vltimas conclusiones vniuersales supra: ita quod 22. appellat *B.* & sic per ordinem. Per *A.* verò in omnibus potest intelligi, vel 21. vniuersalis supra, vel prima conclusio huius particulæ, *de forma*, aut secunda. Vel fortè illa via vltimè recitata, supra in commento 2. conclusionis huius particulæ. Vel si volueris imaginari has literas, & propositiones per eas assignatas in commento illius secundæ conclusionis, vbi recitat diuersas opiniones & impugnat, poteris probabiliter. Sententia tamen propositionum in se satis clara est. Quærat curiosus lector altiùs, si potest. Ne fortè, licet minimè reor, Hesiodi, vel Empedoclis sermonibus Doctor voluerit hinc vti. Hinc prolixius immorari in applicatione

14.
An omnis
forma acti-
ua?

An quanti-
tati & relatio-
ne actiua?

Quomodo est
vnum pri-
mum in quolibet
generi?

15.

* Alias post
18.

In quo fun-
datur relatio
causæ?

16.
Est 23.

Quare for-
ma ignis non
informat for-
ma aquæ in
formatum?

Forma post-
rior compo-
situm perficit.

17.
Quomodo in-
tellectiua con-
tinet sensiti-
uam.

catione varia harum, non finit temporis angustia. Vnde in summa notandum, quod inter alia valde variè in hoc problemate procedit hic per totum: qualiter videlicet forma prior se habet ad posteriorem, vel potentiale eius, & ad materiam primam: sed huic vltimæ viæ magis adhærere videtur: vt suprâ in commento 2. & alibi dixit: omnes tamen viæ sustentabiles sunt.

THEOREMA XXII.

SCHOLIUM I.

Circa tertiam, nota eam intelligi de agente, quod repatur, acceptis in eo aliquibus dispositionibus ei non convenientibus: vnde cæli non repatiuntur, nec fatigantur agendo in inferiora. Quod tangit de potentiis animæ, quæ fatigantur, locum habet per se in corporeis tantum: spirituales enim per se infatigabiles sunt; hinc post excellentia sensibilia minus benè sentimus, sed non sic post excellentia intelligibilia, in 3. de Anima, text. 7. Vide Doct. 2. dist. 9. quest. 2. n. 26. Quinta, quod agens sit præstantius passo, habet 1. d. 3. quest. 8. num. 2. & d. 4. quest. 2. ad primum, & 2. d. 2. q. vlt. in fine. benè ibi respondet ad replicam. Conclus. 6. optimè explicat, quomodo agens tam æquiuocum, quam vniuocum assimilant sibi passum: de quo Theor. 17. concl. 9. & 10. Vide Doct. locis ibidem in Scholio citatis. Explicat benè quando forma inducta præsupponit contrariam, vel incompossibilem, nempe quando fit per motum, sicut quando per mutationem: & explicat claris exemplis. Vide eum 2. dist. 1. quest. 4. ad 5. De quatuor conclusionibus, quarum mentionem facit in fine, vide Mauritium. De instrumento, de quo est 7. concl. dictum est Theor. 17. concl. 2. vide ibi Scholium.

1.
2.2. princ.

1 Omne agens agit aliquo, quod est forma eius.

Per hoc probatur definitio animæ 2. de Anima, text. com. 5. & inde Item 3. Physic. text. com. 17. species aliqua æstimabitur mouens. Instantia de intellectu secundum Commentatorem; de caritate secundum Magistrum Sententiarum; de visione beata secundum Thom. 1. part. q. 12. art. 2.

2 Illud quo agens agit, licet sit forma agentis, est tamen in genere causa efficiens respectu effectus.

Quo multiplex, instrumentum; forma agentis, & hæc elicitua determinatiua. & hæc imperatiua, regulatiua.

3 Agens naturale per continuationem, vel frequentiam actionis debilitatur.

Falsum est per se, verum per accidens, quando repatur. Instantia de luminoso illuminante. Similiter agens morale, vel intelligens, fortificatur per frequentiam actionis. Quare etiam potentia vna agens intensè impedit aliam, 6. Naturalium par. 5. cap. 7. in animatis: & non ita in naturalibus aliis, lux & color? Respondeo, quia in animatis actionem vtriusque potentie concomitatur actio alicuius tertij, quod non potest vbiq; intensè agere. Contrà: sic substantia ignis agit quando color, &

Quare agens naturalis non fatigantur: animalia sic?

quando lux, &c. ergo eadem causa ibi. similiter quomodo semper est sic in potentiis animæ?

4 In artificialibus, ad genus causa efficientis concurrunt imperans, dirigens, & exequens.

Sed per tertium per se est efficiens proximum, per alia duo non: sed quia habens virtutem superioris agentis, sicut Deus se habet respectu naturæ, cui & imperat & eam dirigit. Quis ordo istorum dirigentis, & imperantis respectu actionis? si tantum esset in isto directio, sine imperio: nunquid artifex 0. 36. scilicet:

5 Omne agens est præstantius patiente.

Augustinus 12. super Genes. Et Philosophus 1. de Generatione. agere est formæ, pati materiæ, id est, alicuius in quantum habet formam, vel materiam: forma nobilior 7. Met. sic igitur sequitur. Omne agens præstantius, &c. Contra ibidem cap. de Actione: contrarietas requiritur inter actiuum & passiuum; illa est ratione formæ in vtroque. non ratione materiæ. Respondeo, requiritur vt quo patitur materia, vt sine quo non in passo vnum contrarium: sed aliud in agente requiritur, vt quo agat. similiter loquitur ibi de mutua actione & passione, vbi actiuum etiam est passiuum.

6 Omne agens agit sibi simile: vel assimilat sibi passum.

Primo de Generatione cap de Actione. Probatur ibi: quia faciens est contrarium patienti, & generatio est in contrarium: igitur patiens transmutatur in faciens. Hęc probatio non videtur bona, cum generatio possit esse in medium: igitur ex hoc quod generatio in patiente est ad contrarium illius formæ præhabita, non sequitur passum assimilari agenti.

Notandum, quod hic est ordo conclusionum istarum. Prima est, agens agit sibi simile. Hęc est vera simpliciter in vniuocis, quia simile formaliter; aliquo modo in æquiuocis, quia simile sibi secundum virtutem, quæ agit. Ex hac sequitur, si simpliciter vniuoca, igitur & patiens receptiuum formæ inducendæ, est eiusdem rationis cum materia agentis. Vltra ex ratione motus sequitur contrarium termino à quo præesse, extendendo contrarium ad omnem formam eiusdem generis naturalis, scilicet ad contrarium propriè, & medium. Si autem actio illa est sine motu, cum mutatione sola, tunc non sequitur contrarium præesse: sed tantum priuationem. Difficile tamen & rarum videtur, susceptiuum formarum alicuius generis

Imperans, dirigens, exequens, sunt efficientes.

2.
Cap. 29.
Text. com.
53. & circiter.
Text. c. 7.
Text. com.
50. & inde.

Text. com.
52. & circiter.

Assimilatio formalis, & virtualis.

Quæ forme supponunt contrarias?

neris naturalis, nullam illatum actu habere: quia quomodo vna abiicitur, nisi alia inducatur, cum natura non intendat priuationem per se? Istud verum est in omnibus formis fortè inducibilibus per motum; quia sicut sic inducuntur, ita sic abiiciuntur, & motus habet vtrumque terminum positium; sed in formis inductis per mutationem, fallit. Patet de lumine in medio, de specie sensibili, & intelligibili de anima hominis secundum plures formas; igitur redeundo ad primum membrum, patet, quomodo ex vniuocatione actionis, & ratione terminorum motus, sequitur tertia vltra passum contrariari agenti; & quarta vltra agens repati; in actione cum mutatione non sequitur tertia, nec quarta.

7 *Instrumento datur forma, quâ est instrumentum; & ipsum habens eam cum principali agente, agit sine alia eius motione, ambo enim sunt vna causa efficiens.*

Effectus 2. 4. & 26. generalis. & in tabula ad agens de influentia; quia requiritur presentia amborum, vt sint vnum agens, sicut de materia & forma supra 1. 1. quære.

SCHOLIUM II.

Hæc concl. 8. tractat de libertate, cuius tres gradus assignat. Primus, quando actio naturalis vnus subest voluntati alterius, quomodo omnis actio creatorum; est libera Deo. Secundus, quando libertas est tantum in applicatione, vt in aperiione palpebrarum, vel comestione cibi, in ordine ad digestionem. Tertius, est etiam quoad continuationem, sed in solis actibus voluntatis, elicitiu immediatè; mediatè autem in aliis, quatenus voluntas potest alias potentias auertere, de quo 2. dist. 42. q. 4. §. Respondeo ergo n. 10. De hac materia libertatis vide Doct. 1. d. 1. q. 3. 4. 5. & 2. dist. 6. q. 2. & d. 7. & 25. & 9. Met. q. 1. 2. 1. 4. 1. 5. Replica, quam facit, satis facile solui potest, ex rationibus præmissis. Quod ait in fine, visionem impediri, etiam receptâ in oculo specie, propter nimis intensas actiones aliarum potentiarum, experientia patet. Nec obstat quod dicat 2. d. 42. q. 4. n. 10. actus aliarum potentiarum intendi, quando voluntas tendit in earum obiecta, complacendo in eis, quia id etiam experientia constat: sed si actibus nimis intensis voluntas sibi complaceret in illis obiectis, diminerentur aliarum potentiarum actus, vel omnino cessarent, vt contingit fortè in raptis. De libertate, in quo consistat, & an sit in omni actu voluntatis, vide in nostro supplemento de Anima, disp. 3. scilicet. 14. & 15. Conclusionem decimam habes explicatam Theor. 19. concl. 13. & similiter vndecimam ibidem, & concl. præced. 12. vide Doct. 1. d. 39. num. 15. Sed hic locum habes sensus compositus, & diuisus; quia pro instanti, quo vult voluntas, in sensu composito, non potest non velle. Quod ait 12. concl. solam voluntatem se applicare ad agendum, habes supra Theor. 19. concl. 12. & Theor. 20. & 9. Met. q. 15. Applicatio autem non est aliud ab actu voluntatis, vt ibi habet, & alias passim.

3.

8 *Actio naturalis potest subesse imperio voluntatis.*

Sicut omnis actio naturæ subest voluntati Dei. Similiter voluntariè quis se precipitat, vel cadit, & tamen naturaliter. Similiter naturaliter quis videt presentem obiecto, & medio illuminato, & tamen voluntariè. Hic sunt tres gradus. In primo actio naturalis vnus, licet necessaria respectu eius, & nullo modo sub eius potestate, est sub voluntate alicuius superioris. In secundo idem voluntariè imperat, & naturaliter exequitur: ita quod non exequi non est in potestate sua, cum incepit exequi. In tertio semper actus, & continuatio est in potestate volentis. Nota, actio naturalis dicitur naturalis à forma executiua: per accidens est libera, si subest imperio liberi. Nota etiam, quod nulla actio quomodocumque omnino subest voluntati, non necessariò imperanti eam, est necessaria: ergo naturalis actio, quæ subest voluntati mutabili tantum, est vt in pluribus impedibilis. Nota, actio naturalis, quæ subest voluntati, non sic est libera, sicut velle: non enim potest impedire voluntas illam actionem actiuo & passiuo non impeditis, & approximatis quantumcunque tunc imperet oppositum.

Sed potest facere imperando agens non esse approximatum patienti, vel alterum impediri, & per hæc actionem illam impediri: suum autem actum proprium potest emittere voluntas non tantum sic, faciendi agens non approximatum patienti: vel alterum impediri, sed sine vtroque istorum, sic saluatur illud Augustini 1. Retractionum cap. 9. & 22. *Nihil in tam potestate volentis, quàm velle, & illud 14. Ciuit. cap. 23. Animus imperat corpori facilius quàm sibi.* Primum intelligitur quantum ad actum in se; secundum quantum ad præcedentia actum. Facilius enim animus palpebras imperat claudi, ac sic rem non videri, quàm imperet sibi non amare, quod amat: vel è contra: magis tamen est in potestate eius non amare, quia illa actio semper dum est, est in potestate volentis in se. ita vt obiecto approximato, puta actu intellectu, & nec ipso, nec voluntate impedita, dimittatur amatio: non sic visio stantibus omnibus prææctis ad *videre*.

Potest etiam primum intelligi de *velle*, quod inest; non de illo, quod non inest; quia concupiuit anima mea desiderare, quod non desiderauit. Secundum verum est antecedenter, tam de *velle*, quod inest, quàm quod non inest, volitio tamen impeditur, & propter impedimentum intellectiõnis,

Triplex gradus libertatis.

Vnde actio est naturalis?

Libertas actum eliciti, & imperati, differt.

4. Pfallm. 118.

lectionis, & sine impedimento. Sic voluntas copulat intelligentiam memoriæ, & conuertit cum imperat uti forma in memoria; vel cum imperat omnia impedimenta amoueri, quibus impediatur talis visus: qualia potuerunt esse intensæ operationes aliarum virtutum, sicut est in dormiente. Sicut etiam species oculo raptim imprimitur, nec tamen videt: quia licet visio sit actio naturalis, & specie recepta, agens & patiens approximentur: tamen visus impeditur agere propter formam actionem alterius potentie, quam oportet amoueri, & sic intentione visum copulari rei. Nota, hic videtur dare voluntati actionem naturalem: sicut datur arti, per quam potest conuenientia actiua adhibere passiuus, ut sic aliquid naturaliter producat: igitur cum sic sit actio in potestate, sicut & modus agendi, vel intensè, vel remissè, & è conuerso; sicut actio talis termini non est in potestate volentis: nisi antecederet, sic nec eius intensio. igitur oculo non impedito, adhibito visibili non impedito, intensissimè videbit, & sic de aliis potentiis, quantumcunque voluntas imperet hoc, vel oppositum. Falsum est igitur, quod dicitur de voluntate Ciuit. 14. Idèd probatur, quia si potest minus, & minus potest continuè diminuendo nihil agere. Econtrario probatur, quia plus repugnat principio actiuo omnino cessare, quàm minus agere.

5. *9 Agens naturale non impeditum agit secundum vltimum sua potentia.*

Sicut enim agere non est in potestate sua, sic nec intensè, nec remissè agere.

10 *Agens naturale (nullo magis de voluntario) non impeditum, non necessariò agit.*

Tum ex octaua, tum septima similiter ex decimatertia vniuersali: tamen pro tanto necessariò: quia non est tunc in potestate sua non agere, & idèd ipsum necessitatur: non est necessitas simpliciter. Tamen naturalis tunc determinatè semper ager, voluntarium non: neutrum tamen necessariò agit, nisi in sensu composito.

Nullus actus creatus simpliciter necessarius.

EXTRA.

Contra hanc 10. 9. Metaph. c. 4. T. c. 10.

11 *Agens non necessarium simpliciter, etiam quando agit, non necessariò agit, nisi in sensu composito.*

Vbi est necessitas concomitantie non concomitantis: nam in illo nunc, prius est natura potens agere, quàm agat: & in illo priori naturæ, est potens non agere, & in quantum sic, prius causat actionem: non in quantum agens, quia idem causa sui.

Sola voluntas se applicat ad agendum.

12 *Nullum agens se applicat ad agendum, nisi voluntas; sed aliunde applicatur, aut*

quando agit, aut in productione agentis.

Quid est ista applicatio? & destructo generante quid facit ipsum ad istam applicationem?

SCHOLIUM III.

Explicat conclus. 19. quomodo actio est causa passionis: de diuersis actionis acceptationibus, vide eum de Anima, quest. 7. ubi in commentario plura de hoc dixi. De 14. ubi diuidit potentiam in essentialem, & accidentalem, vide eum 2. d. 9. 10. num. 3. & d. 3. 9. 8. ad 1. In 16. loquitur de agente principali, ut opponitur instrumentali, largè sumendo instrumentum, pro causa dispositiua: vnde obiectio de voluntate, & charitate non currit. Vel dic obiectum voluntatis esse nobilius, quia latius patens. 19. concl. de instrumento tractata est Theor. 17. concl. 2. vide ibi Scholium. Ad primam instantiam, sufficit quòd habeat motionem passiuam, ut in terra. Ad secundam, illa concl. 2. 4. est 25. Theorematis 19. cui non contradicit hæc: quia eadem causa secunda non mouet nisi mota, quia dependet à prima, cui subordinata est, sine cuius concursu nihil potest, non quòd aliquam mutationem prauiam in se recipiat. Vide Doct. 1. d. 37. q. 2. num. 15. & supra Theor. 19. concl. 12. & ibi Scholium. Ad tertiam, secunda non est immediatus effectus, quàm prima: instrumentum quandoque inmediate supponit, non virtutis immediatus est causa secunda. De 19. quomodo agitur in distans, vide 1. d. 37. & 2. d. 9. q. 2. n. 16. & d. 14. q. 3. In 21. per causam promptoriam intelligi puto executiuam, vel instrumentalem.

13 *Actio est causa passionis, vel motio motus.*

Ut quia mouens mouet, idèd mobile mouetur: falsum videtur, si est idem re, actio & passio: tamen pro tanto accipitur: quia virtus actiua quod est vnum extremum, prius est naturà ipso effectu, quod est aliud extremum: idèd intellectus accipit prius relationem agentis ad effectum: quàm è contrario. vnde per hoc intelligitur, quod mobile recipit moueri à vi motiua; non è contrario.

6.

14 *Diuisio potentia in essentialem & accidentalem, non est nisi comparando ad secundum actum.*

Vnde non datur nisi de potentia actiua, & dicit defectum alicuius circumstantie necessarie ad producendum effectum: quæ si est tota virtus actiua, vel pars eius, tunc tale est in potentia essentiali, ad agendum. si extrà, sicut in aliquo impedimento amouendo; tunc dicitur agens in potentia accidentali.

Potentia essentialis, & accidentalis.

15 *Nulla potestas est plenè actiua, si per suam essentiam in nullum actum, & in nullo obiectum potest.*

Intellige sine aliquo actuante ipsum, non per se, id est, sine instrumento, vel sine passo, vel sine actione alterius prioris agentis. voluntas respectu intellectus.

An agens principale habet nobilius obiectum?

16 *Agens principale habet superius obiectum, ac actum nobiliorem.*

Instatur:

Instatur: Voluntas non habet obiectum nobilius, quàm habitus charitatis.

7. 17 *Instrumentum, vel causa secunda, non mouet, nisi mota prius naturaliter.*

Igitur recipit actionem prius principalis agentis, quæ non videtur nisi applicatio eius ad agendum: & ita nullum instrumentum, nullum etiam secundum agens, erit ex se sufficienter determinatum ad actum suum. Contrà, tunc instrumentum habet actionem propriam contra se primam, de agente secundo, videtur oppositum vigesimaquarta vniuersali conclusione. Item magis videtur instrumentum, vel causa secunda esse determinata ad effectum, quàm agens principale, quia immediatior effectui.

25. Theor.
19.

Corollariū. 18 *Nullum agens, cuius omnis actio manet in se, agit aliquid per instrumentum.*

Hoc non videtur verum de instrumento coniuncto, sicut potentia respectu essentia, sicut habitus respectu potentia: nec generaliter verum in instrumentis agendi, sed formaliter mouendi fortè, quia motus instrumenti est formalis ratio mouendi aliud: sicut baculus per naturam suam non mouet aliud localiter, sed formaliter, quia mouetur: tunc instrumentum non mouet.

An baculus mouet pilam effectiue?

19 *Non omne agens est presens suo patienti, vel effectui primo secundum substantiam, nec secundum aliquod esse: sic nec finis illi cuius est finis: sed tantum efficaciter, vel virtualiter.*

8.

Ita quòd ibi causat, vbi non est, propter determinari ibi terminum causationis: sicut ibi video, vbi non sum: cum passum non possit esse immediatum agenti, nisi tantum secundum superficiem. Si enim non ageret primò, nisi in immediatum terminum, ageret in superficiem, & illa in proximam, & sic superficies esset sibi immediatè in passo, & infinita in actu: quia mouens, & motum oportet esse actu distincta. Sicut igitur non tantum vna pars agentis primò agit secundum totum, sic habet aliquod totum passum proportionatum sibi, quòd primò patitur ab ipso, & illi toti est presens efficaciter, siue in ratione agentis, licet non localiter, aliàs magno agenti, & paruo virtuoso, & debili, idem esset proportionatum passuum. Tamen distantia localis dupliciter consideratur: vno modo absolute; alio modo quantum ad ordinem partium. Primo modo impedire potest, propter suum excessum, actionem omnis creaturæ. Secundo modo dupliciter, aut quòd actio non sit in distans, nisi sit in propinquum, sic pertinet ad omnem

Agens corporale est sufficienter passio presens, ad aliquam distantiam, licet illud non tãgatur.

Sicuti oper. Tom. I I.

actionem corporalem, quæ nunquam agit in distans nihil agendo in medium. Alio modo quòd actio sit secundum ordinem partium, vt scilicet prius naturaliter transmutetur quod propinquius: & sic nihil transmutabitur primò, & hoc negat decimanonâ conclusio. Sic ergo distantia nullo modo requiritur ad actionem Dei, qui si non vbique esset, adhuc fortè omnipotens esset: & ita posset causare iuxta, & non per transmutationem intermediorum: quia tunc non causaret cum distantia omni modo ad actionem corporis: sicut quod determinationem requirit, & ordinem partium eius: sic quòd semper localiter est immediatè presens suo proximo alterabili secundum vltimum eius: sic quòd tactus virtualis, non est ibi sine tactu corporali: sicut virtus est corporalis in tactu, in quantum totius secundum aliquid eius, sic quòd propinquiores sunt transmutabiles ab ipso, aliàs nunquam transmutabit remotas, quia actus eius est per lineas rectas.

9.

Si Deus nõ esset vbique, an ideo omnipotens nõ esset?

Ad actionem Angeli requiritur determinata: sed non ordo partium, vel non in quantum habens talem ordinem: potest enim agere fortè in distans, nihil agendo in propinquum: sicut in locutione, & illuminatione: non enim agit per lineas rectas: sed per conuersionem spiritualem intelligendo, & volendo: quod enim est approximatio in corporibus, est conuersio in spiritibus.

Angelus potest aliquid agere in remoto, nihil agens in medio.

20 *Causa originans non est aliud nisi efficiens, tamen fortè tale efficiens, quia compositum, non materiale.*

Quia tunc aliquid eius esset pars constituens originatum: & tunc in omnibus præterquam in diuinis aliquid substantia originantis, auferretur ab ipso. per hoc quòd actu originat.

Originans nõ est causa intrinseca.

21 *Causa promptoria videtur efficiens: non principalis, sed disponens ad hoc.*

Similiter conculens, vel inducens, similiter conculens in voluntatis: & coadiuans, multa sunt alia.

SCHOLIUM IV.

Vigesimaquarta conclusio, explicat bene quid sit creatio, & quomodo differat à generatione, & quod forma est per se terminus eius, non compositum: Vide eum 2. dist. 1. q. 1. & 4. & dist. 9. q. 1. & 4. dist. 1. q. 1. f. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Ec lectus.

betur. Vigesima quinta optimè explicat id, actionis non datur actio, scilicet quæ sit terminus productus per eam. Quando verò ait quòd actio est terminus intrinsecus actionis non productus, sumit actionem terminantem, pro respectu agentis ad passum, qui resultat ex termino producto. Vide conclusionem primam huius. In vigesima nona tenendum est plures actus simul esse posse in potentia, saltem si vnus non sit perfectissimus, quem elicere potest: ita Doctor 2. dist. 42. quest. 4. 5. Respondeo, et 3. distinct. 26. ad quartum pro opinione num. 21. et 4. dist. 49. quest. 10. in fine. Si tamen actus sit perfectissimus, difficile est quomodo elicere potest alibi. De trigesima, vide Theor. 19. conclusionem undecimam. Quod ibi tangit de minimo sensibili, quo scilicet minus non moueret seorsum, vide apud ipsum 2. dist. 2. quest. 9. num. 30.

Quid creatio?

10.

22. Creans non est nisi merè de nihilo nullo presupposito.

Transmutans autem materiam ad formam, in quantum talis, non creat, sed generat, etiam si formam de nihilo produceret: sed si vtrumque facit, ita quòd formam producat, materiam non transmutando (cuius productionis per se terminus, erit forma, non compositum, quia tunc prima impressio omnium agentium, erit creationes, secundum primam opinionem) fortè ibi sunt duæ mutationes, vna creatio, alia generatio: sicut est in anima intellectiua. Si autem aliud producat, & aliud vniat, siue, quod idem est, materiam transmutat ad formam; siue, quod idem est, compositum producat; vniens dicitur generans, licet non sit forma ab ipso. Forma enim est per accidens terminus generationis, compositum autem per se. Aut nihil omnino nouum est, aut tantum à Deo immediatè, & ita nulla creatura aliquid operatur; aut aliquid producit per creationem, cuius nihil præfuit. Et si creatura habet causalitatem super aliquam partem formæ, cuius nihil præfuit, pari ratione super totam, cum tota sit eiusdem rationis, & agens totam habeat in se: nec tamen creatio, quia non est inter nihil, & ens, sed inter priuationem & formam: quia creatura in quantum talis absolute fit ens, non alicuius forma, nec materia, illa productione: quod autem producitur primò per generationem, compositum est, & forma per accidens, in quantum aliquid eius.

Contra: igitur nulla necessitas ponendi animam rationalem creatam, cum ibi compositum per se producat, & tunc non est creatio, per te. Item, prius naturaliter videtur, quòd oportet formam esse, quàm materiam informare. Item, non magis potens est virtus agentis, super id quod per accidens, vel secundariò attingit, quàm esset si primò attingeret, quia virtus in propinquius magis agit: igitur

super formam primò posset agens naturale. Item, si actio est idem cum termino, & prius naturaliter est actio, quàm ipsa producitur compositum; igitur prius naturaliter est forma, quàm compositum.

Ad primum ex his, quæ apparent circa transmutationem corporis humani à priuatione ad formam, vbi compositum primò generatur, non oportet fortè ponere creationem animæ: sed hoc aliunde probabitur, scilicet quòd aliquid nunc est de nouo, quòd nullo modo cadit sub causalitatem agentis creati. Vnde ex medio, quod accipitur de forma ignis, quia aliquid est eius, cuius nihil præfuit, non sequitur ipsam generari. Ad secundum falsum est prius, &c. sed è conuerso: vbi tamen creatur, ibi producitur absolute in quantum ens; & postea natura vniat alia mutatione fortè. Sic ad quartum, prius enim terminus actionis est compositum, non forma. Ad tertium, bene potest aliquid in aliud per accidens, in quòd per se non potest, sicut qualitas actiua in aliquam formam alterius generis consequentem qualitatem productam. Contra primum: Deus potest causare aliquid nobilius continens in virtute formam, quæ nullo modo causatur; igitur illud posset per transmutationem materiæ producere talem formam. Item: modò anima intellectiua est quæ homo agit ad dispositionem necessitante ad ipsam. Item, vnde sciatur compositum esse primum terminum? Ad primum: sicut non semper æquè nobile potest esse agens vniocè, sic nec semper nobilius æquiuocè, si talis forma non sit actiua: aut igitur forma, de qua arguitur, habet de ratione sua, quòd quandoquique de nouo est, est per se producta de nihilo: & tunc non potest fieri aliquod continens ipsam in virtute actiua; aut non: & tunc potest, & conceditur conclusio. Ad secundum: aliquid potest super dispositionem: licet non super formam. Ad tertium: compositum per se: igitur ab aliquo primo est, de forma non ponitur, nisi necessariò concludatur: quare inest isti possibilitas sine necessitate.

23. Nunquid duæ virtutes actiua ad duas actiones specie, concludunt duas formas reales, vel tantum duas rationes reales in vna forma?

Pro primo Damas. est 3. lib. c. 1.

24. Superioris forma, & perfectioris, non est nisi vna actio specie.

Sed illa est perfectior, & ad plura se extendens, quàm actio inferioris: sicut intelligere, quàm sentire.

11. Vnde colligitur animam creati.

Anima rationalis prius natura est, quàm vniat, è contra de aliis.

Non semper æquè nobile potest esse agens vniocum.

12. An ad diuersas actiones diuersa requiruntur virtutes?

Compositum est per se terminus generationis, forma creationis.

Quomodo
actio termi-
nus actio-
nis?

T. c. 20.

25 *Actio est terminus actionis intrinsecus.*
Vt mutatio terminus motus, & sic pas-
sio passionis: sed non terminus productus
per ipsam, sic intelligatur illud, *actionis non*
est actio: nec mutationis mutatio 5. Physi-
corum.

26 *Actio cuiuscumque quando ipsum fit*
instrumentum, variatur specie ab actione
eius, ut principalis agentis.

Pater de calore, quando est instrumen-
tum animæ.

27 *Actio non tantum assimilatur principio*
agendi, sicut terminus actionis.

Pater in naturalibus, per consequens
contra Henricum de assimilatione intel-
lectus, per actum, non erit: sicut esset per
speciem.

28 *Si forma sint plures in esse perfectio, &*
actiones: quia forma est principium sufficiens
actionis.

Propositio videtur falsa, quando for-
ma non est totale eliciens actionis, sicut
habitus, vel species: sed aliud, vt po-
tentia agit mediante illa, quia potentia
deficit.

29 *Potentia habens actionem coquatam*
sibi, siue secundum totum vigorem, siue secun-
dum vltimum potentia, non potest simul alium
actum habere.

Probatur de mouente aliquod mobile
secundum vltimum potentia suæ, non
potest simul aliud mouere. Respondetur,
nisi altera illarum actionum alteram re-
gulet, vel ordinet, vel perficiat. Contra:
semper arguitur eodem modo, ad illum
alium actum requiritur aliquis vigor po-
tentia: ergo non totus exhauritur circa
primum actum. Respondetur aliter,
glossando propositionem secundum om-
nem rationem potentia, vel secundum
formam, quæ mediante potentia agit.
Deus videtur tantum secundum portio-
nem superiorem, & tantum per suam
speciem: restat portio inferior, & alia
species. Contra primam glossam: Deus
videtur ab intellectu secundum omnem
rationem intellectus: alioquin non om-
nis beatificaretur, & secundum totam
virtutem omnis rationis. Contra secun-
dum, si operando per hanc speciem ex-
hauritur totus vigor potentia, nihil po-
tentia restat ad operandum secundum
aliam speciem. Aliter, propositio negat-
ur, ignis secundum vltimum sui calefa-
ciendo *A*, potest simul calefacere *B*. Con-
trà: ista virtus *A* sphericè multiplica-
tur in diuersas partes: pone totam se-
cundum vnam lineam multiplicari ad
vnum, secundum totum vigorem, nihil

Scoti oper. Tom. III.

restat. Aliter, propositio falsa est. Instan-
tia, intellectionem Dei adæquat essen-
tia diuina in ratione obiecti, & tamen
simul aliud intelligit. Contrà: hic non
est alius actus, sed idem actus in aliud ob-
iectum mediatum.

30 *Omnes forma eiusdem rationis, sunt*
principia actionum eiusdem rationis.

Aliter minima charitas non sufficeret
ad actum suum: nec fides minima. Con-
trà: est minimum sensibile, minus si po-
test esse per te, non potest agere in sensum:
quia tunc sensus posset crescere in infini-
tum in acuitate. Item, motus tardus ferri
ad lapidem, non generat ignem, velox ge-
nerat: similiter de sono, & corporibus fo-
noris applicatis. Item, minima charitas
nullo modo beatificat, nec inseparabiliter
vnit obiecto.

Causa oppo-
sita habent
effectus op-
positos: &
eadem oof-
dem.

SCHOLIUM V.

Tertiam non asserit, sed in commento pro, & contra
disputat: quodnam agens agit in se, & quod non; la-
te tractat 9. Met. q. 14. Vide ibi Scholium, & secundum,
& sextum, & loca eius ibi citata. Additio est subtilis,
& pulchra, de forma, an illa sit agens primo, & composi-
tum mediante ipsa, & tandem inclinatur quod sic. Videtur
additio concernere conclusionem secundam Theorematis,
seu particulam 17. licet aliter Doctor hic citet; quia
ordo variatus videtur. Reliqua citationes huius addi-
tionis difficillimè accommodari possunt; forte ideo, quia
ordo textus in istis, quoad aliqua mutatus est; habet
pulchram, etsi obscuram doctrinam; si lector non sistant
pedem, nec cerebrum aliquantulum fatigari patiatur,
forte ex hac additione parum proficiet.

31 *Nihil agit in se.*

Quia vel idem opponitur sibi: actio
enim est ratione contrarietatis: simili-
ter agens est in actu, patiens in poten-
tia respectu eiusdem: similiter quare non
quælibet in se? Respondeo, in quadam
actione, scilicet æquiuoca sufficit contra-
rietas virtualiter contenti in agente, ad
illud quod est in patiente: Sol enim non
est contrarius formaliter frigido: actus
primus, in quo virtualiter est secundus,
& potentia ad secundum, formaliter non
opponuntur. Ad tertium, non quilibet
actus primus habet virtualiter quem-
cumque actum secundum, qui inesse po-
test. Contra primum, actus virtualis stat
cum carentia actus formalis; igitur non
opponitur illi carentia. Contra secun-
dum: si actus formalis opponitur poten-
tia formali, igitur multò magis virtua-
lis, quia ille continet actum formalem
perfectiùs, quàm sit in se. Aliter, quo-
modo Deus ad nihil est in potentia: tamen
tantum virtualiter, &c. Contra tertium,
quælibet substantia est perfectior quolibet

14.

Qua contra-
rietas requi-
ritur inter
agens, & pa-
tiens?

An potètia
possit duos
actus simul
habere?

fuo accidente: igitur se mouebit. Item, vnde probabitur aliquid ab extrinseco moneri?

ADDITIO.

Iuxta conclusionem secundam 22. nota quòd quando forma est, quo, est causa effectus: non alia quàm efficiens: igitur falsum est, quòd illud quo est instrumentum agentis. Vtrà, si compositum non primò efficit, quia aliquo sui: igitur illud prius, vel ad nullum primum erit hic reductio. Respondeo, reducitur ad primum agens, non ad aliquod primò, quòd sit intrà. Et ad primum dicitur, quòd non est causa; quia non est.

Contra hoc: tunc non tantum erit non causa effectus: sed nec etiam compositi agentis, quia non est. Contra aliam responsionem: omne predicatum dicitur de aliquo subiecto primò; quia per accidens, ad per se, & illud ad primum: sicut omnis veritas mediata, ad immediatam: ergo actio specifica ipsius A de aliquo dicitur primò, non de Deo: patet.

15.

Duplex primas; 9. Met. 9. 14.

Ad primum istorum: efficiens debet esse ens per se: quia agere presupponit esse: & actio est suppositi. Ad secundum, equiuocatur de primo contra partem, & contra secundariò, siue immediatè: immediatè enim dicitur de composito. Item tertio, ad conclusionem illam: compositum sic patitur per partem, quòd sola materia recipit in transmutatione substantiali, in transmutatione accidentali totum primò patitur: quia totum primò factum est tale: igitur similiter de actione, & forma. Item, quacumque forma separata à materia, est causa propria operationis ita perfectè, sicut in materia. Patet de anima respectu intelligendo, & de accidentibus: igitur in quantum sunt causa, accidit eis materia. Item, accidens, & subiectum non faciunt unum per se ens: ergo nec per se agens: igitur si aliquid est ibi per se agens, erit accidens tantum. Respondeo: concedi potest, quòd accidens est causa efficiens respectu sui effectus, & accidens tantum effectus: quia accidens est per se ens habens suam entitatem completè, & non est essentialiter aliquid alicuius: non sic de forma substantiali, vnde simile non concludit. Tamen propter alias duas rationes precedentes, scilicet tertiam, & quartam, potest concedi, quòd similiter sola forma substantialis primò efficit realiter. De modo loquendi non est disputatio: compositum autem per se, quia per aliquid eius, & est unum.

Forma primò efficit non totum.

EXTRA.

Maximè habent concedere, qui dicunt formam agere in materiam primam.

Sed compositum ex substantia, & accidente per accidens, quia per aliquid sui: sed ipsum non est aliquid, sed aliqua: quòd si ma-

teria, nec accidentaliter per accidens, multò magis, nec subiectum, sicut vniuersaliter est, comparanda partes habentes oppositas conditiones ad totum in quantum denominatur à proprietate vnius partis, caput, pes, homo respectu crispini. Tunc confirmantur duae primae rationes, quòd ad rationem causa efficiens non requiritur, quòd sit ens subsistens, sed actu existens pro accidente, vel actu: alias nec essentia diuina, in quantum huiusmodi primò causaret. Vnde non oportet, quòd sit actu per actum, qui sit aliquid eius: forma autem primò est actus, non compositum. Confirmatur: quia sicut notatur secundo 20. supra, iuxta conclusionem septimam vniuersalem, causalitas efficientia est simpliciter perfectionis, non sic causalitas forma: actus in quantum actus perfectio est.

Et si arguitur, quicquid per se requiritur ad esse; & ad agere: materia requiritur ad esse forma; & subiectum ad accidens. Non valet, per se causa: igitur ipsum, & effectus, sunt causa per se ordinatae 16. A. Confirmatur secundò: quia cui immediatè inest, etiam primò, id est, totaliter inest, alias passio superioris primò inest inferiori. Linco. Nihil non causans, &c. neque similiter in habitibus, &c. obseruantia 16.

Iuxta 19. 22. & 24. vniuersalem, & primam, & secundam 17. possunt esse causa per se ordinata, licet nulla sit causa alterius: faciunt enim vnã causam respectu tertij, ita quòd prior est perfectior, quasi pars illius totius causa, secunda imperfectior: & quasi prius, siue magis est illud tertium à priori, licet à neutro sine alio, in quantum sunt causa ordinata: sicut materia, & forma causant compositum, & forma magis, & perfectius: tamen non sic prius quòd possit intelligi causatum ab ipsa; & non causatum à materia. Intelligendo, enim ipsum causatum ab ipsa, intelligitur habens actum, & non actus: igitur habens aliquid aliud, quàm actus. Sic igitur non sequitur formam habere aliquam causalitatem respectu materia, licet sint causa quasi ordinata respectu compositi: sic enim sequitur, priorem causam aliquam causalitatem habere respectu posterioris: igitur si habet, hoc accipit in quantum est causa superior. Videtur igitur 24. vniuersalis neganda: quia causalitas prioris respectu posterioris, facit priorem esse per se causam eius, non tamen per se ordinatam: etiam dato quòd secunda non tantum in fieri, sed etiam in esse dependeat à priori, sicut accidens à subiecto: quòd tamen non est causa per se ordinata respectu accidentis, vel effectus accidentis quæst.

Efficiens nõ necessariò subsistens.

16.

Theor. 19.

Ut causa sint ordinata, nõ requiritur vnã esse ab alia.

quæst. 16. F. Vniuersaliter quicquid A causaret, si A maneret, amoto per possibile, vel impossibile, quolibet alio, & non esset nisi A. Hoc dico, quia si maneret sine alio, esset Deus, & ita posset in C, igitur nunc non est causa secunda respectu C, non sequitur propter istud si esset tantum A, non enim posset C; quia A, sed quia Deus, in quo includitur, ei accidit, in hoc A non est causa.

17.

Igitur quantumcunque B sit necessarium, necessitate opposita impossibili, vel incompossibili ad esse A, non sequitur B esse causam priorem ipso A, comparando utrumque ad C, nisi B ultra hoc, sit necessarium propter actionem A, sic quod C, sit ab A, & B, ut ab una causa integra, & ab A, minus, & imperfectius, quam ab ipso B, non solum intelligitur hoc de esse simpliciter ipsius A, sed de quocumque esse per quod ipsum A causaret: quia semper B esset causa esse A, scilicet quod esse causat: multo igitur magis non oportet in causis ordinatis priorem esse causam alicuius esse in posteriori, quod omnino sit accidentale posteriori ad causandum: igitur influentia causa prioris in posteriorem respectu tertij, per se loquendo, non est aliqua transmutatio posterioris, nec ipsa aliquid recipit: quia, ut arguitur, aliud agens, quicquid esset illud, amota causa priori, & illo manente, posset secundum per se producere effectum, quod est impossibile. Sic licet posterior, isto non recepto indiget priori: & tunc cum non esset, nisi receperit illud, quando causaret, non esset dependentia à prima; imò prima nihil faceret in effectum. Oppositum creditur propter mouens, & motum, quod moueri sit ratio formalis mouendi: sed tantum est ordo huius ad hoc in essendo, à quo tertium, qui ordo communiter est secundum ordinem essendi absolutè: nisi quandoque, propter modum essendi A, per transmutationem: sicut Angelus dicitur non causa forma materialis: cuius Sol est causa.

Si iste ordo sufficeret, tunc quacunque distantia localis non impediret. Respondeo: distantia localis huius causa prohibet productionem effectus, quia oportet causam presentem esse virtualiter effectui: similiter illius causa: oportet igitur ambas prope esse: non propter se inuicem, sed propter tertium; tunc 19. falsa. Conceditur: nisi sicut exponitur ibi, ubi motus est forma instrumenti: sed prima, & secunda 17. saluantur, accipiendo operationem pro proprio effectum. Vnde quod prima sic accipit propriam secundo agenti, falsum est. Vnde ista opinio non distinguit inter instrumentum, & causam secundam. Si autem operatio acci-

Scoti oper. Tom III.

piatur propriè, prout denominat operantem, sic primum habet propriam, & secundum propriam. Nota 9. Metaph. quæst. 1. potentialitas, potentia, potens, primum merè importat respectum: secundum est denominationem respectu eius: sed abstractum respectu tertij: quod tertium denominat compositum, medium partem compositi: sicut principiatio, principium, principians; causatio, causa, causans: sed non sunt ista propria nomina hic: sicut in potentia: que tamen in illo sensu significant principium: igitur eadem relatione denominatur immediate pars compositi: & primò mediante parte, & per partem compositum. Exemplum beatitudinitas, beatitudo, que denominat actionem, ut visionem, vel dilectionem, cuius essentiam non dicit: sicut nec predicando finem de ipsa, ultimum denominatum est beatus. Tenes igitur, quod quo est primum principium: & eodem genere quo compositum principiat; imò eadem relatione numero cum illa, que dicitur de composito, cuius est quo: igitur, &c.

Contrà: igitur per solam relationem A causat: quia per influentiam ipsius B, siue in virtute eius, quod idem est. Per hoc patet 18. vniuersalis: quia posse in virtute est posse, ut pars totalis causa, & coniuncta alteri parti principaliori, quod non potest sine tali coniunctione. Respondeo: sicut arguitur contra 14. 20. & 13. 21. essentia materia, & forma non sufficiunt ad hoc, quod compositum sit unum; sed necesse est ipsa intelligi uniri: & tamen ipsa unio non est aliquid intra essentiam ipsius compositi: quia tunc non esset precisè compositum ex materia, & forma. Et de essentia absoluti esset relatio; imò ultima forma eius: sed tantum materia, & forma sunt cause intrinseca: nunquam tamen causant sine relatione unionis: sicut nec causant sine relatione causa, que tamen non est de essentia compositi: sic hic prior causa, & posterior, nunquam causant sine ordine: nec tamen ille est formalis ratio causandi in altero, sed absolutum, non tamen sine tali relatione: nec dependet inferior à relatione, sed à superiori ad quam habet relationem.

Contrà: igitur compositum est formaliter illud, quod est per relationem: igitur materia, & forma sunt relatiua 7 Met. G. Respondeo: sit essentia materia C, forma D, compositi E, dico, quod est formaliter per D, sicut intelligitur 14. & 20. & integraliter ex C D, non tamen sine relatione: sicut efficienter lignum est calidum per calorem ignis: non tamen nisi sub relatione, quia & ignis primò fuit calidus: igitur nunc formaliter calefit per

Ec 3 re

Potentialitas, potentia, potens quomodo differunt?

Quo eadem relatione, qua compositum, principiat.

An unio sit de essentia compositi?

19.

T c. 60. An compositum constituitur per relationem?

Influentia causa prioris, non est transmutatio inferioris cause, sed ordo causarum.

An requiratur determinata distantia ad causandum?

18.

relationem: non sequitur. Elementa verò aliqua perfectione absoluta egent: qua est de essentia compositi. Contra, separatis C, D, manent ipsa, & non E, igitur aliquid est in essentia præter ipsa: ita videtur argui 7. *Metaphysic. G. Item, unio C D prior est naturaliter unitate E: ergo, & entitate. Confirmatur: quia non causant nisi, ut unita, causa prior. Respondeo: separatis separabilibus naturaliter manentibus, ut ibi exemplificat, ipsa manent naturaliter, hac non: quia separatio hac est corruptio alterius extremi.*

T. c. 60.

Quomodo unio prior compositi?

An in composito sit servata entitas?

*Ad secundum, unio prior: ut sine quo, non sit, relatio causa: fortè tamen accipiendo E, in quantum compositum: sic refertur ad C D in quantum componentia E, sed compositum est ens per accidens. Contra primum, de anima intellectiva. Item, naturaliter quid valet? quomodocumque enim hoc sunt, & illud non, hac non sunt tota essentia eius: quia tunc idem simul esset, & non esset. Item, ista unio, aut mutatur sine mutatione extremorum, aut in illa separatione oportet ponere materiam mutari, vel formam: igitur aliquod absolutum prius quod non nunc. De ista materia quare 8. *Metaph. quest. ultima.**

ANNOTAT. MAVRITII.

20.

Sequitur illa particula: *Omne agens agit aliquo, &c.* vbi originalia variè habentur quantum ad ordinem propositionum: ut supra in illis vniuersalibus contingebat: transmuraimus literam meliùs, quo videbatur ad propositum, ut vides: si alius ordo conuenientior apparebit, eligat discretus lector. Ponitur enim primo loco ab aliquibus illa quam infra 13, quotauimus; & sic de aliis. In hac parte regreditur ad agens, seu causam efficientem: licet supra in generali pertractauit de ipsa, sicut ibi notauimus: & nimirum, quia maximè auctores loquuntur variè de agente. Secundum ergo sententias diuersas diuersimodè de eo, sentiri potest. Fortè etiam ibi magis transcendenter, hic verò limitatè, vel in speciali, & Physicè magis, ut patet in processu. Habito enim sermone de causis in generali, profectus est de omnibus in speciali; ut vides ordinatè. Omnia tamen ad agens pertinentia, possent sub vna particula locari. In hac etiam plures §§. ordinari possent secundum quòd diuersimodè de agentibus, actionibus, & modis agendi pertractat, quæ omnia relinquunt lectori. Maximè in his propositionibus loquitur assertiuè, & secundum propriam opinionem, & vbi que in via eius citrunt.

Prima est famosa apud eum. Vide in 1. *dist. 17. q. 1. & 2. & in 2. dist. 1. q. 1. & dist. 8. q. 8.* & alibi plures, quam probat ex Philosopho notanter. Et instat contra conclusionem ex Commentatore 3. *de Anima, commento 5. & inde, & alibi sæpè, in fictione illa de intellectu, & non soluit: quia nihil videlicet non meretur aliud, nisi quod primum principium negantes, sententia Auicennæ quòd iam experitur in adeptione intellectus agentis*

Agens agit per formam, & instantia soluentur.

cum possibili ad tormenta. Deinde 1. instat ex Magistro Sententiarum d. 17. qui posuit Spiritum sanctum esse charitatem nobis assistentem, qua diligamus Deum, & non tenetur communiter: licet exponatur curiosè ab isto *ibidem*. Tertià instantia est ex Thoma, vbi in litera allegatur, qui negat Deum posse videri per aliquam similitudinem creatam. Quare in 3. *dist. 2. q. 8.* vbi impugnatur, & eius motiua soluentur.

Secunda est, de quo agendi, & est clara, & supra tacta, vbi consequenter tangit multiplex quo, ut supra etiam de agente habet, & posset poni 3. propositio. In originalibus etiam antiquis habetur sub quadam resoluta forma ad modum arborum: sed ad longum ordinavi propter facilitatem impressionis, omnia membra declarabis, ut nosti in isto plerumque.

Tertia est famosa apud Philosophos. Quare Aristotelem 1. *de Generatione, sext. comm. 54.* & alibi sæpè. Et maximè est vera propositio apud ipsum, quando agens, & patiens communicant in materia, & hoc est, quod addit Doctor in litera cum dicit: *Falsum est per se, verum per accidens, quando reparitur, &c.* hoc est, ratione materiæ secundum Philosophum, & Commentatorem, vbi supra. Deinde instat contra se: sed prima faciliter soluitur ex dictis Commentatoribus vbi supra; si verò ponatur materia in cælo, vel corpore luminoso; non tamen suscipit peregrinas impressiones, 1. *Cæli, sex. comm. 21. & 22.* Vel fortè secundum veritatem recurrendum est ad continuationem causæ primæ simpliciter in omnibus, & quo ad esse, conseruare, & agere. Aliam instantiam de agente mobili, ex 2. *Esbicor. cap. 1. & 2. & 3. de Anima, sext. comm. 7.* adducit, & faciliter soluitur, quia intellectus, & voluntas sunt potentia non organica. Et refert fortificari, quo ad virtutem, & animam, & quoad corpus. Fortè enim in eliciendo actus maximè exterius debilitatur totum: licet non anima, nisi in quantum dependet in agendo à potentiis organicis. Plura hic Physicæ considerationis addantur. Mouet postea vnum dubium notabile de impedimentis potentiarum inter se. Et respondet notanter satis: sed replicat optimè.

Ad cuius solutionem pondera primò, hinc argumentum ad probandum identitatem realem potentiarum animæ, secus in accidentibus ignis. Deinde tange diuersitatem organorum, & ligamina membrorum animalis, & admirationem, & stuporem in animalibus, & imperium potentia superioris in agendo: & plura alia, ut scis.

Quarta est de tribus ordinatis in efficiendo. Primum voluntas; secundum intellectus practicus; tertium potentia executiva: & declarat optimè, quo modo se habent inter se, & respectu efficientis. Vbi ad finem ponitur quædam quotatio communiter, tamen non habetur in omnibus originalibus, fortè est ad primum Sententiarum, in materia de ideis: sed quare in tabulis, & supra in tractatu creditorum, & in tractatu de primo principio, & infra hic *conclusionem 8.* & alibi. Quare in materia de praxi in *Prolog. & 38. dist. 1.* Benè valeret ibi 38. vel 39. ut applicaretur ad primum Sententiarum: sed reputo quod aliò direxit. Pondera quomodo dirigens, nunc præcedit, nunc sequitur imperans.

Quinta est famosa de præstantia agentis respectu passi, quæ est Augustini, & Philosophi 3. *de Anima, text. comm. 19.* quam declarat, & probat ex fundamentis Aristotelis; sed plenè, & resolutè 3. *dist.*

21. Principium quo agendi multiplex.

Quare luminosum non fatigatur agendo?

Quomodo anima fatigatur?

22. Imperans, dirigit, æquæ, quomodo se habent inter se?

Agens præstantius passio.

De actu libero elicitio. & imperato.

3. *dist.* 1. *quæst.* 7. *soluendo argumenta prima opinionis.* Tangit etiam idem in 2. *dist.* 3. *q. 8.* & *dist.* 9. *eiusdem.* & in 4. *dist.* 44. *q. 2.* Quære alibi sæpè, vt scis. Obiicit consequenter ex Philosopho, & soluit singularissimè, vbi litera satis clara est.

23. Duplex assimilatio, & actio.

Sexta est de similitudine agentis ad passum ex Philosopho. vbi allegatur, & 2. *de Anima, text. com. 61.* & 3. *de Anima, text. com. 37.* & inde. & alibi sæpè. Adducit probationem Philosophi: & instat notanter contra. Deinde declarat egregiè ipsam: & quomodo ordinatè dicta Aristotelis ibidem procedunt. Vbi aduertè de duplici assimilatione, formali videlicet, & virtuali, de qua etiam suprâ pertractaui: & duplici actione, per motum videlicet, & mutationem, & terminis vtriusque: & tange ibi de terminis morus, & mutationis: vt habet in 2. *dist.* 1. *quæst.* 3. *soluendo 3. principale,* & *dist.* 2. *eiusdem, q. 7. ad finem.* & in 4. *dist.* 10. *q. 1.* & 2. & in *Quodlib. quæst.* 10. Addit etiam notanter de facto saltem, & naturaliter de possibili, quomodo susceptiunt formarum eiusdem generis, naturalis, seu Physici, est sub vna, vel alia eorum semper: & infrâ in motu naturali, concomitantur se termini pòst, & termini concomitantes, non posito miraculo: secus in mutationibus, vt exemplificat tripliciter notanter. Ibidem etiam tangit triplicem contrarietatem conformiter dictis Philosophi & Physicorum. Attende optimè ad id, quod dicit de anima hominis. Nam si ponatur forma corporeitatis alia ab intellectiua in homine, tunc inductio intellectiua non est mutatio: si non, est. & est singulariter aduertendum, & potest applicari aliquammodo contra Thomistas. Vide in 4. *vbi suprâ,* & *distinct.* 1. *quæst.* 1. & 43. *distinct.* *eiusdem, quæst.* 2. & 5. & in 3. *distinct.* 2. *quæst.* 3. & *distinct.* 7. *eiusdem, quæst.* 2. & in 2. *distinct.* 17. & nota, quòd illæ quatuor conclusiones, quas recitat in litera, sunt ista 6. & præcedens tertia, & aliæ duæ in probatione istius ex Philosopho.

Septima de instrumento patet suprâ de agente, & vbi remisi ibidem, & de multiplici acceptione instrumenti. Illæ quotationes ibidem 24. & c. vsque ad finem, non habentur communiter in originalibus: sed satis benè currunt. Cùm dicir in fine, *suprà 17.* aduertè, quòd est 11. principalis supra: vt litteram ordinari, & satis rectè per totum. Credo, quòd affuit numen Scoticum, vbi que: sed communiter in omnibus originalibus, non ponitur ista hîc.

24. Octaua est valdè notabilis de imperio voluntatis, vbi probabiliter posset poni principium particulæ, nisi propter dependentiam, & allegationes sequentes, quam declarat tripliciter, ex quibus infert triplicem gradum actus naturalis, sub imperio voluntatis, & totum clarum, sed maximè notandum.

A quo actio dicitur naturalis

Deinde ponit pulchra notanda per ordinem. Primum est, à quo dicitur actio naturalis. Quod tamen limita, & declara: vt in 2. *dist.* 2. *quæst.* 10. & *dist.* 18. *eiusdem,* & in 4. *dist.* 43. *quæst.* 4. & alibi, sæpè habet: & pondera quòd dicit de libero per accidens.

Secundum notandum, quòd aliqui conclusionem assignant, est de impedibilitate actionis naturalis talis, vbi tange plura de libertate voluntatis creatæ, & increatæ, vt scis.

Tertium notandum est, quòd etiam aliqui conclusionem assignant, de comparatione actus liberi naturalis eliciti à voluntate, & imperati ab

ipsa. & est meritò notandum, quia singularissimum, & in multis locis applicabile. Vbi duo dicta Augustini exponit; & declarat, & inter se comparat, & originalia fuerunt ibi vitata communitè, benè tamen ordinauimus cuncta. Quare 3. *dist.* 1. *q. 4.* & in materia de lib. arbit. in 2. & alibi sæpè, vt 2. *Physic.* & 9. *Metaph.* De motu etiam grauium, & leuium, & proiectorum, & huiusmodi pòtes hic pertractare, & è contra.

25. Quartum notandum, quòd similiter conclusio ponitur ab aliquibus, est impugnatium quodammodò præcedentium: sed patet quòd non est simile de arte, & voluntate; sed nec de intellectu; apparenter tamen arguit. Ex præcedentibus tamen de gradibus illis, & tertio notabili patet eius solutio. Illa quotatio in fine variè habetur: nam aliqua originalia videntur quotare illam conclusionem 8. vel 7. suprâ: *Actio naturalis,* & c. sed satis benè applicatur ad illud Augustini de *Ciuitate* 14. vt ordinari. Vltimò arguit pro veritate notabilis 3. & illius dicti Augustini, satis efficaciter.

Nona conclusio procedit ex 9. *Metaph. text. com. 10.* & 1. *Cali. text.* 116. limita tamen, vt suprâ in 9. *Metaph.* habet. Vide 1. *dist.* 1. *quæst.* 4. 8. & 10. *dist.* 1. & alibi sæpè ad hæc, vt suprâ plerumque notauit.

Decima videtur contrariâ 9. sed non est: si rectè aduertes. Ponderabis propter *ly necessario* additum in 10. quòd non habetur in 9. & remittit se ad præcedentia. Vbi variè originalia quotant: sed satis benè habes. In dies omnes istæ quotationes literam intricantes depurabunt, quia humana ingenia ad micrologiam inclinantur: vti nam potius veritatis subtilius cribrandæ, quam æris abundantius cumulandi zelo. Considera. Declarat satis abundanter non repugnantiam huius conclusionis ad præcedentem tacitè. Illa obiectio ad finem ex 9. *Metaph.* non habetur communiter in originalibus, idèò *Extra* notauimus ipsam. soluitur tamen facilliter ex dictis, quia tantum de necessitate secundum quid, & de facto procedit. Addè ad hæc plura, vt expedit. Aliqua originalia habent ibi: *contra hanc* 12. vbi habes 10. fortè propter alium ordinem conclusionum, vt prius notauit.

Nulla actio creata simpliciter necessaria.

26. Undecima satis copiosè suprâ in vniuersalibus conclusionibus 12. & 13. pertractata est; ad quam se remisit ibi. & ad alias hîc circiter. Quare in doctrina huius, vt ibi notauit. Vbi aduertè in commento de duplici necessitate, vt sæpè habet iste, & maximè 39. *distinct.* 1. & 1. *distinct.* 2. ad propositum, & potest vocari necessitas concomitantis, vel consequentis indifferenter.

Duodecima est de applicatione agentis ad agendum: & est singularis, & benè examinanda, de qua etiam suprâ fecit mentionem, saltem implicitè. Mouet dubium in commento de ista applicatione, de qua loquitur conclusio, & non soluit. Et ibi multa posset adduci. Vide 2. *dist.* 2. *q. 10.* & *super* 7. & 8. *Physicorum,* de motu grauium, & c. posset breuiter dici, quòd est in applicatione, seu in coniunctione causarum, vel ordine, siue dependentia: nam omnia dirigitur, & applicantur à prima per cognitionem, & voluntariè causante, & applicante. Sed hoc pateretur instantias in doctrina huius. Quare dic aliud, distinguendo de applicatione, & inuestigando vtriusque causam, & totalem, & partialem.

Quid est applicatio causa ad agendum?

De distinctione actionis, & passionis.

Decimatertia est de actione, & passione, vbi possit etiam principium particulæ poni, & accipitur ex 3. Physicorum, & primo de Generatione, & Auctore sex Principiorum: quam egregiè declarat, dando instantiam ex communi modo dicendi. Examinabis cuncta ex Logicalibus, & Physicis, & Metaphysicis considerationibus. Quod tangit de relatione actionis, & passionis, vbi notanter dicit: *Ideo intellectus accipit*, &c. Pondera, vt habet 1. *distinct.* 2. *quest.* 2. & alibi, vt ibi quotatur, & supra sæpè terigi. De distinctione harum vide in 5. *Met.* 9. 6. & adde plura hîc.

27.

Potentia essentialis, & accidentalis explicantur.

Decimaquarta est de illa famosa diuisione potentie in essentialem, & accidentalem, quæ valde singularis est, & examinanda. Quære 8. Physicorum *text. com.* 3. 2. & 2. *de Anima, text. comm.* 2. & aliquantulè *text. comm.* 55. & 60. & 3. *de Anima, text. com.* 8. 5. & inde. Quam probat, & declarat mirabili solertia. Vide supra in 9. & 3. *diff.* 1. *quest.* 7. & 2. *diff.* 2. *quest.* 10. & 3. & 25. *diff. eiusdem, & in quolib.* *quest.* 15. & alibi sæpè ad hæc. Adde instantias ex considerationibus Physicis, vt scis. Pondera ibi duplicem circumstantiam necessariam ad agendum: & similiter duplex impedimentum.

De potentia plenè actiua.

Decimaquinta est de potentia plenè actiua. Vbi nota ly *plenè*, quàm egregiè exponit. Vbi etiam attende cùm dicit, *non per se actuante*, &c. In fine in aliquibus originalibus habetur, *voluntas respectu intellectus*: & sic posuimus. Quod applicabis, vel vt exemplum vltimi membri in declaratione conclusionis; vel tanquam obiectionem contra actiuitatem voluntatis: & si sic, considera quid iuris, & an faciat pro opinione Thomistarum de prærogatiua intellectus. Vide 4. *diff.* 49. *quest.* 4. & alibi pluries. Vide Vuar. & sequaces huius.

28.

An voluntas sit causa principalis actus charitatis?

Decimafexta comparat agens principale ad secundarium: vel instrumentum. Et instantiam adducit, comparando voluntatem ad charitatem, præsupponendo voluntatem esse principale agens, in eliciendo actum. Et licet possit solui distinguendo de agente secundario, vel instrumento, coniuncto videlicet, vel separato, altius tamen inuestigabis veritatem præsuppositi ex 17. *distinct.* 1. vbi habet, quòd charitas est principale vno modo: licet voluntas sit tale alio modo, & potest ponderari, quia valdè sapit. Quære alia ad hæc.

Decimasexta est de motione, vel determinatione instrumenti, vel causæ secundæ ad agendum, & est notabilis, & supra sæpè tacta. Ex qua infert corollarium duplex. Et obiicit quantum ad instrumentum ex dictis supra 7. huius particulæ. Vnde infert, quòd illa est de numero conclusionum huius partis, & etiam quòd continuo conclusionum benè ordinata est. Quantum verò ad causam secundam, recurrit ad vniuersalem 24. quæ tamen 25. est, vt supra ordinaui numerum, propter illam quam superaddidi, quæ est *Extra*. Secundò directè obiicit contra dicta, & non soluit hîc, quia consuetudo eius est, vbi non tangunt argumenta, & ex aliis iam declaratis faciliter solui possunt, non amplius de eis curat, & in hoc sollicitum reddit lectorem. Sed istæ obiectiones faciliter soluuntur ex dictis. Vide 1. *quest.* 4. & 37. *diff.* 2. & supra de primo princ. & 5. & 2. *Met.* & 2. *distinct.* 1. & alibi sæpè ad hæc. Vnde non valet, est immediatior effectui: ergo determinatior ad agendum. Vbi tamen potest distinguui de immediatione entitativa, vel virtuali; & de determinatione multiplici, vt prius no-

An causa immediatior effectui, est magis determinata?

taui. Plura hîc adducat ingeniosus lector.

Decimaoctaua, quam tamen in aliquibus originalibus corollarium præcedentis assignant aliqui, & præcedit obiectiones præcedentes, & litera variè sequitur hîc. Nam illa septima supra ponitur post istam ad finem commenti, ibi: *tunc instrumentum non mouet*, &c. sed ordo iste placet: licet alius esset satis conueniens: est de agente actione immanente, à quo negatur instrumentum: quam tamen singularissimè limitat, distinguendo de instrumento coniuncto, & separato; & agendi, atque mouendi. Vbi pondera ly *formaliter*. Paucis multa dixit, & exemplificat clarè. Quære vbi supra notauit, vt 1. & 6. *diff.* 4. ad hæc. Multa hîc pro, & contra, adducat diligens lector: quia capit instantias, & plures pulchras subtilitates hæc materia. Quære antiquos, vt vis.

29.

Decimanona est de præsentia, & immediatione agentis ad passum primum, vbi pondera ly *primò*, & est multum notanda in considerationibus Physicis transmutationum, & motuum, & huiusmodi. Quam declarat mirabili discursu. Ne tamen videatur repugnare fundamentis Aristotelis 7. *Physicor. text. comm.* 8. & inde, & alibi sæpè, distinguunt de præsentia, locali, & virtuali; & de distantia locali suo modo. & qualiter impedit, & quando, & cuius actionem, loquendo de Deo, Angelo, & corporali agente. Vbi introducit de omnipotentia Dei, & eius immensitate cum *forasan*, quoddam notabile dictum: ad quod determinatè intelligendum, vide in 1. *diff.* 37. & maxime in Reportatis. Consequenter ibi pertractat qualiter distantia requiritur in agente corporali, & cum quibus conditionibus, egregiè. Deinde qualiter requiritur in Angeli actione, breuiter & Scoticè.

Quæ præsentia agentis ad passum requiritur?

Ad quod copiosius considerandum, quære in 2. *diff.* 9. ad longum, & 14. *distinct.* eiusdem, *quest.* 3. 2. etiam *diff.* eiusdem, *quest.* 5. Vide etiam in 4. *diff.* 45. & 49. & 50. *quest.* 3. & in 3. *distinct.* 14. & super 4. *Physicorum*.

Attende insuper ibidem ad illam quotationem, cùm dicit: *& hoc negat*, vbi habes 19. & debet referri ad hanc eandem. Alia originalia habent 20. & ita fortè supputando alio modo ferri, & esset 20. Alia etiam habent 29. & possit referri ad illam infra hîc quotatam 29. vel fortè voluit intelligi supra: quære curiosè ibidem: sed satis benè iacet litera. Quære specialiter ad propositum huius conclusionis in 2. *distinct.* 2. *quest.* 9. soluendo 2. *principale ad finem*. Quod ibi vltimò tangitur de locutione, & illuminatione Angelorum, & actione per lineas rectas, & per conuersionem, vide in 2. *distinct.* 9. & 13. & in Perspectiua, vt vuleris.

30.

Vigesima est de causa originante, quam dicit reduci ad efficiens. Vnde elici potest, quòd in hac particula, vt prius notauit, agit de efficiente. Vbi aduerte, quòd originans aliquando est alterius naturæ ab originato, & communiter in omnibus ita est, præterquam in diuinis, & hoc vel alicatate numerali, vel essentiali. Aliquando verò est eiusdem naturæ in numero, & consubstantiale: vt in diuinis. Vide 5. *distinct.* 1. *quest.* 2. Adde multa Physicè, & Theologicè ad hæc. Attende etiam cautè, quo modo in diuinis potest dici efficiens, iuxta ea quæ habet iste 3. *diff.* 1. 9. 7. & 25. *diff.* 2. & supra 9. *Metaph.* 9. penult. de relatione efficientis: sed dic, vt supra dixi, quòd extensiuè accipit efficiens, pro producente.

De locutione, & illuminatione Angelorum.

Originis semper increatis, alterius naturæ ab originato.

Vigesima prima est de alio modo causandi, vbi aliqua originalia habent *promptoria*, alia *instrumentalia*; breuiter vult; quodd omnia huiusmodi reducuntur ad efficiens. Exemplifica in artificialibus, & naturalibus, & politis, & huiusmodi, vt nosti.

31.

Vigesima secunda est de alio speciali modo efficiendi, saltem extensiuè loquendo, qui est creatæ, quem modum ponunt Theologi, & negant communiter Philosophi. Vbi inuestigat optimè quid sit terminus creationis, & à quo potest produci, scilicet quodd à solo Deo. Ponitur in aliquibus originalibus: ibi quædam litera, quam non habes: nec refert, quia non est necessaria, quæ sic incipit: *Philosophus videns*, &c. Vide copiose ad hæc in 2. *dist.* 1. *q.* 2. & 4. & *dist.* 9. & 17. *dist. eiusdem*, pro opinionibus quas recitat, maxime cum dicit *secundum vnâ opinionem*, &c. & 1. *q.* 4. Vide etiam in 3. *dist.* 1. *q.* 1. optimè, & in 1. *dist.* 17. Quare supra in 7. *q.* de *rationibus seminalibus*, & 18. *dist.* 2. & *alibi pluries*. Vide antiquos Philosophos, & Theologos. Attende, quodd illa litera, *sine quod idem est, materiam transmutet ad formam*, non ponitur communiter, nec necessaria est: Ibi etiam habes qualiter homo generat hominem, licet anima creetur, quod bene notandum est: sed instantias considera: qualiter potius potest creatura attingere ad vniõnem formæ, quam ad eius productionem primam origine: sed hoc infra Doctor non omittit. Ibi etiam est via impugnandi positionem de inchoatiuis formarum. Ibi etiam notabiliter habetur, quodd terminus creationis non est forma, vt forma, sed vt tale ens, vbi instantias diligenter exclude: vt etiam Doctor ipse in sequentibus tetigit. Multa alia ibi paucis tetigit Aquila per prope Solem. Breuiter, vult quodd transmutans materiam ad formam, inquantum tale, non creat formam: nec etiam non transmutans, si producendo formam, simul natura vniat eam; nec vniens vt tale, est creans: nec ideò non creat, quia aliquid formæ præsupponit; nec si totam producat materia priuata concurrente, quia termini non sunt purum nihil reale, & ens: sed priuatio, & forma. Relinquitur ergo cum creatura non possit aliter producere, quodd solus Deus creat. Vide 1. *q.* 4. resolutè, & vbi supra, & tange instantias Philosophorum.

32.

Consequenter contra dicta obiicit tripliciter. Primò, quodd sequeretur animam intellectuam non necessariò creari, cum ad ipsam transmutetur corpus, & totum cuius est pars, generatur; & est efficax satis argumentum, vt patet. Secundum, & quartum argumenta ostendunt ex dictis posse inferri omnem formam creari, si illa est ratio, quodd productio animæ, quia prior natura productione compositi, ideò non est generatio, sed creatio. Tertium est notabile, vt tetigi priùs, quare scilicet agens creaturam vnire potest formam à Deo immediatè creatam, vel productione totius ipsam producere, & non per se, vel seorsum ipsam creare? Ad primum singularissimè respondet, declarando, vnde probatur animam intellectuam creari, & vnde non: vide in 4. & alibi vbi supra. Illa litera sequens, vbi declarat solutionem, & confirmat, potest bene intelligi, vt iacet, referendo ly *eius* ad materiam ignis, vel ad tertiam entitatem, vel alio modo posset sic stare, quia aliquid est eius, vel præfuit, excludendo videlicet opinionem de inchoatione formarum: vel loco ly *generari*, ad finem, pone ly *creari*. Ad 2. & 4. respon-

det optimè, ponendo differentiam inter productionem formæ creatæ, & generatæ, quo ad prioritatem naturæ respectu totius productionis, & est vbiq; notabilis: & sic Philosophus negaret animam creari: quia non prius, &c. vbi notanter redit ad prius dictum de forma, vt forma, & de forma vt ens: quæ sunt valdè notanda.

Ad tertium solutio clara est: sed exemplum examinandum, si loquatur de forma alterius generis, vt potè substantiæ: sed exempla ponuntur famosè: considera omnia diligenter, & instantias exclude. Replicat dupliciter specialiter contra primam solutionem, & tertio contra solutionem quartæ obiectionis, & aliàs sæpè dictum de termino primæ actionis: Ad primum respondet valdè eleganter. Quare in simili *quæst.* 1. *Prolog.* & 3. *dist.* 1. *q.* 1. & 3. & 14. *quæst.* *Quod.* & 3. *dist.* 2. *quæst.* 7. & in 4. *quæst.* 1. & *alibi sæpè*. Ad 2. & 3. satis patet, & clarè, & notanter: vbi aduerte in responsione 3. quodd intendit Doctor breuiter ponere differentiam inter *esse* per se; perfectate tertij modi compositi, & *esse* formæ: quia primum est verum de facto, & possibili: secundum, & si de possibili, non tamen de facto, nisi tantum de intellectu: quod multi negarent. Et quod ibi finaliter tangit de possibilitate, & necessitate, examina, & adde vt expedit. Ex his enim resoluntur multa, aliàs sub dubio omiſſa consuetudine Scotica.

Deinde prosequitur notanter de actione per totum, vbi etiam conclusiones notauimus ordinatè. Vigesima tertia est tanquam quæstio, vel dubium, aut petitio, quæ tangit duo membra, & est problema satis commune. Vide de potentiis animæ 16. *dist.* 1. sed considera quid dicendum de Sole constringente, & soluente: vide supra particula 17. conclusionibus 7. & 8. ad hoc expressè allegat Damascenum in 3. libro, & quotatio C, nunc omittitur: nunc alio, & alio modo habetur. Quare eum c. 3. & 14. sed expressè 15. facit sermonem pulchrum de actione.

Vigesima quarta videtur repugnare 7. supra particula 17. sed considera bene qualiter hinc inde loquitur, & de qua forma, & de qua specie: ibi enim loquitur de agente illimitato, hinc de forma, quæ multum differunt. Exemplum de *intelligere* posset impugnari, si intendat omnes actiones intellectus esse eiusdem speciei. Nam *dicere*, & *intelligere*, sunt alterius rationis, vt patet. Ideò aliqui, & probabiliter, volunt, quodd intellectus non habet aliquem vnum actum adæquatum eiusdem rationis, nisi actus intellectus vocetur actus indifferens ad *dicere*, & *intelligere*; sed fortè loquitur extensiuè de *intelligere*, vel loquitur de actionibus absolutis propriè immanentibus. Plura hinc adiungat diligens veritatis inquisitor.

Vigesima quinta est valdè singularis, & notanda optimè. Vide in 2. *dist.* 2. *q.* 4. ad finem solutionis, expressè ad propositum, & 9. *eiusdem, dist.* & *super 5. Physic.* & pondera duplicem terminum actionis, & qualiter exponit dictum famosum Aristotelis,

Vigesima sexta videtur repugnare 6. particula 17. Ibi tamen satis correxit illam in commento: patet, quodd hic accipit *instrumentum* extensiuè. Examina etiam bene illud exemplum, quod adducit de calore, vt priùs notauimus. Quid etiam requiritur ad specificam differentiam actionum, considera.

33.

34.

Creationem aiunt Theologi, & negant Philosophi.

Quis creationis terminus?

Terminus creationis purum nihil, & ens.

Vnde constat animam rationalem creari?

*Terminus s.
milior cause,
quàm actio
eius.*

Vigesimaseptima comparat actionem, & terminum eius secundum assimilationem ad principium agendi. Exemplum de calefactione, & calore comparatis ad principium calefieri, siue fit calor, siue forma calefacientis. Inferit corollarium contra Henricum. Vide 3. *dist. 1. q. 1. 3. & 6. & 3. dist. 2. q. 8. & 9. & inde. & alibi sæpè.* considera ubique quo modo accipit *actionem* hic: de similitudine etiam, vel formali, vel virtuali, potest fieri vis: alia multa adde.

Vigesimaoctava variè habetur in originalibus: sed satis benè ordinauimus eam: vt hîc habes. Vide quæ faciunt ad propositum 3. *dist. 1. q. 7. & 45. dist. 4. & alibi plerumque.* Non obstant enim quòd plures species, vel habitus, ponantur in intellectu, vel voluntate: non tamen totæ actus, vel actiones simul. Quære 2. *Topicorum, c. 25.* vbi etiam pondera *ly perfectio, & ly sufficientis:* & quomodo potentia deficit, & alia multa hîc. Vide 17. *dist. 1. & in moralibus.*

Vigesimanona videtur currere iuxta dictum Philosophi 2. *Topicorum, vbi supra, & 1. Cæli, text. com. 116. & 7. Physicorum, & 2. Cæli, & alibi plerumque* de potentia habente actionem adæquatam, intensiue, & extensiue: quam probat, & instat, seu limitat: & impugnat limitationem, & consequenter glossat dupliciter, & impugnat vtramque glossam. Deinde adducit duas alias euasiones falsificando propositionem, & vtramque impugnat, & ita finaliter tenet veritatem eius. Vbi totum processum valdè notabis, quia multa difficilia, & ardua elici possunt. Vide 24. *dist. 2. & 15. dist. 3.* pro his, quæ tangit de portione inferiori, & superiori. Quære etiam 3. *dist. 1. par. 2. & specialiter in Reportationibus, & 2. & 5. quæst. Quodlibeti, & 13. & 14. dist. 3. & 49. & 50. dist. 4. & 14. & 15. quæst. Quodlibeti, ad hæc.* Tange etiam ibi, in alio actu videtur essentia, & alia in ipsa ab intellectu creato. Pondera instantiam de intellectu animæ Christi.

Trigesima est de proportione, seu vniformitate formæ, & actionis, quæ etiam notabilis alterationis est: contra quam instat pulchrè. Primò verò breuibz eam probat, inferendo ex eius opposito inconueniens. Quod tangit in prima instantia de minimo sensibili, quære copiosè in *de Sensu, & Sensato:* sed ad vnguem in isto 2. *dist. 2. quæst. 9.* & cum dicit *per te,* vbi benè staret *per se,* considera an aliorum opinione, an ad seipsum loquatur. Potest solui argumentum, recurrendo ad actionem obiecti in se, & potentia perceptibilitatem, & partialem actiuitatem, si ponatur. Aliud quod tangit de motu, est examinandum benè. Vide 2. *dist. 1. p. 2.* de productis vniuocè, & æquiuocè & Aristotelem, & Commentatorè. Quære vbi ibi quotantur: & similiter de charitate minima; vbi ponderandum, an magis, & minùs variant speciem actus beatifici, & viatoris: & quæ ibi concurrunt: & quid facit approximatio talis, & talis obiecti. Vide 17. *dist. 1. & 49. dist. 4.* Quære in 3. in materia de spe, & charitate plura ad hæc. Fortè vult omnino impugnare propositionem, sed videtur benè sustinenda: quare breuiter dicendum, quòd est vniformitas rationis actionis, sicut & formæ vbiq; in quantum entitas actionis habet attendi præcisè in ordine ad formam, licèt possit variari propter variationem concurrentium cum forma, quæ & quot sint, considera. In aliquibus originalibus additur quædam remissio adducta supra ad finem huius, sic: *Item 6. 133.*

improbat. Vbi nota, quòd aliquando quotat omnes conclusiones à principio, aliquando particulas principales, & certas earum: recurrit etiam ad alias dicta. Quære tabulas Physicorum, & quæstiones ibidem plura addendo.

Trigesimaprima, & vltima est famosa apud Philosophos, & Theologos de via communi, saltem de actione, videlicet eiusdem in seipsam. Vbi aduertere, vt priùs notauit sapiùs, quòd nedum famosas in via sua veras, sed in via communi; hîc inferuit, & colorauit, & impugnavit aliquando, & aliquando problematicè dimisit, vt videantur motiua vtriusque via: tu verò perpendicularium stabili digito opponere, & moderabere omnia rectè. Quære supra lib. 9. *quæst. penult.* & vbi ibi quotauit copiosè, pro veritate huius. In præcedentibus etiam sæpè idem tetigi. Arguit pro veritate conclusionis inferendo tria inconuenientia ex opposito eius, quæ consequenter soluit, duo prima sub vna solutione; tertium verò seorsum infra cum dicit: *Ad tertium, non quilibet, &c.*

Primum inconueniens est, quòd idem opponeretur sibi ipsi. Secundum, quòd idem esset in potentia, & in actu respectu eiusdem. Tertium, quòd eadem ratione quodlibet ageret in se, quòd est contra experientiam: vel si non, ergo nec aliquid: aut redde rationem diuersitatis. Solutiones claræ sunt ex supra dictis. Replicat singularissimè contra solutiones, & nullibi aliùs: solue tamen omnia vt nosti, priùs benè ponderando. Vnde inferre potes id, quòd iam notauit, quòd hîc videlicet fundamenta, pro, & contra stabiliuit, & postmodùm vt apud argumentosa subtiliora; & saniora elegit. Ad primum dic breuiter, quòd refert loqui de oppositione actus virtualiter continentis, & virtualiter contenti ad carentiam, seu potentiam formalem passivi, & formalem actum, quem concomitatur, si inest.

Ad secundum, negatur consequentia: licèt aliquando sit minor conuenientia, non tamen maior repugnantia. Et quòd addit, quòd continet formalem perfectiùs. hoc fortè posset negari in continente finito. Vel hoc concessio, dicendum vltèriùs, quòd nedum virtualiter, sed eminenter Deus omnia continet, qui est alius modus continendi. Vel breuiter dico, quòd non eo quòd virtualiter continet, non est in potentia formalis; sed propter aliam causam, quia, videlicet summè simplex: sicut Sol respectu caloris, non quia continet, non formaliter recipit: sed quia non receptius peregrinarum impressionum, 2. *Cæli, text. 21. & inde.*

Ad tertium posset concedi, quòd inferitur loquendo de motu ad *Vbi:* de aliis verò non sequitur, nisi forma inclinetur naturaliter ad illas; & non dependeat ab aliis in agendo. Vide 1. *Physicorum, text. com. 80.* Vocat illud argumentum Achillem alibi ironicè: vt scis. Quòd finaliter dicit, *quomodo probabitur, &c.* Quære responsum Aristotelis 8. *Physicorum, text. comm. 264. etiam, & 5. Metaphysica, quarere omnium causas, &c.* Plura hîc ingeniosus moderator addat, & garrulantium proteruium suffocabit. Numerum verò prædictarum conclusionum, si placuerit alio modo suppattare, ordinabit: sed satis rectè ordinantur; licèt in dies spero si quid deest, supplere.

Deinde sequitur illa litera, super qua additionem posuimus, & satis rectè: quæ in omnibus originalibus prebatur supra immediatè ante propositiones creditas, scilicet ante 14. particu-

An aliquid in se agere possit?

37.

Actus virtualis, & potentia formalis non opponuntur.

Quare Sol nò est receptius caloris?

38.

35.
An actus adæquatus excludit omnem alium?

Num. 30.

36.

Iam eo modo, quo diuisa sunt: quia verò tan-
guntur dicta in præcedentibus, vt vides in illa li-
tera, conuenientiùs visum est, quòd sequeretur
ea, quæ recitat, & quæ suprà dicta appellat, quàm
præcederet. Aut ergo vitio scriptorum; aut Do-
ctoris originalis transmutatione; aut in margini-
bus eius additione huius literæ; aut oppositione
quoquo modo, ibi communiter habetur: hinc ni-
hilominùs legatur, si placuerit lectori. Multa
notanda continet, ferè tamen suprà omnia ta-
cta sunt. Pulcherrimè ibi se resoluit de ordine
causarum requisito in causando, & de vnione tam
extrinsecarum, quàm intrinsecarum. Litera satis
correcta est per totum, sed bone Iesu cum quan-
to labore, & mentis angustia, & cerebri infesta-
tione, & maximè circa quotationes quas tangit?
Diuinatus sum etiam nescio quo spiritu illud di-
ctum Linconiensis, quod tangit, vbi omnes libri
corrupti fuerunt, & ita in pluribus aliis. Tan-
tùm hæsitauit in quotatione illius 16. quam tan-
git sæpè; sed lector inuestiget cuncta altè. Re-
missiones ad quæst. 8. & 9. Metaph. ibi, non te mo-
ueant, vt suprà notauit, cuncta benè declarando.
Ponitur ante illam particulam: *perfectum est*, &c.
in aliquibus originalibus quædam litera longa,
quam omisit: quia non communiter habetur,
nec necessaria hinc, quæ sic incipit: *Dicitur quòd
finis, &c.*

THEOREMA XXIII.

SCHOLIUM I.

*Afferi pulcherrimas regulas de ratione perfecti, par-
tim ex se, partim ex Philosopho, cuius loca citat Vi-
de cum Quodlib. 5. art. 1. vbi declarat descriptionem
perfecti, & de primo principio cap. 4. num. 3. & 44.
& aliis locis, ibi in Scholio citatis. quibus Doctor agit
de perfectione simpliciter, conclusiones sunt satis cla-
ra per se, & sua Commenta; de quibus vide notas
Mauritij.*

23. princ. I *Perfectum dicitur, cuius non est extra
aliquid accipere.*

I. Hæc communis est ratio, siue in sub-
stantia; siue in virtute; siue in quantita-
te durationis, vel permanente; & hoc siue
perfecto simpliciter, vt Deo: siue creato
simpliciter perfecto, vt vniuerso; siue hõc;
vt speciei certæ. ex hoc sequitur

2 *Perfectum est, quod potest facere sibi
simile.*

T. c. 54. & circiter. Quarto Meteororum, glossatur in
Proemio Metaphysicæ, hoc est perfectio
virtutis.

3 *Similiter perfectum est, quod habet finem
studiosum.*

T. c. 21. Quinto Metaph. hæc est perfectio ali-
quo modo virtutis, per quam acquiritur
finis.

4 *Vnumquodque perfectorum, à meliore
ipso perficitur relatum ad ipsum.*

Ethicorum 6. commento 9. post.

5 *Qualiter perficiuntur deteriora, ad me-
lius ipsis, non relata.*

Post.

6 *Vnumquodque natum est suscipere me-
lius seipso.*

Hoc suscipiens melius, & perfectius fit:
non suscipiens manet in imperfecto. Ibi-
dem ante sententialet.

7 *Non omnis potentia perfectior fit ex ope-
ratione sua propria intensa.*

Paret de actu appetitus sensitui in
nobis.

8 *Totum, & perfectum idem 3. Physicorum.*

T. c. 64.
2.

Quare infinitum, vt est possibile in
quantitate, non est perfectum.

9 *Bonum, & perfectum idem.*

Quare omnes considerationes tertij
Topicorum de meliori, & de perfectiori
intelliguntur cæteris paribus. Nota quòd
suscipiens illud, si est eius perfectio perfe-
ctius fit secundum illam perfectionem,
non perfectius secundum suam essentiam:
materia enim ita perfectè est materia,
quando non habet formam, sicut quando
habet; non tamen ita perfecta perfectione
formæ, quæ est aliquo modo etiam eius
perfectio, sicut forma informati, non sicut
intrinseca perfectio intra essentiam eius.
Adhuc minùs est subiectum perfectum
recipiens accidens. Iuxta hoc, nota, quòd
nunquam minùs nobile propter coniun-
ctionem cum nobiliori, nobilitatur in se:
nec materia propter coniunctionem cum
forma: nec sensus propter coniunctionem
cũ intellectu, nec intellectus propter con-
iunctionem cum voluntate, plusquam sine
illis essent. Tamen dupliciter nobilitatur
aliquid; vno modo nobilitatione illius cui
coniungitur, quæ nobilitatio est eius ali-
quo modo, eo scilicet modo, quo illud no-
bilius est causa, vel perfectio minùs nobi-
lis. Secundo modo natura facit disposi-
tiones, vel minùs nobilia propter nobilio-
ra: & idèd facit ea, sicut congruunt con-
iunctioni cum perfectioribus: non con-
gruerent, nisi in se fierent perfectiora,
quàm si deberent remanere sola: idèd sen-
sus etiam in se nobilior in homine, quàm
in pecore.

*Materia in
se non perfici-
tur per
formam, nec
subiectũ per
accidens.*

*Quomodo
aliquid no-
bilitatur per
coniunctio-
nẽ ad alia?*

10 *Perfectio participata quandò simpli-
cior, tantò perfectior.*

*An sensus
hominis per-
fectior sen-
su bruti?*

Vt esse, quàm viuere. Dionysius de di-
uinis nominibus, cap. 1. sed ens est perfe-
ctius, quod plures perfectiones participat,
hoc secundum ipsam, vbi est compositio
aggregationis, nec quantitatatis, nec distin-
ctionis.

3.

11 *Non simpliciter perfectius est, quod per
se, quàm quod per aliud.*

Quia creatura perfectius intelligitur à
Deo (& tamen non per se, sic quòd ipsa sit
ratio

ratio intelligendi se, sed essentia diuina) quàm si intelligeretur ab alio, ita quòd ipsa esset ratio intelligendi se: vt mens à se secundum aliquos. Tamen in actionibus videtur perfectius per se agere, quàm per aliud, sicut Deus per se intelligit. Nota, prima instantia videtur deficere, quia in ratione obiecti melius est intelligi per se, quàm per aliud.

Contrà: de visione rerum in Verbo, & in se. Respondeo, tam ad hoc, quàm ad primum, per aliud non extrinsecè continens.

SCHOLIUM II.

Quo magis aliquid absolutum est necessarium, eo nobilium: quod intellige, cæteris paribus, alioquin materia esset nobilior forma, & composito; aut fortè loquitur in opinione Philosophorum ponentium Intelligentias ita effici, vt à prima sit secunda, & ab hac tertia, &c. Sed iuxta exemplum, primo sensu loquutus videtur. Quod addit, in nullo respectu esse perfectionem simpliciter, verum est; etiam loquendo de relationibus originis in diuinis, qua non dicunt perfectionem, vt habet Doctor 1. dist. 13. num. 9. 10. & dist. 26. num. 36. & alibi sæpè, maxime quodlib. 5. Quod ait de simplicitate, quòd sit perfectio simpliciter, vide tract. de primo principio, cap. 4. num. 3. & loca ibi citata in Scholio pro declaratione perfectionis simpliciter. De simplicitate, vide 1. dist. 8. quest. 1. simpliciter nulli creatura conuenit, idè in ea perfectio simpliciter esse nequit, cum eius naturam destruat: in se tamen perfectio simpliciter est.

Scholia hætenus elaborata, magno certè labore, & cerebri vexatione, textui in multis satis intricato inserere sæpegi. Nec pœnitet suscepta molestia, quam spes fructus inde exerpendi, abundè recompensauit. Si quas peragraui difficultates, in initio prauidissimè, perterritius fortè destitissimè: sed quo rudiores reperi litera cortices, difficilioreque eius ingressus, eo delicates, profundioresque, cum sudore tamen, occurrerunt sensus; minore sanè labore, & fatigatione in aliquem Doctoris subtilis librorum, integra edidissimè commentaria: sed malui hunc subire, quo vt spero aliis, quibus plus est ingenij, & orij, viam aperui, inoffenso pede, metaphysicalia, huius Doctoris, qui altius omnibus speculatus est, percurrendi: & si Deus dederit, fructuosius doctrinam eiusdem suis commentariis illustrandi: excuser quaso, si multa pertranserim intacta; scholiasten egi, non commentatorem.

12. Necessarium in omni absoluta perfectione, est nobilitatis maioris, quàm possibile; in nulla respectiua est simpliciter perfectionis.

Sic intelligendo, quòd illud sit perfectius, in quo est respectus necessarius, quàm possibilis, imò si est ad aliud, semper est imperfectionis: quia ponit aliquam necessariam dependentiam ad aliud: vnde nulla talis est in Deo. Potest tamen aliquid esse nobilium in sua natura, quod habet respectum necessarium, alio, quod

non habet: vt terra tota in grauitate perfectior vno lapide: hæc necessariò deorsum, ille possibiliter, respectus tamen ipse si in se aliqua res est, & perfectio alia à fundamento, nobilior est si est necessaria, quàm si est possibilis.

13. Nota, simplicitas absolutè est perfectio, sic quòd simpliciter melius est ipsum, quàm non ipsum, sicut quasi est vniuersaliter de omnibus attributis. Quod debet sic intelligi, quantum est ex parte ipsorum, non quantum est ex parte illius, cui comparantur, quòd fortè destruat: sicut sapientia repugnat cani.

14. Non omne illud, cum quo stat simplicitas in creaturis, est melius illo cui opponitur: nec cui conuenit maior simplicitas, est melius illo, cui conuenit minor.

Aliter materia prima esset perfectior composito, & punctus perfectior omni continuo, & vnitas numero, & ita vniuersaliter pars toto: quia totum compositum: & tamen totum, & perfectum idem, tertio Physicorum; tamen in quantum simplicius est melius: sicut non omne incorruptibile; sicut materia prima est simpliciter melius omni corruptibili, puta homine: licet in hoc sit melius, & idè quia non est tantum vna catena in mundo 2. 8. 9. 55. sub.

15. Nota, simplicitas non est perfectio simpliciter in creaturis: quia quibusdam repugnat, sicut & sapientia, si tamen posset stare cum natura earum, esset perfectionis in eis.

16. Eodem modo iudicandum est de simplicitate, & compositione in spiritualibus, & corporalibus.

Quantum ad *ABC*, quia vbiicumque potest stare simplicitas, cæteris paribus, perfectior est illa natura: sicut est in spiritibus, de simplicitate opposita compositioni ex diuersis rebus: non autem de opposita compositioni intentionum, siue rationum formalium realium, & similium talium: quia talis simplicitas cæteris paribus non potest esse in creatura.

ANNOTAT. MAVRITII.

Sequitur illa particula: *perfectum est*, &c. vbi vir perfectus in perfectione perficere suum laborem rectè voluit; vbi pulchras propositiones ex Philosopho, & ingenio proprio collegit: quas in plerisque locis tangit, & declarat.

Prima ex 3. *Physicorum*, text. comm. 63. & 5. *Metaph. sext. comm. 2. 1.* & 10. *Metaph. sext. com. 1. 3.* Quære expositores ibidem, & hunc maxime, & specialiter in quodlibeto, quest. 5. art. 1. Declarat illam descriptionem, seu conclusionem inducendo

Quid perfectio simpliciter.

Simplicitas non semper melior.

5.

T. c. 64.

Simplicitas non est perfectio simpliciter in creaturis.

6.

Perfectius per se agere, quàm per aliud.

4. Quomodo respectus est perfecti. o.

cendo in pluribus modis, seu speciebus *perfecti*. Vbi aduerte cautè, cum dicit, *creato simpliciter perfecto*: videtur enim ibi accipere *simpliciter perfectum* pro vniuersali perfecto, non eodem modo, quo in membro præcedente accepit, scilicet Deo, vt nosti. Vnde breuiter tangit triplex perfectum, scilicet simpliciter, vt est Deus; creatum, vt est mundus cum omnibus creatis; particulare creatum, seu specificum, vt homo, &c. Quæ perfectio potest considerari, vel in substantia, vel virtute, vel quantitate durationis; vel permanente. Vide suprâ tractatu de primo princ. de perfectione simpliciter, maximè quære in *Quodlibeto quæst. 5. art. 2. ratione 2.* optimè. Quære Franc. in primo Constat. *distin. 3. 4. & 35. copiosè.*

Secunda propositio, quæ videtur quasi corollarium præcedentis, sed est conclusio: est etiam Philosophi in multis locis, & specialiter vbi allegatur 4. Meteororum, ad finem. Quære 7. *Physicor. 1. com. 18. & 2. de anima. 1. c. 34. & 49. & alibi sæpè.* Primo etiam Metaphysicæ in proæmio in 6. conditione sapientis, elicitur. Vbi cum dicit Doct. *glossatur*, considera an suam, an aliorum glossam recitat, verum enim est, quòd ipse hoc tetigit optimè. Quære *ad finem quæst. 1. Metaphysic.* Declarat consequenter, de qua perfectione debet intelligi hæc conclusio.

Tertia conclusio est ex 5. Metaph. vbi allegatur. Expone, plura addendo. vide 2. de *Anima, 1. com. 49.*

7. Quarta, quæ fuit etiam suprâ recitata, est notabilis, vbi quotatur communiter lib. Ethicorum. sed variè. quære Eustathium in commento, quem communiter allegat iste, & non Auerroëm: in moralibus enim minimè valet. Quære 19. & 30. *dist. 1. & 12. Metaph. & 3. dist. primi. & 2. 49. dist. 4. & alibi sæpè. 9. & 10. Ethicorum* habetur benè ad propositum: sed instantias considera.

Quinta propositio ex eodem commento colligitur. & dependet ex præcedenti. quære 1. & 10. *Ethicor.*

Sexta ex eodem commento etiam colligitur: quæ suprâ in tractatu de primo principio fuit pertractata aequaliter: quam etiam limitabis, vt nosti copiosè vbiq;e, dicta Arist. & huius pro & contra ponderando. hæc propositiones infrâ pertractantur post 9. conclusionem.

Septima notabilis est, quæ habet instantias plures in Arist. & dictis huius. vbi tamen pondera *ly omnis*, propter potentias defectibiles, & deficientes. oportet enim quòd sit circa obiectum conueniens, & sic de aliis circumstantiis. quia bonum ex causa integra. Vide 2. 3. & 10. *Ethicorum.* Declarat propositionem exemplariter. vbi tange de multiplici perfectione, vt nosti: & similiter in præcedentibus.

8. Octaua propositio est nota, & locus eius. Vide vbi suprâ in *Quodlibeto* notauimus, quo modo totum & perfectum aliter in quantitate molis; aliter in quantitate virtutis. Vnde Philosophus vbi allegatur, dicit quòd infinitum habet rationem partis, & materiæ, & hoc vt ipse posuit infinitum, scilicet in potentia tantum: cuius scilicet quantitatem accipientibus, &c.

Nona etiam est famosa. quære vbi prius. Arist. 1. etiam *Ethicorum*, & *Politicorum*. Vbi *Scoti oper. Tom. III.*

attende quòd *ly quare*, in hac propositione, & præcedente posset assignari corollarium conuenienter.

Deinde ponit quædam notanda, quæ sunt declaratiua 4. propositionis suprâ, & sequentium, optimè: vbi tota litera satis clara, sed valde notanda vbiq;e. Vbi tangit de perfectione duplici, scilicet intrinseca & extrinseca, & dantur gradus in vtraque. ita quòd eo modo, quo variè dicitur totum, ita perfectum, & perfectio. Qualiter etiam ignobilius nobilitatur ex coniunctione, vel referibilitate ad nobilius dupliciter, & omnia verba mensurabis diligenter, vt scis. Posset illa litera conuenienter poni suprâ post 6. vel assignati additio: optima tamen vbiq;e.

Denique est ex sententia Dionys. vbi in allegatione variè quotatur. Vide in originali cap. illud. quære 1. *quæst. 4.* ad propositum. & 8. *dist. 1. alibi plerumque 3. etiam dist. 1. & 2. & 14. quæst. Quodlibeti*, de veritate in communi &c. Attende ad litteram commenti, quæ variè habetur in originalibus. Aliqua habent *compositio*; alia *comparatio*. similiter aliqua habent *distractionis*; aliqua *distinctionis*: quære Dionys. & expositores. vbi tange de multiplici compositione, vt scis. suprâ sæpè ad hæc plura tacta sunt: instantias vbiq;e ponderabis.

Vndecima est singularis: contra quam posset adduci instantiæ ex 2. & 8. *Physicorum*: sed faciliter soluuntur. Ea quæ tangit de cognitione rerum ab intellectu diuino, sæpè prius tetigit. Limitat notanter qualiter nobilius est intelligi per aliud, & per quòd aliud. vbi loco, *extrinsecè*, benè statet *eminenter*. vide 3. *quæst. prologi*. Tange hîc multa de cognitione Dei, & aliorum in Deo, & quòd aliud est intelligi per aliud; aliud intelligi per accidens.

Duodecima est multum ponderanda, & maximè in doctrina huius. nullibi ita expressè declarauit. Pondera *ly simpliciter perfectioris* propter multas instantias euadendas. Quære benè in 8. *dist. 1. quæst. finali. & 7. quæst. Quodlib. & 1. dist. 2. & 39. dist. 1.* & alibi plerumque. Habet duas partes hæc propositio, vt patet. Prima pars de se nota est: secundam verò declarat egregiè. Tange fundamenta Philosophorum hîc de necessaria causalitate Dei ad extrâ. Non obstat huic conclusioni, quòd personæ diuinæ sint relatiuæ: quia talis respectus necessarius non est ad aliud, scilicet in natura: licet benè ad aliud, vel aliam personam. Pondera de respectu necessario & possibili: & exemplum de iota terra & vno lapide, & instabis ex primo *Cæli, 1. c. 19. & inde*. Ad finem etiam commenti, vbi de respectu in se, duo sub dubio tangit more suo, vt à principio notauimus. scilicet de realitate eius, & perfectione distinctis à fundamentis. declarabis, vt ex dictis huius alibi scis. Vnde breuiter aliud est considerare aliquid vt includens perfectum necessarium ad aliud; aliud ipsum in se, & natura sua; aliud ipsum respectum in se. Aduerte etiam, quòd necessitas essendi non videtur arguere perfectionem simpliciter: aliter proprietates hypostaticæ in diuinis essent perfectiones tales. idèd notanter dicit Doct. in 2. par. conclusionis *simpliciter perfectioris*, propter perfectionem hypostaticam, si quæ sit, vt nosti. Vide 5. *quæst. Quodlib. & 1. dist. 1. quæst. 1. & 2.* Adde hîc plura benè speculando.

9.

Bonum, & perfectum, idem.

Persona diuina relatiua. Necessitas essendi, an arguit perfectionem.

Triplex perfectum, Deus mundus, particulare.

C. 4. n. 3. 44.

Perfectum, quod generat sibi simile.

Quomodo potentia perficitur per operationem?

Totum idem quod perfectum.

10.

Deinde ponit notabile de simplicitate: vbi potest assignari conclusio vt habes, vel omitti vt notabile. & tangit descriptionem Anselmi in Monol. 15. & addit notanter in litera, *sicm quasi est vniuersaliter de omnibus attributis.* quod dicit propter essentialia ad extrà. Vide 1. *quast. Quodlib.* Declarat consequenter aliquantulum descriptionem perfectionis: sed vide ad plenum, vt prius notauimus supra 5. *quest. Quodlib. art. 2. ratione 2. principali.* Adde hinc multa ex 8. *dist. 1. & ex dictis supra 7. & 8. Metaph. & in tractatu de primo princ.* quare pro & contra: vt scis.

Consequenter addit aliam, quam 14. notauimus de simplicitate in creaturis, & est notabilis vbique, quam declarat & probat optimè. Vide supra, vbi comparatur qualitas ad quantitatem, & vbi ibi quorauimus ad propositum. Pondera valde quod ibi tangit de materia prima & homine, & de catenis variis in mundo. Et ponitur ibi communiter remissio & quotatio quædam intricata vbique quæ variè habetur. Considera an summam Henr. quærit, vel Thom. aut Alex. vt notauimus supra; an certè ad alia sua dirigit: sed omittere illa totaliter parum refert: volui tamen omnia apponere pro nunc: in dies depubuntur singula. Octaua etiam dist. 1. tangitur hæc propositio, & alibi in doctrina huius sæpe numero.

Addit quoddam aliud notabile de simplicitate creaturarum, & potest poni 15. huius particule: & litera satis clara est. De gradibus simplicitatis, & aliis ad propositum necessariis, lector curiosus vbique tractabit, An creaturis conueniat aliqua perfectio simpliciter, considera.

Vltima propositio est comparatiua compositionis, & simplicitatis proportionaliter in spiritibus & corporibus. Vbi aliqua originalia habent *quantum ad dicta.* alia, & communiter, *quantum ad*

ABC, per quas litteras intelligit propositiones tres præcedentes de simplicitate. Vbi notanter tangit de duplici compositione, rerum, scilicet & realitatum, seu rationum formalium. Quare 3. & 8. *dist. 1. & dist. 2.* & alibi sæpe apud istum, & pondera notanter cum dicit, *ceteris paribus.*

Duplex compositio.

Hæc sunt quæ ad minùs prouectotum introductionem, in hoc breui elucidario digessi. Qua in re si quid peperam dictum est, non ita sum amator mei, vt ea quæ semel effuderim, meliori sententiæ anteferre contendam. Si enim nihil est ex nobis boni, nihil est quod in nostris sententiis amare debeamus. Quare si quid boni, vtilitatis, & fructus collegi, id ei à quo omne emanat bonum, attribuatur: minùs verò maturè dicta, & huius viri sententiis non consentanea, imbecillitati mei ingenioli adscribantur. Rei etiam difficultas, temporis angustia, & curatum, vtriusque hominis varietas excusabunt. Facilius (vt verum fatear) aut in vnum Sententiarum scriptum; aut in Aristotelis aliquem librorum scripsissem, quàm huius miranda fragmenta, speculationis arcana, ac ænigmata plerumque castigare, concordare, ac declarate ausus fuissim. Sed qui pro pane, vt aiunt, lucrando, quid denique pro animæ finali salute? Conceptuum scandere montes, causarum, ordinum, entium varietates, naturas, & condiciones, confusa quadam speculatione, ac problematica utrumque venari: nisi veritatibus in ænigmatibus fidei, quas Philosophi tantum opinatiuè, & qui adepti, succedat clara visio, & propter quid, atque perfructio illius obiecti, eminenter omnia continentis, & voluntariè ad extrà representantis in superna ciuitate: vbi Rex est Virginis Filius; eritque gaudium sempiternum, delectatio, cibus, opus, laus perpetua Creatoris. Cui omne genu flectatur in æuum æuorum. Amen.

F I N I S.

R. P. F.

R. P. F.

IOANNIS DVNS

SCOTI,

DOCTORIS SVBTILIS,

Ordinis Minorum,

COLLATIONES,

S E V

DISPV TATIONES

SVBTILISSIMÆ.

NOVITER RECOGNITÆ, ET AB INFINITIS

mendis castigatæ; marginalibus annotationibus, præcipuorum

Doctorum citatione, resolutionum, quæ desiderabantur,

appositione, & Scholijs illustratæ;

Per Fratrem HUGONEM CAVELLVM Hibernum, in Collegio

S. Antonij Paduani Minoritarum Hibernorum Regularis

obseruantix, apud Louanienses Sacræ Theologiæ

Lectorem emeritum, & eiusdem Ordinis

humilem Diffinitorem Generalem.

R. P. F.

LVCÆ VVADDINGI DE HIS COLLATIONIBVS CENSURA.

QUOSCVLVM hoc inter reliquas Scoti elucubrationes reponunt Henricus VVillotus, & Antonius Possseuinus. Miror Ioannem Pitfaum, sollicitum Scoti operum indagatorem, neque inter tot codices MSS. scriptorum huius Doctoris, quos in Anglia, Lotharingia, & alibi se offendisse narrat, reperisse, neque inter alia à se recensita numerasse. Ab initio prodierunt cum reliquis Scoti operibus; sed inculta, & corrupta. Correxerit primus sub annum 1510. Antonius de Fantis, vir doctissimus, in Scoti operibus ultra omnes versatus. Secundus paulò post Romulus Laurentianus Seruita Florentinus, dedicauitque suo Generali Praefecto Angelo Morellio Aretino, quem ob Scotica disciplina peritiam Scoti animam appellabant. Tertius Paulinus Berli Lucensis, Eremita Augustinianus. Quartam & potissimam editionem reliquis cultiorem, & Scholijs illustriorem adhibuit Illustriss. Dom. Cauellus; ipsius opusculi commendatione praefixa, quam hîc subiungo.

Porrò Collationes has, seu Disputationes, habuit Doctor Parisiis, unde & Collationes Parisienses vocat Possseuinus, & codex MSS. Vaticanus, infra à me sub finem huius opusculi citandus. Docta sunt, & maturum fecundumque redolent ingenium. Etsi verò plerasque habeant quaestiones Theologicas, aliásque morales, intermixta tamen sunt & Philosophica: quae de causa hîc inter alios Physico-Theologicos tractatus reposuimus, ut eiusdem generis opuscula in unum excrescerent volumen.

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

TRACTATUS Collationum, seu Disputationum Doctoris Subtilis verè aureus, inutilis hæctenus extitit; & paucorum manu tritus: vnde à paucissimis, iisque Scotistis tantùm, citatum reperies. Causa huius duplex fuit, mendarum, & errorum multitudo, & resolutio passim omissa. Vtrique malo hac castigatione occurrimus: mendas, quibus vbique scatebat opus, deterimus, & resolutionem ex Doctore, maximè in scripto Oxoniensi apposuimus, loca, è quibus deprompta est, fideliter citantes. Vbi etiam materiam argumentorum, quibus singulas quæstiones in vtramque partem agit, sedulò mouemus, nihil hîc omittentes eorum, quæ in castigatione reliquorum Doctoris Subtilis operum præstita sunt. Argumenta contra illam partem, quam alibi Doctor assertiuè habet, quandoque soluimus; non semper, quia cum breuitate Scholasticis id malè cohæreret. Habet in hisce Collationibus Doctor selectas quæstiones in vtramque partem acutissimè ventilatas, quasi quodlibeticè, alteri, vt resoluantur, propositas. Habent hîc iuniores Theologi quasi armarium benè instructum, vnde sine labore in Scholasticis dissertationibus, & veluti ex opere (vt aiunt) operato disputent: habent etiam promptuarium difficultatum & obiectionum, quibus Doctoris Subtilis opiniones impugnari possint, quarum perpensis solutionibus ipsius doctrina solida & perspicua apparet. Lege attentè, experieris vera me loqui. VALE.

INDEX COLLATIONVM.

COLLAT. I.

- A**N tantum sit vna prudentia respectu omnium agibilium, ita quod ad dirigendum omnes actus morales in suos fines, sufficiat vna prudentia. 345
2. Vtrum voluntas possit amouere intellectum habituatam ab vno ad aliud dictamen. 350
3. Vtrum dictamen intellectus sit primum principium actuum respectu electionis. 353
4. Vtrum voluntas possit peccare eliciendo contra dictamen rationis rectæ. 355
5. Vtrum voluntas creata possit peccare. 356
6. Vtrum habitus perficiens aliquam potentiam sit principium actuum actus, ita quod per habitum, tanquam per principium elicitorum, vel actuum, eliciatur actus. *ibid.*
7. Vtrum intellectus possibilis sit actius in causando actum intellectus. 362
8. Vtrum actus intelligendi sit ab obiecto effectiuè. 365
9. Vtrum intellectus, circumscripto omni actu voluntatis, possit assentire omni per se scibili. 368
10. Vtrum ad hoc, quod intellectus assentiat alicui vero, requiratur aliquod lumen infusum. 369
11. Vtrum ad hoc quod intellectus noster videat Deum in præsentia, requiratur lumen infusum. 370
12. Vtrum intellectus possit quietari in aliqua relatione simpliciter. 374
13. Vtrum per naturalem inuestigationem de Deo possimus cognoscere quid est. 376
14. Vtrum voluntas naturaliter determinetur ad volendum. 379
15. Vtrum voluntas informata charitate possit non velle Deum visum per essentiam in patria. 380
16. Vtrum apprehenso in vniuersali fine ultimo voluntas possit non velle illum. 381
17. Vtrum voluntas necessariò velit vltimum finem sibi ostensum à ratione. 382
18. Vtrum voluntas per aliquid aliud à se, vt per habitum gratiæ, & gloriæ, possit necessitari, vt possit non velle finem vltimum sibi clarè ostensum. 385
19. Vtrum hæc essentia diuina, vt hæc, distincta à se ipsa, vt concipitur sub omni ratione attributali speciali, sit primum obiectum intellectus. 387
20. Vtrum essentia diuina sub eadem ratione formali sit obiectum intellectus diuini, & Beati, ita quod sub eadem ratione formali terminet actum visionis animæ, & actum visionis alicuius Beati. 389
21. Vtrum essentia Dei secundum rationem essentiæ sit aciei intelligentiæ principium formale intelligendi. 390
22. Vtrum attributa distinguantur ex natura rei. 391
23. Vtrum cum summa simplicitate personæ diuinæ possit stare pluralitas respectuum realium in eadem natura ante omnem actum intellectus. 393
24. Vtrum essentia sola sit principium formale producendi; non vt determinata relatione. 395
25. Vtrum personæ diuinæ sint relatiuæ. 396
26. Vtrum intellectus paternus sit principium formale producendi Verbum in Diuinis. 397
27. Vtrum verbum diuinum sit de essentia, sicut de quasi materia. 399
28. Vtrum voluntas in Diuinis, vt concors, sit principium formale spirandi Spiritum sanctum. 402
29. Vtrum alia à Deo sint volita necessariò ab eo ad esse existentia. 403
30. Vtrum Theologia sit practica, vel speculatiua. 405
31. Vtrum esse intelligibile creaturæ præsupponat Trinitatem personarum. 407
32. Vtrum ad intellectionem, qua Deus intelligit lapidem, & asinum, præexigantur respectus diuersi, & rationes diuersæ. 411
33. Vtrum *intelligi* lapidis à Deo necessariò concomiteretur in lapide aliquod esse reale extra intellectum diuinum. 413
34. Vtrum relatio creaturæ ad Deum sit realiter ipsa essentia creaturæ, vel alia res ab ea. 417
35. Vtrum vestigium sit ratio. *ibid.*
36. Vtrum in Diuinis possit esse maior distinctio

Index Collationum.

- stinctio , & diuersitas quàm conce-
ptuum. 421
37. Vtrùm in essentia diuina possit esse ali-
qua persona producta. 424
38. Vtrùm in Diuinis Filius generetur de
substantia Patris, quasi de materia. 427
39. Vtrùm Verbum in Diuinis producatur
per actum intellectus formati notitia
simplici agentis in intellectum nudum,
conuersum supra se, vt informatum
notitiâ simplici. 429

INDEX QVÆSTIONVM

*Tractatus imperfecti de cog-
nitione Dei.*

- Quaest. 1.* **V**TRÙM de Deo possit haberi
cognitio media inter co-
gnitionem fidei, & patriæ. 431
2. Vtrùm talis cognitio abstractiua possit dici
cognitio scientialis. 433
3. Vtrùm cognitio abstractiua proprietatum
personalium possit habere rationem
scientiæ. 436
4. Vtrùm talis cognitio abstractiua, quæ po-
nitur media, possit haberi de Deo per
aliquod commune repræsentatiuum
limitatum. 437
5. Vtrùm cognitio intuitiua, & abstractiua
possibilis haberi de Deo sint eiusdem
speciei. 438
6. Vtrùm cognitio abstractiua possibilis ha-

beri de Deo, & intuitiua de eodem
simul possint stare in intellectu. 440

INDEX QVÆSTIONVM

*Miscellanearum de formali-
tatis.*

- Quaest. 1.* **V**TRÙM omne intrinsecum Deo
sit omnino idem essentia
diuinæ, circumscripta quacunque ope-
ratione intellectus. 441
2. Vtrùm intellectus, & voluntas in Deo,
qui dicunt perfectiones absolutas, sint
idem realiter, vel distinguantur aliqua-
liter. 448
3. Vtrùm Sacerdos in peccato mortali actus
Ecclesiasticos exercens peccet morta-
liter in quolibet actu. 450
4. Vtrùm Prælati Ecclesiæ possint dimittere
pœnam debitam pro peccatis secun-
dum suam voluntatem; & vtrùm In-
dulgentiæ tantum valeant, quantum
sonant. 456
5. Vtrùm perfectissimus conceptus pos-
sibilis haberi de Deo à viatore ex puris
naturalibus, sit conceptus entis infiniti.
462
6. Vtrùm per sacram Scripturam possit effi-
caciter probari salus finalis Salomonis.
471
7. Vtrùm scientia naturalis sit scientia vna.
477

COLLA

COLLATIO PRIMA.

An tantum sit vna prudentia respectu omnium agibilium, ita quod ad dirigendum omnes actus morales in suos fines sufficiat vna prudentia specie?

D. Thom. 1. 2. *quest. 60. art. 1.* Henric. *quodlib. 9. quest. 4.* Scor 3. *dist. 36. num. 2. 1.* Occam 3. *quest. 12. art. 3.* Bassol. 2. *dist. 35. quest. 2.* Rubion 3. *d. 36. q. 2.* Gabr. *q. vnic. art. 3.* A. in *tract. 5. moral. c. 4.* Affor. *tom. 1. lib. 3. c. 29. q. 4.*

Scientia secundum illam rationem communem in qua conueniunt, ita de illis sunt diuersi habitus, vt diuersæ scientiæ, prout formaliter & specificè differunt, sicut de omnibus scibilibus, in quantum conueniunt in ratione entis, est vna scientia communis, vt Metaphysica: ita etiam de scibilibus diuersis, prout differunt secundum rationes suas formales, sunt diuersæ scientiæ, & diuersi habitus particulareres: sed agibilia, circa quæ sunt virtutes morales, quamuis conueniant in ratione aliqua communi, vt in ratione boni humani, tamen differunt per rationes suas formales, quibus specificè differunt: aliud est enim bonum humanum, in quod inclinatur temperantia; & aliud ad quod inclinatur fortitudo; aliter enim non essent diuersæ virtutes specie: ergo licet respectu omnium agibilium, vt conueniunt in ratione boni communis, ponatur vna prudentia, tamen respectu agibilium, prout specie differunt secundum rationes formales agibilis, oportet ponere diuersas prudentias.

Diuersa specie agibilia; potunt diuersam prudentiam

VIDE TUR quod sic, quod declaratur tripliciter. Primo ex parte obiecti sic; quoniam ex parte obiecti habentis vnã rationem formalem obiectiuam; est tantum vnus habitus; sed ratio obiectiua obiecti prudentiæ est tantum vnã, quæ est bonum humanum ordinabile secundum rationem rectam in finem debitum: ergo prudentia est tantum vnã specie, dirigens circa omnes actus virtutum moralium.

Secundò ex parte principij practici: quoniam prudentia præsupponens ipsam primum principium practicum agibilem, ad tot secundum vnitatem suam se extendit, ad quot se extendit illud principium practicum: quia intellectus secundum habitum prudentiæ elicit syllogizandum ex primo principio practico omnes conclusiones agibilium: sed primum principium agibilem se extendit ad omnes conclusiones agibilium; ergo respectu omnium agibilium sufficit vnã prudentiam specie ponere.

Tertiò ex parte vnitatis attributionis, quoniam quamuis sint diuersa agibilia, circa quæ dirigit prudentia monastica, tamen omnia habent attributionem ad vnũ finem: nam in agibilibus est aliquid vnũ, quod est aliorum finis, propter quem omnia alia agibilia sunt, & ad quem ordinanda sunt: idè propter hanc vnitatem attributionis ad aliquod, vna prudentia vnitatem specificam sortitur.

SCHOLIUM.

Refutat primam rationem pro sententia D. Thoma, dicentis vnã prudentiam respectu omnium agibilium, quia est vnica ratio obiectiua: contra arguit Doctor, primò, quia esto sit vna ratio communis, sicut diuersa speciales, verbi gratia, temperantia, fortitudinis, &c. Secundò, alius est habitus de corpore mobili vt sic, & alius de corpore locali, vel mobili ad formam; ergo idem de bono humano vt sic, & de hoc bono, nempe temperantia. Tertiò ex Philosopho. Quarto, quot sunt conclusiones diuersæ specie, tot habitus. Quarto, cum notitia alicuius in vniversali, stat eius ignorantia in particulari, & adducit exemplum ex Philosopho.

Præterea ad confirmationem istius rationis arguitur sic: vbi minor diuersitas obiectorum sufficit ad variationem habitus, ibi maior diuersitas sufficit ad diuersificandum habitum: sed minor est diuersitas totius vniversalis à parte subiectiua, quàm totius integralis à sua parte; sed diuersitas prima sufficit ad diuersificandum habitus formaliter, sicut alius est habitus de corpore mobili simpliciter, & alius est habitus de corpore mobili ad locum, vel ad formam: igitur cum bonum speciale, vt bonum vnus se habeat ad bonum commune, sicut pars integralis ad totum integrale: (diuersa enim agibilia sunt partes vnus boni totalis humani; alia est prudentia formaliter respectu obiecti particularis agibilis, & respectu boni humani singularis, vel saltem cum plus differat vnũ bonum ab alio, quàm totum vniversalis à particulari,) alius est habitus prudentiæ respectu vnus boni agibilis, & respectu alterius.

Præterea, si bonum agibile secundum rationem rectam sit obiectum prudentiæ; ergo vbi est aliud obiectum formale prudentiæ, ibi erit alia prudentia specie: sed secundum Philosophum 6. *Ethicorum* comparantem prudentiam ad artem & scientiam, ipsa est præceptiua respectu artis & scientiæ, obiectum verò scientiæ quantumcunque (quicquid sit de factibili, quod est obiectum artis) est aliud obiectum formaliter ab obiecto agibili, quod habet rationem oppositam: quoniam agibile est contingens, obiectum verò scientiæ est necessarium: ergo non respectu omnium diligibilium est vnã prudentia specie.

Præterea, sicut prudentiæ est habitus inclinans ad consiliandum de vero agibili complexo contingenti;

3.
Quomodo differant agibilia, & obiectum scientiæ:

1. **S**Ed contra rationem primam arguitur sic: Quandoque aliqua plura habent aliquam vnã rationem, ad quam conueniunt, & diuersas rationes formales, quibus in speciali specie differunt, sicut de illis est vnus habitus, vt vna

Quos sunt
conclusiones
diuersa spe-
cie, eos sunt
habitus di-
uersos.

tingenti, ita scientia est habitus ad speculandum de vero complexo necessario, non agibili: sed sub scientia considerante de quo obiecto in communi: de quo ostendit passionem in communi, sunt diuersæ scientiæ & diuersi habitus; respectu diuersarum conclusionum specie differentium; vt quot sunt diuersæ conclusiones, tot sunt diuersi habitus specifici respectu earundem, vt probabo: igitur cum sub bono vno agibili humano in communi sint diuersa agibilia specie differentia, respectu eorum, erunt diuersæ prudentiæ differentes. Minor probatur per hoc, quia cum scientia vnus conclusionis in scientia naturali, stat ignorantia dispositionis de alia conclusione. Vnde cum scientia de corpore mobili ad formam, stat ignorantia de corpore mobili ad locum, vt de corpore cælesti. Vnde etiam Philosophus bene tradens scientiam circa aliqua naturalia, errauit, & erat in dispositionis ignorantia circa quædam alia, vt Auerrois circa animam humanam, sed ad hoc quod sit ignorantia dispositionis de aliqua conclusione amota ab intellectu alicuius, oportet quod hoc fiat per habitum scientiæ incompossibilem ei. Si igitur habitus scientiæ de aliqua vera conclusione sit idem cum habitu scientiæ de conclusione, de qua habebatur ignorantia dispositionis, sequitur quod idem habitus sit compassibilis, & incompossibilis ignorantia dispositionis vnus conclusionis, quod est impossibile: quia tunc idem posset esse, & non esse.

4.
Cum notitia
alicuius in
vniuersali,
stat ignorantia
eius in
particulari.

Præterea: cum notitia alicuius in vniuersali stat ignorantia eiusdem in particulari, quoniam secundum Philosophum, contingit scire omnem naturam esse sterilem, & tamen ignorare in vtero hanc habere; si igitur prudentia, quæ habitus est cognitiuus, habeat pro suo primo obiecto bonum humanum agibile in vniuersali, cum habitu talis prudentiæ stabit ignorantia in dirigendo hoc bonum agibile, vt circa bonum temperantiæ. Cum ergo non sit aliquis prudens, nisi qui bene agere habet in dirigendo *A* bonum, in particulari, circa quod habere potest aliquis habitum prudentiæ, & tamen non recte dirigit circa agibile *B* in particulari; sequitur quod non est vnus habitus prudentiæ respectu omnium particularium agibilium.

Dicitur quod de scibilibus, vt inter se distinguuntur formaliter, & vt conueniunt in ratione obiectiua scientiæ communis ex vna parte, & agibilibus diuersis secundum speciem, & vt conueniunt in ratione boni communis ex alia parte, non est simile: quia obiecta specialia specificè differentia præter hoc, quod conueniunt in vna ratione obiectiua communi, secundum quam de eis est vna scientia communis, habent diuersas rationes obiectiuas, formaliter diuersas, propter quas de eis possunt esse diuersæ scientiæ speciales præter communem; sed agibilia specie diuersa præter hoc, quod conueniunt in ratione boni humani, non habent diuersas rationes obiectiuas respectu prudentiæ: quia ex hoc est aliquod obiectum prudentiæ, quia habet rationem boni persuasibilem à ratione. Et hæc ratio eiusdem rationis inuenitur in obiecto temperantiæ, sicut in obiecto fortitudinis. Vnde agibilia diuersa inquantum specificè differunt, tantum sunt diuersa obiecta materialia, & respectu prudentiæ, & non formaliter diuersa, & idèd sicut vna Logica potest dirigere syllogizationem circa materiam Grammaticæ, & Geometricæ, & circa obiecta

omnium scientiarum, quæ non sunt nisi materialia, respectu Logicæ; sic vna prudentia potest dirigere circa omnia agibilia in actibus virtutum moralium, quæ omnia, vt conueniunt in vna ratione boni humani, sunt obiectum formale ipsius prudentiæ.

Contra: obiectum temperantiæ secundum quod est obiectum eius, est agibile formaliter distinctum ab obiecto fortitudinis, vt obiectum eius est: aliter enim temperantia & fortitudo non essent diuersæ virtutes formaliter distinctæ: si igitur per comparisonem ad prudentiam non essent formaliter distincta obiecta, sed tantum materialiter, sequeretur quod sub alia ratione esset aliquod agibile obiectum prudentiæ & temperantiæ, & per consequens ex directione prudentiæ circa obiectum temperantiæ nunquam temperatus recte per se eligeret per virtutem temperantiæ: sed si directè eligeret, hoc erit per accidens, cum prudentia non dirigat circa agibilia, vt sunt obiectum formaliter temperantiæ, sed tantum materialiter.

SCHOLIUM.

Contra secundam rationem, ex unitate principij practici, concludentem unitatem prudentiæ ad omnia agibilia; obijcit primò, quia sic ponenda erit vna scientia omnium scibilibus. Secundo, ex principio practico, ex fine temperantiæ, potest quis syllogizare de iis que sunt ad illum finem, & repetendo actum, acquirere habitum prudentiæ, quoad agibilia temperantiæ, sed non fortitudinis, adducit & refutat solutiones aliorum ad has rationes.

6.
Contra secundam rationem positionis atque utitur sic: si propter hoc est tantum vna prudentia secundum speciem respectu omnium agibilium: quia est vnum principium practicum circa finem vltimum, ex quo deducuntur per habitum prudentiæ conclusiones circa omnia agibilia, tunc tantum erit vna scientia de omnibus scibilibus, quia est tantum vnum primum principium, à quo dependent omnes conclusiones omnium scientiarum.

Sed dicitur, quod non est simile: quia primum principium in scientiis speculabilibus particulatur, & quando sic particulatur, vnum non dependet ab alio, & idèd sunt diuersæ scientiæ: nunc autem licet primum principium practicum circa finem communem particulatur à prudentia syllogizando, & considerando circa ea, quæ sunt ad finem huius virtutis: hoc tamen est cum prudentia ad principium particulatum circa finem alterius virtutis, cum virtutes sint connexæ in prudentia, ita quod impossibile sit habere prudentiam circa ea, quæ sunt ad finem huius, vel vnus virtutis, quin etiam circa ea quæ sunt ad finem alterius virtutis simul habeatur. Et hoc idèd est, quia quicquid prudentia syllogizat, aut consiliatur circa materiam vnus virtutis, aut circa materiam temperantiæ, hoc est propter bonum rationis, vt si concludat, quod temperatè comedendum sit propter sanitatem corporis, aut propter aliquid aliud, & non propter bonum rationis, non est actus prudentiæ, aut virtutis: bonum autem rationis est similiter in materia alterius virtutis, & idèd per prudentiam non potest quis se habere bene circa materiam virtutis, nisi etiam bene se habeat circa materiam alterius virtutis.

Contra,

7.
Principium
in materia
vnius virtu-
tis non depen-
det ab alia.

Contra: ex principio pratico sumptum ex fine vnius virtutis, vt temperantiæ, sufficienter potest practicè syllogizari, & concludi illud quod est ad finem temperantiæ, sed principium sumptum ex fine temperantiæ non est principium ad concludendum illud, quod est ordinatum ad finem fortitudinis: igitur principium particularum circa materiam vnius virtutis non dependet à principio particulari alterius, nec ex principio sumptum circa finem vnius virtutis potest argui aliquid circa materiam alterius virtutis.

Ex hoc arguitur propositum principale: quia si ex principio pratico ex fine temperantiæ potest rectè syllogizari, & consiliari de his, quæ sunt ad finem temperantiæ, ex tali actu frequenter elicitio potest generari prudentia dirigens in actibus temperantiæ: quia nullus actus est actus prudentiæ: cum igitur principium sumptum ex fine temperantiæ non sit principium, ex quo potest rectè syllogizare circa ea, quæ sunt ad finem fortitudinis, sequitur quòd potest acquiri prudentia perfecta dirigens circa agibilia temperantiæ absque hoc, quòd acquiratur prudentia dirigens obiectum fortitudinis, per consequens tot oportet ponere prudentias, quot virtutes morales.

Dicitur quòd ex fine temperantiæ inquantum habet rationem boni secundum rationem, sumitur principium, ad concludendum ea, quæ sunt ad finem temperantiæ, & quia bonum secundum rationem inuenitur in fine alterius virtutis, idè non potest quis exercere se in acquirendo prudentiam circa vnam virtutem, nisi circa omnes se exerceat, antequam habeat perfectam prudentiam.

8. Contra: aut intelligitur, quòd ratio boni secundum rationem, sit formalis ratio obiectiua cuiuslibet virtutis moralis, & finis virtutis moralis; aut quòd virtutes morales habeant propria obiecta formaliter distincta, quæ tamen conueniant in communi ratione boni secundum rationem. Si primo modo, tunc sequitur, quòd non sit nisi vna virtus moralis formaliter, eo quòd tantum vnam rationem formalem obiectiuam habent: si autem præter communem rationem boni secundum rationem habeant propria obiecta distincta formaliter secundum suas rationes formales obiectiuas, tunc sequitur propositum, quòd principium sumptum ex fine vnius virtutis non est medium ad concludendum ea, quæ sunt ordinata ad finem alterius virtutis.

Præterea, habitus prudentiæ non est augmentabilis in infinitum, igitur cum prudentia augmentatur ex actibus dictandi, & dirigendi circa ea, quæ sunt ad finem temperantiæ, toties actus huiusmodi elicit, quòd prudentia sit in termino suo: igitur, &c.

SCHOLIUM.

Contra tertiam inferentem vnitatem prudentiæ, ex attributione omnium dirigibilium ad vnum finem, arguitur primo, quia sic vna tantum esset virtus moralis ex attributione omnium operabilium ad vnum finem, quod falsum est. Confirmat hoc & refutat solutiones pro aduersariis. Secundo, quia virtus habet esse per conformitatem ad prudentiam, vt latè probat 1. dist. 17. quest. 3. à num. 1. & hic ex Philosopho. vide eum 3. d. 36. num. 5. ergo si prudentia esset vna, omnes virtutes morales essent vna virtus. Tertio, prudentia sub ea-

dem ratione dirigit, quâ appetit per virtutem in obiectum inclinatur, si ergo diuersificatur virtus, ita & prudentia, quia eadem ratio est de intellectu & voluntate, quantum ad hoc. Quarto, actus prudentiæ circa fortitudinem & temperantiæ, sunt diuersi specie, ergo & habitus quos gignunt. Hanc rationem suè & pulchrè prosequitur, resuans solutiones & replicas aliorum & ostendens clarè duos actus specie distinctos, non posse esse causam per se vnius habitus specie, nec posse dici quòd per diuersos actus haberet habitus certos gradus, quia Thomista cum D. Thoma negant huiusmodi gradus in habitu 1. 2. quest. 52. art. 1. cõ 2. & 2. 2. q. 24. art. 5. quos refutat Doctor latè. 1. dist. 17. quest. 5. à num. 3. & 3. physic. quest. 3. & 4. Quinto, non est vna ars specie omnium factibilium, ergo nec vna prudentia agibilia. Sexto, in speculatiuis aliis est habitus de principiis, alius de conclusionibus: ergo alia prudentia circa finem, & alia circa mediâ.

9. Contra rationem tertiam positionis arguitur: sub eadem ratione sub qua prudentia dicitur de agibili, sub eadem ratione virtus moralis inclinatur in illud: si igitur prudentia dirigit circa omnia operabilia, vt habent attributionem ad finem vnum vltimum, vt ad felicitatem, virtutes morales eodem modo inclinabunt in sua obiecta, vt attributionem habent ad vnum finem; igitur si prudentia habeat suam vnitatem ex prima attributione, inquantum scilicet omnia agibilia habent attributionem ad vnum finem; ergo similiter virtutes morales dicentur vna virtus specie propter eandem vnitatem attributionis, inquantum scilicet fines virtutum moralium habent attributionem ad vltimum finem moralem.

Confirmatur ista ratio: nam in intellectu tantum vna fides ponitur, quia licet sit respectu omnium credibilium temporalium, tamen propter vnam rationem, quæ est de illis respectu primi credibilis, ad quod alia attributionem habent: similiter in voluntate est tantum vna charitas, quia licet sit de diuersis diligibilibus, hoc tamen est vt ordinetur ad primum diligibile; ergo similiter si virtutes morales inclinatur appetitum in diuersa agibilia bonorum humanorum, vt ordinantur ad vnum principium agibile, siue ad vltimum finem moralem, sequitur quòd sit tantum vna virtus moralis, quod falsum est: igitur virtus moralis absolute inclinatur in vnum bonum agibile absolute, non formaliter sub vltiori respectu; igitur similiter prudentia dirigit, contra talia agibilia absolute, non per rationem formalem alicuius respectus, & per consequens prudentia habebit diuersa obiecta formaliter sine attributione ad aliquid vnum, & ita erunt plures prudentiæ.

Ad primum istorum dicitur, quòd licet prudentia sit tantum vna secundum speciem propter vnitatem illius attributionis, non tamen erit tantum vna virtus moralis ex eadem attributione: quia aliud est, quod formaliter & necessariò diuersificat virtutes morales, eo quòd sunt in diuersis potentiis, vt irascibili, concupiscibili; similiter quia virtutes morales auferunt diuersas difficultates potentie respectu diuersorum actuum, & idè oportet quòd distinguantur specie, sicut & illæ difficultates, & actus consequentes, & non sic est ex parte prudentiæ, & idè sufficit vna prudentia specie.

Contra: certum est, quòd quamuis virtutes morales

9.
Si prudentia
erit vna vir-
tus, ex attri-
butione om-
nium dirigi-
bilium ad
vnum finem
virtus mora-
lis, erit tan-
tum vna.

10.

Diuersitas
potentia non
diuersificat
habitus.

*Diuerſitas
potentia non
diuerſificat
habitus.*

rales ponantur in diuerſis potentiis partis appetitiuæ ſenſitiuæ, iſta tamen diuerſitas potentiarum non facit formaliter diuerſitatem habituum moralium, ſicut nec vnitas potentiæ vnitatem habitus. Vnde ſi ſola diuerſitas potentiæ ſecundum genus arguit diuerſitatem habituum, nunquam tamen formaliter & cauſaliter diuerſitas potentiarum arguit diuerſitatem habituum: quia materia eſt propter formam, & non forma propter materiam, ex ſecundo de Anima. Vnde materia habet diuerſificari propter formam, & non e conuerſo, ſicut ibidem patet.

Item, quod dicunt de amotione difficultatis potentiæ reſpectu actuum, non videtur valere ad cauſandum diuerſitatem virtutum; quia iſta amotione difficultatis eſt conſequens virtutem moralem: prius enim virtus habet eſſe, antequam faciliter potentiam, amouendo difficultatem.

Item, facilitas non eſt de ratione formali virtutis. Tum, quia eſt communis virtuti morali, & ſcientiæ: vtraque enim facilitat potentiam amouendo difficultatem reſpectu actus: tum, quia hoc non apparet in definitione virtutis, quæ eſt quod ſit habitus electiuus determinatus reſtatione.

Præterea ad propoſitum arguitur ſic: ab eodem à quo virtus habet ſuam entitatem formaliter, ab eodem habet ſuam vnitatem: ſed cum virtus ſit habitus electiuus determinatus reſtatione, habebit virtus ſuam entitatem formaliter ex determinatione rationis: ergo & vnitatem formalem habebit ex determinatione reſtationis. Cum igitur determinatio reſtationis ſit à prudentia, ſequitur quod virtus moralis habebit ſuam vnitatem ex prudentia, ſiue ex reſpectu ad determinationem prudentiæ; igitur ſi ſit tantum vna prudentia ſecundum ſpeciem, eſt tantum vna virtus moralis ſecundum ſpeciem.

Conſirmatur iſtud; quamuis virtus materialiter ſit quædam qualitas animæ, formaliter tamen virtus moralis reſpectum dicit, ſcilicet, ad determinationem rationis reſtationis, quæ eſt à prudentia, ſicut patet ex definitione eius. Et ideo dicit Philoſoph. 7. Phific. quod in habitibus virtutis non eſt alteratio, nec motus: virtus igitur moralis formaliter reſpectum dicit ad prudentiam, ſed impoſſibile eſt quod ad eundem terminum ſpecie ſint diuerſæ relationes differentes ſpecie: ergo virtutes morales non erunt diuerſæ ſpecie, ſi prudentia non ſit diuerſa ſpecie.

Præterea: ſub eadem ratione formali, ſub qua appetitus inclinatur per virtutes morales ad eligendum, intellectus per prudentiam dirigit in eligendo, & in idem formaliter, in quod virtus inclinatur, prudentia dirigit, quia ſi prudentia non in idem formaliter dirigit, in quod virtus inclinatur, nunquam ex directione prudentiæ ſequeretur reſtatione electio ſecundum virtutem, cum prudentia dirigit in aliquid, & dicitur de aliquo ſecundum vnā rationem, & virtus inclinatur in idem ſecundum aliam rationem; ſicut igitur virtutes inclinatur appetitum in diuerſa obiecta formaliter, ita oportet quod prudentia ſit circa eadem, vt ſunt obiecta diuerſa formaliter, & non ſecundum aliquam rationem vnā: igitur ſicut in appetitu ſunt diuerſi habitus virtutum, propter diuerſitatem obiectorum, in quæ inclinatur, ita oportet in intellectu ponere diuerſos habitus prudentiæ correſpondenter propter diuerſitatem formalem eorundem obiectorum, in quæ dirigunt.

Item, ſi in intellectu ſufficiat ponere vnā prudentiam dirigentem, & regulantem circa omnia operabilia, quare in voluntate non ſufficit vna virtus ad inclinandum in ea, cum ab vna regulare regulate non ſit niſi vna regulatio paſſiua formaliter?

Præterea, actus generatiui habitus diuerſi, ſecundum ſpeciem, ſunt diuerſorum habituum ſecundum ſpeciem: actus prudentiæ circa obiectum fortitudinis ſunt diuerſi ſecundum ſpeciem; igitur prudentia dirigens in actibus prudentiæ, erit alia ſpecie à prudentia dirigente in actibus fortitudinis. Maior probatur per hoc, quod impoſſibile eſt, quod duæ cauſæ ſecundum ſpeciem diuerſæ, ſint cauſæ proximæ per ſe vnus effectus ſecundum ſpeciem; ergo cum actus ſint per ſe generatiui habitus, impoſſibile eſt, quod diuerſi actus ſecundum ſpeciem ſint cauſa vnus habitus ſecundum ſpeciem. Minor probatur per hoc, quod reſpectu obiectorum diuerſorum ſecundum ſpeciem, ſunt diuerſi actus ſecundum ſpeciem; ſed ſiſis, ſiue obiectum temperantiæ & fortitudinis ſunt diuerſa ſecundum ſpeciem: ergo actus prudentiæ dirigens circa obiectum vnus & alterius erit diuerſus ſpecie. Et ad clariorem intellectum illius minoris, eſt ſciendum ſecundum iſtos, quod prudentia non eſt habitus primi principij ſumpti ab vltimo fine morali, licet forte ſecundum hanc opinionem, hoc eſſet dicendum, ita quod virtualiter contineret directionem circa alia poſteriora, ſed ſecundum eos eſt habitus concluſionis practicæ concluſæ ex principiis practicis, eo quod prudentia eſt habitus conſiliatiuus, ſecundum Philoſophum, qui includit diſcurſum. Fiat ergo ſyllogiſmus practicis ſecundum actum prudentiæ circa actum, vel materiam temperantiæ ſic: Honèſtè eſt viuendum: ſed honeſta vita haberi non poteſt ſine caſtitate: ergo caſtè eſt viuendum. & vterius ex iſta concluſione accepta pro principio vterius poteſt argui, quod caſtè eſt viuendum, non poteſt quis caſtè viuere, niſi moderando paſſiones; ergo paſſiones ſunt moderandæ, & ſic de aliis. Fiat etiam ſyllogiſmus in materia fortitudinis, ſic verbi gratia: rempublicam ſollicitè & cum omni virtute cuſtodire oportet; hoc autem non poteſt fieri, niſi aggrediendo, & bellando: ergo pro republica bellandum eſt, & mors aggredienda eſt.

Prudentia igitur eſt habitus vnus concluſionis & alterius; ſed actus directiui & conſiliatiui reſpectu iſtarum concluſionum, ſunt diuerſi ſpecie: quod patet, quia ſunt circa obiecta formaliter diuerſa ſpecie: ergo habitus concluſionum ſunt diuerſi ſpecie: principia enim ex quibus procedunt, ſunt diuerſa ſpecie.

Et vt videatur melius iſta ratio, poteſt aliquis ſtatim dicere, quod ſicut arguitur, quod prudentia iſtius concluſionis, paſſiones ſunt moderandæ, eſt alia ſpecie à prudentia iſtius concluſionis, bellum pro republica eſt aggrediendum: quia principia, ex quibus procedunt, ſunt diuerſa ſpecie: ita poteſt argui, quod prudentia de iſta concluſione, caſtè eſt viuendum, & de iſta concluſione, iuſtè eſt viuendum, ſunt eadem ſecundum ſpeciem, quia principium, ex quo procedunt, eſt idem, ſcilicet illud, honeſtè eſt viuendum.

Sed nota, quod licet illud principium ſit idem, vtrobique tamen medium, quod eſt minor, variatur, quia ex vna parte ſubiicitur, quod non poteſt

13.

Actus prudentia circa obiecta temperantiæ ac fortitudinis, ſunt diuerſi ſpecie.

Varij ſyllogiſmi practicis, de variis virtutibus.

14.

Facilitas non eſt de ratione virtutis.

11.

In virtute non eſt alteratio, nec motus.

12.

Prudentia dirigit, ſub iſta ratione, ſub qua appetitus determinatur inclinatur in obiectum.

potest quis honestè viuere sine castitate. Et ex alia parte, quòd non potest quis perfectè, vel honestè viuere sine iustitia, & idèd sicut iustum & castum specie differunt, ita actus prudentiæ directius & consiliarius circa vnum, & circa aliud respectu conclusionum, quarum est prudentia, sunt diuersi specie, & per consequens prudentia, quæ causatur ex istis actibus erit diuersa & diuersa specie.

15.

Sed dicitur hîc, quòd diuersi actus secundum speciem non sunt diuersorum habituum secundum speciem generatiui, sed possunt esse generatiui eiusdem habitus secundum speciem, quoniam intellectiones albi & nigri sunt diuersæ intellectiones secundum speciem, sicut obiecta sunt diuersa secundum speciem, & tamen habitus scientiæ de albo, & nigro, est vnus secundum speciem, quia eadem est scientia contrariorum, & potentia rationalis valet ad opposita, ex 9. Met. Ad probationem dicitur, quòd duæ causæ diuersæ secundum speciem, possunt esse vnus effectus, quia illæ causæ in agendo habent diuersa obiecta specie.

Omnia indiuidua eiusdem speciei possunt fieri ab vna causa secundum speciem.

Contra prædicta arguitur, minor probatur sic: omnia indiuidua eiusdem speciei possunt produci ab vna causa tantum secundum speciem, sicut quicumque calor potest produci ab vno agente secundum speciem. Omnis igitur effectus vnus secundum speciem producit ab vna causa secundum speciem proximam; igitur impossibile est, quòd duæ causæ proximæ & per se diuersæ secundum speciem sint vnus effectus secundum speciem.

Præterea, effectus essentialiter dependet à sua causa, sed impossibile est, quòd aliquid per se essentialiter dependeat ab aliquo inferiori, quo non causante, nihil minus fir, aut nihil minus habet esse; sed si duo actus diuersi secundum speciem sunt generatiui vnus habitus prudentiæ, non existente vno actu, nihil minus prudentia habet esse ex alio actu: similiter non existente alio actu, nihil minus prudentia habet esse ex isto actu: ergo neuter est per se causa actus.

16.

Præterea, si actus sit per se generatiuus habitus, reliquit suam similitudinem in passo: ergo si duo actus secundum speciem diuersi, generant vnum habitum secundum speciem, & vnus habitus secundum speciem erit dupl. secundum speciem.

Si dicitur hîc quòd non sequitur, nisi quòd vnus habitus habeat diuersos gradus secundum speciem, quod non est inconueniens; sicut sensitiuum, vegetatiuum, & intellectiui sunt diuersi gradus secundum speciem in vna forma, ita quòd per vnum actum generatur vnus gradus in habitu, & per alium actum alterius speciei, generatur alius gradus secundum speciem.

Contra istos, qui tenent istam viam, arguitur sic: Secundum gradus habitus est omnino simplex, nec est in eo additio gradus ad gradum, nisi tantum secundum rationem: igitur per alium actum non generatur alius gradus.

Præterea, prima ratio stat, quia aut per secundum aliquid producit, aut nihil. Si nihil, ergo habitus non augetur. Si aliquid, & alterius speciei à priori; ergo habitus ille continebit in se essentias duarum specierum, & ita non erit vna essentia secundum speciem: nec valet exemplum de intellectu, sensitiuo, & vegetatiuo, quia non sunt diuersæ essentiæ in eadem forma, sed tantum

Scoi oper. Tom. III.

differunt in forma secundum virtutem, & virtualiter.

Sed etiam quod adducitur pro opinante, quòd scientia albi & nigri est vnus habitus specie, dicens quòd non valet: nam cuiuscunque conclusionis, in qua ostenditur passio diuersa secundum speciem à subiecto, & passione alterius conclusionis, est alius habitus specie: vnde tantum est vnus habitus in virtute alicuius principij, aut connectione alia.

Scientia albi & nigri non est eadem specie.

Aliter dicitur ad rationem priorem, quòd actus respectu productionis habitus est causa æquiuoca, quia actus & habitus non sunt eiusdem speciei specialissimæ, quia tunc actus esset habitus; nunc autem non est inconueniens, quòd vnus effectus specie, sint duæ causæ differentes specie, non agentes modo vniuoco, sed æquiuoco, sicut mulus generatur ab asino & equa differentibus specie.

17.

Contra, quicumque habitus habens terminum suæ augmentationis, si augmentatur ex aliquo actu, potest augmentari vsque ad terminum suum ex actibus eiusdem speciei cum priori actu, quia qua ratione augmentatur ex vno actu, augmentari potest ex alio eiusdem speciei, & tamen illi actus eiusdem speciei possunt sibi inuicem succedere in infinitum, vel augmentabitur ille habitus in infinitum, vel per frequentationem istorum actuum tandem deueniet ad terminum: igitur prudentia, si augmentatur ex actu circa obiectum temperantiæ, & ex actu circa obiectum fortitudinis, quæ sunt diuersarum specierum, poterit ex solis actibus circa obiectum temperantiæ augmentari vsque ad terminum suum: & per consequens prudentia dirigens circa obiectum temperantiæ perfectè acquiri potest sine actibus elicitis circa obiectum fortitudinis, & ita potest esse prudentia dirigens circa actus temperantiæ, licet non sit aliqua dirigens circa actus fortitudinis: & per consequens cuilibet virtuti morali correspondet sua prudentia, & habetur propositum.

Potest acquiri prudentia circa temperantiam perfectè, licet nulla acquiratur circa fortitudinè.

Vnde mirabile est, quòd dicunt, cum aliquis prudenter possit agere circa actus fortitudinis, & dictare secundum rationem rectam, quod propter reipublicam bellum sit aggrediendum, & tamen sequi passiones delectationis, & esse Epicurus.

18.

Aliter dicitur, quòd dirigere circa obiectum temperantiæ, & fortitudinis, sunt actus prudentiæ & eiusdem speciei, quia sunt actus ista obiecta, vt habent vnam rationem formalem obiectiuam, vt rationem boni humani; & hoc sufficit ad hoc, quòd sint vnus speciei, & sic visio albi & nigri est eiusdem speciei, quia visio est eorum sub ratione coloris. Et quòd sit verum hoc, probatur: nam sub eadem ratione, sub qua potentia respicit obiectum, actus tendit in illud, quia potentia non vnitur obiecto, nisi per actum; sed primum obiectum, & formale potentæ visivæ est color: ergo actus videndi non est ratio albi & nigri, nisi in quantum sunt colorata: ergo visio respicit album & nigrum sub vna ratione formali: ergo sunt vnus speciei, cum habeant vnam rationem formalem obiectiuam.

Contra: adhuc ratio stat, quia probatur, quòd actus dictandi circa diuersa obiecta virtutum sunt alterius speciei, quia sunt obiectorum per se, & primò differentium specie, sicut & virtutes,

G g aliter

Intellectiuium sensitiuum & vegetatiuum, quomodo differunt.

aliter non sub eadem ratione dicitur prudentia de illo, ad quod inclinatur virtus.

Quomodo color mutatur in speciem.

Præterea, albedo in quantum albedo immutat visum; ergo albedo sub ratione albedinis videtur non tantum sub ratione coloris: unde cum color sit genus, & dicatur aliud, quam unam formam realem; illud autem quod est principium immutandi visum, oportet quod dicatur unam aliam formam, non videtur quod color sit ratio immutandi, nisi ut haberet esse in aliqua forma specifica.

19.

Non negat in Metaphysica plures habitus speciei.

Item, Metaphysica est unius habitus secundum speciem, & tamen eius sunt diuersi actus secundum speciem, ut considerat substantiam, & considerat accidens. Quod si dicitur, quod non considerat hoc, nec illud nisi sub ratione entis, tunc sua consideratio imperfectissima erit, & imperfectissimam cognitionem faceret. Etiam determinat de substantia, ut distinguitur ab accidente.

Visiones albi & nigri diuersa specie.

Ad illud quod adducitur de visione albi & nigri dicitur, quod licet videantur sub colore, ut sub proprio obiecto, tamen per se videntur, & ideo visiones sunt speciem differentes.

Contrà, tunc eadem ratione est dicendum de habitu prudentiæ, quod licet ipsa habeat pro obiectiua ratione formali rationem boni humani, tamen quia per se dirigit circa obiectum temperantiæ, & circa obiectum fortitudinis, quæ differunt specie, erit alia prudentia specie.

Non est una ars speciei omnium factibilium.

Præterea arguitur ad principale sic; sicut ars se habet ad factibilia, sic prudentia ad agibilia; quia ars est recta ratio factibilium: sed respectu omnium factibilium non est vnus habitus artis secundum speciem, sed diuersus specie, sicut habitus nauis factiue non est eiusdem speciei cum habitu artis domus factiue: ergo similiter respectu omnium agibilium non erit vna prudentia specie.

De hoc quolibet 16. n. 6. & 1. dist. 1. q. 4. num. 16.

Præterea, sicut principium se habet in speculabilibus, ita finis in operabilibus, sed in speculabilibus alius est habitus secundum speciem de principio, & conclusione: ergo similiter in operabilibus & agibilibus alius erit habitus secundum speciem de fine, & de his quæ sunt ad finem, ut sic alia sit prudentia circa finem, & alia de his, quæ sunt ad finem, ut præstituat finem secundum vnâ prudentiam, & secundum aliam dirigat virtutes in finem præstitutum.

SCHOLIUM.

Conclusio Doct̄oris, in hac disputatione, plures dari prudentias, iuxta pluralitatem virtutum, quarum actus prudenter dirigitur. constat enim ut hic docet n. 18. aliquos esse, qui prudenter valde agunt in materia fortitudinis, pro reipublica defensione, & tamen in materia delectationum esse Epicuros; conclusionem hanc tenet 3. dist. 36. num. 2. 1.

COLLATIO II.

Utrum voluntas possit amouere intellectum habituatum ab vno ad aliud dictamen?

Alenf. 1. p. q. 107. memb. 1. 2. Scot. 1. d. 42. q. 4. D. Thom. 1. 2. q. 20. art. 4. Bonau. 1. dist. 42. art. 1. q. 1. Rich. art. 1. quæst. 2. August. 1. contra duas. cap. 3. 1.

1.

M I D E T U R, quod sic: quia illa potentia quæ secundum actus suos subiicitur imperio voluntatis, potest ex imperio voluntatis mutari de vno actu ad alium actum: sed

intellectus, & aliæ potentiæ animales omnino secundum actus suos subsumunt imperio voluntatis: ergo ex imperio voluntatis potest intellectus, & aliæ potentiæ amoueri de vno actu ad alium, & per consequens voluntas potest auertere intellectum ad considerandum de alio obiecto. Maior patet de se. Minor probatur per Ansel. de Conceptu virginali cap. 4. vbi loquens in persona aliarum potentiarum à voluntate, dicit, *Deus nos, & potestatem, quæ in nobis est, subiicit voluntati, ut ad imperium eius non possimus non mouere nos, & facere quod vult, imò illa mouet nos, sicut instrumenta sua, & facit opera quæ videmur facere, nec nos possimus illi per nos resistere, nec quæ facit possunt non fieri dominatione, quam nobis Deus dedit, nec debemus, nec possimus non obedire.* Hæc ille.

Potentia inferiores subsumunt voluntati.

Ex quo patet, quod potentiæ inferiores mouentur ab vno actu ad alium ex imperio voluntatis: & multo magis per consequens ipse intellectus, qui est magis annexus voluntati habet ei obedire, ut ad imperium eius transferatur ab vno actu dicendi, vel intelligendi ad alium.

Sed contra arguitur, quia secundum Augustinum, *inuisa diligere possimus, incognita nequaquam*: voluntas ergo non potest velle, nisi prius cognitum ab intellectu: sed intellectus dum actualiter considerat vnum obiectum, non intelligit quodcumque obiectum: ergo intellectum considerantem vnum obiectum non potest voluntas conuertere ad intelligendum quodcumque aliud obiectum; ergo nec ad intelligendum aliud, cum illud simul non intelligat.

2.

Dicitur ad hoc quod sufficit cognitio alicuius obiecti in vniuersali, ad hoc quod voluntas possit velle intellectum distinctè considerare illud, & intellectus dum considerat vnum obiectum, habet cognitionem alterius obiecti in vniuersali.

Contrà: simul duratione, dum voluntas est in actu suo, intellectus est in actu suo, & prius natura intellectus est in actu suo, quam voluntas sit in actu suo, quia prius iurata est aliquid cognitum, quam volitum, aliter incognitum posset diligere, & ex hoc arguitur sic: in illo instanti, in quo voluntas auertit intellectum ab vna intellectiōne ad aliam, quæro quid intellectus intelligit, & quam intellectiōnem habet? aut intellectiōnem illius obiecti, à qua auertitur, aut intellectiōnem istius obiecti, ad quam conuertitur. Non primam, rursus, quia tunc illa intellectui non inest, cum intellectus sit auertus ab illa intellectiōne in instanti per conclusionem: non istam, ad quam conuertitur: quia illa naturaliter sequitur actum voluntatis, per quam intellectus conuertitur ad intellectiōnem, cui naturaliter præcedat effectum, & ideo naturaliter actus voluntatis, quo conuertit intellectum ad intelligendum aliud, naturaliter præcedit conuersionem intellectus, & aliam intellectiōnem ad aliud obiectum intelligendum.

Quid intellectus intelligit quando voluntas eum auertit, de hoc 2. d. 41. n. 6.

Præterea si cognitio alicuius in vniuersali sufficiat voluntati ad volendum idem distinctè, & determinatè, tunc voluntas posset intellectum conuertere ad intelligendum aliquod obiectum, quod nunquam prius intellexit, cuius species non est in intellectu, nec in phantasmate, nec quod prius fuit phantasmatum; & tunc oporteret voluntatem facere speciem illius obiecti in phantasia, aut in intellectu, vel in vtroque. Consequenter patet, quia istud obiectum cuius species nunquam

*Non sufficit
cognitio ali-
cuius in uni-
uersali ut
voluntas ve-
lit illud in
particulari
2. d. 42. n. 7.*

quam fuit in intellectu nec in phantasmate, potest esse cognitum ab intellectu in vniuersali, sicut obiectum illud cuius species habetur in intellectu, & in phantasmate: si igitur habita cognitione alicuius obiecti in vniuersali, voluntas possit conuertere intellectum ad illud intelligendum, sequitur quod prius, scilicet quod voluntas possit facere intellectum intelligere, cuius speciem non habet nec in se, nec in phantasmate, quod est impossibile.

3.

Præterea, si ad hoc quod voluntas possit conuertere intellectum considerantem naturam lapidis ad considerandum de asino, sufficit cognitio de asino in vniuersali, quando cognoscit lapidem distinctè, tunc quæro, an ista cognitio de asino in vniuersali, sit alia cognitio à cognitione distincta, quam habet de lapide; aut non sit alia, sed eandem realiter? Primum non potest esse verum: quia tunc duo actus intelligendi simul essent in intellectu, & per consequens duo accidentia, quæ non differunt specie. Tum, quia tunc sequeretur, quod ad hoc, quod voluntas possit conuertere intellectum ad considerationem alterius obiecti, quàm illius, quod considerat, requiratur quod intellectus habeat duos actus intelligendi simul, cuius oppositum experimur. Si verò dicatur; quod illa cognitio confusa de asino non sit alia cognitio, nec alius actus cognoscendi, quàm cognitio distincta de lapide, cum actus intelligendi lapidis non ducat in cognitionem asini; vel alterius disparati, sequitur, quod voluntas potest conuertere intellectum ad aliquid obiectum cognoscendum, quod simpliciter non cognoscit aliquo actu intelligendi, & tunc sequitur idem quod prius, quod voluntas potest velle considerationem obiecti omnino incogniti.

Præterea: voluntas potest auertere intellectum à consideratione vnus obiecti ad considerandum aliud obiectum omnino & primò diuersum, cum quo non conuenit nisi tantum in intentione entis, sicut à consideratione substantiæ ad considerandum de accidente: si igitur requiratur cognitio confusa illius obiecti in intellectu, ad cuius distinctam intellectionem voluntas conuertit intellectum; sequitur quod cognitio confusa de aliquo inquantum ens, sufficit ad volendum illud distinctè per voluntatem, quod est falsum: tunc enim voluntas posset velle quodcumque incognitum habita apprehensione entis, quod primò occurrit intellectui cuiuscunque.

4.

Ad primum istorum dicitur, quod licet intellectus distinctè non possit plura intelligere, tamen potest intelligere vnum in comparatione ad aliud, ut lapidem in comparatione ad asinum, & hæc cognitio sufficit præcedens voluntatem. Vnde dum intellectus stat in tali cognitione comparatiua duorum, voluntas potest auertere intellectum à consideratione vnus, ut absolutè consideret aliud, dimittendo primum consideratum. Per hoc patet ad formam rationis, quod in instanti, in quo voluntas auertit intellectum à consideratione vnus obiecti, considerat illud in comparatione ad aliud obiectum.

Contra: si in illo instanti, in quo intellectus auertitur à consideratione vnus obiecti, adhuc consideret illud obiectum, quamuis in comparatione ad aliud, nunquam auerteretur ab illo obiecto per imperium voluntatis, & haberetur propositum. Probatio consequentiæ: sit obiectum

Scoti oper. Tom. III.

ad cuius considerationem auertitur *A*, & obiectum ad cuius cognitionem conuertitur *B*, tunc arguitur: in eodem instanti, in quo est auertit intellectus ab intellectione ipsius *A*, est conuersio intellectus ad intellectionem ipsius *B*, sicut in eodem instanti est generatio & corruptio. Si igitur intellectus consideret *A* in illo instanti, in quo auertitur ab *A*, igitur quando conuertitur ad intellectionem *B*, non auertitur ab intellectione *A*, igitur nunquam auerteretur ab eius intellectione, quia nunquam auertitur ab *A*, nisi per conuersionem ad aliud intelligibile, nisi ponatur omnino intellectum non intelligere, cuius oppositum supponitur.

Præterea, si talis cognitio comparatiua vnus obiecti ad aliud requiratur ad hoc, quod voluntas auertat intellectum à consideratione vnus ad considerationem alterius, tunc sequitur quod voluntas non potest auertere intellectum à consideratione vnus obiecti, nisi intellectus prius comparet illud obiectum ad aliud. Et tunc sequitur quod voluntas non potest conuertere intellectum ad considerationem cuiuscunque alterius obiecti indifferenter, cuius speciem & habitum habet; quod experimur esse falsum: nam voluntas potest auertere intellectum considerantem lapidem ad intelligendum asinum, vel equum, vel quodcumque aliud obiectum, cuius species habetur in memoria, cum tamen intellectus non simul comparet lapidem ad quodlibet aliud obiectum, cuius species reponitur in memoria.

Præterea, patet statim esse falsum, quod voluntas non possit auertere intellectum à consideratione vnus obiecti ibi, nisi prius intellectus illud comparet ad aliud obiectum; post intellectionem enim Romæ potest intellectus intelligere Pascha, licet non prius comparet Pascha ad Romam, quæ minimè comparari possunt; vnde non videtur talis cognitio comparatiua duorum necessariò præcedere actionem voluntatis, quæ vult vnum post aliud.

Ad primum istorum dicitur, quod quia intelligimus, & volumus cum continuo tempore, idem non est dare vltimum instans, in quo vltimè intelligitur *A*, sicut obiectum primò cognitum; sicut nec est dare vltimum instans, in quo aliquid est album, quando aliquid mutatur de albo ad non album, iuxta determinationem Philosophi 8. Phys. & idem in toto tempore præcedenti vltimum instans intelligit *A*, in comparatione ad *B*. & in vltimo instanti intelligit *B*, in quo etiam instanti, tunc primò non intelligit *A*. & in quo etiam instanti auertitur ab *A*, & conuertitur ad *B*, quia idem est instans vtriusque, scilicet conuersionis, & auersionis. Sed tunc stat argumentum primum; quia quæro quid in instanti conuersionis intelligit intellectus? Si dicatur ipsum *B*, ad quod conuertitur per imperium voluntatis: contra, simul duratione currunt actus voluntatis, & actus intellectus, prius tamen secundum naturam est actus intellectus in intellectu, quàm actus voluntatis in voluntate; sed conuersio ad intellectionem ipsius *B*, sequitur secundum naturam actum voluntatis in eodem instanti temporis, cum voluntas per imperium suum sit causa conuersionis intellectus ad intelligendum in illo instanti: nec potest dici, quod tunc intelligit ipsum *A*, quia iam ponitur quod intellectus auertit est à consideratione ipsius *A*.

G g 2 Confirma

5.

*Non requiritur
collatio
intellectus vs
voluntas
auertat eum.*

6.

*Non sufficit
cognitio entis
ut voluntas
illud velit
distinctè 2.
d. 42. n. 7.*

*Non fit auer-
sio per cogni-
tionem colla-
tiua vnus
que obiecti.*

*Agens maxi-
mè agit in eo
instanti quo
inducit for-
mam.*

Confirmatur ratio: agens inducens formam maximè agit in ultimo instanti, in quo inducitur forma: aliter enim induceretur forma, & nullo agente; vnde generans quod intense agit alterando, in ultimo instanti agit, formam substantialem inducens; aliter enim forma substantialis in instanti induceretur, & à nullo. Si igitur per actum voluntatis conuertatur intellectus ad intellecti-
onem alicuius obiecti in ultimo instanti, in quo intellectus conuersus est ad illud intelligendum, maximè voluntas operabitur per actum suum imperandi, & consequens actus voluntatis in illo instanti naturaliter præcedet actum intellectus, quod est impossibile; sic non videtur, quòd per actum voluntatis intellectus possit conuerti ab vno obiecto ad intelligendum aliud obiectum.

S C H O L I V M.

*Arguit voluntatem nullo modo auertere intellectum, quia alia ab ipsa sunt sufficiens causa intellecti-
onis, sicut intellectus & obiectum, de quo late 1. d. 3. quest. 6. & 7. & quodlib. 15. respondet id intelligendum de causa immediata, at voluntas est causa mediata, applicans intellectum, sicut & alias potentias ad suos actus. Secundo, ad idem, quia non potest voluntas auertere sensum ab actu, nisi per motum organi; ergo non auerit intellectum, quia non habet organum. Tertio, non potest impedire vegetatiuam. Quarto, impedire causam naturalem, ne agat in passum approximatam, est miraculum, vt in igne Babilonico. Quinto, auersio illa non est actus voluntatis, nec intellectus. Sexto, ratio determinat voluntatem; ergo non e contra. Septimo, non potest hoc ratione libertatis, quia potentia ad opposita est passiva ex Philo. 8. voluntas non potest habere actum sine intellectu, ergo magis subiicitur intellectui quàm e contra. De comparatione vtriusque potentia in perfectione, vide Doct. 4. d. 49. q. 4.*

*7. Alia à vo-
luntate sunt
sufficiens cau-
sa intellectio-
nis, 1. dist.
3. q. 6 à n. 7.
& quol. 15.*

Præterea, ad principale quæstionem arguitur sic; alia à voluntate sunt sufficiens causa agens per modum, naturæ cuiuscunque intellecti-
onis; igitur ad productionem naturalis intellecti-
onis voluntas non agit per imperium suum, & per consequens intellectus potest intelligere quodcunque obiectum absque hoc, quòd conuertatur ad intellecti-
onem illius per actum voluntatis effectiue. Antecedens patet, quia sufficiens causa cuiuscunque intellecti-
onis est intellectus agens, & intellectus possibilis, & obiectum imprimens, sicut patet in prima intellecti-
one intellectus, vbi voluntas non concurrat, nec aliquid aliud præter illa agit per modum naturæ; sicut etiam patet in prima intellecti-
one, respectu cuius non est in potestate intellectus non intelligere, si obiectum sit præsens; igitur alia à voluntate sunt sufficiens causa intellecti-
onis per modum naturæ agentis: ergo voluntas non concurrat vt causa ad actum intellectus. Ista consequentia patet; quia si intellectio sufficienter producat ab aliis à voluntate: ergo secundum totum esse suum causatum est ab illis. Si igitur voluntas per acti-
onem suam ageret ad productionem illius, sequeretur, quòd effectus bis produceretur, quod est impossibile: vel potest hæc ratio fieri sub forma syllogistica sic:

Illud, quod est extra totam causalitatem alicuius effectus, nihil operatur ad productionem illius effectus; sed voluntas est extra totam rationem totius causalitatis cuiuscunque intellecti-
onis: quia cuiuscunque intellecti-
onis suffi-

ciens causa & totalis est intellectus agens cum intellectu possibili, & obiecto, siue specie impressa: igitur voluntas non operatur ad aliquam intellectus intellecti-
onem, & per consequens, quòd intelligat vnum obiectum post aliud, non est per actum voluntatis, quo conuertit intellectu-
m ad illud intelligendum.

Sed hic dicitur, quòd aliquid agere ad produ-
ctionem alicuius effectus est dupliciter: vel medi-
ate, vel immediate & quâdam actione præuiâ: nihil autem immediate causat actum intelligen-
di, nisi intellectus possibilis & obiectum, & intel-
lectus agens, quæ directè concurrunt ad intelle-
ctionem: veruntamen voluntas concurrat suâ
actione præuiâ respectu secundæ intellecti-
onis; sed non respectu primæ, quia voluntas suâ acti-
one auerit intellectum ad considerationem vnius
obiecti, & conuertit ipsum ad considerandum
aliud obiectum, & idèd voluntas non causat actus
intelligendi, sicut concludit ratio, sed facit tantum,
quòd intellectus conuertitur ad aliud confi-
derandum, & tunc intellectus cum aliis concur-
rentibus producit actum intelligendi.

Contrà, si voluntas non faciat ad produ-
ctionem intellecti-
onis respectu alterius obiecti, sed tantum auerit à cognitione primi obiecti: ergo non erit aliqua causa, vel ratio quare magis in-
telligit vnum obiectum, quàm aliud post talem
conuersionem, nisi quia fortè, & quodam casu sibi
occurrit phantasma vnius obiecti, & non alterius:
si enim voluntas non faceret ad produ-
ctionem secundi actus intelligendi, cum non plus
præcedat noritia vnius obiecti, quàm alterius
non plus conuertet ad intellecti-
onem obiecti
vnius quàm alterius.

Præterea, ad principale arguitur sic: voluntas
sicut est copulatrix, & reparatrix ipsius intellectus
respectu obiecti intelligibilis, ita etiam ipsius sensus
respectu sensibilis: nunc autem secundum Augu-
stinum de Civ. c. 8. de Magnis, & 27. de Paruis,
voluntas quæ confugit, & copulat sensum in senti-
endo cum corpore sensibilis, ipsa nõ separatur, nec
* disingit, nisi motus corporis à re sensibili auer-
tit; ergo secundum Augustinum sensum existen-
tem in directione ad obiectum, non potest volun-
tas auertere ab actu suo, nisi quia mouet organum
sensus, auerendo illud ab obiecto: & sic obiectum
à sensu: cum igitur ex parte intellectus non sit ali-
quod tale organum, quòd potest moueri per volun-
tatem, cuius motus separet intellectu à obiecto
intelligibili, non potest facere vt obiectum nõ sit
præsens intellectui, sequitur, vt videtur, quòd volun-
tas non possit auertere intellectu à suo ob-
iecto intelligibili, sicut nec visum à visibili, nisi
moueret organum visus, auertendo ipsud ab obiecto.

Præterea, potentia vegetatiua radicatur in ead-
em essentia animæ cum potentia sensitua, &
intellectiua, & sicut potentia vegetatiua natura-
liter fertur in subiectum suum sibi approxima-
tum, ita & potentia sensitua, & intellectiua: quare
igitur potest voluntas magis auertere intellectu-
m, vel sensum ab vno actu ad alium, quàm po-
tentiam vegetatiuam. Et tu Anselme dic, quare
Deus potentiam vegetatiuam nõd subiicit imperio
voluntatis, sicut alias potentias: & hoc videtur
concludere contra Anselmum.

Præterea arguitur quòd miraculum esset, si volun-
tas auerteret intellectu à consideratione
sui obiecti, sicut si Deus impediret, quòd ignis
non combureret combustibile sibi approxima-
tum,

8.

*Quomodo
voluntas fa-
cit magis cõ-
siderare vnu
obiectum quàm
alia.*

9.

** al. distin-
guir.
Voluntas
quomodo
auerit sen-
sum ab actu*

*Quare vo-
luntas nomen
imperat ve-
getatiua.*

10.

tum, natum pati; quoniam sicut combustibile approximatum igni naturaliter patitur, & ignis naturaliter agit; ita intellectus in prima apprehensione habens obiectum suum sibi approximatum, naturaliter intelligit, nec est in potestate sua non intelligere; nunc intellectus non plus subiicitur imperio voluntatis, quam ignis imperio diuino; ergo sicut Deus non potest facere, nisi per miraculum, quod ignis non comburat combustibile sibi approximatum, ita videtur, quod voluntas non possit facere, quod intellectus non intelligat obiectum sibi approximatum, auertendo ipsum ab obiecto, nisi per miraculum, quod non est opus.

Vel arguitur sic: omne agens naturale habens passum sibi approximatum, secundum quod hoc natum est agere, & illud pati, necessariò agit, & si non agat, hoc erit per miraculum, sed intellectus habens obiectum suum sibi presentatum est agens naturale, & natum est agere, & etiam pati, ita quod non requiritur aliquid aliud, nec ex parte intellectus, nec obiecti, quia secundum August. non est in potestate nostra, quin visis tangamur: ergo intellectus necessariò intelligit, ita quod, si non intelligat, sed auertatur, hoc erit per miraculum.

Præterea secundum Philosophum 3. *Physicor.* actio & passio sunt idem motus, & vna res. Si igitur voluntas moueat intellectum ab vna in intellectu ad aliam, oportet vt ille motus sit communis intellectui, & voluntati, aut ille motus est ipsum *velle*, & *intelligere* ambo simul, aut alterum istotum; non ambo simul, quia *intelligere*, & *velle* sunt actus realiter differentes: ergo non sunt eadem res, & per consequens non idem motus: nec est alterum istorum tantum, quia non *intelligere*, quia tunc *intelligere* esset causatum à voluntate etiam in intellectu, & sic actio voluntatis esset transiens: si tantum *velle*, ergo motus ille tantum erit in voluntate, & non in intellectu, & sic intellectus non moueretur ad imperium voluntatis: nec potest esse aliquid aliud in intellectu, quia nec habitus, nec species.

Præterea, videtur quod magis intellectus determinet voluntatem ad certum actum, quam è conuerso, voluntas intellectum ad certum actum intelligendi determinati obiecti; quia secundum Philo. 7. *Physic. ratione exigente vniuersali cum apprehensione particulari, sequitur conclusio operationis*, ita quod necesse est voluntatem operari: ergo ratio determinat voluntatem ad actum volendi.

Sed quicquid sit de ratione Philosophi in se, sufficit dicere ad propositum, quod minor particularis non stat, quia per voluntatem auertitur ad aliud.

12. Præterea, si voluntas possit auertere intellectum à consideratione vnius obiecti ad considerandum aliud; hoc non est nisi ex libertate sua, quia ex hoc est aliquid liberum, quia est indifferens ad opposita, & contradictoria; sed secundum Commentatorem 3. *Phys. omnis potentia qua est respectu oppositorum, est passiva.* Vnde secundum ipsum ibidem, *nulla potentia est indifferens ad contradictoria*: ergo ex hoc quod voluntas est libera, ipsa est passiva, & per consequens non mouebit intellectum ab vna intellectu ad aliam.

Respondetur, quod potentia duplex est, essentialis, & accidentalis. Potentia essentialis ad contradictoria, & respectu contradictoriorum est passiva setpet, sed non potentia accidentalis ad contradicto-

Scoti oper. Tom. III.

ria, cuiusmodi est voluntatis ad contradictoria.

Præterea, ista potentia magis subiicitur alteri, quæ non potest habere suum actum sine illa, quam è contra; sed voluntas non potest habere actum suum sine intellectu, è contra autem potest intellectus, vt de prima intellectuone patet; ergo.

SCHOLIUM.

Conclusio huius disputationis habetur 2. dist. 41. q. 4. n. 10. & 11. vbi refutatis quinque modis dicendi, de quo modo voluntas auertit intellectum, resoluit eam habere quandoque cum intellectu perfecta alicuius, multas confusas, & imperfectas aliorum, & quando sibi complacet in aliquo horum, tunc intellectu intenditur & firmatur circa illud, & alia considerare definit; iuxta hunc modum facile argumenta allata soluntur. Ad primum, bene responsum est, ad secundum & tertium, sensitina & vegetatina, non subsunt voluntati, nisi medià loco-motiva, & sic magis despotice subsunt. Doctor supra n. 18. intellectu modo prefato magis politice subest. Ad quartum, non impedit actionem causa approximata, sed approximationem tollit. Ad quintum, intellectus determinat voluntatem, proponendo ei obiectum; voluntas determinat ipsum, complacendo in aliqua intellectuone eius. Ad sextum, auersio consistit in illa complacencia voluntatis. Ad septimum, loquitur de potentia essentiali, quæ est ad principium, non de accidentalibus, quæ est ad actum, vt hic in fine ait ipse Doctor. vide eum de hac duplici potentia, quod lib. 15. num. 3. & 1. d. 3. q. 7. n. 38. & 2. d. 2. q. 10. Ad octauum patet ex dictis.

COLLATIO III.

Utrum dictamen intellectus sit primum principium actuum respectu electionis?

Alenf. 1. p. q. 38. memb. 1. D. Thom. 1. p. q. 82. art. 1. & 1. 2. q. 10. art. 1. & 2. Scot. 1. d. 1. q. 4. & alij ibi citati n. 3. d. 36. n. 14. Alin. Bassol. Gabr. Rubion ibi citati in Schol.

DICITUR quod non, quia si intellectus per dictamen suum esset principium effectuum electionis, sequeretur quod voluntas non posset idem velle, & nolle: nec idem eligere, & non eligere; consequens est falsum; quia per hoc tolleretur libertas voluntatis: ergo. Antecedens est falsum: consequentia ostenditur; quia si agens necessariò agit, patiens necessariò patitur; aliter enim aliquid ageret nullo patiente, & sic actio reciperetur in nihil; sed intellectus necessariò, quantum est ex parte sui, assentit principiis practicis, & etiam conclusioni habenti necessariam connexionem cum principio practico, ita quod quantum est ex parte sui, non potest illis non assentire, aut non dictare: si igitur huiusmodi assensus & dictamen sit per se principium effectuum electionis in voluntate; sequitur quod voluntas non potest illud non elicere, nec nolle, sed tantum necessariò eligere, & velle.

Præterea: si dictamen per se esset causa electionis; aut igitur vt causa totalis, aut vt causa partialis, vnà cum voluntate. Non primo modo, quia tunc electio nullo modo conueniret voluntati, vt actus eius, quod est contra Philosophum 6. *Ethic.* qui dicit, quod electio est appetitus intellectiuius, vel intellectus appetitiuius; igitur saltem ad voluntatem pertinet. Et quod in 6. *Ethic.* dicit de disunctione in 3, eiusdem, asserit determinatè, quod eligibile est voluntarium reconciliatum;

G 3 ratio

de accidentalibus, de quo 1. d. 3. q. 7. n. 38. & 2. d. 2. q. 10.

I. Intellectus necessariò assentit principi & conclusioni necessarii.

Electio spectat ad voluntatem.

Auersio intellectus non consideret obiectum, quare non miraculum, sicut si ignis non combureret.

11. Auersio cuius potentia actus

Ratio determinat voluntatem.

Potentia ad oppositum est passiva, intelligitur de essentialibus, non

ratio igitur voluntarij per se & primò pertinet ad electionem, & per consequens intellectus per dictamen suum non est tota causa electionis: nec etiam per se causa partialis, ita quòd intellectus, vt vna causa particularis cum voluntate concurrat ad causandum actum electionis; quia quando duæ causæ concurrunt ad producendum vnum effectum, oportet quòd concordent in agendo, ita quòd actio vnus non contrarietur actioni alterius; nunc autem voluntas in eligendo potest contrariari intellectui in dictando: aliter enim voluntas necessarìo eligeret, quod esset dictatum per intellectum, & sic voluntas posset necessitari, & tolleretur libertas voluntatis: ergo nullo modo concurrat dictando, tanquam per se causa respectu electionis, sed vel tanquam occasio, & causa sine qua non est electio: quia electio est cum ratione, & intellectu ex 3. Ethicorum.

SCHOLIUM.

Contra intentum duarum primarum rationum, nempe intellectum esse tantum occasionem, seu causam sine qua non electionis, arguit primò, quia quando voluntas auertit intellectum ab vno actu ad alium, volitio auertendi non supponit actum à quo auertit, quia is non est, postea auersione; nec actum ad quem intellectus, quia sequitur auersionem. Habes solutionem huius rationis Scholio vlt. disp. præced. quo explicatur quo modo sit auersio intellectus per voluntatem. Secundo arguit, quia illa causa sine qua non, cum non sit proximo, (quia voluntas est sibi approximata) erit quinta causa. Respondet Doct. actum intellectus esse approximationem, sine qua voluntas non est sibi approximata in ratione agentis. Soluit primam rationem disputationis inferens, si intellectu insisteret in electionem, tolli libertatem; quia ad hanc sufficit principalem causam, nempe voluntatem esse liberam, esto concausa sit necessaria. Hic videtur innuere, non sibi displicere illam opinionem. Non soluit secundam rationem, tamen tenendo intellectum esse causam partialem electionis, facile solui potest, negando vnam concausarum non posse contrariari alii concausis. Tertio arguit ad idem, quia voluntas necessatur ad finem, secundum illud, sicut principium in speculabilibus, &c. ergo & ad media habentia connexionem necessariam cum fine. Adducit responsum aliorum hoc admittentium, quando connexio illa necessaria ostenditur voluntati: iuxta quam infert intellectum hunc coagere ad electionem, quandoquidem voluntatem ad illam necessitat. Non loquitur secundum propriam sententiam, quia contra D. Thom. 1. d. 1. q. 4. docet voluntatem neque ad finem, neque ad medium necessitari; & ibi n. 16. explicat illud, sicut principium in speculabilibus, &c. Ad idem affert duas rationes, sed facile solubiles, tenenti communem opin. quòd intellectus non insit in electionem.

2.

vide 1. d. 4. q. 4. n. 10. 11.

2. Sed contra hoc arguitur primò, quòd dictamen intellectus non sit causa sine qua non, respectu electionis, & hoc per rationem prius factam in quaestione præcedenti; quia suppono quòd voluntas per actum volendi perfectum possit auertete intellectum ab vno actu intelligendi ad alium; respectu illius actus volendi, non est ponere alium actum intelligendi, vt causa sine qua non, quia non actus intelligendi à quo voluntas auertit intellectum, quia ille actus non est quando intellectus est auersus ab eo: nec actus intelligendi ad quem conuertitur, quia actus ille intelligendi naturaliter sequitur actum volendi,

per quem intellectus ad secundum actum est conuersus, & causa sine qua non alicuius effectus semper præcedit effectum secundum naturam: ergo actus intelligendi non potest esse causa sine qua non, respectu actus volendi, & ita nec respectu electionis, si electio ponitur actus voluntatis.

Præterea secundò probatur, quòd voluntas non sit tota causa respectu electionis, & intellectus tantum causa sine qua non, sed per se causa; quia causa finalis, & formalis causa sequitur fieri rei, positâ causâ agente totâ, & sufficienti, & causa materiali approximatis, prout hoc natum est agere, & illud pati, necessarìo ponitur effectus, si sit causa naturaliter agens, vel potest poni effectus, si sit causa liberè agens, aliter enim esset ponere quintam causam: vnde tunc cessat causa sine qua non, nam causa sine qua non vel reducitur ad approximationem passî, vel ad remouendum prohibens, sicut diuellens columnam est causa sine qua non motus grauis superpositi: si igitur voluntas sit totalis causa electionis, & sufficiens, & etiam ipsa est causa materialis, & susceptiua electionis, vt certum est, & ipsa sufficienter approximata sibi ipsi, sequitur quòd exclusio illo actu intellectus, & etiam obiecto eligibili, voluntas posset eligere, quod falsum est: ergo oportet, quòd dictamen intellectus, vel obiectum habens esse in dictamine intellectus, sit per se causa cum voluntate respectu electionis.

Dicitur ad hanc rationem, quòd sicut in actione transeunte ad extrâ, requiritur approximatio passî, in quod agat; ita etiam in actione immanente in agente requiritur ostensio obiecti: tum, quia nullum agens creatum agere potest, nisi præsentè obiecto, & licet actio voluntatis, aut intellectus realiter sit manens in agente, signatur tamen vt transiens in obiectum, ita quòd quantum est ex parte sui, nata esset transire in obiectum, nisi ratio agentis, & natura eius impediret: tum, quia sicut agens actione transeunte requirit approximationem passî ad determinandum agens, si sit agens æquiuocum, vt Sol; ita etiam volûtas, cum sit æquiuocum respectu actus eligendi, & intellectus respectu actus dictandi, requirit obiectum præsens determinans, non imprimendo, sicut nec in actione transeunte, sed ostendendo, & idè vt voluntas determinetur ad eliciendum, requiritur obiectum sibi ostensum per dictamen intellectus.

Per hoc patet ad formam rationis, quia agente, & passio approximatis, secundum quòd hoc tum est agere, & illud pati, potest sequi actio, sed tunc minor falsa est. Nam ab absente obiecto, & non ostenso per actum intellectus, voluntas non est sibi ipsi approximata, vt nata est agere, quia non est nata agere, nisi determinetur per obiectum (vt dictum est.) Vnde sicut in actione transeunte passum non est approximationem agentis, quando est improporcionabiliter distans, nam est abiens, ita etiam voluntas non est approximata sibi ipsi in ratione agentis, nisi obiectum sit sibi ostensum: vnde si ratio concluderet, sequeretur quòd agens actione transeunte posset agere in passum non approximatum, quia approximatio non est ratio agendi, nec ratio, quâ patiens patitur: vnde quando passum est distans, & non approximationem agentis, ponitur agens sufficiens, & passum sufficiens, nec tamen potest poni actio; nec tamen sequitur quòd approximatio sit quinta causa. Sic est in proposito, ad hoc quòd agens actione immanente agat, requiritur respectus

3. Postio agentis, & materia approximata, necessarìo sequitur effectus naturalis, vel potest sequi si est liber.

4. Voluntas sine actu intellectus non est sibi approximata.

ad obiectum præsens, nec tamen sequitur, quòd ille respectus sit tercia causa, nec obiectum sit causa aliqua concurrrens ad agendum.

Ad libertatē sufficit primariā causā esse indifferentem, licet alia causa sine naturalis.

Præterea arguitur, quòd prima ratio in propositione non concludat: quia quando duæ causæ concurrunt per se ad agendum, si principalis sit libera, tota actio dicitur libera, licet secundaria, & minùs principalis sit causa naturaliter agens, sicut ad actum videndi secundum, qui est in potestate nostra, concurrunt voluntas copulans, & potentia visiva, & idè dicimur liberè videre, licet potentia visiva sit causa naturaliter agens; & similiter dicimur liberè mouere: dicitur enim quis liberè mouere, cum aliquis moueret manum suam liberè, licet potentia motiua in manu sit causa naturaliter mouens. Nunc autem secundum veritatem, dictamen intellectus non est principalis causa respectu electionis, sed voluntas quæ simpliciter libera est: licet igitur respectu actus electionis concurrat dictamen intellectus, vel etiam obiectum, non sequitur, quòd electio non sit libera, cum dictamen, & obiectum non sit principalis causa electionis: unde ista ratio solum probat, quòd dictamen intellectus non sit tota causa electionis, quod est concedendum, sed tamen est causa per se, & partialis, quæ ad actionem liberam voluntatis agit, sicut ad imperium voluntatis agit potentia motiua.

Præterea, sic finis se habet in operabilibus, sicut principium in specifiables; sed intellectus sic se habet in speculabilibus, quòd assentiens principio non potest non assentire conclusioni habenti connexionem necessariam ad illud principium: igitur voluntas, quæ est principalis causa in operabilibus, sic se habet ad finem, quòd ipsa necessariò volens finem, necessariò vult illud, quod habet connexionem ad finem: igitur voluntas sic ordinata ad finem, non potest non eligere, si sit sibi ostensum per intellectum.

Dicitur, quòd si ostendatur voluntati aliquid tale ab intellectu, ita quòd intellectus illud iudicauerit habere omnimodam connexionem ad finem, sine quo nullo modo potest finis attingi; tunc dicitur, quòd sicut voluntas necessariò vult finem, ita necessariò vult illud, quod habet connexionem talem ad finem; tunc enim illius non est electio, sed tantum istius, quod est ostensum, vt non habet connexionem necessariam ad finem; si tamen ostendatur voluntati ab intellectu, non sub tali connexionem, tunc voluntas potest illud eligere, vel refutare.

Si voluntas necessariò agit, ex quo positione intellectus hic cogit electionem.

Sed tunc sequitur quòd intellectus concurrat, vt causa agens ad volendum illud, quod est ostensum sic: quia si aliquod agens de se sit indifferentem ad actionem, ita quòd potest illud agere, & non agere, si concurrente aliquo alio necessariò agat, oportet quòd sic concurrrens concurrat in ratione causæ necessariò agentis, quia nunquam de agente contingenter sit agens necessarium per concursum, nisi illud concurrrens necessariò agat: si igitur voluntas indifferenter se habeat ad volendum aliquid, quod habet necessariam connexionem ad finem, antequam ostendatur ab intellectu sub tali connexionem, & post ostensionem illius sub tali connexionem; necessariò sequitur electio in voluntate, oportet vt tale dictamen concurrrens cum voluntate sit causa respectu electionis.

Quod intellectus concurrat ad volitionem.

Præterea, illud quod includit essentialiter respectum ad actum intellectus, dependet ab actu

intellectus, sicut à causa; sed electio virtuosa in voluntate, includit ad rationem respectum, & ad actum prudentiæ, omnis enim operatio virtuosa est dictata à recta ratione, sicut patet ex definitione virtutis.

Præterea, voluntas non potest velle aliquid, nisi sub ratione boni; si igitur intellectus ostendet voluntati aliquid sub ratione boni, voluntas aut vult illud, & habetur propositum; aut non vult illud, quod non conuenit, cum ostendatur sub ratione boni, & non sub aliqua alia ratione, &c.

SCHOLIUM.

Conclusio certa non habetur in hac questione apud Doctorem, sed vt dubium relinquit, an voluntatis actum officiat etiam partialiter ab intellectu, & sic reliquis 2. dist. 25. num. 21.

COLLATIO IV.

Utrum voluntas possit peccare eliciendo contra dictamen rationis rectæ.

D. Thom. 1. 2. 77. art. 2. Scot. 3. dist. 36. num. 12. 13. 14. Gabr. Occam Rubion. Bassol. ibi citati.

Vòd non videtur:

Omnis malus est ignorans ex 3. Ethic.
ergo non est malitia ex voluntate sine ignorantia in intellectu: ergo voluntas non potest peccare stante dictatione rationis rectæ.

I.

Dicitur, quòd est ignorantia duplex, scilicet præcedens malitiam, & concomitans: malitia verò potest esse in voluntate sine ignorantia præcedente, sed non sine concomitante ignorantia, & maximè verum est de malitia radicata.

Contra hoc arguitur, quòd malitia in voluntate non potest causare ignorantiam in intellectu. Primò per secundam regulam 1. 2. collationibus: quoniam in primo instanti, in quo actus malus est in voluntate, est aliquid dictamen, siue intellectio in intellectu præcedens naturaliter actum malum in voluntate, licet sit simul duratione; illud etiam dictamen, aut est rectum, aut erroneum: si sit rectum, habetur propositum, quia pro illo instanti, pro quo aliquis est malus, non est ignorans. Non potest dici, quòd sit dictamen erroneum, quia illud sequitur naturaliter malitiam in voluntate, quæ est causa eius per excæcationem, & oportet quòd alia intellectio præcedat naturaliter actum in voluntate. Dicitur quòd non statim malitiam in voluntate sequitur error in ratione, sed quando est malitia radicata: illa enim excæcat intellectum, & errat circa principia practica, vt dicitur 6. Ethic. & idè in primo instanti in quo est malitia in voluntate, est dictamen rectum in ratione, sed postquam est firmata, tunc corrumpit dictamen rectum, & causat errorem in intellectu.

Dictamen erroneum sequitur voluntatem.

Contra, pro illo instanti pro quo voluntas corrumpit dictamen rectum, & causat dictamen obliquum in ratione, aut est illud dictamen rectum in intellectu, aut dictamen erroneum; si dictamen rectum, tunc sequitur propositum, quòd malitia radicata sit cum vero dictamine rationis, & similiter si tunc esset dictamen rectum in intellectu, tunc non corrumpitur illud dictamen rectum: non potest dici quòd pro illo instanti

2.

Dictamen erroneum sequitur malitiam in voluntate.

pro quo malitia est radicata in voluntate, quod sit dictamen erroneum in ratione; quia cum causatur dictamen ex malitia in voluntate, naturaliter sequitur malitiam in voluntate, & actus intellectus naturaliter præcedit.

Sufficiens causa dictaminis erronei, & intellectus.

Præterea: illud quod habet causam naturalem sufficientem producentem ipsum, aliam à voluntate, non causatur à voluntate, tunc enim idem bis causaretur; sed dictamen erroneum in intellectu habet causam naturalem, & sufficientem, aliam à voluntate, ut patet quando dictamen erroneum causatur in intellectu per paralogismum, nam per paralogismum sufficienter, & necessariò per modum naturæ causatur error in ratione: ergo nullus error causatur in intellectu à voluntate mala, & hæc ratio tacta est in Collatione immediatè præcedente.

SCHOLIUM.

Peccatum posse esse in voluntate sine ulla ignorantia in intellectu: quod solide probat 3. dist. 36. num. 12. 13. & quomodo voluntas excacat intellectum tam privatiue, quam positivè, ibi exponit num. 14.

COLLATIO V.

Vtrum voluntas creata possit peccare?

Alen. 2. par. quest. 100. m. 3. 2. D. Thom. 1. par. quest. 105. art. 5. Scot. 2. dist. 37. quest. 1. num. 6. & quest. 2. num. 9. & alij ibi citati.

1.

QUOD non; quia peccatum non est de se necesse esse, nec habet aliquam causam efficientem sui: igitur non potest esse. Antecedens patet quoad primum; quoad secundum probatur per Augustinum de Ciuit. lib. 12. cap. 8. vel 7. *peccatum non habet causam effectiuam. Item, peccatum est actus voluntarius contingens effectus, non necessarius.* Tunc sic; vel voluntas non potest non peccare, quando peccat, vel potest non peccare, quando peccat: si primum, tunc esset effectus necessarius, non contingens; & ita non peccatum; & similiter quando peccat, non potest non peccare: ergo. Dico quòd sic. Ad primum, peccatum habet causam non per se efficientem, sed deficientem, & quodammodo per accidens. Ad secundum, quando peccat potest peccare, & similiter quando non peccat in sensu diuisionis; quando peccat, nec peccat necessariò simpliciter, sed secundum quid, & conditionaliter tantum.

Peccatum habet causam, sed deficientem.

Contra hoc quod dicitur, quòd peccatum habet causam defectiuam; aut igitur defectiuam defectu necessario, aut defectiuam causa contingenti: si sit aliqua causa peccati necessaria, tunc non erit peccatum, quia erit necessarius defectus: si sit defectus voluntarius, erit peccatum, & peccati illius erit alia causa defectiua, & sic peccatum erit ante peccatum.

2.

Contra aliud: quandoquæque aliquid repugnat alicui entitati positivè, illud non potest poni illo positivo manente; sed voluntati, ut peccans est impossibilis ista entitas, quæ est non peccare: ergo voluntate peccante impossibile est non peccare inesse voluntati. Si de ratione voluntatis, ut voluntas est, quòd possit non peccare: ergo nunquam ponitur peccare in ipsa.

Ad primum non est dare primum sine secundo in eodem ordine; & dico quòd æquè primò voluntas est totius actus defectibilis: ergo conce-

Defectibiliter se putat voluntatem creatam.

ditur maior. Ad aliud, defectibilitas necessariò sequitur voluntatem creatam, & illa defectibilitas est in libero arbitrio, sicut causa quare potest peccare, non autem defectibilitas est tota causa; ergo peccatum non est necessarium. Ad aliud, hoc posito non potest oppositum poni simul in sensu compositionis.

Contra ista, quòd peccati non sit aliqua causa. Probatio, quia si sic, voluntas prima posset aliquid contingenter causare, inde & peccare; sed prima voluntas non vult aliquid contingenter, quia illa contingenter non potest velle aliquid liberè, nec intrinsecè, nec in obiecto volito, siue in extrinsecò: quia illud obiectum extrinsecum ponitur volitum, nec sub velle, cum voluntas necessariò poneret illud in esse. Item cui entitati, de ratione sui ponendæ in esse repugnat habere aliam causalitatem à se; si non est à se, impossibile est ipsum esse. Sed secundum Anselmum de casu diaboli, causam quare Angelus voluit appetere similitudinem Dei, non est dare, nisi quia peccare voluit, nec est causa quare voluit, nisi quia voluit. Ad primum vult contingenter multa, & hæc contingencia non est in actu suo absoluto, sed in connotato.

Causa peccati, quia vult, & causa quare vult, quia vult.

Contra, connotatum est obiectum; ergo obiectum est illud in quo est contingencia, scilicet A, ut terminans actum, siue æternum terminans: ergo in obiecto fuit contingencia ab æterno. Dico, contingencia est in voluntate, à voluntate diuina, & per ipsum velle positum contingenter in esse volutati.

Velle Dei quoad extrinsecum est contingens.

Contra: voluntas necessariò est sub velle: ergo necessariò ponit volitum. Dico, velle respectu extrinseci est contingens, vnde causa est necessaria in se, tamen non necessariò causat, immò minùs necessariò se habet ad aliud à se: quantum est magis necessaria in se. Ad aliud, non fuit altera causa, ut actus secundus respectu velle mali, sed tantum actus primus, sicut ante illum non alius actus secundus malus: vnde quia voluit, id est, voluit per velle, non quòd aliud velle malum fuerit causa primi velle mali, sicut aduersarij volunt.

SCHOLIUM.

Conclusio huius collationis, dari causam peccati, sed deficientem, non efficientem: de quo late Doctor 2. dist. 37. quest. 2. à num. 9. & quest. 1. à n. 6. Ibi habes fuse qua hic breuiter ponit; ex quibus clarè solues qua hic obscurius & breuiter soluit Doctor.

COLLATIO VI.

Vtrum habitus perficiens aliquam potentiam sit principium actiuum actus, ita quòd per habitum, tanquam per principium elicitiuum, vel actiuum elicatur actus?

D. Thom. 1. 2. quest. 49. art. 2. & q. 51. art. 2. ubi Caiet. Medina. Vasquez 1. 2. d. 83. cap. 1. Conimbr. 6. Ethic. dist. 7. q. 2. art. 7. Gabr. Maior. & alij 3. dist. 23. Occam. quodlib. 3. quest. 20. Heruzus quodlib. 1. quest. 13. affirmans, & inclinans Scotus 1. dist. 3. quest. 7. num. 20. & d. 17. quest. 2. num. 8. & 3. dist. 37. ad arg. princ. & 4. dist. 49. quest. 2. ad ult. Negane Dur. 3. d. 23. q. 2. 3. Palud. ibi q. 2. Rubion. q. 1. art. 3. con. 4. Aureol. 1. d. 17. q. 1. art. 2. Ioan. Andreas quest. 2.

QUOD sic videtur: forma actiua dans esse primum, est principium actiuum respectu actus

I

actus secundi; sed habitus prudentiæ est huiusmodi, quia prudentia est habitus cum vera ratione actiuus: sicut ars est habitus factiuus, ex 6. Ethicorum, ubi etiam Philosophus separat prudentiam à sapientia, & scientia, & ab intellectu, per hoc, quod prudentia est actiua: igitur prudentia est principium actiuum operationis secundæ, quo prudens agit opus prudentiæ:

Præterea: omne habens finem aliquem, habet operationem propriam, per quam attingit istum finem, quia aliter illum finem frustra haberet; sed omne habens operationem propriam, per quam attingit finem illum, est principium actiuum illius operationis: cum igitur prudentia habeat finem proprium, vt fines aliarum virtutum, sequitur quod prudentia sit principium actiuum respectu propriæ actionis.

Confirmatur ratio sub hac forma: quicquid est intellectui habituato ratio, per quam habet aliquem finem, est sibi principium actiuum operationis, per quam attingit illum finem; sed habitus est ratio, qua intellectus habituatus habet proprium finem, qui non est finis intellectus, in quantum intellectus, sed in quantum habituatus; ergo habitus est principium actiuum eliciendi operationem respectu illius finis.

Præterea: habitus est forma absoluta, vt supponitur: sed vnumquodque tale habet propriam operationem in supposito, quam cum potest habere, dicitur esse tale; cum non potest, non dicitur huiusmodi; vnde vt ibidem vult, *omnia sunt determinata operatione*; ergo habitus habet propriam operationem, in quam potest, ipsam eliciendo:

Confirmatur ratio per Philosophum, pati est materiæ, agere verò alterius, vt formæ; sicut igitur materia est principium patiendi, ita quod in quocunque est materia, illud est natum pati, sic forma vniuersalis est principium agendi: igitur cum habitus sit forma quædam absoluta, sequitur quod erit principium actiuum actus secundi.

Præterea: agens in agendo assimilatur sibi effectum per principium agendi; illud igitur est principium actiuum respectu actus secundi: per quod effectus magis assimilatur agenti, sed actus magis assimilatur habitui, quam potentia: ergo habitus magis erit principium actiuum respectu actus, quam potentia in qua est habitus.

Præterea secundum Philof. 8. Physic. & 2. de Anima *in se ipsius qui non habet habitum scientiæ, est in potentia essentiali ad actum considerandi, & sciendi*, sciens habens habitum scientiæ est in potentia accidentali, sed quocunque aliquis est in potentia essentiali ad aliquem actum secundum sine forma, etsi habeat formam, remanet tantum in potentia accidentali ad secundum actum, illa forma est principium respectu actus secundi, quoniam id, quo aliquis reducitur ad potentiam accidentalem respectu actus, est principium actiuum actus; sicut patet de calore respectu actus calefaciendi, & in omnibus aliis, ubi actus secundus sequitur actum primum: ergo scientia est principium actiuum respectu actus considerandi.

Responsio, sicut intellectus ante speciem est in potentia essentiali ad considerandum, sic ante scientiam est in potentia essentiali ad faciendum, & per scientiam est in potentia accidentali, non quidem ad considerandum, sed ad faciliter considerandum.

Contrà: operatio proportionatur principio actiuo in hoc, quod quanto operatio est perfectior, & intensior, tanto principium eius actiuum est perfectius, aut maiorem conatum habens, si sit tale principium cui, vel conatus; sed operatio elicitur à potentia habituata potest esse perfectior, & intensior, quam operatio elicitur à potentia eadem non habituata, cum æquali, aut maiori conatu (vnde videmus, quod virtuosus cum minori conatu potest elicere actum virtuosum fortitudinis, aut temperantiæ, quam non habens habitum virtutis, qui cum magna difficultate, & conatu potentiæ non potest talem actum elicere, sic etiam est de intellectu, & voluntate habituata) igitur principium actiuum talis operationis est perfectius, & magis actiuum, aut maiorem conatum habens: sed non est ex parte potentiæ, quia cum æquali conatu, aut maiori, non potest actum ita perfectum elicere: ergo hoc est ratione habitus potentiæ perficientis; igitur habitus in potentia est principium actiuum respectu operationis, vt quia plus de actiuitate est in potentia & habitu, quam in potentia solum, ideo potentia habituata perfectiorem actum potest elicere. Vel sic potest argui: quod confert potentiæ facilitatem agendi, aufert ab ea difficultatem agendi: sed potentia agens cum conatu, si aufertur difficultas agendi, agit cum minori conatu: ergo cum habitus tribuat potentiæ facilitatem agendi, potentia habituata, cum minori conatu operabitur æqualem operationem, quam non habituata: ergo cum æquali conatu operabitur operationem perfectiorem; sed operatio perfectior est à causa potentiore, hoc autem in proposito non est ipsius potentiæ; quia ponitur æqualis conatus potentiæ æquæ perfectæ: igitur est propter causalitatem habitus concurrentis.

Præterea Philosophus 5. *Metaphysic. & secundo Physicorum* reducit artem ad agens causæ efficientis, de Arte loquens, vt habitus est, à quo denominatur artifex. Vnde vult, quod ad idem genus causæ reducatur ars, & artifex: ergo habitus factiuus, qui est ars, erit principium actiuum respectu operationis secundæ artificis.

Similiter nono *Metaphysic. cap. 2.* dicitur, quod potentia rationalis, vt ars, & scientia factiua, sunt potentia factiua, quia principium transmutandi aliud in quantum aliud. Et idem vult 5. *Metaphysic.*

Præterea virtutis habitus est causa effectiua moralitatis in actu, ita quod dat actui, quod sit virtuosus & moralis; sed moralitas actus est eadem res cum substantia actus: ergo habitus erit principium actiuum actus quantum ad substantiam actus. Maior patet: quia quod dat actum primum, dat actum secundum, vt quod dat esse in quocunque genere, dat agere; sed habitus virtutis dat esse virtuosum; ergo dat agere virtuosè; ergo virtuositas, & moralitas in actu, est ab habitu. Maior probatur, quia si moralitas in actu sit aliud à substantia actus, aut igitur aliud absolutum, aut aliud respectiuum: non aliud absolutum, quia tunc actus virtutis non esset formaliter simplex, sed esset ens per accidens; nec est tantum respectus, quia tunc, cum habitus sit principium illius moralitatis, sequitur quod ad solam relationem daretur actio.

Præterea: si habitus non sit principium actiuum actus, tunc sequitur, vt videtur, opinio Pelagij, quod non sit ponere charitatem, & gratiam, quia

3.

Actus potentia habituata est perfectior, quam non habituata.

Habitus est forma absoluta.

2. Materia est pati, & forma agere.

4.

Ars ad efficiens spectat, ars est actiua.

Virtus quo modo causa moralitatis in actu.

Dans esse, dat agere.

An negando efficiendum habitui, fauetur Pelagio?

quia tunc sine charitate posset quis diligere Deum super omnia, & ita quicquid potest voluntas cum charitate & gratia, potest sine tali, & per consequens, ut videtur, non est necesse ponere gratiam cooperantem, nec operantem.

S C H O L I V M.

Arguit habitum non esse actuum actus, nec quoad substantiam, nec quoad moralitatem: pro qua parte late agit, 1. dist. 17. quest. 2. num. 4. 5. 6. & 10. Primum argumentum pro hoc, quia actus causat habitum; ergo non causatur ab eo, quia in causis æquiuocis non datur circulus: habet pulcherrimam doctrinam circa hoc, & an potentia sensitiva efficiat actum virtutis, ut subest voluntati, & rationi; an verò voluntas, ipsa tantum passivè se habente: de quo mirè subtilitate, & claritate hinc inde disputat. Argumentum de circulo in causis uniuocis non admittendo, soluit 1. dist. 17. quest. 3. num. 10. quod probat tantum de causa æquiuoca totali, non de partiali. Ad id de appetitu, de quo hic nihil resoluist, iuxta eius mentem, dicendum est, quod est principium actuum suorum actuum, ex quibus gignitur habitus, qui potest esse virtus, vel vitium, secundum conformitatem ad regulam prudentiæ, ita 1. dist. 17. quest. 3. num. 8. fin. & 3. dist. 33. num. 18. Ad tertium, fauere videtur alteri parti ibi num. 13. sed absolute tenendum, secundum ipsum, voluntatem non producere actus virtutum in appetitu; generat tamen in se ipsa virtutes morales, ut ibi probat Doctor num. 12. contra D. Thom. præcipua difficultas de appetitu, quod non potest producere actum virtutis, est; quia tendit in suum delectabile, quantum potest, neque potest tendere in illud ut fugibile, neque ut proponitur ab intellectu temperatè, ut habet Doctor, num. 8. Dici potest actum appetitus temperari circa delectabile, quando præsentatur ei fugibile annexum, & hic fieri potest per intellectum; sic impetus carnis in carnem (ut habet Doct. 4. dist. 45. quest. 3. num. 11. temperatur metu virgæ, cuius species, vel phantasma ostendit eam ut fugibile, eodem modo, dum representatur caro in quadragesima appetitui; intellectus cogitat de igne inferni, & phantasia ostendit appetitui illud fugibile annexum delectabile, & hac ratione illud refugit, & sic de aliis.

S.

AD questionem dicebatur, quod habitus non est principium actuum respectu actus, nec quantum ad substantiam actus, nec quantum ad moralitatem in actu. Primum istorum ostenditur sic; actus est sufficiens, & totalis causa habitus, non est autem causa uniuoca, sed æquiuoca: nam actus & habitus non sunt eiusdem speciei, cum habitus habeat rationem manentis, & quiescentis, actus verò rationem transeuntis: sed in causis æquiuocis impossibile est, quod sit circulus, ut hoc sit causa illius, & è conuerso: ergo impossibile est, ut habitus sit causa effectiua actus, & principium actuum eius.

Maiores probatur primò de actibus: actus enim voluntatis generans habitum in voluntate, sufficienter causat habitum, ut causa totalis, & nihil voluntas operatur in productione habitus, quia tunc actus nati generare habitum, ipsum non generarent, si voluntas noller huiusmodi actus generare habitum, quod falsum est: quantumcunque enim voluntas eliciens actus iustitiæ noller, quod ex istis generaretur iustitia in ipsa, adhuc necessariò iustitia generaretur in ea, cum huiusmodi actus naturaliter suam similitudinem imprimunt in voluntate: ergo voluntas nullam actiuitatem immediatè habet super habitum, sed

tantum actus ex quibus generatur habitus: ergo actus est totalis causa habitus.

Hoc probatur de habitibus moralibus, si ponantur generari in appetitu sensitivo: nam actus, ex quibus generatur habitus temperantiæ in appetitu sensitivo, sunt causati à voluntate ex imperio voluntatis in appetitu sensitivo, & non sunt à potentia sensitiva, nec ab obiecto: cuius probatio est, quod agens naturale naturaliter agens habeat contrarias actiones, ut quod ignis moueatur sursum & deorsum: appetitus autem sensitivus, & obiectum delectabile, & actus proprius si eliciatur à potentia appetitiua sensitiva, sunt agentia naturaliter: ergo impossibile est, quod eliciant contrarios actus, sed actus proprius, & naturalis appetitui sensitivo, & obiecto delectabili est contrarius actui, ex quo generatur habitus: quia obiectum sensibile delectabile de se natura est causat delectationem, & sensus appetitiuus de se natus est immobiliter, & immoderatè tendere in obiectum delectabile, ita quod si sensus appetitiuus, & obiectum delectabile derelinquantur propriæ virtuti, causabunt actum corruptiuum habitus virtutis: ergo impossibile est, quod ab istis sint actus quibus generatur virtus: ergo sunt impressi in appetitu sensitivo à voluntate ex imperio voluntatis. Non igitur potentia appetitiua sensitiva habet aliquam actiuitatem cum actibus, ex quibus generatur habitus temperantiæ in appetitu sensitivo, & per consequens actus erit totalis causa habitus, & non potentia, in qua sunt actus. Vnde siue sint à potentia, siue non sint effectiue à potentia, sed tantum impressi in potentia, adhuc generant habitum.

Minor probatur, scilicet quod impossibile sit esse circulum in causis æquiuocis: nam causa æquiuoca semper est perfectior suo effectu: non enim potest esse imperfectior, impossibile est enim, ut imperfectius producat perfectius: tunc enim posset dici, quod totus mundus posset produci à musca, si non repugnaret imperfectiori producere perfectius, nec probari primum principium esse infinitum, nec etiam primum agens esse, tunc enim quodlibet à quolibet posset produci: non igitur causa æquiuoca potest esse imperfectior suo effectu: nec etiam æqualis in perfectione sibi: quia causa æquiuoca, & effectus differunt specie, & impossibile est duas species esse æquales in perfectione: igitur semper causa æquiuoca est perfectior suo effectu: cum igitur perfectius non possit produci ab imperfectiori, ut probatum est, impossibile est quod indiuiduum speciei effectus sit causa alicuius indiuidui speciei causæ, quæ est æquiuoca: igitur in causis æquiuocis impossibile est esse circulum, & per consequens impossibile est actum esse causam habitus, & è conuerso.

Sed huic rationi primò instatur, quia non videtur verum, quod appetitus sensitivus per actus suos non possit in se generare habitum, quia licet appetitus sensitivus, quantum est de se, immoderatè, & effrenatè tenderet in obiectum suum delectabile, tamen quia est persuasibilis à ratione, & subiacet imperio voluntatis, potest alio modo tendere in obiectum suum, quam modo illo, quo de se tenderet, sicut equus curreret in locum determinatum, tamen per assessorem potest dirigi nunc ad vnum locum, nunc ad contrarium: ita appetitus per causam superiorem, ut per rationem practicam, & voluntatem imperantem

An habitus temperantiæ generetur per actus voluntatis.

6.

Causa æquiuoca, perfectior suo effectu.

In causis æquiuocis non est circulus.

Actus causat habitum independenter à potentia, si eleuatur.

Arguit appetitum efficere actum virtutis in se.

tem potest alio modo tendere, & appetere obiectum suum, quàm faceret derelictus appetitui proprio.

7. Contrà, impossibile est quòd causa inferior naturaliter agens agat actionem oppositam suæ actioni, aut ex imperio, aut motu causæ superioris, nisi causa superior imprimeret aliam formam in causa inferiori, quâ mediante possit elicere actionem contrariam suæ actioni propriæ: ergo si voluntas imperio suo non imprimeret aliam formam in appetitu sensitivo, impossibile est ipsum tendere in obiectum suum contrariâ ratione, quàm sit natus de se, & ita semper tenderet in obiectum suum, illud concupiscendo tanquam delectabile prosequendum.

Dicitur, quòd non habet actionem contrariam ex imperio voluntatis actioni suæ propriæ, sed tantùm alio modo tendit in obiectum suum per directionem causæ superioris, quia ex se inordinatè, & immediatè tendit, ex imperio voluntatis, & persuasione rationis tendit ordinare secundùm debitas circumstantias: nec hoc videtur inconueniens, cum videmus in naturalibus, quòd calor, vnde calor, habet consumere, & non nisi propriam formam inducere, & tamen vt dirigitur ab anima, est principium augmentandi, & conferuandi, cuiusmodi est calor vitalis animæ, & huiusmodi etiam calor in semine.

Contrà: sicut in voluntate *velle*, & *nolle* respectu eiusdem obiecti sunt actus contrarij, ita fuga, & prosecutio, siue *fugere*, & *prosequi* sunt actus contrarij in appetitu sensitivo. Et secundùm Philosophum, quod est affirmatio, & negatio in intellectu, est fuga & prosecutio in appetitu: ergo operatio, qua appetitus tendit in obiectum delectabile, ipsum appetendo & prosequendo, est contraria actui, quo appetitus refrænatur, & fugit illud obiectum delectabile sensui, ex quibus generatur temperantia: igitur actus ex quibus nati sunt generari habitus virtuosus, contrariantur actibus quibus appetitus natus est tendere in obiectum suum delectabile ipsum prosequendo.

Dicitur, quòd isti actus contrarij non sunt respectu obiecti sub eadem ratione obiectiua, sed sub diuersa ratione obiectiua; & idèd sunt respectu diuersorum obiectorum formaliter: quoniam appetitus sensitivus natus est tendere de se in obiectum suum, vt est delectabile, sed illud idem apprehensum à practica iudicatur fugibile, & tunc appetitus sensitivus persuasus à ratione practica fugit illud obiectum, & quod priùs habuit rationem delectabilis, & prosequibilis, iam ex sententia rationis practicæ habet rationem fugibilis. Quòd autem agens naturale respectu obiectorum diuersorum, habeat contrarios actus, non est inconueniens.

8. Contrà, sub eadem ratione, quâ sensibile est apprehensum à sensu apprehensiuo, sub eadem ratione appetitus sensitivus tendit in illud: aliter enim tenderet sub ratione non ostensi: sed apprehensiuus sensus non apprehendit sensibile delectabile, nisi sub ratione delectabilis, quia sub nulla alia ratione de se natus est immutare sensum: ergo impossibile est, quòd aliâ ratione appetitus sensitivus tendat in illud, quàm sub ratione delectabilis, & hoc per actionem sibi propriam, non igitur per suam actionem, quam elicit, tendit in illud obiectum sub ratione fugibilis.

Præterea: sub illa ratione, sub qua est apprehensum à ratione, non est obiectum appetitus sensitivi, cum obiectum intellectus sit vniuersale, & obiectum sensus sit singulare: ergo quaniuis intellectus dicat aliquid esse fugibile, appetitus sensitivus non tendit in illud per suam actionem sub eadem ratione, nisi ab appetitu intellectiuo causetur in appetitu sensitivo actus, qui sit illius obiecti sub ratione fugibilis.

Præterea, prædicta responsio multùm magis irrationabile ponit, quàm responsio ad questionem; maius enim inconueniens est, quòd intellectus rationem causaret obiectiuam in obiecto appetitus sensitivi, quàm quòd voluntas cuius est secundùm imperium suum mouere alias potentias, causaret aliquid impressiue in appetitu sensitivo, quòd sit actus obiecti sensibilis, tanquam aliqua impressio derelicta in appetitu sensitivo ex imperio voluntatis, & eius motu.

Sed contra hoc instatur, quòd cum voluntas non sit potentia factiua habens actum transeuntem, sed immanentem; non videtur quòd per actum suum, & per imperium possit causare in appetitu sensitivo actum ipsius appetitus sensitivi, quomodo enim posset ibi causare, nisi per actum suum illud attingat, quòd tamen non potest, cum non habeat actum transeuntem.

Præterea: ratione, quâ voluntas potest causare in appetitu sensitivo actum ipsius appetitus, eadem ratione potest voluntas in intellectu causare actum intelligendi, cum maiore connexionem habeat cum intellectu, quàm cum sensu: sed hoc dicere respectu intellectus est inconueniens, quia tunc intellectus non haberet actum sibi proprium.

Sed ad hoc est dicendum, quòd actus voluntatis, qui dicitur *velle*, non est actio de genere Actionis, quia actio de genere Actionis non beatificat voluntatem, sed aliquid absolutum, voluntas autem in volendo, & diligendo Deum beatificat. Similiter Philosophus Ethic. ponens quòd felicitas consistat in actu intellectus, & rationis, non ponit quòd felicitas sit actio de genere Actionis, & idèd *velle*, & *intelligere* sunt quedam qualitates productæ per actionem de genere Actionis, vt per actionem dicendi ex parte intellectus, & per actum spirandi ex parte voluntatis, & quia ad actionem de genere Actionis non terminatur productio, impossibile est, quòd actus intelligendi, & volendi, qui producuntur per actionem intellectus, & voluntatis, sint actiones de genere Actionis: sunt igitur quedam qualitates: huiusmodi verò qualitas in ipsa voluntate existens per conuersionem voluntatis ad appetitum sensitivum, nata est actum causare in sensu appetitiuo, qui etiam actus non est actio de genere Actionis, sed est quedam qualitas in appetitu sensitivo, ex quo derelinquitur habitus in sensu appetitiuo, & sic ex imperio voluntatis potest generari in appetitu sensitivo, & hoc est voluntatem aliis potentiis imperare.

Vel etiam nata est voluntas ex imperio suo causare actum, non solum in appetitu sensitivo, sed etiam in potentia motiua, & idèd licet actus voluntatis, qui est de genere Actionis, non sit actio transiens, sed recepta in potentia; tamen qualitas illa quæ est actus volendi, quæ est actiua, potest agere in aliam potentiam, & causare ibi qualitatem realem, quæ sit generatiua habitus.

Appetitus non tendit in obiectum, vt appetitum ab intellectu.

9.

Videtur si voluntas causat actum appetitus, quòd causat actum intellectus.

de hoc quol. 13. art. 3.

Operationes sunt qualitates.

Actus voluntatis, an possit causare aliquid in appetitu.

Quomodo appetitus per voluntatem & intellectum, semper suos actus.

Afirmatio, & negatio in intellectu, & prosecutio, & fuga in appetitu.

Quomodo agens naturale habeat actus contrarios.

8. Arguit subtiliter appetitus non posse tendere in delectabile, vt fugibile.

Quare actum appetitum, potius, quam intellectus causabilis a voluntate.

Ad secundum, dicendum quod non est simile: quia appetitus sensitivus est receptivus alicuius, quod non possunt causare momenta ipsum naturaliter, quæ sunt obiectum delectabile, & ipsemet, sed intellectus non est receptivus alicuius formæ, ad quam non movent momenta ipsum naturaliter.

S C H O L I V M.

Probat habitum virtutis, non efficere moralem bonitatem actus, quia hac est aggregatio omnium, qua actus secundum rectam rationem debentur ex Doctore 1. dist. 17. quest. 3. num. 4. & 2. dist. 40. & ratione huius aggregationis nullus habitus est principium actuum, nisi quatenus insit in actum secundum substantiam; quia consistit bonitas moralis in relationibus ad diversa, qua non habent aliam causam, nisi sui fundamenti. Hinc num. 11. inclinatur Doctor in illam sententiam (quam docuit ut probabilem, 1. dist. 27. quest. 2. num. 11. 12. 13. solvens argumenta contra eam, quest. 3. num. 11.) qua negat habitum esse actuum, sed inclinare subiectum ad actus per modum ponderis: sicut gravitas inclinatur ad deorsum, si teneatur, non esset actuum.

10.

Quod potentia non causet substantiam actus, & habitus moralitatem.

Secundum principale, scilicet quod habitus non sit causa moralitatis in actu, probatur sic: actus præcedentes habitum virtutis non secundum rectam rationem eliciunt, nunquam generant virtuosum habitum, sed magis virtuosum: igitur cum moralitas in actu præcedat habitum, sicut & substantia actus; habitus non potest esse causa effectiva moralitatis in actu; unde non est imaginandum, quod potentia, in qua est habitus, sit causa substantiæ actus, & quod habitus sit causa moralitatis, ita quod substantia actus correspondeat actiuitati potentiæ, & moralitas in actu correspondeat habitui, sicut quidam imaginantur; sed potentia intellectiva, & volitiva habituata secundum actualitatem potentiæ est causa actus secundum circumstantias actus, ex quibus dicitur virtuosus. Nam ex hoc dicitur virtuosus actus, quia est conformis suæ regulæ, quæ est prudentia, scilicet intellectui: quantumcumque enim aliquis eliciat actus temperantiæ, aut fortitudinis, qui secundum regulam rectæ rationis nati essent generare habitum virtutis, si non sint conformes suæ regulæ, sed eliciantur ex timore, aut ex alia causa non virtuosa, nunquam generabunt temperantiam, aut fortitudinem, nec dicuntur actus virtuosus: quamvis enim ex illis actibus naturaliter derelinquatur quedam qualitas absoluta, non tamen dicitur virtus, quia non est conformis suæ regulæ, scilicet rectæ rationi, scilicet habitui prudentiæ: & virtus moralis formaliter dicitur respectum ad regulam suam, scilicet rectam rationem, ut pater ex definitione virtutis, prout est dictum prius in quadam collatione; & idem si actus præcedentes habitus virtutis generatiui habitus, sunt conformes rectæ rationi, erunt actus virtuosus, etsi nondum habeatur habitus virtutis.

Non habens iustitiam potest operari iuste, non iuste, exponitur.

Vnde quod dicit Philof. 2. Ethic. quod non habens iustitiam, quamvis possit operari iuste, non tamen iuste, hoc intelligendum quantum ad omnem conditionem actus virtuosus, quia non habens habitum non potest promptè, nec delectabiliter operari iuste, & delectatio est signum generari habitus: quod tamen non habens habitum iustitiæ, possit iuste, & virtuosè operari per con-

formitatem ad rationem rectam, quamvis cum difficultate, non credo Philosophum velle negare.

Sed contra hoc arguitur, quia videmus quod potentia habituata magis prompta est etiam ad actum elicendum, & delectabilius actum elicit, quam carens habitu: ergo habitus dat potentiæ facilitatem & promptitudinem ad agendum, & aufert difficultatem: sed quod dat potentiæ facilitatem & promptitudinem ad agendum in elicendo, facit quod actus elicitur à tali potentia habituata sit delectabilis & virtuosus, & per consequens habitus videtur esse causa moralitatis saltem in actu. Dicitur, quod habitus inclinatur potentiam & faciliat, sed non ad patiendum, nec ad agendum: non ad patiendum, & ad recipiendum actum, quia tunc actus reciperetur in toto composito ex potentia & habitu; quod est falsum, quia actus præcedentes habitum, ex quo sunt eiusdem speciei cum actibus sequentibus habitum, habebunt idem receptivum; actus verò præcedentes habitum recipiuntur in nuda potentia; igitur similiter & actus sequentes habitum: nec etiam habitus inclinatur ad agendum, ut præstentur est: sed dicitur, habitus inclinatur potentiam secundum quod prior forma dicitur inclinare subiectum suum ad formam posteriorem, cum qua convenit naturaliter forma prior, & per quam quodammodo perficitur & saluatur forma prior. Exemplum, si ponatur quod gravitas non sit principium actuum, quo grave movet se deorsum, tunc gravitas non inclinatur grave ad movendum se effectivè deorsum; nec etiam gravitas inclinatur passivè grave ad recipiendum ubi deorsum, quia sola quantitas est principium recipiendi ubi, sicut & replendi locum: idem gravitas dicitur inclinare grave ad ubi deorsum, sicut forma prior ad formam posteriorem per quam saluatur: nam grave naturaliter quiescit & saluatur in ubi deorsum.

Actus an recipiuntur in nuda potentia.

Quomodo habitus sine efficiencia inclinatur, exemplis exponitur.

Aliud exemplum de ligno sicco ad recipiendum calorem ab igne, in quo siccitas non inclinatur ad agendum, nec etiam ad subiectivè recipiendum; ita quod siccitas sit ratio subiectiva in recipiendo calorem. Sed dicitur inclinare: quia naturaliter siccitas saluatur cum forma caloris: & idem dicitur siccitas inclinare ignem ad calorem, sicut ad formam, cum qua convenit, & per quam perficitur, & saluatur. Sic in proposito habitus perficitur & augetur per actum: & idem dicitur habitus inclinare potentiam ad actum sicut ad formam, per quam saluatur & perficitur.

Siccitas quomodo inclinatur ad calorem.

S C H O L I V M.

Sicut problematicus mansit Doctor in hac quest. 1. dist. 17. quest. 2. & 3. magis tamen inclinans in sententiam tribuentem actiuitatem habitui: ita manet & hic, licet magis in oppositam partem inclinare videatur, quia soluit omnia argumenta alterius sententia eam, & non est contra. Soluit etiam alia argumenta contra eandem, dist. quest. 3. num. 11. & quest. 2. num. 12. explicat optime, quomodo quatuor condiciones qua conveniunt habitui, saluari possint sine illa actiuitate. Soluit novem argumenta in principio collationis posita, per selectam & claram doctrinam; ut nota in margine, addit & soluit decimum argumentum.

12.

Prudentia dicitur activa sine efficiencia proprii actus in sua potentia.

Ad primam rationem principale dicendum, quod prudentia dicitur activa & arte factiva, non quia sit principium agendi, aut faciendi

faciendi proprias actiones potentiae, in qua sunt, tunc enim scientia, & alij habitus speculativi essent principium actuum respectu propriarum operationum: sed idem dicuntur isti duo habitus principium agendi, & non habitus speculativi, quia dirigunt circa operationes exteriores, quomodo non faciunt habitus speculativi: prudentia enim dirigit circa actus virtutum moralium, qui actus sunt in voluntate, aut in appetitu sensitivo, ars autem dirigit circa operationem transeuntem in exteriorem materiam.

Ad secundam, quando arguitur quod omne habens finem, habet operationem propriam, per quam attingit finem, dicendum quod non semper est verum, quia natura non dedit principium actuum intrinsicum cuiuslibet attingendi suum finem; sicut homo non habet ex se sufficientes principium actuum ad attingendum Beatiudinem. Similiter potentia sensitiva, si ponatur passiva, non habet principium actuum ad eliciendum actum suum, qui est finis eius; sed haec vera est: omne habens finem, habet in se principium actuum attingendi finem suum, vel in natura est aliquid cuius adiutorio potest finem attingere, & sic habitus prudentiae finem suum potest attingere per actiuitatem suae potentiae intellectiuae, quam perficit.

Ad tertiam, quando arguitur quod omnis forma absoluta habet propriam operationem, dicendum quod falsum est: non enim omnis forma absoluta est actiua; quantitas enim est forma absoluta, non tamen principium actuum, unde formae rerum naturalium, per quas agunt, sunt determinatae propriis operationibus, de quibus loquitur Philosophus 4. Metaph. cum dicit, quod omnia sunt determinata operatione.

Et quando arguitur in confirmatione, quomodo natura ipsius materiae est pati, ita natura ipsius formae est agere: dicendum quod si loquitur proprie de materia prima, & forma sibi conueniente, quae est perfectio eius, vera est propositio, quod sicut materiae primae proprie est pati, ita formae substantialis perficientis materiam, est agere: pono enim formam substantialem esse actiuam, & esse principium operationis specifice. Si vero accipiatur materia improprie pro quocunque habente modum materiae, sic falsa est haec, quod ubique materiae est pari, aliqua enim forma actiua respectu alterius habet modum materiae, & potentialis, & tamen est actiua: & sic etiam falsa est, quod ubicunque cuiuscunque formae est agere.

Ad quartam, quando arguitur quod actus magis assimilatur habitui, quam intellectui: ergo habitus magis est principium actuum actus, quam intellectus: dicendum quod actus magis assimilatur obiecto, quam habitui, & obiectum est principium assimilandi actum: & idem sequitur, quod obiectum cum intellectu sit principium actuum actus, quod concedo.

Ad quintam, quando arguitur per Philosophum quod intellectus per scientiam reducitur de potentia essentiali ad potentiam accidentalem, dicendum, quod aequiuocè accipitur scientia à Philosopho: nam ibi accipitur scientia pro specie impressa ab obiecto, quae potest dici habitus & scientia, quia habet rationem quiescentis & permanentis in intellectu, vel etiam principium actuum cum intellectu ad intelligendum, & acquirendum notitiam simplicem, prout habet

vicem obiecti: sed alio modo accipitur scientia, & habitus pro quadam qualitate derelicta ex actibus sciendi: & ista scientia non est principium actuum reducens intellectum de potentia essentiali ad accidentalem, & sic etiam dicendum est de habitu prudentiae, quia species impressa in intellectu à primo obiecto practico est principium reducendi intellectum de potentia essentiali ad actum prudentiae, & potest dici habitus prudentiae illa species propter causam praedictam: sed habitus, qui qualitas est derelicta ex actibus prudentiae, non est principium actuum elicicendi actum prudentiae.

Ad sextam, quando arguitur quod operatio perfectior & intensior requirit principium actuum intensius, vel maiore conatu in principio actiuo; dicendum quod est verum, sed tamen quilibet experitur, quod habens habitum cum minori conatu potentiae, aequalem actum elicit, quam carens habitu, & habitus amouet difficultatem agendi: unde videtur, quod habitus sit principium agendi quando est diuersitas in parte susceptiuui: sicut igitur ignis aequali actione intensiorem calorem causat in ligno sicco, quam in ligno viridi, propter diuersitatem suppositi, vel susceptiuui, sic in proposito: licet enim habitus non sit ratio susceptiuui, ita quod compositum ex potentia & habitu sit proprium susceptiuum actus, tamen propter conuenientiam habitus cum actu, actus receptus in potentia habituata est perfectior, quam in potentia nuda receptus: unde sicut siccitas in ligno inclinat ad recipiendum calorem intensiorem propter conuenientiam, quam habet, sic & habitus inclinat potentiam respectu actus, & secundum hoc patet, quomodo habitus dicitur amouere difficultatem.

Ad septimam, cum arguitur per Philosophum quod ars reducitur ad causam agentem, dicendum, sicut supra dictum est, quod ibi non accipit artem pro qualitate derelicta ex actibus, sed pro specie rei artificialis impressa ab obiecto, quomodo loquitur Philosophus 6. Metaphysic. cum dicit: *ab arte sunt quorumcunque species est in anima, speciem autem dico, quod quid erat*, &c. & ista species potest dici ars, & habitus propter causam supra dictam.

Ad octauam, cum dicitur quod habitus sit causa moralitatis in actu, quia dat esse virtuosum: igitur dat agere virtuosè; dicendum quod non sequitur: quantitas enim dat esse primum, & tamen non est principium alicuius operationis secundae; & idem non est verum, quod dans esse primum, dat esse secundum, scilicet operationem, nisi quando ad esse primum sequitur actus secundus, quod non contingit in proposito.

Ad nonam, dicendum quod non sequitur opinio Pelagij; quia Pelagius dixit, quod homo ex puris naturalibus potest mereri, quod non ponit ista opinio: licet enim sine charitate posset habere substantiam actus, quam habet cum charitate, non ramen potest mereri sine charitate. Charitas enim requiritur propter rationem merendi, vt scilicet habens charitatem acceptetur à Deo.

Contra, aliquis dicitur mereri propter aliquid quod est in potestate sua vt praeparatione, quam habet: si igitur charitas non sit principium agendi, tunc sequitur quod non sit principium merendi.

Quomodo prudentia reducit intellectum à potentia essentiali ad accidentalem.

14.

Quare ignis aequali actione magis calofacit sicco, quam viride lignum.

Ars reducitur ad agens, exponitur.

Ars sumitur pro specie impressa à Phil.

Dans esse dat agere, exponitur.

Negant habitus esse actiuos non sentis idem cum Pelagio.

15.

Homo non potest attingere suum finem.

Non omnia forma absoluta agit.

Materia est pati, & forma agere, exponitur.

13.

Obiectum causa assimilandi actum.

Scientia accipitur pro specie impressa: de quo 1. d. 3. q. 6. 7.

rendi. Dicendum quòd maior falsa est, Deus enim acceptat te non propter actionem tuam, sed quia dat tibi charitatem, propter quam acceptat te, & non propter opus tuum.

Præterea, adhuc arguitur ad principale; actus proprius prudentiæ excedit actum intellectus non habentis prudentiam, ita quòd actus intellectus habituari per prudentiam excedit actum intellectus sine prudentia, quia actus intellectus solum est intelligere aliqua diuidendo, vel componendo, non referendo ad vltiorem finem, sed actus intellectus informati per prudentiam est referre in finem prudentiæ; ergo actus intellectus habituari excedit actum intellectus non habituari: illud plus in quo excedit, à quònam est? non est ab intellectu, quia tunc non excederet actum intellectus sine habitu existentis: ergo relinquatur quòd sit ab habitu, & ita habitus erit principium actuum respectu illius. Respondeo, quòd intellectus sine habitu potest habere illum actum referendi in finem; aliter non posset habere actum virtuosum præcedentem habitum, ex quo habitus generetur, sine habitu; sed non potest habere actum ita intensum, non propter maiorem conatum, sed propter diuersitatem à parte suscepiui.

COLLATIO VII.

Verum intellectus possibilis sit actiuus in causando actum intellectus?

D. Thom. 1. par. quæst. 56. art. 1. & 55. art. 1. Scot. 1. dist. 3. q. 6. 7. & quodlib. 15. & 4. dist. 10. quæst. 3. Henric. quodlib. 4. quæst. 7. Conimbr. 2. de Anima, cap. 6. quæst. 2. art. 3. Capr. 2. dist. 35. quæst. 1. art. 1.

SCHOLIUM.

Arguit subtilissimè intellectum possibilem non esse actiuum. primò, quia secundum Philos. agens est agere, & possibilis pati. Respondet possibilem pati, & agere. Contrà, quia sequeretur eum perfectius agere, quàm agentem; quod est inconueniens: cum possibilis sit imperfectior agente. Respondet agentem non tantum concurrere ad speciem, sed ad ipsam operationem immediatè cum possibili. Contrà, uterque intellectus sunt vna natura simplex, ex 2. d. 16. ergo non concurrunt in eundem actum, quodam ordine, ita ut agens sit perfectior, & nobilior causa, quia causæ subordinata habent diuersitatem in reali nobilitate. Respondet, instando quòd voluntas, & intellectus sunt vna simplex natura, tamen subordinantur, & voluntas mouet intellectum: & est nobilior eo, ex 4. dist. 49. quæst. 4. Contrà, quia si nulla est diuersitas realis, vna potentia non est realiter nobilior alia, & illa subordinatio est tantum secundum actus, inter quos est realis diuersitas nobilitatis. Præterea instatur, quia possibilis se habet ad suum actum, sicut sensus ad suum; ergo sine concursu immediato agentis eum efficiet. vide Doctorem quodlib. 15. n. 13. ubi ponit quatuor argumenta pro hac parte.

I.

ARGUITUR quòd non; intellectus agens non potest pati: ergo nec intellectus possibilis potest agere. Consequentia probatur ex 3. de Anima, sicut intellectus agens est omnia facere, sic intellectus possibilis est omnia fieri.

Dicitur quòd consequentia non valet: quia licèt agens, aliquid agendo, non moueatur, non prohibet tamen quòd idem, quod mouetur, moueat, & quòd illud quod patitur, agat,

sic est de intellectu agente, & possibili.

Contrà, probatio, quòd si intellectus agens tantum agat, quòd intellectus possibilis tantum patiat; quia possibilis intellectus, si sit actiuus respectu actus intelligendi, sequitur quòd magis actiuus, quàm intellectus agens; consequens est falsum. Probatio consequentiæ: actus intelligendi est qualitas quædam perfectior, & actualior, quàm species abstracta à phantasmate per actionem intellectus agentis; sed effectus nobilior, & perfectior est semper ab agente nobiliori, & magis actiuo producente secundum vltimum potentie suæ: si igitur actus intelligendi producat per actionem intellectus possibilis, & species representans per actionem intellectus agentis, sequitur quòd intellectus possibilis sit magis actiuus, quàm intellectus agens, & nobilior intellectu agente, cum tamen semper patiens sit ignobilior suo agente: & intellectus agens tantum dicitur agens respectu possibilis, & non respectu phantasmatis: quia nihil imprimit in phantasmate, sed cum phantasmate agit in intellectum possibilem.

Dicitur quòd adhuc non sequitur, quòd intellectus possibilis sit magis actiuus, quia etiam respectu intellectus agentis, & actus intelligendi intellectus agens est magis actiuus, & non solum respectu speciei impressæ in intellectu possibili.

Contrà; impossibile est quòd in vna natura simplici respectu vnus effectus simplicis producendi, sint causalitates duarum causarum essentialiter ordinarum; sed intellectus agens, & possibilis sunt vna natura simplex, quia natura animæ, supponendo quòd potentia animæ non sint aliqua accidentia absoluta superaddita; ergo impossibile est quòd intellectus agens, & possibilis concurrant ad productionem actus intelligendi sub quodam ordine, ita quòd intellectus agens sit causa principalior, quàm possibilis. Maior probatur per hoc, quòd causæ essentialiter ordinatæ, habent diuersitatem in reali nobilitate; cum in causis essentialiter ordinatis vna sit nobilior alia, reali nobilitate: sed impossibile est quòd in natura simplici sit diuersitas realis nobilitatis: tunc enim eadem natura esset realiter nobilior seipsa, quod est impossibile: ergo impossibile est, ut in aliqua natura simplici sit causalitas nobilitatis duplicis essentialiter ordinatæ.

Dicitur quòd maior falsa est, quia voluntas est potentia nobilior, quàm intellectus, vel è contra, & tamen sunt vna essentia animæ, & vna nihilominus habet causalitatem nobiliorem aliâ, tanquam causæ essentialiter ordinatæ, cum voluntas possit intellectum mouere. Contrà, illud non euacuat probationem maioris, quia cum impossibile sit in natura simplici, quòd sit diuersitas nobilitatis realis, oportet quæcunque duo sunt vna natura simplex, quòd vnum non sit nobilior alio reali nobilitate: ergo si intellectus & voluntas sint vna natura simplex in tertio, ut iam supponitur, sequitur quòd impossibile sit voluntatem esse nobiliorem intellectu, aut è conuerso, reali nobilitate, & idèd si intellectus, & voluntas sint vna essentia animæ, quæstio quæ quærit; quæ potentia sit alia nobilior, nulla est, nisi per comparisonem ad actus; quia cum sint vna natura, vnus eorum non potest esse nobilior alio reali nobilitate; & idèd nunquam duo ex parte animæ possunt esse causæ essentialiter ordinatæ ad effectum aliquem producendum, & simul stat quòd potentie animæ excedant, quantum

Replica.

Intellectus agens respectus cuius dicitur talis.

2.

Replica.

Responsio.

Vide 2. sen. dist. 16.

In natura simplici potest esse diuersitas essentialis.

3.

Vide 4. sen. d. 49. q. 4. Responsio.

Replica.

Tenendo intellectum, & voluntatem non distinguere ab anima, an fiat vna esse alia nobilitatem.

Actus prudentia excedit actum intellectus non habituari, & tamen prudentia non est actiuus.

Responsio.

quantum ad actus, sed non quantum ad nobilitatem realem in se absolutam, quia vna natura potest esse causa etiam agens secundum vltimum potentie suae respectu diuersorum effectuum, quorum vnus sit perfectior altero, dummodo tamen sit causa æquiuoca, sicut Sol respectu diuersorum ab ipso productorum; & sic anima potest esse causa vnus actus, vt volendi, & actus alterius, vt intelligendi, quorum vnus sit nobilior alio, & vt eliciat vnum, quod sit vna potentia, vel vt alium, alia potentia, licet in se non habeat potentia diuersitatem in nobilitate reali.

Item, quod dicitur, quod voluntas mouet intellectum, & agit in ipsum, hoc non est intelligendum immediatè, sed voluntas causat actum volendi, qui est quædam qualitas, & per istam qualitatem potest agere in intellectum, mouendo ipsum, & alias potentias, & hoc est voluntatem mouere secundum imperium suum, vt supra dictum est.

4. Item, intellectus possibilis non est minus sufficiens ad causandum actum suum, quam potentia sensitivæ inferioris; sed potentia sensitiva præsentate suo obiecto, vt visus cum obiecto visibili sibi præsentato, causat actum videndi, nec requiritur visus agens: ergo similiter præsentato obiecto intellectui possibili, intellectus possibilis cum obiecto erit sufficiens causa ad præsentialitatem obiecti causandam, & propter hoc videtur solum Philosophus ponere intellectum agentem: quod etiam intellectus sit actiuus, & habeat propriam operationem. & quod forma hominis, à qua homo est homo, sit actiua, non solum forma accidentalis, dicit Albert. *super 1. Ethic. tractatu quarto, cap. 5.*

Præterea, si intellectus agens dicatur actiuus respectu actus intelligendi, hoc non est, nisi quia mouet intellectum possibilem ad intelligendum: sed hoc videtur falsum, quia tunc per istam motionem intellectus agens aliquid causaret in intellectu possibili: aut igitur actum intelligendi, aut speciem: non actum, quia prius intellectus possibilis mouetur ab agente secundum dictam repositionem, quam actus intelligendi elicitur: & non speciem, quia post impressionem, & abstractionem speciei à phantasmate, intellectus agens ponitur secundum istos mouere possibilem ad intelligendum; ergo, &c.

SCHOLIUM.

Adducit alia tria argumenta contra actiuitatem intellectus possibilis, cum responsione & replica ad singula. Primum, quia tunc superflueret agens, quia possibilem causaret hanc speciem, cum ponatur causare actum, quia hic est nobilior effectus. Secundum, quia posset per voluntatem impediri ab actu, si esset actiuus. Tertium, quia posset intelligere sine specie, cum sensus posset sentire cum specie, & voluntas vult sine specie.

5. Præterea, arguitur sic ad principale: si intellectus esset actiuus, qui dicitur possibilis, tunc intellectus possibilis posset sibi fabricare speciem: consequens est falsum, quia tunc intellectus sibi ipsi sufficeret ad intelligendum, & superflueret ponere intellectum agentem. Consequentia probatur: id quod est actiuum respectu formæ nobilioris & perfectioris, est actiuum respectu formæ ignobilioris præcisè, cum forma ignobilior sit dispositio respectu formæ nobilioris, sicut patet in actiuis naturalibus: & propositio

Scoti oper. Tom. III.

videtur vera per hoc, quod minor entitas requiritur ad productionem formæ ignobilioris, quam ad productionem formæ perfectioris: igitur actiuum respectu formæ nobilioris sufficit ad productionem formæ ignobilioris, sed actus intelligendi est forma nobilior, quam species abstracta à phantasmate, quæ species est sicut dispositio requisita in intellectu possibili ad actum intelligendi: ergo si intellectus possibilis sit actiuus ad producendum actum intelligendi, poterit producere in seipso speciem intelligibilem.

Dicitur quod maior non est vera: aliquid enim agens est productiuum formæ perfectioris, quod non est productiuum formæ ignobilioris; quia non conuenit sibi talem formam producere; etiam licet sit dispositio ad formam perfectiorem: forma enim substantialis potest formam sibi similem producere, & tamen non formam alteratiuam, quæ est vt dispositio ad inductionem formæ substantialis, quia forma substantialis sibi ipsi sufficeret ad inducendum formam suam.

Contra, si producere speciem repugnet intellectui possibili productiuo actus intelligendi, aut hoc est propter imperfectionem intellectus possibilis, aut propter eius perfectionem. Si propter eius imperfectionem repugnet sibi, habetur propositum, quod repugnabit sibi producere actum intelligendi, quia imperfecto, cui repugnat producere ignobilius, repugnat producere nobilius, cum maior perfectio requiratur ad producendum nobilius, quam ignobilius ens. Si autem non repugnet intellectui impossibili propter eius perfectionem: ergo cum intellectus agens sit perfectior, & magis actiuus, quam intellectus possibilis; intellectui agenti repugnabit causare speciem in intellectu possibili per abstractionem à phantasmate.

Præterea ad principale arguitur sic: omne actiuum subiectum imperio voluntatis potest impediri à sua actione per imperium; sed intellectus possibilis habens obiectum sibi sufficienter præsentatum, non potest impediri à voluntate, quin illud intelligat: voluntas enim cum ante intellectionem intellectus non habeat illud obiectum sibi ostensum, non potest intellectum impedire, nec aliquem actum habere, cum voluntas non habeat actum, nisi circa obiectum cognitum: ergo intellectus non habet actiuitatem subiectam voluntati, sed erit passiuus ab obiecto, vt quia voluntas non potest impedire phantasma quin moueat intellectum causando passionem, quæ dicitur intelligere; idè non possit impedire intellectum ab intellectione obiecti sibi ostensi.

Dicitur quod voluntas non potest impedire intellectum à prima intellectione obiecti: quia non est in potestate nostra, quin visis tangamur: potest tamen impedire intellectum à secunda intellectione, & tertia, & vniuersaliter ab exercitio actus intelligendi, postquam obiectum intellectum est solum ab intellectu, & ostensum voluntati.

Contra, intellectus habens demonstrationem alicuius conclusionis scibilis, ita firmiter adhæret conclusionis veritati, intelligendo ipsam, & considerando; quod voluntas non potest facere intellectum dissentire tali conclusioni: ergo intellectus non habet actiuitatem subiectam, quia si talem haberet, voluntas posset hoc facere: ergo

H h 2 quod

Responsio.

Replica.

Vnde repugnat possibili producere speciem.

6.

An voluntas possit impedire assensum conclusionis demonstratæ.

An agens aliquid producat in intellectu possibilem.

Si possibilem esset actiuus an superflueret agens in intellectu.

quòd hoc non possit facere est, quia obiectum causat assensum in intellectu, & non quia intellectus ex se effectiue assentit conclusioni.

Præterea ad principalem arguitur sic: omne habens entitatem actiuam ab alio distinctam, habet operationem distinctam, in quam potest: sed intellectus possibilis habet entitatem distinctam à specie intelligibili, & per te habet actiuitatem distinctam à specie; ergo potest in operationem intelligendi sine specie, quod falsum est.

7.
Responsio.

Dicitur, quòd species, licet non requiratur propter substantiam actus intelligendi, qui est ab intellectu, est tamen propter actuum determinationem.

Replia.

Contra, si intellectus habeat aliquam actiuitatem, hoc est respectu determinati actus & singularis, non respectu actus vniuersalis: actus igitur productus ab intellectu ex se singularis est: ergo ab eodem habet, quòd sit habens substantiam suam, & singularem, quod igitur est causa actus secundum substantiam, erit causa actus secundum suam singularitatem.

Causa actus secundum entitatem est causa eiusdem secundum singularitatem.

Præterea, arguitur quòd non sit necesse ponere speciem intelligibilem in intellectu possibili, si sit actiuus: quia in ordine agentium videmus, quòd quantò agens est superius, & perfectius, tantò minùs patitur, & magis actiuum est, ut patet in ordine agentium corporalium. Vnde cælum, quòd est perfectius inter agentia corporalia, minùs patitur: imò non recipit ab exterioribus, & inferioribus aliquam passionem. Ideò similiter in ordine vitalium agentium, quantò agens est superius, tantò minùs patitur, & magis agit: si igitur sensus ad actionem requirat speciem impressam, quã agat, ascendendo erit tandem deuenire ad agentem naturæ intellectualis, qui sic agat, quòd non patiatur recipiendo speciem.

Quòd possit intellectus sine specie agere.

Præterea, intellectus, & voluntas, cum sint potentie eiusdem immaterialitatis, ea quæ ponuntur propter actionem vnius ex parte vnius potentie, possunt saluare actionem alterius potentie; sed nunc est ita, quòd ad hoc, quòd voluntas velit agendo actum volendi, non requiritur aliquid impressum in voluntate, sed sufficit sola ostensio obiecti in intellectu: ergo ad hoc quòd intellectus, si sit actiuus, intelligat, sufficit quòd obiectum sit sibi ostensum in phantasmate, in virtute intellectus agentis, nec oportet speciem aliquam imprimi in intellectu possibili.

SCHOLIUM.

Circa responsonem quandam ad vltimum argumentum (quod concludit, si ponatur possibile esse actiuum, non requiri speciem) quã dicitur intellectum non esse causam totalem, sed speciem, quatenus tenet vicem obiecti, esse concusam intellecti, ut docet 1. d. 3. q. 7. n. 20. & q. 8. vbi n. 2. probat intellectum esse causam principalem respectu visionis, ad quam naturaliter mouetur; arguit multipliciter, quòd intellectus sit tota causa intellecti, & argumenta sunt pulcherrima, & satis vrgentia: alia argumenta ad idem habet 1. d. 3. q. 7. n. 1. & 2. & soluit n. 24. & 40. & iuxta doctrinam sparsim datam, sibi q. 6. & 7. argumenta hic posita solui possunt. Quòd verò species dentur, contra quod, aliqua ex his argumentis faciunt, latè probat sibi q. 6. à num. 5.

8.

Præterea, quòd dicitur, quòd intellectus, licet sit actiuus, non tamen est tota causa actus, sed species, in quantum tenet vicem obiecti, ita

quòd intellectus cum obiecto relucente in specie est totalis causa actus.

Contra hoc arguitur, primò specialiter de actu intelligendi reflexo: nam intellectus non solum intelligit aliquid obiectum, vt lapidem, sed etiam intelligit suum intelligere, quòd quidem est per se intelligibile, quia vera qualitas, & absoluta.

Quæro igitur, an intellectus sit tota causa actus intelligendi, quo intelligit suum intelligere lapidis, aut obiectum sit causa cum intellectu: si intellectus sit tantum, habetur propositum, quòd intellectus sit totalis causa efficiens actus intelligendi. Si dicitur quòd intellectus cum obiecto est causa actus intelligendi, qui intelligit suum intelligere.

Contra, quando intelligit actu reflexo suum intelligere, illud intelligere non est, quia non est qualitas mansua, & per consequens non durat in alio actu intelligendi, aliter enim duo actus intelligendi simul essent in intellectu, & infiniti, cum in infinitum contingat reflectere super actus intelligendi; sed quòd non est, non est principium actiuum actus: igitur non semper obiectum est principium actiuum respectu actus intelligendi cum intellectu.

Præterea, si obiectum præsens in specie, esset causa partialis actus intelligendi, tunc sequeretur quòd actus intelligendi respectu ignobilioris obiecti, esset perfectior, quàm respectu obiecti perfectioris, quòd falsum est; consequentia probatur, quia si obiectum relucens in specie esset causa actus intelligendi, tunc illud obiectum, quòd perfectius relucet in specie, & perfectius esse habet in intellectu per speciem, perfectius esset principium causandi actum intelligendi, quia quantò aliquod actiuum verius esse habet, tantò est magis actiuum; sed quiditas accidentis verius esse habet in intellectu per speciem, quàm quiditas substantie, quia fortè substantia non intelligitur per speciem propriam, eo quòd speciem propriam non facit in intellectu, nec in sensu. Similiter quiditas substantie materialis verius esse habet in specie intelligibili, quàm substantie immaterialis, quæ non habet proprium phantasma: ergo actus intelligendi accidentis perfectior esset, quàm actus intelligendi substantie materialis, & actus intelligendi substantie materialis perfectior, quàm actus intelligendi substantie immaterialis, & sic respectu nobilioris obiecti esset imperfectior actus intelligendi.

Præterea, secundum quòd innuitur à Philosopho 2. Metaph. & expressius ibidem habetur à Commentatore, difficultas in cognoscendo res materiales est ex parte rerum naturalium: sed huius oppositum sequeretur, si obiectum materiale concurreret cum intellectu ad actum intelligendi substantie materialis: quia omne actiuum natum est facere de se actionem sibi proportionatam secundum virtutem suam: vnde actiuum perfectius, vt calor intensus natus est facere actionem calefaciendi proportionatam suæ virtuti, & calor paruus & remissus in obiectum sibi proportionatum, natus est facere actionem proportionatam suæ virtuti, licet non ita perfectam, sicut calor intensus: ergo si obiectum rei sensibilis concurrat cum intellectu ad actum intelligendi, ita in illud obiectum ager actionem sibi proportionatam, sicut obiectum nobilium cum intellectu: igitur difficultas ad cognoscendum res

Quomodo cognoscit intellectus reflexe.

9.
Cognitio accidentis an perfectior cognitione substantie.

10.

Difficultas intelligendi est ex parte rerum.

res materiales cognitione eius proportionatâ, non erit ex parte rerum; sed intellectus esset sola causa actus, tunc posset saluari, quod difficultas esset ex parte rerum, quia intellectus non potest cognoscere rem propter mutabilitatem rei, non propter imperfectionem suam.

Præterea, obiectum non habet esse in specie, nisi esse cognitum in intellectu; hoc esse, aut est esse abstractum à singularibus, nihil autem secundum tale esse est principium actuum realis operationis, quia omne tale actuum est singulare: igitur obiectum secundum esse, quod habet in specie, non videtur quod possit esse principium realis operationis.

Præterea, omne agens respectu duorum effectuum, quorum vnus est nobilior alio, si sit totale principium actuum respectu effectus nobilioris, erit multo fortius respectu effectus imperfectioris, vt patet de Sole producente diuersa animalia ex putrefactione, quorum vnus est perfectior alio: & ratio est, quia minor virtus requiritur ad productionem effectus ignobilioris, & quod potest in maius, potest in minus; sed anima separata est æquiuoca causa respectu intellectationis sui, & aliorum sensibilium, & intellectio sui est actus nobilior intellectatione rei materialis, quia obiectum est nobilior: respectu autem intellectationis sui est causa effectiua totalis, quia in hac intellectatione intellectus & obiectum sunt idem: ergo respectu intellectationis materialis intellectus est totale principium.

Præterea, hic arguitur de visione beata: nam si ad actum videndi beatificum concurrat intellectus beati, & obiectum, vt essentia diuina; sequitur quod essentia diuina necessariò habebit actionem ad extrâ. Probatio, omnis actio, quæ competit Deo prius secundum ordinem, quàm per respectum voluntatis, competit sibi ex natura rei, & ex necessitate: sed essentia diuina, vt essentia, est obiectum beatificum, sic autem secundum respectum præcedit seipsam, vt volens est: igitur si vt obiectum est intellectationis beate, concurrat ad causandum ipsam, sequitur quod necessariò causabit ipsam. Confirmatur: si Angelus videat Angelum, si obiectum concurrat ad actum intelligendi causandum, Angelus visus, non obstante quod sit intelligens, & volens, vt tamen quoddam ens, & natura, necessariò concurreret ad illum actum: igitur cum Deus consimiliter non solum vt intelligens, & volens, sed vt natura sic concurreret ad actum videndi, necessariò causabit illum actum in intellectu Beati.

Præterea, si in cognitione intuitiua, qua anima separata, vel Angelus videt aliquod singulare præsens, concurrunt intellectus possibilis & obiectum extrâ: sequitur quod non sit necessarium ponere intellectum agentem: quia actus intelligendi perfectior est, quàm species: si igitur ad actum intelligendi causandum sufficit intellectus cum obiecto materiali, multo fortius sufficit cum obiecto materiali ad causandum speciem, & sic non requiritur intellectus agens; vnde si propter translationem de ordine materialis ad immateriale, ibi non requiritur intellectus agens, nec oportebit in abstractione speciei, cum intellectio sit ita immaterialis, sicut species.

Scoti oper. Tom. I I I.

SCHOLIUM.

Scotus in hac questione, an intellectus possibilis sit actiuus necne, problematicus est, quodlib. 15. vbi à n. 16. soluit argumenta pro utraque parte; argumenta hic posita, sunt urgentissima, quibus in particulari satisfacere, breuius institui non permisit.

COLLATIO VIII.

Verum actus intelligendi sit ab obiecto effectiue?

Doctores citati disput. precedenti.

SCHOLIUM.

Probat obiectum effectiue concurrere ad actum, quia actus distinguuntur per obiecta, non formaliter, materialiter, aut finaliter. Respondet, quod tantum manifestatiue distinguuntur. Contra, non possunt intellectiones diuersæ specie esse à sola potentia intellectiua. Respondet, habere diuersas virtutes, obiectum eam determinare, & substantiam actus esse ab ipsa, & determinationem ab obiecto. Refutat tria dicta huius responsionis clarè & subtiliter, quamuis ipsam replicam non tanti faciat 1. d. 3. q. 7. m. 40. ad tertium: quia Sol multos specie diuersos effectus efficit: de quo etiam hic n. 7. late disputat à n. 8. si intellectus solus producere possit infinitas intellectiones successiue, an inde sequeretur esse infinita virtutis.

IDE TVR quod sic: actus distinguuntur per obiecta sua ex 2. de Anima: hoc autem non potest intelligi formaliter, quia obiectum non est formaliter actus intelligendi. ergo formaliter per obiecta non distinguuntur; nec materialiter; certum est quod materia actuum est subiectum, in quo est, quod ex anima.

Similiter operationis manentis in agente non est aliquod aliud, quod est finis eius, præter vsum, ex 9. Metaph. ergo distinguuntur per obiecta effectiue: ergo obiecta efficiunt in intellectu actus intelligendi diuersos secundum speciem, imprimendo suas similitudines.

Dicitur quod nullo illorum modorum actus distinguuntur per obiecta, nec in aliquo genere causæ, sed tantum manifestatiue: nam cum actus intelligendi assimilentur obiectis, & non potentia intellectiue; idè distinctio actuum magis manifestatur per obiecta, quamuis effectiue sint actus intelligendi à potentia intellectiua sola.

Contra; eadem causa limitata, & eiusdè rationis non potest esse efficiens principium effectiuum respectu diuersorum specificè distinctorum: ergo cum diuersorum obiectorum secundum speciem sint diuersæ intellectiones secundum speciem, non possunt diuersæ intellectiones secundum speciem esse sola potentia effectiua intellectiua, nisi concurrant effectiue obiecta distincta secundum speciem.

Dicitur ad hoc, quod potentia intellectiua ex sua dignitate & perfectione actiua habet diuersas virtutes, per quas potest in diuersas operationes secundum speciem; & obiectum, licet non causet effectiue actum intellectus in potentia intellectiua, tamen determinat intellectum, qui est potentia indeterminata omnino, ad hunc actum, vel ad illum, idè intellectus per hoc, quod habet diuersas virtutes, & per hoc, quod obiecta diuersa determinant, potest elicere intellectiones distinctas secundum speciem, vt sic solus intellectus facit ad causalitatem actus, quantum ad

Esse abstractum à singularibus, an actiuum.

II.

Intellectus est causa totalis intellectationis sui.

Si essentia quam talis causas visio- nem naturali- ter agit ad extra.

I.

2. Responsio.

differentiam actus; sed obiectum quantum ad determinationem actus, ut actum determinat, tamen potentia indeterminata de se determinata ab obiecto eliciat.

Rep̄ica.

3.

Contra hoc quod dicitur, quod obiectum determinat potentiam ad actum; ex hoc sequitur propositum, quia quicquid est in intellectu impressivè ab alio, est vel species, vel actus, vel habitus. Si igitur obiectum effectivè determinat intellectum, illud impressum in intellectu, quod ipsum determinat ad actum, erit vel species, vel habitus, vel actus, & tunc sequitur propositum dupliciter.

Si obiectum determinat intellectum, agit actum.

Primò, quod tale non sit species, quia ante talem determinationem intellectus, species imprimatur, in qua obiectum relucet, quod ponitur potentiam intellectivam determinare; nec habitus, quia huius determinatio potest præcedere actum intelligendi, & habitus causatus ex actu intelligendi sequitur actum: ergo relinquitur, quod illud impressum sit actus intelligendi.

Secundò sequitur propositum, quia cum huiusmodi determinatio intellectus non potest in actum intelligendi, nisi in quantum determinatur ab obiecto: igitur intellectus non sufficit ad causandum actum intelligendi sine actione obiecti in intellectum: ergo concurrat obiectum ad causandum actum intelligendi, quia determinatio actus concurrat ad eliciendum actum, cum intellectus (in quantum sic determinatur) actum eliciat, & sic habetur propositum, quia actus intelligendi non fit à sola potentia intellectiva effectivè.

4.

Diversa virtutes intellectus, sunt diverse potentia.

Contra hoc, quod secundò dicitur, quod intellectus habet diversas virtutes ad causandum diversas operationes secundum speciem. Nam siue potentia animæ ponatur essentia animæ, siue absolutum additum per hoc, quod animal habet virtutes respectu diversarum operationum secundum speciem, habet diversas potestates; aliter enim intellectus, & voluntas non essent diversæ potentia; ergo si intellectus habeat virtutes diversas respectu diversarum operationum secundum speciem, sequitur quod intellectus sit plures potentia.

Ab eodem est actus substantia, & determinatio, de quo collat. 6. num. 10.

Contra hoc, quod tertio dicitur, quod intellectus causal substantiam actus, & obiectum determinationem in actum; quoniam hic actus, ut hic actus, quo attingitur obiectum, determinatus est; ergo quod habet sufficientem causalitatem respectu substantiæ istius actus, habet etiam sufficientem causalitatem respectu determinationis in isto actu; si igitur solus intellectus sit per se causa substantiæ illius actus, sequitur quod solus intellectus sit causa determinationis illius actus. Unde ab eodem est actus secundum substantiam, & secundum determinationem illius.

5.

Ad primum istorum dicitur, quod illud impressum ab obiecto in intellectu, quo intellectus determinatur ad actum determinatum eliciendum, non est species, nec habitus, nec actus, sed est sola passio de genere Passionis, qua intellectiva potentia inclinatur ab obiecto, ad actum determinatum, sicut *intelligere* non est aliquid absolutum, sed actio quædam, vel passio simplex, quæ est actus perfecti.

Ad actionem non est motus.

Contra, Philosophus 5. *Physic.* probat per plures rationes ex intentione, quod ad actionem non est motus, neque ad passionem; ergo impossibile est, ut motus quo intellectus mutatur ab A,

esse indeterminato ad esse determinatum per actionem obiecti determinantis effectivè, terminetur ad solam passionem.

Præterea, quicquid patitur realiter, patitur secundum aliquam formam; quod enim aliquid patitur, & tamen quod nihil absolutum in passio relinquatur, est oppositum in adiecto; unde sicut nihil movetur secundum motum, sed secundum aliquam formam, secundum quam movetur; ita nihil patitur secundum passionem, sed secundum aliam formam, secundum quam patitur: ergo si intellectus patitur ab obiecto per hoc, quod ab ipso determinatur, oportet ut aliam formam imprimat, secundum quam patitur.

Præterea, nihil potest esse principium & ratio formalis operandi, nisi aliqua forma absoluta, & non sola passio; non enim per solam passionem, ut per principium & rationem formalem, dicitur aliquid agere; sed secundum dictam responsionem intellectus non potest agere, nisi in quantum ab obiecto determinatur; ergo illud per quod intellectus sic determinatur, non potest esse sola passio, sed aliqua forma absoluta.

Præterea, postea causâ sufficienti & naturali, & materiâ circa quam agit, si habeat operationem transeuntem, potest agere circumscripto quocunque alio; aliter enim non esset causa. Si igitur intellectus sit sufficiens causa, & totalis respectu intellectiois, cum ipse sit causa naturaliter agens, & non liberè, circumscriptâ determinatione, & quocunque alio, adhuc poterit agere: ergo intellectus agerem, licet ab obiecto non determinetur ad intelligendum.

Vel sub alia forma sic: intellectus aut habet totam causalitatem respectu intellectiois, aut non; si non totam causalitatem habet, habetur propositum, quod actus intelligendi non fit à sola potentia intellectiva. Si verò intellectus habet totam causalitatem respectu intellectiois, cum positâ totâ causalitate, effectus naturaliter causandi, ponitur effectus; sequitur quod intellectus sine obiecto, & sine determinatione facta ab obiecto intelligere possit.

Aliter dicebatur ad rationem superius factam, quod alio modo determinatur potentia activa & potentia passiva; nam potentia passiva est potentia contradictionis, & non determinatur ad aliquid actum secundum, nisi per aliquam formam quæ sit principium actus secundi sibi impressam, ut lignum non determinatur ad calefaciendum, nisi per calorem sibi impressum; sed potentia activa ad hoc, quod determinetur ad agendum, non requirit quod aliquid sibi imprimatur, sed sufficit sola approximatio materiæ, circa quam agit; hoc patet 9. *Metaph.* ubi probat Philosophus, quod ad hoc, quod potentia naturalis exeat in actum, non requiritur, nisi quod sit approximatum passum, ita quod hoc sit natum agere, & illud pati, & non quod aliquid sit potentia activæ impressum, & idè secundum prædictam opinionem potentia intellectiva, ad hoc quod determinetur ad certum actum eliciendum, non requiritur quod aliquid sibi imprimatur, sed sufficit sola exhibitio obiecti, in quod per actum suum tendit. Ratio igitur superius facta falsum supponit, quod obiectum effectivè determinat intellectum: & idè non imprimat obiectum aliquid intellectui, nec actum, nec speciem, nec habitum; sed intellectus in seipso causat actum intelligendi.

Nihil movetur secundum motum, neque patitur secundum passionem.

Intellectus possit intelligere sine obiecto, si non est actuum.

6.

Quomodo potentia passiva determinari, nullo ei impresso.

7. Sed tunc restat respondere ad vnam rationem prius factam, quando arguitur quòd causa vnus rationis non potest esse principium sufficiens respectu diuersarum operationum distinctarum specie.

Ad quòd dicitur, quòd hoc verum est de causa vniuoca, sed non de causa æquiuoca, quæ per exhibitionem diuersorum obiectorum causat diuersas operationes specie distinctas, vt Sol constringit lutum, & dissoluit glaciem: intellectus verò est causa æquiuoca, & aliquo modo limitata respectu intellectuum, & idè per conformitatem ad diuersa obiecta, potest suâ causalitate diuersas intellectiones causare.

Posse producere infinitas intellectiones, an arguat infinitatem in potentia.

Sed contra hoc arguitur; quia posse producere duas intellectiones duorum obiectorum specie distinctorum est maioris perfectionis, quàm posse producere vnam istarum tantum: sicut posse producere duas species, & duos effectus specie distinctos, maioris perfectionis est, quàm producere vnum istorum; aliter enim habens virtutem ad producendum vnum istorum, tantum haberet virtutem ad producendum ambos, quòd falsum est: & eadem ratione posse producere tres intellectiones, maioris perfectionis est, quàm producere duas: cum igitur intellectiones possint inuicem succedere in infinitum, si intellectus habet virtutem actiuam sufficientem respectu vnus intellectionis, habebit virtutem causandi infinitas intellectiones successiuè, sed hoc est infinitæ perfectionis, vt probatum est, cum posse in tres intellectiones successiuè sit maioris perfectionis, quàm posse in duas, & ita posse in infinitas successiuè erit infinitæ perfectionis: igitur intellectus erit infinitæ perfectionis, & infiniti vigoris, quòd est impossibile.

8. Ad hanc rationem dicebatur, primò ostendendo quòd hæc ratio non magis concludit contra opinionem ponentem, quòd intellectus sit totalis causa intellectionis, quàm contra aliam opinionem ponentem, quòd non sit rota causa intellectionis, sed partialis, quæ cum obiecto concurrat ad efficiendum actum intelligendi: quoniam causalitas, & actualitas partialis, quæ intellectus cum duobus obiectis specie distinctis potest producere diuersas intellectiones specie distinctas, est maioris perfectionis, & virtutis in intellectu, quàm causalitas partialis, quæ cum vno obiecto potest in vnam intellectionem secundum speciem. Probat hoc, sicut ipsi probant, quia aliter habens causalitatem partialem respectu vnus intellectionis tantum, haberet causalitatem partialem respectu duarum intellectionum specie distinctarum; & hoc etiam patet esse verum, cum intellectus maiorem visum, & maiorem virtutem habet ad intelligendum maius intelligibile, vt substantiam determinatam, quàm ad intelligendum minus intelligibile: & maioris difficultatis est ad cognoscendum maius intelligibile, quàm minus: hæc autem difficultas non est ex parte intelligibilium, quia vnum obiectum, quantum est de se, natum est imprimere & agere cum intellectu, sicut aliud: igitur secundum deductionem rationis prædictæ posse successiuè in infinitas intellectiones secundum speciem, sicut causa partialis concludit in intellectu infinitatem virtutis.

9. Ad rationem in se dicebatur, quòd ratio supponit, quòd potest esse processus in infinitum in speciebus & obiectis distinctis secundum spe-

ciem, respectu quorum possunt esse intellectiones infinitæ distinctæ secundum speciem: hoc autem suppositum dubium est valde, an Deus super omnem speciem possit aliam in infinitum producere; hoc tamen supposito, vltimò dicitur ad rationem, quòd posse producere hanc intellectionem & illam, est maioris virtutis, quàm producere vnam tantum: & hoc, quia istæ intellectiones sunt inæquales, & vna est nobilior, quæ erit respectu nobilioris obiecti, cuius cognoscibilitas non excedit virtutem intellectus, sed sic procedendo in infinitum in obiecto secundum speciem & intellectionem, vltimò erit deuenire ad aliquod obiectum adæquatum virtuti intellectus, cuius cognoscibilitas adæquat virtutem cognitiuam intellectus, quòd etiam natum est ab intellectu cognosci, quantum cognoscibile est, & circa illud obiectum intellectus natus est habere actum intelligendi perfectum, quem habere potest, & si tunc producat aliquam speciem nobilior, quæ excedit virtutem cognitiuam intellectus, circa illud obiectum intellectus non habebit perfectiorem actum cognoscendi, & tandem ascendendo habebit actum imperfectiorem cognoscendi, & minus intentum circa obiectum nobilium, quàm circa obiectum adæquatum sibi, & tunc posse producere aliam intellectionem imperfectiorem & perfectiorem circa obiectum sibi adæquatum, non est maioris virtutis producere illam intellectionem perfectiorem tantum, quia per eandem virtutem in summo, per quam potest in actum perfectiorem, potest etiam in actum imperfectiorem circa nobilium obiectum, quòd excedit virtutem intellectus cognitiuam.

Contra: fiat ratio prædicta non de inæqualitate obiectorum & intellectionum, sed de pluralitate intellectionum secundum speciem, quantum essent æquales, & obiecta æqualia; sic posse producere duas intellectiones æquales secundum speciem maioris virtutis est, quàm posse producere vnam tantum: ergo posse producere infinitas intellectiones diuersas secundum speciem etiam æquales, erit infinitæ perfectionis, & virtutis; sed hoc posse conuenit intellectui, si sit sufficiens causa respectu intellectionis cuiuslibet obiecti: ergo vt prius sequitur quòd intellectus sit infinitus in vigore.

Præterea, quòd dicitur, quòd dubium est de processu in infinitum in productione specierum, hoc nihil facit ad propositum; quia siue possibile hoc sit, siue impossibile, ratio æqualiter concludit; quia si ponatur per impossibile, quòd super quancunque speciem possit produci alia in infinitum, & quòd solus intellectus causet intellectionem, cum omne producibile possit ab intellectu cognosci, & posse cognoscere plura obiecta secundum speciem sit maioris virtutis in intellectu, etiam successiuè, quàm posse cognoscere pauciora; sequitur secundum rationem priorem, quòd intellectus sit infinitus in vigore; sed hoc impossibile non sequitur propter propositum hoc, quo ponitur processus in infinitum in speciebus rerum: quia & si hoc verum esset, quòd essent species infinitæ, adhuc cum hoc esset vna species limitata, sicut modò est intellectus eius, esset finitus in perfectione: ergo illud impossibile sequitur ex hoc, quòd ponitur intellectus actiuus sufficiens ad causandum intellectionem. Vnde & Philosophus aliquando in arguendo supponit impossibile, dum tamen ex impossibili

10. *Posse producere infinitas intellectiones æquales, an arguat infinitatem in potentia.*

Licet arguere ex præteritione impossibilem.

non sequatur impossibile, ut probando quod tempus non sit motus caeli, arguit quod tunc, si plures essent motus caeli, plura essent tempora, cum tamen antecedens sit impossibile apud eum.

Similiter Augustinus probando quod innascibilitas & paternitas non sint eadem notio, arguit quod si Pater esset ab alio in Diuinis, adhuc esset Pater, & non innascibilis.

11.

Ad primum horum dicitur, quod si essent aequales species in perfectione, tunc posse producere duo, non esset maioris perfectionis, siue virtutis, quam posse producere unam, sicut nec successiue producere duo indiuidua arguit maiorem perfectionem intensiuam, quam posse producere vnum indiuiduum, imò tunc per eandem virtutem, per quam ratio, vel causa potest producere unam, & aliam.

Contra, si esset aliqua causa, quae haberet formaliter causalitates infinitarum causarum vniuocarum aequalium in perfectione, illa esset infinita: ergo cum habere causalitatem alieuius virtualiter, sicut habet causa aequiuoca; sit perfectius habere causalitatem, quam habere formaliter; sequitur quod causa aequiuoca virtualiter habens causalitatem respectu infinitorum effectuum specie differentium, licet essentialium, sit infinitae perfectionis intensiue: igitur si intellectus habeat causalitatem respectu intellectuum infinitarum specie aequalium in perfectione, erit infinitus in perfectione.

Præterea, si posse producere duas species in perfectione non sit maioris virtutis, quam producere unam, tunc habens virtutem ad producendum unam, haberet virtutem ad producendum duas, & sic cum vna species habeat virtutem ad producendum indiuiduum speciei suae, sequitur quod vnaquæque species possit producere aliam indifferenter, quod falsum est.

Ad primum, quod si omnes species essent aequales in perfectione, sicut indiuidua vnus speciei, tunc illa causa, quæ includit formaliter causalitates omnium, non esset infinita intensiue, sed solum extensiue. Si enim esset infinita intensiue, necessariò perfectio vnus speciei esset maior, quam perfectio alterius.

12.

Ad primum principale arguitur per Philosophum 7. Metaph. ubi vult, quod principium omnium in syllogismis practicis, est quod quid est, ex quo fiunt syllogismi. Vnde ait ibi, quod sicut eorum quæ fiunt à natura, est potentia in spermate, per quam fit aliquid simile; sic eorum, quæ fiunt ab arte, est principium rei factæ, ut conclusiones practicæ reducantur in principia, & principium, quod quid est; sed quod quid est, obiectum est intellectus: ergo obiectum intellectus est principium actiuum eorum, quæ fiunt ab arte, quorumcunque species est in anima; speciem autem dico quod quid erat esse cuiuscunque, & illud, quod quid erat esse rei artificialis in anima dicit esse principium actiuum cognitionis factiue, siue artificialis, propter quod etiam principium dicit in artificialibus, simile sit à simili.

Sanitas fit ex sanitate, & domus ad extra à domo ad intra.

Vnde concludit, quod si sanitas fit ab arte, tunc species, quæ est ab anima, est faciens, vnde inchoatur motus sanandi. Et sic dicit, quod accidit sanitatem ex sanitate fieri, quia ex sanitate in anima fit sanitas in re extrà: si autem solus intellectus esset principium actiuum cognitionis artificialis, tunc in artificialibus nullo modo fieret simile ex simili, nec ex domo in anima fieret do-

mus extrà, sed ex solo intellectu, qui non magis assimilatur domui, quam sanitati.

SCHOLIUM.

Resolutio Doctoris, in hac collatione habetur, 1. d. 3. quæst. 7. num. 3; & 20. ubi autoritatibus & rationibus probat speciem esse concausam intellectiōis, & declaras, quomodo ipsa & intellectus sint causa subordinata, & soluit argumenta in contrarium, n. 24. & 40. vide ipsum ad idem 2. d. 3. q. 8. n. 8.

COLLATIO IX.

Utrum intellectus, circumscripto omni actu voluntatis, possit assentire omni per se scibili?

Alenf. 3. part. quæst. 80. membr. 1. D. Thom. 3. p. q. 24. art. 2. & 2. 2. q. 4. art. 2. D. Bonauen. 3. d. 13. art. 1. q. 2. Rich. art. 6. q. 1. Suar. 3. part. tom. 1. q. 7. in art. 3. Valq. 1. 2. quæst. 186. cap. 2. Scot. 3. d. 25. quæst. 2.

DICITUR, quod omni per se scibili à nobis in via potest intellectus assentire circumscripto imperio voluntatis, non tamen omni scibili in se.

Primum probatur per hoc, quod omnis potentia habet in se suam operationem, quæ est salus, & perfectio eius, circumscripto quocunque alio, quod non facit ad suam operationem; sed ostenso aliquo scibili à nobis ipsi intellectui, assentire veritati illius, & intelligere veritatem illius scibilis, est operatio intellectus, quæ est salus, & perfectio eius, ad esse cuiuscumque operationis nihil facit actus voluntatis; tum, quia non est in voluntate nostra, quin visis tangamur: tum, quia actus intelligendi prior est actu voluntatis, & primum non dependet à posteriori: ergo circumscripto omni actu voluntatis, intellectus potest de se assentire omni scibili ab alio.

Non tamen omni scibili in se, quia creditum, aut Deum esse trinum & vnum, est scibile in se, & tamen ei non assentit intellectus, nisi concurrat actus voluntatis, quia secundum Augustinum *causa potest quis nolens, credere verò non nisi volens.*

Contra arguitur, probando quod cuiuslibet scibili, etiam creditum, potest intellectus assentire sine imperio voluntatis, ita quod si est scibile in se, quod sit scibile à nobis. Et arguitur sic: omnis compositio cuius termini possunt apprehendi ab intellectu, si est scibilis in se, est scibilis intellectu; sed huiuscumque complexionis, *Deum esse trinum*, termini possunt apprehendi ab intellectu nostro: ergo talis complexio scibilis est ab intellectu nostro.

An ad credere requiratur actus voluntatis?

Dicitur, quod maior vera est, si termini complexionis possint apprehendi ab intellectu secundum suas rationes quiditatuas; tunc enim complexio potest sciri ab eodem intellectu: sed quando termini solum apprehenduntur in generali, non oportet, sic verò solum apprehenditur Deus in via à nobis, non secundum suam essentiam, ut est hæc essentia in se, sed solum secundum generales rationes attributorum.

2.

Contra: maior probatur generaliter, sic arguendo: omnis propositio constituta ex terminis in generali cognitis, scibilis est ab intellectu apprehendere illos terminos in generali, ut sunt extrema illius propositionis; sed hæc, *Deus est trinus*, est huiuscumque propositio constituta ex terminis

Propositio scibilis est ab intellectu, apprehendens terminos.

minis in generali cognitis: ergo est scibilis à nobis in generali ab intellectu nostro in generali apprehendente illos terminos, vt sunt extrema illius complexioni. Maior sic probatur. Nam talis propositio, aut est immediata, aut mediata: si est immediata: ergo scibilis est ab intellectu apprehendente terminos illos confusè, & in generali, vt sunt termini illius propositionis. Si est mediata, ergo medium habet inter extrema, sed si extrema apprehēdi possunt ab aliquo intellectu, & medium inter illa potest apprehendi, de quo medio quærendum est sicut prius, aut est immediata propositio, aut mediata. Si immediata, ergo scibilis est ab intellectu apprehendente terminos: si mediata, ergo habet medium, & sic vsque ad aliquod immediatum principium deueniatur: ergo omnis complexio cuius termini in generali apprehenduntur ab intellectu aliquo, scibilis est ab eodem intellectu.

3.

Aliter verò potest sic formari ratio: omnis complexio scibilis ex terminis confusè cognitis scibilis est ab intellectu confusè apprehendente terminos; sed hæc *Deus est trinus* scibilis est ex terminis confusè cognitis: ergo scibilis est à nobis apprehendentibus confusè terminos. Si verò istius syllogismi concedatur maior, & negatur minor.

Contrà: omnis complexio necessaria ex terminis confusè cognitis, scibilis est ab intellectu confusè apprehendente terminos; sed hæc, *Deus est trinus*, necessaria est ex terminis confusè cognitis, quia est aliqua, vel est vt sic, & non contingens: ergo necessaria, ergo hæc, *Deus est trinus*, scibilis est ex terminis cognitis. Maior probatur vt prius: quia omnis complexio necessaria ex terminis confusè cognitis est immediata, aut mediata, sicut prius argumentatum est.

SCHOLIUM.

Resolutio huius collationis habetur apud Doctorem 3. dist. 25. quæst. 2. num. 2. nempe, non requiri actum posituum voluntatis, vt intellectus assensum præbeat, etiam creditis; sed sufficere quòd non contrà moueat: quòd bene confirmat hæc collatio obiectionem aduersariorum contra hoc ex Tridentino, & Araf. solui in Scholio quæst. 2.

COLLATIO X.

Utrum ad hoc, quòd intellectus assentiat alicui vero, requiratur aliquod lumen infusum?

Alenf. 3. part. quæst. 2. membr. 3. D Thom. 1. p. q. 12. art. 4. & q. 85. art. 1. Scot. 3. d. 23. & 24. & quodl. 14. & 1. d. 2. q. 7. & 2. d. 3. q. 9.

SCHOLIUM.

Etsi titulus vniuersaliter querat de omni vero, collatio tamen agit de vero mysterij Trinitatis: rationes hic adductæ bene probant nos posse assentiri huic vero naturaliter, sed non possumus naturaliter demonstrare Trinitatem. Rationes hic posita, tam ista, quam alia urgentiores Doctoris, 1. dist. 2. quæst. 7. à num. 3. adeò premittit, vt quidam recentiores dixerint Doctorem intendisse demonstrare Trinitatem: quam tamen ipse clare docet in demonstribilem 2. dist. 3. quæst. 9. & latius quodlib. 14. à num. 9. tam à priori, quam à posteriori: voluit ergo per hæc suo felicissimo ingenio supposit à fide

huius mysterij; ostendere quàm sit euidenter credibile, & lumini natura, (vt videtur) consonum, esto demonstrari non possit. Quare autem non possit intellectus creatus cognoscere Deum distm'te, vnum vel trinum; vray varè sensium, Doctor tenet repugnare essentialiam Dei, quâ talis, mouere intellectum creatum, quia naturaliter ageret ad extra. Vide eum locis citatis.

Vò non videtur: per rationem naturalem cognoscimus quòd Deus est intellectus, & natura intellectualis, & per consequens quòd sit natura volitiua: ex quibus etiam cognoscimus, quòd sit conuersua supra se.

Ex hoc autem, quòd Deus est intelligens, & conuersius supra se, sequitur quòd sit dicens: omne enim intellectuum conuertens se supra se, est expressiuum, & per consequens dictatiuum; dicere enim importat notitiam expressiuam, luminis declaratiuum: ergo per rationem naturalem possumus cognoscere, quòd Deus sit dicens; sed vbi est dicens, ibi est quòd dicitur: ergo naturaliter possumus cognoscere, quòd in Deo est dicens, & quòd dicitur; sed illud, quòd dicitur, importat relationem oppositam ad dicentem; relationes verò oppositæ non possunt esse in eodem supposito; ergo per rationem naturalem possumus cognoscere in Deo pluralitatem suppositorum. Sic etiam argui potest ex parte voluntatis, quòd si Deus sit natura volitiua, & conuersua supra se, quòd sit spiratiua; ergo sine infuso lumine naturaliter cognoscere possumus in Deo Trinitatem personarum, & si hoc verum possumus cognoscere sine lumine infuso, multò fortius quodcunque aliud.

Dicitur ad hoc, quòd per rationem naturalem solum potest probari, quòd in Deo sit dicens, & quòd dicitur, differentia solâ ratione; sed non quòd differant realiter, quemadmodum personæ differunt, sicut nec intellectus, & intellectum differunt in Deo realiter.

Contrà: quando aliquid est sufficiens principium alicuius, per rationem naturalem cognosci potest, quòd in quocunque est illud principium sine imperfectione sui, & in dispositione, quòd in illo etiam est principium productiuum, & hoc respectu producti adæquati, si agat naturaliter, & vniocè: sed memoria, vnde memoria, est principium sufficiens productiuum Verbi, & intelligo per memoriam, quemadmodum Augustinus intelligit, totum, quòd concurret ad productionem Verbi, vt memoriam actuatam per obiectum: sic enim accipiendo memoriam ipsam, vnde memoria, est sufficiens principium productiuum Verbi, non in quantum est ex nihilo, nec in quantum est ens habens imperfectionem; quia tunc quodlibet aliud imperfectum posset producere, sed sicut calor, non in quantum est ex nihilo, nec in quantum habet imperfectionem, sed in quantum calor, est principium calefaciendi: sic memoria in quantum memoria, est principium producendi Verbum; ergo in quocunque est memoria sufficiens, habens obiectum sibi præsens, in illo erit sufficiens principium producendi productum adæquatum, cum agat naturaliter: ergo cum in Deo sit intellectus habens obiectum sibi præsens, & ita memoria sine imperfectione, per naturalem rationem cognosci potest, quòd in Deo sit principium sufficiens productiuum producti adæquati; sed nihil est adæquatum memoriæ Dei,

I.

Omne intellectuum est dictatiuum.

Arguitur naturaliter cognosci Trinitatem.

Responsio.

2. Replica.

Memoria est apprehensio totum, quòd requiritur ad productionem Verbi. de hoc 1. d. 2. q. 7. num. 3.

Complexio necessaria ex terminis confusè cognitis, est scibilis.

Dei, nisi infinitum; ergo per rationem naturalem concludi potest, quod Deus producit Deum, & sic per consequens, quod in Deo sint plura supposita, & hæc ratio etiam valet ad principale.

3.

*Probat hoc
ms. posse as-
sensiri, dicen-
si Deum esse
trinum, &
vnum, sed nõ
demonstratur
hoc natura-
liter.*

Præterea arguitur per rationem præcedentis collationis: omne necessarium, cuius termini possunt naturaliter apprehendi ab intellectu, potest ab eodem intellectu apprehendi, vel ut principium, vel ut conclusio, quantumcunque termini confusè apprehendantur, ut sunt extrema illius propositionis necessaria; sed cuiuslibet necessarij, & crediti, ut huiusmodi, *Deum esse trinum & vnum*, termini possunt naturaliter ab intellectu nostro apprehendi, licet confusè, ut sunt extrema propositionis, aliter complexio non posset credi, ergo quodlibet necessarium potest in lumine naturali apprehendi ab intellectu sine lumine infuso; assumpta prius probata est.

Præterea, omnis forma, quæ propter sui nobilitatem, & dignitatem producibilis est à Deo solo, perfectior est, quàm producibilis ab ente creato; si igitur agens creatum potest in formam perfectiorem: ergo non repugnat virtuti creatæ illam formam producere, quæ à solo Deo producibilis est. Patet igitur maior: sed si oportet ponere lumen infusum, & lumen fidei, illa solum producibilis est à Deo: ergo est forma nobilior, quàm forma quæcunque producibilis ab agente creato; & sic fides esset nobilior, quàm scientia, quod est contra Hugonem de Sacramentis: vbi dicitur, quod fides est media inter scientiam, & opinionem.

SCHOLIUM.

Quodlib. 14. n. 7. ostendis maiorem esse certitudinem fidei infusa, quia repugnat ei subesse falsum; vbi ponit alias differentias acquisita & infusa. Idem habet 3. d. 23. n. 15. Vide nostrum Scholium ibi ad n. 14. Rationes hæc posita à prouectioribus solui possunt, sed iuniores soluant eas in sudore vultus sui.

4.

An maior certitudo habeatur per fidem infusam, quàm per acquisitam?

Præterea: non maior certitudo in actu credendi per habitum infusum potest haberi de aliquo obiecto credibili, quàm per actum credendi fidei acquisitæ, idè non requiritur lumen fidei infusum, ut in isto lumine intellectus firmiter adhæreat in cognoscendo aliquod obiectum. Probatio antecedentis: non maior certitudo est in aliquo actu dependente ab alio, quàm sit in illo à quo dependet; sed actus credendi fidei infusæ dependet ab actu fidei acquisitæ, & fide acquisitæ: nam puer baptizatus, licet habeat fidem infusam, non tamen propter hoc potest actum credendi elicere, sed solum quando acquisierit sibi fidem acquisitam credendo prædicanti, & dicenti articulos.

Vnde Augustinus contra Epistolam fundamenti; non credo Euangelio, nisi quia credo Ecclesia Catholica, à qua acquiritur fides de credendis; ergo non maior certitudo est in actu fidei infusæ, quàm acquisitæ; ergo frustra ponitur lumen fidei infusæ ad intelligendum aliquod verum, cum sufficiat fides acquisita.

Hæc ratio fuit contra dictum respondentis, dicentis quod non sufficit fides acquisita, quia illa innititur ei, qui potest fallere, & falli; sed fides infusa illi, qui non potest fallere, nec falli.

Præterea, quilibet Theologus faretur, quod potest ostendere naturaliter fidem suam non esse impossibilem, nec illa esse impossibilia, quæ cre-

dimus, dum potest soluere rationes in contrarium, fidem impugnantes; sed quod non est impossibile est possibile: ergo Theologus potest ostendere per rationem naturalem, & probare omnia credibilia esse possibilia, ut Deum esse trinum; sed cum in Diuinis non sit potentia ad vtrumlibet; ergo per rationem naturalem potest concludere, quod Deum esse trinum, & vnum est possibile necessarium, & sic de alijs, ergo, &c.

Præterea, cum sint tria genera relationum ex 5. Metaph. & in Diuinis non sit relatio per modum numeri, quia non est continuum, vnde causetur numerus: nec etiam relatio per modum mensuræ, & mensurati, quia scientia non mensuratur ab aliquo, quia non causetur nec ab aliquo extrà, nec ab aliquo intrà: ergo relinquatur quod ibi sit relatio per modum actiui, & passiui producentis, & producti, ut sic essentia diuina, ut est sub vna relatione actiuitatis, constituat vnum suppositum, & eadem essentia sub eadem relatione opposita aliud suppositum.

Præterea, in per se ordinatis, sicut simpliciter ad simpliciter, & maius ad maius; sic maximum ad maximum; sed verum potest cognosci intellectu nostro: ergo magis verum magis cognoscetur ab intellectu nostro, & maxime verum, maxime potest cognosci ab eodem intellectu sine aliquo lumine infuso: ergo, &c. Nec valet dicere, quod consideratio tenet in his, quæ sunt in eodem genere, quia etiam tenet in analogis, ut si calor paruus potest producere calidum, si virtus caloris maior esset in alio, quàm prior, magis calidum potest producere: sic etiam, cum sapientia sit scientia perfectior, perfectius verum illa potest cognoscere.

Præterea, fides est quædam forma, quæ obscure repræsentat Deum, & ita est forma imperfectior: ergo non repugnat, quod causetur creatura rationalis, quæ includat perfectionem illius; ergo talis creatura ex puris naturalibus potest omne credibile cognoscere, & firmiter assentire: ergo, &c.

SCHOLIUM.

Si conclusionis titulus intelligatur vniuersaliter de omni vero; videatur Doct. 1. d. 3. q. 4. vbi à num. 5. refutat Henricum dicentem nullam veritatem certitudinaliter sciri sine speciali illustratione, ostendens à num. 27. dari certitudinem quoad principia & conclusiones necessarias, & hominem velle, videre, audire etiam esse propositiones per se notas.

COLLATIO XI.

Verum ad hoc, quod intellectus noster videat Deum in presentia, requiratur lumen infusum?

D. Thom. 1. part. quæst. 12. art. 3. & 4. d. 49. quæst. 1. vic. ibid. art. 1. quæst. 6. Dur. q. 2. Soto q. 1. art. 2. Suarez. 1. p. som. 1. l. 2. cap. 8. 9. Valq. 1. p. d. 11.

QUOD non arguitur: quoniam intellectus noster in lumine suo naturali per actum intelligendum attingit Deum in ratione obiecti; ergo cum intellectu, & lumen naturale non sint minoris virtutis post separationem à corpore, videtur quod intellectus in lumine suo naturali per actum intelligendi, potest attingere Deum sub ratione obiecti in presentia; sed non attingit

5.
*In Deo eas-
dem est relatio
producentis & produ-
cti.*

August. contra Epist. fundamenti, non credit Euangelio, nisi quia ecclesia credit.

Theologi est ostendere nihil impossibile doceri à fide.

attingit Deum, ut obiectum absens: quia hoc est impossibile in patria; ergo ut præsens: sed attingere obiectum ut præsens, est ipsum attingere cognitione intuitiva, non obscurâ, sed clarâ: ergo intellectus in patria lumine proprio potest Deum videre: ergo, &c.

Responsio.

Dicitur, quod non est idem de lumine naturali, & intellectu respectu Dei in via, & in patria: quia in via intellectus noster cognoscit Deum per creaturas, discurrendo à creaturis ad Deum, qui modus cognitionis non est in patria, & idè licet hîc intellectus noster per actum discursivum Deum attingat, non tamen in patria in lumine naturali, sed requiritur supernaturale, in quo Deum intuitivè videat.

2.

Replica.

Contrâ, quamvis intellectus hîc in via discursat à creatura ad Deum, tamen in fine discursus, oportet quod directè intelligat Deum, ibi insistendo: aliter enim in fine discursus non directè intrueretur Deum in ratione obiecti, sed aliud ab illo, & ulterius esset discurrere ad cognoscendum Deum, & esset processus in infinitum. Oportet igitur quod intellectus tandem, siue memoria hîc cognoscat Deum directè: ergo & à corpore separatus, quia tunc potest intellectus per actum suum directè intelligere Deum, sed non ut absentem: ergo ut præsentem.

Responsio.

Dicitur ad hoc, quod intellectus in fine discursus non intelligit Deum in se, etiam absolute, sed in respectu ad creaturam, puta in quantum est principium, vel causa creaturæ, etiam referendo ad Deum ea, quæ conveniunt creaturæ, ut cum intelligitur, ut ens incorporeum, simplex, & immutabile, qui modus intelligendi non est in patria.

Replica.

Contrâ, adhuc ratio stat, quia licet ponatur tanquam dubium, quod intellectus noster in fine discursus non intelligit Deum nisi sub respectu ad creaturam, cum isto tamen respectu oportet cointelligere aliquid absolutum, cui convenit iste respectus; quia non intelligit solum illum respectum ad creaturam: ergo hîc in via intellectus noster per actum suum attingit essentiam suam sub respectu ad creaturam: ergo cum intellectus cum lumine suo separatus, & in patria existens non sit minoris perfectionis, ibi poterit Deum intelligere per essentiam divinam, licet sub respectu ad creaturam, sed non intelligit in patria essentiam eius, ut absentem: ergo ut præsentem, ut priùs argutum est.

SCHOLIUM.

Posito primo argumento suadente lumen non esse necessarium ad videndum Deum, (quia in via scilicet intelligitur naturaliter absens, ergo in patria præsens,) adiunctis duabus responsionibus, eisdemque replicis, ponit ad idem secundum argumentum, quia scilicet, in patria intellectus & obiectum sunt debite approximata, & non dependet intellectus, nisi ab istâ. Circa banc habet 4. responsiones, & eisdem replicis pulcherrimas.

3.

PRæterea, secundò ad principale arguitur: positus principis concurrentibus quæ sufficiunt ad actum intelligendi, necessariò ponitur actus intelligendi: quia positus causis, à quibus effectus essentialiter dependet, ponitur effectus; sed intellectus & obiectum concurrunt ad actum intelligendi, tanquam principia; à quibus essentialiter dependet: ergo istis positus sufficienter, &

approximatis, necessariò ponetur effectus, ut actus intelligendi; sed in patria est obiectum, & intellectus sibi præsens; ergo ex istis potest sequi actio sine lumine quocunque infuso, & supernaturali. Maior est evidens: minor probatur; quocunque posita opinione de intellectu, siue quòd sit potentia activa tota simpliciter, siue passiva simpliciter, siue partim activa cum obiecto, semper verum est, quòd actus cum obiecto, semper verum est, quòd actus intelligendi dependet ab obiecto, & intellectu: si enim sit purè passiva, tunc solum dependet ab obiecto imprimendo, & ab intellectu recipiendo: quia intellectus de se respicit quemcunque actum intelligendi. Si etiam sit potentia simpliciter activa sola causans actum intelligendi, & ab obiecto determinante, siue excitante potentiam, quocunque modo dicatur: si etiam actus intelligendi eliciatur à potentia concurrente cum obiecto, manifestum est adhuc, quòd solum dependet ab illis; igitur quocunque viâ datâ, actus intelligendi solum dependet essentialiter ab intellectu, & obiecto: ergo istis positus & approximatis, sequitur necessariò actus intelligendi.

In patria an intellectus & obiectum sine lumine concurrere possint ad actum videndi.

Actus intelligendi, solum dependet essentialiter ab obiecto, & intellectu.

2.

Responsio.

Lumen gloria an medium ad recipiendum, & causandum visionem?

Dicitur ad maiorem, quando aliqua duo concurrunt ad aliquam actionem, vnum in ratione agentis, & aliud in ratione patientis, non propter hoc sequitur actus, nisi hoc natum sit agere, & illud natum pati, ita quòd sit in tali dispositione, quòd vnum possit pati, & aliud agere: sicut materia prima non est immediatè disposita ad omnes formas in potentia, sed mediante vnâ, tanquam dispositione ad aliam, est in potentia ad illam, eodem modo de agente quantumcunque approximeretur, nisi sit in debita proportione ad agendum, non sequitur.

Nunc autem secundum hanc viam intellectus non est dispositus ad recipiendum actum intelligendi essentia diuinæ in patria, nisi disponatur per lumen gloriæ, nec etiam sufficienter ad agendum illum actum est dispositus sine illo lumine; ergo sine tali lumine in patria non potest intelligere essentiam divinam, quia lumine gloriæ est medium, tanquam dispositio media præparans intellectum ad recipiendum, licet actus intelligendi immediatè recipiatur in intellectu.

Contrâ, quòd non requiratur illud lumen ad disponendum intellectum ad recipiendum, probatio: quia quando aliquæ perfectiones sunt ordinatæ, illud quod secundum se, & immediatè est receptivum infimæ perfectionis, est etiam receptivum perfectionis supremæ illius ordinis immediatè; sed in ordine actuum intelligendi, actus intelligendi in patria est supremus & perfectissimus: cum igitur intellectus sine medio disponente sit receptivus actus infimi, erit & similiter receptivus actus intelligendi in patria sine medio disponente.

Nec etiam videtur, quòd illud lumen acquiratur ad disponendum intellectum in agendo; quia illud lumen erit totale principium, aut parziale. Non totale, quia facit vnum per accidens cum intellectu, & sic intellectus diceretur activus per illud, quod facit vnum per accidens cum eo, & erit formale principium intellectui ad agendum, quod est sibi accidentale, & sic non plus diceretur, quòd intellectus intelligit in patria, quàm quòd lignum calefaciat, quod verum est per accidens, quia per calorem, qui sibi accidit.

Lumen an sit causa partialis, vel totalis visionum?

Nec est etiam principium parziale respectu actus

actus intelligendi in patria, quia tunc requireretur propter imperfectionem actiuitatis intellectus: igitur si fieret intellectus perfectior à Deo, & maioris actiuitatis, ille sine tali lumine immediatè posset videte essentiam Dei.

5.
Responso.

Dicitur ad maiorem, quòd quando aliqua perfectiones sunt ordinatæ sic, quòd sunt vnus generis, vel vnus modi, vel vnus rationis, tunc quod est immediatum receptiuum vnus, & alterius; sed actus intelligendi in via, & in patria non sunt vnus rationis, siue vnus modi, quia vnus est naturalis, & alius est supernaturalis; vnde quando actus intelligendi sunt sic ordinati, quòd omnes sunt naturales, vel omnes supernaturales, tunc verum est, quod accipitur; sed quando vnus est naturalis, & alter supernaturalis, non oportet, quòd illud quod est immediatè receptiuum vnus, quòd sit immediatum receptiuum alterius.

Replica.
Fides, charitas, lumen gloria recipiuntur immediatè in potentia.

Contrà, Charitas est perfectio, & forma supernaturalis, & tamen voluntas immediatè sine aliquo dispositiuo recipit eam, sic de fide respectu intellectus, sic etiam de lumine illo gloriæ, quod ponitur supernaturaliter infusum: ergo licet actus intelligendi in patria non sit naturalis, sed supernaturalis, ipse poterit recipi in intellectu sine medio dispositiuo.

Ad aliud dico, quòd consequentia illa non valet, sicut quantumcunque augmentatur, virtus etiam voluntatis creatæ nunquam supplebit actiuitatem gratiæ, & charitatis, tunc enim esset per naturam impeccabilis.

6.
Replica.

Contrà, visio beata, si sit ab intellectu Beati, & à lumine, & non est tota ab vtroque, quia tunc vtrumque esset tota causa eius: ergo secundum aliquem gradum est ab vno, & secundum aliquem gradum est ab alio; sed omnis gradus intellectiuius intellectiuius essentia potest esse à natura intellectiua: ergo ille gradus, quem habet à lumine, potest esse ab aliquo intellectu perfecto.

Responso.

Confirmatur, ille gradus operationis beatæ, qui ponitur esse à lumine, æquè perficit intellectum Beati, sicut alius: ergo æqualiter possunt esse à principio intellectiui. Dicitur quòd non sequitur, quia vnus est naturalis, & alius supernaturalis.

Replica.

Contrà, ex perfectione naturali, & non naturali non sit vna forma, tunc esset partim naturalis, & partim supernaturalis.

Supernaturalitas quid dicitur in operatione?

Item, ista supernaturalitas aut dicit gradum infra substantiam operationis beatificæ, aut modum; si tantum modum: ergo tota substantia actus beatifici est ab intellectu nudo, quod est propositum; si primo modo: ergo actus beatificus non esset simplex, sicut alia operatio intellectiua.

Quia sunt eiusdem rationis, ab eodem possunt effici.

Item, isti gradus aut sunt eiusdem rationis, & ordinis, aut non; si primum, ergo vterque potest esse à principio intellectiui, quia quodcumque aliqua duo sunt eiusdem rationis, à quocumque principio potest esse vnus, & alterum. Si alterius rationis, ergo vnus est perfectior alio; non ille gradus, qui est à lumine, quia tunc lumen esset perfectius suo subiecto, quod est intellectus: non secundum, quia tunc gradus naturalis esset perfectior gradu supernaturali.

SCHOLIUM.

Suadet tertio non requiri lumen, quia intellectus noster, & essentia Dei, sunt extrema naturaliter annexa,

quia continentur essentia sub intellectu obiecto adaequato, & hic sunt dua pulchra replica. Quarto ad idem, quia omnis actio essentia diuina est necessaria, quia precedit voluntatem: ergo non eget lumine, quia necessarium non dependet à contingentibus. Hic sunt dua responsiones cum suis refutationibus. Quinto, secundum alios Christus ponitur videre sine lumine. Sexto, non requiritur lumen ad recipiendum, neque ut ratio efficiendi, neque ut confortans. Septimo, intellectiua quo perfectius est obiectum, eo perfectius tendit in illud, & sensitiua contra se habet.

7.

Præterea tertio ad propositum arguitur sic: Præterea quocumque aliqua duo extrema habent adinuicem connexionem aliquam naturalem per aliquod medium connectens, oportet illud medium connectens extrema esse naturale: aliter enim aliqua essent naturaliter connexa ad inuicem per medium non naturale; sed vbi medium connectens non est naturale, nec connexio erit naturalis: ergo extrema essent naturaliter connexa sine connexionem naturali, quod est oppositum in adiecto. Vnde patet, quòd quando aliquid naturaliter ad aliud ordinatur per aliquod medium, oportet illud esse medium naturale; sed intellectus noster ordinatur ad essentiam diuinam, ita quòd intellectus noster, & essentia diuina sunt extrema naturaliter connexa: igitur medium, quo connexionem habent, erit naturale; sed hoc medium est actus intelligendi; ergo intellectus vnitur essentia, & etiam lumen tale ponitur medium disponens ad illam vnionem: ergo actus intelligendi in patria erit naturalis simpliciter, & per consequens sufficit lumen naturale respectu illius actus, nec requireretur lumen supernaturale medium. Maior est euidentis, & probata; minor probatur sic, quodcumque aliqua potentia per se, & primo respicit aliquid obiectum sibi adæquatum, eadem potentia respicit per se quodlibet obiectum per se contentum sub primo obiecto suo sibi adæquato, vt patet de visu respectu coloris, & respectu albi, & nigri, & aliorum obiectorum per se contentorum sub colore; sed intellectus primo, & per se respicit ens, in quantum ens, ad quod ordinatur, sicut ad obiectum suum primum sibi adæquatum: igitur cum Deus contineatur sub ente, sequitur quòd intellectus naturaliter, & per se respiceret essentiam diuinam tanquam per se obiectum, quod habet connexionem naturalem.

Intellectus noster, & essentia Dei an sunt extrema naturaliter connexa.

Potentia attendit in omne contentum sub obiecto adaequato naturaliter.

8.

Responso.

Dicitur, quòd intellectus noster respicit ens, tanquam obiectum primum suum, sed non quodlibet, vel quocumque modo, sed vt est collectum à sensibilibus, & sic etiam intellectus noster respicit naturaliter Deum non in se, quomodo videbitur in patria, sed in creaturis, & sic naturaliter intelligitur à nobis.

Contrà: impossibile est quòd aliqua potentia per se tendat in aliquod obiectum, quod non continetur sub obiecto suo sibi adæquato, sicut impossibile est, quòd visus videat aliquid, quod non sit coloratum, vel lucidum; si igitur obiectum adæquatum intellectui nostro sit ens, non in quantum ens, sed in quantum collectum à creaturis, cum Deus sic non contineatur sub ente, impossibile est, quòd intellectus noster per quamcumque virtutem videat essentiam diuinam in se, nisi solum in creatura.

Replica. Si Deus non sit sub obiecto adaequato, intellectus, repugnat eum intelligi.

Præterea, quòd si loquamur de intellectu, vt est cognituius naturaliter, & supernaturaliter; sic obiectum

Responso.

obiectum eius est ens, vt commune enti naturali, & supernaturali. Si loquamur de intellectu solum, vt est cognituius naturaliter, & modo naturali; sic, vt dictum est, obiectum eius est ens collectum à creaturis sensibilibus: vnde dicitur quòd intellectus non potest tendere modo naturali in obiectum, quod non continetur sub obiecto suo naturali, sed tamen supernaturaliter potest.

Contrà; illud non soluit; quia potentia intellectiua est quædam potentia naturalis ipsi animæ, sicut visus, aut quæcunque alia, siue cognoscat modo naturali, siue modo supernaturali: sed potentia naturalis habet obiectum sibi adæquatum, & proportionatum naturaliter: ergo intellectus, vt potentia animæ naturalis, habebit obiectum sibi adæquatum. Illud non est ens solum abstractum à sensibilibus, vt prius probatum est, quia tunc non posset intelligere, nisi contentum sub ente creato, quia per nullam virtutem potest potentia eleuari ad attingendum obiectum aliquod, quod non continetur sub obiecto adæquato sibi, vt est potentia naturalis (tunc fieret non potentia animæ naturalis, scilicet ipse intellectus) ergo oportet quòd obiectum adæquatum intellectui, vt est potentia naturalis, sit ens commune ad ens creatum, & ens increatum, & tunc arguitur sicut prius, quòd essentialiter & per se respicit quodlibet contentum sub ente sic accepto.

Præterea, arguitur quartò ad principale sic: omnis actio, quæ competit essentiæ diuinæ, vt essentia est, necessariò sibi competit, & non liberè; sed mouere intellectum Beati ad videndum ipsum in patria, competit essentiæ diuinæ, vt essentia est: ergo competit sibi necessariò mouere intellectum Beati in patria ad ipsum videndum; sed actio necessaria non dependet à contingenti, nec à voluntario (contingens, & voluntarium est, quod Deus infunderet lumen in intellectu Beati) ergo ad hoc, quòd intellectus Beati moueatur, non requiritur lumen infusum. Maior probatur per hoc, quòd prima ratio libertatis in Deo est voluntas, & essentia secundum rationem præcedit voluntatem; quod igitur competit essentiæ, vt essentia est, competit sibi naturaliter, & non liberè. Vnde & Filius in Diuini producitur naturaliter, & necessitate naturali, quia est productio cuius principium non est voluntas, sed intellectus per modum naturæ, & natura, siue essentia. Minor probatur, quia sub eadem ratione Deus est obiectum intellectus sui, & intellectus Beati in patria, aliter ipsum non beatificaret; sed essentia diuina est obiectum intellectus diuini, vt essentia est, & non vt volens, quia hoc sequitur; ergo essentia diuina, vt essentia est, non vt volens, est obiectum Beati in patria, sed vt est obiectum intellectus Beati in patria, sic mouet intellectum Beati in patria: ergo vt essentia est, & non volens mouet intellectum Beati in patria ad actum intelligendi: ergo, &c.

Dicitur, quòd licet essentia diuina, vt essentia est, moueat intellectum Beati in patria, non tamen necessariò, quia liberè, & per voluntatem ostenditur intellectui beato per modum essentia.

Contrà, omnis actio naturalis non impediibilis, est necessariò non dependens à contingenti; sed essentia diuina naturaliter mouet intellectum Beati, & non liberè; quia per mo-

Scoti oper. Tom. III.

dum essentia, & non voluntatis, cum sic moueat intellectum suum proprium: ergo necessariò mouet intellectum eius, cum non sit impediibilis per voluntatem. Si dicas aliter, quòd producta ratio præcedit, ac si esset intellectus simpliciter passius tantum, mobilis ab essentia, cum tamen sit actius.

Contrà, hoc non euadit, quia quamuis actus intelligendi eliciatur ab intellectu, Deus tamen potest creare intellectionem in intellectu immediatè, sicut visionem in visu. Tunc sic: cuiuscunque essentia diuina est productiua, vt essentia est, & non volens, & libera, illud necessariò producit; sed essentia diuina est productiua intellectionis in intellectu, sicut probatum est, quia sic naturaliter est motiua eius: ergo, &c.

Contra hoc ad principale arguitur sic, secundum communem opinionem, anima Christi ponitur vniri Verbo sine gratia media, & sine aliquo medio de potentia Dei absoluta, & secundum etiam illos, ex vi illius vnionis potest frui voluntas Verbo, & videre Verbum: ergo intellectus potest videre Verbum, & essentiam diuinam sine lumine medio; & si Deus potest per talem vnionem facere sine lumine medio, quòd intellectus potest videre Deum, potest etiam sine tali vnione de potentia sua absoluta.

Præterea, si lumen infusum requiratur ad videndum Deum in patria; aut igitur requiritur ad repræsentandum obiectum, aut vt ratio formalis elicitua actus videndi; aut confortans intellectum: non primo modo, quia essentia diuina ex sua actualitate est sufficienter sui ipsius repræsentatiua, quantum est de se. Nec secundo modo sic, quia tunc actus visionis magis esset attribuendus lumini, quam intellectui beato, quod non est verum, quia tunc magis esset beatificabile. Nec tertio modo ad confortandum intellectum, quia non plus dependet actus visionis Beati ab ipso lumine infuso, quam actus naturæ humanæ à supposito humano: nunc autem actus naturæ humanæ potest esse eius sine hoc, quod existit in proprio supposito, vt patet in Christo: sufficit enim ad hoc, quòd natura humana habeat proprium actum, quòd subsistat in supposito Verbi, ita quòd Verbum per talem illapsum, & vnionem sufficit ad omnem actum eliciendum: ergo similiter essentia diuina præsens intellectui beato, & ei illapsa, sufficere potest ad confortandum intellectum ad actum visionis eliciendum sine aliquo speciali lumine.

Præterea; potentia, quæ non debilitatur in agendo, perfectius tendit, aut tendere potest in perfectius obiectum, quia si perfectius tenderet in obiectum imperfectius, quam in obiectum perfectius, hoc non esset, nisi quia esset minus debilis in eliciendo actionem respectu illius obiecti; sed intellectus, secundum Philosophum 3. de Anima est potentia, quæ non debilitatur in intelligendo, quia intelligendo perfectius intelligibile non minus intelligit, imò magis, & perfectius, quam imperfectius intelligibile (oppositum autem modo est de potentia sensitiua in sentiendo, vt de visu) ergo quantum obiectum est in se perfectius, tantò intellectus natus est perfectius illud intelligere, ergo ad videndum Deum per essentiam non requiritur aliquod lumen in intellectu beato, sed ad hoc videtur sufficere intellectus ex propria natura.

Responsio.

Replica.

5. Arg.

12.

Vno à tribus modis lumen requiritur.

13.

6. Arg. Intellectus perfectius intelligit perfectius obiectum, sensitiua contra.

9. Replica.

Ens vt sic obiectum intellectus 1. d. 3. q. 3.

10. Omnis actus essentia diuina competit ipsi necessariò, & naturaliter.

Responsio.

11. Replica.

SCHOLIVM.

Resolutio secundum mentem Doctoris, quod Deus non mouet vllum intellectum naturaliter nisi suum; ab aliis autem si vult videtur, si non vult videtur ex Ambrosio. vide Doctor. 1. dist. 3. q. 2. num. 16. & 2. d. 3. q. 9. & quodlib. 1. 4. n. 10. & 4. d. 49. q. 11. n. 9. repugnat ergo videri Deum nisi ipse velit, alioquin naturaliter ageret ad extra, quod implicat, quia nihil creatura communicari ab eo potest, nisi per voluntatem liberè ipse id largiatur. Iuxta hoc facile solui possunt argumenta omnia allata, quibus suscedit intellectum naturaliter posse videre Deum, que tamen in via aliorum potentium essentiam mouere intellectum creatum, difficillimè soluuntur. An autem requiratur lumen glorie inherens, dixi quodlib. 1. 4. in Schol. num. 5. & 4. d. 49. quæst. 11. num. 3. in Schol. quid secundum Scoti mentem, & veritatem tenendum sit.

COLLATIO XII.

Vtrum intellectus possit quietari in aliqua relatione simpliciter.

Scotus 1. d. 13. num. 9. & d. 26. num. 36. & quodlib. 5. d. n. 7. & alia deum locis citati.

1.
Arguitur relationem posse quietare intellectum.

VIDEATUR, quod sic: quia relatio aut dicit perfectionem, aut non: si sic, habeo propositum, quia in Diuinis non dicit nisi infinitam; quia nihil est ibi nisi infinitum: ergo intellectus potest quietari in illa: si verò dicit imperfectionem, contra: primo Ethic. in omni genere est ens & bonum; ergo propria perfectio.

Item, Hieronymus super illud Matth. 1. generationem eius que enarrabit, dicit, quod non possumus proprieam Euangelista esse contrarium, ut quod iste impossibile dicit esset, hic enarrare incipiat: quia hic de Incarnatione, sibi de Generatione Diminutus est dictum: ergo secundum eum ibi, generatio secundum Deitatem est inenarrabilis: sed generatio est relatio, & nihil est inenarrabile, nisi infinitum: ergo relatio est infinita, & per consequens in tali potest intellectus quietari: ergo, &c.

SCHOLIVM.

Positio duobus argumentis pro parte affirmatiua; arguitur rationibus pro parte negatiua; nempe quod relatio non potest beare, & soluit duo argumenta affirmatiua partis.

2.
Arguitur ad oppositum.

Responderetur quod non; quia nihil potest quietare intellectum ex se perfectè, nisi habeat rationem obiecti simpliciter; & primò primi; sed relatio non habet rationem primò primi obiecti: ergo intellectum non potest perfectè quietare. Probatio maioris, intellectus inclinatur in obiectum suum per modum naturæ: ergo sicut natura tantum determinatur ad vnum, ita & intellectus ad vnum obiectum præcisè inclinatur: ergo sicut natura non quietatur nisi in illo, ad quod determinatur, ita nec intellectus quousque habeat illud ad quod summè, & maximè inclinatur: tale nihil est, nisi infinitum: ergo, &c. Probatio minoris, quia relatio capit realitatem à fundamento.

Item Auicenna 6. Metaph. dicit quod relatio potest fundari in omni ente propter vilitatem, & inanimam entitatem: ergo in nullo tali potest intellectus quietari.

Item Augustinus 7. de Trinit. nihil habet rationem entis simpliciter, nisi quod est verum, & ante

cap. 3. eiusdem libri, quod non est eo Deus, quò Pater; tunc arguo, verum, vel ens est obiectum intellectus, & eo quod Deus est verum, bonum, vel ens, & non eo, quo Pater est; igitur distinguendo paternitatem à deitate, in ipsa non quietatur.

Item, perfectio simpliciter secundum Anselmum est, quæ in omnibus melius est ipsum, quam non ipsum; sed talis non est aliqua relatio, quia tunc vna persona esset perfectior alia.

Item, secundum Athanasium in simbolo, in Diuinis sunt tres personæ; & tres relationes, sed non tres immensi; sed nihil potest quietare intellectum perfectè, nisi immeasurabile: ergo relatio non est quietatiua.

Ad primum dicitur; quod relatio habet aliquam perfectionem; & cum arguitur vterius, ergo relatio in Diuinis habet infinitam perfectionem, nego. Cum probas, nihil est in Deo, nisi sit infinitum, verum est, nihil ibi, quin sit infinitum identicè, sed non formaliter.

Soluit argumenta affirmatiua partis.

Ad secundum dico, quod generatio Filij æterna non est inenarrabilis, nec ineffabilis ratione formali generationis Filij, sed ratione fundamenti, vt essentia, de se est infinita simpliciter.

3.

Contra positionem, quod minor assumpta in positione, scilicet quod relatio non habet rationem primi obiecti, simpliciter est falsa. Boëtius in lib. Topi. dicit, quod cuius visus est infinitus, ipsum est infinitum, quia actus infinitus non potest esse sine causa infinita, vel forma infinita. Relatio refert personas infinitas: ergo formaliter infinita, quia nihil denominat infinitum, nisi ipsum sit infinitum.

Item, si illud quod habet rationem primi quiditatiuè, sit substantia, cum substantia, & relatio æquè diuidant ens, & sicut illa in quæ primò descendit ens, & in quolibet genere sit propria perfectio, quæ ratione potest quietari in substantia, & in relatione.

Item, contra illud quod dicitur, non est eo Deus, quo pater, quia Deitate est Deus, & infinitus, non sic paternitate. Probatio quod Pater eo quo Pater, scilicet paternitate, sit formaliter infinitus, quia quælibet persona est adoranda adoratione latræ, & de pluribus personis sunt distincti articuli fidei; nihil est adorandum adoratione latræ, vt obiectum fidei, nisi formaliter infinitum: ergo.

Qualibet persona est adoranda latræ.

Item contra rationem ad secundum argumentum arguo sic: essentia secundum Hieronymum non generatur, sed Filius generatur formaliter, & si Filius est formaliter infinitus, & est Filius formaliter per relationem generationis: ergo generatio formaliter est infinita. Certum enim est, quod loquitur Hieronymus ibi, non de generatione essentia, sed de generatione personæ, quam dicit esse ineffabilem & inenarrabilem.

Ad primum istorum dicitur, quod visus relationis non est formaliter infinitus, nec personæ, vt relatiuè subsistunt formaliter per relationes, sunt infinitæ; sed tantum habent identitatem infinitam, in quantum scilicet sunt idem cum essentia, quod est eorum fundamentum, quod ex se formaliter, & simpliciter est infinitum.

Relationes habere infinitatem, identicè tantum.

Contra: secundum dicta, relatio est aliqua perfectio, & habet realitatem à fundamento secundum data: ergo à fundamento infinito infinitam entitatem: ergo perfectio est formaliter infinita.

Dicitur quod perfectionem aliam non habet, quam perfectionem sui fundamenti. Vnde identicè,

ricè, & fundamentaliter est perfectio, sed non formaliter.

Contrà Phil. 7. Metaph. inter opposita omnia cuiuslibet generis alterum est perfectius, & nobilius, & alterum vilius; igitur in genere relationis opposita diuidentia relationem vnum erit vilius, alterum nobilius; ergo relatio habet aliquam nobilitatem, & ita aliquam perfectionem. Consequenter probatur, quia quantum aliquid habet de nobilitate, tantum de identitate, & de perfectione, quia quantum aliquid est positiuum, tantum magis nobile. Ad hoc dicitur, quod non valet, quantum aliquid habet de identitate, tantum de bonitate, & nobilitate, nisi sit perfectio aliqua.

Contrà: perfectum, & imperfectum diuidunt omne ens simpliciter: ergo omne ens quantum habet de entitate, tantum de perfectione.

Respondeo, quod perfectum & imperfectum diuidunt ens quiditatuum, quod est ens perfectum, & non diuidunt ens simpliciter, quia nihil est quiditatuum in Diuinis, nisi natura diuina: ideo ipsa formaliter est perfectio, & nihil aliud nisi ratione ipsius.

Contrà, prima substantiæ, sicut personæ aliquid addunt in Diuinis super quiditatem, & generaliter secundum te, omnis substantia prima aliquid addit super quiditatem naturæ specificæ, & secundum illud additum dicitur maxime substantia perfecta.

Respondeo; est maxime substantia, & maxime subest alteri, & sic maxime ens: ergo maxime perfecta fallacia secundum quid ad simpliciter; maxime substantia: ergo maxime perfecta, non valet; antecedens est ad oppositum.

Item, 7. Metaph. substantia diuiditur in materiam, & formam, & compositum; & dicitur quod ratio substantiæ, quæ est compositum, est nobilissima; talis est prima substantia: ergo, &c.

Item, vnumquodque, sicut est ens, ita est bonum; sed prima substantia est ens: ergo est bona: sed quantum vnumquodque habet de bonitate, tantum habet de perfectione.

Ad primum sicut prius.

Ad aliud dico, quod peccat secundum æquiuocationem, & consequens, quia duplex est bonum, vnum quod conuertitur cum ente, & de illo bono tantum habet vnumquodque, quantum habet de entitate: aliud est bonum, quod est idem, quod perfectum, quod non incurrit aliquem defectum: & tale non est in quocunque genere, nisi diminutè, loquendo de quiditatibus specierum contentarum sub genere, & tale non est prima substantia.

Contrà, Augustinus de quantitate animæ dicit, quod equalitatem inæqualitati in re præponimus, nec æstimo quemcumque humano sensu præditum, cui illud non videatur: ergo inæqualitati æqualitas præponitur, tanquam aliqua perfectio: sed non est perfectio; vt præponitur ratione fundamenti, quia inæqualitas potest fundari in illis, quæ sunt maioris nobilitatis, vt in Deo & creatura, & æqualitas in illis, quæ sunt minoris nobilitatis, sicut inter indiuidua: ergo æqualitas formaliter dicit aliquam perfectionem respectu inæqualitatis.

Ad istud dicitur, quod argumentum Augustini tener gratia materiæ, in quo ait, quod æqualitas sit nobilior in figuris: quàm inæqualitas, sed non simpliciter.

Contrà, Augustinus probat ibi in figuris, quod vna figura triangularis sit nobilior aliâ figura
Scoti oper. Tom. III.

triangulari, & alia circularis nobilior altera, per hoc medium, quod æqualitas inæqualitati sit iure præponenda: si igitur hoc non sit verum, nisi in figuris; ergo petit conclusionem in præmissa, & probat idem per idem, non per aliquid magis notum.

Ad istud dico, quod æqualitas dicit perfectionem aliquam, quoniam in omni natura comparando ad aliquid eiusdem naturæ, melior est æqualitas suo opposito, scilicet inæqualitate, quia oppositum eius de necessitate dicit imperfectionem, non est inæqualitas in eadem natura, nisi aliquid medium imperfectè habeat illam naturam.

Tunc ad argumentum, verum est, quod est præponendum, non quia dicit aliquam perfectionem simpliciter, sed quia comparando in eadem natura aliqua indiuidua secundum æqualitatem & inæqualitatem, vnum de necessitate dicit imperfectionem.

Contra priorem responsionem: ens dicitur de prima substantia, & de secunda; de qua igitur prius dicitur in entitate, vnitatem, & perfectionem?

Respondeo, quod æquè vera est vna prædicatio, sicut alia, licet vna prædicatio sit nobilior alia, quia de vna prædicatur quiditatem, de alia non: nec est ordo, quin æquè verè prædicetur de vna, sicut de alia, quia etsi animal immediatius sit substantia, quàm homo, qui vtrumque includit: includit tamen rationem formalem illius, quod prædicatur de eis.

Ad argumentum contra primam rationem dicitur, quod non valet, sed supponit vnum falsum, quod substantia sit primò primum obiectum, quod non est verum, quia nihil est primò primum, quod est determinati generis, sicut est substantia, & quocunque aliud tale.

Ad aliud quod dicit, illud de quo est fides & articulus fidei, est infinitum, verum est formaliter quantum ad aliquos articulos, qui pertinent immediate ad Deitatem, sed personæ relatiuæ, de quibus sunt speciales articuli credibiles, sunt infinitæ identicè, sed non formaliter: quia ratio formalis credibilis non est infinita, nec aliqua relatio est adoranda latria, sed tantum tres personæ in quantum sunt vnus Deus.

Ad illud de generatione dico, quod non sit intentionis suæ, quod generatio sit infinita ratione notionis, sed ratione totius suppositi, quod est formaliter infinitum per essentiam, quæ est simpliciter infinita.

Dicitur aliter, quod est ineffabilis ex parte nostra, nullus eam explicare potest perfectè, nec est ineffabilitas in relatione ipsa, si circumscribatur infinitas naturæ, & fundamenti.

Contrà, Deus non dicitur ineffabilis, & tamen generatio dicitur ineffabilis: ergo est ineffabilitas in ipsa ratione relationis, & non ratione essentia.

Respondeo, in generatione est emanatio, & productio, similis in natura eadem; primum non est ineffabile, sed secundum, & hoc ratione essentia.

Contrà, illud quod determinat, & continet infinitum manens infinitum, est infinitum; talis est relatio, ergo. Probatio minoris, quia relatio essentiam in persona subsistente continet: ergo est formaliter infinita.

Item, Pater producit Filium intuendo aliquod obiectum; aut essentiam, & tunc erit Filius essen-

4.
Inter opposita vnum est nobilium.

Respon.

5.
Responso.
Perfectum & imperfectum, quomodo diuidunt ens.

Substantia diuiditur in materiam, formam & compositum.

Quod est bonum quod conuertitur cum ente.

6.

Æqualitas melior in æqualitate.

Quomodo inæqualitas dicitur imperfectionem.

7.

Æquè dicitur ens de prima & secunda substantia.

Prima ratio posita est n. 2. & arg. n. 3.

Ad 3. arg. num. 3.

Persona quæ tales an adoranda latria.

Generatio diuina an infinita.

8.

Continens infinitum an idè infinitum.

tiæ, aut se Patrem, & tunc erit Pater communicabilis, quia communicabit Filio paternitatem, quod falsum est, quia nihil est in Patre, circumscripta essentiâ, nisi paternitas; igitur cum Filius sit formaliter infinitus, cum non sit Filius essentiæ, videtur quod habeat propriam infinitatem, aliam ab illa, quam habet ab essentiâ.

Item, illa quiditas est infinita, quæ potest eadem numero, & indiuisiua subsistere in pluribus suppositis distinctis: sed talis est relatio aliqua formaliter, vt spiratio actiua in Patre, & Filio omnino eadem, quia aliter Pater, & Filius non spirarent Spiritum sanctum, in quantum omnino vnum principium. Pater etiam quod sit vna: quia relatio spirationis passiuæ sibi correspondens est omnino vna. Probatio maioris, hæc est causa, quare essentia est infinita, scilicet quia indiuisa est in distinctis: ergo similiter in proposito aliqua relatio erit infinita, quia subsistens in pluribus distinctis.

9.

Item, actio adæquata principio infinito est infinita, quia si esset finita, iam non esset adæquata infinito; sed generatio productio est actio adæquata principio productiuo infinito. Probatio, quia aliàs posset esse principium productiuum alterius Filij, quod est impossibile: ergo formaliter est infinita.

Spiratio quia communis, an ideo perfectio.

Item, *subsistere* propriè acceptum est perfectissima ratio essendi aliquid; sed relatio est formalis ratio subsistendi in diuinis: ergo relatio habet perfectissimam rationem essendi: perfectissima ratio essendi est infinita, ergo, &c. Probatio minoris, quia si non relatio, ergo essentia erit ratio perfectissime subsistendi: hoc falsum est, quia nihil potest esse ratio alterius subsistendi, nisi ipsum sit de se subsistens, talis non est essentia; ergo, &c.

Ratio terminandi naturam alienam an perfectio.

Item, illud est infinitum formaliter, quod est ratio formalis concipiendi infinita, quia si pluralitas concipiendi dicat maiorem perfectionem, & pluralitas perfectionum in essendo dicat perfectionem aliquam, & infinitas addet infinitam perfectionem, tam in essendo, quam in concipiendo; sed proprietas personalis verbi in quantum huiusmodi, est ratio concipiendi omnes proprietates personales, etiam infinitas, ergo est formaliter infinita. Probatio minoris, quia proprietates personales Verbi est ratio terminandi, & concipiendi assumptam naturam humanam, & ita erit supplens, & continens rationem suppositi creati, & quâ ratione istam, posset infinitas alias.

10.

Ad arg. posita n. 8. in secunda replica.

Ad primum istorum dicitur, quod relatio non contrahit, nec determinat rationem diuinam, quia sic contractum incurreret aliquam imperfectionem, & possibilitatem, & reciperet à contrahente aliquam actualitatem vltimam, quod non est verum.

Ad secundum dicitur, quod essentia est principale obiectum intellectus paterni: ergo Filius est Verbum essentiæ, concedo, non absolute, sed essentiæ vt in Patre.

Contra, tunc incidit in aliud membrum, quia ly *vt in Patre* reduplicat Patrem, tanquam rationem formalem Patris, & tunc sequitur, quod paternitas est ratio formalis Verbi; aut notificat illud, quod sequitur, scilicet Patrem accipi secundum rationem suam formalem, & tunc sicut prius, essentia est principaliter ratio primi obiecti gignitionis Verbi; ergo Filius est Filius essentiæ.

Item, potentia vna tantum habet vnum obiectum adæquatum, & primum, quod virtualiter

includit, vel eminenter omnia alia obiecta; sed paternitas non est huiusmodi, quia non includit sibi oppositam relationem, scilicet filiationem, ergo, &c.

Ad illud dicitur, quod duplex est obiectum adæquatum, & primum: secundum prædicationem, sicut color est primum obiectum visus adæquatum, quia quicquid videtur est coloratum. Aliud est obiectum primum, & adæquatum secundum eminentiam, & virtualiter: & tale non est formaliter paternitas, quia non includit filiationem, sed tale primum obiectum est Deitas.

Ad argumentum dico, Pater intuendo aliquod obiectum, gignit Verbum, ita quod intuitio obiecti non sit formalis ratio prædicati, scilicet gignitionis Verbi; sed Pater dum intuetur essentiam, gignit Verbum, quia gignitio est expressio formalis Verbi ab essentiâ, ita quod obiectum vt intellectum non habet ita perfectam rationem, sicut vt subsistens, quia obiectum intellectus est ens rationis, & ideo non gignitur Verbum, nisi dum intuetur obiectum, quod potest dici gignere Verbum, sicut ratio formalis gignitionis.

Tunc ad formam argumenti, cum dicitur: essentia est principalis ratio parentis; ergo Filius est Filius essentiæ.

Respondeo, dico quod non valet: essentia est principalis ratio gignendi: ergo est gignens; sed est fallacia figuræ dictionis, commutando *quale in hoc aliquid*; quia ratio principalis formalis gignendi dicitur *quale quid*: gignens dicitur *hoc aliquid*, quia actiones sunt singularium, & suppositorum; exprimens siue gignens semper dicitur ab expresso, siue genito, quia nihil est quod seipsum gignat, primo de Trinitate. cap. 1. ergo si essentia esset exprimens notitiam genitam, vel verbum; tunc essentia distincta esset à verbo, quod non est verum; & concedo quod verbum exprimitur ab essentiâ, siue à causa formali, & à Patre, tanquam ab experiente distincto.

Ad aliam probationem, dico quod Verbum potest dicere expressionem distinctam ab experiente: & hoc est relatio realis Verbi. Alio modo potest dicere declarationem eius, de quo est, & concedo, quod Verbum est notitia declaratiua, essentiæ, sicut Verbum in nobis est declaratiuum illius, quod definitur.

Ad argumentum dicitur, quod maior est falsa, loquendo de alia relatione.

SCHOLIUM.

Resolutio Doctoris in hac collatione est negatiua, quia secundum eum, 1. d. 13. n. 9. & d. 26. n. 36. & 4. d. 13. q. 1. n. 32. relatio diuina non est infinita, nec dicit perfectionem, de quo late tradit quodlib. 5. à n. 7. vide Scholium ibi possum.

COLLATIO XIII.

Vtrum per naturalem inuestigationem de Deo possimus cognoscere quid est.

Scotus 1. d. 3. quest. 2. & dist. 3. q. 3. & quodlib. 14.

ARGVITVR quod non: sic se habet ad phantasmata intellectus, sicut sensus ad sensibilia: ergo non intelligimus, nisi phantasmalia.

Item, Damascenus lib. 1. cap. 2.

Item, cap. 4.

Duplex est obiectum adæquatum.

I T.
Ad arg. n. 8. positum.

Quomodo potest essentia dici gignere Verbum.

Si essentia gigneret Verbum, distingueretur ab eo.

I.

Item

Item Dionysius de *Divinis Nominibus* cap. 2.

Contrà: ad quæstionem, quâ quæritur, *quid est Deus*. Respondetur benè, quòd est substantia incorporea, &c. sed hoc inuestigamus per naturalem rationem: ergo, & quid est Deus.

Item, Augustinus super Ioannem Sermone primo. *Cum audis Deus, magna quedam substantia facta est in corde tuo.*

Ad quæstionem, primò videnda est opinio Philosophi. Dico secundùm eum, quòd notitia prima, & confusissima, quæ habetur de re, est notitia quâ scitur, quid significatur, per nomen, & ista est magis suppositio, quàm scientia, vel notitia, & non determinat sibi esse, quia contingit significare, quæ non sunt, primo *Posteriorum*.

Secunda notitia est scire *si est*, quod significatur per nomen, *si*, scilicet aliquid est in natura, quia quod non est, non quæritur de eo, nisi *quid* nominis. Istud, *si est*, secundum eum, potest haberi per se, & per accidens, & secundum Lincontensem tunc habemus *si est*, per se, quando habemus per speciem rei, & per accidens, quando per speciem alterius.

Exemplum: si quis esset super Lunam, per se sciret eclipsim; in terra autem sciret per accidens eclipsim, *si est*, scit enim quòd aliquid interest, sed an hoc sit interpositio talis, nescit, loquendo de *si* primo modo, secundum eum, quia quæ verè sunt, habent *si est*, faciliter potest habere de *quid est*, secundo modo, *si est*, nullo modo se habere ad *quid est*.

Hæc ista sententia Aristotelis nullus potest habere cognitionem *quid est*, de Deo, nec de substantia. Pater quòd non de Deo; quòd nec de substantia, pater similiter; quia non cognoscimus substantiam per propriam speciem: aliter cognoscere-mus absentiam panis in hostia consecrata.

Contrà, accidentia conferunt magnam partem ad cognoscendum *quod quid est*, &c.

Item, de Deo patet, non enim inuocaretur, si non sciret ur.

Ideo dico, quòd Philosophus sic intelligeretur; contingit de accidente non habere conceptum, nisi accidentis in communi, & quod habetur; & contingit habere conceptum illius, cui inest, sed quid illud est, non habet aliquis ex hoc.

Ideo ex sola specie accidentis habetur solùm conceptus substantiæ; ideò nec ex *si est*, habetur sic cognitio *quid est*: sed contingit scire, quòd inhærentia stat ad per se stans; & contingit habere conceptum per se stantis. & hic est conceptus substantiæ; ideò habendo *si est*, per speciem alienam accidentis, habetur *quid* substantiæ secundum genus vniuersalissimum, & quantum habeo *si est*, sic per accidens tantùm de eius *quid est*: vnde per speciem creaturæ cognoscimus quia est, & etiam quia est actus purus, &c. ideo cognoscimus de Deo, quid est, per speciem alienam, tamen ista cognitio, *quia est*, per speciem alienam, non est facialis, vt res videatur, sicut est in se: sed sicut relucet in effectu, sic patet sententia Philosophi.

SCHOLIUM.

Postâ opinione Philosophi, quòd non potest haberi scientia quid est de Deo, vel substantia; ponit modum dicendi, quòd Deus relucet in creatura, & substantia in accidente, non secundum rationem propriam istorum, sed secundum rationem communem vniuocam utriusque, & adducit rationes probantes vniuocationem entis
Scoti oper. Tom. III.

Deo & creatura substantia, & accidenti; de quibus latius agit 1. dist. 3. quæst. 2. à num. 5. & quæst. 3. à n. 7. & dist. 8. quæst. 3. à num. 11.

Modò in speciali videndum, quomodo cognoscimus de Deo, vel substantia, *quid est*. Ideò videndum est, quomodo substantia lucet in accidente, vel Deus in creatura.

Quidam dicunt, quòd substantia non relucet in accidente secundum rationem propriam, qua non vniuocatur accidenti, sed secundum rationem communem, quâ vniuocatur accidenti; ideò vt luet, & continetur in accidente, continetur secundum rationem vniuocam sibi, & accidenti, sic est de Deo, & creatura. Vnde Deus cognoscitur secundum conceptum vniuocum Deo & creaturæ, ideò non cognoscimus *quid* proprium.

Item, nullum absolutum facit conceptum in intellectu de aliquo, nisi contineat ipsum formaliter, sicut inferius continet superius; vel virtualiter, sicut subiectum continet proprias passiones; accidens non continet substantias, nec phantasma continet Deum neutro modo; ergo, &c.

Item, ens ordinis superioris non relucet in ente ordinis inferioris, nisi inferiori modo; creatura, & accidens est ens inferioris ordinis, quàm Deus, & substantia; ergo secundum propriam rationem, quâ Deus excellit creaturam, non relucet in creatura; ergo, &c.

Item, cognitio est per assimilationem, sed secundum proprias rationes non assimilatur: ergo, &c.

Item, quando facimus attributiones ad Deum, remouemus à perfectionibus imperfectiones creaturæ, & illud quod remanet, attribui-mus Deo; quæro si illud remanens sit vniuocum Deo, & creaturæ? si sic, habeo propositum. Si non, non magis attribuitur sapientia Deo, quàm lapis.

Item, in conceptibus vniuersalis habentis singularia imaginabilia propria possunt stare fixi, non autem in non habentibus, veritas non habet proprium singulare imaginabile secundum Augustinum: *cum audis veritas, quare quid veritas, statim obijciunt phantasmata*, &c.

Item, omnis intellectus certus de vno conceptu, & dubius de duobus, habet vnum communem neutrum, aut intellectus simul esset certus, & dubius de eodem. Philosophi certi fuerunt de primo principio, quod est ens, dubij autem, an hoc ens, &c. & ideò stabant in conceptu vno certo præter vtrumque dubium.

Item, omnis conceptus communis indeterminatus, à quo si descenderetur in determinatos, prædicaretur de eis per se, & in *quid*, prædicatur vniuocè de eis: huiusmodi est conceptus entis respectu Dei, & creaturæ. Ad aliud de veritate dico, quòd licet non habeat singulare proprium in intellectu, habet tamen aliud singulare commune.

Ad illud de conceptu certo & dubio, dico quòd conclusio est vera, ens habet conceptum vnum secundum *quid*, vnitatem scilicet aggregationis, & confusionis, non tamen vnitatem vniuocationis.

Ad aliud, conceptus non remanet in eis vnus simpliciter, sed vnitatem confusionis.

Ad quæstionem dico, quòd non possumus intelligere Deum quid est facialiter per speciem creaturæ, sed tantum secundum conceptum proprium, qui est vniuocus creaturæ, sed vt excellit

I i 3 creatu

Quomodo substantia lucet in accidente, vel Deus in creatura?

3.

2.

4.

Notitia confusissima, quæ scitur quid, significatur per nomen.

Habemus si est per se, quando habemus per speciem rei.

creaturam : ex creatura autem possumus intelligere , quòd creator est , sed non quid est . Hic cognoscendo , quod producit de nihilo , & est actus purus intelligibilis , & quantum sic cognosco , cognito de eo *scilicet* , tantum cognosco de eo , *quid est* , & sic habeo definitionem de eo : sed secundum hoc intellectus noster vertendo se ad partem definitionis , habemus *quid* virtualiter creaturæ ; tamen quia animus non stat in ista parte , abstrahit à Deo istos conceptus , & stat per ignorantiam , & negationem : & hæc est vera cognitio , quam habemus de Deo hic . Dicitur est , quòd cognoscimus de Deo , *quid est* .

Contra ; supereminetissimi sunt super bonum , & c . secundum Dionysium cap . 3 . illi conceptus remouentur à Deo ; ergo non sunt quiditatiui , & proprii conceptus Dei .

Dico quòd conceptus conclusi per modum complexionis conueniunt Deo , nec conueniunt creaturæ ; huiusmodi sunt conceptus compositi , non autem simplices conceptus ; cuiusmodi sunt conceptus entis , boni , & c . Nam tales conceptus dicuntur vniuocè de Deo , & creatura .

5. Ad argumentum dico , quòd remorio , vna à Deo , alia ab animo . Exemplum , si occurrat conceptus ebrii , vel superbi , remouetur à Deo , si autem occurrat *super bonum* , huiusmodi debet remoueri ab animo , quia per hoc intellectus intelligit aliquid compositum , sed intendit aliquid aliud amare , quod est simpliciter simplex . Sed quia primus modus *super bonum* , & c . est modus compositus , non placet animo : idèd stat in ignorantia , idèd licet in altissimo conceptu nihil concipimus , nisi modo composito , tamen intendimus conceptum simpliciter simplicem , quia illum habemus in communi tantum , & confusissimum , & communem Deo , & creaturæ .

Quòd ens non sit commune virtualiter , probò ; nulla intentio vniuoca statim est in sua inferiora , sed descendit in ea per addita , vt animal non est statim homo , & alinus , sed descendit in ea per differentias , & ita per addita ; ergo ens , si est vniuocum substantiæ & accidentis , non est statim substantia , & accidens , sed descendit in eas per differentias : quæro igitur vtrum prædicetur de illis differentiis in *quid* , vel non . Si sic , ergo non sunt differentis ; similiter tunc illæ , cum includant ens quiditatiuè , erunt differentes aliis differentiis , & non primò diuersæ , & de illis differentiis similiter est quærendum .

Si dicas non : ergo cum ens habet differentias , & non prædicatur de eis in *quid* per te , est genus .

Item , omne diuisibile diuiditur in diuisione primaria diuisione bimembri secundum Boëtium *lib . Diuisionum* .

Similiter hoc patet per rationem , quia omnis diuisio est monadis secundum essentialem partitionem ; sed prima diuisio entis est in decem genera : ergo non est vnum .

Dices ; diuiditur in ens in alio , & in ens non in alio .

6. Contra , idèd intentio entis est vniuoca substantiæ , & accidenti secundum te , quia substantia non concipitur , nisi per speciem accidentis : idèd secundum modum vniuocum continet ; ergo per oppositum , cum nouem accidentia concipiantur , per species proprias concipiuntur .

Item , intentio vniuoca non descendit in alterum vniuocatorum causaliter mediante altero vniuoco : verbi gratiâ , animal æquè descendit in

hominem , & in alinum , ita quòd neutrum est causa animalis descendendi in alterum . Hoc patet ratione , quia aliter differentiarum non essent coarctæ in genere .

Similiter nec essent in potentia in genere , sed in actu , quia sumo signum naturæ , in quo intelligo animal , in alio signo immediatè intelligere possum alinum , sed non sic , si homo prius intelligeretur , quia est causa intelligendi alinum ; si datur oppositum in primo signo intelligere hominem , & in conceptu animalis intelligeretur homo ; ergo , & c . sed ens est talis intentio , quia non contingit descendere ab eo in ens creatum analogum , nisi mediante intellectu entis , quod est Deus ; ergo non est vniuocum eis . Probatio minoris , in intellectu enim huius , in quantum hæc scilicet creatura , includitur respectus ad ipsum Deum , cuius participatione est , non enim est intelligibilis , nisi vt includit respectum ad Deum ; sed Deus intelligitur sine respectu , sed vniuocumque includens aliud , & non è conuerso , posterius est eo , idèd ordine reali descendente ad hoc ens , oportet descendere mediante ipso intellectu .

Item , per naturam indeterminata sunt prius intellecta ; huiusmodi est Deus , quia ens analogum ad decem est indeterminatum , sed determinabile per modos ; Deus autem non est determinabilis : ergo magis est indeterminatus .

Item , ponatur quòd aliquis habeat conceptum iusti in communi , & nondum inuestigatum , & occurrat sibi an hæc actio sit iusta per applicationem ad ipsum iustum : ergo ipsum iustum includitur in conceptu iusti in communi . Minor patet per Augustinum 6 . de Trin . quærit an actus sit perfectior , & applicat ad ipsum pulchrum , id est , Deum , qui est pulcher , & prius non habuit conceptum pulchri , nisi in communi : ergo conceptus ipse iusti , id est , Dei , includitur in conceptu iusti in communi .

Dices , non potest applicari ad iustum in communi , nisi prius sciat ipsum iustum .

Contra , loqueris cum pulchrum , & non nosti eum prius , cum inuenis eum iustum , nescis an inuenisti , nisi intelligeretur in iusto in communi ; ergo in iusto in communi includitur ipsum iustum .

Ad rationes alias , quæ sunt in oppositum , scilicet quòd ens sit vniuocum , quia in omni genere est primum simplicissimum , sed primum omnium est ens ; ergo simplicissimum ; & sic vniuocum .

Solutio , primum obiectum intellectus potest dici primum prioritate adæquationis , vel communitatis . Alio modo prioritate generationis , vel aduersionis , quo primò aduerto , vel prioritate virtutis , in cuius scilicet virtute intelligo omnia ; sic essentia diuina est primum obiectum sui intellectus : primo modo est ens communissimum obiectum ; secundo est nunc vnum , nunc aliud ; quod scilicet vehementius immutare intellectum primò , primum obiectum virtute non habet viator , sicut dicunt quidam . Sed hoc est falsum , quia habet ipsum esse , quod est pelagus primum causalitate , scilicet Deus , qui prius intelligitur , quam infinitæ virtutis ; quod patet , quia illud est alio quocunque prius naturaliter , & causaliter . Tunc dico , prioritas virtutis est prioritas simpliciter , aliæ verò prioritates secundum *quid* , idèd ens non est simplicissimum , sed ens .

Contra hoc probatio , quia creatura dicitur relatiuè

Vera cognitio de Deo per ignorantiam , & negationem .

Non habemus de Deo nisi conceptum compositum , sed intendimus simplicem .

de hoc 1 . d . 3 . q . 3 . n . 6 . 7 .

An descenditur in ens creatum , per conceptum increatum .

7 .

8 .

Obiectum primum multisariam dicitur .

relatiuè ad Deum: ergo non intelligitur, nisi Deus priùs intelligatur. Similiter per creaturam intelligitur Deum, nec eum intelligimus, nisi per creaturam; ergo non priùs intelligitur Deus, quam creatura.

Dico, non video colorem, nisi videndo lucem, & lux fecit videre colorem, & lux est primum causalitate; tamen talis oculus posset esse, qui videret lucem in se. Similiter talis oculus mentalis posset esse, qui videret Deum in se: sicut enim color est causa secunda; quare video lucem, tamen lux est causa prima, sic intellectus, &c.

Item, arguo sic, vnius potentiz vnum est obiectum primum simpliciter.

Item, omnis conceptus indeterminatus, quando descendit in inferiora, & est vnus in eis, est vniuocus, vt patet de animali: talis est conceptus entis, quia prædicatur de eis in quid.

SCHOLIUM.

Resolutio materia huius collationis habetur apud Doctorem, 1. dist. 3. quæst. 2. à num. 5. & aliàs sapè, ubi docet primò Deum cognosci à nobis conceptu quidditatis confuso, & non tantum conceptu attributali, vt vult Henricus. Secundò docet eum cognosci conceptu vniuoco sibi, & creaturis, aliàs nullum conceptum haberemus de Deo ex creatis, neque plus constaret nobis esse sapientem ex conceptu creaturarum, quam esse lapidem.

COLLATIO XIV.

Virum voluntas naturaliter determinetur ad volendum.

Alenf. 1. part. quæst. 3. membr. 1. 2. & 2. p. quæst. 74. membr. 7. D. Thom. 1. part. quæst. 82. art. 3. & 1. 2. q. 10. art. 1. & 2. Vasq. 1. 2. d. 39. Scot. 1. q. 4. & alij ibi citati. & 4. d. 49. q. 6. & quodlib. 16.

I.

Vò d sic: Augustinus 12. de Trinit. cap. 8. ad volendum Beatitudinem natura compellit.

Item, potentia habet naturalem habitudinem ad actum, & obiectum, quia eadit in sua definitione, & definitio indicat quid est esse rei, scilicet habere naturalem habitudinem, & naturaliter determinat: ergo, &c.

Item, quæ conueniunt omnibus, & vniformiter, conueniunt ex suis principiis naturæ; sed velle Beatitudinem conuenit omnibus, & appetunt omnes Beatitudinem: ergo, &c.

Item, mobile, & contingens reducit ad immobile, & necessarium, sicut notitia conclusionis contingentis ad notitiam principij necessarium, & immobiliter noti; ergo similiter in voluntate.

Item, anima est naturaliter capax Beatitudinis, & nulla creatura capax alicuius boni, caret naturali motu ad illud, aliter natura deficeret in necessariis.

Item, omne generans determinat generatum ad motum, quo conatur aliquando coniungi cum generante: ergo Deus creans determinat sic voluntatem, vt conetur, &c.

Item, specialiter de Deo arguitur sic: gloriosius habetur, quod habetur necessitate naturæ, quam quod habetur aliter: sed Deus vult se gloriosissimè: ergo, &c.

Item, Dei voluntas est eius intellectus re, & in-

tentione: si igitur intellectus intelligit modo naturæ, voluntas vult modo naturæ.

SCHOLIUM.

Adductis octo rationibus suadentibus Beatitudinem naturaliter appeti, adducit alias quatuor in contrarium, & rursum alias tres pro illa parte. Videtur resolueri etiam hic inclinationem habituales voluntatis ad finem, esse naturalem, sed actuale, liberam. Saltem id resoluit, 1. dist. 1. quæst. 4. à num. 12. & 4. d. 49. quæst. 6. quodlib. 16. ubi ostendit voluntatem nunquam agere naturaliter; & loquendo de creatura, docet eam minimè necessitari; diuina tamen habet actus necessarios ad intra, qui tamen liberi sunt, iuxta dicta 1. dist. 10. & quodlib. 16. num. 8. 9. & hic num. 4. argumenta non probant de appetitu elicito, sed de innato qui non distinguitur à potentia sic inclinata; de quo Doctor 3. dist. 13. & 4. dist. 43. quæst. 4. & dist. 49. quæst. 10.

Contrà; principium vt natura, dicitur contra principium vt intellectus 2. *Physicor.* sed intellectus est natura, vt principium: ergo, &c.

Item, voluntas non fertur in ea, quæ sunt ad finem, vt naturaliter determinata; ergo nec in finem. Probatio consequentiz, voluntas sicut est causa lationis voluntatis in ea, quæ sunt ad finem, ita & ad finem: quia sicut intellectus se habet ad principium in speculabilibus, sic voluntas ad finem in moralibus.

Item, pars non mouet, nisi in virtute totius.

Item, de Trinitate 13. cap. 5. propter Beatitudinem appetunt omnes cætera, quæ appetunt.

Item, ad principale, quod inest, naturaliter inest, siue volumus, siue nolumus; sed appetimus Beatitudinem etiam si non vellemus, secundum B. Augustinum.

Item, potentia, quæ in ferendo magis agitur, quam agat, non fertur liberè; sed potentia taliter determinata ad obiectum est huiusmodi: ergo.

Item, intellectus diuinus esset æquè liber, sicut voluntas sua.

Dicitur, quod velle aliquando sumitur pro qualunque determinatione in voluntate, siue innata, siue impressa nouiter ab obiecto: alio modo pro actu elicito à voluntate.

Sed propter argumenta sciendum, quod vno modo dicitur naturale, quod distinguitur contra violentum; secundo modo contra deliberationem; tertio modo contra aduentitium; quarto modo contra spontaneum, siue vt roneum: primo modo, secundo, & tertio, velle finem est naturæ, sed quarto modo non, sed liberum. Sed de isto velle spontaneo adhuc est distinguendum, scilicet quod potest sumi pro latione passiuæ ipsius voluntatis, vel actiuæ: si primo modo, hoc tripliciter, primò, quantum ad determinationem voluntatis ad ipsum, & sic purè est naturale.

Vel quantum ad exercitium, & hoc quantum ad continuationem, & sic est omnino liberum, quia in potestate voluntatis est continuare actum suum circa obiectum.

Vel quantum ad inchoationem, cum non sit in potestate nostra, quin visis tangamur, stante intellectu in actu suo, & sic est naturalis: potest tamen auertere considerationem, & pro tanto liberè. Et intelligit, quod voco hic lationem passiuam, actum secundum consequentem impressionem factam in voluntate, sicut motus

2.

Arguit multipliciter voluntatem nō naturaliter velle Beatitudinem.

Arguit multipliciter Beatitudinē naturaliter appeti.

3. *Naturale dicitur quatuor modis.*

Velle quod est actio, est liberum.

4. Loquitur de voluntate diuina,

grauis in graui sequitur formam grauis, velle tamen ubi est actio, est omnino liberum; & per hoc patet ad argumenta,

Sed vt expressius videatur circa dicta de habituali inclinatione, & actuali, quæ dicitur latius passiuæ; velle, quod est inclinatio primo modo est omnino naturale: secundo modo quantum ad inclinationem, indistinctè est liberum. Sed tunc quæritur, vtrum liberè fertur in finem, & cum hoc naturaliter, dico quòd sic.

Contra, tunc duo actus essent in voluntate, qui habent oppositas condiciones: dico quòd verum est, quòd sunt duo velle; vnum vt passio, & aliud vt actio. Exemplum, sicut simul sunt actus voluntatis, & delectatio sequens, quæ quoddam velle, quòd liberè fertur in finem. Probatio, quia delectabilis fertur, quòd spontaneè fertur, quàm quòd necessariò; sed voluntas delectabilissimè fertur in finem; igitur, &c.

COLLATIO XV.

Vtrum voluntas informata charitate possit non velle Deum visum per essentiam in patria?

Doctores citati collat. preced. & alij citati 4. dist. 49. quest. 6.

1.

ARGVITVR quòd sic; quia idem principium actiuum eodem modo se habens, non elicit actum modo necessario circa idem obiectum; sed voluntas cum charitate est agens huiusmodi: ergo, &c.

Iuxta hoc quæritur vtrum Beatus videns Deum, & amans eum, possit non velle eum, & sic peccare? Quòd sic: quia in eo est potentia, quæ peccari solet, scilicet voluntas, quæ est opposita, & est de nihilo potens deuiare: ergo, &c.

Item, posse peccare est laudabile, idèd non auferitur per statum nobilissimum.

Contra 12. de Ciuit. cap. 11.

Item cur Deus homo, à cap. decimo.

Item, si quis videns Deum per essentiam, non potest non velle, vt dictum est, magis videns, & valens non potest.

Dicendum, quòd non, secundum Sanctos. Causa assignatur à quibusdam ex parte Dei tantum, quia Deus vult, quòd Angelus feratur continuè, sicut modò fertur. vide 2. Confess. & 12. de Ciuit. cap. vlt.

2.

Contra, ponatur quòd Deus dimittat Angelum sibi ipsi sub generali influenza, & quòd Angelus haberet habitum gloriæ, & videret Deum per essentiam, Angelus non posset peccare; nec eum non velle, nec aliquid sibi præponere, nec eum minus velle. Patet primum; ergo.

Alij dicunt, quòd secunda scientia de non cadendo, est de ratione illius status.

Contra, etsi non esset certitudo de eius ratione, adhuc propter eandem rationem, quæ prius, non posset peccare.

Alij dicunt, charitas, quæ est donum gratuitum, est ratio impeccabilitatis. Illud non valet, quia tunc voluntas non esset libera. Charitas enim viæ, & patriæ, sunt eiusdem rationis, & eadem quæ est in viâ, est in patria, quia nunquam excidit secundum Apostolum 1. ad Corinth. 13. ergo sequitur, quòd charitas immobilabit vo-

luntatem in viâ, sicut in patria, & sic non potest voluntas ad oppositum in viâ peccare.

Item, illud donum inclinatur per modum naturæ, nec liberè quantum est de se: ergo voluntas necessitatur per illam formam inclinantem per modum naturæ.

Alij dicunt causam ex parte voluntatis esse de hoc a. d. 7. n. 3. frænata ferentis se in Deum, & è conuerso de demonibus.

SCHOLIUM.

Tangit varios dicendi modos, de necessitate Beatitudinis, & impeccabilitate Beati; resolutio eius est, Beatum liberè continuare suum amorem ad Deum visum; non posse tamen ex suppositione desistere, vel peccare, de quo 4. dist. 49. quest. 6. optime hic in fine explicat, quomodo cum libertate stat necessitas, de quo latius 1. dist. 10. & quodlib. 16. vide Scholium collationis preced.

CONTRA, in priori per naturam, quo Beatus videt Deum, ante velle effrænatum habet velle: idèd prior est impossibilitas peccandi, quàm effrænatio ferendi. Idèd dico, quòd quatuor concurrunt ad volendum Deum in illo priori per essentiam visum, videlicet continua exhibitio præsentia, & eminentia obiecti visi per essentiam, & causa continuæ contemplationis: quocumque enim vertitur essentia ad videndum res in proprio genere, videt Deum per essentiam. Continua contemplatio obiecti, & continua fruitio in voluntate. Ista continua impressio est quasi pondus inclinans voluntatem exercere aliquem actum in obiectum.

Contra: istud pondus inclinatur per modum naturæ: ergo necessitat eam, & sic non manet libera. Dico, quòd est necessitas, non est violentia, sed immutabilitatis.

Contra, est ab agente extrinseco. Dico, quòd illud extrinsecum magis habet rationem finis, quàm efficientis, & si se habeat in ratione efficientis: non tamen infert violentiam, quia violenter est, cuius causa est extrinseca, & passo non confert vim; sed hæc voluntas confert: quia habet in obiecto, cur ipsum super omnia velit, & non habet cur ab eo resiliat, vel cur ad aliud conuertatur, & sic ipsum necessariò vult, & est impeccabilis. Primò, quia mobili reducto ad actum perfectum, ubi nulla est priuatio, necessariò quiescit: sed voluntas sic videns, & amans Deum reducitur ad actum perfectum, ubi nulla est priuatio: ergo. Probatio minoris, quia motus est actus entis in potentia ad terminum, quo priuatur mobile: reducto igitur mobili ad terminum, ubi nulla est priuatio, iam non potest esse motus.

Item, vltimatè quietatur, vltierius non mouetur: sed voluntas in vltimo sine habito vltimatè quietatur; ergo.

Item, omne bonum reficit aliquo modo voluntatem; ergo infinitum bonum habitum infinitè reficit: ergo.

Item, Anselmus de casu diaboli, Beati adepti sunt quietem, &c.

Item, Boëtius de consolatione in principio.

Ad primum, potentia est in dispositione tali, & extra priuationem, sic quòd non potest in oppositum actum. Ad aliud laudabile est secundum quid, posse peccare, sed non simpliciter, idèd auferitur.

Vtrum igitur, qui sic necessariò vult, etiam libere

3.

Quatuor occurrunt quibus Beatitudo perpetuatur.

Esse ab agente extrinseco, non facit violentiam.

de quo 4. d. 49. q. 6.

4. Ad argum. in principio.

liberè vult? Quòd non: Augustinus in Enchir. bonum & malum secundum rationes speciales non computantur se, nec visum cum virtute; sed libertas, & necessitas opponuntur, sicut bonum, & malum: ergo non in eodem.

Item, de lib. arbit. Idèd voluntas nostra est libera, quia est in potestate nostra, sic non in potestate nostra, quòd necessariò vult.

Item, voluntas est potentia realis; quare valet ad opposita; sed respectu illorum, quare necessariò vult, non valet in oppositum.

Ad opposita, patet ex dictis, tum quia cum necessitas, vt sic, non tollat libertatem, vel diminuat; dico quòd non malum est in Deo, quia necessariò vult se, nec potest non velle se, tamen liberè vult se secundum Augustinum 22. de Ciuit. cap. 11. contra stoicos. Sed vna necessitas includit subiectionem alteri, siue extrinseco, siue intrinseco proueniens, vel inferenti vim, necessitas talis repugnat libertati, & dicit seruitutem: idèd quare sic mouentur ab extrinseco, non mouentur liberè, vt proiecta, nec quare mouentur ab extrinseco secundum imperum naturæ, vt grauiæ & leuiæ, non mouentur liberè, quia natura proueniens ab extrinseco cum imperu mouet ea, hæc necessitas includit subiectionem. Alia est necessitas spontanea in actu, non proueniens, & illa stat cum libertate.

COLLATIO XVI.

Utrum apprehenso in vniuersali sine ultimo voluntas possit non velle illum?

I.

Ico quòd velle sumitur largè pro quacunque inclinatione impressa, siue à Deo, siue à quocunque in ea; vnde potest aliquid esse impressum in voluntate, non quòd elicit velle, sed quo inclinatur velle.

Contra, illud impressum esse velle aliquo modo; vnde Augustinus super illud: *Inclina cor meum: cor inclinari est velle*; sed delectatio est inclinatio: ergo velle consequenter sumitur pro inclinatione, siue delectatione, aliquando pro actu elicitò, & non est tantum actus elicitus: ergo velle sumitur largè pro omni inclinatione passiuæ, impressa à Deo, & sic inclinatio non est in potestate voluntatis: quoniam secundum Augustinum, non est in voluntate nostra, *quin visis tangamur*; vnde aliqua passio fit in voluntate, quare non est in potestate voluntatis.

Similiter Anselmus de concord. & predest. Deus impressit affectiones in voluntate, per quas quodammodo inclinatur ad aliud, sic non est actus elicitus, sed passiuæ inclinationis.

Similiter sumitur velle pro actu elicitò. Sic igitur sumptò potest dici, quòd voluntas apprehenso sine in vniuersali, potest non velle illum vno modo, quia licet idem sit bonum in communi, & in particulari, etsi sit apprehensum in communi, non tamen in particulari: & sic ab illo potest voluntas auerti. Alio modo potest intelligi, quòd voluntas non potest velle oppositum boni in communi apprehensi, & nolle illud, scilicet bonum in communi: sed hoc est impossibile secundum Augustinum 14. de Trinit. cap. 8. & in Enchirid. cap. nono.

Aliiter potest intelligi, quòd voluntas est ibi libera ad actum, scilicet elicere, vel non elicere,

ita quòd bono in communi apprehenso voluntas est in potestate actum omnem suspendere, & ita nolle, nec velle.

Contra, illud suspendere, vel est agere, vel non; si est agere, ergo dicitur opposita, quia sic suspenderet etiam omnem actum suspendendi: si non est agere.

Contra; impressio facta ab obiecto in voluntate est pondus, & inclinatio; sed omne pondus inclinans necessitatè inclinatum suum, nisi inclinatum renitatur, sed non renitatur, nisi per actum, &c.

Item, si voluntas non esset libera, tale pondus in ea necessitaret eam; sed si voluntas nullam libertatem exerceat agendo, sic se habet pondus ad eam, vt non liberam: ergo necessitatè eam.

Item, si potest nullum actum exercere, hoc est in quantum libera, & tunc includitur in ratione libertatis posse non velle: hoc est falsum: voluntas enim Dei semper est in actu, & tamen est libera.

Ad primum in oppositum; nihil tam subest voluntati, sicut voluntas; sed sicut actus intellectus est in potestate voluntatis, ita voluntas, quare potest diuertere actum volendi, sicut intelligendi, non tamen omnem actum suspendere.

Ad aliud; agens ita, quòd per nullam potestatem potest non agere; necessariò agit; voluntas autem potest diuertere intellectum, & se, & per consequens ad aliud; idèd licet necessitatur, stante consideratione, non tamen simpliciter, sicut visus à colore, vel luce, & sic nullum actum elicit, quia nullum actum elicit, nisi per aliquid impressum ab obiecto, & idèd æquè, vt videtur, necessitatur respectu omnium; sed impressum in voluntate est tantum inclinans, idèd voluntas nunquam necessitatur ab obiecto, tamen magis inclinatur respectu finis, quàm respectu alterius obiecti; ita quòd non potest ferri in oppositum, licet sic possit diuertere ab eo, non tamen repudiando.

Ad argumentum 15. de Trinit. cap. 41. & Anselmus Cur Deus homo lib. 1. cap. 7: Beati Angeli non possunt peccare, cuius oppositum videtur tenere. Si enim possunt non velle, possunt peccare peccato omissionis. Et isti dicent forte, licet de liberatæ voluntatis possunt non velle Deum, tamen quia Deus tenet eos in Beatitudine, vt efficiens, non possunt peccare.

Aliqui assignant causam, quare non possunt peccare Beati à parte voluntatis.

Aliqui dicunt, quòd causa est voluntas Dei confirmans, & efficiens, ita quòd non possunt velle oppositum illius, quòd Deus vult. Hoc habet secundum Augustinum 12. Confess. & 22. de Ciuit. cap. ult.

Alij dicunt causam ex parte obiecti Beatitudinis, non vt efficiens: intellectus enim beatus videt diuinam essentiam per essentiam: quia Deus per essentiam præsens est intellectui beato; idèd quomodocunque verterit se, videt Beatus Deum, ex quo potest videre Deum per essentiam, & Deus est vbique, idèd quocunque verterit se, videt Deum: ergo si voluntas Beati habentis Deum præsentem in intellectu informatam charitate, potest non velle Deum, hoc est, vel nullum actum eliciendo erga Deum; hoc improbatum est prius, aut diuertendo intellectum non cogitando de Deo;

Vult Deus se necessariò, nec potest non velle se, sed liberè.

Voluntas Dei semper est in actu, tamen est libera.

Voluntas nunquam necessitatur ab obiecto.

2. An voluntas potest nolle bonum in communi.

Deo; hoc improbatum est modò, quia quocun- que vertitur ad videndum alia, etiam in genere proprio, videt Deum: aut hoc est, quia potest nolle Deum in præponendo aliud sibi, hoc impossibile. Probatio, quia quando voluntas præponit aliquid alijs, vel non vult aliquid, hoc est, propter aliquod *cur*, secundum Anselmum de veritate, sed Deo viso per essentiam nulla potest apparere ratio nolendi ipsum, vel præponendi aliquid sibi. Probatio, quia hoc non esset, nisi quia hoc cui aliquid præponitur est malum simpliciter, vel quia non est bonum in se, sed aliud est simpliciter bonum, sed alterum melius, vel quòd sint æqualia bona. & voluntas potest præponere vnum alteri: sed nullum istorum contingit in proposito, quia omne bonum includitur in hoc bono, melius quàm in se.

Ad argumentum illorum idem principium actuum, & eodem modo se habens, non aliquando elicit actum contingentem, aliquando necessarium; dico hoc est, per mutationem in alio factam, quàm in principio, vel obiecto. Principium prius agens contingenter post necessariò agit, vt moriens in charitate est Beatus, voluntas non mutatur, nec charitas, nec obiectum; diligam tunc Deum, sicut modò, tamen tunc necessariò, modò contingenter propter realem mutationem factam in intellectu; fides modò erit tunc visio, tamen obiectum non mutatur, sed alio modo se habet ad voluntatem.

Ad secundum, si voluntas fertur necessariò in patria in Deum, quid facit necessitatem? dico non potest non velle Deum ibi, neque nullum actum exercendo circa hunc, sed circa alium exercendo, neque adimendo. Causa primi est, quia non posset, nisi per libertatem hoc, & tunc per exercitium, & ira per actum. Causa secundi est, quia intellectus semper est præsens voluntati, mouens, & imprimens, quia non potest per libertatem non imprimere, & inclinare ad velle Deum; patet prius, idèò respectu illius non est liber. Similiter causa tertij est idem.

SCHOLIUM.

Resolutio huius collationis eadem est cum resolutione trium collationum præcedentium: nihil ergo addendum occurrit.

COLLATIO XVII.

Vtrum voluntas necessariò velit vltimum finem sibi ostensum à ratione?

Doctores citati 1. dist. 1. quest. 4.

SCHOLIUM.

Tota hac collatio tractat de refutatione cuiusdam rationis (quæ D. Thom. probat voluntatem necessariam ad amandum vltimum finem, in communi ostensum, quia scilicet, nihil ibi est mali) quam reiecit Doctor 1. dist. 1. q. 4. à n. 5. varijs rationibus, quarum vna est, quòd sequeretur voluntatem necessariam ad continuationem considerationis vltimi finis, quod est contra experientiam. Hanc rationem mira subtilitate prosequitur, conuellens omnes responsiones, (vt videtur) qua humanitus possent exogitari. Solutiones, & replicæ sunt clarissima, & subtilissima, habetur ferè tota substantia huius collationis in additione longa, 1. d. 1. q. 4.

1.

DICITUR quòd sic: quia illud in se habet omnem rationem appetibilis, & nullam

rationem fugibilis: ergo necessariò appetitur à voluntate: nam idèò voluntas non necessariò, sed variabiliter vult aliud, quia rationem aliquam fugibilis habet, & non habet rationem appetibilis; sed vltimus finis est huiusmodi: hinc enim vocamus vltimum finem, quod continet in se omnem rationem appetibilis, vel appetiuitatis, & nihil fugibilis; idèò voluntas necessariò vult vltimum finem in vniuersali acceptum vt bonum sub ratione boni.

Contrà; omne agens necessariò, eadem necessitate, qua agit, remouet prohibens, si sit in potestate sua ipsum amouere, vt patet de graui superposito trahi; sed impediens voluntatem ad volendum vltimum finem, est non consideratio intellectus: si igitur voluntas necessariò vult vltimum finem, necessariò amouebit impedimentum non considerationis, conuertendo necessariò intellectum ad considerandum vltimum finem: ergo intellectus necessariò considerabit vltimum finem, quod est impossibile.

Dicitur, quòd maior, si vera est, veritatem habet de agente necessariò, quod eadem actione agit propriam actionem, & remouet prohibens, vt patet exemplo de graui, quod eadem actione, quæ mouet de seorsum, frangit trabem, si potest.

Nunc autem voluntas alià actione vult vltimum finem, & alià intellectum intelligere vltimum finem, cui imperat considerare vltimum finem, & idèò non oportet, quòd necessariò velit intellectum intelligere vltimum finem, licet necessariò velit vltimum finem sibi ostensum.

Contrà, maior probatur, siue tale agens agat propriam actionem, & amoueat prohibens vnà actione, siue duabus; quoniam agens, quod necessariò agit, necessariò amouet omne impossibile impediens suam actionem, sine cuius amouitione non potest agere, si potest illud amouere; quia si potest illud impossibile impediens amouere, & non necessariò amouet; tamen non potest agere stante illo impossibile impediens, sequitur quòd illud agens non necessariò agit, quantum est ex parte sui, & hoc patet de igne necessariò calefaciente, qui non potest calefacere, nisi desiccando, auferendo humidum impediens, & calefaciat, licet alià actione desiccet, & calefaciat: si igitur voluntas necessariò velit, quantum est ex se, vltimum finem, & non potest illum velle, nisi considerando ipsum, sequitur quòd voluntas necessariò mouebit intellectum ad considerandum vltimum finem.

Præterea, quod dicitur postea, quòd alià volitione voluntas vult finem vltimum, & intellectum intelligere ipsum, hoc non est verum, quia secundum Augustinum eodem actu, quo voluntas complacet sibi in obiecto aliquo, copulat potentiam cum ipso obiecto, sicut eodem actu quo voluntas delectatur in videndo aliquod obiectum, vult visum videre illud obiectum, & copulat visum cum tali obiecto: ergo eodem actu voluntas vult finem vltimum, & intellectum intelligere finem vltimum.

Ad primum horum, quòd agens, quod necessariò agit, necessariò amouet impediens actionem suam, licet alià actione. Dicitur quòd hoc est verum, quando agens secundum eundem modum fertur in vtrumque, cuius oppositum accidit in proposito, quia secundum alium modum voluntas fertur in finem, & secundum alium in

Nihil habes mali, an necessariò appetitur.

de hoc 1. d. 2 q. 4.

2. Responsio.

Replicæ.

Si voluntas necessariò velit vltimum finem, necessariò faceret intellectum semper illum considerare.

3. An eodem actu voluntas vult finem, & considerationem eius.

Responsio.

An voluntas potest præponere aliquid Deo, & quo modo non?

5. Idem principium, quomodo potest nunc liberè, nunc necessariò eligere actum.

ea, quæ sunt ad finem : quia liberè in ea, quæ sunt ad finem, sed necessariò in finem.

Contrà, maior illa probatur vniuersaliter sic, si aliqua extrema sunt connexa per aliqua media, si illa connexio extremorum sit necessaria, oportet quòd media, ex quibus dependet connexio extremorum, sint necessaria, quia si ista media essent contingencia, & connexio ex illis dependens necessaria, necessarium dependeret à contingenti, quod est impossibile : si igitur voluntas, & obiectum, quod est vltimus finis, necessariò connectuntur, connexio habet media præcedentia, ex quibus dependet, vt actum voluntatis, & actum intellectus, sequitur quòd actus intellectus respectu eiusdem obiecti, erit necessarius.

Dicitur quòd necessitas duplex est, absoluta, & conditionis, siue præsuppositionis, & consequentia; quando autem aliqua extrema connectuntur necessariò necessitate absolutà per aliqua media, oportet quòd illa media sint necessaria, sicut probat ratio; sed quando extrema connectuntur in necessitate non absolutà, sed conditionatà, vt stante medio prædicto, tunc non oportet media esse necessaria absolutè. Sic autem est in proposito, quòd voluntas non vult finem vltimum necessariò necessitate absolutà; tunc enim semper veller finem vltimum, sed tantum necessitate conditionatà: puta dum intellectus ostendit voluntati obiectum, quod est finis vltimus. Vnde non queritur, an voluntas necessariò velit finem vltimum, sed an necessariò velit finem vltimum sibi ostensum ab intellectu. Et per hoc patet responsio ad rationem principalem. Omne agens necessariò necessitate absolutà, eadem necessitate remouet prohibens; si autem necessitate conditionatà, tunc non necessariò remouet prohibens.

5. Contrà, omne agens necessarium agit per principium sibi intrinsicum; sed actus intelligendi, quo ostenditur voluntati vltimus finis, non est principium intrinsicum voluntati: ergo voluntas non necessariò vult vltimum finem, propter ostensionem eius in intellectu.

Præterea, ratio prior adhuc videtur stare, agens, quod necessariò agit quantum est ex natura sua, licet non absolutà necessitate agat, eadem necessitate absolutà, si potest, remouet prohibens; sicut ignis, qui agit non necessitate absolutà, quia sic semper ageret, nec sua actio tunc posset impediri, sed necessitate conditionatà, vt si passum dispositum sit sibi approximatum, quod quantum est ex se necessariò agit, eadem necessitate amouet impediens suam actionem, si potest. Et probatur, sicut primum, quia si potest impediens suam actionem amouere, & non necessariò amouet, idè contingenter se habet circa actionem illius: cum igitur actio sua propria circa proprium obiectum dependeat ex actione illius, sequitur quòd contingenter se habeat ad suam actionem propriam ex se, & non necessariò, quantum est ex sua natura; sed voluntas quantum est ex sua natura fertur in vltimum finem secundum hanc opinionem, ita quòd quantum est ex parte sua, necessariò vult finem vltimum: ergo quantum est ex parte sua, necessariò amouet non considerationem intellectus, impediens actionem suam, conuertendo necessariò intellectum ad considerandum de vltimo fine.

6. Confirmatur hæc ratio sub alia forma sic:

agens, quod necessariò agit, quantum est ex parte sua; eadem necessitate facit obiectum suum sibi esse præsens, si potest, sine quo non agit, vt patet de igne, qui, si potest, necessariò faceret combustibile sibi esse præsens: & hoc patet etiam de magnete, quòd eadem necessitate attrahit sibi ferrum, quæ agit in ferrum, coniungendo ipsum sibi: si verò voluntas quantum est ex parte sua necessariò vult vltimum finem, eadem necessitate faciet illud obiectum, quod est vltimus finis, sibi præsentari per intellectum, cum hoc potest: ergo necessariò tenebit intellectum in consideratione vltimi finis, quantum est ex se, sicut magnes tenet ferrum.

Ad primum istorum dicitur, quòd agens, quod necessariò agit, quantum est ex parte sua, agit per principium intrinsicum sibi completiue, tamen potest agere per principium extrinsecum dispositiue, & sic voluntas agit dispositiue per intellectum sibi ostendentem vltimum finem.

Contrà; agens, quod in se habet totam causam suæ actionis, non dependet ab alio in agendo; sed voluntas, si necessariò vult vltimum finem, habet in se totam causam suæ actionis, quia ipsa sola agit suam actionem, & eandem recipit; igitur in agendo suam actionem non dependet ab intellectu.

Dicitur, quòd agens, quod habet in se totam causam suæ actionis completiuam & dispositiuam, non dependet ab alio: sed sic non est in proposito: cum actio intellectus sit dispositiua respectu actionis voluntatis.

Contrà: necessitas agendi principalis agentis totaliter est in principali agente: quia si non totaliter, sed partim in principali agente, & partim in extra; ergo agens principale, necessariò ageret per illud, quod est extra ipsum, quod est impossibile.

Ad illud principale potest dici sic, quòd aliud quod agens est, quod ex natura sua sic necessariò agit, quòd propriam actionem impedire non potest, nec directè, suspendendo propriam actionem, nec indirectè agendo circa aliud, quod impedit actionem circa proprium obiectum, & de tali agente vniuersaliter videtur esse verum, quòd agens, quod ex natura sua necessariò agit, necessariò amouet impedimentum suum, si potest, sicut patet in omnibus naturaliter agentibus. Aliquod verò est agens, quod necessariò, quantum est ex parte sua, agit circa aliquod obiectum, circa quod, licet directè non possit impedire propriam actionem, eam suspendendo, (quia hoc includit contradictionem, quod aliquod agens necessariò agat, quantum est ex natura sua, & tan en quòd ex natura sua potest suspendere propriam actionem directè) tamen potest propriam actionem impedire, agendo circa aliud, & huiusmodi agens est sola voluntas, quæ quantum est ex parte sui, necessariò tendit in vltimum finem in vniuersali sibi ostensum: quæ licet non possit propriam actionem impedire, eam directè suspendendo, tamen potest eam indirectè impedire, agendo circa intellectum præcipiendo sibi de vltimo fine non considerare, conuertendo ipsum ad aliud intelligendum: & sic, quia non est tunc vltimus finis cognitus, non potest voluntas illum velle. Et per hoc ad maiorem rationis illud dicendum, quòd agens, quod sic necessariò agit ex se, quòd in potestate sua non est impedire propriam actionem directè, nec indirectè, eadem necessitate amouet

4.
Replica.

Apposuit
exemplum.

Responsio.

Replica.

Responsio.

Replica.

7.

Responsio sub-
tilu ad arg.
in prima re-
plica.

Agens neces-
sarium condi-
tionatè,
quantum est
de se, tollit
prohibens, vt
in exemplo.

amouet impedimentum suæ actionis : sed non est verum de agente , quod sic necessariò agit, quòd in potestate sua est indirectè suam actionem impedire, cuiusmodi est voluntas.

8. *Replia.* Sed contra hoc arguitur ; agens , quod ex natura sua necessariò per actionem suam tendit in obiectum determinatum, quantum est de se, non potest auertere se ab actione respectu talis obiecti ; hæc enim videtur esse manifesta , quia prædicatum includitur in subiecto : si enim agens, quantum est de se possit auertere se ab actione circa vnum obiectum de se, quantum est de natura sua , non determinatur ad actionem respectu illius obiecti ; sed voluntas volens vltimum finem sibi ostensum ex voluntate sua , potest auertere se ab actu volendi vltimum finem , quia potest impedire intellectum , vt non consideret vltimum finem , sed aliud obiectum , vt concessum est , & ita potest se auertere à volitione vltimi finis ; igitur voluntas ex sua natura , quantum est de se , non determinatur ad volendum vltimum finem necessariò.

Voluntatem non necessitari circa finem, aut considerare necessariò finem.

Ergo nõ vult illum necessariò.

Præterea : voluntas volens vltimum finem sibi ostensum , potest ex se velle , & non velle vltimum finem sibi ostensum : consequentia probatur ex opposito , quoniam si voluntas de necessitate vult aliquid , quantum est ex se vult se velle illud. Antecedens probatur : quia voluntas volens vltimum finem sibi ostensum potest auertere intellectum à consideratione illius finis ostensi ; sed non auerit intellectum à consideratione vltimi finis , nisi quia vult se non velle vltimum finem , sed aliud obiectum : quamdiu enim se vult velle vltimum finem ; intellectum non auerit à consideratione vltimi finis : ergo voluntas vltimum finem ostensum sibi potest ex se velle se non velle illud.

Præterea, omnis potentia attingens suum obiectum formale per actum attingit ipsum secundum rationem formalem ; & propriam ipsius potentia ; sed potentia volitiua secundum rationem suam formale libera est , & ad vtrumlibet se habens in eliciendo actum ; per hoc enim distinguitur à potentia intellectiua , quæ de se non est libera, nec ad vtrumlibet se habens , nisi quatenus determinatur per voluntatem ; obiectum autem formale voluntatis est bonum : ergo voluntas per actum suum liberè attingit bonum sub ratione boni , liberè ad vtrumlibet , ita quòd potest illud velle , & non velle , quando est sibi ostensum.

SCHOLIUM.

Reijcit rationem D. Thome, quia si valeret, multò magis probasset, quòd vltimus finis in particulari necessitaret, quòd tamen ipse negat; quia secundum fidem ostenditur ille finis sine omni defectu, & ratione mali. De hoc agit Doctor contra D. Thomam 1. dist. 1. quæst. 4. num. 13. si concedatur hac consequentia, quæ negari non potest, adducit Doctor multa absurda in contrarium: & varias confirmationes imaginabiles refutat solidissimè, num. 13. disputat an Deus velit peccatum, sicut nos. De quo vide ipsum hoc explicantem, 2. dist. 37. quæst. 1. à num. 6. & quæst. 2. à num. 9. causa Deus materiale peccati, sed tota deordinatio à nobis est.

9.

Præterea, arguitur contra rationem positionis, quòd non concludat : quia si voluntas idè non potest non velle finem vltimum sibi

ostensum , quia in ipso non est aliqua ratio fugibilis : sed omnis ratio appetibilis , cùm intellectus informatus habitu in lumine fidei ostendit voluntati finem vltimum in particulari , & hoc sub ratione summi boni , in quo est omnis ratio appetibilis, & nulla ratio fugibilis, sequitur quòd voluntas non potest non velle vltimum finem in particulari sibi ænigmaticè cognitum. Consequentia patet, quia intellectus in lumine fidei certitudinaliter ostendit voluntati Deum , vt est vltimus finis ; nec de hoc plus dubitat , quòd Deus trinus & vnus habeat in se rationem omnis appetibilis , & nullam rationem fugibilis, quàm de fine vniuersali : & etiam cognoscens finem vltimum , sic in particulari perfectiùs cognoscit, quàm solùm cognoscens in vniuersali ipsum. Si igitur voluntas non potest non velle vltimum finem sibi ostensum in vniuersali , multò fortius non potest non velle vltimum finem sibi in particulari ænigmaticè cognitum , quod tamen negat Doctor istam opinionem tenens.

Quòd si concedas conclusionem : contra, per eandem naturam , per quam mouetur quis in finem , quiescit in fine : si ergo voluntas mouetur necessariò ex se in finem vltimum in particulari , vt in Deum : ergo necessariò quiescit in isto , ita quòd non potest non velle istum , & ita non potest voluntas auelli à dilectione Dei , & sic fit confirmatus in bono.

Præterea ; omne , quod mouetur ex se in aliquid , mouetur in illud secundum modum naturæ suæ ; si igitur voluntas moueatur necessariò in finem vltimum , & contingenter in ea, quæ sunt ad finem ; sequitur quòd non erit eadem potentia , & natura : quoniam eadem natura non potest esse principium agentis necessariò, & contingenter, quantum est ex se.

Confirmatur per Philosophum 6. *Ethicor.* vbi dicit, quòd ad ea quæ sunt altera genere, sunt alteræ particulæ animæ , & idèd contingit, quòd *scientificum* alia particula est, quàm *rationis*, quia *scientificum* est circa necessarium , & *rationis* circa contingens : si igitur voluntas necessariò se habeat circa finem vltimum , qui est ens necessarium , & contingenter circa ea quæ sunt ad finem , quæ sunt contingencia ; sequitur quòd voluntas non erit vna potentia.

Præterea, Philosophus probat 8. *Physic.* quòd grauias , & leuias non mouentur à se . quia tunc ex se starent, & essent principium sui status ex se circa terminum , sicut animalia : igitur à simili , & per eandem rationem , cùm voluntas moueat se liberè finem vltimum , voluntas posset habere principium sui status , circa finem vltimum , ita quòd posset non velle illum.

Præterea : Philosophus arguit contra Platonem 1. de *Anima* : quòd intellectus non sit circularis, quia tunc intelligentia esset circulario.

Ex quo accipitur , quòd si natura esset eadem natura, actus est idem cum actu ; si ergo voluntas necessariò volens vltimum, sit eadem cum volente contingenter, ea quæ sunt ad finem, tunc actus respectu finis erit eiusdem rationis cum actu respectu eorum quæ sunt ad finem, & ita si vnus est liber, contingens, & alter erit.

Præterea, si voluntas, quantum est ex se, necessiteretur ad volendum bonum sub ratione boni ; sequitur quòd non potest non nolle malum sub ratione mali. Consequentia patet : aliter enim simul posset velle aliquid sub ratione boni , & mali :

Si finis vltimus in vniuersali necessitat, idem faciet in particulari, contra D. Tho. de quo 1. d. 39. 4.

Replia.

Eadem natura non potest esse principium liberum, & necessarium.

10.

mali: consequentis falsitas probatur multipliciter.

Primo sic: malum peccati secundum rationem propriam peccati per se respicit libertatem voluntatis, quia secundum Augustinum, *Peccatum est aded voluntarium, quod non est peccatum, si non est voluntarium*: ergo peccatum sub ratione peccati est voluntarium: sed peccatum sub ratione peccati malum est: ergo voluntas potest velle aliquid sub ratione mali.

Confirmatur, actus malus peccati, in quantum peccatum est, aut est voluntarium, aut non; si sic, habetur propositum, quod voluntas velit malum sub ratione mali; si non sit voluntarium, ut malus: ergo actus ut malus non est peccatum.

Præterea; voluntas respicit malum, aut sub ratione mali, aut sub ratione boni. Si secundo modo, ita quod nolit malum sub ratione boni: ergo ratio bonitatis est causa nolendi aliquid, & per consequens voluntas non necessariò vult bonum sub ratione boni.

Si nolit malum sub ratione mali; contra cuiuslibet potentia secundum actus suos correspondet vnum obiectum formale sibi adæquatum; sed actus nolendi est actus positivus, sicut actus volendi: ergo voluntas habebit vnum obiectum positivum sibi proportionatum, & adæquatum secundum vtrumque actum. Non igitur actus volendi erit respectu mali, scilicet sub ratione mali, & velle respectu boni.

Præterea: si voluntas creata, & humana non posset velle nisi bonum verum, aut bonum apparens, & nõ malum per se: nec per se deordinationem in actu peccandi, tunc non posset plus peccare voluntas creata, quàm voluntas diuina, & increata. Consequens est falsum: ergo & antecedens. Probatio consequentia, omnia volibilia à nobis sunt etiam volibilia à Deo; ergo quicquid bonitatis, & entitatis substrata est in quocunque actu volendi vitiosè, est volitum à Deo, sicut à nobis: si igitur voluntas nostra creata non potest velle per se deordinationem, & deformitatem in actu volendi vitioso, non potest plus voluntas nostra ferri in illam deordinationem, quàm voluntas diuina increata, & per consequens non potest plus peccare in volendo illam deformitatem, quàm voluntas diuina.

Confirmatur per hoc, quod quicquid est per se volitum ab aliqua voluntate, quod est coniunctum sibi, est per accidens volitum ab eadem voluntate: sicut si visus per se videat aliquod visibile, ut coloratum, videt per accidens, accidens quod est coniunctum per se visibili: ut musicum & diaphanum, & probatur: quia nisi volens aliquid per se, & per accidens, voluit illud quod coniungitur volito per se; tunc voluntas nostra volens per se actum vitiosum, quantum ad substantiam actus, non oporteret quod per accidens voluerit deordinationem in actu, & ita non peccaret: igitur voluntas diuina volens per se actum quemcunque nolendi, quantum ad bonitatem in actu, per accidens vult priuationem in actu; si igitur voluntas nostra non peccet, nisi quia per accidens vult priuationem difformitatis in actu: sequitur quod non plus peccet voluntas nostra, quàm diuina, quia non alio modo vult actum vitiosum, quàm voluntas diuina.

Item, ad confirmationem eiusdem rationis, arguitur: quia non videtur quod voluntas sit per

se principaliter damnata propter illud, quod est per accidens volitum per voluntatem; cum potentia correspondeat actui culpabili: cum igitur voluntas damnatur propter volitionem malum; sequitur quod illic actus non sit respectu obiecti mali per accidens, sed per se.

Præterea: in Angelis malis, & damnatis Deum odientibus, odium Dei est apprehensum, & ostensum voluntati eorum odienti Deum. Aut igitur voluntas odium Dei sub ratione mali, & habetur propositum, quod malum sub ratione mali possit esse volitum; aut est volitum sub ratione boni; quod si concedatur: quia non apprehendunt odium Dei sub ratione boni: tunc enim errarent in intelligendo, & sic plus errarent, quàm nos: quia non apprehendimus sub ratione boni, nec etiam sub ratione alicuius boni potest apprehendi, cum amor Dei sit per se bonum, & odium sit per se malum.

Item, apprehenso ultimo fine per intellectum, voluntas necessariò delectatur; quia delectatio est coniunctio conuenientis cum conuenienti, & dum summum bonum ostenditur voluntati, necessariò est talis coniunctio, tum quia delectatio causatur ab obiecto, & tunc obiectum est præsens, sed delectatio, vel est dilectio, vel ipsam concomitans: quia apprehenso ultimo fine voluntas necessariò diligit illud.

Item, apprehenso malo sub ratione mali, voluntas necessariò restringit, & tristatur, si est imminens: ergo apprehenso bono sub ratione boni, voluntas necessariò diligit.

COLLATIO XVIII.

Vtrum voluntas per aliquid aliud à se, ut per habitum gratia, & gloria possit necessitari, ut possit non velle finem ultimum sibi clarè ostensum?

Doctores citati Collat. 14.

SCHOLIUM.

Probat efficaciter, & clarè, per habitum voluntatis in patria minimè necessitari voluntatem; & refutat pulcherrimè solutiones aliorum, quas vel imaginari possim, de quo agit 1. dist. 1. quaest. 4. num. 13. e contra D. Thom. & Henric.

DICITUR quod per obiectum, qui est finis ultimus sibi clarè ostensus, necessitatur voluntas ad eliciendum actum volendi circa illud obiectum, ita quod non possit non velle obiectum illud, dum est sibi ostensum: quia illud obiectum habet in se omnem rationem boni, & appetibilis. Per habitum verò claritatis, aut gratia necessitatur, ut non possit non velle illud, volendo contrarium, ut malum; ita quod per habitum charitatis necessitatur in patria, ut non possit auerti ab ultimo fine sibi clarè ostenso.

Sed contra hoc arguitur; quoniam illud, quod immobilitat aliud, videtur habere rationem dominij respectu illius; si igitur aliquis habitus possit immobilitare, & necessitare voluntatem, ut necessariò velit ultimum finem sibi ostensum clarè; sequitur quod aliquod creatum habeat dominium supra libertatem voluntatis, quod falsum est: quia immediatè subditur Deo.

K k Dicitur

An voluntas velit malum quâ sale.

An peccatum quâ sale est volitum.

12. *An voluntas habeat vnum obiectum, abstractens à bono, & malo.*

13. *An voluntas diuina velit per accidens deordinationem annexâ actui, sicut nos.*

14.

Odium per se malum, sicut amor bonum.

1.

Refutatio.

Responſo.

Dicitur quòd habitus ſolùm immobilitat voluntatem, ne poſſit tendere in malum, & auerti ab vltimo fine, nunc autem poſſe velle malum, non eſt libertas, nec pars libertatis, immò immobilitate voluntatem ad bonum, nec poſſit tendere in malum, non eſt dominari libertati eius.

2.

Replica.

Voluntatem nullo modo, neceſſitari per charitatem.

Contra: ſi voluntas immobilitetur, & neceſſitetur per habitum charitatis; aut ergo ad neceſſariò volendum vltimum finem clarè oſtenſum; aut igitur habitus reſpectu voluntatis eſt vt agens instrumentale: aut vt agens principale. Si vt agens instrumentale; igitur voluntas non neceſſitetur per charitatem, quia agens principale non neceſſitetur per instrumenta. Nec etiam eſt vt agens principale voluntatis, quia tunc voluntas principaliter non eliceret actum tendendi in finem vltimum; ſed charitas, aut gratiæ habitus; & ita habitus principaliter præmiaretur, & non voluntas.

Reſponſo.

Dicitur quòd voluntas per habitum charitatis, aut gratiæ non immobilitetur, vt per agens prius principale, nec vt per agens instrumentale: ſed tanquam per principium habilitandi, & perficiendi libertatem voluntatis in bono.

Replica.

Contra: ſi voluntas ſit de ſe indifferens reſpectu *A*, & *B*, & adueniente habitu charitatis, vt in patria, determinata ſit, & immobilitata, & neceſſitata ad *B*, ita quòd non poſſit in *A*: neceſſe eſt, vt habitus in hoc ſit agens, & principium agendi principale: quia cum voluntas, & habitus charitatis, ſiue gratiæ concurrant ad neceſſariò eliciendam actum reſpectu *B*, oportet quòd voluntas ſit principale agens, & charitas ſecundarium, aut è contra. Et ne fiat calumnia in verbo *agendi*: dicatur oportet, quòd voluntas ſit principale principium, quo eliciatur actio, & charitas ſecundarium, aut è contra: ſi voluntas ſit principium principale, quo agens agit in iſtam actionem; ergo ad actionem illam non neceſſitetur per charitatem: quia nunquam principium ſecundarium agendi immobilitat, aut neceſſitetur principale agendi principium.

3.

Agente principali neceſſariò agens, minus principiale non neceſſitetur.

Si dicatur, quòd charitas ſit vt agens principale, ſiue vt principium agendi principale, & voluntas vt principium agendi ſecundarium; ſequitur hoc inconueniens, quòd voluntas omnino per modum naturæ tendet in vltimum finem, & nullo inodo liberè, nec rationale: quoniam quando agens principale neceſſariò agit, agens ſecundarium neceſſariò ager: quia cum agens ſecundarium dependeat à principali agente, nec agit, nec mouet, niſi in quantum mouetur ab agente principali; ſed agens principale neceſſariò agit, & mouet, & agens ſecundarium neceſſariò mouetur: cum igitur agens principale mouet, ſecundarium non mouetur, niſi quia mouetur ab agente principali, ſequitur quòd ſecundarium agens neceſſariò mouebit, ſi principale agens neceſſariò mouet. Si habitus charitatis, & gratiæ neceſſariò mouet, & inclinatur, & neceſſariò eſt principium mouendi: quia non eſt forma libera, ſed neceſſariò determinata ad vnum. Si igitur voluntas ſit principium ſecundarium agendi reſpectu gratiæ; ſequitur quòd neceſſariò mouebit, & per modum naturæ, ſicut habitus per modum naturæ inclinatur in finem.

Agens principale, manens tale, non neceſſitetur ab alio.

Fiat igitur ratio ſic in forma: agens principale manens agens principale, quocumque ſibi addito, ſe habet mobiliter, ſicut priùs; ſed voluntas informata habitu charitatis, aut gratiæ in pa-

tria, eſt agens principale; igitur immobilitanda ſe habet, ſicut priùs ante aduentum gratiæ. Maior probatur per prædicta: quoniam agens principale eo ipſo quòd eſt agens principale, non mouetur ab alio: ergo eo ipſo quòd eſt agens principale immobiliter ſe habet ad ſuam actionem, ſicut priùs: impoſſibile eſt enim quodcumque aliud à principali agente immobilitare principale agens.

Præterea arguitur ad principale, & contra poſitionem, quòd voluntas non neceſſitetur ad volendum vltimum finem per habitum charitatis, & gratiæ: quia priùs natura oportet obiectum beatificum oſtendi voluntati, quam voluntas per habitum inclinatur in illud: ſed in illo priori inſtanti naturæ, cum obiectum beatificum ſit oſtenſum, vt continens omnem rationem boni, & appetibilis, neceſſitetur voluntatem ad eliciendum actum volendi circa ipſum: ita quòd non poſſit non velle ipſum: ergo in illo inſtanti voluntas non poteſt auerti ab eo: igitur in ſecundo inſtanti naturæ habitus non neceſſitetur voluntatem, ne auertatur.

Præterea, principium principale agens ex neceſſitate habet neceſſarià habitudinem ad actionem illius agentis, quia cum agens non agat, niſi per principium agendi, oportet quòd qualem habet agens ad actionem ſuam neceſſariam, vel contingetem, quòd talem habeat habitudinem principium agendi ad illam actionem; ſed voluntas Beati in patria eſt vt agens eliciens actum volendi, quo tendit in Deum, aliter non eſſet liber: igitur ſi Beatus in patria neceſſariò ſe habeat ad volendum vltimum finem, ita quòd non poſſit non velle illum; ſequitur quòd principium agendi illius actus, quòd eſt voluntas, de ſe, neceſſariò ſe habeat ad iſtum actum: ergo fruſtrà videtur ponere aliquem habitum, vt voluntas immobiliter & neceſſariò tendat in finem vltimum.

Præterea: ſicut materia ſe habet ad formam, & actum, ita potentia videtur ſe habere ad obiectum; quia ſicut forma eſt determinatiua & actualiua materiæ, ita obiectum determinat, & actualiua potentiam; ſed materia non poteſt ita perfici, nec actuali per vnā formam, quin appetat aliam, & ſit indifferens ad aliam: igitur nec ſimiliter potentia volitiua poteſt ſic determinari per quodcumque obiectum ſibi tale oſtenſum; quin adhuc ſit mobilis & indifferens ad aliud obiectum volendum.

Præterea, non videtur quòd aliquis habitus habeat maiorem rationem immobilitandi, & neceſſitandi voluntatem, quam aliquis habitus reſpectu alterius potentie, cum voluntas ſit potentia magis libera, quam aliqua alia potentia: ſed habitus exiſtens in intellectu non poteſt ſic neceſſitare intellectum in actu ſciendi, quin aliquando poſſit impediri ab actu intelligendi, vnde ſecundum Philoſophum habens habitum ſcientiæ poteſt impediri ab actu conſiderandi; ergo multò fortius, vt videtur, voluntas non poteſt neceſſitari ab aliquo habitu, ita quòd per illum neceſſariò habeat actum reſpectu obiecti illius habitus, & ſic non videtur, quòd voluntas per habitum charitatis neceſſariò velit vltimum finem ſibi oſtenſum.

4. Arguitur ſecundum mentem aliorum.

Si Beatus neceſſariò amaret, voluntas abſolue eſſet potentia neceſſaria.

5. Obiectum ad potentiam, ſicut forma ad materiam.

Intellectum non neceſſitetur per habitum, quin impediri poſſit ab actu.

S C H O L I V M.

Reſolutio huius collationis habetur apud Doctorem, 1. diſt. 1. q. 4. n. 13. & latius 4. d. 49. art. 6. à num. 8. vbi reſpō

refutando opinionem D. Thom. 1. 2. quaest. 10. art. 2. docet Beatum neque ab obiecto, neque ab habitu necessitari ad amorem beatum, sed ex Dei decreto Beatitudinem perpetuari, voluntate Beati, quoad intrinseca omnia, manente liberâ, ad non amandum, & ad peccandum.

COLLATIO XIX.

Verum hæc essentia diuina, vt hæc, distincta à seipsa, vt concipitur sub omni ratione attributi speciali, sit primum obiectum intellectus?

Scotus 1. dist. 13. num. 23. & 2. d. 1. q. 1. & alij ibi citati.

I.

QUOD non videtur: quia omnis cognitio fit per assimilationem cognoscentis ad cognitum; ratio assimilationis est veritas. Probatio, quia *veritas est adequatio rei ad intellectum, sine conformitas*; & talis adequatio, siue conformitas intellecti ad intellectum est veritas: ergo veritas est primum obiectum intellectus sui, vel essentia diuina sub tali attributo.

Item, quod est perfectissimum in entibus, & aliorum omnium maximè contentium, est primum obiectum intellectus diuini, quia illud, quod est primum, est perfectum; sed diuina essentia sub ratione exemplaris est perfectissimè omnium contentia; ergo ipsa sub tali ratione est primum obiectum intellectus sui, & ita veritas est primum obiectum, quia veritas est conformitas exemplaris ad exemplata.

Respondetur, quod hæc essentia diuina, vt hæc, est primum obiectum intellectus. Quod declaratur sic; illud debet poni primum obiectum potentie, quod primò mouet potentiam, & sub cuius ratione eam mouent omnia quæcunque mouent ipsam: exemplum de colore, qui primo mouet visum, & non album & nigrum, quia neutrum eorum mouet visum, nisi sub ratione coloris, quod est primum obiectum; sed essentia diuina primò mouet: quia ratio eius est ratio prima, & prius ibi, idem quod perfectius: nam creatura non potest primò mouere intellectum diuinum: quia tunc vilesceret intellectus diuinus: quia perficeretur formaliter aliquo finito, nec essentia diuina sub aliqua ratione attributi: quod notitia attributorum non naturam dicunt, sed ea quæ circumstant naturam, secundum Damascenum lib. 1. cap. 4. Præsupponit igitur subiectum tahquam perfectius se, quia est causa illorum aliquo modo: ergo essentia diuina, vt hæc, est primum obiectum intellectus.

2.

Item, obiectum primi intellectus simpliciter debet esse principale intelligibile simpliciter, sub ratione simpliciter primaria; sed primus intellectus simpliciter est intellectus diuinus, & primum intelligibile simpliciter, est essentia diuina, quia vnumquodque sicut se habet in entitate, ita in cognoscibilitate: ergo, &c.

Item, quod ratio entis, vel essentia, prima sit ratio, patet per Auicennam, qui dicit, quod illud, quod primò occurrit intellectui, & in quod omnia resoluuntur; ipsum autem in nullum aliud, est ens: ergo ratio entis est ratio prima.

Ad primum dicitur, quod omnis cognitio fit per assimilationem, tanquam per aliquam habitudinem mediam cognoscentis ad cognitum, non quod assimilatio sit obiectum ipsum, sed aliquid

Scoti oper. Tom. III.

communicans ipsum; sicut quædam relatio. Exemplum; color omnis est visibilis, non quod visibilitas sit ratio obiectiua, sed est quædam relatio media communicans colorem; prout comparatur ad potentiam visiuam, & ita *per* in propositione prima, vel potest dicere circumstantiam modi obiecti referentis vnum ad aliud obiectum, & ad potentiam, & sic nihil ad propositum.

Ad secundum dicitur similiter; quod essentia diuina est prius aliquo modo prioritatis, perfectissimum obiectum intellectus sui, & perfectissimè omnium contentiua, quàm sub ratione exemplaris: quia ipsa est quoddam pelagus infinitum: nec ipsa ratio exemplaris est primum obiectum, sed quidam modus circumstantis obiectum in comparatione ad medium eius, & sub ipsa ratione essentia est perfectiùs omnium contentiua, quàm sub ratione exemplaris: quia ratio eius, vt essentia, est prius, & fundamentum ipsius, vt est exemplar.

SCHOLIUM.

Probauit aliquos argumentis essentiam, quâ talis, & quâ veritas, esse obiectum intellectus diuini: & sunt duo argumenta in contrarium: nunc arguit ens esse eius obiectum, & quod vilesceret, si moueretur à creatura, prosequitur utrumque latè, subtiliter, & clarè.

CONTRA positionem quæstionis arguitur sic: Intelligens communissimum debet habere obiectum communissimum sub ratione communissima: talis est essentia diuina, vt est ens, vel essentia absolute sumpta, & non vt hæc est.

Contra illud, quod dicitur, quia tunc vilesceret, si creatura essent primum obiectum; arguitur. Non minùs potens est intellectus diuinus, & nobilis ex re sua intranea, quàm sit Sol, nec est magis infectibilis, & passibilis, vel communicabilis: sed Sol irradians super fœtida, non est fœtidus, nec magis vilescit: ergo intellectus diuinus, & si talia primò intelligit, non esset imperfectus.

Item, receptum est in recipiente per modum recipientis, & non per modum recepti: ergo quodecunque intelligit intellectus diuinus per modum suum intelligit: & sic nunquam vilescit.

Contra rationem ad secundum argumentum; nihil est intelligibile, nisi sub ratione qua potest manifestari intellectui; sed nihil potest manifestari intellectui sine veritate: ergo veritas est primum obiectum intellectus. Minor probatur per Augustinum, & Hilarium.

Contra responsionem ad secundum argumentum sic: de perfectione Dei est non solum quod contineat intrinseca, sed etiam extrinseca, & omnia; sed essentia diuina sub ratione, sub qua hæc, continet tantum intrinseca, & ipsa sub ratione exemplaris non solum continet intrinseca, sed extrinseca, & omnia: ergo illa sub illa ratione erit primum obiectum intellectus sui.

Ad primum dicitur, quod obiectum debet esse communissimum sub ratione terminandi actum potentia, sed non sub ratione mouendi.

Contra: per se ratio formalis obiecti est terminare actum potentia operatiua, vel actiue, siue obiectum moueat, siue non; si enim potentia est simpliciter actiua, non requiritur in ea actio obiecti ad hoc, quod agat, sed necessariò semper requiritur, quod terminet actum potentia in omnibus vniuersaliter; secundum etiam illos, qui po-

3.
Arguit ens esse obiectum intellectus Dei.

Arguit iterum essentiam sub ratione veri esse obiectum.

Ens esse obiectum intellectus diuini.

Veritas descriptio.

Quod essentia sit primum obiectum intellectus Dei.

Attributa non naturam dicunt, sed qua circumstant eam.

Cognitio fit per assimilationem, ex-ponitur.

nunt species concreatas in Angelis, non ponunt obiectum mouere potentiam, cui concreatae sunt illae species, sed tantum terminare actum potentiae; hoc igitur comperit formaliter, quod terminet actum; sed per se sub ratione terminandi obiectum intellectus diuini est communissimum, quod est ens: ergo per se ratio obiecti est ens, vel essentia absoluta, & non haec essentia, ut haec.

Præterea; obiectum mouens per modum naturæ, & sufficienter, mouet ad se, sicut ad actum potentiae: si igitur essentia diuina ut haec, sit primum obiectum: ergo erit primum obiectum ut terminat actum primum intellectus: quia ipsa non mouet nisi ad se, & ita nihil valer, dicendo illa.

Item, illud est primum obiectum adæquatum intellectus diuini, sub ratione cuius omnia alia intelliguntur, quæcunque intelliguntur, & sub cuius ratione omnia alia terminant actum potentiae; sed Deus intelligit lapidem sub propria ratione, quæ est lapis, & asinum similiter: ergo aliquid debet esse obiectum adæquatum commune omnibus terminantibus; tale est ens communissimum: quia lapis est ens formaliter, & asinus est ens, sed non sunt essentia Dei formaliter, sed ratio terminandi est communis ratio obiecti: ergo ens, & non essentia Dei, ut haec, est obiectum intellectus sui.

5. Ad hoc dicitur, & ad alia, quod essentia Dei potest esse primum obiectum, & communissimum adæquatum: quia includit omnia alia sub ratione terminandi actum potentiae, & communitate continentiae; & non communitate prædicationis, continet enim, & includit omnia alia, non tamen adæquat communitate prædicationis, sicut & ens.

Contra: tunc eadem ratione essentia diuina esset primum obiectum nostri intellectus: quia includit in se, & continet omnia quæ possunt terminare actum intellectus nostri.

Item, tunc albedo esset primum obiectum visus, quia continet omnes perfectiones cuiuscunque coloris.

Quare essentia est obiectum intellectus diuini, & non nostri.

Ad primum istorum respondeo, non sequitur quod essentia diuina sit primum obiectum intellectus nostri, licet contineat omnia alia, sed requiritur, quod actus intellectus potentiae feratur immediate in illud obiectum, & quod in illo obiecto resplendant omnia, quæ secundò possunt terminare illam intellectionem: sic est obiectum respectu intellectionis Dei, & non nostri, quia intellectus noster non immediatè fertur in essentiam diuinam, & omnia alia, quæ continet per eam.

6. Ad secundum dico, quod essentia Dei continet omnia alia per modum speculi, in quo refulcent omnia alia, non est sic albedo speculum respectu aliorum colorum, & idè nihil ad propositum.

Contra primum; tunc idem esset obiectum visus actus potentiae & ipsius potentiae, quod non est verum, quoniam sunt plures actus illius potentiae. Probatio consequentiæ: idè est adæquatio obiecti ad intellectionem diuinam: quia intellectio diuina est vna: si igitur potest per vnā intellectionem omnino vnā intelligere omnia, vel etiam ex vno, vel in vno, adhuc esset idem primum obiectum, scilicet, commune, quod est modò, siue sit ratio cognoscendi alia; siue non.

Item, tunc essentia diuina esset primum ob-

iectum intellectus creati, ut Angeli, vel alterius.

Ad primum istorum dico, quod si intellectus sit talis, quod vnā intellectione feratur in omnia, & illa intellectio adæquat virtutem eius, tunc maior est vera: talis est intellectus diuinus, & eius intellectio.

Ad secundum dico, quod intellectus creatus potest dupliciter considerari, vel ut est potentia naturalis præcisè, vel ut est Beatus. Primo modo non habet essentiam diuinam pro primo obiecto, nec aliud supernaturale, sed ut Beatus; cum Beatitude sit perfectio obiecti supernaturalis, sic potest habere essentiam diuinam pro primo obiecto.

Contra; intellectus qui potest habere plures intellectiones diuersas secundum rem, vel secundum rationem, non potest habere idem obiectum omnino re, & ratione illas terminans: quia tunc essent plures intellectiones, & non plures; sed essentia diuina, ut terminat omnino vnā intellectionem, includit omnia alia ut adæquatum obiectum: ergo non omnino eodem modo plures intellectiones.

Respondeo: sicut in obiecto sunt diuersae rationes, & sic proportionabiliter in potentia sunt diuersae rationes, prout est plurimum, & diuersarum intellectionum.

SCHOLIUM.

Disputat modò egregiè, non essentiam, sed Deitatem esse obiectum primum intellectus diuini. Item, omnino attributum esse eius obiectum primum, tenendo attributa distinguere ab essentia. Resolutio collationis est apud Doctorem, 1. dist. 13. num. 23. & 2. dist. 1. quest. 1. num. 18. essentiam diuinam esse primum, & adæquatum obiectum intellectus, & voluntatis Dei.

AD principale, quod Deitas sit primum obiectum intellectus: quia operatio intelligendi non tantum est circa entia, sed circa non entia, ita intellectus intelligit cæcitatem esse cæcitatem, sicut bonum esse bonum; sed ens non est tale, quia tantum prædicatur de entibus, & non de non entibus: ergo aliquid aliud, tale est veritas: ergo, &c.

Dicendum, quod non entia non intelliguntur nisi per comparisonem ad suos habitus, sicut priuationes; sed suis habitibus communius est ens, & idè operatio realis & positua est circa realia & positua.

Item, illud est primum obiectum intellectus diuini, sub cuius ratione omnia alia subiiciuntur intellectui; sed tale non est essentia diuina, ut haec, quia lapis non intelligitur sub ratione huius essentiae, quia tunc non intelligeretur distinctè, & sic, tunc confusè.

Respondeo, intellectus diuinus, ex quo formaliter est infinitus, non formaliter perficitur, nisi infinito: tale est solum essentia diuina ut haec, & idè licet lapis sub propria ratione esset intelligibilis, nunquam tamen, ut intelligitur sub propria ratione, perficeretur ipso, quia ita perfectus est ex intellectione primi obiecti, quod est infinitum, quod nunquam potest perfici actione alicuius secundarij obiecti, sed semper præuenitur actione primi obiecti, quod est formaliter infinitum.

Item ad principale, illud est primum obiectum intellectus, in cuius ratione & virtute omnia alia mouent; sed tale est quodlibet attributum suppositi

7.

Intellectus creatus habet essentiam pro primo obiecto Beatitude.

Intellectus intelligit entia. & non entia.

8.

posita distinctione, quia quodlibet eorum est infinitum formaliter: ergo, &c.

Item, idem est obiectum intellectus simpliciter, & obiectum intellectus in quocunque; sed obiectum intellectus simpliciter est ens: ergo & cuiuslibet intellectus: ergo & intellectus diuini. Item, diuersæ potentia secundum genus requirunt diuersa obiecta prima.

Ad primum potest dici, quod ratio infinitatis per prius inuenitur in hac essentia, ut hæc, quam in ipsa sub ratione attributali, & idem ratio non concludit.

Ad secundum dicitur, quod maior est falsa, quia potentia visua simpliciter est obiectum omne visibile; sed visui vespertilionis non est visibilis lux excellentissima, idem non videt lucem excellentem.

Ad tertium dico, quod accipit falsum, quia idem obiectum sub eadem ratione est formale obiectum cognitiua, & suæ appetitiua.

COLLATIO XX.

Vtrum essentia diuina sub eadem ratione formali sit obiectum intellectus diuini, & intellectus Beati, ita quod sub eadem ratione formali terminet actum visionis anime, & actum visionis Beati alicuius?

D. Thom. 1. par. quaest. 12. art. 8. & 3. par. quaest. 10. art. 2. Scot. 3. dist. 14. quaest. 1. ad 3. & quaest. 2. à num. 16.

I.

DICITUR quod non; quia sub ratione infiniti terminat actum visionis diuinæ; sub hac autem ratione non est obiectum intellectus Beati, cum eius potentia sit naturæ finitæ; & per consequens non potest habere obiectum sub ratione opposita, ut sub ratione infinita.

Contrà: quicumque intellectus cognoscit, aut intelligit aliquod obiectum, intelligit omne illud quod inest ei per se, primo modo dicendi per se; sed quicquid est in Deo, conuenit ei in primo modo dicendi per se: ergo intellectus intelligens essentiam diuinam, intelligit omnia, quæ conueniunt, & insunt eidem essentiæ; talia autem sunt infinita: ergo intellectus Beati intelligit infinita: ergo intelligit Deum sub ratione infinita. Maior est euidens, quia quicumque intelligit aliquid siue distinctè, siue indistinctè, clarè, siue obscurè, intelligit eodem modo illud quod est de per se intellectu, & conceptu eius: ut qui intelligit hominem, intelligit animal; vel saltè quicumque intelligit aliquod obiectum, potest intelligere omnia illa, quæ sunt de per se intellectu eius: quia illa non continentur in illo obiecto, nisi virtualiter, & per consequens plus est intelligere illud obiectum, quàm illa, quæ sic includuntur; huiusmodi autem sunt, quæ per se, primo modo dicendi per se conueniunt alicui per se primo modo, est eius essentia, vel principium essentiæ, ex primo posteriorum; sed quicquid est in Deo, est essentia diuina, & idem cum ea: ergo quicquid est in Deo, conuenit ei primo modo dicendi per se: ergo, &c.

Præterea: nulla potentia quietatur in aliquo obiecto, nisi sub illa ratione, sub qua includitur in eo totalis perfectio sui primi obiecti, sicut poten-

tia visua non quietatur in aliquo obiecto, nisi in illo includatur omnis perfectio sui primi obiecti, quia sub alia ratione illud primum obiectum non adæquat potentiam, & per consequens eam non quietat: ergo intellectus nõ quietatur in videndo essentiam diuinam, nisi sub illa ratione, sub qua essentia diuina includit totam perfectionem veritatis, aut entis, aut cuiuscumque, quod ponitur primum obiectum intellectus; sed ratio totalis perfectionis veritatis alicuius entis, est ratio infiniti intensiue, quia est ratio rei non habentis excedentiã: ergo intellectus non quietatur videndo essentiam diuinam, nisi videat eam sub ratione infiniti.

Præterea: potentia quæ tendit in diuersa obiecta per se, non quietatur in vno, nisi sub ratione, sub qua eminenter includuntur perfectiones illorum in illo vno, sicut potentia visua tendens in album & nigrum per se, non quietatur in aliquo obiecto, nisi sub ratione, sub qua includit perfectiones omnium colorum; sed intellectus noster potest cognoscere infinita obiecta, vnde est cognitiuus infinitorum; non igitur quietatur in essentia diuina, nisi sub ratione sua, quæ includit perfectiones infinitorum intelligibilium; sed hæc ratio est ratio infinitatis; ergo, &c.

Præterea, cognitio intuitiua differt à cognitione abstractiua in hoc, quod abstractiua abstrahit ab existentia rei, quia potest esse de re absente, sicut præsentem, cum sit per speciem æqualiter essentialiter repræsentantem rem absentem, sicut præsentem; sed cognitio rei intuitiua est de re, ut præsens est: sed cognitio Dei, & Beati in patria respectu essentiæ diuinæ, est intuitiua: maximè ergo est respectu essentiæ diuinæ, ut existens est: ergo sub eadem ratione essentia diuina terminat cognitionem diuinam, & Beati in patria. Vnde si esset essentiæ, sub alia ratione, quàm sub ratione, quæ existens est, posset cognosci cognitione abstractiua, & non intuitiua à Beatis.

SCHOLIUM.

Disputauit quatuor medijs Beatos videre Deum quantum infinitus est, neque aliter quietari posse. Disputat in sequentibus, eos videre infinita in Deo: & rationes sunt clarissima & ingeniosissima. Resolutio, Beatos videre Dei infinitatem, ita Doctor 3. d. 14. q. 1. ad 3. an autem possint videre omnia in Verbo, & quomodo, vide cum ibi, q. 2. à n. 16. vbi latè disputat an anima Christi videat infinita, & quomodo suscipere possit vidisse, si omnia in eo videret, non idem comprehenderet Deum, ut probat ibi n. 11. contra D. Thom. 3. p. q. 10. art. 2. & 1. p. q. 12. art. 8.

Præterea, arguitur quod Beatus videns essentiam diuinam videat infinita, & per consequens videat essentiam sub ratione infinita, quia sub ratione, quæ repræsentat infinita. Antecedens ostenditur sic, quia si videns essentiam diuinam non videret omnia, quæ in Dei sunt essentia, hoc non esset, nisi propter aliquam differentiam ipsorum, quia quod vnum cognoscitur, & aliud non, hoc non est nisi propter aliquam differentiam; hæc autem differentia, aut est secundum rationem, aut secundum rem; nõ autem propter differentiam realem: quia nihil differt realiter in Diuinis ab essentia. Tum, quia in Diuinis non est differentia realis, nisi personarum: sed hæc differentia non impedit, quin intellectus videns vnam personam, videat aliam: ergo differentia realis nõ impedit: non etiam differentia rationis: quia persona differt ab essentia

Arguit Beatos videre infinita in Verbo.

Beatos intelligere Deum, ut infinitum.

2.

Quod non quietatur in intellectu, nisi in infinito.

secundum rationem, & tamen intellectus videns essentiam, videt & personam: ergo differentia secundum rationem non potest impedire, quin Beatus videns essentiam diuinam, videat omnia, quæ continentur in ea, quæ sunt infinita.

Præterea, ad idem sic: si intellectus Beati videns essentiam diuinam non videat omnia, quæ relucet in essentia; aut hoc est propter impotentiam intellectus videntis, aut propter diuersitatem speculi repræsentantis, quia magis clarè repræsentat vnum, quàm aliud; aut propter diuersitatem illorum, quæ includuntur, quia scilicet: vnum natum est cognosci ab intellectu, & non aliud. Non illo tertio modo: quia quæ ratione vnum est cognoscibile ab intellectu, & aliud: nec propter diuersitatem speculi repræsentantis, quia illud vniforme est simplicissimum; nec propter impotentiam intellectus cognoscentis, quia potest cognoscere essentiam diuinam, & non est magis cognoscere ea, quæ includuntur in essentia, quàm essentiam. Et hoc est sic arguere: imperfectio potentie cognitiuæ respectu vnius, & non respectu alterius, non est, nisi quia vnum obiectum est perfectiùs cognoscibile, quàm aliud: si enim essent æqualiter cognoscibilia, & æqualis cognoscibilitatis, non est potentia magis imperfecta ad cognoscendum vnum, quàm aliud; sed essentia diuina est obiectum ita perfectum cognoscibile, sicut illa, quæ includuntur in essentia, vel maioris: ergo non est propter imperfectionem potentie cognoscentis, quòd cognoscat essentiam, & non alia quæ includuntur in essentia.

Præterea: intellectus Beati quietatur in videndo essentiam diuinam; sed non quietaretur, nisi videret infinita, quæ relucet in ea, quia si cognosceret finita, oporteret plura cognoscere, cum ea potest cognoscere: ergo appetitus eius non quietaretur: ergo, &c.

Præterea; Beatus videns essentiam diuinam, aut videt sub ratione infinita, aut non sub ratione infinita; si primo modo, habetur propositum; si secundo modo: ergo cum videat essentiam diuinam sub alia ratione, & non sub ratione infinita; sequitur quòd videat eam sub ratione finita, & ita finitum quietaret, quòd falsum est.

Item, essentia diuina, vt nuda, est obiectum intellectus diuini, & sic est obiectum intellectus Beati.

Item, est obiectum intellectus diuini sub ratione veri, & sic est obiectum intellectus Beati.

Item, beatificat intellectum diuinum, vt bonum vltimum, sic etiam & intellectum beatum: ergo, &c.

Item, infinitum nunc scitur de Deo; ergo in patria videbitur.

Item, modus intrinsecus obiecti videtur; ergo obiectum per se videtur sub isto modo.

COLLATIO XXI.

Vtrum essentia Dei secundum rationem essentia sit aciei intelligentia principium formale intelligendi?

Scotus locū citatus disp. 19.

I. **I**ntelligo de intelligentia proprie dicta. Quòd sic; in Deo idem est esse & intelligere 1. libr. de Trinit. cap. 4. 1. particula 4. sed essen-

tia diuina est ratio essendi: ergo & ratio intelligendi: ergo, &c.

Ad quæstionem dico, quòd quæstio, si quærat de ratione intelligendi, potest habere triplicem intellectum, vel de ratione elicitua, vel repræsentatiua, vel obiectiua, & terminatiua. Tamen videtur quæstio magis quærere de ratione principij elicitui, talis est essentia. Quòd declaratur sic: illud quòd est sufficiens repræsentatiuum ex parte intellectus, qui est respectu omnium, quæ potest intelligere, videtur ratio formalis intelligendi omnia; talis est essentia: ergo. Minorem probo per Augustinum 15. de Trinit. cap. 14. vbi prius.

Contra, videtur quòd distinctio non sit conueniens, quia quæstio quærat de ratione formali, & in tanto videtur se determinare, & præscindere rationem formalem, contra rationem repræsentatiuam, & rationem obiectiuam; ergo non oportet distinguere.

Item, contra aliud in positione quæstionis, quia quando dicitur, quòd est ratio repræsentatiua; aut ratio elicitua, & ratio repræsentatiua sunt eadem secundum rem, aut secundum rationem tantum; si secundum rationem tantum, sic omnia sunt eadem in Diuinis.

Item, in nobis non videtur quòd principium repræsentatiuum sit ratio formalis; quia si sic, eadem species esset repræsentatiua, & elicitua: ergo sequitur quòd primus actus intellectus erit reflexus, quia species est forma intellectus, & antequam intelligat, oportet quòd se conuertat super speciem.

Item, Augustinus non videtur esse pro hoc, quia nihil loquitur de principio formali, sed de principio effectiuo, sicut patet per eundem in capitulo sequente, quòd *Verbum omnia nouit, sicut Pater*, & sicut Pater effectiuè, sic concludit ibi de Filio.

Ad primum dicitur, quòd non distinguit illa, nisi ex parte intellectus, quia intellectus potest esse ratio repræsentatiua sub vna ratione, & sub alia ratione, ratio obiectiua, non autem distinguitur ex parte obiecti. Per hoc etiam patet ad secundum.

Contra: medium repræsentatiuum non potest intelligi, nisi dicitur ex parte intellectus, vel sumitur pro aliquo tali, quòd est simile speciei in nobis, vel pro obiecto, secundum quòd dicimus essentia diuina repræsentat se intellectui, vt obiectum primo modo, licet species sit eadem secundum rem; tamen differt secundum rationem, vt repræsentat, & vt elicit.

Item, oportet quòd præsens intellectui repræsentaret obiectum, antequam intellectus habeat aliquem actum; ergo ante omnem actum directum est actus reflexus; similiter conuertet se in obiectum, antequam habeat præsens sibi, & ita conuersio est actus, vt intellectus intelligit formam, antequam conuertatur super suam formam.

Ad primum dicitur, quòd obiectum repræsentat, & species; sed alio, & alio modo, nec quando conuertit se super se, habet aliquem actum elicitum: sed, &c.

Item; intentionale tantum non est propria ratio, vel principium alicuius actionis realis; sed species virtute luminis est quid intentionale: ergo, &c.

Item, operatio præsupponit esse: ergo per se operari

Pulcherrima ratio.

f.

2.

3.

operari per se esse : ergo operatio vnum principium ; sed intellectus & species non sunt vnum : ergo, &c.

Ad primum dicitur, quod verum est de intentionali tantum, non de intentionali, ut innitur alicui reali; sic est de specie respectu obiecti.

Ad secundum dicitur, quod non oportet, quod sit similis vnitas hinc, & inde, &c.

Item, si essentia sub ratione essentiae sit principium formale cognoscendi & intelligendi, cum essentia sit tantum essentia, sicut equitas tantum equitas; ergo tantum erit ratio intelligendi se.

SCHOLIVM.

Resolutio, essentiam esse rationem formalem, representationem, obiectiuam, terminatiuam, respectu diuinae intellectiois, vide Doctor, locis citatis, collat. 19. in Scolio.

COLLATIO XXII.

Vtrum attributa distinguantur ex natura rei.

D. Thom. 1. part. quest. 28. art. 6. Alenf. 1. part. q. 68. membr. 5. D. Bonauen. 1. d. 33. q. 1. 2. Rich. art. 1. q. 1. Suarez. 1. p. tract. 3. lib. 4. cap. 2. & 4. Scot. 1. d. 2. q. 7. n. 41. & dist. 5. quest. 4. & d. 13. & d. 26. num. 8. quem sequuntur. Dur. Occam. Gabr. Marfil. citati 1. d. 34. in Schol.

1.

Vnde non; quia si sic, sapientia non esset formaliter perfectio simpliciter. Probat consequentiam; quia perfectio simpliciter est cuiuslibet melius esse, quam non esse; sed sapientia non est formaliter in bonitate, si distinguantur; ergo, &c.

Vel si formetur: bonitatem esse formaliter sapientiam, est perfectio simpliciter; sed perfectio simpliciter cuiuslibet est melius ipsum, quam non ipsum, secundum Anselmum *Mono.* bonitati igitur formaliter melius est esse sapientiam formaliter; sed quod melius est, ponendum est in diuinis; ergo, &c.

Item, attributa differunt à relationibus, quia relationes non sunt de ratione intrinseca essentiae; sed magis extrinsecæ, quasi pullulantes ab ea.

Vnde relationes habent essentiam vt fundamentum, propter quod possunt plures relationes fundari in essentia diuina, differentes formaliter; vnde non dicitur, quod essentia sit pelagus relationum, sed tantum attributorum, quia ipsa intrinsecus claudens, quia attributa sunt essentiae intrinseca, & intra eam includuntur. Si igitur distinguuntur formaliter ex natura rei, videtur quod intra essentiam simplicem sit aliqua compositio ex potentia, & actu, vel aggregatio, quod repugnat diuinae simplicitati.

2.

Tertio, attributum est absolutum, & secundum te est infinitum formaliter, & est quædam perfectio infinita; infinito autem nihil est aliud, quod sibi addi potest: ergo formaliter non erit distinctum ab aliquo alio: quia importat limitationem: est enim distinctio quædam præcisio vnitas ab altero; si igitur sit infinitum formaliter, vt dicis, non erit formaliter distinctum ab eo.

Item quartò, relatio duplicem habet rationem, siue respectum, vnum ad fundamentum, alium ad oppositum; licet ergo secundum respectum, quem habet ad fundamentum transeat, &

non distinguatur ab essentia formaliter, nec ab opposito; secundum tamen illam rationem, secundum quam respicit oppositum, non transeat; & idè non est mirabile, si secundum illam potest relatio distingui formaliter ab essentia, & ab opposito: tunc autem formaliter attributa tantum vnam habent rationem, scilicet ad fundamentum, quia absoluta sunt, secundum quod transeunt in fundamentum; ergo nullo modo possunt distingui formaliter, nec ab essentia, nec ab opposito.

Ad hoc est auctoritas Dionysij de *Diuin. Nom.* 5. & 6. quanto numeri distant magis à monade, tantò magis distant inter se, & quanto minùs, minùs; sed Deus est monas; ergo in ipso est minima distantia.

Item, Anselmus *monol. cap. 2.*

SCHOLIVM.

Positòs quatuor rationibus, & auctoritate Dionysij, suadenibus attributa non distingui ex natura rei; respondet & replicat multipliciter circa easdem rationes: qua hic sunt tractat, de perfectione simpliciter facile solues, ex ijs qua habet 1. dist. 2. quest. 7. num. 39. & dist. 8. quest. 1. num. 7. 8. vbi describit perfectionem simpliciter.

Ad primum; perfectio simpliciter potest dici vt vniuersaliter perfectio, & est in quolibet melius ipsum, quam non ipsum; sic sapientia est perfectio simpliciter. Alio modo perfectio simpliciter dicitur, prout distinguitur contra *secundum quid*, hoc modo sapientia non est formaliter perfectio simpliciter, talis autem perfectio non est illud, quod in quolibet melius est ipsum, quam non ipsum.

Contra; sapientiam esse formaliter sapientiam, est perfectio simpliciter; si igitur esse formaliter sapientiam est perfectio simpliciter, & iustitia sit omnis perfectio simpliciter, vel habet omnem perfectionem, tunc iustitia est formaliter sapientia. Verum est quod omni modo est perfectio simpliciter, quo potest esse: ergo omne aliud est fallacia consequentis, quia nihil aliud formaliter potest esse illud, nisi ipsum; sed alia possunt esse ipsa formaliter perfectio simpliciter: idè idem est, ac si argueretur, omnis homo; ergo omne animal.

Contra: membra distinctionis coincidunt, quia perfectio simpliciter, non secundum *quid est*, cui deest alia perfectio, sed tale melius est cuiuslibet esse, quam non esse, & illud est vniuersalis perfectio: verum est realiter, sed non formaliter.

Contra; si non diminuit à perfectione, melius est cuiuslibet cognoscibili ipsum, quam non ipsum.

Dico quod distinctio est bona, perfectio enim simpliciter vno modo est, quæ nullam imperfectionem includit; sicut paternitas est perfectio simpliciter, quæ scilicet nihil diminuit de perfectione, & hoc modo non intelligit perfectionem essentiae. Vnde esse formaliter sapientiam est perfectio simpliciter, prout dicit non diminueri à perfectione.

Vnde bonitas, si esset formaliter sapientia, non diceret perfectionem simpliciter, nec esset melior sic, quam non.

Contra; tunc esset hæc, & alia perfectio simpliciter, nec sic de Deo, & creatura, quia Deus includit omnem perfectionem creaturæ, idè

non est melius ista duo, quàm vnum; bonitas autem formaliter non includit sapientiam, quorum vtrumque, vt sic, est perfectio simpliciter: ergo videtur quòd perfectio est bonitati includere sapientiam.

4. Dico quòd esse per identitatem sapientiam est perfectionis simpliciter, & perfectius, quàm non esse; non autem formaliter.

Contrà: melius est bonitatem esse identicè sapientiam, & etiam formaliter; quàm formaliter solum, sicut melius est bonitati esse formaliter bonitatem, quàm identicè solum.

Præterea: si sapientia non esset bonitas, nisi identicè solum, tunc non esset magis bonitas, quàm relatio.

Ad primum istorum dicitur, quòd non esset bonitati perfectio simpliciter esse formaliter sapientiam, sed sapientiæ est perfectio simpliciter gratia materiæ. Vnde bonitas non est formaliter sapientia, quod non est propter impossibilitatem extremi, sed modi vniendi. Vnde perfectioni simpliciter melius est, non esse formaliter aliam, quàm esse.

Contrà, si est perfectio simpliciter, includit aliam.

Responsio, includere in ratione sua quiditativa, non est perfectio simpliciter, nec est perfectius, quàm non includere.

5. Arguitur, finitum, & infinitum non distinguuntur, quia infinito non est possibilis additio.

*Quòd ali-
quod sit infi-
nitum, non
idèd formaliter
aliud.*

Responsio, quòd falsum est: quia si color esset infinitus, adhuc non esset linea, nec in eadem specie esset hinc; & si esset hæc albedo, non esset alia albedo: idèd nec in eadem specie, nec in diuersis speciebus: sequitur quòd si aliquid sit infinitum, quòd sit formaliter aliud.

Contra hoc arguitur, & ad quæstionem secundum Sanctos, personæ distinguuntur per respectus, hoc concedunt omnes, nec pro alia causa ponunt Sancti illud, nisi quia repugnat pluribus formis absolutis esse vnum in abstracto: personæ autem sunt simpliciter idem in essentia, idèd personæ non distinguuntur absolutis formis, sed attributa distingui formaliter, & esse idem identicè, est incidere in illud, quod vellent vitare.

6. Præterea, diuinæ bonitati congruit esse omnis perfectio simpliciter; sed esse formaliter sapientiam est perfectio simpliciter: ergo diuinæ bonitati congruit esse formaliter sapientiam. Probatio maioris: nihil est perfectio simpliciter, nisi sit melius cuiuslibet ipsum, quàm non ipsum; hæc est huiusmodi: ergo sibi conuenit omnis perfectio simpliciter.

vide 1. dist. 8. quæst. 1.

Dicitur quòd verum est cuiuslibet melius est, cuiuslibet supposito. Contrà, Anselmus probat quòd essentia diuina est, vna, non quòd Pater, & Filius sit tantum rationis, & arguit: melius est cuiuslibet inesse perfectionem simpliciter: ergo melius est essentia diuinæ; quod non sequeretur, nisi cuiuslibet in antecedente distribuere pro formis, & non tantum pro suppositis.

Confirmatur; nisi forma ignis esset melior, si esset forma ignis, & sapientia; quàm nunc est sapientia, non est perfectio simpliciter. Probatio minoris, scilicet quòd esse formaliter sapientiam est perfectio simpliciter secundum quòd formaliter determinat compositionem, quia esse formaliter sapientiam est quædam perfectio; sed omnis

perfectio habet suam perfectionalem quantitatem; sed finitum & infinitum congruunt quantitati, sicut par & impar numero, ita quòd ex simili distinctione sunt conuertibilia quantitati; ergo si est perfectio, & non finita: ergo infinita simpliciter perfectio, scilicet quòd cuiuslibet melius sit ipsum esse, quàm non esse.

Item, relatio diuina non est finita, neque infinita secundum eos, quod est contradictio, cum habeat quantitatem suam.

Item, probò minorem sic; esse formaliter sapientiam, vt formaliter determinat compositionem: aut est formaliter idem cum esse sapientiam, aut non? si sic, habeo propositum, cum esse sapientiam sit perfectio simpliciter: ergo esse formaliter, est quidam modus, & formalitas, & est in Deo: aliter nihil esset in Deo, quod esset formaliter sapientia, quod est falsum; quia sapientia est formaliter sapientia, & non est eadem secundum te: ergo sunt duæ formalitates; illa quæ erit in formalitate A, quæro vtrum erit A: & esse formaliter A, sit idem? si sic, ergo eadem ratione standum erit in primo: si non, erit processus in infinitum.

Item, ad principale, licet sapientia distinguatur formaliter à bonitate, vtraque tamen est infinita formaliter: sapientia igitur infinita est, & non solum, quia est eadem essentia, sed formaliter: tunc arguo, infinitas formalis, & sapientia si sint duæ formalitates, ista infinitas non est sapientia, nisi identicè, & tunc sapientia non est infinita formaliter; sic est infinitas ista in paternitate: ergo paternitas est æquè infinita formaliter, sicut sapientia: ergo sapientia non est infinita formaliter, sicut paternitas. Si sint vnà formalitas eadem ratione infinitas formalis est bonitas: ergo quot sunt attributa, tot sunt distinctæ infinitates formaliter; sed omnis infinitas perfectionalis est pelagus infinitum: ergo tot sunt pelagus infinita, quot sunt perfectiones attribuibiles, quod est contra Damasc. cap. 6. vnum est pelagus diuina essentia, alia sunt circumstantia.

Item: nisi in Parte essent duæ formalitates, non esset intelligibile, quòd Pater esset idem simpliciter cum Filio, & tamen distinctus personaliter ab eo; sed quia alia formalitas est essentia, & alia relatio, idèd sunt idem, & distinguuntur, sed in formalitate, quæ est sapientia, non sunt duæ formalitates secundum eos, sed sapientia est vna formalitas; ita etiam quòd infinitas eius est eadem formalitas cum sapientia, secundum eos; ergo non est intelligibile, quòd sapientia habeat, quòd sit idem singulare cum bonitate, & tamen formaliter distinguuntur ab ea, & multò fortius, Pater enim licet habeat duas formalitates, non prædicatur identicè de Filio. Hæc enim est falsa omnino: Pater est Filius; sed hæc est vera, sapientia est bonitas: ergo sapientia est magis eadem bonitati, quàm Pater Filio, quia Pater saltem identicè dicitur de ea.

Item, si sapientia diuina esset ita sapientia, quòd nullo modo bonitas, nec formalitas, nec formaliter, nec virtualiter, tunc esset finita secundum omnes; ergo si sapientia est sic formaliter sapientia, quòd non formaliter bonitas, & formaliter finita.

Item, qualitercunque ponatur aliquid infinitum eo modo, quo ponitur infinitum, includit omne aliud. Probatur inducitur; si aliquid est infinitum corporaliter, vel dimensionè, includit omne

7.

An formalitas infinita, & attributi, sit eadem.

8.

Vrgens ratio contra distinctionem formalem.

Vt ponitur aliquid infinitum, an includit omne aliud.

omne

omne aliud corpus, & omnem aliam dimensionem corporaliter, & dimensione: ergo si aliquid esset infinitum formaliter, includit omnem aliam formam formaliter.

Item; sapientia non esset infinita identice, nisi identice haberet in se omnem perfectionem; ergo sapientia non erit formaliter infinita, nisi habeat in se omnem perfectionem simpliciter.

SCHOLIUM.

In sequentibus disputat, egregie attributa ex natura rei distinguuntur, impugnans alterius partis solutiones. Responsio Doctoris, 1. d. 8. q. 4. n. 17. attributa ex natura rei distinguuntur formaliter, vel non esse idem formaliter; & ibi probat rationibus, & auctoritate Damasci, Hilarij & Augustini.

9. **C**ontrà arguitur; intellectus Dei in primo signo eternitatis, aut intelligit distincte istas perfectiones, aut non: si sic, cum intelligit ea in se, idem sunt absque negotiatione; ergo sunt distincte ante omnem negotiationem; si non, ergo intelligit eas confuse, & ita non perfecte, qualiter non distincte, & perfecte.

Responsio patet secundum loquentes de lumine, quod in potentia solum sunt formalitates distincte, & non ex natura rei, sed ex lumine ostendente.

Tamen aliter dico, quod hic est æquiuocatio, & consequens; nam indistincte & etiam distincte æquiuocum, & indistinctio vna provenit ex potentialitate, secundo *Metaphysica*, in fundamento naturæ nihil est distinctum, hæc indistinctio est potentialis: alia indistinctio est ex actus puritate, hæc indistinctio est vnitio, & sic alia sunt ibi indistincte, id est, vnitue, & tamen distincte, id est, actualiter, non potentialiter.

Item, arguitur, sapientia & bonitas dicuntur in creaturis secundum suas rationes formales: infinitas autem adueniens non tollit ab eis suas formalitates: ergo in Deo vbi vtraque est infinita, erunt distincta formaliter.

Dico quod in creaturis sunt formalitates, & etiam distincte.

Infinitas autem in Deo non tollit ipsas formalitates, sed tollit earum distinctionem; in Deo autem est formaliter sapientia, & formaliter bonitas, distinctio tamen eorum est ablata.

10. **C**ontrà, superficies est vna formalitas, alia à linea, si vtraque esset infinita, adhuc linea non esset superficies, ideo infinitas non tollit earum formalitates, nec distinctionem: ergo infinitas non tollit attributorum formalitates, nec distinctionem.

Responsio, superficies bicubita est formalitas, qua est species continuæ, & alia quæ est species continuæ numerati, addatur tricubitum; quod si fiat, nihil addatur formalitati, in quantum est superficies, quia nunc est superficies, sicut prius; sed tantum ut sit superficies maior in partibus quantitatis, sed non intenditur in sua formalitate, sed secundæ formalitati apponitur aliud quo resultat formaliter perfectior, quàm sine ipso. Nam bicubiti quantitas continetur in tricubita, sicut trigonum in terragono; & hinc est, quod infinita superficies non tollit distinctionem formalitatis superficiei à formalitate lineæ, in quantum linea est.

Item arguitur; determinata relatio consequitur determinatum modum in fundamento, quinto

Metaph. omnis relatio est modus suæ mensuræ, & numeri, vel potentie: ergo si huiusmodi, seilicet attributa non distinguuntur in essentia Dei sine opere intellectus, ex quo relatio non consequitur essentiam modo naturæ, si consequitur essentiam continentem omnem modum vnitue, quia essentia est omnis perfectio vnitue secundum se, relatio sequens essentiam naturaliter continet etiam omnem relationem vnitue.

Dico, quod si (per impossibile) Deus non esset causa alicuius, nisi necessitate naturæ, sicut Philosophi dixerunt, sicut Sol producit radium; tamen illud ens esset ens participatum, & non esset ens per essentiam, nec æquaret Deum, nec esset infinitum, sicut Deus: ergo licet relatio sequatur essentiam infinitam, continentem vnitue omnia, non æquatur ei: causa agens quantum est de se æquat sibi effectum; sed effectus sortitur quidem & limitationem à gradu, in quo recipitur, & recipitur in gradu, & distantia determinata à monade; ergo non infinita, licet gradus non sit aliud, quàm creatura.

Item arguitur, in vna intentione simplici non potest esse ordo secundum rem: in essentia, ut fundat relationem est ordo secundum eum; quia ordinatè fundat: ergo ante relationes illas est ordo realis, & relatio realis.

Dico, quod essentia diuina simul, & sine ordine, quantum est de se, fundat omnes suas relationes, ita quod omnes relationes sunt simul æquantes vnum essentia fundamentum; sed aliquando habent ordinem: sicut enim non habent infinitatem propriè internalem, sic habent ordinem propriè internalem: de natura enim geniti est, quod prius generetur, quàm amor spiraret: ergo internalis inter Patrem & Filium est prius internali inter spirantem & Spiritum sanctum; ideo est ordo inter illas relationes.

COLLATIO XXIII.

Vtrum cum summa simplicitate persona diuina possit stare pluralitas respectuum realium in eadem natura ante omnem actum intellectus?

Scotus 1. d. 5. q. 2. & d. 8. q. 1. & alij ibi citati.

PROBO quod non: quia pluralitas rationum intelligibilium subiectiue existentium in eadem re, non potest stare cum simplicitate illius rei: ergo nec pluralitas rationum realium poterit stare cum simplicitate alicuius rei. Consequentia patet, quia maior est compositio rei, & rei, quàm aliquorum tantum ratione & differentium. Maior probatur: quia ratio intelligibilis in intellectu, aut est species, aut est verbum; sed non conuenit ponere plures species, vel plura verba in aliqua persona Dei, ante omnem actum intellectus: ergo, &c.

Item, illud non debet poni, quo circumscripto, ponitur perfectio in Deo, quanta poneretur ipso posito; sed hoc ponitur ponendo tales rationes reales plures ante omnem actum intellectus: ergo, &c. Maior patet de se, & minor probatur: sic: realitas essentia nudæ æquualet rationi sapientia positæ cum realitate essentia; ergo à simili realitas essentia nudæ æquualet rationi relationis positæ cum realitate essentia: non igitur oportet ponere

9. An Deus videt distinctas formalitates in se.

Quomodo aliquid in Deo distinguitur & indistincte.

10. Si linea, & superficies essent infinita, non ideo vna esset alia.

* al. ratione internam.

1. Arguit relationes non distinguuntur ab essentia.

ponere tales rationes reales in personas diuerſas ante omnem actum intellectus.

*Relationes
distingui ab
essentia.*

Respondetur quòd sic : quòd declaratur sic: essentia de se est communicabilis ante omnem actum intellectus secundum omnes, ex natura rei; relatio personalis de se incommunicabilis; hæc duo sunt in Patre ante omnem actum intellectus. Probatio, quia oportet vnumquodque prius esse perfectum in esse primo, quàm in esse secundo; ergo oportet quòd Pater prius habeat essentiam, & relationem in se, quàm intelligat, & inter se, vt argumentatum est, differunt; ergo ante actum intellectus differunt.

2.

Item, intellectus simpliciter essentia diuinæ includit omnem perfectionem simpliciter; ergo ante omne opus intellectus, &c. sed vbicunq; sunt aliqua, & aliquid est subiectum vni, & obiectum vnus, quod non alterius, inter se ipsa differunt; quia contradictio est, quòd aliquid sit obiectum vni ex natura rei, & non alterius, nisi illa essent aliquo modo diuerſa ante omnem actum, intellectus; sed aliquid est subiectum diuino intellectui, vel obiectum est diuino intellectui, quod non est subiectum diuinæ potentia, vel obiectum eius; ergo ex natura rei differunt.

Ad primum argumentum responderetur, quòd maior est vera in creaturis, vbi tales rationes intellectuales sunt accidentia, & necessariò faciunt compositionem cum anima, quæ est substantia; in Deo tamen maior ista est falsa, sicut patet de diuinis personis, & de rationibus attributalibus.

Ad probationem dico, quòd facit fallaciam consequentis, arguendo ex insufficiente: quia tales rationes reales non sunt species, nec verba, sed rationes consubstantiales, & formaliter diuerſæ, eadem realiter in essentia diuina.

Ad secundum, concedo totum, quòd non sit ibi res & res, sed tantum absoluta res, & res respectiua; quia relatiua comparata ad rem absolutam, idem est realiter cum ea, & tunc negatur similitudo, quia non est sic essentialibus sic vniuersaliter comparatis, & relatiuis, quorum essentia in relatione consistit.

3.

*Contra ra-
tionem, qua
ponitur di-
stinctio rela-
tionum ab
essentia.*

Contra positionem arguitur sic: si essentia diuina sit formaliter recta, vel iusta, & bona, & intellectus potest formare de ea conceptum distinctum sapientis, & iusti, & boni, & sine alia diuersitate essentiali, vel reali à parte essentia: ergo à simili potest intellectus idem circa personam formando circa eam conceptum relationis realis, & rei absolutæ sine alia distinctione reali à parte personæ. Nec ratio positionis concludit, quia non includit contradictionem, quòd aliquid subdatur diuino intellectui, & non diuinæ potentia: quia contradictio est respectu vnus: & eiusdem omnino; sic non est in proposito.

Ad primum dicitur, quòd hoc est impossibile, quòd intellectus diuinus faciat circa Deum conceptum distinctos, vt sapientia, vel bonitatis, nisi in re sint alia distincta.

Contra, intellectus potest formare conceptum vnum de simpliciter diuersis; ergo conceptus distinctos de termino omnino eodem.

Ad hoc dicitur, quòd consequentia non valet, quia conceptus vnus potest ferri circa omnino diuerſa realiter, dummodo in illis diuersis sit aliquis ordo ad tertium; sicut patet de tribus speciebus eiusdem generis, de quibus habetur conceptus vnus, & tamen non est vnitas realis in eis, non sic ex altera parte.

Item, contra primam rationem arguo sic: si Deitas, quæ est de se communicabilis, & paternitas, quæ de se est incommunicabilis, sunt in persona Patris secundum re, & distinctæ ex parte rei, ergo compositio. Probatio consequentia, quia aliquo modo prioritatis prius est Deitas, quàm sibi insit paternitas. Probatio, quia prius Deitas est Deitas, & paternitas est paternitas, quàm sint vnita. Per quid igitur ex eis sit vnum? non ex se præcisè ex suis rationibus formalibus, quia tunc non prius esset hoc hoc, & illud illud, quàm hæc vnita: ergo per aliquid aliud. Quæro de illo vtrum sit actus, vel potentia? si actus, ergo aliquid istorum est potentia: ergo compositio.

*Arguit com-
positionem
sequi ex di-
stinctione
formali.*

Item, probatio consequentia, quia prius compositio rei illud, quod est sui in se, quàm illud quod conuenit sibi ex comparatione ad alterum: ergo prius Deitas est Deitas, antequam sit paternitas, & hæc potentia, & hic actus: sequitur compositio, quia stando præcisè in eis nunquam ex eis sit vnum, quia sic nullam habent habitudinem ad inuicem.

4.

Dicitur quòd essentia, quæ est fundamentum relationis, & relatio, faciunt per se vnum ex se ipsis, quia vnum non differt realiter ab altero: sed prout comparatur relatio ad essentiam, est idem realiter cum illa.

Contra, licet ex materia, & forma præcisè natum sit fieri vnum: tamen quando vnum non vnitur alteri, si debeant vniri ad inuicem, aliquid est ratio vnionis, quod nec est vnum, nec aliud. 7. *Metaph.* separatis *A*, & *B*, aliud manet quod nec est *A*, nec *B*: igitur à simili in proposito est. De illo alio fuit quæstio, quid sit, quod ex essentia, & proprietate sit vnum ex potentia, & alterum est actus: ergo compositio, nec potest esse aliud, quàm potentia, vel actus; quia ex duobus in potentia, vel ex duobus in actu non fit vnum.

Item, in primo signo originis res sub vno modo, vt Deitate, differt à seipsa sub alio modo, scilicet paternitate: ergo quando isti modi secundum se considerantur præcisè, non sunt simul vniti; ergo ad hoc quòd simul vniantur, oportet intelligere aliquid vnus, & vnum actiuans alterum, vel ambo tertium, & vtroque modo compositio.

Item, quòd sit compositio, probatio: suppono quòd Pater sit aliquid per se vnum reale suppositum, & quòd eius forma, quæ sit Pater, sit paternitas; tunc sic: Pater, in quantum Pater, est persona realis: ergo paternitas, quæ formaliter est Pater, est forma realis, & vnibilis: sed essentia diuina, quæ est in Patre, similiter est res; ergo duæ re-reales, & vnibiles; ergo compositio.

5.

Item, si Deitas sit ibi ante omne opus intellectus, & similiter paternitas; ergo personæ sunt productæ ante opus intellectus. Probatio consequentia: personæ realiter sunt personæ per relationes oppositas reales, nec videtur alia ratio diuersitatis personarum, nisi diuerſæ relationes oppositæ reales; sed positus illis, quæ tu ponis ante omne opus intellectus, sequitur quòd in Deo sunt relationes oppositæ reales; ergo, &c.

Item, si Deitas est ibi ex natura rei, & similiter paternitas, & distinguuntur, & hoc ex natura rei, per consequens Deitatis ad paternitatem est aliqua diuersitas, & dissimilitudo, & e conuerso paternitatis ad Deitatem est aliqua diuersitas, & dissimilitudo, & hoc eorum ex natura rei per te, ante omne opus intellectus; quia hæc diuersitas differt

differt ab hac diuersitate, & hæc ab illa alia diuersitate, & sic in infinitum.

SCHOLIUM.

Multi, & urgentibus rationibus disputat hac collatione, non stare relationes reales in Deo, sine compositione. Resolutio Doctoris 1. dist. 2. quest. 7. num. 41. & alias passim relationes ex natura rei distingui ab essentia, aliisque absolutis in Deo; neque hinc sequi compositionem; quam in Deo esse impossibilem fuit docet, 1. d. 8. quest. 1. & dist. 5. quest. 2. a num. 14. optime explicat quomodo essentia & relationes confluunt in vnum, constituendo personas, sine eo quod vnum sit potentiale, & alterum actiuans.

COLLATIO XXIV.

Utrum essentia sola sit principium formalis producendi non ut determinata relatione.

Scot. 1. dist. 2. quest. 7. n. 18. & 22. & d. 28. quest. 3. & 2. d. 1. q. 1. & alij hinc locis citati.

I.

REVITVR quòd sic. Indeterminatio potentia actiuæ est altera, quàm indeterminatio passiuæ: non enim est ad contradictoria, scilicet *agere, & non agere*, sicut potentia passiuæ indeterminatur ad esse sub actu, & non esse sub actu; sed actu indeterminata est ad effectus diuersos, non ad *agere, & non agere*.

Exemplum de Sole, qui est indifferens ad multos effectus: ergo in materia posita essentia potentia est potentia actiuæ, & indeterminata, non ad *generare & non generare*, sed ad *generare & spirare*, tunc est indeterminata, vt possit in hoc & in illud; sed potentia indeterminata ad contradictoria non determinatur, nisi per aliquod additum; ergo potentia actiuæ indeterminata ad diuersos effectus determinatur per se, & sine aliquo medio.

Exemplum, virtus formatiua foetus de materia, quæ est vniformis vbicunq; in omni parte potest causare de illa carnem, & ossa, & huiusmodi: ergo essentia diuina, quæ est actiuæ potentia indeterminata, sine respectu erit principium generandi, & spirandi.

2.
Potentiam esse determinatam, est sine perfectione.

Item: potentia actiuæ determinata est aliquid perfectionis. Exemplum in potentia calefactiua est, quòd agar præsentè obiecto, & quòd non requirit aliud ex parte sua est perfectionis; sed quòd non potest nisi in vnum, est imperfectio: ergo in essentia erit primum, & tolletur secundum.

Item, omne illimitatum, & infinitum secundum perfectionem est indeterminatum; ens autem in communi est indeterminatum priuatiuè, quia potest determinari; sed essentia est indeterminata negatiuè: ergo non potest per respectum determinari.

Item, in aliis à Deo, est aliud ratio agendi, & ratio agentis, vt calor est ratio calefaciendi, ratio calefacientis est ratio suppositi: ratio secundum eos est ratio suppositiua: non igitur ratio agendi.

Item, Damasc. cap. 8. ratio non determinat essentiam, sed hypostasis.

Dicitur, essentia ex se est determinata ad generandum, & spirandum, tamen requirit aliquid sine quo, sicut ignis non calefacit, nisi obiecto

præsentè, &c. Sic licet essentia de se determinata sit ad agendum, non tamen generat, nec spirat, nisi in supposito conueniente.

SCHOLIUM.

Adulterius quatuor argumentis suadentibus essentiam de se sine ulla relatione determinari ad processionem, arguit contra adducta, & producit quinque rationes pro altera parte; & subiungit solutiones illorum quatuor argumentorum; et si præter morem videtur resolutè in hac collatione asserere: essentiam diuinam de se immediatè determinari ad primam personam, ita 1. dist. 28. quest. 3. num. 12. & hac per memoriam secundam producit secundam, & vtraque per voluntatem secundam producit tertiam, ita 2. dist. 1. quest. 1. num. 13. & 1. dist. 2. quest. 7. num. 18. & 22. & d. 12. quest. 1. & 2. hoc sensu dici potest, essentiam aliquomodo determinari per relationes ad secundam & tertiam personam, quia prærequiruntur vt ista producantur; tamen non est propriè determinatio, quia essentia non est determinabilis, vt probat Doctor contra Henricum sex rationibus, 1. d. 7. num. 4.

CONTRA ista; quando dicunt, quòd essentia indeterminata indeterminacione sua determinat se ad actum, arguitur: aut intelligunt, quòd determinatur sic formaliter vtraque potentia, vel identicè: non primo modo, scilicet quòd essentia sit formaliter generatiuitas & spiratiuitas, tunc dicunt contradictoria; quia intellectus est, qui dicit Vobum, voluntas autem spirat Spiritum sanctum, & vtraque formalitas est vna formalitas, sed isti dicunt, quòd istæ sunt duæ formalitates; ergo dicunt opposita.

Similiter, sequitur contradictio, si sit formaliter ista duo; ergo est vna formalitas, ergo vna potentia: sed omnis potentia excedens suum effectum est æquiuoca; sed ista potentia excedit: ergo generatio in Diuinis est æquiuoca.

Si secundo modo, scilicet identicè habeat vtrumque in se, tunc sequitur propositum, quia tunc de se non est formaliter determinata, quia per istas formalitates determinatur, quæ superueniunt ei, & informant eam; essentia autem potest determinare seipsam, & ita sequitur contradictio.

Item, idèd essentia determinat se, quia est indeterminata negatiuè, & per consequens indeterminabilis, quia quòd sic est in determinatum, est indeterminabile.

Item, omnis relatio realis est quædam applicatio sui fundamenti, & fundamentum sui correlatiui, sed de intellectu est dererminatio applicationis: aut igitur nulla relatio realis est in Deo, aut sic applicabit essentiam, & sic determinabit in primo intellectu essentia, in quantum est ratio generandi, includitur quòd sit generatiua formaliter, & per consequens relatio, sed non vt relatio elicitiva: ergo vt dererminata.

Item, essentia, vt absoluta, est ratio essendi; ergo non est nisi vnum esse in Diuinis; si igitur essentia, vt absoluta, esset ratio producendi, non erit nisi vna productio in Diuinis.

Item, in ordine essentiali, primum est causa posterioris, sed relatio cadit media inter formam elicitivam actus, & ipsum actum, & si est idèd elicitiva: ergo relatio aliquo modo habebit rationem causæ respectu actus; nūquam negat Philosophus quòd relatio non sit aliquo modo principium motus, vel terminus, sed vult quòd non per se.

Ad

3.

Contradictio quòd essentia de se determinatur ad producciones.

4.

5.

Ad primum, conceditur quòd in determinatio potentia actiua non est ad contradictoria, vt ad *agere, & non agere*, de potentia actiua naturali, non voluntaria.

Potentia indeterminata ad multos effectus, quòd determinatur per aliquid additum.

Ad minorem, potentia indeterminata ad multos effectus determinatur ad quemlibet effectum, sine addito absoluto, si intelligitur sine omni addito, nego de potentia naturali; licet in voluntaria sit verum, in naturali, vel additur aliquid à parte sui, vel à parte materiae; vnde respectu Solis est alia dispositio materiae: vnde dico, quòd per vnā formalitatem licet sit infinita, non agit naturaliter, nisi vnum. Vnde Commentator 2. *Metaph.* si agens est vnum, & materia vnum, & actus est vnum, propterea nunc ponit plures regulas.

Tunc dico, potentia naturalis vna secundum formalitatem vna, non producit plura sine determinatione à parte sui, vel à parte materiae; sed in proposito non est realis differentia, nisi inter relationes: igitur.

Ad exemplum de scientia, quòd est vniforme in omni parte; dico, illa agit in virtute artis, operatio naturae est operatio intelligentiae.

Essentia quomodo determinatur ad generare.

Aliter dico, cum dicitur, potentia indeterminata actiua ad multos, de se determinata est, &c. verum est, sicut substantia ignis de se determinata ad calefaciendum, quia est determinata, vt sit calida, & habet calorem, mediante quo calefacit; sic essentia determinata est de se ad actum generandi, quia determinata est de se, vt fundet relationem paternitatis.

Per hoc ad secundum, potentia naturalis actiua necessarid includit respectum, nec calor exit in actum calefaciendi, nisi includeret respectum. Vnde respectus, quo refertur calefactiuum ad calefactibile, & calefaciens, & calefactum, & aduenit noua applicatio, & non nouus respectus; sic de creatiuo, & creante est alia relatio media inter actum & potentiam.

Ad tertium dico, quòd essentia est infinita, & illimitata negatiue, & per consequens indeterminata ad omnes perfectiones absolutas, potest determinari ad relationes & per relationes. Ad aliud, eadem realitas entis infiniti potest esse vtraque intentio, scilicet & ratio supposita, & ratio generandi determinatiue.

Ad Damascenum dico, quòd loquitur de determinatione ad esse hypostaticum.

COLLATIO XXV.

Vtrum persona diuina sint relatiuae?

Alenf. 1. part. quæst. 38. membr. 1. D. Thom. 1. p. q. 40. art. 2. & d. 26. q. 2. art. 1. Scot. 1. d. 26. q. vn. & alij ibi citati.

I.

Vòd non: quia quod relationi præsupponitur, non constituitur; sed quod refertur est huiusmodi, sed persona refertur: ergo, &c.

Dico quòd minor est falsa in Diuinis, quia ibi hoc, quo refertur est de primo, & per se intellectu subiecti, scilicet illius quod refertur; sicut cum dicitur, Filius refertur, idèd Filius non præsupponitur relationi: benè suppositum humanum refertur illo, quod est extra suum intellectum, & idèd præsupponitur relationi, suppositum diuinum non, & si dicis oppositum, petis.

Item arguitur, realis distinctio extremorum

haber aliquam causalitatem super realitatem relationum suarum: quia ibi extrema non distinguuntur secundum rem, nec illa relatio est realis: ergo distinctio realis suppositorum diuinorum est prior causalitate ipsa relatione reali, quia causat realitatem relationum suarum: ergo non constituitur ex illis, quia sunt posteriora.

Dico quòd maior est falsa, quando ipsum refertur est distingui, & distinctio est ipsa relatio: quia ipsa relatio est distinctiua extremorum. Pater falsitas maioris tam in distinctis realiter, quàm in distinctis secundum rationem; creatura refertur ad Deum, & tamen ipsa creatura, vt distincta à Deo, non præcedit relationem. Similiter intellectus diuinus distinguitur attributa diuina comparando, & non præcedunt distincta ipsam operationem.

Item arguitur, persona in Diuinis dicitur relatiue, respectus ergo aut fundatur in essentia, aut in persona: non in essentia, quia vt diceretur de essentia, sed vt dicitur de essentia, est rationis tantum: vt dicit respectum realem, competit personæ tantum; ergo relatio realis ibi immediate fundatur in supposito, non in essentia: ergo præsupponit suppositum, sicut relatio fundamentum.

Dico, quòd non sequitur, relatio est fundamentaliter in essentia; ergo dicitur de essentia, vt relata; sicut nec similitudo dicitur de albedine, qua similitudine Socrates est similis: tamen fundatur in albedine, non tamen refertur albedinem, in qua fundatur, sed suppositum relatiuum, scilicet personam.

Item arguitur; proprietates hypostaticæ sunt primò diuersæ, aliter non essent vltimæ; quia esset dare quibus distinguerentur; sed relationes non sunt huiusmodi, quia omnes sunt relationes, modo potentia, & in hoc communi conueniunt.

Dico quòd relationes diuinæ sunt primò diuersæ formaliter suppositæ; licet conueniant modo potentia, quia potentia generatiua actiua, & passiuæ, & etiam spiratiua sunt primò diuersæ.

Contra, relatio cum non sit infinita formaliter, quomodo hæc ceitas sua est idem cum ea.

Respondetur, sicut in creaturis aliqua distinguuntur realiter, & formaliter, ita quòd non conueniunt in vna ratione, vt velle, & intelligere; sed humanitas, & hæc humanitas est vna res, vt proprietates formaliter individualis, & differunt formaliter; licet vna res, & idèd formalitas vna sit identitate alia, licet non sit infinitas, ita in Diuinis: sed in illis, quæ sunt formaliter diuersa in creaturis, sicut velle, & intelligere, ad hoc quòd sint idem identice, requiritur infinitas, sed in illis, quæ in creaturis sunt idem, licet diuersæ formalitates, cum transferantur ad Diuina, ad hoc quòd sint idem, non requiritur infinitas, sed simplicitas, idèd relatio est sua hæc ceitas in Diuinis, licet non sit formaliter infinita.

Item arguitur, proprietates hypostaticæ est incommunicabilis per rationem propriam; paternitas non est huiusmodi, quia non in quantum dicitur actiua, quia illa ratio est communis sibi, & spirationi actiua, quæ communicabilis est. Nec in quantum paternitas, quia sic omnis paternitas esset incommunicabilis.

Item, si Pater prius spiraret, & post generaret, spiratio repugnaret Filio, & non paternitas, &

Pater

2.

An relatio diuina fundatur in opposito.

3.

Quomodo una relatio diuina est identice alia, vt paternitas, & spiratio, actiua, cum neutra sit infinita.

Pater communicaret eam spirando, sicut modò communicat spiratione genito.

4. Dico, quòd paternitas est incommunicabilis, quia paternitas absolute; nec quia diuina, sed quia ipsa est proprietas prima æquat fundamento, vti in essentia, & est de primo intellectu eius, quòd sit singularitas: vnde duplex est incommunicabilitas; vna est implurificata; hæc conuenit essentia diuinæ, quia non est plures: alia quæ repugnat pluribus communicari: sic essentia non est incommunicabilis; paternitas est incommunicabilis vtroque modo: primo modo, quia æqua essentialiter vni fundamento; si igitur sic est incommunicabilis, est prima, & est incommunicabilis secundo modo; quia paternitas si communicatur Filio; aut alia, & tunc non est alia incommunicabilis. Si eadem, tunc non refertur ad Filium, quia relatio in Filio non refertur ad Filium.

Dico tunc, quòd est incommunicabilis, quia est prior spiratione, & hæc est causa esse incommunicabilem per se, & formaliter, quia de ratione sua est prior spiratione, vnde si ponis spirationem esse priorem ea, tollis à paternitate rationem paternitatis.

Item arguitur, constitutum ex diuersis communibus non est per se vnum, nec in re, nec in intellectu; essentia & relatio pertinent ad diuersa genera, ideò non constituunt suppositum, quod est per se vnum.

Dico quòd in creaturis diuersa genera non faciunt per se vnum, sicut in Diuinis relatio, & essentia.

Triplex vñ.

Alij dicunt, quòd suppositum quod est in essentia creata non est per se vnum, sed aggregatum est ex natura, & proprietate individuali, quæ est actualis; ita in Diuinis; nisi esset proprietas hypostatica identicè idem cum essentia, non esset suppositum per se vnum, sed modò oppositum est verum.

Alij dicunt, quòd diuinum suppositum est perfectissimè vnum, non tamen per se vnum: vnum enim est tripliciter; vno modo, sicut constitutum ex rebus diuersorum generum, quæ tamen sunt idem identicè, est vnum simplicitate. Alio modo sicut compositum ex materia, & forma est vnum per se. Tertio modo, sicut lignum, & album faciunt vnum per accidens.

Item, si relatio constituit, aut effectiue, quod falsum est; aut formaliter, & tunc relatio est formaliter in genere substantiæ, cum constitutum sit persona, quæ non est nisi in genere Substantiæ.

SCHOLIUM.

Resolutio huius collationis, iuxta Doctorem, & communem, 1. d. 26. à n. 4. persona constituntur relationibus, & explicatur & probatur ibi vsque ad n. 10. & in delatissimè per quatuor vias impugnatur. Prima via est ex comparatione relationis ad relatum, n. 10. Secunda, ex comparatione relationis ad originem, n. 13. Tertia, ex ratione propria constitui, n. 13. Quarta, auctoritatibus August. Damas. Ansel. inter has impugnaciones habentur serè omnes difficultates hæc collatione adducta pro hac parte, & multò plures, & grauiores; sed omnes impugnaciones eo ordine quo posita sunt, soluit subtilissimè, à n. 41. quod verò hæc sententia communis sit ipsius Doct. patet inueniendi eum 1. d. 2. q. 7. & d. 5. q. 2. n. 16. & d. 18. & d. 13. q. 3. & quodl. 4. Ponit tamen sententiam, quòd persona constituntur absolutis, 1. d. 29. n. 23. eiusque fundamenta; & soluit omnia argumenta contra eam, Scoti oper. Tom. III.

à n. 31. & ideò tribuitur ei, quòd hæc sententiam tenuerit: neque dissteor, quin indicauerit eam de sensibilem, & non improbabilem variis locis. Quidam tamen recentiores, qui eius solutiones, & fundamenta non viderunt, vel non bene ponderarunt, eam censurant, sed temerè.

COLLATIO XXVI.

Vtrum intellectus paternus sit principium formale producendi Verbum in Diuinis?

Alenf. 1. part. quæst. 42. membr. 2. D. Thom. 1. part. quæst. 17. art. 5. D. Bonauen. 1. dist. 2. quæst. 2. Rich. art. 2. q. 1. Scot. ibi q. 7. à num. 4. & alij ibi citati.

QUOD sic; quia voluntas in Patre, & Filio est principium immediatum, & formale producendi Spiritum sanctum; ergo & intellectus paternus erit principium formale producendi Verbum. Consequentia probatur per hoc, quòd duo sunt tantum modi intrinseci producendi in Diuinis, per modum liberi, & amoris; & per modum naturæ: sed voluntas est principium productionis liberè, & per modum amoris; ergo intellectus erit principium producendi per modum naturæ; ergo, &c.

Item; Verbum secundum definitionem eius, est terminus intelligibilis actionis, & manat ab intellectu, & cum eo; sed quod manat ab aliquo, & est in eo, habet illud pro principio eius formali: ergo, &c. Istam rationem quære in summa Henrici quæst. 4.

Dicitur quòd intellectus est principium formale producendi Verbum, quia intellectus in Patre est potentia operatiua, quæ intelligit se, & omnia alia, quæ sunt in essentia diuina, & mediante illo intelligere gignit Verbum, ita quòd intellectus illa actualis sit principium producendi Verbum. Hoc declaratur sic, attribuimus operationes conformes intellectui diuino, quales attribuimus intellectui nostro, remouendo ab eis imperfectionem, quam habet in creaturis: sed verbo nostro formaliter intelligit intellectus noster: ergo à simili de intellectu diuino, quòd Verbo formaliter intelligit Pater: ergo notitia actualis est formale principium producendi Verbum.

Contrà, secundum Augustinum super Ioan. & de Trin. vbique, Verbum est ipsa cognitio formata: si igitur principium formale producendi Verbum sit ipsa cognitio: ergo idem erit ratio producendi se, quod est impossibile secundum Augustinum 5. de Trinit.

Item, si est actus, aut actus speculatiuus, aut practicus: non speculatiuus, quia ille non est productiuius alicuius: nec practicus, quia ille est ad extrà: relinquatur igitur, quòd non est actus. Probatur per Philofophum, qui sufficienter diuidit actus, & habitus primo de Anima per praxim, & speculationem.

Contra rationem arguitur: si Spiritus sanctus producatur per amorem actualem, tanquam per principium formale, & ipsemet sit amor actualis secundum omnes Sanctos: sequitur quòd idem erit ratio producendi se.

Item, notitia perfecta determinatiua obiecti in nobis est Verbum: ergo notitia perfecta determinatiua ipsius essentia diuinæ, tanquam obiecti distincti, & notitia distincta, est Verbum: L I ergo

I.

de hoc latè
1. d. 2. q. 7. n.
13. & seqq.

2.

1. de Anima
& 2. Met.

Arguitur intellectiorem esse rationem gignendi Verbum.

ergo essentia ut actu intelligibilis præsens intellectui suo diuino, erit ratio exprimendi Verbum, & non intelligentia actualis.

Item, quod memoria sit ratio exprimendi Verbum. Probo, & memoriam uoco obiectum præsens intellectui sub ratione actu intelligibilis. Tunc sic: obiectum perfectissimum in nullo impeditur exprimit notitiam sui in intellectu nostro, & hoc est perfectionis in intellectu: nec potest intellectus perfectus non habere notitiam talis obiecti; sed si esset talis notitia per se stans, esset maior perfectio: cum igitur essentia diuina in primo signo est præsens intellectui paterno sub ratione actu intelligibilis, necessariò exprimet notitiam eius, quam uoco Verbum; sed intelligentia actuali per te gignitur Verbum: igitur & duo uerba.

Item, intellectus Filij non minùs est conuersiuis supra se, quàm intellectus paternus, loquendo de intelligentia actuali: igitur Filius posset producere Verbum, & Spiritum sanctum, cum memoria & intelligentia, & uoluntas sit in quilibet persona secundum Augustinum 1. lib. de Trinitate, ergo multa uerba.

Ad primum dicitur, quod obiectum sub ratione actu intelligibilis non est ratio producendi Verbum, sed notitia actualis, uel intelligentia.

Contra, ex aliquo obiecto præsente intellectui sub ratione intelligibilis gignitur Verbum, & non gignitur, uel exprimitur de essentia, quæ est primum obiectum: ergo de aliquo obiecto posteriori eo potest exprimi Verbum eius.

Dicitur, quod memoria non est principium gignendi in Patre, & obiectum tali modo præsens, quod uocatur memoria; sed aliquid posterior eo secundum rationem, quia obiectum tali modo præsens, quod dicitur memoria, est principium operatum, & non productiuum.

Contra, primum obiectum intellectus diuini est primò mouens intellectum eius sub ratione actu intelligibilis, ita quod nullom aliud secundarium obiectum mouet nisi in uirtute illius ad cognitionem sui, uel cuiuscunque alterius: si igitur primum obiectum non mouet, & eius ut cogniti non exprimitur Verbum, nihil aliud mouet ad productionem Verbi.

Item, si est ordo perfectionis, & in aliquibus obiectis, impossibile est esse posterius principium producendi Verbum ita perfectum, sicut primum; sed Verbum in Diuinis est perfectum, & producit per modum similis in natura; si posterius produceretur, tunc esset primum, & non primum, quia sicut deficient in entitate, ita deficient in cognoscibilitate.

Aliter dicitur, quod memoria tali modo descripta est principium producendi Verbum in esse quieto, & quasi in potentia, sed in actu per conuersionem actualem intellectus super eam.

Contra, calidum est perfectum principium producendi calorem, & in ipso passo debite approximato statim calefacit sine alia mutatione, uel additione à parte agentis, & si aliquid concurrat, nihil tamen est ratio agendi, uel producendi actiue, quod non præsuit in uirtute & in potestate eius; sed ita est in proposito, quod memoria, quæ habet obiectum præsens intellectum sub ratione actu intelligibilis, est agens perfectum: ergo nihil est in eo per notitiam actualem, quod non præsuit in esse quieto: ergo necessariò erit Verbum, per hoc principium exprimendi illud.

Dicitur, quod impedimentum quare actiuum non semper agit, hoc est, uel propter indispositionem agentis, uel indispositionem passii; hinc autem est indispositio à parte agentis: quod potest esse sub esse quieto, non potest esse principium formale, & immediatum exprimendi Verbum.

Contra, illud in agentibus quibus deficit dispositio, causa quare non perfectissimè agunt, est, quia deficit eis aliqua uirtus, uel aliqua dispositio ad agendum; ad hoc igitur, ut agant, requiritur ut perficiantur, & disponantur ab aliquo alio: ergo per oppositum perfectissimum agens, quod omnia alia agentia perficit, & disponit, nullo alio indiget ad agendum.

Item: omne impotens ad agendum propter aliquam indispositionem, oportet quod per aliquid aliud perfectius eo disponatur; sed nihil propter aliquam indispositionem, oportet quod per aliud potest reperiri perfectius essentia diuina, uel intellectu eius, prædicto modo se habente, quia est agens perfectissimum.

Item, omne indispositum ad agendum, oportet quod per aliquid disponatur: aut igitur à se, ut sub esse quieto, & habetur propositum, quod ipsa de se est ratio simpliciter actiua ad producendum Verbum; aut à se ut sub esse actuali, & habetur similiter propositum; aut ab alio, & hoc est impossibile, quia de illo alio quæro utrum ex se, uel ex alio: si ex se, eadem ratione fuit standum in primo, & habetur propositum, quia illud prius est memoria tali modo dicta; si ab alio, quæro, ut prius, & sic est in infinitum.

Item, quando quæritur de principio formali alicuius productionis, non quæritur de productione, quæ producit. Exemplum de omnibus, sed ipsa actualis intellectio, quæ ponitur secundum te, principium formale productionis, est actio: ergo, &c.

Ad illud, intellectio actualis est absoluta, non de genere Actionis, sed de genere Qualitatis, actio autem de genere Actionis est habitudo illa, quæ est ad terminum ad quem.

Contra, actionis non est actio.

Respondeo, actionis de genere Actionis non est actio de eodem genere; sed actionis de genere Qualitatis est actio, &c. & conuertio.

Contra, in Patre est intellectus agens, quia in ipso est quodlibet, quod melius est ipsum esse, quàm non esse; sed in ratione intellectus agens est quid uobilissimum, quia omne agens est præstantius, quàm patiens: ergo debet attribui Patri: sed si intellectus non potest circa suum primum obiectum habere aliquam actionem, non poterit habere aliquam actionem circa quodcunque obiectum secundarium.

Item, quod intellectus paternus non sit ratio producendi Verbum, quia quando est ordo aliquorum ex natura rei, posterius non potest esse ratio formalis communicandi prius. Patet, quia impossibile est terminum formaliter productum præcedere formale principium producendi; sed ita est in proposito: quia essentia, quæ prius est, quàm intellectus, est formalis terminus productionis, igitur, &c.

Item, intellectus est potentia: aut igitur actiua, aut passiuua; sed perfectio prima potentie actiue, uel passiuæ est actio, uel passio de genere Actionis, uel Passionis.

Ad istud dico, perfectio intellectus est intel- ligere,

Quid memoria?
de hoc 1. d.
2. q. 7. n. 2.
& 24.

Ad arg. in
princip.

3.

Essentia est
primum mouens respectu
Verbi gignendi.

4.

Ipsam memoriam
omni alio secluso, esse
principium
Verbi.

Causa per se
nihil eget, ut agat.

5.

6.

In Patre autem
sit intellectus
agens.

Posterius non
potest communicare
prius.

ligere, non quidem de genere Actionis, vel Passionis, sed de genere Qualitatis; & illa actio, quæ etiam potest dici intelligere, siue sit actio, siue passio, dicitur quandam habitudinem, vel respectum ad intellectum, vel intelligere, quæ est perfectio absoluta ipsius intellectus, & ita æquiuocè dicitur actio, vel de genere Qualitatis, vel de genere Actionis.

7. Item, si intellectus possibilis sit cognitiuus, siue productiuus Verbi in Diuinis, & cuius est potentia, eius est actus, vt dicitur in 1. de Somno & Vigil. ergo superflueret ponere intellectum agentem ad eius perfectionem.

Item, quod essentia diuina cum intellectu non principiat Verbum, & tanquam vna causa totalis probatio, quia quodocunque sunt principia, & principia per modum naturæ, & vtraque principiat secundum vltimum potentia suæ, aliquid virtualiter est in causa totali, quod non est in causa partiali, & aliquid deficit causæ principali, quod est in causa totali. Exemplum de mulis trahentibus nauem, & in intellectu & specie obiecti respectu intellectiois; sed essentia Dei est infinita; ergo nihil sibi deficit in principiando, quia si sic, infinito aliquid posset addi.

Responsio, dicitur infinita, quia facit tantum, quantum faciunt infinita agentia, si essent; non tamen sumpta præcisè habet omnem modum per se, quem habet cum intellectu, aliter concluderetur, quod Filius esset productus, & non per modum naturæ, & Spiritus sanctus, & non per modum voluntatis.

SCHOLIVM.

Resolutio memoriam secundam, id est, intellectum cum obiecto præseute, vt actu intelligibili esse principium gignendi Verbum, & idem proportionabiliter de voluntate cum obiecto ostenso, respectu Spiritus sancti; ita Doct. latè, 1. d. 2. q. 7. an. 4. improbens Patrem in gignere quatenus intelligit, quia si per impossibile non intelligeret, gigneret, & d. 3. quest. 6. num. 9. & dist. 6. num. 5. & d. 12. q. 1. & 2.

COLLATIO XXVII.

Vtrum Verbum diuinum sit de essentia, sicut de quasi materia?

Alenf. 1. part. quest. 42. membr. 4. art. 2. D. Thom. 1. p. q. 41. cap. 3. D. Bonauen. 1. d. 5. art. 1. q. 2. Rich. q. 3. Scot. 1. q. 2. & alij ibi post titulum citati.

SCHOLIVM.

Adducit exquisitissimas rationes suadentes cum Henrico Verbum produci de essentia, sicut de quasi materia, & arguit subtilissimè, in passiuâ potentia esse perfectionem, & hanc secludi posse ab omni imperfectione, & sic transferri in Deum, sicut generatio transferetur, in eum qua in creatis dicitur mutationem. Pro hac parte adducit alia quinque acutissima argumenta.

I.

QVOD sic, probatur ex creaturis. Licet eminenter sint in causis, quæ sunt creatorum: tamen non omnia, quæ in creaturis sunt, possumus attribuire Deo propriè: vt si dicatur propriè album, &c. tunc illæ solæ perfectiones Deo attribuuntur propriè, quæ sumptæ in sua intentione nullam dicunt imperfectionem, vt est sapientia, & potentia actiua, &c.

Item, primò ostendo quod materia & potentia Scoti oper. Tom. III.

passiua; dicit aliquam perfectionem, & est aliqua perfectio, quia Augustinus de natura boni, si forma est bonum aliquod, capacitas formæ est bonum: ergo, &c.

Item, ens & bonum conuertuntur: cum igitur materia sit ens, ergo bonum: non enim est nihil, quia substantia. Probatio, ex non substantia non sit substantia, 1. Physic. & 2. de Anima dicitur, quod est substantia.

Secundò ostendo, quod in materia, vel eius potentia passiuâ secundum aliquam eius intentionem non includitur aliqua imperfectio; vbi notandum quod in omni ente intelligitur aliqua perfectio, non tamen illa ponuntur in Deo, quia etiam dicunt imperfectionem; sed aliqua est intentio potentia inclusa in eius quiditate, quæ nullam includit imperfectionem, & separabilis secundum intellectum ab intentione imperfecta.

Probatio, transmutatio est actus proprius potentia passiuæ, sed actui proprio correspondet propria potentia secundum intentionem actus proprii, & è conuerso: aut secundum eius intentionem aliam: aliàs non esset eius potentia; sed transmutatio passiuâ est proprius actus potentia actiua, & potentia passiuâ vnam habet intentionem, quæ est mutatio: aliam habet quæ est separabilis à mutatione secundum intellectum, & secundum quod conuenit diuersis, quæ non includunt imperfectionem, conuenit Deo, sicut productio; ergo potentia passiuâ præter mutationem, quæ dicit imperfectionem, manet in Deo.

Aliter ostenditur idem, quia aliquando est mutatio ad aliquid, quod capit esse post aliud esse, & post priuationem, aliquid capit esse post nihil; prima est generatio, secunda creatio; & est alia productio. quæ non dicit aliquam mutationem, nec per quam capitur esse post non esse, vel post nihil, sed tantum capitur esse de esse, tunc videtur, quod sic est dare signum originis, in quo est Pater, non Filius, quod non est nisi esse in priori originis essentiam in Patre, quæ in Filio non est in illo priori, non tamen essentiam non esse sub filiatione, quia semper actualissimè est sub filiatione, sed posterius origine habere filiationem à se, quod stat cum hoc, quod actualissimè habet filiationem: idè non est dare signum naturæ, in quo Pater sit, vel intelligit, non existens Filio, vel non intelligente, sed tantum Pater intelligit prius origine, hoc est à se: ergo licet essentia prius sit sub non filiatione, non tamen in priori signo nature; sed omnis mutatio est post negationem, vel priuationem in alio signo naturæ: ergo illa generatio non est mutatio.

Tunc dico, sicut generatio potest perdere intentionem, quæ est mutatio, retentâ intentione, quæ est productio, sicut in Diuinis; & idè non dicit imperfectionem, & secundum omnem modum actui debet correspondere potentia passiuâ; ergo potentia passiuâ potest perdere intentionem, quæ est passiuâ susceptiua mutationis, retentâ, quæ est potentia susceptiua productionis.

Contrà arguitur, in eodem secundum numerum potentia est prior actu; Deus est idem numero, si ibi est potentia, ipsa erit prior actu, hoc falsum est.

Istud argumentum est Gandau. 4. quodlib. quest. an in Deo sit potentia.

Respondeo, aliter est potentia in Deo, quàm in creatura: nam priuatio abscinditur à potentia in Diuinis, nec potètia est ibi prior actu, nisi origine,

Ita magis
Ita magis

Potentia passiuâ, an aliquo modo poni possit in Deo.

2. Tripliciter aliquid capit esse post esse post nihil, nouo modo.

Pater est simul natura, sed prior origine, Filio.

3. Potentia in Deo, tripliciter differt à creatura.

& verum est formali prædicatione potentia est actus: accipitur enim ibi, vt non distat ab actu; sed in creaturis est potentia prior actu in eodem, sic non hic in Filio, solum est cum non esse à se.

Arguitur, quid notat *ly quasi*; aut veritatem, aut falsitatem, dico quod ibi materia, & *ly quasi*, est nota veritatis, quoad perfectionem; non falsitatis quoad imperfectionem.

Similiter non est ibi compositio, quia ex ea parte quâ concurrunt, vnum est idem simplici identitate cum alio. Quod ibi sit quasi potentia secundum fidem, essentia prius ordine originis est sub paternitate, quàm sub filiatione; sed omne quod in aliquo priori non est aliquid, vel ad aliquid, est in posteriori tale aliquid, vel ad aliquid, in priori fuit in potentia tale: ergo essentia habet quod per generationem est in Filio: aut igitur educitur Filius de essentia, quasi materia, quod non dicunt, quia si sic, esset ibi potentia obiectiua, quæ in creatura dicit imperfectionem, sicut subiectiua: ergo vtraque erunt ibi æquæ, si imperfectio auferatur.

4. Item, relationes sunt formæ suppositorum, quia distinguunt; sed forma suppositi est, vel formatorius, vel forma patris: forma torius, sicut humanitas forma Socratis, forma partis, sicut anima est forma Socratis, nunc autem relatio non est forma torius, quia non formaliter includit essentiam: ergo est forma partis, & quasi pars; sed in creatura forma pars est forma partis, vt anima corporis; ergo in Deo forma quasi pars, erit quasi forma partis: ergo essentia est quasi materia respectu compositi.

Dices, pars distinguitur à toto; sed relatio est idemque essentia, idem non est pars, nec forma, quia non inhæret.

5. Contrà, non tollit hanc rationem partis concurrere cum alio formaliter distincto; sed essentia & relatio ad constitutionem vnus, & sic concurrunt, habent vnionem, & sic non claudunt identitatem, quia sic non facerent vnionem; & relatio & essentia non sunt formaliter vnum in Filio, sed vnita non concurrunt identicè, sed vt materia & forma: ergo, &c. Potest dici, quod ista potentia est Logica.

Contrà, prioritas originis est realis: ergo illam sequitur realis ordo, & realis potentia. Si dicatur, quod est potentia obiectiua.

Contrà, omnis imperfectio in creatura, quæ sequitur potentiam passiuam subiectiuam, sequitur obiectiuam.

Item, relatio, & essentia concurrunt ad constitutionem suppositi, vt sunt duæ formalitates, seruata distinctione formali istorum in illa coniunctione; si igitur concurrunt ad vnitatem, antequam habent non identitatem (licet vnum sit idem alteri, tamen concurrunt ad vnitatem vt dicitur) ergo concurrunt ad vnionem; ergo vnum est quasi materia, & alterum quasi forma.

Item, relatio est modus, & circumstantia termini: ergo modificat, & informat rem, cuius est modus, scilicet essentiam, ergo.

Item, generatio est opus naturæ, quæcunque autem operatio naturæ fit per modum impressionis formæ in materia.

SCHOLIUM.

Addeat tres instantias urgentes, quod essentia non potest esse quasi materia in generatione Verbi, quibus assignat subtilissimas solutiones, mirum in modum sen-

sentiam Henrici confirmantes. Miscet varias solutiones argumentorum qua hic non habentur: forte apud Henricum sunt.

6. **C**ontrà, quasi in materia est; quasi in potentia respectu formalis termini productionis, similiter personæ distinguerentur specie, sicut relationes.

Item, ex vi productionis non habetur in aliquo nisi vno modo; sed essentia Dei habetur in Filio, vt formalis terminus: ergo non vt materia.

Item, habens in se essentiam diuinam, quacunque ratione, omni aliâ ratione amotâ, est in se perfectus; sed Filius habet eam sub ratione quasi materiæ: ergo quacunque aliâ ratione amotâ est perfectus, & ita esset perfectus Filius, non habendo essentiam diuinam, vt terminum formalem; quod est falsum.

Ad primum, si intendunt quod essentia est formalissimus terminus generationis, cum formalissimum in supposito distinguat suppositum, essentia distingueret; tunc dico quod relatio est terminus aliquo modo, sicut enim in forma est terminus duplex formalis, vnus terminus specificus, vt rationalitas; alius supposititiuus, siue sit duplex negatio, siue humanitas, siue socrateitas; sic in filio Dei vnus terminus est natura, terminus supposititiuus est proprietates hypostatica; sic essentia est terminus specificus, relatio est terminus formalis hypostaticus; idem non prius terminatur generatio ad relationem, sed ad essentiam, vt formalem terminum, tamen sub illa proprietate: idem non est ad aliquotum: similiter species sumitur ibi essentia, sicut in creaturis sumitur ex natura, idem non distinguitur specie.

Ad primum tunc dico, quod sicut in creatura, quæ est aliquid in potentia, respectu sui in actu, vt in simplici ratione, est sumere differentiam, & genus, sic aliquo modo est ibi, intellectus Dei informatur notitiâ simplici, & ille idem, vt nudus, conuertitur super seipsum, vt informatum, & ille vt informatus imprimat in nudum, idem ille intellectus, vt nudus, & quasi in formis est quasi materia, & informans est quasi forma; relatio autem est quasi forma.

Et cum arguis, habens essentiam, vt quasi materia, est suppositum perfectum; dico quod sicut sequitur, principium est: ergo principium est, propter correlacionem; & propterea additâ exclusionem, sequitur opposita: vnde habere eam vt materiam, includit habere eam vt formam, & nota exclusionis addita excludit inclusum.

Ad secundum, maior non est vera in nobis: intellectus enim continens notitiam memorialem est eadem res cum nudo conuerso, qui nudus est materia verbi respectu intellectus, vt informati.

Ad aliud, cum arguitur, agens sicut produens non refertur ad materiam, nisi in quantum mouens, dico quod hoc est falsum, vbi materia non differt à producente.

Ad aliud, quod producit aliquid ex materia, prius refertur ad patientem, quàm ad productum: ergo Pater prius refertur ad essentiam realiter, quàm ad Filium; dico quod antecedens non est verum, nisi vbi materia differt realiter à producente, vel antecedens est verum, quando agens disponit materiam, & abiicit formam præcedentem.

Item, potentia prima actiua non requirit aliquam causam, sicut patet in creatura; ergo nec potentia prima productiua requirit causam aliam; ergo

Insignis difficultas pro Henrico de quo 1. dist. 5. quæst. 2.

Terminus formalis duplex, specificus & hypostaticus.

de hoc latè 1. d. 2. q. 7. 2. num. 13.

7.

Non reperio in hac collat. arg. huius solutionis, nec sequentia.

ergo nec quasi materia; dico quòd antecedens est verum, quia infert, quòd de iure non est in causa actiua, requirere aliam causam, sed de ratione causæ productiuz est requirere aliam causam, vt quasi materiam.

Ad aliud, quod tam in generatione, quàm in spiratione vtrouique est impressio quasi formæ in materiam, arguitur.

de hoc 1. d.
1. q. 2.

Item arguitur, si essentia est quasi materia, cui imprimitur relatio vt forma, quæro an essentia, vt est Patris, vel vt Filij, vel vt Spiritus sancti, vel vt indifferens? non primo modo, quia tunc Pater & Filius erunt vnum suppositum; nec secundo modo, nec tertio, quia illa impressio prior est, quàm sit Filius, vel Spiritus sanctus; nec quarto modo; quia sic Filius non esset magis de essentia Patris, quàm Filij, vel Spiritus sancti.

8.

Respondeo, in creaturis est considerare signum, quo materia est sub forma abiicienda, aliud in quo forma educitur: terminum, quo est subiectum generationis, & quasi materia. Si queris tunc, quando est generatio ignis in aère, vt materia sit ignis, vel aëris; neutrum est: sed indifferens vtrique; similiter in Diuinis non imprimitur relatio in essentiam, vt est Patris, nec vt Filij, vel Spiritus sancti, sed est quasi signum primum, in quo intellectus Patris informatur simpliciter notitiâ; secundum in quo intellectus nudus conuertitur super informatum; tertium in quo nudus conuersus informatur. Idèd in essentia imprimitur, vt indifferens, tamen magis dicitur Filius de essentia Patris, quàm Filij, vel Spiritus sancti: sicut dicimus, quòd de materia vini educitur acetum, quia prius fuit sub vini forma, sicut in Diuinis Filius est de essentia, vt est Patris, quia est de essentia, quæ prius origine est essentia Patris.

Ad aliud, generatio subita, & genitum non sunt vna res, tamen generatio est prius genito secundum rationem, secundum quòd intellectus prius accipit eam, vt in primo signo; secundò vt genitum esse sit in Diuinis distantia generationis à genito esse, seu potentia ab actu, & hoc non est nisi in ratione.

9.

Item arguitur: nihil informatur ab eo, respectu cuius est actus purus, respectus relationis; non habet esse nisi ab essentia: ergo non informatur relatione.

Dico essentia intentione, qua est essentia fundat filiationem immediatè, immediatione scilicet naturæ, quia nullam relationem prius naturâ fundat: in quo enim signo naturæ fundat vnam, & aliam; tamen fundat filiationem mediatè, scilicet mediatione originis, quia mediatè generatione, tamen immediatè immediatione naturæ.

Tunc dico, essentia est purus actus respectu filiationis, in quantum fundat eam immediatè immediationem naturæ; tamen est in potentia ad eam mediatione originis.

Item, arguitur; producens in quantum huiusmodi refertur ad productum; sed in quantum mouens refertur ad materiam: pater est mouens: ergo, &c.

Dico quòd producens vt sic non refertur ad materiam, nec in quantum mouens, sed in quantum imprimens.

Qui veller sustinere, quòd essentia non se habet vt materia in generatione, posset respondere ad rationes factas.

Scoti oper. Tom. III.

SCHOLIUM.

Soluit sex argumenta, posita in principio suadentia Verbum gigni de essentia, vt de quasi materia, per claram & pulchram doctrinam: & egregie disputat circa solutionem asserti, quomodo essentia & relatio faciunt vnum per se, sine eo quòd vnum sit potentia, & alterum actus, & hæc est eius resolutio 1. d. 5. q. 2. n. 5. vbi quinque argumentis eam probat contra Henricum.

AD primam, quando arguitur, quòd non includit imperfectionem, est in Deo, concedo: sed ratio subiecti non includit imperfectionem, nego. Ad probationem, mutationi correspondet ratio subiecti secundum omnem sui rationem, seu intentionem, concedo; sed productio includit in aliqua ratione mutationem: dico quòd falsum est, vnde dico quòd productio, & formatio habent formales rationes distinctas formaliter, & sunt sine contradictione separabiles ab inuicem: quia productio est formaliter ipsius producti, & accidit sibi quòd fiat cum mutatione alicuius partis compositi; mutatio autem formaliter est actus mutabilis, quod de priuatione transit ad formam. Quòd autem mutatio concomitur productionem in creaturis, hoc est propter imperfectionem potentia productiuz, quæ non potest dare totale esse termino productionis, sed aliquid præsuppositum transmutat, & sic producit compositum: ergo sine contradictione poterit separari comparando ad potentiam productiuam perfectam, sicut patet in creatione, vbi propter perfectionem potentia productiuz potentis primò esse totum, verè est ratio productionis in quantum per eam verè productum accipit esse, sed non est ratio mutationis, in quantum mutatio dicit aliquid substratum aliter se habere nunc, quàm prius, secundum Philosophum 6. Physicor. quoniam in creatione non est aliquid substratum.

Ad secundam, cum arguitur, illud quod in quocunque priori non est sub aliqua forma, & in posteriori est sub aliqua forma, in priori fuit in potentia ad illam; sed essentia prius origine fuit sub paternitate, quàm sub filiatione in illo: ergo priori originis fuit in potentia ad filiationem.

Ad maiorem dico, quòd est falsa, si fiat distributio pro priori originis, sicut accipitur in minori, quia quòd Pater habeat essentiam prius origine, non est aliud, nisi quòd habeat essentiam à se, & quòd Filius habeat in posteriori originis signo, non est aliud, nisi quòd habeat essentiam ab alio; modò ista possunt simul stare, quòd Pater habeat essentiam à se, & Filius à Patre, & tamen quòd in eodem signo naturæ habeat eam, & nunquam Filius fuerit in potentia ad eam habendam: vnde sic arguitur, non habent eam in priori originis; ergo non habent eam in priori signo naturæ: quod requiritur ad hoc, quòd fuerit in potentia ad eam, est fallacia secundum quid ad simpliciter, arguendo à negatione secundum quid, ad negationem simpliciter.

Ad tertiam dico, quòd ibi est potentia obiectiua: & quando tu dicis, quòd potentia obiectiua dicit imperfectionem in creatura sicut subiectiua, distinguitur: est enim quædam potentia obiectiua producibilis, quædam creabilis: prima non dicit imperfectionem, & est in Diuinis: secunda dicit imperfectionem, & est in creaturis.

10.

Creatio quomodo non mutatio.

I 1.

Ad arg. n. 3.

Carens forma prius non idèd in potentia ad eam.

Ad tertium num. 4. Potentia obiectiua producibilis, non dicit imperfectionem.

12. Ad quartum dico, quòd relatio est forma partialis. Er cùm dicis, quòd est forma parris, dico quòd esse formam partis potest intelligi dupliciter, vel sicut fundamenti, vel sicut subiecti: quod autem se habet in ratione subiecti respectu formæ partialis, est quasi materia, non autem quod est fundamentum.

Ad quintum, cùm dicitur, quòd prioritatem realem originis sequitur talis ordo, & realis potentia, dico quòd non est verum, nisi de potentia obiectiua, vt expositum est *suprà*, & cùm dicis, omnis imperfectio, quæ sequitur potentiam subiectiuam, sequitur obiectiuam, patet *suprà* in solutione tertij argumenti.

Ad sextum, ex duobus formaliter distinctis non constituitur quid vnum per se, nisi vnum sit actus, alterum potentia 7. *Metaph.*

Persona ita simplex sicut essentia.

Solutio secundum Philosophum in eodem 7. cap. ult. & 8. vnitas compositi necessariò est ex compositione actus, & potentie, nunc autem persona in Diuini non est composita, nec quasi composita: sed simpliciter simplex, & ita simplex, sicut essentia secundum se considerata, nullam habens compositionem, nec quasi compositum in re, & tamen formalis ratio essentie est distincta à formali ratione relationis, nec vna est alia.

13. Contrà, quando ex duobus, vt sunt distincta, fit aliquid vnum maioris vnitatis, quàm sit vnitas illorum, vt distincta sunt; vnum eorum est potentia, & reliquum actus: quia si neutrum est actus alterius; ergo non magis ex eis fit vnum, quàm vt sunt distincta, cùm nullam videntur habere habitudinem ad inuicem: relatio & essentia, in quantum sunt distincta, constitunt personam, quæ est persona Deitate sola, hæc persona est magis vna, quàm ipsa, vt distincta: igitur, &c.

Item, si terminus formalis communicatur alicui, cùm dicitur terminus formalis communicatus, præsupponit illud, cui communicatur; respectus non præsupponitur cui communicetur essentia, quia tunc relatio esset prius, quàm essentia; ergo essentia communicatur relatio, vt essentia præexistit: ergo essentia est quasi materia.

Ad primum dicitur, quòd maior est vera, quando vtrumque est res & res, non quando vnum est res, & alterum modus intrans realitatem eius, & maximè, quando illud, quod est res, est infinitum.

14. Contrà, quæro an ex re & modo sit magis vnum per se, quàm ista, vt in se distincta sunt. Si dicis quòd sic, vnum est actus & alterum potentia, quia si vnum non sit actus, & alterum potentia: tunc erit tantum hoc, & hoc: & tunc compositum non est per se vnum ex istis, sed ex alio. Aut si est magis vnum illa in tertio, quàm in quantum sunt distincta, oportet aliquid esse in composito ultra rationem huius & huius, & tunc aut est absolutum, & tunc hoc & hoc: aut respectus, & tunc ille respectus, per quem vnum respicit aliud, erit intrinsecus, & tunc ille respectus est actus & potentie secundum Philosophos. Vis rationis stat in hoc, si A non est actus B, nec e conuerso: ergo in tertio A, non est vnum ipsi B, sicut quando distincta non sunt per se vnum, quia neutrum est de per se alterius intellectu: ergo vt in toto neutrum est per se vnum alteri: ergo totum non est per se vnum. Et tunc nihil erunt per se suppositi nature diuinæ, quia nec hoc, nec illud, nec hoc & illud est per se suppositum nature: prima consequentia probatur ex opposito consequentis.

Respondeo, ex eis fit vnum, non quia hoc & hoc, sed aliquid aliud, non per respectum, nec per absolutum, sed illud includit magis absolutum, & respectum. Contrà, si illud tertium aliud, quàm hoc: ergo persona erit aliud, quàm hoc & hoc: dico illud tertium est ista, & simul.

Contrà, ergo tantum hoc & hoc. Solutio, illud tertium est simul vtrumque, vt habens respectum ad inuicem, non tamen vt potentia & actus, sed vt res & modus.

Ad primum, dicitur ad maiorem, cùm accipitur ex distinctis, vt distincta sunt, non est verius vnum, quàm ex eis vt distincta, nisi per aliud, quàm per rationem formalem distinctionum. Dico illud aliud, quod est ratio vniendi est identitas, scilicet quòd ista duo sunt idem identicè.

Contrà, vt distincta sunt excluditur ab eis identitas realis.

Contrà, accipiamus præcisissimè, vt potest accipi ab intellectu, essentiam illam; essentia sic accepta & paternitas non sunt idem, quia vnum ad se, alterum ad aliud. Ex illis igitur est diuersitas formalis, ex illis etiam præcisissimè sumptis est vnitas identica, si enim deitas hoc habet, quòd quodlibet sibi possibile sit idem sibi, in illo habet vnde relatio sibi compossibilis sit eadem sibi, aliter nunquam erit compossibilis sibi.

Dico aliter, quòd nunquam per aliquid quomodocunque in ratione principij vnum est ex istis formaliter, quod est aliud formaliter ab illis, vt distinguitur; vnde idem potest esse ratio conuenientie vnus, & distinctionis alterius, ratio quiditatis eorum est ratio non inclusionis eorum, & non identitatis formaliter; & eadem est ratio proxima identitatis realis eorum, & idèd compossibilitatis eorum.

COLLATIO XXVIII.

Vtrum voluntas in Diuini, vt concors sit principium formale spirandi Spiritum sanctum?

Alenf. 1. part. quæst. 70. membr. 3. art. 3. D. Thom. 1. p. q. 36. art. 4. D. Bonauen. 1. dist. 11. quæst. 2. Rich. quæst. 3. Scot. 1. dist. 12. quæst. 1. & alij citati.

RESPONDITUR quòd non; quia nulla potentia liberè actiua, in quantum talis, est principium formale productiuum productionis necessariæ; voluntas vt concors est huiusmodi: ergo. Probatio antecedentis, quia secundum Philosophum 6. *Eth.* actiuum distinguitur à factiuo: & quia actiuum non habet terminum alium ab actu, potentia autem factiua, seu practica habet alium terminum, quàm ipsam productionem; sed voluntas vt concors est actiua: ergo vt est sic, non est productiua. Minor patet, quia non est concors, nisi per *velle*, sed *velle* est actio manens in agente.

Item, quid intelligitur per *concors*, aut dicit aliud à voluntate, vel ratione, aut nihil? Si nihil, habeo propositum, videlicet quòd voluntas absoluta, sumpta absque aliquo addito, est principium, &c. Si aliquid ratione, aliquid rationis esset principium, &c. Et tunc etiam alia persona ad esse suum reale supponeret aliquid rationis. Si sit aliquid re, hoc non esset, nisi relatio, & tunc plures essent relationes in Diuini, quàm communiter ponuntur à Doctoribus.

Contrà, Richard. 3. de Trinit. cap. 2. *amor iucundissimus*

15.

I.

incundissimus non potest esse, nisi in amore mutuo, sed hoc inest voluntati ut concordi.

Ad primum dico, quod quia voluntas in volendo nihil producit, ideò manet; secunda ad producendum.

2. *Contra nulla potentia habens actum adæquatum, potest habere alium; sed voluntas diuina habet actum adæquatum, scilicet velle infinitum; ergo.*

Dicitur, quod verum est alium vniformem & eiusdem rationis. Sed istud non videtur valere, quia ex eo, quod potentia est adæquata actui suo, & per actum infinitum adæquatam, non potest in alium.

Ad secundum, potest esse relatio realis, & tunc est eadem, quod spiratio actiua, vel relatio rationis per comparationem Patris ad Filium, & è conuerso.

Contra, principium formale productionis Spiritus sancti præsupponitur Spiritui sancto, & per consequens, vt sic non dicit respectum ad Spiritum sanctum, quia Spiritus sanctus intelligitur non esse.

Item, arguitur quod non vt concors, quia quibuscunque suppositis, voluntas vt concors est ratio formalis producendi Spiritum sanctum: ista supposita producunt Spiritum sanctum, vt concordet: si igitur ratio formalis producendi Spiritum sanctum Patri & Filio est voluntas vt concors: igitur vt concordet producunt, & ita non vt distincti: ergo non sunt vnium principium producendi Spiritum sanctum contra Augustinum.

Item, ratio formalis proxima respectu productionis Spiritus sancti, est distincta in Patre & Filio: ergo Pater & Filius sunt distincta principia. Probatio antecedentis, quia secundum te voluntas non absolutè sumpta, sed sub actu impendendi gratuite, vel rependendi, hoc est, sub amore Filij debito ad Patrem, & sub amore gratuito Patris ad Filium, est ratio formalis proxima. Nunc autem sub isto actu tendit in obiecta, vt duo, *velle* enim Patris tendit in Filium, vt est Filij tendit in Patrem.

Dicitur quod terminus est vnus, vel volitio vna secundum rem, distincta tamen secundum rationem, sicut eadem via est ab Athenis ad Thebas, &c.

3. *Contra, quæro an Pater vt diligit Filium est principium totale producendi Spiritum sanctum; quod non potest dici, quia tunc Filius nihil faceret, vel esset superfluus: tunc enim Spiritus sanctus esset ab aliquo, quo non existens nihil minùs esset: aut partiale, quia tunc imperfectum principium, & erunt sicut duo trahentes nauem, quod est inconueniens.*

Dico quod Pater est totale principium secundum rem.

Contra, voluntas est res, & non sic est principium, sed vt concors secundum te, hoc est, sub duplici respectu, vt dictum est; sed voluntas non potest esse formale quo, sub isto duplici respectu, nec in Patre, nec in Filio: ergo neuter erit principium totale secundum rem, sed quodlibet partiale.

Item, si voluntas est principium formale, tunc essentia habetur in Filio, & Spiritu sancto æquiuocè; quia Filius producitur ab essentia absolute, quia essentia est principium formale producendi Filium: sed non est formale principium

producendi Spiritum sanctum; sed voluntas vt concors, & productio tunc dicitur æquiuoca, quando productum non assimilatur principio productiuo.

Contra illud, quod dicebatur in quæstione, quod *amor incundissimus non potest esse nisi amore mutuo*; quia amor incundissimus est beatificus, aliàs voluntas non quietaretur ibi; sed Pater non beatificatur videndo Filium, sed essentiam suam; ergo non oportet quod amor incundissimus sit mutuos.

S C H O L I V M.

Resolutio huius collationis, Patrem & Filium vt vnium principium, producere Spiritum sanctum, quia Pater prius origine per intellectum dat Filio vtrunque fecunditatem, quam exeat in actum secunda fecunditatis, vt habet Doctor 1. dist. 2. quæst. 7. a num. 18. ita resoluit 1. d. 12. quæst. 1. num. 2. & 11. & a num. 5. late probat non spirari Spiritum sanctum voluntate quatenus concors, seu per amorem impensum & repensum, vt loquitur ille, pro quo faciunt rationes urgentes hinc adductæ: dici tamen potest amore mutuo, vel concordi spirari Spiritum sanctum, quia voluntate Patri & Filio communi, nata ad taleni spirationem elicendum, & sic (inquit Doctor num. 12.) explicetur Richardus, fauens Henrico; vel rejiciatur, quia contra Augustinum est. Secundo modo Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto, explicat Doctor 2. dist. 32. num. 11. contra D. Thom.

C O L L A T I O XXIX.

Vtrum alia à Deo sint volita necessariò ab eo ad esse existentia?

Alenf. 1. par. quæst. 4. membr. 3. Rich. 1. dist. 8. art. 2. quæst. 1. D. Bon. 1. par. art. 2. quæst. 2. D. Thom. 1. par. quæst. 9. art. 2. Henric. quodlib. 8. quæst. 9. Scot. 1. dist. 8. quæst. 5. & alij ibi citati.

QUOD sic: quia immutabiliter volita necessariò sunt volita; sed sunt immutabiliter volita, quia ab æterno; quod autem est æternum, & immutabile; ergo, &c. quia si non necessariò voluit ea; ergo possibile est Deum non velle ea, & possibile est velle ea; ergo voluntas eius se habet ad vtrumlibet, & ita imperfecta.

Dicitur, quod non, & per hoc adducitur Anselmus: *Cur Deus homo.*

Item, voluntas est respectu finis, & essentialem ordinem habet ad finem: ideò in finem fertur: sed non habet necessariam habitudinem, nec essentialem ordinem ad alia, quæ sunt ad finem: ergo non necessariò sunt volita.

Ad primum, non sunt mutabiliter volita, licet sint ab æterno volita, quia ibi est temporale connotatum.

Ad secundum, non est imperfectio in voluntate, sed in effectu.

Contra positionem: eodem actu vult se, & alia. Probatio, quia in Deo suum *velle* est suum esse, quod nullo modo est aliud, & aliud, nec mutatur, sed est idem omnino.

Contra responsonem ad primum argumentum, si non immutabiliter vult alia potest ea non velle; quæro igitur, an antequam voluit, quod non potest dici, quia ab æterno voluit; nec potest, quia in æternitate: nec est prius, nec poste-

rius, tunc etiam esset mutabilis; nec simul dum voluit, quia tunc esset contradictio.

Ad primum, non sequitur consequentia, ipse enim est finis sui, & idēd vult se necessariō, alia autem ad istum finem ordinem habent accidentalem; vnde actus est in se necessarius, non tamen respectu talis obiecti.

Ad aliud potest non velle, & antē, & post.

Contra solutionem primi, quia non essentialiorem ordinem habet *esse* quiditativum rei, ad diuinam bonitatem, quā *esse* existentiae; sed Deus non necessariō vult per se *esse* existentiae; ergo nec *esse* quiditativum; hoc est inconueniens, quia tunc habens scientiam ab aeterno de lapide, non habuisset Metaphysicam scientiam, vel scientiam realem, quod est falsum, quia ab aeterno habuit scientiam realem: scientia autem realis habet obiectum reale; obiectum autem scientiae est *quod quid* rei: quia scientia quam quis habet, non est nisi de scito: ergo erit aliquid, & distinctum ab eo, & erit *quid*, quia scientia est de *quod quid* est.

Item, contra aliud: omnis potentia, vel est ante actum, vel cum actu, vel post actum: & ita potentia, secundum quam *esse* habent res ab aeterno, & *quod quid* est, representatum cum actu simul, Deus non potest velle quod vult ante actum, quia tunc realiter non vellet, & postea vellet, nec potentia cum actu potest non velle, quia potentia cum actu est, quando actus est: ergo simul opposita.

Ad primum, dicitur quod sufficit, quod illud de quo est scientia, habeat *esse* representativum, non tamen quiditativum, & reale.

Contra: scientia, quam habet Deus de lapide, non est de illo secundum *esse*, quod habet in Deo, quia tunc non esset, nisi scientia de se ipso: ergo est de aliquo, quod habet quiditatem aliam.

Dicitur, quod verum est de aliquo representato, quod representatum, vel representatum, non habet nisi *esse* representantis, sed intellectus distinguit representando, quod *quid* representatum est indifferens, ut sit ens, vel non ens, & tale non oportet habere aliquid *esse* existentiae, vel quiditativum.

Contra: actus sciendi non potest esse actus sciendi, nisi terminetur ad aliquod obiectum, quia mensuratur ab obiecto: mensuratum autem dependet realiter à mensura; ergo iste actus, ut est huiusmodi, transit super illud. Quæro igitur de illo tali super quod transit huiusmodi actus: aut est ens perfectum, aut diminutum, aut nullum. Si nullum, nulla erit de eo scientia realis: si diminutum, ergo habet entitatem diminutam realem distinctam.

Item, representans non primò representat se, vel illud in quo est, sicut species in anima non primò representat se, vel animam, sed aliud representandum: igitur non est nihil, & cum idea referatur ad ideatum, & relatum ad nihil sit absolutum; tunc idea in quantum idea esset absolutum, aut diminutum, aut perfectum, sicut prius.

Ad primum, & secundum, dicendo, quod intellectus Dei fertur super aliquod factibile, & terminatur non ad nihil: nec ad ens diminutum, sed ad ens perfectum: non perfectum in *esse* substantiae, nec quiditativum, sed ad *esse* representatum, scilicet in idea, vnde bene terminatur ad ideam, ad rem vel representatam in idea,

Contra; res ista est correlatiua ideæ: ergo aliud ab idea, & sic loquimur de ea ad præsens, ut idealis, & sic aut est nihil, aut est ens diminutum, &c. ut prius.

Dico quod ideale, ut est correlativum ad ideam, non est distinctum, nisi secundum rationem intelligendi, & secundum intellectum, sicut si pingatur in pariete Hirco-cervus, qui non est, nec est possibilis, imago illa non representat se, cum correspondeat aliquid sibi secundum *esse* quiditativum, nec secundum *esse* existentiae: sed intellectus dicit aliquid representatum, sic intellectus Dei intelligens ideas representativas ideatorum, distinguit representata ab ideis, secundum rationem intelligendi: nec correlativum est aliquid secundum *esse* quiditativum, vel existentiae.

Contra, relatiuum ad nihil est absolutum: ergo idea est absolutum; quia correlativum suum est nihil. Respondeo esse ideabile in idea, est *esse* ideæ.

Contra, ad hoc arguitur, non aliter nouit Deus fienda, quā facta: si non nouit Deus lapidem per ideam lapidis, nisi tantum ut distinguitur ratione ab idea: ergo nec modò aliter nouit creaturam, quā ut non factam in re, sed tantum nouit rationes distinctas in seipso.

Item, in primo instanti, in quo idea representatur intellectui, est absolutum: ergo tantum representabit ad distinctionem rationis per te, vel representabit ut representativum aliud, &c. ad distinctionem rationis, erit representatum distinctum ab idea representante; aut igitur habet *esse* imperfectum, & tunc ut prius.

Dico quod representabit illud, quod prius, sed non eodem modo.

Contra, si actus terminabatur ad idem ab aeterno, ad quod modò, sed non modò determinatur ut ab aeterno, ad aliquid distinctum ratione tantum ab idea: ergo ad aliud.

Dico, utrumque vidit ab aeterno.

Contra, si ab aeterno non cognouit lapidem, nisi tantum ut distinctum ratione ab idea: & modò cognoscit re distinctum: ergo est aliquid in obiecto ut determinat modò actum eius, quod non tunc.

Dico quod aletas est ex parte rei, quæ ab aeterno distincta ratione ab idea, modò distinguitur re ab ea.

Contra, ergo res modò obiceretur alio modo intellectui, quā ab aeterno.

Dico, quod non.

Contra arguitur sic: res hæc secundum *esse*, secundum quod intelligitur, distingui realiter ab idea, terminat actum intellectus, non autem ab aeterno: ergo non terminauit tunc secundum *esse*, secundum quod modò: dico quod res non terminat actum intellectus Dei secundum *esse* hoc, vel illud; sed *esse*, vel idea tantum terminat.

Contra, intelligitur secundum aliquid *esse*, modò, secundum quod non intelligebatur tunc: verum est à parte rei, & non à parte intellectus. Ad aliud, in primo instanti representatur.

Contra, igitur representatum non habet primò *esse* suum per rationem distinctam.

Dico, idea statim representat aliud.

Contra, tunc distinguitur ex natura rei. Nego.

Contra, ergo in primo instanti ante actum rationis, tantum est possibile distingui, quia non distinguitur secundum rem, nec rationem, quia

tunc

Ideale quomodo distinguitur ab idea.

5.

6.

An Deus necessariō vult esse quiditativum creaturam.

3. Potētia cum actu ab aeterno qualis?

4.

tunc esset distinctio rationis ante distinctionem rationis.

Ad aliud principale, quid addit velle lapidem, super velle?

Dicitur, nulla realitas additur.

Contra: igitur totum, quo vult lapidem esse, vt huius obiecti, est necessarium formaliter, cum nihil reale additur parte obiecti, nec actus additur super actum: ergo necessarium vult, quia per nihil rationis vult me sedere.

Dico, effectus contingenter est à causa necessaria, licet totus actus sit necessarius.

Aliter dicitur ad illud, velle Dei, vt est respectu me sedere, addit entitatem positivam differentem ratione à velle, sicut differt relatio in Diuinis ab essentia, per intellectum; & ista entitas est intrinseca entitas Deo, cui repugnat mutabilitas, cui tamen non repugnat possibilitas.

Similiter de nolle, hoc est perfectionis in voluntate; quia id est ab ea differens, saltem ratione, & tamen potest esse, vel non esse.

Contra, ex hoc sequitur aliud inconueniens, scilicet aliquid intrinsecum Deo esse possibile non esse, &c. verè idem simplex non potest esse ex possibili, & necessarium: non enim idem perfectè simplex est possibile & necesse, aliter idem erit, & non erit.

Dicitur quòd distinguitur formaliter vt res & modus.

Contra, tunc res est quando est secundum formam suam, 2. *Physicor.* & quando non secundum illam formalitatem, tunc non est, &c.

SCHOLIUM.

Resolutio correspondens titulo, Deum nihil causare necessarium, ita late Doctor contra Philosoph. 1. dist. 2. quest. 2. num. 2. 1. & dist. 8. quest. 5. à num. 17. & dist. 39. à num. 12. quia verò tota ferè collatio est de scientia per ideas, & de differentia idea & ideati, vide Doctor. 1. dist. 35. num. 12. vbi ponit idea descriptionem ex Augustino, & num. 13. docet non esse aliud ab ipsa creatura, vt à Deo cognita, de qua ibi per totum, & dist. 38. num. 2. & 5. & dist. 39. num. 7. vbi ostendit contra D. Bon. existentiam non posse sciri à Deo per ideas, quia eodem modo representant, existentia & possibilis. Resoluit scientiam non dici realem ab obiecto, vel quiditate aeterna, quia non datur distincta ab esse diminuto de quo fusè 1. dist. 36. à num. 3.

COLLATIO XXX.

Vtrum Theologia Dei sit practica, vel speculatiua?

Alenf. 1. par. quest. 21. membr. 1. art. 4. D. Thom. 1. par. q. 1. art. 4. D. Bonau. quest. 3. Prolog. Rich. quest. 4. Henric. sum. art. 8. q. 1. Valquez 1. par. dist. 8. 9. Scotus q. 4. prolog.

SCHOLIUM.

Resolutio huius collationis ferè est, vt hic habetur in principio, sed latius habetur in quest. 4. Prolog. nempe Theologiam Dei esse de necessariis practicam, quia conformis recte rationi, & prior volitione, ita dicta quest. 4. num. 34. sustinet tamen Doctor num. 36. non esse practicam, quia Dei volitio non est regulabilis. Unde problematicus in hoc videtur, ibi & 1. dist. 38. Scientia Dei de contingentibus speculatiua est, quia relictio contingens prius est à voluntate eius, quam cognoscatur ab intellectu dicta quest. 4. num. 37. vbi tamen docet nostram Theologiam de contingentibus esse

practicam, quia prior praxi & directiua eius. De necessariis idem ait num. 31. vide Schol. ibi num. 44. vbi conformiter ad Doctorem (vt videtur) dictum est Theologiam nostram esse quoad partes speculatiuam & practicam. Quod hic num. 2. tangit, an habitus sit practicus ab obiecto. late docet quòd sic, & non à fine, vel actu, dicta quest. 4. num. 13.

Vò d speculatiua: quia Theologia eius est nobilissima: aliqua speculatiua est nobilior omni practica, 1. *Metaphysica*: ergo, &c.

Contra, finis speculatiuæ est veritas; sed si scientia Dei est speculatiua propriè; igitur tantum consistet in speculatione veritatis, & non vltra ordinaretur ad dilectionem eius, quod falsum est.

Dicitur, quòd est practica, sed habitus intellectualis practicus dependet ex quatuor causis, scilicet obiecto practico, vel materia practica, & si ne practico, & dependet ab intellectu, tanquam ab efficiente practicum habitum, vt tamen mouetur ab appetitu 6. *Ethic.* est quidem habitus practicus ab obiecto practico materialiter, quod oportet esse appetibile, & non tantum speculabile; etiam in nobis requiritur obiectum contingens operabile, formaliter autem est practicus à seipso, si duplex potest esse habitudo eius formalis notitiæ conformis appetitui. Et hæc est prima ratio eius formalis; secundaria, quæ est directiua, & consideratiua; obiectum etiam duplex est, appetibile, & contingens operabile, respectu scientiæ nostræ; omnia ista quatuor sunt in Deo, quia essentia eius, sicut obiectum, vel materia, est summe appetibile, vel diligibile, & intellectus tanquam efficiens prius intelligit hoc, quam voluntas velit hoc, & idè respectu sui, & à se Theologia eius est simpliciter practica: respectu autem aliorum à se, si sint operanda, est aliquo modo practica formaliter: non quia intellectus prius dicitur illa faciendâ, & postea illa voluntas veli, sed prius intelligit simpliciter, & post voluntas determinat ea esse faciendâ, & post intellectus intelligit ea faciendâ, & eadem voluntas vult inexecutiue illa, & propter conformitatem illam, est scientia practica.

Ad primum dicitur, quòd Philosophus non ponit scientiam practicam respectu dilectionis, sed solum respectu praxis, quæ est in viribus inferioribus, & quæ est respectu operabilis contingentis, & verum est, quòd omni tali practica est speculatiua nobilior, sed loquendo de praxi, quæ est actus elicitus voluntatis, & hoc respectu obiecti nobilis, non est ita.

Contra positionem questionis, & primò contra illud, quòd dicitur, quòd habitus dicitur practicus materialiter ab obiecto, & effectiue ab intellectu, quia sicut se habet finis in operabilibus, sic principium in speculabilibus, quantum ad hoc, vide licet, quòd sicut principium in speculabilibus est principium effectiuum respectu conclusionis, sic finis in operabilibus est principium continens virtualiter, & efficaciter omnia alia, quæ sunt ad finem, ita quòd nihil est tale formaliter, & essentialiter, nisi per illud, quòd est tale virtualiter, & effectiue. Exemplum de subiecto, & passionis, & principio, & conclusionis, quia nunquam est conclusio formaliter vera, nisi quia est principium efficaciter, & virtualiter tale; & similiter de passione respectu obiecti; sed essentia diuina est huiusmodi,

I.

Habitus practicus dependet à quatuor.

Qua ratio formalis practica.

Theologia Dei respectu sui practica, q. 4. prolog.

2.

Speculatiua non est nobilior suprema practica.

Habitum nò dici ab obiecto tantum materialiter practicum.

An actus liberi Dei aliquid adlanc super actum necessarium.

iufmodi, vt finis, idèd continet omnia alia virtualiter, & efficaciter, quæ sunt ad finem, non igitur tantum materialiter; igitur.

Item, quod dicitur in Theologia Dei ordinatur ad dilectionem vt ad finem.

3.
Finis causa nobilissima.

Contra, finis est causa nobilissima, vnde si de omnibus causis esset scientia: scientia de fine esset nobilissima secundum Auicennam 6. *Metaphysic.* ergo si essentia, vt obiectum non habet rationem finis; sed ipsa dilectio, ratio essentia in se, non esset ratio nobilissima, quod est falsum.

Contra responfionem ad argumentum, scientia speculatiua est sui gratia, non autem sic practica: sed gratia altetius; ergo scientia speculatiua est nobilior scientia practica.

4.
An dilectio Dei fit sibi praxis.

Item, contra illud, quod dicitur in positione, quod dilectio est praxis, quia praxis est in potestate illius, cuius est praxis; sed dilectio Dei non est in potestate eius, quia necessario se diligit, ergo dilectio Dei non est praxis.

Ad primum dicitur, quod obiectum & finis sunt causa effectiua respectu veritatum practicarum, & operabilium, sed non rota causa sine intellectu similiter efficiente; vnde obiectum & finis, quæ idem sunt in essentia diuina, differentia solâ ratione cum intellectu diuino, sunt tota, & completa causa efficiens respectu veritatum illarum operabilium, & neutra per se est tota causa, sed tantum causa partialis.

4.
Cellat. 26.

Contra, illud est argumentum vltimum, quod fit in illa quaestione, vtrum intellectus paternus sit principium formale exprimendi Verbum, quod si essentia diuina, vt obiectum, vel finis non sit tota causa efficiens respectu talis veritatis operabilis, & praxis, vt dilectionis; ergo non est simpliciter infinita, quia perfectiorem modum cauandam habet cura intellectu suo concurrente, quam per seipsum: ergo, &c.

Responderetur ibi aliquo modo.

Ad aliud, cum dicitur, quod praxis, quæ est dilectio, est finis, sed ratio finis est ratio nobilissima, non ergo ratio essentia.

5.
Essentia obiectum, & finis dilectionis Dei.

Dico, quod actus est finis, scilicet dilectionis; sed vltimus ordinabilis ad finem vltimum, qui est essentia diuina, & idèd essentia sub eadem ratione à parte sui est obiectum, & finis, sicut motus à anima, & ad animam, est ab eadem, & ad idem.

Ad aliud dicitur, quod praxis est in potestate cuiuscunque est, ita quod potest elici ab eo, sed potestas eius non est potestas elici, & non elici, quia hoc est potestatis imperfectæ.

Contra 6. *Ethicor.* dicit Commentator, quod praxis sequitur electionem; ergo potest voluntas non elicere praxim.

5.

Item, necessitas naturalis non potest stare cum potestate voluntatis, quia ista sunt principia actiua opposita, necessitas naturalis, & libertas, vel potestas voluntatis; sed in potestate voluntatis non est magis diligere, quam intellectus intelligere, non solum non diligere.

Item, non est in potestate Dei esse non voluntas; sed dilectio sua est idem quod voluntas eius; ergo non est in potestate voluntatis ad diligendum essentiam suam.

6.
Praxis nostra sequitur electionem, Dei non ita.

Ad primum dico, quod praxis in nobis sequitur electionem; nam quia voluntas nostra est mutabilis, idèd determinatur per circumstantias, ranquam directiua ad multa; voluntas autem Dei immutabilis, & idèd dilectio in Deo non sequi-

tur dictamen, & consilium intellectus, & idèd in Deo non valet, quod obicitur.

Contra, virtus est habitus electiuus; ergo sicut possumus habere habitum intellectiuum respectu eorum, quæ sunt ad finem, ita & respectu finis, sicut patet de charitate, quæ est virtus, & respectu finis; igitur & respectu finis potest esse electio; sed electio potest dici nolitio sequens perfectam cognitionem obiecti, siue sit deliberatio, siue non; nam deliberatio, sicut consiliatio est de conclusione tantum, & non de principio, siue de eis, quæ sunt ad finem, sed non de fine. Nam propter perfectam cognitionem principij, si assenserit operari, est electio proprie, siue tamen assensu conclusionis; vt respectu huius: *honestè est viuendum*, est electio respectu huius conclusionis conclusæ, scilicet *castè est viuendum*: sed imperfectior prima, sicut cognitio conclusionis est imperfectior cognitione principij. Vnde cognitio strictè est perfectior cognitione conclusionis, quæ est imperfecta: quia non habetur ex terminis, sed concluditur ex terminis. Alio tamen modo electio perfecta est principij sine discursu, & deliberatione cogniti, tamen perfectius cogniti, & sic electio est praxis.

7.
Electio dupliciter sumitur.

Item, circa finem post cognitionem perfectam potest esse electio, & peccatum; sed summum peccatum est vt fruentis, & frui vtendis.

6.

Item, secundum Augustinum 83. *quaest. 7.*

Omne peccatum aut est ex infirmitate, aut ex malitia, aut electione; sed quando aliquis vtitur fruentis non hoc facit ex malitia, aut infirmitate; ergo electione, ergo est praxis circa finem vltimum, vnde habitus practicus est directiuus praxis, quæ est electio voluntatis. Prima igitur praxis est electio formaliter, vel secundum electionem actus, vt volitio, & ponit necessariò delectationem circa finem in operatione practica, quâ attingit finem, sicut & speculatio ponit circa obiectum speculatiuum necessariò delectationem, quæ est passio, non operatio: quia non est practica, nec directiua passionis, nec delectationis, quia ex obiecto presente, & praxi elicita necessariò sequitur praxis illa, quæ est delectatio.

8.
Omne peccatum est ex infirmitate, malitia, aut electione.

9.
Ex praxi elicita sequitur practica delectatio.

Ad aliud, speculatiua est nobilior practica, quia sui gratia, verum est, accipiendo vtrumque in se, quando tamen speculatiua ordinatur moraliter, & in genere moris, inferior est ipsa practica, ad quam ordinatur.

Contra: speculatiua est simpliciter nobilior in se practica: ergo etiam in speculatiua ordinata in genere moris. Probatio consequentiæ, quia mos non peruertit ordinem naturæ, sed conformatur sibi quantum potest, sed natura non statuit nobilior ordinari ad ignobilium.

7.

Respondeo, dico quod intellectio non est nobilior volitione, sed appetitiua, vt appetitui finis est.

Contra hoc, quod dicitur rationem appetitiuæ esse finem; probo quod non est finis, quia appetitio si sit moralis, non tantum dependet à fine, sed ex omnibus circumstantiis aliis, vt per quas sit, sicut debet, & quando debet, & circa quod debet, & cætera; sed intellectio practica est nobilior tam in entitate naturæ, quam moris, quacunque appetitiua virium inferiorum; quia est directiuum, & regula respectu actuum aliarum virium inferiorum, & sic causa: ergo non ordinatur in genere moris ad aliam appetitionem,

10.
Arguit intellectio non esse nobilior appetitione.

nem, tanquam ad finem cuiuscunque virtutis inferioris, vnde praxis non est finis intellectus practici, sed obiectum.

Dicitur quòd scientia practica ordinatur ad praxim, vt finem propinquum, talis est electio.

Contra, tunc habetur propositum, quia consiliatio intellectus habet ordinem ad volitionem, cum volitio sit praxis absque omni posteriori: ergo est verà practica, & hoc habes concedere, vnde volens dare pecuniam debito modo, & hoc eligens, non minùs est liberalis moraliter, & si non habet pecuniam, dum in imagine congruè eligit dare, sicut debet. Aliter enim nec Christus, nec Apostoli, nec alij pauperes, quibus deficit materia exterior verè essent liberales. Similiter eligere fortiter agere in imagine, est esse moraliter fortem, etsi nihil terribile occurrat.

S C H O L I V M.

Resolutio sequentis litera habetur apud Doctorem q. 3. Prolog. num. 14. ubi docet contra D. Bonau. & alios Christum non esse obiectum Theologia: & contra Linconien. num. 16. Christum non esse tale obiectum, secundum triplicem unitatem, scilicet ad alias personas, ad naturam assumptam, & ad membra eius qua sunt fideles. Rationes hic facta utrumque bene probant.

8.

AD principale, quòd Theologia Dei sit practica; illa scientia Dei dicitur esse practica, cuius primum obiectum est operabile, contingens, huiusmodi est primum obiectum Theologiae Dei: ergo, &c. Probatio minoris, Christus totus est obiectum istius scientiae, quia continet virtualiter omnes veritates illius scientiae, & secundum aliquid sui est operabile contingens, vt secundum naturam humanam, & est factibile, quia tota Trinitas fecit Verbum esse hominem: ergo, &c.

Dicitur quòd non est factiua, ita quòd habeat pro termino suo necessario aliquod operabile.

Ad probationem dicitur, quòd Christus dicit compositum contingens, & operabile subsistens in duabus naturis, & ita est primum obiectum.

Dico, quòd Christus non est primum obiectum continens virtualiter omnes veritates istius habitus, sed essentia diuina.

Contra, essentia diuina non continet virtualiter articulos fidei, qui pertinent ad humanitatem Christi, sed humanitas.

Item, subiecta partialia se habent ad subiectum totius, sicut partes ad totum, sed multa tractantur in hac scientia, quae non sunt partes Dei, sed Christi, & corporis eius, vt decem tribus sunt subiectum Osee, sicut dicit glos. Totum autem subiectum est totus Christus triplici unitate, sicut dicit Linconien. s.

Ad istud quòd omnes articuli reducuntur ad Deum mediata, vel includuntur in ea mediata, ita quòd omnes veritates scibiles includuntur in Deo virtualiter, sed Christum esse passum non est veritas scibilis, vt scibile sumitur proprie, sed bene creditum.

9.

Contra, illae veritates contingentes, licet sint contingentes, tamen necessariò continentur in aliquo subiecto; sed septem sunt articuli huius scientiae, quae tantum conueniunt Christo, vt Christus: vnde siue sint scibiles, siue non: illud est subiectum eorum primum, cui insunt primò, & formaliter talis est Christus, & non Deus: quia

illud est subiectum in scientia, de quo dici possunt omnia, quae sunt in illa scientia, talis est Christus vnus totus triplici unitate.

Contra istam opinionem arguo sic: de eodem subiecto est Theologia Dei, & nostra; si igitur Christus est subiectum Theologiae; ergo nulla veritas de Trinitate est Theologica, nec multae contingentes, vt, *Deus vnus filium suum*, &c. consequens est impossibile; igitur & antecedens. Consequentiam proba. Nulla est veritas necessaria alicuius scientiae, nisi subiectum illius scientiae illarum veritatem contineat. Vnde oportet quòd illa prima veritas sit de subiecto primo illius scientiae, vel parte aliqua illius subiecti, vel parte integrali, vel subiectiua, vel essentiali, vel de aliquo attributo essentialiter ad ipsum primum subiectum; multae veritates necessariae sunt, quae non sunt de Christo, vt Pater generat, Pater & Filius spirant Spiritum sanctum, nec Pater est Christus, nec pars Christi, nullo modo attribuitur ad Christum, quia si secundum eum Christus est vnus triplici unitate, quia sic includit personam; ergo ei non attribuitur Pater, nec attribuitur ad Patrem Verbum, quia Filius non esset essentialiter posteriori Patri, nec è conuersor ergo, &c.

Item, si Christus est primum obiectum, nulla veritas necessaria est Theologica. Probo, quia quod de se est falsum, de omni est falsum, & de nullo verum. *Metaph. cap. de Falso*: ergo quod de se non est necessarium, de nullo est necessarium; huiusmodi est Christus, quia est quoddam operabile contingens: ergo nulla veritas in eo necessaria continetur: ergo non est primum obiectum.

Item, nullum ens per accidens, habens in se conceptus diuersos, est obiectum primum primò scientiae, quia ante scientiam de toto aggregato per accidens, praesupponitur scientia de vtraque parte eius, sicut ante scientiam de numero sonoro, praesupponitur scientia de numero, & de sono in se: quia quiditas vtriusque partis est prius scibile, quam ipsum totum per accidens: sed Christus includit partes ex quibus non fit vnus per se, sed per accidens: ergo priùs erit scientia Theologica de vtraque parte, vel nulla erit Theologia prima.

Ad primum dico, quòd Christus vt subiectum includit omnes veritates istius scientiae virtualiter, sicut obiectum debet includere, scilicet primò & adaequatè, ita quòd nihil sit per se prius eo, licet enim quodammodò accipitur per accidens.

Contra: quod per accidens includit non est subiectum; sic enim possem dicere, quòd festuca includit omnes veritates scientiae Mathematicae, Metaphysicae, & naturalis; & sic quòd festuca sit subiectum illarum, & ideò quòd primò eas continet, debet esse primum obiectum, hoc est Deus: ergo sequitur oppositum positi.

C O L L A T I O XXXI.

Vtrum esse intelligibile creaturae praesupponant Trinitatem personarum?

D. Thom. 1. p. q. 45. art. 6. Henr. quodlib. 6. q. 2. Rich. 2. d. 1. a. 4. q. 3. D. Bon. 2. d. 16. dub. 1. Scot. 2. d. 1. q. 1. & alij ibi citati.

QUOD sic: quia Deus non potest intelligere alia à se: nisi priùs intelligendo essentiam

de hoc q. 3. Prol. n. 14.

Quanam pertinēt ad aliquam scientiam.

10.

Scientia totius per accidens, supponit scientiam partium.

An pauperes possint esse liberales, & corpore debiles, fortes.

An Christus sit obiectum Theologiae.

de hoc q. 3. Prol. n. 16.

I.

tiam concurrentem cum voluntate affectata: sed Deus intelligendo essentiam, producit Verbum, & Pater & Filius volendo essentiam amicitia affectatâ producunt Spiritum sanctum: ergo, &c.

Item; de ratione causæ potentis sufficienter, & perfectissimè aliquid producere, est perfectissimè in se subsistere: ergo cum essentia diuina non perfectè subsistat, nisi in tribus personis; videtur, &c. Maior probatur, quia actiones sunt suppositorum. Minor patet de se.

Contra: illud, quod pluribus conuenit per aliquid commune, dempto vno illorum, nihilominus alteri potest conuenire: sicut sentire conuenit homini, & asino, tanquam passio, destructo homine, vel asino, nihilominus conuenit alteri istorum; sed productio creaturæ in esse intelligibili conuenit personis ratione essentia, quia infinita est: ergo circumscriptâ vnâ personâ, nihilominus potest alia omne producibile in esse intelligibili producere.

2.

Item, illud de se, & ex se est perfectum principium alicuius actus, quod potest immediatè exire in illum actum, respectu cuius est principium perfectum; sed Pater de se est principium perfectum cuiuscunque creaturæ in esse intelligibili: ergo. Probatio minoris, quia Pater continet essentiam, quæ sufficiens principium est cuiuslibet productionis, & illud habet ex se formaliter, & non ex Filio, quia nihil habet ex Filio, sed quicquid habet Filius, & Spiritus sanctus, hoc habet à Patre: saltem loquendo de perfectionibus essentialibus: & de his, quæ respiciunt aliquid extrâ: ergo, &c.

S C H O L I V M.

Iuxta duas primas rationes docet personas diuinas cum sint ex se necesse esse, prius habere esse, quam creaturas in esse intelligibili. Circa hoc disputat pro & contra, exquisitas adducens difficultates; Angelico ingenio dignas; & rem penitus declarat, num. 7. & 8. de quo agit latè 2. dist. 1. quæst. 1. art. 2. num. 13. ubi hanc habet resolutionem, & ex his dictis, quæ ibi docet solidissime confirmantur: & licet varia difficultates, hic contra ea excitet, solui possunt ex resolutionis fundamentali ratione. Vide ibi de duplici instanti natura, de quo Doctor hic loquitur. & de duplici ordine originis ad intrâ, & extrâ, de quo etiam hic fit mentio, & hac cum ibi traditis collata, mutuo sese declarant & confirmant.

3.

Declaratur quomodo creatura in esse intelligibili susponit Trinitatem.

Dicitur, quod productio in esse intelligibili, præsupponit de necessitate productionem duarum personarum, & vnus impudicæ: & ita Trinitatem in personis, quod declaratur sic: omne quod est ex se necesse esse, prius est omni eo, quod non est ex se necesse esse; sed personæ diuinæ sunt ex se necesse esse, & creature in esse intelligibili non: ergo sunt personæ diuinæ prius quàm creaturæ in tali esse. Maior probatur: quia illud quod est ex se oninino independens prius est eo, quod ab alio secundum omne esse, quod habet, dependet; talia sunt creaturæ: ergo. Minor probatur, quia personæ diuinæ sunt idem realiter cum essentia diuina, quæ ex se & formaliter est necesse esse, non sic creaturæ in esse intelligibili, quia essent Deus; igitur.

Tamen ad argumenta potest dici, quia sicut ad possibile positum, sequitur possibile, sicut positum homine ponitur risibile: sic positum impossibili, & impossibili non est inconueniens ex illo im-

possibili, & impossibili inferre contradictionem. Ita dico in proposito quod positum possibili, & necessario, quod tres personæ sunt in essentia diuina: dico quod necessariò eorum emanatio quantum ad istas, quæ emanant, præsupponitur illis, quæ non sic emanant; sed positâ personâ absolutâ, quæ positio impossibilis, vel impossibilis est: non oportet quod Trinitas præcedat creaturas productas in tali esse.

Ad primum in oppositum dicitur, quod maior est vera: quia illud commune plurificatur in eis, sicut est in exemplo addito de sentire, non sic essentia plurificatur in personis.

Ad secundum dico, quod quando aliquod principium habet aliquos actus ordinatos, non potest in actum posteriorem, nisi præsupposito actu priori. Exemplum de anima respectu velle, & sentire: sic autem comparatur essentia diuina, vel intellectus, vt principium respectu actuum ad intrâ, & ad extrâ.

Ad formam argumenti dico, quod maior est vera, quando illa quæ procedunt ab illo principio, non habent inter se ordinem necessariò, qualis est in proposito.

Contra positionem quæstionis, & contra minorem rationis pro positione; in essentia diuina non est ordo, nec prius, nec posterius: sed essentia diuina ab æterno est imago, & exemplar creaturæ in esse intelligibili: ergo non necessariò est ibi prior emanatio personarum præsupposita ipsi esse intelligibili creaturæ.

Item: contra aliam partem minoris, non sequitur si essentia diuina sit necesse esse ex se: ergo personæ diuinæ productæ erunt necesse esse, quia essentia est aliquo modo prior personis ipsis productis: quia aliquo modo præintelligitur in eis, & personæ sunt aliquo modo posteriores; sed non valet, prius est ex se necesse esse: ergo posterius, &c.

Contra responsum ad primum argumentum; in creaturis ponuntur duo subiecta talia, & positio per impossibile, quod vna albedo esset in eis, nihilominus vno albo abstracto, aliud album disgregaret: ergo à simili in proposito. Et sic essentia communis eadem tribus personis vnâ personâ per impossibile circumscriptâ, nihilominus esset productio ab alia.

Ad primum dicitur, quod licet essentia diuina ab æterno fuerit causa exemplaris lapidis in esse intelligibili, tamen aliquo ordine prioritatis fuerunt personæ prius productæ, quàm lapis in isto esse. Et cum dicis, in essentia non est prius, nec posterius: verum est in ea, tamen est ordo originis, vt comparatur ad personas intrinsecas, & ad intrâ productas, & vt comparatur ad quodcumque ad extrâ productum: quia quodcumque aliud à Deo productum in quocunque esse, et si sit æternum, tamen dependet à personis prius origine productis, quàm aliquid producitur.

Contra: æternum vt sic, est formaliter necesse esse: sed necesse esse vt tale, non dependet: ergo nec essentia in esse intelligibili ab aliquo dependet. Probatio antecedentis: omne esse in quocunque genere erit formaliter necessarium, vel possibile; sed lapis in tali esse non est possibile: quia tale habet prius non esse, quàm esse, quia habet de se non esse, & vnus quodque prius habet quod in se habet, quàm quod habet ex alio: ergo est necesse. Hæc est demonstratio probans quod creaturæ non potuerunt esse ab æterno.

Argumentum pro prima parte quæst.

4.

5.
*Ad argumentum pro altera parte num. 4. post-
tuum.*

Lapis ab æterno si esset, an esset necesse esse.

6. Ad secundum dicitur, quod essentia diuina non est nata perfecte subsistere, nisi in personis diuinis & suppositis suæ naturæ. Er cum dicitur, est prius personis productis, verum est, prioritate originis, & non prioritate simplicitatis; quia hæc prioritas non est prioritas simpliciter: & ideo non prohibet eandem esse necessitatem omnibus personis, & ipsi essentia, licet necessitas intelligatur prius origine in essentia, quam in personis.

Ad primum dicitur, quod posito tali casu sequitur aliud impossibile, scilicet quod nullum verum est ita necessarium, quin posito aliquo casu destruat.

Contra: omne quod est in Patre est à se, & necesse esse; intelligere lapidem est in Patre; ergo est necesse; sed omne tale est prius aliquo modo illo, quod est ab alio: ergo personæ productæ ab alio erunt posteriori lapide in esse intelligibili, quod est contra responsum ad primum argumentum.

7. Contra responsum ad tertium argumentum, quando aliquid est commune aliquibus, & prius est illis, quibus est commune; & omne commune est prius distinctis, quæ consequuntur illud commune; talis est essentia diuina: ergo, &c.

Ad argum-
tum statim
positum.

Ad primum; cum dicitur, omne esse à se præcedit esse ab alio; dico quod sunt quatuor termini, quicquid est à se prius omni eo, quod est ab alio; esse intelligibile est à se, hæc est falsa; quia tale esse est ab alio etiam causaliter.

Cum probas, intelligere Patris est à se; verum est, quod intelligere Patris intrinsecum non connotando extrinsecum est à se; hæc est forma argumenti.

De hoc 2. d.
1. q. 1. à n. 13.
An prius ori-
gine possit esse
sine posteriori-
ri.

Ad rationem dico, quod Pater habet à se intelligere lapidis, sed ordo naturæ est prius sine contradictione esse sine posteriori, & hoc ex ratione prioris, licet sit contradictio ex parte posteriorum. Istud pater s. Metaph. cap. de Priori; sed ordo originis est esse aliquid ab alio: & isto ordine non potest esse prius sine posteriori sine contradictione, quia in priori potest esse completus totus ordo originis, & prius & posteriori origine possunt esse in eodem signo naturæ, comparando intellectum diuinum, & voluntatem diuinam respectu obiecti extrinseci, & prius natura.

8. Vnde vna persona est & alia completè in vno scilicet instanti naturæ: quando comparatur intellectus & voluntas ad vnum obiectum, in primo signo naturæ intellectus habet obiectum adæquatum præsens memoriæ, & in illo signo potest producere productum sibi adæquatum; hoc autem est persona Filij infinita, quia adæquata potentia producentis infinita; & in illo primo signo naturæ communicatur natura, & voluntas, quæ in duobus est principium sufficiens productuum amoris infiniti, scilicet Spiritus sancti; & ideo nihil aliud, præter essentiam, est intelligibile, nisi tres personæ in illo primo instanti naturæ essent productæ; hac origine posita per intellectum, in primo instanti naturæ; comparatur intellectus & voluntas ad alia in secundo instanti naturæ, in quo est idem ordo originis in personis, qui fuit prius in primo instanti naturæ, quia in illo secundo instanti naturæ Pater habet à se intellectum lapidis, & Filius à Patre, & Spiritus sanctus ab utroque; tunc quicquid est in Patre est à se, comparando ad intrinsecum, non tamen in primo instanti naturæ est prius, quam quod est ab alio in eodem instanti naturæ, & ideo prius Pater intelligit essentiam, quam Filius.

Non omne
quod est à se,
prius est omni
quod est ab
alio.

Scoti oper. Tom. III.

Vnde primus ordo, scilicet originis est in primo signo naturæ, & ideo si nihil aliud esset intelligibile, nisi intrinsecum Deo, nulla perfectio tolleretur à personis: non autem intelligentia Patris producit aliquid in Filio, quæ producit intrinseca in tali esse: sed producit in Filio essentiam, quæ Filius habet posse intelligere: & ideo concomitantur intelligentiam eorum, quæ dicuntur per intelligentiam. Similiter in instanti naturæ producit lapis in esse intelligibili à memoria paterna, ut est in memoria: quia nihil habet in memoria, nisi essentiam, & essentialia: sed tantum est in intelligentia; si enim lapis in tali esse esset à memoria, cum à memoria sit actus intelligendi secūdus, sequitur quod intellectus diuinus vilesceret, quia reduceretur ad actum aliquem per alia à se: vnde non est res in esse intelligibili prius, quam in esse intellecto in tali esse sit à memoria, cum memoria sit actus, cuius virtute habetur actus intelligendi secundus; & sequitur quod intellectus diuinus producit per actum intelligentiæ in omnibus personis in secundo instanti naturæ, ut potentia propinqua, lapidem in esse intelligibili.

creature an
in memoria
Dei, vel in
intelligentia.

SCHOLIUM.

Contra resolutionem personæ prius produci, quam creaturas in esse intelligibili, adducit quinque rationes, quas variis solutionibus & replicis amplificat, nihil in actum relinquens quod humano ingenio (ut videtur) indagari potuit. Rationes, earumque solutiones, etsi satis clara non sint, dec. arare nõ aggredior, quia adeo profunda sunt, ut paucis parum proficerem; neque fufius agere, institutum permittit: non enim commentatorem ago.

9. Contra: non tantum essentia Patris continet virtualiter cuiuslibet essentia perfectionem, sed etiam perfectiones attributales omnes, quia essentia ut in Patre in primo signo originis, est abyssus omnium perfectionum diuinarum; sed prius absque contradictione potest esse sine posteriori, ergo, &c.

10.

Item, prius natura est essentia ipsis rationibus attributalibus: ergo in primo instanti naturæ, quia completur totus ordo originis, non comunicatur essentia Filio, ut abyssus omnium, & tunc nulla perfectio attributalis communicaretur Filio à Patre.

Item, quod Anselmus de concord. dicit, quod in diuinis non est prioritas.

Item, intellectio lapidis, quod habet esse à Deo in primo instanti naturæ, probatio, quia per Hilarium, omne, quod est in Filio est natum, vel habet nasci: ergo cum Filius producat per modum intelligendi, & ut Verbum, omne quod intelligitur, prius intelligitur simplici intelligentiæ saltem; ergo prius intelliguntur idæ, & rationes omnium factibilium.

Pulcherrimè
rationes.

Item, quando potentia adæquatur obiecto, secundum id, quo adæquatur, neutrum præcedit aliud: ergo si in primo instanti, quo intellectus intelligit essentiam, est infinita intelligibilitatis; essentia repræsentabit infinita, quia est infinita intelligibilitatis; & ita repræsentabit omnia factibilia, & primò non fabricabit alias rationes, quia quanta intellectus potest intelligere, tanta obiectum potest repræsentare in primo instanti.

Ad primum, cum dicitur, quod essentiam esse intelligibilem, lapide non existente intelligibili, includit contradictionem à parte essentia: ergo, &c. potest concedi consequens, vel negati consequens

11.
Ad argum.
num. 10.

M m quen

quentia: nam posterius natura est dependens, sed identice idem alij non dependet ab eo; lapis in esse intelligibili dependet, non autem aliquid idem essentia diuina.

Ad secundum dico, quod Anselmus loquitur de primitate nature. Vnde ponit exemplum, quod materia est prior forma, quia in potentia & est perfectibilis, & mouetur ad actum: non autem est sic ibi primitas precedens aliquid per mutationem ad actum, sicut loquitur Aristoteles de illa, secundum quod prioritas, quæ sine contradictione esset, sine posteriori; illa est prioritas ad secundum, aliter non esset secundum obiectum secundum illud, cum in tota intelligibilitate dependet à primo, primum in nullo dependet ab isto. Ad aliud dico, quod Filius non nascitur per intelligere, sed per dicere, quod est exprimere de notitia habituali perfecta illius, quod habetur actu primo, quia exprimere est memoriæ, non intelligentiæ, actu intelligendi, non producit Verbum, sed actu dicendi, qui præsupponit cognoscibile, scilicet essentiam.

12.

Contra, nihil concipit Pater, nisi cognitum. Respondo, quod si caperetur concipere, pro parere, sic est falsum, quia si sic, nihil conciperet, nisi cognitum; sic Pater prius intelligeret Verbum, quam conciperet Verbum, & si nosceret lapidem prius, de notitia lapidis produceret Verbum, quia essentia æquæ repræsentaret Verbum. Vnde Verbum concipitur non de cognito verbo, nec de lapide, nec de essentia, vt cognita, sic à Patre.

Contra; si Patet non conciperet essentiam, non conciperet essentiam Verbo. Prius enim est sic notitia, quæ intelligit essentiam, quam notitia expressiua, quæ concipit aliquid de essentia: non enim conciperet essentiam, vt communicando eam concepto, nisi prius intelligeret essentiam simplici notitia: ergo cum communicat Filio omnia intelligibilia, & rationes omniū factibilium, pars ea intelligit: ergo cum communicat intellectiōnem omnium, prius omnia intelligit. Respondeo, prioritas, quæ est Patris, intelligendo essentiam, ad ipsum Patrem in producendo Filium, scilicet intellectus actualis essentia, non est ratio principij productiui, sed in proposito non est principium. Tunc dico, quod in essentia tantum est ratio formalis respectu productionis: si per impossibile Pater prius non intelligeret, nihilominus produceret Filium, sed quod est principium operandi, siue habendi actum in se, & principium producendi, prius est principium operandi, quam producendi: essentia autem est primum obiectum Patris perficiens Patrem in operando, & producendo, & primo perficit Patrem in operando, quam in producendo; non tamen ista est ratio producendi, sed Pater habet essentiam præsentem memoriæ, & communicat eam Filio, quæ vt in Filio est ratio ita perfecte repræsentandi Filio, sicut Patri lapidem in quocunque esse, & alia quæ nõ sunt perfectientia, sed quando aliquid potest esse principium producendi vniuoce, & alia æquiuocè, prius producit se in simili vniuoce, quam alia æquiuocè; alia producta extrinsecè sunt æquiuocè producta: quia sunt alia essentialiter à Deo: idem non prius pater nouit alia à se, quam producit sibi simile in natura vniuoce, cui communicat virtutem producendi omnia alia æquiuocè, & idem principium in operando; sed quæ æquiuocè exprimuntur ab illo principio, idem non præcedunt illam productionem, quia Pater producit vniuoce.

13.
Si per impossibile, Pater non intelligeret essentiam produceret Filium.
Vide 1. d. 2.
q. 7. n. 22.

Contra: sicut in Patre est essentia primum obiectum, idealia secundum ita in Filio, sed licet secundaria obiecta non sint perfectiua Patris, tamen essentia verè, & actualiter & perfectissime continet illa: igitur essentia, vt primum obiectum nõ perfectissime intelligitur, nisi illa intelligatur.

Item: idealia secundum esse ideale sunt æterna: ergo primo intellectus, & sic perficiunt intellectum diuinum Patris.

Item: contra dicta in priori, ante productionem Filij, quando Pater intelligit essentiam, essentia est ratio repræsentandi, & exprimendi se, non ante gignitionem Verbi: ergo cum gignit Patet, alia intelligit, quæ non ante; ergo Pater aliquid acquirit per gignitionem.

Item, ex dictis erunt plura verba in diuinis: quia essentia diuina prius communicat se sub ratione vniuoce, quam æquiuoca; sed essentia vt in Patre est ratio communicandi se, & ita producendi Verbum: ergo à simili in Filio erit ratio communicandi se, & producendi Verbum, & similiter in Spiritu sancto, & sic multa verba.

Item, voluntas antequam communicatur Filio, non est principium proximum productionis Spiritus sancti; vt autem communicatur Filio, est principium productiuum: ergo si sola sit principium productiuum, & operandi, & producendi, scilicet Filium, cum intellectu, & non rationes attributales, vt sapientia, bonitas: illæ rationes attributales in Filio erunt rationes producendi aliam personam, scilicet sapientiam existentem. Hic dicitur, quod sapientia non est principium productiuum sicut essentia.

Contra: quod sit actiuum, non sicut potentia, sed sicut obiectum: ergo vel erit principium producendi, siue communicandi sapientiam in Filio, vel habebit Filius sapientiam per generationem æquiuocam, vel per alterationem sequentem.

Item, intelligere Patris respectu essentia, & respectu lapidis non differunt essentialiter, quia sunt vnus & idem actus.

Ad primum dicitur, quod obiectum communicari præsupponit ipsum cognosci, quia cognitum est principium perfectiuum intellectus, non quod est ratio producendi; sic autem obiectum secundarium non est perfectiuum intellectus.

Ad probationem, dico quod in primo instanti tres personæ cognoscunt essentiam, non aliud.

Cum dicis non æquè perfectè.

Dico quod non cognoscuntur alia, nisi quia tantum sunt in primo obiecto, & prius perfectè cognoscunt intensiue primum obiectum, licet nihil aliud cognoscatur ab eo. Exemplum, principium in cognitione diffinitiuum est ex terminis, licet nunquam aliqua conclusio cognoscatur ex cognitione diffinitiuum extremorum, tamen cognitio eius virtualiter continet cognitionem omnium conclusionum, & exrensiue quasi in potentia; sed noscere principium diffinitiuum, quod virtualiter continet conclusiones, est noscere principium tantum, & non conclusiones, nisi potentialiter: quia potest esse causa earum, sicut lapis cognitus in essentia Dei virtualiter est cognitio Dei tantum, & essentia, & non lapidis, nisi potentialiter, & ita potest haberi perfectissima ratio essentia, & cognitio intensiue, etsi nunquam lapis cognosceretur: sic igitur Deus in primo instanti nature cognoscitur, lapis in secundo.

Contra: obiectum primum fuit perfectissime cognitum; ergo, &c.

Respon

14.

An essentia perfectè intelligi possit non in cella etis idealibus.

de hoc 1. d.
2. q. 7. n. 21.

15.

Quare sapientia non est productiuum sicut essentia.

16.

Responsio, verum est intensiue, lapis non habet esse perfectissimè cogniti.

Ad aliud dico, quòd quando est aliqua causa effectuum ordinatorum, & neuter effectuum producit alium, prius causa producit vnum effectum, quàm alium, sed tunc causa non est potentia proxima & propinqua applicabilis ad actum secundum, nisi vt subest actui priori; vt anima ad *velle* & *intelligere*, non tamen habet causalitatem per actum secundum, nec ab effectu posteriori essentia est principium communicandi se vniuocè personis diuinis, & est principium communicandi se æquiuocè creaturis, quas habet in se virtualiter: illæ communicationes sunt ordinatæ respectu eiusdem principij, & non existit in actu respectu posterioris, nisi prius sit sub priori: non tamen acquiritur sibi causalitas per illud, sed quasi tollitur impedimentum, non tamen datur actualitas alia in essentia. Vnde non potest causare lapidem in esse intelligibili, nisi producto Filio, & producto Filio potest, non quia hoc accipit ab eo, sed producto Filio tollitur impedimentum, scilicet potentia propinqua ad productionem.

COLLATIO XXXII.

Vtrum ad intellectiõnem, quâ Deus intelligit lapidem & asinum, præexigantur respectus diuersi, & rationes diuersæ?

Alenf. 1. p. q. 2. m. 4. D. Thom. 1. p. q. 14. art. 6. & q. 15. per totum. D. Bon. 1. d. 33. art. 1. q. 1. Rich. d. 16. art. 2. q. 2. Henr. quodlib. q. 3. Scot. 1. d. 35 q. 1. & alij ibi.

1.

V D sic; quia idem manens idem omnino, non potest esse ratio cognoscendi diuersa: quia tunc eodem modo se haberet ad idem, & diuersa; sed essentia diuina, vt primum obiectum intellectus Dei, est vnum: scilicet essentia diuina omnino, & eodem modo se habens: ergo non est secundum se ratio cognoscendi distincta, vt distincta.

Contra: Dionysius *de Diu. nom. cap. 2.* Deus per speciem omnia contemplans, vel sub vna esse circumstantia omnia contemplans: ergo per vnam præsuppositam omnia cognoscit.

Item: quod posterius est in essendo, est posterius in cognoscendo; sed iste respectus est posterius in essendo, subiecto; quia sequitur extrema: ergo est posterius in esse cognito: ergo non est ratio cognoscendi prius.

Ad quæstionem dicitur, quòd respectus rationis præcedit in essentia determinans ipsam in cognoscendo illud, cuius est respectus. Et hoc probatur ratione sic, vniuersaliter est verum tam in agente naturali, quàm in artificiali, quòd agens agit distincta per distinctas rationes. Hoc idem dicit Commentator *de Diu. nom. cap. 6.*

2.

Ad primum argumentum in oppositum dicitur, quòd Deus est omnia contemplans per vnam causam realem, scilicet essentiam; sed diuersam secundum rationem: quia determinatur secundum diuersos respectus.

Ad secundum argumentum dicitur, quòd minor est falsa de respectu rationis, quia ille non sequitur extrema, nec terminos, quia in esse cognito est prius suo obiecto.

Contra: si aliquid cadit medium inter potentiam cognoscendi & ipsum obiectum, prius fertur potentia per actum suum cognoscendi super

Scoti oper. Tom. III.

illud; quòd præsentatur per illud medium, quàm super illud obiectum: si igitur respectus rei præcedit suum obiectum in esse cognito, quæro per quid cognoscit respectus illos; si per se, ergo eadem ratione prius intelligit ista, quorum sunt respectus isti. Si per alios respectus, erit quæstio de illis respectibus quomodo cognoscat: ergo erit processus in infinitum, vel oportet dicere, quòd essentia diuina sine aliquo respectu prout est illimitata ex se ad hominem & asinum indistinctè, sit ratio cognoscendi ista.

Item, quòd causatur per actum rationis non est aliquid reale; sed iste respectus causatur per actum rationis; igitur isti respectus, qui dicuntur determinare intellectum diuinum, vel obiectum ad cognoscendum diuersa, quæ non sunt nisi respectus rationis, non possunt esse ratio producendi aliud reale, sed *intelligere* Dei respectu distinctorum est actus realis: ergo non causatur ab istis respectibus rationis: quia magis debet ens esse causa, vel illud quòd habet rationem causæ, quàm effectus, vel illud, quòd habet rationem effectus.

3.

Item, omnis relatio sequitur suum fundamentum; fundamentum, vel ratio fundandi sequitur rem, quæ dicitur fundamentum: ergo si relatio sequitur ipsam rem in qua fundatur, ergo isti respectus rationis non sunt ratio cognoscendi istas distinctas res, vt hominem, & asinum.

Ad primum dicitur, quòd maior est falsa, quando vtrumque, scilicet tam potentia, quàm obiectum est indeterminatū: sic est in proposito, quia essentia de se est illimitata ad cognitionem illius, vel illius, & determinatur per relationem rationis.

Contra: infinitum non determinatur nisi per infinitum; istæ rationes non sunt infinitæ: ergo non determinant essentiam.

Contra ita simul, & contra positionem; si medium limitatum ad A potest esse ratio distinctè cognoscendi A, & medium limitatum ad A, B, C, potest esse medium cognoscendi A, B, C, sine determinatione aliqua ex se potest esse medium cognoscendi A, B, C; ergo & medium infinitum ex se potest se solo, sine alia determinatione ex parte sui, esse ratio cognoscendi infinita: talis est essentia diuina: ergo. Probatio consequentiæ medio illimitato per hoc, quòd ponitur illimitatum ad A, & B, nihil tollitur ab eo, quòd est perfectiõnem, medio limitato tantum ad A, si additur sibi perfectio, in quantum est illimitatum ad A, & B. Probatio aliter, species albi est medium distinctè cognoscendi album, & si sibi esset concreata species odorum, posset simul esse ratio illimitata cognoscendi album distinctè, & odorabile, & hoc simul est probatio consequentiæ & antecedentis.

Quòd vna ratio essentia representet infinita.

De hoc 1. d. 15. n. 5.

4.

Item, essentia diuina, vt est sub relatione rationis comparata per intellectum ad lapidem; aut est finita, aut infinita: si finita sine aliqua determinatione, vel relatione, vel ratione determinante ex parte sui est determinata: & similiter illa relatio est mutabilis, & non essentia diuina, quia ipsa est de se formaliter infinita. Si autem infinita, cum respectus hominis non sit talis, nihil facit ad intellectiõnem cuiuscunque.

Item: quòd alia sit relatio repræsentatiua, vel ratio intelligendi aliquod obiectum, & quòd intellectus non potest in tale obiectum de se, hoc est dicere simul cõtradictoria, siue conclusio sit vera, siue falsa, non curo. Istam vultis inferre ponendo essentiam esse rationem repræsentandi intellectui diuino omnia intelligibilia, & tamen quòd

non possit in ea intellectus diuinus ferri sine talibus relationibus rationis.

Ad primum de medio limitato, & illimitato, dico quòd nec medium, nec limitatum, nec illimitatum est ratio cognoscendi alia, in quantum secundum suam rationem absolutam considerantur, sed in quantum tale medium est, vel relatio, vel determinatum per relationes, potest esse ratio repræsentandi diuersa: & ita essentia diuina, in quantum secundum se absolute consideratur, non est ratio cognoscendi aliud: quia impossibile est aliquid repræsentare aliud, nisi ipsum sit similitudo alterius, vel includens eius similitudinem; & isto modo conceditur consequentiam esse bonam, sed antecedens est falsum secundum se sumptum absolute, & sine respectu.

Contra illud; si nihil est ratio distinctè cognoscendi, nisi per relationem diuinam: ergo essentia diuina non erit ratio cognoscendi se sine respectu; igitur & in visione essentia repræsentat se intellectui Patris, vel alicuius alterius personæ mediante relatione; sed non mediante relatione rationis, quia ista relatio præcedit omnem actum intellectus, & est ratio intelligendi, sed mediante relatione reali: ergo in vna persona intelligente essentia erunt duæ relationes reales: hoc est falsum.

Item: si relatio similitudinis determinat essentiam, cum qualitas in oculo, vt albedo, dicatur similitudo alterius albedinis; non quia est relatio, sed quia qualitas absoluta; ipsa de se erit secundum rationem eius absolutam, ratio repræsentandi aliud, nec ista relatio similitudinis communicatur cum ista qualitate, nec sic est ratio repræsentandi aliquid. Primum, quia non est maior vnitas in effectu, quam sit vnitas in causa: ergo actionis per se vnus est tantum vna causa per se; sed relatio rationis cum essentia diuina, vel quacunque essentia absoluta, non est per se aliquid vnum: ergo non sunt ratio vnus intellectio: ergo vel est essentia diuina, vel relatio tantum: sed non potest esse relatio tantum, quia relatio non est causa actus realis; sicut intellectio: relatio etiam nec est principium, nec terminus alicuius actionis absolute. Minor patet, quia non est per se vnum cum alio, quia non habet esse ex eisdem principiis, si sit principiatum; vel si non sit principiatum, adhuc erit illud, quo erit vnum principium: sed iste respectus rationis non est ex principiis rei, vt essentia, quia tunc esset relatio rationis; vel si secundum tenetur, saltem essentia diuina est vt principiatum, relatio autem omnis, quæ tantum est rationis, capatur per intellectum.

Ad primum istorum dicitur, quòd essentia intellecta à Patre, non requirit se ex parte intelligibilitatis, vt rationem intelligendi; sed ipsa intelligitur ab intellectu, vt obiectum eius, primum primum, & non vt secundarium. Vnde quia superius dicitur, quòd impossibile est aliquid repræsentare aliud, nisi sit similitudo eius, vel includens similitudinem eius, vel relationem rationis, hoc intelligebatur de obiecto secundario quocunque, sed non de primo. Vnde impossibile est essentiam diuinam, vt secundarium obiectum repræsentare aliqua distincta, nisi per relationes rationis distinctas determinatur ab intellectu.

Contra: si aliquid ex se solo sine alia relatione rationis potest esse ratio cognoscendi obiectum excellentius, licet nihil repræsentet illud, vt similitudo eius; illud potest ex se esse ratio sufficiens cognoscendi quocunque aliud inferius, sine

omni respectu, quando inferius includitur in suo superiori secundum totam intelligibilitatem sui; sed essentia diuina se sola est ratio cognoscendi se ipsam sine omni respectu secundum se, & includit eminenter intelligibilitatem cuiuscunque obiecti secundarij: ergo se sola sine omni respectu potest esse medium cognoscendi omnia alia.

Respondeo; quando obiectum est extra intellectum, & non est ipsum, requiritur similitudo obiecti in intelligente obiectum; quando autem obiectum est præsens, non requiritur: sic est in proposito de obiecto primo, & secundo, quòd essentia vt primum obiectum, semper est ex se ratio cognoscendi se; vt autem repræsentat alia quæ non sunt ipsa, determinatur similitudinibus ipsorum.

Tunc ad formam argumenti, dico quòd prima consequentia vera est cæteris existentibus æqualibus; sed quia obiecta extrinseca, vt secundaria, non sunt per se principia, idem requiruntur eorum similitudines; obiectum autem primum, ex quo est præsens semper intellectui patet, ex se solo est ratio cognoscendi intrinseca, & se.

Contra: si intellectus præcisè, vt præcedit intellectionem obiecti determinantis actum intellectus, ex hoc solummodo, quòd potentia est, nihil requirit circa obiectum eminentius: multò magis nec requirit aliquid circa quocunque aliud obiectum inferius: ergo si essentia non solum habet rationem terminantis actum potentie, sed etiam rationem principij principiatui, habetur propositum. Probatio consequentia; quæcunque potentia se sola est principium sufficiens elicendi actum, & potest habere actum circa obiectum eminentissimum, potest circa quocunque inferius obiectum.

Dicitur, quòd verum est, aliis existentibus æqualibus; videlicet quando vtrumque intellectui æqualiter est præsens, quæ autem sunt principia secundum se, non requirunt similitudinem, sicut de aliis extrinsecis.

Contra: potentia, quæ non habet suum obiectum præsens, & potest per actum suum facere suum obiectum præsens, potest se sola elicere actum. Exemplum, si calor potest se solo facere obiectum sibi præsens per actum suum, potest se solo elicere actum calefactionis; sed si intellectus diuinus ex se solo facit omnia obiecta præsentia: ergo se solo intelligit: ergo sine talibus respectibus.

Item, essentia diuina sub ista relatione, aut est finita, aut infinita: si finita, igitur est imitans, & non imitabilis, quod falsum est. Si infinita, tunc non est magis propria vni ad repræsentandum vnum, quam aliud.

Dico quòd nec sub ratione finita, nec infinita, est ratio repræsentandi sic a finis; sed vt determinata respectu intellectus accipitur sub ratione finita.

Contra: illud, cuius est intellectus, non intelligitur, quod est impossibile: quia intellectus comparat aliquid, vt essentiam ad aliud sub alia ratione, sub qua intelligit eam; sed si intellectus non comparat essentiam ad aliud, nisi vt in se intellecta: ergo intellectus potest ex se vtrumque extremum distinctè cognoscere.

Item: si nõ vt infinita est ratio repræsentandi: ergo non vt imitabilis est ratio repræsentandi: quod falsum est, quia nõ est imitabilis, in quantum finita, & si vt infinita erit de se ratio omnium repræsentatiua.

Item; illi respectus rationis repræsentantes essentiam, intelligibiles sunt, vt obiecta; quæ pro quod intelliguntur: si per essentiam: ergo propositum;

7.
Ratio quare
requiruntur
idea, ad in-
telligenda
obiecta secun-
daria, non ad
essentiam.

8.

Essentia di-
uina, sub
idea finita
positus.

Essentia ve
finita non est
imitabilis.

9.

Non est
minor vnitas
in effectu quæ
in causa, non
sumitur vt
certum.

Relatio ra-
tionis non fa-
ciat per se
vnum, cum
alio reali.

Repræsentans
excellenti-
us per se, repræ-
sentat minus
excellens, &
quando?

tum; quod essentia de se sine aliqua relatione est ratio cognoscendi alia: si per alias relationes, quæto de aliis rationibus, ex quo sunt intelligibiles per quod cognoscuntur? si per essentiam; sicut prius: si per alias, processus in infinitum. Nec potest dici, quod sunt cognoscibiles per se ipsas, quia quodcumque obiectum intelligibile etiam minimum, natum est formare in intellectu conceptum suum, sicut in passo approximato, sed si intellectus diuinus intelligit infinitas relationes per se, vilesceret; quia pateretur, vel reciperet aliquam perfectionem formaliter ab aliquo, quod formaliter non est Deus.

Dicitur, quod intelligit, vt obiecta non mouetia intellectum, sed intellectus de se mouet se ad intelligendum talia intelligibilia, siue cognoscibilia.

Contra: aut intellectus se solo mouet se ad intelligendum istas relationes diuersas, aut essentia sola, aut istæ relationes solæ mouent. Si istæ relationes solæ mouent, vel etiam partialiter, vilesceret intellectus diuinus: si essentia sola, habeo propositum: si intellectus solus: ergo se solo est ratio cognoscendi distincta, quod est prius negatum.

Item, intellectio lapidis est perfectio simpliciter, & per consequens infinita; sed relatio rationis, quæ per se essentia determinatur, est finita, & ens minutum, 6. *Metaph.* ergo non potest esse ratio cognitionis alterius in finiti.

SCHOLIUM.

In hac collatione statim post initium ponit opinionem dicentium Deum nihil ad extra cognoscere posse nisi per respectum superadditos essentia sua, seu ideas, contra quam disputat, sed vsque ad finem, omnibus obiectionibus, & replicis mirabili subtilitate respondet. Eius resolutio, tales respectus minime admittendos in Deo, vt cognoscat per eas creaturas: & probat 2. d. 3. n. 5. tribus rationibus claris & efficacibus, & alijs rationibus specialibus, contra D. Thom. ibi à n. 7. & ponit descriptionem ideae, n. 12. quod sit ipsa creatura, vt à Deo cognita, & sic n. 13. intelligendum vult Augustinum dicentem neminem esse posse sapientem nisi cognitiois ideis: quia Deus non esset extensus in finitè sapiens, si non cognosceret creaturas. Vide eum d. 38. n. 2. & 5. & d. 39. n. 7. vbi probat contra D. Bonauenturam existentias, vel eorum conditiones non posse sciri per ideas, quia aquæ representant possibilitatem, futuram, & presentiam; videndum etiam 2. d. 1. q. 1. n. 12. vbi tria absurda refert ex ideis practicis, si in Deo ponantur ante productionem ad intra. Doctores alterius partis, si viderent quæ subtilitas Scoti hinc pro eis adiuuenit; mirum in modum in sua confirmarentur sententia.

COLLATIO XXXIII.

Verum intelligi lapidis à Deo necessario concomitetur in lapide aliquod esse reale extra intellectum diuinum.

Alen. 1. p. q. 23. m. 4. art. 2. Bonau. 1. d. 36. art. 1. q. Rich. q. 4. Henric. quodlib. 3. q. 9. & sum. art. 1. q. 2. 3. 25. Vasquez 1. p. d. 70. Scotus 1. d. 36.

I.

¶ Vòd sic: omni exemplari in actu correspondet exemplatum in actu; sed Deus est causa exemplaris lapidis, & hoc in actu: tale est reale: ergo. Minor patet de se. Maior probatur per hoc, quod relatiuum requirit correlatiuum in actu; exemplar refertur ad exemplatum: ergo exemplar in actu ad exemplatum in actu.

Scoti oper. Tom. 111.

Arguit creaturas habuisse esse reale ab aeterno.

Item; scientia non dicitur realis, nisi sit obiecti realis; scientia Dei respectu creaturarum est maxime realis: quia maxime Metaphysica: ergo obiectum scitum ab ipso est ens reale; quia quale est ens, tale est esse: nec potest dici, quod illud esse non est aliud ab esse diuino; quia Deus cognoscit ea in proprio genere, & sic habet scientiã de illis, vt sunt aliud à se: ergo habet esse reale aliud ab esse diuino.

Contra: terminus à quo creationis est obiectum non ens; sed si lapis ante productionem habuit aliquod esse reale, non fuit omnino non ens: ergo non potuit produci per creationem, quod est inconueniens.

Item, per auctorem August. 5. super Gen. loquitur de electis. *illos ab aeterno Deus apud se habuit, non in sui natura, quæ nondum erant, sed in sui presentia, quæ illos nouit, ac se essent.*

Dicitur, quod nõ; quia si lapis intellectus sit res, aut accidens, aut substantia: non substantia: quia cũ illius sit propria ratio subsistere; sequitur quod subsistẽtia eius fuisset ab æterno, & per consequens nihil posset Deus facere de nouo: si accidens, cũ accidẽtis sit in esse subsistẽti, sequitur quod prius; ergo nullo modo precessit creationem, vt res alia.

Item: si sic, aut habet esse creatum, aut increatum: non increatum: quia tunc esset Deus, si creatum: ergo totum secundum se nouum.

Item August. ad Voluianum, *rosa ratio facti est potentia facientis in rebus mirabiliter factis*: ergo nihil præfuit eius, quod producitur.

Ad primũ dico, quod causæ in actu, correspondet effectus in actu; verum est in actu intellecto, sed non in actu reali, realitate propria causati.

Ad secundum dicitur, quod scientiæ reali correspondet obiectum reale intellectum, non reale sub proprio actu, & in proprio genere, & hoc sufficit ad scientiam realem.

Contra positionem quæstionis arguitur sic: substantia dicitur de quiditate substantiæ, quæ est natura, & de prima substantia, etiam secundum perfectiorem rationem realem; & accidens dicitur de quiditate accidentis, & ipso vt subsistit in subiecto: ergo negare simpliciter in communi aliquo, per defectum alicuius infimi, & postremi in genere illo, est facere fallaciam consequentis.

Item, ratio quiditatis est naturaliter prior ratione suppositi, & primæ substantiæ: ergo non oportet ad negationem posteriorum, sequi negationem prioris essentialiter, & hoc ita concludit de substantia, & accidente, & de ratione eorum quiditatiua, & de ratione suppositi.

Item: licet inconueniens sit aliquid simul esse creatum, & increatum secundum aliquod esse; tamen secundum aliud & aliud esse non; sicut secundum esse in intellectu diuino est increatum, & secundum esse extra, est creatum. Et tunc arguo; exemplatum terminat actum exemplaris, secundum illud esse quod est producibile ab exemplari, sed lapis est producibilis ab exemplari ab æterno, & hoc est in esse reali: ergo ab æterno terminabit actum exemplaris, secundum illud esse, ergo.

Item: si scientia realis est obiecti realis: ergo de obiecto non reali non est scientia realis; sed Deus ab æterno intellexit lapidem; ergo si non fuisset lapis in aliquo esse reali, non habuisset Deus de eo scientiam realem, quod est inconueniens.

Item; non tantum intellexit se, sed alia à se ab æterno, sicut & modò intelligit: sed alia à se non intelligit, vt sunt in se, quia sic sunt idem quod ipse; ergo ab æterno intellexit alia à se extra se.

2. Opinio.

Ad argumentum in initio.

Contra rationem opinionis.

3.

Iterum urget esse diminutum ab aeterno esse aliquid reale.

Item, scitum à Deo refertur ad Deum, sicut mensuratum ad mensuram; sed relatio mensurati ad mensuram est realis ex parte mensurati maxime: ergo scitum quod sic refertur, est res.

Item 7. *Metaphys.* causæ in actu correspondet effectus in actu secundum idem genus causæ.

4.

Ad primum dicitur, quod hæc non est formalis consequentia; substantia: ergo subsistentia; tamen hæc est bona consequentia, substantia esse realiter extra animam; ergo subsistit, quia nunquam secundum rem separantur; idè si quiditas ab æterno fuisset realiter, tamen nunquam realiter esset, nisi in subsistente concomitante substantiam realiter ab æterno.

Arguit fortiter esse diminutum nõ esse reale.

Contra: dicit aduersarius, non est probatum, quin quiditas posset esse exemplatum, & sic posset habere esse reale sine particulari quiditate. Idè ponitur alia ratio fundamentalis talis; omnis entitas quæ non est Deus, habet entitatem à Deo, & prius nihil etat: ergo est productum: quiditas non habet esse à se, ergo à Deo, & non de aliqua materia: ergo de nihilo, & sic creatur, & ita creatio est prima productio.

Item: creatio non est nisi respectu esse existere, sed ab æterno habuit esse quiditatum, & essentia ad quæ non terminatur creatio, scilicet esse intelligibile, & est productio rei in esse intelligibili: ergo creatio non est prima productio.

Item: ab æterno fuerunt in esse volito productio, ergo prius in esse intelligibili: ergo creatio non est prima productio; infert ex ista qualiter sequitur lapidem habuisse ab æterno verum & reale esse; quia si lapis ex se non habet aliquid esse, cum lapis ex se in nullo esse habeat necesse esse; ergo in omni esse est productum & creatum: ergo est productum in esse intelligibili: ergo creatio non est prima productio. Vnde si sit, cum sit ab æterno creatum in esse intelligibili; & omne creatum est productum in esse reali secundum te: ergo ab æterno habuit verum esse reale.

5.

Contra istas rationes, quod essentia, & existere non differunt secundum eos, & idè si essentia sit ab æterno, sequitur quod creatio sit ab æterno.

Respondeo; licet alia opinio concedat contradictoria, tamen si debet argui contra eam, conuenienter debet argui per aliquid prius maximum, quod posset concludere maius inconueniens, quæ quod ponitur, & non debet argui contra eam per illa, quæ sequuntur ad illam, tanquam inferiora ad superius; vel per ea, quæ continentur sub ea: sed quod creatio sit ab æterno, & ita existens, non est magis inconueniens, quàm quod ponitur, quàm etiam dicere existentiam secundum totam realitatem eius præcedere ab æterno, nec quod non potest Deus annihilare aliquam rem, concederet ab opinante, & ita per ista non sufficienter arguitur contra eum.

Quam refert Moyses in Genesi 1. c.

Contra: tunc creatio Moyse nihil esset, quàm generatio, si aliquid præfuisset ab æterno, secundum aliquod esse reale.

Dicitur, quod non: quia aliquid existens præcedit in generatione, vt materia realiter existens; vel aliquid huiusmodi in motu & mutatione præcedit subsistere, non tantum materia existens.

Contra: in Eucharistia, quando transubstantiatur panis in corpus, ibi conuertitur essentia panis in essentiam corporis, alioquin totum non conuerteretur: ergo totaliter ad nihilatur essentia panis.

Dico, quod transubstantiatio est substantia in actu, in substantiam in actu, quæ sunt termini illius

mutationis non esse essentia, sed esse existentia: ita quod ante creationem mundi non potuit transubstantiare vnum in aliud, vt panem in corpus, nec manent ibi duo esse proprie, quia est esse existentia in proposito, sed tantum ista duæ essentia.

Contra: Deus potest conuertere quiditatem in quiditatem.

Respondeo quod non, quia vtraque formaliter necessaria.

Contra: generatio est de non esse ad esse, ita quod aliquid sibi subsistat: tunc creatio est generatio.

Item, producens aliquid; & cognoscens, cognoscit omne illud, quod producit, & non esse, & prius non esse, quàm esse: ergo omnino nihil præsupponit.

Ad primum dicitur, sicut prius, quod generationi præsupponitur esse existentia; creationi autem tantum esse essentia.

Ad secundum, quod falsum est quod assumitur; Deus enim licet intelligendo produceret Filium, non tamen cognoscit non esse Filij: falsum est ergo, quando per cognitionem aliquid producit. Vnde respectu illorum Deus nõ dicitur agens artificiale, sed producit illa, vt natura, non vt cognoscens.

Contra primam responsum, quæro de esse exemplari; aut existere est alia essentia ab essentia existentia, aut eadem essentia: si eadem, ergo creatura vnà, creatur altera, & si vna ab æterno, & altera, si esse existere sit; vel alia essentia & aliud ab esse existentia, & quælibet res secundum istos; sed esse essentia est ab æterno: ergo adhuc esse existentia secundum essentiam, erit ab æterno; & tunc vterius erit quæstio, quæ prior, de existere & essentia eius, vtrum sint eadem, vel non, vt prius, & est processus in infinitum.

Ad primum dicitur, quod actio secundi agentis præsupponit esse existere alicuius, & termini primi agentis, vt existere.

Contra, cognoscens producens aliquid, prius cognoscit illud.

Responso: falsum est quando illud per cognitionem producit. Vnde respectu istorum, Deus est naturalis artifex, & omnia producit vt natura, non vt cognoscens in esse essentia.

Contra, generatio est de non tali ad tale, id est, de non esse existere, ad esse existere: ergo generatio est creatio.

Responso: verum est, si non existere dicat priuationem, quæ est in materia.

Contra: quiditas magis habet intelligibilitatis, quàm materia; ergo magis habet actualitatis, quàm materia: ergo si materia prohibet creationem, magis quiditas.

Dicitur, quod esse existere, & esse quiditatum, sunt esse alterius rationis, & idè non comparabilia; & idè non potest concludi, quod vnum sit magis ens, quàm aliud, cum vnum sit aliud per virtutem infinitam, quia potest vertere albedinem in Angelum. Vnde vno modo quiditas est intelligibilior, & magis ens: quia prior aliquo modo. Aliter esse existens est magis ens, & actualius: quia imitatur Deum secundum duplicem rationem causalitatis, exemplaris videlicet, & efficientis, idè habet creationem: quia talis entitas est in termino ad quem. Aliud est in termino à quo, & è conuerso.

Ad argumenta in oppositum dicitur, quod esse volitum lapidis ab æterno est esse, quod lapis habet modò, & omne creatum voluit ab æterno modò esse.

Ad aliud, quod intelligi lapidis non dicitur ab intelligi Dei, &c.

An quiditas conuerti possit in quiditatem.

7. *Argumentum vrgentissimè contra ponentes essentias rerum ab æterno.*

8. *Quiditas an plus habet entitatis, quàm materia.*

SCHOLIVM.

Disputat subtilissimè hac collatione, an creatura haberint esse aliquod reale ab aeterno, ut tenet Henric. per rationes hic primò positas, dicens illud esse non esse à Deo efficiente, sed exèplante, cuius opinionem sequi volentibus, hic ministrat Doctor miras solutiones & evasiones. Resolutio eius habetur, 1. d. 36. ubi à n. 3. refutat Henricum. Primò, quia tollit creationem, quod urget 6. variationibus. Secundo, eadem hinc sequerentur absurda, ac si poneretur creatura necessaria existens, de quo 1. d. 8. q. 5. n. 18. Tertiò sequeretur Deum mutari, qui tamen immutabilis est, d. quest. 5. & d. 30. Quarto idea essent perfectiores idearum, (est ad hominem) & ibi soluit rationes Henrici.

Ibidem, n. 10: docet esse creaturarum, ut terminat cognitionem Dei ab aeterno, non esse reale, nec essentia, nec existens, sed esse aliquod diminutum veriusque; ut explicat exemplo, illius esse, quod habet Casar mortuus in sua imagine, quod non est esse diminutum, quasi aliquid Casaris haberet tale, sicut Aethiops est albus secundum quid; sed est esse diminutum totius Casaris. Ex quibus patet Scotum, per esse diminutum non intelligere ens reale, nec medium inter reale & rationis, sed tantum rationis. Vide qua de hoc habet 1. d. 3. q. 4. n. 18. & d. 39. n. 30. & 2. d. 1. q. 1. n. 14. & alias passim.

COLLATIO XXXIV.

Utrum relatio creaturae ad Deum sit realiter ipsa essentia creaturae, vel alia res ab essentia creaturae.

Alen. 2. part. q. 6. membr. 2. D. Thom. 1. p. q. 45. art. 3. Henric. quodlib. 9. q. 3. D. Bonau. 2. d. 1. art. 2. q. 3. Rich. art. 1. q. 4. Valquez 1. p. d. 173. c. 3. Scot. 2. d. 1. q. 4.

I.

QUOD non; quia omnis relatio habet suam realitatem à fundamento, & est realitas fundamenti; sed essentia creaturae est immediatum fundamentum relationis eius ad Deum; ergo realitas eius est realitas fundamenti. Probatio maioris, quasi realitas eius sit alia realitas à realitate fundamenti; ergo ad eam posset esse mutatio realis, quod falsum est secundum Philos. 5. *Physic.* quia in *Ad aliquid* non est motus, neque ut termini, neque ut subiecti.

Item: non minùs dependet essentia cuiuscunque ad Deum, quàm in hęc tētia accidētis ad subiectū; sed essentia accidentis est sua in hęc tētia: ergo & dependentia creaturae ad Deum est sua essentia.

Contra: secundo de Trinit. dicit Augustinus quòd omnis relatio creaturae ad Deum est accidens.

Item, 5. de Trin. c. 5. omne; quod non secundum substantiam dicitur, refutatur ut secundum accidens dicatur.

Ad quæstionem dicitur, quòd relatio creaturae ad Deum realiter differt ab essentia creaturae. Quod probatur per auctoritatem Beati August. lib. 7. de Trin. c. 7. & 2. *omnis essentia, qua relatiue dicitur, est aliquid excepta à relatione.*

Et ibidem c. 3. *omnis essentia, qua non est ad se, secundum accidens dicitur.*

Item, per rationem sic: quādo cūq; aliqua duo sic se habent, quòd vnum potest manere quocunque casu posito possibili, & non possibili, alio non manente; illud non est idem realiter cum eo; sed posito casu possibili, vel non possibili, quòd Deus non esset adhuc essentia creaturae posset esse, sed independens, quia à quo dependet, ponitur non esse: ergo eius essentia, & eius dependentia non sunt eadem res.

Item, si lapis essentialiter dependet ad Deum,

ergo includit duas formalitates: ergo & duas realitates, quia formalitates diuersæ accipiuntur à diuersis rebus; & quā tatione duas, & infinitas, ergo est impossibilis.

Ad primum argumentum dicitur, quòd maior est falsa, quia relationis realitas non est realitas fundamenti, nisi materialiter, sed non formaliter; sicut actio, & passio sunt diuersa Prædicamenta realiter, & tamen sunt idem realiter in motu, in quo fundantur.

Ad probationem dicitur; quòd non est inconueniens, quin ad rem de genere Relationis possit esse mutatio.

Ad secundum dicitur, quòd accidens non est sua dependentia, nisi denominatiue, sed non formaliter, nisi loquendo de relatione, quæ secundum illud, quod est, dependet formaliter.

Contra solutionem quæstionis; quo aliquid distinguitur ab alio, est idem realiter cum illo. Exemplum de differentia, quæ distinguit vnum ab alio, quia idem est principium essendi, & distinguendi; sed quæcunque essentia creata, est essentialiter dependens; ergo. Probatio minoris, quia quæcunque alia essentia ab essentia diuina, non est ipsum esse, sed illi conuenit esse participatum; tale est dependentia, ergo, &c.

Item, quod non potest esse, nec intelligi sine alio, videtur esse idem realiter, & essentialiter cum illo: sed essentia creaturae non potest esse sine dependentia eius ad Deum; ergo. Probatio minoris, creatura non potest esse, nisi effectus Dei sit; effectus essentialiter includit relationem ad Deum, ut ad causam; relatio includit dependentiam; nec potest intelligi sine alio extremo, quia ut sic, aut ut essentia determinata, aut ut indifferens: si ut indifferens tantum; igitur distincta non potest intelligi sine dependentia: si ut determinata: ergo intelligit relationem eius ad Deum, quia posita essentia creaturae, & Deo, statim ex natura extremorum necessariò oritur relatio inter illa.

Contra responsonem ad primum argumentum: si sit idem materialiter, ergo idem realiter, quod est propositum.

Contra secundum est Philosophus 5. & 7. *Physic.* quòd in *ad aliquid* non est motus, & nota rationem eius ibi.

Contra tertium argumentum sic: *accidentia non sunt entia, nisi quia sunt entis*, 7. *Metaphysicæ*: ergo eorum essentia est eorum dependentia: & cum non minùs dependeat creatura ad Deum, quàm accidens ad substantiam, essentia creaturae non est ens, nisi quia dependet ad Deum.

Ad primum dicitur, quòd illud, quod distinguit, potest esse aliquid illius generis, cum illo, quod distinguit, & de natura sua intrinseca: sic maior est vera, ut patet de differentia essentiali, quæ distinguit rem intrinsecè, & sic est minor falsa: quia relatio non distinguit primò tanquam intrinsecum rei, sed sicut secundariū, & accidens rei.

Ad secundum dicitur, quòd consequentia non valet, si non potest intelligi, nec esse sine alio: ergo est de essentia eius intrinsecè. Exemplum: vita hominis non potest intelligi, nec potest esse sine proportionem humorum ad inuicem; tamen illa proportio est accidens homini de genere Relationis, ita hic.

Ad probationem dico, quòd non potest creatura intelligi, nisi sit effectus Dei, vel actualiter, vel aptitudinaliter; sed istud nomen *effectus* includit duplicem conceptum in omnibus, excepta relatione,

3. Ad arg. in principio.

Accidens quomodo est sua dependentia.

Distinguitur idè distincto.

4.

Est ad solutionem probationem.

Ad primum contra solutionem q.

Quod non potest esse sine alio non idè indistinctum ab eo.

5.

2. Henr. quodlib. 9 q 3.

tionem, quia formaliter dicitur conceptum relationis ad eandem, & materialiter, siue denominatiue includit omnem conceptum illius, in quo fundatur, quod formaliter refertur; & cum vltimis inferens, quod posita essentia creaturæ, & Deo, statim oritur relatio, & dependentia ex parte creaturæ, verum est aptitudinaliter, vel fundamentaliter, vel denominatiue, sed non formaliter: quia in quantum est creatura, dicitur conceptum duplicem. Et cum vltis dicitur; si per essentiam distinguitur: ergo non distincta, concedo quod per essentiam suam quæcunque creatura distinguitur, & primò à Deo, & à quocunque alio, sed secundariò per accidens, & communiter per relationem.

Ad aliud dico, quod in *Ad aliquid est mutatio* querit Henricum & Vardonem.

Ad aliud dico, quod accidentia sunt entia, quia entis, verum est effectiue, quia ab aliquo efficiuntur; & causantur ad hoc, quod sint essentia: cum hoc tamen stat, quod sint entia in se formaliter, alia à substantia.

6. **Contra:** relatio si sit alia realitas à realitate fundamenti: ergo illa realitas aut erit formaliter alia habitudo, aut aliquid aliud præter habitudinem: si sit aliud ab habitudine, ergo est absolutum, quod est impossibile, quia diuidentia ens sunt incompossibilia; ens ad se, & aliud sunt talia: ergo est indifferens, & indistincta secundum se ad omnem habitudinem hanc & illam, & per consequens genus relationis non habet proprium distinctiuum in genere suo. Illud nihil valet, quia dico, quod quiditatiue est alia realitas à realitate fundamenti: ergo indifferens, falsum est; quia omnis relatio creaturæ ad Deum fundatur super tertium modum relatiuorum: quia super rationem mensuræ & mensurati, vel super primum & secundum, & determinatæ, & distinctæ habitudines, & maxime relatio existens in alio, cum sit accidens: maxime erit distincta, quia existit in distincto, sicut albedo, licet per se sit indifferens, vt existat in aliquo supposito, semper est necessariò determinata.

7. **Contra** Augustinus 5. de Trin. c. 5. docens naturam accidentis, dicit quod non solet dici accidens, nisi quod aliqua mutatione accidentis amitti potest; tunc arguo sic: illud, quod non est amissibile, non est accidens: sed aliqua relatio nullam mutationem accidentis amitti potest; ergo non est accidens. Probatio minoris, impossibile est intelligere essentiam lapidis amittere rationem exemplati ad intellectum diuinum, vt exemplar: ratio exemplati dicitur relationem: ergo non est accidens.

Item: si sit aliud à sua relatione, ergo illa relatio quæ refertur; habebit aliam relationem, quæ referretur, & illa aliam, & sic erit processus in infinitum, quia secundum Augustinum 7. de Trin. cap. 5. *Omne quod relatiue dicitur.*

Item: tunc essentia lapidis necessariò dependet ad Deum, & quælibet alia res relatiue habet quatuor terminos, quia essentia creaturæ absolute est dependens ad Deum, & similiter relatio, vt quædam res alia dependet ad Deum: ergo includit alios terminos, ergo quatuor termini, duo reales in creatura, duo secundum rationem ex parte Dei.

8. **Ad primum** dicitur, quod Augustinus distinguit ibi duplex accidens, scilicet separabile, & inseparabile; separabile potest amitti, non inseparabile. Ad minorem, cum dicitur, quod relatio nulla mutatione amitti potest, manente subiecto denominatiue relatio, sed non essentialiter; ergo non est accidens, sed est fallacia consequentis ab ali-

quo habent plures causas veritatis ad vnam: non enim sequitur, nullam mutationem amitti potest; ergo non est accidens, quia accidens inseparabile non potest amitti, & tamen est accidens.

Contra, si hoc est verum, quod secundum substantiam dicitur, secundum accidens dicitur, consequens est falsum. Probatio consequentia: nihil destruit destructo subiecto, quod non est essentialiter subiecto: ergo si subiecto destructo destruitur relatio, vel è conuerso, destructa relatione necessariò destruitur subiectum, sequitur quod vnum est de essentia alterius.

Ad hoc dicitur, quod peccat secundum fallaciam consequentis, quia & si dicat Augustinus quod omne accidens est mutabile, non tamen dicit quod omne mutabile sit accidens, sed est consequens ab inferiori ad superius, affirmando.

Contra: Augustinus probat hanc passionem, scilicet esse accidens de subiecto per hoc medium, quod est esse mutabile; sed ego arguo eodem modo, quia est accidens, igitur mutabile, & non è conuerso.

Ad hoc dicitur, quod mutabile non est medium, sed quia de se est mutabile: igitur quod non est mutabile, non est accidens; non valet pro accidente inseparabili.

Ad secundum dico, essentia creaturæ nullam dependentiam dicit formaliter circumscriptam relatione ad Deum, sed formaliter refertur per relationem, & denominatiue ex se: quia denominatur relatione, quæ est formalis dependentia ad Deum; & cum dicitur, ergo relatio habebit aliam relationem, quæ formaliter refertur; nego consequentiam, quia relatio seipsa tantum refertur ad Deum, & ibi erit status, nec erunt duo termini ex parte subiecti, nisi materialiter, vel denominatiue tantum; sed formaliter termini erunt ex parte illius, quæ refertur formaliter, & correlatiuum eius.

Item: illa relatione non refertur aliquid formaliter, & primò, quæ circumscripta, refertur nihilominus, sed circumscripta omni dependentiæ, & relatione creaturæ, manente creatura non minus ipsa ex se intrinsecè dependet ad Deum, ergo relatio creaturæ ad Deum, & eius dependentia, erit eius essentia.

Item; idè vnum non dependet ex alio totaliter, quia est aliquid secundum quod non refertur ad aliud: ergo per oppositum cum creatura dependeat formaliter ad Deum; & totaliter eius dependentia erit eius essentia.

Item: ens diuiditur per creatum, & increatum sufficienter; ergo omne, quod non est creatum, est increatum, quia diuidentia prima euacuant totam naturam diuisi; sed essentia creaturæ per se est extremum creationis: ergo est creatura: ergo includit formaliter respectum: ergo, &c.

Item: quodcumque aliquid prædicatur de aliquo primò, & per se, & passiones eius prædicantur de eodem per se secundo modo: si igitur prædicatur ens de lapide, & omnes passiones eius prædicantur de eo, tam conuertibiles, quàm disiunctæ: ergo sicut lapis est essentialiter bonus, vel vnus, sic creatum, vel increatum.

Ad primam rationem dicitur, quod minor est falsa, quia circumscripta omni relatione essentia absolutæ ad Deum, non refertur ipsa essentia nisi potentià; nec potest fieri circumscriptio, nisi intellectu tantum, & non in re, quia simul sunt realiter, & eius dependentia.

Exemplum: positus duobus albis, statim ex natura extremorum. oritur relatio similitudinis; & tamen

Ad impugnaciones argumentorum pro sol. quæst.

9.

Ad 2. argumentum positum n. 7.

Relatio seipsa refertur ad Deum.

10.

Creaturam includere respectum.

11.

COLLATIO XXXV.

Verum vestigium sit ratiudo?

D. Thom. 1. p. q. 45. art. 7. & q. 39. art. 6. Henr. quodl. 3. q. 92. & quodl. 9. q. 2. D. Bonau. 1. dist. 3. art. 1. q. 4. Rich. art. 3. q. 1. Scot. quest. 5.

VOD sic: quodlibet præter primum, componitur ex quod est, & quo est, vel ex essentia, & esse, ex aliquiditate, vel ratiudine; sed essentia rei est vestigium in re, sicut esse in eo, quod est, & sic ratiudo in aliquiditate; ergo vestigium est ratiudo.

Contra hoc arguitur, quòd vestigium non sit ratiudo, & ratiudo non sit in aliquiditate. Probatio, quia illa aliquiditas, aut est opinabile; & tunc, cum tale sit fictitium, & nihil, ratiudo fundatur in nihil, & fictitium: aut aliquiditas est res quiditatiua; & cum omnis talis sit res rata, sequitur quòd ratiudo fundatur in ratiudine, & ita idem in se, & sic erit processus in infinitum.

Item: aut aliquiditas est positium absolutum, & cum omne tale sit exemplatum, & non sit fictitium, & esse exemplatum est ratum: ergo ratiudo fundatur in rato: & ita fundatur vestigium in vestigio; aut respectium, & tunc fundatur in nihilo, quòd est inconueniens: aut est dare aliquod aliud, in quo fundatur.

Item: aut illa aliquiditas determinat sibi esse, ita ut esse clauditur in sua intentione, & tunc semper esset, & esset Deus: aut determinat in intentione sua non esse, & tunc non potest fieri: aut est indifferens ad esse, & non esse; sed omne tale est absolutum, & per consequens exemplatum, quia non fictitium: ergo ut prius.

Item; quòd respectus ratiabilis non sit ratiudo rei, quia omnis res est actiua sua ratiudine, nulla res est actiua sua relatione, ex 5. Physic.

Item: quòd ratiudo non sit tantum respectus ad Deum. Probatio, tum quia plus differrent personæ diuinæ inter se, quam Deus, & creatura: quia tantum per respectum differunt, rationis ex vna parte, & reali ex alia, sed personæ diuinæ differunt per respectus reales ex vtraque.

Item; quæ differunt formaliter, sunt alia, & alia formalitas; sed absolutum & respectium differunt formaliter, ergo sunt alia, & alia formalitas; sed ratiudo est formalitas absoluta, (quia formalitas rei absolutæ est absoluta, ergo ratiudo), sed relatio non est formalitas absoluta: ergo ratiudo non est tantum relatio.

Item: Philosophus 4. Metaphysic. reducit dicentes omnia apparentia esse vera, ad hoc inconueniens, quòd omnia sunt ad aliquid; sed omnia esse ad aliquid denominatiue non est inconueniens, cum omnia sint vel causa, vel causatum: ergo est inconueniens, quòd omnia sunt ad aliquid essentialiter: ergo respectus non est illud, quo res sunt rata, sicut ponit positio prima.

SCHOLIUM.

Resolutio Doctoris in hac collatione habetur 2. dist. 1. q. 4. à n. 21. ubi multis probat relationem creature ad Deum non distinguí realiter ab ipsa, & n. 26. soluit argumenta pro opposita sententia, quæ est Henrici, & Varronis, pro qua in hac collatione adinueniunt tales, tamque varias ac subtiles explicationes, responsiones, & euasiones, ut stuporem causent cuicumque rem hanc, vel mediocriter intelligenti, qui in hac sententia & in alijs tractatibus præcedentibus duabus collationibus cupit Henricum sequi, legat has collationes & non deerrunt mira solutiones difficultatibus oppositis.

AD quæstionem dico, quòd vestigium est impletio derelicta ex transitu gradientis, conformis

2.

tamen posset natura vtriusque albi intelligi, & esse per potentiam Dei sine relatione actuali similitudinis, & ibi similitudo est posterior naturaliter naturæ extremorum: quia effectus eorum, nec tamen potest intelligi, nec esse sine relatione similitudinis à pritudinali, per quamcunque, credo, potentiam, nisi Deus mutaret alborum naturam, & tunc non essent alba, quia ex natura rei sunt apta nata; vt sint totalis causa similitudinis.

Ad secundum dicitur, quòd creatura non dependet totaliter ad Deum, nisi materialiter, & subiectiue, loquendo de creatura, quæ essentialiter includit duos conceptus acceptos à duabus rebus, cuiusmodi sunt omnia Prædicamenta, & res omnium Prædicamentorum, excepta sola relatione, quia res cuiuslibet generis includit & essentiam absolutè sumptam, & creationem, & sic formaliter non dependet ad Deum, nisi per relationem.

Ad tertium dico, quòd quælibet res est creata, non tanquam res vna includens formaliter dependentiam ad Deum, sed omnis res excepta relatione, dicitur creata, tanquam duæ res includentes dependentiam ad Deum formaliter per relationem, & subiectiue, vel denominatiue per propriam essentiam absolutam, quæ nata est materialiter per se, & formaliter referri per relationem.

Ad primam, dicitur ad maiorem, quòd tale impossibile non debet poni, quòd includit contradictionem ex ratione intrinseca illius, de quo ponitur: ita dicerent ipsi, quòd est in proposito; quia posito, quòd Deus non esset; ponitur positio impossibilis, & includens contradictionem illi, respectu cuius ponitur; nam intrinsecè ipsa est essentia essentialis dependentia ad Deum, & idèò posito, quòd Deus non esset, ponitur etiam ex hoc consequenter, quòd creaturæ essentia non sit, quia essentialiter est dependentia quædam ad Deum, & idèò ponitur impossibile.

Ad aliud conceditur, quòd eadem res includit multas formalitates: igitur realitates: nego consequentiam, quia in multis eadem res habet multas formalitates acceptas sub eadem re, diuersimodè significantes illam rem, sicut omnia attributa sunt eadem realiter, & differunt formaliter, & eadem res in creaturis est ens, & vna, & bona, & sic de alijs, & eadem albedo est albedo, & color. Vnde est fallacia consequentis ab aliquo habente plures causas veritatis, ad vnã.

Cum vltorius dicitur, quòd continet duas, igitur infinitas, non valet; quia non est res in quocunque genere, & in relatione, quin contineat multas realitates, scilicet hæcceitatem, & naturam speciei; & similiter multas formalitates hæcceitatis, naturæ communis, & tamen hic non continet infinitas, quia nulla talis est, quæ sit, vel contineat naturas, vel res infinitas, si illa sola, quæ est infinita, talis est Deus tantum.

SCHOLIUM.

Resolutio Doctoris in hac collatione habetur 2. dist. 1. q. 4. à n. 21. ubi multis probat relationem creature ad Deum non distinguí realiter ab ipsa, & n. 26. soluit argumenta pro opposita sententia, quæ est Henrici, & Varronis, pro qua in hac collatione adinueniunt tales, tamque varias ac subtiles explicationes, responsiones, & euasiones, ut stuporem causent cuicumque rem hanc, vel mediocriter intelligenti, qui in hac sententia & in alijs tractatibus præcedentibus duabus collationibus cupit Henricum sequi, legat has collationes & non deerrunt mira solutiones difficultatibus oppositis.

*Creaturam
sanctam ma-
terialiter de-
pendere à Deo.*

12.

*Ad arg. n. 2.
Positio inclu-
dens contra-
dictionem, nõ
admittenda.
de quo 1. dist.
11. q. 2.*

*Includit plu-
res formalita-
tes, nõ idèò
est plures res.*

Quomodo
mādus vesti-
gium Dei.

formis sibi ex ea parte, quā tangit in gradiendo: sed ante mundi creationem intellectus, & voluntas ferebatur super mundum creandum; ex illo velle & intellectu sequitur in tempore mundus, conformis illi velle, & intelligere; ideo mundus est vestigium Dei. Illud patet 22. de ciuit. Dei, cap. 9.

Vestigium
imago, um-
bra, & simi-
litudō dissi-
milis & quo-
modo? vide
1. dist. 3. q. 5.
n. 3.

Secundò dicendum est de differentia inter imaginem, vmbra, & vestigium, & similitudinem. Ad cuius intellectum sciendum est, quòd omnia ista important relationem, & respectum; sed similitudo non importat causalitatem, sed vestigium importat causalitatem secundum Augustinum lib. octoginta trium questionum, quæst. 64. Vmbra habet confusam conformitatem ad corpus interpositum: confusam dico, quia videntes vmbra, scimus corpus interpositum inter Solem & vmbra, sed nescimus cuius figuræ, quia quandoque corpus rotundum facit aliam figuram in vmbra: imago repræsentat rem non secundum genus, nec speciem tantum, sed secundum indiuiduum, & secundum lineamenta, quod scilicet longa sit, lata, &c. vestigium repræsentat rem medio modo perfectiùs vmbra, & imperfectiùs imago, quia non repræsentat rem secundum indiuiduum, nec tantum secundum genus: sed secundum speciem, vel secundum indiuiduum vagum † sic videntes vestigium cervi, scimus quòd transiit ceruus, sed nescimus inde, iste vel iste. Sic Angelus, vel anima quantum ad potentias vel actus importat ordinem vel distinctionem formalem in eadem essentia, ideo est imago Dei. vestigium repræsentat Deum, vt est causa efficiens formalis & finalis, quæ appropriatur personis, tamen non tantum repræsentat Deum, vt vnum, nec secundum proprietates personales, sed secundum appropriata personis, scilicet potentiam, bonitatem, sapientiam, siue secundum triplicem causalitatem.

† al. vt.

3.
Refutat dif-
ferentiam ve-
stigij & ima-
ginis contra
D. Thom. arc.
1 dist. 3. q. 5.
n. 3.

Contra ista arguitur de differentia vestigij, & imaginis. Contingit enim animal transiens non habere nisi vnum indiuiduum specie, & tunc est species tota in indiuiduo illo, & tunc vestigium, quòd est similitudo secundum speciem, erit similitudo secundum indiuiduum.

Item: in Deo non est distinguere genus, nec species, nec indiuiduum: ergo non est dare vestigium Dei, si repræsentat secundum genus, vel speciem, ideo assignat causam accidentalem vestigij.

Ideo est alia differentia, quòd vestigium differt ab imagine, quia repræsentat partem quantitativam, imago totum, non autem quòd vestigium repræsentat vniuersale, & imago particulare. Ideò quòd derelinquitur ex transitu partis, simile parti, est imago partis, & totius vestigium: quia repræsentat totum animal ratione partis.

4.
Ad argum.
iam posita
num. 3.

Ad primum istorum dico, quòd scientia est tantum de vniuersalibus secundum Aristot. & significat subiectum essentiale scientiæ, non accidentale: nec est hinc dicendum, cum scientia potest esse de aliquo, cum quo conuertuntur propositiones de vniuersali, & de indiuiduo, vt de Deo, vel de Sole, tantum vniuersale est subiectum in scientia essentialiter. Vnde 7. Metaphys. Si aliqua scientia est de vno, vt de Deo, vel de Sole, est de Deo, ac si essent mille Dij; patet secundum Commentatorem 6. Eschic. ideo scientia est de eo; vt de vniuersali, ac si essent plures, licet sit singulare: sic tamen conuertitur species cum indiuiduo, & repræsentat indiuiduum in vniuersali, ac si mille indiuidua essent in specie.

Dari scientiæ
de singulari.

Ad aliud; in Deo non est genus, nec species

Vnde secundum eos distinctio personarum assimilatur magis individuali distinctioni, quam specificæ; tamen relationes differunt quasi specie. Vnde prout conueniunt in essentia, vt vno, essentia est quasi species, ideo aliquid est in illa repræsentans personas, quantum ad propria, aliquid quantum ad appropriata, quia personæ differunt, tamen conueniunt in aliquo.

Ad positionem istorum, dicunt falsum: si enim sigillum imprimeretur ceræ, delebitur, ita quòd nihil derelinquetur de sculptura, & colatura, sed de quantitate est vmbra, si colatura, & totum, quòd distinguitur ab illo sigillo derelinquatur, nõ esset imago, sed vestigium: sic hinc derelictum ex pede, non est imago pedis, nisi distinguat pedem ab alio eiusdem speciei.

Impressio sigilli non est imago.

De alio dico, quòd res componitur ex aliquiditate & ratitudine, & res rationis ex aliquiditate solum; non ratitudine. Vnde per aliquiditatem intelligo, quòd est per ratitudinem, illud quo existens in aliquo, & habet essentiam, & omne existens, sicut lapidem esse, esse, quòd est eius, & existentia est, quò est: essentia etiam lapidis distinguitur in quo est, & quò est: igitur essentia quòd est, & esse existens quo esse, & sic accipiendo essentiam est aliquiditas purè potentialis, quæ non habet aliquam formalitatem, sed est omnino informis de illa aliquiditate, quæ informis est respectu omnium superuenientium, loquor sicut Philosophi loquuntur de materia, vt in potentia ad omnes formas.

5.
Quid per ratitudinem, & quid per aliquiditatem in intelligitur, vide 1. dist. 3. q. 5. n. 8.

Vnde materia sic est in potentia, quòd si omnis forma tollatur, materia est tantum in anima, nec tamen forma aduenit rei in anima, quando aduenit materiæ: sic aliquiditas de se non est intelligibilis, nec est ens, tamen ratitudo prima adueniens ei, aduenit enti, quæ est ens, & non enti, sicut patuit de materia. Exemplum aliud, quantitas non est in substantia non quanta, tamen substantia ante omnem quantitatem est non quanta de se, tamen quantitas aduenit rei quantæ, & non rei non quantæ. Vnde per esse intelligo esse vel rei, vel rationis; aliquiditas, quòd est, sicut, quòd humanitas est homo. Si quæretur, quò humanitas est, dicam quòd esse est. Et secundum Boëtium esse præter primum, habet quo est, & quòd est, quæ non sunt idem. Vnde Commentator, homo est per se esse, esse aliquid humanitas: ergo.

Omne esse præter primum habet quo est, & quòd est.

Ostendo, quòd in omni intelligibili, citra primum, respectus positius ad Deum intelligitur, vt de primo intellectu eius. Commentator: est alia forma qua non mutuat hoc nomen, & alia forma, qua ab alio mutuat hoc nomen est, & sequitur, de illis dicitur, est in ordine ad suum principium, ideo cum esse intelligibile positium primò intelligat esse, & esse est respectuum: ergo, &c.

Item August. 6. de Trin. c. 4. quando intelligit hoc bonum, simul intelligit illud cuius participatione est bonum: sed intelligendo lapidem, intelligit hoc bonum: ergo simul intelligit bonum ipsum, non vt aliquid eius: ergo vt hoc respectum ad aliud.

Item Dionys. de Diuin. nom.

Item 6. Physic. non potest intelligi aliquid habens causas nisi extrinsecæ causæ cognoscantur vt pars: ergo vt terminans respectum.

Item Commentator 7. Met. circa principium.

Item, illud quo distinguitur ens à non ente, & hoc positiuè, est de primo eius intellectu in quantum est: sed illud quo ens distinguitur à non ente, est esse: sed illud esse est respectuum. Probatio: quia illud esse vel est ipsum esse à se, vel ab alio esse;

Arguitur respectum ad Deum esse de essentia omnis entis præter Deum.

6.

esse; diuisio patet per Auicennam 1. *Metaph.* esse ab alio est, cui conuenit esse: ab alio dicit respectum.

7.

Negatur ista minor; quia respectus non est primum, quo aliquid distinguitur à Deo. Intelligendo enim Deum absolute, & lapidem absolute, non intelligendo sub ratione causæ, vel causati, vel non ab alio, vel ab alio, erunt duo distincta, licet fortè ab alio sit primò notum.

Quomodo intelligitur conceptus compositus de Deo & creatura.

Contrà, nullus conceptus proprius creaturæ est simpliciter simplex, & primus conceptus, quem habeo, est ens: ergo intelligitur in communi conceptu priori; conceptus creaturæ proprius est posteriori conceptu entis (quia ens est commune Deo & creaturæ) quem hic habemus, non est igitur simpliciter simplex, quia includit ens, & conceptum experimentem Deum; sed differentia inter conceptum compositum de Deo & creatura, quia compositio in conceptu proprio de Deo, non correspondet compositio in re ex *esse* & non *esse*, de *esse*; & hoc includitur in proprio conceptu lapidis; ergo si in primo conceptu entis, non à se, intelligitur ab alio: ergo hoc est, & non à se, ergo ab alio.

Dicitur, non sequitur vltima consequentia.

8.

Contrà, ista negatio non *esse* à se, dependet ab alia priori affirmatiuè, in quam reducitur; non ab *esse*, quia tunc omne *esse* esset *esse* non à se, quod est falsum, quia Deus non est non *esse* à se, sed est *esse* à se, relinquitur quod dependet ab *esse* ab alio, tale includit respectum, &c.

Item: in intellectu Dei intelligitur esse per se ipsum, ergo in intellectu creaturæ intelligitur oppositum, scilicet non per se, sed participatum, ita quòd sicut Deus distinguitur à quolibet alio per *esse* à se ipso; sic non Deus primò distinguitur per oppositum, scilicet *esse* ab alio, sicut *esse* participatum; quia non per se, siue ab alio opponitur ei, quod est per se, & participatum opponitur ei, quod est ipsum.

Confirmatur, quia primæ differentiæ sunt oppositæ, & includuntur in primo intellectu differentium.

Item, sapientia prædicatur communiter de Deo & creatura; quo igitur primò differunt sapientia creata à Deo? non per sapientiam, quia illa communis analogicè; ergo per aliam rem, quæ est de suo intellectu, quæ distinguitur à Deo, puta, quia est qualitas accidentalis: ergo cum accidentalis includit respectum, & prior & essentialior est eius respectus, vel dependentia ad Deum, scilicet esse à primo, vel ab alio, quàm ad subiectum, & esse in alio.

Essentialior dependentia accidentis ad Deum, quàm ad subiectum.

9.

Item, Præsuppositiuus quæsiuit cum ab *esse* in loco confurgat Prædicamentum, & ab *esse* in tempore similiter, quare ab *esse* in subiecto, non confurgit Prædicamentum vndecimum?

Dicit Simplicius, quòd aliqui respectus non sunt de intellectu eorum, in quibus fundantur, & alij sunt de intellectu eorum, in quibus fundantur, & ita essentialia secundum eum, & ita in eodè Prædicamento est talis respectus accidentalis ad subiectum: ergo ille respectus est de genere Qualitatis, sicut est respectus secundum eum: quia albedo est in primo modo dicta per aliquid, quod est de primo eius intellectu; sed analogia accidentis ad Deum est intimior & essentialior accidenti, quàm analogia eius ad subiectum, quia *esse* in, potest separari ab accidente, sicut patet in Sacramento, sed non *esse* ab; ergo si illa est de eius intellectu, multò magis ista.

Esse obiectum an de essentia creatura.

Item primum in ordine essentiali includitur in intellectu cuiuslibet posterioris; sed obiectum esse

est primum in ordine essentiali, quia illud habuit res ab æternis; ergo includitur in *esse* cuiuslibet creati: sed esse obiectum est relatiuum, cum sit in obiecto; & ad aliud esse.

Item, sicut se habet cognitio perfecta causæ ad cognitionem perfectam causarum, ita imperfecta ad imperfectam; sed non habetur perfecta cognitio causarum, nisi habità perfectà cognitione causæ, sicut patet in visione Dei in patria: ergo nec imperfecta, nisi habità cognitione imperfecta ipsius causæ: ergo, &c.

Cognitio causarum perfecta non habetur sine cognitione causa.

Item, qui nunquam inuestigauit definitionem iusti, nec quid est iustum, audiens actionem esse iustam, habet penes se, quo iudicet de illa actione, an illa actio sit iusta; an non, scilicet ipsum iustum essentialiter, non habet tamen conceptum vt innatum: ergo impressum audiendo hoc iustum: ergo in impressione huius iusti includitur ipsum in eius intellectu.

Item indeterminata sunt priora ordine essentiali; sed ipsum *esse* est indeterminatum, cum sit indeterminatum negatiuè, & ens analogum priuatiuè taurum.

10.

Tunc dico, quòd *esse* est id, quo res est; & id quo res est aliquid, hoc, vel illud, est aliquitas: sicut homo est aliquid humanitate, scilicet homo, sed non *esse*. Vnde in humanitate non includitur *esse*, tunc dico, quòd homo humanitate est homo, ita quòd humanitas est aliquitas tantum, & nulla distincta ab *esse*, sic aliquitas nullum *esse* sibi determinat, nec erit in intellectu ens rationis, nec *esse* ratum. Vnde Auicenna 5. *Met.* equinitas est tantum equinitas, nec vna, nec multæ, nec actus, nec potentia, nec in intellectu, nec extra, idèd humanitas vt sic, nullo modo est ens, nec rationis, nec ratum, sed tantum determinat sibi consignabilitatem, quòd scilicet sit significabile per nomen, & hoc non est determinatum sibi, quod est intelligibile, est enim significare, quæ nõ sunt, & possunt esse, non autem est intelligere, nisi quæ sunt, vt dicit ibidem. Vnde ens prima impressione imprimitur in intellectu, secundum Auicennam. Vnde nihil significat Hirco ceruus; similiter tamen non potest intelligi, quod est impossibile.

Quid esse, & quid aliquitas.

Humanitas secundum Flouricium nõ est ens.

Contra illud, omne significabile per nomen est esse aliquid, cui possumus nomen imponere, sed secundum Philosophum 7. *Met.* non possemus nomen imponere, nisi illi quod intelligimus; si igitur aliquitas per te determinat sibi *esse* significabile; ergo & *esse* intelligibile.

Hirco ceruus nihil significat.

Item, quod determinat sibi definitiuitatem, determinat sibi intelligibilitatem; sed humanitas determinat sibi vel homini definitiuitatem, vt genus, & differentiam, ergo, &c.

Item, intellectus distinguit humanitatem ab alijs intelligibilibus: ergo eam intelligit, quomodo enim loqueremur de ea, nisi intelligeremus? non solum igitur quod intelligimus, erit intelligibile, sed etiam actus intellectus.

Ad primùm istorum: imponere nomen est ad placitum: idèd possumus nomè imponere ei, quod non cognoscimus, nec intelligimus, vt quoddam intelligibile, sed ei quod intelligimus esse quoddam significabile. Exemplum, nullus intelligit nihil, & tamen nihil esse significabile, & est intelligibile significabile, licet non sequatur tunc, est intelligibile significabile, ergo est intelligibile.

Non intelligibile, verum nominabile.

Vnde quiditas omnino nuda præter *esse*, nihil est, nec ens rationis, nec ratum, idèd tantum significabile per nomen, & idèd non est intelligibile, quia

quia non ens, tamen intelligibile significabile, non tamen intelligibile.

Ad secundum, minor est falsa: Humanitas vnde humanitas, non est nisi humanitas tantum, nec determinat sibi definitam, quia ut sic, nec in genere, nec specie, sed tantum significabile per nomen. Vnde si esset definitum, & in genere, similiter, & Hircoceruus, & similia.

Ad argumenta principalia. Ad primum in oppositum, quid intelligitur per aliquitatem: dico quod aliquitas non determinat sibi intentionem opinabilis, nec raritudinis, nec rationis, sed determinat sibi esse significabile.

Ad secundum dico, quod aliquitas nec est aliquid absolutum, nec respectus, sed tantum aliquitas, & significabile per nomen *aliquitas*, aut est aliquid positium, aut non? Dico quod positium; sed per illud positium non intelligo, nec ens absolutum, nec respectum, sed tantum significabile per nomen.

Ad tertium dico, quod nec includit sibi esse, nec non esse, sed tantum est significabile per nomen.

Contra, si non determinat sibi esse: ergo de se est nihil, sed in nihil nec potest recipi esse, nec raritudo alia: ergo in eo non fundatur respectus ad Deum, nec esse.

Respondeo, significabile per nomen esse nihil, potest intelligi dupliciter: vel quod significabile, quod est *A* determinat sibi non esse, & nihil, & sic chimera est non ens, & significabile per nomen, quod determinat sibi semper non esse. Alio modo *A*, est non ens, quia non determinat sibi esse, non tamen determinat sibi non esse, sed possibile esse indifferens ad esse, & non esse, tale potest recipere esse, & respectum, aliter creatio erit impossibilis, quod est contra articulum fidei. Vnde quod ante creationem fuit possibile obiectivum, siue verum nihil, tamen non determinavit sibi non esse, ita semper in intentione sua intelligitur esse tale, quod potest fieri, & esse.

Contra, saltem homo componitur ex ente, & non ente, non absolute, sed ex ente, & non ente de se æquiuocè, cum entitate positiva, quæ esse recipit, sicut materia prima, ex quo per se de se nullum habet esse in effectu, sed tantum in anima, nec tamen sequitur, quod forma recipitur in ea, ut habet esse in anima tantum, sed in eo, quod secundum se non habet esse nisi in anima tantum, tamen esse extra per aliquid aliud, scilicet per esse ipsius formæ. Similiter patet de quantitate, ut supra, ita raritudo recipitur in aliquitate rata, quæ de se est nihil, rata tamen ipsa raritudine, nunquam tamen recipitur in non rata, sed in non rata ex se tantum, & hoc est necessarium. Cum dicitur ultra, quod est exemplarium, falsum est, nec est enim fictitium, nec exemplarium.

Ad quartum, res rata agit suam raritudinem, &c. falsum est. Vnde esse rei nulli enti creato est ratio agendi. hoc est elicitivum actionis, in quantum esse aliquitas absoluta formalis sub raritudine, calori enim calefacienti causalitate tribuit, non suum esse, quia tunc non plus ageret ad calorem, quam frigus, quia esse est indifferens, & eiusdem rationis secundum Boetium de Hebd. ergo res non agit raritudine, id est, illo esse, quod etiam res rata est formaliter. Si accipis raritudinem pro re, quæ rata est, sic raritudo non est respectus, sed res absoluta.

Contra, tunc non sequitur in suo intellectu re-

spectus. Dico, non est forma absoluta, nisi per esse & respectum, tamen respectus non est eius absolutio, sed tamen respectus, siue esse, est quo res est absoluta. Vnde res agit aliquitate, non aliquitate nuda ab ente, quod est nihil, sed aliquitate, ut sub esse.

Ad aliud, creatura minus differret à Deo, quam personæ diuinæ ab inuicem; dico quod non sequitur.

Vnde malè imaginatur, scilicet quod creatura non sit nisi respectus, hoc est falsum; sed dico quod omne creatum componitur ex respectu, & aliquitate. Vnde creatura est aliquitas absoluta sub respectu, tamen ut absoluta includit respectum, idè creatura differt à Deo aliquitate absoluta, ut lapis lapiditate, non includente ad aliquid in sua aliquitate.

Ad aliud, quæ differunt formalitate, non sunt formalitas una, &c. Dico quod raritudo est formalitas respectiva, non absoluta.

Contra, aliquitas ut sic, nec est absoluta, nec respectiva; ergo non est quo substantia est rata, & absoluta, & raritudo; scilicet respectus non est quo res est absoluta, vel rata; ergo raritudine non est substantia absoluta, vel rata.

Respondeo. Sicut materia est ens intra intellectum, circumscripta omni formæ, forma tamen, quæ est disparata à materia, quæ non est materia, est quæ formaliter materia est materia extra, & quo habet esse in re extra, quia est de se materia, non est extra.

Similiter substantia de se non habet partem extra partem, ut substantia est quantitas, tamen est quædam forma disparata à substantia, sicut respectus ab absoluto, quo formaliter substantia habet partes extra partes de genere Substantiæ, sic respectus est quo aliquitas est rata, & absoluta.

Vnde si esse differt realiter ab essentia, essentia ut nuda ab esse, nullum habet esse extra: de se tamen esse reperitur in essentia, quia secundum illos, esse est primus actus, quo essentia est essentia extra; sic formalitas respectiva est illud quo aliquitas, quæ de se est absoluta, sit absoluta.

Ad illud Philosophi dico, quod illa est falsa; creatura est tantum ad aliquid, & non est ad aliquid præter ad aliquid, tamen est tale per respectum, ut per esse. Vnde in omni creatura est, & quo est in omni creatura, est aliquid præter ad aliquid, &c.

SCHOLIUM.

Difficile valde est capere, quid per terminos, quibus utitur Henricus, in hac questione intelligi debeat, scilicet per raritudinem & aliquitatem videri potest quodl. 3. q. 9. & quodl. 5. q. 2. & aliis passim. Sed in re vult ad minus respectum ad Deum includi in omni ente extra Deum, pro quo faciunt rationes multa valde urgentes in hac collatione adductæ: hanc totam eius sententiam refutat Doctor efficacissime & clarè, 1. d. 3. q. 5. a. n. 8. ad intentum autem tituli questionis Henricus quodl. 9. q. 1. & 2. ponit rationem vestigi in triplici relatione creatura ad Deum, secundum tres modos relatiuorum. Per respectum similitudinis exemplati ad exemplar, ad Filium per respectum causati ad Patrem, per respectum mensurati ad Spiritum sanctum: Hanc refutat Doctor ibi n. 2. & n. 5. Iuxta mentem Augustini ponit rationem vestigi quod est in creatura respectu Dei, in unitate, pulchritudine, & ordine, & facitur aliter rationem vestigi assignari posse, vide huius rei explanationem ibi clarè positam.

11.
Ad arg. in 1.
quærit.

Aliquitas
quid sit.

12.
Non esse esse
duplex, cui
repugnat esse,
& cui non
repugnat.

13.
Esse an sit ratio
agendi.

Quid creatura
secundum
Henricum.

† al. respectivum.

14.

I V D I C I V M
R. P. F. LVCÆ VVADDINGI
de his quatuor à se nouiter additis
collationibus.

SEQVENTES quatuor collationes inueni in Bibliotheca Vaticana, cod. MS. membraneo. num. 876. inter reliquas, quæ hic præmittuntur, quibus omnibus præfigebatur titulus, Collationes Parisienses. Et in alio codice MS. 890. recensentur ista quatuor collationes in indiculo, seu tabula resolutionum operum Scoti, quam nos dabimus in tomo postremo. Eandem sapiunt Scoti doctrinam, & argumentandi, dissoluendique acutiem, quam priores præferunt collationes. Incertus est numerus harum collationum, quippe in impressis deerant ista, & in citatis codicibus Vaticanis aliquot ex ijs, quæ excusa sunt, desiderantur. Non uno eodemque tempore omnes continuatâ serie scripsit Scotus, sed prout occasiones, concertationesque Academica, aut publici congressus, vel conferenda in Scholis Laureæ postulabant. Proinde singula suis inscriptæ schedis facillè decidere poterant, aut perire. Porro solutis schedis exaratas insinuat prædictus indiculus, cecularum nomine singulas indigitans. Breuia Scholia & reliqua, quæ deerant, nos adhibuimus.

COLLATIO XXXVI.

Vtrum in Diuinis possit esse maior distinctio, & diuersitas, quam conceptuum?

Alenf. 1. par. quæst. 48. mem. 3. D. Thom. 1. par. quæst. 28. art. 2. & quæst. 7. de veris. & in 1. dist. 2. quæst. 1. art. 3. Rich. ibid. art. 1. quæst. 2. & 3. Durand. 9. 2. Heuric. quodlib. 5. quæst. 1. & quodlib. 13. quæst. 1. Goffred. quodlib. 7. quæst. 1. Doctor in Oxon. 1. dist. 2. quæst. 7. à num. 41. & dist. 8. quæst. 4. & in collat. 22. & quæst. de formalitatibus. Suarez 1. part. tract. 1. lib. 1. cap. 10. Vasquez 1. part. dist. 115. & 120.

DICITVR quòd sic; vt personarum quæ est realis, & attributorum, quæ differunt præter omnem operationem intellectus, quod probatur sic. Quandoquæcunque aliquid vnus rationis respicit plura vnus rationis; non determinat sibi quot respicit, nec tot respicit, quin plura; hoc enim patet de comparatione naturæ vnus rationis ad supposita vnus rationis, vt hominis ad Socratem, & Platonem, & infinitos alios. Hoc etiam patet de comparatione causæ vnus rationis ad effectus vnus rationis; calor enim existens vnus rationis, qui potest plures calores producere, non determinat sibi, quot possit producere: sed essentia diuina respicit plura supposita vnus rationis, & non habens diuersas rationes prout eis communicatur, non determinabit sibi tot supposita, quin plura, & sicut tunc vna persona producit aliam, & duæ tertiam, & sic tres producere possunt quartam in infinitum, quod est impossibile. Oportet igitur quòd essentia diuina in se habeat diuersas

Scoti oper. Tom. III.

rationes formales, seu perfectiones, vt intellectum, & voluntatem, quas deinde communicat Pater Filio, & Spiritui sancto, & si essentia diuina ante omnem operationem intellectus habeat ista attributa ex natura rei; scilicet intellectum & voluntatem, eadem ratione & omnia alia.

Maiores etiam huius argumenti patet per rationem, quia si aliquid vnus rationis, qua respicit, suus ambitus, vel sua virtus non est exhausta per vnum illorum, & eadem ratione nec per aliud, nec per tertium, & sic in infinitum; ergo tale non determinat sibi tot, quin plura possit habere. Et additur esse vnus rationis, quia si aliquid habens in se diuersas rationes, seu perfectiones, respiciat alia vnus rationis vt est essentia diuina, secundum hanc opinionem determinat sibi quot respicit, ita quòd non plures; sed hoc non est inuenire alibi, quia per diuersas rationes & principia producendi non producuntur alia vnus rationis; ibi verò communicatur eadem essentia diuersis suppositis; si tamen aliquid vnus rationis respiciat alia diuersarum rationum, potest determinare sibi illa, quæ respicit, ita quòd non potest in plura, vt patet de Sole, qui potest plura diuersa specie producere, & tamen certum numerum specierum sibi determinat, in quantum potest, & sic patet maior.

Si verò dicas ad minorem, quòd supposita in Diuinis non sunt vnus rationis, quia non vnus speciei, sicut nec relationes, quibus constituuntur; hoc non obstat, quia saltem sunt vnus rationis, quantum ad illud, quod eis principaliter communicatur, quod est essentia, quia si sequantur relationes, aut alia quæcunque, non impedit quin sint vnus rationis, quantum ad terminum

2.

I.
Argum. pro parte affirmatiua.
An principium vnus rationis respiciat determinatos effectus.

per se communicatum. Et tunc resumatur maior iud hoc intellectu sic; quando aliquid vnius rationis respicit plura vnius rationis, quantum ad illud, quod per se eis communicatur, non potest in tot, quin in plura. Et probatur hæc maior sicut prius per comparationem virtutis productiue ad producta, & tunc accepta minore, quod supposita diuina sint vnius rationis quantum ad essentiam, quæ eis principaliter communicatur, sequitur sicut prius.

3.

Sed contra minorem argumentor sic: Quorum obiecta non distinguuntur præter operationem intellectus, neque ipsa distinguuntur sine operatione intellectus, sed *verum* & *bonum* non distinguuntur sine operatione intellectus: igitur nec intellectus & voluntas in Deo distinguuntur sine operatione intellectus. Probatio assumpti per rationem Commentatoris 4. *Metaph. com. 18*. Si *bonum* secundum aliquam perfectionem formalem distinguatur à *vero*, illa formalitas necessariò aliquid est, & est ens, & sic bonitas in quantum distinguitur à *vero* aliquid est: de illo igitur prædicabitur *verum*. Aut igitur per se, aut per additum? Si per se, habetür propositum, quòd illa formalitas, per quam bonitas distinguitur à veritate, cum sit aliquid, sit per se verum. Si per additum, cum prædicetur de illo, de illo etiam addito est quærendum; aut per se est verum, aut per additum? & erit processus in infinitum, nisi stante in primo, quòd bonitas & veritas sint eadem formalitas circumscripta operatione intellectus.

4.

Respondeo, quòd quando dicitur bonitas, in quantum distinguitur à veritate, est aliquid; dicendo, quòd si reduplicatio dicat causam in hærentiæ, falsum est; quia distinctio à veritate non est causa quare bonitas sit aliquid. Si verò reduplicat rationem formalem ipsius reduplicatiui, sic verum est. bonitas enim in quantum bonitas, aliquid est, & ens est. Et tunc ulterius ad argumentum dico, quòd *verum* cum prædicatur de ente, non prædicatur primo modo dicendi per se; sed prædicatur denominatiue, & sic etiam probatur de *bono*. Vnde licet essentialiter formalitas bonitatis sit ens, non tamen essentialiter est vera prædicatio, sed est prædicatio denominatiua veritatis de formalitate bonitatis; cum quo stat distinctio formalis eorum ab inuicem.

An bonum possit apprehendi ab intellectu, & verum appeti à voluntate.

Contra: Si *bonum* secundum suam rationem formalem distinguatur à veritate, illa formalitas non apprehendetur ab intellectu, cum *verum* sit obiectum intellectus, & intellectus nihil apprehendat nisi sub ratione *veri*. Similiter etiam arguitur, quòd formalis ratio veritatis non potest esse volita à voluntate, si de se distingueretur à bonitate, cum *bonum* sit obiectum voluntatis.

Respondeo quòd obiectum intellectus & voluntatis est vnum & idem, quod est ipsum ens, quod est de essentia cuiuslibet, & æqualiter prædicatur de *vero* & *bono*, licet non è conuerso: nam est idem quòd est apprehensum ab intellectu, & sub eadem ratione est volitum à voluntate, & sunt potentie æqualis communitatis in actibus: sed potentie apprehensiuæ, & appetitiuæ sensitiuæ est vnum & idem obiectum formale, & idè licet illa formalitas, quæ bonitas distinguitur à veritate, non sit veritas, est tamen ens, & è conuerso de veritate, idè potest apprehèdi illa bonitas ab intellectu, & illa veritas potest esse volita à volutate.

5.

Identitas obiectorum non arguitur potestatem potestiarum.

Contra: Potentie, quæ habent idem formale obiectum, sunt eadem potentia; igitur si ens esset formale obiectum voluntatis & intellectus, in-

tellektus & voluntas essent eadem potentia, quòd falsum est.

Respondeo, quòd licet ex diuersitate obiectorum sequatur diuersitas potentiarum, quia visus non potest in sonum, nec auditus in colorem, tamen ex identitate obiecti non sequitur identitas potentie; idem enim est obiectum appetitiuæ sensitiuæ, & apprehensiuæ, quia sub eadem ratione appetitur, quæ apprehenditur. Vnde non dixit Philosophus 9. *Metaph. text. com. 3*, quòd potentie sunt eadem, quarum obiecta sunt eadem, sed quòd potentie distinguuntur per obiecta, sicut & actus.

Aristot.

6.

Infinitas non inducit identitatem formalem.

Præterea, quòdlibet attributorum, & etiam essentia est formaliter infinitum, quia infinitas non est proprium attributum, sed est intrinsecus modus cuiuslibet attribui, essentia ergo diuina, & bonitas sua est formaliter infinita; sed illud quòd est formaliter infinitum, formaliter includit omnem perfectionem; quia est formaliter per se omnis perfectionis: ergo essentia diuina formaliter includit iustitiam, & bonitatem, & iustitia bonitatem, & per consequens sunt eadem formaliter, & sic in Deo nõ distinguuntur præter operationem intellectus.

Respondeo quòd illud, quòd est formaliter infinitum, includit realiter, & per identitatem realem omnem perfectionem, sed tamen non includit formaliter; quia infinitas addita attributo, vt ipsi sapientiæ, non variat rationem formalem eius; si igitur sapientia secundum suam rationem formalem non includit bonitatem, ergo nec sapientia infinita formaliter includit bonitatem infinitam.

Præterea, quæcunque differunt formaliter, sic se habent ad intellectum, quòd intellectus potest intelligere vnam rationem formalem, non intelligendo aliam; sicut patet de genere & differentia, quarum formalis ratio vnius est extra formalem rationem alterius, & idè nata sunt facere alium & alium conceptum in intellectu, & intelligi diuersis conceptionibus; & per consequens intellectus potest tendere in vnum non tendendo in alterum. Si igitur attributa differunt ab essentia secundum suam rationem formalem, intellectus Beati poterit videre essentiam diuinam, non videndo eam vt bonam, nec vt iustam, quòd est inconueniens. Et hæc ratio est contra responsionem prædictam; quia tunc aliquis posset videre essentiam vt infinitam, non videndo eam vt bonam, si illud quòd est infinitum formaliter, non includat formaliter bonitatem.

7.

An possit intelligi aut videri vnum attributum sine alio?

Respondeo, quòd si fiat argumentum de intellectu viatoris, quæstio est concedenda, scilicet quòd possumus intelligere Deum vt infinitum, non intelligendo actu ipsum vt sapientem, aut bonum, non tamen separando ipsa. Si autem fiat argumentum de intellectu Beati, tunc non concludit, quia vnico actu realiter, differente solum secundum rationem, videt Beatus essentiam diuinam infinitam, vt bonam & sapientem, quia ipsa essentia diuina mouens intellectum Beati ad visionem sui, mouet necessariò ad visionem eorum, quæ necessariò consequuntur essentiam diuinam, quæ sunt attributa, idè licet nata sint de se facere diuersum conceptum, tamen quia necessariò concomitantur essentiam diuinam, non potest Beatus videre essentiam diuinam nisi videat attributa.

8.

An ex ratione productionum inferatur distinctio intellectus & voluntatis in Deo.

Præterea: Idem secundum identitatem realem, & formalem potest esse principium diuersarum actionum, & productionum absolutarum; igitur idem realiter & formaliter potest esse principium productionum relatiuarum; igitur in essentia, quæ cominu

communicatur Filio & Spiritui sancto, non oportet ponere differentiam formalem attributorum, ut intellectus & voluntatis, propter communicationes relatiuas, quibus essentia communicatur Filio, & Spiritui sancto, & sic verum est quod ratio superius facta non concludit. Cōsequētia patet, quia maior diuersitas in principio videtur requiri ad actiones respectu productionum absolutarum, quā productionum relatiuarum, eo quod differunt absoluta magis quā relatiua. Antecedens patet de calore, qui idem existens re, & formā, potest producere diuersos calores, nec præterea habet diuersitatem aliam formalem aliorum in se, quia tunc esset processus in infinitum in illis formalitatibus, sicut in productis ab ipso.

Respondeo, quod hoc soluitur suprà, quia ex hoc quod aliqua vnus rationis producantur ab alio secundum eundem modum producendi, non oportet ponere differentiam realem, & formalem in producente. Sed quando aliqua vnus rationis secundum diuersum modum producendi producuntur ab aliquo, necesse est ut in producente sint diuersa principia producendi, quia idem principium re, & formali ratione, non potest esse productiuum secundum diuersum modum producendi alia vnus rationis. Nunc autem Filius producitur per modum naturæ, & intellectus; Spiritus sanctus per modum voluntatis & libertatis, & ideò necesse est ponere, quod essentia in se formaliter contineat rationem intellectus & voluntatis præter operationem intellectus, ita quod intellectus non liberè intelligat, nec voluntas naturaliter velit, sed sunt formaliter distincta in modo producendi.

Præterea arguitur sic: Quidquid ex natura rei habet aliquid, quo conuenit cum aliquo, & aliquid quo distinguitur ab illo, habet in se compositionem realem; sed si circumscriptā operationem intellectus attributa distinguerentur inter se, & ab essentia diuina, essentia diuina haberet aliquid ex natura rei, per quod distingueretur ab attributo, & certum est quod realiter conuenit cum eo; ergo essentia diuinā realem compositionem haberet, quod est inconueniens.

Respondeo quod identitas formalis, & realis maior est, quā identitas tantum realis, quæ non est formalis, nunc autem quod aliquid conueniat, & sit idem alicui identitate minori, & quod differat non differentiā oppositā identitati, sed differentiā oppositā identitati maiori, non est inconueniens. Imò per illud idem, quo aliquid conuenit cum alio identitate minori, differre potest ab eodem differentiā oppositā identitati maiori, & ideò essentia diuina per idem realiter, quo conuenit cum attributo identitate reali, potest per idem realiter differre ab eo differentiā formali, quæ opponitur maiori identitati, & ideò non sequitur quod habeat aliquid quo conuenit, & aliquid quo differt ab attributo.

Præterea arguitur sic: Illa quæ distinguuntur secundum formales rationes specificas, distinguuntur realiter; quod patet esse verum in creatis, & etiam in Diuinis, quoniam in creatis illa quæ distinguuntur genere & Prædicamentis, realiter distinguuntur; cum igitur species maiore entitate includant, quā genera, sequitur quod realiori differentiā distinguuntur, quæ specificè distinguuntur.

Hoc etiam apparet in Diuinis, in quibus relationes oppositæ, specificè, vel quasi specificè distinguuntur; sed si in Deo iustitia & sapientia distinguantur præter operationem intellectus, specificè distinguuntur; tum quia ipsæ secundum se dictæ specificè distinguuntur, & infinitas non varient rationem formalem sapientiæ & iustitiæ, ut concessum est: sic iustitia & sapientia quamuis sint infinitæ in Deo, specificè distinguuntur; tum quia si relationes in Diuinis, quæ sunt ibi præter operationem intellectus ex natura rei specificè distinguuntur, vel quasi specificè, eo modo quo ibi est ratio speciei, non videtur maior ratio cur iustitia & sapientia, si sint ibi ex natura rei, specificè distinguantur; ergo relationes realiter distinguuntur.

Respondeo quod in Diuinis non est differentia specifica attributorum, quia quodlibet attributum est perfectio simpliciter simplex non resolubilis in alias. Vnde in Deo non est genus, nec species præter sui intellectiōnem; nec iustitia, nec sapientia secundum suas rationes formales specificè differunt: sed nec *verum & bonum*, quia æqualiter sunt transcendentia, licet enim ut sunt qualitates, specificè differunt, non tamen ut sunt communes Deo & creaturæ.

Sed dices, quod sicut in Diuinis est ratio generis ut substantiæ & relationis, & etiam ratio speciei, ut relationum, sic videtur esse differentia specifica, vel ratio differentiæ specificæ relationum.

Sed dico, quod non est simile; quia relationes, quasi specificè distinguuntur, quia sunt oppositæ, & præter rationes oppositionis, non sunt finitæ, & præter rationes oppositionis, non sunt finitæ, nec infinitæ: quodlibet verò attributum est formaliter infinitum includens aliud, & ideò non possunt ibi distingui specificè.

Contrà autem arguitur, quod attributa distinguuntur ex natura rei, præter operationem intellectus, & per consequens quod in Diuinis sit maior distinctio, quā conceptuū; quia illa distinctio, quæ est ex natura rei, distinguuntur, ergo, &c. Minor probatur, quoniam differentia est inter cognitionem intuitiuam, & abstractiuam, quod cognitio abstractiua, quæ est per speciem, non est rei, ut est existens, nec ut præsens est, sed indifferenter potest esse rei absentis, & præsentis, sicut & species; in qua repræsentatur obiectum, & relucet, sed cognitio intuitiua est rei existentis, ut existens est; cum igitur diuinus intellectus, siue quicumque alius intellectus beatus videns essentiam diuinam ut bonam, ut veram, ut sapientem, & sic de aliis, videat illam cognitione intuitiua, & abstractiua, oportet quod videat eam, ut in se existentem, & ut habet formaliter rationem *veri & boni*, & cuiuscunque alterius attributi.

Confirmatur ratio, quia quæro, An ratio *veri & boni*, & aliorum attributorum præcedant in obiecto intellectiōnem Beati, & Dei, aut non? Si sic, haberet propositum, quod non distinguuntur per operationem intellectus. Si verò non præcedant formaliter in obiecto, cum formaliter ratio obiecti cognitiois intuitiua sit in obiecto, & non causatum per intellectum, sequitur quod nec intellectus diuinus, nec alicuius Beati videat essentiam diuinam sub ratione *boni* aut *veri* cognitione intuitiua, sed solum cognitione abstractiua, qua fabricat tales conceptus, tunc igitur facerent sibi vnam logicam de intentionibus fabricatis. Vnde quod cognoscantur in essentia diuina esse huiusmodi attributa; & tamen quod fabricentur, includit contradiciōnem.

Dicitur, quod ratio *boni*, & ratio *veri*, & sapientia formaliter est in essentia diuina præter operationem

11.

An posse videri intuitiue essentia sine attributi.

12.

Opinio Hæretic quodl. 5. q. 1 & quodl. 13. q. 1.

9. An ex hac distinctione inferatur compositio.

Identitas formalis maior est identitate reali.

10. An deus distinctio specifica in Diuinis.

tionem intellectus, quia formaliter essentia diuina præter operationem intellectus, sapiens est, & bona in se, tamen distinctio illorum non est nisi per intellectum comparantem illa ad inuicem, & idè cognitio intuitiua est essentia diuina, vt bona est in se formaliter, & sapiens. Sed cognitio intuitiua non est ratio distinctio attributorum, sed cognitio secunda sequens simplicem apprehensionem, quæ est fabricatiua.

13.

Sed hoc non videtur solucere, quia formalis ratio obiecti cognitionis intuitiua, vt distincta est ab alia ratione, præcedit cognitionem intuitiuam, quia cognitio intuitiua non est alia respectu obiecti, vt habet in se distinctam rationem obiectiuam; igitur cum intellectus diuinus, & beatus videat essentiam diuinam, vt bona est, & vt vera est, necesse est, vt videat eam vt in se habet has rationes distinctas ante operationem intellectus.

Præterea: omne absolutum per se intelligibile ab aliquo intellectu, natum est facere conceptum vniuocum, quo perfectè intelligitur ab intellectu, sicut natum est ab illo intellectu intelligi, vt si sit intellectus, qui comprehendit obiectum, tunc intelligitur obiectum, quantum intelligibile est; si autem non comprehendit, tunc natum est facere conceptum in illo intellectu ita perfectum, sicut natum est ab illo intellectu intelligi, sed essentia diuina est huiusmodi obiectum respectu intellectus sui, & beati; quia hoc potest etiam obiectum creatum, vt lapis; igitur natum est facere in intellectu creato Beati vnum conceptum, quo intelligatur secundum quod intelligibile est ab illo intellectu perfectè, & per consequens intellectus Beatus non fabricabit circa essentiam diuinam diuersos conceptus veri, & boni, sed vnico intuitu omnes illas rationes distinctè apprehendit, videndo essentiam, in qua recludet eorum formalis distinctio, quæ est ex natura rei, licet non propriè dicatur distinctio realiter, nec realis.

SCHOLIVM.

Licet ubique, & sparsim per vniuersam suam doctrinam Scotus dicat distinctionem hanc formalem inter essentiam diuinam, & relationes, atque attributa, & inter attributa sibi inuicem comparata, præcedere omnem operationem, & comparationem intellectus, & ex natura rei distinctionem hanc dari inter prædictas formalitates, seu quidditates, attamen non admittit appellari distinctionem realem actualem, sed potius realem virtualem, de quo videri potest in Oxon. 1. dist. 2. q. 7. n. 43. Similiter in alijs locis potest consuli circa varias difficultates, quas in hac collatione breuiter attingit. Primam, an scilicet principium vnius rationis, quod ad plura eiusdem rationis se extendit, determinetur ex se ad certum numerum illorum? habes eadem q. 7. n. 19. in additione. Secundam, de definitione boni à vero, & an sint obiecta intellectus, & voluntatis, vide in 4. d. 49. q. 4. n. 10. & in 1. dist. 3. q. 3. n. 7. & in Metaph. lib. 6. q. 3. n. 3. Tertiam, si distinctio, aut identitas obiectorum distinguat, aut identifiat potestas? 1. dist. 3. q. 3. ad 1. & 2. dist. 2. q. 1. ad 2. Quartam, an infinitas inducat in attributis identitatem formalem, & proinde necessario omnia simul videri? 1. dist. 8. q. 4. n. 17. Quintam, an ex ratione productionum inferatur distinctio intellectus, & voluntatis in Deo? dist. 2. q. 7. à n. 18. Sextam, an distinctio formalis inferat compositionem, & an identitas formalis sit maior identitate reali? dist. 8. q. 4. à n. 22. & dist. 2. q. 7. Septimam, an distinctio formalis inferat specificam, & an detur distinctio specifica, vel quasi specifica in Diuinis? in 1. d. 3. q. 4. n. 18. & in 1.

dist. 26. n. 48. *Demum nihil firmè est quod faciat in hac opinione de distinctione formali difficultatem, quod hic non insinuet breuiter, & dissoluat.*

14.

Præterea arguitur per responsonem illius, qui respondet: illa distinctio, quæ est ex natura rei, maior est illa, quæ est tantum conceptuum. Sed distinctio attributorum in Deo & personarum est ex natura rei; igitur, &c. Minor vera est, quantum ad distinctionem personarum patet; quantum ad distinctionem attributorum probatur sic, quia quandocunque aliquæ operationes, & productiones distinguuntur ex rei natura, oportet quod principia illarum operationum distinguantur ex natura rei, quia idem realiter ex natura rei non potest esse principium diuersarum operationum differentium ex natura rei; sed productio Filij & Spiritus sancti sunt differentes ex natura rei; ergo cum principium productionis Filij sit intellectus paternus, & Spiritus sancti sit voluntas, oportet quod intellectus & voluntas in Deo distinguantur ex natura rei.

Sed dices, quod maior non est vera, quia Sol per idem principium producit diuersas species, diuersificatur ex natura rei in hoc, quod producit illa. Sed hæc responso excluditur per rationem superius factam ad conclusionem. Vnde ista ratio efficaciam sumit ex illa ratione, & patet quomodo ista ratio tenet per illam ibi positam.

COLLATIO XXXVII.

Vtrum in essentia diuina possit esse aliqua persona producta?

Alenf. 1. p. q. 25. memb. 5. D. Bonau. hic art. 1. q. 2. Richard. q. 1. D. Thom. 1. p. 39. art. 2. Henr. quod. 6. q. 1. Doctor in Oxon. hic q. 6. & in Theor. 5. Non potest probari. Suarez 1. part. traç. 3. lib. 4. cap. 1.

QUOD non videtur; quia illa productio aut terminaretur ad personam absolutam, aut respectiuam: non autem ad personam absolutam, quia tunc in persona esset realis compositio ex essentia, & aliquo alio reali absoluto. Nec terminatur ad aliquod respectiuum, quia respectus non potest esse terminus motus, sicut nec principium ex 5. Physic. text. com. 10. Ergo, &c.

Dicitur quod non est simile de respectu in Diuinis, & increatis, quia in Deo subsistens in essentia constituit personam subsistentem, non sic autem in creatis.

Contra: Quandocunque formalis ratio geniti non est ratio substantialis, productio illius non potest dici generatio substantialis, vt patet inductione in creatis. Vnde si calor sit formalis ratio calidi producti, eius generatio dicitur calefactio, & sic de alijs. Si igitur formalis ratio Filij geniti in Diuinis esset relatio, sequeretur quod generatio Filij in Diuinis non sit substantialis.

Ideò dicitur sic ad has rationes, quod non est idem esse-primum terminum alicuius productionis, & esse formalem terminum productionis; quia primus terminus productionis est hoc aliquid per se subsistens. & hoc secundum Philosophum 1. Physic. 7. & 7. Met. c. 8. est compositum, quod primò generatur, & ad quod primò terminatur generatio; sed formalis terminus productionis est illud in quo productum assimilatur producti. Vnde calor est formalis terminus calefactionis, sed calidum est primus eius terminus.

1. Argum. primum pro parte negatiua.

Aristot. Responsio.

Reijctur.

2. Quid est primum, & quid formalis terminus generationis, Aristot.

In Diuinis
assignatur hi
termini.

nus. Sic dico in proposito quod primus & per se terminus generationis in diuinis est ipse Filius & & persona, sed formalis terminus est ipsa essentia, quia non video quomodo realis productio terminetur ad relationem, sicut ad formalem terminum, non enim esset productio, sed tantum adauctio. Vnde ipsa essentia per productionem communicatur Filio, & est formalis terminus productionis, quia, vt dicitur in Euangelio, *Quod Pater dedit Filio; maius omnibus est.* & hoc est essentia.

Sed contra. Illud est formalis terminus productionis; in quo productum assimilatur producenti. Ista autem assimilatio personarum non potest esse precedens essentiam, sed precedens relationem potius: quia similitudo requirit unitatem & distinctionem, nihil enim simile est sibi. Vnitas autem non est formale in similitudine, quia hæc vnitas est à parte fundamenti, à quo relatio non habet suam rationem formalem; ergo formale in similitudine erit distinctio, & per consequens Filius assimilabitur Patri formaliter per relationem, quæ distinguitur à Patre, quàm per essentiam, quæ non distinguitur ab eo, & sic relatio, vt videtur, est formalis terminus productionis Patris.

Præterea, formalis terminus productionis sequitur productionem, & est posterior productioni; sed essentia non sequitur productionem Filij, sed præcedit; nec etiam sequitur similitudinem, sed est fundamentum eius; ergo, vt videtur, essentia non est formalis terminus Filij producti.

Respondeo ad primum, quod assumptum est falsum, vnitas enim est illud, quod est formalis in similitudine, & fundamentum dat esse formalis relationi, quæ esse ad aliud, quia in hoc conueniunt omnes relationes, scilicet per esse ad aliud, & non in vnitate fundamenti, vnde fundamentum formalis intrat rationem relationis, quàm esse ad aliud.

Contra: Illud formalis intrat rationem formalem relationis, à quo relatio specificatur; relatio autem non specificatur à fundamento, sed ab opposito & termino; magis igitur, &c.

Respondeo, quod licet relationes dispartæ possint fundari super eodem fundamento, & idem non distinguantur specificè per rationem fundamenti; relationes tamen communes, quæ fundantur super vnitatem formaliter magis respiciunt fundamentum, prout duo extrema fundantur super idem.

Ad aliud dicitur, quod licet essentia secundum se considerata sit prior productione Filij, vt tamen est in Filio; sequitur productionem Filij.

Aliter etiam potest dici ad rationem, quod sicut propter infinitatem, & illimitationem essentia ipsa potest esse fundamentum relationum oppositarum, ita propter sui illimitationem potest esse formale principium communicandi se ipsam, vt formalem terminum, & ita sequi suam communicationem.

Præterea secundò ad principale arguitur sic: *Esse* Filij aut est ab alio, aut non est ab alio. Si esse Filij non sit ab alio, igitur Filius non producitur ab alio, quia quicunque ab alio producitur, suum esse est ab alio. Si verò esse Filij sit ab alio, vt Patre, cum impossibile sit, quod idem sit à se ipso realiter; sequitur quod non sit idem esse Filij, & esse Patris; quod est impossibile, quia in Diuinis est tantum vnus esse.

Dicitur quod esse subsistentiæ Filij est ab alio, videlicet à Patre, & idem Pater & Filius non habent idem subsistere, sed esse existentiæ Filij, *Scoti oper. Tom. III.*

quod est essentialiter in tribus personis, non est ab alio, sed consequitur essentiam, vt essentia est.

Aliter dicitur, quod hæc, *esse* Filij est ab alio, est distinguenda secundum sensum compositum, & diuisum, & in sensu composito vera est, quia esse vt est Filij, est à Patre; & sic sequitur conclusio verba aliud est esse Filij, vt Filius est, & aliud est esse Patris, vt Pater est. In sensu verò diuiso, falsa est, quia significat quod esse sit à Patre, & quod illud sit Filij, & sic non sequitur, quod Filius non sit à Patre.

S C H O L I V M.

Omnes difficultates, quas hic attingit Doctor, videlicet an essentia sit formalis terminus generationis in Diuinis? & an essentia diuina, prout est terminus generationis, sequatur, vel antecedit processionem persone productæ? & an esse Filij sit ab alio? latè examinat Scotus in Oxonien. lib. 1. dist. 5. q. 2. Aliquis verò responsiones, quas hic exhibet, ex aliorum profert sententijs.

Præterea tertio arguitur sic per rationem Commentatoris 12. *Metaph. c. 39.* In Diuinis si Filius produceretur à Patre, seu Verbum, hoc est per actum intellectus, & sic esset ibi notitia alia genita realiter differens à gignente: sed hoc est impossibile, vt probatur per rationem Commentatoris vbi suprâ. Ergo, &c. Probatio assumpti. Quandoconque potentia & obiectum sunt idem realiter, ibi actio medians erit idem realiter cum vtroque extremo, & idem patet, quod in separatis à materia, in quibus intellectus & intellectum sunt idem, quod in eis intellectio est eadem. Et hoc probatur sic: quia plus differunt extrema, quàm media, sed notitia mediat inter potentiam intellectiuam & obiectum: ergo si hæc sunt eadem, medium erit idem cum eis. Cum igitur in Patre essentia diuina, quæ est obiectum intellectus paterni, sit eadem realiter cum intellectu paterno, sequitur quod notitia medians sit eadem realiter, & per consequens non erit alia notitia genita realiter differens à Patre.

Hæc autem ratio potest formari aliter, vt maiorem difficultatem includat, sic: Quæcunque potentia & obiectum sunt suppositiuè, & in eodem supposito, seu identitate, oportet quod actio medians sit eadem suppositiuè, & in eodem supposito, quia non est transiens, & intellectus Patris & essentia sunt idem suppositiuè; igitur notitia, quæ nouit essentiam suam, erit idem suppositiuè, & per consequens vna erit notitia genita constituens aliam personam.

Confirmatur hæc ratio, quia notitia, quæ Pater nouit essentiam suam, aut est perfecta, aut nõ, sed aliquo modo expectat notitiam perfectionem? Si verò sit notitia omnino perfecta, quæ est in Patre, igitur non requirit notitiam vltiorem tanquam alium terminum, & sic non erit alia aliqua à Patre genita. Si verò notitia Patris non sit perfecta; igitur non perfectè Pater notitiã suã nouit essentiam suam, quod non est verum.

Respondeo quod falsum accipitur, quod quædam potentia & obiectum sunt idem realiter, quod actus medians sit idem realiter; primò, quia actus medians aliquando plus potest differre à potetia & ab obiecto, quàm obiectum & potentia, quia siue obiectum cum potentia causet actum intelligendi, siue obiectum sit totalis causa, agentia duo particulata; vel actiuum, & passiuum plus conueniunt, quàm actio illorum cum altero.

Alia responsio.

8.

Auer. *Argum. 3.*
An in Diuinis genita notitia genita distincta à gignente.

9.

Confirmatio.

Respondeatur ad tertium argumentum.

Ioan. 10. 29.

3.
Obiectio prima.
An relatio possit esse terminus formalis productionis diuina.

4.
Obiectio secunda.

Respondeatur ad primam obiectiõnem.

5.
Instantia pro prima obiectiõne.
Solutio.

6.
Respondeatur ad secundam obiectiõnem.
An essentia diuina sequatur processionem?

7.
Argum. 2. pro parte negatiua.
An esse Filij sit ab alio.

Responsio.

10.

Similiter secundum veritatem, quando anima, aut Angelus intelligit se, sibi actus differt, & tamen idem sunt intellectus & intellectum, licet Commentator diceret, quod non; ponens quod separata à materia non sunt receptiva accidentium, etiam quando dicitur, quod medium non tantum differt ab extremis, sicut extrema inter se. Dicendum quod hoc verum est de medio proprie, ut est in naturalibus, ubi transitur ab extremo ad extremum per medium; non sic autem est quando aliquid intelligit se; non enim intellectus existit extra se, quasi stans ante se, ut sic actus mediet inter se, ut intellectus est, & ut intellectum est, nec sic refertur se supra se, sed solum, quia actus, quo cognoscit se, recipitur in eo, dicitur supra se reflectere.

Qualiter differat medium ab extremis.

11.

Sed quando arguitur, quod quando intellectus & intellectum sunt idem, quod tunc intellectio & intelligere, siue notitia erit idem cum eis suppositivè.

S C H O L I V M.

Posissima qua hic pertractat Doctor de notitia ingenta in Patre, & de notitia genita per se subsistente in persona distincta, per quam Pater nullo modo perficitur, qui prius origine à se habebat omnem perfectionem, late persequitur ipse in scripto Oxoniensi lib. 1. dist. 2. q. 7. à num. 4.

In Patre est una notitia ingenta, praterquam est alia genita.

Dicendum, quod in Patre est alia notitia eadem cum essentia, & cum Patre, sed tamen prater illam oportet ponere aliam genitam. Primum ostenditur per hoc, quia Pater beatus est, & perfectus notitia, & amore suo, & non aliquo genito, non enim Pater sapit sapientià genitâ, secundum Augustinum 15. de Trin. c. 7. vnde Pater non beatificatur per Verbum, sed in actu suo, qui est intellectus & voluntatis, & idem in Patre est notitia, quæ est eadem cum Patre.

August.

12.

Dico tamen, quod prater illam oportet ponere notitiam genitam, quia quocumque aliquid habet principium productivum alicuius, si illud principium quasi producat aliquid, non tamen realiter oportet quod habeat terminum, quem realiter producat, cum sua virtus non sit exhausta ex priori productione, ut si ponatur quod sit alia notitia consubstantialis animæ nostræ, quam aliqui secundum Augustinum de Spiritu, & an. c. 7. vocant notitiam abditam, quæ sit quasi, & non realiter producta; nihilominus animæ memoria erit productiva notitiæ simpliciter distinctæ. Nunc autem memoria perfecta Patris quasi producit notitiam Patris, sed non realiter, quia est eadem cum memoria Patris; igitur cum sit principium perfectum producendi, & sua virtus non sit exhausta, sequitur quod producit realiter aliam notitiam, quæ sit simpliciter genita.

August. vel si quis alius huius libri author.

13.

Vide collat. 26.

Ad confirmationem.

Argum. 4.

Aristot.

Et hac ratio confirmatur per rationem superius factam in collatione de memoria, quod in quocumque est summum, in perfectione est principium productivum.

Per hoc patet ad confirmationem, quod notitia Patris perfecta est, sed propter perfectionem suam ut perficiatur, non producit aliam notitiam, sed hoc est ex plenitudine suæ perfectionis.

Præterea arguitur sic quartò. Cuiuslibet rei perfectio ultima consistit in sua operatione, ut patet ex 10. Ethic. c. 7. & 8. Sed propria operatio naturæ rationalis est notitia, & actus intelligendi; igitur ultimata perfectio Patris, qui habet naturam rationalem perfectissimam, consistit in noti-

tia sua, quæ perficitur, igitur non habet ulteriorem terminum ad sui perfectionem, & per consequens Pater prater sui perfectionem non producit aliquam notitiam genitam aliam à se, cum illa non perficiatur.

An in Divini Pater perficiatur sub operatione.

Confirmatur hæc ratio, quia secundum Philosophum 1. Ethic. c. 2. in finibus subordinatis semper ille finis, qui est perfectio operantis, est perfectior, ad quem alij fines subordinantur; igitur in Divinis notitia Patris non habebit aliquem finem, aut terminum productum non habentem esse in Patre suppositivè, & per consequens non erit ibi notitia genita constituens aliam primam.

Confirmatio. Aristot.

Respondet, quod secundum Avicennam 6. Metaph. cap. ult. omne agens ut perficiatur expectans aliquid ex sua operatione est agens imperfectum, & non agens liberaliter ad modum in actibus humanis, quo ille non dat liberaliter, qui in dando expectat aliquid, sed ille tantum, qui nil retributionis expectat, & idem agens perfectum sine imperfectione, sic agit liberaliter, quod non perficitur, nec expectat perfici suâ actione. Cum igitur omne agens imperfectum reducat ad agens perfectum, & liberalissimum, quod est primum agens, oportet quod primum agens sic liberaliter producat, ut suâ productione, & operatione non perficiatur, & idem Pater, qui est agens perfectissimum, liberalissimè agens, non perficitur sua actione.

14. Ad argum. 4. Avicenn.

Idem dico, quod Pater non perficitur productione Filij, sed in se est beatus, non indigens Filio, nec productione Filij ad suam beatitudinem, sed est propria notitiâ & dilectione perfectus, cum ex plenitudine suæ perfectionis necessariò communicat essentiam suam Filio, sicut Sol necessariò producit aliud hic inferiùs. Non igitur agit Pater propter ulteriorem perfectionem, quæ perficiatur, sed ex plenitudine suæ perfectionis producit Verbum.

Ad confirmationem dicendum, quod verum est quod Philosophus 10. Ethic. c. 7. & 8. posuit ultimum finem, & perfectionem esse immanentem, ut actum intelligendi, & quod non producat alius terminus, sed nos, qui ponimus Deum agere liberalissimè, habemus dicere, quod ex plenitudine suæ perfectionis per notitiam suam producit notitiam aliquam genitam per se subsistentem.

Ad confirmationem. Aristot.

Præterea arguitur sic quintò: Quæcumque vni & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem; igitur cum Pater & Filius in Divinis sunt idem essentia, inter se erunt idem, & sic vnus non producit ab alio.

15. Argum. 5.

Respondetur primò logicè, quod sicut super illam primam. Quæcumque vni & eidem sunt eadem, &c. fundantur syllogismi necessariò concludentes, ita etiam paralogismi & sophismata non necessariò concludentes. Vnde ad hoc, quod hæc sit vera, requiritur quod extrema vniatur in medio secundum aliam vnitatem, & medium in se habeat illam vnitatem; & tunc sequitur vnio extremorum inter se secundum vniorem eorum in medio, aliter enim non sequitur conclusio, ut si arguatur: Homo est animal; a finus est animal; ergo homo est a finus, vel, igitur a finus est homo; non sequitur. Nunc autem cum accipitur, quod Pater est essentia, Filius est essentia, vniuntur Pater & Filius in essentia secundum esse subsistentiæ, & hanc vnitatem non habet essentia de se, sed tantum esse existentia, & idem non sequitur, quod Filius sit ille, qui Pater, secundum esse subsistentiæ, sed

Solvitur. Explicatur illud axioma. Quæcumque sunt eadem sunt eadem vni tertio, &c. Vide Scot. in 1. dist. 2. q. 7. n. 47.

sed

sed tantum sequitur quod Pater sit illud, quod Filius secundum unitatem medij.

Aliiter dicitur ad rationem, quod quando aliqua uniantur in aliquo illimitato, non sequitur eorum unio inter se, sicut non sequitur in mensura illimitata, ut de eternitate idem præteriti & futuri. Similiter Deus est illimitatus quoad locum, idè non sequitur quod quæ sunt simul cum eo, quod sint simul in eodem loco. Similiter anima propter quandam sui illimitationem est in qualibet parte corporis, idè non sequitur quod pars carnis in manu & in pede sint simul; sicut in proposito essentia diuina formaliter est infinita, & propter sui illimitationem communicatur pluribus personis: & relationes quibus constituuntur, non sunt perfectiones simpliciter. Idè non sequitur, quod si personæ sint eadem cum essentia illimitata, quod sint eadem inter se.

Præterea aliter arguitur sic: Vel in constituendo excedit ratio rationem suæ formæ, quod tum contingeret, si ratio constitueret primam substantiam, quia tunc excelleret ratio propriam rationem relationis, & propriam perfectionem.

Respondeo, quod secunda substantia communicabilis est pluribus, & etiam est diuisibilis, quia diuiditur omni communicatione. Prima autem substantia habet oppositas conditiones, quia nec communicabilis est, nec diuiditur in plura numero. Ratio verò constituit primam substantiam, non quantum ad hoc, quod est esse communicabile, quia hoc conuenit essentia secundum se, sed quantum ad rationem non diuisibilitatis; & hoc non est perfectio simpliciter, & idè ratio constituens primam substantiam, quantum ad hanc rationem, non excedit suam virtutem, quia ipsa est incommunicabilis.

COLLATIO XXXVIII.

Verum in Diuinis Filius generetur de substantia Patris, quasi de materia?

Alenf. 1. par. quæst. 42. membr. 4. art. 2. D. Thom. 1. par. q. 41. art. 3. Henric. in sum. ars. 5. quæst. 3. D. Bonau. in 1. disp. 5. art. 1. quæst. 2. Richar. ibid. quæst. 3. Capreol. quæst. 1. Gregor. quæst. 2. art. 2. Doctor in Oxon. & in Parisien. ibid. quæst. 2. & collat. 27 & 9. Metaph. quæst. 10. 11. & 13. Suarez 1. part. tract. 3. lib. 6. cap. 6. Valquez 1. part. disp. 162.

QUOD sic videtur. Quandoquocumque ex duobus sit vnum, oportet quod vnum concurrat ut actus, & reliquum ut potentia ex 7. Metaphys. sext. comm. 49. sed ratio & essentia concurrunt ad constitutionem personæ Filij, ergo alterum ut actus, & alterum ut potentia; sed respectus non concurrit ut potentia; ergo essentia habebit rationem potentia, & ratio rationem actus: sed idem est subiectum generationis & formæ terminantis eam: igitur, &c.

Præterea eadem difficultas sub alia forma sic arguitur: Quandoquocumque aliqua duo sic habent, quod vnum inest alteri, illud cui alterum inest, habet modum, siue rationem materialis, quia subest alteri, sed ratio inest essentia, & essentia quasi subest relationi; igitur habet modum materię respectu relationis.

Præterea, sub alia forma idem arguitur sic: Quandoquocumque aliquid est indifferens ad diuer-

sas rationes explicabiles de eo, se habet ad illas ut potentiale; sed essentia secundum se est indifferens ad diuerfas rationes, & proprietates relativas explicabiles circa essentiam, quarum nullam in conceptu suo formaliter includit: ergo, &c.

Maiores probatur, quia quando aliquid sic est indifferens ad diuerfas proprietates, circa ipsam explicabiles, nullam includit in conceptu suo. Vnde nec essentia diuina, ut essentia est, includit proprietatem aliquam relatiuam formaliter: ergo proprietates relatiuæ non est formaliter inclusa, nec per se primo modo in conceptu illius; ergo se habet ad illud per se secundo modo: sed in secundo modo illud, quod comparatur alteri, quod per se sibi inest, habet rationem subiecti & materialis: ergo, &c.

Præterea, sub alia forma arguitur sic: Illud, quod est medium inter produens & productum, habet rationem subiecti & materialis respectu productionis: quia si est medium? aut ergo ut medium materiale, de quo produens producit, aut ut medium formale, & consubstantiale, de quo producit. Si primum, habetur propositum. Si secundum, contra, si habet rationem medij consubstantialis, aut igitur ut consubstantiale Patri, aut ut consubstantiale Filio? non ut consubstantiale Patri, quia si habet rationem incommunicabilis, nec ut est in Filio, quia secundum rationem debet præcedere.

Ad ista dicitur per idem, quod ex essentia & relatione fit vnum, non sicut ex potentia & actu, sed sicut ex fundamento & relatione, & similiter ratio est in essentia, non sicut in subiecto, sed sicut in fundamento, & hoc non est esse in sicut in subiecto, quia ratio quando est in aliquo sicut in subiecto, illud denominat, & refertur, ratio autem non dat esse relatum essentia, sed personæ, quia essentia non refertur, nec dicitur esse ad aliud.

Sed contra hoc arguitur sic: Quandoquocumque ex aliquibus duobus est aliquid vnum, quod est in se magis vnum, quam sunt illa, ex quibus est, ut distincta sunt, necesse est ut alterum sit ut potentia, & alterum ut actus, sed ex essentia & relatione est persona, quæ est in se magis vnum quam essentia & ratio, ut intelliguntur distincta & separata, quia in se persona est formaliter vna. Non sic autem essentia & ratio, ut intelliguntur distincta secundum suos conceptus, quia conceptus vnus non est formaliter conceptus alterius; ergo alterum erit potentia respectu alterius, aut modum potentia habens.

Sed quia maior negatur, probatur sic: Quandoquocumque aliquid est ex aliquibus, si non est præcisè hoc, nec præcisè illud, oportet quod sit aliquid præter illa, ita quod aliquid sit in illo toto præter illa: igitur si persona sit ex essentia, & relatione, non est præcisè altera, oportet quod sit aliquid aliud, illud aliud autem est aliquid absolutum, aut relatiuum? non absolutum, quia tunc in Diuinis essent plura absoluta. Sed ratio est habitudo illorum ex quibus componitur; aut igitur habitudo ad extrà, aut habitudo ad intrà? Non ad extrà, quia per habitudinem ad extra accipitur vnitas intrinseca: ergo per habitudinem ad intrà. Sed habitudo aliquorum ad intrà, non potest esse causa, quare faciunt vnum si sit, quia hic est actus, & illud potentia.

Ista ratio declaratur in exemplo de compositio

16.

Argum. 6.

Respondetur.

2.

3.

Obiectio.

I.

Argumentum primum pro parte affirmatiua. Aristotel.

An essentia respectu Patris habeat rationem materiam, aut potentiam?

aliquo, vt de igne, qui componitur ex materia & forma, & est magis vnum, quàm materia & forma, vt sunt distincta, quarum neutra est præcisè. Et idè requiritur aliquid aliud ad hoc, quòd sit in igne præter illa, vt vnio istorum, sine qua non est ignis, licèt non formaliter per illam, quia tunc esset formaliter per relationè; & habitudo istorum ad inuicem est potentix ad actum.

Quo modo
relatio est in
essentia?

Respondetur
ad obiectio-
nem.

5.
Obiectio.

* Num. 2.

Altera obiectio.

6.

Argument. 2.
principale.

Per quid distinguatur
propagatio in
animatis, &
inanimatis?

Respondetur
ad 2. argu-
mentum.
Vide Scot. 1.
d. 5 q. 2. u. 13.

Præterea, Philosophus ponit octo modos *essendi in*, vel *incedendi*, & non videtur quòd ad aliquem istorum modorum possit reduci modus, quo relatio est in essentia, nisi ad primum, quo aliquid est in alio, vt forma in materia.

Dicitur quòd non, quia infinitum, in quantum infinitum, non habet informari, nec determinari; tale autem est essentia: idè reducitur ad illum modum *essendi*, in quo totum dicitur esse in aliquo, & pars eius, licèt non primò, sed per se, & idè sicut persona primò & per se est in essentia, sicut suppositum in natura, ita relatio per se, licèt non primò est in essentia eodem modo *essendi in*.

Contrà: eo modo, quo relatio est in essentia, ex eis constituitur vnum; sed ex essentia, & relatione non constituitur vnum vt ex natura & supposito: ergo relatio non est in essentia, vt suppositum in natura.

Item dictum est priùs *, quòd relatio est in essentia, vt in fundamento. hæc autè non reducitur ad modum *essendi in*, quo suppositum est in natura.

Præterea, quando aliquid diuiditur secundum diuersas diuisiones, necesse est vt vna diuisio contineatur sub alia; quia prima diuisio non est nisi per duas diuisa. Vnde si substantia diuidatur per corporeum & incorporeum, & per animatum, & inanimatum, oportet quòd vna diuisio contineatur sub alia: si igitur potentia & actus sint differentix vnus, & similiter fundamentum & relatio, oportet vt altera diuisio contineatur sub alia; sed potentia & actus non continentur sub fundamento & relatione, sed sunt communiora; igitur oportet vt è conuerso fundamentum, & relatio contineatur sub actu & potentia, & sic si persona sit ex essentia & relatione, oportet quòd sit ex actu & potentia.

Præterea, ad principale arguitur sic: Productio, quæ est per propagationem, quæ viuum est ex viuò, & Filius à Patre, nobilior est generatione, quæ communis est animatis & inanimatis: igitur illud per quod propagatio distinguitur à generatione, nobilior est in propagatione: sed propagatio non distinguitur à generatione per communicationem formæ, quia communicatio formæ in genere est inanimatorum, vt quando ignis ex ligno generat ignem; ergo propagatio distinguitur à generatione, non per communicationem alicuius formalis, sed alicuius communis producentis & producti, quod non est formale, & per consequens materiale. Vnde in generatis per propagationem semper generans communicat aliquid de substantia sua, de quo vt de materia producit Filium: ergo cum generatio in Diuinis sit vera propagatio Filij à Patre, oportet quòd illa fiat non solum per communicationem alicuius formalis, sed alicuius quasi materialis, quod est commune producenti & producto, & hæc est essentia.

Dicitur, quòd propagatio, quæ est in animatis distinguitur à generatione, quæ est in inanimatis, per hoc, quòd in generatione propagans communicat aliquem terminum formalem, qui erat

pars sui, & aliquid eius; quòd autem communicet illud vt materiale principium, de quo fiat genitus Filius, hoc accidit: sicut quando bos generat per decissionem seminis, semen est terminus, & si esset perfectum agens potuisset immediatè generasse bouem. Vnde accidit, quòd sit materiale principium, quia tamen non immediatè potest generare bouem, quia natura agit ordinatè ab imperfecto ad perfectum deducendo, idè oportet quòd communicet aliquid, quod est materiale respectu geniti. Vnde generans per propagationem, vel immediatè de sui substantia producit formalem terminum perfectum, vel terminum, in quo virtualiter contineatur genitum, & idè distinguitur propagatio à generatione inanimatorum, non solum propter communicationem principij materialis (immò hoc est accidentale generationi per propagationem, vt dictum est) sed in communicando formalem terminum, quia propagans communicat formalem terminum partem sui: non sic generans inanimatum: quia de aliena materia producit terminum formalem, & idè cum Pater in Diuinis sit perfectum, propagans communicabit terminum formalem sine materiali principio.

Præterea, illud, quod producit, & non de aliquo còsubstantiali, & materiali, creatur, sed relatio & proprietates, quæ constituitur, producit per generationem, & non de aliquo sibi còsubstantiali, quia relatio relationi non est còsubstantialis: ergo si non producitur de aliquo quasi materiali, vt de essentia, ergo creatur, quod falsum est.

Præterea, essentia respectu illius, quod non habet à se, sed ab alio, habet rationem materialis; sed essentia non habet relationem à se, sed ab alio, scilicet Patre, quia quidquid Filius habet, ab alio habet, & quidquid essentia vt est in Filio habet, ab alio habet: ergo cum Filius habeat relationem, & essentia in Filio habet relationem, ergo ab alio habet, vt à Patre; ergo habet modum recipientis respectu illius.

Præterea, non solum Filius dicitur esse de substantia Patris, sed è contra Pater de substantia sua generat Filium, & producit Filium: ista autem productio sicut est à potentia productiua Patris, ita est in aliquo, & quasi recipitur in alio; sed illud, in quo perfectio Filij recipitur, habet modum materialis, & recipiui respectu illius: ergo, &c.

Confirmatur. Ista productio est in essentia, non autem vt est in Filio, quia præcedit, nec vt in Patre vt Patris est, quia sic est ab eo, ergo erit in essentia, vt est medium quasi inter Patrem & Filium productum, & sic essentia habebit rationem subiecti, in quo recipitur productio, vt quasi subiectum generationis.

SCHOLIUM.

In hac collatione potissimum vtitur rationibus Henrici, & Goffredi, quibus probant Filium generari de substantia, seu de essentia Patris, vt de quasi materia; & essentiam se habere in Filio quasi subiectum generationis; quorum argumentis aliorum adhibet solutiones; suam autem vel datà operà omisit, vel collationem non absoluit. Si qua tamen hic desunt, videri possunt in vtraque lectura Oxoniensi, & Parisiensi dist. 3. quæst. 2. ubi docet simpliciter & absolute dici posse Filium generari de substantia Patris, non tamen vt de materia, vel quasi materia. Quod verò hic sequitur in argumento sexto, an essentia sit primus, an verò formalis terminus generationis in Diuinis, delectè expen

7.
Argum. 3.

Argum. 4.

8.
Quintum.

Confirmatio.

expedit *ibid.* in *Oxonien.* à num. 5. & quodlib. 2. art. 3. & quod opponit in argumento 7. de ratione totius, & partis in *Divinis*, diffusè tractat in *Parisenf* 1. dist. 19. quæst. 4. ubi à *Divinis* rejicit omnem rationem materia, & forma, & potentia receptiva.

Præterea, essentia non est formalis terminus generationis, seu productionis in Filio, sed relatio; igitur cum non sit primus terminus productionis, & concurrat ad generationem, oportet quòd concurrat in ratione subiecti generationis. Assumptum probatur per hoc, quòd formalis terminus per se producitur, nec primus terminus producitur, nisi ratione formalis termini, sicut nec calidum producitur, nisi ratione caloris, essentia autem per se non producitur, sed solum si dicatur produci, hoc est per accidens ratione, quâ relatio subsistit in ea, cum qua constituit suppositum productum. Vnde Filius non producitur per se ratione essentia, sed ratione relationis, sicut nec compositum dicitur generari ratione materia per se, sed solum per accidens, ratione verò formæ per se.

Præterea, in *Divinis* est ratio totius & partis, laxato nomine totius & partis, ergo ibi est ratio formæ & materia, laxato nomine forma, & materia. Consequentia patet, quia per Philosophum 2. *Physic. text. comm.* 31. & 5. *Metaphysic. text. com.* 3. partes reducuntur ad genus causæ materialis, sicut totum ad genus causæ formalis. Antecedens probatur. Tum per hoc, quòd sponfus alloquens sponfam in *Canticis*, ait, & totus desiderabilis: tum per hoc, quòd dicitur in *Symbolo* tota tres persone coæterna sibi sunt. Vnde benè dicitur. Totus Pater, & totus Filius, tum quia secundum Philosophum, totum & perfectum idem sunt, vel consequuntur se; sed natura perfectionis conceditur in Deo, quia verè dicitur perfectus Deus, sicut perfectus homo, & perfectus Pater, & perfectus Filius; igitur ibi conceditur esse ratio totius; & si ratio totius; ergo est ratio Patris, quia secundum *Auicennam* 5. *Metaphysic. com.* 2. totum dicitur respectu partis simpliciter. Vnde laxato nomine, vel ratione partis ad rationem cuiuslibet quasi contenti sub ratione perfectionis, & complementi in se, sic potest transferri ad *Divina*. Deus enim *Trinitas* habet in se multitudinem attributorum, personarum, & principalium proprietatum sub vna ratione esse perfectissimi. Videtur aliqua deesse.

COLLATIO XXXIX.

Vtrum Verbum in *Divinis* producatur per actum intellectus formati notitiâ simplici agentis in intellectum nudum conuersum supra se, vt informatum notitiâ simplici?

Henric. in *Summa*, art. 54. & in quodlib. 6. quæst. 1. & quodlib. 2. quæst. 6. *Doctor* in *Oxon.* lib. 1. dist. 2. quæst. 7. à num. 13. & d. 3. quæst. 7. & d. 5. quæst. 2. & d. 27. quæst. 1.

SCHOLIUM.

Hac quæstio non differt à priori, nisi quia ibi quaeritur de Filio, hic autem de Verbo.

I. **Q**UOD non, arguitur: quia intellectus *Divinus* non conuertit se supra intellectum informatum notitiâ simplici, nisi vt habet esse particulare in aliqua persona, quia sicut intellectus

est quo aliquid conuertit, & agit, ita est alicuius suppositi agentis; Actio enim non est nisi suppositi, intellectus ergo vt conuertitur supra se informatum, aut est in supposito Patris, aut in supposito Filij. Si in supposito Patris, ergo notitia declaratiua, quæ est Verbum, imprimetur ab intellectu informato notitiâ simplici in intellectum conuersum, vt Patris est: & sic Pater esset sapiens sapientiâ genitâ, quòd est contra *Augustinum* 15. de *Trinit.* c. 6. Consequentia probatur, quia passiuum approximatum actiuo, secundum hoc, quòd natum est pati, & illud agere, necessariò patitur ex 9. *Metaph.* cap. 6. sed secundum tenentes istam opinionem, intellectus, vt conuersus supra notitiam simplicem est potentia propinqua passiuæ, quasi receptiua impressionis notitiæ declaratiuæ ab intellectu informato notitiâ simplici, eam imprimente: ergo si intellectus vt sic conuersus sit in supposito Patris, sequitur quòd Verbum & notitia declaratiua imprimetur in intellectum Patris, vt Patris est.

Hæc etiam ratio formaretur aliter sic propter responsionem, quæ potest dari. Cuiuscunque personæ est intellectus, vt conuersus supra memoriam perfectam in intellectum eius imprimitur notitia declaratiua: si ergo intellectus conuersus supra notitiam simplicem, quæ tenet secundum eos locum memoriæ, sit intellectus Patris, vt Patris est, sequitur vt prius, quòd in intellectu Patris vt Patris est, imprimatur Verbum & notitia declaratiua. Maior patet, quia in quocunque est proprium receptiuum alicuius, necesse est, vt in illo mediante tali receptiuo recipiatur illud: si ergo secundum eos notitia declaratiua imprimatur in intellectum nudum, & conuersum supra se, vt informatum, necesse est vt intellectum illius personæ in qua est, imprimatur Verbum; ergo patet quòd cuius personæ est intellectus nudus conuersus supra se, vt informatum, quòd in intellectu eius imprimitur notitia declaratiua.

Confirmatur ratio: si aliquid est receptiuum proprium alicuius formæ, de quo producitur, & in quo recipitur, necesse est, quòd illud suppositum, in quo est illud receptiuum, quòd sit tale per illam formam: vt si albedo recipiatur in superficie, & de ea producat, necesse est, quòd illud suppositum, in quo est illa superficies, sit tale per illam formam: si igitur intellectus nudus conuersus supra se informatum notitiâ simplici, vt est in patiente, sit illud de quo, & in quo recipitur, & imprimitur notitia declaratiua, sequitur quòd Pater sit talis: scilicet sapiens & noscens notitiâ genitâ. Non igitur potest dici, quòd intellectus nudus vt conuersus supra se informatum, sit in supposito Patris.

Nec potest dici secundum membrum principale, quòd sit in supposito Filij, quia iste intellectus vt conuersus supra memoriam in Patre, præcedit Filium productum, quia de illo intellectu nudo secundum eos producit, & in illum imprimatur: ergo si esset in supposito Filij, sequeretur, quòd Verbum esset antequam produceretur.

Dicebatur, quòd Verbum producitur in intellectu nudo conuerso supra se, vt informatum, sed ei non imprimitur, quia Verbum, cum sit persona subsistens, in nullo imprimitur, & per hoc dicitur ad omnes deductiones.

Contrà arguitur sic in terminis generalibus: Intellectui nudo conuerso, aut aliquid imprimatur, aut nihil? Si aliquid, tunc sequitur vt prius, cum

9. Sextum.

Septimum.

Aristotel.

Cantic. 16. Symbol. Athan.

Auicenn.

August.

Aristot.

2.

Confirmatio.

Responsio.

3. Infantia.

cum ille intellectus sit Patris vt Patris, quod illud imprimatur in intellectu Patris, vt Patris est, & sic vt prius probatur esse aliquid, vel aliquale, seu tale, per aliquid, quod est in Filio, quia quodcumque imprimatur, illud est Filij, cum pertineat ad productionem Verbi. Si nihil imprimatur? ergo omnino receditur ab opinione Gandauenſis, qui ita frequenter dicit, quod Verbum gignitur per impressionem factam à notitia simplici, in intellectum nudum vt conuersum.

Alia instantia.

Secundò probatur ad euidenciam rationis prioris, quod magis euidens est, si fiat prædicto modo, quàm si fiat ex ratione productionis sic: Si memoria producat de intellectu nudo conuerso notitiam declaratiuam, aut igitur, vt est in persona Patris, aut in persona Filij? quia dicerent secundum Gandauenſem, quod nec sic, nec sic, sed vt est quasi in medio, vt est potentia subiectiua, quasi præcedens secundum rationem, Filium productum. Vnde dicit quod hæc non est propositio vera: *Filius generatur de substantia Patris, sed de substantia qua est Patris, & non vt est Patris.*

Sed sic non euacuatur ratio prima, quia secundum ipsum intellectus, vt actius est, conuertit se supra intellectum informatum, & per consequens, conuertit se quoddam agens, & actio non est nisi suppositi, quare oportet quod intellectus, vt sic conuertit se, sit in aliquo supposito; aut ergo in Patre, aut in Filio, vt prius argumentatum est.

4. Argumētum secundum.

Præterea, arguitur secundò contra illam conuersionem, quam ponit ipſius intellectus nudi supra intellectum informatum notitiâ simplici. Nam quæro, quare est alia conuersio? Aut est aliquid, aut nihil? si nihil, & ista conuersio secundum eum præsupponit productionem Verbi; igitur nihil præsupponitur necessariò productioni Verbi. Si verò sit aliquid posituum, aut igitur actus primus, aut actus secundus. Actus primus non potest esse, quia actus primus respectu productionis Verbi, non est nisi memoria, vel intellectus in se consideratus, qualis est conuersio ipſius intellectus respectu essentia, à qua imprimitur secundum eum notitia simplex. Si autem est actus secundus, cum in Diuinis non sit actus nisi operatio & productio, neutra potest esse. Non operatio, quæ est notitia essentialis in Diuinis, quia hæc secundum eum imprimitur ab essentia, quæ præcedit conuersionem intellectus nudi. Nec etiam productio Verbi, quia secundum eum ista conuersio intellectus nudi præcedit productionem Verbi: ponit enim primò notitiam simplicem, quasi imprimi ab essentia in intellectu, & secundò, quod intellectus vt nudus conuertit se supra notitiam simplicem, & obiectum, & intellectum, & tertio quod ab illa notitia simplici imprimitur notitia declaratiua in intellectu, vt conuersum supra intellectum informatum. Nullo ergo modo ad gignitionem Verbi requiritur talis conuersio, sed dicitur, quod ista conuersio intellectus nudi supra intellectum informatum, non est nisi directio potentia intellectiua secundum se consideratæ, scilicet quæ statuitur indirectum respectu notitiæ simplicis, & obiecti vt in ipsam sic directam imprimatur notitia declaratiua, vel vt de ipsa producat ipsa notitia declaratiua.

5. Instantia prima.

Contra, secundum hoc ista conuersio non est, nisi aspectus ipſius potentia, quæ directè suum

obiectum aspicit: sed talis est conuersio cuiuslibet potentia ad obiectum suum; sic enim visus conuertitur super colorem ad videndum ipsum. Ergo nec alio modo dicitur intellectus nudus conuerti supra se informatum, quàm quæcumque potentia materialis supra suum obiectum, quod est contra Auctorem illius opinionis, qui dicit, quod intellectus ex hoc, quod immaterialis, sicut & quæcumque alia potentia immaterialis, conuersiua est supra se, & supra suum actum, & supra suum obiectum.

Instantia secunda.

Item, isto modo conuersionis intellectus conuertitur supra essentiam imprimentem notitiam simplicem quæ aspicit illud obiectum, quod imprimit sibi notitiam simplicem de illo tum intellectu vt sic negatur quod conuertatur supra essentiam, & conceditur in secundo instanti, quod intellectus nudus conuertitur supra se informatum: ergo non potest esse talis conuersio intellectus nudi secundum ipsum supra se informatum.

Tertia.

Item dicit, quod in nobis ad hoc, quod generetur Verbum, requiritur talis conuersio intellectus nudi, ita quod ad hoc, quod in nobis generetur Verbum, requiritur quod intellectus in nobis sciat se scire secundum ipsum. Cum igitur ex tali conuersione in nobis declarat conuersionem intellectus nudi in Deo, non potest secundum intentionem eius intelligi talis conuersio Dei, sed vt quæ intellectus intelligat se intelligere, & obiectum suum, & seipsum.

Quarta.

Item dicit, quod intellectus eo quod actius est, sic conuertit, sicut & quæcumque alia potentia immaterialis, quamuis non ponat quod intellectus sit passius respectu notitiæ simplicis; actius tamen est ad conuertendum se supra se, sed intellectus, vt statuitur in directum ad hoc, quod de eo producat Verbum per memoriam, habet rationem passiuam tantum: ergo nullo modo est talis conuersio secundum intentionem eius.

Argum. tertium principale.

Præterea, tertio arguitur contra eum, quantum ad hoc, quod ponit Verbum gigni in nobis per conuersionem supra notitiam simplicem, quoniam intellectus Beati in patria format verbum circa essentiam diuinam. Quod probatur per Augustinum 15. de Trinitate, cap. 16. vbi dat differentiam inter Verbum nostrum, & formatum in patria, licet semper maneat, & inter verbum Diuinum, quod etiam in patria prius secundum naturam est formale, quàm formatum.

August.

Hoc etiam probatur per hoc, quod in Beato est perfecta potentia respectu suorum actuum, & per consequens ibi est voluntas & memoria pares, & sic intelligentia informati Verbo; sed in Beato ad formationem verbi non requiritur actus conuersius ipſius intellectus supra se informatum, &c.

SCHOLIUM.

Videtur imperfecta hac questio, & aliqua adhuc in ea desiderari. Eam nouit Doctor contra opinionem Henrici asserentis intellectum paternum, quando est sub actu simplici, siue recto, reflectere super se, & mediâ illâ notitiâ simplici producere notitiam genitam; idque ipsam aperit de formatione verbi nostri, quorum utrumque Scotus late impugnat in Oxoniens. lib. 1. distinct. 2. quæst. 7. à num. 13. & dist. 3. quæst. 7.

EIVSDEM
DOCTORIS SVBTLIS
DE
COGNITIONE DEI
TRACTATVS IMPERFECTVS.

Cum Notis & Scholiis R. P. F. LVCÆ VVADDINGI.

CENSURA.

SCRIPSISSE Scotum de cognitione Dei librum unum, reserunt Trithemius, Henricus Villottus, Antonius Posseninus, & Ioannes Pitseus, atque ab ijs verbis sumpsisse initium, Quia summa nobis cognitio. Ego in fine codicis MS. Vaticani num. 890. reperi mancum & mutilum tractatum hunc, deerant enim folia aliqua tam in principio, quam in fine Opusculi. Quod possumus exhibemus, neque enim aliunde accipere potuimus complementum. Redolent hæc paucula quaestiones Scoti doctrinam & notissimis concordant principijs. Breuiusculas notas & Scholia nos adiunximus, & Doctorum, quos citat, loca inseruimus.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum de Deo possit haberi cognitio media inter cognitionem fidei & patriæ?

D. Thom. 1. par. quaest. 56. art. 3. Hentic. quodlib. 3. quaest. 1. & quodlib. 4. quaest. 7. & quodlib. 12. quaest. 2. Occam quaest. 1. Prolog. art. 5. Bassol. 1. dist. 3. quaest. 2. art. 2. Capreol. art. 3. Durand. quaest. 3. Prologi. Doctor in Oxon. lib. 2. dist. 3. quaest. 9. & in Parisien. quaest. 2. Prologi. & quaest. 3. art. 2. Valquez 1. par. disput. 134. cap. 5.

VIDETVR quòd non; quia quod est præsens intellectui, si cognoscitur, cognitione intuitiua cognoscitur; quia cognitio intuitiua est præsentis vt præsens est, & existens vt existens est; Deus semper est præsens intellectui: ergo, &c.

Item, omnis cognitio media est abstractiua, vel intuitiua; sed de Deo non potest haberi cognitio abstractiua, quia illa abstrahit ab esse, sed essentia est necessarium esse; nec potest abstrahi ab esse, quia est suum esse: ergo, &c.

Contra: de Deo potest haberi dilectio propria media inter dilectionem viæ, & patriæ: ergo & cognitio correspondens. Probatvr consequentia, quia potentia sunt ad se inuicem correspondentes; ergo & habitus etiam, & actus. Probatvr antecedentis; quia aliàs non plus diligerem Deum ex charitate, quàm lapidem; quia lapides conueniunt in ratione boni, siue vniuocè, siue analogicè.

Ad quaestionem respondeo sic, quòd Dei est cognitio quædam abstractiua, quædam intuitiua: vnde differunt illæ cognitiones in hoc, quòd cognitio intuitiua cuiuslibet rei concernit ipsam esse rei in effectu, sed abstractiua non concernit esse rei in effectu, sed abstrahit ab esse rei in effectu.

Ad cuius euidenciam sciendum, quòd aliqua cognitio potest concernere esse rei in effectu dupliciter; vno modo quo ad rationem obiecti cogniti, ita quòd esse in effectu sit obiectum cognitio. Alio modo quoad rationem alicuius necessariò secum coëxigiti in existentia. Et sicut concernere potest intelligi dupliciter, ita abstrahere ab esse actualis existentia potest intelligi dupliciter. Vno modo fit abstractio ab esse actualis existentia, quoad rationem obiecti cogniti, ita quòd esse actualis existentia non sit obiectum cognitum. Alio modo fit abstractio, vel cognitio secundum quòd abstrahit ab aliquo necessariò secum exigito. Modo quamuis quoad primum modum differant istæ cognitiones, pura quòd esse actualis existentia cadat sub cognitione intuitiua, & non sub abstractiua, licet etiam dici possit quòd cadat sub vtraque cognitione, quia omnis modus, & omne esse se tenens ex parte obiecti, potest cadere sub vtraque cognitione. Vnde sicut esse actualis existentia cadit sub cognitione intuitiua, ita sub cognitione abstractiua, possum enim abstractiue cognoscere, & habere cognitionem abstractiuam de esse actuali existentia alicuius.

Quantum autem ad secundum modum differunt, quia cognitio intuitiua concernit esse actualia

2.
Resolutio
quaestionum.
In quo differunt cognitio
intuitiua, &
abstractiua.

I.
Argum. 1.
Negatiuum.

Secundum.

actualis existentiae, scilicet quoad rationem obiecti cogniti, & quoad rationem alicuius necessarii secum cum cognitione coëxigitam, scilicet illud, quod cadit sub cognitione intuitiva, sit in actuali existentia, sicut ipsa cognitio; quia talis cognitio concernit esse ut necessarii coëxigit rem actu existentem; sed cognitio abstractiva licet possit concernere esse quoad rationem obiecti cogniti, non tamen quoad rationem alicuius necessarii coëxigit cum ipsa cognitione abstractiva. Iuxta illa possumus videre quod esse intellectum non arguit esse in effectu, nam potest esse actualis existentiae esse intellectum, & tamen non erit propter hoc in effectu.

S C H O L I V M.

Premissa distinctione cognitionis intuitiva & abstractiva, de qua late agit in Oxonien. 2. d. 3. quæst. 5. num. 6. & in 4. dist. 10. quæst. 8. num. 5. resoluit posse dari in viatore cognitionem quandam de Deo, mediam inter cognitionem fidei & patriæ, quam vocat abstractivam immediatam & distinctam essentiae, quam in Angelis à sua creatione dari aliquo modo naturalem per speciem concreatam docet probabiliter in Oxon. 2. dist. 3. q. 9. ubi multas ex his rationibus congerit; eandemque dari posse in viatore docet cum Henrico Gandaven. in Parisien. quæst. 2. & 3. Prologi, licet rationes quibus Henricus sententiam hanc probat, Doctor rejiciat.

3.
De Deo potest dari cognitio abstractiva in viatore. Probatur primo.

His præmissis, proba quod de Deo possit haberi cognitio abstractiva, sicut de aliqua quidditate. Quia quicumque cognoscit actum visionis beatificæ, & respectum fundatum in actu visionis beatificæ, eadem cognitione quoque cognoscit actum, & cognoscit terminum & obiectum illius visionis, quia impossibile est intelligere visionem, & respectum fundatum in ea ad obiectum, quin habeatur cognitio de termino; sicut impossibile est intelligere Patrem, ut Pater est, quin intelligatur Filius; sed potest aliquis habere cognitionem abstractivam de actu visionis beatificæ, & de respectu fundato in ea ad Deum tanquam obiectum. ergo, &c. Probatur minor dupliciter. Primum, quia de omni quidditate creata potest haberi cognitio abstractiva; sed visio beatifica, & respectus fundatus in ea sunt quidditates creatæ: ergo, &c.

Confirmatio.

Item confirmatur, quia actus visionis beatificæ est minus necesse esse, quam quæcunque quidditas substantialis, quia est accidens; sed de substantia Angeli, quæ non includit suum esse, nec est suum esse, potest haberi cognitio abstractiva. ergo multo magis de actu visionis beatificæ.

Probatur secundò.

August.

Item visio beatifica est perfectior actus, quam quicumque actus intellectus creati; sed ex quocunque alio actu secundum Augustinum 14. *Trinit. cap. 9.* derelinquitur quoddam vestigium in memoria, per quod potest recordari se habuisse talem actum sic, similiter erit de visione beatifica, quod ex ipsa derelinquitur quoddam vestigium in memoria, si poneretur quod ille actus beatificus cessaret; talis autem recordatio est actus cognitionis abstractivæ: ergo, &c.

4.
Probatur tertio.
August.

Item secundum Augustinum 10. *de Trinit. cap. 7.* memoria & intelligentia sunt æqualis ambitus: quicquid igitur cadit sub intelligentia, vel quoad actum intentionis, vel quoad actum visionis, potest cadere sub memoria; sed actus visionis divinæ est, cadit sub actu intelligentiæ, etiam quan-

do non potest cadere sub actu memoriæ; igitur potest aliquis memorari se habuisse actum beatificum, si caderet ab illo, sed hoc est habere cognitionem abstractivam de tali actu.

Confirmatur ratio de raptu Pauli, qui quidem raptus non fuit aliud, quæ visio beatifica, & tamen recordabatur de raptu, quando dicebat. *Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim raptum, &c.* Cum igitur hoc sit habere cognitionem abstractivam, potest concludi conclusio in prima ratione, scilicet quod eadem cognitione cognoscatur actus & respectus terminatus ad obiectum; si prima duo possunt cognosci abstractivè, ut probatum est; ergo & obiectum, seu terminus, & sic de Deo, ut videtur, potest haberi cognitio media inter cognitionem fidei, & patriæ.

Confirmatur.
2. Cor. 12.

Ad rationes in principio quæstionis, cum dicitur primò. *Illud, quod secundum se est realiter præsens intellectui, si cognoscatur, cognoscitur cognitione intuitiva:* dico quod ista est falsa: intellectus enim noster se ipsum intelligens est realiter præsens sibi, & per modum obiecti cogniti. Probatur per Augustinum de Spiritu & anima, cap. 2. qui dicit, quod anima sui meminit, & tamen certum est quod nullus homo de intellectu suo habet cognitionem intuitivam.

5.
Argum. primum principale.
Intellectus nō cognoscit se intuitivè.
August.

Ad secundum. *Omnis cognitio vel est intuitiva, vel abstractiva.* Concedo ut expositum est in principio quæstionis. Ad minorem dico, quod falsa est. Ad probationem, cum dicitur quod cognitio abstractiva abstrahit ab esse; dicendum quod abstrahere ab esse potest intelligi dupliciter. Vno modo, quoad rationem obiecti cogniti, & sic falsum est, quod cognitio abstractiva sic abstrahit, quia cognoscit esse actualis existentiae. Alio modo potest intelligi, quod abstrahat ab esse, quoad rationem alicuius necessarii in eo coëxigit; quia scilicet non necessarii coëxigit rem secum actualiter existere, & in effectu: sed intuitiva cognitio necessarii coëxigit rem secum in effectu existere, & sic verum est, quod abstractiva sic abstrahit. Nec est hoc inconueniens de Deo, sicut nec de quolibet alio.

Ad secundū.

Duplex abstrahere ab esse.

Sic ad quæstionem posset aliquis dicere, quod rationes illæ non probant quod aliquis habeat cognitionem de essentia divina abstractivam immediatè, sed tantum mediatè, scilicet mediante aliquo obiecto, sicut mediante actu. Et dico quod similes rationes non plus probant, quam quod de Deo potest haberi cognitio abstractiva mediatè. & similiter ego probabo tibi quod scilicet de Deo potest haberi cognitio intuitiva mediatè & resumitur ratio. Quicumque cognoscit actum visionis & respectum fundatum in eo, eodem genere cognitionis, cognoscit terminum illius visionis; sed aliquis habens actum visionis potest cognoscere actum visionis intuitivè, quia præsens; ergo si eodem genere cognitionis quo cognoscit actum, potest cognoscere obiectum, si cognoscit actum visionis intuitivè, & obiectum; sed cognoscit obiectum mediante actu, & tamen intuitivè: igitur de Deo potest haberi cognitio intuitiva mediatè, quod falsum est.

6.
An de Deo possit dari cognitio intuitiva mediata.

Secundò probatur per illud medium, quod de Deo potest haberi cognitio abstractiva immediatè, quia quicumque obiecto infinito non repugnat repræsentari per aliquid aliud, tanquam per obiectum repræsentans mediatè, prout per actum visionis, eidem obiecto non repugnat repræsentari per speciem tanquam per repræsentans immediatè.

7.
Vel abstractiva immediata.

diatè. Declaratur propositio; quia sicut obiectum finitum, & limitatum in infinitum distat ab obiecto infinito, ita species creata: si ergo non repugnat obiecto infinito representari per actum, sicut per obiectum, eidem non repugnat representari per speciem, sicut per rationem representantem: sed omnis habens speciem de aliquo obiecto, potest per illam speciem habere cognitionem de illo obiecto abstractiuam immediatam; igitur ex quo non repugnat obiecto infinito representari per speciem, per illam poterit cognosci immediate cognitione abstractiuâ.

8. Tertio sic: si Deus potest cognosci abstractiuè per actum visionis mediatè, tanquã per obiectum prius cognitum, tunc actus visionis beatificæ in quantum habet rationem obiecti primò cogniti, habet habitudinem alicuius causæ respectu cognitionis abstractiuæ, vt terminatur in Deum; & tunc quaeritur an habeat habitudinem causæ materialis; an causæ formalis in hærētis; an causæ formalis exemplaris, an habitudinem causæ efficientis; certum est quòd actus ille non habet habitudinem causæ materialis; nec habitudinem causæ formalis in hærētis; quia est forma simplex; nec habitudinem causæ finalis, quia causa finalis sua est obiectum huius: secundò, quia operationes materiales in agente ipsæ sunt fines. Restat ergo quòd habeat habitudinem causæ efficientis, vel formæ exemplaris. Si formæ exemplaris; illa reducitur ad habitudinem causæ efficientis. Tunc enim restat, quòd habeat habitudinem causæ efficientis: & tunc argumētō. Quia quicquid Deus potest facere mediante causâ secundâ, realiter distinctâ à primâ, potest facere per se; igitur si ille actus habet habitudinem causæ efficientis, potest Deus per se facere, & causare notitiam abstractiuam immediatè de se sine actu.

9. Item, quandoquæ aliqua duo sic se habent ad cognitionem abstractiuam, quòd nata sint æqualiter cadere sub actu cognitionis abstractiuæ, si vnum illorum per se sumptum potest esse obiectum cognitionis abstractiuæ, & illud sumptum cum alio poterit esse obiectum cognitionis abstractiuæ: sed essentia & esse actualis existentiae æqualiter nata sunt cadere sub obiecto cognitionis abstractiuæ; igitur si essentia per se sumpta potest habere rationem obiecti cogniti abstractiuè; igitur & essentia sumpta cum esse actualis existentiae; sed si essentia diuina non clauderet in se esse formaliter, de ipsa per se sumpta posset haberi cognitio abstractiuâ, sicut de essentia rosæ potest haberi cognitio abstractiuâ: igitur, &c. Probatur minor, scilicet quòd esse actualis existentiae, & essentia æqualiter cadunt sub cognitione abstractiuâ, quia sicut de essentia, seu quidditate rosæ potest haberi cognitio abstractiuâ, quia quidditas rosæ non includit in sui ratione esse actualis existentiae; ita etiam de esse actualis existentiae potest haberi actus cognitionis abstractiuæ. Probatur, quia sicut Deus cognouit ab æterno essentias rerum, ita cognouit existentias rerum, & tamen ab æterno non fuerunt res in actu.

10. Ex his autem apparet, quòd si ponatur solum distinctio secundum rationem inter esse actualis existentiae, & essentiam diuinam, non potest haberi cognitio abstractiuâ de essentia diuina, siue de esse, quia si differret solum secundum rationem factam ab intellectu, non differunt realiter, immò à parte rei totum est idem; igitur quando cadit esse sub actu cognitionis abstractiuæ, similiter ca-

dit sub eodem actu esse existentiae, ex quo sunt idem in re, licet non sub isto respectu rationis, qui est causatus à ratione. Vnde supposito quòd solum differant secundum rationem, habitâ cognitione abstractiuâ de essentia diuina, non potest concedi propter illam differentiam rationis solum, quòd non haberem de esse cognitionem abstractiuâ; sed tantum sequetur quòd non haberem cognitionem abstractiuam de quodam respectu rationis, quia non differunt, nisi secundum rationem, nec sunt ibi duo nisi secundum rationem, secundum istos.

QVÆSTIO II.

Vtrum talis cognitio abstractiuâ possit dici cognitio scientialis?

Alenf. 1. p. quæst. 1. membr. 3. D. Thom. 1. part. quæst. 1. art. 3. Mayron. quæst. 14. Prologi. Doctor in Oxon. quæst. 2. collater. & in Parisien. quæst. 1. Prologi. & collat. 19.

INQUIRENDVM est, vtrum ponens talem cognitionem, possit saluare quòd Theologia dicatur cognitio scientialis; & videtur quòd non, quia illud quod non cadit sub demonstratione, non cadit, nec potest cadere sub scientia. Hoc patet 1. Poster. cap. 2. quia scire est per demonstrationem intelligere; sed nihil, quod est in Deo, potest cadere sub demonstratione; ergo. Probatur minor, quia medium demonstrationis est definitio, seu quidditas; sed Deus non habet definitionem. Patet per Auicennam lib. 1. suffic. cap. 2. & per Damasc. lib. 1. orthodoxæ fidei, cap. 4. qui dicit, quòd Deus non habet quod quid.

Item, demonstratio est vniuersalium; sed quicquid est in Deo, est singularitas.

Item, demonstratio est per causam; sed Deus nullam habet causam.

Contrà. In quocunque genere cognitionis inueniuntur aliqua principia necessaria, & aliquæ conclusiones necessariae aptæ naturæ deduci ex illis principiis, talis cognitio potest dici scientialis: sed in his, quæ cognoscuntur de Deo illâ cognitione abstractiuâ, inueniuntur aliqua principia necessaria, & aliquæ conclusiones necessariae aptæ naturæ deduci ex illis; ergo, &c. Probatur minor, quia in quocunque genere cognoscibilem inuenitur aliquis conceptus simpliciter primus, qui non est resolvable in alium, & ad quem alij conceptus habent ordinem necessarium; in illo ordine est dare aliquod principium necessarium, & aliquas conclusiones aptas naturæ deduci ex illis principiis; sed in his, quæ cognoscuntur de Deo tali cognitione est aliquis conceptus simpliciter primus, qui non resolvable in aliquem alium, vt primum conceptum essentiae, & alij conceptus habent ordinem ad istum, & sunt resolvable in ipsum, sicut est conceptus sapientiae & bonitatis; ergo, &c.

Hic tria dicenda sunt. Primò distinguetur de cognitione scientiali. Secundò inquiretur, quæ sint conditiones essentiales requisitæ ad rationem scientiae, & quæ accidentales; & terriò ad quæstionem.

Dicitur ergo quòd aliqua cognitio potest dici scientialis dupliciter. Primò virtualiter. Secundò propriè, & formaliter. Illa cognitio potest dici virtualiter, quæ est principium cognitionis scientialis, sicut aliquid potest dici principium

I
Argum. 1.
negatiuum.
Aristotel.

Auicenn.
Damasc.

Secundum.

Tertium.

2.

3.

Scientia di-
citur dupli-
citer.

10. In sententia Thomistarum non potest dari huiusmodi cognitio abstractiuâ de Deo.

Scientia virtualiter.

calidi, quod est virtualiter calidum. Sed isto modo dicitur quod cognitio subiecti, de quo possunt demonstrari aliquæ passiones, dicitur scientialis virtualiter, quia illud subiectum virtualiter continet illas passiones. Similiter cognitio mediæ, ut medium est, dicitur scientialis virtualiter, quia virtualiter continet conclusiones, & idè cognitio eius potest dici scientialis virtualiter. Secundo modo aliqua cognitio potest dici scientialis formaliter, & propriè; & isto modo cognitio omnium conclusionum demonstratarum in aliqua scientia, vel demonstrabilium, dicitur cognitio scientialis formaliter & propriè, quod patet per Aristotelem primo *Post. text. 3, 5.* dicentem quod *intellectus est principiorum & scientia conclusionum.*

Scientia formaliter.

Aristotel.

4.
Conditiones essentielles scientiæ.
Vide Scot. in Parisien. q. 1. Prol. n. 4.

Secundò videndum, quæ sint conditiones essentielles scientiæ, & quæ accidentales. Et primò, quæ sint conditiones essentielles. Et dicitur, quod illæ sunt essentielles, quod *scientia sit alicuius complexi mediati alicuius necessarij euidenter deducti ex quibusdam necessarijs per se notis mediati, vel immediati.* Per primam conditionem, quæ dicitur, quod est *complexi*, distinguitur cognitio scientialis à notitia simplicium terminorum. Per secundam conditionem, quæ dicitur quod est *complexi mediati*, distinguitur cognitio scientialis à notitia primorum principiorum, quæ est immediata. Per tertiam conditionem, quæ dicitur, quod est *alicuius necessarij*, distinguitur à cognitione fidei, vel opinionis, quia fides & opinio possunt esse de contingentibus. Per hoc quod dicitur *euidenter deducti*, distinguitur à syllogismis peccantibus in materia, vel forma, quia licet sit ibi deductio, non tamen euident, & maxime in peccantibus in forma. Per hoc quod dicitur *ex aliquibus* distinguitur cognitio scientialis à notitia habita per enthymemata. Per hoc, quod subditur *ex aliquibus necessarijs per se notis mediati, vel immediati*, distinguitur cognitio scientialis à cognitione habita per Syllogismum dialecticum, quia licet Syllogismus dialecticus possit aliquando concludere necessariò, quia tamen non concludit ex necessarijs, sicut Syllogismus demonstratiuus: idè, &c.

5.
Conditiones accidentales.

Ex parte obiecti.

Secundò videndum est, quæ sint conditiones accidentales scientiæ? Respondetur, quod aliquæ sunt conditiones, quæ se tenent ex parte obiecti, aliquæ ex parte subiecti, in quo est scientia. Vnde illa, quæ se tenent ex parte obiecti, quæ accidunt scientiæ, ut scientia est in creaturis, sunt quatuor. Prima conditio, quæ accipitur in scientia ex parte obiecti in creaturis est, quod cognitio scientialis sit de vniuersalibus. Secunda est, quod medium demonstrationis sit definitio, vel quiditas. Tertia conditio quæ accidit, est, quod nulla demonstratio concludat passionem de subiecto secundum actum, sed secundum aptitudinem. Quarta conditio, quæ accidit scientiæ, est, quod omnis demonstratio est de aliquo causato, quia sit per causas.

6.

Prima probatur, scilicet quod accidit scientiæ ex parte obiecti in creaturis, quod scientia sit de vniuersalibus, quia omnis scientia est alicuius passionis propriæ de subiecto, quia omnis scientia sicut habet subiectum proprium, ita passionem propriam, quam cõcludit de subiecto; sed nullum singulare in quantum singulare habet passionem propriam; sed vniuersale in quantum vniuersale habet; hæc igitur scientia non est de singulari causato in quantum singulare, sed de vniuersali in quantum vniuersale. Probatur minor, quia

omnis passio propria, vel dicit aliquid absolutum, vel dicit respectum, sicut dicunt aliqui de risibili; sed siue dicat absolutum, siue respectum, singulare non potest habere propriam passionem. Probatur, quia omne subiectum propriæ passionis determinat sibi passionem propriam: sed nullum singulare in quantum singulare determinat sibi propriam passionem, vnde non magis determinat sibi hanc, vel illam, sicut Socrates non magis determinat sibi hanc risibilitatem, quam illam; sed homo determinat sibi risibilitatem ex natura sua: ergo, &c. Secunda conditio est, quod medium sit *quod quid*, quia medium in aliqua demonstratione, vel se tenet ex parte subiecti, vel ex parte passionis, vel se tenet à parte vtriusque: sed siue se teneat à parte subiecti, vel passionis, vel vtriusque, cum vtrumque sit limitatum ad genus, & per differentiam, & per consequens sequatur quod vtrumque sit definibile, & per consequens si medium accipitur, erit definitio medium in demonstratione, vel *quod quid est*. Tertia conditio est, quod nulla demonstratio concludit passionem de subiecto secundum actum, sed solum secundum aptitudinem. Hoc patet, quia omnis passio propria sequens subiectum, vel dicit absolutum, vel dicit respectum; sed si dicit absolutum, probatur quod ex hoc sequitur propositum: quia Deus potest facere subiectum sine passione: ex quo enim differt re absoluta subiectum absque aliqua contradictione potest esse sine illa passione, & ita demonstratio concludens passionem talem de subiecto faciens scientiam, nõ concludit eam secundum actum, sed secundum aptitudinem, aliàs sequeretur quod scientia posset falsificari, & esset falsa demonstratio; & similiter, si passio dicat purum respectum, probo quod demonstratio concludens passionem de subiecto non cõcludit eam secundum actum, sed secundum aptitudinem, quia omnis respectus necessariò conquiretur duo extrema: modò autem nullam contradictionem implicat, quod vnum extremum possit esse sine alio extremo; ergo subiectum respectus poterit esse sine respectu: vnde de subiectum cuiusque respectus poterit esse sine respectu excepto respectu creaturæ ad Deum, quia est idem creaturæ realiter, differens formaliter; igitur nulla via demonstratio debet concludere passionem inesse subiecto secundum actum, sed tantum secundum aptitudinem. Vnde quando demonstratur illa passio, *habere tres angulos aequales duobus rectis*, non demonstratur illa passio actu inesse, sed aptitudine. Istud etiam patet, quia triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, sed possibile est, quod non sint duo recti in actu. Quarta conditio patet ex prædictis; quia omnis demonstratio est alicuius passionis de subiecto; sed omnis passio & subiectum est aliquod causatum: ergo demonstratio est de aliquo causato.

Ex parte autem subiecti, in quo est scientia, dico, quod accidit scientiæ quod sit per discursum, quia intellectus noster semper discurret à præmissis ad conclusiones. Aduertendum tamen quod ille discursus potest accipi dupliciter: & vno modo accidit scientiæ, alio modo non accidit.

Discursus enim potest accipi pro deductione alicuius conclusionis ex principiis prius notis secundum ordinem durationis; & sic dico, quod accidit scientiæ, & scientia est, quia contingit sibi ratione illius intellectus, in quo est. Alio modo accipitur discursus pro deductione alicuius conclu

Ex parte subiecti.

conclusionis ex principiis, non prius notis duratione, sed naturâ. Et sic dico, quod talis discursus non accidit scientiæ. Quod probo, quia sicut omnis conclusio scientialis à quocunque intellectu est deducibilis ex principiis, prius cognitis secundum aptitudinem, ita omnis conclusio cognita in actu est actu deducta ex principiis prius cognitis.

SCHOLIVM.

Ahibitâ distinctione scientia in virtuales & formalem, & enumeratis conditionibus essentialibus, & accidentalibus scientia, tam ex parte obiecti, quam subiecti, & assignatâ duplici ratione discursus, resoluit cognitionem hanc abstractiuam de Deo posse dici scientiam virtualiter, & formaliter, monetque neque primam, neque secundam perfectionem in Deo posse demonstrari. Denum declarat quomodo possit hæc cognitio dici scientia respectu contingentium in Deo, & qualiter possit dari scientia de contingentibus, de quo latè agit in Oxonien. in Prolog. quæst. 2. collateralis, & in Parisien. quæst. 1. & 1.

7. TERTIO, his præmissis est respondendum ad quæstionem. Et dico quod cognitio illa media potest dici scientialis virtualiter, & formaliter. Potest dici cognitio scientialis virtualiter, quia cognitio primæ perfectionis, quæ est in essentia diuina, potest dici cognitio scientialis virtualiter.

Cognitio scientialis virtualiter.

Hoc probo, quia in quibuscunque perfectionibus alicuius subiecti est dare aliquam primam perfectionem simpliciter, cognitio illius perfectionis potest dici cognitio scientialis virtualiter, quia talis perfectio continetur virtualiter in subiecto; sed in perfectionibus Diuinis est dare aliquam perfectionem omnino propriam & simpliciter primam, quia non est ibi processus in infinitum; igitur cognitio illius perfectionis, de qua sunt aliæ perfectiones demonstrabiles, est cognitio scientialis virtualiter.

Secundò probo quod cognitio aliarum perfectionum de Deo potest dici scientialis formaliter; quia in quibuscunque perfectionibus alicuius subiecti habentibus ordinem, est dare aliquas perfectiones demonstrabiles de subiecto, cognitio illarum perfectionum potest dici cognitio scientialis formaliter. Exemplum; quando habeo notitiam de subiecto, & de subiecto probo passionem, cognitio istarum passionum potest dici scientialis; sed in perfectionibus Diuinis est dare perfectiones habentes ordinem ad primam, & sunt demonstrabiles de prima: igitur, &c.

8. Aduertendum tamen quod prima & secunda perfectio in Diuinis sunt indemonstrabiles, scilicet perfectio essentialis, quæ est prima, quia non habet aliud de quo possit demonstrari, ex quo est prima. Secunda etiam perfectio quæ immediatè se habet ad primam, non potest demonstrari, quia licet habeat, de quo possit demonstrari, non tamen habet per quod possit demonstrari, quia non perfectionem mediam, quia nulla cadit inter primam & secundam, nec per definitionem primæ perfectionis, quia prima perfectio, cum sit indiuisibilis est irresolubilis in plures perfectiones secundum rationem. Impossibile est ergo, quod sit demonstrabilis. Omnes autem aliæ perfectiones sunt demonstrabiles; quia prima perfectio cum secunda est ratio demonstrandi tertiam perfectionem de prima: nec solùm sunt demonstra-

In Diuinis prima & secunda perfectio sunt indemonstrabiles.

biles secundum aptitudinem, sed etiam secundum, quia quælibet perfectio, quæ ponitur in Deo, est ibi actualiter.

Uterius ad euidentiã quæstionis sciendum, quod essentia diuina potest considerari, vt est præuia determinationi voluntatis diuinæ. Alio modo, & sequitur determinationem voluntatis diuinæ. Si primo modo consideretur, sic dico, quod essentia diuina cognita abstractiuè est ratio cognoscendi terminos absolute, puta quiditatem hominis in se, & est ratio cognoscendi complexiones necessarias, vt quod triangulus habet tres angulos, & est ratio cognoscendi complexiones contingentes non de facto, sed de possibili. Si autem consideretur essentia, vt est sub determinatione voluntatis diuinæ, sic etiam essentia diuina abstractiuè cognita: est ratio cognoscendi quiditates terminorum, & complexiones necessarias, & contingentes, & de facto & de possibili. Similiter essentia diuina clarè visa potest considerari vt est præuia determinationi voluntatis, vel vt est sub determinatione. Primo modo est ratio cognoscendi quiditates terminorum, & complexiones necessarias, & contingentes de possibili tantum. Vt autem est cognita clarè, & vt est sub determinatione voluntatis, est ratio cognoscendi omnia prædicata, & complexiones contingentes de subiecto, & de possibili.

9. Essentia diuina est ratio cognoscendi res necessarias & contingentes.

Nec valet quod dicitur, quod scientia est de necessariis, sed Theologia determinat non solùm de necessariis, sed etiam de contingentibus. Respondeo negando, quia hoc argumentum faceret contra omnem opinionem: & ulterius dico quod licet de contingentibus non possit esse cognitio scientialis quoad inhærentiam actualem, tamen contingentibus potest esse cognitio scientialis quoad inhærentiam aptitudinalem. Vnde & passio potest separari virtute diuinâ à subiecto. Item, licet de contingentibus secundum se non possit esse scientia, tamen de contingentibus in ordine ad determinationem voluntatis diuinæ, quâ posita necessariò ponitur, potest esse scientia. Exemplum de eclipsi Solis, quæ est quoddam contingens secundum se, non potest esse scientia, tamen de ea in comparatione ad suas causas potest esse scientia.

10. Qualiter de contingentibus possit dari scientia.

Ad argumentum in principio quæstionis, cum dicitur. *Illud quod non cadit sub demonstratione, non habet rationem scientia*, verum est, & cum dicitur quod *nihil in Diuinis potest cadere sub demonstratione*, dico quod falsum est. Ad probationem dicendum, quod accidit scientiæ in quantum scientia est, quod medium de demonstratione sit *quod quid est*, vel definitio, quia hoc accidit scientiæ ratione subiecti, quod est limitatum, & passio similiter est limitata ad genus & differentiam, & ita subiectum est definibile, & passio definibilis.

11. Ad primum argum. principale.

Ad aliud, quod *Demonstratio est de vniuersalibus*, dico hîc, quod demonstratio sit de vniuersalibus, & similiter scientia, hoc accidit scientiæ, in quantum scientia est, quia scientia potest esse de omni eo, quod potest habere propriam passionem. Talia sunt aliqua singularia, sicut est essentia diuina, & sic oportet dicere, si quilibet Angelus faceret vnã speciem.

Ad secundum.

Ad tertium, quod *habere causam*, &c. dicitur, vel in inferendo, vel in essendo: modò dicitur, quod in Diuinis est causa in inferendo, non in essendo.

Ad tertium.

Sed contrà, quia tunc non esset differentia inter demonstrationem per effectum, & per causam; quia effectus est causa in inferendo respectu causæ, & è conuerso: idè dico ad argumentum aliter, quòd scilicet accidit scientiæ in quantum scientia est, & demonstrationi, quòd sit ex causis in essendo.

QVÆSTIO III.

Vtrum cognitio abstractiua proprietatum personalium possit habere rationem scientiæ?

Vide Doctores citatos *quæstione antecedenti*; & Doctorem quodlib. 3. art. 2. & 3.

I.
*Argumentum
negatiuum.*

Quòd non. Illud, quod non cadit sub demonstratione, non cadit sub scientia; sed proprietates personales non cadunt sub demonstratione: ergo. Minor probatur, quia si proprietates essent demonstrabiles, aut de personis, aut de essentia: non de personis, quia nulla passio demonstratur de subiecto, quæ non sit extra rationem subiecti sui, sed quælibet proprietates est de intrinseca ratione suppositi, ut patet: ergo, &c. similiter nec de essentia, quia nulla passio demonstratur de subiecto, nisi illa, quæ est conuertibilis cum subiecto, sed proprietates personalis non est conuertibilis cum essentia.

*Argumentum
affirmatiuum.*

Contrà: Omnis propositio necessaria, & mediata, & non essentialis est demonstrabilis; illa propositio patet de se; sed propositio, in qua proprietates dicitur de essentia, est necessaria, quia quælibet proprietates personalis necessariò fundatur in esse, & est mediata, quia inter proprietates personales, & essentiam cadunt multæ perfectiones absolutæ, ut intellectus, & memoria. Et quòd proprietates non sit idem cum ratione essentiæ, patet, quia etiam hoc omnes dicunt, quia dicunt quòd non sunt conuertibiles.

2. Hic primò ostenduntur, quæ faciunt difficultatem in ista quæstione; & sunt tria. Primum sumitur ex parte subiecti. Secundum ex parte medij. Tertium ex parte proprietatum.

*Omnis passio
debet demon-
strari de ali-
quo subiecto.*

Primum ex parte subiecti, quod facit difficultatem, est, quia omnis passio demonstrabilis habet subiectum, de quo potest demonstrari; sed proprietates non habet subiectum de quo possit demonstrari, quia illud subiectum aut est personæ, aut essentiæ: non personæ, quia omnis passio demonstrabilis de subiecto est extra rationem subiecti, sed proprietates est intrinseca ratione personæ; igitur. Non potest autem habere pro subiecto essentiam, de qua possit demonstrari. Probatur, quia quando aliqua passio inest alicui subiecto, primò inest ubique reperitur subiectum: sed proprietates personalis non reperitur formaliter, ubi reperitur essentia; ergo, &c.

*Subiectum
demonstrabi-
le debet esse
conuertibile
cum extre-
mo.
Aristor.*

Secundum, quod facit difficultatem ex parte medij est, quia subiectum demonstrabile debet esse conuertibile cum utroque extremo, ex 2. poss. cap. 2. sed nullum medium cadens inter proprietatem & essentiam est conuertibile cum proprietate personali, licet sit conuertibile cum essentia. Patet, quia quicquid præintelligitur ante proprietatem personale est commune tribus; sed illud quod est commune tribus, non est conuertibile

cum proprietate personali, ut patet de se; ergo, &c.

Tertium, quod facit difficultatem ex parte proprietatum, quia de nullo subiecto ut videtur, possunt demonstrari immediatè oppositæ passiones; sed paternitas & filiatio sunt oppositæ passiones.

*Opposita pas-
siones an possint de vilo
subiecto demon-
strari.*

3.

Hoc viso, dico ad quæstionem tria. Primò, quòd alia est comparatio naturæ ad supposita, & naturæ ad indiuidua, & hoc, quia comparatio naturæ præcisè ad supposita non est comparatio superioris ad inferiora, & idè non oportet quòd numeratis suppositis plurificetur natura. Hoc vult Augustinus 7. de Trinitate. cap. vii. ubi vult quòd essentia diuina comparata ad personas non comparatur sicut superius ad inferius, quia non se habet sicut genus & species. Comparatio autem naturæ ad indiuidua, & singularia est comparatio superioris ad inferiora, & idè numeratis indiuiduis numeratur natura: sicut numerato Socrate, & Platone, numeratur natura humana in eis.

August.

Secundò distinguitur de conuertibilitate; quia est quædam conuertibilitas secundum vniuersalitatem, & hoc est, quando passio reperitur in quolibet inferiori, in quo reperitur subiectum, sicut habere tria, & triangulum sunt conuertibilia secundum vniuersalitatem. Alia est conuertibilitas secundum identitatem, & est quando passio est eadem cuicumque subiectum est idem. Alia est conuertibilitas secundum singularitatem, & est quando aliqua passio de se est hæc, determinat subiectum primum quod de se sit hoc; similiter subiectum ex ratione sua determinatur ad hanc passionem, quæ de se est hoc.

4.
*Triplex con-
uertibilitas.*

His visis, applicando ad diuina, dicitur quòd prima conuertibilitas, scilicet secundum vniuersalitatem non est in diuinis, & ratio est dicta; quia ibi natura non se habet sicut superius, nec multiplicatur. Similiter proprietates & essentia non sunt conuertibilia secundum identitatem. Probo, quia alicui est idem essentia realiter, cui proprietates personalis non est idem realiter; immò differt, sicut pater, quia essentia est idem realiter paternitati, cui paternitati Filiatio non est eadem realiter, immò differunt istæ duæ proprietates realiter. Sed tertio dico, quòd est ibi singularitas secundum singularitatem, quia illa proprietates, scilicet paternitas diuina, quæ de se est hæc; ex ratione sui determinat sibi naturam diuinam, & natura diuina ex sui ratione determinatur ad hanc proprietatem.

5.

SCHOLIUM.

Declaratis ijs, qua requiruntur ad demonstrationem consociendas, resoluit Doctor posse dari cognitionem scientiam de proprietatibus personalibus respectu essentia; & probat discurrendo per omnes conditiones, qua requiruntur ad rationem demonstrationis.

Hoc viso, ad quæstionem dico, quòd cognitio proprietatum personalium potest habere rationem scientiæ; & probatur ista propositio, de omni illo de quo potest esse demonstratio, de omni illo potest esse scientia: sed de proprietatibus personalibus, potest esse demonstratio; ergo de iis potest esse scientia. Minor probatur, quia omnis propositio necessaria mediata non essentialis,

*Resolutio
quæstionis.*

tialis, habens prædicatum conuertibile cum subiecto, omnis talis est demonstrabilis. Hæc propositio patet discurrendo per conditiones scientiæ positas in quæst. antecedenti. Sed propositio, in qua dicitur in esse proprietas personalis ipsi essentia diuinæ, est necessaria. Patet etiam quod sit mediata, quia inter proprietates & essentiam sunt perfectiones mediæ. Est etiam non essentialis, quia proprietas non est de ratione intrinseca essentia. Est etiam conuertibilitas proprietatis cum subiecto, & cum medio, loquendo de conuertibilitate singularitatis, quia sicut proprietas quæ determinat subiectum de se est hæc, sic etiam illud medium, scilicet intellectus, vel memoria de se est hæc, per quod potest demonstrari proprietas de essentia.

Secunda difficultas si aliqua species creata potest repræsentare immediatè essentiam diuinam apud intellectum meum, eadem ratione alia species repræsentabit eandem essentiam apud intellectum alium. Tunc arguuntur. Ista duæ species, cum non sint de se hæc, conueniunt in specie, & potest abstrahi conceptus communis speciei. Tunc quæritur an istud commune repræsentaret sub ratione vniuersaliori, quàm illa species & illa, aut sub ratione eadem? nec sic, nec sic, vt probabitur; ergo, &c. Probatur primò quod non sub ratione vniuersaliori, quia tunc in Diuini esset tale, quod non est verum, nam si duceret sub ratione vniuersaliori, tunc per speciem creatam non haberemus aliquam cognitionem propriam essentia diuinæ. Nec potest ducere sub eadem ratione, quia quanto species est vniuersalior, tanto sub vniuersaliori ratione duceret; quia illa species sic abstracta ab illis est vniuersalior.

Secunda.

Ad rationem in contrarium, quando dicitur, Si demonstraretur, aut de personis, aut de essentia? non de personis concedo, & tu dicis, quod non de essentia, quia omnis passio est conuertibilis de subiecto. Modò proprietas non est conuertibilis cum essentia, dico quòd verum est primo modo & secundo, sed benè est conuertibilis tertio modo.

Tertia difficultas est ista, quando aliqua species repræsentat nobilior obiectum, tantò species est nobilior; si ergo species creata repræsentat diuinam essentiam, cum essentia diuina sit obiectum nobilissimum, tunc species creata excederet in infinitum omnem creaturam, & esset quasi perfectionis infinitæ.

Tertia.

Per idem patet ad illa, quæ faciunt difficultatem. Ad primum, quando dicitur quod non demonstratur de essentia, nego. Ad probationem dicendum, quod loquitur de passione conuertibili primo & secundo modo. Ad secundum patet per idem. Ad tertium, quod facit difficultatem, quando dicitur quod de nullo subiecto possint demonstrari passiones oppositæ, concedo quòd verum est de subiecto limitato, non de illimitato, cuiusmodi est essentia diuina, idè non valet.

Quarta difficultas, quia nihil potest causare speciem alicuius obiecti in aliquo, nisi vel ipsum obiectum, vel aliud, quod continet perfectionaliter, vel virtualiter perfectionem obiecti; sed essentia diuina, quæ ponitur hîc obiectum, non potest causare speciem; quia tunc causaret naturaliter, quod non est verum, quia ad extra Deus nihil causat naturaliter; nec potest aliquid aliud, quia nihil est in mundo, quod contineat virtualiter perfectionem diuinam; ergo videtur quòd non sit dare tale repræsentatiuum.

Quarta.

Q V Æ S T I O I V .

Vtrum talis cognitio abstractiua, que ponitur media, possit haberi de Deo per aliquod commune representatiuum limitatum?

Quinta difficultas, si deberet poni talis species, aut illa species poneretur ad faciendam præsentiam obiecti, aut ad determinandum potentiam? Sed propter neutrum istorum potest poni; ergo, &c. Probatur quòd non propter præsentiam obiecti, quia essentia diuina secundum se est præsens cuilibet intellectui. Item, dato quòd ponamus istam speciem, tamen Deus est intimior intellectui, quàm species. Hæc propter secundum, scilicet vt determinet potentiam, quia sicut se habet principium in speculabilibus, sic finis in agilibus; sed voluntas secundum se est determinata respectu finis vltimi, saltem vt naturaliter conuertibilis, igitur similiter intellectus erit determinatus & non indigebit specie determinante.

Quinta.

D. Thom. 1. p. q. 56. art. 3. Henric. quodl. 5. q. 15. & quodl. 12. q. 2. Bassol. 1. dist. 3. q. 2. art. 2. Occam q. 1. Prol. art. 5. Duran. q. 3. Doctor in Oxon. 1. dist. 3. q. 9. & in Parisien. q. 2. prol. & q. 3. art. 2. Vasquez 1. pars. disp. 134. c. 5.

7. Ethic.

Arguitur quòd non: quia essentia diuina est suum esse; sed nulla species creata est suum esse, quia hoc est proprium Dei: ergo de Deo non potest haberi talis cognitio per tale repræsentatiuum.

Item, vna species creata magis distat à Deo, quàm vna creatura ab alia; sed vna creatura perfectè non potest aliam repræsentare.

Contra: omnis cognitio est per assimilationem; sed species videtur esse ratio assimilandi potentiam intellectiuam obiecto cognito; non essentialiter, quia nihil est ratio assimilandi aliud alicui, nisi illud inhæreat sibi, sed essentia diuinæ nihil inhæret: ergo oportet ponere speciem, quæ inhæreat ad hoc, quòd repræsentat.

Hic ponentur primò aliquæ difficultates, & prima, quæ occurrit est illa, ideatum ducere primò & immediatè in cognitionem suæ ideæ, quia omne exemplatum primò repræsentat suum exemplar; sed quicquid est in creatura est exemplatum & ideatum: ergo primò repræsentat suam ideam, & non essentiam diuinam.

S C H O L I V M .

Propositis quibusdam difficultatibus, quas in fine quæstionis dissoluit, docet cognitionem Dei abstractiuam dari posse per speciem creatam, que repræsentare possit essentiam diuinam. Potissima qua hic habet diffusius tractauerat in Oxon. 2. dist. 3. q. 9. præsertim à n. 12. in responsionibus ad argumensæ Henrici.

Secundò ostendendum, quòd non obstantibus Siftis difficultatibus, talis cognitio potest haberi per aliquod medium repræsentatiuum limitatum, vel speciem repræsentantem, quia in essentialiter ordinatis, cui non repugnat primum, nec vltimum, nec medium: sed ira est, quòd potentia intellectiua, & ratio intelligendi, & actus intelligendi sic se habent, quòd sunt essentialiter ordi-

3. Resolutio affirmatiua quæstionis.

6. Ad argumētum principale.

Ad difficultates obiectas.

1. Argum. primum negatiuum.

Secundum.

Argum. affirmatiuum.

2. Obiectas primæ difficultatis.

nata, quia ratio intelligendi est media inter potentiam & actum; ergo cui non repugnat potentia intellectiva, & actus intelligendi ad cognoscendum Deum abstractivè, nec ratio intelligendi repugnat sibi, talis autem ratio intelligendi est species.

Item, cuicumque propter suam imperfectiorem, vel propter cognitionem importantem imperfectiorem, non repugnat illud, quod est magis perfectum, nec quod est minus perfectum, quia imperfectum, in quantum imperfectum, non repugnat alicui nisi ratione perfectionis alicuius; sed exprimere essentiam divinam per modum actus ultimi est perfectius, quam exprimere eam per modum speciei: igitur cum cognitioni habitæ de Deo, vel possibili haberi, non repugnat exprimi per actum, ut probatum est, sibi etiam non repugnat exprimi per speciem.

Ad argumenta in principio quaestionis. Ad primum, cum dicitur, essentia divina est suum esse; sed nulla species creaturæ est suum esse, &c. Ad hoc dicendum, quod maior potest concedi, & minor negari, quia in specie creata secundum multos, non differt essentia & esse; & dato quod differret, non valet ratio, quia ad actum representandi non requiritur conformitas, quæ consurgit ex univocatione omnimoda, sed sufficit conformitas, quæ consurgit ex immutatione, sicut potest patere in illo exemplo de actu, & ideò non valet.

Ad secundum. *Omnia species limitata magis distat,* &c. Respondeo distinguendo de *distancia*; quia est quædam, quæ est secundum gradum perfectionis, & isto modo magis distat species à Deo, quam una creatura ab alia creatura. Alia est distantia, quæ est secundum gradum proportionis, & isto modo non magis distat species representans ab essentia, quam ab alia creatura, in quam secundum gradum proportionis immutatur essentia divina.

Ad primam difficultatem, cum dicitur, *omne ideatum,* &c. quia exemplatum est primò expressivum sui exemplaris. Respondeo: hinc distinguitur de ideato, quia est aliquod ideatum, quod sic fit ad idem, quod est similitudo ideæ, & non est alicuius alterius similitudo. Aliud est ideatum, quod sic fit ad ideam, quod non tantum est similitudo ideæ, sed alicuius alterius. Modò loquendo de primo ideato, verum est quod primò representat ideam: non de secundo.

Ad secundam. Ad secundam difficultatem de specie, concedo quod quæ ratione potest fieri apud intellectum meum species representans essentiam divinam, eadem ratione apud tuum. Et cum quaeris de specie abstracta à duabus *utrum,* &c. Dico, quod illa species sic abstracta, cum sit abstracta sicut superior ab inferiori, non poterit ducere nec sub ratione universionali, nec sub ratione propria in cognitionem essentia divinæ; quia non potest habere actum realem, sicut nec homo abstractus à Socrate & Platone.

Ad tertiam. Ad tertiam difficultatem de specie, quæ esset perfectionis infinitæ, dico quod illud possit argui de actu. Aliter potest dici quod verum est, quod dicitur in maiori. Quando illud representativum representat de se illud, quod representatur, quantum illud est representabile, sed nulla species creata potest representare essentiam divinam, quantum representabilis est, ergo, &c.

Ad quartam. Quod nihil potest causare aliquid, quod representet obiectum, nisi vel obiectum,

vel quod continet virtualiter, vel perfectionaliter perfectionem obiecti. Dico quod omittit istud tertium, scilicet vel nisi sit aliquid, quod sit idem realiter cum obiecto; modò dico, quod licet essentia divina non causet, tamen voluntas divina, quæ est idem realiter cum essentia divina, potest causare eam.

Ad quintam: species requireretur aut propter representationem, aut propter determinationem; nec sic, nec sic; dicendum quod illa ponitur nec propter hoc, nec propter illud, sed ponitur propter causationem. Imaginatur etiam aliquis, quod ad causandum actum intellectus requiruntur duæ causæ partiales, ita quod potentia intellectiva est causa partialis, & species est causa partialis supplens præsentiam obiecti, & sic istæ duæ partiales poterunt facere unam causam totalem. Et tu dices, quod Deus potest suppleré causationem speciei, concedo: sed dico non supplendo, hoc est, si Deus non suppleat, requiritur species, & ideò ponenda est.

Ad quintam.

QVÆSTIO V.

Utrum cognitio intuitiva & abstractiva possibilis haberi de Deo sint eiusdem speciei.

Almain, in 3. dist. 14. q. 1. art. 2. Duran. q. 3. Doctor in Oxon. 2. dist. 3. q. 9. n. 11. & 4. dist. 49. q. 12. n. 6. & quodl. 13. art. 3. §. circa secundum, & lib. 2. Metaph. q. 3. & lib. 7. q. 5. Cauell. in supplem. librorum de Anima, dist. 3. sect. 11. Conimbricen. 3. de Anima, cap. 5. quæst. 5.

ARGVITVR quod sic; quia magis clarum, & minus clarum non diversificant speciem; cum ergo cognitio intuitiva & abstractiva non differant nisi sicut magis clara, & minus clara cognitio, ergo, &c.

I. Primum arg. negativum.

Item, quæ diuiduntur in inferioribus, univertur in superioribus; sed cognitio intuitiva & abstractiva diuiduntur in potentis sensitiuis; patet de visiva, & imaginativa: igitur, &c.

Secundum.

Contra, quod ordinatur ad aliquid sicut ad finem, differt ab eo specie; quia inter finem, & id quod est ad finem, est ordo essentialis; ordo autem essentialis non est nisi inter differentia specie, patet 3. Metaph. cap. 2. text. 11. in individuis eiusdem speciei non est principium perfectius; sed abstractiva ordinatur ad intuitivam, ut ad finem: igitur, &c.

Aristot.

De ista quaestione primum, quod facit difficultatem est, quia ab eadem potentia respectu eiusdem obiecti, & sub eadem ratione non potest dici nisi vnicus actus, quia idem secundum idem non est natum facere nisi idem; sed abstractiva & intuitiva sunt eiusdem potentia & respectu eiusdem obiecti, & sub eadem ratione; ergo videntur esse vnicus actus. Quod sint sub eadem ratione patet, quia sub omni ratione, sub qua potest cognitio intuitiva esse obiecti, potest & abstractiva.

2. Prima difficultas.

Confirmatur ratio, quia 2. de Anima, text. 33. potentia distinguuntur per actus, & actus per obiecta; igitur ubi est idem obiectum, & sub eadem ratione, ibi univertur actus. Confirmatur etiam, quia 3. de Anima, text. com. 38. secantur scientia, quemadmodum & res de quibus, sed hinc est res eadem & sub eadem ratione: ergo & scientia.

Confirmatio prima. Aristot.

Confirmatio secunda. Aristot.

Se cundum

4. Ad argum. principalia.

Ad secundam. Duplex instantia.

5. Ad primam difficultatem.

Ad secundam.

Ad tertiam.

Ad quartam.

Secunda diffi-
cultas.

Secundum, quod facit difficultatem, est, quia illud, quod non variat rationem obiecti, non variat rationem actus: sed absens & præsens non variant rationem obiecti; ergo nec rationem actus: sed intuitiva est semper respectu præsentis, abstractiva respectu absentis, & præsentis; & per aliud non videntur differre, nisi per absens & præsens; igitur, &c.

Tertia.

Tertium, quod facit difficultatem est, quod inter quæcunque duo extrema natum est cadere medium differens specie ab extremis, non est natum vnum extremum immediatè succedere alteri: sed secundum Augustinum 20. *Civ. cap. 20.* cognitionem fidei sequitur visio; igitur non est illa aliquid tertium differens specie ab utroque; sed cognitio ista abstractiva differt specie à cognitione fidei, quia illa, scilicet abstractiva, potest esse scientifica, & illa quæ est fidei, non: ergo cognitio abstractiva & intuitiva non differt specie à visione.

August.

Item, quando inter aliqua extrema est aliquid medium, si differat specie ab vno, & ab alio; secundum Commentatorem 6. *Phys. com. 32.* Sed cognitio abstractiva est media inter cognitionem intuitivam & cognitionem fidei, & differt specie à cognitione fidei, quia potest esse scientifica, cognitio fidei non: ergo, &c.

SCHOLIUM.

Afferit scientiam intuitivam distingui specie ab abstractiva. probatque quatuor rationibus: primâ desumptâ ex comparatione potentiarum; secundâ ex parte cognitionum; terciâ, ex differentia obiectorum variisque scientiæ quartâ, quia abstractiva est media inter intuitivam & cognitionem per fidem.

3.
Resoluto
quæstionis.

Secundò ostenditur, quod differt specie intuitiva & abstractiva. Et primò arguitur ex comparatione potentiarum, quia quæcunque arguunt diuersitatem specificam in potentiis inferioribus, arguunt diuersitatem formalem in actibus potentie superioris: sed in potentiis sensitivis cognitio abstractiva variat specie rationem potentie; igitur, &c.

Pater etiam ratione, quia si quod minùs videtur inesse & inest, & quod magis; sed minùs videtur, quod facientia diuersitatem formalem specificam in actibus potentiarum inferiorum faciant diuersitatem formalem in actibus potentie superioris, quàm quod facientia diuersitatem formalem in potentiis inferioribus faciant diuersitatem formalem in actibus potentie superioris, quia semper magis vniuntur potentie, quàm actus, & tamen ita est: ergo, &c.

Quod autem illa, quæ diuersificant actum in potentia inferiori, diuersificent actum in potentia superiori, patet exemplo, quia enim album & nigrum differunt specie, & visio albi differt specie à visione nigri, idem diuersitas istorum actuum est causa diuersitatis in actibus intellectiuis, quia intellectio albi differt specie ab intellectu nigri: igitur multò magis illa quæ diuersificant potentiam inferiorem, sunt causa diuersitatis in actibus potentie superioris. Probata est igitur maior, sed minor patet, scilicet quod in potentiis sensitivis cognitio intuitiva & abstractiva variant speciem ratione potentie inferioris. Patet de visiva & imaginatiua potentia: igitur, &c.

4.

Secundò ostendo ex parte cognitionum, quia quæcunque infra proprium genus differunt plusquam numero, & non differunt secundum magis & minùs, differunt specie ad minùs. Et dico *infra genus proprium*, quia in genere extraneo non oportet: sicut homo albus & homo niger differunt plusquam numero in genere extraneo, non tamen differunt specie; sed ita est, quod illæ cognitiones

infra genus proprium differunt plusquam numero, & non differunt secundum magis, & minùs: ergo, &c. Patet minor, & probo quod plus differant, quàm numero, quia istæ cognitiones, scilicet intuitiva & abstractiva plus differunt, quàm duæ abstractivæ, & duæ intuitivæ, & istæ differunt numero; ergo illæ plusquam numero. Quod non secundum magis & minùs, patet, quia quæ sic differunt, vnum per intentionem infra suam rationem specificam factam potest adæquare alteri, sed non sic abstractiva intuitivæ quantumcunque crescat, ergo, &c.

Tertia ratio est illa. Illa cognitio quæ indifferenter est obiecti præsentis & absentis, non est eiusdem speciei cum cognitione, quæ determinatè est obiecti præsentis; sed cognitio abstractiva est obiecti præsentis & absentis indifferenter: intuitiva determinatè est præsentis; ergo, &c.

Item, quando inter aliqua extrema est aliquid medium, si differat specie ab vno, & ab alio; secundum Commentatorem 6. *Phys. com. 32.* Sed cognitio abstractiva est media inter cognitionem intuitivam & cognitionem fidei, & differt specie à cognitione fidei, quia potest esse scientifica, cognitio fidei non: ergo, &c.

Comment,

Ad rationes. Ad primam in principio quæstionis cum dicitur, quod *magis & minùs non diuersificant speciem*, dicendum quod licet magis & minùs præcisè non diuersificent speciem, tamen si generaliter accipiarur ista propositio, quod *magis, & minùs non diuersificant speciem*, id est, non sunt nisi in eadem specie, propositio non est vera: substantia enim est magis ens, quàm accidens, & tamen ens, quod dicitur de substantia & accidente, non est eiusdem generis, nec speciei.

5.
Ad primam
argum. prin-
cipale.

Ad secundum. *Quæ diuiduntur in inferioribus, vniuntur in superioribus*, dicendum, quod illa propositio, *quæ plurificantur in inferioribus, &c.* non est vniuersaliter vera, aliàs cum potentia cognoscitiua & etiam appetitiua plurificentur in parte sensitiva, sequeretur quod essent vna potentia intentionaliter. Similiter cum intellectus & voluntas sint duæ potentie in homine, sequeretur quod essent vna potentia in animali, quod non est verum.

Ad secundâ.

Ad difficultates respondendum est. Ad primam cum dicitur *idem in quantum idem, &c.* Dico quod ista propositio potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quod idem actiuum in quantum idem, semper est natum facere idem, hoc est, eundem effectum. Aliter potest intelligi, quod etsi actiuum natum est facere plures effectus, semper tamen idem passiuum natum est facere eosdem effectus. Primo modo propositio est falsa tam in agente libero, quàm natura æquioco. Secundo modo est falsa in agente libero. Patet. Deus enim in aliquo passiuo potest facere effectus, quos nunquam fecit; vera autem est de agente merè naturali, quia circa idem passiuum vniiformiter dispositum, natum est eosdem effectus producere.

6.
Ad primam
difficultatem.

Ad confirmationem, *potentia distinguuntur, &c.* Dicendum quod quædam sunt potentie organice disparatæ omnino, vt visus & auditus, quædam sunt potentie organice subordinatæ, vt visus & sensus communis, & de illis habet propositio veritatem. Aliæ sunt potentie ordinatæ non ratione maioris & minoris communitatis obiecti, sed ratione dignitatis ipsarum, vt intellectus Angelicus & humanus; & de istis non est propositio vera, quia quicquid natum est esse obiectum intel-
tus

Triplex sub-
ordinatio po-
tentiarum.

Ætus Angelici, natum est esse obiectum intellectus humani. Aliæ sunt potentie ordinatæ, quia actio vnus ordinatur ante actionem alterius, vt intellectus & voluntas; & de istis etiam est propositio falsa*.

* Deest respõsio ad secundam confirmationem. Ad secundam.

Ad secundum, cum dicitur. *Illud quod non variat rationem obiecti, non variat rationem actus*, dicendum, quod falsa est, quia absens & præsens non variant rationem obiecti, & tamen variant actum. Ad aliud, *inser quæcumque duo extrema, &c.* Respondeo distinguendum est de immediato & successiuo, vel secundum rationem meriti & præmij, vel ex natura rei. Modò dico, quod cognitionem fidei non sequitur visio immediatè ex natura rei, sed secundum rationem meriti, & præmij.

Ad tertiam.

set habere simul duas cognitiones de eodem obiecto, intellectus bis diceretur ad idem obiectum; consequens est falsum, vt patet 9. *Metaphysic.* Aristot. cap. 6.

Confirmatur, quia relatio actus ad obiectum est essentialior, quàm relatio habitus, quia habitus non tendit in obiectum nisi mediante actu: habitus autem referuntur; igitur, &c. *Confirmatio.*

Item, adueniente perfecto, euacuatur quod est imperfectum; cognitio intuitiua de Deo est perfectissima possibilis haberi de Deo, abstractiua est imperfecta: igitur, &c. *Secundum argumentum.*

Contra, non plus repugnant cognitio abstractiua & intuitiua de Deo, quàm cognitio matutina & vespertina de eodem, sed istæ possunt simul stare in intellectu beato. Patet per Augustinum supra 4. *de Genes. ad literam cap. 29. 30. 31.* igitur, &c. *Arg. affirmatiuum.*

Circa istam quæstionem dicunt aliqui, quod sic: prima ratio eorum, quia diuersa accidentia alterius speciei, & non contraria, possunt stare simul. Patet de similitudine, & dissimilitudine in superficie; sed istæ cognitiones non sunt contrariæ, & sunt diuersarum specierum, vt dictum est prius: ergo, &c.

Item, licet duæ cognitiones, quarum vna est euidentis, & alia obscura, non possunt simul stare, tamen duæ euidentis possunt simul stare; sed istæ ambæ sunt euidentis, quia vtraque scientifica.

Q U Æ S T I O VI.

Vtrum cognitio abstractiua possibilis haberi de Deo, et intuitiua de eodem simul possint stare in intellectu?

Vide Doctores citatos in quæst. anteced.

I. Arg. primum negatiuum.

IDEVR quòd non. Quia intellectus immediata cognitione refertur ad obiectum cognitum; si igitur intellectus pos-

R E L I Q V A D E S V N T.

EIVSDEM
DOCTORIS SVBTILIS
QVÆSTIONES MISCELLANÆ
DE FORMALITATIBVS.

TRACTATVS IMPERFECTVS.

Cum Notis & Scholiis R. P. F. LVCAE VVADDINGI.

CENSURA.

QVÆSTIONES has, præter primam, exscriptimus ex codice vetusto membranæ MS. Bibliothecæ Vaticanæ, num. 869. in quo post quæstiones Scoti in libros de Anima, hæc promiscuè sequebantur. Libri titulus erat: Scotus in libros de Anima, & alia pulchra. Miscebantur alij aliorum tractatus, & soluta quæstiones; quadam Alberti Magni; quadam Richardi, quæ circumferuntur inter eius Quodlibeta ad finem libri 4. Sententiarum; alia Aureoli nondum impressa; & ut alia Nicolai Lirani, qui & Commentarios Theologicos, & quæstiones scripsit Quodlibetales. Primam quæstionem de attributorum distinctione, imperfectam tamen, accepimus ex eadem Bibliotheca codice 879. ad finem libri secundi Reportatorum Parisiensium. Stylus, methodus, doctrina Scotum redolent; & fortassis quæstiones has, aliisque multas, quas tabulæ Guillelmi de Missale indicant, & adhuc desiderantur; sub Commentariorum imperfectorum nomine recensuit Pitseu. Nos propter materiæ, & disputationum varietatem Miscellaneas nuncupamus; & reliquarum more Notis & Scholijs illustramus.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum omne intrinsecum Deo sit omnino idem essentia diuinæ, circumscripta quacunq; operatione intellectus.

Alenf. 1. part. quæst. 48. mem. 3. Richard. 1. dist. 2. art. 1. q. 2. & 3. Hentic. quodl. 5. quæst. 1. & quodl. 13. quæst. 1. Goffred. quodl. 7. quæst. 1. D. Thom. 1. part. quæst. 28. art. 2. & quæst. 7. de verit. art. 6. opusc. 9. quæst. 1. 2. & 3. & 1. dist. 2. quæst. 1. art. 3. Capreol. disp. 8. quæst. 4. art. 1. Durand. dist. 2. quæst. 2. Arim. disp. 8. quæst. 1. Aureol. quæst. 3. art. 2. Antonius Syrectus, Faber, & alij Scoti & peculiari tractatu de formalitatibus. Idem Faber in 1. dist. 2. quæst. 7. disp. 19. & 20. Rada in 1. controu. 4. Suarez 1. part. tract. 1. lib. cap. 10. Vasq. 1. part. disp. 116. & 120. Vide Doctorem 1. dist. 2. quæst. 7. & disp. 8. quæst. 4. & collat. 21. & alibi passim.

I.

RESPONDEO supposito ex alijs quæstionibus quid sit tenendum de diuersis modis identitatis, & non identitatis, concedendis; vel negandis in diuinis; suppositis etiam rationibus terminorum Scoti oper. Tom. III.

explicantium talem identitatem, vel non identitatem; hinc videndum est de propositionibus concedendis, vel negandis. & oportet dicere de ordine inter illas. Et ad breuiter loquendum; essentia sub præcisissima ratione sit *A*; paternitas sub propria, & præcisâ ratione sit *B*. Hæc videtur esse propositio prima concedenda in ista materia: *A. non est formaliter B.* vel ista, quæ æquipollet ei: *A. non est formaliter idem B.* quod videtur formaliter remotior à multitudine & varietate intellectuum, seu sensuum diuersitate. In ista quidem: *A. non est formaliter B.* non negatur absolute *A*, esse *B*. Sed esse sic, siue sub tali modo, ut formaliter & compositio modo, negatur, non ratione eius, quod importat compositio, sed ratione modi, sicut ista: *Ethiops non est homo albus*. Similiter hinc: *A. non est idem formaliter B.* negatur identitas non absolute, sed sub isto modo, & hoc ratione negationis modi.

Quantum sunt propositiones concedenda, vel neganda ratione distinctionis formalis.

Prima propositio concedenda.

Secunda propositio, qua multi vtuntur quasi æquiuacenter cum prima, videtur esse ista: *A. & B. non sunt formaliter eadem.* & tamen ista non est præcisè determinata ad illum vnum sensum, sicut prima. Nam aliquis altercati volens, diceret quod

2. Secunda concedenda.

P p hic

hic ponitur pluralitas: *A & B, non sunt eadem*, tum ex copulatione posita inter *A. & B.* quæ non potest esse sine aliqua distinctione, quia non videtur quòd omnino idem possit sibi ipsi copulari, tum ex pluralitate consignata, & ex copula, & prædicato, cum dicitur, *sunt eadem*. Vnde & aliqui in illo verbo Christi Ioannis 10. *Ego & Pater unum sumus*, notant pluralitatem personarum in copulatione, & plurali numero, *sumus*; sed unitatem essentia, in prædicato singulari *unum*, quare sequitur illud, *si unum*, non igitur diuersum; *si sumus*, ergo Pater & Filius, & similis est sententia Magistri ex Augustino & Hilario lib. 1. Sententiarum distinctione secunda, pertractando illam auctoritatem, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*; ubi ait, dicendo *Faciamus*, & *nostram* pluralitatem personarum ostendit: dicendo verò *imaginem* unitatem essentia.

Confirmatur ratione, quia ad istud antecedens non semper Pater est idem Patri, non videtur inferri, ergo pater & pater sunt commune. Nam antecedens est verum, sicut istud, *Pater est Pater*, consequens videtur falsum, quia notat pluralitatem in supposito, & in apposito.

3. Obiicies. Hic non videtur quòd ista conuertantur in negatiuis, hoc non est formaliter idem illi, & hoc & illud non sunt formaliter eadem.

Respondeo tamen non faciendū vim in verbis, ubi sanus intellectus haberi potest, ibi negatur identitas *A. & B.* cum dicitur, *A. & B. non sunt eadem*, sicut negatur in antecedente: sicut in communi modo loquendi pro eodem habemus, Socrates est similis Platoni, & Socrates & Plato sunt similes.

Et cum arguitur de illa pluralitate, quæ videtur poni in consequente propter copulationem in subiecto, & numerum conuolucatum in prædicato, potest dici quòd ad vtrumque sufficit distinctio rationis, imò minima, illa scilicet, quæ sufficit ad distincta nomina synonyma, hæc enim non negaretur: *Gladius & ensis sunt idem*, vel, *Marcus & Tullius sunt idem*.

Et quod notatur in dicto Christi, efficaciam habet in supposito, quòd non sit sola distinctio rationis inter copulata, quia suppositum licet non habeatur ex ratione copulationis; habetur tamen ex rationibus illorum quæ copulantur, quia implicatur in eis oppositio relativa realis.

Ad rationem, postea dici quòd alia distinctio requiritur inter copulata, saltem rationis, vel nominis, ista autem posita est de extremis. *A & B.* Vnde videntur illæ propositiones primæ & i a eundem intellectum importare, vel saltem sine impropriate possunt à sanè intelligentibus accipi, quasi connaturales quantum ad intellectum.

4. Iuxta istas duas, in quibus negatur conuertibilitas, sunt alia duæ affirmatiuæ distinctionis iuxta primam. Ista; *Deitas est formaliter distincta à paternitate*, & è conuerso. Iuxta secundam ista, *Deitas & paternitas sunt formaliter distincta*. Propositionum istarum vna est minus determinata ad vnum intellectum; quàm illæ negatiuæ. Nam ista, quæ minus videtur posse habere diuersos intellectus, scilicet, *Deitas est formaliter distincta à paternitate*, videtur posse habere duplicem intellectum. Vnum, quòd modus importatus per ly *formaliter*, affirmetur circa istud determinabile, quòd est *distinctum*, sicut affirmatur in ista: *hoc est formaliter idem isti*, circa istud determinabile quòd est *idem*. Alius intellectus posset haberi, quòd ne-

gatio inclusa in hoc quòd est *distinctum*, negat modum importatum per hoc, quòd est *formaliter*. Et si iste intellectus posset haberi ex vi sermonis, tunc non sequitur; non est idem formaliter, ergo est *distinctum* formaliter; sed est fallacia Consequentis; quia in antecedente negatur prædicatum compositum ex determinabili & determinante, & verificatur ista affirmatio circa determinabile negatum. Sicut nec tenet ista consequentia: homo non est necessariò albus, ergo est necessariò non albus: & in multis aliis, vt *homo non est essentialiter, & quiditatiuè, vel per se primo modo risibilis: ergo homo est essentialiter, vel quiditatiuè per se primo modo non risibilis*. In antecedente quidem negatur *risibilis* sub isto modo, & hoc est, quia iste modus negatur: in consequente verò modus affirmatur respectu prædicati negati. Et idè consequens est falsum, nam istud prædicatum negatum non primo essentialiter, vel quiditatiuè, vel per se primo modo, dicitur de subiecto; imò nec alia negatio prædicatur per se primo modo de aliquo positio, nec negatio alia ingreditur essentialiter in essentiam aliquam positio.

Contra hoc: *idem & diuersum* sunt immediatè opposita circa ens. ex 5. *Metaphysica text. com. 15.* ergo pari ratione *idem formaliter, & distinctum formaliter* erunt immediatè opposita circa *A.* respectu *B.* & per consequens sequitur, si *A* non est formaliter idem ipsi *B.* ergo est *distinctum* formaliter ab ipso *B.*

Et confirmatur in simili, quia ita sequitur hic de eodem & de *distincto*, sicut cum aliis determinabilibus. Sequitur enim, si *A.* non est realiter idem ipsi *B.* ergo est *distinctum* realiter ab ipso *B.* & similiter in singulis modis, quos ponit Philosophus 1. *Topic. cap. 6.* puta, hoc non est idem illi genere, ergo est *distinctum* genere, & si specie, & si numero, numero, & ita in aliis modis videtur, ubi est sola distinctio rationis. Sequitur enim, si ista non sunt eadem ratione, ergo sunt *distincta* ratione, & in diuini eriam sequitur, Pater & Filius non sunt idem personaliter, ergo sunt *distincta* personaliter.

Non videtur ergo instantia contra istam consequentiam, nisi dicatur præcisè esse in proposito de significatione istius propositionis: *A. est distinctum formaliter ab ipso B.* & vtrum determinatè importet primum sensum prædictum, vel alium. Vel dicam multipliciter ad istos duos sensus, & discussionem exquiram: & multa alia huiusmodi relinquo Logicis, sequendo communem modum loquendi. Potest ergo ista concedi, saltem concedendo illum intellectum, secundum quem non videtur multum distare ab intellectu negatiuæ primæ concessæ.

Nec istæ instantiæ supra adductæ in oppositum, mouent, quia si accipiatur consequens in eodem intellectu respectu antecedentis, sicut hic, omnes illæ consequentiæ essent concedendæ, puta exemplificando de vno pro aliis, quòd non est *risibilis essentialiter*, vel si esset alia dictio ei imposita, quòd est *non risibilis*, puta *C.* tunc hæc esset concedenda, *homo est C. essentialiter*. Et cum arguitur quòd *C.* non cadit in definitionem hominis, sicut nec *A.* negatio in definitione positiui.

Respondeo, si negatio libera, vel inclusa in hoc, quòd est *C.* possit negare modum additum significatum per hoc, quòd est *essentialiter*, tunc concedo istam,

istam, hoc est C. essentialiter, & idem conceditur quod C. praedicatur essentialiter de homine, quia in antecedente negatur modus ille essentialiter, in consequente affirmatur.

Aliter etiam posset dici, quod accipiendo ista aduerbia essentialiter & formaliter, & similia, ut praecise dicunt inodum distinctionis, sicut modum identitatis, immediate opposita sunt ista. *A est sic idem B. A est sic distinctum B.* non faciendum de affirmatione, vel negatione importati per hoc quod est, scilicet, C. &c.

6. Contra hoc instantia sunt: quia sicut risibile non est essentialiter idem homini, ita est distinctum essentialiter ab homine, hoc est, distinguitur secundum essentiam, quia essentia est distincta ab essentia, & haec essentia naturaliter non est determinatio huius compositionis, hoc est distinctum, sed determinatio praedicati huius, scilicet, quod est distinctum; obligatio vero quae procedit secundum quod est negatio, vel distinctio, notatur esse de essentia subiecti, & procedet de alio intellectu prout essentialiter intelligitur determinate compositum.

Isto modo intelligendo hoc totum, quod est formaliter distinctum, formaliter est determinatio diminuens a distinctione, sicut & hic, non idem formaliter, formaliter dimiuit a non identitate; ita quod sicut formaliter non sequitur; sunt non formaliter eadem, ergo sunt non eadem: sed est fallacia secundum quid, & simpliciter; ita non sequitur, sunt distincta formaliter, ergo sunt distincta: sed est similis defectus.

7. Si quis proteruendo per illam propositionem, *A non est distinctum formaliter a B.* velit alium intellectum concipere, quam intellectum distinctionis diminuat, patet quod ista non sequitur ex praemissis, nec potest ex istis ad vltima inferre tanquam sequens ex datis.

Ex tertia & quarta inferuntur propositiones aliae ut conuertibiles, puta iuxta primam & tertiam, ista quinta: *A habet distinctam formalitatem a formalitate B.* vel, *formalitas A. est distincta a formalitate B.* Et iuxta secundam & quartam ista, *A & B. habent distinctas formalitates;* vel, *formalitas A. & formalitas B. sunt duae,* siue distinctae formalitates.

Quod aliae sequantur ex praemissis, probatur in simili, quia si *A* est distinctum realiter, ergo alia est realitas *A.* & alia realitas *B.* & similiter, ergo *A* & *B.* habent duas realitates a simili, etiam si *A* & *B* sunt distinctae rationes, ergo habent distinctas rationes, sic ergo *A* habet distinctam rationem ab ipso *B.*

8. Contra, in antecedente negatur hoc, quod est formaliter secundum illum intellectum, secundum quem sequitur ex prima, quae vera est, vel saltem hoc quod est formaliter, est determinatio diminuens respectu eius, quod est distinctum. In alia autem, nec formaliter negatur, nec affirmatur, nec distinctio videtur diminui, quia nulla sibi additur dictio diminuens.

Posset dici, quod ex aliquo diminuto non sequitur idem simpliciter acceptum. Cum ergo ista propositio, *A est distinctum a B.* non est concessa, nisi prout negatur hoc quod est formaliter per negationem inclusam in hoc; quod est distinctum. Vel secundum aliam viam, hoc quod est formaliter diminutum, hoc est quod est distinctum: idem nullo modo sequitur consequens, in quo affirmatur formalitas & distinctio simpliciter. Stat vis in

Scoti oper. Tom. III.

hoc: si ista propositio, *formalitas A. est distincta a formalitate B.* Vel alia aequivalens sibi, puta *formalitas A. & formalitas B. sunt duae,* vel *distinctae formalitates,* ponet formalitatem, & cum hac distinctionem simpliciter; quia si sic, nulla istarum sequitur ex propositionibus prius datis, secundum intellectum, in quo datae sunt. Si autem in aliqua istarum distrahatur distinctio, siue diminuat, sicut in antecedente, vel negetur modus importatus per hoc, quod est formaliter, poterunt istae sequi ex illis.

De isto, scilicet, quod ponitur in antecedente, potest esse duplex modus dicendi. Vnus iste, quod hoc, quod est distinctum, aliquid praexigit quasi materiale, puta entitatem, & aliquid per se ponit quasi formale, puta non identitatem. Ad hoc quod sit distinctio simpliciter, requiritur quod sit simpliciter entitas, & simpliciter non identitas: & per consequens duplex potest esse distinctio secundum quid, vel ex parte materialis, quia est entitas tantum secundum aliquid, vel ex parte formalis, quia in identitate simpliciter est non identitas solum secundum quid.

Vtrum autem hoc, quod est distinctum, possit diminui primo modo per hoc, quod additur tali determinabili, nullum proprium esse est esse secundum quid, puta cum dicitur: ista est ratio distincta ab illa ratione, dubium est. Videtur enim quod sic, ex communi modo loquendi in quocunque, sicut & hic.

Et haec ratio est distincta ab illa ratione, ubi non significat secundum commune modum loquendi distinctio realis, sed tantum in tali esse, quale esse competit extremis, quod est esse rationis. Hoc videtur posse confirmari, quia determinatio habet esse secundum esse determinabile, vel saltem non verius.

De diminutione distinctionis secundo modo, videlicet quantum ad formalem rationem non identitatis, non videtur quod ista possit haberi per hoc, quod distinctum additur tali, vel tali determinabili: quia determinabile non est formaliter determinans suam determinationem. Sed si contrahat ipsam, hoc est tantum materialiter; rum, quia quodcumque determinabile potest intelligi determinari distinctione tali, vel tali, puta simpliciter, vel diminuta; & hoc sine repugnantia intellectuum; ut pote quod duae rationes distinguuntur specificè, & ita simpliciter quantum est ex ratione non identitatis. Si autem determinabile diminueret quantum ad rationem sui, non posset intelligi, vel poni quantum ad illud distinctio simpliciter, siue non diminuta, quin videretur repugnantia intellectuum.

Hoc tenendo, consequenter dicendum esset quod ista est simpliciter falsa: *Formalitas A. est distincta a formalitate B.* quae videtur forsitan alicui magis probabilis, quam prima, pro tanto, quia hic ponitur, *formalitas & distincta* ex eadem parte compositionis. In prima autem parte non; sed vnum tantum in subiecto, & aliud in praedicto. Sicut autem non contrahitur aliquid proprie, nisi per determinationem secum ex eadem parte compositionis positam; alias ista posset concedi: *Omnis homo est albus,* quia subiectum tantum contraheretur ad standum pro homine albo. Ita similiter vel magis non contrahitur aliquid, vel diminuitur per illud, quod non ponitur secum ex eadem parte compositionis. Vnde haec est simpliciter prima: *Omne opinabile est,* vel

pp 2 est

9.

10.

est ens. Sed ista dicuntur inter istas, *formalitas est distincta à formalitate, & formalitas est distincta à formalitate*, non sufficit ad hoc quòd secunda sit vera, quia in neutra probatur hoc quòd est *formalitas*, distrahere; siue diminuerre hoc, quòd est *distincta*, & hoc quantum ad formalem rationem distinctionis, siue non identitatis.

Notatur igitur in vtraque quòd est distinctio simpliciter, & hoc quantum ad non identitatem simpliciter; hoc autem falsum est, sicut dictum est in præcedentibus, quia distinctum præcisè formaliter, etsi habeat actualitatem plenam contra *diminutum esse*, & actualitatem propriam contra *potentialiter & virtualiter esse*; & actualitatem puram contra *confusum esse*, siue *mixtum esse*, & quantum est ex istis distinctionibus habeat alia requisita ad distinctionem simpliciter, tamen deficit vltimum complementum, scilicet, non identitas simpliciter; quæ nunquam est *A* ad *B*, nisi reali simplicitati eiusdem entis repugnaret *A* & *B* verè, realiter, & actualiter simul esse in ipso, sic non est de essentia & proprietate.

11.

Alius modus dicendi fortè placet quibusdam, scilicet quòd concederetur; *hæc formalitas distincta est ab illa*, vel saltem quòd est distincta formalitas ab illa. Sed tunc oporteret illas exponere, qualiter posset hæc distinctio diminui quantum ad rationem suam formalem per hoc, quòd est *formalitas*, quia in quocunque antecedente præconcesso, vel distinctio diminuitur, vel negatur modus importatus per hoc, quòd est *formaliter*. Saltem, qui vult vt verbis minùs dubiis ista formalitate poreff concedere: *formalitas A. est formaliter distincta à formalitate B.* sed nec ista formalitas *A* est distincta à *B*. nec... alia est personalis eadem personæ.

Locus corruptus.

12.

Ad argumentum in oppositum, quòd procedit à simili, *distincta realiter, ergo distincta formaliter*, nego consequentiam; quia cum dicitur *distincta realiter*, ponitur distinctio simpliciter, & hoc quantum ad vtramque conditionem, tam videlicet quantum ad entitatem, quæ hic omnis intelligitur per hoc quòd dicitur *realiter*, quàm etiam quantum ad non identitatem, quia nihil est ibi diminuens rationem non identitatis simpliciter, & ideo sequitur consequens, quòd sunt distinctæ realitates, siue res, quia non inferitur aliquid simpliciter ex seipso secundum *quid* accepto.

Cum etiam dicitur, *hæc sunt distinctæ ratione*, diminuitur ibi distinctio, saltem quantum ad *esse*, sicut diminuitur quocunque aliud sic determinatum, puta cum dicitur *esse in opinione, vel in intellectu*: non autem diminuitur quantum ad formalem rationem distinctionis, quia si ponatur ibi alia determinatio sic per se diminuens, sequitur consequentia, quòd sunt rationes distinctæ, saltem in intellectu: quia ens rationis non habet *esse*, nisi diminutum, ita & quocunque determinans ipsum non habet *esse*, nisi diminutum. Ideò in consequente sic intelligendo, nihil inferitur ex se ipso diminuto, vel secundum *quid* accepto in antecedente.

Aliter est de ista: *A. est formaliter distinctum ab ipso B.* nam determinatio *formaliter* diminuit hoc determinabile, quòd est *distinctum* non primo modo, scilicet quantum ad entitatem, sed secundo modo, scilicet quantum ad non identitatem; siquidem *esse formaliter distinctum* non includit

simpliciter distingui, sicut apparet ex dictis in isto articulo: quando ergo inferitur, *A. est distinctum formaliter à B.* ergo *formalitas A. est distincta à formalitate B.* est falsa secundum *quid*, & simpliciter, quia distinctio, quæ ponitur in antecedente secundum *quid*, in consequente ponitur simpliciter.

Recolligendo igitur à principio istius articuli, qui hucusque consistit in hoc, quòd est *componere*, vel *distinguerre* cum hoc, quòd est *formaliter*, vel *formaliter as*, primò concedenda est ista, scilicet *A non est formaliter idem B.* secundò ista: *A est distinctum formaliter ab ipso B.* intelligendo sanè, vel negando modum importatum per hoc, quòd est *formaliter*, vel intelligendo distinctionem diminui per istum modum additum, sicut dictum est prius.

S C H O L I V M.

Ex hoc loco, & illatione istarum propositionum manifestè colligitur Scotum admittere distinctionem formalem inter eas realitates, quæ non sunt eadem formaliter; & propterea inanem esse illorum scrupulum, qui in diuinis negant distinctionem formalem inter essentiam & attributa, atque inter eandem & relationes, & inter ipsa attributa sibi inuicem comparata; quæ tamen admittunt non esse eadem formaliter, seu non habere identitatem formalem. Neque sufficienter deducunt hanc suam doctrinam ex illo loco Scoti in 1. dist. 2. quæst. 7. num. 44. ubi negat illationem distinctionis formalis ex non identitate formali; etenim passim & ubique, præsertim dist. 8. lib. 1. quæst. 4. distinctionem hanc formalem ex natura rei ante omnem actum intellectus admittit inter perfectiones essentielles Dei. Cautè tamen, & cum moderamine loqui voluit, ubi primùm distinctionem hanc in diuinis sub illis terminis excogitauit; & Scholis inuexit. Ne etenim plus æquo vniuersissima, simplicissima, & actualissima arcana diuina videretur distinguere, vni maluit negatione identitatis, quàm affirmatione distinctionis; Melius, inquit, est vti ista negatiua, hoc non est formaliter idem, quàm hoc est sic & sic distinctum. Securius ita videbatur loquendum tunc, donec explicatis in sequentibus distinctionibus diuinarum emanationum distinctis principijs, simplicitate essentia, varietate attributorum, & qualitate perfectionum essentialium, clarius licuit distinctionem hanc explicare, & firmiori fundamento stabilire, vni amplissimè præstitit dist. 8. Quòd autem loco supra citato consequentiam illam, Non sunt idem formaliter, ergo distinguuntur formaliter, non admisit, vel non oportere sequi dixerit, benè explicat Lycheus, & alij Scotista, propterea dictum, quia vt ipse Scotus dist. 8. quæst. 2. in responsione ad primam principale asserit, aliqua non sunt idem formaliter, & tamen non distinguuntur formaliter; vt gradus intrinsecus non est idem formaliter cum eo, cuius est gradus, & tamen non sequitur, ergo distinguitur formaliter ab eo; non enim dicit per se formalitatem, per quam formaliter distinguatur à re cuius est modus, non formalitas. Vnde non identitas latius patet, quàm distinctio: quod varijs instantijs fuis docet hic Tartareus, præsertim in non identitate & distinctione reali; probatque non benè sequi, non sunt eadem realiter, ergo distinguuntur realiter. Vide Smijng, de Deo vno tract. 2. disp. 1. quæst. 2. num. 40. Vide Scholium questionis sequentis.

Tertia propositio, scilicet, quòd *formalitas A* est distincta à *formalitate B.* simpliciter est neganda, & præcisè concedenda cum ista determinanda.

13.

Tertia propositio, non neganda.

minatione formalitas *A* est distincta formaliter à formalitate *B*. & ita quodcunque essentialiter concedendum est esse distinctum formaliter à quolibet personali, non autem simpliciter distinctum.

Restat adhuc vnum dubium, de multis propositionibus pertinentibus ad istam determinationem importatam per formaliter, puta de ista, *Ipsius A. ad B. distinctio formalis*: sed ista statim sequitur ex illa. *A est distinctum formaliter à B.* sicut sequitur, *homo est specie distinctus ab asino*, sicut *hominis ad asinum est distinctio specifica*; quia utrobique est eadem distinctionis determinatio in antecedente, quæ in consequente.

Alia propositio: *A formalitate est distinctum ab ipso B.* siue secundum formalitatem, cum suo causali secundum Priscianum æquivaleret adverbiali determinationi, & ablativus iste *formalitate* cum additur ei quod est *distinctum*, notet formalem distinctionem ipsius, videtur quod concedens istam esse formaliter distinctam, debeat concedere necessariò aliam, quia in consequente per illam determinationem *formalitate*, siue per *illam formalitatem* diminuitur hoc, quod est *distinctum*, sicut in antecedente per hoc, quod est *formaliter*.

14. Contrà. *Formaliter* non dicit identitatem, sed diminuit aliquid aliud, & magis determinat ad completam & propriam rationem ipsius; ergo nec determinans hoc, quod est *distinctum*, diminuet ipsum.

Confirmatur, quia *formaliter* videtur includere hoc, quod est *essentialiter*, & *formalitate* aliquid superaddere: sed hoc, quod est *essentialiter*, non diminuit distinctionem, quando determinat hoc quod est *distinctum*. Similiter posset argui de hoc, quod est *quiditas*, & de hoc, quod est *per se primo modo*.

Item concessum est. *A est distinctum à B.* siue à *formalitate ipsius B.* Sed non est distinctum nisi eadem *formalitate* illius; ergo non est distinctum *formalitate* alia: sequitur ergo quod *formalitas* est distincta essentialiter à *formalitate*.

Confirmatur, quia quidquid est distinctum qualitate, est qualiter distinctum: similiter quidquid est distinctum essentia, est essentialiter distinctum, & quod accidente distinctum, est accidentaliter distinctum, & ita similiter in aliis, & è conuerso. Ergo à simili in proposito, quicquid est *formaliter* distinctum, est *formalitate* distinctum; sed *A* non est distinctum *formalitate*, nisi illa, quæ ipsamet est essentialiter, vel totaliter, & præcisè. Hoc maximè patet arguendo de aliqua perfectione in diuinis simpliciter simpliciter, quæ totaliter est, & præcisè est ipsum per quod est distincta.

15. Item, idem videtur esse *formaliter*, & secundum formam, sed nihil est distinctum secundum formam ab aliquo, nisi forma illa sit distincta: quia secundum formam indistinctam nihil est distinctum: imò nec Pater secundum Deitatem est distinctus à Filio: ergo ad hoc quod est *formaliter*, sequitur formam distinguere, vel saltem formalitatem.

Item, *formalitas* scientiæ non distinguitur formaliter à *formalitate* scientiæ, & distinguitur formaliter ab alia *formalitate*, & dicitur illa *D.* non autem potest ab alia distinguere formaliter, & ab alia non distingui formaliter, nisi hæc & illa sint distincta; quia contradictoria non possunt verificari, nisi sit alietas in subiecto, vel in ter-

Scoti oper. Tom. I I I.

mino: ergo illa *formalitas* est distincta ab illa *formalitate*, quod est propositum.

Item, si *A* distinguitur à *B* formaliter, ergo actualiter, quia *A* est actus; sed distinguere actualiter, infert simpliciter distinguere, nec diminuit ipsum; ergo nec diminuitur in antecedente.

Idem argueretur de hoc, quod est *distingui realitate*, quia sequitur ad hoc quod est *distingui realiter*, & in consequente non diminuitur distinctio; ergo nec in antecedente.

Sed tota ista difficultas consistit de *distingui realiter*, & de distinctione reali, & de quibuscunque pertinentibus ad distinctionem determinatam, per hoc quod est *realiter*, & de pertinentibus ad sequentem ordinem. Totus enim iste ordo stat in distinctione, vel identitate, vel determinatur per hoc, quod est *formaliter*, & habet tres ordines. Primum negatiuum eius, quod est *formaliter*. Secundum negatiuum eius, quod est *formaliter distinctum*. Tertium eius, quod est *distincta formalitas*.

16.

SCHOLIUM.

Adductis varijs argumentis contra distinctionem formalem, alia octodecim adiungit, in quibus potissimas quasque difficultates, quæ contra eandem vrgeri possunt, & ab aduersarijs tam vetustis, quam recentioribus proposita sunt, conspiciere licebit. Præcipua horum attigerunt Ariminen. & Caietanus, quæ videre est apud Lychetum & Fabrum citatos. Vasquez plus reliquis & iniuriosius obiecit, nimirum opinionem hanc Scoti circa distinctionem attributorum coincidere cum errore Gilberti Porretani condemnato in Concilio Rhemensis sub Eugenio III. sed explicatis his terminis realiter, essentialiter, & formaliter, in quibus præcipua est argumentorum vis, omnia eliduntur. Vide Fabrum citatum cap. 7.

17. **A**lia adducuntur argumenta contra distinctionem formalem *A* & *B.* arguitur sic: *formalitas A.* in quantum huius, aut differet à *formalitate A.* aut non: si non, idem est differre *formaliter* & *realiter*: si sic, aut *formalitati* & rei, cui est idem te non *formaliter*, est aliquid commune, aut non: si sic, aut illud commune est reale, & tunc ambo realia; aut illud commune est ens rationis, & tunc ambo erunt entia rationis, nam tertium videtur improbabile, quia enti in anima, & enti extra animam non videtur aliquid commune, nisi æquiuocè, vel analogicè, ex Ariff. 5. *Metaphysica text. comm. 13.* Similiter si tale daretur commune, sequitur quod vnum erit ens, & alterum ratio: sed verè res non potest esse ratio: ergo *formalitas* est ratio, & sic differentia *formalitate* est differentia rationis, quod est contra ponentes distinctionem earum.

Primum argumentum contra distinctionem formalem.

Item secundò, *formalitas* vt *formalitas*, aut est alia res, aut non, si sic, & idem est te cum *formalitate* alia, igitur idem *formaliter* illi. Si nulla, ergo nihil: secundum Augustinum tract. 1. in Ioannem post medium, *quod nulla res est, omnino nihil est.*

Item tertio *formalitas* huiusmodi non est aliud, quàm quiditas, vel *quod quid* rei extra animam, non figmentum, vel intentio secunda: *formalitas* ergo est substantia, quia substantia diuiditur in subiectum, & *quod quid* erat esse. Diuisum autem prædicatur *formaliter* de diuidente; ergo est *formaliter* res. Et tunc sic, vel est res illa, quæ est illa *formalitas*, aut alia? Si illa, ergo *formali-*

tas secundum *quid* huius est idem cum alia formalitate, cuius contrarium dictum est. Si alia, ergo realiter differunt secundum *quid* huius, quia utraque formaliter est res.

Quartum.

Item quartò arguitur, quia quæ differunt ex natura rei, differunt realiter. Hoc probatur, quia hoc importat hoc nomen. Et per simile, quia quæ differunt actu rationis, differunt ratione tantum, & è conuerso: quia differentia quæ ponitur formalitatem, ponitur ex natura rei; ergo realiter. Consequens falsum secundum istos.

18.

Quintum.

Item quintò, si differentia formalis realis sufficit ad faciendum aliqua differre realiter, puta differentia, quæ est inter paternitatem & essentiam, si sufficit ad hoc quòd Pater paternitate differat realiter à Filio, non autem per essentiam: pari ratione ad hoc sufficeret differentia rationis: sed per hoc præcisè differentia rationis non facit differre realiter, quia non est differentia realis: ergo cum differentia formalis non sit differentia realis, non faceret differre realiter; hoc est falsum; ergo differentia formalis est differentia realis, saltem illa, quæ est inter relationem & essentiam.

Sextum.

Item, conceptus quiditatiuus *A* non differt à conceptu quiditatiuo *B*, nisi importaret diuersas res in significato, vel connotato. Probatur, quia nec *A*, nec *B*, est præcisè ens rationis, sed realis secundum eos. Si detur quòd primo modo differunt isti conceptus, ergo differunt realiter. Si secundò modo, quantum ad connotatum, quia paternitas connotat filiationem oppositam: hic non potest poni ratio distinctionis in proposito, quia essentia est idem illi connotato, sicut significato connotantur.

Confirmatur per simile, quia non potest poni distinctio formalis inter animal & rationale, nisi rationale connotaret aliquid, quod esset distinctum ex natura rei ab animalitate, siue illud distinctum sit anima intellectiua secundum vnam opinionem, siue actus ratiocinandi secundum aliam. Quod iterum probatur, quia ens nullo modo distinguitur ex natura rei ab animali, vel rationali, quando per se primo modo prædicatur de utroque, quia neutrum istorum aliquid importat; vel connotat realiter distinctum ab ente.

19.

Septimum.

Item, distinctio formalis, secundum ponentes primam, videtur saluari in distinctione conceptuum quiditatiuorum; sed sic differunt quæ sola ratione differunt secundum communem opinionem; ergo differentia formalis non ponit per se distinctionem ultra distinctionem rationis.

Oñauum.

Item, Deus non est sciens nisi propter formalem rationem scientiæ, vt distinguitur à ratione iustitiæ: sed distinguuntur tantum formaliter, non realiter: ergo Deus est formaliter sciens, non realiter.

Nonum.

Item, sicut realitas essentiæ ad realitatem attributorum, ita ratio formalis essentiæ ad rationes formales attributorum, quæ sunt idem realiter cum ea: ergo ratio formalis essentiæ sic continet formalitates attributorum, quòd sunt idem formaliter cum illa.

20.

Decimum.

Item, propria ratio sapientiæ, vt distincta ab aliis, aut est res, aut est ratio: Si ratio, ergo est ab intellectu, & in anima; si res, ergo distincta ab essentia, vt res à re: ergo realiter.

Vndecimum.

Item, quæ differunt indifferenter, vel quasi in-

differenter, minùs differunt, quàm quæ differunt quasi specificè, siue quiditatiuè: sed attributa non differunt, sed sunt idem quasi indifferenter, quia sunt ipsa essentia: ergo impossibile est ea differre conceptibus quiditatiuis.

Duodecimum.

Item, differentia rationis in principiis non sufficit ad principiandum distincta realiter; ergo nec distinctio formalis in principiis sufficit ad principiandum sic distincta, & per consequens quæcunque ratio inducit ad probandum distinctionem formalem ex distinctione principiorum, ipsa non concludit. Probatio primæ consequentiæ: sicut ratio non est principium rei, quia non est res alia; nec formalitas: quia etsi formalitas ponitur medium inter rationem & rem; tamen non habetur propositum; quia sicut extremum non potest esse principium eius, cuius aliud extremum est principium, quia non est ipsum; ita nec medium potest esse principium eius, propter eandem rationem.

21.
Decimum tertium.

Item, sicut hæc res significata ad suam rationem, ita res illa ad suam: ergo permutatim, sicut res ad rem, ita ratio ad rationem: si ergo hæc est simpliciter eadem illi, ergo ratio huius formalis est simpliciter eadem illi rationi formali; ergo formaliter idem.

Decimum quartum.

Item, si bonitas ligni non est formaliter eadem ligno, ergo est formaliter sibi addita: sicut si esset realiter distincta, esset res addita: consequens est falsum, quia si esset formalitas addita, aut substantialis, & tunc duæ formalitates substantiales; aut accidentalis, & tunc non idem realiter.

Decimum quintum.

Item, res vna habet formalitates plures, quia habet conceptus quiditatiuos distinctos. Res ergo vna quasi diuiditur in illos conceptus, et ita prædicatur de utroque; & similiter de formalitatibus, quia diuisum prædicatur de diuisentibus. Aut ergo res, quæ prædicatur de formalitate *A*, est formalitas *B*, & tunc eadem formalitas, aut alia, & tunc alia res.

22.
Decimum sextum.

Item, omnis distinctio aut est rei, aut rationis: hæc non est rei, quia non est realis; ergo rationis. Probatur, nam distinctio passionum est secundum distinctionem subiectorum, differentia est passio entis, ens enim diuiditur in ens reale, & ens rationis: vel in ens in anima, & extra animam, 5. *Metaphys. text. comm. 14.* ergo differre formaliter, est differre secundum rationem.

Decimum septimum.

Item, formalitas aut est res, aut ratio, aut nihil: Si res, differre formaliter est differre realiter: si ratio, ergo differre formaliter est differre ratione. Probatur autem ab aliis quòd ista differentia est realis, quia non ens extra animam non conuenit enti extra animam.

23.
Decimum oñauum.

Item, omne absolutum in diuinis est infinitum; omne infinitum est simpliciter idem cuicumque compossibili sibi in eodem supposito, ergo iustitia est simpliciter idem sapientiæ.

Si dicatur quòd est idem identicè, non formaliter.

Contrà, quicquid intelligitur per *identicè idem*, siue intelligitur esse idem identicè respectu idem vnitiuè, siue intelligitur eminenter idem, habeo propositum.

Item, omne infinitum est idem cuicumque sibi compossibili, & non tantum identicè: sed formaliter secundum eos. Probatur, quia relatio quæ non est infinita formaliter secundum eos, est idem identicè cuicumque sibi compossibili in eodem supposito: ergo infinitum, vt distinguitur contra rela.

relationem, qua infinitum, est idem cuiunque sibi compossibili alio modo quam identicè: ergo erit idem illi formaliter.

SCHOLIUM.

Positis duabus conclusionibus, explicat naturam & quiditatem formalitatum, eandemque ostendit ex incompatibilitate earumdem in eadem realitate simplici & indiuisibili. Hanc autem incompatibilitatem dari actualiter in ipsis realitatibus, seu formalitatibus ex propria natura ipsarum, ante omnem operationem intellectus non solum hic, verum & alibi ostendit: unde miror Mauritium Hybernicum in commentariis ad d. 2. q. 7. libri primi vii, refert Faber citatus disp. 19. c. 2. voluisse distinctionem formalem distingui à distinctione ex natura rei, nisi fortassis velit hanc latius patere, quippe etiam comprehendit distinctionem realem rei à re, qua ex natura sua realiter distinguuntur.

Dico primò, in diuinis Deitas est sub completa actualitate ex natura rei, & paternitas sub incomplete actualitate est ibi ex natura rei, illa est actualitas ad se & communicabilis, & hæc ad aliud & incommunicabilis: hoc totum est ex natura rei. Sic videlicet de entitate *A*, & entitate *B*.

Ex hoc inferitur secundum, scilicet de identitate, vel non identitate: vbi cuique est aliquid non potentialiter, sed actualiter; non virtualiter, sed formaliter, non confusè, non mixtè, sed in proprio esse, ibi quantum est ex parte actualitatis propriè formalis, habet illud, quod sufficeret ad distinctionem, non tamen habetur completè distinctio, nisi habeatur aliquid, quod compleat, scilicet non identicè simpliciter, sicut loquimur de identitate rei simplicis completæ & impossibilis actualitatis ad actualitatem impossibilem, non sicut est contrariorum, sed impossibilem in eodem indiuisibili.

Sed vnde est, quòd aliquæ actualitates formales, & propriæ sunt impossibiles hoc modo, aliquæ non? Vnde etiam est, quòd aliquæ actualitates tales sunt idem vniuersè, aliquæ non.

Respondeo, vltra idem aggregatione, & idem per accidens, & idem essentialiter, potest dici idem vbi non est nisi vna essentia, & hæc simpliciter, vel composita ex principiis facientibus per se vnum, ita quòd essentialiter contra idem, est per accidens, extendendo etiam per accidens ad per se secundo modo: siue tamen accipiatur in diuinis essentialiter pro commune tribus, & ita essentialiter pro eo, quod est commune tribus; quod non pertinet ad rationem definitiuam essentialitatis, si definitur, puta bonum, iustum, secundum Damascenum, lib. 1. fidei orthodoxæ, cap. 4.

Vitando istam diuersitatem intellectuum huius vocabuli, essentialiter, propriè potest dici quòd hic intelligatur formaliter idem, illud, quod si esset finitum, adhuc esset sic idem; quemadmodum humanitas esset humanitas, siue esset limitata, siue illimitata; imò siue composita, siue simplex. Quicquid ergo esset eadem essentia quocunque dato, quòd alterum, vel vtrumque esset illimitatum, non tamen esset eadem essentia, dato quòd vtrumque esset in se, posset, secundum vnum intellectum, limitatum illud dici vnum, vel idem essentialiter illi, licèt non diceretur idem illi formaliter, quia propria formalitas, qua ipsum est ipsum, non est tota ratio istius identitatis, si poneretur limitata.

Est ergo alia actualitas propria eadem alicui actualitati, quia vtraque, vel altera infinita, vel eadem infinito. Vel vt præcisius dicatur, quòd non finitum: nam hoc habito quòd non sit infinitum, siue neutrum, potest esse idem identitate simplici, licèt non formaliter. Si ergo aliquis concedat distinctum formaliter hoc importare, quòd quantum est ex actualitate propria formali, non deficit quin sit distinctio, licèt deficiat aliunde, scilicet ex compossibilitate actualitatis cum actualitate in eodem simplici; ille potest concedere consequenter quòd Deitas est distincta formaliter à paternitate, quia planè apparet quòd distinctum diminuitur per primum intellectum, qui positus est. Si autem per distinguitur formaliter intelligat distinctionem simpliciter, & per hoc additum formaliter, non diminuat, sed determinet, & compleat hoc esse distinctum formaliter. Sed ista semper vera est, quia hoc non est ex defectu actualitatis, est indistinctum illi.

Et si quæras, quate actualitas hæc sit impossibilis simplicitati illi in aliquibus, & in aliquibus non.

Respondeo, extrema simpliciter simplicia se totis sunt impossibilia, & compossibilia. Est igitur paternitas compossibilis Deitati, quia paternitas est paternitas, & Deitas est Deitas: sicut in aliis, albedo & humanitas sunt impossibilia in eodem simplici, quia humanitas est humanitas, & albedo est albedo, non sunt impossibilia in aliquo vno per accidens, tamen sunt impossibilia albedo & nigredo. Et rationes impossibilitatis & impossibilitatis, sunt ipsæ propriæ rationes extremorum; sed tamen ibi potest assignari quædam vniuersalis ratio, quia omnia opposita realia non solum in eodem, sed in eodem composito sunt impossibilia. Alia, &c.

Quia ergo hæc absolute neganda non est, personæ diuinæ sunt realiter distinctæ; Pater realiter distinguitur à Filio, & vterque à Spiritu sancto. Paternitas est relatio distincta à spiratione actione, quia completio identitatis non consistit in non repugnare sibi in eodem simplici sibi, nec completio non identitatis consistit in repugnantia. Antecedens patet: quia non sequitur, formaliter non repugnat sibi, ergo sunt idem sibi: ergo neccum in eodem simplici formaliter sequitur: è conuerso autem formaliter sequitur, sunt idem in eodem simplici; ergo si non repugnat in illo, complementum inferioris non consistit in ratione superioris; quod enim inferioris est aliquo alio sibi superaddito, inferioris est. Consequentia patet, quia nihil posituum requiritur ad verificandum contradictionem affirmatiuam, quin illius negatio sufficiat ad verificandam contradictionem negatiuam: quod non esset verum, si negatio negatiui solum completeretur negando superius.

Ad confirmationem tamen, quia posito impossibili non includente contradictionem, sequitur contradictoria esse simul falsa. nam secundum Augustinum lib. 5. de Trinitate, cap. 5. posito quòd Pater non genuisset, adhuc posset dici ingenuus: & si Filius non spirasset, posset Pater spirasse. Similiter si nec Pater, nec Filius spirasset, posset poni Patrem genuisse. Istæ positiones non includunt contradictionem secundum nos: sed posita hypothese prima, & vniuersaliter sequitur, quòd ingenuus & paternitas, & Pater, & spiratio actiua non sunt idem, nec non idem. Quòd non sunt

26.

27.

28.

24.
Prima conclusio.

Secunda.

25.
Vnde impossibilitas formalitatum.

idem, patet, quia ens & non ens non sunt idem: paternitas non esset secundum primam, & spiratio actiua, per secundam hypothefim: nec non idem, quia non impossibiles in eodem simplici, quia adhuc formalibus rationibus eorum non repugnat posse simul esse in eodem simplici.

29.

Ideò videtur, quia distinctio non includit talem non identitatem non eius completio sit impossibilis predicari; sed includit non identitatem indifferentem, vt negat identitatem significandam per illud pronomen relatiuum, siue masculinè, siue femininè, siue neutraliter: modò licet negatio identitatis neutraliter significat secundum communem modum loquendi in diuinis illam impossibilitatem importat, propter quod simpliciter negatur ista: *Pater & Filius non sunt idem*, & oppositum conceditur, vt identitas masculinè, vel femininè significatur, illam impossibilitatem non includit. Vnde ista simpliciter in diuinis conceduntur, *Pater est persona distincta à Filio*; & hæc simpliciter negatur, *tres persona in diuinis non sunt distincte*.

Ratio autem diuersitatis huius sub diuersis generibus grammaticalibus est hæc, quia neutrum genus substantiuum includit suum substantiuum, circa quod, ad istam, quam includit, immediatè ponit suum significatum. Substantiuum autem in eo inclusum, non est alterum eorum sub propria ratione, qua denominatur esse idem, & hoc vt communiter; masculinum autem & femininum non habent in se sua substantia, propter quod nomina relatiua sub illis significant ista sua substantia, sub propriis rationibus immediatè referuntur sibi, in neutro autem non referuntur extrema sibi inuicem immediatè sub propriis rationibus, sed sub ratione communi.

30.

Sed nec videtur sufficere, quod dicitur de genere neutro, quia idem videtur esse, non eo, & non eodem. Augustinus ait de Trinit. lib. 7. *Non eo verbum, quo sapientia*: ergo simpliciter debet concedi, non eodem Verbum, quo sapientia. Similiter capitulo 8. concludit Augustinus, quòd *aliud est Deum esse, aliud Patrem esse*. Aliud & non idem, videntur idem. Ergo si non identitas vel in genere neutro, vel simpliciter includit talem repugnantiam in eodem simplici, nec sapientia ex quo Verbum est Verbum, nec quo Pater est Pater, essent compossibilia in eodem simplici.

Item, contra primum modum, sic: Relatio paternitatis, aut est eadem relationi filiationis, aut non eadem. Si eadem, ergo sicut paternitas pater est formaliter pater, ita & filiatione erit formaliter pater. Si non eadem, ergo sunt impossibilia in eodem simplici, Deus autem summè simplex est, &c. *Reliqua desunt*.

QVÆSTIO II.

Vtrum intellectus & voluntas in Deo, qui dicunt perfectiones absolutas, sint idem totaliter, vel distinguantur aliquid?

D. Thom. 1. p. q. 14. art. 1. ad 3. & art. 4. in cor. Aureol. 1. d. 35. p. 1. art. 3. difficul. 2. 3. & 4. Capreol. quæst. 1. art. 2. Ferrar. 1. eon. Gen. e. 50. Caietan. 1. p. q. 14. art. 5. vbi Valq. & Suar. & hic in *Metaph. disp. 30. sect. 15*. Vide Doctorem 1. d. 2. q. 7. §. Dico tunc. & d. 2. q. vn. §. Ad secundum principale, & d. 35. q. vn. §. Supposito quòd Deus,

& in 4. d. 13. q. 1. art. 2. vers. Ex hoc sequitur, & quodlib. 1. art. 1. §. de altero termino, & art. 3. §. Contra ista, & Lichetum ad d. 26. citat.

VO D sunt idem totaliter, probo primò sic: si istæ perfectiones distinguantur aliquo qualiter ex natura rei, aut talis distinctio est realis, aut non. Ista propositio fundatur super primo principio, de quolibet est vera altera pars contradiotionis, si non est distinctio realis, ergo est secundum rationem. Iam consequentiam probo; quia omnis distinctio vel est secundum esse in anima, vel secundum esse extra animam; si est extra animam, est realis; si secundum esse in anima, est rationis; sed positum est quòd non est realis; igitur est rationis. Illam propositionem assumptam ad probationem consequentiæ, scilicet, quòd *omnis distinctio vel est secundum esse in anima, & est rationis, vel esse extra animam, & est realis*, probo sic: Impossibile est passionem, vel illud, quod habet modum passionis, esse maioris ambitus, quàm illud, cuius est passio primò; sed *unum & multum, idem & aliud, esse diuersum; distinctum & indistinctum*, sunt passiones entis; & omne ens vel est in anima, vel extra animam; si in anima, est ens rationis; si extrà, est ens rei; igitur omnis distinctio, vel est secundum esse extra animam, & ita realis; vel secundum esse in anima, & ita secundum rationem; sed tunc vltra, intellectus & voluntas non distinguuntur realiter: ergo distinguuntur secundum rationem tantum, & per consequens sunt totaliter idem ex natura rei.

Secundò probo quòd non distinguantur, sic: quæ sunt idem realiter & formaliter, sunt totaliter ex natura rei; sed intellectus & voluntas in Deo sunt idem realiter & formaliter: igitur sunt penitus indistinctæ ex natura rei. Maior est nota; minor habet duas partes; prima est, quòd sunt idem realiter. Hanc ita probo, quia si distinguerentur realiter; igitur essent distinctæ realitates. Iam consequentiam probo, quia sicut indistinctio ad vnum, ita distinctio ad multa; sed indistincta re sunt vna res, vt sic; igitur distincta realiter sunt multæ realitates; falsum est autem quòd in Deo sint multæ realitates absolutæ, quia componerentur in eo; igitur omnia absoluta in Deo sunt idem realiter.

1.
Argumentum primum quod non distinguantur.

2.

Secundam partem maioris, scilicet quòd sunt idem formaliter, probo sic; suppono quòd intellectus sit formaliter infinitus; tunc arguo sic: essentia diuina ex eo, quòd sit realiter infinita, est idem realiter cuiusque sibi compossibili: igitur intellectus diuinus ex hoc quòd est formaliter infinitus, includit formaliter omnem aliam perfectionem; & ita intellectus non distinguetur formaliter à voluntate, nec ab aliqua alia perfectione. Probo eandem partem minoris, ex intentione Augustini 7. de Trinit. cap. 5. dicit enim ibi: *Eo sapiens, quo Deus; & eo sapiens, quo bonus; sed non eo Deus, quo Pater*. Ex hoc arguo sic: Illam identitatem attribuit sapientiæ ratione bonitatis, quam negat abesse respectu paternitatis, sed non identitas essentia respectu paternitatis est non identitas formalis; ergo identitas, quam habet sapientia ratione bonitatis, est identitatis formalis: sunt igitur idem formaliter intellectus & voluntas.

Item, Augustinus in lib. de gloria Beatorum, & supplicio damnatorum, dicit quòd *Sapientia in Deo, non est magis sapientia, quàm bonitas, nec bonitas est magis bonitas, quàm veritas*. Ex hoc sic,

Aug. sub hoc titulo nullus exeat liber inter opera Aug. foris tanta

intelligit librum de vita beata, ubi paulo antea finem hanc forme ipsa habentur.

3. *Rationes in oppositum.*

tanta identitate secundum istam auctoritatem, sunt idem sapientia & bonitas in Deo, quanta identitate est sapientia & bonitas, & per consequens intellectus & voluntas; & reliquæ perfectiones absolutæ sunt idem totaliter in Deo.

Contra: si intellectus & voluntas sunt idem totaliter; igitur tanta identitate intellectus est idem voluntati, quanta identitate intellectus est idem sibi ipsi. Hanc probo, quia si non esset idem intellectus voluntati tanta identitate, quanta est idem intellectus sibi ipsi, non esset intellectus idem voluntati totaliter; quia non secundum omnes gradus esset intellectus idem voluntati. Tunc ultra, si intellectus tanta identitate est idem voluntati, quanta intellectus est idem sibi ipsi; igitur quæcumque sunt contradictoria circa intellectum præcisè sumptum, sunt contradictoria circa intellectum & voluntatem: non enim ista contradicunt, *Intellectus intelligit; voluntas non intelligit; & tamen ista sunt contradictoria, Intellectus intelligit, & intellectus non intelligit;* igitur manifestè sequitur quòd non tanta identitate est idem intellectus voluntati, quanta intellectus est idem sibi ipsi; & per consequens intellectus & voluntas non sunt totaliter idem.

Item, si intellectus & voluntas essent idem totaliter, essent idem formaliter; sed non sunt idem formaliter; ergo non sunt idem totaliter. Maior est nota. Minorem probo. Quodcumque aliqua duo accepta secundum suas formales rationes in communi sic se habent, quòd ratio vnus, non est ratio alterius, quidquid addatur vtrique, quòd non tollat rationes eorum formales, semper stabit quòd ratio vnus non erit ratio alterius; nec vnum formaliter erit idem alteri; sed intellectus & voluntas accepta secundum suas formales rationes in communi sic se habent, quòd in formali ratione intellectus non includitur voluntas; igitur per nullum additum vtrique, dummodò illud non tollat formales rationes ipsorum, dicitur intellectus esse formaliter idem voluntati; nec è contrario; sed infinitas addita intellectui & voluntati non tollit rationem intellectus & voluntatis: igitur quantumcumque in Deo sit intellectus infinitus, & voluntas infinita; nihilominus tamen semper stabit quòd intellectus non erit voluntas formaliter.

Item impossibile est quòd oppositi modi principiandi possint competere principio simplici, & penitus indistincto; sed principiari naturaliter & liberè sunt oppositi modi principiandi; igitur impossibile est illud principium principiari istis modis oppositis: sed intellectus principiari naturaliter, voluntas liberè; igitur intellectus & voluntas in Deo non sunt idem totaliter.

SCHOLIUM.

Dubitari fortè possit, an hac quæstio sit Doctoris, maxime quia non admittit aliqualem distinctionem inter essentialia in diuinis, licet concedat non identitatem formalem inter eadem. Esse tamen Scoti præfert Autographum, nec difficulter suaderi potest, ex stylo, & discursu, præsertim dum argumenta omnia huc vsque pro vtraque parte allata, cuius ingenium, strictum, & abstractum modum differendi sapiant; item constantia resolutionis; & constans in scopum collimatio. Nec est verisimile esse alicuius posterioris discipuli, aliàs conaretur Doctorem explicare, vel respondere principijs eius, de quibus distinctionem infert, vnde co-

piofor tractatus enaderet. Siue ergo dicamus hanc scriptam esse iuniori ætate ante plenam discussionem huius materie, vt aliàs insinuauimus in Scholis primo, ad præcedentem tractatum de formalitatibus; per quod huius dubio possit satisfieri; siue, vt magis mihi videtur, hic collimat Scotus ad illam quæstionem; an attributa se mutuo includant essentialiter, cuius partem negatiuam resoluit per non identitatem formalem, quam probat, non vero ad operosam discussionem distinctionis formalis: vnde illa non identitas ipsi sufficiebat ad institutum. Valde autem pedetentim, & præmissò serio studio, & operosa ac varia multis in locis discussione, distinctionem hanc formalem in diuinis stabilis. An verò intellectus & voluntas sint verè attributa, atque inter se & ab essentia formaliter distincta, controuersum est inter Scotistas: de quo videri potest Lyceus in principio quæstionis, & Smising. qui de his latissime tractat de Deo vno, tract. 3. disp. 2. quæst. 1. num. 9. & deinceps.

4. **C**irca istam quæstionem breuissimè sic procedam; primò, iam declarabo quòd intellectus & voluntas in Deo non sunt totaliter idem: secundò, probabo quòd nihilominus non distinguuntur aliquo modo. Ad probandam primam partem sufficiat ratio prima adducta arguendo ad oppositum, scilicet, à contradictoriis. Ad euidentiã secundæ partis, scilicet, quòd non distinguuntur aliquo modo, præmitto istud, quòd quantumcumque illa duo sint immediata diuidentia, si illa immediata non consistant in indiuisibili, sed vtrumque illorum, vel alterum habet latitudinem, cum negatione gradus supremi ab vno illorum, stat exclusio & negatio alterius diuidentis, quantum ad omnes gradus eius. Ad declarationem istius propositionis suppono quòd album & nigrum essent immediata diuidentia colorem, quia tamen vtrumque habet infra se latitudinem, stant ista simul, quòd aliquid non sit summè album, & tamen nullo modo sit nigrum, & tota ratio est, quia cum negatione supremi gradus albedinis, stat negatio nigredinis secundum omnem gradum sui. In proposito identitas & distinctio etsi sint passiones conuertibiles cum ente; quia omne ens omni enti est idem, vel diuersum; quia tamen identitas habet gradus, dico quòd ista stant simul; intellectus non est totaliter idem voluntati, quia non est idem sibi, isto gradu identitatis, qui est esse idem formaliter; & tamen intellectus & voluntas non distinguuntur aliquo modo.

5. *Instantia prima.* Contra istud mirabile dictum potest argui primò sic. Recessus ab vno extremo & maxime in immediatis, est accessus ad aliud; igitur cum idem & distinctum immediatè diuidant ipsum ens, sequitur, vt videtur, si intellectus non est totaliter idem voluntati, igitur aliquo modo distinguitur.

6. *Secunda.* Item, inter contradictoria non est medium, sed idem & non idem sunt contradictoria; igitur intellectus vel est idem voluntati, vel non idem; non est idem, per te: ergo non idem; sed ad esse non idem, sequitur esse distinctum: ergo si intellectus non est totaliter idem voluntati in Deo, sequitur quòd aliquo modo distinguitur.

Tenendo quòd ista stant simul non esse totaliter aliquo modo idem alteri, & tamen non distinguuntur aliquo modo ab eo secundum modum positum supra respondeo ad istas instantias. Ad primam, quando dicitur, recessus ab vno, &c. Respondeo quòd recessum esse ab vno extremo, & accessum ad aliud, potest intelligi dupliciter: vel posituè, vel priuatiuè, vt sit sensus, quòd quando tollitur

Solutio prima instantia.

vnus gradus vnus extremi ponatur gradus alterius extremi, & sic intelligendo propositionem, dico quòd non habet propositio illa vulgata necessitatem. Priuatiuè potest intelligi propositio, vt sit sensus, recessus ab vno extremo est accessus ad aliud, id est, quando tollitur vnus gradus vnus extremi paucioribus mutationibus potest aliud extremum acquiri; faciliùs enim ex minori albo itur ad nigrum, quàm ex albisimo; sic autem intelligendo propositionem, non est contra me, quia cum tali accessu stat quòd non participat aliud extremum secundum aliquem sui gradum.

Secunda.

Ad aliud de contradictoriis, concedo quòd inter contradictoria non est medium. Et quando assumis, igitur intellectus vel est idem voluntati, vel non idem. Dico quòd est idem, sed non totaliter idem; sicut pater, quia potest aliquid esse album, & tamen non totaliter album; & quando infers, si non totaliter idem; igitur aequaliter distinctum; nego etiam istam.

6.

Sed dices, quæ non sunt idem formaliter, distinguuntur formaliter; sed intellectus non est idem formaliter voluntati, igitur distinguitur formaliter; distingui formaliter, est distingui aequaliter; & ita intellectus & voluntas distinguuntur aequaliter, quod tamen tu negas.

Respondeo, quando dicitur quòd non esse idem formaliter est distingui formaliter, concedo in iis, quæ sunt limitatæ perfectionis; sed in iis, quæ sunt formaliter infinita, nullus gradus distinctionis est, concedimus; ne fortè necessariò concluderetur ibi esse compositio. Dico igitur in iis, quæ sunt formaliter infinita, non debet concedi, non sunt idem formaliter; igitur distinguuntur formaliter, sed sic: non sunt idem formaliter, ergo non sunt idem totaliter; & tamen nullo modo distinguuntur. Contra istud: esse idem formaliter, & distingui formaliter, sunt opposita immediata; igitur ad negationem vnus sequitur positio alterius. Respondeo, quando dicitur esse idem formaliter, & distingui formaliter sunt opposita immediata; nego: sed esse idem formaliter, & non esse idem formaliter, & specialiter in iis, quæ sunt formaliter infinita; & idè benè concedo alterum membrum, quòd non sunt idem formaliter, sed tamen nullo modo distinguuntur.

7.

Ad primum argumentum principale.

Tenendo istam distinctionem facile est euadere primam rationem, quando dicitur: si tales perfectiones distinguuntur ex natura rei, vel talis distinctio est realis, vel rationis; dico quòd istæ perfectiones non distinguuntur ex natura rei, tamen non sunt totaliter idem ex natura rei, vt dixi supra.

Ad aliud, quando dicitur, quæ sunt idem realiter & formaliter, sunt idem totaliter, concedo, intellectus est idem voluntati realiter & formaliter; dico quòd sunt idem realiter, sed non formaliter sunt idem. Tu probas; quia sicut intellectus ex hoc quòd est realiter infinitus includit per identitatem omnes alias perfectiones, ita intellectus cum sit formaliter infinitus, includit formaliter omne aliud: dico quòd non est simile, quia esse infinitum formaliter non tollit formalem rationem eius cui additur: & idè cum ratio intellectus in communi non sit ratio voluntatis, nec intellectus infinitus formaliter, erit formaliter voluntas; sed benè erit voluntas realiter, quia aliter esset ibi compositio, si essent distinctæ res; infinitas autem realis non compatitur secum distinctionem, tamen benè quæcunque infinitas

compatitur secum non identitatem formalem, nec propter talem non identitatem potest argui quæcunque compositio, & sic patet ad vtramque rationem.

QVÆSTIO III.

Vtrum Sacerdos in peccato mortali actus Ecclesiasticos exercens, peccet mortaliter in quolibet actus?

D. Thom. 3. par. q. 64. a. 4. & in 4. d. 19. q. 2. art. 2. quest. 2. Richard. d. 5. art. 3. q. 3. Paludan. q. 2. Marfil. q. 12. art. 1. par. 5. Syluester. verbo Clericus 2. num. 2. Angelus eodem verbo n. 1. Cajetan. 2. 2. q. 60. a. 2. in fine. Dominicus Soto in 4. d. 17. q. 2. a. 6. concl. 4. Petrus Soto lect. 13. de necessit. panis. Cato relect. de panis. p. 4. non longè à fine. Nauar. in Sum. c. 22. n. 3. & de panis. d. 5. in princ. Annot. circa 3. par. gloss. n. 34. Saar. 3. part. tom. 3. disp. 16. sect. 3. & 4.

VO D non videtur. Faciens quod tenetur facere, non peccat mortaliter illud faciendo; sed Sacerdos tenetur ex officio tales actus exercere; ergo non peccat mortaliter faciendo.

1. Arg. primum negatiuum.

Præterea dans elemosynam ad subventionem pauperis, non peccat mortaliter, nec venialiter, imò meretur de congruo gratiam.

Secundum.

Tertiò, de Cornelio, ad quem propter elemosynarum largitionem missus est Petrus Act. 10. vnde scriptum ibi, *Orationes tuæ, & elemosyna tua ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.*

Tertium.

In oppositum Exodi 19. *Sacerdotes, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne percussiat eos;* sed nullus interficitur à Deo, nisi propter peccatum mortale; ergo necesse habent ministri Domini, cum accedunt ad Dominum per ministerium sacrorum, vt sint sancti; hoc est, sine peccato mortali.

2. Rationes in oppositum.

Item, *Mundamini, qui feruunt vasa Domini*, id est, Domini sacra, Isaia 52.

Item, de poenitentia dist. 6. cap. *Qui vult, in medio capituli: patensissimum est crimen sacerdotum, & ultra modum detestabile, qui non prius se iudicant, & alios alligant, &c.*

Circa istam quæstionem alitè est inquirendum; vt rudi omnes actus infidelium, & omnes actus facti à fidelibus in peccato mortali, sint peccatum mortale. Et circa istam quæstionem sic procedam; quia in quæstione ponuntur termini tres, scilicet, *peccatum mortale, actus, & Sacerdos.* Primò ergo declarabo quid est peccatum mortale. Secundò, ponam quasdam distinctiones de actibus. Tertiò, de ministris exercentibus tales actus: & quartò, quia tempus est circumstantia aggrauans, vel diminuens peccatum, distinguam de tempore exercendi tales actus.

3.

SCHOLIUM I.

Diffusè hîc docet peccatum consistere in priuatione reuerentiæ debita inesse actui, & contrarias refellit opiniones, quod breuius praesit in 2. d. 35. & 37. de quo videndus Faber lib. 4. d. 14. disp. 1. Deinde ostendit quemodo in peccato omissionis possit dari huiusmodi priuatio, & per quid distinguatur à peccato commissio. Videtur autem hac quæstio scripta post commentarios Oxonienses: aut enim opiniones aduersariorum locum habere in 2. dist. 35. vbi & in sequentibus eas ipse recitauit.

Circa

August.

Circa primum nota, quod secundum beatum Augustinum homilia prima super Ioan. super illo verbo, *sine ipso verbo factum est nihil*, exponit, id est, peccatum; quia peccatum nihil est; ita quod secundum ipsum, peccatum nihil est, nisi nihilitas, & priuatio quædam boni. Priuatio autem prout ad præsens spectat negotium, potest dupliciter accipi. Vno modo per remotionem, vel corruptionem alicuius entitatis inexistens actualiter; & talis priuatio est mutatio, quia ab esse, ad non esse; vt quando aliquis habens oculos priuatur oculis. Alio modo accipitur priuatio pro remotione alicuius entitatis potentis, vel debitæ inexistere; vt quando homo nascitur cæcus, dicitur priuatus esse oculis; non quia aliquando habuit oculos, & ipsis sit priuatus; sed quia cum deberet habere oculos, non habet. Modò peccatum non est priuatio primo modo, quia nihil corruptipit, nec admittit tali modo, nec de corpore, nec de anima, nec de natura, nec de gratia, nec de habitibus aliis, prout quidam dicere volebant, quod corrumperet naturam; alij quòd gratiam; tertij quòd habitus in anima existentes, quorum opiniones locum habent in 2. Sentent. circa dist. 35.

Peccatum est nihil. Priuatio duplex.

Peccatum qualiter est priuatio.

4.

Arguo autem contra omnes istas opiniones vno medio sic. Si peccatum sit priuatio talis boni, scilicet, naturæ, vel gratiæ, vel habituum, cum quodlibet horum sit finitum, & peccatum possit in infinitum multiplicari conseruata in infinitum voluntate, & cum quodlibet finitum per ablationem alicuius finiti aliquoties factam minuatur, tandem totaliter conseruarentur hæc bona, & corrumperentur per peccatum: consequens est falsum & impossibile; ergo & illud ex quo sequitur.

Deinde, & redit ad idem, si diminueretur aliquid de natura Angeli mali, non haberet integra naturalia, quod est contra Dionysium 4. de diuin. nomin. & alios Doctores sanctos, qui omnes docent quòd Angeli mali habent sua integra naturalia.

Nec valet si dicatur, ista ablatio sit secundum partes eiusdem proportionis, & cum talis secundum Philosoph. 8. Physic. text. conmm. 68. possit in infinitum extendi; ergo erit in talibus processus in infinitum.

Contra illud est; quia secundum peccatum potest esse æquale primo peccato, vel maius eo; ergo corrumperet æqualem partem eiusdem quantitatis, vel maiorem; & sic eadem natura totaliter conseruaretur, quod est inconueniens.

5.

Sic ergo patet quòd peccatum non est priuatio primo modo accepta; si ergo est priuatio, oportet quòd sit priuatio secundo modo accepta; quæ est priuatio boni alicuius debiti inexistere, & quòd talis priuatio sit peccatum, probò, primò per Augustini auctoritatem allegatam; & Anselmi de conceptu virginali, & de casu diaboli c. 16. vbi ex intentione hoc probat; vide cum ibi.

Probo etiam per rationem; Agens inferius, in cuius potestate est se conformare, vel non conformare agenti superiori, cui etiam se tenetur conformare in determinatis conditionibus, & circumstantiis reititudinis, quæ simpliciter debent inesse actui, vel effectui, si non conformatur se illi, dando ipsi actui debitas circumstantias reititudinis, quæ debent ipsi inesse, priuat illum actum reititudine, quæ debet ei inesse; sed tale agens est voluntas creata; ergo voluntas creata priuat ipsum actum sua debita reititudine, quæ deberet ei inesse: sed qui ita priuat actum debita circum-

stantia reititudinis, quæ deberet inesse actui, & non conformatur se agenti superiori, peccat; cum ergo peccat non se conformando, sequitur quòd peccatum nihil aliud est, quàm non conformitas, vel priuatio reititudinis debiti inesse actui. Quæ autem sint circumstantiæ reititudinis, quæ debent inesse actui determinatæ ab agente superiori, in secundo Sententiarum dist. 36. poterit videri, vbi de hoc habetur mentio specialis. Peccatum ergo mortale est non conformitas, siue priuatio circumstantiæ, siue reititudinis debiti, & necessariæ simpliciter inesse actui, ad hoc vt sit bonus moraliter, vel meritorie, quod dicitur propter administrationem Sacramentorum, cum proposito non tribuendi talem reititudinem ipsi actui.

Quòd autem ipsum peccatum mortale priuat animam vita æterna, istud est tantum demeritorie; quia pena peccati, quæ infligitur pro peccato, non est ipsa quiditas, siue definitio ipsius peccati mortalis. In prædicta autem descriptione non conformitas, siue priuatio reititudinis est genus ipsius peccati, & idèd peccatum mortale & veniale non differunt genere, quia tam peccatum mortale, quàm veniale sunt priuationes reititudinis: sed circumstantiæ & reititudines debiti & necessariæ simpliciter inesse actui, ad hoc quòd sit bonus moraliter, cum proposito non tribuendi reititudinem, sunt differentiæ separantes peccatum mortale à veniali, quia priuatio, vel omissio alicuius reititudinis, vel circumstantiæ congruæ & vtilis, per quam perfectius & melius actus produceretur, non tamen necessariæ simpliciter ipsi actui, ad hoc quòd sit bonus moraliter, est peccatum veniale: priuatio autem circumstantiæ, vel reititudinis necessariæ simpliciter ipsi actui, ad hoc quòd sit bonus moraliter, vel reititudinum, si plures defunt, cum proposito non tribuendi, est peccatum mortale.

Addidi autem, cum proposito non tribuendi talem reititudinem, quia si actus priuatur necessaria reititudine per violentiam insuperabilem, vt si quis per manum meam violenter idolis thura offerat, non pecco moraliter. Vel si etiam priuatur actus reititudine ex ignorantia inuincibili non affectata, nec crassa, vel occasionata; vt est cum quis in ebrietate committit homicidium; quia talis duplici pœna dignus est secundum Philosophum in 3. Ethicorum, cap. 5. sed ignorantia inuincibili non peccat quis mortaliter priuando sic actum necessaria simpliciter reititudine.

Præterea, hoc constat ex illa auctoritate Augustini de vera Religione: *Peccatum adèd est voluntarium, quòd si non fuerit voluntarium, non erit peccatum*: sed cum nec violentia insuperabilis, nec ignorantia inuincibilis sit voluntaria, per consequens nec erit peccatum.

Contra dictam descriptionem peccati mortalis arguo, quia videtur quòd non sufficiens; quia cum duplex sit peccatum mortale actuale, scilicet, commissionis, & omissionis, & tantum peccatum commissionis videtur esse priuatio circumstantiæ debiti inesse actui; & non peccatum omissionis, quia peccatum omissionis non priuat circumstantiam, imò priuat actum totum; ergo descriptio prædicta non est sufficiens. Quòd autem peccatum omissionis sit peccatum mortale, patet per illud, quòd Acedia, quæ est peccatum mortale, videtur esse peccatum omissionis.

Præterea, originale peccatum videtur esse mortale, quia separat animam à vita gratiæ & gloriæ, &

6.

7.

Obiectio prima contra descriptionem peccati.

Secunda.

&

& tamen peccatum originale non est priuatio circumstantiæ debitæ inesse actui; imò est carentia iustitiæ originalis.

Ad primam.

Ad primum, cum dicitur quod non omne peccatum mortale est priuatio rectitudinis debitæ inesse actui, ut patet de peccato omissionis: Respondeo, quod ut solutio istius argumenti clariùs pateat, est notandum, quod omnis actus exterior, in quo potest cadere peccatum, est actus imperatus mediante actu interiori voluntatis, in quo est formaliter peccatum. Probatum hoc, quia semper, cum exercet aliquem actum exteriorem, in quo potest esse, vel est peccatum, ille semper est imparatus mediante actu interiori voluntatis, in quo est formaliter peccatum, quia in actibus aliarum potentiarum non est peccatum, nisi materialiter. Illud probatur ex hoc, quia nulla potentia, nec actus alicuius potentia, habet rationem meriti, vel demeriti, nisi prout dependet ab imperio voluntatis, quæ habet rationem meriti, vel demeriti; & idèd nunquam potest esse peccatum in actu exteriori, nisi prout est imperatus ab actu interiori voluntatis, sed non è contrario: quia bene potest esse peccatum in actu interiori, & tamen non sequitur actus exterior imperatus, ut puta, de peccato cogitationis, quia possum velle alicui malum ex odio, vel inuidia; vel velle cum occidere; vel cum volo fornicari actu deliberato, licet nunquam committam fornicationem exteriori actu; tamen pecco mortaliter, propter illud malum velle; & huic simile dicit Hieronymus, quod vuentibus castitate, non solùm nubere, sed velle nubere damnabile est, & per consequens peccatum mortale.

8.

Hoc viso, dico quod in peccato omissionis, licet non sit ibi actus exterior, & per consequens, nec priuatio rectitudinis actus exterioris, quia tamen voluntariè, omittitur aliquis actus debitus exerceri, ratione cuius dicitur peccatum omissionis; idèd illud peccatum licet non habeat actum exteriorem, habet tamen actum interiorem, in quo fundatur, scilicet, actum voluntatis, scilicet, velle, vel nolle, vel non velle, quem priuar rectitudine debita sibi inesse: atque ita illud peccatum idèd est peccatum, quia priuat actum interiorem sua debita rectitudine.

Ex hoc patere potest quod nullus peccat mortaliter peccato omissionis, nisi quia voluntariè omittit aliquid facere, ad quod tenetur; & quia homo tenetur aliquo tempore actualiter Deo reuerentiam exhibere in aliqua adoratione, ex dictamine legis naturæ, & ex Ecclesiæ institutione, vel etiam ex propria obligatione, vel ex præcepto sui Ordinis, ut puta, Religiosus, vel Clericus Horas dicere, vel ad aliam obseruantiam regularem; idèd si hæc omittit voluntariè extra casum necessitatis, peccat mortaliter peccato omissionis, vel acediæ.

9.

Instantia.

Sed hic statim oritur vnum dubium ex dictis; videtur enim ex hoc, quod omne peccatum mortale sit peccatum commissionis, quia omittit aliquam circumstantiam rectitudinis debitam inesse actui; & sic nullum erit peccatum omissionis, quod non est verum; cum hoc ab illo ex aduerso distinguatur.

Responsio.
Vnde distinguuntur peccata commissionis, & omissionis.

Respondeo, quod peccatum omissionis, non idèd distinguitur contra peccatum commissionis, quasi peccatum commissionis sit tantum priuatio alicuius rectitudinis debitæ inesse actui, & non peccatum omissionis; sed idèd distinguitur pecca-

tum omissionis contra peccatum commissionis, quia peccatum omissionis dicitur tantum illico quando voluntariè priuatur, & negligitur actus exterior debitus exerceri: sed peccatum commissionis potest cadere tam in actu interiori, quam exteriori, ut visum est: & ex hoc patet quod peccatum omissionis est quid particulare respectu peccati commissionis, & respicit tantum priuationem actus exterioris.

Ad secundam objectionem.

Ad secundum de peccato originali dico, quod peccatum originale non est peccatum mortale, quia ei pro pœna mors debeatur, nec etiam est peccatum actuale, sed distinguitur contra actuale; est enim sola carentia iustitiæ originalis, cum debito habendi eam, secundum Anselmum, per quam iustitiam homo sibi meruisset infundi gratiam, & postea concedi æternam gloriam. Et idèd, quia homo non habet illam iustitiam, propterea non datur ei gratia, nec per consequens gloria, nisi per æquivalentes illa iustitia compenseatur; ut puta per Ecclesiæ Sacramenta, scilicet, per Baptismum, in quo datur æquivalentis iustitiæ originali in gratia infusa, & insuper animæ imprimatur indelebilis character.

SCHOLIUM II.

De triplici hac bonitate agit Doctor in 2. d. 7. & 40. sed diffusius hic, valde tamen utrobique coheret doctrina. Quod autem dicit dari posse actus bonos morales in infidelibus & fidelibus peccatoribus, id etiam docet in Reportatis d. 2. q. 7. q. 1. & præter alios docent ex professo contra Gregor. Arimin. Faber l. 2. disp. 34. q. 2. n. 6. 4. & 5. & Vasq. l. 2. disp. 191. & 192.

Viso quid est peccatum mortale, videndum est de distinctione ipsorum actuum, circa quod notandum est, quod cum sint tres bonitates, scilicet, naturalis, moralis, & gratuita, siue meritoria vitæ æternæ, sic actus potest esse tripliciter bonus, scilicet, naturaliter, moraliter, meritorie, vel gratuite. Primam bonitatem, scilicet, naturalem, habet quilibet actus posituus, quia illa bonitas consequitur quamlibet entitatem, in quantum ens, & etiam quemlibet actum, quantumcumque sit turpis moraliter, & demeritorie, dummodò sit posituus, est bonus naturaliter. Probatio huius, quia est quoddam ens, & in quantum ens est bonus & à Deo est, quia in ipso est omne bonum. Vnde secundum Augustinum primo de doctrina Christiana, versus finem, *In quantum sumus, boni sumus; & in quantum sumus, à Deo sumus.* Hoc etiam modo intelligitur illud verbum Genesis primo, *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Et hoc modo intelligendo bonitatem, omnes actus fidelium & infidelium sunt boni; quia secundum hanc bonitatem, à Deo sunt effectiue. Huic bonitati non opponitur aliqua malitia, sed non entitas rei tantum.

10.
Bonitas triplex.

Actus tripliciter bonus.

In omni actu posituus est bonitas naturalis.

August.

Alia est bonitas moralis, quæ causatur ex proportionem, siue compositionem actus ad debitum obiectum secundum debitas circumstantias, inter quas circumstantia finis est suprema, à quo & nomen accipit à fine, inquit Arist. 2. de Anima, si res dignè debet appellari. Aliæ autem circumstantiæ sunt tempus, locus, modus, & conditio personæ, & cætera huiusmodi: & hæc bonitas est duplex, scilicet, Ethicus & Ecclesiasticus. Actus Ethicus dicitur actus elicitus secundum rectam dictamen rationis cum omnibus circumstantiis debitis inesse

11.
Actus bonus moraliter.

Ethicus.

in esse actui; & isto modo potest tam fidelis, quam infidelis elicere actum bonum moraliter; & per consequens in elicendo non peccare mortaliter. Hoc probatur statim, quia tam infidelis, quam fidelis existens in peccato mortali, potest vestire nudum, & orare Deum, secundum debitas circumstantias, propter finem debitum, ut causa pietatis, ut illius indigentia subleuetur; ergo facit propter bonum finem, quia facit propter hoc, ad quod ille actus ex natura sua est ordinatus, eo modo quo fecit Sanctus Martinus, quando chlamydem cum paupere dimidiavit, cum nondum esset fidelis, & baptizatus; & idem de congruo meruit gratiam, quod & fecit etiam Cornelius centurio, superius est allegatum: sed per peccatum mortale, si talia essent peccata mortalia, nec etiam per venialia meretur aliquis gratiam de congruo; imò potius demeretur: ergo non omnis actus fidelium in peccato mortali existentium, & etiam infidelium, est peccatum mortale, cum faciant tales actus.

Huic bonitati est malitia opposita, quando actus non transit super debitum obiectum, vel sine debita, vel debitis circumstantiis causatur super obiectum, quando est actus malus ex genere, sicut est adoratio idolorum, quia ibi non est proportio externa actus ad obiectum tale, scilicet, idola, quia nihil est diuinitatis in eis, propter quod eis debeatur talis actus, scilicet, adoratio. Additur autem, cum debita, vel debitis circumstantiis, quando est peccatum ex aliqua circumstantia, vel ipsius finis, sicut quando quis dat eleemosynam propter vanam gloriam, non propter pauperis indigentiam, vel quando dat propter pauperis indigentiam, non tamen loco, & tempore, & modo, & personæ debitæ, tunc est peccatum ex circumstantiis; & si deficit ibi rectitudo, vel circumstantia necessaria ad actum, ad hoc ut sit mortalis, puta circumstantia finis, vel alia talis, est peccatum mortale in tali actu. Si autem contradictio, vel rectitudo non necessariò requisita, sed tantum congrua, est peccatum veniale. Et ista rectitudine & circumstantia necessariò requisita, vel non necessariò requisita, potest tam infidelis, quam fidelis priuare actum, & sic vterque peccare mortaliter, vel venialiter.

Antequam dicam de actu Ecclesiastico, qui magis requiritur ad solutionem principalis quæstionis, videndum est de tertia bonitate actus, quæ est bonitas, qua Deus ex mera liberalitate voluntatis suæ acceptat actum elicentem à potentia animæ, scilicet voluntate elicente, vel imperante, informata charitate, vel gratia gratum faciente, mediantibus Sacramentis, de potentia ordinata, & lege communi, tanquam meritorium vitæ æternæ; quia licet Deus possit quemlibet actum voluntatis acceptare de sua potentia absoluta sine omni gratia, vel charitate, quia suam potentiam non alligauit Sacramentis, secundum Magistrum Sententiarum ex dictis Augustini in 4. d. 1. tamen de lege communi nullum acceptat actum tanquam dignum vitæ æternæ, nec per consequens aliquem saluat, sine gratia & charitate mediantibus Sacramentis. Probatum hoc Extra de summa Trinit. & fide Catholica, cap. firmiter credimus §. Vna verò, ubi dicitur quod nullus extra vnitatem Ecclesiæ Catholice omnino saluatur quæ perficitur à septem Sacramentis. Hanc bonitatem actus nullus infidelis, neque fidelis in peccato mortali existens habere potest. Probo statim, quia illius actus non acceptatur tanquam dignum præmio vitæ æternæ, qui non potest habere bonitatem meritoriam

Scoti oper. Tom. III.

vitæ æternæ; sed actus eliciti à talibus sunt huiusmodi: ergo, &c. Huic etiã bonitati malitia opposita est omnis actus, qui nõ elicitor ab anima in formata charitate, quem Deus non acceptat tanquam ordinabilem ad vitam æternam, & dignum cælesti præmio, ut dictum est de lege communi, siue sit bonus moraliter, siue in aliis mereatur, quia tantum tali acceptance vitæ æternæ acceptatur actus elicitus à potentia informata charitate, & ut elicitor ab habitu charitatis: quod dico propter peccantes venialiter, & propter actus indifferentes; qui licet aliquando elicantur à potentia informata charitate, non tamen elicuntur ab habitu charitatis; & per consequens non sunt actus meritorij, nec gratuiti.

SCHOLIUM III.

Distinguit duo genera actuum Ecclesiasticorum; vnum quod respicit donum aliquod gratie gratum facientis, & aliud quod nullum huiusmodi habeat respectum, nisi respiciat donum gratie gratis data. Primos actus dicit oportere exerceri à deputatis Ministris in statu gratia absque conscientia peccati; non tamen secundum; & toties illos Ministros peccare, quoties primos actus indebitè exercent. An verò hac obligatio puritatis & idoneitatis promoueat ex aliquo præcepto positivo, vel naturali, seu ex natura ipsius Sacramenti, supposita tali ipsius institutione, & tali Sacerdotis consecratione, vide Suar. citatum in principio quæstionis.

Viso quæ sit tertia bonitas actus, videndum est de actu Ecclesiastico. Actus autem Ecclesiasticus dicitur ille, qui ab institutione Christi & Ecclesiæ per inspirationem Spiritus sancti est institutus exterius, quemadmodum sunt actus psallendi, consulendi, Horas dicendi, Prædicationes faciendi, & Confessiones audiendi, baptizandi, Missam dicendi, & ceteri huiusmodi actus, mediantibus quibus, Ecclesiastica suscipiuntur & ministrantur Sacramenta, qui tantum à fidelibus frequentantur: idè hinc de infidelibus nulla mentio penitus est habenda. Sed hi actus sunt in duplici differentiã; quia aut respiciunt donum aliquod gratiæ gratum facientis; aut non respiciunt, etiam si respiciant donum gratiæ gratis data. Actus de secundo genere sunt actus prædicandi, Prædicationes & Confessiones audiendi, Horas dicendi, psallendi, corripiendi, consulendi, Missam audiendi, & ad Ecclesias eundi, & ceteri huiusmodi actus; de talibus dicit sine distinctione, quod existens in peccato mortali potest eos exercere absque eo, quod peccet mortaliter, si cum debita circumstantia, & ad finem debitum ordinentur. Hoc probatur ex definitione peccati mortalis superius posita, quia actus, qui possunt fieri cum debitis, & necessariis circumstantiis, & bono proposito, & non requirunt in eis circa quos fiunt, nec à quibus fiunt, gratiam gratum facientem, non sunt peccata mortalia: isti actus sunt huiusmodi: ergo, &c. Maior & minor ex superioribus patent. Confirmatur hoc, quia actus, qui possunt fieri ex aliqua pietate & compassione Christi, & propter debitum finem, non sunt peccata mortalia: isti actus sunt huiusmodi: ergo, &c.

Confirmatur etiam per auctoritatem Saluatoris suadentis Iudæis, ut superiores, scilicet, Scribas, & Phariseos sequi in verbis Prædicationis conarentur, & eis in talibus obedirent, Matth. 23. Super cathedram Moysi sederunt Scriba, & Pharisei: omnia quæcunque dixerint vobis, seruate & facite. Et quod tales fuerint in peccato mortali, probatur ex hoc quod sequitur: secundum opera verò eorũ nolite

Q 9 facere;

Bonitas gratia habet suam malitiam oppositam.

Etiã infidelis potest elicere actus bonos moraliter.

12. Bonitas moralis habet suam malitiam oppositam.

14. Actus Ecclesiasticus moraliter bonus.

Quinam actus Ecclesiastici possunt exerceri absque peccato mortali.

facere; significans bonos actus prædicationis eorum moraliter, & tamen non meritorie, quia dicunt, & non faciunt.

15.
Actus Sacramentales à quibus & quando possunt ministrari.

Actus de primo genere sunt actus Sacramentales, qui respiciunt gratiam gratum facientem, ad minus circa illos, circa quos fiunt; licet non aliquando in Ministris, ut inferius dicitur, & aliquando in peccato mortali à Ministro possunt exerceri.

Quod ut melius videatur, oportet distinguere de tempore ministrandi Sacramenta, & de Ministris, ad quos ex ordine spectat eorum ministerium. Tempus ministrandi Sacramenta est duplex, quia aut est propriæ electionis, ut possit commodè eorum ministerium transferri, vel differri: aut est tempus necessitatis, ut sine periculo differri non possit. Similiter est distinguere de Ministro, quia aut est Minister deputatus ex ordinatione Ecclesiæ, ut Episcopus, vel Papa, vel Sacerdos curatus; aut non, sed est simplex Capellanus, & Sacerdos non habens curam animarum. Modò dico, quòd tam ministrans, quàm suscipiens Sacramenta, siue sit deputatus ex officio, siue non, tempore propriæ electionis, siue sint Sacramenta necessaria, siue non, semper peccat mortaliter, ministrando, vel suscipiendo in peccato mortali. Quod probo sic: ministrans, aut suscipiens Sacramenta aliter quàm sint instituta à Christo, imò modo opposito, multum contemnit Deum in Sacramentis; sed existens in peccato mortali facit hoc. Probat, quia prius scienter effectum Sacramentorum: ergo contemnit Deum in Sacramentis; qui contemnit Deum in Sacramentis reputando se idoneum ad ministrandum, vel suscipiendum, existens in peccato mortali, peccat mortaliter: ergo iste taliter ministrans, vel suscipiens peccat mortaliter. Et pro isto tempore intelligo illud de Consecr. 4. c. *Baptismus: ubi dicitur, iustus omnes esse tanti Indicii ministros, si ministrare iuste voluerint.*

16.
Quo unquam tempore recipiens Sacramenta in peccato mortali, peccat.

Sed quid est dicendum de tempore necessitatis, de suscipiente Sacramenta? Dico sine distinctione, quòd suscipiens quocunque tempore Sacramenta quæcunque sint illa in peccato mortali, semper peccat mortaliter, quod probatur, quia qui prius effectum Sacramentorum contemnendo Deum in Sacramentis, peccat mortaliter quocunque tempore illud faciat, quia nullo tempore est Deus contemnendus in Sacramentis, iste facit hoc; ergo, &c.

Sed de ministrante tempore necessitatis Sacramenta distinguo, quia aut ministrat Sacramenta necessaria propter instans periculum euitandum, ut est Sacramentum Baptismi, ubi periculum imminens timetur; vel Sacramentum pœnitentiæ laboranti in extremis: aut non necessitatis, ut est Sacramentum Ordinis, & celebratio Missæ, & ministratio Eucharistiæ, & huiusmodi. In primo casu dico quòd ministrans illa duo Sacramenta necessitatis in peccato mortali, potest esse duplicis conditionis, quia aut est Sacerdos non curatus; ut puta, simplex Capellanus, vel etiam Religiosus, qui non est ex ordinatione Ecclesiæ, vel ex officio ad hoc deputatus: & tunc dico quòd non peccat mortaliter. Quod ita probo; nam non ministrans Sacramenta voluntate propria præsumendo se esse idoneum, nec est ex debito sui officij ad hoc adstrictus, sed tantum ex necessitate ad subueniendum populo ex pietate, non contemnit Deum in Sacramentis; nec per consequens peccat mortaliter: iste est huiusmodi: ergo, &c. Maior & minor satis clarent ex iam dictis, cum hic non

ignoret se Sacramentis ministrandis non debere ingerere, nisi causa necessitatis ad subueniendum populo; nec ex debito, vel obligatione sui officij tenetur semper se idoneum ad hoc officium exercendum conservare.

Si autem est Sacerdos curatus, & deputatus ex officio, dicunt aliqui quòd peccat mortaliter semper, ministrans in peccato mortali. Quod probatur ex hoc; obligans se alicui officio scienter, & nesciens quando potestas exercendi illud occurrat, si non tempore instante exhibet se paratum & idoneum, peccat mortaliter; quod ex hoc apparet, quia semper debet se idoneum exhibere, aut officio reculare; sed in tali statu hic Sacerdos curatus, vel ex ordinatione, vel ex officio deputatus, non exhibet se idoneum & paratum, quia est in peccato mortali; ergo semper peccat mortaliter ministrando Sacramenta. Quibus auctoribus satis est consentiendum, maxime cum ex officio & obligatione propria se tali officio obligavit, & cum sciat talia inopinata necessitatis tempore sibi aliquando imminere, ex eadem obligatione certa tenetur se semper ad tale exercendum officium idoneum exhibere, aut certe obligationi, & officio reculare. Et idèd peccat mortaliter Sacerdos curatus ex officio deputatus, non autem Sacerdos simplex, vel Religiosus, qui non est officio deputatus, qui tempore necessitatis in Sacramentis necessariis ex pietate subuenit populo indigenti.

SCHOLIUM IV.

De munditia & puritate requisita ad ministracionem Sacramenti Baptismi, ad salutem necessary, agit Scotus in 4. d. 5. q. 2. à n. 5. & de requisitis ad perceptionem Sacramenti Eucharistiæ ibidem d. 8. q. 3. d. 9. q. vn. & d. 3. q. 2. à n. 7. An verò Sacerdos celebrans & communicans, uno, vel duplici peccato delinquat, non declarat expresse, licet d. 9. citata videatur potius in illam abire sententiam, quòd dupliciter peccet. Etenim n. 5. s. Ad secundum, ait Sacerdotem priusquam consecret, teneri laborare ut sit extra peccatum mortale: & si contingat quòd post consecrationem, ante tamen communionem, occurrat sibi memoria peccati mortalis, de quo non præcessit pœnitentia interior, vel exterior, teneri tunc habere pœnitentiam anteriorem antequam percipiat, & differre pœnitentiam posteriorem, donec occurrat opportunitas confitendi. Cum itaque idoneam requirat dispositionem absque peccato ad consecrandum, & post consecrationem pœnitentiam, siue dolorem peccati, cuius recordatur ante perceptionem Sacramenti, videtur duplex ibi statuere peccatum. An autem liceat Sacerdoti ad fugiendum hoc secundum peccatum, vel in alio casu post consecrationem, recedere ab altari absque perceptione Sacramenti, determinat Doctor negativè d. 8. q. 3. à n. 4. De contrædicatione tandem Eucharistiæ in peccato mortali, an mortaliter fiat, vide de his latius differentem Suar. citatum disp. 62. sect. 4.

Sed quid de ministrante Sacramentum Eucharistiæ, (quod non est Sacramentum necessitatis) in peccato mortali? Distinguo, quòd aut ministrat Sacramentum à se conficiendum, ut puta, quando dicit Missam, & conficit, & postea ministrat; aut ministrat Sacramentum prius à se, vel ab alio confectum. In primo casu dico quòd ministrans Sacramentum à se conficiendum, peccat duplici peccato mortali; primò, peccat conficiendo hoc Sacramentum, propter summam reverentiam huic Sacramento exhibendam; secundo, peccat mortaliter communicando, quia ex statuto Ecclesiæ sacrificans hoc Sacramentum debet communicare, sed nullus in peccato

17.
Sacerdos curatus debet esse semper in idoneo statu ministrandi Sacramenta.

18.
Celebrans in peccato mortali duo committit peccata.

peccato mortali potest communicare, nisi peccet mortaliter. Probatuꝛ hoc, quia illud est Sacramentum vnitatis Christi, & Ecclesiæ, & non competit alicui, nisi membris in corpore Ecclesiæ, quæ per gratiam Christo capiti sunt vnita: ergo peccabit duplici peccato mortali. Er confirmatur secundum Apostolum, 1. Corinth. 11. *Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat, &c.*

19.

Sed circa hoc posset oriri dubium, vtrum melius & tutius esset existenti in peccato mortali, conficere, & non communicare, vt non peccaret isto duplici peccato mortali, vt iam dictum est: vel etiam tutius esset existenti in peccato mortali, simpliciter non conficere, nec communicare, sed simulare se conficere, vt quando Missam diceret, & non conficeret.

Respondeo, quòd in primo casu; tutius est celebranti, existenti in peccato mortali communicare, quàm non communicare. Quòd probatur, quia grauissimè peccant qui sacrificant, & non communicant, & suspenduntur à communione vno anno, secundum quod habetur de *Consecratione dist. 2. cap. Episcopus*, ex Concilio Arclaten. vbi dicitur quòd *certum est quòd ij, qui sacrificantes non edunt, rei sunt dicti Sacramenti; nam quale erit sacrificium, ut nec ipse sacrificans particeps esse dignoscatur, quicumque ergo Sacerdotum deinceps de medio altaris oblaturus accesserit, & se à comunione suspendit, à comunione gratia repulsum se nouerit vno anno.*

In secundo verò casu respondeo, quòd similiter multò tutius est existenti in peccato mortali conficere, & communicare, quàm non conficere, & simulare se conficere. Probatuꝛ hoc *extra de celebratione Missarum, cap. de homine*, vbi dicitur: *Is qui sui criminis conscientia reputat se indignum est si ingerat irreuerenter ad illud, grauius amen videtur offendere, qui sic fraudulenter illa presumpserit simulare, cum ille in solius misericordis Dei manum incidat; iste verò non solum Deo, cui non veretur illudere, sed populo, quem decipit, se astringat:* ergo multò tutius est existenti in mortali conficere, quàm non conficere, & simulare se conficere.

Istæ duæ responsiones possunt confirmari per illam maximam, quando de aliquibus duobus sunt duo præcepta, quorum vnus transgressio maiori pœna plectitur, quàm aliud, tutius est transgrediendum, quod minori nexu conficitur obligare. Probatuꝛ hoc *dist. 13. cap. Duo mala*: sed tam in primo casu, quàm in secundo, transgressiones illæ maiori pœna plectuntur: ergo tutius est existenti in mortali communicare & conficere, quàm non conficere & simulare se conficere.

20.

In secundo casu, scilicet, si ministrat hoc Sacramentum ab alio, vel à se priùs consecratum? Respondeo, aut est deputatus ex officio & ordinatione Ecclesiæ, & Sacerdos curatus; & tunc dico sicut priùs dixi de Sacerdote curato ministrante Sacramenta necessaria tempore necessitatis, quòd peccat mortaliter; quia tenetur semper ex propria obligatione se idoneum exhibere ad tale ministerium exercendum, aut officio & obligationi reculare. Si autem est Sacerdos non curatus, nec ex officio deputatus, tunc est duplex opinio; quidam dicunt quòd quilibet Sacerdos peccat mortaliter tangendo Eucharistiæ Sacramentum quocumque tempore hoc faciat existens in peccato mortali, nisi priùs confiteatur de peccato mortali, etiam si tempus confessionis non habeat. Quòd probatur sic; sicut sumens Sacramentum Eucharistiæ in peccato mortali peccat mortaliter,

Scoti oper. Tom. III.

& efficitur prophanus, ita & tangens, hoc est propter eximiam Sacramenti huius sanctitatem, licet non ita graui mortali peccato peccet: sed ille tangit; ergo peccat mortaliter.

Sed aliis videtur ista sententia nimium dura, & idèd respondent ad eorum rationem, quando dicunt sic; sicut sumens Sacramentum Eucharistiæ in peccato mortali peccat mortaliter; ita tangens propter nimiam sanctitatem Sacramenti: negant proportionem, & hoc propter tria; quia sumens Eucharistiæ sumit realiter, & veraciter corpus Christi, vt habetur *Extà de Trinis. & fid. Cath. cap. firmiter credimus*: sed tangens Eucharistiæ, tangit solum species sensibiles & materiales, quæ non habent sanctitatem, nisi sicut signa; ergo non est bona proportio.

Præterea, si ista esset bona similitudo quòd propter reuerentiàm specierum non deberent tangi immediatè, potest Sacerdos digitos panniculo circumuolueret, & non tangeret illas species immediatè, & sic non peccaret tangendo.

Præterea, non magis reuerenter tangendæ sunt plures species materiales istius Sacramenti, quàm verum corpus Christi, dum ambulauit in terra; sed si existens in peccato mortali quantum reuerentius potuisset terigisset corpus Christi, dum ambulauit in terra, non puto eum peccasse mortaliter; ergo nec modò si tangere reuerenter posset species Sacramenti peccaret mortaliter. Propter hoc ergo & alia huiusmodi, non puto quòd Sacerdos non curatus tangens Sacramentum Eucharistiæ tempore necessitatis, vt quando est procurandus infirmus, peccaret mortaliter. Nec similiter puto quòd Sacerdos curatus ex tactu solum huius Sacramenti, vel etiam aliorum peccaret mortaliter, nisi quia propria obligatione voluntatis suæ se obligauit Ecclesiæ ad semper exhibendum se paratum ad exequendum officium suum; & transgressio illius obligationis est sibi peccatum mortale, quia enim hic bona Ecclesiæ percipit, & dignitatem tenet, idèd hoc onus sibi confertur cum onere.

Quare autem dixi quòd Sacramentum Eucharistiæ sit etiam necessitatis Sacramentum, licet non ita necessarium sicut alia duo Sacramenta, vt visum est; hoc est propter curationem infirmorum, qui debent communicare, ne sine comunione moriantur; secundum quod habetur de Consecratione *dist. 2. & probatur, vbi dicitur, Presbyter Eucharistiæ semper paratam habeat, vt quando fueris infirmus, statim infirmum communices, ne sine comunione moriatur.*

Ex his visis facilè soluitur ad argumenta principalia. Ad primum, quando dicitur faciens quòd tenetur facere, non peccat faciendo illud; respondet quòd aliquis potest aliquid facere, ad quòd tenetur dupliciter. Vno modo simpliciter vt faciat illud, siue benè, siue malè. Alio modo vt faciat illud eo modo, quo tenetur facere, & quando tenetur, & secundum debitas circumstantias. Secundo modo faciens quòd tenetur facere cum debitis circumstantiis, non peccat faciendo, non autem primo modo; eo modo, quo facit Sacerdos existens in peccato mortali ministrans Sacramenta, quia tenetur ea mundè, & sine peccato ministrare, & idèd in peccatis ministrans peccat, secundum quòd visum est in corpore quæstionis.

Ad secundum de dante elemosynam in peccato mortali, dico, quòd non est simile, quia elemosynæ, quæ paupeti confertur, non est talis re-

Q 2 uern

An liceat aliquando celebrare, & non communicare.

An liceat aliquando simulare consecrationem.

An quilibet Sacerdos existens in peccato mortali possit ministrare Eucharistiæ.

Ad argumentum principale.

Ad secundum.

uerentia exhibenda, sicut Sacramentis, quæ immediatè respiciunt gratiam gratum facientem; & per consequens sanctitatem requirunt in ministrante & suscipiente, quia uterque debet spiritualiter Sacramenta suscipere, & hoc tantum facit qui est sine peccato mortali.

*Ad rationes
in oppositum.*

Ad argumentum in oppositum de sanctitate ministrantium, intelligi debet de illis, qui ministrant tempore propriæ electionis, & qui sunt deputati ex officio, ut sunt Sacerdotes curati; quemadmodum etiam Sacerdotes veteris legis omnes deputari singuli ad sua officia, & suo tempore, & tunc ab omni, quod inebriare poterat, & à multis talibus prohibiti: non autem intelligenda est auctoritas de ministrantibus Sacramenta necessaria tempore necessitatis, ut visum est in corpore quæstionis. Hoc sine temeraria assertione, & sine præiudicio sententiæ melioris sit dictum. *Deo gratias.*

QVÆSTIO IV.

*Vtrum Prælati Ecclesia possint dimittere
pœnam debitam pro peccatis secundum
suam voluntatem? & vtrum Indulgentiæ
tantum valeant, quantum sonant?*

Alenf. 4. p. q. 2; mem. 1. D. Bonaventura in 4. d. 20 par. 2. q. 2. D. Thom. q. 1. a. 2. q. 3. Richard. a. 1. q. 5. Durand. q. 2. Paludan. q. 4. Mayron. d. 19. q. 2. Caiet. tom. 1. opuse. 1. §. de Indulg. c. 1. 2. & 3. Soto in 4. d. 2. 1. q. art. 2. Corduba q. 2. & 3. de Indulg. Roffen art. 17. contra Lutherum. Petrus de Soto lect. 2. de Indulg. Faber lib. 4. disp. 38. Suarez tom. 4. in 3. part. disp. 4. 1. Vide Scotum quod. 20. art. 1. & in 4. d. 19.

1.

IN hac quæstione ita est procedendum. Primò, ostenderetur quòd Prælati possunt remittere de pœna debita pro peccatis. Secundò, ostenderetur quantum valeant. Tertio, ponentur dubia quædam, & soluentur. Quarto, ponentur argumenta, & solutiones eorum. Ad euidentiã primi est sciendum, quòd nos spiritualia nequimus cognoscere, nisi per similitudinem corporalium, quæ nobis sunt notoria. Sicut igitur in vno animato corpore, naturali sunt plura membra naturalem colligantiam habentia, & quod est vni superfluum, ad aliud deriuatur virtute animæ dirigente & regentis: similiter in corpore Christi mystico, quod est Ecclesia, sunt multi fideles, quorum omnium Christus est caput, qui fuit infiniti meriti, quod ad utilitatem Ecclesiæ cedit. Similiter fuerunt multi Martyres, & Sancti, qui vltima pœna, quam pro peccatis debebant, prælia magna sustinuerunt, & multa bona fecerunt, quæ omnia cum merito passionis Christi infinito faciunt Ecclesiæ thesaurum, in quo est omnimoda sufficientia meritorum: & idèd sufficit huiusmodi thesaurus ad soluendam pœnam omnium fidelium, etiamsi essent infiniti: ita quòd si eis applicentur huiusmodi merita, non oportet eos aliam pœnam pro actualibus peccatis soluere; nec propter hoc remanet peccatum impunitum; quia in Christo & Martyribus est omnino sufficienter punitum, & talis satisfactio ad alios, qui sunt verè membra corporis Christi, potest transmitti.

2.

Sed dices, quòd effectus passionis Christi est in

Sacramentis Ecclesiæ, & per ipsa totaliter exhauritur; ergo per Indulgentias non potest applicari, sed solum per Sacramenta.

Dicendum, quòd effectus Sacramentorum finiti sunt, meritum autem dictum infinitum est; idèd per Sacramenta, vel quæcunque finita, non potest exhauriri.

Non exhauritur.

SCHOLIUM I.

Egregiè & Catholicè docet dari in Ecclesia thesaurum spirituale, ex Christi & Sanctorum meritis, ac satisfactione constantem, quod etiam docuit in vltimis verbis d. 17. At thesaurum hunc, ultra hereticos inter Catholicos ausi sunt negare, licèt ex alio capite, Mayron. & Durand. quos late impugnat Suarez citatus disp. 51. num. 1. Immeritò autem asserit sententiam illorum inuari posse ex doctrina Scoti, negantis merita & satisfactiones fuisse infiniti valoris, nam si fuerunt, inquit, finita, nihil ex eis, quod reponeretur in thesauro, superfluit post redemptionem generis humani, & post tot remissiones peccatorum, & pœnarum hominibus concessas. At tamen ipse Suarez inferius aduertit, dicens, quòd licèt negauerit Scotus valorem meritorum Christi simpliciter, & in euitate, esse infinitum, non tamen negat esse syncategorematicè infinitum ex parte diuina acceptationis, quia potuerunt illa Christi opera acceptari à Deo ad maius & maius præmiũ, seu maiorem & maiorem remissionem peccatorum in infinitum. Quòd certè expressè docuit ipse Scotus in 3. d. 13. q. vnic. n. 14. dicens: Deus potest acceptare bonum velle Christi & eius passionem pro infinitis, & num. 7. Ex circumstantia suppositi & de congrua ratione suppositi habuit quendam rationem extrinsecam, quare Deus potuit acceptare illud in infinitum, scilicet extensuè pro infinitis. Atqui in hoc sensu hinc intelligendus est, cum dicit passim meritum Christi fuisse infinitum, nimirum indeficientem, abundantem, qui exhauriri non possit, neque pro tot quin pro pluribus applicari, ut ipse habet inferius num. 18.

Sed dices, Christo & Martyribus præmium meritorum suorum est redditum abundanter; ergo non transit eorum pœnalitas ad alios, cum sit sufficienter eis pro omnibus laboribus recompensatum.

Dicendum, quòd opera Christi & Martyrum dupliciter possunt considerari, scilicet in quantum meritoria, & sunt reddita eis; vel in quantum satisfactoria; & sic cum per se non indigerent satisfactione omnino, vel saltem non tanta, deriuari possunt ad alios reliquæ partes huius satisfactionis: idèd non valet. Possunt huiusmodi igitur opera satisfactoria, quæ Christo & Sanctis, quasi superfluent, vel abundant, transferri ad membra Ecclesiæ meritis indigentia, quæ membra obligata sunt ad pœnam pro peccatis; & hoc fit virtute alia dirigente. Hæc autem virtus est Prælatorum auctoritas, quibus à Christo commissum est regimen, & dispensatio thesaurorum spiritualium Ecclesiæ; quæ auctoritate possunt membris indigentibus Sanctorum merita applicare, ad satisfaciendum pro ipsis; & hoc est Indulgentias conferre. Patet igitur quòd Prælati Ecclesiæ possunt de thesauro Ecclesiæ conferre Indulgentias membris Ecclesiæ, id est, existentibus in charitate; aliter non sunt membra potentia recipere influentiam aliorum: sicut nec mortuum membrum in corpore naturali recipit influentiam, seu alimentum ab aliis.

Sanctorum merita quomodo transferuntur ad alios.

Item,

Item, hoc patet sic: Vnus fidelis in charitate existens potest pro alio in charitate existente satisfacere; quia potest in debito corporali, vel temporalis, multò fortius in debito Dei; cum Deus sit priorior ad miserendum, quàm homo; & tamen homo satisfacit homini pro alio temporaliter; ergo & merita Sanctorum pro aliis maximè apud Deum possunt satisfacere; maximè, quia intentio Sanctorum fuit, vt huiusmodi bona opera in Dei honorem, & totius Ecclesiæ vtilitatem redundarent; vt patet per verba Sanctorum in Legendis; dicunt enim se sustinere pro re publica: ergo per eum, qui est bonorum Ecclesiæ dispensator, huiusmodi merita possunt indigentibus, si sint in charitate, applicari.

SCHOLIUM II.

Communiter omnes tam Theologi, quàm Canonista tres condiciones istas, præsertim tertiam, requirunt, vt licite concedatur Indulgentia. Septem præscripsit Athysiodorens. ad valorem Indulgentiarum, sed tres prædictas sufficere communis tenet opinio, & tertiam ita necessariam esse, vt absque illa concessio sit nulla. Vnde & Scotus hic eam tanquam omnino necessariam in descriptione Indulgentia apposuit. Vide Fabrum citatum cap. 9. & Suar. disp. 4. sect. 2.

3: *Et Indulgentia valeant, tria requiruntur.*

EX iis patet quòd tria requiruntur ad hoc vt Indulgentiæ valeant, scilicet, auctoritas ex parte conferentis; indigentia, ex parte recipientis; pia causa, vt honor Dei, vel Ecclesiæ vtilitas ex parte sui mouentis. Quòd tertium requiratur, quia de duabus prioribus dictum est, patet sic; quia Prælati non sunt verè domini principales bonorum Ecclesiæ, etiam temporalium, sed dispensatores. ergo nec spirituum; quare magis est dissipatio, quàm dispensatio, nisi secundùm beneplacitum Dei de his ordinetur.

Item, contra intentionem merentis non debent bona eorum communicari; sed, vt dictum est, Christus & Sancti opera sua bona, & merita volebant penitus in laudem Dei cedere, & Ecclesiæ vtilitatem; quare iis tribus concurrentibus possunt Indulgentiæ valere.

SCHOLIUM III.

Varias aliorum authorum descriptiones Indulgentia recitat Faber citatus cap. 4. & quam ex Nauarro refert cum ista Scoti per omnia coincidis. Singulas particulas doctè explicat, & varias deinde subijcit difficultates, quas solide & breuiter expedit, in quibus enodandis alij se latissimè diffundunt.

4: *Indulgentia descriptio.*

EX iis potest Indulgentiæ descriptio colligi: Indulgentia est remissio pœnæ temporalis debita pro peccatis actualibus pœnitentium, non remissa per absolutionem Sacramentalem, factam per Prælatos Ecclesiæ, de thesauro Ecclesiæ, id est, meritis Christi, & Sanctorum, ex causa rationabili. Ibi remissio ponitur tanquam genus, quia est in plus, quàm Indulgentia; reliqua autem ad modum differentiarum; quia pœna dicitur ad differentiam remissionis culpæ, quæ remissio fit à Deo immediatè, vel à Prælati, qui absoluunt instrumentaliter, mediantibus Sacramentis Ecclesiæ, sine quibus Sacramentis Deus potest remittere pœnam cum vult. Dicitur temporalis, ad differentiam pœnæ æternæ iam peccatoribus mortuis inflictæ. Dicitur debita, ad dif-

Scoti oper. Tom. III.

ferentiam pœnæ quæ indebitè Martyribus illata est. Additur pro peccatis, ad differentiam pœnæ, quæ aliter iuste infligitur, quandoque pro peccatis aliorum; quâdo scilicet suscipitur pro eis. Additur actualibus, ad differentiam pœnæ debite originali peccato, quæ non est pœna sensus, sed carentia visionis diuinæ; vt in pueris sine Baptismo mortuis. Additur pœnitentium, ad differentiam obstinatorum in peccatis; qui quandoque hic incipiunt puniri temporaliter, postea verò æternaliter: tales igitur, vt dictum est, non suscipiunt Indulgentias, nisi priùs confiteantur de peccatis mortalibus. Additur non remissa per absolutionem Sacramentalem, ad differentiam etiam pœnæ temporalis, quæ in absolutione Sacramentali remittitur virtute clauium, & ex deuotione & humilitate confitentis, quæ tamen non est Indulgentia. Additur, facta per Prælatos Ecclesiæ, ad differentiam eius, qui satisfacit particulariter pro alio, si vtique sit in claritate, qui cum sit persona priuata, non dispensator Ecclesiæ, non dicitur tales Indulgentias dare. Additur de thesauro Ecclesiæ, in quo est omnimoda sufficientia, ad differentiam vnus personæ tantum, vel congregationis particularis, in qua non est ista sufficiens abundantia meritorum. Vltimò additur pro causa rationabili; in quo notatur causa finalis, ad differentiam dispensationis, quæ non esset Indulgentia, vt dictum est.

Circa secundum sciendum est, dimissis variis modis dicendi, qui in Scripturis & in Iure recitantur, potest dici quòd valor earum est pensandus ex earum causa, quia ex eodem esse habent efficaciam, & valorem: causa autem Indulgentiarum, vt dictum est, est passio Christi, & merita Sanctorum, & applicata aliis per Prælatos Ecclesiæ; quæ merita, vel thesaurus, habent virtutem & efficaciam infinitam.

5: *Vnde hæc merita habent valorem.*

Sciendum etiam quòd huiusmodi applicatio, vel largitio Indulgentiarum non debet propriè dici datio, quia datio fit omnino secundùm voluntatem dantis & liberalitatem: Prælati autem, qui huiusmodi applicationem faciunt, non possunt dare huiusmodi pro libito, quia non sunt domini alium, vt dictum est.

Item, non debet dici redditio, quia Indulgentiæ non dantur istis secundùm debitum iustitiæ, Prælati enim non obligantur dare istis huiusmodi Indulgentias, quoniam non secundùm quantitatem operis conceduntur; quia quandoque idem opus facientibus dantur Indulgentiæ inæquales. Similiter pro diuersis & inæqualibus operibus Indulgentiæ quoque Indulgentiæ dantur, secundùm dispositionem rationabilem Prælatorum.

Patet igitur, quòd huiusmodi collatio Indulgentiarum, cum nec sit datio, nec redditio, debet appellari dispensatio, quæ tenet medium inter duo dicta. Vnde 1. Corinth. 10. ait Apostolus: sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei, &c. loquitur de Prælatis. Patet etiam quòd valor Indulgentiarum non est attendendus secundùm quantitatem operis absolute, nec secundùm voluntatem Prælatorum simpliciter; sed secundùm voluntatem eorum rectam, & ordinatam secundùm Dei beneplacitum; scilicet vt conferantur ad eius honorem, & Ecclesiæ vtilitatem; aliter, vt dictum est, non valent. Valent etiam illis, in quibus Prælati intendunt conferre, concurrentibus dictis conditionibus, & tantum valent, quantum Prælati intendunt eas valere rationabiliter. Prælatorum autem intentio

non innotescit nobis, nisi per verba ipsorum in suis literis; vnde tantum valent, quantum eorum litteræ dicunt, si rationabiliter intelligantur; quia credendum est quoddam Prælatorum intentio fuerit recta in conferendo huiusmodi; aliter enim subverterent Ecclesiæ fundamentum, si falsitas in prædicationibus & literis ipsorum, vel deceptio connecteretur: hæc de secundo.

6.

*Varia dubia.
Primum.
Quantum
valeant In-
dulgentia.*

Circa tertium, dubitaret aliquis, an verum dicant quæstuarij, dicentes, quoddam tantum valeant quadraginta dies Indulgentiæ isti, qui dat elemosynam, quantum si ieiunaret quadraginta diebus? Dicendum quoddam falsum dicunt, cuius ratio est, quia Indulgentiæ tantum valent ad Indulgentiam poenæ temporaliæ, vt dictum est, sed opera poenalia, & bona, quæ quis facit, valent ei non solum ad hoc, sed ad multa alia, ad refrænantam carnis concupiscentiam, ad domandam corpus, ad merendum præmium æternum, ad gratiæ augmentum; & sunt cautela contra peccata futura: valent igitur Indulgentiæ tantum, quantum sonant, scilicet, quoad poenæ temporaliæ dimissionem, quia per inferiores Prælatos & confessores iniunctam possunt relaxare per modum prædictum.

*Secundum.
Quas ob cau-
sas solent
concedi ple-
naria?*

Secundò dubitaret aliquis, in quibus casibus dare solet Papa plenarias Indulgentias, scilicet, vt remittat totam poenam peccatis debitam? Dicendum, quoddam in quinque casibus: primò, quando instituit aliquem Inquisitorem hæreticæ prauitatis; quia talis durum officium sibi assumit, & morti se exponit propter fidem. Secundò, quando est transitus generalis contra infideles, & Tyrannos, ad oppugnandum eos, quia aduersantur fidei, & terram sanctam occupant, quæ debet esse fidelium. Tertio, eis, qui tempore pacis visitant terram sanctam ob Dei reuerentiam & honorem, & alia loca sancta, vt Apostolorum limina. Quarto, quando aliqui ex deuotione & seruire charitatis hoc instanter petunt, præsertim ij, qui in subsidium Ecclesiæ propria bona consueuerunt concedere, vt per hoc magis animati, & ad bonum ptouocati, magis proficiant. Quintò, quando confidenter probatur de aliquibus, quoddam eorum merita in thesaurum Ecclesiæ redundabunt propter eorum sanctitatem. Et Papa si vellet hoc idem facere propter aliam causam rationalem posset; nec hoc esset ei imputandum ad leuitatem, quando in iis honorem Dei, & Ecclesiæ vtilitatem attendit, vt dictum est, & thesauri Ecclesiæ augmentum.

7.

*Tertium.
Concessiones
Indulgentia-
rum quomodo
intelliguntur.*

Tertio, dubitaret quis, quomodo intelligenda sunt verba huiusmodi in literis, *Papa concedit, vt quicumque fecerit tale opus, habeat quadraginta dies, vel vnum annum Indulgentia.* Dicendum quoddam siue in litera exprimat, siue non, semper debet intelligi de poenitentia iniuncta in confessione, vel quæ debet iniungi; non enim semper iniungitur tanta poena, quantum peccata requirunt, propter periculum transgressionis; quia pro vno peccato mortali homo debet poenitere secundum Iura per septem annos, quantum si hic non faciet, faciet in Purgatorio, vel nisi per Indulgentias relaxetur. De huius igitur poena tantum minuitur per opus Indulgentiæ, quantum literæ Prælatorum sonant.

*Quartum.
An propter
Indulgentiam
omitti
possit poeni-
tentia.*

Quarto, quis dubitat, an faciens opus Indulgentiæ potest dimittere poenitentiam sibi iniunctam, nec per hoc sit transgressor? Dicendum, quoddam non est consulendum alicui quoddam dimittat face-

re, quia non est certus an sit in charitate, & per consequens, si non sit in charitate, Indulgentiæ nihil valent sibi; vnde bonum & securum est, quoddam homines faciant poenitentias sibi iniunctas; quia in eis plus merentur, vt dictum est, & dent etiam, & faciant cum hoc opus Indulgentiale, vt per hæc, poena, quæ eis non imponitur hic, quam deberent sustinere in Purgatorio, minuat. Si tamen aliquis attendens probabiliter se esse in charitate, sic faciens opus Indulgentiæ dimittat sibi iniunctam poenitentiam, non est transgressor; quia Superior potest à tali absoluere, & absolutum declarat opus Indulgentiæ, vt patet quantum est in talibus literis; tamen, vt dictum est, malum est dimittere poenitentiam facere propter huiusmodi Indulgentias, licet bonum sit facere hoc opus Indulgentiæ.

Quintò, dubitaret quis, an duobus existentibus in æquali charitate, dantibus æqualem elemosynam, æqualiter valeat hoc, quoddam dicitur, *tertiam partem iniuncta poenitentia relaxamus?* Videtur quoddam non, quia fortè vnus fuit magnus peccator, qui centum annis debet poenitere; alius fortè vnum peccatum solum fecit, & sic septem annis solum tenetur poenitere. Si igitur per opus Indulgentiæ cuiuslibet tertia pars poenæ sibi dimitatur, certum est quoddam non æqualiter valeant illis Indulgentiæ.

Dicendum quoddam in casu posito non possunt valere æqualiter, sed tantum valent, quantum sonant cuiuslibet; ita quoddam plus vni, qui magis est obligatus, quam alij; sed hoc est per accidens, in quantum scilicet plus inueniet de poena relaxanda: nec hoc videatur incongruens, si Prælati Ecclesiæ inæqualiter relaxant poenas, quia non possunt scire determinatè quantum quis esse obligatus.

Item quandoque contingit quoddam parua gratia iustificans delet peccata plura in vno, quam æqualis in alio, secundum quoddam plura delenda inuenierit. Similiter si sit maximus peccator, & resurgit in parua gratia, illa, quantumcunque parua, omnia peccata delet; alius autem paruus peccator quandoque resurgit in gratia maiori satis, & tamen illa maior peccata pauciora delet, quia non inuenit tot; sic de Indulgentiis.

Item ad exemplum, si dentur centum solidi vni pauperi multum indigenti, plus ei valent, quam diuiti centum libras, cum tamen secundum donum sit in se magis satis; sic est in proposito.

Sed dices, ergo iste magnus peccator reportat commodum de multitudine peccatorum, cum per hoc plures recipiat Indulgentias. Dicendum quoddam non, imò incommoda, & poenas; tum, quia peccatum ipsum est poena quædam, & sic verificatur dictum Augustini, quoddam non est dedecus temporale sine decore iustitiæ, & punitionis etiam ad momentum. Item, iste magnus peccator oportet quoddam de pluribus contristetur quam alius; contritio autem est magna poena; ideo, &c.

Sed vt vtrum dantes inæqualiter, vel ex inæquali deuotione, æqualiter participat, dato quoddam ad poenam æqualem obligati sint? Dicendum, quoddam si sunt æqualis potestatis in diuitiis, certè puto quoddam qui plus dat, vel qui ex deuotione maiori, plus participat, licet non plus habeat de remissione poenæ per Indulgentias, quam alius; quia hoc non exprimitur in literis, tamen plus valet ei illud opus. Quod potest considerari non solum in quantum ad acquisitionem Indulgentiarum; sed etiam in quantum est in se bonum, & ex magno conatu

8.

*Quintum.
An equaliter
valeant
Indulgentia.*

*9.
Obiectio.
Solutio.*

*Aug. lib. 1.
confess. c. 12.
& l. 3. de lib.
arbit.*

conatu dantis, & sic est meritum æterni præmij: ita quod iste ex deuotione meretur, quandoque augmentum gratiæ, vel præmio suo aliquid addit, quod satis maius est, quam pœnæ temporalis remissio per Indulgentias solùm.

10. *Vnde simenda sit proportio obligatio- nis.*
Sed esto quod sint æquè diuites, vnus autem dat vna vice tres denarios, alius autem tribus vicibus dat tres tantùm; habentem tantum de Indulgentiis primus, quantum secundus? Dicendum quod sic; quia non sonant aliud literæ Prælatorum, quia fortè primus æquè habet de merito, quia opus æquè difficile, vel plus, facit vna vice, sicut alius tribus vicibus; Deus enim magis attendit affectum, quàm opus in se. Sed si vnus sit maximè diues, dat autem tantùm vnum denarium, vel obolum, sicut pauper, dicendum quod illi valet, licet valde modicum det, si est in charitate, vt dictum est; sed puto quod non acquirit sibi illas Indulgentias plenè; cuius ratio est, quia cum Prælati dicant in suis literis, *quicumque faciet tale opus, habet tot dies Indulgentiæ*, debet sanè & rationabiliter intelligi; sic quod qui facit illud, secundum quod conuenit sibi secundum suam facultatem: diues autem dans vnum denarium, vel obolum, non facit secundum prædicta; idè licet sibi valeat aliquid per donum paruum, non tamen tantum, quantum pauperi; nec Indulgentias plenè per hoc acquirit. Nec oportet quod Prælati dicant hæc in literis suis, quia satis datur hoc intelligi sanè intelligendo; nec poterit dari forma determinata de dando, quia quod vni est parum, alteri est minimum, & è contra; & idè debet intelligi, vt dictum est. Hæc de articulo tertio.

SCHOLIVM IV.

Contra concessionem & valorem Indulgentiarum octo ingeniosa profert argumenta, qua discretissimè soluit. In iis præcipuas tangit difficultates, que in hac materia solent ab aduersariis coaceruari. Vide alias pluraque apud Fabrum citatum cap. 3.

11. *An Indulgentia possint concedi. Argumentum primum negativum.*
Circa quartum arguitur primò quod Indulgentiæ non possint dari. Agens instrumentale non extendit se vltra operationem principalis agentis; Prælati sunt instrumentalia agentia respectu operationis principalis, quæ est dimissio culpæ à Deo per Sacramenta Ecclesiæ; quare si Prælati pœnam dimitterent relictam post Sacramentum Confessionis, extenderet se vltra operationem principalem principalis agentis, quod est inconueniens: calor enim ignis licet ad formam substantialem disponat, non tamen vltra, sed citrà.

Solutur.
Dicendum, quod ita est, quod Deus remittit culpam sicut agens principale, Sacramenta autem sunt tanquam instrumenta diuinæ misericordiæ, & Prælati sunt ministri adhibentes Sacramenta; vnde nec Sacramenta remittunt, sicut principale agens ipsam culpam, nec Prælati sunt agentia instrumentalia, quod tamen supponit augmentum, & malè; sed tamen Prælati per modum dictum possunt pœnas relaxare, nec per hoc dicuntur excedere operationem principalem, sed post principalem operationem, id est, culpæ dimissionem, non autem possunt hoc vt instrumentum. Sed hæc duo opera sunt inter se ordinata, & primum necessariò præsupponitur antequam secundum valeat; ex quo patet quod Prælati non tantum faciunt, quantum Deus, qui est agens princi-

pale: imò quod faciunt respectu Dei: incomparabiliter enim maius est remittere culpam, quàm pœnam temporalem.

Item, dictam pœnam Prælati à se non dimittunt, sed de thesauro Ecclesiæ datur eis vnde hoc faciant.

Secundò sic Apostolus dicit, ad Galat. cap. 6. *Vnusquisque onus suum portabit*; ergo Christi passio, vel Sanctorum non satisfacit pro alijs.

Argumentum secundum.
Dicendum potius quod sic, vt dictum est; quia alio loco dicit Apostolus ad Galat. c. 6. *Alter alterius onera portate*, &c. Vnde vnus potest pro alio satisfacere, sicut & debitum temporale solueret; verbum autem primum debet intelligi de pœna æterna, qua vnus non punitur pro alio, sed temporaliter benè vnus pro alio punitur, etiam à Deo. Vel potest dici, quod Christus & Sancti assumpserunt sibi onera nostra, & pro eis satisfecerunt per modum dictum, scilicet, si nobis eorum merita applicentur per Prælatos Ecclesiæ.

Item, vnusquisque existens in charitate, qua meretur vt sibi applicentur, dicitur quodammodo suum onus portare; licet alij pro ipso sic soluant.

Tertiò sic. Inferior non potest absoluerè à pœna, ad quam quis per superiorem obligatur; pœnitens à Deo obligatur ad pœnam temporalem; ergo à nullo Prælato potest absolui.

Tertium.
Dicendum, quod Deus de liberalitate sua sic ordinauit, & Sancti sic intellexerunt, quod eorum merita in alios indigentes redundarent; ergo per Prælatos possunt applicari modo dicto. Nec dicuntur absolui simpliciter & à se, sed secundum Dei beneplacitum datur istis de thesauro Ecclesiæ vnde satisfaciunt pro peccatis suis.

Sed contra hoc quartò: Si homo infirmus est, non curatur per medicinam sumptam ab alio; ergo à simili, cum secundum Philosophum 2. *Ethi- corum* pœnæ sint medicinæ, pœna vnus non satisfacit pro alio; ergo nec merita Christi, nec Sanctorum nobis valent.

13. Quartum.
Dicendum, quod pœnæ Christi & Sanctorum possunt dupliciter considerari, velut pœnæ hominum quorumcumque; primò in quantum præseruant à malis futuris, quia corpus domant, & subdunt spiritum: & sic verum est, quod pœna vnus non valet alteri quantum ad hoc; quia si tu icianus, non propter hoc corpus meum maccratur. Secundò considerari possunt in quantum sunt satisfactoriæ, & sic patet quod Christus nihil demeruit, nec erat obligatus ad pœnam, nisi voluntariè, scilicet, pro nobis, & sic pro nobis satisfecit, & alij Sancti, si eorum merita & pœnæ nobis applicentur.

Sed dices contra, Vnius confessio, vel contritio nihil valet alteri; ergo nec satisfactio.

14. Quintum.
Dicendum quod non est simile primò de contritione, qui est actus interior amarus respondens libidini peccantis interioris; satisfactio autem est actus exterior. Similiter de confessione non est simile, quia sicut vnus potest absolui pro alio, cum absolutio debeat esse super materiam determinatam; ita nec vnus pro alio confitèti potest. Item, confessio ad absolutionem sacramentalem ordinatur: satisfactio autem non sic ordinatur ad absolutionem; idè non est simile. Item, quando quis pœnitet & confessus est, licet à culpa sit liber, & à reatu, tamen remanet obligatus Ecclesiæ; idè Prælati possunt ei Christi merita & Sanctorum applicare vnde satisfaciat. Vel dicendum, quod licet contritio, vel confessio vnus non

valeat alteri, potest sibi valere satisfactio; cuius ratio est; quia antequam pœniteat, & confiteatur, si habeat copiam Sacerdotis, non est membrum viuum, nec recipit influentiam ab aliis viuis, sed post confessionem bene potest, cum tunc sit membrum viuum.

Solutum.

Sexto sic: dicit Præcursor Matth. 3. *Facite fructus dignos pœnitentiæ*: ergo necesse est qui dignè satisfacere vult, quod ipsemet operetur.

Solutur.

Dicendum secundum Philosophum 3. *Ethico-rum*, quod hoc facimus vel possumus, quod per alios possumus adimplere: idèd Christi merita & Sanctorum nobis applicata, reputantur à Deo esse nostra, si, vt dictum, est primò pœniteamus, & dignè confiteamur; tamen, vt superius dictum est, melius esset quod vnusquisque suam pœnitentiam faceret.

15.

Solutum.

Septimò sic: solus Christus potest in effectus Sacramentalis sine Sacramentis; sed dimittere pœnam est effectus Sacramentalis virtute clauium Ecclesiæ; ergo solus Christus, non Prælati dimittere possunt pœnam huiusmodi sine clauibus: quare Prælati per Indulgentias, cum sint sine clauibus, non possunt hæc.

Solutur.

Dicendum, quod effectum principalem Sacramentorum sine Sacramentis solus Christus & Deus potest dare, sed de effectu non principali non ita debet dici. Dicendum igitur, quod effectus principalis Sacramenti Pœnitentiæ est dimittere culpam, & iste non potest fieri per aliud, scilicet, per Indulgentias. Item, alio modo hic & ibi dimittitur culpa, quia in Sacramento Pœnitentiæ virtute clauium: per Indulgentias autem per modum recompensationis: idèd non valet.

Oñium.

Octauò sic: si Prælati possunt dare Indulgentias, igitur idem dabit sibi; consequens est falsum, quia debet esse distinctio inter dantem, donum, & eum cui datur. Probatio antecedentis, quia ipse est capax Indulgentiæ, non est deterioris conditionis aliis. ergo, &c.

Solutur.

Dicendum, quod nullus per se & directè potest sibi Indulgentias dare, quia non sunt dandæ nisi ex causa rationabili; & ad hoc vt ille, cui dantur, sit magis excitatus ad bonum, & Dei honorem: Prælati autem ex officio suo satis debent ad hoc prouocari esse; idèd, &c. Tamen per accidens & indirectè, si Prælati det aliis Indulgentias pro rationabili causa, si postea faciat ipsum opus, potest eas sibi acquirere; non inquantum Prælati est; sed inquantum est membrum Ecclesiæ indigens; sicut & alij: & sufficit talis distinctio inter dantem, & cui datur: quia dat inquantum Prælati, accipit autem non inquantum talis, sed inquantum membrum indigens.

SCHOLIUM V.

Questionem hanc: an Indulgentiæ tantum valeant, quantum sonant? Theologi antiqui communiter proponunt, circa quam in varias & extremas aliqui abierunt sententias. Pars tuior & magis pia affirmat, modò causa omnes ad Indulgentiam lucrandam necessaria concurrant; de hac autem Indulgentia in particulari non est certum & infallibile, quod operetur, quantum sonat: nihilominus vbi euidenter non confiterit sine legitima causa concessam esse, non est contemnenda; neque si constitit est publicè spernenda. Dubium aliud de necessitate gratiæ in lucrato Indulgentiam, maiorem habet difficultatem in doctrina Aulboris, dum ex professo probat in 4. d. 15. q. 1. a. n. 15.

posse satisfieri pro pœna temporali extra statum gratiæ. Id tamen prudenter & reuerenter, absque præiudicio, inquit, contrariæ sententiæ docuit; & intelligendus est de satisfactione secundum quid, seu imperfecta, non autem de perfecta, qua conciliat & placat, de qua solum intelligendus est locus Conc. Trident. sess. 14. c. 8. qui videtur fauere opposita sententiæ. Vide Fabrum in 4. disp. 35. c. 6. & Cauellum in Scholio ad prædictum locum Doctoris: fortassis questionem hanc scripsit ante commentarios Oxonienses.

Quod autem non tantum valent semper, quantum sonant, arguitur sic: Quia tunc quilibet posset se quittare * à tota pœna debita peccatis suis sine pœnitentiâ, & euolaret sine pœnitentiâ, faciendo multoties opus Indulgentiæ, quod videtur iustitiæ Dei multum derogare.

Dicendum, quod non est inconueniens, nec per hoc remanet peccatum aliquid impunitum; tum, quia peccator concurrendo punitur in se; tum, quia etiam peccando punitur, cum peccatum sit etiam pœna; tum, quia sufficienter in Christo & aliis Sanctis satis est punitum, vt dictum est supra.

Dicunt tamen aliqui, quod talis quantumcunque multiplicasset opus Indulgentiæ, maximè dando pecuniam, non statim euolaret; quorum ratio ista est, quia, vt dicitur, peccatum etiam post Confessionem, relinquit in anima quandam scoriâ, quæ tolli non potest, nisi per pœnalitatem ipsius, qui peccauit; idèd non sufficit dare pecunias ad Indulgentias.

Sed hoc non videtur valere, quia ex peccato in anima tria solum relinquuntur, scilicet, macula culpæ, secundò pronitas ad actum similem, tertio obligatio ad pœnam æternam. Primum autem per contritionem deletur, & cum hoc tertium illud quod est obligatio ad pœnam æternam in temporalem commutatur. Secundum autem per gratiam, quæ datur in contritione, deletur, scilicet, pronitas ad actum peccati, quia gratia inclinât ad actus oppositos. Peccatum etiam tollitur per assefationem in bonis operibus, & idèd amota culpa, & pœna temporali per Indulgentias soluta; sicut est possibile & rationabile (quia, vt dictum est, in Christo satis est satisfactum) non potest quis impediri nisi per huiusmodi pronitatem; sed per ipsam non potest retardari post mortem; maximè quia patet in simili. Paruulus enim Baptizatus mundatus est totaliter à reatu culpæ originalis; tamen in eo dum viuât, remanet semper pronitas, vel fomes, seu quædam inclinatio ad peccatum, quod tamen non est in eo culpa post Baptismum. Vnde si statim post Baptismum moriatur, non retardatur, etiam modicum à gloria, per huiusmodi pronitatem, quia ipsa tenet se magis ex parte corporis, idèd anima exuta à corpore non impeditur per hoc, nisi aliud obstat. Quare similiter cum per gratiam, & contritionem peccator sit à culpa liber, & à pœna æterna; à temporali autem per Indulgentias, nequaquam per dictam scoriâ, vel inclinationem retardatur eius anima à gloria, cum exuta sit à corpore.

Quod autem non requiratur gratia ad recipiendas Indulgentias, probatur sic: quia ante primam gratiam in peccatore non requiritur alia gratia, aliter esset abire in infinitum: ergo à simili ad pœnæ remissionem non requiritur gratia.

Et confirmatur, quia excommunicatio est pœna temporalis, & tamen benè tollitur sine gratia, quia

16.

An tantum valeant Indulgentia, quantum sonant.

* Verbum Anglicum pro liberare, seu excludere.

Quorundam responsio.

Refutatur.

Pronitas ad peccatum non retardat à gloria.

17.

An prærequiratur gratia ad lucrandum Indulgentias. Negatur.

quia potest absolui etiam inuitus: ergo & pœna temporalis, ad quam quis est obligatus ex peccatis, de quibus confessus fuit, & contritus, potest sibi dimitti; dato quod postea peccet mortaliter, nec sit in gratia, cum facit opus Indulgentiæ.

Affirmatur.

Dicendum quod non est simile, prima enim gratia datur homini, si vult se disponere per liberum arbitrium, quod potest quilibet per adiutorium gratiæ datum, quæ omnibus viatoribus datur: non sic autem est de pœna satisfactoria; nullus potest Deo per opera sua satisfacere, nisi illa placeant Deo, cui non placent, nec digna sunt acceptatione, nisi homo sit Deo gratus; quod non potest sine gratia. Idem non potest quis satisfacere, dum est in mortali peccato. Quare non est securum confitentibus pœnitentias multum longas imponere, ne forte priusquam impleatur, reincident in peccatum, & per consequens non satisfaciunt per huiusmodi pœnitentias.

Item, non valet confirmatio de excommunicatione, illa enim est ab homine illata, pro aliquo peccato forte manifesto communiter, idem in potestate Iudicis illam inferentis, nec Superioris, est, illam, si vult, reuocare. Dato etiam quod excommunicatus non pœniteat, & absoluitur quandoque propter eius periculum, quando videlicet Iudex videret eum sic fatuum, quod non curat, sed propter hoc magis induratur; tunc relaxat excommunicationem, ut sic forte talis per mansuetudinem redeat. Non sic autem dum est in peccato, nihil facit dignum acceptatione; nec per consequens potest ut sic satisfacere, sed statim cum pœnitet de peccatis commissis, cum proposita confitendi tempore opportuno, tunc enim bene sibi valent opera sua, & sunt tunc satisfactoria, & meritoria.

SCHOLIUM VI.

Tribus modis ait hic alia applicari posse merita, qui ferme coincidunt cum aliis totidem modis, quos enumeravit, & explicauit in quodl. 20. art. 1. Secundò docet quinam conferre possent Indulgentias auctoritatè, siue ex commissione. Tertio, quod potestas concedendi Indulgentias non sit ordinis, sed iurisdictionis. Quarto, quod toties Indulgentias locales quis lucratur, quoties loca, vel Ecclesias destinatas visitat. Quintò, quod peregrini non lucrantur in alienis Diocesisibus. De his omnibus videri possunt auctores citati in principio quæstionis, præsertim Suarez disp. 49. & 52. & pro vltima assertione Syluester verbo Indulgentia, num. 14. Panorm. in cap. Quod autem, de panit. & remiss. Roderiguez in summa, verbo Indulgentia, num. 2. Barbosa de Episcopis allegat. 83, num. 25.

18.

Qui possunt concedere Indulgentias.

Iuxta hoc quæritur, qui Prælati possunt dare Indulgentias? Circa quod notandum est, quod Indulgentiæ dicuntur concedi ab eis, qui possunt merita Christi & Sanctorum aliis applicare, ut dictum est. Huiusmodi autem applicatio potest fieri tripliciter; primò in singulari; secundò in speciali; tertio in generali. Applicare in singulari potest quicumque existens in charitate, alij existenti in charitate sua opera. Applicatio autem in speciali dicitur, quando aliquis, vel aliqui de vna congregatione orant pro illis de eadem congregatione, vel pro suis familiaribus; tunc ille, qui præest tali communitati, potest merita huius communitatis alteri communicare; & eos associare ad beneficia huius-

Applicatio meritorum triplex.

modi. Sed persona priuata talis communitatis hoc non potest concedere, quia eius non interest de communitate ordinare. Sed his duobus modis meritorum applicatio non dicitur Indulgentia propriè; primò, quia talis communicatio non satisfacit Ecclesiæ vniuersaliter, sed Deo pro iis, quibus fit applicatio. Indulgentiæ autem non solum Deo, sed Ecclesiæ dicuntur satisfacere de pœna pro peccatis iniuncta, à quibus dictæ communitates, nec absolueri possunt, nec eas relaxare, cum super Ecclesiam non habeant potestatem. Secundò, quia bona per se priuata personæ, & communitatis, specialia sunt finita, idem non sufficiunt ad dandum Indulgentias: sicut thesaurus Ecclesiæ, qui est omninò indeficiens, & abundans meritis infinitis. Applicatio tertia, scilicet, in generali, est quando de thesauro vniuersalis Ecclesiæ, merita scilicet Christi, & Sanctorum, aliquibus applicantur, quod potest fieri de iure, ab eo, qui toti præest Ecclesiæ, quia est Christi Vicarius, aliis autem ex commissione.

19.

Salus Papa auctoritas concedit Indulgentiam.

Solus igitur Papa potest auctoritatiuè & principaliter dare Indulgentias, nec habet auctoritatem ab alio nisi à Christo. Sed vtrum Episcopi? Dicendum quod cum sint sponsi Ecclesiæ suæ, id est, Diocesis, & Archiepiscopi sui Archiepiscopatus, & sint vocati in partem sollicitudinis, secundum Apostolum 2. Cor. 11. idem ex commissione Papæ possunt Indulgentias conferre, aliter non possunt. Similiter Legati, sicut per totam suam Prouinciam, vel legationem, possunt facere constitutiones perpetuas; ita etiam conferre Indulgentias, quia eis hoc Papa concessit.

Quis possit ex commissione.

Sed vtrum Abbates? Dicendum quod licet habeant super suos subditos iurisdictionem, non tamen conferunt Indulgentias, quia hoc eis non concessit Papa; posset tamen eis concedere, si vellet.

Sed Episcopi quantum possunt dare. Dicendum prout dicitur *Extra de penitentia, & remissione, cap. cum ex eo*, possunt de lege communi pro vna causa quadraginta dies; in dedicatione autem Ecclesiæ vnum annum; & licet sint plures Episcopi, non tamen plus; in anniuersario autem dedicationis tantum quadraginta dies; non autem possunt dare perpetuas, scilicet pro quolibet tempore; sed solus Papa, vel Legatus, quia istis non concedit ius Papale.

Sed vtrum electus in Episcopum, & confirmatus, non tamen consecratus? Dicendum quod sic; etsi non sit Sacerdos; quia huiusmodi potestas non super characterem Sacerdotalem, vel super consecrationem Episcopalem fundatur; sed magis super iurisdictionem, quam talis habet per electionem confirmatam. Verumtamen Ostiens. in cap. *cum ex eo*, citatum dicit quod tutius est quod non confetatur, nisi sit Sacerdos.

Iuxta hoc quæritur, quibus valeant? Vtrum cum dicitur, *visitantibus talem Ecclesiam, concedimus quadraginta*; an quicumque vadat illuc, & quotiescunque; et semper acquirit huiusmodi Indulgentias? Videtur quod non omnis vadens illuc habeat, quia non debetur dari, ut dictum est, nisi pro causa speciali, ad quam homines aliàs non tenebantur ire: sed multi tenentur ire quolibet die ad Ecclesiam, scilicet Canonici & Religiosi; ergo si Indulgentiæ sint in Ecclesiis talium, non acquiritur eas; quia vadunt pro horis dicendis, ad quas ex debito aliàs tenebantur.

20.

Quibus & quoties valeant Indulgentia.

Dicendum quod quantumcunque Indulgentiæ conce-

conceduntur absolute sic: *quicumque talem Ecclesiam visitabit, vel tale opus faciet, habebit tot dies Indulgentia*: dico quod quicumque id facit existens in charitate, dum tamen non intendat actu contrarium, puto quod Indulgentiam habet; non enim oportet quod intendat actu lucrum Indulgentiæ, sed habitualis intentio ad hoc sufficit; quia ex quo est in charitate, vult opera sua habitualiter saltem omnem efficaciam; & iustum est quod in omnibus operibus suis lucretur quæcunque sunt lucrabilia per talia opera, quare cum ire ad Ecclesiam ad Dei honorem, sit lucramentum Indulgentiarum, sequitur quod quicumque existens in charitate vadit illuc tunc ad Dei honorem, dato quod hoc actu non intendat, percipit Indulgentiam.

Et confirmatur ratio, quia quando aliqui vadunt ad Ecclesiam tantum intentione Deum honorandi, & officium audiendi, vel dicendi, si fiat tunc ibi generalis distributio, isti, qui non intendebant hoc, ita bene percipiunt distributionem, sicut alij, qui hoc sciebant, & actualiter intendebant, & ad hoc venerant: si igitur homines sunt ita liberales, multo fortius Deus, & Prælati Ecclesiæ conferentes Indulgentias ad honorem Dei.

Patet igitur quod ratio in contrarium non valet, scilicet, quia aliàs tenebanur; vnum enim opus factum in charitate bene est meritum præmij, & in quantum sit ex obligatione voluntaria & satisfactoria cum hoc, valet ad acquisitionem Indulgentiarum, vt ostensum est.

21.

Sed vtrum toties quoties vadit quis, habet Indulgentiam? Dicitur quidam quod si sunt Indulgentiæ perpetuæ, vt ad Ecclesiam Petri & Pauli, sic; si verò non sint perpetuæ, habet eas acquirere semel. Quorum ratio est, quia quando ponuntur perpetuæ, patet esse de intentione Prælati, quod omnes quoties vadunt, habeant. Sed quando sunt temporales, scilicet, per octo, vel nouem dies, videtur esse de intentione dantis, quod solum semel quilibet veniens, habeat: & idè ponuntur octo dies, vt ij, qui prima die, vel secunda nequeunt venire, veniant saltem infra octauam.

Sed hoc non videtur, quia potest esse diœcesis ita parua, scilicet, vna ciuitas, quod omnes possent venire vna die, vel duobus, & sic superfluerent alij dies. Dicendum igitur quod toties quoties quicumque vadit ad Dei honorem, existens in charitate, toties habet Indulgentias, siue sint perpetuæ, siue temporales, de perpetuis conceditur ab omnibus: sed de alijs probo, quia sicut se habet totum tempus ad opera facta in toto tempore, ita pars temporis ad opera facta in illa parte temporis: quare si Indulgentiæ sint perpetuæ, & in omni tempore & hora possunt acquiri, non videtur ratio quare temporales in suo speciali tempore non possint acquiri in qualibet hora illius partis.

Item, agens agit propter finem, & per consequens intendit attingere finem suum meliori modo, quo potest: ergo quando concedit aliquis Indulgentias visitantibus talem Ecclesiam ad Dei honorem, debet hoc intendere intensius quam potest: sed Deus plus honoratur si homines frequenter illuc vadant, quam si tantum semel; ergo quoties vadunt ad Dei honorem, semper illas sibi acquirunt.

Vtrum in alicuius diœcesibus peregrini possint acquirere? Videtur dicendum quod non, cuius ratio est; quia vt patet ex superioribus, Prælatorum

est eas dare ratione auctoritatis & iurisdictionis; sed super alienas personas, quæ non sunt suæ diœcesis, non habent iurisdictionem; ergo non possunt Indulgentias dare. Verumtamen si habeant ibi deuotionem ipsi peregrini, & opus Indulgentiæ faciunt, & sint in charitate, multum prodest eis, & multum mereri possunt; licet forte Indulgentias non acquirant. Vnde bene consulendum est eis, si quærant consilium, quod huiusmodi opera faciant.

Sed dices, imò videtur quod sint de eorum iurisdictione, quia si peccant in terra eorum, quantum ad hoc eis subdit: ergo similiter ratione bonorum operum.

Dicendum quod non est simile: pro peccatis enim non quibuscunque, sed publicis, sunt de eorum diœcesi, vt scilicet, ibi peccata puniantur, vbi oriuntur; vt qui fuerunt peccatis scandalizati, sint eorum punitione reudificati; non autem sic pro occultis sunt alienis Prælati subditi. Sic autem non est de Indulgentiis, quia non est causa sufficiens quantum ad hoc, quod super extraneos habeant auctoritatem iurisdictionis, idè non possunt conferre Indulgentias: ergo, &c.

QVÆSTIO V.

Vtrum perfectissimus conceptus possibilis haberi de Deo à viatore ex puris naturalibus, sit conceptus entis infiniti?

Alenf. 1. p. quæst. 2. mem. 1. a. 1. D. Bonau. 1. d. 3. quæst. 1. art. 1. Richard. *ibidem*. D. Thom. 1. p. q. 12. art. 2. & 4. & q. 85. art. 3. Henr. in *Summa* art. 22. q. 1. 2. & 3. & quodl. 7. q. 4. Occam in 1. d. 3. q. 5. Gregor. 9. 3. art. 2. Bacon. quæst. 3. Mayron. q. 1. Landulphus in *prolog. q. vltima* a. 1. Alphons. Tolet. q. 6. prolo. art. 2. concl. 3. Caietan. de *Ente & esse* q. 1. Faber lib. 1. disp. 3. q. 7. disp. 27. Vide Scot. in 1. d. 3. q. 2. num. 17. & d. 8. q. 3. & in 2. d. 3. & quodl. 5. & collat. 20. & 21. & 1. Met. q. 10.

VIDETUR quod non. Ille conceptus, quo cognoscitur Deus trinus & vnus, est perfectior conceptus de Deo, quam conceptus entis infiniti: sed conceptus, quo cognoscitur Deus trinus & vnus, possibilis est haberi à viatore ex puris naturalibus; ergo conceptus entis infiniti non est perfectissimus. Conceptus enim quo cognoscitur Deus trinus & vnus, est conceptus adæquans naturâ diuinam, & omnia contenta in essentia diuina; conceptus entis infiniti non est ita. Minor probatur, quicumque naturaliter potest cognoscere vnum relatiuum, potest naturaliter cognoscere reliquum; simul enim cointelliguntur; sed naturaliter potest cognosci anima nostra, & respectus imaginis ad Deum trinum & vnum, fundatum in ea; ergo naturaliter potest cognosci Deus trinus & vnus. Minor istius secundi syllogismi probatur sic: potentia habens aliquod pro primo obiecto & adæquato, habet quodlibet contentum sub illo pro obiecto per se: sed intellectus nostri primum adæquatum obiectum est ens, saltem vt est commune ad decem genera prima; ergo quodlibet contentum sub hoc communi est per se obiectum intellectus nostri; sed respectus imaginis fundatus in anima nostra, cum sit creatus, continetur sub aliquo decem generum,

I.
Argument.
negatiuum.

22.

Vtrum peregrini lucrantur.

rum; ergo intellectus noster potest cognoscere talem respectum.

2. *Argum. affirmatiuum.*
 Oppositum arguitur sic: Conceptus correspondens perfectioni intrinsecæ rei, est perfectior conceptus quàm ille, qui correspondet perfectioni extrinsecæ: sed conceptus entis infiniti est intrinsecus essentia: diuinæ: infinitas enim est gradus intrinsecæ naturæ diuinæ, cæteri autem conceptus possibiles haberi de Deo à viatore ex puris naturalibus, cuiusmodi sunt conceptus *boni & veri*; & huiusmodi, correspondent tantùm perfectionibus secundis essentia: diuinæ: ergo conceptus entis infiniti est conceptus perfectissimus possibilis haberi de Deo à viatore ex puris naturalibus. Quod autem conceptus correspondens, vt est trinus & vnus, non possit haberi à viatore ex puris naturalibus, patet infra.

SCHOLIUM I.

Refert latissimè opinionem Ioannis à monte S. Eligij, Belgæ, qui sibi fuit synchronos, negantis conceptum entis infiniti esse perfectissimum omnium, qui de Deo naturaliter possint haberi in via, siue ille comparatur ad conceptum quemcunque, siue simplicem, siue compositum. Similem habet opinionem Henrici, in Summa citatus in initio questionis, de qua Scotus in 1. d. 3. q. 2.

3. **A**D istam quætionem respondet Magister Ioannes de monte S. Eligij, in vno Quodlibeto, primò, distinguendo quætionem; secundò, de quæstione iuxta duplicem eius intellectum tenet duas conclusiones, quas nititur confirmare per plures rationes. Distinctio, quam ponit, est ista. De perfectione conceptus entis infiniti in comparatione ad alios conceptus possibiles haberi de Deo ex puris naturalibus, vel sit comparatio entis infiniti ad aliquem alium conceptum vnum & simplicem, sicut est conceptus *boni* per se, vel *veri*, per se, & sic de quolibet alio per se sumpto: vel sit comparatio non tantùm ad conceptum vnum simplicem per se sumptum, sed ad conceptum aliquem multiplicem, siue compositum, includentem multos conceptus partiales, sicut est conceptus compositus aggregans in se conceptum *boni, veri, sapientis, iusti*, & alios plures.

4. *Probat non esse conceptum entis infiniti.*
 Hac distinctio præmissa, respondendo ad quætionem, tenet duas conclusiones negatiuas; prima est, quod si accipiatur quæstio secundum primum intellectum, conceptus entis infiniti non est conceptus perfectissimus possibilis haberi de Deo à viatore ex puris naturalibus. Secunda conclusio est, quod si accipiatur quæstio secundum alium intellectum dictum, conceptus entis infiniti non est perfectissimus conceptus possibilis haberi de Deo ex puris naturalibus. Vtraque probatur, & primò sic: conceptus, quo concipitur res secundum esse substantiale & primum, est perfectior conceptus, quo concipitur res secundum esse accidentale, & secundarium. Ista probatur: sicut esse substantiale rei & primum est perfectius, quàm esse eius accidentale & secundarium, ita proportionaliter conceptus correspondens esse substantiali & primo ipsius rei, debet esse perfectior conceptus correspondente esse secundario & accidentali ipsius rei; sed concipiendo Deum vt ens infinitum, non concipitur ipse Deus secundum eius esse substantiale, & primum, sed secundum quandam perfectionem communem sibi acciden-

talem: ergo conceptus entis infiniti non est conceptus perfectissimus possibilis haberi de Deo à viatore ex puris naturalibus. Maior ista probatur. Infinitas enim videtur esse passio quanti & magnitudinis, dicente Philosopho primo Physic. text. 35. deinceps. *Infinito respectu quanti congruit etiam quantum, & finitum & infinitum sunt differentia quantitatis.* Vnde infinitas non conuenit Deo, nisi prout inesse supponitur ratio quantitatis, non motus, sed perfectionis. *In his enim, secundum beatum Augustinum 5. de Trinitate cap. 8. qua non sunt mole magna, idem est maius esse, quod melius esse.* Concipere ergo Deum vt ens infinitum, non est aliud, quàm concipere ipsum sub ratione magnitudinis, non habentis finem; sed conceptus vt *magnus*, non est conceptus, quo concipitur Deus secundum esse suum primum & substantiale, sed potius secundum esse eius quasi secundarium, & accidentale.

Confirmatur ista ratio: quia cum quæritur, *quantus est Deus?* Conuenienter respondetur, *infinitus & immensus*; & idè dicunt Doctores communiter, quod infinitas naturalis nihil aliud est, quàm diuinæ magnitudinis immensitas. Cum autem quæritur per quætionem de substantia, *quid est Deus?* Non respondetur, nec bonus, nec sapiens, nec immensus, sed potius *substantia pura intellectualis*, vel huiusmodi; ergo conceptus entis infiniti non respondet esse quidam ratio & primario ipsius Dei, & per consequens non est conceptus perfectissimus possibilis haberi de Deo à viatore ex puris naturalibus.

Item, conceptus correspondens perfectioni attributali in Deo, non est ita perfectus, sicut conceptus correspondens perfectioni primariæ & essentiali; quia perfectio attributalis est quodam modo accidentalis, superueniens subiecto perfecto in esse; sed infinitas est perfectio attributalis in Deo, & quasi de secundario intellectu diuinæ naturæ, & consequenter spectat ad primum intellectum essentia: diuinæ, quo scilicet, Deus intelligitur actus purus, substantialis, primus; ergo conceptus infiniti non est perfectissimus conceptus possibilis haberi à viatore ex puris naturalibus. Maior est euidens, minor probatur. Illud quod importat in Deo perfectionem simpliciter absque defectu & immutatione, pertinentem quasi ad aliud genus à Substantia, videtur esse ipsi Deo perfectio accidentalis: sed infinitas est huiusmodi, quia sequitur magnitudinem Dei spiritualem, & idè quasi ad aliud genus quantitatis, *infinitas*, quæ est quasi eius passio, ad aliud genus à substantia pertinet, & per consequens præsupponit conceptum correspondentem primario esse ipsius Dei. Similiter infinitas dicit perfectionem simpliciter sine defectu & limitatione, quasi superuenientem esse substantiali ipsius Dei; *infinitas* ergo est perfectio attributalis ipsius Dei.

Confirmatur, quia quod infinitas sit perfectio attributalis, videtur esse intentio Augustini. 5. de Trinitate. cap. 5. *Si dicimus, æternus, incorruptibilis, immortalis, immutabilis, vnus, sapiens, potens, speciosus, iustus, bonus, beatus, spiritus, horum omnium nouissimum quod posui, quasi tantum modo videtur significare substantiam cætera vero huius substantia qualitates.* Quia ratione autem æternum & immortale, dicuntur perfectiones attributales superuenientes quasi esse primario ipsius Dei, eadem ratione videtur infinitum, quod consequitur magnitudinem Dei, esse perfectio attributalis. Conceptus ergo, quo concipitur

5.

Secundò.

6. Confirmatio.

elipitur Deus in toto genere entium, substantia prima specialissima est perfectior conceptus, quam ille, quo concipitur ut ens infinitum.

Tertio.

Item conceptus subiecti est perfectior, quam sit conceptus passionis; sicut & subiectum perfectius est passione; sed conceptus, quo concipitur Deus ut substantia prima perfectissima, est conceptus subiecti: conceptus autem, quo concipitur ut ens infinitum, est conceptus quasi passionis; ergo conceptus entis infiniti non est perfectissimus conceptus possibilis haberi à viatore ex puris naturalibus. Minor probatur ex hoc, quod Deus est ens substantiale primum, consequenter intelligimus ipsum per modum passionis esse infinitum, nam ex hoc quod est primum, consequenter infertur ipsum esse interminatum & ab intrâ, & ab extrâ, & ex hoc consequenter ipsum esse illimitatum, & per consequens ipsum carere fine & termino in perfectione, & hoc est ipsum esse infinitum; ergo *infinitum* consequitur ipsum Deum, quasi passio eius, ut est ens substantiale primum simplicissimum.

7.

Quarto.

Item, ille conceptus, ex quo à priori quasi causaliter & propter quid sequitur alius, est perfectior illo, qui sequitur; sed ad conceptum, quo concipitur Deus ut ens primum & simplicissimum à priori, quasi causaliter & propter quid sequitur conceptus, quo concipitur ut ens infinitum: quamvis enim ex conceptu *infiniti* sequitur illud, quod est infinitum esse ens primum, & à se, & per se, & actum purum illimitatum; hoc est tamen quasi à posteriori arguendo: sed ex hoc, quod Deus est *esse* substantiale primum, sequitur à priori ipsum habere magnitudinem perfectam, illimitatam, & infinitam: ergo conceptus, quo concipitur Deus, ut ens substantiale primum, est perfectior conceptus conceptu, quo concipitur Deus, ut est ens infinitum.

Quinto.

Item, conceptus, quo concipitur res in speciali & distinctè secundum naturam eius, & quiditatem, & quasi differentiam specificam, est perfectior, illo conceptu, quo concipitur res indistinctè & confusè etiam in quodam inuoluto; sed conceptu, quo concipitur Deus ut infinitus & in perfectione, nõ cognoscitur diuina natura, nisi in quodam inuoluto multum confusè & implicite: nam cognoscendo Deum ut ens infinitum, adhuc restat inquirere cuius conditionis sit illa perfectio infinita: non enim ex hoc statim est manifestum an pertineat ad substantiam, vel ad accidens: an sit corporea, vel incorporea? an viuens, an non viuens? conceptu autem, quo cognoscitur Deus, quod est *intelligere* substantiale primum actualissimum, magis acceditur ad cognitionem specialem & distinctam ipsius Dei, & quasi differentiam specificam explicantem, provt est possibile à nobis quiditatem differentiam intelligi: ergo conceptus, quo sic concipitur Deus, est perfectior conceptu, quo concipitur ut ens infinitum.

8.

Confirmatur.

Confirmatur ratio ista ex intentione; nam circa istum conceptum, scilicet quod in Deo sit *intelligere* perfectissimum & actualissimum, tanquam circa conceptum nobilissimum possibilem haberi de Deo ex puris naturalibus, multum laborauit Philosophus 12. *Metaphysica* text. com. 39. vbi dicit sic: *Quamuis optima pro voluptate nobis & speculatio delectabilissimum, & optimum. Si ergo sic bene habet, ut nos quandoque, Deus semper mirabilis est, si autem magis, adhuc mirabilis habet, & vita vti que existit: etenim intellectus actus, vita, illud autem ipse*

actus est, actus autem quod secundum se illius vita optima & sempiterna. Vnde post concludit: *sic autem habet ipsam sui ipsius intelligentiam toto aeterno.* Et ibi dicit Commentator: *manifestum est, quod intelligere per intellectum, qui est in nobis, est valde voluntuosum, & nobilissimum omnibus rebus existentibus in nobis.* Videtur ergo quod conceptus, quo concipitur Deus sub ratione primi intellectus, primi substantialis, super omnia speculantis, & intelligentis actum, sit perfectior, quam ille, quo concipitur Deus sub ratione entis infiniti.

Sexto.

Item, ille conceptus de Deo est perfectior, quo concipitur sub ratione volutiva, delectatiua, & optima; perfectio autem optima & super omnes delectabilis ab omni intelligibili ente, est nobilissimum intelligibile semper actu perfectè intelligere, & nihil nobilius, aut excellentius potest cogitari, quam viuere vita intellectuali perfecta secundum actum, quod satis apparet ex 10. *Metaph.* & ex eo quod dicit Philosophus libro 12. text. 51. *Quid vti que erit insigne & venerabile, si non intelligat?* ergo conceptus, quo concipitur Deus perfectissimus intellectus, viuens vita intellectuali perfectissima, est perfectior conceptus, quam conceptus, quo concipitur ut ens infinite perfectionis.

9.

Septimo.

Item, conceptus ille, quo concipitur Deus secundum *esse* absolutissimum, abstractissimum, est perfectior conceptu, quo concipitur secundum aliquam rationem determinatam & contractam. Ita probatur, quia conceptus, quo concipitur secundum *esse* absolutissimum, actualissimum, & abstractissimum magis explicat, & indicat naturam diuinam secundum suum *esse*, quod habet in rerum natura, quam conceptus, quo concipitur secundum aliquam specialem rationem, & determinatam; & probatur ex sacra Scriptura, per quam Deus indicans naturam suam habere *esse* actualissimum, sine omni potentia absolutissimum, & abstractissimum, nominat se *qui est*, dicens in Exod. cap. 3. *Sic dices filiis Israël, qui est, misit me ad vos: sed esse actualissimum, siue conceptus ille, quo concipitur natura diuina in quantum habet esse in rerum natura secundum esse actualissimum, sine omni potentia absolutissimum & actualissimum; conceptu autem infiniti concipitur secundum aliquam rationem particularem, & determinatam; est enim infinitas vna distincta ratio, contra alias, sicut bonitas, aeternitas, & huiusmodi: ergo conceptus, quo concipitur Deus, ut ens infinitum, non est perfectissimus conceptus possibilis haberi de Deo ex puris naturalibus.*

Octauo.

Item, illa scientia est perfectior, quæ ordinatur ad cognoscendum Deum absolute sub ratione Deitatis; quam illa, quæ ordinatur ad cognoscendum Deum sub ratione infinitatis; propter hoc enim Deus non ponitur subiectum in Theologia sub aliqua ratione speciali & determinata; & quasi secundum modum intelligendi naturam diuinam determinatè; quia talis cognitio dicitur esse particularis; nec esset ita perfecta & nobilis, sicut illa, quæ absolute tradit cognitionem de Deo; ergo cognoscere Deum absolute sub ratione Deitatis, ut est cognoscibilis ex creaturis, est perfectius cognoscere Deum, quam cognoscere ipsum sub ratione entis infiniti, quod est cognoscere ipsum sub aliqua vna ratione speciali distincta contra alias.

Et confirmatur ista ratio, quia Deus nec intelligitur se, vel videtur ipsum obicitur sub aliqua ratione

10.

Confirmatur primò. ratione speciali, & secundùm rationem suæ naturæ quiditatis & naturæ, in quiditate & natura includuntur omnes rationes de Deo cognoscibiles: nunc autem certum est quòd Deus habet de se conceptum perfectissimum; & similiter Beati habent conceptum perfectiorem de Deo quàm nos: ergo conceptus, quo concipitur Deus à viatore sub ratione Deitatis absolute, est perfectior, quòd concipitur sub ratione entis infiniti.

Confirmatur secundò. Confirmatur secundò ratio sic: Voces sunt signa conceptuum, qui sunt in anima; nomen ergo naturæ diuinæ magis sibi proprium & impositum ad significandum naturam diuinam, quàm in specie sub differentia specifica prout continet quidquid ad naturam & perfectionem eius essentialem pertinet, & ab omni alio differt, perfectiorem conceptum exprimit, quàm nomen, quòd non est tale; sed hoc nomen *Deus* secundùm communem vsum, tam fidelium, quàm infidelium, sicut imponitur ad significandum naturam diuinam in modo prædicto, prout cognoscibilis est à viatore ex puris naturalibus magis exprimit diuinam naturam, quàm nomen *infiniti*.

II. Nonò. Item, ille conceptus, quo habito, quolibet alio circumscripto, illud de quo habetur, est ens nobilissimum, & perfectissimum, est perfectior illo, quo habito, quolibet alio circumscripto, illud à quo habetur, non est ens nobilissimum & perfectissimum: sed conceptus, quo cognoscitur Deus, ut ens primum intellectuum, vel Intelligentia prima, est talis, quòd eo habito, circumscripto quolibet alio, adhuc illud, de quo habetur, est ens nobilissimum naturæ in gradibus entium, poterit perfectior gradus inueniri; conceptus autem *infiniti* non est talis, quòd eo habito, circumscripto quocunque alio, illud, de quo habetur, non erit ens nobilissimum. Posito enim quòd Sol esset infinitus perfectionis, & duraret in infinitum, adhuc non esset tantæ perfectionis, sicut anima intellectiua, quæ hodie inciperet esse, & cras desineret esse: ergo conceptus, quo concipitur Deus, ut Intelligentia prima, est perfectior conceptu, quo concipitur ut infinitus.

Decimò. Item, conceptus correspondens rei secundùm naturam suam absolute, est perfectior conceptu correspondente modo eiusdem rei. Ista pater. Modus enim rei consequitur ipsam rem, & habet debiliorem entitatem, & si aliquam perfectionem dat, illam sortitur ex natura rei, cuius est modus; sed *infinitas*, etiam secundùm tenentes opinionem contrariam, dicit modum intrinsecum naturæ diuinæ, & cuiuslibet perfectionis essentialis diuinæ: ergo conceptus, quo concipitur natura diuina in se, & etiam quælibet eius perfectio in se, & absolute, est perfectior conceptu entis infiniti.

12. Confirmatur. Confirmatur ratio, quia *infinitas*, ut dicit modum rei, non importat perfectionem nisi rei, cuius est: unde cum linea non dicat ens magnæ perfectionis, nec infinitas lineæ dicat magnam perfectionem; infinitas autem sapientiæ & potentiæ dicat magnam perfectionem, quia sapientiæ & potentia dicunt magnam perfectionem; conceptus ergo *infiniti* secundùm se, ut distinctus contra conceptum rei, cuius est modus, non videtur esse perfectior conceptu, quo concipitur natura ipsa absolute cuius est modus: conceptus igitur naturæ diuinæ, ut concipitur ut actus primus ab

Scoti oper. Tom. III.

solute, est perfectior conceptu, quo concipitur ut ens infinitum.

Item, Philosophus, qui processit ad cognoscendum Dominum ut cognoscibilis est ex puris naturalibus, parum locutus est de infinitate primæ Intelligentiæ, qui Deus est; & specialiter de infinitate perfectionis naturæ, & non in hoc terminauit suam cognitionem, libro 12. *Metaph.* sed in hoc quòd Deus est summum bonum totius vniuersi, gratiâ cuius sunt omnia, sicut quæ in domo propter dominum, in exercitu propter Ducem: conceptus igitur entis infiniti non videtur conceptus perfectionis simplicissimus possibilis haberi ex puris naturalibus de Deo à viatore.

Item, generaliter in quolibet esse causam finalem agentem, vel formalem extra rem, est magnæ perfectionis & dignitatis: igitur esse causam primam omnium, & nullam habere causam, est summæ dignitatis; & ideo quia ex motu & ordine entium secundùm gradum speciei, & secundùm ordinem causæ & causati, potest emiuerter euenire quòd primum in entibus talem habeat ordinem ad alia, ut sit prima causa agens omnium, & prima forma exemplaris, mensura omnium entium, & vterius finis, in quo sunt omnia ordinata, & cuius causa sunt omnia: & in cognitione talium de Deo multùm laborauit Philosophus, & dixit quòd causa finalis est nobilissima omnium, & causa causarum. In hac cognitione terminauit Philosophus suam inquisitionem de Deo, dicens, quòd esset *bonum, siue finis omnium dicitur: vnus ergo princeps*: conceptus ergo, quo concipitur quòd est causa finalis omnium, & primum agens, est perfectior conceptus, quàm ille conceptus, quo concipitur esse perfectionis infinitæ præcisè: nam ex eo, quòd concipitur præcisè perfectionis infinitæ, non habetur quòd sit causa omnium, & quòd sit vnum. Imò posset dubitari, an quælibet Intelligentia esset talis: sed de vna sola substantia verum esse potest quòd sit causa omnium; & ideo tantum ad conceptum perfectissimum possibilem haberi ex naturalibus, videtur terminari inquisitio Philosophorum, quòd Deus in toto vniuerso sit tale, quòd ab ipso efficiente primo & sine vltimo dependent omnia; ut satis innuit Commentator in libro de substantia orbis. Et etiam Scriptura dicit, *Ego sum alpha & omega*.

Item, quòd Deus, qui non est nobis cognoscibilis naturaliter, nisi per creaturas magis similes, & res magis notas, potest perfectius cognosci; sed creatura Deo magis similis & nobis magis nota, est anima nostra; ergo per eam potest Deus à nobis perfectius cognosci, sed per eam per se & directè cognoscitur sub conceptu intellectualitatis, non perfectionis: sic est ergo conceptus, quo concipitur sub ratione perfectionis infinitæ.

Sic patet prima conclusio negatiua, quòd conceptus entis infiniti non est perfectissimus conceptus possibilis haberi de Deo à viatore ex puris naturalibus, comparando conceptum entis infiniti ad aliquem vnum conceptum non aggregantem multos.

Secunda conclusio, scilicet quòd conceptus entis infiniti non sit perfectissimus conceptus possibilis haberi à viatore de Deo ex puris naturalibus, comparando conceptum entis infiniti ad aliquem conceptum compositum aggregantem in se multos conceptus partiales; probatur primò sic; cum Deus naturaliter non cognoscatur à nobis

R r nisi

Vndecimò.

13. Duodecimò.

Comment.

Tertiodecimò.

14. Aliunde probatur conceptum entis infiniti non esse perfectissimum quia de Deo possit haberi. Primò.

nisi per conceptus acceptos à creaturis, quorum nullus potest adæquare perfectionem diuinam, sed quilibet proportionaliter deficit à perfectione diuina, conceptus aggregas in se plures partiales acceptos à particularibus creaturis, est perfectior conceptus ad cognoscendum, quàm conceptus vnus singularis acceptus ab vna creatura tantum; sed compositus aggregans in se conceptus partiales, *boni, veri, iusti, sapientis*, sumitur à pluribus perfectionibus repertis in eis, quàm conceptus entis infiniti, qui est conceptus vnus singularis: igitur conceptus compositus aggregans in se multos, scilicet, conceptus particulares, est perfectior conceptus, quàm conceptus entis infiniti.

Confirmatur
primò.

Confirmatur hæc ratio per simile in creaturis sic: Conceptus, qui habetur de re per orationem definitam, est perfectior conceptu, qui habetur nomine definiti, quia conceptus definitus est explicatus; & idèd magis distinctè & determinatè cognoscitur res per ipsum conceptum definiti: ergo similiter in Deo conceptus compositus aggregans in se multos conceptus partiales, sumptos ex diuersis perfectionibus repertis in creaturis, fit quasi conceptus definitus ipsius Dei secundum nostram modum intelligendi: conceptus autem entis infiniti fit quasi conceptus definiti includens implicitè perfectiones, quas dicunt alij conceptus partiales explicitè; sequitur quòd conceptus compositus aggregans in se omnes partiales possibiles haberi de Deo à viatore ex puris naturalibus est perfectior, quàm conceptus entis infiniti.

15.
Confirmatur
secundò.

Confirmatur hoc idem, cum enim intellectus noster, qui naturaliter rem desiderat perfectè cognoscere, magis quietatur cognoscendo & concipiendo Deum conceptu composito aggregato ex omnibus particulatibus possibilibus haberi ex puris naturalibus: puta, concipiendo ipsum bonum, iustum, & sapientem, actum purum, intelligentem, & sic de alijs; quàm concipiendo ipsum ens infinitum: quod patet, quia concipiendo ipsum vt ens infinitum, & nihil plus adhuc contingit dubitare, & inquirere in speciali: vtrum ens tale infinitum sit bonum, intelligens? vtrum corpus, vel spiritus, & multa talia; qui autem concipit eum sub omnibus alijs conceptibus, sub quibus cognoscibilis est à viatore ex puris naturalibus, de nullo tali habet dubitare: conceptus ergo talis compositus magis quietat intellectum nostrum, quàm conceptus entis infiniti, & per consequens est perfectior.

Probatur
secundò.

Item, cognitio habita de re, cui non potest fieri additio, est cognitio perfectissima possibilis haberi de re, perfectum enim est, cui nihil deest, vt patet. Sed ex conceptu aggregato ex omnibus possibilibus de Deo cognosci, colligitur cognitio de Deo, cui ex naturalibus non potest fieri additio; ergo talis conceptus est perfectissimus conceptus possibilis haberi de Deo ex puris naturalibus, & non conceptus entis infiniti.

SCHOLIUM II.

Premisso notabili de triplici modo conceptus simpliciter simplicis, merè simplicis, & multiplicis; & de trino actu intelligendi, de quibus latè agit in 1. d. 2. q. 7. à n. 21. distinguit infinitum in negatiuum, & positiuum; & explicato quid intelligatur per hos terminos, viator & pura naturalia, questionè respondet per quinque

conclusiones, quibus docet Deum non posse cognosci à viatore ex puris naturalibus inuisitè, neque abstractiue conceptu simplici sibi proprio, posse tamen conceptu composito. Ex conceptibus tamen, qui de Deo possunt à viatore naturaliter haberi, perfectissimum esse entis infiniti, non negatiue, sed positiue sumpta infinitate. De his latè agit loco proxime citato & quodl. 5.

16.
Contra istam opinionem non intendo aliter arguere, quàm per rationes, quibus conclusionem oppositam, quam intendo tenere, volo probare.

Ad euidentiã ergo istius opinionis sic intendo procedere; cum enim in quæstione ponatur quatuor termini, scilicet *conceptus, infinitum, viator, & ex puris naturalibus*, primò, præmittenda sunt aliqua ad intellectum istorum terminorum, quia qui virtutum nomen ignorant, facillè paralogizant in primo *Elenchorum*, cap. 1. Secundò, inuestigandum est, ad quem conceptum, tanquam ad perfectissimum possibilem haberi de Deo ex puris naturalibus, terminatur humana inquisitio; & hoc est principale propositum.

Circa primum, ad euidentiã primi termini, primò videndum est quid intelligatur per *conceptum*. Secundò, videndum est quot modis accipitur conceptus. Tertiò, videndum est quot modis potest accipi *conciipi proprio conceptu*? Quamobrem ad primum est sciendum, quòd cum conceptus non possit accipi nisi per actum rei, necesse est vt principia obiecti applicentur intellectui, eo modo, quo sufficienter & actualiter terminat actum intellectus.

De secundo est sciendum, quòd triplex est conceptus; est enim conceptus simpliciter simplex, est conceptus simpliciter, non tamen simpliciter simplex; & conceptus multiplex; qui nec est simpliciter simplex, nec simplex. Declaratio istorum, conceptus simpliciter simplex est ille, qui non est resolutus in plures conceptus, & talis conceptus correspondet enti, & omnibus transcendentibus; conceptus enim entis non est resolutus in plures conceptus. Conceptus simplex, sed non simpliciter simplex, est conceptus per se vnus, & resolutus in plures, quorum alter sit per se determinabilis, alter per se determinans, aliter non fieret ex eis per se vnus; quorum etiam conceptuum particularium alter, scilicet determinabilis, siue possibilis, dicitur de conceptu tertio in *quid*; alter autem, scilicet per se determinans, dicitur de eo in *quale*: vtrumque tamen est ei æqualis, scilicet & determinabilis, & determinans. Ex quo per modum corollarij inferri potest, quòd in plus est esse essentialè, quàm dici in *quid*. Talis autem conceptus, scilicet simplex, non simpliciter simplex correspondet cuiuslibet enti perfectò in genere. Conceptus multiplex est conceptus compositus resolutus in plures conceptus, quorum vnus non est per se determinabilis; & alter per se determinans; & talis conceptus correspondet toti per accidens, vt est homo albus, vel toti aggregato conaturaliter, sicut est triplex conceptus.

17.
Conceptus
triplex.

Conceptus
simpliciter
simplex.

Conceptus
simplex.

Conceptus
multiplex.

Sed vt conceptus se tenet ex parte obiecti, sic definitur triplex, vt se tenet ex parte intellectus est etiam triplex actus intelligendi. Est enim quidam actus intelligendi simpliciter simplex, qui terminatur ad primum simpliciter simplex, quod quidem obiectum est tantum distinctè cognoscibile, & non confusè. Quod probò, quia quod natum est cognosci distinctè, si cognoscatur confusè,

Actus intelli-
gendi simpli-
citer simplex.

confusè, quando cognoscitur confusè, aliud non patet intellectu, quàm illud, quod correspondet notitiæ confusæ; & aliud non latet, quàm illud quod correspondet notitiæ distinctæ. Ex hac proprietate sequitur quòd est impossibile aliquid obiectum cognoscibile solùm distinctè, cognoscere confusè, nam non est in eo sic aliud & aliud: ergo tale obiectum non est cognoscibile primò confusè, postea distinctè, vel si distinctè cognoscitur, simpliciter cognoscitur, vel simpliciter ignoratur. De illis enim obiectis ita loquitur Philosophus 8. Physic. text. 46. & 7. Metaph. c. 60. dicens, quòd, *Simplicia vel totaliter sciuntur, vel totaliter ignorantur.* Actus autem intelligendi qui determinatur ad obiectum simplex, sed non simpliciter simplex, est simplex, sed non simpliciter simplex. Actus etiam determinatus ad obiectum multiplex, non est per se vnus; sicut nec obiectum, ad quod terminatur.

Actus intel-
ligendi sim-
plex.

19.

Aliquid po-
test concipi
conceptu
proprie dupli-
citer.
Intuitiue.
Et abstra-
ctiue.

Restat modò videre quot modis potest aliquid concipi conceptu proprio? Vbi primò sciendum, quòd aliquid concipi conceptu proprio, potest esse dupliciter. Primò, quando obiectum sic concipitur sicut existit in natura sua, & non aliter; & iste modus concipiendi aliquid conceptu proprio, est ipsum concipere intuitiue. Alio modo potest aliquid concipi conceptu proprio, quando concipitur conceptu, qui conuenit rei soli; non tamen concernit talis conceptus actualè existentiam rei; sed abstrahit ab actuali existentia. Et iste modus concipiendi dicitur modus concipiendi abstractiuis. Et iste modus duplex cognoscendi maximè patet in potentiis sensitiuis, scilicet, in visu, qui cognoscit rem tantum vt in se existentem, & præsentem; & in imaginatione, quæ imaginatur rem non tantum præsentem, sed etiam absentem. Sed qualiter iste modus cognoscendi sit possibilis ex parte intellectus nostri, & differentia inter vtrumque modum habebitur diffusior sermo infra.

Loquendo autem de secundo modo concipiendi obiectum conceptu proprio, adhuc contingit aliquid obiectum concipi dupliciter, vel conceptu simplici, vel conceptu composito, seu multipli dupliciter; vel ita quòd totalis conceptus correspondeat totali obiecto, & particulari parti obiecti, velut homo albus; vel ita quòd obiectum, quo concipitur, concipiatur tantum concipiendo obiecta partialia; sicut concipitur mons aureus, concipiendo montem per speciem montis, & aurum per speciem auri; & intellectus postea virtute sua actiua componeret istos duos conceptus parciales, sicut facit virtus phantastica.

20.

Infini-
tum
dupliciter ac-
cipiuntur.

De secundo termino posito in quæstione, scilicet de *infini-
to*, est dicendum, quòd *infini-
tum*, vt dicitur de Deo, potest accipi negatiue, & positiue. Quando accipitur negatiue, tunc est sensus, Deus est infinitus, id est, nullo fine clauditur nec extrinseco, nec etiam intrinseco; cuiusmodi sunt genus & differentia, sed omnis finis terminans eius perfectionem negatur ab eo; & secundum hunc intellectum, *infini-
tum* dictum de Deo, non dicit quid est Deus, sed quid non est: sicut in corporale & ingenitum, de quibus dicit Damascen. lib. 1. cap. 12. quòd *Incorporale, & ingenitum, & interminatam, & similia, non quid Deus, sed quid non est, significant.* Et hoc modo loquendo de infinito, conceptus *infini-
ti* erit conceptus maximè negatiuis. Alio modo potest accipi *infini-
tum* positiue; licet enim *infini-
tum* secundum nomen significandi

Scoti oper. Tom. III.

dicitur negatiue, cum negatione finiti, tamen vt dicitur de Deo, significatur primò, & significari intenditur aliquid realiter positum. Quicumque enim dicit infinitum Deum, intendit quòd dignitatis & perfectionis est significare in Deo. Vnde per *infini-
tum* intenditur significari illud poni in perfectione diuina, ad quod consequitur exclusio siue negatio cuiuslibet termini & finis tam intrinsece, quàm extrinsece. [Per *infini-
tum* enim dictum de Deo intelligitur illud significare, quo Deus omne infinitum excedit, quod non potest esse negatio tantum, sed necessariò est aliquid positum maximæ dignitatis & perfectionis. Quod autem talia positiua, & tales perfectiones significantur per nomina negatiua, hoc est, quia talia positiua, & tales perfectiones sunt nobis magis ignotæ, quàm eorum contraria; & ideò talia positiua significamus per nomina negatiua, & eorum contraria significamus per nomina positiua.

De termino tertio, scilicet, *viatore*, est sciendum, quòd per *viatore* intelligo hominem nihil in se habentem, nec simpliciter, nec pro aliquo instanti, quod repugnet statui viæ, vel ponat hominem extra statum viæ. Per *cognitionem* autem *possibilem haberi ex puris naturalibus* intelligo præcisè per *puræ naturalia*, causas naturales, & naturaliter actiuis respectu intellectiōnis; cuiusmodi sunt intellectus, secundum ponentes intellectum totaliter causam intellectiōnis vniuersalium, vel ponentes intellectum totaliter passiuum, vel vtrumque. Secundum magis credo, circumscripta omni speciali influenza, stante sola generali influenza, quæ requiritur ad omnem effectum inferiorè causæ secundæ.

His præmissis, ad intellectum terminorum quæstionis, est secundò inuestigandum, ad quem conceptum, tanquam perfectissimum possibilem haberi à viatore ex puris naturalibus de Deo, terminatur inuestigatio humana? Ad cuius euidentiã declaro quinque conclusiones, tres negatiuas, & duas affirmatiuas. Tres negatiuæ sumuntur ex declaratione tertij termini; quarum prima est. Ex puris naturalibus non potest haberi proprius conceptus de Deo, quo concipitur res vt existens, & vt præsens in sua existentia. Hoc probatur sic: Nullus conceptus potest haberi de Deo à viatore, qui ponit viatorem extra statum viæ, (ista patet ex declaratione tertij termini quæstionis) sed conceptus, quo concipitur Deus vt existens, & vt præsens in sua existentia, ponit viatorem extra statum viæ: ergo talis conceptus non potest haberi de Deo à viatore. Minor probatur, quia cognitio, qua cognoscitur Deus vt existens, & vt præsens in sua existentia, est nuda & aperta visio Dei; nuda autem & aperta visio Dei ponit hominem extra statum viæ.

Secundò probatur eadem conclusio sic: Talis conceptus non potest haberi de re, nisi re existente præsentè secundum naturam suam apud intellectum, nec est secundum se naturaliter motius intellectus nostri; igitur à viatore ex principiis naturalibus non potest Deus cognosci conceptu proprio, quo cognoscitur res intuitiue.

Secunda conclusio est ista, quòd Deus à viatore ex puris naturalibus non potest cognosci conceptu simplici, abstractiue. Conclusio ista probatur sic: Quando aliquid cognoscitur conceptu proprio & simplici, talis conceptus est causatus ab eo, quod sic cognoscitur: sed Deus non causat

21.

Quid intelli-
gatur per no-
men viatoris.

22.

Prima con-
clusio.
Deus à via-
tore non po-
test cognosci
intuitiue ex
puris natu-
ralibus.

Secunda.
Neque conce-
ptu simplici
sibi proprio.

naturaliter conceptum sui in intellectu nostro; ergo Deus à viatore ex puris naturalibus non potest cognosci conceptu simplici.

Obiectio.

Si dicas quòd Deus à viatore ex puris naturalibus potest concipi conceptu simplici, proprio sibi, causato tamen in intellectu nostro à creatura.

Solutio.

Contrà, quòd nullus conceptus simplex, proprius Deo, possit causari in intellectu nostro ab obiecto creato, probo sic: Nullum obiectum causat conceptum simplicem alterius obiecti, nisi contineat illud virtualiter, vel formaliter; sicut inferius continet superius virtualiter, sicut subiectum continet propriam passionem: sed nullum obiectum creatum continet isto modo, nec illo, Deum, imò contra rationem posterioris est sic continere suum prius: ergo per nullum obiectum creatum potest causari in intellectu nostro conceptus simplex proprius ipsi Deo: sed si Deus in intellectu nostro possit de se ipso causare talem conceptum, non nego, sed nihil est ad propositum.

23.

Tertia conclusio. Potest tamen conceptus compositus.

Tertia conclusio est: A viatore ex puris naturalibus potest haberi de Deo conceptus compositus & multiplex proprius ipsi Deo. Hæc conclusio declaratur sic: de Deo potest haberi à viatore ex puris naturalibus conceptus proprius, accipiendo proprium, quod conuenit omni, & soli, quo distinguitur ab omni alio. Ista est manifesta: sed talis conceptus non causatur à Deo, cum non sit naturaliter notus intellectui nostro, nec potest à creatura creari cõceptus simplex proprius Deo: ergo oportet quòd conceptus proprius de Deo, quo cognoscitur ex creaturis, sit conceptus multiplex, & compositus ex pluribus conceptibus sumptis ex diuersis ex perfectionibus repetitis in creaturis; vt ab hoc bono & illo abstrahendo conceptum boni, & ab hoc altissimo & illo possum abstrahere intellectum summi albi: & sic componendo istos conceptus ad inuicem, formabit intellectus vnum conceptum nulli conuenientem, nisi soli Deo, nec alio modo potest Deus secundum conceptum sibi proprium naturaliter cognosci à nobis pro statu isto.

Quarta conclusio. Conceptus infiniti negatiue non est omnium perfectissimus.

Quarta conclusio, quæ magis accedit ad principale propositum, est ista, quòd accipiendo infinitum negatiue, sicut declarabatur in declaratione secundi termini, conceptus entis infiniti non est conceptus perfectissimus possibilis haberi de Deo à viatore ex puris naturalibus. Ista conclusio declaratur sic: Conceptus, quo cognoscitur quid non est res, non est ita perfectus, sicut conceptus, quo cognoscitur quid est res; conceptus enim negatiue, vt negatiue, merè nihil perfectionis dat; negatio enim ita potest dici de non ente sicut de ente: sed plures conceptus possunt haberi de Deo, quibus cognoscitur Deus positiue, puta, quòd est intelligens, quòd est volens: igitur conceptus entis infiniti, (accipiendo infinitum merè negatiue) non est perfectissimus conceptus possibilis haberi de Deo à viatore ex puris naturalibus.

24.

Est tamen positiue.

Quinta conclusio principalis est ista, quòd perfectissimus conceptus possibilis haberi de Deo à viatore ex puris naturalibus, & ad quem vltimatè terminatur inuestigatio humana, est conceptus entis infiniti, accipiendo infinitum positiue, sicut expositum est in declaratione secundi termini, & sicut exponetur in minore primæ rationis ad conclusionem istam.

Hæc conclusio probabitur, sed in probando

eam sic procedam: primò, ostendam quòd conceptus entis infiniti est perfectior quocunque conceptu respondente perfectioni attributali. Secundo, ostendam quòd est perfectior quocunque conceptu, quo cognoscitur Deus in ordine ad extrà. Terriò, ostendam quòd est perfectior conceptu quocunque, quo etiam videtur Deus cognosci per perfectiones sibi intrinsecas, cuiusmodi est, Deum esse intellectum, vel intelligentem in abstracto: & loquor de cognitione possibili haberi de Deo à viatore ex puris naturalibus, quæ tantum habetur per conceptus sumptos ex perfectionibus creaturarum.

Primum probo sic: Ille conceptus est perfectior, quo cognoscitur aliquid subiectum secundum gradum perfectionis suæ sibi intrinsecum, quàm ille, quo cognoscitur tantum secundum perfectionem aliquam sibi accidentalem. Ista est manifesta: magis enim per primum conceptum, scilicet, per illum quo cognoscitur subiectum secundum gradum perfectionis sibi intrinsecum, explicatur natura, quàm explicetur per conceptum, quo cognoscitur tantum secundum quandam perfectionem sibi quasi accidentalem; sed cognoscendo Deum conceptu entis infiniti, cognoscitur ipse Deus secundum gradum perfectionis sibi intrinsecum: cognoscendo autem Deum conceptu quocunque correspondente perfectioni attributali, cognoscitur Deus tantum secundum quasdam perfectiones sibi quasi accidentales, & constituentes eum in esse secundo: igitur conceptus entis infiniti est perfectior quocunque cõceptu correspondente cuiusque perfectioni attributali: & hæc est ratio contra vtramque opinionem. Maior istius rationis est declarata. Minor est manifesta quantum ad vnam partem, scilicet quòd concipiendo Deum conceptu correspondente perfectioni attributali, cognoscitur secundum perfectionem quasi sibi accidentalem, & ipsum in esse secundo constituentem. Sed alia pars, scilicet quòd infinitum non dat talem perfectionem attributalem secundum gradum perfectionis intrinsecum ipsi Deo, non est ita manifesta, imò negatur ab aduersario. Probo ergo quòd infinitus non dicat perfectionem attributalem in Deo, sed gradum perfectionis intrinsecum, sic: Illud quod in est alicui, circumscribendo omne illud, quòd dicit proprietatem, vel quasi passionem eius, non dicit perfectionem accidentalem, nec quasi accidentalem eius; sed est modus eius, & gradus intrinsecus, & magis intrinsecus, quàm quæcunque proprietates, vel perfectio eius quasi accidentalis; sed intellecta essentia diuina circumscripta ab ea omni proprietate, vel quasi passione, adhuc essentia diuina conuenit infinitas; quia non potest dici quòd ei conueniat finitas: ergo infinitus in Deo non dicit aliquam proprietatem, nec quasi passionem essentiæ diuinæ; sed gradum perfectionis intrinsecum ipsi essentiæ diuinæ.

Item, & est secunda ratio, & confirmatio minoris præcedentis rationis. Illud quòd circumscripta omni proprietate eius, vel quasi passione, habet ordinem essentialium ad essentiam, includit aliquem gradum perfectionis; ordo enim essentialis inter entia, & maxime excedentis ad excedens, attenditur penes gradum perfectionis in ipsis ordinatis; sed circumscripta ab essentia diuina omni proprietate, vel quasi passione, adhuc essentia diuina excedit in perfectione alia

Conceptus entis infiniti est perfectior conceptu perfectionis attributali. Probatur primò.

35.
Secundo.

alia entia: circumscriptis enim ab homine omnibus proprietatibus, vel passionibus, adhuc homo in perfectione excedet a finem, scilicet in rationalitate: ergo circumscripta ab essentia divina omni proprietate, vel quâ passione, essentia divina dicitur gradum perfectionis sibi intrinsicum non finitum: sequitur ergo euidenter quod conceptus entis infiniti est conceptus magis intrinsecus essentia: diuinæ, quàm sunt conceptus proprietatum, vel quasi passionum essentia: diuinæ, cuiusmodi sunt omnes conceptus correspondentes perfectionibus attributibus, & per coniequens est perfectior, & perfectiori modo cognoscitur Deus, cognoscendo ipsum sub conceptu entis infiniti, quàm sub conceptu correspondente cuiuslibet perfectioni attributi principali.

Secundum, scilicet quod conceptus entis infiniti sit perfectior quocunque conceptu habito de Deo in ordine ad extrâ, probatur primò sic; quando duo conceptus sic se habent quod ex vno demonstrante quasi concluditur alius, perfectior est ille conceptus, qui concluditur ex alio, quam ille ex quo concluditur; in omni enim tali demonstratione proceditur ab effectu ad causam, vel ab imperfectiori ad perfectius: sed ex quo Deus est causa, in quocunque genere causæ tanquam ex posteriori, concluditur ipsum in se, & ad se esse perfectum: & ex hoc quod potest causare infinita, vel terminare, de providentia infinitorum, tanquam à posteriori, concluditur ipsum esse infinitæ perfectionis: sicut patet declarando modum, quo Philosophus in 8. *Physicarum* probat ipsum esse infinitæ perfectionis: licet non curam modò utrùm illæ rationes concludant, vel non. Ergo conceptus, quo concipitur Deus, ut eius infinitum, est prior, & per consequens perfectior conceptu, quo cognoscitur ut causa, vel sub quocunque alio conceptu concludente respectum ad extrâ.

Idem etiam probat ista ratio generaliter, quod quicunque conceptus ad se habitus de Deo, est perfectior quocunque conceptu concludente respectum ad extrâ, sic: Conceptus correspondens perfectioni simpliciter, est perfectior conceptu correspondente alicui ineludenti aliquid, cui repugnat perfectio simpliciter: sed conceptus quicunque ad se habitus de Deo, & dicitur de eo formaliter, correspondet perfectioni simpliciter: nihil enim dicitur formaliter de Deo, quod non dicit perfectionem simpliciter: conceptus autem habitus de Deo, ut dicit respectum ad extrâ, correspondens alicui creaturæ, repugnat perfectioni simpliciter; igitur conceptus entis infiniti, qui correspondet perfectioni simpliciter, est perfectior quocunque conceptu habito de Deo, dicente respectum ad extrâ.

Quod autem conceptus habitus de Deo, ut dicit respectum ad extrâ, includat aliquid, cui repugnat ratio perfectionis simpliciter, probatur sic: Enti rationis, cum sit ens diminutum & imperfectum, repugnat ratio perfectionis simpliciter: sed conceptus correspondens Deo in ordine ad extrâ correspondet enti rationis; quia respectus, qui conuenit Deo ad extrâ, est respectus rationis, & ens rationis tantum, ut declarabitur infra: ergo conceptus, quo cognoscitur Deus in ordine ad extrâ, correspondet enti, cui repugnat perfectio simpliciter; quocunque ergo conceptu cognoscitur Deus in ordine ad extrâ, imperfectus cognoscitur, quàm cognoscendo ipsum sub con-

ceptu entis infiniti, vel sub alio conceptu ad se.

Tertium, quod conceptus entis infiniti sit perfectior conceptibus, qui videntur correspondere perfectionibus intrinsicis ipsius essentia: diuinæ, probatur sic: Ille conceptus, qui virtualiter plures includit, qui magis excludunt omnem potentialitatem, est magis perfectus, quàm ille qui pauciores includit, qui non excludunt omnem potentialitatem: sed conceptus entis infiniti ex ratione infiniti præcisè plures includit: sicut enim ens virtualiter includit verum bonum, & similia; sic ens infinitum virtualiter includit verum infinitum, bonum infinitum, & magis excludit omnem potentialitatem & compossibilitatem, quàm quicunque alius possibilis haberi de Deo à viatore; ergo conceptus entis infiniti est simpliciter perfectior conceptu possibilis haberi de Deo à viatore ex puris naturalibus. Probatur, nam de ratione infiniti in perfectione est esse idem omni modo indentitatis possibilis cuiusque possibili, & per consequens infinitum excludit omnem potentialitatem; nihil enim componit cum aliquo, quod est idem sibi omni modo possibile; alioquin idem componeret cum se ipso; & etiam includit omnem conceptum dicentem perfectionem simpliciter, vel correspondentem perfectioni simpliciter, quia sunt sibi compossibiles in eodem: sicut enim ens includit virtualiter verum, bonum, & similia, sic ens infinitum virtualiter includit verum infinitum, bonum infinitum: nullus autè conceptus alius ex ratione sua formalis habet includere omnem alium virtualiter, nec excludere omnem potentialitatem: igitur conceptus entis infiniti est perfectissimus conceptus possibilis haberi à viatore ex puris naturalibus. Minor ista patet discurrendo per singulos conceptus alios, à conceptu infiniti.

Item, ille conceptus est aliis perfectior, qui vltimò cognoscitur demonstratione *quia* ex creaturis; sed talis est conceptus entis infiniti, de ente enim infinito vltimò demonstratur esse demonstratione *quia*: ergo conceptus entis infiniti est conceptus perfectissimus possibilis haberi de Deo à viatore ex puris naturalibus. Maior probatur, cum enim naturaliter non cognoscamus Deum, nisi ex creaturis, quanto conceptus remotior est à creaturis, tantò est difficilior ad cognoscendum, & tantò posterius cognoscitur tanquam perfectior, & magis abstractus. Minor declaratur diffusè & prolixè in *dist. 2. primi libri*, ubi ex illa ratione habetur magna via soluendi omnes rationes alterius opinionis. Nam omnes rationes, quæ probant quod conceptus, quo concipitur Deus; ut prima causa, vltimus finis, & primum perfectione, & ut breuiter dicam, omnis conceptus, quo concipitur Deus in ordine ad extrâ, nihil valent, quia cum talia cognoscantur de Deo demonstratione *quia*, ex vno relatiuo statim cognoscitur reliquum; nullus talis conceptus potest esse conceptus perfectissimus, possibilis haberi de Deo à viatore ex puris naturalibus; sed ille erit perfectior, qui posterius demonstratione *quia* cognoscitur ex talibus conceptibus, quibus cognoscitur Deus in ordine ad extrâ.

Vltèrius, cum conceptus abstractus possibilis haberi de Deo ex creaturis, sit magis communicabilis creaturis, quàm conceptus infiniti in perfectione, includentis virtualiter omnem perfectionem, sequitur quod conceptus *infiniti* est

27.
Perfectior etiam conceptibus perfectionum intrinsicarum.

Probatur primò.

28.
Secundò.

26.
Est perfectior conceptu verum ad extrâ in Deo.
Probatur primò.

Secundò.

remotior à creaturis, quàm aliquis alius; & per consequens posterius cognoscibilis à viatore ex puris naturalibus, quàm alius, & per consequens perfectior omni alio possibili haberi à viatore ex puris principiis naturalibus, quod est principale propòsitum.

SCHOLIUM III.

Respondet succinctè primò ad argumentum principale positum in initio questionis. Secundò ad tredecim argumenta Ioannis à Monte S. Eligij, pro prima conclusione eiusdem. Tertiò ad rationes & confirmationes adductas pro conclusione secunda: & inter respondendum multa breuiter tangit, quæ viam aperire possint ad multarum difficultatum faciles solutiones.

29.
Ad vnicum
Argum. prin-
cipale.

Quoad rationes ad aliam partem, quia magistrales sunt, volo discurrendo respondere ad singulas. Ad primam, quando arguebatur ad principale, sic conceptus, quo cognoscitur Deus trinus & vnus, est perfectior conceptu entis infiniti: licet posset hinc dici quòd ista est falsa, inquantum ille conceptus concipitur de Deo, ex creaturis, sicut aliàs declarabitur, tamen non curetur admitti: sed quando dicit in minori: talis conceptus est possibilis haberi ex puris naturalibus; accipiendum istum conceptum, vt est merè creditus, nego: dum autem additur ad probandum quòd qui potest naturaliter cognoscere vnum relatiuum, potest naturaliter cognoscere reliquum: nego. Deinde dum dicitur: naturaliter potest cognosci respectus imaginis fundatus in anima nostra ad Deum trinum & vnum, nego. Dum probatur, quia talis respectus continetur sub obiecto primo intellectus nostri. Respondeo, dico quòd entitas respectus dependet à duabus causis, scilicet à fundamento & termino; vnde respectus imaginis dependet ab anima nostra, sicut à fundamento; & à Deo, sicut à termino: licet ergo respectus imaginis sit cognoscibilis ab intellectu nostro inquantum dependet ab anima nostra, quæ est eius fundamentum; quia tamen alia eius causa, scilicet Deus, non est naturaliter cognoscibilis, hinc est quòd nec respectus imaginis est naturaliter cognoscibilis ab intellectu nostro. Licet ergo fortassis anima nostra secundum illud quod est sic naturaliter cognoscibile à nobis (quod tamen negaret Thomas ponens primum obiectum intellectus nostri quod quid est rei materialis) tamen anima nostra, vt fundaret respectum imaginis ad Deum trinum & vnum, non est naturaliter cognoscibilis ab intellectu nostro, quia eius terminus non est naturaliter cognoscibilis.

Thom. 1. p.
q. 5. art. 2. &
q. 12. ar. 4. &
q. 85. art. 2.

30.
Ad primum
argum. prima
opinionis
num. 4.

Ad primum pro opposito, quando arguitur sic: Conceptus, quo cognoscitur res secundum esse primarium, &c. concedo; sed concipiendum Deum vt ens infinitum, concipitur, secundum esse secundarium: nego; & oppositum huius probatum est in quæstione, conclusione quinta. Tamen ad declarationem istius rationis, & solutionem minoris, est sciendum, quòd *infinitum* non tantum dicit gradum perfectionis intrinsecum naturæ diuinæ, vt prius concipitur omni ratione attributali; sed etiam dicit modum perfectionis intrinsecum cuiuslibet perfectionis attributalis. *Infinitum* ergo, vt dicit modum perfectionis intrinsecum, bene dicit perfectionem quasi accidentalem, sicut illud, cuius est gradus intrinsecus. Vnde *infinitas*, vt dicit gradum intrinsecum sapientiæ, dicit perfe-

ctionem quasi accidentalem, sicut sapientia; & ita de aliis: sed *infinitum*, vt dicit gradum perfectionis substantialis intrinsecum essentiæ, non dicit perfectionem quasi accidentalem essentiæ diuinæ; imò conuenit ei, vt declaratum est in quinta conclusione, circumscribendo ab essentia diuina omnem proprietatem, vel quasi passionem: & per hoc patet ad rationem, quantum ad eius probationem, & quantum ad confirmationem, si scias aliquid applicare.

Ad secundum, concedo maiorem, nego minorem. Tu probas quòd infinitas sic attribuitur: concedo maiorem probationis; nego minorem quantum ad hoc quod dicit, quòd pertinet ad aliud genus à Substantia ipsa infinitas.

Ad Augustinum dico quòd non ponit illud nomen *infinitum*, vel si sic, potest dici quòd accipit ibi *infinitum* non pro gradu intrinsecum essentiæ diuinæ, sed aliarum perfectionum attributalium.

Ad tertium concedo maiorem, nego minorem, & totam eius declarationem; quia pono quòd nullus conceptus in via potest haberi naturaliter, ex quo *propter quid*, concludatur Deum esse infinitum ens: vnde quod dicit ex conceptu, quo concipitur ens primum, & substantia prima, concluditur *propter quid* ipsum esse infinitum; patet per supradicta quòd falsum est; quia esse primum dicit respectum ad extrà, & per consequens est primum conceptibile ex creaturis & imperfectiùs.

Ad quartum concedo maiorem, nego minorem; & ratio tacta est in solutione tertij.

Ad quintum, maior est vera, minor & ratio eius est ex deductione falsa; quia cognoscendo Deum vt ens infinitum, sicut patet per supradicta, distinctiùs, & perfectiùs, & magis in particulari concipitur, quàm concipiendum ipsum quocunque alio conceptu habito ex creaturis; & ad istum tanquam ad distinctissimum, & simpliciorum, & perfectiorem terminatur inquisitio humana.

Ad sextum dico, quòd optima, delectabilissima, & distinctissima est ratio infinitatis.

Ad septimum, maior est nota. sub illa maiore sumatur illa minor, conceptus entis infiniti inter conceptus posibles haberi à viatore est huiusmodi, & tunc sequitur oppositum conclusionis suæ. Minor autem ista est declarata in conclusione quinta. Tu dicis: conceptus entis infiniti non est talis, sed conceptus, qui est, quia sic nominauit se Deus. Dico quòd ad conceptum illum, quo concipiebat se Deus, quando sic se nominauit, non possumus ex puris naturalibus attingere. Vnde bene concedo quòd aliquis conceptus est perfectior conceptu entis infiniti; vt conceptus essentiæ diuinæ, & huiusmodi; sed talis non est nobis possibilis ex puris naturalibus; nec secundum talem conceptum est nobis naturaliter cognoscibilis, quia talis conceptus non potest in nobis causari ex creaturis; sed tantum ab ipsa essentia diuina, quæ non est obiectum naturaliter motuum intellectus nostri, sed voluntarium, quia si vult videtur, si non vult non videtur.

Ad octauum concedo quòd ratio Deitatis vt hic, sub qua ponitur Deus subiectum Theologia, est perfectior & prior alia, sed ad illam non possumus ex puris naturalibus attingere.

Ad confirmationem, concedo quòd ratio illa, & conceptus ille, quo concipit se Deus, & quo concipitur ab obiecto, est perfectior conceptu entis infiniti,

Ad secundum.

31.
Ad tertium.

Ad quartum.

Ad quintum.

Ad sextum.

32.
Ad septimum.

Ad octauum.

Ad confirmat.

infiniti, sed talis non est nobis possibilis ex puris naturalibus.

33. *Ad nonum.* Ad nonum, concedo maiorem, & sumendo sic minorem *conceptus entis infiniti est huiusmodi*; concluditur conclusio vera; sumendo autem minorem sicut sumimus, nego eam, impossibile est enim quòd aliquid sit ens infinitum in perfectione, & non sit Intelligentia prima; sed fortè saltem evidens contradictio non implicatur, quòd sit Intelligentia prima, & non sit infinita in perfectione intensiva: & puro quòd hoc posset ostendi ex intentione Philosophi.

Ad decimum. Ad decimum, concedo maiorem, quando conceptus alicuius naturæ, vt *hac*, est ita naturaliter possibilis haberi, sicut conceptus modi istius naturæ. Nunc autem conceptus istius modi, scilicet *infiniti*, non ita possibilis est haberi naturaliter, quia ex creaturis; conceptus autem naturæ diuinæ, vt *hac*, non est possibilis haberi ex creaturis. Quando verò dicitur quòd conceptus entis infiniti est perfectissimus, intelligitur de possibilibus haberi ex puris naturalibus.

34. *Ad undecimum.* Ad undecimum, procedit ab auctoritate negatiuè. Puro quòd Philosophus in libro 12. Metaph. non terminauit inquisitionem possibilem haberi de Deo; dato tamen quòd ita sit, non sequitur, Philosophus non dixit talem conceptum esse perfectissimum: ergo non est perfectissimus: sequitur tamen aliquando quòd ex puris naturalibus multi Catholici Doctores perfectiorem conceptum habuerunt de Deo, quàm aliquis Philosophus.

Ad duodecimum. Ad duodecimum, patet ex supradictis, quòd conceptus, quo concipitur Deus, vt causa finalis, efficiens, & huiusmodi, cum dicant respectum ad extrà, non est perfectissimus conceptus possibilis haberi de Deo ex puris naturalibus à viatore.

Ad vltimum. Ad vltimum, quantum ad conclusionem primam, patet quòd concipiendo Deum esse Intelligentiam ex anima nostra, non concipitur conceptu perfectionis possibilis haberi de Deo ex puris naturalibus.

35. *Respondetur ad ea quæ dicta sunt in concl. 2. num. 14.* Quantum ad secundam conclusionem, dico quòd conceptus entis infiniti est perfectior, & perfectiùs concipitur Deus isto conceptu, quàm concipiendo ipsum conceptu aggregante omnes alios possibiles haberi de ipso. Et potest hoc probari tali ratione. Perfectiori conceptu concipitur subiectum, quando concipitur conceptu correspondente perfectioni intrinsecæ, & essentiali ipsius subiecti, quàm concipitur quando concipitur conceptu aggregante omnes conceptus correspondentes proprietatibus; vel quasi passionibus eiusdem subiecti: magis enim distinctè, & magis secundum naturam suam concipitur, quando concipitur secundum gradum suæ perfectionis sibi intrinsecum, quàm quando concipitur secundum omnes proprietates, vel quasi passiones eiusdem subiecti: sed concipiendo Deum conceptu entis infiniti, concipitur secundum gradum perfectionis suæ sibi intrinsecum; concipiendo autem conceptu aggregante omnes alios possibiles haberi naturaliter, concipitur secundum proprias passiones; ergo conceptus entis infiniti est perfectior conceptu composito, & aggregante omnes conceptus possibiles haberi ex naturalibus.

Ad primam rationem pro Ad rationes alterius opinionis contra conclusionem istam. Ad primam, quando dicitur quòd

conceptus talis compositus magis adæquat naturam diuinam, quàm conceptus entis infiniti; nego. Tu probas, quia conceptus entis infiniti sumitur ex vna perfectione reperta in creatura: dico quòd falsum est: sed sumitur ex infimo & supremo gradu perfectionis cuiuslibet repertæ in creaturis.

36. *Ad confirm. primam.* Ad confirmationem de conceptu diuino, dico quòd magnis explicat naturam diuinam conceptus entis infiniti, vt patet ex dictis, quàm conceptus aggregans alios conceptus.

Ad secundam. Ad alteram confirmationem dico, quòd magis quietatur intellectus in conceptu entis infiniti, quàm in omnibus aliis simul sumptis, isto circumscripto.

Ad rationem secundam. Ad secundam dico, quòd cognitioni habitæ de Deo sub conceptu entis infiniti, vt Deus naturaliter à nobis est cognoscibilis, non potest fieri additio; idè cognitio habitata de Deo sub conceptu entis infiniti, est perfectissima. Igitur sic patet quòd siue comparatur conceptus entis infiniti ad alium conceptum per se vnum, siue ad conceptum compositum, aggregante in se omnes potentiales alios conceptus haberi de Deo ex naturalibus, est simplicior, prior, & perfectior, &c.

QVÆSTIO VI.

Vtrum per sacram Scripturam possit efficaciter probari finalis salus Salomonis?

Cyprian. *epist. 7. Prosper part 2. de predict. c. 27. Glossa in illud Isai. 2. idola conuertentur. Lyra Prouerb. 30. & peculiari de hac re quodlibet, quod citat in comment. ad 2. Reg. 7. vbi etiam Petrus Comestor Ioann. Maior. in c. 1. Mith. Aluar. Palag. lib. 2. de planctu Eccles. c. 45. Iacobus de Valen. & Ludou. de Soto Maior in presat. ad Cant. Artor. lib. 17. Theosophia c. 7. Abulen 2. Reg. 7 q 13. Ioan. Capistran. lib. de auctorit. Pope. Vega in Trident. lib. 12. c. 2. Peter in epist. ad Rom. cap. 8. disp. 27. Delrius in presat. ad Cant. Barrad. tom. 1. lib. 5. c. 9. Ioan. Pineda, qui diffusimè & doctissimè dubium hoc expendit lib. 8. de rebus Salomonis, & pro salute eius vltimam ferri sensentiam.*

VIDETUR quòd non, quia Dei perfecta sunt opera, Deut. 32. & sacra Scriptura perfectissima est, quæ à Deo speciali modo est, scilicet per reuelationem; si igitur saluatus fuisset, Scriptura expressè loqueretur de eius pœnitentia, sicut expressè loquuntur de eius peccato; hoc non facit; ergo falsum est quòd sit saluatus.

Contrà 88. Psalmo; *visitabo in virga iniquitates eorum, &c. sequitur, misericordiam autem meam non auferam ab eo, &c.* & loquitur de filiis Dauid in generali, specialiter autem de Salomone; ergo, &c.

Respondeo, hoc est altius aliquantulum inchoandum; & quæro primò, quæ sit Scriptura sacra, cuius auctoritas sit probatio necessaria; Secundò, qualiter per eam aliquid probatur? Tertio, quibus? Quarto, de certitudine huius probationis; & quinto, si talis probatio se extendat ad salutem Salomonis.

SCHOLIUM I.

Diuisa questione in quinque partes, in prima tractat quæ sit sacra Scriptura? quanta sit eius auctoritas?

unde dicatur Canonica? dubitat an omnes veteris Testamenti libri habendi sint pro Canonicis? & demum insaniam refellit Manicheorum, qui totum Testamentum vetus tanquam à Deo malo, vel à diabolo traditum effinxerunt. Hac ferme omnia Doctor breuiter perstrinxit in questione secunda prologi scripti Oxoniensis. Quod dubitaueris de auctoritate librorum Iudicis, Tobie, Sapientie, &c. nihil mirum, cum Hieronymus constitutus tanquam discretor & index librorum sacrorum à Gelasio Papa in cap. Sancta Romana, in prologo Galeato, & in prefatione ad libros Salomonis, eos inter apocrypha connumeret, & ante eum & sequentibus saculis fuerint viri doctissimi, qui de auctoritate illorum dubitarent, etsi tanquam viles ad instructionem morum in Ecclesia legi permitterentur. Attamen nunc inter Canonicos enumerantur, & tales esse declarauit Conc. Trid. sess. 4. neque immeritò, cum multa Concilia ex eia fidei dogmata comprobarent, & in omnibus saculis ex Patribus & Doctoribus multi eos pro canonicis acceptauerint, & citauerint, quorum testimonia citant Medinal. lib. 6. de fide c. 9. Sixtus Senens. lib. 8. Bibliothec. Bellarm. lib. 1. de verbo Deo scripto cap. 10. De hac controuersa latius agunt Camus lib. 11. de locis, Lorca de virtutibus Theolog. tractat. peculiari de locis Cathol. disp. 3. mem. 3.

veteri Testamento.

3.

Quanta sit
sacra Scri-
ptura aucto-
ritas
August.

Circa primum sic dico, quòd Scriptura sacra propriè dicitur illa, cuius auctoritas tanta est, quòd præcellit omnem demonstrationem; de qua dicit Augustinus 2. super Genesim ad litteram cap. 9. Maior est huius Scriptura auctoritas, quam omnis humani ingenij perspicacitas. Talis autem est Scriptura, quæ Canonica à Sanctis nominatur; canon enim regula dicitur, quia ipsa est infallibilis regula, vt quidquid in ea teneatur indiscussè teneatur, & quidquid in ea teneatur, quod sibi repugnet, vt falsum repudietur. Ab ista autem excluditur Scriptura Sacrorum Doctorum beati Augustini, & aliorum multorum, & multò magis Philosopherum. Vnde dictas Augustinus dicit in epistola 48. ad Vincentium argumentum sibi ex dictis Hilarij, qui ante eum fuerat Doctor valde sollemnis, dicens sic. Hoc genus litterarum ab auctoritate Canonis distinguendum est, non enim ita leguntur tanquam ex eis sic testimonia referantur, vt contra sentire non liceat, si tibi aliter sapiunt, quam veritas exposculet; in eo quippe numero sumus, vt non dedignemur etiam nobis dictum ab Apostolo recipere; & si quid aliud sapit, illud quoque Deum nobis reuelabit. Item, in epist. 9. ad Hieronymum. Solis eis Scripturarum libris, qui Canonici appellantur, didici hunc honorem deferre, vt nullum Doctorem eorum scribendo errasse firmiter credam; alios autem ita lego, vt quanta licet sanctitate prepolleant, non idèò verum putem, quia ipsi ita scripserunt. Et idèò ista auctoritas ad scriptores veteris & noui Testamenti restringitur. Sed nec tamen ad totam, quia liber Iudith, Tobie, Sapientie, Ecclesiastici, Machabæorum, non sunt de Canone, vt dicit Hieronymus in prologo Galeato, qui licet inter diuinos libros numerentur; vt dicit Isidorus 16. Etymologiarum, hoc est, quia ab Ecclesia recepti sunt, & approbati ad legendum in Ecclesia, ad morum informationem; non autem ad dubiorum confirmationem, vel determinationem, quia, vt dicit Hieronymus citatus, auctoritas eorum ad probandum ea, quæ in contentionem veniunt, minùs idonea reputatur.

Fuerunt aliqui, vt Manichæi, qui totum vetus Testamentum ab hac auctoritate repellere vouerunt, dicentes quòd à Deo malo, vel diabolo

fuerit datum, quia promittit bona carnalia, talia autem à diabolo dicunt esse. Sed falsitas huius patet, quia ista Scriptura retrahit à cultu idololatricæ, & inducit efficaciter ad cultum vnus Dei, quod non facit diabolus. Item, Christus, qui est auctor noui Testamenti, & Apostoli, & Euangelistæ, allegant Scripturam illam, tanquam sacram, & à Deo datam. Et ampliùs probatur, quia ista erat dispositio ad nouam, & ad Christum, vt dicit Apostolus ad Galat. 3. Lex pedagogus noster fuit in Christo, ab eodem autem agente est dispositio ad formam, & ipsa forma licet alio modo, quia dispositionem aliquando per alium inducit, formam per se inducit; sicut patet de architecto, qui disponit ligna per manum artificis, sed formam inducit per se ipsum, vt dicitur primo magn. Moral. cap. ultimo. Sic Deus vetus Testamentum dedit per Angelum, sed nouum per seipsum: propter quod dicitur Hebr. 1. Nonissimè diebus istis locus est nobis in filio, &c. qui est vnus Deus cum ipso, vt statim sequitur, qui cum sit splendor gloria, & figura substantia eius, &c. Sic igitur sacra Scriptura, per quam aliquid probari potest, vt per regulam in fallibilem, est nouum Testamentum & vetus, exceptis libris prædictis, & sic patet primum.

SCHOLIUM II.

Multiplis huiusmodi sensus sacra Scriptura hoc ipsum exemplum ciuitatis Ierusalem adducit Lyranus in prologo commentariorum ad Testamentum vetus; quo etiam alij plerumque videntur. Hanc sensuum diuisionem sub his vocibus & numero primus, quem sciam, tradidit Eucherius in formulis spiritualibus, & inuenitur apud Cassian. collat. 14. cap. 8. à quibus demum Theologi acceperunt, & aliquis his verbis comprehendit,

Litteræ gesta docer: quid credas Allegoria;

Moralis quid agas; quo tendas Anagogia.

An verò, quod hic Doctor negat, efficax desumit possit argumentum ab alio sensu præter litteralem, multi disputant. Vide Lyran. prologo 2. & Lorcan citatum disp. 18. De his autem, qui varias sacra Scriptura partes reijciunt, quod tertio loco hic author admonet, vide Sixtus Senen. lib. 7. Biblioth. de his latè differentem, & Scotum quest. 2. prologi num. 2. breuiter attingentem.

Circa secundum, sciendum, quòd sacra Scriptura habet duplicem sensum, scilicet litteralem, qui primus est; & spirituale, seu mysticum, & iste diuiditur in tres, Allegoricum, Tropologicum, seu morale & Anagogicum. Litteralis significat quasi rem gestam; Moralis autem, seu Tropologicus, est quando ex re gesta significatur quid agendum sit in moribus. Allegoricus autem, quantum ad ea quæ credenda sunt. Anagogicus, quantum ad spectanda, sicut patet in hoc nomine Ierusalem, quod in sensu literali significat ciuitatem vnã in terra promissionis; secundum morale, animam sanctam; secundum Allegoricum, Ecclesiam militantem; secundum Anagogicum, triumphantem. Tamen solum potest argui aliquid, seu probari ex sensu literali. Vnde Augustinus in epist. ad Vincentium Donatistam: Quis non impudentissimè innitatur aliquid in Allegoria positum, per se interpretari, nisi habeat manifestissima testimonia, quorum lumine illustrentur obscura. Hoc etiam patet primò, quia si ex aliis sensibus sumeretur probatio, sequeretur quòd in argumento semper

4.
De vario sensu sacra Scriptura.

August.

August.
Habetur in
can. d. 9. cap.
si ad.

An omnes
libri Biblio-
rum sint ca-
nonici.

Isidor.

Error Mani-
cheorum de

semper esset fallacia æquiuocationis, & amphibologia, & sic patet secundum.

Circa tertium dicitur à quibusdam, quòd illis solis per Scripturam sacram potest aliquid probari, apud quos est authentica; & idèd Iudæis non potest aliquid probari per nouum Testamentum; similiter nec omnibus Iudæis per vetus, quia sunt aliqui Iudæi, scilicet, Sadducæi, qui non recipiunt nisi quinque libros Moysi, & similiter Samaritani: & idèd Saluator volens eis probare resurrectionem, & immortalitatem animæ, quam negant, assumpsit illam auctoritatem *Marc. 12.* de resurrectione mortuorum: *Non legis quod dictum est à Domino: Ego sum Deus Abraham, &c. sequitur, non est Deus mortuorum, sed uiuentium:* de quo tamen habuisset auctoritatem magis expressam de aliis Scripturis veteris Testamenti, sed non fuisse efficax contra eos.

Similiter sunt aliqui hæretici, qui non recipiunt totum nouum Testamentum, sicut Nazaræi epistolæ Pauli; quia in illis obseruatio legalium damnatur, quam dicunt esse necessariam ad salutem. Similiter Alogi Euangelium Ioannis, quia negant Dei filium esse Verbum, & idèd dicuntur *Alogi*, ab *A* quod est *sine*, & *logos*, *verbum*; vt dicit Augustinus in lib. de hæresibus: & sic patet tertium.

SCHOLIUM III.

Diffusè & clarè tractat hic Doctor omnia fermè, qua circa donum prophetia solent ab alijs tractari. Ait distinctum esse lumen, habitum, & scientiam prophetia & fidei; deinde assensum fidei esse liberum, non tamen adèd liberam esse frequenter ad habsonem, seu assensum in Prophetia. Tertio, Prophetas certò scire se verum loqui, quia experimentaliter cognoscunt Deum sibi loquentem. Quarto, varia contra hæc adducit & dissoluit argumenta, vbi multa habet notatu digna. Deum, infert scientiam Propheetalem esse subalternam scientia Dei & Beatorum. De his autem latè agit, & doctissimè disputat Doctor in scripto Oxon. 3. d. 2. 4. & in Parisien. quæst. 2. prologi. Vide D. Thom. & eius expostores 2. 2. q. 172.

Circa quartum, sciendum quòd duplex est certitudo. Vna adhæisionis, & talis est in iis, quæ tenemus per fidem, & in iis, quæ ex fide sequuntur de necessitate. Sicut enim fide tenemus quòd Deus est homo, ita quòd habet veram animam rationalem, quia hoc sequitur ad illud, sic quòd destructo secundo, destruitur primum, & talis certitudo conceditur in iis, quæ manifestè per sacram Scripturam probantur, quia fide tenemus ipsam à Deo traditam. Aliam certitudinem experimentalem ponunt alij circa res fidei & sacram Scripturam, quia supposita fide, studentibus in sacra Scriptura deuotè, & uiuentibus piè, infunditur lumen superius lumine fidei, in quo fiunt intellecta, quæ solùm prius erant credita. Sed hoc videtur fictitium, quia nullus quomodo-cunque se exerceat in studio sacra Scripturæ & sancta vita, experitur se habere talem intellectum, quem tamen oporteret experiri, dato etiam quòd lumen, in quo sit intelligentia, non posset cognoscere. Auctoritates autem Augustinus, quibus innituntur hi authores, non habent magnam efficaciam, quia habent alium intellectum. Et idèd alij dicunt quòd fortè talis notitia non est habita ab aliquo, sed sufficit eis quòd ostendant

possibilitatem habitus. Alij autem dicunt quòd est illa certitudo maior prima per hoc, quòd Deus potest creare aliquam scientiam abstractiuam in viatore, qua cognoscatur diuinitas ita perfectè, sicut cognosco modò rosam; & in veritate talis conceptus cognosci possunt omnia, quæ includuntur in isto conceptu virtualiter; cuiusmodi sunt illa, quæ Deo insunt de necessitate, sicut est Trinitas personarum & huiusmodi, non tamen dicunt quòd talis cognitio sit alicui data.

Istas duas opiniones omitto; tum, quia secundum aliquos isti modi dicendi sunt impossibiles; dato etiam quòd essent possibiles, dicere tamen quòd Theologia sit scientia per aliquid, quòd Deus potest facere, videtur inconueniens; sicut dicere quòd de quadratura circuli est scientia, quia potest sciri, imò plus quàm hoc, sequitur, scibilis Trinitas personarum via naturali; illi autem modi non habentur nisi via supernaturali.

Loquendo igitur de factis, non de fieri possibilibus, sciendum quòd præter istos modos possibiles, sunt duo modi cognoscendi sacram Scripturam, & intelligendi eam. Vnus est communis, qui acquiritur per exercitum studij, quo intelliguntur dicta Prophetarum: quo modo sint exponenda, & contrarietates soluenda. Alius est specialis, qui fuit in Prophetis, qui hanc scientiam scripserunt, quia spiritu Propheetico scripta est & diuina reuelatione; & cognitio ista certa est certitudine euidente, quidquid sit de alia, quæ per studium acquiritur, supposita fide.

Ad euidenciam huius primò videndum est quæ sit cognitio Propheetica propriè dicta? Ad cuius intellectum sciendum, quòd instinctus est quoddam imperfectum respectu prophetiæ, de quo Augustinus 12. super Genesim ad litteram cap. 22. quod ipsum patiuntur aliquando humanæ mentes & nescientes; non quia ignorent talem motum in se, sed quia nesciunt à quo principio, sicut de bono fortuito loquitur Philolophus 11. *Metaph. cap. 9.* & idèd vocatur à Sanctis casus prophetiæ, quasi aliquid imperfectum; & idèd ex tali instinctu non dicitur aliquis Propheeta propriè. Talis autem casus contingit in locutione, & opere, & cognitione propheetica; verbi gratià in locutione, *Isaias enim cap. 7. prædicens: Ecce Virgo concipiet & pariet filium, intellexit quid hoc significabat; sed non Caiphaz, dicens: Expedi vobis, vt vnus homo moriatur, Ioann. 11.* Similiter *Ieremias*, qui posuit lumbarè in Euphrate, & innenit illud putrefactum, *Ierem. 2.* intellexit quid hoc significabat: sed milites diuidentes vestimenta Christi *Ioan. 19.* nesciebant: atque ita est casus prophetiæ in verbo & facto, quia *Danielis 10.* dicitur, *Intelligentia opus est in visione.* Similiter est talis casus, vel instinctus in cognitione, & hoc dicitur vno modo, si aliquis videat visionem imaginariam, & non intelligat, sicut *Pharao spicas*, & *Balthasar manum scribentem, vnus dormiens, alter vigilans.* Alio modo, si intelligat illud, quòd sibi reuelatum est, tamen nescit si est facta reuelatio à Deo; & in tali casu dicit *Ioannes prima Canonica sua c. 4. Probate spiritus, &c.* quando circumstantia est sufficiens motium ad dubitandum; & iis duobus modis non est aliquis Propheeta perfectè, nec talis cognitio dicitur propriè propheetica, sed aliqua participatio eius.

Aliquando autem sic fit reuelatio, quòd homo non solùm intelligit illud, quòd sibi reuelatur; sed

7. Duplex modus cognoscendi sacram Scripturam.

Qua sit cognitio Propheetica. August.

Aristot.

8. Vera cognitio Propheetica.

5. Apud quos valet auctoritas sacra Scriptura.

6. Duplex certitudo.

fed etiam certus est quòd hoc sibi à Deo reuelatur. Talis autem varietas contingit propter varium tactum Spiritus sancti, qui tangit animam, sicut placet. Isto autem ultimo modo est cognitio prophetica propriè, & perfectè : & hunc modum cognoscendi habuerunt illi, qui hanc sacram Scripturam nobis tradiderunt : saltem quantum ad ea, quæ ibi ex intentione principali scribuntur. Et hoc pater Ierem. 26. *In veritate me misit Dominus Deus ad vos, ut loquerer verba hæc in aures vestras.* Non autem posset hoc esse verum, nisi esset certus quòd Dominus sibi reuelasset. Et eodem modo patuit hoc per factum Abraham, Gen. 22. *Tolle filium unigenitum, &c.* statim surrexit de loco, ut iret ad immolandum filium, quem tantum diligebat; quòd esset malum, nisi esset certus quòd Dominus mandaret hoc.

Sed dices, hoc erat tantum certitudine fidei. Contrà, quia talis certitudo adhærentiæ, siue adhænsionis, subiacet voluntati in Prophetis; nullus enim credit nolens, sed talis assensus & certitudo non subiacet voluntati in Prophetis : quòd patet Num. 23. de Balaam, cui displicebat quòd videbat prosperitatem filiorum Israël, & tamen non poterat aliter sentire. Imò etiam ipsa demonstratio prophetiæ, vel locutio, non subiacet eorum voluntati, sicut patet ibidem : *Non potero aliud loqui, nisi, quòd Deus dederit, &c.* Et hoc aliquando dicunt Sancti, & Doctores antiqui, quòd reuelatio prophetica taliter fiebat Prophetis, quòd non poterant dubitare; & propter talem certitudinem præteriti de futuro loquebantur per modum præteriti, secundum sanctos Patres & Doctores Hebræorum. Dicunt etiam Doctores, quòd cognitio fidei perficit intellectum in ordine ad vocem; ut scilicet per medium vocis assentiat iis, quæ sibi proponuntur credenda; prophetia verò perficit ipsum abstractè, sine ordine ad vocem. Pater tamen talis certitudo ex hoc, quòd mens Prophetæ experimentaliter cognoscit Deum sibi loquentem : tangit enim mentem hominis secundum quòd sibi placet; & cum sit causa virtuosissima, sic potest tangere, quòd non solum intelligit illud, quòd sibi reuelatum est; sed principium à quo tangitur mens per experientiam virtutis motiæ in tali motu. Et Augustinus 6. *Confessionum* dicit quòd mens sua quodam sapore discernebat; & talis cognitio fuit in iis, qui sacram Scripturam scripserunt, saltem quantum ad illa, quæ scribuntur ex intentione principali; cuiusmodi sunt necessaria ad salutem, & hoc siue sint credibilia, siue sint agibilia. His suppositis ex dictis Sanctorum, & sacræ Scripturæ, respondeo sic : illa notitia est scientifica, & probatio certa certitudine evidentæ, quæ procedit ab altero noto per experientiam. Ista patet ex primo *Metaph.* ubi dicitur quòd ex multis experientis fit vna acceptio vniuersalis, quæ est principium artis, & scientiæ : ut ex hoc quòd talis herba sanauit Socratem & Platonem, & plures alios, accipitur hoc, quòd talis herba est sanatiua talis infirmitatis; & si per vnum factum posset haberi certitudo, & veritas huius propositionis, idem esset; sed cognitio prophetica est huiusmodi, quia experientiam habet modo prædicto, quòd Deus locutus est sic; & certus est Deum non dicere falsum, quia nec scienter, nec ignoranter; & sic concluditur quòd tale dictum est verum, per medium deductum ab experientia : & per consequens quicquid ex hoc concluditur est certum experimentaliter, vel euidenti

certitudine in eo, qui habet talem experientiam, cuiusmodi sunt Prophetæ : secus autem est in aliis, qui non habent talem experientiam. Sed idè sciunt, quia credunt locutum fuisse Deum Prophetis, nec habent de hoc experientiam, idè quòd dictum eis credunt esse verum.

Nec valet si dicas quòd experientia tantum est in sensu, & cognitio prophetica est in intellectu; quia contrarium patet, quia sicut experientia sentire, ita experientia patet intelligere principia actus intelligendi in me ipso. Imò experimentum, de quo loquitur Philosophus primo *Metaph.* propriè pertinet ad intellectum, quia est collectio singularium, quòd non facit estimationem, nec cognitionem, nisi prout subest intellectui, & sic principaliter pertinet ad intellectum.

Hoc idem sic probatur auctoritate Augustini 15. de *Trinitate*, c. 12. & 1. *Retract.* cap. 14. Dicit enim quòd nos scimus Romam esse, & multa alia, quæ certitudinaliter scimus. Nec potest dici quòd hæc scientia sit notitia fidei, quia non fidei infusa, quia ad ipsam non pertinet; nec acquisita, quia talis fides minus habet de certitudine, quam oportet : nos autem firmiter valde tenemus talia, ut ipse dicit, & patet per experimentum. Quomodo ergo sciuntur? Dico quòd talis certitudo experimento procedit, quia licet non viderimus Romam, tamen multos valde audiuius hoc dicentes, quòd pertinet ad experientiam sensus, audiendo scilicet, & tandem accipimus istam, quòd est impossibile tot & tales concurrere ad mendacium fingendum : ergo, &c. Hunc autem modum scientiæ tangit Algazel, & aliqui alij Philosophi, qui vocant scire per crebram famam.

Tertiò sic : non solum dicitur scientia à Philosopho 1. *Posterior.* cap. 13, illa, quæ considerat *propter quid*, sed illa etiam quæ considerat *quia*; & hoc manifestè patet ex prædictis, & à Philosopho 1. *Metaph.* cap. 1. ille enim, qui expertus est quòd hæc herba sanauit multos, cognoscit secundum eum certitudinaliter quòd tali herba sanata est talis infirmitas, sed non scit *propter quid*, quia non cognoscit virtutem, per quam sanat; nec per consequens habitudinem prædicati ad subiectum, sic, quòd sciat quia ratio prædicati includatur in subiecto; & idè dicitur, hoc habet, v. g. aconita semper; sed iste qui cognoscit naturam & speciem herbæ, & virtutem continentem speciem, ipse cognosceret *propter quid* : nunc autem talis cognitio *quia*, secundum eum, est scientifica, licet inferiori modo, & illud quòd deducitur ex talibus principiis sic cognitis per experientiam sensus, vocat scientiam. Cum ergo cognitio prophetica sit huiusmodi, & illud quòd concluditur ex ipsa, sequitur quòd sit vera scientia.

Sed contrà prædicta arguitur primò, quia cognitio prophetica est de singularibus, de quibus non datur scientia; ergo, &c.

Item prophetia est de rebus cæcis, & occultis, & non de futuris contingentibus, saltem in pluribus; ut patet per Gregorium hom. 1. *super Ezech.* & per definitionem eius : est enim *prophetia inspiratio diuina futurorum euentus immobili veritate denuntians*; ergo, &c.

Item, contra illud, quòd dicitur, quòd prophetica cognitio est certa; quia Ionas dubitauit de veritate suæ prophetiæ, & idè fugit à facie Domini in Tharsis, ne inueniretur mendax; si denuntiaret aliquid euenire, & non eueniret.

Item,

9.
An prophetia sit libera.

Propheta certò sciens se verum loqui. Probatur primo.

10.
In intellectu datur experientia.

Probatur secundò.
August.

11.
Tertiò.

12.
Obiectio prima.
Secunda.

Tertia.

Quarta. Item, scientia importat notitiam ex rei euidencia, quæ non est in prophetia.

Quinta. Item, contra illud, quod dicitur, quod alia est ibi certitudo quàm fidei, vel adhesionis, quia prophetiæ certitudo innititur veritati dicentis; sic est de fide: ergo, &c.

13. Ad primam. Ad primum, dicendum quod de singularibus non est facta scientia isto modo quo scientia accipitur primo Metaphysic. provt distinguitur contra experimentum, sed accipiendi scientiam pro certa notitia, benè est scientia singularium, aliter Deus non haberet certam notitiam sui, cum sit quædam singularitas, & quoddam necesse esse. Octauo etiam Physicorum, *text.* 22. dicit Philosophus; quærere rationem de hoc, quod habetur per sensum, infirmitas quædam est intellectus nescientis distinguere inter notum & ignotum, quia aliquid certius demonstratione habetur, cum principia demonstrationis non sint nota, nisi per sensum. Vel dicendum, quod de singularibus necessariis benè est scientia, sicut Philosophus demonstrat Deum vnum, & actum purum; & sic est reuelatio de vnitatem essentia & trinitate personarum.

Ad secundam. Ad secundum, dicendum quod futurorum contingentium non potest haberi certa cognitio, provt sunt in causis secundis, quæ mutabiles sunt, sed provt sunt in se ipsis habetur certa cognitio: ita enim certitudinaliter video Socratem currere, sicut Solem oriri; sic provt sunt in causa prima immutabiliter aliquid volente & determinate. Et hoc modo Deus certitudinaliter cognoscit futura contingentia, provt eius intuitus fertur super rerum principalitatem secundum aliquos, vel provt cognoscit perfecte intellectum suum & voluntatem, quibus immutabiliter determinatur aliquid futurum in tali tempore, licet media, per quæ producit, sint contingentia; quia sicut ordinat ad immutabiliter venturum, ita & media, quia non solum euentus rerum cadit sub eius præordinatione, sed etiam modus eueniendi. Et hoc modo Prophetæ certitudinaliter talia cognoscunt, quia eorum notitia deriuatur ab ipso Deo sic cognoscente, quia est quædam impressio diuinæ scientiæ in hominibus; & ideo licet de futuris contingentibus non sit certa notitia à rebus accepta, est tamen certa, vt à Deo accipitur.

14. Ad tertiam. Ad tertium, sciendum est, quod Deus dicitur cognoscere futura vno modo, quia scit ordinem causarum; alio modo, quia cum hoc scit executionem, quia eius intuitus fertur super omnia, quæ sunt in quolibet tempore. Homo autem, si præscit futura, hoc est tantum primo modo, sicut Astrologus futuram eclipsim, quia motus cæli est ad hoc ordinatus velut ad pluias futuras. Deus autem reuelat secundum quod placet sibi; & ideo aliquando reuelat ordinem causarum ad effectum, vt demerita populi exigentia talem penam: vt Ionæ subuersionem Ninuitarum, & tunc est prophetia comminationis solum; aliquando autem cum hoc reuelatur exitus rei, vel executio, vt Samuël reuelauit desititionem Saulis 1. Reg. 15. *Scidit Dominus regnum tuum à te, & dedit illud proximo tuo meliori: te porrò triumphantor in Israël non parces,* &c. Igitur Prophetæ semper est certus de veritate illius, quod est sibi reuelatum, non de aliis; & ideo si vtrumque sit sibi reuelatum, scilicet ordo causarum, & executio, tunc est certus de vtroque; si primum tantum, de primo est tantum certus; & quantum ad hoc, est Prophe-

ta. Et sic fuit de Iona, qui fuit certus quod demerita ciuitatis exigebant eius subuersionem; sed quid de facto eueniret, nesciebat, quia sciebat Deum esse misericordem; & hoc est quod dicit Ionas, cap. 4. *Propter hoc praoccupauit, vt fugerem in Tharsis, scio enim quia tu Deus clemens & misericors,* &c. Et sic timebat pronuntiare prophetiam suam, ne ex diuina misericordia parceretur populo, qui meruerat ciuitatis subuersionem, sicut & factum fuit; & per consequens homines reputassent eum locutum fuisse ex spiritu humano, & non diuino.

Ad quartum, dicendum quod aliter fides innititur veritati diuinæ, & prophetia; quia fides sic innititur, quod credit Deum locutum fuisse Prophetis, qualis est fides illorum, qui simpliciter ad prædicationem credunt, & fortè de illis, qui credunt visis miraculis aliud est, quia per consequens credunt quod verum est dictum Prophetæ, sed Prophetæ certi sunt per experientiam, quod Deus eis locutus est, vt visum est, & certi sunt lumine intellectus naturali, quod non potest mentiri; & multò fortius lumine tali, confortato lumine supernaturali, qualis est prophetia, & ideo non est simile.

Ad quintum, dicendum quod licet non sit ibi euidencia propter quid, tamen est euidens ipsum a quo, & hoc sufficit ad rationem scientiæ inferioris gradus. Isto enim modo Perspectiua est scientia distincta à Geometria; licet habeat principia sua probata, & declarata per experientiam, ex quibus probat sequentia, & sic est in proposito, quia principia Theologiæ, secundum aliquos, sunt articuli, & isti sunt habitus per experientiam à Prophetis modo prædicto.

Ex prædictis sequuntur duo: primum est, quod scientia Prophetarum est scientia subalternata, scientiæ Dei & Beatorum; hoc enim proprium est scientiæ subalternæ, quod cognitio subalternata sciat ipsum quia, & scientia subalternans ipsum propter quid. Sic est in proposito, propter quid enim quod hæc est vera, *Deus est trinus & vnus,* cognoscunt Deus & Beati, accipientes propter quid largè; quia vident quod hoc conuenit ei ex natura diuinitatis. Sed Prophetæ, quibus est hoc reuelatum, sciunt tantum quia est, quia per experientiam Dei loquentis, quem impossibile est dicere falsum.

Secundum est, quod cognitio fidei à cognitione prophetica differt, sicut cognitio illius, qui audit ab experto; Prophetæ enim expertus est Deum sibi loqui; alius autem credit, quia audit hæc, Prophetæ mediantes, sicut nos.

Aliæ etiam sunt rationes duæ ad hæc; tum, quia cognitio prophetica & eius assensus non subest voluntati Prophetæ; tum, quia stat cum infidelitate, sicut patet 3. Reg. 13. de Propheta falso, est idololatra; tum ex parte finis, quia fides datur ad salutem personæ habentis; prophetia aliquando non, sed ad bonum aliorum; sicut patet in Balaam. Sunt etiam aliæ rationes, quas nunc omitto.

Rationes aliorum non valent: vt cum dicitur 1. Corinth. 13. omnis cognitio viæ est per speculum, & in ænigmatæ: ergo & prophetia. Dicendum quod hoc verum est respectu patriæ, imò etiam omnis demonstratio hoc modo dicitur ænigmatæ.

Item, arguitur sic 2. Corinth. 5. *Quamdiu sumus in hoc corpore peregrinamur,* &c. ergo tantum per fidem

An certò iudicauerit Ionas Ninio subuertendam.

15. Ad quartam.

Ad quintam.

16. Prophetia est scientia subalternata.

17. Varia aliorum rationes reiciuntur.

Quarta.

Quinta.

13.

Ad primam.

Ad secundam.

Quomodo Prophetæ habent certam notitiam de futuris contingentibus.

14.

Ad tertiam.

fidem illuminamur. Dicendum, quòd loquitur de communi statu fidelium, qui non habent talem cognitionem.

Tertio, cognitio prophetica solum innititur veritati dicentis, sic est de fide. Dicendum, quòd aliter, & aliter, vt patet ex prædictis; quia dicens in fide simplicium, sicut est homo docens, non est certitudinis infallibilis, sed aliter & infallibiliter Propheta certus est de Deo sibi loquente.

Quarto, oculus creatus à Deo, & à natura generatus, est eiusdem speciei. Dicendum, quòd non est simile; non enim sic solum differunt cognitio fidei & prophetiæ; sed quia vna perficit in ordine ad voluntatē, altera non: & quia vna habet experientiam infallibilem annexam, altera non; propterea fides, quæ per auditum est, est acquisita, non infusa. Sic igitur patet quòd cognitio sacræ Scripturæ, vt fuit in scriptoribus eius, fuit scientifica, & probatio per ipsam est certa certitudine euentiæ, & hoc sufficit mihi pro modo. Vtrum etiam ita sit in nobis, qui non sic experimur, sed accipimus sic dicta ab expertis, non intermitto me modo, sed tantum scio quòd in Astronomia sufficit experientia facta à Ptolemæo, & aliis, & tamen nostri Astronomi dicunt se scire.

SCHOLIUM IV.

Vt ad resolutionem questionis accedat, moneo ea, qua necessaria sunt ad salutem, sufficienter tradi in sacra Scriptura, vt probat in q. 2. prologi: qua autem non sunt huiusmodi, dicit non oportere ibidem tradi, & ex horum numero asserit esse dubium hoc de salute Salomonis. In eam tandem partem inclinat, quòd fuerit condemnatus propter grauissima peccata, præsertim multiplicis idololatria, qua in eo grauiora erant, & minus excusabilia, quo maiorem pro alijs obtinuit à Deo sapientiam, & dona præstantiora. His eisdem argumentis in eum grauissimè Scotus inuehitur 4. d. 39. n. 8. & in Reportatis d. 42. vbi pessimum hominem, & Deo suo ingratiissimum appellat. Neque tamen vult præcludere omnes vias, per quas possit obtendi eius salus; imò questionem reliquit indecisam, neque sequi eius damnationem ex eo capite monuit, quòd in Scriptura eius poenitentia non legatur; quòd tanquam efficax argumentum adhibuit pro parte contraria. Ad eò accipiem, obscuram, infirmis dubiisque coniecturis inhaerentem questionem merito dixerit Sanctius in lib. 3. Reg. cap. 11. vt omnino ab ea discutienda sibi indicauerit abstinendum. Pineda in principio questionis citatus plus omnibus laborauit pro eius salute asserenda, neque tamen omnibus persuadet; nam si ab authorum numero, & auctoritatis pondere rem expendas, æquum vtinque ab auctoribus & à sacra Scriptura momentum esse percipies.

Dum hæc scriberem, & Lyrano circa intelligentiam quorundam locorum, qua de Salomone plurimi interpretantur, consulerem, incidi in c. 7. lib. 2. Regum, vbi multa appositè ad hanc disputationem congerit, & se peculiarem de hac re questionem quodlibetalem scripsisse commemorat: quadam etiam ibi delibat, qua hic attinguntur: vnde dubitare & hesitare cœpi, an hæc nostra, illa esset. Plano ipsius testimonio constat eum de hac re scripsisse. Pro Scoto non habeo quem assertorem, aut testem appellem: vbiq; & per omnia eius doctrina cum istis coheret. In codice Vaticano vtrinque cum alienis permixta erant opuscula. Cui potius hoc attribuendum sit, non ausim definire: Scoto relinquo, donec potiora appareant pro Lyrano argumenta. Vtiusvis sit, operæ pretium duxi in lucem præferre: Lectori place-

bit questionem ab illo tempore, & ante alios, quos sciam, auctores, vtrinque & exactè discussam, nunc primum accipere. Si Scoto sit, appositè illius operibus ad nectō. Si Lyrano, laudabunt omnes conatum, ne pereat.

Circa septimum sciendum, quòd sacra Scriptura est quædam notitia diuinitus data, ad dirigendum homines in finem supernaturalem; omnes enim, qui de necessitate sacræ Scripturæ locuti sunt, hanc rationem assignauerunt; ergo ad illam oportet etiam se extendat prophetia, vel reuelatio prophetica perfectè & propriè dicta. Quæ autem sunt necessaria ad salutem, oportet esse expressè in sacra Scriptura; & si in vno loco habentur obscure; in alio traduntur clarè, siue sint credibilia, siue agibilia; & idèd Sancti determinantes ea, quæ ad salutem sunt necessaria, semper pro certa regula recurrerunt ad sacram Scripturam. De iis enim quæ excedunt facultatem naturalem intellectus, non habemus aliam regulam. Alia autem, quæ non sunt necessaria ad salutem, non est necessarium ibi expressè tradi: sed alia multa ibi expressè tractantur, in quantum habent aliquam habitudinem ad prædicta. Salus autem Salomonis non est de talibus, scilicet de necessariis ad salutem nostram, vt patet; nec est de annexis ad salutem, & idèd non fuit necessarium quòd eius salus ibi expressè tractaretur; licet fuerit possibile. Non enim fuit necesse ex hoc, quòd per lineam eius Christus descendit, quia multi fuerunt pessimi in ista genealogia, vt Hieronymus dicit super Matth. quòd conueniens fuit quòd ibi essent aliqui peccatores: nec fuit necesse ad hoc vt Scriptura, quæ est in Canone authentica redderetur: quia prophetiæ Balaam inter Scripturas Canonicas sunt; & tamen fuit idololatra, & inter idololatrias mortuus; quia docuit prouocare filios Israël ad fornicationem, & idololatriam; vt habetur Num. 24. & Apocalyps. 2. & idèd salus eius non est determinata per Scripturam, nec eius damnatio expressè.

Sed quid, illorum salus, an condemnatio est Scripturæ magis consonum? Dicendum quòd damnatio eius, quia, sicut allegatum est, facit de peccato eius mentionem; & videtur iustissimè damnatus ratione peccati, quia idololatria (vt dicitur in glossa Psalm. 18. *Emundabor à delicto maximo*) & peccatorum grauissimum; & ratione multiplicationis, quia ædificauit templa, & idola plura, ad multiplicandum cultum idololatriæ; & ratione loci, in quo talia construxit; quia in monte Oliueti, qui erat iuxta Ierusalem, ad distantiam mille passuum; ita quòd vallis Iosaphat solum est intermedia; ita quòd existentes in Ierusalem, & potissimè in templo, poterant clarè videre immolantes idolis, & populus erat pronus ad talia, & maximè exemplo Regum: & ratione personæ peccantis, cui enim Dominus dederat sapientiam, & diuitias, & populum plusquam alicui Regum ante eum, vel post, & à pueritia sua; ex quibus omnibus peccatorum eius augmentatum fuit. Et de poenitentia eius nihil loquitur Scriptura, sed statim post hæc flagitia determinat eius mortem; quia non videtur verisimile quòd tacuisset de poenitentia eius, sicut non tacuit de poenitentia Manasse, de qua expressè loquitur: & si tacuisset, saltem Iosephus aliquid tetigisset, qui omnia eius facta narrat diligenter. Et hoc etiam videtur probabilius: quia si poenituisset verè, fecisset destrui templa, quæ ædificauerat, quia tunc erat Rex potens

18.
Quæ sunt necessaria ad salutem, tradita sunt in sacra Scriptura.

19.

Verisimilium videtur fuisse damnatum Salomonem.

20.

potens valde; cui nullus fuisset ausus in hoc resistere; quæ tamen iterum usque ad tempora Iosif, qui ea destruxit, ut dicitur 4. Reg. 13. & tamen fuit per magnum tempus post Salomonem, quia fuit decimiquintus Rex ab eo.

20. *Quæ de causa scripta libri Ecclesiæstæ.*
 Et quod dicitur ab aliquibus, quod fecit librum Ecclesiæstæ, de pœnitentia, non est aliquo modo probabile, quia in libro isto non procedit ut peccator pœnitens, peccata sua recognoscens humiliter, & misericordiam Deo implorans, sicut fecit Dauid pœnitens de adulterio cum vxore Yriæ, & Manasses rex Iuda in oratione; sed procedit per modum Doctõris determinantis quæstionem quandam dubiam, inducens rationes opinionibus variis & diuersis; vnde dicitur Hebraicè *Cobeleth*, quod interpretatur *concionator*. Ad cuius euidentiã considerandum, quod tempore Salomonis studium sapientiæ fuit in Ierusalẽm, & determinationo dubiorum erat apud ipsum; quia omnes veniebant ad audiendam sapientiã Salomonis. Dubium autem apud multos tunc erat, in quo consistebat felicitas; aliis ponentibus ipsam in honoribus; aliis in diuitiis; aliis in voluptatibus; & ipse plenus sapientiã non solum humana, sed etiam diuina, ostendit quod non est in talibus, nec in vita ista mortali, sed in reuersione sp̃itus ad Deum per apertam visionem; *Et sp̃itus redeat ad Deum qui dedit illum*, &c. Ecclesiæstæ 12. Et quod modus perueniendi est per mandatorum Dei obseruationem; vnde in fine concludit: *Deum time, & mandata eius obserua, hoc est enim omnis homo*. Et hæc est sententia Saluatoris Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*.

21. *Quia autem Iudæi hæc dicunt, non est in aliquo credendum propter dictum illorum, nisi de Scriptura habeatur; sed eadem facilitate contemnendum; quia innumeras absurditates dicunt passim in suis libris; præsertim in libro Barahoc, vbi inter alia exponitur illud Ezech. 21. Plaudam manu ad manum, & implebo indignationem meam, sic allegatur ibi: percuiam manu ad manum, & suspirabo indignationem meam; vbi dixit Rabi Barahoc, quod quando Deus recordatur de destructione templi, dolens percuit manus ad inuicem, & hoc est sonitus eius: & lacryma cadunt ad terram, & hoc est fulgur.* Similiter si dicatur ab eis Salomon pœnituisse, non est tenendum, nisi ex Scriptura ostendatur. Multò expressius lequantur de salute Saulis, quem dicunt saluatum in libro Barahoc, & Iosephus finem eius laudabilem describit, & robur perfectæ fortitudinis lib. 6. *antiquitatum*, cum tamen omnes Doctores Catholici reputent eum damnatum, quod expressè dicitur primo Paralipomenon, cap. 10. *Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quod prauaricatus sit mandatum Domini, quod præceperat & non custodierit illud: sed insuper etiam Pythonissam consuluerit, nec sperauerit in Domino, propter quod & Dominus interfecit eum.* Et maximè, quia fecit se occidi, ut habetur 1. Reg. vltimo. Similiter si Iudæi dicant Salomonem saluatum fuisse, vel aliquid aliud, non est standum, nisi appareat ex Scriptura.

22. *Respondetur ad arg. contraria.*
 Ad auctoritates Scripturæ, quæ videntur facere pro eius salute. Psalm. 88. *Misericordiam auertem meam*, &c. manifestè patet quod loquitur de Dauid, quia propter eius meritum, regnum permansit filiis eius, quamuis essent pessimi, ut patet ex discursu libri Regum & Paralipomenon. Similiter quod dicitur Ecclesiæstæ 47. *Finem habuit Salomon cum patribus suis*; licet iste liber non sit *Scoti oper. Tom. III.*

efficax * ad probandum dubia; tamen dicendum quod habuit finem cum eis, quia sepultus est in ciuitate Dauid, in sepulcro regum, ut habetur 2. Reg. 11. Quare autem scribitur de eo 1. Paralipomenon 17. *Cum compleueris dies tuos, ut vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod eris de filiis tuis, & stabiliam regnum eius, ipse edificabit mihi domum, & firmabo solium eius usque in æternum. Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium, & misericordiam meam non auferam ab eo.* Et idem habetur 2. Regum 7. nisi quod additur, *quis inique egerit, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum, misericordiam autem meam non auferam ab eo.* Siendum quod aliqui, vt Petrus Alphonfus *, exponunt eam de Christo, non de Salomone, nisi in figura; & hoc probatur ex eo quod dicitur ibi: *Cum compleueris dies tuos, suscitabo semen tuum post te: Salomon autem regnauit viuente patre, ut patet 3. Regum, cap. 1.* Similiter cum dicitur, *firmabo solium eius in æternum*; quia tempore filij sui tribus recesserunt ab eo: & in captiuitatem Babylonis ductum est residuum, saltem ad tempus. Et idèd hæc exponunt de Christo. Quod autem additur, *& si iniqui aliquid gesserit*, non dicitur de Christo absolute, sed sub conditione. Dicuntur etiam iniquitates membrorum suorum, suæ, & eas gessit pro pœna, quam pro ipsis sustinuit.

Si tamen exponatur de Salomone, non arguit finale eius salurem sufficienter: quia hoc esset maximè ex eo, quod subdit, *quod si iniqui aliquid gesserit, misericordiam meam, &c.* quia determinatur modus, cum subdit, *sicut à Saul, quem amoui à facie mea*: & idem loquitur 1. Regum 17. Ex quo patet quod hæc materia intelligitur in hoc, quod non abstulit totaliter regnum propter peccata Salomonis, sicut propter peccata Saul; quæ tamen fuerunt minima.

Similiter ex aduerso non sequitur quod Salomon sit damnatus, ex hoc quod non sequitur ex Scriptura eius pœnitentia; quia multa sunt facta, quæ non sunt scripta, etiam de factis Saluatoris, ut dicitur Ioan. vltimo, quæ tamen dignius debent scribi. Et quod dicitur quod sacra Scriptura perfectissima est; dico quod verum est quod nihil omisum est de iis, quæ debent ibi scribi, quæ sunt illa, quæ sunt necessaria ad salurem humanam; vt dicit Augustinus 14. de Trinitate, cap. 1. *Huius tamen scientia tribuitur, quo fides saluberrima, qua ad veram vitam ducit, gignitur, defenditur, & roboratur, &c.*

* Vide Scholium primum.

* De hoc auctore ex Iudæo ad fidem conuerso circa an. 1091. vide, si placet, Eysengren. & l'ossuinum.

23.

August.

QVÆSTIO VII.

Verum scientia naturalis sit scientia vna?

Auicem. lib. 1. *sufficiencia*. Auerroës, Simplicius, Iandunus in initio libri *Physicorum*. Albert. *ibidem tract. 1. cap. 2.* D. Thom. *ibidem lect. 7. & 8. 1. 2. quæst. 54.* Henric. *Quodlibet. 9. q. 4.* Ferrarjen. q. 2. Soncinas 4. *Metaph. q. 10.* Caietan. in opusculo de subiecto *Philosophia naturalis*. Conybric. q. 4. in proœmio. *Physic.* Auerla som. 1. *Philos. q. 1. lect. 2.* Compluten. *disp. 1. proœm. q. 4.* Fuentes *ibidem difficult. 2.* Faber *Theorem 20.* Vide Scotum q. 1. *Phys. & 6. Metaphys. q. 1. & ibi Anton. And. q. 3.*

VIDE TVR quod non. Illa scientia non est vna, cuius principium, & per se subiectũ, non est ens per se vnum; ergo naturalis scientia nõ est scientia per se vna. Maior declaratur

I. *Argum. primum.*

Aristot. auctoritate & ratione. Auctoritas est Aristotelis primo Posteriorum, text. 24. ubi dicit quod scientia vna est vnus generis subiecti. Ratione probatur eadem maior sic: sicut se habet potentia ad obiectum, sic scientia ad subiectum: sed vnus potentia est vnum per se obiectum; ergo vnus scientia est vnum per se subiectum. Minor probatur sic: corpus mobile non est ens per se vnum; corpus mobile est subiectum naturalis scientia; igitur subiectum naturalis scientia non est ens per se vnum. Maior istius prosyllogismi probatur. Nullum ens includens res diuersorum generum est ens per se vnum: sed corpus mobile dicit res diuersorum generum, quas includit, sicut Substantia & Qualitatis; ergo corpus mobile non est ens per se vnum. Minor istius prosyllogismi. Probatur primò auctoritate Auicennae in principio sui libri Physic. ubi assignat subiectum istius scientia corpus sensibile, siue mobile, vt subiacet mutationi.

Secundum. Secundò probatur hoc idem ratione sic; Illud & sub illa ratione est subiectum in naturali scientia, per quod distinguitur à Mathematica & Metaphysica, quia istae tres scientia distinguntur penes sua subiecta; sicut innuitur sexto Metaphysicæ, text. 2. sed per corpus mobile in quantum mobile, distinguitur ista scientia ab aliis duabus: nam quia ista scientia considerat de corpore mobili, distinguitur à Mathematica, quæ magis est de substantiis abstractis, quàm de mobilibus corporibus; per hoc verò quod additur *in quantum mobile*, distinguitur à Mathematica, quæ licet sit de mobilibus secundum esse, tamen eius consideratio abstrahit à motu; igitur corpus mobile est subiectum in naturali scientia.

2. Tertium. Item, illud videtur esse subiectum in naturali scientia, quod supponitur in scientia, & cuius queritur in scientia cognitio; sed corpus mobile esse supponitur à naturali scientia; alioquin nisi supponeretur motus, posset disputare contra negantem motum, quod est falsum; & idèd Philosophus primo Physic. text. 11. vt naturaliter loquens, dicit, *Nobis autem supponantur ea qua natura sunt aut omnia, aut quadam virtute moueri*: sequitur ergo quod corpus mobile sit subiectum in naturali scientia, secundum quod mobile: sed tunc redeundum est ad principalem conclusionem, scilicet quod corpus mobile non est per se vnum; igitur scientia naturalis non est per se vna.

Ratio in oppositum. Oppositum arguitur sic; Illa scientia est vna, quæ sub vna formali ratione considerat omnia, quæ pertinent ad scientiam illam. Ista propositio habetur ex primo Posteriorum text. 42. sed scientia naturalis sub vna formali ratione considerat omnia, quæ sunt suæ considerationis, sicut Metaphysicus & Mathematicus: ergo generaliter scientia ista est scientia vna.

3. Circa istam quæstionem sic procedam; quia enim ista quæstio querit de vnitatis scientia, impossibile est veritatem huius quæstionis scire, nisi sciatur vnde sumitur vnitatis, & distinctio scientiarum. Primò igitur inuestigabitur vnde sumitur vnitatis & distinctio scientiarum; & penes quid attendatur maior vnitatis in scientia, & minor vnitatis; & quid sufficiat ad vnitatem scientia? Secundò, declarabitur quomodo scientia naturalis est vna, & quomodo non; & qua vnitatis est vna, & qua non. Tertio, respondebo ad rationem adductam ad principale, & ibi inuestigabo primum subiectum naturalis Philosophia; excludendo

Tripartita hæc quæstio.

minùs probabiles opiniones Ægidij, Thomæ, & aliorum.

SCHOLIUM I.

Præcipuam huius quæstionis partem habet Doctor lib. 6. Metaph. q. 1. ubi etiam hanc Henrici Quodl. q. 4. de multiplicandis specie scientia secundum pluralitatem conclusionum demonstrabilium, his ipsis probat, & improbat argumentis. Sed in Theologia visus est mutasse sententiam, præsertim q. 3. prologi q. 2. lateralium num. 5. & 1. d. 3. q. 7. num. 4. 1. §. Ad secundum & 3. d. 36. q. vn. n. 2. 1. ubi circa hoc se citat in loco illo l. 6. Metaph. Quare & commentarios in Metaphysicam, & quæstionem hanc ante opus Oxoniens. scripsisse manifestum est.

Quantum ad primum articulum sic procedam. Primò, recitabo duas opiniones cum motiuis suis. Secundò, arguam contra ytramque. Tertio, dicam quantum ad istum articulum, illud quod videtur mihi probabilis. Quantum ad primum, dicunt aliqui quod vnitatis & distinctio scientiarum sumitur ex vnitatis & pluralitate conclusionum demonstrationis; sic quod respectu plurium conclusionum demonstrabilium sunt distinctæ scientia, & quot sunt tales conclusiones tot sunt scientia. Ista opinio confirmatur primò sic: Scientia, vt haberi potest ex primo Posteriorum, text. comm. 5. est habitus cognitiuus conclusionis; igitur alterius conclusionis scientia est alius habitus scientificus specie. Consequentia probatur sic: Scientia diuiduntur per scibilia, sicut habitus per obiecta: sed diuersæ conclusiones specie distinctæ sunt scibiles specie: ergo respectu earum diuersæ scientia specie.

Item, habitus generantur ex actibus; igitur actus differentes specie, causabunt habitus differentes, scilicet, specie; sed ratio diuersarum conclusionum specie, sunt actus differentes specie: primò, quia plus differunt actus considerandi diuersas conclusiones specie, quàm actus considerandi eandem conclusionem; & isti differunt numero: igitur quibus considerantur diuersæ conclusiones differunt plus quàm numero; sed illa quæ differunt plus quàm numero, differunt specie: ergo actus considerandi distinctas conclusiones specie, differunt specie; & per consequens habitus generati ex actibus erunt differentes specie.

Item, demonstratio est syllogismus faciens scire, primo Posteriorum, text. 5. igitur distinctæ demonstrationes specie, causabunt distinctas scientias specie; sed diuersarum conclusionum specie sunt diuersæ demonstrationes specie. Probatur, quia plus differunt demonstrationes circa diuersas conclusiones specie, quàm demonstratio vna circa eandem conclusionem pluries iterata; demonstrationes autem iteratæ circa eandem conclusionem differunt numero; & per consequens & demonstrationes circa diuersas conclusiones differunt specie, quia differre plus, quàm numero est differre specie.

Secundum istam opinionem patet quid esset dicendum ad quæstionem; quia cum in naturali Philosophia includantur multæ conclusiones, naturalis Philosophia non est scientia vna, sed plures, & tot, quot conclusiones continet. Ponit & ista opinio cuilibet complexo correspondere distinctum habitum, & quia aliud complexum est principium, & aliud complexum conclusio, dicit quod habitus conclusionis & principij est alius, & alius.

4. Primus articulus.

Vnde sumatur vnitatis scientia. Prima opinio quod ex vnitatis conclusionis.

Aristot. Probatur primò.

Secundò.

5. Tertio. Aristot.

6. *Refutatur primò.*
 Aristot.
 Secundò.

Contra istam opinionem arguo sic , primò: Si cuilibet conclusioni correspondet vna scientia, nullus habitus includens plures conclusiones specie distinctas, erit habitus vnus, nisi vnitate aggregationis: & per consequens cum Geometria includat conclusiones multas, Geometria non erit habitus vnus, cuius contrarium innuit Philosophus primo Posteriorum.

Item, secundum istam opinionem videtur quòd tanta sit vnitas naturalis scientiæ & Geometriæ, quanta est vnitas naturalis scientiæ tantum, quia naturalis scientia & Mathematica possunt dici vna scientia vnitate aggregationis; sed inconueniens est dicere tantam vnitatem habere scientiam naturalem, & Mathematicam, quantam habet naturalis tantum: igitur non omnis scientia includens plures conclusiones specie distinctas, est vna tantum vnitate aggregationis; plurium ergo conclusionum poterit esse vna scientia formalis.

SCHOLIUM II.

Sententiam Agidij & aliorum, quæ etiam videtur D. Thoma 1. 2. q. 54. art. 4. scientia vnus vnus esse simplicem habitum circa subiectum vnum sub vna ratione formali, quæ considerantur omnia quæ per attributionem reducuntur ad illud subiectum, late explicat, & positis fundamentis reducit ad quatuor assertiones, Deinde singulas peculiaribus rationibus refellit, clariori methòdo, quàm in citata quaestione lib. 6. Metaph. Vide de his Suarez. in Metaph. disp. 44. sect. 11.

7. *Secunda opinio quòd vnitas sumatur ex vnitate subiecti.*
 Explicatur.

Alij ergo quantum ad istum articulum dicunt aliter quòd vnitas scientiæ secundum speciem specialissimam attendatur penes vnitatem subiecti, de quo est talis scientia: si tamen cum vnitate subiecti concurrat vna formalis ratio considerandi omnia, quæ attribuntur ad subiectum illud, & quæ considerantur à scientia illa; talis scientia habens subiectum vnus, ad quod plura attribuuntur, & vnus formalem rationem, per quam considerat omnia, quæ pertinent ad scientiam illam in vna anima, est vna numero ex multis actibus intelligendi generatis; sicut est vna albedo intensa in vna superficie, licet ab eodem agente, vel à diuersis vnica transmutatione, vel pluribus inducatur.

Ad maiorem autem declarationem positionis suæ distinguunt de formis recipientibus intentionem & remissionem: quædam enim formæ inducuntur vnico actu secundum gradum perfectionis suæ, & complexionis suæ, vt albedo, quædam inducuntur secundum gradum perfectionis suæ pluribus actibus difformibus, & non tantum distinctis specie, sed etiam genere; cuiusmodi forma est scientia, in cuius generatione ponunt fieri talem processum. Ex primo actu intelligendi, quo cognoscitur principium primum alterius scientiæ, habetur tota essentia habitus scientifici, sed in gradu primo & imperfectissimo; & iste habitus in isto gradu dicitur intellectus principij. Vterius per alios habitus cognoscendo à ia principia augetur idem habitus, & dicitur scientia; & iste habitus in suo vltimo gradu non est magis compositus, quàm in primo gradu: quia tales gradus contenti in isto ha. ita non differunt nisi secundum rationem; pluribus autem distinctorum secundum rationem non ponit in aliquo compositionem secundum rem; & licet, dicunt ipsi, isti actus intelligendi principia & conclusiones dif-

Scoti oper. Tom. III.

ferant genere, & actus intelligendi diuersas conclusiones specie, differant specie (quia actus distinguitur genere, & specie, penes obiecta distincta genere, & specie; cum ex eis generatur habitus specie & numero vnus in anima vna, ex talibus sic differentibus augetur idem actus habitus ad conformes actus inclinans; nec ex actibus intelligendi conclusiones inducitur nouus habitus distinctus ab habitu inducto per actus intelligendi principia, sed præexistens augetur.

Et hoc ipsi probant sic: Principium perfectius cognoscitur, quando ex ipso conclusio deducitur, quàm antè: sed hoc, dicunt ipsi, non esset, si nouus habitus induceretur; non igitur nouus habitus inducitur, sed tantum præexistens augetur.

Additur etiam ad hanc rationem, quòd iste habitus sic generatus ex diuersis actibus, non tantum intenditur ex talibus actibus difformibus, & ex consideratione diuersorum principiorum & conclusionum; sed augetur ex frequenti consideratione eiusdem principij, eiusdem conclusionis; vt sic eodem habitu perfectius cognoscatur vnus principium, quàm aliud, & vna conclusio, quàm alia, in quantum actus cognoscendi tale principium, vel talem conclusionem, est frequentius iteratus.

Hæc opinio est fideliter recitata, vt distinctius habeatur intellectus opinionis, & clariùs appareat falsitas eius. Ista enim opinio ponit quatuor in summa colligendo, contra quæ intendo arguere. Primum est, quòd scientia quædam potest generari & induci pluribus actibus difformibus, & non tantum distinctis specie, sed genere. Secundum est, quòd gradus istius habitus non distinguuntur inter se, nisi ratione tantum. Tertium est, quòd habitus non tantum intenditur ex actibus difformibus, sed ex eisdem pluries iteratis. Quartum est, quòd idem habitus specie est principiorum, & conclusionum.

Contra primum arguo primò sic: Non magis videtur repugnare habitibus moralibus, siue virtuti morali, augeri & generari ex actibus difformibus, quàm habitui intellectuali: sed vna virtus moralis, puta, temperantia, non generatur, nec augetur ex actibus difformibus: ergo nec scientia generabitur ex talibus actibus difformibus.

Vel si dicas quòd generatur & augetur ex talibus actibus difformibus, eodem modo dicam quòd non est nisi vna virtus moralis in appetitu, quæ secundum totam essentiam, (licet in gradu infimo) inducitur per actum fortitudinis: eadem autem virtus, non alia, augetur per actum temperantiæ; & ita per actus aliarum virtutum moralium: non enim video rationem quare plus concedat de vno habitu, quàm de alio.

Item contra illud arguo sic, & præcipuè contra illud, quod dicebat, quòd non obstante diuersitate actuum, quibus cognoscantur principia, & conclusiones, differant genere & specie, habitus tamen generatus ex eis erit idem specie, arguo sic: Secundum eos, actus est generatus habitus, per hoc quòd agens naturaliter suam similitudinem imprimat in passio: tunc sic; Agentium differentium genere & specie, secundum proprias rationes agentium, sunt diuersæ similitudines reales specie: sed actus, quibus cognoscuntur principia, & conclusiones, sunt actus differentes genere & specie, qui agunt ad generationem habitus secundum proprias rationes; ergo generant habitus differentes specie.

8. *Probatur primò.*

Secundò.

9. *Refutatur in quatuor assertionibus.*

In prima refellitur primò.

10. *Secundò.*

Confirmatur
secunda ra-
tio.

Confirmatur ista ratio sic; Ideò actus morales difformes, verbi gratia, temperantiæ & iustitiæ, generant distinctos habitus specie, quia secundum proprias specificas rationes habent distincta obiecta, & distincta obiecta distinctas similitudines naturales imprimunt potentiæ; cum ergo actus circa principium, & circa conclusiones, differant genere, relinquunt in intellectu suas similitudines similiter differentes; & per consequens causabunt in intellectu diuersos habitus, & non eundem habitum.

11.
Refertur in
secunda af-
fessione.

Contra secundum dictum arguo sic: Quando gradus eiusdem formæ sic se habent, quòd tota essentia formæ potest saluari in vno gradu alio corrupto, illi gradus non distinguunt tantum secundum rationem in illa forma, sed distinguunt realiter: sed tota essentia scientiæ potest saluari in vno gradu, alio corrupto; igitur non differunt tantum ratione.

Intertia.

Contra tertium dictum arguo sic; Idem est habitus numero, quo cognosco istam conclusionem, & illam; sed ex frequenti consideratione circa istam augetur iste habitus circa conclusionem, quia perfectius cognosco illam, iterando actum circa illam, & non augetur circa illam conclusionem: quia ex hoc, quòd frequenter considero vnam, non perfectius cognosco aliam; igitur idem habitus numero augetur, & non augetur, quod est dicere contradictionem.

Item in
quarta ro-
fessitur
primò.

Circa quartum dictum arguo primò sic; Illa quæ distinguuntur sicut alia contenta sub eodem genere propinquo, sunt magis disparata, & minus impossibilia, quàm quæ distinguuntur sicut contenta sub genere remotiori. Ita declarantur, quia magis sunt disparata, & minus impossibilia album & nigrum, quæ sunt eiusdem generis propinqui, quàm album & dulce, quæ sunt contenta sub genere remotiori: sed secundum Aristotelem 6. *Ethicorum*, cap. 3. distinguitur intellectus à scientia, sicut alius habitus, contentus tamen cum scientia sub eodem genere propinquo & remotiori, quàm sit intellectus, vel scientia cum opinione, & primò differentia: igitur magis disparata, & minus compossibilia sunt intellectus & scientia, quàm scientia & opinio: sed impossibile est eundem habitum esse scientiam & opinionem; igitur impossibile est intellectum & scientiam esse eundem habitum indistinctum.

12.
Secundò.

Formatur sic ratio breuiter. Distincta sub eodem genere propinquo repugnant esse idem indistinctum, intellectus & scientia secundum Aristotelem 6. *Ethicorum*. distinguuntur sicut duo contenta sub eodem genere propinquo: igitur non est idem habitus indistinctus.

Tertiò.

Item, impossibile est in eodem intellectu respectu eiusdem complexi, stare simul oppositos habitus, sed cum notitia principiorum in Geometria; & etiam conclusionum, stat ignorantia alicuius conclusionis Geometriæ; & non tantum ignorantia negationis, sed etiam dispositionis generata per syllogismum falsigraphum: igitur impossibile est quòd habitus, quo cognoscimus principia & conclusiones illas scientificè in Geometria, sit habitus ille, quo nata est ista conclusio ignorata cognosci, quia de illa habetur habitus oppositus illi, qui natus est per se cognosci, alioquin ratio eiusdem complexi esset in intellectu modo habitus oppositi.

13.

Item, impossibile & inconueniens videtur,

quòd aliqua potentia habeat habitum aliquem respectu alicuius obiecti; & tamen quòd illa potentia per illum habitum circa illud obiectum, non possit habere alium actum, saltem imperfectum; sed inintellectus cognoscens principia in Geometria & aliquas conclusiones, per illum habitum scientificum, quem habet respectu principiorum, & illarum conclusionum, nullum actum, quantumcunque imperfectum, circa conclusionem illam potest habere; de qua habet ignorantiam dispositionis generatam per syllogismum falsigraphum; igitur impossibile est dicere quomodo cognoscuntur principia in Geometria, & illarum conclusiones scitæ, si est idem ille habitus, quo habet cognosci talis conclusio ignorata.

Quintò.

Item, quantò habitus est intensior, tantò potentia mediante illo habitu potest habere perfectiorem actum circa quodlibet obiectum illius habitus; sed experimur quòd addiscendo secundum librum Geometriæ frequenter obliuiscimur conclusionem primi libri; vel saltem non ita perfectè cognoscimus eas, sicut quando actualiter occupamur circa primum librum; igitur non est idem habitus, quo cognoscuntur illarum conclusiones & istarum, nec quo cognoscuntur principia & conclusiones.

14.
Sextò.

Item, habitus secundum gradum imperfectum non potest esse causa habitus secundum gradum perfectiorem, alioquin effectus excederet suam causam: sed cognitio principij est causa cognitionis conclusionis, cum arguar Aristoteles primò Posteriorum, text. comm. 5. *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis*: sed propter principia cognoscimus conclusiones; ergo cognitio principij est causa cognitionis conclusionis, & efficiens, quia maior Aristotelis non habet veritatem, nisi in causis efficientibus; igitur iste habitus, qui respicit principia, non est infimus gradus in habitu recto ordine generato; esset autem infimus gradus si idem esset habitus principiorum & conclusionum: igitur habitus principiorum & conclusionum non est idem, sed distinctus. Sic igitur patet improbabilitas illius opinionis.

SCHOLIUM III.

*Triplicem hanc unitatem habitus alicuius complexi, & triplicem unitatem, siue distinctionem scientiarum, atque vnde sumenda sit maior, vel minor unitas scientia, tractat aliquantò breuius, & paucis mutatis, hoc sermè modo in supra citata questione 1. 6. *Metaph.* & 9. sequenti num. 4. & 5. ubi videndus Scholiastes in vtraque questione; nec non ampla illa additio ad primam questionem. Deinde inserit unitatem scientia naturalis non esse specialissime, neque generis intermedij, sed immediati generi generalissimo.*

Quantum igitur ad istum articulum, vnde scilicet sumatur vnitas & distinctio scientiarum, duo declarabo. Primò, quomodo potest intelligi respectu alterius complexi esse habitum vnum? Secundò, ex hoc apparebit quomodo diuersimodè sumitur vnitas & distinctio scientiarum; & quomodo respectu plurium conclusionum potest esse idem habitus, & quomodo non: Quantum ad primum est sciendum, quòd respectu alicuius complexi esse vnum habitum, potest intelligi tripliciter. Vno modo, vt talis complexi intelligatur esse vnus habitus specie specialissima.

15.

Quomodo
possit esse
vnus habitus
alicuius
complexi.

Secundo

Secundo modo potest intelligi quoddam alicuius complexi sit vnus habitus vnitatis generis subalterni intermedij. Tertio modo vnitatis generis immediati generi generalissimo. Declaratio istorum: habitum vnum respectu alicuius complexi vnitatis speciei specialissimae, dico illum, quo intellectus inclinatur ad speculandum formaliter tale complexum, sicut frequenter consideratione huius conclusionis, quae est *habere tres angulos, &c.* derelinquitur in intellectu meo quaedam naturalis consimilitudo, quia intellectus meus inclinatur ad speculandum formaliter istam conclusionem. Secundo modo ratio eiusdem complexi potest esse vnus habitus secundo modo, scilicet, vnitatis generis intermedij, quando intellectus aliquo habitu non inclinatur ad speculandum formaliter illud complexum, sed inclinatur ad speculandum formaliter aliquid extra hoc, quod tamen virtualiter contineatur in alio, vt v. g. illud complexum, quod est *habere tres angulos, &c.* & si iste habitus debet esse vnus vnitatis generis intermedij, oportet quod notitia illius, in quam formaliter inclinatur, virtualiter contineatur in aliquo: alioquin si eius notitia non virtualiter contineretur in aliquo, talis habitus erit vnus vnitatis generis immediatè proximi generi generalissimo. Tertio igitur modo potest intelligi habitus esse vnus vnitatis generis immediati generi generalissimo, quando est talis habitus, quo inclinatur intellectus ad speculandum aliquid formaliter; cuius notitia non continetur in aliquo formaliter; iste autem habitus inclinando intellectum ad speculandum formaliter aliquid, inclinatur naturaliter ad speculandum aliud, sicut illud complexum *habere tres angulos, &c.*

16.

His declaratis, apparet manifestè vnde sumitur vnitatis, & distinctio scientiarum, quia vnitatis specialissima sumitur ex vnitatis complexi, in cuius notitiam formaliter inclinatur intellectus per istum habitum. Vnitatis generis subalterni sumitur ex hoc, quod illud, in quod inclinatur intellectus per istum habitum, continet virtualiter notitiam alicuius alterius, de quo natus est haberi vnus habitus speciei: ita tamen quod notitia eius, in quam inclinatur iste habitus virtualiter, contineatur in alio superiori. Vnitatis generis immediati generi generalissimo sumitur ex hoc, quod notitia, in quam formaliter inclinatur iste habitus, non continetur in aliquo superiori, in ipso tamen virtualiter continentur principia aliqua, de quibus nati sunt haberi distincti habitus speciei.

Ex his apparet manifestè quomodo respectu diuersorum complexorum potest esse vna scientia, & quomodo non; quia secundo & tertio modo plurium complexorum potest esse vnus habitus; primò autem videtur ratio complexi esse proprius habitus, sicut sufficienter concludunt rationes factae secundum secundam opinionem, quae erat eadè.

Quantum ad secundum articulum inelusum in primo principali, penes quid scilicet attendatur maior, vel minor vnitatis in scientia? Dico quod maior, vel minor vnitatis in genere scientiae non attenditur penes hoc, quod subiectum vnus est magis commune per praedicationem, & minus vnum, quam subiectum alterius. Huius ratio est, quia quantumcunque aliquid sit communius altero, & què tamen illud communius natum est cognosci vno actu intellectus sicut minus commune; & què enim magis commune est cognoscibile,

sicut minus commune. Tunc deducitur ratio sic: Ille habitus non est minus vnus, quam alius, cuius obiectum & què natum est attingi per vnum actum, sicut obiectum alterius. Illud probatur, cum enim habitus generetur ex multis actibus, & què minus communis ac magis communis actus generabit vnum habitum; sed, vt declaratum est, obiectum commune & què natum est attingi per vnum actum sicut obiectum minus commune: igitur ex hoc quod obiectum vnus erit communius, quam obiectum alterius, non erit scientia minus vna, quam alia.

Ex isto per modum cuiusdam corollarij potest inferri, quod quamuis subiectum Metaphysicae sit magis commune, quam subiectum naturalis Philosophiae, non propter hoc Metaphysica est minus vna scientia in genere scientiae, quam naturalis Philosophia.

Viso igitur quod maior vnitatis, vel minor in genere scientiae, non attenditur penes maiorem, vel minorem communitatem obiecti per praedicationem, dico quod maior vnitatis, vel minor in scientia attenditur penes hoc, quod subiectum scientiae, in cuius notitia formaliter inclinatur scientia, virtualiter inclinatur in plura, vel pauciora, de quibus nati sunt esse distincti habitus genere subalterni, vel speciei. Quodcumque igitur aliquae scientiae sic se habent, quod vna inclinatur intellectum ad speculandum formaliter aliquid, & virtualiter inclinatur ad speculandum plura, de quibus possunt esse distincti habitus, quam alia, illa scientia est minus vna.

Hoc declarato, videndum est de tertio ineluso in articulo primo principali, quid videlicet sufficit ad hoc quod respectu plurium possit esse vna scientia? Ad cuius euidentiam est sciendum, quod habitum aliquem inclinando intellectum ad speculandum formaliter aliquid, inclinatur ad speculandum aliud, potest intelligi dupliciter, vel potentiale, & in confuso, quomodo habitus de aliquo communi per praedicationem priorum illius communis inclinatur ad speculandum proprias passiones inferiorum. Alio modo potest habitus inclinans intellectum ad speculandum formaliter aliquid, inclinatur intellectum ad speculandum aliud virtualiter, ita quod eius notitia virtualiter contineatur in eo, ad quod formaliter speculandum inclinatur intellectus. Primus modus non sufficit ad vnitatem habitus in genere scientiae. Hoc probò sic; si vnus habitus erit respectu eius, in quod formaliter inclinatur intellectus & reliquorum, in quae inclinatur in potentia, non erit nisi vna scientia prima, scilicet Metaphysica, quia cum Metaphysica inclinatur intellectum ad speculandum formaliter ens, inclinatur etiam in potentia & in confuso intellectum ad speculandum omnia contenta sub illo ente, & per consequens entis, & omnium contentorum sub ente, erit vnus habitus; sed falsum est quod sit tantum vna scientia prima, scilicet Metaphysica, sicut patet per Aristotelem in 6. Metaphysica, text. com. 2. vbi diuidit scientiam in Metaphysicam, Physicam, & Mathematicam, tanquam in tres partes scientiae speculatiuae: igitur habitus inclinans intellectum ad speculandum formaliter aliquid, & in potentia, & in confuso, omnia contenta sub illo, non est vnus vnitatis requisita ad habitum in genere scientiae. Respectu autem eorum, quae sic se habent, quod intellectus virtualiter inclinatur ad speculandum ea, ex hoc, quod inclinatur ad spe-

18.

19.

Tertia pars primi articuli.

Quid sufficit ut respectu plurium possit esse vna scientia.

Aristot.

17.

Secunda pars primi articuli.

Penes quid attenditur maior, vel minor vnitatis in scientia.

culandum formaliter suum subiectum, potest esse vnus habitus vnitare requisita ad habitum in genere habitus.

Ex dictis in isto tertio articulo, & in secundo præcedenti, posset deduci quòd Metaphysica est magis vna, quàm scientia naturalis; quia, secundum dicta in secundo articulo, non sufficit ad vnitatem habitus inclinare intellectum ad speculandum formaliter aliquid, & in potentia, & in confuso inclinare intellectum ad speculandum contenta sub eo; in priori articulo dictum est quòd illa scientia est minùs vna, quæ est ratio plurium, quorum nati sunt esse distincti habitus genere, vel specie; sed obiectum naturalis Philosophiæ continet virtualiter plura, quorum nati sunt esse distincti habitus, respectu quorum habent vnitatem habitus, quàm obiectum Metaphysicæ: igitur Metaphysica est magis vna in genere scientiæ, quàm naturalis Philosophia; quoniam obiectum naturalis Philosophiæ continet virtualiter plura, de quibus nati sunt esse distincti habitus, quàm obiectum Metaphysicæ. Pater consideranti primum subiectum naturalis Philosophiæ, quod inuestigabitur in hoc secundo articulo.

De secundo articulo principali, qua scilicet vnitare sit vna scientia naturalis, pono tres conclusiones. Prima est, quòd naturalis Philosophia non est vna scientia naturalis, vnitare specie specialissimæ. Secunda conclusio, quòd non est vna vnitare generis subalterni intermedij. Tertia conclusio: quòd est vna vnitare generis immediati generi generalissimo. Prima conclusio probatur primò sic: Prima diuisio generis generalissimi non est per species specialissimas: sed naturalis Philosophia immediatè diuidit genus scientiæ; ergo naturalis Philosophia non est vna vnitare speciei specialissimæ. Maior est manifesta. Minor patet per Philosophum 6. *Metaphysicæ*.

Secundò probatur eadem conclusio sic: Illa scientia, cuius subiectum non continetur virtualiter in notitia alterius, non est vna vnitare speciei specialissimæ; subiectum enim habitus habentis vnitatem speciei specialissimæ continetur virtualiter in notitia subiecti superioris scientiæ; sed subiectum naturalis Philosophiæ, cum sit vna prima scientia, id est, primò diuidens genus scientiæ, non continetur virtualiter in notitia alterius subiecti superioris scientiæ; alioquin non erit prima: igitur naturalis Philosophia non est vna vnitare speciei specialissimæ. Per easdem rationes potest probari secunda conclusio.

Tertia conclusio probatur breuiter sic: Illa scientia, quæ immediatè diuidit genus generalissimum, est vna vnitare generis proximi, immediati generi generalissimo; sed naturalis Philosophia primò & immediatè diuidit genus scientiæ: igitur est vna vnitare generis immediati generi generalissimo. Maior est nota. Minor habetur 6. *Metaphysicæ, text. com. 3.*

His visis, satis patet quid veritatis continet prima opinio, quæ ponebat cuilibet complexo respondere proprium habitum; quia si intelligat de habitu vno vnitare speciei specialissimæ, vera est; & hoc concludunt rationes adductæ ad confirmationem illius opinionis. Si autem secunda opinio intelligeretur multorum complexorum, vt principiorum & conclusionum esse vnum habitum vnitare generis immediati generi generalissimo, haberet veritatem: sic patet per declarata in primo articulo principali.

SCHOLIUM IV.

Respondet ad argumenta, quibus in principio questionis videbatur probari obiectum scientiæ naturalis, siue librorum de Physico auditu esse ens mobile, quod tamen ipse etiam docuit lib. 1. *Physicæ*. q. 1. modo ipsius opus sit. Deinde docet proprium Physicæ subiectum esse substantiam corpoream habentem formam determinatam, qua sit principium determinatæ operationis, videlicet motus & quietis, quod etiam docet q. 1. lib. 6. *Met.* n. 11. Adhibita tamen distinctione huius verbi mobilis, quam ipse Scotus assignat ibidem n. 17. & si accipiat pro aptitudine remota ad motum, facile conciliari possunt hæc opiniones, vt rectè insinuant Aretinus ad q. 1. *Physicæ*. n. 16. & Faber theorem. 20. c. 2. in principio.

Nunc restat tertio respondere ad rationem adductam in principio. In respondendo autem ad rationem illam sic procedam. Primò, ostendam falsitatem eius, quod assumebatur in ratione, scilicet, quòd corpus mobile sit subiectum in naturali Philosophia. Secundò, ostendam quòd mobile non potest esse formalis ratio subiecti naturalis Philosophiæ. Tertio, inuestigabo quid est illud, quod est immediatum subiectum scientiæ naturalis? Quarto, respondebo ad motiua, quibus probatur illud assumptum.

Primum, scilicet quòd corpus mobile non sit subiectum naturalis Philosophiæ, arguitur primò sic. Suppono duo; primum scilicet quòd scientia naturalis est scientia prima primò diuidens genus scientiæ. Secundum, quòd scientia naturalis sit per se vna; & sequitur secundum ex primo; quia nullum per accidens potest esse primum. Tunc arguo sic; eius cuius non est quid, non potest esse scientia propriè & maximè prima: sed corpus mobile non habet propriè quid; ergo corpus mobile non est subiectum naturalis Philosophiæ. Maior probatur, quia de eodem, cuius non est quid, non potest aliquid demonstrari, quia non potest esse scientia propriè. Probatur minor, quia nihil includens conceptus diuersorum generum habet propriè quid; sicut nec ens includens res diuersorum generum, est ens per se vnum.

Item, de eo non est scientia & maximè prima, de quo non potest demonstrari aliqua passio, & accipi vt vnum. Probo. Demonstrari passionem de aliquo vt distinctum nihil aliud est quàm demonstrari de eo per partem: sed de ente includente res diuersorum generum; non potest demonstrari aliqua passio vna primò, sed quæcunque passio demonstraretur de eo, demonstraretur per partem eius: sicut patet quòd *disgregare* non potest demonstrari primò de homine albo; sed demonstratur de eo per partem, scilicet per albedinem. Et ratio propositionis assumptæ est, quòd vna passio oritur ex principiis vnus per se entis: igitur de tali ente per accidens non potest esse scientia per se vna, & maximè prima; tale autem ens per accidens, est corpus mobile; ergo de ipso, sicut de subiecto, non poterit esse scientia naturalis, quæ est scientia per se vna & prima.

Sed oritur dubium vnum, quia subalterna aliqua, puta, Perspectiua, est scientia vna, & tamen eius subiectum est ens per accidens; quia eius subiectum est linea visualis.

Dico quòd Perspectiua non est scientia vna, sicut est naturalis Philosophia, vel Geometria; imò Perspectiua subalternatur duabus scientiis, scilicet, naturali, ratione visualitatis; & Geometriæ,

23.
Articulus
tertius.Philosophia
subiectum
non est ens
mobile.

24.

Obiectio.

triæ,

21.

Articulus
secundus.
Quomodo
scientia natu-
ralis est
vna.
Prima con-
clusio.
Secunda.
Tertia.

Aristot.

22.

Tertia con-
clusio.

tiæ, ratione linæ. Vnde per illud dubium non tollitur vis rationis adductæ.

Ex his rationibus patet falsitas opinionum Ægidij, & Thomæ; quia cum corpus mobile, & ens mobile includat diuersos conceptus, non facientes per se vnum, neutrum eorum poterit poni primum subiectum naturalis Philosophiæ, quæ est per se vna & prima.

Sed tenentes alteram partem dictarum opinionum, possent respondere ad istas rationes. Virtus enim illarum rationum videtur consistere in eo, quod idem corpus mobile, vel ens mobile, non potest esse subiectum, quia est per accidens, & de ente per accidens non est scientia. Distinguentur autem de ente per accidens: quoddam est per accidens, quod includit res diuersorum generum, vt homo albus. Alio modo dicitur ens per accidens in ordine ad suam causam, scilicet quod non habet causam determinatam sui esse. Loquendo de ente per accidens primo modo propositio est falsa; sicut patet de linea visuali, & de Perspectiua: & tale ens per accidens est corpus mobile. Loquendo autem de ente per accidens secundo modo, propriè habet veritatem, & tunc non est ad propositum.

Potest etiam responderi ad maiorem, quando dicitur, corpus mobile est ens per accidens, verum est, sed corpus consideratum inquantum mobile, non est obiectum vnum per accidens, sed est vnum cognoscibile, habens vnam formalem rationem, sub qua consideratur.

Istæ resolutiones non euacuant rationes. Prima solutio data ad maiorem non valet; quia sicut patet intuenti rationes illas, non tantum concludunt non posse esse scientiam naturalem de ente per accidens secundo modo, sed etiam primo modo, & instantia de Perspectiua est exclusa. Deinde aliam deâuco rationem contra opiniones illas sic: Ex actu vno per accidens non potest generari in causâ maior simplicitas quam in causa; sed actus, quo cognoscitur ens per accidens primo modo, & actus vnus includens duos actus genere distinctos; sicut in obiecto includuntur duo obiecta nata attingi distinctis actibus; igitur habitus derelictus ex talibus actibus non erit per se vnus.

26. Circa solutionem ad minorem, quando dicitur, quod corpus mobile inquantum mobile, non est ens per accidens, quæro à te, accipiendo corpus inquantum mobile, vel intelligo præcisè corpus, vel præcisè mobile, vel vtrumque? Non præcisè corpus, quia mobile non includitur in formali ratione corporis; nec præcisè mobile; quia sic tunc mobile erit subiectum naturalis Philosophiæ, quod repugnat sibi, eo quod prima scientia est; quia eius subiectum debet virtualiter contineri in notitia alterius: mobile autem cum sit accidens, virtualiter continetur in notitia alterius, scilicet substantiæ: igitur intelligendo corpus inquantum mobile, intelligo vtrumque: sed vtrumque est vnum cognoscibile per accidens; igitur nec corpus mobile, nec in eo quod mobile, potest poni subiectum naturalis Philosophiæ.

27. Probo secundo quod mobile non potest esse formalis ratio subiecti scientiæ naturalis, sic: Quandounque alicui subiecto insunt plures passionem ordine quodam, impossibile est posteriorem passionem esse formalem rationem subiecti, vt de ea nata est esse scientia prima; quia prima scientia est de eo per rationem eius, quod sibi primò inest: posterior autem passio non potest esse ratio

sciendi de eo primam passionem; quia cum prima passio sit ratio cognoscendi posteriorem passionem de subiecto, si per posteriorem passionem concluderetur prior passio de subiecto, tunc esset circulus in causis, & idem erit causa sui ipsius. Si enim A. est causa B. & B. causa C. & C. causa A. tunc A. est causa A. sed mobile non est prima passio corporis, etiam inquantum est de consideratione naturalis Philosophiæ: igitur mobile non est formalis ratio subiecti scientiæ naturalis. Maior est declarata. Minor probatur, quia prius intelligitur corpus esse quantum quantitate terminata, quam intelligatur esse mobile secundum quantitatem, & prius esse quale, quam esse mobile secundum qualitatem, & etiam esse prius quantum quantitate terminata quam esse mobile secundum vbi. Prius etiam intelligitur esse quantum quantitate terminata; & etiam quale, quod sit mobile secundum vbi, accipiendo vbi secundum determinatam positionem loci, puta, vbi situm, vel deorsum: mobile igitur non est prima passio corporis, etiam vt corpus est de consideratione naturalis Philosophiæ.

Restat nunc inuestigare tertio quid est primum subiectum naturalis Philosophiæ? Circa quod sic procedam, Primò, inuestigabo conditiones requisitas ad hoc, quod aliquid ponatur primum subiectum scientiæ naturalis. Secundo, inquiram quid illud, cui illæ conditiones attribuuntur, & conueniunt, & illud ponetur subiectum in naturali Philosophia.

Quantum ad primum est sciendum, quod naturalis Philosophia est scientia realis speculatiua, primò diuidens genus scientiæ speculatiuæ, magis contracta in consideratione sui subiecti, quam ipsa Philosophia prima. Ista patet per Philosophum 6. Metaphysica, text. comm. 4. Ex his conditionibus naturalis Philosophiæ, patent quæ debent esse considerationes primi subiecti scientiæ naturalis; quia enim Philosophia est scientia realis, eius subiectum debet esse reale, & non ens rationis, ex quo concluditur, quod nullum ens rationis potest esse obiectum istius scientiæ, quia est magis contracta, quam Metaphysica; eius subiectum debet esse minus commune per prædicationem, quam subiectum Metaphysicæ; quia est scientia speculatiua, propriè & strictè; eius obiectum debet esse merè speculabile, quia primò diuidit genus scientiæ, eius subiectum debet esse tale, quod de ipso sit primò demonstrabilis aliqua passio. Et intelligo primò dupliciter. Vno modo, quod si de ipso demonstretur passio, quod sit per rationem eius, non per rationem alicuius superioris. Secundo modo, quod si de ipso demonstretur passio primò, quod ipsum nullius alterius sit passio; quia cum omnis passio virtualiter contineatur in suo subiecto, de eo quod est passio alterius, non potest esse scientia prima, sed præsupponit priorem, in cuius notitia virtualiter ipsa continetur. Et ex ista conditione per modum collarij licet inferre quod quantitas non est subiectum in Metaphysica, quia cum Metaphysica sit prima scientia naturalis; illud cuius notitia continetur in alio, non potest poni primum eius obiectum; omnis autem generis accidentis notitia virtualiter continetur in substantia quantum ad suas species, & indiuidua.

Breuitè igitur colligendo, subiectum primum naturalis Philosophiæ requirit quatuor conditiones. Prima, quod sit ens reale, minus commune quam

28.

Quod est primum subiectum naturalis Philosophiæ.

29.

quàm Metaphysicæ, merè speculabile. Secunda, quòd de ipso primo demonstrabilis sit aliqua passio primo modo exposito. Tertia, quòd talis passio sit cognoscibilis de ipso via sensus. Quarta, & vltima conditio est, quòd ratio illa, per quam demonstratur talis passio de ea, distinguat eam ab aliis scientiis; & hæc conditio est formalissima.

His visis, videndum est quòd est illud ens, in quo istæ conditiones habent reperiri, & primò in quo non habeant reperiri. Secundò, concludetur illud, in quo habent reperiri. Et primò istæ conditiones non possunt reperiri in ente rationis, nec in ente transcendente, quòd est vnum cognoscibile reale abstractum ab omnibus inferioribus, nec in aliquo accidente, nec in Substantia, vt est genus generalissimum, nec in aliqua substantia vna vnitate speciei specialissimæ, vel indiuidui, nec in substantia incorporea immediatè diuidente substantiam, nec in substantia corporea abstractè accepta. Reperiuntur autem omnes istæ conditiones in substantia corporea immediatè diuidente genus Substantiæ, inquantum talis substantia consideratur, vt habet formam determinatam, ratione cuius consequitur ipsam esse principium determinatæ operationis, motus & quietis, mediantibus determinatis accidentibus, quæ sibi determinant, inquantum sic considerantur vt habent determinatam formam. Igitur *naturale* aliud à substantia corporea sic accepta, potest poni subiectum naturalis Philosophiæ.

30. Huius rationis probatio declaratur, & primò pars negatiua quantum ad omnes sui partes: secundò declarabitur pars affirmatiua. Prima pars illius negatiuæ patet. Dictum est enim quòd cum Philosophia sit scientia realis, eius subiectum debet esse cognoscibile reale. Secunda pars de ente transcendente patet etiam, quia cum sit magis contracta, quàm Metaphysica, eius subiectum debet esse contractum magis quàm subiectum Metaphysicæ, quòd est *ens* inquantum *ens*, vt *ens* dicit quoddam cognoscibile reale abstractum ab omnibus inferioribus entibus realibus. Tertia pars de accidente, patet quòd cum sit scientia prima, eius primi subiecti notitia non debet virtualiter contineri in aliquo; notitia autem omnis accidentis virtualiter continetur in alio, vt in subiecto. Quarta pars de substantia, vt est genus generalissimum, probatur ex hoc, quòd nullum genus generalissimum habet passionem primò demonstrabilem de ipsa; sed tantum de ipso demonstrantur passionem entis; & idèd sunt de consideratione Metaphysicæ. Quinta pars de substantia vna vnitate speciei, vel numero, probatur de vna numero, quia indiuidui non est aliqua passio primò, nec similiter alia à passione primò demonstrabili de specie; sed ista supponit priorem habentem vnitatem generis proximi generi generalissimo. Sexta

pars de substantia incorporea patet, quia etsi talis substantia habeat passiones primò demonstrabiles de ipsa, vtroque modo accipiendo, & per consequens de ipsa sit scientia vna: quia tamen tales passiones non sunt demonstrabiles de ipsa, via sensus, non potest poni subiectum in naturali Philosophia, quæ est scientia possibilis haberi via sensus. Vltima pars probatur, quia substantia corporea considerata abstractè, cui primò nata est inesse quantitas, est subiectum Mathematicæ, quia per rationem quantitatis, tanquam primæ passionis, quam supponit inesse ipsi substantiæ, demonstrant illa, quæ demonstrant: quantitas tamen non est prima ratio subiecti sic vt est ostensum *suprà*.

Pars affirmatiua probatur primò ex sufficienti diuisione. Cum autem nihil aliud relinquatur, quòd possit poni subiectum scientiæ naturalis, nisi substantia corporea accepta inquantum habet determinatam formam, per quam determinat sibi determinatam accidentia, mediantibus quibus est principium determinatarum operationum, vt motus & quietis, sequitur quòd substantia corporea sic accepta sit subiectum naturalis Philosophiæ.

Secundò declaratur idem sic: Illud est subiectum primum scientiæ, & nihil aliud, cui præcisè, & nulli alij conueniunt omnes conditiones requisitæ ad primum subiectum talis scientiæ: sed omnes conditiones requisitæ ad primum subiectum naturalis Philosophiæ, præcisè conueniunt substantiæ corporeæ, immediatè diuidenti genus Substantiæ, acceptæ sub ratione illa, sub qua dictum est: igitur substantia corporea sic accepta, est subiectum naturalis Philosophiæ. Maior est nota. Minor patet discurrendo per omnes conditiones. Sequitur igitur conclusio, & illud, quòd teneo, quantum ad subiectum scientiæ naturalis.

Nunc vltimò respondeo ad rationes in contrarium, quibus probatur quòd est *corpus mobile*. Ad primum ad Auicennam dico quòd Auicenna ponit *corpus mobile* subiectum; quia ratio *mobile* est ratio magis nota nobis. Et si dicatur, quòd ipse ponit inquantum mobile; dico, quòd reduplicatio non reduplicat formalem rationem subiecti, sed conuertibilem passionis cum subiecto.

Ad aliud dico, quòd per *corpus mobile* non distinguitur hæc scientia ab aliis, sed per aliam rationem priorem, vt patet ex declaratis.

Ad aliud, quando dicit quòd supponit motum, dico quòd supponit respectu conclusionum cognoscibilium per naturam motus; non tamen absolutè supponit omne corpus esse mobile actum. Aristoteles autem non dicit, *Nobis autem supponantur, quæ sunt natura omnia corporea, sed quadam moueri, &c.*

F I N I S.

INDEX

Rerum notabilium, quæ in hoc tertio Tomo Doct̃oris subtilis continentur.

*Prior numerus ad paginam, posterior ad Marginales notas
Arithmeticas remittit.*

A B	
B SOLVTVM omne in Diu- nis est infinitum. 446. 23 in <i>Ab</i> solutus unum est perfectius alijs. 4. 22	
<i>Ab</i> tractum, & concretum an idem sint? 278. 12	
<i>Ab</i> tractum, & concretum eun- dem habent conceptum per se. 275. 3	
<i>Ab</i> trahere ab esse dupliciter intelli- gi potest. 432. 5	
A C	
<i>Accidens an sit compositum?</i> 300. 5	
<i>Accidens à quo habeat existentiam?</i> 151. 2	
<i>Accidens cum subiecto non facit unum per se.</i> 60. 5	
per <i>Accidens dupliciter reducitur ad per se.</i> 87. 28	
<i>Accidens idem non potest simul esse in duobus subiectis.</i> 153. 7. & 9	
& quare? <i>ibid</i> & 154. 10	
<i>Accidens idem possunt esse successiue in diuersis subiectis varia sententia?</i> <i>ibid.</i> 1. & seq. 155. 14. & seq.	
<i>Accidens immutabile an detur?</i> 272. col. 2	
<i>Accidens magis dependens, quam substantia, sed simpli- cius eâ.</i> 251. 35	
<i>Accidens non est ens, sed entis ens.</i> 3. 15	
<i>Accidens quid dicatur secundum Augustinum?</i> 416. 7	
<i>Accidens quomodo sit sua dependentia?</i> 415. 3	
<i>Accidens vltimum imperfectum negatiue.</i> 271. 5	
<i>Accidens cognitio an perfectior cognitione substantia.</i> 564. 9	
<i>Accidentis essentialior est dependentia ad Deum, quam ad subiectum.</i> 419. 8	
<i>Accidentia duo eiusdem speciei non possunt esse simul in eodem subiecto.</i> 152. 4. & seq.	
<i>Accidentia inesse non possunt primo enti.</i> 250. 33	
<i>Accidentia in quo recipiantur?</i> 49. 12	
<i>Accidentia non sunt composita.</i> 318. 3	
<i>Accidentia omnia in sunt composito, mediante formâ.</i> 156. 18	
<i>Accidentia per quid numerentur.</i> 151. 3	
<i>Accidentia propria generantur ab ipsa forma substantiali.</i> 94. 18. & 19	
<i>Accidentia quadam dicuntur inesse composito ratione ma- teria.</i> 156. 19	
<i>Accidentia quomodo incipiant in materia?</i> 320. 10	
<i>Accidentia Sacramentalia an sint capacia alterationis?</i> 44. 30	
<i>Accidentia sunt simplicia.</i> 320. 13	
<i>Accidentium subiectum quodnam sit?</i> 271. 4. 172. col. 2	
<i>Actio agentis increati, & agentis creati in quo differant?</i> 34. 15	
<i>Actio à quo dicatur naturalis?</i> 331. 24	
<i>Actio creata nulla simpliciter necessaria.</i> <i>ibid.</i>	
<i>Actio creatiua aliquid presupponit.</i> 265. 10	
<i>Actio creatiua, simplex, & prima.</i> 34. 14	
<i>Actio immanens an productiua termini?</i> 289. 15	
<i>Actio intellectu an dici possit organica.</i> 112. 23	
<i>Actio natura non potest attingere materiam, nisi per vir- tutem alterius actionis.</i> 9. 22	
<i>Actio omnis, etiam immanens, est circa aliquid presupposi- tum.</i> 265. 10	
<i>Actio quomodo terminus actionis.</i> 327. 12	
<i>Actio simpliciter prima requirit agens simpliciter pri- mum.</i> 34. 14	
<i>Actio unde sit naturalis.</i> 323. 3	
<i>Actiois, & passionis distinctio.</i> 332. 26	
<i>ad Actioem non est motus.</i> 366. 5	
<i>Actioem suam quidquid agit, non indigens mate- riâ, ipsum per se ipsum non est indigens materiâ, exponitur.</i> 10. 27	
<i>Actioem differencia non est ex instrumentis, vel passis.</i> 298. 2	
<i>Actioem quomodo, & in quibus attingat passuum.</i> 113. 26	
<i>Actualitas quare sit impossibilis simplicitati in aliquibus, in aliquibus non?</i> 447. 27	
<i>Actus adequatus an excludat omnem alium?</i> 334. 35	
<i>Actus an recipiantur in nuda potentia.</i> 360. 11	
<i>Actus appetitus quare potius, quam intellectus, causabilis à voluntate.</i> <i>ibid.</i> 9	
<i>Actus bonus moraliter.</i> 452	
<i>Actus causus habitum independenter à potentia, si cleua- tur.</i> 358. 5	
<i>Actus diuina voluntatis quanti sit ambitus?</i> 14. 18	
<i>Actus Ecclesiasticus moraliter bonus.</i> 453. 14	
<i>Actus Ecclesiasticus quis?</i> <i>ibid.</i>	
<i>Actus idem voluntatis, & eadem potentia in Deo faciunt idem, non sic in nobis, & quare?</i> 17. 25	
<i>Actus intelligendi an sit ab obiecto effectiue.</i> 365. 1	
<i>Actus intelligendi simplex.</i> 467. 18	
<i>Actus intelligendi simpliciter simplex.</i> 446. 17	
<i>Actus intelligendi solum dependet essentialiter ab obiecto, & intellectu.</i> 371. 3	
<i>Actus nullus creatus simpliciter necessarius.</i> 324. 5	
<i>Actus omnis essentia diuina competit ipsi necessario, & naturaliter.</i> 373. 10	

Index Rerum.

- Actus potentia habituatæ perfectior, quàm non habituatæ.* 357.2
Actus prudentiæ circa obiecta temperantiæ, ac fortitudinis sunt speciei diuersi. 348.13
Actus prudentiæ excedit actum intellectus non habituatæ, prudentiæ tamen non est actiua. 362.15
Actus substantiæ, & determinatio ab eodem. 366.4
Actus tripliciter bonus. 452.10
Actus virtualis, & potentia formalis non opponuntur. 334.37
Actus virtuosus, quia conformis prudentiæ. 360.10
Actus voluntatis an possit causare aliquid in appetitu. 359.9
Actus voluntatis requiraturne ad credere? 368.1
Actus ex varietate non sequitur varietas in potentia diuina. 14.16
Actum esse idem potentia non sequitur ex identitate potentia, & obiecti. 241.11
ad Actum visus requiritur medium luminosum propter tria. 119.1
in Actu intelligendi, & sentiendi est quod, & quo. 73.57
de Actu libero elicitæ, & imperato. 331.24
in Actu omni positio est bonitas naturalis. 452.10
Actu unico intellectus Dei sicut omnia videt, sic & voluntas omnia vult. 15.20
Actus Ecclesiastici quinam exerceri possunt ab existente in peccato mortali, & qui non? 453.14
Actus liberi Dei an aliquid addant super actum necessarium? 405.6
Actus Sacramentales à quibus, & quando possint ministrari? 454.15
Acuties an sit forma actiua. 300.6
- A D
- Adamo non peccante Verbum fuisse incarnatum. 291.22
- A E
- Æqualitas melior inæqualitate.* 374.6
Æquiuoci non est definitio. 308.10
Æternitas Dei mensura. 195.5
Æternitas, auum, & tempus in quo differant? *ibid.* 8
Æternitas infinita, & indiuisibilis. 170.1
Æternitatis instans quale. 197.13
Æuum non est indiuisibile. 170.1
Æui mensura est multiplex. 178.29
Æui modis quinque. 177.27
- A F
- Affirmatio, & negatio in intellectu, prosecutio, & fuga in appetitu.* 359.7
- A G
- Agendi modus sequitur modum formæ actiua, quantum ad perfectionem.* 8.17
Agens ad intellectum, sicut lux ad visionem, quo sensu? 121.9
Agens agendo debilitatur, & quando? 322.1
Agens agit ex suppositione materia, & quare. 31.19
Agens agit per formam, & instantia soluntur. 330.20
Agens aliquod quantum plus habet de actualitate, & minus de possibilitate, tantò minus presupponit in sua actione, & è contra. 36.22
Agens aliud, ratio aliud, & alicuius conditio agendi. 268.7
Agens an producat aliquid in intellectu possibili? 363.4
Agens corporale est sufficienter passio, præsens ad aliquam distantiam, licet illud non tangat. 325.8
Agens creatum agit aliquo presupposito. 30.12
Agens maxime agit in eo instanti, quo inducit formam. 352.6
Agens naturale quomodo habeat actus contrarios. 359.7
Agens necessarium conditionati, quantum est de se, tollit
- prohibens, & exemplificatur.* 383.5
Agens omne per se agit propter finem. 215.2.238.5
Agens omne, quod est principium creandi, est principium simpliciter conseruandi. 35.16
Agens per se, sine comparatione ad alia, quotupliciter sumatur? 31.14
Agens præstantius passio. 330.22
Agens principale an habeat nobilius obiectum. 324.6
Agens principale manens tale non necessitatur ab alio. 386.3
Agens secundum quod plus habet de ratione primitiua, minus presupponit. 32.22
Agens transeunt, semper agit propter finem. 227.10
Agens ad passum qua præsentia requiritur? 332.29
Agens illimitati actio non est noua. 300.7
Agenti omni in duobus auxiliatur Deus. 9.22
Ab Agente extrinseco esse non facit violentiam. 380.3
Agente passio, & materia approximata necessario sequitur effectus naturalis, vel potest sequi, si est. 354.3
Agente principale agente necessario, minus principale non agit liberè. 376.3
Agentia naturalia quare non fatiguntur, animata sic? 322.1
Agentia particularia quomodo corrumpantur, & quomodo non? 112.25
Agentia, quantum maioris sunt actualitatis, tantò in sua actione maiori indigent fulcimento. 8.16
Agentia quot, & qua sint, & quam in habeant inter se ordinem? 50.17
in Agentibus ordinatis, quorum secundum dependet à primo, necessario posterius presupponit aliquid à primo productum. 34.15
Agere in se an aliquid possit. 334.36
Agere per se perfectius est, quàm per aliud. 336.3
Agibile, & obiectum quomodo differunt. 345.3
Agibilia specie diuersa petunt diuersas prudentias. 345.2
- A L
- Alia à Deo dupliciter considerari possunt.* 28.54
Aliquitas quid sit? 420.11
Alteratio, & motus non sunt in virtute. 348.11
- A N
- Analogia vnitas quid, & quomodo sumatur.* 3.15
Analogum quomodo predicetur? *ibid.* 16
Angulus essentia diuina maxime appropinquat. 11.31
Angelus potest aliquid in remotum agere, nihil agendo in medio. 325.9
Angelus primus cur non sit perfectio simpliciter? 239.8
Angeli intellectu quomodo mensuretur? 193.34
Angeli motus an possit esse continuus, & discretus? 189.19
in Angelo non est materia. 39.10
Angelorum locutio, & illuminatio. 332.30
Anima aliter est actus corporis per substantiam, aliter per potentiam. 73.59
Anima an cognoscat se, suos habitus, & actus inuicem? 131.8
quidam negant. *ibid.*
Anima an distinguatur realiter à suis potentis? 93.14
opinionis varia. *ibid.* & 15.94.16
Anima Christi est mensura aliarum. 173.9
Anima Christi ex intellectu infinitorum quare non infinita? 256.52
Anima cognoscit se, & suos habitus per speciem expressam. 137.28
Anima dupliciter consideratur in corpore. 96.26.103.12
Anima est ingenerabilis, & incorruptibilis. 80.6
Anima

Index Rerum.

- Anima est tota in toto corpore, & tota in qualibet parte.* 102.9.103.10. & 11
- Anima extra corpus sentit multipliciter.* 101.4
- Anima facta mediante intelligentiâ quoad operationes.* 7.6
- Anima humana, si consideretur ut dans esse substantiale, quomodo forma corporis?* 73.56
- Anima non est in corpore per modum puncti.* 103.10
- nec sicut clavius in rota.* *ibid.*
- Animu non potest se ignorare.* 135.21
- Anima petit corpus organicum, ut primum perfectibile.* 250.32
- Anima quomodo cognoscat se per actus suos?* 136.25
- Anima quomodo se cognoscat intuitivè?* *ibid.* 26
- Anima quomodo fatigetur?* 330.21
- Anima quomodo sit in corpore?* 100.1. & seq. 101.3. & seq.
- Anima rationalis prius naturâ est, quàm uniatur, è contra de alijs.* 326.11
- Anima sensitiva bruti sine ab intrinseco?* 85.21
- Anima sensitiva in brutis: à quo producatur?* 82.12
- Anima separata à quibus motibus quiescat?* 93.12
- Anima unde determinetur ad suos actus.* 96.26
- Anima unius nullo modo potest esse in corpore alio.* 102.7
- Anima Christi excellentia.* 291.21
- Anima cum corpore unio est perfectissima.* 77.72. & 73. 78.73. & 74
- de Anima immortalitate.* 290.19
- Anima intellectiva unio ad corpus, est intima.* 64.23
- item ordinata.* *ibid.*
- Anima notitia procedit ab actibus.* 136.24
- Anima potentia esse accidentia ab ea absolute distincta, argumenta, que ponunt, solvuntur.* 98.32.99.33
- de Anima unione varia Philosophorum opiniones.* 61.12. 62.13
- refelluntur.* *ibid.* & 14
- Animam creari unde colligatur?* 326.11
- Animam esse formam corporis ex alijs causis negant alijs.* 64.24. & seq.
- Animam intellectuam esse veram, & specificam formam corporis, ostenditur.* 65.27. & seq.
- Animam nostram cognoscimus arguitivè.* 130.1
- non tamen intuitivè.* *ibid.* 3
- sed bene speculativè.* *ibid.* 4
- Animam rationalem creari unde constat?* 333.32
- Animam rationalem uniri duntaxat, ut motorem, qui dicant, & qui partem eius rationalem uniri corpori consubstantialiter, non formaliter.* 62.15. & 26. eorum argumenta. 63.16. & seq. solvuntur. 75.65. & seq. 76.66. & seq.
- Animam se intuitivè videre probatur.* 133.16
- & suos habitus.* *ibid.* 17
- in Anima non est materia.* 39.11
- Anima Brutorum sine tota in qualibet parte corporis?* 104.13
- varia opiniones.* *ibid.* & seq. 105.16
- Anima non originatur ex prima.* 81.8
- Animæ plures an sint in homine.* 90.4
- de hoc varia opiniones.* *ibid.* & 91.5. & seq.
- Animæ singule an creentur.* 79.3
- Animas intellectuam creari probatur autoritate, & ratione.* 80.4. & 5
- Animas non iterari in corporibus.* 102.6
- annihilatio non est agere.* 165.10
- Anni variationes sunt partes unius temporis.* 183.19
- A P
- Appetitus non tendit in obiectum ut apprehensum ab intellectu.* 359.8
- Appetitus quomodo per voluntatem, & intellectum temperet suos actus?* 359.7
- A R
- Appetitus efficere actum virtutis in se, arguitur.* 358.6
- Appetitus non posse rendere in delectabile ut fugibile arguitur.* 358.9
- Applicatio causæ ad agendum quid sit?* 331.26
- Apprehensio simplex omnis primò est confusi.* 267.4
- A S
- Aristoteles pauca demonstrat propter quid.* 287.9
- Ars ad efficiens spectat, & est activa.* 357.4
- Ars aliter, & aliter voluntas indeterminata.* 317.15
- Ars an sit activa?* 304.5
- Ars, non cognoscendo in particulari, facile errat.* 266.1
- Ars quo sensu dicatur operari mediante natura.* 7.9
- Ars reducitur ad agens, exponitur.* 361.14
- Ars sumitur pro specie impressa à Philosopho.* 361.14
- Ars una specie non est omnium subtilissimum.* 350.19
- Artificialia ut ad artificem, sic omnia comparantur ad Deum.* 8.15
- A T
- Assimilatio, & actio duplex.* 331.23
- Assimilatio formalis ad causam univocam, virtualis ad æquivocam.* 300.8
- Assimilatio formalis, & virtualis.* 322.2
- A V
- Attributum unum an possit intelligi, aut videri sine alio.* 422.7
- Attributa quid dicant?* 387.1
- A V
- Auerroës hostis legis Christiane.* 256.52
- Auerroës negat Deo infinitatem intensivam.* 256.52
- Auerio cuius potentia actus?* 353.11
- Auerio non fit per cognitionem collativam utriusque obiecti.* 351.4
- Auerio intellectus nè consideret obiectum, quare non miraculum, sicut si ignis non combureret.* 352.10
- Augustinus quare credat Evangelio?* 370.4
- B A
- B** *Aculus an moveat pilam effectivè?* 325.7
- B E
- Beati in duobus repugnat.* 252.38
- Beatitudo quatuor perpetuat.* 380.3
- Beatitudinem naturaliter appeti, arguitur multipliciter.* 379.1
- Beatus si necessariò amaret, voluntas absolute esset potentia necessaria.* 386.4
- Beatum videre infinita in Verbo arguitur.* 389.3
- Beatos intelligere Deum ut infinitum.* 389.1
- B I
- Bibliorum libri an sint omnes Canonici.* 472.3
- B O
- Bonitas est triplex.* 452.10
- Bonitas gratuita actus qua sit?* 453.13
- Bonitas gratuita habet suam malitiam oppositam.* *ibid.*
- Bonitas moralis habet suam malitiam oppositam.* *ibid.* 12
- Bonitas naturalis est in omni actu positivo.* 452.10
- Bonitatis summa tres rationes.* 234.12
- Bonitatem suam quâ necessitate velit Deus?* 20.13
- Bonum an possit apprehendi ab intellectu, & verum appeti à voluntate?* 422.4
- Bonum, & perfectum idem.* 337.2
- Bonum, & verum an distinguantur formaliter?* 422.3
- Bonum infinitum obiectum proportionatum diuine voluntatis.* 14.17.20.12
- Bonum, quod conuertitur cum ente, quod sit?* 375.5
- Bona duo quando sunt meliora uno.* 293.6
- Bona infinita duo si essent, voluntas non quietaretur in uno.* 253.40

Index Rerum.

- B R
- Brutorum anima sine tota in qualibet parte corporis. 104.13
opinionis varia. *ibid.* & seq. 105.16
- C A
- C**ælum est corruptibile. 296.10
 Cælum non est animatum. 69.41
 Cali forma non tollit ab eius materia priuationem omnis formæ. 304.6
 Cali materia eiusdem rationis cum alijs. 304.6
 Calor an sit principium rerum naturalium. 88.31
 Carmen vnum vnius melius poemate alterius. 296.9
 Causa actus secundum entitatem est causa eiusdem secundum singularitatem. 364.7
 Causa æquiuoca perfectior suo effectu. 358.6
 Causa causæ quicquid est, est causa causati, quomodo debeat intelligi? 307.8
 Causa cognoscendi aliquid duplex. 127.31
 Causa contingens nobilior necessariâ, & quando? 314.7
 Causa diuiditur in quatuor membra, & similiter causatum. 211.4
 Causa eadem an sit oppositorum? 306.3
 Causa effectuum ordinatorum non potest in primum ante secundum. 411.16
 Causa, & causatum nihil est secundum idem. 309.15
 Causa exemplaris formalis, & ultimus finis omnium idem est. 5.26
 Causa finita non facit notitiam perfectissimam possibilem de causata, secus de infinita. 244.19
 Causa formalis non coincidit cum alijs. 319.5
 Causa formalis quando addat aliquid perfectionis causæ eminenter? 245.20
 Causa immediatior effectui an magis determinata. 332.28
 Causa in actu an plus dicat, quàm causa in habitu? 315.7
 Causa indeterminata duplex. 314.7
 Causa indeterminata ex se, quomodo determinetur ab alio? 316.14
 Causa nihil perfectionis accepit à causato. 313.4
 Causa nobilior est effectu. 5.23
 Causa non facit simplicem notitiam causati, nec intuitiuam eius. 244.18
 Causa perfecta nihil eget, ut agat. 398.4
 Causa per se, & causa per accidens quid? 230.2
 Causa prima causatum primum, & secundum eodem modo causat, & idem de alijs causis. 299.col.2
 Causa prima simpliciter importat primitatem in genere efficientis, formalis, & finalis. 6.18
 Causa prior, & posterior sunt respectu eiusdem. 308.8
 312.25
 Causa prior quomodo prius causet? 301.10
 Causa que tollat priuationes aliarum? 311.22
 Causa quantum prior, tanto pauciora supponit. 307.6
 Causa quantum prior, tanto perfectior. *ibid.*
 Causa quid, & quid causatum? 210.2
 Causa quomodo cognoscatur per effectum. 131.5. & 6
 Causa quomodo prior effectu? 305.2
 Causa realis relatione reali refertur ad effectum. 22.26
 Causa secunda an determinetur à prima? 240.8
 Causa secunda non promouetur à prima per aliquid in ea receptum. 228.12
 Causa secunda plus potest in virtute prima, quàm propria. 311.21
 Causa secunda quare requiratur, secundum Philosophos? 248.29
 Causa subordinata alteri, nihil accipit ab illa. 217.6
 Causa sufficiens distamini erronei. 356.2
 Causa superior non causat prius naturâ inferiore. 301.10
 Causa communis causatum commune. 306.2
 Causa prima conseruatio an probari possit? 296.7
 Causa prima unitatis tres modi explicatur. 6.28
- Causa prima unitatis triplex conditio.* 5.27
Causa prioris influentia non est transmutatio posterioris, sed ordo causarum. 329.17
Causa secunda libertatem posse stare cum necessitate prima, arguitur. 240.col.2
Causa æquiuoca minus simulatur effectu, tamen perfectius agit. 293.2
Causa cuiuslibet assignandus est proprius, & primus effectus. 30.8
 Causalitas an varietur ad primum, & secundum causatum? 302.12
 Causans in virtute alterius, imperfectè causat. 230.3
 Causatum omne est possibile. 216.3
 Causatum posterius an dependeat à causato priori essentialiter? 211.3
 Causatum subdiuiditur. *ibid.* 4
 Causati relatio ad singulas causas sui. 306.3
 Causæ an coincidunt? 309.16
 Causæ due ordinatæ perfectiores alterâ tantum. 299.2
 Causæ dua subordinata dicunt maiorem perfectionem, quàm una tantum. 101.11
 Causæ extrinsecæ sine imperfectione causant. 309.15
 Causæ intrinsecæ dicunt imperfectionem, extrinsecæ non. 217.6
 Causæ oppositæ habent effectus oppositos, & eadem eisdem. 327.13
 Causæ ordinem habent essentialem in causando. 217.6
 Causæ per se, & essentialiter ordinatæ ab accidentaliter ordinatis differunt in tribus. 230.2
 Causæ quomodo coincidunt, & quomodo non. 306.3
 Causæ sibi inimicæ sunt causæ. 306.3. 309.16
 Causæ ut sint ordinatæ, non requirunt vnâ esse ab alia. 328.16
 Causarum duo genera dicunt perfectionem. 316.12
 Causarum ordo, eminentiæ, non dependentiæ. 226.4
 Causarum ordo, & efficiencia explicatur. 225.5
 Causarum ordo inter se. 303.3
 Causarum unitas magna in homine. 112.24
 Causis accidit vnâ esse ab alia. 228.12
 inter Causas est ordo eminentiæ. 228.7
 inter Causas non est ordo dependentiæ. 217.7
 inter Causationes causarum non est dependentiæ. 218.7
 in Causis æquiuocis non est circulus. 358.5
 in Causis datur ordo essentialis. 224.1
 à Causis duabus totalibus aliquid esse repugnat. 253.39
 in Causis talis est ordo, qualis in causatis, secundum rationem prioris, & posterioris, explicatur. 9.20
- C E
- Celebrans in peccato mortali duo committit peccata. 454.18
 Celebrare an liceat aliquando, & non cõmunicare. 455.19
 Certitudo duplex. 473.6
 an Certitudo maior habeatur per fidem infusam, quàm acquisitam? 370.4
- C H
- Christus an sit obiectum Theologiæ? 407.8
 Christus est vnus, aliud tamen, & aliud. 204.2
 Christus est vnus, & plura simpliciter. *ibid.* 1
 Christi anima mensura aliarum. 173.10
 Christi corpus erat mortuum, & viuum. 82.9
 ad Christum omnia deduci, & ad creaturarum omnium terminum. 86.23
 in Christo an sint plura esse. 205.3. & seq.
 in Christo est vnus esse suppositi. 206.6
- C I
- Circulus non est in causis æquiuocis. 358.5
 Circumcessio est creditum ex creditis. 289.16
- C O
- Coexistere dupliciter possunt aliqua. 198.18
 Cogitabile summum est infinitum. 246.24
 Cogni

Index Rerum.

Cognitio abstractiua media possitne haberi de Deo per aliquod commune representatiuum limitatum? 437.1.	Compositio omnis longè. à Deo.	297.12
& seq.	Compositio, qua sequitur omne ens, in quantum ens, est indeterminata.	42.20
resoluitur quòd sic.	in Compositione indeterminata cum aliquo determinato	superaddito. sit in omnibus entibus compositio. ibid.2.1
Cognitio abstractiua non potest dari de Deo secundum Thomistam.	Compositum an constituatur per relationem?	329.19
Cognitio abstractiua possitne dici cognitio scientialis. ibid.1	Compositum ex finitibus necessario finitum.	249.31
Cognitio abstractiua potest dari de Deo in viatore. 432.3	Compositum necessario habet duas partes intrinsecas. 216.5	
intuitiua mediata possitne de eo haberi?	Compositum non sit ex puro simplici.	83.15
vel abstractiua immediata.	Compositum perfectius materia, à qua tamen dependet.	219.10
Cognitio abstractiua proprietatum personalium possitne habere rationem scientia?	Compositum per se terminus generationis.	326.10
Cognitio accidentis an perfectior cognitione substantia.	Compositum quid dicatur.	12.6
364.9	Compositum unum quod possit fieri ex alio, unde proveniat?	156.20
Cognitio alicuius in vniuersali non sufficit, ut voluntas velit illud in particulari.	Compositi unitas ab actu.	208.1
Cognitio causarum perfecta non habetur sine cognitione causa.	Compositi unitas ab extrinseco.	216.4
Cognitio confusa, & distincta, abstractiua, & via.	Compositi unitas cui magis attribuenda?	61.10
Cognitio datur in homine, qua terminetur ad actualem rei existentiam.	in Composito vna pars non includit aliam identice.	237.2
Cognitio Dei alia speculatiua, alia practica.	Conceptus alius differens, alius primò diuersus.	276.4
Cognitio entis non sufficit, ut voluntas velit illud distinctè.	Conceptus communissimus nihil aliud est, præter ens.	283.7
351.3	Conceptus communissimus tantum vnus.	281.3
Cognitio intuitiua, & abstractiua in quo differant?	Conceptus de Deo & creatura quomodo intelligitur?	419.7
Cognitio media inter cognitionem fidei, & patriam, possitne de Deo haberi?	Conceptus determinantis condiciones.	281.1
quæstio resoluitur.	Conceptus entis infiniti est perfectior conceptu perfectionis attributalis.	468.24. 469.470. 471. per totum.
Cognitio perfectior natura singularis, quam natura tantum.	Conceptus essentialis excedit quiditatum.	281.1
Cognitio per simile est tantum in vniuersali.	Conceptus infiniti est perfectior conceptu rerum ad extra in Deo; & conceptibus perfectionum intrinsecarum.	469.26. & 27. 470. & 471. per totum.
Cognitio prophetica qua sit?	Conceptus infiniti non est omnium negatiuè perfectissimus, secus positiuè.	468.23. & 24
Cognitio prophetica vera.	Conceptus multiplex quis sit.	466.17
Cognitio quomodo fiat?	Conceptus multipliciter sumitur.	278.13
Cognitio rei qua non sit scientifica?	si Conceptus nullus esset immediatus enti, essent infiniti conceptus.	281.5
Cognitio rei singularis, ut existentis, magis tribuitur sensui, quam intellectui.	Conceptus obiectalis multiplex.	278.14
Cognitio scientialis quomodo possit dici virtualiter, & formaliter?	Conceptus perfectissimus possibilis de Deo haberi à viatore in puris naturalibus est conceptus entis infiniti.	462.1. 463.3. & seq. 464. per totum.
Cognitio sensitiua qualiter se habeat in ordine ad intellectiuam?	Conceptus primi quot sim?	277.8
Cognitio vera de Deo per ignorantiam, & negationem.	Conceptus primò diuersus est irresolubilis.	278.14
Cognitionis sensitiua genus omne datur in homine.	Conceptus quiditatiuus est communior resolutio.	281.2
ad Cognitionem de re quid sit, concurrunt apprehensio, & iudicium.	Conceptus quiditatiuus est primò diuersus ab alijs.	282.5
& quid utrumque.	Conceptus resolubilis est diffrens.	276.4
ad Cognitionem perfectam alicuius non necessario omnia virtualiter inclusa cognoscuntur.	Conceptus simplex quis sit.	466.17
Cognitiones sensuum iudicio intellectus sunt imperfecta.	Conceptus simpliciter simplex.	ibid.
110.19	Conceptus simpliciter simplex quid, & quid, simplex.	273.1
Cognitionu aliarum omnium quod sit fundamentum?	Conceptus simplex.	466.17
Cognitionum omnium infima qua sit?	Conceptum de Deo qualem habemus, & qualem intendimus?	378.5
in Cognitionibus humanis datur ordo.	Conceptu proprio potest aliquid concipi dupliciter.	467.19
Cognoscendi modus qui sit intellectui proprius.	Conceptus singularium non inclusi.	279.1
Collatio intellectus non requiritur, ut voluntas auertat eum.	Conceptuum resolutio statum habet.	276.5
Color quomodo mouet visum?	Conceptus primos tot esse, quot sunt resolutiones, non operet.	277.8
Commune latius patet, quam vniuersale.	Concipi confuse quid, & quid distinctè.	279.1
Cognitio necessaria ex terminis confuse cognitis est scibilis.	Concipi per se quid?	273.1
Comparata, & communerata vniocantur.	Concipitur perfectè cuius nihil latet.	ibid.
Comparatio duplex.	Conclusiones specie diuersa quot sunt, tot sunt habitus diuersi.	346.3
Compositio accidentalis an inferat essentialem?	Conclusionum in ordine variatio.	276.5
Compositio an sequatur ex distinctione formali?	Condemnatio, & salus nostra dependent partialiter à libertate nostra.	24.32
Compositio duplex in corpore humano.	Conditiones essentialis scientia.	43.4.4
Compositio essentialis non sequitur ex mole, secundum Auerruicem.	& accidentales.	ibid.5
Compositio ex indeterminato, & determinato, cum sequatur omne ens, in his, qua sunt de genere substantia, illud indeterminatum est verè substantia, & qua?	ex parte obiecti, & subiecti.	ibid. & 6
42.23	Confessio non probatur naturaliter necessaria.	291.23
Scoti oper. Tom. III.	Confusum idem potest esse, & distinctum.	279.3
	T t 3 Conf	

Index Rerum.

- Confusa quomodo dicantur prius cognosci ab intellectu?* 117. 44
- Coniugium naturaliter non constat esse Sacramentum.* 291. 24
- Consecrationem an liceat aliquando simulare.* 455. 19
- Contenta sibi uniuersali in quo conueniant?* 269. 3
- Continens infinitum an ideo infinitum?* 375. 8
- Contingens quid?* 239. 6
- Contingentia melior, quam necessitas in causa.* 317. 15
- de Contingentia rerum dubia tria.* 23. 28
- soluuntur?* 24. 33. 34. & seq.
- de Contingentibus qualiter haberi possit scientia?* 435. 10
- Continuum non componitur ex indiuisibilibus.* 184. 1
- in Continuo quare partes non variant speciem, sicut in discreto?* 143. 18
- Continua non possunt componi ex indiuisibilibus.* 188. 16
- Contradictoria sola quare à Deo non possint fieri.* 8. 13
- inter Contradictoria non est medium.* 450. 5
- Contraria mediata, & immediata.* 203. 1
- Contraria sunt in triplici differentia.* 8. 11
- Contrarietas qua requiratur inter agens, & patiens.* 327. 14
- Contrarietas triplex.* 331. 23
- Conuertibilitas triplex.* 436. 4
- Cooperari Deo primario creatura non potest.* 35. 20
- Copulata quomodo distinguantur.* 442. 3
- in Corporalibus quanto plus aliquid habet de actualitate, & formalitate, tanto maioris est ambitus.* 15. 18
- Corruptio tristis qua fit.* 305. 9
- C R**
- Creata omnia unitatem appetunt.* 58. 1
- Creatio est tota causa rei create.* 36. 28
- Creatio est tota simul.* *ibid.*
- Creatio noua non est, quoadcunque nouum aliquid datur.* 9. 21
- Creatio quid?* 326. 9
- Creatio quomodo non mutatio?* 401. 10
- Creationis terminus quis?* 333. 31
- Creationis termini qui sint?* *ibid.*
- Creationem aeternam admittit Philosophus.* 249. 30
- Creationem asserunt Theologi, & negant Philosophi.* 333. 31
- in Creatione ordo seruatus.* 101. 4
- in Creatione qualium creatura nequit cooperari Deo?* 35. 21
- & in qualium potest?* *ibid.* 22
- de Creatione rerum quid senserit Aristoteles?* 6. 2
- de Creatione rerum, variorum varia opiniones.* 6. 2. 3. & 4. 7. 5. & 7
- Creatura includit respectum.* 416. 10
- Creatura nihil agit in quantum ens, sed in quantum tale ens.* 10. 23
- Creatura non potest agere, nisi ut instrumentum.* 36. 24
- Creatura non potest directe annihilare.* 36. 28
- Creatura nulla creare potest.* 32. 1
- Creatura nulla potest scientia propria accedere ad perfectionem intrinsecam Dei.* 288. 11
- Creatura omnis aliquam gerit Dei similitudinem.* 17. 24
- Creatura omnis quomodo composita?* 228. 11
- Creatura qualibet quomodo ad Deum referatur?* 49. 14
- Creatura quid secundum Henricum.* 420. 13
- Creatura quomodo dependeat à Deo.* 417. 11
- Creatura rationalis sine capax gratia, antequam sit in effectu?* 206. 1. & seq.
- Creatura ad Deum ratio est realis, Dei uero ad creaturam, ratio.* 17. 26
- Creatura effectus proprius, & primus est transmutare, Dei uero dare esse.* 30. 8
- Creatura esse in tribus differt ab esse Dei.* 32. 2
- Creatura esse necessario dependens.* *ibid.*
- Creatura solus Deus potest esse causa totalis.* 33. 9
- Creaturam annihilare, aut conseruare posse quomodo dici possit?* 37. 29
- Creaturam non posse Deo primario cooperari, dupliciter potest intelligi.* 35. 2
- in Creatura omni intellectu datur cognitio experimentalis, & uis seminaria aliarum cognitionum.* 108. 9
- Creatura an in memoria Dei, uel in intelligentia?* 409. 9
- Creatura an sint in memoria, uel in intelligentia Dei?* 364. 9
- Creatura producuntur à Deo immediate per modum gratuita uoluntatis.* 11. 32
- Creatura quomodo in esse intelligibili supponant Trinitatem, declaratur.* 408. 3
- Creatura quomodo procedant à prima causa?* 6. 28
- Creaturarum esse cognitum an sit necesse esse?* 256. 50
- Creaturis singulis correspondet quantitas perfectionis in Deo.* 175. 18
- Creaturas habuisse esse reale ab aeterno, arguitur.* 412. 1
- in Creaturis essentialiter ordinatis aspectus causa superioris non destruit aspectum causa inferioris.* 24. 32
- D A**
- D**ans esse, aut agere, exponitur. 561. 14
- D E**
- Defectibilitas necessario sequitur uoluntatem creatam.* 356. 2
- Definitiones, seu resolutoria propositiones.* 273. 1
- Denominans primo, & per se differunt i* 285. 8
- Dependentia essentialis extrinseca tantum ad causam primam.* 214. 9
- Dependentia non est inter causas causas.* 218. 7
- sicut nec inter ipsas causas.* 217. 7
- Dependentia ordo.* 210. 2
- Dependentia ordo duplex.* 226. 4
- Dependentia ratio si sit in creatura.* 223. 20
- Dependere nequit idem ad duo prima.* 253. 39
- Determinans, & denominans quomodo differant?* 283. 8
- Determinans, & determinabile non habent unum per se conceptum commune.* 275. 2
- Determinans, & determinabile primo diuersa, quomodo intelligendum?* 277. 9
- Determinans, & determinabile si non essent primo diuersa, daretur processus.* 281. 1
- Determinans per se includitur, denominans non.* 282. 3
- Determinantis conditiones.* *ibid.* 5
- Determinante ultimo negato, sequitur negatio, & infinitas.* 281. 1
- Determinatio diuina uoluntatis an stet cum indeterminatione uoluntatis?* 255. 46
- Deus actu operans.* 263. 2
- Deus agit necessario necessitate consequentia.* 214. 9
- Deus agit propter finem.* 227. 9
- Deus à uiatore non potest cognosci intuitiue ex puris naturalibus.* 467. 22
- neque conceptu simplici sibi proprio.* *ibid.*
- Deus an aliquod possit educere de nihilo, variorum uaria opiniones.* 28. 1. & 29. 2
- Deus an cognoscere possit infinitas species numerorum.* 150. 44
- Deus an habeat rationes imitationis in infinitum?* 141. 12. 142. 1
- Deus an necessario uelit esse quiditatum creaturarum?* 404. 2
- Deus an possit facere substantiam absque omni materia?* 44. 28
- Deus an sit mensura uigena creaturarum?* 170. 2
- Deus an uideat in se distinctas formalitates?* 393. 9
- Deus dupliciter dicitur agere.* 98. 32
- Deus est omnia contemplan per unam causam realem.* 411. 2
- Deus*

Index Rerum.

- Deus est, quo maius excogitari nequit.* 298.14
Deus, & causa secunda an aliquid perfectius causant, quam solus Deus? 301.11
Deus finis ultimus. 251.36
Deus in duobus auxiliatur agenti omni. 9.22
Deus intelligit alia a se, secundum Aristotelem. 250.51
Deus libere agit aliquid, alias nulla esset libertas. 238.5
Deus necessarius vult suam bonitatem, non tamen necessitate coactionis. 20.13
Deus necessitate immutabilitatis vult suam bonitatem? *ibid.* 13
Deus nihil agit ad extra vlla necessitate. 23.26
Deus nihil causat mediatae, vel immediatae necessario. 240.8
Deus nihil intelligit nisi virtute singularis. 256.51
Deus nihil novit, nisi intuitivè. *ibid.* 50
Deus nihil vult nisi rationabiliter. 227.9
Deus non agit necessitate naturae. 122.23
Deus non agit ex necessitate voluntatis. 20.10
Deus per suam essentiam, et habet rationem idealem, cognoscit omnia, tam univiersalia, quam particularia, & quomodo? 26.43
de hac cognitione dubia quaedam. *ibid.* 44
qua explicantur. *ibid.* 47. & 27.48
Deus potest a viatore cognosci ex puris naturalibus conceptu composito. 468.23
Deus praesens distinctè omnia producibilia. 242.14
Deus quare non habeat causalitatem materiae, & formae? 311.22
Deus, quia necesse esse, aeternus. 251.46
Deus quomodo dicatur se determinare ad aliquem unum actum? 16.10
Deus quomodo lucet in creaturis? 377.2
Deus quomodo omnia de nihilo creavit. 10.29
Deus quomodo se ab aeterno determinavit? 16.20
Deus quomodo se exprimit in creaturis? 17.16
Deus quomodo sit sciens? 446.19
Deus, secundum Averroem, finitus. 297.13
Deus, si intelligeret res ad extra per ipsas, vilesceret. 413.9
Deus si necessario ageret, nullum esset malum. 239.7
Deus si non sit sub obiecto adequato intellectus, repugnat eum intelligi. 372.8
Deus, si ubique non esset, an ideo omnipotens non esset. 325.9
Deus solus infinitus. 251.36
Deus solus potest esse causa totalis creaturae. 33.9
Deus solus veritas prima. 251.36
Deus sua beatiudo. *ibid.*
Deus tripliciter res producit. 17.24
Deus unde dicatur? 263.2
Deus vult alia à se, volendo suam bonitatem. 21.15.16. & seq.
Deus vult se necessario, nec potest non velle se, sed liberè. 38.14
Dei cognitio duplex. 27.49
Dei descriptio ex Anselmo. 246.24
Dei expressa similiudo quomodo producatur. 10.29
Dei infinita potentia. 251.36
Dei infinitas an demonstraretur? 297.14
Dei infinitas, simplicitas. 251.36
Dei mensura aeternitas. 195.5
Dei relatio ad creaturam rationis est, creatura verò ad Deum realis. 17.26
Dei scientia non est practica. 19.8
Dei simplicitas an probetur. 297.11
Dei vita quae? 251.26
Deo nihil entis deest. *ibid.* 36
Deum carere corpore, accidente, partibus finitate, an probetur? 295.4
Deum esse, alia à se conservare, vel illis coagere an probetur. 294.1
Deum esse immutabilem an demonstraretur? 295.3
Deum esse incapacem accidentium utrum probetur? 297.11
Deum esse infinitum ex infinitorum intellectione. 242.15
Deum esse intelligente unde monstraretur? 236.18
Deum esse quo maius cogitari nequit. 295.5
Deum esse tantum unum. 212.38
Deum esse volentem an possit demonstrari? 284.1.188.12
Deum ex necessitate naturae producere creaturas, ponens arguitur. 18.2.3. & seq. 19.5.6. & seq. 20.10
Deum liberè agere, vel necessario in tempore an probetur? 294.3
Deum operari immanenter possitne probari? 285.1
Deum posse de nihilo agere. 30.13
Deum posse immediatè omnia producere, an demonstraretur? 245.27
Deum producere omnia immediatè an probetur? 294.2
Deum producere ad intra, nequit probari. 185.1
Deum vivere an probet Philosophus. 287.10
in Deum, et se habet in ratione causa formalis, nihil cadit motus. 13.9
in Deo est sola potentia activa. 90.2
in Deo est tantum relatio producentis, & producti. 370.5
in Deo mensura duplex. 170.1
in Deo nihil, nisi summum. 253.42
in Deo omne ad intra est necesse esse. *ibid.* 41
de Deo potest dari in viatore cognitio abstractiva. 43.2.3
de Deo qua dixerunt Philosophi, non omnia potuerunt demonstrare. 295.5
de Deo qualem conceptum habemus, & qualem intendimus. 378.5
in Deo quid melius vita poni possit? 288.10
in Deo quomodo aliquid distinctè, & indistinctè? 393.9
in Deo ratio finis prior est ratione efficientis. 227.9
in Deo sicut essentia ad esse, sic voluntas ad velle. 15.19
- D I
- Dicere, sicut nec intelligere, non est actus intellectus agentis* 265.9
Dictamen erroneum sequitur voluntatem. 35.2
Dictum omne de Deo est transcendens. 309.14
Dictum omne ex contingenti, & necessario, est simpliciter contingens. 25.36
Differentia inferior non includit superiorem. 277.10
Differentia ex natura rei an differant realiter. 446.17
Differentia infinita non contrahit genus. 245.21
Differentia minor in elicitiis, quam in actibus. 300.7
Differentia quomodo transferatur ad divina? 245.21
Differentia pro statu isto an intelligantur? 274.3
Difficultas intelligendi ex cuius parte sit? 364.10
Difformitas non potest perpetuari, nisi per aliquid permanentens. 230.4
Dilectio Dei sitne sibi praxis. 406.3
Diligere inuisa possumus, sed incognita nequaquam. 113.27
Distantia determinata an requiratur ad causandum? 320.17
Distantia duplex. 438.3
Distantia infinita extremorum quomodo intelligenda? 258.57
Distinctio specifica an detur in Divinis? 423.10
contra Distinctionem formalem ratio vrgens. 392.8
Distinctum intelligere aliud est, & aliud distinctè. 274.5
Distinctus idem distinctè. 415.3
Distingui formaliter est non esse idem formaliter, in quibus verum? 450.6
Diversitas determinabilis, & determinantis clarius patet in abstractis, quam in concretis. 277.11

Index Rerum.

- Diversitas essentialis potest esse in natura simplici.* 362.2
Diversitas potentia non diversificat habitus. 347.10
Diversitas productorum penes qua attendatur? 11.29
Diuidentium an alterum dicat perfectionem. 314.4
in Diuinis an detur notitia genita? 425.8
Et an distincta à gignente? *ibid.*
in Diuinis an pater perficiatur sua operatione? 426.13
in Diuinis an possit esse maior distinctio, & diversitas, quam conceptuum? 421.1
in Diuinis assignantur termini primus, & formalis. 425.2
in Diuinis perfectio prima, & secunda sunt indemonstrabiles. 435.8
- D O**
- Domus ad extrà sit à domo ad intrà,* 368.12
- D V**
- in Dubium vocare omnia, non oportet,* 296.9
Duratio maior an augeat perfectionem, 247.26
Duratio nulli rei per se soli conuenit. 179.3
- E C**
- E**cclesiæ thesaurus unde congregatur? 456.1
Ecclesiastes librum quis scripsit, & qua de causa. 477.20
- E F**
- Effectiuo primo repugnat aliquid esse prius.* 231.5
Effectiuum esse aliquid, demonstratur. 229.1
Effectum quod non est, nec materiatum, sed è contrà, probatur. 226.2
Effectus idem à diuersis causis, 299.2
Effectus idem est totus à Deo, & totus à natura. 9.21
Effectus idem non potest esse à duabus causis totalibus in eodem genere. 234.11
Effectus minus similatur causa æquiuoca, quæ tamen perfectius agit. 299.2
Effectus minus simili instrumentali, quam principali causa. 301.10
Effectus potest esse coæuus causa. 310.20
Effectus primus, & proprius Dei est dare esse, creatura verò, transmutare. 30.8
Effectus proprius, & primus cuiuslibet causa est assignandus. *ibid.*
Effectus nulla demonstratio naturalis ex necessarijs. 310.18
Effectus unius unica causa totalis eiusdem generis. 316.12
Effectus unius non possunt esse dua causa eiusdem generis. 314.4
Effectum causa intrinseca, debet è approximata non potest Deus impedire. 315.9
in Effectu duplex relatio. 224.1
Effectus ab illis immediatè producuntur, à quibus solus, & totaliter conseruantur. 9.19
Effici possunt ab eodem, qua sunt eiusdem rationis, 372.6
Efficiens non necessariò subsistens, 328.15
Efficiens nullum in perfectius effectù, 291.1
Efficiens primum, & formale primum idem sunt. 5.26
Efficiens primum non probatur. 294.1
Efficiens primum omnium unum. 3.15
Efficiens primum si necessariò moueret, nihil liberè se moueret. 238.6
Efficiens uniuocum aqùè perfectum, æquiuocum perfectius effectù. 292.4
Efficientis primi unitas, & coæuitas importans perfectionem. *ibid.* 2
Efficiens dari quo nullum est prius. 229.2
Efficiens efficere quid sit? 225.6
Efficiens primum amare primum finem, est incausabile. 241.10
Efficiens primum amare se, non est ex amore finis. *ibid.*
- Efficientia duo prima non esse probatur.* 3.17.4.18.19.
 & 20
Efficientia prima, primum finis, & prima eminentia inseparabiles. 234.12
Efficientia quando negatur habitui, an faueatur Platoni. 357.4
- E L**
- Electio dupliciter sumitur.* 406.5
Electio spectat ad voluntatem. 353.1
Elementa quatuor reperuntur in omnibus mistis. 83.13
ratione probatur. *ibid.* 14
- E M**
- Eminentia, & dependentia ordo coincidunt materialiter.* 213.8
Eminentia ordo. 210.2
Eminentia ordo est inter causas. 218.7
- E N**
- Ens æquè dicitur de prima, & secunda substantia.* 375.7
Ens alicuius per se, & alicuius per aliud. 141.11
Ens antiquitatis prædicatur de Deo, & an ad eum contrahatur per modos. 276.7
Ens de quibus dicatur in quid. 275.1
Ens mobile non est subiectum Philosophia. 482.23
Ens non est Genus respectu omnium entium. 3.16
Ens non prædicatur in quid de ultimis differentijs, & passionibus eius. 276.6
Ens omne creatum habet potentiam admistam. 40.5
Ens per accidens an agat per se? 298.1
Ens per accidens in nullo genere causa est primum. 215.2
Ens per se, & ens alicuius. 141.11
Ens prima diuisione in qua diuidatur. 171.4
Ens primum foret infinitum, si haberet causalitatem omnium causarum formaliter. 248.28
Ens primum non componitur accidentaliter. 250.33
Ens primum omni caret compositione. 258.59
Ens primum principium communissimum est mensura omnium reliquorum entium. 171.49
Ens quomodo de suis passionibus dicatur, & è conuerso? 283.8
Ens quomodo sit genus Metaphysicum. 141.11
Ens si diceretur in quid de quolibet, daretur negatio. 275.1
Ens, si esset de conceptu differentia sua, æquiuocum esset. 282.3
Ens variè diuiditur. 446.21
Ens ut sic, obiectum intellectus. 373.9
Entis conceptum non esse perfectissimum qui de Deo potest haberi. 465.14
Entis creati prima diuisio. 99.33
Entis infiniti conceptus est perfectior conceptu perfectionis attributalis. 468.24
Entis infiniti conceptus est perfectior conceptu rerum ad extra in Deo, & conceptibus perfectionum intrinsecarum. 469.26. & 27.470. & 471. per totum.
Entis passiones non includunt ipsum. 282.3
Entis primi infirmitas ex eius efficientia. 257.56
Entis primi proprietates relatiua nobis notiores. 213.8
Entis ratio quomodo habeat minus de actualitate, & plus de potentialitate? 33.5
Entis unitas, ut communis Deo, & creatura, est analogia, & non generis. 3.15
Entis uniuocatio ad inferiora probatur. 283.6
Entis uniuocatio sex rationibus probatur. 281.2
Enti non repugnat infinitas. 246.23
Enti quando negatur conceptus unus, quod negatur, est unum. 289.6
in Ens creatum an descendatur per conceptum increatum? 378.6
Ens esse obiectum intellectus Dei, arguitur. 387.3. & 4
Ens immediatè diuidi in decem genera. 281.3
Ens

Index Rerum.

Ens includi in ultima differentia non asseruit Aristoteles.
283.7
Ens primum esse infinitum, probatur. 256.52
Entia media habent potentiam actiuam, & passiuam.
90.3
Entitas tertia in composito an sit? 330.19

E S

Esse abstractum à singularibus an actiuum. 365.10
Esse arsit ratio agendi. 420.13
Esse à se non potest, quod non est à se. 231.5
Esse diminutum ab aeterno esse aliquid reale, urgetur.
413.3
& non esse arguitur. 414.4
*Esse essentia, & esse existentia in Deo sunt aequalis amb-
tus.* 15.19
non Esse est duplex. 420.12
*Esse, & esse unum, simul sunt natura, & quomodo sint
idem.* 60.5
Esse Filij an sit ab alio. 425.7
*Esse formale causa perfectionem addit causa eminenti fini-
ta, non infinita.* 244.19
Esse non potens sine alio, non ideo indistinctum ab eo.
415.4
Esse obiectiue in intellectu quid? 275.4
Esse omne præter primum, habet quo est, & quod est.
418.5
*Esse posse ab alio cui repugnat, illud, si potest esse, potest esse
à se.* 231.5
*Esse potest quodlibet sine eo, quod non est causa eius, vel
causatum prius.* 218.9
Esse primum materia. 46.3
& secundum. 47.5
Esse quid sit, & quid aliquiditas? 419.10
Esse substantia à quo habeant substantia, & accidentia?
151.2
Esse triplex consideratur in materia. 46.3
Esse triplex speciei insensibilis. 124.20
dans Esse dat agere. 357.4.361.14
Esse, & unitatem habet res ab eodem. 151.1
per Esse triplex respectus intelligi potest. 278.13
*Esse post esse aliquid capit tripliciter, post nihil neutro
modo.* 399.2
Esse præsupponit omnia, & quare? 9.20
Esse quale habeat res, an equam sint in effectu? 207.4
*Esse totum amittere ex imperfectione est, sicut & acquire-
re ex carentia perfectionis.* 12.4
ab Esse abstrahere dupliciter intelligi potest. 432.5
Essendi necessitas an arguat perfectionem? 337.9
Essentia an de se determinetur ad productiones. 395.3
Essentia an perfecte intelligi possit non intellectus idealibus?
410.14
Essentia Dei omnia perfectissime representat. 252.37
*Essentia Dei secundum rationem essentia an sit aciei intel-
ligentia principium formale intelligendi?* 390.1
triplicem habet sensum. *ibid.*
*Essentia Dei universalis in representando, non in prædi-
cando.* 289.14
Essentia diuina an sequatur processionem? 425.6
*Essentia diuina est ratio cognoscendi res necessarias, &
contingentes.* 435.9
Essentia duobus tantum modis communicari potest. 185.3
Essentia est primum mouens respectu Verbi gignendi.
398.3
Essentia in Deo sicut ad esse, sic voluntas ad velle. 15.
19
Essentiale latius patet, quam dictum in quid. 273.1
Essentia, obiectum, & finis dilectionis Dei. 406.4
Essentia positive intuitiue videri sine attributis. 423.11
Essentia primum obiectum intellectus Dei. 387.1

Essentia quare obiectum intellectus diuini, & non nostrum?
388.5
*Essentia quæ talis si carset visionem, naturaliter agit ad
extra.* 365.11
Essentia quomodo determinata ad generare? 396.5
Essentia quomodo possit dici gignere Verbum? 376.11
*an Essentia respectu Patria habeat rationem materia, aut
potentia?* 427.1
Essentia si gigneret Verbum, distingueretur ab eo. 376.11
Essentia variis modis sumitur. 46.1
Essentia, ut finita non est imitabilis. 412.8
Essentia mensura est triplex. 176.10
Essentia mensura, ut est multiplex. *ibid.*
Essentia, ut extensa mensura. *ibid.*
Essentiam diuinam inæqualiter participant dua species.
11.31
*Essentiam sub ratione veri esse obiectum intellectus Dei
arguitur.* 387.3
in Essentia diuina possitne esse aliqua persona producta?
424.1
Essentias ab aeterno qui ponunt, arguuntur. 207.1. & seq.
non omne quod est à se, prius est omni quod est ab alio.
409.8
omne quod est, finis est, vel ad finem. 234.13

E X

*Excedens quandoque nec causa, nec causatum primum respec-
tu excessi.* 219.10
Excedi, & dependere sunt diuersa. 221.5
Excellentia anima Christi. 291.21
Existentiæ mensura multiplex. 176.21
Existentiæ à quo habeat accidens? 151.2
Experientia datur in intellectu. 474.10
*Extrema sine medio tantum distant, quantum perfectius
habet perfectionis.* 249.30
Extremorum distantia infinita quomodo intelligenda?
258.57

F A

F*acilitas non est de ratione virtutis.* 348.10
F*actibile omnium non est una specie ars.* 350.19
Falsum aliud possibile, aliud impossibile. 18.3
Falsa magis apparenter quandoque probantur. 289.17

F I

*Fides, charitas, & lumen gloria recipiuntur immediatè
in potentia.* 372.5
*per Fidem infusam an habeatur maior certitudo, quam per
acquisitam?* 370.4
à Fide nihil impossibile doceri, Theologi est ostendere.
ibid.
Filius constituitur filiatione tantum in esse persona. 290.
18
Filius in diuinis non dicitur effectus Patria. 29.5
Filius quomodo Verbum essentia? 376.10
Filius esse an sit ab alio. 425.7
Finis causa nobilissima. 406.3
Finis causat tantum ut amatum. 215.3
Finis est prior efficiente, & hoc primum forma. 217.6
Finis, & efficiens sunt principia extrinseca. 305.1
Finis in intentione prior, in executione posterior effectu.
308.12
Finis intra quomodo eò perfectior, quò pauciorum. 304.4
Finis omnium quis? 5.25
Finis prima causarum. 215.2
Finis quis non possit esse sine efficiente? 228.10
Finis quo, & gratia cuius. *ibid.*
Finis semper perfectior eo, quod eligitur propter finem.
219.11
Finis variè sumitur. 304.4
Finis ultimus datur. 133.9
Finis ultimus incausabilis. *ibid.*
Finis

Index Rerum.

<i>Finis ultimus in uniuersali si necessitet, idem faciet in particulari.</i>	384.9
<i>Finis, ut attingitur, non est causa finalis.</i>	215.3
<i>Finis, & forma appositae comparatio.</i>	303.1
<i>Finis extra uterque modus conuenit Deo.</i>	304.5
<i>Finis ratio in Deo prior ratione efficientis.</i>	227.9
<i>Finis uniuersalis rationem quod habet, habet & rationem boni omnis.</i>	13.12
<i>ad Finem unum ultimam totum uniuersum est ordinatum.</i>	5.25
<i>Fines duo si essent, neuser quietaret omnem appetitum.</i>	234.12
<i>Finitas non est de ratione entis.</i>	246.23
<i>Finitum nullum continet in se perfectionem alterius perfectius, quam alterum habeat eam.</i>	303.2
<i>Finitum omne prius est in se tale, quam in ordine ad aliud.</i>	258.58

F O

<i>Formale primum, & primum efficiens idem sunt.</i>	5.26
<i>Formalitatium distinctio fiat cum summa simplicitate.</i>	253.42
<i>Formalitatium impossibilitas unde?</i>	447.25
<i>Formalitas quid sit?</i>	446.22
<i>Formaliter quid dicat?</i>	445.14
<i>Forma absoluta omnis non agit.</i>	361.12
<i>Forma aliqua quando magis est indeterminata, tanto potest esse in pluribus materijs.</i>	56.39
<i>Forma an inesse possit, non informando?</i>	315.9
<i>Forma an informet aliam formam?</i>	319.57
<i>Forma an sit ratio accipiendi accidens.</i>	272.5
<i>Forma caeli non tollit ab eius materia priuationem omnis formae.</i>	304.6
<i>Forma causa extrinseca tollit priuationem.</i>	307.7
<i>Forma communicat materiae suam actualitatem, & suum actum essendi, & suam operationem, quomodo intelligatur?</i>	72.53
<i>Forma denominans supponit actum primum.</i>	283.8
<i>Forma exemplaris quomodo sit efficiens?</i>	320.11
<i>Forma extra quid?</i>	304.4
<i>Forma intra, & extra.</i>	ibid.
<i>Forma mixta quando nobilior est, tanto in suis operationibus a materia denudatur, & supra materiam exaltatur.</i>	71.52
<i>Forma nulla facit absolute incorruptibile.</i>	303.2
<i>Forma omnis an actiua?</i>	321.14
<i>Forma omnis communicat actum suae materiae, vel saltem composito.</i>	93.12
<i>Forma perfectior quare non sit plurium effectiua?</i>	305.8
<i>Forma per se terminus creationis.</i>	326.10
<i>Forma posterior compositum perficit.</i>	321.16
<i>Forma prima qua sit?</i>	312.24
<i>Forma primo efficit, non totum.</i>	328.15
<i>Forma prior, an potentia respectu posterioris.</i>	309.13
<i>Forma prior an ratio receptiua posterioris.</i>	317.1
<i>Forma prior est materia secundum eminentiam.</i>	217.6
<i>Forma prior imperfectior.</i>	319.7
<i>Forma prius in se finita, quam per materiam.</i>	249.30
<i>Forma quae faciat incorruptibile?</i>	303.21
<i>Forma qualibet habet suam operationem.</i>	318.4
<i>Forma, quia actu unitur, ideo perficit.</i>	60.6
<i>Forma quomodo perficiatur?</i>	320.11
<i>Forma se non uniat.</i>	228.11
<i>Forma, si tantum informet materiam, est uniuersalis.</i>	319.8
<i>Forma ultima compositi quomodo se habeat ad precedentes.</i>	317.1
<i>Forma duplex informatio.</i>	320.9
<i>Forma est agere, & materia pati.</i>	361.12
<i>Formam informare materiam quid sit?</i>	319.5
<i>Formam uniri intimè, & non communicare actuali-</i>	

<i>tatem, repugnat.</i>	70.46
<i>Forma carens prius non ideo in potentia ad eam.</i>	401.
11	
<i>Forma plures an materiam immediatè informant?</i>	317.1
<i>Forma plures in composito.</i>	280.3
<i>Forma plures quando plures habeant actiones?</i>	327.12
<i>Forma quanto uniuersaliores, tanto imperfectiores.</i>	9.23
<i>Forma qua supponunt contrarias?</i>	322.2
<i>Forma quomodo sint sicut numeri?</i>	318.3
<i>Forma substantiales quomodo aliter communicent actus secundos.</i>	73.57
<i>Forma substantiales quomodo differenter communicent materiae actum primum.</i>	72.54
<i>Forma tot non sunt, quot praedicata.</i>	319.6
<i>in Formis inuenitur ordo.</i>	71.51

G E

<i>Generabilia sunt magis remota à diuina perfectione.</i>	11.31
<i>Generans, & Genitum an semper conueniant in omnibus conditionibus?</i>	89.33
<i>Generans omne, licet sit simile generato, tamen quanto generatum minoris est perfectionis, tanto minus oportet actionem sibi assimilari.</i>	89.34
<i>Generatio diuina an infinita.</i>	371.7
<i>Generationis subiectum quod?</i>	158.27
<i>Generationis terminus primum quid, & quid formalis?</i>	424.2
<i>Generationis terminus qui sint?</i>	81.9
<i>in Generatione hominis quid requiratur?</i>	88.31
<i>Generationum species requirere diuersa agentia.</i>	ibid.
<i>in Generato omni an oporteat esse virtutem regalatiuam caloris?</i>	89.33
<i>Genus an ita perfecte concipiatur in conceptu definitionis, & per se.</i>	279.3
<i>Genus definiendo pars, praedicando totum.</i>	ibid.
<i>Genus Metaphysicum quod?</i>	171.3
<i>Genus unigenum duplex.</i>	ibid.
<i>Generis unitas quid?</i>	3.15
<i>in Genere omni est mensura prima.</i>	178.29
<i>in Genere omni quomodo sit unum primum?</i>	321.14
<i>Genera diuersa in creaturis non faciunt per se unum sicut in Diuinis relatio, & essentia.</i>	397.4

G R

<i>Gradus omnis possibilis est in ente.</i>	257.55
<i>Gratia ad requiratur an lucranda indulgentias.</i>	460.17

H A

<i>Habitus an prius cognoscatur, quam actus ab eo procedens?</i>	135.22
<i>Habitus est forma absoluta.</i>	357.1
<i>Habitus practicus dependet à quatuor.</i>	405.2
<i>Habitus sine efficientia quomodo inclinet, exemplis exponitur.</i>	360.11
<i>Habitus temperantiae an generetur per actus voluntatis.</i>	358.5
<i>Habitus notitia unde procedat.</i>	136.24
<i>Habitum non dici ab obiecto tantum materialiter practicum.</i>	405.2
<i>Habitus, qui nobis insunt, qualiter cognoscamus?</i>	133.15
<i>Habitus in nobis esse, quomodo intelligamus?</i>	ibid. 13
<i>Habitus qui negat esse actiuos, non ideo sentit cum Pelagio.</i>	361.14

H I

<i>Hircocerus nihil significat?</i>	419.10
-------------------------------------	--------

H O

<i>Homo non potest ex se attingere suum finem.</i>	361.12
<i>Homo perfectius, & uerius est homo in statu naturae condita, quam lapsa, & patriae, quam uia.</i>	78.75. & 76
<i>Homo</i>	

Index Rerum.

Homo quando generatur actio Dei requirit formam in-
fundentis. 88.3.1
Homo quomodo hominem non generet? 82.1.1
Homo totus intelligit. 74.6.0
Homo verè generatur ab homine. 81.9.82.9
Hominis esse quomodo sit generabile, & corruptibile? 82.
10.
Hominis sensitiva an sit in qualibet parte corporis? 100.
1. & seq.
Hominis sensitiva est à Deo creante. 86.2.3
Hominis sensus an perfectior sensu bruti? 335.2
in Homine an sint plures anime? 90.4
in Homine datur cognitio, qua terminetur ad actualem rei
existentiam. 107.7
in Homine datur genus omne cognitionis sensitiva. 106.4
in homine magna causarum unitas. 112.2.4
in Homine quod intelligit, & quo intelligit. 88.2.9
in Homine ultra intellectuam dari cognitionem sensiti-
uam. 105.3
in Homine ultra sensitivam est cognitio intellectuam.
105.2

H V

Humanitas est alba, an vera propositio? 272.5
Humanitas secundum Henricum non est ens. 419.10

I D

Idea quare ad intelligenda obiecta secundaria, & non
ad essentiam requirantur? 412.7
Ideale quomodo distinguatur ab idea? 404.4
Ideatum duplex. 438.5
Idem, in quantum idem, non est natum facere, nisi
idem, potest intelligi dupliciter. 439.6
Identitas duorum inter se non inferit identitatem eorum
ad tertium. 241.13
Identitas formalis maior identitate reali. 423.9
Identitas obiectorum non arguit identitatem potentia-
rum. 422.5

I G

Ignis quare equali actione magis calefacit succum, quam
viride lignum? 361.14.

I L

Illapsus duplex. 296.8
Illapsus quid, & an probetur? 294.2
Illapsus descriptio. 296.8

I M

Immediationis ratio ad tria referri potest. 11.30
Immenitas Dei an probetur? 294.2
Immunitio facta ab obiecto differatne ab ea, quam facit
phantasma. 120.6
Imperans, dirigens, exequens quomodo se habeant inter
se? 330.2.2
Imperans, dirigens, exequens sunt efficientes. 322.2
Imperfectio privativa duplex. 271.5
Impossibilis ex positione licet aliquando arguere. 367.
10

Impressio sigilli non est imago. 418.4
Impossibilis non includente contradictionem posito, sequitur
contradictoria esse simul. 447.2.8

I N

Inæqualitas quomodo dicat inæqualitatem. 375.6
Incarnatio probari nequit. 286.6
Incausabili nihil potest esse impossibile. 231.6
Inclinatio naturalis voluntatis unde oriatur? 257.5.5
Includens plures formalitates non ideo est plures res. 417.
12
Incompossibilitas formalitatum unde? 447.2.5
Indeterminatum, & determinatum, imò materia, &
forma in genere substantia, habent maximam unitatem
in Angelis. 43.2.5
Indeterminatum illud, quod est in genere substantia, neces-

sario est materia, à forma realiter distincta. *ibid.* 2.4
Indeterminatum, quod cadit in compositionem cuiuslibet
entis particularis quomodo diversificetur? 42.2.2
Individuum unum an sit mensura aliorum? 173.9
Individua non intelliguntur per suum univernale, comple-
tè. 243.17
Individua omnia eiusdem speciei possunt fieri ab una cau-
sa secundum speciem. 349.1.5
Indivisibile an adiat aliquid reale. 184.1. & seq.
Indulgentia an equaliter valeat? 458.8
Indulgentia descriptio. 457.4
Indulgentia an tantum valeant, quantum sonant. 460.16
Indulgentia quibus, & quoties valeant? 461.20
Indulgentia plenarie quas ob causas concedi soleant? 458.6
Indulgentia quantum valeant? *ibid.*
Indulgentia ut valeant tria requiruntur. 457.3
Indulgentiarum concessiones quomodo intelligantur? 458.7
ad Indulgentias lucrandas an requiratur gratia? 460.17
Indulgentias quinam possint concedere? 461.1.8
Inesse &ibile est incausabile. 231.5
Infideles etiam possunt elicere actus bonos moraliter.
453. num. 11.

Infinitas accidentaliter ordinatorum impossibilis, nisi in
essentialiter ordinatis sit status. 230.4
Infinitas adhuc est impossibilis, negato ordine essentialiter
ordinatorum. 231.4
Infinitas an modus intrinsecus? 297.1.4
Infinitas formalis cui non repugnat, est perfectio simplici-
ter. 294.4.4
Infinitas formalis repugnat attributis Dei. 254.4.3
Infinitas in causis est simpliciter impossibilis. 235.1.6
Infinitas molis si sit possibilis, ita & virtutis. 246.2.3
Infinitas non inducit identitatem formalem. 422.6
Infinitas non repugnat enti. 246.2.3
Infinitas primi entis ex eius efficientia. 257.5.6
Infinitas primi entis quare colligatur ex cognitione alio-
rum, & non ex causatione eorum? 248.2.9
Infinitas & attributi formalitas an sit eadem? 392.7
Infinitem essentialiter ordinatorum esse impossibilem, pro-
batur quintupliciter. 236.3
Infinitem specierum non admittunt Philosophi. 247.2.6
Infinitem actu creatum non potest dari. 58.4.7
Infinitem continens an ideo infinitum? 375.8
Infinitem dupliciter accipitur. 467.2.0
Infinitem est, quod potest habere effectum infinitum. 247.
26
Infinitem identice includit quacunque sunt in eodem cum
ipso. 237.2
Infinitem non est, quod est eiusdem rationis cum finito.
245.2.1
Infinitem quomodo idem cuicunque sibi compossibili. 446.
23
Infinitem ut aliquid ponitur, an includat omne aliud.
392.8
Infinitem conceptus non est omnium perfectissimus negativè,
secus positivè. 468.2.3. & 24.469.470. & 471. per
totum.
Infinitem descriptio. 246.2.3
Infinitem aliquid esse, non ideo formaliter aliud. 392.5
Infinitem esse formaliter non tollit rationem formalem
eius, cui additur. 450.7
Inquantum appellat quandoque totum, quandoque par-
tem. 316.1.3
Inquantum nota est causa precisa. 314.5
Inquantum nunc totum, nunc partem reduplicat. 314.5
Instans aternitatis quale? 197.1.3. & seq.
Instans aui, & temporis. 187.1.3
Instans aui, temporis, & aternitatis an idem? 194.1
Instans an sit aliquid positivum, separatum à tempore.
186.7

Index Rerum.

- Instans, & punctum dicunt priuationem.* 186.5
Instans possitne dari post instans? 187.12
Instans quatuor modis accipitur. 199.2.200.4
Instans quomodo comparatur ad illud, cuius est? 194.1. & seq.
Instans quomodo corrumpatur? 201.8
Instans quomodo simul actu, & potentia in tempore? ibid.
 10
Instans quomodo sit in tempore continuo? 199.2
Instantis ratio propria assignatur. ibid.1
Instantia qualiter se habeant ad aternitatem, auum, & tempus? 196.9. & seq.
Instantia quomodo se habeant ad ea, quorum sunt instantia? 197.15
inter se differre probatur. 198.16
Instrumentum non habet propriam actionem. 298.1
Instrumentum quinque modis sumitur. 299.4
duplex est quod, & quo. 300.4
Instrumentum quomodo determinet actionem? 310.10
Intellectiua, & sensitua aliter sunt actus corporis organici physici per suam substantiam, aliter per potentiam. 74.60
Intellectiua perfectius intelligit perfectius obiectum, sensitua e contra. 373.13
Intellectiua quomodo contineat sensitiuam? 321.17
Intellectiuum omne est distinctiuum. 369.1
Intellectiuum, sensitiuum, & vegetatiuum quomodo differant? 349.16
Intellectus ad infinita applicabilis, est infinitus. 243.16
Intellectus agens an intelligat? 123.16. & 17
Intellectus agens non facit uniuersale. 266.1
Intellectus agens quomodo se habeat ad phantasmatia. 121.9
Intellectus agens respectu cuius dicatur talis? 362.1
Intellectus an cognoscat uniuersale, vel particulare per speciem impressam. 118.1
opinio quorundam negatiua, rationes, & motiua eorundem. ibid. & 119 & 120. per totum.
Intellectus an concurrat ad volitionem? 355.6
Intellectus an possit sine specie agere. 364.7
Intellectus causa totalis intellectiouis sua. 365.11
Intellectus cognoscit se intuitiue. 432.5
Intellectus cognoscit se, non per species immediatas. 134.17
Intellectus coniunctus quomodo attingat actualitatem existentie rei cuiuslibet sensibilis singularis. 116.37. & 40
Intellectus creatus intelligendo nihil producit. 11.29
Intellectus creatus potest dupliciter considerari; & quoniam modo habeat essentiam diuinam pro primo obiecto Beatitudinis. 388.7
Intellectus Dei sicut unico actu omnia videt, sic & eius voluntas omnia vult. 19.20
Intellectus diuinus omnia necessaria, alia a se producit in esse cognito actu intelligentia. 265.11
Intellectus est totius entis. 242.14
Intellectum & obiectum in patria possitne sine lumine concurrere ad actum videndi? 371.3
Intellectus & voluntas in Deo dicentes perfectiones absolutas an sint idem totaliter, vel distinguantur aliquo modo. 448.1. & 2.449. per totum.
Intellectus finitus nequit infinita primo intelligere. 274.1
Intellectus in organis sensum particularium quomodo apprehendat obiecta singularia? 109.15
Intellectus intelligit entia, & non entia. 388.7
Intellectus inter phantasmatia varia quare magis abstractus ab uno, quam ab alio? 127.29
Intellectus necessarij assentit principijs, & conclusioni necessaria. 353.1
Intellectus non cognoscit actualitatem alicuius particularis sensibilis extra, nisi sensus particularis actu cognoscat illud extrinsece. 111-21. & seq.
Intellectus non necessatur per habitum, quin impediri possit ab actu. 386.5
Intellectus noster, & essentia Dei an extrema naturaliter connexa? 372.7
Intellectus posset ne intelligere sine obiecto, si non est actiuum. 366.5
Intellectus possibilis si esset actiuus, an superflueret agens. 363.5
Intellectus possibilis si faciat uniuersale, ad quid necessarius est agens? 267.5
Intellectus potest esse ratio representatiua, & obiectiua, duplici tamen sub respectu. 390.3
Intellectus prius cognoscit per organa singulare, quam uniuersale? 117.44
Intellectus quare indigeat phantasmate? 125.22
Intellectus quid intelligat per speciem? 129.37
Intellectus quid intelligat, quando voluntas eum auertit. 350.2
Intellectus quomodo cognoscat reflexe? 364.8
Intellectus quomodo cognoscat singularia? 113.28
Intellectus quomodo dispositus ad omnia? 267.3
Intellectus quomodo inclinatus naturaliter, & non inclinatus ad intellectiorem singularis? 268.8
Intellectus quomodo prasens omnibus sensibus. 114.32
Intellectus tripliciter versatur circa rei existentiam. 112.24
Intellectus actio an possit dici organica? 112.23
Intellectus, & voluntatis distinctio in Deo inferaturne ex ratione productionum? 422.8
Intellectus modus cognoscendi proprius. 114.31
Intellectus operatio determinatur in sensibus. 111.20
Intellectui possibili unde repugnet producere speciem. 363.5
Intellectui primi quicquid est idem, est necesse esse, & prius omni alio, quod non est necesse esse. 242.14
Intellectum, & voluntatem si teneatur non distingui ab anima, an set vnam esse alia nobiliorem? 362.3
Intellectum non quietari nisi in infinito. 389.2
Intellectum nostrum nullam habere speciem impressam sententia ponens. 121.10
cum argumentis suis, & rationibus. ibid. 11. & 122. per totum.
in intellectu datur experientia. 474.10
Intellectus duos infinitos esse repugnat. 252.38
Intellectio Angelica qualiter comparatur ad nostram? 191.26
Intellectio Angeli quomodo mensuretur. 193.34
Intellectio an sit ratio gignendi Verbum? 397.2
Intellectio est passio, quia non actio. 264.6
Intellectio, & intelligibile an correlatiua? 264.9
Intellectio in Deo non est passio, nec actio. 265.10
Intellectio potest dici actio, & passio 264.6
Intellectio quare non dicatur esse in voluntate? 255.49
Intellectio quomodo sit ad alterum? 265.11
Intellectio quos respectus includat? ibid.
Intellectionem esse nobiliorem appetitione. 406.7
Intellectione formaliter intelligimus, obiecto effectiue? 263.4
Intelligentia, si haberet efficiens, haberet & finem, secundum Philosophum. 215.3
Intelligentia mediante anima posset dici facta, & quo sensu? 7.6
Intelligentia an sint a Deo effectiue? 234.13
Intelligere an nobilius, quam velle? 255.47
Intelligere, & velle idem primo principio. ibid. 48
Intelligere, & velle quomodo non communicantur corpori? 75.63
 Intellige

Index Rerum.

Intelligere non est accidens prima natura. 241.12
 Intelligere prima natura est omnium intelligibilem. 241.
 12
 non Intelligibile an nominabile. 419.10
 Intelligibile quomodo precedat intellectionem? 263.5
 id quo Intelligimus duplex est. 73.58
 nihil Intelligitur perfectè, nisi per se, vel per id, in quo
 continetur. 252.38
 Intentiones secunda quomodo sitiones? 269.3
 Intuitus diuinus aliter fertur super actualitatem existen-
 tia futurorum presentialiter, aliter visus super cursum.
 26.47
 Intrinsecum omne Deo an sit omnino idem essentia di-
 uine, circumscripta quacunque operatione intellectu.
 441.1

I O

Ionas an cerò iudicauerit Niniuem subuertendam?
 475.14

I V

Iustitiam non habens potest operari iusta, non
 iuste, exponitur. 360.10

L A

Lapis si esset ab aeterno, an esset necesse esse. 408.5
 Lapides an viuunt? 84.17

L I

Libertas diuina quid tollat, & quid non? 28.53
 Libertas actus elicit, & imperati differunt. 323.3
 Libertatis triplex gradus. *ibid.*
 ad Libertatem quid sufficiat. 355.4
 Linea, & superficies si essent infinita, non ideo una
 esset alia. 393.10

L V

inter Lucem, & utrumque intellectum differentia. 121.9
 Lumen an causa partialis, vel totalis visionis. 371.4
 Lumen gloria an medium ad recipiendum, & causandum
 visum. 371.2
 Lumen requiri videtur vno è tribus modis. 373.12
 Luminosum quare non fatigetur agendo? 330.21

M A

Magnitudine crescens, an crescat eius effectus?
 250.31
 Mali nihil habens an ideo appetitur? 382.2
 Mala omnia, & omnes defectus quodammodo ad vnum
 principium reducuntur. 31.3
 Manichæorum error de veteri Testamento. 472.3
 Materia an detur in substantijs spiritualibus. 39.9
 varia opiniones. *ibid.* & 40.14
 Materia an inclinatur magis ad vnā formam, quam ad
 aliam, & an ad formam cæli magis? 303.2
 Materia an maximè inclinatur ad animam rationalem?
 304.8
 Materia an naturalius appetat aliquas formas? 304.7
 Materia an sit in omnibus vna? 51.12
 auctoritates probantes non esse. *ibid.* & 52.22. & 23
 quibus respondetur. 55.35. & seq.
 sicut & argumentis. *ibid.*
 Materia cæli eiusdem rationis cum alijs. 304.6
 Materia eodem modo suscipit formam primam, & secun-
 dam. 302.14
 Materia est eadem cum sua potentia passiuā. 90.3
 Materia est hoc aliquid, eius actū, & intelligibile per se.
 315.8

Scoti oper. Tom. III.

Materia est in potentia contradictionis ad formam.
 216.4
Materia est prior forma. 224.2
Materia, & forma an includant ens. 277.10
Materia, & forma quare faciant per se vnum? 313.3
Materia, & forma sunt principia intrinseca. 305.1
Materia habet propriam actualitatem. 38.2
 quod auctoritate, & ratione probatur? *ibid.* & 3
*Materia magis necessaria, quam forma, sed minus per-
 fecta.* 250.34
Materia Metaphysica quid? 1.3
*Materia non perficitur in se per formam, nec subiectum
 per accidens.* 335.2
Materia patitur, forma agit. 38.3
Materia per quid dicatur propria in determinato genere.
 54.34
Materia per quid sit cognoscibilis? 51.19
*Materia prima nudè sumpta habet respectum, & poten-
 tiam ad omnem quacunque formam, & ad nullam de
 natura sua determinatur.* 55.38
*Materia prima nudè sumpta à nullo agente creato potest
 primò informari.* 56.40
Materia prima quid sit? 37.1
 & de hoc opiniones varia. *ibid.*
*Materia primò prima habet potentiam vniuersalem, non
 contractam.* 54.32
Materia primò prima quid sit? 51.20
Materia primò prima vna est vniuocè in omnibus. 52.26
Materia prior est forma. 217.6
Materia quomodo cognoscatur per analogiam ad formam.
 228.11
Materia qualem actum habeat? 38.4
Materia quare dicatur esse in potentia? 47.4
Materia quò prior, non eò pauciora supponit. 311.21
Materia secundò prima quid sit? 51.20
*Materia secundò prima est diuersa secundum diuersita-
 tem formarum, & agentium.* 54.31
*Materia secundum diuersos aspectus ad diuersa agentia
 est diuersa, & non homogenea.* 54.32
*Materia spiritualis non reducitur ad materiam hominis,
 & quare?* 77.69
Materia tertio prima quid? 51.20
*Materia actualis in quibus differat ab actualitate for-
 me?* 39.6.7. & 8
*Materia diuersitas secundum diuersitatem agentium ac-
 cipitur.* 54.33
Materia duplex nobilitas. 70.47
Materia est pati, & forma agere. 361.12. 357.2
*Materia prima distinctio duobus modis potest intelli-
 gi.* 45.33
Materia primum esse. 46.3
 & secundum. 47.5
Materiam esse creatam probatur. 29.4
Materiam non esse in Angelo, vel in anima. 39.10
 & 11
Materiam posse existere sine forma qui negens? 57.42
 eorum argumenta soluuntur. *ibid.* 45. & 58.46. & 47
 posse existere qui asserant? 57.43
*Materiam spiritualem habens quare recipere possit spe-
 ciem rei spiritualis, & habens colorem, non possit reci-
 pere speciem coloris?* 45.32
*Materiam suam primam est dare in quolibet genere, &
 specie.* 2.5
*Materiam vnicam esse rerum omnium tam cælestium,
 quam sublunarium, cum pluribus alijs, tenet Scotus.*
 52.24. & 25
Materia carens, caret & formā. 318.4
in Materia consideratur triplex esse. 46.3
in Materia duplex genus primitatis secundum aliquos.
 50.15

V V

ex

Index Rerum.

ex Materia, & forma fieri unum probatur experientia, & auctoritate. 59.2. & 3

Materiam esse puram potentiam qui dicant? 37.1

M E

Medium luminosum requiritur ad actum visus propter tria. 119.1

Medium qualiter differat ab extremis? 426.10

Medium tripliciter potest accipi. 7.9

inter Membra an sit ordo essentialis? 211.4

Memoria comprehendit totum, quod requiritur ad productionem verbi. 369.2

Memoria quid sit? 398.2

Memoria, secluso omni alio an principium Verbi? 398.4

Mensura cui multiplex. 178.29

Mensura aliqua est, qua quandoque excedit, quandoque exceditur, & quandoque mensurato aequatur. 175.17

Mensura Dei aeternitas. 195.5

Mensura duplex in essentia creaturarum. 170.1

Mensura essentia, ut est extensa. 176.20

Mensura essentia est triplex. *ibid.*

Mensura essentia, ut est multiplex. *ibid.*

Mensura est unigena mensurato. 170.1

Mensura, & mensuratum sunt unigena natura. 13.10

Mensura existentia multiplex. 176.21

Mensura prima est in omni genere. 178.29

Mensura prima unde sumatur? 170.2

Mensura quadam est, qua semper exceditur à mensurato. 175.17

est & alia, qua semper excedit. *ibid.* 18

Mensura perfectionis essentialis rei triplex genus. 175.17

Mensura ratio perfectius inuenitur in genere Metaphysico. 173.10

Mensura ratio quomodo inueniatur in genere Logico? 173.12

Mensurantur quadam tempore, & auo, diuersimodè. 176.22

Mensurarum duo tantum sunt genera. 178.28

Mensuratum an dependeat à mensura. 220.1

Metalla an viuunt? 84.17

Merita Sanctorum quomodo transferantur ad alios. 456.2

Merita Sanctorum unde habeant valorem? 457.5

Meritorum applicatio triplex. 461.18

M I

Ministri malitia quando annullat Sacramentum. 291.23

Misti forma quanto nobilior, tantò in suis operationibus à materia denudatur, & supra eam exaltatur. 71.52

in Mistis omnibus reperiuntur quatuor elementa. 83.13

M O

Mobilis primi motus est causa, & mensura aliorum motuum. 181.12

Mobilia omnia ad primum immobile reducuntur. 13.7

Modi intrinseci non habent proprium conceptum. 273.2

Modi nihil includunt essentialiter. 276.7

Modi oppositi principiandi non possunt competere principio simplici. 449.3

Monas quomodo contineat numerum? 140.8

Mors B. Kirgini non ex peccato, sed ex conditione natura. 296.10

Mors dupliciter contingit. 296.10

Motus Angeli an possit esse continuus, & discretus? 189.19

Motus an ponatur in Pradicamento? 149.42

Motus de ratione sua includit infinitos terminos in potentia. 165.19

Motus, & res corruptibiles mensurantur tempore. 195.7

Motus, non est ad actionem. 366.5

Motus omnis ab immobili fluit, & in immobili radicatur. 13.8

Motus primi mobilis est simplicior, velocior, & certior alijs motibus. 181.12

Motus qualiter se habeat ad tempus? 166.24

Motus quomodo includat prius, & posterius? 168.32

Motus triplex genus. 44.30

Motus variè consideratur. 166.24

Motus partes vndo habeant, quò ad adueniente vna, altera pereat? 165.20

nihil Mouetur secundum motum, neque patitur secundum passionem. 366.5

M V

Multitudo omnis non causat numerum. 148.38

Mundus quomodo vestigium Dei? 418.2

Mutatio nulla in primo principio. 12.3

Mutatio omnis includit duos terminos, qui non possunt esse simul. 190.22

quod Mutatur, est in potentia ad id, ad quod mutatur. 12.4

N A

Naturale dicitur quatuor modis. 379.3

Natura eadem non potest esse principium liberum, & necessarium. 384.9

Natura humana contingenter manet vnita Verbo. 291.22

Natura in sua operatione intendit viuum. 84.17

Natura intellectiua est forma hominis. 66.32

Natura nobilior quomodo denominatur à denominatiuo minus nobili, & è conuerso. 251.35

Natura prima non est in genere. 237.1

Natura prima non habet partes. *ibid.*

Natura principaliter intendit producere compositum. 82.13

Natura suprema actu existit. 233.10

Natura suprema incausabilis. *ibid.*

Natura actio non potest attingere materiam, nisi per virtutem alterius actionis. 9.22

Natura productio est de imperfecto ad perfectum. 84.16

Natura soli vni inest primitas causa extrinseca. 234.11

Natura tantum vni inest trina primitas. 233.10

Naturam primam non esse in genere. 257.34

in Natura simplici potest esse diuersitas essentialis. 362.2

Natura dua non sunt aequales. 232.6

Naturas duas simpliciter necessarias dari repugnat. 231.6

N E

Necessarium ex se, & necessarium à se. 228.10

Necessarium quoad actum multiplex. 127.28

Necesse esse non includit duo. 237.1

Necesse esse duo si essent, alterum nihil esset vniuersi. 232.7

Necesse esse duo si essent, quodlibet diceret duas dependentias essentialis. *ibid.*

Necessitas cui non repugnat, perfectius est, si eam habeat necessario. 238.4

Necessitas duplex in effectu. 24.34

Necessitas essendi an arguat perfectionem? 337.9

Necessitas est aliquando in re ratione circumstantia. 24.35

N O

Nobile aequè non semper potest esse agens vniuocum. 326.11

Nobilitas duplex in materia. 70.47

Nobili

Index Rerum.

Nobilitatur aliquid per coniunctionem ad alia quomodo? 335.2
 Notitia confusissima quâ scitur quid significatur per nomen. 377.1
 Notitia genita an detur in Diuinis distincta à gignente? 415.8
 Notitia genita est in Patre præter ingentam. 426.11
 Notitia habet duas causas effectiuas. 274.4
 cum Notitia alicuius in vniuersali stat ignorantia eius in particulari. 346.4

N V

Numerus accidentalis. 144.22
 Numerus accidentalis nihil addit super res Pradicamenti Quantitatis. 145.27
 maxime super res aliorum Pradicamentorum. *ibid.*
 Numerus an addat aliquid reale rei numerate? 142.16
 Numerus essentialis nihil addit super res numeratas. 145.27
 nec etiam formalis. *ibid.*
 Numerus essentialis quis? 144.20
 Numerus est multiplex. *ibid.*
 Numerus formalis quis? *ibid.* 24
 Numerus in quibus non inueniatur? 149.40
 Numerus Mathematicus dicatne aliquid absolutum super res numeratas? 146.28
 Numerus Mathematicus est magis abstractus. 145.26
 Numerus Mathematicus, & naturalis. 144.24
 Numerus unde habeat unitatem? 149.42
 inter Numerum Mathematicum, & realem differentia. 145.25
 Numerum nullum addere aliquid absolutum super res numeratas varijs rationibus probatur. 146.28. 29.
 & seq.
 Numeri tres species. 145.25
 Numerorum an possint esse infinita species. 150.43
 Numerorum diuersitas constituatne varias species? 143.17
 Numerorum infinitas species an possit cognoscere Deus? 150.44
 Numerorum omnium radix. 145.26
 Nunc eternitatis, cui, & temporis quomodo differant? 198.19
 Nunc vnum non datur in toto tempore. 200.6
 Nunc vnum esse in tempore, qui asserant. *ibid.* 5

O B

Objectum adequatum duplex. 376.10
 Objectum adequatum quod? 273.1
 Objectum ad potentiam sicut forma ad materiam. 386.5
 Objectum causa assimilandi actum. 361.13
 Objectum est effectiuum. 265.11
 Objectum, & operatio quo sensu non determinentur, nec proportionentur agenti? 75.64
 Objectum in concipi dicitur conceptus. 273.2
 Objectum nullum aliud addit cognoscibilitatem obiecto primo. 243.17
 Objectum primum multifariam dicitur. 378.8
 Obiecti presentia duplex. 126.27
 Objectum secundum Philosophum, actiuum. 368.12
 Objectum si determinat intellectum, agit actum. 366.3
 Objectum esse an de essentia creatura? 419.9
 Obiecta immittunt species in animam. 137.28. 29.
 & seq.
 Obiectorum identitas non arguit identitatem potentia. 422.5
 Obligationis proportio unde sumenda in proposito. 459.10

O C

Ocham quare Scotum impugnauerit. 236.19

O D

Oidium per se malum, sicut amor bonum. 385.14

O M

Omnipotentcs duo si essent, uterque posset esse nullipotentis. 252.39
 Omnipotentia an demonstrabilis? 296.9

O P

Operatio intellectus determinatur in sensibus. 111.20
 Operatio mediata, vel immediata tripliciter dicitur. 7.9
 Operationes sunt qualitates. 359.9
 Oppositio illa maior est, in qua extrema minus conueniunt. 35.18
 Opposita an possint esse simul in eodem instanti? 203.4. 204.6. & seq.
 Oppositorum vnum est nobilium. 375.4

O R

Oratio quomodo sit quantitas discreta? 191.29
 Ordo datur in cognitionibus humanis. 106.5
 Ordo essentialis an sit in diuinis? 213.8
 Ordo essentialis datur in causis. 224.1
 Ordo essentialis in omni genere causa. 291.1
 Ordo essentialis sextuplex. 211.4
 Ordo, & dispositio mirabilis vniuersi. 86.23
 Ordo graduum entitatis in indiuiduo, secundum ordinem vniuersalium. 269.1
 Ordo in creatione seruatur. 101.4
 Ordo naturaliter non scitur. 291.24
 Ordinis unitas sufficit ut causa causent. 228.12
 Ordinem essentialem causarum non demonstrari. 295.6
 Ordinem essentialem nihil dicit ad se. 214.1
 Ordine essentialiter ordinatorum negato, adhuc infinitas esse impossibilis. 231.4
 Originans non est causa intrinseca. 325.9
 Originans semper in creatis alterius natura ab originato. 332.30

P A

Papa solus auctoritative Indulgentias concedit. 461.19
 & quis possit ex commissione? *ibid.*
 in Parte intellectiua duplex differentia intellectus. 113.29
 Partes formales sicut sunt in se distincta secundum gradum perfectionis, necessariò aspiciunt vnam materiam secundum aliam, & alium modum dispositionis. 92.11
 Participans dependet à participato. 221.7
 Partium subiectiuarum obiecti definitiones dua. 274.5
 Partium unio an precedat totum? 225.7
 Passio omnis demonstrari debet de aliquo subiecto. 436.2
 Passiones entis non includunt ipsam. 284.9
 Passiones inferiorum an includant ens, & in quo Pradicamento sint? 276.6
 Passiones opposita an possint de vno subiecto demonstrari. 436.2
 Paternitas est incommunicabilis, & quare? 397.4
 Pater est simul naturâ, sed prior origine Filio. 399.2
 Pater, & Filius sunt vnus spirator. 316.12
 Pater in Diuinis an perficiatur suâ operatione? 426.13
 Pater, si per impossibile non intelligeret essentiam, produceret Filium. 410.13
 in Patre an sit intellectus? 398.6
 in Patre præter notitiam ingentam est alia genita. 426.11

P I

Paucitas semper ponenda, si sufficiat. 92.9
 Pauperes an possint esse liberales, & corpore debiles, fortes? 407.7

Index Rerum.

P E

<i>Peccatum an quâ tale sit volitum?</i>	385.11
<i>Peccatum est nihil.</i>	451.3
<i>Peccatum est remissibile sine pœna de potentia absoluta.</i>	286.5
<i>Peccatum habet causam, sed deficientem.</i>	356.1
<i>Peccatum omne est ex infirmitate, malitia, aut electione.</i>	406.6
<i>Peccatum qualiter est privatio?</i>	451.7
<i>Peccati causa quia vis, & causa quare vis, quia vis.</i>	356.2
<i>Peccati mortalis descriptio an sit bona.</i>	451.7
<i>Peccata commissionis, & omissionis distinguuntur?</i>	452.9
<i>Peregrini an lucrentur Indulgentias.</i>	46.22
<i>Perfectio, & imperfectio requiritur in subiecto accidentis.</i>	271.4
<i>Perfectio prima, & secunda in Divinis sunt indemonstrabiles.</i>	435.8
<i>Perfectio infinita an possibilis in magnitudinis finita.</i>	249.31
<i>Perfectio nulla accidentalis est idem substantia.</i>	245.21
<i>Perfectio omnis simpliciter est aliquo modo communis Deo, & alijs ab eo.</i>	293.5
<i>Perfectio simplex quid?</i>	254.44
<i>Perfectio simpliciter describitur ex Anselmo.</i>	237.3
<i>Perfectio simpliciter excedit omne impossibile.</i>	258.4
<i>Perfectio simpliciter quid?</i>	336.4
<i>Perfectio una simpliciter an melior alia?</i>	250.33
<i>Perfectiones divinae quomodo sint substantiales?</i>	257.54
<i>Perfectius aliquid primo ente repugnat.</i>	246.23
<i>Perfectius an dependere possit à minus perfecto.</i>	223.16
<i>Perfectum esse quid sit?</i>	335.1
<i>Perfectum, & imperfectum quomodo dividunt ens?</i>	375.5
<i>Perfectum quod generat sibi simile.</i>	337.6
<i>Perfectum triplex.</i>	337.6
<i>Peripateticorum princeps quis?</i>	280.2
<i>Persona ita simplex, sicut essentia.</i>	402.12
<i>Persona qualibet in Divinis adoranda est latrâ.</i>	374.3
<i>Personam unam esse in alia probari nequit.</i>	285.3
<i>Personae an distinguantur relationibus oppositis?</i>	28.4
<i>Persona divina relatiua.</i>	337.9
<i>Personae quâ tales, an adoranda latrâ.</i>	375.7
<i>Personas distinguuntur relationibus, an oppositis?</i>	290.18
<i>Personas divinas constitui per absolutam, problema.</i>	ibid.

P H

<i>Phantasma an supplere possit vicem speciei.</i>	124.19
<i>inter Phantasmatia varia quare intellectum magis abstractabat ab uno, quàm ab alio?</i>	127.29
<i>Philosophia naturalis quod est primum subiectum.</i>	483.29
<i>Philosophia subiectum non est ens mobile?</i>	482.23

P L

<i>Pluralitas qua includat, & excludat unitatem?</i>	7.10
<i>Pluralitas se dicat maiorem perfectionem, infinitas dicit infinitam.</i>	243.15

P O

<i>Pœnitentia an possit remitti propter Indulgentias?</i>	458.7
<i>Positio includens contradictionem non admittenda.</i>	417.12
<i>Posterius dependet à priori, non è contra.</i>	210.2
<i>Posterius naturâ esse, non dicit imperfectionem.</i>	204.9
<i>Posterius non potest communicare prius.</i>	398.6
<i>Posterius posteriore est priore posterius.</i>	214.1
<i>Potentiale est indifferens.</i>	283.6
<i>Potentialitas, potentia, potens quomodo differant?</i>	329.18

<i>de Potentialitate quomodo aliqua plus habent, & minus de actualitate, tanto pluribus subsum mutationibus.</i>	12.6
<i>Potentia actiua sola est in Deo.</i>	90.2
<i>Potentia ad oppositum est passiva, & de qua potentia intelligatur?</i>	353.12
<i>Potentia an possit simul duos actus habere?</i>	327.13
<i>Potentia cum actu ab aeterno qualis?</i>	404.3
<i>Potentia Dei an differat ab essentia?</i>	48.7
<i>Potentia duplex.</i>	90.1
<i>Potentia duplex, agentis, & materia.</i>	33.9
<i>Potentia dupliciter potest comparari ad actum, & quando?</i>	25.38
<i>Potentia essentialis, & accidentalis.</i>	324.6
<i>Potentia essentialis, & accidentalis explicantur.</i>	332.27
<i>Potentia exequutiva an ponenda in Deo?</i>	289.17
<i>Potentia finita demonstrari potest, licet omnipotentia non.</i>	297.13
<i>Potentia in Deo tripliciter differt à creatura.</i>	399.3
<i>Potentia indeterminata ad multos effectus, quando determinatur per aliquid additum?</i>	396.5
<i>Potentia intellectiua, & species intelligibiles quomodo sint in corpore?</i>	87.27
<i>Potentia intendit in omne contentum sub obiecto adequato naturaliter.</i>	372.7
<i>Potentia non causat substantiam actus, & habitum moralitatem.</i>	360.10
<i>Potentia obiectiua producibilis non dicit imperfectionem.</i>	401.11
<i>Potentia passiva an aliquo modo poni possit in Deo?</i>	399.1
<i>Potentia passiva duplex.</i>	51.21
<i>Potentia passiva nihil reale addit supra ipsum ens.</i>	141.16
<i>Potentia passiva primo, & per se inuenitur in materia prima.</i>	48.8
<i>& ita pura, quod sit idem omnino re, quod ipsa essentia.</i>	ibid.
<i>Potentia qua differt in diuersis entibus, secundum quod illa differunt genere, vel specie, vel numero.</i>	41.18
<i>Potentia qua extenditur, & permiscetur in omni ente creato.</i>	41.17
<i>Potentia qua faciat compositionem in rebus?</i>	ibid.19
<i>Potentia, qua perficit sensitivus, quomodo eas perficiat?</i>	112.25
<i>Potentia quomodo perficiatur per operationem?</i>	337.7
<i>Potentia quomodo possit determinari, nullo ei impresso.</i>	366.6
<i>Potentia receptiua est contradictionis, & ideo imperfecta.</i>	241.11
<i>Potentia, secundum Scotum, quid sit?</i>	49.14
<i>Potentia sensitiva non per se sentit.</i>	73.57
<i>Potentia diuersitas non diuersificat habitum.</i>	347.10
<i>Potentia duplex genus.</i>	48.7
<i>Potentiam actiuam, & passiuam habent entia media.</i>	90.3
<i>Potentiam esse determinatam sine perfectionis?</i>	395.2
<i>in Potentia divina non sequitur varietas ex varietate actus.</i>	14.16
<i>de Potentia plene actiua.</i>	332.27
<i>Potentia affectiua, & cognosciua differunt.</i>	133.13
<i>Potentia inferiores subsum voluntati.</i>	350.1
<i>Potentia organica, & non organica.</i>	97.27
<i>Potentia per quid distinguuntur?</i>	ibid.
<i>Potentia sensitiva sub ratione completa, qua sunt principium operandi, quomodo maneat in anima separata?</i>	ibid.28
<i>Potentiarum triplex subordinatio.</i>	439.6
<i>Poten</i>	

Index Rerum.

Potentias distingui ab anima per aliquid absolutum probatur. 96.24
à Potentijs nostris ad diuinas non bene argumentamur. 14.
 14. & 15
in Potentijs ordinatis quidquid potest inferior, potest & superior, vel magis. 113.27

P R

Practicæ qua sit ratio formalis? 405.1
Prædicari in quid dupliciter sumitur. 269.3
Prædicata in quid si essent infinita, nihil esset notum. 270.1
Præpositiones significantes causas. 308.10
Prædicatio, & voluntas diuina dupliciter consideratur. 25.39
Præsentia obiecti duplex. 116.27
Præsentia rei duplex. *ibid.*
Praxis nostra sequitur electionem, Dei non ita. 406.5
ex Praxi elicita sequitur practica delectatio. 406.6
Primitas causa extrinseca vni tantum natura inest. 234.11
Primitas duplex. 328.15
Primitas prima vni tantum natura inest. 233.10
Primitatis duplex genus in materia, secundum aliquos. 50.15
Primum datur in essentialiter ordinatis, alioquin nec primum, nec vltimum in alijs. 293.5
Primum in genere quid? 1.2
in primo nihil est, nisi perfectio simplex. 250.33
Principium idem quomodo potest nunc liberè, nunc necessario elicere actum. 382.5
Principium in materia vnius virtutis non dependet ab alia. 347.7
Principium minus principale non necessitat principale. 386.2
Principium primum de ratione sua habet formalem plenitudinem ad se communicandum. 7.8
Principium primum est finis omnium. 5.25
Principium primum formale exemplare vnum esse probatur. 4.21. & seq. 5. 23. & seq.
Principium primum tripliciter consideratur. 11.2
Principium quo agendi multiplex. 330.21
Principium simpliciter quid sit? 2.6
Principium vnius rationis an respiciat determinatos effectus? 421.1
Principium primum esse vnum numero. 258.60
ad Principium vnum quodammodo reducuntur mala omnia, & omnes defectus. 3.14
à Principio primo immediatè plura producuntur. 7.8
in Principio primo nulla est mutatio. 12.3
de Principio primo opiniones. 2.9
reijciuntur. 2.10.11. & 12.
à Principio vno non posse plures creaturas immediatè procedere, ponens arguitur. 10.27.28. & 29
Principia entis naturalis quomodo duo, & tria. 1.2
Principia prima dicuntur regula. 263.2
Prioritas durationis accidit causa. 309.13
Prioritas nature est in Diuinis. 264.9
Prinatio duplex. 451.2
Prinatio est principium in fieri. 1.2
Prinatio per se transmutationis per accidens producti. 311.22
Prinatum, & positium quomodo percipiuntur? 139.6
Prius datur, ergo primum, an valeat? 293.5
Prius origine an possit esse sine posteriori. 409.7
Prius priore est posteriori prius. 214.1
Prius secundum naturam quid? 210.2
per Probari intelligitur demonstrari. 292.3
Producere infinitas intellectiones aequales an arguat infinitatem potentia. 367.10

Producere plura simul quando arguat maiorem perfectionem? 247.27
Producere plura successiuè an augeat perfectionem, ibid. 26
Producere posse infinitas intellectiones an arguat infinitatem in potentia? 367.7
Productio ad extrà per se non supponit productionem ad intrà. 289.15
Productio immediata à Deo positiue probari? 296.8
Productio natura est de imperfecto ad perfectum. 84.16
Productio per quid fiat? 289.15
Productione extrinseca ab vno produci possunt plura. 8.12.
 13. & seq.
à Productio vno secundum vnã rationem, non potest produci nisi vnum. 11.30
Productorum diuersitas penes que attendatur. 11.29
Pronitas ad peccatum non retardat à gloria. 460.16
Propagatio per quid distinguatur in animalis, & inanimatis? 428.6
Prophetæ certò sciunt se verum loqui. 474.9
Propheta quomodo habeant certam notitiam de futuris contingentibus. 475.13
Prophetia an sit libera. 474.9
Prophetia est scientia subalternata. 475.16
Proportio pluries non est proportio. 7.10
Propositio scibilis est ab intellectu apprehendente terminos. 368.2
Propositiones quanam sint concedenda, vel neganda ratione distinctionis formalis. 441.1. 442. 443 & 444 per totum.
Proprietates relatiua primi entis nobis notiores. 213.8
Prudentia acquiri potest circa temperantiam perfectè, licet nulla acquiratur circa fortitudinem. 249.17
Prudentia dicitur actiua sine efficientia proprii actus in sua potentia. 360.12
Prudentia dirigit sub illa ratione sub qua appetitus per virtutem inclinatur in obiectum. 348.12
Prudentia quomodo reducat intellectum à potentia essentiali ad accidentalem. 362.13
Prudentia si erit vna virtus ex attributione omnium dirigibilium ad vnum finem, virtus moralis erit tantum vna. 347.9
Prudentia actus circa obiecta temperantia, ac fortitudinis sunt speciei diuersi. 348.13

P V

Puer quare vocet quemlibet hominem patrem. 266.1
Punctum in actu, & punctum in potentia. 186.5
Punctum quomodo sit in linea? 199.2

Q V

Quæcunque sunt eadem vni tertio, &c. explicatur. 126.15
Qualitas ex quatuor capitibus est perfectior quantitate. 271.2
Qualitas latius patet, quàm quantitas. *ibid.*
Qualitas nobilior quantitate. 270.2
Qualitate quicquid est distinctum, est qualiter distinctum. 445.14
Quanta sola mensurantur. 179.4
Quantitas est mensura reliquorum accidentium. 172.6
Quantitas, & qualitates symbolice an maneant eadem in generato, & corrupto? 157.24. 158.25. & seq. 159.29. & seq. 160.33. & seq.
Quantitas, & relatio an sint actiue? 321.14
Quantitas molis, quantitas virtutis. 221.6
Quantitas non est causa qualitatis. 218.8
Quantitas perfectionis in Deo correspondet singulis creaturis. 175.18

Index Rerum.

Quantitatis triplex acceptio. 194.2
prima, & secunda. *ibid.*
tertia. 195.5
Quantitatem perfectiorem esse qualitate, arguitur.
 271.2
Quiditas an plus habeat entitatis, quam materia.
 414.8
Quiditas positive conuenit in qualitate? *ibid.* 6
Quiditas qualiter per modum determinetur? 274.5
Quies quid sit? 180.7
Quod, & quo sunt in actu intelligendi, & sentiendi.
 73.57
Quo eadem relatione, quâ compositum, principiat.
 329.18

R A

Ratio determinat voluntatem. 353.11
 Ratio representans infinita est infinite perfecta.
 243.16
 Ratio terminandi naturam alienam an perfectio
 376.9
 Ratio vna essentia representat infinita. 411.3
 per Ratiudinem, & per aliquiditatem quid intelligatur.
 418.5

R E

Realitates duas habet quod realiter conuenit, & differt,
 & quomodo distinctas; nec vna est eadem realiter alteri,
 nisi altera sit infinita. 246.22
 Recessus ab vno extremo est accessus ad aliud. 449.5
 Recipientis vnumquodque in alio per modum recipientis,
 quandoque vera, quandoque falsa. 45.37
 Relatio an distinguatur ab essentia, & non attributa.
 391.2.393.1.394.1
 Relatio cause in quo fundetur? 321.15
 Relatio dependentia se sit prima in creatura. 223.20
 Relatio diuina an fundetur in opposito? 396.2
 Relatio duplex in effectu. 224.1
 Relatio duplicem habet rationem. 391.2
 Relatio est mensura reliquorum accidentium. 172.7
 Relatio positive esse terminus productionis diuinae?
 425.2
 Relatio quomodo sit in essentia? 428.5
 Relatio rationis non facit per se vnum cum vno reali.
 412.5
 Relatio secundum dici, qua? 163.9
 Relatio secundum rem qua? 163.9
 Relatio seipsâ refertur ad Deum. 416.9
 Relatio vna diuina quomodo sit identice alia, cum neutra
 sit infinita. 396.3
 Relationem posse quietare intellectum, arguitur.
 374.1
 Relationes Dei ad creaturam transcendentem. 309.14
 Rationes habere infinitatem identice tantum. 374.3
 Representans excellentius per se representat minus excellentius,
 & quando. 412.6
 Repugnancia aliquorum quomodo possit probari. 246.23
 Res ab eodem habet esse, & vnitatem. 151.1
 Res potest esse simul vna, & plures, diuersimode. 147.35
 Res quilibet naturalis tendit in suum finem. 13.11
 Res quale esse habeant, antequam sint actu. 207.4
 Res, realitas, quiditas, seu formalitas quomodo se habeant?
 273.2

Res tripliciter cognoscuntur. 130.1
Res vna quare habeat conceptus plures. 446.21
Rei existentia actualis cognitio non est scientifica.
 107.8
Rei presentia duplex. 126.27
Rei sensibilis species respectu organi an impressa?
 119.4
*Rei singularis cognitio, ut existentis, magis tribuitur
 sensui, quam intellectui.* 116.39
Res corruptibiles, & motus mensurantur tempore.
 195.7
Res corruptibiles quomodo mensurentur? 177.24
Res sicut se habent ad esse, ita se habent ad agere. 8.13.
 10.27
Rerum de creatione variorum varia opiniones. 6.2.3. & 4.
 7.5. & 7
Rerum periodi, siue atates. 176.23
Rerum periodi, siue atates unde sint longiores, vel breuiores?
 177.24
 Resolutio fit ad formam vltimam in componendo.
 310.19
in Resolutione quiditativa datur status. 281.2
 Respectus quomodo sit perfectio. 336.4
 Respectus rationis non sequitur extrema. 411.2
 Resurrectio, vel premium, aut pena operum an possint
 probari? 286.5

S A

Sacerdos curatus debet esse semper in idoneo statu ministrandi
 Sacramenta. 454.17
 Sacerdos in peccato mortali exercens actus Ecclesiasticos
 in peccato mortaliter in quolibet actu. 450.1
 Sacerdos quilibet existens in peccato mortali positive
 Eucharistiam ministrare. 455.20
 Sacramenta quocumque tempore recipiens in peccato mortali,
 peccat. 454.16
 Sacramentorum institutio naturaliter nequit probari.
 291.22
 Sacramentorum institutio ratione nequit probari.
 587.7
 Salomonem fuisse damnatum verisimilius est. 476.19
 Salus, & condemnatio nostra à nostra libertate dependent
 partialiter. 24.32
 Salus finalis Salomonis an per sacram Scripturam possit
 efficaciter probari. 471.1
 ad Salutem necessaria tradita sunt in sacra Scriptura.
 476.18
 Sanctorum merita quomodo transferantur ad alios.
 456.2
 Sanitas fit ex sanitate, & domus ad extrâ à dono ad
 intrâ. 368.12
 Sapientia quare non sit productiua, sicut essentia.
 410.15

S C

Scientia abstractiua, & intuitiua specie differunt.
 439.3
 Scientia accipitur pro specie impressa. 361.13
 Scientia albi, & nigri non est eadem specie. 349.16
 Scientia Dei non est practica. 19.8
 Scientia dicitur tripliciter. 433.3.434.3
 Scientia diuina, & immutabile velle non tollunt contingentiam
 in rebus. 23.29. & seq.
 Scientia, & voluntas in Deo, & sunt idem, & se
 mensurant. 23.31
 Scientia naturalis quomodo sit vna. 482.21
 Scientia qualiter haberi possit de contingentibus?
 445.10
 Scientia

Index Rerum.

Scientia qualiter procedat à sensu? 121.10
Scientia, quâ scio me scire, est experimentalis. 311.
 20
*Scientia quomodo possit esse unus habitus alicuius com-
 plexi.* 480.15
Scientia, ut sit una respectu plurimum, quid sufficit. 481.
 19
*Scientia condiciones essentielles, & accidentales ex parte
 obiecti, & subiecti.* 434.4.5. & 6
Scientia unitas unde sumatur? 478.4.479.7
ad Scientiam aliquam quam pertineant? 407.9
nihil Scitur, antequam veniatur ad indivisibilia.
 275.1
Scotus diuinitus illuminatus. 254.46
Scoti alta contemplatio. 258.59
Scoti rationes subtiliores, quàm Aristotelis. 255.48
Scotum non fuisse Anglum. 236.18
Scriptura duplici modo cognoscitur. 473.7
Scriptura auctoritas quanta sit. 472.3
Scriptura sacra auctoritas apud quos valeat? 473.5
Scriptura varius sensus. 472.4

S E

*Sensibile positum supra sensum quare non faciat sensa-
 tionem?* 124.20
Sensibilia quomodo se habeant ad sensum. 120.7
Sensitivum quomodo fit in intellectu? 92.8
*quod Sensus exponatur, & cognoscat, intellectus autem
 solum cognoscat, ostenditur.* 116.38
Sensu spiritualis quid sit? 134.20
*Sensui magis tribuitur cognitio rei singularis, ut existentis,
 quàm intellectui.* 116.39
Sensuum cognitiones indicio intellectus sunt imperfecta.
 110.19
*Sententia ponens Deum ex necessitate natura produce-
 re creaturas refellitur.* 18. 2. 3. & seq. 19. 5. & 6.
 20.10
Separationis à materia quatuor modi. 74.62

S I

Siccitas quomodo inclinet ad calorem? 360.11
Si est per se quando habemus? 377.1
Sigilli foramina à quo repleantur? 298.2
ex Simplici puro non sit compositum. 83.15
Simplicitas Dei an probeatur? 297.11
Simplicitas non est perfectio simpliciter in creaturis.
 336.5
Simplicitas non semper melior. *ibid.* 4
Simultas potentia, & potentia smultatis. 257.56
Singulare duobus modis accipitur. 109.13
*Singulare primo modo acceptum cognoscitur à sensu par-
 ticulari.* *ibid.*
*cognoscitur ab intellectu, sed suam actualitatem exi-
 stentia non experietur.* *ibid.*
*Singulare quando imaginamur, vel intelligimus, non pos-
 sumus discernere, nisi sola ratione.* 114.31
Singulare quid? 279.1
Singulare quomodo apprehendatur ab intellectu, & sensu?
 117.43
Singulare unde non gignat speciem? 267.4
Singularis descriptio. 279.4
*Singulare imprimere speciem tripliciter potest intelli-
 gi.* 268.7
Singulare non cognosci directe qui dicant? 113.28
Singularitas an representetur per propriam speciem?
 166.2
Singularitas non est ratio agendi, sed natura. *ibid.* 21

S O

Sol indurat lutum, & soluit glaciem. 300.7

Sol quare non sit receptivus caloris? 334.37

S P

Species humana est mensura omnium corporeorum. 174.
 14
*Species intelligibilis mediat inter intellectum, & phan-
 tasma.* 125.21
Species intelligibilis requiritur in intellectu propter duo.
 129.37
Species multiplicabilis potest habere infinita individua.
 253.40
Species natura prius imprimitur. 266.2
Species quomodo ratio cognoscendi? 127.31
Species rei sensibilis respectu organi an impressa? 119.4
Species transfertur ad diuina, non genus exponitur. 245.
 21
Species triplex. 123.15
Species ultima primò concipitur, reliqua ut aliquid ipsius.
 273.3
Species sensibilis triplex esse. 124.20
Species vicem an possit supplere phantasma? 124.19
Species unitatem, & varietatem que faciant? 88.30
per Speciem quid intelligat intellectus? 129.37
Species dua essentiam diuinam inaequaliter participant.
 111.31
Species, & numeri in multis conueniunt. 235.16
Species sunt sicut numeri. 320.12
*Species duas per aequalem distantiam entitatis sicut non
 est dari, sic nec in natura naturam generis aequaliter
 participant.* 54.34
*Species impressas dari in intellectu varijs rationibus pro-
 batur.* 128.33.129.35
quarum prima soluitur. *ibid.* 34
Species recipi in intellectu probatur. 124.17
*Speculatio intellectus parum prodest, nisi comitetur af-
 fectus purgatio, atque eleuatio.* 259.60
Speculatiua non est nobilior suprema practica. 405.2
Sphæra quomodo tangat in puncto. 187.11
Spiratio quia communis, an ideò perfecta? 376.8
*Spiritum sanctum procedere à Filio an demonstrari
 possit.* 290.19

S V

*Subiectum demonstrabile debet esse conuertibile cum ex-
 tremis.* 436.2
Subordinatio triplex potentiarum. 439.6
Subsistendi ratio an perfectio? 376.9
Substantia diuiditur in materiam, formam, & compositum.
 375.5
*Substantia est mensura omnium entium, que ponuntur in
 reliquis predicamentis.* 171.5
Substantia finita est in genere, sicut de infinita. 245.
 22
*Substantia nulla virtute accidentis principaliter potest ge-
 nerari.* 95.20
Substantia quomodo cognoscatur per accidens? 131.5
Substantia quomodo lucet in accidente? 377.2
Substantiam absque omni materia possitne facere Deus?
 44.28
Substantia separata mensurantur euo. 193.5
Substantia spirituales an sint simplicissima? 40.12
*Substantias spirituales non habere materiam quare dica-
 tur.* 44.27
Summum, quod excedi non potest. 254.43
Superficies est subiectum albedinis in Sacramento.
 271.4
Supernaturalitas quid dicat in operatione? 372.6
Supremum, vel summum quod non est, nihil est.
 235.14

V v .4

Sufce

Index Rerum.

Susceptivum an nobiliss suscepto? 255.49

S Y

Syllogismi varij practici de varijs virtutibus. 348.13

T A

TActus certius experitur suum obiectum, quam alij sensus. 117.42

T E

Tempus an adhuc esset, ablato motu caeli? 182.17.

Tempus an proprie possit dici longum, vel breue. 167.28

Tempus an sit in motu primi mobilis, ut in proprio, & unico subiecto. 181.13

Tempus discretum quomodo assignetur? 189.19

Tempus entitatiue multiplicatur, ut motus. 182.16

Tempus, & motus utrum sint idem re, vel tempus sit aliquid extra animam? 161.2

de hoc varia sententia. 161.2. & seq.

argumenta soluntur. 169.34. & seq.

Tempus habeatne esse reale extra animam? 162.6. & 163.10. & seq. 164.13. & seq.

Tempus in quo habeat esse, secundum Augustinum? 163.13

nec Tempus, nec numerus dicit rem aliam absolutam ultra numerata. 162.5

Tempus qualiter comparetur ad motum? 182.17

Tempus qualiter dicatur esse in re extra animam? 167.26

& qualiter in anima? *ibid.* 27

Tempus qualiter se habeat ad motum? 167.26

Tempus quomodo in rebus, & quomodo in anima? 164.16

Tempus respectiue ad intellectum, est unum. 183.19

Tempus utrum sit idem numero. 178.1

de quo sunt opiniones varia. *ibid.* & 179.3. & seq.

qua refutantur. *ibid.*

Temporis duratio unde sumatur? 202.13

Temporis partes qualiter possint dici in re verè copulari? 167.28

Temporis partes quare dicantur non emia? 167.27

Temporis triplex consideratio. 182.16

Tempus, & motum habere esse reale extra animam, qui dicant? 164.15

de Tempore dubia quedam. 202.12

soluntur. *ibid.* 13. & seq.

Terminus formalis duplex. 400.6

Terminus primus generationis quid, & quid formalis? 424.2

Terminus similior cause, quam actio eius. 334.34

Terra an habeat aliquem gradum vite. 84.18

Terra qualitates an sint producibiles ab agente creato? 84.19

T H

Theologia Dei respectu sui practica. 405.1

Theologi est ostendere nihil impossibile doceri à fide. 370.4

Theatrum unde dictum. 263.2

Theorema unde dictum. *ibid.*

Theoremata ante hunc tractatum scripsit Scotus. 252.37

Theoremata ante Metaphysicam an scripserit Scotus? 308.11

Theoremata mirabili spiritu à Doctore inuenta. 262.1

Theoremata vocat Scotus conceptus communes, definitiones, petitiones, conclusiones. 273.2

Theorematis, velut regulis utitur Scotus in suis scriptis. 263.3

Theoria, seu Theorica quid? *ibid.* 2

Thesaurus Ecclesie unde congregetur. 456.1

T O

Totum an distinguatur à partibus. 228.11

Totum idem quod perfectum. 337.8

Totum est subiectum accidentium. 328.15

T R

Tractatus hic quare vocetur Theoremata? 263.3

Trinitas naturaliter probari nequit. 285.1

Trinitatem naturaliter cognosci arguitur. 369.1

V A

ex **V**arietate actus non sequitur varietas in potentia diuina. 14.16

V E

Vegetatiuæ opera quot sint? 93.12

Vegetatiuum quomodo sit in sensitiuo? 92.8

Velle Dei quoad extrinseca est contingens. 356.2

Velle diuinum sicut potentiam diuinam non contrahit, sic nec scire diuinum potentiam cognitiuam. 25.41

Velle, & nolle Dei non sunt oppositi, sed idem actus. 15.19

Velle hoc, & non velle hoc solum dicunt in Deo diuersos respectus ad res. *ibid.*

Velle, quod est actio, est liberum. 380.3

Verbum in Diuinis quomodo producatur? 42.9

Veritas conclusionis, & premissarum quomodo differant? 301.9

Veritatis descriptio. 387.1

Verum an possit appeti à voluntate, & bonum apprehendi ab intellectu? 422.4

Verum, bonum, necessarium, important perfectiorem. 292.2

Verum, & bonum an distinguantur formaliter. 422.3

Vestigium, imago, umbra, & similitudo differunt, & quomodo. 418.2

Vestigy, & imaginis differentia refutatur. *ibid.* 3

V I

in Viatore potest dari cognitio abstractiua de Deo. 432.3

Violentia non potest cadere in Deum, nec in voluntatem creatam. 20.13

Virtus diuersa an requiratur ad diuersas actiones? 326.12

Virtus intellectuina an specie informetur, vel ei species imprimatur? 119.3

Virtus intellectuina per se non est organica, neque corruptibilis. *ibid.* 112.25

Virtus intellectuina prasens est omnibus sensibus. 109.15 & quomodo? 110.16. & 17

Virtus quomodo causa moralitatis in actu. 357.4

in Virtute non est alteratio, nec motus. 348.11

Virtutes diuersa intellectus sunt diuersa potentia. 366.4

Visio quomodo impediatur, specie recepta in oculo? 324.4

Visiones albi, & nigri diuersa specie. 350.19

Visus ad actum requiritur medium luminosum propter tria. 119.1

Visus

Index Rerum.

Visu noster fallitur, & non Dei. 252.37
Vis sensuivam perficiens vere cognoscit singulare sensibile, & quomodo? 113.26
Vitalitas non inest substantia anima per potentiam, sed è contrariò. 95.21
Vita sensuiva hominis est à Deo creante. 86.23
Vivum melius non vino. 238.5
per Viatoris quid intelligatur? 467.21

V N

Vnio ad Deum illa maior est, qua est rei ad suum finem. 95.21
Vnio an sit de essentia compositi? 329.18
Vnio hypostatica perfectissima. 69.43
Vnio hypostatica substantialis, non formalis. 69.42
Vnio quomodo prior composito? 330.19
Vnionis causa qua? 60.7
de Vnione anima varia Philosophorum opiniones. 61.12. 62.13
refelluntur. *ibid.* & 14
Vniri intimè formam, & non communicare actualitatem, repugnat. 70.46
Vnitas analogia quid, & quomodo sumatur? 3.15
Vnitas comenit compositis, & simplicibus. 280.2
Vnitas entis, ut communis Deo, & creaturis, est analogia, & non generis. 3.15
Vnitas, & coëxistat primi efficientis quomodo probetur. 292.2
Vnitas, & veritas perfectius salvantur in primo cuiuslibet generis, quam in alijs. 4.21
Vnitas generis quid? 3.15
Vnitas integralis, & continui. 142.15
Vnitas magna causarum in homine. 112.24
Vnitas maior non est in effectu, quam in causa, non sumitur ut certum. 412.5
Vnitas maior, vel minor scientia penes quid attendatur? 481.17
Vnitas principium numeri quid sit? 140.8
Vnitas scientia unde sumatur? 478.4.479.7
Vnitas virtute continet totum numerum. 140.8
Vnitas unde magis sit? 315.10
Vnitas uno modo est prior numero, alio modo posterior. 143.19
Vnitatis causa prima conditio triplex. 5.27
Vnitatis causa prima modi tres, & explicantur. 6.28
Vnitatem, & varietatem speciei qua faciant? 88.30
Vnitatem qua pluralitas includat, & excludat. 7.10
Vnitates dupliciter numerantur. 149.41
Vnitates omnes, & numeri habent originem à Deo. 140.8
Vnitarum differentium specie, vel genere multitudo, vel replicatio non constituit numerum. 149.40
Vniuersale quid? 279.1
Vniuersale quomodo intelligatur? 268.7
Vniuersale si esset fictio, Metaphysica non differret à Logica. 269.1
Vniuersalis descriptio. 279.4
Vniuersalia sunt semper, & ubique. 269.3
Vniuersalissimum positivè, & privativè. 272.5
Vniuersum totum est ordinatum ad unum ultimum finem. 5.25
Vniuersi ordo, & colligatio mirabilis. 86.23
Vniuersi pulchra dispositio, & vnitas. 53.30
Vniuersi vnitas non stat sine vnitate ordinis. 234.11

Vnum aliter significat, quam ens. 139.4
Vnum est triplex. 397.4
Vnum, & multitudo quid significant? 139.5. & 140.6. & 7
Vnum per se quid? 280.8
Vnum, quod cum ente conuertitur, nihil dicit reale super substantiam. 139.2
Vnius natura duplex. *ibid.*
Vnius ratio dupliciter sumitur. 138.1
Vnum fieri ex materia, & forma probatur experientia. 59.2
& auctoritate. *ibid.* 3

V O

Voluntas an eodem actu vult finem, & considerationem eius. 382.3
Voluntas an habeat unum obiectum abstrahens à bono, & malo? 385.12
Voluntas an possit impedire assensum conclusionis demonstrata? 363.6
Voluntas an possit nolle bonum in communi. 381.2
Voluntas an sit causa principalis actus charitatis. 332.28
Voluntas an velit malum, quàm tale? 285.11
Voluntas Dei est semper coniuncta actui. 14.17
Voluntas Dei semper est in actu, tamen est libera. 381.3
Voluntas determinat se. 314.6
Voluntas diuina an velit per accidens deordinationem annexam actui, sicut nos? 385.13
Voluntas diuina à nullo mouetur ad operandum. 22.20. & 21
Voluntas diuina causa aliarum rerum, & ab alio extrinseco non mouetur ad agendum. 21.18. & 19
Voluntas diuina quomodo opposita simul velit? 15.20
Voluntas illimitata virtutis. 314.6
Voluntas inclinatur ad bonum infinitum, nec in alio quietatur. 247.25
Voluntas non est de se determinata ad aliquam partem contradictionis. 16.21
Voluntas nunquam necessitatur ab obiecto. 381.3
Voluntas omnia vult propter finem. 227.9
Voluntas possitne proponere aliquid Deo, & quomodo non? 382.4
Voluntas quare non imperet vegetatiua? 352.9
Voluntas quomodo auertat sensum ab actu? *ibid.*
Voluntas quomodo faciat magis considerare unum obiectum, quam aliud. *ibid.* 8
Voluntas si causet actum appetitus, videtur quod causet actum intellectum. 359.9
Voluntas sine actu intellectus non est sibi approximata. 354.4
Voluntas si necessario agit, ex qua positione intellectus hic cogit electionem. 355.5
Voluntas si necessario vellet vltimum finem, necessario faceret intellectum semper illum considerare. 382.2
Voluntas sine villo superaddito se determinat. 310.18
Voluntas sola se applicat ad agendum. 324.5
Voluntas, velle, intellectus, & intelligere sunt idem prima natura. 241.11
Voluntatis actus an possit causare aliquid in appetitu? 359.9
Voluntatis actus an requiratur ad credere. 368.1
Voluntatis diuina actus est tanti ambitus respectu oppositorum, sicut sua potentia. 14.18
Voluntatis

Index Rerum.

<i>Voluntatis divina determinatio an stet cum determinatione voluntatis?</i>	255.46	<i>Voluntatem non naturaliter velle Beatitudinem arguit multipliciter.</i>	379.2
<i>Voluntatis divina obiectum est bonum infinitum.</i>	20. 12	<i>Voluntatem non necessitari circa finem, aut considerare necessario finem.</i>	384.8
<i>Voluntatis divina obiectum proportionatum est bonum infinitum.</i>	14.17	<i>Voluntatem nullo modo necessitari per charitatem.</i>	386.2
		<i>Voluntates duas infinitas esse repugnat.</i>	252.38

F I N I S.

R. P. F.

IOANNIS DVNS

SCOTI,

DOCTORIS SVBTILIS,
ORDINIS MINORVM,

Meteorologicorum

LIBRI QVATVOR.

Opus quod non antea lucem vidit, ex ANGLIA
transmissum.

*Aduertat compactor librorum, hunc Tractatum a quo tardiùs ad nos delatum,
ante Tomum III. ponendum esse, ne erret.*

Index Rerum.

Tractatus de ...	111	Tractatus de ...	111
Tractatus de ...	112	Tractatus de ...	112
Tractatus de ...	113	Tractatus de ...	113
Tractatus de ...	114	Tractatus de ...	114
Tractatus de ...	115	Tractatus de ...	115
Tractatus de ...	116	Tractatus de ...	116
Tractatus de ...	117	Tractatus de ...	117
Tractatus de ...	118	Tractatus de ...	118
Tractatus de ...	119	Tractatus de ...	119
Tractatus de ...	120	Tractatus de ...	120

R. P. F. J.
 IOANNIS DVNS
 SCOTI,
 DOCTORIS SVBTLIS,
 ORDINIS MINORVM,

Meteorologicorum

LIBRI QVINTVS

Opus quod nonnulli in hunc modum vidit, ex Aegypto
 translatum

Ad hunc librum comparanda sunt, hunc Tractatum de ...
 hunc Tractatum de ...

R. P. F. LVCÆ

WADDINGI

DE

Hoc Meteororum Opusculo

CENSURA.

CRIPSISSE Scotum in Meteora Aristotelis, testis est Ioannes Pitseus, qui Opus ipsum M S. extare monet Oxonij in Collegiis S. Mariæ Magdalenæ, Balliolensi, & Orientali. Ego hoc iteratis precibus ab crudito viro, & charo amico recepi ex Anglia, cum reliqua omnia huius editionis opera iam fermè è prælo prodibant. Misi qua potui celeritate, vt simul etiam lucem post longas tenebras videret. Exscriptum est ex vetusto codice M S. qui Scoti nomen præferebat, idque iterum affigitur fini libri secundi. Aduit etiam alius codex, calamo exaratus, caractere antiquo, ex quo libri prioris multa correctæ sunt, alia varia lectiones ad marginem apposita.

Ego, quantum per breue tempus licuit, totum percurri, & licet Scoti esse non diffidam, tres mihi occurrunt scrupuli. Primus, quod Pitseus referat Scotum in Meteora scripsisse librum vnum; in hoc tamen Opere numerantur libri quatuor. Secundus, quod *lib. 1. quest. 10.* hic author Thomam Aquinatem, nondum à Ioanne XXII. canonizatum, titulo afficiat *Beati*. Tertius, quod *ibidem quest. 14.* citet Thomam Bradvvardinum tractatu de proportionibus; ille autem in Præsulatu Cantuariensi obierit anno 1350. anno videlicet ab excessu Scoti quadragésimo secundo.

Tolli verò posse hos scrupulos non inaniter conicio, si primò satisfiat, dicendo Pitseum per librum vnum intellexisse volumen, vel Tomum vnum, aut Opusculum vnum, attamen in libros quatuor distinctum; ita enim ipsum argumentum, & opus Aristotelis totidem libris dispartitum, quod ille elucidabat, exoptulabat. Secundò faciliè occurritur, asserendo longè ante canonizationis solennitatem S. Thomam per crebra miracula, notissimisque virtutes, *Sancti*, & *Beati* titulos obtinuisse: cui argumento est, quod Surius in eius vita referat, diuinitus plexum quendam, qui longè ante Apotheosim ei *Sancti* honorem, aut nomen denegauerat. Quare credibile est, saltem inter suos confodales, Scoto familiares, passim his titulis *Sancti*, & *Beati* audiuisse. Inter Thomæ autem & Scoti mortes anni elapsi sunt triginta quatuor, ante quos expletos iam constanti famâ viri *Beati*,

Aquinas feliciter tendebat ad canonizationem. Tertiò haud difficilè responderi poterit, asserendo Bradvvardinum grauiori atate decessisse, & ante illos annos 42. & Scoti mortem, tractatum illum scripsisse.

His neque contortis, neque violentis rationibus solui possunt leuiora illa obiecta: & quidem pro Scoto addo in secundi codicis margine quempiam addidisse rationem, quæ affertur *lib. 2. quæst. 4. conclus. 3.* vt probetur spiritus, siue bonos, siue malos, non mouere ventos: *Scoti, inquit, ratio hæc inefficax est,* deducta, scilicet à figura, vel proportionem, &c. Ab eius etiam doctrina Philosophica parum, vel nihil differt hoc Opusculum, & sæpè eisdem alibi vtitur principiis.

Si verò sint, qui pertinaciter resistent, & hoc Opus Scoto inuideant, aut solidâ aliquâ denegent ratione, alium propono Franciscanum authorem, in hoc studij genere commendatissimum, cui non immeritò tribui possit, Simonem Tunstedum Anglum, quem *Meteororum contemplatio*, teste Pitseo, *tam sublimem rapuit, vt quodammodo semper in tertio calo versari videretur.* Hic porrò, vt scribunt authores Angli, libros quatuor (totidem sunt isti) scripsit in Meteora, obiitque anno 1369. ante quem & Bradvvardinus iam decesserat, & Thomas canonizatus est.

Tractatus porrò doctus est, curiosus, & perutilis, neque vllum vidi in hoc genere ab antiquis potiori, aut ampliori studio exaratum. Versatum satis se ostendit author in re Mathematica, Astrologica, Perspectiua, aliisque scientiis. Quartum librum non absoluit; desunt enim Commentarij in reliquis tres partes, in quibus Aristoteles agit de passiuis qualitatibus; de passionibus, ac differentiis similarium corporum, à passiuis qualitatibus prodeuntibus, & de temperaturis corporum similarium.

INDEX

INDEX

Quæstionum Meteorologicarum,

LIBRI PRIMI.

Quæst. I.	 TRVM de impressionibus meteoricis sit scientia, tanquam de subiecto? pag. 1	
II.	An impressiones meteoricae fiant per naturam inordinatiorem ea natura, qua est propria elementorum?	3
III.	Vtrum necesse sit istum mundum inferiorem esse continuum. latioribus superioribus, ut tota virtus eius inde gubernetur?	6
IV.	Vtrum calum sit de natura ignis?	8
V.	Vtrum infinites eadem opiniones reiterentur?	10
VI.	Vtrum vapor sit de natura aeris, & exhalatio de natura ignis?	12
VII.	Vtrum ignis in concavo orbis Luna circulariter moueatur?	14
VIII.	Vtrum aer sit naturaliter calidus, & humidus?	16
IX.	Vtrum media regio aeris sit semper frigida?	18
X.	Vtrum motus localis sit causatiuus caloris?	23
XI.	Vtrum omne lumen sit causatiuum caloris?	25
XII.	Vtrum sphaera Solis per suum motum magis calefaciat ista inferiora quam alia sphaera caelestes?	28
XIII.	Vtrum quatuor elementa sint proportionalia continuè?	29
XIV.	Vtrum impressionum ignitarum exhalatio calida, & sicca sit materia?	34
XV.	Vtrum omnes impressiones ignitae sint eiusdem speciei specialissima?	36
XVI.	Vtrum de nocte, serenitate existente, appareant in calo hiatus, voragine, & rubei colores?	38
XVII.	Vtrum stella comata sit de natura caeli?	40
XVIII.	Vtrum stella comata sit vapor terrenus?	42
XIX.	Vtrum stella comata significet mortem Principum?	44
XX.	Vtrum Galaxia sit de natura caeli?	46
XXI.	Vtrum aqua pluuialis generetur in media regione aeris?	48
XXII.	Vtrum omnes impressiones aquae sint eiusdem speciei specialissima?	50
XXIII.	Vtrum grando magis debeat fieri Vere, & Autumnno, quam Hyeme, & Aestate?	52
XXIV.	Vtrum rubedo matutina sit signum pluuiae?	54
XXV.	Vtrum fontes & fluuij generentur ex aqua pluuiali, congregata in visceribus terra?	
	57	
XXVI.	Vtrum in concantibus terra generetur aqua fontium ex aere euaporato?	59

LIBRI SECVNDI.

Quæst. I.	Vtrum semper mare fluat à Septentrione ad Austrum?	61
II.	Vtrum mare fluat?	63
III.	Vtrum mare debeat esse salsum?	66
IV.	Vtrum ventus sit exhalatio calida, & sicca?	68
V.	Vtrum Sol faciat cessare ventos?	70
VI.	Vtrum terramotus sit possibilis?	72
VII.	Vtrum tranquillitas sit signum terramotus?	74
VIII.	Vtrum tonitruum sit extinctio ignis in nube?	75
IX.	Vtrum coruscatio sit possibilis?	77

LIBRI TERTII.

Quæst. I.	Vtrum Typhon, Ecephias, & Incensio sint exhalationes sicca?	80
II.	Vtrum fulmen sit ignis descendens de nube?	82
III.	Vtrum visus refrangatur ab aëre, ab aqua, & à corporibus densis?	84
IV.	Vtrum omne corpus possit reflectere lumen?	87
V.	Vtrum in visione facta per specula accidat error?	91
VI.	Vtrum in generatione Halo vapor inspissatus interponatur inter visum nostrum, & astra?	92
VII.	Vtrum Halo debeat apparere secundum circulum?	94
VIII.	Vtrum colores Iridis sint veri colores, vel solum apparentes?	96
IX.	Vtrum Iris debeat apparere secundum circulum?	98

LIBRI QVARTI.

Quæst. I.	Vtrum putrefactio sit possibilis, vel possibile sit fieri putrefactionem?	101
II.	Vtrum digestio sit perfectio causata ex proprio, & naturali calore, & opposito passivo?	113
III.	Vtrum sint tres species digestionum?	119
IV.	Vtrum digestio sanguinis, & nascencia à calore sit pepansis?	124

R. P. F.

LIBRI SECVNDI

R. P. F.

IOANNIS DVNS
SCOTI
DOCTORIS SVBTILIS
Ordinis Minorum.

METEOROLOGICORVM
LIBER PRIMVS.

QVÆSTIO PRIMA.

Utrum de impressionibus meteoricis sit scientia, tanquam de subiecto?

I. Arg. primū.

RGVITVR quòd non, quia de impressionibus solùm habetur notitia cum formidine ad oppositum. ergo, &c. Tenet consequentia, quia talis notitia est opinio, quæ est contraria scientiæ, vt vult expressè Aristoteles in primo Posteriorum. Et antecedens apparèt, nam de stellis comatis, quæ sunt quædam impressiones Meteororum, non potest haberi notitia certa, sed opinio solùm.

Secundum.

Secundò, de illis impressionibus meteororum habetur experientia sensus; igitur de eis non habetur scientia. Consequentia tenet, nam experientia sensus est notitia dignior quàm scientia. Non quærere rationem habetur dignius, ratione infirmitatis intellectus: vt vult Philosophus sexto Physicorum.

Tertium.

Tertiò, impressiones meteororum sunt inordinatè, ergo de iis non habetur scientia. Tenet consequentia, quia si modò fiant secundum vnum ordinem, & scientia de iis sit verificata secundum finem illius ordinis, tunc mutato ordine, mutabitur, siue falsificabitur scientia. Et antecedens patet per Aristot. in proœm. Vbi vult quòd impressiones meteororum sunt secundum naturam inordinatorem; ergo si fiant secundum naturam inordinatorem, sunt secundum naturam inordinatam, cum comparatiuus præsupponat suum positium.

dinatiorem, sunt secundum naturam inordinatam, cum comparatiuus præsupponat suum positium.

Quartò; quia huiusmodi impressiones, vt in præsentibus non sunt, sicut patet de tonitru, fulmine, iride, & huiusmodi; ergo de talibus non est scientia. Quartum.

Quintò, sequitur quòd de iis non est scientia, tanquam de obiectis, quia impressiones Meteororum sunt res extra animam; ergo non sunt obiecta scientiæ. Antecedens est apertè notum. Tenet consequentia, quia huiusmodi res sunt permutabiles; sed scientia est illorum, quæ impermutabilem fortiuntur naturam, vt patet primo Posteriorum: ergo, &c. Quintum.

Sextò, quia si res extra animam esset obiectum scientiæ, eadem ratione esset credulitatis, quia idem videtur iudicium de vtroque. Consequens est falsum, nam tunc idem simul & semel posset sciri, opinari, & credi; & ita posset de eodem error esse & ignorantia. Sicut, verbi gratià, de Deo possumus scire ipsum esse, & dubitare ipsum esse vnum, & credere ipsum esse trinum. Et sic de aliis prædicatis: Sextum.

Oppositum arguitur per Aristotelem in primo Posteriorum. Oppositum.

In ista quæstione videbitur secundum viam triplicem, quid est subiectum scientiæ; & tunc videbitur ad quæsitum. 2.

Quantum ad primum. Est vna via, quæ ponit quòd subiectum scientiæ est ipsa conclusio scita. Quæ via probatur sic: Nihil scitur nisi verum; nam omnis demonstratio est ex veris; vt patet per Aristotelem primo Posteriorum: sed sola propositio est vera; ergo sola propositio scitur, & non alia, quàm conclusio; igitur, &c. Prima via.

Secundò, quia obiectum scientiæ vniuersale vel est ipsa conclusio vniuersalis, & habetur intentum; vel est ipsa res signata per terminos Ratio 1.

istius conclusionis, & tunc vel res vniuersalis, & hoc non, cum nulla talis sit; vel res singularis, & hoc non, quia quâ ratione vna res singularis est obiectum istius notitiæ, eadem ratione alia, & per consequens nulla res est obiectum istius.

Ratio 3. Tertiò, Quia ista conclusio est scita, *Nulla Chimera est hircocerum.* Vel igitur obiectum istius conclusionis est res ad extrâ signata per cõclusionem, & hoc non est, cum nulla talis est; vel ipsa conclusio; & habetur intentum.

Ratio 4. Quartò, quia cõclusio scita est id a se scimus; quando conclusio scita est id, quod scimus. Tenet consequentia, quia idem videtur id, quod scimus, & id, cui assentimus. Antecedens apparet, quia nulli assentimus, nisi quod ab intellectu iudicatur esse verum; sed solum tale est propositio, & maximè conclusio.

3. Contra istam opinionem opponitur, quia si conclusio esset obiectum scientiæ habitæ per conclusionem, sequeretur quòd quilibet actu sciens haberet actum cognoscendi conclusionem. Consequens falsum, quia nunquam, vel rarò habemus actum reflexum super nostram cognitionem, quamvis sæpè cognoscamus. Consequentia tenet, quia obiectum cognitionis dicitur illud, de quò est notitia, & ad quod illa notitia terminatur obiectiue.

Obiectum cognitionis quod?

Secundò, Si conclusio esset obiectum, tunc conclusio apprehenderetur ab intellectu, & tunc quæratur, utrùm apprehensione incomplexâ, vel complexâ? non incomplexâ, quia talis non est scientia, cum sit acquiribile ab intellectu de quocunque complexo, vel incomplexo. Modò scientia non acquiritur sine euidencia alicuius principij, vel experientiæ, prædeterminante intellectum. Non complexâ, quia maximè esset talis conclusio vera: sed illud est falsum, quia multoties scimus, & cognoscimus per conclusiones, cum non consideramus de veritate, vel de falsitate earum.

4. Alia via est, quòd obiectum scientiæ est significabile complexè, per conclusionem scitam, sicut obiectum istius, *Homo est risibilis*, est, hominem esse risibilem, quod probatur, quia obiectum notitiæ habitæ per experientiam est tale significabile complexè; igitur & cuiuslibet alterius notitiæ. Consequentia tenet, quia vbique videtur iudicium idem esse. Et antecedens patet, quia si sentiam ignem calidum, per istam experientiam non solum cognosco ignem, nec solum caliditatem, sed cognosco ignem esse calidum.

Secunda via.

Secundò, Quia addiscens per Geometriam centrum circuli inuenire, non addiscit aliud quàm id quod scitur à latomo, siue Geometra: sed à latomo non scitur ista conclusio, sed significabile per ipsam.

Refollitur. Contra istam viam arguitur, primò, quia vel tale significabile complexè est res distincta à re significata, vel non. Si sic, contrâ, primò per Aristotelem s. *Metaphysic.* Vbi dicit quòd in dictis secundum se, idem est esse ipsum, & ipsum, sicut idem est esse Deum, & Deum.

Secundò, Quòd si esset tale distinctum, sequeretur quòd est aliquid ens cõternum cum Deo, quod Deus, nec posset augmentare; nec diminuire, nec annullare, dato quòd Deus esset infiniti vigoris, sicut concedimus ipsum esse. Consequens impossibile, & contra fidem. Probatur consequentia, quia Deus non potest annullare seipsum; igitur æternatur. Sic ex parte rei est,

Deus non potest annullare seipsum.

quòd Deum esse, est; & istud, sit esse, scilicet Deum esse, Deus non potest annullare, nisi seipsum annullaret; igitur, &c. Si autem tale significabile non distinguitur à re significata per subiectum, vel prædicatum conclusionis, tum sequitur quòd nil aliud esset subiectum huius scientiæ, quàm tales res significatæ; quod intendimus.

Pro tertia via sit conclusio ista: Res significatæ per terminos conclusionis scitæ, sunt obiecta scientiæ. Probatur. Quia istud est obiectum conclusionis, ad quod vltimatè terminatur notitia per istam conclusionem; sed hoc est ad rem extrâ, & non ad conclusionem, vel ad significabile per ipsum; ergo, &c. Istud apparet in exemplo, nam obiectum sensationis, sicut visio, non dicitur species, quæ immediatè mouet visum; sed obiectum dicitur res ad extrâ, sicut paries, vel aliquod huiusmodi, à quo causatur ista species. Minor apparet, quia si sciat illud, quòd Iris causatur ex refractione radiorum, cognitio ista non terminatur ad conclusionem, nec ad significabile per illam. sed ad rem extrâ, scilicet ad Iridem, à qua vltimatè deriuatur cognitio istius conclusionis.

Et si dicatur quòd non est similitudo de obiecto visionis, & notitiæ conclusionis, eò quòd visus non apprehendit id, nisi incomplexè; quia si dicam quòd complexè apprehendit, tunc dicam quòd obiectum illius conclusionis non est res extrâ, sed significabile complexè per illud iudicium complexum. Id non valet, quia cognitio complexa sensus interioris de re absente iudicat, sicut est cognitio, quam habeo modò de pariete nudo, quamuis in mente determinetur ad species animalis, & similitudinem existentem in phantasia, tamen vltimatè terminatur ad rem extrâ, quia ab illa fuerit causata illa similitudo.

Sciendum tamen, concordando istas opiniones, quòd quilibet istorum potest dici obiectum scientiæ; scilicet tam conclusio scita, quàm significabile per conclusionem, quàm etiam res significata per ipsum. Vnde conclusio potest dici obiectum, eò quòd ipsa immediatè obicitur intellectui; sed de notitia incomplexa terminorum est scientia, tanquam de subiecto magis mediato, sed vltimatè. Res extrâ est obiectum, à quo aliæ notitiæ tam terminorum, quàm conclusionis deriuantur.

Tunc ad rationes primæ opinionis, quæ sunt contra conclusionem.

Ad primam, *Nihil scitur nisi verum.* Apertum est quòd nihil scitur nisi verum; tanquam conclusio scita, tamen aliquid scitur verum, tanquam res significata per subiectum conclusionis scitæ, quando tum neque est verum, nec falsum.

Ad secundam, *Quòd obiectum est cognitio vniuersalis*, &c. Dico quòd obiectum conclusionis vniuersalis est quælibet res singularis significata per obiectum istius conclusionis quia quælibet talis apprehenditur per conclusionem vniuersalem, saltem conceptu confuso. Et si dicatur, possibile est quòd cognitio vniuersalis fuerit causata à duabus rebus singularibus, vel à tribus, & non à pluribus; igitur videtur quòd illæ res, à quibus causatur, essent obiectum ipsius, & nihil aliud. Negatur consequentia. Concipio omnes homines mundi conceptu confuso, & tamen conceptus iste non erit causatus nisi à valde paucis.

Ad tertiam, *Nulla Chimera est hircocerum*, &c. Ad 3.

Dico

5.

Tertia via.

Res significata per terminos conclusionis scita sunt obiecta scientiæ.

6.

Ad rationem i. prima opinionis, nihil scitur nisi verum, quomodo?

Ad 2.

Dico quòd obiectum istius est caput Draconis, cauda Leonis, corpus Equi, vel sic de huiusmodi, quæ imaginantur conceptione aduniente quasi compositum vnum, qualiter non componuntur, nec possibile est ea componi.

Ad 4. Ad quartam: *Illud cui assentimus, &c.* Negatur, quia illud scimus tanquàm obiectum scientiæ, quòd significatur per partes illius cui assentimus.

7. Ad rationes altertius, primò ad primam. Negatur assumptum, quia obiectum notitiæ experimentalis est res significata per terminos istius notitiæ, sicut in experiendo ignem esse calidum, ignis est obiectum, à quò deriuatur ista notitia experimentalis, & suorum terminorum euidentiæ: Eodem modo ad secundam patet. Igitur ex istis qualitatibus de rebus significatis per terminos conclusionis est scientia tanquam de subiectis. Et tantum de prima.

Ad rationes s. opin.

Quantum ad secundam, sciendum est quòd in proposito *scientia* dicitur notitia vera, & notitia prius dubia, tum nata fieri euidens per principia notiora.

Secundò, sciendum est quòd *Meteoros* dicitur quasi *elevatio*: eò quòd istæ impressiones, quæ dicuntur Meteoricæ, pro maiori parte fiunt per elevationem vaporum, & fumorum; quamvis tamen aliquæ fiunt sub terra, sicut fontes, & terremotus.

Meteoros quid?

Tertiò, sciendum est quòd *impressio* in proposito non capitur largè pro omni actione, quæ imprimitur aliqua forma, vel qualitas; sed in proposito *impressio* potest dici de quatuor. Primò, de alteratione ad aliquam qualitatem secundam, quæ immediatè consequitur alterationem primarum qualitarum, vel etiam elementorum, & talis alteratio est sicut inflammatio, vel coloratio, vel congelatio.

Impressio quid?

Secundò, *impressio* illa non solum dicitur de alteratione ista, sed de mixto consequente istam alterationem, sicut de hiatibus, voraginibus, de grandine, pluvia, & huiusmodi:

Tertiò, dicitur *impressio* de qualitatibus & operationibus huiusmodi mixtorum, sicut color nubes, sonus tonitruus, ictus fulminis, motus venti, & huiusmodi, possunt dici impressiones Meteoricæ.

Quartò, dicitur de impressionibus apparentibus ex reflexione radiorum corporis luminosi, sicut de halo, Iride, paraheliis & virgis.

Quartò sciendum est, quòd de aliquo potest esse multiplex scientia, scilicet vt categorica affirmatiua de presenti, vel negatiua, hypothetica, conditionalis, & temporalis:

8. Tunc ponuntur conclusiones. Prima est, quòd de impressionibus Meteoricis est scientia; tanquam de obiectis. Probatur, quia tales impressiones habent causas determinatas, proprias passiones, & principia, per quæ istæ passiones possunt de iis demonstrari. Consequentia tenet per primam partem conclusionis, & arguitur, quia hoc sufficit ad hoc quòd de aliquo sit scientia.

Conclusio 1. De meteoricis impressionibus est scientia.

Secunda conclusio est, quòd de aliquibus impressionibus est scientia categorica affirmatiua de presenti v.g. *Ista conclusio est summè necessaria, Media aëris regio est frigida;* sed plures aliæ conditiones huius libri, & pro maiori parte sunt solum temporales. v.g. *Quandocumque fit tonitruus, est sonus in nubibus; & quandocumque fit stella comata, tunc fit vapor terrenus, habens partes fortiter adiacentes, elevatus ad mediam regionem aëris, astus mutatione principum aliarum* Scoti oper. Tom. III.

Conclusio 2.

magnarum verum significans in hoc mundo. Similiter dico, quòd aliæ conclusiones huius libri sunt solum opinatiæ, & maxime illæ quæ sunt de stella comata, & Galaxia.

Tertia conclusio est ista, quòd scientia illa est valdè vilis, & pulchra: Est enim vilis.

Conclusio 3.

Primò ad futurorum præcognitionem, vt dicunt Astrologi, quòd homo qui inclinatus fuerit à natura ad iudicandum de futuris per stellas, & impressiones, quæ fiunt sub orbe Lunæ, citius iudicabit, quam ille qui iudicat secundum stellas fixas.

Secundò, videlicet ad periculorù evitacionem, quia per illam scientiam homo potest eligere loca, vbi melius potest præseruari à fulmine, terremoto & huiusmodi periculis.

Tertiò, valet ad habitationis electionem, nam per illam scientiam cognoscitur vbi est bonitas fontium, & fluminum, & huiusmodi, quæ requiruntur ad conuenientem habitationem.

Quartò, est pulchra, & nobilis. Pulchra, quia pulchrum est scire causas huiusmodi mirabilium effectuum, qui accidunt sub cælo, sicut sunt stellæ cadentes, capræ saltantes, cometæ, Galaxia, & huiusmodi.

Ad 1. arg. principale.

Ad rationes. Ad primam, concedo quòd quantum ad aliqua, quæ demonstrantur in ista scientia, solum habetur notitia cum formidine ad oppositum, sicut de Cometis, Galaxia; sed de aliis vera habetur notitia, & conclusio ad tertium librum licet non habetur notitia ita certa, sicut in Mathematica & respectiua.

Ad secundam, *De illis habetur, &c.* Concedo antecedens, & nego consequentiam. Et ad rationem dico, quòd quantum ad diuersa habemus experientiam sensus, & notitiam scientificam de istis. Nam quantum ad quòd est huiusmodi impressionum habemus experientiam sensus, & scientificè inquirimus causas ipsarum.

Ad 2.

Ad tertiam, videbitur in proxima questione. Ad quartam, dico quòd quæcumque non sunt huiusmodi impressiones, de iis est solum scientia conditionalis, & non categorica affirmatiua demonstratio.

Ad 3. Ad 4.

Ad quintam, *Ista impressiones, &c.* Concedo antecedens, & nego consequentiam. Ad probationem, *scientia est, &c.* Dico quòd hoc intelligitur quòd conclusiones scitæ, quandocumque proponuntur debent esse veræ.

Ad 5.

Ad sextam, concedo consequens, quia res extrinsecus est obiectum credulitatis, & concedo consequens, ad quòd deducitur, quòd de eodem simul & semel est scientia; error, opinio, & ignorantia, quoad diuersa prædicata.

Ad 6.

QUESTIO II.

An impressiones Meteoricæ fiant per naturam inordinatiorem eâ naturâ, quæ est propria elementorum?

ARGVITVR quòd non, quia impressiones tales non fiunt secundum naturam; ergo, &c. Consequentia nota est, & antecedens patet, quia illa non fiunt secundum

Arg. primū.

dum naturam, quorum generationibus necessa-
riò concomitantur motus violenti; sed sic est de
istis impressionibus; nam in ictu fulminis descendit
ignis, in generatione nubium, & ventorum
ascendit exhalatio terrena; sed descensus ignis, &
ascensus terræ sunt motus violenti; ergo, &c.

Secundum.

Secundò, nam istæ impressiones meteoricæ
sunt à casu, ergo non sunt à naturâ. Consequen-
tia tenet, quia ista, quæ sunt à casu, sunt præter
intentum agentis: sed agens intendit ea, quæ sunt
à naturâ, vt vult Philosophus 2. *Physicorum*:
ergo, &c. Antecedens patet, nam istæ impressiones
eueniunt extrâ non semper, & frequenter, & per
consequens à casu.

Tertium.

Tertio, impressiones meteoricæ non sùnt inor-
dinatæ, ergo non secundum naturam inordina-
torem. Consequencia nota est & antecedens ap-
paret per Philosophum *in fine 12. Met.* vbi dicit
quòd entia nolunt malè disponi.

Quartum.

Quartò, si impressiones meteoricæ fierent
inordinatæ, sequitur quòd Astrologia de iudiciis,
saltem ad illam partem, quæ est de impressioni-
bus aëris, esset falsa, & incerta. Consequens fal-
sum, & probatur, quia in Astrologia de iudiciis
ponuntur certæ regulæ de aduentu huiusmodi
impressionum, modò, si fiant inordinatæ, de ad-
uentu illarum non possit poni certa regula. Vnde
Astrologi de euentu pluuiæ ponunt talem regu-
lam, quòd si in hora conjunctionis Solis, &
Lunæ, aër ascendens super aliquam regionem
pluuiosus fuerit, cum Luna fuerit ad gradum
ascendentem, pluit in illâ regione.

Quintum.

Quintò, quia ordo in causâ ponit ordinem in
effectu, sed causæ istarum impressionum sunt ordi-
natæ: ergo & impressiones sunt ordinatæ.
Maior apparet, quia aliunde non potest argui ordo
effectus. Et minor apparet per Philosophum
in præmio, vbi dicit quòd motus corporum cœ-
lestium sunt causæ illarum impressionum, qui
motus sunt ordinati.

Sexum.

Sextò, quia in naturâ nihil est inordinatum;
sed istæ impressiones sunt à naturâ; ergo non
sunt inordinatæ. Maior apparet, quia hæc natu-
ra in omnibus est causa ordinis; & minor patet,
quia istæ impressiones sunt à causâ. naturaliter
agentè propter determinatum finem.

Oppositum arguitur per Aristotelem *in primo
capite huius.*

*Diuisio qua-
stionis.*

In ista quæstione, primò videbitur si impres-
siones meteoricæ sunt secundum naturam.

Secundò videbitur in generali de ordine vni-
uersi, & in quibus ordo consistit.

Tertio, videbitur specialiter de ordine istarum
impressionum.

ARTICVLVS I.

*An impressiones meteoricæ fiant
secundum naturam?*

2.

Quantum ad primum, sciendum, vt dictum
fuit, quòd impressiones meteoricæ sunt
mixta, imperfecta; operationes, vel qualitates hu-
iusmodi mixtorum, vel operationes immediatæ
ad talia mixta, & tales impressiones, sunt in mul-
ticiplici differentia. Nam quædam sunt igneæ, vt
hiatus, & voragine; quædam aëriæ, vt ventus;
quædam aqueæ, vt grando, pluuia, nix, & gene-

*Impressiones
sunt in mul-
ticiplici diffe-
rentia.*

rationes fontium, & fluminum; quædam ter-
renæ, vt generationes mineralium & terræ motus;
quædam aëriæ & aqueæ, vt fulmen; & quædam
sunt tantum causatæ: ex refractione radiorum,
vt halo, iris, parahelius, virgæ, & colores nu-
bium.

Secundò sciendum, quòd natura dicitur tam
de principio actiui, quam etiam passiuo, id est, de
materiâ & formâ; & tale principium actiuum,
vel est mediarum, sicut Deus, & cælum; vel est
immediatum; & hoc vel principale, sicut forma
ignis; vel instrumentale, vt calor; vel aliqua alia
qualitas. Eodem modo natura dicitur de princi-
pio passiuo mediatè, sicut est materia prima, &
etiam de principio passiuo, & immediatè, sicut est
elementum, vel mixtum.

Tertio sciendum est, quòd aliquid dici potest
naturale vno modo, vt naturale distinguitur contra
violentum; alio modo, vt distinguitur contra
voluntarium; tertio, vt distinguitur contra *ca-
suale*.

Quartò sciendum, quòd aliquid potest fieri
naturaliter respectu agentis, & respectu passi.
Vnde illud dicitur naturaliter fieri respectu agen-
tis, quod agens natura intendit; sed id dicitur
fieri secundum naturam respectu passi, quod fit
cum inclinatione passi.

Tunc ponuntur conclusiones. Prima est, quòd
quædam impressiones meteoricæ sunt violentè
respectu passi. Probat, quia ista sunt violentè
respectu passi, quæ sunt contra inclinationem
eius; sed plures impressiones meteoricæ fiunt
contra inclinationem passi, vt patet de ictu ful-
minis, in quo descendit ignis; modò ignis non
confert inclinationem tali motui, tamen istæ im-
pressiones fiunt naturaliter respectu agentis.

Secunda conclusio est, quòd aliquæ impres-
siones fiunt naturaliter, cum respectu agentis,
cum respectu passi, vt patet de casu pluuiæ, vbi
agens, scilicet forma grauis intendit istum mo-
tum & passum confert inclinationi.

Tertia conclusio est, quòd aliquæ impres-
siones fiunt à casu respectu agentium particularium:
sicut patet de quibusdam mirabilibus, quæ quo-
que generantur in mediâ regione; tamen illa fiunt
naturaliter respectu causæ vniuersalis; eò quòd
nil sit à casu respectu cuiuscunque causæ: Et hoc
de primo.

ARTICVLVS II.

In quo vniuersi ordo consistat.

DE secundo sciendum est, quòd ordo confi-
sit in quatuor; scilicet in situ, tempore,
perfectione, & casualitate. Ordo in situ non est
aliud quam regula certa, secundum quam res se
habent ad inuicem secundum differentias posi-
tionum: Vel est, istæ res sic se habentes secun-
dum istas differentias; sicut quatuor elementa, &
corpus cæleste ordinantur in situ secundum sur-
sum & deorsum, & partes hominis, scilicet ma-
nus, & costæ, secundum dextram & sinistram, &
sic de aliis.

Sed ordo, qui consistit in tempore, est certa
lex, vel regula, secundum quam res se habent ad
inuicem in tempore, secundum prius & poster-
ius; sicut reuolutiones cæli; ortus, & occasus
stellarum,

*Aliquid di-
citur natu-
rale triplici-
ter.*

*Aliquid fieri
naturaliter
apertè est, cum
respectu agen-
tis, cum passi.*

3.
*Côclusio pri-
ma.*

Secunda.

Tertia.

4.
*Ordo consistit
in quatuor.
Ordo in situ
quid?*

*Ordo in tem-
pore.*

stellarum, oppositiones, & coniunctiones, & eclipses se habent ordinatè in cælo secundum prius & posterius in tempore.

Ordo in causalitate. Ordo consistens in causalitate est certa lex, vel regula rerum se habentium ad inuicem ordinatè; sicut in genere causæ efficientis est talis ordo: primò est Deus, postea Intelligentiæ, demùm corpora cælestia, postea hæc forma particularis, vel ista demùm caliditas, vel aliqua qualitas mediata, quæ sit operatio tanquam instrumento. Ordo consistens in perfectione est certa lex, vel regula rerum sic se habentium ad inuicem, secundum maius & minus in perfectione. Et sic ordinantur substantiæ, vel species vniuersi, ita quòd primò est vna perfectissima, deinde subsequitur alia perfectio, & sic subordinatè. Ex quo patet quòd ordo non est aliud, quam res debite & ordinatè se habentes, secundum prius & posterius, in tempore, situ, causalitate, & perfectione.

Ordo in perfectione.

5. Vniuersitas est in ordine vniuersi.

Secundò sciendù, quòd in tali ordine quòdque est vniuersitas, & regularitas cum temporibus determinatis, sicut quandoque est maius tempus inter duas eclipses vnà vice, quam alià; & tunc quòd diffinitio fuerit magis propinqua vniuersitati, tantò facilius, & tantò remotior, tantò difficilius, percipitur. Et secundum hoc ponitur alia conclusio ad quæsitum, quòd vniuersum, & omnia corpora vniuersi sunt debite ordinata, & hoc comparando quodlibet corpus vniuersi ad omnia alia, & non ad vnum solum, neque ad alia. Probatur; quia totum vniuersum ordinatur secundum quandam proportionem harmonicam, sicut secundum quandam consonantiam, ergo totum vniuersum est bene ordinatum. Consequentia tenet, quia consonantia consistit in debita proportione, & ordine sonorum. Antecedens probatur; quia sicut in consonantia musicali si tota consonantia fieret secundum eandem altitudinem, & depressionem, secundum quam vox sit magis suaviter incidens auditui, amplius consonantia non fuerit pulchra, nec debite ordinata. Similiter est de vniuerso, quòd si omnia corpora vniuersi essent æque perfecta, tunc amplius non esset vniuersum pulchrum, nec bene ordinatum.

6. Et si arguitur quòd in vniuerso fiunt multa monstra, quæ sunt defectus naturæ, ergo si ista non fierent, vniuersum melius ordinaretur. Dicitur, negando consequentiam, quia sicut in consonantia musicali intercipitur quoque aliqua dissonantia, propter quam tota melodia est pulchrior, ita totum vniuersum est pulchrius, & melius ordinatum, in hoc quòd monstra causantur, semper comparando monstra ad omnia alia corpora vniuersi.

Secundò probatur conclusio. Quia omne pulchrum est ordinatum; sed vniuersum est pulchrum, igitur, &c. Maior patet, quia pulchritudo consistit in ordinatione, vt patet inducendo; nam facies dicitur pulchra, in qua lineationes cutis & coloris eiusdem debite ordinantur; secundum quòd delectat visum. Et apparet etiam; quia nihil est pulchrius, vel mirabilius vniuerso, vt communiter dicunt omnes Philosophi.

Tertiò, quia omnia entia sunt bene ordinata, & debite disposita, & hoc intendit Philosophus 12. *Metaphysic.* cum dicit quòd *entia non sunt malè disposita*; & etiam cum dicitur, quòd in omnibus natura est quasi causa ordinis.

ARTICVLVS III.

De ordine impressionum meteoricarum.

QUANTVM ad tertium, sciendum est, quòd impressiones meteoricæ, vel possunt comparari ad omnia alia corpora, vel ad naturam cæli.

7. Impressiones meteoricæ possunt comparari dupliciter. Conclusio 1.

Secundum hoc sequitur prima conclusio, Impressiones meteoricæ sunt, & fiunt ordinatè comparando ipsas ad omnia corpora vniuersi. Patet per secundam partem conclusionis, quia omnia corpora vniuersi sunt debite disposita, vel ordinata, sed impressiones meteoricæ sunt corpora vniuersi, ergo, &c. Ad hoc posset deduci signum, quia istæ impressiones in tantum sunt ordinatæ, quia per alias istarum potest haberi præscientia doctis; sicut vnus Philosophus prognosticauit motum terræ per apparitionem cuiusdam columnæ igneæ ascendentis à terra; & idem magis patet in sequentibus.

Secunda conclusio est, supposito quòd omnes propositiones astrologicæ de iudiciis essent veræ, ita quòd ad talem constellationem necessariò & determinatè sequeretur talis impressio aëris, adhuc difficilius esset cognoscere ordinem istarum impressionum, quam ordinem motuum cælestium corporum. Probatur, quia in corporibus cælestibus est vnus solus motus, scilicet localis, quem oportet cognoscere; sed in istis inferioribus sunt multi motus, ergo difficilius cognoscitur ordo istorum, quam corporum cælestium. Consequentia tenet, quia vbi oportet plura cognoscere, vt plures mutationes, ex quarum qualitatibus posset ordo variari, difficilius ordo cognoscitur, quam vbi oportet vnum solum motum cognoscere. Antecedens apparet, quia in istis impressionibus est motus alterationis, generationis, corruptionis, augmentationis.

Conclusio 2.

Secundò, patet ad experientiam, nam facilius est homini cognoscere oppositiones, & coniunctiones planetæ, quam cognoscere quòd cras pluet, vel post cras fiet grando. Et sic mixtam istam conclusionem glossat Aristoteles cum dicit, quòd impressiones meteoricæ sunt minus ordinatè quam natura cæli, & ordo impressionum difficilius cognoscitur, quam ordo motuum supra cælestium.

8.

Tertia conclusio est, quòd simpliciter loquendo, istæ impressiones meteoricæ sunt minus ordinatè, quam corpora cælestia, ex quo sequitur quòd propositiones de iudiciis Astrologiæ non sunt simpliciter necessariæ, saltem quoad istam partem, quæ est de impressionibus aëris. Probatur, quoniam aër ascendens supra aliquam regionem, vel ciuitatem, fuerit pluuiosus, tamen possibile est quòd non pluat, propter indispositionem materiæ.

Conclusio 3.

Impressiones meteoricæ minus ordinatè sunt quam corpora cælestia.

Secundò, Dato quòd fuerit materia disposita, adhuc potest artificialiter impediri casus pluuiæ, sicut si per multitudinem ignis in illa regione consumatur materia, ex qua pluuiæ illa deberet generari.

Tunc ad rationes. Ad primam, dictum est in conclusione, quòd quamuis descensus ignis non sit naturalis respectu passivi, bene tamen est naturalis respectu agentis.

Ad argumenta.

- Ad 2.* Ad secundam dico quòd istæ impressiones non fiunt extrà semper, & frequenter, & hoc in comparatione ad suas causas.
- Ad 3.* Ad tertiam, *ensia nolunt malè disponi.* Aristoteles intelligit comparando quodlibet ens ad omnia alia, & hoc est concessum. eodem modo ad vltimum argumentum est dicendum.
- Ad 4.* Ad quartam, *quia ordo, &c.* Negatur consequentia, quia ista iudicia, & istæ regulæ sunt veræ vt in pluribus, quamuis quædam falsificentur propter indispositionem materiæ.
- Ad 5.* Ad quintam, *quia ordo in causa, &c.* dico quòd causa istarum impressionum non solum est corpus cæleste, sed ipsum cum qualitatibus primis hic inferius: modò in illis qualitatibus potest esse inordinatio.

QVÆSTIO III.

Vtrum necesse sit istum mundum inferiorem esse continuum lationibus superioribus, vt tota virtus eius inde gubernetur?

- I. Arg. primū.* **R**EVITVR quòd non; quia ista non sunt continua, quorum vltima non sunt vnū; sed mundi inferioris, & corporis cælestis vltima non sunt vnū. Maior patet *4. Physicorum.* Et minor probatur, quia mundi inferioris partes omnes sunt corporales; sed corpus cæleste non est corporale; modò corporalis, & incorporealis vltima non sunt vnū, ergo, &c.
- Secundum.* Secundò, quia prima causa se sola potest regere istum mundum inferiorem: ergo non est necesse, &c. Consequentia tener, & antecedens probatur, quia prima causa, mediante corpore cælesti, quod est causa secunda, gubernat mundum inferiorem; igitur se sola potest; quia quicquid potest prima causa mediante secundâ facere, potest se solâ facere.
- Tertium.* Tertio, voluntas nostra est quædam virtus inferior, & non gubernatur à corpore cælesti; ergo. Maior nota est, & minor apparet, quia si voluntas regeretur à corpore cælesti, iam non esset libera, nec aliquid esset ei imputandum ad bonitatem, vel malitiam.
- Quartum.* Quarto, latio superior non cognoscit; ergo non gubernat istum mundum inferiorem. Consequentia patet, quia scientis & prudentis est gubernare, & regere, vt patet *ex primo Politicor.* Antecedens apparet, quia latio superior vel est motus corporis cælestis, vel corpus cæleste, quorum neutrum cognoscit.
- Quintum.* Quintò, sequeretur quòd in istis inferioribus non accideret error; & consequens falsum vt patet *2. Physicorum,* de monstro. Et apparet consequentia, quia ista inferiora reguntur à lationibus, in quibus non accidit error.
- 2. Sextum.* Sextò, sequeretur quòd omnia ista inferiora euenirent de necessitate. Consequens falsum, vt patet *2. Physicorum.* Probatur consequentia, quia lationes superiores eueniunt de necessitate, à quibus reguntur ista inferiora.
- Septimum.* Septimò, sequeretur quòd finis regeretur à suo efficiente: consequens contra Philosophum

4. Physicorum. Vbi dicit quòd secundum exigentiam finis oportet cætera moderari, & idèò agens dicitur gubernari secundum exigentiam finis, & non finis secundum exigentiam agentis. Probatut consequentia, quia secundum Commentatorem *1. Celi,* Omne agens est gràtia sui operis; modò ista inferiora sunt opus corporis cælestis, & per consequens finis istius; igitur secundum exigentiam huius mundi inferioris habent corpora cælestia regere, & non è contrà.

Octauò, sequeretur quòd in istis inferioribus esset tantus ordo, quantus in lationibus corporum cælestium: consequens falsum, vt patet præcedente conclusione. Et probatur consequentia, quia si sint horologia, quorum motus vnus dependet à motu alterius totaliter, tunc quantus est ordo vnus, tantus est ordo alterius: igitur si totus iste mundus inferior gubernetur à superioribus, æqualis esset ordo, &c.

Ad oppositum est Philosophus in proœmio. Vbi dicit quòd *ex necessitate continuum est iste mundus inferior lationibus superioribus, vt omnis ipsius virtus inde gubernetur.*

Sciendum est propter istas conclusiones, quòd per mundum Aristoteles intelligit aggregationem ex omnibus illis, quæ continentur infra concauum orbis Lunæ. Sed per lationes superiores intelligit motus corporum cælestium, vel corpora cælestia. Sed per virtutem intelligit tam virtutem actiuam, quàm passiuam, cuiusmodi sunt formæ, vel qualitates, quibus mediantibus fit aliqua operatio actiua, vel passiuæ. Sed per gubernare intelligit per congregationem aliquod fieri bonum agere intendenti.

In ista quæstione, arguendo tangendæ sunt tres difficultates. Prima est, vtrum mundus iste inferior sit continuus corporibus cælestibus? Secunda, vtrum prima causa possit immediatè regere istum mundum inferiorem? Tertia, vtrum voluntas nostra subsit corporibus cælestibus recipiendo impressiones ab eis?

ARTICVLVS I.

An mundus iste inferior sit continuus corporibus cælestibus?

Quantum ad primam difficultatem, sit prima conclusio; Iste mundus inferior non est continuus corporibus cælestibus. Probatut, quia ista non sunt continua, quorum motus non est vnus, *ex 5. Physicorum;* sed mundi inferioris, & corporis cælestis motus non est vnus, nam cuiuslibet partis mundi inferioris motus est rectus; sed corporis cælestis; & cuiuslibet partis istius motus est circularis: ergo, &c.

Secunda conclusio est, quòd iste mundus inferior est contiguus corpori cælesti. Probatut, quia vel corpus cæleste, & mundus inferior, sunt contigua, vel continua, vel inter ipsa est vacuum, vel aliquod corpus alterius naturæ est intermedium. Si contigua, habetur propositum; & non sunt continua per præcedentem conclusionem; nec inter ipsa est vacuum; quia nullum vacuum est, vt ait Philosophus *4. Physicor.* Similiter si vacuum esset intermedium, sequeretur quòd mundus inferior non reciperet aliquam actionem, vel impressionem à corpore cælesti. Consequens

Oppositum.

3.

4.

Mundus inferior non est contiguus corporibus cælestibus.

Est continuus.

contra

contra experientiam, & postea probabitur esse falsum. Probatum consequentia, quia actio non potest multiplicari per vacuum. Si sit corpus alterius naturæ, vel illud est mixtum, vel simplex; si sit mixtum, tunc est de natura mundi inferioris, eo quod corpus cæleste non cadit in compositionem aliorum elementorum. Si simplex, hoc est falsum, quia primo Cali probatum est, quod præter quatuor elementa, & corpus cæleste, non est aliud corpus simplex.

Obijciunt primò.

Secundò.

Secundò, si tale corpus est intermedium, vel corporale, vel non: si non, cum non habeat contrarietatem, sequitur quod sit de naturâ cæli: & si sic, sequitur quod sit de natura inferioris. Secundò, quia omne agens in aliquod passum tanquam in primum & proximum passum susceptivum suæ actionis, est continuum, vel contiguum illi passo; sed corpus cæleste agit in mundum inferiorem, tanquam in primum, &c. ergo vel est contiguum, vel continuum; sed non continuum per primam conclusionem: ergo contiguum. Ex quo patet quod cum Aristoteles dicit quod mundus iste inferior est continuum latioribus superioribus, per continuum intelligit contiguum.

Ad 1. obijct.

Contra conclusionem obiicitur, primò, quia si mundus inferior esset contiguus corpori cælesti, hoc esset ut influentiam ab eo reciperet; sed propter hoc non, nam corpus cæleste recipit influentiam sine hoc, quod Intelligentiæ contiguerentur.

Ad 2.

Secundò, sequeretur quod mundus inferior & cælum, mutuò agerent in se inuicem, consequens falsum, quia corpus cæleste non est susceptivum peregrinarum impressionum, ut patet 1. Cali. Consequentia patet, quia proprium est contingentium agere & pati.

Ad primum, concedo quod mundus inferior contiguatur cælo ad recipiendam influentiam ab ipso. Nec est simile de Intelligentia, quia Intelligentia est res incorporea, idè potest recipere influentiam mediante aliquo corpore, cui contiguatur.

Ad secundum, dico quod non oportet ut illa, quæ sunt contigua mutuò agant in se inuicem, nisi quodlibet istorum natum sit recipere actionem alterius; modò corpus cæleste non est natum suscipiendo actionem mundi inferioris.

ARTICVLVS II.

An prima causa possit immediatè regere istum mundum inferiorem?

6. Prima causa non potest immediatè regere ista inferiora, secundum Philosophos.

DE secunda difficultate sit prima conclusio, quod prima causa non potest immediatè regere ista inferiora; probatur, quia prima causa non potest immediatè producere operationes, mediantibus quibus ista inferiora attingunt fines suos: ergo, &c. Patet consequentia, quia respectu istorum inferiorum requiritur quod attingant fines, in quantum possunt, ad quos naturaliter ordinantur. Antecedens probatur, quia fines istorum inferiorum sunt contrarij, sicut aquæ frigidificare, ignis calefacere, modò ab eodem non possunt profuere effectus contrarij simul & semel.

Secundò, quia prima causa est omnino simplex, & inuariabilis; ergo prima causa non potest immediatè agere in aliquam novam opera-

tionem. Consequentia tenet, quia à voluntate antiqua non prouenit actio noua, per Commentatorem 8. *Physicorum*. Et antecedens patet 12. *Metaph.*

Sed eòtra conclusionem obiicitur, quod Deus continet in se virtutes, & perfectiones omnium istorum inferiorum; igitur immediatè potest regere ista inferiora. Consequentia tenet, quia aliter non contineret virtutem cuiuslibet inferioris. Antecedens apparet 5. *Metaphysicæ* capite de perfectio.

7. Obiectio prima.

Secundò, Deus est omnipotens, ut patet 12. *Metaph.* ergo potest immediatè istum mundum inferiorem regere.

Secunda.

Tertiò, quia prima causa mediante corpore cælesti regit ista inferiora; ergo se sola potest id facere. Consequentia tenet, quia causa prima potest se solà facere, quicquid potest causa secunda.

Tertia.

Quartò, per Auctorem de Causis, qui dicit quod causa prima plus influit in effectum, quam causa secunda. Tunc signetur illud, in quo prima causa plus influit, & vocetur A. Tunc A regitur à prima causa immediatè quantum ad illud plus: ergo & quodlibet aliud consimiliter potest regi. Consequentia tenet, quia non est dare rationem quare prima causa potest magis immediatè in vnum istorum, quam in alterum.

Quarta.

Ad ista, & primò ad primum. Dico quod non intelligitur quod in Deo sunt aliquæ perfectiones, vel virtutes distinctæ à Deo; sed sic intelligitur quod Deus est simpliciter perfectus secundum quantitatem virtutis, ita quod est perfectissimè super omnia bona bonus, & virtuosus; sed propter hoc non oportet quod istam bonitatem, vel virtutem potest exercere ad quodlibet immediatè.

8. Ad 1. obijct.

Ad secundum dico quod Deum mundum immediatè regere est impossibile, sed non sequitur quod Deus non sit omnipotens, eo quod non potest impossibile facere.

Ad 2.

Ad tertium negatur quod quicquid potest prima causa, &c.

Ad 3.

Ad quartum, prima causa plus influit, dico quod non intelligitur quod prima causa aliquid influat in inferiora mediante causa secunda, & aliquid mediante seipsa; sed intelligitur quod prima causa plus influit, id est, propius est causa illius effectus quam causa secunda.

Ad 4.

Sed secunda conclusio est secundum fidem, quod Deus possit immediatè regere, & gubernare istum mundum inferiorem, circumscripta quacunquè concurrente causâ secunda; & hoc habemus credere ex fidè.

Cõclusio Doctoris Deus potest immediatè regere ista inferiora.

ARTICVLVS III.

An voluntas nostra subsit corporibus cælestibus, recipiendo impressiones ab eis?

QUANTUM ad tertium, sit prima conclusio, quod corpus cæleste non agit in voluntatem nostram aliquid mediatè necessitate ad agendum sic; quoniam voluntas per suam libertatem potest in oppositum illius actus priuatiuè, vel positiuè. Probatum, quia aliter sequeretur quod voluntas non esset libera, nec aliquid esset ei impudendum ad bonitatem, vel malitiam, ad laudem,

9. Conclusio. Corpus cæleste non agit in voluntatem nostram.

vel vituperium. Consequens falsum, sed probatur consequentia, quia postquam incitaretur ad aliquem actum, in eius oppositum non posset, scilicet nec eliciendo actum contrarium, nec omitendo.

Obiectio. Contra conclusionem arguitur, quia Astrologi iudicant per corpora caelestia de his, quae sunt in voluntate hominis, quod non esset, nisi corpora caelestia aliquid agerent in voluntatem, per quod voluntas incitaretur, quia dato quod non, tum iudicium eorum esset falsum.

Conclus. 2. Agunt quasdam inclinationes. Propter illud ponitur secunda conclusio, quod corpora caelestia agunt quasdam inclinationes, siue impressiones, mediantibus quibus voluntas magis inclinatur ad illum actum, quam ad oppositum. Probatur ad experientiam, nam nulli naturaliter plus inclinatur ad vnum actum, quam alij, vt tales inclinationes bene praesciunt Astrologi.

Secundò patet id per Theologos, qui ponunt quod postquam intellectus apprehendit per modum boni, & conuenientis, naturaliter consequitur quasdam voluntas, & in ista non consistit peccatum, sed cum habita fuerit deliberatio, tunc in voluntate mala consistit malum.

Qua non incitans voluntatem. Dico tamen quod tales inclinationes non incitant voluntatem; quinimò voluntas liberè potest in oppositum illius, ad quod inclinatur, sed tamen cum maiori difficultate.

Tunc ad rationes. Ad primam dico quod Aristoteles per *continuum* intellexit *contiguum*, vt dictum fuit in prima parte quaestionis.

IO. Ad argum. 1. principale. Ad 1. Ad secundam, negatur antecedens, quia prima causa se sola non potest aliquem effectum immediatè producere de nouo.

Ad 3. Ad tertiam, concessum est, quod voluntas nostra non subest regimini corporis caelestis; verum est tamen quod corpus caeleste agit in voluntatem nostram quasdam inclinationes; mediantibus quibus voluntas facilitatur, vel difficultatur in operando.

Ad 4. Ad quartam, dico quod caelum cognoscit in quantum mouetur ab Intelligentia cognoscente.

Ad 5. 6. & 8. Ad quintam, sextam, & octauam, de errore, necessitate, ordine, dicitur quod non oportet vt sit tantus ordo, vel necessitas in istis impressionibus, quantus in corporibus caelestibus; propter hoc, quod non est in istis inferioribus aliqua virtus libera, quae non regitur à corpore caelesti: & ista potest multos effectus impedire; qui secundum corpus caeleste venturi essent. Et ideo dicit Ptolemæus in Centilogio suo, propositio-
ne 5. *Sapiens astrologus multa mala prohibere potest, quo secundum stellas essent ventura.* Et in propositione 8. dicit quod *sapiens astrologus inuabit opus stellarum, quemadmodum seminator vires herbarum.*

Ad 7. Ad aliam, sequitur quod *finis*, &c. concedo, quod finis alicuius secundariâ intentione bene regitur secundum exigentiam istius, sed de fine primariâ intentione non est verum, nam corpora caelestia non agunt primariâ intentione propter ista inferiora.

* * *

QUESTIO IV.

Verum caelum sit de natura ignis?

REGVITVR quòd sic, quia caelum est de natura elementi; igitur caelum est de natura ignis. Consequencia tenet, quia magis videtur esse de natura ignis, quam alicuius aliorum elementorum. Antecedens probatur, quia id quod est graue, vel leue, est de natura inferiorum; sed caelum est graue, vel leue; igitur est de natura inferiorum. Maior patet, quia grauitas, & leuitas sunt qualitates secundæ, præsupponentes actiones, siue consequentes actiones primarum qualitarum. Et minor apparet, quia corpus caeleste, vel aliqua eius pars secundum lineam rectam quandoque est propinquior nobis, quandoque remotior.

Secundò, aliqua pars cæli est de natura ignis; ergo totum caelum. Consequencia tenet, quia in corporibus simplicibus totum & pars sunt eiusdem naturæ. Et antecedens probatur, quia Galaxia & stella comata sunt partes cæli, & maximè Galaxia, vt postea patebit; & illa sunt de natura ignis, vt patet primo huius.

Tertiò, illa corpora simplicia sunt eiusdem naturæ, quorum idem est motus simplex secundum naturam; sed corporis caelestis, & ipsius ignis est idem motus simplex secundum naturam; ergo illa sunt eiusdem naturæ. Maior patet *primo de Calo*; vbi dicitur quod vnus corporis simplicis est solum vnus motus simplex secundum naturam, Et minor apparet, nam tam caelum, quam ignis mouetur circulariter.

Quartò, illa sunt eiusdem naturæ, quæ habent materiam consimilem; sed corpus caeleste, & ignis habent materiam consimilem; ergo, &c. Maior patet, quia materia est natura: iam illa, quæ sunt eiusdem materiæ sunt eiusdem naturæ. Et minor, quia in omnibus est materia eiusdem rationis; vt patet 1. *Physicorum*. Modò caelum habet materiam, cum sit corpus sensibile, & omne tale habet materiam, vt dicit Commentator *primo de Calo*.

Quintò, quia illa sunt eiusdem naturæ, quibus insunt proprietates, & operationes consimiles, & accidentia consimilia; sed caelo & igni insunt huiusmodi, &c. Maior patet, quia eadem operationes, eadem proprietates, & consimilia accidentia non possunt inesse nisi in illis, quæ sunt eiusdem naturæ. Et minor, quia proprietates, & operationes ignis sunt illuminare, calefacere, & desiccare; & accidentia eius sunt raritas, diaphaneitas, quæ omnia insunt caelo; ergo, &c.

Sextò, arguitur per interpretationem huius nominis, *caelum*. Nam caelum vocatur *ather*, modò *ather* interpretatur *ardens*, vt dicit Empedocles in 1. *Physicorum*, quod non esset, nisi caelum arderet, & esset ignis; ergo, &c.

Oppositum arguitur per Aristotelem in *primo Physicorum cap. 3.*

Ista fuerint mota propter opinionem Empedoclis recitata in textu, qui ponebat quòd solus locus sursum repletur aère, & igne; aère vsque ad certam distantiam, & igne demum sursum, &

I.
Arg. 1.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

Opposit.

2.

& mouebatur per aliquas rationes factas. Istâ opinione dimissâ, primò ostendetur quòd præter quatuor corpora simplicia, scilicet elementa, necesse est ponere corpus quintum. Et hoc per Aristotelem in libro de Calo. Secundò, ostendetur quòd illud corpus quintum non est de natura ignis.

ARTICVLVS I.

Præter elementa quatuor necesse est ponere corpus quintum.

3. *Suppositio 1.*

Quantum ad primum præmittentur suppositiones. Prima, quòd tantum sunt tres motus locales simplices, accipiendo tantum, vt excludat maiorem numerum, & illi motus sunt, motus ad medium, scilicet motus deorsum, & motus circa medium, scilicet motus circularis; & motus à medio, scilicet motus sursum.

Secunda.

Secunda suppositio, quòd vnus solius corporis simplicis est vnus solus motus secundum naturam, & è contrâ, vnus solus motus simplex est vnus solius corporis simplicis secundum naturam.

Tertia.

Tertia suppositio, quòd motus circularis non habet contrarium.

Quarta.

Quarta suppositio, quòd graue est id, quod natum est ferri ad medium, sed leue, quod natum est ferri à medio.

Conclusio 1.

Et secundum hoc sit prima conclusio, quòd præter quatuor corpora simplicia, quæ dicuntur elementa generabilia; & corruptibilia, necesse est esse corpus quintum, scilicet corpus cæleste. Probatur conclusio, quia per primam suppositionem, motus circularis est quidam motus simplex; igitur per secundam est alicuius corporis simplicis secundum naturam, & non alicuius quatuor elementorum, quia quodlibet illorum habet vnum motum simplicem sibi naturalem. Maior patet, vnus corporis simplicis solius est vnus solus motus simplex secundum naturam; igitur præter quatuor elementa necesse est ponere corpus quintum, cui secundum naturam insit motus naturalis.

4.

Ex quæstione sequitur primò quòd cælum non est natum ferri à medio, vel ad medium; quia dato quòd sic, tunc ipsius essent plures motus simplices secundum naturam, quod est contra secundam suppositionem.

Secundò, nota, quòd cælum non est graue; nec leue, quod patet, quia tunc natum est ferri vel à medio, vel ad medium.

Solutio.

Sed dubitatur, quare est igitur quòd quædam corpora cælestia quandoque sunt in propinquiori distantia secundum lineam rectam ad terram; & quandoque in remotiori?

Dubium.

Ad id dico quòd hoc non est mediante motu recto, quo idem corpus aliâ vice descendit, & aliâ ascendit, sed hoc est propter diuersitatem partium eccentrici, & Epicycli, in quo corpus illud mouetur bene, si imaginetur linea recta transire per centrum terræ ab Oriente in Occidentem, applicata ad extremitates sphaeræ Solis ab vtrâque parte, tunc pars sphaeræ Solis versus Tropicum Cancræ esset maior, quàm pars opposita propter eccentricitatem istius sphaeræ, & idè, cum Sol fuerit in Tropico Cancræ magis distat secundum lineam rectam, quàm cum fuerit in

Scoti oper. Tom. III.

Tropico Capricorni. Et ex isto potest reddi causa inclinationis terrenorum naturalis, & eodem modo potest demonstrari in Epicyclis, cum Luna fuerit in superiori parte Epicycli, magis distat secundum lineam rectam à terrâ, quàm cum fuerit in inferiori.

Secunda conclusio est, quòd cælum non habet contrarium. Probatur, quia motui cæli non est contrarium; ergo nec ipsi cælo. Consequentia tenet, quia contrarietas in causa arguit contrarietatem in effectu; & per consequens cum secundum effectum non sit contrarietas, nec etiam erit secundum causam. Antecedens apparet per tertiam suppositionem. Ex isto patet quòd cælum non est generabile, nec corruptibile, quia omne quod generatur, generatur ex suo contrario, & omne quod corrumpitur, corrumpitur à suo contrario: modò cælum non habet contrarium; igitur, &c.

Secundò sequitur quòd cælum non est alterabile alteratione proprie dictâ, quia talis ordinatur finaliter ad generationem, & corruptionem, vt patet 20. de Generatione, modò cælum non generatur, nec corrumpitur; igitur, &c.

Tertiò sequitur quòd cælum non est augmentabile, nec diminubile. Probatur, quia omnis augmentatio, vel diminutio, fit mediante alteratione proprie dictâ, sed cælum non est alterabile tale.

Ex istis patet quòd præter quatuor elementa necesse est poni corpus quintum, & quæ sunt conditiones ipsius. Et hoc de primo.

ARTICVLVS II.

Corpus quintum non est de natura ignis.

De secundo est dicendum; quòd illa dicitur esse eiusdem naturæ, quæ sunt consimilis formæ; vt duo homines dicuntur eiusdem naturæ, eò quòd habent animas consimiles; & idè quauis materia sit natura, tamen ab identitate ipsius non dicuntur aliqua esse eiusdem naturæ, eò quòd in omnibus est eadem materia, scilicet materia eiusdem rationis.

Secundum hoc sit conclusio prima: Corpus cæleste non est de natura ignis, imò nec alicuius istorum inferiorum. Probatur primò ex prædictis, quia omne corpus hic inferius est vel graue; vel leue; generabile vel corruptibile; augmentabile, vel diminubile; sed corpus cælestè neutrum istorum est; ergo, &c.

Secundò, si corpus cælestè esset de natura ignis, sequeretur quòd vnus corporis simplicis esset plures motus simplices secundum naturam: consequens falsum per suppositionem prius positam. Probatur consequentia, quia ipsius esset motus circularis, & etiam motus sursum, qui naturaliter inest igni.

Tertiò, arguitur per rationem Aristotelis, quia si cælum esset de natura ignis; sequeretur quòd quodlibet aliud elementum iam esset corruptum: consequens contra experientiam. Et probatur consequentia, quia ignis esset valde excessiuè magnus in comparatione ad alia elementa, & per consequens super ipsa oblineret dominium in magna proportione.

5.

6. *Qua dicitur eiusdem naturæ.*

Corpus cælestè non est de natura ignis.

7.

Quartò, arguitur quòd si cælum esset de natura ignis, sequeretur quòd nunquam aliquod elementum possit infrigidari ultra gradum frigiditatis, quem sibi naturaliter determinat. Consequens contra experientiam, quia videmus aquam infrigidari vsque ad coagulationem, & tamen aqua non determinat sibi à natura quòd sit coagulata, imò potius fluxibilis est. Idèd dicit Aristoteles 2. de Cælo, & 2. huius, quòd semper aqua petit locum decliuorem. Probatur consequentia, quia corpus cæleste cum sit de natura ignis, non haberet aliquam virtutem infrigidandi, idèd non apparet de quo ista frigiditas produceretur, quæ induit vltimum gradum propositum.

Quintò sequitur, quòd multi effectus, quos attribuimus cælo, non possunt reduci in cælum tanquam in causam efficientem. Consequens falsum per præcedentem conclusionem. Et probatur consequentia, quia non apparet quare secundum motum ignis fierent fluxus, & refluxus maris, & huiusmodi, nisi in corporibus animalium & plantarum.

8.

Sextò, lumen cæli, & lumen ignis specificè distinguuntur; igitur cælum & ignis non sunt eiusdem naturæ. Consequentia tenet, quia quorum accidentia propria sunt diuersarum naturarum, ista non sunt eiusdem naturæ. Et antecedens probatur, primò, quia lux ignis est qualitas naturaliter consequens proportionem primarum qualitatum; scilicet formam digestionem humidi inflammabilis cum sicco; & idèd oleum, adeps, & huiusmodi pingua, benè sunt inflammabilia; modò lumen cæleste nunquam sequitur huiusmodi qualitates.

Secundò probatur antecedens, si lux ignis, & lux cæli essent eiusdem naturæ, sequeretur quòd aliquà horà diei à meridie vsque ad tenebras noctis appareret hemisphærium consimiliter illuminatum luce Solis, sicut aliqua pars eiusdem appareret illuminari lumine ignis. Consequens est falsum, maxime de quibusdam floribus, & panis, qui nunquam apparent eiusdem coloris in lumine ignis, & in lumine Solis. Probatur consequentia, quia à meridie vsque ad tenebras noctis remittitur continuè lumen Solis, sicut quod primò gradus intensior, & postea est gradus remissior; ergo si essent eiusdem naturæ, intermedia essent gradus æquales.

9.

Obiectio.

Arguitur contra rationem tertiam, quæ est Aristotelis, Vtrum polito quòd corpus cæleste esset ignis, sequeretur quòd omnia alia corrumperet?

Responsio.

Respondetur quòd non sequeretur, imò non plus ageret caliditatem in ista inferiora, quàm de facto agit, nam non oportet, nec est possibile, quòd quodlibet agens approximatum ad passum, ageret secundum totam profunditatem suam; imò dato quòd ignis esset infinitum extensus ad sursum, adhuc non plus ageret in sphaera aëris, quàm de facto agit, & hoc habetur 3. Physiognom.

Corpus cæleste non est de natura horum inferiorum.

Secunda conclusio est, quòd corpus cæleste non est de natura alicuius istorum inferiorum; probatur pro prima parte conclusionis ex secunda ratione adducta ad præcedentem conclusionem.

Ad 1. argum. principale.

Ad rationes. Ad primam dictum est quòd accensus iste, & descensus non est per motum rectum.

Ad 2.

Ad secundam, dico quòd stella comata non

est pars cæli, sicut Galaxia non est de natura ignis, & ista postea videbuntur.

Ad tertiam, dico quòd ignis non mouetur circulariter secundum naturam, sed præter naturam.

Ad quartam de materia, dico quòd ex identitate, vel diuersitate materiæ non arguitur identitas, vel diuersitas naturæ, vt dictum est.

Ad quintam, dico quòd & proprietates, & operationes non inueniuntur eiusdem rationis igne & corpore cælesti.

Ad sextam, dico quòd secundum Aristotelem dicitur ether interpretari quasi *semper currens* * Idèd dicitur libro primo Cæli, quòd antiqui appellauerunt supremum locum *ethera*, à *currere sempiterno tempore*, ponentes denominationem.

Ad 6. Ether unde. * ab *ἀειδίω*, id est, *semper currere*, non ab *ἀστέρω*, id est, *ardere*.

QVÆSTIO V.

Vtrum infinities eadem opiniones reiterentur?

ARGVITVR quòd non; quia si sic, sequeretur quòd scientia non esset æterna. Consequens contra Aristotelem 1. Posteriorum; & probatur consequentia, quia si aliqua propositio iam sit scita, & postea mutetur in ignorantiam, vel opinionem contrariam, amplius non est scita, & per consequens illa scientia non esset æterna.

I. Arg. primū.

Secundò, si aliqua propositio vera sit probata, ipsa est tenenda; ergo non infinities opiniones reiterabuntur. Tenet consequentia, quia dato quòd reiteraretur, iam ista non fuerat tenenda. Et antecedens probatur per Commentatorem primo de Cælo, vbi dicit quòd semper opiniones Aristotelis sunt tenendæ, quia remotiores sunt à contradictione.

Secundum.

Tertiò, si opiniones sic reiterentur, sequitur quòd aliquod esset tempus, quo homines naturaliter errarent. Consequens falsum, quia non apparet per quantum tempus error iste deberet durare, & per quantum non. Probatur consequentia, quia si nunc aliqua opinio sit vera, & scita, & aliarum opiniones, in quas ipsa mutabitur, erunt falsæ, & erroneæ, & per consequens per certum tempus homines errabunt.

Tertium.

Quartò, sicut sensus non reiterat iudicium de suo sensili, ita videtur quòd intellectus non deberet reiterare de suo intellectu, nam sicut sensus ad sensilia, sic intellectus ad intelligibilia ex 3. de anima. Et antecedens apparet, quia si sensus iudicet de aliquo quòd sit album, non reiterat illud, nisi fuerit mutatio à parte rei; vnde sensus benè dispositus non iudicaret de nigro quòd esset album.

Quartum.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo libro, cap. 3. vbi dicit: *Non enim utique dicemus semel neque raro easdem opiniones reiteratas fore in hominibus, sed infinities.*

Oppositum.

In ista questione primò videbitur quæ opiniones sunt variabiles, & quæ non; & circa quas scientias sit huiusmodi variatio opinionum. Secundò videbitur de causâ efficiente in vniuersali huiusmodi

2. Diuisio questionū.

huiusmodi variationis. Tertio de causa efficiente particulari. Et quarto de causa finali.

ARTICVLVS I.

Quæ opiniones sint variabiles, & circa quas scientias sit huiusmodi variatio opinionum.

Veritates multiplicæ.

Quæritur ad primum, sciendum est, quod sunt quedam veritates necessãriõ venientes, sicut prima principia, & multa principia naturalia, & moralia, sicut quod ignis naturaliter calefacit stupam. In moralibus, quod pater est honorandus. Quales veritates sunt conclusiones theoreticæ præsuppositis principiis, & circa tales veritates non accidit variatio in opinionem contrariam, quamvis benè in ignorantiam.

Aliæ sunt veritates, de quibus neutro modo opinamur, scilicet ad cuius neutram partem contradictionis potest adduci aliqua probatio, cum altera pars sit vera, & necessaria, sicut in his, *stella sunt pares; stella sunt impares*: & circa tales non accidit variatio opinionum.

Aliæ sunt, quarum vtraque pars est aequaliter probabilis, vel vna modicum magis quam alia, sicut, numquid anima sit æterna, vel vtrum qualitas symbola maneat eadem in generato & corrupto: Et circa tales veritates solum accidit variatio opinionum in opiniones contrarias, non propter mutationem ex parte rei, quia illa eodem modo se habet, sed solummodo propter mutationem in hominibus, & rationibus, secundum quas homo ducitur ad assentiendum vni parti, vel alteri.

Aliæ sunt veritates, circa quas contingit variatio opinionum propter mutationem ex parte rei, verbi gratia, secundum diuersitates temporum competunt diuersa cibaria, diuersus modus ædificandi, fingendi, armandi: & quia in omnibus actibus humanis accidit talis variatio, & in talibus est principaliter mutatio rerum, & consequenter mutatio opinionum.

3. *Opiniones circa quid variantur.*

Ex istis apparet, quæ sit materia, secundum quam est huiusmodi variatio. Nam non solum sit variatio opinionum circa scientias speculatiuas; imò & circa practicas, scilicet leges, & politias, & maximè circa artes mechanicas; vt patet per experientiam.

Secundò sciendum est, quod quandoque opinio mutatur in opinionem contrariam; & quandoque in notitiam; & quandoque in ignorantiam; & hoc vel apud omnes homines mundi, vel apud omnes vnius regionis, vel apud multos, vel paucos.

Tertio est sciendum, quod quedam sunt veritates, circa quas solum possunt teneri duæ viæ, sicut de perpetuitate animæ.

Aliæ sunt veritates, circa quas contingit habere plures opiniones, tamen finitas; sicut patet de quæstionibus multis Philosophiæ naturalis. Patet igitur, quare diuersimodè fiunt mutationes opinionum, & circa quam materiam. Et hoc quæ primo.

Scoti oper. Tom. II.

ARTICVLVS II.

De causa efficiente in vniuersali variationis opinionum.

DE secundo sit cõclusio ista, quod huiusmodi variatio opinionum sit principaliter à corpore cœlesti, tanquam à causa agente vniuersali. Probat, quia tota virtus mundi inferioris gubernatur à cœlo, vt patuit per vnã conclusionem præcedentem; ergo & regitur ab eo. quantum ad huiusmodi variationem opinionum.

4. *Opinionum variatio sit principaliter à corpore cœlesti.*

Sed contrã, quia actus liberi non reguntur à corpore cœlesti, vt dictum fuit prius; modò huiusmodi variationes opinionum sunt à libertate voluntatis: ergo non reguntur à cœlo, & per consequens cœlum non est causã huiusmodi variationum.

Obiectio.

Ad id responderetur, quod quamvis voluntas non regatur à corpore cœlesti sic, vt incitetur ab ipso; tamen regitur à corpore cœlesti inclinatiuè, eò quod recipit inclinationes ad aliquos actus magis quam ad alios; & quia homines communiter, & in pluribus, plus insequuntur suas inclinationes, quam illa, quæ suis inclinationibus opponuntur; ergo rationaliter potest dici quod actus liberi regantur à cœlo, saltem inclinatiuè.

Responsio.

Secundò arguitur ad conclusionem, per Astrologos, qui ponunt quod quedam magnæ coniunctiones sunt causæ inceptionis Sectarum, Religionum, & regnorum. Et idè in terris, quas aspiciunt huiusmodi coniunctiones, generantur prophetiæ; & ad ista sequitur destructio quorundam opinionum; & renouationes aliarum. Et tempus durationis huiusmodi opinionum diuersificatur secundum magnitudinem, & paritatem coniunctionum, à quibus causabatur ista variatio. Et idè concludo ab hoc, possibile est quod magnæ opiniones regantur à magnis coniunctionibus, & paræ à paruis. Et hoc pro secundo.

ARTICVLVS III.

De causa efficiente in particulari variationis opinionum.

DE tertio dico, quod causæ particulares possunt reduci ad duas, quarum vna est paucitas, vel destructio hominum; alia inclinatio ipsorum. Et quia paucitas hominum potest fieri diuersis modis, idè quilibet istorum modorum potest dici causa particularis. Vnus est modus per pestilentiam, & mortalitatem, de quo loquitur Aristoteles in libro suo de Mundo, vbi dicit quod per huiusmodi mortalitates euacuantur regna. Alter modus est per diluuium ignis, & de hoc loquitur Aristoteles in eodem libro. Tertius modus est per diluuium aquæ, & hoc quandoque per diluuium vniuersale, secundum quod dicit Seneca in sexto de naturalibus quæstionibus. Quartus modus per guerras, & bella, per deordinationes ciuitatum, & politiarum, quia tunc homines minùs possunt vacare studiis.

5. *Causa particularis reduci potest ad duas.*

Causa secunda est propter inclinationes hominum.

minum. Et hoc potest esse vel per inclinationes ipsorum ad desidiā, & tunc opiniones mutantur in ignorantiam; vel propter inclinationes hominum ad nouitatem, sicut quandoque Athenienses ad nil aliud vacabant, nisi ad inueniendas nouas opiniones. Et consimiliter de Anglicis.

Tertiò inclinatio illa poterit prouenire ex inhonoratione Clericorum, quia tunc magis desistunt à studio, quia inhonorati: & quandoque ex nimia occupatione hominum in aliis, sicut quandoque multi sunt ita dediti practicis quòd non possunt insistere ad inquirendam veritatem. Et hoc de tertio.

ARTICVLVS IV.

De causa finali variationis opinionum.

6. **D**E quarto dico, quòd triplex potest esse causa huiusmodi variationis opinionum. Prima est, ad reprimendam malitiam hominum. Nam multoties error in speculatiuis multum valet ad reprimendam hominum malitiam. Verbi gratia, Dato quòd, per impossibile, nullus esset infernus, vel paradysus, adhuc bonum esset fingere infernum esse, vt propter timorem homines desisterent à malis, & bonum esset fingere paradysum esse, vt per spem continuarent in bonis.

Secunda. Secunda causa finalis, est propter exercitium humani ingenij, nam quia homines, vt in pluribus, delectantur in nouitatibus, idèd bonum est vt opiniones corruptantur, & alie per exercitium renouentur.

Tertia. Tertia causa est propter decorem vniuersi. Nam quandoque ab aliquo turpi tota congregatio redditur pulchrior; ita similiter vniuersum redditur pulchrius, & magis ordinatum, ex hoc, quòd quandoque interferuntur errores.

Ad 1. arg. principale. Per hoc ad rationes. Ad primam, sequitur quòd sententia, &c. Negatur consequentia, igitur scientia est æterna, quia ante quodlibet tempus erat scientia, & post quodlibet tempus; possibile tamen est quòd intercisa sit, quia quandoque posset esse verum dicere, Nulla scientia est.

Ad 2. Ad secundam, si aliqua scientia sit probata, &c. Verum est, si non superuenerit aliqua prædictarum causarum.

Ad 3. Ad tertiam, sequitur quòd aliquod, &c. Concedo quòd possibile est esse aliquod tale tempus, in quo homines errent, & quantitas vnus temporis talis est secundum magnitudinem conjunctionis, vel constellationis à qua prouenit iste error.

Ad 4. Ad quartam, sicut sensus, &c. Dico quòd non, èd quòd sensus non potest errare circa suum obiectum, intellectus bene potest.

QUESTIO VI.

Utrum vapor sit de natura aeris, & exhalatio de natura ignis?

ARGVITVR quòd non, quia illud quòd per solum motum localem segregatur ab aqua non est de natura aeris, sed vapor est huiusmodi; ergo vapor non est de natura aeris. Maior apparet, quia per solum motum localem vnum elementum non transmurtatur in aliud. Et minor patet per Aristotelem in isto primo, vbi dicit quòd vapor primò est digestio aquæ.

Secundò, illud quòd propriæ naturæ derelictum conuertitur in aquam, est de natura aquæ; sed vapor est huiusmodi; ergo, &c. Maior apparet, nam idèd dicimus quòd aqua calefacta adhuc remanet aqua, èd quòd dimissa propriæ naturæ communiter se reducit ad frigiditatem. Et minor apparet, nam vapor tenuis, ex quo natus est fieri ros, statim cum deficit calor eleuans, conuertitur in aquam.

Tertiò, quia illud quòd differt ab aqua solum secundum differentias accidentales, est de natura aquæ; sed vapor est huiusmodi; ergo, &c. Maior apparet, quia solum mutatio in accidentalibus non constituit diuersitatem specificam. Et minor apparet, quia vapor & aqua solum differunt ab inuicem secundum magis & minus graue; secundum densum & rarum; & huiusmodi qualitates.

Quartò arguitur quòd exhalatio non est de natura ignis. Quia si sic, sequeretur quòd possemus percipere exhalationem ascendere per aërem. Consequens contra experientiam, saltem in pluribus. Et probatur consequentia, quia ignis, vel illud quòd est igneum faciliter est perceptibile.

Quintò, quia exhalatio ab igne incenditur, & consumitur, igitur exhalatio non est de natura ignis. Consequentia tenet, nam cum omnis actio proueniat à cõtrarietate, illud quòd est de natura alicuius elementorum, non consumeretur ab eodem, vel consimili elemento. Antecedens patet per Aristotelem in isto primo capite tractatus secundum, vbi vult quòd impressiones ignitæ generantur per incensionem exhalationis.

Sextò, quia exhalatio per solum motum localem separatur à terra; igitur exhalatio non est de natura ignis. Consequentia tenet, quia solus motus localis sine aliqua alteratione non sufficit mutare vnum elementum in aliud. Et antecedens apparet, quia statim, cum aliqua pars terræ liquefit, segregatur à toto, cuius est pars, & ascendit per modum exhalationis.

Septimò, exhalatio solum differt à terra secundum magis & minus; ergo, &c. Tam antecedens, quàm consequens probatur, sicut probantur de vapore.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo, cap. 4. vbi dicit in fine, *Vapores enim naturæ sunt calidi, & humidi, exhalationes calide, & sicca.*

De ista quæstione est vna opinio, quòd vapor non est de natura aeris, imò de natura aquæ; &c.

1. Arg. primò.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

Septimum.

Opposit.

2. Opinio 1. &c.

& similiter exhalatio non est de natura ignis, sed de natura terræ. Et hoc probatur per rationes prius factas.

Opinio 2.

Alia opinio est, quòd vapor non est de natura alicuius elementi simplicis, imò est quoddam mixtum, imperfectum, ex duobus elementis, puta, vapor de aère, & aqua, exhalatio de igne, & terra. Probatur, quia non solum vapor conuertitur in aquam, imò etiam in aërem, nam non tota nubes conuertitur in aquam, imò alia pars eius in aërem.

3.

Aër sumitur dupliciter.

Istis omisiss, responderetur ad quæstionem, modo primo, Aër potest accipi dupliciter. Primò pro corpore simplici habente formam substantialem, cuius dispositiones naturales, scilicet caliditas, & humiditas, non sunt admixtæ dispositionibus contrariis. Et vocatur in proposito forma substantialis simplex, non propter hoc, quòd non sit composita ex diuersis formis substantialibus, quia nulla est taliter composita, sed præcipuè idèd dicitur esse simplex, quia nata est provenire ex actionibus duarum qualitatum primarum, & non ex commixtione, vel proportione omnium qualitatum primarum. Alio modo accipitur aër pro tali corpore simplici habente formam simplicem, cuius tamen naturales dispositiones, scilicet caliditas, & humiditas, sunt admixtæ cum suis contrariis.

Qua dicitur eiusdem naturæ.

Secundò sciendum est, quòd illa dicuntur eiusdem naturæ, quæ habent formam consimilem, ita quòd materia nil facit ad diuersitatem secundum naturam.

Vapor quid?

Tertiò est sciendum de definitionibus vaporum, & exhalationis. Vnde vapor est quidam fumus per astrorum & Solis actionem eleuatus ab aqua, & corporibus aqueis, cuius naturalis complexio est calida & humida, ex quo natæ sunt fieri nubes, pluuiæ, grandinæ, rores, & pruinæ. Sed exhalatio est fumus per actionem Solis, & aliorum astrorum calefacientium, à terra, & corporibus terrenis eleuatus, qui naturaliter est calidus & siccus; & ex quo natæ sunt fieri impressiones ignitæ, stellæ comatæ, venti, & terræmotus.

Exhalatio quid?

Secundum hoc ponuntur conclusiones. Prima est hæc, quòd vapor, vel exhalatio non est de natura terræ, vel aquæ. Et hoc est verum de exhalatione, quantum ad suas dispositiones qualitatiuas, quamuis non quantum ad suam formam substantialem. Probatur conclusio, quia ista non sunt eiusdem naturæ, quæ habent naturales inclinationes oppositas; modò sic est quòd vapor & exhalatio habet naturales inclinationes oppositas inclinationibus, quas habent aqua, & terra: igitur, &c. Maior patet, quia eadem, vel consimilis natura eodem modo, vel consimili inclinatur. Et minor apparet, nam vapor & exhalatio ex suis naturis inclinantur ferri sursum; sed terra, & aqua deorsum.

4. Conclusio 1. Vapor & exhalatio non sunt de natura terræ, vel aquæ.

Conclusio 2. Vapor est de natura aëris.

Secunda conclusio est, quòd vapor est de natura aëris. Probatur primò, quia vapor habet naturales dispositiones aëris, scilicet caliditatem, & humiditatem; caliditatem ratione agentis, quod eleuat ipsum ab aqua; & humiditatem ratione passivi, à quo eleuatur.

Secundò, si non esset de natura aëris, maximè esset de natura aquæ; eò quòd alia elementa non participant humiditatem, modò consequens falsum. Primò per præcedentem conclusionem. Secundò, quia tunc vapor non conuerteretur in

aquam, quòd est contra experientiam. Et probatur consequntia, quia idem non conuertitur in naturam sui ipsius, vel consimilem.

Tertia conclusio est, quòd exhalatio quantum ad dispositiones qualitatiuas primas, est de natura ignis. Probatur, nam id, quòd est calidum & siccum, est de natura ignis; sed exhalatio est huiusmodi; ergo, &c. Nam aliter non esset faciliter inflammabilis. Secundò, quia habet caliditatem respectu agentis, & siccitatem respectu passivi, à quo eleuatur.

5. Conclusio 3. Exhalatio est de natura ignis, quomodo?

Quarta conclusio est, quòd exhalatio non est de natura ignis, quantum ad formam suam substantialem. Probatur, supponendo: quòd non quælibet caliditas sufficit ad generationem ignis, imò nulla citra summam, nisi fuerit materia optimè disposita ad introductionem formæ ignis. Ista suppositio patet, nam aliter non posset assignari quis gradus sufficeret ad introductionem ignis, & quis non. Tunc hoc supposito, patet quòd terra sit valdè ineptè disposita ad introductionem formæ ignis, quia in ipsa non potest introduci forma ignis, nisi fuerit multum intensa, quia dato quòd sic, iam expectemur videre caliditatem in eius ascensu, quòd est falsum.

Conclusio 4. Quomodo nò?

Contra secundam conclusionem, quæ dicit quòd vapor est de natura aëris, arguitur quòd non, quia illud non est de natura aëris, quòd per modicam actionem potest conuerti in aquam; sed vapor per paruam actionem potest conuerti in aquam; & ita similiter de aère mediæ regionis; ergo, &c. Et minor apparet, nam vapor, ex quo natus est ros generari, superueniente frigiditate noctis valdè repente, conuertitur in aquam.

6. Obiectio 1. contra 2. concl.

Secundò arguitur per quandam experientiam Alberti, qui dicit quòd si argentum viuum ponatur in aqua rosacea, citò exhalatur illud argentum; & si supponatur vas spissum, & frigidum, tunc illud argentum viuum exhalatum iterum conuertitur in argentum viuum; quod non posset fieri, si illud argentum per exhalationem fuisset conuersum in aërem. Ergo à simili, vapor exhalatus ab aqua non statim conuertitur in aërem, sed adhuc manet aqua.

Obiectio 2.

Ad primum, id quod per modicam, &c. Negatur maior, propter duas causas. Prima est, nam vapor iste non statim resolutus est ab aqua, idèd per valdè modicam actionem potest reuerti ad propriam naturam, tamen qualitates symbolæ adhuc manent in ipso valdè intensæ. Alia causa est, quia vnum contrarium cum multum fuerit passum à contrario, faciliùs est receptiuum cuiuscunque impressionis, quàm aliud simile, quod non est passum à suo contrario; modò cum vapor iste, priusquam fuerat resolutus multum passus erat à caliditate, multò faciliùs potest recipere impressionem à frigido, quàm aqua non passiva à caliditate.

7. Responsio ad 1.

Ad secundum potest dici dupliciter. Vno modo, quòd illud argentum viuum non mutatur in aliam naturam, sed præcisè diminuitur secundum partes diminutas, & idèd superueniente frigiditate partes istæ reuertuntur in propriam naturam. Aliter dicitur sicut ad præcedentem, quòd non est inconueniens quòd istud exhalatum ex argento viuo faciliter conuertatur in argentum viuum, eò quòd adhuc est valdè propinquum suæ naturæ, propter qualitates symbolas existentes in eo.

Ad 2.

Ad argum. 1. principale. Ad rationes, & ad primam quod per solum motum, &c. Concedo consequentiam, & nego minorem, quia quamuis vapor disgregetur ab aqua, hoc tamen est per primam alterationem, imò etiam cum generatione.

Ad 2. Ad secundam conceditur maior, & negatur minor, nisi superuenerit frigiditas ingrossans illum vaporem.

Ad 3. Ad tertiam, illud quod solum, &c. Conceditur maior, & negatur minor, eò quòd vapor natus est conuerti in aquam, quod non esset, si esset eiusdem formæ substantialis cum aqua.

Ad 4. Ad quartam, dico quòd si exhalatio esset ignis purus, adhuc in ascensu suo non perciperetur à visu. Nam solus ignis existens in corporibus mixtis non percipitur à visu.

Ad 5. Ad quintam, exhalatio incenditur, &c. Concedo, quia adhuc non est perfectè assimilata igni, secundum gradum suæ qualitatis.

Ad 6. Ad sextam, quia exhalatio per motum solum, &c. Negatur consequentia, imò eleuatur mediante alteratione: ut dictum fuit de vapore.

Ad 7. Ad septimam, illa probat verum, nam concessum est, quòd exhalatio antequam inflammetur non differt substantialiter à terra. Dictum est

QUESTIO VII.

Utrum ignis in concauo orbis Luna circulariter moueatur.

I. Arg. 1.

ARGVITVR quòd non, quia tunc ista elementa inferiora, vt Aqua, & Terra, deberent etiam circulariter moueri: Consequens falsum, vt patet per experientiam, nam si erigatur baculus super terram, super cuius extremum superius ponatur aliquod graue, si postea remoueatur baculus localiter, graue cadet super istum punctum terræ, quod directè substabat baculo, quod non esset, si terra fuisset mota circulariter; ergo, &c. Probatur consequentia, quia non est maior ratio de vno elemento, quàm de alio.

Secundum.

Secundò, quia vel ignis mouetur circulariter naturaliter, vel violenter; non naturaliter, quia ignis non habet naturales dispositiones, à quibus de natura proueniret huiusmodi motus; si violenter, hoc est falsum, quia tunc non posset perpetuari, & tamen in perpetuo cælum mouetur circulariter.

Tertium.

Tertio, si sic, sequeretur quòd eiusdem corporis simplicis essent plures motus simplices secundum naturam: consequens contra Aristotelem in primo Cali. Nam vnus corporis simplicis est vnus solum motus simplex, vt patet *ibid.* Probatur consequentia, nam ignis esset motus circularis in sua sphaerâ, & etiam motus sursum, vt patet primo Cali.

Quartum.

Quartò, si moueretur circulariter, esset pro tanto, quia traheretur à cælo: consequens falsum; igitur & antecedens. Consequentia tenet, quia aliunde non potest esse causa istius circulationis. Falsitas consequentis patet, quia trahens, & tractum debent ad inuicem religari, vt patet 7. *Physicorum*, & tamen non apparet aliqua col-

ligantia, imò nec potest esse inter cælum & ignem; ergo, &c.

Quintò, quia omne corpus naturale, cum peruenit ad locum; ad quem naturaliter tendit, naturaliter quiescit; modò ignis est quoddam corpus naturale, naturaliter inclinatum ad locum sursum: ergo cum ad illum peruenerit, dicitur ibi naturaliter quiescere. Maior patet, quia frustra mouetur ad illum locum, vbi non potest quiescere. Et minor apparet, primò, quòd sit corpus naturale, quia habet in se principium motus, & quietis. Et quòd inclinetur ad sursum patet, nam hoc est de ratione leuitatis, quam sibi determinat ignis.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo.

In ista quæstione primò videbitur de supposito; deinde de quæsito. Vnde quod supponit est, quòd ignis est in concauo orbis Lunæ, & hoc supposito, Vtrum ibi mouetur circulariter?

ARTICVLVS I.

Ignis est in concauo orbis Lunæ.

QUANTUM ad primum sciendum est, quòd non debemus imaginari ignem in sua sphaera quæ ad modum, quo est ignis hic inferus, flamma, vel carbo, sed debemus imaginari sicut in fornace, vbi liquefunt vitra. Nam vbi vitrum in flamma ponitur, vel carbonibus illius fornacis, longo tempore durat priusquam liquefiat; sed si ponatur prope in isto, vbi apparet clarus, & diaphanus aër, tunc statim liquefit. Modò certum est quòd ibidem non est aër, quia aër non potest paritatem caliditatem; igitur veraciter est ignis talis, qualis est in concauo orbis Lunæ.

Secundò sciendum est, quòd ignis est corpus simplex quoddam, habens duas qualitates primas, & non plures, scilicet caliditatem, & siccitatem, non admixtas cum suis contrariis, quia inter omnia generabilia, & corruptibilia est magis calidum, & leue, magis rarum, & diaphanum.

Tertio, præmittendum est de finibus grauium, & leuium; vnde quoddam elementum magis mouetur finaliter, vt coniungatur toti elemento, cuius ipsum est pars, quàm vt propriè sit in tali loco, vel tali: verbi gratia, particula terræ, vel aquæ existens sursum potius descendit, si sit aqua, vt coniungatur aquæ; si sit terra, terræ, quàm propriè esse in tali loco, vel tali, cuius signum est, quòd cum particula suo totè est coniuncta, quamuis aëris grauitatem habet, non tamen habet tractam grauitatis; & idè elementa non sunt grauia in suis sphaeris, vel locis propriis.

Alius finis potest esse, quia semper elementum grauius mouetur vt subsit leuiori; sicut terra naturaliter mouetur, vt subsit aquæ, & aër vt superemineat aquæ.

Secundum hoc ponuntur conclusiones. Prima est, quòd in concauo orbis Lunæ est ignis. Quæ conclusio probatur sic; quia ad experientiam videmus quòd corpora leuia, quæ sunt de natura ignis, ascendunt superius per aërem naturaliter; tunc ergo vel iste ascensus est, vt illud ascendens coniungatur alicui consimili naturæ, vel propriè vt possit supereminere aëri. Si primo modo

Quintum.

Opposit.

2.

Ignis in sua sphaera quæ

3. Est corpus simplex.

Finis grauium.

4. Conclusio 1. Ignis est in concauo Lunæ.

modo habetur propositum, videlicet quod ibi superius est aliquid consimilis nature, scilicet ignis. Si detur secundum, sequeretur quod frustra ascenderet versus illum locum, ex quo ita cito sicut ibi veniret corrumpere. Secundo, dato quod torum intermedium dehinc vsque ad orbem Lunæ esset repletum aere, statim præ nimia velocitate aer iste calefieret ad gradum caloris, sub quo non posset forma aeris stare, & sic statim conuenteretur in ignem.

Tertio, sicut se habet exhalatio ad vaporem, sic se habet ignis ad aerem; sed exhalatio altius ascendit quam vapor; ergo ignis altius ascendit quam aer, & istam rationem innuit Aristoteles in isto primo.

Quarto, necesse est semper terram esse; ergo semper ignem esse. Tener consequentia, quia ignis & terra contrariantur; nam ignis est leuissimus, & rarissimus, terra grauissima, & densissima: modo si vnum contrariorum sit in natura, & reliquum esset. Antecedens apparet, quia si necesse est cælum semper moueri, necesse est terram semper esse; & illud ponit Aristoteles 2. *Celi*.

Contra conclusionem arguitur, quia si inter nos, & cælum esset ignis, sequeretur quod nunquam possemus comprehendere vera loca Planetarum, & stellarum. Consequens contra Astrologos, qui loca Planetarum obseruauerunt. Probatur consequentia, quia semper Planetæ videntur extra sua propria loca; nam ignis & aer essent inter nos, & cælum secundum medium diuersæ diaphaneitatis, & occurrente medio diuersæ diaphaneitatis frangitur radius visualis, vt patet in Perspectiua, quæ fractio facit rem apparere alibi quam est.

Ad illud dicitur negando consequentiam, quia dato quod adhuc radius refrangeretur in occurso eius ad spheram aeris, adhuc per Perspectiuam potest inueniri anguli quantitas, vel refractionis; & sic adhuc poterunt inueniri, vel haberi vera loca Planetarum. Aliter dicitur, quod ignis & aer non multum differunt in raritate, & densitate; ideo diuersitas ista non sufficit refrangere radium, nisi dicatur quod quælibet difformitas aliquid refrangit de radio sibi occurrente. Sed probatur quod non, quia si *A* radius refrangatur in occurso *B*, & *C*, medij, tunc intendatur *A* vsque ad duplum, & remittatur *C* medium densius vsque ad subduplum, & iterum radius consimiliter augmentetur, & medium conformiter remittatur in densitate. Tunc quæro vtrum per talem continuam intensiorem radij, & conformem remissionem densitatis mediorum radius iste pertransibit irrefractus, vel non? si sic, habetur propositum; si non, contra, quia per talem augmentationem radij deuenietur ad maiorem fortitudinem in gradu intensiorem, quam sit intensio radij perpendicularis super duo media diuersarum diaphaneitatum, & iste perpendicularis transit irrefractus, vt patet per Perspectiuam; ergo à multo fortiori iste radius, qui est multo fortior eo.

Secundo arguitur contra conclusionem, quia si inter nos & cælum esset ignis, sequeretur quod prohiberet nos à visione stellarum. Consequens contra experientiam. Et probatur consequentia, quia nos videmus in istis inferioribus quod ignis positus inter visum, & aliquod visibile prohibet visionem istius.

Ad illud, negatur consequentia, quia ignis hic inferius existens, non est similis igni existenti extra orbem Lunæ, imò, vt dictum est, ignis infra orbem Lunæ est magis perspicuus, & diaphanus, quam sit aer.

Secunda conclusio est, quod ignis est in concauo orbis Lunæ, tanquam in loco naturali. Probatur, quia elementum leuissimum, & nobilissimum debetur locus maximè sursum, & nobilissimus; sed ignis est elementum leuissimum, & nobilissimum, & concauum orbis Lunæ est locus maximè sursum, inter loca corruptibilium, & generabilium; igitur, &c. Maior patet, quia locus & locatum debent adinuicem proportionari. Prima pars minoris apparet 2. *de Generatione*, & 2. *Celi*, & secunda pars nota quantum ad hoc quod iste locus est maximè sursum inter loca generabilium, & corruptibilium; sed quod sit locus nobilissimus apparet, quia quantum loca sunt à nobis remotiora, tantò sunt nobiliora.

Contra conclusionem arguitur sic; illud non est locus ignis, quod apertum natum est corrumpere ignem, & habet dispositiones contrarias dispositionibus ignis; modo sic est de orbe Lunæ, qui est frigidus & humidus, cum sit de natura stellæ, quam defert, scilicet Lunæ, quæ est frigida, & humida.

Secundo, orbis Lunæ est mobilis: ergo non est locus ignis. Consequentia tenet, quia locus dicitur esse immobilis ex 4. *Physicorum*.

Tertio, medium mundi est locus nobilissimus; igitur debetur igni. Consequentia tenet, quia est elementum nobilius. Antecedens apparet, quia medium mundi locus est magis remotus ab extraneis contrarietatibus.

Ad ista, & primo ad primum, dicendum est quod orbis Lunæ, propter velocitatem sui motus, est satis conseruatius ignis, quamuis sit contrarius sibi secundum dispositiones virtuales, quos habet.

Ad secundum, locus est immobilis, &c. de hoc debet videri in 4. *Physicorum*, quia sic est immobilis secundum æquialentiam.

Ad tertium, negatur quod medium mundi sit locus nobilissimus, imò est magni vilis inter alia loca, & magis subiectus contrarietatibus. Et hoc est de primo.

ARTICVLVS II.

An ignis moueatur circulariter in concauo orbis Luna?

DE secundo, sit conclusio ista, quod ignis mouetur circulariter in concauo orbis Lunæ. Probatur, quia cælum mouetur circulariter, & superior regio aeris mouetur circulariter; ergo & ignis, &c. Consequentia tenet, quia non est bene imaginabile, vel saltem consonum rationi, quod illa duo loca extrema moueantur circulariter, & medium non. Prima pars antecedentis est apertè nota, & secunda apparet per quoddam signum. Nam stella comata, quæ generatur in suprema regione aeris mouetur circulariter, & non diuidendo aerem, quia tunc statim confunderetur; igitur mouetur ad motum aeris.

Sed dubitatur, quomodo est hoc, quod ignis & superior aeris regio moueantur ad motum cæli

Responsio.

Conclusio 2.
Ignis est in concauo Luna. ut in loco naturali.

7.
Obiectio prima.

Secunda.

Tertis.

Ad 1. obiect.

Ad 2.

Ad 3.

8.

Conclusio 1.
Ignis mouetur circulariter in concauo Luna.

5.
Obiectio.

Responsio.

6.
Obiectio.

cæli circulariter, & elementa inferiora non? Causa potest esse duplex. Vna, quia locus scilicet illius ignis non tantum elongatur inferius. Alia, quia ignis & superior aeris regio sunt multum leues, & propter suam leuitatem multum inclinatur sursum, & ratione istius inclinationis fortiter inhaerent caelo, propter quam adhaerentiam deferuntur vna cum motu caeli. Sed media aeris regio, & quicquid est hic inferius sunt grauiora quodammodo, & ideo non adhaerent sursum, nec oportet ea moueri tali motu.

Ad argum. 1. principale.

Ad rationes. Ad primam. Negatur consequentia, & iam solutio est.

Ad 2.

Ad secundam, *vel naturaliter, &c.* dico quod motus iste fit praeter naturam, quia nec fit cum inclinatione mobilis, nec contra inclinationem.

Ad 3.

Ad tertiam, *tunc vnus, &c.* Negatur consequentia, nam iste motus circularis non est secundum naturam.

Ad 4.

Ad quartam, *hoc esset quia traheretur, &c.* concedatur, dico quod est sufficiens colligatio, scilicet adhaerentia ignis ad ipsum caelum per inclinationem ipsius ignis ad sursum.

Ad 5.

Ad quintam, *omne corpus naturale cum peruenit, &c.* verum est quiete opposita motui, quo mouebatur ad suum locum.

QVAESTIO VIII.

Virum aer sit naturaliter calidus & humidus?

I. Arg. primū.

RGVITVR quod non, quia duae qualitates non possunt inesse alicui elemento puro; ergo non naturaliter. Consequentia tenet per simile, & antecedens 2. de Generatione.

Secundū.

Secundò, illud quod est quandoque calidum, quandoque frigidum, non est naturaliter calidum; sed de aere ita est: ergo, &c. Minor apparet ad experientiam, nam aer in hyeme est frigidus, in aestate calidus. Maior quoque patet, quia quod est naturale alicui, eidem inest eodem modo.

Tertium.

Tertiò, illud quod est magis frigidum, quam corpus humanum, non est naturaliter calidum; sed aer est magis frigidus quam corpus humanum; ergo. Maior apparet, quia corpus humanum est magis frigidum, quam calidum; vt patet ex duobus. Primò, quia in ipso dominatur terra, vt patet 4. huius; modò terra est frigida & sicca. Secundò, eò quod nos sumus magis perceptiui caliditatis, quam frigiditatis, vt patet per experientiam; sed non esset ita, nisi plus haberemus de frigiditate, quam caliditate; ergo, &c.

Quartū.

Quartò arguitur, quod non sit naturaliter humidus, quia vnumquodque elementum magis participat naturam elementi locantis, quam elementi locati; sed ignis locat aërem; igitur aer plus participat de natura ignis, quam aqua, cum ignis sit locus aeris, & aer sit locus aquae, & cum ignis sit siccus, sequitur quod aer sit siccus. Maior patet, quia locus dicitur esse conseruatius locati; & minor apparet per praecedentem quaestionem.

Quintò, si aer esset naturaliter humidus, sequeretur quod maximè esset inferior regio aeris; sed aliqua pars illius non est humida; ergo, &c. Maior patet, quia pars inferior est magis propinqua aquae; quae est elementum humidum, quam aliqua pars eius superior, à quo potest alterari ad humiditatem. Et minor patet, quia experimur in nobis corpus nostrum magis deficari ab isto aere inferiori, quam humectari.

Quintum.

Sextò arguitur quod aer non sit naturaliter calidus, quia aer non est summè calidus; ergo, &c. Consequentia tenet quia in hoc differunt elementa simplicia à corporibus mixtis; nam quaelibet qualitas, quam sibi determinat corpus simplex, dicitur esse in summo, & qualitates corporis mixti citra summum. Et antecedens apparet, quia nulla sunt corpora calidiora aere, sicut ignis.

Sexum.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo.

Oppos.

Pro quaestione est sciendum secundum quod apparet 2. de Generatione, quod quatuor sunt elementa simplicia, scilicet igne, aere, &c. quorum cuilibet attribuantur duae qualitates primae in sua naturali dispositione, scilicet igni caliditas, & siccitas, &c. & cuilibet istorum inest vna primarum qualitatum in summo, & alia non. Et hoc potest multipliciter exponi. Vno modo, tenendo quod qualitates symbolae in diuersis elementis sunt eiusdem speciei, sicut caliditas ignis; & caliditas aeris, & tunc dico quod cuilibet istorum elementorum inest vna qualitas prima, eò quod vna inest sibi in summo, & alia citra summum, & eo ordine, quo ponit Aristoteles 2. de Generatione. Sed si teneretur quod qualitates symbolae diuersorum elementorum essent diuersarum specierum, tunc oporteret concedere quamlibet qualitatem elementi esse in summo, ita quod aequè intensa esset caliditas aeris, ac ignis; nec oportet quod ista appareant aequè intensa, quae sunt diuersarum rationum.

2. Quatuor sunt elementa simplicia.

Secundò est sciendum, quod aliquam qualitatem inesse alicui naturaliter, intelligitur dupliciter. Vno modo, quia illud non potest esse sine ista qualitate, quemadmodum diceremus quod caliditas inest naturaliter homini; eò quod sine ipsa non potest viuere. Alio modo potest dici quod qualitas naturalis inest alicui elemento, non quia sit nata sibi, sed nata est ad sui generationem, eò quod elementum illud non potest sine ipsa generari. Sicut dicimus frigiditatem naturam aquae, quia sine ipsa non potest aqua generari, quamuis sine ipsa possit bene esse, & permanere.

3. Qualitas inest naturaliter alicui dupliciter.

Tertiò sciendum est, quod nunquam elementum aliquod corrumpitur per intensionem vnius qualitatis, quam sibi determinat primò, quamuis bene possit corrumpi per intensionem alterius, quam scilicet sibi determinat citra summum.

Secundum hoc sit prima conclusio, quod aer non est naturaliter calidus. Probo sic: quia caliditas est sibi natura ad esse. Probatur, illud non est naturaliter calidum, quod quandoque est calidum, quandoque frigidum; sed aer est huiusmodi: ergo, &c. Maior patet, quia quod potest esse sine caliditate non determinat sibi caliditatem ad esse sui. Et minor apparet ad experientiam.

Conclus. 1. Aer non est naturaliter calidus.

Secunda conclusio, quod aer est naturaliter humidus. Probo, quia nullum elementum potest esse sine qualitate ista, quam sibi primò determinat: sed aer primò sibi determinat humiditatem:

Conclus. 2. Aer non est naturaliter humidus.

ditatem : ergo , &c. Maior patet inducendo. Nam ignis non potest esse sine caliditate, nec terra sine siccitate, nec aqua sine frigiditate virtuali, cuius signum est, quòd quodocunque aqua fuerit calida, vel redacta extra naturalem dispositionem, adhuc si dimittatur propriæ naturæ, se reducet ad frigiditatem. Et minor apparet per Aristotelem *secundo de Generatione*.

Sed contra minorem obiicitur, quia aqua est magis humida quàm aër, igitur aër non est primò humidus. Consequentia tenet, quia qualitas primò inexistens elemento debet esse summa. Et antecedens apparet, nam corpora sicca citius humefiunt in aqua, quàm in aëre, ut patet ad experientiam.

Ad illud, negatur antecedens. Ad probationem, dico quòd aqua benè plus humefacit per commixtionem ipsius cum aliquo sicco, sed per actionem non sic, quia alterando humiditas aëris plus humefacit, sed commiscendo humiditas aquæ.

Tertia conclusio est, quòd aër est naturaliter calidus & humidus, capiendo *naturaliter* secundo modo. Probo. Illud est naturaliter calidum & humidum, quod non potest generari sine caliditate, & humiditate; sed aër non potest: ergo, &c. Maior patet, quia hoc intelligimus per *naturaliter*. Et minor apparet in omnibus modis, quibus constat aërem generari, nec vna istarum qualitarum sufficeret ad sui ipsius generationem; nam si humiditas remittatur per siccitatem remanente caliditate, tunc ex ipsa generatur ignis; & si eò contrario caliditas remittatur, per frigiditatem, generabitur aqua.

Secundò, quia aër est calidus & humidus: ergo naturaliter est. Et quamvis consequentia non tenet de forma, tamen tenet in proposito, pro tanto quòd nec aër, nec aliquod aliud elementum, habet suas dispositiones ab aliquo extrinseco.

Contra conclusionem arguitur primò quòd aër non sit naturaliter calidus, quia media regio aëris non est calida; igitur nec aliqua pars eius. Antecedens patet per Aristotelem *in primo Physicorum*. Et probatur consequentia, quia aliæ partes aëris à media regione sunt propinquæ elementis contrariis, à quibus possunt alterari in contrarias dispositiones illis, quas determinant sibi naturaliter; sed sola media regio aëris stat remota ab elementis contrariis, ideò potius dicitur esse in sua naturali dispositione.

Secundò, quia aër cum fuerit calefactus à Sole, si dimittatur propriæ naturæ, reducit se in frigiditatem; ergo aër non est naturaliter calidus. Consequentia tenet, quia tunc de sua dispositione naturali in aliam dispositionem innaturalem se transmutaret. Et antecedens patet per experientiam, quia videmus quòd quantumcunque aër fuerit calefactus de die, remoto Sole reducit se ad frigiditatem.

Tertiò dubitatur, qualiter aër cum sit naturaliter calidus, appetatur ad refrigerium animantium.

Quartò arguitur quòd non sit humidus, quia si sic, maxime esset pars aëris in nostra regione existens; sed hoc non: ergo, &c. Maior patet, quia ille aër hîc inferius est magis propinquus aquæ, quæ est elementum frigidum, à quo possit alterari ad humiditatem. Et minor pa-

tet, quia videmus aërem desiccare humida, circumscripto lumine Solis, vel aliquò desiccante.

Quintò, maior pars aëris, siue principalior, non est humida; igitur aër non est humidus. Consequentia tenet, quia à maiori parte haberi fieri denominatio. Antecedens apparet, quia superior regio est pars principalior, & maior, quæ non est humida; quia secundum Aristotelem *in isto primo*, est velut ignis; modò ignis est siccus.

Ad ista. Ad primum negatur consequentia, quia media regio aëris est semper frigida, & causa dicitur in quæstione super hoc.

Ad secundum, *id quod reducit se*, &c. concedo si ex sua natura reducit se ad frigiditatem; modò sic non est de aëre, quia transeunte Sole extra hemisphærium, tunc elementa frigida, scilicet aqua & terra, alterant aërem violentè ad frigiditatem. Similiter exhalationes, & vapores eleuati à terra & ab aqua, propter remotionem calefacientis reuertuntur ad propriam naturam, & ipsæ alterant aërem ipsum infrigidando. Similiter quandoque transacto Sole extra hemisphærium, aër infrigidatur ab aliqua constellatione cæli, quæ virtualiter est frigida. Sicut patet quòd est triplex alterans aërem ad frigiditatem, scilicet elementa frigida; exhalationes, & vapores eleuati; & corpus cæleste.

Ad tertium, dico quòd aër si esset purus, nullo modo conueniret ad refrigerium animantium, eò quòd iste aër esset nimis calidus, scilicet ultra caliditatem naturalem omnium, vel saltem plurium viuientium, ut probat vna ratio. Optimum igitur refrigerium, quod habemus ex aëre, prouenit ex duobus, vel altero duorum, scilicet ex primis corporibus commixtis aëri, quæ resoluta sunt ab elementis frigidis, scilicet aquâ & terrâ, quæ corpora adhuc habent naturam frigiditatis; vel prouenit refrigerium ex frigiditate causatâ in aërem ab elementis frigidis, supposito quòd non essent huiusmodi corpora prima.

Ad aliam de humiditate potest dici quòd aër desiccet corpora madida, humefacta humiditate aqueâ, ratione sui caloris resoluentis, & non ratione siccitatis. Aliter potest dici quòd desiccatio ista prouenit ex parte corporum commixtorum aëri, quæ eleuantur à terra.

Ad aliud argumentum, potest negari antecedens, quia si imaginetur diametrum ipsitudinis superioris regionis aëris diuidi in duo æqualia, tunc potest dici fortè verisimiliter, & benè, quòd medietas inferior est aër purus, secundum quod aër conuenientissimè exigit caliditatem cum humiditate, sed superior medietas est aliquantulum desiccata, & adusta,

ratione ignis sibi propinqui.

* * *

Quinta.

8.

Ad 1. obiect. Solo recedente elementa frigida alterant aërem violentè ad frigiditatem. Ad 2.

Ad 3.

Aër si esset purus, nõ esset aptus refrigerio animantium.

9.

Ad 4. Aër quomodo desiccet corpora.

Ad 5.

5. Obiectio.

Solutio.

6. Conclusio 3. Aër est naturaliter calidus & humidus.

7. Obiectio prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

C

QVA

*****

QVÆSTIO IX.

*Utrum media regio aëris sit
semper frigida?*

1.
Arg. primū.

ARGVITVR quòd non, quia si sic, se-
queretur quòd media regio aëris citò
descenderet, propter frigiditatem, ad
terram. Probatur consequentia, quia media regio
aëris citò semper sit frigida, semper grauescit,
& condensatur, & per consequens debet de-
scendere.

Secundum.

Secundò, sequitur quòd media regio aëris sta-
tim deberet conuerti in aquam. Consequens fal-
sum, quia tunc non esset media regio aëris ampli-
us, & per consequens non semper esset frigi-
da. Probatur consequentia, quia ex aëre per in-
frigidationem generatur aqua, remanente humi-
ditate.

Tertium.

Tertiò, vel media regio aëris semper est frigi-
da ex sua propria natura, vel ex natura loci. Non
de sua propria natura, quia omnis aër est natu-
raliter calidus, & humidus, vt patet præcedente
quæstione. Nec ex natura loci, quia elementa,
quantò sunt remotiora à nobis versùs sursum,
sunt calidiora, cum sint propinqua causis cale-
factiuis.

2.
Quartum.

Quartò, quia vel media regio aëris semper
est frigida naturaliter; & hoc non, quia aër de-
terminat sibi naturaliter qualitatem oppositam;
vel violenter, & hoc non, quia nullum violentum
est perpetuum, & tamen perpetuò est media
regio aëris frigida.

Quintum.

Quintò, quia vel ista frigiditas prouenit à na-
tura intrinseca aëris, vel ab aliquo alio agente;
non ex natura, quia aër est naturaliter calidus,
vt dictum est; nec ex natura alterius agen-
tis, quia vel hoc esset ex parte elementor-
um frigidorum, vel ex parte corporis cælestis.
Non primo modo, quia cum ista elementa, etiam
quodcumque aliud agens, prius agant in partem
passi propinquiorem iis, quam in partem remo-
tior, sequitur quòd prius frigeret ab iis infe-
rior regio aëris, quam media, quod est falsum
per experientiam: nec ex parte corporis cæles-
tis, nam corpus cæleste agit in ista inferiora, per
motum, & lumen; modò motus est calefactiuus;
vt patet *i. huius*. Similiter omne lumen est cale-
factiuum, si sit corporis cælestis; quod probatur
primò, quia lumen Solis est calefactiuum; igitur
quodlibet aliud lumen cæli. Tenet conse-
quentia, quia inter astra cæli solus Sol habet lu-
men de natura propria, ita quòd omnes aliæ stel-
læ recipiunt ab ipso lumen ad modum, quo spe-
culum obiectum candelæ recipit lumen ab illa
candela, vt patet in libro de proprietatibus ele-
mentorum.

3.
Sextum.

Secundò probatur illud, quia si aliquod lu-
men cæli non esset calefactiuum, maximè esset
lumen Lunæ, eò quòd Luna ponitur esse magis
frigida; sed hoc non, quia dicit Aristoteles *lib.
de historijs animalium*, quòd noctes in plenilunio
cæteris paribus sunt calidiores, quam in coniun-
ctione, vel quadraturis, quod non esset, nisi lu-
men Lunæ calefaceret: ergo, &c.

Sextò, vnumquodque elementum potius in

medio habet dispositiones suas naturales, quam
in aliqua alia parte eius: ergo, &c. Antecedens
apparet, quia medius locus (sphæræ alicuius ele-
menti est imago remotus ab elementis contra-
riis, à quibus illud elementum possit corrumpi.
Et consequentia tenet, ex quo ista regio stat in
medio aëris: ergo, &c.

Septimò, ista pars aëris, quæ est magis pro-
pinqua causis caliditatis, & remotior à causis
frigiditatis, potius est calida, quam frigida;
modò media regio aëris sic se habet: ergo, &c.
Maior patet, quia propinquitas, vel remotio
passi ab agente confert ad intentionem qualita-
tis introducendæ. Et minor apparet, quia me-
dia regio aëris est propinquior iphæræ ignis, &
corpori cælesti, & remotior à terra, & ab aqua,
quam sit inferior regio aëris: ergo ipsa est calidior
inferiori regione.

Octauò, quia alia elementa non habent dif-
formitatem in partibus suis, quantum ad quan-
titates: ergo nec etiam aër. Consequentia tenet,
quia non videtur minor ratio de aëre quam de
aliis elementis.

Nonò, sequeretur quòd in media regione
non possent fieri impressiones ignitæ. Conse-
quens falsum; nam ibi sunt tonitrua, fulgura, &
coruscationes, vt patet per Aristotelem. Tenet
consequentia, quia exhalationes illæ statim con-
gelantur à frigiditate mediæ regionis, & pro-
hiberetur eorum inflammatio; ideò media re-
gio aëris non semper est calida: ergo nec frigi-
da.

Oppositum arguitur per expositores in isto
primo.

In ista quæstione tria sunt videnda. Primò,
de distinctione regionum aëris secundum si-
tum, qualitatem, & figuram. Secundò de fri-
gидitate mediæ regionis, & de causis ipsius, agen-
te & finali. Tertiò, mouebuntur dubia contra
dicta.

ARTICVLVS I.

*De distinctione regionum aëris, secun-
dum situm, qualitatem,
& figuram.*

Quantum ad primum sciendum est, quòd
tota sphæra aëris imaginatur diuidi in tres
partes, quarum prima est inferior circa nos, quæ
incipit à superficie terræ, & aquæ, eleuata supè-
rius secundum spissitudinem vsque ad istum lo-
cum, ad quam terminantur radij Solis refracti à
terra. Et illa prima regio continuè mutatur ab
vna dispositione in aliam, propter actionem ele-
mentorum frigidorum; & propter actionem cor-
porum cælestium.

Sed post istam est media regio aëtis, quæ in-
cipit à parte inferiori in illo loco, ad quem ter-
minantur radij Solis refracti à terra, & durat se-
cundum spissitudinem vsque ad locum illum, ad
quem altissimè possunt ascendere nubes; & hoc
est altè à terra per quadraginta vnum milliaria,
quadraginta autem minuta, & 31. secunda,
vt vult Alhazenus in tractatu de crepusculo, &
ista media regio aëris, vel aliqua eius pars sem-
per stat in eadem dispositione, quia semper
est

Septimum.

Octauum.

Nonum.

Opposit.

4.
*Aëris tres
regiones.
Primæ.*

Secunda.

est frigida. Deinde, pars æris, quæ est ab ascensione nubium vsque ad spheram ignis, videtur suprema regio æris, cuius pars inferior satis magna habet dispositiones naturales, secundum quod aer exigit in sua naturalissima dispositione. Sed pars superior illius tam propter motum, quam propinquitatem ad ignem, semper est calida, & sicca, & de ista parte dicit Aristoteles *in isto primo*, quod est velut ignis; & hoc est verum quantum ad dispositiones qualitativas. Patet igitur qualiter istæ regiones distinguuntur secundum situm, & qualiter.

Sed dubitatur, cum media æris regio incipiat à parte inferiori, in loco isto, ad quem radij Solis refracti à terra terminantur, quæro ubi est locus, ad quem terminantur illi radij?

Secundò, vtrum in omni regione ascensiones nubium sunt æquæ altæ?

Tertiò dubitatur, de figura mediæ regionis.

Quantum ad primum, dico, quod in diuersis partibus terræ radij isti in diuersis terminantur, secundum quod Sol magis, vel minus de directo aspiciat aliquam partem terræ. Nam quantum directius respicit aliquam terram, tantò radij ipsius ab ipsa terra refracti altius terminantur. Cuius causa est, quod quantum radius, mediante quo diffunditur actio alicuius agentis, refrangitur magis prope perpendicularem, tantò radius ille fortius & altius potest eleuari.

Ex isto inferunt aliqui duo corollaria. Primum est, quod media regio æris sub polis mundi contingit terram. Probatur, nam radij à polis mundi refracti non eleuantur in altum.

Secundum est, quod sub Æquinoctiali, nec inter duos Tropicos, est media regio æris. Probatur, quia illi radij provenientes à Sole refranguntur in seipso, cum sint perpendiculares; idè non est diuersitas fractionis, & per consequens nec media regio æris.

Contra primam partem secundi corollarij obiicitur, quia sequeretur quod esset falsum in æstate, quia quantum media regio æris debet esse magis prope terram ratione elongationis à Sole, tantum per longam præsentiam, & permanentiam Solis super illa parte poterit recompenari. Imò in æstate Sol aspiciat partem terræ suppositam polo; per dimidium annum integrè, exceptis crepusculis; igitur videtur quod ibi sit sufficiens caliditas, & quantum media æris regio poterit eleuari in æstate, & quantum dicuntur radij Solis non eleuari in altum. Dico quod radij incidentes ad partem suppositam polo refranguntur eleuando se vltra polulum, & quod refracti similiter vltra illam partem directè eleuantur versus sursum istum polum.

Contra secundam partem secundi corollarij obiicitur, quia nisi inter Tropicos esset media regio æris, sequeretur quod ibi non possent fieri impressiones aquæ. Consequens falsum; & contra experientiam. Et probatur consequentia, quia tales impressiones fiunt per ingrossationem à frigiditate mediæ regionis, & idè non obstante quod Sol aspiciat aliquam partem, eleuantem versus polum perpendiculariter, tamen radius iste refractus in seipsum continuè remittitur, & debilitatur in tantum, quod lumen eius non sufficit ad frigiditatem. Ex quo patet quod

non aspiciat aliquam partem terræ perpendiculariter; imò si iam aspiciat aliquam partem terræ perpendiculariter, per totum residuum diei aspiciet illam partem obliquè.

Ex isto sequitur quod continuè procedendo versus Austrum, media regio æris est magis eleuata super terram, quam procedendo magis versus Septentrionem, cæteris paribus, quia semper radij Solis versus Austrum refranguntur magis prope perpendicularem.

Secundò, sequitur quod inter duos Tropicos est media regio æris altissima, propter causam prædictam.

Tertiò, sequitur quod concauitas mediæ regionis non est figuræ conformis; patet, quia altius eleuatur in vna parte, & bassius in alia: ergo est difformis.

Quartò, sequitur quod in æstate altior est media regio æris super aliquam partem terræ, quam sit super eandem in hyeme; patet, quia in æstate Sol aspiciat magis directè terram, saltem versus nos quam in hyeme.

Quintò, sequitur quod in hyeme, vel aliqua parte hyemis, media regio æris contingit terram sub polis mundi; patet, quia tunc ibi non pertingunt radij Solis, qui possunt eleuare vapores ibidem resolutos, si sint aliqui.

Ad secundum de ascensione nubium, dico quod nubes inæqualiter ascendunt secundum quod Sol potest inæqualiter fumos, & vapores eleuare super loca terræ, & idè ubi media regio æris est altior, ibi altiores sunt nubes, & ubi est bassior, ibi minus ascendunt nubes.

Ad tertium de figura, dico quod media regio æris quantum ad eius concauitatem est valde difformis, sed quantum ad eius conuexitatem, potest quodammodo dici quod sit figuræ oualis. Ad quod sciendum est, quod figura quantum ad eius conuexum, attenditur penes caliditatem superioris regionis; nam versus Æquinoctialem aer superioris regionis velocius mouetur, quam prope polos mundi, idè ibi calefit vsque ad maiorem distantiam versus inferius, sed versus polos mundi aer iste superior tardiùs mouetur: idè media regio ibi magis eleuatur, & est quasi per modum aeris spissi, cum nubes ibi non eleuantur ita altè, sicut durat media regio æris propter defectum caloris eleuantis.

Ex istis primò sequitur, quod inter duos Tropicos media regio æris est strictissima. Probatur, quia à parte superiori magis venit versus terram, & à parte inferiori magis eleuatur.

Secundò, sequitur quod habitantibus sub polis mundi priùs apparent crepuscula matutina, quam alibi. Probatur, quia altius super tropicos ipsorum est aer grossus, quasi vaporibus inspissatus, modò Sol citius aspiciat vaporem altiorem, quam minus altum; igitur cum crepuscula causentur ex refractione luminis Solis ad vapores grossos eleuatos, sequitur propositum.

Tertiò, sequitur quod plus durant iis crepuscula serotina propter eandem causam.

8.

9.
Ad 2. dub.
Nubes inæqualiter ascendunt.

10.
Ad 3. dub.
Figura mediæ regionis æris difformis.

Crepuscula matutina priùs apparet habitantibus sub polis.

5.
Dubium 1.

Secundum.

Tertium.

Ad 1. dub.
Radij Solis variè terminantur.

6.
Corollarij 1.

Secundum.

Contra 1. partem 1. Coroll.

7.
Contra 2. partem 1. Coroll.

ARTICVLVS II.

De frigiditate mediæ regionis, & de causis
ipsius, agente, & finali.

II.

*Aëris mediæ
regio est semper
frigida.*

Quantum ad secundum, sit ista conclusio, quod semper media æris regio est frigida. Probat, quia nisi ita esset, sequitur quod in istis inferioribus non possent fieri impressiones aquæ, ut grando, ros, pruina, pluuia, & huiusmodi. Consequens est contra experientiam. Et probatur consequentia, quia tales impressiones generantur per ingrossationem fumorum, qui eleuantur à corporibus inferioribus per frigiditatem mediæ regionis.

Secundò, quia in montibus altissimis est perpetuò frigiditas; igitur est in mediæ regione æris. Tenet consequentia, quia illi montes attingunt mediæ regionem æris, vel saltem propè. Antecedens patet experientia.

12.

Tunc de causis istius dico quod perpetuò mediæ æris regio fuerit frigida, supposito quod mundus fuit æternus, modò in perpetuis non est quærenda causa efficiens; idè dico quod causæ conseruantes, & intendentes possunt reduci ad quatuor, quarum prima principalis est corpus cœlestè, quantum ad astra frigidantia. Patet, quia omnis virtus mundi inferioris gubernatur ab ipso, ut dictum fuit prius.

*Causa prima
agens. huius
frigiditatis.**Secunda.*

Secunda causa est, propter quam præmittit. Primum est, quod vnum contrarium approximatum alteri natum est fugere ipsum. Probat per experientiam; primò, quia propter hoc videmus caliditatem sub terra in hyeme, & frigiditatem in æstate. Secundò, quia per hoc dat Philosophus modum generationis grandinis, ut patet in hoc primo.

Tertiò, quia aqua bullit in olla, eò quod nata est fugere suum contrarium, scilicet ignem, quamuis per grauitatem postea descendat. Quarto, quia videmus aquam exire ex igni approximatis igni, quod non esset, nisi aqua illa nata esset fugere illum ignem.

13.

Secundò præmittit, quod ex vnione partium alicuius corporis in se inuicem fortificatur, & intenditur virtus illius corporis. Probat per experientiam, quia videmus quod in ferro compacto, est calor intensior, quam in flamma tenui. Similiter videmus in aqua congelata maiorem frigiditatem, quam in aëre congelato, propter tenuitatem maiorem. Tertiò, quia cæteris paribus, quantum aliqua qualitas fuerit minus extensa, tantò est magis intensa ex vnione partium. Patet consequentia, quia si virtus corporis poneretur in mediæ regione istius, ista mediæ regio est in duplo intensior, quam totum. Et consimiliter esset de difformi, cum omnis difformitas reducit ad vni-
formitatem.

Tertiò præmittit, quod superior æris regio est calida, propter motum ipsius, & propinquitatem ad sphaeram ignis. Et inferior regio æris est calida propter radios solares refractos à terra. Ex istis sequitur causa istius frigiditatis, quia per primam conclusionem, mediæ æris regio est frigida; & per tertiam suppositionem, ipsam circumstant duo corpora calida; igitur per primam, ipsa nata est fugere quodlibet contrarium istorum circumstantium, & per consequens ex illa fuga par-

tes ipsius vnientur ad inuicem: igitur per tertiam suppositionem virtus mediæ regionis intenditur & fortificatur, sicut ipsum qualificatur per antiperistasin, sicut conseruatur, & intenditur frigiditas mediæ regionis.

Tertia causa est motus superioris regionis æris, nam per suum motum ista regio rarefit; modò rarefacta vna parte mediæ regionis æris, oportet aliam partem æris sibi propinquam condensari, & per consequens infrigidari; modò mediæ regio æris est propinquissima superiori regioni.

14.

Tertia.

Quarta causa, quia vapores, & exhalationes eleuatæ ab istis inferioribus adhuc quodammodo retinent virtutem ipsorum inferiorum, idè cum eleuati fuerint ad mediæ regionem per modicam actionem frigiditatis, possunt redire ad proprias naturas, ad quas cum fuerint reuersi alterant mediæ regionem, intendendo eius frigiditatem.

Quarta.

Quinta causa est, quod elementa frigida derelicta propriis naturis à Sole, alterant aërem propinquum eis, & iste propinquus aër elementis frigidis alterat alium sibi propinquum, sicut continuè vsque ad mediæ regionem æris. Sed postea subueniente calore Solis corrumpitur frigiditas inferioris regionis, sed manet frigiditas mediæ regionis, quia ad istam non potest pertinere radius refractus cum fortitudine virtutis, & ita continuatur ista frigiditas. Ex quo patet, dato quod mundus fuisset creatus, & mediæ regio æris non fuisset creata frigida, adhuc per istum motum fuisset effecta frigida.

Quinta.

Sexta causa non est propria, sed occasionalis tantum, scilicet remissio luminis in mediæ regione. Et hoc est ad modum, quo diceremus absentiam nauis esse causam periclitationis nauis. Illud patet, quia lumen intentum esset natum causare calorem; igitur remissio illius videtur esse causa quodammodo occasionaliter opposita qualitatis.

Sexta.

Septima causa est etiam occasionalis, scilicet remotio à causis caloris, præcipuè à corpore cœlesti, & refractiones radiorum Solis à terra.

Septima.

Tunc de causa finali, dico quod ipsa frigiditas est principaliter propter tria. Primò propter acquisitionem elementorum. Vnde per actionem Solis, & astrotum calefactantium multum resoluitur de elementis frigidis, in tantum quod citò consumerentur, nisi augmentarentur per frigiditatem mediæ regionis, quæ iterum conuertit fumos & exhalationes in elementa frigida.

*15.**Prima causa
finalis.*

Secundò, est ista frigiditas propter productionem animatorum, ut plantarum, & huiusmodi, que non possunt venire sine pluuia, quæ causatur ab ipsa frigiditate.

Secunda.

Tertiò, propter generationem mixtorum, & ad hoc etiam finaliter ordinantur elementa. Patet igitur recolligendo, quod causæ frigiditatis mediæ regionis occasionales, sunt luminis remissio; à causis caloris remotio; sed principales sunt elementorum frigidorum actio; fumorum ab eis in istam regionem eluatio; æris superioris per motum rarefactio; per antiperistasin; intensio mediæ regionis quarundam stellarum; & finaliter propter animatorum productionem, & conseruationem, propter mixtorum generationem, & propter elementorum acquisitionem. Et hoc de secundo.

Tertia.

ARTICVLVS III.

Dubia circa prædicta.

16.
Dubium 1.

Quantum ad tertium primò arguitur contra conclusionem, quia si media aeris regio sit frigida, vel est in summo, vel citra summum. Si in summo, ergo non est aer, quia nullum elementum, præter aquam, potest pati frigiditatem summam; si citra summum, contrà, tunc sequitur quòd aliquid ageret vltra gradum suum proprium. Consequens falsum, quia qua ratione potest producere vnum gradum vltra proprium, eadem ratione alium quemcunque, sicut minimus calor mundi potest producere infinitam caliditatem. Probatur consequentia, quia media regio aeris est frigida citra summum, & per ipsam frigiditatem sufficit media regio aeris ingrossare vaporem, & ex ipso generare aquam, quæ in frigiditate excedit frigiditatem mediæ regionis, cum sit aqua summè frigida; ergo, &c.

Solutio.

Ad istud respondetur, concedo conclusionem, & ad probationem, quia tunc sequeretur, &c. Conceditur consequentia ab aliquibus; & hoc propter duas causas, scilicet propter inelinationem passi ad qualitatem, quam debet recipere; vel etiam propter densitatem passi. Aliter dicitur negando consequentiam; & ad probationem dico quòd aqua potest generari cum frigiditate satis remissa, dum tamen materia ex qua generatur, sit disposita per aliquas qualitates, vt per humiditatem, & densitatem; & ideò dico quòd frigiditas mediæ regionis sufficit ingrossatæ vaporem, & ex ipso generare aquam; sed cum aqua fuerit genita, tunc seipsam reducit ad frigiditatem ita intentam, sicut exigit per suam dispositionem naturalem.

17.
Dubium 2.

Obiectio prima.

Secundò dubitatur contra causam secundam istius frigiditatis datam, in qua præmittebatur quòd vnum contrariorum natum est fugere reliquum. Nam si ita esset, sequitur quòd essent duo mobilia localiter, quorum quodlibet penetraret reliquum, quorum quodlibet moueretur ad oppositas differentias positionis. Consequens impossibile, & probatur consequentia; quia si sint contraria approximata æquè fortia, vnum quodlibet istorum per incursum alterius natum est fugere reliquum; & cum omne impellens sequatur pulsus incursum, vt patet 7. *Physicorum*, sequitur quòd quodlibet illorum fugeret ad vnam partem, & insequeretur reliquum ad oppositam partem.

Secunda.

Secundò, vel vnum contrariorum est fortius, vel ambo æquè fortia; videtur quòd neutrum possit moueri si vnum sit fortius; igitur debilius non fortificabitur, sed corrumpetur.

Tertia.

Tertio, quia hæc fuga vnus contrarij à reliquo est motus naturalis, vel violentus; non naturalis, quia tunc eiusdem corporis simplicis essent plures motus simplices secundum naturam; nec violentus, quia sit à propria forma fugiente, vt postea videbitur.

Quarta.

Quartò, quia vel quodlibet contrarium indifferenter natum est fugere reliquum, vel aliquid non. Non primo modo, quia lapis marmoreus frigidus maximè, appositus ferro ignito non fugit propter ipsum; nec è contra, si aliquid sic, & aliquid non, quærat quæ sunt illa?

18.

Ad ista respondeo, præmittendo modum, per quem sit fuga vnus contrarij à reliquo. Omne ens mundi appetit, & diligit seipsum permanere in quantum potest, & ideò cum approximatum fuerit corrupens, natum est fugere, scilicet per suam propriam formam, per quam se appetit permanere.

Aliter, modus istius motus potest esse, è quòd quodlibet contrariorum, quantum potest, natum est dilatare circa se suam actionem, & cum obuiaverit contrario, tunc actio illa quodammodo repercutitur, & remittitur vt fortificetur in ipso.

Per hoc ad argumenta. Ad primum, negatur consequentia, quia ille modus fugiendi non fit per motum impulsus, sed fit à propria forma contrarij fugientis, quæ forma inclinatur ad illum motum contrario approximato.

Ad 1. obiect.

Ad secundum, vel vnum, &c. dico quòd possibile est quòd vtroque modo, quia quamuis vnum sit fortius reliquo in agendo, tamen vtrumque potest esse debilius in resistendo, quam aliquid illorum in agendo; & sic vtrumque illorum potest agere in reliquum.

Ad 2.

Et si dicas, si sic vnum fugit à reliquo amplius vnum non agit in reliquum, cum sint ab inuicem remotà. Dicitur quòd imò, quia adhuc possunt in se inuicem agere per corpus intermedium.

19.

Ad tertium quòd motus iste, &c. dico quòd motus iste fugiendi est violentus, quamuis prouenit à propria forma fugientis, è quòd præsupponit alium motum violentum, scilicet actionem contrarij in ipsum; & est simile, sicut de ascensu aquæ ad replendum vacuum, nam quamuis ascensus iste prouenit à propria forma aquæ; tamen est violentus, è quòd præsupponit violentam destructionem alicuius corporis alterius.

Ad 3.

Ad quartum, vel quodlibet, &c. dicitur quòd non, quia quandoque contraria approximata, vel aliquid illorum est ita densum, quòd forma eius non sufficit ipsum remouere, vt patet in exemplo prius posito, & etiam de ferro frigido approximato flammæ, quod per actionem flammæ non fugit ad aliam differentiam positionis.

Ad 4.

Tertio dubitatur, vtrum quodlibet elementum contrarium, quantumcunque medicum fuerit positum in medio alterius contrarij, fugiet aliquo modo inter se vniendo partes eius, & fortificando virtutem propriam? Dato quòd sic, sequitur quòd gutta aquæ posita in medio ignis potius fortificabitur, quam corrumpetur, & sequitur quòd panes frigidi positi in furno, potius frigescent, quam calefiant, quod est contra experientiam; & dato quòd non, tunc sequitur quòd nec quodcunque aliud contrarium fortificabitur per circumstantiam sui contrarij, quia non videtur maior ratio de vno, quam de alio.

Dubium 3.

Obiectio 1.

Ad illud dico quòd quodlibet contrarium mundi, quantumcunque modicum, vel paruum in principio, in quo ponitur, in medio sui contrarij sufficientis agere in ipsum, fugit vniendo partes eius, & fortificando virtutem modo prius dicto. Sed postea cum actio contrarij circumstantis fuerit fortior, quam intensio virtutis proueniens ex condensatione, & vnione partium eius, tunc contrarium circumdatum corrumpitur; ex quo sequitur quòd panes per longum tempus frigescent in furno, & hoc plus, quia sunt in igne intensiore. Secundò sequitur quòd guttula aquæ posita in medio ignis pro certo tempore intenditur

Solutio.

tur in frigiditate, sed postea dominante actione ignis super intentionem frigiditatis, quam habet guttula, ex condensatione partium fortificatur virtus.

21.
Dubium 1. Sed dubitatur, quia si ita esset, sequitur quòd per deperditionem latitudinis finitæ, posset acquiri latitudo intensiōnis. Consequens impossibile, quia proportionaliter se habent inductio qualitatis producendæ, & corruptio corrumpendæ. Probatur consequentia, quia si corpus condensatur ad subduplum, tunc esset in duplo intensius tale, quàm prius erat, vel saltem in aliqua alia proportione; sed si condensetur ad subtripulum adhuc in maiori proportione esset intensum; & sic in infinitum; igitur si esset possibile magnitudinem corporis per condensationem talem diminui ad non gradum, possibile esset virtutum ipsius esse infinitam intensivè, solâ magnitudine deperditâ, quæ est latitudo finita.

Et si conceditur consequens, contrâ, quia tunc sequitur quòd si ad imaginationem ex illo indivisibili iterum fieret divisibile aliquid, tunc ex illo indivisibili fierent infinita, quorum quodlibet esset certæ intensiōnis, modò consequens est falsum, quia dato quòd Angelus per imaginationem extenderetur adhuc eo ipso non fierent infiniti Angeli, nec etiam in intentu infiniti intentus.

Dubium 2. Secundò sequitur quòd in eodem subiecto simul & semel duæ qualitates contrariæ continue intenderentur, & hoc æqualiter. Consequens impossibile, quia posito quòd contraria possunt esse simul; semper intensio vnus esset remissio alterius. Probatur consequentia, quia si subiectum, in quo simul erant caliditas, & frigiditas, condensetur, tunc utraque illarum intenderetur, eò quòd ex vnione partium corporis virtus eius nata est intendi.

Dubium 3. Tertiò, quæritur, à quo producantur illi gradus virtutis, quibus virtus corporis condensati excedit virtutem eiusdem, dum erat rarefactum, siue dum erat magis rarum?

22.
Ad 1. Ad ista, & primò ad primum, vbi dicitur, *sequitur quòd per deperditionem*, &c. Concedo hoc esse possibile quantum ad imaginem; sicut verbi gratiâ, si in aliquo tempore pertranscat spatium pedale, tunc motus est æqualiter velox; & si fiat in medietate temporis est in duplo velocior, & sic in infinitum; & ita per diminutionem temporis, quod solum est finitum, acquiratur intensio velocitatis infinitæ; tum extremum in proposito nostro est magis ad propositum conueniens, quàm sit illud. Et tunc cum arguitur, *sequitur quòd si ex ipsa*, &c. Concedo quòd ex ipsa fierent infinita, scilicet infinitæ partes eiusdem corporis, quarum quælibet esset intensiōnis alicuius. Et consequentia probatur, quòd non. De Angelo dico quòd si per imaginationem, anima, Intelligentia, vel Angelus extenderetur, quòd nullius fieret virtutis, imò non esset imaginabile, quòd aliquod indivisibile, si non esset infinitæ virtutis intensivè, esset alicuius virtutis, si sit divisibile.

23.
Ad 2. Ad secundum, negatur consequentia, & ad probationem dicitur vno modo; si illa condensatio fiat ab aliqua illarum qualitarum, vel à consimili, tunc illa per condensationem intendetur, & reliqua remittetur; sed si à neutra illarum, nec ab iis consimiliter fiat illa condensatio, & vna illarum fuerit fortior reliqua, tunc fortior in-

tendetur, debiliori remissâ; sed si ambæ sint æquales, tunc dicemus quòd non est possibile subiectum illud condensari aliquo modo, cum vna illarum qualitarum est nata intendi, & per consequens reliqua remitti.

Ad tertium, de hoc est magna dubitatio, vtrum per talem condensationem producantur noui gradus, vel non? Si reneatur quòd sic, potest tunc dici quòd gradus illi producantur à forma corporis condensati, mediante adiutorio cæli, & quandoque principaliter à condensante, & quandoque occasionaliter solum. Aliter tamen potest dici, quòd per condensationem per se non producitur aliquis nouus gradus, sed fortior apparet operatio corporis condensati, quàm ante, propter hoc quòd sunt multò plures virtutes consimiles, sibi inuicem adiacentes, & propinquæ magis quàm antè. Et illud videtur innuere Albetus; super primo huius, reddendo causam quare exhalatio altius eleuatur quàm vapor. Et hoc de tertio.

Ad rationes. Ad primam, & secundam simul, *sequeretur quòd media aëris regio descenderet*; negatur consequentia, quia frigiditas mediæ regionis non est sufficiens vertere aërem in aquam, nisi fuerit aër euaporatus.

Ad tertiam, *vel ex natura*, &c. dico quòd est ex natura loci, scilicet ex natura situs, in quo situatur mediæ regio aëris, & non solum pro superficie corporis locantis, vel pro corpore locante; sed pro situ illo, quo sic se habet mediæ aëris regio ad alia corpora vniuersi.

Ad quartam, *vel naturaliter, vel violenter*, &c. dico quòd violenter. Et cum dicitur quòd nullum violentum est perpetuum, verum est, tamen perpetuè est frigiditas mediæ regionis, propter continuam intentionem ipsius per causas prius dictas.

Ad quintam, dico quòd ab aliquo agente extrinseco, scilicet ab elementis frigidis, & aliis causis, quæ dictæ fuerunt. Ad probationem quòd non, *quia agens naturale prius agit*, &c. Concedo, & ita est in proposito, quia elementa frigida prius alterant partem aëris sibi propinquam, quàm remotam, tum superueniente Sole pars illa iterum calefit, & remotior non. Et cum arguitur de corporibus celestibus; dicitur quòd non solum agunt motu; & lumine, sed etiam aliis influentiis, mediantibus quibus sunt multæ actiones frigiditatis, & aliarum qualitarum in istis inferioribus. De lumine vtrum agat frigiditatem, vel non, videbitur postea.

Ad sextam, *unumquodque elementum*, &c. Verum est, nisi violenter ab aliis agentibus; modò sic est de media regione.

Ad septimam, *quòd est propinquius causis calidatis*, &c. Concedo maiorem, & nego minorem, quia causæ caliditatis sunt corpora celestia, & refraçtio radiorum à terra, & aqua, à quorum vtroque media aëris regio est valde remota.

Ad octauam, *non est dissimilias in alijs elementis*, &c. dico quòd non est simile, eò quòd in aliis elementis non concurrunt huiusmodi causæ violentantes partes ipsorum.

Ad nonam, *sequitur quòd impressiones ignitæ*, &c. Negatur consequentia, quia quamuis impressiones non possunt fieri ex sola frigiditate, tamen bene possunt fieri occasionaliter à frigiditate, eò quòd frigiditas circumstat materiam calidam, ex qua impressiones ignitæ debent generari.

Ad 10.

Ad decimam, debet intelligi quòd semper media aëris regio est frigida.

QVÆSTIO X.

Utrum motus localis sit causatius calor?

I. Arg. primū.

ARGVITVR quòd non; primò, quia sic sequitur quòd corpus cœleste maximè calefaceret suo mediante motu. Consequencia tenet, quia corpus cœleste violentissimè mouetur. Er consequens falsum, quia vel calefaceret seipsum, vel ignem sibi propinquum. Ista consequencia paret, quia non potest calefacere ista inferiora, nisi mediante igne, sed seipsum non, quia cælum non est receptiuum huiusmodi impressionis; nec ignem, quia tunc calefaceret ipsum trahendo, quod est falsum, quia cælum est corpus positum, & vniiforme; modò trahens, & tractum secundum aliquas partes sui debent ad inuicem penetrare, vt patet in istis inferioribus.

Secundum.

Secundò, sequitur quòd quantò aliquid esset frigidius, tantò esset calidius; consequens falsum, quia quantò plus habet de vno contrario, tantò minus de reliquo; & consequencia probatur, quia aliquod graue existens sursum, sicut est vapor, quantò est frigidius tantò efficitur magis graue, & magis inclinatur ad descendendum; modò quantò magis descendit, cum motus sit causa caloris, sequitur quòd magis calefit; igitur, &c.

Tertium.

Tertiò, sequitur quòd idem effectus esset naturaliter producibilis à diuersis agentibus secundum speciem. Consequens falsum, quia sicut idem, inquantum idem, natum est facere idem, ita idem natum est fieri ab eodem. Probaturs consequencia, quia calor, qui per te, generatur ex motu; natus est generari ex lumine, & ab alio calore; modò motus, lumen, & calor, specie differunt.

Quartum.

Quartò, sequitur quòd non omne, quod fiet, fiet à sibi simili secundum speciem. Consequens falsum, vt patet 7. *Metaphysic.* Et probatur consequencia, quia calor non est similis in se cum motu.

Quintum.

Quintò, sequitur quòd effectus esset perfectior sua causà. Consequens falsum, quia non videtur à quo possit produci gradus perfectionis, quo effectus excederet causam; & probatur consequencia, quia caliditas est quidam actus perfectus, cum sit qualitas perfecta, & motus est actus imperfectus, vt patet 3. *Physicorum.*

Sextum.

Sextò, arguitur per experientiam, quia homines calefacti mouent aërem, vt frigeant, quod non esset, si motus calefaceret; igitur, &c. Secundò, videmus quòd volentes frigefacere aliquod liquidum calefactum, mouent ipsum hinc & inde, vt patet de potagio. Tertiò videmus quòd aqua stans calidior est aqua fluente, quod non esset, si motus esset causa caloris.

Oppositum.

Oppositum sit verum per Aristotelem in isto primo.

Diuisio quaestionis.

In ista quaestione primò recitandæ sunt quæ-

dam opiniones de modo, per quem generatur calor ex motu corporis, supposito quòd calefiat, vt postea probabitur. Secundò assignanda est veritas huiusmodi calefactionis. Er tertiò specialiter de calefactione ignis à motu corporis cœlestis.

ARTICVLVS I.

Opiniones de modo quo generatur calor ex motu corporis.

QVANTUM ad primum, erat opinio B. Thomæ, quòd motus calefacit pro tanto, quòd primum in vnoquoque genere est causa omnium aliorum, quæ sunt in eodem genere; modò motus localis est primus motuum, ideò est causa calefactionis, maximè cum calefactio sit nobilissima mutatio præter motum localem, ideò ipsum immediatè consequitur.

Contra hoc obiicitur primò, quia motus localis violentus benè est causa caloris, & tamen impossibile est quòd aliquis motus violentus sit primus motuum, imò propriè motus localis cæli. Secundò, sequitur quòd motus localis esset ita benè causa frigiditatis, albedinis, & cuiuscunque alterius qualitatis. Consequens falsum, vt patet per experientiam. Probaturs consequencia, cum frigeactio, & albefactio sint de genere mutationis.

Secunda opinio est Commentatoris, qui dicit quòd motus est perfectio corporum calidorum, & iam istam perfectionem, quæ est motus, consequitur perfectio, quæ est caliditas. Sed ista opinio nullam, vel saltem paucam, habet experientiam.

Tertia opinio est Petri de Aluernia, qui ponit quòd motus est causa caloris altero duorum modorum, scilicet, vel quia plures partes corporis calefacti tanguntur per motum, & sæpius, vel quia per motum partes corporis calefacti vniuntur, ex qua vnione si in ipso sit aliqua virtus calefactiua, illa fortificatur & intenditur.

Contra hoc arguitur, quia si ex hoc, quòd partes mobilis sæpius tangerentur, ipsum calefieret, sequeretur quòd tale corpus potius deberet calefieri, si ipsum tangeret corpus quiescens, quàm corpus motum. Consequens falsum, vt patet per experientiam. Er consequencia probatur, quia vnum corpus non potest sæpius tangere aliud, quàm continuè; modò corpus quiescens continuè tangit illud, super quod quiescit; igitur, &c.

Secundò, si talis calor causaretur per motum, eò quòd corpus illud condensaretur, sequitur quòd nunquam fieret calefactio, eò quòd partes corporis calefacti condensarentur. Consequens falsum; quia multoties partes rarefiunt, & corrumpuntur, vt patet per experientiam.

Quarta opinio est, quòd calor causatur per motum propter oppositas inclinationes motus. Sed id non videtur, quia tunc sequeretur quòd graue simplex non posset calefieri. Consequens falsum. Probaturs consequencia, quia graue simplex non habet huiusmodi oppositas inclinationes. Er hoc de primo.

2. Opinio 1. D. Thomæ.

Impugnatio.

3. Opinio 2. Commentatoris.

Opinio 3. Petri de Aluernia.

4. Refelliturs.

5. Opinio 4. Refelliturs.

ARTICVLVS II.

*Assignatur veritas modi calefactionis
ex motu corporis.*

6. *Motus localis duplex.*
DE secundo sciendum est, quòd duplex est motus localis, quidam cum magna confricatione, & collisione partium illius quod mouetur ad aliquod aliud sibi propinquum. Aliiter est motus localis, in quo non fit huiusmodi collisio, seu confricatio.

Conclusio 1. Motus localis est causa caloris.
Secundùm hoc ponuntur conclusiones. Prima est, quòd motus localis est causatiuus caloris. Probatu experientis. Primò, quia videmus axem rotæ quadrigæ quandoque per motum inflammati. Secundò, videmus ferrum molendini valde intensè calefieri. Tertio, videmus quòd si carbones igniti moueantur per aërem incenditur ignis. Quarrò, videmus quòd candela extincta per aërem, si moueatur per aërem iterum incenditur. Hoc præter experientiam docet Aristoteles in isto primo, qui dicit quòd si sagitta velocius deferatur per aërem, liquefit plumbum circumueniens ipsam. Et ad istam conclusionem sufficiunt experientia, quia rationes non possunt introduci; idèd dicit Aristoteles quòd est infirmitas quædam intellectus.

7. *Conclusio 2.*
Secunda conclusio, quòd confricatio, seu collisio partium corporis moti ad partes corporis propinquas, est præcisa causa quare motus causat calorem, & hoc per istum motum, quia per talem confricationem partium diuersorum corporum aliqua partes rarefiunt, & ad istorum rarefactionem nata est consequi caliditas, vt vult Albertus super isto primo, sicut videmus, sicut patet in percussione alicuius ad ferrum. Probatu consequentia, primò, quia nisi confricatio esset causa talis caloris, sequeretur quòd sic non esset confricatio, sed omnia corpora mouerentur partibus habentibus eundem situm ad inuicem, quia adhuc per motum generaretur calor. Consequens falsum, quia si axis rotæ quadrigæ esset fixus circulo, qui super ipsum voluitur, non calefieret, sed conformiter moueretur, dato quòd totum moueretur motu veloci: nec etiam ferrum molendini calefieret, si conformiter moueretur cum ligno, ad quod confricatur.

Secundò, nisi confricatio esset causa, sequeretur quòd partes interiores corporis calefacti per motum calefierent. Consequens falsum, nisi hoc fuerit ex sequenti, sic quòd partes exteriores calefactæ calefaciant interiores, & idèd partes interiores axis non calefiunt, vt patet per experientiam. Probatu consequentia, quia æquè mouentur velociter partes interiores corporis, sicut exteriores.

Tertio, per experientiam, nam si plumbum ponatur in medio sagittæ impetuosè delatæ per aërem non liquefit plumbum, sed si coniungatur ad partes exteriores statim liquefit.

Quarrò, quia videmus quòd si duo ferræ, vel duo ligna, vel ignis ferri, vel vnum lignum fortiter motum confricetur ad inuicem, statim sequitur calor ex huiusmodi confricatione; & omnia signant quòd confricatio est per se causa productionis caloris à motu.

8. *Obiectio 1.*
Contra istum modum obicitur, primò, quia si ad rarefactionem factam ex confricatione sequi-

tur caliditas, tunc sequitur quòd raritas sit qualitas prima. Consequens falsum, vt patet 2. de Generatione. Probatu consequentia, quia ad ipsam sequitur calor, qui est qualitas prima.

Secundò, quia ex motu hominis, satis tardè homo multum calefit, & tum non videmus quòd tantus calor possit generari ex ista partia confricatione, & ad corpus ita subtile, sicut est aër. *Secunda.*

Ad ista. Ad primum, dico quòd non est inconueniens quòd in aliquibus raritas sit qualitas prima, in aliquibus secunda. *Ad 1. obiect.*

Ad secundum, dico quòd caliditas hominis, seu calefactio, quam habet ex motu, vel cursu, non præcisè prouenit ex confricatione hominis ad medium per quod mouetur; sed prouenit ex hoc, quòd natura sentiens membra exteriora aliqualiter debilitari propter resolutionem spirituum factam per motum, idèd natura mittit à corde spiritus calidos ad membra exteriora, mediantibus quibus ille membra exterius calefiunt. *Ad 2.*

ARTICVLVS III.

*De calefactione ignis à motu corporis
cælestis.*

9. *Corpus cælestis suo motu calefacit.*
DE tertio sit conclusio ista, quòd corpus cæleste mediante motu calefacit sphaeram ignis. Probatu, quia ignis propter inclinationem sui ad sursum valde fortiter adhæret corpori cælesti, nam corpus cæleste attrahit ipsum motu suo: ergo calefacit. Antecedens apparet, quia sicut grauius inclinatur deorsum, sic & leuius sursum. Et prima consequentia tenet, quia hoc sufficit ad motum tractus. Et secunda consequentia tenet; quia ibi quodammodo est confricatio ignis ad cælum; imò ibi quandoque potest imaginari valde nobilis confricatio per ipsum motum, quia si aliquis ignis multum leuis generetur inferius prope regionem superiorem aëris, vel infra, qui sursum ascendit, sequitur quòd impetus eius ad descendendum non sit totaliter deperditus, donèc peruenerit ad cælum; nec tunc penetret sphaeram ignis, quia per fortiores impetus reuerberatur à cælo, & tunc alter ignis insequitur in superius, & sic per longum tempus potest huiusmodi insecutio fieri, & confricatio. *Shara ignis.*

10. *Obiectio 1.*
Contra conclusionem obicitur, primò, quia cælum est corpus polirum, leue, & vniforme; igitur non potest secum trahere ignem. Consequentia tenet, quia semper aliqua partes trahentis dicuntur. Subintrare aliquas partes corporis tracti. Secundò, sequeretur quòd eadem ratione essent inter orbis cælestes huiusmodi motus tractus. Consequens falsum, quia ibi non est violentia, cum motus illi sint perpetui. Et propter rationes aliqui nituntur ponere quandam qualitatem spirituales causatam à cælo in sphaeram ignis, mediante qua sphaera ignis mouetur circulariter, ad modum illum, quo ab adamante causatur qualitas attractiua ferri. Secundò, inferunt isti quòd sphaera ignis non calefit per motum cæli per se, sed per lumen, & alias influentias. *Secunda.*

Ad primum, conceditur quòd esse corpus politum, & leue, & hoc non obest quin benè possit attrahere aliquod corpus sibi immediatum, propter fortem inclinationem illius alterius corporis *Ad 1. obiect.*

poris ad adhærendum sibi, sicut dictum erat de igne.

Ad 1. Ad secundum posset concedi quòd in corporibus cœlestibus est huiusmodi raptus, & violentia, & hoc in primo tractatu de sphæra, capitulo primo. Nec obstat quòd talis violentia possit perpetuari, quia per ipsam subiectum non disponitur ad corruptionem, nec ad receptionem alicuius qualitatis, mediante qua t'ortumpetur.

Aliter dicitur negando consequentiam, quia in corporibus cœlestibus non est talis inclinatio huius orbis, vt adhæreat alteri, quemadmodum est inclinatio ignis vt adhæreat cœlo.

II. Per hoc ad rationes. *Ad primam*, concedo quòd cœlum motu suo calefacit non seipsum, quia non est susceptivum talis qualitatis, sed ignem sibi propinquum; & obiectio dubij iam soluta est.

Ad 2. Ad secundam negatur consequentia, quia non oportet quòd motus calefaciat semper, vbi per alterationem fortioerem inducitur qualitas contraria calori, vt frigiditas.

Ad 3. Ad tertiam conceditur consequens, quia effectus consimilis benè est producibilis à diuersis agentibus, inò quia hoc concludit contrarium esse verum de accidentibus. *Septimo Metaphysicorum.*

Ad 4. Ad quartam, *tunc non omnino*, &c. Illud est concedendum, sed sufficit quòd sit quodammodo consimile in virtute; modò motus in tali confricatione sunt consimiles virtute ipsi calori.

Ad 5. Ad quintam, dicitur quòd motus non est causa principalis istius caloris, sed forma corporis confricati mediante motu, & confricatione producit illum calorem.

Aliter dicitur, quòd sufficit quòd causæ vniuersales sint nobiliores, cuiusmodi sunt Deus, & Intelligentiæ.

Ad 6. Ad experientias. Ad primam dico quòd aqua stans calidior aqua fluente, eò quòd ad ipsam melius refranguntur radij Solis, & super eam diuturniorem habent permanentiam.

Ad secundam, de motu aëris coram facie, dico quòd hoc est, quia facies est calidior aëre sibi propinquo, idèò alterat aliquantulum ipsum ad caliditatem, sed postea per motum superuenit aër recens, & non alteratus, & apparet frigidior.

Ad tertiam, de potagio, dicitur quòd in talibus liquidis calefactis includuntur quædam exhalationes, & fumi calidi, qui per motum exeunt.

QUESTIO XI.

Utrum omne lumen sit causativum caloris?

I. *Arg. primū.* **A**RGVITVR quòd non; quia illud quod subito producit non potest esse causa illius, quod successivè generatur; sed lumen subito producit, & caliditas successivè generatur; igitur, &c. Maior patet, quia

Scoti oper. Tom. III.

illud quod subito producit in primo instanti sui esse non producit caliditatem, eò quòd caliditas subito generaretur, & si non in illo, igitur non in quocunque alio. Et minor apparet quoad primam partem 2. *de Anima*; & quoad secundam apparet in 5. *Physicorum*; nam ad caliditatem est vera alteratio successiva.

Secundò, nullum lumen durat nisi solùm per instans: igitur lumen non est causa caloris. Consequentia tenet, quia caliditas non potest generari in instanti. Et antecedens probatur, quia lumen dependet à corpore luminoso se habente in tali, vel tali situ, tanquam à conservante ipsum, modò corpus luminosum, cum continuè moueatur non potest esse in eodem situ, nisi per Solem.

Tertiò, si lumen calefaceret, hoc maxime esset lumen Solis. Consequens falsum, quia tunc Sol, quòd est propinquior nobis, tantò nos magis calefaceret, quòd est falsum, quia in hyeme Sol est propinquior nobis quàm in æstate, & tamen tunc minus calefacit. Modò consequentia patet, quia Sol habet plus de lumine inter cætera corpora luminosa.

Quartò, sequitur quòd omnia corpora lucida; sicut omnes stellæ cœli, calefacerent. Consequens falsum, quia Luna, & Saturnus, & quædam stellæ fixæ de naturis earum ponuntur esse frigiditatis. Probatur consequentia, ex quo omnia corpora talia lucida habent lumen.

Quintò, sequeretur quòd caliditas non esset qualitas prima. Consequens falsum, vt patet 2. *de Generatione*; & probatur consequentia, quia consequitur aliam qualitatem, scilicet lumen in sui generatione.

Sextò, sequeretur quòd montes alti, & media regio aëris essent multum calidi. Consequens falsum, vt patuit priùs. Et probatur consequentia, quia sunt propinquiora corporibus cœlestibus habentibus lumen, quàm sint illa inferiora; modò omne agens naturale priùs & intensius agit in partem sibi propinquam, quàm in partem à se remotam.

Septimò, sequeretur quòd privatio luminis pura, tenebræ, esset causa frigiditatis. Consequens falsum, quia pura privatio non potest esse causa alterius alicuius qualitatis positivæ. Et probatur consequentia, quia si vnum oppositorum est causa vnius qualitatis, reliquum esset causa oppositæ qualitatis, sicut si calefactio sit causa caliditatis, frigiditas esset causa frigiditatis.

Octauò, quia vel corpora cœlestia per lumen agerent calorem in istis inferioribus per se, vel per accidens; non per se, quia tunc semper calefacerent, quòd est contra experientiam; nec per accidens, quia corpus cœleste semper vniiformiter mouetur, nec in eius motu contingit fieri error.

Nonò, sequeretur quòd tantò aliquod corpus fuerit albius, tantò magis calefaceret. Consequens falsum, quia homines generati versus Septentrionem sunt frigidiores, quàm generati versus Austrum, & tunc sunt albiores. Et probatur consequentia, quia tantò corpus est magis album, tantò magis participat de luce.

D Decimò,

Decimum.

Decimò, quia squamæ piscium, & putredines quercuum sunt quædam corpora luminosa, & tamen non apparent qualiter possunt calefacere; igitur, &c.

Opposi.

Oppositum arguitur autoritate Aristotelis in isto primo, ubi dicit quod *per lumen Solis, & astrorum eleuantur ab istis inferioribus vapores, & exhalationes, ex quibus impressiones generantur meteorica.*

In ista questione sunt duo videnda. Primò, si lumen sit causa caloris. Secundò, de modo generationis caloris à lumine, & de causa istius generationis.

ARTICVLVS I.

An lumen sit causa caloris.

2. *Differentia inter lumen, lucem, splendorem, & fulgorem. Unde lux est qualitas incorporea luminosa in medio diaphano. Et lumen est quoddammodo species, vel similitudo lucis. Sed splendor est claritas refracta ad aliquod corpus densum. Et fulgor est qualitas, vel dispositio secunda, mediante qua relucet corpus, tersum, & politum.*

Lumen multiplicatur directè à corpora luminoso.

Quantum ad primum, notanda est differentia inter lumen, lucem, splendorem, & fulgorem. Unde lux est qualitas incorporea luminosa in medio diaphano. Et lumen est quoddammodo species, vel similitudo lucis. Sed splendor est claritas refracta ad aliquod corpus densum. Et fulgor est qualitas, vel dispositio secunda, mediante qua relucet corpus, tersum, & politum.

Secundò sciendum, quòd omne lumen multiplicatur directè à corpore luminoso. Et ideo quidam est radius rectus secundum quem diffunditur lumen. Alter est radius reflexus, scilicet qui reuerberatur in superficie alicuius corporis densi. Sed alter est radius fractus, qui transit secundum angulum per media diuersarum diaphaneitatum. Sed alius est radius circumflexus, qui est aggregatus ex pluribus radiis incidentibus directè, & ex pluribus fractis & reflexis.

Tertiò sciendum, quòd specialiter mota est questio propter corpora cœlestia, vt videatur qualiter per lumen alterantur ista inferiora.

3. *Conclusio 1. Sol calefacit inferiora.*

Tunc ponuntur conclusiones. Prima est, quòd Sol calefacit ista inferiora mediante suo lumine. Probat, quia videmus quòd in ætate est caliditas intensior in istis inferioribus, quam in hyeme, & non est alia causa, nisi quòd Sol aspiciat magis directè ista inferiora secundum radium luminis, quo natus est causare calorem. Secundò videmus quòd in umbra Solis est minor caliditas, quam in lumine; ideo in ætate quærimus umbras.

Tertiò, quia videmus quòd cum radij Solis refranguntur ad speculum concauum, vel ad vitale sphericum plenum aqua frigida, generatur ignis.

4. *Conclusio 2. Luna calefacit suo lumine hac inferiora.*

Secunda conclusio est, quòd Luna mediante suo lumine calefacit ista inferiora. Probat per experientiam Aristot. in quarto de animalibus, ubi dicit quòd noctes in plenilunio sunt calidiores, quam in coniunctione, vel quadraturis, quod non esset nisi lumen Lunæ calefaceret.

Secundò, quia lumen Solis calefacit ergo lumen Lunæ. Antecedens patet per præcedentem conclusionem; & consequentia per Aristotelem primo de proprietatibus elementorum, ubi vult quòd Luna, & omnia alia astra recipiant lumen à Sole; & aliqui imaginantur ibi quòd Luna, & omnia astra sunt quasi speculum; & ideo

sicut speculum illuminatur à candela sibi obiecta, ita consimiliter Luna, & alia astra illuminantur à Sole.

Tertia conclusio, quòd quodlibet aliud astrum calefacit mediante suo lumine. Probat, quia cuiuslibet alterius astri lumen est reflexum à Sole; igitur est calefactitium. Tenet consequentia, vt prius, & antecedens similiter. Secundò, si lumen Lunæ est calefactitium, igitur & lumen cuiuslibet alterius astri: sed sic est; igitur, &c. Antecedens patet, quia inter omnia alia astra Luna ponitur magis esse de natura frigiditatis. Et minor apparet per præcedentem conclusionem.

5. *Conclusio 3. Astra calefaciunt luminosa.*

Quarta conclusio est, quòd corpora cœlestia causant frigiditatem in istis inferioribus. Probat, quia Luna, cui attribuitur fluxus, & refluxus maris; & etiam de Saturno, cui attribuuntur multi effectus frigiditatis. Secundò, quia quandoque in ætate videmus frigiditatem quasi subito venire; modò non est alia causa à qua possit produci ista frigiditas, nisi à corpore cœlesti; igitur, &c.

6. *Conclusio 4. Corpora cœlestia causant frigiditatem in his inferioribus.*

Quinta conclusio est, quòd corpora agunt in istis inferioribus per aliam influentiam quam sit lumen. Probat, quia per præcedentem conclusionem corpora cœlestia frige faciunt ista inferiora, & non per lumen, quia quodlibet astrum est calefactitium suo lumine; igitur per aliam influentiam; igitur, &c.

7. *Conclusio 5. Agunt per aliam influentiam.*

ARTICVLVS II.

Quomodo calor à lumine generetur.

Quantum ad secundum sit conclusio ista, quòd refractio radiorum luminis est causa productionis caloris à lumine, ita quòd si non esset huiusmodi refractio, vel reflexio, nullo modo lumen causeret calorem. Probat, nam videmus quòd ista loca non calefiunt, ad quæ non pertingunt radij reflexi, vt patet de cacuminibus montium, & in media regione. Secundò, quia videmus quòd ibi radij incidentes non concurrunt cum refractis, vel reflexis, vt patet de superficie terræ. Tertiò hoc patet maxime de speculis concauis, in quibus propter concursum radiorum incidentium ad radios reflexos ab illis speculis generatur ignis.

8. *Radij Solis refractio est causa caloris.*

Contra conclusionem arguitur primò, quia vel radius incidens est infinitum debilior radio incidente cum reflexo, vel in aliqua certa portione, non infinitum, quia radius reflexus causatur ab incidente; modò radius incidens non est infinitum debilior seipso; nec etiam reflexus per se est debilior incidente; igitur nec aggregatum ex eis. Si in aliqua portione certa, tunc intendatur radius incidens in gradum luminis in eadem portione; igitur tunc producit calorem sine fractione, vel reflexione.

Obiectio.

Ad illud dicitur, quòd ad generationem caloris multum, vel totaliter, facit oppositio radiorum; nam sicut in generatione caloris ex motu oportet vt sit contrarietas, & confricatio, ita consimiliter in generatione caloris ex lumine, oportet vt sit concursus duorum radiorum, vel plurium, quorum vnus opponitur alteri, sicut patet in concauo speculo, quia ignis ibi generatur ex concursu

Responsio.

concurfus radorum , qui incidunt ad speculum, ad radios qui reflectuntur à speculo.

8. Contrà, quia per vas vitreum sphericum plenum aqua generatur ignis à parte remotiori , à corpore luminoso, & tamen ibi non est talis oppositio radorum , quia omnes radij pertranseunt vitrum.

Ad illud dico , quòd quamvis in refractione radorum non sit oppositio ita directè sicut in reflexo, tamen ibi est oppositio aqualiter lateralis, quæ sufficit ad generationem ignis, cæteris causis concurrentibus , quemadmodum dicemus quòd Oriens & astrum opponuntur secundum situm. Ex istis inferuntur aliqua corollaria.

9. Primum est , quòd si omnes orbes cæli essent calefactibiles , sicut stupa , & in ipsis non essent astra, nunquam tempore æterno incenderentur à lumine , nec etiam calefierent. Probat, quia priusquam illi orbes essent vniformes , & non esset ibi aliquod reflectens , vel refrangens , non producerentur calor, cum talis reflexio, vel refractione sit per se causa productionis caloris à lumine.

Secundum. Secundum corollarium est , quòd si omnia corpora vniuersi essent vniformia in raritate , & densitate , nunquam aliquid calefieret à lumine. Probat, quia rubic non esset refrangens, vel reflectens.

Tertium. Tertio sequitur quòd causa quare in vallibus sit calor intensior, quàm in montibus ; nam radij incidentes ad montes, cum reflectantur tendunt ad inferius , & concurrunt cum radiis incidentibus, & etiam reflexis à vallibus ; modò talis concursus radorum oppositorum est causa caloris per conclusionem.

Quartum. Quarto , sequitur quòd sphaera ignis non calefit à lumine Solis , nec superior regio aëris , si inter ipsas non sit notabilis diuersitas in raritate, & densitate. Pater, quia postquam non est ibi diuersitas , non esset aliquid refrangens, vel reflectens radios luminis.

Quintum. Quinto, sequitur quòd media regio aëris non calefit à lumine Solis, nisi cum fuerit in ipsa nubes spissa. Pater, quia aliter radius luminis transiret irrefractus.

Sextum. Sexto, sequitur corollarium prius positum, quòd quantocunque radij Solis reflexi à terra altius descendunt, tanto eleuatiore est media aëris regio super terram.

10. Dubium 1. Contra ista arguitur, primò de secunda conclusione primæ partis , in qua dicebatur quòd lumen Lunæ est calefactiuum , quia videmus quòd dormientes in lumine Lunæ sunt valde rheumatici , modò secundum medicos , rheuma generatur à frigido.

Solutio. Ad illud dicitur quòd rheuma illud non generatur à lumine , sed ab alia influenza Lunæ, quam habet præter lumen.

Et si dicatur, æquè benè multiplicatur ista alia influenza infra radios , sicut extra radios. Dicitur quòd licèt ista influenza multiplicetur tam in vmbra, quàm in lumine Lunæ , non magis infrigidat, sed quia magis ex directo aspicit passum frige factibile.

Dubium 2. Secundo dubitatur , quare multiplicetur talis influenza vsque inferius. Dicunt aliqui quòd influenza ista est ita spiritalis quòd non oportet ipsum diffundi per medium, sed immediatè corpus cæleste causat istam influentiam hic infe-

rius , & in visceribus terræ , siue hoc quòd causatur per ignem , vel aërem inter medium.

Contra hoc obiicitur, quòd omne mouens est simul cum moto ex 7. *Physicorum* , & omne agens simul cum passio, vt pater 1. de *Generacione*, igitur ista qualitas non posset immediatè causari in istis inferioribus nisi prius causetur per intermedium.

Item aliter dicitur , quòd ista influentia causatur insensibiliter à cælo alteratione per cælum medium, quemadmodum lumen insensibiliter producit.

Tertio dubitatur circa conclusionem secundæ partis, vtrum si radius fortior, & debilior occurrentes duobus mediis diuersarum diaphaneitatum, refracti ad angulos æquales , producant calores æquales ? Et videtur quòd sic , quia aliter non sola oppositio radorum esset causa huiusmodi caloris. Sed quòd non , videtur ad experientiam , quia radij Lunæ reflexi ad speculum concauum non producant ignem, sicut radij Solis.

Ad ista dicitur , quòd ista dubitatio præsupponit vnum satis dubium , scilicet quòd radius intensior , & remissior ad æquales angulos refrangantur , cæteris paribus ; quia dato quòd non refrangerentur ad æquales , tunc certum est quòd non æqualiter causarent calorem ; sed supposito quòd frangantur ad angulos æquales , adhuc non producent æqualem calorem ; & causa est quòd radius incidens ad aliquod medium alterius diaphaneitatis, ex quo inuenit obstaculum , natus est redire secundum lineam consimilem , secundum quam incessisset, si non fuisset impedimentum , vt pater per *Lincon. 1. Posteriorum* ; modò cum radius fortius incessisset ad maiorem distantiam , sequitur quòd etiam ad maiorem distantiam reflectatur , & sic est ibi maior oppositio saltem extensiuè , & intensiuè, posito quòd luminosum causaret lumen cum impetu, vel conatu.

Quarto dubitatur , quæ sit causa , quare radij sic oppositi nati sint causare calorem ? Dicunt quidam quòd lumen est qualitas nobilissima inter qualitates corporales, quam antiqui Philosophi maximè laudauerunt; ideo nata est ipsam sequi caliditas, quæ est nobilissima qualitas excepto lumine.

Quinto dubitatur , vtrum lumen ignis calefacit ? Ad quod dicendum quòd sic, aliter tamen calefacit ignis lumine , quàm calore. Probat, quia calor ignis calefacit successiuè partes quantitatiuas passio , scilicet prius vnã partem , & post aliam , sed lumen totum simul calefacit. Secundo , quia ignis mediante lumine calefacit valde remissè , sed mediante calore intensè.

Sexto dubitatur , vtrum squamæ piscium , & oculi catorum possint calefacere ? Ad quod dicitur quòd sic, hoc tamen est valdè remissè, & fortè talis habet aliquam virtutem frige faciendi, propter quam non potest apparere calefactio per lumen , sufficit tamen quòd per illud lumen aqualiter remittatur actio frigiditatis. Aliter dicitur quòd non oportet quòd lumen ignis, nec etiam huiusmodi rerum, lumen calefaciat , quia in talibus lumen est quædam qualitas secunda, proueniens ex actione primarum qualitarum, nec est eiusdem rationis cum lumine corporis cælestis.

II.

Impugnatur.

Alia solutio.

Dubium 3.

Responsio.

12.

Dubium 4.

Dubium 5. Solutio. Ignis aliter calefacit lumine, quàm calore.

Dubium 6. An oculi catorum calefaciant.

- 13.** Ad rationes. Ad primam, *nullum subito produ-
ctum, &c.* Negatur maior, quia quod producitur
subito potest continuari successivè, & sic potest
producere illud, quod natum est successivè
produci.
- Ad 2.** Ad secundam, *nullum lumen, &c.* Negatur an-
tecedens, quia lumen vnius diei durat per vnum
diem, & lumen horæ per vnam horam.
- Ad 3.** Ad tertiam, *hoc maxime, &c.* Concedo, & cum
dicitur, tunc intensius calefaceret propè, quàm
remotè. Negatur consequentia, quia calefactio
per lumen non attenditur penes propinquum, &
remotum à corpore luminoso, sed penes concur-
sum radiorum oppositorum.
- Ad 4.** Ad quartam, *sequitur quòd omnia, &c.* Concedi-
tur quòd astra omnia calefaciunt lumine, ali-
qua tamen frige faciunt aliis influentis.
- Ad 6.** Ad sextam, *tunc motus, &c.* Respondetur ne-
gando consequentiam, propter causam dictam in
corollario.
- Ad 7.** Ad septimam, *tunc tenebra, &c.* Negatur con-
sequentia, quia tenebra non est aliqua qualitas
positiva.
- Ad 8.** Ad octavam, *vel per se vel per accidens, dico
quòd per se, & hoc semper fit concurrentibus
aliis causis, scilicet sufficienti intensione luminis,
oppositione radiorum, & dispositione materiæ.*
- Ad 9.** Ad nonam, dicitur quòd talia corpora alba
non sunt lucida, & dato quòd aliqua essent lu-
cida, sicut margaritæ, non tamen oportet illa ca-
lescere, quia lumen eorum est alterius naturæ à
lumine cœlesti.
- Aliæ rationes sunt solutæ in quæstionis cor-
pore. Et hoc de ita quæstione.

QVÆSTIO XII.

*Utrum sphaera Solis per suum mo-
tum magis calefaciat ista in-
feriora, quàm alia sphaera
cœlestes?*

- I.** **Arg. primæ.** **RGVITVR** quòd non, quia vel hoc
esset, quia sphaera Solis est maior, vel
quia defert maius astrum, sed neutro
modo; igitur, &c. Maior patet, nam ista vide-
tur causa potissima. Et minor apparet, primò non,
quia sphaera est maior, nam sphaeræ superiores
sunt multò maiores; nec quia defert maius
astrum, quia in octava sphaera sunt astra ita vult-
ta, quia multitudo ipsorum faceret magnitudi-
nem maiorem, quàm sit magnitudo Solis, & per
consequens illa astra haberent plus calefacere per
motum.
- Secundum.** Secundò, vel hoc esset, quia Sol velocius mo-
ueretur, vel quia est propinquior nobis; sed neutro
modo; igitur, &c. Maior patet per Aristotelem
in litera. Et minor apparet, non quia velo-
cius moueretur, nam sphaera Lunæ complet suam
circulationem in vno mense, sphaera autem Solis
non nisi in anno, & per consequens velocius
mouetur Luna, quàm Sol; nec quia Sol est propin-
quior, quia notum est quòd Luna est propin-
quior nobis.
- Tertium.** Tertio; vel hoc fieret mediàtè, vel immedia-

diatè; non mediàtè, quia sphaera Solis non cale-
facit sphaeras intermedias; nec immediatè, quia
omne naturale agens in aliquod passum distans,
prius agit in medium inter illud, & ipsum.

Quartum. Quartò, quia si sic, hoc esset pro tanto, quia
sphaera Solis defert corpus, vel astrum magis lu-
minosum; modò consequens est falsum, quia ad
hoc quòd lumen calefaciat non confert motus,
imò potius impedit; nam si passum quiesceret,
plus pareretur ab agente.

Quintum. Quintò, quia si magis calefaceret, etiam hoc
pro tanto, quia sphaera Solis magis disgregaret à
se inuicem partes illorum inferiorum, nam istam
causam multi assignant: sed propter hoc non,
quia propter sphaeram Solis partes istorum infe-
riorum non mouentur localiter.

Sextum. Sextò, nulla sphaera cœlestis calefacit ista infe-
riora per motum; igitur non magis sphaera Solis,
quàm alia. Consequentia tenet. Et antecedens
probat, quia calefactio causatur per motum ex
confricatione vnius corporis ad aliud; modò nul-
la sphaera cœlestis confricatur ad ista inferiora:
igitur, &c.

Oppositum. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto
primo.

2. In ista quæstione supponendi sunt modi, per
quos calor potest produci à lumine vel motu.
Vnde calor generatur à lumine ex concursu ra-
diorum oppositorum, qui sunt radius incidens,
& reflexus, seu refractus: sed calor generatur à
motu ex confricatione corporis calefactibilis ad
aliquid aliud corpus.

Conclusio 1. Hoc præsupposito, ponuntur conclusiones.
Prima est, quòd nulla sphaera cœlestis agit calo-
rem in istis inferioribus per motum citra mediam
regionem aëris circumscripto lumine, & aliis in-
fluentiis spiritalibus. Probat, quia illud non
potest generare calorem per motum in ista infe-
riora, quòd non confricatur ad aliquod illorum
inferiorum, nec quòd mouet ista, nec aliqua alia,
quæ ad ista confricentur: sed quælibet sphaera
cœlestis est huiusmodi: igitur, &c. Maior patet,
nam pluribus modis non potest imaginari, quòd
motus alicuius corporis producat calorem; Et
minor apparet, nam corpora cœlestia non tangunt
ista inferiora, nec mouent ipsa localiter, vt mani-
festum est.

Secunda conclusio est, quòd circumscripto lu-
mine, & influenza speciali cæli, corpus cœleste
agit calorem per suum motum in sphaeram ignis,
& superiorem regionem aëris. Probat, per op-
positum rationis prædictæ, nam cælum mouet
sphaeram ignis, & superiorem partem aëris. & ista
ad cælum confricantur; igitur, &c. Ex quo patet
quòd circumscriptis aliis influentiis cæli à motu
non producit in aliquod istorum inferiorum
calor, nisi per se in sphaeram ignis, & superiorem
regionem aëris.

Dubium. Sed dubitatur, vtrum in tali confricatione ignis
ad cælum aliqua pars possit propelli deorsum à
cælo? Et videtur quòd sic, quia à rota circulari-
ter mota bene propellitur aër, citra quem moue-
tur; sed videtur quòd non; quia cælum est cor-
pus, nec tendens sursum, nec deorsum, cuius su-
perficis concaua est æquè distans à centro mun-
di vndique: ergo nihil habet propellere deorsum.

Responsio. Ad illud, dico quòd ignis bene potest propelli
deorsum ab isto cælo, nam propter fortem im-
petum, quem habet ignis ad ascendendum refle-
ctitur à cælo ad istam partem, ad quam tendit
motus

motus cæli. Quemadmodum videmus quòd faba proiecta contra superficiem rotæ superiorem circumuolutæ, tendit deorsum versus illam partem, ad quam tota mouetur.

Tertia conclusio est, quòd circumscripto lumine Solis, sphaera Solis non plus calefaceret ista inferiora, quàm aliæ sphaeræ cælestes. Probat, quia esset ratione influentiæ maioris, vel ratione motus; sed neutro modo, quia in aliis partibus cæli inuenitur æqualis influentia, & motus æquè velox.

Quarta conclusio est, quòd sphaera Solis mediante lumine non plus intensiùe calefacit ista inferiora per suum motù, quàm si non mouetur. Probat, quia si sic, corpus Solis produceret intensiorem calorem in istis inferioribus, quàm de factò producit; igitur per motum mediante lumine non producit intensiorem, &c. Consequentiã tenet de se, & antecedens apparet à simili, nam videmus quòd ferrum si continuè moueatur hinc inde propè ignem, tardiùs & remissiùs calefit, quàm si quiesceret; similiter videmus quòd quantò diutiùs Sol permanet super hemisphaerium nostrum, tantò generatur intensior calor in istis inferioribus, modò diutiùs permaneret Sol si quiesceret, quàm si moueretur; igitur.

Quinta conclusio est, quòd Sol per suum motum mediante lumine magis calefacit ista inferiora extensiùe, quàm si non moueretur. Probat, quia omne corpus motum circa aliquod plures partes ipsius aspicit, quàm si quiesceret, aspiciendo vnã partem tantùm: modò corpus cæli mouetur circulariter circa inferiora per motum suum, mediante lumine magis, quàm aliqua alia sphaera cælestis. Cuius possunt assignari tres causæ.

Prima est, quæ dicta sunt, nam Sol magis calefacit per suum lumen, quàm aliquod aliud cæli astrum; & quia per motum deferretur ad diuersas partes istorum inferiorum, idè plures partes suo lumine potest calefacere, & per consequens magis calefacit, saltem extensiùe.

Secunda causa est vno supposito, scilicet quòd in istis inferioribus fiunt continuè generationes, & corruptiones mixtorum perfectorum, & animatorum, tunc hoc supposito, patet quòd nisi Sol moueretur, iam non producerentur huiusmodi mixta perfectæ; sed quòd Sol continuè aspiceret vnã partem terræ, & non aliam, & in ista parte, quam continuè aspiceret, non generatur nisi ignis, vt in parte sibi appositã non nisi aqua. Ex quo patet quòd sphaera Solis magis calefacit extensiùe per suum motum, & magis moderatè, secundùm quod exigitur ad generationem mixtorum perfectorum, & animatorum.

Tertia causa est præsupponendo aliqua. Primò, quòd agens naturale in aliquod passum non agit per se, secundùm superficiem propinquam illi passò, sed agit secundùm partes, quæ sunt in profundo. Patet, nam ignis aliquantò spissus intrè sius calefacit passù approximatu sibi, quàm ignis æqualis longitudinis, & latitudinis cum minore tamen spissitudine. Secunda suppositio est, quòd si alicuius agentis vna pars sit nobilior, & efficacior aliis ad agendum, actio istius agentis tribuitur illi parti, sicut patet in inuentibus, nam quia anima pars est nobilior corporis animati, & efficacior ad operandum, iam actio corporis animati attribuitur animæ; eodem modo est de corde

respectu membrorum corporis. Tertia suppositio est, quòd corpus cæleste, scilicet aggregatum ex omnibus sphaeris est quodammodo agens in istis inferioribus; istud patet ex quadam quæstione præcedente. Quarta suppositio est, quòd corporis cælestis pars nobilior, & efficacior ad agendum est corpus Solis. Patet, quia Sol est astrum magis lucidum, & situatum in medio sphaerarum, vnde est pars nobilior. Et tenet consequentia per simile, quia videmus in corpore humano, quòd cor est pars nobilissima ipsius, & situatur in medio ipsius. Tunc de istis patet quare Sol magis calefacit ista inferiora, nam per tertiam suppositionem, cælum est quoddam agens influens in ista inferiora, quod non agit solùm secundùm superficiem, imò secundùm profundum per primam suppositionem; & eius pars nobilissima & perfectior, vel efficacior ad agendum est Sol; igitur per quartam suppositionem Soli debet attribui actio cæli per secundam suppositionem, & per consequens magis sibi, quàm alicui alteri sphaeræ cælesti.

Sed dubitatur de prima suppositione, quia si partes profundæ agerent, sequitur quòd simile in suum simile agit. Consequens est falsum 1. de Generatione. Consequentiã probatur, quia pars existens in profundo ageret in partem remotiorem.

Ad istud dicitur negando consequentiam, quia actio partis profundæ non est distincta à parte superficiali, imò eadem est actio vtriusque.

Secundò dubitatur ad aliquantam distantiam in profundo agerent, & ad aliquantam non? Ad illud dicitur quòd illud est difficile assignare, tamen pro nunc potest dici quòd partes in profundo agunt ad istam partem, cuius actio terminaretur ad superficiem passu, dato quòd non essent aliæ partes intermediæ, & non vltra.

Rationes aliæ procedunt viis suis.

QVÆSTIO XIII.

Utrum quatuor elementa sint proportionalia continuè?

ARGVITVR quòd non; quia vel erunt continuè proportionalia proportionè æqualitatis, vel proportionè inæqualitatis; non proportionè æqualitatis, quia cum ignis sit magis actiuus aliis elementis, & sit per se æqualis illis, sequitur quòd omnia elementa alia corrumpeter; nec proportionè inæqualitatis, quia tunc maximus terminus excederet elementa omnia alia, & per consequens ipsa corrumpeter. Confirmatur, quia sicut est in mundo inferiori, quòd nullum mixtum potest perpetuari, nisi in ipso elementa reducerentur ad temperamentum, ita est in mundo maiori, quòd non potest durari, nisi quatuor elementa sint ad inuicem adæquata; igitur quatuor elementa non sunt proportionalia proportionè inæqualitatis, sed potiùs proportionè æqualitatis.

Secundò, si elementa secundo modo, sequitur quòd ignis esset maximum omnium elementorum. Consequens est falsum, quia magnitudo aliorum elementorum debet proportionari acti-

4. Conclusio 3.

Conclusio 4.

5. Conclusio 5. Sol per suum motum lumine magis calefacit, quàm si non moueretur.

7. Dubium 1.

Solutio.

Dubium 2.

Solutio.

I.

I.

Arg. primū.

Secundū.

uitati ignis. Et tenet consequentia, quia in tali continua proportione est ignis primus, maximus.

Tertium.

Tertio, sequeretur quod aqua esset minus elementum, quam sit terra. Consequens falsum, quia aqua habet maiorem spissitudinem, quam sit spissitudo terræ, & locum eleuatiorem versus cælum, & per consequens debet esse maioris quantitatis. Et patet consequentia, quia tota aqua continetur in concavitatibus terræ.

Quartum.

Quarto, elementa non sunt continuè proportionabilia in qualitatibus primis; igitur nec in magnitudine, nec in aliquibus aliis. Consequentia tenet, quia secundum proportionem qualitarum primarum sunt proportioniones magnitudinum formarum substantialium, & aliorum accidentium. Et antecedens apparet, quia nulla est qualitas prima communis quatuor elementis, in qua elementa possunt continuè proportionari. Nam non est verum quod sicut se habet ignis ad aërem in calore, ita aër ad aquam, & aqua ad terram, quia aqua & terra non sunt calida.

Quintum.

Quinto, sphaeræ cœlestes non sunt continuè proportionabiles; agitur nec quatuor elementa. Consequentia tenet per Aristotelem *in isto primo*, ubi dicit quod maior est ordo in corporibus cœlestibus, quam in istis inferioribus. Et antecedens apparet, nam octaua sphaera in multo maiori proportione excedit sphaeram sibi immediatam, quam aliqua sphaera inferior excedit reliquam.

Sextum.

Sexto, quatuor elementa non sunt continuè proportionabilia corpori cœlesti; igitur nec etiam inter se inuicem. Consequentia tenet, quia sicut quatuor elementa inter se ordinantur secundum situm, ita cum eis ordinatur corpus cœleste. Et antecedens apparet per Aristotelem *in isto primo*, ubi vult quod quodlibet elementorum sit valde modicæ quantitatis in comparatione ad cælum.

Septimum.

Septimo, quia mixta ex elementis non sunt continuè proportionabilia; igitur nec ipsa elementa. Tenet consequentia, nam cum mixta componantur ex elementis, qualiter se habent elementa; debent se habere, mixta composita ex eis.

Oppositi.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo, ubi dicit: *Si enim & distantia plena igne, & corpora consistant ex igne, olim annihilatum esset utique unumquodque aliorum*; itaque videtur arguere quod non, nisi elementa essent continuè proportionabilia, quia elementum excedens omnia alia corrumpeter.

Diuisio quatuor.

In ista quaestione sunt quatuor videnda. Primo, quædam distinctiones generales pertinentes ad propositum. Secundò de æqualitate elementorum. Tertio de proportionalitate. Quarto, dato quod elementa essent inæqualia, qualiter possunt conseruari, ne vnum corrumpatur.

ARTICVLVS I.

Quædam distinctiones generales ad elementorum proportionalitatem pertinentes.

2. Elementa quatuor.

Quantum ad primum, sciendum est, quod in proposito accipimus *elementa*, pro primis corporibus actu existentibus, ex quibus genera-

bilia, & corruptibilia nata sunt componi, sicut sunt, ignis, aër, aqua, terra.

Secundò sciendum est, quod in proposito capimus elementum terræ pro ipsa terra, & pro omnibus mixtis generatis infra & supra terram; & aquam, pro aqua, & illis quæ continentur infra locum aquæ.

Tertio est sciendum, quod proportio est duarum qualitarum eiusdem generis vnius ad alteram certa ratio in quantitate; verbi gratia, proportio dupla, sicut duorum ad vnum est certa ratio istorum duorum numerorum, qui sunt eiusdem generis in quantitate. Proportio diuiditur in tres species, scilicet in proportionem æqualitatis, maioris inæqualitatis, & proportionem minoris inæqualitatis. Proportio æqualitatis est habitudo duarum qualitarum æqualium ad inuicem, sicut proportio duorum ad duo, & talis non habet plures species, imò consistit in indiuisibili.

3. Proportio quid.

Eius diuisio.

Æqualitatis.

Maioris inæqualitatis.

Sed proportio maioris inæqualitatis est habitudo maioris qualitatis ad minorem, sicut trium ad duo est proportio sesquialtera. Et ista proportio maioris inæqualitatis subdiuiditur in proportionem multiplicem, superparticularem, & superpartientem, & quælibet illarum diuiditur in species infinitas.

Sed proportio minoris inæqualitatis est habitudo minoris qualitatis ad maiorem, sicut duorum ad quatuor est proportio subdupla, & ista subdiuiditur in proportionem submultiplicem, subsuperparticularem, & subsuperpartientem, & quælibet illarum diuiditur in species infinitas proportionaliones speciebus proportionum maioris inæqualitatis.

Minoris inæqualitatis.

Quarto sciendum est, quod proportionalitas est similitudo proportionis. Sicut si dicatur quod sicut se habet octo ad quatuor, ita quatuor ad duo, & talis proportionalitas est triplex; nam quædam est Arithmetica; quædam Geometrica; quædam Harmonica.

4. Proportionalitas quid?

Proportionalitas Arithmetica est illa, quæ attenditur penes æqualitatem differentiarum vnius qualitatis ad aliam, sicut dicendo scilicet quatuor duo, & vocatur differentia in proportionem excessus, quo maior quantitas excedit minorem, sic & dicitur excessus sex ad quatuor.

Proportionalitas arithmetica.

Sed proportionalitas Geometrica consistit in æqualitate proportionum, sicut dicendo 8, 4, 2, 1, nam qualis est proportio 8 ad 4, eadem est proportio duorum ad vnum.

Geometria.

Quinto sciendum est, quod quælibet istarum proportionum potest esse duplex, scilicet continua, & discontinua.

Proportionalitas continua est, cum quilibet terminus est antecedens, & consequens præter primum & vltimum. Nam primum terminus est tantum antecedens, & vltimus tantum consequens, verbi gratia, si dicatur, qualis est proportio inter octo & quatuor, talis est proportio quatuor ad duo, & duorum ad vnum; in ista proportione iste terminus octo, primum est antecedens tantum, & ille terminus, vnum, qui est vltimus, est tantum consequens, sed duo termini intermedij, scilicet duo & quatuor, quilibet illorum est antecedens & consequens.

Continua.

Sed proportionalitas discontinua est, quando nullus terminus est antecedens & consequens, vel antecedens tantum, vel consequens tantum, sicut, verbi gratia, dicendo, qualis est proportio

Discontinua.

sex

sex ad tria, talis est proportio quatuor duo; in ista enim similitudine proportionum nullus terminus est simul antecedens & consequens, sed quilibet vel tantum antecedens est, vel tantum consequens.

Harmonica.

Sexto sciendum est, quod proportionalitas harmonica vocatur, cum eadem est proportio maximi termini ad minimum, & differentia maximi termini ad medium ad differentiam medij ad minimum, verbi gratia 6. 4. 3. eadem est proportio 6. ad 3. scilicet maximi termini ad minimum, quæ est proportio duorum, quæ differentia est inter 6. & 4. ad unum, quod est differentia inter 4. & 3.

Sapienter sciendum quod elementa possunt imaginari esse proportionalia, vel impropportionalia: & si proportionalia, vel continuè, vel discontinuè; & iterum vel in magnitudine, vel in qualitatibus primis, vel in qualitatibus secundis, cuiusmodi sunt grauitas, leuitas, raritas, densitas, spissitudo, tenuitas. Et hoc de primo.

ARTICVLVS II.

De aequalitate elementorum.

7. Quantum ad secundum est sciendum, quod elementa possunt imaginari esse æqualia, vel in magnitudine, vel in virtute; in materia, vel in spissitudine.

Conclusio 1. Elementa non sunt æqualia in magnitudine.

Tunc ponuntur conclusiones sequentes. Prima est, quod quatuor elementa non sunt æqualia in magnitudine. Probatur, aer est multo maior, quam sit terra; igitur quatuor elementa non sunt æqualia in magnitudine. Consequentia tenet de se, & antecedens apparet, ut potest inuestigari inueniendo distantiam, ad quam ascendunt impressiones ignitæ, quæ distantia maior est semidiametro terræ, & tamen istæ impressiones non ascendunt vltra aërem, quare, &c.

Secundò, si quatuor elementa essent æqualia, sequeretur quod tota sphaera generabilium, & corruptibilium esset per se quadrupla ad sphaeram terræ. Consequens falsum & impossibile; igitur & antecedens. Consequentia probatur, quia aggregatum ex quatuor corporibus æqualibus est per se quadruplum ad unum illorum. Et falsitas antecedenti apparet per Astrologos, & maxime per Ptolemæum, qui ponit sphaeram generabilium, & corruptibilium, plus quam mille vicibus excedere sphaeram terræ.

Tertiò, quia orbis cælestes non sunt sibi inuicem æquales; igitur nec quatuor elementa. Tenet consequentia, quia in corporibus cælestibus maior est ordo, quam in illis inferioribus, ut patet in illo primo. Et antecedens apparet, nam sphaeræ superiores, multo sunt maiores inferioribus.

Quartò, quia aqua est maior terra, ut postea probabitur; igitur quatuor elementa non sunt æqualia.

8. *Conclusio 2. Nec in virtute.*

Secunda conclusio est, quod quatuor elementa non sunt æqualia in virtute. Probatur, quia si ita esset, sequeretur quod terra esset maximum elementorum omnium; consequens falsum, primò quia sphaera ignis circumdat omnia alia elementa; videtur igitur quod illa sit maior aliis. Secundò, quia dictum est quare per

ascensiones impressionum ignitarum potest inueniri quod quantitas aëris sit maior quantitate terræ. Probatur consequentia, quia in æquali quantitate terræ est minor virtus, quam in æquali quantitate alterius elementi; si igitur virtus terræ debet esse æqualis virtuti alterius elementi tantum per magnitudinem, debet recompenari; quantum virtus alterius elementi excedit virtutem terræ in æquali quantitate.

Secundò sequeretur quod ignis esset minimum omnium elementorum; consequens est falsum, quia cum obtineat locum superiorem & contineat alia elementa, videtur esse maioris quantitaris aliis elementis. Probatur consequentia primò, sicut probatur præcedens, nam ignis in aliqua quantitate habet maiorem virtutem, quam aliud elementum in æquali magnitudine; igitur oportet quod per paritatem ipsius tantum recompenletur, quantum virtus eius excedit virtutes aliorum elementorum in æquali quantitate.

Tertia conclusio est, quod quatuor elementa non sunt æqualia in materia. Probatur, quia si ita esset, sequeretur quod si aqua esset condensata ad gradum densitatis terræ, tunc aqua & terra essent sibi inuicem æquales. Consequens falsum, quia de facto terra est maior aqua; igitur si esset condensata ad densitatem terræ non esset æqualis. Consequentia tenet; quia si fieret condensata minor esset, quam si non esset condensata. Antecedens apparet, quia nisi aqua esset minor terra, eam semper aqua tenderet ad locum decliuotem, sequitur quod aqua deberet cooperire totam terram, & ipsam sphaericè circumdare, & istud magis postea probabitur.

9. *Conclusio 3. Nec in materia.*

Quarta conclusio est ista, quod quatuor elementa non sunt æqualia in spissitudine. Probatur, quia si ita esset, sequeretur quod sphaera generabilium, & corruptibilium contineret sphaeram terræ multo minus quam tribus mille vicibus. Consequens est contra Astrologos, ut prius allegatum est. Et probatur consequentia, quia postquam eleuata sunt ex aqua spissa, & notum est diametrum terræ, facilius potest cognosci per calculationes diametri cuiuslibet aliorum elementorum, & inuenitur quod totalis sphaera generabilium, & corruptibilium modicum plus quam mille, & vndecim vicibus continebit sphaeram terræ.

10. *Conclusio 4. Nec in spissitudine.*

Contra istas conclusiones arguitur, primò contra primam & secundam simul, quia nisi elementa essent æqualia in magnitudine, ac virtute, sequeretur quod elementum maius elementa reliqua corrumpere. Consequens est falsum, quia tunc deficeret vna pars principalis vniuersi, & per consequens ordo, & decor ipsius. Probatur consequentia, quia elementum excedens esset appropinquatum aliis super ipsam proportionem maioris inæqualitatis.

10. *Obiect. contra 1. & 2. concl.*

Contra tertiam conclusionem probantur duæ conclusiones. Prima est, quod cuiuslibet elementi materia est æqualis materię alterius.

Contra 3. conclus.

Secunda est, quod magnitudo vnius elementi, sicut terræ, est per se subdecupla ad magnitudinem elementi proximi; scilicet aquæ, & in eadem proportionem se habet aqua respectu aëris, & aer respectu ignis. Et ex isto sequitur quod raritas ignis est in decuplo maior raritate aëris; & densitas terræ est in decuplo maior densitate aquæ.

Prima consequentia probatur, quia verisimile est

est quòd tota materia generabilem & corruptibilem sit diuisa in quatuor proportionem æquales, quarum cuilibet elementorum attribuitur vna. Secundò, quia æqualis est materia proportionis, aëris generati ex vna proportione materiae illius aquæ, igitur materia totius sphaeræ aëris est æqualis materiae totius sphaeræ aquæ. Tenet consequentia per Philosophum *in isto primo*. vbi vult quòd secundum eandem proportionem se habet totum vnum elementum cum alio, & pars vnus cum parte alterius, si ex inuicem generentur. Tertio, quia secundum eandem proportionem se debent habere magnitudines elementorum, secundum quam se habent grauitas, & leuitas; eodem modo quòd terra est grauior aqua, tantò aqua est grauior aëre, & aër igne.

11.

Secunda consequentia probatur ex duobus, primò ex dicto Aristotelis, vbi vult quòd ex vno pugillo terræ possunt fieri decem aquæ, & ex vno aquæ decem aëris, & sic conformiter in alio. Secundò ex dictis illius *in isto primo*, vbi vult quòd in eadem proportione se habet totus aër ad totam aquam, quemadmodum se habet proportio aëris facta ex proportione aquæ. Et sunt verba ista; *Neesse autem eandem rationem habere, quantum habet tantilla, & parua ad factum ex ipsa aërem, & totus ad totam aquam*. Istis suppositis, patet quòd elementa se habent ad inuicem in proportione decupla; nam eadem est proportio elementorum & partium illorum, cum ex inuicem generantur, sed illarum partium est proportio decupla; igitur, &c.

Secundò confirmatur persuasione, quia in eadem proportione se habent, vel habere debent elementa generabilia, in qua se habent numeri, quibus numeramus tanquam principiis in omni idiomate, sed illi numeri se habent secundum decuplam proportionem; igitur, &c. Maior patet, quia sicut quatuor elementa sunt principia generabilia, & corruptibilia, ita illi numeri sunt principia aliorum numerorum. Et minor apparet, nam illi numeri sunt decem, centum, mille, & sic procedendo secundum decuplam proportionem, & omnes alij numeri componuntur existis.

12.

Obiectio contra 4. concl.

Contra quartam conclusionem arguitur, quòd sursum & deorsum sunt loca contraria grauium, & leuium; igitur signato medio puncto inter ista duo loca, quidquid est superius erit leue, & quidquid inferius graue; igitur elementa grauium sunt æqualis spissitudinis cum elementis leuibus.

Similiter probatur quòd eadem sit spissitudo terræ, & aquæ, signato medio puncto inter centrum terræ, & medium punctum prius assignatum. Et ex isto sequitur quòd si diametrum terræ assignetur sicut vnum aggregatum ex diametro terræ & aquæ, & ut duo, quæ est proportio dupla, & tum proportio sphaerarum sit sicut diametrorum proportio triplicata, & dupla triplicata est octupla, sequitur quòd aggregatum ex sphaera aquæ, & sphaera terræ se habebit in octupla proportione respectu sphaeræ terræ tantum.

13.

Secundò arguitur contra conclusionem, quia ibi supponitur ab Astrologis demonstratum, quòd sphaera generabilia, & corruptibilia continent sphaeram terræ plus quam tribus mille vicibus; modò hoc ego nego, quia hoc non

demonstrat, nisi capiatur tota sphaera generabilia pro distantia, quæ est inter globum corporis Lunæ, & centrum terræ; modò non est probatum, quantum globus ille situatur profundè infra sphaeram suam, ita quòd sphaera eius descendat citra globum per magnam partem.

Ad 1.

Ad 2.

Ad primam, ista ratio soluetur in vltimo articulo. Ad aliam nego ambas conclusiones: Ad probationem primò dico, quòd non est verisimile, eò quòd experientia, & ratio. efficax est ad oppositum. Ad secundam, *in eadem proportione, &c.* negatur maior, quia quauis ex proportione terræ fiat proportio aquæ maior quam sit ista proportio terræ, tamen hoc non obstante tota sphaera aquæ est minor sphaera terræ, ut postea probabitur.

Ad 3.

Ad tertiam, negatur quòd grauitas & leuitas istorum elementorum sunt proportionales, nam in multò maiori proportione terra est grauior & densior aqua, & aqua quam ignis, & ignis leuior & rarior aëre, quòd probatur ex duobus, primò quia prope superiorem regionem aëris ignis venit vniter difformis in raritate, & taliter vsque ad sphaeram aëris; igitur ibi inter aërem & ignem modica est diuerfitas, vel difformitas. Secundò patet per experientiam, hinc inferius, nam videmus in furno vbi sunt vitra, quòd modica est differentia inter aërem, & ignem vbi liquefiunt vitra.

14.

Ad 1. rationem 2. concl.

Tunc ad rationes secundæ conclusionis, cum præsupponitur, &c. negatur suppositum, imò est falsum, & demonstratio ad oppositum, vel saltem ratio efficax, nec Aristoteles dixit, nisi ut reprehenderet antiquos.

De secundo supposito, dico quòd nec est expertum, nec bene probatum quòd ex vno pugillo terræ fiant decem aquæ, & dato quòd ita esset, non oporteret eandem esse proportionem totius ad totum, & partis ad partem.

Ad 2.

Ad secundam neganda est similitudo, quia ita consimiliter agerent, quòd sicut totus ignis circumuenit totum aërem, & aër totam aquam, ita videtur quòd aqua circumuenit totam terram, modò certum est hoc esse falsum.

Ad rationem contra 4. conclus.

Ad rationem contra quartam, cum dicitur, *signetur medium punctum semidiametri, &c.* dico quòd iste punctus non diuidit grauium à leuibus, nec hoc apparet, sed punctus diuidens grauium à leuibus est multò propinquior terræ centro, quam circumferentiæ cæli. Ad aliam dico quòd ista demonstratio tenet, præsupposito quòd globus Lunæ tangat sphaeram generabilia & corruptibilia, cum fuerit ex parte inferiori sui Epicycli, seu cum fuerit maximè prope terram.

ARTICVLVS III.

De proportionalitate elementorum.

DE tertio est opinio Thomæ Bradwardyn *cap. vlt. tract. de proportionib.* qui primò ponit quòd elementa sunt ad inuicem continue proportionalia. Hoc supposito, capit totum diametrum sphaeræ generabilia, & corruptibilia, quæ se habent ad semidiametrum terræ, sicut 33. ad vnum, & tunc illum numerum diuidit in quatuor numeros continue proportionales, quorum primus est semidiametrum terræ; secundus semi

15.

semidiametrum aquæ ; tertius semidiametrum aëris ; quartus semidiametrum ignis : & quia eadem est proportio semidiametrorum totalium, idèd triplicata proportio semidiametrorum totalium habetur proportio sphaerarum , & per illam conclusionem proportio sphaerarum est diametrorum proportio triplicata , & secundùm ipsam illi quatuor termini continèe proportionabiles sunt , 31. 30. 80. 89. 35. millia , 900. & 83.

16. *Elementa nō sunt cōtinuè proportionalia.*

Sed ista opinio est falsa , vt patebit ex quæstione , idèd sequitur conclusio ista , quòd elementa non sunt continuèe proportionalia . Probat̃ur , quia si ita esset , sequeretur quòd vnum elementum non posset augmentari reliquo non augmentato . Consequentia tenet , nam dato quòd vnum augmentaretur , & reliquum non , ampliùs non essent proportionalia continuèe : sed falsitas consequentis probatur , primò , quia voluntariè potest intendi calor per combustionem , & per consequens augmentari potest ignis , reliquis elementis frigidis remanentibus , vt priùs . Secundò patet falsitas , quia quandoque multa astra frige facta ad iniuicem coniunguntur ; igitur pro eodem tempore maior est frigiditas in istis inferioribus , quàm alio tempore , & per consequens plus de elemento frigidò . Tertio patet , quia quando Sol est propinquior ad terram , tunc est plus de elementis calidis , eò quòd Sol est productius caloris ; modò in hyeme est Sol propinquior ad terram per Astrologos ; igitur tunc est maior caliditas , quamuis non sentitur .

17.

Secundò arguitur ad conclusionem , aqua est minor terra ; igitur elementa , &c. Consequentia tenet , quia si essent continuèe proportionalia , tunc quantò ignis esset maior aëre , aër maior aqua , & aqua terra . Antecedens probatur , quia aqua & terra non simul causant maiorem vmbra , quàm terra se sola causeret : igitur aqua non est maior terra . Consequentia tenet , quia à maiori corpore causeretur maior vmbra . Et antecedens patet , quia per demonstrationes Astrologicas potest sciri quantitas diametri Solis , & distantia terræ à Sole ; igitur potest inueniri quantitas diametri vmbrae causeris in loco Lunæ in eclipsi , & per alias demonstrationes possit sciri quantitas vmbrae de facto causeris ab aqua & terra simul in eclipsi Lunæ , & inuenietur quòd vmbra vna non est multo maior alia . Tertio , nam sequeretur quòd tota terra esset submersa . Consequens est contra experientiam . Probat̃ur consequentia , quia si imaginaretur terram esse extra locum suum , & aquam esse in centro , tunc si terra descenderet , antequam centrum eius fieret centrum mundi , ipsa tota esset submersa , cum aqua sit maior ea , & de facto non minùs submergeretur , cum aqua non sit minor quàm tunc esset .

Sed possit dici , quòd terra ponitur quasi sub vna parte centri mundi , & aqua sibi contra ponderat ab alia parte .

Sed contrà , quia si sic , sequeretur quòd mare continuèe profundaretur à terra . Consequens est falsum , vt patet per experientiam . Secundò , quia terra naturalitèr nata est esse sub aqua ; igitur aqua non contra ponderat sibi ab opposita parte .

Tertio , quia aggregatum ex terra & aqua

Scoti oper. Tom. III.

non esset sphaericum ; consequens falsum , quia eius vmbra est sphaerica , vt patet in eclipsi . Et patet consequentia postquam aqua esset maior , & aliqua pars terræ eleuaretur . Et hoc de tertio .

ARTICVLVS IV.

Dato quòd elementa essent inæqualia, qualiter possunt conseruari ne vnum corrumpatur.

DE quarto , dico quòd dupliciter potest induci quòd elementa non corrumpant seipsa iniuicem , dato quòd sint inæqualia . Primò , sic , & sic conclusio ista , quòd non quodlibet agens in aliquod passum agit secundùm quamlibet partem sui in profundo . Probat̃ur , quia si ita esset , sequitur quòd minima scintilla aëris possit agere in quantumcumque distantiam . Consequens est impossibile , quia tunc maius & fortius agens non possit ad maiorem distantiam agere , quàm minus . Probat̃ur consequentia , quia aër exalterat , igitur cum agar secundùm quamlibet partem in profundo , sequitur quòd pars aëris adhuc ad Romam * alterat me , cum partes illæ sunt in profundo aëris .

18. *Prima via.*

* *Locum obsecrum, videtur aliquid desse.*

Secunda conclusio est , quòd cuiuslibet agentis aliquæ partes agunt secundùm profundum . Probat̃ur per experientiam , nam videmus quòd ignis aliquantæ spissitudinis agit intensiorem calorem , quàm ignis sibi æqualis secundùm longitudinem , & latitudinem , cum minori tamen spissitudine . Ex isto sequitur quòd cum aliquæ partes aëris in profundo agunt , & non quælibet , sequitur quòd longitudo passi mensurat , & maximam partem agentis , quæ secundùm se , & quamlibet sui agit in passum , & minimam quæ non .

Secundò sequitur , dato quòd ignis excedat alia elementa , & sit sufficienter applicatus eis , non propter hoc ipsa corrumpere . Patet , quia non agit secundùm omnes partes sui , sed solum secundùm aliquas approximatas passo , quæ sunt maioris potentia , quàm passum sit resistentiæ .

Alia via inducendi est per consequentia , supponitur primò , quòd quodlibet elementum determinat sibi certum gradum raritatis , vel densitatis , quem naturaliter non potest transgredi , non potest naturaliter , nec violenter , nisi corrumpatur . Secundò , supponitur quòd tota sphaera generabilium , & corruptibilium replet locum inter orbem Lunæ , & centrum terræ , nec potest replere maiorem , nec minorem ; tunc ex istis sequeretur quòd si vnum elementum rarefieret , oporteret ipsum , vel adiunctum condensari .

19. *Secunda via.*

Tunc ponitur ista conclusio , quòd si ignis debet generare ignem ex aliis elementis , generatio illius non potest fieri , nisi vsque ad determinatam quantitatem . Probat̃ur , quia ignis requirit maiorem locum , quàm elementum ex quo generatur , & cum locus non potest maiorari , sequitur quòd nec ignis quantumlibet generari ; imò per talem generationem tandem condensaretur , & tenderet ad non esse , seu ad corruptionem

nem sui ; & ex isto sequeretur quòd tantum de igne posset generari ab aliis elementis, quòd ignis non posset plus generari. Probat, quia ignis non potest ex aliis elementis generari, nisi facta condensatione violenta, modò ipsa non potest fieri quantumlibet.

Secundò sequitur quòd ignis possit esse in tantum augmentatus, quòd non potest comburere stupam appropinquatam sibi. Probat, quia condensatio igne, quantum possibile est præter eius corruptionem, & etiam aliis elementis, quæro, si stupa combureretur, vel ignis genitus ex ipsa tantum occupat locum per se, quantum antea, vel maiorem? Non tantum; quia ignis requirit maiorem extensionem quàm stupa; nec maiorem, quia tunc alibi ignis condenseretur, quod est falsum, quia ignis in tantum est condensatus, quantum naturaliter, vel violentè posset condensari. Et ex ista solutione intelligitur ratio prima facta in secunda parte quæstionis; quia dato quòd vnum elementum, sicut ignis; excedat alia, tum non habet locum, in quo alia possunt recipi, sed ipsa conuertet in suam naturam.

Rationes soluuntur hinc inde per dicta.

QUESTIO XIV.

Utrum impressionum ignitarum exhalatio calida & sicca, sit materia?

I. Arg. primò.

REVITUR quòd non; quia si ita esset, sequeretur quòd omnes impressiones ignitæ mouerentur sursum: consequens contra experientiam; nam aliquas videmus moueri sursum, & alias deorsum, vt stellas cadentes; & quædam mouentur lateraliter, vt patet de materia stellæ comatæ, quæ multoties experta est cadere deorsum. Probat consequentia, nam exhalatio calida & sicca, cum sit leuis tendit sursum.

Secundum.

Secundò, quia illud non est materia impressionum ignitarum, quòd non est faciliter inflammabile; sed exhalatio non est, &c. Maior patet, quia huiusmodi impressiones generantur per inflammationem. Et antecedens apparet, nam ad inflammationem requiritur humiditas; modò talis exhalatio non est humida, quia si sic, simul essent humida, & sicca.

Tertium.

Tertio, quia stella comata & Galaxia sunt impressiones ignitæ; & ipsarum non est materia exhalatio; igitur, &c. Maior patet, de ipsis determinat Aristoteles tanquam de impressionibus ignitis. Et minor patet, nam Galaxia est de natura cæli, prout patet per Aristotelem in antiqua translatione, & etiam stella comata, quæ mouetur ad motum cæli.

Quartum.

Quartò, si ita esset, sequeretur quòd omnes impressiones ignitæ essent eiusdem speciei specialissimæ, & quòd fierent iisdem temporibus. Consequens est contra experientiam, quia videmus quòd semper est Galaxia; rarò stella comata, quandoque stellæ cadentes; & quandoque non; sed primum consequens potest esse falsum,

nam plus differunt stella comata, & stella cadens, quàm duæ comatæ differunt; modò duæ comatæ differunt numero; igitur illæ plus differunt quàm numero, & per consequens specie. Probat consequentia, quia cum omnium impressionum ignitarum sit eadem materia, scilicet exhalatio, & idem efficiens, scilicet inflammatio, sequitur quòd effectus erit vnus, scilicet in specie.

Quintò, sequeretur quòd in æstate citius fierent impressiones ignitæ, quàm aliis temporibus: consequens est falsum, & contra experientiam, imò potius sunt in Autumno. Probat consequentia, quia tempus tunc est magis calidum & siccum.

Sextò, auctoritate Senecæ, quam allegat Albertus *super isto primo*, qui dicit quòd ex sola confricatione aëris potest generari impressio ignita, & per consequens istius non potest esse materia calida exhalatio, & sicca, imò materia est aër.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo.

Pro quæstione, sciendum primò, quòd exhalatio est fumus eleuatus à terrâ per actionem Solis, & aliarum calefacientium stellarum propter mixta perfecta, calidus, leuis, rarus, tenax, subtilis, & quodammodo inuisibilis, Per hoc quod dicitur, *fumus eleuatus à terrâ*; tangitur eius causa materialis. Propter quod sciendum est, quòd terra hinc circa nos non est purè simplex; imò est quodammodo commixta aqua pluuiali, & quibusdam mixtis, & est quodammodo porosa, idè ipsam possunt subintrare fumi calidi, sicut in hyeme, & frigidi æstate. Et propter hoc quòd ista terra non est simplex, dicit Seneca, quòd ista terra habet tres crustas à circumferentia ad centrum, quarum prima est commixta aqua pluuiali; secunda est commixta mineralibus, quæ generantur, & tertia est pura de ibi vsque ad centrum. Sed per hoc quod dicitur quòd *per calefactionem Solis*; tangitur causa efficiens exhalationis: Propterea sciendum, quòd quandoque exhalatio illa eleuatur per calefactionem Solis median- te lumine, & quandoque aliter; nam infra terram includitur fumus calidus, qui calefacit, rarefacit, & leuefacit terram, & ex hoc generantur alij fumi, & tunc illi coniungentes se ad inuicem propter similitudinem ad modum guttularum; tandem isti fumi in magna quantitate existunt, & est exhalatio calida & sicca.

Sed propter hoc quod dicitur, *propter mixta perfecta*, tangitur causa finalis istarum impressionum; nam omnes impressiones, vel actiones, tam elementorum, quàm mixtorum imperfectorum, sunt propter mixta perfecta. Sed per alias particulas sequentes tanguntur qualitates, & dispositiones exhalationis.

Secundò sciendum, quòd exhalationis calidæ & siccæ quædam est materia vinctuosa; quædam non, vt materia venti. Vbi sciendum, quòd exhalatio calida & sicca vinctuosa differt à non vinctuosa. Et à vapore æquo in hoc, quòd altius ascendit. Et assignat Albertus *in isto primo*; quatuor causas, quare altius ascendit quàm vapor. Prima est, quòd quamuis talis exhalatio terrestris sit grossa, & materia subtiliabilis, tamen recipit calorem in materia illa, quæ est vinctuosa, & facili- ter

Quintum.

Sextum.

Opposit.

2.

Exhalatio quid?

3.

Eius materia.

Cur aliud ascendit quàm vapor?

liger inflammabilis in materia impressionum ignitarum, sed aliter est de vapore, cum materia sit magis subtilis. Modò illud quod in se habet maiorem vntuositatem cæteris paribus, altiùs potest ascendere.

Secunda causa, quia exhalatio ratione suæ compactitatis est magis retentiva caloris, quam vapor, cum vapor sit minùs compactus; modò quantò aliquid diutiùs retinet calorem, tantò diutiùs potest ascendere, & per consequens altiùs.

Tertia causa, quia exhalatio habet duas qualitates. symbolas cum igne, qui habet altissimè ascendere, scilicet caliditatem, & siccitatem ab illo, à quo eleuatur; sed vapor habet vnã solam qualitatem symbolam, paruam caliditatem.

Quarta causa est, quia vapor, quamuis sit materia magis subtilis, tamen facilliter est resoluibilis à modico calore, propter sui subtilitatem, & facilliter est congelabilis à modico frigore; ideò antequam perueniat ad locum superioris regionis aëris, resoluitur per calorem Solis, vel congelatur in aquam per frigiditatem; non tamen est sic de exhalatione.

Et si obiiciatur, quia videmus quòd in istis inferioribus ita diu durat ignis, quamdiu durat humidum in quod agit; igitur cum vapor sit humidus, & exhalatio non, sequitur quòd calor diutiùs potest permanere in vapore, quam in exhalatione, & per consequens vapor altiùs ascendere.

Ad istud dico quòd quamuis vapor sit magis humidus, tamen propter sui subtilitatem est facillius resoluibilis in aërem, vel congelabilis in aquam; ideò non oportet quòd diutiùs retineat calorem. Similiter dico quòd exhalatio non caret tali humiditate, nam cum sit quodammodo tenax, est ibi humiditas continuans partes, & ideò terra pura si per se esset, caderet in puluerem.

Tertiò notandum, quòd impressiones ignitæ, quæ generantur ex exhalatione calida & sicca vntuosa, sunt stellæ comatæ, stellæ cadentes, capræ saltantes, hiatus, voragine, quæ fiunt per inflammationem, & etiam coruscationes in nubibus; & istæ impressiones differunt quoad loca, in quibus generantur, nam si eleuatur exhalatio prope ignem in superiori regione aëris in magna multitudine, tunc fit stella comata; sed si eleuatur per se vsque ad inferiorem partem superioris regionis, tunc generantur inde stellæ cadentes, capræ saltantes; sed si non eleuatur vltra mediam regionem, sed in media regione includatur inibi tunc fiunt coruscationes. Patet igitur ex istis quid sit exhalatio, qualis sit, quæ sint causæ & effectus ipsius, & quomodo differt à vapore, quantum ad hoc quòd altiùs ascendat quam vapor. Tunc ponuntur conclusiones.

Prima est, quòd per solam confractionem partium aëris non potest generari impressio ignita. Probat, quia nulla impressio ignita poterit generari sine inflammatione, sed per solam confractionem aëris non potest fieri inflammatio; igitur, &c. Maior patet per Aristotelem in hoc primo, vbi vult quòd omnes impressiones ignitæ fiunt per inflammationem. Et minor patet, quia inflammatio non fit sine materia grossiori quam sit aër, & etiam qualiter vntuosus; modò aër non est vntuosus.

Secunda conclusio est, quòd omnium impressionum ignitarum materia est exhalatio calida & sicca vntuosa. Probat, quia omnium impressionum ignitarum est illud materia, quod est citò inflammabile; sed exhalatio vntuosa est huiusmodi; igitur, &c. Maior patet, quia istæ inflammationes fiunt per inflammationem, & minor apparet, quia inflammatio immediate sequitur vntuositatem digestam cum quadam siccitate.

Sed dubitatur; vtrum in exhalationem introducatur noua forma substantialis cum eleuetur à terra, vel non? si sic, quare plus denominatur de natura terræ, quam alterius elementi?

Ad istud dico quòd non est necessarium quòd noua forma substantialis introducatur in exhalationem, quia si semper noua forma introduceretur, tunc ex terra non posset fieri immediate ignis; vel saltem ignis staret sub maiori densitate, quam sit densitas aquæ vel aëris, & istud habet videri 2. de Generatione.

Secundò dico quòd quandoque in illam exhalationem introducitur noua forma, scilicet mixta imperfecta, & tunc denominatur de natura terræ, propter qualitatem symbolam, quam habet cum terra, & propter eius resolutionem ab ipsa.

Secundò dubitatur, vtrum exhalatio possit eleuari ab aqua? Ad hoc dicitur quòd non, nisi aqua illa fuerit multum grossa, & admixta terrestritati.

Tertiò dubitatur, vtrum exhalatio possit terminare visum?

Ad illud dicitur, quòd exhalatio non inflammata non potest terminare visum, nisi fuerit valde multa in spissitudine, sed cum fuerit inflammata bene potest. Ex hoc patet quòd rarius terminat visum, cum densus non sufficit, quia per inflammationem efficitur rarior, & causa communiter non est alia, nisi inflammatio, quia de natura lucis est visum terminare.

Ad rationes. Ad primam, sequeretur, &c. Negatur consequentia, quia quandoque materia illa leuis deorsum potest pelli à frigiditate, vt postea patebit.

Ad secundam, dico quòd exhalatio vntuosa est facilliter inflammabilis, & illa est materia impressionum ignitarum.

Ad tertiam, de comata & Galaxia, postea videbitur.

Ad quartam, vtrum sint eiusdem speciei, vel non, videbitur postea, sed negatur consequentia, quòd deberent fieri iisdem temporibus, nam quandoque calor est ita paruus quòd non sufficit exhalationem eleuare ad generationem quarundam impressionum, cum tamen est sufficienter eleuata ad generationem aliarum, & etiam multæ aliarum causæ possunt non concurrere.

Ad quintam, negatur consequentia, quia quamuis plus de exhalatione eleuetur in æstate, tamen cum hoc plus consumitur.

Ad sextam, potest dici quòd Seneca intellexit, dato quòd aër fuerit vntuosus, & aliquantulum inspissatus.

Conclusio 1.

7. Dubium.

Responsio.

Dubium 2. Solutio.

Dubium 3.

Solutio.

8.

Ad argum. t. principale.

Ad 1.

Ad 3.

Ad 4.

Ad 5.

Ad 6.

4. Obiisio.

Solutio.

5.

Conclusio 1. Impressio ignita vnde generetur.

*****
 QVÆSTIO XV.

*Utrum omnes impressiones ignitæ
 sint eiusdem speciei specia-
 lissima?*

I.
Arg. primū.

ARGVITVR quòd non, quia ista sunt diuersarum specierum specialissimarum quæ habent operationes, & significationes diuersas; modò sic est de impressionibus ignitis; igitur, &c. Maior patet, quia diuersitas operationum arguit diuersitatem formarum; nam operatio arguit formam: modò si sit ibi diuersitas formæ, cum forma sit natura, sequitur quòd ibi sit diuersitas naturæ, & per consequens diuersitas specifica. Et minor apparet, nam stella comata signat mortem Principum, & aliæ impressiones ignitæ non.

Secundum.

Secundò, illa quæ habent figuras naturales diuersas non sunt eiusdem speciei, sed impressiones, &c. Maior apparet inducendo in omnibus, nam illa quæ sunt eiusdem speciei determinant sibi consimilem figuram, sicut omnes homines; & alia quæ sunt diuersarum specierum determinant sibi diuersas figuras, vt nunquam canis habeat figuram hominis, nec equus. Et minor apparet, nam quædam sunt impressiones ignitæ oblongæ, vt dali †, & æges †, & quædam sphaerica, vt stellæ comatæ, & huiusmodi.

† crabes.
 † capra.

Tertium.

Tertiò, quia impressiones ignitæ solùm differunt accidentaliter, vel essentialiter; si accidentaliter solùm, tunc sequitur quòd de eis debent fieri diuersæ considerationes; si essentialiter, tunc sequitur quòd differunt specificè.

Quartum.

Quartò, quia plus differunt ab inuicem stellæ comatæ, & area stipulæ ardentis, quàm duæ stellæ comatæ; sed duæ stellæ comatæ differunt numero, & per consequens differunt specie.

Quintum.

Quintò, sequeretur quòd omnium impressionum ignitarum esset idem motus. Consequens est contra experientiam, nam quædam mouentur circulariter, quædam sursum, & quædam deorsum. Probatur consequentia, quia cum omnium impressionum ignitarum eadem sit natura, & natura sit principium motus, sequeretur quòd omnium impressionum esset idem motus.

Sextum.

Sextò, quia illa quæ sunt à materiis diuersis, & ab agentibus diuersis secundum speciem differunt specificè; sed impressiones ignitæ sunt huiusmodi; igitur, &c. Maior patet, nam *idem in quantum idem semper natum est facere idem*, & per consequens diuersum semper natum est facere diuersum. Similiter patet maior per Commentatorem 12. *Metaphysic.* vbi vult quòd si agens fuerit vnum, & materia vna, quòd factum est erit vnum; igitur si agens fuerit diuersum, & materia diuersa, effectus est diuersus. Et minor patet, nam aliquæ istarum impressionum sunt à frigido propellente, & aliquæ à calido inflammante. Similiter aliquæ fiunt à materia grossa, & vinctuosa, & aliquæ fiunt à materia debili, & subtili.

2.
Oppositi.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo, vbi vult quòd omnia ista idem sunt, & propter eandem causam fiunt, sed differunt per magis & minùs.

Pro quæstione est sciendum quòd impressiones ignitæ, de quibus loquimur in proposito, sunt stellæ comatæ, stellæ cadentes, capræ saltantes, dali, æges, area stipularum ardentium, coruscationes, fulmina, tonitrua, candelæ, & toriæ apparentes hic circa nos, & ista differunt ab inuicem secundum magnitudinem, & paruitatem, secundum durationem maiorem, & minorem, secundum locum altiorem & bassiorem, in quo generantur; secundum raritatem, & densitatem, liuiditatem & tenebrositatem, & secundum diuersitatem materiæ, ex qua fiunt.

*Impressio-
 ignita quæ*

Secundò sciendum ex præcedenti quæstione, quòd omnium istarum impressionum ignitarum materia est exhalatio calida & sicca, eleuata superius, qua inflammata per calorem, apparent istæ impressiones ignitæ.

*Earum ma-
 teria.*

Tertiò sciendum est de modo generationis impressionum ignitarum in superiori parte superioris regionis aëris. Nam cum exhalatio calida & sicca, eleuata ad istam partem aëris fuerit vinctuosa fortiter vnita sine difformitate in suis partibus, si inflammatur, apparet esse quædam stella, & dato quòd diu duret post inflammationem, non tamen possemus percipere, vtrum sit stella cæli, vel de regione elementari, nisi per longas obseruationes; & aliquam difformitatem in motu. Sed aliquantisper materia ista vinctuosa; fortiter vnita, habet difformitatem in suis partibus, ita quòd aliqua pars eius vltra extenditur; & tunc illa materia inflammata vocatur stella caudata, & sic illa materia sit aliquid difformis in partibus secundum raritatem, & densitatem sine longâ extensione alicuius partis, tunc vocatur stella comata, eò quòd vna pars apparet magis clara, & alia minùs propinqua ad inuicem. Et istæ impressiones differunt ab inuicem secundum magnitudinem; & paruitatem, secundum calores, vt postea patebit; & secundum durabilitatem, nam aliquæ stellæ comatæ durant per se per duos dies, aliquæ per septem, aliquæ per sex menses.

3.
*Modus genera-
 tionis earum
 in superiori
 regione aëris.*

Quartò, sciendum est de modo generationis impressionum ignitarum, quæ modicam durant, cuiusmodi sunt impressiones generatæ per motum super mediam regionem aëris; nam aliqua exhalatio calida & sicca est subtilis, & eleuabilis vsque ad inferiorem partem superioris regionis aëris, & ibi propter caliditatem aëris, vel propter motum ipsius inflammatur, & apparent istæ impressiones. Vnde materia est aliquantum congregata in vno globo magno, & amplo, qui simul incenditur in omnibus partibus eius, & tunc vocatur area stipulæ ardentis. Sed aliquantum materia illa est congregata in vno globo modico in vna parte mediæ, & in alio in alia parte; & sic de multis aliis globis, qui continuantur ad inuicem per modicam exhalationem subtilem intermediam. Et tunc cum vnus illorum globorum fuerit inflammatus apparet stella ardens, & inflammatio illa vadit continuè inflammando per istam exhalationem subtilem intermediam vsque ad alium globum, qui cum fuerit inflammatus apparet alia stella, & sic consequenter, & tunc apparent multæ stellæ lucentes ad inuicem. Sed aliquando illa materia est dispersa in duobus globis per se, continuata per mediam valde subtilem, & tunc inflammato vno illorum globorum inflammatur media intermedia vsque ad reliquum, & tunc apparet stella moueri de loco ad locum,

4.
*Modus genera-
 tionis earum
 super mediâ
 regionem aëris.*

locum, non transeundo per medium: sed quandoque materia est ita subtilis, quod eius inflammatio non sufficit mouere visum, & tunc apparet stella illa moueri de loco ad locum non transeundo per medium. Aliquando autem materia est vniuniformiter dispersa secundum longum, & quandoque secundum sursum, & quandoque ad latus, & tunc apparet quasi lancea incensa.

Ex ista apparet causa quare tales impressiones apparent moueri, & in veritate non mouentur, quare aliquæ magis durent, & quare aliquæ minus, & quare aliquæ sunt maiores, & aliquæ minores, & ita de aliis differentiis.

5. *Quomodo in media regione generentur.*
 Secundum notandum est de modo generationis impressionum ignitarum quæ fiunt in media regione, quæ sunt fulmen, tonitruum, & coruscationes, quæ generantur per hunc modum, nam exhalatio calida & sicca eleuata vsque ad mediam regionem aeris, cuius aliqua pars est vinctuosa, scilicet illa quæ est materia impressionum ignitarum, includitur in nube aquosa, & propter frigiditatem nubis fortificatur illa exhalatio, & intenditur in suis qualitatibus in tantum quod propter sui leuitatem mouetur hinc inde petendo exitum, & ex illo motu causatur sonus, qui dicitur tonitrus, & tandem illa exhalatio sic agitata infra nubem propter fortificationem suarum qualitarum frangit nubem in parte inferiori, vbi est debilis, & ex tali violenta fractione pars illa vinctuosa inflammatur, cuius claritas est coruscatio, & residua pars propter sui subtilitatem propellitur deorsum, & quandoque præ nimia caliditate incrematur illud super quod cadit, vt postea apparebit.

6. *Quomodo in inferiori regione.*
 Deinde sciendum de modo generationum impressionum ignitarum, quæ fiunt in inferiori regione aeris, & tales sunt duplices, nam quædam generantur immediatè sub media regione, vt satis propè; & aliæ hæc inferius circa nos. Modus generationis talium est iste, quia exhalatio calida & sicca, aequaliter vinctuosa eleuata superius obuiat frigiditati mediæ regionis sibi contrariæ, à qua violenter propellitur deorsum, & ex tali propulsione violenta inferius exhalatio illa inflammatur, & quandoque apparent impressiones ignitæ, quandoque stellæ cadentes, aliquando aliæ impressiones. Ex eo isto reddit Aristoteles in quadam Epistola ad Alexandrum causam cuiusdam apparentiæ, quæ sibi contingebat in India: vnde Alexandro & exercitui suo apparebat, quod ignis flueret super eos, tamen scintillæ ignis nõ descendebant ita inferius, quod eos attingebant. Causa erat, quia propter multitudinem hominum, & cadauerum, qui erant in exercitu, multæ exhalationes pingues eleuabantur sursum, quæ obuiantes frigiditati mediæ regionis iteratò propellebantur deorsum, & tunc per caliditatem aeris inferioris, & per velocitatem propulsus inflammabantur, & apparebat ignis descendere, & postea antequam ignis ille veniret totaliter deorsum, pinguedo materiæ erat consumpta, & iterum per alias exhalationes eleuabatur sursum, & continuè quousque materia consumebarur, & ignis ille cadebat per scintillas, propter raritatem materia non poterat cadere tanta simul.

7. *Quomodo prope terram.*
 Sed aliæ impressiones ignitæ, quæ generantur prope terram, fiunt per hunc modum; quia exhalatio calida & sicca eleuata à terra, cum veniret ad ærem, naturaliter cadit, at velociter mo-

tum faciliter inflammatur, & ideò equitantibus in nocte circa cœmeteria, vel patibula apparent candelæ ardentes ipsos præcedere ad aures equi, quandoque apparent in remotis multæ torcæ illuminatæ, & hoc non est, nisi propter multitudinem exhalationis ibidem accensæ.

Ex istis apparet de modo generationis omnium impressionum ignitarum, & de causis diuersitatis ipsarum secundum magnitudinem, & durationem, &c. Item, quod aliquæ possunt dici eiusdem speciei specialissimæ, dupliciter: Vno modo, quia de eis verificatur vnus terminus specificus, sicut de Socrate & Platone verificatur iste terminus, homo. Alio modo, quia habente substantias consimiles, vel saltem sunt ferè consimiles.

Secundum hoc ponitur ista conclusio, quod omnes impressiones ignitæ sunt eiusdem speciei specialissimæ. Et solum loquor de impressionibus prius dictis, quæ fiunt per inflammationem. Probat, quia ista non fit, nec fieri potest ab aliquo agente, quin ab isto, vel à sibi simili, aliud possit fieri, vel sibi consimile; sed nulla impressio ignita potest fieri ab aliquo agente, saltem immediatè, quin ab illo agente, vel sibi consimili, quælibet alia impressio ignita possit fieri; igitur non sunt diuersarum specierum. Maior patet, quia hoc sufficit ad arguendam identitatem specificam. Et minor apparet, nam omnes illæ impressiones fiunt ab aliquo inflammante, sicut sit motus, siue calor; similiter omnes fiunt ex consimili materia, scilicet ex exhalatione vinctuosa.

Secundò; quia quæ solum differunt secundum figuram, & magnitudinem, non differunt specie; sed istæ impressiones sunt huiusmodi; igitur, &c. Maior patet; quia corporibus homogeneis magnitudo, & figura non arguit diuersitatem specificam. Et minor apparet ex causis prædictis.

Sed dubitatur primò vtrum istæ impressiones fiunt naturaliter? & videtur quod non, quia non est naturale ignem generari à frigido; modò aliæ istarum impressionum fiunt à frigido, vt dictum est; igitur, &c. Secundò, quia contra naturam est vt gradus remissior producat intensiorem, scilicet calorem ignis: ergo non fiunt naturaliter.

Ad illud, dico, quod istæ impressiones ignitæ fiunt naturaliter tam ex parte agentis vniuersalis, quam ex parte particularis, eò quod intendunt ipsas producere, & naturaliter agunt. Similiter dico, quod fiunt naturaliter ex parte exhalationis, quantum est ex inclinatione dispositionum naturalium exhalationis, sed violentè quantum est ex inclinatione formæ substantialis exhalationis; sicut caliditas, siccitas, vinctuositas, inflammatio, quæ sunt dispositiones propinquissimè inclinantes ad generationem ignis. Causa secundi, quia nulla forma inclinatur naturaliter ad sui corruptionem.

Ad argumenta. Ad primum, dico quod ignis bene potest generari à frigido occasionaliter, eò quod frigiditas potest esse occasio generationis caloris, vel motus, quam consequitur ignis.

Ad secundum, concessum fuit alias quod modico calore potest produci ignis, dum tamen materia fuerit in dispositione propinqua quantum ad alias qualitates, sed postea ignis productus intendit suum calorem proprium vsque ad gradum

8. *Omnes impressiones ignitæ sunt eiusdem rationis.*

9. *Dubium 1.*

Responsio.

Ad rationes.

gradum, quem exigit in sua naturali dispositione ad modum, quo aqua alterat se ad frigiditatem cum fuerit calefacta.

Dubium 2. Secundò dubitatur, quare stellæ cadentes mouentur localiter? Respondet Aristoteles quòd hoc est pro tanto, quia stella illa cum sit leuis, inclinatur ad sursum, sed per frigiditatem mediæ regionis propellitur deorsum: modò per istas inclinationes contrarias non fit motus secundùm aliquam istarum totaliter, sed medio modo inter ipsas. Aliter forè dicitur, quòd directè descendit deorsum, tum apparet sic lateraliter descendere, si fuerit alibi, quàm supra zenith capitis nostri.

Dubium 3. Tertiò dubitatur, vtrum talis inflammatio, seu quælibet talis impressio combureret manum, vel aliquid combustibile? Responderetur quòd sic de iis, quæ sunt in superiori, vel media regione aëris, & sic de illis quæ sunt in superiori parte inferioris regionis, sed de his quæ sunt hic, quasi circa nos, forè non comburerent, nec sentirentur calores earum, quia non est expertum quòd plantæ, vel domus, vel aliqua huiusmodi fuissent combusta per ipsas.

I I. *Dubium 4.* *Responsio.* Quartò dubitatur, ad quid valent istæ impressiones, ignitæ, & ad quem finem ordinantur? Responderetur, quòd ordinantur ad duo, scilicet ad generationem mixtorum perfectorum, nam ad hoc ordinantur omnes alterationes; omnes actiones tam elementorum, quàm mixtorum imperfectorum. Secundò, prævalent ad præscientiam futurorum, nam quando super aliquam partem terræ apparet magnus concursus siderum volantium, signum est quod ventri venient ab ista parte, tam in aqua quàm in terra. Similiter magnæ, & multæ impressiones, inflammationes, seu coruscationes, stellæ comatæ, & similia ostendunt siccitates, & mortalitates Principum: & dicit Seneca *de naturalibus questionibus*, quòd modica candela accensa, in malo naui est signum serenitatis.

I 2. *Ad 1. argum. principale.* Ad rationes. Ad primam; quia illa qua habent diuersas significaciones, &c. Negatur maior, quia illa diuersitas significationis potest provenire ex multitudine, & paucitate materiæ, & etiam ex diuersitate qualitatium.

Ad 2. Ad secundam, de figura, dicitur quòd in corporibus homogeneis figura non arguit diuersitatem specificam.

Ad 3. Ad tertiam, vel differunt, &c. dico quòd differunt accidentaliter, & negatur consequentia, quia de eis debet fieri diuersa terminatio ratione accidentium, & diuersarum opinionum, quæ ab eis proveniunt.

Ad 4. Ad quartam, dico quòd non plus differunt essentialiter.

Ad 5. Ad quintam, concedo, nisi aliunde esset motus violentus, modò quandoque mouentur ab inclinatione naturali, & quandoque propelluntur à frigido.

Ad 6. Ad sextam; qua sunt ex diuersis, &c. Conceditur maior, si differunt specie, & negatur maior, quia materiæ istarum impressionum solum differunt secundùm magis & minus, & secundùm dispositiones qualitatiuas. Et sic est dictum ad questionem.

QVÆSTIO XVI.

Utrum de nocte serenitate existente appareant in celo hiatus, voragines, & rubei colores?

R. G. V. I. T. V. R. primò quòd non de nocte, quia visibile omne paræ entitatis potius videtur de die, quàm nocte: modò hiatus & voragines sunt visibilia paræ entitatis; igitur, &c. Maior patet, nam corpora atomalia non possunt de nocte videri, bene tamen videntur de die, & minor apparet per experientiam.

Secundò, color non potest videri sine lumine, vt patet *secundo de Anima*; modò hiatus & voragines sunt colores, vel habentes colores; igitur non possunt videri sine lumine, ergo potius de die.

Tertiò probatur, quia non fit serenitate existente, quia illud quod fit per refractionem à nube, non fit serenitate existente, sed hiatus, & voragines sunt huiusmodi; igitur, &c. Maior patet, quia nubes est priuatio serenitatis, quemadmodum silentium est priuatio soni, modò simul possunt stare nubes, & priuatio nubis. Et minor per Aristotelem in primo huius.

Quartò, arguitur quòd non apparent in celo, quia tunc visus deciperetur circa proprium obiectum; modò consequens est falsum, vt patet *secundo de Anima*. Consequentia tenet, talis enim hiatus non fit in celo, sed in regione elementari; igitur, &c.

Quintò, arguitur quòd non apparent sanguinei colores, quia non est ratio quare ille color plus appareat, quàm viriditas.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo.

In ista questione, primò noranda sunt aliqua de istis apparentiis. Secundò, dandæ sunt causæ illarum.

ARTICVLVS I.

Notanda de apparentijs.

Quantùm ad primum, notandum quòd duplex est color rubeus; quidam tendens ad albedinem, vel claritatem, & vocatur *punicem*, alter tendens ad nigredinem & obscuritatem, & vocatur *purpureum*.

Secundò sciendum, quòd quando in plana superficie depinguntur duo colores, quorum vnus est clarior, & alter obscurior, tunc color obscurior apparet esse in profundo, & magis remotè, quàm color clarus, & ista superficies non apparet plana, sed eleuatur, vbi est color clarior. Et ideo pictores volentes pingere super eminentias, & concauitates, superius ponunt colores claros, vbi debet apparere concauitas, ponunt obscurum. Causa est, quia color talis magis mouet visum, cum plus participet naturam lucis, & color obscurus minus.

Tertiò est sciendum, quòd aliquando de nocte

I.
Arg. primò.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Oppositum.

Diuisio questionis.

2.
Color rubeus duplex.

etc videmus in cælo quandam apparentiam, quæ si sit tota rubea vocatur *hiatus*, sed si in medio fuerit nigredo, & in lateribus rubedo, tunc apparet vorago. Secundò videmus Solem, & stellas quandoque mutari de vno colore in alium, sicut dicit Albertus, & quandoque Luna apparet sanguinei coloris, sicut in eclipsi.

Quartò dicunt aliqui quòd auditus est fonus in aère sine nube, & quandoque ac si esset vox audita de cælis. Istæ igitur sunt apparentiæ, quarum causas, & modum generationis inquitur quæstio præfens. Et hoc de primo.

ARTICVLVS II.

Causæ apparentiarum.

3. *Causa materialis apparentiarum.*

DE secundo, dico quòd materialis causa huiusmodi apparentiarum potest esse duplex, scilicet vapor eleuatus ab istis inferioribus per actionem Solis vsque ad mediam regionem, mixtus aliquid exhalationi calidæ, & siccæ adustæ, & ibidem ingrossatus per frigiditatem mediæ regionis. Secunda causa materialis potest esse aër, nam superueniente frigiditate noctis aër quodammodo inspissatur, & ingrossatur in tantum, quòd sufficit refringere lumen, vel etiam reflectere. Et quòd aër potest sic inspissari demonstrat Albertus per quoddam experimentum, nam si capiatur vas vitreum, plenum aère, & os eius ponatur in aqua, tunc de die apparent, vel videntur quædam ampullæ exire per aquam; sed de nocte apparet aër in quiete sine exitu alicuius talis ampullæ, quod non esset, nisi de die aër esset magis rarefactus, & de nocte ingrossatus. Et hoc de causa materiali.

Causa 1. efficiens.

De causa efficiente, dico quòd ponitur esse triplex, nam est calor eleuans vaporem, vel exhalationem. Secundò est frigiditas condensans illum vaporem, & ingrossans. Sed tertia causa est aliqua stella, vel aliqua stellæ lucentes, quarum lux refrangitur in aliam materiam, & facit apparere talem colorem. Nam si materia fuerit rarior in lateribus, & spissior in medio, tunc materia illuminatur in illis lateribus, in medio non, & tunc apparet vorago; sed si materia fuerit vniformis, ita quòd lux vbique incorporetur, & reflectatur vniformiter, tunc apparet hiatus.

4.

Sed quare magis apparet rubedo, dico quòd causa est, quia non solum lux reflectitur ad illam materiam, imò cum materia sit minus densa nube, tunc in ipsa incorporatur lumen, ideò ex admixtione luminis tunc illa materia, quæ est terrestris, & adusta apparet color rubeus, nam in istis inferioribus videmus rubedinem generari ex terrestritate, vel terrestris adusto commixto luci, vt pater de carbonibus igitur.

Dubium 1. Responso.

Sed dubitatur primò vtrum tales apparentiæ possunt causari à lumine Solis? Responderetur quòd sic, quia longo tempore post occasum Solis, & ante eius ortum Sol lucet in media regione aëris, vbi materia illa eleuatur, ex qua sunt istæ apparentiæ. Imò etiam post occasum Solis solum lucet in media regione aëris supra cacumina montium.

Dubium 2. Responso.

Secundò dubitatur, quare tales apparentiæ citò disparent à visu? Dicit Aristoteles quòd causa

est, quia motus suarum causarum est valdè velocis, scilicet motus stellæ, cuius stellæ lumen incorporatur in illa materia.

Dubium 3. Responso.

Tertiò dubitatur, quare plus fiunt de nocte, & serenitate existente, quam aliàs: Causa primi est, quia lucēs maiores obfuscant minores, ideò de die non videmus stellas, modò lux diei est magna valdè in comparatione ad lucem talis apparentiæ, & ideò dato quòd fiat in die, tum non appareret nobis. Causa secundi est, quia nubes impedit visionem talis apparentiæ vbi inest, tamen quòd quandoque fuerit existente nube, tum nubes non est vndique includens illam materiam, ideò adhuc est aliqua serenitas.

5. *Dubium 4. Solutio.*

Similiter dubitatur, vtrum ibi sit noua forma substantialis inducta, vel non? Responderetur quòd non, secundum Aristotelem imò solum est apparentia quædam, sicut est in Iride facta per mixtionem, & incorporationem lucis ad opacum terrestre adustum, commixtum aliquid vaporei aquoso, vel ad aërem ingrossatum.

Ex istis potest elici causa, quare apparent sanguinei colores in cælo, & mutationes colorum in stellis, nam cum nubes existens supra ipsam fuerit fortis, tunc apparet color albus, cum nubes fuerit admixta exhalationi siccæ terrestris, & adustæ, tunc per incorporationem lucis apparet color sanguineus, ita quòd si lux fuerit fortis, & materia adusta satis tenuis, tunc apparet color puniceus; sed si materia fuerit grossa, & lux aliquid debilis in comparatione ad materiam, tunc causatur color purpureus; quemadmodum videmus quòd Sol, vel aliud astrum visum per fumum apparet rubeum, & si fumus fuerit multum spissus, apparet astrum illud tendere ad nigredinem. Istæ igitur sunt causæ istarum secundum Aristotelem, apparentiarum, quæ prius numeratæ fuerunt.

Obiectio.

Sed contra istum processum obiicitur, quia imaginabile videtur quòd aliqua stella, vel aliqua res mundi ita velociter moueatur sicut hiatus, & voragines disparent à visu, non ideò non est verisimile quòd fiant per alterationem nubis à luce.

Responso.

Et propter istud tenent multi alij, quòd hiatus, & voragines fiunt per inflammationem, & tunc possunt elici ex præcedente quæstione, de sonis, qui audiuntur in aère siue nube. Vnde tales soni sunt diuersi: nam quandoq; apparet ac si esset vox hominis, aliquando vt vox, vel vlularus alterius animalis, & quandoque vt esset fragor arborum. Causa est, quia in vapore aquo subtili includitur exhalatio calida & sicca subtilis, quæ petit exitum ab isto vapore, & sicut videmus quòd causatur sonus, quando ferrum calidum submergitur in aquam, ita consimiliter in exitu exhalationis ex illo vapore causatur sonus, & diuersitas illius soni est diuersitas mediij, sicut in aliis impressioibus.

Ad argum. 1. principale.

Per hoc ad rationes. Ad primam, verum est, nisi fuerit de se lucidum, & tunc permanet lumen, & bene potest tunc obscurari.

Ad 2. Ad 3.

Ad secundam, dicitur eodem modo. Ad tertiam, dico, quòd hiatus & vorago sunt ex materia subtiliori, quam sit nubes. Et dato adhuc quòd sit nubes, bene possunt apparere talia, eò quòd locus apparitionis non est circumdatus vndique nube.

Ad 4.

Ad aliam, dicitur quòd apparent in cælo pro tanto, quia quando inter visum & aliquod visibile

bile ponitur aliud visibile directe, tum illud videtur coherere alteri visibili, & causa est, quia distantia corporum non percipitur, nisi percipiendū situm corporum continuè ordinatorum inter ipsa: modò quando vnum corpus ponitur directe inter visum & aliud, non percipiuntur corpora intermedia continuè ordinata, ideo non est dicendum quòd non est conueniens visum decipi iudicando de situ.

Ad 5. Ad vltimam, dicendum quòd plus sanguineæ sunt huiusmodi apparentiæ propter adulationem.

QVÆSTIO XVII.

Utrum stella comata sit de natura calæ?

1. Arg. primū.

RGVITVR quòd sic. Omne corpus simplex circulariter morum est de natura calæ; sed stella comata est huiusmodi; igitur, &c. quia aliter eiusdem corporis simplicis essent plures motus simplices secundum naturam. Et prima pars minoris patet, quia si stella comata esset corpus mixtum, tunc in ipso dominaretur terra, cum in omni mixto dominetur terra; vt patet 4. huius; & per consequens stella comata descenderet deorsum, quod est contra experientiam. Item, si esset mixtum, cum omne mixtum moueatur ad motum elementi dominantis in eo, sequitur quòd in stella comata dominatur terra, quòd est impossibile. Secunda pars patet per experientiam.

Secundum.

Secundò, nisi esset de natura calæ, sequeretur quòd non semper appareret secundum formam stellæ. Consequens est contra experientiam. Probat per consequentia, quia nihil apparet continuè secundum formam stellæ, nisi sit de natura calæ.

Tertium.

Tertiò, sequeretur quòd non semper appareret cum coma. Consequens est contra experientiam. Probat per consequentia, quia postquam est de natura elementari, potest variari, sic quòd quandoque appareat cum coma, & quandoque sine coma.

Quartum.

Quartò, si aliqua stella comata est de natura calæ, igitur, & quælibet. Consequentia tenet, quia consimiliter arguit Aristoteles secundo Cali, vbi dicit quòd si aliqua stella sit spherica, sequitur quòd spherica quælibet sit. Et antecedens patet per Philosophum in isto primo.

Quintum.

Quintò, quia si non esset de natura calæ, tunc esset de natura inferioris, & maximè ignis. Consequens falsum. Consequentia tenet per Aristotelem in litera. Sed falsitas consequentis probatur, quia si esset de natura ignis, illa niteretur ascendere sursum, & non circulariter. Similiter si esset de natura ignis, ad modum flammæ, dimitteret post se quandam flammam ad modum candelæ, vt patet de candelâ per aërem, tunc flamma dimittit post se caudam.

Sextum.

Sextò, quia impressiones illæ, quæ sunt de natura elementari, sunt modicæ durationis, & faciliter transmutabile de vna dispositione in aliam; sed sic non est de stella comata; igitur, &c. Maior patet inductione, nam nubes, pluvia, corrosio, stellæ cadentes, & huiusmodi, sunt pauca durationis, & etiam faciliter transmutan-

tur. Et minor apparet, nam aliquæ stellæ comatæ durant per quinque menses, vt vult Seneca in naturalibus quæstionibus. Et aliquæ per sex, vt vult Aristoteles in isto primo. Similiter stella comata non variatur faciliter, quia semper apparet in cauda, vel coma ad formam stellæ.

Septimum, quia stella comata non significat aliqua, quæ sunt solum, de propè ventura, sed quæ sunt ventura per longum tempus; igitur stella comata non est de natura elementari. Antecedens apparet, quia designat siccitates, sterilitates, & Principum mortalitates, & huiusmodi, quæ diu eueniunt, post eius apparentiam. Et consequentia tenet, quia sic signare est proprium stellarum calæ. Nam impressiones illæ de natura elementari vel designant nil, vel suum signatum est propè venturum, sic patet de densitate nubis, quæ signat pluuiam cito venturam.

Oppositum vult Aristoteles in isto primo.

In ista quæstione primò recitandi sunt modi ponendi stellam comatam esse de naturam calæ. Secundò ponentur differentie cometarum, & respondebatur ad quæsitum.

ARTICVLVS I.

Recitantur varij modi ponendi stellam comatam esse de natura calæ.

VNa opinio ponit stellam comatam esse coniunctionem duorum planetarum, vel vnus planetæ cum vna stella fixa, ita quòd illud aggregatum ex illis duobus apparet maius quam alterum illorum apparet, & discretio luminis illorum planetarum est coma, vel cauda.

Contra illud arguitur primò, quia sequitur, quòd dispartente stella comata apparent duæ stellæ ab inuicem separatæ; consequens est contra experientiam. Probat per consequentia, quia facta coniunctione duarum stellarum apparet illæ duæ stellæ separatæ. Secundò, quia multoties visæ sunt coniunctiones, quando tamen non apparuit stella comata ita magna sicut illa, de qua loquitur Aristoteles in litera.

Tertiò, quia aggregatum ex omnibus planetis non posset apparere ita magnum præter Solem & Lunam.

Quartò, impossibile est aliquam coniunctionem per sex menses durare, tamen vt Seneca dicit in naturalibus quæstionibus, aliquando stellæ comatæ apparuerunt per sex menses.

Secunda opinio erat, quòd stella comata fuit aliquis planetarum, & coma eius fieret ex attractione humorum ab istis inferioribus, ad quem refrangeretur lumen illius planetæ, & ex hoc apparet coma, vel cauda.

Sed contra istud obicitur; quia quandoque visæ sunt cometæ omnibus quinque planetis simul visis supra horizontem.

Secundò, si sic, tum stella comata quandoque appareret sine coma, quòd est contra experientiam.

Tertia via, quia stella comata esset quædam stella de natura calæ, habens comam ex dispersione sui luminis, vel ex materia propria, quæ quandoque apparet, & quandoque non, propter hoc quòd in pluribus occultatur sub radiis Solis; & secundum istos noticia istius stellæ, aut motus eius

Septimum.

Oppositum.

2. Opinio 1.

Refellit.

3. Opinio 2.

Impugnatur.

Opinio 3.

eius nondum peruenit ad nos. Huius opinionis videretur esse Seneca in naturalibus questionibus.

Improbatur. Ista opinio improbabitur respondendo ad quæstionem.

Opinio 4. Quarta opinio est, quòd stella comata non sit naturaliter, sed Deus facit eam miraculosè ad designandam mortem alicuius Principis, vel aliquam aliam mutationem, sicut apparet de stella comata, quæ apparuit de morte Christi.

Impugnatur. Sed contrà; Omnis effectus productus miraculosè à Deo producitur totus simul, & non pars post partem; sed stella comata successiuè producitur, & corrumpitur; igitur, &c.

Opinio 5. Quinta opinio, quòd stella comata sit de natura elementari; sed fit per hunc modum, quia ab istis inferioribus eleuatur quidam vapor aqueus vsque ad superiorem regionem aëris, supra quem vaporem inspissatum refranguntur radij Solis, & cum vapor ille non sit simpliciter densus, aliqualiter incorporat lumen Solis, & apparet lucidus, & ille vapor lucidus est stella comata.

Reijcitur. Sed contra hoc arguitur, quia stellæ comata quandoque apparet in vmbra terræ, ergo non causatur ex refractione luminis Solis. Secundò, sequitur quòd coma, vel cauda stellæ comatæ semper apparet ad oppositum Solis. Consequens est contra experientiam. Probatur consequentia, quia radij refracti in vapore refranguntur in oppositum Solis ad angulos æquales angulis incidentium radiorum.

Opinio 6. Sexta opinio est, quòd stella comata est quædam stella cæli visa per exhalationem grossam interpositam visui nostro, & astro; ex qua interpositione stella illa apparet maior; quemadmodum videmus quòd Sol & Luna apparent maiores in ortu, & occasu propter vapores interpositos.

Sed contra, tunc sequeretur quòd nunquam stella comata appareret habitantibus in diuersis climatibus. Consequens est contra experientiam. Probatur consequentia, quia eadem exhalatio non potest poni inter visus habitantium in diuersis climatibus, & aliquod astrum.

Secundò sequeretur quòd non semper stella comata appareret habere eundem situm respectu cæli: consequens contra experientiam; vt patet in prioribus. Probatur consequentia, quia exhalatio ista per modum aëris, vel modum exhalationis supponeretur alteri stellæ. Et hoc de primo.

qua stella cæli, quam insequitur per attractionem vapor, vel exhalatio terrestris illuminatus, & ista stellæ cæli apparet comata.

Quartò, differunt colore, imò secundum Senecam, sunt valdè dispares in colore, & idè quædam sunt rubicundæ, quædam candidæ.

Quintò, differunt motu, & quiete, nam secundum Senecam aliqua non mutat locum, & illa non potest esse caudata, sed comata; sed differunt secundum motum, nam quædam mouentur ad Orientem, quædam ad Occidentem, & hoc de pluribus quædam transuertantur.

Sextò, differunt loco, quia quandoque aliquæ, & in pluribus apparent versus Septentrionem, & prope viam lacteam, secundum Senecam, & quandoque versus Austrum, sed hoc est rarò; similiter quædam sunt eleuationes à terra, & quædam propinquiores terræ.

Septimò, differunt tempore, quia quandoque aliquæ cometæ durant magis, quandoque minus; vnde secundum Philosophum, ad minus durat stella comata per septem dies, & ad maius per septemdecim, tamen secundum Senecam, & Aristotelem, potest durare per sex menses.

Aliquæ differunt tempore, quia quandoque magnum tempus est antequam appareat aliqua stella comata, & aliquando intra duos dies apparet vna, vel plures.

Octauò differunt in significatione, & hoc videbitur in quæstione de signato stellæ comatæ.

Nondò differunt variatione, nam quædam continuè variantur, augendo, vel diminuendo, & quædam similiter manent vsquequo incipiant disparere.

Istæ igitur sunt differentie habitæ per experientias de cometis, quarum causæ postea videbuntur.

Tertiò est sciendum quòd stella comata vel potest considerari quantum ad corpus stellæ, vel quantum ad caudam, vel comam; modò possibile est aliquando quòd corpus stellæ comatæ sit de natura cæli, sicut dicit Aristoteles: sed hoc est valdè rarò, cauda tamen eius erit de natura elementari.

Secundum hoc ponitur ista conclusio, quòd stella comata non est de natura cæli. Probatur, quia si sic, sequeretur quòd stella comata esset perfectè sphærica: consequens est contra experientiam, quia semper apparet cum coma, vel cauda. Consequentia probatur, quia quælibet stella cæli est sphærica, vt patet *secundo Cæli*.

Secundò, si esset de natura cæli, sequeretur quòd semper vniformiter moueretur ad motum cæli: consequens est contra experientiam, vt dictum est. Probatur consequentia, quia in cælo non apparet variatio in motu, nec irregularitas. Sed posset responderi, quòd ista stella comata non esset aliquis planetarum, vel stella fixa, sed quædam alia stella habens motum valde diuersum, & nobis ignotum. Istud non valet, quia tunc non posset saluari qualiter simul possunt apparere plures stellæ comatæ.

Sequeretur tertio, quòd nunquam dispareret stella comata, nisi per ingressum radiorum Solis. Consequens est contra experientiam. Probatur consequentia, quia stellæ cæli non possunt alicubi disparere à visu nostro, quamdiu sunt super horizontem.

Quartò, nullum generabile, aut corruptibile,

8.

Stella comata non est de natura cæli.

ARTICVLVS II.

Ponuntur differentie Cometarum.

Opinio 6. *Cometarum differentia.* Quantum ad secundum, sciendum quòd multæ sunt differentie cometarum. Primò enim differunt magnitudine; nam quandoque appaerunt aliquæ de magnitudine Solis, & Lunæ, & aliquando fatis paræ, & aliquando à difficili visibiles, propter paruitatem. Secundò differunt numero, quia quandoque apparent plures simul, sed vt in pluribus vna sola.

Tertiò differunt figurâ, nam quandoque apparent habere comam circumquaque, quandoque ad vnâ partem tantum, quæ si sit recta, & longata vocatur *stella caudata*, sed si sit à parte inferiori, *stella barbata*. Similiter quandoque est ali-

le, augmentabile, aut diuinuibile est de natura cæli; stella comata est huiusmodi; igitur, &c. Maior patet 1. *Celi*. Et minor apparet ad experientiam: videmus enim generari stellam comatam successe, & augeri per partem ante partem, dein continuè minorari; quousque amplius non appreat.

Quintò arguitur ex dubitatione, quia omnis stella est perpetua, sed stella comata non.

9. *Ad argum. 1. principale.* Ad primam, *omne corpus simplex, &c.* Concedo maiorem, si mouetur circulariter secundum naturam; nego minorem, quoad utramque partem. Primò, dico quòd stella comata non est corpus simplex, imò est quoddam mixtum imperfectum, nec in talibus oportet dominari terram. Similiter non mouetur circulariter secundum naturam, sed ad motum aëris, in quo locatur, quemadmodum clauis in naui mouetur ad motum nauis.

Ad 2. Ad secundam, *sequeretur quòd semper, &c.* Concedo consequens, quòd non semper apparet perfectè spherica ad modum stellæ, sed cum coma, vel cauda.

Ad 3. Ad tertiam, *non semper, &c.* Dico quòd imò semper debet apparere cum coma & cauda, eò quòd materia illa non potest esse ita perfectè spherica, quin aliqua partes teneant sphericitatem, & tunc ibi apparebit coma, vel cauda: similiter dato quòd esset perfectè spherica, adhuc in materia sua potest esse diuersitas in raritate, & densitate, & tunc apparet sine coma, vel cauda, sed tunc non ponimus differentiam inter illam stellam, & aliam.

Ad 4. Ad quartam, *aliqua stella, &c.* Negatur consequentia, quia sic arguetur, quòd aliqua stellæ de natura sua habent lumen.

Ad 5. Ad quintam, *maximè esset, &c.* Concedo, nec oportet propter hoc quòd ascendat, quia eius viscositas, & tenacitas impedit eius ascensum.

Ad 6. Ad sextam, dico quòd aliqua sunt maioris durationis, & alia minoris secundum fortitudinem materiæ maiorem, vel minorem, ex qua fiunt. Et similiter hoc non arguit quòd sunt de natura cæli, quia ista, quæ sunt de natura cæli sunt simpliciter perpetua.

Ad 7. Ad septimam, de significatione stellæ comatæ dicetur aliàs.

QVÆSTIO XVIII.

Vtrum stella comata sit vapor terrenus?

I. *Ad argum. 1.*

REVIŶYR quòd non, quia vel motus eius esset naturalis, vel violentus; non violentus, quia talis motus competit cuilibet eiusdem speciei cum stella comata. Similiter est vniformis, & quandoque velocior in fine, quòd non posset esse nisi esset naturalis: non naturalis, quia nullum graue naturaliter mouetur motu circulari; modò stella comata est naturaliter grauis, cum sit vapor terrenus. Similiter stella comata apparet moueri ad diuersas differentias positionis; modò nullum inanimum potest ita moueri naturaliter.

Secundum.

Secundò, si sic, maximè tunc fieret in superio-

ri regione aëris; modò consequens est falsum, quia materia ista transeundo per mediam regionem, vel propelleretur à frigiditate, vel congelaretur. Si sic, dato quòd transiret mediam regionem, tunc dissolueretur à superiori regione, propter caliditatem. Et patet consequentia per Aristotelem in litera.

Tertiò, quia materia, ex qua generaretur esset *Tertium.* vel multa, vel pauca; non pauca, quia tunc statim confumeretur à caliditate continentis; nec multa, quia tunc totum intra modicum tempus incenderetur, sicut videmus hic inferiùs, quòd multa combustibilia apposita igni comburerentur intra modicum tempus.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto *Oppositum.* primo.

In ista quæstione primò videbitur de modo generationis cometæ. Secundò, de motu eius.

ARTICVLVS I.

De modo generationis cometæ.

AD primum, dimissis opinionibus de modo generationis, restat opinio Aristotelis, quæ est ista, quòd ab istis inferioribus eleuatur multa exhalatio, terrestris, tenax; vntuosa, & inflammabilis, vsque ad superiorem regionem aëris, in quam agit calor ipsius superioris regionis, qui non est multum intensus, cum adiutorio corporis cælestis, qui calor ipsam inflammat & apparet stella comata, & continuè noua exhalatio, scilicet consimilis, eleuatur sursum, & concurrit ad istam materiam ascensam, vel per ascensum, vel per attractionem, sicut guttulæ aquæ circumquaque generatæ concurrunt ad principium fontis, & ex tali continuo ascensu exhalationis continuatur stella comata in durationem; & propter diuersitatem illius exhalationis secundum situm, vel secundum raritatem, vel secundum densitatem apparet cauda, vel coma. Quòd autem per istum modum generetur, signum est; eò quòd tempore apparitionis stellæ comatæ sunt multi venti, siccitates, sterilitates, impressiones ignitæ, quæ omnia ex consimili materia habent generari.

Et ex isto modo generationis possunt dari causæ differentiarum, & apparentiarum, quæ fuerunt priùs enumeratæ. Nam diuersitas secundum multitudinem prouenit ex hoc, quia aliqua materia eleuata est in diuersis partibus; sed diuersitas secundum colorem prouenit, quia quando materia est fortis, spissa, & densa, tunc apparet rubicunda, sed cum materia est subtilis, & tenuis, apparet albi coloris, & ita discutendo per alias differentias, & apparentias, datur causa, propter diuersitatem materiæ, vel fortitudinem, vel debilitatem agentis.

Sed si stella comata sit de natura cæli, quantum ad corpus stellæ, & eius cauda, vel coma sit de natura elementari, tunc sit per hunc modum; quia aliqua stella fixa, vel erratica attrahit sibi ab istis inferioribus talem exhalationem terrestrem, vsque ad superiorem regionem aëris, quæ propter nimiam remotiorem à nobis apparet esse continua illi stellæ, quamuis in rei

2. *Quomodo cometa generatur.*

3. *Cometarum diuersitas.*

4.

veri

veritate multum distent; in quam exhalationem agit ista stella alterando, donec incendatur, vel efficiatur luminosa.

Ex isto potest inferri, quòd si stella cæli, quæ videtur habere caudam, vel comam, sit versùs Septentrionem, possibile est quòd illa moueatur ab Oriente in Occidentem siue ortu & occasu, tamen cauda sua oriatur & occidat, sicut potest demonstrari in exemplo de nube, quæ supponitur alicui stellæ versùs Septentrionem, quæ nunquam oritur & occidit, & tamen nubes illa de factò occidit, & potest oriri.

Sed dubitatur primò, vtrum stella comata possit fieri in sphaera ignis? Videtur quòd sic, quia sphaera ignis est valde intensè calida, potens faciliter incendere materiam inflammabilem: modò stella comata sit per inflammationem; igitur, &c. Secundò, quia in quolibet aliorum elementorum sit aliqua impressio, vt patet per experientiam; igitur consimiliter in sphaera ignis debet aliqua fieri, & non alia, quàm stella comata, cum alia alitùs ascendat; igitur, &c.

Ad istud respondetur dicendo quòd non, & hoc duplici de causa; prima est, propter caliditatem istius ignis faciliter consumeretur ipsa materia, ex qua deberet generari, imò materia totaliter dissolueretur antequam perfectè intraret sphaeram ignis. Secunda est, quia propter raritatem, & nimiam subtilitatem ignis materia densa, & quodammodo grauis, cuiusmodi est materia stellæ comatæ, non possit in ipso sustentari, quin caderet deorsum.

Secundò dubitatur, quare stella comata semper apparet cum coma, vel cauda? Respondetur dupliciter, primò, quia si apparet sine cauda, vel coma, tunc non poneremus differentiam inter ipsam, & vnã stellam de natura cæli, & sic non iudicaretur esse de natura elementari. Secundò, quia semper, vel vt in pluribus est diffinitas in partibus istius exhalationis, vel secundum raritatem, vel densitatem, & tunc apparet coma, vel barba, vel secundum situm, ita vt vna pars materiæ protendatur extra alias, & tunc apparet cauda.

Tertiò dubitatur, quare semper apparet sine figura sphaerica. Ad hoc dico quòd hoc est, quia materia propter sui tenacitatem, & viscositatem inclinatur vnire suas partes ad inuicem, & ipsas sibi inuicem fortiter adicere, & quamuis fortè quandoque sit modica diffinitas in lateribus, tamen illa propter nimiam distantiam non apparet nobis.

Quartò dubitatur, quare in stella comata non apparet flamma ascendere ad modum pyramidis, sicut in candela ascendit flamma, & videtur quòd sic, quia semper partes materiæ leuiores inclinantur ascendere.

Respondetur quòd in rei veritate talis flamma ascendit de stella comata, nisi quandoque impediatur nimia tenacitas materiæ; sed flamma illa non apparet nobis, eò quòd corpus cometæ ponitur inter nos, & ipsam.

Quintò dubitatur, quare stella comata non dimittit caudam flammæ sequentem se, quemadmodum candela mota per aërem habet flammam proiectam à parte posteriori.

Respondetur quòd causa est, quia stella comata non mouetur continuè diuidendo, sed ad motum continentis, quemadmodum clatus mouetur ad motum nauis, cui infigitur, modò videmus

si candela includatur in laterna, quantumcunque velociter moueatur laterna, candela non faceret flammam sequentem.

Ex istis potest colligi definitio cometæ. *Cometa est vapor terrenus habens partes fortiter coherentes eleuatus ad supremam regionem aëris, æstus regnorum, & aliarum magnarum rerum alterationem signans in hoc mundo.*

ARTICVLVS II.

De motu Cometæ.

Quantum ad secundum de motu stellæ comatæ, imaginantur aliqui quòd stella comata non mutat locum, sed imaginantur quòd exhalatio eleuata superius disponatur continuè ab Oriente in Occidentem ad modum lineæ gyratiuæ, quia linea cum fuerit flammata in vno extremo, vadit continuè inflammando, donec tota illa linea sit consumpta, tunc cessat apparere cometa. Et sic patet quòd stella comata continuè mouetur, quamuis videatur oppositum, propter continuam inflammationem nouæ materiæ.

Sed contra istud obiicitur, primò, quia non videtur quomodo materia potest sic disponi in circuitu.

Secundò, quia non apparet possibile quòd tanta materia possit esse continuè vniformis, cum stella comata apparet eiusdem magnitudinis donec incipiat disparere.

Tertiò, si sic, tunc longa portio vnus lineæ incenderetur, quòd est contra experientiam.

Quartò, quia perfecta vna circulate, per inflammationem tota materia debet esse consumpta.

Iam de motu ipsius, sciendum est primò, quòd triplex est motus, quidam naturalis, qui fit per inclinationem mobilis, & motus grauis deorsum; alter violentus. Sed tertius est præter naturam, vt motus ignis in concauo orbis Lunæ, scilicet, qui nec est per inclinationem mobilis, nec contra eius inclinationem.

Secundò est sciendum, quòd quandoque motibus diuersis visa est stella comata moueri, motu diurno, ab Oriente in Occidentem, & ille motus est ad motum sui continentis, scilicet ad motum superioris regionis aëris, quæ trahitur motu diurno circa terram ab ipso cælo; modò certum est quòd iste motus stellæ comatæ nec est naturalis, nec violentus, sed præter naturam.

Secundò, apparet stella comata moueri ascendendo, & hoc potest prouenire altero quatuor modorum. Vno modo, quia stella comata trahitur, & tunc apparet eleuari à nobis. Alio modo, quia materia stellæ comatæ leuifit per caliditatem, vel in rei veritate secundum inclinationem sui ascendit sursum, & isto modo motus eius est naturalis.

Tertiò, quia stella, à qua materia comata eleuatur, fortificatur per aliquam constellationem, idè sufficit materia alitùs ascendere. Quartò, quia ista stella per quam eleuatur materia cometæ alitùs ascendit in tuo Epicyclo, idè directiùs aspicit materiam eleuatam, & fortiùs potest ipsam attrahere.

Cometa quid?

7. Cometa quomodo mouetur.

Obiectiones.

8. Motus triplex.

5. Dubium 1. An cometa fieri possit in sphaera ignis.

Solutio.

Dubium 2. Cur apparet cum coma, vel cauda?

6. Dubium 3. Cur sine figura sphaerica?

Dubium 4.

Solutio.

Dubium 5.

Responsio.

Quintò apparet moueri præcipitando motum diurnum, scilicet velocius mouendo, quàm moueatur stella motu diurno, & aliquando tardiùs. Et hoc potest prouenire propter fluxibilitatem aëris continentis, qui præcipitat motum diurnum. Alio modo potest esse, quia fortè aliqua stella existens in medio cæli, trahit istam materiam, & postea fortè versùs Occasum prouenit alia constellatio, quæ fortius sufficit attrahere, & tunc cometa velocius mouetur ad Occasum.

Sextò apparet moueri de Septentrione in Austrum, & è contrà quandoque, & hoc fit per istum modum, quia materia cometæ attracta est per aliquam stellam existentem in Septentrione, & postea in Austro superuenit constellatio fortior, & tunc cometa per fortitudinem tractus diuertit se à Septentrione ad Austrum.

Septimò apparet cometa moueri deorsum, & hoc est, vel quia materia augmentabatur, vel quia descendit propter grauitatem, vel quia defuit virtus attractiua.

Ex isto apparet quæ sit stella comata, quomodo generetur, & qui sit motus, & postea dicitur de eius significatione.

Rationes sunt solutz per dicta; & sic finis quæstionis.

QVÆSTIO XIX.

Vtrum stella comata significet mortem Principum?

I. *Arg. primò.*

REVITVR quòd non, quia non significat mortem pauperum; igitur nec Principum. Consequentia tenet, quia tam pauperes quàm Principes existentes in eadem regione, sunt sub eadem constellatione. Et antecedens patet, quia nullus posuit eam sic significare.

Secundum.

Secundò, aliæ impressiones ignitæ non signant mortem Principum; ergo nec stella comata. Consequentia tenet, quia sunt ex consimili materia. Et antecedens apparet ad experientiam.

Tertium.

Tertio, quia stella comata signat ventos, & siccitatem; igitur non significat mortem Principum. Consequentia tenet, quia vnus signi debet esse vnum signatum. Et antecedens apparet per Aristotelem in isto primo.

Quartum.

Quartò, Galaxia non significat mortem Principum: ergo nec stella comata. Consequentia patet, quia sunt similis naturæ. Et antecedens apparet, quia si sic, semper morerentur Principes, quod est contra experientiam.

Quintum.

Quintò, quia stella comata significat mortem Principum, vel vt causa istius mortis, vel vt effectus ipsius, vel vt signum; non vt causa, quia tunc stellâ comatâ positâ poneretur mors Principum, quod est contra experientiam, & patet consequentia, quia positâ causâ ponitur effectus. Similiter multæ sunt aliæ causæ mortis Principum, sicut corpora cælestia. Nec sicut effectus, quia stella comata præcedit mortem Principum, & tamen effectus debet sequi suam causam. Nec sicut signum, quia mors Principum & stella comata in nullo conueniunt: ergo vnum non potest esse signum alterius.

Sextò, quia si cometa causata à stellis maleuolis esset signum, vel causa mortis Principum, sequeretur quòd comata stella causata à stellis beneuolis esset signum, vel causa vitæ ipsorum, & per consequens non quælibet stella comata signabit mortem Principum.

Oppositum arguitur auctoritate Alberti super isto primo, & omnium Astrologorum.

In ista quæstione primò, signandæ sunt diuersitates cometarum. Et secundò, considerandæ sunt eorum significationes & causæ.

ARTICVLVS I.

Cometarum diuersitas assignatur.

Quantum ad primum sciendum est, quòd triplex assignatur diuersitas cometarum, primò, secundum Albertum super isto primo, signatur diuersitas eorum ex parte materiæ; nam materia stellæ comatæ est valde subtilis, & tunc est vna species; vel multum grossa, & tunc est alia; vel medium inter grossum & subtile, & tunc est tertia; vel medium inter grossum & primum medium, & tunc est quarta; vel medium inter subtile & primum medium, & tunc est quinta.

Similiter assignat Albertus diuersitatem ex parte figuræ. Nam vel cometa habet caudam sursum, vel deorsum, vel ante, vel retrò, & sic sunt diuersæ species.

Quòd autem diuersitas cometarum sit sumenda penes diuersitatem materiæ probari Albertus; quia si non, tunc illa diuersitas maximè proueniret ex parte agentium planetarum, à quibus attraheretur illa materia. Consequens est falsum, quia tunc planetæ nunquam exeunt Zodiacum, ita nec cometæ fierent extra Zodiacum, quod est contra experientiam. Et probatur consequentia, quia diuersitas effectuum in istis inferioribus si non proueniat ex parte materiæ, maximè prouenit ex diuersitate planetarum.

Sed contra hoc arguitur, quia non videtur modus, per quem signaretur medium inter illud grossum, & subtile.

Secundò, quia qua ratione tu assignares vnum medium inter duò extrema, eadem ratione inter duo media assignaretur, & sic in infinitum.

Tertio, non apparet verisimile quòd tanta diuersitas, sicut prouenit à cometis, possit prouenire ex sola diuersitate materiæ, secundum raritatem, & densitatem.

Tunc ad rationem Alberti, si non hoc, proueniret ex parte planetarum, concedo, nec valet consequentia vltierus, quia extra Zodiacum sunt stellæ fixæ, de natura planetarum, idè secundum quòd materia cometæ attraheretur ab vno planetarum, vel alio, vel à stellâ fixâ de natura illius planetæ, tunc cometa denominatur ab illo planeta, de cuius natura erat stella fixa, à qua stella comata causabatur. Alio modo assignant Astrologi aliqui diuersitatem cometarum, scilicet quòd quidam est de natura Saturni, quidam de natura Iouis, quidam de natura Martis. Sed si obicitur quòd Sol præ nimia sua caliditate potius habet consumere materiam cometæ. Respondetur quòd non oportet materiam eleuari à Sole ex qua generatur cometa de natura Solis, sed sufficit

Sextum.

Oppositum.

2. *Cometarum diuersitas triplex.*

Albertum.

Probat.

3. *Refellitur eius modus assignandi.*

fufficit quòd eleuetur ab aliqua stella fixa, quæ fit de natura Solis.

4. *Alius modus.*

Sed adhuc alij assignant diuersitatem cometarum, præmittendo, quòd nullus cometa fit de natura Solis, causa est, quia Sol potiùs habet consumere exhalationes, quàm ipsas conseruare, vt inde generetur coma.

Secundò, quia nec aliquis cometa est de natura Lunæ, patet, quia Luna non habet commouere humiditates vnctuosas, ex quibus natus est fieri cometa, sed potiùs humiditates aqueas. Et ideò omnes cometæ sunt de naturis aliorum quinque planetarum: Vnde de natura Saturni est vnus cometes aliquo modo nigri coloris, vel pallidi, cum quadam luce coniuncta, & est parue quantitatis, & iste cometes inter omnia astra cæli, & omnes cometes est nigri coloris magis, & vocatur *cometa niger*. Sed Iouis sunt duæ stellæ cometæ, quarum prima vocatur *argentea*, & habet colorem spissis argenti, & alia vocatur *rosea*, & est albi coloris. Sed de natura Martis sunt quatuor cometæ, quorum primus vocatur *veru*, & est valde horribilis in aspectu. Secundus vocatur *perrica*. Tertius *teracula*. Quartus autem *massula rubea*. Et omnes isti sunt rubicundi coloris. Sed de natura Veneris est vnus cometes, qui dicitur *nubes*. Sed de natura Mercurij est vnus, qui vocatur *Dolina Attasue*, minor inter alios. Hæc de primo.

Causa 3. Causa tertij est, quia terræmotus causantur propter exhalationem calidam, & siccam, includam in concavitatibus terræ, quæ propter contrarietatem, quam habet cum frigiditate terræ; intenditur & fortificatur, & concurrit latera terræ concavitatum, petendo exitum, & tunc ex exitu eius causatur terræmotus; modò tempore apparitionis cometæ oportet multas exhalationes eleuari, tam intra terram, quàm extra.

Sed contrà obiicitur, quia stella comata signat ventos: igitur non signat terræmotum. Consequencia tenet per Aristotelem in isto primo, vbi dicit quòd tranquillitas est signum terræmotus. Antecedens apparet per primum signatum cometæ.

Ad hoc responderetur quòd stella comata signat ventos, & terræmotum disunctiue, sic scilicet, quòd tempore apparitionis cometæ, vel debent fieri venti, vel terræmotus, ita scilicet quòd si tempore apparitionis non sunt venti, signum est quòd exhalatio, quæ est materia venti, sit inclusa in terra, & timendum est de terræmotu in locis dispositis; sed si exhalatio habeat liberum exitum à terra, tunc fiunt venti, & non terræmotus.

Causa 4. Causa quarti est, quia tempore apparitionis cometæ aër est valde calidus, & siccus, vt dicit secundum signum, ideò tunc aër ponitur extra naturales dispositiones continentes vitam, nam omnis vita consistit in calido & humido, vt patet in lib. de Morie & Vita.

Alia causa est, quia aër propter commixtionem exhalationis cum ipso est valde calidus & siccus, & ideò adurit plantas, & terræ nascentia, cum fuerint recentia.

Contra quintum signum obiicitur, quia cometa signat diminutiones fontium & fluminum, cum fuerit signum caliditatis & siccitatis, igitur. Consequencia tenet per Ptolemæum, & alios Astrologos.

Ad istud dico quòd stella comata de per se non signat inundationes aquarum, sed per accidens, & consequenter ad terræmotum. Nam stella comata signat motum terræ, vt dictum est, modò ad motum terræ consequitur inundatio aquæ.

Causa 6. Causa sexti est, quia stella comata notat siccitates, & caliditates, vt dictum est, ideò tempore, quo cometæ apparent, aër mutatur de suis naturalibus dispositionibus in alias dispositiones, scilicet in caliditatem & siccitatem; modò ex tali mutatione aëris causantur mortalitates & epidimæ. Alia causa est, quia tempore, quo fiunt cometæ, multa exhalatio, tenax & vnctuosa, & quodammodo venenosa admiscetur aëri, quem aërem viuientia super terram inspirant; modò dicit Albertus de sensu & sensato, quòd citiùs homo ex aëre infecto inspirato moritur, quàm ex veneno comesto; cuius causa est, quia aër infectus, & venenatus, inspiratus à viuente immediate vadit ad cor eius, & læto corde moritur animal, sed venenum non pertingit ad cor, nisi per transmutationes intermedias, nam primò reponitur in stomacho, & digeritur, vel quodammodo commouetur à calore stomachi, priusquam perueniat ad cor.

Causa 7. Causa septimi est, quia propter caliditatem, & siccitatem temporis, quo apparent cometæ incitatur & augetur cholera in hominibus; modò cholera est maxima causa rixationis, & itæ; & ideò

ARTICVLVS II.

Cometarum significationes, & cause signatorum.

5. *Cometa signans so. effectum.*

Quantum ad secundum nota, quòd nouem, vel decem sunt effectus, quos vniuersaliter signat omnis cometa. Primò signat ventos, ita quòd annus quo apparet cometa erit ventosus, maximè in patria in qua apparet. Secundò signat caliditatem, & siccitatem. Tertio terræmotum. Quarto sterilitatem fructuum, & terræ nascentium. Quintò inundationes aquarum. Sextò mortalitates, & epidimias omnium viuientium in aëre. Secundo, eõrentiones, rixas, & bella. Octauò mortem Principum. Nonò mutationes regionum. Et decimò, variationes legum, & sectarum; ex quibus apparet quòd vniuersaliter omnis cometa signat malum; & quòd cometa signet ista, probatur per obseruationes: nam ista experti sunt omnes prædecessores nostri, & obseruauerunt in libris.

Tunc de causis istorum signatorum.

6. *Causa 1. signatorum.*

Vna causa primi est, quare scilicet signat ventos, quia cometa generatur ex exhalatione calida & sicca, vnctuosa & tenaci, ideò tempore, quo apparet cometa, multæ exhalationes eleuantur à terra, quarum tenaces, vnctuosæ, & fortiores eleuantur superiùs, & cedunt in materiam cometæ, sed debiliores, & minùs vnctuosæ, cedunt in materiam ventorum.

Causa 2.

Causa igitur secundi est, quia cum cometa fiat per eleuationem exhalationis calidæ & siccæ, non potest generari, nisi tempore calido existente, & sicco; tum propter commixtionem exhalationis cum aëre; tum propter caliditatem, quæ prouenit ex parte temporis.

Causa 3.

Obiectio.

Responsio.

Causa 4.

Causa 5.

Causa 6.

Nota hanc auctoritatem pro infectione aëris.

Causa 7.

idèd dicit Ptolemæus in *Quadripartito*, quòd cometa mutat homines ad omnes res, quæ sunt facilis motus. Quòd autem répore cometæ cholera augetur, patet ex signo, quia isto tempore homines plus patiuntur febres acutas, quàm quocunque alio tempore.

IO.
Causa 8. Causa octauæ, quia stella comata signat vniuersaliter mortalitates, & epidemica omnium videntium super terram, vt dictum fuit, & quia Rex est quoddam viuens, signat igitur mortem Regis, & Principis, sed quòd mors Principis magis notatur quàm aliorum, idèd potiùs dicitur signare mortem Principis quàm aliorum alterius.

Quare stella comata dicitur signare mortem Principis. Alia causa est, quia dictum est quòd stella comata signat contentiones, & rixas, & bella; modò Principes solent plus incitari aliis hominibus, idèd quamuis in bello plures alij moriantur, magis tamen notatur mors Principis. Tertia causa est, quia Principes magis delicatè nutriuntur aliis, idèd sunt subtiliores, quia magis delicati faciliùs suscepiunt nouæ alterationis, & cum stella comata signet pestilentias, & permutationes aëris, idèd ab huiusmodi pestilentis faciliùs patiuntur aliis hominibus.

II.
Causa 9. Causa noni, quia permutationes regnorum consequuntur ad bella, & mortalitates hominum; modò stella comata signat bella, & mortalitates; igitur, &c.

Causa 10. Causa decimi est, quia per stellam comatam quoddammodo mutantur homines ratione caloribus ad aliter credendum, vel aliter opinandum. Ista igitur sunt illa, quæ vniuersaliter signat omnis stella comata. Sed de signis spiritualibus ipsarum non pertinet ad istam scientiam, sed ad Astrologum iudicalem. Hæc de secundo.

Ad rationes.

Ad argum. 1. principale. Ad primam, negatur consequentia. Primò, quia mors pauperum non notatur sicut mors Principum. Secundo, quia pauperes non ita delicatè nutriuntur sicut Principes. Tertio, quia præter influentias generales, quas habet stella in pauperes & Principes generaliter, habet alias speciales ad Principes.

Ad 2. Ad secundam. *Alia impressiones ignitæ, &c.* negatur antecedens, imò aliæ impressiones ignitæ, si sint magnæ, frequenter signant siccitates, ventos, & mortes; & si sint paruæ, sunt quodammodo dispositiones.

Ad 3. Ad tertiam. *Cometa signat ventos, &c.* negatur consequentia, nec oportet quòd vnus signi sit vnum solum signatum, sicut, verbi gratiâ, conceptus communis huic termino *Animal* est vnum signum, & tamen sibi correspondent plura signata.

Ad 4. Ad quartam, de Galaxia, negatur consequentia, quia Galaxia est de natura cæli, & non de natura elementari.

Ad 5. Ad quintam, *Vel sicut causa, &c.* Dico quòd sicut causa, & sicut signum. Primò, sicut causa, quia cometa est causa multarum siccitatum, & aliarum qualitatum, quæ insciunt aërem, & aër infectus est causa illorum quæ sunt dicta priùs. Similiter sicut signum, quia stella comata est effectus immediatè consequens causas illorum signatorum, quæ dicta sunt, idèd signat istos effectus tanquam signum.

Ad 6. Ad sextam dico, quòd siue cometa fiat à stellis beneuolis, siue maleuolis, semper signat malum, eò quòd non potest fieri sine calefactione, & exsiccatione aëris, & elementorum hinc infe-

riùs, ad quam calefactionem, & exsiccationem sequuntur effectus priùs nominati.

QVÆSTIO XX.

Utrum Galaxia sit de natura cæli?

ARGVITVR quòd sic, nam omnis substantia solùm transmutabilis localiter est de natura cæli; sed Galaxia est huiusmodi; igitur, &c. Maior patet, quia cælum solum est in potentia ad *ubi*, vt vult Commentator 8. *Metaph.* & minor apparet, quia nunquam videmus Galaxiam, nec prædecessores nostri aliter mutari, quàm localiter.

Secundò, Omnis substantia corporea perpetua est de natura cæli; sed Galaxia est huiusmodi; igitur, &c. Maior patet, quia de natura elementari non est aliquid corpus perpetuum. Et minor apparet, quia nunquam visa fuit transmutatio in Galaxia.

Tertio, Galaxia est corpus simplex naturaliter motum circulariter; igitur est de natura cæli. Tenet consequentia, quia si naturaliter mouentur, & cum hoc sit de natura elementari, sequitur quòd motus circularis iuerit naturaliter pluribus corporibus simplicibus, quòd est falsum, vt patet 1. *cæli*. Minor patet per experientiam, scilicet quòd moueatur circulariter; sed quòd moueatur naturaliter apparet, quia si moueatur violenter motus eius non possit perpetuari.

Quartò Galaxia non est de natura elementari; igitur est de natura cæli. Consequentia tenet, at antecedens apparet, quia non apparet qualiter vniuniformiter continuè se haberet, post esset de natura elementari.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo.

In quæstione primò recitandæ sunt opiniones de Galaxia. Secundo, ponetur verus modus vnde apparet Galaxia.

ARTICVLVS I.

Opiniones de Galaxia recitantur.

Quantùm ad primum, sunt quatuor opiniones, tres antiquiorum, & vna Philosophi.

Prima opinio erat, quòd Sol, & alia astra calefacientia discurrebant sub illa parte cæli, in qua apparet Galaxia, & illam partem combusserunt, modò videmus in istis inferioribus quòd adusta apparent magis clara, & alba, quàm priùs.

Sed contra, tunc sequeretur quòd torus Zodiacus apparet sicut via lactea. Consequens est contra experientiam. Probatur consequentia, quia sub Zodiaco discurret Sol, & planetæ calefacientes, & per consequens potiùs deberet comburere illam, quàm quamcunque aliam.

Secundò, quia cælum non est alterabile tali alteratione, vt patet 1. *cæli*.

Alia opinio fuit, quòd Galaxia causatur ex

1.
Arg. primè.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Opposit.

2.
Opinio 1.

Refellit.

3.

Opinio 1. reflexione radiorum Solis ad visum nostrum vique ad astra, vbi apparet Galaxia.

Refellit.

Sed contrâ, sequeretur tum, quod Galaxia non appareret in eodem situ respectu astrorum cæli, sicut respectu cæli. Consequens contra experientiam, nam semper apparet fieri ab iisdem astris. Et tenet consequentia, quia Sol continuè variatur quantum ad situm respectu Galaxiæ; modò variato speculo, ad quod refrangitur, vel reflectitur imago, vel causante imaginem variato, imago debet apparere in alio situ speciali, sicut patet ad experientiam.

Secundò, quia de nocte videmus Galaxiam in aqua supposita Galaxiæ, & tamen tunc non apparet qualiter radius Solis possit refrangi ad visum nostrum, & vsque ad illa astra.

Tertia opinio ponit quod omnes stellæ habent lumen de suis propriis naturis, sed non possunt lumen istud dimittere propter obfuscationem à Sole, nisi aliquid ponatur inter ipsas & Solem; modò de nocte, quando apparet Galaxia, aliqua pars terræ ponitur inter Solem & astra.

Impugnatur.

Sed contra hoc obiicitur primò, quia semper Sol aspicit omnia astra cæli, scilicet octauæ sphaeræ; igitur Galaxia ista non causatur per prædictum modum. Consequentia tenet, quia hoc supponit suppositio illa. Et antecedens apparet, nam per demonstrationes Astrologica patet quod Sol est multò maior quàm terra. Similiter patet quod umbra terræ non pertingit vltra sphaeram Mercurij.

Opinio 4.

Quarta opinio est Philosophi, qui ponit Galaxiam esse de natura elementari, per hunc modum, quia stellæ illæ, cum apparet Galaxia attrahunt sibi exhalationem calidam & siccam inflammabilem, quæ posita inter stellâs illas, & visum nostrum, vel per inflammationem ab illis stellis, vel per refractionem luminis ipsarum, facit apparere talem claritatem, & hoc per signum, quia videmus quod raro fiunt cometæ, eò quod materia cedit in compositionem Galaxiæ, ex qua possunt generari cometæ. Secundò, quia vna stella sufficit attrahere exhalationem, ex qua fiat tanta claritas, vel albedo, sicut albedo stellæ cometæ; igitur tanta multitudo stellarum, sicut est in Galaxia possunt tot exhalationes extrahere, quod sufficenter facit claritatem Galaxiæ. Tertio, videmus Galaxiam diuisam in duas partes, quarum vna pars est quasi dupla ad aliam secundum magnitudinem; in qua parte maiori sunt plures stellæ, & maiores, quod non esset, nisi istæ plures, & maiores maiorem exhalationem sufficerent attrahere.

Quartò, quia aliter sequeretur quod determinare de Galaxia non pertineret ad istum librum, sed ad librum Cæli, & mundi. Consequens est falsum, vt patet in processu librorum. Probatur consequentia, quia in libro Cæli & mundi debet determinari de partibus cæli.

Opinio 5.

Contra istam opinionem arguitur primò, quia non apparet possibile quod tanta exhalatio possit eleuari ab istis inferioribus continuè, quod sufficeret agere, vel facere tantam claritatem, quanta est claritas Galaxiæ in magnitudine.

Secundò, quia si esset exhalatio, tunc sequeretur quod quandoque claritas esset intensior, quandoque remissior, quandoque maior, quandoque minor. Consequens nunquam fuit experitum, & probatur consequentia, quia secundum quod ista inferiora essent magis, vel minùs bene

disposita, & ab ipsis eleuaretur exhalatio, secundum hoc magis, vel minùs claritas ista debet esse intensa, vel remissa, maior, vel minor.

Tertio, sequitur quod non semper apparet Galaxia sub iisdem stellis cæli. Consequens est contra experientiam. Probatur consequentia, quia cum eleuatio illa eleuata sit infra orbem Lunæ, causaret magnam diuersitatem aspectus.

Quartò sequitur quod in Zodiaco debet apparere Galaxia, quod est contra experientiam. Probatur consequentia, quia in Zodiaco sunt plures stellæ, quæ plus sufficiunt eleuare, quàm stellæ illius partis, in qua apparet Galaxia.

Sed respondet Aristoteles negando consequentiam, quia quamuis stellæ in Zodiaco plus sufficiunt eleuare, sic etiam plus sufficiunt consumere.

Sed contra hoc obiicitur, quia tunc sequitur quod nulla parte Zodiaci debet apparere Galaxia: consequens contra experientiam, quia in Geminis & Sagitario interlecat Zodiacum. Patet igitur ex istis rationibus, vnà cum aliis ante oppositum, quod Galaxia non sit de natura cæli.

ARTICVLVS II.

Verus modus quo apparet Galaxia, statuitur.

Quantum ad secundum præmitto tres suppositiones.

Prima est, quod cælum est corpus perspicuum, & transparent, vt patet ad experientiam.

7. Cælum est transparent.

Secunda suppositio est, quod perspicuitas cæli est difformis. Probatur, quia si perspicuitas cæli esset vniformis, sequeretur quod partes cæli, à quibus reflectuntur radij Solis, non solum reflecterent lucem, sed etiam figuram. Consequens est contra experientiam, nam Luna reflectit lumen Solis, & non figuram ipsius; & non est causa, nisi difformitas perspicuitatis in partibus Lunæ, nam, talis difformitas, vel disparitas est sufficiens causa, quare ab aliquo corpore reflectatur lux, vel color, & non figura. Probatur consequentia, quia videmus quod corpora vniformia perspicua, sicut est aqua profunda, reflectunt ad modum speculi non modò lucem, vel colorem, sed cum hoc figuram, vt patet ad experientiam.

Eius perspicuitas est difformis.

Tertia suppositio est, quod in partibus cæli, vbi est minor perspicuitas, est minor claritas, & vbi est maior spissitudo, apparet maior claritas. Probatur, quia videmus in alabastris quod partes raræ, quas pertranseunt radij Solis, vel luminis, apparent magis obscuræ, & aliarum partes opacæ, & spissæ, apparent magis claræ & albæ. Secundò patet hoc idem de corpore Lunæ, nam vbi Luna est rarior in partibus suis, ibi apparet macula, & vbi est densior apparet lux & claritas.

Ex istis apparet causa quare apparet Galaxia, quia perspicuitas cæli est difformis in suis partibus densioribus, nam apparet maior claritas propter incorporationem, & reflexionem intensioris luminis; modò partes cæli, in quibus apparet Galaxia, sunt densiores aliis partibus, cuius signum est, quia ibi est maior multitudo stellarum; modò

8. Cur apparet Galaxia?

modo stella est densior pars sui orbis, idè in istis partibus potius deberet apparere claritas, & albedo, quæ vocatur *Galaxia*, quàm in aliis partibus cæli.

Obiectio.

Sed contra obiicitur, & primò contra primam suppositionem, quia si cælum esset perspicuum, sequeretur quòd in eclipsi Solis lumen cæli, vel Solis veniret ad nos pertranseundo corpus Lunæ: consequens est contra experientiam, & probatur consequentia, quia radius Solis bene potest penetrare corpus perspicuum, sicut patet de aère, aqua, & aliis similibus.

Solutio.

Ad istud negatur consequentia, quia spissitudo, & magnitudo corporis Lunæ impedit transitum luminis Solis.

9. Obiectio.

Secundò arguitur contra rationem secundæ suppositionis, quia dato hoc, sequitur quòd corpus Lunæ, imò cuiuslibet alterius planetæ, est multò maius, quàm sit claritas apprens in plenilunio, nam ista claritas est imago & figura Solis reflexa ad corpus Lunæ, sicut ad speculum, quia partes cæli reflectunt lumen, imò cum hoc figuram.

Solutio.

Ad illud dico quòd hoc est falsum, nam si ita esset, sequeretur quòd cum aliqua stella superior debeat eclipsari per Lunam, vel aliquam stellam inferiorem, quod prius erat eclipsata, quàm aliqua pars claritatis Lunæ ponatur inter visum & ipsam. Consequens est contra experientiam. Probatur consequentia, quia pars densa Lunæ, in qua non apparet claritas prius interponeretur.

Tertiò dubitatur, vnde appareat illa difformitas partium cæli in perspicuitate. Dicitur quòd est de natura cæli; igitur non est querenda alia causa.

Ad arg. 1. 10.

Ad Rationes. Ad primam, dico quòd illa non est causa, sed quòd difficile est tantam materiam eleuari, quanta requiritur ad generationem, & continuationem stellæ comatæ.

Ad 2.

Ad secundam, quia *una stella*, &c. Negatur consequentia, quia tanta materia non est eleuabilis ab istis inferioribus.

Ad 3.

Ad tertiam *ille circulus dicitur*, &c. dico quòd hoc provenit ex diuersitate partium cæli in perspicuitate.

Ad 4.

Ad quartam posset concedi consequens. Ad auctoritatem post oppositum, dico quòd illa non est auctoritas Aristotelis, sed translatoris, quia tantum habetur in antiqua translatione.

QUESTIO XXI.

Utrum aqua pluuialis generetur in media regione aëris?

I. Arg. 1.

ROBATUR quòd non, quia quodlibet elementum potius debet generari in loco suo naturali, quàm extrà; sed locus naturalis aquæ est locus, quem mare occupat; igitur, &c. Maior patet, quia locus naturalis est tibi magis conueniens. Et minor patet per Aristotelem 2. *huius*.

Secundum.

Secundò, si in media regione aëris generetur pluuia, hoc est per conuersionem nubis in aquam

à frigiditate; sed consequens est falsum, quia eadem ratione dicerem quòd ex exhalatione superius eleuata deberet generari terra ex conuersione ipsius in terram à frigiditate, & sic debent pluere pulueres terræ, quod extat contra experientiam.

Tertium.

Tertiò, aqua pluuialis generatur à calido, igitur non à frigido. Consequentia tenet, quia idem non est effectus contrariorum. Et antecedens apparet, quia grando fit à caliditate, vt patet *primo huius*; igitur si grando congelatur à calido, multò fortius pluuia à calido debet congelari.

Quartum.

Quartò, idem non est locus duorum contrariorum; sed media regio aëris est locus generationis ignis; igitur non aquæ. Maior patet, quia tunc idem locus esset simul vtrique contrariorum. Antecedens apparet, quia in media regione aëris generantur conuersiones, & ignis descendens cum fulmine.

Oppositum.

Oppositum vult Aristoteles in isto primo. In ista questione primò videbitur de modo generationis, & causis pluuiæ. Secundò, videbitur de accidentibus pluuiæ, & casu ipsarum.

ARTICVLVS I.

De modo generationis, & causis pluuiæ.

QUANTUM ad primum, sciendum est, quòd ab istis inferioribus eleuatur duplex fumus, scilicet exhalatio, & vapor; de exhalatione, quæ est materia impressionum ignitarum, dictum est prius; sed de vapore est sciendum quòd vapor est quidam fumus subtilis, & inuisibilis, per caliditatem Solis, & astrorum calefactientium, eleuatur ab aqua, & corporibus humidis, retinens humiditatem corporum, à quibus eleuatur, sed habens caliditatem, & leuitatem ab eleuante.

2.

Secundò sciendum, quòd cum vapor aqueo eleuatur guttulæ aquæ, quemadmodum cum exhalatione eleuantur partes terræ, & quandoque vapor eleuatur à terra, vel corporibus terrenis, eò quòd eis admixta est aliqua humiditas, & cum tali vapore eleuatur exhalatio sicca.

Tunc de modo generationis pluuiæ, dico quòd generatur per hunc modum, quia vapor eleuatus ab istis inferioribus vsque ad mediam regionem aëris, ingrossatur, & inspissatur per frigiditatem, & conuertitur in nubem, quæ conuersa in nubem per vltiorem frigeactionem vltius inspissatur, & conuertitur in aquam, & ista guttatim cadens, vocatur *pluuia*.

Quomodo generatur pluuiæ.

Sed sciendum quòd nubes generata ex vapore est duplex; quædam est subtilis, & tenuis, & ex illa propter defectum materiæ, vel propter defectum intensæ frigiditatis, condensantis, non generatur pluuia. Sed alia nubes est magis grossa, & spissa, & illa per frigiditatem conuertitur in aquam.

3.

Alio modo generatur pluuia, quia sicut videmus quòd guttulæ aquæ generantur per reflexionem ad coopertoriū ollæ effumantis, & similiter aqua rosæ per reflexionem ad latera vesicæ, consimiliter vapor aqueus eleuatus ab istis inferioribus ascendit quousque obuiet frigiditati mediæ regionis, à qua reflectendo propellitur, & aqua modo prædicto generatur.

Et

4. *Cur phlegma magis abundat in hyeme.* Et ex isto potest reddi causa, quare in corporibus animalium plus abundat phlegma tempore hyemali, quam aliis temporibus. Causa est, quia fumi, & vapores ascendentes à nutrimento inveniunt poros cutis oppilatos, & obstruosos à frigiditate exteriori, per quos non possunt exire, ut reflectuntur ad interius, & conuertuntur in phlegma.

Item, sciendum, quod non solum generatur pluuia ex vapore aquoso eleuato superius, imò tamen potest generari ex aëre mediæ regionis, si frigiditas fuerit multum intensa, quæ sufficiat ipsum condensare, & causa est, quia quodlibet elementum est transmutabile in reliquum, vt patet 2. de Generatione.

Causa pluuia. Et ex istis patent causæ pluuia; nam causa materialis vel est aër mediæ regionis; vel vapor eleuatus superius. Causa efficiens est calor eleuans vaporem, & frigiditas ipsum condensans, siue deorsum propellens. Causa formalis, vel est forma aquæ, vel forma mixti imperfecti satis propinqui aquæ naturæ. Et causa finalis est, quia natura inuenit istum modum conuenientissimum ad rigandum terram, & terra nascentia; patet igitur quomodo generatur pluuia, & quæ sunt causæ eius. Et hæc de primo.

tunc cadunt grossiores, quam quando frigidum non fuerit fortificatum à contrario circumdante. Terriò, prouenit ex motu locali, nam quandoque guttæ superiores velocius cadunt in inferioribus, propter maiorem grauitatem, & coniungunt se guttis inferioribus, & cadunt grossiores.

Et quartò prouenit ex loco generationis, eò quod quandoque cadit, & generatur magis altè, vt in media regione aëris, & quandoque minùs altè, sicut infra mediam; & hoc, quando vapor propellitur à frigido. Similiter generatur magis in vna parte terræ, quam in alia, magis tum versus Septentrionem, quam propè Austrum, in quibus propter intensiorem caloris consumentis materiam, & propter paucitatem materię, raro fiunt pluuia, sicut in terra Ægypti, & in aliis regionibus calidis.

Quartò sciendum est de modo cadendi, quòd quandoque pluuia cadit directè ad terram, & quandoque obliquè, & hoc ex duobus, vel ex de-
7. *Modus quo cadit pluuia.* latione nubis per ventum; vel per expulsum vaporis lateraliter à frigiditate mediæ regionis.

Sed de tempore durationis, sciendum quòd quandoque nubes, conuertitur tota simul in aquam, & tunc fit magna inundatio super partem terræ, in qua cadit; & quandoque nubes conuertitur paulatim in aquam, & cum hoc defertur à vento, & tunc minùs durat pluuia super eandem partem terræ, nisi continuè vapores ascendant, & augmentent nubem, quia si sic nubes augmentetur, tunc pluuia durabit longiori tempore.

Sextò est sciendum de figura guttularum, quòd ista figura est spherica, cuius duplex est causa. Prima secundum authorem de spheræ, quia est corpus homogeneum, & quælibet pars eius naturaliter tendit ad consumilem figuram, in quantum potest, sed tota aqua est spherica, vt probat idem author, de transeuntibus in nauis, à litore, &c. Ex quo sequitur, quòd similiter gutta aquæ habebit sphericitatem.

Alia causa est, quia figura spherica, est figura sub qua res naturalis diutius potest conseruari, eò quòd sub tali figura virtus eius est magis vnita, ideò videmus quòd ros, & grando determinant sibi figuram sphericam; modò cum quælibet res appetat se permanere, potius determinat sibi figuram sphericam.

Tertia causa est secundum Albertum, quia quamuis aqua pluuialis generetur alterius figuræ, quam sphericæ, ramen generata descendit, voluendo, & titubando, & in tali volutione rotundatur. Et sic patet de accidentibus ipsius.

Ad rationes. Ad primam, dico quòd non oportet quòd elementum generetur in suo loco naturali, nam videmus ignem generari in terra, & aëre, & aërem in aliis elementis.

Ad secundam, tunc exhalatio conuerteretur in terram, negatur consequentia, imò debet conuerti in ignem per exhalationem modo, quo dictum est.

Ad tertiam, non est locum, &c. Negatur, imò in eodem loco possunt generari successiue.

Ad quartam, concedo quòd pluuia generatur à calido, tanquam à causa mediata, eò quòd calidum eleuat vaporem, ex quo pluuia generatur, sed immediatè generatur à frigido, vel frigiditate per conuersionem vaporis eleuati in aquam. Et sic finis quæstionis.

ARTICVLVS II.

De accidentibus pluuia.

5. *Pluuia sapor.* Quantum ad secundum, sciendum quòd accidentia pluuia sunt vapor, color, figura, magnitudo, paruitas guttularum, modus cadendi, locus generationis, & tempus durationis.

De sapore sciendum, quòd quandoque pluuia est dulcis, viscosa, & quodammodo pinguis, & ista generatur ex vapore magis aëreo, & maximè conuenit planetis. Alia est quodammodo stiptica, & tendit quandoque ad amaritudinem, vel falfedinem: & talis generatur ex vapore commixto sicco terrestri, & ista pluuia cadit in guttulis minoribus, propter defectum viscositatis ad tenendam aquam; & quamuis pluuia quælibet generetur ex vapore sicco terrestri, eò quòd quælibet restringit fluxum ventris, tamen illa pluuia, quæ sic est stiptica, habet plus de terrestri sibi commixto.

Color. Secundò sciendum, quòd color pluuia, vt in pluribus, est sicut aquæ, tamen quandoque cadit alterius coloris, vt rubicundi; quandoque lactei, quandoque sanguinei, & quandoque cadit quasi lana, vel spongia, & ista sunt mirabilia, & de istis est difficile dare causam: tamen causa rubedinis pluuia potest esse fortis adustio exhalationis commixtæ in vapore aquoso. Sed causæ aliarum experientiarum est inconserua proportio qualitatum primarum, quam difficile est assignare.

6. *Diuersitas.* Terriò sciendum est de diuersitate pluuia, secundum grossitiem, & paruitatem: nam diuersitas illa potest prouenire ex parte materię, quia si materia sit tenax, & vnctiuosa, tunc cadunt guttæ maiores, quam si pluuia esset admixtum siccum terrestre, ideò est quòd guttæ difficiliùs diuiduntur ratione viscositatis. Secundò, prouenit per agens, siue ex parte eius, nam cum frigidum condensans fuerit fortificatum, & intentum propter contrarium circumdans per antiperistaltin,

7. *Modus quo cadit pluuia.*

Tempus durationis.

Figura pluuia.

8. *Ad 1. argum. principale.*

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

In modo generationis.

Secundò differunt in modo generationis, quia nix generatur per congelationem vaporis, sed pluvia per conuersionem vaporis in aquam.

In colore.

Tertiò differunt in colore, quia pluvia habet colorem aquæ, saltem vt in pluribus, sed nix est alba: cuius causa est duplex, primò, quia fit ex materia transparente quodammodo, & disposita ad lucem, & talis debet apparere alba. Alia causa, quia frigiditas valde intensa agens in materiam humidam, supra quam totaliter obrinet, vel saltem pro maiori parte, nata est albefacere; idè videmus quòd in partibus Septentrionalibus corpora animalium sunt magis alba, quàm in partibus meridionalibus; modò in generatione nix uis frigiditas est valde intensa, & vapor in quem agit est humidus.

In figura.

Quartò, quia differunt in figura, quia pluvia cadit in figura spherica; sed nix cadit quodammodo sicut lana, vel aliquoties secundum figuram quorundam florum, & reddere causam eius oportet recurrere ad influentiam calis.

5.

Quintò differunt, quia nix est frigida & sicca, & pluvia est frigida & humida. Causa primi est, quia priusquam vapor sit perfectè humefactus, ex quo nix generatur, congelatur.

In continuatione.

Sextò differunt in continuatione, quia sæpiùs continuantur sibi inuicem casus pluiuæ, quàm casus niuis. Causa est, quia terra madefacta per pluiam magis disposita est ad generationem pluiuæ, & ab illa terra plures vapores eleuantur, sed vt in pluribus post casum niuis nix congelatur, & prohibetur ascensus vaporis ex tali congelatione, idè terra minùs disponitur ad generationem niuis, & per consequens pluvia diurrior est niue.

Nix & Pluvia differunt specie.

Septimò respondendo ad quæsitum, potest dici quòd non differunt specie, probatur, quia non illud quod est de natura aëris differt ab eo, quod est de natura aquæ; sed nix est de natura aëris, & pluvia de natura aquæ; igitur, &c. Maior patet, quia aër non specificè differt ab aqua. Et minor patet, quia nix est vapor congelatus; modò vapor congelatus non differt specificè à vapore non congelato, quia sola congelatio non diuersificat speciem; modò vapor non congelatus est de natura aëris.

6.

Obiectio prima.

Contra ista obiectur, primò contra hoc, quod dicitur quòd nix est sicca magis quàm pluvia, quia videmus ad experientiam quòd aquæ magis augmentatur post casum niuis, quàm post casum pluiuæ, quod non esset, nisi nix esset magis humida. Tenet consequentia, quia aqua non augmentatur nisi mediante humido.

Secunda.

Secundò contra hoc, quod dicebatur, quòd terra madefacta magis disponitur ad generationem pluiuæ, quia tunc sequeretur quòd pluvia deberet perpetuari continuè: consequens est contra experientiam: & patet consequentia, ex quo terra madefacta magis disponitur ad pluiam, quàm non madefacta.

Tertia.

Tertiò, si nix esset de natura aëris, sequeretur quòd propter solam actionem caloris in aërem posset ex aëre generari aqua. Consequens falsum, quia aqua non generatur ex aëre, nisi per condensationem, modò calor potius habet rarefacere, ex quàm condensare, & patet consequentia, quia niue per solam actionem caloris generatur aqua.

Resp. ad 1.

Ad ista. Ad primum, dico quòd augmentatio aquarum per niues non prouenit ex maiori humiditate niuis quàm pluiuæ, sed prouenit ex hoc,

quia niues, quasi simul liquefiunt in cumulo, & quodammodo repenti intrant aquam; sed aqua pluiualis paulatim intrat aquam, idè minùs bene potest apparere augmentatio per pluiam, quàm per niuem.

Ad secundum; concedo quòd pluvia perpetuatur, non continuè, sed discontinuè; & ista discontinuitas quandoque est parua, quandoque magna, secundum constellationem supracælestium, quæ sibi inuicem succedunt, à quibus natae sunt prouenire niues, vel pluiuæ.

Ad tertium, conceditur quòd aër, vel aliquid de natura aëris, potest aliquando disponi in qualitatibus, quòd per solam actionem caloris potest conuerti in aquam; sed de aëre puro; vel satis propinquo ad aërem purum non est possibile. Hoc de primo.

ARTICVLVS II.

De generatione roris, & de eius accidentibus.

Quantum ad secundum, sciendum quòd ros generatur ex vapore subtili. Vnde materia roris inter materias omnium impressiõis aquearum est materia magis subtilis, cuius signum est, quia propter sui subtilitatem faciliùs resoluitur à calore Solis. Secundum signum est, quia propter subtilitatem roris ex ipso generatur lapis pretiosus, vt margarita, quæ tamen non potest generari ex aliis impressiõibus.

Secundò sciendum de modo generationis roris, qui est talis. Vnde de die per calorem Solis eleuantur tales vapores subtiles, maxime ante occasum Solis, qui superuenientis frigiditate noctis condensantur, & conuertuntur in aquam infra mediam regionem aëris satis propè terram, qui vapores sic conuersi in aquam cadunt per partes insensibiles ad terram, quæ partes insensibiles generantur, & congregantur super herbas, & faciunt guttulas sensibiles.

Tunc de accidentibus roris: primò enim accidit quòd ros non videtur cadere super pulueres tertæ, vel supra tegulas, nisi raro. Causa est, quia in rei veritate ibi cadit ros, sicut in aliis partibus, tamen partes insensibiles istius roris, sicut continuè cadunt, sic continuè desiccantur à siccitate pulueris, & regularum.

Secundò contingit quòd ros non fit tempore nebuloso: causa est, quia propter grossitiam nebularum, prohibetur vapor, ita subtilis sicut ros, eleuari.

Tertiò, contingit quòd ros non fit tempore ventoso, causa est, quia materia roris propter sui subtilitatem dissoluitur à vento.

Quartò, accidit quòd ros non fit tempore hyemis frigido, quia tunc vapor iste vel prohibetur ne possit eleuari, vel priùs congelatur, quàm conuertatur in aquam.

Quintò, nec ros fit tempore nimis calido, quia tunc propter intensionem caloris materia consumitur. Ex quo patet quòd ros non fit nisi temporibus, & locis temperatis, claris, & tranquillis, hoc accidit, quia ros est signum serenitatis; causa est, quia in generatione roris eleuantur vapores subtiles, & non vapores grossi, qui sunt materia pluiarum.

Sexto accidit quòd ros habet quandam dulcedinem, quasi mellis, sibi admixtam. Causa est propter digestionem alicuius terrestris cum aqua roris; & quòd quandoque tale terrestre misceatur rori, patet per signum; quia quandoque videmus per herbas illud terrestre ad modum farinae albæ puluerizatae, & quandoque ad modum mellis conglutinati vapori subtiliori resoluto: & secundum Albertum, talis ros interficit herbas, & omnes ex eò comedentes putrefiunt interiùs. Patet igitur quis est modus generationis roris, & quæ sunt accidentia eius.

9. Sed de differentia roris ad alias impressiones omnes aqueas, potest dici quòd ros est eiusdem speciei cum pluuia, & grandine, & ista fiunt ex eadem materia propinqua, & ab agente consimili. Secundò, dato quòd differt specificè à niue & pruina, probatur sicut primò de pluuia. Et hoc de secundo.

Ad argum. 1. principale.

Ad rationes. Ad primam, potest negari maior, quia diuersitas generationis secundum locum & tempus potest prouenire ex diuersitate materie secundum grossum, & leue, & diuersitate agentis secundum intensum & remissum. Et eodem modo ad alias.

QUESTIO XXIII.

Utrum grando magis debeat fieri Vere, & Autumno, quam hyeme, & æstate?

1. Arg. primò.

REVITVR quòd non, quia grando nullo modo debet fieri, igitur non potius vno tempore, quam alio. Consequencia nota est. Et antecedens probatur, quia vel vapor priùs conuertitur in aquam, ex quo generatur grando, quàm congelatur, vel è contrario: si priùs congelatur tunc fit nix, & per consequens non grando. Si priùs conuertatur in aquam, sequitur quòd aqua ista descendet deorsum, nec expectat ulterius donec congelatur.

Secundum.

Secundò, quia grando fit à frigiditate intemperata: ergo non fit temporibus temperatis, quæ sunt Ver, & Autumno. Consequencia tenet, quia tempore temperato non est aliqua qualitas intemperata, quia dato quòd sic, iam esset tempus temperatum. Et antecedens apparet per Aristotelem in textu, & per Albertum, qui voluit quòd grando fiat ex excellenti frigiditate.

Tertium.

Tertiò, quia grando fit ab excellenti frigido; vel à frigido remisso; si ab excellenti, cum in hyeme sit frigiditas magis excellens, sequeretur quòd in hyeme potius deberet generari grando, quàm aliis temporibus; si à frigido debili, tunc illud non sufficiet congregare vaporem conuersum in aquam, & per consequens non generabitur grando.

Quartum.

Quartò, si illo tempore debet grando generari, & sæpius, in quo est intensior frigiditas causata per antiperistasin à calore circumstante; sed hoc est in æstate; igitur in æstate magis debet fieri grando, quàm Vere, vel Autumno. Maior patet ex modo generationis grandinis. Et minor patet, quia in æstate est maior calor circumstantans nubem aquosam.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo.

In ista quæstione primò videndum est de pruina, & modo generationis eius, nam priùs visum est de aliis impressionibus aqueis. Secundò videbitur de quæsto.

ARTICVLVS I.

De pruina & modo generationis eius.

QUANTUM ad primum, sciendum quòd pruina generatur ex vapore modico, & subtili, eleuato per calorem in inferiorem partem regionis aëris, qui vapor priusquam sit sufficienter humefactus, congelatur, & congelatus cadit secundum partes insensibiles. Ex quo patet quòd ros & pruina conueniunt in materia, in qua generantur, quia vtrumque generatur ex vapore modico & subtili. Secundò conueniunt in loco suæ generationis, quia vtrumque generatur in inferiori regione aëris. Tertiò conueniunt in modo cadendi, quia tam ros, quàm pruina cadit secundum partes insensibiles. Quartò, conueniunt in aliquibus qualitatibus temporis, quia vtrumque fit tempore sereno existente tranquillitate.

2. Pruina vnde generatur.

Conueniunt cum rore.

Sed differunt, primò, quia ros ingrossatur à debilitate frigido, & pruina ab intensiori. Secundò differunt, quia pruina fit tempore frigido, sed ros in tempore calido, vel saltem temperato tendente ad caliditatem. Tertiò differunt in modo generationis, quia materia pruinae priùs congelatur, quàm conuertatur in aquam, sed è contrà est de materia roris. Quartò, differunt in colore, quemadmodum nix & pluuia, & eadem est causa albedinis pruinae & niuis. Quintò differunt, quia ros est signum serenitatis, & pruina est signum futuræ pluuia.

3. Differt à rore.

Causa potest esse, quia ad generationem pluuiæ concurrunt duo, vt dictum est, scilicet multitudo vaporis supra terram, & intensio caloris ad illum eleuandum; modò cum ros fiat tempore calido, signum est quòd non est defectus caloris sufficientis eleuare vapores, & cum tunc non fiat pluuia, oportet quòd sit defectus vaporis, ex quo pluuia deberet generari; modò defectus vaporis grossi, ex quo pluuia nata est generari, est signum serenitatis; sed quia pruina fit tempore frigido, in quo est abundantia vaporis grossi, idè cum tunc non fiat pluuia, signum est quòd est defectus caloris sufficientis eleuare istos vapores grossos, & quia calor tunc eleuat vapores subriles, à quibus generatur pruina, signum est quòd calor incipit fortificari, & intendi; & cum non possit tantum intendi, vt sufficiat vapores consumere propter frigiditatem temporis, idè ipsos tunc sufficit commouere; modò commotio vaporis sine consumptione est causa pluuiæ, & idè pruina est signum pluuiæ futuræ.

Sed contrà ista obiicitur, quia dicebatur quòd ros, & pruina conueniunt in loco suæ generationis, eò quòd vtrumque fit in inferiori regione aëris; sed contrà arguitur, quòd ros non fit in inferiori regione aëris; quia si sic, sequeretur quòd generatio roris non impediretur per nubes: consequens est contra experientiam. Et probatur consequentia, quia nubes sunt in media regione aëris,

4. Obiectio 2.

aëris, & ros per te generatur citra mediam regionem; igitur generatio rosis non potest impediri à nube.

Secunda. Secundò, si ros generaretur in inferiori regione aëris, vel hoc esset hyeme, vel æstate; non in hyeme, quia totus aër à terra vsque ad mediam regionem est continuè frigidus per hyemem, & per consequens vapor iste priùs congelaretur, quàm conuerteretur in aquam. Nec in æstate, quia tunc propter calorem dissolueretur materia; & idèò dicit Aristoteles quòd ros non fit tempore nimis calido: modò inter cætera tempora æstas est tempus calidissimum.

Tertia. Tertio, quia ros generatur altiùs quàm pluuia, idèò ros non generatur in inferiori regione aëris. Consequentia tenet, quia pluuia generatur in media regione aëris, vt priùs dicebatur. Et antecedens probatur, quia illud altiùs ascendit, seu generatur, cuius materia est subtilior & leuior; modò materia rosis subtilior est, & leuior materia pluuia; igitur, &c. Maior patet, quia leuitas cum subtilitate est causa motus sursum; & minor patet, quia per hoc differunt ros & pluuia.

Quarta. Quarto, quia sicut se habet aër ad aquam, ita ros ad pluuiam; sed aër natus est ascendere super aquam; igitur & ros super pluuiam. Maior patet, quia ros est de natura aëris, cum sit calidus & humidus, secundum Albertum. Et pluuia de natura aqua; cum sit frigida, & humida.

Quinta. Quintò, dicit Albertus *super isto primo*; quòd ros generatur in superiori regione aëris.

5. Ad istud dubium, dico primò, quòd ros non potest generari in superiori regione aëris. Probat, quia vbi materia rosis non potest pertinere, ibi non potest generari: sed materia rosis non potest pertinere ad superiorem regionem aëris. Maior patet, quia nil generatur super suo principio materiali. Et minor apparet, quia materia ista cum sit subtilis, priùs ingrossaretur à frigiditate mediæ regionis, quàm pertransiret, & iteratò repelleretur deorsum.

Ros nò potest generari in superiori regione aëris. Secundò, quia superior regio aëris est perpetuò calida, igitur in superiori regione non potest generari ros. Tenet consequentia, quia immediatum principium rosis effectiuum est frigiditas condensans vaporem subtilem. Et antecedens apparet ex isto primo.

Secundò, dico quòd ros non generatur in media regione. Probat, quia materia rosis non potest ibi pertinere; igitur, &c. Consequentia tenet sicut priùs. Antecedens apparet, propter subtilitatem materiæ rosis, & intensiorem frigiditatis mediæ regionis, vapor iste statim conuerteretur in aliquod durum, siue materiam duram, vt glaciem tenuem, aut pruina duram. Secundò, si generaretur in media regione, sequeretur quòd caderet secundum guttas sensiles. Et probatur consequentia, quia descendendo de loco tam alto, guttae per motum sibi inuicem continuarentur, sicut dicebatur de pluuia.

Ex istis sequitur quòd ros generatur in inferiori regione aëris, cuius signum, quia super montes altos non cadit ros.

6. Tunc ad instantias. *Ad primam, sequitur quòd nubes superior, &c.* Negatur consequentia, quia nubes impedit eleuationem vaporis propter interpositionem ipsius inter calorem Solis, & terram.

Ad 2. Ad secundam, *vel in æstate, &c.* Dico quòd in æstate, & quando dicitur illud est tempus cali-

dum, dico quòd ros non generatur in meridie, quando est intensa caliditas; sed generatur circa occasum Solis, cum calor fuerit remissus, & quodammodo temperatus, & sic non generatur in tempore nimis calido.

Ad tertiam, *quia ros altiùs, &c.* Negatur antecedens, & ad probationem, *quia eius materia, &c.* Dico quòd materia rosis, quantum est de se nata esset altiùs ascendere, sed impeditur à frigiditate modica, quam inuenit in inferiori parte regionis aëris, quæ conuertit ipsum in aquam, & propellit deorsum.

Ad quartam, *sicut, &c.* Negatur maior, quia quamuis res sit de natura aëris, in hoc quòd est calidus & humidus, tamen veraciter est aqua, sicut & pluuia.

ARTICVLVS II.

De grandine.

Quantum ad secundum de grandine, videndum est de loco generationis grandinis, de materia, de modo generationis, & de figura ipsius.

De loco, dico quòd duplex est locus, in quo potest generari grando. Primò enim quandoque generatur in media regione aëris, superiùs quàm sit generatio pluuia. Causa est, quia vapor, ex quo generatur grando, eleuatur ex forti calore, idèò altè potest ascendere sursum. Et quòd ibi generetur grando, inuinit Albertus, & potest elici ex antiqua translatione. Alter est locus generationis grandinis, scilicet inferior regio aëris, sed quando vapor grossus, qui est materia grandinis propellitur à frigiditate mediæ regionis vsque deorsum, & ibidem propter circumstantiam caloris, & per antiperistasin congelatur; sed dico quòd sæpiùs generatur grando in loco secundo, puta in inferiori regione aëris: cuius signum est primò, quòd in montibus altis non cadit grando, quòd non esset, si grando fieret multum altè à nobis. Secundò, quia in casu grandinis audimus sonum factum in nube, ex qua grando generatur, & non esset, si nubes illa esset multum remota.

Tertio, quia in pluribus cadunt grandines cornutæ, angulares, non perfectè sphericæ, & hoc non esset, si grandines istæ caderent de loco multum alto.

Secundò, sciendum de modo generationis. Dico quòd quando generatur in media regione aëris, non generatur immediatè per antiperistasin, sed quia quòd locus ille multum est frigidus propter antiperistasin, idèò vaporem eleuatum in ipso faciliter congelat frigidum illius loci, priùs tum conuertit vaporem in aquam, quàm congeletur; & ad hoc multum facit præcalectio vaporis; nam calecta faciliùs præcogelantur, vt patet de aqua calecta, quæ citius congelatur quàm aqua frigida. Sed in inferiori regione aëris generatur per istum modum, quia ex vaporibus eleuatis superiùs congelatur nubes in inferiori regione aëris, quæ habet frigiditatem quandam connaturalem sibi ratione aquæ, à qua eleuabatur, quæ frigiditas ratione caloris vndique circumstantis intenditur per antiperistasin, ita quòd partes nubis fugiendo contrarium corrumpunt inter se, & per talem

intensionem frigiditatis partes nubis conuertuntur in aquam, & postea congelantur priusquam pertranseant nubem.

Quòd autem vapor conuertatur in aquam priusquam congeletur, signum est, quia grando facilius est conuertibilis in aquam quam nix, sicut dicit Albertus.

Secundum signum est, quia videmus ante casum grandinis cadere quasdam guttas pluuiae grossas. Causa est, quia partes inferiores nubis conuersae in aquam descendunt, & prius veniunt ad locum calidum descendendo, quam congelentur à frigido.

9.
Quando. Tunc de tempore generationis grandinis, dico quòd grando non habet fieri in hyeme, primò, non in inferiori regione aëris, quia tunc nulla causa est per antiperistasis, per quam fortificetur frigiditas per calorem circumstantem: modò deficiente causa deficiet & effectus; nec etiam in media regione, quia ibi rarò sunt. Similiter in hyeme non est vapor multum calefactus, quemadmodum in aestate. Secundò, dico quòd etiam in aestate non sunt grandines, saltem consequenter, quia vapores consumuntur propter intensionem caloris, sed temporibus intermediis, Autumno, & Vere, benè possunt fieri.

Ex quo sequitur quòd in regionibus australibus benè sunt grandines in hyeme, quia hyemis in regionibus australibus est complexionata illis, sicut tempota intermedia sunt complexionata nobis; modò posita causà ponitur effectus.

Item sciendum, quòd quandoque auditur sonus in casu grandinis, & hoc est propter motum vaporis hinc inde infra nubem, & propter confricationem grandinum ad medium, ad quod descendunt, vel ad se inuicem.

10.
Qua figura. De figura, dico quòd quandoque apparent sub figura triangulati, sed tunc signum est quòd veniunt de loco basso prope terram. Et quandoque descendunt sub figura sphaerica, & tunc signum est, quòd sunt de loco magis alto, & quandoque formata est in iis imago animalis; & tunc requirendo causam illarum, recurrendum est ad corpus caeleste. Tunc grandines differunt magnitudine; nam quandoque cadunt grossiores, quandoque minores.

Causa grandinis. Pater igitur quae sunt causae grandinum, nam materialis causa est vapor grossus; causa efficiens immediata est frigiditas agens in illum vaporem; sed mediata est calor circumstantis illum vaporem; causa formalis, vel est forma aquae, vel alicuius mixti imperfecti, quae est propinqua formae aquae. Causa finalis est adaequatio elementorum, & irrigatio terrae, vel generatio mixtorum.

Accidentia. Pater etiam de accidentibus grandinis, quae sunt, magnitudo, figura, color, sonus, locus, tempus, & grossities.

11.
Dubium 1. Responso. Sed circa hoc dubitatur, primò, quare vapor, qui est materia grandinis, prius conuertatur in aquam, quam congeletur? Causa est abundantia humoris in isto vapore, & grossities ipsius, nam vapor iste non est ita subtilis, sicut est materia niuis, idè per grossitiem, & humiditatem conuertitur in aquam.

Dubium 2. Secundò dubitatur, quare non est aliqua imptessio correspondens grandini, quemadmodum pruina correspondet niui, & ros pluuiae, quia vapor conuersus in rorem potest postmodum, vt videtur, congelari, quae congelatio se habet, re-

spectu grandinis, quemadmodum pruina respectu niuis?

Dicitur quòd causa est ista, quia vapor subtilis eleuatur superius, vel primò congelatur antequam conuertatur in aquam, & tunc est pruina, vel è contrà, & est ros; vel primò conuertitur in aquam, & postea congelatur, & tunc non est differentia inter ipsum, & pruinam, imò est sicut pruina quaedam grossa. Vel potest dici quòd non est possibile rorem congelari, quia ros non generatur nisi de sicco, superueniente frigiditate noctis, modò de nocte in aestate non est anteperristasis, per quam possit intendi frigiditas in inferiori regione aëris.

Tertiò dubitatur, quare grando non generatur prope terram, & in inferiori regione aëris? Causa est, quia grando non generatur nisi in aestate, vel in temporibus intermediis, quando non est intensa caliditas, & tunc prope terram est intensior caliditas, quae continuè eleuat vaporem, propter sui intensionem, idè vapor non potest ibi manere. Alia causa potest esse, quia vapor iste non est sufficienter digestus, seu dispositus, vt ab ipso generetur grando.

Quartò dubitatur, quare quandoque circa grandines apparet quasi forma alba ad modum pruinæ, & circumdare globum grandinis. Causa est, quia grando in descensu suo obuiat multis vaporibus ascendentibus sursum, quos praesui frigiditate congelat, & vapores illi congelati adherent grandini, & ipsum circumstant, & sic cum grandine quandoque cadit pruina.

Ad rationes. Ad primam, *vel vaporis, &c.* Dico quòd vapor prius conuertitur in aquam, quam congelatur, propter grossitudinem vaporis, & abundantiam humiditatis in ipso. & quando dicitur ista caderet deorsum, concedo quòd continuè cadit deorsum, cum motus congelationis propter eius velocitatem semper praecipitet motum localem. Et si obicitur quòd descensus ille, cum sit quidam motus, erit alicuius caloris, concedo, tamen frige factio est motus intensior.

Ad secundam, *partibus temperatis, &c.* Dico quòd imò quia quamuis sit temperatum, tamen per antiperistasis potest fieri qualitas interperata, sicut frigiditas, à qua causetur grando.

Ad tertiam, dico quòd fit intento frigidò, & quando dicitur, in hyeme, dico quòd in hyeme non est antiperistasis, quae requiritur ad generationem grandinis.

Ad quartam, *quando, &c.* Verum est, nisi calor iste esset nimis intensus, & consumptiuus vaporis.

QVÆSTIO XXIV.

Vtrum rubedo matutina sit signum pluuia?

ARGVITVR quòd non, quia tubedo matutina est signum siccitatis: igitur non est signum pluuiae. Tenet consequentia, quia pluuia generatur ex causa humida. Et antecedens apparet, quia rubedo causetur ex permixtione lucis cum humiditate adusta, quae est causa siccitatis.

Secundò,

Solutio.

12.
Dubium 3. Solutio.

Dubium 4.
Solutio.

13.
Ad 1. argum. principale.

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

1.
Arg. primò.

secundum. Secundo, si sic, hoc maxime esset rubedo Solis de manè orientis, vt communiter dicitur: sed hoc non, quia rubedo Lunæ non designat pluuiam; igitur nec rubedo Solis. Tenet consequentia, quia idem videretur esse iudicium vtriusque. Et antecedens apparet, quia ex rubedine Lunæ nullus accipit signum.

Tertium. Tertio, rubedo vespertina, est signum serenitatis; igitur & rubedo matutina. Tenet consequentia, quia causæ consimiles videntur esse verobique. Et antecedens apparet ad experientiam.

Oppos. Oppositum arguitur per experientiam, & per Aristotelem in litera.

In ista quæstione primò videbitur de diuersitate signorum in generali. Secundo videbitur specialiter de signis apparentibus in cælo. Tertio de signis pluuiæ apparentibus in aëre. Quarto, de signis pluuiæ repertis hîc inferiùs in corporibus inanimatis. Et quinto, de repertis in corporibus animatis.

ARTICVLVS I.

De diuersitate signorum in generali.

1. Quantum ad primum, sciendum quòd signum est relatio ad signatum; & ideo signum est, per quod deuenimus ad significationem signati; sicut per fumum deuenimus in cognitionem ignis.

Secundo, sciendum quòd quædam sunt signa rei futuræ, & quædam rei præteritæ. Item, quædam sunt signa rei futuræ, quæ propè est futura, & quædam illius, quod à longinquo est futurum. Item, sciendum quòd quædam sunt signa, quæ causæ sunt rei signatæ, sicut in proposito constellationes, saltem aliquæ, sunt signa, & etiam plurimæ.

Alia sunt signa, quæ sunt effectus rei signatæ, sicut fumus est signum ignis, & effectus ipsius. Item, aliquod est signum alterius, quando ista communiter se habent quantum ad sui generationem, ita quòd quodlibet poterit esse causa alterius, quantum ad sui generationem, vel ita, vt in pluribus, ventus est signum pluuiæ futuræ, & è contrà, vt in pluribus magnus ventus terminatur per pluuiam, & è contrà, sicut dicitur in litera. Tunc igitur de signis pluuiarum, quæ sunt causæ effectus pluuiarum, sicut sunt constellationes cæli, non spectant ad istam scientiam, sed ad Astrologiam de iudiciis, & de illis fiunt quidam tractatus, qui dicuntur, *De impressionibus aëris*, ideo dimittantur, tamen dicunt ipsi, quòd Sol, & Luna inter cæteros planetas, & stellas faciunt ad generationem pluuiæ, dein quædam stellæ fixæ, & postèa inter planetas Saturnus, & Mercurius. Et hoc de primo.

ARTICVLVS II.

De signis apparentibus in cælo.

3. DE secundo, dico quòd magnitudo Solis orientis de manè est signum pluuiæ. Causa est, quia signum est, quòd exhalationes, & vapores

ponuntur inter visum nostrum, & Solem, propter quos prohibetur visio Solis, & quia hoc fit sine nube, signum est quòd vapores illi, & exhalationes, non sunt eleuati ad locum frigidationis, scilicet ad mediam regionem aëris; ideo oriente Sole vapores superiores consumuntur à calore Solis, & vapores infrigidantes, & reuertentes ad primam naturam cadunt deorsum, & sic circa meridiem, vel ante sequitur pulchra dies.

Secundo, quia Sol de manè lucet clarè, & circa ipsam apparet nubes nigra, longa, & extensa, quam Sol ingreditur; si tunc Sol obscuretur, non oportet vt significet pluuiam; causa est, quia si Sol obscuretur, signum est multitudinis vaporum eleuatorum superiùs, & quòd calor Solis est impotens consumere istum vaporem, quia de manè calor Solis est magis eleuatius, quàm consumptius; modò abundantia materiz superiùs est causa pluuiæ.

Tertio, rubedo Solis de manè orientis signat pluuiam; sed rubedo Occidentis signat serenitatem; causa est, quia lux visa per nigrum terrestre facit apparere rubedinem, vt patet de Sole viso per fumum ignis; ideo cum de manè Sol apparet rubeus, multæ exhalationes, & vapores interponuntur inter visum nostrum, & Solem, quia tunc est impotens consumere istos vapores, signum est quòd conuertantur in pluuiam; sed non sic est de rubedine vespertina; tunc est signum quòd vapores illi, & exhalationes interpositi inter nos & Solem cadunt super terram propter frigiditatem noctis.

Quarto, pallor, vel flauitas Solis orientis designat pluuiam. Causa est, quia tunc multi vapores eleuati sunt inter nos, & Solem, & propter pororum aquositatem apparet pallor, & non rubedo.

Quinto, Ortus Solis nimis matutinus designat pluuiam, ita quòd diluculum matutinum fit minus solito. Causa est, quia tunc eleuati sunt multi vapores superiùs in aëre, ad quos refranguntur, & disperguntur radij Solis, propter quorum refractionem Sol existens sub horizonte apparet super horizonrem, sicut patet de denario posito in pelui plena aqua, qui apparet visui ab aliqua distantia propter dispersionem, & refractionem radiorum denarij ad aquam, à qua distantia non videretur, si in pelui esset aër & non aqua.

Sexto, corona circa Solem, vel Lunam, est signum ventorum, vel pluuiæ: causa, est quia corona, siue halo causatur ex interpositione vaporis toridi inter visum nostrum, & aëtrum circa quod apparet; & maxime signum est verum, si corona ista apparet circa Solem; quia si appareat circa Lunam, & disgregeret illa corona, tunc est signum ventorum, sed si non disgregeret, tunc est signum pluuiæ.

Septimo, parahelij signat pluuiam, imò signant abundantiam humiditatis totius regionis, in qua apparent, & dicuntur parahelij, quia simul apparent in firmamento, duo, vel tres Soles, causa est, quia illi parahelij causantur ex multitudine vaporis diuisi, ad quem refranguntur radij Solis; modò multitudo vaporum est signum pluuiæ, & causa.

Octauo, raritas stellarum est signum pluuiæ. Causa est, quia cum stellæ apparent minus densæ solito, signum est quòd media regio aëris incipit spissari, propter cuius spissitudinem prohibetur visio plurium stellarum; modò inspissatio mediz regionis signat pluuiam, non tamen de propè futuram,

3. *Primum signum pluuiæ apparet in cælo*

Secundum.

Tertium.

4. *Quartum.*

Quintum.

Sextum.

Septimum.

Octauum.

futuram, sed de longo, vt secundo, vel tertio die.

9. *Nonum.* Nonò, idem significat obrusitas cornuum in nouilunio. Causa est eadem cum præcedente, quia spissitudo aëris prohibet visionem acutiei cornuum, quæ tamen non sufficit prohibere visionem aliarum partium. Et hoc de secundo.

ARTICVLVS III.

De signis pluuiæ apparentibus in aëre.

Primum signum pluuiæ apprens in aëre.

DE tertio, scilicet de signis pluuiæ apparentibus in aëre:

Primò, rubedo nubium serotina signat serenitatem, & matutina signat pluuiam, & causa est eadem cum ea, quæ signabatur de rubedine Solis.

Secundum.

Secundò, frequens mutatio ventorum signat pluuiam, maximè quando simul venti feruntur ad oppositas partes, verbi gratiâ, quando ventus hic inferiùs circa nos vadit ad vnâ partem horizontis, & nubes deferuntur ad oppositam. Causa est, quia signum est magnæ eleuationis, exhalationis, & vaporis.

Tertium.

Tertiò, caligo ascendens superiùs signat pluuiam, sed descendens deorsum signat serenitatem. Causa est, quia caligo postquam ascendit superiùs conuertitur in nubem, quæ est materia pluuiæ, sed cum cadit deorsum, relinquit aërem serenum, & calor Solis est sufficiens consumere vaporem eleuatum.

Quartum.

Quartò, defectus roris signat pluuiam; & causa sumitur per oppositum causæ, quæ signabatur in alia quæstione, quare ros est signum serenitatis.

Quintum.

Quintò, nebula est signum serenitatis; sed duplex est nebula, quædam præcedens pluuiam, & quædam subsequens. Nebula præcedens pluuiam signat pluuiam, & causa est, quia ista est materia pluuiæ: & signum est, quia tunc vapores congregantur. Sed nebula sequens pluuiam est signum serenitatis; causa est, quia cum nubes est conuersa in aquam, in quantum potest, non remanet aliquid, nisi quod est magis siccum, & raram, & quasi amplius nõ conuertibile in aquam; modò postquam non est materia conuertibilis in aquam signum est defectus pluuiæ.

Sexsum.

Sextò, multitudo pruina designat pluuiam, non tamen ita propè futuram. Causa est, quia per degelationem ipsius terra disponitur, vt sit apta ad eleuationem vaporis.

Septimum.

Septimò, asperitas radiorum Solis, ita quòd subito appareat calor intensus plus quàm solito; causa est, quia calor iste est valdè eleuatius vaporis; igitur Iris signat pluuiam modicam, & tamen de hoc in quæstionibus de Iride. Et hoc de tertio.

ARTICVLVS IV.

De signis pluuiæ repertis hic inferiùs in corporibus inanimatis.

Signum 1. pluuiæ in inanimatis.

Quantum ad quartum. Primò eleuatio puluerum à terra in magna multitudine est si-

gnum pluuiæ & causa est, quia tunc est signum magnæ eleuationis, exhalationis, & vaporis.

Secundò, fragor arborum, & motus foliorum arborum sine vento signat pluuiam. Causa est eadem, quia tunc plures exhalationes eleuantur.

Tertiò, scintillatio olei in lampade est signum pluuiæ.

Quartò, mutatio coloris falcis, quæ tondentur prata, ita quòd si ferrum illius falcis mutetur in rubeum, nigrum, vel liuidum colorem, signat pluuiam.

Quintò, desiccatio fontium, & fluuiorum, subito facta, quia tunc signum est quòd ab eis eleuatur.

Sextò, casus fuliginis in domibus. Et hoc de quarto.

ARTICVLVS V.

De signis pluuiæ repertis in corporibus animatis.

DE quinto, scilicet de signis repertis in corporibus animatis.

Primò, confricatio aurium asini. Causa est, quia in radicibus aurium sunt nerui quidam subtiles valdè, & modicum sensibiles tactui, & idè, saltem quando aër incipit ingrossari, sentit confricationem istius grossitiei ad illos neruos, & tunc mouet aures confricando.

Secundò, præscitur pluuiæ ex saltu piscium aquæ dulcis super aquam.

Tertiò, ex motu, vel fremitu delphinarum in mari, & hoc insinuat magnam tempestatem, & de istis & aliis sequentibus non potest reddi causa, nisi quòd huiusmodi animalia habent quendam instinctum naturalem ad ista præcognoscenda.

Quartò, inconsuetus cantus ranarum.

Quintò, præscitur pluuiæ ex volatu corui, quia tunc coruus volat cum sonantibus alis.

Sextò, clamor cornicis cum eleuatione, & depressione colli, collum quodammodo elongando.

Septimò, præscitur pluuiæ ex pastu animalium, quia tunc animalia robustiùs comedunt.

Octauò, præscitur ex apertura concharum maris, & piscium motu, vt dicit author in proprietatibus elementorum: per istum modum generatur margarita in capite conchæ, nam concha in casu roris aperit se, accipiendo guttulas roris, quem cum in copia recepit, se iteratò claudit, & tunc ex illo rore cum qualitatibus propriis, vnà cum influentia cæli generat margaritam.

Nonò, insinuat pluuiam volatus hirundinum, quia tunc hirundines volant magis propè terram tranuersum circumferendo.

Decimò, præscitur pluuiæ ex ludo muscarum.

Et ex istis apparet, quæ sunt signa pluuiæ, & quæ serenitatis. Et per hoc patet responsio ad quæsitum, quòd rubedo matutina est signum pluuiæ, & vespertina serenitatis, vt patet per dicta.

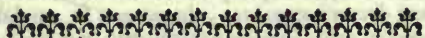
Ad

Ad argum. 1. principale. Ad rationes. Ad primam, *Rubedo*, &c. Dico quòd quamuis significet siccitatem, tamen cum illis exhalationibus siccis eleuantur plures vapores aquei, qui sunt materia pluuiæ.

Ad 2. Ad secundam de rubedine Lunæ, Dico quòd si Luna appareat rubea in occasu Solis, & etiam propè occasum, tunc est signum serenitatis: si autem in ortu & propè ortum, est signum pluuiæ.

Ad 3. Ad tertiam, *quia rubedo vespertina*, &c. Dico quòd non est simile, quia rubedo vespertina signat exhalationes, & vapores descendere propter frigiditatem noctis; idè si appareat rubedo, est signum serenitatis; sed si circa occasum apparet nubes magna, & spissa, signum est pluuiæ illius noctis, vel crastinæ diei, signum est multitudo vaporum eleuatorum in alto. Et hæc de quæstione.

QVÆSTIO XXV.

Utrum fontes & flumij generentur ex aqua pluuiali, congregatâ in visceribus terra?

I. Arg. primû. **A**RGVITVR quòd sic. Primò, quia videmus quòd quidam fontes durant per annum, & alij non: modò hoc non esset, nisi quia illi plus durantes venirent ex maiori concauitate.

Secundum. Secundò, quia videmus quòd patriæ, in quibus modicè pluit, habent fontes, quod non esset, nisi fontes haberent ortum, vel principium ex aqua pluuiali.

Tertium. Tertio, quia fontes augmentantur in tempore pluuioso, & diminuuntur in tempore siccò, quod non esset, nisi haberent principium ex aqua pluuiali.

Quartum. Quarto, in terræmotu apparent quidam fontes, qui priùs non apparuerunt, & hoc non est, nisi quia aperta est concauitas, in qua aqua concludebatur.

Quintum. Quintò, quia aliter non videretur quòd deueniret aqua pluuialis.

Sextum. Sextò, quia sub terra inuenitur aqua, vel igitur illa præexistebat ex aqua pluuiali, & habetur propositum; vel generatur ex nouo, & tunc vel à calido, & hoc non, quia calidi potius est consumere aquam, quàm generare; vel à frigido, & hoc non, quia tunc tota terra debet conuerti in aquam.

Septimum. Septimò, si de nouo generatur infra terram, vel ascenderet ad orificia fontis naturaliter, vel violèter; non naturaliter, quia cùm aqua sit grauis, nõ mouetur naturaliter fursùm; nec violenter, quia sicut aqua naturaliter descendit de aère, ita videtur quòd naturaliter ascendit à terra, tanquam de loco sibi naturali.

Opposit. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo.

In ista quæstione primò videbitur de loco, de quo veniunt fontes. Secundò videbitur si fontes fiant ex aqua pluuiali. Tertio videbitur de modo generationis fontium.

ARTICVLVS I.

Unde veniant fontes?

Quantùm ad primum, sciendum quòd de loco, à quo veniunt fontes, erant tres opiniones. Vna Platonis, quæ posuit fontes venire à quadam charybdi existente sub terra. Secunda posuit, aquam ascendere ad ora fontium, per compressionem alicuius grauioris. Tertia posuit fontes venire à mari.

Istis dimissis, sciendum quòd quatuor modis potest imaginari aquam ascendere. Vno modo simpliciter violenter, vt per roras, vasa, & alia artificialia trahendo, vel expellendo. Alio modo naturaliter per compressionem alicuius grauioris, vt cùm terra puluerizata proicitur in scyphum, aqua existens in scypho altius ascendit; eodem modo de vino, & aliis liquoribus, & hoc est pro tanto, quoniam natura ordinauit grauiora subistere leuioribus. Tertio potest aqua ascendere per conductus, & canales, vt patet ad experientiam, Quarto, non solum per motum localem, sed cum hoc per alterationem, sicut quando aqua euaporatur à calore, tunc enim vapor ascendit, qui conuertibilis est in aquam facilliter, & idè dicitur aqua ascendere.

Tunc ponuntur conclusiones. Prima est contra primam opinionem, quòd aqua non ascendit ad ora fontium violenter primo modo. Probatur, quia non apparet ibi aliquid violentans, quia nec rotæ, nec vasa, nec alia artificialia, quibus aqua possit eleuari: nec est ibi ignis expellens, nec aliquid huiusmodi, vnde esset principium talis motus.

Secundò, si sub terra esset talis charybdis, sequeretur quòd iam terra esset tota submersa. Consequens est contra experientiam. Probatur consequentia, quia grauiora nata sunt subistere leuioribus, idè terra cùm sit grauiora aqua, nata esset descendere infra aquam.

Secunda cõclusio est, quòd aqua non ascendit ad ora fontium propter compressionem ab aliquo grauiori. Probatur primò, quia si sic, sequeretur quòd tota terra esset tandè submersa aquis. Consequens falsum. Probatur consequentia, quia continè per descensum terræ aqua fit eleuatiore supra terram; igitur per talem continuum descensum, tandem aqua poterit eleuari supra totam terram. Secundò, quia multa corpora terræ, vnde proueniunt aquæ, sunt solida; igitur ex eis non exit aqua per compressionem alicuius grauioris. Tenet consequentia, quia compressio talis non fit nisi in terra puluerizata, idè si terra tota puluerizaretur, tandem per talem compressionem circumdaretur aqua. Ex quo patet quòd imaginatio Senecæ non est vera, quâ imaginatur quòd per talem compressionem partium terræ quandoque fiet diluuium vniuersale: & etiam quando non appareret, vnde possit postèa desiccari.

Tertia conclusio est, quòd aqua possit ascendere naturaliter per canales, & conductus, vsque ad altitudinem æqualem altitudinis illius loci, in quo aqua sic ascendens generabatur. istud patet ad experientiam. Nam si canalis per quem ducrit aqua, fiat altior loco generationis illius aquæ, non exiret de canali, sed potius exiret de fonte suæ originis. Et causa quare vsque ad illum locum

2.

Fontes vnde.

3. *Conclusio 1.*

Conclusio 2.

4. *Conclusio 3.*

ascendit, est grauitas partium aquæ existentium in sua regione. Ex isto sequitur quòd quamuis aqua ista dicatur ascendere, propriè tamen non est ascensus, sed semper est à loco altiori. Secundò, sequitur quòd in terra plana non possunt statui fontes, patet, quia tunc altiùs ascenderet aqua, quàm esset locus suæ generationis. & illud patet per experientiam, quia semper fontes sunt sub aliquo monte.

5.
Obiectio 1.
Secunda.

Et si obiciatur primò, quòd alicubi videntur fontes in cacuminibus montium. Secundò, quia in aliquibus terris sunt aquæ valde profundæ in cacuminibus montium altissimorum, quorum tamen latera sunt dura & sicca. Tertiò si in aliquo monte sit concauitas, cuius latera sunt densa, & compacta, & partes superiores sunt porosæ, plene meatribus, tunc aqua ibidem genita, non exiret à lateribus propter compactitatem ipsorum; igitur in tanta copia potest ibi aqua generari, quòd exeat per partes superiores, & per consequens aqua ascendit altiùs, quàm sit locus suæ originis.

Ad 1.

Ad ista est dicendum. Ad primum, Dico quòd si fiant fontes in cacuminibus montium, aqua illorum montium generatur in monte altiori, & decurrit per quosdam aquæductus & canales, vsque ad os illius fontis.

Ad 2.

Ad secundum dico quòd aqua illa in cacuminibus montium potest provenire ex duobus, vno modo ex aqua pluuiali, ex niue, vel ex aliis impressionibus aqueis, quæ cadunt super illos montes, & tunc per frigiditatem mediæ regionis non est calor sufficiens istas humiditates digerere, sed ibidem remanent indigestæ. Ex quo potest hoc provenire, scilicet ex ipsitudine materiæ terrestris in illis montibus, antequam perueniatur ad lapides; modò materia illa mixta aquæ pluuiali efficitur mollis, & lufosa, idè est ibi maior profunditas, quàm si totus mons esset saxosus.

Ad 3.

Ad tertium, Dico quòd non est possibile concavitatum latera esse ita compacta, quin per ipsa possit aqua percurrere, & hoc dico, quia si essent ita compacta, tunc aqua ibidem existens putrefieret, & corrumperetur, vt non posset alia subintrare propter compactitatem laterum concavitatis.

6.

Secundò sequitur ex quæstione, quòd mare non est locus originis fontium. Probat, quia nunquam aqua statuitur in loco altiori, quàm sit locus suæ generationis, cum mare non sit locus altior montibus, vnde procedunt fontes, imò nec etiam planis terræ, quia omnis aqua decurrit ad ipsa, tanquam ad locum decliuorem.

Conclusio 4.

Quarta conclusio est, quòd aqua ascendit quarto modo, vel non solum per motum localem, imò per euaporationem, vt patet ad experientiam, quia propter hoc super terra generantur niues, grandines, pluuiæ, rores & pruinae, & infra terram fontes, & fluuij, vt postea patebit. Concluditur igitur ex istis, quare aqua naturaliter ascendit ad orificia fontium, scilicet vsque ad altitudinem suæ originis, & hoc propter solum motum localem, sequitur quòd vaporando naturaliter ascendit per motum localem, & alterationem. Et hoc de primo.

ARTICVLVS II.

An fontes fiant ex aqua pluuiali?

DE secundo sit conclusio ista, quòd fontes & fluuij non generantur ex aqua pluuiali, ita quòd aqua pluuialis congregata in concavitatibus terræ sit sufficiens principium generationis fontium & fluuiorum. Probat, consequentia, quia si ita esset, sequeretur quòd concavitates terræ, in quibus includuntur, essent altiores orificiis fontium: consequens falsum, quia tunc tota aqua interiùs congregata iaceret super orificium fontis, & sic hyeme, & ætate æqualiter flueret fontes. Quemadmodum videmus quòd si os vasis pleni aquæ perforetur inferiùs, continuè decurrit æqualiter, donec non sit ampliùs aqua in vase. Et patet consequentia per tertiam conclusionem primæ partis, quia semper locus originis aquæ debet esse altior, vel saltem æquè altus loco exitus.

7.
Fontes & flumina non generantur ex aqua pluuiali.

Secundò, quia si aqua pluuialis esset principium sufficiens &c. tunc fontes non possent perpetuari, nisi tantùm per vnã pluuiam, vel plus esset restitutum, quàm exiret tempore præcedenti. Consequens falsum, quia in magnis siccitatibus inter duas pluuias plus aquæ decurrit de vno monte, quàm sit tota grossities illius montis, si imaginaretur poni tota terra simul, quod non esset, si aqua esset inclusa simul in illo monte.

Tertiò, quia aqua pluuialis non inuenitur sub terra, nisi per decem pedes, vt vult Seneca de naturalibus quæstionibus, tamen aqua inuenitur sub terra plus quàm centum pedes fodientibus terram, quod non esset, si aqua illa inferior generaretur ex aqua pluuiali.

Quartò, quia videmus quòd per modicam partem pluuiæ humectatur terra, & ipsa humiditas residuum pluuiæ descendit ad flumina, & mediante ipsa flumina augmentantur, quod non esset, si multa pluuiam congregaretur in visceribus terræ.

Quintò, quia videmus in locis montuosis vbi maximè generantur fontes, quòd aqua pluuialis cadit deorsum, propter densitatem montium. Similiter videmus quòd supra quosdam fontes est magna ipsitudine montis, quam non potest aqua pluuialis penetrare. Et hoc de secundo.

De tertio dicitur in alia quæstione.

Ad rationes. Ad primam, quidam fontes, &c. Dico quòd causa est, quia illi fontes, qui durant per annum habent loca concavitatum, & pororum terræ sufficienter frigida ad conuertendum aërem inclusum, vel vaporem in aquam, & cum hoc habent sufficientiam talis aëris, vel vaporis; sed in illis qui modico tempore durant deficit altera istarum causarum.

8.
Ad 1. argum. principale.

Aliter dicitur, quòd fontes illi, qui non durant, non sunt veri fontes, sed fiunt ex congregatione aquæ pluuialis, & cum ipsa deficit, & iste fons.

Ad secundam. Verum est pro tanto, quòd terra sicca minùs est disposita ad generationem aquarum, quàm terra frigida, & humida.

Ad 2.

Ad tertiam, de augmentatione fluuiorum, dico quòd ista augmentatio non solum venit ex parte

Ad 3.

parte pluuiæ, sed ex hoc quòd tempus est magis dispositum tam infra terram, quàm extrâ ad generationem aquatum.

Ad 4. Ad quartam de terræmotu, dico quòd aqua ista generatur ibi de nouo, sed iam habet locum alium exitus, quàm antè habebat.

Ad 5. Ad quintam, non videtur quòd, &c. Dico quòd pars consumitur à siccitate terræ, & pars resoluitur à Sole, & residuum cum fluuiis intrat mare.

Ad 6. Ad sextam, Concedo quòd generatur infra terram, sed non à calore euaporante, sed à frigiditate condensante.

Ad 7. Ad septimam, qualiter est motus naturalis, & qualiter est motus violentus, dictum est in quæstione.

QUESTIO XXVI.

Utrum in concauitatibus terra generetur aqua fontium ex aère euaporato?

RGVITVR quòd non, quia in terra non sunt aliquæ concauitates; igitur, &c. Tenet consequentia. Et antecessens probatur, quia terra est quoddam corpus homogeneum, quod non esset, si haberet concauitates, nam istæ replentur corporibus alterius rationis.

Secundò, Terra est notabiliter frigida, igitur non habet concauitates. Consequentia tenet, quia frigiditas comprimit, & condensat, & antecessens apparet ex complexionibus elementorum.

Tertiò, terra est similiter grauis, ergo non habet concauitates. Tenet consequentia, quia terra caderet inferiùs, infra illas concauitates, quia graue naturaliter tendit deorsùm.

Quartò, nam infra terram non includitur aër; igitur aquæ fontium non generantur ex aère incluso infra terram. Tenet consequentia de se; & antecessens probatur, quia aër cum sit naturaliter leuis, natus est ascendere supra terram.

Quintò, quia dato quòd aër esset ibi, non possit ibidem euaporare, quia non est ibi calidum euaporans.

Sextò, quia vel aqua ibi generatur à calido, vel à frigido; non à calido, quia sub terra non est caliditas: nec à frigido, quia tunc cum tota terra sit frigida tota deberet conuerti in aquam.

Ad oppositum est Aristoteles in isto primo.

Notandum est hic primò, quòd quidam sunt fontes, qui fluunt per totum annum; alij qui non fluunt per totum annum, sed desiccantur: & illorum, qui desiccantur, quidam sunt ex aqua pluuiali, vel ex aqua, quæ resoluta est ex niue, vel glacie, & isti non sunt veri fontes; alij generati sunt ex aère, vel vapore incluso infra terram, vt pòst videbitur, & de primis fontibus non intelligitur quæstio.

Secundò, quòd quidam sunt fontes generati sub terra, qui non habent locum decliuorem super terram, per quem possint decurrere, & tales generantur in stagnis sub terra, & quandoque stant sine decursu, sed quandoque fluunt per vias subterranæas, & intrant mare, in profundo eius, & in talibus aquis inclusis sub terra generantur pisces, & quædam alia animalia, quæ propter defectum lucis sunt cæca, turpia, & Scoti oper. Tom. III.

quodammodo venenosa; vt narrat Seneca de quadam tali aqua inuenta sub terra, de cuius piscibus comedentes homines moriebantur.

Alij sunt fontes, siue aquæ, sub terra, qui habent locum decliuorem, ad quem possent decurrere; & quandoque talis aqua exit statim post suam generationem; & tum non sunt fontes parui; sed aliquando plures riuuli congregantur, ita quòd postea exeunt, & faciunt vnum fontem maiorem, & aliquando tot riuuli concurrunt in aliqua concauitate, quòd ibi quasi concurrunt stagna sub terra, ex quo in aliquo loco exit quidam fons paruus: & in tali concauitate quandoque generantur pisces, & anguillæ, & aliqua quæ sunt cæca, & venenosa, & quandoque aqua illa erumpit terrâ, & exit in magna copia. Istæ igitur sunt diuersitates fontium generatorum sub terra.

Tunc ponuntur conclusiones. Et quia quæstio vnum supponit, scilicet quòd sub terra sunt quædam concauitates, idè de hoc sit prima conclusio, quòd infra terram sunt quædam concauitates. Probatur, nam per experientiam videmus quosdam fluuios subintrare terram, & per longum spatium decurrere sub terra, & postea exire in alio loco, quod non esset, nisi infra terram essent tales concauitates. Secundò, quia quandoque videmus quasdam concauitates totaliter submergi infra terram, & includi à terra, quod non esset, nisi infra terram essent tales concauitates. Tertiò per experientiam, quia fodientes quandoque inueniunt tales concauitates sub terra.

Secunda conclusio est de supposito quæstionis, quia infra terram sunt quædam; vel igitur sunt plenæ, vel vacuæ; non vacuæ, vt patet 4. Physicorum; igitur sunt plenæ, & non alio corpore, quàm aère, vel vapore, vt patet ad experientiam, igitur, &c.

Tertia conclusio, quòd infra terram aqua generatur, Probatur primò, quia infra inuenitur, vel igitur illa venit à mari, vel à charydi sub terra, vel ex aqua pluuiali: sed neutro illorum modorum, vt patet ex præcedenti quæstione: igitur oportet quòd ibi generetur. Secundò, quia fodientes terram inueniunt guttulas aquæ distillare per ipsam. Tertiò, nam sub terra potest generari ignis; igitur similiter sub terra, potest generari aqua. Consequentia tenet, quia plus conuenit aqua cum terra, quàm conuenit ignis.

Sed de modo generationis dico quòd generatur illo modo, quia infra concauitates terræ includitur aër, qui infrigidatur, & condensatur à latere illarum concauitarum, & aër ille sic frigidatus conuertitur in aquam, & istæ aquæ congregant se ad inuicem propter similitudinem, & efficiunt paruulos riuulos sub terra; & illi riuuli maiorem, & sic continuè vsque ad aliquem locum exeunt per modum fontis. Et hoc demonstratur exemplariter in animali, quia à partibus inferioribus animalis eleuantur fumi, & vapores vsque ad caput, vbi propter frigiditatem cerebri condensantur, & conuertuntur in intensam densitatem, & exeunt per nares: ita consimiliter aër eleuatus ad concauitatem montium infrigidatus, vel ingrossatus à latere montis, & conuersus in aquam, descendit per partes inferiores, & quia locus ille, què occupabat aër, non potest remanere vacuus, idè illi succedit alter aër, & propter talem successionem perpetuatur fontes & fluuij.

Ex istis possit reddi causa, quare quidam fontes

3. Conclusio 1. Concavitates terra probantur.

Conclusio 2.

Conclusio 3.

4. Aqua quomodo generatur?

Ad 4. Ad 5. Ad 6. Ad 7. I. Arg. 1. Secundum. Tertium. Quartum. Quintum. Sextum. Oppositum. 2. Fontium diuersitas.

Cur quidam fontes non durant per annum?

res non durant per annum. Causa est, quia possibile est quòd latera concauitatum, in quibus generatur illa aqua, desiccantur per calorem, in tantum quòd amplius non sufficit conuertere aërem in aquam, vel quia aqua ibidem generata diuertit se ad alium locum exitus, quam vbi prius exibat.

Dubium 1. Quare aqua exit terræ bulliendò?

Circa ista dubitatur primò, quare quidam fontes exeunt bulliendò? Ad illud dicunt aliqui, quòd causa est, quia aqua ibidem exiens propellitur ab aëre inferiori, inclinante ascendere sursum, & propter talem impulsum apparet quasi bulliret.

Solutio.

Istud non videtur, quia tunc sequeretur quòd aqua ibidem exiens esset ibi generata, quòd est falsum, quia semper aqua generatur in loco altiori, quam sit locus sui exitus. Ideò causa est, quia aqua sic bulliens, vt in pluribus exit à terra arenosa, & descendit de loco altiori, & ratione altitudinis venit cum magno impetu ad locum exitus, & ex tali impetu vnà cum arenositate terræ causatur talis bullitio.

Dubium 2.

Secundò, dubitatur quare in medio interstitio terræ nō generantur fontes, & fluuij, quemadmodum in mediâ regione aëris generantur pluuiæ, & aliæ aquæ.

Solutio.

Ad istud dico, quòd distinctio regionum aëris fit per reflexionem radiorum Solis; modò talis reflexio radiorum Solis non habet locum in terra; saltem quoad hoc, quòd causet distinctionem regionum terræ.

Dubium 3.

Tertiò dubitatur, quia si concauitates debent poni infra terram propter introitum aquæ in terram, tunc sequitur quòd infinitæ deberent poni tales concauitates. Consequens falsum, quia tunc nulla pars esset alteri continua. Et patet consequentia, quia perpetuò concurrunt fluuij in ipsam terram.

6.

Solutio.

Ad istud dico, quòd non oportet infinitas concauitates esse, quia multæ partes aquæ continuè consumuntur, quemadmodum & aliæ generantur.

Dubium 4.

Quarò dubitatur, vtrum in hyeme fontes

debeant esse maiores quam in æstate? & arguitur quòd non, quia sicut in æstate pauciores sunt aquæ quam in hyeme super terram, eò quòd in æstate maior est caliditas, ita videtur quòd in hyeme pauciores debent fieri aquæ sub terra quam in æstate; quia in hyeme est quodammodo æstas sub terra propter caliditatem.

Responso.

Ad illud, dicitur quòd in æstate debent esse fontes minores. Causa est, quia in æstate latera terræ sunt sicciora; modò ad generationem aquæ sub terra multum concurrunt humiditas. Alia causa est, quia in æstate est nimia frigiditas sub terra, ideò exhalatio, siue aër inclusus infra terram, est quodammodo congelatus, ita quòd non eleuatur ad concauitates montium, vbi generantur aquæ.

Dubium 5.

Quintò dubitatur, quare aliqui fontes videntur hominibus accedentibus ad ipsos, id est, altiùs saltant. Causa est, quia fontes illi sunt in locis paludosis; ideò accedente aliquo, aqua subtrès exiens comprimitur, & ex ista compressione aqua saltat altiùs.

Ad 1. arg.

Per hoc ad rationes. Ad primam, *terra non habet*, &c. Negatur antecedens. Ad probationem, terra est simplex elementum, dicitur quòd non, imò terra circa nos est mixta, cuius signum est, quòd fodientes inueniunt partes diuersarum naturarum, purà argillam, lapides, metalla, & huiusmodi.

Ad 2.

Ad secundam, *terra est frigida*, &c. Negatur consequentia, quia frigiditas terræ non est ita intensa, quòd sufficiat ipsam comprimere, sic quòd in ea non includantur concauitates.

Ad 3.

Ad tertiam, *terra est grauis*, &c. Negatur consequentia, quia terra existens super illas concauitates continuatur aliis partibus, in quibus nō sunt concauitates, & ideò totum quiescit naturaliter.

Ad 4. & 5.

Ad quartam, & quintam simul, dico quòd aër propter replere vacuum potest descendere deorsum, & tunc aër existens infra potest euaporari sursum ad illas partes terræ.

Ad 6.

Ad sextam, *vel à calido*, dico quòd aqua illa non generatur à calido euaporante, sed à frigido condensante.

Explicit primus Liber Meteororum.

LIBER

LIBER SECVNDVS

METEORORVM.

QVÆSTIO PRIMA.

Utrum semper mare fluat à Septentrione ad Austrum?

I. *Arg. primã.*

RGVITVR quòd non, quia nullo corpus naturale mouetur à loco conseruatio ipsius ad locum suæ corruptionis; locus Septentrionalis est conseruatiuus maris, & meridionalis corruptiuus eiusdem; igitur, &c. Maior patet, quia quodlibet ens naturale diligit se permanere, & conseruari, vt patet 1. *Physicorum*, & 2. *de Anima*. Et minor patet, quia locus Septentrionalis est frigidus & humidus, cum ibi plures fontes & fluuij generentur; sed locus meridionalis est calidus & siccus, cum pauciores ibidem generentur; modò caliditas & siccitas sunt dispositiones corruptiuæ aquæ.

Secundum.

Secundò, quia nullum corpus naturale existens in suo loco naturali, mouetur extra ipsum; sed locus maris Septentrionalis est eius locus; igitur, &c. Maior patet 4. *Physicorum*, quia quodlibet corpus naturale naturaliter quiescit in suo loco naturali. Et minor patet, quia locus, quem occupat mare est locus naturalis aquæ, vt patet *ex isto secundo*, & non apparet ratio quare locus meridionalis magis sit locus naturalis maris, quam locus Septentrionalis.

Tertium.

Tertiò, sequeretur quòd mare Septentrionale non esset falsum, inò dulce, consequens est contra experientiam. Et probatur consequentia, quia ex ipso continuè exit aqua falsa versùs meridiem, & in ipsum intrant riuuli, & fluuij dulces, & per consequens totum debet fieri dulce.

Quartum.

Quartò, si hoc esset, esset pro tanto, quòd terra in Septentrione sit altior, quam sit terra meridiei: modò consequens est falsum, quia tota terra est spherica, vt patet 2. *Celi*, & tractatu de sphaera. Secundò, patet falsitas consequentis, quia qua ratione terra versùs Septentrionem esset altior terra versùs meridiem, eadem ratione terra sub polo Antartico esset altior terra sub Æquinoctiali, & sic terra non esset regularis figuræ, sed altior in extremis, & bassior in medio.

Oppositum.

Ad oppositum dicit Aristoteles in isto secundo, cap. primo, vbi dicit quòd mare Mæoticis fluit in Pontum, & Pontus in Ægeum, & Ægeus in Pelagum; modò Mæoticis est mare situatum versùs Septentrionem, & Pelagus situatur sub Æquinoctiali, scilicet versùs meridiem.

In ista quæstione primò videbitur de genera-

tionem maris. Secundò, si mare sit locus naturalis aquarum. Et tertiò, de quæsito.

ARTICVLVS I.

De generatione maris.

Quantùm ad primum, dicunt aliqui quòd mare est perpetuum. Alij dicunt quòd generatur ex fontibus existentibus sub mari. Et hoc est falsum, quia mare non est alius loco suæ originis. Alij dicunt quòd venit à quodam coarctato in visceribus terræ. Et illud improbatum est superiùs.

Istis omisiss, est prima conclusio, quòd mare generatur, & corrumpitur. Probatur, quia omne materiale est generabile & corruptibile, &c. Maior patet, quia materia est sufficiens causa generationis, & corruptionis, vt patet 1. *Physicorum*, & 2. *de Generatione*. Et minor patet, quia mare est infra orbem Lunæ, & omne tale est materiale.

Secunda conclusio est, quòd mare generatur ex fontibus, & fluuiis ingredientibus ipsum mare. Patet, quia non apparet alius modus vnde generaretur, nisi per fontes & flumina, per pluias & niues, & alias impressiones aquas, quæ intrant ipsum mare.

Sed dubitatur, quare est hoc, quòd si mare generetur, & corrumpatur continuè apparet eodem modo, & continuè, consimiliter se habere sine generatione & corruptione?

Dico quòd hoc est propter continuam successionem partium consimiliù partibus illis, quæ de nouo corrumpuntur, & hoc continuè, quemadmodum videmus in alijs, sicut flamma candelæ apparet nobis eadem à principio incensionis vsque ad extinctionem, & tamen in rei veritate est continuè alia, & alia, sicut patet in isto secundo. Et hoc est propter similitudinem flammæ succedentis continuè, per continuam generationem flammæ, quæ continuè corrumpetur. Similiter apparent nobis quidam perpetui lapides, eò quòd in vita hominis diminuantur solum secundum partes insensibiles.

Secundò dubitatur, quare mare cum generetur ex fontibus & fluuiis non apparet augmentari ab ipsis?

Dico quòd ad hoc faciunt tres causæ. Prima est, quia partes maris continuè consumuntur per desiccationem à partibus terræ, per quas transit mare; modò cum partes continuè consumuntur, sic aliundè augmentantur, ideò non oportet quòd mare appareat augmentari. Sicut patet in exemplo, nam lacus inclusus infra terram, à quo

2.

Mare generatur & corrumpitur.

Dubium 1.

Solutio.

Dubium 2.

Solutio.

nullus pater exitus, tandem totaliter desiccatur à terra, nisi essent quidam riuli parui ipsam ingredientes, qui in eadem proportione lacum conseruarent, sicut partes illius consumuntur à terra; modò sicut se habent illi riuli partis ad aquam, ita videntur omnes se habere fontes, & fluuij ad mare.

Secunda causa ad hoc faciens, est ventus; & motus ipsius maris: nam ventus est calidus & siccus, idè plures partes maris per ipsum desiccantur, & consumuntur. Similiter ad hoc facit motus per confricationem maris, & aëris, idè plures partes ipsius consumuntur.

Et si dicatur quòd quandoque potest esse, quòd aër propinquus mari conuertatur in aquam, & sic non solum habebit mare generationem ex fontibus, & fluuijs, & impressionibus aqueis. Respondetur quòd quamuis multoties ita fiat, tamen mare illo modo non recipit notabilem generationem, & augmentationem in comparatione ad sui magnitudinem.

Tertia causa est potissima, per quam supponatur primò, quòd aqua exposita Soli consumitur à Sole. Istud patet ad experientiam. Secundò, supponitur quòd quando aqua exponitur Soli magis diffusa, & extensa in partes, tantò faciliùs & citiùs corrumpitur à Sole; & quocunque alio desiccante. Patet, quia si scyphus plenus aqua expanditur hinc inde super tabulam, & exponatur Soli, modico tempore consumitur, quæ si reuenta esset in scypho, non ita citò consumeretur.

Ex istis patet, quòd cum mare sit aqua consumptibilis à Sole, & exponatur sibi secundum magnam superficiem, eò quòd mare est magnum, & latum, multum de mari consumitur à Sole, imò æqualiter, sicut ipsum ingreditur per fontes, & fluuijs, & quandoque magis, & quandoque minùs; & idè per talem introitum fontium, & fluuiorum in mare non oportet mare augmentari, plus quam oportet terram diminui per exitum fontium, & fluuiorum de ipsa terra, & hoc, quia fontes & fluuij continuè generantur infra terram. Et hoc de primo.

ARTICVLVS II.

An mare sit locus naturalis aquarum?

4. **D**E secundo sit conclusio ista, quòd locus, quem occupat mare, est locus naturalis aquarum, ad quam omnes aquæ mouentur naturaliter, sed tamen ad locum, quem occupat mare ita fit; igitur, &c. Maior patet, quia locus sursum dicitur locus naturalis leuium, eò quòd ad ipsum leuia naturaliter mouentur, & ita de alijs. Minor patet ad experientiam, videmus enim quòd omnes aquæ fluunt in mare.

Dubium 1. Dubitatur igitur primò, quia grauioris & leuioris non est idem locus naturalis: sed aqua dulcis est leuior, & subtilior, & aqua maris grossior, & grauior: ergo ipsorum non est idem locus naturalis. Maior patet, quia subtilius & leuius natum est aliud locari, quàm grauius. Minor patet per Aristotelem 2. *huius*, quia nil est locus partis subtilioris nutrimenti, & partis grossioris nutrimenti, igitur à simili, nullus esset locus naturalis aquæ dulcis & maris. Tenet conse-

quentia, quia sicut subtilius nutrimenti est dulce, & grossum terrestre est amarum, & salum; ita est de aqua dulci & maris. Et antecedens apparet, quia subtilius nutrimentum mittitur ad singula membra, sed grossius & terrestrius remanet in fundo stomachi.

Tertiò sola declinatio, siue decliuitas loci est causa omnis motus aquæ, per quem fit fluxus, & refluxus ipsius maris; igitur aqua non habet aliquem locum naturalem, ad quem naturaliter mouetur. Tenet consequentia, quia si esset locus, ad quem naturaliter moueretur, siue esset decliuor, siue non, ad ipsum moueretur. Et antecedens patet per Senecam 3. *de naturalibus questionibus*, & ipsum allegat Albertus in *secundo huius*.

Quartò, vel aqua mouetur ad eundem locum, ad quem mouetur terra, vel non; si ad eundem, sequeretur quòd centrum terræ esset locus naturalis aquæ, sicut est terra; si ad alium, tunc non est idem centrum totius grauitatis mundi.

Ad ista, ad primum, & secundum simul, dico quòd locus primariò receptioni omnium aquarum est locus, quem occupat mare, quemadmodum stomachus est locus primariò receptionis omnium ciborum, sed postea sicut euaporantur partes subtilioris nutrimenti, & eleuantur, & mittuntur ad singula membra, & quod grossius & terrestrius est manet in ipso stomacho; ita consimiliter per actionem Solis euaporantur partes subtiliores aquæ, & ascendent sursum, sed grossius, & terrestrius manet in illo loco.

Ad tertium, sola decliuitas, &c. Concedo antecedens, & nego consequentiam, quia motus sursum est causa motus leuium, quod si non esset eleuatio loci, leue non ascenderet, & tamen hoc non obstante leue habet locum naturalem.

Ad quartum, vel aqua mouetur ad idem centrum, &c. de isto est magna difficultas. Et imaginatur Campanus *tractatu suo de sphaera, cap. 5.* quòd terra sit eleuata extra centrum mundi, & aqua ponatur ad opposita parte contraponderando terræ, & sic secundum ipsum diuersa sunt centra grauitatis terræ, & aquæ; & imaginatur quòd terra fuisset cooperta aquis, & postea iussu diuino aquæ congregarentur ad vnum locum, vt terra appareat arida finaliter, vt homo & alia animalia haberent locum congruentem suæ habitationi, & quia talis concursus aquarum non potest fieri terra remanente in suo centro, quia adhuc aqua nitetur cooperire terram, idè oportuit terram ascendere de suo loco. & sunt verba Campani, postquam numerauit situs, & ordines sphaerarum cæli, & ordinem ignis & aëris, sic dicit: *Secunda est sphaera aqua, cuius orbicularis ambitus est diuino precepto discisis à terra, & sua discisionis parte media consergente diuinum preceptum erat, vt congregarentur aqua, &c.*

Sed contra istud arguitur primò, quia si ita esset, sequeretur quòd aliquis esset locus terræ, super quem si poneretur portio terræ, & portio aquæ, non mouerentur deorsum per eandem viam. Consequens est contra experientiam; semper enim aqua posita sursum descendit per eandem viam, per quam descendit terra, si esset ibidem posita. Probatur consequentia, aqua moueretur ad centrum aquæ, & terra ad centrum terræ; modò ipsarum sunt diuersa centra, cum sint sphaeræ eccentricæ. Secundò, sequeretur quòd portio terræ inhabitata esset figuræ circularis.

5.
Solutio.

Campani
opinio.

6.
Refutatur.

latis. Consequens impossibile, vt patet per Aristotelem in isto secundo, & alios, qui ponunt maiorem esse distantiam terræ habitabilis ab Oriente in Occidentem, quam à Septentrione in Austrum. Et probatur consequens, quia semper est portio sphaeræ eleuata super aliam sphaeram, cui est eccentrica, est portio circularis.

7. Terra est eccentrica mundo & aqua.

Ideo istis dimissis, dico quòd terra est concentrica mundo, & etiam aquæ, quantum ad grauitatem, ita quòd idem est centrum grauitatis terræ, & aquæ, sed non est idem centrum magnitudinis; propter quod præmitto primò, quòd tota terra non est purè simplex, imò pars, quam inhabitamus est commixta, & per consequens leuior parte pura, quæ est deorsum. Istud patet, quia fodientes terram semper inueniunt partes diuersarum rationum, vt arenam, lapides, & humilmodi, quæ sunt mixta.

Secundò præmittitur, quòd si sit aliquod difforme in grauitate, & cadit ad centrum mundi, centrum suæ grauitatis esset in centro mundi, & non centrum suæ magnitudinis. Patet, quia si in centro mundi non esset terra, nec aqua, sed præcisè aër circumdans vndique vsque ad centrum, tunc si proiiceretur scyphus aquæ vsque ad centrum, aqua illa congregaretur in centrum per modum cuiusdam modicæ sphaeræ; & tunc si caperetur vnus clauus ferreus longus, cuius caput esset valde grossum, tunc ab vna parte aquæ existentis in centro clauus eleuaretur super aquam, sed ab alia parte non, vt patet intelligenti.

Aliud est centrum magnitudinis terræ, & aliud eius grauitatis.

Ex istis patet quòd aliud est centrum magnitudinis terræ, & aliud suæ grauitatis, quia per primam suppositionem, terra est difformis in grauitate, & pars eius leuior est versùs nos, cum sit commixta; igitur minor pars eius est citra centrum, quam sit vltra, & cum in centro mundi sit centrum suæ grauitatis, sequeretur quòd citra centrum mundi esset centrum suæ magnitudinis. Et hoc de secundo.

minatum, ad quem moueretur, idèd semper fluit ad locum decliuorem.

Secundò supponitur, quòd plus de aqua generatur in Septentrione, quam in Austro. Patet, quia locus Septentrionalis cum sit frigidus & humidus propter elongationem à Sole, magis aptus est ad generationem aquæ, quam alia loca terræ. Tertio supponitur quòd in loco meridionali plus de aqua consumitur, quam in loco Septentrionali. Patet, quia Sol est propinquior parti meridionali, & aspicit illam directiùs, quam aspicit locum Septentrionalem, idèd fortius potest ibi agere, & per consequens plus consumere.

Ex istis patet causa illius fluxus, quia in Septentrione plus aquæ generatur, & in meridie plus consumitur; igitur aqua in meridie bassior est non secundum situm, sed secundum depressionem aquæ, propter corruptionem; igitur per primam suppositionem mare currit de loco Septentrionali ad locum meridionalem.

Per hoc ad rationes. Ad primam, nullum corpus naturale, &c. Istud negatur, quia semper aqua petit locum decliuorem, siue locus iste sit conseruatiuus sui, siue non; & ita aqua mouetur ad locum meridionalem, non propter conseruationem, sed decliuitatem.

Ad secundam concedo, modò dico quòd locus naturalis maris potest sibi fieri innaturalis, propter nimiam multiplicatam aquæ. causa est, quia semper aqua determinat sibi, quòd eius conuexa superficies sit sphaerica in loco suo naturali, modò tantum potest multiplicari de aqua in vna parte, quia nisi decurreret ad locum decliuorem, amplius non esset sphaerica figura, sed figura valdè difformis.

Ad tertiam sequeretur quòd non esset falsum. Negatur consequentia, quia quamuis multum de falsedine exeat versùs meridiem, cum hoc etiam multum generatur per commixtionem exhalationis in parte Septentrionali, & etiam per actionem Solis.

Ad quartam, Hoc esset, &c. Dico quòd non, Sed quia aqua esset altior, propter continuam generationem ipsius in loco Septentrionali.

ARTICVLVS III.

Resolutio questionis.

8. Fluxus maris est triplex.

Quantum ad tertium, sciendum quòd tres apparent fluxus maris: vnus est à Septentrione ad Austrum; alter est fluxus, & refluxus ipsius maris quolibet die naturali bis; tertius fluxus & refluxus ipsius quolibet mense semel; modò in proposito solum intendo loqui de primo fluxu, quia de aliis postea dicetur.

Secundò sciendum, quòd Septentrio dicitur locus suppositus Æquinoctiali: vnde quantò locus aliquis est propè magis polum Arcticum, dicitur Septentrionalior, & quantò magis propè Æquinoctialem, tanto meridionalior.

Secundum hoc sit ista conclusio, quòd semper mare fluit à Septentrione ad Austrum. Concludo quantum ad hoc, quia est ad experientiam. Sed ad reddendam causam præmitto aliqua. Primum est, quòd semper aqua fluit ad locum decliuorem, cuius signum est secundum Albertum, quia aqua mouetur alicubi ab Oriente ad Occidentem, & alicubi è contrà; alicubi à Septentrione ad Austrum, & alicubi è contrà; quod non esset, si haberet aliquem locum deter-

Mare semper fluit à Septentrione ad Austrum.

QUESTIO II.

Utrum mare fluat?

RGVITVR primò quòd non, quia vel motus ille est naturalis, vel violentus; non violentus, quia tunc motus ille non posset perpetuari; nec naturalis, quia vnus corporis simplicis est vnus solus motus simplex secundum naturam: modò aquæ est motus deorsum, cum aqua sit naturaliter grauis, &c.

Secundò, alia elementa non mouentur in locis suis moru fluxus & refluxus: ergo nec etiam mare. Tenet consequentia, quia idem videtur iudicium de aqua in loco suo naturali, & de aliis elementis: & consequens apparet per experientiam.

Tertio, alia aquæ nec fluunt, nec refluent; igitur nec mare. Tenet consequentia, quia omnes aquæ sunt eiusdem speciei; igitur videtur si vna istarum nata est fluere; igitur & reliquæ.

Ratio.

9. Ad 1. argum. principale.

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

1. Arg. primū.

Secundum.

Tertium.

Et

Et antecedens apparet ad experientiam de fontibus, & fluviis, lacubus, & stagnis.

Quartum.

Quartò, quia mare Mediterraneum non fluit, nec refluit; igitur nec aliquod aliud mare. Antecedens patet ad experientiam. Et probatur consequentia, quia ut communiter assignatur, fluxus & refluxus maris provenit à motu Lunæ; modò Luna influit in mare Mediterraneum, sicut in mare Oceanum, imò Luna plus influit in mare Mediterraneum, cum sit sibi propinquius, quam nulla maria situata versùs Septentrionem, quæ fluunt, & refluant.

Quintum.

Quintò, omne corpus naturale naturaliter quiescit in loco suo naturali; igitur mare non debet fluere, & refluxere. Maior patet 4. *Physicorum*, & minor patet ex præcedenti quæstione.

Oppositum.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto secundo.

In ista quæstione primò præmittenda sunt aliqua; deinde reddendæ sunt causæ fluxus, & refluxus maris.

ARTICVLVS I.

Quædam præmittuntur, de maris fluxu, & marium diuersitate.

2.
Fluxus maris varius.

Quantùm ad primum, sciendum quòd quidam est fluxus maris à Septentrione ad Austrum, qui continuè fit ad modum, quo vnus fluuius ingreditur in alium, & dictum est de isto in præcedenti quæstione.

Sed alter est fluxus, quo bis in die naturali, vel modicum minus mare fluit & refluit, & de isto intendimus in proposito.

Mare multiplex.

Secundò, sciendum quòd maria sunt in triplici differentia, quia quædam sunt maria, quæ nec fluunt, nec refluant, nec apparent fluere. Alia sunt quæ fluunt, & non apparent fluere, alia sunt, quæ fluunt, & apparent fluere.

Primum genus marium est in triplici differentia, nam quædam sunt lacus, stagna, & huiusmodi, quæ includuntur montibus, quæ nec fluunt, nec refluant. Alia sunt quæ non fluunt propter mobilitatem terræ, super quam fundantur. Alia sunt, quæ non fluunt propter remotionem à Luna.

Secundum genus marium est in triplici differentia; nam quædam sunt maria, quæ fluunt, & refluant, & non apparent fluere propter remotionem à litoribus, ita quòd amplitudo maris impedit apparentiam fluxus; & ideo vbi mare magnum intercipit insulis, vbi est via strictior, ibi magis apparet fluxus, & vbi amplior ibi minus apparet. Sed alia sunt maria, quæ fluunt, & non apparent fluere propter altitudinem, & habitationem rupium, & riparum, quibus includitur illud mare. Sed tertia sunt, quorum fluxus non apparet propter hoc, quia vnum fluit in reliquum, & è contra.

Sed tertium genus marium est, quod fluit, & apparet fluere, sicut mare Oceanum, & alia maria sibi contiguata. Verum est tamen quòd aliqua maria sunt continuata per vias strictas mari Oceano, quæ tamen non fluunt, nec refluant; ideo maria, quæ non continuantur ad Oceanum non fluunt, nec etiam ista quæ continuantur solum per vias strictas, sicut est mare Mediterra-

neum. Vnde mare Oceanum dicitur illud mare magnum, impertransibile, quod circuit totam terram habitabilem ab Oriente in Occidentem per Meridiem, & Septentrionalem, ita quòd terra habitabilis est insula istius maris.

Tertio sciendum, quòd fluxus ille, & refluxus quolibet die naturali fit bis, vel modicum minus, ita quòd Luna accedente ab Oriente ad Meridianum fluit, & iterum Luna accedente ad punctum mediæ noctis iteratò fluit, & ita quolibet mense sunt rot; nam quolibet die naturali fluit, & refluit mare bis, imò duo fluxus, & vna dies excipiuntur in mense; fluxus & refluxus duplicari, quot sunt dies in mense, duobus fluxibus, & vna die, exceptis, quam diem Luna acquirit motu proprio contra firmamentum in mense.

Quartò sciendum, quòd in mari sunt quædam voragine, quæ etiam consequuntur istum motum Lunæ, ita quòd quando mare refluit, tunc voragine illæ attrahunt sibi magnâ aquam cum magno impetu, & absorbent; postea in fluxu iteratò emittunt.

Quintò sciendum est de augmentatione, & diminutione istius fluxus, quòd in hyeme fluxus iste est maior quàm in æstate, & adhuc maior circa Æquinoctium, quàm in hyeme, vel in æstate. Similiter fluxus iste est minor Lunâ existente in eclipysi, cæteris paribus, quàm Lunâ nõ eclipstatâ; & existente plenilunio maiores fiunt fluxus; & ideo in mense assignantur variationes, nam in prima septimana fluctus decrescit, in secunda crescit, in tertia decrescit; in quarta crescit. Isti igitur sunt effectus & experientia, quæ apparent in fluxu, & refluxu, de quibus postea assignatæ sunt causæ.

3.
Fluxus maris fit bis in die naturali.

Voragine in mari.

ARTICVLVS II.

De causa fluxus & refluxus maris.

Quantùm ad secundum, dicunt aliqui quòd causa est reflexio ipsius ad montes. Nam quandoque aqua maris desertur per ventos ad ripas cum impetu, à quibus reflectitur, & reflexa iteratò vadit ad alias ripas, & sic continuè.

Istud non videtur, quia tandem cessarent impetus illi, nec fierent determinatis temporibus sicut fluxus & refluxus.

Alij posuerunt quòd causa fluxus, & refluxus maris, esset ebullitio aquæ maris, quæ supponitur viæ Solis, nam talis ebullitio est nata causare tumorem, sicut patet de olla bulliente.

Istud non videtur, quia ebullitio illa non sufficit causare tumorem ad tantam distantiam, ad quam mare fluit & refluit. Similiter continuè fieret fluxus, cum continuè fiat illa ebullitio.

Alij posuerunt, quòd fluxus ille, & refluxus fit ex hoc, quòd corpora inferiora nata sunt obedire superioribus, & ideo illa, quæ sunt propinquiora magis obediunt.

Istud non videtur, nam tunc mare flueret ab Oriente in Occidentem, scilicet secundum motum cæli, & non aliter.

Alij posuerunt causam fluxus maris esse quædam voragine existentes sub terra, quæ quandoque attrahunt aquam maris in magna multitudi-

4.
Opinio 1.

Reijcitur.

Opinio 2.

Relinqutur.

Opinio 3.

Non places.

Opinio 4.

tudine, & absorbent, & tunc fit refluxus, sed aliquando aquam remittunt, & tunc fit fluxus.

Resuscitur.

Sed contra istud arguitur, quia non videtur verum quod sub terra possint tor concauiates, seu voragine contineri, quod tanta aqua, quanta mare tumet, possit simul contineri; idè de modo sorbitionis illarum voraginum postea dicitur. Secundò, quia adhuc concessio quod per istum modum fieret fluxus, & refluxus, adhuc staret difficultas, quare voragine determinatis temporibus aquam emittunt, & determinatis absorbent.

5.

Luna est causa fluxus maris.

Istis opinionibus omisiss, ponuntur conclusiones. Prima est, quod Luna per suum motum, & influentiam, est causa effectiua fluxus & refluxus maris. Probat per experientias positas in prima parte quæstionis, nam fluxus maris fit determinante Luna oriente, quousque perueniat ad circulum meridianum, fit etiam fluxus Lunæ existente in parte opposita, & in reliquis duabus quadris fit refluxus.

Secundò probatur à causa, quia Luna habet dominium supra corpora humida, igitur, &c. & habet dominium supra ipsum mare. Tenet consequentia, quia postquam habet dominium supra humida, magis rationale videtur quod habeat dominium supra mare, quam super aliquod aliud, cum mare sit maximè corpus humidum. Et consequens patet ad experientiam; nam in corporibus & partibus animalium, cerebrum, medulla, sanguis, pinguedo, & huiusmodi partes, abundè augmentantur, & diminuantur, secundùm augmentum, & decrementum Lunæ. Et istud patet ex tertia quæstione primi libri.

6.

Quomodo.

Sed de modo, per quem Luna sit causa fluxus, & refluxus maris, dico quod modus est iste, quem ponit Lincolnenis *tractatu suo de refractionibus radiorum, cap. 2. modicum post medianis*; quia quando radij Lunares oriuntur super mare alicuius regionis, tunc habent lineas longiores, & pyramides, quibus defertur actio, & influentia Lunæ; & lineæ illæ, & pyramides sunt indirectiores, & minùs franguntur ad angulos æquales, & minùs reflectuntur in seipsas, & magis franguntur, idèd causæ sunt debilioris operationis, quam quando Luna ascendit ad medium cæli, istæ lineæ, & pyramides sunt magis directæ, breuiiores, magis redeunt in seipsas, & minùs franguntur, sed magis ad angulos æquales, & idèd tunc sunt maioris operationis, & fortioris; idèd quando Luna sic oritur radij sui propter debilitatem non sufficiunt, nisi resoluerè vapores à terra, & à fundo maris, & eleuant ipsas infra corpus maris, & propter debilitatem non sufficiunt vapores resolutores consumere, & in aërem completè conuèrtere, siue ad aërem attrahere; & idèd vapores illi, cum sint corpora, quæ non possint simul stare cum partibus aquæ, compellunt aquas maris eleuari, & generant in ipso mari ampullas, & tumores, & tunc mare fluit. Sed quando Luna ascendit ad medium cæli, tunc radij & pyramides, quibus defertur influentia Lunæ, sunt breuiiores, & fortiores, & idèd tunc sufficiunt vapores resoluerè, & consumere, & ad aërem perfectè contrahere, & in aërem resoluere, & quia cessante causa cessat & effectus; idèd tunc cessat fluxus, & mare refluit. Patet igitur quæ sit causa fluxus maris accedente Luna ab Oriente vsque ad meridianum, & quæ est causa refluxus à meridiano vsque ad Occidentem.

Scoti oper. Tom. III.

Sed de causa fluxus Luna accedente ab Occidente vsque ad punctum mediæ noctis, est difficilior: & dicit Lincolnenis quod causa est, quia radij Lunæ incidentes ad octauam spheram, quæ est valde spissa, & in tantum quod terminant visum, & reflectuntur ab octaua spheræ vsque ad quartam tetra oppositam ad angulos satis æquales; & ad lineas, & pyramides directiores; idèd illi radij sic reflecti ad quartam oppositam sufficiunt commouere vapores vsque in corpus maris, quos propter debilitatem non sufficiunt consumere, idèd tunc fit fluxus; sed postea accedente Luna à puncto mediæ noctis versus Orientem, deficiunt radij illi reflecti ad angulos super partem oppositam, & tunc vapores illi condensantur, & redeunt ad propriam naturam, & cadunt deorsum, & tunc mare refluit.

7.
Causa fluxus maris à Luna.

Sed contra istud obiicitur, quia si ex tali reflexione Luna haberet aliquam fortitudinem super quartam sibi oppositam, eadem ratione Sol haberet consimilem fortitudinem super quartam sibi oppositam, & sic vsque ad medium noctis esset valde calida, vel luminosa.

8.
Obiectio.

Ad illud potest dici, concedendo quod Sol, imò quilibet planeta, habet aliquam fortitudinem à puncto mediæ noctis, vel ante: sed non oportet quod Sol habeat illam fortitudinem secundùm radios luminis, vel secundùm calefactionem, quæ lumen consequitur, sed secundùm aliam influentiam specialem, quæ fortè est causa galli cantus in illa hora.

Responsio.

Ex quæstione, & modo ponendi sequitur primò, quod sub polis mundi non fit fluxus, & refluxus maris, saltem iisdem temporibus, quibus fit nobis; & hoc propter debilitatem radiorum Lunæ, qui ibidem pertingunt; idèd fortè, quia quolibet mense semel fiat ibi fluxus, vt sub polo Arctico Luna existente in Geminis, vel modicum ante, quia tunc radij Lunæ sunt quodammodo directiores; idèd sufficiunt vapores commouere; sed postea ipsa existente in Marte, fit refluxus, quia tunc propter fortitudinem sufficit consumere. Vel fortè dato quod ibi sit fluxus, & refluxus, ramen propter amplitudinem maris non potest ibi apparere.

9.

Secundò, sequitur quod eiusdem regionis priùs fluit vna pars maris quam alia, ita quod priùs fluit versus Orientem, quam versus Occidentem. Patet, quia radij Lunares orientes super illam regionem priùs aspicunt partem Orientalem, quam Occidentalem.

Ex quo patet quod fluxus, & refluxus maris fit quodammodo circulariter ab Oriente in Occidentem, non quod eadem partes circulariter moueantur, sed priùs vna pars, quam alia.

Tertiò, sequitur quod fluxus, & refluxus maris fit per aliquam influentiam specialem Lunæ, aliam ab influentia luminis. Patet, quia Luna accedens ad punctum mediæ noctis, habet aliquam fortitudinem talis influentiæ, quam tamen non habet ex fortitudine luminis.

Secunda conclusio est, quod Sol, & alij planetae, & etiam quædam stellæ, sunt concausæ illius fluxus, & refluxus. Probat per, quia quandoque fluxus mouetur ante ortum Lunæ, quandoque post; quandoque est intensior, quandoque remissior, alternatis temporibus, & hoc non potest esse, nisi secundùm quod Luna aspicit Solem,

10.
Sol & alij planetae sunt concausæ fluxus maris.

vel aliquam stellam, per quam fortificatur actio eius, & hoc cum aspectu, qui confert ad fortitudinem. Similiter ad hoc facit diuersitas signorum Zodiaci, & etiam partes eius, quia cum Luna fuerit in signo humido cæteris paribus, fluxus fit maior.

Fluxus & refluxus maris fit ob eius conseruationem.

Tertia conclusio, quod fluxus, & refluxus iste fit finaliter ad conseruationem maris, & hoc dicit Auctor de proprietatibus rerum, lib. 3. sub istis verbis: *Mare est mobile, & inquietum, ut per suum motum sua substantia à corruptionis periculo sit conseruatum, & per suum motum subleuiatur, & sic ne putrescat à corruptione praferuatur.*

11.
Dubium 1.
Solutio.

Sed dubitatur primò, quare quædam voragine in mari determinante secundum motum Lunæ absorbent aquas, & euomunt. Dicitur quod hoc potest esse, quia tales voragine per quædam vias, & concauitas subterraneas ad magnum mare continuantur, & idèd magno mari fluente emittitur aqua per istas à magno mari per illas vias subterraneas, vnde quidam alij fontes, & putei fluunt, & resuunt, & hoc propter eandem causam, quia continuantur ad mare per vias subterraneas. Similiter dicit Plinius quod est quidam puteus, qui ter fluit in die naturali, & de hoc difficile est reddere causam, nisi recurrendo ad aliam influentiam: specialem Lunæ, quam potius habet super illum puteum, quam super alium.

12.
Dubium 2.

Secundò dubitatur, quare mare Mediterraneum non fluit, & resluit, nec etiam mare mortuum, & videtur quod sic, cum Luna oriatur & occidat super illa maria, & influat in ista sicut in alia maria.

Responsio.

Respondetur vno modo, quod ad hoc quod mare fluat, & resluit per motum Lunæ, oportet quod sit debite proportionatum actioni ipsius Lunæ. Et idèd quando aqua est minus parua, sicut patet de fontibus, & fluuiis, quod radij Lunæ non possunt bene attingere, tunc non possunt facere fluxum. Ita similiter quando mare est nimis profundum, tunc Luna propter profunditatem nimiam non sufficit aquas illas commouere; & idèd mare Mediterraneum, nec fluit, nec resluit.

Alia causa potest esse, quia Luna habet specialem influentiam ad mare Oceanum, & alia maria sibi concomitata per vias amplas, quam non habet super alia maria.

Aliud potest dici, quod illud mare fluit, & resluit, tamen propter magnitudinem illius, fluxus ille non apparet nobis. Illius signum est, quod mare Mediterraneum continuatur ad mare Oceanum per quandam viam strictam, idèd oportet quod Oceano fluente aquæ ipsius redundent, & intrent mare Mediterraneum, & tamen introitus non apparet propter magnitudinem, & profunditatem ipsius maris.

Dubium 3.
Responsio.

Tertiò dubitatur, quare fontes & fluuij non fluunt, & resluunt? Dicitur quod vno modo causa potest esse, quia aquæ dulces sunt magis subtiles, & leues, idèd sunt magis retentiuæ actionis Lunæ, quam aqua maris propter grossitatem, idèd adhuc facilis passibilis, quemadmodum à qua passa à Sole magis passibilis est ab eodem. Tertia causa est, quod fortè Luna habet specialem influentiam super aquas maris, & non super aquam dulcem.

Quartò, potest dici quod aquæ dulces proportionabiliter fluunt, & resluunt secundum quan-

titatem ipsarum, tamen hoc non apparet propter paruitatem.

Et rationes solute sunt per dicta, &c.

QVÆSTIO III.

Utrum mare debeat esse salsum?

ARGVITVR quod non, quia si sic, sequeretur quod locus, quem occupat mare, non esset naturalis ipsius. Consequens est contra Aristotelem in isto secundo. Probatur consequentia, quia elementum debet esse purius, & simplicius in loco suo naturali, quam alicubi alibi.

1.
Arg. primò.

Secundò, sequeretur quod tandem mare efficeretur dulce: consequens falsum. Tenet consequentia, propter introitum fluuiorum.

Secundum.

Tertiò, mare est principium, & mater aliarum aquarum; igitur non est salsum. Tenet consequentia, quia principium, & principiatum debent conuenire; modò aquæ dulces non sunt salæ. Et antecedens apparet, quia mare est mater aquarum.

Tertium.

Quartò, si sic, hoc esset propter commixtionem exhalationis cum aqua maris, sicut dicit Aristoteles in isto secundo, sed propter hoc non, quia propter abundantiam aquæ, & humiditatis faciliter consumeret istam siccitatem.

Quartum.

Quintò, quia aquæ pluuiiales, & stagna non sunt salta; igitur nec mare. Tenet consequentia, quia sunt eiusdem rationis. Et antecedens patet ad experientiam.

Quintum.

Oportet arguitur per experientiam.

Oppositi.

In ista quæstione primò præmittendæ sunt suppositiones de generatione salcedinis. Et prima est, quod salcedo generatur ex commixtione sicci terestris cum humido. Probatur per experientiam, quia lixiuum est salsum propter commixtionem ad aquam; & quod ibi sit commixtio patet, quia aqua per talem colationem, redditur colorata, spissior, & ponderosior quã antea, quod non esset, nisi partes superiores cinerum essent sibi commixte.

2.

Salcedo vnde generatur.

Secunda experientia, quia videmus quod vrina est salta, propter commixtionem superflui nutrimenti cum sicco terestri remanente post digestionem, cuiusmodi est hypostasis vrinæ.

Tertia experientia est de sudore, & de salcedine sudoris, quæ provenit ex commixtione humiditatis cum partibus terestribus ablutis à carne, quas desert sudor distillando per carnem. Idèd dicit Arist. in lib. 2. quod sudor est ablutio carnis.

Quarta experientia est de quadam aqua in Palestina, in qua homo ligatus non potest cadere ad profundum, & idèd fluuius, siue stagnum illud est valde salsum, & hoc non provenit, nisi ex commixtione terestrietatis sibi admixtæ.

Quintum signum est ponderositas, & grossities aquæ salæ; nam aqua putei salis plus ponderat, quam aqua dulcis in æquali quantitate, & hoc non, nisi per terestrietatem admixtam aquæ.

Secunda suppositio est, quod ad generationem salcedinis concurrit actio caloris euaporantis illud: quod dulce est, & subtile adiacentis, sed grossum, & terreste remanet. Probatur primò, quia videmus corpora asata esse magis salta, vel tendere magis ad salcedinem; & hoc non nisi propter

Quid ad eius generationem concurrens?

propter aduſtionem terreſtris remanentis, & euaporationem ſubtilioris.

Secundò patet, quia eſt quidam fons in Arabia, circa quem creſcit herba, quæ dicitur *Stirpea arundines*, quæ ſi comburantur, & cineres earum mittantur in aquam, conuertuntur in ſalem, aqua frigefacta, quod non eſſet ſine aduſtione caloris.

Tertiò, quia lixiuum nunquam fieret, niſi ex cineribus aduſtis, ſaltem non fieret bonum. Similiter melius fit cum aqua calida, quàm cum aqua frigida, quod non eſſet, niſi actio caloris faceret ad generationem falſedinis.

Quartò patet illud de falſedine ſuperfluorum nutrimentorum; nam per calorem naturalem ſubtilius nutrimenti reſoluitur, & ſiccum terreſtre adurit; cuius ſignum eſt, quantò diutius applicatum calori remanet ſiccum, tantò efficitur ſalſius.

Quintò patet, quia per actionem caloris reſoluitur humiditas, quæ eſt cauſa putrefactionis, idè remanet ſiccum, ex quo generatur falſedo, quæ præſeruat à putrefactione.

4. Tertia ſuppoſitio eſt, quòd commixtio ſicci terreſtris, vnà cum actione caloris, non ſufficiunt ad generationem falſedinis. Et hoc eſt verum, niſi materia fuerit propinqua diſpoſitioni ad falſedinem, vt patet de cineribus aduſtis.

Pater ſuppoſitio per Ariſtotelem *in lib. de ſenſu & ſenſato*, vbi vult quòd ſi cui ſimplex, vel etiam humidum non poterit eſſe ſubiectum vaporis, vel odoris, vt patet ad experientiam. Nam Sol non ſtatim generat falſedinem in luto per calorem; vbi tamen eſt commixtio ſicci terreſtris cum humido.

Dulcedo quomodo generatur.

Et omnes iſtæ ſuppoſitiones poſſunt patere ex modo generationis dulcedinis, quæ opponitur falſedini. Nam dulcedo fit ex commixtione humiditatis digeſtæ, quodammodo conueniente aëre cum ſiccò terreſtri moderato, & calore moderato coadiuuante; idè vbi fuerit calor immoderatus, ſiccitas immoderata, & non conueniens digeſtio, ſed potiùs aduſtio ibi generabitur falſedo.

5. Conclusio 1. In mari eſt ſiccum terreſtre.

Secundùm hoc ponuntur concluſiones. Prima eſt, quòd in mari eſt ſiccum terreſtre. Probatuſ concluſio, quia multæ partes terreſtres deferuntur ad mare per flumina, quæ non cadunt ad fundum maris, ſed propter motum fluxus, & refluxus ſemper tenentur commixtæ mari. Et quòd non cadant ad profundum patet, quia fundus maris inuenitur arenofus, & non lutoſus.

Secundò, ad hoc facit calor Solis, qui cum vaporibus reſolutis à terra & aqua eleuat exhalationes calidas, & ſiccas eis admixtas, quæ iteratò cum pluuia cadunt deorfum, tunc iteratò per actionem caloris ſubtile euaporatur, & groſſum remanet.

Tertiò, patet hoc ex groſſitie aquæ maris, in qua nauis plus portat, quàm in aqua dulci.

Quartò, patet ex ponderofitate aquæ maris.

Quintò, patet per experientiam Ariſtotelis: nam ſi capiatur vas ferreum, cuius omnes rimæ ſunt perfectè obturatæ, & ponatur in mari, intrabit aqua dulcis; & hoc ſignum eſt, quòd ſiccum terreſtre propter groſſitiam non poterit intrare. Et dicit Auſtor de proprietatibus rerum quòd oportet vas illud iacere in mari per diem naturalem.

Scoti oper. Tom. III.

Secunda concluſio eſt, quòd in mari eſt actio caloris reſoluentis ſubtilius, & quodammodo adurentis partes groſſiores, & terreſtres. Probatuſ, quia mare per latera ſuperiora exponitur Soli, qui natus eſt reſoluerè partes ſubtiliores. Secundò, facit ad hoc motus maris, & etiam motus ventorum, vt dicebatur in prima quæſtione huius ſecundi.

Concluſio 2. Eſt actio calor.

Tertia concluſio eſt, quòd mare debet eſſe ſalſum. Probatuſ, in mari reperiuntur falſedines; igitur ipſum debet eſſe ſalſum. Tener confequentia, quia in agentibus naturalibus poſitâ cauſâ ponitur effectus. Et apparet antecedens, quia cauſæ falſedinis ſunt commixtio ſicci terreſtris, & actio caloris; non tamen fit permanetia caloris agentis ſuper illud paſſum; modò iſta reperiuntur in mari per præcedentes concluſiones.

Concluſio 3. Mare debet eſſe ſalſum.

Aliter poteſt imaginari cauſa falſedinis maris, vnde ſicut ſub eodem genere propinquo fructus ſunt multa poma diuerſarum naturarum, quorum aliqua determinat ſibi calorem, ſaporem, & odorem, quædam alia non determinat; ira ſub eodem genere aquæ multæ ſunt contentæ diuerſarum ſpecierum, ſicut aquæ maris, & aqua fontis, & huiusmodi, & aqua maris determinat ſibi de ſui natura falſedinem, & commixtionem exhalationis, quam immediatè conſequitur falſedo, per quam falſedinem conuertit ſaporem aquarum dulcium in ſui naturam, per commixtionem.

Cauſa falſedinis maris.

Quarta concluſio eſt, quòd aquæ fluuiales, & fontes non debent eſſe falſæ, cuius cauſa datur in tertia ſuppoſitione, quia ad hoc quòd per actionem Solis, aliquid efficiatur ſalſum, requiritur longa actio Solis in ipſum, vt patet de mari; & aquæ fluuiales modico tempore durant à principijs fontium vſque ad mare, idè Sol non ſufficit ipſas conuertere in falſedinem.

7. Conclusio 4. Fluxus & fontes cur non ſint falſi?

Et ſi quæratuſ de aquis ſtagnalibus, & lacubus, quæ permanent in eodem loco.

Nec lacus.

Reſpondetur quòd de talibus aquis continuè partes reſoluuntur, nec permanent, ſicut apparet, ſed nouæ aquæ ſemper ſuccedunt, idè non poteſt Sol aquas illas alterare ad falſedinem.

Quinta concluſio de cauſa finali, & poteſt dici quòd finaliter falſedo maris eſt propter conuerſationem quorundam piſcium, & animalium, quæ ad eſſe eorum requirunt mare ſalſum, quem admodum homines requirunt aërem.

Concluſio 5. Cauſa finalis falſedinis maris.

Per hoc ad rationes. Et ad primam, *ſequerentur*, &c. Negatur conſequentia, quia non oportet quòd elementum ſit purius in loco ſuo naturali.

Ad argum. 1. principale.

Ad ſecundam, *tandem deberet fieri dulce*. Negatur conſequentia propter duas cauſas, vt dictum eſt. Vna, quia continuè cum aquæ dulces fluunt in mari partes terreſtres, quæ non deſcendunt ad fundum, ſed retinentur commixtæ partibus maris propter eius motum, & groſſitiam. Similiter ex alio propter calorem Solis, qui aquas dulces conſumit, & euaporat, & groſſiores remanent deorfum.

Ad 2.

Ad tertiam, *mare eſt mater*, &c. dicitur quòd intelligitur, quòd alia aquæ fluunt ad mare.

Ad 3.

Ad quartam, *tunc humiditas conſumeret*, &c. dico quòd non, quia humiditas non eſt cauſa niſi accidentaliter.

Ad 4.

Ad aliam rationem dictum eſt in vna quæſtione.

QVÆSTIO IV.

Utrum ventus sit exhalatio calida & sicca?

I. Arg. primū.

ARGVITVR quòd non, quia si sic, sequeretur quòd tempore ventoso esset maior caliditas, quàm aliis temporibus. Consequens contra experientiam, vt in pluribus, nam in vento ponimus res calidas, vt frigidentur. Probatur consequentia, ex quo ventus est exhalatio calida & sicca, tempore ventoso esset maior caliditas illius exhalationis.

Secundū.

Secundò, aliquis ventus est frigidus; igitur ille ventus non est exhalatio calida. Consequentia patet, quia idem non est calidum & frigidum. Et antecedens apparet ex ventorum differentiis, nam venti sic differunt, quòd quidam sunt calidi, quidam frigidi.

Tertium.

Tertiò, aliquis ventus est humidus; igitur non omnis ventus est siccus. Tenet consequentia, quia idem non est humidum, & siccum. Et antecedens apparet in isto secundo, nam Auster est ventus humidus, qui adducit nobis pluuias.

Quartū.

Quartò, sequeretur quòd plures venti fierent existente serenitate, quàm aliis temporibus nebulosis. Consequens est contra experientiam, nam tempore sereno, vt in æstate, pauciores sunt venti. Probatur consequentia, ex quo ventus est exhalatio, & existente serenitate maior est siccitas.

Quintū.

Quintò, si sic, sequeretur quòd ventus deberet ascendere sursum. Consequens contra experientiam, cum moueatur ad latus, & ad diuersas differentias positionis. Et probatur consequentia, quia exhalatio calida & sicca est leuis, & talis nata est ascendere sursum.

Sextū.

Sextò, quia ventus est aer motus; igitur non est exhalatio calida & sicca. Tener consequentia, quia aer est calidus & humidus, & aer non est exhalatio. Et probatur antecedens, nam ignis mouetur in sua sphaera, & etiam aqua mouetur per motum fluxus, & refluxus, & sic similiter aer cum sit elementum fluxibile mouebitur in loco suo, ex quo motu caufabitur ventus.

Secundò, confirmatur antecedens per Senecam, & Auctorem de imagine mundi, qui posuit quòd aer motus sit ventus. Tertiò patet illud, quia aliquis ventus est aer motus; igitur & quilibet. Tener consequentia, quia quilibet ventus alteri videtur eiusdem rationis. Antecedens probatur, nam ventus sufflatur per folles est aer motus, & nil aliud.

Oppositum.

Oppositum arguitur per Aristotelem 2. huius, tractatu de ventu.

In quæstione ista videndum est primò de causa materiali ventorum. Secundò, de causa formali. Tertiò, de efficiente. Quartò, de causa finali.

ARTICVLVS I.

De causa materiali ventorum.

QUANTUM ad primum, sit prima conclusio ista, quòd ventus non sit aer motus. Probatur, quia vel aer sic mouetur ex sua naturali inclinatione, vel ab aliquo alio violentante ipsum; non primo modo, quia tunc non fieret vna vice, & cessaret alia; nec secundo modo, quia quaeritur vnde esset principium motus, quo nunc mouetur ab vna parte, postea ab alia, & non videtur signabile talc mouens.

2. Ventus nõ est aer motus.

Secunda conclusio est, quòd ventus est exhalatio calida & sicca. Probatur, quia ventus & pluua conueniunt inuicem per mutationem factam; igitur ventus est exhalatio calida & sicca. Tinet consequentia, quia pluua generatur ex vapore, & pluua est frigida & humida, & per consequens illud, in quod habet permutationem, debet esse ex exhalatione; igitur calidum & siccum, nam omnis permutatio est de contrario in contrarium. Et antecedens apparet, nam magni venti faciunt cessare magnas pluuias, & è contrario, eò quòd materia vnus per alterationem cedit in materiam alterius.

Est exhalatio calida & sicca.

Secundò, quia ventus est aer motus, vel vapor, vel exhalatio; sed non est aer motus, nec vapor; igitur exhalatio. Maior patet, quia non videtur quid aliud potest esse ventus, nisi vel aer, vel impressio causata in aere, & omnis talis impressio est vapor, vel exhalatio, vel aliquid aliud genitum ex eis. Et antecedens patet, primò non est aer per primam conclusionem: nec est vapor, quia desiccatur, vapor humectatur; igitur est exhalatio.

Tertiò, arguitur per quoddam signum, quia videmus quòd maximi venti fiunt tempore, quo apparent flammæ intensæ, conuscationes, stellæ comatæ, & huiusmodi, quod non esset, nisi ventus esset ex consimili materia materiz ipsarum; modò istarum materia est exhalatio; igitur, &c. Patet igitur quæ sit materia venti.

ARTICVLVS II.

De causa formali venti.

TVNC de forma sit conclusio ista, quòd forma eius dicitur motus, ita quòd exhalatio dicitur ventus à motu eius, quemadmodum corpus dicitur esse album, ab albedine eius. Patet, quia si exhalatio non moueatur, tunc nullo modo dicitur ventus, & si moueatur directè sursum, adhuc non dicitur ventus; sed si moueatur directè deorsum, vocatur *einephias*, & si circulariter moueatur deorsum, dicitur *turbo*, & si moueatur ad latus, & cum hoc quandoque ad diuersas differentias positionis, tunc vocatur *ventus*.

3. Exhalatio dicitur ventus à motu eius denominatiuè.

Ex isto sequitur quòd hoc nomen *ventus*, est nomen connotatiuum, & supponit pro exhalatione calida & sicca, connotando ipsam lateraliter moueri.

Secunda conclusio est, quòd in aere semper est talis motus exhalationis, quamuis quandoque sit maior, quandoque minor, & quandoque nobis in sen

In aere est semper exhalatio.

insensibilis. Probatum per hoc, quia semper in radio Solis videmus corpora atomalia moueri, & hoc non esset, nisi per exhalationem, quia hoc non est de natura aëris.

Secundò, verisimile est, quòd semper eleuantur tales fumi fursuni, quamuis quandoque in maiori copia, quandoque in minori.

Tertia conclusio est, quòd cum exhalatio sit mota, defertur aër. Patet; quia aër propter sui leuitatem & fluxibilitatem, facillime est ducibilis ab aliquo impellente. Ex quo patet quare ventus minor nunquam est in principio suæ generationis quam magis longinquè ab eodem. Patet, quia exhalatio in principio sui est modica, & defertur secum aërem, ex quo efficitur maior flatus, & postea maiorem aërem vnà cum exhalatione noua, & sic continuè ad modum, quo fluuius augmentatur à principio suæ originis vsque ad introitum maris.

Sed sciendum est quòd differentia est inter modum augmentationis fluuij & venti: quia fluuius augmentatur, & defluit per vnum canalem solum, idèd perseverat augmentando vsque ad introitum maris. Sed ventus non sic defertur per vnum canalem, sed propter leuitatem eius cum fuerit congregatus in magna copia, dispergitur hinc inde, & consumitur à Sole, & sic cessat ventus. Patet ergo quæ sit forma illius venti.

ARTICVLVS III.

De causa efficiente ventorum.

5.
Opinio 1.

SED nunc restat difficultas magna de principio effectiuo motus ipsius venti, à quo effectiuè ventus mouetur. Et de isto imaginari sunt aliqui quòd in aëre essent quidam spiritus, siue quædam Intelligentiæ, quæ communiter dicuntur dæmones, qui spiritus ad hoc deseruiant naturæ, quòd deferant ventos ad loca diuersa hinc inde secundum voluntatem Domini, cui sunt subditi. Et hoc probatur: quia vel principium illius motus est immediatè ab aliquo cognoscente, vel non: si sic, non videtur aliud quam tales spiritus, vel Intelligentiæ. Si à non cognoscente, hoc est falsum, quia in istis inferioribus non inuenitur aliquid non cognoscens, quod sit principium motus localis, nisi grauitas, vel leuitas. Modò venti non mouentur à grauitate, quia tunc caderent deorsum, nec à leuitate, quia tunc ascenderent sursum.

Secundò, quia videmus ventos localiter moueri, & incipere circuire à parte superiori, ita quòd per prius nubes deferuntur superius à vento quam pertingunt inferius: modò non videtur quòd talis circulatio possit prouenire ab aliquo inanimato.

Refutatur.

Sed ista opinio est falsa, nec naturaliter posita, quia quæreretur de figura huiusmodi inanimatorum, vel an essent sphaericæ figuræ, & tunc non possent secum quicquam deferre, sed mouerentur per aërem, ipsum diuidendo; vel essent alterius figuræ, ita quòd habeant difformitatem in suis partibus: & hoc non videtur verum, cum aër, vel ignis, qui est materia ipsorum, non sit dura, nec potest facere difformitatem in partibus.

Hæc additio habetur in margine secundum codicem.

Et arguitur quòd spiritus non possunt esse principia motuum ventorum, quia non mali, quia venti

per suum motum aliquoties, imò semper, ut videtur, aliquid bonum faciunt: sed maligni spiritus non directè operantur tale bonum. Nec sunt spiritus boni qui principiant motum ventorum, cum tantus labor eis non debetur, nec tot mala facere, quod per ventorum flatus contingunt.

Pro ista difficultate sit prima conclusio, quòd causa effectiuia motus ventorum, est frigiditas propellens exhalationem deorsum. Probatum, quia talis motus non prouenit ab intrinseco videlicet grauitate, leuitate, vel Intelligentiâ mouente; igitur prouenit ab aliquo extrinseco violentante; igitur non ab alio, quam frigiditate; & hoc per istum modum, quia exhalatio calida & sicca eleuata superius à calore Solis obuiat frigiditati mediæ regionis, vel alterius vaporis frigidi interpositi: à qua ratione contrarietatis propellitur deorsum, & quia materia leuis est & inclinata sursum, idèd mouetur ad latus, & vna parte mota, propter leuitatem aliam facillime impellitur vnà cum aëre, & sic continuatur ventus ille vsque ad magnam distantiam, quo vsque materia sic dispersa per partes diuersas, consumatur à Sole, ut dictum fuit. Secundò dico, quòd secundum Astrologos, est verum quòd ad hoc faciunt influentiæ, & specialiter quòd constellationes, quarum vna nata est mouere exhalationem ab vna parte, & alia ad aliam.

Istud additur quia non videtur quòd ratio Scoti multum militat contra illam opinionem, quia supponit falsum negandum ab eodem videlicet tales spiritus figurari. Causa efficiens generatio ventorum.

Ex istis patet magna diuersitas opinionum de principio talis motus. Nam Philosophi naturales nituntur totaliter causam illius motus assignare ex parte materiæ: scilicet propter diuersas inclinationes exhalationis, ut dictum est iam. Sed Astrologi nituntur reducere causam in corpora cælestia & constellationes cælestes: sed alij, putà Necromantici, & huiusmodi, reducunt in spiritus & super Intelligentias mouentes. Sed tunc dubitatur vtrum vniverfaliter omnis ventus moueatur tali modo: scilicet per propulsivum à frigiditate. Secundò, dubitatur vtrum motus venti sit naturalis?

Ad primum dicitur, quòd non oportet, saltem in aliquibus: verbi gratia, videmus quòd si lignum frigidum, & humidum valde, ponatur ad ignem, cum fuerit benè digestum, & alteratum ab igne, exit fumus cum impetu, ac si ignis sufflaret. Similiter videmus de aliquibus montibus exire fumum cum magno flatu, ac si violenter sufflaretur: sicut dicit Aristoteles de quibusdam montibus Siciliæ. Vna causa illius motus est ista, quòd exhalatio inclusa in monte, vel igne, benè digeritur, & alteratur à calore, ita quòd est benè lenificata priusquam possit habere exitum: idèd cum pateat sibi exitus strictus, exit cum impetu magno, & forti, ac si partes præcedentes sufflarentur à partibus subsequenteribus.

Ad secundum, dico quòd motus venti non est naturalis, imò violentus, & contra inclinationem exhalationis.

ARTICVLVS IV.

De causa finali ventorum.

DE causa finali dicitur quòd ventus est principaliter & primò propter congregare nubes. Et idèd dicit Aristoteles quòd Cæcias attrahit nubem sicut avarus pecuniam. Secundò, mouetur

7.
Causa finalis ventorum.

netur ventus propter deferre nubes de vna regione in aliam, propter irrigationem terræ, ita quòd per conuersionem nubis in aquam diuersæ partes terræ irrigentur propter motum nubis à vento. Tertio, potest dici quòd est propter salutem arborum: quia sicut homo & alia animalia præter nutrimentum indigent quodammodo exercitio, vt melius conferuentur in sanitate: ita consimiliter motus arborum, est eis per ventum exercitium.

Patet igitur ex istis, quæ sit materia venti, quæ forma: vnde est principium motus ipsius, & propter quem finem fiat.

8. Ad 1. argum. principale. Ad rationes: ad primam, conceditur quòd tempore ventoso esset maior calor, nisi aliunde esset impeditum: scilicet, quia ventus ille deferret secum aërem recentem, vel quia transfret super niues, & glacies, vnde infrigidaretur: idèd ad ventum recentis aëris ponimus calida, vt frigescent à vento.

Ad 2. Ad secundam: *aliquis ventus est frigidus, &c.* Negatur. antecedens, quantum est ex parte sui: & hoc propter frigiditatem loci, per quem transeunt.

Eodem modo responderetur ad aliam de humiditate.

Ad 3. Ad aliam: *tunc tempore sereno, &c.* Concedo consequentiam, & consequens, nisi impediret consumptio exhalationis à calore Solis.

Ad 4. Ad aliam: *tunc ventus ascenderet: concedo* quòd ventus ascenderet sursum, nisi propelleretur à frigiditate.

Ad 5. Ad aliam: *ventus est aër motus; negetur.* Ad probationem dico quòd non est simile, quia ignis mouetur per naturam, & aqua mouetur quodammodo violenter per influentiam Lunæ; modò neutra istarum causarum concurrunt in aëre.

Ad 6. Ad aliam: *aliquis ventus, &c.* negetur. Ad probationem de follibus, dico quòd talis aër artificialiter motus non est ventus, nec est simile de huiusmodi aëre moto, & de vento; quia non possent imaginari talia artificia, quibus aër moueretur ad modum venti. Et sic finimus.

QVÆSTIO V.

Utrum Sol faciat cessare ventos?

1. Arg. primū. IDETVR quòd non, quia si sic, sequeretur quòd in absentia Solis plures fierent venti, quàm in eius presentia. Consequens est falsum, & contra Aristotelem 2. huius, vbi tractat de ventis cap. 2. vbi dicit quòd *eschia*, id est, tales venti boreales diebus flant, sed in noctibus cessant. Similiter hoc idem dicit in tract. de terra motu cap. 2. vnde dicit noctes esse diebus tranquilliores propter absentiam Solis. Et in fine eiusdem dicitur quòd maior est tranquillitas in aëre factò calido Solis, & spiritu transflato in terram: probat consequentiam, nam priusquam Sol sit causa cessationis venti, absentie Sole plures venti debent fieri.

Secundum. Secundò, quia Sol est causa commotionis venti; ergo Sol non est causa cessationis. Tenet consequentia, quia idem non est causa oppositorum: & antecedens patet in isto secundo.

Tertio; pluuiæ habent cessare ventos; ergo Sol non facit cessare ventos. Consequentia tenet, quia pluuiæ habet humectare, & Sol desiccare: modò contraria non sunt causa eiusdem effectus. Et antecedens patet ex præcedente quæstione.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto Oppositum. 2. tract. de ventis, cap. 2.

In ista quæstione primò videbitur de locis vnde proueniant venti originaliter. Secundò, videbitur de causis commotionis, & cessationis ventorum. Et tertio de causis quorundam effectuum ventorum.

ARTICVLVS I.

Unde proueniant venti?

2. QVANTUM ad primum, sit prima conclusio. Ista; quòd venti veniunt originaliter à montibus, quemadmodum & fluij, ita quòd veniunt à locis altis quodammodo tendentibus ad decliuitatem, sicut sunt latera montium, quæ sunt loca conuexa. Probatur: De illis locis veniunt venti originaliter, quæ sunt apertissima ad generationem ventorum: sed loca montosa sunt huiusmodi: ergo, &c. Maior nota est: & minor patet, quia montes sunt loca concaua, porosa ad modum spongiæ: modò talia loca sunt maximè disposita ad generationem exhalationis, sicut patuit in tractatu de modo generationis fluuiorum: modò ventus est exhalatio calida & sicca: igitur, &c.

Secundò, quia videmus magnos ventos, & multos circa loca montosa, propter multitudinem exhalationis in montibus illis generatam.

Tertio, quia Boreas & Auster veniunt à montibus: igitur & omnes alij venti. Tenet consequentia: quia isti sunt venti validiores: & antecedens patet: primò de Austro, qui venit de montibus versùs meridiem: quia vel venit à Polo Antartico, vel à Tropico Cancræ, vel à montibus, qui situantur versùs meridiem. Non à Polo: quia exhalatio prius consumeretur, quàm veniret ad nos, transeundo per regionem superiorem, vt Solis. Non à Tropico Cancræ, tunc enim sequeretur quòd veniendo versùs nos, transfret super cacumina altissimorum montium: consequens est falsum, quia tunc cineres dimissi ex sacrificiis Deorum non remansissent per annum super cacumina montium. Et patet consequentia: quia venti non possunt montes penetrare.

Relinquitur ergo quòd veniant à montibus. Confirmatur, quia si Auster veniret à Polo, vel à Tropico, tunc sequeretur quòd nunquam flaret Auster in septimo climate, nisi flaret in omnibus aliis vsque ad meridiem. Consequens contra experientiam. Et probatur consequentia: quia si fleret in septimo climate, & non in sexto; sequitur quòd venit de loco ultra sextum: & per istas easdem rationes probabitur quòd Boreas non venit à Polo Antartico.

Quartò, arguitur ad quæstionem, per experientiam: quia quandoque videmus ventum venire ab vna parte montis, & etiam à parte sibi opposita; & flat ventus sibi contrarius, quasi ambo illi venti venient vel, exirent de illo monte: quod non esset, nisi venti procederent originaliter à montibus.

Quintò,

Quintò, quia sic posito ventum venire de montibus, faciliùs possent provenire effectus, & apparentiæ ventorum, vt patebit in vltima parte quæstionis: igitur hocponere, est rationale.

3. Secunda conclusio est, quòd ad huiusmodi generationem ventorum non facit solùm exhalatio generata in montibus: imò cum huiusmodi exhalationes generatæ in locis decliuioribus, quas secum deferunt venti venientes de montibus. Paret, primò per Aristotelem in litera; qui ponit circa mare loca concaua, & porosa, quæ sunt apta ad generationem exhalationis. Secundò, ad hoc facit humectatio terræ à pluuiis, quia tunc terra est magis disposita, & apta ad eleuationem vaporis, & exhalationum, quæ in illis committentur. Verum est tamen quòd in locis decliuioribus non tantum generatur de exhalatione quantum in montibus.

Ex istis potest inferri primò, quòd causa motus ventorum non est præcisè frigiditas propellens exhalationem deorsum. Paret, quia exhalatio inclusa infra montem, habet exitum in latere montis; ex quo exiit acquirit quodammodo imperum ad lateraliter mouendum: & postea frigiditas propellit, ne directè possit ascendere sursum, & sic possunt esse duæ causæ huiusmodi motus * naturalis: scilicet exitus lateralis de monte, & frigiditas propellens.

Secundò nota, quòd non potest benè præsciri quis ventus flabit in aliqua regione, & hoc per Astrologiam vniuersalem: imò in qualibet regione oportet habere obseruantias speciales ad hoc præsciendum. Paret, quia per talia principia vniuersalia potest sciri quando ventorum materia, quæ est in montibus, est consumpta, vel quando non.

Tertiò nota, quare sit gyratio ad diuersas partes Horizontis in generatione ventorum; quia cum materia per actionem Solis sit consumpta in vna parte, & in alia parte sit multiplicata, tunc ventus cessat in vna parte, & incipit in alia: & ad hoc multum faciunt constellationes cæli, sicut ponit Aristoteles in textu.

Paret igitur à quibus locis originaliter veniunt venti.

ARTICVLVS II.

De causa commotionis, & cessationis ventorum.

4. *Causa commotionis ventorum.* Quantum ad secundum, dico quòd causæ commotionis venti sunt duæ, scilicet causa materialis, & est abundantia humiditatis & viscositatis, & propter hoc dicit Aristoteles, quòd terra depluta magis est apta ad generationem ventorum, quàm terra arida: quia dato quòd tunc fiant multi vapores, propter humiditatem, tamen cum illis vaporibus plures exhalationes eleuantur, & maiores: & cum hoc vapores illi faciliter sunt conuertibiles in materiam venti, vt patuit in præcedente quæstione. Et quòd talis abundantia materiæ humidæ sit causa venti, est signum, quòd lignum humidum expositum igni priùs effumat quàm lignum sicum.

Secundò, causa commotionis venti est caliditas sufficiens materiam humidam eleuare, & propter hoc in hyeme quamuis sit abundantia ma-

teriæ, tamen pauci fiunt venti, propter defectum caloris eleuantis: & per oppositum, in æstate, quamuis sit calor eleuans, tamen pauci fiunt venti propter defectum materiæ. Ideò temporibus intermediis plures fiunt venti.

Tunc de causis cessationis, dico quòd causæ cessationis sunt duæ, scilicet caliditas & frigiditas: tamen diuersimodè. Vnde caliditas dupliciter potest esse causa cessationis venti. Vno modo, quia provenit desiccando terram, priùsquam fumus eleuetur, & sic quodammodo suffocat exhalationem: verbi gratia, in exemplo: nam paruum lignum priùs est combustum in igne magno quàm emittat fumum.

Alio modo caliditas facit cessare ventum, consumendo materiam venti, resoluendo ipsam in aërem & dispergendo per loca diuersa, & sic in æstate faciliter cessant venti propter intensiorem caloris Solis. Similiter frigiditas dupliciter est causa venti cessationis: vno modo quia per congelationem constringit poros, & meatus terræ, & prohibet eleuationem exhalationis. Alio modo quodammodo submergendo exhalationem, quando est magna frigiditas, & humiditas simul cooperiens locum, à quo debet exhalatio eleuari: & sic fortè est quòd à fundo maris pauca exhalationes eleuantur, quæ conuertuntur in ventum. Paret ergo quæ sit causa commotionis, & faciens cessare ventos. Et hoc de secundo.

Causa cessationis ventorum.

ARTICVLVS III.

De causis quorundam effectuum ventorum.

5. Quantum ad tertium: danda sunt causæ diuersitatis quorundam ventorum: maximè Boreæ & Austri; quia de aliis satis patet in textu. Vnde primò Boreas est ventus siccus, serenus, & sanus, quia secundum medicos confert ad digestionem, & confortat vim generatiuam, in tantum quòd flante Borea potius generantur masculi. Sed Austri est ventus pluuiosus, humidus, inducens ægritudines acutas, & tunc homines magis appetunt somnum.

Boreas qualis.

Austri.

Secundò apparet, quia sæpiùs fiunt venti Boreales quàm Australes.

Tertiò, quia venti australes maiores sunt Borealibus. Causa primi est ista, quia ventus Borealis venit à lateribus montium, quæ obijciuntur ad Solem, & respiciuntur à Sole, & ideò fumus ille, qui cedit in materiam venti Borealis magis est alteratus à caliditate, & magis digestus, & magis depuratus, & ideò ventus ille est sicciior, propter digestionem factam à calore, & est frigidior propter loca frigidiora, per quæ transit.

Sed ventus Australis venit à lateribus montium, quæ obijciuntur ad Aquilonem, & respiciuntur ab Aquilone, & non à Sole, sed potius stant in vmbra Solis: ideò vapores ibidem eleuati, sunt humidiores, crassiores, & minùs puri; & ideò ventus Australis est humidus ratione vaporis crassi, ex quo generatur, & est calidus propter regiones, per quas transit: nam regiones meridionales calidiores sunt Septentrionalibus.

Causa secundi, scilicet quare plures Boreæ fiunt, &c. est ista: quia versus Septentrionem est

6.

abun

abundantia materiæ magis quàm sit versùs meridiam, propter caliditatem regionum meridionalium, & quia latera montium, quæ obiecta sunt Soli, longiori tempore respiciuntur à Sole: scilicet ab Ortù vsque ad Occasum: ideò calor sæpius materiam istam potest eleuare versùs Septentrionem quàm versùs Austrum.

Et ex isto potest reddi causa, quare *Esochie*, id est, venti Boreales magis flant de die quàm nocte, quia de nocte latera montium, ex quibus venti generati sunt, non respiciuntur à Sole: ideò tunc deficit calor eleuans, quamuis sit abundantia materiæ: sed de die flant, propter sufficientiam caloris & materiæ.

7. De causa tertij, dico primò, quòd quantum est de se, quia ventus Septentrionalis debet esse maior, & imperuosior, quia in partibus, à quibus venit Boreas, est maior abundantia materiæ, & cum hoc materia illa magis aspicitur à Sole.

Secundò, dico quòd per accidens ventus Australis potest fieri maior, quia terra habitabilis, procedendo versùs Septentrionem continuè est magis arcta, & stricta; ideò exhalationes delatæ per ventum Australem semper magis vniuntur. Sed quia per oppositum est procedendo versùs Austrum, terra habitabilis vadit dilatando, ideò ventus Borealis vadit continuè se ampliando, & ex tali dispositione & ampliacione debilitatur imperus eiusdem de naturis aliorum ventorum: & de situ & positione ventorum patet in textu. Et hoc de tertio.

8. Ad rationes: Ad primam, sequetur quòd in absentia Solis, &c. Negatur consequentia, quia diuersimodè Sol facit cessare ventos & commotionem, vt dictum est.

Ad 2. & 3. Ad secundum & tertium simul, dicitur quòd idem potest esse causa contrariorum propter diuersitatem materiæ dispositionis. Similiter contraria possunt esse causa eiusdem. Hoc tamen erit diuersimodè, vt dictum est in Quæstione. Et sic finis.

QVÆSTIO VI.

Vtrum terramotus sit possibilis?

1. *Arg. primū.* **A**RGVITVR quòd non: quia tunc terra moueretur circulariter, vel motu recto: non circulariter, quia non apparet vnde esset principium illius motus; nec motu recto, quia tunc terra ascenderet à centro mundi: quod est impossibile.

Secundum. Secundò, terra sic frangendo, vel moueretur naturaliter, vel violentè: non naturaliter, quia terra est elementum solidum, durum, & graue: tale autem de natura sua non debet frangi, & moueri, maximè cum sit in loco suo naturali: quia non apparet vnde vis mouens, & frangens habeat tantam virtutem mouendi, & frangendi; & hoc cum terra sit corpus valdè compactum.

Tertium. Tertio, si sic; maximè fieret ab exhalatione, &c. modò hoc est falsum: quia exhalatio cum sit leuis, non est nata descendere infra terram: & dato quòd includatur à terra, tunc propter subrilitem exhibet per poros terræ, & per consequens non fiet terramotus.

Oppositum. Oppositum apparet per experientiam, & per

Aristotelem in isto secundo, tractatu tertio.

In ista quæstione primò videbitur de causis & modo generationis terræmotus. Secundò, videbitur de loco & tempore, quibus fiunt terræmotus.

ARTICVLVS I.

De causis, & modo generationis terræmotus.

2. **Q**UANTUM ad primum, sciendum quòd terræmotus potest imaginari vno modo fieri circulariter circa centrum mundi. Alio modo potest imaginari moueri tota simul motu recto. Tertio modo, quòd moueatur motu recto per rarefactionem, secundum aliquas partes sui expositas calori: sicut imaginantur aliqui quòd superficies obiecta Soli in ætate sit extensior propter rarefactionem quàm in hyeme: & de istis tribus modis non intelligimus in proposito. Quarto modo mouetur terra secundum aliquam partem sui, quæ per fractionem, seu diruptionem cadit deorsum infra terram, & de isto modo loquimur in proposito.

Secundò sciendum, quòd talis casus, siue motus terræ, potest prouenire vno modo, quando pars terræ alicuius regionis est multum concava, & quasi columnis subtus existentibus: & tunc columnæ istæ sustinentes incipiunt deficere, & terra propter pondus, & grauedinem cadit deorsum, & talis casus terræ maximè accidit in locis vbi fodiuntur carbones naturales, vt in **Leonia*, **al. Leodio*, Anglia, & Scotia.

Alio modo potest prouenire talis casus terræ propter aquam, quæ currit per vias subterraneas: quia aqua propter eius decursum quodammodò corrodit partes terræ subtus, in tantum quòd tandem terra superflans propter pondus cadit deorsum. Et quamuis isti modi terræmotus sunt valdè similes terræmotui propriè dicto, tamen propriè non debent dici terræmotus.

Tertio sciendum, quòd aliquando mouetur terra secundum partem isto modo: quia quando homo accedit versùs illam partem terræ, pars remotior inceptit ascendere, & hoc est propter aliquam globam tenuem, quæ cooperit aquam inclusam sub ipsam: cuius globæ superficies est quodammodo tenax, & de facili frangibilis: & iste modus mouendi non est terræmotus, de quo quærit Quæstio.

Idè istis dimissis, ad habendam veram causam terræmotus sit prima conclusio ista, quòd infra terram in profundo includitur magna multitudo exhalationis calidæ, & siccæ. Probatu primò, quia sæpè videmus de terra exire multam talem exhalationem; quod non esset, nisi prius fuisset inclusa infra terram.

3. Secundò, apparet per rationem Aristotelis, quòd terra humectata interius per imbres & pluuias, deficcatur calore Solis, & virtute astrorum: & ex tali siccatate fiunt rimæ, & concatenates sub terra, in quibus exhalatio interius virtute astrorum includitur: & per illas rimas in superficie alia exhalatio subintrat.

Tertio, quia aliquando ventus decurrit per superficiem terræ, & quandoque subintrat terram propter sui subtilitatem, & tunc accidit quòd pori

poti terræ clauduntur, & exhalationi non patet liber exitus, tunc includitur infra terram.

Quartò, quia aliquando aër, vel exhalatio, vel aqua inclusa infra terram condensatur à frigiditate intrinseca terræ, & comprimitur ita, quòd exhalatio illa, vel aqua occupat minorem locum quàm occupabat, & tunc ad replendum locum subintrat alter aër, vel exhalatio, quæ postea includitur in concavitatibus terræ. Quòd autem sub terra sint tales concavitates, patet ex quæstionibus de generatione fontium, & fluviorum.

Secunda conclusio, quam ponit Aristoteles est ista, quòd talis exhalatio inclusa infra terram est velox nata ferri ad longinquam distantiam, & fortissimè percutit, ita quòd est fortis in pellen- do, & in mouendo: & hoc ponit *tractat. 3. cap. 2. huius secundis*. Ista conclusio probatur ex modis, quibus exhalatio inclusa infra terram, potest habere vigorem & fortitudinè, &c. Primò, quia exhalatio sic inclusa est leuis, nata ascendere sursum, & de facto ascendit infra terram quantum potest; & quia obuiat superficiè terræ, quam non sufficit diuidere, repercutitur ab illa superficie infra seipsam, & ex illa vnione in seipsam fortificatur in virtute.

Secundò, quia illa exhalatio inclusa interiùs, calefit, & rarefit: & propter sui rarefactionem, appetit seipsam dilatare, & quia non habet locum, in quo se dilaret, idèd infra seipsam fortificatur, & intenditur; quemadmodum videmus quòd ignis inclusus muris, vt in caminis, est fortior, & intensior, quàm si vndique haberet liberam diffusionem.

Tertiò, quandoque exhalatio illa inclusa comprimitur ab aqua subterranea, vel alia exhalatione superueniente, & ex compressione intenditur, & fortificatur vigor exhalationis, quemadmodum ventus transiens loco strictiori fortius impellit, cæteris paribus, quàm ventus habens amplio- rem diffusionem.

Quartò, per antiperistalsin potest fortificari vis exhalationis, & hoc à frigiditate circumstante.

Isti sunt modi & causæ, quibus vis exhalationis inclusæ infra terram potest fortificari. Et istam conclusionem declarat Aristoteles duobus signis: scilicet quòd talis exhalatio sit magnæ virtutis ad mouendum, & percutiendum: quia videmus quòd fulmen generatum in nube, quæ est quædam exhalatio mirabiliter est magnæ virtutis, mortuæ, & vehementis ictus, in tantum quòd eradicat arbores, deiicit domus, & castra, & incinerat fructus.

Secundò, quia videmus in corporibus nostris, quòd spiritus inclusi infra nos, scilicet spiritus vitales, quandoque mouentur ita velociter, & impetuose, quòd motus illorum spirituum, non potest reprimi, & si quandoque reprimitur, hoc tamen est cum magna difficultate; sicut patet in animantibus patientibus febres acutas, & in animantibus infrigidatis, quæ à partibus inferioribus patiuntur tremorem, qui de facili non potest reprimi: ita consimiliter est de vaporibus inclusis infra terram.

Ex istis conclusionibus sequitur causa terræmotus: quia infra terram includitur exhalatio calida, & sicca, quæ fortificata interiùs aliquo dictorum modorum fortiter percutit, & agit latera terræ, & tandem in tantum fortificata frangit terram nimio impulsu, & exit, & fit terræmotus.

Scoti oper. Tom. III.

tus. De eius signis, & accidentibus dicitur in alia quæstione.

Secunda conclusio est, quòd impossibile est totam terram simul, & semel sic moueri, ni fuerit miraculose. Probatur, quia non est possibile naturaliter quòd terra vndique sit concava, & porosa, vel quòd vbique simul & semel illa exhalatio inclusa possit fortificari: imò aliqua sunt loca terræ ita compacta, quòd vix aliquæ, aut nullæ sunt concavitates ibi: idèd raro fit ibi terræmotus. Et hoc de primo.

ARTICVLVS II.

De loco & tempore, quibus fiunt terræmotus.

Quantum ad secundum, de loco, patet primò ex præcedentibus, quòd non fit, nec potest fieri simul & semel per totam terram. Secundò, non fit communiter, & ita sæpè in insulis sicut in aliis partibus; eò quòd minus de exhalatione ibidem includitur; vel si fit inclusa, infrigidatur quodammodo ab aqua circumstante, vel ab aqua, quæ sibi commiscetur.

Tertiò, minus fit in locis Septentrionalibus quàm Meridionalibus. Causa est, quia exhalatio est magis crassa versus Septentrionem, propter frigiditatem terræ, idèd minus facili- ter potest intrare terram. Quartò, non fit circa Ægyptum, quia ibi est terra valde compacta, & densa, ita quòd subrus terram propter compactionem non sunt concavitates, quibus includatur spiritus. Quintò, terræmotus fit in locis montosis, propter concavitatum multitudine, in quibus includitur exhalatio. Sextò, magis fit in regionibus, quæ sunt spongiosæ, & subantrosæ, cuiusmodi sunt Achaia, Sicilia, Eubœa.

De tempore: primò terræmotus fit post multas pluias, & imbres, quia tunc exhalatio propellitur sub terra. Secundò, fit post multas siccitates, quia tunc plurimæ exhalationes propter multitudinem subintrant terram.

Tertiò, minus fiunt hyeme, & æstate, sed magis temporibus intermediis, & hoc propter eandem causam, quæ dicebatur de ventis. Quartò, magis fiunt de nocte quàm de die, quia noctes sunt tranquilliores: & signum est quòd exhalatio includitur sub terra. Quintò, si fiunt de die, maxime fiunt in meridie, quia tunc sedatus est impetus exhalationis super terram propter calorem. Sextò, fit circa eclipsam Lunæ; scilicet modicum antè, vel post, quia tunc sedatus ventus exterior, propter defectum caloris Lunæ. Et hoc de secundo.

Ad rationes: Ad primam, patet quòd non intelligitur de tali motu.

Ad secundam, dico quòd talis motus, scilicet fractio terræ fit violenter: & quamuis hoc non possit fieri naturaliter, propter soliditatem terræ, potest tamen fieri violenter ab aliquo alio impellente. & quando quæritur vnde veniat tanta vis illius impellentis? Responderetur, quòd aliquo modorum, qui priùs dicti sunt.

Ad tertiam, exhalatio ista propter leuitatem, &c. Concedo quòd exhalatio illa exit propter leuitatem, quanquam tum contingit quòd non potest exire, & idèd quando exit per poros, tunc

4. Causa terræmotus.

Quomodo exhalatio fortificatur.

Exemplum.

6. In quibus locis fit terræmotus.

7. Tempus terræmotus.

8. Ad argum. 1. principale. Ad 2.

Ad 3.

K fit

fit ventus, & non terræmotus. Et sic dictum est ad quæstionem.

QVÆSTIO VII.

Utrum tranquillitas sit signum terræmotus?

I. *Arg. primū.*

REGVITVR quòd non, quia tunc sæpe fieret terræmotus: consequens est contra experientiam, & contra Aristotelem in isto secundo. Probatur consequentia, quia sæpe fit tranquillitas.

Secundum.

Secundò, aliquando fit terræmotus, non existente tranquillitate: ergo tranquillitas non est signum terræmotus. Tenet consequentia, quia iam signum id esset falsum, & non certum. Et antecedens patet in isto secundo.

Tertium.

Tertio, hoc maximè esset, quia tunc exhalatio includeretur infra terram, sed propter hoc non: ergo, &c. Consequentia tenet, & maior patet per Aristotelem in isto secundo. Et minor patet, quia tranquillitas potest fieri per alias causas quàm per introitum exhalationis in terram, sicut per conuersionem exhalationis in aquam, vel per consumptionem ipsius à Sole.

Quartum.

Quartò, quia dato quòd exhalatio includatur infra terram, adhuc possibile est quòd non fortificetur vis eius ad impellendum, vel mouendum; ergo tunc non fieret terræmotus, & per consequens tranquillitas non est signum terræmotus.

Oppositum.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 2. v. al. 3. cap. 2.

In ista quæstione primò notanda sunt signa præcedentia terræmotum, ex quibus scilicet potest pronosticari terræmotus. Secundò, enudantur signa sequentia, & effectus principales consequentes terræmotum.

ARTICVLVS I.

Signa præcedentia terræmotum.

2. *Signū primū terræmotus.*

QUANTVM ad primum, ponit Aueroës quòd vnum signum terræmotus est, quando aues non nisi cum tremore sedent super terram, ita quòd volant modicum ascendendo, & descendendo, quasi non essent securæ permanere super terram. Et causa non est alia, quia hoc habent ex instinctu naturæ; siue instinctus ille sit cognitio, siue non.

Secundum.

Secundum signum est turbulencia aquæ puteorum & faldedo, vel alter vapor inconuetus, & hoc est propter commixtionem exhalationis infra terram cum aqua illius putei.

Tertium.

Tertium signum est, quando res existentes in mari quodammodo tremunt, & mouentur: & fortè causa est, quia aliquid mouentur à parte exhalationis exeuntis de terra.

Quartum.

Quartum signum est tumor maris inconuetus siue vento: & causa huius est, quia exhalatione inclusa infra terram appetentes ascendere sursum, de facto ascendunt, saltem partes subriores, quæ commiscuntur mari in ascensu, & in

illa commixtione efficitur tumor maris.

Quinrum signum est, de quo quærit quæstio, & etiam ponit Aristoteles, scilicet tranquillitas, quia existente tranquillitate, exhalatio quæ est materia venti, includitur infra terram, & ex tali inclusione causatur terræmotus, vnà cum aliis causis.

3.

Sed sciendum, propter rationes in oppositum, quòd tranquillitas non est signum conuertibile terræmotus, quia sæpe fiunt terræmotus, vt dicit Aristoteles in isto secundo, non existente tranquillitate. Causa est, quia vna pars exhalationis inclusa est infra terram, & alia supra, per quam causatur ventus, & hoc contingit quandoque ex hoc, quia ventus veniens ab vna parte torus intrat terram per rimas, & concauitates terræ, & postea ventus veniens ab alia parte transit sic per terram. Verum est tamen quòd tunc fiunt maiores terræmotus, quando rota exhalatio includitur infra terram, & est tranquillitas supra terram.

Secundò patet, quòd non sit signum conuertibile, quia sæpe fit tranquillitas non existente terræmotu: & hoc pro tanto, quia tranquillitas illa fit propter alias causas, quàm propter introitum exhalationis infra terram: quia propter consumptionem exhalationis à Sole, aut per conuersionem ipsius in vaporem & materiam aquæ; vel etiam alio modo: scilicet, quando exhalatio est supra terram, & quando est magnus ventus; & tunc frigiditas superueniens præuenit congelando, & constringendo poros terræ priusquam subintret exhalatio, & tunc existente gelu fiunt magni venti.

Sexum.

Sexum signum, est quidam sonus, ad modum mugitus, vel tubæ, auditus infra terram. Causa est, quia tunc exhalatio interioris inclusa incipit fortificari, & percutitur ad latera terræ, quibus continetur, & ex illa percussione causatur sonus, qui multiplicatur ad auditum nostrum per partes subriores exhalationis exeuntis per poros terræ.

Septimum.

Septimum signum, est quædam nubecula parua, longa, & alba, situata versus Occasum. Causa est, quia tunc signum est, quòd non sunt venti superius, quibus distraharur illa nubecula, & idè permanet immobilis, & quieta. Et cum etiam non sit ventus hinc * inferius, signum est quòd sola exhalatio sit inclusa infra terram: & hoc signum modicum præcedit terræmotum, & idem est signum, vt dicit Aristoteles, sceniratis in mari.

* al. superius, sed originale habet inferius.

Octauum.

Octauum signum, est frigiditas aëris inconuetua ante ortum Solis sine vento. Causa est, quia exhalatio cum de sui natura sit calida, reddit aërem calidiorem, cum fuerit permixta aëri: & idè deficiente exhalatione, redditur aër frigidior, & sic frigiditas illa est signum quòd exhalatio sit inclusa infra terram, & non permixta aëri super terram. Alia causa est, quia per talem frigiditatem inconuetam, pori terræ clauduntur, & constringuntur, & prohibetur exitus exhalationis: modò exhalatio inclusa fortificatur per antiperistasin, & ipsa fortificata est causa terræmotus. Ista ergo sunt signa, quibus homo potest primò scire terræmotum esse futurum. Et hoc de primo.

ARTICVLVS II.

Signa sequentia, & effectus consequentes terramotum.

4.
Primus effectus sequens terramotum.

Quarantùm ad secundum, dicit Aristoteles, quòd primum signum, siue effectus concomitans terramotum, est magnus sonus auditus in loco terramotus: & quandoque sonus ille est maior, & quandoque minor, ad modum soni tubæ, vel mugitus animalium: & quandoque sonus ille est valde terribilis. causa est, quia in terramotu, terra dirumpitur ex impetu exhalationis impellentis sursùm, & ex tali fractione, & ex tali percussione ad latera concauitatis, causatur sonus: & diuersitas sonorum prouenit ex diuersitate exhalationis impellentis secundum fortitudinem, & debilitatem, & ex diuersitate laterum concauitatis in figura, ad quam fit reflexio: nam quando exhalatio est multa, & fortis, & foramen exitus sit magnum, & amplum, tunc causatur sonus magnus, & terribilis. Sed quando locus exitus fuerit strictus ad modum meatus, vel tubæ, & exhalatio fuerit fortis impellendo, tunc auditur sonus altus, & acutus.

Secundus.

Secundus effectus consequens terramotum, est fractura terrarum, casus ciuitatum, vel subuersio, & ruina domorum. Causa est, quia propter fortitudinem exhalationis inclusæ, terræ superflans nõ sufficit resistere, & ideo diuiditur impetu exhalationis, & partes cadunt deorsum in concauitatem, & similiter domus, vel ciuitas, si fuerint vicinæ loco exitus exhalationis.

Tertius.

Tertius effectus, est generatio nouorum fontium, lacuum, & stagnorum. causa est, quia concauitas, in qua includebatur exhalatio, est valde profunda, & decliuis, & ideo aquæ generatæ in locis superioribus circumstantibus decurrunt ad illam concauitatem, tanquam ad locum decliuorem.

Quartus.

Quartus effectus, est effusio maris super terram ad modum inundationis. causa est secundum Aristotelem, quia exhalatio exiens de loco terræ, cum fuerit multa, exit cum impetu magno, & æccidit, quia obuiat exhalationi venienti in contrarium, quæ etiam est fortis, & imperuosa, & ex tali concursu ventorum contrariorum, qui sunt magnæ virtutis, eleuatur magna portio maris, & defertur vsque ad alia loca, vbi sit diffusio ipsius super terram, & quandoque submersio, & alia mala.

5.
Quintus.

Quintus effectus, est obscuratio Solis sine nube. Causa est, quia exhalatio ista exiens de loco terramotus, ascendit superius cum quibusdam fumis spissis secum eleuatis, qui interponuntur inter visum nostrum; propter quam interpositionem Sol obscuratur, & quandoque stellæ de nocte.

Sextus.

Sextus effectus, est generatio nouorum montium. & causa est, quia exhalationes eleuatæ secum deferunt multos pulueres, & partes terræ, & etiam lapides, & huiusmodi, quæ sunt in concauitate, quæ post exitum vniuntur ad inuicem, & cadunt in vnum locum, efficiendo montem.

Septimus.

Septimus effectus, est diuisio terrarum, & aliquorum montium, qui prius erant coniuncti. Sicut dicunt Authores, quòd Sicilia prius erat conti-

Senti oper. Tom. III.

nuata Italiz, sed postea per terramotum, & mare separatæ sunt ab inuicem. Causa est, quia per terramotum inter montes remanet quædam concavitas, quam propter decliuitatem subintrat aqua.

Octauus effectus, est aperitio nouarum Insularum, & hoc propter eandem causam.

Octauus.

Nonus, sequitur incineratio, vel combustio locorum, vel ciuitatum. Causa est, quia quandoque exhalatio propter velocitatem morus, & impetum, quo exit de terra, incenditur, & inflammatur, & defertur vsque ad aliquas ciuitates, vel loca, quæ comburuntur ab exhalatione incensa.

Nonus.

Decimus consequitur mortalitas, pestilentia & multitudo morborum, quandoque hominum, quandoque aliorum animalium. Causa est, quia exhalatio illa inficitur malis qualitatibus excuntibus sub terra, à quibus alterabatur. Et quia exhalatio talis commiscetur aëri, quem inspirant animalia, ideo faciliter inficiuntur ab huiusmodi exhalatione. Vel potest dici, quòd huiusmodi pestilentia prouenit ex desiccatione aëris ab exhalatione eleuata de terramotu, ad modum quo dicebatur de mortalitate consequente stellæ comatam. Ista ergo sunt signa, & effectus consequentes terramotum.

Decimus.

Tunc de remediis contra terramotum dicit Plinius, quòd melius est habitare in vallibus quàm in montibus, & tamen melius est habere domos subterraneas, vel etiam bassas, quàm altas. Rationes sunt solutz per dicta.

QUESTIO VIII.

Utrum tonitruum sit extinctio ignis in nube?

ARGVITVR quòd sic. Quia sicut est de sono causato post impositionem ferri candentis in aquam, ita videtur esse de sono, qui est tonitruum: sed sonus talis fit extinctione, &c. Maior patet, quia isti duo videntur esse consimiles, nec differunt ab inuicem, nisi secundum magnum, & paruum, intensum & remissum: & minor patet, quia sonus ille causatur ex extinctione ferri candentis in aqua, in quam ponitur.

1.
Arg. 1.

Secundò, quia in generatione tonitruum ignis includitur in nube aquosa, vel saltem aliquid, quod est de natura illius: scilicet exhalatio calida & sicca: ergo in nube ex extinctione causatur sonus, sicut per similitudinem in aliis extinctionibus hinc inferius: ergo ille sonus videtur esse tonitruum, & per consequens generatur, &c.

Secundum.

Tertiò arguitur per Aristotelem & Lincolnensem, primo Posteriorum, vbi definiunt tonitruum, dicentes, quòd *Tonitruum est extinctio ignis in nube.*

Tertium.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto. In ista quæstione videndum est de materia, de forma, agente, fine, & effectibus tonitruum. Et sic prima conclusio, sit ista: quòd tonitruum generatur ex exhalatione calida & sicca. Probatur, primò, quia eadem videtur esse materia conuersionis & fulminis, & tonitruum: nam ista simul & semel fiunt in eadem nube, siue in eodem loco:

2.
Materia tonitruum.

sed materia conuulsationis & fulminis est exhalatio: idem etiam tonitruum. Secundò, quia simul ascendunt vapores & exhalatio usque ad mediam regionem aeris: ergo probabile est quòd in illa media regione exhalatio includatur infra vaporem: ergo in illo vapore fortificabitur, exhalatio in virtute, & hoc per antiperistaltism, eò quòd circumdata contrario: ergo ex illa fortificatione petit exitum à nube, propter sui leuitatem, & hoc non nisi percutiendo latera nubis: igitur ex tali percussione causabitur sonus, qui sonus vocatur *Tonitruum*, quia ex tali percussione generatur sonus, vt patet 2. de *Anima*. Tertiò, quia simile est de generatione soni facti quando flamma, vel ferrum extinguitur in aqua, & de sono factò in nubibus: modò sonus ille causatur ex quibusdam fumis leuibus, qui propter leuitatem appetunt ascendere à ferro per aquam: ita consimili modo sonus tonitruum causatur ex motu talis fumi, scilicet exhalationis per nubem, vel aerem ipsum diuidendo. Quartò, quia omnium impressionum quæ fiunt, materia est exhalatio, vel vapor: sed non apparet quomodo vapor potest esse materia talis soni: ergo non oportet quòd sit exhalatio.

3. *Modus generationis tonitruum.*
Tunc igitur de modo generationis tonitruum ex exhalatione, sciendum, quòd tonitruum potest generari tripliciter: vno modo ex percussione exhalationis ad latera nubis, in qua includitur. Alio modo ex disruptione, vel fractione illius nubis per imperum exhalationis. Tertiò, per motum flammæ per aerem, ita quòd exhalatio sic inflammata & mouetur, & ex motu illius flammæ fit sonus, quem antiqui vocabant *Risum Vulcani*, quemadmodum videmus quòd flamma candelæ per aerem facit sonum. Si primo modo fiat tonitruum, hoc potest esse dupliciter, vno modo, quia exhalatio percutiens latera nubis, fit inflammata: & alio modo, quia non fit inflammata: & quocumque modo fiat sonus ille, est longus, magnus, & fortis, ad modum sonorum, qui fiunt ex rotis quadrigrarum: & sic dicit Albertus. Si secundo modo, etiam potest esse, quia exhalatio fit inflammata, vel non: & siue sit, siue non, dum tamen nubes rumpantur per imperum exhalationis, fit vnus sonus magnus & fortis, non tamen longus, sicut si pannus rumperetur velociter secundum longum: verbi gratia; in exemplo: nam cum castaneæ fiunt bene calefactæ in igne, ita quòd fumi inclusi infra pellem fortificantur, & intenduntur, tunc petentes exitum, propter intensionem maiorem caloris, rumpunt pellem castaneæ, & fit magnus sonus secundum quantitatem materiæ; quæ tamen est breuis. Ita consimiliter nubes aquosa est quasi pellis circumdans exhalationem, quæ fortificata concutit nubem & causat sonum, & quandoque dirumpit. Patet igitur ex istis, quòd efficiens tonitruum est exhalatio percutiens latera nubis, & flamma conuulsationis mota per aerem, sed huiusmodi materia est nubes, ad quam percutitur, vel etiam exhalatio, vel aer, per quem mouetur.

4. *Forma tonitruum.*
Sed forma tonitruum est sonus, quia à sono exhalatio denominatur tonitruum, & aliunde non. Sed de diuersitate sonorum tonitruum dicit Aristoteles, quòd hoc proueniat ex diuersitate nubis, secundum magnitudinem, vel paruitatem, seu densitatem, & raritatem: & secundum diffinitatem figuræ nubis in sua concauitate. Prouenit etiam ex disconformitate exhalationis secundum

fortitudinem & debilitatem impellendo: & ideo aliter causatur sonus quando nubes dirumpitur, quam quando percutitur in dirupta.

Tunc de causa finali: potest dici vno modo quòd tonitruum sit finaliter ad terrendum homines, & præ timore illius, magis sint moti ad cogitandum de Deo, & attribuendum sibi reuerentias. Alter potest dici quòd tonitruum sit finaliter ad purgandum aerem, scilicet quia ex tremore consequente tonitruum, contrumpatur eius viscositas, & aliæ qualitates inficientes. Et ideo ponit Albertus quòd aliquando mortalitas cessabit per tonitruum.

Tunc de effectibus tonitruum, dicitur communiter, quòd duo effectus ipsum consequuntur; vnus quando aer fortiter tremit, consequenter ad tonitruum, & ex isto tremore, siue illo fulmine, animalia prosternuntur & arbores, & huiusmodi effectus, qui fulmini attribuntur. Alius effectus, quia quædam animalia efficiuntur surda, & quandoque homines per tonitruum. Causa est, quia ex tali forti tremore aeris dirumpitur quædam subtilis pellicula includens aerem conuulsalem autem, quæ vocatur *Meninga*, & tunc euanescit aer, ad quem, siue apud quem debet fieri auditio. Ex quo patet quæ sunt causæ huiusmodi effectus fulminis & tonitruum.

5. *Dubium 1.*
Sed dubitatur primò verum exhalatio inclusa infra nubem occupet totum locum concauitatis nubis. Si non videtur quòd ibi sit vacuum: si sic, ergo non mouebitur concutiendo latera nubis. Ad istud responderetur, quòd in principio exhalatio, cui aer est commixtus, occupat totum locum nubis, sed postea per circumstantiam nubis contrario exhalatio fugiendo condensatur, & aer sibi permixtus rarefit, & hoc per locum, à quo fugit exhalatio, & postea exhalatio fortificata propter circumstantiam petit exitum à parte superiori, propter lenitatem eius, vbi nubes est spissior, & densior, & idem reflectitur à nube, quandoque deorsum, quandoque ad latera.

6. *Dubium 2.*
Secundò dubitatur, quomodo nubes, cum sit materia rara, & potiosa ad modum fumi, vel caliginis, qualiter possit reflectere materiam ita impetuofam, vel etiam detinere, sicut est exhalatio calida, & sicca, cum ipsa sit subtilis, vel valde penetratiua propter sui leuitatem? Responderetur, quòd nubes, in qua fit tonitruum, non est ita rara sicut est fumus, vel caligo, sed bene densa est, & spissa, modicum differens à natura aquæ propter spissitudinem: cuius signum est, quòd nubes talis, in qua auditur tonitruum, semper est magna, & quandoque ex ipsa fiunt grandines.

Ex isto potest patere quare temporibus intermediis potius fit tonitruum, quam hyeme, vel æstate. Causa est, quia hic maior copia est exhalationis, & cum hoc, est sufficiens frigiditas mediæ regionis.

Et si dicas; videtur quòd semper tonitruum fieri debeat, vel vt in pluribus, quia exhalatio semper eleuatur cum vapore, in quo includitur. Responderetur, quòd hoc non sufficit, sicut dictum est; sed requiritur multitudo exhalationis, & cum hoc intentio frigiditatis circumstantis, & forte quia multoties fit tonitruum, quando tamen non audimus propter paruitatem,

7. *Dubium 3.*
Tertiò, dubitatur, quare dicit Seneca quòd quandoque auditur tonitruum existente serenitate: ergo non requiritur nubes circumstantis exhalationem? Responderetur, quòd si ita sit, quòd tonitruum

Causa finalis.

Effectus.

Dubium 1.

Responso.

Dubium 2.

Responso.

Dubium 3.

Solutio.

tonitruum fiat existente serenitate, quod tunc exhalatio includitur in aëre frigido mediæ regionis, & tunc consimilis effectus sequitur, sicut si includeretur in nube.

6. *Tonitruum non est extinctio ignis in nube.*
 Secundum hoc responderetur ad quæsitum, quod tonitruum non sit extinctio ignis in nube. Probat ex dictis: quia tonitruum est sonus factus ex motu exhalationis in nube, vel per nubem, vel per aërem. Secundò, si ita esset, sequeretur quod priùs fieret coruscatio, quàm tonitruum: consequens est falsum, ut determinat Aristoteles *in isto secundo*, ubi vult quod priùs fiat tonitruum quàm coruscatio, cum priùs appareat coruscatio ex hoc, quia visus anticipat auditum. Et probatur consequentia, quia priùs mutatur ignis quàm extinguitur. Tertiò, quia vel ignis ille esset ibi generatus, vel aliunde veniret. Si ibidem generetur, non videtur quod statim debeat ibi extingui: nec aliunde venit, ut probat Aristoteles in litera. Quartò, quia quandoque post tonitruum videmus ignem de nube exire & descendere ad terram, quod non esset, si esset extinctus in nube.

7. *Ad 1. argum. principale.*
 Per hoc ad rationes. Ad primam, simile est, &c. Dico quod simile est in hoc, quod sonus, qui est tonitruum, causatur ex motu exhalationis in nube, vel per nubem, quemadmodum videmus quod sonus in extinctione ignis causatur ex motu fumorum calidorum ipsius ignis per aquam, qui fumi sunt ad modum exhalationis. Sed dissimile est quod in nube non extinguitur ignis, nec est ignis extinguendus quando fit tonitruum, sicut est quando ignis ponitur in aquam.

Ad 2. Ad secundam, dico quod exhalatio illa non extinguitur in nube, sed frangit nubem, & tota simul exit descendendo deorsum.

Ad 3. *foris experimentialiter.*
 Ad tertiam, dico quod Aristoteles & Lincolnienensis loquuntur exoterice, secundum opinionem antiquorum.

QVÆSTIO IX.

Utrum coruscatio sit possibilis?

1. *Arg. primò.*
ARGVITVR quod non. Nam si sic, tunc coruscatio fieret in nube: modò consequens est contra experientiam, quia sæpè fit coruscatio existente serenitate. Et similiter, cum coruscatio sit quædam claritas; minùs debet apparere in locis densioribus ubi sunt nubes, quàm in rarioribus sine nube. Tenet consequentia per Aristotelem *in isto secundo*.

Secundum. Secundò, quia si coruscatio sit possibilis, tunc fieret ex eadem materia, ex qua fit tonitruum: modò consequens est falsum, quia citò disparet coruscatio, & tamen diu auditur tonitruum: quod non esset, si fieret ex eadem materia: & consequentia tenet per Aristotelem *in secundo huius*.

Tertium. Tertiò, quia aliqua impressiones ignitæ non causant claritatem, nec possunt causare, quanta est claritas coruscationis; ergo nec etiam coruscatio. Consequentia tenet, quia omnium impressionum ignitarum, eadem est materia, & efficiens consimile, ut dictum fuit in primo libro. Patet autem de stellis cadentibus, & capris saltantibus, quæ non faciunt claritatem tantam.

Oppositum patet per Aristotelem *in isto secundo*: & patet per experientiam: & ista quæstio non est dubia: sed dubium est de causis, & modo generationis ipsius. Et ideo in ista quæstione videbitur primò, de causis, & modo generationis coruscationis. Secundò, videbitur de causis apparentibus, quæ contingunt circa coruscationes. Et tertiò breuiter de effectibus eius.

ARTICVLVS I.

De causis, & modo generationis coruscationis.

2. **Q**uantum ad primum, sciendum quod infra nubem aquosam quandoque includuntur multæ exhalationes calidæ & siccæ, quodammodo tenaces & vinctuosæ, quæ intenduntur & fortificantur per antiperistasin, propter frigiditatem nubis circumstantis, quæ fortificatæ petunt exitum à nube, à qua propelluntur quandoque deorsum, quandoque ad alias differentias positionis: & quia motus habet calefacere & inflammare, ut dictum fuit, ideo quandoque inflammantur exhalationes istæ à propulsu à nube, & apparent coruscationes, & tunc nubes diuiditur, & ex illa diuisione fit sonus, & apparet fulgor, & propter claritatem, & splendorem vocatur *coruscatio*, ita quod eadem est materia, & propter sonum vocatur *tonitruum*.

Secundò, sciendum quod non solum illæ exhalationes inflammantur per motu localem, sed quandoque igniuntur per solam fortificationem caloris à frigido circumstante.

3. Ex istis patet, quis sit modus generationis coruscationis, & quæ sint causæ eius: nam causa coruscationis materialis, est exhalatio calida & sicca, aliquid vinctuosa. Sed causa efficiens remota est frigiditas nubis circumdantis exhalationem. Sed causa propinqua, & immediata eius, vel est motus inflammans propter velocitatem, vel calor fortificatus per antiperistasin. Sed causa eius formalis est splendor, vel claritas, quia à claritate exhalatio vocatur *coruscatio*, & aliter non. Et fortè causa finalis est salus quorundam viuentium hinc inferiùs; quia per talem inflammationem consumuntur multæ humiditates viscosæ, & infectuosæ aëris: quamuis etiam corrumpantur aliqua viuentia, ut postea dicetur.

4. *Tonitruum & coruscatio differunt.*
 Tertiò, sciendum quod quamuis tonitruum & coruscatio fiant ex eadem materia: tamen differunt, quia priùs causatur sonus ex illa materia quàm fiat coruscatio; scilicet ex eo quod exhalatio priùs mouetur per nubem, quàm sufficiat nubem diuidere; & ex tali motu causatur sonus, & quandoque simul fiunt coruscatio & tonitruum, tamen partialiter. Verum tamen est, quod quamuis priùs fiat tonitruum, priùs tamen appareat coruscatio. Cuius causa est, quia lumen multiplicat se per alterationem, & quodammodo subito, & non temporaneè: sed sonus multiplicatur per motum localem, quia ad hoc quod audiatur tonitruum, requiritur quod sit quidam tremor aëris proueniens de nube ad aërem: & semper motus localis requirit temporaneam cessationem.

Quartò, sciendum de magnitudine nis, quia non solum fit coruscatio pe

tionem materię, sed multę partes eius fiunt per reflexionem luminis. Vbi sciendum, quod corpora densiora magis nata sunt reflectere lumen quàm corpora rariora, & ideò nubes circumstantes materiam inflammatam resplendent, propter reflexionem luminis ad ipsas nubes, & ideò hęc apparet coruscatio maior, quàm si non esset nubes. Et sic patet quod tempore nebuloso, & obscuro, maiores debent apparere coruscationes quàm tempore sereno, & lucido, propter duo. Primò, propter reflexionem maioris claritatis. Secundò, quia tempore obscuro, minùs obfuscat claritas coruscationis, quàm tempore sereno, vel lucido. Ideò non solùm talis reflexio claritatis fit ad nubes, sed etiam ad aërem inspissatum, cui sunt multi vapores admixti; & propter hoc dicunt Perspectiui quod crepuscula ante ortum & post occasum solium fiunt propter reflexionem radiorum Solis existentis sub Horizonte ad aërem inspissatum propter vaporem admixtum. Patet ergo de natura & causis coruscationis, & quomodo generatur. Et hoc de primo.

ARTICVLVS II.

De causis apparentibus, quę contingunt circa coruscationem.

6. **Q**uantùm ad secundum, numeranda sunt accidentia, quę contingunt circa coruscationes. Accidunt enim primò, quia coruscationes sæpiùs fiunt quàm tonitrua. Causa est ista, quia aliquando fit coruscatio ex fortibus causis, sicut ex multa exhalatione, & forti; à frigido circumstante multo, & satis intenso, quia hęc propter fortitudinem materię & agentis, non solùm coruscatio fit, imò & tonitruum; sed aliquando fit coruscatio ex leui materia, & absolutè debili; & tunc causa non sufficiunt causare tonitruum, quamuis sufficiant causare coruscationem. Modò sæpiùs pater fieri coruscatio ex materia forti, vel ex materia leui, quàm tonitruum ex forti solùm.

Secundò accidit quod coruscatio sæpiùs fit locis, & temporibus temperatis, quàm intemperatis: Causa est, quia ad generationem coruscationis requiritur competens multitudo exhalationis eleuatę sursum; & cum hoc frigidum in medio interstitio satis intensum: modò ista fiunt meliùs tempore temperato vt Vere, vel Autumno, quàm in Hyeme, vel Æstate. Et consimiliter de locis, nam in frigidis prohibetur eleuatio exhalationis, propter constrictionem pororum terrę. Sed in æstate exhalatio consumitur, & etiam in locis excessiuè calidis. Et ideò dicit Plinius, quod sæpiùs fiunt coruscationes in Italia, quàm in aliis partibus; eò quod locus ille est temperatior.

7. Tertiò, accidit quod plures fiunt coruscationes in extremitatibus nubium, quàm in medio nubis. Causa est ista, quia quandoque fit coruscatio per inclusionem exhalationis infra nubem, vt fuit dictum. Sed quandoque fit per motum exhalationis inter nubes, & hoc post diruptionem nubis spissę & magnę, in qua materia includebatur: modò coruscatio facta ex huiusmodi motu colorat extremitates nubium, inter quas

mouetur: & quia sæpiùs fit ex tali motu quàm per inclusionem, ideò sæpiùs apparet coruscatio in extremitatibus nubium, quàm in medio.

Quartò, accidit quod coruscationes apparentes in medio nubis sunt tortuosę: ita quod apertura illa, in qua apparet claritas, non est directę, sed torta. Causa est ista, quia coruscatio apprens in medio nubis fit per inclusionem exhalationis in nube, & ideò apparet per diuisionem nubis; & quia nubes est difformis in raritate, & densitate, ideò non diuiditur regulariter, sed difformiter, & tortuosè: modò secundùm figuram diuisionis nubis apparet figura coruscationis.

8. Quintò, accidit quod audiuntur tonitrua quando apparet coruscatio in medio nubis, & non audiuntur quando apparent in extremitatibus. Causa est, quia quando apparet in medio nubis, tunc materia includitur in nube, per cuius motum infra nubem causatur sonus, & etiam per diruptionem nubis ex impetu exhalationis; sed cum coruscatio apparet in extremitatibus nubium, tunc materia non includitur, nec fit sonus, nisi fuerit inoducus, ad modum illius soni, qui fit ex ascensu flammę.

Sextò, accidit quod magis fiunt coruscationes post transitum tempestatis, quàm durante tempestate. Causa est, quia humiditates aqueę sunt deplurę deorsum post tempestatem, & humiditates remanentes superiùs magis sunt digestę per calorem, & aptiores sunt ad recipiendam inflammationem, quàm antea.

Septimò accidit, sicut tactum fuit in argumentis, quod quandoque apparent coruscationes sine nube. Causa est ista, quia quamuis in Horizonte nostro non sint aliquę nubes: tamen in Horizonte satis propinquo, sunt nubes, in quibus fiunt coruscationes, & hęc claritas illius coruscationis reflectitur ad aërem inspissatum superiùs in Horizonte nostro. Et hoc de secundo.

ARTICVLVS III.

De effectibus coruscationis.

9. **D**E tertio, scilicet effectibus coruscationis: primò in generali consumitur humiditas vntuosa aëris. Secundò, coruscatio interficit quasdam plantas & vegetabilia, consumendo flores, & fructus arborum, & plantarum, & hoc facit ipsos marcescere; & quandoque decolorando solùm. Tertiò decolorat vultum hominis. Et quartò nocet oculis; & omnia ista proueniunt ratione siccitatis, & malitię materię. Ex istis patet quę sit natura coruscationis; quę accidentia eius, quomodo generetur, & qui sint eius effectus.

Ad rationes. Ad primam. *Tunc fieret in nube, &c.* Verum est, quandoque fit in nube, quandoque sine nubem per reflexionem claritatis ad aërem inspissatum.

Et quando dicitur, *Minus debet fieri, &c.* Dico quod imò similiter debet apparere tempore nebuloso, quàm tempore claro, & sereno, propter causas priùs dictas: quemadmodum videmus quod combuistio domus à remotiori viderur, & magis incensa de nocte, quàm de die, & adhuc magis

Ad argum. 1. principale.

Ad 2.

magis de die, si tempus fuerit obscurum, quàm si fuerit clarum & serenum. Concedo tamen quòd sæpiùs fit coruscatio quàm tonitruum, eò quòd quandoque fit per inclusionem materiæ infra nubem, & quandoque per motum materiæ inter nubes: sed tonitruum solùm fit cùm materia includitur infra nubem. Similiter coruscatio citò disparet, cùm materia est rara, & faciliter consumitur vntuositas per inflammationem.

Ad 3.

Ad tertiam, *Aliæ impressiones*, &c. Negatur

consequentia: primò, quia aliæ impressiones fiunt remotiùs à nobis, in superiori regione aëris; ideò dato quòd facerent tantam claritatem, non tamen apparet nobis propter distantiam. Secundò, possibile est quòd ibi non sit tanta abundantia materiæ, quanta est vbi apparet maior. Tertio, quia coruscatio apparet maior quando fit per inflammationem, propter reflexionem claritatis ad nubem circumstantem. Et hæc sint dicta de secundo Libro.

Explicunt quæstiones secundi libri Meteororum.

LIBER

LIBER TERTIVS

METEORORVM.

QVÆSTIO PRIMA.

Utrum Typhon, Ecnephas, & Incensio sint exhalationes sicca?

I.
Arg. primū.

RGVITVR quòd non : quia tunc descenderent de nube. Consequens est falsum, quia exhalatio sicca est, & per consequens habet ascendere sursum, potius quàm descendere deorsum; & patet consequentia per Aristotelem in principio tertij.

Secundum.

Secundò, istæ impressiones quandoque existente serenitate apparent; igitur non est necessarium quòd descendant de nube, cuius tamen oppositum dicit Aristoteles. Antecedens patet ad experientiam, & etiam dicit Seneca *in naturalibus quaestionibus*.

Tertium.

Tertiò, arguitur specialiter de Typhone, quia si exhalatio sicca esset Typhon, tunc illa moueretur circulariter; modò consequens est falsum, quia cum Typhon sit quoddam mixtum imperfectum, oportet quòd moueatur secundùm naturam elementi prædominantis; modò cum in ipso non prædominetur cælum, sequitur quòd ipsum non moueretur circulariter. Et patet consequentia, quia soli cælo inest motus circularis secundùm naturam, vt patet *1. Cali*.

Quartum.

Quartò, Typhon ascendit à terra; igitur non descendit à nube. Tenet consequentia, quia isti sunt motus contrarij. Et antecedens apparet, quia in ascensu suo eleuat res iacentes super terram.

Quintum.

Quintò, vel descenderet à nube naturaliter, vel violenter: si violenter, hoc maximè esset motu expulsionis à nube; modò hoc non potest esse, quia omne mouens simul est cum moto, 3. *Physicorum*: modò ibi non apparet mouens cum exhalatione: nec naturaliter, cum sit de natura ignis.

Sextum.

Sextò, non est verisimile, nec apparet quomodo tanta materia possit includi, quanta est moles, & magnitudo ipsius Ecnephas.

Oppositum.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto tertio.

In ista quaestione primò videndum est de Typhone. Secundò, de Ecnephas. Tertiò, de Incensione.

ARTICVLVS I.

De Typhone.

QVANTUM ad primum sciendum est, quòd Typhon est ventus ille, qui directè descendit de nube circulariter vsque ad terram, super paruam portionem terræ, mediante quo eleuantur pulueres, & stramina; & quando est fortior, tunc eleuatur aliquid aliud magnum. 2.
Typhon quid.

Secundò sciendum, quòd ventus iste generatur per hunc modum: quia in nube aquosa sufficienter frigida includitur exhalatio satis subtilis, quæ fortificata interius propter circumstantiam contrarij petit exitum de nube; & quia est materia leuis, idèd cum impetu ascendit ad partem superiorem nubis, à qua iteratò propellitur deorsum, & ex ista violentia propulsus diuidit nubem in parte inferiori, vbi est debilior, & in eodem impulsu descendit circulariter vsque ad terram, & iteratò reflectitur à terra. Ex quo patet quæ sunt causæ Typhonis, quia eius materia est exhalatio sicca, sed propulsus à nube est efficiens, & motus circularis est eius forma, à qua denominatur *Typhon*, & eius causa finalis fortè est purgatio aëris. *Quomodo generetur.*

Tunc igitur de differentia eius à fulmine, de quo prius dicebatur, dico quòd differunt à parte materię, quia Typhon est ex materia grossiori, quàm sit fulmen, nam fulmen est magis penetratiuum. Secundò, differunt ex parte motus, quia fulmen mouetur deorsum, sine circulatione, Typhon autem mouetur circulariter. Tertiò, differunt ex parte qualitatum, quia materia Typhonis est sicca ad modum materię veni, & non inflammatur, sed materia fulminis est intensa, idèd secundùm Aristotelem non solum fulmen percutit, sed cum hoc etiam adurit. 3.
Quomodo differat à fulmine.

Contrà dubitatur primò, quia Typhon diuidit nubem in parte inferiori, eò quòd in illa parte est debilior. Contrà, primò, quia videmus quòd si aër includatur infra aquam, ita quòd maior spissitudo aquæ sit supra aërem, quàm subtrus, tum aër non perit exitum à parte inferiori, quamuis ibidem aqua sit debilior, sed propter leuitatem eius nititur ascendere in parte superiori, quamuis inferior sit debilior. *Obiectio prima.*

Secundò, quia ista pars nubis est fortior, & magis compacta vbi est frigiditas magis condensans aërem, vel vaporem, sed hoc est in parte inferiori, cum sit remotior ab elementis calidis, & à cælo. *Secunda.*

Tertiò probatur quòd impossibile est fieri Typhonem, quia impossibile est exhalationem, quæ est *Tertia.*

est materia venti, ascendere vsque ad mediam regionem aëris; igitur impossibile est fieri Typhonem. Antecedens per Aristot. 2. huius, & propter hoc non sunt venti in cacuminibus montium. Et probatur consequentia, quia Typhon non potest generari, nisi per inclusionem materiae venti infra nubem in media regione aëris. Et continuatur consequentia, quia nunquam mouetur ventus circulariter, idèd omnis ventus est lateralis, vt patet in 2. huius, sed Typhon est quidam ventus, vt patet in isto 3. igitur, &c.

Quartò, dubitatur de modo generationis, vnde generatur motus circularis illius Typhonis.

Ad ista, & ad primum dico, quòd non est simile de aëre ascendente per aquam, & de Typhone ascendente per nubem; nam aër petit exitum ab aqua solùm propter eius leuitatem existens in aqua, & non propter magnam contrarietatem, quam habet cum qualitibus primis ad qualitates nubes.

Ad secundum, in ista parte, &c. Concedo quòd vbi est remissior frigiditas ibi est nubes tenuior, supposita æquè longa actio; modò in medio mediæ regionis est frigiditas intensior ibi, vel prope quam est superior pars nubes; sed in inferiori parte est pars nubes inferiùs, quæ est magis propinqua calori prouenienti ex refractionibus radiorum Solis. Et si dicas contrà, quòd possibile est partem nubes superiorem esse in superiori parte mediæ regionis, quæ est propinquior elementis calidis, & per consequens pars inferior nubes esset magis compacta. Dicitur quòd si quandoque ita sit quòd nubes vna cum exhalatione eleuetur vltra medium mediæ regionis, quòd tunc exhalatio diuidit nubem in parte superiori; sed hoc non experimur propter interpositionem nubes. Aliter, quòd nunquam nubes ascendit vltra medium mediæ regionis, saltem notabiliter, quia priùs condensaretur antequam ibi veniat; vel materia non est ita compacta quòd ad tantum sufficit eleuari.

Ad tertium, exhalatio, &c. Nego antecedens, imò exhalatio, quæ est materia ventorum, bene potest eleuari mixta cum vaporibus grossis ad mediam regionem aëris, & quamuis priùs fuerit debilis, tamen post congregata infra nubem intenditur, & efficitur magnæ virtutis ad impellendum, & mouendum, vt dictum fuit priùs.

Aliter etiam dicitur, quòd materia ex qua generatur Typhon, seu Ecnephias non est sicca ita purè, sicut est materia venti, sed est vinctuosa, vel saltem aliquantulum magis tenax; & idèd diutius retinet calorem eleuantem, & minùs potest repelli à frigiditate mediæ regionis, & idèd altius ascendit, ita quòd materia ista est quodammodo media inter materiam impressionum ignitarum, quæ generantur in alto, & materiam venti. Et per illud ad confirmationem.

Ad quartam dico quòd motus circularis Typhonis prouenit ex hoc, quòd ventrus veniens de loco ampliori in locum magis angustum incedit non rectè, sed lateraliter, & quodammodo circumueniendo, vt patet vbi ventus intrat per portam, vel viam strictam in medio duorum murorum. Et hoc est, quia à lateribus strictioris loci ventus reflectitur ad latus, & alia pars insequitur, & sic fit ibi quædam gyratio; modò sic fit de exitu exhalationis de nube; quia concauitas nubes est ampla, & locus vbi est nubes diuisa satis angustus, in comparatione ad concauitatem.

Scoti oper. Tom. III.

Aliter dicunt alij, quòd Typhon venit motu directo ad terram, sine gyro, à qua reflectitur in seipsum; & sic ex transitu illorum ventorum contrariorum, vnus incedit ad terram, & reliquus reflectitur à terra, & sic causatur motus circularis.

Tunc de effectibus Typhonis. Vnde primus effectus istius est calefactio, quia per propulsum, & velocitatem motus, acquirit calorem. Secundò, Typhon alterat animalia, sicut homines ad infirmitates mediante illo calore, & etiam per alias qualitates. Tertio, dar nocumentum oculis, & maculat faciem. Quarto, quandoque quando fuerit fortis eradicat arbores, quia per impetum suæ gyrationis circumdat ramos arborum, & postea per reflexionem à terra, quodammodo retorquendo arborem, ipsam extrahit, vel eradicat. Quintò, quandoque eleuat aliqua corpora, & violenter disportat de vno loco in alium sicut hominem, & quandoque eleuat nauem de mari, sicut dicit Seneca, & quandoque eleuat magnam partem aquæ, & multa alia. Et hoc de primo.

8. Effectus Typhonis.

ARTICVLVS II.

De Ecnephia.

Quantum ad secundum, sciendum quòd Ecnephias dicitur iste magnus ventus, qui cum impetu magno simul descendit motu recto ad terram, & prostermit, seu percutit, quicquid sibi subest prope terram. Et generatur isto modo, quia infra nubem valde intensè frigidam includitur exhalatio multa terrestris ad modum, quo multus aër includitur intra vesicam, quæ exhalatio fortificata intus per antiperistaltin petit exitum à nube, & tandem deferendo secum magnam partem nubes descendit cum impetu vsque ad terram, & hoc propulsa à parte superiori nubes.

9. Ecnephias quid. Quomodo generetur.

De differentiis eius ad Typhonem, primò enim Typhon est ex materia subtili, sed Ecnephias ex materia valde grossa. Secundò differunt, quia Typhon mouetur circulariter, & Ecnephias motu recto. Causa est, quia Ecnephias non exit de nube per locum angustum, sed amplum, secum deferendo inferiorem partem nubes.

Quomodo à Typhone differat.

De effectibus eius dicit Aristoteles, quòd in descendente Ecnephia apparet magna obscuritas super terram, & hoc propter commixtionem multarum exhalationum aëri, quæ sunt valde grossæ, & terrestres. Secundò, accidit post casum Ecnephiæ magna pluuia, & hoc propter partes nubes, quas secum attulit in descendendo.

Etiam effectum.

ARTICVLVS III.

De incensione.

De tertio, de Incensione sciendum est, quòd quandoque contingit quòd Typhon descendens deorsum, quandoque incenditur & inflammatur præ velocitate motus, & etiam præ incensione suæ qualitatis, & tunc materia illa inflammata vocatur incensio, & apparet quasi rota quadrigæ ignitæ circumuoluta. Quandoque etià contingit quòd materia Ecnephiæ incendatur ex

10. Incensio quid.

confimili casu, & etiam illa vocatur *incensio*, & apparet quasi diluuium ignis, & per tales ciuitates comburuntur, & regiones, & hoc testantur multi auctores, & etiam videtur innuere Aristoteles in libro suo de Mundo. Patet igitur quomodo generatur,

I. Ad rationes. Ad primam, *tunc, &c.* Concedo consequentiã & consequens, & ad probationem, concedo quod est leuis, tamen violenter propellitur deorsum, quemadmodum quandoque constitutus inter digitos violenter propellitur sursum.

Ad 2. Ad secundam, *ista quandoque apparent in serenitate.* Multi negant illud, & nescio si sit experientiam, tamen si ita sit, tunc exhalationes ista eleuata superius intenduntur, & fortificantur à frigiditate mediæ regionis, & tandem fortificata consimiliter propelluntur, ac si includerentur in nube. Verum est tamen quod si appareant existente serenitate, multò sunt remissiores & minùs impetuosi, quàm si venirent de nube.

Ad 3. Ad tertiam, *tunc mouerentur circulariter;* concedo: & tunc quando dicitur, *est quoddam mixtum*, verum est quod in motu suo naturali debet moueri per naturam elementis dominantis in eo, sed tamen motu violento, vt ex pullu, vel aliquo huiusmodi, potest moueri circulariter.

Ad 4. Ad quartam, dictum est in positione, quod hoc non fit per ascensum eius à terra, sed per eius reflexionem à terra.

Ad 5. Ad quintam, dico quod violenter, & quando dicitur quod omne mouens, &c. concedo, &c. Et ideo dico, quod quale est mouens immediatum in motibus proicctorum, tale etiam esset mouens immediatum Typhonis, & Ecephiaz, siue mouens ille sit impetus, influxus, siue mediũ,

Ad 6. Ad vltimam visum est qualiter bene potest congregari tanta multitudo exhalationis.

QUESTIO II.

Utrum fulmen sit ignis descendens de nube?

I. Arg. primũ.

R & Vt v r quod non, primò, vel iste ignis esset generatus in nube, vel aliunde; non primo modo, quia aqua non est locus generationis ignis; plus quàm ignis est locus generationis aquæ; nec aliunde venit, quia non apparet vnde possit venire.

Secundum.

Secundò, si sic, sequeretur quod combureret omne illud super quod caderet: Consequens est contra experientiam, quia multoties interficit hominem sine combustione, vt patet ad experientiam. Et probatur consequentiã, quia semper ignis natus est comburere.

Tertium.

Tertio, quia implicat falsum, quod fulmen sit ignis, & quod descendat de nube, quia omnis ignis est natus ascendere sursum.

Quartum.

Quarto, quia vel fulmen generaretur indifferenter in quolibet loco, & tempore, vel in aliquibus maius, & aliquibus minùs: non primo modo, propter eandem causam, quæ dicebatur de Typhone, & aliis impressionibus; nec secundo modo, quia magis tunc fieret temporibus, & locis temperatis, quod est falsum, quia vbi est temperies non est sufficiens calor ad generationem ignis.

Quintum.

Quinto, vel indifferenter quælibet res percuti-

tur à fulmine, vel aliqua magis, & aliqua minùs; non secundo modo, quia fulmen videtur quodammodo fieri à casu; & ideo quantum est ex parte sui, indifferenter percutit quodlibet; nec primo modo, quia vt in pluribus, dicitur quod templa deorum potius percutiuntur fulminibus aliis rebus.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 3. *Oppositum.*

In ista quæstione primò videbitur de generatione fulminum, & de diuersitate. Secundò, videbitur de effectibus eius.

ARTICVLVS I.

De generatione fulminum.

Quamùm ad primum, sciendum, sicut dictum fuit priùs, quod aliquando in nube includitur exhalatio calida & sicca, subtilis, dispersa per nubem, quæ propter contrarietatem eius cum nube, fortificatur; & incenditur; & eadem fortificata perit exitum, & in parte superiori frangit nubem, vbi est debilior; quã fracta, ex impetu motus inflammatur exhalatio, & tunc quandoque contingit quod exhalatio dispergatur in altum, & latum, & tunc vocatur *fulguratio*: sed quandoque per impetum, & impullum venit vsque ad terram, vniendo se per viam strictam, & tunc vocatur *fulmen*; ex quo patet quod fulmen & fulguratio dupliciter differunt; primò, quia fulguratio est ignis late expansus; sed fulmen, est ignis strictus, & violenter iactus deorsum. Secundò, quia maior virtus requiritur ad causalitatem fulminis, quàm ad causalitatem fulgurationem; nam fulguratio fit propter defectum impellentis materiam deorsum.

Secundò, sciendum quod Aristoteles distinguit duplex fulmen, scilicet grossum; & subtile; sed alij ponunt triplex; nam aliquid est fulmen penetrans, sicut illud quod percutit super lignum, & non comburit, sed penetrat, & pertransit poros lignorum, & tale fulmen est valde subtile. Aliud est fulmen difcolorans; & tale est magis fortè, & conglobatum; & quodammodo viscosum. Sed tertium est adurens.

Sed tertio sciendum, quod etiam differunt in aliis accidentibus, sicut in colore, aut motu; nam quoddam fulmen est albi coloris ad modum flammæ albæ; quoddam est rubeum; quoddam croceum; quoddam nigrum; & quoddam rubicundum. Et diuersitas ista prouenit ex diuersitate materię fulminis, quemadmodum diuersitas coloris flammæ ignis prouenit ex diuersitate materię.

Secundò differunt fulmina motu; nam contingit aliquod fulmen moueri transversaliter, ad modum volatus auis. Aliud mouetur quasi directè deorsum, & quandoque attingit terram, & quandoque non. & dixi notabiliter *quasi deorsum*, quia omne fulmen, imò transversaliter omnis impressio ignita veniens de sursum, non descendit directè deorsum, sed quodam motu laterali, & transversali.

Quarto sciendum, quod non solum fulmina differunt secundum accidentia, sed etiam secundum naturam; nam aliquid fulmen generatur in nube, vt modò tactum est; sed aliud generatur in terra, sicut quãdoque visum fuit exire fulmen de monte Ætna, & tale fortè generatur ex quibusdam

Oppositum.

2.

Fulmen & fulguratio differunt.

3.

Fulmina varia.

quibusdam fontibus sulphureis, qui habent ductum sub terra.

Causa fulminis.

Ex istis potest elici quæ sint causæ fulminis, nam causa materialis est exhalatio calida & sicca. Causa efficiens est frigiditas propellens deorsum, vel motus, aut calor inflammans exhalationem, sicut dicebatur de coëfatione. Patet igitur quo modo generatur fulmen, & quæ sunt differentia eius. Et hoc de primo.

est, quia quando generabatur fulmen magna pars exhalationis exit nubem priusquam inflammatur, & tunc illa exhalatio propulsa à frigiditate nubis, aut mediæ regionis aëris, causatur ventum.

6. *Septimus.*

Septimò, fulmen est venenosum, & ideo animalia, & plantæ, quæ percutiuntur fulmine sunt periculosa ad comedendum, & hoc prouenit ex malitia qualitarum materiae, ex qua generatur fulmen.

Octauò, accidit quòd quandoque dolium vini erit percussum fulmine, & totum vas erit combustum, & dissipatum, & tamen vinum remanebit, quasi congelatum, vel contentum vase. Causa est ista, quia virtute fulminis tota viscositas vini extrahitur ad superficiem, & ex ista viscositate fiebat superficies quædam circumdans vinum ad modum pellis; & tali modo potest durare tribus diebus, & non amplius, & tale vinum etiam est valde venenosum, & periculosum, & ideo potantes de ipso statim morerentur.

Octauus.

ARTICVLVS II.

De effectibus fulminis.

4. *Fulminis effectus primus.*

Quantum ad secundum, scilicet de effectibus fulminis, est expertum quòd quandoque gladius est liquefactus inclusus in vagina, similiter pecunia liquefacta, quæ includitur in bursa, & ossa animalis sunt incuruata, vagina, corio, bursa, cute, carne, omninò illæsis. Causa est ista, quia fulmen percutions propter sui subtilitatem, erat valde penetratiuum, & ideo penetrauit poros corij, cutis, & carnis, vsquequo peruenerit ad aliquod durum, & resistens sibi, quod non poterat faciliter penetrare, & propter motum fulminis super illud resistens ipsum combussit, & incinerauit: quemadmodum videmus quòd digitus quiescens in flamma citò læditur, & comburitur, sed motus velociter per flammam non faciliter recipit impressionem. Et propter eandem causam dicunt aliqui, quòd quandoque fulmen adurit omnes carnes hominis, non tamen adurendo vestes, quia materia carnis, & pili, est grossior, & magis resistens, quam sit lana, ex qua hunt panni.

5. *Secundus.*

Secundò contingit quòd fulmen quandoque non penetrat, nec adurit, sed dissipat, & frangit corpora solida vt ligna, & lapides, & huiusmodi, & tale vocatur fulmen dissipans. Causa est quia materia illa est fortis valde, & viscosa, & ideo ictus eius, propter impulsum, est impetuosior, & fortior.

Tertius.

Alij dicunt quòd cum tali fulmine cadunt lapides, & metall. generata superius, à quibus fit huiusmodi dissipatio; & illud est bene possibile, non tamen semper est ita, quando fit dissipatio, ideo causa præcedens est verisimilior.

Quartus.

Tertio, contingit quòd aliquod fulmen totaliter adurit, & per hoc quandoque comburuntur domus; quandoque nemora; quandoque ciuitates.

Quintus.

Quarto, aliquod fulmen colorat denigrando, & facit corpora tacta crocea, & quandoque nigra, quasi essent adusta, sicut patet quandoque de vultibus hominum, quorum colores mutantur de fulmine; & etiam quandoque patet de foliis vinearum, & hoc accidit propter leuitatem, & subtilitatem flammæ ipsius fulminis.

Sextus.

Quinto, accidit post combustionem corporum à fulmine quidam odor sulphureus, & fætidus, & hoc propter malitiam, & viscositatem ipsius materiae, ex qua fiebat fulmen.

Sextò, secundum Aristotelem, nam magnus ventus concomitatur fulmen, & etiam magnus ventus ipsum præcedit. Causa est, quia ex impulsu exhalationis de nube aër mouetur interpositus exhalationi, & terræ; & iste aër motus mouet alium, & sic communitur vsque ad terram; modò aër taliter motus apparet quasi ventus, Alia causa

Nonò, contingit quòd si fulmen percussit venenosum, & remouet venenum, & amplius non erit venenosum; sed si percussit aliquod sanum statim efficitur venenosum. Et huius est difficile assignare causam; tamen possibile est quòd idem simul faciat diuersos actus, siue effectus, propter diuersitatem dispositionum materiae, quemadmodum videmus quòd aër sufflatus extinguit candelam accensam, & accendit extinctam.

Nonus.

Decimò, est aliquod fulmen; quod statim interimit hominem, vbicunq; contigerit ipsum, siue tetigerit ipsum in digito, siue in parte posteriori pedis, seu alibi. Causa est, quia sicut dictum est, fulmen est venenosum, & ideo vna parte percussa à fulmine, ista statim alterat vitam, & sic deinceps per totum corpus, quemadmodum est de morfu lupi, vel rabidi canis.

7. *Decimus.*

Vndecimò, nullum aliud percussum fulmine euadit à morte, excepto solo homine, qui quandoque percussus à fulmine euadit; & hoc videtur, quia natura magis adhibet teuerentiam homini quam aliis animalibus.

Vndecimus.

Duodecimò, accidit quòd si dormiens percussus fulmine, inuenitur habere oculos apertos; sed si vigitans sit percussus, inuenitur habere oculos clausos. Causa est, quia dormiens propter leuitatem læsionem, quam inuenit quodammodo expurgitur, & aperit oculos, & prius moritur, quam possit iteratò claudere, sed è contrà est de vigilante.

Duodecimus.

Decimotertio, conceditur quod omnia percussa fulmine se ponunt contra ictum. Causa est, nam in inanimatis hoc fuit propter alterationem, sicut videmus quòd lignum appositum igni quodammodo eleuatur contra ignem, siue calorem; sed corpora animata anima sensitiua hoc faciunt propter subitam stupefactionem, quam habent ex læsione.

Decimotertius.

Decimoquarto, accidit quòd fœtus existens in vtero matris corrumpatur morte illæsa, & hoc est fortè propter teneritatem fœtus, & subtilitatem eius.

8. *Decimusquartus.*

Decimoquinto, accidit quòd in corporibus introitatis veneno, & mortuis non inuascitur vermis; sed tamen si motiantur fulmine infra paucos dies generantur vermes in ipsis. Et hoc est mirabile, cum dictum fuerit prius quòd fulmen sit venenosum, & non potest dari alia causa, quam dicendo quòd ista venena sunt diuersarum naturarum.

Decimusquintus.

9.
Decimussex-
tus.

Decimosexto, accidit quod quidam fuit interfectus fulmine tempore sereno: & causa potest assignari, quia exhalatio, quæ est materia fulminis, includitur in parte aëris valde frigida. propter quam frigiditatem per antiperistasin exhalatio illa intēdebat in virtute, & fortificata propellebatur deorsum à frigiditate istius aëris, ita quod aër frigidus gerebat ibi vicem nubis, sicut prius dictum est de tonitruo caufato in serenitate.

10.
Decimusseptimus.

Decimoseptimo, accidit quod homines melius præseruantur à fulmine in locis subterraneis, & ubi est spissitudo muri lapidei super caput, quàm alibi; quia locus talis melius potest resistere ictui fulminis, idèd non potest deprimi, nisi ictus ille nimis impetuofus fuerit. Idèd antiqui Reges, & Principes volentes se præseruare à fulmine, cooperiebant domos suas, in quibus habitabant, de pellibus vitulorum marinorum, quia dicitur quod illi vituli nunquam possunt percussu fulmine, & difficile est dare causam, nisi diceretur quod huiusmodi vitulus haberet naturalem virtutem fugandi fulmen, sicut adamas habet virtutem attrahendi ferrum, & sicut est adamas, cuius vna pars nata est attrahere ferrum, & alia fugare.

Patet igitur ex istis quomodo generatur fulmen, qui sunt modi, & quot, & quot sunt effectus fulminis, & si sunt aliqui alij, reducendi sunt ad causas eorum.

11.
Ad 1. argum.
principale.

Per hoc ad rationes. Ad primam, dico quod generatur in nube, vel saltem in exitu de nube, propter velocitatem impulsus: & quando dicitur aqua, &c. dico quod imò, infra terram potest generari ignis per antiperistasin, si sit materia ibi disposita ad generationem ignis. Similiter sicut aqua generatur infra locum valde calidum per antiperistasin, vt patet de generatione grandinis.

Ad 2.

Ad secundam, *Tunc sequeretur*, &c. Negatur consequentia, quia quandoque non tantum permanet super passum, quod sufficiat ipsum comburere.

Ad 3.

Ad tertiam, *Falsum implicatur*, &c. Dico quod non, quia ignis benè potest violenter descendere, quemadmodum aqua, quæ est grauis, si comprimitur inter manus, violenter ascendit.

Ad 4.

Ad quartam, *Vel generaretur*, &c. Dico quod generaretur in media regione aëris; quandoque citra medium quandoque magis inferius: & magis sæpè fit in locis, & temporibus temperatis, quàm in aliis temporibus, & locis. Causa est, quia in locis excessiue calidis, exhalatio, quæ est materia fulminis, consumitur; & in locis excessiue frigidis propter constrictionem pororum non eleuatur, idèd in regionibus, & temporibus temperatis magis fit fulmen, quia tunc potest materia sufficienter eleuari; nec est aliquid consumens ipsam notabiliter. Similiter de loco patet, quia quandoque generatur sub terra, quandoque supra terram, vt dictum fuit.

Ad 5.

Ad quintam, *vel quodlibet*, &c. Dicunt Auctores quod non quodlibet potest indifferenter percussu; imò aliqua sunt, quæ nullo modo percipiuntur, sicut arbores habentes poros clausos superius, secundum Albertum, nec cortices lauri. Tertio, nec aquila, & idèd ab antiquis aquila vocabatur *Armiger Iouis*. Quarto, nec quedam bellua marina, quæ vocatur *visulus marinus*; & quando dicitur de templo, dico quod à casu est quod fulmen magis percussit super templa, quàm super res alias, & etiam ex casu, quod magis per-

cutiat alios homines, quàm alios; & idèd illi non sunt reprobandi, quantum ad animas eorum, qui percussu sunt fulmine, sicut aliqui crediderunt.

QUESTIO III.

Utrum visus refrangatur ab aère, & ab aqua, & à corporibus densis?

ARGVITVR primò quod non, quia visus frangitur ab aère, & aqua, igitur non refrangitur. Tener consequentia, quia illud quod refrangitur, conuertitur, vel reuertitur in eandem partem, à qua venit, sed quod frangitur transit vltra. Antecedens patet ad experientiam, quia videtur baculus, cuius vna medietas est in aère, & alia in aqua.

I.
Arg. primò.

Secundò, aër & aqua non habent superficies densas; igitur ab ipsis non fit refractio. Tener consequentia, quia videmus in aliis quod non fit refractio, nisi à superficie densa, vt patet de speculis. Antecedens patet, quia aër & aqua sunt corpora diaphana.

Secundum.

Tertio, quia visus accipitur pro anima visiva, vel pro radio visuali; sed neutro modo refrangitur; igitur, &c. Maior nota est; & minor apparet de radio; talis enim non frangitur, cum sit corpus; nec etiam visus, vt manifestum est.

Tertium.

Quarto, sequeretur quod visus fieret extrà mittendo; consequens falsum, *lib. de sensu, & sensato*. Probat consequentia, quia radius non dicitur, nisi qui venit à visu.

Quartum.

Quinto, alij sensus non refranguntur; igitur nec visus.

Quintum.

Oppositum vult Aristoteles in isto tertio. Primò est dicendum de causis. Secundò de refractione. Tertio de diuersitate refractionis.

Oppositum.

ARTICVLVS I.

De causis refractionis visus.

DE primo, dico quod Philosophus in proposito capit *visum* pro radio visuali, & non est differentia in proposito, vtrum visus iste veniat ab obiecto, vel ab ipso visu; quia quocunque modo fiunt, imaginandi sunt consimiles radij; & anguli consimiles, idèd quoad propositum non fiet difficultas, vtrum visus fiat intus suscipiendò, aut extrà mittendo.

2.
Visus pro radio visuali capitur.

Secundò sciendum, propter istum terminum *refrangere*, primò quod *linea incidentia* dicitur linea, secundum quam forma directè diffunditur per medium vnius diaphani, sicut si à luminoso *B* ad punctum *A* diffundatur forma, quæ est lumen, tunc linea *AB* dicitur linea incidentia; sed *refractio* dicitur incuruatio lineæ ad angulum, sicut, verbi gratià, si linea *AB* incuruetur ad visum *C*, & tunc totalis incuruatio *B* ad *C* vocatur *refractio*. Sed punctus refractionis est punctus medij diaphani, à quo linea incidentia incuruatur ad visum, sicut est punctus *A*. Sed *linea refracta* dicitur linea à puncto refractionis vsque ad visum directè extensa, sicut est linea *AC*. Sed *angulum incidentia* dicitur minor angulus,

Linea incidentia, quid?

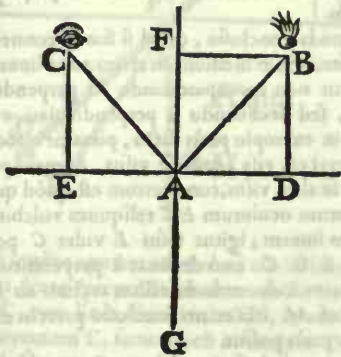
Refractio, quid?

Punctus refractionis.

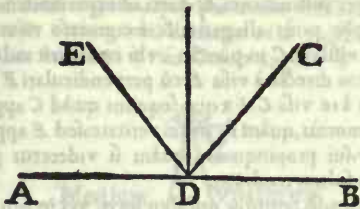
Linea refracta. Angulus incidentia.

lus, quem continet linea incidentiæ cum linea perpendiculari educta à pñcto refractionis super superficiẽ duo media diuidentem, vel etiam cum ipsa superficiẽ. Verbi gratia, sit perpendicularis ducta à puncto *A* super superficiẽ *DE*, quæ perpendicularis sit *FG*, dico quòd angulus *CAF*, est angulus incidentiæ, vel etiam angulus *BAD*; sed angulus refractionis dicitur minor

angulus, quem tenet *C* linea refracta cum eadem perpendiculari; vel angulus *CAE*. Sed linea reflexionis dicitur linea, secundum quam forma reuertitur in eandem partem, à qua venit, propter soliditatem superficiẽ, aut speculi, quam transire non potest; vt si linea *AB* sit superficies speculi, tunc linea *CD*, dicitur linea incidentiæ, sed *D, E*, dicitur linea refractionis.

3. Item sciendum, quòd linearum incidentiæ, siue directi incessus, quædam incidunt perpendiculariter, quædam obliquè. Linea perpendiculariter incidens super aliquam superficiẽ, dicitur illa, quæ super illam superficiẽ causat utrobique angulos rectos. Sed linea illa dicitur obliquè incidere, quæ incidit super aliquam superficiẽ ad angulos impares, & inæquales.

Et ex istis patet quòd quædam est visio facta per lineam rectam, sicut quando visibile directè opponitur visui, sine diuersitate mediorum in densitate, & raritate. Alia est visio per lineas refractas, sicut quando inter visum & visibile sunt media diuersarum diaphaneitatum: tunc enim radij, vel species venientes ab obiecto non incidunt directè ad visum, sed curuè faciendo angulum. Alia est visio facta per lineas reflexas, sicut per specula.

Istæ igitur definitiones sunt præmissæ, vt termini sint noti, si postea vtamur in assignatione causarum. Et hoc de primo.

ARTICVLVS II.

De refractione visus.

4. Quantum ad secundum sit prima conclusio, quòd nullus radius visualis frangitur in me-

dio vniformi. Probat, quia tunc sequeretur quòd non fieret fractio ad angulum. Consequens est contra definitionem prius positam, nam fractio est incuruatio lineæ ad angulum. Probat, consequentia, quia si medio vniformi radius refragatur, fiet fractio secundum circulum, quia qua ratione frangeretur ad vnã partem, eadem ratione ad aliam, & per consequens ad quamcunque, vel ad nullam, & haberet propositum.

Secundò, si sic, sequeretur quòd nunquam possemus aliquam rem percipere in aère, in loco in quo est, sed semper alibi, quàm est. Consequens falsum, quia tunc non possumus certificari de vno loco rei. Probat, consequentia, quia omnis res visa per lineam fractam videtur alibi quàm sit, vt patet ex Perspectiua.

Secunda conclusio est, quòd omnis radius, qui non est perpendicularis, incidens super superficiẽ diuidentem duo media diuersarum diaphaneitatum, sub qua sit aqua, & super quam sit aër, frangitur in illa superficiẽ, nisi super ipsam sit perpendicularis. Probat, per experientiam primò, quia si capiatur vas habens latera eleuata, plenum aqua, tunc denarius positus in fundo aquæ videtur ab aliqua distantia, à qua non posset videri, si vas esset plenum solum aère. Alio modo patet illud, si capiatur vas vitreum plenum aqua, & teneatur inter visum, & Solem manifestè apparebit fractio radiorum, qui incidunt obliquè, quia quandoque ex concursu eorum ad radium perpendicularẽ generatur ignis à parte ista, à qua est visus, vas vitrei.

Tertia conclusio est, quòd nullus radius perpendicularis incidens ad superficiẽ inter duo media diuersarum diaphaneitatum diuidentem, frangitur in illa superficiẽ. Probat, primò, quia postquam est perpendicularis qua ratione frangeretur ad vnum, eadem ratione ad alium; igitur ad nullum. Secundò, quia denarius visus in fundo aquæ perpendiculariter, videtur in loco vbi est, idè radius perpendicularis non frangitur. Tertet consequentia, quia si frangeretur, iam appareret alibi. Et antecedens apparet ad experientiam, & etiam per causam, quia tunc eadem est linea directæ incessus à visu, & perpendicularis educta à re visa ad superficiẽ duo media diuidentem.

Tertiò, quia linea perpendicularis aliter reflectitur ad superficiẽ speculi, quàm linea incidens obliquè; igitur à consimili linea perpendicularis habebit alium incessum, quando transit per media diuersarum diaphaneitatum, quàm linea cadens obliquè: & quia obliqua frangitur, sequitur quòd perpendicularis transibit irrefracta. Et antecedens apparet, quia in reflexione linea perpendicularis reflectitur ad seipsam, & linea obliqua non. Quarto, patet conclusio ad experientias prius positas, quia per illas experientias experimur quòd radius perpendicularis transit irrefractus, & omnis alius à perpendiculari frangitur.

Sed contra ista obiicitur, quia si ira esset, sequeretur quòd radius fortior, & debilior ad æquales angulos frangerentur. Consequens falsum, quia eadem ratione duo radij æquales consimiliter frangerentur ad media differentia in raritate, & densitate, quod est contra experientiam, quia quanto diuersitas mediorum in raritate maior est, tantò maior est fractio: & quanto minor, tantò minor est fractio. Consequentia ista, quia eadem est proportio radij fortis ad debilem, sicut

Conclusio 1. Nullus radius visualis frangitur in medio vniformi.

5. Conclusio 2.

6. Conclusio 3.

7. Obiectio.

diuersitatis medij maioris in raritate, ad minorem diuersitatem. Et consequentia principalis probatur, capiendo duos radios, quorum vnus sit Lunæ, & alter Solis, vterque æqualiter distet à suo perpendiculari; tunc per præcedentia probabitur quòd ista duo refrangerentur ad æquales angulos.

Solutio.

Ad istud dico, quòd radius fortior, & debilior, dum tamen æqualiter distent à suo perpendiculari, æqualiter franguntur ad angulos æquales, si incident in medijs vniformiter differentia in raritate, & densitate.

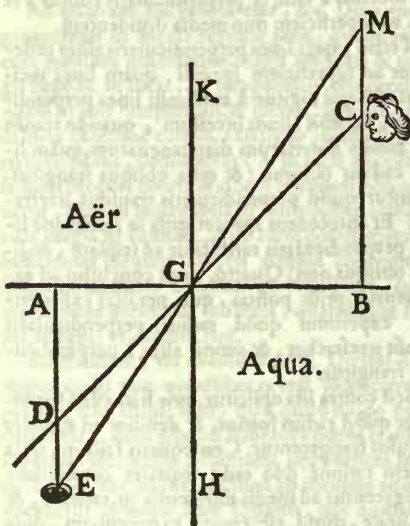
Quod probatur per experientiam, quia capiatur aliquod continuum, cuius vna pars sit magis lucida, & alia minus, & ponatur in fundo aquæ, tunc illud adhuc apparet continuum, quod non tamen contingeret, si radius fortior & debilior frangeretur ad angulos inæquales. Nam radius, siue species partis lucidioris est fortior, idè de tanto apparet discontinuitas, quantum anguli essent inæquales, ad quos fieret refractionis, & secundum hoc, soluendo rationem. dico quòd fortitudo, vel debilitas radij non sufficit ad magnitudinem, vel paruitatem refractionis, sed per se directio, vel obliquitas radij, vel etiam maior, & minor diaphaneitatis mediorum diuersitas. Hoc præmissis, dico ad rationem. concedo primum antecedens, & nego aliud consequens, ad quod deducitur; nec est similis proportio, quia fortitudo, vel debilitas radij nil facit, sed per se maior, vel minor diaphaneitatis obliquitas.

ARTICVLVS III.

De diuersitate refractionis visus.

8.
Conclusio 1.

Quantum ad tertium ponuntur conclusiones. Prima est, quòd radius, vel species veniens de medio rarioti, in quo est visus ad medium densius, in quo est res visa, frangitur declinando ab incessu recto ad perpendicularem ductam à puncto refractionis super superficiem duo me-

dia diuidentem; verbi gratia, sit AB superficies diuidens aquam ab aère, super quam incidat à visu C , radius CD , & sit res visa E . Dico quòd

E videtur per lineam CGE ; & ista declinat ab incessu, scilicet à linea CGD , ad perpendicularem KH ductam à puncto G super superficiem AB . Ista conclusio patet ad sensum in duobus experimentis prius allegatis, nam ad sensum videtur quòd denarius E ; videtur per lineam CGE ; & quia GD est incessus rectus; & GH est perpendicularis super superficiem, patet quòd GE declinat ab incessu accedendo ad perpendicularem.

Secunda conclusio, quòd si fiat è conuerso, quòd secundum medium sit rarius, tunc linea refrangitur non appropinquando ad perpendicularem, sed declinando à perpendiculari. Verbi gratia in exemplo prius dicto, ponatur quòd E , quod erat res visa, tunc sit visus, & quòd punctus C sit aliter visus, tunc certum est quòd quilibet istorum oculorum E C reliquum videbit per eandem lineam; igitur visus E videt C per lineam EGC : imò declinat à perpendiculari, sicut patet inducendo incessum rectum ab EG vsque ad M . Ista etiam conclusio patet in experientia prius positae.

Tertia conclusio, quòd omnis res visa per lineam fractam videtur in concursu lineæ directæ incidentis à visu, & lineæ perpendiculariter erectæ à re visa super superficiem duo media diuidentem. Verbi gratia in exemplo priori visus C videt E in concursu lineæ directæ incidentis à visu CGD , & lineæ perpendiculariter erectæ à visibili E ad superficiem AB , diuidentem aërem ab aqua sicut in puncto D . Istud probant Perspectiui per instrumenta, & patet ad experientiam in exemplis prius allegatis; & è conuerso visus E videt visibile C in puncto, vbi concurrunt radius incidens directè à visu E cù perpendiculari BM erecta à re visa C . Ex quo sequitur quòd C apparet remotius, quàm sit in rei veritate; sed E apparet visui propinquius, quàm si videretur per vnum solum medium.

Secundò, sequitur quòd in loco, vel in situ rei visæ, vel in perceptione situs accidit deceptio propter fractionem. Patet, quia visibile E videtur in puncto, in quo non videretur, si solum esset vnum medium vniforme.

Tertiò, sequitur quòd res, cuius vna pars est in aqua, & alia in aère, apparebit fracta, sicut patet ad sensum de baculo. Causa est, quia pars existens in aqua videtur propinquior visui existenti in aère, quàm sit in rei veritate, & alia pars existens in aère videtur in loco suo; igitur totum continuum non potest apparere directè continuum, sed fractum; verbi gratia, sit baculus CD ; cuius vna pars, scilicet CF , sit in aère, & alia FD sit in aqua, & sit superficies diuidens aërem ab aqua AFB , dico quòd baculus non debet apparere secundum lineam CD visui G existenti in aère, sed secundum lineam fractam CFE ; eò quòd per primam conclusionem, radij, sub quibus videtur pars existens in aqua frangerentur versus visum declinando ab incessu recto, sed si visus H sit in aqua, tunc non apparebit baculus secundum lineam DC , sed secundum lineam declinantem à perpendiculari, quæ est DFK .

Quartò, sequitur quòd siue visus sit in aqua, siue in aère, pars baculi existens in aère, scilicet FC apparet longior quàm pars existens in aqua, scilicet FD , dato adhuc quòd vtraque pars sit medietas baculi. Probatur, quia visui G existenti

9.

Conclusio 2.

Conclusio 3.

10.

11.

tiùs ab agente minus est lumen, quàm si pars esset rarior; igitur propter densitatem huius partis virtus reuertitur ad aliud, à quo nata erat, & non reuertitur per motum localem, sed per alterationem se multiplicando; igitur ab ipsa superficie virtus illa reflectebatur, quia talem multiplicationem vocamus reflexionem virtutis.

Quartò, multiplicatio luminis, vel alterius actionis per medium, non est aliud quàm reflexio eius in quolibet puncto medij; igitur à quolibet corpore fit reflexio luminis siue alterius actionis agentis. Teneat consequentia, & antecedens apparet, quia in quolibet puncto medij non est aliud quàm similitudo, vel imago corporis luminosi, modò talis imago non excusatur nisi per reflexionem.

Quintò, vbi est maior reflexio ibi apparet intensius lumen; igitur cum vbique sit per medium aliquod lumen, vbique aliquid reflectitur, quamuis minus. Teneat consequentia, postquam vbi maior est reflexio maior est claritas. Et antecedens apparet per experientiam, nam in medio denso maior apparet luminositas, quàm in medio raro. Similiter ad terram, vel parietem, ad quem fit reflexio est maior claritas, quàm alibi in aère.

Sextò, arguitur quòd nullum corpus reflectat, quia tunc sequeretur quòd radius luminis moueretur. Consequens falsum, quia tunc accidens migraret à subiecto in subiectum. Et antecedens apparet, quia reflexio denotat motum localem.

Oppositum arguitur, quia sic sequeretur quòd nunquam fieret visio per lineam rectam, siue intuitum rectum. Consequens est contra Perceptiuos. Et patet consequentia, quia omnis radius proueniens ad visum esset reflexus. Secundò, quia quodlibet corpus representat illud à quo diffunditur actio; igitur non quodlibet corpus reflectit actionem. Teneat consequentia, quia videmus in speculis, in quibus reflectitur multiplicatio luminis, aut speciei, representari illud, à quo fiebat diffusio istius luminis, vel speciei.

Sciendum primò, quòd quodlibet agens naturale diffundit vndique circa se suam actionem, sicut imaginatur Lincolniensis in tractatu suo de refractione radiorum, & etiam Commentator 2. de Anima. cap. de sono. & ponit exemplum de circulis caufatis à lapillo proiecto in aquam. Et agentium, quæ diffundunt suam virtutem: quædam nata sunt plus extensiuè multiplicare, quàm alia, adhuc tamen æquali resistentia; sicut caliditas nata est agere ad maiorem distantiam, quàm frigiditas cæteris paribus. Similiter ignis natus est per suum lumen remotius agere, & multiplicare suam virtutem, quàm per caliditatem.

Item, quædam sunt agentia, quæ nata sunt diffundere successiuè, nec aliter possunt, sicut caliditas, & frigiditas. Alia sunt, quæ subito quantum est ex parte sui, sicut lumen sensus visibilis, & huiusmodi, quamuis talia successiuè multiplicentur de facto, vel propter successiuam remotionem obstaculi, vel propter successiuam generationem luminosi, aut eius successiuam appropinquationem, sicut actio agentis diuersificatur secundum fortitudinem, & debilitatem, secundum quòd est propinquior, vel remotior ab agente, & secundum quòd sit in aliquod punctum per lineas perpendiculares, aut obliquas, vel secundum quòd fit per pyramidem obtusorem, vel

acutorem, secundum quòd declaratur in eodem tractatu.

Similiter diuersificantur agentia, quia quædam sunt, quorum virtutes sufficiunt pertransire quamlibet densitatem, sicut caliditas sufficit alterare quodlibet densum sibi approximatum. Similiter aliqua agentia magis sufficiunt, aliqua minus, sicut attractio adamantis diffunditur per medium densius, quàm lumen natum sit multiplicari.

Et si dicatur, quòd si omne agens sic diffundit sphericè, quomodo ignis plus calefacit passum à parte superiori, quàm approximatum ab inferiori, aut à latere?

Respondetur, quòd si ignis esset purus, sicut & in sua sphaera, & esset in loco, vbi non inclinaretur magis ad vnam, quàm ad aliam partem, tunc æqualiter ageret, quantum est ex parte sui orbiculariter circa se, sed quia ignis hic inferius est in materia densa, à qua sumi calidi, & inflammati eleuantur propter leuitatem, ideò per tales fumos, qui magis inclinantur ad sursum, quàm ad aliam partem calefacit corpus sibi suprapositum plus quàm ad aliam partem. Patet igitur quomodo virtus agentis diffunditur, & qualiter diuersumodè.

Secundò sciendum, quòd ista multiplicatio virtutis impeditur quandoque, antequam perueniat ad tantam distantiam, ad quantam virtus sufficit multiplicari. Ideò ad sciendum quæ corpora impediunt, norandum quòd quædam sunt corpora diaphana, & rara, sicut aër, ignis, & cælum, quædam perpicua, sicut crystallus, & huiusmodi; sed & alia sunt corpora densa, & solida, sicut ferrum, aurum, specula, & huiusmodi; modò quòd ab huiusmodi corporibus densis impediatur multiplicatio virtutis, non indiget probatione, quia hoc patet ad experientiam: & similiter quòd corpora rara & diaphana reflectant, probant rationes ante oppositum, quibus tamen non credo.

Tertiò sciendum, quòd talia corpora densa, quæ reflectunt, sunt in multiplici differentia; differunt enim primò colore, quia quædam sunt colorata, sicut aurum, ferrum, & huiusmodi; & alia non, nisi modicum, sicut specula & huiusmodi, & talia melius representant lumen, vel colorem, quàm reflectunt.

Secundò, differunt in leuitate, & asperitate, nam quædam specula sunt leuia, & alia aspera, quæ scilicet habent vnam partem concauam, aliam conuexam, & multas diuersitates secundum supereminentiam, & concauitatem; & talia non reflectunt imaginem, nisi distortam, & in pluribus non representant secundum colorem, vel lumen solum, sicut patet de pariete.

Differunt secundò specula in figuris, nam quædam sunt recta, quædam circularia; recta, sicut specula plana; circularia, sicut specula columnata, & pyramidalia; & specula quædam sunt concaua, quædam conuexa, quædam intus polita, quædam extrà. Item quædam sunt specula composita à visu, sicut patet ad experientiam in speculo, nam res, seu imago rei iudicatur esse in termino linearum radialium, ac si pertransiret speculum.

Ex isto patet quòd imago non solum representat obiectum, sed etiam radium, siue longitudinem radij, cuius ipsa est terminus.

Et si quæras, quate tunc per illam imaginem

2.
Quartum.

Quintum.

Sextum.

3.
Oppositum.

4.
Agentia vniuersè diffundunt virtutem.

Obiectio.

Responsio.

6.

Corporum diuersitas.

Specula varia.

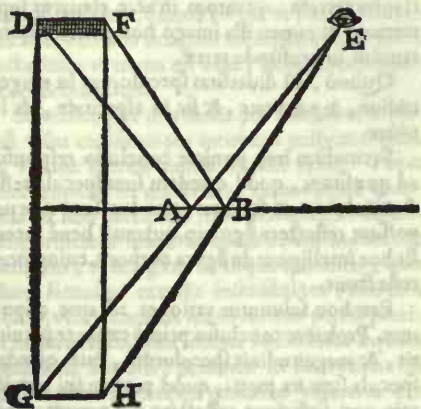
8.

non

non video radium? Dico quòd pro tanto, quòd totus ille radius est similitudo alterius rei, scilicet oculi, & totum istud patet ex 67. conclusione primi Perspectivi. Hoc igitur habito, quòd longitudo radij apprehenditur à visu, quamuis radij reflectatur à speculo ad visum, tamen visus percipit longitudinem illius radij, quasi procederet in continuum, etiam directum sine reflectione.

9. *Conclusio 1.* Secundum hoc ponuntur conclusiones, & sit prima conclusio ista, in speculis planis res percipitur sub vera quantitate, & figura. Probat, &

fit *AB* superficies speculi, & *DF* res visa, *E* visus, & pertrahantur incidentes *DA*, & *FB*, postea lineæ reflectæ *AE*, & *BE*, dein ducantur catheti à punctis *D, F* quæ sunt *DG, FH*, & pertrahatur lineæ *EA*, vsque ad punctum *G*, & *EB*, vsque ad punctum *H*, tunc probatur conclusio per tertiam suppositionem, res *DF* videtur in punctis *G, H*, quia ibi concurrunt catheti, & radij visuales, & quia catheti sunt æquè distantes, sequitur quòd imago habet eandem quantitatem, & eandem figuram in punctis *G, H*, qualem habet *DF*. In speculo plano igitur *DF* videtur eiusdem quantitatis, & figuræ, vsq; est.

10. Ex conclusione sequitur quòd ad hoc, quòd tota figura, vel tota quantitas alicuius rei repræsentatur in speculo, oportet quòd illud speculum sit æquale illi rei, aut maius eo. Probat ex corollario quòdam, posito prius in præcedenti quæstione, quia si speculum esset minus, iam lineæ pertractæ à re visa nec essent perpendiculares, nec æquè distantes super superficiem speculi.

Secundò, sequitur quòd si res directè obiectatur speculo plano apparet per se tanta, quantum apparet si res poneretur in loco speculi.

11. *Conclusio 2.* Secunda conclusio, quòd in speculis conuexis potest res apparere secundum totam suam quantitatem, & figuram, quamuis sit minus ipsa re visa, verum est tamen quòd res non potest repræsentari secundum totam eius quantitatem, & figuram in speculo conuexo quocunque minori. Probat conclusio ex tertio corollario prius posito; quia perpendiculares venientes ab extremitatibus rei visæ, vadunt continuè approximantes super superficiem conuexam, & super centrum eius. Ex quo sequitur quòd res apparet maior, si poneretur in loco speculi conuexi, quam apparet si videtur per illud speculum.

11. *Conclusio 3.* Tertia conclusio, quòd ad hoc quòd tota quantitas, & figura rei repræsententur in speculo

concauo, requiritur quòd speculum sit maius quantitate rei visæ. Probat ex secundo corollario præmissis, quia radij perpendiculares incidentes ad superficiem concauam, vadunt continuè elongando se vsque ad circumferentiam; modò si speculum esset minus, vel æquale rei visæ, non possunt procedere elongando ad superficiem speculi.

Ex istis potest inferri, quòd in speculis columnatibus planis apparet longitudo rei tanta, quantum esset per se, & latitudo sicut in speculis planis; & in columnatibus concauis apparet longitudo maior, & etiam latitudo, vt in conuexis minor.

Restat dicendum de differentiis aliis speculorum, & est quædam alia diuersitas; nam quædam specula sunt colorata; quædam non, aut modicum; & sit tunc prima conclusio, quòd si res speculara videatur reflexa speculo colorato, non solum apparebit color rei specularæ, sed color mixtus ex colore speculi, & colore rei specularæ. Istud patet per experientiam. Et causa est, quia non solum mouent visum rei radij specularæ reflexi à speculo, sed res illa repræsentatur visui mixtim sub radiis speculi, & radiis rei specularæ.

Secunda conclusio, quòd si inter rem visam, & speculum, vel etiam visum, sit diaphanum coloratum, res videbitur mixtim sub colore ipsius speculi, & sub colore medij diaphani. Patet ad experientiam, quia propter hoc paries albus, super quem incidit radius Solis, transiens per vitrum, apparet rubeus. Causa est eadem cum causa præcedente.

Sed contrà obicitur, quia ponitur quòd speculum sit fortiter coloratum, vel luminosum, tunc sequitur quòd color rei specularæ non mouebit visum reflexum ab illo speculo, quia colores directè fortiores sunt coloribus reflexis, & si sint fortiores, mouebunt, & debiliores non.

Respondetur vno modo quòd conclusiones intelliguntur, posito quòd speculum sit moderatè coloratum à lucido, & non nimis excessiuè, quia non aliter visui repræsentatur res speculara sub colore mixto ex colore speculi, & rei visæ.

Aliter dicitur, quòd quantumcunque fortis sit color, vel lux speculi, tamen speculum non mouebit per se secundum colorem suum; sed secundum colorem mixtum ex suo, & colore incidente super ipsum; & idèd lux fortis speculi quodammodo remittitur, & debilitatur propter incessum alterius coloris, siue fortior sit; siue debiliior.

Propter quod sciendum, quòd lux, vel color quadrupliciter potest debilitari. Vno modo per commixtionem ad alium colorem, sicut iam tactum est. Alio modo per dispersionem, & idèd visita fortior est luce dispersa; & propter hoc radij luminis vniti in speculo concauo ad vnum punctum faciunt combustionem. Tertio modo per reflexionem; quia in omnibus actionibus naturalibus conatus agentis debilitatur ex reflexione suæ virtutis. Quarto modo propter elongationem à suo fonte, siue à suo principio; sicut radius remotior à luminoso est debiliior propinquo. Ex quibus apparet quòd forma reflexa debiliior est forma incidente propter duo, scilicet propter reflexionem, & propter remotionem ab agente.

Tertia differentia speculorum est, quia quoddam est densum, & quoddam diaphanum, sicut vitrum, vel crystallus, & tunc de hoc sit conclusio

12.

13. *Obiectio.*

Responsio.

14. *Color vel lux debilitatur quatuor modis.*

15. *Speculi densum & diaphanum.*

fit, quòd speculum diaphanum, quod non est notabiliter densum, non reflectit imaginem rei specularæ, nisi fuerit subductum, aliquo corpore densiore obumbrante; verbi gratia, sicut vitrum si subducatur plumbo, benè reflectit imaginem. Conclusio patet ad experientiam; & vitrum purum in aère non reflectit imaginem. Secundò, quia in speculis communibus, si plumbum, quod subducitur, esset abrasum non reflectitur imago rei visæ; & causa est ista, qui per tale corpus perspicuum, si non fuerit retrò obumbrans, transit lux directè, quamvis aliqua lux reflectatur, & quia lux directà est fortior ista luce reflexa, non magis apparèt res, vel imago rei, secundùm lineam directam, quàm secundùm reflexam.

16. Obiectio. Sed contra istud obiicitur, quia homo videt imaginem suam in aqua, quæ tamen est corpus perspicuum, & diaphanum; & similiter in vitro spisso, vel crystallo benè videmus imaginem, quæ tamen sunt corpora perspicua, & non densa.

Solutio. Ad istud dicitur, quòd conclusio intelligitur de corporibus diaphanis, & perspicuis paræ spissitudinis secundùm profundum, quia si corpus diaphanum sit magnæ profunditatis, sicut aqua, tunc benè reflectitur, non tamen ab una sola superficie aquæ, sicut fit in corporibus politis, & densis, sed fit reflexio secundùm quamlibet partem in profundo, & ad quemlibet punctum eius.

Obiectio. Sed contrà, quia tunc consimiliter dicerem quòd ab aère rarò fuerit reflexio, quod tamen fuerat negatum in præcedenti conclusione. Probatur consequentia, quia per reflexionem à quolibet puncto alicuius partis in fundo tandem remotæ apparèt imago.

Responsio. Respondetur negando consequentiam, quia in corporibus diaphanis solùm fit talis reflexio secundùm profundum, quando oculus est in medio alterius diaphaneitatis; scilicet rarioris, quàm sit medium reflectens: cuius signum est, quia quando aër est inspissatus superius, tunc per talem reflectitur lux Solis, vel Lunæ in apparitione Halo, vel Iridis. Ex quo patet quòd si oculus esset in aqua, vbi apparèt imago, ampliùs non apparèt sibi adhuc in quocunque situ poneretur oculus.

17. Quartò accidit diuersitas in visione per specula ex situ rei visæ, & etiam ex situ visus, & secundùm hoc ponitur ista conclusio, quòd in quolibet puncto speculi apparèt punctus rei obiectæ, dum inter ipsum & speculum non est aliquod prohibens; & visio talis non fit ab eodem situ; sed à diuersis sitibus. Probatur, quia in quolibet puncto rei visæ, in quemlibet punctum speculi incidit radius directus, qui per primam suppositionem reflectitur ad angulum æqualem angulo, secundùm quem incidit; igitur si visus ponatur in linea reflexionis, vbiunque fuerit, videbit illam imaginem in quocunque puncto speculi, à quo fit reflexio. Ex quo sequitur quòd in eodem loco, siue in eodem puncto speculi, in quo videt oculus dexter, in eodem appareret oculus sinister ab alio situ, scilicet à situ isto, ad quem reflectitur radius proueniens ab oculo sinistro ad illum punctum. Secundò sequitur, quòd si cuiuslibet puncti obiecti imago sit impressiue in speculo, tunc simul sunt imago oculi dextri, & oculi sinistri, imò simul sunt imagines omnium partium obiecti.

18. Tunc pro secunda conclusione ponatur, quòd imago obiecti non est impressiue in oculo. Probatur, quia in aliquibus corporibus apparèt imago in profundo, in quibus tamen non possit aliquid imprimere, sicut in auro, aut chalybe polito. Secundò, quia si imago esset impressa speculo, sequitur quòd à quocunque situ possit videri in eodem loco. Et probatur consequentia, quia postquam est impressa speculo potest vndique circa se diffundere suam similitudinem, sicut patet ex præcedenti, nam taliter diffundit suam virtutem omne agens naturale. Tertiò, quia turris existens in ripa aquæ, tamen videtur profundari infra terram, quantum in aère eleuatur super terram, & tamen illa imago non possit imprimi tantùm in profundo terræ.

Quintò, est diuersitas speculorum in magnitudine, & paruitate, & sic in asperitate, & lenitate.

Secundùm hoc ponitur conclusio responsiua ad quæsitum, quòd quædam sunt specula reflectentia lucem, & figuram; quædam sunt quæ non possunt reflectere figuram, quamvis benè lucem. Et hoc intelligitur de figura corporis, cuius lucem reflectunt.

Per hoc soluuntur rationes ad ante oppositum. Probatur conclusio primò ex parte paruitatis, & magnitudinis speculorum, quia quædam specula sunt ita parua, quòd propter sui paruitatem non sufficiunt reflectere nisi partem modicam rei obiectæ, sicut patet ad experientiam. Ex quo patet quòd si sint multa talia specula, mixta se inuicem, dispersa hinc inde, tunc in multitudine speculorum non reflectitur figura illius corporis, sed color solùm. Et hoc est quod dicit Aristoteles in isto 3. de guttis aquæ hinc inde dispersis in nube, ad quam fit reflexio Iridis.

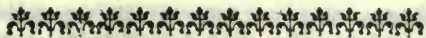
Secundò, probatur conclusio ex parte asperitatis, & lenitatis, quia corpora aspera non reflectunt sic figuram secundùm lucem, aut colorem solùm, sicut dicebatur super primum in quæstione de Galaxia. Et patet ad experientiam; nam Luna propter eius difformitatem in raritate, & densitate non reflectit figuram Solis, secundùm lucem eius. Consimiliter est de pariete, ad quem fit reflexio luminis Solis. Et causa est, quia radij incidentes ad superficiem asperam incidunt vni-formiter, & consimiliter: sed in reflectendo diuersantur super asperitatem superficiæ; idè propter difformitatem diuersionis, non potest apparere figura, sed lux, aut color solùm.

Ex quo sequitur quòd specula benè reflectentia non solùm lucem, vel colorem, sed cum hoc figuram, debent esse læuia, polita, & tersa; læuia, ita quòd in eis sit continuitas siue poris sensibilibus; polita, ita quòd in eis sit remotio rubositatis scilicet, supereminentiæ, & concanitatium; sed debent esse tersa, ita quòd non sint sparsa puluere, anhelitu, aut alio humore inficiente.

Patet igitur qualiter diuersimodè sunt reflexiones à speculis diuersis, tam secundùm lucem, & figuram quàm secundùm rarum, & densum, & aliis diuersitatibus. Et hoc de primò; & de secundo diceret in alia quæstione.

Rationes ad oppositum per ista sunt solutæ.

QVÆSTIO V.

Utrum in visione facta per specula accidat error?

I. Arg. primū.

ARGVITVR. quòd non, quia si esset error, ille maximè accideret in iudicio de quantitate rei visæ, sed hoc non potest accidere; igitur, &c. Maior patet per Perspectiuos. Et minor apparet, quia in speculis planis res apparet tanta, quanta est per se; nam linea recta inter extrema imaginis est æqualis per se lineæ rectæ inter extrema rei visæ, sicut patet in præcedenti quæstione.

Secundum.

Secundò, quia in visione per reflexionem potest visus certificari per intuitum rectum; igitur in visione speculi minor accidit error. Tenet consequentia. Et antecedens apparet, quia quantitas rei non percipitur, non percipiendo certam proportionem ipsius ad quantitatem notam, & famosam; nunc igitur sit aliqua quantitas, quæ istam famosam excedit insensibiliter; isto casu posito, vera quantitas huius rei non potest percipi intuitu recto, quia semper iudicabitur æqualis quantitati famosæ, & tamen in rei veritate est maior. Sed si vtraque quantitas videretur per speculum concauum, cum in illo res appareat maior, quàm sit, sequitur quòd excessus iste potest apparere sensibilis, & sic eius vera quantitas deprehenditur, & habetur intentum.

Tertium.

Tertiò, visus non potest errare: igitur in visione per specula, &c. Tenet consequentia, & antecedens apparet, quia error solum accidit in iudicio, modo sensus non habet iudicium, quia in hoc videtur sensus differre ab intellectu; vel è contrà.

Opposit.

2.

Oppositum arguitur per experientiam. Pro quæstione sciendum, quòd error in visione per reflexionem potest vno modo accidere propter illa, vel aliquod illorum, ex quorum intemperantia accidit error in omni visione. Alio modo potest specialiter accidere error propter reflexionem magis, quàm intuitum rectum.

Error in visione unde accidat.

De primo modo sit prima conclusio, quòd in omni visione facta per reflexionem accidit error propter intemperantiam octo circumstantiarum, quæ sunt distantia, situs, lux, diaphaneitas, soliditas, magnitudo obiecti, tempus, & sanitas visus. Probat, quia intemperantia istarum impedit rectum iudicium visus, quando videt per intuitum rectum; igitur multò fortius, quando videt reflexè. Tenet consequentia, quia minùs videtur quòd impediret intuitum rectum, quàm reflexum. Secundò, potest probari per experientiam inducendo; nam propter nimiam distantiam Solis à speculo, non comprehenditur vera quantitas Solis. Similiter propter defectum diaphaneitatis mediij, erramus quandoque de colore iudicando, quandoque de magnitudine, quandoque de figura. Ex quo patet quòd ad hoc quòd fiat rectum iudicium de re, quàm visus videt reflexè, requiritur temperantia illarum octo temperantiarum, scilicet respectu visibilis ad speculum, & speculi ad visum nostrum.

Alio modo accidit error propter reflexionem posito adhuc quòd ille circumstantiæ sint temperatæ; & hoc potest accidere in quatuor: pri-

mò in colore, secundò in quantitate, tertio in figura, & quarto in situ.

Secundùm hoc sit prima conclusio, quòd propter reflexionem accidit error in iudicando de colore. Probat, quia per reflexionem res visæ apparent nigriores, & obscuriores, quàm sunt in rei veritate, vel quàm apparent, si inspicerentur per intuitum rectum; igitur in iudicio de colore accidit error. Tenet consequentia, nam postquam visus iudicat rem esse minùs albam, & minùs lucidam quàm sit, errat in iudicando. Et antecedens apparet, quia radij visuales debilitantur propter reflexionem, & per consequens minùs mouent sensum visus, quàm si non essent reflexi.

Secundò, patet conclusio per experientiam, nam vbi medium est sensibiliter densius in vna parte, quàm in alia, incorporatur lux, & ad quandam partem reflectitur, propter quam reflexionem apparentem in densiori parte mediij, apparent colores consimiles coloribus Iridis, qui tamen non sunt ibi in rei veritate, vt post videbitur.

Tertiò, patet conclusio, quando obiectum videtur reflexè ad speculum coloratum, tunc enim apparet alterius coloris, quàm sit, vel quàm apparet, si videretur rectum.

Quartò patet, quando visibile videtur per medium coloratum, sicut quando Sol videtur per vitrum rubeum reflexè ad murum.

Sed dubitatur quòd est illud, quod videtur in muro? Respondetur quòd paries videtur directè, sed lux & vitrum videtur ibi reflexè, quia species ipsorum ad parietem reflectuntur.

Secunda conclusio est, quòd propter reflexionem accidit error in iudicando de quantitate rei visæ; & hoc probatur ex præcedentibus, propter diuersitatem speculorum in figura. Itaque in speculis planis apparet res tanta, quanta est, supposito moderamine octo circumstantiarum, quæ prius numerabantur, sed in speculis conuexis res apparet minor, & in concauis maior.

Secundò, probatur propter diuersitatem speculorum eiusdem generis in magnitudine, & paruitate, nam in speculis conuexis maioribus apparent res maiores, quàm in minoribus; verbi gratia, posito quòd sint duo specula conuexa, vnum infra aliud super idem centrum, manifestum est quòd in circumferentia speculi maioris est maior distantia inter lineas ab extremitatibus rei visæ ad centrum speculorum directè pertractas, quàm sit inter easdem lineas in circumferentia speculi minoris; igitur res illa reflexa à superficie maioris apparebit maior, & reflexa à superficie minoris apparebit minor.

Tertia conclusio est, quòd propter reflexionem accidit error in iudicio de figura rei visæ. Probat, ex prædictis in præcedenti quæstione, nam in speculi columnantibus res apparet oblongæ figuræ; in speculis conuexis apparet sphericæ figuræ; sed in speculis planis apparet res rectæ, vel curvæ figuræ. Et causa potest inuestigari, inuestigando loca imaginum partium rei erectæ, per suppositionem prius positam, scilicet, quòd imago rei visæ apparet in concentu radij visualis cum catheto incidente.

Quarta conclusio est ista, quòd propter reflexionem accidit error in situ rei visæ. Probat, quia in speculis concauis quandoque apparet imago

3.
Conclusio 1.
Error in iudicando de colore, unde.

4.
Conclusio 2.
Error in iudicando de quantitate rei visæ.

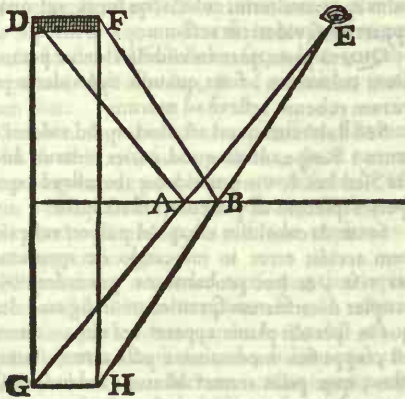
5.
Conclusio 3.
Error in figura.

6.
Conclusio 4.
Error in situ.

imago rei visæ ultra speculum, quandoque in speculo, quandoque inter speculum, & visum.

Similiter in speculis planis res apparet habere imagines euerfas; ita quod pars superior apparet inferior, & pars dextra apparet sinistra; & causa potest assignari ex prædicta suppositione; nam radius visibilis concurret cum catheto partis inferioris rei visæ in loco superiori imaginis, & eodem modo de partibus dextra & sinistra, sicut patet infra, ut sit superficies *AB*, res visæ *DF*, & visus *E*, sint puncta reflexionis *AB*, & ducantur lineæ *DA, FB*, & lineæ *EA, EB*; dein ducantur catheti super superficiem speculi à punctis *D, F* scilicet *DG, & FH*, & producantur radij visibiles, scilicet *EA, & EB* donec concurrant cum cathetis, ita quod *EA* concurrat cum *DG* in puncto *G*; & *EB* cum *FH* in puncto *H*, tunc per suppositionem prius positam imago puncti *D* apparebit in puncto *G*, & puncti *F*, in puncto *H*, & quia punctus *G*, superior est puncto *H*, sequitur quod imago puncti *D*, apparebit superior quàm imago *F*. Eodem modo probatur quod pars dextra apparebit esse sinistra.

7.

Ex istis patet generaliter tangendo, in quibus accidit error propter reflexionem, & in aliquibus qualiter non; nam specialiter hæc tangere, & causas cuiuslibet pertractare, esset nimis diffusum; & propter hoc ego dimitto.

Ad 1. argum. principale.

Ad rationes. Ad primam, *maximè accideret*, &c. Concedo, & quando dicitur de speculis planis, dico quod quamuis in speculis planis res apparet tanta, quanta est, tamen in conuexis apparet minor, & in concauis maior; & ideo accidit error iudicando de quantitate.

Ad 2.

Ad secundam, *quia semper specula*, &c. Dico quod casu posito, si per speculum concauum deprehendatur excessus, adhuc est error in iudicio, quia excessus ille, imò & tota res visæ, apparet maior, quàm sit in rei veritate. Vel possit dici quod excessus talis insensibilis non possit deprehendi per vnum speculum concauum; igitur si ponerentur plura, sicut duo, ita quod imago replicata in vno representaretur in reliquo, adhuc fortè non possit deprehendi iste excessus; & si multiplicarentur plura specula duobus, vel pluribus, tunc non possit species multiplicari sine confusione.

Ad 3.

Ad tertiam, *quia visus*, &c. Negatur antecedens. Ad probationem *non iudicatur*, &c. Dico quod imò, cum iudicium suum non possit ad tot extendi, siue ad tot terminari, sicut iudicium in-

tellectus. Vnde non solum animalia apprehendunt, sed cum hoc componunt & diuidunt, at assentiunt, vel dissentiunt, quod non facerent sine iudicio.

QVÆSTIO VI.

Vtrum in generatione Halo vapor inspissatus interponatur inter visum nostrum, & astra?

ARGVITVR quod non, quia si sic, sequitur quod Halo sit coloratus illo modo, quo Iris. Consequens contra experientiam, & probatur consequentia, quia colores Iridis causantur per reflexionem luminis ad vaporem inspissatum.

I. Arg. primū.

Secundò, sequeretur quod Sol, vel aliud astrum, ita quod sit Halo, apparetur puniceum. Consequens est falsum, quia apparet fulgidum & album, & probatur consequentia, quia fulgidum visum per nigrum apparet puniceum.

Secundum.

Tertiò, sequeretur quod non possemus videre astrum, ita quod sit Halo, consequens contra experientiam. Et probatur consequentia, quia vapor inspissatus est nubes, quæ prohibet visionem visibilis, inter quod & visum ponitur.

Tertium.

Quartò, sequeretur quod astrum circa quod sit Halo, apparetur alibi, quàm si non sit Halo. Consequens falsum, quia si notetur locus astri, & postea notetur locus eius, cum Halo defecerit, non inueniretur diuersitas, nisi quantum astrum pertransit motu suo. Probatur consequentia, quia astrum illud per vaporem interpositum videtur per lineam fractam, & tale videtur alibi, quàm sit, ut patet ex prius dictis.

Quartum.

Quintò, sequeretur quod grauius aëre superstaret aëreus: consequens falsum, quia semper grauius descendit in leniorem. Et patet consequentia, quia vapor inspissatus grauius est aëre non inspissato.

Quintum.

Sextò, sequeretur quod Halo modico tempore duraret, quod est falsum. Et patet consequentia, quia vapor ille citò consumeretur à labore.

Sextum.

Oppositum est apud Aristotelem in hoc tertio. In ista quæstione videbitur de causis ipsius Halo, scilicet materiali, & efficiente, dein in alia quæstione videbitur de eius fine, & coloribus.

Oppositum.

ARTICVLVS Vnicus.

De causis Halo.

Quantum ad primum, sciendum quod Halo, Græcè est idem quod *corona*, vnde Halo est ille circulus clarus quandoque apprensus circa lunam, quandoque circa alias magnas stellas, & quandoque circa candelam; qui circulus quandoque est completus, & quandoque interruptus, vel propter defectum materiæ, vel propter indispotionem eius, quæ indispotio prouenit ex nimis intensa densitate.

2. Halo quid.

Secundò sciendum, quod in proposito non solum

solùm accipimus *vaporem*, pro fumo eleuato ab aqua, vel corporibus aqueis, sed etiam pro aëre inspissato, aut pro exhalatione inspissata, & indifferenter, pro quolibet corpore densiore aëre interposito inter visum nostrum, & astrum, ad quod potest fieri refractionis luminis.

3.
Conclusio 1.

Secundùm hoc ponuntur conclusiones. Prima est, quòd in generatione Halo, siue coronæ, vapor inspissatus reponitur inter visum nostrum, & astrum. Probatur primò, quia vbi apparet Halo est maior claritas, & lumen sensibilius, quàm in aliis partibus medijs; igitur ibi est maior densitas, quàm alibi in medio. Antecedens patet ad experientiam, & probatur consequentia ex Perspectiuo, vbi ponitur quòd non aggregatis radijs corporis luminosi in corpore non luminoso, impossibile est lumen sensibilius apparere.

Secundò arguitur per signum Aristotelis, quia videmus quòd si Halo diminuat, & euanescat, tunc signum est serenitatis; causa est, quia tunc vapor, qui est materia pluuiæ, consumitur, & calor super ipsum obinet; sed si nigrescat, & condensetur, tunc signum est pluuiæ; causa est, quia tunc signum est quòd materia inspissata superius, scilicet vapor, qui per impressionem conuertitur in aquam. Sed si Halo distrahitur, tunc signum est ventorum, quia signum est quòd materia superius distrahitur per ventum, & vento existente superius, statim fit inferius. Patet igitur quòd vapor inspissatus ponitur inter visum & astrum, circa quod apparet Halo.

4.
Conclusio 2.

Secunda conclusio est, Halo, siue corona fit effectiue ex refractione luminis ad illum vaporem. Probatur, quia vbi apparet Halo, est maior claritas; igitur ibi luminare frangitur, vel reflectitur. Tenet consequentia, quia maior claritas non potest apparere, nisi vbi densitas est maior, ad quam radij congregantur, modò radius veniens à medio rariore ad densius vel refrangitur, vel reflectitur; sed de generatione Halo radius ille non reflectitur, quia transit vltra, vt patet de figura Halo; igitur refrangitur, & per consequens Halo fit ex refractione luminis effectiue.

Secundò arguitur, quod non fiet per reflexionem radij ab isto vapore ad visum, quia si in loco vaporis poneretur aqua, radius luminis transiret fractus, & irreflexus; igitur de facto transit per vaporem, & ab ipso non reflectitur, & per consequens apparet, quia videns ad sensum quòd radius veniens ab oculo per aquam, frangitur, & transit irreflexus, sicut patet de denario viso in fundo aquæ. Tenet consequentia, quia vapor iste rariore est aqua, idèò minùs sufficiens est radius reflectere, sicut patet ex præcedentibus. Verum est tamen quoad ipsum vaporem fit aliqualiter reflexio, quemadmodum radius luminis frangitur ad superficiem aquæ, apparet ibi claritas aliqua ex lumine reflexo.

5.
Dubium.

Et si quærat, quare in refractione, seu reflexione radij Solis ad vaporem non apparet imago Solis in vapore, quemadmodum apparet in aqua, cum fit reflexio ad aquam?

Responsio.

Dicitur quòd causa patet ex præcedentibus, nam aqua est leuis in superficie, siue diuersitate in raritate, & densitate, idèò non solùm reflectit lucem, vel colorem; sed cum hoc etiam figuram; sed vapor est irregularis, vel difformis, idèò ad reflectendum est sicut superficies aspera, propter quod solùm reflectit lucem, non figuram; patet igitur quòd vapor inspissatus est materia

Halo, seu fractio eius est causa efficiens.

Ex quo sequitur quid sit Halo, quia non est aliud, quàm circulus clarus apparens extra luminofum ex refractione sui luminis ad vaporem inspissatum vsque ad visum nostrum.

Et si quærat, quid est illud quod videmus? Dicitur quòd videmus inspissatum vaporem, & Solem, non tamen directè, sed reflexè, sicut dicebatur de rubedine patietis, ad quem reflectitur radius transiens per vitrum rubeum.

6.
Dubium 1.

Sed contra istud arguitur primò, quia corona fit à corpore luminoso toto medio existenti vniiformis inter visum & luminofum; igitur non requiritur vapor inspissatus. Consequentia est nota, & antecedens probatur ad experientiam, videmus enim de nocte coronam circa candelam, quando tamen totum medium est vniiforme.

Secundò dubitatur, vtrum fortitudo, vel debilitas visus conferat ad hoc, quòd appareat Halo? Videtur quòd non, quia tunc Halo fieret ex fractione radij egredientis ab oculo, & non ex refractione radij egredientis à luminoso. Oppositum tamen videtur ad experientiam, videmus enim quando homo subito expergescit, coronam videt circa candelam, quam tamen non vident alij circumstantes, & hoc non, nisi propter debilitatem sui visus ex fumis eleuatis ad caput.

Dubium 2.

Tertiò dubitatur, vtrum ab omni corpore luminoso potest indifferenter causari Halo, vel ab aliquo sic, vel ab aliquo non?

Dubium 3.

Quartò dubitatur de loco in quo fit.

Dubium 4.

Ad primum istorum potest dici quòd Halo potest fieri à lumine candelæ in medio vniiformi, & hoc propter debilitatem luminis candelæ, sed à lumine astri non potest, quando fit inter medium densius, ad quod fiat sensibilis refractionis, & hoc, quia lux astri est fortior.

7.
Ad 1. dub.

Sed contra postquam medium est vniiforme, qua ratione apparet Halo in vna parte medijs inter visum, & candelam, eadem ratione & in alia; igitur apparebit in quolibet, vel in nullo.

Respondetur negando consequentiam, quia lumen candelæ propter debilitatem non sufficit causare coronam sensibilem ad quamlibet distantiam inter visum, & candelam, nec etiam causabit coronam nimis propinquo loco intermedio.

Ad secundum potest concedi quòd fortitudo, vel debilitas confert ad visionem Halo ratione alicuius causæ concomitantis debilitatem visus, verbi gratia, si visus sit debilis, & ab ipso euaporantur fumi vsque ad aërem, ad quos, cum fuerint inspissati, fiet refractionis luminis, possibile est quòd tunc appareat Halo, & ita est de eo, qui nouiter expergescit.

Ad 2.

Ad tertium dicitur, quòd Halo non causatur ab omnibus stellis cæli, sed aliquibus, & aliquibus non. Vnde dicunt Perspectiui, quòd solùm fit Halo à Sole, & Luna, & à stellis primæ magnitudinis. Vbi sciendum quòd Astrologi inter stellas cæli præter planetas notauerunt 16. maiores, & istæ vocantur stellæ primæ magnitudinis, quarum quælibet centrum, & quindecim vicibus continet terram, & plus. Tunc dicunt Perspectiui, quòd solùm ab istis, & à Sole, & Luna potest fieri corona. Tunc concedendum est quòd ab istis fiet corona, quod etiam ab alijs secundæ, & tertie magnitudinis, & planetis, qui non sunt luminaria possit fieri corona, quamuis tamen remissior in claritate.

Ad 3.

Ad 4. Ad quartum dico, quod quamuis Halo appareat circa astrum, tamen fit satis propè nos in aère, sed sic apparet nobis eò quod non percipimus distantiam inter vaporem, & astrum.

Secundò, dico quod Halo potest apparere in sursum vsque ad locum, ad quem maximè ascendantur nubes, vel exhalationes spissaræ.

Ex istis patet quæ sit natura Halo, & qualiter fit, & potest videbitur de eius accidentibus.

8. Ad rationes. Ad primam, negatur consequentia, quia non est sufficienter spissus, nec causat diuersitatem colorum, sicut est nubes, ad quam per reflexionem apparent colores Iridis.

Ad 2. Ad secundam, tunc astrum apparet, &c. Negatur consequentia, quia vapor non est sufficienter niger. Et quandoque Luna apparet sub colore puniceo, quando scilicet vapor est inspissatus.

Ad 3. Ad tertiam, tunc prohiberet, &c. Negatur consequentia, quia vapor ille est latus, & rarus.

Ad 4. Ad quartam, tunc non videremus astrum, ubi esset. Negatur consequentia, quia radius perpendicularis transit irrefractus, idè per illum potest fieri certificatio de loco, quemadmodum denarius visus in fundo aquæ videtur ubi est.

Ad 5. Ad quintam, tunc aliquid grauius. Et potest concedi quod eius grauitas non est sufficiens, vt diuidat medium; quemadmodum lignum latum supernatat aquam, eò quod aqua resistit suæ diuisioni.

Ad 6. Ad sextam, tunc cito consumeretur, &c. Negatur consequentia, quia non potest consumi, nisi actione caloris, vel per calum materiam in pluuiam, modò neutrum istorum fit subito, sed potest fieri tempore satis longo.

puncto corporis luminosi ad quodlibet punctum vaporis, à qua ad punctum potest protrahi linea recta; igitur si radij venientes ab vno puncto corporis luminosi refrangantur ad aliquos angulos dissimiles, & Halo non apparebit secundum circulum.

Oppositum conceditur ab Aristotele in isto tertio.

In ista quæstione primò videbitur de figura. Secundò, de aliis accidentibus eius, & mouebuntur dubia.

ARTICVLVS I.

De figura Halo.

Quantum ad primum, præmittendæ sunt aliquæ suppositiones. Prima est definitio circuli, scilicet, quod circulus est figura plana quibusdam lineis contenta, in cuius medio ponitur punctus, à quo omnes lineæ ductæ ad circumferentiam sunt sibi inuicem æquales.

Secundò supponitur ex tertio Euclidis, quod si ab aliquo puncto inter circulum exeant ad circumferentiam plures, quam res lineæ rectæ sibi inuicem æquales, punctus ille esset centrum circuli.

Tertio supponitur ex præcedenti quæstione, quod in generatione Halo, vapor inspissatus interponitur inter visum nostrum, & astrum; ad quem vaporem fit refraction; aut reflectio luminis.

Quartò, quia radius perpendicularis veniens ab astro per vaporem ad visum nostrum transit irreflexus; patet ex præcedentibus quæstionibus.

Quintò, quod in omni refractione, vel reflectione angulus incidentiæ est æqualis angulo refractionis, siue etiam reflexionis.

Sextò supponitur, quod nulli radij extremi venientes ab astro concurrunt in centro eiusdem visus, nisi qui refrangantur ad angulos æquales. Patet ex præcedenti suppositione, quia aliter angulus incidentiæ esset inæqualis angulo reflexionis.

Istis suppositis, ponitur ista conclusio, quod nisi proueniat ex defectu, vel irregularitate vaporis, semper Halo debet apparere secundum circulum. Probatur per demonstrationem Aristotelis ex præcedentibus suppositionibus. Et sit *A*, visus *B*, astrum, & superficies *D, G, F*, & sit centrum vaporis, ad quem fit ibi refractione luminis *E*, tunc per vltimam suppositionem, nulli radij extremi concurrent in centrum visus *A*, nisi qui refranguntur ad angulos æquales; igitur radius *BFA*, & *BGA*, refranguntur ad angulos æquales, & per eandem suppositionem radius *BA*, transit irrefractus; igitur omnes anguli causati ex lineis incidentiæ, & radiis refractionis, vnà cum linea *AB*, sunt sibi inuicem æquales, quia semper duo latera vnus sunt æqualia duobus lateribus alterius, & reliqui anguli vnus reliquis alterius, & totus triangulus rori triangulo, igitur triangulus *BFA*, est æqualis *BGA*, & ita de aliis triangulis causatis ex radiis incidentiæ ad superficiem vaporis, cum radiis refractis sunt sibi inuicem æquales. Dein imaginentur triangulos causatos ex radiis refractis

QVÆSTIO VII.

Utrum Halo debeat apparere secundum circulum.

I. *Arg. primò.* **A**RGVITVR quod non, quia videmus, quod aliquando apparet secundum portionem circuli, quandoque secundum figuram irregularem.

Secundum. Secundò, Iris non apparet secundum circulum; igitur nec Halo. Tener consequentia, quia vtraque fit ex eisdem causis, scilicet ex refractione, vel reflexione luminis ad vaporem inspissatum; & antecedens probatum est in isto tertio, vbi probatum est quod impossibile est Iridem apparere secundum circulum completum.

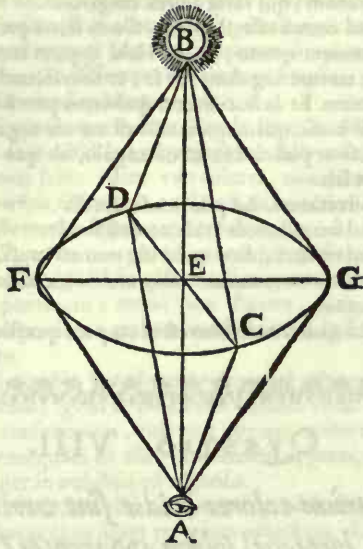
Tertium. Tertio, si esset figuræ circularis, hoc esset pro tanto, quod causaretur à corpore sphærico. Consequens est falsum, quia quandoque circa candelam apparet Halo, quæ tamen non est corpus sphæricum. Similiter patet in figura Halo, quia lumen non imaginatur diffundi ab aliqua parte diuisibili, sed ab vno puncto solùm.

Quartum. Quartò, quia anguli, ad quos franguntur radij corporis luminosi ad superficiem vaporis sunt sibi inuicem dissimiles; igitur Halo non debet apparere secundum circulum. Tenet consequentia, quia ex æqualitate angulorum fractionis arguitur circularis figuræ Halo. Antecedens probatur, quia ad superficiem vaporis non solùm veniunt radij à centro corporis luminosi; imò ab omni

2. Circulus quid.

3. Conclusio 1.

Concipiatur
hac figurâ
circularis
plana, sed
sphaerica.

Etis ad superficiem vaporis, qui omnes sunt sibi inuicem æquales, scilicet AGE , AFE , & ADE , & ACE , quia duo latera vnus sunt æqualia duobus lateribus alterius, vt putâ latus AG , & latus AE , quod est commune omnibus, sunt æqualia lateribus AF , & AE , & etiam latera AD , & AE , sunt æqualia lateribus AE , & AC . Igitur per tertiam suppositionem primi bases illorum triangulorum erunt sibi inuicem æquales; igitur superficies $DGDF$, erit circularis per definitionem circuli, & punctus E , esset centrum eius, quia ab ipso ad circumferentiam omnes lineæ ductæ sunt æquales. Et hoc de primo.

ARTICVLVS II.

De accidentibus Halo.

4.
Accidentia
Halo.

Quantum ad secundum, sciendum quod quandoque in generatione Halo apparet circulus interruptus, & incompletus. Secundò accidit, quod Halo magis fit in hyeme stante Euro, quam aliis temporibus, circa candelam. Tertio, quia sæpius Halo apparet circa Lunam, quam circa Solem. Et quartò, quia Halo Lunæ maior est, quam Halo Solis. Quintò, in medio ipsius Halo est maior claritas, quæ videtur continuè versus circumferentiam tendere ad obscuritatem. Et sextò accidit quandoque apparetia diuersorù colorù, sicut quod alicubi apparet color puniceus, & aliter viridis, & ita diuersimodè, sicut in Iride.

5.
Causa Halo.

Nunc igitur assignandæ sunt causæ istorum. De primo, dico quod interruptio circuli ipsius Halo prouenit quandoque ex defectu materiæ, sicut quod deficit spiritus nubes in aliqua parte circumferentiæ ipsius coronæ, siue Halo, quia tunc radius lunsinosus pertransit ad visum irreflexus; igitur per præcedentem quæstionem non causabitur sibi maior claritas, quam in aliis partibus medijs. Secundò, prouenit interruptio circuli ex difformitate materiæ, quando scilicet vna pars vaporis est in tantum densa, quod radius luminis non sufficit pertransire, sed reflectitur in eandem partem, à qua venit. Causa autem est, quia in hyeme stante Euro, aër est commixtus vaporibus,

& inspissatus, & idè melius potest fieri fractio, aut reflexio luminis ad aërem. Causa huius est, quia Sol est maioris virtutis in calefaciendo, quam Luna, & idè præ intentione caloris citò dissoluit consistentiam vaporis, ad quem debeat fieri reflexio, aut refractio luminis. Causa est, quia Luna est propinquior nobis, quam sit Sol, idè lumen eius incidit ad vaporem secundum angulos magis obtusos in comparatione ad visum nostrum, idè à Luna debet apparere Halo magis quam à Sole.

Propter quintum, & sextum, præmittendæ sunt quædam suppositiones. Prima est, quod Halo generatur ex commixtione lucis, cum opaco terrestri; verbi gratia, nubes quandoque apparet tubea, quandoque alterius coloris, & tum in veritate, non est aliud, quam lux, vel lumen sic apprensus propter opacum, ad quod refrangitur, vel reflectitur, aut etiam in quo incorporatur.

Secunda suppositio, quod ex diuersitate lucis cum opaco, aut è contra, prouenit diuersitas colorum. Patet per experientiam allègatam, quia per talium diuersam commixtionem apparent diuersimodè colorata.

Tertia est, quod lux fortis cum opaco debili facit apparere albedinem. Patet, quia propter hoc apparet albedo in nubibus, & albedo flammæ ignis.

Quarta est, quod propter debilitatem lucis in eodem denso colores obscurantur. Patet ex præcedenti, quia postquam opacitas est æqualis, & lumen remissius, oportet quod color magis tendat ad rubedinem, & per consequens fit obscurior.

Quinta, quia omnium radioꝝ Solis incidentium ad aliquam superficiem radius perpendicularis est fortissimus. Patet expertum, quia ille transit irrefractus.

Sexta, quia radius luminis, quando est propinquior perpendiculari, tantò est fortior, & quanto remotior, tantò debilior, ita quod remotioribus propinquiores sunt fortiores.

Ex istis suppositionibus apparet quare in medio Halo apparet maior claritas, quia vapor ad quem fit refractio, est vniformis, vel saltem videtur quod ibi non est difformitas quoad sensum, & in medio incidit radius perpendicularis, qui per quintam suppositionem, est fortior inter alios; igitur in medio apparebit maior claritas, quam in aliis partibus; & quia radij à perpendiculari vadunt continuè debilitando per sextam suppositionem, eò quod colores causati ex commixtione illorum radioꝝ cum vapore apparent continuè remissiores, & per consequens obscuriores. Patet igitur quare Halo apparet clarior in medio, quam in circumferentia.

Sed tamen notandum est, quod Aristoteles in isto textu, videtur innuere aliam causam; saltem quæ est ista partialis, quare in medio apparet clarities intensior, bene mouetur ex hoc, quia vnum contrarium iuxtapositum alteri, facit alterutrum apparere intensius, sicut albedo iuxtaposita nigredini facit nigredinem intensiorem, & è contra, quasi neutra esset alteri iuxtaposita. Et fortè non est alia causa, quam consideratio animæ. Nam anima simul comprehendit duo contraria, & propter repugnantiam ipsorum, facit diuersitatem inter ea, & iudicat quodlibet esse intensius. Et idè dicitur in Perspectiuo, quod rerum dissimilium percipitur diuersitas in instanti, sicut

7.
Cur in medio
Halo maior
claritas ap-
paret.

similium in tempore inest. Hoc supposito, patet quod claritas in medio ipsius Halo iuxta ponitur nubi nigræ, quam vocat Aristoteles *Peripheriam nigram*, idcirco illa claritas apparet intensior fortè quam sit, vel quàm apparet, si non esset nigredine iuxta posita.

8. Propter causam sexti, sciendum, quod non solum provenit diversitas colorum propter diversitatem commixtionis lucis cum opaco, sed cum hoc, propter diversitatem qualitatatum ipsius opaci; verbi gratia, si opacum fuerit adustum, & lux incidens sit satis fortis, apparet albedo; sicut patet in carbonibus ignitis; & si opacum fuerit aquosum, tunc apparet viriditas; ita quod propter commixtionem diversam, vel iuxta positionem adusti cum aquoso secundum magis & minus proveniunt diversi colores, puta puniceus, & alij. Ex hoc patet causa, quare in Halo apparet talis diversitas colorum, quia vni parti aquosæ vaporis iuxta posita, & alia pars adusta, & secundum hoc apparet diversi colores.

9. *Dubium 1.* Circa ista, & præcedentia, dubitatur, quia non solum ab vno puncto corporis luminosi proveniunt radij ad vaporem, sed à quolibet, à quo ad ipsum potest protrahi linea recta, de quibus tamen tu nullam facis mentionem.

Responsio. Ad istud dico quod non obstat hoc contra prædicta, quia radij provenientes ab aliis punctis, quàm ab vno, quo incidit perpendiculariter ad visum, vel sunt perpendiculares, vel obliqui; si perpendiculares, tunc demonstratiue probabitur ex vltima definitione primi, quod non concurrent in centrum visus; si autem fuerint obliqui incidentes; igitur frangentur ad angulos æquales, vel dissimiles angulis causatis ex radiis refractis ad visum, cum eadem superficie. Maior patet in figura prius posita; & minor apparet, scilicet quod propinquior est visui, quia multò plus est de vapore ad Solem, quàm de visui nostro ad vaporem, & idcirco angulus refractionis est minor, quàm si vapor esset æquè distans.

10. *Dubium 2.* Secundò arguitur ad illud, quod radij refracti à vapore nunquam concurrunt in eundem visum; igitur iste circulus non causatur per modum assignatum. Tene consequentia, quia concursus illorum radiorum ad visum præsupponitur in argumento prædicto de figura Halo. Sed probatur antecedens ex natura fractionis linearum assignata in præcedentibus quæstionibus, nam radius incidens per media, diversarum diaphanitatum, quorum secundum est densius, primò frangitur ad perpendicularem ductam per locum fractionis. Sed quando secundum medium est subtilius, frangitur recedendo ab eodem; igitur quando radius, solis venit de aère superiori ad vaporem roridum frangitur declinando ab incessu recto versus perpendicularem; igitur quando postea procedit ad istud medium rarius, in quo nos sumus, declinabit à perpendiculari ducta per locum fractionis; igitur nunquam concurrat cum illa perpendiculari in centrum visus.

11. *Responsio.* Ad ista posset dici, quod ad demonstrandum Halo esse figuræ circularis, non oportet præsupponere angulos incidentiæ esse æquales refractionis angulo, sed sufficit quod omnes radij extremi venientes à Sole sunt sibi inuicem æquales, vel etiam omnes refracti à parte inferiori sunt sibi inuicem æquales. Et idcirco fortè melius esset imaginari Halo fieri per alium modum, quàm per re-

fractionem, qui fortè postea tangetur.

Sed contra esset dubium, si non fieret per refractionem quæro, quare Halo apparet secundum tantum angulum per se, & non secundum maiorem. Et de hoc dicitur quod non potest dari alia causa, quàm quod talis est natura angulorum, sicut postea dicitur de angulo, sub quo apparet Iris.

Ad rationes. Ad primam, soluta est.

Ad secundam, de Iride non est simile.

Ad tertiam, dico quod ista non est causa, sed æqualiter extremorum radiorum incidentium ad vaporem.

Ad quartam dictum est in corpore quæstionis.

Ad 1. argum. principale.

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

QVÆSTIO VIII.

Utrum colores Iridis sint veri colores, vel solum apparentes?

1. *Arg. primū.* **R**EVIVITUR quod solum sunt apparentes, quia si essent veri, sequeretur quod in qualibet parte nubis, imò in qualibet parte Iridis vbilibet vnus color apparet alius, & de facto essent tibi. Consequens falsum, quia Iris repræsentatur nobis secundum colores distinctos, & non secundum colores confusos. Probatur consequentia, supponendo quod nullus homo videt totalem Iridem, quàm videt alter, imò quilibet videt suam propriam Iridem, tunc supposito isto, patet quod ibi apparet circumferentia superior Iridis vni homini, quæ apparet alicui alteri medium suæ Iridis, & alicui circumferentia infima suæ Iridis; igitur si illi sunt veri colores realiter existentes, sequitur quod in eodem situ per se erunt omnes colores Iridis. & per illud arguitur quod omnes essent in eadem parte nubis.

Secundò, sequitur quod in aliquo tempore modico infiniti colores generentur, & infiniti corrumpantur, quorum tamen quilibet natus esset diu permanere. Consequens impossibile, quia color non corrumpitur, nisi consequente alteratione primatum qualitatatum, quæ non possunt subito inter se inuicem alterari. Et probatur consequentia, & ponatur quod vnus oculus, cui apparet Iris, moueatur luminoso quiescente, vel quod luminosum moueatur, vel etiam vapor, vel omnia simul, tunc sicut potest probari ex textu, continuè apparebit noua, & noua Iris; igitur continuè alter, & alter color, & quia motus est continuus, sequitur quod continuè fiet talis generatio & corruptio colorum.

2. *Tertium.* Tertio, ille est verus color realiter existens in subiecto, qui non solum dependet à suo subiecto in esse, & conseruatur, imò cum hoc ab aliquo alio; sed color Iridis non solum dependet à nube, in qua parte est subiectiue; igitur, &c. Maior patet inducendo in omnibus coloribus. Et minor patet, quia colores illi dependent in conseruari à lumine corporis causantis Iridem, & sic non solum dependet à subiecto.

3. *Quartum.* Quarto, sequeretur quod aliquod elementum simplex esset coloratum. Consequens est falsum, quia colores sunt qualitates, consequentes proportionem omnium primarum qualitatatum, & hoc cum

1.

Arg. primū.

Secundum.

2.

Tertium.

Quartum.

cum debita opacitate , vt patet in libro de Sensu, & sensato. Et probatur consequentia, quia nubes, in qua apparet Iris, est elementum simplex, vel saltem non differens ab elemento simplici, quod sufficeret ad qualitatem colorum.

Quintum.

Quintò, per Aristotelem in libro de Mundo, vbi dicit quòd Iris est apparentia talis : modò si colores Iridis essent veri colores, non diceretur apparentia, sed patens existentia, & hoc idem dicit in isto tertio ; apparet igitur talis.

3. Oppositum.

- Oppositum arguitur primò per Aristotelem, vbi dicit, quòd fulgidum visum per nigrum facit puniceum ; modò non diceret, facit, nisi color puniceus realiter caufaretur à fulgido, & nigro.

Secundò, in nube est color verè, & realiter existens ; igitur & potest esse quilibet alter. Tenet consequentia, quia non apparet maior ratio de vno, quàm de alio. Antecedens apparet, quia realiter in nubibus est nigredo.

Tertiò, si ita esset, sequeretur quòd sensus deciperetur circa suum proprium obiectum. Conquens falsum, 2. de Anima. Et maximè non decipitur iudicando aliquid esse coloratum, album, viride, aut puniceum, quia visus iudicat colores Iridis esse veros colores, qui tamen sunt solum apparentes.

In quaestione primò videndum est de causis apparentiæ coloris Iridis. Secundò, videbitur de dubiis.

ARTICVLVS I.

De causis apparentiæ coloris Iridis.

4. Corpora diaphana qua.

Quantum ad primum, præmittendæ sunt suppositiones. Prima est, quòd radius luminis transiens per diaphanum spissum, & aliquantulum densatum, facit apparere colorem. Vnde corpora diaphana dicuntur, per quæ patet transitus luminis, sicut sunt aër, aqua, crystallus, vitrum, & huiusmodi. Probatur suppositio primò, quia Sol visus per fumum exeuntem de camino, apparet esse rubeus.

Secundò, quia Sol de manè visus per vapores grossos eleuatos à terra, apparet esse rubeus.

Tertiò, quia si Sol videatur per crystallum exactiorem apparent colores similes coloribus Iridis.

Quartò, quia si Sol videatur per vas sphaericum plenum aqua, tunc in vase illo apparent colores ; & omnia illa signant quòd lumen visum per diaphanum spissum, vel aliquantulum densum, facit apparere colorem ; & causa est, quia lumen cum veniat de medio rariori ad medium densius frangitur, vt patet ex dictis : & ex tali fractione incorporatur lumen in diaphano spissiori, & tunc propter illam incorporationem, & propter opacitatem illius diaphani densi, secundum colorem eius, qui est valde remissus, apparent tales colores.

Secunda suppositio, quòd si poneretur corpus reflectens, talis color appareret in corpore reflectente, qualis apparet in diaphano spisso, & per incorporationem luminis. Probatur per experientias, primò de vase vitreo sphaerico, quia si retrò in vmbra eius obiciatur manus, vel aliquod

opacum reflectens, apparet color talis, qualis priùs apparebat per refractionem, & incorporationem luminis. Secundò, quia si ponatur vitrum plenum aqua supra mensam, & incidat radius luminis per vitrum, tunc ad manum, vel ad mensam in vmbra vitri apparet color.

Tertia suppositio, quia si retrò diaphanum spissum in vmbra ponatur corpus speculari politum, & regulare, tunc non reflectitur color indifferenter ad quemlibet situm, sed ad aliquem situm determinatè, & ad aliquem non. Probatur per experientias. Primò, quia si capiatur vas vitreum sphaericum plenum aqua, per quod incidat radius luminis, & retrò in vmbra illius corporis ponatur reflectens asperum, & irregulare, sicut esset manus, vel lignum, tunc reflectitur aliquantulum color indifferenter ad omnem situm, sed si in loco manus, vel ligni ponatur aliud vas, continuè plenum aqua, tunc reflectitur lumen per se ad situm determinatum, & non ad quemlibet situm indifferenter ; & tunc perquit oculus hinc inde situs diuersos, donec inueniat situm, ad quem apparet reflexio talis. Et causa datur ex hoc, quòd semper angulus incidentiæ debet esse æqualis angulo reflexionis ; nam lumen reflexum à speculo vniformiter non apparet ad aliquem situm, nisi ad quem radius veniens à luminoso reflectitur secundum angulum æqualem angulo, secundum quem incedit ad opacum reflectens.

Secundò, patet alia experientia, quia capiatur vitrum plenum aqua super mensam, per quod transeat radius luminis, si retrò in vmbra vitri ponatur speculum politum, & tersum, reflectitur color per se ad situm determinatum, & causa est eadem cum præcedenti.

Ex istis suppositionibus potest elici causa apparentiæ coloris Iridis, quia radius luminis veniens à Sole ad nubem incidit super aliquam guttam, quæ est diaphanum spissum, vel densum ; igitur per primam suppositionem, in vmbra istius guttæ apparebit color ; & per secundam suppositionem, si in vmbra illa ponatur corpus reflectens, reflectitur, & apparebit color consimilis colori, qui apparuisset in vmbra guttæ prioris sine reflexione ; & quia de facto est ibi gutta aquæ, eò quòd guttæ sunt separatim sparstæ, quæ gutta est speculum regulare, & vniforme, sequitur per tertiam suppositionem, quòd color reflectitur, non ad quemlibet situm, sed ad aliquem situm determinatum, & aliquem non ; & sicut arguitur de vna gutta, per quam incidit radius luminis, ita potest argui de alia quacumque.

Ex quo patet de apparentia colorum Iridis, & quare eiusdem partis nubis color non apparet indifferenter ad quemlibet situm. Et quòd ita sit probatur per quoddam signum, primò quòd si ex opposito Solis poneretur mons, aut caligo, aut nubes non conuersa in guttas, tunc non apparet Iris, sicut patet experientiã. Aliud signum, quia quando apparet Iris statim pluit, quod non esset, nisi nubes illa fuisset conuersa in guttas. Tertiò, hoc idem, quando artificialiter fit Iris, nam Vicoton, quod est quidam torrens, decurrens per saxa dispergitur in guttas, ad quas apparent colores Iridis. Similiter autem in molendinis apparent huiusmodi colores, ex dispersione aquæ per guttas. Patet etiam per quoddam signum Philosophi. Et hoc de primo.

5.

6. Causa apparentiæ coloris Iridis.

ARTICVLVS II.

Dubia circa prædicta.

7. **Q**uântum ad secundum, dubitatur de causa diuersitatis istorum colorum. Secundò dubitatur, quid est illud quod videtur in apparentia. Tertiò dubitatur, vtrum in qualibet parte nubis natus sit apparere talis color, & quilibet illorum colorum, & si sic, dubitatur quare representantur secundum ordinem visui determinatum.

Ad 1. dub. Ad primum respondetur. Apparentia colorum Iridis non est aliud, quam lux, vel lumen apprens per huiusmodi diaphanum densum, & ideò radius luminis veniens à Sole, transiens per partem guttulæ tenuiorem, facit apparere colorem magis clarum, scilicet puniceum; dein transiens per partem aliquantulum spissiorum facit apparere colorem viridem; & radius transiens per centrum guttulæ, vbi gutta est spissior, facit apparere colorem alurgum, qui est rubeus obscurus, & sicut dicitur de vna guttula, potest dici de qualibet.

Ad 2. Ad secundum dubium respondetur, sicut dictum erat aliàs, quòd non est ibi aliquis color realiter existens, qui videbatur, sed lux Solis videtur ibi reflexè, & densitas, siue spissitudo nubis, vnà cum lumine incorporato infra nubem, ita quòd ista tria simul videntur, & per modum vnus visibilis, quemadmodum dicebatur; & quando radius Solis transit per vitrum rubeum, si flectatur ad parietem, apparet rubedo in pariete, & illud quod videtur non est aliud quam lux Solis similiter reflexus, sed color parietis apparet directè. Ex quo patet quòd in nube non est aliquis color realiter existens, sed per se lumen, quod diuersimodè apparet, propter diuersitatem diaphani spissi, per quod videtur, vel à quo reflectitur.

8. *Ad 3.* Ad tertium dubium, dico quòd in qualibet parte nubis nobis sensibili, natus est apparere quilibet color Iridis, quia sunt guttæ seminatum sparsæ, & lumen incidens, sicut in alia. Ex quo patet opinionem Alberti esse falsam, qui imaginatur nubem, ad quam fit reflexio Iridis, esse concauam, cuius vna pars est magis rara, alia mediocrius, & tertia densa, & tunc apparet color puniceus, vbi nubes est rarior; alurgus vbi est densior, & viridis vbi est mediocrius, & istis imponebat nomina, & naturas elementorum.

Ad 4. De quartò, quare apparet secundum ordinem determinatum, est valde difficile dare causam, & tamen potest dici, quòd vnus illorum colorum natus est apparere secundum aliquem angulum, secundum quem alter non est natus apparere, & ideò vnus apparet in vno situ determinato, & alter in alio, qui angulus causatur ex radio incidentiæ à Sole ad nubem, & à nube reflexa ad nubem.

Ad 5. Quintò, potest dubitari quare potius ex transitu luminis per diaphanum spissum apparent illi colores magis quam alij?

Respondetur, quòd eam de natura luminis quòd per transitum suum natum est causare illos colores magis, quam alios; & hoc fortè, quia principales sunt inter omnes colores medios, qui coi-

lores medij nati sunt resultare ex commixtione luminis cum diaphano spisso.

Per hoc ad rationes. Ante oppositum nil probat, vel potius oppositum.

Ad primam, ad Aristotelem, *fulgidum facit*, id est, facit apparere. *Ad 1. argum. principale.*

Ad aliam, *ibi est aliquis color*, dicitur quòd si ibi est aliquis color, tamen est valde remissus, quia corpora diaphana, sicut aer, aqua, & crystallus, non sunt colorata, & si sunt colorata, hoc est valde remissò.

Sed contrà, quia in nubibus apparet intensa nigredo. Dico, quòd quamuis sic apparet, tamen ibi non est nigredo, & apparentia illa prouenit ex defectu luminis, quod non sufficit penetrare, quemadmodum aqua profunda apparet nigra. *Quare nubes apparet nigra.*

Ad tertiam, dicitur quòd deceptio prouenit, vel potest accidere bene, de loco rei propter reflexionem, quia propter reflexionem res apparet alibi, quam sit, vt patet ex præcedentibus, & etiam ex spissitudine medij, quæ est quædam indispositio ad visum, & ideò ibi non sunt causæ, propter quas accidit ibi deceptio. *Ad 3.*

QVÆSTIO IX.

Vtrum Iris debeat apparere secundum circulum?

ARGVITVR quòd non, quia virgæ apparent secundum oblongam figuram; igitur Iris debet apparere similiter. Teneat consequentia, quia vtraque fit ex reflexione luminis ad nubem. Antecedens patet per Aristotelem *in hoc tertio*. *I. Arg. primū.*

Secundò, vbique ad nubem fit reflexio radiorum luminis; igitur Iris debet apparere secundum figuram nubis. Teneat consequentia, postquam Iris nihil est aliud, quam talis reflexio. Et antecedens apparet, quia quælibet pars nubis est præsens coram luminoso, & per consequens quare ratio fit reflexio ad vnam partem, eadem ratione ad aliam. *Secundum.*

Tertiò, quia Iris videtur à qualibet parte nubis; igitur Iris apparet secundum figuram nubis, & nubes non est secundum circulum; igitur non apparet Iris secundum circulum. Antecedens probatur, nam vndique in nube videtur Iris ab aliquo, sicut patet ex præcedenti quæstione. *Tertium.*

Quartò, quia anguli reflexionis Iridis sunt inæquales; igitur Iris non apparet secundum circulum. Antecedens patet experientia, nam maior est angulus, sub quo videtur color puniceus Iridis inferioris, quam sub quo videtur color viridis, vel alurgus. Et tenet consequentia, quia omnes anguli causati super circumferentiam eiusdem circuli, aliis paribus, ab vno puncto sunt sibi inuicem æquales. *Quartum.*

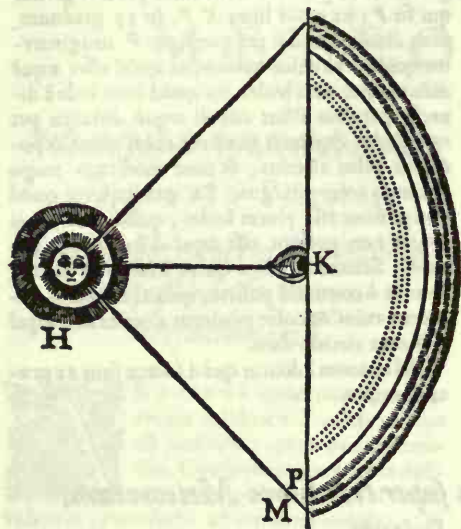
Oppositum arguitur per Aristotelem *in isto 3.* & patet ad experientiam. *Oppositi.*

In quæstione præcedenti visum est de coloribus Iridis, de causa, & ordine colorum, nunc dicendum est de aliis accidentibus Iridis, scilicet de figura eius, de loco, & tempore, quibus apparet; de duplicatione Iridis, quare colores ipsarum apparent ex opposito situati. *2.*

Conclusio 1.
Iris debet appa-
rere frū-
dum circuli.

Prima conclusio sit ista, quòd Iris debet appa-
rere secundum circulum, vel secundum portio-
nem circuli; probatur, quia si imaginatur linea
procedens de Sole existente in Oriente, qui sit
H, ad punctum inferiorem fractionis Iridis, quæ
sit *M*. Et de *H* ad *K*, visum, ducatur linea *HK*,
& de *K* ad *M*, ducatur linea, scilicet, quæ pro-
cedit de visu nostro ad punctum refractionis, siue

reflexionis; tunc dicitur sicut super textum, si
triangulus *HMK* imaginatur circumduci, *KH*,
remanente immobili, tunc à puncto *M* describetur
circumferentia circuli, & ista est circumferen-
tia Iridis.

Secundò, quia omnes anguli causati ex reflexi-
one radorum incidentium à Sole ad superficiem
Iridis, sunt sibi inuicem æquales; igitur Iris
debet apparere secundum portionem circuli.

Tertiò, quia omnes trianguli causati ex radiis
incidentibus à Sole ad superficiem Iridis, & re-
flexis ad visum, cuiusmodi est triángulus *HMK*,
sunt sibi inuicem æquales, & consimiles; igitur
omnes lineæ correspondentes lineæ *HM* sunt
sibi inuicem etiam æquales, & omnes illæ proce-
dunt ab eodem puncto; igitur per definitionem
ipsius circuli, sequitur quòd illa circumferentia,
ad quam terminantur, erit circularis, quare sequi-
tur quòd debet apparere secundum portionem
circuli.

3.
Conclusio 2.

Secunda conclusio, quòd in horizonte plano
impossibile est Iridem apparere secundum portio-
nem maiorem, quàm secundum semicirculum.
Probatur supponendo primò quòd Iris nunquam
potest apparere nisi in lumine Solis, vel Lunæ,
ita quòd umbra, vel tenebra non apparebit, per
experientiam. Secundò supponatur quòd polus
& centrum Iridis sunt in eadem linea, quæ
procedit à Sole ad visum, patet ex textu, & præ-
cedentibus. Tunc probatur conclusio, quia si
possit apparere secundum portionem maiorem,
sequitur quòd centrum Iridis esset eleuatum su-
per horizontem; igitur per secundam supposi-
tionem sequitur quòd Sol esset depressus sub
horizonte; igitur per primam non apparebit
Iris.

Ex conclusione sequitur quòd quantò Sol ma-
gis eleuatur super Horizontem, tantò Iris appa-
ret secundum maiorem portionem circuli, nam

Scoti oper. Tom. III.

aliter non semper centrum visus, & polus Iridis
essent in eadem linea recta vnà cum centro
Solis.

Secundò, sequitur quòd tantum possit Sol
eleuari super horizontem, quòd nulla appareat
Iris. Probatur, quia sicut patet ex Perspectiua, se-
midiameter Iridis est quadraginta duorum gra-
dum in altitudine, & hoc, quantum ad occu-
pationem graduum cæli; igitur Si sol esset ele-
uatus super horizontem per 42. gradus, sequitur
quòd centrum Iridis, & totus diameter essent sub
horizonte, quia diameter Iridis est per se 42.
graduum, quæ portio diminuitur ad eleuatio-
nem Solis, & per consequens tunc non appa-
rebit Iris.

Tertiò, sequitur quòd ex inuentione altitudi-
nis Iridis per instrumentum potest inueniri alti-
tudo Solis super horizontem, dato quòd Sol vi-
deatur. Probatur, quia altitudo Solis, & altitudo
Iridis simul iunctæ sunt per se 42. graduum; igitur
habito quòd Iris eleuatur 10. gradus, sequitur
quòd per residuum eleuabitur Sol, sicut per 32.
gradus.

Tertia conclusio est quòd in horizonte non
plano possibile est Iridem apparere secundum
circulum completum, & secundum portionem
maiorem semicirculo. Probatur, quia si sit turris,
vel mons, eleuata in altum, ita quòd existens su-
per turrim, vel montem potest videre nubes sub
se circa terram circumquaque, tunc sequitur
quòd ad quamlibet partem circa montem fiet
reflexio, ita quòd centrum Iridis sit in monte,
tunc sequitur quòd vndique circa, apparebit cir-
cumferentia Iridis, & illo casu taliter possit situari
Sol, quòd Iris possit apparere secundum portio-
nem modicum maiorem circulo, & modicum
maiore semicirculo, & sic de diuersis portionibus.
Ex quo sequitur, quòd si Sol taliter situaretur,
quòd centrum Iridis esset eleuatum super mon-
tem, tunc tali existenti in monte apparebit Iris
cum concauitate, & cum cornibus conuersis ad
eum. Et hoc de figura Iridis.

4.
Conclusio 3.

Quarta conclusio est de tempore apparitionis,
quòd habitantibus sub æquinoctiali non potest
apparere Iris aliquo die anni in meridie. Proba-
tur, quia semper in meridie eleuatur Sol super
horizontem per 42. gradus, & cum nunquam
eleuatio Iridis sit maior, vt patuit priùs; igitur
semper illis sic habitantibus totus diameter Iridis
esset sub horizonte. Ex isto sequitur quòd in
æstate nobis habitantibus versus Septentrionem
nò potest Iris apparere in hora meridionali. Proba-
tur, quia tunc Sol eleuatur super horizontem
plus quàm 42. gradus; igitur tota Iris esset op-
pressa sub horizonte.

5.
Conclusio 4.
De tempore
Iridis.

Secundò, sequitur quòd in hyeme habitanti-
bus in Septentrione, potest apparere Iris in qua-
libet hora diei, posito quòd cætera requisita concu-
rrant. Probatur, quia tunc minus eleuatur Sol,
quàm per 42. gradus.

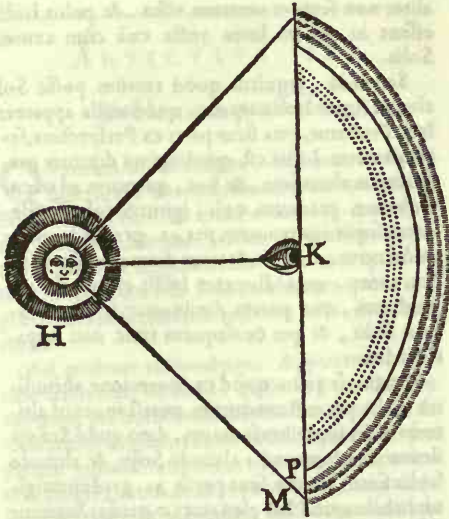
Tertiò, per quantum minus eleuatur, per tan-
tum minus apparebit Iris eleuata super hori-
zontem.

Quartò, quia semper in ortu, vel occasu Solis
potest apparere Iris, si cætera concurrant. proba-
tur sicut præcedens.

Quinta conclusio de loco apparitionis Iridis
est ista, quòd nunquam potest Iris nobis apparere
in meridie, siue versus meridiem. Probatur, quia
semper apparet Iris ex opposito Solis; modò

6.
Conclusio 5.
De loco Iri-
dis.

meridies non opponitur Soli, nisi Sole eleuato super horizontem, magis quam sit diameter. Ex quo sequitur quod in æstate non potest apparere nobis Iris ad Septentrionem, sed bene in hyeme.

Patet igitur de loco; & tempore apparitionis Iridis, de duplicatione, quare apparent duæ Irides, & non plures.

Respondetur quod non potest dari causa demonstratiua, nec euidens; tamen imaginantur Perspectiui quod causa est illa, quia imaginatur eleuatio Iridis super horizontem, ut in exemplo prius posito *K M*, linea quæ sit 42. graduum, dein signetur vnus punctus eleuationis per tres gradus qui sit *P*; ita quod linea *K P*, sit 39. graduum, tunc dicunt quod si per punctum *P* imaginaretur quidam circulus transire, ita quod esset æquè distans inter duas Irides, ita quod hinc inde à diuersis partibus illius circuli æquè distantis per tres gradus apparetur puniceus color vnus, & puniceus color alterius, & tunc modicum magis distando color alurgus. Ex quo sequitur quod non possunt esse plures Irides, quam duæ, quia plures non possunt esse æquè distantes illi circulo. Secundò, patet quare Irides illæ habent colores è contrario positos, quia aliter color puniceus vnus, & color puniceus alterius non æquè distarent circulo dato.

Ad rationes, dicitur quod solutz sunt ex præcedentibus.

Expliciunt questionaria summa super tres libros Meteororum, secundum Scotum.

LIBER

LIBER QVARTVS

METEORORVM.

QVÆSTIO PRIMA.

*Utrum putrefactio sit possibilis,
vel possibile sit fieri pu-
trefactionem?*

I.
Arg. primū.

ARGVITVR quòd non, quia corruptio caliditatis à caliditate non est possibilis; igitur nec putrefactio. Consequentia tenet per definitionem putrefactionis in litera, videlicet, *putrefactio est corruptio caliditatis in humiditate; propria corruptio à caliditate aliena.* Vnde sequitur ex definitione, quòd esset corruptio caliditatis à caliditate, & hoc est impossibile, vt probatur, quia caliditas corrumpens intrinseca & aliena, est intensior intrinseca caliditate, & propria, & tunc non corrumpit, sed intendit, vel est æqualis; & non fit actio, quia ab æqualitate non est actio; vel est remissior, & tunc non corrumpit, sed potius corrumpitur ab intrinseca caliditate, & propria.

Et si dicatur, sicut communiter dici solet, quòd caliditas aliena est diuersæ speciei ab intrinseca, quæ propria dicitur, idè est sibi contraria; igitur non intendit, sed corrumpit.

Sed contrà, tunc oporteret quòd vni qualitati essent duæ qualitates æquæ contrariæ, quod est contra 1. *Metaph.* & contra 1. *Celi*, quia tantum vnum vni contrariatur. Et sic similiter oporteret ponere 8. qualitates primas, & 12. combinantes, quod est contra 2. *de Generatione, cap. 1.*

Secunda probatio consequentia patet faciliter, quia sic dicuntur duæ qualitates primæ. Sic similiter duæ frigiditates, & non videtur.

2. Si dicatur similiter ad secundum argumentum, quod communiter dicitur, quòd per accidens corrumpetur caliditas propria à caliditate aliena, ex eo videtur quòd facit exhalare humidum proprium, & illud minus subtiliat, sic quòd non potest propria caliditas amplius manere, quia sic in frigido tempore, quando aër est frigidior homine, non potest fieri putrefactio alicuius membri hominis, nisi totius corporis, nec, inquam, possit aliquid putrefieri, nisi fortè calore contento in ipso, vel in terra, quorum solùm docet experientia in cumulis, & aquis, circa crura captiuorū. Cùm enim crura compeditorum circa loca arctiora compedis pannis humidis, vel aliis stillicidiis frigidis, & humidis humectantur, citò putrescunt. Etiam existentes frigidè in hyeme. Nec liquor de congelati ne membrorum, &

mortificatione propter frigus; sed antequam sit tantum frigus, quod mortificare sufficiat, aut congelare. Consequentia istorū patent in litera, quia si solùm per accidens, modo dicto; igitur quando est talis caliditas extrinseca, facilis exhalare humidum, nec subtilians, tunc non fieret effectus, putrefactio, quia deficiente causa deficiet & effectus. Confirmatur antecedens principale, quia si calor ageret in calorem, corrumpendo humiditatem, vel faciendo exhalare calorem, tunc remanens materia manet sicca, & in sicciis optimè conseruatur calor, & non corrumpitur, nec putrefiunt sicca, & calida, sicut patet de igne, qui est calidissimus, & siccus, & imputrefactibilis, vt dicitur in litera.

3. Secundò, ad aliud principale. Putrefactio nec est, nec potest esse actus speciei, vel generis mutationis; & non est, nec potest esse non mutatio; igitur non est possibilis. Consequentia tenet, quia quod non est alicuius speciei motus, & oportet esse motum à materia, non est possibile esse, sicut nil est animal, quod non est alicuius speciei animantis. Sed consequentia probatur, non enim est putrefactio motus localis, quia per istum impeditur putrefactio: sicut dicitur in litera. Et patet de aquis currentibus velociter, quæ rardius putrefiunt quiescentibus; vel nunquam putrefiunt.

Nec est motus generationis, quia dicitur in litera, vt allegatum est prius, quod est corruptio, & productio substantiæ, vel mutatio substantiarum, quarum non est putrefactio, aliàs omnis generatio esset putrefactio, & omne generatum putrefactum, vel putridum, quod nullus demonstrat. Consequentia tenet, quia non magis vna generatio, quàm alia, & in naturali materia idem est vniuersaliter & particulariter referre, vt habet videri circa 2. *Perihermenias.*

4. Nec putrefactio est corruptio, quia similiter arguitur, sicut arguitur quòd non sit generatio, & ex alio latere, quia si corruptio vnius est generatio alterius, ex 1. *de Generatione*; igitur esset generatio, quod improbatum est: Et ex alio, quia si esset corruptio, tunc maximè esset corruptio caliditatis propriæ in humido proprio à caliditate aliena. Patet consequentia ex definitione eius. Falsitas consequentis patet, quia proprium dicitur inseparabile per Porphyriam, ergo si caliditatis propriæ; igitur caliditas propria est inseparabilis, & incorruptibilis. Et ex alio, quia si caliditas propria proprium humidum consumit, & in ipsum agit; igitur sibi contrariatur, quia actio omnis est inter dissimilia & disparata, videlicet inter formam, & materiam, ex 1. *de Generatione.* Ergo non conseruatur in proprio humido, nec destruitur ab alieno calido in ipso.

Nec videtur, si fortè dicas sicut medici solent

dicere de proportione humidi cum calido, &c. Et sic calidum habens humidum proportionatum in illo saltem diutius conseruatur, si non esset extrinsecum, quàm si adesset aliud calidum; sic dicendo oporteret concedere actionem caliditatis & humiditatis ad inuicem, & pariformiter omnium non contrariorū: & sic aer naturaliter destruet seipsum, si non esset aliud extrinsecum corruptens, quia eius calor ageret in humiditatem, cuius oppositū est allegatū in *1. de Generatione*, & contra experientiam, quia calor in humido conseruatur, & vinitur, & è contrariū humidum à calido augmentatur, sicut patet de vinctuosis, quòd plus humectantur in calore, quàm in frigore, quia illa non condensantur, vt sepum, oleum, cera, pix. & mel; igitur non agunt vnum in aliud corrumpendo ipsum. Et ex alio, si ageret in seipsum corrumpendo ipsum, tardius saltem sine extrinsecō tunc est aliqua proportio potentie caliditatis ad resistentiam humiditatis, & tunc habentia æqualem proportionem caliditatum super suas humiditates essent æquè durabilia, & fortia. Consequenter tenet, quia ex æqualibus proportionibus sunt æquales, & æquè durantes actiones. Et consequens falsum, sicut diuersi diuersas habent periodos, licet proportionem essent similes, & æquales calorum ad humiditates, & si sic, tunc modicus calor in multà humiditate non esset durabilis æquè, vel duratior magno calore in modico humido, cuius oppositum patet in primis infantibus magnæ humiditatis, & modici calor, & in adolescentibus modicæ humiditatis, & magnæ caliditatis, quia calor istorum est confortatus, vnde calor puerorum est duratior, quamuis minor, sic eius proportio ad humiditatem, sicut calor adultorum ad humiditatem ipsum.

6. Hic fortè dicitur, quòd duratior est calor paucus cum multo humido, quàm multus cum paucō, sicut videmus de modica flamma cum multo oleo diu durante, & de magna flamma cum modico humido parū durante.

Sed contrà, tunc enim oporteret fieri actionē à proportione minoris inæqualitatis, vel æqualitatis, comparabilem actioni ex proportione maioris inæqualitatis. Hoc falsum est, & impossibile, vt patet; sed consequentia patet, quia magna humiditas cum paucō calore habet proportionem æqualitatis, vel est proportio minoris inæqualitatis caliditatis maximæ, ex quo calor est intrinsecus humido, & coextensus, & non sicut flamma olei in vnà parte solum, quia ibi non fit actio totius calor in totum humidum: sed aliter est in naturalibus, vbi calor totius in totum humidum agit, & toti coextenditur, & si ibi esset calor paucus, & humidum multum, tunc ex proportione maioris inæqualitatis calor ad humidum, fit actio per se duratior actione calor factâ in humidum modicum, & haberet propositum. Vel si dicas quòd est minoris inæqualitatis, vel æqualitatis, etiam per malum tibi, si non æqualitatis, videtur quòd oporteret dicere quòd calor fit semper maioris, vel minoris potentie, quàm humiditatis resistentia, quamdiu est actio calor in humiditatem, sicut dicitur paucus in comparatione ad alium calorem, non in comparatione ad humiditatem suam.

7. Sed contrà, tunc non est simile de flamma lampadis modica, & multo oleo, & tamen extremum ponit Aristoteles in libro de longitudine, & breuitate vite, vt prius assumptum est. Conle-

quentia ista patet, quia in lampade dominatur oleum humidum sufficienter super calidum.

Item, calor quandoque superatur ab humidis igitur non est semper maioris potentie, quàm humiditas; & hoc durante actione istorum, non igitur duratior est paucus calor naturalis, & proprius cum humido multo, quàm magnus. Et confirmatur, quia aer habens magnam caliditatem, & siccitatem, est duratior, quàm habens paucum calorem, vel multum de humiditate. Etiam ignis sine humiditate durat temper, & diutius, quàm aer, idèd, non est verum quòd paucus calor, cum multo humido fit duratior quàm multus, &c. Sic patet quòd non est corruptio.

Non est augmentatio, nec diminutio, vt patet de se, quia non est nutrimentum; nec est alteratio aliqua, aliter non apponitur intrinsecum, quia generatio & corruptio non sunt alteratio; modò putrefactio est generatio, & corruptio, vt patet per dicta; ergo non est de aliqua specie mutationis, & hæc fuit prima pars antecedentis. Nec est non mutatio, quia non est substantia quiescens, vel qualitas quiescens, quia est actio, quantitarum, talis, qualis diceretur.

Tertiò, ad principale, scil. putrefactio esset possibilis; ergo sub aliquo genere est possibilis, quod est contra principale dictū: ratione, quia quod est sub vno genere possibilis sub omni est possibilis; sed consequens falsum. Probatur, quia non ponitur aliquid sub gradu summo putrefactionis, quia nullus potest esse gradus summus putrefactionis, nec aliquis minimus, vel remississimus. Probo, quia quantumcunque est aliquid putrefactū, vel sub quocunque intenso gradu, sub maiori potest putrefieri & esse, quia actio calor, & humiditatis, vel frigiditatis, & potentie actiue istarum, non terminantur ad maximum gradum, quem potest efficere: ergo nullus potest esse maximus gradus putrefactionis ab istis causis, nec aliis, quia alie non ponuntur causæ, vel si ponantur, dicitur similiter sicut de qualibet potentia actiua; aliter omnis alteratio, vel mutatio possibilis est. Consequenter prima patet, quia omnis alteratio possibilis, vel mutatio, est sub aliquo gradu possibili, & qua ratione datur sub vno gradu possibili, eadem ratione sub alio, quia omnes gradus sunt eiusdem speciei.

Sed fortè dices, quòd non potest esse summus gradus, sic quòd possit esse alius intensior, sed bene potest esse summus, quo nullus est intensior.

9. Sed contrà, vel igitur quod putrefit, à gradu putrefactionis est subito summè putrefactum, exponendo etiam summè putrefactum, sicut iam summus gradus putrefactionis exponitur: & hoc non potest dici, quia tunc alteratio, vt putà talis putrefactio gradus summi fieret subito, & per consequens motus est, quod est impossibile. Vel si dicatur quòd illud putrefit à gradu putrefactionis non subito, sed secundum successiōnem, & subito est summè putrefactum, quod est diuisibile, & extensum, sicut & gradus summus quo putrefit.

Sed contrà, tunc sequitur, cum continuè putrefit illud, & magis putrefcit, & est maximus gradus iste, quo putrefit, intenditur continuè, & nunquam esset summus, exponendo vt prius, quia si aliquod moueretur continuè intendendo motum suum à certo gradu, & ad nullum certum gradum, staret per tempus inclinatuè, hoc est, quo non intensiori gradu mouebitur, nisi dicatur moueri

8.
Tertium.

9.

moueri per instans, quod est impossibile, & sic esset de illo, quod à gradu summo per tempus dicitur putrefacere, quia semper magis, & magis putrefcit, quia motus disponitur ad putrefactionem, ita quod nunquam intenfori gradu, nec etiam per tempus videtur à quos; quia hoc est impossibile, ex quo solum efficitur melius, & melius per dispositionem, oportet quod non sit gradus summus putrefactionis, exponendo vt tu dixisti.

10.

Et circa hoc quæri possit de summo putrefacto, & cuius dispositionis esset, vt rùm humidum, & siccum, calidum vel frigidum, & si melius, vel plus possit esse putridum, per quid. Et hoc transeo propter breuitatem.

Quartum.

Quartò, ad illud, putrefactio est possibilis; igitur est corruptio. Consequentia tenet ex definitione, & ex consequente est corruptio; igitur putrefacta sunt corrupta, per locum à coniugatis. Consequens falsum, quia cancer, & anguilla viuunt putrida existentia, & non corrupta. Et consequens probatur esse falsum ex eo quod putrefactio est generatio alius ex putrefactis, vt dicitur in litera; igitur non est corruptio, ex quo oppositi motus, vel mutationes; & cum fiat putrefactio à caliditate, & caliditas sit causa generationis, igitur non corruptionis, quia non potest oppositum facere, ideò sequitur quod non est corruptio.

11.

Quintum.

Quintò, si putrefactio esset possibilis, vel esset naturalis transmutatio, vel violenta; sed nec sic, nec sic; ergo. Consequentia patet de se, sed antecedens probatur, quia non naturalis; tum, quia est à principio extrinseco, videlicet à caliditate passo resistente omnino; tum, quia nulla corruptio talis est naturalis; tum etiam, quia putrefactibile naturaliter quiescit sub formâ suâ, & violentè mouetur perdendo naturam; tum etiam, quia putrefactio est contra naturam materiæ & formæ, & non appetitur naturaliter ab aliquo, quia quilibet nititur fugere corruptionem, & seruare seipsum. Et combustio non est naturalis; igitur nec putrefactio, cum sint ad eundem terminum ambo, videlicet ad initium actionum. Et sic potest dici quod sit, violenta, quia oppositum dicit Aristoteles in literâ, capitulo 2. primi tractatus, conuenti quarti. vbi dicit: *Omni enim secundum naturam corruptio, ad hoc via est, putrefactio, & anansis* (id est, vetustas in plantis) *fnis autem omnium aliorum, & horum putredo, nisi aliquid violentiâ corrumpatur, vt combustione, &c.*

* ariditas.

Similiter dicunt omnes Expositores, & putrefactio non est violenta, quia magis combustio esset violenta secundum literam Aristotelis iam dictam; sed hoc falsum, quia combustio est velocior in fine, quàm in principio, vt patet.

Similiter intenditur naturaliter vt per se à natura, vel forma substantiali; igitur non est violenta. Iterum, quia combustio fit à principio intrinseco passo conferente vim, quia materia appetit formam ignis, & inclinatur ad habendam eam, & sic confert vim ad ipsam combustionem.

12.

Sextum.

Sextò, si sic, cum omnis transmutatio possit habere impedimenta, & iuuamenta, sic fortè de putrefactione; sed hoc falsum. Consequentia patet, & falsitas probatur, quia si haberet impedimenta, maximè videntur illa, quæ Aristoteles enumerat in literâ, videlicet frigiditas, coagulatio, vel con-

gelatio, feruor, vel excellens caliditas, & motus, vel fluxus, vel multitudo putrefactionis; sed hæc non sunt impedimenta; igitur nulla. Consequentia tenet per locum à maiori, si illud quod magis, &c. Sed probatur antecedens huius consequentia, nam primò frigiditas non impedit, quia frigiditas intrinseca causat putrefactionem, vt patet in literâ. Ambæ vtique causæ erunt putrefactionis, quia interior frigiditas est propriæ caliditatis, & alienæ corruptiuæ.

13.

Et si diceret, vt dicit Aristoteles, frigiditas aliena, & extrinseca præseruat, sed non intrinseca.

Contrà, quia videmus fructus arboris totius putrefieri, qui fuerint fortiter infrigidati frigiditate aëris continentis: ita frigiditas extrinseca iuuat ad putrefactionem, & non impedit eam.

Item, si frigiditas continentis conseruaret alia frumenta fata in terra, & corpora inhumata diutiùs ibi durarent, quàm in aëre. Probatur, quia ibi est maior frigiditas, quàm in aëre. Item, scæmina custodit diutiùs pomura in alio ad locum calidum, & siccum, & ibi non putrefcit, sed putresceret in celato frigido.

Nec etiam congelatio impedit, quia corpora mortuorum sunt congelata, & humores in illis; & tamen ista citiùs quàm viuorum corpora non congelata, putrescunt; igitur congelatio, & coagulatio iuuat, & non impediunt putrefactionem. Et videmus fructus, vt poma, esse congelata, & postea citiùs putrefieri, quàm si non essent congelata; igitur, &c. iuuat. Item, cum congelatio sit causa quietis, igitur causæ iuuant putrefactionem, quia motus impedit, vt patet in litera iam priùs allegata. Quòd congelatio sit causa quietis, probatur, quia motus impedit congelationem, sed quies iuuat eam, vt patet de aqua fluente, & aqua stante. Similiter etiam quando aliquid est congelatum, oportet quiescere, & non fluere; igitur congelatio est causa quietis.

14.

Nec etiam tertium, scilicet feruor, impedit, probatur; quia si congelatio putrefactibilis impedit, tunc feruor iuuat, quia contrariorum effectuum contrariæ sunt causæ, vt dicitur in 2. tractatu huius quarti. Antecedens patet in litera ex allegatis. Et confirmatur ex eo quod caliditas, vel feruor aperit poros putrefactibilis, & facit humidum exhalare; igitur iuuat putrefactionem, & non impedit, &c. Consequentia patet, quia putrefacta incinerantur tandem, vt dicitur in litera; ergo quod iuuat ad incinerationem, iuuat ad corruptionem, & non præseruat, nec impedit, quia est causa augmentationis caloris, quia calor est causa putrefactionis; igitur iuuat, & non impedit. Item, motus disgregat, & aperit poros putrefactibilis, & est causa putrefactionis; igitur non impedit. Antecedens probatur, quia motus calefacit, & sic disgregat, & aperit calore suo.

Demum probatur quod multitudo putrefactibilium non impedit, quia iuuat, vnde dicitur quod blada in magno cumulo putrescunt citiùs, quàm in paruo. & etiam confirmatur, quia modicum citò exsiccat, sicut patet de vino dimisso in vase, sed multum stans ibidem pinguescit, & putrefcit; igitur multitudo iuuat, & non impedit, imò potiùs paucitas impedit.

Ad

Tertium.

Ad oppositum est Aristoteles per totum primum tractatum quarti huius, secundo, tertio, quarto, definiens putrefactionem, quod non fecisset, si non esset possibilis, & similiter ostendunt proprietates, &c.

Diuiso quaestione.

In ista quaestione primo videndum est de quaesito, scilicet utrum possibile sit, vel possit fieri. Secundo, videbitur quomodo fiat. Et tertio de proprietatibus, accidentibus putrefactionis, & de causis earum. Et ultimo quaeritur definitio, & descriptio eius. Et istis notis sufficere fortè pro aliquo intellectu literarum.

ARTICVLVS I.

An possit fieri putrefactio?

15.

Quantum ad primum, tractandae sunt aliae quaestiones hinc diuise, scilicet, *Utrum sint quatuor qualitates primae? Utrum ad istas qualitates primas aliae qualitates reducantur? & Utrum duae sint actiuae, & aliae solum passivae*; de illis communiter dicitur circa librum de generatione antecedente istum. Ideo ad maiorem intelligentiam huius libri supponitur, sicut supponit Aristoteles ex aliis, & breuiter tractat hinc recipiendo insistere, & loquor de stylo probabili, non tamen forti sicut in tertio, quia haec sunt probabilia, non demonstrabilia, nisi demonstrationibus naturalibus minus certis, & quasi coniecturando causas ex effectibus, sicut dictum fuit in quaestione prima huius, qualem certitudinem haec scientia haberet.

Quantum ad primum reputo titulum quaestionis satis esse expositum in exponendo quaestionem, quia cum quaeritur utrum putrefactio sit possibilis, est tantum, quantum, utrum possibile sit fieri putrefactionem, vel esse, vel aliquod putrefieri, vel putrescere, ita quod possibile sit motus, quasi rerum similitudine ad motum putrefactionis dantis è contrario.

16.

An putrefactio sit possibilis?

Ad videndum igitur utrum sit possibile fieri putrefactionem, oportet videre si causae eius sint possibiles esse. Vnde Aristoteles imaginatus est aliquantulum remotas causas esse elementa quatuor, & caelum, & postea magis propinquas quatuor qualitates primas, sumendo numerum specierum non æquivalentium in significando; & istarum vltimarum duas imaginatur actiuas putrefactionis, & duas passiuas, id est, quod duae, scilicet caliditas & frigiditas, agunt putrefactionem, & hoc simul, vel diuisim; & aliae duae sunt tanquam dispositiones, quas requirit materia, scilicet humiditas, & siccitas, vel simul, vel diuisim, ad hoc quod possint pati putrefactionem, licet tamen in se qualitates actiuae istae, scilicet humiditas, & siccitas, cum substantia principaliter passiva sit putrefactionem, vel alias operationes quilibet, de quibus in hoc quarto dicit, ad quas sint ista disposita; quia caelum non habens istas, nec aliquam istarum, non potest pati putrefactionem, nec ignis habens solum siccitatem sine humiditate, ut dicitur in litera.

17.

Iuxta quod notandum est, ut opinor cum aliis, quod nec solum humidum manens cum pauca humiditate sine aliqua mixtione possit putrefieri, idè nec aqua, nec terra, nec aer, nisi secundum partes miscerentur cum siccitatibus, vel humidi-

ratibus, possent putrefieri plus quam ignis. Et sic loquitur Aristoteles de praemissis, quod sic possunt loqui de aliis, unde dicit in litera, *Quinimo logicaliter dicitur esse putrefactionem in istis, quia secundum partem corrumpuntur cum separantur à natura, propter quod putrescunt omnia excepto igne*. Vnde loquitur ibi de omnibus materiis secundum partem in corporibus, & mixtis, & non manentibus in summa simplicitate. Vnde apparet propinquissimam, vel proximam causam materialem putrefactionis esse quandam materiam permixtam habentem humiditatem cum siccitate, & hoc in aliqua proportione Geometrica determinata à natura, ut dicit quidam antiquus Expositor, Henricus nomine, in quaestionibus istius. Et similiter oportet imaginari unam proportionem qualitatum aliarum primarum actiuarum, vel alterius saltem ad subiectum, sic mixtum habens istas dispositiones; & illis sic existentibus proportionis debere, fieri putrefactio, non aliàs; & ista demonstratiue probari difficillimum est. Sed sustineri potest contra arguentes secundum modum inferius dicendum in secunda parte quaestionis. Et quod haec possibilia sint fieri patet, quia non implicat contradictionem, nec repugnat principiis naturalibus, sed quod videbitur in soluendo opposita. Et isto modo expressè loquitur Aristoteles, licet non demonstrat in 2. de Generatione, de proportione qualitatum, & analogia non indiuisibili existente, sed in latitudine quadam.

Istis praemissis, potest esse conclusio responsalis ad quaesitum, haec: quod putrefactio est possibilis, vel possibile fieri, vel esse putrefactionem, quia omnes causae eius propinquae, & remotae sunt possibiles fieri, & esse; igitur effectus, qui est putrefactio. Consequentia patet ex definitione causae. Antecedens patet ex dictis. Ex quo patet quod possibile est quod putrefactio sit de facto, & fuit, quia possibile est eius causa esse, & fuisse de facto; igitur & effectus, &c.

18.

ARTICVLVS II.

Quomodo fiat putrefactio?

Sed ne redarguar in processu, dicendo putrefactionem esse possibilem, antequam exponatur quid nominis, & Practici in medicina, accommodantur ab illis, quod sub aliquo existente humido proportionato cum sicco in aliqua determinata, vel determinabili proportione à natura, in tali caliditate quadam existat, quae ad illud humidum, vel humiditatem secundum esse, habet certam proportionem. Et similiter ad siccum, sic quod sub certa latitudine humiditatis, & siccitatis potest caliditas certae latitudinis ad certum tempus conseruari in esse, & si ultra illam proportionem veniat humiditas nimis excellendo caliditatem, vel siccitatem, & sic caliditas vincitur, & extinguitur; & è contrà si caliditas nimis excedat latitudinem proportionis dabilis inter ea, tunc consumit humiditatem, & sic per consequens deficiente sibi materia, in qua conseruari deberet, perit,

19.

perit, & sic si siccitas sit nimia, consimile contingit, vel si frigiditas nimis destruat calorem, vel sibi non debite, nec sufficienter resistat ad talem, vel talem operationem, puta vitalem, vel putrefactionem faciendam, tunc velocitatur actio caloris, & consumitur materia, & finitur calor, vel vita, vel alia operatio, quæ istam proportionem taliter, vel taliter habentibus quælibet ad suum esse requirunt ad *conseruari*, vel *produci*.

Et ideo oportet proportionem talem omnino esse eiusdem speciei specialissimæ, puta sesquialteram, vel semper punctuatur sesquialtertia, vel æquale ad producibile, sicut ad concipiendum sub certo gradu opinionum, vel ad intendendum, sed sufficit quod prope illam sit illa, quod non nimium excedat talem proportionem, ut puta quod sit proportio centupla, vel prius solum sesquialtera, quia sic si poneretur quando licet existimationem variari nulla scientia, nec æstimatio possit fieri de istis. Et extremum huius ponitur in artibus ab Aristotele, sicut de flamma lampadis, quæ regulatur sub consimili gradu, & flamma æqualis non potest in solo aqueo conseruari, imò & esse secundum requirit humidum aërem, videlicet oleum, & ceram, vel consimile; sed tamen hoc siccum est quoddam proportionaliter se habens in aliqua proportione, vel dispositione certa ad humidum. Ut puta quod sit in medio, vel habens partem eleuatam vltra humidum, sicut est lychnus, vel filum, & quod ad ipsum consimili proportione semper eleuetur humiditas, & in flamma generetur, & sic regulariter contineatur, sed non est ibi proportio caloris, scilicet totius flammæ ad totum humidum sine caliditate, vel cum caliditate sumendo *ly totum*, sed solum ad partem ascendentem, & nutrientem flammam: & sic de sicco similiter, quantum ad partem in qua flamma manet; sed talem proportionem oporteret in naturalibus imaginari per totum corpus, sicut de flamma, quia calor quorundam est per totum; & sicut humiditas, siccitas, & etiam frigiditas.

21. Sed dicunt omnes oportere defectus esse sub esse remisso, & de facto sunt ista, sic simul & proportionem habentia; unde dicitur, si lignum inflammatum totaliter cooperiretur oleo, vel subungeretur, tunc humiditas excederet caliditatem, & sic extingueret; & si lignum esset nimis siccum, & non intinctum oleo, nec actualiter haberet ipsum, tunc flamma deficeret. Similiter si flamma esset multa, & modicum de oleo, citò consumeretur illud modicum, iterum deficeret. Sic imaginandum est in proposito secundum esse, si oleum esset nimis calefactum ab extrinseco, & rarefactum, sic quod non esset actualiter frigidum, nec temperatum, tunc totum simul sine resistentia posset inflammari per modicam flammam inchoantem, sic accidit in frixatis ex oleo, & similibus; contingit enim totam patellam, & totum oleum inflammari, & citò consumi; ideo requiritur frigiditas resistens calido, & flammæ, ne totum simul inflammetur, & consumatur: & sic est imaginandum in corporibus aliis naturaliter esse frigiditatem, humiditatem, siccitatem, & caliditatem, & sic se habentes, quod ex ordinatione earum cum certis & debitis circumstantiis, vel proportionibus possint tales, vel tales operationes exercere, & quando sit excessus causabitur aliud.

Scoti oper. Tom. III.

22. Sed vterius oportet imaginari ad propositum, videlicet ad hoc quod fiat putrefactio, quia quando calor extrinsecus, puta aëris, vel ignis, vel Solis, cum calore intrinseco agit in humidum proportionatum sicco, quod humidum rarefit, & exhalat, & siccitas remanet terminabilis, existens termino proprio; & sic quando in solo sicco potest calor remanens propter remotionem materiæ, in qua est humidum, tunc dicitur fieri putrefactio secundum quod aliqui exponunt Aristotelem.

Sed illud non sufficit, quia combusta non putrescunt, ideo oportet humidum naturale propter actionem caloris interioris, & exterioris, moueatur versus partes exteriores, & ibi partim resideant, & congregentur dimissis interioribus siccis & frigidis, quia calor naturalis simul motus est ad exteriora cum materia sua, & sic remanens exterius est frigidum ex propria sua frigiditate magis augmentata ab exterioribus veniens, & fugiens caliditatem; sed tamen non est omnino statim putrefactio facta secundum partem siccam siue materiæ in interioribus, sed retinens humiditatem, licet non sufficientem, ad continuationem vitæ, vel operationis alterius, videlicet digestionis, & conseruationis in esse rei secundum speciem priorem, & sic corrumpitur forma substantialis præcedens, & quasi fit aliqua proportio qualitarum, ad quam consequitur aliqua forma alterius speciei, tunc generatur alia forma ut puta cadaueris, secundum diuersitatem proportionum qualitarum relictarum, fit diuersitas formarum generabilium ex putrefactis; & sic putrefactio eius quod corrumpitur, est dispositio consequentis, vel alteratio prima ad generationem alterius, & sic ad putrefactionem vnâ completam plures concurrunt mutationes in principio motus alterationis, quo calidum interius calefaciens, videlicet exhalatio humidi, vel motus eius ad exteriora putrefactibilis.

23. Tertio, exsiccatio, quæ est exhalatio frigida interioribus, & tunc corruptio substantialis formæ rei putrefactibilis, & postea generatio substantialis formæ alterius speciei. Nec cessat adhuc, saltem ut in pluribus, sed vterius fit exsiccatio extremitatum putrefactibilis; & quasi resolutio ad elementa, videlicet aquam, terram, cineres, & aërem, videlicet vapores, quibus mediantibus factior in aëre multiplicatur, vel non siue eis. Er quia nunquam putrefactibiles magis ex dominio sunt ex istis tribus, in hæc tria post corruptionem caloris, qui est loco ignis, cessat putrefactio vltimatè, & hæc mutationes quandoque accelerantur, & in breui tempore fiunt, quandoque tardè, & accelerari possunt artis iuuamine, potentis actiuis, & passiuis applicatis, & sic fit rarefactio putrefactibilis in principio, cum calor augetur, & corruptio caloris proprii; & in fine circa corruptionem formæ substantialis fit condensatio corporis remanentis propter frigiditatem, & siccitatem, & istis omnibus factis tunc completa est corruptio.

Et iste est motus, quem imaginatur

Authores quomodo fiat
putrefactio. Et hoc
de secundo.

* * *

ARTICVLVS III.

*De proprietatibus, & accidentibus
putrefactionis, & de causis
earum.*

24.

Sed nunc de tertio, videlicet proprietatibus, & accidentibus putrefactionis, & causis istarum. Vnde primò accidit calefactio putrefactibilis inordinata, vel innaturalis sibi, quod patet de se per experientiam. Et causa est, quia exterius calidum continens intendit calorem interiore. Et secundò accidit humefactio putrefactibilis in superficie: cuius causa est, quia humiditas intrinseca mouetur cum calore interiori ad extremitates, & sic ibi humectatur.

Tertio accidit exsiccatio interioris, & infrigidario. Cuius causa est, quia ex quo humiditas cum calore recessit, relinquitur siccitas in frigido, quia omnes humores frigidi frigidantes calorem, quæ nunc ad extrema conueniunt.

Quartò, quia infrigidatio est causa quare calor recedit esse in extremitatibus, & exhalat, & tunc frigus obtinet, & infrigidat.

Quintò, exsiccatio extremitatum, quia etiam humiditas sic exterius tracta consumitur facilliter, quia pauca.

Sextò condensatio, quia frigus cum siccitate condensatur; & sic videmus corpora hominum recenter mortua, naturaliter tamen esse materialia, & opaca.

25.

Septimò, accidit exsiccatio adhuc maior & dissolutio partium ad inuicem. Causa est, quia humiditas tenet sicca simul in mixto, vt dicitur in 2. de Generat. & ita tota consumitur in putrefactis finaliter; igitur diuiduntur partes ab inuicem: & hoc videmus experientia, ideò non possunt corpora Sanctorum integra eleuari, sed ossa solùm; & ideò carnes aliorum, vel cadauera, quæ aliquantulum diu iacuerunt, facillimè franguntur; igitur accidit generatio aliorum quorundam ab ipsis putrefactis, sicut ex visceribus vaccarum mortuarum naturaliter accidit apes generari, & ex visceribus equorum vespas, vt dicit Commentator 2. Metaph. & ex cerebro hominum bufones, & ex carnibus alij vermiculi horreni, & serpentes; & ex cafeis putrefactis, si fuerint pingues, fiunt texmæ; ex vestibus tineæ si fiant ex lana, & sic ex materia putrefacta ex ventre hominis vitæ fiunt quandoque lumbrici, & quandoque alia animalia. Omnium harum generationum causæ sunt diuersæ proportionum qualitatuum primarum, ad quas dum venerint putrefactibilia formæ talium animalium generantur, sicut ex nixione farinæ sufficientis cum aqua fit pasta; vel pulmentum. Et istæ proportionum, quæ sunt, & quales ad plenum fortè ad hominibus nesciuntur, & si scirentur, & sciret quis reducere, vel deducere elementa ad tales proportionum per artem faceret talia animalia, sicut & natura; & ideò multi Alchimistæ docent facere regulum, vel basiliscum in vitro per artem, similitèr illi, qui fit ex ovo galli per naturalem putrefactionem, licet non tam venenosum.

26.

Dubium 1.

Sed circa istud incidunt dubia, vel quodlibeta. Primò, quare ex animalibus putrefactis non generantur alia mixta, puta aurum, vel argentum, vel alia metalla, & hoc cum plus conueniant me-

rallum & cadauer mortuum, quàm mortuum & viuum?

Et similiter quare non generantur plantæ citius quàm animal? *Dubium 2.*

Et tertio, quare non generatur vnum continuum ex humore vno continuo, sed plura? *Dubium 3.*

Et quartò, quare talia animalia in eodem genita habent modicam differentiam in specie, ita quòd videntur quasi eiusdem speciei omnia? *Dubium 4.*

Et quintò, quare sint tam diuersa in figura, vnum est longum, vt lumbricus, & postea sequitur vnum breue & latum, & post vnum gracile, & postea vnum grossum, & secundum diuersitatem capitum multum differunt? *Dubium 5.*

Sextò, quare vt in pluribus ex animalibus putrefactis generatur animal volatile, vt vespe, apes, & non gressibile, cum gressibile sit similius gressibili, quàm gressibile volatili, sicut equus vespis? *Dubium 6.*

Ad ista dubia potest dici secundum intentionem Aristotelis, qui intendit completè tractare causam generationis animalium ex putrefactis, *27. Ad 1. & 2.*

quando dicit quòd innascuntur enim animalia in putrefactis ex eo, quòd disgregans caliditas, cum nata sit distare, facit disgregata, quia effectus est naturalis, & vult debitam mensuram requisitam ab illo, qui putrefcit, & ex proportione eius cum humido requisitâ dimissâ, tunc est proportio istius caloris superflui remanens humidum, & ista est sufficiens ad generationem alicuius animalis mediante virtute cœlesti; & tunc quia natura semper facit quod melius est, ideò desistit ad putrefactionem, & generatur animal; & non amplius disgregat illud humidum, sicut prius fecit, sed tunc congregat, & misceat humidum cum sicco, & sic recipit calor iste virtutem informantem, sicut virtus in semine, vel calor seminis, & sicut agit animal imperfectum magis frigidum bene ratione caloris facit humidum extrinsecum congregarium in pellem, & ad hoc iuuat frigidum exterius comprimens humidum, & tunc disgregando aliquid in humido subtiliori, ipsum digerit, & facit speciem animalis infra pellem, & sic non est contradictio in litera, disgregans constare facit. Et quia primò disgregat, postea constare facit, vel condensat, non simul, nec eodem modo.

Quando quæritur, quare non alia mixta, vt aurum, vel lapides? Causa est, quia ex humido grossiori generantur metalla, quàm plantæ, & plantæ quàm animalia; & animalia imperfecta, quàm perfecta, & in corruptione aliorum remanet etiam humidum subtilius, quàm sit humidum, ex quo plantæ, & metalla; poterit tamen tandem contingere quòd generentur quædam plantæ imperfectæ in putrefactione aquæ stantis, quandoque in superficie contingit, sed rarò contingit hoc, sed sæpe animalia, nunquam metalla, nec lapides. Et non videtur verum quod dicitur, magis est simile aurum mortuo, &c. Etiam dico quòd non quantum ad principium suæ generationis, licet illud esse inanimato fuit magis simile, non tamen in aliis: & sic similiter esset difficilius fieri animal, quàm aurum, vel plantam, tamen ex materia taliter disposita facilius fit animal, quàm aurum, vel planta. sic patet etiam ad secundum.

28.

Ad tertium, dicitur quòd causa est diuisio humidi contenti à calore putrefaciente. Calor enim putrefaciens, qui est disgregans partem humidi ab

29.

Ad 1.

ab

ab alia, & secundum diuersam formam sunt diuersa talia alia facta. Et consimilem causam dat Aristoteles in libro de animalibus, quare ex vno semine continuo vnus animalis plures fœtus generantur, vel educuntur. Et intendit quod est decisio seminis per partes, & hoc per calorem, & si concurrant in aliqua parte, vel non totaliter diuidantur partes, erunt fœtus coniuncti.

Ad 4. Ad quartum, dico quod causa similitudinis in specie est vniformitas, vel similitudo caloris vbi que, & similitudo proportionum; ergo ex qualibet parte simili facta.

Ad 5. Ad quintum, dicitur quod causa est diuersa dispositio materiæ, & complexio, & diuersitas primarum qualitatium, vnde in alia parte materiæ est magis commixta, seu calida, & sicca, propter calidum regens in longum, & siccum transit; fit igitur oblongum, & calidum, gracile. Et ex materia flammante frigida, & humida propter frigidum condensans, & humidum dilatans, generatur breue animal, & latum. Et ex materia melancholica propter frigidum condensans, & siccum constringens fit animal breue & gracile, & sic secundum exigentiam materiæ, & locorum, & influentiarum, figurandi.

Ad 6. Ad sextum, quare volatile, dicitur quod idè, quia huiusmodi humiditas est subtilis valdè, & ratione sic est humidum seminale in volatilibus; igitur simile illi fit aliquod, putà volatile, sed euolantibus illis remanet materia grossior, quæ inerat.

30. Sed vterius sunt alia accidentia, vnde igitur continuè accidit mutatio calorum putrefactibilium? nam aliqui homines viui coloris existentibus rubicundi, & opimi, facta putrefactione pessimè colorantur. Causa est, quia humiditas accidens ad exteriora, malè disponitur per calorem, & humores colorati quandoque nigredine, si sit nimis fortis; quandoque glaucedine, si non sit caliditas tanta, & sic de aliis.

Et hæc diuersitas magis apparet in hominibus, & animalibus habentibus cutem, non crinosam, quia crines equorum, vel mortuorum per putrefactionem non possunt colorari facilliter, quia nec humiditas venit ad ipsos crines, nec caliditas. Idè accidit fœtor putrefactorum ferè omnium, exceptis paucis, musca, & vlcibus, cui contingit in putrefactione redolentia delectabilis, & de rosis, vel floribus, vel de speciebus Apothecarum. Vnde causa primò est de animalibus.

31. In huiusmodi putrefactis quare olent? quia caliditas putrefaciens causat quandam proportionem cum aliis qualitatibus disconuenientem, dissimilem, & odibilem naturæ humanæ; idè fumi inde prouenientes olent in conspectu hominum, sed nescio si in conspectu aliorum animalium faciant, quia vultures, & aquilæ satis de fœtoribus cadauerum gaudent, & veniunt de remotis ad coquinam demum calore calefacientis. Sed in aliis, quia sunt proportionales similes, vel conuenientes naturæ humanæ, idè redolent; idè experimur quod confortant vires naturales, & animales.

Vndecimò, accidit mutatio ponderis, vel grauitatis. Vnde communiter corpora mortuorum naturaliter sunt grauiora, quam fuerint cum vixerunt. Causa est, quia recedente calore, recedit & leuitas, vel illud, quo corpora se sustinebant resistendo grauitati. Similiter humiditas subtilis,

Scoti oper. Tom. III.

& leuis exhalat, idè remanet terrestre grossum, & compactum, quod est graue.

32. Duodecimò, accidit quod quandoque putrefacta corpora animalium sunt venenosa, & plurimum in comparatione ad hominem, exceptis oculis, quæ putrefacta magis delectant, & conueniunt. Causa primi est, vt enim dictum est in secundâ proprietate, omnia talia infrigidantur, & sunt naturaliter frigida; & infrigidantia, & contraria vitæ, quæ consistit in calore & humiditate, vt ipsa putrefacta frigida & sicca. Et hoc potest esse causa, quare genita animalia ex putrefactis sunt venenosa, saltem vt in pluribus, & lædunt, quia frigida & sicca comedentes inficiuntur.

Decimotertio, accidit quibusdam putrefactis luciditas, sic quod lucent de nocte, sicut patet de quercu, & quibusdam piscibus marinis: & causa est iterum aliqua proportio qualitatium primarum, & vnà cum dispositione speciali à tota specie putrefactibilis ad causandam lucem, & tales virtutes à tota specie apparet in pluribus concurrere ad operationem, vel proprietates prædictas, & virtutes, vel influentias cœlestes.

Decimoquarto, accidit quod quedam lucetia ante putrefactionem; sicut oculi catorum, & luporum, & canum, & nocturnarum besticularum corpora, vel ventres non lucent amplius post mortem, & putrefactionem, quia similis est causa sicut iam in 3. proposito dicebatur.

33. Decimoquinto, accidit in quibusdam putrefactis viscositas, & nigra conglutinatio partium, sicut sæpè contingit de vino debili, quod propter corruptionem caloris, & euaporationem humidi subtilis efficitur ita viscosum, & miserimum est homini, propter infrigidationem, & viscositatem est malè digestibile. Sed tamen illud videtur benè ad aliqua alia facienda, putà ad faciendum aquam vitæ, & vinum terminale, quod est satis charum, & idè qui haberet mysteria posset malo vri benè, & vinitor non debet effundere.

Ex his patet quod omnis putrefactio, vel ferè omnis talis causat malum, licet quandoque per accidens, & per adiutorium causat bonum. Et hæc sunt accidentia, & proprietates, contingentia putrefactioni, cum causis suis. Et secundum hoc in quæstione ostendendum quod accipitur pro nunc breuiter transcurrendo, & fortè aliàs aliqua alia addentur.

34. Sed quia iam visum est de malis quæ contingunt per putrefactionem, Aristoteles in litera loquitur de quibusdam impedimentis eius, idè etiam de impediendis putrefactionem, secundum eius effectus, vel proprietates malas est dicendum. Vnde Aristoteles ponit quinque solum impedimenta, vel remedia, quæ tacta sunt, scilicet frigiditas continentis impedit, quia videmus per experientiam quod hyeme putrefactibilia putrescunt minus quam in æstate, & corpora mistorum in locis calidis citius putrescunt quam in frigidis. Et causa huius est, quia frigiditas continentis restringit poros putrefactibilis, vt caliditas proptia in eo diutius conseruatur.

Secundum remedium impediens ipsam, est congelatio, vel coagulatio putrefactibilis. Probat, quia congelationes quando sunt, tunc manet causa conseruationis congelati, quia quamdiu superficies, & consimilia congelata, tunc non potest caliditas, & humiditas propria exire, nec evaporare.

Quare corpora mortuorum grauiora sūt corporibus viuorum.

Tertium remedium est feruens caliditas, & humiditas actualis, & virtualis putrefacta. Causa est, quia feruens caliditas non permittit frigiditatem propriam superare caliditatem, & etiam non potest in feruenti caliditate humiditas se extrahere ad exteriora, nec calor similiter, quia nulla causa esset quare magis vno tempore, quam alio, ex quo magis superesset calidum. Et dicunt Auctores quod feruens caliditas interior resistit exteriori caliditati, & non permittit educi humidum sibi proprium, & ideo imaginantur per caliditatem complexionalem propriam mixtam omnem resistantiam caliditatis extrinsecæ, vel exterioris, quæ non est complexionalis.

35. Quartum impedimentum est motus, & fluxus; mota enim & fluentia minimè putrescunt, quia per motum excitatur calor intrà in sua naturalitate, ita quod diffundit se per partes mixti, & ita fortius resistit calori extrà nitenti per suam naturalem dispositionem. Et motus impedit humiditatem moueri ad exteriora. Tanta diuersitas, & varia causa fit saltem in fluentibus, quod quandoque interiora sunt exteriora, & è contrario.

Quintum impedimentum est multitudo: vnde multa in continuo non in distincto plus resistit, quam in paucis, cæteris paribus. Magnitudo rei præferuat eam à putrefactione; igitur totum mare non putrescit, nisi diuideretur in partes, & similiter est de aliis.

36. Ista quinque quandoque dicuntur impedimenta putrefactionis, & per se impediunt ipsam; sic sunt ista quinque. Igitur bene solebant expositores dare sufficientiam istorum impedimentorum, esse omne impediens contrarium; sic est frigiditas; & hoc dicunt impedimentum, resistendo, quia aut est extrà in continente putrefactibile, vel intra ipsum; si extrà, tunc est primum, quia tempore frigido minùs; si sit intra existens frigiditas, sic est impedimentum, sed quia coagulata frigida, vt metalla, non citò putrescunt, quia frigus coagulans contrahit poros comprimendo calidum intra se, vt non exeat. Sed si impediens, vel resistens, sit simile putrefacienti, sic est caliditas resistens caliditati exteriori; & hoc ideo, quia caliditas naturalis sub ratione quadam fortius impedit, & secundùm diuersitatem fortius contingunt. Alia causa; quia aut fortitudo est in illa caliditate propter eius acutem ex naturali complexione rei, aut ex alio accidente extrinsecò excitante ipsam, aut ex quantitate sui subiecti, quia in maiori corpore, cæteris paribus, est maior virtus. Si primo modo istorum, sic est tertium impedimentum, videlicet feruens caliditas rei à naturali complexione, sicut in pipere. Si verò secundo modo, tunc est quartum impedimentum, secundùm quod motum & fluens minimè putrescunt, quia motu excitato calor naturalis intrat; sed si tertio modo, tunc est quintum impedimentum, sed quia multum paucò minùs putrescit, & non est aliud medium reperibile expertæ rei.

37. Sed nota quod tria sunt adhuc alia præter ista, quæ impediunt putrefactionem, vt balsamum, myrrha, & aloë; sed ista non per se impediunt, nec immediatè resistendo caliditati, vel putrefactioni, sed mediante quadam alia operatione. Ista enim vehementer efficiant, sic quod per exsiccationem contrahunt extremitates corporum, quibus applicantur, & claudunt poros eorum omnes, sic quod humiditas, quæ est intra, non potest exire, ideo remanet, & non putrescit, & ideo

Balsamum, myrrha, & aloë impediunt putrefactionem.

talia corpora apparent sicca, irrugata, durata, & compacta, & sic hoc est per exsiccationem, & forrè à tota specie illarum rerum, modo quo discernunt medici tempore necessitatis. Sed si quæ alia sint præter influentias cœlestes in quibusdam locis terræ, vbi putrefactio nulla fit per virtutes lapidum speciales, & verborum, sicut narratur de corporibus excommunicatis, hæc non sunt secundùm naturam consueta, sed saltem quoad vltimum supernaturaliter.

Sed adhuc est aliud remedium, vel impediens putrefactionem, vt falsaria; videlicet sal, & condimenta salita. Et hoc ad experientiam videmus, quia carnes salitæ non putrescunt, quia sal est calidum & siccum, ideo ratione siccitatis consumit humiditatem in exterioribus, & poros condensat, & claudit, ne humiditas interior possit exire, & sic non putrescunt talia. Et consimilis causa est quare fumus iuuat diutiùs durare carnes falsatas priùs, quia vehementer exsiccant. Item, videmus aquam conservari à putrefactione, si sit congelata, & posita in simo profundo, sicut etiam videmus glacies in melle, & prujna, vel teresa posita in melle, vel aceto, causat durare vltra tempus naturale suæ durationis, videlicet ad medium hyemis à medio ætatis, & pedes porcorum cocti, & compositum coctum durat per annum, & vltra, posita in aqua falsa, vel acetosa. Etiam pisces quidam, qui vocantur *stipicia*, siue *salsa*, exsiccant, durant tamen per valde longa tempora, & non putrescunt. Item, ficus, & vna passæ, vel racemi. Et omnium istarum experientiarum causas reddere propinquissimas, & maximè superiores, longum esset, & difficillimum.

Sed ex prædictis habentur, vel haberi possunt generales causæ omnium istarum, & sufficit quantum ad scientiam huius libri.

ARTICVLVS IV.

De definitione, & descriptione putrefactionis.

39. Nunc dicitur ad quartum, quæ sit definitio, vel descriptio putrefactionis, vnde potius danda est eiusdem descriptio, quam definitio dicens quid rei, eò forrè quod non vna res, nec plures res vnà verè, & propriè, & per se consistentes sunt putrefactio: nec enim calefactio Solis, nec caliditas, nec frigeffectio, nec frigiditas, nec condensatio, nec densitas, nec rarefactio, nec etiam generatio substantialis, nec corruptio est putrefactio, sed sicut dictum est in secunda parte quæstionis, plurima requiruntur ad putrefactionem. puta plures mutationes, quarum nulla sola esset putrefactio, sed bene omnes simul aggregatæ cum ordine priùs dicto, & modò dicitur putrefactio, sicut ibi solet communiter dici de augmentatione propriè dicta, quod non sit vnus solus motus, vel mutatio, sed plures, & adhuc magis diuersè dicitur putrefactio quam augmentatio.

Ex quibus patet ista conclusio prima, quod putrefactionis non est danda definitio *quid rei*. Probatur, quia nil est definitio *quid rei* putrefactionis; igitur nulla est definitio *quid rei*. Consequentia patet, & antecedens ex iam dictis.

Secunda conclusio, putrefactionis est danda descriptio.

40. Putrefactio non est definitio.

Est descriptio.

descriptio, vel *quid nominis*. Hoc patet, quia explicari per orationem *quid, & qualiter*, hoc putrefactio lignat; igitur, &c. Consequentia patet, Antecedens declaratur prius.

Putrefactio quid.

Tertia conclusio, quod potest describi sicut Aristoteles ipsam describit, sic, quod est *corruptio caliditatis propria in humiditate propria à caliditate aliena, vel frigiditate aliena*. Et hæc descriptio patet ex prædictis. Sed nota, quod forte non est sufficiens descriptio, & conuertibiliter se habens cum descripto, quia multoties corrumpitur caliditas propria à caliditate aliena in humiditate sua, siue putrefactione, sicut patet de flammâ lampadis, adueniente magno igne, & consumente aliquando totum, non tamen fit putrefactio. Ideo oportet multa apponi, videlicet quod putrefactio est plures mutationes, inter quas est corruptio caliditatis propriae in humiditate, & caliditate aliena actiue proueniens ex qualitatibus primis actiuis, & passiuis, nunquam à dispositionibus subiecti, à qualitatibus primis passiuis, vel primis æquivalentibus. Et est prima ad corruptionem formæ mixti in parte, & similiter ad generationem alterius mixti, & sequens etiam generationem mixti alterius elementis. Et sicut ex dictis prius omnia simul comparando, potes accipere quid sit putrefactio, & quot mutationes, & quales simul aggregatæ debent dici putrefactio, & quales non. Potest etiam addi, quod est corruptio naturalis, non violenta. Vnde Aristoteles opinatur combustionem esse violentam, & occisionem, & similia.

41.

Sed dum aliquod procedit secundum naturalem processum ad corruptionem, dicitur putrefactio naturalis. Vnde *naturaliter* dicitur vno modo, prout distinguitur contra voluntatem, vt inclinatio dicitur naturalis, sed persecutio vilitationis dicitur violenta. Alio modo dicitur *naturale*, vt distinguitur contra *artificiale*, & sic dicimus plantas fieri naturaliter, sed arces, vel domus, artificialiter.

Tertio modo dicitur *naturale*, vt distinguitur contra *violentum*, sicut dicimus quod motus grauis deorsum est naturalis, sed sursum est violentus; modò ad propositum, putrefactio est motus naturalis isto tertio modo. Vnde naturalis transpositio est, quæ fit à principio intrinseco passo conferente vim. Sed violenta, quæ fit à principio extrinseco passo non transeunte vim. Et ad propositum, putrefactio est motus naturalis, eò quod passo confert vim, quia naturaliter ratione materiæ appetit formam aliquam, & per qualitates actiuas & passiuas est dispositum subiectum ad putrefactionem, licet tamen ipsis resistat. Certum etiam est voluntarium, & artificiale, & licet improprie, esse naturale modis oppositis istis, & hoc de quarto est dicendum. In quinto sufficiunt.

42.

Et ex istis omnibus patet responsio ad quæstionem, *Virum putrefactio sit possibilis*, at dictum est im primâ parte quæstionis quod sic. Sed aduertendum est hic in hoc quarto articulo quæstionis, & primò, quod in hoc quarto sumitur hoc nomen *putrefactio*, valdè strictè, quando dicitur quod nil sit, vel aliquid potest esse putrefactio proprie loquendo, quod sit per se vnum, sed in primo sumitur largè, ac si diceremus quod exercitus subiectorum, & actuum est possibilis, & sic putrefactio est possibilis, id est, cumulus, & aggregatio subiectorum, & acciden-

tium, est possibilis, vel mutationum substantiarum, & accidentalium secundum ordinem quendam, & modum prius dictum, est possibilis tantum, cum iste sit cumulus, vel est, vel si ens, tamen plura sunt; & respondetur quod possibile est aliquid putrefieri, id est, subiectum, addendo tales mutationes substantiales, & accidentales secundum ordinem, putrefactionem potest recipere.

Ad rationes principales. Ad primam, quando *corruptio caliditatis*, &c. Conceditur antecedens; si non sit aliquod mixtum cum caliditate, in quod aliud mixtum agat, & sic ipsum disponat, vel distrahat, quod amplius calor non potest permanere in subiecto. Modò sic contingit in subiecto, quia subiectum indisponitur, quia rarefit, & humidum, in quo conseruari debet, consumitur calore exteriori, & sic desinit calor, quia non habet subiectum. Et etiam bene potest concordari quod caliditas, extrinseca, scilicet, & intrinseca sunt diuersæ speciei, capiendo intrinsecum pro potenciali, vel virtuali caliditate extrinsece pro actuali; sicut caliditas quæ potest piper calefacere, specificè differt à caliditate ignis actuali. Nec sequitur quod vni sint duæ contrariæ æquæ, quia actualis virtuali caliditati non contrariatur, sicut frigiditati accidentali. Sed bene actualis alterat subiectum, & indisponit, ne detineat virtualem qualitatem formam mixti, vel elementis. Item, non sequitur quod sint qualitates primò, quia formæ istæ actuarent virtuales qualitates, quæ sunt primæ in elementis, quia magis inseparabiles, & tam ex aliorum sensibilibus, sicut patet de aqua calefacta, cuius frigiditas est deleta, sed remanet inseparabilis frigiditas virtualis, sicut imaginandum est de aliis qualitatibus.

43.
Ad argum.
principale.

44.

Sed ad aliam improbationem de mixtione, quæ videtur fuisse contra istam rationem, cum dicitur, *ne videatur*, &c. *quia in frigido tempore quando aer esset frigidior homine*, &c. dicitur quod non sequitur. Et causa est, vt prima, non solum imaginandum est caliditatem exterioriorem medij continentis esse causam talis consumptionis immedietam, sed quandoque humores mali, & similiter calefacti, qui sunt sparsi per totum corpus, sunt causa eius consumptionis, & frigus aeris, vel medij continentis per antiperistalsin cum adiutorio frigoris interioris, ita quod inchoatiue est ab exteriori calido, & illud calidum exterius quandoque est calidum innaturale humorum, qui non sunt pars compositi, qui dicuntur extra humidum radicale, in quo est naturalis calor: igitur in hyeme homines possunt infirmari, & putrefieri, dato quod aer exterior sit frigidior; & similiter membra hominum, & cadauera mortuorum in terris posita; & sic similiter circa membra compektorum, nam propter constrictionem circa loca compektorum fit læsio vehemens, quare natura mittit de sanguine multum ad iuuandum partes læsas, & sic esset in locis illis calor maior, quàm natura membri requirit, & tunc frigus circumstans, & per humiditatem aquæ frigidæ, intenditur calor, & fit maior per antiperistalsin, & ipsa existente maiore consumit materiam naturalis caloris, & complexionis membri, & sic fit ibi statim putrefactio. Sed ad aliam confirmationem antecedentis, ad probandum dato quod calor sit cum humido, & consumpto humido, adhuc melius debet manere. Cum dicitur, si calor etiam remanens materia sicca maneret; sed in siccis artificiali conseruatur calor. Dicitur quod aliquis

calor in aliquibus siccis optimè potest conseruari, sed non omnino in omni sicco, nec in proposito calor naturalis potest in sicco referuari humido sibi proposito, quod requirit ad suum est consumptio: vnde flamma manens aliquantulum diu, non potest in solis cineribus, sine humido seruari, vt per experientiam videmus.

45. Ad 2. Ad secundam, *putrefactio non est*, &c. Dicitur negando consequentiam, sumendo largè hoc nomen *putrefactio*, secundum quod dictum est priùs, vt in secundo articulo visum est, & in ipso acceptum sic est. Ad probationem, quia non alicuius speciei motus, & oportet esse motum aliquem, non est possibile esse, sicut vniuersale est aliquid. Dicitur quod non est possibile esse aliquod vnum, sed possunt esse plures, vel plura, & possunt simul sic vocari, & sic est in proposito, quod plures mutationes diuersorum genetum dicuntur putrefactio.

Aliter potest dici, negando antecedens, quod non sit alicuius speciei mutationis, quia est generatio, corruptio, & exsiccatio, & sic de multis simul, licet tamen propriè loquendo tot simul non sint vna species motus.

Sed ad probationes antecedentis. Omnes probationes antecedentis vadunt ad hoc, quod non sit vna sola species mutationis, sed tamen probationes procedunt probando quod non sit partialiter generatio, sic videtur quod putrefactio requirit motum localem, & quod requirit corruptionem. Et ideo oportet dicere ad probationes. vnde quando probatur quod non est motus localis, quia ista impedit. Dicitur quod aliquis impedit, & alius iuuat, & non impedit; vnde motus localis totius putrefactionis fit, quod partes ab inuicem separentur, & non quiescant simul continè, nec illud agens in ipsam possit manere, sed diuersa talis impedit putrefactionem, vt allegatum est ex litera, vt dictum fuit de aquis concurrentibus; sed motus localis humidi, vel humidorum interiorum ad exteriora propter actionem caliditatis extrinsecæ, iste iuuat ad putrefactionem, & non impedit. Sed quod necessarium tunc sit dare maximum, qui iuuat putrefactionem, vel minimum localem motum, qui non iuuat, esset vna alia imperitis difficultas.

46. Ad aliam probationem, quod nec sit motus generationis, quia est corruptio. Dicitur quod est generatio, quia requirit generationem vnus formæ, & est corruptio alterius præcedentis, vel requirit. Et quando dicitur, *est productio substantia*, &c. cum dicitur, quod *talis non sit putrefactio, quia alias omnino generatio esset putrefactio*, &c. Negatur consequentia. Et quando dicitur, *non magis vna, quam alia*. Dicitur quod imò, quia requirit plures generationes secundum ordinem, quæ tamen genera non dicuntur putrefactio, & non omnis generatio est talis, nec cum tot, nec talibus mutationibus. Et cum dicitur, *in naturali materia*; conceditur, & sic tum videlicet vel non differt multum, quamuis si hæc generatio sit putrefactio demonstrata generatione eadueris in corpore naturali hominis, quod omnis generatio talis cum talibus mutationibus præcedentibus, & subsequentibus est, aliàs non; & sic omne generatum tale est putrefactitium ex materia putrefacta. Ad probationem aliam, quod non est corruptio, quia similiter arguitur sicut argutum est, & tunc similiter soluitur.

47. Ad aliam confirmationem, quod *corruptio*

vnus, &c. Conceditur exponendo sic; quod corruptio præcedit generationem alterius. Ad aliam, *maximè esset corruptio caliditatis in humido proprio accedente alieno*, &c. conceditur. Ad improbationem, *quia proprium dicitur inseparabile*, conceditur; igitur caliditas propriè sumitur hinc pro naturali, & non pro propriè proprio, & si pro propriè proprio, tunc simul consistitur humiditas, & caliditas, sicut homo & risibile, & non remanet vnum alio corrupto, & hoc in debita & naturali dispositione. Ad aliam confirmationem, *qua est fortior caliditas propriè*, &c. igitur si contrariatur; negatur ista consequentia, quia multa ad inuicem agunt non contraria, & non omnino disparata agunt. Vnde oportet imaginari quandam latitudinem caliditatis naturalis: ad humidum naturale, vel habentem amicitiam, & naturalem inclinationem ratione, sicut ferrum se habet ad magnetem, vel è contrario, ratione cuius humiditatis, & amicitia agunt ad inuicem; & durant per tempus. & quando dicitur quod non corrumpitur ab aliena caliditate, quod sic oportet concedere actionem caliditatis, & humiditatis ad inuicem. Conceditur illud secundum modum iam dictum. Quando dicitur, *parsi forma omnium non contrariaturum*, &c. Negatur, quia non omnia habent talem occultam violentiam; vel conuenientiam, & inclinationem naturalem. Et quando dicitur, *tunc aer naturaliter seipsum destrueret*. Negatur consequentia, & fortè causa est, quia talem virtutem naturalem sibi superaditam non habent, quare agant talem naturalem potentiam. Et bene volo quod sic dicere, est quasi deuiare; sed non bene apparet aliter esse dicendum, & sufficit in naturalibus tantum fides, quod non possit nimis experto improbari. Et quando dicitur quod *est contra experientiam, quia calor in humido conseruatur*. Conceditur ad tempus, & non perpetuè. Et quando dicitur, *humidum à calido augetur*. Conceditur quantum ad extensionem subiecti, & ad tempus, & postea minuitur, & resoluitur calore remanente.

48. Ad probationem aliam, si agit in quantum agit tam sine extrinsecò, quam sine intrinsecò, tunc est proportio potentia caliditatis, &c. conceditur. Ad improbationem, *tunc humana*, &c. Conceditur consequentia, & consequens. Ad improbationem falsitatis, quia species diuersæ, quæ diuersas habent periodos, diuersas habent proportionem, & non secundum eandem caloris ad humiditatem.

Et quando dicitur, *si sic, tunc calor modicus in multa humiditate non est multum durabilis, vel duratior magno calore in modico humido*. Ad hoc dicitur quod si cætera essent paria, sic esset quod calor modicus cum humido multo diutius duraret, quam multus calor cum modico. Et quando dicitur quod *modicus calor cum multa humiditate non esset duratior*, &c. Negatur consequentia, si bene proportionetur, & applicetur calor humiditati. Et si probasset consequentiam ex hoc, quod proportio modici caloris ad multam humiditatem esset modica, &c. Conceditur, quia ex hoc sequitur potius quod sit duratior, quam sit minus durabilis propter debilitatem actionis, & tarditatem. Et quando dicitur contra illud, *quia tunc oporteret fieri actionem à proportione minoris inæqualitatis*, &c. Negatur consequentia.

Ad probationem, *magna humiditas cum pauco calore habet proportionem minoris inæqualitatis, vel*

vel aequalitatis calidi ad humidum; dicitur quòd non, sed semper est proportio maioris inæqualitatis, vt dictum est in arguendo, quia calor dicitur paucus in comparatione ad alium, non in comparatione ad resistantiam humiditatis. Et quando dicitur quòd *tunc non esset simile de flammâ lampadis modicâ, & oleo multo*; conceditur quòd non est omnino simile, quia diuersitas est in eo, quòd calor flammæ non agit in quantamcunque partem olei, nec quælibet pars olei resistit sibi, sed solum in aliquam partem, super quam dominatur, & quæ resistit, &c.

Et quando dicitur *humidum olei sufficienter dominatur super caliditatē*. Dicitur quòd verū esset, si totum proportionetur ad totum, modò sic non est. Et quando dicitur, *Calor quandoque sic superatur ab humido, &c.* Concedatur, & tunc ampliùs non fit actio caloris, licet resistat ad tempus, vt citò desinat.

50. Ad aliam confirmationem, *Aër habens magnam caliditatem, & siccitatem est duratior, &c.* Dicitur quòd nò, vbi humiditas superat aliquam caliditatem, & putrescere facit, & tunc non est duratior, sed durante calore, & non superato esset aër duratior cum humiditate, quàm sine illa, & maximè cum humiditate virtuali. Item, quando dicitur, *ignis sine omni humiditate durat semper*. Dicitur quòd nullus est talis ignis, & si aliquis durat diu, dicitur quòd est naturalis dispositio sua caloris actualis, & elementaris cum siccitate, & sine humiditate. Sed alius est calor mixtior virtualis, vt priùs dictum est. Et quando dicitur quòd *non fit augmentatio, nec diminutio, nec alteratio*, conceditur, licet requiratur ad esse suum alterationes plures, &c. Quando igitur dicitur quòd *non est aliqua species, &c.* Conceditur secundum modū priùs dictum in principio solutionis huius. Et quando dicitur, *nec est non mutatio*, Prima consequentia non videtur, quia sufficeret quòd essent plures mutationes, & non esset mutatio cum ex hoc, &c. Secunda non videtur, si ista non est mutatio, ponatur æquialere huic affirmationi, est mutatio, quia certè ista est falsa propriè loquendo, vt ostensum est.

51. Ad 3. Ad tertiam rationem principalem, *si fit, &c. sub aliquo, igitur est possibilis*. Conceditur consequentia; & consequens. Et quando dicitur, *eadem ratione sub uno, igitur, &c.* Conceditur. Et quando dicitur quòd *hoc est falsum, quia possit aliquod sub gradu summo putrescere*; dicitur quòd imò, exponendo superlatiuum, quòd nullus eo sit maior, licet multi æquales, sed negatiuè, non affirmatiuè. Et quando dicitur, *quantumcunque sit aliquod putrefactum sub maiori potest, &c.* Esto quòd hoc sit verum, ex hoc non sequitur quòd nullus sit summus, nec possit esse summus gradus putrefactionis. Et quando probatur quòd actio caloris & frigiditatis non terminatur ad maximum quod potest; dicitur quòd imò, cum certis circumstantiis limitatis, sed sine limitatione certarum circumstantiarum non terminatur ad maximum. Et ad improbationem, quando arguitur contra hoc quòd dictum est; scilicet quòd non est summus gradus, quo non potest esse intensior, licet sit summus gradus, quo nullus est intensior; cum arguitur sic: *affirmatiuè, &c.* admitatur.

52. Et quando dicitur, *Vel igitur illud quod putrescit à gradu putrefactionis, est subito summè putrefactum*. Dicitur quòd gradus putrefactionis potest sumi, vel pro qualitate, & dispositione aggregata,

quâ aliquod dicitur esse summè putrefactum; vel pro gradu actus, & actionis succedente imaginatione non existente. Iste qualitates, vel dispositiones requirit; & licet eadem sit res, tamen aliter signatur per istos terminos *gradus, actus, vel actio*, & aliter per istos *gradus dispositionis acquiribilis, vel acquisita per actum, vel gradus actus*; & si aliter imaginetur gradum summum caliditatis, & aliter gradum inductionis gradus summi caliditatis, & aliter speciem intelligibilem, & aliter actum intelligendi, qui tamen est realiter idem in specie secundum communiter loquentes. Tunc dicitur, si sumitur pro gradu primo modo, tunc dicitur quòd illud summè putrefactum non est subito putrefactum, sed successiuè; licet enim subito, & in instanti habeat primum esse completum & perfectum secundum totum, vel datam partem; non tamen ex hoc sequitur quòd motus fiat in instanti. Sed si sumitur gradus secundo modo, tunc dicitur quòd successiuè adhuc, tam propter partes, quàm etiam propter partes actionis successiuæ, quæ in subiecto indiuisibili successiuè fieret.

Et quando dicitur contra, *tunc cum continuè putrescit illud, magis, & magis gradus ille, quo putrescit intenditur continuè, & per consequens nunquam erat summus, &c.* Dicitur quòd non intenditur gradus secundo modo sumendo, licet intendatur primo modo sumendo. nec diceretur intendi secundo modo, sic inæquali gradu alterationis continuè aliquid efficitur calidius, & calidius. Et quando dicitur quòd nunquam erat summus. Dicitur quòd continuè erat summus, sumendo secundo modo, & non est simile sicut dicitur ibi, si aliquod mouetur continuè intendendo motū suū, & quòd continuè intentioni gradu moueatur, sed illud æquè intento gradu alterationis. Sed cum continuè qualitas, vel dispositio acquisita dicitur intensior, vt dicitur, sicut valde tardè posset dici aliquod caleferi, licet tamen ista calefactione fieret maximè calidum, sicut verbi gratiâ, sit *D* aliquod calidum per totum vniuersaliter citra gradum summum, & calefiat à gradu *B* calefactionis, sic quòd infrà annum tali gradu fiat summum, tunc caliditas esset summa; sed calefactio non dicitur summa, vel non diceretur summus actus calefaciendi, quia intensior esset, quo in die aliquod esset calefactum in summo. Sic in proposito est imaginandum, licet non omnino similiter, quia putrefactio non est vna mutatio sola, vt dictum est suprà.

Ad quartum principale. *Putrefactio est possibilis, igitur est corruptio*. Conceditur consequentia, & consequens, capiendo *corruptionem* largè pro destructione qualitatis, vel alterius dispositionis cuiuscunque plurium, & sic putrefacta possunt dici corrupta pari forma in qualitatibus solum, sed non semper substantialiter; & sic contingit de canctis, & anguillis: & fortè quòd aliquæ partes talium putrescunt, & aliæ manent viuæ, in quibus cor, vel proportionabile loco cordis est, & vita. & quando dicitur quòd *consequens est falsum ex eo quòd est generatio, & sic non corruptio*. Dicitur quòd diuersimodè est generatio, & diuersimodè corruptio. Vnius corruptio est generatio alterius, & hoc satis est expositum priùs.

Ad quintam, *si possibile, &c.* Dicitur quòd non est naturalis corruptio, vt priùs dictum fuit ante solutionem rationum. Ad improbationem, non est à principio intrinseco, sed extrinseco, quia in omnibus

omnibus passis, siue dispositionibus confert vim, & iuuat agens, licet aliquæ eius dispositiones resistant, aliquæ tamen non resistunt, sed iuuant, quia intenduntur, & perficiuntur, & sic ab illis aliquam appetunt naturaliter, licet forma patiantur vim.

55. Et quando dicitur vltius, *combustio non est naturalis, & sic nec putrefactio*. Negatur consequentia. Ad improbationem, sunt ad eundem terminum, dicitur quod hoc est valde difficile, quia putrefactio potest fieri, sicut dictum est, sed combustio nullatenus fit per extractionem humidi intrinseci, & per incinerationem partium interiorum, imò extremitates combustorum incinerantur, & humiditates ad inferiora repelluntur, & indurantur; sed aliter est de putrefactis. Et quando incidenter tangitur ibi quod *combustio esset naturalis, & non violenta, quia velocior in fine quam in principio*. Dicitur quod hoc non est semper verum, nisi ratione accidentalium conditionum, videlicet si subiectum melius disponatur ad combustionem, aliàs non; sic potest quidam motus violentus in facto sic intendi. Et Aristoteles loquitur etiam de conditione illa motus naturalis quod sit intensior in facto de motu locali naturali, & non de quolibet ad non gradum.

Et quando dicitur, *combustio fit à principio intrinseco passo conferente vim*; dicitur quod ad hoc non sufficit sola inclinatio materiæ, sed requiruntur formæ, & inclinationes naturales, quantum est ex parte subiecti combustibilis; & tales non sunt sicut in combustionem, saltem non omnino similiter, sicut in putrefactione.

56. Ad 6. Ad sextam, *si putrefactio est possibilis, cum omnis transpositio possibilis possit habere impedimenta, vel iuuamenta; sic foret de putrefactione, sed hoc falsum esset, &c.* Dicitur quod imò, habet impedimenta multa, sicut dictum fuit prius. Sed quando probatur, admittatur procellus torus vsque dum dicitur; *frigiditas non impedit, quia frigiditas intrinseca causat putrefactionem, &c.* Ad modum tactum iudicandum ex litera Aristotelis. Sed cum dicitur contra hoc, *quia videmus fructus arboris totius putrefieri, quando fuerit infrigidatio aeris circumdantis, ibi illa frigiditas extrinseca iuuat*. Dicitur quod bene iuuat quandiu est, & non condensauit, & alterauit, quia post istam condensationem, & alterationem citius putrescit, & est magis disposita ad alterationem, ideò iuuat, & impedit diuersimodè, tamen in diuersis temporibus.

Sed cum dicitur, *si frigiditas continentis, &c. frumenta tunc sata in terra, &c.* Dicitur quod illa diutius durarent, si sola esset frigiditas; sed quia sunt multa alia, videlicet calor intrinsecus, qui frigiditate extrinseca repercutitur, & humiditas istorum corporum facit magnas operationes, quas non facerent in aère raro circumstante, ideò putrescunt in terris, & similiter superuenit pluuia, & multum operans, & aër in terra inclusus, & exhalationes causant putrefactionem talem in terra.

57. Ad aliud, cum dicitur, *tunc semina in custodiendo diutius, &c.* Causa est, quia humiditas potest exhalare, & exire, & alius aër recens subintrare, ideò non putrescunt in alto. In basso, & supra terram in solario, & in camera putrescunt propter oppositas etiam causas, & maxime propter siccitatem, quæ præseruat à putrefactione.

Ad aliud, quando dicitur quod *nec congelatio quod corpora enortuorum sunt coagulata, & humo-*

res in illis, & tamen, &c. Dicitur quod quandiu essent congelata propriè non putrescerent, sed non sunt congelata, licet fuerint coagulata propter humores mixtos sanguine. Et satis differunt coagulatio, & congelatio, quia coagulatio potest fieri à calido, & congelatio solum à frigido. Adhuc tamen coagulatio iuuat contra putrefactionem, quia condensat, & non permittit penetrare actionem caloris quæ facilius sicut in principio, & sic humiditas non potest extrahi, & caliditas propria non tam citò consumi; sed tamen corpora mortuorum post modicam coagulationem frigiditate intrinseca agente, & calorem expellente cum humido, in quo facit exsiccationem in interioribus, & per consequens finaliter putrefactionem, & hoc in terra, propter exhalationes inclusas in terra aperientes poros corporum, & extrahentes humidum ad exteriora; & sic verum esset quod si terra esset nimis frigida, & multæ exhalationes calidæ in concauitatibus terræ essent, corpora mortuorum diutius ibi durarent; & in aliis locis opposito modo se habentibus citò consumuntur, tamen sine combustionem. Similiter dicitur de congelatione fructuum, sicut prius de infrigidatione dicebatur.

Ad aliud, quando dicitur, *congelatio est causa quietis, igitur causa iuuans putrefactionem, quia motus impedit, &c.* Dicitur quod congelatio aliqua est causa quietis alicuius ab aliqua specie motus, sed non est causa quietis simpliciter; quia quod congelatur alteratur semper, & sic condensatur, at motu locali, licet non augetur, nec extendatur. Etiam potest negari, quia est causa quietis, igitur est causa iuuans putrefactionem, & non impediens; quia quandoque res impedit putrefactionem, si sic mare maneat simul diuisum quiescens, non potest putrefieri totum; igitur impeditur quiesce à putrefactione. Et quando dicitur vltius, probando quod *congelatio est causa quietis, quia motus impedit*; dicitur quod motus aliquis impedit congelationem, sed alius iuuat. vnde si parriatur aqua calefacta per aërem frigidum, citius congelaretur, quam si staret in loco vno, & sic quies illa aquæ stantis non iuuat, sed impedit congelationem, licet alia ad hoc concurrant. Et quando dicitur, *cum aliquod congelatum, quiescit*. Licet hoc verum sit de illo, quod de facto est congelatum, tamen in congelando non quiescit, sed mouetur; igitur non sequitur quod congelatio (sumendo eam pro actu congelandi) sit causa quietis, saltem immediatè, licet mediare bene.

Ad aliud, quando dicitur, *necnon tertium (videlicet feruor) impedit. Probatur, quia si congelatio putrefacientis impedit, & sic feruor iuuat*. Dicitur quod congelatio, quæ ptouenit ab extrinseco impedit; vt igitur feruor exterioris continentis iuuaret ad citius faciendum putrefactionem, si non esset combustio, sed feruor naturaliter inexistens ex complexione propria mixti putrefactibilis, iste iuuat contra putrefactionem, seu præseruat. Et hoc visum est prius. Similiter dicitur ad secundum, quod caliditas, & feruor, aperit poros putrefactibilis, & facit humidum exhalari; verum est de feruore extrinseco, non intrinseco.

Ad tertium, *consumit humidum, &c.* Dicitur quod non est de intrinseco, nisi secundum suam naturalem periodum, aliàs consuatur, & præseruat, ne exterius agens consumat.

60.

Ad quartum de motu, quod non impediatur, quia est causa augmentationis caloris; dicitur quod auget calorem intrinsecum, extrinsecum non, quia extrinsecus causat (vt dictum est) putrefactionem.

Similiter ad quintum, motus disgregat, & aperit, &c. igitur est causa, &c. dicitur quod non sequitur, quia si aperit, tamen cum hoc non confortat, & iuuat calorem, quia vnus cum humido per totum, & misceat sic quod non tanta sit consumptio in vna parte, sicut fuisset, si simul mansisset calor in vno loco, ideo impedit; & tum verum est quod possit motus tam excessiuus fieri, quod ipse iuuaret, ratione talium dictorum, ideo aliquis iuuat, aliquis non.

Et ad aliud, quando dicitur quod multitudo non impedit, quia iuuat; dicitur quod non iuuat ipsa. Et quando dicitur, blada in magno cumulo putrescunt; dicitur quod hoc non est ratione magnitudinis, sed ratione illa, quod sub aliis tecta concuuitibus, & exhalationibus replentis aerem putrefieri faciunt, & ratione istius postea putrescunt interiora blada, vel fragmentorum grana. Reseruatio aeris non fieret in concuuitibus, si pauca essent blada simul, ideo pauca non putrescunt; & ideo expedit quod sæpè moueantur, & voluantur grana, & hoc sciunt coloni, & hoc faciunt ne putrescant. Et quando dicitur, modica cito exsiccanur, volo bene quod aliud modicum, sed non omnes, & ideo non quælibet multitudo, vel multitudo quantumcunque parua sufficit in qualibet specie ad putrefactionem suscipiendam, sed aliqua, & aliqua non, sic nec quælibet paucitas, nec quælibet multitudo quantumlibet parua sufficit ad extinguendum sicut cuiuslibet. & sufficienter de ista quæstione.

QVÆSTIO II.

Utrum digestio sit perfectio causata ex proprio, & naturali calore ex opposito passiuo?

ARGVITVR quod non, quia digestio est imperfectio causata ex proprio & naturali frigore in oppositis passiuis; igitur non est perfectio causata, &c. Consequentia tenet, quia nil est perfectio, & imperfectio, nec simul ex contrariis agentibus, quia idem subiectum non potest contrariis motibus moueri, videlicet calefieri, & frigesieri; perfici calore, & imperfecti frigore. Sed antecedens probatur, quia digestio nõ est nisi mutatio imperfecta ante completum esse decoctionis, & talis imperfecta à proprio frigore, quia si nullum esset frigus, iam calor ageret sine resistencia successiuè, quod videtur contra illud quod dicitur 4. Physic. *successio in motu causatur à resistencia mobilis ad motorem.* Et confirmatur antecedens, quia digestio est motus, vel actio, sed omnis motus, vel actio est imperfectio, vel imperfecta mutatio; igitur omnis digestio est imperfectio. Minor probatur per definitionem motus, 3. Physic. quia *motus est actus in potentia*, scilicet est actus imperfectus.

Sed fortè dicitur hîc quod motus digestionis, vel via ad digestionem, non est proprie digestio, nec perfectio, sed dispositio, quæ finaliter acquiritur, vel acquisita est per talem viam, vel motum digestionis.

Scoti oper. Tom. III.

Sed contrà, talis dispositio est imperfecta, quia est ad destructionem formæ substantialis ipsius sic dispositi; igitur est imperfectio, quia destructio. Consequentia videtur notari; & antecedens probatur; sicut enim est in artificialibus digestionibus, quod elixatione facta elixatum est dispositum ad corruptionem formæ substantialis sui, quàm fuit antè; & similiter masticatione facta in ore, & digestionem destructa in stomacho, naturaliter digestibile est magis propinquum ad corruptionem formæ digestibilis, quàm antè, vel fortè iam corrumpit formam eius, & facit humorem imperfectiorem carnibus, de quibus intendit facere humorem. Probatur autè quod humor sit imperfectior carnibus; quia ex humore intendit generare carnes perficiendo natura; igitur humor carnibus imperfectior est. Sed adhuc probatur antecedens principale, scilicet quod digestio sit ex frigore naturali, & proprio, quia digestio iuuatur à frigore alieno, & extrinsecos; igitur est à frigore proprio. Consequentia tenet, quia contrariū impedit contrarium, & non iuuat; sed simile iuuat simile, & intendit; igitur oportet quod sumatur à frigore extrinsecos, quod fiat, & contrà à frigore intrinsecos. Sed antecedens huius consequentiæ patet, quia in hyeme, & regionibus frigidis sunt meliores digestiones, quàm in calidis locis, & teporibus, vt experimur.

Secundò, ad principale, digestio fit à caliditate aliena; igitur non existente propria caliditate ex opposito. Antecedens probatur, augmentabile, quod est extrinsecum cibo, non à caliditate cibi, dato quod ibi sit cibus frigidus sine caliditate, & certa digestio fructuum, vel maturatio, fit à calore, qui extrinsecus sit, sicut patet de elixatis, & asfatis, quæ omnia digesta sunt, & hoc caliditate aliena, & extrinseca, non propria sui.

Tertiò, digestio fit à calore artificiali; igitur non est à naturali. Consequentia tenet sicut prius, cum ex opposito distinguitur. Antecedens patet de elixatione, & asfatione, quæ per artificialem calorem conuertitur. Similiter medici arte medicinæ iuuant, & intendunt calorem, quo fit digestio; igitur artificialiter.

Quartò, digestio fit à calore innaturali; igitur, &c. Consequentia patet vt prædictæ. Antecedens patet, quia à calore balnei, vt patet in litera Arist. & ramen calor balnei est innaturalis, vt patet.

Quintò, si sic sit, sequeretur quod omnia digestibilia essent calidiora indigestis. Consequentia tenet, si sit à calore non erunt frigidiora, sed calidiora. falsitas consequentis patet de esculis, & multis aliis fructibus; qui ante digestionem completam sunt calidiores quàm post. Item, mustum est calidius vino digesto, & ideo per fumos suos citius inebriat, vt experimur, vt dicitur in litera. Item, stillæ & guttæ distillantes ab asfatis crassis sunt frigidæ, & minùs calidæ quando asfatione est in coctum, quàm in medio decoctionis, vel antè medium; vnde & coqui per nimis calidas stillas cognoscunt asfationes esse factas; & patellæ, in quibus bulliuntur pisces, sunt minùs calidæ cum iam pisces sunt cocti, quàm ante completam decoctionem, & sub vasis suis; & hæc non essent vera per experientiam, nisi fierent calidiora. Item, homines bibentes vina calidissima virtualiter, & actualiter faciunt ex iis per digestionem vrinam minùs calidam, imò & maximè, si multum bibant, vt patet per experientiam.

Sextò, si sic, sequeretur quod digesta essent leuiora, & minora, seu subtiliora, & ratiõra. Con-

3. Secundum.

Tertium.

4. Quartum.

Quintum.

5. Sextum.

1. Arg. primū.

2.

sequens est falsum, & contra experientiam, quia poma matura sunt maiora, & grossiora adhuc, quàm in principio ante digestionem erant. Et similiter Aristoteles dicit quòd ingrossantur digesta per digestionem. Consequenter tenet, quia calor naturalis debet consumere humidum, & sic fierent minora, & leuiora, vel minùs graua, & riora post ablationem materiæ, quàm fuit per digestionem.

Oppositum arguitur per Aristotelem in lib. 4. sic definitem *digestionem*, quòd est perfectio à proprio, & naturali calido.

Circa quæstionem, primò ponenda sunt notabilia, ex quibus secundò ponentur conclusiones ad quæstum.

6.
Digestio
quid.

Quantum ad primum, notandum primò, quòd Aristoteles in litera intendit digestionem esse secundum opus post putrefactionem, & aliud opus primarum qualitarum, videlicet caliditatis, & frigiditatis, & siccitatis, & humiditatis, tamen secundum habitudinem certam determinatis, & existentibus simul.

Iuxta quod notandum, quòd vtor quandoque modo loquendi Aristotelis in litera, sumendo concretum pro abstracto, videlicet *calidum*, pro *caliditate*, & sic secundum etiam quod litera tenet, & similiter feci in quæstione præcedenti.

Sed vterius notandum, quòd vnaquæque res naturalis dicitur perfecta, sufficienter digesta, vel benè disposita, quando perfectè, & debitè potest in suam propriam operationem, quam intendit naturaliter, & finaliter quantumcunque. Et hoc contingit dupliciter, quia aut simpliciter, aut secundum exigentiam finis, ad quem intendit; aut etiam secundum tempus aliquod determinatum ex causa. Et hoc dicitur simpliciter perfectum, quando potest non respiciendo eius operationes omnes perfectè facere, & ad finem debitum operationis, & naturalem producere. Sed diceretur perfectus secundum exigentiam finis, si finaliter intenderet ludere, & crescere. Sed secundum exigentiam temporis diceretur perfectus, vt perfectus iuuenis, qui secundum tempus iuuentutis benè se habet; perfectus secundum tempus, qui secundum tempus operum virilium benè se habet, & sic de aliis.

Similiter existimandum in aliis, nam aliquod dicitur perfectum, vt perfectè digesta res, cum sit viridis, sicut succus viridis vitis, quando cupimus habere agrestam, sic quòd succus talis est benè digestus, ad hoc quòd sit agresta. Sed notandum quòd perfectè diceretur digestus, vt fiat vinum ex eo, non dicitur talis quando est mustum, sed postea in successione ampliori temporis post esse musti vltra digeritur, vel depuratur.

7.
Digestionis
descriptio.

Sciendum quòd digestio vel potest capi pro dispositione, à qua prouenit operatio debita rei, vel simpliciter, vel secundum tempus, vel alio modo, vt dictum est; vel pro via, vel pro mutatione ad talem operationem habendam, putà simpliciter perfectam, vel secundum tempus. Si capiarur pro dispositione tali, & non pro via, potest describi, sic, quòd *digestio est dispositio qualitatina propria, & intrinseca alicuius mixti, qua natum est debitè agere, vel pati secundum finem intentum simpliciter, vel secundum tempus*. Nam dicitur *qualitatina dispositio*, quia licet quandoque dispositio in figura rei, vel situ, vel qualitate iuuant ad perfectionem operis, vel passionis, tamen quia ab illis non prouenit operatio principa-

lis secundum finem intentum, idè talia excluduntur per hoc, quòd dicitur *qualitatina*, & non quantitatina, nec finalis. Sed dicitur *propria & extrinseca*, quia si aliquid esset dispositum aliena qualitate in modico tempore secundum exigentiam operis, & finis intenti, adhuc illud non diceretur esse digestum: sicut ferrum igniretur per ignem citò ad finem, vt molliui possit, non tamen diceretur digestum, quia non esset hoc secundum intrinsecam qualitatem. Sed dicitur *alicuius mixti*, quia digestio est dispositio complexionalis, vel composita ex quatuor primis qualitatibus actualiter, & virtualiter inexistentibus intensè, vel remissè, & idè non inuenitur digestio propria in simplici elemento. & dicitur *secundum quòd mixtum innatum est agere, vel pati*, & per hoc excluduntur qualitates secundæ, à quibus principaliter non prouenit actio, vel passio, sed dicitur *secundum finem intentum*, quia eadem res potest dici perfectè digesta ad vnum finem, quæ esset imperfectè digesta ad alium finem, vt dictum est. Et dicitur *simpliciter, vel secundum tempus*, propter ea etiam quæ priùs dicta sunt; & sic patet quid per hoc nomen *digestio*.

Sed vterius sciendum, quòd digestio pro via, & mutatione ad talem dispositionem iam descriptam, non est aliud, quàm quædam alteratio dispositiua ad talem perfectionem, vel dispositionem mixti iam dictam; & est talis digestio, alteratio, quæ dicitur, simul est calefactio, & exsiccatio, & etiam humectatio, licet secundum diuersas partes, & dispositiones digestionis, & remissio in frigiditate sit aliquod vnum, vel non in proposito sit vis, dummodò hæ mutationes simul aggregatæ tali vno nomine possunt appellari. Et similiter dicatur digestio primo modo dicta, quæ est aggregatio diuersarum qualitarum non componentium aliquod vnum, nisi fortè aggregatiuè, sicut albedo, dulcedo; & calor, vel frigiditas in lacte. Ex his patet quòd digestio non requirit acquisitionem nouæ formæ substantialis, & hoc ex quo solum est dispositio qualitatiuè, vt videtur, vt aliqui inferunt.

Contra quod tamen obiicitur, quia Aristoteles dicit in litera, vbi quæstio habet locum; quòd *finis digestionis est natura*, id est, forma substantialis, quia non materia, quæ est ingenerabilis, & incorruptibilis, & inaugmentabilis. Secundò, quia per digestionem corrumpitur nutrimentum, quia semper generatio vnius est concomitabilis corruptioni alterius, idè sequitur quòd digestio sit non sine forma substantiali.

Tertiò, quia aliter non distingueretur ab alteratione.

Ad hoc dicitur communiter quòd Aristoteles intendit quòd finis est natura; & per ly. *natura*, intendit perfectionem essentialem, siue naturalem, idè describendo digestionem dixit quòd *digestio est perfectio*, id est, dispositio perfecta qualitatiuè. Sed certè Aristoteles dicit expressè, *finis est in ijs, que in natura sunt, natura autem quam dicimus specie*, id est, formam & substantiam; non igitur valet ista expositio. Idè aliter dicunt alij, qui ponunt, & benè, vt puto, quòd ad digestionem multi motus concurrunt, vel mutationes. Primò, motus localis, quo actiua applicantur passiuis. Secundò, motus alterationis, vel plures alterationes, quibus digerens assumat sibi digestibile, introducendo in ipso qualitates sibi conuenientes, & corrupendo qualitates præexistentes.

8.

Obiectio.

Responsio.

Ad digestionem multa concurrunt.

ccs.

tes. Et tertio ex istis sæpè sequitur corruptio formæ digestibilis, & generatio formæ substantialis digesti. Et sic dubium est multum, quæ istarum mutationum dicatur digestio, etiam secundum descriptionem prædictam remanentem.

10. Dicunt aliqui quòd sola alteratio cum generatione, & corruptione, propriè debet dici digestio. Sed fortè videtur quòd non benè dicunt, & propriè, quia certum est quòd fructus ante maturationem sunt minùs digesti, & digeruntur vsque ad maturationem; & tunc non dicuntur generari nouæ formæ substantiales, & corrupti præcedentes, quia eadem ratione continuè in tali maturatione, secundum quod magis & minùs ad talem maturationem appropinquant, continuè fiunt substantiales nouæ generationes, quod est impossibile; nec oportet in naturalibus, si pauciores possunt digestiones saluari, vt postmodum ostendam, & declarabo. Quomodo potest igitur dici quòd dispositio qualitatiua acquisita alteratione post motum localem actiuorum, & passiuorum ad se inuicem ita, &c. si non fieret forma substantialis noua, essent dicenda digestio, licèt illa digestio fiat vltimatè pro generatione formæ substantialis. Vnde sicut in artificialibus digestionibus, videlicet elixatione, vel decoctione, primus finis est vt sit vtile ad esum, & sorbitionem, vt dicit Philosophus; secundus finis, vt post esum aliqua digestionem forma substantialis generetur illius nutritibilis; sic imaginandum est in aliis naturalibus digestionibus, & sic omnis alteratio ordinatur finaliter ad generationem, vel corruptionem, quia dicitur *1. de Generat.* si non est possibilis transmutatio in substantiis, nec est possibilis in accidentibus, vel qualitativis, quia frustra esset: tamen ex hoc non oportet quòd alteratio sit generatio, nec digestio, quæ est quædam alteratio, vel plures alterationes: non est tamen generatio formaliter, nec corruptio. & sic dicitur ad litteram Aristotelis, cum dicitur. *finis autem, &c.* quòd verus est finis vltimatus digestionis, sed non oportet de fine propinquo, quia ad illum sufficit dispositio qualitatum, vt dictum est, & esse aptum nutritioni, & similibus operationibus, & passionibus.

11. *An digestio terminetur ad formam substantialem.*

Ex istis dictis patet solutio quæstionis communiter hinc fieri consuetæ, videlicet, *verum digestio terminetur ad formam substantialem?* Dicitur quòd sic vltimatè, si non sit impedimentum est finis extrinsecus generatus sic à remotis; sed esibile, & similia, sunt fines propinqui.

Ad secundam obiectionem, *per digestionem corrumpitur nutrimentum.* Conceditur vltimatè, sed non primò, quia primum disponitur, & digeritur, nec oportet propter quamcunq; modicam alterationem corrumpi formam substantialem, & aliam generari.

Ad tertiam, quando obiicitur quòd *aliter non distinguiretur ab alteratione.* Dico quòd imò est quædam species alterationis, & sicut species à genere distinguitur, sic minùs commune à magis communi non aliter benè distinguitur. Vnde conceditur benè, digestio est alteratio, idèd non differt ab alteratione; tamen propriè loquendo, non esset alteratio, sed alterationes non componentes vnum, & fortè nulla entitas esset digestio, sed plures entitates, vt in prima quæstione fuit dictum.

Ex prædictis etiam benè infertur, & conceditur, & sequitur quòd digestionum diuersitas se-

quitur diuersitatè proportionum primarum quantarum. Et huius signum est, quia per digestionem variatur sapor, odor, & multa consimilia ipsius digesti.

Sed adhuc vterius est notandum, quòd digestionum (sumendo vt priùs digestio descripta est) quædam fit in viuentibus, & alia in non viuentibus. In viuentibus alia fit in plantis, alia in animalibus, omnes tamen habent operationes sine congregatione, licèt in viuentibus cognoscibilibus fiant. Adhuc in animalibus diuertæ sunt digestiones, quia quædam fit digestio feminis postquam generatur fœtus; alia sunt digestiones alimenti, & dicuntur ab aliquibus quatuor, & ab aliis tres solum, qui conueniunt in his tribus, videlicet in digestionem in stomacho, alia in hepate; tertia in membris. Quidam ponentes quartam dicunt esse in corde; & alij ponentes quintam, ponunt vnam primam in ore masticationem, quia masticato grano, non possit amplius fructus fieri, vt Physiologi fingunt scire fornicas, & ad hoc diuisum granum custodire, vel diuidere. Alij custodito ipso dicunt quòd ipsæ non sunt specificè distinctæ digestionem, de quibus loquitur Aristoteles hinc: sed differunt benè secundum magis, & minùs perfectum; & possunt diuertæ formæ substantiales in terminis huiusmodi diuersarum transmutationum, vel digestionum fieri, putà post digestionem in stomacho vna, & post digestionem in membris alia, iterum vna prioribus præcorruptis, & sic de aliis.

Sed adhuc digestionum viuentium in plantis solum, alia fit in radice, attrahitur humidum cibale, & nutrimentum; alia in ligno, vel stipite, vel cortice; tertia in foliis, & fructum in maturatione. Primæ duæ continuè fiunt ætate, & hyeme, licèt fortè in hyeme insensibiliter, sed duæ alia solum fiunt in ætate, videlicet foliorum, & fructuum, & hoc videtur aliquarum plantarum determinatarum specierum, sed non omnium, quia laurus & palma, & similes, semper virescunt hyeme, & ætate, propter eorum calorem naturalem excellentem, alia producent folia, vt pyrus, pomus, &c.

Ex his præmissis, quantum ad primam partem, quamuis dubitandum est de secunda parte, in qua ponuntur conclusiones.

Prima conclusio, quòd digestio fit à calido merè intrinseco, & naturali. Probatur, quia talis calor est propinquum, & naturale instrumentum agentis, & ad intentionem eius intenditur, vel acceleratur digestio, & ad remissionem eius remittitur; igitur si ab illo, &c. Conclusio videtur nota ex hoc, quòd natura est principium motus, & quietis, & non sine instrumentis, quæ est agere, sic dicimus & causas esse. Sed antecedens patet pro prima parte, quia natura, quæ est forma digerentis, vel ageret sine calore, & semper agit cum illo; igitur est naturale instrumentum quo, sicut calor ignis. Secunda pars patet per experientiam, vnde habentes calorem naturalem citò consumunt esibilia, vel comestibilia, & multa citò consumunt; & habentes calorem hebetem, vel modicum, tardè consumunt, licèt etiam rarum; igitur ad intentionem intenditur: & ex quæstione patet quòd si calor intrinsecus nullus sit, nulla esset digestio; & idèd simpliciter aqua est indigestibilis, & similia simpliciter; hoc dico digestionem sui, sed per agens aliud commixtum aliis non esset, quin esset digestibilis.

12.

Digestionum diuersitas.

13.

14. *Conclusio 1.*

15. *Conclusio 2.*
Subiectū di-
gestionis.

Secunda conclusio, quæ ponitur communitè ab aliis, est, quòd subiectum digestionis, vel digestibile, est humidum commixtum sicco. Probatur, quia calor naturalis digerendo consumit humidum superfluum, & consolidat illud, quod remanet; igitur oportet esse humidum & siccum, vel commixtum aliis, aliter non possit fieri. Consequentia patet ex iam dictis. Sed antecedens patet, quia sic videmus digesta consolidari, & humiditatem consumi per experientiam in animalibus. Et probatur ex alio conclusio, quia subiectum digestionis est illud, in quod agit calor naturalis, & in quo seruatur; sed hoc non est frigidum, nec solum humidum; igitur est humidum cum sicco. Consequentia patet de se; & antecedens pro prima parte patet: sed pro secunda parte probatur, quia frigidum est contrarium, & in illo calidum non conseruatur, sed corrumpitur; nec solum humidum, quia tunc simplex aqua esset digestibilis, quod patet ex prædictis esse falsum. Consequentia illa tenet, quia solum humidum cum siccitate, & sic illa duo, videlicet humidum & siccum debite proportionata reputat Aristoteles opposita priuatiua caloris agentis, & naturalis.

16.

Ex istis dictis, & conclusionibus, patet quòd digestio est perfectio causata effectiue, vel actiue à proprio, & naturali calore, vel caliditate in oppositis passiuis, vel ex oppositis, videlicet humido proportionato sicco; & ex hoc patet responsio quæstionis in forma, quia concedenda est quæstio, & est vera.

Sed notandum quòd oportet in digestionem imaginari vnam habitudinem inter humiditatem, & caliditatem, sicut in præcedenti quæstione dictum est de putrefactione, & fortè qualis sit illa, & quanta videtur dupla; igitur later nos homines, & quomodo hæc habitudo sit hæc, & non sit in aère, quia est calidus, & humidus, multum difficile est ista videre, & considerare, non tamen & sustinendo contra redargutionem primò, & tamen fortè quòd sufficit medicis, & naturali Philolopho in tali materia.

Item notandum, quòd istæ conclusiones ponendæ sunt & intelligendæ de digestionibus animalium, & non inanimatorum, & partibus suis intrinsecis, vel ipsa integrantibus, licet non oportet de aliis; vnde ponitur ab aliis hæc conclusio, quòd in non viuientibus non omnis digestio est à proprio, & naturali calido. Probatur, quia assatio, & elixatio fiunt non à calido proprio & naturali, sed extrinsecò cibo; tamen bene requiritur naturalis calor, scilicet cibi; sed iste non sufficeret ad digerendam digestionem, quia vtile fieret animalis ad transeundum in substantiam animalis.

17. *Conclusio 4.*

Quarta conclusio est, quòd in viuientibus calor extrinsecus iuuat quandoque digestionem. Patet, quia quod est simile intendit simile; igitur extrinsecus calor intrinsecum intendit; igitur iuuat. Et hoc etiam innuit Aristoteles in littera, vbi quæstio habet locum, dicens balnea iuuare digestionem; posset autem esse immoderatus, quia humidum, in quo naturalis calor resoluetur, vel extraheretur cum calore, & sic digestionem peiorem, vel minorem faceret infra.

18. *Conclusio 5.*

Quinta conclusio est, quòd etiam frigus extrinsecum quandoque iuuat per antiperistasin. Patet hoc, quia in regionibus frigidis, & locis,

& temporibus, sunt meliores citius, & fortiores digestiones, quàm in locis oppositis manentibus; igitur extrinsecum frigus loci iuuat. Et dico per antiperistasin, quando circumstans frigus claudit poros corporis habentis calorem digerentem, & sic pellit calorem intrà, & ipso infra propulso, quia virtus vnita fortiùs agit, iuuatur digestio. Sed frigus extrinsecum nimis excellens posset totum corrumpere, & non iuuare, imò inducere mortem, sicut multis accidit super mare Septentrionale, & Orientale in hyeme mori propter frigus.

18. *Conclusio 6.*

Sexta conclusio, quòd in viuientibus propria frigiditas semper impedit, & similiter in non viuientibus. Probatur, quia propria caliditas agit, & iuuat, per primam conclusionem; igitur propria frigiditas impedit, quia contrariorum contrariæ sunt causæ, vt dicitur hæc in littera in libro quarto, & docet experientia.

19. *Conclusio 7.*

Septima conclusio, in non viuientibus aliena frigiditas semper impedit digestionem, quia in non viuientibus, aliena caliditas est ratio digestionis; igitur aliena frigiditas impedit causam per rationem contrariorum, quia contrariorum contrariæ sunt causæ, & effectus. Et intelligatur illa conclusio sic, si aliena caliditas semper sit præsens, vel etiam quantumcunque est præsens, impedit; & sic similiter de aliis dictis quæstionibus, quia certè scio bene quòd nulla aliena caliditas semper est, nec semper impedit. Probatio etiam conclusionis huius, & præcedentis patet.

Patet etiam quòd propria frigiditas impedit in non viuientibus digestionem, & sic aliena, & fortè plus gradu, quo potest esse quòd in viuientibus digestio cibi, putà in stomacho, non est effectiue à calore cibi, & principaliter, sed à calore extrinsecò cibi, licet intinsecò animalis, vel viuientibus, cum calor cibi bene iuuat ad digestionem. Probatur, quia cibus digeritur à calore naturali animalis, vel viuientis, & non proprio calore animalis digerit seipsum, & sic similiter dicatur de humore vterius progrediente post digestionem stomachi ad hepar, quod digeritur extrinsecò, videlicet calore hepatis, & similiter de aliis.

19. *Digestio & putrefactio se vicinè sequuntur.*

Ex quibus omnibus dictis potest apparere, quàm vicinè sequitur digestio, & putrefactio, quia vix digestio cibi in animali potest fieri complete, nisi præcedat putrefactio. Quod probatur, eò quòd putrefactio est, vt dictum est in præcedenti quæstione, corruptio caliditatis propriæ in humiditate propria à caliditate aliena, sic est quando cibus digeritur, tunc est propria caliditas cibi cum humido suo per caliditatem digerentis, quæ cibo est extrinseca, extracta, & ideo fiunt tales mutationes, quando videlicet superfluentes remanentes, & expulsa putrida sunt, vel putrefacta; sed tamen bene potest fieri putrefactio sine digestionem, licet non è contrà in pluribus. Et maximè loquor de naturalibus digestionibus, & non de artificialibus, sicut sunt elixatio, & assatio, quia digestiones illæ non sunt putrefactiones, licet participant de modo putrefactionis in eò quòd calor proprius in humido proprio extrahitur ab alieno, sed ita velocius fit hæc abstractio humidi, quòd quasi est violenta mutatio, & ideo à putrefactione impeditur, ne sit putrefactio perfecta. Hæc dicuntur opinando tamen fortè ad oppositum.

Ex

20. Ex his patet hos esse, & fuisse processus Aristoteles, qui putrefactionem tanquam communem præmisit ante digestionem, seu prius de ipsa determinauit. Patet etiam excellentia, & utilitas primarum qualitatum in mundo, quia valent omni auro; quia sine auro, & argento possumus viuere, & esse animalia, & homines, conseruari uiuentia sine digestionibus, & putrefactione, quæ sunt primis qualitatibus, nequaquam. Unde si nulla caliditas esset per mentem, omnia mouentia uiuentia per elementa destruerentur; sed tamen aurum, & quælibet alia substantia esset melior in se, licet non utilior calore; similiter sic de frigore, humiditate, & siccitate dicatur, licet non æqualiter. Et hoc Aristoteles aduertens in lib. 4. omnes operationes possibiles fieri in mundo isto corporali enumerauit, & ostendit utilitates primarum qualitatium generaliter, & vniuersaliter, subtilissimè pertractando, quantum sufficit naturali Philosopho vniuersaliter loquenti.

21. Ex præmissis etiam potest intelligi descriptio digestionis prædictæ, & Aristoteles in litera, quia digestio, sumendo eam pro dispositione per actum acquisita, vel per actionem, est dispositio qualitatiua, vel quantitatiua propria, non propria & inseparabilis, sed separabilis, & propria dispositio digesta, non digerentis, licet causata sit à dispositione qualitatiua agentis, & à propria agentis, & digerentis; & sic vna dispositio est intrinseca agentis, & alia intrinseca digesto, & secundum dispositionem propriam agentis potest in ipsum agere, & secundum dispositionem propriam patientis potest ipsum passiuum pati, vel resistere ad hanc dispositionem, vel digestionem, vel sequentes humiditas. Et hæc omnia referuntur ad finem intentum, vel intentos fines simpliciter, vel secundum tempus. Et hæc dispositio, vt loquitur Aristoteles, perfectio est tam utilis, quod sine ipsa facta non possunt fieri generationes animalium per propagationem, nec fructuum, nec plantarum, nec peruacuabilia essent uiuentia, hæc corruptibilia sine ipsa; sic quod si cessarent digestionem omnes per mensum, nec possent homines, nec animalia esse, nec viuere in mundo, nisi per Deum miraculosè; & sic fieret bona pax, vel nulla esset generatio hominum in mundo. Et de his omnibus vtilibus Philosophus considerauit, præcipuè de quibus rustici non curabant, nec adhuc aduertunt.

22. Ad rationes principales. Ad primam, *digestio est imperfectio*, &c. Negatur antecedens, si sumatur pro dispositione completa, & acquisita per digestionem, sicut dictum fuit ibidem; sed si sumatur pro via, vel dispositione incompleta, quæ non fit perfectè ad finem, tum est imperfectio, quia licet sit incompleta, tamen sufficit quod possit compleri finaliter, & sic est perfectio, id est, actus, vel actio perficiens, & perficientis, & non imperfectus, nisi diuersimodè comparando, videlicet quantum dicitur incompleta actio dicitur imperfectio, vel impropiè. In quantum verò consideratur vt perficiens, dicitur perfectio, & hoc non mirum. Et quando dicitur quod digestio fit à frigore; negatur quod à frigore intrinseco digestio fiat, sed si frigiditas resistit, tunc non actiue, sed vt potentia passiuæ concurrat. Et calor sine resistentia frigoris saltem possit agere successiuè per successiuam, & diuersam applicationem, & propter simplicitatem potentie non

potentis finis agere, & propter generationem successiuam caloris potest successiuè causare calorem alium, vel operationem aliam successiuè, & sic sine resistentia frigiditatis, licet resistentia sit aliunde, videlicet in motu locali applicationis in motu generationis caloris. Etiam nec propter hoc sine frigiditate subito agit calor naturalis, vt patet ex iam dictis.

Vtèrius cum dicitur quod *digestio est quædam imperfectio, et quod est ad destructionem forma substantialis*. Dicitur quod digestio dicitur perfectio ratione finis propinqui, ad quem ordinatur, videlicet vt digestum sit esibile, & sorbibile in artificialibus, vel vt nutrimentum in naturalibus sit magis aptum ad nutritionem, quia est perfectius dispositum ipsum digestibile, ad hoc quod nutriat, quod erat ante digestionem, & idè dicitur perfectio. Et si postea ad hoc dicatur quod forma substantialis digesti facilius corrumpitur, non est vis, quia frequenter, vel vt in pluribus melior, & perfectior generatur, saltem in omnibus animalibus, & viuentibus, in quibus corrupta forma digestibilis generatur anima, vel pars eius, vel informatur post digestionem, & ita est nobilior: nam anima, vel forma substantialis, quæ non fuit anima, idè finaliter vadit ad perfectionem, & diceretur perfectio ex fine remota aliquantulum. Sed si non comederetur aliquod viuum nobilior, fortior est forma, & corrumpitur imperfectior. Et idè tali casu sufficeret quod dictum est, quod dicitur perfecta, quia per digestionem disponitur melius ad esse nutrimenti.

Sed adhuc aliter probatur illud antecedens, quia digestio iuuatur à frigore alieno, & extrinseco, &c. Negatur consequentia, & ratio est, quia non iuuatur à frigore illo extrinseco, nisi propter hoc, quod calor naturalis cum humido, in quo conseruatur frigus fugiens extrinsecum, vnitur interius, & animis fortius digeritur cibus, quod tamen est intrinsecum calore naturali, & sic iuuatur, & non aliter; igitur non sequitur quod frigore efficiatur digestio, tanquam agente immediatè, & digerente intrinseco, vt patet.

Ad probationem consequentiæ, *contrarium impedit contrarium, & non inuauit*, verum est si cætera sint paria; sed quandoque contrarium inuauit contrarium, & quandoque impedit, & quandoque impedit simul, & iuuat in comparatione ad diuersa tempora, nam impedit in extremitate actionum calefaciendi ipsum frigidum, & iuuat eam in profundo, & hoc postquam depulit ipsam ab extremo, & idè raro tempore, & hoc etiam non est intentio agentis frigidi, videlicet iuuare calorem, sed intentio est destruire, & aliud fugiens destructionem vnitur alteri, & sic agit, non quod frigus velit ipsum intendere, vel intendit, sed quia intendit corrumpere, & sic ex fuga iuuatur, & hoc est per ipsum, licet occasio sit à frigore; & sic similiter concedi potest quod frigus non intendit aliquo modo calorem, nec iuuat digestionem; sed calor fugiens frigus, & se vnicens intendit calorem, & iuuat digestionem, & iste non est frigus, sed calor.

Et ex istis intelligantur conclusiones prædictæ, quando dictum est quod frigus extrinsecum iuuat, *conclusio quinta*, & non directè iuuat, sed vt dictum est.

Ad secundam, *Digestio fit à caliditate aliena nullà existente propria caliditate*. Dicitur ad antecedens

23.

24.

25.

Ad 2.

recedens quòd digestio fit à propria caliditate digestibilis, licet propria caliditas digestibilis iuat quandoque, & quandoque propria caliditate digestibilis per consumptionem frigoris, & per abundantiam humiditatis, & siccitatis fit citius digestio, sed verum aliquando, sicut quidam expositor, vt supra.

Quidam expositor Henricus dicit quòd duplex est digestio, quædam à calore exteriori, quædam ab interiori. Et caliditas primo modo, &c. contingit quia vel calor naturalis est & exterior, sicut Sol in maturatione fructuum; vel artificialis sicut in assatione; sed digestio à calore naturali intrinseco est de calore intrinseco digestibilium effectiue, & fit extrinseco calore circumscripto, & de tali dicit Aristotelem principaliter intendere, & talis conuenit cum mixto secundum quòd mixtum in generatione, vel ante generationem sui. Et exemplificat diffusè de semine humano, & consimilibus, quæ dimitto.

Sed si hæc sit intentio Aristotelis, vt probabile est, & verisimile, etiam & iste diceret consequenter quòd fit ex calore intrinseco principaliter, & iuuaretur ab extrinseco, & tunc nullà existente caliditate extrinseca negaret fieri posse digestionem, vel antecedens; aliter responsio rationis secundæ, saltem de digestionem naturali à calido intrinseco, non valeret. Sed de digestis calido naturali, & extrinseco, non diceret fortè, vt dictum est, siue in artificialibus, siue in naturalibus; sed certè indigestio est cibi in stomacho, non benè intelligi quando calor intrinsecus cibum digerat, & ideò quilibet eligat sibi, quòd melius sibi placet.

26. Ad 3. Ad tertiam. *Digestio fit à calore artificiali.* Conceditur de aliqua digestionem, & non de omni, & sic vna fit artificiali, & alia non; & etiam licet alia artificialis sit talis, tamen non fit sine naturali calore; & si quis strictè loqui cuperet, omnis calor est calor naturalis, & non artificialis, sic quòd non naturalis.

Ad 4. Ad quartam, *Aliqua digestio, &c.* Dicitur quòd per illam potest accelerari, sed naturalis calor efficit principaliter, & sic similiter de calore balnei, qui iuuat digestionem, non cum oportet, sed istani, quæ fit in membris, & non illam, quæ fit in stomacho, vel in hepate, quia hepate, vel stomacho distrahitur calor ad exteriora membra, sicut in balneis impeditur digestionem propter absentia principalis digerentis.

27. Ad 5. Ad quintam, *Si sic, sequeretur quòd omnia digesta essent calidiora.* Conceditur consequentia, & consequens, cæteris paribus, si sint in via, vel in medio digestionis, & non incipit alia mutatio, quæ non est digestio. Ad probationem falsitatis, quia escula, &c. dicitur quòd illa putrescunt, & incipit aliqua mutatio, quæ non est digestio, & adhuc non est probatum quòd escula si sint mollita sunt minus calida, quam antè; verum est tamen quòd si essent perfecta, debent esse minus calida, vt dictum est in præcedenti quæstione. Sed fortè calidum extrinsecum, quo escula putrescunt, & alio modo alterant magis calefaciendo, ad faciendum calidum exhalare, & sic finaliter fierent magis frigida putrefactione totaliter completa vsque ad exsiccationem, similiter dicatur de aliis fructibus.

Ad aliam confirmationem de musto, quòd est calidius ante digestionem, quam quando est vinum factum; dicitur quòd hoc est ratione cali-

ditatis extrinsecæ, & innaturalis, scilicet ex parte Solis, & ex parte indigerentis, & ratione commutationis multæ; tamen dicitur quòd calefacta dum segregantur, & euaporant subtilia aliqua aère mixta, rediuiuo tamen vino, & deueniente ad naturam propriam determinatam, & specificam vini, illud vinum est calidius digestum, quam indigestum, si aliqua muratio corrumpens possit aduenire, quia vinum acceleraret, & fieret frigidius. Et de istis fortè melius dicitur inferius, & specialius.

Ad aliud, *stilla de assatis*, dicitur quòd hoc contingit ideò, quia frequenter ignis in fine est remissior, & illæ stillæ veniunt de profundo assaturæ in finem, ad quòd profundum non potuit prius venire actio caloris, nec tamen intenta actio, ideò duæ stillæ quando torum factum est, quæ veniunt vltimò sunt frigidæ, vel remissè calidæ, sed isto non obstante assatura sic assata est calidior naturaliter, & virtualiter, quam ante assationem, & ideò coqui experti per hoc cognoscunt assaturam esse certam, quia ad interiora venit decoctio.

Ad aliud de patellis, in quibus pisces bulliunt; dicitur quòd cæteris paribus, in fine actio caloris penetrauit pisces, & profundum eorum, ideò tunc non reflectitur calor, nec remanet in extremitate patellæ inferius, sicut prius ante decoctionem; igitur coqui possunt tangere manu, fundum bassini, vel patellæ, & inuenient minus calidum quam ante, & hoc est signum quòd totaliter pisces penetrauit, ideò sunt cocti, ideò certum est quòd cum istis star, quòd calidiores sunt pisces cocti, quam non cocti, & ex istis patet solutio problematum Aristotelis.

Ad aliam experientiam, Homines bibentes vina calida actualiter, & virtualiter faciunt per digestionem vrinam, & humores frigidiores. Dicitur quòd hoc contingit fortè ex eo, quòd in digestionem talis vini fit corruptio, vel putrefactio aliqualis, & etiam separatio multorum. Vnde separatur plures vapores, & sumi à vino, vnde spiritus calidiores vino generantur, & de residuo per longam transmutationem, & corruptionem fit vrina, quæ potest esse frigidior, vel minus calida vino bibito, & actualiter, & virtualiter; sed si naturali digestionem vinum sine corruptione partium aërearum, & resolutione causata digeritur, fiet calidius, & non minus calidum.

Ad sextam, sequeretur quòd digesta essent leuiora, & etiam minora. Conceditur consequentia in quibusdam digestionibus, sed non in omnibus. Vnde cibus & potus simul in stomacho sumptus est grossior quam humor per digestionem sumptus in stomacho, vel à stomacho recedens ad hepar, sed postea ille humor est subtilior, quam finaliter fiat per digestionem tertiam; & sic similiter imaginandum est in aliis digestionibus.

Ad improbationem consequentiæ, quæ probat quòd in omnibus vniuersaliter sic debet fieri quòd sint subtiliora digesta, quia calor resoluit, & consumit humidum; dicitur quòd quandoque est sic, sed quia quietet, &c. humidum terminatum sicco, & è contrario, ideò ingrossat finaliter, vt melius & specialius post videbitur in aliis quæstionibus.

Et sic dictum est generaliter ad quæstionem istam, quid sit dicendum ad istas quæstiones communiter facti confectas, quid sit digestio definitione? Et vtrum mutatio? & si mutatio, quæ, vel

28.

29.

Ad 6.

30.

vel sub quo genere mutationis? Et vtrum balnea iuuent ad digestionem, & quam? Et vtrum digestio terminetur semper ad formam substantialem, vel aliqua non? & quis finis sit digestionis, & quomodo se habet ad putrefactionem? & patent solutiones problematum, videlicet quare in locis, & temporibus frigidis meliores fiant frequenter digestiones? Et quid calor innaturalis, vel superfluis efficiat in digestionem? Et quod aliquid valet ad accelerationem, & quandoque exsiccationem, & quandoque consumptionem, saltem apparent, & propter quod stillæ assatæ iam coctæ, vel prope decoctionem, sunt frigidiores, vel minus calidæ stillis prope principium decoctionis; & propter quid patellæ inferius tepescunt, vt coqui manu tangere possint in fine decoctionis, & propter quid aliqua digesta ingrossantur, alia verò subtiliantur non assatura, & decocta est gracilior, vel subtilior, & minor quàm fuit antè, & poma sunt maiora digesta, & matura, quàm antè dum sunt cruda, & indigesta, & horum causæ generales ex dictis in quæstione elici posse videntur.

QUESTIO III.

Utrum sint tres species digestionum?

1. Arg. prim.

Arguitur primò quòd non, quia omnis digestio omni digestionis est eiùsdè speciei specialissimæ; igitur non tantùm sunt tres species digestionis. Consequentia patet, quia tunc esset solùm vna. Sed antecedens probatur, quia digestiones non differunt, nisi secundùm magis & minùs, quæ non diuersificant speciem. Probatur, nam si pasta, vel confimile, humiditatem habens, nimium decoquitur, & continuè humiditas consumatur vsque ad exsiccationem, & assationem, & primò sit bullitio, vel elixatio, & continuè manet mutatio; & fiat post assatio, est vna species continua, & non differunt nisi secundùm magis & minus, quia priùs fuit magis humida mutatio, & postea minus sicca, & postea magis; & idèd minus calidè, in fine magis, & sic non videtur hîc differentia, nisi secundùm magis & minùs, & similiter est in omnibus, vt patet consideranti; igitur, &c. Confirmatur, quia in assatione, quæ esset quasi species distincta ab elixatione, si differret specie, & esset plures species simul, sic elixatio. Probatio, quia partes interiores in humido alieno partium extraneæ decoquantur; igitur elixantur. Consequentia patet, & antecedens, quia humidum extranearum partium fugiens contrarium calidum exsiccans congregatur versus interiora, & ita decoquantur cum calore. Hoc signum est, quod ponit Aristoteles in litera, quòd assata sunt humidiora in terminis elixatis, & sic probatur per oppositum, quasi quòd elixatio esset assatio partium interiorum.

2. Secundum.

Secundò ad illud, quia vel essent tantùm tres in genere, specie, vel numero: sed nullò modo; igitur, &c. Maior patet ex sufficienti distinctione; & minor probatur, non in numero, quia sunt aliæ species digestionis in homine, aliæ in asino,

& sic de similibus. Probatur de terminis specie differentibus, quia digestio terminatur ad formam substantialem, & plures quàm tres sunt formæ substantiales distinctæ, acquisitæ per digestionem; & cum digestio sit quædam transmutatio, & transmutatione diuersificantur ad diuersitatem terminorum, ad quos tendunt; igitur erunt plures quàm tres digestiones specificè distinctæ. Nec sunt tantùm tres in genere eadem ratione, quia formæ, quæ per digestionem acquiruntur differentes genere, sunt plures quàm tres.

Tertium.

Tertio, agens in digestionem est vnum tantum; ergo materia vna tantum, idèd digestio esset vna tantum in specie. Consequentia patet, quia si agens esset vnum, & materia vna, quod factum est esset vnum, vt dicitur 7. *Metaph.* secundùm Commentatorem. Antecedens patet, quia agens in digestionem est caliditas, & passum est humidum proportionatum sicco.

3.

Quartum.

Quarto, duæ species digestionis sunt in artificialibus, scilicet *hepsefsis*, & *optefsis*; erunt igitur duæ ad minùs in naturalibus, & per consequens erunt quatuor.

Quintum.

Quinto, mutatio fructuum, & nascendorum est quædam digestio: non aliqua istarum trium; igitur, &c.

Sextum.

Sextò, vel caliditas agit cum humiditate, & sic est *optefsis*, vel agi: cum siccitate, & sic est *hepsefsis*, quia non potest dici quòd caliditas per se agat sine humiditate, & sine siccitate, quia non potest inueniri caliditas, quin sit vel cum humiditate, vel siccitate.

Septimum.

Septimò, si etiàm diuersificarentur propter diuersitatem subiectorum, vel agentium, vel propter diuersitatem terminorum, ad quos tendunt. Si primo modo, cum subiecta sint plura quàm tria specie, sunt species digestionis plures quàm tres specificè distinctæ. Secundo modo, cum agens sit solùm vnum in specie, scilicet caliditas, esset vna species digestionis diuersificatæ. Tertio modo, cum termini sint plures quàm tres specificè distincti, quia terminus digestionis est sanguis, alterius est forma asini, alterius forma plantæ, & sic de multis differentibus specie.

Oppositum.

4.

In oppositum est Philosophus *quarto huius*. In quæstione illa, Logicales distinctiones, & rationes de termino exclusiuo addito termino numerali, debet videri circa libros Logicales, & circa Porphyrium, vtrum tantum 5. sint vniuersalia, & non oportet hîc talia recitare, sed posset hîc concedi quòd tantum vna est species digestionis, quia omnis species digestionis est vna; igitur, &c. ab vniuersali ad suam exclusiuam de terminis transpositis tantum vna est species.

Sed tunc si tantum excludat maiorem numerum, quæstio habet alibi videri, sed causa breuitatis dimittatur hîc, quia imperitis est huic scientiæ. Etiam intellectu quodam potest esse vera, falsa tamen est secundum quòd verba sonant, quando quæritur, *Utrum tantum sint tres species digestionis?* id est, vtrum tantum sint, &c. sic quòd nihil aliud in mundo sit, nec aliqua ab istis, quod non sit illa, vel aliquod istorum, vel alia istarum specierum. Sed iste intellectus est falsus; sed ad istum intellectum intelligatur ritulus, *Utrum tantum tres sunt species*, & vtrum tertia species digestionis sit aliqua trium enumeratarum ab Aristotele, vel nunquam sit aliqua, quæ nulla istarum sit. Ad istam intentionem solet quæstio moueri.

Hic bene præmittenda sunt aliqua, & deponantur conclusiones.

5.
Digestionis
tres species.

Primò notandum est, quòd omnes Philosophi naturales, & medici ponunt tres digestionis species; sed in modo procedendi sunt diuersi isti. Vnde aliqui probant quòd omnis digestio fit à calido, tunc vel caliditas agit secundum se, & est *pepansis*, vel cum humiditate, & tunc *opresis*, vel cum siccitate, & est *hepsefis*. Modò quidam arguentes contra hoc, quia digestio est quædam transmutatio, & transmutationes non sunt, nec capiunt diuersitatem à diuersitate agentis, sed à diuersitate termini *ad quem*. Alij probant aliter, quia digestio fit à calido, tunc vel fit à calido naturali intrinseco, vel extrinseco; si primo modo, sic est *pepansis*; si secundo modo, vel calor agit cum humiditate, & est *hepsefis*, vel cum siccitate, & est *opresis*.

Contrà istud potest argui, sicut arguitur contra præcedentem modum probandi. Secundò, sicut calor extrinsecus potest agere cum humiditate, & siccitate, ita intrinsecus, & sic erunt quatuor.

Vteriùs notandum, quòd similis digestio fit in vno animali, & in alio differentibus in specie, & ideò omnes similes digestiones Philosophi posuerunt vnam esse speciem digestionis.

6.

Vteriùs nota, quòd quamuis digestio fit quædam transmutatio, & transmutationes diuersificantur secundum diuersitatem formarum, ad quas intendit; tamen in proposito si loquimur de istarum diuersitate, esset dicendum quòd tot sunt species digestionis, quot formæ specificæ distinctæ acquirunt per digestionem; sed isto modo non intendimus hæc, sed magis ipsa diuersificate, secundum diuersitatem modi agendi.

Pepansis
quid?
Pericarpium.

Vteriùs nota, quòd *pepansis* est digestio alimenti in pericarpis. Sed quid per *pericarpium* debemus intelligere? Dicunt aliqui quòd *pericarpium* est locus receptionis seminis, quia sicut dicunt quidam, *pepansis* est digestio humidi feminis, sed Philosophus scribit quòd *pepansis* est perfectio, & postea perfectum vocat illud, quod potest generare sibi simile. Modò constar quòd *pepansis* non est digestio in loco generationis digestionis feminis, quousque illud quod digeritur, potest generare sibi simile. Vbi dicitur quòd Philosophus vocat perfectum, quando est totaliter organizatum vsque ad completam maturationem in vtero.

Tamen adhuc dubitatur, quia ita bene fit *pepansis* in plantis, sicut in animali, vel sicut in aliis, ideò per *pericarpium*, non solum debemus intelligere locum receptionis seminis in animali, cum extendendo nomen tam ad plantas, quam animalia, diceremus quòd digestio illa, qua aliquod mixtum digeritur à principio suæ generationis, quousque sit completa generatio est *pepansis*; & per *pericarpium* locum, in quo illud mixtum generetur; & per oppositum diceremus, quòd *omotes* est indigestio alimenti in pericarpis, & propter istam indigestionem fiunt abortus in nascentibus.

7.
Opresis quid?

Molynsis.

Nota secundò quòd *opresis* propriè loquendo, est digestio artificialis, & est idem quòd elixatio, & definitur sic, *Opresis est digestio à caliditate humidâ, & alienâ*. Et *molynsis*, quæ est indigestio sibi opposita, definitur sic: *Molynsis est indigestio propter defectum caliditatis humide alienæ*.

Item nota, quòd *opresis* est digestio vilis, &

illud quod assatio, & definitur sic; *Opresis est digestio à caliditate, siccâ, & alienâ*.

Est itareus quæ est indigestio sibi opposita, definitur sic; *Stareus est indigestio propter defectum caliditatis siccæ, & alienæ*. Et digestionibus naturalibus correspondentibus istis non habemus nomina imposta, ideò quamlibet digestionem, quæ fit à caliditate agentis cum humido vocamus *opresin*, siue in naturalibus, siue in artificialibus; & illam, quæ fit à caliditate agente cum siccitate vocamus *hepsefin*, vel aliter istæ species digestionis possunt diuersificari solum in animali. Et eas sic diuersificantes dicunt quòd à principio generationis animalis vsque ad plenam ætatem sunt tres species digestionis. Primò, qua digeritur humidum seminale à calore naturali, & ista digestio vocatur *pepansis*, & durat à principio generationis animalis, quousque animal sit perfectum in sua specie. Postea digeritur humidum cibale, quamdiu est in augmento, & in statu, & ista digestio vocatur *opresis*; & animalis durantis vsque ad finem fit tertia digestio; vel quado animal incipit diminui vsque ad finem per tertiam digestionem, quæ vocatur *hepsefis*. Vel diuersificemus sic eas in digestionibus instrumenti, quia prima digestio, quæ fit in stomacho potest vocari *pepansis*, & sic per pericarpium intelligimus locum receptionis nutrimenti. Et secunda digestio, quæ fit in hepate, quia ibidem quod digeritur est magis humidum, & vocatur *hepsefis*. Et tertia digestio, quæ fit in corde, vel in aliis membris, quæ fit à calido fortiori, & agente cum maiori siccitate, vocatur *opresis*, & proportionabiliter diceremus in plantis.

Vteriùs notandum, quòd licet isto modo distinguantur ab aliquibus hæc species digestionis, tamen aliter distinguuntur alij; & dicunt quòd oportet penes agentia distinguere istas mutationes, eò quòd finis, vel termini, *ad quos* sunt minus nobis noti, & agentia sunt magis nota nobis, ideò ab agentibus distinguuntur. Et sic exponitur auctoritas Aristotelis in quinto Physic. quòd *motus est idem in termino ad quem, & ab illo capis distinctionem*: verum est, vbi motus sit terminus *ad quem*, & notior agente, non oportet.

8.
Distinctio
specierum digestionis.

Sed breuiter, illud non multum valet, quia siue res sint nobis notæ, siue non, distinctio rerum, & diuersitas est penes essentias earum diuersas ipsis intrinsecas, & non penes extrinsecas, sicut sunt efficientia, vel agentia; sed bene ex diuersitate agentium possumus considerare diuersos esse effectus ex diuersis materiis factas, & sic agentia iuant. Vnde dicunt alij tunc, quòd omnis digestio fit à calido naturali, & intrinseco, ve dicit definitio digestionis; pigrit vel illud calidum est æreum, & habetur prima digestionis species, scilicet *pepansis*, quæ est idem quod *maruratio*. Si autem illud calidum sit æqueum, tunc est secunda species, scilicet *hepsefis* quod est idem quod *elixatio*. Sed si calidum agens fuerit igneum, tunc dicitur *opresis*, quod idem est quod *assatio*. Et si quærat quare non fit quarta species à calido terreo? dicunt quòd causa est, quia terra non calefacit nisi ab igne, ideò calidum terreum idem esset cum igneo.

Verum cum etiam dicunt, quòd omnis digestio fit à calido intrinseco, potest tamen compleri à calido extrinseco, sicut patet de maturatione fructuum; sed isti, qui specialiter loquuntur de *pepansi*, dicunt quòd non inuenitur propriè, nisi in feminibus,

9.

feminibus; idè dicit Aristoteles, quòd est digestio facta in pericarpis, in vasis feminum, & non in feminibus est quædam virtus actualis, quæ agens cum causis principalibus concurrentibus ad generationem illius, quod producitur ex femine generat sibi simile. Et istud, vt videtur, voluntas est Philosophi, qui dicit quòd *tunc completa est pepansis, quando semen aptum est facere, tale, quale ipsum est.* Et hanc digestionem consequitur effectuum consolidatio, & grauedo, secundum quod digeritur, & maioratio, sicut patet inductione de feminibus, videlicet in siliquis, frumento, de amygdalis, & de aliis feminibus: quorum causa est, quia calor naturalis cum adiutorio caloris extrinseci euaporat humidum phlegmaticum, quod est superfluum, & idè illud quod remanet est graue, & consolidatum.

10.
Obiectio.

Sed si obicitur, quia vidimus poma matura esse molliora, quam poma indigesta; & vlcera matura molliora, vt apostemata, sicut dicitur in hoc libro, & experientia docet.

Responsio.

Respondetur quòd poma non sunt semina ad modum matricis, & idè semina inclusa in pomis patiuntur *pepansim*, sed non poma, sed aliam digestionem; sed de apostematibus, & vlceribus diceretur quòd non patiuntur propriè digestionem, quæ est *pepansis*, sed aliam; vt dicunt, quòd cum apostema fuerit mollificatum, consumitur, & comminuitur humidum superfluum; & tunc dispositio sequens tendens ad perfectionem mixti, potest dici *pepansis*, & forrè apostema vadit ad putrefactionem magis propriè, quam ad digestionem, quia digestio est ad generationem formæ substantialis nouæ, maturatio apostematis non, sed ad corruptionem.

11.
De hepsefi.

Sed tunc de *hepsefi*, quæ est similis elixationi, sciendum quòd talis fit à calore, agente humido in multum humidum, & fit finaliter ad esum, & potum, vt dicit Aristoteles, & effectus ipsum consequens est desiccatio illius, quod patitur talem digestionem. Cuius causa est, quia calidum cum humido subintrans poros corporis, resoluit, & extrahit humidum superfluum, quod continetur in partibus interioribus illius corporis, quo resoluta totum corpus remanet siccus. Verum est tamen quòd talia apparent magis humida propter frigiditatem extraneam, & imbitam.

12.
De opresfi.

Dicendum est iam de *opresfi*, quæ est quasi assatio, sciendum quòd propriè non inuenitur nisi in artificialibus: idè dicit quòd difficile est bene assare, tamen inuenitur in naturalibus, vt pòst dicitur. Et talis fit à calido sicco, & talem digestionem patitur panis in furno; & effectus consequens est humectatio corporis digesti in partibus interioribus, & desiccatio partibus exterioribus, nisi digestio illa fuerit diu continuata, quia si sic, tunc fiet adustum causa humiditatis interioribus, & facit crustam in superficie, per quam prohibetur exirus humiditatis interioris.

Sed alij addunt quòd in corporibus animatis, sicut in animalibus, & hoc secundum diuersitatem ætatis, ita quòd in pueritia est *pepansis*, in iuuentute *opresfi*, postèa, quando humidum superfluum est consumptum, est *hepsefi*, quia tunc calor est acutus, pungens ad modum ignis.

Secundò, reperiuntur in nutritionibus animalium: vnde primò in animalibus fiunt duæ præparationes nutrimenti, alia in ore, alia in stomacho; dein fit prima digestio in hepate, quæ est *pepansis*.

secunda in corde, quæ est *hepsefi*; tertia in membris, quæ est *opresfi*. Alij dicunt quòd prima fit *pepansis* in stomacho *hepsefi* in hepate, *opresfi* in corde, quia cor est calidissimum ad modum ignis.

13.

Tertiò, reperiuntur istæ digestiones in nascentiis, sicut in feminibus, vt dictum est, & forrè in lapidibus, & metallis. Et non valet si obicitur, quia non sunt animata, nec nutriuntur; igitur non digeruntur; quia non sequitur quòd in generatione istorum est primò consolidatio; igitur est *pepansis*, & aliarum digestionum, vel alij effectus aliarum digestionum correspondent sicco in generationibus, & digestionibus animalium.

Hæc recito secundum dicta aliorum naturalium Philosophorum concordantium dicta sua dictis Aristotelis, & experientis. Sed certum est quòd vna deriuatio, vel coniecturatio, fundatur quod dicitur, præter valde pauca, & hoc debet sufficere in naturalibus, & maximè in hac materia. Sed adhuc aliter, & magis particulariter, & vtiliter pro medicis, vt Henricus expositor quidam hic antiquus, quia primò ponit extremum de omnibus istis digestionibus tale, nam in generatione à principio vsque in finem corruptionis inclusuè, sunt multæ digestionum considerandæ primò in generatione, quia calidum seminale habet in se virtutem cœlestem complexionis corporis, à quo decisum est, virtutem formatiuam ex virtute formæ, à qua deciditur, quæ virtus est decisa per totum semen, per spiritus triplicem virtutem habentes vitalem, naturalem, animalem; & tunc huiusmodi calidum seminis mediantibus istis virtutibus, digerit humidum seminale, & maturat, & informat, & organizat, & ad complementum figuræ, & quantitatis generandi attrahit humidum menstruum intrinsecum, & compler digestionem in humido seminale, quousque potest ex ipso facere tale animatum in actu, quale est ipsum à quo est decisum semen; & sic calor digerit terminando humidum cum sicco miscendo.

14.

Et hæc digestio est prima, quæ vocatur *pepansis*, quia completa forma rei in esse producitur per generationem. & hoc intendit Aristoteles cum dicit, *completa est, quæ in fructifero semina possunt facere alterum tale, quale est ipsum*, scilicet quod semen fecit, & hoc ex femine per calorem degerentem in ipso; & sic huiusmodi digestio ducit rem ad complementum in forma, & specie, & antecedit esse; sed hac digestionem terminata generatiuum adhuc fluit in humiditibus superfluis, in quibus calor naturalis incipit digerere digestionem. Secunda humidum superfluum consumendo, & digerendo, & completur illa digestio, quando humiditas superflua per calidum digerens potest exhalari, & consumi, & vocatur *hepsefi*, quia fit in organis naturalibus per modum elixationis; completa autem hac digestionem, humido superfluo consumpto, & terminante ipsum aliter viger calor in sicco, & generatiuum exsiccatur, & viger, calor in sicco est magis terminans humidum mixtum cum sicco suo; vnde secundum ipsum fortificatur generatiuum in suo esse formatiuo. Et hæc est tertia digestio, quæ dicitur *opresfi*, & fit in organis naturalibus per modum assationis, & completur ista digestio cum calor naturalis, secundum vltimum virtutis, terminat humidum radicale consumendo cum sicco; ipsa autem completa, cum calidum

calidum incipiat fortiter consumere humidum radicale, cum calor non possit esse otiosus consumendo humidum, necesse est ipsum deficere, & tunc incipit innalescere frigidum in siccò, & tunc accidit indigestio, quæ opponitur *opresis*, quæ dicitur *stareusis*: sed propriè non sibi opponitur, quia quando calor non est tantus, & digestio est debilior, illa mutatio vocatur tunc indigestio, quia non ad finem venit; & si remissior mutatio dicatur opposita intensiori, sic hîc dici potest oppositio, non aliter.

15. Sed de illo, quod conualescente per *stareusis* frigido in siccò debilitato calore naturali, & non possit sufficienter humidum nutrimentale digerere, & aliter vnire membris, incipit superabundare humidum superfluum indigestum, & incipit indigestio opposita *opresis*, scilicet *molyntis*, per frigidum conualescens in humido. Frigido autem conualescente sicut quasi extinctio caloriscaldi fortiter vadit ad extinctionem sui in humido, ita quòd completa ista indigestione, necesse est calidum deficere; & hoc contingit in ætate senectutis, & sic senectus est quasi lucerna parata ad extinctionem à calore naturali, ratione qua naturalis est calor, quia primò fuerat continens, & constare facilis, fit disgregans ducens à forma, & specie putrefactionis, & incipit tunc indigestio, quæ dicitur *omotes*, opposita *pepansis*, tamen sub ratione, qua innaturale, ducens à specie. Et secundum hunc ordinem in generatione hominis sunt quasi tres digestiones, quarum prima *pepansis*, & præcedit esse rei in generatione sui. Secunda est in prima ætate rei, quæ dicitur *hepsesis*, à calore vigente in humido. Tertia in secunda ætate, quæ dicitur *opresis*, à calore vigente in siccò, & tunc sequuntur tres indigestiones, ordine tamen contrario, quia post *opresis*, sequitur indigestio sibi opposita, quæ est *stareusis*, à calore deficiente in siccò frigido conualescente, & hoc in ætate tertia; & inde sequitur *molyntis* opposita *opresis*, à calore deficiente in humido in quarta ætate. in qua per indigestionem corrumpitur calor, sub qua naturalis sibi conueniens dicitur, & sic mutabilis, vel tunc corruptione rei post vltimam eius ætatem, similiter indigestio opposita *pepansis*, quæ dicitur *omotes*, à calore naturali, in quantum mutabili ducendo rem ad finalem corruptionem.

16.
Quatuor
ætares.

Et in pari processu distinguuntur quatuor ætates, videlicet pueritia, iuuentus, senectus, & senium, quarum prima est calida & humida, in qua viget digestio à calore in humido, quæ dicitur *hepsesis*.

Secunda dicitur calida & sicca, in qua viget digestio à calore in siccò, quæ dicitur *opresis*.

Tertia dicitur esse frigida & sicca, in qua viget indigestio à calore deficiente in siccò, frigido conualescente, quæ dicitur *stareusis*.

Quarta frigida, & humida, in qua viget indigestio à calido deficiente in humido, quæ dicitur *molyntis*, sic quòd iuxta duas vltimas digestiones sumuntur ætates, & sic penes primam digestionem nulla distinguitur, nec sumitur ætas. Et consimiliter dicit imaginandum esse in omnibus generatis per naturam, animalibus, plantis, mineralibus, & partibus eorum.

17. Et hæc sunt dicta in generali de istis tribus speciebus digestionis simul. Sed in speciali de prima specie, videlicet *pepansis*, quæ habet fieri propriè, vel mediè, & propriè multiplicatur in

diuersis, & similiter mediè; vnde si *pepansis* propriè fiat, aut igitur est ducens ad formam animati, aut ad formam inanimati; si primo modo, sic est digestio seminis in generatione plantæ, aut spermatis in generatione hominis: & hoc tangitur in litera, cum dicitur quòd *pepansis* compleitur, cum in fructu seminali valuerunt perficere, scilicet ex seipsis per calorem digerentem alterum tale, quale ipsum est, scilicet, quod semen protulit, vt de semine patris puerum. Si verò inanimati sicut in generatione animalium, cuius non tangit exemplum in litera. Si verò sit *pepansis* mediè, vel minùs propriè, aut tunc fit in naturalibus, aut innaturalibus, videlicet in artificialibus. Si in artificialibus, sic est digestio lateris, qui in calore ignis circumstantis in proprio calore digeritur complendo formam lateris, de cuius indigestione Aristoteles ponit exemplum in *omote*, appposito *pepansis*.

Si verò fiat in naturalibus, aut igitur nati animari tertio modo, aut in se, aut in alio. Si verò in se, sic est digestio humoris in planta, vt fiat semen ad generationem plantæ, vel sperma ad generationem animalis. Si in alio, aut igitur est vnitum alteri secundum substantiam, aut non. Si primo modo, aut est separabile, aut non; si separabile, sic est digestio humoris in plâtis, vt fiant flores, & folia, & fructus. Si inseparabile, sic est digestio humorum, vt fiat membrum, vel pars eius, vt ramus, vel cortex in plantis; caro, vel os in animalibus. Si verò non sit vnitum, tunc est indigestio in animalibus & plantis, quia digestum digestionem vltimam natum est ipsis vnitis secundum substantiam in ipsis animari tale, &c. quod est in proxima digestionem, vt alij vniantur, sumendo in ipso formam animati, aut in dispositione remota.

18. Primo modo est illa digestio in substantia membrorum, vt ex cambio fit glutinum in fine tertie digestionis, quæ in membris fit, sed secundo modo in remota antè digeritur digestionem prima; & sic est digestio cibi in stomacho in humorem cisanarium; aut digestionem secunda; & sic in hepate digeruntur hi cisanarij humores, & principales, qui sunt sanguis, phlegma, cholera, melancholia; aut digestionem tertia vt fiat ros in orificiis venarum, aut ex rore, vt fiat cambium in spongia ficcalibus membrorum. Si verò sit digestio *pepansis* in naturalibus non natis animari, aut igitur digeritur aliquid, ne grauet naturam in eodem secundum numerum, aut igitur vt obseruet eum in eodem secundum speciem.

19. Secundo modo est digestio sanguinis menstrui in mamillis ad generationem lactis; si propter conseruationem scetus; si primo modo, cum omne tale digeratur, vt à natura expellatur; aut igitur quia superfluum; aut igitur inobediens. Si secundo modo, sic est digestio humoris corrupti in sanguineis, & nascentiis, & humoribus corruptis vniuersaliter, vt fiat sanies; & similiter lacrymæ, citra oculos, vt fiat lipitudo: si quia superfluum, aut quia superfluum in prima digestionem; & sic est digestio faccum, vel merdæ in intestinis; aut quia in secunda digestionem, & sic est digestio vrinæ in renibus, & vesica, aut in tertia digestionem, & sic est digestio roris, cambij, & glutini. Si primo modo, si est digestio sudoris, & est digestio hypostasis, siue resistentiæ apparentis in vrina.

20. Iltis omnibus modis, alia maturantur in humore seminali ad generationem formæ alicuius mixti, & hoc ab actione caloris simplicis; aliter in quantum naturalis, & proportionalis rei producendæ. Et sic omnibus istis modis potest fieri digestio, quæ est *pepansis*, & digestiones aliæ duæ, scilicet *hepsefis* & *opsefis*, quia in digestionem cuiuslibet mixti prius oportet misceri humidum cum sicco in calore naturali, in quantum naturalis, ad generationem formæ mixti, dein refundat humidum superfluum à calore naturali vacanti in humido, dein refundat humidum spirituale à calore naturali vigenti in sicco; & illis tot & eisdem modis possunt distinguui *hepsefis*, & *opsefis*, sed adhuc habentes modos proprios propter *pepansim*, de quibus dictum est.

21. *Hepsefis quid?*

Nunc igitur specialiter de *hepsefis* (quæ dicitur secunda species digestionis, de qua in literâ dicitur) definitione dicendum quod *hepsefis est digestio ad totum à calore humido*. Et dicitur *ad totum*, sicut *pepansis* est ad totum generandum, sic hæc est ad totum ulterius producendum ad perfectionem, postquam constitutum est per generationem, *pepansim*, & tum digestio potest dici ad aquam, tanquam ad subiectum, super quod cadit actus digerendi, aut tanquam ad terminum, qui debet induci per digestionem; modo primo *hepsefis* est ad totum, sed *pepansis* diceretur benè secundo modo, tanquam ad terminum ad totum generandum; sed *hepsefis* dicitur ad totum complementum, quia ultimo complet, & perficit in benè esse suo. & quod dicitur à calore humido, intelligitur quod calor digereus, & *hepsefis* dicitur natans in humido, ita quod ista prædicatio, *calor est humidus*, est aliquantulò extranea, & per accidens, sicut diceretur albedo dulcis in lacte, & quia calor & humiditas sunt in eodem subiecto, idè sic dicitur à calore humido. & quod dicitur in deficienti, quod inhæret, vt habeatur differentia materialis *hepsefis* ad alias digestiones, vt distendendo tres digestiones penes materiam dicatur, *pepansis* est digestionem humidi indefiniti, quia prima digestionem consumitur humidum penes indefinitum. Sed secunda, vel *hepsefis* dicitur indefiniti, quia inhæret in humido, quia cum digestum est per *pepansim* adhuc genitum abundat in humido, & tunc *hepsefis* est sequens digesti post *pepansim* ad istius humidi elixationem; & *opsefis* consequitur *hepsefin*: completo humido superfluo elixato, nil restat, nisi humidum induratum, & sic *hepsefis* dicitur in deficienti humido; non est enim propriè humidum solum, sed indeterminatum, & mixtum sicco aliquantulò; idè dicitur in defectu, & illud humidum est causa materialis in *hepsefi*, & calor causa efficiens.

22.

Sed de istis modis specialibus *opsefis*, & differentis eius dicitur, quod *opsefis* aut fit propriè, aut mediare; si propriè, sic solum habet fieri in naturalibus per calidum; nam à natans in humido interiori, & abstergendo in humidum superfluum indigestum per *pepansim*, & sic tot modis, quot habet fieri *pepansis* propriè dicta; si in digestionem mineralium, plantarum, & animalium in ipsis abstergendo humidum superfluum, postquam inducta est forma per *pepansim*. Si verò fiat *opsefis*, vel metaphora dicitur in naturalibus, aut artificialibus: si in naturalibus, aut igitur digeritur in seipso, aut in alio; si in alio, sic est

Scoti oper. Tom. III.

digestio alimenti secundum vnamquamque speciem digestionis, humidum superfluum abstergendo post inductionem in alimento, cum est inducta forma sanguinis per *pepansim*, oportet quod sequestretur humiditas superflua per *hepsefin*; & similiter in carne, & in aliis, & sic non solum ratione tali, vt digerendo sanguinem per calorem proprium, ne in specie sanguinis compleatur quoad benè esse, sed in ratione, qua nutrimentum omne digeritur à calore corporis natante in humido. Si verò dicatur in seipso, est digestio multi in vinum à calore proprio ad intentionem caloris exterioris digerente, vt humidum subtile in vinum euaporat, & grossum non benè comestibile cum sicco inferius resideat.

23.

Si verò in artificialibus, aut igitur humore proprio elixato, aut alieno; si cum alieno, sic est elixatio carnis in olla cum aquis. Si in humido, aut igitur per segregationem partium mixti, quæ sunt naturæ ethomogeniæ in ipso; secundo modo est digestio lactis, cum in ipsa virtute caloris natantis in humido proprio segregentur semina cocta. Primo modo contingit dupliciter, quia aut fit sequestratione puri ab impuro; aut superflui non benè commixti. Primo modo est digestio auri, argenti, & cupri per decoctionem eorum in proprio humore, cum liquefiunt nimium subtile, vt effumanti de sæculento terreo in scoriam residentem, sic enim aurum liquefactum cum latere terreo, & sale in proprio humore depuratur, & decoquitur; & similiter argentum cum arena, aut sabulo. Secundo modo est digestio ligni viridis in humore proprio humido superfluo distillante, & hoc de *opsefi* in speciali.

24.

Sed de *opsefi* in speciali non dicit Aristoteles quod est digestio à calore sicco alieno, & hoc quia calidum digerens in *opsefi* agit suo acumine ad modum caloris ignei, non tamen excedendo proportionem per quam dicitur naturalis; & idè notandum, quod calor potest dici siccus simpliciter, & absolute, aut in comparatione ad alium calorem. Primo modo dictum est, quod nullus calor digerens est calor siccus; talis enim purè siccus non est naturalis, sed igneus.

Calor dicitur siccus simpliciter.

Secundo modo intelligitur calor siccus, non quia igneus simpliciter in sicco, imò viget in humido, & conseruatur, & habet esse, sed quia humidum superfluum est completè absterfum respectu caloris digerentis in *pepansis*, & *hepsefi*; sic digerens humido superfluo non absterfo respectu caloris digerentis in *opsefi* est absterfum humidum, & tunc remouet calidum naturale cum modico humido, & sicco, & fortiter commiscet, & facit extensum, & dicitur à caliditate, aliena propter hoc quod debet degeri per istam digestionem. Et aliqui dicunt quod fingunt digestionem, quæ habet fieri in artificialibus, aut nisi manifestius hæc sunt, & contingunt, quàm in naturali digestionem; & hoc verum est, licet ad vtrumque possit applicari, & satis patet ex prædictis, in quibus, & quando specialiter habet fieri, & in artificialibus, sic sunt allationes carniarum ad ignem.

25.

Mouet tamen quidam quæstionem, quare quærentibus vitam diuturnam, vel aliquid tale, magis conueniunt assara quàm elixata, de quibus post dicitur. Et tangit Aristoteles de elixatis, quod humidiora sunt intrâ, quàm extrâ, de quorum causis dicitur post. & hæc omnia recitata ex dictis aliorum sunt quoad multa probabilia, &

Q 2 vetè

verè simpliciter narrabilia, & fortè in hac materia non plus potest fieri, nisi certior evidentia ostendibilis haberi, idè credendum est authoribus, vbi nimis non apparet contrarium manifestè.

Conclusio 1. Sed quia ex his dicendum est ad quæstionem, potest esse conclusio ista, quòd tantùm tres sunt species digestionis, id est, tres termini specificè distincti, idè æquivalentes in significato, quibus reputatur omnis digestio. Hoc patet ex prædictis, quia omnis digestio fit altero trium modorum dictorum; & igitur omnis species digestionis est altera trium; & sumatur, tantùm, hîc, vt excludat maiorem numerum, & non aliquammodum solum.

Aliter potest probari quòd tres sunt species, & non plures quàm tres; & igitur tantùm tres. Consequentia patet ab expositoribus ad expositum; & antecedens est declaratum ex modis diuersis iam recitatis.

Conclusio 2. Secunda conclusio, infinitæ sunt, vel possunt esse digestiones solum numero distinctæ, & sub qualibet istarum specierum infinitæ digestiones numero distinctæ possunt reperiri. Probatum satis ex prædictis, quia infinitis modis contingit variari *hepessin*, vel *pepansin*. Et ex his patet quid sit dicendum ad quæstionem, *Utrum sint tantùm tres species digestionis*, dicendum quòd sic, secundum intentum datum; & sic conceditur quæstio, vel pars affirmatiua quæstionis.

Ad rationes ad oppositum. Ad primam, *Omnia digestio*, &c. Negatur antecedens. Ad probationem, *non differunt nisi secundùm magis & minus*, &c. Ad probationem, *quia si passiva, vel consimile*; dicitur quòd secundùm diuersam proportionem primarum qualitarum sunt diuersæ formæ mixtorum, & mixta: sic etiam secundùm diuersam proportionem primarum qualitarum sunt diuersæ species digestorum, & digestionis; & quia non manet continuè vna proportio, idè continuè fit variatio. Vnde oportet imaginari vnâ latitudinem proportionum qualitarum, cum quibus omnibus stat digestio, quæ vocatur *pepansis*; postea alia, cum quibus omnibus stat alia, & sic fit alteratio continua, non obstante hoc secundùm diuersam proportionem sunt diuersæ species. Ad confirmationem antecedentis, si differunt specificè assatio, & elixatio, aliter simul simpliciter; negatur secundùm idem, & respectu eiusdem, & in eodem tempore, sed secundùm diuersas partes non esset inconueniens, & sic procedit ratio, si aliquid valet.

Ad 2. Ad secundam, vel species, &c. dicitur quòd species. Ad probationem, *alia species sunt in asino*, &c. Negatur, quia non sumitur distinctio speciei; sed distinctio finium; vel terminorum; ad quos tendunt, sed secundùm diuersitatem agentium, vel modorum agendi, secundùm modos prædictos.

Ad 3. Ad tertiam, etiam conceditur, sed propter alia agentia benè diuersificantur in modo agendi, &c. & etiam est dubium, vtrum omnes caliditates sint eiusdem speciei.

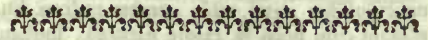
Ad aliam, *dua sunt species*, &c. Conceditur, & sic erunt due in naturalibus, Dico quòd imò, sunt duæ in naturalibus, sed de eis non habemus nomina imposta.

Ad aliam, *maturatio fructuum*, &c. dicitur quòd secunda digestio reducitur ad *opessin*.

Ad aliam, *sicut calor agit causa succedente*, di-

citur quòd illa causa non est totalis causa diuersitatis.

Ad vltimam, vel essent tantùm tres propter diuersitatem substantiarum. Negatur minor, quia illis modis non capimus diuersitatem, sed potius propter diuersitatem in modo agendi.

QVÆSTIO IV.

Utrum digestio sanguinis, & nascentia à calore naturali sit pepansis?

ARGVITVR quòd non, quia sanguis non digeritur in pericarpis; igitur non est *pepansis*. Consequentia tenet, quia *pepansis* fit in pericarpis, vt dicitur litera, & dictum est in prædicta quæstione; sed aliò patet quòd non omnia loca sanguinis vasa sunt seminum, nec pericarpia. I. Arg. primâ.

Secundò, digestio sanguinis est corruptio eius, & putrefactio: igitur non est *pepansis*. Consequentia tenet, quia illæ sunt oppositæ transmutationes, digestio, & putrefactio. Antecedens probatur, quia sanguis est optimus humor, & optimæ digestionis, si tunc aliquid sibi addatur, aliter accenditur, comburitur, & inflammat, vt sit putrefactio, & non vltra digeritur; sed potius corrumpitur, & putrescit. Secundum.

Tertiò, digestio sanguinis est alteratio, vel motus ad sanguinem acquirendum, vel destruendum; si primum, tunc non *pepansis*, quia non dicitur digestio formæ, vel digestio rei acquirendæ, sed potius rei existentis. Si secundo ad destruendum sanguinem, iam non est digestio sanguinis, sed corruptio eius, quæ non dicitur digestio. Tertium.

Dein arguitur de nascentiis, quòd digestio eorum non sit *pepansis*, quia putrescunt, & ad esse putrefactum tanquam ad finem tendunt; igitur non sunt *pepansin* passæ, nec digeruntur *pepansis*. Sed consequentia patet, vt præcedens. Antecedens patet, quia siue sumantur nascentia pro fructibus, constat quòd putrescunt finaliter in arboribus; siue sumantur pro apostematibus, aut vlcibus, ista enim vsque ad sanicem deueniunt finaliter, & sic putrescunt, &c. igitur ista non est *pepansis*, quæ est digestio. Quartum.

Oppositum dicitur litera. Et autem aliter phlegmaticis quid & nascentiarum, & sanguinis. Alia litera habet, & *stegminibus*. Et talis est *pepansis*, quæ à naturali est digestio. Et etiam exemplificat de nascentiis, cum constantia fuerit facta, qualis & lacryma cum facta fuerit limus, & omnis talis transmutatio est *pepansis*, vt dicit. Ex quo patet veritas quæstionis, quia in quæstionibus præcedentibus dictum est de digestionibus in generali, nunc in speciali dicendum est de quibusdam specialibus, de quibus Aristoteles exemplificat, & primò de illis ibi quærit, & conuenienter de aliis dictis eius. Vnde quantum ad primum dicendum est sicut priùs dictum est de generatione animalium in putrefactis, quia calor in animalibus potest dici naturalis duobus modis. Vno modo respectu alicuius generandi ex illo humore, cuius est. Alio modo, quia est naturalis ipsi cuius est ille humor. Vel dicitur ille hu-

mor. Primo modo dicendum est quòd *pepansis* in sanguinibus, & nascentiis in generando sanienem, siue putrefactionem ipsorum humorum à calore naturali; calor enim in animali ad congregationem apostematis, est mutabilis, & impropotionalis membro, vel membris, à quo, vel à quibus illæ impelluntur. Vnde ratione, qua calor in humido talem humorem ab ipso humore, per hoc quod agit in eleuando in communi, quia omne apostema, saltem exterius apprens, in communi erigitur per naturam, & attestatur super hoc, quòd talis calor vitur ad ducendum humidum à membro, vel ad euolandum cum ipso, sicut agit calor in putrefactis, quod non esset, nisi esset innaturalis.

3. Sumendo igitur *sanguines* pro humoribus sanguineis expulsi per naturam, & nascentiis, & apostematibus, & humoribus illis, qui existunt per naturam, sumatur digestio illorum pro generatione, vel dispositione ad generationem saniei; & similiter per calorem decoquentem, ista dispositio est digestio, quæ est *pepansis*; & hæc sit prima conclusio. Probat, quia omnis digestio ad generationem alicuius à calore naturali facta, dicitur *pepansis* respectu istius humidi. Consequentia, & antecedens patent ex prædictis quæ-

stionibus; sed si sumantur talia pro superfluitatibus eductis per calorem naturalem corruptentem dispositionem, qua ille humor erat naturalis humori continuum, tunc similiter talis actio, vel dispositio non est *pepansis*, vel sic considerata non dicitur *pepansis*, sed potius dicitur esse quædam putrefactio. Hoc patet, quia naturalis corruptio est putrefactio, hoc est naturalis corruptio; igitur, &c. Consequentia, & antecedens tenent ex prædictis.

Ad rationes principales. Ad primam, *sanguis non digeritur in pericarpis*. Negatur. Ad probationem, *non omnia loca sanguinis*, &c. Dico quòd imò sunt vasa seminum, saltem generandorum in illis locis, & ipsis, vt sanguis in mamilla, si in calore superfluo congeritur, & decoquitur, & putrefcat, & sanies generetur, maxilla in pericarpium generationis saniei, & locus seminis. Vnde fit sanies, vel humor, siue sit sanguis purus iste humor, siue alius humor.

Ad aliam, *Digestio sanguinis est corruptio eius*, dicitur quòd digestio sanguinis, licet sit corruptio sanguinis, potest tamen hoc esse digestio, & *pepansis* ad generationem alterius, sicut putrefactio bouis, est *pepansis* ad generationem apum.

Aliqua videntur adhuc deesse.

F I N I S.

INDEX

Rerum notabilium, quæ in hoc Tractatu continentur.

Prior numerus ad paginam, posterior ad numeros marginales remittit.

A

A E

- A**ER an sit naturaliter calidus, & humidus? 16.1. & seqq.
 Aër est naturaliter humidus. 16.4
 Aër non est naturaliter calidus. *ibid.*
 Aër quomodo desiccet corpora? 17.9
 Aër quo sensu possit dici naturaliter calidus, & humidus? 17.6
 Aër si esset purus, non esset aptus refrigerio animalium. 17.8
 Aër sumitur dupliciter. 13.3
 Aëris tres regiones. 18.4
 in Aëre semper est exhalatio. 68.3
 Ætates quatuor distinguuntur. 122.16
 Æther unde dicatur? 10.9

A G

- Agentis cuiuslibet aliqua partes agunt secundum profundum. 33.18
 Agentia variè diffundunt virtutem. 18.4

A L

- Alöe, myrrha, & balsamum impediunt putrefactionem. 108.37

A N

- Angulus incidentiæ. 84.2
 Animalia putrefacta cur fœtent hominibus? 107.31

A P

- Apparentiarum qua sit causa materialis? 39.3
 triplex est causa earum efficiens. *ibid.*

A Q

- Aqua non ascendit ad ora fontium violenter primo modo. 57.3
 neque propter compressionem ab aliquo grauiori. *ibid.*
 potest tamen ascendere per canales, & conductus ad altitudinem æqualem loco, in quo generabatur. *ibid.* 4
 Aqua quare exeat de terra bulliendo? 60.5
 Aqua quomodo ascendat? 57.2. & 58.6
 Aqua quomodo generetur? 59.4

A S

- Astra calefaciunt suo lumine. 26.5

A V

- Auster qualis sit? 71.5

B

B A

- B**ALSAMUM, myrrha, & aloë impediunt putrefactionem. 108.37

B L

- Blada in magno cumulo putrescunt, quomodo intelligendum. 113.60

B O

- Boreas qualis sit? 71.5

C

C Æ

- C**ÆLUM an sit de natura ignis? 8.1. & seqq.
 Cælum est transparentius. 47.7
 eius perspicuitas est difformis. *ibid.*

C A

- Calor an possit produci à lumine. 28.2
 Calor dicitur siccus dupliciter, 123.24
 Calor extrinsecus quandoque inuat digestionem in viuensibus. 116.17
 Calor in animalibus duobus modis potest dici naturalis. 124.2
 calor quomodo generetur ex motu corporis, varia sunt opiniones. 23.2. & seqq.
 Catulorum oculi an calefaciant? 27.12
 Causa materialis apparentiarum. 39.3
 Causa prima agens frigiditatis in media regione aëris, qua sit? 20
 Causa prima non potest immediatè regere ista inferiora, secundum Philosophos. 7.6
 Causa apparentia coloris Iridis. 97.4. & 6
 Causa particulares possunt reduci ad duas. 11.5
 de Causis apparentibus circa cornuscationem. 78.6. & seqq.

C I

- Circulus quid sit? 94.2

C O

- Cognitionis obiectum quodnam sit? 2.3
 Color rubeus duplex. 38.2
 Color, vel lux debilitatur quatuor modis. 89.14
 Colores Iridis an sint veri, an verò apparentes? 96.1
 Cometa an fieri possit in sphaera ignis? 43.5
 cur appareat cum coma, vel cauda? *ibid.*
 & cur sine figura sphaerica? *ibid.* 6
 Cometa quid sit? 43
 quomodo

Index Rerum, & Verborum.

<i>quomodo moueatur?</i>	<i>ibid.</i> 7
<i>Cometa quomodo generetur?</i>	42.2
<i>Cometa signant decem effectus.</i>	45.5
<i>signatorum causa.</i>	<i>ibid.</i> 6. & seqq.
<i>Cometarum differentia.</i>	41.6
<i>Cometarum diuersitas.</i>	42.3
<i>est triplex.</i>	44.2
<i>Concauitates terre probantur.</i>	59.3
<i>Conficatio, seu collisio partium corporis moti ad partes corporis propinquus est ratio practica quare motus sit causatiuus caloris.</i>	24.7
<i>Coqui unde cognoscant affusiones esse factas?</i>	113.3
<i>Corpus caeleste non agit in voluntatem nostram.</i>	7.9
<i>Corpus caeleste non est de natura horum inferiorum.</i>	10.9
<i>Corpus caeleste non est de natura ignis.</i>	9.6
<i>Corpus caeleste suo motu calefacit sphaeram ignis.</i>	24.9
<i>Corpus omne an possit reflectere lumen.</i>	87.1
<i>Corpora caelestia agunt quasdam inclinationes.</i>	8.9
<i>quae non incitant voluntatem.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Corpora caelestia causant frigiditatem in his inferioribus.</i>	26.5
<i>agunt per aliam influentiam.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Corpora diaphana qua dicantur?</i>	97.4
<i>Corpora mortuorum quare grauiora corporibus uiuorum.</i>	107.31
<i>Corporum diuersitas.</i>	88.6
<i>Coruscationis causa apparentes.</i>	78.6. & seqq.
<i>Coruscationis effectus.</i>	78.9
C R	
<i>Crepuscula matutina prius apparent habitantibus sub polis.</i>	19.10
D	
D E	
D <i>Eus est simpliciter perfectus.</i>	7.8
<i>Deus non potest destruere seipsum, vel annullare.</i>	2.4
<i>Deus potest immediatè regere ista inferiora.</i>	7.8
D I	
<i>Digestio an sit perfectio causata ex proprio & naturali calore ex opposito passiuo.</i>	113.1. & seqq.
<i>Digestio an terminetur ad formam substantialem?</i>	115.11
<i>Digestio à quo fiat?</i>	115.14
<i>Digestio est motus, vel actio.</i>	113.1
<i>Digestio & putrefactio se vicinè sequuntur.</i>	116.19
<i>Digestio omni à quo fiat? 120.9. & 113. per totum.</i>	123.20
<i>Digestio quibus modis fieri possit?</i>	116.16. & 117.2
<i>Digestio quid sit?</i>	116.16. & 117.2
<i>Digestio sanguinis & nascencia à calore naturali an sit peccans?</i>	124.1
<i>Digestionis subiectum.</i>	116.15
<i>Digestionis species quor sint?</i>	124.25
<i>Digestionis species posse esse infinitas, & sub qualibet harum infinitas digestiones numero distinctas.</i>	124.25
<i>Digestionis tres species.</i>	120.5
<i>Digestiones meliores in locis frigidis quam calidis.</i>	113.2
<i>Digestionum diuersitas.</i>	115.12
D V	
<i>Dulcedo quomodo generetur?</i>	67.4

E	
E C	
E <i>Cnephas quid sit, & quomodo generetur?</i>	81.9
<i>Ecnephas quomodo differat à Typhone?</i>	81.9.
<i>quis sit eius effectus?</i>	<i>ibid.</i>
E F	
<i>Effectus sequentes terramotum.</i>	75.4. & seqq.
E L	
<i>Elementa frigida alterant aërem uolenter ad frigiditatem, recedente Sole.</i>	17.8
<i>Elementa non corrumpere se inuicem, dato quid sint inaequalia, induci potest dupliciter.</i>	33.18
<i>Elementa non sunt aequalia in magnitudine.</i>	31.7
<i>nec in uirtute.</i>	<i>ibid.</i> 8
<i>nec in materia, aut spissitudine.</i>	<i>ibid.</i> 9
<i>Elementa non sunt continuè proportionabilia.</i>	33.16
<i>Elementa quatuor.</i>	30.2
<i>Elementa quatuor an sint proportionabilia continuè.</i>	29.1
<i>Elementa simplicia sunt quatuor.</i>	16.2
<i>Elementorum proportionalitas.</i>	32.15
E R	
<i>Error in figura, & situ.</i>	91.5. & 6
<i>Error in iudicando de colore unde?</i>	91.3
<i>in iudicando etiam de quantitate rei uise.</i>	<i>ibid.</i> 4
<i>Error in uisione unde accidat?</i>	91.2
E X	
<i>Exhalatio calida, & sicca uentiosa differt à non uentiosa.</i>	34.3
<i>Exhalatio dicitur uentus à motu eius denominatiuè.</i>	68.3
<i>Exhalatio, & vapor non sunt de natura terra, uel aqua.</i>	13.4
<i>Exhalatio quid sit?</i>	13.3. 34.1
<i>Exhalatio quomodo fortificetur?</i>	73.4
<i>Exhalatio quomodo sit de natura ignis?</i>	13.5
<i>& quomodo non?</i>	<i>ibid.</i>
<i>Exhalatio semper est in aëre.</i>	68.3
<i>Exhalatio sicca, & calida cur alius ascendat quam vapor.</i>	34.3
<i>Exhalationis calida, & sicca duplex materia.</i>	<i>ibid.</i>
F	
F I	
F <i>ieri aliquid naturaliter apertum est respectu agentis, & passivi.</i>	4.2
<i>Figura mediae regionis aëris difformis.</i>	19.10
<i>Figura non arguit diuersitatem specificam in corporibus homogeneis.</i>	38.12
<i>Fines grauium qui sint?</i>	14.3
F L	
<i>Fluuij, & fontes cur non sint falsi?</i>	67.7
<i>Fluxus, & refluxus maris sit ob eius conseruationem.</i>	66.10
<i>Fluxus maris bis fit in die naturali.</i>	64.3
<i>quae eius causa?</i>	65.5. & 7
<i>Fluxus maris triplex.</i>	63.8
<i>est varius.</i>	64.2
F O	
<i>Fontes & flumina non generantur ex aqua pluuiali.</i>	58.7
<i>Fontes quidam cur non durent per annum?</i>	60.5
<i>Fontes unde ueniant?</i>	57.2. & seqq.

Index Rerum, & Verborum.

Fontium diuersitas. F R 59.2

Frigiditas aliena impedit digestionem in non uiuentibus. 116.18

Frigiditas est in regione media aeris principaliter propter tria. 20.15. & seqq.

Frigiditas in media regione aeris unde promeniat. 20.11

& qua sit causa prima eius. *ibid.* 12. & seqq.

Frigiditas propria semper impedit digestionem in uiuentibus, & non uiuentibus. 116.18

Frigus extrinsecum quandoque iuuat digestionem per antiperistalsin. 116.17

F V
Fulgor, splendor, lumen, & lux quomodo differant. 26.2

Fulmen & fulguratio differunt. 82.2

Fulmen quomodo differat à Typhone? 80.3

Fulminis causa, & effectus primus. 833. & 4

Fulminis diuersi effectus. 83.4. & seqq.

Fulmina varia. 82.3

G
Galaxia an sit de natura caeli? 46.1. & seqq.

Galaxia cur appareat? 47.8

G A
Grando an magis debeat fieri in Vere & Autumno, quàm Hyeme, & Aestate? 52.1

Grando ubi, & quomodo generetur? 53.7. & 8.

quando, & qua sit eius figura? 54.9. & 10.

Grandinis causa, & accidentia. 54.10

Grauium fines. 14.3

H
Halo cum generatur, quid fiat? 93.3

Halo debet semper apparere secundum circulum, nisi promeniat ex irregularitate uaporis. 94.3

Halo quid sit? 92.2

Halo, sine corona quomodo fiat? 93.4

Halo accidentia assignantur. 95.4

& eius cause. *ibid.* 5

cur claritas maior appareat in medio eius. *ibid.* 7

H E
Hepsefis & optesfis quibus modis distinguantur. 123.20

Hepsefis potest infinitis modis variari. 124.25

Hepsefis quid sit. 123.21

de Hepsefis. 121.11

H O
Homines bibentes uina calidissima uirtualiter, & aetnaliter faciunt ex iis per digestionem urinam minus calidam, 113.3

H V
in Humore seminali ad generationem forma alicuius mixti maturantur aliqua. 123.20

Humidum miscere oportet cum sicco in calore naturali in digestionem cuiuslibet mixti. *ibid.*

I
Ignis aliter calefacit calore, quàm lumine. 27.12

Ignis est in concauo Luna. 14.4

Ignis est in concauo Luna ut in loco naturali. 15.6

Ignis in sua sphaera qualis? 14.2

est corpus simplex. *ibid.* 3

Ignis mouetur circulariter in concauo Luna. 15.8

I M
Impressio ignita unde generetur? 35.5

Impressio quid sit? 37

Impressiones ignita omnes sunt eiusdem rationis. 37.8

Impressiones ignita quae? 36.2

& earum materia. *ibid.*

modus generationis eorum super mediam regionem aeris. *ibid.* 4

& in superiori regione aeris. *ibid.* 3

Impressiones ignita quomodo generentur in superiori regione aeris, & quomodo super mediam? 36.3. & 4

Impressiones ignita quomodo in media regione generentur, quomodo in inferiori? 37.5. & 6

& quomodo prope terram. *ibid.* 7

Impressiones meteorica minus ordinatè fiunt, quàm corpora caelestia. 5.8

Impressiones meteorica possunt dupliciter comparari. 5.7

Impressiones sunt in multiplici differentia. 4.2

de Impressionibus aliquibus est scientia cat egricica affirmatiua de praesenti. 3.8

de Impressionibus meteoricis an sit scientia tanquam de obiecto. 1.1. & seqq.

de Impressionibus meteoricis est scientia. 3.8

& illa est uilis ualde. *ibid.*

I N
Incenso quid sit? 81.10

I R
Iris debeant apparere secundum circulum? 98.1

& 99.2

Iris, quo tempore appareat? 99.5

& quo loco? *ibid.* 6

Iridis colores an sint veri, uel apparentes. 96.1

Cause apparentia coloris eiusdem. 97.4. & 6

Iridem apparere secundum circulum completum, & secundum portionem maiorem semicirculo possibile est in horizonte non plano. 99.4

Iridem apparere secundum portionem maiorem, quàm semicirculum, impossibile est in horizonte. 99.3

L
L Acus quare non sit falsus? 67.7

L A
Linea incidentie quid? 84.2

Linea refracta. 84.2

L O
Locus quam occupat mare, est locus naturalis aquarum. 62.4

L V
Lumen, lux, splendor, & fulgor quomodo differant? 26.2

Lumen multiplicatur directè à corpore luminoso. *ibid.*

Lumen omne an causatum caloris? 25.1. & seqq.

26.2. & seqq.

Luna calefacit suo lumine hac inferiora. 26.4

Luna est causa fluxus maris, 55.5

Lux, lumen, splendor, & fulgor quando differant? 26.6

Marc

Index Rerum, & Verborum.

M		lesti.	11.4
M A		Optelis quid sit?	120.7
		Optesis in quibus fiat?	121.14
		de Optesi.	121.12
M	Are an fluat?	63.1	O R
	Mare an semper fluat à Septentrione ad Austrum.	61.1	Ordo consistit in quatuor.
	Mare debet esse falsum, & quare?	67.6	Ordo in causalitate quis?
	Mare generatur, & corrumpitur.	61.2	Ordo in perfectione quis?
	Mare multiplex.	64.2	Ordo in situ quis?
	Mare quare sit falsum?	67.7	Ordo in tempore quis?
	Mare semper fluit à Septentrione ad Austrum.	63.8	P
	Marius fluxus triplex.	ibid.	P E
	est varius.	64.2	
	bis fit in die naturali.	ibid.3	PEpanis potest infinitis modis variari.
	Marius locus est locus naturalis aquarum.	62.4	124.25
	in Mari est actio caloris resolventis subtilius sicut & siccum terrestrè.	67.5	PEpanis quid sit?
	Margarita quomodo, & ex quibus generetur?	50.1	120.6
M E			ibid.
	Meteoros quid sit?	3.7	P H
M O			Phlegma cur magis abundat in hyeme?
	Molyndis quid sit?	120.7	P L
	Motus cometa triplex.	43.8	Pluvia an generetur in media regione aeris.
	Motus localis an sit causatiuus caloris?	23.1.	48.1
	& seqq.		quomodo generetur?
	Motus localis duplex.	24.6	ibid.2
	Motus localis est causa caloris.	ibid.	Pluvia quomodo cadat?
M V			49.7
	Mundus inferior non est continuus corporibus celestibus.	6.4	tempus durationis, & figura eiusdem.
	sed est contiguus.	ibid.	ibid.
N			Pluvia causa.
N A			49.4
	Naturæ eiusdem qua dicantur esse?	9.6.	eiusque sapor.
	13.3		ibid.5
	Naturale dicitur aliquid tripliciter.	4.2	color, & diuersitas.
	Naturaliter aliquid fieri aptum est respectu agentis, & passivi.	ibid.	ibid. & 6
N I			Pluvia primum signum apparet in celo.
	Nix & pluvia differunt quoad tempus.	50.4. & 51.4. & 5	55.3
	Nix & pluvia differunt specie.	51.5	alia eiusdem signa.
	Nix quomodo generetur?	50.2	ibid. & seqq.
	Nix quomodo prius generetur de nube, & per deorsum pluvia?	ibid.	Pluvia primum signum in inanimatis.
N V			56.col.1
	Nubes quare appareat nigra?	98.9	& alia.
	Nubes inaequaliter ascendunt.	19.9	ibid.
O			ibid.col.2
O B			Pluvia signa apparentia in aere.
	Obiectum cognitionis quodnam sit?	2.3	56.9. & seqq.
	Obiecti imago non est impressa in oculo.	90.18	P R
O C			Proportionalitas Arithmetica.
	Oculi casulorum an calefaciant?	27.12	30.4
O P			ibid.
	Opiniones circa quid variantur?	11.3	Proportionalitas continua qua sit?
	Opiniones eadem an infinitis reiteranda.	10.1.	ibid.
	& seqq.		& qua discontinua?
	Opiniones triplici ex causa variantur.	12.6	ibid.
	Opinionum variatio fit præcipuè à corpore cæ-		Proportionalitas Geometrica in quo consistat?
			ibid.
			Proportionalitas harmonica qua dicatur?
			31.4
			Proportionalitas quid.
			30.4
			Proportio aequalitatis qua sit?
			30.3
			Proportio minoris inaequalitatis qua sit, & qua maioris?
			ibid.
			Proportio quid sit?
			ibid.3
			eius diuisio.
			ibid.
			Pruiua unde generetur?
			52.2
			conuenit cum rore, & differt ab eodem.
			ibid.
			& 3.
P V			Putrefactio an sit possibilis?
			101.1. & 104.16. & 18.
			Putrefactio non definitur, sed describitur.
			108.40
			Putrefactio quid sit?
			109.40
			Putrefactio quomodo fiat?
			104.19
			Putrefactionis causa, & accidentia.
			106.24.
			& seqq.
			Putrefactionis impedimenta.
			107.34
Q			Q
Q V			Q V
	Qualitas inest naturaliter alicui dupliciter.		
	16.3		
	Quantitas tota & figura rei ut representetur in speculo concauo, requiritur speculum esse maius quantitate rei visæ.		89.11
			R A

Index Rerum, & Verborum.

R	
R A	
R adius nullus visualis frangitur in medio uniformi.	85.4
Radius Solis variè terminantur.	19.5
Radiorum oppositio multum facit, vel totaliter ad generationem caloris.	26.6
Radiorum Solis refraçtio est causa caloris.	ibid.
R E	
Refractio quid sit?	84.2
eius punctus.	ibid.
de Refractione visus.	85.4. & seqq.
Regio media aëris est semper frigida.	20.11
& qua sit causa prima agens huius frigiditatis.	ibid. 12
Regiones aëris sunt tres.	18.4
Res omnis visa per lineam fractam quomodo videatur.	86.9
Res significata per terminos conclusionis scita sunt per obiecta scientia.	2.5
R O	
Ros unde generetur?	51.7
& quomodo?	ibid.
eius accidentia.	ibid. 8
Ros non potest generari in superiori regione aëris.	33.5
R V	
Rubedo matutina an sit signum pluviae?	54.1
S	
S A	
S al impedit putrefactionem.	108.38
Salfedo unde generetur?	66.2
quid ad eius generationem concurrat?	ibid.
S C	
Scientia an sit de impressionibus Meteoricis tanquam de subiecto?	1.1. & seqq.
est & pulchra valde:	3.8
nihil scitur nisi verum, quomodo vera.	2.6
S E	
Semina inclusa in pomis quare patiuntur peccant.	121.10
S I	
Siccum terrestre est in mari.	67.5
S O	
Sol an faciat cessare ventos.	70.1
Sol, & alij planetae sunt concausa fluxus maris.	65.10
Sol calefacit suo lumine haec inferiora.	26.3
Sol per suum motum lumine magis calefacit, quam si non moueretur.	29.5
Sole recedente elementa frigida alterant aërem violenter ad frigiditatem.	17.8
S P	
Speculum densum & diaphanum.	89.15
in Speculis planis res percipiuntur sub vera quantitate & figura.	89.9
in concavis autem apparere potest secundum rationem suam quantitatem, & figuram, quamvis sint ipsa re minor.	ibid. 10
Specula varia.	88.6. & 90.18
Splendor, fulgor, lumen, & lux, quomodo differant?	26.2
S T	
Stateus definitur.	120.7

Stella comata an significet mortem Principum?	44.1. & seqq.
Stella comata an sit de natura calis?	40.1. & seqq.
ponitur esse talis varijs modis.	ibid. 2. & seqq.
Stella comata an sit vapor terrenus?	42.1. & seqq.
Stella comata non est de natura calis.	41.8
Stella comata quare dicatur signare mortem Principis?	46.10
Stella comata quomodo, & à quo fiat?	41.4. & 5

T

T E

T erra est concentrica mundo, & aqua.	63.7
centrum magnitudinis eius aliud est, & aliud centrum gravitatis eiusdem.	ibid.
Terræmotus an sit possibilis?	72.1. & seqq.
Terræmotus sit in quibusdam locis.	73.6
eius tempus.	ibid. 7
Terræmotus causa qua sit?	73.4
Terræmotus effectus.	75.4. & seqq.
Terræmotum qua signa precedant.	74.2. & seqq.

T O

Tonitruum & coruscatio differunt.	77.4
Tonitruum non est extinctio ignis in nube.	ibid. 6
Tonitruum quomodo generetur?	76.3
Tonitruum forma.	76.4
causa eius, & effectus.	ibid.
Tonitruum materia qua sit?	75.2

T R

Tranquillitas an sit signum terræmotus?	74.3
---	------

T Y

Typhon quid sit?	80.2
quomodo generetur, & eius causa.	ibid.
Typhon quomodo differat à fulmine.	80.3
Typhonis effectus.	81.8

V

V A

V apor est de natura aëris.	13.4
Vapor & exhalatio non sunt de natura terrae, vel aquae.	ibid.
Vapor quid sit?	13.3

V E

Ventus non est aër motus.	68.2
est exhalatio calida, & sicca.	ibid.
Venti à qua causa effectiva generentur.	69.5
Venti quare cessent?	71.4
Venti quare commoveantur?	ibid.
Venti veniunt à montibus.	70.2
Ventorum causa finalis.	69.7
Veritates multiplices.	11.2

V I

in Visione facta per specula an accidat error?	91.1. & seqq.
Vilus pro radio visuali sumitur.	84.2

V N

Vniformitas est in ordine vniversi.	5.5
-------------------------------------	-----

F I N I S.

E R R A T A.

Pag. 24. col. 2. lin. 23. 1. calefactione.
Pag. 61. §. Tertio l. 2. leg. /alsum.
Pag. 68. col. 2. lin. 51. 1. ecnephias.

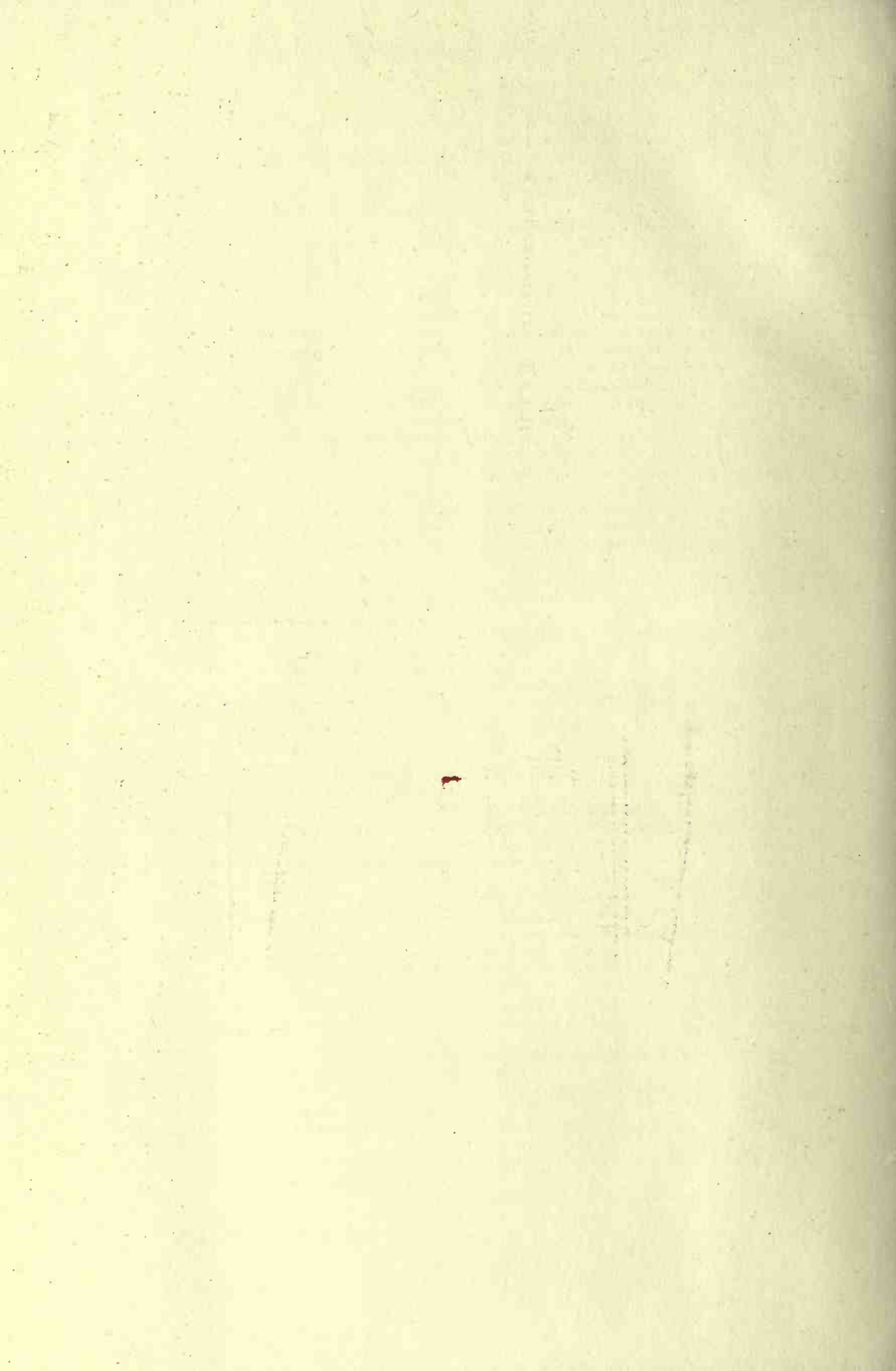

B
765
D7
1639a
t.3

Duns, Joannes
Johannes Duns Scotus

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
